This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

NFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY
ERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARI
Y LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANF
· STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVER
RIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD
NFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY
ERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARI
Y LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANF
· STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVER
RIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD
NFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY
ERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UI
RD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LI
NFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERS
VERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRAR
RARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANF
TY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · ST
ES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UI
RD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LI
NFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERS
VERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRAR
RARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANF
TY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · ST
ES · STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UI
RD UNIVERSITY LIBRARIES · STANFORD UNIVERSITY LI

WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDSCHE TAAL.

WOORDENBOEK

DER

EDERLANDSCHE TAAL.

TWEEDE DEEL.

TWEEDE STUK.

BERISPEN—BLUTTEN.

BEWERKT DOOR

A. KLUYVER en A. LODEWYCKX.

'S-GRAVENHAGE EN LEIDEN,
MARTINUS NIJHOFF, A. W. SIJTHOFF.

AVIA, & COMP. | GENT, J. VUYLSTEKE. | KAAPSTAD, J. C. JUTA.

1903.

DA 625
.W6

De taal is de ziel der natie, zij is de natie zelve.

HALBERTSMA.

Bataven! kent uw spraak en heel haar overvloed.

BILDERDIJK.

121681

VOORBERICHT.

In December 1898 waren van het Tweede Deel twaalf afleveringen gereed, en om verschillende redenen werd goed gevonden deze uit te geven als een Eerste Stuk. In de voorrede daarvan werd gezegd, dat het Tweede Stuk minder omvang zou hebben, en werd het aantal afleveringen van beide Stukken samen op ongeveer twintig begroot. Inderdaad zijn wij binnen die grens gebleven, want de allerlaatste aflevering is de negentiende.

Bij de bewerking der laatste drie heb ik de zeer gewaardeerde hulp mogen ontvangen van Dr. LODEWYCKX, die sinds Februari 1902 aan de Redactie is verbonden, en met wien ik ook, na het vertrek van Dr. MULLER, het Eerste Stuk van het Derde Deel heb voltooid.

In overleg met de Commissie van Bijstand is bepaald, dat de heer LODEWYCKX en ik nu zullen beginnen aan het Negende Deel, dat de woorden met *M* en met *N* moet bevatten. Wij hopen die beide letters samen in één boekdeel af te handelen door alle beknoptheid in acht te nemen, die met de eischen waaraan het Woordenboek moet voldoen bestaanbaar is. Zoo b. v. worden reeds nu een aantal samenstellingen die, als wij over meer plaats mochten beschikken, stellig een afzonderlijk artikel zouden verdienen, alleen vermeld onder het eerste of het tweede lid. Dit gaat niet zonder bezwaren, maar de belangstellende gebruikers van het Woordenboek zullen, naar wij hopen, die samenstellingen toch weten te vinden. Bij de bewerking van het Negende Deel zullen wij evenzoo handelen.

Wij herhalen bij deze gelegenheid de betuiging van onzen dank a Commissie van Bijstand. Moge ons werk zóó zijn, dat die Commissie door zorgen voor het Woordenboek niet alleen ons maar ook anderen aan zich ver

Sinds wij eene voorrede schreven bij het Eerste Stuk van het Derde (Mei 1902) heeft de Commissie twee leden door den dood verloren, de h VAN DROOGENBROECK en SCHAEPMAN; eerstgenoemde is opgevolgd door den JULIAAN VAN DER LINDEN.

A. KLUYVER.

Juli 1903.

Leden der Redactie, in 1903: A. KLUYVER, A. BEETS, G. J. BOEKENOOGEN, A. LODEWYCKX. Correspondeerend Lid der Redactie in België: W. L. DE VREESE.

Gemachtigde der Belgische Regeering: De Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, te Gent; Secretaris F. DE POTTER.

Leden der Commissie van Bijstand voor het Woordenboek:

Voor Nederland:

H. P. G. QUACK, Voorzitter; C. H. VAN TIENHOVEN, Ondervoorzitter en Penningmeester; E. LAURILLARD, Secretaris; W. H. DE BEAUFORT, Jhr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

Voor België:

PAUL FREDERICQ, POL DE MONT, JULIUS OBRIE, MAX ROOSES, JULIAAN DE VRIENDT, JULIAAN VAN DER LINDEN.

Voor Zuid-Afrika:

W. J. LEYDS.

BIJVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Kol. 1903. *Berline* moet in het laatst der 17de eeuw hier te lande vrij gebruikelijk zijn geweest. Een voorbeeld uit het jaar 1693 is reeds opgegeven Dl. III, kol. 1877; *berlijntje* vindt men in een werk van 1698. || Uw Sondaegse koets van Parade (t. w. *van Venus*) werd getrocken door zuyvere Swaenen; uw Caros Coupé door liefkosende Duyven; en uw Berlijntje door weeldrige Mosjes, DOEDYNS, *Haegse Mercurius* III.

„ 1909. Doordat het art. *Beroep* reeds in 1899 is afgedrukt, vindt men er niet in vermeld de uitdrukkingen *raad van beroep* en *beroepswet*, die door de wet van 8 Dec. 1902 (Stbl. 208) zoo gebruikelijk zijn geworden.

„ 1912—1913. Hier is opgemerkt, dat *beroepen* als rechtsterm vanouds als voorwerp had hetzij den rechter van wiens uitspraak men in hooger beroep komt, hetzij het vonnis. Dit blijkt ook uit de volgende plaatsen. || Soo wanneer ... by den selven Schepenen vonnisse ghewesen wordt, ... ende dat die partye die gesuccumbeert heeft, die selve Schepenen beroept voor Bailliu ende Mannen *enz.*, V. SANTEN, *Privil. v. Kennemerlandt* 274 (a°. 1517). Ende indien by de voorsz Mannen verklaert wordt, wel beroepen ende qualijck ghewesen, soo werden die voorsz Schepenen te samen ghecondemneert in de boeten van *enz.*, *Ald.* Maer indien by den voorsz Bailliu ende Mannen verklaert wordt wel ghewesen ende qualijck beroepen, soo werdt in de voorsz thien ponden ghecondemneert den voorsz Beroeper, ende niet die Schepenen, *Ald.*

„ 2004. Ten onrechte is hier alleen gewag gemaakt van *beschuit* van tarwe: verg. de volgende plaats. || Biscuyt van Rogge is voor de Schippers, ende Steden die belegert zijn, ende voor de menschen die grooten arbeydt doen, V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 92 *a*.

„ 2075. De verklaring van *Bespiegelen* is al te beknopt. Men leze: „Met *Be-* afgeleid van *Spiegelen* (zie ald.), eene minder gelukkige vertaling van lat. *speculari*" enz. Van *spiegeling*, in den zin van *speculatio*, *theorie*, vindt men een voorbeeld onder BEWERKING.

„ 2191. Onder *Bestuurder* had moeten vermeld worden de samenst. *Bestuurdersbond*, de naam voor zekere bonden, gevormd door bestuursleden van werkliedenvereenigingen.

Kol. 2329. Bij de voorbeelden van *Bevera* het volgende aan te halen. || E van genoegzame Boter eeten d sen 'er Bier over (t. w. *over* koes koes genaamt, ... dog wan om de West is en geen Bier g word, kan een Kapitein vols een zeker gedeelte Azyn en Wa plaats te geven, 't welk men dan noemt, LAMBRECHTS, *Zee-leer* (a°. 1731).

„ 2591. In het art. *Bijbouw* is geen gegeven van de abstracte b „het bijbouwen": men vindt h Herbouw, bijbouw of vernieu gebouwen, waarvan *enz.*, *Wet* v 1870 (Stbl. 82), *a.* 33 (zie oo

„ 2618. Het gebruik van den term *bi straf* is hier ten onrechte vo als beperkt tot de militaire rec verg. b. v. *W. v. Strafr.*, *a.* 9.

„ 2725. *Binnenhorst* vindt men ook bi HUET (b. v. *Faut.* 15, 41), waar in navolging van HOOFT.

„ 2740. Voor de geschiedenis van het woo is de volgende plaats van eenig De Con., die ... mij seyde, e verrekijcker vañ Keurvorst t gesien, vañ slach vañ binoculi, 2½ voet langh was, en dat mede gesien had hoe laet het van Brussel was, die 3 ueren was, C. HUYGENS Jr., *Journ.* (a°. 1693).

„ 2790. Onder 7) is verzuimd melding van *blauw*, elliptisch voor *blau lein*. || Kopjes en schoteltjes blauw, DE SAV. LOHMAN, *moede* 83.

„ 2796. Iemand *blauw aanzien* moet het nen beteekenen: iemand onvri onheilspellend aankijken. || I remarqueerde dat de Con. he blaeuw had aengesien, en hij praets niet en hadde gehadt ... als van te voren, C. HUY *Journ.* 2, 264 (a°. 1693).

„ 2851. *Bliksembluts* is hier minder j klaard: verg. kol. 2934.

„ 2930. *Blusschen*, met een licht als v is nog tegenwoordig in gebruik ... lantaarns, ... elk met dri waarvan er in elke lantaarn t middernacht worden gebluscht *gem. Leiden* 1898, *Bijl.* 8, 25.

BERISP.

ERISPEN — voorheen ook BERESPEN —, (en soms wederk.) zw. ww. Mnl. *berispen*, (VERDAM 1, 946). Van een woord *respen*, , dat nauw verwant moet zijn met het Westvlaam- *rispen*, de bladeren of bloemen afstroopen van stengel of halm (DE BO 942); door FRANCK t het gelijkgesteld met ohd. *hrëspan*, plukken, en, pakken (*Etym. Wdb.* 81). Met *berispen* zou te vergelijken zijn (iemand) *aanpakken*, lat. *pere*.

) Met een persoon als voorwerp. Iemand „onder en nemen", hem met woorden kastijden (in de eleeuwen ook wel met daden); vandaar: iemand htwijzen, afkeuring over hem te kennen geven.

) In 't algemeen. || Dat hy zeer te berespene ... Die de doot des lichaems wilt beschreyen, . MUELEN, *V. d. Ketyv.* 59 (ed. 1576). Gy sult naesten neerstelick berispen, *Levit.* 19, 17. Ende le dat sommige van sijne discipelen met onreyne handen broot aten, berispten sy haer, *Marc.* 7, 2. en zouden nauwlicks konnen leven, zoo wy niet konden berispen, DE BRUNE, *Bank.* 2, 253. ten wy hem zó streng berispen, om dat hy ge- ig is voor eene Lotje Roulin? *Leev.* 3, 123.

– Met het geweten als onderwerp, in toepassing *erroeging*. || Den worm ende knaginghe der con- atien, die hen-lieden sal berispen, KNIBBE, *Gheestel.* r. 216.

– Bij HUYGENS 1, 158 in woordspeling met *pen*, opgevat als *irructare* (zie de kantt.).

– Men wordt *berispt over iets*, vroeger *van* || Ist dan dat ick ... beminne, wie sal my met t daer van berispen mogen? COORNHERT, *Boecat.* c. Elck ander daar af berispende, COORNHERT 270 *b*.

– Zelden wederk. gebruikt: iets in zich zelf afkeu- , zich iets kwalijk nemen. || Ik (zoude) my zelf spen, zo ik in staat ware, u daar van te verden- , *Leev.* 4, 59 (zie ook STORM, *Lucanus* 102 *b*).

– Zelden is *God* het voorwerp. || O God, hebt die moeder Aan mij zoo vroeg ontnomen, U mag iet berispen, Hoe zeer ik haar betreure, V. ALPHEN 438.

) Als term voor eene der lichtste bestraffingen, ven door eene gestelde macht. || De arrondis- ents-regtbank (is) bevoegd den notaris, na ver- of behoorlijke oproeping, te waarschuwen of te berispen, *Wet op het Notarisambt*, *a.* 50. Wanneer een notaris, bereids eenmaal gewaarschuwd of berispt, daartoe andermaal aanleiding mogt geven *enz.*, *Ald.*

c) Met een kind als voorwerp: wegens eene fout, een gebrek terechtwijzen. || Op zekeren tyd van zyn ouders berispt zynde over zyn slordig schryven *enz.*, BRANDT, *De Groot* 7.

2) Met eene zaak als voorwerp, meest eene gedraging.

a) In 't algemeen. Iets afkeuren, en den handelenden persoon daarover hard vallen. || Te berespen d'hooneerdicheden Van eenen conyngh, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 132 (ed. 1576). Dit (t. w. *de manier waarop iemand zijn huis bouwde*) werdt berispt by seker man, Die sprack 'er vry wat leppig van, CATS 2, 412 *a*. Toch zoudt ge het allen teregt in mij berispen, dat ik deze plaats misbruikte om *enz.*, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 402.

— Zelden in toepassing op eene zaak die niet als eene gedraging beschouwd wordt. || Een Vrouw, die ... iets berispt in de plooitjes van haar kamerdoeksche muts, of in de opspelling van haar rouw samaar, V. EFFEN, *Spect.* 9, 175.

b) In 't bijzonder, in toepassing op het gedrag van kinderen. || Allerhande guitenstukjes, die zij (t. w *de moeder*) eer toejuicht, dan op eene zachte wijze berispt, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 40.

Afl. *Berisp*, *berispelijk*, *berisper*, *berisping* (zie die woorden); *berispbaar*, weinig verschillende van *berispelijk* („een' ... *berispbren* trek", Vr. BILD. 3, 3); *berispig*, geneigd tot berispen („Ghy ... *berispich* en goedt gecks", COSTER 457); *onberispt* („*Onberispt* door medemenschen, Trouw in ampt en huis en plicht", DA COSTA 3, 25).

Koppel. *Berispenswaard*, *-waardig* („Dese (is) u beste vriendt ..., die u berispt, als ghy 't verdient. dat is als ghy *berispens weerdt* zijt", DAVID, *Waerseggher* 161); in de volgende plaatsen is de koppeling nog niet volledig („Dat quade naervolginge alleen bestondt tusschen de palen van woorden, sy waren altijt minder *berispens weerdigh*", POIRTERS, *Mask.* 65; evenzoo „te meer *berispens weerdigh*", DAVID, *Waerseggher* 162).

Samenst. *Berispdicht*, hekeldicht (titel bij SCHIM, *Bybel- en Zede-dichten* 183); *berispwaardig(heid)* (SALOMONS, *Uerw.* 309); *berispziek*, bedilziek (*Blank.* 3, 51).

BERISPER, znw. m., mv. *berispers* en ook *berisperen* (HUYGENS 1, 158). Iemand die zijne afkeuring over iemand of iets te kennen geeft. Thans weinig in gebruik. || De Berisper zy onberispelijck, DE BRUNE, *Bank.* 1, 7. Onze ... berisper (t. w. *die in een geschrift eene fout had opgemerkt*) weigerde halstarrig zulks aan te nemen, V. EFFEN, *Spect.* 4, 47. Eenige berispers, die zulke aantekeningen te laag agten, BERKHEY, *N. H.* 3, 1139.

— Inzonderheid opgevat als *censor*, iemand die zich gedraagt als rechter over het zedelijk gedrag van anderen. || Dien berisper onzer zeden, Die zich ... bedroeft om onze vrolykheden, HOOGVLIET, *Abr.* 164. De grootste wildloopers der academie worden de strengste berispers, *Blank.* 3, 194. In plaats van een gestreng berisper, vond ik in mijn vader een koel en spotziek opmerker, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 155.

— Daarnaast het minder gewone *berispster*, vr. (zie b. v. *Philanthrope* 2, 266; *Leev.* 1, 113; *Wildsch.* 3, 154).

BERISPING, znw. vr., mv. *berispingen*. Mnl. *berispinge* (VERDAM 1, 947).

1) In 't algemeen. De daad van zijne afkeuring over iemand of iets te kennen te geven, en ook de woorden waarmede dit geschiedt. || Een berispinge wel te nemen, en daer van beter te werden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 74. Een voornemen ..., 't welk ik wist dat gy zoudt afkeuren; my bloot gevende aan uwe strenge berisping, *Burg.* 48. Zyn antwoord was eene scherpe berisping, *Leev.* 8, 322. Zagte Berispingen maaken veel invloed op braave gemoederen, CHOMEL, *Verv.* 475 *b*. Terwijl de berisping van het private leven der regenten ... instemde met ... de gemeene vormen van het oude blijspel, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 319.

— *Boven berisping*, ze in 't geheel niet verdienende; thans niet voorkomende. || Ofschoon ik ... vreesde, of gy wel geheel boven alle berisping zyn zoud, *Leev.* 8, 183.

2) In 't bijzonder. De daad van iemand te *berispen* (in de bet. 1, *b*). || De Raad van toezigt en discipline (*voor de advocaten en procureurs*) ... zal ..., naar gelang der omstandigheden, kunnen opleggen de straffen van: enkele waarschuwing, berisping, schorsing *enz.*, *Reglem. regterl. Organ.*, n°. III, *a*. 11. In het wetsontwerp betreffende het straffen en de strafrechtspleging van jeugdige personen wordt als lichtste maatregel (straf) voorgesteld: de berisping, *N. Rott. Cour. v.* 20 Nov. 1898.

3) Mondelinge bestraffing van een kind. || Voor die onbetamelijkheid kreeg hij eene strenge berisping.

BERK (I), znw., dat in het tegenwoordige Nederlandsch als m. wordt beschouwd evenals andere boomnamen, maar dat oudtijds vr. was. Mnl. *berke* (VERDAM 1, 948), waaraan niet is te zien of het identiek is met ags. *beorc* dan wel met ags. *bierce*, ohd. *biricha*, nhd. *birke*; het eerste is ontstaan uit een Germaanschen stam *berkâ*, het tweede uit een daarvan afgeleiden stam *berkjôn* (verg. MURRAY op *Birch*). In het Balto-Slavisch, alsmede in het Sanskrit vindt men daarmede verwante vormen; de Romaansche talen hebben voor het meerendeel woorden, in verband staande met lat. *betula*, dat waarschijnlijk aan het Keltisch is ontleend.

) Benaming van een geslacht (lat. *betula*), behoorende tot de familie der *berkachtige* boomen (lat. *betulaceae*); tot dat geslacht behooren inzonderheid de *witte* of *gewone berk* (lat. *betula alba*), en de *zwarte* of *zachtharige berk* (lat. *betula pubescens*) (verg. OUDEMANS, *Flora*[2] 3, 131—134; *Leerb. d. Plantenk.* 2, 653; en V. HALL, *Landh. Flora* 209). De *berk* groeit in meer noordelijke streken, zelfs tot dicht bij de noordpool, het zeer taaie hou bruikbaar voor wagenmakers, schrijnwerkers de dunne takken worden bezems gemaakt (ver de Samenst.); vaak worden berken op zan aangeplant tot beschutting van ander hout (v t. a. pl.). || De Bercken worden oock dikwij lijcken groote hooge boomen, maer somtijt sij leeger, ende wassen als heesteren, DODON. Daer sien ick niet als Mast, en Eick, en Berck, HUYGENS 1, 317. Daar (groeiden beuk met zijne glanzende bladeren, de berk m zilveren stam *enz.*, CONSCIENCE 2, 213 *a*. Ee berk, die te midden van eene bremplek staat t ROOSES, *Schetsenb.* 3, 150. Daarachter sch de zilverwitte berken met hunne dunne, neer twijgen, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 29. De rei sproetverdrijvende kracht van ... berk en wi DE COCK, *Volksgeneesk.* 246.

— Bij overdracht staat in de volgende pl in den zin van *berkenroede*, *-rijs*, t. w. om te dienen; en wel in figurlijk verband, met t op de „Spaansche pokken". || Wie Venus toornt, met al te bont te kussen, Dies Spaansche berk, vol plekken, was geslaag SIX V. CHAND. 110.

Afl. *Berkachtig* (zie boven) („De Els met den Berk tot de afdeeling der *Berkachtig* behoort", OUDEMANS, *Flora*[1] 3, 82); *ber* ald.); *berkenist*, rederijker, behoorende tot een in wier blazoen berken voorkomen (zie *Gent* 377, en verg. de teekening in de uitgave van

Samenst. In de tegenwoordige taal bes aantal samenstellingen met *berke-* of *berken-* lid. Oorspronkelijk zullen sommige daarvan kop geweest zijn van een znw. met het bnw. *ber* ald.), dat echter thans daarin niet meer dui te onderkennen. Men volgt in de spelling nu de gewone regels voor het gebruik der zoog verbindings-*n* (verg. hetgeen omtrent de samens met *gerst* gezegd is Dl. IV, kol. 1684).

— *Berkeboom*, *berkhoen*, *berkemei* en het gevormde *berkemeier*, *berkenrijs*, *berkensch* die woorden).

— Verder. *Berkenbast*, hetzelfde als *-scho* den *Berkenbast* stookt men eene empyreumatis die gebruikt wordt ter bereiding van het juc OUDEMANS, *Flora*[2] 3, 134); *berkenblad* („ *Berckenbladers*", DODON. 1408 *b*); *-bol*, bo van berkenhout, bij werpspelen (zie SIX v. 118); *berkenbosch*, *-boschje*, uit berken b („Die landschappen, daar veele *Berke-bossche* CHOMEL 162 *a*; „Het ... *berkenbosch* ..., w zijn bezemrijs sneed", COURTM.-BERCHM., *v. d. J.* 21); *berkenhout* (zie DODON. 14 verg.: „Ik (verleen) u en al de bezembin Cleyt het privilegie van ten eeuwigen dage het *hout* te snoeien tot aan den derden knoop", C BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 27); daarnaast ook *hout* („*Berkenbloemhout* ... wordt tot fijn op gebezigd", KUYPER, *Technol.* 1, 665); *-br* („Ieder vadem Elzen- of *Berken-Brandhout* ten dienste hunner Traficquen opslaan", *Gr. P* 9, 967 *b*); *-hakhout* („Voor het akkermaals- en *berkenhakhout* worden goede prijzen bed *Meded. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb* blz. 147); *berkenloof* („*Berckenloof* in w soden droogt de loopende zeeren, alsse hier n wasschen worden", DODON. 1408 *a*); *berke* minder gewoon dan *berkenrijs* (zie ald.); *be* het vocht dat men aftapt uit den berk door te boren door de schors (hd. *birkensaft en wasser*); uit dit sap wordt de zoogenaamde

d; *berkenspanner*, benaming voor eene soort rupsen; *Geometra betularia* (SCHLEGEL, 331); *berkenspintkever*, benaming van een oorende tot de Xylophagen of Houteters; *ter destructor* Oliv. (SNELLEN V. VOLLENH., 214); *berkspruit* (BILD. 6, 418); *berke-* den laten namiddag stond Karel tusschen sen schaarhout met den rug tegen eenen leunende", CONSCIENCE 3, 347 *b*); *berken-* appige naam voor slaag met een berkenrijs taten moste hij noch *berckenstruijven* eeten", *bl.* 58; „Moeijer, al genesen! Die *bercken* maecken mij gesont en vet", 78); *berke-* ge, heesterachtige berk („Dat de *Bercken-* eet ende drooch is inden derden graed", 1408 *a*); *berketak* („Riek geurig, dunne !" BEETS 2, 359); *berkenteer*, eene olie- loeistof, die uit de schors van den berk vonnen, en die men o. a. gebruikt bij de ing van het juchtleer (hd. *birkentheer*); *ber-* hd. *birkenwein*): zie bij *berkensap* („Het door het hout opstijgend sap, hetwelk men door gaten door de schors heen tot in het boren, dat men, in Noordelijk Duitschland *berkenwijn* of den zoogenaamden Duitschen e ... bereidt", V. HALL, *Landh. Flora* 210); *e*, grappige naam voor *slaag* (DE DENE, 45 *a*).

twee lid. *Treurberk*, eene verscheidenheid gewonen berk met meer of min hangende . HALL, *Landh. Flora* 210).

K (II), bijvorm van *Bark* (II). Zie ald. nog de hier volgende plaatsen. || Soo komt ercq gevaren aen de strant, CATS 2, 171 *a*.

ing wacker aen en nam met groot vermaeck, en Spaensche Berck of daer een rijke Kraeck. CATS 3, 48 *a*.

KAN, bijvorm van *Barakaan* (zie ald.).

KEBOOM, znw. m., mv. *-boomen*; verkl. Boom die een berk is; berk, aangeduid als Berck, berckenboom, berckeler, *ive betulla*, KIL. — De binnenste schorssen erckenboom waeren in oude tijden ghebruyct van Papier oft Perkement, DODON. 1408 *b*. it 'er nu geen geboomte, dan alleen kleine Berkeboomen, ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* erke-boom ..., plant (men) . . ook in groote te lusthoven tot bosquets of plaisier- en schen, CHOMEL 161 *a*. Eene ... vlakte, ... aar bezet ... met kleine boschjes van brem- kruipwilg, en dwergachtige berkeboompjes, *O.* 316.

KEMEI — of BERKENMEI —, znw. m., en. Hd. *birkenmeie* (*D. Wtb.* 2, 39). Uit *Mei*, tak of stam van een boom in het zie verder MEI, en verg. *D. Wtb.* 6, 1473). enlijk. Jonge, groene tak van een berk; bij CK 120 genoemd als kinderspeelgoed (in den *kmei*). || Bercken mey, *Ramus betula-*

overdracht. Een uit een berkenstam of -tak beker, gewoonlijk *berkemeier* (zie het vol-). || Bercken mey, *Cululus betulaceus*, Hy ... drinckt met vrolijckheyd uyt zyne WESTERBAEN, *Ock.* 100.

KEMEIER, znw. m., mv. *berkemeiers*. *meier* (*D. Wtb.* 2, 39); mndd. *barkemeier* WALTHER 55). Van *Berkemei*, in de betee- berkentak, berkenhout. Eigenlijk: een beker vervaardigd uit een dikken tak van een berk k van een beuk), waarbij men de ruwe het hout liet blijven (zie V. ALKEMADE en V. D. SCHELLING, *Displegt.* 2, 455 vlgg.). Uit het Mnl. is het woord niet opgeteekend, waarschijnlijk kwam het alleen voor in meer noordelijke gewesten. In later tijd bleef het bij dichters in gebruik als een woord waarvan de eigenlijke beteekenis meer en meer verloren ging, en thans is het verdwenen. || Laat de Berkemeyer zwaaijen, J. PLUIMER, *Ged.* 1, 13. In 't afscheid neemen, bragt hem de Graaf, een' vollen Berkemeijer toe, WAGEN., *Vad. Hist.* 3, 77. De berkemeier klinkt, BILD. 2, 116.

— Zeer gewoon in verbinding met *schuim* en *schuimen*, al kan hiervan eigenlijk slechts bij enkele wijnen sprake zijn. || Bruiloftsgasten, ... Kroont den Rijnschen berckemeier Vry met schuim, en spaert geen vreught, VONDEL 10, 574. De berkemeier schuim van Fransche en Rijnsche vocht, ANTONIDES 2, 31 (zie ook 2, 139). De berkemeier schuimt om 't vrolyk hart te laven, POOT 2, 357. 's Berkemeiers schuimen, BILD. 1, 32. Lustig schuimt De berkemeijer, STARING 2, 56. Den schuimenden berkemeier, HASEBROEK, *W. en Dr.* 57.

— Als onderwerp van *omgaan* of *rondgaan*. || Laet den Rijnschen berkemeier Lustigh rustigh ommegaen, VONDEL 7, 736. Op dat beding ga nu de berkemeier Eens om den disch, 9, 224 (zie ook 9, 651). De berkemeier, nu ter kimme vol geschonken, Gaat rond, DE MARRE, *Bat.* 136.

BERKEN, bnw., zonder trapp. v. verg. Van *Berk*. Van berkenhout gemaakt, uit berkenhout bestaande. Ohd. *pirchîn* (SCHADE 67); nhd. *birken*, b. v. „die *birkene* rute", „*birkenes* holz" (*D. Wtb.* 2, 39); bij KIL.: „bercken roeden, *virgae betulaceae*". In de latere taal zelden meer op zich zelf voorkomende, maar waarschijnlijk verborgen in sommige koppelingen die nu als samenstellingen worden opgevat met *berk* in den vorm *berken*. || Een' fraaien berken Beker, BILD. 4, 269. Zie daar de berken kroes! wat riekt heur waschreuk goed! 4, 273.

BERKENRIJS, znw. onz.; het verkl. *-rijzeken* bij DE DENE (*Testam.* 81 *b*). Oorspronkelijk eene koppeling van het bnw. *Berken* en het znw. *Rijs* (verg. mhd. *birkîn rîs*, nhd. *birkenreis*: *D. Wtb.* 2, 39).

1) Een berkentak, eene berkenroede, inzonderheid om kinderen te kastijden. || In dese landen (plegen) de Schoolmeesters ende de ouders hun ionge kinderen oft leerlingen met dese Bercken rijsen te dreygen ende in ontsach te houden, DODON. 1408 *a*. Terwijl zij ... met een berkerijs hem de vliegen van aangezicht en voeten keerde, CONSCIENCE 3, 26 *a*.

2) In collectieve opvatting. Rijshout van berken. || Berkenrijs snijden, bandekens klieven en bezems binden, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 105.

BERKENSCHORS, znw. vr., mv. *-schorsen*. Verg. hd. *birkenrinde*. De schors van berken, hetzij als voorwerpsnaam, hetzij als stofnaam, en in dat geval zonder mv. || In tijde van pest salmen de Bercken schorssen in huys branden *enz.*, DODON. 1408 *b*. De daken zijn (t. w. *op IJsland*) ... met Berkeschorssen en zoden aangevult, gedekt, ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 57 (zie ook HOUTTUYN, *Nat. Hist.* II, 3, 260).

— In samenst. || Loog van *Berckeschorssen asschen* gemaect, DODON. 1408 *b*. *Berkenschorskever* (*Bostrichus* (*Scolytus*) *destructor*), eene soort van schorskever, levende vooral onder de schors van berkeboomen (SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 271).

BERKENTIJN. Zie BRIGANTIJN.

BERKHAAN. Zie BERKHOEN.

BERKHOEN, znw. onz., mv. *-hoenders*. Een andere naam voor het kor- of moerhoen (*Tetrao tetrix*), dat voornamelijk leeft op heidevelden en in

bosschen, vooral berkenbosschen (verg. BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 373); hd. *birkhuhn*. || Erythrotaon, ... B. *werhaen*, *berckhoen*, JUNIUS, *Nomencl.* 66 *a*. — Het vleesch van 't Berk-hoen is zeer geacht, en word als een lekkernije op de tafels der Vorsten en Grooten voorgedient, CHOMEL 162 *b*.

— Het mannetje heet *berkhaan*, hd. *birkhahn*. || De Snep, en Wulp, en Meerle, en Berk-haan, STEENDAM 42.

BERKHOUT (I). Zie BERK (I), Samenst.

BERKHOUT (II), hetzelfde als *Berghout* en *Barghout* (zie die woorden); de vorm *berkhout* staat ook bij KIL., en wordt verklaard met gorden van 't schip, *cinctus*, *subligaculum*, *zona navis*.

Samenst. *Berkhoutklos* (BILD. 14, 107).

BERKOEN, bijvorm van *Barkoen* (zie ald.). || Berkoen, m., fr. *éponttille*. Dwarsbalk aan elke zijde van een steekgewelf, v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 23.

BERLAN, znw. Benaming van zeker kaartspel dat onder de verboden spelen werd gerekend (verg. BARLANNEN). || Dat niemand ... en sal vermogen in sijn Huys of Kamers toe te laten ... dat aldaar gespeelt werden... Passe Dix, ... Bassetten, Pochgen, Berlan, Trichake, Banco Falito, *Handv. v. Amst.* 1039 *a*.

— In den vorm *berland*: *Vl. Placcaertb.* 4, 70.

BERLIJNSCH-BLAUW. Zie BLAUW.

BERLINE, znw. vr., mv. *berlines*. Ontleend aan fr. *berline*, naar men wil afgeleid van den naam *Berlin*; men vindt echter ook *breline*, *berlinde* en *brelingue*, *brélingot*, *berlingot* (zie HATZFELD-DARMEST. 1, 225). Eene soort van koets. || Behalve koetsen hal men vroeg in de 17de eeuw draagkoetsen, fiacres, carabossen, calesses, berlines, SCHOTEL, *Oud-Holl. Huisgez.* 282 (bl. 462 wordt uit een werk van dien tijd aangehaald de vorm *berlijntje*). Die dame ... in haar berline, HOOIJER, *Mijnh. Daniel enz.* 208.

BERM (I), bijvorm van *Barm* (I): zie ald., en verg. nog de volgende plaatsen. || De Duytsche en Griecksche lusten (*bedoeld zijn meloenen*) Vintmen op mijn bermen staen, HONDIUS, *Moufe-schans* 149. Omtrent het Sticht van Utrecht noemt men het delte of hooidelte, ook wel berm of hooiberm, BERKHEY, *N. H.* 9, 218. Bij eenen spoorweg sluiten de bermen of banketten de grindkist, waarin de dwarsleggers of het roosterwerk wordt gelegd, in zich, PIJTAK 27.

Samenst. *Zeeberm* (zie ald.); en verg. BARM, Samenst.

BERM (II), bijvorm van *Barm* (II): verg. BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 192; SCHLEGEL, *Visschen* 99.

— Het verkl. *bermpje* komt voor als naam voor eene soort van kleinen modderkruiper, *Cobitis barbatula* (zie HOUTTUYN, *Nat. Hist.* I, 8, 94; SCHLEGEL, *Visschen* 125).

BERMEN, bijvorm van *Barmen*: zie ald.

1) *Berm*, tas, hoop. Het graan tassen, opeenhoopen (SCHUERM. 44).

2) *Berm*, in de waterbouwkunde. Van een (rijzen) berm voorzien.

BERMRIJS, znw. onz. Rijshout (van ongeveer 1.90 el lengte), dat voor bermen gebruikt wordt.

BERMSLOOT, znw. vr., mv. *-slooten*. Sloot langs den binnenberm van een dijk.

BERMTE. Zie BARMTE.

BERNAGE — meestal gespeld BERNAGIE —, znw. vr. Naam van eene plant, waarvan sommige deelen als toekruid worden gebruikt, en die daarom ook hier te lande wordt aangekweekt, zich kenmerkende door een vleezigen en zeer ruigen stengel; vroeger gehouden voor een maag- en hartversterkend geneesmiddel; *borago officinalis* L. De naam komt bij ons uit het Romaansch: fr. *bourrache*, it. *borraggine* en *borrana*, sp. *borraja*; vandaar eng. *bo burretsch* enz. Bij ons vindt men ook *borage* 1, 1369), *boraide* (in den *Teuthon.*), vormen met eene *n* er in, zooals *bernagie*, (JUNIUS, *Nomencl.* 138 *a*), ook *bornagie* neden), *bruinagie* (zie KIL.); in het Latij leerden *borago* en *borrago*. De oorsprong Romaansche woord is niet bekend, naar m de plant afkomstig uit het Oosten (ou *Flora*² 2, 370). || De Gemeyne Bernagie w in de hoven gevonden, DODON. 1064 *a*. Nee Bornagie, munte *enz.*, *Koockb.* 6. Een hant nagien, 16. Tegen t'hert benout van bin Borage meest beminnen, HONDIUS, *Moufe-sc* (zie ook 172 en 248). Hoe Munt de zwak Bruinagie 't hart versterkt, ANTONIDES 2,

BERNEN — ook BERREN —, onde naast *Barnen*: zie ald., en verg. nog de ond voorbeelden. Thans is de vorm *bernen* zoo geheel onbekend. || Periphas, Autumedon ... dae van boven eysselijc doen berren, v. G *Virg. Aen.*, fol. 35 *a*. 't Is altijt beter hou berren, HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 3, 308. H Sant Wynoxberghen en al 't platte landt, Nieupoort, HOOFT, *N. H.* 13. De Spaans voerden maghtighen schrik om her, met b blaaken, 818. Eermen ommeziet dat schoon bernt, VONDEL 1, 700. Westmunster ... van verlang na zyne komste bernt, DE DECKE

Afl. *Berning* (zie ald.); *bernendelijk*, bij haer lief zoo eenichlick, hertelick, *bernend* haer bemint als" *enz.*, ROECX, *Gheest. Stee*

Samenst. afl. *Bernoogen* (verg. BA zie *Hand. d. Amour.* X 4 *b*: „Sy *ber-oogh* Spaensche Katte"); *kalkberner* (zie KALK).

Samenst. Zie BARNEN (*berntuig* staat HOOFT, *N. H.* 333 en 434).

BERNHUITER, znw. m. Eene en in het Nederlandsch voorkomende, en blijkb genomen uit het Hd., waar *bärenhäuter* e woord is van eenigszins onbepaalde beteek verder *D. Wtb.* 1, 1128). || God gev' u vre een Paepje tot een Ruyter. Vré, sei de R wat quelt my de bernhuyter! HUYGENS 2,

BERNING, oudere vorm naast *Bar* ald., en verg. nog de onderstaande voorbeeld dat alles ... met één berning door den HOOFT, *Br.* 3, 106. De berning der ontste Antwerpen, HOOFT, *N. H.* 369. Soldaaten mangel van andre berning, de leedighe b braaken, om vuur te stooken, HOOFT, *N* (zie ook 1038). De berningh woed aen s Syrten, en op platen, VONDEL 2, 176.

BEROEID. Zie het volgende art.

BEROEIEN, bedr. zw. ww. Van *Roeie*

1) Eigenlijk. Door te roeien inhalen, be Wy (hebben) vier Almadias ... na t' lant a die wy na jaechden, dan niet costen beroey *e. W.-I. Voyag.* 2, 14 *c*. Wierden een sey gewaer, daer hare Schaloepe ... naer to hebben, die het niet voor avont konde *Begin e. Voortg.* 12, 43 *b*.

2) In figuurlijk verband. || 't Waere re beroeyen De haeven, die, 't behoort, HOOFT, *G*

3) Met de vleugels „roeiende", vliegende reiken; dichterlijk. || Al wat niet kennen Z berennen, Beroejt hij daer mee (t. w. *C zijne vleugels*), HOOFT, *Ged.* 1, 168.

3) Bij VONDEL vindt men een paar male als buw. in den zin van *riemen hebbende*, danige als eene bepaling aanduidt; waarsch navolging van *bezeild*, dat echter van het

Beroeid is minder juist. || Vier schepen ... st den roeistrijt met zware riemen aen. ... voerde den gezwinden Walvisch, die was, VONDEL 5, 229 (*Aen.* 5, 116: *remige Pristim*). Gyas was d' eerste .... beter beroeit, maer trager om de zwaerte iip, ... achterhaelde hem, 5, 230 (*Aen.* 5, *r remis*).

EM, znw. onz. Van *Beroemen*. Het zich p iets, grootspraak, hoogmoed. Mnl. *beroem* , 954). Thans verouderd. || Sonder beroem n, eer moet hebben de handt, die u op ech ghebrocht heeft, SCRIVERIUS, *Out Bat.* ijn berouw beroem, en mijn' bekeeringh UYGENS 1, 57.

EMD — bij oudere schrijvers ook vaak -, bnw.; *beroemder, beroemdst.* Het verl. *Beroemen*, en bij KIL. vertaald met *cele-*, *inclytus*, derhalve in de ook thans ge-ting.

nlijk. Roem bezittende, zeer vermaard, in in befaamd.

personen. || Beroemde Vischerin (t. w. *uers*) *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 75. Beroemde ier Hollandt moet op schept, daer Neder-waecht, HUYGENS, *Ged.* 1, 132. Hoe be-ich ook moge maaken, *Leev.* 2, 51. Men noede van beroemd te zyn, 8, 121. Eene ij van Nederlandsche Letterkunde, wier len beroemd of bekend zijn, GEEL 119.

eene bepaling, de oorzaak van den roem . || Vermids die (*de pauw*) om de glans heyds was beromt, VONDEL 1, 477.

gewoon bij een qualitatief znw. || Een leerde. — Zy mogen ... op den Predikstoel Redenaars beroemd zyn *enz.*, *Leev.* 5, 317. lyk kundig Advocaat al zo zeer gezogt en n wordt, als een met reden beroemd Doctor, 252. Op mijn kasteel bevinden zich reeds rijen, waartusschen enkele van beroemde EGERS, *Licht en Br.* 36.

zaken, hetzij eenigszins bij personen ver-tzij beschouwd als uiting van een persoon. || onde, gy beroemde stadt, *Ezech.* 26, 17. rt is beroemt in veelderley manieren, 179. Campaniën, gewest van lust, wel , DE DECKER 2, 23. De beroemde ont-r Ruhnkenius gedaan, BAKH. V. D. BRINK, 24.

ongunstigen zin. Berucht, slechtbefaamd; n ironisch. || Hij is beroemd om zijne len. — Het houw'lick is van zorgh en beromt, DE BRUNE, *Embl.* 343. Het ge-zo by uitstek beroemd is door het zoeken laaden, *Leev.* 3, 62. Kinderen van een' misdadige, BILD., *N. Meng.* 1, 267. *roemdheid*; *onberoemd* (zie ald., 1ste art.).

Hoog-, *wereld-*, *wijdberoemd* (zie die

EMDHEID, znw. vr., mv. *-heden* (in Van *Beroemd*.

lijk, abstract. De hoedanigheid van beroemd In zijn tijd was hij beroemd, maar zijne heeft geen stand gehouden.

overdracht. Een beroemd persoon, eene || Op dat congres zag men alle mogelijke n.

EMEN — vroeger ook BEROMEN en BE-, bedr., wederk. en onz. zw. ww. Van

en, prijzen, vooral iemand anders of iets anders betreft; thans alleen nog in het als bnw. gebruikte deelw. *Beroemd* (zie ald.); bij KIL. vertaald met *celebrare*, *praedicare*, *illustrare*.

1) Als bedr. ww. || Om sijn goetheyt te verconden; Sijnen naeme te beroemen ..., Oock ... in cruyt en bloemen, HONDIUS, *Moufe-schans* 72. Prijst niet te veel de Vrouwen .... Voor my, ick scheyder uyt, of wilt oock ons beroemen, V. BEVERW., *Winem.* 1, 3. Ick heb hier Ockenburgh ... gesticht, Ick heb 't bepoot, ... Ick heb 't berijmt, beroemt, WESTERBAEN, *Ock.* 40. 't Is te veel beroemt dat al de vrouwen goet zijn, V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. d. Guevara* 1, 35.

2) Als onz. ww., met eene bepaling met *van*. Thans geheel verouderd. || Altemet wilt van heur schoonheyt berommen. Segt datse alleene is die blomme der blommen, OVID., *Conste d. M.* 44.

3) Als wederk. ww., gevolgd door eene bepaling met *van* (verg. *zich bedanken*, *zich beloven van iets*). Thans geheel verouderd. || Het is een wetenschap daer elck hem van beromt, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 56. Wy beroemen ons vanden Heyland aller menschen, het welck Iesus Christus is, VONDEL 2, 19 (zie ook 6, 256). Hy wist zig niet genoeg te beroemen van de keur, die hy gedaan had, V. EFFEN, *Spect.* 5, 49.

B) Roem dragen, zich verheffen op iets, derhalve op iets dat den handelenden persoon zelf betreft; bij KIL. vertaald met *jactare*, *jactitare*, *arrogare*, ... *gloriari* enz. Thans verouderd.

1) Als bedr. ww. || Beroemende 't geslacht waer van hy was gesproten, VONDEL 1, 433.

— Het object kan ook eene onbep. wijs zijn, waarbij eene bepaling. || Sterren kan hy niet beroemen Van de seven een' te noemen, HUYGENS 1, 464 *a*.

2) Als onz. ww., gevolgd door eene bepaling met *van*. || Wat hilp ons hoocheit van moede, Ende het berommen van onsen goede, Ons weelde, ende onse verwaende seden? V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 153 (ed. 1576).

— Inzonderheid wordt de infinitief als znw. gebruikt, afhangende van een voorzetsel. || Dat hy (t. w. *Jezus*) sonder beromen voor ons aen 't cruys ghestorven is, *Const-thoon. Juw.* 211. Opdat de kranke mensch niet sneef in zot beromen, SPIEGHEL 151. Wanneer hy met berommen Meynt ten hoochsten zijn gheklommen *enz.*, VONDEL 1, 105. Die schier vergodet schijnt en alles hier toelacht, Zich voor 't beroemen hoed', 1, 439.

3) Als wederk. ww.

a) Absoluut, of met eene bepaling van den persoon in betrekking tot wien de handeling geschiedt. || Op dat sich Israël niet tegen my beroeme, *Richt.* 7, 2. Ick en wijcker geen in yverigen spoet, Ia derf my, en met recht, voor d' ander wel beromen, V. BEAUMONT 7. Dat ick onghewoone ben my lichtveirdelijck te berommen, DE BUCK, *Boët.* 23.

b) Met eene bepaling van de zaak of den persoon waarop men zich verheft.

α) Uitgedrukt door een genitief; thans geheel verouderd. || Oneerlijck is hij die hem vrouwen derf beroemen (t. w. *op gunst van vrouwen*), V. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 19 *b*. Niet ic en wils my niet berommen: Maer ick hoeps in God die van al es een wetere, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 248.

β) In eene bepaling met *van*. || Bedrieghelijck waen ende Fraudelick schijn ..., haer ... beroemende van tgroot bedroch datse voort ghestelt hebben, DE CASTELEIN, *Pyram.* 60. Die Ruiker ..., Die zich eens zetels mag beroemen Als *enz.*, BILD. 10, 111.

γ) In eene bepaling met *op*; het thans gewone gebruik. || Om op niet hem te beromen, HONDIUS, *Moufe-schans* 29. Maak dat uwe Moeder zich op u mag blyven beroemen, *Leev.* 1, 308. Er was niemand,

die zich op eenige gunst van haar te beroemen had, BEETS, *C. O.* 333.

δ) In een bijzin met *dat*, soms aangekondigd door *er op*. || Ghy moocht u wel beromen, Dat u Soon ... kloeck ... en versocht is, VISSCHER, *Brabb.* 21. (*Een zeeman*) die 't sich beroemt, en pocht, Dat hy ... In Zee de baren tel, VONDEL 2, 175. Hy heeft hem selfs beromt ... Dat achtien duysent lien zijn door zijn last vermoort, v. ZEVECOTE 224. Geen Vrygeest kan zich beroemen, dat Helder ooit zo dom ware als *enz.*, *Leev.* 2, 275. Denkje, dat hij zoo gek is, zich te beroemen, dat men hem beet heeft gehad? v. LENNEP, *Rom.* 4, 148.

ε) In eene onbep. wijs met *te*; thans gewoon. || Vermeet gy u, u te beroemen de eenigste te zyn, die *enz.*, *Leev.* 5, 120. Hij ... beroemde zich ... den Franschen dichter ... gezien ... te hebben, KNEPPELH. 7, 87. Een goed patriot, zooals hij, op het punt van te sterven, zich nog beroemde, FRUIN, *Tien J.* 61. De Guises beroemden zich erfgenamen te zijn van de Karolingers, 71. Levert een maatregel goede uitslagen op, zoo beroemt elk er zich op hem te hebben uitgevoerd, SEGERS, *Licht en Br.* 67.

ζ) In een praedicaatsaccusatief bij *zich*; thans geheel verouderd. || Niemant so goet, ... Die hem van sonden zuuer berommen can, v. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 141 (ed. 1576). Hier in mach ic my beter Propheet, dan ghy zijt, beromen, COORNHERT, *Odyss.* 1, 9 *a*.

Afl. *Beroem*, *beroemd* (zie die woorden); *beroemelijk*, op snoevende wijze; bij KIL.: *jactanter* („Spreeck ick *beroemlijck* yet Princes myn schult vergeeft", BREDERO 3, 316; „Dat ick niet *beroemelijck* steunende op mijn eyghen verstandt, dit werck hebbe aenghegaen", GHESCHIER, *Proefst.* v); *beroemer*, snoever; bij KIL.: *jactator* („Ghetrou Minnaers zijn weert ghebenedijt, Maer vervloect moeten de *beroemers* wesen", *Hand. d. Amour.* D d 2 *b*); *beroemig*, bij KIL. vertaald met *jactabundus* („Van Minos mach ick wel *beroemich* spreken", v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 27 *b*; zie nog VILSTER, *Argl. d. Kett.* 2, 15); *beroeming* („De nederige belijdenis der zonden is beter dan de verwaande *beroeming* van wel gedaen te hebben", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 329); *beroemte* (EVERAERT 252).

BEROEP, znw. onz., mv. *beroepen*. Van *Beroepen*. Mnl. *beroep* (VERDAM 1, 955).

1) Het roepen, het tot zich roepen; thans verouderd. || Gods beroep door zijn woord, is het eenigh ghenees-kruyd, dat ... ons staligh herte (kan) weeck maecken, DE BRUNE, *Bank.* 2, 106. Hoe verr het van de gulde Vryheit is, op tijdige ende ontijdige uren ten beroepe van 't Hof te staen (t. w. *aan het Hof te moeten verschijnen*), HUYGENS 1, 250.

— Hierbij behoort de uitdrukking *een beroep doen op iemand* of *op iets*, geheel overeenkomende met fr. *faire appel à*: iemand of iets te hulp roepen, inroepen; deze uitdrukking is niet ontleend aan de rechtstaal. || Een beroep doen op iemands hulpvaardigheid, op zijne vriendschap, op zijne beurs. — Thans dringt de nood ons tot een beroep op uwe christelijke weldadigheid, *bij* VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 212. Ik poogde een beroep op hare edelmoedigheid te doen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 201. Zij plaatsten zich buiten de werkelijkheid, en deden een beroep op een utopische toekomst (*die hun nl. een beter lot moest bezorgen*), QUACK, *Stud.* 14.

— Somtijds schijnt *een beroep doen op* bijna hetzelfde als *zich beroepen op*, maar dan ligt toch in eerstgenoemde uitdrukking meer het denkbeeld van *iets te hulp roepen*. || Een beroep doen op de kiezers, *nieuwe verkiezingen doen plaats hebben*. — Ik zal tegenover u geen beroep doen op een gezag dat te einde spoedt, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 196.

2) Het roepen van iemand tot eene waardigheid, een ambt; in vrije toepassing thans verouderd. || Te stont ... naa mijn beroep tot het rijk, gingen ... acht honderdt edelmannen ... van de Onroomsche deur, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 105. Hun eerste werk was 't beroep van Graaf Pieter Ernst van Mansvelt tot de beleiding der oorlooghe, HOOFT, *N. H.* 447.

3) Inzonderheid en nog thans: de uitnoodiging vanwege eene gemeente aan een predikant gedaan om bij haar het ambt van leeraar te bekleeden || Hoedanig het Beroep van den Predikant tot Terwolde dient te worden gedaen, *Geld. Placaath.* 3, 8 (a°. 1716). Dat met het Beroep (t. w. van een *predikant*) souden stil staen, tot dat men een bequaem persoon hadde uitgevonden, 3, 336 (a°. 1717). Dan zal hy wel maaken, dat gy nooit een Beroep krygt, *Leev.* 2, 214. Een Dorppredikant, die een beroep in een stad afsloeg, BILD., *Br.* 4, 113. Vlissingen, waar hij tot ... 1757 bleef, toen hij een beroep naar Haarlem aannam, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 203. De Ambachtsheer had ... het regt van beroep, en wilde dit wel aan den kerkeraad afstaan, mits *enz.*, v. KOETSVELD, *Mastl.* 13. Hij heeft recht bij herhaling op beroep gepreekt (d. i. *ten einde van beroep te krijgen*).

4) Iets waartoe iemand geroepen wordt, zijne roeping; thans verouderd.

Ik bid u goede God! is 't mijn beroep te trouwen,
Gund my een man daer ik mach vreedig huys meê houwen.
KEUL, *P. W.* 2, 279.

5) De werkzaamheden, de bezigheden, waartoe iemand geroepen is, die hij heeft te vervullen; in dien algemeenen zin thans verouderd. || Vermids ick, nu een geruymen tijdt met verscheyde saecken (boven mijn gewoonlijck beroep) besigh zijnde geweest enz., CATS 1, 482. Hy (t. w. *een lijfwacht*) lett' op sijn beroep, en past op sijn geweir, CATS 2, 42 *b*.

hun (*den discipelen*) was toegestaen tot opbou van de [Kerck,
Te stijven haer beroep door menig wonderwerck.
CATS 2, 559 *b*.

6) Een maatschappelijke werkkring, eene betrekking, „waartoe men òf door eene behoorlijke aanstelling, òf althans door verworven kundigheden als 't ware beroepen is, d. i. de vereischte bevoegdheid heeft verkregen" (verg. Dl. II, kol. 352). || Het beroep van onderwijzer, van advocaat, van timmerman. — Deeze van Hulst werd ... door Paus Adriaan den zesten in zyn beroep (t. w. *als inquisiteur*) gevestight, HOOFT, *N. H.* 31. Hoe nedriger wy ons in ons beroep bevlyen, ... hoe beter wy bedyen, HUYGENS 2, 29. De verkiezing van een Beroep of Leevenstand is een der gewigtigste daaden van ons geheele Leeven, CHOMEL, *Verv.* 480 *b*. Wy weten, elk beroep heeft zijn belachlijkheden, BILD. 6, 293. Ja, gy hebt gelijk: 't beroep van Predikant in dagen als deze is heerlijk, BILD., *Br.* 4, 113. Menschen van den zelfden stand, van hetzelfde beroep of handwerk, v. D. PALM, *Red.* 1, 112. Dat hij ... een beroep dreef, hetwelk ... hem overal den toegang bezorgde, v. LENNEP, *Rom.* 3, 191. Menschen ..., die van problematische beroepen leven, MULTATULI 1, 81. (Hij) oefende ... zijn beroep met minder tegenzin uit, dan men zoude denken, SLEECKX 3, 97. Waarom zijn alle liberale beroepen, waarom is de politie voor haar (*de vrouw*) als gesloten? QUACK, *Stud.* 23. Vioolspeler en musiekmeester van beroep, ESSER, *Twee Sproken* 21.

— *Van beroep* staat ook bij andere qualitatieve znw., die geene betrekking aanduiden; men bedoel

persoon bijzonder zijn werk maakt van
het woord wordt aangeduid (verg. fr.
n). || Men spreekt onder de snaaken
veel van Vrouwlyke confidentien, *Leev.*

ijeenroepen van personen tot eene ver-
ans verouderd. || Het Collegium van den
lt, door beroep des Admirael Wolphart
ergadert zijnde, *Begin e. Voortg.* 9, 5 *a.*
ing; thans nog gewoon in België met
ot wedstrijden. || „Mag ik meedoen?"
een beroep." — Beroep tot het Vegten
vervolg van Remis te kennen gegeven
ex Vl. Placcaertb. 47 *b.*
htsterm. Het zich wenden tot een hoogeren
herziening van een vonnis, thans vooral
ger beroep, en in velerlei vaste uitduk-
omende.
jk. || Incidenteel —, principaal beroep. In
p komen. Hooger beroep instellen. Het
vankelijk. De verwerping van een beroep.
(niet) vatbaar voor hooger beroep. Het
n vonnis. In hooger beroep procedeeren.
evisie, beroep in cassatie, en derg. (zie
B. Regtsv., *a.* 332 vlgg.; *W. v. Strafv.*,
; *a.* 346 vlgg.). — Dewyl van uitspraak
Hollandt geen beroep viel aan den grooten
echele, HOOFT, *N. H.* 686. D'onwilligen
der daadt mooghen bedwingen, zonder
p eenigh verzet oft beroep, 803. Beroep
n crimincele Sententiën in het Leeger:
schieden, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 66 *a.*
ssen waren beroep onderheevig aan den
AGEN., *Vad. Hist.* 4, 239. De Meule-
tegen deze benoeming in beroep; doch
GERS, *Fam. De Meulen.* 17.
er figuurlijke toepassing. || Zoo er eene
aat, door wie het vonnis der onsterfelijk-
vergetelheid ... over de vruchten van
ie zonder hooger beroep wordt uitgespro-
ALM, *Red.* 2, 86.
er gebruik, waarbij de persoon of de
men zich beroept, iemand of iets is
waarnaar men zijne woorden of daden
laten beoordeelen. || De traagheid hief
aan, nu zij niet meer behoefde te den-
re willekeurige droomen met een beroep
d kon handhaven, OPZOOMER, *Wezen d.*
t is ... opmerkelijk, hoe dat beroep op
bij elk politiek debat, met eenige warmte
ens weder binnensluipt, BUYS, *Stud.* 1,
rtdurend beroep op gezag en openbaring,
UWER Jr., *Akbar* 107. Het vrijmoedig
lezen grijzaart op een onberispelijk ...
jeugd af aan, BEETS, *Paulus* 210.
In de bet. 1—3). *Beroepsbrief*, waar-
ikant wordt medegedeeld dat hij beroepen
rift in *Friesch Placaatb.* 2, 257); *be-*
art waarmede men tot iets wordt opge-
noodigd („Seeckere *Beroep-Chaerte*, ge-
eren Secretaris Ian van Hout", ORLERS,
eyd. 268).
bet. 6). *Beroepsbezigheid* („Daar hij
vepsbezigheden slechts zeer weinig tijd
", v. LENNEP, *Rom.* 3, 216; „De man,
e uren van den dag vlijtig aan zijne
den toewijdde", BAKH. V. D. BRINK,
3); *beroepsgenoot*; *beroepskeuze* („Het
onders was aanzienlijk genoeg om hem
aan eene *beroepskeus* ... onbepaald te
ven", BUSKEN HUET, *Fant.* 3, 168);
„De laatste jaren had hij ... te Haarlem
als notaris doorgebracht, maar voor zijn *beroepswerk* had hij nooit hart gehad", FRUIN, *Tien J.* 281).

— In de bet. 9). In Zuid-Nederland. *Beroepshof*, hof van beroep, fr. *cour d'appel*, (zie b. v. SEGERS, *Fam. De Meulen.* 18).

— Als tweede lid. *Boekberoep*, het beroep van den geleerde, van den man die met boeken omgaat of ze schrijft (zie HUYGENS, *Ged.* 1, 284); verder: *koopmans-*, *krijgsmans-*, *schildersberoep* en derg. (zie bij het eerste lid).

BEROEPEN, bedr. en wederk. st. ww.; *beriep* (*zich*), *heeft* (*zich*) *beroepen*. Mnl. *beroepen*, dat sterk en zwak wordt vervoegd (verg. VERDAM 1, 956, en verder ROEPEN).

1) Roepen zóó dat het geluid eene bepaalde plaats of een bepaalden persoon bereikt. || Hij is al te ver weg, ik kan hem niet meer beroepen. — Als de Noordzee en Wijckermeer Elck met oneven keel beroepen, HOOFT, *Ged.* 2, 219. De kapitein Aart van Nes hield zich zoo dicht by den L. Admiraal, dat hy hem zomwyl kon beroepen, BRANDT, *De Ruiter* 42. Zinken, in de grondelooze diepte, daar geen bereiken noch geen beroepen aan en is, LUYKEN, *Br.* 113.

2) Iemand tot zich roepen, bij zich roepen, oproepen; in 't algemeen. Thans verouderd. || Gaet beroept hem vry, en verclaert hem uwe ghedachten, COORNHERT, *Odyss.* 1, 48 *a.* Godt, die Abraham Uit Ur beriep, VONDEL 5, 735. Erasmus wiert op eenen tijt van den Franschen Koning, door eenige daar toe afgeveerdighde persoonen, beropen, DE BRUNE, *Jok en E.* 125. Dies ick voorts voor den Coninck beroepen wiert, met bevel den Smaragt mede te brengen, *Begin e. Voortg.* 12, 13 *a.* Nadien ... 't Noodlot ... U westwaert aen beroept, en afroept van myn zy, DE DECKER 2, 108.

— In toepassing op het aanroepen van hemelsche machten.

> Waer is Achilles woord, waer sijn nu d'Hemellieden
> Beroepen in den eed?
>
> VONDEL 2, 267.

— Ook met eene zaak als voorwerp. || Der Toovenaren hulp en sult ghy ... Tot waerheits ondersoeck beroepen noch gedoogen, HUYGENS 1, 18. Ghy, die de wraeck van dat onnozel bloed Hebt over u beropen, DE DECKER 1, 226. ô God, ... Eer Ge al wat eenmaal niet bestond Uit niet beriept in 't wezen *enz.*, BILD. 5, 17.

> Een hooftstof, wuft en ongebonden,
> Gehoorzaemt hem, die haer beriep
> Om hoogh uit grondelooze gronden.
>
> VONDEL 10, 378.

3) In toepassing op krijgslieden. || De noot en 't hooghste recht ons nu in 't velt beroepen, VONDEL 9, 112 (verg. ook 10, 8). De Vriesen souden ... niet buyten de Provintie mogen beroepen worden, ten dienst der oorlogen, SOETEBOOM, *Nederg. v. Stav.* 137.

4) In toepassing op het brengen voor een rechter. || Vrede-makers, voor de welke ... de Luyden malkanderen moeten beroupen, eer dat sy haar geding verder mogen aanleggen, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 140. Hoe willen zulcke liên ... ons ... beschamen ..., Wanneer ghy ons beroept, Groot Rechter, voor 't gerecht! DE DECKER 1, 267. Beroepen de saaken voor den Hoogen Krygsraad: Sulks mag geschieden, als 'er wettige reedenen van Partyschap ... by den Subalterne Regter syn, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 66 *a.*

5) Iemand roepen tot een ambt, eene betrekking, een post; thans in vrije toepassing verouderd. || Strada wil, dat Karel van Briemen ... niet dan naa 's Koninx vertrek ... tot Overste van Gelderlandt ... beroepen zy, HOOFT, *N. H.* 21. Die Plaetse, waer over ghy ... tot Vaderen, Voester-Heeren ende Beschermers gestelt,

beropen, ende met Eede verplicht zijt, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* II. Wilhelm de tweede, Graef van Holland, werd ... Beroepen tot Monarch vant Duytsche Keyserdom, VONDEL 1, 135. Wie, tot staet en ampten beroepen, zich pooght te quijten voor het gemeene beste *enz.*, 2, 340. Dat ... Edipus daer koning beroepen was, 8, 672. Hemelingen, Die hy tot 's menschdoms dienst beriep, 10, 379. O Schepper! ... 't Zy dat gy my beroept tot d'echte staet of niet *enz.*, KEUL, *P. W.* 2, 280. Dichters, door Natuur tot eene zoo verheven bestemming beroepen! BILD., *Versch.* 1, 51. Ware het vermoeden ... juist, dat de aanvrage des Keizers van herwaarts werd uitgelokt, om onder een' schoonen glimp den beroepene (t. w. *als geschutmeester*) van de hand te zenden, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 1, 239.

6) Inzonderheid in toepassing op predikanten: een beroep op iemand uitbrengen. || Het sal niemant ... geoorloft syn den dienst des Woordts ... te betreden, sonder wettelyck daer toe beroepen te syn, *Geld. Placaatb.* 2, 173 (a°. 1620). Ik (*een predikant*) (wierd) reeds in 't eerste jaar naar een veel aanzienlyker plaats beroepen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 209. Wel Dominee! ... als men u eens te Gouda, of althans te Amsterdam of in den Haag beriep, ik geloof, dat je 't ook zoudt aannemen, *K. Zev.* 1, 253.

7) Personen bijeenroepen tot eene vergadering, ook met een collectief, de vergaderden aanduidende, als voorwerp. || Valter eenige twijfele, sy (t. w. *de wil*) beroept de Raadtsluyden inde Raadtkamer vande Verstandelijcheyt, COORNHERT 1, 284 *d.* De Koning nam aan, de breede Staaten te beroepen, HOOFT, *N. H.* 416. Het beroepen vande vergaderinghe vande groote Vroetschappe, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 587. Van meeningh zijnde den Rijcks-raedt te beroepen, BRACHELIUS, *Geschied.* 635. Burgemeesteren weigerden, den Raad te beroepen, WAGEN., *Vad. Hist.* 12, 77. Dat ... de Keizer ... de voornaamste edellieden van gansch het rijk op eene algemeene vergadering beriep, DAVID, *Hist.* 3, 331.

8) Een kampspel uitroepen, aankondigen (zie VERDAM t. a. pl.); later nog als historische term. || Het ... Tornoyspel, twelck den Grave van Clermont ... tot Corbie ... beroepen hadde inden Jaere 1234, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 283. Dat hy een van de Gallo-Kelten, in een Kamp-vegt, ter eeren van de haaren beropen, verwonnen had, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 218.

9) Iemand uitdagen; in de middeleeuwen gewoonlijk in de uitdrukking *te kampe beroepen* (zie VERDAM); thans nog in België. || Iemand beroepen tot een tweegevecht, iemand beroepen op den kogel, DE BO 108. Iemand beroepen op den billard. — Die d'een d'ander beroepen om te campen, HOUWAERT, *Gener. Loop* 232. Graaf Luidewyk beriep Vitelli ten veldtslagh, die, anders gelast, tot antwoordt gaf, dat het hem noch niet geleeghen quam, HOOFT, *N. H.* 186. Des beroep ick u beyde, Ghy Platters ..., Daar is mijn Hantschoe, BREDERO, *Roddr.* 28. Den Koeckeloeren-Haen ... Beriep hem (*den kalkoen*) tot den kamp, VONDEL 1, 597. 'k Beroep een yder een My hier het hooft te bien, V. REVERW., *Winem.* 2, 162. Verbiedende ... aen allen onsen ondersaeten ..., hen te vernoorderen yemanden te beroepen om handt teghen hand, oft in duel te vechten, t'sy ... by monde, met bootschap, oft by cartelz, *Vl. Placcaertb.* 2, 705 (a°. 1610). In ghevalle eenich Student ... sich quame te verstouten voor sich selven eenen anderen in Duel te beroepen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 392 (a°. 1641). De luitenant zou hem ... gauw in een tweegevecht beroepen en hem zijne stoutheid duur doen betalen, CONSCIENCE 3, 290 *b.*

10) Iemand beschuldigen (in de middeleeuw als rechtsterm), en vervolgens ook smaden, b pen, uitschelden. Thans verouderd. || Hy wa sijn vrienden beroepen ende bekeven, dat hy V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 440 *b.* Heb ick eenige schimp ofte injurie beroepen? *Hist. v. Adr.* 1, 179. Den Regeerenden Raadt, die oover zyn scherp en hoogh vliegen, ernstigh b had, HOOFT, *N. H.* 481. Hier beroep ick 't bijten Van uw' meer als dollen Hond, HUYG 101. Augustus ... door een tempeest gesling gedreven zijnde, begon den God Neptunus te be en te dreygen, DE BRUNE, *Embl.* 183.

11) In België ook in den gunstigen zi roepen over iets, er ophef van maken. || Di derij wordt veel beroepen, dat ze zoo sch DE BO 108.

12) Als rechtsterm: zich in hooger beroep tot een hooger rechtscollege (tot een hoogeren re appelleeren.

a) In de uitdrukking *van een vonnis be* waarbij de persoon of het college van welks ui men in hooger beroep komt, als voorwerp wo dacht. Thans verouderd. || Zoo hy van 't vonnis b hy en kan even-wel gheen clausule van inhibi schortinghe van executie bekomen, DE BRUNE, 2, 208. Zijn tranen beroepen van dat strenghe vo nen de hooghe vierschare van ghenade, 2, 32

b) Met het *vonnis* of eene daarop slaande u king als voorwerp. Thans verouderd in vrij g doch men spreekt nog, evenals in de middele van een *beroepen vonnis*, vonnis waarvan hooger beroep komt.

c) Als wederk. ww., zóó reeds eene enkel in het Mnl. (VERDAM 1, 958).

α) Eigenlijk. || Ick beroepe my op den *Hand.* 25, 11. (Zy) beriepen ... zich daaraf *van dat vonnis*) aan de Koninklyke Majest deeden zulx den Hartoghe ... weten, HOOFT, 215. Die hem by verklaringhe van 't gerecht b soude mogen vinden, mag hem beroepen op e gher rechter, DE GROOT, *Inl.* I, 7, § 14. S roepen) op den R: V: Staten: Dat mag de be Partye ... in cas van Buyt-goederen doen, DE *Milit. Wdb.* 66 *a.* Indien ... meerdere medebek zijn veroordeeld, en slechts één of eenigen zich in cassatie hebben beroepen, zal *enz.*, *Strafv.*, *a.* 374.

— Met gewijzigde constructie. || Ende als hem beriep, dat men hem tot de kennisse des bewaren soude *enz.*, *Hand.* 25, 21.

β) Evenals in het Fransch *en appeler à* g wordt voor *s' en référer à*, *recourir* (LITTRÉ) ook bij ons *zich beroepen op iemand* of *op iets* voor: aan iemand of iets een recht ontleenen te rechtvaardigen in hetgeen men doet of zegt. d'aengeklaeghde sich beroept op 't Griecxsch *enz.*, VONDEL 2, 395. Om die (t. w. *zijne orthe* ... buiten ... bedenking te stellen, beroept de delyke Man zich op zyn ... gedrag, *Blank.* 1, Geen bewijs door getuigen (kan) worden aange ... ofschoon men zich ook op het geven va godspenning mogt beroepen, *B. W.*, *a.* 1604. Minister zich op artikel 89 Grondwet kan be en om redenen van zoogenaamd staatsbelang w de gedane interpellatie te beantwoorden, BUYS 1, 370. Leicester, die zich tegen de regenten schutterijen en gilden beroepen had, FRUIN, 39. Everard van Reyd, op wiens geschiedverh ons reeds herhaaldelijk beroepen hebben, 90 dier uitspraken, waarop de beijders van Jezus . met zooveel kracht ... beriepen, BEETS, *Paul*

10) Iemand beschuldigen (in de middeleeuw als rechtsterm), en vervolgens ook smaden, b pen, uitschelden. Thans verouderd. || Hy wa sijn vrienden beroepen ende bekeven, dat hy V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 440 *b.* Heb ick eenige schimp ofte injurie beroepen? *Hist. v. Adr.* 1, 179. Den Regeerenden Raadt, die oover zyn scherp en hoogh vliegen, ernstigh b had, HOOFT, *N. H.* 481. Hier beroep ick 't bijten Van uw' meer als dollen Hond, HUYG 101. Augustus ... door een tempeest gesling gedreven zijnde, begon den God Neptunus te be en te dreygen, DE BRUNE, *Embl.* 183.

11) In België ook in den gunstigen zi roepen over iets, er ophef van maken. || Di derij wordt veel beroepen, dat ze zoo sch DE BO 108.

12) Als rechtsterm: zich in hooger beroep tot een hooger rechtscollege (tot een hoogeren re appelleeren.

a) In de uitdrukking *van een vonnis be* waarbij de persoon of het college van welks ui men in hooger beroep komt, als voorwerp wo dacht. Thans verouderd. || Zoo hy van 't vonnis b hy en kan even-wel gheen clausule van inhibi schortinghe van executie bekomen, DE BRUNE, 2, 208. Zijn tranen beroepen van dat strenghe vo nen de hooghe vierschare van ghenade, 2, 32

b) Met het *vonnis* of eene daarop slaande u king als voorwerp. Thans verouderd in vrij g doch men spreekt nog, evenals in de middele van een *beroepen vonnis*, vonnis waarvan hooger beroep komt.

c) Als wederk. ww., zóó reeds eene enkel in het Mnl. (VERDAM 1, 958).

α) Eigenlijk. || Ick beroepe my op den *Hand.* 25, 11. (Zy) beriepen ... zich daaraf *van dat vonnis*) aan de Koninklyke Majest deeden zulx den Hartoghe ... weten, HOOFT, 215. Die hem by verklaringhe van 't gerecht b soude mogen vinden, mag hem beroepen op e gher rechter, DE GROOT, *Inl.* I, 7, § 14. S roepen) op den R: V: Staten: Dat mag de be Partye ... in cas van Buyt-goederen doen, DE *Milit. Wdb.* 66 *a.* Indien ... meerdere medebek zijn veroordeeld, en slechts één of eenigen zich in cassatie hebben beroepen, zal *enz.*, *Strafv.*, *a.* 374.

— Met gewijzigde constructie. || Ende als hem beriep, dat men hem tot de kennisse des bewaren soude *enz.*, *Hand.* 25, 21.

β) Evenals in het Fransch *en appeler à* g wordt voor *s' en référer à*, *recourir* (LITTRÉ) ook bij ons *zich beroepen op iemand* of *op iets* voor: aan iemand of iets een recht ontleenen te rechtvaardigen in hetgeen men doet of zegt. d'aengeklaeghde sich beroept op 't Griecxsch *enz.*, VONDEL 2, 395. Om die (t. w. *zijne orthe* ... buiten ... bedenking te stellen, beroept de delyke Man zich op zyn ... gedrag, *Blank.* 1, Geen bewijs door getuigen (kan) worden aange ... ofschoon men zich ook op het geven va godspenning mogt beroepen, *B. W.*, *a.* 1604. Minister zich op artikel 89 Grondwet kan be en om redenen van zoogenaamd staatsbelang w de gedane interpellatie te beantwoorden, BUYS 1, 370. Leicester, die zich tegen de regenten schutterijen en gilden beroepen had, FRUIN, 39. Everard van Reyd, op wiens geschiedverh ons reeds herhaaldelijk beroepen hebben, 90 dier uitspraken, waarop de beijders van Jezus . met zooveel kracht ... beriepen, BEETS, *Paul*

— **Aanm.** De eischer in hooger beroep, de *appel-*, wordt soms genoemd de *beroeper*, en tegen die ...ning kan geen bezwaar zijn. Den gedaagde in ...er beroep, den *geïntimeerde*, zou men mogen ...en den (de) *beroepene*, indien het ww. *beroepen* ...epassing op het procedeeren in hooger beroep ooit ...uikt werd met dien gedaagde als voorwerp. Dit ...hter noch in de hedendaagsche, noch in de vroegere ...taal het geval, en vandaar dat de term *be-...ene* zich in dien zin minder goed laat verdedigen.

...aanm. Een ongewoon gallicisme is *beroepen* in zin v...n *aanhalen* (t. w. eene plaats bij een ...ijver): fr. *citer* (*beroepen, dagen voor het ge-...ht*, en *aanhalen*). || Vergelijk boven vers 170 en andere plaatsen aldaar in de aanteekening beroepen, ...ID, *Bild.'s Ziekte d. Gel.*, blz. 282.

...fl. *Beroep, beroeper, beroeping* (zie die woorden); *...epbaar*, kunnende beroepen worden, gezegd van proponent bij een kerkgenootschap.

BEROEPER, znw. m., mv. *beroepers*. Mnl. *...epere* (VERDAM 1, 958).

1) Degene die een steekspel uitroept, aankondigt. || ...n staeck er doen hier (d. i. *men hield een steekspel*) de groote mert den IIII^den^ december, ... ende de ...eper was mijn heere van Mansvelt, DE POTTRE, *...ó*. 21.

2) Uitdager tot een tweegevecht; thans verouderd. || ...e om te obvieren teghens de vechtynghen ende ...talaeghen, die dickwils gheschieden door beroepynghe de partyen, willen wy ... dat den ghenen die be-...pen sal syn, soo wel als den beroeper ghestrafft ...den worden, *Vl. Placcaertb.* 2, 173 (a^0^. 1589). ... geene, die eenige bootschap, billet ofte Cartel ... wegen den Beroeper aenden beroepenen sal hebben ...racht, *Gr. Placaatb.* 2, 460 (a^0^. 1657).

3) Aanklager; thans verouderd. || Men moet (t. w. *zeker geval*) vonnissen dat het de beroeper ver-...n heeft: want hy heeft ... d'overwinning ... ...slachtigh gelaten. ... *In dubiis actorem damnant*, BRUNE, *Wetst.* 1, 303.

4) Hij die in beroep gaat, appellant (verg. de ...m. bij BEROEPEN, 12).

BEROEPING, znw. vr., mv. *beroepingen*. Van ...roepen. Mnl. *beroepinge* (VERDAM 1, 959). Thans ...goed als verouderd.

1) De daad van iemand te roepen, op te roepen, ...t iets te roepen. || De koomst des Aartshartooghen ...thias, van wiens beroeping wy, in deezer wyze ...icht zyn, HOOFT, *N. H.* 537. De komste van den ...ioofden Messias, ... en de beroepinge van Ioden ... Heydenen tot het Christelijck geloof, VONDEL 3, ...8. De kamers (t. w. *van rederijkers*), die op de ...gegeeve kaart van beroepinge ten bestemden tyd ...tschynen ter plaatze van waar die afgezonden is, ...EFFEN, *Spect.* 4, 152.

2) Het beroepen van een predikant. || Dat de ...rke van Huisen met de beroepinge, die beslooten ... was op den Predicant van Waeverveen, ... mogh ...ertraeren, HOOFT, *Br.* 1, 106. Wanneerder erghens ... beroepingh in een stadt ... vervalt, vertrouw ick ...n „*pastoor*") vastlijck, dat Men my die brenghen ..., STARTER 517. My (is) weer een ander en veel ...hevener beroeping bezorgt, doch ... (ik) heb ... ...doten myne ... kudde niet te verlaten, v. EFFEN, ...ect. 11, 210. De beroeping van Leeraaren, de aan-...ging van Kerkvergaderingen, BERKHEY, *N. H.* 1096. Geene beroepingen van predikanten ... zullen ...nen geschieden, dan na vooraf verkregene toestem-...ng van *enz., Besl. v.* 23 Dec. 1813, *Bijv. Stbl.* 39, *a.* 2.

3) Datgene waartoe iemand geroepen is, het hem ...bedeelde werk. || Een yegelick blijve in die beroe-pinge, daer hy in geroepen is, 1 *Cor.* 7, 20 (gr. ἐν τῇ κλήσει ᾗ ἐκλήθη). De welcke (t. w. *dat leeken zich bemoeien met de zaken van den godsdienst*) doch buyten heurlieder staet, en teghen heurlieder beroepinge is, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 136. Een yegelic sijne beroepinghe met naersticheyt, vlijticheyt ende getrouwicheydt waernemende, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 264.

Wie leeft 'er na zijn plicht, gelijk hy leven moet?
Wie leeft 'er, die te recht nu zijn beroeping doet?
KRUL, *P. W.* 1, 7.

4) Uitdaging. || Wy (verbieden) ... eenen yeghelicken ... te ... brynghen aende ghene die beropen zullen syn, ... eenighe bootschap, noch oock ouer te leueren eenich billet van beroepynghe, *Vl. Placcaertb.* 2, 706 (a^0^. 1610).

5) Beschuldiging, berisping. || Ick achte meer de verstandige beroepingen, als des Lof-tuyters oorsmekerije, BREDERO 1, 307.

6) Als rechtsterm. Beroep, appèl, ook in vrijer gebruik (zie bij BEROEP). Thans verouderd. || Dit recht van appel, ofte beroepinge op den Keyser, *Hand.* 25, *Kantt.* 16. Raadsluiden der Ammiraliteit, op de vonnissen der welke geen beroeping moght volghen, maar alleenlyk herziening door de zelve Rechters, HOOFT, *N. H.* 1102. 's Dichters beroeping op Sofokles, BILD. 15, 17. Eene plegtige beroeping op de deugden van den Maker van het Heelal, BORGER, *Leerr.* 2, 61.

Samenst. In de bet. 2). *Beroepingswerk, predikantsberoeping* (zie Dl. V, kol. 1991).

BEROER, znw. onz. Van *Beroeren*. Mnl. *beroer* (VERDAM 1, 959); reeds in de 17de eeuw zeldzaam en daarna verouderd. Onrust, opschudding. || Swaermoedich ghepeyns, drucksinnich beroer, ... hertsweerich remoer ... komt my bestrijden, DE CASTELEIN, *Pyram.* 35. Yemant hopie sal ... Mijn mistroostich beroer comen in staden, *Gentsche Sp.* 124. Hoe u hert is ontspronghen Met selsamigh beroer, HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 11.

Koppel. || Vliedt hun *beroer-stichtende* gheselschappen, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 274.

Samenst. *Zielsberoer* („Hoe qualijck vat ick selfs mijn eigen *siels beroer*!" HOOFT, *Ged.* 2, 161).

BEROERD, bnw. en bijw.; *beroerder, beroerdst*. Het verl. deelw. van *Beroeren*, als bnw. gebruikt.

A) **Bnw.**

1) Geraakt, t. w. door de hand Gods, d. i. getroffen door eene hevige, plotselinge ziekte, en wel bepaaldelijk door de aandoening die ook nu nog *beroerte* heet (verg. Dl. V, kol. 1802); ook *geraakt* (zie Dl. IV, kol. 1614) werd vroeger in denzelfden zin gebruikt. Thans verouderd. || De gene die beroert oft lam van leden ziin, DODON. 619 *b*. Hij (*zekere balsem*) geneest de geraecte, geslagen oft beroerde menschen, alsmen de beroerde leden, ende den ruggraet ... daer mede strijct, 1478 *b*. Zijn zoon ... doorgaans van 't fierezijn gefoltert; ten laatsten beroert en onmagtigh aller leeden, HOOFT, *Rampz.* 3. Een ... die vele jaren aan een zijde beroert was geweest, v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 130 *b*. Dees' is beroert of lam, kan lijf noch leden roeren, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 627.

2) Van vloeistoffen: troebel; thans verouderd. || Stil-staende-watere ... (zijn) des Somers ... nootsakelijk ... heet, dick en ruyckende, des Winters kout, beroert en bevrosen, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 137 *a*.

— Van den grond op den bodem van het water: omgewoeld. || De Iuwoonderen haer seer dickmael wassen int openbaer, ... waer deur de grout altoos beroert is, ende t'water troubel ende modderich, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 42 *d*.

— Ook van het bloed: ontsteld. || Dat herte dat docht mi breken, Beroert was al mijn bloet, *Antw. Liedb.* 3.

— Van licht. || Die het licht des Gheloofs niet en hebben, of ... die daer van niet dan een valsch en beroert licht en hebben, *Taf. v. Boete* 29.

3) Van personen en hun gemoed: ontroerd, ontsteld, verontrust, onrustig, al naar het verband; in Noord-Nederland niet meer in gebruik. || Ten es gheen wonder al zyt ghy beroert, EVERAERT 247. Wanneer ick daer aen gedencke, soo worde ick beroert, ende mijn vleesch heeft een grouwen gevattet, *Job* 21, 6. Ende sy wierden uytermaten seer bevreest voor hem, ende waren seer beroert voor de stadt Jerusalem, *Judith* 4, 2. Dit alles maeckt u beroert ende verslaeghen, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 346. Hoe zietghe zoo beroert? Hoe hangt dit hair om 't hooft, zoo wildt en ongesnoert? VONDEL 3, 820 (zie ook 1, 771). Hoe aaklig is myn ziel, hoe donker, hoe beroerd! *Leev.* 2, 249. Gansch fier en wat beroerd legde hij (t. w. *een kleine jongen*) zijn muntstukje in den grooten schotel, LOVELING, *Sophie* 336.

— In Vlaanderen ook in den zin van: licht boos te maken. || Hij sprak niets tegen mij, omdat hij weet dat ik zoo beroerd ben.

— In Vlaanderen ook in toepassing op zeer onrustige kinderen. || Ha gij beroerde kerel!

— Ook van onrustige aandoeningen. || Wie zou niet de stille toejuiching van 't gemoed stellen boven alle de beroerde blydschappen, welke uit dartele en brooddronkene boertery geboren ... worden, HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 14. Wanneer ... de moeder een uur later ... aan het bed harer dochter kwam, vond zij deze in eenen koortsachtigen en beroerden slaap gedompeld, DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 113.

4) Van omstandigheden: onrustig, „troebel"; thans verouderd. || Wat vermag de bondigste redenering in beroerde tijden? STIJL, *Opk.* XII.

5) In de latere taal is *beroerd* een alledaagsche en zelfs platte term geworden voor *naar, ellendig*, van personen of zaken gezegd.

a) Van personen. — *α*) Onwel, min of meer ongesteld. || Ik voel me vandaag meer dan beroerd. Hij ziet er beroerd uit, hij zal het niet lang meer maken. — Bram ziet er ... zo beroerd uit, of hy ... de tyding had ontvangen, dat *enz.*, *Leev.* 4, 115.

β) Als uitdrukking van afkeer: ellendig, naar. || 't Is een beroerde vent, hij heeft een gemeen karakter. — Hy sloeg zyn handen in mekaar, om zo eene beroerde kleindogter, *Leev.* 1, 261. Als alle geleerden er zo beroerd uitzien, dan is het te begrypen, dat zy een spot en aanfluiting zyn, 2, 147. Alk ik eerst dien beroerden kwajongen een pak slaag heb gegeven, *K. Zev.* 1, 112. Het is een beroerde financier. 't Is tien tegen één, dat hij niet eens boekhoudt, PIERSON, *Mériv.* 1, 105.

b) Van zaken.

α) Van al wat betrekking heeft op personen. || Ik heb nog niet met u afgereekend over de beroerde vertooning, die gy op myne Party gemaakt hebt, *Leev.* 3, 211. Zijn onbesuisdheid, zijn beroerde dolligheid, CREMER, *A. R.* 3, 334. Ik vind het beroerd van je, dat je mij niet op mijn woord gelooft, *K. Zev.* 1, 112. Maar wat beteekent nu zoo'n beroerd (t. w. *beleedigend*) gezegde? DAUM, *Raad v. I.* 45.

β) In andere toepassingen. || Het is beroerd weer. Een beroerd boek (*slecht van vorm of inhoud*). Een beroerde weg (*onaangenaam om te loopen*). — Bettemie — dien beroerden naam moet je haar afnemen als je getrouwd zijt, *K. Zev.* 1, 325. Hij (moet) ook maar weten wat een beroerde gemeene boel het hier is, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 149. Je weet niet, hoe beroerd of ik het vind, DAUM, *Raad v. I.* 146.

B) **Bijw.** (van wijze of van hoedanigheid van graad). — Naar, akelig, ellendig (zi A, 5); alleen in de jongere taal. || Hij s roerd (*onleesbaar*). Hij is er beroerd afgeko *slecht bij gevaren*). — Zo beroerd zult gy, met al je geleerdheid toch niet denken! *Bla* Dat gaat eerst vry beroerd, en honderdmaal het boek weg, maar ongemerkt gewent de ge deze bezigheid, 3, 312. In den tijd van ... van Henegouwen, toen het 'er in dit Land z verward uitzag, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 193. nooit op 'n schip gediend, dat zoo beroerd ake ren kon als deze, WERUM. BUNING, *Mar.-S*

Afl. *Beroerdheid, beroerling, beroerten roerd* (zie die woorden).

BEROERDER, zuw. m., mv. *beroer Beroeren.* Iemand door wien beroering word gebracht. Niet in alledaagsche taal. || Zijt *Elia*) die beroerder Israëls? 1 *Kon.* 18, machtige beroerder van 't gemoed, Begeerte, *Poëzy* 3, 418. Beroerders Van Kerk en Staat MEL, *Dram P.* 1, 29 (zie nog EVERAERT 1 met *beroedere* waarschijnlijk *beroerder* is be

BEROERDHEID, zuw. vr. Eige hoedanigheid van *beroerd* te wezen, in wel ting ook; thans niet in gebruik, en vroeger heid als afl. van *beroerd* in de bet. 1). Ger verlamming door beroerte. || Beroertheyt of heyt der zenuwen, popelsije, vallende sie ander ... qualen, DODON. 1551 *a*. Dese ziel by ons ... Apoplexie, Beroertheydt, of God ghenaamt, VIVERIUS, *Wint. Av.* 71. Hy dat de tonge met beroertheit geslaegen wierd geene die *enz.*, HOOFT, *Br.* 1, 58. Phili 't zy van droefheit of beroertheit, die hen sturf haestelijk, DE BRUNE, *Wetst.* 2, beroerdheid op hem neder, Dat zijn oog blikt? LEDEGANCK 237.

BEROEREN — in de 16de eeuw oo REN —, bedr., wederk. en onz. zw. *beroeren, beroren, berueren* (VERDAM 1, *berühren.* Thans vooral nog in het als bnw. deelw. *beroerd* en in een paar andere afleidi

1) Aanroeren, aanraken; bij jongere schrijvers stellig naar het voorbeeld van hd. en als zoodanig niet aan te bevelen.

a) Met iets stoffelijks als voorwerp. || Z niet, hun handen beroerden noodzakelijker gedurig elkander, LOVELING, *D. E.* 129. E te beroeren, die zijn eigenbelang en de eer eene ... doode hem geboden onaangeraakt LOVELING, *Idon.* 189.

— In toepassing op menschen (verg. BER de bet. A, 1). || De dood ... kan oock gasten Beroeren, ondergaen, en in den boese CATS 2, 511 *a*.

b) Met iets dat ter sprake komt als voo van gewag maken, iets behandelen. || De sch beroert ontelbare feiten en denkbeelden, *Schetsenb.* 3, 145.

c) Raken, betreffen, aangaan; inzonderh tegenw. deelw. Sinds lang verouderd. || nu die ... vermoedinghe die daar af mach COORNHERT 1, 55 *b*. Soo veele de tale by inne gebruyckt magh beroeren, ben ick geweest in 't handelen van nieuwe stof in Nee 1, 270 *b*. 't Verzachten der strenge Plakk roerende den Godsdienst, HOOFT, *N. H.* 7 rende de Regeringe ende de opsichte van dese (t. w. *zeker gesticht*) die wert gedaen by vie ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 141.

2) Iets van zijne plaats brengen, in

ans verouderd. || Als hy stillet, wie sal
n? *Job* 34, 29. Dat hy (t. w. *God*) alle
ert, selfs onberoerlijck, CATS 1, 41 *b*.
oert het (*een kind in de geboorte*) handen
en breeckt al springende en spartelende
daer het inghewentelt is, V. BEVERW.,
z. 169 *a*.
ruurlijke toepassing. || Glorie ..., Door
e werelt wordt beruert, NUMAN, *Striit d.*

k. gebruikt. || Doe daverde ende beefde
fondamenten des hemels beroerden sich,
en, 2 *Sam.* 22, 8.
ewerken, maken dat iets gebeurt; thans
iderd. || Een Prins, Wiens wijsheyt kan
't haghel-schut de boeren Noch het volck
nsins, BREDERO 3, 284.
n heftige beweging brengen, zoodat de
deelen daarvan door elkander gaan. Thans
malen bij dichters.
eene vloeistof, inzonderheid water, als
door beweging troebel maken. || Gy ...
t water met uwe voeten, ende vermod-
lieder rivieren, *Ezech.* 32, 2. Dees be-
, VONDEL 11, 395. De beroerde zee en
ze winden, FOKKE, *Verz. W.* 9, 70. Een
mengsel ..., aan hetwelk men, door het
eroeren, geen' tijd geeft om te bezakken,
De zee ... werd zwart en vuil van kleur,
nderaardsche beweging het water beroerd
NEP, *Rom.* 4, 67.
de lucht, de natuur, als voorwerp: in
brengen, ontstellen. || Laet hare wateren
aetse beroert worden, *Ps.* 46, 4. Een
gh, van buijen staegh beroert (t. w. *de*
OFT, *Ged.* 1, 276. Zoudt ghy ... Dees
eiligheit, vol vrede, ... beroeren? VONDEL
en 's Hoogsten arm Natuur beroerde, De
loof *enz.*, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 122.
weld der winterbuijen Beroert met sneeuw-
n lucht, SPANDAW 1, 44.
ruurlijk verband. || De nevels (t. w. *van*
rid) ..., Die nu uw aengezicht beroeren,
laegh, VONDEL 5, 617.
epassing op lichaam en geest (soms ook
t).
zenuwstelsel schokken. || Als door onbe-
lichaem is beroert, Soo werdt ons inuig
e weg gevoert, CATS 2, 541 *b*. Dat sijne
or grooten toorn ..., het Lichaam soo
t de Zenuwen van de beenen ... soo ver-
t *enz.*, V. BEVERW., *Schat d. Onges.*

geest benevelen, verwarren. || Sommige
oonen niet gebruycken, om dat sij de sinnen
de grof bloet, ende plomp verstant maecken,
b. De dichtkunst is het werk van geen'
n, BILD. 4, 289.
moed, den geest, ontstellen, verontrusten
hartstochten). || Mijn verdeelde geest
net twist beroert, HOOFT, *Ged.* 1, 34.
upido) de menschen zouw' beroeren met
VONDEL 1, 771. Doen schoot de bed-
Beroert uyt haeren droom, omgrijpende
, 2, 538. Deze voorzeggingen (d. i. *voor-*
an onspoet beroerden zijn bygeloovig hu-
weldigh, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 164. Wat
oote ziel soo wonderlick beroeren, 't Geen
iftigh ... maeckt? V. DORP, *Sticht. Ged.*
ebbe men dan ... niet te vreezen van eene
e ziel zo geweldig beroert? *Leev.* 7, 42.
n ..., die de gemoederen ... verbitterden
en beroerden, LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 408. Toen de patriotsche twisten aldaar aller gemoederen beroerden, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 276.

— In België ook als onz. ww. || Als hij op het punt was van die misdaad te plegen, hij beroerde zoodanig dat hij er van afzag, DE BO 108.

d) Met betrekking tot de aanprikkeling der vleeschelijke lusten. || Tes soo verre ghecomen duer Luthers venijn, Datmen al prijst, dat tot sonden berueren mach, A. BIJNS 105 (ed. BOGAERS). Eest dat ghij siet schoon creatueren, En sij u yet int herte berueren Met quaey phantasijen *enz.*, 435. De natuur heeft inde jonghe sinnen Yet heymelijcx gheplant, dat ons beroert het bloedt, BREDERO 3, 116.

> Een seker deftig man, wanneer hy quam te voelen
> Dat sijn aelwaerdig vleesch in hem begon te woelen,
> Begaf hem in gespreck met sijn beroerde ziel,
> Op datse desen luym met krachten weder-hiel.
> CATS 2, 324 *b*.

— De onbep. wijs als znw. onz. || De papen ... volgen haer eygen sinlijc beroeren, A. BIJNS 56 (ed. BOGAERS). Svleeschs berueren, 140.

e) Ontroeren, tot droefheid, tot medelijden stemmen. || Moechdy nu wel uyt uwen schepe Charon? ghy duet my recht beruueren. wie sal die zielen nu ter hellen vueren? *Charon* vs. 78. Doe wert de Koningh seer beroert ..., ende weende, 2 *Sam.* 18, 33. Godt heeft mijn herte weeck gemaeckt; ende de Almachtige heeft my beroert, *Job* 23, 16. Dese groote rouw, Die ... de steenen Souw leenich kneeden, en beroeren selfs tot weenen, BREDERO, *St. Ridd.* 12. 't Geen met medoogen zoude een steenen hert beroeren, VONDEL 2, 177. Die traan beroert haar 't ingewand, BILD. 1, 10.

— De onbep. wijs als zuw. onz. || Het dringhende beroeren, Dat my sal pranghen sterck, so dick ..., Als ick ... haer bywesen derf, BREDERO, *Griane* 21. Met Moederlijck beroeren, 58.

6) In toepassing op staat en maatschappij. || Waer duersij (*de leeken*) de eendrachticheit der kercken beruueren, A. BIJNS 29 (ed. BOGAERS). De Gemeene regieringhen die langhe tijt in Vryheyt geduert hebben, sonder alsoo beroert ende ghebrabbelt te zijn, v. z. v. NIEUVELT, *Disc. v. Mach.* 21. Mijn vader heeft het lant beroert, 1 *Sam.* 14, 29. Hy beroert het volck, *Luc.* 23, 5. Als ghy ... gingh ... om een' lichte vrou gants Asien beroeren, VONDEL 2, 385.

Afl. *Beroer, beroerd, beroerder, beroering, beroerlijk, beroernis, beroerte* (zie die woorden); *beroerig*, voorkomende in den zin van *beroerd*, onrustig („Dese periculeuse ende *beroerige* tijden", V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 80).

BEROERING, znw. vr., mv. *beroeringen*. Thans weinig meer in gebruik.

1) Het aanraken van iets. || Andere (*volken*) zijn sonder tonghe, ende zy besighen beroeringhe oft wisinghe voor haer sprake, V. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 12 *d*. Het ... kantje — met lichte, voorzichtige beroering ontrold — te laten bewonderen, LOVELING, *Idon.* 82.

2) Beroerte, verlamming. || Hy kreegh nu lestent een beroeringh in zyn tongh, BREDERO 2, 125. En goedt Borger ... (kreegh), door die haestighe veranderinghe ende van vreughde, een beroeringhe ... ende (storf) datelijck, V. D. SANDE, *Ned. Hist.* 148 *b*.

3) De handeling van iets (t. w. *eene vloeistof*) dooreen te roeren. || Een Engel ... beroerde 't water: die dan eerst daer in quam na de beroeringe van 't water, die wiert gesont, *Joh.* 5, 4. Dat ... de Stoffen van den bodem ... door de beroering van het Water in beweeging gebragt worden, BERKHEY, *N. H.* 2, 1008.

4) Onrust, ontsteltenis van het gemoed; ook troebelen in de maatschappij; in deze eeuw nog wel in gebruik. || De beroeringen sullen hem (*den goddelooze*) rontom verschricken, *Job* 18, 11. Een dagh van beroeringe ..., ende van verwerringe, *Jes.* 22, 5. De innigste beroeringen onzer zielen, *Leev.* 6, 331. Het oude ging onder, omdat beroeringen in den Staat het onderdrukten, GEEL 156. Te midden der beroering van Europa *enz.*, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 175.

BEROERLIJK, bnw.; *beroerlijker*, *-lijkst*. Van *Beroeren* met *-lijk*. Thans verouderd. Mnl. *beroerlijc* (VERDAM 1, 961).

A) In actieve opvatting.

1) Van ziekten. Plotseling iemand treffende. || Zijn bladeren die sy gebruycken tegen alle beroerlijcke sieckten die door 't lijf schieten met groote weedom, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 63 *b*.

2) Het gemoed ontroerend, treffend. || Ons verleenende een soo aandachtige en nechtigen gehoor, dat de beroerelijcke redenen, door yemant beweeglijck uytgesproken, ter nyverer siele inne braken, BREDERO 1, 306. Van al d' Harts-tochten die wy onderworpen zijn, Is geen beroerlijcker als vande min, 2, 269.

3) Onrust teweegbrengend. || Is zy (t.w. *iemands vrouw*) ... Beroerlick, stoorlick, ofte strijdich *enz.*, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 42 (ed. 1576). Dronckenschap is een beroerlic quaet, 100.

4) Onrustig, van tijdsomstandigheden. || O Beroerlicken Tyt wat doet ghy ons cost, EVERAERT 184. Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt, door Marcus Van Vaernewijck, *Titel van een werk*. Dees rampsalige en beroerelijcke tijen, Waer in elck grabbelt, tot sijns naesten achterdeel, VONDEL 3, 59.

B) In passieve opvatting. Kunnende bewogen worden; bij KIL. vertaald met *mobilis*. || Dat hy de voeten ook die nimmermeer en gingen Beroerlyk heeft gemaekt en blydelyk doen springen, DE GROOT, *Bewijs* 33.

Afl. *Beroerlijkheid*, ook concreet genomen voor datgene wat *beroerlijk* is, wat iemand beroert („het beloop der tijttelijcke saecken, En haer *beroerlijckheen*", BREDERO, *Moortje* 12); vandaar de samenst. *zielberoerlijkheden* (OUDAAN, *Poëzy* 3, 511); *onberoerlijk* (zie ald.).

BEROERLING, znw. m., mv. *beroerlingen*. Wellicht ontstaan uit *beroerdeling*, dat ook wel gezegd wordt, en dan gevormd van het bnw. *Beroerd*; verg. *nieuweling*, *lammeling* en derg. Een beroerde kerel; alleen in platte taal. || Ik denk, dat gij, en de overige beroerlingen, die nu al bang zijn voor het grapje te Loosduinen, op de gedachte alleen terug deinst, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 328. Ik zal dien beroerling nog eens van de kroeg donderen, KNEPPELH. 1, 86.

Samenst. *Apenberoerdeling* (zie ald.).

BEROERNIS, znw. vr., mv. *beroernissen*. Van *Beroeren*. Thans verouderd.

1) Plotseling overvallende ziekte, inzonderheid eene beroerte. || Beroernisse. *Fris. Sic.* j. gheraecktheyd, *Apoplexia*, *paralysis*, KIL. — De jicht ..., die hem 't brein zulks raakte, en 't lijf met beroerenis sloegh, dat hy 't gebruik zijner tonge en rechte handt ganschlijk verloor, HOOFT, *Rampz.* 30. 't Gebeurde dat Fokko Ralda,... toen men hem den nieuwen eedt voorhield, een' beroernis op 't lyf kreegh, en voorts bezwymende schielyk starf in de vergaadering, HOOFT, *N. H.* 802 (zie ook 50).

2) Beroering, ontsteltenis, in het lichaam of in den geest. || Haer dunkt ... eenighe beroernis van koortse vernomen te hebben, HOOFT, *Br.* 3, 170. Dies baarde, op een bot, het gerucht ... bystre beroernis der gemoeden, HOOFT, *N. H.* 11 en is gheen deel in dit bedrijf der Perso 't is vol beroerenis en verslagentheyts, *Lucelle* IV. De leên, die van beroernis beven 9, 489. Innerlike beroernissen met kraftig verdringen, DE BRUNE, *Jok en E.* 79.

3) Onlusten, troebelen. || Om te hoeden uit zyne wanhoop van met d'oude vervol zyn vermeeten te raaken, geen hoope ontfo zonder nieuwe beroernis niet weder te blus HOOFT, *N. H.* 52. Burgerlijke partijschapp roerenissen, OCKERSE, *Charact.* 3, 200.

BEROERTE, znw. vr., mv. *beroer* *Beroeren*. Mnl. *beroerte* (VERDAM 1, 962); andering van het achterv. blijkbaar hetzelfde *pihruorida*, later *berührde* (*D. Wtb.* 1, 1 taald met *tactus*).

1) Plotseling overvallende ziekte, en we delijk een plotseling toeval, veroorzaakt doo ting van bloed in de hersenen; de thans mee beteekenis. || Als ... de beroerte of lammi hand of voet gevallen is, GEULINCX, *Ho* Dat sy daar een appoplexie ofte beroerte krygen mogen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* Uw vader is door eene beroerte overvalle zonder gevoel van smart heeft hij het gew wereld met eene eeuwige rust verwissel *Eikenh.* 4, 392. Maak je ... zo driftig ni om een beroerte op je hals te haalen, *W* 101. Van de zeven tot veertig jaaren zijn schen weinig aan Beroertens onderhevig, 166 *a*. Papa schrikte zoo, dat ik dacht, d beroerte kreeg, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 154. N de eetzaal binnengetreden, stortte hij, door of beroerte getroffen, op den grond neder, *Hist. Stud.* 2, 357. Hij heeft een soort va gehad, en zijn hoofd is verwilderd, *K. Ze* Haar man ..., die weezenloos ... naar werd gebracht. Eene beroerte, in het mi beraadslaging! LOVELING, *Idon.* 171.

— Ook als naam voor dergelijke aandoe dieren. || Voorts krygen de Paarden ook schielyke beroertens, en worden dol, BERKH 4[1], 207.

2) Aandoening, aanprikkeling van hartsto verouderd. || Het is onmoghelijck, soo lan mensche inden vleessche leeft, dat hi geen v ghenuechten ende onsuyuer beruerten en uoelen, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 5

3) Opschudding, onrust; thans verouder maeckt gy beroerte, ende wat weent gy? h is niet gestorven, maer het slaept, *Marc.* 5 τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε;). Daer (was) ge beroerte onder de krijghsknechten, wat d mochte geschiet zijn, *Hand.* 12, 18.

4) Twist, onaangenaamheden; thans ver Clachten van ghebueren ieghens medeghebu om oneerbaer herberghe, beroerte, of ghely *Cout. de Gand* 1, 56 (a°. 1563).

> Gewis soo eenig man wil vrouwe-knibbel
> Hy sal hem sonder noot in veel beroerte
> CATS 1,

5) Onlusten, troebelen, oproer in den st soldaten of burgers; thans nog wel als term. || Alsoe binnen onsen lande van Vrie groote commotien, beruerten, nyeuwicheyt e misusen ende delicten geperpetreert zyn *Placaatb.* 3, 717 *b* (a°. 1567). Datter een beroerte in stadt was, alsoe dat de bourg wapen waeren, DE POTTRE, *Dagb.* 89. Ne Oorloghen, beroerten ende borgerlijcke onee beschreven door Pieter Bor, *Titel van*

sult hooren van oorlogen ende beroerten, Dat hy de beroerten had helpen stooken, 7. 62. Toen ryst 'er onder 't krysvolk van een' beroerte, 350. Antwerpen is aan en zijne eerste opkomst als handelsstad , CONSCIENCE 4, 266 *a*.
van Beroerten, het bekende buitengewone van Alva. || Alva, waanende nu alles in ebben, steld' een vierschaar op, genaamt er beroerten; en tot hooft der zelve Jan HOOFT, *N. H.* 164.

ERTENIS, znw. vr., mv. *beroertenissen*. *d* met *-nis*, waarbij de *d* is verscherpt elfde als *beroerdheid* en *beroerte*. Thans derd.
ling overvallende ziekte. || De siecte Cho- t is de beroertenisse van het gantsche uneer den cranken met eenen grooten vloet ... gequelt is, DODON. 1296 *a*. Zy kreeg ... or al haar leden, En een beroertenis van neden, ROTGANS, *Poëzy* 678.
en, twisten. || Nergens anders door ont- agelix zoo menighvouwde beroertenissen nschen, DE BRUNE, *Jok en E.* 92.

EST. Zie het volgende art.

ESTEN, onz. en bedr. zw. ww. Van *beroesten* (VERDAM 1, 962). Thans in land verouderd.
az. ww. Roestig worden. || Beroesten, *ive aeruginem contrahere*, KIL. — Gys in 't aanzicht te beroesten (d. i. *zijn lt rood*), J. VOS 1, 426.
bedr. ww. Doen roesten. || Ledigheydt ijser, GHESCHIER, *Proefst.* XVI.
lerheid in het als bnw. gebruikte deelw. van *beroesten* in elk der beide genoemde kan worden afgeleid. || Beroest, *rubi- ruginosus*, KIL. — De Geusen ... en welijcks eenen berosten nagel, om haer krauwen, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 66. Wiens Cling is tot de cruys beroest, *eugdensp.* 156. Zijn beroeste vork, J. VOS, Eene beroeste pen, LOVELING, *Sophie* 410 KKE, *B. R.* 2, 49).
ar als dichterlijke uitdrukking voor *onbe-* i. als het ware *vastgeroest*. || Zy stonden van voeten en van handen, D. HEINSIUS,

lgië ook in toepassing op schorheid, rauw- keel, o. a. bij iemand die veel jenever rinken, of die gemakkelijk heete spijzen Mijne keel is berost (ik kan niet wel zingen), DE BO 108. — De vorsten... rreedtheydt van ghemoedt Spreken met en, DE BUCK, *Boët.* 195.
osteren, in België („De natte *berostert* de ploegscharre *berostert* in den winter", *beroestig*, bij oudere Belgische schrijvers *beroest* („Haer claer aenschijn, als vol acht, Sy (*de zon*) doe verborgh met *beroestich*", V. MANDER, *Bucol.* 88); overdrachtelijk voor *bezoedeling*, *bezwal- beroestinghe*", DAVID, *Domp-hooren d.* 4).

CKEN — soms ook BROKKEN —, bedr. *Rokken*, ww., als term in de spinnerij: t vlas, waarmede men gaat spinnen, om inden; bij KIL. vertaald met *aptare colo* bij overdracht ook opgevat als *instigare*. en (VERDAM 1, 963). Thans verouderd KKENEN).
iver figuurlijke toepassing, waarbij het *berokken*, als het opzet, de voorbereidende maatregel, gesteld wordt tegenover het *spinnen*, de uitvoering. || 't Is fijn berockt, maer grof gesponnen (d. i. *het plan was slim, maar de uitvoering onhandig*), VONDEL 4, 393. Dus heeft hy ... Berokt een draad, niet af te weven, OUDAAN, *Toneelp.* 160.

2) Gewoonlijk met vermelding van een voorwerp dat eenig boos opzet aanduidt, ook wanneer de figuurlijke opvatting nog bewaard blijft. || De duyvel beroct, dat de menschen afwercken, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 141 *a*. Ghy ... Hebt verre een grooter quaed gesponnen, en berockt, VONDEL 2, 385. Dewyl ... Noch werks genoeg berokt, en opgespannen scheen, OUDAAN, *H. Broederm.* 70.

3) Niet meer figuurlijk, zoodat aan de eigenlijke beteekenis zoogoed als niet meer wordt gedacht. Iets beramen, op touw zetten, en vandaar ook veroorzaken; altijd van iets ongunstigs. || Tusschen de vreedsamige berockt sij („*een dobbel tonge*") strijdt, A. BIJNS 460 (ed. BOGAERS). Eer dat my noch eens sulcken spel, als hier gister avont berocket was, op mochte comen, COORNHERT, *Boccat.* 66 *b*. Ghy ... weet hoe dees verstockte ... zoo fel een' storm berockte, VONDEL 8, 417. Hoe lange sult gij schalkheijd dan berocken tegens eenen man? DE HUBERT, *Ps.* 62, 4. Die dag'lijcks twist en krijgh berocken, CAMPHUYZEN, *Ps.* 140, 2. Groote beroerten ..., zynde bedektelyk berokt door Edsard voornoemt, SOETEBOOM, *Nederg. v. Stav.* 172. Kerk-geschil berokt onsterffelyke krygen, DE DECKER 2, 121. Munzer, door zijnen oproerkreet eenen boeren-oorlog in Duitschland berokt hebbende, OCKERSE, *Charact.* 2, 233.

— *Kwaad berokken*. || Goudt ... Heeft oyt ter wereldt veel quaets doen berocken, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc* 14, 2. Hy sal ... Vergelden 't quaet van hen berocket, MARNIX, *Ps.* 54, 3. Dit ... geslacht, Dat zoo veel quaets kan stoocken, en berocken, VONDEL 7, 557. Wee my onzalig wijf! wat quaadt is hier berokt? J. VOS 2, 106.

— Inzonderheid met eene persoonsbepaling in den datief, ook met *zich*. || Gheen sieckte en brocte my dootlijcke morselen ..., Maer ben gestorven door quijnen van druc, COORNHERT, *Odyss.* 1, 71 *b*. Wie lij'en doet berockt sich lij'en, CAMPHUYZEN, *Ps.* 109, 13. Dat brokt my d' oude veet, OUDAAN, *Poëzy* 1, 285. Wien hebt gy ... nu 't meeste leet berokt? POOT 1, 25. Dwalingen ... die ons billijk de straf van onzen hoogmoed ... berokken zouden, MUNTINGHE, *Leerr.* 94 (aangeh. bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 824).

Afl. *Berok*, opzet („Wilt v dan wel wachten van alle quaet *beruck*", HOUWAERT, *Vier Wterste* 165).

BEROKKENAAR, znw., m., mv. *berokkenaars*. Van *Berokkenen*. Aanstoker, veroorzaker van iets kwaads. Thans in onbruik. || Zijne zonen, berockenaers van nieuwe oorlogen, VONDEL 5, 271 (zie ook 11, 445; 11, 711 enz.). De berokkenaar van den geheelen ondergang van zijn geslacht, STUART, *Rom. Gesch.* 1, 266. Zijn wij van menigerlei kruis, dat wij te dragen hebben, niet zelve de berokkenaars geweest? V. HENGEL, *Leerr.* 1, 119.

BEROKKENEN, bedr. zw. ww. Van *Rokkenen*, afgeleid van *rokken*, hetzelfde als *rok*, waarvan *Berokken* is gevormd. *Berokkenen* komt in de middeleeuwen niet voor, en ook *rokken* is eerst van later tijd (KIL. heeft alleen *rock*). Thans is *berokken* geheel door het synonieme *berokkenen* verdrongen.

1) Met blijkbare toespeling op de eigenlijke beteekenis; thans geheel verouderd. || Waer toe veel wercks begonnen? Berockent soo veel spels, als 't niet word afgesponnen? VONDEL 3, 357.

2) In vrijere toepassing. Iets beramen, op touw

zetten, en vandaar ook iets veroorzaken, teweegbrengen; die twee begrippen zijn niet altijd duidelijk te scheiden. Thans in beperkt gebruik (zie beneden). || Het droeve onweêr van Minerve berockent, VONDEL 5, 374. Lucifer ... berockende eenen burgerkrijgh in den hemel, 9, 4. Hevige oproeren ..., die zij berokkenden bij het invoeren van *enz.*, KIST, *Eikenh.* 4, 217. De dag, die morgen rijst, berokkent ligt uw val, DA COSTA 1, 129. Daar schijnt hij tijding te hebben gekregen van 't geen er tusschen Eduard en koning Lodewijk berokkend werd, DAVID, *Hist.* 8, 524. Dit alles zoo berokkend zijnde, verklaarde zij den laatsten wil van haren overleden man niet te erkennen, CONSCIENCE 4, 217 *a*. De menschen, die vrijwillig het aangeboden redmiddel verwierpen, berokkenden hunne eeuwige schade, V. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 2, 82.

— Met eene bepaling van den persoon *tegen* wien iets beraamd wordt. || Dit is ... Een rechte burgerkrijgh berockent tegens Godt, VONDEL 9, 36. Hij (las) op de aanzichten der inwoners dat er tegen hem iets kwaads berokkend was, DAVID, *Hist.* 4, 619.

— Het meest met eene persoonsbepaling in den datief. || Viellicht dat hem moeite berockent wiert van de Staten, HOOFT, *Br.* 1, 25. Ghy ... zijt mijn getuige, wat een gewelt zy my onlangs op de Lybische zee haestigh berockende, VONDEL 5, 246. Dit heeft my vyanden berockent, HUYGENS 1, 445. (Ik), die u zoo veel onheil berokkend heb, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 316.

— Thans gewoonlijk met *leed*, *smart*, *schade* en derg., ook een *verwijt*, als voorwerp: iemand of zich zelf datgene bezorgen wat het voorwerp aanduidt. || Losse zeeden ... hebben hem al die rampen berokkend, *Leev.* 6, 215. Mogelijk bekommert hij zich over het leed, dat hij mij berokkend heeft, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 259. De meesten uwer weten dat ik ... mij een scherp en ... onverdiend verwijt heb berokkend, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 159. Eene dier uitweidingen in het verslag ... berokkende hem vrij wat onaangenaamheid, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 354. Dat ik reflexies zou moeten aanhooren van iemand, die mij zooveel schade heeft berokkend, *K. Zev.* 5, 196. Reeds had de korte afwezigheid van den landvoogd aan zijn provinciën onberekenbare schade berokkend, FRUIN, *Tien J.* 81. Dat de kennis van de ware toedracht van uwen toestand u de grievendste smart mocht berokkenen, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 38.

Afl. *Berokkenaar* (zie ald.); *berokkening*, thans in onbruik („Dien onzen Lande wangunstigen Staatsdienaar, aan wien ... de *berokkening* van het geschil ... werd geweeten", *Verv. op* WAGEN. 11, 140).

BEROLLEN, bedr. zw. ww. Van *Rollen*. Over iets heen rollen; inzonderheid in betrekking tot het rijden met een wagen, en dan: berijden. || Vreemdelingen, die de bochten Van 't gebulte Wereld-pad... Hebt begaen, berolt, bevaeren, HUYGENS 1, 90 (zie ook 1, 506).

BEROMPELD. Zie BERIMPELEN.

BERONDEN, bedr. zw. ww. Van *Rond*. Rond maken, een ronden vorm aan iets geven. || Doe sy (*Natuur*) 't heele holl der Hemelen beronde, HUYGENS 1, 500.

BERONKEN. Zie RONKEN.

BEROOID, bnw.; de trapp. v. vergel. zeldzaam. Enkele malen voorkomende in het Mnl. (VERDAM 1, 963), en bij KIL. gelijkgesteld met „*berooft*, depauperatus". Volgens V. HELTEN (*Tijdschr.* 15, 324) een woord van Westfriesche afkomst, het verl. deelw. van het verbum dat beantwoordt aan osaks. *rôbon*, ags. *réafian*, rooven.

1) In 't algemeen. Beroofd van datgene wat eene bepaling noemt; nog bij BILD., in navolgin schrijvers der 17de eeuw. Thans verouderd hooft beroojt Van aengebooren prijck, HOO 1, 186. Haare vyanden, vertsaaght, ber raadt, en spaade bezeffende hunnen misslagh *Rampz.* 22. Indien zy 't platte landt be lyftoght vonden, HOOFT, *N. H.* 437. Van van hair, van achter gansch beroit, VONDEL Pomp-spijckers, ende zeyl-gaeren is haer door dien het brackje seer leck was, ende b zeylen, *Begin e. Voortg.* 9, 3 *b*. Twee boo van hun groenend sap berooid, BILD. 2, gedachten ... berooid, 8, 54. Dorre Scho heid ..., Van smaak en waren geest berooid,

2) Met betrekking tot het gebruik van mogens: *berooid van hoofd*, zijn hoofd kw loos. Thans verouderd. || Zeeker bankier ... van haaf en hooft, HOOFT, *N. H.* 6. Ick suft door ramp, en ben mijns selfs niet me word beroyd van hoofd vast heen en weer VONDEL 2, 257.

3) In *berooid van hoofd* werd *berooid* als van *hoofd* opgevat, vandaar een *berooid h* hoofd dat niet meer denken kan, verbijste verouderd. || Een ridder ..., dien 't hooft beroyt, Liep gist'ren woedend' dol door beemden, berghen, Zo zeer ontzindt dat *enz.* 317. Hy (had) t'antwoorde gegeven ...: s waere soo beroyt, oft het de koorts wel moch HOOFT, *Br.* 1, 100. Een wulpsche moed .. bijstre staet, beroijt hooft, voose spieren, *Ged.* 1, 176. Dats waar een beroyt hooft gheen porren lyen, BREDERO, *Roddr.* 39. na verlies van de meesten zyner Kinderen . verspillen zyner middelen, met een bero vertrok, BERKHEY, *N. H.* 2, 730.

4) Met betrekking tot geld, vermogen werreld is gien mierder schangt, Als beroyt te wesen, BREDERO 3, 227. Dat zy door van zo zwaar een oorlog in hun besondere e middelen berooit waren geworden, DE BRUN 2, 351.

5) Vandaar absoluut gebruikt in den zin Thans nog gewoon.

a) Eigenlijk, van personen. || Daer wt s Moeder de Heylighe Kercke gantsch beroyt ende berooft van alle hare schoone Schatten, *Byenc.* 1, 5 (bl. 41 *a*). Ick hoor se benne beroyt as ien luys, COSTER 37 (verg. o elders). D'alderrykste ... werden hierdoor z dat wyf en kinderen, zouden zy eeten, m een' arme daghhuur gaan werken, HOOFT, Den beroyden naackt en laf Dien is de doot haven, BREDERO, *Angen.* 5. Een' sleep be hangelingen, Uit Galileen geraept, die k visschen vingen, VONDEL 10, 109. d'Onr zijn altoos beroyt: haer mangelt altoos wat, 1, 265. Wy hadden omtrent 20 gequetsten looren al onse ... Bagagie, ... en quamen berooyt t'Huys, STRUYS, *Reys.* 249. Een Weduw, en arme Kinderen, V. EFFEN, *Spect* Berooide bedelaars, gedekt met bonte lappe *Mengelp.* 115.

— Als naamw. van gesteldheid bij een ww., inzonderheid bij *maken*; thans niet in Een hoer in eenig huys ... maeckt'et al was 'et eertijts rijck, CATS 1, 536 *b*. Ko zond zoo dikwijls ... om kruidt, dat hy kas berooit te willen maaken, HOOFT, *N.* (*De*) Koningen, die oyt Hier lagen ove vochten haer beroyt, VONDEL 1, 745. Dus berooid gemaakt hebbende, wordt hy sold

165. Booswigten, die de weerlooze menschen
1 berooid maaken, *Blank.* 1, 73.
verbinding met andere bnw. || Rijck en
. *rijk en arm*), HONDIUS, *Moufe-schans* 164.
iderheid met synonieme woorden. || Menich
(t. w. *van Rome*) comt beroyt en pover,
t, *Grondt d. Schildere.* 1, 67. Wie t'huis
n, sterft vergeeten en beroit, VONDEL
k Ben kael en beroyt, HUYGENS 1, 596.
mt thuys berooyt en naeckt (t. w. *uit den*
ESTERBAEN, *Ged.* 2, 81. Wat zal het hun
s ze later arm en berooid zijn? DAUM,
l. 25. Hij had bankroet gemaakt, ... en
en berooid in den vreemde, SLEECKX 8, 74.
iemands geldbeurs. || Dat Oorlog aen te
een' beroiden buil ... Zoo mog'lyck is om
ls zonder voeten gaen, DE DECKER 1, 130.
en 't Hooft sijn bey berooyt, V. D. VEEN,
. De berooide beurzen der Uitheemschen,
N. H. 3, 654.
datgene wat *berooide* menschen betreft,
tandigheden, hunne zaken. || Een ... be-
Daer ... elk van dootschrik blyft bevan-
EN, *Poëzy* 274. 's Mans berooiden staat en
leven, VOSMAER, *Inwijd.* 128. Hoe berooid
ten van Cornelis De Meulenaere mochten
was) althans boven ... twijfel verheven...,
iat zijn broeder ... veel geld bezat, SEGERS,
Meulen. 106.
n van stoffelijke zaken: armelijk, schamel,
mz. || Belapte beroyde schoenen, V. BERE-
adtbr. v. d. Guevara 1, 106.
ast het bnw. *berooid* vindt men eene enkele
rw. *berooien*, dat waarschijnlijk uit *berooid*,
opgevat, is afgeleid. || Het kruid Gagel
t Bier wel eenige geurigheid en kragt bij ...,
naakt schielijk dronken en berooit het hoofd
IOMEL 183 *b*.
oidheid (zie ald.); *berooidelijk*, armelijk,
schamel („Gemerckt die man *beroydelijck*
, so mocht hy wel arm zijn", COORNHERT

OIDHEID, znw. vr., zonder mv. De
an berooid te zijn; in vroeger tijd soms
or eene bepaling met *van*, meestal echter,
ater tijd, absoluut gebruikt voor: armoedig-
eroijtheidt komt met pais voort, HOOFT,
66 (vertaling van: *Pauperies pacem dat*).
heit (is) geemelyk, HOOFT, *N. H.* 318.
des Landtvooghdts van geldt en geloof:
oning zyn woordt en betaaling verachtert
(*Kantt.*). Smaed, beroitheid en verdriet,
R 1, 341. Een luijaard die ... de wereld
k stelt voor zijne armoede of zijne berooid-
EN HUET, *Rembr.* 1, 213.

OKEN, bedr. en soms onz. zw. ww.
s of van *Rook*. Mnl. *beroken* (VERDAM
hd. *beräuchen*, *beräuchern*; bij KIL. ver-
fumigare, *infumare*, ... *suffire*.
blootstellen aan rook, om het te zuiveren,
maken, toe te bereiden enz.; soms gevolgd
bepaling aanwijzende door het branden van
men den rook verkrijgt. || Beroockt met
nde wieroock, *Hoogl.* 3, 6. Ist dat een
bedroeft is, men sal 't beroocken met Oster-
e taal blijde worden, DODON. 566 *b*. Dat
den ... dagelijcks ... met Azijn, Genever-
ieroock, of andere diergelijcke Kruyden,
roockt ende ghesuyvert, *Gr. Placaatb.* 3,
1673). Hier op beval hy ..., dat sy met
oemde polver aanstonds myn kamer ...
.. SOU, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 69.
De geïnfecteerde stallen ... zal men ... witten en berooken met jeneverbeziën en azijn, daar men eenen gloeijenden gareelsteen zal indoen, om den damp te doen drijven, BERKHEY, *N. H.* 8, 397. Zoodanige lebbe ... wordt in den schoorsteen te droogen en te berooken gehangen, 9, 430. Eenen pot ..., dien men in den stal zet, welken men berooken wil, *Dispositie v.* 14 Jan. 1814 (*Bijv. Stbl.* blz. 767).

2) Iets voor een bepaald doel met rook (met roet) zwart maken, t. w. in sommige vakken van kunst of nijverheid. Ook als onz. ww.: door het aangeslagen roet zwart worden. || Dan dient men wel in acht te neemen, dat men den Etsgrond half gevlamd, en dus niet zo zwart als gewoonlijk laate berooken, *Handw.* 13, 295. Aan deze wanden, bijaldien ze van metaal zijn, (geeft men) een bekleedsel van roet, door ze te laaten berooken ... boven een vuur van sparrenhout, KUYPER, *Technol.* 1, 140.

3) Iets met rook of door iets te laten rooken zwart, vuil of onfrisch maken. || De lamp, in eens te hoog opgedraaid, berookte het glas, LOVELING, *Sophie* 27.

— Eene enkele maal oneigenlijk in den zin van *zwart maken*, t. w. *bezwalken*, *beschuldigen*, *belasteren*. || De wroeters die sijn doen (t. w. *van den hoveling*) ... trachten te beroocken, HUYGENS 1, 151.

— Inzonderheid in het bijna als bnw. gebruikte deelw. *berookt*, in verschillende toepassingen.

1°. Bevuild door rook van den haard, den oven, de kachel. || De lachende Goddin ... Bewees hem meerder jonst als haar beroockte Smit (t. w. *Vulcanus*), BREDERO 3, 335. In den schoorsteen (stond), op de steentjens de heele historie van den Bijbel...; somwijlen zien 'er de steentjens zo berookt uit, dat men er niets van maaken kan, *Wildsch.* 3, 267.

— Met eene daarbij gevoegde bepaling. || Onderwijl keek ik de hut eens in — de muren waren zwart berookt, OVERDORP-POST, *Het Land* 236. Wij werden ontvangen in het ... smerig berookt kamertje met ... grijs bestovene wanden, BERGMANN, *Staas* 114.

2°. Door tabaksrook. || Maer wilt ghy nu ... met een beroockten mond, Noch kussen mijne lippen? STARTER 504. Dan steekt hij weêr 't berookte pijpje in brand En smookt te vreên, LULOFS, *Ged.* 187.

3°. Van beelden, eigenlijk van beelden in de Roomsch-Katholieke kerken. Oud en onfrisch geworden, eigenlijk door het aanslaan van den gebranden wierook. || *M.* Lijntje hoe staettet jou an (t. w. *nu ik „gepalleert" ben*), lijck ick wat, wat dunckt jou nou? *L.* Ien hiel aer mensch, en flus ien beroockte lieve vrouw, W. D. HOOFT, *A. de Piere* 5.

> Als ghy toont beroockte beelden
> Van de Vaders die u teelden,
> Daer ghy selver niet en deught
> Maer in boosheydt slijt u jeught.
> GHESCHIER, *Proefst.* 245.

Afl. *Berooking*, de handeling van het berooken (in de bet. 1) („Dat ... de stallen ... met ... *berookingen* ... dienden verfrischt te worden", BERKHEY, *N. H.* 8, 242; „*Berookingen* met de kostbaarste specerijen", V. D. PALM, *Sal.* 6, 440); bij overdracht ook datgene waarmede men iets berookt („De Joden coopense (*zekere schors*) om bij heur *beroockingen* te doen", DODON. 1468 *b*).

BEROOSD, bnw. Eigenlijk: rooskleurig, waarschijnlijk naar het voorbeeld van fr. *rosé*. Voornamelijk van de gelaatskleur: helder van blos. In Noord-Nederland niet meer in gebruik. || Waer is nu het corael van u beroosde wanghen? *Z. Nacht.* 3, 48. Hare wangen waren beroosd met eenen maagdelijken blos, CONSCIENCE 2, 14 *a*. Haar voorhoofd was zoo lelieblank, hare wangen zoo teer beroosd, 2, 352 *b*.

Afl. Soms vindt men ook het ww. *berozen*, dat door *beroosd* wordt ondersteld. || Eene warme kleur beroosde uwe wangen, CONSCIENCE 4, 355 *b*.

— Daarnaast eene enkele maal *berozigen*, wellicht onder invloed van hd. *rosig*. || Door de avondgloed berozigd, DE MONT, *Loreley* 42.

BEROOVEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Rooven*. Mnl. *beroven* (VERDAM 1, 966).

A) Met een persoon als voorwerp; de thans gewone constructie.

1) Eigenlijk. Iemand iets doen verliezen door roof. || Hy gafse in de hant der rooveren, diese beroofden, *Richt*. 2, 14. Doe gingh het volck uyt, ende beroofde het leger der Syriers, 2 *Kon*. 7, 16. En berooft den armen niet om dat hy arm is, *Spreuk*. 22, 22. Verlost den beroofden uyt de hant des verdruckers, *Jerem*. 21, 12. Edelen toorn als ik zal spreken van de vertwyfeling der beroofden, MULTATULI 1, 194. Eene plotselinge herinnering, en dat wel uit den mond van den beroofden vader (t. w. *wiens kind gestorven was*), BEETS, *C. O.* 140.

— In de oudere taal toegepast op het plunderen van eene stad. || Dat soude op zijn Mechels gheweest hebben, soe sy selver sayden, dat es dat sy beroeft souden gheweest hebben, DE POTTRE, *Dagb*. 62. Op den vierden van Herfstmaant, werd Honschooten in Vlaandre ooverrompelt en berooft, door den Heer van La Motte, HOOFT, *N. H.* 660.

— Gewoonlijk met eene bepaling van eene zaak in den genitief (enkele malen door een accusatief vervangen), in de latere taal altijd omschreven met *van* (zie ook onder 2). || Waerom soude ick oock uwer beyder berooft worden op eenen dagh? *Gen*. 27, 45. Honger, ende boos gedierte, die u van kinderen berooven sullen, *Ezech*. 5, 17. Haer van hare besittinge te berooven, 40, 18. O wreede dood! die my van allen troost berooft, LANGENDIJK 2, 336. Arme lieden die men berooft van wat dienen moet tot onderhoud van hun leven, MULTATULI 1, 221.

— Soms met eene zaak als voorwerp, in dergelijke constructie. || Dat ... sylluyden hen vervorderen ... te beroven die Stranden ... van 't gunt uyter Zee aenden selven Dijck drijvende is, ende op geworpen wort, *Gr. Placaatb*. 1, 1415 (a⁰. 1569).

2) In vrijer gebruik. Iemand iets of het genot van iets doen missen, zonder dat daarbij aan *roof* in eigenlijken zin wordt gedacht; in allerlei uitdrukkingen overeenkomende met fr. *priver*. || Sidi dies verblijt Om dat ghi mi van gode hebt beroeft? *Elckerlijc* 424. Moet ik eene lieve Vrouw ... berooven van een zeer sober Tractement, en overgeeven aan gebrek? *Leev*. 6, 76. Het onzalig testament ... (beroofde) mij van het genot van al mijne goederen, SEGERS, *Fam. De Meulen*. 100.

— Zeer gewoon in het passief. || Wy, broeders, van u berooft geweest zijnde voor een kleyne wijle tijts, na het aengesicht, niet na het herte, 1 *Thess*. 2, 17. Menschen die een verdorven verstant hebben, ende van de waerheyt berooft zijn, 1 *Tim*. 6, 5 (gr. ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας). Van gedult berooft, VONDEL 4, 79. Is 't noodlot dat ick vall', van eere en staet berooft *enz*., 6, 236. Op pene van ... als onwaardig syn dienst berooft, en cum infamia verstooten te zyn, HEINSIUS, *Verm. Avant*. 1, 72. Zie daar my dan ... beroofd van haar byzyn, *Leev*. 7, 134. Ik ..., Beroofd der glans Van 's hemels trans, BILD. 12, 325.

— Inzonderheid in eenige min of meer vaste verbindingen, als b. v.:

— *Iemand van zijne vrijheid berooven*. || Hier bleef ik agt dagen, beroofd van myne vryheid, en nooit alleen, *Leev*. 7, 132. Men beroofde hem van zijne vrijheid voor eene daad, waardoor hij mand kwaad deed, SEGERS, *Licht en Br*. 1

— *Iemand van het leven berooven*, dooden. zaelge Cydon, ghy ... Wordt door 's Dardan van 't leven schier berooft, VONDEL 8, 568. het leven te berooven, LANGENDIJK 2, 14. Saartje ... zich ... in eene sloot van het roofd had, LOOSJES, *Bronkh*. 6, 402.

— *Iemand van zijn verstand berooven*, be loos maken. || Sou dyuctme zynde berooft va Want noynt en sagghic huer zo milde, EVER Dat ghij mijn Schepper ... mij (niet hebt van redes raedt, HOOFT, *Ged*. 1, 298. (t. w. *van Josefs rok*) zal hem terstont en zin berooven, VONDEL 3, 792. Zy schynt verstand beroofd, LANGENDIJK 4, 80. Die een man gelooft, Is van zijn verstand v. ALPHEN 1, 402.

— Eene enkele maal moet die bepaling verband worden opgemaakt. || Als of ick ma door drouckenschap berooft, De sinnen had v PERS, *Bacchus* 77.

— In de jongere taal wordt *berooven* s gepast op het gebruik maken van iets dat doo wordt aangeboden, en waarvan hij niet m zich zelf heeft; verg. hd. *ich will dich nicht* (*D. Wtb*. 1, 1489). || Beroof ik u niet? nog meer sigaren bij u? — Ik ben zelve (t. w. *van reukgoed*), en zoo mocht ik u rooven, *K. Zev*. 2, 324.

B) Met eene zaak als voorwerp, en eene bepaling in den datief; in de middeleeuwen constructie, na de 17de eeuw weinig of voorkomende. Iemand iets ontrooven, ontste nemen. || Hebt ghij uwen naesten door haet Sijn fame berooft in zijn absentie *enz*., A. B (ed. BOGAERS). Nv wert de doot haer gro berooft, *Gentsche Sp*. 118. Na dat hem syn maerten en ezelinnen, Berooft waren *enz*., *Sp*. 132. Des prinsen legher ... beroefde arm buytenvolck al dat sij hadden, DE *Dagb*. 47. Sy ... beroefden de bourghers al goeden, 70. Sint ghy den Thracier hebt syn berooft, VONDEL 1, 34. Beroof ons 't over Heerelijcke mercken (t. w. *van de kenteek vorstelijke waardigheid*), 5, 462 (zie ook Siet daar, deuse beurs heb ick stracx ien b rooft, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3, 9. Dat ve Persoonen ... sich ... vervorderen ... te lic te berooven de Fuycken ende Korven vand tenen, *Gr. Placaatb*. 2, 2271 (a⁰. 1613). mogen verhoeden dat den Huysluyden ende vande Landen haere Beesten, goederen ende te Velde niet en werden berooft, 2, 2460 (a⁰

— *Iemand het leven, het verstand, de berooven*. || Dat de doot u t'leven soo hebben berooft, HOUWAERT, *Gener. Loop* menich ... nieugeboren kint beroofde ghy REVIUS, *Over-Yss. Sang*. 173. Venus die zinnen berooven, *Hand. d. Amour*. A a 6 *b*. en sinnen cost hy (*een minnaar*) my soo beroo ick hem noch niet wel en can vergheten, HO *Lusth. d. M.* 3, 603. Wat mensch heeft u 't berooft? VONDEL 3, 516. Zoo zal ... t'heyrl Hebreeuwen Hun vrijheyt zien berooft, 1, 1

Afl. *Berooving* (zie ald.); *beroover*, die berooft, besteelt („Heere, ... die gy ... den ende nootdruftigen (reddet) van sijnen *beroo* 35, 10; „Er was geen vrek meer, geen *b* v. DROOGENBROECK, *Spr*. 24); daarnaast *b* („Dat sy (*de gulzigheid*) is een *beroofste* soete slape", COORNHERT 1, 22 *a*).

OOVING, znw. vr., mv. *beroovingen*.
nlijk. Het berooven, het uitplunderen van
iets. || Dese beyde dingen sullen u in eenen
overkomen ..., de berooving van kinderen,
wschap, *Jes.* 47, 9. Sy sullen vallen door
ende door vlamme, door gevangenisse, ende
ovinge, *Dan.* 11, 33. Hoe onbeschaamder
he legerhoofden ... zich de berooving van
aleizen en bijzondere eigendommen veroor-
OSSCHA, *Lev. v. W. II*, 119.
s meer opgevat als *het beroofd zijn*. || De
... is geen berooving van licht, maar het
e licht, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 27. Eene
... in de uitkomst niets opgeleverd heeft
blijvend gevoel van berooving en leegte,
.
missen, het ontberen van iets; fr. *pri-*
hans weinig of niet meer in gebruik. || Ik
zulke straffen verkiezen (t. w. *voor kinde-*
op berooving uitkomen, *Blank.* 3, 224. Al
ngen en opofferingen (t. w. *van eene moeder*
kind), V. D. PALM, *Sal.* 2, 118. Voor de
hunner ontwerpen zich de berooving van
genoegens te getroosten, 5, 5 (verg. ook
5, 425 en elders).

OUW, znw. onz., zonder mv. Van *Berou-*
l. berouwe, berou (VERDAM 1, 963); bij
ald met *poenitentia, poenitudo*.
heid, spijt, over iets waaraan men verkeerd
aan; en inzonderheid droefheid over iets
men zich heeft bezondigd, met de bijgedachte
nstig verlangen naar beterschap. Gewoonlijk
oor eene bepaling met *over*, in de oudere
door een al of niet omschreven genitief. ||
t oordeelen haast, die spoedet sich ten be-
art, COORNHERT 1, 288 *b*. Stracx komt een
n op sijn gewrigten vallen, CATS 1, 197 *b*.
cker looge als tranen van berouw, DE BRUNE,
, 325. Myn berouw ... is zo oprecht, dat
r. 3, 127. Wy zyn geheel berouw en mis-
er onze dwaasheden, 6, 261. Indien Leevend
gedrag door een standvastig werkzaam be-
vischte, 7, 72. Neem het berouw aan van
lwaalden Zoon, 7, 253. Toen ... zijne vrouw
oprecht berouw zich in zijne armen wierp,
TS, *Onze Buurt* 191.

der ieder is geneygt te leven in de trou,
daer is, voor gewis, een smisse van berou.
CATS 2, 459 *b*.

spreekwoordelijke uitdrukkingen waarin wordt
uwd tegen overijlde handelingen. || Berouw
laat. — Berouw te laet, En doet gheen
BRUNE, *Bank.* 2, 100.
de geloofsleer worden verschillende soorten
e onderscheiden. || Een natuurlijk —, een
urlijk —, een onvolmaakt —, een vol-
, een slaafsch berouw (t. w. *in de leer der*
Catholieke Kerk).
verbinding met transitieve ww. || By de
a, de geenen, die bestaan zouden zyne landen
den, des berouw te doen draaghen, HOOFT,
7. 't Verblinde hart voelt geen berouw van
akken, LANGENDIJK 2, 18. Wy krygen
uw van ons berouw, *Leev.* 6, 261. Mogt
terwyl ik verbryzeld worde, berouw ge-
eloof hebben, 8, 138. „Kom maar hier,
hernam de jager, berouw toonende, BEETS,
9.
meest gewone verbinding is *berouw hebben*. ||
Judas, ... siende dat hy veroordeelt was,
chadt, ende heeft de dertigh silvere penning-
weder gebracht, *Matth.* 27, 3. Indienwe
waerachtigh berou van onze schelmstucken hebben,
zoo moetenwe de beginsselen der booze begeerten met
den wortel uitrucken, VONDEL 6, 526. Wat doen wy
veel meer, ... dan zondigen en berouw hebben? *Leev.*
7, 79. Meenig Mensch heeft berouw dat hy gehuwd
is, CHOMEL, *Verv.* 486 *b*. Nauwlijks was hem zijn
aanbod ontglipt, ... of hij had er al berouw van,
FRUIN, *Dusseld.* XXVI.

— Spreekw. zegsw. *Berouw hebben als haren op zijn hoofd*, zeer veel *berouw*: zie Dl. V, kol. 1402.

— In het Oude Testament soms gezegd van God, bij vergelijking met menschen (verg. ook BEROUWEN). || Ick (t. w. *God*) heb berouw over het quaet, dat ick u aengedaen hebbe, *Jerem.* 42, 10 (verg. ook *Joël* 2, 13; *Jona* 4, 2 enz.).

Koppel. *Berouwhebbend* (zie ald.).

Samenst. afl. *Berouwhebbing* („Velen wilden den weg van *berouwhebbing* niet inslaan", BILD., *Kerkr. v.* MERLE D'AUB. 221 (zie ook 74 en 93); *berouwtooning* („De vergunde tydt ter *berouwtooning* noch een maant verlengt zynde" *enz.*, HOOFT, *N. H.* 214).

Samenst. *Berouwvol* (zie ald.); *berouwbrief*, waarin men zijn berouw te kennen geeft („Of ik, indien zij mij een' *berouwbrief* schreef, verpligt was haar alles te vergeeven?" *Wildsch.* 6, 45).

— Als tweede lid. *Beel-, galg-, naberouw* (zie die woorden of het eerste lid).

BEROUWEN, bedr. en wederk. ww., ook onpersoonlijk gebruikt. Met *Be-* van *Rouwen*, dat in het Oudgermaansch een st. ww. was naast het znw. *Rouw*, en dat ook in het Mnl. nog sterk werd vervoegd. In het latere Nederlandsch is het deelw. *berouwen* nog zeer gewoon, doch na de 17de eeuw vindt men nagenoeg alleen *berouwd*.

A) Met een persoon als onderwerp. Droefheid, leedwezen, spijt gevoelen over iets dat men heeft gedaan, inzonderheid over iets dat als zonde is te beschouwen. In Noord-Nederland thans verouderd.

1) Als onz. en bedr. ww. Thans nog bij Belgische schrijvers, doch niet in de spreektaal. || Het is ghenoech dat wy hebben berouwen, En dat wy voortaen de sonden schouwen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 63. Dees en die ..., Die, naer een maent te sijn getrout, Dat gantsche wesen heeft berout, CATS 1, 265 *a*. Terstont beroude Godt dien eet, VONDEL 11, 341. Ik moet mijn werk berouwen! BILD. 1, 44. Reeds lacht uit den hooge de opperste Goedheid den berouwenden zondaar tegen, CONSCIENCE 4, 77 *a*. Hij berouwde reeds zijne daad, maar dorst er toch niet op terugkeeren, LOVELING, *Sophie* 228. Aleer het antwoord kwam, berouwde zij de vraag, LOVELING, *Idon.* 80.

— De onbep. wijs wordt als znw. gebruikt. || Dat hy reserveerde syn berouwen, HOUWAERT, *Orat. d. Amb. v. Aertshert. Matth.* 33. Ick ben des berouwens moede geworden, *Jerem.* 15, 6. Korte vreugt, en lang berouwen, LUYKEN, *D. Lier* 36.

2) Als wederk. ww., gevolgd door eene bepaling van de zaak die men betreurt. || De tweede (*oorzaak*) is, ... dat zy, uyt eenige tusschen-reden, zich berouwen over haer belofte, DE BRUNE, *Embl.* 286. Gij blijft ten onzent weg, of gij zult het u berouwen, CONSCIENCE 1, 211 *b*. Dat deze menschen dikwijls zich te laat over hun vloekbaar verbond berouwen, 2, 224 *a*. Verre van mij te beteren en mij te berouwen, voelde ik, dat *enz.*, BERGMANN, *Staas* 39.

— Het deelw. *berouwen*, dat kan behooren bij *zich berouwen*, vindt men soms als bnw.: berouwhebbend. || Wel op, berouwen ziel, laet dat berouw eens blacken, HUYGENS 1, 83.

B) Met eene zaak als onderwerp; de thans gewone constructie.

1) In persoonlijke of slechts schijnbaar onpersoonlijke constructie. Iemand berouw doen hebben, eene oorzaak van berouw voor hem zijn. || Goet te doen mijn niet berouwen mach, *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 143. Die keur ... zal my nimmermeer berouwen, LANGENDIJK 2, 167. Deeze pots mogt u ... berouwen, 2, 268. Uit vreeze dat hun de koop mogt berouwen, HAAFNER, *Ceilon* 131. Gervaise, wien deze zijn stap al rasch wederom berouwde, begon *enz.*, v. HEMERT, *Lekt.* 2, 142.

— Het onderwerp kan een aanw. vnw. zijn, betrekking hebbende op iets dat uit het verband blijkt. || Doe het niet, het zal je berouwen! (*ook als bedreiging*). — Mijn Godt, den besten raedt Is de hop' op u te bauwen Want ten sal hem noyt berouwen Die op u alleene staet, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 358. Het berouwt mij, nu het te laat is, GEEL III. Een jong meisje moet zich nooit uitlaten over een Heer: het mocht haar naderhand berouwen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 129.

— Het woord *het* kan ook een bijzin met *dat* aankondigen. || Doe berouwde het den Heere, dat hy den mensche ... gemaeckt hadde, *Gen.* 6, 6. Die rass belooft en traegh voldoet, 't Berout hem dat hy 't geven moet, HUYGENS 1, 674. Naderhand berouwde het den Koning toch, dat hij zoo haastig geweest was, FOKKE, *B. R.* 4, 98.

— Niet ongewoon is de verbinding met *laten*: *zich* (of *iemand*) *iets laten berouwen*. || Ick laet het my berouwen, OGIER, *Boere Geck* 20. Daarom, laat het mij niet berouwen, je op Hardestein te hebben gebracht, *K. Zev.* 1, 329.

— In den volm. verl. tijd wordt in later tijd *hebben* als hulpwerkw. gebruikt, bij oudere schrijvers vindt men ook *zijn*. || Een ander was doen wel getrouwt, Maer 't was hem 's anderdaeghs berouwt, POIETERS, *Mask.* 14. Het heeft hem zeer berouwd.

— Tot in de 17de eeuw toe wordt in den verl. tijd gezegd *iets is* (eene enkele maal *heeft*) *iemand berouwen*; ook in de middeleeuwen is dat gewoon (zie VERDAM 1, 965). || Daer om en yst mi oock gheenssins berouwen, v. GHISTELE, *Terent. Andr.* 2. Datse haer camercatkens houwen ... Dat en hoor ic niet, dat hen es berouwen, A. BIJNS 107 (ed. BOGAERS). O Heere, zijn u de belooften berouwen, Die ghij Petro deedt? 111. Och Neve, 't was my zoo zeer berouwen, *Rotterd. Sp.* 6. Ick en wildes niet doen twelck ons na wel is berouwen, COORNHERT, *Odyss.* 1, 57 *b*. Hy heeft alsoo gaen slaen met d'een helft vanden legher ..., maer t'heeft hem haest berauwen, v. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 71. Myn schryven ... is my daarnaa berouwen, HOOFT, *N. H.* 602. Hemel, ... Is u 't groote werck berouwen? HUYGENS 1, 452. Madame, ... 't is u te laet berouwen, 2, 140. Het hylick met den ouwen Was haer all langh berouwen, 2, 242.

2) In zuiver onpersoonlijke constructie, waarbij de persoonsbepaling in den accusatief (of in den datief?), en de bepaling der zaak in den genitief staat, of met *over* is verbonden. Thans verouderd. In het Oude Testament ook in toepassing op God. || Ick verseker u, ten sal u des arbeyts niet berouwen, VINC. LIRINENS. GALL. 4 (a°. 1567). Ende het sal hem (t. w. *den Heere*) over sijne knechten berouwen, *Deut.* 32, 36. Gehoorsaemt der stemme des Heeren uwes Gods: soo sal het den Heere berouwen over het quaet, dat hy tegen u gesproken heeft, *Jerem.* 26, 13. Wat ist dat we weeten te wenschen Met zoo rijp eenen raedt, dat des ons niet en berouwe? HOOFT, *Ged.* 1, 232. Het blyckt dat den jongelingh zyns daets beroude, VONDEL 4, 245. Mog'lick of 't dien Eewigh-trouwen ... mocht ... der geesselingh berouwen, HUYGENS 1, 32.

— Verbonden met *laten*. || Keert af vand heyt uwes toorns, ende laet u over het qu volcks berouwen, *Exod.* 32, 12.

Aanm. Sommige dichters hebben *berou* gebruikt in den zin van: rouw dragen over of iets, iemand (t. w. een gestorvene) betre wel iets betreuren dat men heeft ondervond waartoe men zelf niet heeft medegewerkt. I meene taal kent dat gebruik niet (verg. BILD., *op Huyd. Pr.* 26; ten onrechte meent hij da *wen* niet persoonlijk kon worden gebruikt in van *berouw hebben*). || Lys magh haer man b In een' swart-laken bouwen *enz.*, HUYGENS Spreekt, Geesten, die daar zweeft, van die m berouwt, BILD. 2, 31. Dat kleinood is ge wordt te laat berouwd, 5, 170. 't Beroude vochtigde lijk, 10, 298.

Ach! niet een van duizend Vrouwen
Die haar lot niet zou berouwen
In zoo vreugdeloos een' band!
BILD. 10,

Afl. *Berouwelijk*, waarvan *Onberouwelijk* (a en *berouwelijkheid*, actief opgevat: de hoedanig tot berouw geneigd te zijn („En hebt ghy schuld van een door-schuldigh leven, Om eene blick *berouwlickheits*, vergeven", HUYGENS *berouweling*, voorkomende in den zin van: die zich tot eene andere en betere denkwij bekeerd (zie GROEN v. PR., *Adv.* 1849— 157); *berouwenisse* (KIL.: *poenitentia*; „De den werden den menschen vergheven op da *mits*) hi daer *berouwenisse* of heeft", *Weeh d* 7 *b* (zie ook 68 *b*); *berouwer*, iemand die heeft (HUYGENS 2, 274 in woordspeling met *b berouwig* (zie ald.).

BEROUWHEBBEND, bnw. Koppel *Berouw* en het tegenw. deelw. *Hebbende*. Nie in scherts gebruikt. || Een berouwhebbende zon Beschaamd en verleegen, ... zo ... moet berouwhebbende Zoon aan u voorstellen, *Leev.* Och! dat het verloren schaap berouwhebben bij mij kwame! v. LENNEP, *Rom.* 3, 247.

BEROUWIG, bnw. Van (*zich*) *Berouw berouwich* (VERDAM 1, 966). Tot berouw van berouw blijk gevende, berouwhebbend; m het *hart*. Thans verouderd. || Soudaers ..., berouwigher herten claghen en kermen, HOU *Gener. Loop* 256. Een berouwich herte ber schinckende, A. BIJNS 255 (ed. BOGAERS). wige suchten, 289. Soect den Heere met ber gronde, 329. Betroudt op den Heere zoo d wel, Met een berouwich opstel, *Rotterd. Sp.* sta, gelijk verzuft, ... Met een berouwig hert *P. W.* 3, 50.

— Eenigszins adverbiaal. || Bewegen Dy de Die een' verhoerde borst berouwigh schijnt te HUYGENS 1, 82.

BEROUWVOL, bnw. Uit *Berouw* Oprecht berouw hebbende. Alleen in de jonger Ze zij berouwvol en boetvaardig! TOLLENS 1 Hij ... die ... erkent in de zonde te leven, m een berouwvol hart *enz.*, SCHIMMEL 2, 126

BERREN. Zie BARNEN en BERNEN.

BERRIE — daarnaast vroeger en oo nog gewestelijk BERIE —, znw. vr., mv. Mnl. *berie*, *berrie* (VERDAM 1, 941). Eene van het Oudgermaansche ww. *beran*, de gro is *barjô* (verg. FRANCK, *Etym. Wdb.*), waar ontstond evenals *erien* uit *arjan*; *berrie* is uit dien zelfden grondvorm, maar zóó dat d lettergreep langer gesloten bleef.

Een houten toestel om te dragen, eene *ba*

dragstokken, door dwarshouten met elkan-
en.
algemeen. || Wy sagen ooc veel Inwoon-
de op de straut renneu ...., ende een ander
n Berrye ghedraghen van vier sijne slaven,
.-l. *Voyag.* 2, 74 *b*. Het koffer (wiert)
y van den Schipper en zyn Zoon gedragen,
De Groot 247. Eyndelijk quam daar nog
Berrijtjen (t. w. *in eene processie*), dat
ostelijk blaeuw Zijde kleedt bedekt was,
eys. 282. De burgemeester, die wezenloos
rie naar zijn woon werd gebracht, LOVE-
, 171.
guurlijk verband. || Vol leets een berie
ck verwachten, *Antw. Sp.* (kiiij) *b*.
jzondere toepassingen, b. v.:
lijkbaar. || De Lijken ... wierden ...
en op Berrien geleght zijnde, buyten de
rt, STRUYS, *Reys.* 267. Het (lyk) wert
een berry, DE BRUYN, *Reizen* 2, 192 *b*.
nest op te laden en te vervoeren. || Een berry
te dragen, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 384.
werk waarop de bak van een wagen rust. ||
stok met eene ijzeren punt ... voorzien,
in een oog aan de berrie der kar wordt
OKUFFT, *Bred. T.* 226.
aam, d. i. houten raam, dat over een
wordt gelegd om het voer hooi breeder te
en; in Zuid-Holland.
en; o. a. in Utrecht en in de Betuwe.
opgegeven als naam voor zekere stukken
en daar in West-Vlaanderen (zie *Loquela*

t. Berrieboom, houten boom die een deel
an de berrie van eene kar; *berriehout*, een
van een hooiraam. — *Berriebank*, in
deren de naam voor eene „gemetste bank,
ste deel van de keuken, en aan 't mozegat
loopt" (*Loquela* 8, 81).
weede lid. *Draagberrie*, *lijkberrie*, *zieken-*
v. KEIRSBILCK, *Timm.* 35); *mesberrie*
schberie), „vierwielde wagen, waarvan de
aan is en vervangen door eenen berdelen
rop men mesch laadt en voert", *Loquela*

TEN, oudere vorm naast *Barsten* (zie
volgen nog eenige andere voorbeelden. ||
n van Juda ... stieteuse van de spitse der
af, datse alle bersteden, 2 *Chron.* 25, 12.
bersten de ledersacken, ende de wijn wort
Matth. 9, 17. Als sy nu dit hoorden,
hare herten (t. w. *van toorn*), ende sy
e tanden tegen hem, *Hand.* 7, 54. De
ranaet, die ... Met ijslijk bersten werpt
ielend pit, HOOFT, *Ged.* 1, 312. Als ghy
hebt tot berstens toe ghebrast, ANNA VIS-
d. 1, 155.
ersten (zie kol. 1043). || Zy ... loopt,
im der zee, zich op een rots te bersten,
, 838. Hoe hy (t. w. *Hercules*) ... een
n te berste duwde, 5, 306. Dat hy in
loft, en ... van den hoef der hollende
te berste getrapt wort, 5, 407. Het lant
schuur en vloer met ... weeligh veltgewas
berste laên, 8, 192.
ten van lachen (zie kol. 1045). || U ...,
aondt van lachen Om 's werelts sotternij,
d. 1, 68 (verg. 1, 71: O lacht om ons
ij barst).
rsting („Daar uyt (t. w. *uit de toornig-*
voort *berstinge* vande aderen, ... val-
sie", COORNHERT 1, 283 *b*).

Samenst. In Vlaanderen: *berstebol*, als naam voor eene spijs waarvan men een onaangenaam gevoel van volheid krijgt.

BERT, znw. onz. Weinig voorkomende bijvorm van *Bort* (zie Dl. III, kol. 627). || Hier op overquam my 't Bert, ... met groote benauwdheyd, verswackingh van kraghten, en levens-gevaer, s. DE VRIES, *Wond. d. Zeeën* 616.

BERTRAM, znw., bij oudere schrijvers m. gebruikt, als gelijk aan een mansnaam. Plantnaam, verbasterd uit *Pyrethrum*. Wellicht bij ons overgenomen uit het Hd., althans JUNIUS (*Nomencl.* 155 *a*) vermeldt *bertram* als alleen in die taal gebruikelijk.

1) Eigenlijk. Naam van eene plant, die ook *kwijlwortel* (hd. *geiferwurz*) heet. || Bertram oft Pyrethrum heeft seer dunne ende .. verdeylde Bladeren, bij nae als de Venckelbladeren, DODON. 607 *a*. De geweldighe hitte van de wortel van Bertram ... versoet oock de pijne van de killende tanden die van te onmatighe couwe veroorsaeet is, 608 *a*. Den Bertram (wort) oock Tanteruyt ghenoemt, 1201 *b*.

2) Met bijvoeging van *wilde* als naam voor eene soort van Duizendblad. || Sommige willense *Pyrethrum siluestre*, dat is Wilden Bertram noemen: sommige ander houdense voor den *Draco siluestris*, oft *Tarcon siluestre*, dat is Wilden Dragon, DODON. 1201 *a*. Smalbladig duizendblad, wilde Dragon, wilde Bertram; *Achillea Ptarmica* L. (OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 266).

BERUCHT, bnw.; *beruchter*, *beruchtst*. Mnl. *beruft*, *berucht* (VERDAM 1, 972; de vorm *beruft* vindt men enkele malen ook nog bij latere schrijvers: zie b. v. STORM, *Lucanus* 34 *b*). Eigenlijk het verl. deelw. van *beruften*, *beruchten* (zie VERDAM, t. a. pl.), afgeleid van het znw. *rucht*, dat voorkomt in *gerucht* en in *ruchtbaar*, en dat eene afleiding is van *roepen*.

A) In ongunstige beteekenis.

1) In het Mnl. wordt *beruchten* gebruikt voor „iemand verdacht maken, hem in een slechten naam brengen, ook wel hem aanklagen". Vandaar nog in de 17de eeuw *berucht worden*, verdacht, beschuldigd worden, t. w. van iets dat genoemd is of uit het verband blijkt. || *A.* Hoe koomt ghy dan berucht? *P.* Dat vraeght hen die dit stroyen, Tot schennis mijnes naems, VONDEL 2, 437. *B.* Hoe komt gy dan berucht? *N.* Vraag dat de nydt, G. BRANDT, *Veinz. Torq.* 55.

— Gevolgd door eene bepaling, aanduidende waarvan men beschuldigd of verdacht wordt, en verbonden door *met*. || Daar leid' hem deez te last, dat hy, oover lange jaaren, met Luiterye berucht geweest was, HOOFT, *N. H.* 193. Juppijn, berucht met soo veel snoeperijen, HOOFT, *Ged.* 1, 122. Yemand, die met nijdigheyd berucht was, DE BRUNE, *Embl.* 336.

— Gewoner is eene bepaling, verbonden door *van*. || Als Moyses van een moort berugt, Was uyt Egypten weg-gevlugt *enz.*, CATS 1, 260 *c*. Waaroover de Prins eenen eedelman van der Aa genaamt, die berucht was van volk te werven, by zich ontboodt, HOOFT, *N. H.* 131. Vermids hy was berucht van schandelijcke feyten, VONDEL 2, 431. Zoo wert ... D' onnoosle Gemalin van manslaght valsch berucht, 5, 443. Dat ick van toverkunst ongaerne ben berucht, 8, 379. Zoo dat wy deposanten verstelt staan dat van wandevoir berucht worden, BRANDT, *De Ruiter* 824.

— De bepaling wordt soms uitgedrukt door een bijzin met *dat*. || By 't leven van haer man was moye May berucht, Dat sy was, niet van hem, maer van haer knecht bevrucht, V. BEAUMONT 71.

2) Vervolgens wordt *berucht* als zuiver bnw. gebezigd voor: slechtbefaamd; de nog thans gewone opvatting.

a) Van personen. || Tumulta is 'er by, berucht om haare boosheid, LANGENDIJK 4, 166. De Neroos ..., berucht door gruwlykheden, *Leev.* 2, 251. Indien zy zich niet berucht maaken door in het oog vallende losbandigheid, 6, 369. Ik werd, door nood geperst, een berucht valsch speeler, *Wildsch.* 6, 197. Lyon bereikt hebbende, deed hem een zonderling toeval met den beruchten Cartouche in kennis komen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 186.

b) Van zaken. || Lemnos, ... berucht alom door d' ongenade En manslaght van 't geslacht der vrouwen daer begaen, VONDEL 11, 723. Een stil zeer berucht slegt huis, *Leev.* 6, 269 (t. w. *een speelhuis of een bordeel*). Uit te vorschen door wiens toedoen eigenlijk dat meisje in het beruchte huis is gebracht, *K. Zev.* 5, 76.

— Inzonderheid in toepassing op iets dat zeer ongunstig bekend staat in de geschiedenis. || De beruchte ... adressen aan de Tweede Kamer over de zoogenaamde grieven, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 327. De beruchte Tulpenhandel van 1636, VISSERING, *Herinn.* 1, 133. De beruchte Ligue tusschen de Fransche katholieken, met Hendrik van Guise aan het hoofd, FRUIN, *Tien J.* 71.

B) In gunstigen zin: verg. *befaamd* en lat. *famosus*. Thans niet meer in gebruik.

1) Van personen. || Den seer beruchten man Pieter Gysen, die naast Godt een vorderaar geweest is van soo een gezegende Schepen-bouw, SOETEBOOM, *Saanl. Arc.* 536. Den bloemhof van een berugt liefhebber, die voor een fyn kenner te boek staat, V. EFFEN, *Spect.* 7, 64. ô Karel! om uw heldenmoed ... En liefde voor uw volk berugt, KOOLAART-HOOFMAN 107. Ik moet kunnen verhaalen, dat myn Broer ... by den beruchten Lavater gegeeten heeft, *Leev.* 1, 79. De jonge Graaf van Holland werdt eerst berugt, toen hy in den jaare 1247 tot Roomsch-Koning verkooren werdt, WAGEN., *Vad. Hist.* 2, 378. Zijn naam ..., Door heldendaân berucht, BILD. 1, 111. De beruchte keizer Karel V, CONSCIENCE 4, 297 *b* (verg. ook 4, 261 *a* en 4, 272 *a*).

— Dubbelzinnig gebruikt, met toespeling op de bet. A). || Uw Vriend moest zich zo heel vroeg niet berucht maaken (t. w. *door te duelleeren*), *Leev.* 1, 377.

2) Van zaken. || Dese Stadt bloeyde wel haast..., en wierd berucht by de uytlanders, SOETEBOOM, *Opgank v. Stav.* 35. (*Eene*) stadt, ... Berucht door sterkte en legertranssen, ROTGANS, *Poëzy* 194. Gemelde Heer die reeds verscheide van onze Provincien, nevens de berugtste Hollandsche steden gezien had, V. EFFEN, *Spect.* 3, 121. Hij stichtte ... de zoo beruchte Koninklijke Academie te Parys, die naderhand zooveel schatten van geleerdheid opgeleverd heeft, FOKKE, *B. R.* 4, 97.

Afl. *Beruchtigen* (zie ald.); *beruchtheid* (b. v. SLEECKX 3, 220; bij DAEMS, *Kruiwag.* 155 in den zin van eene beroemdheid, een beroemd man: „Wij ondervonden het bij *beruchtheden* van vroegere tijden").

Koppel. *Hoogberucht* („Minerva, *hoogh berucht*", *Amst. Pegas.* II); *kwalijkberucht*, slechtbefaamd („Ongeregelde en *qualyk beruchte* menschen", VOLLENHOVE, *Heerlykh. d. Rechtv.* 64).

BERUCHTIGEN, bedr. zw. ww. Verlengde vorm naast *beruchten* (zie het voorgaande art.). Mnl. *beruchtigen* (VERDAM 1, 973); hd. *berüchtigen* (*D. Wtb.* 1, 1528). Thans verouderd.

1) Eigenlijk. Verdacht maken of betichten. || Hy ... beruchtight ons van wegen de sonden onser wandelinge, *Boek d. Wijsh* 2, 12. Zij (begint) d' arme dochter te beruchtigen en te haten, JONCTIJS, *Toon. d. Jal.* 1, 712. De genen die myn werk van quaad berugtigden eer sy 't sagen, BEKKER, *Beto* 2, 1.

— Meestal voorkomende in het passief, en door eene bepaling, verbonden door *met*. || nelles, beruchtight met struikroof en trouwlo HOOFT, *Henr. d. Gr.* 152. Deeze werden Ooverheit gebeezight, om de beruchtighden me rye t'ondervraaghen, HOOFT, *N. H.* 31. H ... beruchtight geweest met een merklyk en ooverspel, 732 (zie ook *Br.* 2, 181 enz.).

— De bepaling is ook verbonden door aanzienlykste kerkluyden, en andere, beruchti bitterheit teeghens d' Onroomschen, HOOFT, *N.* Luiden ..., die ... daar van berughtigd z sy besondere gemeenschap met den Duivel BEKKER, *Betov. Weer.* 3, 184.

2) *Beruchtigd* wordt daarna ook geheel gebruikt, in den zin van *befaamd*.

a) In slechten zin. || Het Slot te Vilvoo ruchtight voor een' moortkuil en kerker van HOOFT, *N. H.* 350.

b) In goeden zin. || Een Best, beruchti voorspellen, BILD. 6, 295.

BERUIFELD, bnw., voorkomende als term. || Beruifelt. Beslommert te scheep ongewoone beletzelen, zoo dat men zich nie kan, WITSEN, *Scheepsb.* 483 *b* (zie ook WINSC *Seem.* 19).

BERUIKEN, bedr. st. ww. Van *Ruike* iemand of iets ruiken. || Ziet ghy niet hoe koorts de hengsten door het lijf rijdt, zoo slechts de merri beruicken? VONDEL 5, 1 aangeboden sigaar van alle kanten beschouw beruikende, *K. Zev.* 1, 103.

— Overdrachtelijk voor: zeer dicht bij komen. || Laet ons dan ons jonge jaren geb Eer trage ouderdom ons komt beruycken, V *Brabb.* 139.

BERUNNIKEN, bedr. zw. ww. Van Tegen een ander paard hinniken. || Een spri hengst berunnikt altijt de meer die hy siet, TIJN, *Ovid.* 1, 243.

BERUSTEN, onz. en eene enkele m zw. ww. Van *Rusten*. Mnl. *berusten* (VERDAM

A) **Onz.**

1) Van personen.

a) Tot rust komen, rust genieten; th ouderd. || Vlysses! och, laat af! ... en laat Mijn Hector in zijn graf, COSTER 385. Ghy, ... most stil berusten in dit graf, VONDEL 1

b) Rust nemen, d. i. geene pogingen (me om aan een bepaalden toestand, waarin men iets te veranderen; zich daaraan onderwerp had geschreid, maar eindelijk stil en onder rust, SCHIMMEL 3, 29 *a*.

— *Bij iets berusten*, het er bij laten verder niets doen. || Eén maatregel heb genomen om hem te dwingen, en als die n zal ik er bij berusten. — Ik wist niets; ik las Ik berustte daar echter niet by, *Leev.* 4, 32

— *In iets berusten*, zich in iets schikk er aan onderwerpen. || Ik moet berusten in h mijdelijke. — Myn voogd berustte in de myner Moeder, *Burg.* 20. Ja, ik zou Lee minnen, indien myne rede daar in stemde, deugd er in berustte, *Leev.* 6, 333. 't Be ons lot, BILD. 13, 75. 't Zou mij spijten; zou er wel in moeten berusten, *K. Zev.* Gelooft ge, dat hij ... zoo kalm zou berus in de verguizing van zijne eer? MULDER 1, 172.

c) Rust nemen, d. i. zich verlaten op iets

, alleen bij Belgische schrijvers, doch levende taal. || De oude vrouw, berustend cht van dit redmiddel *enz.*, LOVELING, 7. Haantjens berustte in de gedachte, dat en plicht had volbracht, 443. Eenige ... e belangen in zijne handen, berusten op s en stellen vertrouwen in zijnen raad, , *Staas* 175.
zaken.
rust komen, bedaren; thans verouderd. || t ..., Die ... de lusten ... doet berusten, *Moufe-schans* 469.
st zijn, niet behandeld, niet gehanteerd et *laten*: *iets laten berusten*, iets laten is, laten staan, iets „daarlaten". Thans || Watter van is ofte niet, laeten wy in berusten, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 183. en . . liet ... het drankje berusten, vloog rhuis toe *enz.*, BRANDT, *De Groot* 251. watercusten; Laet u compas een ure tijts HONDIUS, *Moufe-schans* XXXI. Dit moet verbinden en ... eenige dagen ... laten ot dat het genezen is, BERKHEY, *N. H.*

voortgaan, op een bepaald punt blijven, ndelingen; thans nog in Zuid-Nederland. || eruste het niet, maer men trad tot het ... het vermogen van den vryen wille en, VONDEL 10, 367. Dit onderbrak de gingen, en het bleef ... daarbij berusten, VIJCK 447.
met *laten*: *iets laten berusten*, er niet gaan. || Dewijl o mannen het beste deel gh al verloopen is, zoo laet het werck usten, VONDEL 5, 324. Hier mede zal ik laten berusten, V. EFFEN, *Spect.* 11, 192. aten wij de beschrijving van het kaasmaken ERKHEY, *N. H.* 9, 460. Dat ik u ... g gaf ... de zaak met meer naauwkeurigrwegen, en tot eene nadere bijeenkomst te en, FOKKE, *Verz. W.* 2, 47.
en op iemand of iets, in figuurlijken zin, of iets afhangen. In vrij gebruik ver- 's Lands Oppermacht, ... Welks eere op , OUDAAN, *H. Broederm.* 76. Wy gaan aar binnen. Wy laaten 't op u berusten, doe uw zaaken met zinnen, LANGENDIJK

derheid van redeneeringen, onderstellingen, en, ten opzichte van de gronden waarop || Uwe laatste bewijsreden komt mij voor berustende op eene schijnwaarheid, CON- 300 *b*. De levens der Heiligen ... berus- e bijzonderheden, niet dan op volksover- DAVID, *Hist.* 1, 294. Als de verdenking niet op deugdelijke gronden te berusten, , *Maj. Frans* 55. Dit gevoelen, dat geen losse gronden berust, FRUIN, *Af-* 15. Dit geschrevene berustte niet op eene erstelling, BEETS, *Versch.* 2, 151. Zijne berustte op geene redeneering: hij volgde van zijn hart, LOVELING, *Sophie* 444.
nstoffelijke zaken: zich ergens bevinden. perkt gebruik. || De bron van dit vreemd ... berust in uwe trotschheid, *Leev.* 3, 14. e hoop ..., in hunne harten berusten; doch IENCE 3, 32 *a*.
derheid van eene macht, een gezag, eigen oon of eene instelling; thans nog gewoon. || d ... verderfelyk voor de Kerk, wanneer gelooft ..., dat de onfeilbaarheid by hem EFFEN, *Spect.* 12, 95. Dusdanig volstrekt gezag berust, by Gemeenebesten, in 's Lands Wetten, 12, 111. De uitvoerende magt berust bij den Koning, *Grondw.*, *a.* 55. Het beheer der zeezaken berustte bij de admiraliteiten, FRUIN, *Tien J.* 58.

f) Van stoffelijke zaken: bij iemand in bewaring zijn. || Dewyl het Capitaal reeds ontfangen is, en onder my berust, LANGENDIJK 4, 255. Er berust een groot paket Brieven en Geschriften onder my, my op zyn bevel ... toegezegeld gezonden, *Leev.* 5, 338. Gewichtige papieren ..., welke onder den Notaris Bouvelt berustende waren, V. LENNEP, *Rom.* 4, 336.

B) **Bedr.** — Enkele malen wordt *berusten* ook als bedr. ww. gebruikt.

1) In rust op iets wonen, iets in rust bezitten. || Te loone sult ghy .. de voor-beloofde Kusten Van 't rijcke Chanaan besitten en berusten, HUYGENS 1, 23.

2) In de volgende plaats gebruikt voor: rust doen genieten. || Ghy Diocletiaen, Uyt u eygen throon gegaen, Om u outheyt ... In u hoven te berusten, HONDIUS, *Moufe-schans* 113.

Afl. *Berusting* (I).

BERUSTING (I), znw. vr., zonder mv. Van *Berusten*.

1) *Berusten* in de bet. A, 1, *b*). De daad van zich te onderwerpen aan de besluiten eener hoogere macht, aan zijn lot, aan de noodzakelijkheid; en ook de gemoedsgesteldheid waarin men daarbij verkeert. || Als een redelijk wezen, met onderwerping en berusting te zwijgen! V. D. PALM, *Red.* 1, 57. Eene doffe berusting, die haar plicht deed met ijzeren gelatenheid, VOSMAER, *Amaz.* 174. Waarom zou berusting in het onvermijdelijke gelden voor flauwhartigheid? MULDER, *J. F.* 1, 181.

2) *Berusten* in de bet. A, 2, *f*). Eigenlijk: de toestand van bij iemand in bewaring te zijn; omgenlijk zegt men dat iets *onder iemands berusting* is om aan te duiden dat het *onder hem berust*. || Hij (zal) ... de nagelatene goederen ... zoolang onder zijne berusting houden, tot hij den naasten bloedverwant .. zal hebben uitgevonden, HAAFNER, *Pal.* 1, 278. Die papieren ..., die ik nog onder mijn berusting heb, *K. Zev.* 4, 391.

BERUSTING (II), znw. vr. Eene enkele maal voorkomende als afleiding van *berusten*, uitrusten. Uitrusting, toerusting. || Pericles niet te min te zeyl gaende, rechte niet met allen uyt dat so een groote berustinghe betamen mochte (fr.: *ne fit aucun exploit digne d'un si grand equipage*), V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 73 *c*.

BERZIE — ook BARZIE —, znw. vr., zonder mv. Een woord dat in de spreektaal van vele gewesten zeer gewoon is, hetzij in den zin van: „ongeordende, wilde troep van koeien, van kinderen, van gemeen volk", hetzij in dien van „ongeordende boel, rommel", of ook in dien van „drukte, herrie" (zie de verschillende idiotica). In dien zin heeft KIL. den vorm *bersch*, vertaald met *properatio*, ... *et colluvio*, . . *concursus sordium*", waarbij het ww. *berschen*, dat als *properare*, *accelerare*, *et confluere* wordt verklaard; dit ww. is nog in België in gebruik (verg. bij DE BO: „door regen en wind *berschen*"; „jongheden die loopen en *berschen* (d. i. *rinkelrooien*) in de kermisdagen"). — Men heeft dit woord gelijkgesteld met mnl. *bersen*, hd. *birschen*, ontleend aan oudfr. *berser*, maar dit werd alleen gebruikt voor eene bepaalde soort van *jacht*, en krijgt nooit de afgeleide, ongunstige beteekenis, die bij *berschen* de eenige schijnt te wezen. Bij MOLEMA staat naast *berzie* ook *birzie*, voor „menigte, troep, van kinderen, koeien enz. gezegd". Daarnaast heeft hij *birzen* en *birzelen* (waarvan *gebirzel*) voor „wild rondloopen, door dik en dun, van vee en menschen gezegd". Dit *birzen* stelt hij te recht gelijk

met nederd. *birsen*, *bisen*, *bissen*, het onrustig heen en weer loopen van het vee, een ww. dat in het Oudgerm. met ī voorkomt (ohd. *pisôn*: SCHADE 68), en dat ook met i bewaard is b. v. in mnl. *bisen* (VERDAM 1, 1270), bij KIL. *bijsen*, *biesen*, „*insano more discurrere*" enz. (zie BIJZEN). — De uitgang *ie* is wellicht dezelfde als in *herrie*, *ruzie*, en aanvankelijk zal *berzie* beteekend hebben: het onrustig, wild rondloopen, daarna woeste bende, wilde boel, drukte, rommel.

BES (I), znw. vr. (oude vrouw). Zie BEST (I).

BES (II), znw. vr., mv. *bessen*. Deze vorm van het woord is vanouds, naar het schijnt, meer in Noord-Nederland in gebruik geweest, althans noch bij VERDAM, noch bij KIL. komt hij voor; het Mnl. kende *bese* (VERDAM 1, 1015), en *bezie* (1, 1040); uit *bese* ontstond *bees* (zie Dl. II, kol. 1329). In Noord-Nederland zijn thans voornamelijk in gebruik *bes* en *bezie* (het laatste klinkt minder alledaagsch), en daarnaast, vooral in samenstellingen, *bei*, dat etymologisch een ander woord is (zie Dl. II, kol. 1533). De vorm *bese* vertegenwoordigt een Oudgermaanschen nominatief, in het Gothisch *basi*, aan *basj-* in verbogen naamvallen beantwoordt *bes*, en *bezie* moet verklaard worden uit een vorm met *i* voor de *j*, een verschijnsel dat zijne oorzaak reeds moet hebben in het Indogermaansch. Naast den vorm met *s* komt in het Germaansch ook een vorm met *z* voor, waaruit in het Westgermaansch vormen met *r* zijn ontstaan: ohd. *beri*, nhd. *beere*, eng. *berry*. In Nederlandsche tongvallen is *bere* niet onbekend (verg. b. v. Dl. III, kol. 649 en 968), en waarschijnlijk staat ook het in Vlaanderen en Zeeland gewone *beier* daarmede in verband (zie Dl. II, kol. 1541).

1) In 't algemeen, in de taal van het dagelijksch leven. Benaming voor allerlei kleine vleezige vruchten, min of meer gelijkende op *aalbessen*, *moerbeien*, *druiven* en derg., die evenwel in de wetenschap tot zeer verschillende soorten kunnen behooren (zie onder 2). Buiten samenstelling thans meest in den zin van (witte of roode) *aalbes* (*Ribes rubrum*) of *zwarte bes* (*Ribes nigrum*), behoorende tot de familie der *Grossulariaceae*. || Sij en souden niet gheerne een besiken plucken, Ten ware op haers vaders erve ghewassen, A. BIJNS 123 (ed. BOGAERS). Bitter ... van besen, V. MANDER, *Bucol.* 95. *Grossularia rubra* ende *Grossularia transmarina*: hier te lande Besiekens over Zee, maer ghemeynlijck Aelbesien, DODON. 1263 *a*. D'eenzaeme wildernissen ... zien bloetroot van knoppen en beziën, VONDEL 5, 101. De kwartel en patrys aazen op koorn, ... en de lysters op beziën, BERKHEY, *N. H.* 3, 146. Karssen, Krieken, Bessen, Pruymen, ... en andere ligt-verderflijke Fruyten, *Hande. v. Amst.* 118 *b*. Waar de takken ... Vol van roode bessen staan, TOLLENS 9, 119. 't Lomrig woudgewas, Waar ... een meisje bezen las, BOGAERS 2, 306. Als de knaap kwam bessen plukken (bedoeld zijn *aardbeien*), COOPMAN. *Kinderl.* 38.

— In de oudere taal ook voor *druif*. || De bes van Argos valt wel kleen, doch ... houdt beter ... Haer' smaeck dan alle wijn, VONDEL 8, 215. Ghelijck uyt vele bezyen t'samen geperst zijnde, eene wijn ende dranck vlietet, ende hem onder een vermenghet, *Form. v. 't H. Nachtm.*

— Bij elliptisch gebruik is *bessen* de naam voor jenever, getrokken op zwarte bessen, *bessenjenever*, *roode jenever* of *rood* (zie Dl. I, kol. 19). || „Wat zal mijn Heer gebruiken?" — „Een glas bessen, zoo er die zijn." — „Een glas rood voor mijn Heer!" schreeuwde Snel, *K. Zev.* 2, 7.

2) In het bijzonder, als term in de wetenschap. Benaming voor vleezige vruchten, bij welke de geheele vruchtwand saprijk is, en de zaden, zonder de steen omgeven te zijn, in het vruchtmoes liggen: *bacca*. Men spreekt van *bessen* in tegenstelling met *steenvruchten*, *pitvruchten*, *komkommervruchten*, *oranje-* of *citroenvruchten* (zie OUDEMANS, *Leerb. Plantenk.* 1, 154). || Tot de Bessen behoren aalbessen, de boschbessen, de druiven, de vruchten den aardappel, van de berberis enz., maar niet van de aardbei, de braam, de moerbei.

Samenst. Als tweede lid. *Aal* (*St.-J.*), *aard-*, *beren-*, *berg-*, *blauw-*, *bosch-*, *braam* (*brom-*)-, *honds-*, *jenever-*, *klap-*, *kraak-*, *kruis-*, *lijster-*, *moer-*, *stek-*, *stekel-*, *wog* (of *-bezie*) (zie die woorden of het eerste lid). Zie ook de onder *Bees* genoemde woorden; een beeld van *eerdbesen* vindt men bij V. MANDER, 10, en het verkl. *aardbesje* staat bij COOPMAN, *Kinderl.* 38, en bij DAUTZENBERG, *Verspr. Ged.* 150, waar men ook leest *hindenbes* (v. *himbeere*). — Verg. ook BRAMBOOS en FRAMBOOS.

— Als eerste lid. Met den vorm *bes-*, *Bes-*, eene heideplant, waarvan hier te lande één bekend is, de *zwarte besheide* (*Empetrum n.*), van andere heide verschillende door eene witte aan den onderkant der bladeren; de bessen zijn (zie V. HALL, *Landh. Flora* 192, en OUD. *Flora*[2] 1, 450; bij CHOMEL, *Verv.* 491 *a* wordt de *witte besheide* vermeld); *besmelde*, bij CHOMEL, *Verv.* 493 *a* vermeld als naam voor verscheidene soorten van *blitum* (verg. OUDEMANS, *Leerb. Plantenk.* 2, 624).

— Met den vorm *besse-* of *bessen-*, *Besse-* (*Econ. L.* 3, 174), *-struik*; *bessengelei*, *-jenever*, *-rist*, *-sap*, *-sop* (*Wildsch.* 4, 198), *-saus*, *-tr*, *-wijn*, in denzelfden zin als de samenstellingen met *aalbes* (zie Dl. I, kol. 19—20); *bessenspinn* (CHOMEL (*Verv.* 494 *b*), *bessenuiltje* (*Verv.* namen van insecten die vaak op de bessen worden gevonden.

BES (III), znw. vr., het mv. weinig in. Benaming van den een halven klanktrap ve zevenden toon der diatonische toonschaal (*Lexicon d. Toonk.* 1, 194); de naam is onts *b* en *es*, met dit laatste wordt aangeduid een halven toon is verlaagd, vandaar *bes-es* *b* die met een heelen toon verlaagd wordt. || heet in het Duitsch *b*, in het Fransch *si b* het Engelsch *b flat*. Dat allegro staat in bes g

BESABBELEN. Zie BEZABBELEN.

BESABBEREN. Zie BEZABBEREN.

BESARREN, bedr. zw. ww. Sarren, in verzoeking brengen. Thans onbekend. || Men dikwils listelik besert Van Duyvel, Werel en sonden, SCHAEP, *Bloem-tuyntje* 238 (ed. (zie ook 224).

BESAUSEN, bedr. zw. ww. Van *Saus*.

1) Eigenlijk, van spijs. Met eene saus over Ik heb by sommigen aangezeten, daar my ge geäzynde Salade, met Siroop besaust, wier gezet, BERKHEY, *N. H.* 3, 976.

2) Oneigenlijk. Met eene vloeistof bemor grappige uitdrukking. || Iemand, die met zi kopje chocolade besausd wordt, KNEPPELH. Slap hangend, besausd en bedorven (t. w. *gende kleederen*), KNEPPELH. 7, 105.

BESCHAAFD, bnw. en bijw.; *bese* *beschaafdst* en *meest beschaafd*. Het verl van *Beschaven* (zie ald.), als bnw. gebruikt.

1) **Bnw.**

A) Van een volk, eene maatschappij. Niet den onontwikkelden natuurstaat verkeerende; *lisé*. || Eene scheuring (in de Christen-Ke

beschaafde wereld meer dan twee eeuwen
CONSCIENCE 2, 5 *b*. De gidsen ... gaven
. de gezelschappen wemelden ... door-
rmengden de talen der beschaafde wereld,
7, 48. De regeeringen der beschaafde
Europa, VISSERING, *Herinn.* 3, 92.
gere beschaving en opvoeding bezittende
blijk gevende, gewoonlijk met het bijdenk-
enigszins hoogeren stand in de maatschappij;

personen. || Een jongeling, ... beschaafd
ren, minzaam, bescheiden, *Leev.* 7, 278.
velluidender, zegt men, dan het Duitsch
nd eener beschaafde vrouw, GEEL 16. Wat
was gewoonlyk lang overdacht — een eigen-
... die by den beschaafden Oosterling alge-
MULTATULI 1, 53. De artist als beschaafd
den fatsoenlijken stand was bij de Grieken
VOSMAER, *Amaz.* 39. De taal der beschaafden.
een kring, eene maatschappij. || De aange-
an .. , dien men in eene beschaafde samen-
ade kunnen verlangen, *Leev.* 7, 272. De
onverschilligheid voor de Christelijke gods-
er de beschaafde standen, VEEGENS, *Hist.*
247. Ik heb jongelieden ontmoet, uit de
e kringen, ... die op dit punt .. onver-
varen, BEETS, *C. O.* 32. Het was hem
his steeds geweest, dat onze beschaafde
genlijk geen Hollandschen roman lezen,
ud. 252.
gezindheden en uitingen. || De beschaafde uit-
een woord, van eene taal. — Met beschaafde
eid attent te schynen voor duizende beuze-
men echter hooren moet, *Leev.* 1, 145.
boert is het zout der vriendschap, LOOSJES,
, 350. Inachtneming der formen van den
omgang, GEEL 203. Er heerschte aan dat
er beschaafde toon; een aangenaam gezellig
EEGENS, *Hist. Stud.* 2, 326. Dat de Itali-
lien tijd, met al hunne beschaafde vormen
genotzucht, hunne lichamen plachten te
ROOSES, *Schetsenb.* 3, 169.
w. (van wijze). — Zóó als bij menschen
ving gebruikelijk is. || Hij spreekt zeer

eschaafd, *beschaafdheid* (zie die woorden);
lijk, thans niet meer in gebruik („Bewoor-
waar door 's Hertogen handelwys ... aan
haafdelyk, maar zeer verstaanbaar, onder
agt wierdt", *Nalez. op* WAGEN 1, 437).
. In de bet. A) en B). *Halfbeschaafd*
V, kol. 1612) („Redevoeringen, ... de
van half-geleerden en *half-beschaafden*",
D. BRINK, *Stud.* 3, 161).
e bet. B). *Fijnbeschaafd* (zie ald.).
r. In de bet. B). *Hoogbeschaafd* („Allengs
als een *hoog beschaafd*, geleerd man,
rdeerd", VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 334);
fd, door al te verfijnde beschaving onna-
worden („Zoo algemeen schijnt vaderlands-
zen, dat ... slechts *overbeschaafden*, over-
verdacht worden haar te missen", BAKH.
K, *Stud.* 3, 162).

HAAFDHEID, znw. vr.; het mv.
overdracht. Van *Beschaafd*.
oestand van *beschaafd* te zijn in de bet.
lere schrijvers ook in gevallen waarin men
aving gebruikt. || Reeds zeer vroeg zijn
emde Landen bestraald geworden door het
beschaafdheid, V. HEMERT, *Lekt.* 6, 31.
ndel, de voedster der beschaafdheid, de
tiën, V. D. PALM, *Sal.* 2, 42.

2) De hoedanigheid van *beschaafd* te zijn in de bet. B), en soms weinig meer verschillende van *welgemanierdheid* (verg. fr. *politesse*, waarbij een dergelijke overgang van beteekenis heeft plaats gehad). || Hoe veele nietsbeduidende knaapen brengen het ver in deeze uiterlyke beschaafdheid! *Leev.* 1, 303. Dan nog eischt de beschaafdheid, zo al niet de vriendschap, dat men zig ook wat naar elkander voege, *Wildsch.* 3, 107. Waardoor men ... een ruwen plompen toon dien der beschaafdheid en wellevendheid doet vervangen, V. D. PALM, *Sal.* 2, 412. Zij (t. w. *twee meisjes*) houden colleges te Zürich: zeker niet in kieschheid en beschaafdheid, VOSMAER, *Inwijd.* 137.

— Het mv. eene enkele maal in den zin van *plichtplegingen*, fr. *politesses*. || Beschaaftheden, en ceremonien, die van minderen ... aangewent worden omtrent luiden van een verheeve staat, V. EFFEN, *Spect.* 7, 81.

BESCHAAMD, bnw.; de trapp. v. vergel. weinig of niet in gebruik. Het verl. deelw. van *Beschamen* (zie ald.), als bnw. gebruikt, en soms niet duidelijk van het deelw. te onderscheiden.

1) Te schande gemaakt, met schande bedekt; thans verouderd. || Laetse beschaemt ende te schande worden, die mijne ziele soecken, *Ps.* 35, 4. Gy verlost ons van onse wederpartijders; ende gy maeckt onse haters beschaemt, 44, 8.

2) In zijne verwachting teleurgesteld; thans verouderd. || Die vrolijcke hope op Gode ... en laet niemanden beschaamt werden. Overmits Godt ghetrou is *enz.*, COORNHERT 1, 319 *d*. En laet my niet beschaemt worden over mijne hope, *Ps.* 119, 116.

3) Zeer verlegen, zich zeer schamende over iets dat men zelf doet of dat men van anderen ondervindt. || *L.* Nu, neem het, zoete kind.... *K.* Myn heer, myn heer, ik ben beschaamd (t. w. *vanwege eene fooi die wordt aangeboden*)! LANGENDIJK 2, 148. Wees niet beschaamd, spreek vry recht uit, 2, 234. Ach! moederlief, ik ben beschaamd! Gy spreekt een taal die niet betaamt, 4, 89. 'k Bid u, maak my niet beschaamd, 4, 26. Ik gevoelde mij beschaamd en diep getroffen, V. LENNEP, *Rom.* 4, 75. Laat je niet beschaamd maken!

— Gevolgd door eene bepaling met *over*. || Ik ben .. onvoldaan, beschaamd over my zelf, *Leev.* 3, 6. Zij bloosde, want zij was beschaamd over hare gedachten, COURTM.-BERCHM, *Gesch. v. d. J.* 37. Ik vatte ze (t. w. *zijne handen*), toen hij ze, beschaamd over zijn gemeenzaamheid, terug wilde trekken, BEETS, *C. O.* 52.

— Minder gewoon is eene onbep. wijs met *om te*. || Ik zou beschaamd zyn om my aan 't hoofd van zo veel eerlyke luiden te begeeven, LANGENDIJK 4, 203.

— In België ook met andere voorzetselbepalingen. || Hij is in niemand beschaamd (d. i. *verlegen voor niemand*), DE BO 109. De kinders zijn dikwijls beschaamd van personen die ze niet kennen, *Ald.*

— In Brabant ook wel in den zin van *benauwd*, *bang*.

— Eenigszins adverbiaal. || Piet keek beschaamd, V. ALPHEN 1, 447.

4) Schaamachtig, ingetogen; alleen bij Belgische schrijvers. || Haar bescheiden, beschaamden groet, LOVELING, *Sophie* 362.

5) Van het aangezicht: rood, blozende van schaamte; *met beschaamde kaken* is nog thans gewoon. || Wat krijgt'er menig man een paar beschaemde wangen... Om dat hy sonder gront in haesten heeft getrout Een rompe sonder keest, CATS 1, 369 *a*. Wy kennender toch niet als en beschaemt aensicht halen, FRANSSOON, *G. Wouters* 14. Het waer my seker leedt dat ik... u setten sou een paer beschaemde kaken, POIRTERS, *Mask.* 29. Daar stond ik toen met beschaamde kaaken,

Blank. 1, 24. 'k Stond niet meer met beschaamde kaken Als soms een liefje me oogjes gaf, V. ZEGGELEN 8, 36.

6) Schamel, arm; thans verouderd. || De Turken hebben ook verscheidene Geestelyke Orders.... De Derviches worden voor de gemeensaamste en beschaamdste gehouden, DE BRUYN, *Reizen* 1, 124 *b*.

7) Van de lichaamsdeelen waarover men zich schaamt, de schaamdeelen; thans verouderd. || Alsoo dat sy haer beschaemde leden niet en conden bedecken, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 475. Arm ... volck, die gants naeckt liepen, behalven dat sy ... een staert van dierghelijcke (t. w. *van een schaap*) voor de beschaemde leden hangen hadden, *Begin e. Voortg.* 11, 52 *b*.

8) Bij oudere, inzonderheid Zuidnederlandsche, schrijvers ook in ruimer gebruik voor al datgene waarover men zich moet schamen, wat iemand tot schande strekt. || Mijn leven wist ic noyt van een beschaemder sonde, Noch van een vuylder dingh, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 1, 54. Een ... oneerbare vrouwe ... loopt terstondt in huys, soo beschaemde sake is dat voor haer, DAVID, *Doolh.* 408.

Afl. *Beschaamdelijk*, *beschaamdheid*, *onbeschaamd* (zie die woorden).

Samenst. afl. *Beschaamdmaking* („Onser alghemeyne vyanden *beschaemt-maeckinghe*", V. HOUCKE, *Tract. d. Tribul.* 399); *beschaamdzetting*, het beschaamd maken („De velerlei *beschaamdzettingen*, die men (t. w. *als kind*) ondergaat, omdat iedereen gelooft dat een kind menig ding niet gevoelt, dat hem toch diep gaat!" BEETS, *C. O.* 12).

BESCHAAMDELIJK, bijw. en bnw. Van *Beschaamd*. Thans verouderd.

A) **Bijw.** (van wijze). Zóó dat de handelende persoon blijk geeft van beschaamd, verlegen te wezen; bij KIL. vertaald met *pudenter*, *verecunde*. || Zy sloegh beschaemdelijck en droef haere oogen neder, VONDEL 8, 346.

B) **Bnw.**

1) Geschikt om iemand tot schaamte te brengen. || De Koning, over 't bedrijf van die Jonckvrouwen misnoegt, stelt hem aen, of hy 'er een beschaemtelijcke straffe sou willen aen doen, CATS 2, 421. Ghy moet u-zelven begheven tot duysent beschaemdelijcke veroodtmoedingen, DE BUCK, *Boët.* 139.

2) Zóódanig dat men er over beschaamd moet zijn, zich er over moet schamen. || Beschaemdelijcke wonden En dienen ... niet verbonden Wanneer het iemant siet, CATS 1, 313 *a*. Een ander te berispen is beschaemdelijk, *Aenl. t. h. opr. Gel.* 155 (a°. 1676).

BESCHAAMDHEID, znw. vr.; het mv. komt niet voor. Van *Beschaamd*. Thans in Noord-Nederland weinig in gebruik.

1) De toestand van iemand die beschaamd, die te schande gemaakt is. || De Waerheyt ... quetst den hoovaardighen met waardige beschaemtheyt, COORNHERT 1, 309 *d*. Laet mijne tegenstanders met schande bekleet werden: ende datse met haer beschaemtheyt sich bedecken, als met eenen mantel, *Ps.* 109, 29.

2) Schande die iemand wordt aangedaan. || Dat hem seer ... quelde en knaegde de beschaemtheyt die hem den Mater ... aen gedaen hadde, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 51.

3) Verlegenheid, schaamte. || Hebt ghy dan niet wel grote reden van beschamptheyt, als gy merckt uwe traecheyt? V. D. MATT, *Fasc. Myrr.* 10. Loopende met hunne schamelheyt bloot, sonder eenige beschaemtheyt daer in te hebben, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 11 *b*.

— Inzonderheid als oorzaak van blozen. || Dies my duer beschaemptheyt wordt bloet en sweet heet, *Trou m. bl.* 173. De Joffrouwe, gelijck sy d'eere ter herten had, wiert van beschaemtheyt root tot achter haer ooren, POIRTERS, *Mask.* 84. Tot achter zijne ooren rood van beschaamdheid, DE VOS, *E. off. gew.* 31.

4) In sterker opvatting: angst, benauwdheid. || Daer mysvorren wel ontrent ijc vrouwen van kinderen van bescamtheyt, want alle nachten deden sy (t. w. *de Spaansche soldaten*) loesen allermen oft sy de stadt souden ghepillert hebben, DE POTTRE, *Dagb.* 60. Spaennaert van Lueven, wel onttrent VIIC, ... quamen hier voer de stadt ende die deden ons weder omme een groote bescaempheyt ane, alsoe dat men moeste al in wapen zijn, 90.

BESCHACHEN, bedr. zw. ww. Belachen, bespotten; thans verouderd. || God ... sal ... huer bedryf beschachen, WTENHOVE, *Ps.* bl. 7 (bij DE JAGER, *Frequent.* 1, 555).

BESCHADEN, bedr. zw. ww. Van *Schade*. Mnl. *beschaden* (VERDAM 1, 978) Beschadigen, benadeelen, doen lijden, in zeer vrij gebruik. Na de 17de eeuw verouderd. || Laedt ons ... den heere vreezen ..., En deelen den aermen die zyn beschaedt, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 94. De vyanden die my willen beschaden, HOUWAERT, *Gener. Loop* 224 (zie ook 229). Dees corenbijters ... Soecken elck te bescaden doer haer bedrijff, *Trou m. bl.* 255. 's Koninex opper-raden, Die letten wat het rijck kan voordren en beschaden, VONDEL 1, 399. Hy jaeght zijn eyghen schae, die and'ren wil beschaden, 1, 475 (zie ook 1, 613; 2, 276 enz.). Die haar tot wellust keeren, Beschaden hare Ziel, HOFFERUS 160. Lust om te beschaden, OUDAAN, *Toneelp.* 147. Toen Judas zocht zyn' Heer, door vriendtschap te beschaden, Te levren door een' kus, ANSLO, *Poëzy* 8. Een huid ... zoo hard als horen, ... Dien ... De sterkste lansestoot niet licht beschaden mag, BLOMMAERT, *Ged.* 36.

Afl. *Beschaadheid*, schade die men heeft geleden („De houdere of houderigghe ... vermach zyne *beschaethede* t' haelene in actien up den zelven ghecondempneerden", *Cout. de Gand* 1, 148; „Soo gheschieden daer ... *beschaetheden* der Sprinchanen op de Ackers", FRANCK, *Chron.* 2, 14 *d*); *beschaad*, de handeling van iemand kwaad te doen, en ook de toestand waarin zoo iemand dientengevolge komt; zeldzaam („Wien salse claghen, Wanneer sy commen in hinderlyck *beschaet*?" *Dboeck der Amoreush.* 117); *beschadig*, schade doende („Ten es my niet proffyctelick maer *beschaedich*", DE DENE, *Testam.* 379 *b*; „O pest die onghenadich Zijt op den boort van Styx oft Acheron *beschadich* Onsalich voortghebrocht", VONDEL 1, 98); *beschading*, benadeeling („Het gehoude leven, altijt voorbrengende de beletselen, verachtingen ende *beschadingen* totter salighcyt", *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 12; „De Dorpen ende Huysluyden te dreygen, ... te bedwingen met af-teeringe, brantstichtinge, *beschadinge* in hare goederen" *enz.*, *Gr. Placaatb.* 2, 89; ook in den zin van *aanval*, in tegenstelling met *verdediging* („Zy stelden ook veelerley vuurwerken toe, en ander gereedschap van bescherming en *beschadding*", HOOFT, *N. H.* 719).

BESCHADIGEN, bedr. zw. ww. Een langere vorm naast *Beschaden*, en waardoor dat woord gaandeweg is verdrongen. Mnl. *bescadigen* (VERDAM 1, 978).

A) Met een persoon als voorwerp; thans weinig meer in gebruik.

1) In 't algemeen. Iemand benadeelen, hem kwaad doen. || Alle zondaar ... voordert ... int beschadigen van anderen zijn eyghen schade, COORNHERT 1, 294 *b*. Ach luttel wenschend hart! luttel can u beschadigen, HOOFT, *Ged.* 2, 194. Wie niemant quetst, beledight,

noch beschadight, Die wort van Godt verschoont, VONDEL 7, 194. Den ... Huichelaar, die ... vonden zal smeeden, alleen ingericht, om te bedriegen, te beschadigen, *Leev.* 6, 227.

2) Iemand krenken in zijn recht, b. v. in zijn eigendomsrecht, hem schade toebrengen. || In voegen dat elck een, daer by (t. w. *door zekere getimmerten op de straten*) pretenderende beschadight te zijn, t'alleu tijden vry staet daer van ontruyminge te eischen, *Keuren v. Leyd.* 18. Indien eenich Landt... onse Burgeren met onrechte besettet, gevangen, haer goet genomen ... hadde ..., sal de clagende Burger ... wederom ... arresteren met rechte alle die gene, ofte haer goet, die uyt het Landt ... waeren, daer onse Burger waere beschadicht, *Recht. v. Deventer* 1, 6, 16. Den langduyrighen oorlog, in welken de landen van Hollandt, in haer Bestiael ende Vee, grootelyks beschadight ende berooft waren, *Bijv. op* WAGEN. 7, 26 (a°. 1575).

3) Iemand lichamelijk letsel doen lijden, hem bezeeren, kwetsen. || Mijn Godt heeft sijnen Engel gesonden, ende hy heeft den muyl der leeuwen toegesloten, dat sy my niet beschadight en hebben, *Dan.* 6, 23. Siet ick geve u de macht om op slangen ende scorpioenen te treden, ... ende geen dingh en sal u eenighsins beschadigen, *Luc.* 10, 19. Wanneer ... wy met de wagen omvielen, ... en ik een weinig aan myn eene been beschadigd wierd, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 112. Ik ... bevond, wanneer het beest op zyne beenen blyft staan, dat het alsdan door het vergift niet beschadigd word, DE BRUYN, *Reizen* 1, 11 *b*.

— Inzonderheid in toepassing op het kwetsen en dooden met wapenen. || Lust om den vyandt te beschadighen, te bederven ende groudtlijck te vernielen, COORNHERT 1, 163 *d*. Omme uyt den selfden (t. w. *eene sterkte*) ... haer te mogen verweeren, ende hare beseghers ofte vervolgers te beschaedighen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 85. 't Geschut, dat sijne voorste geleeden groflyk beschaadighde, HOOFT, *N. H.* 14 (zie ook 270). Dat de voorsz Soldaten ... in eenige rescontre ofte actie met den Vyand zijn ... beschadigt geworden, *Gr. Placaatb.* 4, 156 *a* (a°. 1699). Vier... keerels ... waar van den een een sak pistool op my loste, sonder dat ik nogtans daar van beschadigd wierd, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 334.

4) Iemand in den oorlog aanvallen; vandaar *beschadigend* in den zin van *offensief*. || Men noemt hen (t. w. *de wapenen*) gemeenelijck verwerende en beschadigende wapenen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 195. Ze (verbonden) zig ... den Duitschen bodem ... te zullen beschadigen, WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 161. Zy, de beide Koningen zoekende te beweegen, om een beschadigend verbond met hen aan te gaan, 9, 314.

B) Met eene zaak als voorwerp. Er schade aan toebrengen.

1) Eene onstoffelijke zaak, meest bij figuurlijke toepassing; thans niet meer in gebruik. || Uw godsdienstig gebouw ... werd ... nooit door fijne oversnaarkundige spitsvinnigheden in het allerminste beschadigd, *Wildsch.* 4, 146.

2) Eene stoffelijke zaak; de thans gewone beteekenis. || Dat sy (*de sprinkhanen*) het gras der aerde niet en sonden beschadigen, *Openb.* 9, 4. Soo eenige Scheepen van 's Landts Vloote geduyrende het geveght Masteloos quamen te geraaken, ... sullen de wel gestelde Scheepen ... alsulcke beschadighde Scheepen ... van den Vyandt afsleepen, *Gr. Placaatb.* 5, 285 *a* (a°. 1703). Beschaadigen eenig Veldgewas, Hooven, Haagen, Tuynen, Boomen of Weyden in een doormars ... is verbooden, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 56 *b*. Werd er eene ruit gebroken, een getouw beschadigd, ... het viel alles op de werklieden, BERGMANN, *Staas* 116. Hij die spoorweg- of telegraafwerken, ... gas- of waterleidingen of rioleu ... opzettelijk ... vernielt, beschadigt of onbruikbaar maakt *enz.*, *W. v. Strafr.*, *a.* 351. Goederen, door het zeewater beschadigd.

Afl. *Beschadigdheid*, de hoedanigheid van *beschadigd* te zijn, in welke opvatting ook („Die geene die in het geveght van den Vyandt ... afdeynsen, sonder te konnen bewysen daar toe door ... extraordinaris *beschadightheyt* aan Masten, Zeylen, ec.... genoodtdruckt te weesen", *Gr. Placaatb.* 5, 283 *b* (a°. 1703); „Schepen, die, om werkelyke *beschaadigdheid* ... de Visschery verlieten", *Verv. op* WAGEN. 22, 261 (a°. 1788); „Indien eene verzekering is gesloten met het beding „vrij van *beschadigdheid*" *enz.*, *W. v. Kooph.*, *a.* 646); *beschadiging*, het toebrengen van *schade*, hoe ook opgevat („Een stuk kanon, ... een vermogend werktuig ter *beschadiging*", V. D. PALM, *Sal.* 1, 90; „Vernieling of *beschadiging* van goederen", *W. v. Strafr.*, *a.* 350 vlgg.).

BESCHADUWEN — bij dichters ook BESCHAÂUWEN —, bedr. zw. ww. Van *Schaduw*. Mnl. *bescaden* (VERDAM 1, 978).

1) Eigenlijk, van boomen. Iemand of iets schaduw doen hebben. || Onder des Populiers coel beschauwen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 121. In de beschadude bossen verschuylen dertele Satyrs, COSTER 119. Beschaduwd door 't geboomt', V. MERKEN, *Germ.* 50. Een ruim zindelijk vertrek, ... dat ... door twee zware lindenbomen voor de zon beschaduwt wordt, *Burg.* 217. De boomen, die, in den hof of boomgaard, te digt op een gestaan, en daardoor elkander te veel beschaduuwd hebben, *Handw.* 15, 15. Een zelfde palmstruik, aan den muur, Beschaduwt beider graf, STARING 1, 56. 't Loof der esschen ... Beschaduwde zijn pad, HOFDIJK, *Aeddon* 94.

2) Zuiver figuurlijk. || God ... geeve dien ... boome (t. w. *het huis van Oranje*) ... met zyn' bloeyende telghen, alle onderzaaten, teeghens de Spaansche hitte, en allerley onweeder, te beschaaduwen, en te beschutten, HOOFT, *N. H.*, *Opdr.* 5.

3) Vandaar: boven iets uitgespreid zijn (gezegd van vleugelen, vlaggen, zeilen), en het als het ware onder zijne hoede nemen. || Wat waetren worden niet beschaduwt van haer seylen? VONDEL 3, 94 (*Op Amstelredam*) (verg. ook 1, 132). Zoo wijt als Bickers vlagh den grooten Oceaen Beschaduwde, VONDEL 6, 642. Weer blijf ik verwinnaar, beschaâuwd door uw vleuglen, Mohammed! TER HAAR, *Ged.* 2, 186.

— Ook gezegd van de Cherubijnen, die op het deksel van de ark des verbonds waren geplaatst. || De Cherubinen ..., die het versoendeksel beschaduwden, *Hebr.* 9, 5.

— In vrijer gebruik. || Den dierbaren jongeling, die ons met zijne ... hartelijke ... vriendschap beschaduwde, KNEPPELH. 11, 82.

4) Uit de eigenlijke opvatting ontstaat ook het begrip van: minder duidelijk zichtbaar maken, minder helder maken, in verschillende toepassing. || Als ghij 't hel gezicht beschaduwt met de plujmen, HOOFT, *Ged.* 1, 308. Hoeden breed van randen, Beschaduwen 't gelaet, VONDEL 2, 427. Ick zagh Godts blyschap zelf zich met een wolck van rou Beschaduwen, 6, 266. Hoe het ongeluk beschaduwe myn lot, W. V. HAREN, *Friso* 6, 563. De loodkleurige, zwaar beschaduwde tint van Christus' lijk, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 239.

5) Iets, dat men niet wil zeggen of laten weten, min of meer bedekt houden; thans geheel onbekend. || 't Krysvolk, 't welk de Hartogh by tromslagh gebood zich naa 't leegher te vervoeghen, tot een' alge-

meene monstering.... Dit, om de oorzaak van 't waapenen zyner troepen te beschaaduwen, HOOFT, *N. H.* 848. Socrates, .. om de lasten, die ... met de Liefde verzelt zijn, te beschaduwen, verdichtt *enz.*, JONCTIJS, *Venus en Min.* 27 (*noot*).

6) Iets stoffelijks bedekken, hetzij met een persoon als onderwerp, of met datgene waarmede de zaak bedekt wordt; thans niet meer in gebruik. || T'hans als d'eerste wol u kaken Vanden baert beschaeuwen dee *enz.*, HOOFT, *Ged.* 2, 203. 's Heeren Arck, die hy beschaeuwde met tapyten, VONDEL 2, 62. Een iegelijck van hun beschaduwt zijne haeren Met witte myteren, 8, 448. Het hooft met eenen rouslnier beschaduwt, 9, 7. Een paar knevels . ., die syn gantsche tronie beschaduwden, HEINSIUS, *Verm. Avant* 1, 228. Breede ... baarden, die een gedeelte der borst ... beschaduwen, v. D. PALM, *Sal.* 6, 422.

Afl. *Beschaduwing*, b. v. in den zin van *verbloeming*: zie het ww. in de bet. 5) („Alsoo het een getrouw onderdaen toestaet, de oprechte waerheyt tegen sijn Heer te belijden, sonder *beschaduwing* of schijn van vleyery", v. BOS, *Don Quichot* 2, 13).

BESCHAFFEN, bedr. zw. ww. Van *Schaffen*. In het Mnl. niet aangewezen; hd. *beschaffen*. Thans nog in België.

1) In denzelfden zin als *verschaffen*, iemand iets bezorgen. || Hier dient dan op gelet en goeden raet beschaft, CATS 2, 560 *a*. Ick kan ... elck een het sijn beschaffen (*andere lezing*: verschaffen), VONDEL 2, 366. Het jaer beschaft hem overvloet van appelen, . . en volle schuren, 5, 103. O goede vorst, och ofghe Italie eenen langdurigen vrede beschafte, 6, 547. Hem, die ... den honger spijs beschaft, 7, 573. Daer hy geene hulp beschafte, 11, 712. Ghy, Heere, zijt de geen Die ... yeder loon na werck beschaft, CAMPHUYZEN, *Ps.* 62, 9. Gy, Raed-huys, die ... den onnoselen genae en recht beschaft, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 290. Wy hebben volx genoegh om ... een leger te werven, indien uw' Majesteit 't gelt maar geliefde te beschaffen, DE BRUNE, *Jok en E.* 133. Dat deze laatste quinkslag tot een zeer aardig twijffelstuk gelegentheid beschaft, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 23. De Zee (beschaft) den Mensch ... haer Visschen, JONCTIJS, *Venus en Min.* 5.

— *Iemand werk beschaffen*, hem wat te doen geven (zie b. v. DE BRUNE, *Jok en E.* 166) wordt ook gezegd voor: iemand „werk geven", het hem zeer moeilijk maken. || Al tradt hy ... in 't perk Met vijf schiltknaepen; 'k zou dien blooden weerwolf werck Beschaffen, VONDEL 9, 720. Men zal u werx genoegh beschaffen, 11, 65.

2) Iets bezorgen, d. i. beredderen, in orde brengen; bij KIL. vertaald met *conficere*, *perficere*. || Hem en zyn' amptgenooten, die zich in 't gemeen gelast vonden, alles, wat zy den Landen dienstigh oordeelden, te beschaffen, ende zoo tot het zeinden van den brief ... waaren gedronghen geweest, HOOFT, *N. H.* 1150.

3) In West-Vlaanderen heeft *beschaffen* ook den zin van *opmerken*. || Beschaf het wel hoe ik het doe: zoo zult gij het ook leeren, DE BO 109.

4) Als afleiding van *schaffen*, eten en drinken bezorgen. Iemand van spijs en drank voorzien. || Ick sel jou alle geusegaer beschaffen en bekoken, BREDERO, *Lucelle* 64.

Afl. *Beschaf*, het beschaffen, en ook datgene wat iets aanbrengt: in de volgende plaats in samenst. („Hun binnenst (*van de boozen*) is *verderfbeschaf*", SIX v. CHAND., *Ps.* 5, 9)

BESCHAMEN, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. (*hem*) *bescamen* (VERDAM 1, 979). Van *schame*, thans vervangen door *schaamte*.

I) **Bedr.**

1) Iemand of iets met schande bedekken, onteeren. Thans verouderd. || Op dat hi (t. w. *Jezus*) voor hen allen die tot Pylatus huyse hoorden, also te meer ende te openbaerlijcker bescaemt mochte worden, v. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 85 *b*. Sy zijn beschaemt, ja worden schaemroot, ende bedecken haer hooft, *Jerem.* 14, 3. En ghy, heer koning, Onteert de wet, verdruckt en stroopt de burgeryen ..., het welck tot allen tyen Uw faem beschaemen zal, VONDEL 10, 90.

— In een ontkennenden zin: niet tot schande, maar tot eer strekken. || Heeren, die hunn' stoel en kussen (t. w. *hun ambt*) niet beschaemen, VONDEL 6, 697.

2) Iemand tot schaamte brengen, hem verlegen maken, door hem zijne verkeerdheid te doen gevoelen; thans nog zeer gewoon. || Het dwase der werelt heeft Godt uytverkoren, op dat hy de wijse beschamen soude, 1 *Cor.* 1, 27. Ick en schrijve dese dingen niet om u te beschamen, maer als mijne lieve kinderen vermane ick u, 4, 14. Hij is geroepen haar af te wijzen, haar te bestraffen, haar te beschamen, BEETS, *Paulus* 90.

Oprechte munt de proef gewilligh lijden kan,
Soo sal 't navorschen oock geen' eerlijck'man beschaemen.
VONDEL 2, 425.

— Met eene zaak als onderwerp. || Zijne edelmoedigheid heeft mij beschaamd. — Alsof zijne ontroering hem hadde beschaamd, keerde hij het gezicht af, CONSCIENCE 4, 134 *b*. In blijmoedig zelfverzaken Kunt Gij de moeder ... uw beschamend voorbeeld toonen! TEN KATE, *Schepp.* 220.

3) Inzonderheid met betrekking tot hoop, verwachting, die niet vervuld wordt ofschoon men er vast op had gerekend, en die iemand dus teleurstelt en verlegen maakt.

a) Eigenlijk. || Ende de hope en beschaemt niet, *Rom.* 5, 5 (verg. de Kantt.: Als wy yet .. tot roemens toe hopen, dat ons daer na mist, soo worden wy daer over by ons selven bedroeft ende by andere beschaemt). Een yegelick die in hem gelooft, en sal niet beschaemt worden, *Rom.* 9, 33. Weereldsche hope bedriegt, en beschaemt ons dickwils, DE BRUNE, *Bank.* 2, 330. Wie ... dáár in 't starrenschrift de hope zag geschreven, Die niet beschamen zal! TER HAAR, *Ged.* 2, 214.

b) Omgekeerd zegt men in de latere taal ook dat de *hoop*, en zelfs de *vrees*, *beschaamd wordt*, in den zin van: niet bewaarheid, niet vervuld. || Heer! wil ook nu Mijn bidden niet beschamen, TER HAAR, *Ged.* 1, 250. Zij (gaven) regt om een nieuwe, betere toekomst te hopen. En die hoop is niet beschaamd, OPZOOMER, *Wezen d. Deugd* 3. Willem II heeft dit vertrouwen niet beschaamd: Willem II is een goed Koning geweest, HASEBROEK, *W. en Dr.* 203. Wat is, sinds vader stierf, al vaak uw vrees beschaamd, LAURILLARD, *Ernst en Kl.* 33.

4) Men brengt iemand tot schaamte door hem zijne minderheid te doen gevoelen, door hem in eenig opzicht te overtreffen.

a) Eigenlijk, met een persoon of eene hoedanigheid van een persoon als voorwerp. || Uw goedtheidt en vernuft van niemandt wort beschaemt, HOOFT, *Ged.* 1, 100. Alhoewel ghy ongeleert zyt, so trotst, en beschaamt ghy selfs de geleertheyt der gheleerden, met u natuurlycke kennisse, BREDERO 1, 104. Voorwaer een groote deught, beschamende veele Christenen, die als sy uyt de knip zijn, dicwils weynigh om haer beloften dencken, BONTEKOE, *Iourn.* 47. Veelen . . zyn ... (*met het rekenen met het boerenkrijtje*) zoo byzonder gaauw, dat ze ... groote Rekenaars wel eens beschaamen, BERKHEY, *N. H.* 3, 1295.

Mevrouw (heeft) ... wel gelijk (t. w. *door zelf in de huishouding mede te werken*), ..., en zij beschaamt al de andere dames, *K. Zev.* 2, 171. De trotsche Man, Wien ze (t. w. *de vrouw*) in geestkracht ... menigmaal beschamen kan, TEN KATE, *Schepp.* 165. Last je niet van hem beschamen!

b) Ook met eene zaak als voorwerp en als onderwerp. || U vlechten t' gout beschamen Datmen wt Milanen brengt, HOOFT, *Ged.* 1, 15. Die haeren Die met haer' fijnt' en glans beschaemen 't dierste gaeren, 1, 250. Een aanzigt, dat in witheid de sneeuw beschaamde, en op de zwarte rusting wonderlyk afstak, V. IFFEN, *Spect.* 9, 115. Uw sneeuwdiadeem, Die 't glinstren beschaamt van hun nietige kroonen, TEN KATE, *Schepp.* 43.

II) **Wederk.** — In Noord-Nederland thans niet meer in gebruik.

1) Zich met schande bedekken. || Doch nooit beschaam ik mij voor Trojes burgerschaar, Dat ik den krijg ontwijk, als lafaard of verrader, V. 's GRAVENWEERT, *Il.* 1, 220.

2) Beschaamd worden. || Ik wil niet, dat mijne meesteresse zich in hare eigene woorden te beschamen hebbe, CONSCIENCE 4, 371 *b*. Joannes . . Kreeg ... zoo veel namen, Dat zijne kindertjens daarover zich beschamen, V. DUYSE, *Vrol.* 78.

3) Van zaken, t. w. van woorden, redeneeringen: zich zelf wederleggen, met zich zelf in strijd komen; thans verouderd. || Het verdragh van Maaghdenburgh ... (was) een verzierzel, zich zelf beschamende met de litteekenen der reukeloze leugenen, waar van het ... t' zamen hing, HOOFT, *Henr. d Gr.* 54 (*noot*: Verdichte dingen beschamen zich zelve). Dit beschaemt zich zelf, VONDEL 9, 446.

Afl. *Beschaamd*, *beschaming* (zie die woorden); *beschameltijk*, zóó dat men zich er over moet schamen („Min *beschameltijke* sonden", DE SMIDT, *Wonderh.* 51 (a°. 1639); „Om niet *beschameltijck* te loopen", OGIER, *Boere Geck* 7; „Bedelen is voor hem zoo *beschameltijk* dat hij liever van honger zou bezwelten", DE BO 110); *beschaamte*, beschaming („De hope van zulcke wert, met *beschaemte*, en spot, beandwoordt", DE BRUNE, *Bank.* 2, 164).

BESCHAMING, znw. vr., mv. *beschamingen*. Van *Beschamen*. De daad van iemand te beschamen, en ook wel de toestand waarin iemand dientengevolge komt. || Laetse verwoestet worden tot loon harer beschaminge, die van my seggen, Ha, Ha! *Ps.* 40, 16. Laat ik, hoewel tot mijner beschaaminge, u daarvan de oorzaak mogen zeggen, *Wildsch.* 5, 371. Hiertoe (t. w. *tot de staffen voor kinderen*) behooren onthouding, weigering van genoegens, ... beschamingen, en indien het ver gaat, zelfs vernederingen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 385. Zij (ijlde) weg, en liet mij staan in eene onbeschrijfelijke verwarring en beschaming, ROSE.-TOUSS., *Maj. Frans* 142.

BESCHAMPEN, bedr. zw. ww. Van *Schamp* of *Schampen*; bij KIL. gelijkgesteld met *beschimpen*. Mnl. *bescampen* (VERDAM 1, 980). Beschimpen, bespotten. Thans verouderd. || Eest duegcht, dat sij ... Paus, cardinalen, bisscoppen beschampen? A. BIJNS 139 (ed. SOGAERS). Doen heeft hem noch Eumeus, al gheckende beschampt, COORNHERT, *Odyss.* 2, 146 (ed. 1605). Dien treck ende begheerte te calumnieren te beschampen ende te na yemande te spreken, GOBLERUS, *Spiegh. d. Recht.* 47*c*. Al wierd 'er Joseph, sy, en 't Kind, schoon om beschampt, SLUYTER, *Lofs. v. Marie* 30. Den Spotter ..., Die nu belacht, Beschampt beschimpt een jeders doen, V. D. VEEN, *Zinneb.* 20.

BESCHAMPEREN, bedr. zw. ww. Waarschijnlijk van *Schamper*: schamper bejegenen, beschampen, bespotten. Thans onbekend. || De Paussellijke Ban ..., Die heeft hy ... met de voet getreên, beschampert en belacht, OUDAAN, *Toneelp.* 118.

BESCHANDIGEN, bedr. zw. ww. Verlengde vorm naast *bescanden* (VERDAM 1, 980). Thans onbekend.

1) Met schande bedekken, beschamen. || Die nu leuen, worden zeer gheeert door den vromen daden vanden vooronderen, ende door den gebreken vanden tegenwoordighen zullen beschandicht worden de nacomelinghen, V. BERESTEYN, *M. Aurelius* 102 *b*.

2) Bij V. D. WERVE (*Schat* 46 *a*) gelijkgesteld met „*diffameren* ..., *beclappen*".

BESCHANSEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Schans*. Thans verouderd.

1) Met eene schans, met eene verschansing beveiligen; met een leger, eene plaats of ook zich zelf als voorwerp; bij KIL. vertaald met *vallo munire*, *vallo cingere* enz.

a) Eigenlijk. || Men (beschanste) beidde de leeghers, zoo werkelyk, oft yder voor beleg gevreest hadde, HOOFT, *N. H.* 15. Hoe de straaten bezet, beschanst, en alles met groove oft handbussen geboordt was, 137. Voorts begon hy zich te beschansen (t. w. *bij eene belegering*), 258. Men kan voor eenen overval Den oever van den vliet beschanssen, VONDEL 9, 126. Dat men ... de passen beschanssen; de grensstedden verdeedigen (moest), BRANDT, *De Ruiter* 679. Wy ... (vonden) een schans van steen ..., daer (soo men sien conde) haer eertijts eenighe beschanst hadden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 5 *a*. Hier hadden zy gelyk eene Legerplaetse opgerecht, die sy met Karren en Wagens beschansd hadden, DE JONGHE, *Gentsche Gesch.* 1, 11 (ed. 1781).

b) Oneigenlijk: beveiligen, verdedigen met iets dat men vergelijkt bij eene verschansing; dichterlijk. || De geen ..., Die met haer vleesch en been het Keyzerrijck beschansten (t. w. *die voor het vaderland gesneuveld zijn*), VONDEL 1, 693. Vergeefs hy zich beschanst die droomt haer (t. w. *Gods wraak*) uyt te sluyten, 1, 679. Laet u met klinkklaer gout omtuinen en beschansen, POOT 2, 9.

c) Bij vergelijking ook: omringen met iets, t. w. in een paar bekende plaatsen bij VONDEL. || Daer hy beschanst zit met papieren, VONDEL 2, 452. Sandrart, beschans hem niet met boecken, en met blaren (t. w. *beeld hem zoo niet af*), 4, 5. Wanneer mijn wachter (*bedoeld is Jan de Wit*) zit beschanst in zijn papieren, 6, 642.

2) Eene plaats door middel van verschansing insluiten, van de gemeenschap met andere plaatsen afsnijden. || Soo heeft hy de Stadt veel vaster beslooten ende wateren, datter niemant in ofte uyt en mocht geraken, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 445.

Aanm. 1. Naast *beschansen* was vroeger in gebruik *beschransen* (zie verder bij SCHANS). || 's Avens doen de Papauwen waren ghescheen, ... Hy beschrantste zijn huys, vreesende alleen 't Gewelt der Geusen, V. VLOTEN, *Ned. Geschiedz.* 2, 246.

Aanm. 2. Een geheel ander woord is het in Zuid-Nederland voorkomende *beschansen* (*sch* klinkt als *zj*) bijvorm van *Bekansen* (zie ald.), t. w. als afleiding van *schanse*, ontleend aan fr. *chance* (verg. DE BO op *Onsanse*, tegenspoed). Iets bespreken, beslag op iets leggen, iets voor zich nemen. || Is die pinte noch van niemand beschanst? *Loquela* 7, 11. — *M.* Hout daer, neempt dat (t. w. *eene kan bier*). *B.* Ick mach 's bescansen; Al quammer wat meer, ick souts mijn niet belgen, in *Dietsche War.* 10, 111.

Afl. *Beschansing* (zie ald.).

Koppel. *Welbeschanst* („Dat wy geen cause siende met onse open sloepen teghen de vijftich *wel-beschanste*

Portugisen te vechten" *enz., O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 39 *d*).

BESCHANSING, znw. vr., mv. *beschansingen*. Van *Beschansen*. Thans verouderd.

1) Eigenlijk, abstract. De daad van eene verschansing op te werpen. || Een half uyre nae de beschanssinghe zijn de Spangiaerden uyt Zoetermeyr gecomen ... om te schermutselen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 507.

2) Bij overdracht, concreet. De opgeworpen verschansing, of ook wel, in vrijer gebruik, de muren waarachter men zich beveiligt. || Zy verwonderen zich over de suffery der Frygiaenen, die in hun beschanssing blijven nestelen, VONDEL 5, 321. Verwondert ... Dat sy ... Uyt haer beschansingh niet een uytval komen doen, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 314. Een goede vaste crael offte beschansingh van tacken, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 238. Een beschansingh van plancken... in der haest op te slaen, 3, 87. Aanzienlyke Heirlegers, die te vergeefs zyne verbazende beschansingen aantasten, V. EFFEN, *Spect.* 1, 63.

— In Zuid-Nederland, met name te Oostende, ook in gebruik voor de verschansing van eene sloep (zie *Biekorf* 6, 201).

BESCHAPENHEID, znw. vr. In de oudere taal voorkomende in den zin van: hoedanigheid. || Dat de zelve ... geen' hoedaanigheit hadden, om, binnen de stadt oft het Landt van Uitrecht, de achtbaarste ampten te bekleeden, HOOFT, *N. H.* 1232 (*kantt.*: Beschaapenheit, qualiteit).

BESCHAREN, bedr. zw. ww. Thans in de algemeene taal niet meer in gebruik, maar gewestelijk nog bekend (zie b. v. DE BO 110). Waarschijnlijk, wat den vorm betreft, gelijk aan mhd. *bescharn* (verg. LEXER); verg. ook mnd. *bescharbar* (LÜBBEN-WALTHER 43). Van het znw. *Schaar* (ohd. *scara*) of van het daarvan afgeleide ww. *Scharen* (ohd. *scarôn*). Het grondwoord *Schaar* (zie ald.) heeft in het Oudgerm. zeer uiteenloopende beteekenissen, o. a. die van *deel* (verg. ook ags. *scearu*, eng. *share*).

1) Van eene weide: er zooveel vee in brengen als zij kan voeden. || Die weide is niet genoeg beschaard (*er zijn minder beesten in dan zij kan voeden*). — Dat wij waren in een landt, daer niet te bescharen en was, want duysent bunderen niet suffichaut en was om een beest de cost te geven, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 499. Weylanden, die met beesten werden beschaart, *uit een stuk van 1662* (bij BOEKENOOGEN 54).

2) Iemand iets toebedeelen. || Die kloek zijn ..., beveelen zy (t. w. *de ouders*) aan hunn' eige verdiensten; weekelingen daarentegen ... bescharen zy een ruimer deel, DE BRUNE, *Jok en E.* 253. Geen blaren van een roos, ... Daar dees hoedanicheyt (t. w. „*zofticheid*") zoo zeer is aan beschaart, DE BRUNE, *West.* 1, 174.

3) Vandaar ook: iemand iets verschaffen, iets bezorgen. || Hij heeft mij eenen goeden dienstbode beschaard, DE BO. — Ik zal 't (t. w. *het paard*) een lekker hakzeltje rogge stroo beschaaren, ALEWIJN, *Bedr. Woeker.* 6. We hebben ryke Heerschoppen gekreegen, die van de nacht hier zullen loogeeren, En jy moet 'er slaapplaats voor beschaaren, 8. Ziet of jy me een kooltje kent Bescharen, om daar mee myn pyp eens aan te steken, V. RUSTING 1, 597. Ik sal je nog drie à vier getuigen beschaaren, die ... op die dingen afgeregt zijn, *Gew. Weuwenaar* 3, 4 (zie ook 3, 21).

— Absolut gebruikt, naar het schijnt in den zin van: voor anderen liefjes opzoeken, het koppelaarsbedrijf uitoefenen. || F. Zy slacht die ouwe en styve Peerden, Die ... in haar ouwen dag nergens goed toe zijn.... *R.* Dan moet z' er met beschaaren Al meê behelpen, *Gew. Weuwenaar* 3, 10.

3) Zich zelf iets bezorgen, verschaffen, ook wel: iets verwerven. || Had ik geen geld beschaard, Die schoft zou al ons goed fraaij hebben doen verkoopen, LANGENDIJK 2, 144. Ik heb het (geld), en bedien me 'er van om alles te beschaaren, daar myn lust naar strekt, V. EFFEN, *Spect.* 5, 238. Terwyl hy... nieuw geld tracht te beschaaren, door vuil gewin te trekken van haare bekoorlykheden, 10, 222. De ... roem van alles beter koop dan anderen zig te beschaaren, 12, 60. Een blindeman die de kost wel rykelyk beschaaren kon, *Ned. Spect.* 2, 166. Hoe wy hebben beraemt om vivers (fr. *vivres*) te beschaeren, VERVISCH, *Lev.* 3, 158. Juist of die (t. w. „*een Zeeuw, die ryk t'huis komt*") niet eens vooral genoeg beschaard had, *Leev.* 1, 254. Snij uw schoon hair tot op den wortel af, beschaar een stijf smeerpruikjen, *Wildsch.* 4, 255. Het goed, door vaadren zorg, of eigen zweet, beschaard, BILD. 8, 420. Dat kan ik niet bescharen, *dat gaat boven mijn bereik* (o. a. in Gelderland).

4) Inzonderheid met het bijdenkbeeld van oneerlijkheid: zich iets toeëigenen, iets kapen. || 't ... Trantelen voor deur op hoop datse een stuck of brok van tafel bescharen mogten, VALENTIJN, *Juven.* 10. Wat bottels (t. w. *flesschen wijn*), Die 'k (t. w. *een knecht*) gistren ... van de maaltyd had beschaart, En ergens in een hoek ... bewaart, *Gew. Droes* 12 (a°. 1711). Ik hoop wy (t. w. *twee dieven*) zullen meer beschaaren Van deeze nacht, DE REGT, *Mengeld.* 95. Beschaaren of agterhouden iets van het Vet..., dat van het Vlees op de Scheepen komt: Is verbooden aan de Scheeps-koks, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 66 *b*. Beschaaren van geld of goed op de Oorlogscheepen: Sie Ontsteelen van het selve, 67 *a*.

Afl. *Beschaarder*, gauwdief („*Beschaarderz* of Quaadaardige Menschen haar samenrottingen ten platten Lande voorkomen", DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 66 *b*).

BESCHARMEN. Zie BESCHERMEN.

BESCHATTEN, bedr. zw. ww. Van *Schatten*. Mnl. *bescatten* (VERDAM 1, 980). Iemand schatting laten betalen, hem schatting afpersen. Reeds in de 17de eeuw weinig meer in gebruik. || Die van Amersfoort ... worden tot allen plecken meer geexactioneert ende beschattet danmen plagh te doen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 395.

BESCHAVEN, bedr. en ook wederk. zw. (oudtijds st.) ww. Van *Schaven*. Mnl. *bescaven* (VERDAM 1, 981).

A) In de middeleeuwen werd *bescaven* inzonderheid gebruikt in den zin van *afschaven*, *afkrabben*, en vandaar bij overdracht voor *berooven*; het deelw. *bescaven* beteekende *berooid*. Na de 16de eeuw vindt men die beteekenis niet meer. || Wij zijn mismaect, ongeraect, naect en bescaven, A. BIJNS 266 (ed. BOGAERS).

B) In de latere taal wordt *beschaven* opgevat als: iets *gladmaken* door het te *schaven*.

1) Eigenlijk, als term in verschillende bedrijven (zie b. v. V. KEIRSBILCK, *Timm.*). || De Troische ... Beschaven balck, en planck en riemen, maecken touwen En takels klaer en fix, VONDEL 8, 416. De vaten (*van porcelein*) ... worden ... wederom op het wiel gezet, alwaar zij dan door scherpe werktuigen van staal beschaafd worden, *Handw.* 3, 48. De koperen plaaten ... worden met den drijversbijtel beschaafd en afgemaakt, 13, 119.

2) Iets, dat men geschreven heeft, polijsten, er de laatste hand aan leggen; meestal in gunstigen zin (verg. LIKKEN (II). || Het opstel ... (was) zoo beschaaft, dat 'er de laatste hand maar aan zouw

vereischt worden, v. CATTENBURGH, *De Groot* 27. Mijn Vader ... beschaafde en likte ze (t. w. *zijne zerzen*) ... zoo lang . . tot hy ze meestal bedorven had, BILD., *Br.* 5, 248. Vele ... zijner redevoeringen (t. w. *van Cicero*) heeft de tijd gespaard ..., gelijk hij ze ... beschaafd en opgeschreven heeft, v. D. PALM, *Red.* 2, 7.

3) Van personen en hun geest, of de uitingen daarvan. Minder ruw maken, verfijnen, veredelen. || Aldoende leert men, en oefening beschaaft de kunsten, *Blank.* 1, 179. De beschaving hangt af van den aard der volken, die zig allengs beschaaven, v. HEMERT, *Lekt.* 6, 24. Dat bij geen volk, dat denkt en zich beschaaft, de schertsende behandeling van een onderwerp de ernstige kan voorafgaan, GEEL 147.

— In het tegenw. deelw. || De beschavende invloed van het Christendom. — De zucht, die ik altyd tot de beschavende weetenschappen gehad hebbe, v. EFFEN, *Spect.* 11, 58. De eigenlijke geleerden ... hebben natuurlijk meer noodig; maar voor de algemeene beschavende opvoeding is dit voldoende, VISSERING, *Herinn.* 3, 169.

— *Zeer* gewoon in het verl. deelw., als bnw. gebruikt: zie BESCHAAFD.

Afl. *Beschaafd, beschaving* (zie die woorden); *beschaver* („Hier ... doel ik alweder op de Fransche *beschavers*. Zij verlichten, maar verbeteren niet," J. v. RIJSWIJCK 368; vandaar *volksbeschaver*, in toepassing op den onderwijzer in de volksschool („Hoe hij ..., als nederig *volksbeschaver* in het dorp gekomen, aller liefde en achting had weten te winnen", LOVELING, *Sophie* 163).

BESCHAVING, znw. vr., het mv. weinig of niet in gebruik. Van *Beschaven*. Een woord, dat inzonderheid in deze eeuw zeer gewoon is geworden.

1) Eigenlijk, de daad van het beschaven: een persoon of eene maatschappij doen vooruitgaan in ontwikkeling van den geest, en in de daarmede samengaande verfijning van de zeden. || De beschaving van de negers door de Europeanen. — Dat de beschaaving en verzachting van den ... man ... bevallige ... meisjens door de Natuur zelve is opgelegd, *Wildsch.* 4, 423.

2) Bij overdracht. De toestand van beschaafdheid, de soort en de mate van ontwikkeling bij een bepaald persoon of bij eene maatschappij in een bepaalden tijd. || Dat volk staat nog altijd op een lagen trap van beschaving. — Zijn beweeglijk ... gezicht, waar eene edeler beschaving dan die men hier zou zoeken, haar zegel op gedrukt had, KNEPPELH. 7, 20. Jongelieden van fijne beschaving, van uitmuntenden aanleg, VISSERING, *Herinn.* 3, 259.

— *Een brandpunt van beschaving*: zie Dl. III, kol. 1118.

— Te zamen genoemd met *verlichting*. || Het geluk der verlichting en beschaving, GEEL 46. Wanneer men ... stoutweg hoort verkondigen, dat de legers van Napoleon beschaving en verlichting over Europa hebben verbreid, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 233.

— *Beschaving* wordt in verband gebracht met vooruitgang in kunst en letteren, meer dan met zuivere wetenschap of godsdienst. || De geschiedenis der beschaving en der letteren, GEEL 2. De kerk, de godsdienst en de letterkundige beschaving in de Vereenigde Nederlanden, FRUIN, *Tien J.* 236.

— Met eene bepaling ter aanduiding van de *beschaving* bij een of ander volk, of in de eene of andere periode. || Turkije behoort tot Europa, maar de westersche beschaving vindt men er zoogoed als niet. — Indien ik vooronderstelde dat de Grieksche beschaving verloren was gegaan, zonder een spoor achter te laten, GEEL 141. Het nieuwe, ... meer voor onze tijden, onze zeden, onze levenswijze en beschaving geschikt, 216. Er is zoo groot een afstand tusschen de beschaving der heldentijden en die van onze eeuw, 255. Germaansche ruwheid was genoodzaakt voor Romeinsche beschaving te wijken, GROEN v. PR., *Ongeloof en Rev.* 123. Het Land van Rembrand: Studiën over de Noordnederlandsche beschaving in de zeventiende eeuw, *Titel van een werk van* BUSKEN HUET. De kerk (begon) een hardnekkigen strijd tegen de moderne beschaving, BUYS, *Stud.* 1, 445. De brandpunten onzer moderne beschaving, KUYPER, *Calvin. en Kunst* 26.

— In zooverre als er in de *beschaving* een voortgang of eene verandering merkbaar is, en zij van het eene volk over kan gaan op het andere, wordt er gesproken van de *geschiedenis der beschaving* (verg. de samenst.) || Vele raadsels in de geschiedenis hunner beschaving, GEEL 142.

Samenst. *Beschavingsgeschiedenis*, gevolgd naar hd. *culturgeschichte* („'t Hier volgend staal van volkspoëzie ..., als bydrage tot *Beschavings-geschiedenis* belangryk," MULTATULI 9, 272; „Zijn boek ... zou naar waarheid een stuk *beschavings-geschiedenis* behelzen," QUACK, *Stud.* 258); *beschavingstoestand*, verg. hd. *culturzustand* (Overblijfsels ... van een vroegeren, in deze streken althans, overwonnen *beschavingstoestand*", v. LIMB. BROUWER Jr., *Akbar* 34).

— Als tweede lid. *Geestbeschaving* („Diepe studie, hooge en fijne *geestbeschaving*", VOSMAER, *Amaz.* 82; verg. ook Dl. IV, kol. 732); *verstands-*, *zielsbeschaving* (zie GEEL 128); *zelfbeschaving* (zie PIERSON, *Geest. Vooroud.* 3, 106).

BESCHEELEN, bedr. zw. ww. Van *Scheel*, deksel (zie ald.). Bedekken; thans verouderd. || Die met een dicke wolck Van goed-dunckens leugen-beeld Hert en oogen heeft bescheelt, DE BRUNE, *Embl.* 271.

BESCHEER, znw. onz., zonder mv. Het bescheren, beschikken, en ook wat beschoren, besloten is. Thans verouderd.

1) Van menschen. || Houdt voor 't voorneemlykste bewys myns bescheers (*noot*: „van de vastheydt myns beraadts"), dat ik oover niemandt klaagh, HOOFT, *Tac.* 367.

2) Van hemelsche machten. || 't Bescheer des heemels zal er 't meeste, immers 't al toe doen, HOOFT, *Br.* 2, 333. 't Mild bescheer der veelderley genaden, CAMPHUYZEN, *Ps.* 116, 6.

— Ook in den zin van het *noodlot*. || Ik ... vindt myn oordeel in onzeekerheit, oft de zaaken der sterffelyken door bescheer en onveranderlyken noodt, oft by lot gewentelt worden, HOOFT, *Tac.* 150. Ick sal der Goden raed wtvoeren na'et bescheer, VONDEL 2, 267. Onontworstelbaar bescheer! VONDEL 2, 407.

Samenst. *Noodbescheer*, noodlot (HOOFT, *Tac.* 150); *rampbescheer*, rampen die iemand beschoren zijn (CAMPHUYZEN, *Ps.* 125, 5).

BESCHEID — bij oudere schrijvers, en thans nog gewestelijk, ook BESCHEED —, znw. onz., mv. *bescheiden* (in de bet. 13). Mnl. *besceit*, *besceet* (VERDAM 1, 989). De stam van *Bescheiden*, ww. (zie ald.).

1) Onderscheiden, toegewezen deel; thans verouderd. || Aeneas ..., Treckende wt synen helm een elcx bescheet (t. w. *bij het loten*), v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 87 *b*.

2) Oordeel des onderscheids, verstand; thans verouderd. || De toornighe en houdt wijsheyt noch bescheet, Want reden faelt, daer gramschap es opgeresen, NUMAN, *Striit d. gem.* 94 *a*. Bescheit noch onbescheit Moght gelden, onder al dit jammeren en treuren, VONDEL 9, 681. Veel woorden, weynigh bescheyd, DE BRUNE, *Bank.* 1, 187.

— *Bij beschee* (uit *bescheede*), of meer gewoon *met bescheid*, met oordeel, met kennis van zaken. || Zo zult ghy dees conste by beschee handelen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 28. Zo tracteerd ghy dees conste by beschee, 32. So onmogelijck als my waer met goeden beschee, Te tellen al de druppelen van de zee, HOUWAERT, *Vier Wterste* 4. Kiest'er met bescheyt de beste soorten uyt, CATS 1, 352 *b*. Hy boog hem op de kant (t. w. *van den put*), ... Op dat hy met bescheyt de mooije dingen saeg, 2, 556 *b*.

Want, volght men Venus met beschejdt,
Geen weërgae heeft haer' zoetigheit.
HOOFT, *Ged.* 1, 352.

— Soms nagenoeg in den zin van: met overleg, niet onbesuisd, bedaard. || Daer kan een teere maegt den echten staet beginnen In stilte, met bescheyt, CATS 1, 298 *b*. Spoet niet als met bescheyt: ... Hoe ligt kan in der haest een quade slag geschiên! 1, 615 *b*. Wat cloppen is dat? o clopt doch mit bescheyt, HOOFT, *Ged.* 2, 330.

3) Verstandige handelwijze. || Geweldt teghen geweldt, myn Soone, dat 's bescheyt, HOOFT, *Ged.* 1, 123. Den sinneloosen rouw dus veele toe te geven ... is immers geen beschejdt, 2, 366.

— Met een bnw., soms in ironische opvatting. || Is dat niet een schoon bescheet, Dat men soo een teere maegt In dat grove water draegt? CATS 1, 429 *b*.

4) Verstandige, of althans verstaanbare taal. || Sijn stemme (was) byster wreet, Men hoord' een luide galm, maer echter geen bescheet, CATS 1, 394 *a*.

5) Het beredeneeren van iets, en ook een grond, een motief. || Al scrijven zij goey redene en claer besceet, Sij moeten al dolen, A. BIJNS 49 (ed. BOGAERS). Wie en siet de slechte redene niet, ende het kleyn bescheedt, van de ghene die *enz.*, DAVID, *Tsam.* 180 (a°. 1609). Ghy vind wel vremt, en vraeght my om bescheyt Waerom Joost niet en vrijt die rijcke meyt, V. BEAUMONT 172. Dit behoort, op vast bescheyt, Behendigh aen te sijn geleyt, CATS 1, 247 *a*. Ick vind wel veel bescheids Om u geluck te biên, HOOFT, *Ged.* 1, 154. Gommar en Armijn ... Dongen om het recht geloof. Yeders ingebracht bescheyt In de Waeg-schael word geleyt, VONDEL 2, 567. Wat hebben wy verbeurt? geeft reden, en bescheit, 6, 250. Een insicht, een bescheid, een einde breaght ons hier, HUYGENS 1, 386.

Men seyt, met vollen mont, dat hy te lijdig breet
Sijn gasten lieve-koost. O wat een slecht bescheet!
Wat sal den grooten Vorst in sijne gunst beletten?
CATS 1, 226 *a*.

— Ook bij latere schrijvers vindt men nog wel *reden en bescheid*, doch waarschijnlijk kenden zij de juiste beteekenis niet meer. || De Landvoogdes, verre van naar rede of bescheid te luisteren, zou er alles aan gewaagd hebben, om dit stuk door te drijven, STIJL, *Opk.* 102.

— *Bij, uit bescheid*, met reden, op goeden grond. || Dies by bescheede den Moerboom wit Is swert gheworden, DE CASTELEIN, *Pyram.* 63. Ick ... minne uw wet uit reden en bescheit, VONDEL 7, 515.

— Meer gewoon is in dien zin *met bescheid*. || Des wij ons moeyen Te roepen tot u met goeden beschee, A. BIJNS 426 (ed. BOGAERS). Mijn Godin versmaet t'onwaerdich met bescheyt, HOOFT, *Ged.* 1, 13. Gewisselik, met groot bescheit wenschen wy 't aansicht onser beminde te sien, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 113.

Gy raet, met kleen bescheit, dat ik myn jonge leven
Sou met een lossen toom tot wellust overgeven.
CATS 1, 194 *a*.

— (*Zijn*) *bescheid hebben*, van zaken: zijne reden hebben, goed „gemotiveerd" zijn. || Josijn, dat ghy soo deerlyck schreyt Om u mans doot, heeft sijn bescheyt, V. BEAUMONT 80. Als de staege Tijdt het leven heeft bekropen, Dan heeft'et geen bescheyt noch iet te willen hopen, CATS 1, 415 *b*. 't Gunt, tot antwoordt, wordt geseyt, Heeft (na mijn oordeel) goet bescheyt, 2, 359 *b* (zie ook 2, 204 *b* en elders). Dat men geen' toevoer van eetwaaren oft krysgereetschap ten vyandt leede, had zyn bescheidt, HOOFT, *N. H.* 1049.

— *Geen bescheid hebben*, niet te beredeneeren zijn, en derhalve: onbegrijpelijk, verbazend; verg. eene uitdrukking als „het is te gek!" || Je hebt hier sucke besuchte kittige knechten, Die so wacker snijen, wat, 't het gien bescheyd, BREDERO 1, 222.

6) Uitspraak, getuigenis, inlichting, verslag. || De Troyaensche vrouwen hoorende zulc bescheet Waren heel versleghen eylaes deur dien, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 91 *b*. Heere, ghij segt (ick houts mij aen dat bescheet): De doot des sondaers en ben ick niet begeerlijck, A. BIJNS 360 (ed. BOGAERS). Maer waerom niet in kort bescheyt Den ganschen handel uyt-geseyt? CATS 1, 245 *a*. Menig deftig man, Die met een vol bescheyt hier van getuygen kan, 2, 295 *b*. Swijght, hutte des bescheyds (d. i. „*de arke der getuigenis*"), oraklen en Sibyllen, VONDEL 3, 90.

— *Bescheid vragen, eischen, krijgen* en derg. || *R.* Wijst my naerder reden aen.... *S.* Gy eyst my wonder vast bescheet, CATS 1, 272 *b*. Maer wat sich iemant pijnt, men krijgt geen vast bescheet, 2, 72 *a*. *A.* Nu Diomedes tuygh. *D.* Wat eyscht men voor bescheed? *A.* Tuygh wat u wedervoer als ghy de ronde deed, VONDEL 2, 445. Men vermoed dat hy daer van de wilde beesten verslonden is; want men heeft sedert geen bescheidt van hem gehoort, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 385. Smorgens vroech voeren wy de Lodgie aen sijn boort om breeder bescheydt te vernemen vande Zee aende oostzijde ..., ende hebben ons goet bescheyt gedaen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 14 *d*.

— *Bescheid doen, geven*. || O Goddinne doet uwen Poeet hier af bescheet, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 127 *b*. Maer geeft ons wat bescheits, Ist qualijck of ist wel? HOOFT, *Ged.* 2, 185. Verschynende ..., op den vyfden van Bloeimaandt, in den Raade van Staate, gaf hy by monde bescheidt van zyn bedryf (t. w. *van eene zending naar Spanje*), HOOFT, *N. H.* 51. Noyt broght ons eenigh mensch van hem (t. w. *van den verloren gewaanden Jozef*) het recht bescheed, VONDEL 3, 252. Dat hij ... buiten kennis bleef liggen, ... en evenmin later van heel de zaak goed bescheid (konde) geven, SLEECKX 3, 89.

7) Zekerheid, de waarheid omtrent iets; inzonderheid *bescheid weten*. || Luther verweet oploop strijt ende discoort. Men weet hier besceet te meniger stede af, A. BIJNS 81 (ed. BOGAERS). Een fabele vol vremde fantazije: Eenen droom sonder sekerheyt oft bescheet, NUMAN, *Striit d. gem.* 41 *a*. De andere Doctoren ... en zijn daermede niet te vreden, maer willen noch breeder bescheyt daer van weten, MARNIX, *Byenc.* 2, 5 (bl. 86 *a*). Wat soekt gy vast bescheit van Godes eeuwig wesen? CATS 1, 197 *b*. Maer hoort dog eens het recht bescheet *enz.*, 1, 245 *a*. Maer lieve Symen, segh mijn doch eens het rechte bescheyt, Selje Jannetgen Gaelen niet hebben de moye meyt? BREDERO, *Kl. v. Symen* 7. De sotte (Mann) meent hy weet van als bescheed, HUYGENS 1, 636. Lust u tot bescheit te komen ... wie ghy zyt *enz.*, DE DECKER 2, 357. Rozeken wist niet goed bescheid hiervan, LOVELING, *Sophie* 431.

8) Antwoord.

a) Eigenlijk. || Neempt elders u keer: dats eort

bescheet? *Trou m. bl.* 238. Wel, ... dats goedt bescheit, HOOFT, *Ged.* 1, 67. Naa etlyke daaghen vervolghs om bescheydt, leeverden zy een tweede smeekschrift in, HOOFT, *N. H.* 581. D'Ambassadeurs, die ... zonder klaar bescheydt ... te heym keerden, 836. Op haar bescheid, dat het niet goed met hare zuster was, zei de oude *enz.*, LOVELING, *Sophie* 104.

— *Bescheid vragen*, *krijgen* en derg. || Dewijl jck eijndelijck (t. w. *afdoend*) bescheyt Op mijn verseeck verbid, HOOFT, *Ged.* 2, 162. „Wat zoud gy zoo een Gouverneur 's jaarlyks wel toe leggen?" — „Toeleggen?" kreeg ik tot bescheid, v. EFFEN, *Spect.* II, 51. Geef mij ... deze en die ... modellen naar huis mede, opdat mijne vrouw zelve daar uit kieze. Morgen kunt gij bescheid krijgen, v. HEMERT, *Lekt.* 4, 78. De pachter heeft mij gezegd overmorgen om bescheid te komen, SLEECKX 9, 31.

— *Bescheid doen*, *geven* en derg.; —*geven* is nog thans zeer gewoon. || Soo gingen de boden henen, ende brachten hem bescheyt weder, 1 *Kon.* 20, 9. De vader hart geperst, die gaf hem dit bescheet, CATS 1, 528 *b*. Hy vraagt wie dat 'er slaept, hem wort bescheyt gedaen, 1, 387 *a*. Geef my hier op bescheed; ... Ghy kunt het zeggen, VONDEL 3, 535. Nu dien my op mijn vraegh met kort en klaer bescheed, 3, 598. Te rug gekomen, bragt hij het volgende bescheid, v. HEMERT, *Lekt.* 1, 104. Haar verlegen toon bij het geven van dit bescheid, v. LENNEP, *Rom.* 4, 18.

— Met eene stelling, eene bewering, als bepaling: daarop antwoorden, ze weerleggen. || Om deez' edele swaricheid bescheit te doen, moet men seggen *enz.*, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 142.

b) In toepassing op een dronk waarmede men een anderen dronk beantwoordt; bij KIL. vertaald met *aequali haustu respondere*. || Avoust, en doet bescheyt, daer is noch inde tonne, VONDEL 1, 395. Een glas ... Tot op den grond geleêgt heet thans bescheid gedaen, DE DECKER 2, 102. In 't afscheid neemen bragt hem de Graaf' een' vollen Berkemeijer toe, Sint Geerten minne genoemd, waarop Amstel bescheid deedt, WAGEN., *Vad. Hist.* 3, 77. In een estaminet binnen te gaan, om er eens bescheid te doen met een glas bier of een borreltje, DE VOS, *Vl. Jong.* 149.

Vermijt doch uwen vrient van reden af te leyden,
Want door bescheyt te doen soo wort men onbescheyden.
CATS 1, 353 *b*.

9) Bepaling, afspraak, voorwaarde. || T' elckens op een boete van drie guldens, ende dit al met suleken bescheyde, dat elck een *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 19.

10) Recht, rechtswezen (t. w. door middel waarvan uitspraken gegeven worden). || Om d' Oostervolckeren, die woest als beesten leefden, Te brengen tot beluil, en burgerlyck bescheit, DE DECKER 1, 133.

11) Geordende staat, ordening, toestand. || Sy zaghen de kameren, en al tbescheet Vande voorgaende Koningen zeer triumphant, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 35 *a*. Noch een boomken ic ... pijnde Wt te trecken, als eene die wilde bespien Tbescheet van dezen, 43 *b*. Als ic in mi zeluen ouerdijncke dbescheet Van onzer beeden staet, Hoe ghy mi vertroostet ... Ende nu valt obstinaet, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 167.

12) Beslissend blijk, bewijs, teeken van iets. || Als nu de ... Morghensterre klaer Haer hadde vertoont met blijckelijc bescheet, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 42 *a*. Wat 's dit anders als bescheit En helder teken van haer tegenwoordicheit? HOOFT, *Ged.* 1, 81. Zet uw bewijzen op, daer gelt bescheit en blijck, VONDEL 2, 362. Wy liepen n/o aen om meerder bescheyt te sien, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 12 *b*.

I. Wat ryst 'er in de lucht een stofwolck. ziet dat volck.
S. Ick zie geen klaer bescheit: zy trecken in een wolck.
VONDEL 3, 770.

13) Inzonderheid een bewijs, geleverd door een geschreven stuk; vandaar de uitdrukking *schriftelijk bescheid*. || In alle andere zaken werd schriftelick bescheid gehouden voor volkomen bewijs, DE GROOT, *Inl.* III, 5, § 4. Zee- en vrachtbrieven, of 't schriftelyk bescheit van d' inlaading der scheepen, BRANDT, *De Ruiter* 141. Zo dra 't verdrag getroffen is, worden de Faillit en zyn boedel, by schriftelyk bescheid, Acte van Rehabiliteit genaamd, ontslaagen van de Kamer, WAGEN., *Amst.* 3, 462 *a*.

— Vandaar ook *bescheid*, absoluut gebruikt, voor: geschreven stuk, bewijsstuk, akte, „papier" betreffende eene zaak; thans nog in gebruik, gewoonlijk in het mv. || Die Greffiers ... sullen de partijen ... hunne bescheet ende documenten moghen wederom gheven, midts *enz.*, SCRONX, *Stat. v. Luyck* 6 *b* (a°. 1594). Het gemelde bescheidt, geteekent en bezegelt in de breedtste forme, HOOFT, *Br.* 4, 88. In d' ouwde ordeningen en bescheiden, den staat der voorleede tyden, naa te vorssen, HOOFT, *N. H.* 94. Dienvolghens telden hem Harman Roodenburgh ... en Adriaan Pauw achtduizent gulden, ende naamen 't bescheidt daaraf, als t' hunnen behoeve, 146. Dit kostte der stadt all' haare boeken, schriften, en bescheiden, 471. Uit zorghe van yetwes te verwrikken den zin van een bescheit (t. w. *de Unie van Utrecht*), waarop gegrondt staat het verwantschap der gewesten, die *enz.*, 624. Volghends 't bescheidt (*Kantt.*: acte) van de opdraght der Algemeine Landtvooghdye, 1182 (zie nog 892 enz.). Bescheid van een beampte schrijver (*acte notariael*), DE GROOT, *Inl.* III, 5, § 1. Bescheyden, documenten, boeken en papieren, dienende tot *enz.*, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 67 *a*. Zij moesten toch ... het extract uit het testament, de brieven van Flinck, andere bescheiden meer, hebben gevonden, *K. Zev.* 4, 293. Den Bisschop ..., in wiens bescheid van 1319 de eenige vermelding der plaats gevonden wordt, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 16. In deze wet wordt verstaan: *a.* onder brieven: alle bescheiden en op papier, perkament of andere soortgelijke stoffen gestelde mededeelingen en berichten, al of niet in gesloten omslag, voor zoover *enz.*, *Wet v.* 15 April 1891, *Stbl.* 87, *a.* 1. Officieele bescheiden.

— Met andere bnw., de betrouwbaarheid aanduidende. || Ik (ben) voorneemens my tot dit werk te dienen van de zeekerste bescheiden, BRANDT, *De Ruiter* 2. Deze .. geschiedenis ... verdient dat men ze volgens de geloofwaerdigste bescheiden ... hier neukeurig verhaele, BRANDT, *De Groot* 242. Hooge oudheid, hooger dan onbetwistbare historische bescheiden reiken, GEEL 164. Van de eerste vlaamsche Forestiers heeft men geene zekere bescheiden, DAVID, *Hist.* 4, 5. Naar echte bescheiden ... heb ik in de voorgaande bladzijden beproefd een beeld van Olivier van Keulen's leeftijd te ontwerpen, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 83.

BESCHEIDEN (I), bnw.; *bescheidener*, *bescheidenst*. Het als bnw. gebruikte verl. deelw. van *Bescheiden* (II): zie ald. de gevallen waarin het deelw. nog niet geheel en al als bnw. kan beschouwd worden. Mnl. *besceiden* (VERDAM 1, 985); hd. *bescheiden*.

A) **Bnw.**

1) Afgezonderd, op zich zelf staande, en vandaar b. v. duidelijk waarneembaar. || De woordtjes ... wel claer en wel bescheiden Vloeiden mijn ooren in, HOOFT, *Ged.* 1, 103.

— In de volgende bijbelplaatsen wordt *bescheiden* toegepast op het begrip *scherp*, *streng*, gezegd van eene leer die zich duidelijk onderscheidt van andere. || Ick ben een Jodisch man, ... onderwezen na de bescheydenste wijse der vaderlicke wet, *Hand.* 22, 3. Dat ick na de bescheydenste secte van onsen Godtsdienst als een Pharizeer geleeft hebbe, *Hand.* 26, 5 (gr. κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν).

2) Oordeel hebbende, verstandig, t. w. als behoorende bij het ww. *bescheiden* in den zin van *oordeelen*, *beslissen*, en overeenkomende met fr. *discret* in de oudere opvatting („capable de discerner, instruit"), ontleend aan lat. *discretus*, dat later in dien zin werd gebruikt (verg. HATZFELD—DARMEST. 1, 754). Thans verouderd.

a) Van personen. || Sichbaere Godt, ... Al goedt en al bescheiden Schift ghij van een de doodtvyande tijden (t. w. *zomer en winter*), HOOFT, *Ged.* 1, 97. Een oprecht man, bescheijden van verstant, Acht al de werelt ruim sijn lustich vaderlant, 2, 100. Ook bleef hy sedert binnen Gorinchem by alle bescheidene en eerlyke Borgers in gunst en aenzien, BRANDT, *De Groot* 253.

— Eershalve of uit beleefdheid gebruikt. || E., vroome, voorsienige, seer bescheidene Heeren (*aan burgemeesteren van Muiden*), HOOFT, *Br.* 1, 17. Erentfeste, hoochgeleerde, voorsienige, seer bescheidene Heere, 1, 33. Hiermede Welwijse, seer bescheyde Heere, willen UE. ... den eenigen Almachtigen in genaden bevelen, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 264. Voorrede tot den bescheiden Leezer, HUYDECOPER, *Pr.* 1, XXVII. Het (zal) my aangenaam wezen het oordeel van kundige en bescheiden Liefhebbers over myne wyze van behandeling ... te vernemen, V. LELYVELD, in HUYDECOPER, *Pr.* 1, XIX.

b) Van iets dat als een vermogen of eene uiting van het verstand wordt beschouwd. || De glosen ende wtlegginghen der heyligher Vaderen van Roomen ... zijn claer, vast, ... ende in alle hare stucken seer bequaem ende bescheyden, MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 60*b*). End wat hy oock gebiet, oft secht, Is al waerachtig end bescheyden, MARNIX, *Ps.* 111, 4. Ghy Heeren ..., wilt met bescheyden reden Verdelghen dese twist, BREDERO 3, 86.

Aenschouwt d'eerwaerde Son, en het bescheiden werken
Des geestige natuirs, dits schoonheit in haer cracht.
HOOFT, *Ged.* 1, 36.

3) Gematigd, bezadigd; thans niet meer in gebruik. || Gy huysknechten zijt met alle vreese onderdanigh den heeren, niet alleen den goeden ende bescheydenen, maer oock den harden, 1 *Petr.* 2, 18. Datse ... bescheyden zijn, alle sachtmoedigheyt bewijsende tegen alle menschen, *Tit.* 3, 2. Zynde 't hof te bescheyden, om der wraakgierigheit de naaghels te lengen, HOOFT, *N. H.* 65. Haer Siele deftich, vroom, rechtvaerdich, heusch, bescheyden, HOOFT, *Ged.* 1, 50.

4) Geene te hooge gedachten van zich zelf hebbende, en zich dienovereenkomstig gedragende, niet te vrijmoedig, zonder eenige aanmatiging; de thans gewone opvatting.

a) Van personen. || Hoewel hij steeds werd geprezen, bleef hij zeer bescheiden. — De zedige, bescheiden Welsprekendheid, die met schroom hare rede aanvangt, die ... met zorgvuldige naauwgezetheid het spraakgebruik volgt, V. D. PALM, *Red.* 1, 37. Ofschoon een goed staatsman en een meer dan gewoon veldheer, was hij toch uiterst bescheiden, FRUIN, *Tien J.* 89.

b) Van datgene waaraan alle aanmatiging vreemd is, hetzij van den geest of zijne uitingen, hetzij van al datgene waardoor aan gematigde eischen wordt voldaan. || Hij maakte eene zeer bescheiden opmerking. — De poging daartoe ... gedaan, was zoo bescheiden uitgevallen, dat *enz.*, BAKH. V. D. BERG, *Stud.* 3, 429. Een zoo bescheiden aanvang vergeleken tegen het absoluut gezag als *enz.*, BUSKES HUET, *Rembr.* 1, 112. Gedurende den geheelen aanmatigen van zijn zeventigjarig leven is deze bescheiden invloed Erasmus' deel geweest, 1, 357. Het duurt ... niet lang of een bescheiden belletje kondigt de aankomst van den eerstverschijnenden gast aan, ALBERDINGK THIJM, *C. O.* 60. Echter kon zij ... niet nalaten met haar zoeten toon en haar bescheiden blik te zeggen: enz., LOVELING, *Sophie* 117. Mids men ... van beide zijden een bescheiden voorraad aanbrengt (*er is sprake van een huwelijk*), *K. Zev.* 4, 350.

— Soms in den zin van „als *bescheiden* beloeft". || Ik zou eene bescheiden opmerking willen maken. Naar mijne bescheiden meening is dit geheel onjuist. — De beschuldiging is, naar mijne bescheidene meening, niet geheel ongegrond, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 313. Voor de kerkelijke geschiedenis van dit tijdvak bevatten de Annalen, naar mijn bescheiden meening, hoog te waardeeren bijdragen, FRUIN, *Dusseld.* LXXVIII.

B) **Bijw.** (van wijze).

1) Met oordeel, verstandig; thans verouderd. || Geene ..., die ontfangen macht bescheiden gaet besteden, HOOFT, *Ged.* 1, 100.

2) Zonder aanmatiging, zedig. || Hij sprak zeer bescheiden maar toch zonder aarzeling. — Met de Vrouwen ging hy niet veel bescheidener om (t. w. *hij sprak er veel kwaad van*), *Blank.* 2, 18. Onwankelbaar in haar vertrouwen op hoogere leiding ging zij stil en bescheiden haren weg, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 264. Ootmoedig van hart, naar de bewijzen van achting ... bescheiden aan, LOVELING, *Sophie* 246. Kleuren en vormen bescheiden aan duiden (t. w. *in eene schilderij*), ROOSES, *Ant. Schildersch.* 6.

Afl. *Bescheidenheid*, *bescheidenlijk*, *onbescheiden* (zie die woorden).

BESCHEIDEN (II), bedr. ww., oudtijds sterk, in later tijd met zw. verl. tijd, het deelw. tot heden toe in den st. vorm: *bescheidde*, *heeft bescheiden*. In de middeleeuwen in zeer vele toepassingen in gebruik (zie VERDAM 1, 982), die in de 17de eeuw ten deele verouderd zijn, en ten deele in elkander overgegaan, thans nog slechts in enkele gevallen bewaard.

A) Met eene of meer zaken als voorwerp.

1) Scheiden, afscheiden; vandaar *bescheiden* in de zin van *afgezonderd*, *bijzonder*. Thans verouderd. Leugendrijvers ..., die van een sake spreken soo ... recht te bescheyden noch af te palen hetgene dat sy van handelen, MARNIX, *Geschr.* 2, 44. Bescheyden hebbende de tijden te voren geordineert, ende de palingen van hare wooninge, *Hand.* 17, 26. De sijn bescheyde saken Die maer het wijf alleen, haere boden, raecken, CATS 1, 309 *b*. Eenen ... bri ..., by den welken drie bezondere Inquisiteurs waren gestelt, elk in zyn bescheiden bedryf, HOOFT, *N. H.* 8.

Daer is geen deel te sien van al sijn gansche leden,
Daer met bescheyden pijn niet op en wort gestreden.
CATS 2, 243 *b*.

2) Iets bepalen, vaststellen, soms ook bedingen. Want hy sal volbrengen dat over my bescheyden, *Job* 23, 14. Wel aen dan, doe my recht, bescheyden bruylofs-dag, CATS 2, 7 *a*. Dat ghy krijcht de Ridder ... Op de voorwaarde die de Prince stre hier bescheyde, BREDERO 2, 315. Dien 't de H belieft te openbaren Na sijn bescheyden raet en Goddelijcken wil, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 10. Houden op 't bescheiden Der Goden, deze baen, zoo zullen ons geleiden, VONDEL 8, 339. Gelijck het in raet daer boven leght bescheiden, 10, 33. Het te voren zoo bescheiden, 10, 113. Een Roover dwo

Andries van Beurs en Geld te scheiden: Hy sei, als 't wesen moet, laet my een dingh bescheiden *enz.*, HUYGENS 2, 77. Naer Gods bescheyden raed wert Christi bloet vergoten, v. DORP, *Sticht. Ged.* 173. In onsen tijd, den tijd van Hem bescheyden, 237.

— Ook in toepassing op Gods „uitverkoren" volk. || 't Is maer een kleyn getal, dat Godt heeft uytgekoren Tot sijn bescheyden volck, CATS 2, 245 *a*.

3) Iets beslissen, uitmaken; thans verouderd. || Overmidts onse Doctoren van Louen met so vele... Questien becommert zijn, dat sy de moeyte niet en hebben om dit Punct te deghe te bescheyden, MARNIX, *Syrac.* 1, 1 (bl. 7 *a*).

4) Iemand iets toewijzen, toedeelen. || De name die my was door s' Hemels gunst bescheen, VONDEL 1, 327. Die kelck was my van toen bescheien, 4, 85. De Chinesen hebben een plaetse aen de west zijde (t. w. *in de stad Bantam*), waer ... ons oock onse wooninghe was bescheyden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 43 *d*.

— Inzonderheid in het deelw., attributief vóór een znw., en voorafgegaan door een bezitt. vnw., den persoon aanwijzende wien iets is toebedeeld. || Hoe sal een soone gaen tot sijn bescheyde plichten? CATS 1, 226 *b*. Het water lag gebogt in sijn bescheyde palen, 2, 4 *a*. De weg is niet te ver, ... Dies ben ick in den Raedt op mijn bescheyden uur, 2, 294 *a*. Een schuldenaer ..., Die renten geven sal op sijn bescheyden dag, 3, 19 *b*.

't Was op een Saturdag dat Holland uwe Staten
In haer bescheyden plaets by een vergadert zaten, *ens.*
CATS 3, 54 *a*.

— Iemands *bescheiden deel*, bijbelsche uitdrukking, die ook in de latere taal bewaard gebleven is. || De Priesters hadden een bescheyden deel van Pharao, *Gen.* 47, 22. Armoede, nochte rijckdom en geeft my niet: voedt my met het broot mijnes bescheydenen deels, *Spreuk.* 30, 8. De getrouwe ... huysbesorger, dien de Heere over sijne dienstboden sal setten, om haer ... het bescheyden deel spijse te geven, *Luc.* 12, 42. Laat my ... niets van u ... begeeren Als 't daeglyksch brood, en myn bescheiden deel, LESCAILJE, *Mengelp.* 2, 406.

B) Met een of meer personen als voorwerp.

1) Een of meer personen berechten, hem of hun bescheid geven; thans in de algemeene taal verouderd. || Siet hier coemt Liefde ghegaen, ... Die sal ons bescheyen van onsen vraghen, *Antw. Sp.* M m iiij *a*.

— In West-Vlaanderen gebruikt men *bescheeden* nog in verschillende gevallen die met deze opvatting in verband staan.

1°. Iemand inlichten, op de hoogte stellen. || Ik ben niet bescheed, omdat hij de zaak maar half verklaard heeft, DE BO 110.

2°. Iemand voorzien van wat hij vraagt (in een winkel), hem gerieven. || Ik heb moeten wachten eer ik bescheed wierd, *Ald.*

3°. Met iemand afrekenen. || Ik kan u niet bescheeden, omdat ik maar zilveren en geene koperen munt bij mij heb, *Ald.*

2) Besturen, regeeren; thans geheel verouderd. || Laet hem (t. w. *den vorst*) dijn volck met recht bescheyden, End na dijn heylig woort Met alle billicheyt beleyden, MARNIX, *Ps.* 72, 1.

3) Iemand aanwijzen voor eene bepaalde taak, hem plaatsen op een bepaalden post; thans verouderd. || Uw mannelijk belejden, Tot het volvoeren van zoo groot een stuk beschejden, HOOFT, *Ged.* 1, 310. Waar de zeevenduizendt Italiaansche oft Savoïsche knechten onder bescheiden waaren, vind ik nieuwers aangeweezen, HOOFT, *N. H.* 160. Ook hadden zy kynaa duysent delvers ..., booven driehondert wyven, bescheyden tot het zelfste werk, onder Kenauw Simon Hasselaars, 297. Die bescheiden was om de grondeerzucht van 't gezelschap voldoeninge te geven, schoot hier op uit *enz.*, DE BRUNE, *Jok en E.* 218. Op dato is overleden een matroos genaamd Tjerk Klaasz., bescheiden geweest op den Drommedaris, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 29. De onnoodige toeloop van 't Volk tot de Brand (t. w. *tot het blusschen van den brand*) niet bescheyden, *Handv. v. Amst.* 1, 162 *a* (a°. 1681).

4) Iemand oproepen, uitnoodigen, om op eene bepaalde plaats te komen; thans nog in gebruik. || Ende de elf discipelen zijn henen gegaen na Galileen, na den bergh daer Jesus haer bescheyden hadde, *Matth.* 28, 16. De manier van een goet getal postpeerden, van tien tot tien mijlen, te bescheiden, DE BRUNE, *Jok en E.* 282. So zijn wy gheseylt ... na Texel, om metten andere schepen die daer ... bescheyden waren, onse seylagie te beginnen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 12 *c*. Myn heer, gy weet ... waarom wy hier ter plaatze zyn bescheiden, ASSELIJN, *Egm. en H.* 60. Uw Vader gaet daer henen, Daer hy bescheyden is, v. DORP, *Sticht. Ged.* 273. Dat hy hem deesen morgen bescheiden had, om syn geld te halen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 44. Alle de Drapiers ..., die door den Bailliuw ... sullen zijn verwitticht ende bescheyden om te komen voor den Superintendenten *enz.*, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 76. Nadat zij zich eene korte poos bedacht had, bescheidde zij hem tegen den avond, LOOSJES, *Buism.* 4, 62. Een vriend (had mij er) bescheiden, VISSERING, *Herinn.* 1, 42. Ik heb hen, die ik meende het best te mogen vertrouwen, dezen avond ... bescheid, SLEECKX 16, 19.

Afl. *Bescheid*, *bescheiden*, bnw., *bescheiding* (zie die woorden); *bescheedig*, wel oordeelende, welberaden („Hier by behoort een Koninck tzijne *bescheedich*, Syns volcx wel beleedich", DE CASTELEIN, *Bal.* 14; ook van woorden: verstandig (*Hist. v. Corn. Adr.* 1, 190); vandaar *onbescheidig* („Wat een jammerlick ende *onbescheydich* ghewoel dat daer rijsen soude" *enz.*, DAVID, *Dialog.* 103).

BESCHEIDENHEID, znw. vr.; het mv. niet in gebruik. Van *Bescheiden*, hetzij als verl. deelw. of als bnw. Mnl. *besceidenheit* (VERDAM 1, 986).

A) *Bescheiden* als verl. deelw. in den zin van *bepaald*, *bedongen*. Iets dat bedongen is, eene voorwaarde; thans verouderd. || Soo sullen de schulden ... by den Erfgenamen vnd den tuchtenaer betaelt worden. Met de bescheydenheijt dat de getuchtigde int geheel of in een deel sal ... voor zyne quota, te weten, voor de helft vande alinge goede, oock de helft vande schulden betalen, *Lantr. v. Veluwen* XXVIII, 7.

B) *Bescheiden* als bnw.

1) Oordeelkundigheid, verstand, goed inzicht; thans nog slechts in eene enkele vaste uitdrukking. || De misslag van de jongeling quam daer uyt, dat hy den regel, dien hy gehoort hadde, al te breet en sonder bescheydentheyt in 't werck stelde, CATS 2, 152 *a*. De zaecke van ons gesamentlijck overwogen naerder innesiende ..., heeft my hoochnodich gedocht ... met rijper bescheidenheit en kennisse daerinne te handelen, HOOFT, *Br.* 1, 17 (a°. 1609). Ziet dan, oft bescheydenheyt In een zinloose vrouwe leyt, HOOFT, *Ged.* 2, 90. 'k Zal van onze ... Vader spreecken met bescheidenheid, en reên, VONDEL 3, 506. Dat hy zoude handelen naar zyn bescheidenheit, BRANDT, *De Ruiter* 21 (*kantt.*: Discretie).

— *Jaren van bescheidenheid*, „jaren van onderscheid". || In gevalle de dochter is gekomen tot behoorlicke jaren van bescheydentheyt, CATS 2, 99 *b*. Nadien, o Zonen nu gekomen Tot jaren van bescheidenheid, De Mombers u zyn afgenomen, OUDAAN, *Poëzy* 2, 86.

— *Ter bescheidenheid van iemand*, volgens zijn oordeel, zijn goedvinden, zijne beslissing. || Ter bescheidenheit van de zelve Heeren stond het straffen van woorden oft werken, HOOFT, *N. H.* 104. Op straffe ter bescheidenheit des rechters, 195 (zie ook 53 en elders). Voor andere verminktheden zou men iet genieten ter bescheidenheit van de Kollegien ter Admiraaliteit, BRANDT, *De Ruiter* 380. Dat dertig duizent menschen, die ... zich op bescheidenheit hadden overgegeven, zyn onthalst, V. CATTENBURGH, *De Groot* 207. Op dat ik niet overgeleverd worde ter bescheidenheit van eene onbevoegde vierschaar, STIJL, *Opk.* VIII. De stad, die nu niet langer houdbaar was, gaf zich over ter bescheidenheid van den overwinnaar, V. D. PALM, *Bijbel v. d. Jeugd* 11, 13. De beoordeeling der kracht van bewijs welke aanwijzingen in elk bijzonder geval hebben, wordt aan de bescheidenheid des regters overgelaten, *W. v. Strafv.*, *a.* 408. Wat ze binnen's-kamers doen, staat aan hun bescheidenheid, MULTATULI 8, 39.

— Met persoonsverbeelding. || Zynen broeder ..., die zelden yet wightighs ter bescheidenheit van 't geval stelde, HOOFT, *N. H.* 361.

2) Gematigdheid, redelijkheid, humaniteit; thans verouderd. || Wat bescheydenheydt of mate mach dan de toornigheydt doch ghebruycken inde vergeldinge van misdaadt? COORNHERT 1, 283 *a*. Uwe bescheydenheyt zy alle menschen bekent, *Phil.* 4, 5 (gr. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν). Hierop zy de goddelijke rede U E. raedsvrouw, ende de goedertieren God gunne U E. 't gebruijken van den geest der bescheidenheit, HOOFT, *Br.* 1, 317 (a⁰. 1627). Arenbergh ..., van wiens bescheidenheit in geloofszaaken ik elders vermelt heb, HOOFT, *N. H.* 178. Alva ..., beloovende ... alle bescheidenheit te gebruiken (t. w. *bij het invorderen van den tienden penning*), die van de noodt des handels vereischt moghte worden, 206. Een Vorst... van zeldzaame bescheidenheit in 't stuk van den Godsdienst, 460.

3) Ingetogenheid, zedigheid; thans verouderd. || Dit (t. w. *zekere kwaal aan de schaamdeelen*) behoeft niet veel uitleg, de bescheidenheid verbiedt hier meerder verklaring, BERKHEY, *N. H.* 8, 145.

4) De hoedanigheid van niet al te vrijmoedig te zijn, vrijheid van aanmatiging; de thans gewone beteekenis. || De jonge Heer had de bescheidenheid van niemand tot het drinken aan te porren, V. EFFEN, *Spect.* 11, 205. Dit zijn gissingen, waarmede ik misschien Bake's zachte bescheidenheid zou beleedigd hebben, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 410. Die (waarheid) met bescheidenheid, doch zonder aanzien des persoons ... aan 't licht te brengen, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 292. Hij (schreef) zijn stilzwijgen toe aan de bescheidenheid, passende aan een van de jongste leden der Kamer, 2, 341. Als nu Wouter eens „in alle bescheidenheid" de opmerking gemaakt had, dat *enz.*, MULTATULI 8, 2. Hoofd en handen zijn ... met bescheidenheid geschilderd, maar ook met eene ongehoorde malschheid en keurigheid, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 324.

— Soms bepaaldelijk in toepassing op het niet oververtellen van geheimen, evenals fr. *discrétion*. || Ik heb genoegzaam vertrouwen op hunne bescheidenheid, ... om de gansche Historie hun mede te deelen, V. EFFEN, *Spect.* 12, 188.

BESCHEIDENLIJK — ook wel BESCHEIDENTLIJK en BESCHEIDELIJK; een vorm zonder *d* (*beschelijck*) vindt men b. v. *Trou m. bl.* 71 —, bijw. en bnw. Van *Bescheiden*, deelw. of bnw. Mnl. *besceidenlike* (VERDAM 1, 988); hd. *bescheidenlich* en *bescheidentlich* (*D. Wtb.* 1, 1557). In Noord-Nederland thans alleen nog in de bet. A, 7).

A) **Bijw.**

1) Zóó dat eene zaak duidelijk van ander gelijke wordt onderscheiden. || Ghebuyrten, te samen yder met een onderscheydelicken na noemt ende bescheydelicken afgepaelt werden, *Beschr. v. Leyd.* 65.

2) Inzonderheid bij ww. die *zien* en *hoo* teekenen. || Vermits men 't schor geluyd be lijck kon hooren, VONDEL 3, 371 (zie ook enz.). Als mijn ... moeder, noit te vore scheidelijck van my gezien, zich voor mij openbaerde, 5, 175. De vyanden (waaren) gekoomen, dat men ze bescheidelyk kon onder en de vlaggen onderscheiden, BRANDT, *De Ra* Men heeft bescheydentlijk een veldgeschrey OUDAAN, *Toneelp.* 183. De vlam sloeg zo h menze in Holland ... bescheidenlyk zien kon, *Vad. Hist.* 3, 171. Als men ... niet besch gewaar wordt wat rondom ons omgaat, FO *Vrouw* 1, 87. Het was een koude dag, en men den aassem van de menschen ... besch zien, FOKKE, *B. R.* 2, 86. 'Et was besch zien dat da' verkeerd zou uitvallen, CORN *Antw. Idiot.* i. v.

3) In verbinding met bnw.: in een duidel neembaren graad. || Alhier ... was een a zaat voortbrachte, zynde Roch, die dat ba en het brood at, wierde daar bescheydelyk van, *Chron. v. Medenbl.* 250. Hy ... w scheilick gramm, HUYGENS 2, 87.

4) Zóó dat men iets duidelijk te kenne hetzij verstaanbaar of begrijpelijk. || Spree ende bescheedelijc, MEURIER, *Prop. puer.* 6 *a*. tonge der stamelenden sal veerdigh zijn, om dentlick te spreken, *Jes.* 32, 4. Ghy geeft bescheydelijck te kennen, Dat ghy maer zyt geb een knecht te zijn, V. BEAUMONT 118. Berghe Montigny (werden) gekooren om naa Spanje en den Koning van alles bescheidelyk te verw HOOFT, *N. H.* 79. Om dan bescheydelijck de steden, gheleghen int Eylandt Iava spreken, so sullen wy beginnen van 't o van dien, ende comen nae 't westen, *O.-I. Voyag.* 2, 40 *c*. Latende ten huyse vanden ghe een billet ..., inhoudende ... bescheedelie heesch, *Cost. v. Ghendt* (ed. 1631), 220.

5) Uitdrukkelijk, in streng bepaalde terme den koop te sluiten, de voorwaarden bescheid te drukken ofte te specificeren, HOOFT, *Br.* (a⁰. 1643). De gezanten ... klampten daar zyne Majesteit de hoedaanigheit haarder h scheidelyk te verklaaren hadde, HOOFT, *N.* Hoe 't in Engelland zeer bescheidentlik is dat zich niemant ... tot d'Alchimistery mag DE BRUNE, *Jok en E.* 345.

6) Verstandig, met oordeel, met kennis van Sijne Excellentie, die soo bescheidelijck d'aens statelijckheit sijnes hoofs met suinicheit weet te HOOFT, *Br.* 1, 28. Livius (heeft) zeer besch gezeit, dat het uitnemende verstanden veel breken zal aan kunst om hunn' onderdanen te als aan beleit om den vyant t' overwinnen, DE *Jok en E.* 115.

7) Met bescheidenheid (in de thans ge vatting). || Ik zal niet preêken; ... ik zal bescheidenlijk voorhouden, dat *enz.*, *Wildsch.* Wanneer zy (t. w. *zekere vragen*) niet uit heid, maar bescheidenlijk gedaan worden, v. *Sal.* 7, 17. Ten laatste ... wordt hun ... hun godsdienst voortaan bescheidenlijk „met schandale ... van de lidmaten der geref Kerk" ... uit te oefenen, FRUIN, *Tien J.*

s in het Mnl. wordt *besceidelijc* ook als ikt; ook in de 17de eeuw komt het als or (maar ook dan veel minder dan als vel in den zin van: duidelijk, nauwkeurig. || antschap uit te rusten, om haar (t. w. *eit*) mondeling met des te bescheydelyker g te moghen dienen, HOOFT, *N. H.* 49. ne landsluiden zich aan hunne voorzaaten eghelen, welke exempelen de meeste kracht bescheidelyksten dienst doen, 56. Waarop he andere (paarden) ... voortstoude, om ter kundschap te haalen, 357. De zelve met een helle ende bescheedelijke stemme e, DE SMIDT, *Wonderh.* 54.

scheidenlijkheid, duidelijkheid („Dat sy .. souden in alle claerheyt ende *bescheyder* eenige ... duysternisse eenen yegeouden", MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 60 *b*).

EIDING, znw. vr. Van *Bescheiden*, van *bepalen*. Bepaling, vaststelling; thans Dat men, weederzydelings, gemaghtighden bescheiding der plaatsen, daar 't krysvolk ren, HOOFT, *N. H.* 677. 't Geene by het (t. w. *artikel*) gezeit werd, zonder beu tydt, 680.

EELD, bnw. Van *Schel*, vlies (zie ald.). ogen: door een vlies verduisterd; thans Zijn oogen zijn beschelt, en gelijck als uystere nacht overtrocken, DE BRUNE, Zoo ghy geen schele, of beschelde oogen lt ghy bevinden, dat *enz.*, 348.

ELDEN, bedr. st. ww. Mnl. *bescelden*, 992). Thans zoogoed als in onbruik. nd beschuldigen, hem verwijten doen. || oo quaedt om doen is, bescholden te worbeeten swijghen, DAVID, *Waerseggher* 191. andre in gebreeke, waartoe dan die ver- d' onschuldighen bescholden? HOOFT, Al wort de min bescheldt *enz.*, HOOFT, 1. Sijn trouw is onbevleckt, hem canmen den, 2, 200. Dan sal het overschot der rojaenen ... Beschelden Paris: die ... heeft 't bederf van sijn doorluchtigh huys, 385.

dat iemand eigen is of van hem uitgaat, ren. || 't Smaalen op de slechtheit van en 't beschelden zyner hoovaardye, HOOFT, 't Gepeupel ..., dat ... iemants goê oo lichtelik doemt, als het zijn quade te beschelden, DE BRUNE, *Jok en E.* 64. Diens deugd men niet beschelden kan, *oëzy* 2, 160.

ene bepaling, aanduidende *waarvan* iemand aldigd, of *waarom* iets wordt gelaakt. || nde ... den Heymelyken Raadt ... beet het misbruyk van 't gerechte, HOOFT, Hen bescheldende ..., dat zy alles hunnen benaamen, op den ydelen tytel naa, 537. n ..., die zy ... van onachtzaamheit be- 145. Een jeloersche loer ... Die u ghestachelden en bestryen Met buytenschultsche e snoeperyen, BREDERO, *Angen.* 27.

nd berispen, terechtwijzen. || Laet die alcanderen beschelden, OVID., *Conste d.* 't overtreden (*is de Wet des Heeren*) een onderwijsinge, COORNHERT 1, 222 *b*.

d of iets uitschelden; soms gevolgd door g, aanduidende *waarvoor* iets of iemand scholden. || Die van de Minrebroeders kerk .. de zyne (t. w. *die van Duifhuis*) voor dene en Libertynsche te beschelden, HOOFT, 5. Het (was) kluchtigh om hooren met wat onnamen ons de kinders, van alle kanten, bescholden, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 34. Al d' onnamen ... waar meê verscheiden persoonen de Geneesmeesters ooit hebben bescholden, DE BRUNE, *Jok en E.* 283. Als men de onnozele menschen zo maar bevloekt en bescheld *enz.*, *Wildsch.* 1, 220.

Afl. *Onbescholden* (zie ald.); *beschelding*, beschuldiging, smaad („'tVerwyt, en de *beschelding* van vrienden en maaghen", HOOFT, *N. H.* 71; „Soo sal ick ... *bescheldinghe* gheduldelijcken draghen", BREDERO, *Jerol.* II; „Zoo iemant tot den prijs (d. i. *den lof*) eener vrouwe de verachting en *beschelding* van haren man komt te voegen", DE BRUNE, *Jok en E.* 160).

BESCHELEN, bedr. zw. ww. Enkele malen in het latere Nederlandsch voorkomende, en waarschijnlijk ontleend aan hd. *beschälen*, afgeleid van een woord (ohd. *scelo*) dat *hengst* beteekent. Bespringen (t. w. eene merrie). || Zelden zullen ze ... eene gebrekkige Merrie laaten bespringen of bescheelen, zo als men 't noemt, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 50. Het dekken of bescheelen der Merrie, 4[1], 54.

BESCHEMELEN, bedr. zw. ww. Bij VERDAM en bij KIL. niet vermeld, doch in de 16de en 17de eeuw voorkomende in den zin van: (het oog) met schemer bedekken, bijna verblinden; fr. *éblouir*. Etymologisch hetzelfde als *Beschemeren* (zie ald.). Thans nog in Zuid-Nederland. || Zijn gezicht is beschemeld van in de zonne te kijken, DE BO 110. — Het ghehemelt wordt beschemelt door u schijn, *Geestel. Nachtegael* 2, 20 (aangeh. bij DE JAGER, *Frequent.* 1, 567). O Iesu Christe ..., onse toe-vlucht, van wien den klaeren glans tusschen de duyster wolcken van verre beschemelt onse ooghen, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 125.

Afl. *Onbeschemeld* („Soo ghy met open ooghen *Onbeschemelt*, onbedroghen Wilt de waerheydt schauwen aen" *enz.*, DE BUCK, *Boëtius* 42).

BESCHEMEREN, bedr. zw. ww. Van *Schemer*. Met schemer overdekken, beschaduwen, verduisteren. || Beschemen, beschemeren, *obumbrare*, *adumbrare*; *et perstringere oculos*, KIL. — Na dat sy (*de maan*) de streke van de beschemerde ende verduysterde lucht door de schaduwe van het aertrijc voor by gecomen was, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 236 *b*.

BESCHEMPEN. Zie BESCHIMPEN.

BESCHENDEN, bedr. zw. ww. Van *Schenden*, en in beteekenis daarvan weinig of niet verschillende. In de algemeene taal verouderd. || Welde en wellust ... is een teirende vier dat noyt en wort geblust, Vliet dit dan voor het best, eer dat het v beschende, *Schadtk.* 80. Hoe lang, ach Godt, beschendt ons ons' party Met smaet en hoon? CAMPHUYZEN, *Ps.* 74, 7.

— In de spreektaal hier en daar (o. a. te Leiden) nog bekend in den zin van: iemand bekladden, kwaad van hem spreken. || Eene meid die haar mevrouw beschendt.

BESCHENKEN, bedr., oudtijds zw., maar reeds vroeg st. ww. Van *Schenken*. Bij VERDAM niet vermeld, bij KIL. alleen in den zin van *donare*, *munerare*, en wellicht uit meer noordelijke streken in de algemeene taal opgenomen; hd. *beschenken*.

1) De eigenlijke beteekenis van *Schenken* (zie ald.) is *inschenken*; vandaar *beschenken* voor: iemand voorzien van drank (inzonderheid wijn of bier), dien men voor hem inschenkt. Tegenwoordig wordt dit gebruik vermeden, om de ongunstige beteekenis van het als bnw. gebruikte deelw. *beschonken* (zie beneden). || Hiernaa doen zy ontrent hondert soldaaten ... met bier beschenken, HOOFT, *N. H.* 505. Heeft Ganimeed te mild zijn stiefmoërs breyn beschoncken Met nectar, datze raest als waerze dol en droncken? VONDEL

2, 187. Zy begeerden ... geen geld, voor den drank, daar ze ons mede beschonken hadden, BERKHEY, *N. H.* 3, 1019. Wanneer de Opgezetenen iets van elkanderen te vorderen hadden, riep de Schout of Azing eenige Dorpelingen of Buuren by een, die van de dingpligtigen braaf beschonken werden *enz.*, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 1, 101. Hij (nam) hem mede naar zijne eigene woning, beschonk hem daar met een glas wijn *enz.*, CONSCIENCE 1, 55*b*. Kom aan, ik wil u beschenken met eene goede teug! 3, 220*b*.

— Vandaar *beschonken* (vroeger ook wel *beschenkt*) als bnw. in den zin van *dronken*; dit laatste woord klinkt thans ruwer dan *beschonken*, dat in de spreektaal zoogoed als niet wordt gebruikt. || Nabal ... hadde sonder maet ... gedroncken, Soo dat sijn grillig breyn ten vollen is beschoncken, CATS 2, 42*a*. Wanneer een grage mont te gulsig heeft gedroncken, En dat alsoo de mensch ten lesten is beschoncken *enz.*, 2, 387*b*. D'officier vnd Gerichtsluyden sullen wel toe sien ..., dat ghene getuygen, eenichsins beschenckt zynde, verhoort worden, *Lantr. v. Veluwen* XX, 7. Dat hij in de vier wintermaanden 20 maal beschonken langs den weg gewaggeld heeft, *Wildsch.* 3, 350. Dat er een God is voor beschonkene studenten, KNEPPELH. 2, 269. Den dronken timmerman raadde hy uitslapen aan, 't beste wat 'n beschonkene doen kan, MULTATULI 9, 110.

2) Iemand met een geschenk begiftigen; het verl. deelw. wordt vermeden om de onder 1) genoemde beteekenis.

a) Absoluut gebruikt. || De Keyser ... quam ... wt Spaenien, duer Vranckrijk ende was van veel steden beschoncken, DE POTTRE, *Dagb.* 7. Daer op soo laet Me-vrou het gansche rot beschencken, CATS 2, 135*b*. Mijn vader wort van hem oock rijckelijck beschoncken, VONDEL 8, 351.

b) Met eene stoffelijke zaak als bepaling. || Martuccio: die haer ... met aenghenaeme giften beschenckte, COORNHERT, *Boccat.* 60*d* (zie ook 131*b*). Proserpijn wil dat men ... haer beschencke met dit ooft, VONDEL 8, 429. Beschenckende hem, neevens eenige van sijn principaelste edeluyden, ... met wat pijpen ende taback, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 125. Eenigen, die ... met het een of ander nuttige boek ... worden beschonken en verëerd, V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 1024*b*. De voorwerpen ..., waarmede ik de jongere leden der familie beschonk, V. LENNEP, *Rom.* 3, 223. Zij beschonk haren echtgenoot met twee zonen, CONSCIENCE 2, 254*a*.

c) Met eene onstoffelijke zaak als bepaling. || De ordre des gulden vlies, waar mede hy verscheide Nederlandsche . . Heeren beschonk, HOOFT, *N. H.* 6. 't ... Aengezicht dat jck beschoncken vin Met errenst, HOOFT, *Ged.* 1, 264. Verzoek doen, van met het leven (t. w. *met lijfsgenade*) beschonken te worden, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 91. (*Hij*) was van zyn Excellentie Prins Maurits met een Kapiteynschap beschonken, BRANDT, *De Groot* 244. Den Heer Willis hoop ik eens met myne byzonderste vriendschap te beschenken, *Burg.* 611. Uwe braave famille, die altoos met een goed deel gezond menschenverstand beschonken was, *Wildsch.* 1, 158.

3) Enkele malen vindt men *beschenken* in den zin van *schenken*, t. w. met eene zaak als lijdend voorwerp. || Wy sullen u ... van als Vercieren en beschincken, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 87. Hy liet selfs alle gevangene los, en beschonk hun noch een braef stuk gelts, SOETEBOOM, *Ned. Schouton.* 509.

Afl. *Beschonken* (zie boven); in de koppel. *halfbeschonken* (zie Dl. V, kol. 1612, en ook LOVELING, *Sophie* 416); *beschenker* („De gasten ... besluiten, dat hun *beschenker* de keurlykste wynen in zyn kelder heeft, die in gansch Amsterdam te vind
V. EFFEN, *Spect.* 10, 40); *beschenking* („Zy
... Uw medelyden en so een *beschenckingh*
WESTERBAEN, *Ged.* 3, 165; thans nog i
Vlaanderen voor: drank waarop pasgetrouwd
herberg worden onthaald (*Loquela* 1, 17); *b*
nesse (bij DE DENE, *Testam.* 89).

BESCHEPEN, bedr. zw. ww. Mnl.
(VERDAM 1, 994). Van *Schepen*. In Noord-N
thans niet in gebruik.

1) In het Mnl. gebruikelijk in toepassin
inladen van goederen, en thans nog in Bel
„op een schip besteden, bij eenen stierman verh
De dag, op den welken de visschers bescheep
(t. w. *op de visschersschuiten*), heet Bes
DE BO 110.

2) Met schepen bevaren of bereizen. || S
Zuydtsche Zee van Keyser Augusto tot aen
berchte der Cimbriers ... bescheept gheworden,
Wereltb. 14*c*. Gantsch Ionien hy bevolckt,
de Griecksche Stranden *enz.*, HERCKMANS, Z

Samenst. *Bescheepdag* (zie boven onder

BESCHEREN (I), bedr. st. ww. M
sceren (VERDAM 1, 994).

1) Eigenlijk. Met een persoon, het hoo
baard als voorwerp. Scheren. Thans niet
gebruik. || Soo sal hy ... sijn hooft bescheere
6, 9. Ende hy en hadde sijne voeten niet sc
maeckt, nochte sijnen knevelbaert beschoren,
19, 24. Hanun (nam) de knechten Davids,
beschoerse, 1 *Chron.* 19, 4. Die bescheren ha
de Moniken, maer sy laeten op tsopken vand
een weynich hayrs wassen, FRANCK, *Were*
Het zwakke bloedje, dat ... waarschynlyk gee
kruin zal bescheeren (d. i. *dat wel niet*
worden), *Ned. Spect.* 5, 110.

2) Iets met een zeker deel verminderen (zi
haling). || Zy (t. w. *de onvrije huisluiden in Ge*
mogen hunne Landeryen verbeteren, mids
den Landheer vry sta, na hunnen dood, *de*
gelyk men 't noemt, *te bescheeren*, of
pand uit den huize weg te haalen, *Teg.*
Ver. Ned. 3, 184.

Afl. *Beschering* („De eerstelingen van de
ringe uwer schapen sult gy hem geven", *Deut.*

BESCHEREN (II), bedr. zw. ww., t
in het verl. deelw., dat echter door verwar
Bescheren (I) den vorm *beschoren* heeft
Van *Scheren*, zw. ww. (zie ald.), dat in
germaansch in verschillende opvattingen
bezigd.

A) *Scheren*, spannen, opspannen. Iets b
of behangen met hetgeen eene bepaling noem
verouderd. || Bescheert de Zalen wijd met
Goude-Laken, BREDERO, *Griane* 15.

B) *Scheren*, afdeelen, schikken.

1) Iets beschikken, bepalen; bij KIL. vert
praefinire, *praestituere* enz. Thans zoogoe
onbruik. || Indien hy (*de minnaar*) selfs
mocht mengben met het soet, End' al sij
vaert naer sijnen sin bescheren, V. BEAUM
Hier wordt dan plaets bescheert in tam,
dieren (t. w. *voor de ziel van een gestorven*
2, 522*a*. De Hemel heeft het dus beschore
10, 403.

— Gevolgd door eene bepaling met *to*
dagh ... die God beschoren had Tot wraec
schelmstuck, VONDEL 1, 677. De tijt, besch
hun schade, Is voor de haut, 2, 136. 't
ons bederf beschoren, 2, 447. Tot 's lichaem
heeft de hemel u (*den ezel*) beschoren, 3, 60. E
en ope plaets, tot dit gevecht beschoren, 8,

verl. deelw. attributief gebruikt. || De... dageraed ... geopend had de ... poorte, , VONDEL 2, 548. Dat hy ... dien be- od ons spelde lang vooruyt, 3, 224.

passief, gevolgd door eene onbep. wijs oorbestemd zijn om *enz.* || Derhalven ist *er rijk*) bescheert te vallen, V. D. VEEN, 3.

een persoon als onderwerp van het passief: orden tot datgene wat door een qualitatieven dt aangeduid. || Den tijt die is verschenen en herder ben van Iacobs huys bescheert, , 56.

voor iemand bestemmen, hem iets toe- zorgen.

een persoon of soms met eene zaak als ; thans verouderd (verg. onder *b*). || Een ... bescheert my dit goet leven, V. BEAU- Sout gy een die u lieft bescheeren eenig rs 2, 263 *b*. Wiens moedwil leedt bescheert en, HOOFT, *Ged.* 1, 281. Den Spanjaardt, gh doende was ... met haar onrust ende bescheeren, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 152. beschoor ... hun zulk een' ontfankenis, HOOFT, *N. H.* 329. Dat nydt en staatyver apen waaren den Spanjaardt zwaare moeite ren, 759. Ick heb sijn oudsten soon een ruyd beschoren, VONDEL 3, 297. Die ..., gy reeds beschooren hadt, ASSELIJN, 56.

meer het voorwerp is iemands *lot*, nadert tot de onder 2, *b*) genoemde opvatting. || heeft ons alreeds het deerlykst lot bescho- INTER-V. MERKEN, *Tooneelp.* 1, 287.

God, de goden, het noodlot, of eenige enmenschelijke macht als onderwerp; thans in het passief. || Sijns hertzen wensch... m, Heer, bescheeret, MARNIX, *Ps.* 21, 2. ny doch een lieven bed-genoot, CATS 1, t is een hart geschil ..., of Godt aen den s door een stale Wet, Sijn dagen heeft ijn palen vast geset, 2, 539 *b*. Wat Godt bescheert, dat moet ons vergenoegen, Dan zultghe ... Verstaen wat veste en nootlot wou bescheeren, VONDEL 8, 415. hy (t. w. *God*) 't genot van alle goedt en vergunnen moet, CAMPHUYZEN, *Ps.* De over-groote dinghen, Die hy staegh aen rt, JANSSEN, *Chr. Verm.* 25. Het lot, Dat heeft toebeschooren, Die *enz.*, ANTONIDES rdeel nu ... hoe ik het noodlot danke, eene zuster en vriendin beschooren heeft, 3, 64. Toen wist ik ... niet, wat de aarde horen, TER HAAR, *Ged.* 2, 98.

et passief, inzonderheid van het *lot* of van ot iemands *lot* behoort. || Dat mij Geen en is beschooren als den andren, HOOFT, 51. Wat lot of u noch wesen sal Beschoren, , 275 (zie ook 2, 262). Dat ongeluck en mmermeer bescheert, 2, 415. Dit ongeluck , beschoren, 2, 503. Zijn ... Priesters- n boven hem beschoren, 4, 596. Dat my beschoren; De hemel perkte 't my emming af, HILD. 5, 243. Zoo my die chts bleef beschoren, Dat *enz.*, TER HAAR, 171. Een gewisse ondergang scheen der ad beschoren! CONSCIENCE 1, 109 *b*. Is ginds de dood beschoren *enz.*, V. BEERS

van een persoon, die in eene bepaalde hoe- iemand ten deel valt. || Wat heer is my Segh wien ick dienen sal, VONDEL 2, 280. Lavinia is hem beschooren tot een vrouw, WESTER-BAEN, *Ged.* 3, 246.

Afl. *Bescheer* (zie ald.); *beschering* („Gods wil end *bescheering*", MARNIX, *Ps.* 104, 12; „Daar 't los Geval met zyn *beschering* speelt", OUDAAN, *Poëzy* 3, 459).

Samenst. *Toebescheren* (zie boven onder 2, *a*).

BESCHERM, znw., dat in de 16de en 17de eeuw voorkomt, en zoowel uit mnl. *bescerm*, onz., als uit mnl. *bescerme*, vr., kan ontstaan zijn (verg. VERDAM 1, 996). Bescherming; thans verouderd. || Ghelijck de lammeren ... Niet dencken op 't bescherm, niet dencken op 't beschut *enz.*, Z. HEYNS, *Bartas*, 2de *Weke*, 7de *Dagh* 51. Neemt mij Heer in dijn bescherm, DE HUBERT, *Ps.* 86, 2. O plaetse van bescherm, voor alle snoode vlagen, V. D. VENNE, *Sinne-mal* 5. Den Hemel ... neem u ... in zijn bescherm en hoede, ASSELIJN, *Warfusé* 55. Onder Godts bescherm, ANSLO, *Poëzy* 34. Wijl ik, in het bescharm der Neederlandze Staaten, Mijn Godts-dienst pleegen mag, J. ZOET, *Digtk. Werken* 149 (ed. 1675).

BESCHERMELING, znw. gemeensl., in het vr. ook *-linge*. Van *Beschermen*. Iemand die in bescherming wordt of is genomen. Verg. hd. *schützling*. Een woord van later tijd, ook als purisme voor *protégé*, dat bij ons zeer gebruikelijk is in de spreektaal. || Ik geloof, dat ... de weldoener altijd een zeker zwak blijft behouden voor zijn beschermeling, *K. Zev.* 1, 181. Beken, mijn vriend, dat gij een beschermeling des hemels zijt, CONSCIENCE 3, 303 *b*. Wederkeerige verkleefdheid, ... rijk ... aan zoetheid voor den weldoener en den beschermeling, LOVELING, *Sophie* 320.

BESCHERMEN — vroeger ook wel BESCHARMEN —, bedr. (en wederk.) zw. ww.; oudtijds ook enkele malen met een genitief als bepaling. Mnl. *bescermen* (VERDAM 1, 996); hd. *beschirmen*. Van *Scherm*. In de middeleeuwen op dezelfde wijze gebruikt als lat. *defendere*, zoowel in den zin van *verdedigen* als in dien van *afweren*; later alleen in eerstgenoemde opvatting, en dan hetzij absoluut gebruikt, hetzij met eene bepaling, aanduidende *waarvoor* (in de jongere taal ook *waartegen*) men iemand *beschermt*.

1) Behoeden, bewaren voor alle kwaad, t. w. met God als onderwerp. || Heere ..., Keert u tot my, en wilt mijnder beschermen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 218. Ick sal u uyt de hant des Konings van Assyrien verlossen, mitsgaders dese stadt, ende ick sal dese stadt beschermen, *Jes.* 38, 6. Bewaer, o Heer, bewaer d'onnoosle lamren koy: Bescherm oock d'Overheyd van d'Amsterdamsche vesten, VONDEL 3, 91. Bescherm, o God! bewaak den grond, Waarop onze adem gaat, TOLLENS 3, 186. Het is of ik uit de hoogte des Heeren oog beschermend op mij zie rusten, HASEBROEK, *W. en Dr.* 26.

— *God bescherme ons!* als uitroep, God beware ons! Thans verouderd. || Ay sit wat, Huysmans kyntje, hoe dus, gord bescherm is (t. w. *us*, d. i. *ons*)! BREDERO 1, 232. Wel bewaar en bescherm my, (zeide de goede ... Vrouw,) wat ... al Boeken! ... die kan myn Heer in zyn heele leven niet doorleezen, *Leev.* 8, 275.

— Met eene andere constructie die hetzelfde denkbeeld uitdrukt. || Onder u ghenade moet ick my beschermen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 222.

2) Iemand (of zich zelf) beveiligen tegen geweld aan den lijve, hetzij in oorlog of in andere gevallen. || Zijn nest, Dat hi voor overval ... beschermt, SPIEGHEL 32. 't Gebergt, Daer sich de Zwitsers in bescharmen, Wanneermen hen om oorloogh vergt, VONDEL 3, 31. Yemand ..., genoodsaakt en gedron-

gen zynde sijn Lijf, Wyf, Kinderen of Goet tegen geweld te beschutten en beschermen, v. LEEUWEN, *Rooms-Holl. Regt* IV, 34, § 11. Sooveel muyscoppers daarvoor can ick niemant beschermen, *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 148. Zij hield den arm beschermend boven het hoofd, LOVELING, *Sophie* 426.

3) Ook in ruimeren zin: iemand verdedigen, vrijwaren voor wat hem kan deren. || Ende siende eenen die onrecht leedt, beschermde hy hem, *Hand.* 7, 24. Ick stemde tot den put, om 't leven (t. w. *van Jozef*) te beschermen, VONDEL 3, 786. Haare zwakheid zelf maakt, dat wy haar liefhebben, haar willen beschermen, *Leev.* 5, 217. Verraschte deugd voor eenen geheelen ... ondergang te beschermen, 7, 6. Ben ik dan niet hier, om u te beschermen? MULDER, *J. F.* 2, 116.

— Ook met eene zaak als voorwerp, zonder persoonsverbeelding. || Op dat sij haer dwalinghe mochten bescharmen, A. BIJNS (ed. BOGAERS) 105. Eene opinie beschermen (zie v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 131 *a*).

4) Van zaken, die iemand beveiligen. || Een pels beschermt hem tegen de koude. — Dus zyn ... de ligtere Beenderen, als de Ribben, om de edele ingewanden te beschermen, BERKHEY, *N. H.* 3, 130. Hij verborg zich ... zooveel mogelijk in zijn beschermend opperkleed, MULDER, *J. F.* 2, 105.

5) Maatregelen nemen waardoor personen of instellingen worden bevoordeeld. || Een vorst die de kunsten en de kunstenaars beschermt.

— Inzonderheid in toepassing op handel en nijverheid. || Beschermende rechten, *hooge invoerrechten waardoor de concurrentie der buitenlandsche nijverheid wordt belemmerd.* — Alles te gelijk te beschermen, den landbouw, de fabrieken, den handel en zelfs den verbruiker op den koop toe, VISSERING, *Herinn.* 2, 53.

6) Iemand als zijn mindere helpen of voorthelpen door zijn invloed en gezag; men zegt in de spreektaal vaak *protegeeren.* || Heugt het u niet ..., hoe gij mij altoos beschermdet voor alle haneveererijen van stoute meisjens? *Wildsch.* 2, 252. De beschermende en eenigszins spottende uitdrukking des Hopmans dwong hem den blik te gronde te slaan, CONSCIENCE 1, 244 *a*. Aan de beschermende vriendschap van die twee uitstekende mannen had hij voortdurend de grootste verplichting, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 437. In mijne kinderjaren ..., toen hij mij troostte en beschermde, en ik zoo fier op zijne vriendschap was, BERGMANN, *Nov.* 325. Zij streelde hem de krullende haren van het voorhoofd met iets hartelijks en beschermends, alsof *enz.*, ESSER, *Twee Sproken* 47.

Afl. *Bescherm, beschermenis, beschermer, bescherming, beschermsel* (zie die woorden).

Samenst. *Beschermengel, -geest, -god, -heer, -heilige, -vrouw* (zie die woorden).

— Verder, minder gewoon. *Beschermbrief* („Int eynde van sijnen *beschermbrief* voor desen boeck", DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, XV); *beschermmiddelen*, bij CHOMEL (467 *a*), in den zin van voorbehoedmiddelen, „*medicamenta defensiva*" b. v. waardoor ontsteking van wonden wordt voorkomen; *-plaats*, ter aanduiding van een asyl („Men mag wel wenschen, dat dit eerlyk tydverdryf (t. w. *het tooneel*) na 't jammerlyk ongeluk dien Schouwburg ... onlangs overgekomen, wel dra op nieuw eene *beschermplaats* ... vergund moge worden", BERKHEY, *N. H.* 3, 680); *-plicht*, verplichting om iemand te beschermen, te vrijwaren (bij HOOFT, *N. H.* 98); *-schild*, figuurlijke uitdrukking voor *verdedigingsmiddel* („Om een nietig voorrecht te behouden werd het verpletterend werktuig der beroerten als een *beschermschild* opgeheven", CONSCIENCE 4, 280 *a*); *-wet*, waardoor de hand beschermd („Nutteloose *beschermwetten* ..., tot nadeelige represaille van andere mogendh leiding gaven", FRUIN, *Tien J.* 198); -woo welks bescherming men zich stelt („De eene plaats uit het Heilige Boek ... werd de zinn als het *beschermwoord* van het jonge gezin MANN, *Nov.* 259).

BESCHERMENGEL, znw. m., mv. Een engel die iemand onder zijne bescherm genomen; verg. hd. *schutzengel*, fr. *ange ange tutélaire.*

1) Eigenlijk. || De vrees voor den Ro zinden leer van beschermengelen *enz.* ... m men de Geestelyke wareld byna geheel va afzonderde, BILD., *Br.* 4, 161. Ik begis bijna te denken, dat ... 'er zoo een onz schermengel, even eens als een kapelletje haar zweeft, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 86.

2) Iemand die voor iemand anders als een *beschermengel* is (in de bet. 1); vaak sing op vrouwen. || Ik ... viel hem om ... ik wierd ... ten vollen verstaan; het edelmoedigen Bescherm-Engels klopte met sterk door, *Leev.* 5, 300. Dewijl ik merk da Hofman zig zelven heeft opgevoed, en een engel in haare vriendin ... heeft, *Wildsch* Omdat zij (t. w. *eene moeder*) evenzeer de van mijn onnoozelheid, als de beschermengel zwakheid was, HASEBROEK, *W. en Dr.* 10

BESCHERMENIS, znw. vr. Van *B* Mnl. *bescermenesse* (VERDAM 1, 997). Bes in de verschillende opvattingen van dit woo 17de eeuw verouderd.

1) Beveiliging tegen geweld. || Dese mende heeft ... tot sijn beschermenisse alle ... by een versaemt, COORNHERT, *Bo* Een ... wacht tot beschermenis van sijn v. z. v. NIEUVELT, *Plut.* 254 *c*. Het is zee de bie-corven met ossemest te bestrijcken: ce de wermte: ten anderen tot beschermenis v lijcke dinghen, DAVID, *Biecorf* 38. Alle vert zy t' hunner verzeekering en beschermenis .. gemaakt hebben, HOOFT, *N. H.* 496 (zie en *Tac.* 503). Die yets doet tot bescher sijn lijf, of behoudenis van sijn eer, of van is daar over niet strafbaar, v. LEEUWE *Holl. Regt* IV, 32, § 4. Dat hy ghestorven beschermenisse des Catholijcken Gheloofs, *Boëtius* XXII.

2) Hoede, voorspraak enz. || Dat ... all heure wercken ... yemanden van qualitey opeechenende ..., om onder de beschermenis vrijelijcker te mogen vuytcommen, NUMAN *gem.* 1 *a*. Aenveert onder uwe beschermenis ende onnoosel dicht, GHESCHIER, *Proefst.*

BESCHERMER, znw. m., mv. *be* Van *Beschermen.*

1) In 't algemeen. Hij die iemand o schermt, beveiligt, in zijne hoede neemt. mer van uw broêr (t. w. *van Jozef*), nu bijster vroom, VONDEL 3, 786. Neêrlands beschermer onder God (*bedoeld is Willem ger*), HELMERS, *Holl. N.* 87.

2) In bijzondere toepassingen; zoo b. v.:

a) Een beschermheilige. || De heilge Ro beschermer van uw stad (t. w. *van* WILLEMS, *Nal.* 132.

b) Een echtgenoot. || In zo eenen ma onzen natuurlyken beschermer en leidsma moeilyk ... leven, *Leev.* 1, 358. Weduwe beschermer hebben, 2, 367.

— Ironisch in toepassing op een man die eene vrouw onderhoudt waarmede hij niet getrouwd is. || Nu hij arm was, kon zij hem missen; een nieuwe beschermer deed zich op, en zij begaf zich met dezen het pad op, V. LENNEP, *Rom.* 20, 222.

e) Een hooger geplaatst begunstiger. || Dat alle Schrijvers hunne Patroon en beschermers tegen alle nijdige tongen verkiesen, POIRTERS, *Mask.* v. Den afstand, die den hoogmoedigen beschermer scheidt van den onderdanigen cliënt, V. LENNEP, *Rom.* 20, 219. De Beschermer (d. i. *de „Prins"*) van de Kamer (t. w. *van eene rederijkerskamer*), MULDER, *J. F.* 1, 60.

d) Als purisme voor *protector*, den titel b. v. van Cromwell als hoofd der Engelsche republiek.

3) Daarnaast in het vr. *beschermster*. || Weldra vond ik in mijne beschermster mijne vriendin, *Wildsch.* 2, 300. De Republiek ... moest de beschermster van Spanje zijn tegen de wassende grootheid van Frankrijk, THORBECKE, *Hist. Schets.* 6.

— Daarnaast ook het thans ongebruikelijke *beschermeres*, en in ouder tijd ook *beschermerse* (dit laatste bij VERDAM 1, 997). || Dat de Goddinne beschermersche van de stadt de selve verlaten hadde, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 50 *a*. Een leydtsvrou, ende eene beschermersse van mijnen maeghdom, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 201.

BESCHERMGEEST, znw. m., mv. *-geesten*. Alleen in de jongere taal. Verg. hd. *schutzgeist*. Een geest, een bovenaardsch wezen, dat iemand beschermt; vaak gebruikt als dichterlijk beeld. || Indien gy ... van dit tooneel des ... levens aftreed, dan zeker zult gy nog de beschermgeest myns Zoons blyven, *Leev.* 8, 75. Geef artsenyen, ô Beschermgeest! stut mijn kracht, BILD. 6, 409. Hij ... waant te zien een bovenmenschlijk wezen ...: „'k Ben de beschermgeest van den grond dien gij betreedt", HELMERS, *Holl. N.* 124.

— Vaak worden personen, die iemand beschermen, met *beschermgeesten* vergeleken. || Dan zult gy bevatten, ... dat ik u weinig minder dan myn Beschermgeest noem, *Burg.* 31.

BESCHERMGOD, znw. m., mv. *-goden*. Een god die iemand of iets (b. v. eene stad, eene landstreek) onder zijne bijzondere bescherming heeft.

— In het vr. *beschermgodin* (b. v. LANGENDIJK 2, 37).

BESCHERMHEER, znw. m., mv. *-heeren*. Een Nederlandsch woord voor lat. *patronus*, een hooger geplaatst persoon die bescherming en ondersteuning verleent aan anderen. || Het is te weten, dat in Voor-tijden de Ridderschap, ende Edelen deser Landen, Bescherm-heeren waren van Steden ende Landen, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 371. Welke koning droeg ooit met meer recht den naam van beschermheer der kunsten? HASEBROEK, *W. en Dr.* 204. Willem van Oranje achtte het niet beneden zijne waardigheid hoofdbestuurder of beschermheer (Prins) van de Antwerpsche *Violieren* te zijn, JONCKBLOET, *Gesch. d. Ned. Lett.* 2, 416. Toen ... keerde hij naar Bolonje ... terug en opende daar eene school in het paleis zijner beschermheeren, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 162.

— Ook als naam van eene waardigheid, genoemd vóór het bestuur eener instelling. || Beschermheer Z. M. de Koning.

— Daarnaast in het vr. *beschermvrouw*. || H. M. de Koningin is Beschermvrouw van deze Vereeniging.

Afl. *Beschermheerschap*, en daarnaast ook wel *beschermvrouwschap*.

BESCHERMHEILIGE, znw. gemeensl., mv. *-heiligen*. Een heilige die iemand of iets in zijne (of hare) bijzondere hoede heeft. || Een beschermheilige kiezen, krijgen, geven. — Ieder inwooner was in 't zondags gewaad; ... het was het feest der Beschermheilige deezer stad, Sainte Sophia, *Wildsch.* 3, 356.

BESCHERMING, znw. vr.; het mv. niet in gebruik. Van *Beschermen*. Mnl. *bescerminge* (niet zeer gewoon: VERDAM 1, 997).

1) Beveiliging, bewaring, hetzij door God of door menschen. || Eenen nauwen ganck ... waer in veel van hare Slaven woonen tot haerder beschermingen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 43 *c*. Bescherming in tyd van Oorlog van de Weegen en Advennes van de Dorpen op de uyterste Grensen van de Generaliteyt geleegen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 67 *a*. Bescherming en Handhaaving van de Gereformeerde Religie, *Ald.* Bescherming, bewaarnis en verseekering van den Staat, *Ald.* Wat ... moest er toch geworden zijn van dit meisje, indien de Voorzienigheid haar niet in de bescherming deezer uitmuntende Mevrouw T. gevoerd had? *Wildsch.* 5, 239. De inrigting der Republiek rustte op eene Unie, tot onderlinge bescherming in oorlogstijd aangegaan, THORBECKE, *Hist. Schets.* 2. Coco (t. w. *een papegaai*) ... (bleef) daar in die houding zitten ... met een ter bescherming opgeheven poot, BEETS, *C. O.* 143.

— In bepaalde uitdrukkingen. || Moyaal heeft al haar dinghen ... gestelt in myn's Vaders beschermingh, BREDERO 2, 121. Waar meede, Hoogh Mog. Heeren, beveelen wy Uwe Hoogh Mog. in de bescherminge van Godt almachtigh, dien Wy bidden de selve te conserveeren in goede en voorspoedige regeeringe, *Gr. Placaatb.* 5, 11 *b*. Zoud gy iets waagen, door u geheel in myne bescherming over te geeven? *Leev.* 2, 297. My ... ernstig te beveelen in de bescherming van dien Hemelschen Vader, die *enz.*, 8, 147. Wijl hij ... niet ... tegen 't leed mij in bescherming nam, TEN KATE, *Job* 13.

2) Bevoordeeling door bijzondere maatregelen, t. w. in toepassing op handel en nijverheid. || Het ... stelsel van bescherming der nationale nijverheid, VISSERING, *Herinn.* 1, 111. Wie beschermd was, wilde in den regel méér bescherming, 1, 113. Het („groote Intercours") maakte de beraamde bescherming der Engelsche scheepvaart zoogoed als onmogelijk, FRUIN, *Tien J.* 198.

3) Steun, voorspraak, ten gunste van iemand of iets. || Ook de beroemde regtsgeleerde Merlin de Douai genoot 's Konings bescherming, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 259. Geen ... die zooveel te pleiten krijgt als hij.... 't Is dat (*hij*) iets meer bezit dan wij allen — hij heeft voorspraak en bescherming, BERGMANN, *Staas* 144.

— Ook in dit geval is de uitdrukking *in* (of *onder zijne*) *bescherming nemen* zeer gewoon: iemand of iets verdedigen. || De Schryvers, die wel zo goed willen zyn, van ons (t. w. *de vrouwen*) onder hunne bescherming te neemen, *Leev.* 7, 27. Wie klassieke studie in bescherming neemt, houdt zich bezig met het genezen van 'n lyk, MULTATULI 8, 50. Een stelsel, dat zij zes ... jaren geleden niet gedacht hadden ooit in bescherming te zullen nemen, BUYS, *Stud.* 1, 395.

Samenst. In de bet. 2). *Beschermingsstelsel*, als Nederlandsche uitdrukking voor *protectionisme* („Men ging voort met het *beschermingsstelsel* toe te passen en te versterken", VISSERING, *Herinn.* 1, 121).

BESCHERMSEL, znw. onz., mv. *beschermselen*. Van *Beschermen*. Mnl. *bescermsel* (VERDAM 1, 998). Middel tot verdediging, tot beveiliging; bij KIL. vertaald met *defensio*, *munimen*, ... *tutamen*, *praesidium*. Reeds in de 17de eeuw nagenoeg verouderd. || Dat u groote duecht ... Behoort ... een beschermsel te sine Van mijnder onwijsheyt, V. GHISTELE, *Terent. Heaut.* 58. Dat de Koninklijke macht u ... aldermeest tot een beschermsel der Kercke ghegeeven is,

Hist. v. Corn. Adr. 1, 142. Struyssen, welcker huyt sy voor een beschermssel gebruycken, FRANCK, *Werelth.* 10 *a*.

BESCHERMVROUW. Zie BESCHERMHEER.

BESCHERTSEN, bedr. zw. ww. Met iemand spotten, hem voor den gek houden; thans in onbruik. || Niet zonder bescherst te worden van Heeren en Hopluiden, om 't bestraffen van andren oover zyn eighen misgank, HOOFT, *N. H.* 715.

Doet al uw best, somtijts een licht ding sal u missen:
En somtijts rolt een saeck van selven teghens gissen.
Zijn 't geesten, die alsoo beschertsen ons verstant?
HOOFT, *Ged.* 2, 240.

BESCHETSEN, bedr. zw. ww. Iets in hoofdtrekken voorstellen; thans niet in gebruik. || (*Christus*), 't hoofd der heerschappij Die David hem beschetst in zijne profeetcij, OUDAAN, *Voorschad.* 16. De Bisschop Eunorius ... beschetst de ziel te zijn een onbelichaamde selfstandigheid, OUDAAN, *Agrippa* 176.

Afl. *Beschetsing* (OUDAAN, *Agrippa* 176).

BESCHEUREN, bedr. zw. ww., waarvan *bescheurd*, dat soms voorkomt in den zin van „met gescheurde kleederen, berooid" (zie V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 155 *b*; 2, 191 *a*).

BESCHIETEN, bedr. en ook onz. st. ww. Mnl. *bescieten* (VERDAM 1, 998). Van *Schieten*.

A) *Schieten*, met wapenen.

1) Met geschut, hetzij pijlen of kogels, naar iemand of iets schieten, iemand of iets daarmede aanvallen. || Om smorghens zeer vroech de stadt van Mechelen te bescieten, DE POTTRE, *Dagb.* 101. De schutters hebben hem wel bitterheyt aengedaen, ende beschoten, ende hem gehaet, *Gen.* 49, 23. Wat hem dan noch is te veer, Beschiet hij (t. w. *Cupido*) met sijn vlug geweer, HOOFT, *Ged.* 1, 168. Noch laeten de beschote wallen Van krijgelheyd den moed niet vallen, VONDEL 3, 19. Aanstonds gingen wij dat fort beschieten, en het duurde maar kort, of wij namen het in, LOOSJES, *Buism.* 4, 316. Eene batterij ..., waaruit de cortine ... zoo nadrukkelijk beschoten werd, dat er reeds ... des namiddags eene wijde bres in dezelve was, BOSSCHA, *Held.* 2, 223. Baron Chassé gaf ... bevel om Antwerpen met bommen en gloeiende kogels te beschieten, CONSCIENCE 4, 348 *a*.

— Bij figuurlijke toepassing. || De pijlen daer het Lot In sijn verbolghenheidt u meede sal beschieten, HOOFT, *Ged.* 1, 181. Dus lange was mijn' borst belegert en beschoten Van angst en sorgen, VONDEL 3, 25.

— Bij vergelijking ook in toepassing op dieren die venijn spuwen. || Blinde Aspissen ... Beschieten met haar gif gewijde Majesteyt, OUDAAN, *Toneelp.* 24.

2) Vandaar: op iets mikken, iets bedoelen, trachten te bereiken. || Opdat we ... Uwe eer en onze zaligheit Bedoelen mogen en beschieten, F. DE HAES, *Sticht. Ged.* 138.

— Spreekw. || D'een beschiet, D'ander geniet (d. i. *men doet zijn best voor iets, en een ander behaalt het voordeel*), CATS 1, 506 *b*.

3) Door te schieten iets raken; thans weinig of niet meer voorkomende. || Ick peil een wijsheit, zonder grout: 'k Beschiet een' top, van geenen Reus te treffen, VONDEL 4, 532.

— Inzonderheid *zijn doel, zijn wit, zijn oogmerk beschieten*: treffen. || Ducht Appolloos pijl, die wis zijn doel beschiet, V. 'S GRAVENWEERT, *Il.* 1, 6.

— Zeer gewoon in figuurlijk gebruik, en dan bijna gelijkstaande met *zijn doel bereiken*. || 't Alwijs beleit Beschiet ... Zijn oogmerck, VONDEL 7, 668. Men moet ... van alle hout pijlen maecken, om een eerlick wit te beschieten, DE BRUNE, *Bank.* 1, 300. Dat onze dichter hier op gedoelt, en zyn wit beschoten hebbe, is niet duister uit zyne gedichten te ramen, V. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Oudaan* 66. Dat ... de wysheit Gods door my haer wit beschiet, DE DECKER 1, 179. Nooit zult ge uw wit beschieten Met onbeleefdheid, LANGENDIJK 2, 383. Men zegt dat Mopsus haer ten huwlyk heeft gevraegt, En dat hy mogelyk zyn wit wel zal beschieten, V. EFFEN, *Spect.* 10, 231. Dus moest gy toonen dat gy 't heldenwit beschiet, FEITAMA, *Tooneelp.* 1, 390. O Mensch! die nooit uw wit beschiet! FOKKE, *Verz. W.* 1, 278.

4) Vandaar: bereiken, raken; in ruimere toepassing. || Dat prachtigh hof, Wiens naeldepunt Godts hof beschiet, VONDEL 3, 779. Den wreeden Mahomet, die Christus grens beschiet, 7, 621. Schoon 't onvolmaakte geen volmaaktheit ooit beschiet, HOOGVLIET, *Abr.* 214.

Wie iet geduurzaems zoeckt, die heff' zijn hart omhoogh.
Men kan niet zekers hier beschieten met ons oogh.
VONDEL 6, 604.

B) *Schieten*, oprichten, zich doen uitstrekken.

1) Eene ruimte afdeelen door een of meer beschotten; zoo b. v. als term in den scheepsbouw.

2) Iets, dat als een oppervlak wordt gedacht, met iets overdekken, bezetten, bekleeden. || Eer dat de koude vorst met gront-ijs al het Y Beschiet met schots op schots, BREDERO 2, 47. Last ... om de vensters, die met staende yzers waeren bezet, met vele en zwaere dwarsyzers naeder te beschieten, BRANDT, *De Groot* 214. Siet daer, hoe dat den glinsterende marmer U voorhoofd met een gladde schors beschiett, JONCTIJS, *Rosel. Oochies*, n°. IX. De met glas beschoten galerij der veranda, TEN BRINK, *Rom.* 4, 52.

— Ook met datgene, waardoor iets bedekt wordt, als onderwerp. || Het mosch dat wand en stijl beschiet, HOFDIJK, *Helene* 22.

— In toepassing op het bevaren van de zee met schepen. || Zo ver 's Lants vloot de vrye zee beschiet, G. BRANDT, *Poëzy* 3, 312 (verg. VONDEL 6, 732).

3) Inzonderheid, als term in de bouwkunde: iets met planken, met paneelwerk, bekleeden. || Een beschoten wand, V. KEIRSBILCK, *Timm.* 51. — Wynant schoont sijn kleeren boven alle dingen, Niemandt moet gaen op sijn beschoten zalen *enz.*, VISSCHER, *Brabb.* 58. Van den vloer des huyses tot aen 't dack der wanden, beschoot hyse van binnen met hout, 1 *Kon.* 6, 15. De voorschreven poorte voltoyt sijnde, wert ... gheheel dicht met plancke beschooten, *Beyts e. Voortg.* 21, 250 *b*. Hier bewaart men het (t. w. *het zout*) in houten digt beschooten Lootsen, BERKHEY, *N. H.* 2, 888. De wanden, tot bijna een mans hoogte met donker eikenhout beschoten, waren hooger op gewit, MULDER, *J. F.* 1, 20.

4) Van het aangezicht, in het passief: met bleekheid overtrokken worden; alleen in de volkstaal, en niet algemeen in gebruik. || Wat was meneer uwes papa beschoten, toen uwes mama hier onder de aarde werd gebrocht. De man zag zoo wit as een doek, PIERSON, *Mériv.* 1, 33.

5) Van den slaap, die de oogen als het ware befloerst. || Een dunne slaep beschoot noch nauwelijex mijne oogen, Of *enz.*, VONDEL 2, 389. Haere oogen alle bey' van vaeck beschoten waeren, 2, 537. Haer oogen, effen wat beschoten Van vaeck *enz.*, 3, 815. Zo dikwyls hare oogen wat beschoten waren, sprong zy gedurig, zeer verschrikt, uit hare sluimering op, *Burg.* 588. Eens op een' nacht, dat zijne oogen even beschoten waren *enz.*, FOKKE, *B. R.* 2, 207.

— Ook intransitief, met de oogen als onderwerp. || Door die ingespannenheid ... zouden mij ... welhaast de oogen beschieten, FOKKE, *B. R.* 4, 225.

Mijn oog beschiet, maar droomend ziet
Het enkel bloed en lijken!
TER HAAR, *Ged.* 1, 246.

n een persoon: in een lichten slaap
t slaperighe mensch die was daar al
EDERO 1, 145. Sy lach en was bescho-
Dat de nooddwang der natuur ... haar
f uur, Of noch minder, doet beschieten,
zy 3, 499. Herinneringen ... die, toen
was geraakt, nog bij haar verlevendigd
enen droom, LOOSJES, *Buism.* 4, 106.
, opschieten, voortgaan.
en, gedijen, vooruitgaan. || Je moest
t vroeger opstaen, dan zouje wat meer
je braien, ASSELIJN, *Stiefmoer* 5. Alsoo
l gehoopt ... wordt den aenteelt (t. w.
... eerst ter degen wat beschieten sal,
Dagverh. 2, 470. Hij beschiet niet veel
mand die onbruikbaar is, die niet voor-
op Marken: *Taalgids* 4, 198).
ter belang hebben, iets beteekenen, be-
in onbruik. || Ten is maer een brief
ingen, die niet te beduyden noch te
hebben, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 155.
e indaginge anders niet te beschieten,
ketters wederom int lant te krijgen,
ook 1, 82 en 1, 302). Draeg-je maer
Dat off Fluweel, off Caffa heet, Off
en Ring, off yet, Off anders, dat niet
Flucx *enz.*, BAARDT, *Deugdensp.* 205.
l opleveren, baten, helpen; thans ver-
lheden die niet en beschieten Maer den
lschen God verdrieten, V. D. MUELEN,
8. Dewijle uyt de rapporten ... ver-
melcken der schapen soo weynigh schijnt
nz., V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 564. Wat
schieten, Schoon ik besta te gieten Een'
n bron? ANSLO, *Poëzy* 287.
t-Vlaanderen in toepassing op gewassen:
n voortbrengen". || Het koorn heeft dit
schoten. Het koolzaad heeft sedert lang
beschoten als nu, DE BO 111.
l behalen, winnen; thans verouderd. ||
ooit by u gewonnen of beschoten?
Verl. Zoon 59 (*de oudste zoon spreekt*
r).
hieting, *beschot* (zie die woorden); *be-*
ndaar *Onbeschietbaar* (zie ald.); *beschiet-*
k in den zin van *behangsel* (BOEKEN-

ETING, znw. vr., mv. *beschietingen.*
en.
ten in de bet. A). Het beschieten, t. w.
|| De beschieting van de stad duurde
r.
ten in de bet. B). Het bekleeden met
ij overdracht concreet: beschotwerk (zie
K, *Timm.* 51).

JN, znw. onz. Van *Beschijnen* in den
zen (zie VERDAM 1, 1000). Mnl. *bescijn*
ewijs; thans geheel verouderd. || 't En
ven de possessie toone eenigh beschijn,
echtelijck bescheyt, V. OUDENHOVEN,
dr. 329.

JNEN, bedr. st. ww. Van *Schijnen.*
(VERDAM 1, 1000). Op iemand of
van licht of een lichtgevend voorwerp
dat die schaduwe Petri voorby gaende,
eschynen, ROECKX, *Gheestel. Steen* 233.
achtigh ben, om dat my de sonne heeft
ogl. 1, 6. Duyck in den donckren poel,
benen kuyl, VONDEL 2, 389. Magh de
er beschijnen *enz.*, HUYGENS 1, 675.
die geen straal van daglicht ooit bescheen,
lon IX. Dit aandoenlijk tooneel, dat flaau-
welijk door een zwak kaarslicht beschenen werd, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 430. De ... toren, met zijn hoogen spits, door het schelle licht der morgenzon beschenen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 13. Dertig jaren zijn daarheen, Sinds mij 't eerste licht bescheen! LEDEGANCK 26. Laat Uw licht mij niet langer beschijnen! TEN KATE, *Job* 26.

— In verschillende figuurlijke toepassingen. || Ghe ... hebt ... Bescheenen met den glans van uw goedaerdigheyd Ondanckbre en danckbre, VONDEL 3, 58. Gij, door 't redelicht beschenen, *enz.*, HELMERS, *Ged.* 2, 90. 't Plekjen, door geen Hoop beschenen, STARING 1, 29.

— In de 16de eeuw wordt de onbep. wijs soms gebruikt als znw. in den zin van *licht*, *schijnsel* (verg. VERDAM t. a. pl.). || Ghy en meucht dat hemelsche beschynen Niet winnen met eeren, maer met pynen, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 131.

— In West-Vlaanderen heeft dit ww. den vorm *beschingen.* || De zon beschingt de aarde, DE BO 111. De ... zeeduinen die door de maan beschongen waren, *Ald.*

Afl. *Beschijning* („Onder de *beschyning* van het vriendelyke licht dat Godt is", LUYKEN, *Br.* 2).

BESCHIJTEN, bedr. en ook wederk. st. ww. Mnl. *besciten* (VERDAM 1, 1001).

1) Eigenlijk. Iemand of iets bevuilen door er op te schijten. || Met kinderen te Bedd te gaen, Is om bescheten op te staen, HUYGENS 1, 711.

— De gebiedende wijs in verwenschingen, inzonderheid wanneer men iemand het zwijgen oplegt. || Beschijt u Broec ende swijght al stil! *Veelderh. Gen. Dicht.* 116. Houdt u back-huys, ende beschijt u, want ghy weet niet wat ghy al klapt, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 77. Loopt schelmen dat ghy jou beschijt, BREDERO, *Jerol.* 8.

— Spreekw. zegsw. || Ik vrees, hy zal de Galg noch beschyten (d. i. *hij zal nog aan de galg komen*), *Gew. Weuwenaar* 3, 9.

— In de volgende spreekw. zegsw., die aanduidt dat een slecht mensch ook anderen zoekt te bederven. || Bescheten coeyen, diet al wilt beschijten, A. BIJNS (ed. BOGAERS) 149.

— Het verl. deelw. staat als bnw. in den zin van *smerig*, niet fraai, niet oprecht gemeend en derg. || Dickwils een bescheten vrede, Met een houwelick bedeckt, Stelt partijen weer te vrede *enz.*, HONDIUS, *Moufe-schans* 405. Een bescheten commissie (in België: eene gemaakte boodschap).

2) Oneigenlijk. Iemand bedriegen; ook bij KIL. met *bedriegen* gelijkgesteld. || Den Duyvel zou gheern den Necker beschijten, *Hand. d. Amour.* A a 4 *a.* Elck meende hy had gevangen den baers, Sy bescheten malkander sonder aers, VISSCHER, *Brabb.* 17. Hy sie slechs wel toe dat hy hem niet en beschijte, want van henlieden en coemt schier niemant ... onbedroghen, FRANCK, *Wereltb.* 89 *d.*

— Het verl. deelw. in praedicatieve uitdrukkingen: bedrogen, gefopt, verlegen. || Ick sal lelijck hier van daeg bescheeten staen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 248. Legt het jou leeven met geen Gekken aen, Gy komt er altijd bescheeten meê uit, *Gew. Weuwenaar* 3, 19.

— Ook in toepassing op het bezoedelen met ketterij. || Als hy slechts hem drije dagen laet vande kettersche spinnecoppe beschijten, DAVID, *Spinnec.* 54.

— Inzonderheid in toepassing op het onteeren en verleiden van vrouwen door valsche trouwbeloften. || Datse heurlie hebben laten beschijten, Ende niet wel onderhouden mijn doctrijne, OVID., *Conste d. M.* 89. Sy en zal niet ophouden voor datse bescheten is, *Hand. d. Amour.* C c 3 *b.*

BESCHIK, znw. onz., het mv. *beschikken* zeldzaam. Van *Beschikken*; bij KIL. vertaald met *dispositio, et gubernatio, regimen*. Thans in onbruik.

1) De daad van iets te ordenen, te regelen. || Myn goet es noch van cleenen bescicke. Wy zyn onlancx ghehuwet, EVERAERT 205. Wat ... hier geschiet, En is van mijn beschick of van mijn voorstel niet, CATS 2, 239 *a*. Bedenkingen ..., die ... Baker in 't Engelsch heeft geschreven, en door mijn beschik in onze moedertaal zullen komen, DE BRUNE, *Jok en E.* 352.

Die mueren die waren aen elcken cant ...
Van viercanten steenen reyn van beschicke.
DE ROOVERE, *Pays ende Orl.* 17.

— Gevolgd door eene bepaling met *over*: het bestuur over iemand of iets. || Ook zouwde de Landtraadt ... 't beschik hebben oover der gemeine middelen zaamelaars, en ontfangers, HOOFT, *N. H.* 761. (*De Graaf*) van Oostervant ... die ... Jongkvrouwe Aleid het minste beschik over 's Lands zaaken misgunde, WAGEN., *Vad. Hist.* 3, 322.

2) Bij overdracht: datgene wat men beschikt, bepaalt; beschikking die men neemt. || By berichting, ontfangen op alle beschikken van hun gedaan *enz.*, HOOFT, *N. H.* 1150.

3) Inzonderheid in toepassing op de ordeningen van God, van het noodlot. || Door 't beschic der Goden, v. MANDER, *Bucol.* 23. Tegen dat beschick (t. w. *van God*) en dient 'er niet geseyt, CATS 2, 568 *b*. 't Eewige beschick van Gods voorsienigheit, HUYGENS 1, 316. Wat magh ick Gods beschick verklagen? 1, 536. 't Noodlot en beschick des hemels, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 3. Hoe weldadig is niet een beschik des Hemels, welk *enz.*, OCKERSE, *Charact.* 2, 165.

4) In een ongunstigen zin: de daad van allerlei dingen te willen beredderen, als het gevolg van bemoeizucht. || Is yemant vol beschicx, vol klaps, en onderwints, Die hekelt *enz.*, CATS 1, 227 *b*. Hoe quaalyk het betaamde, zich te veel beschiks aan te neemen, in een' regeering, die andren bevoolen was, HOOFT, *N. H.* 1122. 't Beslag, 't beschik, 't bedryf, en woelen, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 268. Wat had zy een beschik en bereddering, *Blank.* 2, 207. De bij enkele Vrouwen plaats hebbende neiging, om ... een zeker beschik uitteoefenen, eenen meesterachtigen toon te voeren, FOKKE, *De Vrouw* 2, 106.

5) De beschikking *over* iets, de macht, de vrijheid om er van gebruik te maken. || Zoodanigh beschik (t. w. *gebruik der geldmiddelen*) doet de Soldaten muiten, DE BRUNE, *Jok en E.* 144. Ook zou hy het volkomen beschik hebben over de inkomsten der Vikaryen, WAGEN., *Vad. Hist.* 14, 329. Dat de Gewesten 't beschik over 't Krygsvolk ... aan zig behouden hadden, 15, 32. Nu hadden de rentmeesters ... alleen het vrije beschik over die ... vruchten, FOKKE, *Verz. W.* 4, 92.

Samenst. *Lotbeschik* („Gedwee, gelaten, en van 't *Lotbeschik* voldaan", BILD. 7, 174).

BESCHIKAL, znw. gemeensl., het mv. *beschikallen* komt niet voor. Iemand die alles wil beschikken, redderen, een bemoeial. || Dat er geene puntiger huishoudster, ja geen grooter moedertjen beschikal is ... dan mijne Zuster, *Wildsch.* 2, 366. Ga, waar men de hulp van zulk een' ontijdigen beschik-al van noode heeft, v. D. PALM, *Sal.* 6, 225.

BESCHIKBAAR, bnw. Van *Beschikken* met *-baar*, en gelijkstaande met fr. *disponible* („emprunté du lat. scolast. *disponibilis*", HATZF.-DARMEST.). Van personen of zaken waarover men kan beschikken, die nog niet voor een bepaald doel in beslag zijn genomen.

1) Van zaken. || Er is in dit gebouw niet veel beschikbare ruimte meer over. De beschikb van een fonds (d. i. *die rente welke sie kapitaal behoeft gevoegd te worden*). — ongetwijfeld beschikbare gelden om ze op plaatsen, CONSCIENCE 1, 344 *a*. Dat de la ... nu ... vooruit kan weten wat ... hij heeft en wat zijn vrij beschikbaar eigend v. LIMB. BROUWER Jr., *Akbar* 75.

— In praedicatieve uitdrukkingen. || Wa brengen hangt minder af van den tijd, die schikbaar hebben, dan van de wijze waarop beschikbaren tijd gebruiken, VISSERING, *Here* (*De Koning*), die persoonlijk de middele jaarlijks beschikbaar stelt, 3, 250. Het mo van het Nut wezen voor de gansche kin jeugd van het volk onderwijs beschikbaar QUACK, *Stud.* 35. Indien hij zijn vaartuig knechts ... voor hen beschikbaar hield, *J. F.* 2, 122.

2) Van personen. || Indien er in die nog een lid moet gekozen worden, stel ik beschikbaar. — Maurits bracht ... alle b troepen bijeen, om haar (t. w. *de stad*) zo te ontzetten, MULDER, *J. F.* 1, 11. Hij of zij (t. w. *eene pleegzuster*) juist thans b wezen zou, LOVELING, *Sophie* 121.

BESCHIKKEN, bedr. en onz. zw. *Schikken*. Mnl. *bescicken*, niet zeer gew VERDAM 1, 1000); hd. *beschicken* (*D. Wtb.* 1

A) **Bedr.**

1) Iets ordenen, regelen; ook gezegd va het noodlot. || Ick salt so beschicken dat g betaelt sult zijn, MEURIER, *Form. miss.* 76 heeft alles wel beschickt, BREDERO 3, noodlot dit bestuurt, geen menschelijck b VONDEL 2, 429. Ten aanzien dezer laatste zijn wij veelal gewoon de eerste oorzaak, die en beschikte, voorbij te zien, v. D. PA 6, 23. God beschikte het anders, VEEGE *Stud.* 2, 263. 't Is wel! ... ik ben nie mijn weldaden op te dringen: beschikt h mekaar, zooals jelui 't goedvindt, *K. Zev.* Zoo Hij (t. w. *God*) anders beschikt heeft, MULDER, *J. F.* 1, 180.

2) Iets regelen in antwoord op een verz beschikking daarop nemen. || Hun verzo waarop door de Staten van Holland den 5 1625 is beschikt, G. DE VRIES, *Holl. Noora* Op dat verzoek om gratie heeft de Koning beschikt.

3) Iets in gereedheid brengen, ook met e lijke zaak als voorwerp; thans verouderd. || daer eene plaetse beschickt, voor de Arke *en* 8, 21. Gy beschickt de duysternisse, ende nacht, *Ps.* 104, 20. De Heere nu beschic grooten visch om Jona in te slocken, *Jona*

— Spreekw. *De kruiken beschikken*, „h maken van alles wat tot een goed feestmaal (DE VRIES, *Waren.*, blz. 130); daarna ook gebruik. || Ick meende van avond de kru fraytjes te beschicken, En daer komt de bo en breeckt ons vreucht an sticken, *Schynh.* je moet met jou beyden de kruycken beschic miesters hylick gaet t'avont voort, HOO 2, 288. Dat gy met Salomè, en uwe Na De kruyken koomt beschikken, OUDAAN *Treurigh.* 74.

— In de Zaanstreek in toepassing op he brengen van de fijne wasch. || De boorden chetten beschikken, BOEKENOOGEN 54.

4) Iets teweegbrengen, tot stand brenge voeren, volbrengen; thans in Noord-Neder

|| Hy ... onthalsde hem met sijn eygen hant. hickt zijnde, quam hy wederom aende Tafel RLERS, *Beschr. v. Leyd.* 322. Dat een gees- Met zang of spel haer man verquickt, Als h huyswerck is beschickt, ANNA VISSCHER, 70. Dit werd beschikt in anderhalf uur, HOOFT, 58. Writsert nam 't aan, dat hy dit tegen ou beschicken, BREDERO, *Moortje* 35. Wat te beschicken Het geen u is belast? VONDEL Dat allerkleenste lid (t. w. *de tong*) beschickt te saken, 3, 64. Mijn boodschap is beschickt. iu tijd te keeren, 3, 513. De vrouwen ... n groote zaecken, 7, 88. Hij beschikte een tussehen ... Philips en zijne nicht Isabella egouwen, CONSCIENCE 4, 232 *b*.

rschaffen, bezorgen, leveren; met eene be- den datief. Thans nagenoeg verouderd, doch ERMANS (*Bijv.* 31) vermeld in den zin van t.

t eene stoffelijke of onstoffelijke zaak als . || Venus eud' haer soon, Die elck op zijnen hicken zijnen loon, D. HEINSIUS, *Poëm.* 47. heeft mijn arm my heyl beschickt, ende mmigheyt die heeft my ondersteunt, *Jes.* 63, 5. r dit beschickt (t. w. *dat zij wordt bebab-* lat heeftse licht te gissen, CATS 2, 263 *a*. r terstont wat spijs beschicken, Om desen rst een weynich te verquicken, HOOFT, *Ged.* Het behaagt my den ... lezer eenige ... lezer waarheid hier ter plaats te beschikken, NE, *Wetst.* 1, 2. Elk wort zijn plaets be- NTONIDES 1, 83. Dierhalven wel wenschte, ons per eerste gelegentheyt ... een bael s doeck condet beschicken, V. RIEBEEK, 2, 306. Het (*boek*) was my naauwelyks of ik heb het ... geleezen, V. EFFEN, *Spect.* Dat ... in deselve (t. w. *zekere huizen*) ten den voor een geringe prys Huys-vesting aan hikt werd, DE BRUYN, *Reizen* 1, 46 *b*. 't Soet water beschikken 'er (t. w. *te Constantinopel*) emakken, welke *enz.*, 1, 73 *a*. Dat de Ouders rypen, met hoe weinig beleid en uitgaaf zy douzyn aartige kinderen het huis aangenaam maaken, en voor ziel en lichaam gezondheid m, *Blank.* 1, 121.

t een of meer personen als voorwerp. || Be- ick hem ien treuseltjen, ick kreegh ten ien ryer Voor mijn makelredy, W. D. HOOFT, *ly* 7. De Ouders ... beschicken hem een ende brengen hem ten houwelijcken staet, *W.-I. Voyag.* 5, 11 *c*. Myn Vriend vroeg ik hem niet een hupsch ... jongeling ... nen beschikken, om ... het tafel dekken ... neemen, V. EFFEN, *Soect.* 6, 53. De graven en en van Namen beschikten haar ... eenige en, CONSCIENCE 4, 218 *a*.

ederk. — In het Mnl. wordt *hem bescicken* oor: zich tot iets gereedmaken; vandaar nog België het als bnw. gebruikte deelw. *beschikt*, n van: besloten (iets te doen), maatregelen genomen hebbende. || Ik ben beschikt van p reize te gaan, DE BO 111.

IE. — Zich van iets of van iemand naar n bedienen, en ook wel: de macht of de id daartoe bezitten (vaak als purisme voor en); meestal gevolgd door eene bepaling t eene zaak als bepaling. — *a*) Eigenlijk. || beschikken over huis, of buiten, zoo als at, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 209. De grootere heid van den woordenschat waarover zy be- konden, MULTATULI 8, 53. Zij beschikte over mijne daden, maar wist dat mijn verstand ze afkeurde, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 201. Thans beschikte hij over al de uren van den dag, LOVELING, *Sophie* 274. En zij, die sinds maanden over geenen cent meer had beschikt, tastte in den zak ... om *enz.*, 377. Zij is meerderjarig; zij beschikt aldus over haar fortuin, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 101.

— Enkele malen gevolgd door eene bepaling met *van*, waarschijnlijk als gallicisme. || Zoo Elfriedes hart ... Beschikte van haar hand *enz.*, Vr. BILD. 1, 33 (zie ook 1, 44). Nu spreek Heer! hoe wilt gij Beschikken van mijn lot? HOFDIJK, *Bloem. d. W.* 51.

b) Niet zelden nagenoeg hetzelfde als *bezitten*. || Hij beschikt over een groot vermogen, over groote talenten.

c) Soms als omschrijving voor: in ontvangst nemen. || Morgen kunt gij over het geld beschikken. Over het bedrag zal per quitantie worden beschikt.

d) De beteekenis *zich bedienen van iets* gaat soms over in die van *eene bestemming aan iets geven*. || Hij heeft over het geld beschikt ten voordeele van de armen. — Wat! ... hebje, zonder voorkennis van je voogd, over je hand beschikt? *K. Zev.* 4, 347.

e) Eene beslissing omtrent iets nemen. || Het wisselvallig lot had er anders over beschikt, CONSCIENCE 4, 282 *b*. Eene aaneenschakeling van voorvallen, door eene ongehoorzaamheid begonnen, beschikte over mijn leven, BERGMANN, *Staas* 67.

2) Met een persoon als bepaling. || Indien gij nog iemand noodig hebt, kunt gij gerust over mij beschikken. — Het zal wel 't laatst van December worden, eer wij over hem beschikken kunnen, *K. Zev.* 4, 169. Schroom dan niet, over mij te beschikken, 4, 306.

Afl. *Beschik*, *beschikal*, *beschikker*, *beschikking*, *beschikzaam* (zie die woorden); *onbeschikt*, in West-Vlaanderen in den zin van: kwalijk (bij iets) schikkende, voegende (zie *Loquela* 10, 36) („Alsoo dese plaetse seer rouw ende *onbeschickt* was, is hem bevolen ... te vertrecken", PETRI, *Seraph. Sterrenh.* 4, 952); vandaar als bijw. *onbeschiktelijk* (DAVID, *Spinnec.* 293); *beschikkig*, een zachtere naam voor *bemoeiziek* („Ik ben zo wel wat *beschikkig*, en regt in myn element, als er zo wat te bezorgen, en zo wat uit te deelen valt", *Blank.* 1, 54).

BESCHIKKER, znw. m., mv. *beschikkers*. Iemand die iets ordent, regelt, beraamt. || Dat daervan den principaelsten eersten aenvoerder ende beschicker van alles is geweest voorsz. schaepwachter Hendrick Hendricksz., V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 258. De eenheid van denkbeeld, die voor den kunstzin der beschikkers van het repertoire getuigt, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 113.

— Inzonderheid in toepassing op God die alles bestuurt. || Een ... Opperste Beschikker van ... aller stervelingen lot, V. D. PALM, *Sal.* 1, 194. Den hoogsten Bevorderaar en Beschikker van alle geluk, 7, 17.

— Het vr. *beschikster* is in de Zaanstreek de naam voor eene vrouw die van het „beschikken" der wasch haar beroep maakt (BOEKENOOGEN 54).

BESCHIKKING, znw. vr., mv. *beschikkingen*. Bij VERDAM, STALLAERT en KIL. niet vermeld. Meermalen als purisme voor *dispositie*.

1) Ordening, regeling, in 't algemeen. || Dat heldhaftigheid en schrandere beschikking, in het voeren van den krijg, van het hoogste belang zijn, V. D. PALM, *Sal.* 7, 273. Ik voorzie het al: de beschikkingen van den maaltijd zullen mij worden opgedragen, V. LENNEP, *Rom.* 4, 97. Daar zullen wij de wapens uitdeelen en de laatste beschikkingen maken, MULDER, *J. F.* 2, 199.

2) Vandaar: besluit, waarbij iets geregeld wordt. || Het is ... een wijze beschikking, dat de boozen even

goed en dikwijls beter slapen dan de goeden, *K. Zev.* 3, 326. Hare slaven, maar die ... den droom van vrijheid aan hare beschikking te danken hebben, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 167.

3) Als term in zaken van recht en bestuur. Uiting van iemands wil, besluit, en ook datgene wat besloten, bepaald, wordt. || Hij overleed zonder eenige beschikking gemaakt te hebben. Eene ministerieele beschikking. — Alle besluitsels, beschikkingen, en ordeningen, uitgegaan seedert de laatste beroerten *enz.*, HOOFT, *N. H.* 678. Alle ontervingen, giften, beschikkingen, gaaven tussen de leevenden oft ter zaake van de doodt *enz.*, 1021. De lastbrieven, waar by aan yemandt d'onderzoeking oft beschikking oover ingezeetenen van Hollandt, Zeelandt, oft Vrieslandt, bevoolen was, 1098 (kantt. *dispositie*). Dat de Kerkbesturen ... geene beschikkingen kunnen nemen omtrent onderwerpen, waarvan de bezorging hen niet uitdrukkelijk ... is opgedragen, *Besl. v.* 16 Aug. 1824, *Stbl.* 45.

4) Het beredderen van allerlei zaken, in frequentatieve opvatting. || Er was den volgenden dag (op het Kasteel) eene geduchte beweging, een zonderling geloop en gedraaf en eene beschikking, KIST, *Eikenh.* 1, 95.

5) Als term in de nijverheid. Het gereedmaken van een oven tot het bewerken van metaalerts, en bij overdracht ook concreet als naam voor het erts met de daarbij gevoegde smeltmiddelen (zie de aanhaling). || Onder den naam van b e s c h i k k i n g verstaat men het erts, waarbij — om het daarmee vermengd gangsteen beter te doen smelten — in meerdere of mindere mate zoodanige vloei- of smeltmiddelen zijn gevoegd, als dit oogmerk naar wensch bevorderen, KUYPER, *Technol.* 1, 21.

6) Macht om over iets naar goedvinden te beschikken. || Ik kan u het geld niet geven, want de beschikking daarover heb ik niet.

— *Tot iemands beschikking*, in verschillende transitieve en intransitieve uitdrukkingen. || Al zijne aanteekeningen heeft hij tot mijne beschikking gesteld. Hij is ter beschikking gesteld van den gouverneur-generaal. Ambtenaar ter beschikking. — De krijgsbenden, die tot hunne beschikking stonden, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 24. Dan waren alle de hulpbronnen dezes Lands tot des vijands beschikking, 27. Hadde ik eene gansche week tot mijne beschikking, het zou mij waarschijnlijk naar wensch gelukken, CONSCIENCE 1, 349 *a*. Wat ik heb is te uwer beschikking, en ... ik (zal) u alles afstaan, BERGMANN, *Staas* 162. De Meulenaere ... had Tist laten weten, dat hij te drie uren te zijner beschikking was, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 22.

Samenst. *Wilsbeschikking* (zie ald.).

BESCHIKZAAM, bnw. Van *Beschikken* in verschillende opvattingen. In Noord-Nederland niet in gebruik.

1) Geneigd zich te schikken, volgzaam. || Wel onderdanich te zijn, ende beschicksaem, DAVID, *Biecorf* 24.

2) Iets regelende, beschikkende; in de

Afl. *Beschikzaamheid* („Goddelijcke *beschicsaemheyt* der Kerckelijcke dinghen ende ordinantien", DAVID, *Spinnec.* 148).

BESCHILDEREN, bedr. zw. ww. Van *Schilderen*. In het Mnl. niet aangewezen.

A) In schildering voorstellen; oneigenlijk: beschrijven. Thans in Noord-Nederland onbekend. || U de valsche ende verwaende saligheydt te beschrijven, ende te beschilderen, ten eynde *enz.*, DE BUCK, *Boëtius* 110. Indien Godt sich self inde heylighe Schrift beschildert hadde als een strenghe Rechter, COORNHERT 1, 89 *d*. Den wegh der Deughden die effen licht ende lustigh is beschildert sy (t. w. *de logen*) voor krom, swaar ende lastigh, 1, 306 *d* (zie ook 1, 311 *b* enz.). Jemand ... die ... door ketters in-blasen soo leelijck beschildert is, en soo veel geleden heeft, VILSTER, *Arg. d. Kett.* 3, 102.

B) Met schilderwerk bedekken; ook oneigenlijk: met kleuren versieren. || Als de lent het lant beschildert, Dat van kruit en bloemen zwelt, VOLLENHOVE, *Poëzy* 419. De ondergaande zon beschildert de avondwolken met duizende kleuren, KIST, *Eikenh.* 1, 28.

— Dikwijls in het verl. deelw. || Deze ... Vaartuigen zyn overal zeer cierlyk verguld en beschilderd, DE BRUYN, *Reizen* 1, 79 *b*. Deze houten beelden zijn van binnen hol, en van buiten beschilderd, V. HEMERT, *Lekt.* 1, 108. Een prachtige koetswagen, met wapens ... beschilderd, V. LENNEP, *Rom.* 1, 176. Beschilderde vazen, VOSMAER, *Amaz.* 41. Het ... behangsel, beschilderd met niet onaardige bergachtige landschappen, BEETS, *C. O.* 58.

— In de volgende plaats als latinisme: *acu pingere*, borduren. || Hun breede bandelieren, beschilderd met de naald, BILD. 1, 197.

Afl. *Beschildering*, de handeling van het beschilderen („In het vertrek stonden, benevens eenige verfpotten en borstels, ook vele houten voorwerpen, die eene nieuwe *beschildering* schenen te wachten", CONSCIENCE 3, 47 *a*).

BESCHILDWACHTEN. Zie SCHILDWACHT.

BESCHIMMELEN, onz. zw. ww. Van *Schimmelen*. Schimmelig worden, bij KIL. vertaald met *mucere*, *mucescere*, waarvan *beschimmeld*, *mucidus*.

1) Eigenlijk. || Die inkt is beschimmeld. Als dat eten nog langer bewaard wordt zal het beschimmelen. — Al het broot dat sy op hare reyse hadden, was droogh ende beschimmelt, *Jos.* 9, 5. De pruyck is vuyl bemorst Van swarte slangen, die vocht uytslaen en beschimmelen, VONDEL 2, 609.

2) *Beschimmeld* heeten allerlei voorwerpen die oud en onfrisch zijn geworden. || Een ghelapten Roock, daer Luther ... een ... ouden, beschimmelden lap op geset heeft, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 265. Beschimmelde Pergamenten en vermufte Zegelen, BEEKHEY, *N. H.* 1, VI. Ziet hy eens wat bleek, dan komt Hullemans pot voor den dag, en alle de beschimmelde flesjes uit den hoek, *Leev.* 1, 18. Beschimmelde folianten, waarvan de titel verloren was, BERGMANN, *Staas* 55.

— Ook van personen. || Die edele ende heylighe Susanna, onder de handen der beschimmelde boeven, DAVID, *Waersegghe*r 80.

3) Van geld wordt schertsenderwijs gezegd dat het *beschimmelt*, wanneer het gedurende langen tijd wordt opgepot. || Zy is oud en lelyk, en heeft alleen verre Neeven en Nichten, die hó zo graag het beschimmelde geld eens van stof zouden ontdoen (*er staal* doen), *Blank.* 2, 19. Van Beveren laat geen enkelen dukaton in zijne kist beschimmelen, GIJSB. HODENPIJL, *W. v. Bergen* 2, 116.

> Al is 'et prysens weerd syn goed niet te verquisten,
> Is 't daerom wel dat 't geld beschimmelt in uw kisten?
> DE MEYER, *Gramsch.* 141.

4) Minder vaak van onstoffelijke zaken: lang aanhouden, oudbakken worden, of reeds lang tot het verledene behooren. || Spier, ... Daer Themis grijs en afgeslaeft Bekommert sit, en 't pleyt beschimmelt, VONDEL 3, 32. Wat wert niet opgehaelt Van lang beschimmelde en gesletene ongelijcken? 9, 697.

5) In verschillende streken (o. a. in West-Vlaanderen en in Gelderland) is *beschimmeld* in gebruik voor *beschaamd*, *verlegen*, in Vlaanderen ook wel voor *dom*. || Dan 't is onnoodigh dat iek dit (t. w. *iets onserbaars*) dus altemael verhael, Want jy souter

himmelt wesen, jy kael-kinnetjes altemael, OOFT, *Jan Saly* 40. Ge zijt nog niet beschim- *in Vlaanderen gezegd tot iemand die nogal is*: CORNELISSEN, *Antw. Idiot.* i. v.).
Beschimmeling („stoffen ... die voor *beschim-* uiterst vatbaar zijn", *Alb d. Nat.* 1879, 194).

SCHIMMEN, bedr. zw. ww. Van *Schim*, . Thans verouderd.
igenlijk: beschaduwen. || 't Ousterf'lyck boom- t. w. *in het paradijs*) meer hun hayr niet eschimmen, VONDEL 2, 24.
56 beschijnen, dat er bij het licht veel schaduw is.

Zon! ey dalet soet en flaeuw achter u bruyne [kimmen, ...
Doch u flickerend gesicht my van ter sy beschimmen, lieve koelt met warmte sy vermenght.
Amst. Pegas. 159.

p eene plaats aanwezig zijn en die als het der zijne hoede nemen (verg. BESCHADUWEN). || e na mijnen tijt zou Memphis Throon be- n, En als een ... God dit aardsch Toneel men, VONDEL 1, 97 (*Pharao spreekt*).

SCHIMPEN — vroeger was ook de vorm MPEN gewoon —, bedr. zw. ww. Mnl. *bescim- pempen* (VERDAM 1, 994); hd. *beschimpfen*.
let een persoon als voorwerp. Iemand bespotten, n lachen; meestal in zeer ongunstige opvat- Dese was onder de drie helden met David, de Philistijnen beschimpten, 2 *Sam.* 23, 9. de Koningen beschimpen, ende de Princen hem een belacchinge zijn, *Habak.* 1, 10. Alle gen hoorden oock de Pharizeen, die geltgierigh ende sy beschimpten hem, *Luc.* 16, 14 Daer doen en keeck, Beschimpt, bestruyft, bedot, , CATS 1, 260*c*. Een, die hy lang beschimpte, den tuin dorst leiden, VONDEL 8, 381. Rome hempen, ANTONIDES 1, 6. Ghy sult van eerst ts niet doen dan my beschimpen, OGIER, *Geck* 28. (*Hij*) dorst de hopliën van Vitellius pen, LANGENDIJK 1, 36. Dat mannen van ... op het tooneel ... geestig beschimpt en en werden, GEEL 149.
let eene zaak als voorwerp, t. w. iets dat op soon betrekking heeft. || Lacht al die droomen w. *van Jozef*): beschimpt zijn wetenschap, . 3, 744. Eene hartstocht, die ik dus lange, smading .. hebbe beschimpt, *Burg.* 305. Dat sch mijner vaderen in het graf nog zou willen pen, HASEBROEK, *W. en Dr.* 91. Een anders oof te beschimpen ... is ver van deugdzaam, HUET, *Fant.* 1, 51. Hij die voorwerpen en eerdienst gewijd, ... beschimpt, *W. v.* *a.* 147.
eer oneigenlijk in de volgende plaats, als n van *logenstraffen*. || Het schaatren van de Beschimpt haar houding en gewaad, BILD. 7.
Beschimping (zie ald.); *beschimp* („ten *be-* staen", HUYGENS 1, 151); *beschimper* *nnator, irrisor, convitiator*", KIL.).

SCHIMPING, znw. vr., mv. *beschimpingen*.
smadelijke bejegening; met het mv. in den zin rschillende uitingen daarvan. || De beschim- Moabs ... ende de scheltwoorden der kinderen s, *Zeph.* 2, 8. Ziende, dat sy nog met be- ngen, nog met dreigen den ... Spanjaard be- kost *enz.*, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 230. d staat berisping en beschimping kwalijker n, die zelve misslagen genoeg begaat om *enz.*, PALM, *Sal.* 1, 110. Gij hebt uw jong leven .. de beschimping der ... menschen ... ver- CONSCIENCE 1, 160*b*.

BESCHITTEREN, bedr. zw. ww. Tegen of op iets schitteren; beschijnen, bestralen. Thans in onbruik. || Al wat de goude Son beschittert en bestraelt, BREDERO 3, 18. Der Britten helm, beschittert van de son, VONDEL 2, 614. De glinsterende Son, die hem so menigmalen ... heeft met sijn heete stralen Beschitterd, STARTER 189. Toeng' als een morgenstar beschitterde dees werelt, G. BRANDT, *Veinz. Torq.* 33.

BESCHOEIEN, bedr. zw. ww. Van *Schoeien*.
1) Als term in de waterbouwkunde. Een grond keeren door er een houten wand tegen op te richten, meestal bestaande uit ingeheide palen met eene bekleeding van planken. || Den 31 dito wierdt gheresolveert, alsoo de nieuwe Fortificatien door den ghestadighen reghen dapper in vielen, het selvighe met Palen te beschoeyen, *Begin e. Voortg.* 15, 53*a*. 't Moerassig land (wierd) gehoogd, Met balken digt beschoeid, V. MERKEN, *Germ.* 52. Terwijl men jaarlijks voortging met sommige kleine grachten te beschoeijen, en anderen, waarvan de beschoeijingen verteerd waren, met gemetselde wallen te voorzien, V. D. PAAUW, *Ververseh.* 27. Zoo ver de Berkel vloeit, Zou' ieder boord met hout beschoeid, STARING, 1, 120.
2) Als timmermansterm. Den voet of het onderdeel van eene deur, een venster enz. bekleeden met eene plank (V. KEIRSBILCK, *Timm.* 50). In Noord-Nederland weinig of niet in gebruik. || Eene deur beschoeien, DE BO 111.
3) Bij dichterlijk gebruik: met iets bezetten. || Een speelpop ... Met perlen ... beschoeit, met goud en diamanten, DE DECKER 1, 209.
Afl. *Beschoeiing*.

BESCHOEIING, znw. vr., mv. (bij overdracht) *beschoeiingen*. De handeling van het beschoeien, en bij overdracht datgene waarmede het geschiedt.
1) In de waterbouwkunde. Paalwerk, waartegen, aan de zijde van den grond die gekeerd moet worden, eene planken bekleeding is aangebracht. || De gordinen der bolwercken ... hebben ... teghen het invallen haer beschoeyinghen, S. STEVIN, *Sterctenbouw.* 3. Het opmaken der oevers van de onderscheidene grachten, door gemetselde wallen in plaats van houten beschoeijingen, V. D. PAAUW, *Ververseh.* 47. De beschoeiing van den dijk ten behoeve der haringbuizen bleef ten laste van de Rijp, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 536. Beschoeijingen worden gemaakt bij houten bruggen tot vorming der landhoofden, ... en tegen den oever eener haven, om daardoor den steil opgaanden grond te stutten, PIJTAK 28.
2) In andere toepassingen. || De staanders (van eene stelling) ... worden geplaatst ... op den straatvloer, en dan verzekerd door eene beschoeiing (fr. *patin*) van pleister, beton enz., V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 342.
Samenst. *Beschoeiingspaal*, die voor beschoeiing gebruikt wordt (zie b. V. PASTEUR-NOOT 1, 93).

BESCHOFFELEN, bedr. zw. ww. Voorkomende als afl. van *Schoffelen*, slenteren. Over, door iets heen slenteren. Thans onbekend. || Nu wort de stad bezien; ... Bekruist, betrentelt, en beschoffelt aller wegen, *Honigb.* 2, 34.

BESCHOFT, bnw., bij KIL. vertaald met *compositus*, *decens*, en anders niet bekend dan in de afl. *onbeschoft* (zie ald.). In de volgende plaats heeft *beschoftheid* den zin van *onbeschoftheid*, en is misschien eene drukfout. || De smaad, door zyne baldadige beschoftheid my aangedaan (*iemand wordt onbeschoft bejegend door een bediende*), V. EFFEN, *Spect.* 6, 52.

BESCHOLPEN, bedr. zw. ww. Van *Scholpen* (zie ald.). Golvend bespoelen. || Italien, dat naest

by ons gelegen Van onse golven werd bescholpt, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 96 (VIRG., *Aen.* 3, 397: *proxima quae nostri perfunditur aequoris aestu*).

BESCHOMPEN, bedr. zw. ww. Bijvorm van *Beschampen* (zie ald.). Thans onbekend. || Dat ick, ofschoon mijn oogh-merck is geweest de mis-slaghen van onse Eeuw over den beeckel te haelen, noyt mijn penne gespitst heb om yemand in het besonder te beschompen, BODECH. BENNINGH, *Oorlofd.* IV.

BESCHOOIEN, bedr. zw. ww. Van *Schooien*, gaan, loopen (zie ald.).

1) Begaan, over iets loopen (zie de samenst. *landbeschooier* onder BESCHOOIER). Thans in onbruik.

2) Begaan, in den zin van: zich met iets bezighouden, zich met iets inlaten. || Daer zijn menschen, die veel te schaffen hebben, daer weynich haer bevolen is, Ontijdinge moeyals, die 't alle willen beschoyen, en over al zich in-steken, DE BRUNE, *Bank.* 1, 302.

3) Begaan, in den zin van: verkrijgen, als term in den bierhandel: opdoen en leveren, t. w. in toepassing op bieren die van elders komen (verg. BESCHOOIER). || Dat van nu voorts aen alle sware inlandsche gebrouwen bieren alleen op de Delfsche Kaye op de Oude-sijts wester voor-burghwal . . . beschoyt sullen werden, *Handv. v. Amst.* 180 *a*. Dese Brouwers, of de ghene die 't beschoyt, Of die het sluycken 's nachts, BREDERO, *Jerol.* 31. Hier beschoit men andre tonnen Als de brouwer brouwt te Lonnen, VONDEL 6, 148 (*Scheepskroon behaelt door Joan van Galen*).

4) Iemand iets bezorgen, verschaffen in allerlei andere toepassingen. || Om de Leer Van zijn gepreeckte woordt, haer milder te beschoijen, STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 148. Doe 'shemels Heer de volkeren verstroyde En elck sijn plaets ordentlijck beschoyde *enz.*, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 66.

Afl. *Beschooier.*

BESCHOOIER, znw. m., mv. *beschooiers*. Thans verouderd.

1) Iemand die loopt, zwerft over het land, in de samenst. *landbeschooier*, landlooper. || Onsuyvere Landt-beschoyers, ende rappe Rabauwen, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 148.

2) Iemand die iets bezorgt, levert. || De Gildeknegt geniet, . . . als Beschooijer van de Houtskoolen, die de Gildebroeders opdoen, een stuiver van de ton, WAGEN., *Amst.* 2, 446 *a*.

— Inzonderheid voorkomende in de samenst. *Bierbeschooier* (zie ald.).

BESCHOPPEN, bedr. zw. ww. Van *Schop* (hoeveelheid aarde op eene schop). Met schoppen aarde bedekken. || Dat mijn oogen . . . so bedect met tranen, als hen herde ghebeenten met aerde wel beschopt waren, V. BERESTEYN, *M. Aurel.* 173 *a*.

BESCHORSEN, bedr. zw. ww. Van *Schors*. Met eene schors bekleeden; inzonderheid in het verl. deelw. Thans in onbruik.

1) Eigenlijk. || Uw beschorste leên (*bedoeld zijn de boomen in een bosch*), V. MEREKEN, *Germ.* 447.

2) Bij dichters niet ongewoon in toepassing op gepantserde krijgslieden. || 't Hejr beschorst met ijs're korsten (t. w. *harnassen*), HOOFT, *Ged.* 1, 311. Heel in glinstrent stael beschorst, ANTONIDES 3, 45. Beschorst met borstpantzier en beukelaren, 3, 66.

3) In ruimer toepassing: onder iets bedekken, verbergen (zie OUDAAN, *Poëzy* 3, 522).

BESCHOT, znw. onz., mv. *beschotten*. Van *Beschieten*. In het Mnl. niet zeer gewoon, althans bij VERDAM niet voorkomende.

A) *Beschieten* in de bet. B).

1) Planken bekleeding, b. v. van eene sluisdeur; ook zeer gewoon in den zin van *muurbeschot*, de bekleeding van een muur, van de plint af tot op de hoogte van den rug van een stoel: *lambriseering* (verg. V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 23). || Het beschot der zaal, van een kostbare en in Nederland toen nog weinig bekende houtsoort, was van kunstig snij- en beeldwerk voorzien, V. LENNEP, *Rom.* 7, 132. Boven het houten beschot . . . hingen de beeltenissen van eenige der doorluchtigste voorouders, CONSCIENCE 4, 35 *a*. Bedek de naakte muren met beschotten, HASEBROEK, *W. en Dr.* 135.

— Figuurlijk voor: datgene waarmede iets bekleed is, het omhulsel, het uiterlijke. || Alwaer hy niet den hemel, en wat daer boven is, maer het vergult en beschot der dinghen, die hier om leege liggen, hem voor oogen stelde, DE BRUNE, *Embl.* 207.

— In de volgende plaats, naar het schijnt, in toepassing op de bleekheid waarmede iemands gezicht is „beschoten". || Die wijs waende zyn mids zyn bleeck beschot, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 86.

2) Houten afscheiding, b. v. tusschen verschillende vertrekken. || Planken beschot; traliën-beschot; beschot dat men kan opslaan en wegnemen, V. KEIRSBILCK, *Timm.* 51. — Herry was achter een dun beschot geset, daer hij dit volcq altemael cost hooren spreecken, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 225. Een kamer blotelyk door een houte beschot van andere vertrekken afgezondert, V. EFFEN, *Spect.* 10, 29. Oude koeijen krijgen dit gebrek veel door achteruitslaan tegen de koes of andere harde beschotten, BEEKHEY, *N. H.* 8, 35. De kegelbaan, die . . . met een planken beschot . . . omzet was, V. LENNEP, *Rom.* 2, 45. Ik was op den trap: daar is een reet in 't beschot: ik keek er door, 4, 24. Het dunne beschot, 't welk haar van haar buren scheidde, *K. Zev.* 5, 297. Een beschotje, dat de grens aanwees tusschen vreemde bezoekers van 't kantoor, en de gelukkigen die er thuishoorden, MULTATULI 8, 286.

3) Bij overdracht: hout, t. w. van eene soort die voor *beschotten* gebruikt wordt; thans onbekend. || Hy . . . maeckte hem (t. w. *een afgod*) een hooft van beschot, MOERMAN, *Clein Werelt* 71.

B) *Beschieten* in de bet. C).

1) Het gedijen, het voordeel dat van iets komt; bij KIL. vertaald met *proventus*, *incrementum*, . . . *augmentum*; gewoonlijk in toepassing op de opbrengst van veldvruchten, inzonderheid van graan. || De oogst is kleen van beschot dit jaar, DE BO 111. De boonen geven wel beschot, *Ald.* Dit jaar gaf de rogge veel stroo maar weinig beschot. — Mochten de zomervruchten al van de droogte geleden hebben, het winterkoren scheen zij toch niet te hinderen. Wel verkreeg men minder stroo, doch het beschot was des te beter, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1867, blz. 86. Vergeet niet . . . digt gewas en rijk beschot . . . van Ceres af te smeeken, D. J. V. LENNEP 250.

— Bij oudere Belgische schrijvers heeft *beschot* eene veel ruimer toepassing. || U woorden en gheven gheen beschot, DE ROOVERE, *Pays ende Orl.* 5. Gheeft ons de gaven des gheests vul crachtich beschodt, DE CONINCK, *Lofz.* 110. Ziet der Inghelen broot een spyse vul beschodts, 138. God verleene de waerheyt vele beschodts, 198.

— Spreekw. *Klein beschot om groot ravot*, veel geschreeuw en weinig wol.

2) In België heeft *beschot* ook de beteekenis: voldoening, behagen. || Zijn beschot in iets hebben of nemen, DE BO 111. — Wij (hadden) er ons beschot in te zien hoe men een ding kan verdraaien en vergrooten, *Biekorf* 1892, 33.

3) Soms wordt de beteekenis zeer moeilijk te om-

|| Niet ick, maer al dat sondich beschodt in mi woont, *Gentsche Sp.* 196. Is Abraham e, door zijn wercken Rechtueerdich geworden beschodt *enz.*, 234.
n de bet. B). *Beschottig*, in West-Vlaan-orkomende in den zin van „groot beschot " („Dat is *beschottig* graan", *Loquela*

nst. In de bet. A). *Beschotwerk*, schotwerk, rk (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 381).
tweede lid. *Binnenbeschot*, waarvan b. v. *chotploeg*, bij v. RIEBEEK (*Dagverh.* 3, 61) onder timmergereedschap, en dus eene soort af.

CHOTELEN, bedr. zw. ww. Van *Schotel*, slot. Ongeveer hetzelfde als *grendelen*. Thans . || De desperate Menschen ... sluyten ende en ymmer so dicht alle de Poorten ende Spe-aerder Herten *enz.*, BAARDT, *Deugdensp.* 393.

CHOUW, znw. onz., zonder mv. De daad te beschouwen, ook passief: het gezicht van l. *bescouw* (VERDAM 1, 1003). Thans onbe-Stort ons uwen gheest in, soet van be- Want sonder uwe hulpe ist al verloren, *Sp.* 334. D'oogen zijner beminde, door uw daar van (t. w. *van zijn eigen gezicht*), ogen ... bewegen, DE BRUNE, *Jok en E.* 341.
schouw nemen op of *van iets*, iets in oogen-nemen, er op letten. || Statelike persoonen en 'er beschouw van willen nemen, DE BRUNE, *E.* 77 (ook 122). Dat iemant al heur doen , als by 'er te dege beschouw op neemt, ... enkele Apery zal bevinden te wezen, DE BRUNE, 2, 37 (zie ook 2, 102; *Jok en E.* 135, 9).

CHOUWEN, bedr. zw. ww. Van *Schou-*l. *bescouwen* (VERDAM 1, 1003).
n, waarnemen (zonder het begrip van gezette). Thans verouderd. || De oogen des Heeren alle plaetse, beschouwende de quade, ende de *Spreuk.* 15, 3. Al die dit huis beschouwt, u over desen Verlaten hoop, HOOFT, *Ged.* (*Voor 't Weeshuis te Weesp*). Den kreis van en ... schanssen; Van waer het platte velt ligh wort beschouwt, 1, 313. 't Slot: dat ... out Op 's bergs verheve kruyn, van weder-schout Een' baere Zee, VONDEL 2, 493. Dat bochtigh is tot het geen d'oogen beschouwen, NE, *Wetst.* 1, 211. De Knaep ... kan ..., zyn leet beschout, geen einde aen 't leet be-1, F. DE HAES, *Verl. Zoon* 27. In het mid-r Huizen ... beschouwt men een ongeloofelyk n swaare Dommen, Koepels, en Minarets, -toorns, DE BRUYN, *Reizen* 1, 72 *b.* (Wij) ons weder op weg, nemende cours vlak over len van Ellersveld als over een zee, konnende geen land beschouwen als ... de Wolfsbaken, 45, 351 (a⁰. 1740).
plettend, aandachtig iemand of iets bezien. || herte op hare vestinge (t. w. *van Zion*), ret onderscheydentlick hare palleysen, *Ps.* De Watergoôn bemoscht beschouwen haer ert, VONDEL 2, 182. Koom hou de toorts ht, Op dat ick desen gast beschou in 't aen-2, 411. Dat ik, ... het slaapend kind met heele ziel beschouwende, ... eenige traanen *Leev.* 6, 201. In zulk eenen heerlyken avond, e ontzachlyke tooneelen der Natuur beschouw, De vader ... roept, de waar beschouwend: erd koper is 't!" LAURILLARD, *Ernst en*

figuurlijk verband, ook in toepassing op het onstoffelijke, waarbij het begrip van *bezien* overgaat in dat van *beoordeelen*. || Men neem de moeite van zo een Sinjeur in de oeffening van ... zyn ampt aandagtelyk te beschouwen, v. EFFEN, *Spect.* 3, 14. Deeze sympathiseerende wys van gevoelen, en beschouwen, *Leev.* 4, 294. Uwe ... manier van denken en beschouwen, 7, 99. Beschouwt daarentegen de deugdzame hoop des regtvaardigen, ... hoe blij en onbezorgd kan hij zich in die hope toegeven! v. D. PALM, *Sal.* 1, 228. Hij moet elk afzonderlijk deel leeren beschouwen in verband met andere deelen en met het geheel, VISSERING, *Herinn.* 3, 154.

— *Op zich zelf beschouwd*, buiten verband met iets anders. || Met een verstandige kritiek snijdt de Uitgever hier en daar iets weg, dat reeds, op zich zelf beschouwd, ... lam of aanstootelijk was, GEEL 117.

— *Wel beschouwd*, eigenlijk als bijstelling, wordt bijna eene adverbiale bepaling. || Neen — de Kalverstraat moet niet verbreed, want wel beschouwd is dat „dringen" 't prettigst van de zaak, MULTATULI 8, 101.

— *Iets* (ook *iemand*) *op de keper beschouwen*: zeer nauwlettend (zie KEPER). || Op de keper beschouwd, heeft dat boek niet veel waarde. — Hy is ... een rondom braaf Man. Hy mag op den keper beschouwd worden, *Leev.* 8, 113.

— *Iets uit een bepaald oogpunt* (*van een bepaald punt uit*) *beschouwen* (verg. Dl. X, kol. 2321). || Dat die verstandige Vrouw de zaak uit het waare oogpunt beschouwt, *Leev.* 6, 23. Uit dit oogpunt beschouwd, heeft het verdichte verhaal inderdaad eene historische waarde, GEEL 104. Daar zijn Kinderrampen! Klein en nietig, van onze pedante hoogte beschouwd, maar *enz.*, BEETS, *C. O.* 9.

— *Iets in een bepaald licht beschouwen*. || Dat men, de zaak in dit licht beschouwende, er een ... goede oplossing van zonde kunnen geeven, *Leev.* 5, 57. Mooglijk ... beschouwt gy uwe ziekte in een wat te somber licht, 7, 124.

— *Iets van eene bepaalde zijde*, *van een bepaalden kant beschouwen*. || Gy ... zyt zo gelukkig, dat gy altoos alles van de goede zyde ... beschouwt, *Leev.* 8, 47. Een kunstenaar, die haar (t. w. *de kunst*) niet van hare ernstige zijde beschouwt, KNEPPELH. 10, 199. Het onderwerp ... wordt van alle kanten beschouwd, maar ook niets anders dan dat onderwerp, BUYS, *Stud.* 1, 422. Beschouw het ding eens van een anderen kant, PIERSON, *Mériv.* 1, 57.

— Iemand *beschouwt* men met zekere gevoelens: men heeft een zoodanig gevoelen over hem als door die bepaling wordt aangeduid; thans weinig meer in gebruik. || Ik (beschouw) hem met de grootste verachting, *Leev.* 4, 281. Een Man, dien gy ... met hoogachting beschouwt, 8, 347.

4) Iemand of iets aanzien, rekenen als datgene wat uit eene bepaling blijkt; thans meest gevolgd door eene bepaling met *als*, of voorafgegaan door een bijwoord als *zoo* of *hoe*.

a) Met een of meer personen als voorwerp. || Zulken, die zy, in wat opzicht ook, boven hun beschouwen, *Leev.* 7, 20. Zy zyn Beuzelaarsters, maar zy willen niet als zodanig beschouwd zyn, 8, 44. Ik beschouwde my zelf ... als een origineel verstand, 8, 317. Hun gilde werd als eene broederschap van ligtzinnigen beschouwd, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 488. Den man, dien hij als een voor hem zeer gevaarlijken maat beschouwde, SLEECKX 16, 39.

b) Met eene zaak als voorwerp, inzonderheid in eenige min of meer vaste uitdrukkingen. || Medelyden ... heb ik ook met hem, en beschouw het als een pligt, *Leev.* 5, 244. Een volk, dat ... strengheid van zeden als den grondslag van den Staat beschouwde, GEEL 168. Koloniale waren, die als ter

sluiks ingevoerd werden beschouwd, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 224. Hoe toen ... elke vergoelijking van het gedrag der ... Belgen als eene soort van landverraad werd beschouwd, 2, 331. Dat hij ... met ... den voorzitter der commissie in naauwere aanraking was gekomen, beschouwde hij als een voorregt, 2, 353. Elke gedachte voortaan te onderdrukken, die in strijd mocht wezen met wat zij als haar plicht ... beschouwde, *K. Zev.* 4, 368. De maatregel ... moest beschouwd worden als te zyn genomen in 't belang der armen, MULTATULI 8, 55. Hoe het (ministerie) den toestand van het land in waarheid beschouwt, zal eerst later blijken, BUYS, *Stud.* 1, 414. Ik beschouw dit als een heilig offer aan de kunst, VOSMAER, *Amaz.* 124. Dat hij verder over eene zaak, die hij als afgedaan beschouwde, niets meer wilde hooren, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 53.

5) Het tegenw. deelw. *beschouwend* wordt soms opgevat als tegenstelling van *handelend*, *practisch*, en dus in den zin van *bespiegelend*, *theoretisch*; in de middeleeuwen had het ook eene mystieke beteekenis (*contemplativus*) (zie VERDAM 1, 1004), en deze komt ook nog thans wel voor. || Geen werkje in de proef- en beschouwende Natuurkunde, BERKHEY, *N. H.* 3, 77. Hij was meer praktiesch dan bespiegelend en te vurig van aard voor beschouwende verrukking, VOSMAER, *Amaz.* 118.

6) Iets of iemand nagaan, keuren, soms ook bekeuren, t. w. ambtshalve; oudtijds een zeer gebruikelijke term, en vaak met het deelw. in den vorm *beschouwen*. || Welcke water-schepen tweemael des Jaers ... by den Burgermeesteren en Schepenemeesteren sullen werden beschouwen, *Keuren v. Leyd.* 39. Niemant sal ... eenigh hoy binnen dese Stadt moghen lossen ..., ten zy hy alvorens 't selve hoy hebbe laten besien ende beschouwen door den gesworen Keur-meester van 't hoy, 54. Soo wanneer ... eenigh persoon van een quetsure ... doot blijft, sal de Schout 't doode lichaem by Schepenen doen beschouwen, ende daer van kennisse nemen, 251.

— Inzonderheid met betrekking tot dijken, weteringen, slooten en derg. || Ten eynde de wateren deser Stede, op de voorsz. diepte, mogen werden onderhouden, sullen alle de selve canalen en grachten tweemael des Jaers ... by deser Stede meesters Metselaer ende Timmerman ... beschouwen werden, *Keuren v. Leyd.* 37. Ordonnantie op 't beschouwen van de greppelen, rioolen en uytwateringen etc. omtrent den Nieuwen-Hout, *Keuren v. Haerlem* 1, 190 (a°. 1751). Zij hebben het regt, om den genen, wiens sloot niet behoorlijk ... van slootvuil gezuiverd bevonden wordt, te bekeuren en vuil te schouwen, waarvan men dan zegt: hij is beschouwen, hij is vuil, BERKHEY, *N. H.* 9, 20. Zij verzochten ... dat dijkgraaf en heemraden van hunne dorpen alle dijken binnen hun gebied mochten beschouwen tot wat tijden zij oorbaar ... mochten oordeelen, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 274. Het bewaren, beschouwen en onderhouden van de zeedijken, 489.

— In figuurlijke toepassing. || Mijne jongste afmaeling van den aenslagh op Vlissingen, ... welk deel mijner brabbelingen jk ... aen U Ed. Gestr. zond, om geschouwen en beschouwt te werden, HOOFT, *Br.* 3, 235 (a°. 1636).

7) Als term bij de zeevisscherij. Eene som krijgen als zijn aandeel in de opbrengst van hetgeen gevangen is. || Dagelijks komen hier ... sloepen binnen met ... kabeljaauw en andere visch.... Er zijn sloepen, die in 4 dagen tot *f* 1100 „beschouwd" hebben, *Haarl. Cour. v.* 2 Maart 1869.

Afl. *Beschouwer*, *beschouwing* (zie die woorden); *beschouwelijk*, vroeger wel gebruikt voor *theoretisch* („Zoo met betrekking tot zedenlijke (d. i. pr*waardoor het gedrag der menschen wordt* als tot *beschouwelijke* waarheden", v. HEME 5, 15); *beschouwenis* („De warachtighe *be nisse* der eewigher glorien, die God bereyt he ghetrauwen dienaers", ROECKX, *Gheestel. St beschouwig*, in denzelfden zin als *beschouwel* konnen haar (t. w. *de philosophie*) hier algemeene delen begrijpen, te weten in de *be* en zedige, die van eenigen Werkelijke genoe DE BRUNE, *Wetst.* 2, 289).

BESCHOUWER, znw. m., mv. *be* Hij die iets beschouwt, t. w. met gezette a

1) Met betrekking tot iets stoffelijks dat n Als de beschouwer (t. w. *van een kunstwerk* éénen blik overzien zal, GEEL 232. Platen den minst kieschen beschouwer doen blozen, 7, 47.

2) Met betrekking tot iets dat geheel of onstoffelijk is, en dan overgaande in den onderzoeker, beoordeelaar. || Daaden ..., de bedaarde beschouwer der Menschelyke n stomt, *Leev.* 8, 334. De geheele Natuur aandachtigen beschouwer, dat er een alm Wezen bestaat, *Wildsch.* 5, 344.

BESCHOUWING, znw. vr., mv. *wingen*. De daad van iets te beschouwen.

1) De daad van iets te bezien, meesta bijbegrip van oplettendheid. || Een voorwer de weijdende beschouwing des gezichts op ten, OUDAAN, *Arnob.* 63. Ik verraschte ... Moeder ... in de ... stille aandagtige be van dat ... Boompje, *Leev.* 8, 226. Alles kunstig en zeldzaam is in de meeste Cabinett ... ter mijner beschouwing, *Wildsch.* 2, ik bij de eerste beschouwing veel had va voudigen marskramer, v. LENNEP, *Rom.* 3, was rondom de groep heengegaan en stond verzonken in de beschouwing, VOSMAER, *A*

2) De daad van iets onstoffelijks gade te overwegen, te beoordeelen.

a) Eigenlijk. || Het talent, dat .. zich verdiept in de beschouwing van zijn eig GEEL 57. De slotsom van deze ... oppervl schouwing, 193.

— In verbale uitdrukkingen. || Ik zal dit p beschouwing laten. — Zoo als de ... on zich als van zelve aan mij opdeden, heb ik beschouwing en in behandeling genomen, *N. Dichtb.* II. Onze redevoering ... heeft van bedenkingen ... buiten hare beschouwin BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 180.

— Met een bnw., aanduidende in welken welk oogpunt men iets beoordeelt. || Een re of geleerde, en een dichterlijke beschouwin voorwerp, GEEL 111. Voor eene al te op beschouwing behoort men zich te wachte *Stud.* 2, 450. In den boezem van den leerli ... strijd gevoerd tusschen christelijke be en hartstochtelijke liefde voor de natuur *Stud.* 164.

b) Bij overdracht. De vorm waarin me hoe men iets beschouwt, beoordeelt; met oratie ... begon met beschouwingen over d van de poëzy der Grieken op hunne g BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 408. In zijn zijne beschouwingen over de tekstk Cicero ontwikkeld in zijne inleiding voor van *enz.*, 3, 435. Men zal aan deze be noch menschenkennis noch scherpe waarne ontzeggen, VISSERING, *Herinn.* 3, 263. antwoord van den minister ... kan op d

an dien redenaar niet den minsten invloed
, BUYS, *Stud.* 1, 478.
adienstige, min of meer mystieke, over-
|| Zy (t. w. *monniken*) staen de werelt
m tot beschouwingen hun zinnen te begeven,
R 1, 149.
ring, inspectie; thans nog als historische
Ende sal van nu voortaen de beschouwinge
rantgereetschap, gheschieden in Junio, *Keu-*
Leyd. 73. De opdracht van het beheer en
uwing der dijken aan een algemeenen dijk-
aan de dorpsschouten een deel hebben ont-
an de baten *enz.*, G. DE VRIES, *Dijks-*
36.
ns ook in den zin van: het keuren dat iets
oldoenden staat is. || Gehouden te zijn, 't ge-
nen de eerste veerthien dagen, naer de gedane
inge, naer behooren te beteren, *Keuren v.*
. Dat de Huurders ... de voorsz. Woning en
uit alle ordinaire en extraordinaire beschou-
zoo van banwerken, wateringen als wegen
ouden, BERKHEY, *N. H.* 9, 64.
nst. In de bet. 2). *Beschouwingswijze* („Men
grofzinnelijkste *beschouwingswijze* hebben,
in de geschiedenis der kunst ... den invloed
ieuigheid te erkennen", BAKH. V. D. BRINK,
187; „De breede *beschouwingswijze* van zijn
vriend bezat iets aantrekkelijks", TEN BRINK,
48).
tweede lid. In de bet. 1) en 2). *Zelfbe-*
(„Hetzij gij in de laatste jaren uwe knieën
nog hebt kunnen zien, of dat gelukkig
zelfbeschouwing reeds lang hebt moeten
, BEETS, *C. O.* 104).
de bet. 2). *Levens-, wereldbeschouwing* (zie
en); *geschiedbeschouwing* („Die voorrede ...
een blik in het geheel van des auteurs
ige *geschiedbeschouwing*", BUSKEN HUET,
5).

CHOVEN, bedr. zw. ww. Een woord dat
Mnl. tot dusverre niet is aangewezen, maar
e 16de eeuw herhaaldelijk voorkomt, in den
iets waarnemen, op iets letten. Wellicht is
dwoord *schoven* een zw. ww. van den stam
iven, en beteekent *beschoven* eigenlijk *begaan*
HELTEN, in *Taal- en Letterb.* 5, 156). ||
met rijpheyt alle dinck beschooft. Te groote
aect dickwils onvrede, OVID., *Conste d. M.*
elicx daer naer zoo (t. w. *zij*, *Delila*) dien
oofde Daer hy lagh slapende in haren schoot,
Ref. 19. Zy loopen dat heurlier bezaetsen
obscoene opvatting) cluetteren Daer zy huer-
eelkin hebben beschooft, 79. Gheen wel-
ic in mi beschoue, *Gentsche Sp.* 223. Dit
at Christus gesproken heeft om ons confoort,
den wille mijns vaders beschooft (*impera-*
15.
Beschoof, eigenlijk: opmerkzaamheid, oplet-
maar niet altijd is in de taal der rederijkers
kenis duidelijk waarneembaar („Vaet myn
met goeden *beschoone*", *Gentsche Sp.* 246;
die ons met goeden *beschoone* heeft Verlost
vermaledydinghe des wets", 245; verg. ook
; „diversche talen vremt van *beschoove*",
ICK, *Lofz.* 118).

CHRABBELEN, bedr. zw. ww. Een
ade term voor: (papier) *beschrijven*, ongeveer
als *bekrabbelen*. Thans onbekend. || Ick had
t om een swaegher te hebben, die papier
elen con, als ick in de boeckwinkels sagh
OOFT, *Br.* 3, 399.

CHRANKEN. Zie SCHRANK.

BESCHRANSEN. Zie BESCHANSEN, en verg. nog het volgende. || De vyf vendels Françoyzen dye op de Buerse bescraenst laeghen, WEYDTS 74.

BESCHRAPPEN — daarnaast BESCHRABBEN —, bedr. zw. ww.

1) In de oudere taal een paar malen in den zin van *berispen*. || Tiberius zyne draght en maniere van doen, met leenighe woorden beschrapt hebbende *enz.*, HOOFT, *Tac.* 61. Hy ook en zweegh daar niet op, beschrabbende de wyflyke onbedwinklykheit, 201.

2) Het deelw. *beschrapt* (ook *beschrept*) heeft in Vlaanderen de beteekenis van *schaarsch*, *duur*. || De aardappels zijn beschrapt dit jaar, DE BO 111. Het is beschrepte tijd om leven, *Ald.*

Afl. *Beschraptheid*, schaarschheid.

BESCHREEUWEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen.

1) Iemand schreeuwende roepen zóó dat hij het hoort. || Hij is te ver af (*of ook*: hij is zoo doof), ik kan hem niet beschreeuwen.

2) Iemand oproepen tot het vervullen van eene taak; eene enkele maal in het rijm. || Daer wees of weeuw My (t. w. *de rechter*) ten Richter-stoel beschreew', HUYGENS 1, 236.

3) In de volgende plaats schijnt *beschreeuwen* te beteekenen: beetnemen; wellicht moet deze beteekenis worden afgeleid uit het begrip van *betooveren*, althans hd. *beschreien* heeft soms den zin van *incantare* (*D. Wtb.* 1, 1596). || Al hebt ghy my begheent Ghy wort eer moorghen van my bescreent, EVERAERT 79.

4) Iets zóó luide uitschreeuwen, t. w. van verbazing en derg., als men zou willen; in zeer alledaagsche taal. || Het is al te gek, ik kan het niet beschreeuwen!

5) In Zuid-Nederland: behuilen, bekrijten. || Ze kwam mee' 'en beschreeuwd gezicht uit de kerk, CORNELISSEN, *Antw. Idiot.* i. v.

6) In Zuid-Nederland ook: berispen, uitschelden. || Als ik thuis kwam, ben ik beschreeuwd geweest omdat ik te late was.

BESCHREIELIJK, bnw. Van *Beschreien*. Beschreienswaardig, betreurenswaardig. In de 17de eeuw gewoon, in de 18de weldra in onbruik gerakende. || Het beschreylijck stuk van mijn voorlede man, BREDERO, *Griane* 45. 't Woeden, dat soo lang beschreyelijck sal duuren, Tot datmen *enz.*, VONDEL 2, 387. Groot is 't jammer, en beschreylijck 't ongeval, 2, 491. Ons' Sangheldin heeft lust ... Te vieren dien beschreyelijcken dagh, 3, 129. Den beschreielijcken oorloogh, 5, 291. Beschreielyke zaeck! DE DECKER 1, 304. De dienaars, traag tot dien beschreijelyken pligt, Volbrengen het gebodt, HOOGVLIET, *Feestd.* 52. O beschreielyke wont! SCHERMER 288.

BESCHREIEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bescreien* (VERDAM 1, 1004). Thans alleen nog in de bet. 1) en 4), maar in beperkt gebruik.

1) Schreien, treuren over iets dat gebeurd is of dat men gedaan heeft of pleegt te doen. || Eene fout beschreien. — Al waermen steenen, men moest beschreyen, *Trou m. bl.* 184. Dat si dan ... haer souden ... voor oogen halen ende beschreyen ... sullen, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 47*a*. Eer ghy luiden ... tot sulcken miserie komen sult, dat het Wijf ende Kinderen beschreyen souden, *bij* ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 461. Dies ick helas Mijn ongeluck beschrey, HOOFT, *Ged.* 1, 28. Dat Elektra ... beschreit en betreurt de dood des genen, dienze *enz.*, VONDEL 3, 487. Hoe dat elck een sijn onvolmaecktheyt ende ghebreken behoort ... voor Godt te beschreyden, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 89. Een offer ..., met zoo veel recht beschreid, Vr. BILD. 1, 94. Zij (t. w. *de Reizangen*) beschreien allen ... een zelfden jammer, BEETS, *Versch.* 5, 22.

2) Met eene stoffelijke zaak als voorwerp: treurig zijn ter oorzake daarvan. || Die 't lecke schip beschreidt, zeilt daerom niet te dichter, HUYGENS 1, 77.

3) Met een persoon als voorwerp of eene als persoon gedachte zaak: zijn lot betreuren. || Schoon hy (t. w. *de rechter*) in den grond van zyn ziel de veroordeelden beklaagt en beschreid, v. EFFEN, *Spect.* 12, 36.

Dan waart gij groot, o Brugge! — en thans!
O! thans, thans zijt gij waard beschreid!
LEDEGANCK 140.

4) Door schreien nat maken; eigenlijk van de oogen, het gelaat, en dan altijd in het verl. deelw.: rood, ontdaan, van het schreien. || Hy heft zyne beschreide oogen ten hemel, *Leev.* 1, 330. Mevrouw Veldenaar legt haar beschreid gelaat tegen mynen boezem, 7, 127. Jozinde ... kwam in de zaal gestreken; Het oog vol zoete vreugde, al blijkt de wang beschreid, STARING 1, 135.

— Daarna ook van een persoon. || Wel liefste, wat is dit? hoe sietghe soo beschreyd? VONDEL 3, 376. Zijn dochter, ... beschreit En bang voor 't juck des echts, 5, 537. Ach Claudia! ... Hoe ziet gy zoo beschreydt, hoe zijt gy zoo betreurt? ASSELIJN, *Kurieen* 56. Helaas vinde ik u hier dus weenende, en beschreit, Myn waarde dochter *enz.*, SCHERMER 55. Eens was Idonia heel beschreid aangekomen, LOVELING, *Idon.* 159.

— Met het bnw. *rood* verbonden, ter aanduiding van het gevolg. || Het meisje was rood beschreid, *Blank.* 3, 354. Een jonge maget, ... rood beschreid, ... afgemat van krachten, LEDEGANCK 253.

Afl. *Beschreiing* (zie b. v. ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 472); *onbeschreid* (zie ald.).

Koppel. *Beschreienswaardig* (VONDEL 11, 369, en zie b. v. BILD. 13, 252: „De steeds rampzalige aard' Werd eindlijk meer dan ooit ... *beschreienswaard*"; evenzoo 1, 365; 3, 113 enz.).

BESCHREUMD. Zie BESCHROOMD.

BESCHRIJDEN, bedr. st. ww. Van *Schrijden*. Mnl. *bescriden* (VERDAM 1, 1004).

1) Eene uitgestrektheid van het begin tot het einde afloopen, bepaaldelijk in toepassing op grondgebied. || Dien Heerscher ... in Asie en Afrijcken, Die noch een werld beschryt van d'een tot d'ander As, Behalven het getal van so veel Errif-rijcken, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 321. Daarheen dan onze toevlucht genomen, mijne vrienden! die, evenals ik, uwe aardsche heerlijkheden met weinige passen beschrijden kunt, HASEBROEK, *W. en Dr.* 44.

2) Iets bestijgen, beklimmen.

a) In 't algemeen; thans niet meer in gebruik. || 'k Heb die eewigh-witte steilen (t. w. *de Alpen*) Beid' bekeken en beschrijdt, HUYGENS 1, 110.

b) Met een rijdier als voorwerp. Thans weinig meer voorkomende. || Een wit Ros beschreet hy sonder swijck, VALCOOGH, *Chron. v. d. Sype* 4. Zyn' Hoogheit ... beschreed een wit Naapelsch ros, behangen met fluweelen zaadelkleedt, HOOFT, *N. H.* 807. Zoo byster baarde 't ros, weyghrende, hoewel 't des van hem gewoon was, zich te laaten beschryden, 849. Zoo ik 't gevleugelt paert door Febus gunst beschry *enz.*, ANTONIDES 1, 42. Het ezelken, dat Jesus heeft beschreden, DE DECKER 2, 98. Zo dikwils het (*paard*) door zyn' eige meester ... beschreeden word, v. EFFEN, *Spect.* 6, 23. Beschrijdt het dravend ros; slaat vederkuif of bal, BILD. 6, 418.

— Eene enkele maal met een zadel als voorwerp (SIX v. CHAND. 5).

— Niet zelden wordt het regeeren, het ringelooren van een persoon of een volk vergeleken bij het *beschrijden* van een paard. || Socrates is van syn lief beschreden, En ghelijck een peerdt is hy berede Sy en was wijs noch deuchdelijck *enz.*, *Dryden Ref.* 51. De Werelt is een paard Vol quade stuyp ... Dat staach wort van de hooghe Overheyt besch den, COSTER 480. Die 't lust, beschreye vry onbetemlijk paard Van Napels; van Euroop; ja v al 's werelds rijken, OUDAAN, *Toneelp.* 150.

— In fabelen en mythologische verhalen ook allerlei andere dieren als voorwerp. || (*De rat*), peynsende om geen wraeck beschreet des vorst rug, VONDEL 1, 463. De ram ..., Wiens goe rugh de broeder En suster ... beschreden, 2, 2 Jupijn, die Goddelijck beschrijd Den Roomsc adelaer, 2, 540. Jupijn, die ... den Adelaer beschr 2, 677.

3) In de volgende plaats schijnt *beschrijden* veer te beteekenen *vinden*, *aantreffen*: het w *beloopen*, dat met *beschrijden* eenigszins synon is, heeft soms diezelfde beteekenis (verg. boven 1746). || In syn voorhooft stont: *Winter* en *Se* sonder myden, ... In syn herte mocht men twee woorden beschrijden *Verre*, *en By*, MOERM *Clein Werelt* 55.

Afl. *Beschrijder*, hij die een dier bestijgt, berijder („Het hooghmoedighe beest Verheuchden Door d'Edelen *beschryer*", BREDERO, *Lucelle* 19

BESCHRIJF, znw. onz. Van *Beschrijven*. Zuidnederlandsch woord.

1) Ontbieding, of ook dagvaarding (zie voorbee uit de 17de eeuw bij STALLAERT).

2) Uitnoodiging om aan eene gaaischieting, bolpartij enz. te komen deelnemen, en vandaar prijskamp; thans in Zuid-Nederland nog zeer gewoon Een beschrijf doen, DE BO 111. — Ware ik in plaats, ik zou toch eens tot aan den Opeel ga er is een beschrijf: eene hespe te verbollen in „Klokke", LOVELING, *D. E.* 163.

3) Beschrijving; ook thans nog wel bekend. || hebbe UL. tragten een beschryf te maken van Lovens Babilon, KEUREMENNE 3, 105.

BESCHRIJFBRIEF, znw. m., mv. *-brie* Een woord, dat vooral vroeger in Zuid-Nederl zeer gewoon was, in den zin van: bevelschrift voor de bevoegde overheid te verschijnen, dagvaardi en in nog andere zaken van bestuur en rechtspr (zie STALLAERT, *Gloss.*).

BESCHRIJVEN, bedr. st. ww. Mnl. *scriven* (VERDAM 1, 1005).

1) Iemand een schriftelijk bericht, een brief, d toekomen. || Hij is niet te beschrijven, want hij zijn adres niet opgeven. — Schroom echter in geval ... mij altijd te Hamburg (en onder 't op geven addres) te beschrijven, BILD., *Br.* 1, 2 Hij liet mij in een biljet opgeven, hoe ik n kunnen beschrijven, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 32 nog FOKKE, *Verz. W.* 4, 139 enz.).

2) Iemand schriftelijk voor het gerecht dagen, eene overheid roepen; thans verouderd. || Besch ven, *libello citare*, *scripto in judicium vocare*, Beschrijven te hove, *citare in curiam*, *Ald.* Men laet een grooten hoop van alderhande lie Beschrijven in den Raet, en voor het Hof ontbied CATS 2, 160 *b*. Den Koning heeft den vader Don Gusman ... aan alle hoven beschreeven, dat hy te Madrid een ridder in Duel gebragt h om 't leeven, ASSELIJN, *Gusman* 8.

Sijn vader wiert terstont daer in de stadt beschreven
En die heeft met 'er daet sich op de reys begeven,
Die komt in haesten aen.
CATS 2, 150 *b*.

Ick houde rekeningh' van al dat boos bedrijven,
Dat sal ick t' sijner tijd voor Mijn Gericht beschrijv
HUYGENS 1, 24.

n toepassing op krijgsvolk: oproepen, bijeen-
thans verouderd. || Om ... zesduizent Zwitsers
ıryven, uit kracht van 't verbondt tusschen
OOFT, *N. H.* 151. Den legher hy beschrijft,
... saecken, Die schenen het heel landt noot-
ick te raecken, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.*
n (sal) ... het heyr beschrijven, VONDEL
. Zulk een' Koning ..., die onder zyn banier
eidendom beschryft, ANSLO, *Poëzy* 14. Be-
n synde uyt haar Garnisoenen op eenige togten
et Leeger, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 66 *b.*
ij overdracht. || Deze edelen trokken op de
ene heervaart ten strijde, STIJL, *Opk.* 25.
n toepassing op de leden eener vergadering:
elijk) bijeenroepen. || Weshalven der Harto-
... geraaden werd, al de Ridders van den
Vlieze, en Landvooghden der gewesten te be-
n, HOOFT, *N. H.* 38. Dat zy (t. w. *de bond-*
s) ... elkanderen tot Sant Truje, in 't bisdom
ik, beschreeven, 97. Echter moest men, om
gebruik eenigzins in het oog te houden, nog
s de algemeene Staten beschrijven, STIJL,
I. Beschreven te worden onder de ridderschap,
TULI 8, 124.
emand schriftelijk uitnoodigen in ruimeren zin;
n Zuid-Nederland. || Ik ben beschreven naar
. Ik heb hem beschreven dat hij de naaste
on komen. De pachters werden beschreven den
ei hunne pacht te gaan betalen.
ts met schrift bedekken, er op schrijven. ||
van steen, beschreven met den vinger Godes,
31, 18. Ende hy spreydde die (rolle) voor
ngesichte uyt; ende sy was beschreven voor
hter, *Ezech.* 2, 10. 't Bladt, van Gloorroos
eschreven, HOOFT, *Ged.* 1, 172. Ende zullen
beschreven billeth door elck eenen over te
, in het bywesen van die vande Gerechte inder
nomineert werden zes persoonen *enz.*, *Keuren*
Leidsche Lakendrap. 5. Zotten handen Be-
n alle wanden, HAREB. 1, 283 *a.*
'igurlijk. || Als God door sijnen Geest ons
komt beschrijven *enz.*, CATS 1, 13 *a.*
ets opschrijven, op papier brengen, te boek
thans nog slechts in enkele gevallen.
n 't algemeen. || Na dat B. Peter dese belijde-
.. aengehoort hadde, begeerde Broer Corn.
lieken het selfde zoude beschrijven en onderhant-
, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 31. Mose nu be-
alle de woorden des Heeren, *Exod.* 24, 4.
n die met namen beschreven zijn, quamen in
en Hizkia des Koninghs van Juda, 1 *Chron.*
Ende Mordechai beschreef dese geschiedenissen,
9, 20. De Handelingen der Heylige Apostelen,
ven door Lucam, *Titel van een bijbelboek.*
eurspel van den Gekruisten, in Latijn beschre-
ONDEL 6, 214.

daer ick alder-best mijn tijd mee kost verdrijven,
a een lof-gedicht van Cloris te beschrijven.
Ged. v. V. BAERLE *e. a.* 2, 147.

Iemands leven beschrijven, waarin *leven* ge-
is in den zin van lat. *vita*, levensbeschrijving,
phie. || Een belangwekkend handschrift, het
van den grooten Coehoorn, door diens zoon
ven, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 293.
Zegsw., in Zuid-Nederland. || Wat beschreven
kan er niet om liegen, LOVELING, *Sophie* 110.
nzonderheid, als rechtsterm.
Eene schriftelijke beschikking maken, inzonder-
ij uitersten wil. || Alzoo hy een jongezel en
rven was, viel er geen goedt te beschrijven,
, *Br.* 2, 204. Daar wy, na het beschryven
nige voorwaarden, ... door den Priester ...
door den ... knoop des huwelyks vereenigd wierden,
HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 369. Ik twyfel niet,
of ze zullen zonder iets beschreven te hebben (d. i.
zonder huwelijksvoorwaarden te hebben gemaakt),
op zyn oud burgers trouwen, V. EFFEN, *Spect.* 7, 20.
Had hij dit niet beschreven, dan zou 'er ... nog wel
80 pCt van te regt gekomen zijn, LOOSJES, *Bronkh.*
6, 191. De freule heeft beschreven, dat de gansche
huishouding drie maanden na haar dood zou blijven
gaan op denzelfden voet, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 38.
Iets op iemand beschrijven (in België: bij testament
vermaken).

β) Van rechten, wetten, in tegenstelling met het
ongeschreven gewoonterecht. || 't Welck... is streckende
tegens de stile altoos in Hollandt geobserveert, con-
form den beschreven rechten, HOOFT, *Br.* 1, 67.
Alle Richteren sullen oordelen na desen beschreven
Lantrecht, *Landtr. v. d. Ommel.* II, 73. Of eenige
zaken mogten voorvallen, die in deze Rechten niet be-
schreven staan, die zal men oordeelen na den besten
Rechten, Redenen, ende Billikheden, *Lantr. v. Drenthe*
95. Hij ... vroeg, waar dan die oude rechten beschre-
ven waren, QUACK, *Stud.* 222.

— In vrijer gebruik. || Handetjens gebooren tot
Wetbeschrijven van mijn lot, HOOFT, *Ged.* 1, 264.
Jae, Heere, 't is Uw Woord; 't zijn Uw' beschreven
Wetten, HUYGENS 1, 25.

8) Personen of zaken, wat getal, hoedanigheid
enz. betreft, opteekenen, opsommen. || Den 28. Augusti
is binnen Leyden afgelesen, datmen de gantsche Stadt
soude omme gaen, van huys tot huys, ende beschrij-
ven alle de eetwaeren die ele in sijn huys ... hadde,
ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 489. Datter een gebodt
uytgingh van den Keyser Augusto, dat de geheele
werelt beschreven soude worden, *Luc.* 2, 1. Het zal
in geen boeken te beschryven zyn, *Leev.* 2, 127.
Zelfs na verloop van den termijn (*van beraad*), be-
houdt de erfgenaam het vermogen om den boedel te
doen beschrijven, *B. W.*, *a.* 1076.

— Hiermede staat in verband de Zuidnederlandsche
beteekenis: eene verkoopakte opstellen. || De notaris
B. heeft mijn huis beschreven. Mijn huis kost 6000 fr
met 't beschrijven mee (verg. CORNELISSEN 214).

9) In de 17de eeuw komt *beschrijven* meermalen
voor in toepassing op het *bedrijven* van handelingen
die eenigszins brutaal of althans ongewoon zijn; hoe
die opvatting is ontstaan blijkt niet met zekerheid. ||
Tijsjen vander Schilden sel me een act gaen beschryven,
Dat loof ick, daer toe wil my Godt sparen, COSTER
525. Ick segh dat Adams kyeren te wonder veel be-
schryven, Wie het sijn dagen oyt van sulcke sticken
ehoort, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 45. Diwertje! wel
de menschen beschrijven wat, wat beleven wy wonder-
lijke tijden! ASSELIJN, *Echtsch.* 51. Jongens zullen
al méé deegens draagen, ik weet niet wat zulke
bengels al moogen beschryven, ASSELIJN, *Stiefv.* 13.

Wat heeft uw vader (t. w. *Herodes*) niet beschreven in
[zijn tijt!
Hy spaerde hoogh noch laegh, gewijt noch ongewijt!
Noch stam, noch afkomst, blint in 't moorden en verdelgen
Van Arons nazaet *enz.*
VONDEL 10, 89.

— Hierbij schijnt wel te behooren de thans nog
voorkomende zegswijze *dat beschrijft wat!* dat heeft
wat in, daar is wat aan vast!

10) Eene voorstelling van een persoon of van eene
zaak geven door het opsommen van de kenmerkende
hoedanigheden. || Met eerbiedigen schroom vat ik de
pen op om de herleving van den Nederlandschen Staat
te beschrijven, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 3. Wij be-
zochten ... een beroemden waterval, dien gij overal
beschreven kunt vinden, GEEL 10. De voornaamste

gebeurtenissen van het omwentelingsjaar 1848 had hij beschreven, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 302. Wij hebben niet te oordeelen, slechts te beschrijven, FRUIN, *Tien J.* 284.

— Ook met een persoon als voorwerp. || Niemant met kleedt, of gang, of woorden te beschryven, ... maar blyven Wat verder buyten schoots, COSTER 458. D'aelouwde dichters ... Beschrijven Pallas dat zij alle dingen siet Met een doordringend oogh, HOOFT, *Ged.* 1, 185. Ik heb hem zeer veel van u verhaald: ik heb u beschreeven, *Leev.* 8, 139.

— Gevolgd door eene bepaling met *als*, aanduidende wat de opgenoemde kenmerken te zamen beteekenen. || Zy wierd my beschreeven als eene alleruitmuntendste Vrouw, *Leev.* 6, 55. Young, die ons ... de Maan ... beschryft als een zwaarmoedige planeet, 8, 284.

— Wanneer men tevergeefs tracht de kenmerkende eigenschappen nauwkeurig en duidelijk te noemen, dan is de persoon of zaak *niet te beschrijven, onbeschrijfelijk*; dit denkbeeld wordt op verschillende wijze aangeduid. || Dat ongemakkelyke, 't welk ik dan ondervind, laat zich niet beschryven, *Leev.* 6, 324. Ik kan u niet beschryven, hoe zeer myn hart met u is ingenoomen! 7, 109. O, dat is zo met geen pennen te beschryven, 7, 150. Dewijl zij (t. w. *zekere kunst*) gewaarwordingen opwekt, die niemand beschrijven kan, GEEL 247. Het dikwijls niet te beschrijven gevoel van *enz.*, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 437. Het leelijke laat zich beschrijven, maar het schoone heeft de negatieve eigenschap van *onbeschrijfelijk* te zijn, BEETS, *Versch.* 2, 21. Wie beschrijft zijne verbazing en zijne ontroering, toen *enz.*, MULDER, *J. F.* 2, 232.

— *Beschrijvende meetkunde*, vertaald naar fr. *géométrie descriptive*, waarin de lichamen worden vertegenwoordigd door graphische voorstellingen.

11) Met eene kromme lijn als voorwerp.

a) Eigenlijk. Het beloop van zulk eene lijn afteekenen, inzonderheid als term in de meetkunde. || Met eene gegeven lijn als straal een cirkel beschrijven. — Doe hy de hemelen bereydde, was ick daer; doe hy eenen circkel over het vlacke des afgronts beschreef, *Spreuk.* 8, 27. Den Tournoy sult ghy doen ... Hier int beschreven perck ghy Lien onder u tween, BREDERO 1, 49.

b) Iets (of zich) bewegen volgens zulk eene lijn. || Saturnus ... in zyn' vasten loop een wyden kring beschryft, v. WINTER, *Jaarg.* 59. Wij hadden ..., al voortrijdende door het bosch, een halven cirkel om het dorp beschreven, *K. Zev.* 2, 152. De vogel, die kringen in de lucht beschrijft, eer hij de plaats gevonden heeft, waar hij zich nederzet, 3, 164. Terwijl ge, o wentlende Eeuw! uw halven kring beschrijft, TER HAAR, *Ged.* 2, 228. De parabool te beschryven die de artilleristen van hem (t. w. *van den kogel*) vorderen, MULTATULI 8, 155. Zijne lange armen beschrijven onmetelijke kringen en kronkels in de lucht, BERGMANN, *Staas* 141.

12) Beschilderen; na de 16de eeuw in dien zin verouderd. || Wat helpt dat ydel werck bedreuen? De cameren met schilderyen beschreuen, ... Met cleederen het pauement becleedt *enz.*, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 140.

Afl. *Beschrijf, beschrijver, beschrijving* (zie die woorden).

Samenst. *Beschrijfbrief* (zie ald.).

BESCHRIJVER, znw. m., mv. *beschrijvers*. Van *Beschrijven* in verschillende opvattingen.

1) Iemand die een blad papier en derg. beschrijft of heeft beschreven. || De ... beschrijver van dit blad, HUYGENS 2, 156.

2) Iemand die iets te boek stelt. || De vo Stuyr-man, beschrijver deses Journaels, *Begin Voortg.* 8, 27 *a*.

3) Iemand die van iets eene beschrijving geeft. De woorden vanden beschrijver vande Liefde, co HERT 1, 277 *a*. Hoe meer de ... beschrijver s verfraait, ... des te onnatuurlijker wordt zijne v stelling, GEEL 232.

— Een voorbeeld van het vr. *beschrijfsterre* vi men bij DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 156.

Samenst. *Levensbeschrijver* (zie ald.) en de die men ook kan opvatten als samenst. afl. van *schrijven*.

BESCHRIJVING, znw. vr., mv. *beschrij gen*. Van *Beschrijven* in verschillende opvattingen.

1) Het schriftelijk oproepen van personen tot e vergadering, tot den krijgsdienst enz. || Beschryv of tydige aanschryving van den Brigadier of Colle DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 67 *b*.

— *Punten van beschrijving*, thans nog eene ge uitdrukking: de verschillende punten tot de behan ling waarvan men wordt opgeroepen ter vergadering De poincten vande beschrijvingen, by de Ed. Heeren vande Gecommitteerde Raden van Holla ende Westvrieslandt ingestelt ende aen de Bu meesteren over gesonden, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 6

— Soms in den zin van aanschrijving waarbij volen wordt iets op te brengen; thans verouderd. Beschryving van Contributie of Brandschatting Dorpen of Huysluyden onder Sauvegarde ... van Staat zittende: Die is verbooden, DIBBETZ, *M Wdb.* 67 *b*.

2) Het schriftelijk opgeven of opsommen van v schillende zaken of personen; en bij overdracht e creet: de opsomming, de lijst daarvan. || Bere u na de huysen uwer vaderen, na uwe verdeelinge ... ende na de beschrijvinge sijns soons Salom 2 *Chron.* 35, 4. Dese eerste beschrijvinge (t. w. *volkstelling*) geschiedde als Cyrenius over Syr Stadthouder was, *Luc.* 2, 2. Der voogden werck der wezen vader, moeder, stief-vader ofte stief-moe staet ende beschrijvinge (t. w. *inventaris*) af te vor ren van alle de goederen by den overleden nagelat DE GROOT, *Inl.* I, 9, § 3. Dat den Lijftochter schrijving make van de goederen *enz.*, II, 39, § 2

3) De handeling van iemand of iets te *beschrij* (in de bet. 10), en ook, bij overdracht, de voorst ling die men daardoor aan een ander geeft. || schryvinghe van t' Noorderste deel van die Oost-C van Noorweghen, ende alle zijn gheleghenthede WAGHENAER, *Spiegh. d. Zeev.* 2, VI. Een beschryvi van den gruwelyksten t'zamenloop van kwalen, welken een Vrouw kan onderhevig zyn, v. EFFE *Spect.* 12, 229. Uwe Beschryving van Zwitzerla treft my, *Leev.* 6, 110. (*Personen*), die u ... alle uit eene zeer oppervlakkige beschryving kennen, 8, Eene juiste, fijne en uitgewerkte beschrijving, 206. Met angstige spanning luisterden zij naar zij beschrijving, hoe *enz.*, MULDER, *J. F.* 1, 241.

— Als term in sommige wetenschappen; in plantenkunde b. v. eene volledige opsomming van kenmerken eener plant (zie OUDEMANS, *Leerb. Plantenk.* 2, 12).

— Vooral in de oudere taal zeer gewoon in tit van geschriften, dikwijls met bnw. als *kort, nau keurig, beknopt, waar, recht* enz. (zie b. v. *Alphab. Catal. d. Bibl. v. d. Maatsch. d. Ned. Lett.*

— Inzonderheid in titels van boeken waarin ste of gewesten, hunne merkwaardigheden en geschiede worden beschreven. || Chronijcke ende warachti Beschrijvinghe van Vrieslant (*door* OCKO SCHARLENS Historische beschryving der stadt Amsterdam (

ER). Beschrijvinge der Stadt Leyden (*door* ES). Beschryvinge der stadt Delft (*door* V. BLEYS-K). Harderviciium antiquum of Beschryvinge der Harderwyck (*door* SCHRASSERT), enz.

Het onbeschrijfelijke *is* (of *gaat*) *boven* (of *is*) *alle beschrijving*. || Dierbaar was zy my, 1 alle beschryving, *Leev.* 5, 12. Mevrouw Helder en myne beschryving, 6, 347. Hoe boven alle rijving liefelijk die reddende naam (t. w. *Oranje*) is ... in de ooren klonk, VEEGENS, *Hist. Stud.* 86. Eene zielemarteling, die alle beschrijving ven gaat, MULDER, *J. F.* 2, 210. Dat hij r ikzuchtig boven alle beschrijving was geweest, is, *Fam. De Meulen.* 16.

menst. In de bet. 1). *Beschrijvingsbrief*, de waarbij men tot eene vergadering wordt opgeroepen.

In de bet. 2). *Beschrijvingsbiljet*, als naam voor biljet waarin men eene opsomming geeft van antlen die men verstrekt als belastingschuldige.

Als tweede lid. *Boedelbeschrijving* (zie ald.).

In de bet. 3). *Beschrijvingskunst* (zie GEEL 237).

Als tweede lid. *Boek-*, *levens-*, *persoons-*, *plaats-*, *beschrijving* enz. (zie die woorden of het eerste

ESCHRIKKEN, bedr. zw. ww. Eene enkele gebruikt in den zin van *verschrikken*. || Om aansicht vijs te schicken, Tot belacchen, tot ricken, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 215.

ESCHROBBEN, bedr. zw. ww. Van *bben*.

Iets door schrobben schoonmaken, op iets schrobweinig in gebruik. || Wanneer Margaretha..., ene bezetene, door het huis draaft, en alles beschropt en bedweilt, KIST, *Eikenh.* 1, 309.

Van *schrobben*, in den ouderen zin van *krabben*, *bben*. Iemand berispen, hem doorhalen, hem eene bbeering" geven; eene enkele maal ook met zaak als voorwerp. Thans verouderd. || Hy beide hen schendigh in de zaamening der Majestraat, r, *N. H.* 894 (zie ook 1147, en *Br.* 2, 17). dat enige wilden beschrobben aan-gaende de t, was een enckel lastering, ERASMUS, *t'Samenmaz.* 601. Over dit bedrijf dapper van den Abt robt en uytgescholden wordende, ZINCGREVEN, *che Apophthegm.* 245. Jou schorremorry, zeg, unje My zo beschrobben, ALEWIJN, *J. Los* 48. mijn vaar maar uit, zo zou hy my niet beben, VERBIEST, *Kl. v. 't Wijnvaetje* 4 (ed. 1651). , waar over hy geen kleintje beschrobt en en wierd, V. EFFEN, *Spect.* 6, 52.

ESCHROEIEN (I), bedr. zw. ww. Van *ien*, zengen. Vandaar *beschroeid*, als bnw., e huid: rimpelig, onfrisch, niet blank. || Trijn beschroeid van vel, J. V. HOVEN, *Haagsche* 9.

ESCHROEIEN (II). Zie BESCHROOIEN.

ESCHROLLEN, bedr. zw. ww. Op iemand s schrollen, vitten; thans nog in de spreektaal ongewoon. || Als gy ... Zulx beschrolt, of t, en weigert, OUDAAN, *Poëzy* 2, 180. Dit l en vonnis ... wiert ... by Midas alleen bet, en voor onregtmatig uit-geblaat, VALENTIJN, 2, 246.

ESCHROMEN. Zie BESCHROOMD.

ESCHROOIEN — daarnaast in de oudere ook BESCHROEIEN, en gewestelijk ook in zuiverorm BESCHROODEN —, bedr. zw. ww. Van *oien*, snijden, snoeien. In beteekenis overeenkomende met *beznoeien*, en als zoodanig nog in gelijk gebruik (zie HOEUFFT, *Bred. T.* 55); bij vertaald met *amputare*, *resecare*, *circumcidere*.

1) Eigenlijk, met eene stoffelijke zaak, b. v. muntstukken, als voorwerp. || 't Is altemael glat gout (t. w. *goudgeld*): Dan 'tsieter al wat beschroyt uyt: maer 't is hoe 't is, ick hou 't, COSTER 539.

2) Oneigenlijk. Beperken, bekrimpen. || Alleen beschroyde sy (t. w. *Rome*) het gheen dat te veel was in een yeder, V. Z. V. NIEUVELT, *Disc. v. Mach.* 12. Kaizer Karel ... heeft my ... der eere waardt geschat, die zelfs van Philips zynen zoon, zoo lang hy ons bybleef, niet beschroeit is, HOOFT, *N. H.* 173. Ende werden zy ... noch gedwongen, hunn' eyghe nooddruft te beschroeyen, om zwaare sommen gelds, tot beleening van 't krysvolk, uit te leeveren, 285.

— Een waarschijnlijk Groningsche vorm is *beschraden*, voorkomende bij CROUS, *Josephs Dr. en Bly-eind. Sp.*, *Aan den Leeser.* || Gy sult hier vinden, Dat de Nyd ... In 't minst niet kan beschraden.

3) In het Westvlaamsch ook: beperken, bepalen. || Den tijd beschrooden, in welken eene zaak moet verricht worden, DE BO 112.

BESCHROOMD — in de oudere taal ook vaak BESCHREUMD —, bnw.; *beschroomder*, *meest beschroomd*. Waarschijnlijk is *beschroomd* het deelw. van een wederk. ww. *hem beschromen*, dat echter weinig of niet voorkomt; de onbep. wijs *beschromen* vindt men als znw. in den zin van *beschroomdheid*, *vrees*. || In 't kort hy staekt zijn doen, en vind hem vol beschromen, KRUL, *P. W.* 1, 60.

1) In de oudere, sterkere opvatting. Bevreesd, beducht, angstig. || Dit geschiedde in 't eerst met beschreumden harte, HOOFT, *N. H.* 403. De ... Voorspoedt ... En ... de welgeschickte Tucht, Die... Onveilich en beschreumt verr' moesten staen ter sijden, HOOFT, *Ged.* 1, 89. 't Beschreumde hart, 1, 197. Aensiet Hy d' Aerdt: sy davert, als beschroomt, CAMPHUYZEN, *Ps.* 104, 17.

2) Naar de jongere opvatting. Bedeesd, niet vrijmoedig. || Dat waare liefde altoos beschroomd is de beminde te mishaagen, *Wildsch.* 2, 385. Hij is een weinig beschroomd, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 407. De grootste redenaar moge beschroomd zijn voor velen het woord te voeren *enz.*, GEEL 258. Ik was ... te trotsch of te beschroomd om geld van mijn gastheer ter leen te vragen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 7. Voorzichtige, ietwat beschroomde voorstanders van een stelsel, dat *enz.*, BUYS, *Stud.* 1, 394.

Afl. *Beschroomdheid*, *onbeschroomd* (zie die woorden); *beschreumdelijk* („Dezen gaat 'er *beschreumdelijk* meê om, die t' eenemaal vreezeloos", DE BRUNE, *Jok en E.* 349).

BESCHROOMDHEID, znw. vr., zonder mv. Van *Beschroomd* in de bet. 2). Bedeesdheid, angstvalligheid, hetzij in een bepaald geval, hetzij als doorgaande eigenschap. || Eene wyze beschroomdheid, die hem doet vreezen zaken voor den dag te brengen, die *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 9, 233. Eene al te groote beschroomheid om de leer van haare kerk, die zy in haare jeugd beleden had, nader te onderzoeken, *Blank.* 3, 351. Zoo dra zij de eerste beschroomdheid ... overwonnen hebben, V. D. PALM, *Sal.* 6, 327. Bij deze minzame toespraak was mijn beschroomdheid geheel geweken, V. LENNEP, *Rom.* 3, 46. Eene beschroomdheid, die hem zelfs op het toppunt van zijn roem ... niet heeft verlaten, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 413. Alle beschroomdheid ter zijde zettende, zeide zij *enz.*, VOSMAER, *Amaz.* 176.

BESCHUBD, bnw. Schubben hebbende. Inzonderheid in de uitdrukking *het beschubde vee*, de de visschen, meermalen bij CATS (1, 169 *c*; 2, 318 *a*; 2, 328 *b*; 2, 412 *a* enz.).

BESCHUDDEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bescudden* (VERDAM 1, 1008); mhd. *beschüten*. Waarschijn-

lijk eene afleiding van *schut* (*schud*), mhd. *schüte*, *schüt*, dat o. a. *erdwall* beteekent (verg. KLUGE, *Etym. Wdb.*[6] 355). Ten onrechte meende HUYDECOPER (*Pr.* 1, 140), dat VONDEL om het rijm *beschudden* gebruikte in plaats van *beschutten*. Zie verder BESCHUTTEN. Thans verouderd.

1) In 't algemeen. Beschermen, behoeden. || Beschudden, j. beschutten, *protegere*, *defendere*, KIL. — Tgheloone te bescuddene, EVERAERT 162. Hi behoefde selne ... eenen ... Die hem beschudde, V. GHISTELE, *Terent. Eun.* 72. Hem beschuddende onder synen schilt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 210 *b*. Eere ... En sal u dan niet moghen beschudden, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 189. Als ick ze kan beschudden, En voor den dwaelweg hoën, DE DECKER 1, 36. Uw' achtbaerheid moet ghy vooral beschudden, 1, 337.

— De onbep. wijs als znw.: bescherming. || Onder mijn beschudden, V. MANDER, *Bucol.* 5.

2) Inzonderheid in toepassing op het hoeden van vee. || Ghelijck ick ... eenzaem gingh bescudden ... mijn ... kudden, VONDEL 2, 45 (zie ook 1, 357; 2, 25; 2, 148; 11, 323). Ghy pleegt, Antonis, eer de zwynen te beschudden, Nu hoed gy Monicken, DE DECKER 2, 88. Haar vader, die Gods kudde Met zyn' ... staf beschudde, POOT 1, 116.

En die met d' herder-staf de wit ghewolde kudden
Voor 't onghediert op 't veld belast was te beschudden.
VONDEL 1, 429.

3) Als rechtsterm (verg. STALLAERT, *Gloss.*, voor de oudere rechtstaal in Zuid-Nederland). || Een Man is Momber van sijne huijsvrouw unde mach, als Momber, alle haer goederen acten und schulden eijschen beschudden unde vervolgen, sonder hare authorisatie ofte volmacht, *Lantr. v. Veluwen* XXVII, 3.

4) Thans nog in West-Vlaanderen: *beschud zijn*, voorzien zijn, met iets gedekt zijn, b. v. als term in het kaartspel. || 'k En ben nog niet beschud (*ik heb nog geen slag gewonnen*), *Loquela* 6, 11.

Afl. *Beschudder*, beschermer („*Beschudder* van het recht, voorvechter vant gelove", REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 261); *beschudding*, bescherming, ook concreet: iemand of iets, tot bescherming dienende („Daer hebben sy ... Eliphanten, die ... vreemde lieden hert nae staen, ende recht als de *beschuddinghe* van dit volck zijn", FRANCK, *Wereltb.* 7 *c*).

BESCHUIFELEN, bedr. zw. ww. Van *Schuifelen*, blazen. Op iets blazen; ongemeen. || Het loof der linden, Als 't wort met vollen blas beschuyfelt van de winden, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 33.

BESCHUIMEN, bedr. zw. ww. Van *Schuim*. Met schuim bedekken; *spuma adspergere* (KIL.); vaak in het verl. deelw. (verg. mnl. *bescumet*: VERDAM 1, 1013).

1) Met schuim van zeewater. || Terwijl Nereus met zijnen beschuimden drietant de zee ophitst, VONDEL 5, 170.

2) Met schuim van speeksel, t. w. meest van paarden. || Zijn brieschend ros, ... knarsend op 't beschuimd gebit, FEITH, *Werken* 13, 116. Dit viertal (d. i. *vierspan*) ... Beknabbelt en beschuimt het ratelend gebit, BILD. 3, 96. Beschuimde rossen, HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 92. Zijn fiere rossen, in 't beschuimd gareel geslagen, 2, 36.

3) Met schuim van bier, in de volgende plaats in samenst. || Lang leev' de bruin beschuimde nap! LEDEGANCK 157.

Samenst. Bij SIX V. CHAND. (27) vindt men *ombeschuimd* in den zin van *omschuimd*.

BESCHUIT — in de volkstaal gaat de *b* soms in *m* over, in Vlaanderen is de uitspraak nog heden *beschunt* —, znw. vr.; als stofnaam zonder mv.; als voorwerpsnaam met verkl. *beschuitje*, m mv. *beschuiten*, *beschuitjes*. Ontleend aan fr. *biscuit*, en in vroeger eeuwen meer overeenkomstig die afleiding gespeld: de *sch*, die thans wordt uitgesproken, is voor *sk* in de plaats gekomen.

) Eene soort van tarwebrood dat tweemaal gebakken wordt (fr. *biscuit*), en dat dientengevolge hard en soms bros is geworden. In ouderen tijd voornamelijk als naam voor de *scheepsbeschuit*, en vandaar bij KIL. vertaald met *panis bis coctus*, *panis nauticus*, maar hier te lande ook zeer gewoon als een algemeen gebruikelijk baksel.

1) Als stofnaam. || Een craem Vrouwe moest haer lijden met een vierendeel bisquyts des daeghs, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 527. Korven, vol bisschuit, VONDEL 8, 498 (ook 5, 303). Biscuyt, ofte twee-backt is niet quaet ... voor de ghene die wat vochtigh van complexie zijn, V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 91. Hebtje maer een korte reys te doen, 't is malligheyt het schip met veel biskuyt te stouwen, DE BRUYN, *Bank.* 2, 246. Dat van yder ton biscuyt, alhier gemarkt wordende, ... sal worden ontfangen *enz.*, *Utr. Placaatb.* 2, 766 *b*. Die geenen, welke met hun Biscuit op de ordinaris Marktdagen ter Markt staan, *Keuren v. Haerlem* 1, 41 *a*. Van yder Ton Biscuit ... 4 stuyvers, 1, 41 *b*. Wy ... koockten by hun vyer sommige muschuyt met water, om wat warm int lijf te crijgen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 69. (Lys) stack noch in 't gelas een lecker snee bisquie, POIRTERS, *Mask.* 276. Na dat ik ... Had' genut w Brandemoris, Met een weynighje beschuyt *enz.*, V. VEEN, *Zinneb. enz.* 421. Straks zettede men a voor gerookt vleesch, boter, kaas, en witte biskuit, V. BERKEL, *Amerik. Voyag.* 62. Drie zyden spe ..., een zak met biscuit, en eenige andere dingen, DE BRUYN, *Reizen* 2, 93 *b*. Gij zult ... getractee worden op room en beschuit, *Wildsch.* 4, 63. (eet) myn smaaklyke beschuit Met kers, zo veel gesneên, *Econ. L.* 1, 231. Voor 't dissert kaas beschuit, 3, 255. Een tulbandje ... van gestamp beschuit en melk, BEETS, *C. O.* 10. Een kruimel beschuit, COOPMAN, *Kinderl.* 95.

— Met eene bepaling van hoedanigheid of h komst. || Fyne beschuit, *Gr. Placaatb.* 9, 1002. Zaansche beschuit, Haagsche beschuit.

— Soms vindt men onder den naam van *besch* gebak vermeld, dat in eigenlijken zin geen *besch* kan heeten, b. v. „*biscuit van bittere amandele* (CHOMEL 719 *b*). Dit is meer eene navolging v fr. *biscuit*, dat in allerlei gevallen de naam is v eene „pâtisserie légère" (zie HATZF.-DARMEST. 239), en tegenwoordig blijft dan de vreemde u spraak meestal bewaard.

2) Als voorwerpsnaam. || Een Haagsch beschuit Eene platte, eene hooge, eene ronde, eene lange schuit. — Op yder Brood een Duyts Biscuit, Koe of ander gebak van gelyke waarde, *Keuren v. Haerl* 2, 88 *a*. Te Spahan worden ook langwerpige sma biscuitjes gebakken, die *enz.*, DE BRUYN, *Reizen* 203 *a*. Ik zette thee, en maakte ... een beschui voor haar gereed, *Leev.* 4, 162.

— Spreekw. *'t Is een fijne beschuit*, hij is n goed te vertrouwen (zie b. v. BOEKENOOGEN 54). Fijne Beschuiten, *titel van een blijspel van* V. MAURI

— *Iemand een beschuitje geven*, iemand een kneepje geven, b. v. in het vel van de hand, wel een *beschuitje met suiker* (BOEKENOOGEN 5 elders ook wel: iemands kin en kaak kietelen (J. W. MULLER, in *Tijdschr.* 12, 240).

Samenst. *Beschuitbakker* (zie ald.); *beschuit* een bol van beschuitdeeg die maar eenmaal is geb ken; *beschuitbrood*, bij CHOMEL (719 *b*) als n

kere lekkernij waarin ook suiker en eieren
en; *beschuitbus*, blikken bus waarin tegen-
de beschuit wordt afgeleverd; *beschuitkrui-*
„*Beschuitkruimels* ... die hem in de keel
len", MULTATULI 8, 302); *beschuitmarkt*,
heid te Amsterdam („Voor omtrent dertig
aren 'er nog twee aanzienlyke *Biscuit-markten*.
Bakkers van Wormer en Jisp bragten hier
laadingen Biscuit, of tweebak, in tonnen,
kte", WAGEN., *Amst.* 2, 431 *a*); *beschuitpap*,
chuit gemaakt; *beschuitton*, vroeger eene ton
de beschuit ter markt werd gebracht, en niet
n als uithangteeken bij beschuitbakkers (zie
EP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 190) („Be-
den Yck van de *Biscuyt-tonnen*", *Utr. Pla-*
, 628); *beschuittrommel* (b. v. *Leev.* 3, 243).
ls tweede lid. *Anijs-*, *kaneel-*, *scheeps-*, *tafel-*
(zie die woorden of het eerste lid); *banket-*
(bij CHOMEL 719 *b*); *kruimelbeschuit*, waar-
k gekruimelde scheepsbeschuit („*Cruymelbe-*
oor de verckens, die jongen hebben", V. RIEBEEK,
. 3, 408); *wittebroodsbeschuit*, waarschijnlijk
stelling met *scheepsbeschuit* („Een *Wittebroots*
... diemen inde Wijn sopten", *O.-I. e. W.-I.*
1, 42 *d*).

CHUITBAKKER, znw. m., mv. *-bak-*
en bakker van beschuit, dikwijls genoemd in
verordeningen. || N. N., brood-, koek- en
bakker. — Op 't versoek van de gemeene
-Bakkers van de Wormer is ... toegestaen,
luyden op den gewoonliken markt-dag met
iscuyt sullen mogen voor-staen, *Handv. v.*
77 *b*. Den Overman van de Beschuyt-bakkers,
Dat de Biscuyt-backers haer sullen mogen
dienen van de Molen staende buyten de Haer-
Poort, 1391 *b*.
aarnaast *fijne-beschuitbakker*. || De fyne Be-
kker te Voorburg, *Gr. Placaatb.* 9, 1002 *b*.
aast *beschuitbakker* ook *-bakkerij*, en zoo
eepsbeschuitbakkerij (in het mv. *Handv. v.*
200 *b*).
enst. *Beschuitbakkersgild* (te Amsterdam in
gescheiden van het broodbakkersgild: WAGEN.,
, 466) („Van het Koeke-bakkers, *Biscuitbak-*
Pastei-Bakkers Gilde", *Handv. v. Amst.* 1312).

CHULDEN, bedr. zw. ww. Van *Schuld.*
esculden (VERDAM 1, 1012). Hetzelfde als
ligen. Reeds in de 17de eeuw in Noord-Neder-
inig meer in gebruik, maar tot heden toe
in sommige zuidelijke gewesten. || Dat hy...
cht te recht beschulden, V. MANDER, *Olijf b.*
... die t'onrecht my beschult, BREDERO,
47. Ick sweert by eede dat Mevrouw ... In
wyse hier is te beschulden inne, 53.
ene daarbij gevoegde bepaling is verbonden
et of *van*. || Iemand beschulden van diefte,
112. — Dit is de stanck ... daer wy me kaer
giagen mee beschulden, W. D. HOOFT, *A. de*
28. Hoe wel ghy ... my daer vals'lijck med'
, *Venus Minne-gifjens* 40 *b*. Dat ghy ...
. 't al te dweech ghemoedt van wreede tyran-
eschulden, BREDERO 2, 21.
Beschuldig, *beschulding*, *onbeschuldelijk* (zie
orden); *beschuldenaar* („Op wat wyze men
beschuldenaers moet aenhooren", *Lev. v.*
rsch 2, 182).

SCHULDIG, bnw. Het deelw. van *Be-*
n, als bnw., met *-ig*. In beteekenis gelijk aan
y, en in het Mnl. zeer gewoon (zie VERDAM
2); na de 16de eeuw verouderd. || Dits de
d, die v mensche beschuldich Heeft doer zijn
van souden ghenesen, *Gentsche Sp.* 86.

— Met eene bepaling, oorspronkelijk in den genitief, later vervangen door eene omschrijving of door een accusatief. || Nyement en trecx hem an, dan diet besculdich es, EVERAERT 50. My wetende niet hyeuwers of besculdich, 64. Vremde souden ..., die een ander doet, maer daermen uyt eenigh mededeylen in t' quaedt, oock in beschuldigh is, DAVID, *Waerseggher* 78.

— Zelfstandig gebruikt. || Dat men de beschuldige straffe, en late de onbeschuldige by heur privilegien, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 274. Diewils is d'onnoosel ghecondemneert, Ende de beschuldighe gheabsoluceert, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 67 (ed. 1576).

— Bij overdracht van datgene waaraan men zich schuldig maakt. || Weet dat hy ... doet een beschuldich dobbel quaet, Die de doot des lichaems wilt beschreyen, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 59 (ed. 1576).

Afl. *Onbeschuldig* (zie boven).

BESCHULDIGEN, bedr. en ook wederk. zw. ww. Een langere vorm naast *Beschulden*, en in het Mnl. minder gebruikelijk (VERDAM 1, 1012); later wordt *beschuldigen* een gewone term.

1) In 't algemeen. Iemand aan iets schuldig verklaren, hem iets ten laste leggen. || Maer wat beschuldigh ick een wuft, en dom gepeupel? VONDEL 2, 369. Myne Ouders meenen, dat hy zeer te beschuldigen zy, *Leev.* 4, 248.

— Ook wederk. || Wy weeten, hoe rasch liefde en vriendschap zich zelf beschuldigen, *Leev.* 5, 86.

— Met eene bijwoordelijke bepaling. || Wie heeft belang, om my valsch te beschuldigen? *Leev.* 6, 193. Hy beschuldigde ... niemand opzettelyk, 7, 227.

— Datgene wat men iemand ten laste legt, wordt gewoonlijk uitgedrukt in eene bepaling met *van* (vroeger ook nog met andere voorzetsels: zie onder 2). || Ik had my ... van niets te beschuldigen, *Leev.* 1, 172. De Menschelyke Natuur van buitenspooriqheden te beschuldigen, 5, XVII. Ieder onderzoeke ... zijne eigene wetenschap van de taal, eer hij het wage eens anderen stijl van onduidelijkheid te beschuldigen, GEEL 125. Gij beschuldigt mij in uw hart van zelfzucht en ondankbaarheid, V. LENNEP, *Rom.* 8, 42. Niemand kan hem ook van trouweloosheid beschuldigen, BUYS, *Stud.* 1, 340.

— De bepaling wordt uitgedrukt in een infinitief. || Op dat wy niet en werden beschuldigt ... ondankbaer te sijn tegens ons eygen vaderlant, CATS 1, 281 *b*. Ik beschuldigde my ... nog niets voor dien ongelukkigen gedaan te hebben, *Leev.* 7, 237.

— Soms ook in een bijzin met *dat*. || De vriendschap beschuldigt my alreeds, dat ik u iets verborgen heb, *Leev.* 4, 52.

2) In 't bijzonder. Iemand betichten van een misdrijf, ook als rechtsterm, doch in het thans geldende Noordnederlandsche Wetboek van Strafvordering niet in gebruik. || Beschuldigen, *accusare*,... *reum agere*, *reum postulare*, KIL. — Ende de Overpriesters beschuldighden hem van vele saken: maer hy en antwoorde niets, *Marc.* 15, 3. Het gene daer gy hem mede beschuldight, *Luc.* 23, 14. Willende de sake weten, waer over sy hem beschuldighden, *Hand.* 23, 28. Dat hoe snooder eene misdaad zy, men des te schroomvalliger moet zyn om er zyn evennaasten van te verdenken, of mede te beschuldigen, *Blank.* 3, 327. Het kan zijn, dat men ons daarvan wil beschuldigen, MULDER, *J. F.* 2, 86.

— Het verl. deelw. zelfstandig gebruikt. || De stukken ... werden in den Krygsraadt, in 't afweezen van de beschuldighden, en van hunne party, ... geleezen en overwoogen, BRANDT, *De Ruiter* 739. Hij beefde als een beschuldigde, wien men te recht eene grove en schandige misdaad aantijgt, CONSCIENCE

1, 164 *a*. De justicie heeft, helaas, de hand op den beschuldigde niet kunnen leggen, LOVELING, *Sophie* 395.

Afl. *Beschuldiger*, *beschuldiging* (zie die woorden).

BESCHULDIGER, znw. m., mv. *beschuldigers*. Iemand die een ander beschuldigt, een aanklager; thans niet meer als rechtsterm. || Gebiedende oock de beschuldigers ... te seggen 't gene sy tegen hem hadden, *Hand.* 23, 30. Dat de Romeynen de gewoonte niet en hebben eenigen mensche ... ter doot over te geven, eer de beschuldighde de beschuldigers tegenwoordigh heeft, 25, 16. De schoutbynacht Jan de Haan droegh zich als beschuldiger, en hadt d'attestatien ... t'hunnen laste laaten beleggen, BRANDT, *De Ruiter* 739. Ik zelf ben myn strengste beschuldiger, *Leev.* 8, 133. By de Romeinen was 'er geen opentlyk Beschuldiger voor de in 't openbaar gepleegde misdaaden, CHOMEL, *Verv.* 490 *b*. Ontwaak niet meer, vóórdat God u en uwe beschuldigers ten oordeel roepe, CONSCIENCE 3, 61 *a*.

BESCHULDIGING, znw. vr., mv. *beschuldigingen*. De daad van iemand te beschuldigen, en ook datgene waarvan men hem beschuldigt; thans niet meer als rechtsterm. || Beide die beschuldigingen zyn even zeer van alle bondigheid ontbloot, V. EFFEN, *Spect.* 12, 15. De beschuldiging is, naar mijne bescheidene meening, niet geheel ongegrond, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 313.

— De inhoud der *beschuldiging* wordt uitgedrukt in eene bepaling met *van* (zie beneden), ook wel in een bijzin met *dat*. || De beschuldiging, dat gy om geld schryft, is al zo weinig een eerroovend verwyt, als *enz.*, *Blank.* 1, 257. De beschuldiging, dat ... wetenschap en wereldburgerschap haar (t. w. *de vaderlandsliefde*) met den ondergang bedreigen, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 177.

— *Akte van beschuldiging*, een term die in de thans geldende strafvordering niet meer voorkomt (verg. boven kol. 38).

— In verbinding met allerlei verbale uitdrukkingen, niet zelden in beeldspraak. || Dat de beschuldigingen veel vaardiger gedaan waren, dan de bewyzen ... voor den dagh quaamen, BRANDT, *De Ruiter* 739. Hy poogde die beschuldiging te ontwyken, *Leev.* 1, 78. Maar waarop rust uwe beschuldiging? 1, 364. Uwe beschuldigingen te weêrleggen, 4, 93. Men (houdt) nog eene andere beschuldiging gereed; men beticht hem van Kettery, 4, 188. De warmte, waarmede hij ... tegen de beschuldiging opkomt, dat de Engelsche natie *enz.*, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 349. Zich grondig te verdedigen tegen de beschuldigingen die z'n moeder tegen hem inbracht, MULTATULI 8, 66. Aangenomen dat die beschuldiging in hare volle zwaarte op de liberalen zou moeten blijven rusten, BUYS, *Stud.* 1, 337. Zij moet ... het hoofd buigen onder de beschuldiging, dat zij *enz.*, 1, 365. Ida hield echter schertsend de beschuldiging van „zelfzucht" vol, ESSER, *Twee Sproken* 35. Dit had Frans op de beschuldiging van ondankbaarheid geantwoord, SEGERS, *Licht en Br.* 55. Het kostte hem weinig moeite die beschuldiging te ontzenuwen.

Samenst. *Tegenbeschuldiging*, waarmede men eene beschuldiging beantwoordt („Ik verwaardigde mij niet met eene *tegenbeschuldiging* te antwoorden", BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 180); *zelfbeschuldiging* (zie ald., en b. v. LOVELING, *Sophie* 142).

BESCHULDING, znw. vr., mv. *beschuldingen*. Van *Beschulden*. Mnl. *besculdinge* (VERDAM 1, 1013). Hetzelfde als *Beschuldiging*, en na de 17de eeuw verouderd.

1) In 't algemeen. || Zy (vond) zich ... genoeghzaam gevanghen ...: gelyk zy 't ook den Koning schreef, met zwaare beschulding van Oranje, Egmondt, Hoorn, en Hooghstraate, HOOFT, *N. H.* 107. Tusse Anjou ... en de Staaten willen ... onderlinge be schuldingen ryzen, 839. De Coning ... Heeft de beschuldingh... voor waerheyt... gehouwen, BEEDER *Lucelle* 59.

2) Inzonderheid, in rechten. || Op dese beschu dinghe zijn sy verdachvaert geweest in persoon verschijnen, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 546 *b*. Al ... wat tot beschuldinge ende ontschuldinge kw bygebracht worden, *Dan.* 7, *Kantt.* 56. Pilatus d gingh tot haer uyt, ende seyde, Wat beschuldin brenght ghy tegen desen mensche? *Joh.* 18, 2 Vele ende sware beschuldingen tegen Paulum voo brengende, *Hand.* 25, 7. De Staaten ..., zond hem de punten zyner beschuldinghe schriftelyk ove HOOFT, *N. H.* 300. 't Minste lidt zyner beschuldin *Ald.*

BESCHULPT, bnw. Met schulpen, met sch pen bestrooid. || Weiden ..., Doorsneden met beschulpte wegen als kolfbanen, VISSERING, *Ber* 1, 55.

BESCHURFD, bnw. Van *Schurf*, onde vorm van *schurft*. Schurftig. || Dat 'er geen eer Man zig presenteerde, dat 'er anders niet als schurfde Schaepen zig aenbooden, *Lev. v. P. Verv* 3, 26.

BESCHUT, znw. onz., zonder mv. Mnl. *bes* (in verbogen vorm *bescudde*: VERDAM 1, 1013 eene afleiding van *Beschudden*. Thans verouderd.

1) Bescherming, beveiliging. || Elck wet wel zulcke sticken niet en dienen Om Dooruijcke ee beschut te verwervene, DE CASTELEIN, *Bal.* 12. D was een maatelyke troep soldaaten in, steunende 't beschut des tempels, HOOFT, *Tac.* 245. Oft d (t. w. *in zekere baai*) eenich beschut voor de sch soude wesen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 18 *d*.

— *In iemands beschut*, vaak verbonden met *nem* soms met andere ww. || Dat hy de muiters in beschut genoomen had, HOOFT, *N. H.* 167. O Pho in wiens beschut bey Dicht-en-Heelkunst staen, *Ge* V. BAERLE *e. a.* 2, 98. Ick (t. w. *Dido*) heb u (t *Aeneas*), ... Geworpen tegen strand, in myn schut genomen, DE DECKER 2, 408. O liefde! gy haar in uw beschut genomen! DE VRYER, *Pulch* 30. Hij heeft hen ... In hunnen ouden dag, in beschut genomen, KOOLAART-HOOFMAN 113.

— *Onder iemands beschut*. || Dat ... den Bu grave genootdruct waer gheweest sich ... onder tbes vande Graven te begheven, V. HOUT, *Dienstb.* Onder 't beschut van dese Burgt leit de Stadt, een schoone ... Riviere, V. HEEMSKERK, *Arc.* Vry onder sijn beschut stont gods-dienst en gewis WESTERBAEN, *Ged.* 1, 289. Daer quamen ... Prauwen, om onder haer beschut ende scherm voorsz Revier op te varen, *Begin e. Voortg.* 11, 3 Waermede wij ... Ul.... toewenschen een gluckig heen- ende wederomrijse onder 't beschut van Oppersten bewaerder aller vromen, V. RIEBE *Dagverh.* 3, 19.

2) Het afweren van iets. || De gemelte rhee die hij ... zeer bequaem heeft gevonden ... 't beschut der Z. Z. oostewinden, V. RIEBEEK, *D verh.* 3, 507.

3) Bij overdracht: middel tot bescherming.

a) In 't algemeen. || Een swaeyende Kappoot, meer ballast dan beschut, HUYGENS 1, 75. N wantrouw tot een scherm, en tot beschut de s *Ged. v.* V. BAERLE *e. a.* 2, 120. Galge beron ien arm beschut, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3. C regtzinnigheid is ... het meeste en zekerste bes tegen de grove afwijking van enkele leeraars, BR *Geschiedk. Onderz.* 298.

't bijzonder: een wapen (van aanval of ver-). || Als een vroom vechtere Sallic dit bescut EVERAERT 69. Dies zendenze met styve boogh ierigh haer beschut om hoogh, VONDEL, *Verw.* 38 (ed. v. LENNEP 1, 718: *geschut*). k wel: een beschermer. || Wy bidden hu als hud vuer plaghe, DE CASTELEIN, *Const v.* 176. Al wie een Hopman huyst, die heeft wen wachter, En ridderlijck beschut, VONDEL

s rechtsterm werd *beschut* gebruikt o. a. in van *naasting* (zie daarvoor STALLAERT, *Gloss.*). **enst.** *Lijfsbeschut* („*Lyfsbeschut* voor krank-gena", SIX v. CHAND. 122).

CHUTSEL, znw. onz. Van *Beschutten.* ddel tot bescherming, in welke toepassing ans zoogoed als verouderd. || Beschutsel, hermsel, KIL. — Sy sullen haesten na nuer, als het beschutsel veerdigh sal wesen, 2, 5. Daer ... rollen de Teukren het ... van boven af, het welck ... het beschutsel lden ontsnoert, VONDEL 5, 332. Het marmer, mmen, ... de vergulde en gesnedene beschut-aken 'er een betoverd Paleis af, DE BRUYN, 1, 79 *a*. De beschutselen der blaas, BERKHEY, 6, 318. Voorts waren de Schepen omgeeven nen, zeker soort van houten, getande, be-, *Nalez. op* WAGEN. 1, 155. Een beveiliging eder en wind ... door beschutsel en deksel, *Br.* 5, 321. Een ... beschutsel is den stier ije huid, D. J. v. LENNEP 252. Dewijl ... n beenen van zulk zwaar beschutsel (t. w. aas) vrij bleven, CONSCIENCE 1, 271 *b*.

CHUTTEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bescut-*RDAM 1, 1014). Een vorm die het oudtijds *Beschudden* (zie ald.) heeft verdrongen (zie nder *Schutten*).

mand beschermen, bewaren, behoeden; ook d gezegd. || Alsoo sal de Heere der heyr-Jerusalem beschutten, *Jes.* 31, 5. Beschut de Goden! VONDEL 2, 415. God, niet ick, beschutten, 3, 127. Doen hy de Nederlanden chermd heeft en beschut na sijn Heer Vaders TARTER 374.

et eene bepaling, aanduidende ten opzichte n of van wat. || Beschut mij tegens d' onge-n hun, die op mijn leven gaen, HOOFT, *Ged.* Te leven buyten vrees, beschut te zijn voor 1, 236. De grootsche taak ... van hen, economisch zwakkeren tegenover de sterkeren hutten, QUACK, *Stud.* 11.

mand (ook zijn eigen persoon) of iets beveiligen middel van verdediging. || Hy ... Beschutte schilt ... zijnen rugh, VONDEL 8, 616. en ... op de mueren doen maken eenen ganc ge boomen, ... staende noch beschut achter rstweere, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 42 *c*.

ne plaats beveiligen, door afsluiting of door erdedigingswerken ook; vaak in het passief. || lant, Welx eene eindt gebercht en dickbesneende eschutten voor tgewelt der volcken aengelegen, *Ged.* 1, 9. Caesar ... deed daar eenen toren om zijn werk te beschutten, DAVID, *Hist.* In het midden van de Prinsengracht, aan het oor geen ijzeren leuning beschut, *Wildsch.* 6, ne weide, met eene sloot omgraven en beschut, in *Ved. Mus.* 5, 436.

zonderheid: iemand of iets beveiligen tegen onnestralen, stof; vaak in het passief; de thans gewone opvatting. || Beschut liggen, *beveiligd tegen wind of zee of tegen beide* (*als scheeps-* — De koy ..., beschut voor gure winden, VONDEL 8, 243. Een ... Mantel ..., waarvan men zig ... bediende, om, by regenagtig weer, de beste Kleederen te beschutten, BERKHEY, *N. H.* 3, 590. Een verhemelte van groen of rood laken ..., onder hetwelk men voor de zonnestralen beschut is, HAAFNER, *Pal.* 1, 14. Eene bedstede ..., geenszins voor koude of voor wind ... beschut, LEDEGANCK 171. Dit priëel, 't welk tegen 't zuiden lag en voor den wind beschut was, *K. Zev.* 5, 264. In haar rooden plaid gewikkeld, zocht zij ... een beschut hoekje, VOSMAER, *Amaz.* 28. Een zwarthouten ... standertje, waarin, onder glas beschut, zijn uurwerk kon hangen, LOVELING, *Sophie* 322.

5) Eene plaats vechtenderwijze verdedigen; thans geheel verouderd. || Daer is de vyand zelf. Ick vliegh na boven toe, En sal soo lang ick magh, de klooster-poort beschutten, VONDEL 3, 390. De Vice-Admirael (dede) 't Casteel tot Tidor opeyschen: maer die van binnen gaven voor antwoort, dat sy 't Casteel tot op den lesten man wilden beschutten, *Begin e. Voortg.* 12, 36 *b*.

6) Eene bijzondere vermelding verdient de uitdrukking *zijne boeten beschutten*, die eigenlijk moet beteekenen: zijne boeten inwinnen, zorgen dat men de verschuldigde boeten betaald krijgt; figuurlijk voor: zijne zaken, zijn gewin behartigen. Thans verouderd. || Ick beschutten oock wel te degen mijn boeten, Geen huys soo cleyn off ick moestet bestoocken (*een landlooper spreekt*), *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 197. *L. W.* Waer wouje gaen? *Dr. J.* Na de marct om te beschutten mijn boeten, 2, 62.

7) Iemand of iets afweren (verg. lat. *defendere*, dat ook *afweren* en *beschermen* beteekent); thans verouderd. || Denckende datter quader mee wordt beschut, VISSCHER, *Brabb.* 164 Met vlijt om sulcks te beschutten trachten, 168. D'Armoede is nucht'ren en nut, D'Armoede oock veel quaats beschut, BREDERO 3, 94. De stede van Hollandt ..., een groote macht van Volck vergadert hebbende, zyn getrocken na der Goude, om te beschutten, dat zy (t. w. *Vrouwe Jacoba*) niet verder in Hollandt en quam, SOETEBOOM, *Beschr. v. Oudt Zaanden* 102. Hiermede zy een yegelijck ghewaerschoudt ende beschut syn schade, *Priv. v. Westzaanden* 313 (a°. 1617).

O Sonne van myn leven!
Beschuttet doch de schade,
Die my wan-hoop voorstelt.
BREDERO 3, 332.

Afl. *Beschutsel, beschutter, beschutting* (zie die woorden; *Beschut* (zie ald.) is reeds vroeger afgeleid van den ouderen vorm *Beschudden*).

Samenst. *Beschutboom* („Tot uwe rechtvaardigheid, Sire, die onze *beschutboom* is, moeten geene euveldaders naderen, onwaardig dat zijne takken zich over hen uitbreiden", BILD., *Bijdr. Toneelp.* 121).

BESCHUTTER, znw. m., mv. *beschutters.* Een beschermer, redder. Thans nagenoeg verouderd.

1) Van God of van goden. || Ghy Boschgoden, beschutters der huislieden, VONDEL 5, 75.

2) Van menschen. || Godyverighste helt, Beschutter van de Maeght voor 't gruwelijck gewelt, VONDEL 4, 335. Mecenas, zijnen beschutter (t. w. *van Virgilius*), ter eere, 5, 18. Barnevelt, 's lants Voorspraak, ... Beschutter in den noodt, BOGAERT, *Ged.* 62.

3) Als jagersterm: een windhond, die de overige honden van den strik belet het gevangen haas te scheuren, en die het meestal ook apporteert; hd. *retter* (VERSTER v. WULVERH., *Pr.* 54).

Afl. Naast *beschutter* vindt men in het vr. *beschutster.* || Beschutsters, ay, beschut uw out gesticht! VONDEL 4, 423. De liefde ... is de beschutster Voor rampen en smart, SPANDAW 1, 143.

BESCHUTTING, znw. vr. Van *Beschutten*.

1) Eigenlijk. Bescherming, bewaring. || Over alles wat heerlick is, sal eene beschuttinge wesen, *Jes.* 4, 5. Beschutting en handhaaving van de gemeene rust, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 67 *b*. Al had men ... de beschutting van de ver vooruitspringende luifel gemist, V. LENNEP, *Rom.* 21, 130.

— *Onder* (of *in*) *iemands beschutting*, thans weinig of niet meer in gebruik. || Sinon ontsloot, onder ... beschuttinge der Goden, al heimelijck het houten paert, VONDEL 5, 166. Ghy puick der maegden en jongelingen, ... die onder de beschuttinge der Delische Diane staet, 6, 549. God Almachtig wil U. E. nemen in zijne vaderlijke beschuttinge, BRANDT, *De Groot* 231.

2) Bij overdracht. Iets dat iemand beschut, een beschutsel. || Het duurde niet lang of deze zwakke beschutting (t. w. *de deur*) viel ter kamer in en plofte op den vloer, CONSCIENCE 3, 270 *a*. Een groen regenscherm ..., dat ... meer een wapen scheen tegen slechte betalers, dan eene beschutting tegen den afwezigen regen, BERGMANN, *Staas* 159.

BESCHUWEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. gewoon (VERDAM 1, 1014), en ook later nog wel voorkomende, als nagenoeg gelijkstaande met *Schuwen*. || Dat de mensch nimmermeer weet wat ongeluck hy beschuwen zal, VONDEL 6, 469.

BESEF — zelden BEZEF —, znw. onz.; het mv. *beseffen* bij schrijvers uit het begin dezer eeuw vrij gewoon, doch thans onbekend. Van *Beseffen* (zie ald.).

1) Gewaarwording, gevoel, bewustzijn van iets.

a) Gevolgd door eene bepaling met *van*, den inhoud van het gevoel aanduidende. || Een verstandich .. man, ... die t' zelfde gheproeft heeft, ende daer van al weet by beseffe ende experientie te spreken, DAVID, *Toetsst.* 77. Het is dus met alle Geestelijke beseffen; van God, van Waarheid in 't afgetrokkene; en dus ook van schoon en volkomenheid, BILD., *Verh. over Zedeleer enz.* 164. Dat gevoel van successie ... vervalscht ... alle beseffen van 't geen buiten ons is, BILD., *Br.* 4, 93. Voor den mensch, ... die van God, van zijnen pligt ... nog eenige beseffen op het hart draagt, V. D. PALM. *Sal.* 1, 404 (zie ook 5, 120 en elders). Daar vertroosten ons de levendige beseffen en indrukselen van Gods genade in Christus, V. HENGEL, *Leerr.* 1, 234. Eene kunst ... die ... de ziel aandoet door een duister en dweepend besef eener hoogere behoefte, GEEL 247. Zijne gade en kinderen meenden, dat hij, die ook nu nog ... opgeruimd bleef, geen besef had van zijnen toestand, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 281. Dan moet die ander besef hebben van zijn eigen ondergeschiktheid, *K. Zev.* 4, 107. Die vastheid ... van wil, dat besef van pligt, hetwelk wij ... in Bake prezen, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 425. Ik doe het onder het drukkend besef van het gevaar, waaraan ik mij blootgeef, VISSERING, *Herinn.* 3, 130. Het kinderlijk gemoed te doen overstroomen van het besef van geluk en genot, BEETS, *C. O.* 9. Het heimelijk besef van een wederzijdsch liefdgevoel, LOVELING, *Sophie* 277. Het vaag besef van iets dat anders was dan hij gedroomd en gehoopt had, ESSER, *Twee Sproken* 30.

b) De bepaling is een zelfstandige bijzin, dikwijls voorafgegaan door *er van*. || Hij had er geen besef van hoe onhandig hij was geweest. — „O heel gaarne!" antwoordde Nicolette, met het innig besef, dat zij zich tot niemand beter om raad kon wenden, *K. Zev.* 4, 5. Doordrongen van het besef dat zij hare kinderen .. een waardige opvoeding schuldig was, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 365.

c) Welk gevoel men bedoelt, kan ook op andere wijze zijn aangeduid, of onbepaald worden gelaten. || Hunne sterke kragten zyn, op dat bezef, en zonder toom of teugel, BERKHEY, *N. H.* De ligtzinnige Jongeling verliest, helaas, dat zyne onnadenkendheid, *Blank.* 1, 29. Geen roerend driftverheffen Verwarde toen in 't eenvoudigste bezeffen, BILD. 10, 6. Zo de lingen, die zij voordragen, niet op duidelijk beseffen gegrond zijn, BILD., *Dichtk. en Wijs* Naar verstandelijke beseffen handelen, BILD., 2, 121.

— Gevolgd door eene onbep. wijs met *te*, den zin van neiging, behoefte die men ge hetgeen de bepaling noemt. || Ook had-i g zich te verzetten tegen de overweldiging, MU 8, 161.

2) Inzonderheid toegepast op het gevoel, wustzijn van iemands eigen persoon, en ev *wustzijn* absoluut gebruikt. || 't Besef kwam terug, BILD. 1, 42.

Afl. *Besefloos*, geen gevoel, geene vo van iets hebbende, of wel geen bewustzijn („Kindren ..., *Besefloos* nog van leed 5, 205; „Een gevoel- of beseflooze klomp *Br.* 4, 146).

Samenst. *Plichtbesef* (zie ald.); *zelfbe* versterkte uitdrukking voor *besef*, bewustz komst van eenen geestelijke verwekt over *zelfbesef* van onwaardigheid bij alle rechtzinn lieken", LOVELING, *Sophie* 53).

BESEFFELIJK, bnw. en bijw. Van

A) **Bnw.** — 1) In actieven zin. In s te nemen (zie de Samenst.).

2) In passieven zin. Waarneembaar. || „*d' imaginatie*") bekent alle beseffelijcke voelijcke opwerpselen op eene maniere, die lijck is, DE BUCK, *Boët.* 264. Een beseff gevoelick merckteecken, DAVID, *Vleeschp.* 1

B) **Bijw.** (van wijze). Zóó dat men iets waarneemt of dat iets duidelijk waargenome Dus spreect Plinius hier af, seer beseffelij *Spinnec.* 240. Een aenwijsen, hoe en wae beseffelijckst leeren magh, DAVID, *Waersegg*

Afl. *Onbeseffelijk* (zie ald.); *beseffelijk* de geschiktheid om waar te nemen („Dro heeft geen *bezeflykheid*", LUYKEN, *Onw. Wer*

BESEFFEN (I), — vroeger ook va FEN —, bedr. en soms wederk. zw. ww. sterk, en ook in de 16de eeuw nog wel met tijd *besief* (in plaats van een meer oorspr vorm *besoef*, waarvoor men zelfs in de nog eene enkele maal vindt *besof*), en deelw Mnl. *beseffen* (VERDAM 1, 1015). De *s*, men aan het begin van het woord eene *s* wachten, is te verklaren uit de analogie *ontseffen*, en *seffen*, ohd. *sefjan*, *sebjan* 747), is een praesens van dezelfden vorm a den stam vindt men in lat. *sapio* (verg. ve FRANCK, *Etym. Wdb.*). Thans nog slecht enkele beteekenis in gebruik.

1) Iets, t. w. eene aandoening of datgene aandoening teweegbrengt, smaken, proeve vinden. Thans verouderd. || Tsindert dat ic besief En vindick smake in eten oft drincke *Conste d. M.* 26. Schoon lief, het grief, da besief, Doet my noch sterven, DE CASTELE 49. Dies hebdy groot verdriet beseven, 59. helpick my zelven wt grieve ... Dan dat aen tperikel besieve, DE CASTELEIN, *Bal.* (heeft) u genade beseven, A. BIJNS 378. daer door soo groot hert-seer beseven, V. *Bucol.* 13. Daer hebbe ick solaes ende ruste WEYDTS 161.

n persoon of eene (stoffelijke of onstoffe-
kend worden, er ondervinding van krijgen.
erd. || Dat was de liefste die ick oyt be-
STELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 13 *b*. Noyt
n zulck een spel Als wy daer bee be-
ASTELEIN, *Lied.* 51. Van Ceres hebben
ood beseuen, Pallas heeft de oliuen eerst
n, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 203.
merken, gewaarworden, kennis van iets
opvatting is niet altijd duidelijk onder-
de bet. 6). || Zijn gramschap besief ick
ercken, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 6.
n en maan) temperen elck anderen zoodt
euen, 98. Nu aldereerst hebbick wel be-
erlies van lieue doet druckich leuen, 175.
stenen hebben langhe beseven Luthers
BIJNS 103. De waerheyt hier af es nu
, 166. Hoe ic naerder cam ..., Hoe
gds en schoonheits zagh, hoorde en besief,
omg. d. Poës. 10. Vier toecomsten Christi
noot, De twee die werden siennelick
. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 148. De reden
Dat over al de man het wijfjen overtreft,
3 *b*. Als hy de geleeghentheit der vesten
keerde hy *enz.*, HOOFT, *N. H.* 7. Welke
bezeft van de gemeente, het quaadt ver-
er deed wakkeren, 81. Joannes ..., af-
beseffen Van eeretitelen, die hem te
en, VONDEL 10, 73.
j BILD. vindt men het woord aldus ge-
met iets stoffelijks als voorwerp: in de
kan het niet zijn voorgekomen. || 'k Wil
gaan verrassen Zonder dat hy my beseft,
. De doodsteek dringt in 't hart eer dat
eseft, 2, 131 (zie ook 14, 95).
danigheid waarin men iets waarneemt,
rukt in eene bepaling met *voor*. || Heb-
n leuende vrauwe beseuen De beelde die
eschildert naer d'leuen, D'HEERE, *Boomg.*

oor eene bepaling van gesteldheid. || Om
dstel lueghen es beseuen, DE CASTELEIN,
tor. 230. Och Heere, u liefde is meerder
BIJNS 382. Als sy my niet alleenelijck
uer oock t'eenemael stom, ende sonder
ef, soo *enz.*, DE BUCK, *Boët.* 10. Dye
ghen, besyefen herderycke op ende neder
door eene aardbeving), WEYDTS 22.
eft sich vry beseven, Die van moeder
ven, GHESCHIER, *Proefst.* 58.

helt, zoo groot van naem en faem en lof,
r in 't geweer en harnas te beseffen.
VONDEL 8, 597.

schrijvers der 16de eeuw staat *beseven*
en eenigszins pleonastisch voor *zijn* (verg.
019). || De mesdaet ... En was niet be-
Gode so zwaer Als *enz.*, EVERAERT 66.
vul gracie, wiens naeme beseuen Es
ien, 147. Opdat door u beseven, Wy
er noot, *bij* V. VLOTEN, *N. Geschiedz.*

vindt men *beseven hebben* voor *hebben*,
g. VERDAM t. a pl.). || Ick hebbe bagen
elaer als den robijne, Ick hebbe ackers,
oven beseven, Ick ben rijcke en machtich,
12.
n datief als bepaling: *iemand raad be-*
hem zien wat hij moet doen, hem raad
aam. || *H.* Wilt my dan raet beseffen.
oort, dewyl ghy my dus bidt om goeden
lunckt my desen vond' gheraedtsaem, DE
r. *Lemmen* 10 (a°. 1700).

4) Iets begrijpen, zich iets verklaren; thans verouderd. || Ick kan den springvloet van den lantstroom niet beseffen, VONDEL 11, 49.

> 't Getal (t. w. *der kinderen*) is wel oneffen;
> Maar dat daarom één sterven moet,
> Dat kan ik niet bezeffen.
>
> *Econ. L.* 1, 151.

5) Iets, t. w. een woord, begrijpen, verstaan; thans verouderd. || Sy ... kost geen enckel woord beseffen of besinnen, HUYGENS 1, 565.

6) Het duidelijk gevoel, besef, van iets hebben, hetzij al of niet beschouwd als een gevolg van iets te begrijpen; de thans gewone opvatting. || Ghy zijd veel wreeder dan wilde dieren, ... Ick beseft langh zo breere, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 164. Die het veeltijts minst beseft, CATS 1, 633 *c*. Ick leere elck nootlots wil beseffen (*Tiresias spreekt*), VONDEL 11, 143. Wat vermaeck kan ick van rijckdom hebben, als ick niet en beseffe rijck te wezen? DE BRUNE, *Bank.* 2, 310. U een denkbeeld te geven van de smarte, die ik toen onderging, is my volstrekt onmooglyk: Moeders alleen kunnen dat bezeffen, *Burg.* 182. Die, Hoogstbegaafde Vrouw, uw waarde niet beseft! BILD. 10, 412. Dat hij ... niet meer weet, wat hij dacht, gevoelde, besefte en smaakte toen hij kind was, BEETS, *C. O.* 11. Hij zag mij stijf in 't gezicht, om mij al de ijslijkheid van deze Jobstijding te doen beseffen, 75. Een van die menschen, wier eenigste levensdoel geldwinnen schijnt te wezen, en die geen ander levensdoel schijnen te beseffen, SLEECKX 16, 45.

> Die telkens in den spiegel ziet,
> En zich met schoonheid vleit,
> Beseft de ware schoonheid niet *enz.*
>
> V. ALPHEN 1, 382.

— Het voorwerp is uitgedrukt in eene afhankelijke vraag. || De soldaaten, wel bezeffende wat den halsterken zoo reklyk maakte, schelden hem, schelm *enz.*, HOOFT, *N. H.* 483. Doris ..., Die niet bezof, wat dat het moght beduyen, HOOFT, *Ged.* (in *Werken*, a°. 1671) 155 (ed. LEENDERTZ, 1, 186: die *vatte* niet). Gy hebt te veel verstand, om zelf niet te beseffen, wat hier van de reden zy, *Leev.* 7, 133.

— Het voorwerp is uitgedrukt in een bijzin met *dat*. || De Staatkunde van dien Vorst niet genoeg verlicht zynde, om te bezeffen, dat *enz.*, DE BRUYN, *Reizen* 1, 69 *a*. Men beseft duidelijk, dat ik op dien tijd alles zoo nauwkeurig niet opnam, V. LENNEP, *Rom.* 3, 42. Hij beseft niet, dat er andere ... denkwijzen kunnen bestaan, dan die waarin hij is opgevoed, VISSERING, *Herinn.* 3, 161. Hij begon te beseffen, dat hij het onmogelijke geloofd en gehoopt had, ESSER, *Twee Sproken* 40.

— In de middeleeuwen werd *beseffen* ook wederk. gebruikt, in de hier behandelde opvatting (zie VERDAM 1, 1020); die constructie komt in de 16de eeuw nog wel voor. || Die van duechden oyt haer besieuen..., Die creghen doer Christum oyt consolacie, *Gentsche Sp.* 94.

Afl. *Besef*, *beseffelijk*, *beseffing* (zie die woorden); *besefbaar* (zie ONBESEFBAAR).

— Het Mnl. bezit ook een afgeleid causatief *besoeven*, doen smaken, en vandaar *bezorgen*, waarmede het door KIL. wordt gelijkgesteld. In de 16de eeuw echter komt *besoeven* wel voor nagenoeg in den zin van *beseffen*, *ondervinden*. || Altoos om u gepeyst heb ick Veel verdriets geleden met cranck besoeuen, V. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 5 *b*. Om dat hy de doot heeft moeten besoeuen, fol. 64 *b*.

BESEFFEN (II). Zie TEVENS.

BESEFFING, znw. vr., mv. *beseffingen*. Gevoel, besef, hetzij van eene bepaalde aandoening, hetzij absoluut in den zin van: bewustzijn. Thans in de levende

taal verouderd. || Hy (kreeg) een vaste bezeffing ..., dat de gansche werrelt niets had, dat zyner liefde ... waerdigh was, v. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Oudaan* 46. Van myn eerste bezeffing af (d. i. *van mijne vroegste jeugd af*) my zoekende te overtuigen, dat 'er een hooger Magt was, die alles ... wist, v. EFFEN, *Spect.* 6, 76. Onze beseffingen van de Goddelyke Weldaedigheit, HERVEY, *Br.* 1, 89. ô! Bleef in 's noodlots ijzren nacht U nog beseffing over *enz.*, BILD. 1, 19. Den moed, welken hij in de beseffing zijner innerlijke waarde puttede, DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 77. De beseffing ... harer plichten als gade en moeder, DELCROIX, *G. of L.* 30.

BESELOSMANOS, een andere vorm voor het meer gewone *Baselosmanos* (zie ald); de *e* is hier oorspronkelijker dan de *a* (het Spaansche ww. is *besar*). *Beselosmanos* staat bij STARTER 419 (zie boven kol. 1048, waar die plaats is aangehaald, ten onrechte met den vorm *baselosmanos*).

BESIJPELEN, bedr. zw. ww. Bedruppelen. || Besypelt van ... bloet, SIX v. CHAND. 5.

BESINGELEN — ook gespeld BECINGELEN —, bedr. zw. ww. Van *Singel*, gordel, ook oneigenlijk. Vandaar dat *besingelen* beteekent *omringen*, *omgeven*. Mnl. *besingelen* (VERDAM 1, 1046). Thans verouderd.

1) Met eene plaats, een land, een volk als voorwerp, en als onderwerp datgene wat er omheen ligt; meest in het passief. || De Stadt Leyden, ... rontomme becinghelt zijnde met ontelbaere Lust-hoven ofte Thuynen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 3. De Stadt, welcke leydt ... aen de oost-zijde van 't Eylandt, ende is rontom soo met bosschagien becingelt, dat *enz.*, *Begin e. Voortg.* 13, 63 *b*. Waar zyn de... Bructeri, Usipetes, Ubii, en meer andere, die de Vriezen rondom becingelden? WILLINK, *Amst. Ark.* 1, 257.

2) Ongewoon in toepassing op andere zaken die door iets worden omgeven. || Haer oogbjes, ... Becingeld met een krans van dichte en smalle haeren, STARTER 197.

3) Iemand omringen, figuurlijk opgevat als: hem beschermen, hem beveiligen; zeer zeldzaam. || Voorspoed had hem hier becinghelt, HOFFERUS 81.

4) Iemand met vijandelijke macht omsingelen, insluiten. || Hy ... Becingelt ... de stad, maeckt schantsen en begraeft, PERS, *Lucretia* 4. Becingelt en bezet den straatschender int ront, BREDERO 2, 257. Uw gemalin Kreüse ..., en uw kint Askaen, ... van Griecksche troepen rontom becingelt, VONDEL 5, 175.

5) Zeer gewoon in de figuurlijke opvatting van: belagen; verg. lat. *circumvenire*. || De ghene die .. van veele vyanden becingelt zijn, COORNHERT 1, 222 *a*. Kuyscheyd van haer tinne zagh, ... Hoeze van dit bastertwicht (t. w. *Cupido*) Wert becingelt, VONDEL 2, 218. Hy (t. w. *Odysseus*) vind sijne eegemael ... met een' hoop Verliefde vryers ... Becingelt, en omheynt, 2, 503. 't Leven, ... Becingelt.. van quaelen, POOT 1, 376.

— Gewestelijk, b. v. in Gelderland, nog wel in gebruik voor: iemand bedotten.

BESISSEN, bedr. zw. ww. In gemeenzame taal: iemand bedrinken, dronken maken. De etymologische verklaring is niet bekend. || Wij moeten hem binnenroepen en besissen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 149. Wij (zullen) ... hem vervolgens radicaal besissen, *K. Zev.* 1, 24. De kan raakte leeg en de pachter — besist, v. ZEGGELEN 4, 58.

BESJE. Zie BEST (I).

BESLAAFD. Zie BESLAVEN.

BESLAAN — daarnaast in Brabant ook wel BESLAGEN (met *g* in den tegenw. tijd naar analogie van het verl. deelw. en het meerv. van den verl. tijd) —, bedr. en onz. st. ww.; *besloeg*, *heeft beslagen* (in de oudere taal, en nu nog in Vlaanderen, ook Mnl. *beslaen* (VERDAM 1, 1053). Van *S* ww. *beslaan* heeft een groot aantal beteekenis waarvan sommige in het Nederlandsch middeleeuwen niet of nagenoeg niet meer vert digd zijn, maar nog te bespeuren in het ve *Beslag* (zie ald.). In de tegenwoordige taal slechts enkele beteekenissen zeer gewoon.

1) Tegen iemand of iets aan slaan, iema raken, treffen; thans verouderd. || U licht, w Van baeren ons beslaen, ... Bewaert ons HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 15.

— Minder eigenlijk. || 't Sonnetje ... b Bergen top, Met zijn lichjes, BREDERO, *Lie* Weg was ons Tempel-eer, voort waren all Geen be'e ... zou onz het oyr beslaen, *Venus en Min.* 5.

2) In de verloskunde. Een vrouwelijk di geboortedeelen onderzoeken, *onderslaan* (zi kol. 1464), t. w. bij de naderende geboort jong. || Dan betast de Koehelper ... de Ko als men het noemt, hij ... beslaat de Koe, te voelen of het kalf wel of kwalijk in d zit, BERKHEY, *N. H.* 7, 154. De lenigheid heid en glibberigheid van de klink en (maakt) dit beslaan zeer gemakkelijk 7, 16

3) Iets *beslaan met de oogen* (die bepa soms weg), het oog er op laten vallen, het thans verouderd. || Nauwelickx heeft noch Schaep (t. w. *Isaäc*) den hoogen ... top d beslaghen met syn ooghen, Oft *enz.*, VONDE

t' Oneyndelijck ghetal van dees gevlerckte K
Den Deenschen Coningh gaf verwonderingh g
Doen hy 'r ses hondert sterck op synen stroo
VONDEL

— Soms ook in toepassing op het *beslaa* ooren: iets hooren, aanhooren. || Alsser ieu krancheyt te bedde ligghende, ... het Ser en kan beslaen *enz.*, DE VYNCK, *Wekel. V*

4) Iets aanraken, raken, treffen, drukk verouderd. || Een slang, ... dewelke nu ha boezem doorkruipt, en dan weer andere deel malsche lichamen beslaat, DE BRUNE, *Wets*

5) Vandaar ook: in zijne armen drukken, thans verouderd. || Gods liefde gheheel o moet van een Christelicke ziele gheduyrigh en beslaghen werden, DE BRUNE, *Bank.* 1

6) Als jagersterm: naam voor het pare grof wild (VERSTER V. WULVERH., *Pr.* 54)

7) Een dier vangen, thans verouderd. beugelnet de karpers te beslaan, BERKHEY, *Vriendsch.* 20.

8) Iemand aan zijn woord houden; thans ve Ende beklaaghde daarom ... zich de Lan naamaals des meenighwerf, dat men die van op hun aanbodt, niet beslaaghen had, HOOFT, Dat hy schoorvoette, in 't beslaan der S zoo treflyk een aanbodt, 921.

9) Iemand aanslaan, t. w. een man: hem genoot of minnaar aannemen; thans ver 'k Vryde pas een zes of zeuve daegen, ... de drommel haelt, beslaegen; Ik wierd de LANGENDIJK 2, 243.

Een Vryer die sijn Lief om geen troost derf
Of die ten eersten van sijn eerste Lief wordt
Zijn beyde gequelt met goetduncken twijffelij
VIESCHER, *Brab*

— Minder gewoon met een man als ond eene vrouw als voorwerp. || Zij waeght het en slaekt het ... Ja (t. w. *het jawoord*). Constantijn, HOOFT, *Ged.* 1, 284.

10) Iemand in beslag nemen; in het

agen zijn, daarmede bezig zijn, daarvan zijn ken; thans verouderd. || De wijse Salomon ..., in vremt bejag met vrouwen was beslagen, ., CATS 3, 64 *a*.

ets voor zich nemen of houden, het niet afstaan ander; thans verouderd. || Soo gy (t. w. *levende echtgenoot*) het al beslaet, en wilt'et aren, Hoe kan dan eenig kint naer rechte aren? CATS 1, 415 *b*.

p personen of goederen beslag leggen; ook als m. || Beslaen den pand, *percludere pignus*, *inere jure*, *ne pateant amotioni*; ... *seques*-TL. — Dat desgelyx alle scheepen, goederen, onen der Spanjaarden en Neederlanderen ... andt beslaaghen werden, HOOFT, *N. H.* 1027. men voert of seyl heeft d'amirael Persijn in sijn' dienst, VONDEL 3, 410. Dat men ordre afzoudt, om ... in alle de havenen tschappen van Vrankryk alle de scheepen, schappen, goederen, en schulden der Hol- kooplnidn te beslaan, BRANDT, *De Ruiter* t men in Engelandt alle scheepen hadt be- om te meer volks ten oorlog te konnen 372. Toen ... uwe Boekery ... Beslagen last en ordening van staat, OUDAAN, *Poëzy* Schepen beslaen, scheepen arresteren, of s dienst nemen, tegen wil der eigenaers, doch redelijk loon, WITSEN, *Scheepsb.* 484 *b*. Hoe velt De Heer is in u huys gevallen, en al u laghen, OGIER, *Seven Hoofts.* 35. Weetend, kon myn maentgelt doen beslaen, DROSTE, 108. Alva nam dit der Koninginne zo kwalyk hy terstond alle Engelsche goederen hier te slaan ... deedt, WAGEN., *Vad. Hist.* 6, 305 6, 325; 8, 91; 8, 207 en vele andere . Met bevel om het beslagene onder zich te *W. v. B. Regtsv.*, *a.* 475. Afschrift van het al aan den derden beslagene worden gege-

mand onderwerpen aan eene wettelijke be- in dien algemeenen zin geheel verouderd. || . beslaen my in de wetten Die de reden ... stelt op uw beleid, HUYGENS 1, 207.

onderheid *iemand beslaan in eene boete* en erg. Dl. III, kol. 196), hem daarin *slaan*, boete opleggen; thans weinig of niet meer in || In welcke paenen ende verbeurten de tegen- ... sullen mogen werden bekeurt ende be- y den Schout, *Keuren v. Leyd.* 202. De laer in sy-luyden beslagen zijn, 210. De gene, iden mochten worden eenige Lingotten sonder z. Assay ... gegrosseert te hebben, in de ... te beslaen, *Handv. v. Amst.* 1093 *b*. De der onderliggende partij waren gebannen, ge- zet of in zware boeten beslagen, v. LENNEP, 269.

ts, dat men bedoelt, gaan volvoeren, uit- thans verouderd. || Beslaet u willen; ick rge voor 't gelocken, HOOFT, *Ged.* 1, 81. hy ... aan, Hoe dat hy sijn beroup in al beslaan, HOFFERUS 92.

ts vastmaken op of aan iets anders. || Be- et naeghelen, *figere sive affigere clavis*, Met bouten dicht beslaen, met nagels vast DE BEUNE, *Embl.* 215. De zeilen beslaen, haere routhouten binden, WITSEN, *Scheepsb.*

de leest beslaan, slaan. || Wie kan hem *en sorst*) op de leest van alle man beslaen? 1, 87.

mand of iets besluiten, in iets insluiten; na leeuwen slechts in zeer beperkt gebruik. || Beslaet de Lever (t. w. *van een varken*) in een Net van een schape, ende braetse byna genoech *enz.*, *Koockb.* 27. De Kramer beslaet in my (t. w. *in eene mand*) veel Waren, VISSCHER, *Brabb.* 124. Hy wordt ... gheworpen in den grooten wijden buyck van dat ghedierte, wordt beslaeghen in eenen levenden kercker, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 136. Geen krygsleeu laet den nek beslaen in slaefsche banden, VERHOEK, *Poëzy* 10.

— Inzonderheid in de uitdrukking *iemand in* (eene enkele maal *met*) *goud beslaan* (zie de verklaring Dl. V, kol. 461, en verg. nog de volgende plaatsen). || Wa dat's een Vrouwen-man, Hy waer weert datmen hem in 't gout besloeghe, *Hand. d. Amour.* Q 7 *a*. Iy bend een juweel van een man, men behoord jou met goud te beslaan, ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. J.* 60. Die een trouwen Knegt heeft, die mag hy wel in Gout Laaten beslaan, *Gew. Weuwenaar* 2, 18. 'k Zal jou in goud beslaen, myn keuning, nae jou dood, LANGENDIJK 2, 71. Die meid was waardig dat zy wierd in goud beslaagen, 2, 182.

17) Iets bekleeden, geheel of gedeeltelijk met iets bedekken. || Van welken dijk ... 8 roeden beslaeghen zijn met een' halve maene oft ravelijn ende de graften van dien, HOOFT, *Br.* 2, 358. Men verzuimt ook niet ... de retorten ... te beslaan (of, zoo als men 't ook noemt, te harnassen) met een leemzel van leemäarde *enz.*, *Handw.* 2, 94.

— Als kuipersterm: het aandrijven van het vereischte aantal banden om een vat (verg. KUYPER, *Technol.* 1, 842).

— Inzonderheid in toepassing op het bekleeden met metaal, hetzij dit al of niet uitdrukkelijk wordt genoemd. || Al waarmen heel in 't staal beklooncken en beslaghen, BREDERO 3, 118. Geweld van wallen, dubble gracht, ... Beslage poorten, yzre boomen, VONDEL 3, 145. Een slang ... dwers van een beslagen radt geplet en overreden, VONDEL 5, 233. Twee schichten scherp beslagen Met yzer, 8, 288. Het schip ... dat de baeren Met een beslage kiel doorsnee, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 360 (VIRG., *Aen.* 10, 166: *aerata*). Tal van rijk met zilver beslagen doodkisten, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 296. Het porceleinen, met zilver beslagen nachtblakertje, *K. Zev.* 1, 333.

— *Een beslagen bijbel*, met (meest) koperen sloten, hoeken en knoppen voorzien; ook niet ongewoon als uithangteeken (zie v. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 244). || Kerkboeken en Bybels, ... met Goud of Zilver ryklyk beslaagen, BERKHEY, *N. H.* 3, 589.

— *Een beslagen blok*, welks strop niet van touw, maar van plat ijzer is gemaakt, en die om het blok sluit; scheepsterm.

— *Eene beslagen juffer*, eene soort van cirkelvormig *beslagen* blok: zie JUFFER.

— Als term in de wapenkunde: van posthoorns, wier ringen eene andere kleur hebben.

— Bij dichters ook in andere gevallen als synoniem van *bedekken*. || De kruynen Der helden te beslaen met kranssen, VONDEL 1, 683. Het teere breyn, met blonde en kruyfde pruyck beslagen, 2, 534. 't Voorhoofd ..., 't Welck de tijd ... met rimpels nimmermeer beslaet, STARTER 158. De Heilant zal verryzen; Spyt wachters om het graf, en zerken die 't beslaen, POOT 1, 25.

— Bij vergelijking wordt van de bewoners eener zeekust gezegd dat zij de zee *beslaan*. || In het hoogste gedeelte van Noordholland, by de zulken, die de Zuiderzee aan de Vriesche zyde beslaan, BERKHEY, *N. H.* 3, 431.

18) Afzonderlijke vermelding verdient *beslaan* in toepassing op paarden: van hoefijzers voorzien. || Be-

slaen het peerd, *equum calceare*, *calceum ferreum equi ungulae inducere*, KIL. — Veelen onzer boeren ... beslaan hunne paarden ... slegts aan de voorpooten, en laaten de agtersten onbeslaagen, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 204. Gij brengt het bijdehandsche paard naar den smid en laat het opnieuw beslaan, v. LENNEP, *Rom.* 3, 287. Ik zou wel zot zijn, dat ik mijne paarden bij dien ongeschaafden dwarskop nog liet beslaan, CONSCIENCE 3, 332*a* (in vroegere uitg. *beslagen*).

— In het volgende spreekwoord, ter aanduiding dat men niet het onmogelijke kan vergen. || Hout, moye meysje, men beslaan geen loopende paarden, BREDERO 1, 246.

— *Een paard uit de hand* (of *uit de vuist*) *beslaan*, d. i. zonder den poot eerst te hebben vastgezet, als spreekwoordelijke uitdrukking voor iets dat buitengewone behendigheid vereischt. || Noble baasen ..., Die een paerdt uyter vuyst beslaen connen, maer niet ter loop, COSTER 32. Ick wil aars gien smit hebben as Claas, Zo excelent kan hyje ien peert wt de hangt beslaan, BIESTKENS, *Claas Kloet* 2, 6.

— (*Goed*) *beslagen ten ijs komen*, als figuurlijke uitdrukking voor: goed tot iets voorbereid. || Aldus komen ze beslagen ten ys; en ze zyn in staat, om in een maand groter voortgangen te doen, dan anderen ... in verscheide jaren, v. EFFEN, *Spect.* 12, 146. Bedagten dat onze jonge knaapjes, zy zouden wat beslagener ten ys komen, *Blank.* 1, 66. Dan zouden wij in veel dingen ... beter beslagen ten ijs komen, FOKKE, *B. R.* 2, 226.

— In Zuid-Nederland wordt *beslagen* als bnw. gebruikt in den zin van fr. *ferrré sur*: zeer op de hoogte van een vak. || Een beslagen loods, SLEECKX 1, 11. Ik konde met lijf en ziel mij toeleggen op het ... aanleeren van al wat een beslagen zeevaarder dient te weten, 1, 31. Hij is een beslagen gast, een bekwaam en goed arbeider, 16, 10.

19) Land of water bekleeden met een dijk. || Dese Dam heeft gheen Rivier beslaegen gehadt, en oversulcx gheen anderen naam bekomen dan Uitdam, SOETEBOOM, *Hist. v. Waterl.* 38. Dat de uitgeveende landen ... of droog gemaakt, of met vaste dyken beslaagen worden, BERKHEY, *N. H.* 1, 223.

— Thans nog als term in de waterbouwkunde: een oever met rijswerk bekleeden.

20) Iets overdekken met iets waardoor de glans of de natuurlijke kleur wordt beneveld, verflauwd, bezoedeld enz. || Bedenk, ... hoe veel gebloosde wangen Wy ... sien met dellu-wit bevangen, Met droevig bleeck beslaen, CATS 1, 194*a*. De locht betreckt, ... en gaet den Oceaen Met dicke nevelen ... beslaen, VONDEL 2, 176. Dat geen' graeuwheid 's Hemels blaeuwheid Mogh' beslaen, HUYGENS 1, 480*a*.

— Vaak in het passief. || Gesuyvert gout, dat ... Wort nimmer van den roest ... beslagen, CATS 1, 323*b*. De Spiegel ..., Van geen beneveling beslagen, OUDAAN, *Poëzy* 3, 551.

— Vandaar *beslaan*, als onz. ww., in den zin van *beslagen worden*. || Ze (t. w. *zekere pronkkleeren*) worden zoo stoffig en het goud beslaat zoo van den stank van de wallen, FOKKE, *Verz. W.* 12, 109. Langzamerhand ... besloeg het plaatje en werd dof, *K. Zev.* 4, 75. Eene enkele maal wischte zij met heur zakdoek het beslagen glas af om naar buiten te turen, COUPERUS, *E. Vere* 3, 19.

— *Eene beslagen tong*, als teeken van ongesteldheid. || Haere tonge is zeer beslaeghen, ende heel raeuw van 't schraepen, HOOFT, *Br.* 3, 164. De tong wordt hoe langer hoe meer beslagen, BERKHEY, *N. H.* 8, 299.

21) Iets, dat men zich denkt als een plat vlak, b. v. eene tafel, een altaar: met iets bezetten, iets daarop plaatsen; thans verouderd. || Een (t. w. *een wijnstok*), dat ... Met zoete heeft zijn leck're disch beslagen, VONDEL Aertzpriest're, die 't Altaer met vuyr e besloeght, 2, 12 (zie ook 1, 328). Sch thans den disch der Vorsten Met overvloe van hoofsche leckerny, DE DECKER 1, 64. ick met danckoffer 't hoog altaer Beslaende hoogen naem belyen, 1, 260.

— Zoo b. v. ook in toepassing op papier op schrijven. || Zoo doende zullenze de bl met beuzelingen beslaen, VONDEL 6, 49 2, 639). Wy (zullen) voor eerst eenige plaat met een korte beschryving van het Serrail, d *Reizen* 1, 43*b*.

22) Den grond beplanten, bezaaien met g thans verouderd. || Een valeye ..., rontom boomen beslegen, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, Beslaet ... het (t. w. *het land*) milt met Van goutgeel koren, VONDEL 8, 193 (VIRG. 1, 73: *flava seres ... farra*).

— Ook met de gewassen als onderwerp, grond bezet houden. || Houwt hem (t. w. *gaard*) uyt: waer toe beslaet hij oock onnu aerde? *Luc.* 13, 7. De myrt besloegh de VONDEL 3, 289. Een eick, die ... zal bes gronts, 3, 766. Een woestyn ... Daar d den grond beslaan, BAKE, *Byb. Gez.* 145.

23) Het land laten beweiden door bee beesten inbrengen. || Dewijl gij, veel (bees bende, onse weyden daermede comt te v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 301.

— Ook met de dieren als onderwerp, d grond weiden, die er verblijf houden. || De Hamel Van alle die de weyde en 't groene slaen, VONDEL 1, 483. Wilde dieren zul het lant beslaen, 6, 589.

24) Vandaar dat het land, dat niet w maar als wei-, hooi- of bouwland gebruik *beslagen* heet. Het is echter ook mogelijk, deze toepassing in verband moet brengen m 30). || Nademaal meest alle landstreken, akkerlanden dermate beslagen, bebouwd en worden, dat er geene ... mienten meer zijn, *N. H.* 9, 3. Holland (overtreft) in dit s „*het aanleggen of eigenlijk het behandelen en weilanden*") alle overige gewesten, w overal beslagen landen ... getuigen, terw andere naburige Oorden ... uitgebreide st onbeslagen of onbebouwd ledig liggen, 9, 1 ondersteld dan, dat het hooi en weiland we beslagen is, zoo is het van belang, om h een goeden ... staat te houden, 9, 117.

25) Een land bezet houden, er wonen; schen gezegd. Thans nog niet verouderd, in de bet. 28) opgevat. || Kusten, dicht bes volcken, VONDEL 8, 284. De Menapiers h langs den Ryn gewoond, en de wederzydse dier Riviere beslaagen, *Teg. Staat d. Ver* 46. Dat het land, hetwelk deze lieden hun wettiglijk toebehoorde, HAAFNER, *Ce* De Batavieren, een volk ..., beslaande ... deel van het tegenwoordig Gelderland, H Utrecht, DAVID, *Hist.* 2, 20.

26) Het vlak der zee als het ware bez schepen, ook wel met ijs; thans verouder lange suldij sien de zee beslaen met schepen *Ged.* 1, 151. Zy (t. w. *de vloten*) besloeg zoo verre als men kon zien, BRANDT, 798. De Nijl stont ... verbaest, dat hy zy vliet Met vlotten zach beslaen, ANTONIDE (*De zee*), zo ver van strand af met ys

r men 38 vademen diepte peilde, . 1, 279.

ats bezetten, als oorlogsmaatregel; || Men moest in Italië vallen de HOOFT, *Tac.* 332 (*Hist.* 1, 62: *iam, occupandam urbem*). Deeze ... eederkeeren, de stroomen beslaaghen HOOFT, *N. H.* 282. Daatlyk ... n Ladriere de schans met vyftigh Doen 't leger over ijs besloegh de EL 2, 611. Het wordt ... tijd, dat dvaardig maaken. 'k Zal met een : de groote markt beslaan, STIJL, y (t. w. *de avondstar*) heeft heur en, En zoudt gy de uwe niet be- 272.

neer dichterlijk gebruik. || Woestijnen ... Alomme te beslaen met jagers- NDEL 8, 185.

e toepassingen: eene plaats, eene lag nemen of bezet houden; thans de Heeren Gecommitteerde ... alhier 9 ... ontrent 2 maenden lang, alle n hadden, HOOFT, *Br.* 2, 166. Dit Odyk gehuert en met gevolg be- *Overbl.* 189. De Bruit en d'andere nu de ledige karossen, DE BRUYN,

, een zetel beslaan, ook figuurlijk. || ... tusschen hem ende den Paus plaetse beslagen hadde, MARNIX, . 219 *a*). Daerom ist recht, dat hy lschap van onse Santen een eerlicke , 3 (bl. 227 *a*). De noodt, van den ls te beslaan met eenen persoon, it *enz.*, HOOFT, *N. H.* 537. Ik zou t dulden, dat zo een ontige kladdige el besloeg, *Blank.* 1, 70.

ite (meest van plaats, soms ook van ien, vullen; thans nog zeer gewoon. || in 't verschiet ... 't gevaert (t. w. *h*) zien steigeren, En zoo veel velts 11, 30. De reuck van specery be- vat, V. DORP, *Sticht. Ged.* 243. die de geheele lengte van de hut M, *Ceilon* 213. Den winkel, die de an 't huis besloeg, *K. Zev.* 4, 197. knooping van dit drama, dat onge- : van een jaar besloeg, PIERSON,

ing op de afmeting van iets in ge- iet beloofde genoeg zal zyn om ... ruks te beslaan, V. EFFEN, *Spect.* urnaalen ... zullen ... in weinige : Folianten beslaan, *Leev.* 8, 347. medegedeeld beslaat slechts één vel *Ind.* 1, 422. Dezen boek beslaagt ELISSEN, *Antw. Idiot.* i. v.

iddeleeuwen beteekende *beslaan* ook *richten, ordenen*; de onder 31) en teekenissen zijn van dat algemeene ndere toepassingen, die nog thans zeer g. ook *beslag* (zie ald. in de bet. 16) *ordening, inrichting*: iets heeft zijn meer er niets meer aan ontbreekt.

Het met bijl of dissel onder genoeg- ten bewerken; het behakken, bekap- timmerhout (in tegenstelling met — Tot het beslaan wordt de nog reeds boschkant behakte stam op een n hakbok ... neergelegd en ... be- , *Technol.* 1, 674.

— *Boschkant beslaan*: zie Dl. III, kol. 657.

32) Het bewerken van eene vaste stof met eene vloeistof, inzonderheid om een deeg, eene pap te maken. || Beslaen, *macerare aqua, vino, oleo: temperare, miscere convenienter*, KIL. Land beslaan met beer, met ale, *den akker beren*, DE BO 112. Steenkolen beslaan, *met water besproeien*, *Ald.* Gersten gort, ... met Wijn beslagen oft bespraeydt zijnde (t. w. *als voedsel in zekere gevallen*), DODON. 873 *b*.

— Van kalk: tot mortel bereiden. || Beslaen het kalck, *calcem harenato linere, interere*, KIL. De kalk met water beslaan, fr. *triturer, gâcher*, V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 23. — Het beslaan of bouwen der kalk en tras, *Handw.* 23, 139.

— Van meel: het met water, met melk, mengen tot een deeg. || Het meel nat te maken en te mengen, of gelijk men het in onze kwartieren noemt: beslaan, *Handw.* 16, 30. 'k Had slappe wafelen beslagen, V. BEERS 1, 265.

33) Uit eene intransitieve opvatting van *Slaan* moeten wellicht de volgende beteekenissen van *Beslaan* worden verklaard, die thans op eene enkele uitzondering na verouderd zijn.

a) Doel treffen, een gewenscht beloop hebben; gezegd van iets dat men onderneemt. || Een reuckeloos bestaen ... beslaet ... zelden, VONDEL 10, 512.

b) Als bakkersterm zegt men *den oven laten beslaan*, hem tot op den vereischten grond laten afkoelen vóór het brood er in wordt gebakken; in sommige streken van Gelderland en wellicht ook elders. *Laten beslaan*, laten bekoelen, wordt ook wel gezegd van warme spijzen.

c) Zulk een afloop, zulk eene uitkomst hebben als eene bepaling aanduidt. || 't Besla soo 't wil, 'k getroost my d'wtkomst van mijn lot, VONDEL 2, 709. 't Is mislijck hoe 't beslaet, 3, 776. Ay, let hoe wuft de kans beslaet, Dan slinx, dan rechts, 8, 630. Hoe wil dees bê beslaen? 9, 277.

— Met eene bepaling die een goed of een slecht beloop aanduidt. || Het zy die (daet) recht en wel, of averechts beslaet, VONDEL 6, 241. Maar d'uitkomst ... doet die stoutheid wel beslaan, OUDAAN, *Poëzy* 4, 104. Wel op ... te letten, ... Op dat den aanslag hem niet qualyk en beslaat, ASSELIJN, *Warfusé* 3. Kan zulk een wrok ooit wel beslaan? VOLLENHOVE, *Poëzy* 380. Wees niet beschroomd myn kind, 't moet wel voor ons beslaan, LANGENDIJK 2, 174. Nooit zal een droef gelaat in 't aanzoek wel beslaan, BILD. 7, 370. Met proberen was ik niet bedorven, en besloeg het wel, dan was ik *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 300.

— Ook wel gevolgd door eene bepaling met *tot*, en dan ongeveer: tot iets strekken. || Te toonen Dat mijne komst magh tot uw heil beslaen, VONDEL 8, 716. Ick hoopte dat die toght ten beste zou beslaen, 10, 298.

— Vandaar dat *beslaan tot iets* den zin krijgt van: bevorderlijk zijn tot iets, daartoe medewerken. || Hier toe besloegh wonder wel, dat ... ten dien tijde Publius Virgilius Maro bloeide, VONDEL 5, 17.

d) Gedijen, tot wasdom komen. || Indien ... het ooft ... zegenrijck besla *enz.*, VONDEL 8, 197. Dees tiert in schraelen grout, en Thasus ranck wil wel In vetten grout beslaen, 8, 214.

Afl. In verschillende beteekenissen. *Beslag, onbeslagen* (zie die woorden).

— In de bet. 12). *Beslaging*, beslag („Ze (spande) .. haere krachten in om alle verdre *beslaging* en verkoping harer goederen ... voor te komen", BRANDT, *De Groot* 222).

— In de bet. 13). *Beslager*, die iemand in eene boete doet beslaan („Een geltboete van drie realen

telcken reyse, $^1/_3$ pro fisco, $^1/_3$ voor den armen ende de rest voor den *beslager*", v. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 520).

— In de bet. 17). *Onbeslagen*, niet van een ijzeren band voorzien („Geene Bleyckers sullen aen hare wagens mogen gebruycken ... wielen met yser beslagen, maer ghehouden zijn alleenlijck te ghebruycken houte *onbeslagen* wielen van bequame breette", *Keuren v. Leyd.* 23).

— In de bet. 18). *Beslager*, hij die een paard beslaat (zie v. DROOGENBROECK, *Mak.* 50).

— In de bet. 20). *Beslagenheid* (van de tong) (*Wildsch.* 6, 173).

BESLABBEN — daarnaast ook BESLAPPEN —, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Slabben* (zie ald.). Mnl. *beslabben* (VERDAM 1, 1053). In Noord-Nederland verouderd.

1) Aan iets likken, inzonderheid gezegd van spijs waarvan men slobberende eet. || My walght oock van de cost door andere beslapt, OGIER, *Seven Hoofts.* 74. Beslabbende met sijn bloedige tong de deerlijke wonden, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 52.

2) Zich (zijne kin) of zijne kleeding bemorsen bij het slobberen of eten van eenigszins vloeibare spijs; bij KIL. vertaald met *lambendo inquinare, cibo liquido commaculare*, bij PLANT. met *embaver*. || Al eetse dickmael pap, sy kan haer niet beslabben, CATS 2, 212 *b*. Beslab je bef maar niet, LANGENDIJK 2, 334.

— *Zich niet met iets beslabben*, er niet van smullen, van genieten, ook in figuurlijke toepassing. || Met uw present (t. w. *visch*) sal ick my niet beslabben, VISSCHER, *Brabb.* 64. Als ghy meynt te drabben In syn ghestolen vet, zult ghy u niet beslabben, VONDEL 1, 91. Aan dat wild sel hy sijn kin niet beslabben, v. HALMAEL, *Panlikk.* 58.

— Van iemand die bij alles een ongelukje heeft, wordt spreekwoordelijk gezegd *hij zou zich beslabben, al at hij hazelnoten* (TUINMAN 2, 198). || Ghy hebbet soo ver gebracht ..., Dat ghy u wel soudt met neuten beslabben, VISSCHER, *Brabb.* 101.

3) Besmeren, bevuilen, in ruimer toepassing. || Sijns lieffs hooftcleet (t. w. *van Thisbe*) ...., Beslapt, bespraijt met bloet onreene, *Trou m. bl.* 52. Dat sy wel, van anxte, haer souden van achter beslappen, DAVID, *Spinnec.* 310. Peetje en Meetje ... vonden het heel natuurlijk haar beslabd te zien en gelijk een lastdier te gebruiken, LOVELING, *D. E.* 128.

— Ook figuurlijk. || Devangelibruers ... Al willen wasschen en hem selven beslabben, A. BIJNS 124. Die beslabt is met de meeste sondt, Die soeckt *enz.*, BREDERO 1, 190. Kom, kom, hou op met al dat sabben (d. i. *zoenen, vrijen*), Je mocht jou beiden licht beslabben, ALEWIJN, *Besl. Swaantje* 44.

Afl. *Beslabberen* (dat echter ook als afl. van *Slabberen* kan worden beschouwd), besmeren („So dat self dijne honden *Beslabberen* tong' ende muyl Met drachtich bloet end etter vuyl, In 't lecken harer wonden", MARNIX, *Ps.* 68, 12; „Het ongelukkige schepsel eerst door haar zever (t. w. *van eene slang*) *beslabberd*, (wordt) in het afgrijsselijke hol hares muils ingezogen", HAAFNER, *Ceilon* LX); overdrachtelijk staat *beslabberd* voor *bedremmeld* („Hier spraek den besten Tolck belemmert en *beslabbert*", UDEMANS, *Verk. Werelt* 32); *zich beslabberen*, zich bemorsen met eten (b. v. pap), is in Vlaanderen nog bekend.

BESLAG, znw. onz.; het mv. *beslagen* weinig of niet in gebruik. Van *Beslaan*. Mnl. *beslach* (VERDAM 1, 1053).

1) Slag, en wel in de bepaalde toepassing van *beroerte* (hd. *schlag*); gewestelijk, met name in het Overbetuwsch, en, wat Zuid-Nederland betreft, vooral in Brabant.

2) Als afleiding van *beslaan* in den zin van *bezighouden* wordt *beslag* gebruikt in den z iemands werk, zijne bezigheid, zijn bedrijf; s taalt het met *occupatio, negotium*. Thans verou Sijn gelt, ... Sijn winckel, sijn beslagh, sij koren-landen, CATS 1, 30 *b*. Uw handel, uw be Is spelen met de naeld', is breyen, is bordu stil en soet beslagh, 1, 322 *a*. De Keyser. liet ... sijn dochters onderwijsen In naeld en werck, in alderley beslag, Waer door een jon haer besig houden mag, 1, 370 *b*. Noch en hou Haer de Vrouwen niet te vreden Met haer d beslach, HONDIUS, *Moufe-schans* 12. Daer d sich moyt met vrouwelyck beslagh, CROON, *Mo*

3) Vandaar ook: het nemen van maatreg iets, het maken van toebereidselen enz. Th ouderd. || Waer toe in dit beslag soo groote daet? CATS 1, 295 *a*. Groot beslagh is groot 1, 595 *b*. Hoe onlangs Y en Teems ... elker den schild gevloogen Met openbaer beslagh van ANTONIDES 1, 88.

> De beste bruyloft-feest die iemant houden m
> Bestaet in sedigh volck, en in een kleyn be
> CATS 1,

— *Onder dit beslag*, terwijl men daarmeb is of was; herhaaldelijk bij CATS. || Maer o beslag (d. i. *terwijl men over het huwelijk handelt*) zijn duisent loose rancken Om, slimme treck, een vryer af te danken, CATS (verg. ook 1, 418 *b*; 2, 77 *b*; 2, 132 *b* en

4) Drukte, moeite, beslommering; thans ver En siet dan valt 'er meer beslag Om haer t tot verdrag Als *enz.*, CATS 1, 277 *a*. Hoe v schen zijn-der, die ... gheen rust als in on groot beslagh vinden, DE BRUNE, *Bank.* 't ... Leven, Met al zyn iever, en beslag, *Besch. d. W.* 187.

> Ick sie gy zijt bequaem tot alderhande sak
> En ick heb groot beslag dat effen is te ma
> CATS 2,

5) Drukte, omslag, omhaal; thans nog in Zuid-Nederland. || Haer groot beslag, h bedrijf En sijn maer woorden sonder lijf, 270 *c*. Het hoofs beslag, en overtollig br 108 *a*. Al dat hoofs beslag en staet my geen 2, 439 *a*. De pompe en beslagh van hoogh woorden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 412. 't kaal beslag en windmakerij, CORNELISSE *Idiot.* i. v.

— *Beslag maken*, drukte van iets make eene zekere drukte over spreken. In Zuid- nog thans zeer gewoon. || Neem den voo zonder daar al dat beslag aan te maken 112. Het is niet raadzaam voor de ouders v te maken met hunne kinders (d. i. *zich verheffen*), *Ald.* Veel beslag maken van neesmiddel, *Ald.* — Verstandige maken mins DE BRUNE, *Bank.* 1, 366. Die met nedri vervult zijn, maken geen ghebaer, of uyterlic 2, 104. Ik zou beschaamd zijn om zooveel maken, CONSCIENCE 2, 168 *b*. Ik verkeer met R Maar en maakt er nog geen beslag van, m gauw genoeg weten, DELCROIX, *G. of L.* 1 dat er veel beslag over gemaakt was, was echt getreden, SEGERS, *Licht en Br.* 120.

— Vandaar *zonder beslag*, zonder omh voudig (b. v. van kleederen); ook wel van „een man *zonder beslag*", eenvoudig, gema naderen.

6) De daad van iemand of iets te *beslaa* bet. 12) van de hand op iemand of iets t bepaaldelijk als rechtsterm ter aanduiding

:ot tenuitvoerlegging van een vonnis
beslag), of tot bewaring van een recht
beslag) (verg. ARREST, in de bet. A,
nighe bootsluiden, die...uit het beslagh
n, HOOFT, *N. H.* 379. Ook werd den
... belast, dat hy den Koning ...
gheit van 't beslag zou aanwyzen,
Ruiter 117. Beslag op de gagies der
BETZ, *Milit. Wdb.* 68 *a*. Geen execu-
op roerende goederen zal mogen worden
t krachte van een vonnis of *enz.*, *W. v.*
439. Dit beslag kan niet worden gedaan
bepaalde schuld of vordering, *a.* 441.
al beslag onder derden, *a.* 475 vlgg.
eslag nemen van onroerende goederen,
De partij, tegen welke het beslag ge-
1. De eigenaar van roerend goed, welke
revindicatie of reclame, kan hetzelve
bezitter in beslag nemen, *a.* 721.
... kan aan iederen schuldeischer ...
en om conservatoir beslag te leggen
de goederen van *enz.*, *a.* 727. Een
schuldeischer zou beslag kunnen leggen
van zijn pensioen, BOSB.-TOUSS., *Maj.*

uiten de rechtstaal worden de uitdruk-
lag nemen en *beslag leggen op* veel-
t. || Ik kom voor hedenavond beslag
Het eerste hoofdstuk werd geheel en al
lvoerige inleiding in beslag genomen. —
k was hem te vreemd om niet z'n aan-
n in beslag te nemen, MULTATULI 8,
de drukten ... niet van dien aart waren
zij al mijn tijd in beslag hadden ge-
N, *Mériv.* 2, 47.
eling van iets vast te maken; alleen in
beneden).
waarmede iets bekleed, bezet is, hetzij
. tot steun of tot sieraad, gewoonlijk
Beslach van den boeck, *umbilicus*; —
, *bulla*; — van het rad, *canthus*,
kis munitur, KIL. — Het ijzeren beslag
(t. w. als scheepsterm): de ijzeren band
n ligt. Het ijzeren beslag van een wiel
EKE, *Smid* 22). Het beslag aan een
eren deelen waardoor de loop aan de lade
en verder die welke tot bevestiging en
erg. WAKKER, *Artillerie-Wetensch.* 287).
iten tot beslag of bekleeding van schepen
, *Technol.* 1, 55). — Dese witte
ebben een beslach van goudt, gantsch
over yeder tandt van boven tot onderen
. *Voortg.* 12, 27 *b*. Wagens ... die
hebben, sonder eenigh yser beslagh,
yd. 23. Ten eynde hem niemant en
lve beslagh af te nemen, ende aen een
te steecken, 207. Beslag tot de Kaggels,
st., 1ste *Verv.* 85 *a*. Het ijzer beslag...,
einde van den hefboom is, BERKHEY,
. De Meid was net bezig, om het koper
slooten (t. w. *van een bijbel*) droog te
w. 6, 9. Bijbels, ... die ik ... op de
gekocht heb ... om het zilveren en
dat 'er om zit, *Wildsch.* 4, 236. Een
verguld zilveren beslag, BUSKEN HUET,
0. De zwarte koffiepot met zilveren be-
NN, *Staas* 52.
t-Vlaanderen ook als naam voor beleg-
inken op eene deur of een venster (zie
, *Tijm.* 47).
er met de daarin gedreven nagels aan
een paard. || Verschillende gebreken der
hoeven worden door een bekwaam beslag in groote mate verborgen; weshalve de kooper niet verzuimen mag, bij de monstering het been op te ligten, en den voet en tevens het beslag naauwkeurig te onderzoeken, ELLERBROEK, *Bedrieg.* 24.

10) Als term in de waterbouwkunde: rijswerk waarmede een oever is bekleed.

11) Het aantal koeien dat iemand op zijn land heeft, waarmede hij zijn land „beslaat"; o. a. in Noord-Holland. || Beslagh van kleyn ende groot vee, *Gen.* 26, *Kantt.* 24 (in den tekst: „besittinge van schapen, ende besittinge van runderen). Een iegelijk zoekt, zoo zij het noemen, zijn beslag, naar gerade van het Land, dat hij kan laten begrazen, BERKHEY, *N. H.* 4², 175. Friesland, daar men zomtijds boeren vind, die een beslag van 30 à 40 zwart of blauwbonte koeijen hebben, CHOMEL 1540 *a*.

12) Vandaar in ruimeren zin als naam voor al datgene wat een boer voor de uitoefening van zijn werk bezit, paarden, vee en gereedschappen: zijn *bedrijf* (zie boven kol. 1227, en verg. MOLEMA 30). || Naar het beslag, (zoo als de landlieden het noemen) dat is, evenredig aan de uitgebreidheid der bouwerij, of aan het getal koeijen, welke tot die boerderij behooren, BERKHEY, *N. H.* 9, 327.

13) Ruimte die iets beslaat, omvang; thans verouderd.

a) Eigenlijk. || Eenen hooghen boom, wiens groot beslach Van tacken was effen afghesnoeyt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 214 *b*. Al is het schoon paleys van wonder groot beslag, CATS 2, 96 *a*. Schoon yemant machtig vee, ... groot beslag van landen heeft gekregen, 2, 379 *a*. Om alles in een woord van kort beslagh te knoopen, HUYGENS 1, 354. Ik (wil) allerlei ciertaal ... buiten 't beslag dezer lijnen stellen, DE BRUNE, *Jok en E.* II. Een rijk van kleen beslagh, ANTONIDES 1, 73. Na dat ik ... was onderrecht, Wat Boxhorn in 't beslagh van zyn Histori zegt, V. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Oudaan* 18. Dat ..., wanneer ik alleen de beste stukken uitgaf, het der moeite niet waerdigh zoude zyn, het zelve werk ter drukpersze om deszelfs kleen beslagh te geven, VERHORK, *Poëzy* IX. Hij liet dus al het beslag zijner zaken over aan den bisschop, die *enz.*, FOKKE, *Verz. W.* 4, 200.

b) Bij overdracht: iets van zekeren omvang. || Wat Wyze, die den bouw van eenig groot beslag ... Voordacht'lyk onderneemt *enz.*, OUDAAN, *Poëzy* 1, 6.

— Vandaar ook in toepassing op iemands maatschappelijken staat, zijn vermogen, zijne zaken. || Die ... in een kleyn beslag hem kan te vrede stellen, CATS 1, 287 *a*.

Komt ons de lieve Godt maer kleyn beslag te geven,
Wy konnen evenwel, wy sullen vrolick leven.
CATS 1, 301 *a*.

— *Met een kort beslag*, in een beknopten vorm. || Ons wit is anders niet, als met een kort beslagh Te toonen wat de geest *enz.*, CATS 1, 372 *b*.

— Soms in zeer onbepaalde beteekenis: een ding, of collectief, dingen, gerei en derg. || (*Bij het huwelijk*) raekt gemeenlijk de clavecimbel, en al dat beslag aen d'een sijde, CATS 1, 97 *b*. Hy geeft hun jagers tuyg, ... vogelroers, ... En ander kleyn beslag, 1, 291 *a*. Keucken-tuyg, of ander kleyn beslag, 1, 361 *a*. Maeck een Offerkist of ander kleyn beslag, 3, 15 *a*.

14) Hoeveelheid, voorraad; thans verouderd. || Haer beslagh in hals en hant-cieraet, CATS 1, 358 *a*. Dies was 'er niet een huys ... Dat niet een groot beslag van hupse Byen hadt, 2, 300 *b*.

15) Belang, gewicht van iets; thans verouderd. || De reck van dese pligt is van een groot beslag, CATS 1, 355 *b*. Alsoo het een saak van swaar beslag

was, dat hy negen dagen van noden hadde om soo grooten werk uit te voeren, V. HEEMSKERK, *Arc.* 82. 't Is van een groot beslagh sijn saecken goet te maecken, V. DORP, *Sticht. Ged.* 289.

— Bij overdracht: eene zaak van belang. || Een seker man Aen wie men vry een groot beslagh Oock sonder schroom betrouwen magh, CATS 1, 112*b*.

16) Vorm, samenstelling, ordening van iets; thans in sommige gevallen nog gebruikelijk. || Het werk (t. w. *de uitgave van de gedichten van Rotgans*) ... aan te vatten, en in dat beslag te vlyen als het nu voor den dag ... komt, ROTGANS, *Poëzy*, *Voorberecht* 1 (t. w. *van den uitgever*).

— *Zijn volle beslag* heeft iets wanneer het geheel en al voltooid is, wanneer er niets aan ontbreekt. || Dat sy (t. w. *zekere gedichten*) onverbetert, ende sonder haer volle beslach gebleeven waeren, HOOFT, *Br.* 1, 427. Siet hoe gy past op uwe gewoonten van eten, drincken, slapen, ... aen elck deser gevende haer volle beslach, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 3. Als de Boerenstaatsie zyn volle beslag heeft, word deeze Chaise (*waarin het Bruidspaar zit*) gevolgd van andere Rytuigen, waarop de Speelnooten zig bevinden, BERKHEY, *N. H.* 3, 1128. (*Een vertrek*), waarin men de gemaakte kaas, na haar volle beslag en bereiding te hebben, op planken stelt, 9, 22. Een Sysiphus arbeid, die ... geen volkomen beslag krijgen kan, FOKKE, *Verz. W.* 10, 330.

— *Zijn beslag hebben, krijgen* (vroeger ook met andere ww.), thans altijd van onstoffelijke zaken. || De feest heeft haer beslagh, en alle pleghtigheden Voltrocken *enz.*, VONDEL 4, 304. Het verbont heeft zijn beslagh, En elcke voorwaerde is bestemt by dit verdragh, 8, 640. Het lichaem, dat ..., onvoldraegen, zijnen eisch derft en beslagh, 10, 174. De tweepaer hooft- en weereltstoffen Ontfingen reede haer beslagh, 10, 379. De dans heeft zijn beslagh: nu weêr ten disch gelegen, 10, 398. Een wyze bouheer ziet, eer 't bouwerk heeft beslag, ... of hy 't volbrengen mag, ANSLO, *Poëzy* 46. Het was nu twee jaren geleden dat dit huwelijk ... zijn beslag gekregen had, V. LIMB. BROUWER 1, 4*a*. Zeker ... heeft ... (dit ontwerp) zijn volle beslag niet gekregen, V. LIMB. BROUWER, *Cesar* 2, 25. Zonder nochtans dat de zaak haar volle beslag kreeg, DAVID, *Hist.* 4, 695. Er was kans, dat de zaak haar beslag zou krijgen, *K. Zev.* 4, 356. Nadat de inrichting van het archief haar beslag had gekregen, FRUIN, in *De Gids* 1886, 442.

17) Uit het begrip *schikking*, *ordening* ontstaat dat van *verhaal*, *verslag*; zeldzaam. || Zoo ben ik... in aller haest nae Brussel gegaen, om beslag te doen van alles wat ik onder den weg had verstaen, *Lev. v. P. Vervisch* 3, 26 (zie ook 1, 176).

18) Het beslaan van boomstammen: alleen in de samenst. *beslagbijl* (zie onder Samenst.).

19) Iets vloeibaars dat men gereedmaakt door middel van verschillende stoffen; zoo in de oudere taal b. v. in toepassing op ingemaakte vruchten. Bij KIL. opgevat als naam der handeling, althans hij vertaalt beslach met vochticheyd door *maceratio*. || Indien men dit te samen brengt, En na de rechte kunste mengt, Wis dit beslagh sal beter zijn Als *enz.*, CATS 1, 516*b*. Wilt oock geen vreemt beslag en grage saussen maken, 2, 590*a*.

Maeck aangenaem beslag van ingeleyde kriecken, ...
Leg persen in syroop, en win moerelle wijn.
CATS 1, 374*b*.

— Inzonderheid in toepassing op mortel (zie b. v. V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 24), en op mengsels van meel met water, melk enz. || Beslach, *intritum*, *harenatum*, KIL. — Zy zien ... wat het averecht van een anders panne-koeck is; en dat-er altijd yet aen 't beslagh ontbreeckt; pot niet langh ghenoegh te rijzen ghesta DE BRUNE, *Bank.* 2, 308. Nog zijn er, w dit beslag (t. w. *van tarwemeel en heete* m een musje boomolie vermengd, aan de Koe BERKHEY, *N. H.* 8, 248. Men kan het e mus ... best bij gist vergelijken, welke allerlei beslag bezigt, om hetzelve te doen FOKKE, *Verz. W.* 10, 90.

20) Het begrip van *deeg* wordt figuurlijk in den zin van soort, hoedanigheid. || Ev hij een mensch ware van hetzelfde beslag, een ander, V. HEMERT, *Lekt.* 3, 20. Een Ra 't gewone beslag, 7, 12.

21) In de oudere taal komt *beslag* som den zin van *bijslag*, toegift, toemaatje: zoo R. VISSCHER, die achter ieder schok of zes zijne zinnepoppen telkens nog ééne zinn volgen onder den titel van *beslag*.

Samenst. afl. In de bet. 5). *Be* (zie ald.).

— In de bet. 6). *Beslaglegger*, iemand legt („De eischer, welke in het ongelijk geste zal worden veroordeeld ... tot vergoeding va en interessen aan den *beslaglegger*", *W. v. R a.* 456); *beslaglegging* („Strekkende de eene *diging*) tot *beslaglegging* op alle effekten, en goederen, den Hollandsche ingezetenen rende", STUART, *Vad. Hist.* 2, 94; „De (moet) hem binnen drie dagen afschrift van verbaal van *beslaglegging* doen beteekenen", *Regtsv.*, *a.* 567); *inbeslagneming* („Van de *neming* of arrest in handen van den sch *a.* 727 vlgg.).

— In de bet. 8). *Beslagmaker*, bij KIL met *fibularius*.

Samenst. In de bet. 2—4). *Huisbesl* lijke bezigheden, beslommeringen (CATS 1,

— In de bet. 7). *Beslagband*, scheepste en betrekkelijk breede platting met dunn door middel waarvan het op de ra vastgem in dien staat wordt gehouden; *beslaglij* ongeteerde lijn, waarmede men de lichte ra fel- en de stagzeilen bij elkaar houdt (*be* zij vastgemaakt worden (verg. ook WITSEN, 483*b*); *beslagseizing*, een lang, smal, touw (seizing), waarmede men het bramzei vastgemaakt is, in dien toestand bevestigt.

— In de bet. 8). *Beslagberd*, in België waarmede timmerwerk wordt beslagen (zie BILCK, *Timm.* 52); *beslagring*, ijzeren ba blok enz. (VUYLSTEKE, *Smid* 34); *beslag* term in de bouwkunde: het metaalwerk, verschillende onderdeelen van een gebouw bruikt om iets te laten hangen, om iets sluiten, om iets steviger te maken enz. (ve HUIS, *Betimm.* 318 vlgg.); ook als naa uitwendige deelen van een gietvorm (verg. *Technol.* 1, 140); *winkelbeslag*, de rekk enz., waarvan een winkel is voorzien Nederland).

— Als tweede lid. *Boekbeslag* (zie ald.)

— In de bet. 9). *Beslagbok*, drievoet, voorvoet van het paard bij het beslaan wordt; *beslaghamer*, hamer waarmede paard beslagen (zie VUYLSTEKE, *Smid* 63); *be* (DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 68*a*); *hoefbeslag* (

— In de bet. 10). *Beslagwerk*, rijswerk als beslag van een oever („Het (*Brabantsch* (is) bijzonder geschikt tot *beslagwerken*

erbouwk. 1, 561). — De samenst. dt men *Onmidd. Verv. op* WAGEN. meer ... de nieuw gemaakte *Beslag*-plaatzen, door het hooggereezen Rhyn-gd werden".
, 11—12). *Boerenbeslag*, de landbouw-*beslag*, vee dat een boer noodig heeft 0).
t. 18). *Beslagbijl*, bijl met een groot eslaan van gevelde boomstammen (zie LCK, *Timm.* 55).
. 19). *Beslagbak*, in branderijen („Den n accijns alleen te regelen naar den aciteit der *beslagbakken*", *Hand. d.* 5—1856, 2de Kamer, *Bijl.* 341 *a*); ne kuip waarin men het mout bewerkt bekomen" (DE BO 113); *beslagwafel*, van *deegwafel* (CORNELISSEN 216); brouwerijen, dienende om het meel n dooreen te kunnen mengen (*Handw.*

EN (I). Zie BESLAAN.
EN (II), onz. zw. ww. Van *Slagen*, zie ald.). Synoniem van *Beslaan* in goed of slecht) *uitvallen*. Zeer gewoon de 18de eeuw en nog bij BILD. waar-meer als een woord uit de levende at het te beslaegen Oft wel oft qualijck *Ged.* 1, 159. De schikking des werxs eelstuk) vind' ik zeer voeghlijk ...; om wel te beslaeghen op het toon-*Br.* 3, 286 (a°. 1639). Gemerkt de egeering, onder de zachtheit van vrou-duurende 's Vorsten uitlandigheit, wel HOOFT, *N. H.* 20. 'T huwlyk van ootvaader, Eduart den vierden, ... laaght, 798 (zie ook 204, 282, 784, .). Met vrees, hoe alles nog ten slagen, OUDAAN, *Poëzy* 1, 147. God k gevoegd, zoo datze ... Ten nutsten besten uytgevallen, KRUL, *P. W.* dees toeleg mogt naar myne wensch LIJN, *Samaria* 49. Men danke Godt, rfeest wel, POOT 1, 92. Aan iemand Is, ongevergd, een ding dat zelden LD. 14, 223.
lgende plaats schijnt *beslagen* meer *en* te beteekenen. || Machseje niet h selseje beter beslaghen asjese siet KENS, *Claas Kloet* 2, 10.
MAKER, znw. m., mv. *-makers*. n *Beslag* (in de bet. 5) en *Maken* emaker, snoever; in Zuid-Nederland bruikelijk woord. || Heb ik het u ... t die steedsche beslagmaker met zijne bitter bier zou brouwen? CONSCIENCE ou vriendelijk moeten zijn tegenover er, die denkt de gansche parochie op mogen doen draaien, omdat hij meer DUCATILLON, *Liefdebloem* 28.
vr. *beslagmaakster*. || De beslag-haren zijden hoed en haren satijnen ENCE 2, 192 *b*.
IN, bedr. en wederk. st. ww. Mnl. AM 1, 1057).

slaapplaats, thans inzonderheid een werp. Daarop liggen slapen, er den rengen. || Het bed was blijkbaar be-een kuil in. — Die karonien, ... beslaepen daer de Vrouwen behooren R, *Seven Hoofts.* 264. Deeze laagen (t. w. *van uitgedorschte zaadstruiken*) worden ... op den mest-put gebragt, en aldaar, door de schaapen, beslaapen en tot mest gemaakt, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 80. Dat gars heeft altijd beslapen geweest, de beesten en wierdender bij nachte nooit uitgehaald, *Loquela* 5, 89.

2) Met een persoon als voorwerp. Bij iemand slapen, te bed liggen, t. w. zoo dat er lijfsgemeenschap is.

a) Met de vrouw als voorwerp; thans nog in gebruik. || Als de bruydegom de bruyt sal beslaepen, *bij* V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 189. Gy sult eene vrouwe ondertrouwen, maer een ander man salse beslapen, *Deut.* 28, 30. Dewijle de Bruyd ook in 't afwesen van den Bruydegom, by andere, doch uyt des selfs naem, dikmael wert beslapen, CATS 2, 45 *b*. Dat den gedetineerden schipper ... verscheyde malen des ondercoopmans vrouw voorsz. vleesselijck bekent ende beslapen heefft, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 210. Dat oock vele Dochters ... beslapen ende beswangert werden vande geene met welcke sy ... vermeynen te trouwen, *Gr. Placaatb.* 2, 2439 (a°. 1656). Voor en aleer hy zyne Bruid in den eersten nagt besliep, BERKHEY, *N. H.* 3, 1141.

b) Met den man als voorwerp; na de middeleeuwen zeldzaam. || D'een seyde dat ghy een vreemdeling ghetrout hebt, d'ander dat ghy hem sonder trouwen al beslapen hebt, COORNHERT 1, 393 *c*.

3) Iets in of door den slaap ondervinden of wel genieten; ongemeen. || De rust die wy beslapen, HUYGENS 1, 200. (*Hij heeft*) menig' hagel-stoot... Beslapen buyten dack, 1, 448.

4) Met een plan als voorwerp. Er een of meer nachten overheen laten gaan voordat men het vaststelt, t. w. daar — zooals geloofd wordt — men in den slaap dikwijls eene goede ingeving krijgt; thans verouderd. || Beslapen raedt heeft gront, CATS 1, 615 *b*.

B) **Wederk.** — *Zich op iets beslapen*, t. w. op iets waaromtrent men moet beslissen. Niet terstond een besluit daaromtrent nemen, maar een of meer dagen daarmede wachten (verg. de bet. A, 4); thans nog zeer gewoon in gemeenzame taal. || Beslaap u daar eens op, LANGENDIJK 4, 288. De andere zei, ... ik wil niet gaan, doch 'er zich eens op beslapen hebbende, ging hij als een braave jonge, *Wildsch.* 6, 218. Beslaapt er u op, ik kom morgen ochtend eens hooren, *K. Zev.* 1, 102. Onzen boekhouder, die ... me ... in overweging gaf, my op myn plan te beslapen, MULTATULI 1, 231.

Afl. *Onbeslapen* (zie ald.); *beslaping*, t. w. van eene vrouw („Romulus, ... uyt een Koningsdogter, ... door de *beslapinge* van ... Mars voortgekomen", V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* IV); ook als vaste term voor het paren van man en vrouw nadat het huwelijk is gesloten („Zulcs dat alle rechten uit het huwelick ontstaende ter zelver stond ingaen ..., alwaer 't schoon dat daer geen *beslapinge* op en volgde", DE GROOT, *Inl.* I, 4, § 17; „Dat de gemeenschap van goed sijn begin neemt, al waart datter geen *beslaping* op en volgde" (t. w. *op het huwelijk*), V. LEEUWEN, *Cost. v. Rijnl.* 355 *a*).

BESLAPPEN. Zie BESLABBEN.

BESLAVEN, bedr. zw. ww. Van *Slaaf* of van *Slaven*. Mnl. *beslaven* (VERDAM 1, 1057). In Noord-Nederland vermoedelijk nooit zeer gebruikelijk geweest, in het Zuiden nog thans gewoon.

1) Zich zwaar inspannen om iets te doorstaan, te verwerven of tot stand te brengen, en met die zaak als voorwerp. || Dat de ionghe maeghden worden infame, Ende metten lichame, beslaefden tgheld, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 205. Wat bitter pijn moest ghy beslaven, DE CASTELEIN, *Lied.* 60

Den zeeman ... Mach met Payse, zyn broot beslaeuen, EVERAERT 186. O mensche pijnt Gods last te beslauene, *Gentsche Sp.* 156. Hertoghen, Princen, Grauen Sullen si zijn ghespijst den landtman moet beslauen, *Antw. Liedb.* 310. Ons coninc was selue, met al zijn noblesse In dees vutvaert, hy wildet gherne beslauen, Met veel bisschoppen en abten, V. VAERNEWIJCK, *Vl. Audtvr.* 143. Den cost te beslaven, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 1, 12. De lantluy moeten 't beslaven met hunne handen Daer men in swerelts waranden wel af vaert, Rog, tarw, en alle gewas, *bij* V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 68. 't Hooge loon dat ick beslaeve, HUYGENS 1, 246. 't Is jammer dat die menschen zooveel ongelukken hebben, ze beslaven 't zoo!

— Ongewoon met eene zaak als onderwerp die een persoon vertegenwoordigt. || Al wat hamer kan beslaven, Vind ick t'uwent over hoop, HUYGENS 2, 521 (*Het onnut moy*).

2) Met een persoon als voorwerp. Iemand overlasten, hem te veel werk laten doen (zie DE BO 113).

— In West-Vlaanderen is het deelw. *beslaafd* als bnw. in gebruik in den zin van: met veel bezigheden bezet. || Beslaafd zijn van het werk, DE BO 112.

— Ook adverbiaal. || Beslaafd rondloopen, *Ald.*

— Ook in den zin van „beslijkt en bemorst van te werken of te reizen". || Beslaafd zijn tot aan de knie'n van door het slijk te berschen, *Ald.*

BESLECHTEN — daarnaast in de oudere taal ook BESLICHTEN —, bedr. zw. ww. Mnl. *beslechten*, *beslichten* (VERDAM 1, 1058). Van *Slechten*, dat gewoonlijk zijne *e* bij ons bewaart voor *cht*, ofschoon men bij deze afleiding den overgang in *i* zou verwachten (verg. hd. *schlichten*, en FRANCK, *Mnl. Gramm.* § 71).

1) Eene stoffelijke zaak vlak maken, de oneffenheden er van wegmaken; thans soms als term in de nijverheid. || Men brengt het blik... ouder eenen... op en neer bewegenden hamer met breede baan..., welke de ongelijkheden wegneemt (het beslechten), KUYPER, *Technol.* 1, 165 (verg. ook 1, 154).

2) Een gebouw, eene stad enz. met den grond gelijkmaken, omverhalen, verwoesten; thans verouderd. || Ick (zal) Latinus rijck en stadt... tot in den gront vernielen, En haere daecken, in den lichten brant gezet, Beslechten met den gront, VONDEL 8, 650.

3) Van golven, ook van storm en onweer. Neerleggen, doen bedaren; thans verouderd. || Maer beter het ontstelt En byster onweêr eerst beslecht in zijne paelen, VONDEL 8, 281.

Blauwe Neptune! beslecht uwe stroom,
Effent de golven van u verwoede baren.
STARTER 104.

4) Een werk, eene onderneming uitvoeren, beredderen, t. w. door de daaraan verbonden moeilijkheden te „effenen"; thans verouderd. || Om dat hy dit weerck in prosen beslichte, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 5. Het es cleen sake Refereynen beslichten, 14. Al dit sal ick v ... wel beslechten, COORNHERT, *Odyss.* 1, 79 *b* (ed. 1561). Hy ... ginc... na t'cot om zijn voornemen te beslechten, 2, 16. Ten duerde niet langh of sy hadden 't samen beslecht, HOOFT, *Ged.* 2, 289. Zwaarlyk heb ik ... misdaan, en al myn zaaken ergelyk en averechts beslegt, ASSELIJN, *Schynh. Vr.* 37. Ik zal dan, om ons doen met ordre te beslechten, ... een ladder op doen rechten, ASSELIJN, *Warfusé* 25.

5) Van al wat moeilijkheid geeft, als twijfel, onzekerheid, geschil enz.: afdoen, uitmaken, eene beslissing daaromtrent geven; de thans nog gewone opvatting. || Sy en expedieren niet de rechten Van weduwen, weesen, noch beslechten Haerlied niet, V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 70. questie die eenige vande voorsz. Provinc metten anderen hebben ... by ordinaris Justiti ters, of minnelick Accoort beslicht sullen *Gr. Placaatb.* 1, 10 (a°. 1579). Alle tw duysterheyt kan ick (t. w. *de Wijsheid*) be NUMAN, *Striit d. Gem.* 71 *b*. Die Nedergh ... sullen niet mogen van malcanderen schey en hebben allen saken op dien dach dienende *Stat. v. Luyck* 4 *b* (a°. 1594). Gy schijnt ... alreede selfs beantwoort en ... beslicht te CATS 2, 90 *b*. Ik sal met eygen stem beslich verschil, 2, 197 *a* (zie ook 3, 56 *a*). 't van Cales ...; 't welk doch entlyk ... beslech HOOFT, *N. H.* 18. Zoo bleef de zaak (t. w. *daging*) hangen, ... tot dat ze, in 't volghen jaar ... beslecht werd, 1118. Men was ... vechten, En dees oneffenheyd met degens te ten, VONDEL 3, 357. Een algemeene zamen om d'ongedraghelike verschillen ... te be DE BRUNE, *Jok en E.* 281. Sal men met volck (t. w. *zekere huurtroepen*) 's Lants qu slechten, Soo bidt ick *enz.*, *bij* V. VLOTEN, 1, 148.

De vierde heeft lust in pleyten en rechten
De vijfde wil 't al met drincken beslechte
VISSCHER, *Brab*

— *Een pleit beslechten*, ook figuurlijk. || bank beslecht 'er 't pleit, SMITS, *Rottestr.* hen, wien 't beter voegt, dat hachlijk pleit be WISELIUS, *Meng.* 5, 57. Als zij der volken slecht, SPANDAW 4, 138.

— *Een twist beslechten.* || Gezag Dat twist beslechten mag, OUDAAN, *Poëzy* 4, 8

Laat ons dezen twist beslechten,
Door eens moedig zaam te vechten!
V. ALPHEN 1

— In de oudere taal ook zeer gewoon in op *recht* en *onrecht*, waarover door den re beslissing wordt gegeven. || Rechtvaerdigheit. een ieders Recht, Gelijck en ongelijck, door schaels tong beslecht, VONDEL 6, 685. De Rechter schreumt noch suft ..., Daer hy schaer zit en 't ongelyk beslecht, POOT 1,

Gestrenge Schiltknaep (t. w. *Uriël*), die het sc
[uit den
Bekleet, en 't ongelijck, dat tegens 't eeuwigh
Zich opworpt, met een' slagh rechtvaerdighlijck
VONDEL 6,

— Het gebruik van *beslechten* als on tegen het gebruik. || Erken u-zelf ... E waar en valsch beslecht! BILD. 14, 406.

— Gewestelijk komt voor *zich beslichten* besluiten (zie HOEUFFT, *Bred. T.* 55).

Afl. *Beslecht*, macht om te beslissen invloed; in de latere taal onbekend („*T.* Go niemant *E.* Dan daer wijsheyt inne woont groot ghepersoont, oft van veel *beslichts*", Kij *a*); *beslechter*, zelden voorkomende (men, wie is rechter? Wie, van zijns naaste kwalijk doen, *beslechter*?" BILD. 7, 297); *ting*, beslissing, ook thans gewoon („Een die zich geene wettige *beslechting* in gelo onderwerpen wil", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 52 „Middelen tot *beslechtingh* der geschillen", *N. H.* 55; „Als hy ... niet een woort tot *be* der zwaricheit die hem voorgeworpen was, wist te brengen", DE BRUNE, *Jok en E.* 2 *beslechting* van ... geschillen door het lot", V. *Sal.* 5, 371).

PEN, bedr. zw. ww. Iets bedekken
ır overheen wordt gesleept, gesleurd. ||
en stroom Den oever was besleept met
ı boom, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 368.

TEREN — ook wel BESLENDE-
zw. ww. Van *Slenter*, in den zin van
bedriegerij. Iemand bedriegen, foppen;
e gewesten in gebruik (zie o. a. HOEUFFT,
voor Gelderland *Taalk. Mag.* 1, 310;
lland *Taalk. Mag.* 1, 330). || Den
m klerck den inctpot, dien hy over al
de. Hadde 't ghy daer ghesien, hoe dat
eslentert was! BOËT. à BOLSW., *Duyfk.*
GER, *Frequent.* 2, 524; in eene andere
tert). 'k Heb nog benul van veulle
e mi'j niet ligt beslenderen, of knollen
ı in de hand stoppen, *Geld. Volksalm.*

EN. Zie BESLIJPEN.

, znw. onz. Van *Besletten*. Mnl. *beslet*,
de onder 2) genoemde concrete beteeı 1, 1057). Thans geheel verouderd.
ering, beklemming, benarring enz. ||
ı zoo veel ruytren en knechten ... was
r aangeloopen: en hoe meerder meenighte,
lets, hortens, en logger beweeghenis,
H. 598. Mijn volck was altemael in
et, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 340.
rete toepassing, b. v. op de massa der
de in hare gansche uitgestrektheid. ||
anz aerdrijks-beslett met desen bloede
DE HUBERT, *Ps.* 106, 38.

S, znw. onz. Van *Besletsen*. In verattingen met *beslet* (zie ald.) overeen-
Want men mach breken metten wille
rlijck beslets, *Hand. d. Amour.* G 3 *b*.
e gheherbergh in een groot beslets van
EVYNCK, *aangeh. bij* DE BO 113.

SEN, bedr. zw. ww. Een bijvorm van
ald.); thans nog in Zuid-Nederland
bet. 2).
ren; in het passief: beslommerd, bezet
|| Die menschen die alle die weke met
jtelijcken dinghen beslets ende becomgeweest, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr.*
l-lust ende quel-lust, daer de aerdighe
mede besletst zijn, V. D. VENNE, *Taf.*
147 (*kantt.*). Dan blijf ick thans ...
gelijck een man Die meer wil dan hy
. D. VENNE, *Wys-mal* 97.
etten, beslaan, de ruimte er van int handschrift zal twintig drukbladen
BO 113. Dat meubelstuk besletst veel
ıalette, *Ald.* — De kerck moet mijnen
Besletsen, DE VYNCK, *Wekel. Verm.*
el wy sonder nut besletsen uwe aerde,
est. Gebouw 21.
ige gewesten, b. v. te Aksel in Zeeland,
ar in Limburg, beteekent *besletsen* ook
rch v. Ned. Taalk. 2, 157 en 364);
eren.
telijk, nagenoeg in den zin van het
(zie EVERAERT 248); *beslets* (zie ald.).

TEN, bedr. zw. ww. In het Mnl.
VERDAM 1, 1057), maar elders niet.
id van *slet*, band, zwachtel (*Tijdschr.*
thoon dan de bijvorm *besletsen* onverThans verouderd.
Iemand in zijne vrije beweging belemwen; ook van hartstochten of denkbeelnnemen. || De moedwill heeftse mojj
BERT, *Ps.* 73, 6. Dat zy (t. w. *de menschen*) zorgvuldelick mijden ... alle dingen, die haer bezich houden, en besletten, daer het niet van noode is, DE BRUNE, *Embl.* 111. Gheen zoo beslet en bezigh man, Als die *enz.*, DE BRUNE, *Spreekw.* 133.

2) *Beslet* is ook *verward*. || Nv en weet ick ... ghenen raet Van rekenninghe te doen. myn pampier Es so verwerret ende so beslet *enz.*, *Elckerl.*, vs. 119.

3) Eene ruimte innemen, beslaan. || De bladeren (*van zeker werk*) zijn niet beslet met dingen, die niet om 't lijf en hebben, DE BRUNE, *Bank.* 2, XIV. Die man beslet de volle straat, Is groot in 't oogh, maar kleen in raad, HOFFERUS 250 (*Sybaritae per plateas*). Dat woest rappalje woont bij mij, ... en beslet 't grootste gedeelte van mijn huis, VALENTIJN, *Ovid.* 3, 229.

Afl. *Beslet* (zie ald.).

BESLEUR, znw. onz. Bij schrijvers der 17de eeuw voorkomende in den zin van *drukte*, *omhaal*, ook concreet. || Doe 't (t. w. *eene opgerichte zuil*) uyt den koker quam van steigeringhs besleur, Verscheen daer, wat? *enz.*, HUYGENS 1, 331. Een rijcken man ..., Die in het huis had groot besleur, Hier tonnen met het goedt ghepackt, Daer alderhande munt ghesackt, V. WOLSSCHATEN 100.

BESLIBBEN, bedr. zw. ww. Van *Slib*. Met rivierslib bedekken. || De riviere Nilus ..., dewelcke jaerlicks ... begint over te vloeyen, om het aertrijck met sijn beslibben vruchtbaerder ... te maecken, ERASMIUS 2, 319. Maasstroom ..., Wen gy, met beslibde hairen, ... zeewaart rydt *enz.*, HOOGVLIET, *Mengeld.* 270.

BESLIBBEREN, bedr. zw. ww. Voorkomende in den zin van: herhaaldelijk beslibben, bevloeien, besproeien. || 't Aard-rijk, onlangs door de sond-vloet beslibbert, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 14.

BESLIJKEN, bedr. en wederk. zw. ww. Met slijk bevuilen; thans meest in het verl. deelw. Mnl. *besliken* (VERDAM 1, 1058). || Buyten op den dijck soudt ghy u seer beslijcken, VISSCHER, *Brabb.* 12).

— Figuurlijk: verontreinigen. || Dese kleine wereld, Die ghy, Sterr, alleen beperelt, Die ... ick alleen, beslijck, HUYGENS 1, 190.

— In het verl. deelw. || Van waer komdy zoo beslijct? MEURIER, *Perr. Mign.* 21 *b*. Als een hont yemant troetelt, soo maeckt hy hem beslijckt, CATS 1, 505 *a*. Ik ... was zoodanig beslijkt en bemodderd geraakt, dat *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 284. Vermoeid ..., druipnat, beslijkt tot boven de lenden, DAVID, *Hist.* 3, 458. Zijn bleek en verwilderd gezicht, zijn zwarte beslijkte handen, BEETS, *C. O.* 82.

— Met eene bepaling verbonden. || Met ... bloote beenen en vuyl beslijckte voeten, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 89.

BESLIJMEN, bedr. zw. ww. Mnl. *beslimen* (VERDAM 1, 1058). Met slijm bedekken. || Op bobbert uyt de gront ghy gladde Meereminnen, Nu lobbert baeckert u beslijmt en glib'righ lijf, BREDERO, *Griane* 25. Eiers van eenen beslijmden vorsch, VONDEL 6, 574. Soo ghy mijn rijmen Met u sweever wilt beslijmen, 'k Segghe dat *enz.*, DE BUCK, *Boët.* XVI.

Afl. *Beslijmeren*, thans niet voorkomende („Wanneer ... haren stinkkenden waassem de tong *beslijmert*, en beslaat", JONCTIJS, *Toon. d. Jal.* 1, 192; „Dezer mond (t. w. *van de koortsigen*), met dikke dampen *beslijmert* en beljmert", 1, 642).

BESLIJPEN, bedr. st. ww. Iets door slijpen scherp, glad maken; meestal in figuurlijke opvatting: verg. *beschaven*. Thans niet meer in gebruik.

1) Iemand verbeteren, bedillen; zeldzaam. || Fobert ... kan Tiet bedisselen, en Stijn beslijpen, Hy siet ... Dat Pieter mal ... is *enz.*, SPIEGHEL, achter VISSCHER, *Brabb.* 188.

2) Iemand of iets beschaven. || Dat onse tale genoeg beslepen en bedisselt is, om *enz.*, VISSCHER, *Sinnep.* VII. Deze poezye ... eerst ruigh by de voorgaende rederijckers te werck gestelt, en ... allenxkens meer beslepen, en zulckx verbetert, dat *enz.*, V. D. PLASSE vóór BREDERO, *Wercken* (ed. 1638) III. Hoe meer de volken besleepen worden, hoe de arglistigheid meer wortel vat, *Ned. Spect.* 5, 81.

— Het deelw. *beslepen* als bnw.: gescherpt, geoefend, ervaren; in vroegere eeuwen zeer gewoon. || Dat seer versochte, ... beslepen Kunierken *enz.*, VISSCHER, *Brabb.* 64. Soo diepe geleertheit, soo hooghe wijsheit, soo beslepene ervarenheit, HOOFT, *Br.* 1, 426. Een oude Vrou (beslepen in de reden), BREDERO, *Angen.* 46. (Jozefs) hemelsche en beslepe wijsheyd, VONDEL 3, 217. Geen letterkunstenaer, hoe taelrijck, hoe beslepen, 9, 397. 't Verstandt zoo wel beslepen, ANSLO, *Poëzy* 252. Dat men byna nooit een zoo wel besleepen Hollander ontmoet hadt, *Ned. Spect.* 5, 198.

Afl. *Beslijping*, het gladslijpen van iets („Bewaar dat schoon juweel met zoo veel ted're zorge, Als zyn *beslyping* u heeft moeite en zweet gekost!" TRIP, *Tydw.* 54); *beslepenheid* („Vernuftige uitdrukkingen en allerleye staaltjes van fyne *besleepenheid*", *Ned. Spect.* 8, 97).

BESLIKT, bnw. Met slik bevuild; ongeveer hetzelfde als *beslijkt*, dat echter niet zoo gemeenzaam is; alleen in Noord-Nederland. || Een smeerigh ... Beeste-vel ... dat nauwlijcks ... hare beslickte billen konde bereycken, SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 1, 8. Dat men ... in de ... huizen met geen beslikte schoenen mogt treeden, BERKHEY, *N. H.* 3, 660. Dat hy in alle weer uitliep, en ... met een beslikten jas en kouzen t'huis kwam, *Leev.* 6, 280. (*Hij*) (hield) het beslikte ... gelaat ... met moeite boven, BEETS, *C. O.* 82.

— Enkele malen als euphemisme voor *bezwangerd*. || Beslikte Swaantje en Drooge Fobert; of de Boere Rechtbank. Blyspel door A. ALEWIJN (a°. 1715).

BESLINGEREN, bedr. zw. ww. Van *Slingeren*.

1) Met iets omslingeren, met iets rondom bedekken; vervolgens ook: bevuilen in 't algemeen. || Ziet ze (t. w. *varkens*) daar eens in wentelen (t. w. *in de vuiligheid*): foey die Preyen, hoe zyn ze beslingert, BOËT. à BOLSW., *Duyfk.* 49. Ghy ... moet uw lichaemen beslingeren Met regenbogen, schoon geweven, VONDEL 10, 279. Een plomp gediert, ... Van hoofde tot den voet beslingert van 't moras, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 2, 6. Seght eens wie bestaet te raken aen het peck, Die sich niet haest en vindt beslingert met een vleck? 2, 92. De riemen wierden door veil beslingert, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 69.

2) Iets bedekken door er iets slingerend op neder te werpen. || Solferberg, ... bestolp, bedek, beslingert Vee, Mensch, Gehucht en Stadt, OUDAAN, *Toneelp.* 140.

BESLINKEN, onz. st. ww. Tot op een bepaalden graad slinken; thans niet in gebruik. || Nadat het (t. w. *het meel*) een nacht sal overgelegen ende beslonckeu sal wesen, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 245.

BESLISSEN, bedr. en onz. zw. ww. Van *Slissen*, *slessen* (zie ald.), en verg. mnl. *besliten*, dat waarschijnlijk in etymologisch verband staat met *beslissen*, en in soortgelijke opvatting wordt gebruikt.

1) Iets, waarover verschil van gevoelen is of kan zijn, uitmaken.

a) Als bedr. ww., waarbij het voorw. kan uitgedrukt zijn in een naamwoord of in een zelfst. bijzin. || Datmen qualijck zou beslissen dees dinghen, *Hand. d. Amour.* P 7 *a*. 'k Beslis de twisten niet van Rome met Geneve, FEITAMA, *Henr. de Gr.* 22. Ik voor my durf niet beslissen, wie meer te beschuldigen zy: hy, die *enz.* ... of hy, die *enz.*, *Leev.* 4, 176. de Leeraars ... in alle huislyke wisjewasjes ... om te beslissen wat er moest gedaan worden 3, 178. De dwaasheid van 't verstand, da valsch beslist, BILD. 7, 276. Zoo dikwijls ee lijk punt moest beslist worden, V. D. PA 1, 98. Er is bijna geene vergadering, waar met de meerderheid besluit en beslist, *Letterarb.* 1, 76. Zij wilde niets beslissen v hem onbespied gesproken had, BOSB.-TOUSS. De gedachte, dat iemand onzer in staat omtrent alle daden te beslissen, of zij goed zijn, OPZOOMER, *Wezen d. Deugd* 55. Da over den inhoud zelf nog niets beslist, o *De Waarh. en hare kenbr.* 158. Die kwesti later ... kunnen worden besproken en besli *Stud.* 1, 416. Hij (had) doen beslissen, dat een ganschen dag zou duren, SEGERS, *Licht*

— *Eene zaak, een pleit beslissen*, meestal i opvatting, niet alleen van eene rechtzaak. 't gericht der Goôn hier uwe zaak beslissen, *Tooneelp.* 1, 373. En — wordt het pleit (t. w *over het Darwinisme*) voor goed beslist, dan ... „fiat!" TER HAAR, *L. Ged.* 101.

b) Als onz. ww., gevolgd door eene be *over*, alleen in de jongere taal, waarsch navolging van fr. *décider de*. || Dit is ou punt waarover ik niet den moed heb te MULTATULI 8, 52.

2) Iets, dat nog onzeker is, een bepaald doen hebben.

a) Als bedr. ww., of absoluut gebruikt. (t. w. *het begin van een veldslag*) gesch iets te beslissen, V. EFFEN, *Spect.* 11, onderwierp mij aan den wil mijner oude overredende wijze en toon, waarop mijn P besliste, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 373.

— Inzonderheid met iemands lot als v Het gebruik, 't welk wy gemaakt hebbe kostelyk geschenk (t. w. *de zedelijke vrij* zal ons lot beslissen, *Leev.* 8, 332. Eindel het uur des verderfs voor hem (t. w. *voor* geslagen.... Van nu af was zijn lot bes PALM, *Gedenkschr.* 22.

— Als wederk. ww., tegen het gebruik o Uw lot beslist zich, BILD. 5, 137.

b) Als onz. ww., gevolgd door eene be *van*; waarschijnlijk als gallicisme. || De een scheurziek wolvenbroed Van Marco's beslissen, STARING 2, 157. 't Was woeste bloode vrees, Die van de keus des lieds POTGIETER, *Poëzy* 2, 12 (ed. 1876).

Afl. *Beslissend*, *beslisser*, *beslissing*, die woorden); *onbeslist* (zie ald., I); *bes* in Zuid-Nederland („Hier helpt geen di *beslis*", J. V. RIJSWIJCK 272).

Samenst. *Beslispunt*, in de eerste h eeuw wel gebruikt in meer dan één zin dat beslist moet worden, vraagstuk („Bij waar in dit gebreklijke schuile, is een te *punt*", BILD., *Dichtk. en Wijsbeg.* 60); oogenblik, waarop het verder beloop wor derhalve als purisme voor *crisis*: verg. *Ar Taalk.* 3, 19 („My stortte in 't uur, van mijn leven, De onfaalbre wil der Een vonk van Grieksche Dichtkunst i 8, 227).

BESLISSEND, bnw. en bijw.; de verg. thans weinig meer in gebruik. H deelw. van *Beslissen*, als bnw. gebruikt.

1) **Bnw.**

A) Overeenkomende met fr. *décisif*.

1) Van datgene waardoor iets beslist, bepaald, uitgemaakt wordt. || Beslissende trekken (t. w. *in het karakter onzer voorouders*) ..., welke de volgende tijd kan verduisteren, maar nimmer uitwisschen zal, STIJL, *Opk.* 370. Ik ben niet gewoon te zeggen, dit is beslissend, dit lydt geene tegenspraak, *Leev.* 5, 88. Art. 137 van het Burgerlijk Wetboek is op dit punt beslissend, *K. Zev.* 4, 402. Dat overhandnemend zedenbederf, waarvan schaars de geschiedenis zulke snelle en beslissende vorderingen vertoont, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 210. Voor geheel zijn volgend leven is dit eene beslissende gebeurtenis, BOSKEN HUET, *Rembr.* 2[1], 426.

— *Een beslissende slag, eene beslissende overwinning, nederlaag*, waardoor de einduitkomst wordt bepaald; dikwijls in figuurlijke toepassing. || De stryd zou heevig, doch beslissend geweest ... zyn, *Leev.* 7, 305. Onze oversten zeiden ons, dat er des anderendaags een beslissende veldslag zou geleverd worden, CONSCIENCE 1, 121 *b*. Nadat de eene partij aan de andere eene beslissende nederlaag heeft toegebracht, BUYS, *Stud.* 1, 401.

— *Het beslissend oogenblik.* || Om in beslissende oogenblikken verwarring en regeringloosheid voor te komen, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 46. Dat hij ... op het beslissende oogenblik door een deel der zijnen werd verlaten, en op die wijze geslagen, BUYS, *Stud.* 1, 395.

— *Eene beslissende stem.* || Bij staking van stemmen heeft de voorzitter eene beslissende stem. — Het vermogen der Mode is groot ...; doch, als zy hier eene beslissende stem heeft, moet *enz.*, *Leev.* 7, 96.

3) Van personen, en de wijze waarop zij zich uiten. Zóódanig dat geene tegenspraak geduld of verwacht wordt.

a) Van de wijze waarop men zich uit; thans nog *een beslissende toon.* || Kan een man, als uw Stiefvader is, dulden, ... dat gy u met de verschillen tusschen hem en zyne Vrouw op een beslissende wys bemoeit? *Leev.* 1, 52. De toon, waarop hij deze woorden uitsprak, was zoo beslissend, dat ik het ongeraden vond, verder aan te dringen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 147.

b) Van personen, en dan ongeveer hetzelfde als *aanmatigend, pedant* enz. Thans in onbruik. || Dat lastig beslissend welopgepronkt Jan hagel, dat men Petits maitres hiet, *Burg.* 4. Uw man is de beslissentste, ja zelf de trotste man, dien ik immer kende, WOLFF-BEKKER, *Adele en Theod.* 1, 153.

B) Overeenkomende met fr. *décisoire*, t. w. als rechtsterm, in de vertaling van fr. *serment décisoire.* || De geregtelijke eed is van tweederlei aard: 1°. Die, welke door de eene partij aan de andere wordt opgedragen om de beslissing der zaak daarvan te doen afhangen: deeze wordt genaamd beslissende eed, *B. W.*, *a.* 1966.

II) **Bijw.** — Men zegt nu meer *beslist.*

1) Van modaliteit of graad. Zóó dat iets afdoende wordt uitgemaakt. || Zoo magtig is de welsprekendheid diens eenen, ... dat de zegepraal beslissend aan zijne zijde blijft, V. D. PALM, *Red.* 2, 64.

2) Van wijze.

a) *Zóó* dat men afdoende zegt wat men meent. || *I.* Moet ik beslissend antwoorden? *M.* Ja; want daar naar moet ik te werk gaan, *Leev.* 1, 233.

b) Op eene wijze waarbij geene tegenspraak wordt verwacht. || Lieden van meer ... ondervinding ... vermyden doorgaans het zeer beslissend spreeken, *Leev.* 7, 382.

Afl. *Onbeslissend*, tot geene afdoende beslissing of gevolgtrekking leidende („De *onbeslissende* onderzoekingen der zeedelyke wysbegeerte", *Leev.* 7, 274).

BESLISSER, znw. m. Van *Beslissen.* Thans weinig of niet in gebruik.

1) Iemand die iets beslist, iets uitmaakt, en daartoe op eenigerlei wijze bevoegd is. || Dat (God) ... eenen onfeilbaren uitlegger, en beslisser der geschillen aan 't hooft van de ware Christenkerk moet hebben geplaatst, V. EFFEN, *Spect.* 4, 60.

— In het vr. *beslister.* || De vrouw is hier zo als meest overal, de beslister in huislijke voorvalletjens, *Wildsch.* 2, 242.

2) Iemand die zich gedraagt of hij alles kan uitmaken. || Ik vleie mij, dat gij mij wel genoeg kent, om verzekerd te zijn, dat ik het getal der onbedachte beslisschers niet vergroot, *Wildsch.* 5, 236.

BESLISSING, znw. vr., mv. *beslissingen.*

1) De daad van iets te beslissen, iets uit te maken, en bij overdracht ook de uitspraak waarbij dit geschiedt. || Ontwerp tot beslissing der geschillen, WAGEN., *Amst.* 1, 737 *b* (*kantt.*). De president... deelt mede, wanneer, volgens beslissing der regtbank, de uitspraak zal plaats vinden, *W. v. Strafv.*, *a.* 209. De Staten ... wilden deel hebben ... zelfs in de beoordeeling en beslissing van geloofsgeschillen, GROEN V. PR., *Handb.* 227. De beslissing verbleef aan de kiezers; en dat die beslissing ten nadeele van de radikalen zoude uitvallen, daaraan twijfelde men niet, BUYS, *Stud.* 1, 333. Was ... de beslissing, waartoe het (debat) ... leidde, werkelijk van zoo veel gewicht? 1, 381.

— Als term in de wijsbegeerte is *beslissing* de naam voor het al of niet aanvaarden van een denkbeeld, van eene *thesis* (zie LAND, *Inl.* 156 vlgg.).

2) Het leiden van de omstandigheden tot eene bepaalde uitkomst, en bij overdracht ook wel eene omstandigheid die daartoe leidt. || Die laatste aanval gaf de beslissing, van dat oogenblik af was de slag gewonnen. — Het voorbereidingsgevecht ... zal ... in een aantal afzonderlijke voorbereidingen (vuurgevechten) en afzonderlijke beslissingen (vooruitrukken) verdeeld zijn, LANDOLT 1, 208.

Samenst. *Eindbeslissing.*

BESLIST, bnw. en bijw.; de trapp. v. verg. weinig voorkomende. Het verl. deelw. van *Beslissen*, als bnw. genomen.

A) **Bnw.**

1) In passieve opvatting. Zoodanig dat de naam die er door wordt bepaald, ontegenzeglijk juist is. || Boufflers, die zulk een beslist talent had voor het maaken van liedjens, *Wildsch.* 2, 80. Voor geen enkel van de bestaande stelsels heeft hij eene besliste voorkeur.

2) In actieve opvatting, wellicht naar het voorbeeld van fr. *décidé.* Niet aarzelende in denken of handelen; van personen en hunne uitingen. || Aisma ... was beslist en volstrekt in zijne kunstbegrippen, VOSMAER, *Amaz.* 59. „Maar ik kan op die lijst niet staan" ..., zei hij op beslisten toon, LOVELING, *Sophie* 227.

— Inzonderheid met een qualitatief znw. dat een aanhanger of een tegenstander van eene bepaalde denkwijze aanduidt. || Hij (werd) ... een beslist voorstander van het beginsel van vrijen handel, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 330. Nog het meest hechtte hij zich aan Schelling, maar een beslist aanhanger van dezen mocht hij toch niet heeten, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 424.

B) **Bijw.**

1) Van wijze. Zóó dat men geene aarzeling toont in wat men zegt of doet. || Hij spreekt altijd zeer beslist.

2) Van modaliteit of graad, verbonden met een bnw. Zóó dat aan de juistheid der toegekende hoedanigheid niet valt te twijfelen. || Dat in Enge-

land op de beslist protestantschgezinde Elizabeth de aarzelende Stuarts gevolgd waren, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 315. De koloniale politiek van het Kabinet is ... meer beslist liberaal dan de meeste leden van de meerderheid durfden vermoeden, BUYS, *Stud.* 1, 461.

Afl. *Beslistheid*, de hoedanigheid van beslist in zijne meening te zijn („Dat gij ... niet het recht hebt om het (t. w. *zeker hard oordeel*) met zooveel *beslistheid* te vellen", BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 69; „Toch lag er een geheel andere uitdrukking in zijn gelaat. Het miste zekere *beslistheid*", DAUM, *Raad v. I.* 46); *onbeslist* (zie ald., II).

BESLOBBEN, bedr. zw. ww. Van *Slobben* of van *Slobbe*. Beslijken, bevuilen; meestal in het verl. deelw. Thans nog gewestelijk. || Hij kwam doornat en beslobt thuis, BOEKENOOGEN 56. — Dees beslobde visscher, SPIEGHEL 63. Daer traden wy af beslijckt en beslobt, MEERMAN, *Com. Vet.* 87. Sijn gelapten rock, en sijn beslobde tuygh (t. w. *van een boer*), PERS, *Bacchus* 61 (zie ook 114). De Keyser wierde soo over-ylt, dat hy ... in regen en wint, beslobt, by nachte, most vertrecken, PERS, *Ontst. Leeuw* 128 *b*. 't Aldergrootste beest van 't land, 't Welck soo beslobt, beslickt gaet strijcken, Dat *enz.*, VONDEL 3, 193.

Afl. *Beslobber*, in de volgende plaats in samenst. („*Straet-beslobbers* zijn geen Huys-houders", v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 197); *beslobberen* (zie ald.).

BESLOBBEREN, bedr. zw. ww. Frequentatieve vorm naast *beslobben*, wellicht ook afgeleid van *Slobberen*. Beslijken, bevuilen; meest in het verl. deelw. Thans in onbruik. || Elke plaats (*van een huis*) (was) ... niet zoo puntig dat m'er niet op zoude derven treden, noch ook zoo beslobbert datmen zich behoefde t'ontzien van daar in te gaan, v. HEEMSKERK, *Arc.* 11. De diepe kleidyk en de slyken (vertraagde) den ... aftogt. ... Dus afgeslaagen, beslobberd, en afgemat kwamen de Rotterdammers ... t'huis, v. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 97.

BESLOMMER, znw. onz., zonder mv. Van *Beslommeren*. Hetzelfde als *beslommering* in concrete opvatting. Thans verouderd. || Dat soo mijn' vrye ziel van slijckerigh beslommer Haer selven ... om haer alleen bekommer', HUYGENS 1, 88. 't Woelziek aardsch beslommer, HUISINGA BAKKER, *Poëzy* 1, 110. Wijk, aardsgezind woelen! wijk woelend beslommer! v. ALPHEN 1, 8. Hier kunt gij ... reizen, vrij van al 't beslommer, HELMERS, *Ged.* 2, 165.

— In samenst. || Leevenszorgen, *huisbeslommer*, HUISINGA BAKKER, *Poëzy* 1, 132.

BESLOMMEREN, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Slommer* (zie ald.). Thans zoogoed als geheel verouderd.

1) Iemand of iets in of met iets stoffelijks belemmeren of daarin verwarren. || Plotzelyk gezonken ..., zonder zich te kunnen opbeuren uit het slyk, dat armen en beenen beslommerde, versmoord' hy, HOOFT, *N. H.* 1008.

> Den harder als hy dwaelt met reuckeloose beenen
> Beslommert sich en 't vee in moerachtighe veenen.
> HOOFT, *Ged.* 2, 227.

— In figuurlijke toepassing. || Yemand die niet is beslommert Met dat klevend vuyle stof (t. w. *met aardsche goederen*), BODECH. BENNINGH, *Oorlofd.* 41. Hy (is) dan sot die sijn liefde met aertsche dingen beslommert, de hemelsche dinghen versuymende, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 120.

2) Zich of zijn vermogen bekommeren, bezwaren met schulden. || Zy vermaande hen, de kryskosten wel te raamen, zonder, door oovertallighe werving, zich in schulden te beslommeren, HOOFT, *N. H.* 569 (zie ook 339). Zijne Majesteit, beezigh met den beslommerden boedel des rijx te redden, ende voor een hooftstuk houdende het aflossen van ... jaar renten *enz.*, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 164. Alsmee sit beslommert *enz.*, v. D. VENNE, *Taf. v. d.* 184. De onkosten maaken mijn boel te veel mert, *Gew. Weuwenaar* 3, 29. Haar man li door zyn dood ... in ruime, maar beslommer delen, wat belemmerd, *Ned. Spect.* 4, 143.

— Wellicht moet die opvatting ook word genomen in onderstaande plaatsen, waar m bedoeld is een staat van bezit en schulden. || beslommert vinde ic mijn pampier. Ic come cort, hoe dat ict rekene, A. BIJNS 371 (zie ook

3) Iemand in zijne vrijheid belemmeren, kommeren, kwellen, bezighouden, al naar band; bij KIL. uitgedrukt door *occupare re volis*. || Dat de muitery den Spanjaardt beslommert hield, HOOFT, *N. H.* 371. He Italien beslommert Vrouw en Man, HUYGEN Lieden, welken geduurige zorgen of bezigh slommeren, HOFFHAM, *Theorie d. Nederd. P*

— Het verl. deelw. nagenoeg als bnw., van en hunne omstandigheden: vol van bezig zorgen. || 't Is waer hy sturf wel rijck, was al seer beslommert, BREDERO, *Kl. v.* Gy voorziet een voordeelig, beslommerd, a leven, *Blank.* 3, 77.

— Zeer gewoon is eene bepaling, verbon *met*. || 't Verdriet daer de Liefd' meê is bes VISSCHER, *Brabb.* 139. Een hert beslommert zorghen, VONDEL 1, 76. Met ... Rijcxsa slommert, 3, 219. Haer Vader ... Heeft staet-sucht noyt beslommerd zijne lust, STA Hoe quade drift ... Met zorge en komme beslommert, VOLLENHOVE, *Kruistr. en* Myn verstand wil zich met geen vodden ren, v. HALMAEL, *Zedem. en Kantoorkn.*

— In verbindingen met andere voorzetsel was ick gantsch beslommert, Door moeyt' beslach, CATS 2, 335 *a*. De lusten daer met moeyten om beslommert, Werpt u n HOOFT, *Ged.* 2, 155. Ghy hebt ... U in dees steecken, en beslommert, VONDEL 8, 680. G heer die beslommerd is van zorgen, LANGENDI

4) Eene handeling of een toestand mi belemmeren. || Buyen oft dikke wolken .. licht niet te doorsnijden zijn, en beslom vlucht, HOOFT, *Br.* 2, 334 (a°. 163 kreeghen schrik, en raakten, beslommerder 't deizen, HOOFT, *N. H.* 359.

Afl. *Beslommering*, *onbeslommerd*, *beslo* die woorden); verg. ook ONTSLOMMEREN.

BESLOMMERING, znw. vr., m *meringen*. Eigenlijk, de daad of werking v te beslommeren, maar gewoonlijk bij overdr dat beslommert, en dus zware zorg, las mering, vermoeiende bezigheden enz. || Z by 't hof, dan zwaare beslommering van te verooveren, HOOFT, *N. H.* 184. Ik ... naar Amsterdam te komen, om het oversch dagen buiten beslommering door te leven, Intusschen hoopen zich alle beslommeringen bezwijk er onder, BILD., *Br.* 4, 268. D het punt sta ... om dit tooneel van aardsch meringen te verlaten, LOOSJES, *Bronkh.* 5, zorg en de beslommeringen van zijn eigen hem niet ... toe *enz.*, DAVID, *Hist.* 3, minister, die te midden van andere ernstig meringen ... tijd ... heeft gevonden om *e* RING, *Herinn.* 3, 197.

Samenst. *Beslommeringvol* („Den *beslo vollen* dag door een daaglijksch achtermidd te verdeelen", BILD., *Br.* 5, 125).

ONSD, bnw. Van *Slons*. Voorkomende in
an: slordig, morsig. || De ... beslonste
die ick nauwelijckx met een tange soude
aecken *enz.*, v. WOLSSCHATEN 71.

OOTEN, bedr. zw. ww. Van *Sloot*. Met
eer slooten omringen. || De tuinen van
e, en andre oorden by der stadt, die be-
ren, en lichtelyk t' omwallen, HOOFT,
5.

ORDEN. Zie SLORD.

OT, znw. onz., zonder mv. Van *Besluiten*.
ot (VERDAM 1, 1058). Thans geheel ver-

uiting, en ook afgesloten ruimte. || Dat de
chden ... zijn ... omringhelt, ende omhelst
en Ommeloop vander mueren ende t' beslot
, v. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 31. Hij
gebraden vogel) was ... vrij wat uitge-
zulk een naauw beslot, DE LANNOY,
. 73.

abesluit, plan; t. w. in de uitdrukking
rade. || Momus ..., Verspiende der vyan-
gen, gangen en beslot van rade, VISSCHER,
0.

OTEN. Zie BESLUITEN.

OTENHEID, znw. vr. Van *Besloten*,
een vast besluit genomen hebbende, fr.
e hoedanigheid van hem die weet wat hij
eradenheid. || Dan zoudt gij in hare wezens-
. eene beslotenheid gezien hebben, ... grooter
dapperste ... krijgslieden bezielt, LOOSJES,
, 199. 't Geen men begint, moet men met
en beslotenheid aangrijpen, v. D. PALM,
4. „Ik wil niet onbeduidend zijn", sprak ik
enheid, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 193.

OVEN, bedr. zw. ww. Van *Sloven*. Thans
onbruik.
r sloven iets verwerven. || Dat al wat dat
n dese saeck beslooven, Is ... om mijn
et, BREDERO, *Moortje* 76.
ende doorbrengen, t. w. den tijd, het leven. ||
aamste en verstandigste (geven) door vrolijke
en boertigheden, haar beslooft leven een
NCTIJS, *Toon. d. Jal.* 2, 212.

UIEREN, bedr. zw. ww. Van *Sluier*.
t in gebruik.
nlijk, met een sluier (t. w. als kleeding-
ekken. || Anna ..., Gelyk een jonge bruit
en bedekt, HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* 107.
vrijer gebruik is *besluierd* zooveel als: ge-
vermomd. || Wie is dezen dus besluyerdt
ndt? ASSELIJN, *Warfusé* 37.
een edeler woord voor *bedekken*. || Goda
.. voor 's Hoogsten throon gebogen, Aan-
t besluierde oogen, BILD. 6, 154.
in toepassing op het geheimhouden, het
van iets. || Domme gaapstokken, die zo
d opgevoed zijn, dat zij hunne nieuws-
niet kunnen of niet willen besluieren,
1, 148.

UIMEREN, bedr. zw. ww. Van *Slui-*
sluimering brengen; thans in onbruik. ||
ep, besluymerend' mijn oogen, KRUL, *Diana*
634). Wee, wien 't oog besluimerd werd!
158.
. Bij HUYGENS (2, 539) naar het schijnt
w. gebruikt, doch in een niet zeer duidelijken
(zie de aanteekening in HUYGENS, *Ged.*

besluimerd, niet in slaap („'t *onbesluy-*
h", BREUNO, in *Lyck-red. enz. op Fredr.*
2; „Hy ... Die *on-besluymert*, nacht en
dagh, ... 't Gemeene best in 't hert, in 't oogh, op
schoud'ren droegh", BRUNO, *Mengelm.* 318).

BESLUIPEN, bedr. st. ww. Van *Sluipen*.
Mnl. *beslupen* (VERDAM 1, 1059).

1) Sluipend iemand bereiken, meestal om hem te overvallen. || Dus gaen wij (t. w. *een paar onreine geesten*) ander amoureusen besluijpen, *Trou m. bl.* 49.

2) Van dood, tijd, slaap, ziekte. || Eylaes dat my de doodt niet en besloop Als ic wt mijnder moeder lichaem croop, v. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 5. De rust Besloop zijn leden met een zachte sluimerlust, BILD. 2, 408. Hetzij ... Beroerte 't zenuwstel verlamt ... of tering zacht haar offer komt besluipen, BEETS, *Ged.* 88.

3) Van hartstochten, van gevoelens die iemand kwaad doen; zeer gewoon. || Ach! laat ... geene moedeloosheid U besluipen, BILD., *Br.* 5, 149. Onze groote vijand, de hoogmoed der zelfheid ... besluipt ons, bekruipt ons, omklemt ons *enz.*, 5, 280. Dat geen lust van 't dartlend bloed ... Ons 't rein ... gemoed ... besluipt! BILD. 5, 160. Als nijpende angst de droeve ziel besluipt, 11, 461. Bij de zaligheid der liefde, wie, dien de onrust niet besloop? BEELO, *'s Gravenh.* 31. De ondeugd, die zoo ligt haar prooi besluipt, TER HAAR, *Ged.* 2, 147.

4) In onder tijd eene enkele maal met eene zaak als voorwerp: (op eene listige wijze) verkrijgen. || Siet, hier is eenen sack, Geen meerder gemack en meuchdy besluypen, *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 179.

Afl. *Besluiping* („Zachte en onmerkbare *besluiping*", BILD., *T. en Dichtk. Versch.* 2, 71).

BESLUIT, znw. onz., mv. *besluiten*. Van *Besluiten*. Mnl. *besluut* (VERDAM 1, 1063).

A) *Besluiten* in den zin van *insluiten*. Datgene wat eene ruimte omsluit, en ook die omsloten ruimte; vandaar b. v. in toepassing op de muren van eene stad, en die stad zelf. Na de 17de eeuw verouderd. || Al datse met den crych halen cunnen Se houdent vaste jn huerlieder besluut, EVERAERT 222. Armuyden ... is kleyne ende sonder besluyt van mueren, KILIAAN, *Guicciard.* 273*a*. Wilt my toch ontdecken, Wye zijn die andere die Mars hout in tbesluijt, NUMAN, *Striit d. gem.* 16*a*. Aenmerct dit palleys ..., Siet dat besluijt triomphant en vol cieraten, 47*a*. Geen maegden ongeschonden En sullen in 't besluit der mueren sijn gevonden, v. ZEVECOTE 240.

B) *Besluiten* in den zin van *met iets sluiten*.

1) De daad van een einde aan iets te maken; vandaar: beslechting, beslissing; thans verouderd. || Staet het besluyt van een geschil, waer aen saligheyt of verdoemenis haught, aen alle mans oordeel, zo is ... de grondt van ons gheloof onvast, VONDEL 4, 639.

2) Het slot, het einde, de afloop waarmede iets wordt besloten; thans niet meer in geheel vrij gebruik. || Al eer wy een' besluyt maecken vande verdeelinge deser Stede *enz.*, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 33. 't Peerd (t. w. *dat een voorbijgaand schip voorttrok*) ontvoerde my 't besluyt van sijn gesegh, HUYGENS 1, 376. Alle zaken ... in dit ondermaansche leven hebben ... een aanvang, midden en besluit, FOKKE, *Verz. W.* 10, 361. Je zoudt dus ... meer geneigd zijn mij een soort van transactie te komen aanbieden, en de zaak ... tot een besluit te brengen, *K. Zev.* 5, 38. Dat was een schitterend besluit van het echt Romeinsche feest, VOSMAER, *Amaz.* 136.

Met Abel is het leet van 't heylig zaet begonnen ...,
Ten wacht oock geen besluyt van druck en ongeval,
Tot eens van alle vleesch het eynde komen sal.
CATS 2, 221*b*.

3) De handeling van het sluiten van een verdrag, een vrede enz.; thans verouderd. || Philippes send gesanten wt Om vorderen het vrebesluyt, VONDEL 3, 14.

4) Slotsom, waartoe men komt door redeneering, gevolgtrekking, conclusie. || Sij beminnen het crom, dat isset besluijt, *Trou m. bl.* 252.

— Thans inzonderheid in enkele bepaalde verbale uitdrukkingen. || Laat haar eigen verstand het besluit opmaaken, *Leev.* 6, 262. Omtrent u ... trek ik een geheel ander besluit, 8, 227. Wanneer ik my zelf aandagtig beschouw, ... dan moet ik dit vernederend besluit maaken, 8, 311. Iets ... waartoe wij bij wettige gevolgtrekking uit algemeene waarheden het besluit hadden opgemaakt, V. D. PALM, *Sal.* 3, 177. Dan komen wij tot het besluit dat dit ideaal eene begoocheling is, VOSMAER, *Amaz.* 29. Zij had alles bij zichzelve nagegaan en was tot het besluit gekomen, dat zij, ter wille van hun kind, behoorde vol te houden, ESSER, *Twee Sproken* 54.

5) Datgene wat men (na voorafgaande overweging) vaststelt als plan, als maatregel; ook als regeeringsmaatregel of als beslissing eener vergadering. || Dit is een besluyt des Allerhooghsten, *Dan.* 4, 24. Hy ... bereidt, zich ... t' onderwerpen aan 't besluit van een wettigh conçilie, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 52. Ik wacht niet heden uw besluit, TER HAAR, *Ged.* 2, 138. Eene chronologische verzameling van wetten, besluiten en arresten.

— Met een bnw. || Gods besluyt is vast, DE BRUNE, *Bank.* 1, 306. Er behoorde ... een heldhaftig besluit toe, om de schrale buitenlucht ... te trotseeren, KNEPPELH. 7, 188. Daar was niets aan te doen, het besluit ... was onherroepelijk, SEGERS, *Licht en Br.* 92.

— *Koninklijk Besluit.* || De dagen, waarin men de gewichtigste zaken het liefst bij koninklijk besluit regelde, zijn voorbij, VISSERING, *Herinn.* 3, 119. Een zijner eerste besluiten (t. w. *van Koning Willem I*) herstelde de rechterlijke bescherming der behoeftigen, BERGMANN, *Staas* 106.

— In een groot aantal min of meer vaste verbale uitdrukkingen. || Want de Joden hadden alreede te samen een besluyt gemaeckt, soo yemant hem beleede Christum te zijn, dat die uyt de Synagoge soude geworpen worden, *Joh.* 9, 22. De Wethouders ... (bleeven) by hun besluit, HOOFT, *N. H.* 913. Voert ... uyt 't Voornemen van u hert, en pryselijck besluyt, BREDERO 1, 52. De Capiteyn-Generael sal gehouden zijn ... het ghemaeckte besluyt (t. w. *van de Gedeputeerden te Velde*) ... te executeren, *Gr. Placaatb.* 3, 114*b* (a°. 1672). 't Kon zyn dat ik veranderde van besluit, LANGENDIJK 4, 324. Dat gy u niet zult vleijen ... hem ... van zyne zo wel genoomen besluiten afteleiden, *Leev.* 5, 244. Een wel en rypelyk overwoogen besluit, 7, 353. Alles schikte zich by my, om een besluit te vormen, 't welk ik u thans mededeel, 8, 11. Wij vormden het besluit, onze reis gezamentlijk voort te zetten, V. LENNEP, *Rom.* 3, 4. Mevrouw ... aarzelde een omzien, eer zij het ijlings genomen besluit gevolg gaf, POTGIETER 1, 48. Alle besluiten over zaken (t. w. *bij de kamers der St.-Gen.*) worden bij volstrekte meerderheid der stemmende leden opgemaakt, *Grondw., a.* 106. Indien gij ... in uw besluit volhardt *enz.*, SEGERS, *Licht en Br.* 33. In dat geval zullen wij op ons besluit terugkomen, 111. Een besluit ankeren (zie boven kol. 502). In zijn besluit (niet) wankelen, enz.

— Inzonderheid *een besluit nemen.* || Neem dan maar een kort besluit, LANGENDIJK 4, 78. Ten ware hy (t. w. *zekere raad*), onverhoopt, met myn reeds genomen besluit overeenstemde, *Burg.* 11. Aarzel eer gij een besluit neemt; maar is het eenmaal genomen, ga dan rechtstreeks op het doel af, BUYS, *Stud.* 1, 465. Het scheen hun een plicht de eer der vereeniging te handhaven, en zij namen een riddersch besluit, BERGMANN, *Staas* 164. Een voorbarig genomen besluit, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 35. Het besluit werd genomen met algemeene stemmen.

— *Ten besluite brengen*, gezegd van eene voordracht, eene aanvraag tot iets, die door een daarstrekkend *besluit* wordt gevolgd; thans niet meer in gebruik. || De vraag tot den aanbouw van 25 schepen van linie, in 1741 gedaan, ... was tot nog toe niet ten besluite gebragt, STUART, *Vad. Hist.* 1, 88. Het duurde almede tot den 21sten van oogstmaand des volgenden jaars, eer H. H. M. die voordragt tot besluite konden brengen, 3, 89.

Afl. *Besluiteloos* (zie ald.); *onbesluit*, in de 17de eeuw eene enkele maal voor *besluiteloosheid* („Ewel moet niemant denken dat ik 't *onbesluit*, uit moeyelikheid der zaken ontstaande, zou willen bepen", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 92).

Samenst. afl. In de bet. B, 4). *Besluittrekking*, gevolgtrekking (NOMSZ, *Aant.* 198).

Samenst. In de bet. B, 5). *Besluitblafferd*, regist van besluiten („Doorsnuffelt ..., in de oude dees *blafferts*, het hoofdstuk" *enz.*, OUDAAN, *Ayr* 429); *besluitbrief*, purisme voor *decretaal* („*besluits brieven*, welke Bonifaas de achtste, t' saam roffelt heeft", *Ald.*).

— Als tweede lid. *Raads-*, *senaatsbesluit* (zie woorden of bij het eerste lid); *vredesbesluit* (zie boven onder B, 3).

BESLUITELOOS, bnw. Van *Besluit.* Geen bepaald besluit durvende nemen. || Wij zouden dikwijls besluiteloos blijven, en meer achter- dan voorgeraaken, *Wildsch.* 2, 217. De gidsen wisten geen raad en waren besluiteloos, KNEPPELH. 6, 24. Besluiteloos sleet ik weken en weken in eene pijnlijke somberheid, BERGMANN, *Staas* 129. Hij stond beteloos, maar kuikte toch bevestigend, als LOVELING, *Sophie* 156.

— Met eene bepaling (ingeleid door een voorwoord), de moeilijkheid aanwijzende waaromtrent geen besluit durft nemen. || Ik was besluiteloos te doen, *Burg.* 625.

Afl. *Besluiteloosheid* („Voorzigtigheid ontaard tot *besluiteloosheid*", FOKKE, *De Vrouw* 1, zie ook CONSCIENCE 2, 405*a*; ook den vorm *besluiteloosheid* in BILD. 1, 25).

BESLUITEN, bedr., wederk. en onz. st. Mnl. *besluten* (VERDAM 1, 1059).

A) Iemand of iets opsluiten, insluiten.

1) Met een persoon of dier als voorwerp; 't zoogoed als verouderd. — *a*) Eigenlijk. || Soo beval hem de Koningh van Assyrien, ende bondt hem in 't gevangenhuys, 2 *Kon.* 17, 4. Ende sy sullen sloten worden in eene gevangenisse, *Jes.* 24, 22. Ende als sy dat gedaen hadden, besloten sy een grote menighte visschen, ende haer net scheurde, *Luc.* 5, 6. Hier hebdy menigte van visschen in de net besloten, CATS 1, 35*b*. De gast ... Moet in 't eygen huys besluyten sijnen hont, 1, 355*a*. Wat soodanigh wijf ... haar koetjens gaat besluyten, het heck *enz.*, HOFFERUS 391. Ik ging in onse schuur onlangs een kat besluyten, SCHAEP, *Bloem-tuyntje* (ed. 1697). In eene naauwe kist besloten, door men ... verteerd te worden, HAAFNER, *Pal.* 1, 1.

— Zeer gewoon als wederk. ww. || Besluit binnen in u huys, *Ezech.* 3, 24. Dewyl hy meermael in zyn afgezondert kantoor besloten bleef, BRANDT, *De Groot* 251. Domitianus, die gewoon was zich dagelyks een wyl alleen in zyn kamer te besluiten, TUINMAN 1, 51.

— Het deelw. *besloten* in den zin van *zich bezig hebbende.* || Het weder bleef even quaet, ...

en eersten dach Januarij binnens huys be-
sten blijven, *O.-I e. W.-I. Voyag.* 1, 42 *b.*
ijbeltaal (zie de kantteekeningen bij onder-
aatsen) heet *besloten* iemand die zich heeft
die zich schuilhoudt. || De beslotene ende
Deut. 32, 36. Dese ... die tot David
a Ziklag, doe hy noch besloten was voor
ichte Sauls, 1 *Chron.* 12, 1.
urlijk: *zich in iets besluiten*, zich binnen
n van iets houden, niet daarbuiten gaan;
Zuidnederlandsche schrijvers wellicht in
van fr. *se renfermer.* || Die ... verdoemde
tochten ..., En besloot sich in de Wett
sijn Gewisse sett *enz.*, HUYGENS 1, 235.
r een Jongh-man te vroegh, zich in de
een nauw leven te besluyten, DE BRUNE,
407. In het onverbrekelijk geheim, waarin
luit, ligt misschien een dreigend gevaar,
E 4, 353 *a.*
oten wordt in de middeleeuwen gebruikt in
an *begeven*, en moet dan worden opgevat
geheel bepalende tot het godsdienstige leven,
nderd hebbende van de wereld (zie VERDAM
ook later vindt men die uitdrukking nog. ||
Convent, waer inne dat woonden besloote
, gheen Nonnen, van S. Augustijns Reghel,
Beschr. v. Leyd. 120.
dichterlijk gebruik: iemand met iets om-
m daarin hullen. || Hy vind zich met den
Paradijs besloten, VONDEL 1, 355.
of meer personen in iets, t. w. in een
grijpen, hen daarin mederekenen; zeldzaam. ||
el) die alles in het groot opvatt'e, besloot
nnis van veroordeeling de praedikanten der
en den Prins, die *enz.*, ALB. THYM,
V. 12.
eene zaak als voorwerp. — *a*) In 't alge-
(*Een kasteel*) hebbende schoon water, en
, waer door dit Huis als in een Bosch
en, SMALLEGANGE, *Cron. v. Zeel.* 675 *b.*
t vyer in d' asschen sich besluyt, En neemt
f, CATS 1, 418 *a.* Dat deze stelling ... een
waarheid in zig besluit, v. EFFEN, *Spect.*
Gelijk een vlam, die lang besloten, eindelijk
vensters breekt, v. D. PALM, *Leerr.* 14, 204.
en van het vat gheeft uyt Wat of syn bin-
luyt, v. DUYSE, *Vrol.* 189.
laar *besloten* in den zin van *verborgen*,
nd waar te nemen. || Dat den besloten
van een dichtwerk) wy lichtlijck daer uyt
. MIJLL *vóór* v. MANDER, *Bucol.* v.
toepassing op gevoelens en denkbeelden die
moed of in den geest worden bewaard. ||
besloten in mijns hertsen kiste, A. BIJNS,
65. Mits de Paus alle Rechten beyde Godt-
menschelicke in synen boesem ende borst
eft, MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 66 *a*). Sy
hooghen raedt in haren geest besloten,
ed. 1, 148. De Vrouw, die denkt, die genie
besluit haare stille grootheid in zich zelf,
76. Ik zou wenschen dat hij die verbeelding
oel in zijnen boezem besloten hield, GEEL 116.
toepassing op iets dat men met de volle
g vasthoudt. || Maurits ..., Geboren met
, die 't zwaard der wraak besloot, LOOTS,
0.
, dat zich uitstrekt in de ruimte, insluiten. ||
... weder binnen behoorlijke waterkeeringen
n opnieuw in bebouwing gebracht, G. DE
oll. Noorderkw. 26.
k in het passief: *besloten zijn tusschen*
door ingesloten zijn. || Het plein voor het
huis (was) ... tusschen twee mindere gebouwen
besloten, v. LENNEP, *Rom.* 3, 42. De vakken, tus-
schen die lanen besloten, waren met fraaie ... bloem-
gewassen en heesters beplant, 10, 300.

e) Inzonderheid: eene stad, eene legerplaats, met
krijgsvolk, of met muren, grachten, schansen enz.
omringen, hetzij om die plaats te versterken, hetzij
om ze vijandelijk aan te vallen. || Baldeus ... heeft
de selve (t. w. *de stad Leiden*) ... in weynich dagen
so vast besloten, datmen van geen oorden ... de
selvige mocht victualieren, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.*
447. Hy zagh zich te zwak, om de Stadt te besluit-
ten, oft met geweldt aan te tasten, HOOFT, *N. H.*
179 (zie ook 281, 717, 768 enz.). Haarlem ...,
voor dat het binnen zyn wallen en vesten besloten
was, was maar een Gehugt, SCHREVELIUS, *Harlem.* 2.
Hy (trok) ..., aan 't hoofd van een aanzienlyk
Leger, ... voor Bommel, de Stad ten naauwsten be-
sluitende, WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 329 (zie ook
4, 370).

— Soms ook wederk., met een krijgsbevelhebber
als onderwerp en voorwerp. || Hy (brack) ... op,
ende vluchte ..., hem te Valencijn sterck makende
ende besluytende, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 289.

— *Eene besloten stad* enz.: ommuurd; in tegen-
stelling van eene *open stad* (zie Dl. XI, kol. 504). ||
De gene die hem vervorderen sal binnen besloten
Leger, Stadt of Quartier ... sijn Geweer uyt te
trecken, sal *enz.*, *Gr. Placaatb.* 2, 174 (a°. 1590).
In de beslooten Steden ... sullen wesen Grossiers
van 't Zout ende kleyne Kramers, maer ten platten
Lande alleenlijck kleyne Kramers sonder Grossiers,
3, 1135 *a* (a°. 1637). Dat niemandt ... vermogen
en zal eenige Wynen uyt te voeren uyt eenige beslo-
ten Steden, om ten platten-Lande gedebiteert te
worden, sonder *enz.*, *Vl. Placaertb.* 4, 1010 (a°. 1702).
Dan weder verhief Hillegonda de gezondheid van het
Landleven boven dat in eene besloten stad, LOOSJES,
Buism. 4, 94.

f) Iets onstoffelijks binnen zekere grenzen bepalen. ||
De grensen van het rijck, en paelen die beslujten
De koninckliycke maght, HOOFT, *Ged.* 2, 392. Die
stille zegeningen ..., waarin myn Man al zyne wen-
schen besluit, *Leev.* 8, 243. Mijn genoegen is be-
sloten in den schoot van mijn gezin, BILD. 12, 52.
Het zij eene ... ernstige handeling ..., niet binnen
het bestek van één uur te besluiten, VISSERING,
Herinn. 3, 379.

B) Iets afsluiten, zoodat de gemeenschap min of
meer verbroken wordt; thans in vrij gebruik verouderd.

1) Eigenlijk. || Peeter dan siende dat zy hem den
wech besloten, door de welcke ... hy tot zijn begheerte
verhoopte te comen *enz.*, COORNHERT, *Boccat.* 61 *a.*
Den Admirael ... socht ... alle wegen te besluyten,
op datter geen uytloopers meer eenige kruyden halen
souden, *Begin e. Voortg.* 13, 19 *b.*

2) *Besloten*, als bnw., van wateren. || Beslooten
Ree. Een baei of ree, daer men geen volle zee
kan zien, WITSEN, *Scheepsb.* 483 *b.* Een besloten zee,
waar stille bogten zijn ... maar ook woelige diepten,
GEEL 75. Eene besloten haven (eene krom loopende
haven, zóó dat men, er binnen zijnde, den mond
niet ziet en dus voor den aanslag der zee geheel be-
veiligd is). Een besloten boezem (in de waterbouw-
kunde, in tegenstelling met een *vrijen* boezem: zie
Dl. III, kol. 233).

— Ook van plaatsen, die door een hek, een muur,
eene heining enz. van den publieken weg zijn afge-
sloten. || Diefstal gedurende den voor de nachtrust
bestemden tijd, in eene woning of op een besloten
erf waarop eene woning staat, door iemand die zich
aldaar buiten weten of tegen den wil van den recht-

hebbende bevindt, *W. v. Strafr.*, *a.* 311. — „Het is hier ... een besloten plaats", vervolgde de eigenaar van Guldenhof, ... „en geen herberg, waar iedereen zoo maar vrij mag inloopen", v. LENNEP, *Rom.* 3, 72.

— De uitdrukking *besloten plaatsen* in art. 170 der *Grondwet* is bij meer dan eene gelegenheid een punt van geschil geweest. Sommigen hebben gemeend dat men daaronder kon verstaan alle plaatsen, die door eene afscheiding, hoe gering ook, van den openbaren weg zijn afgesloten; anderen meenden dat het woord *besloten* hier zóó moest worden opgevat dat hetgeen er op die plaatsen gebeurt, niet kan worden gezien door iemand er buiten. Eene zuiver taalkundige beslissing is hier niet te geven, want, zooals blijkt uit de bet. B), vergeleken met de bet. D), beide opvattingen zijn mogelijk; de uitlegging der wet moet hier dus rusten op andere gronden (verg. de brochure *Besloten Plaatsen*, 's-Gravenh. 1857). || Alle openbare godsdienstoefening binnen gebouwen en besloten plaatsen wordt toegelaten, behoudens *enz.*... Onder dezelfde bepaling blijft de openbare godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen geoorloofd, waar zij thans naar de wetten en reglementen is toegelaten, *Grondw.*, *a.* 170.

3) *Besloten* heet ook een kring van menschen, een gezelschap, eene bijeenkomst, niet toegankelijk voor het publiek. || De Leidsche Afdeeling (t. w. *van zekere maatschappij*) heeft tevens maandelijksche bijeenkomsten. Deze zijn besloten: slechts de leden komen te zamen, GEEL 1. Door haar te laten zingen en reciteeren in besloten gezelschappen, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 159.

4) *Besloten tijd*, een tijd waarbinnen zekere handelingen niet mogen plaats hebben, in verschillende toepassingen (verg. OPEN, Dl. XI, kol. 517).

a) In de vroegere rechtstaal. || De tusschenvallende Vacantien, van ouds beloken, of besloten tyden genaamd, om dat de Regtbanken dan geslooten waren, WAGEN., *Amst.* 3, 28 *a*.

b) Bij de Roomsch-Catholieken. De tijd waarbinnen het plechtig sluiten van huwelijken en het vieren van bruiloften niet geoorloofd is; verg. *open tijd* (t. a. pl.). || Besloten tijd, *tempus clausum*, *tempus quo solennitates nuptiarum prohibentur*, KIL.

— *Besloten Maart*, heet in Zuid-Nederland de maand Maart, wanneer deze in haar geheel valt binnen de vasten: in dat geval toch behoort Maart geheel tot den *besloten tijd*.

c) Als historische term in de geschiedenis van België. || De Besloten Tijd is dit tijdstip onzer geschiedenis, alswanneer de Fransche Republiek de kerken had doen sluiten, CONSCIENCE 1, 99 *a*.

d) Met betrekking tot de jacht. || Dat den besloten tydt zal wesen van den 1. Maerte tot den 15. Augusti, geduerende welcken niemant en zal vermogen te jaegen, *Vl. Placcaertb.* 5, 1106 (a°. 1753).

5) Ook in de volgende plaats moet *besluiten* waarschijnlijk worden opgevat in den zin van *afsluiten*, *versperren*. || Wat schrick is dit die my de stem besluyt? HOOFT, *Ged.* 2, 247.

C) Iets afsluiten, t. w. door het met iets te bedekken.

1) In 't algemeen. || O wat heb ick ghesien met mijn beslooten ooghen (t. w. *in den droom*)! HOOFT, *Ged.* 2, 270. Den boezem zeer eng en digt tot om den hals beslooten te houden, BERKHEY, *N. H.* 3, 517. De beslotene, en de blootliggende Tremulant (t. w. *bij een orgel*), *Handw.* 19, 273.

2) Van het water: *besloten water*, afgesloten, niet te gebruiken voor de scheepvaart wegens het ijs, enkele malen ook door andere verstoppingen. || In de winter tydt ..., wanneer de wateren door de koude beslooten, en de broecken gangbaar geworden waren, SOETEBOOM, *Zaanl. Arc.* 204. Als het besloten water is, *Keuren v. Leyd.* 23. De Rivieren zijn de gantsche winter door met sandt besloten, ... maer in de somer gaen sy wederom open, *Begin e. Voortg.* 7, 87 *a*.

3) Van de lucht: zwaar bewolkt; zeldzaam (verg. SCHUERM. 46). || Het onweer, dat toen met een zeer besloote en dikke locht, en groote regen opstak, beloofde de kusten van Vrankryk, BRANDT, *De Ruiter* 637.

D) Dichtsluiten.

1) Eigenlijk. Van stoffelijke zaken die eene ruimte in zich bevatten, en die open of gesloten kunnen zijn, thans verouderd. || O Bruyt, gy zijt een besloten hof, eene beslotene welle, eene verzegelde fonteyne, *Hoogl.* 4, 12. Dragende 't selve licht in een besloten lantaerne, *Keuren v. Leyd.* 52. In een hoek van de besloote kas, SCHERMER 453. Hy vind nog Koets met besloote Rytuig; Dog wel een open Wagen, v. EFFEN, *Spect.* 11, 97. Anderen ..., die in besloten koets voortrolden, en ... al slapende zoo veel wegs mogelijk aflegden, GEEL 4.

Maer wie sal weten, heer, dat ghij het niet en sijdt?
Wt een besloten helm sal 't niemandt kunnen rameu.
HOOFT, *Ged.* 2, 173.

— Het voorwerp kan ook de opening zijn die wordt dichtgemaakt. || Doe ginc hy tgat vande spelonck met een steen besluyten, COORNHERT, *Odyss.* 1, 57 *b*.

2) Van gebouwen en vertrekken gezegd, is *besloten* ook: zóódanig dat men van buiten niet zien kan, wat er binnenin gebeurt. || Dat die gene die *enz.*... beslooten-kamer met roeden gegeesselt (sullen werden), *Keuren v. Leyd.* 234.

— Zoo ook van winkels, magazijnen en dergelijke, vestigd in een „toehuis", waarin de koopwaren niet voor ieder duidelijk zichtbaar tentoongesteld liggen (verg. een *open winkel*: Dl. XI, kol. 516). || Is een besloten winkel; men ziet er niets dan een modehuis, moderne meubelen, *Burg.* 251.

3) Van brieven en testamenten.

a) *Besloten brief*, gesloten, verzegelde brief, tegenstelling van *open brief*: Dl. III, kol. 1330 (Dl. XI, kol. 509); thans verouderd. || In beslooten Brieven, *Vlaerd. Redenr.-bergh* 2. Dat recht, dat de Edele Groot Mog. verstonden, dat de integreerende Leden van Derzelver Vergaderinge in cas van dwaardinge moesten genieten, namentlyk, om niet opene Brieven of Mandement gedachvaart, maar besloote missive geciteert te worden, *Gr. Placaat* 940 *b* (a°. 1678). Filips de IV (hadt) ... de Koning der Nederlanden, by voorraad, besteld, by een beslooten Brief, die, na de dood der Infante, geopend werdt, WAGEN., *Vad. Hist.* 11, 182.

b) *Besloten* of *geheim testament* (zie de beide uitdrukkingen naast elkander *B. W.*, *a.* 987; daartegen in *art.* 978 wordt gesproken van „een uiterste wil ... bij eene *geheime* of *gesloten* beschikking"), een vorm van testament waarbij van den inhoud geen kennis kan worden genomen door notaris en getuigen, thans nog in gebruik. || Schriftelijke Testamenten (die men anders besloten noemt) so wanneer de Erf-later sijn wil in geschrift vervatet, en by hem onderteikend en toegezegeld, besloten aan den Notaris over-geeft, met een verklaring dat al het geen daar in begrepen is, sijn volkome Uitterste-wil is, v. EFFEN, *Rooms-Holl. Regt*, III, 2, § 5. De uiterste wil bij openbare akte, ... en de akte van superscriptie van een besloten testament, moeten worden opgesteld in de taal, waarin de erflater zijnen wil verklaarde, of het besloten testament aangeboden zal hebben, *Wet v.* 9 Juli 1842, *Stbl.* 20, *a.* 29. Zoo als uit de superscriptie en acte van opening van het besloten testament, MULDER, *J. F.* 1, 277.

E) Een slot, een einde aan iets maken.

1) Aan den levenstijd. || O doodt..., besluyt mijn treurig leven, CATS 2, 207 *a*. Toen hy ... Den jongsten dagh zijns levens hier besloot, VONDEL 4, 113.

— Eene bepaling met *door* of *met* wijst aan wat men aan het slot van zijn leven doet. || Hij ... (besloot) zijn onrustig leven door eene reeks van goede daden, KNEPPELH. 7, 46.

2) Aan een verhaal, een vertoog, eene voordracht en derg. || Ende sullen dit Capittel hier mede besluyten, achterlatende alle andere opinien, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 23. Ik zellef .. Ten eindt van adem ben, en ... Mijn' deun besluijten zoud' indien *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 284. Wy besluiten de Historie van Willem Leevend met de dood der Eerwaardige Juffrouw ... de Vry, *Leev.* 8, 350. Een woord nog eer ik deze Voorlezing besluite, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 144.

3) Aan alles wat een zeker beloop heeft. Ook gewoon in het passief, of wel in het actief met de zaak als onderwerp die aan het slot van iets komt. || Als sich groot vermaeck met eenig leet besluyt, CATS 2, 482 *b*. De maaltyd wierd besloten met een dankzegging, V. EFFEN, *Spect.* 3, 63. Een stil gebed besloot de plechtigheid, Vr. BILD. 1, 353. Kan iemand in ernst beweren, dat een academische cursus, besloten door een of meer examens, ... den rechtspraktizijn vormt? VISSERING, *Herinn.* 3, 284. De drukke finale der symphonie ... besloot de eerste afdeeling van het zoveelste dameszoncert van het gezelschap Melodia, BEETS, *C. O.* 183.

F) In toepassing op een verbond, een verdrag, eene overeenkomst: sluiten; eigenlijk bij overdracht, t. w. als slot van de onderhandelingen; thans verouderd. || (*Het*) besluiten van pais, HOOFT, *N. H.* 762. Als de Wolven... Het krijgen niet en holp, zy met d' onnoos'le Schapen Besloten eenen vreed', VONDEL 1, 285. 't Bestand voor luttel tyds besloten, 2, 411. Te besluyten een vast verbondt van peyse ende confederatie, *O.-I. c. W.-I. Voyag.* 2, 33 *d*.

G) Eene gevolgtrekking maken, t. w. als slot, als uitkomst van eene redeneering; die slotsom is aangeduid door eene bepaling met *tot* of door een bijzin met *dat*. || Wy besluyten dan, dat de mensche door het geloove gerechtveerdight wort, *Rom.* 3, 28 (gr. λογιζόμεθα). Haeren geest ... Besloot dat doodt sijn boven Lief-loos leven ging, HOOFT, *Ged.* 1, 65. Het werktuig, waar de ziel door oordeelt, door besluit, BILD. 6, 389.

— De gronden der gevolgtrekking worden op verschillende wijze aangeduid. || Ik denk, dat u het geval van De Klerk zeer stout gemaakt heeft, en dat gij zoo maar gerust weg van de eene vriendin tot de andere besluit, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 378. Mag men als onfeilbaar besluiten dat iemand een verdraaide ziel heeft, omdat zijn ligchaam misvormd is? GEEL 126.

— Het meest gewoon is eene bepaling met *uit*. || Wt dese woorden ... besluyt de voors. Rabbi, dat de Reel Messiam hier beteeckent, MARNIX, *Byenc.* 1, 8 (bl. 45 *a*). Besluytende daer uyt (t. w. *uit zeker visioen*) dat ons de Heere geroepen hadde, om *enz.*, *Hand.* 16, 10. Het gene dat in dese gelegentheyt uyt natuerlicke redenen duydelik kan besloten en bevestigt worden, CATS 2, 152 *b*. Hier uit besluit hy, er is een Almagtig Weezen, *Leev.* 8, 329. Men meent uit sommige berigten ... te kunnen besluiten, dat *enz.*, GEEL 251. Uit de werken, niet uit hun uiterlijken schijn, besluiten wij tot het wezen des harten, OPZOOMER, *Wezen d. Deugd* 31. Een verwijderd geluid, ... waaruit het geoefende oor besluit, dat *enz.*, WERUM. BUNING, *Mar.-Sch.* 117.

H) Iets (na voorafgaande overweging of beraadslaging) vaststellen.

1) Iets vaststellen, bepalen, b. v. een dag, een termijn. Thans verouderd. || Ick alhier verbeyde Ghesanten ..., Op dat ick met haer mach Besluyten den trouw-dagh, BREDERO, *Griane* 10.

2) Van personen, b. v. leden eener vergadering, die met elkander een besluit nemen. || Het Bestuur besloot dat schrijven voor kennisgeving aan te nemen. Een der leden stelde voor de zaak te verdagen: hiertoe werd besloten. — De Romainen ... besloten in rade den legher ... te bespringhen, v. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 134. Dit besloten, en de begraeven schat opgegraeven, wert Palamedes in hechtenisse verzekert, VONDEL 2, 356. Des beslooten wierdt haer met de gantsche Vloote ... naer Puncto de Gallo te begeven, *Begin e. Voortg.* 11, 19 *b*. De ... Heeren Gedeputeerden (*te Velde*) ... sullen ... met den selven (t. w. *met den Kapitein-Generaal*) besluyten alle het geen de Kryghsoperatien ... van deesen Staat betreft, *Gr. Placaatb.* 5, 66 *a* (a⁰. 1706). Al het geen vermoogens deese Instructie ... sal geresolveert en beslooten werden by de meerderheyt van Praesenten, 5, 71 *a*. Er is bijna geene vergadering, waar men niet met de meerderheid besluit en beslist, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 76. De Kamers mogen noch afzonderlijk noch in vereenigde vergadering beraadslagen of besluiten, zoo niet meer dan de helft der leden tegenwoordig is, *Grondw.*, *a.* 105.

3) In algemeener toepassing. Iets bepalen dat men zich voorneemt te volbrengen, te doen.

a) Het voorwerp is een verbaal znw. of een vnw. || Hy (gedacht) aen Vasthi ..., ende wat over haer besloten was, *Esther* 2, 1. 't Geen, dat op 's Kaizars naam plach beslooten oft uitgegeeven te worden, HOOFT, *N. H.* 1182 (*kantt.*: Gedecreteert). Wat God besluyt, Dat voert hy uyt, DE BRUNE, *Bank.* 2, 134. Uw brein besluit het werk, maar d'uitslag hangt van God ... af, ROTGANS, *W. III*, 2, 14. De familieraad had de verkooping besloten (t. w. *van een onroerend goed*), SEGERS, *Licht en Br.* 17.

— De onbep wijs als onz. znw. || Een quaet ghedochte Twelc oftjunstich es, jn zyn besluten, EVERAERT 157.

b) Het voorwerp is uitgedrukt in eene onbep. wijs. || Ick mercke dat Godt besloten heeft u te verderven, 2 *Chron.* 25, 16. Nu eerst heeft myn Schoonzoon kunnen besluiten, om het geval aan zyne Vrouw te zeggen, *Leev.* 5, 184. Dit heeft Leevend doen besluiten, om by zynen Vriend te blyven, 7, 215. Nooit zou hij er toe hebben kunnen besluiten zich ten nadeele van de boeren te verrijken, SEGERS, *Licht en Br.* 13.

c) Het ww. is onz., en wordt gevolgd door eene bepaling met *tot*. || Ik weet maar eene reden die haar tot het huwelyk zou kunnen doen besluiten, V. EFFEN, *Spect.* 1, 119. Hier toe scheen hy niet te kunnen besluiten, *Leev.* 5, 235. Hij ... kon er nooit toe besluiten het geringste deel van zijnen arbeid aan eene behulpzame hand over te laten, BERGMANN, *Staas* 93.

d) Het deelw. *besloten* komt enkele malen voor als bnw. in den zin van *vastbepaald*, *vast*. || De wille ... is een besloten voornemen om sulck gheoordeelt goedt te verwerven, COORNHERT 1, 272 *d*.

e) Het deelw. *besloten* heeft ook de actieve beteekenis van *besloten hebbende*; vandaar *besloten zijn*, het besluit (tot iets) genomen hebbende. || Des ick mijn hielen licht, beslooten te vertrecken Vanden ghevloeckten grondt, HOOFT, *Ged.* 2, 229. Gij zijt nog immer ... besloten, om alwat gij bezit ten zijnen gunste op te offeren, CONSCIENCE 4, 168 *b*. Hij was

wel en deugdelijk besloten zich niet meer door het dulce te laten begoochelen, VOSMAER, *Amaz.* 92.

f) Vandaar *besloten* als bnw., in den zin van *vastberaden*; waarschijnlijk ook eenigszins naar het voorbeeld van fr. *résolu*, en van hd. *entschlossen*. || Besloten, moedig, trouw en fier, BELLAMY 110. Een held ..., met zes honderd wel besloten mannen onder zich, V. D. PALM, *Bijbel v. d. J.* 10, 59.

I) In het Mnl. heeft *besluiten* ook de bet. van *baten*, *helpen* (zie VERDAM 1, 1062); ook in de 16de eeuw komt deze nog voor. || Wy doen aerbeyt die niet en besluut, EVERAERT 228.

Afl. *Beslot*, *besluit*, *besluiting*, *besluitsel* (zie die woorden); *besluitelijk*, bij gevolgtrekking („Wat machmen uyt sulck u eygen seggen doch anders *besluytelijck* seggen: dan dat" *enz.*, COORNHERT 1, 348 *c*).

Samenst. *Besluitrede* (zie ald.); *besluitgrond*, waaruit eene gevolgtrekking wordt afgeleid („Het nagaan der Redenkunstige *besluitgronden*", BILD., *Dichtk. en Wijsbeg.* 117).

BESLUITING, znw. vr., mv. *besluitingen* Van *Besluiten*. Thans verouderd.

1) *Besluiten* in de bet. A) en B). De daad van iets te omsluiten of af te sluiten; bij overdracht: afsluiting, perk. || Hoewel men ... echter somstijts wel buyten voorsz. besluytinge met Compies beestiael sal moeten weyden gaen soecken, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 182.

2) *Besluiten* in de bet. E). De daad van een besluit, een einde aan iets te maken; bij overdracht: besluit, slot. || Ick (sal) tot besluytingh voeghen Korte Spreuckjens ... Aen het eynde, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 167. 'k Verlang wat voor besluiting ghy sult maken, KOEMAN, in VONDEL 9, 359. (*De feesteling*), Die ..., tot besluiting van dien dag, Het zoo voortrefflijk vuurwerk zag, BURLAGE, *Acad. Taf.* 57.

3) *Besluiten* in de bet. G). Gevolgtrekking. || Zoo veel aen-zichten alsser in een gebroken spiegel gezien werden, zoo veel besluytingen werdender alle ooghslagen in onse herssens gevormt, DE BRUNE, *Embl.* 308.

4) *Besluiten* in de bet. H). Besluit, resolutie. || Daerom gaf ik hen oock besluytingen, die niet goet en waren, *Ezech.* 20, 25. Onder der Algemeine Staaten besluitingen ... bevond men van 't voorgewende begeeren niets te boeke, HOOFT, *N. H.* 1033. De bezwaarnissen, ryzende uit eenighe plakkaaten en besluitingen, 1067.

BESLUITREDE, znw. vr., mv. *-redenen*. Uit *Besluiten* en *Rede*. Bij KIL. vertaald met *epilogus*, *peroratio*, *clausula orationis*, *conclusio*: blijkbaar zijn die beteekenissen deels te verklaren uit *besluiten* in de bet. E), deels uit de bet. G); het meest gewoon echter is de laatstgenoemde: *besluitrede* was vooral *gevolgtrekking*. Thans verouderd. || *R.* Zoumen ons grove Hollanders de scherpzinnighe besluytredenen des Redenkavelings ... konnen leeren? ... *G.* Waar an zoudt gebreken? om datse botte Hollanders worden ghenoemt? *Kort Begr.* 1, 100. In desen syllogismus ofte besluytredene, DAVID, *Dial.* 115 (a°. 1609). Trekkende alles met vreemde besluyt-redenen ... belachelyker wyse tot voordeel van haar voorneemen, V. HEEMSKERK, *Arc.* 654.

BESLUITSEL, znw. onz., mv. *besluitsels* en *besluitselen*. Van *Besluiten*. Thans nog in Zuid-Nederland.

1) *Besluiten* in de bet. A) of B). Afsluiting, beschot. || Ghy (sult) optrecken twee besluytsels van Mueren, ..., d'een voor de Sogs, en d'ander voor de Beyren, *uit een werk van* 1602, *aangeh. bij* BERKHEY, *N. H.* 9, 56.

— Ook wel afgesloten gedeelte. || Die heele Arcke ... is voor my open, uytghesondert een besluytsel: dat voor my niet open en staet, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 83.

2) *Besluiten* in de bet. G). Gevolgtrekking, conclusie; thans nog in Zuid-Nederland.

3) *Besluiten* in de bet. H). Besluit, beschikking, resolutie. || Men verzocht, niet alleen de besluitsels der Vroedschappen ..., maar ook het gevoelen van den Hooghen Raadt *enz.*, HOOFT, *N. H.* 923. Wy wankelden ... in onze besluitsels, 939. Ordeningen, besluitsels, oft vonnissen, 1019 (zie 1178 het mv. *besluitselen*).

BESMAKKEN, bedr. zw. ww. Iets met iets bewerpen, dit er tegenaan smakken. || Loop, loop, ik en wil mijn Koeyen met u Water niet besmakt hebben (*als eene platte uitdrukking voor* besprenkeld), V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 533.

BESMALEN, bedr. zw. ww. Op iemand of iets smalen, iemand of iets smaden, beschimpen; thans in onbruik. || Men (moet) zich wachten ... lichtvaerdelick te ... besmalen De Cieraetten van goud ende van kostelickke klederen, STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 12. Hoe wel den houelinck d'onnutte eonst (t. w. *van den dichter*) besmaelt, HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 110. Al de Weerelt gingh my Achter mijn rugh hierom beschimpen en besmalen, BREDERO, *Moortje* 28. Dat nimmer ... haar outrouw wert vergeten, Maar dat de wereld dat ghedurichlijck besmaalt, BREDERO, *Angen.* 34.

Afl. *Besmaler* („'t Plakkaat ... teeghens de *besmaalers* der Ooverheeden", HOOFT, *N. H.* 1184); *onbesmaald* (TOLLENS 1, 1).

BESMEDEN, bedr. zw. ww. Iemand omsluiten met iets dat gesmeed is; vandaar ook dichterlijk voor: iemand *harnassen*. || Al waert schoon dat ghy u in 't kooper liet besmeden Rondom u heele lijf ..., Ghy wierd terstont ghequetst door 't sien of door 't ghehoor, BREDERO, *Het daget* 4.

BESMEEKEN, bedr. zw. ww. Iemand door smeeken, door vleien, tot iets bewegen. Thans in onbruik. || Helpt my ter weghen laet u besmeeken,... verlicht myn swaerheyt, *Rotterd. Sp.* 153. Misselick off hijse mocht besmeecken, *Trou m. bl.* 246. Och of ... D'alscheppende Godin (t. w. *Venus*) soo streelen en besmeecken Den forssen Crijchs-Godt cou ..., Dat *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 91.

BESMEREN — daarnaast BESMEUREN (zie ald.) —, bedr. zw. ww. Van *Smeren*. Mnl. *besmeren* (VERDAM 1, 1064).

1) Eigenlijk: iemand of iets bestrijken met smeer, of met eene vette zelfstandigheid in 't algemeen. || Besmeren, insmeren, met smeer bestrijken, V. LENNEP, *Zeemans-Wdb.* 26. — Soo dat .. een doot Lichaem dat met desen Balsem besmeerdt is, niet en mach worden stinckende, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 100. Die d'Olie met de maet uyt meett, Besmeert sijn handen eer hy 't weet, HUYGENS 1, 713. (*De Ruiter*) beval zyn schip ... met die ... booter wel dik te besmeeren, en zoo besmeert t' zeil te gaan, BRANDT, *De Ruiter* 16. Sy waren altijdts seer stinckende, overmits sy haer alle met vet ende onghel besmeeren, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 5 d. Dat de Koehelper ... zijne armen ... met olie besmeren moet, BERKHEY, *N. H.* 7, 184. Dat zij het (brood) met olie, in plaats van boter, besmeerden, V. D. PALM, *Sal.* 5, 2.

— Het deelw. als smadelijke naam voor *christen* (gr. χριστός beteekent *gezalfd*). || „Her, her! legh af, besmeerden Nazareen!" Riep 't ... Hof, STALPERT V. D. WIELE, *Ustgel. Dicht.* 145.

— In de volgende plaats als letterlijke vertaling van eene Latijnsche uitdrukking, tegen het algemeen

. || Is 't niet genoegh dat ick u heel met vrolick-
Besmeer? WESTERBAEN, *Ged.* 2, 507 (bij
TIUS: *Satin est si te delibutum gaudio reddo?*).
figuurlijk: iemand slaag geven (vergeleken bij
ersel dat iemand lenig maakt). || De knechten...
luppel-slagen hem (*den ezel*) bestreken al zijn
Besmeerden hem zijn huyt, en spoeden nae de
ONDEL 1, 451.
n vrijer gebruik: iets bedekken met eene zelf-
heid die als smerig, als vuil wordt beschouwd. ||
ingers waren altijd met inkt besmeerd. — Uw
geblanket, uw' kaken ... besmeert, DE BRUNE,
1, 79. Als deeze beklonterde en gelaarsde
n het godgansche voorhuis besmeerden, en de
armere plinten... beduimelden, *Wildsch.* 3, 74.
Besmering (VONDEL 6, 592).

SMETHEID, znw. vr., mv. *-heden*. Mnl.
leit (VERDAM 1, 1065). Meest in de concrete
ag van: iets waardoor men is besmet, hetzij in
lelijke, hetzij als naam voor eene nare (min
er besmettelijke) ziekte. In Noord-Nederland
nikelijk. || Ghy (*eene lichte vrouw*) en sijt niet
h den naem Gods te noemen,... ouermits uwe
e besmetheden, v. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.*
Plagen, euvelen, besmetheden, besiectheden *enz.*,
Corn. Adr. 1, 210 (zie ook 1, 267 en
). Dat Wy ... soude ... verboden hebben ...
e-comen van alle soorten van Coopmanschappen
orpen van dusdanige besmetheydt te vatten,
accaertb. 4, 1304 (a°. 1731).
n sommige streken van West-Vlaanderen: val-
iekte; ook KIL. vertaalt het woord met *epilepsia*,
comitialis, *morbus sacer*. || In besmetheid
Loquela 3, 41.

SMETTELIJK, bnw., *-lijker*, *-lijkst*. Van
ten met *-Lijk*.
-Lijk in passieve opvatting. Kunnende besmet,
dd worden, licht te bezoedelen.
Van stoffen, ook van lichte kleuren. Gemakkelijk
nnemende. Alleen gewestelijk, b. v. in Holland. ||
t lint niet met vuile vingers an; 't is erg be-
ijk, BOEKENOOGEN 56. Wit is zoo besmettelijk.
figuurlijk, in den zin van: verleidbaar, omkoop-
thans onbekend. || De bassenste wachters ...
p suyen, en alles, wat besmettelyck is, met
vergiften, HOOFT, *Br.* 1, 24.
-Lijk in actieve opvatting.
Ziektestof, kiemen van ziekten, overbrengende. ||
telyke Lugt op de Scheepen: Daar teegens moe-
See-Capiteyns dikwils en by tyds remediën te
tellen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 68 *b*.
Eene besmettelijke ziekte, bij KIL. gelijkgesteld
elende ziecke, *morbus contagiosus*, eene ziekte
r licht van den een op den ander overgaat; vroeger
woon in toepassing op geweldige ziekten als de
n in later tijd in allerlei gevallen gebruikelijk,
s wettelijke term. || Pesten ende gelycke heete
esmettelycke ziecten, *bij* v. D. PAAUW, *Ver-*
116. In alle landen is den Cardobenedictus
ebruyckelijck, insonderheyt tegen de besmette-
oft haestige siecten: want een nootschale vol
poeder van Cardobenedictus, met wijn inge-
, is seer goet tegen de pest, DODON. 1244 *b*.
tagiense ende besmettelijcke Sieckte, die sich...
cheyden ... Steden ... heeft beginnen te open-
, *Gr. Placaatb.* 2, 3172 (a°. 1664). Bevin-
de sieckte (t. w. *van vee*) besmettelijck ende
mbaer te zyn, *Vl. Placcaertb.* 4, 1307 (a°. 1714).
an den 26ste April 1884 (*Stbl.* 80), houdende
gwone maatregelen tot afwending van eenige
elijke ziekten en tot wering harer uitbreiding
algen.

2) Oneigenlijk.
a) Van hoedanigheden die met eene ziekte worden vergeleken. || Deze bouck-zieckte (t. w. *bibliomanie*) placht zeer gemeyn en besmettelick te wezen: elck een gingh swanger van deze sotheyd, DE BRUNE, *Embl.* 249. De volken van het Westen schijnen eens-klaps aangegrepen door eene besmettelijke soort van waanzin, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 87.
b) Van alles waardoor een zedelijk gebrek van den een op den ander kan worden overgebracht; thans niet in gebruik. || Wat ben ik bly, dat het (t. w. *het pas geboren kind*) geen Meid is! het zou net zo een boezelaarster zyn als myn Wyf; want het huis is, geloof ik, besmettelyk, *Leev.* 4, 316. Dat voor zo eene staatige ouwerwetse Matrone, de verkeering met zulk valsch volk veel besmettelyker, veel ziel en lichaam bedervender zyn kan, dan *enz.*, *Blank.* 3, 52.

Afl. *Besmettelijkheid*, *onbesmettelijk* (zie die woorden).

BESMETTELIJKHEID, znw. vr., mv. *-heden* (in de bet. 2).
1) De hoedanigheid van besmettelijk te wezen, van besmetting, smetstof, over te brengen; de thans gewone beteekenis. || Reysigers ... hebbende behoorlijcke Attestatie, datse ... komen van Plaatsen, tot nogh toe buyten besmettelijckheyt zijnde, *Gr. Placaatb.* 5, 1603 *a* (a°. 1711). Het inbrengen der Goederen van besmettelyckheid suspect, *Geld. Placaatb.* 3, 249 (a°. 1713). Dat de besmettelijkheid van vele infectie-ziekten afhangt van het indringen in het bloed van zekere levende mikroskopische organismen, LUBACH, in *Alb. d. Nat.* 1881, 265.
2) Bij overdracht: besmettelijke ziekte; met mv. Thans verouderd. || Dat, door des Heeren goetheid, de besmettelyckheid onder de Menschen in de naeburige Landen genoegsaem ophoud, *Geld. Placaatb.* 3, 249 (a°. 1713). Zy staan zo vast op deeze voorbepalinge van God, dat ze de besmettelykheden in 't minste niet schouwen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 69 *a*. Dat de besmetlijckheydt ende andere contagieuse sieckten soude hebben innegebroght geweest door het ... vercoopen van de voorsz. oude cleederen, *Vl. Placcaertb.* 4, 1304 (a°. 1731).

BESMETTEN — daarnaast gewestelijk ook BESMITTEN (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 56) —, bedr. zw. ww. Van *Smet*. Mnl. *besmetten* (VERDAM 1, 1065).
1) Eigenlijk. Bevuilen, bezoedelen, bevlekken. || 't Selve water, 't welc .. zeer vuyl ende onrein zal werden, . . zonder de andere wateren te besmetten, loosen, *bij* v. D. PAAUW, *Ververs.* 118. Sy waren met bloet besmett, *Klaagl.* 4, 14. Al de tapyten syn verschoten en besmet, DROSTE, *Overbl.* 43. Gy ... die uwe mans een paar vilte muilen gebiedt aan te trekken om uw geboende trappen niet te besmetten, v. EFFEN, *Spect.* 9, 188. Dat ze, door dit middel, hun water gereedlyk kunnen maaken, zonder zig te besmetten, of van het paard te stappen, BERKHEY, *N. H.* 3, 509. In een besloten, met allerlei vuile dampen besmette kamer te zitten, *Blank.* 1, 63.
— In eenige spreekw. zegswijzen. || Die met pik omgaat, wordt 'er van besmet, TUINMAN 1, 360. — Daar men by zit, wertmen me besmit, SPIEGHEL 284. Die met dusdanigen drek omgaat werd'er wel degelyk, volgens het oude en wyze spreekwoord, mede besmet, v. EFFEN, *Spect.* 12, 133.
2) Figuurlijk, inzonderheid van het gemoed, welks onschuld *blank* wordt genoemd. || Alsoo is de tonge onder onse leden gestelt, welcke het geheel lichaem besmet, *Jac.* 3, 6. Wacht u, uw faem, met schande, te besmetten, HOOFT, *Ged.* 1, 175. O Heere zijn

mijn handen, met Verfoeibaer' euveldaedt besmet? 1, 279. Dat sy in overspel haer ziel sou besmetten soo deerlijck, BREDERO 1, 289. Dat hy luiden van letteren zeer haatte, en met allerlei onnamen besmette, DE BRUNE, *Jok en E.* 311. Een reyn gheweet en sal door vuyle praet ... Niet worden ... eenichsins besmet, JANSSEN, *Chr. Verm.* 216. Zal dan de vloek, die *enz....*, Besmetten 't zuiver wit van onzen heilgen echt? HOOGVLIET, *Abr.* 25 (ed. 1728). Alle hunne goede bedryven zyn met eigene gerechtigheid besmet, *Blank.* 3, 72.

— Ook in toepassing op omkooping. || Wee die v besmet met ghiften, of beden! V. D. MUELEN, *V. d. Ketyv.* 73.

Daer hij (t w. *Cupido*), blanck voorhooft om mijn oordeel [te besmetten,
Blondt hayr of Rosemont tot lockebroot bijsetten.
HOOFT, *Ged.* 1, 52.

— Zelden in toepassing op eene zaak, geheel buiten betrekking tot een persoon. || Africa is ... een dor, ... heet, ongebouwt lant, besmet met veel wilde ende wreede beesten, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 7 *b*.

3) Van eene ziekte of van wat door ziekte is aangetast: de kiemen van die ziekte overbrengen. || *C.* Och t'is een swaere sieckte.... *A.* Ist sieckte die besmet? HOOFT, *Ged.* 1, 38. Dat myn vergifte wond de lucht alom besmet, FEITAMA, *Telem.* 359.

— Gewoonlijk in het passief: een persoon of een dier *wordt besmet*, wordt door de ziekte aangestoken; in vroeger tijd dikwijls met betrekking tot pestziekten. || Niet een van ons gevolg en wiert 'er van besmet (t. w. *van zekere kwaadaardige ziekte*), CATS 3, 55 *a*. Daer wy nochtans luttel besmette ende mismaeckte lieden ... vinden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 10 *c*. Persoonen mette voorsz sieckte besmet, *Gr. Placaatb.* 3, 3174 (a°. 1664). Te vraegen, Of daer nog aen de pest besmette siecken laegen, DROSTE, *Overbl.* 69. Dat in de selve plaetse niet en zijn eenige besmette Beesten ofte Stallen, *Vl. Placcaertb.* 4, 1307 (a°. 1714). Hij ... vliedt hunne tegenwoordigheid, als of zij door eene aanstekende ziekte waren besmet, KIST, *Eikenh.* 3, 110.

— Ook van plaatsen of voorwerpen. || Vrouwen ofte kinderen, uyt besmette Steden ofte huysen komende, *Utr. Placaatb.* 3, 519 *b* (a°. 1655). Lazaretten ... om de geenen, welke van eenigen besmetten oord komen, daar quarantaine te doen houden, DE BRUYN, *Reizen* 1, 69 *a*. De pestilentiele sieckte, waer mede ... Marseille noch besmet blyft, *Vl. Placcaertb.* 4, 1300 (a°. 1720). Zij vreesde, dat misschien haar huis zou besmet worden door de eene of andere ziekte, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 246. De burgemeester is bevoegd besmette ... voorwerpen ... te doen ontsmetten, *Wet v.* 4 Dec. 1872, *Stbl.* 134, *a.* 5. De afsluiting van besmette hoeven of weiden, *Besl. v.* 27 Maart 1888, *Stbl.* 67, *a.* 5.

4) Figuurlijk: iets dat zedelijk slecht is, van den een op den ander overbrengen. || Napoleon had reden om bevreesd te zijn, dat een man van vasten moed en karakter ..., gelijk hij het noemde, besmet (zou) worden met den Hollandschen geest, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 32. Holland, ... door 't kwaad niet besmet, Bleef, eerlijk en trouw en regtschapen, SPANDAW 4, 190.

Afl. *Besmetheid, besmetting, onbesmet* (zie die woorden); *besmetsel*, bij KIL. vertaald met *contaminatio, maculae*; *besmettenis* („het suyverende bloet Jesu Christi, t' welck ons reynigen kan van alle *besmettenisse*", V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 121); *besmetter*, in de dichterlijke samenst. *kerkbesmetter* (WISELIUS, *Meng.* 5, 5).

BESMETTING, zuw. vr., mv. *besmet*
Van *Besmetten*.

1) Het bevlekken, bevuilen. || Dat de inkt *uit den inktkoker*) in de lucht sprong, tot besmetting van het groen tapijt, dat ik juist kocht had, BERGMANN, *Staas* 154.

2) Figuurlijk, in het zedelijke. Bezoedel ook datgene wat bezoedelt. || Een Slaue der by ghen ende der vleesschelicker besmettinghen, *Byenc.* 1, 2 (bl. 9 *b*). Laet ons ons selven r van alle besmettinge des vleeschs ende des 2 *Cor.* 7, 1 (gr. ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ Na datse door de kennisse des Heeren ..., smettingen der werelt ontvloden zijn, 2 *Petr.* (gr. τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου).

3) Het overbrengen eener ziekte van den den ander, en overdrachtelijk ook wel de bes ziektestof. || De Praedestinatie ... niet toelat men Lazaretten, of gezontheyds huizen, in oprechten zonde, ... geeft veeltyds oorzaake smettingen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 69 *a*. Schippers, uyt de Oostzee komende, ... sig moeten begeven na de Zondt ...., sich aldaar dende van alle communicatie met andere M en Scheepen, om geene besmettinge over te *Gr. Placaatb.* 5, 1597 *b* (a°. 1710). De effecten ende Coopmanschappen die eenige bes connen aen-nemen, die en sullen niet mogen porteert worden in dese Landen, *Vl. Pl* 4, 1299 (a°. 1720). Sluit niet elke haven z het schip, dat van een verdachte plaats komt heeft het geen besmetting aan boord? *K. Zev* Ongezond waren er de huisjes (*in zekere wijk* hoopen ... lagen voor de deuren. Veel had H als schepen, geijverd om dat brandpunt van ting... te doen verdwijnen, LOVELING, *Sop.* Huizen, keeten en vaartuigen, die brandpu besmetting zijn, *Wet v.* 4 Dec. 1872, *St a.* 4. Het gevaar voor besmetting is nu gewe

4) Figuurlijk. || Dat een bedorven hart, en ongeloof ... nooit zulke vreezelijke besmettin nen veroorzaaken, dan wanneer zij met talenten en zulk eene fraaie gedaante gepaa *Wildsch.* 2, 123. Toen de smaak der voort Natuurkunde onze Stad eenmaal als aangesto wist de steeds onvermoeide Van de Perre deze g besmetting ook tot het schoone geslacht te do gaan, V. D. PALM, *Red.* 1, 192. Nader mijn aanblik (t. w. *van eene ongelukkige*) besmetting aan, *K. Zev.* 4, 279.

BESMEULEN, bedr. zw. ww. Een thans nog wel voorkomt in den zin van *besm* en dat ook vroeger *bevuilen, bevlekken* s hebben beteekend. Wellicht is *besmeulen smoezelen* verwant (verg. ook BESMODDEN SMUISTEREN). || Wilt haer myn bloedigh offerande draeghen Soo vers en warm als smeult met minne bloet, KRUL, *Celion* (in *Minne-Spieg.*, a°. 1639) 187. Die ... bo in hun stukgelezen en met striemen en kle smeulden omslag, V. LOOY, *Proza* 137.

BESMEUREN, bedr. zw. ww. Etym een bijvorm van *Besmeren*, doch ongebrui de eigenlijke opvatting, bij BESMEREN verm 1). *Besmeuren* wordt gebruikt voor *bevlekke len* (zie BESMEREN, in de bet. 3). Thans no delijke gewesten (zie b. v. SCHUERMANS 46, H *Bred. T.* 56).

1) Eigenlijk. || So dat door t' roocks b Staegh worden swert de posten onser deuren, DER, *Bucol.* 42. U kleeren sijn quaed en g Den hoet met gaten en besmeurt, V. BEAUM

e mouwen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 491. De ..., Die haer schoonheyt niet besmeuren, , *Moufe-schans* 150. Besmeurt vande druyven ygeten hadde, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 40. s (t. w. *papier*), besmeurt met zwart (t. w. E DECKER 1, 129. Dat men te groot een ep van de Teekeningen ... daar door (t. w. *ak en wijn*) te besmeuren en te besmetten, *rope* 3, 171.

onderheid gevolgd door de bepaling *met bloed.* || ht dat hy Quintilius Varus, besmeurdt met . zach en hoorde, HOOFT, *Tac.* 29. Myn ed besmeurt myn handen, SIX V. CHAND. wandt ..., besmeurt met brein en bloedt, , *Nag. Ged.* 1, 7. Zij waren meer dan de net bloed besmeurd, CONSCIENCE 1, 274 *a.*

igenlijk, hetzij zuiver figuurlijk of meer bij t. || Vnige ende nutteloze persoonen ... die, adige gunsten ... gelaaden, hunne besmeurde an 't bewint des rijx slaande *enz.*, HOOFT, *Gr.* 129. Op dat ... hunne getrouwheit met hyn van muitzucht oft weederspooriheit be- ierde, HOOFT, *N. H.* 77. Oft schoon de iten hun bedryf met dat blanketsel besmeur- . Hun schandelijcke vlecken, Daer meed' asmet, daer meed' sy zijn besmeurt, VONDEL Ghy laat haar schoon cieraat (t. w. *der* or vadsigheyd besmueren, HOFFERUS 26. rfden adel wert dickwils door de hoirs zoo of besmeurt, dat *enz.*, DE BRUNE, *Bank.* 'k Wil liever in de dood, dan als ick wil En schenden myne trouw', PERS, *Lucretia* eb uw wapenschild niet besmeurd; wat ik .. deugdzaam, CONSCIENCE 1, 10 *b.*

de volgende plaats toegepast op het oog dat s. || Voorwaer een duystre zaeck voor mijn gezicht, V. D. EEMBD, *Sophon.* 19.

abesmeurd, onbesmet („Die ... *onbesmeurd* poel kan ontvlieden", J. V. RIJSWIJCK 349).

ast. *Roodbesmeurd*, met bloed bevlekt (WIL- *dat.* 42).

MIJTEN, bedr. st. ww. Van *Smijten.* t in gebruik.

enlijk. Iets met iets bewerpen, bestrooien. || *ch*) Niet wel met Zout en wierd besmeeten, *Leerz. Huisr.* 123.

uurlijk, in toepassing op het „werpen" met Als sy met lasterlijck verwijten ... My van n sien besmijten, CAMPHUYZEN, *Ps.* 31, 17. uten laster-reden ... Daer mijn vyandt ... nde me'e besmijt, 102, 4.

MIKKELEN. Zie BESMOKKELEN.

MODDEN, bedr. zw. ww. Van een stam- t waarschijnlijk ook met *modder* in verband MODDER); ouder-eng. *bismudden.* Bevuilen, . Thans in de algemeene taal verouderd. || haer alle jaer niet meer als een slecht cleet, een oorsaeck was dat sy altijt vuyl ende waren, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 21 *d.* Die schrijven leeren ..., Het papier (moet hy) odden, VALCOOGH, *Reg. d. Schoolm.* 13. met stank des hoerhuis, DE BRUNE, *Wetst.* 664).

Als frequentatieve vormen naast *besmodden* eschouwd worden *besmoddelen* en *besmod-* ewel het ook mogelijk is dat het eigenlijk ieven zijn, gevormd van znw., die met het l van *besmodden* in verband staan. De be- s nagenoeg dezelfde.

moddelen. || Dit onder-kleet, beset met duysent n alderleye verf, besmoddelt als een Sogh, N, *Raetselen* 115 (ed. 1663). Besmoddelde kokinjesmoelen, V. SWAANENBURG, *Arleq. Distel.* 199. Toen ze ... een weinigje besmoddelt t'huis kwam, 238.

— *Besmodderen.* || Vermoddert in den poel Van 't besmodderd Hoofs gewoel, HUYGENS 1, 440. Als waar 't (t. w. *een rood kleed*) van stierenbloed besmoddert, en bekrozen, OUDAAN, *Voorschad.* 145. Van drabbigh druivevocht besmoddert en bemorst, ZEKUS, *Overgebl. Ged.* 35.

BESMOEZELEN, bedr. zw. ww. Frequentatieve vorm naast *besmoezen*, dat men b. v. leest *Philanthrope* 5, 78: „Een Juffer ..., die ... met Schotze of Spaansche snuif *besmoest* is." Het is blijkbaar van denzelfden stam als *Besmuisteren*, en waarschijnlijk ook als *Besmodden.* Het woord *besmoezelen* is nog thans in gebruik voor: bevuilen, beduimelen en derg. || Tante ... had haar fyn wit voorschootje in een papieren zakje op haar schoot, om dat Man het niet besmoezelen zou, *Leev.* 5, 204. Zo besmoezelt door den rook, *Econ. L.* 1, 123. En dat alleen, om uw huis schoon, en uw gladde haart niet besmoezelt te zien, *Blank.* 1, 120. Het besmoezeld versletene psalmboek, V. D. BERGH, *Longfellow's Ged.* 127.

BESMOEZEN. Zie het voorgaande art.

BESMOKEN, bedr. zw. ww. Van *Smoken* of van *Smook.*

1) Iemand den smook, den rook van iets doen gewaarworden. || Ghy Molochs, u verwachtingh ... ist dat men u besmoockt met sulcken slachtingh, VONDEL 1, 330. Leer oock ... De felle waterslang verdrijven en besmoocken Met ... galbaen (t. w. *om haar onschadelijk te maken*), 8, 247.

2) Iemand of iets met rook bevuilen; meest in het verl. deelw. || Beroockt ende besmoockt als kocks ende kocks jongens, *Ps.* 68, *Kantt.* 28. Een ongeschaafde ... wand, ... besmookt aan allen kant, V. ZEGGELEN 1, 22.

BESMOKKELEN, bedr. zw. ww. Wellicht met *smook* in verband staande. Bij KIL. opgegeven als *Fland.*, en vertaald met *maculare, inquinare*; thans nog in België. Bevuilen. In Overijsel wordt in dien zelfden zin gebruikt een vorm *besmikkelen* (zie DE JAGER, *Frequent.* 1, 632). || Het kind heeft zich geheel besmokkeld met pap te eten, DE BO 113. — Huer conscientie, dwelc besmockelt ende belaen es met zo veel vlecken der sonden, DE BACKERE, *Minnebr.* 200. Zijn swart besmockelt wijf, *Nederd. Helic.* 189. Een derde (spijse) is heel aengebrandt, Dees is besmockelt met de handt, POIRTERS, *Mask.* 114.

BESMOREN, bedr. zw. ww., in de uitdrukking *het besmoren*, het besterven (eigenlijk: door te smoren); ongemeen. || Ick sal 't besmooren, HUYGENS 1, 464.

BESMOSSEN, bedr. zw. ww. Waarschijnlijk een intensieve vorm naast *besmodden*, en in zuidelijke gewesten voorkomende (zie voor Zeeland *Nav.* 13, 374*a*; en voor Antwerpen CORNELISSEN, *Antw. Idiotic.*). Bemorsen, bevuilen.

Afl. *Besmosselen*, in denzelfden zin.

BESMOUT, bnw. Met smout bevuild. || Ghy die in Bona Dies cueckene wuendt Besmout . . ghelijck een Beyte, DE DENE, *Test.* 371 *a.*

BESMUIKEN, bedr. zw. ww. Van *Smuik*, bijvorm naast *smook*, en bij KIL. als *Fland.* opgegeven in den zin van *nebula, fumus, vapor.*

1) Eigenlijk. Benevelen (ook in figuurlijken zin). || U Reden 't hert verlicht, dat mistigh lagh besmuyckt, *Nederd. Helic.* 45.

— Nog thans komt *besmuikt* wel voor in den zin van: in 't geniep, achterbaks, o. a. te Leiden.

2) Eene enkele maal schijnt *besmuiken* te zijn gebruikt voor: met glans overdekken. || Ghelijck haer de roose blyde outpluyct Wanneerse de Sonne-schijn

besmuyct Zeer vreuchdich int aenschouwen, DE CASTELEIN, *Lied.* 49.

Aanm. Eene enkele maal staat *besmoken* als verl. deelw. || Als ik zou gaan koken, 't Potje was vet besmoken, LOOTENS en FEYS, *Chants pop.* 280.

BESMUISTEREN, bedr. zw. ww. In sommige gewesten nog thans gewoon in den zin van: bevuilen, bemorsen, inzonderheid met vet (zie b. v. SCHUERMANS, en CORNELISSEN, *Antw. Idiot.*); bij KIL. vertaald met *oblinere, perungere, inquinare re pingui.* Naar het schijnt, is het grondwoord *besmuisten*; althans het deelw. *besmuist* staat bij V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 163. || (*Vulcanus*) Swert, vuyl, besmuystert en onreene, *Hand. d. Amour.* Q 7 *b*. Sijn kleederen (waren) ... besmuystert ende vet, ERASMUS, *Lingua* 150 *b*. Dees duyvelinne was besmeert, besmet, besmuystert, STORM, *Lucanus* 91 *a*. Dat ghy dat (cieraet) met geen sonden ... meer en sult moghen besmuysteren, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 126. Een tafelvriend, die ... zyne grypers tot de kneukels toe vet maakt en besmuistert, TUINMAN 2, 34 (zie verder V. D. VENNE, *Sinne-mal* 109 *b*; HARREB. 1, 259 *a* enz.).

Aanm. In de volgende plaats is *besmuystert* wellicht niet eene drukfout voor *besmuystert*; althans in hedendaagsche dialecten van België is *besmuisteren* in den zin van *bevuilen* niet onbekend. || Daer blijft noch wat verslorcht, dat zijt ghy selfs ..., dat ghy u dus besmuystert, COORNHERT, *Odyss.* 2, 173 (ed. 1605; ed. 1609: „gy acht u selven niet, ghy zijt vol slic ..., Belapt en ooc besmeert").

BESMUKKEN. Van *Smukken*, opsieren. In de **Afl.** *Besmuksel*, iets dat tot opsiering dient („Houw ... myne eerbied dit ten goê Dat ik tot uwen lof geen flaauw *besmuksel* doe", OUDAAN, *Poëzy* 2, 360).

BESMULLEN, bedr. zw. ww. Van *Smullen*, in den zin van: morsen, bevuilen (zie ald.); *besmullen* heeft diezelfde beteekenis, doch is thans alleen nog gewestelijk in gebruik (b. v. te Deventer). || Besmullende sijn naem en faem met een oneerlijck eynde, VISSCHER, *Sinnep.* 171 *a*. So kreet al 't land, door deese schuld Ontheiligt, van veel bloeds besmult, SIX V. CHAND., *Ps.* 106, 21. Piet veegt, met zoen op zoen, het vet van heur besmulde ... lippen af, BARTELINK, *B. Kermis* 7. Middel om de besmulde Paarlen schoon te maaken, CHOMEL 2552 *a*. Gij hebt u overal besmuld, WEIL. (*Zij worden*) met besmulde mondjes te bed gelegd (t. w. *kinderen die chocolade hebben gedronken*), V. LENNEP, *Rom.* 21, 279.

BESNAPERD, bnw., in Zuid-Nederland: op iets belust. || Hij is besnaperd achter de pintjes.

BESNAPPEN, bedr. zw. ww. Over iemand snappen, hem bebabbelen, kwaad van hem spreken; thans verouderd. || Sonder yemand te besnappen, HUYGENS 1, 98. Den houeerdigen, besnappenden, twistmakenden, V. BERESTEYN, *M. Aurelius* 23 *a*. Soo hem Neeltjen wil besnappen ...: Goosen kander niet veel hinders Over krijghen, BODECH. BENNINGH, *Oorlofd.* 30.

So immermeer van u niet wel gesproken werdt,
Gaet in uw eygen ziel en ondersoeckt uw hert.
Gy werd met recht besnapt so gy daer schuldig leyt.
WESTERBAEN, *Ged.* 1, 576.

BESNAREN, bedr. zw. ww. Van *Snaar*. Verg. hd. *besaiten*. Eigenlijk: een speeltuig met snaren bespannen, doch in eigenlijken zin weinig of niet in gebruik.

1) Zuiver figuurlijk. || Gij zijt een speeltuig, bestemd tot Zijne eere, ... door Zijn liefde besnaard! TEN KATE 7, 120.

— *De lier* (of *de harp*) *besnaren* wordt gezegd voor: het dichterlijk gezang aanheffen, gaan zingen. || Volg Minerva! besnaar uw ijvoiren lier! 1, 89. Er was een tijd, dat ik met vreu besnaarde, LEDEGANCK 227. Virgilius lier ren ter eere des landbouws! DAUTZENBER *en Nag. Ged.* 8. 'k Heb steeds voor u luit besnaard, BEETS, *Dicht. Verh.* 4. Te toon de harp besnaard! SCHAEPMAN, *Verz. D*

— Het gevoel, dat den dichter tot zinge kan onderwerp zijn. || De dankbaarheid heef lier besnaard, BELLAMY, *Ged.* 85.

2) Het gemoed, het hart, de ziel enz., *besnaard* als eene bepaling aanwijst; zeer *fijn besnaard*: zeer gevoelig voor aandoenin gevoelig. || Naar gelang het (godsdienst fijner besnaard is, (*blijkt het*) te minder voor schoon aandoenlijk, KUYPER, *Calvin. en K*

BESNATEREN, bedr. zw. ww. snateren, snaterend beantwoorden. || Den die al zijn doen besnatert, VONDEL 1, 191.

BESNAUWEN, bedr. zw. ww. Sna rispen, uitschelden. || Elck een die my in aenschout, Lacht mijns, end schimpt: ick besnout, MARNIX, *Ps.* 22, 4. Besnauwend ... de gierigheit van de Majestraaten, HO 228. Thans traaden zy ... in handeling Raadt: daar men hen op nieuw, met aant ondankbaarheit, besnaude, HOOFT, *N. H.* gy haer liefdeloos besnaeut, WESTERBAEN, *G* Dat het genoeg was, een Samaritaan te zy achtelyk begraauwd en besnaawd te worde 1, 300.

BESNEDENDOM, znw. onz., z Van *Besneden(e)*, als naam voor Jood of daan, gevormd naar analogie van *jodend tendom, heidendom*. In de 17de eeuw niet

1) Het Joodsche of Mohammedaansche Afgodistery, en ... godistery, Hebreeusch dom, en Turcksheit *enz.*, VONDEL 9, 599.

2) De belijders van die godsdiensten. ... 't Besnedendom gezet Ter levens rich CATS 1, 206 *a*. Het slaefsch besnedendom 10, 178. 't Besnedendom, met haer gehoor ANTONIDES 3, 78 (zie ook 2, 29).

BESNEDENHEID, znw. vr., z Van *Besneden*, deelw. van *Besnijden*, in ve opvattingen. Thans verouderd.

1) De hoedanigheid van tot de *besned* hooren, van Jood of Mohammedaan te zij onbesneêenheit noch besneêenheit voordeel h elck besneden hart, dat Godt de glori geef 10, 210.

2) De hoedanigheid van *besneden*, d. i neerd, te zijn; en vandaar: fatsoen, vorm, voorkomen. || Jakob ... dekt met Esaus al het schoon Van zijne leden, niet gen proncken Met die besnedenheit, hem van schoncken, F. V. HOOGSTRATEN, *Voorh. d*

3) De hoedanigheid van *besneden*, d. i. beperkt te zijn.

a) Bekrompenheid, geringheid. || Uit o oover de besneedenheit zyns weddes, HOOFT,

b) Ingetogenheid. || De allereerbaarste heid van woorden, OUDAAN, *Arnob.* IX.

c) Bij overdracht: beperkte, geringe van iets. || Hoewel de maag ... die be (t. w. *dat weinige voedsel*) Noch van z OUDAAN, *Poëzy* 3, 553.

BESNEEUWEN, bedr. en soms ww. Met sneeuw bedekken; meest voor het verl. deelw.

1) Eigenlijk. || Sijne straffe was beregen en besneeuwt te worden, GABRIEL, *Geez*

euwde velden, door de zon beschenen, *ronkh.* 2, 51. Zoo het papier al te droog afdruk ... op sommige plaatsen als be- uit zien, *Handw.* 13, 102. Gebergten... wde toppen, BEETS, *Paulus* 106.

met eene bepaling. || Dick besneende FT, *Ged.* 1, 9. Toppen, wit besneeuwd, *Poët.* 5, 51.

volgende plaats, samengesteld met *toe*, w.: met sneeuw bedekt worden (zóó dat r wordt toegesloten). || Den 22. wast aet weder, met gheweldighen sneeujacht, s z/w. ende besneeuden de deuren van ons m dicht toe, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 41 *c.*

ene vroeger zeer gewone vergelijking: met haar bedekken (t. w. het hoofd). || Lok- (t. w. *het hoofd*) besneeuwen, HOOFT, l. Uw rimpligh voorhoofd, en besneeuden DEL 3, 135. Geleerden, 'k vraag het u! , grijs besneeuwd, BILD. 7, 3. De smart den tijd ... zijn kruin besneeuwd, LEDE-

winters vry dat Vossenhooft besneeuwen,
er is het brein dan 't grijze hair op 't hooft.
VONDEL 4, 5.

enkele maal als onz. ww.: sneeuwwit Nu zestigh jaer het voorhooft kreucken, n d'aderen verkoelt, Het hair besneeuwt L 5, 561.

ichters ook in andere gevallen bij verge- ikt. || Voort briescht het, ... En vlokken euwen trens en teugels, TEN KATE 4, 234.

UKELEN, wederk. zw. ww. Zich e", al snoepende, bemorsen (t. w. bij het inderen gezegd). In Zuid-Nederland.

UVELD. Zie BESNUIVEN.

VEN, bedr. st. ww., alleen voorkomende nw. tijd; in het Mnl. niet aangewezen, 16de eeuw voorkomende. Waarschijnlijk is s: door of te midden van iets sneven, er door neervallen en desnoods sterven. || zeer stranghe weest aerbeid besneuende, EIN, *Const v. Rhetor.* 58. Als moestick n de dood *enz.*, 150.

BBELEN, bedr. zw. ww. Op een spij- berispen, bedillen (verg. *snibbig*). Alleen met name te Deventer.

JDEN, bedr. st. ww. Mnl. *besniden* , 1067).

algemeen. De handeling van snijden aan of aan eene zaak verrichten.

d ontdoen van de voorhuid, t. w. als gods- ndeling bij Joden en Muzelmannen.

lijk. || Die opten achtsten dach besneden Jesus ghehecten, V. D. PUTTE, *Spieg. d.* 6 *a.* Dat alles wat manlick is, by hem orde, *Exod.* 12, 48. Doe maeckte sich en messen, ende besneedt de kinderen *ua* 5, 3. Alsoo gewan hy Isaac, ende n op den achtsten dagh, *Hand.* 7, 8. De id of zijn vader hem indertijd heeft laten besnijden, V. LIMBURG BROUWER Jr.,

. *Daar wordt een jodenkind besneden*, t iets dat men niet zien mag, „het is uis" (verg. *Nav.* 24, 551).

verl. deelw. zelfst. gebruikt. || Siet, de n, spreeckt de Heere, dat ick besoeckinge ver allen besnedenen, met de gene die de bben, *Jerem.* 9, 25. Zijn besneênen (t. w. *oden*), VONDEL 9, 558.

met de voorhuid als voorwerp. || Ende gy sult het vleesch uwer voorhuijt besnijden, ende dat sal tot een teecken zijn des verbonts tusschen my ende tusschen u, *Gen.* 17, 11.

b) In geestelijke opvatting, met het hart als voorwerp, in toepassing op reiniging, bekeering. || Laet u weerspannige, quade voorleden seden; ... laet u herten sijn besneden heden, A. BIJNS 327. Besnijdet u den Heere, ende doet wech de voorhuyden uwes herten, *Jerem.* 4, 4. Besnijdenis nocht voorhuyd geld voor my, Indien men hart en sin niet breydel en besny, VONDEL 3, 88. Van hart en zin besneên, 7, 691 (zie ook 1, 71). Elck besneden hart, dat Godt de glori geeft, 10, 210.

— Niet zelden wordt *besnijden* in dat verband opgevat in de bet. C), en dus ongeveer als *besnoeien*. || Besnijt voor eerst uw hert, eer gy de boomen snoeyt, CATS 2, 288 *a.*

Geluckig is de mensch, oock midden in het lijden,
Als Godt, door harde tugt, sijn herte komt besnijden;
Wel snoey, ô Vader, snoey *enz.*
CATS 1, 651 *b.*

2) Een man of een manlijk dier snijden, lubben; soms verward met de bet. 1); thans verouderd. || Daar hy Writsert nu wat op zyn Jootsch besnijt (*bedoeld is echter dat W. gelubd wordt*), BREDERO 2, 113. Als hy (t. w. *een haan*) ... wort besneen, VONDEL 2, 590.

— *Een besnedene*, een gesnedene, castraat, eunuch. || Stadthouder, ... Verschoon geen grooten, noch besneên, noch amptenaeren, VONDEL 10, 514.

3) Met eene zaak als voorwerp: ze door snijden behandelen, bewerken. || Men salse (t. w. *de wratten*) besnijden, maer niet datsy bloeden, ende dan salmen van desen water daer op leggen met een doeckxen, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 70. Het rechter been over het linker slaan, Waardoor men 't ijs besneid met meenig' halve maan, MOURIK, *Wintersche Vermaak.* 38. Het besnijden of bewerken van den hoef heeft geen ander doel dan *enz.*, HEKMEIJER, *Veearts. Handb.* 216.

— In vrijer gebruik bij dichters. || Ick ben den Tyber, ... Die met mijn blauwe vloed het vette land besny, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 276.

4) Inzonderheid in toepassing op kunstig snij- en graveerwerk. || Houten Scheeden, welke zy gantsch konstig met allerlei Beeld- en Bloemwerk besneeden, BERKHEY, *N. H.* 3, 531. Eene luisterrijke verzameling van antieke besneeden edele gesteenten, *Handw.* 13, 28. Zelfs den diamant, waar op de ouden nooit gegraveerd hebben, te kunnen besnijden, 13, 29. Even als of ze (t. w. *de plaat*) bereids besneeden of geetst ware, 13, 184. Een hooge leunstoel, fraai besneden, DE BULL 1, 31.

B) Door snijden aan iets een bepaalden vorm geven; thans alleen nog in de bet. 2).

1) In 't algemeen. || Noyt zaechdy ... schoonder vrouwe. ... Aenvallich van zeden, Als een yvoren beeldt besneden, *Rotterd. Sp.* 115.

— In den scheepsbouw. || Een schip dat vóóruit scherp besneden is.

2) Inzonderheid van iemands gedaante, en bepaaldelijk van het gezicht; het deelw. *besneden* staat dan absoluut, als bnw., in den zin van *welgevormd*; thans verouderd. || Aen haer besneen gedaent scheent dat haer dagen waren Niet ... meer dan vijf en twintich jaren, HOOFT, *Ged.* 1, 8. Maechdelijcke leden, Cleen, aerdich, blanck, besneden, 1, 46. Besneeden aenschijns wit, 1, 54. 't Besneden aangezicht, HOOGVLIET, *Abr.* 73.

— Gewoner is *besneden* als deelw., voorafgegaan door eene bepaling van hoedanigheid; sommige van die bepalingen zijn nog thans in gebruik. || Die corte,

(heet die) wackere, die langhe, wel besneden, OVID., *Conste d. M.* 70. Nooit en zaeghdy man zo geut besneden, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 3. Eerwaerdich was 't gelaet, haer lichaem schoon besneden, HOOFT, *Ged.* 1, 63. 't Poeselachtich blanck haers lichaems wel besneden, 1, 114. Die lippen liefbesneeden, 1, 245. Leden Van zuyverlijke verw, op 't voeghelijkst besneeden, 2, 23. Van trony net besneden, 2, 186. Sy ... hadd' een ... aansicht wel besneden, POIRTERS, *Mask.* 123. Het fijn besneden en allerbekoorlijkst gezichtje, *K. Zev.* 1, 217. Een allerliefst, beschaafd en net besneden uiterlijk, BEETS, *C. O.* 167. De zilverwitte lokken om zijn hoog voorhoofd, de fijn besneden mond, ESSER, *Twee Sproken* 113. De schoone, slanke figuur van den kunstenaar, zijne fijn besneden trekken en trouwe oogen, SEGERS, *Licht en Br.* 30.

3) Van de lippen gezegd, met het bijdenkbeeld van: geschikt om te spreken, welbespraakt; vandaar zelfs in toepassing op de tong. || Scharen van jongelieden ... hingen...aan zijne welbesneden en welsprekende lippen, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 116. Zijn besneden tong dees vloeibare aenspraek doet, V. D. VLIET, *Vruchten d. Dichtl.* 273.

4) Uit het onder B) genoemde hoofdbegrip ontstaat ook de bet. van: iets bescheren, regelen; thans verouderd. || Godt heeft de saken so geschickt en besneden, dat *enz.*, POIRTERS, *Mask.* 47.

C) Door snijden iets kleiner maken; thans verouderd.

1) Van munten: schrooien, snoeien. || Wie valsche munte maeckte oft besneet, ... dien wierden beyde de handen afgesneden, FRANCK, *Wereltb.* 9 *b*.

2) Van gewassen: snoeien. || Ses jaren sult gy uwen acker bezaeijen, ende ses jaren uwen wijngaert besnijden, ende de inkomste daer van insamelen, *Luc.* 25, 3.

— Figuurlijk. || Zy zayen geschillen, die zy besnoejen en besnijden, en maken de werrelt vruchtbaar... van onzeekerheidt en twist, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 203.

3) Van allerlei stoffelijke of onstoffelijke zaken: bekrimpen, beperken. || Dien tijdt te besnijden op veertien dagen, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 62. Also hier aen veel is gelegen, heeft de burger-wet de macht van de burghers merckelick besneden *enz.*, DE GROOT, *Inl.* II, 14, § 2. 't Schijnt dat het wreet gheval mijn vreughd' soeckt te besnyen, BREDERO, *Roddr.* 36. Noch willen wy dees straf besnoeien, en besnyden, VONDEL 3, 662. Wie sal een' Volcker-vorst .. 't flickerend behaugh van steenen schat besnijden? HUYGENS 1, 87. Den nacht besnyd' ick my soo verr natuer kan lyden, HUYGENS, *Cluysw.* 125. Een voorzichtigh man, die eenigh quaed ... by nae ... ontkomen is, en zal daerom zijn zorghe niet besnijden, DE BRUNE, *Bank.* 2, 388. Met hoe enge palen sal een handt vol eer, die wy hebben, oft meynen te hebben, besneden wesen, POIRTERS, *Mask.* 218.

— Met de bepaling *kort* of *nauw*. || Ick weet dat uwen tydt nauwer is besneden als de myne, CATS 2, 81 *a*. Het was een dieren tijt, dies wiert ... Oock ... voor het vee het voeder nau besneden, 2, 320 *b*. Nademael de tijt soo kort ons is besneden, 2, 539 *b*.

4) Met neigingen, hartstochten en derg. als voorwerp: intoomen, min of meer beteugelen. || Wel aen dan, weelig volck, wilt uwe jeugt besnijden, CATS 1, 385 *b*. Alle de bewegingen die de menschen uyt 'er nature in sig gevoelen ... moeten van de reden en wetten besneden, betoomt, en in ordre gehouden worden, 2, 164 *b*. 't Besnyen Van ledigheit, en slemperyen, VONDEL 11, 98. 'Khebb men kollericke buyen Zoo besnede tot op huyen Dat jek *enz.*, HUYGENS, *Ged.* 1, 203. Hier leert men 't welig vleesch besnyen, K. BRANDT, *Poëzy* 43. Als Vader en M hunne wilde manieren wat besnijden, dan *enz.*, *Mask.* 66. Dat kuische reên haer' vuile snyden, POOT 1, 94.

5) Van personen: beperken, beteugel wederk. || Elc moet hem besniën, DE C *Const v. Rhetor.* 196. Maer halta, 'k loop ick moet my wat besnijden (t. w. *in mijn* A CASTRO, *Onghemask. Liefde* 248.

— Gevolgd door eene bepaling met VAN: houden. || Gods vrienden hen van wellust hebben, A. BIJNS 16. Die ... Zich zelf bes pracht en overdaet, Om milder Godts noo t' onthaelen, VONDEL 5, 566.

6) Het deelw. *besneden* wordt nagenoeg verschillende opvattingen.

a) Niet onbeperkt in zijne vrijheid van h Hoog en edel bloet is wonder nauw besnel *in de keuze van een echtgenoot*), CATS 2,

b) Sober in levenswijze. || Pythagoras soberlijc te vreden ..., Met cruyden en wor tamelijck besneden, MOERMAN, *Cleyn Wer*

c) Ingetogen, zedig. || Den Man is rouw en straffer in manieren, Daer tegen is de safste van de dieren; Besneden is sy meer, V. *Wtnem.* 1, 18.

— Ook van iemands wijze van doen: blij van ingetogenheid, van zelfbeheersching.

> Noch vindt de wangunst self in sijn geregel
> In sijn' besneden doen niet waerdigh om te
> Dan dat sy 'er niet en vindt.
>
> HUYGENS

7) Een gallicisme is *zich besnijden* als vertaling van *se retrancher*, zich binnen perkte ruimte verschansen; alleen in de 17 Graaf Lodewyk ... besneed zich, dwers te 't platste der vesten, met een' halve maane *N. H.* 269.

Afl. *Besnijdenis*, *besnijding*, *besnedend denheid*, *onbesneden* (zie die woorden).

— *Besnedeling*, besnedene, Jood (zie v 574); *besnedenheid* (zie ald., en zie nog: „ en kan men noch de *besnedentheijt* van 't w de coleuren, noch de trekken des aensic DE SMIDT, *Wonderh.* 118); *besnijder*, als een ambtenaar bij den Israëlietischen eeredien sitie .. , houdende nadere voorzieningen omtr kelijke *besnijders*", *Bijv. Stbl.* 13 Jan. 1831,

Samenst. *Besnijdijzer* („Er blijft hie iets over (t. w. *van de nerf aan een vel d wordt*); en dit wordt met een scherp *bes* met een handmes afgesneden", *Handw.* 4, *besneden* (zie ald.).

BESNIJDENIS, znw. vr., mv. *bes* Van *Besnijden*.

1) *Besnijden* in de bet. A, 1).

a) Eigenlijk. Het besnijden of het besnede als eigenaardig kenmerk van het jodendom missie van Toezicht op de kerkelijke bes (verg. *Bijv. Stbl.* 13 Jan. 1831, n°. 11 wegen de besnijdenissen, *Exod.* 4, 26. I mensche de besnijdenisse ontfanght op den opdat de wet Mosis niet gebroken en worde 23. Ende hy gaf hem het verbont der bes *Hand.* 7, 8. De besnijdenisse en is niets voorhuyt en is niets, maer de onderhoudin boden Godts, 1 *Cor.* 7, 19. Besnijdenis nocht geld voor my, Indien men hart en sin ni en besny, VONDEL 3, 88.

b) Bij overdracht, concreet. Het jodendo zamenlijke joden. || Ende de geloovige die snijdenisse waren, ... ontsetteden haer dat d

Geests oock op de Heydenen uytgestort
d. 10, 45. En wie sal my connen laken,
besnijdenis Doe van dese steenen maecken
en? HONDIUS, *Mouse-schans* 433.
ijden in de bet. C, 7): als vertaling van
hement. Alleen bij HOOFT. || Tot rug nam
esnydenissen, en, daarin, een' troep van
HOOFT, *N. H.* 791.

IJDING, znw. vr., mv. *besnijdingen*.
jden.
ijden in de bet. A, 1). Hetzelfde als *be-*
in de bet. 1); thans verouderd. || Abra-
de besnijdinghe een Heyden, FRANCK,
b.
overdracht: de (ware) besnedenen. || Want
e besnijdinge, wy die Godt in den Geest
il. 3, 3 (gr. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή).
ijden in de bet. C, 3).
verkleinen van iets door afsnijden. || De
der bladzijden van onder, BORMANS,
III.
beperken van iets, en ook wel de toestand
theid: thans verouderd. || In plaetse van
, (sal) ... al meer en meer ... dienen
n ... ten minsten 40 à 50 militaire te
bewaringe van 't ... fort, V. RIEBEEK,
1, 519. Tot besnijdinge ende schaersheyt
lige verversinge van Compagniesschepen,

nijden in de bet. C, 7). Hetzelfde als *be-*
in de bet. 2); in de 18de eeuw nog wel
de. || In der nacht schikte hy eenighe,
naa de Spaansche besnydingen, in meeninge
usten, en in waapen te houden, HOOFT,
3 (zie ook 270 en 281). Zes Regementen
ero en anderen moesten, ... oostwaards,
snydingen springen, en de gelegenheid waar-
m Batenburg ... aan te tasten, WAGEN.,
. 6, 428.

OEIEN — daarnaast eene enkele maal
juisten vorm BESNOEDEN —, bedr. zw.
besnoeien (VERDAM 1, 1068).
eene zaak als voorwerp. Ze door snoeien
f verkleinen.
metalen bladen; als term in de nijverheid. ||
arbeid bestaat in het besnoeien of afknippen
bladen blik, ten einde ze van de onregel-
randen te ontdoen, KUYPER, *Technol.* 1,

muntstukken. || Dat ... zijne Spagnaerden,
enningen onder de handt besnoeyende, hem
steeck gedaen hebben, HOOFT, *Br.* 1, 20.
lat besnoeid is, ... Daerze die arme luitjes ...
oon meê betaalen, ASSELIJN, *Jan Klaasz.*
... zijn geld afrandde en besnoeide, FOKKE,
7, 226. Al 't besnoeijen der munten was
straffen verboden, BRENDER à BRANDIS,
.
naam van eene bewerking die op dieren-
lt toegepast. || Ondertusschen ... liet (*ik*) ...
t. w. *de robbevellen*), ... want ... mijn
atter niet aen gelegen was, al liepen der
stucken onder, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1,
Portorico- of St. Domingo-huiden (worden
voor de slechtste, om dat ze niet leenig
eid zijn, *Handw.* 4, 25.
gewassen. || Hy (t. w. *de wijngaard*) en
snoeyt noch omghackt worden, *Jes.* 5, 6.
n (t. w. *den wijnstok*) eindelijck vry straffer,
de weelligheit der rancken, VONDEL 5, 99.
. de ruige haegedoren Besnoeit (is), 8,
ant sal hem vervorderen eenige boomen ...
uyt te roeyen, te korten, ofte te besnoeyen, *Keuren v. Leyd.* 42. De wilgen bij de beke, Die hij zoo dikwijls had besnoeid, R. LOVELING, *Ged.* 56 (ed 1870).

5) Van den baard. || De kleene Kneveltjes en de besnoeide Baard, die aan het gelaat eene Manlyke deftigheid byzetten, BERKHEY, *N. H.* 3, 633 (ed. 1870).

6) Van onstoffelijke zaken, in het algemeen: beperken, bekorten. || Noch willen wy dees straf besnoeien, en besnyden, VONDEL 3, 662.

— *Besnoeid*, bijna als bnw.: beknopt. || Kort en besnoeijt bericht gedoogh ick op mijn' vragen, HUYGENS, *Cluysw.* 177.

7) Iets, dat rechtmatig of gewenscht is, beperken, benadeelen, er inbreuk op maken. || Men stroyt ... Dat ick besnoeyen wil de wettige vooghdy (t. w. *regeering*), VONDEL 2, 365. Het ongelyk, dat haer ... door het besnoeien van de reets vergunde vryheit wiert aengedaen, BRANDT, *De Groot* 213. Laat Zwaard ... en roof den welstand van den Staat Besnoeyen, OUDAAN, *Poëzy* 1, 249. Een voorregt, dat hedendaags door de verandering der tijden zeer veel besnoeid geworden is, STIJL, *Opk.* 31. Alles wat Kromwel te voren had ingevoerd, om den Hollandschen koophandel op Engeland te besnoeijen, bleef in zijne kracht, 355. Hier worden pligten besnoeid, daar Leerstellingen verzwakt, of weggeschoven, *Blank.* 2, 181.

8) Iets, dat onrechtmatig of schadelijk is, beperken, intoomen. || Den Vorst sijn' moedwil te besnoeyen, VONDEL 3, 347. Gy, die ... 's vyands magten durft besnoejen, ANTONIDES 2, 8. Wanneer hy hier het malle brallen Van 's werelts ydelheit besnoeit, DULLAERT, *Ged.* 191. Al blijf ik er bij dat het ... goed zou zijn zekere overdaad te besnoeien, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 110.

9) Iets, dat bij een gewas wordt vergeleken, voor te groote weelderigheid bewaren, het matigen, temperen. || Hierom moeten wy deze tongen matigen, en mengen, en met kennisse besnoeien, VONDEL 6, 45. O welspreeckende Merkuur, ... die ... de zeden der eerste menschen besnoeide, 6, 407 (HORAT., *Carm.* 1, 10: *qui feros cultus hominum recentum ... formasti*). De Spieghels sijn ons dienstich ... om onse manieren, en onse wercken ... te besnoeden, en te voeghen naer de Wet des Heeren, POIRTERS, *Vier Uyt.* 8. Het wordt voor een kenmerk der voortreffelijkste geesten gehouden, dat er, bij derzelver ontluiking, iets aan te besnoeijen valt, V. D. PALM, *Red.* 3, 35. De ... rijkdom van dezen stijl is geen weelderigheid, die de tijd besnoeien zal, GEEL 136.

10) In de volgende plaats schijnt *besnoeid* als bnw. te moeten worden opgevat in den zin van: van gepaste snede, bevallig, elegant.

De Mutsen die ick ploy (staen) soo onbekommert net,
Mijn' Mantels soo besnoelt, mijn' Schoenen soo besett.
HUYGENS 1, 84.

B) Met een persoon als voorwerp.

1) Iemand door afsnijding van iets ontdoen; thans geheel verouderd. || Eenen gevangen, besnoeit van neuz en ooren, HOOFT, *N. H.* 322.

2) Iemand van iets berooven; thans verouderd. || Die schelmen ..., Die ons, zoo goddeloos, bekneevlen, en besnoeyen, ASSELIJN, *Mas Anj.* 22.

3) Iemand van iets ontdoen in het algemeen; thans verouderd. || Gezelschappen, die van alle overmaat besnoeit waren, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 166.

4) Iemand betoomen, beteugelen; thans verouderd. || Die een ongheregelden geest wel wilt temmen en besnoeyen, moet *enz.*, DE BRUNE, *Bank.* 1, 304. Gy Cato poogt den Vorst door wetten te besnoeden, DE DECKER 2, 81.

Germanje lagh noch wild begroeyt
Van sijn' Hyrcijnsche wilde wouden,
Tot dat het namaels wiert besnoeyt,
En door de tucht in toom gehouden.
VONDEL 3, 29.

Afl. *Besnoeiing* (zie ald.); *besnoeier*, vr. *besnoeister* („De ... Tem-lust (is) een loflijcke ende vlijtighe *besnoeystere* alder quader begeerten", COORNHERT 1, 330 *d*); *besnoeidelijk*, bijw., afgeleid van *besnoeid*: beknoptelijk („(*De*) Gulsigheyt, ... welcker ... jammerlijcke schade my ... dwinghet die wat breeder te verhalen: nochtans soo *besnoeydelijck* dat ick hier ... alleenlijck van hare lichtste quaden sal spreken", COORNHERT 1, 239 *a*); *onbesnoeid* (zie ald.).

BESNOEIING, znw. vr.; het mv. niet in gebruik. Van *Besnoeien*.

1) Het besnijden van eene stoffelijke zaak, b. v. muntstukken. || De bedorvenheid der veelsoortige zilveren munt die door besnoeijing zigtbaar wegteerde, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 664.

2) Het snoeien van gewassen. || Daar het eene spruitje meer besnoeijing noodig heeft dan het andere, *Handw.* 15, 18.

3) Het beperken, bekrimpen van iets. || Dispositien ende donatien den besnoeyinghe onder-worpen, V. D. SANDE, *Vijf Boecken enz.* 119. Verkorting van den loon der werklieden, besnoeijing van hetgeen anderen wettig toekomt, V. D. PALM, *Sal.* 4, 249.

4) Het beteugelen, betoomen van iets of iemand. || Ter besnoeijing Van 's landvoogds hoog gezag, NOMSZ, *Willem I*, 399.

BESNOEREN, bedr. zw. ww. Van *Snoer* of van *Snoeren*. Thans niet meer in gebruik.

1) Iemand of iets met iets bebinden. || Surena (heeft) ... Tiridates, naa de vaaderlyke zeede, met het kooningklyk teeken besnoert, HOOFT, *Tac.* 159. Synen Baert is besnoert met veel goude Coralen, ende andere fraeyicheyt, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 41 *a*.

2) Iemand of iets in toom houden, bedwingen. || Wie heeft meer inder daad zijn lusten oit besnoert, Als deze deughd-held? SPIEGHEL 88. Opdat uw moed den vijand zou besnoeren, V. 'S GRAVENWEERT, *Il.* 3, 184.

— Zeer gewoon met iemands *tong*, *mond*, *kaken* enz. als voorwerp: zich zelf of een ander het zwijgen opleggen. || U woord en tong besnoert (*imper.*), SPIEGHEL 16. Sal ick, die leelijck ben bekladt ..., met mijn hand sijn onbeschofte kaken Niet gaen besnoeren? WESTERBAEN, *Ged.* 3, 469. Besnoer uw gladde tong, OUDAAN, *Toneelp.* 164. Alsse ... overpeysde met wat een sorghvuldicheydt datmen behoorden sijnen mont te besnoeren *enz.*, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 214. Dat ik tong of handen zou besnoeren, POOT 2, 80.

— Met eene bepaling, aanduidende datgene waarvan men iemand terughoudt. || Ik zal Alphonsi tong van zulk een roem besnoeren, KRUL, *P. W.* 3, 206.

Afl. *Besnoering*, beteugeling, beheersching (zie DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 477); *onbesnoerd* („dinghen ... die deser mijnder *onbesnoerde* sinnelijcker begheerten wederstaen", BACHERIUS, *Ghebedt* 3 *a*).

BESNORREN, bedr. zw. ww. Voorkomende in den zin van: iets door de lucht laten snorren; thans onbekend. || Naderden de rotse, soo digt als met een majorkeesse slinger een loot door de lugt besnort kost werden, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 93.

BESNOT, bnw., eigenlijk deelw. van *besnotten*.

1) Van den neus, die vuil is, en ook van iemand die een vuilen neus heeft. || Bey (t. w. *een oud man en een klein kind*) syn sy ... tandeloos, ... bey hebben sy de neus besnot, WESTERBAEN, 15. Besnotte Bely, BAARDT, *Deugdensp.* 41.

— Spreekw. zegsw. || Elck prijst sijn al isse begrommelt. Elck heeft sijn liefje lief besnot, CATS 1, 498 *a*. Die niet besnot zijnen neus niet afvagen (*wie geene schal behoeft zich de eene of andere algemeene h ging niet aan te trekken*), SCHUERMANS 46.

— Inzonderheid als eigenaardigheid van derlijken tijd. || De Joden besteden hare kin houwelick, als zy noch besnot zijn, en naaw quijl-babbe af-geleght hebben, DE BRUNE, 1, 193. Kinders die noch zijn besnot, PO *Mask.* 107.

2) Van een „vol" hoofd. || Een man, die herssens heeft, en vol van koude fluymen is, niet onder-staen, om Pegasus nat te nade BRUNE, *Bank.* 2, 301.

3) Bij overdracht: onhelder van geest, be Onse Jeugd is soo bestoven En van wellust snot, Dat *enz.*, UDEMANS, *Geestel. Geb.* 109

4) Van vetkaarsen, die gesnoten moeten w De keersse die besnot is, moet-men de nijpen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 326.

BESNOTTEREN — ook BESNOTEREN zw. ww. Frequentatieve vorm naast *besnotte* nog in Zuid-Nederland. || Dat kind heeft zic terd, SCHUERMANS 46. — Hy ... besnott neus, begrommelde sijn aangesicht, GA *Rabelais* 1, 36.

BESNOUWEN. Zie BESNAUWEN.

BESNUFFELEN, bedr. zw. ww. S onderzoeken.

1) Eigenlijk, vooral van honden. || Men geluck ... met de bracken van onse greti besnuffelen, GEULINCX, *Hooftd.* 210. niets?" voegde hij er bij, de doos besnuffe *Zev.* 1, 128.

2) Oneigenlijk: scherp onderzoeken, me of in nog ruimer opvatting. || Sy (t. w. *d* hebben alle de kanten ende hoecken des we socht ... om te besnuffelen ende te sien, o te vinden waer, dat *enz.*, DAVID, *Doolh.* 8 dat zy eenighe maght hadden om de gen besnuffelen, oft aan te brengen; veel min y straffen, HOOFT, *N. H.* 31. Datwe d'eerbar ... dat digt ... verbieden, 't welk haren leven niet toe laat te besnuffelen, VALENTI 3, 169.

BESNUFFEN, bedr. zw. ww. Mind dan het synonieme *Besnuffelen* (zie het art.). || Deeze dan ..., den adem der get snuft hebbende, vernaamen de lucht der val *enz.*, HOOFT, *N. H.* 59.

BESNUIVEN, bedr. st. ww. Vo in den zin van: snuivend, d. i. met ophef spreken. || Ick heb 't (t. w. *Ockenbe* rijmt, beroemt, besnoven en beswetst, WES *Ock.* 40.

— Het deelw. *besnoven* heeft in Zuid- den zin van: licht beschonken (zie b. v. I CORNELISSEN).

— Daarnaast *besneuveld* in den zelfde *Loquela* 6, 89).

BESOETELEN. Zie BEZOEDELEN.

BESOEZEN. Zie BESUIZEN.

BESOLDEN. Zie BEZOLDEN.

BESOLLICITEEREN, bedr. zw. de vorige eeuw niet ongewoon voor: naar eene betrekking) solliciteeren. || Hy verv ... by my, my biddende om voor hem, by H., een amptje te besolliciteeren, *Philanth*

van Militaire Chargies in Seeland, *it. Wdb.* 69 *a*. Ik zal voor zulke rak- van Nachtwerkers en Stillevegers be- *lank.* 2, 281.
liciteering (b. v. DIBBETZ, *Milit.*

EN, bedr. st. ww. Van *Sommen*.
, beloopen; thans verouderd. || Soo *het gelag*) voor ons Viertjes Al goe- ontrent acht Hellbaerdiertjes, HUY-

thans gewone opvatting. Van visch- etrekking tot de opbreugst der geheele teren kwam te Scheveningen een bom- sche visch aan, die *f* 70 besomde, *d* (a°. 1894).
ming, opbreugst der geheele vangst d te Scheveningen door 7 bomschuiten aangebracht. De *besommingen* waren ", *Uit een dagblad* (a°. 1894)).
. Zie BEZOND.

RZEN — daarnaast ook andere dr. zw. ww. Van *Spaarzen* (zie ald.). (VERDAM 1, 1082). Besproeien, be- ladden. In Zuid-Nederland nog thans b. v. DE BO 114). || Den Coopman er zee ende zandt bespeerst beclast, *t.* 342 *a*. Heere met ysope wilt my 36 *b*. Met bloede bespaersende Den *sche Sp.* 285. De steyle klippen, f-wolcken met vochte lippen Bespaer- R, *Grondt d. Schildere.* 8, 33. Dat redicant de Geusen kinderen driemael bespersen sal, *Hist. v. Corn. Adr.*

NEN, bedr. st. ww. Van *Spannen*.
et aangewezen.
iets anders bebinden.
meen; thans verouderd. || Een Maegd eigen scheen het Voorhoofd te bespan- n en rood Goud, en 't lichchaem met T V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* II.
nder. Een voertuig voorzien van trek- voor worden gespannen. || (*Een*) kin- t een bok bespannen, *Wildsch.* 2, 354. , zwaar beladen, sterk bespannen, wagentje, met twee vlugge hitten be- NNEP, *Rom.* 3, 8. Een ouderwetsche met twee kloeke paarden bespannen,

el of ten deele bedekken met iets dat pannen wordt.
|| De met tapijt rondom bespannen w. *de wanden der kamer*), VONDEL pjes, bespannen Met wit en blauw ELING, *Ged.* 94 (ed. 1870).
mte om- of overspannen; thans ver- aerde, en zee, en baren, En hemel, paut, geschapen waren, VONDEL 11, t.w. *van den Schepper*), Die het Oost t, POOT 3, 91.
toepassing. || Die heerschappy heeft ..., Die, naen in een verknocht, haer spannen, ... Als die gesplitst, ... rijk met geen krijgstroepen weet te IDES 1, 22.
werp kan ook datgene staan wat bin- e wordt besloten. || Alzoo namp men ruim net, om hen, in grooten getaale, annen, HOOFT, *N. H.* 378.
ts innemen, bezetten, beslaan; thans bruik (o. a. te Leiden). || Die schotel bespant te veel plaats. — Dido, alsoo haest de staepel was gerecht ..., Bespande sy de plaets en gingse toe- bereyen, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 138.

Afl. *Bespanning*.

BESPANNING, znw. vr., mv. *bespanningen*. Van *Bespannen* in de bet. 1, *b*), en gewoonlijk bij overdracht in concrete opvatting.

1) De trekdieren die voor een wagen, een stuk geschut enz. worden gespannen. || Bergkloven, waaruit de gewone bespanning niet in staat was het geschut weder op te trekken, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 153. De bespanningen, geleid door de stukrijders, (treden) naar buiten, en stellen zich stuk voor stuk op, HORA ADEMA, in *De Gids* 1896, 4, 194.

2) Datgene door middel waarvan een trekdier voor een voertuig gespannen wordt; zeldzaam. || Hier door zyn onze Rytuigen en Bespanningen, veel ligter zynde, ook ligter voor de Paarden, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 227.

Samenst. In de bet. 1). *Bespanningspaard*, tot de bespanning, b. v. van geschut, behoorende (LANDOLT 1, 56).

BESPAREN, bedr. zw. ww. Van *Sparen*. In het Mnl. niet aangewezen; bij KIL. alleen vertaald met *comparcere*.

1) Iets of iemand sparen, ontzien, onaangetast laten; thans verouderd. || Laat ... 't vuur niets bespaaren, Tot dat de vlam ... door ... 't Spaanse bloed werd uitgeblust, v. HAREN, *Geuzen* (1ste uitg.) 38.

— Ironisch in toepassing op het plegen van ontrouw jegens zijne vrouw of bruid. || Jordens die om gelt haer Vrouwen verkoopen: Voort die haer trouwde Wijven met andere besparen, VISSCHER, *Brabb.* 154. Dat is een wakk're tas; ... Wie zou geen zieke bruid met zulken hart bespaaren? LANGENDIJK 2, 187.

— In toepassing op het nalaten van handelingen. || 't Goede mag men nooit besparen, WILLEMS, *Nalat.* 200.

2) Iets sparen, bewaren, overhouden op iets dat niet in zijn geheel wordt verbruikt. || Maar mijne grootste kracht had ik bespaard voor het slot, GEEL 225.

— Inzonderheid in toepassing op geld. || Haer vaer die haddet suynich bespaert ..., Hy had veul sticken van achten op voordeel opgewisselt, BREDERO 1, 225. Wat sou men dan besparen? Men had, in tijd van nood, een schatkist zonder tal, VONDEL 3, 61. Ons capitaaltje, dat wy stil hebben weeten te bespaaren, LANGENDIJK 4, 256.

3) Iets uitwinnen, zorg dragen dat men iets niet behoeft te lijden, te ondergaan, te bekostigen. || Met een' eenge stads besetting Bespaeren wy een legers last, VONDEL 3, 21. Hier door is ... Vlucht en elend' voor ons bespaard! v. HAREN, *Geuzen* (1ste uitg.) 149.

— Inzonderheid toegepast op onaangename omstandigheden, aandoeningen enz.: *iemand* (of *zich zelf*) *iets besparen*. || Dat verdriet had hij mij kunnen besparen. — Daar de middelmatige uitgebreidheid mijner redevoering u ten minste eene langdurige verveling zal besparen, v. D. PALM, *Red.* 3, 73. Drenkelaer had zich de moeite kunnen besparen, *K. Zev.* 2, 189. Het diende alleen om hem ... de bitterheid te besparen, die *enz.*, HASEBROEK, *W. en Dr.* 26. Pijnlijke oogenblikken, welke hij zijner vrouw en zich zelven zoo gemakkelijk had kunnen besparen, ESSER, *Twee Sproken* 40.

Afl. *Besparing*.

BESPARING, znw. vr., mv. *besparingen*. Van *Besparen*.

1) De handeling van iets met omzichtigheid te gebruiken, van het niet te verkwisten, doelmatig

gebruik; thans weinig meer voorkomende. || Bespaaring van 's Lands Kruyd op See: Sie Menagie van 's Lands Kruyd op See, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 70 *a*.

2) Vandaar ook: in eene mindere mate over iets beschikken, van iets genieten, dan men in zijne macht zou hebben; zeldzaam. || Te geven, met besparing van eigen genot, met opoffering van eigen rust of vermogen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 131.

3) Het besparen (hetzij overwinnen of uitwinnen) van geld, en ook concreet: datgene wat bespaard wordt. || Hij heeft dit jaar niets aan den dokter betaald: dat is eene groote besparing.

— *Besparingen doen*, naar fr. *faire des économies*; thans nog in Zuid-Nederland, doch niet in de levende volkstaal. || Om hem van de noodwendigste ... kleedingsstukken te voorzien, moesten besparingen gedaan worden, die *enz.*, V. D. PALM, *Sal.* 6, 174. Getallen ... die elke week, naarmate de goede vrouw meer en meer besparingen had gedaan, nog verminderden, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 99.

BESPAT, bnw. Van *Spat*, lichaamsgebrek (zie ald.). Spatten hebbende. || Mits hy (t. w. *een ezel*) bespat was noch begalt, V. FOCKENBROCH 1, 42.

BESPATTEN — daarnaast BESPEETEN, ook BESPEITEN (DE BO) —, bedr. zw. ww. Van *Spat* of *Spatten*.

1) Iets met spatten bevuilen. || Tot dat hy andermaal getroffen, nederstort (Daar 't brein den grond bespat), OUDAAN, *H. Broederm.* 94. Silenus met zyn Ezels pooten ... Bespatte ieder schier met slik, V. FOCKENBROCH 1, 38. Het slijk, dat zij op mij wierpen, zou ook u bespatten, *K. Zev.* 4, 282.

2) Bij dichterlijk gebruik. Iets kleuren met kleine vlekken of stippen, alsof het daarmede was *bespat* in eigenlijken zin. || 't Paauwen-rad, Met starrenvonken En goud bespat, TEN KATE, *Schepp.* 135.

3) Bevochtigen, bevuilen, zonder dat juist aan spatten in eigenlijken zin behoeft te worden gedacht. || Haar wangen, nat Met zilten dauw bespat, HIGT, *Ged.* 278.

— Inzonderheid: *met bloed bespat* en derg.: bevlekt, bezoedeld. || 't Swaert van bloed bespat, VONDEL 2, 433. De degen dik met bloed bespeet, OUDAAN, *Toneelp.* 53. De Spaansche keten, Met half des warelds bloed bespat, BILD. 9, 301. Wanden, Door moord bespat, STARING 1, 35.

— In figuurlijke toepassing. || De ... ziel, ... Bespat, beklad (t. w. *door zonde*), LUYKEN, *Spieg. v. h. Mens. Bedr.* 17. Wat baat me in 't einde een troon, bespat met bloed en tranen! FEITAMA, *Tooneelp.* 2, 176.

BESPEKKEN (I), bedr. zw. ww. Van *Spek*, spat, klad (zie ald, en verg. *bespekelen*, bij DE BO („met spatten besprenkelen"). Bevuilen, bezoedelen; thans verouderd. || Met veel sonden die ziele bespeckende, *Trou m. bl.* 196.

(Sy) bestont ons met stinckende huyden te bedecken:
Twaren verdrietighe lagen waer in sy ons leyde,
Het stanck vuylijck doen wy ons begonsten te bespecken.
COORNHERT, *Odyss.* 1, 25 *a*.

BESPEKKEN (II), bedr. zw. ww. Van *Spek*, vet, of van *Spekken*. Van iemands beurs: hetzelfde als *spekken*; thans verouderd. || Indien ghy ... Den jongen man ... tot toorn gaet verwecken, T' sal hem bederven, en u borse niet bespecken, COORNHERT, *Odyss.* 1, 9 *a*.

BESPELEN, bedr. zw. ww. Van *Spelen*, in verschillende opvattingen.

A) In de muziek.

1) Met dat deel van een instrument als voorwerp, waarmede de speler in onmiddellijke aanraking komt. || Het Pedaal is ... dat Clavier, het welk met de voeten bespeeld wordt, *Handw.* 20, 95.

— Figuurlijk. || Hoe meesterlijk verstaa kunst om de toetsen van mijn ziel te b HASEBROEK, *W. en Dr.* 129.

2) Met het geheele instrument als voorw op spelen. || Hij bespeelt in dat orkest de h heeft ... eene bespeelde (d.i. *gebruikte*), maar goede piano gekocht. — De Dichters ... zegg bij hunnen aanhef, dat zij de luit aanvatten, de harp bespelen ... zullen, GEEL 248. W ge my, dat ik ... voor u de dichtlier zal b DA COSTA 1, 392. Het eenige instrument, d mijn leven bespeeld heb, is het draaiorgel, 3, 117. Zij (had) met opgetogen vreugd prachtige piano gezien en bespeeld, 5, 263.

B) In toepassing op het tooneel, met eene een gebouw, als voorwerp: aldaar spelen. || bespeelt tegenwoordig den grooten schouwbur

C) Van speelkaarten. Er mede spelen; t. verl. deelw.: *bespeelde kaarten*, reeds gebrui

Afl. In de bet. A). *Bespeler, bespeling orgelbespeling*, dat ook als samenst. afl. van *bespelen* kan worden opgevat); *onbespeeld* (

BESPENGD, bnw. Van eene of me gen", gespen voorzien (verg. GESPANG). W lijk aan het Hd. ontleend. Thans onbekend selfde ... meeninghe doet den Hoovaerdigh bonetten ... bespengt wesen: om heure h gheketent wesende, COORNHERT 1, 238 *c*.

BESPERELEN, bedr. zw. ww. Waar van *sperelen* of *speerelen*, dat volgens SNEL Kortrijk beteekent „met groen loof behang *Belg. Mus.* 8, 193). In de 16de eeuw komt in overdrachtelijke opvatting: versieren. || nu Saturnus guldin weereld? Wie essere m den nu bespeereld? DE CASTELEIN, *Const* 151. Want hy was Monarche vul deughde relt, Van alder weerelt, DE CASTELEIN, *B*

— Minder overdrachtelijk schijnt het eene plaats als de volgende. || Sulcke mo copspinnighe bewijsredenen, daer zy de were soo mede bespinnen en besperlen, datmer werret wordt, DAVID, *Spinnec.* 76.

BESPERKEN, bedr. zw. ww. Va *spark*, vonk (zie ald.). Bestralen, thans onl Dat Uwen Soon, de Bruyd'gom sijner Ke beyde met ... vreugd besperke, SLUYTER, *G*

BESPERREN. Zie BESPIEREN.

BESPEUREN — daarnaast vroeger SPOREN —, bedr. zw. ww. Van *Speuren* afleiding van *spoor*, voetspoor.

1) Het spoor van iemand of iets volgen of iets nasporen, najagen; thans verouder hebbe v geleert, hoe ghy sout bespueren hinden, en waerse huer legers maken, v. *Ovid. Sendtbr.*, fol. 32 *b*. In dese Woesty sullen bespeuren Moorders Monstren Serp Draken, HOUWAERT, *Gener. Loop* 87. Dit Ee van noode, dit moet elck poogen, bespe na-jagen, COORNHERT 1, 17 *c*. De zotte begheert, bespoort, benaersticht ende bearb ende dach zijn selfs bedervenisse, 1, 242 *d*.

— Met eene zaak als onderwerp, bij verge Heylighe rivieren, die de zee besporen, coo *Odyss.* 1, 66 *b*.

2) Door najagen iemand of iets inhalen, in zijne macht krijgen; thans verouderd. || ren vol oncuyscher treken ... En hebben connen bespueren, V. GHISTELE, *Ovid.* fol. 35 *b*. Hem daer benevens aenbiedende ee (t. w. *een meisje om mede te trouwen*) voo besporen, COORNHERT, *Boccat.* 131 *c*.

— Euphemistisch: eene vrouw gebruike

. *van Polyphemus*) was Theosa van Nep-
t, COORNHERT, *Odyss.* 1, 2 *a* (*Od.* 1,
γλαφυροῖσι Ποσειδάωνι μιγεῖσα).
gaan, onderzoeken; thans verouderd. ||
voedsel slecht: de waanlust lecker brast.
misverstand leed af, die 't wel besporen,
Mijn dienaers, gaet terstondt watter af
HOOFT, *Ged.* 2, 188.
aarnaar men zoekt, vinden; thans niet
roen bladeren was de kost die sy ver-
dat sy int wilde kosten bespueren,
Virg. Aen., fol. 157 *a*. Kondt gy daer
esporen? VISSCHER, *Brabb.* 97. D'oude
se, die d'Italianen naemaels uyt d'An-
n hebben bespeurt, v. MANDER, *Lev.*
3 *a*.
men, aanschouwen, zien, zonder het
bijbegrip van voorafgaand onderzoek. ||
soo ick bespoor, Strect al u meening,
227. Ist dat ghij aen mij ... bespeurt
den Te voren onbekent, soo salmen *enz.*,
1, 147. Wij hebben ... Uw klaerblaec-
tot het gemeene beste ... Bespeurt,
ntus stelt de geschiënis al hat men ze
espeurt, HOOFT, *Waren.* 6. Dat hy ...
hy haar getrouwheid so seer bespeurt
naal meer als te vooren beminnen wilde,
erm. Avant. 1, 20. Ik liet my ook in
e en aansienlyke onkosten seer pragtig
, 159. Men bespeurt in Holland weinig
den vlak Oosten, BERKHEY, *N. H.*
mer was nog zooveel kleur bespeurd als
van Diaz, QUACK, *Stud.* 328.
men, opmerken, maar niet in duratieve
et thans gewone gebruik. || Ick ... be-
inde ..., dat van niet te versoecken oock
t, BREDERO 3, 123. De goede gunst,
die hy bespeurt hadde, dat sijn Majesteyt,
Spilbergen toeghedragen hadde, *Begin*
1, 9 *a*. Die weezenlyke gevoeligheid, welke
. Vrouwen erkennen te bespeuren ... op
k der bevrugtinge, BERKHEY, *N. H.*
is voor de eerste maal, dat ik eenige zo
gemeenzaambeid tusschen hen bespeurd
2, 13. Ik heb ... welk eens zulk eene
d in mij bespeurd, GEEL 217. Hij van
eer goed bespeurende wat er bij haar
reep *enz.*, *K. Zev.* 2, 119.
espeurd (KNEPPELH. 4, 36); *bespeuring*
men door t'ghesichte, oft ghehoor, oft
e *bespeuringhe* vernemt", DAVID, *Waer-*
onbespeurig, onnaspeurlijk („Hoe onbe-
n sijn oordeelen, ende hoe *onbesporich*
en", DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 9);
, in denzelfden zin („De wijsheydt Godts,
lijck is ende onvindelijck", DE WIT, *Lev.*
. 1, 88 (zie ook 1, 149; 2, 207; 2,

EDEN — vroeger ook BESPIEN, welke
bij dichters ook thans nog wel voorkomt
n eene enkele maal onz.) zw. ww. Mnl.
DAM 1, 1084).
waarnemen in 't algemeen; thans ver-
emt uwen toornigen moet, laet u daer
pien, COORNHERT, *Odyss.* 1, 76 *b*. Hij
spiende Van veers u schoonheit als een
, HOOFT, *Ged.* 1, 74. En wat dit Dier
spied, dat bootst het al terstond, PERS,

d of Zijne oogen als onderwerp. || Waer
, u oogen mij bespien, A. BIJNS 403.
aermede hy (t. w. *God*) bespiedet Al
t' geen wat op der Eerde oft inde Zee geschiedet, VONDEL 1, 279.

2) Met oplettendheid waarnemen, al of niet in duratieve opvatting; soms, doch niet altijd, met de ongunstige bijgedachte, onder 3) genoemd. || Soo sprack hy tot hen, seggende, Treckt opwaerts, ende bespiedt het lant, *Jos.* 7, 2. Int voor-jaer wederom eenighe schepen toe te maecken, niet alleenlijck ... om de vaert op te doen ende te bespieden, maer *enz.*, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 11 *c*. Alsoo ... eenige van ons volck te lantwaert ingegaen waren om plaetse ende gheleghentheyt te bespieden, 1, 31 *c*. Geen sekte, die haar kans bespiedt, Wenscht *enz.*, VOLLENHOVE, *Poëzy* 338. Niets is moeijelijker, dan een volk in zijn huishoudelijken toestand te bespieden, GEEL 15. Mannen, die de natuur in hare werken en wetten poogden te bespieden, 102. Met een schrander oog bespiedde hij onze belangen, en bevorderde die ... door zijnen invloed, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 444. Geheimen en verborgenheden der natuur na te vorschen en te bespieden, *K. Zev.* 1, 286. Het was de moeite niet meer waard ... met een verrekijker den omtrek te bespieden, KNEPPELH. 6, 115. Het landschap zelf in al zijn schoonheid te bespieden, QUACK, *Stud.* 321. Zij .. krabde de ijsbloemen van de ruiten om de terugkomst van moeder te bespieden, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 81.

Met yver houd hy sich verplicht aen 's Vaders leeringh,
Neemt op syn voorbeeldt acht, syn daden hy bespiet.
VONDEL 1, 324.

3) Iemand (of zijne handelingen) beloeren, met min of meer vijandelijke bedoelingen; de meest gewone beteekenis. || Ghij, luterse evangelisten, Die Gods stathouders dus al omme bespien, A. BIJNS 44. Ey siet, hoe dat zijn schalcke dier (t. w. *de valk*) Die voghels hoogh bespiet, BREDERO 3, 339. Die 't leger heeft bespiet, ... hier voor u leyd verslaegen, VONDEL 2, 416. Wat wilt ghy ons bespieden? *Vlaerd. Redenr.-bergh*, 457. Gij hebt ... hem zo veel achterdocht ingeboezemd, dat hij mij heeft laaten bespieden, *Wildsch.* 3, 329. Rosina die, zonder het te weten, van achter de haag ... was bespied geworden, CONSCIENCE 1, 330 *a*. Nu ... alle oogenblikken een bespiedend oog haar kon ontdekken, 2, 136 *a*. Zet u hier nevens mij op het rustbankje, hier, waar ons niemand kan bespieden, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 62.

— Ook met handelingen, gedragingen, als voorwerp. || Dat Juffrouw P. goedvindt, de gangen van mijn bediende te bespieden, *K. Zev.* 4, 132. (Hij) besloot ... de terugkomst der jonge juffrouw met het nette figuurtje te bespieden, TEN BRINK, *Rom.* 4, 51.

— Meer in scherts. || Vrouw Venus met haer starre ... Bespieden die vryagie, HOOFT, *Ged.* 1, 46. Als ... Slechts het maanlicht ... ons zoet gekoos bespiedt, TEN KATE 8, 410.

4) Zorg dragen voor iets, het op iets toeleggen; in de 17de eeuw reeds verouderd. || Touwen en Cabels ..., Die al verbrant waren deur des vyers bespien, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 94 *b*.

— Als onz. ww.: naar iets omzien, iets zien te krijgen. || Valt dat te loone my So moetic naer ander logyst bespien, EVERAERT 191.

5) Iets gewaarworden, ondervinden, gevoelen; na de 17de eeuw verouderd. || Petrus na syn verzakingh' troost heeft bespiet, *Rotterd. Sp.* 138. Ic ben noch niet thuys geweest al soudicx gaerne bespien, COORNHERT, *Odyss.* 1, 71 *b*. Nu men druck bespien, Moetmer met lijdsaemheit in wandren, HOOFT, *Ged.* 2, 128. Ghij sult int eynt bespieden, dat ghij mij wel, maer niet de Goden cunt ontvlieden, 2, 131.

Afl. *Onbespied*, *bespieder* (zie die woorden).

BESPIEDER, znw. m., mv. *bespieders*.

1) In 't algemeen. Iemand die iets bespiedt, op iets loert. || Gy, koele bespieder myner ongelukken! *Leev.* 6, 108.

2) Belager, struikroover; thans geheel verouderd. || Alsoe ... veele ... Brandtstichters, Straetroeuers, Bespyers, Leechghangers, Vagabunden ... onder 't dexel van oerloege ... veel rouingen, fortzen ... doen, ten grooten lasten van den armen Huysman *enz.*, *Vriesch Placaatb.* 2, 868 *a* (a⁰. 1542).

3) Verspieder, verkenner, spion; thans zoogoed als in onbruik. || Bespieders ..., Die mak'lijk hier en daar zich spreyen, ... mits 't gewoel ... in het leger, OUDAAN, *Toneelp.* 217. Zoo haast deze vorst vernomen had dat de vijand naderde, zond hij bespieders uit om *enz.*, DAVID, *Hist.* 2, 184. Ik moest in vijanden mijn vrienden zien verkeeren. 'k Had slechts bespieders in mijn vorstelijke wacht, V. LENNEP, *Poët.* 8, 82. Tegen den muur ... stond eene zwarte gestalte .... Waarschijnlijk een bespieder, door de saamgezworenen daar gesteld, CONSCIENCE 2, 136 *b*.

BESPIEGELAAR, znw. m., mv. *bespiegelaars*. Iemand die bespiegelt, omdat hij er van nature toe geneigd is; met het ongunstig bijbegrip van werkeloosheid of ongevoeligheid. || Dewyl onze lieve Heer met geen luije bespiegelaars gediend is, *Blank.* 1, 161. De koele bespiegelaar moge dan medelijden met ons voorstel hebben, ik reken op het hart van allen, wier rouwgewaad *enz.*, BORGER, *Leerr.* 2, 42.

BESPIEGELEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen, bij KIL. niet vermeld, maar van de 17de eeuw af gewoon. Het is eene minder gelukkige vertaling van lat. *speculari*, beschouwen, dat men opvatte als eene afleiding van *speculum*, spiegel (verg. LAND, *Inl.* 36).

1) Eene stoffelijke zaak zien, waarnemen; thans verouderd. || O zon, die, met uw licht bespieglende alle dingen, Al wat om laegh gebeurt doorzien kunt, VONDEL 8, 383. Hierna bespiegelt hy de laerzen, met fijn gout En zilver overkleet, 8, 515. Dat joffrenoogen Hem zonder minnegloet niet eens bespieglen mogen, 9, 67. Bespiegel het gebou met eenen verrekijcker, 9, 412. Toen ik den opstant tegens de Romainen ... in de kunstige printen van Tempeest bespiegelde, 9, 658.

> Endimion gewis vergat zijn eeuwigh slapen,
> Ja wierdt zelfs nimmer in 't bespiegelen verzaedt,
> Bezag hy eenmael zijn godin in dezen staet.
> J. DE HAES, *Ged.* 474.

— In plaats van *bespiegelen* staat in de volgende plaats voor de grap *bespeculeeren*. || Ze (t. w. *zekere vrouwen*) van achteren, van voren, en op alle zijden, tegelijk te kunnen bespeculeren, FOKKE, *Verz. W.* 11, 75.

2) Iets onstoffelijks waarnemen; thans verouderd. || Den geenen, die der Vorsten steurnissen scherpelyk bespiegelen, HOOFT, *Tac.* 406 (*noot*: Doorspieden). D'onderzoekzieke vernuften, waanende, in zulke oopenbaaringen, Gods geheymenissen te bespieghelen, HOOFT, *N. H.* 283. Wie kan dit klaer bespieglen, en bevroeden? VONDEL 7, 480. Schoonwe daag'lyks dezen stand (t. w. *van zaken*) Bespieg'len, 't schijnt ons niet te raken, OUDAAN, *Poëzy* 3, 564. Bespiegel u, by vooruitgezicht, als in de magt van een' wreeden overheerscher, V. EFFEN, *Spect.* 10, 220.

3) Iets beschouwen, beredeneeren, overwegen. || Gelijck de doorluchtighste Aristarchen ... doorgaens bezigh zijn, om d'uitneementheit van zijnen Eneas te bespiegelen, VONDEL 6, 715. Lucifer, Godts stedehouder, bespiegelde hoe heerlijck het zoude zijn, indien hy *enz.*, 9, 4. Hoewel Godt niet dan louter Godt en wezen is, nochtans bespiegelen de Godtgeleerden dit eenigh wezen in verscheide eigenschappen, hem toegeeigent, 9, 151. Ik wil liever de zaak in zyne eigene natuur bespiegelen, V. EFFEN, *Spect.* 1, 172. Hy bespiegelt die redenering aan alle zyden, hy ontleed de zelve *enz.*, 3, 70. Denkbeelden ... te bespiegelen, te vergelyken, en te vereenigen, 4, 21. Zo dra heb ik niet iets door en door gedagt, en met aandagt bespiegeld, ... of *enz.*, *Leev.* 5, 134.

4) In de latere taal meest absoluut gebruikt, inzonderheid in het tegenw. deelw.; vaak gedacht in tegenstelling met *handelen*. || Ik weet het, betrachten is moeilyker dan bespiegelen, *Leev.* 2, 3. De Man bespiegelt eeuwig en erflyk, 6, 375. Een bespiegelend Wysgeer, *Leev.* 8, 343. Laat ons ... Niet meer bespiegelen, maar van nutter dingen spreken, TEN KATE, *Par. Verl.* 191. Hij was meer praktiesch dan bespiegelend ... van aard, VOSMAER, *Amaz.* 118.

— *Bespiegelend*, beschouwend, *theoretisch*, *speculatief*, in tegenstelling met „proefondervindelijk": in de wetenschap heeft die tegenstelling weinig reden van bestaan meer. || De bespiegelende wijsbegeerte. — Wat bespiegelende waarheden aangaat, die vorderen meer inspanning en moeitens, *Leev.* 1, 305. Bespiegelende geleerdheid, 5, 279. Wij ondervonden het belang eener bespiegelende kennis, op goede en stevige gronden gebouwd, V. D. PALM, *Red.* 4, 206.

5) Enkele malen gebruikt als wederk. ww.: zich in iets spiegelen. || Bespiegel u maar in het Bruydjes ogen, Daar ziet gy straal en vonken, LUYKEN, *D. Lier* 47. Terwyl het hert ... Bespiegeld zich in 't eeuwig Al, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 196. Zyn Heilig Woord, dat wy door zyn genade hebben, om ons in te bespiegelen, LUYKEN, *Br.* 261.

Afl. *Bespiegelaar*, *bespiegeling* (zie die woorden).

Koppel. *Bespiegelenswaardig* („Al ons kunst is niet *bespieglens waert*", VONDEL 9, 482; zie ook b. v. BERKHEY, *N. H.* 5, 413); *bespiegelenderwijze* (*Leev.* 7, 334).

BESPIEGELING, znw. vr., mv. *bespiegelingen*. Van *Bespiegelen*.

1) Beschouwing, onderzoek van iets, studie van een bepaald onderwerp; thans verouderd. || Maar ik soude door dese bespiegeling 't Wit, dat ik voorgenomen had te beschieten, wel verliesen, V. YK, *Scheepsb.* 265. Hoe het hier mede zy, het blyft ter onzer bespiegelinge, BERKHEY, *N. H.* 1, 286. De opmerkzaame bespiegelingen van zo veele heerlyke weezens, waar mede onze Aard- en Water-bol alomme versierd is, 3, 7.

2) Beschouwing, overpeinzing van hoogere onderwerpen, waarbij men niet afdaalt tot kleine bijzonderheden van de werkelijkheid. || Bespiegelingen van Godt en Godtsdienst, *Titel van een werk van* VONDEL. De Schilder beelt zijne gedachten met streken en verwen, de Dichter zijne bespiegelingen met woorden uit, VONDEL 6, 388. Geef ... Een heilge omzichtigheit in myn bespiegeling, HOOGVLIET, *Abr.* 4. Vrugtelooze bespiegelingen van Overnatuurkundige Leerstukken, *Leev.* 3, 359. De Christelyke Godsdienst is veel meer betrachting dan bespiegeling, 7, 11. Wien lust het, me in de vlucht van mijn bespiegelingen Te volgen? BILD. 6, 372. Politieke bespiegelingen van den historieschrijver, GEEL 80. Het praktisch Rome, van griekische bespiegeling altijd afkeerig, BEETS, *Paulus* 115.

— Vaak met het bijbegrip van droomerigheid, werkeloosheid. || Verzonken te blijven in ledige bespiegeling omtrent de ijdelheid der dingen, V. LIMB. BROUWER Jr., *Akbar* 234. In stille bespiegeling aanschouwde ik de lieve woning, BERGMANN, *Nov.* 357.

Samenst. In de bet. 2). *Kunstbespiegeling* (VOSMAER, *Amaz.* 2); *levensbespiegeling* (a. w. 28); *natuurbespiegeling* (LOVELING, *Sophie* 456); *zelfbespiegeling* (LOVELING, *D. E.* 123).

PIEREN — vroeger ook BESPEREN en EN —, bedr. zw. ww. Mnl. *besperren* enz. M 1, 1083). Een woord, thans in Gelderland, l, Drente, Groningen en Friesland nog in voor: beletten, tegenhouden (zie b. v. *Arch. Taalk.* 1, 247; MOLEMA 31); bepaaldelijk tdrukking *de geboden bespieren*, den voortgang huwelijk stuiten. || Dat de maelen vss. dat altit ... mede gedeijlt hadden, sonder bevan ijmants, bij PLEYTE e. a, *Uddel* CLXII 13) (zie ook CREMER 7, 335).

Onbespierd, onbelemmerd („Dat hi ... holt n heefft om ghelt, ... ond dath *onbespeirt* ekroenth van ijmant", PLEYTE e. a., *Uddel* niet onbekend is de uitdrukking eene *onbepossessie*; *bespiering* („Dat de malen vurss. t vurss. ... so lange haer gedenken mocht ind ghehouwen hadd sonder *besperijnge* van PLEYTE e. a., *Uddel* CLXVII (verg. CLXIII n *bespijeringe*); „Dat recht behoort zijn voorte hebben, sonder enige private *besperinghe*, ne so dat recht ... van ymant ... behindert *enz.*, *Landtr. v. d. Ommel.* VII, 25).

PIJKEREN, bedr. zw. ww. Van *Spijker Spijkeren*. Iets beleggen, bedekken, met iets lat er door middel van spijkers tegen bevestigd || Sonder dat yemandt soodanige lichten (t. w.) sal mogen bespijckeren, besetten, ofte anderuerlijck beletten, *Keuren v. Leyd.* 180. Rieten .., die met breede latten ... overdwars beworden, BERKHEY, *N. H.* 2, 577. Zijnde dit den binnenkant met dwarsliggende klampen... rd, 9, 402.

PIKKELEN, bedr. zw. ww. Met spikkels aan iets een gespikkeld voorkomen geven. || ') Bespickelen de wiecken vlug (met de starren van schijn), HOOFT, *Ged.* 1, 174. Dien zoeten met Cidons rood bespikkeld, *Apollo's Mars*. 3, 161. 't Bespikkelt lakwerk, BOGAERT, *Mon.* 98. Zyden papieren kamisooltjes, met klastergoud en lovertjes bespikkeld, *Blank.* 3, les is verbrokkeld, verstrooid over het groote p, dat met menschenfiguren bespikkeld is (*in ilderij*), ROOSES, *Antw. Schildersch.* 116.

PIKKEN (I), bedr. zw. ww. Van *Spikken*, Tegen of in iets spuwen; thans verouderd. || goet by winter dagh, Datmen 't vyer bemach? V. D. VENNE, *Sinne-mal* 108 *b*.

PIKKEN (II), bedr. zw. ww. Hetzelfde *ikkelen*, maar zeer zelden voorkomende. || aagt men Wollefs-pellen, Met bloed bespikt, , *Toneelp.* 97.

PINNEN, bedr. st. ww. Voorkomende in van: iets met een gesponnen webbe omgeven voorbeeld onder BESPEERELEN); ook wel in iets trachten te bewerken, berokkenen („te gaan, Die ooit Jeruslems val *besponnen*", RUE, *Stigt. Ged.* 159).

PIONNEEREN — daarnaast in de vorige k BESPIOENEN —, bedr. zw. ww. Bespieden, kijken of beloeren. || Karsversch uit Vrankryk gekomen zynde, bespioenen ze eenige Bals in g, doen een toertje ... naar Scheveningen *enz.*, , *N. H.* 3, 337. Daar ik ... een bode had en, om de familie van Beukelman te be-, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 278.

PITTEN, bedr. zw. ww. Van het land: spitten bewerken. || Gy moet het rouwe tot de vrugt bereyden, Bespitten, open doen, ppen onderscheyden, CATS 1, 395 *b*. 'Er op , of zyn Klailand wel beploegd of bespit kan BERKHEY, *N. H.* 2, 316.

BESPOEDEN — daarnaast BESPOEIEN —, bedr. zw. ww. De vorm *bespoeien* is eene afleiding van mnl. *spoeien*, waarnaast *spoen* (verg. mnl. *roen* en *roeien*), en dit *spoeien* komt in de 17de eeuw nog voor, *spoeden* daarentegen is gevormd van het afgeleide znw. *spoed*. Bij jongere dichters kan *bespoeien* in plaats van *bespoeden* gebruikt zijn volgens bekende analogieën. — *Bespoeien* is eigenlijk: bevorderen, doen gedijen, vandaar ook: bespoedigen. Thans wordt *bespoeden* opgevat als een ongewone kortere vorm naast *bespoedigen*. || Weet het woort is krachtich en is bespoeyende, Die met vierichcyt gloeyende haer schicken tot deucht, *Rotterd. Sp.* 38. Dies nemmermeer en sal oock zyne voet Comen ten val: maer zijn wech sal bespoeyen, MARNIX, *Ps.* 37, 31 (ed. 1580). De Algemeene Staaten lieten hem te rug boodschappen, hoe zy ... dit huuwlyk goed keurden, hem zelf aanraadende ... het zelve te bespoeden, *Bijv. op* WAGEN. 10, 115. Opdat hij 't vreêverdrag bespoed', WISELIUS, *Meng.* 3, 154. Wat wonder, zoo ... de eigen trots uw val (heeft) bespoed? Vr. BILD. 3, 136. Of zoudt ge, ô tijd, uw vaart nog meer bespoeien Voor hem, die in den voorspoed baadt? 3, 291. Gepaste reden kan dat einde licht bespoeden, DA COSTA 1, 214. De grijzaart naar wiens wil de spaan En 't roer de boot bespoêden, RAU, *Alcestis* 24.

BESPOEDIGEN, bedr. zw. ww. Een langere vorm naast het thans verouderde *bespoeden*, gevormd naast het bnw. *spoedig*. Iets spoediger doen plaats hebben. || Zij ... moesten na verschillige gevechten bij Duffel, Lier en Waelhem, hunnen aftocht nog bespoedigen, CONSCIENCE 1, 106 *b*. Er is geen ander middel om den uitslag te bespoedigen, 1, 262 *a*. Om hun vertrek (t. w. *van vijandelijke troepen*) te bespoedigen, besloot de krijgsraad *enz.*, FRUIN, *Tien J.* 102.

Afl. *Bespoediging* („De ... persoon, die reden had om zich over de *bespoediging* van ons vertrek te beklagen," V. LENNEP, *Rom.* 4, 106).

BESPOEIEN (I). Zie BESPOEDEN.

BESPOEIEN (II) — eene enkele maal BESPOEDEN —, bedr. zw. ww. Bijvorm van *besproeien*. Mnl. *bespoeien* (VERDAM 1, 1085): zie over dien vorm zonder *r* onder SPROEIEN. In de 17de eeuw nog voorkomende, later geheel verouderd.

1) Eigenlijk. Besproeien, bevochtigen. || Tzoet gratieus koeldauwich bespoeyen Doet nu de kruydekins lievelick groeyen, DE CASTELEIN, *Pyram.* 49. Deerde wert vruchtbaar door sdaus bespoeyen, A. BIJNS 421. Den reghen ... Tot smenschen nootdruft deerde is bespoeyende, *Antw. Sp.* B b iij *b*. Noë plante den Wijngaert ..., En bespoeyde de stam met bloet, Van Leeuw, van Lam *enz.*, VISSCHER, *Brabb.* 102. Al waer het droeve nat van d'oogen quam bespoeyen Des aertrijcks dorren schoot *enz.*, D. HEINSIUS, *Bacchus* 9. De vorsten uyt des Wereldts kant ... die de Nijl bespoeyt, CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 320 *a* (ed. 1647; ed. 1727: besproeyt).

2) In figuurlijk verband. || Den dau van gratien die esse bespoeyende, DE DENE, *Test.* 305 *a*. Wt hem (t. w. *uit Christus*) zijn vijf levende fonteynen ghespronghen, Daer wy oudt metten jonghen mede zijn bespoeyt, *Rotterd. Sp.* 190. Bespoeyt my uyt de Fonteyn van Pegaso getreden, VISSCHER, *Brabb.* 152.

3) Bij overdracht. Laven, verkwikken, beweldadigen. || Wilde (sy my) met troost bespoyen, *Minnebr. enz.* (achter OVID., *Conste d. M.*) 111. Alle soete troosten ..., Die den steruende mensche troostich bespoeyen, *Gentsche Sp.* 333. Hoe zoudicze (*mijn lief*) met amoruesheyt bespoeyen, *Gentsche Ref.* 136. Wil nu dan Heer dijn volck behoeden, End' met ghenaey dijn erf bespoeden, MARNIX, *Ps.* 28, 9

(ed. 1580). God heeft mijns heeren huys met alderhande segen Gheuadelick bespoeyt, als met een milden regen, CATS, *Selfs-stryt* 9 *b* (ed. 1657; in andere uitgaven *besproeyt*, evenzoo elders).

Afl. *Bespoeisel*, iets dat verkwikt („O edel medicinael *bespoeysele*, Rijfstroomich vloeysele", DE CASTELEIN, *Pyram.* 7).

BESPOELEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen.

1) Van wateren. Tegen land aanspoelen, en derhalve ter aanduiding dat het land aan die wateren is gelegen. || Ontrent die streeck daer nu Eeckhuysen word bespoelt, VONDEL 2, 170. De Wijsselstroom ..., Die d'oevers rijck van vrucht genoegelijck bespoelt, 3, 424. Men sagh een breede stroom mijn wallen dicht bespoelen, HOFFERUS 373. De Kuinder, alwaar ze (t. w. *de Zuiderzee*) Frieslands stranden begint te bespoelen, BERKHEY, *N. H.* 1, 220. De rivier, die hier deezen kant van Beekenhof bespoelt, *Leev.* 8, 43. De meren, die hunne landen bespoelden, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 69.

2) In andere toepassing, op water dat met zekere kracht op of tegen iets stroomt. || Des hij (t. w. *de zon*) Komt, dalend' in haer schoot (t. w. *van de aarde*), die vruchtbaerlijk bespoelen Met regen, HOOFT, *Ged.* 1, 284.

3) Zeer gewoon is *bespoelen* bij oudere dichters in figuurlijk of overdrachtelijk gebruik, met eene onstoffelijke zaak als onderwerp: iemand aanraken, aantasten en derg. || Met sluimerige stilte is al, wat leeft, bespoelt, HOOFT, *Ged.* 1, 80. Komt ghy my niet bespoelen Met uwen adems vocht *enz.*, BREDERO 3, 359. Wy ... worden altijt meer van droefheyt noch bespoelt, VONDEL 1, 101. Een zee van minverdriet Bespoelde my zoo sterk, dat *enz.*, SCHIM, *Bybelp.* 240.

BESPOKEN, bedr. zw. ww. Van *Spoken*. Door te spoken iemand verontrusten.

1) Eigenlijk, van geesten of van personen die over geesten beschikken. || Mijn geest (sal u) alsins bywesen en bespooken, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 132. Hun schimmen, Die zullen in uw' eerste vaak U ... bespoken en begrimmen, OUDAAN, *Toneelp.* 65. Heeft een toveres mijn tafelen bespookt? ANTONIDES 2, 292. De bespookte Waereld ontspookt, *Titel van een gedicht.*

— Oneigenlijk. || Ick ... niet en begeere dat ghy my meer spreect, bespoect, schrijft, dient nochte volget, V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 0 *a*.

2) Met persoonsverbeelding van het onderwerp. || Toen brulde de Krijg uit zijn duizend bazuinen, En Dood en Vernieling bespookten het meir, BOGAERS 2, 71.

BESPOREN (I). Zie BESPEUREN.

BESPOREN (II), bedr. zw. ww. Van *Spoor*, aan den voet. (Een rijdier) met sporen aanzetten, aandrijven; thans niet in gebruik. || Het Peert ... Liet zich ... besporen en berijden, VONDEL 1, 471.

BESPOTTELIJK, bnw. en bijw.; *-lijker*, *-lijkst*. Van *Bespotten* met *-lijk* in passieve opvatting.

A) **Bnw.**

1) Van personen. Verdienende bespot te worden, belachelijk. || Hij is een bespottelijke kwast. — Draag ... zorg, dat zy (t. w. *de gevoeligheid*) uwe geesten niet uitdooft ...; dan zoud gy ongelukkig en bespotlyk worden, *Leev.* 3, 22.

— *Iemand bespottelijk maken.* || Ik kan (*niet*) ... zien, ... dat men zich bespotlyk maakt, door ... in den heerlyken Hout te komen wandelen, *Leev.* 4, 88. Daarom moest gij hem bespotten en in ieders oogen bespottelijk maken, CONSCIENCE 1, 337 *a*.

2) Van zaken.

a) Eigenlijk. || Gy hebt gespot met het geen niet bespottelyk was, V. EFFEN, *Spect.* 12, 14. Jongens ..., die het Huwlyk zo zeer als den Godsdienst bespotlyk voorstellen, *Leev.* 7, 92. De inderdaad bespottelijke overdrijving waaraan velen zich in hunne critiek ... schuldig maakten, BUYS, *Stud.* 1, 384.

b) Zeer gewoon in vrijer gebruik: zonderling, overdreven, gek. || Het eenige, waardoor hij zich ... onderscheidde, was de ... bespottelijkste gierigheid, V. LENNEP, *Rom.* 21, 58. Femke's kostuum was minder bespottelyk dan de modeplaatjes van den dag, MULTATULI 8, 226. 't Is bespottelijk, ... zoo'n mal praatje als we gehouden hebben, DAUM, *Raad v. I.* 130. Algemeen geëerbiedigde regelen van welvoegelijkheid oefenen soms eene bespottelijke tyrannie uit, TEN BRINK, *Rom.* 5, 27. In onderwerpen zelfs, waar vroegere en latere schilders zulke diep aangrijpende tafereelen wisten uit te putten, is het nog het vreemdste, het bespottelijke, dat hem (t. w. *den helschen Breughel*) aantrekt, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 124.

— *Iemand* (of *iets*) *in een bespottelijk licht* (of *dagelicht*) *stellen*: *bespottelijk maken.* || Zulke lieden brengen haar in een kwaad gerucht, . . en ... stellen haar ... vóór in een bespottelijk licht, *Wildsch.* 1, 183.

B) **Bijw.** (van wijze). — || Hij heeft zich bij die gelegenheid vrij bespottelijk gedragen.

Afl. *Bespottelijkheid* („Als mijne satirique Zuster de *bespottelijkheid* daar van (t. w. *van zekere personen*) zo aartig aantoont", *Wildsch.* 6, 105; „Ook elders vond ik gelegenheid, om over deze ondeugd in hare *bespottelijkheid* en ongerijmdheid te spreken", V. D. PALM, *Sal.* 4, 213).

BESPOTTEN (I), bedr. zw. ww. Van *Spotten*, schimpen. Mnl. *bespotten* (VERDAM 1, 1085). Met iemand of iets spotten, den spot drijven. || Hij meent geestig te zijn door eens anders overtuiging te bespotten. — Kleyne jongens ... bespotteden hem, ende seyden tot hem, Kaelkop gaet op, 2 *Kon.* 2, 23. Maer gy, Heere, sultse belacchen: gy sult alle Heydenen bespotten, *Ps.* 59, 9. Vallende op hare knijen voor hem, bespotteden sy hem, seggende, Weest gegroet, gy Koningh der Joden, *Matth.* 27, 29. De Armen vinden troost aen Godt, Als haar de Werelt schots bespot, BREDERO 3, 99. (*Men*) Siet ... hem ... voor Aep bespotten, HUYGENS 1, 732. Men zal ... dit schelmstuk voort vertellen, En my bespotten, LANGENDIJK 2, 216. Dien Godsdienst, dien ik ... bespot, dien ik veracht heb, *Leev.* 8, 142. Gy moet ... eens met my onderzoeken ... of die allen ... verdienen bespot en begekt te worden, *Blank.* 3, 331. Ik moet ... u helpen om mijnen oom na zijnen dood nog te bespotten, CONSCIENCE 1, 200 *b*.

Afl. *Bespottelijk*, *bespotter*, *bespotting* (zie die woorden); *onbespot* („Indien zy maar onbelogen en *onbespot* door de levensreis geraaken", *Blank.* 3, 144).

BESPOTTEN (II), onz. zw. ww. Van *Spot*, vlek. Van stoffen. Vlekkig worden; alleen gewestelijk (zie *Loquela* 3, 65, waar ook de uitspraak *besporten* wordt vermeld). || Dat lijnwaad bespot van de vochtigheid, DE NO 114. Mijn beste kleed is heel bespot van in die vochtige kasse te hangen.

Afl. *Bespotheid* („middel om de *bespotheid* te doen weggaan").

BESPOTTER, znw. m., mv. *bespotters*. Hij die iemand of iets bespot; thans weinig in gebruik. || Soude ick om sodanighe bespotters willen, desen mijnen arbeyt te rugghe houden? ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* v. Mijne vrienden zijn mijne bespotters, *Job* 16, 20.

— In het vr. *bespotster*, weinig voorkomende (h. v. DULOYS, *Louise* 88).

POTTING, znw. vr.; het mv. *bespottin-*
as niet in gebruik. De daad van iemand of
bespotten, bejegening met spot. || Andere
bespottingen ende geesselen geproeft, *Hebr.*
De uitdrukking zijner gedachten was ...
en met bespotting der meening, die hij be-
GEEL 204. Ik bedoelde alleen te zeggen, dat
aw boven alle bespotting verheven is, V. LEN-
m. 4, 213. Nadat men hem onder alle soor-
bespottingen door de straten dier stad had
d, CONSCIENCE 4, 240 *a*.

POUWEN. Zie BESPUWEN.

PRAAIEN — daarnaast ook BESPREIEN —,
. ww. Van *Spraaien* (mhd. *spræjen*), stui-
atten. In oneigenlijke opvatting (zie beneden
) is dit woord niet altijd goed te onderken-
bespreien, bijvorm van *Bespreiden* (zie ald.).
praien (VERDAM 1, 1085). Reeds in de 17de
t zeer gewoon meer.
sprenkelen, bedruppelen. || D'eerde wert met
espreyt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 220 *a*.
s als den dau deertrijck bespraeyende was,
TELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 71 *a*. De vijfde
my met rieckende water bespraeyde, HOU-
Vier Wterste 242. Bespraeyt mij met Yso-
BIJNS 370 (zie ook HOUWAERT, *Vier*
208). Hem, die ... Door sdaus bespraeyen
mkens doet groyen, 434. Des nachts hebbe
s beddeken met traenen bespraeyt, *Woest. d.*
3.
esproeien. || De Borneput om met canalen
ten te bespreyen in de Hoven 't gene dat
eyd van doen heeft, *uit een werk van* 1602,
HEY, *N. H.* 9, 57.
eslaan, met vocht mengen. || Gersten Gort
Wijn beslagen oft bespraeydt zijnde, DODON.

spatten, bezoedelen. || Haren ... sone ... al
praeyt ende onergoten met sinen dierbaren
V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 101 *a*. De
vuil van stof, en root bespreit Van slijck
gklen bloets, VONDEL 10, 414.
eigenlijk. Iemand met weldaden, met genade
of ook: hem met ongeluk bezoeken. || Be-
e met zijn gauen sweerels pleyn, *Antw. Sp.*
. Hy, die u met synder gratien heeft be-
Trou m. bl. 127. Zulcken lijen komt my nu
n, *Rotterd. Sp.* 109.

PRAAKT, bnw.; de trapp. v. vergel.
einig of niet voor. Van *Spraak*; of desnoods
atten als het verl. deelw. van *bespraken*,
met spraakvermogen begiftigen (dit ww.
ikt door BREDERO (2, 284), en *Leev.* 2,
it men: „Heeft Hy uw tong dan maar alleen
f tot lastertaal?"). Thans buiten samenstel-
in gebruik.
genlijk. Spraak bezittende, kunnende spreken.
n menschen; met eene bepaling, aanwijzende
in hoeverre zij kunnen spreken. || Wat ick
lacht, ick moet wonderlijck bespraeckt wesen,
521. Van lichaem schoonheyts stal is hy zoo
mmen, Als nimmer Man. ... Die schortingh
aas! dat hy niet is bespraackt (t. w. *dat hij*
, BREDERO 2, 260.
an levenlooze voorwerpen, die zelf iets uit-
of waarmede men een (hoorbaar) teeken kan
Bespraeckt gesteent (t. w. *van een gebouw*),
s 1, 458 *a*. Als gy ... Evangelysche tafree-
elt op een bespraekt paneel! V. D. VLIET,
s *d. Dichtl.* 462. Aleide Bracht ... aan
eken mond 't Bespraakt metaal (t. w. *een*
een fluitje), BEETS, *Dicht. Verh.* 108.

2) In 't bijzonder. Welbespraakt of welsprekend. || Hoe vloeit zyn hooge roem uit hunn' bespraekten mond, V. D. VLIET, *Vruchten d. Dichtl.* 95. Een' vrind ... wiens bespraakte mond, door gulle vreugd ontsloten, Van paarlen overvloeit, BILD. 4, 379. Dan stroomde een woordenvloed uit dien bespraakten mond, LULOFS, *Ged.* 12. Waar ... lagchend en bespraakt de gasten huiswaarts zwieren, 151.

Afl. *Bespraaktheid* („Kond ghy ... 't hollen van het graeu op uw' *bespraektheit* stuiten?" DE DECKER 1, 372; „Haare bevallige *bespraaktheid*", BERKHEY, *N. H.* 3, 895).

Samenst. *Welbespraakt* (zie ald.); *slechtbespraakt* („Hy was ... beschroomd en *slecht bespraakt* waar hy meende niet begrepen te worden", MULTATULI 1, 62).

BESPRAAKZAAM, bnw. In de 17de en de 18de eeuw voorkomende, en waarschijnlijk ontstaan uit *bespraakt* en *spraakzaam*. || Hy ... Was vreedsaam sonder twist, bespraacksaam aan een yder, HOFFERUS 81.

Afl. *Bespraakzaamheid* („Hoe onnatuurlijk is ook eene vrouw die geene ... vriendlijke *bespraakzaamheid*, ja eene min of meer kinderlijke blijmoedigheid hebbe", *Wildsch.* 1, 305; zie nog L. MARQUIS, *Harder v. d. g. Nacht* 34 (a°. 1658).

BESPREEUWEN, bedr. zw. ww. Van *Spreeuwen*, spotten. Iemand bespotten; thans niet in gebruik. || Gallus wiert ... bespreeut ... om dat hij, dronken sijnde, de tong niet dwingen kost, VALENTIJN, *Ovid.* 3, 174. Ook kan ik niet gelooven, dat iemant mij in mijn jammer bespreende, 3, 177. Hoe genegen is yder ... bultenaers te bespreeuwen, VALENTIJN, *Juven.* 269.

BESPREIDEN — met uitstooting der *d* ook BESPREIEN en BESPRAAIEN —, bedr. (en soms wederk.) zw. ww. Mnl. *bespreiden*, *bespreden* (VERDAM 1, 1086). Na de 17de eeuw verouderd in de algemeene taal, maar gewestelijk nog in gebruik.

1) Iets met iets overspreiden, bedekken. || De vloer met zand bespraaien, HOEUFFT, *Bred. T.* 56. Met asschen bespraeydt sijnde groot en cleene, Hebben sij ghevast, A. BIJNS 128. Als ... De Triumphante Zon ... praelt ... in 't veldt 't welck hij met gloor bespreit, HOOFT, *Ged.* 1, 83. Terwijl de zeeghaftige Turnus het velt ... met lijcken bespreit, VONDEL 5, 403 (zie ook 10, 156). Schouders ..., die met geurige vlechten bespreit zijn, VONDEL 6, 519. Het tafel-kleedt Daer de grondt was mee bespreedt, V. HEEMSKERK, *Minne-kunst enz.* 443. Men zeyd dat daer de zee met vlooten is bespreyt, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 625. Eneus bedreef ... grooten rouw om de doodt sijns Soons, bespreyende sijn grijs hair met stof ende asschen, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 257.

— In figuurlijke toepassing. || Ick ben de zelfde God die Israels ... groot heyrlegher met myn vleughelen bespree, VONDEL 1, 53. Hy zal ons met syn gunst en vleughelen bespreyen, 1, 62.

— Ook met datgene als onderwerp dat over iets gespreid wordt. || Lof goddelic ingien, vol soeter gracie, V raeyen bespraeyen hier daerde beneden, *Gentsche Sp.* 332. Wanneer de schaduw valt, en dat het sterflijc Dal Snachts vleughelen bespreet, VONDEL 1, 73. Duistere vallejen, Waar schaduwen des doods het al bespreijen, SIX V. CHAND., *Ps.* 23, 2.

2) Iets uitspreiden, of ook: iets verbreiden. || Hij ... bloedich vol wonden hinc aen teruyce bespreyt, A. BIJNS 425. 'Trumoer van zijn deucht ende goede Fame heeft haer zo verre bespreyt, dat *enz.*, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 339.

BESPREK — in Zuid-Nederland ook BESPREEK —, znw. onz.; mv. *bespreken*, en, met den klinker van het enkelv., *besprekken*. Van *Bespreken*. Mnl.

besprec (VERDAM 1, 1086). Thans in Noord-Nederland verouderd, behalve in eene enkele zegswijze. In Vlaanderen wordt ook gezegd *bespraak*: misschien hetzelfde als mhd. *besprake* (LÜBBEN-WALTHER 46).

1) Het bespreken met iemand van iets, het onderhandelen over iets. || U bespreck (heeft) by my dit uytgewragt, Dat ick u heden min als oyt te vooren acht, CATS 2, 503 *a*. Hy (quam) voor Duinkerke, en beschoot het uit de duinen. De burghery aldaar, als met geen krysvolk gestyft, quam ten vierden daaghe tot besprek, HOOFT, *N. H.* 13. Dat men hunner doch acht hebben wilde in 't besprek der vreede, 411.

— *In besprek zijn met iemand*, thans nog zeer gewoon. || Ik heb het huis nog niet gekocht, ik ben met den eigenaar nog in besprek. — Het schijnt dus, dat hij reeds met iemand in besprek is, *K. Zev.* 2, 131.

2) Afspraak, overeenkomst, akkoord; gewestelijk nog in gebruik (in West-Vlaanderen in den vorm *besprak*: *Loquela* 9, 25). || Ons besprek was da' 'k oe dertig frang zou bijbetalen, CORNELISSEN 217. — Een onderpandt is, dat niet gheleuert ..., maer alleen in der conuentie ende bespreeck ghesedt wort, GOBLERUS, *Spiegh. d. Recht.* 42 *a*. Als dat Bespreck oft Compact onder hen niet ghehouden en wordet, 65 *a*. Sy ... Verbonden ... (in een bespreck seer straf) Wat knechtkens hy ghekreghe souden sterven, V. MANDER, *Olijfb.* 3. Sijn aengename praet die heeft te weeg gebracht, Dat gy op ons bespreck niet eens en hebt gedacht, CATS 2, 434 *a*. Soo scheyden zy eindelyk ... van den anderen; met besprek van by alle geleegentheeden ... die plaatse te doen dienen tot een tolck van haar verboden onderhoudt, V. HEEMSKERK, *Arc.* 133. Was dat niet ons besprec, doen wy van ander scheyden? *Bloemh. d. Ned. Jeught* 51 *b*.

3) Voorwaarde, beding || Bizondere Gerechtigheden ... konnen verscheiden zijn nae de bespreecken daer van zijn, DE GROOT, *Inl.* II, 46, § 1. De plaetselicke gebruicken ofte sonderlinge bespreecken gheven hier in verandering, II, 46, § 5. Dus laet u ... dit licht bespreck bevallen, DE DECKER, 1, 341. Er is nog een klein besprek bij, dat eerst moet effen gemaakt worden, V. LOVELING, *Nov.* 277.

— Ook in toepassing op huwelijksvoorwaarden. || Soo ben ick meer geneygt om geen bespreck te maecken, CATS 1, 289 *a*. Dat al de bespreecken van dit houwelick (t. w. *tusschen Adam en Eva*) hebben bestaen in de woorden: Wast en vermeenigvuldight, 2, 13 *a*.

Ook wil ick geen bespreck ontrent ons trou-verbont,
Al wat ick oyt besat dat is aen hem gejont.
CATS 2, 69 *b*.

— *Met (dit) besprek, dat* enz. || De H. Roomsche Kercke en heeft noyt willen hare Schriften aennemen, anders dan met dit bespreck ende conditie, dat *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 1, 1 (bl. 6 *b*; zie ook bl. 39 *a* enz.; ed. 1572, bl. 14 *a*: *bespreeck*). T' welck alsoo gheschiede, ... met bespreck, van des anderen daechs weder alhier aen landt te comen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 74 *c*. 't Garnisoen wil sich overgeven met besprek datse voor geen prisoniers de guerre aengehouden sullen worden, POIRTERS, *Mask.* 157. Ghenomen ... dat men hem gheboodt te schieten, met sulcken bespreek, soo hy met den eersten scheut het doel-wit niet en trefte, dat *enz.*, POIRTERS, *Vier Uyt.* XXV. Hij ... stond hun ... een deel gronds af ..., met besprek van er zich op den akkerbouw toe te leggen, DAVID, *Hist.* 2, 157 (zie ook 4, 457; 4, 610 enz.).

— *Onder besprek.* || Hy (vergunde) de Carthaginensen ... vrede, onder bespreck dat sy behouden souden het ghene dat *enz.*, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 117 *b*. Onder besprek, dat de geene die zyne wapenen gedraaghen hebben, ongemoeit zullen blyven, HOOFT, *N. H.* 19 (zie ook 568). Onder besprek dat den Vice-Admirael nevens eenige vande voornaemste by hem overnachten souden, *Begin e. Voortg.* II, 211. Onder uitdrukkelijk besprek, dat de wijn voor hun rekening zou blijven, BERGMANN, *Nov.* 190.

— *Op besprek.* || Weerdinnekin, hu sallic maen vp dit besprec, EVERAERT 109. Nochtans op uwen voorwaerde ende bespreck, MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 82 *b*). Op besprek ..., dat zy ons zullen te baate koomen met hunnen onderstandt, HOOFT, *N. H.* 662.

BESPREKEN, bedr. en wederk. st. ww. Mnl. *bespreken* (VERDAM 1, 1087).

A) **Bedr.**

1) Over iets spreken, hetzij met — of slechts tot anderen; nagenoeg alleen in de jongere taal, en waarschijnlijk in navolging van hd. *besprechen* (vergl. BEETS, *Versch.* 3, 186; en BOGAERS, in *Taal.* 8, 274 vlgg.; te recht merkt de laatste op, dat *bespreken* in dezen zin zelden of nooit met een persoon als voorwerp wordt gebruikt). || Daar werd ... nagegaan, of men ook nog iemand vergeten had, toen dat punt was afgehandeld, in 't breede de vraag besproken *enz.*, *K. Zev.* 2, 304. Het bespreken van groote beginselen van algemeen regeeringsbeleid, BUYS, *Stud.* 1, 369. Er zijn gewichtige zaken te bespreken, MULDER, *J. F.* 1, 136. Het huwelijk van zijn dochter was haast niet besproken geworden, SEGERS, *Licht en Br.* 121.

— In toepassing op de critiek van verschenen boekwerken. || Een vaste rubriek zou (*in de Gids*) ... hem voorbehouden worden, waarin hij alle letterkundige verschijnselen, die hij wenschte, maandelijks zou kunnen bespreken, QUACK, *Stud.* 242.

— De uitdrukking *veel besproken* wordt nagenoeg eene koppeling: befaamd. || De veel besproken kwestie over het recht van oorlogsverklaring, BUYS, *Stud.* 1, 417.

— Soms met blijkbare bijgedachte aan eene afspraak. || Pedaal boog zich, en, als dat punt nu was besproken houdende, ging hij voort: *enz.*, *K. Z.* 3, 230. Wij hebben, geloof ik, verder niets meer te bespreken: ik zal dus mijn afscheid nemen, 4, 2[illegible]. Wij hebben u noodig, om verder alles te bespreken, SLEECKX 16, 52.

2) Iets afspreken, bij onderling goedvinden vastpalen. || Hoe dus laet ...? wat hebje doch gedaen? Dat gy geen uur en houdt gelijck 'er was besproockt, CATS 2, 434 *a*. Dat ick mijn reeckning maack, (ik) heer en baas te zijn ..., Gelijck het in 't verdrag te samen is besproken, BREDERO 1, 349. Dat gy laeter komt als 't wel besproocken is, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 167.

— Inzonderheid in het deelw. *besproken*: afgesproken, overeengekomen. || Midts henlieden verbeterenden heuren besproken huyre ende loon, *Gr. Placaat.* 1, 787 (a°. 1551). Dat eenich Schip bevracht wert herwaerts-overe om buyten 's Landts geladen te werden, voor seeckeren besproocken loon, 1, 791. ... het Schip tot sijnder besproocken dagen niet laden en konde, *Ald.* 't Afgaan van 't grof geschut, 't welk het besprooken teyken der gewenschte koomst was, HOOFT, *N. H.* 525. Stilzwijgen (onderzetting), die door de wet te weghe werd gebracht; besproocken, die komt uit bewilligen van den eigenaer, DE GROOT, *Inl.* II, 48, 1 (kantt. *conventioneel*). Tegen 't naderen van het bestekene uur, W. V. HAREN, *Friso* 1, 543.

3) Iets bedingen; thans nog gewestelijk. || Dus ... (begon) van verdragh ... te handelen: en bes

nders ... veiligh ... moghten vertrekken, *H.* 10. 't Raamen van 't geen zy op den reeken wilden, 810. 't Voorneemste der ..., De welcke waeren op uw Huldinghe HOOFT, *Ged.* 2, 225. Het bedingen aarde wil zeggen, dat de verkooper vrij kt, zonder voor eenige kosten ... aan- zijn, HOEUFFT, *Bred. T.* 228.

eloven; thans weinig of niet meer voor- Al vooren besprekie niet te pronckene ten, willie roeren tkinneghat, EVERAERT d hadt, kort voor zyn' dood, de Kroon an Joanna Gray, WAGEN., *Vad. Hist.* ... Bespreekt (zy) hem Krezus roem dukaten, BILD. 7, 261. Boven de gewone hun, in geval van een gunstigen uitslag, itengewone vereering besproken, BOGAERS

d iets bij testament vermaken; nog thans Al heur goedje besprackse myn, BREDERO zal in mijn Testament ... aan den Heer eene zekere som bespreken, om *enz.*, *ronkh.* 6, 187. Hij heeft aan elk van zijn .. bij zijn testament een legaat besproken, *Poët.* 10, 250. Dat Nicolette ... aan de door de fortuin begunstigden ... een jaar- eering van *f* 600 had besproken, *K. Zev.*

f iemand voor zich vragen; thans ver- ly (voerd') lange reden tegens ... Ianin, d ..., nopende 't richten van allerlei de regeeringe; waar toe hy ... hunnen sprak, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 179. Jae, an nu af Ontsegh ick my Dijn' gunst, my Dijn' straf, HUYGENS 1, 67.

f iemand voor zich bedingen, van te voren bestellen, er beslag op leggen voordat over hebben beschikt; thans nog gewoon, in bepaalde gevallen. || Plaatsen be- r een concert, in den schouwburg. — er, die welcke zijn Halle oft werckstadt keren hoeck besproken oft ghehuert heeft, *Spiegh. d. Recht.* 65 *a.* Hy ... vant dat daer voor die Vrouwe besproocken was, , *Boccat.* 98 *a.* De penningen, tot betaa- . de Duitsche jaargeldttrekkers, zond hy schryven aan de Vorsten van dat gewest, opende 't bespreeken deezer troepen, reede ng te geeven, HOOFT, *N. H.* 108. In oomen soo selje by Maartje van der Gijsen de Kolk om bier te bespreken, ASSELIJN, . 20 (ed. 1683). Al de Loges zyn besproken, 0. Hij verzoekt u, dat gij in het Logement en al wat noodig is zult bespreken, LOOSJES, , 373. Zoodat men er van Mei tot einde en kamertje vindt, dat niet door eenen .. besproken is, BERGMANN, *Nov.* 126. die eerste flesch ... aan eene tweede door besproken, moesten eer doen, 191. Wij niet bedienen, alles is verkocht of be- *w. in eene slagerij*), LOVELING, *Sophie* 310. met een persoon als voorwerp: men bedoelt ensten. || Gebeurende dat de Schipper be- sende eenige goederen uytten Lande van ers te voeren *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 792 Ik heb ... Tijs ... al besproken om een ommen helpen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 249. ogenblik kunt ge niemand krijgen, alle n in dienst of besproken, LOVELING,

nd tot iets „bepraten", overhalen; thans || In steede van zich daartoe te laaten be- spreeken, zonden de Staaten van Hollandt aan den Prins om te verzoeken, dat *enz.*, HOOFT, *N. H.* 880. Eindelyk liet hy sig nog van my bespreken, dese yveryge begeerte tot den dag uit te stellen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 316.

9) Iemand of iets in rechte aanspreken; thans verouderd. || So is ... den ghelouer vry ghestaen, oft hy had willen den hooftschuldenaer, oft den borghe bespreken, GOBLERUS, *Spiegh. d. Recht.* 12 *c.* Ende of eenige goederen van onmondige, of gelijcke persoonen, van yemant in Recht beklaeght, of besproocken werden, om eenige schulden, of saecken den voorsz. kinderen aengaende *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 166.

10) Iemand van iets betichten, hem in een kwaad gerucht brengen; thans nog gewestelijk (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 56); de algemeene taal kent nog *onbesproken.* || Hy (waarschuwde) hem ..., zich te hoeden ... voor eenen man zoo besprooken, HOOFT, *N. H.* 824. Wat leedt hy niet, vervolght, gelastert, en besproken! VONDEL 9, 53 (zie ook 4, 351; 9, 279; 10, 109 enz.). Ick wierd van yder een besprooken en belipt, HUYGENS 1, 303 (zie ook 2, 197). De Burgerheeren, ... In goed en bloed gehoont, besproken en beklad, OUDAAN, *Poëzy* 1, 219. Kinderen die ghewonnen worden tusschen besproken personen, dat is van sodane personen, daer van men den Vader ofte den Moeder nae den Rechten met eeren niet mach vertoonen, of die sick nae gesette der Heyliger Kercken inden Echtenstaet niet mochte vergaderen, *Landtr. v. d. Ommel.* III, 66.

— Met eene zaak als voorwerp. || Durft ghy 't vonnis noch bespreecken? VONDEL 9, 304. Nochtans wou God door kracht, van niemand te bespreken, Ons Vaders redderen uyt Pharaos gewelt, v. DORP, *Sticht. Ged.* 237. Zijne braafheid, door niemand besproken of berispt, v. D. PALM, *Gedenkschr.* 121.

— Eene bepaling met *van* of *met* wijst aan waarvan men wordt beticht. || Hy ... besprooken van onchristelijkheidt en nonnemin, HOOFT, *Rampz.* 22. Van 't geene men ... te Tours gebrouwen had, waar mede ook de Graaf van Soissons besproken werdt, was de Koning gewaarschuwt, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 102. (*De*) Koningin, besproken al te gruwelijck Van ongebondenheit, VONDEL 5, 443.

11) In verschillende streken, met name in de Saksische, wordt *bespreken* nog thans gebruikt voor: bezweren, belezen, b. v. een kwaad dier, eene ziekte (zie b. v. GALLÉE, *Geld.-Overijs. dial.* 4; MOLEMA 31).

B) **Wederk.** — Thans verouderd.

1) Met iemand over iets spreken, zich beraden. || Verdraghet mi tot morghen Dat ic mi bespreken mach van desen, *Elckerl.*, vs. 150. Niet laet hij geschien ..., Off hij gaet eerst te raet en besprect hem met Reden, *Trou m. bl.* 255. Ick my met hem wil bespreken Hoe verre men sich aen mijn vyanden sal wreken, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 175. Ga met my, Op datwe ons onderling bespreecken, VONDEL 2, 443. Bespreeckt u onderling, 3, 662. Van d'andere zyde gingen de Heeren Detlof van Alefeld, en Tramp binnen de stad, om zich met de Zweedsche Oversten naader te bespreeken, BRANDT, *De Ruiter* 195.

2) Plaats voor zich bespreken, t. w. bij iemand; afspraak maken dat men bij hem zal worden opgenomen. || Wy bespraken ons ook by een Scherm- en Dans-meester, om, het geen wy in dese oeffening geleert hadden, niet te vergeten, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 142.

Afl. *Onbesproken* (zie ald.); *besprokenheid*, toestand van hem die *besproken*, beticht, wordt („Versmaader zyner *besprookenheit*", HOOFT, *Tac.* 158 (*Ann.* 6, 44: *contemptor suae infamiae*); *besprek*, *bespreking* (zie die woorden); *bespreekbaar*, in eene

critiek kunnende behandeld worden („Naar de geijkte regels ... alles afhandelende wat *bespreekbaar* is", ROOSES, *Schetsenb.* 3, 149); *besprekelijk*, berispelijk, aanleiding gevende tot berisping („In *bespreekelijken* bedrijf moetmen tijdtlijk met verdading in de weer zijn", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 32 (*noot*); vandaar *onbesprekelijk* (zie ald.).

Koppel. *Veelbesproken* (zie boven).

Samenst. afl. *Plaatsbespreking* (zie ald.).

BESPREKING, znw. vr., mv. *besprekingen*. Van *Bespreken* in verschillende beteekenissen.

1) Het bespreken van iets, b.v. in eene vergadering. || Die besprekingen vorderen zeer veel tijd.

2) Critische beschouwing, b.v. van verschenen boekwerken; hd. *besprechung*. || Al die besprekingen (t. w. in *De Gids*) gingen uit van één vast beginsel, QUACK, *Stud.* 244. Met opzet ... verschoof (ik) haar bespreking (t. w. *van de dichtkunst*) naar het laatste deel mijner rede, KUIPER, *Calvin. en Kunst* 28. Dat wij het overzicht zijner werken beginnen met de bespreking zijner zuiver wijsgeerige schriften, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 132.

3) De handeling van iemand iets bij testament te vermaken. || Bespreekingen uit oft oover de handt, die gedaan zyn tot achterdeel der uitgeweekenen, ... zullen voor onbondigh verklaart worden, HOOFT, *N. H.* 413.

4) Voorwaarde; thans verouderd. || Eenige schipper ..., aengenomen hebbende sulcke Goeden te voeren, met besprekijnge sijn Schip toe te rustene na dese Ordonnancie, *Gr. Placaatb.* 4, 1224 *b*.

BESPRENGELEN, bedr. zw. ww. Frequentatief van *Besprengen*. Thans niet meer in gebruik, en verdrongen door *Besprenkelen* (zie ald.). || De strijt-wanten ..., Noch zijnde bespringhelt vanden bloede, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 85 *a*. Als sy (t. w. *zekere kruiden*) met geenen Wijn besprengelt oft begoten en zijn, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 5. De Goddelijcke leden, Besprenghelt met den dauw van sijn hooghwaerdigh bloedt, HEEMSEN, *Poëm.* II. Een weinig wyns, met Draake-bloed besprengelt, BARA, *Herst. Vorst* 23. Deeze vellen (t. w. *van vossen en katten*), die veelal met gantsch geen onaardige vlekjes besprengeld zijn, BERKHEY, *N. H.* 3, 457. Geen gewaad, van wreeden moord besprengeld, BILD. 7, 48. Zoo de regen u besprengelt, WESTERMAN, *Ged.* 1, 129.

BESPRENGEN, bedr. zw. ww. Van *Sprengen* (afleiding van *springen*). Mnl. *besprengen* (VERDAM 1, 1089). Thans verouderd.

1) Besprenkelen, bespatten, met eene vloeistof. || Lof roy koey, diemen voor die sonde verbrande, Met wiens bloet wij sijn al te samen bespringt! A. BIJNS 222. Vermids ghy ... Vergeefs in zijnen (t. w. *Christus*') naem besprenght zijt en ghedoopt, VONDEL 2, 107. Daar zultghe de ... assche van den poeet ... met ... tranen besprengen, 6, 459. Haar Beesten met gewijd Water te besprengen, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 533. De trappelende heugst ... Besprengt met ... schuim ... 't gouden bit, v. MERKEN, *Germ.* 431. Den vloed die kade en wal besprengt, BILD. 9, 41. Omdat ... het waterstof, uit de rotssplete teruggekaatst, den grazigen kruin gedurig besprengt en glad maakt, GEEL 11.

2) Bespatten, bezoedelen. || Men heeft door menschen breyn haer tafels sien besprengen, CATS 2, 283 *b*. Jacobs oorlooghshelden, ... besprenght met breyn en bloed, VONDEL 2, 100. 't Is langh ghenoegh aldus ... zich besprenght In 't Philistijnsche bloed, 2, 101. Ik sag myn Meester gants ontsteld, ... van het hoofd tot de voeten met slik bespringt, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 91.

3) Bestrooien met iets niet vloeibaars. || de Laeckens inde Volkom sullen zijn geste met aerde besprenght, *Keuren op de Leidsch drap.* 51. Hoe besprengt gy onder 't eten recht met heilzaam zout, VOLLENHOVE, *F* De meeste andere Zee- en Riviervisch, ... met zout besprengd en gedroogd gebruikt, 7 *Ver. Ned.* 1, 575.

4) In figuurlijke toepassing. || Ende de den onreynen ... besprengen, *Num.* 19, nederslachtig hert, ... Besprenckt met Chri dat wil ick Gode biên, CATS 2, 525 *b*. Wa slaep onze oogh-schelen met eul-zaet bespreng DE BRUNE, *Bank.* 2, 347.

— Inzonderheid in het hier volgende gevi woort zy alle tijt in aengenaembeyt, met sprenght, op dat gy mooght weten hoe yegelick moet antwoorden, *Colos.* 4, 6. Vr halen, die hem niemand kon navertellen loren ... dat attisch zout, waarmede ... zi dragt dezelve besprengde, LOOSJES, *Buism.* Het besprengen zijner redenen met zout, v. *Red.* 1, 41. Toen na hen Hortensius de Romeinsche welsprekendheid door zijne bloe aangenaamde; toen Cézar haar met Attisch sprengde, v. D. PALM, *Red.* 2, 4.

— Eene enkele maal elliptisch voor: maken. || Als de schriftuere verhaelt, dat des Heeren op hemluyden ghevallen is, verstaen ... dat sy door Godes wille bespr dat sy David niet en souden gewaer werden, STEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 82.

5) Iets met eene geringe hoeveelheid vloeistof vermengen. || Als dit Water met sprengt is, ... soo ist ... seer goet ... gheenen die ghescheurt is, PH. HERMANNI *lierb.* 33.

6) Bij overdracht: met eene kleine hoeve iets voorzien, t. w. van iets onstoffelijks. || 'er uw hert meê (t. w. *met zekere gen* maar geeft het 'er zijn zat niet van, D *Jok en E.* 306. Ik (moet) 'er wat van gelijk my de memori besprengt is, met he ergens heb gelezen, DE BRUNE, *Wetst.* 1,

7) Het begrip *overstrooien* wordt bij ve ook toegepast op het begiftigen met eigensch lichaam of geest. || Natuir besprengd' u Met eerwaerdige zeden, HOOFT, *Ged.* 1, 7 tuire ... Besprengend' overal de welgemaec Met goddelijcker glans, 2, 156.

Aanm. Eene enkele maal vindt men *besp* plaats van *besprengd*, doordat *besprengen* ook *bespringen* krijgt. || De lijnen kleederen, het heylighdom gheleydt was, waren als doe met versch bloedt besponghen, BISSCHOP *Suyverh.* 1, 19.

Afl. *Besprengelen* (zie ald.); *besprengi* Middelaer des Nieuwen Testaments Jesum, bloet der *besprenginge*", *Hebr.* 12, 24; zie CONSCIENCE 2, 12 *a*); ook in den zin van *ging* („Sanickel water salmen met *bespring* Wijns distileeren", PH. HERMANNI, *Distilli besprengsel* (HUYGENS 2, 171).

Samenst. *Besprengbekken* („Hy maec alle de gereetschap des altaers, de potten, de *besprenghbeckens*" *enz.*, *Exod.* 38, 3; zie op *Exod.* 27, 3: „om het bloet des brand-o in te ontfangen, ende daer mede te bespreng

BESPRENKELEN, bedr. zw. w *Sprenkel*, spat, vlek, of van het hiervan *Sprenkelen*. Mnl. *besprinkelen* (VERDAM 1 bij KIL. gelijkgesteld met *besprenghen*.

ten, bevlekken; thans verouderd. || Dat besprinckelde met bloedt, DE HARDUYN, *Ist.* 40. Sijne vyanden, met welcker bloet n besprenckelt waren, *Jes.* 68, *Kantt.* 3. mmen, ... Besprenckelt van veel bloeds, 383 (zie ook 3, 790). De geheele Zale bloede der verslagene gantsch besprenckelt, *Ovid. Hersch.* 143. Plaats noch besprenkelt Mirons dierbaar bloet, BOGAERT, *Ged.* 549. zijn mè' slijk besprinkeld, CORNELISSEN,

n. De vorm *besprenckert* in V. LENNEP's VONDEL (2, 487) is waarschijnlijk eene thans oudere uitgaven, b. v. die van 1652, *rengkelt.*

uurlijke toepassing. || De schandtvlekken huis van Borgonje besprenkelt werd, *H.* 742.

pelen, een weinig bevochtigen. || Men zijn voorhoofd met eau de cologne. — ruppels (*regen*) ..., Die 't oog besprenk- angen, TER HAAR, *St.-P. Rots* 58. Hilda telde toen de hut ... met gewijd water, CHM., *Gesch. v. d. J.* 23.

uurlijke toepassing. || 's Avonds te mijmren eu hemel, besprenkeld met goud, BOGAERS

eer zeldzame bijvorm is *bespronkelen.* || est my nu ghetrou, Bespronckelt my met lou, BREDERO, *Liedb.* 2, 96.

prenkeling („Ter *besprenkeling* des dor- ijks", KNEPPELH. 6, 42; „het koper, vlakte door *besprenkeling* ... met water is gebracht", KUYPER, *Technol.* 1, 36).

IETELEN, bedr. zw. ww. Van *Spriekil.* vertaald met *spargere*, *dispergere.* n voorkomende in den zin van: met licht , bestralen. || Wanneer d'opstaende sonne *beeld*) gheraeckte te besprietelen, DE *Godd. Wensch.* II. Oft schoon Sonn' oft etelt hun ghesicht, 7.

INGEN, bedr. st. ww. Mnl. *besprin-* m 1, 1090).

oor springen bereiken. || Rijnsaterwonde, van daar met een stok over de ondiepte besprinngen mogt, V. LEEUWEN, *Beschr.* 0.

nlijk: (niet) zoover kunnen komen, het r brengen. || Die menschen en kunnen springen om hunnen zoon alzoo te doen *id-Nederland*).

springen iets meester worden. || Dat een bespringht Bekruypt een ander daer, 447.

naulijke dieren: dekken. || Sijnen stier ende en mist niet: sijne koe kalft, ende ht niet, *Job* 21, 10. De Paarden weet ngen ook zeer kortstondig, BERKHEY, 172. Terwijl de vrije stieren ... de onbe- s besprinngen, BILD. 4, 266. De ooijen besprongen dan op $1^1/_2$ jarigen ouderdom, *Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1849,

tte taal ook met betrekking tot menschen. || geern gelegen in de kraem, Daerom liet een ander besprinngen, VISSCHER, *Brabb.* 28. oeds iemand aanvallen. || In een verlaten Daer werd' ick van veel cleyn ghespuys HOUWAERT, *Gener. Loop* 84. De fortune olpen aen den eenen int bespringhen, en ren om t'ontraken, V. SCRIECK, *Oorspr.* 161. Hun, die dol, als stieren, ons besprongen, VOLLENHOVE, *Poëzy* 115. Een kat, die 't geschiktste oogenblik verbeidt, dat zij een muis onverhoeds besprinngen zal, *K. Zev.* 3, 299.

5) Inzonderheid: met oorlogsgeweld overvallen, aantasten; thans verouderd. || November den vierden dach Wert ghy (t. w. *de stad Antwerpen*) besprongen, V. LUMMEL, *N. Geuzenlied-boek* 216. Tot by Muyderberch ghetooghen, ende aldaer van een laegbe Naerders besprnghen zijnde, HOOFT, *Ged.* 2, 208. Oorlogh voerende, by gemein goeddunken, teeghens allen die hen quaamen te besprinngen, HOOFT, *N. H.* 749. Al quam der Guesen heyr my (t. w. *de stad 's-Hertogenbosch*) nu, end dan bespringhen, HOFFERUS 374. Wy (wierden) ... van ses of seven soldaten besprongen, die ons geboden onse degens af te leggen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 181. De krygers zullen u besprinngen Als wolven, POOT 1, 415. Het werd al te gelijk aangerand, besprongen, overrompeld, DAVID, *Hist.* 1, 176.

6) In toepassing op de aanvallen van den laster; thans onbekend. || Quade tongen Eu hebben mijnen naem voor desen noit besprongen, CATS 2, 86 *a.* Noch wortse menigmael ... van den achter-klap ... besprongen, 2, 221 *b.* Men heeft my met de tongh besprongen en bestreden, HUYGENS 1, 383.

7) In toepassing op de aanvallen van alles wat den welstand van geest of lichaam bedreigt; thans nog enkele malen bij dichters. || Ach wat becommeringen Comen mijn siel besprinngen! HOOFT, *Ged.* 2, 170 (zie ook VONDEL 2, 534). Als de zon aen 't rijzen door Haer hitte 't vee op 't velt met grooten dorst bespringe, VONDEL 8, 244. Zo dikwijls, als d'oneerlijke begeerten hem besprongen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 25. Als ick ben besprongen van de doot, V. ZEVECOTE 64. Des nagts quam haer een bittere koude, en over dagh het onverdragelijck branden van de Son besprinngen, SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 1, 30. Van duizend tochten in een oogenblik besprongen, BILD. 6, 396. De angst, waarvan 'k my voel besprinngen, DA COSTA 1, 239.

8) In verschillende gevallen met persoonsverbeelding van het voorwerp. || Schoon in deeze yzere een de Dichtkonst wordt besprongen, En ... als een dwaaze maacht gehoont, SCHERMER 247. De voortreffelijkste historie der besprongene en verdedigde vrijheid, STIJL, *Opk.* 1. 't Vaderland, door nieuwen krijg besprongen, STARING 4, 53.

9) Iemand lastig vallen, hem aanklampen, t. w. als bedelaar, als vleier; zeldzaam. || Hy bespringt op alle manieren die gene wiens gunst hem 't meeste voordeel kan toebrengen, V. EFFEN, *Spect.* 3, 22.

Afl. *Bespringer*, *bespringing* (zie die woorden); *bespring*, aanval; thans verouderd („De Gallen ... zijn ghevallen ten *bespringhe* vander stadt, sonder aen te sien eenich perijckel," V. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 64); *besprong*, in denzelfden zin („De Veldgen ... deden anderen aenval, ende *bespronck*", V. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 154).

Samenst. *Bespringvlaag*, bij VONDEL 2, 542, ter aanduiding van een vijandelijken aanval, vergeleken bij eene stormvlaag.

BESPRINGER, znw. m., mv. *bespringers.* Aanvaller; thans alleen nog als term in historische verhalen. || Indien myn arm het geweld van een onbekende bespringer niet gestuit had, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 231. Zou hy over zo een belachelyke bespringer (t. w. *in een redetwist*) niet ... zegepraalen? V. EFFEN, *Spect.* 5, 192. De bespringers hadden intusschen ... twee ladders tegen de borstwering aangezet, V. LENNEP, *Rom.* 12, 363. Ik ... wierp door een plotselingen ruk met de armen mijne naaste bespringers omver, SCHIMMEL 1, 177 *b.*

BESPRINGING, znw. vr., mv. *bespringingen*.

1) Dekking, van een dier. || Eenige huislieden ... geven, voor de bespringing, aan de Koe brandewijn of genever met stroop in, BERKHEY, *N. H.* 7, 10.

2) Aanval, hetzij in meer of minder eigenlijken zin. || Daar men met plompe bespringingen elkander op 't lyf valt, en schynt om ver te willen smyten, V. EFFEN, *Spect.* 5, 138. Bespringing des Vyands op de Dorpen op de grensen van de Generaliteyt geleegen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 70 *a*.

BESPROEIEN — in ouder tijd ook wel BESPROEDEN —, bedr. zw. ww. De gewone vorm, waarnaast de thans verouderde vorm *Bespoeien* (zie ald.).

1) Bevochtigen, besprenkelen, begieten met water; soms met een water als onderwerp. || Dat hy (t. w. *de Amstel*) den Amsteldam besproedt, HEEMSEN, *Poëm.* 55. Met kunst gevlochten Haegh, besproeyt van Vyverstroom, VONDEL 2, 531. Gelyk de morgendau de bladers ... besproeit, HOOGVLIET, *Abr.* 7. De tuin ..., wordende door bornwater, dat'er doorloopt, op veele plaetsen besproeit, DE BRUYN, *Reizen* 2, 120 *a*. Men moet nooit de gewassen over dag in de zonneschijn besproeijen, maar 's avonds na, of 's morgens voor zonnen opgang, CHOMEL 169 *a*. De schoonste rozenknop, ... Met droppels van een dauw besproeid, Die *enz.*, BEETS, *Korenbl.* 147. Het smisvuur besproeien, VUYLSTEKE, *Smid* 23.

— Ook als term bij metselaars: „water werpen op eenen ouden muur, waarvan men de bepleistering heeft afgehakt om eene nieuwe bepleistering te maken" (V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 24).

2) In toepassing op het bevochtigen met andere vloeistoffen. || Stoutheyd en wilt gheen palmen lezen ... als in 't veld, dat heel met zweet en bloed besproeyt is, DE BRUNE, *Bank.* 1, 260. Dat ... de Capiteynen ... somwylen de Scheepen met Azyn doen besproeyen ..., en diergelijcke andere remedien jegens quaade lucht by tydts ... in het werck stellen, *Gr. Placaatb.* 5, 291 *b* (a°. 1703). Dezelve (t. w. *de landen*) met gier of verdunde mest te besproeijen, BERKHEY, *N. H.* 9, 174.

— In toepassing op het drinken van wijn aan tafel. || Wij zullen dien haas besproeien met wat bourgogne. — Laat somtijds ... Iäcchus eedle teelt uw' ruimen disch besproeien, BILD. 6, 431.

3) In toepassing op de bevruchting van het ei, bij sommige dieren. || Hoe zy (t. w. *de visschen*) ... uit eiertjes, die men kuit noemt, voortkomen, na dat ze door de hom besproeid zyn, BERKHEY, *N. H.* 3, 15.

4) In toepassing op het „overgieten" met licht; bij dichters. || Als 't avondrood de kim besproeit, TER HAAR, *Ged.* 2, 61.

5) In toepassing op het toedienen van slagen; thans geheel verouderd. || Neempt den boer zijn peerden en coeyen, Zeght hy daer teghen, wilt hem met slaghen besproeyen, V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 256.

6) In toepassing op het doen ondervinden van genot, genade enz.; thans geheel verouderd. || Als ghy zoo verre zijd mids dijn diligentie Dat u de influentie van dees rein const besproeid, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 51. Warick dalder minste van haren knapen, Ende zu my wilde met trooste besproeien, 201. Den uppersten Heere ... Wille u met zijnder gratien besproeien, 237.

Afl. *Besproeier*, naam van een ijzeren toestel om water te werpen op het smisvuur (VUYLSTEKE, *Smid* 23); *besproeiing* („Het begieren der landen of *besproeijing* van dezelven met verdunde mest", BERKHEY, *N. H.* 9, 179); *besproeisel*, iets waardoor iets wordt besproeid, bevochtigd („D'ontroerde gal een's Zeekats, ... Of *sproeisel* ... dat van een' Nachtuil quam", *Poëzy* 1, 47).

BESPUITEN, bedr. st. ww. Tegen ten. || Bij dien brand werden de belendend aanhoudend bespoten, en daardoor gered.

BESPUWEN — daarnaast BESPUG in het dagelijksch leven gewoon (en nog vormen, uit die beide ontstaan) —, be st. ww. Van *Spuwen* (zie ald. voor he tusschen de verschillende vormen).

1) Eigenlijk. Tegen iemand of iets spuw man ..., die alle avont droncken en sat, ... (t. w. van *zich bespuwen*) en beslijckt v quame, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 121. Hij bespuwen (*zich door overgeven beuild Nederland*).

— Inzonderheid om iemand te smaden. || schijn hebben zy vileinelick bespauwen, DE C *Const v. Rhetor.* 120 (zie ook 165). Yem spuygen is altijt een teecken geweest van g achtinge, *Job* 30, *Kantt.* 18. Ende sy s bespotten, ende hem geesselen, ende hem b ende hem dooden, *Marc.* 10, 34. Hy sal lick gehandelt worden, ende bespogen wor 18, 32. Tot dat hij eindelijk te midden van zoogoed als naakt, bespot en bespogen, ... opgehangen werd, DAVID, *Hist.* 4, 209.

2) Oneigenlijk. Laster, smaad tegen iets „spuwen", „braken". || Wat es die werelt dan een venynich bespouwen, Elcken be *Trou m. bl.* 196. Dat zy hem met den naam bespooghen; des kreund' hy zich niet *enz.*, HOOFT, *N. H.* 734. Bespouwen sy met achterklap, ick wacht's, HUYGEN d'Aaloutheit zelve ... Bespuuwt den grafze eerbre Keizerin (t. w. *Messalina*), ROTGA 83. Ik zal ... die tong ... doen verstomm lafhartig een ... tegenstander bespuwt, n meer in staat is zich te verdedigen, V. LIMB. BR *Akbar* 200.

> Lastertong! gij hebt gelogen,
> Toen ge mijnen Middelaar
> Met uw zwadder hebt bespogen.
> V. ALPHEN

— Ook wederk.: *zich bespuwen*, zich z den, berispen. || Dies ic mi selven wel mach *Elckerl.*, vs. 427.

Afl. Van een bijvorm van *bespuwen* *bespoging* („Mijn geesselinghe, mijn *be* mijn cruycinghe", PAULI, *Beclag.* 541).

BESSEL. Zie BESTEL (I).

BESSEM. Zie BEZEM.

BESSUW — ook BEZUW —, znw., komt als naam van eene maat voor dr wellicht ontleend aan fr. *boisseau*. || E carstannien is omtrent 140 ℔. Ook word castanien wel gesteld op 120 ℔, *Amst.* Jan. 1777.

BEST (I) — daarnaast BES —, znw. *bestje*, vaak *besje* gespeld. Eene verkorte u voor *Bestemoeder* (zie ald.), zeker aanv het verkl. *bestje* (verg. *grootje* voor *grootm* dat in uitspraak niet verschilt van *besje*, beide vormen werden afgeleid de vormen *be*

1) Eigenlijk. Grootmoeder. Thans nog i dialecten; voor Marken b. v. wordt *bessie* vermeld (*Taal- en Letterb.* 2, 64). || L dat hy sijn vaer gelijckt van handen, Sijn voorhooft, sijn Moer van tanden, V. BEAU Dees had het (t. w. *vernomen*) van sijn

este-vaertje, En die weer van syn Noom, N, *Ock.* 50.

ks Bruyts Moer, en veel gelocks Bruyts Vaer, datje ien aer jaer Besje moet wesen, in jy [Beste-vaer.
W. D. HOOFT, *Styve Piet* 16.

itbreiding. Oude, afgeleefde vrouw. Thans a. || Een best, een oud verschoven wijf, , 706. Oude besten en gryze koppen, e ook 5, 286; 5, 625 enz.). Oude besjes, auf-tijd zijn, DE BRUNE, *Bank.* 2, 216. h laugh, en werd een bes, SIX V. CHAND. raeuwe en kromme best, POOT 1, 131. Ik t goede besje, of ze niet een deuntje van tyd wist, V. EFFEN, *Spect.* 6, 85. De n Oude arme Besjens of Vrouwtjes, die by n werden gealimenteert, *Handv. v. Amst.* afgeleefde Best, BILD. 1, 379. 't Tandloos , 267. Dat zij dus binnen korten tijd wel knoorrige bes zoude zijn, KIST, *Eikenh.* 2, oude best, STARING 2, 75. Een bes van , 140. Een der bestjes, die op het hofje stond met een zwart duifjeskiepje bij de ETS, *C. O.* 202. Eene stokoude bes van niterlijk en zoo boozen aard, dat *enz.*, , 246.

ekwoordelijk bekend is het *besje van Meurs*, stantsche vrouw, in 1575 in die streek ge- van wie werd gezegd dat zij 26 jaren lang och dronk; door de Roomsch-Catholieken ls het werk van den booze beschouwd (zie 2, 255 en de daar aangehaalde schrijvers, RUIN, *Dusseld.* XXXVII vlgg. en 439 vlgg.; AP noemt haar *virginem quandam, nomine Imanni filiam*, gewoonlijk wordt zij genoemd *Tiegen*). || Zijn Wijf kan ik nergens beter , Als by het leugenagtig Besjen van Meurs, *noenaar* 3, 6.

st. *Besjeshuis* of *oude-besjeshuis* („Myne n den Geregte der Stad Amsterdam hebben et arme Wees-Huys, en *Oude Besjens-Huys* Diaconen der Gereformeerde Kerk hier ter beter subsistentie van de selve Gods-Huysen, rt en vergunt" *enz.*, *Handv. v. Amst.* 291 *b*); *jestijd*, volgens SCHOTEL (*Oud-Holl. Huis-* vroeger een naam voor den tijd der kraam- waarbij de oudere vrouwen druk in de weer

(II), bnw., bijw. en znw. *Best* wordt, daarmede overeenkomende vormen in andere he talen, gebruikt als de overtreffende *Goed*. In het art. GOED (I) zijn reeds zinnen en vaste uitdrukkingen opgenomen et voorkomt; hier volgen nog andere, inzon- lke waarin *best* niet meer als een eigenlijke is op te vatten.

w.

personen. — *a*) Verbonden met qualita- den. || Hij was een der beste officieren van flandsche leger. Eene bloemlezing uit de ijvers. — Myn Moeder ..., die sig ... so en onnosel wist aan te stellen, als of sy de w van de wereld geweest was, HEINSIUS, *nst.* 1, 15. Dat de beste Menschen de aller- te syn, *Leev.* 5, 261. Dat lieden, die niet nnen, de beste rekenaars in het gemeene , *Leev.* 8, 205. Mijn vader is mijn beste ALPHEN 1, 377.

dlout gebruikt, als uit het verband blijkt in lanigheid men *best* is (zie ook Dl. V, kol. ck ... betaelt soo wel aa de beste van de NDERO 1, 27. 't Is ... hoverdigheyt die hem doet gelooven dat hy nu een man is trots de beste, POIRTERS, *Mask.* 215. Ik ben in Spaansch Brabant grootgebracht, en heb er Waalsch en Spaansch geleerd, zoo goed als de beste, BOSB.-TOUSS. 3, 268 *a*. De levenslustige knecht verrichtte ... al het werk eener vrouw en plaste tegen de beste op, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 190.

c) Soms, inzonderheid bij woorden die eene betrekking aanduiden tusschen twee personen, heeft *best* geene andere beteekenis dan *lief*, *waard*. || Mijn lieve beste man is zwaar ziek (*zegt eene vrouw*). Beste vriend, ik moet een dienst van u vragen. — Die beste Vrouw verdient niet, dat ik haar zo kwel! *Leev.* 4, 34.

— Bij het aanspreken wordt soms het znw. weggelaten. || Ik hoop, dat gy wel zyt, myne Beste? *Leev.* 6, 293. „Beste", zeide ... de aanstaande moeder tot haar man, ... „ik moet u met een droevige tijding ontvangen", ESSER, *Twee Sproken* 45.

d) Zeer goed, zeer braaf, zeer eerlijk enz. || Dominé is maar wat driftig; anders is hy een best, een kostelyk Man, *Leev.* 5, 275. Beste braave menschen, maar zo min volmaakt als Hendrik, 7, 32. Hij (was) een beste, eerlijke, trouwe jongen, BEETS, *C. O.* 19.

e) Zeer welvarende van gezondheid. || Verleden jaar was hij telkens ongesteld, maar nu is hij weer best. — Mijnheer! uw dienaar, hoe vaar je? — Dat is niet te best, mijnheer! POKKE, *Verz. W.* 10, 73. 't Ergste is ..., dat zij zelve ook niet te best van gezondheid is, *K. Zev.* 5, 132.

2) Van zaken (zie de verschillende toepassingen van *Goed* in Dl. V, kol. 306 vlgg., en verg. het onderstaande).

a) In 't algemeen. || Och! 't is onghebonden (d. i. *ongetrouwd*) best, jy hebt nu ien vry leven, BREDERO, *Roddr.* 12. Hierom heb ik best eu voorzigtigst geoordeeld, den Brief ... door uwe tusschenkomst te bezorgen, *Leev.* 5, 337. Alle Gezindheden, waar in elk God dient naar zyn best inzien, 6, 90. Was het dan niet maar best, dat ik eindigde? 8, 244. Papa oordeelde best, dat ik hals over hoofd ... naar Hamburg zou vertrekken, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 323.

— *Best!* als ellipische uitdrukking, gelijkstaande met: „wat gij daar zegt, is *best*; is goed", hetzij ter aanduiding dat men aan een verzoek zal voldoen, hetzij om iets toe te geven waarna men eene nieuwe tegenwerping laat volgen. || „Wilt gy dat boek voor mij bezorgen?" „Best, ik zal het dadelijk doen". — „Hij heeft mij zwaar beleedigd". „Best, maar dat is geen reden om het zijn broeder lastig te maken."

— *De eerste de beste* (waarvoor eene enkele maal *de eerste beste*): zie Dl. V, kol. 307. || Dan zal ik, bij de eerste gelegenheid de beste, Kraaijestein den hals breken, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 416. Zij had ... moeten ... naar huis gaan of in den eersten winkel den besten loopen, *K. Zev.* 3, 212. Wij (zien) er niets in ... dan de eenvoudige, de eerste beste uitdrukking eener ziele die God ... lief heeft, BEETS, *Paulus* 60. De eerste de beste beproeving welke zij te zamen te dragen hadden, ESSER, *Twee Sproken* 130.

— *Het beste*: zie onder C).

b) Van stoffen: van eene zeer goede of van de allereerste qualiteit. || Een kop beste super fyne Thee, *Leev.* 8, 267. Wil je niet liever hier? ... 't water is hier niet te best, *K. Zev.* 3, 265.

— Inzonderheid bij namen van handelsartikelen. || Beste Zeeuwsche aardappelen. Beste grauwen (*eene steensoort*). Beste boste (*eene soort van dakpannen*). — Gemeen rood, best rood, ... appelbloesem, walnoot (*soorten van gebakken steenen*), FIFTAR 392.

— *Beste hoofd of beste kafeil*: zie HOOFD en KAFEIL.

c) Van kleederen: die welke men draagt bij de voornaamste gelegenheden, „zondagsche". || Hij heeft zijne beste jas gescheurd. — Maar gij, juffrouw Celesta, gij hebt uwe beste kleederen niet aan! Gij schijnt niet blijde! CONSCIENCE 4, 121 *b*.

d) Van tijdperken: gunstigst. || Hij heeft zijn besten tijd gehad. — Ik ben . . . nog een Vrouw in het best van myn tyd, *Leev.* 1, 71. Schoon in het best van den zomer begon echter reeds de avond te naderen, LOOSJES, *Lijnst.* 4, 156.

B) **Bijw.**

1) *Zóó* dat het woord de beteekenis behoudt van een superlatief; thans altijd *het best*, behalve voor verl. deelw.

a) Als bijw. van wijze in de meest algemeene toepassing. || Hij schrijft het best. De best gekozen uitdrukkingen. De best voorziene beurs. — Die de pap selfs eeten moet, kookt en koeld se best, DE LA COURT, *Welv.* 36. De best verëenigde Familien, *Leev.* 8, 174. Dan smaakt het eten best; dan kan ik vrolijk springen, V. ALPHEN 1, 432.

b) Het gemakkelijkst, op de geschiktste wijze. || Sy brullen langs hoe meer. waer of ick best verschuyl? VONDEL 2, 371. Daar een yder sig selven soekt vind men sig best en gaat niemand verlooren, DE LA COURT, *Welv.* 36. Hoese my best in de ongenade van den Marquies . . . helpen souden, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 122. Het best kan men zich een blijvend conservatief regeeringsstelsel denken in landen als Engeland, waar *enz.*, BUYS, *Stud.* 1, 321.

c) Ter aanduiding dat men op de geschiktste wijze handelt door te doen wat het zinsverband te kennen geeft; in Noord-Nederland thans verouderd. || Best gun ick Holland vrede, VONDEL 2, 556. Waar stelt men dan, die Koning-moorders best? OUDAAN, *Toneelp.* 292. Zo veel werks . . ., dat gy niet weeten zult, waar mede gy best zult beginnen, *Leev.* 4, 245. Hij zou dus best een druppeltje nemen, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 199.

— Eene enkele maal heeft *best* dan de beteekenis van *beter*. || Sie of ge mij niet best uw beul dan vader noemt, *Mensch-wordingh*, in *Tijdschr.* 11, 98.

d) Als bijw. van graad: het meest. || Dat . . . uwe Mama uit alle Vrouwen het best geschikt zy, om hem te verbeteren, *Leev.* 1, 49.

2) *Zóó* dat het woord niet meer eene eigenlijke superlative beteekenis heeft. Zeer wel, zeer goed. || Ik zag best wat hij bedoelde. — Hij kan 't best missen en je zoudt hem nog affronteeren toe, *K. Zev.* 1, 217. 't Is best mogelijk, dat zij in dat huis alleen als „goede kennis" gelogeerd heeft, 4, 187. De man in zijn drift wist niet best wat hij deê, *Schoolm.* 45. De man zei, ze (t. w. *zekere aardappelen*) konden best twee jaar duren, want *enz.*, MULTATULI 8, 14.

C) **Znw.** — *Best* wordt zelfstandig gebruikt, maar is niet altijd in dezelfde mate als een znw. te beschouwen.

1) *Het beste*, datgene van eene zekere soort, wat boven alles wat verder daartoe behoort, te verkiezen is. || Wat hier nog van die bibliotheek over is, beteekent niet veel: het beste is verkocht. Het beste (van alles wat men in dit geval kan doen) is het huis te verkoopen. — Het beste wat de wereld geeft, huisselijk geluk, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 269. Men moest het beste hopen, en dat de lessen der ondervinding . . niet geheel voor hem zouden verloren zijn, *K. Zev.* 5, 92.

— Met betrekking tot iemands gezondheid. || Ik wensch u het beste (*ook elliptisch*: het beste!) met uwe verkoudheid.

— *Ten beste*, bij ww. die eene handeling of werking in zekere richting aanduiden. || De langdurigheit en ongestadigheit des wisselbaren tijts kee zaecken ten beste, VONDEL 5, 379. Het ijsselijcke saecke om sien was, hoe wel 't besten geluckte, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, ten besten te raaden en te troosten, *Leev.* 1, zult zeker al het onvolkomene van myn gunstig ten beste schikken, 3, 324.

— *Ten beste* komt ook voor als adverbi ling van graad: in de hoogste mate, in den graad. || Morpheus conterfeit tvolex fisionomie sprake, kleeders, alst ten besten slaept (d. i. *in vasten slaap ligt*), DE CASTELEIN, *Bal.*

2) *Iemands best* of *iemands beste*.

a) De gunstigste toestand waarin iemand verkeeren. || Als de zon is in het westen, Da luiaards op hun beste (*spreekwijze*).

— *Op zijn best* (vroeger ook *beste*) (*ge* als adverbiale uitdrukking: in het gunstig (verg. Dl. V, kol. 310). || Op sin beste wa die vrouwe *enz.*, *uit een stuk van* 1535, bij *Wederd. te Maastr.* 147. Dan is het, op noch, Een emmer in de zee gegoten, OUDAA 1, 78. Deeze zyn op zyn best maar Bastertje v. EFFEN, *Spect.* 12, 122. Omdat hij zich ve dat 't op zijn best waterpokjes waren, *K. Ze* Op zijn best brengen wij halfwerk tot stand BEETS, *Onze Buurt* 226.

— In Zuid-Nederland wordt *op zijn best* (ook gebruikt voor: op zijn zondagsch. || Mel op haar best; zij droeg eenen ring aan elke harer rechter hand, R. LOVELING, *Nov.* 21.

— *Naar mijn best*, in Zuid-Nederland, beste weten. || Hij woont, naar mijn best hoek van die straat, DE BO 114.

b) De grootste inspanning waartoe iemand is, t. w. in:

— *Zijn best* (of *beste*) (ook *zijn uite* of *al zijn best*) *doen*, hetzij gevolgd d onbep. wijs met *om te* of door de bepali *hiertoe*, *daartoe*, hetzij absoluut. || De jo flink zijn best (t. w. *om te leeren*). Die zeer zijn best (t. w. *om den kost te verdie* Van ghelycken dede hy syn uyterste beste, HO *Orat. d. Amb. v. Aertsh. Matth.* 45. Middel . . . haer beste doen om eenen midel wech t v. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 359 *b* (*kantl.*) O de Medina die dede zijn beste om een goe maeken, DE POTTRE, *Dagb.* 48. So dat de . . . zijn beste doet om Godt des menschen saamheyt te onderwerpen, COORNHERT 1, 29 sy haer beste dede, VONDEL 3, 405. Die noch dagelicks daer toe haer niewe best (d *lijks opnieuw*), HUYGENS 1, 342. Juffrou deed haar uiterste best om hem met aardige te vervrolijken, KIST, *Eikenh.* 2, 118. Gi uw' preekstoel, . . . en ik op het Amsterda neel mijn best, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 296. dat ik altijd vol toegevendheid ben voor lieden, die hun best doen, BERGMANN, *Sta*

— *Zijn best* (of *beste*), als adverbiale uit alle macht, zoo goed men maar kan. || D hij nu sijn best om Minos hant t'ontgaen, *Ged.* 2, 126. Vliet henen, vliedt u best, (zie ook 2, 79). Dan stieren in den ploeg nen, en uw beste Hen hijgende door velt heengejaeght, VONDEL 8, 192 (zie ook 8, 336 enz.). 'k Heb er ook mijn best genot *volop*), V. ZEGGELEN 8, 89.

— Gewoner is *al zijn best*. || 'Tis tijt d mijn best stel op der loop, COSTER 520. best by jou vrouw, BREDERO 1, 279. Hy zijn best den steilen top des hoogen be

, 304 (zie ook 2, 151: *al haer best*; 8, *o best* enz.). Loop al je best, vlieg na de , ASSELIJN, *Echtsch.* 43. Ze gooijden al'er steenen naer ons gat, LANGENDIJK 2, 81. al zijn best naar buiten in 't veld, FOKKE, 136. Hij maakte schoenen al zijn best; Hij t en vroeg, STARING 2, 13.
le malen vindt men uitdrukkingen met een || Ze gingen . . , van dat oogenblik af aan, st aan het vliegen vangen, FOKKE, *Verz. W.* Verwijl . . . stotterde (hij) bij zijn best, y . . . Ziet . . . Zijn Appelgraauw uit al zijn loopen, BILD. 1, 342.
nds best (of *beste*) krijgt ook de beteeiemands belang, datgene wat goed voor t woord heeft dan zijne beteekenis als supermeer. || Gy en sult haren vrede, ende niet soecken, *Deut.* 23, 6. Doen ick . . . ereech Dat dit haer best sou sijn, bestont n lesten, HOOFT, *Ged.* 2, 201. Zy zagh s jonglings beste, VONDEL 10, 291. Waand dien weg . . . Het best des Konings, en de 't land te baanen? ASSELIJN, *Eym. en H.* ffren voor elkanders best, BILD. 8, 151.
gemeene beste: zie GEMEENEBEST.
iemands beste zijn, voorheen: tot zijn dienst vostre commandement, T' uwen beste, *Perr. Mign.* 10 *b.* — Neve, ghebrect u yet? en besten, *Eckerl.*, vs. 334 (zie ook 286).
geschiedt tot (of *voor*) *iemands best*: in g, tot zijn welzijn. || Ick sal, hen ten ncken des verbonts der voorouderen, *Levit.* Godt wil ons gewisselijk verhooren, indien onsen wille, immers t'onsen besten, CATS dien, t'uwen besten, vaert wel, een goet T, *Ged.* 2, 278. Hoe . . . datgene, wat ons erdriet berokkent, bij de uitkomst blijkt t geweest te zijn, *K. Zev.* 5, 319. De tijd n nu gekomen, om deze denkbeelden ten beste bij de burgerij ingang te verschaffen, , *Herinn.* 1, 97. Dat alles wat er geschiedde best was, *K. Zev.* 2, 287. Hou je maar , je moet maar rekenen als dat het voor best is, WERUM. BUNING, *Mar.-Schets.* 30.
iemand ten beste (of *in 't beste*) *spreken*, ing spreken, hem voorspreken, verdedigen. || sken Spreeckt wat voor m'in 't best. *I.* Al oen can, OGIER, *Seven Hoofts.* 35. De erd) geweldelyk aangevallen, en die ten , in 't heetst van den oploop, doodgeslaen., *Vad. Hist.* 4, 6. Zonder dat men ge-, dat een bermhartig mensch een woord arme zielen ten besten spreeckt, *Blank.* Die wonderschoone jongvrouw sprak ten mij, RODENBACH, *Gudrun* 70. Een woorbeste spreken (*of* doen) voor iemand, *Zuid-Nederland.*
(ook wel *iemand*: zie boven) *is tot est*: is voor hem beschikbaar, is tot zijn ns nog in Zuid-Nederland. || Treedt in de . . . ! Den ingangh is gegunt, de wandelingh , HUYGENS 1, 368. Geen nat en was ten r haer pijn, HOOFT, *Ged.* 1, 69. Dat'er, an dit Landtschap, nu niet ten beste was, n, ongelyk maagherder, HOOFT, *N. H.* 504. lijcke kroon den klimmers is ten besten, , 148. K'ben tot uwen besten by daeg en V. SANTEN, *Snapp. Siitgen* 24. Als onze s zyn, dan is'er in jouwlui meê niet veul V. EFFEN, *Spect.* 4, 2. Van avond zal og wezen; hoor, ze schieten nog, er is ten beste, LOVELING, *Idon.* 21.

— *Ten beste hebben*, in tweeërlei opvatting.

1°. Iets tot zijne eigen beschikking hebben; thans verouderd. || De schoonste Cortisanen van Romen tot haren besten hebben, MARNIX, *Byenc.* 2, 19 (bl. 164 *b*; zie ook 236 *b*). Die buytens lants niet heeft ten besten *enz.* (d. i. *die in den vreemde geen geld bij zich heeft*), CATS 1, 555 *c*.

2°. Voor iemand anders beschikbaar hebben; in Noord-Nederland bepaaldelijk iets, dat opoffering kost. || Hoe vele zorgen . . . heeft zij niet gaarne ten beste, om elk leed van haren lieveling af te weren, V. D. PALM, *Red.* 1, 128. „Wat hebt gij ten beste?" lachte hij. — „Niet veel", zei de juffrouw, . . . „maar de sterke dranken zijn in mijn bereik", LOVELING, *Sophie* 76.

— *Ten beste geven*, in tweeërlei opvatting.

1°. Iets geven tot iemands nut, gerief, genoegen, stichting; in de jongere taal niet zelden ironisch, althans in Noord-Nederland. || Toen de violist was teruggeroepen, gaf hij nog een solo ten beste. — Indien wij ons goed, aan ieder, die het ons afvorderde, ten beste gaven, V. HEMERT, *Lekt.* 6, 105. Hij toonde zich . . . steeds even hulpvaardig en gaf hun gaarne zijn tijd en zijne kennis ten beste, VREGENS, *Hist. Stud.* 2, 271. Zoo gul . . . werd alles ten beste gegeven . . ., dat wij het ons dan ook maar . . . lieten welgevallen, KNEPPELH. 10, 77. Ik gaf den heeren een paar kamers van het onbewoond huis ten beste, BOSB.-TOUSS. 2, 363 *a*. Mr. Gratama, die . . . ten slotte eene lyrische ontboezeming ten beste geeft over de meerderheid van den landbouw *enz.*, BUYS, *Stud.* 1, 480.

2°. Iets (aan een vijand) overgeven, prijsgeven; thans verouderd. || Soo flucx de rechters . . . Hem gaven 's krijghsvolcx grim, en hevigheyd ten besten, VONDEL 2, 481. Zoo gaf men . . . het eerstgeworpen lam En d'ackervrucht ten besten aen de vlam, 4, 565. (*Zij*) geven 't velt den vyanden ten beste, 8, 616. De Inwoonderen . . . namen de vlucht nae het geberchte, haer Vlecke . . . ende Borstweeringe ten besten gevende, *Begin e. Voortg.* 11, 5 *a*.

— Vandaar: iets betalen. || Mijn wijf die gaf noch al 't gelach ten besten, NOOZEMAN, *Lichte Klaartje* 13. Ik kan meer duizenden ten beste geven dan hij franks, BERGMANN, *Staas* 117.

— *Ten beste houden, duiden, nemen*, in tweeërlei opvatting, evenals *ten goede houden* (Dl. V, kol. 328). Thans verouderd.

1°. Iemand iets in diens voordeel aanrekenen, het beoordeelen in een voor hem gunstigen zin. || Dan wil ick gebeden hebben den teeren Leser . . ., datse dit willen goedelijck duyden en my ten besten houden, VISSCHER, *Sinnep* 30 *a*.

> Ick wilde wel broeder dat de woorden die ick huyden
> Teghen u spreken sal, ghy my ten besten duyden,
> Gelijck een broeder hoort te doen zijn susters reen.
> HOOFT, *Ged.* 2, 278.

2°. In zwakkere opvatting: iemand iets niet kwalijk nemen. || Neemt my sulcks ten besten, waerde vrient, CATS 2, 88 *b*. Houtet me ten besten Joffrou, hou ickje wat lang mitte praet, HOOFT, *Ged.* 2, 334. Hoe rasch ontaart zy (t. w. *de gevoeligheid*) tot zwakheid; en, neem het my ten besten, wat is een Mensch, die tot zwakheid wordt opgelost? *Leev.* 5, 256. Ik hoop maar, dat zoowel Walraven als Suse, wanneer zij het vernemen, mij het ten beste zullen houden, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 333.

— **Aanm.** Bij BILD. (*Luchtr.* 17) komt voor *iemand ten beste houden*, hem voor den gek houden; dit is een germanisme (hd. *zum besten haben*).

Afl. *Best* (I), *bestig* (zie die woorden); *besterd*, hier en daar in de volkstaal, b. v. in Noord-Holland, voor datgene wat best in zijne soort is („Je kunt die dop-

erwten gerust koopen, 't zijn *besters*": verg. GOEIERD); *bestheid* („Daaruit de vettigheid en *bestheid* van het vleesch te beoordeelen", BERKHEY, *N. H.* 6, 93).

Koppel. Met *best* als bnw. *Bestekamer*, *-maat*, *-moeder* (*moer*), *-vader* (*vaar*); *bestgoed*, *-vat* (zie die woorden); *bestemensch*, in West-Vlaanderen hier en daar voor: iemand die „op zijn beste", op zijn zondagsch gekleed is (*Loguela* 8, 1).

— Met *best* als bijw. zijn een aantal verbindingen in gebruik en worden er dagelijks gevormd; het tweede lid is dan meest een verl deelw. Zoo b.v. *bestgegaaid*, *-gegoed* (b.v. v. EFFEN, *Spect.* 6, 28 en 12, 108), *-geschreven*, *-gevormd*, *-bewerktuigd*, *-bezind*, *-voorzien* en derg. (zie bij het tweede lid). Eene enkele maal heeft men achter dergelijke woorden ten onrechte nog weer den uitgang van den superlatief gevoegd, b. v. *bestgevormdst* (v. EFFEN, *Spect.* 8, 90). Met een tegenw. deelw. is gevormd *bestwillend* (BILD., *Br.* 2, 88). Alle dergelijke woorden zijn te beschouwen als superlatieven van koppelingen met *goed*.

— Zoowel bnw. als bijw. kunnen zijn *allerbest*, *opperbest* (zie die woorden); nog eenige andere met *best* als tweede lid vindt men opgegeven Dl. V, kol. 325.

Samenst. *Bestwil* (in de uitdrukking *om bestwil*), *paaschbest* (zie die woorden). — In Zuid-Nederland wordt *nabest* gebruikt voor *op een na de beste* („Er is een tweede prijs voor den *nabesten* schrijver").

BESTAAN (I), znw. onz., het mv. niet in gebruik; verkl. *bestaantje*, mv. *-jes*. De onbep. wijs *Bestaan*, als znw. gebezigd.

A) *Bestaan* (II) in de bet. I).

1) De daad van iets te ondernemen, te beproeven, te gaan doen; in dien zin thans verouderd. || Al wat ghy te handen trect met cloecken bestane Is een vruecht mijnen oogen, v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 26 *a*. Als ick 't overlegh soo lach ick om 't bestaen (t. w. *dat men beproeft de zee te bevaren*), VONDEL 2, 171. 't Waer een sott bestaen het quaed met quaed te wreken, HUYGENS 1, 388. Tot welk bestaen (t. w. *het schrijven eener biographie*) ik gedreven was ten deele door den plicht, dien ik den overledenen schuldigh was, v. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Antonides* 1.

2) De draad van iets hachelijks te ondernemen, waagstuk; thans nog wel in gebruik, maar niet in de taal van het dagelijksch leven. || Ic zegge dat in dit peert ... De Griecken besloten zijn met stouten bestane, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 25 *a*. T'volck es oock veel verloopen, ... Door v hertneckich moordadich bestaen, HOUWAERT, *Milenus Clachte* 27. 't Braef bestaen van ... Den allerstoutsten stedewinner (*Frederik Hendrik*), VONDEL 3, 14. Gantsch Christenryk ... tragt u af te manen Van uw verwoed bestaen, DE DECKER 2, 278. Gij wraakt zulks niet in ons als een te stout bestaan, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 11. Zie daar hun gruwzaam doel en roekloos stout bestaan! BILD. 2, 333. Deinst gij terug voor zoo groot bestaan? VISSERING, *Herinn.* 3, 337.

B) *Bestaan* (II) in de bet. II, B).

1) Het in wezen zijn.

a) Absolnut. || Is het bestaan van God ... zo gemaklyk te betoogen, dan *enz.*, *Leev.* 3, 34. Het bestaan van een Weezen, dat in zich zelf de reden van zyn bestaan bevat, 8, 134. De onbezielde dingen zelfs, ... leveren een duidelyk bewys op ... van het bestaan eener ... Godheid, *Aanh. op Leev.* 102. Wanneer zijne verhitte verbeelding hem dingen als wezenlijk of redelijk voorschildert, die echter geen bestaan hebben, v. D. PALM, *Leerr.* 14, 229. Dezelfde oorzaak ... heeft het bestaan ook aan de andere opstellen gegeven, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 61.

— In toepassing op staten, maatschappijen, lingen en derg. || De laatste Halfeeuw va lands bestaan, BILD. 14, 230. Het gold he der Republiek als Zee- en Handelsmagt, TH *Hist. Schets.* 9. Aan het arme vaderland nieuwd bestaan ... te schenken, VEEGENS, *H* 2, 243. Dat de handel eene eerste voorw bestaan voor Nederland moet zijn, VISSERING 2, 7. Voor haar (t. w. *de handelmaatsch* het nieuwe tijdperk van bestaan, dat zij gaat, zeker een nieuw leven moeten worden Dat genootschap viert heden zijn honderdjarig

— In toepassing op een enkelen persoon *bestaan* nagenoeg niet van den meer eigenlij *leven*. || Hy stond ... op, met het vaste v 'n eind te maken aan z'n onwaardig best *hij wilde zelfmoord plegen*), MULTATULI 8

b) Het in wezen zijn op eene bepaal aangeduid door een bnw. || Een menschw staan. — Ziel en lichaam beiden smaken e en verhoogd bestaan, KNEPPELH. 7, 16. H bestaan heeft met de deugd geen gemeenscha MER, *Wezen d. Deugd* 100. De tegenwoordi van hun staatkundig leven, ... de gelukk schien van hun ministerieel bestaan, BU 1, 377. Ik zoek ook naar dat hooger be het gewone, VOSMAER, *Amaz.* 175.

c) Ter aanduiding van iemands geaardh uitdrukking *iets* (*niet*) *in zijn bestaan hebb* onder *Bestaan* (II) de uitdrukking *zóó be* en derg.); alleen gewestelijk. || Om ande te doen, dat heb ik zoo niet in me bestaan, OOGEN 57.

d) Met een euphemisme zegt men te U *groot bestaan hebben* voor „groot gescha eene groote manlijkheid hebben.

2) Het zich onderhouden door eene ko ook die kostwinning zelf en wat zij opbren sober bestaantje. — Wy leefden van een staan, *Leev.* 5, 4. Een voordeelig bestaan Omdat zij door het ontijdig sterven van h geheel buiten bestaan was, LOOSJES, *Bron* Een ambtenaar, die onverwacht door den d weggesleept, en het bestaan van zijn gezi 't graf neemt, VISSERING, *Herinn.* 1, blijft voor de meerderheid van ons volk worsteling voor het bestaan dezelfde, QU 1, 4.

— *Een middel* (of *middelen*) *van beste* is zonder middelen van bestaan. — Eene in zijn lot dwong hem ..., die kundigh hij had aangeleerd, niet langer als een sie als een middel van bestaan te beschouw v. D. BRINK, *Stud.* 3, 510.

— *Er* (*zijn*) *bestaan hebben*, *vinden*, Wij wonen daar sinds lang en hebben er r bestaan. — In de noodzakelykheid gebrag het logeeren van Dames een ordentelyk hebben, *Burg.* 6. Daar woonde hij ... en bestaan in den verkoop van scheepsbehoeften, *Hist. Stud.* 2, 202. Lieve help! dan w bestaan kwijt! *K. Zev.* 3, 315.

— *Iemand een bestaan geven*, *bezorgen*, enz. || Die handel gaf hem en zijn gezi bestaan. Dat schrijven van courantenartil geen ordentelijk bestaan. — De weldaadig Helder zal ... wel een eerlyk bestaan v Man aanschaffen, *Leev.* 8, 206. De vrou ... door eigen arbeid en vlijt een besta scheppen, *K. Zev.* 4, 310. Een groente die ... haar voortaan een onafhankelijk b kunnen verschaffen, 5, 206.

menschen bestonden geheel de straat, DE BO 115. — Gy ..., myn Jofferen, gy die u ziet bestuypen, ... Uw vloer begaen, bestaen *enz*, WESTERBAEN, *Ock.* 85. So gy een uyr met my dees waeter-kant bestaet, 145.

— Vandaar in het passief: met iets bezet zijn. || Zijn hoofd is wel bestaan van haar, DE BO 115. Die akker is bestaan van vlas, *Ald.*

— Bij overdracht wordt het deelw. *bestaan* van gewassen gebruikt in den zin van: overvloedig. || Dat koorn en is niet genoeg bestaan, 't en staat niet dikke genoeg, *Loquela* 7, 34.

B) **Onz.**

1) Staan, in verschillende toepassingen; thans verouderd. || Nyet op waerheydt, maar op loghen, bestaat sijn oordeel, COORNHERT 1, 287 *d.* Den hemel uit zijn as te dringen, ... Bestaet in niemants maght, VONDEL 7, 81. Ses Paerden, ... die daer voor uw' Koets bestaen, HUYGENS 2, 314. Hoe kan 't feylen daar 't in onze macht bestaat? ASSELIJN, *Warfusé* 30.

2) Standhouden, bestand zijn (tegen iets), duurzaam zijn; thans nog in enkele uitdrukkingen van de volkstaal. || Geen dwase sullen voor dijn oogen Met haer verwaent gemoet bestaen, MARNIX, *Ps.* 5, 5. Niemant sal voor u aengesichte bestaen, *Deut.* 11, 25. Ick weet ... dat het Koninckrijcke Israëls in uwe hant bestaen sal, 1 *Sam.* 24, 21. Sijne gerechtigheyt bestaet in eeuwigheyt, *Ps.* 112, 3. De godtloose worden omgekeeret, datse niet meer en zijn: maer het huys der rechtveerdigen sal bestaen, *Spreuk.* 12, 7. Soo neemt noch een ofte twee met u: op dat in den mont van twee ofte drie getuygen alle woort besta, *Matth.* 18, 16. Yvert, bidt, ... Bestaat (d. i. *geb. wijs*) in 't wel besteden zielponds kracht, SPIEGHEL 157. Mijn God, . . Geeft dat ick mag bestaen in desen harden stoot, CATS 1, 203 *a.* Dit nam ick in beraet, ... Maer Gides raet bestont en hadde meerder krachten, 3, 52 *b.* Den Senuw sonder wien noyt oorlogh lang bestondt, HOOFT, *Ged.* 1, 152. Het veel bestaen (t. w. *ondernemen, wagen*) can nauw bestaen, 2, 256. Dat haare Majesteit niet verstond ..., zoo de pais bestonde, in het dryven des koophandels, eenighe verhindering te doen, HOOFT, *N. H.* 1032. Vermits ter weereld oock bestaen moet alle dingh By wetten, by gesagh, VONDEL 2, 174. Geen schicht trof hem ... maer een ... barnende boom, waer tegens geen paer stiershuiden nochte pantser ... bestaen kosten, 5, 337. Een weereloose schaar kan nimmermeer bestaan, ASSELIJN, *Egm. en H.* 22. Alleen dat gene, 't welk met de zuivere Rede ... overëenstemt, ... zal bestaan, V. HEMERT, *Lekt.* 1, 9.

— In bijbeltaal ook in toepassing op het doorstaan van het onderzoek des rechters; ook in de latere taal als beeldspraak bewaard. || Daerom sullen de godtloose niet bestaen in het gerichte, *Ps.* 1, 5. De bruidt, voor Venus, Min, en Hymen kan bestaen, HOOFT, *Ged.* 1, 281. Zoo kunnenze bestaen In 't hof, daer niemant dan geloutert in magh gaen, VONDEL 10, 64. De wereldgeschiedenis is het wereldgerigt, zorgen wij, dat wij voor onzen regter kunnen bestaan, OPZOOMER, *Waarb. v. onzen vooruitg.* 38. Dat wat overbleef (kan) voor de eischen ook van eene zeer gematigde critiek geen oogenblik ... blijven bestaan, BUYS, *Stud.* 1, 429.

3) Uit het onder 2) genoemde begrip ontstaat dat van: niet te kort schieten, toereikend zijn, volstaan; thans verouderd. || Die niet ziende blindt was, kon luyden genoegh van 't Roomsche geloof, en bestaande geschiktheit, vinden, HOOFT, *N. H.* 240. Dat, in stoffe van zulk belang als gequetste Hoogheit, een enkel opzeggen ... bestaan moght, 409.

— *Met iets bestaan*, er daarmede afkomen of er mede volstaan; inzonderheid verbonden met *kunnen.* || Daer wercken moeten sijn gheda men met woorden niet bestaen, V. HEAUM Dat (*bij zekere eedsaflegging*) de Mennon de gewoonlijcke clause van waere woorden i van eede, hebben bestaen, HOOFT, *Br.* 1, 2 was het nu ... geen tydt, om met zoo een m te mooghen bestaan, HOOFT, *N. H.* 109. soldaat alleen gehangen werd, de kok met van tweehondert leederslaaghen bestond, 184 de Vrouwtjes met meer zagtigheid wierden b en met half gevulde glaasjes konden bestaan, *Spect.* 3, 63. Kan men bestaan met te dit alleen geschied ... om eens te lagchen? Ik kon bestaan met te groeten, en te gl *Burg.* 164.

4) In het leven blijven doordat men winning heeft (meer gewoon als zww.: verg. (I). || Dat zy, zo ze ordentelyk willen wel genoodzaakt zyn *enz.*, V. EFFEN, *Spe* ô Loffelyke Brandewyn! ... Gy doet veel hier te lande, Alleen bestaan door u te V. ELSLAND, *Dr. Brechtje* 14. Overal, zeeden heerschen, en waar men uitzichten te bestaan, trouwt men, *Leev.* 7, 46 waarvan men wel kan bestaan (*dat een inkomen oplevert*). Met iets (niet) kunn (in Zuid-Nederland).

5) In wezen zijn. — *a*) Van personen. het, die ... By zich bestaet, geen steun Ontleent *enz.*? VONDEL 6, 230. God bes 6, 217. In dat vreeselijk tijdstip, slaat de handen aan zichzelven, daar hij het om niet te bestaan, dan *enz*, LOOSJES, 375. Tusschen Peter en Alexander is ee verband. De laatste bestaat door den eersten, s *P. d. Groote* 1, XII.

b) Van zaken, hetzij stoffelijk of on Ick sal van den aerdtbodem verdelgen al dat ick gemaeckt hebbe, *Gen.* 7, 4. D niet by zich zelven bestaan, maar aan pe hecht zyn, V. EFFEN, *Spect.* 1, 75. Het waar, dat liefde niet bestaan kan zond *Leev.* 3, 338. Alle betrekkingen, die eert den, ..., waren uiteen gerukt, V. D. PAL *schr.* 25. Iets ... dat in Griekenland heeft, en niet bestaan kon, GEEL 213. Go vormer, ... Van wat bestaat of zal bestaa 6, 85. Er bestaan echter verzachtende omst VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 233. Middelbaa bestond destijds enkel in naam, 2, 252. verhouding niet enkel feitelijk, maar ook stond, 2, 259. Tusschen Thorbecke en Kemper bestond reeds vroeg verwijderin In menig opzigt bestond aanleiding tot 2, 319. Bestond zulke vrijheidszin krachtig ons voorgeslacht? FRUIN, *Geschr.* 1, 39. He pen van eene bestaande regeering, BUYS, *S* Er bestond ... grond genoeg voor dat 1, 333. De liberale partij, zooals zij th 1, 348. Op dezen regel bestaan heel w ringen, 1, 353. Mij dunkt er bestaat e om het te gelooven, 1, 402. Twee a machten naast elkander kunnen toch ni VOSMAER, *Amaz.* 75. Onder hen bestond gestrenge tucht, QUACK, *Soc.* 1, 57. alle kans om ... schipbreuk te lijden op lijke kust, WERUM. BUNING, *Krit. Oogen*

— *Iets* (soms ook *iemand*) *bestaat iemand*, wanneer deze doet alsof het ni er zich niet om bekommert. || Dat boek hem niet, voor hem is het als niet gesch

ne eer of goede trouw. — Ik ben ... eld; ... zy bestaat ... voor my eigen- *Leev.* 4, 67.

recht van bestaan, waarin *bestaan* s is, t. w. als vertaling van fr. *raison* waardoor het *bestaan* van iets ge- ordt. || Ten onrechte maakt men dit t heeft geen reden van bestaan. — meê het recht van bestaan niet aan wat ke kunst noemt, KUYPER, *Calvin. en*

aande, hetzij absoluut: al wat *bestaat*, betrekking tot bepaalde personen: de , de toestand van het oogenblik. || usschen slapen en waken, waarin de ziel de met het niet bestaande vermengt, het toegeven aan de vorderingen des d niet te verbreken met het bestaande, *. Stud.* 2, 334. Bij ons ... is al het *de staatsinstellingen der republiek*) tot gen vernietigd en door een geheel nieuw gen, FRUIN, *Geschr.* 1, 25. Zij had ... t bestaande leeren verzoenen, VOSMAER, nneer zij (t. w. *de menschelijke kennis*) voorstelling van het bestaande gaf, dat n daarnaar beraamd, ... aan onze wèl chting beantwoordden, LAND, *Inl.* 100.

in iets.

zijn wat de bepaling aanwijst; het ne gebruik. || Bestont de Eer in schat, *nz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 37. De Deught, Bestaet in Godt en 't goet geweten, 57. De liefde, ... die daer in ... be- den luyden leert, vermaent en onder- BAEN, *Ged.* 2, 123. Myn werk moet t bestaan in het verzamelen ... van *Leev.* 3, 348. Zyn geheel antwoord be- vaste ... omhelzing, 8, 196. Het zijner grootmoeder bestond uitsluitend schuldbrieven, VEEGENS, *Hist. Stud.* de ware vreugd die er uit vuurwerk te 't afsteken ... bestaat, MULTATULI 8, oelt dan, dat het hoogste geluk daarin aan anderen te geven, QUACK, *Soc.* mogen (bestond) in baar geld, SEGERS, *len.* 15.

ing wijst de deelen aan die met elkander rmen; thans verouderd. || De mensch l en lighaam, DE BRUNE, *Wetst.* 2, vloot ... bestondt eerlang in negenen- pen en fregatten van oorlogh, en zes- tigh branders, BRANDT, *De Ruiter* 537. geselschap bestond in den Marquies, en my, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, ld bestond in weinig meer dan twee *v.* 6, 195.

uit iets.

zijn wat de bepaling aanwijst; thans Den Houwelijcken Staat is (wensche- e ... bestaet uyt een hartighe Liefde arten, BREDERO 3, 123.

uiding van de bestanddeelen; het thans . || Het huisgezin bestaat uit Johannes, ister van Lazarus, en onze Styntje, . Zijn geheele werk ..., dat ... uit oekdeelen zou bestaan, VEEGENS, *Hist.* Die troepen bestonden slechts voor een uit schutten, FRUIN, *Geschr.* 1, 78. ..., bestaande uit twee groote kamers, *laas* 131.

bestaan met iets, te gelijk daarmede taanbaar" wezen, er niet door worden uitgesloten. || *G.* Riekt dat naer billykheit? *M.* Het kan'er mee bestaen, DE DECKER 1, 9. Zie daar ... de gronden myner verdraagzaamheid; en die kan met de striktste rechtzinnigheid ten vollen ... bestaan, *Leev.* 8, 163.

9) *Kunnen bestaan voor iets*, daarvoor kunnen gelden; thans verouderd. || Nu sal sy trouwen een Ael jongh gesel, Die voor een goet Man wel mach bestaen, VISSCHER, *Brabb.* 70. De Prins (bekenden zy) had bestaan, voor eenen van de wyste, kloekste ... Vorsten der werelt, HOOFT, *N. H.* 935. Hy (magh) voor scheel bestaen in 't Vaderland der blinden, HUYGENS 1, 538.

10) *Bestaan*, gevolgd door een datief, soms door *aan* omschreven: aan iemand of iets behooren; in die algemeene opvatting verouderd. || Alsoo 't gouvernement der Ternatanen meest aen hem bestont, door dien den Koninck ... noch onder jarich was, *Begin e. Voortg.* 12, 86 *a*. Al wat Godt ons heeft ghegheven, ... Soo wel dat het vleesch bestaet, Als dat ousen gheest aengaet, GHESCHIER, *Proefst.* 257.

11) Inzonderheid, en thans nog gewoon, in toepassing op bloedverwantschap. || Hy maeckt hem seluen alsoe breedt Oft al ware edele dat hem bestaet, DE ROOVERE, *Rethor. W.* 155. Laet ons nu aenmercken hoe nae-by dat de ketters ... de boose geesten bestaen, DAVID, *Doolh.* 98. Ende als de gene die hem bestonden, dit hoorden, gingen sy uyt om hem vast te houden, want sy seyden, Hy is buyten sijne sinnen, *Marc.* 3, 21. Een ..., Die den Reickhavren ... in bloedtvrundtschap nae bestaet, HOOFT, *Ged.* 1, 158. Die van afkoomst u bestaen, 1, 270. Gheen soone nae 't ghemoedt, Maer die my na den vleesch alleen bestaet, 2, 211. Oomen ende moeyen ..., 't zy de selve de vader ofte moeder bestaen van volle ofte van half bloed, DE GROOT, *Inl.* II, 27, § 15. Geenen ... die de overleden Coninck int minste sal hebben bestaen, of aengegaen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 41 *c*. Ik word ... 'er meer en meer grootsch op, dat hij mij zoo na bestaat, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 185. Zoo bestaan twee broeders elkander in den tweeden graad, ooms en neven in den derden *enz.*, *B. W.*, *a.* 349.

12) *Bestaan*, verbonden met *hoe*, *zoo*, *zooals*: van zulk een aard zijn als de bepaling aanduidt. Thans nog in de volkstaal.

a) Van zaken; de uitdrukking *hoe kan dat bestaan?* krijgt dan de beteekenis: hoe is dat denkbaar, mogelijk? || Men gaf hem drie veertiendaaghen. Hoe kon dit bestaan? ... de tydt was te kort, om te Brussel ... te verschynen, HOOFT, *N. H.* 168. Laet ons nu besien hoe bestaen kan dat het geen, 't welck wy quaet noemen, niet sodanich ... is, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 353. Dat besteet zóó, *dat zit zóó in elkaar* (uit de volkstaal op Marken: *Taalg.* 4, 205).

— Vandaar: *niet kunnen bestaan*, niet „gaan", ongerijmd en verwerpelijk zijn. || Dat kan immers niet bestaan! — Het (kan) ... niet bestaen Hen (t. w. *de kinderen*) ongetugt te laten gaen, CATS 1, 489 *a*.

b) Van personen. || Zóó besta ik niet (d. i. *dat is niet van mij te verwachten*). — Een man van middelbare jaren, die nog niet vergeten heeft hoe de jeugd bestaat, v. EFFEN, *Spect.* 1, 157. Ik weet..., hoe die Nufjes van halfwassen Vrouwen bestaan, *Burg.* 1. Ik weet, hoe jelui allemaal bestaat, *Leev.* 7, 14. Wanneer ik om mij heen zie, hoe de menschen bestaan, dan komt het mij ... noodzakelijk voor, dat zij ziek werden, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 73. Maar zoo bestaat de mensch: zelfs dan, wanneer hij niet de minste reden tot klagen heeft, ... zoekt (hij) ..., tot hij *enz.*, SLEECKX 12, 167.

13) Uit het denkbeeld *gezind zijn* ontstaat dat van *eene meening hebben*, vandaar: (zus of zoo) *over iets bestaan*, er zoo over denken; thans niet meer voorkomende. || Ik (ben), gelyk ik nu bestaa, met my zelve, gelyk ik eertyds hier omtrent bestond, als in een conversatie getreden, v. EFFEN, *Spect.* 6, 170. Gij zijt een meisje naar mijn hart. Ik besta 'er net zoo over als gij, LOOSJES, *Lijnsl.* 2, 290. Lijnslager, die Guurtje een... aardig meisje vond, en wel bemerkte, hoe zijn zoon ... omtrent haar bestond, 4, 237.

Afl. *Bestaan*, znw. (zie het voorgaand art.); *bestand* (zie ald., 1ste art.); *bestaander, bestaansel* (zie die woorden); *onbestaan*, niet gewaagd, vertaling van lat. *inausum* („Wat is 'er deeze daaghen door u *onbestaan* ofte ongeschendt gelaaten", HOOFT, *Tac.* 19).

Koppel. *Na-, naastbestaande* (zie die woorden).

BESTAANBAAR, bnw. In de vorige eeuw in gebruik gekomen als afleiding van het znw. *Bestaan*, doch ook wel opgevat als afleiding van het ww.; wellicht nagevolgd in het Hd.; hd. *bestehbar* (*D. Wtb.* 1, 1666) komt zelden voor.

1) In de vorige eeuw beteekende *bestaanbaar* meer: bestaande (ten gevolge van eene natuurlijke geschiktheid), zoodat *bestaanbaarheid* kon beteekenen: de hoedanigheid van te bestaan, het bestaan; vandaar bij CHOMEL, *Verv.* 495 *a*: „Bestaan, *bestaanbaarheid*, in 't Latyn *existere*, betekend het *daadelyk zyn*". || Wie is Hy, die ... Miljoenen in het aanzijn riep, En al 't bestaanbre schiep? BILD. 6, 10.

2) Kunnende bestaan, mogelijk. || Bestaanbare en onbestaanbare wortels (*in de wiskunde*).

— In de levende taal inzonderheid in de uitdrukking *bestaanbaar met iets*, daarmede te gelijk kunnende bestaan, daarmede niet in strijd. || Indien het met uw geluk bestaanbaar zy, wensch ik, dat gy de zyne moogt worden, *Leev.* 2, 309. Dat alle die wenschen vervuld mogen worden, welke met uw waarachtig heil bestaanbaar zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 371. Zij (t. w. *de Furiën*) lagen binnen den kring der oude denkbeelden, en daarom waren zij bestaanbaar met de waarheid, GEEL 89. Acht een schilder... het met de waardigheid van zijn talent bestaanbaar? BUSKEN HUET, *Rub.* 67. Die fierheid, welke met nederigheid en lijdzaamheid wel bestaanbaar is, BEETS, *Paulus* 100.

Aanm. Zooals bekend is, ging vooral BILDERDIJK zeer ver in het gebruik van woorden op *-baar*, afgeleid van intransitiva. Vandaar ook *bestaanbaar* bij hem in verschillende opvattingen die de levende taal niet kent. *Zóó* b. v.:

1) Kunnende standhouden, bestand tegen iets. || Geen wapen, dat bestaanbaar is Op zijn begroeide vacht! BILD. 1, 107. Blinde Moed, wat zijt gy zonder krachten! Maakt gy de onweêrbre duif bestaanbaar voor den gier? 9, 13 (Dl. X, kol. 1072 vindt men *onbestaanbaar* in eene plaats uit *Aanh. op Leev.* voor: niet bestand tegen iets).

2) Kunnende voor iets gelden, daarvoor kunnende doorgaan. || Uw Boerdery en Paardestal (zijn) Bestaanbaar voor een muizenval, BILD. 13, 146.

Afl. *Onbestaanbaar* (zie ald.); *bestaanbaarheid* („Dat de alwijze schikking der Voorzienigheid ... de natuurstaat der wezens in eene onoverschreedbaar perk van *bestaanbaarheid* houdt", BERKHEY, *N. H.* 4², 143).

BESTAANDER — ook BESTANDER —, znw. m. Van *Bestaan* (ook *bestanden*: VERDAM 1, 1106). Thans verouderd.

1) *Bestaan* (II) in de bet. I, 4 en 5). Iemand die iets onderneemt, iets waagt. || Bestanders van stukken, tot begunstighing der welke hun fortuin te eerlyk is, HOOFT, *N. H.* 951.

2) *Bestaan* (II) in de bet. II, B, 11). Iemand die een ander „bestaat", bloedverwant. || Vader ofte moeder ofte bestaender van de weesen den last van de voorsz: voechdye toecommende, *Cost. v. Vlis.* XIX, 14.

BESTAANLIJK, bnw. In de vorige eeuw in gebruik gekomen als afleiding van *Bestaan* (1), en gaandeweg verdrongen door het synonieme *Bestaanbaar*. Thans geheel verouderd.

1) Bestaande (ten gevolge van eene natuurlijke geschiktheid), vandaar: levende. || In de samenkoomst van twee bestaanlyke weezens, vermengt zig het zaadvogt, dat *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 3, 82.

2) Kunnende bestaan, inzonderheid *met iets*: daarmede bestaanbaar. || Dat eene wezentlyke zindelykheid met de ware deugt niet bestaanlyk kan zyn, v. EFFEN, *Spect.* 3, 141. Aanwendende alle mogelyke vlyt met de menschelyke zwakheid bestaanlyk, 9, 157.

Afl. *Bestaanlijkheid*, bestaan of wijze van bestaan („Zonder dat wy de orde van onze *bestaanelykheid* vernietigen", *Ned. Spect.* 7, 114; „Naauwlyks was ik op dit nieuw Tooneel van *bestaanlykheid* getreden, toen" *enz.*, *Philantrope* 1, 85; „Kunstwoorden..., die wel eigenlijk geen' zin, of, om mij beter uit te drukken, geene wezenlijk te bepalen *bestaanlijkheid* hebben, doch die zeer fraai luiden", FOKKE, *Verz. W.* 10, 37); bij overdracht: iets dat bestaat („Ze (t. w. *zekere stoffen*) komen ... slegts voor als toevallige *bestaanlykheden*", BERKHEY, *N. H.* 2, 857).

BESTAANSEL — ook BESTANDSEL, BESTANSEL —, znw. onz. Van *Bestaan* (ook *bestanden*: zie BESTAANDER). Thans nog in Zuid-Nederland.

1) *Bestaan* (II) in de bet. II, B, 4). Middel van bestaan. || 't Is zeker 't zelve bestandsel dat die twee broers boven water houdt (*te Gent*), *Loquela* 10, 89.

2) *Bestaan* (II) in de bet. II, B, 11). Verband tusschen twee zaken, bloedverwantschap tusschen personen. || Gemerckt ghy zelve menighmael van Plato gheleert hebt dat de redenen bestansel moeten hebben met de zaecken van dewelcke sy spreken, DE BUCK, *Boët.* 176. Willende datmen het bestantsel ende bloetvrientschap in eere ende weerdigheydt houde, v. HOUCKE, *Tract. d. Tribul.* 225. Door gelijckformigheyt des bestaensels, *Levit.* 18, *Kantt.* 5 (d. i.: *door gelijken graad van verwantschap*: zie DE JAGER, *Lat. Versch.* 184). Welckdanig Bestansel in Consanguiniteyt ofte Affiniteyt belet t'saemen in Wette te sitten ten platten Lande, *Index Vl. Placcaertb.* 49 *a*.

— Bij overdracht: maagschap, nabestaanden. || Uw eygen ouders, uw eygen kinders, uw eygen bestaensels, die hebben u gebragt daer gy nu zyt, F. VANDEN WERVE, aangeh. bij DE BO 115 *a*.

BESTADEN — vaak ook BESTAAIEN —, bedr. zw. ww. Eene afleiding van *Stade*, plaats. Mnl. *bestaden* (VERDAM 1, 1093); hd. *bestatten*. Na de 16de eeuw verouderd.

1) Iets besteden aan iemand, inzonderheid in het passief met een bijw. van graad, evenals in het Mnl. || Hem ..., die sijnen broeder hier layt Ghebreck hebben, daert wel aen sou sijn bestayt, HOUWAERT, *Vier Wterste* 42.

— *Iets is wel bestaad* (*aan iemand*), in toepassing op iets onaangenaams dat hem overkomt en dat hij wel verdiend heeft (verg. ook BESTEDEN in de bet. A, 3). || Hem (t. w. *Pompeius*) verwijtende dat het wel bestaeyt was, ende dat hy sijn verdiende straffe droech van dat hy Caesar groot ghemaeck hadde, v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 318 *c*.

2) Zijn tijd, zijne krachten enz. (aan iets) besteden,

aarvoor gebruiken. || Doet soo ghy beghost hebt, wen tyt wel bestayt, *Trou m. bl.* 127. Dat hij een stranger doot en heeft in tsweerelts crijt, Dan ie qualijck bestaeydt heeft zijnen tijt, HOUWAERT, *Filenus Clachte enz.* 101. Compt hier oock een wyle wen tijt bestaeyen, NUMAN, *Striit des Gem.* 6 *b.* gelueckige ziele! die verby gaende al dat ghescbapen , alleen u neerstigheyt bestaeyt in het soecken van esus, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 79.

3) Iets aanbesteden. || Zoo zal die Dykgraaf sulken yk doen dyken, ofte bestaden om den minsten pen-ink, *Utr. Placaatb.* 2, 70 *b* (a°. 1537)

4) Als rechtsterm: *een oordeel aan iemand be-aden*, het ontwerpen daarvan aan iemand opdragen verg. VERDAM 1, 1096) || Den Aenleggher (sal) oor den Drost oft Richter und gerichtsluyden kommen, nd vragen een Ordel hoe hy voort procederen sal, welck de Drost ofte Richter bestaden sal aen eenen Gerichtsman, *Lantr. v. Veluwen* XIV, 2.

5) Met een persoon als voorwerp: iemand ergens laatsen, b. v. hem ergens school doen gaan. || Hem (t. w. *een zoon*) ... ter Scholen bestaeyen, *Antw. Sp.* Krriiij*b*. Wilt ons sonen uyten huyse bestaeyen, Maer oost ons dochters by u, en doetse versmaeyen De eelicheyt, HOUWAERT, *Vier Wterste* 156. Ten tijden doen ghy eerst tot Leyden wert bestaedt („*om te tudeeren tot Leyden*"), D. HEINSIUS, *Ned. Poëm.* 62.

BESTADIGEN, bedr. zw. ww. Van *Stadig* of van *Stade*, bnw. Mnl. *bestadigen* (VERDAM 1, 1096).

1) Eigenlijk, Iets vast, bondig, maken, bevestigen. Thans geheel verouderd. || Dies heeft God sijn woort voldadicht, Ende met den werck' bestadicht, MARNIX, *Geschr.* 1, 477. Voor-behouden alle ordentlickheydt (t. w. *in het gebruik van het orgel*) by den genen die het toestaet (d. i. *wien het aangaat* of *die het moet beslissen*) gherezelt ende bestadight, HUYGENS, *Ghebr. ende Onghebr. v. 't Orghel* 133.

2) In Zuid-Nederland is men in deze eeuw het woord *bestadigen* (zie de Aanm.) gaan gebruiken in navolging van hd. *bestätigen*, ter vermijding van *constateeren*. || In onzen geest wonen wij het natuurtooneel bij, dat de geleerden bestadigd of de dichters gedroomd hebben, BERGMANN, *Nov.* 168. Evenmin als zij, is hij er in geslaagd eenig ander teeken van leven, laat staan eene ontwaking te bestadigen, SLEECKX, *Vesalius in Spanje* 268.

— **Aanm.** Geheel en al onnederlandsch is de vorm *bestatigen*, waardoor men hd. *bestätigen* meende te kunnen uitdrukken, een vorm die door sommigen verdedigd is (zie b. v. BORMANS, aangeh. bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 1103), en dien men later door *bestadigen* heeft vervangen; reeds in de vorige eeuw vindt men den vorm met *t* nu en dan in Noordnederlandsche geschriften. || 't Zy men dit begrype of niet, de dagelyksche ondervinding kan dit genoegzaam bestattigen, *Denker* 2, 343. U die ... boerenwaarheid door talrijke aanhalingen te bewijzen, of te bestatigen (zoo als ik thans in onze zoo fraai geschrevene Vlaamsche dagbladeren overal leze), V. DUYSE, *Vrol.* 1 (a°. 1851). Ik houd er aan te bestatigen, dat het twaalf uren was, L. SMITS, *Uit het leven* 60.

BESTAI. Zie PASTEI.

BESTAKEN, bedr. zw. ww. Van *Staak*. Met staken bezetten, met stekwerk omringen. In dien zin was ook mnl. *bestaken* in gebruik (LÜBBEN-WALTHER 48 *b*); mnl. *bestaken* komt voor in den zin van *staken, een einde aan iets maken* (VERDAM 1, 1105). Thans nog als timmermansterm in Zuid-Nederland (zie V. KEIRSBILCK, *Timm.* 52). || Mijn Persen-perck, ... Een' houten warme-doos, met plancken wel bestakt, HUYGENS 1, 337.

— In Zuid-Nederland ook oneigenlijk voor: afperken, bepalen, bestemmen (van tijd gezegd): || Al mijne uren zijn bestaakt, DE BO 114. Kunt gij morgen komen? Neen, ik ben bestaakt (t. w. *ik ben niet vrij*), *Ald.* De kamer is bestaakt (*besproken*).

BESTALLEN (I), bedr. zw. ww. Bijvorm van *Bestellen*, in den zin van *belegeren, insluiten, bezetten* (zie VERDAM 1, 1110; en verg. LÜBBEN-WALTHER 47 *a*: „bestallen, *blockhäuser errichten, einschliessen, belagern*"). Thans geheel verouderd.

Ghy weet Heer Coninck wel, dat hier kors quam 't ghe-
[rucht:...
Hoe der Maranen hoop ghesprongen was ter vlucht
In 's Majesteyts ghebiedt, die 't met gheweit bestallen.
BREDERO, *Roddr.* 26.

BESTALLEN (II), onz. en bedr. zw. ww., waarin *Stallen* een bijvorm is van *Stollen*. Thans geheel verouderd.

1) **Onz.** — Stollen, dik worden (van vloeistoffen). || De sterck' en snelle water-vallen Doet hy haer weeckheydt hard bestallen, CAMPHUYZEN, *Ps.* 147, 11. Dit roeren met de Spaen is hooghnodigh; anders sou 't Sap niet behoorlijck konnen bestallen, S. DE VRIES, *Cur. Aenm.* 1, 17. Hoe gy ... den stroom voor Chattham zette in brand, Dat al het bloed bestalde om 't hert van Engeland, OUDAAN, *H. Broederm.* 77.

2) **Bedr.** — In de volgende plaats schijnt de beteekenis te zijn: afkoelen, doen bedaeren (van toorn).

't Joots volck in d' ongenaed' des Konings was gevallen,
Esther (door liefde) ging des Konings toorn bestallen.
Vlaerd. Redenr.-bergh (aangeh. *Nav.* 22, 631).

BESTAMPEN, bedr. zw. ww. Tegen iets stampen. || Waarom zouden braave Bedienden de hairen uit het hoofd rukken, en de vloer bestampen, als hun Heer zyn zuip en zwelglust door het pootje betaalt? *Blank.* 2, 23.

BESTAND (I), zuw. onz., mv. *bestanden*. Mnl. *bestant* (VERDAM 1, 1106; bij MATTHIJSSEN, *Rechtsb. v. d. Br.* 217 staat in het mv. *bystanden*). Van *Bestaan* (II).

1) *Bestaan* had in de middeleeuwen ook de beteekenis van *blijven staan*. Vandaar *bestand* in den zin van: het niet voortgaan met de vijandelijkheden; verdrag, waarbij deze voor een bepaalden tijd worden gestaakt, wapenstilstand, wapenschorsing (zie VERDAM, t. a. pl., en J. GRIMM, *in D. Wtb.* 1, 1652). || Bestand, *induciae, ... belli feriae*, KIL. — 't Haaperen der handelinge quam op een vyfjaarigh bestandt uit; dat ... geslooten werd, op voorwaarden dat yeder hielde 't geen hy in had, HOOFT, *N. H.* 6. Deezen was 't breeken des bestands, door hem zelven bezwooren, wel teegens de borst, 7. Hy kreeg bestant voor veel jaren (t. w. *van de Turken*), en veel andere voordeelen voor het Christendom, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 198. Tractaet van Bestant, ende ophoudinge van alle Acten van Vyantschap, ... ghearresteert ende beslooten in 's Graven-Hage den twaelfden Junii 1641. voor den tijdt van tien Iaren, tusschen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 118. 't Mag wonder schijnen dat de Engelsche vorst, anders zoo krijgszuchtig, ... thans zoo gemakkelijk bestanden toestemt en verlengt, DAVID, *Hist.* 4, 612.

Costume ende zede eist van desen lande
Datmen ghenouchte hantierd binnen bestande,
Of alst gheen inlandsche oerloghe en regneerd.
DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 212.

— In meer algemeenen zin. || Hierom heeft hy begonnen te beven, bleeck te worden, te sweeten, ende met luyder stemme bestant te begheeren, STRATIUS, *Conste om wel te sterven* 485.

— Inzonderheid in toepassing op het *Twaalfjarig Bestand* (1609—1621), vaak alleen *het Bestand* genoemd. || Tractaet van 't Bestant, ghemaeckt ende besloten binnen de Stadt ende Cité van Antwerpen, den negensten Aprilis 1609. voor den tijdt van twaelf jaren, tusschen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 55. Een goet, vast, ghetrouw ende onverbreeckelijck Bestandt, ende ophoudinge van alle Acten van Vyandtschap, 1, 71 *a*. Op het bestant des jaers 1609, *Titel van een gedicht van* HOOFT (*Ged.* 1, 88). Het jaar in 't welk de handeling van het twaalfjaarig bestand haaren aanvang nam, BRANDT, *De Ruiter* 5.

2) Van *Bestaan* in den zin van *standhouden* is afgeleid *bestand* in den zin van *bestendigheid*. Thans verouderd. || Dese luwe ree, Daar hy 't bestant van weer mach sorgeloos verwachten, COSTER 401.

3) Vandaar: bewaring, behoud; thans verouderd. || De Heer behoed u, waar g' ook zyt, En blyft, tot uw bestand, Staag aan uw rechterhand, SIX V. CHAND., *Ps.* 121, 3.

4) Levensonderhoud, en ook het „middel van bestaan", daartoe vereischt; thans verouderd. || Een provintie, daar men minder inkomsten dan in deeze tot zyn bestand van nooden heeft, v. EFFEN, *Spect.* 9, 102. Een eigen eerlyk bestand, 8, 132 (zie ook 6, 77).

5) Gewestelijk wordt *bestand* ook gebruikt in den zin van *voorraad*: waarschijnlijk een germanisme (verg. b. v. *veebestand*, in Groningen: *Vriend v. d. Landman* 1, 297).

6) In de volgende plaats blijkbaar: verwantschap, „bestaansel" (in de bet. 2). || Alst met de Joden... wel ginck, ende al spoedich was, soo spraken sy van bestandt ende maeghschap, DAVID, *Doolh.* 209.

Afl. *Bestandig* (I) (zie ald.); *bestandachtig*, gelijkende op wapenstilstand („'Er (zijn) 600 Schepen ... geprest, om den Prinsse te dienen.... Dat ziet 'er niet met allen *bestandachtigh* uit", HOOFT, *Br.* 2, 316 (a°. 1633).

Samenst. afl. *Bestandbrenger*, aankondiger van een bestand („Heden ten dage zijn de Heerouten eenige slaafsche menschen, *Bestandbrengers*, en verdragsboden", OUDAAN, *Agrippa* 366).

Samenst. *Bestanddeel* (zie ald.); *bestandstof* („De Chemische hoedanigheden van haar *bestandstoffe*" (t. w. *der maan*), BILD., *Chalmers*, *Chr. Openb.* 233).

BESTAND (II), bnw., ontstaan uit de koppeling van het voorz. *bi*, in toonloozen vorm *be*, en het znw. *Stand*. De uitdrukking beteekent dus *in staat* (tot iets), en in dien zin is ook *bestand* in het Hd. niet geheel onbekend (*D. Wtb.* 1, 1652).

1) Eigenlijk. In staat zijnde, voldoende, toereikend tot datgene wat eene bepaling noemt. Thans verouderd. || Sieude de ... machteloosheyt der menschen, die niet bestaent sijn te stryden tegens de bose geesten, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 40. Het Provenu van de Lakens niet bestant sijnde om alle de Werk-luyden te voldoen, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 37. Soo veel volks doen landen, Dat wy bestant zijn om de vyand aen te randen, V. PAFFENRODE 6.

2) Tegen iemand of iets kunnende standhouden, daartegen opgewassen; meestal gevolgd door *tegen*. Het thans nog gewone gebruik. || Aengezien zy onderling tegen elkander niet bestant zyn, V. EFFEN, *Spect.* 12, 56. Hoe zoude toch ... eene juffrouw Wildschut bestand zijn kunnen tegen den ... doortrapten ... van Arkel? *Wildsch.* 3, 171. Hij ... was ... niet bestand tegen de bekoring van vrouwelijk schoon, V. D. PALM, *Sal.* 8, 74. Dat men mij niet bestand achtte tegen den geoefenden kamper, die mij had uitgedaagd, V. LENNEP, *Rom.* 3, 22. In haar stem (lag) ... dat ... onwederstaanbaar aantrekkelijke waartegen hij niet bestand was, VOSMAER, *Amaz.* 170. De grieksche luchthartigheid was niet altijd tegen de vreeze des doods bestand, BEETS, *Paulus* 126.

— Ongewoon is eene bepaling met *voor*. || De Scythen, ... Voor allerhande weêr bestand, OOSTERDIJK, *Hor.* 125. Rhijn of Po ..., Met onverdroogbren stroom voor de eeuwigheid bestand, BILD. 9, 105. Wie verzekert u, dat uwe maag bestand is voor de soep van uwe buurvrouw? VOSMAER, *Letterarb.* 1, 70. Een berg, voor de eeuwigheid bestand, DA COSTA 3, 298.

3) Bij latere dichters, in de eerste plaats bij BILD., komt *bestand* voor in den zin van: standhoudende, blijvende, (in iets) volhardende; in de gewone taal is die opvatting niet bekend. || Niets is bestand dan 't Godlijk woord! BILD. 6, 178. Twee zusters hieldden zich in trouw en eed bestand, 3, 107. Blijf zoo in elken pligt bestand! STARING 3, 96.

Afl. *Bestandig* (II) (zie ald.).

BESTANDDEEL — daarnaast de thans verouderde vorm BESTAANDEEL —, znw. onz., mv. *bestanddeelen*. Een woord, dat eerst sinds het laatst der vorige eeuw in onze taal wordt gebruikt, en dat waarschijnlijk aan hd. *bestandtheil* is ontleend, daar *bestand* in den zin van „het geheel waarin iets bestaat", het „totaal" van iets, in het Nederlandsch niet is aangewezen. De vorm *bestaandeel* doet zien, hoe men het als een inheemsch woord heeft trachten te verklaren.

1) Een der deelen waaruit een samengesteld geheel bestaat, inzonderheid wanneer dit is een mengsel of eene chemische verbinding. || Door verhitting kan men vermiljoen ontleden in zijne bestanddeelen, zwavel en kwik. — Meer vitrioolzuur ..., dan 'er ter verzadiging van 't loogzoutig bestaandeel nodig is, *Handw.* 2, 121 (zie ook 2; 65, 66, 122, 127 enz.). De handgetouwen ..., wier afzonderlijke bestanddeelen door den wever ... met handen en voeten in beweging gebracht worden, KUYPER, *Technol.* 2, 44.

2) In toepassing op allerlei onstoffelijke zaken. || Wanneer ... hun leven, van de geboorte aan, wordt aangetast in deszelfs fijnste bestaandeelen, DERMOUT, *N. Leerr.* 2, 224. Hare voornaamste bestanddeelen (t. w. *van de tragedie*) (zijn) hooge personen, hevige hartstogten, groote gebeurtenissen, GEEL 146. Zijn die beelden, door lang gebruik, onmisbare bestanddeelen der poëtische taal geworden? 255. Polemiek tegen den invloed van Brussel is een voornaam bestanddeel der vlaamsche litteratuur, BUSKEN HUET, *Rub.* 244.

3) Ook in toepassing op personen, als deelen van een kring, een gezelschap enz. || Die uitgelezen bende ... bestaat uit heterogene bestanddeelen, *K. Zes* 1, 10. De theologische faculteit (t. w. *de studenten daarvan*) is voornamelijk uit twee verschillende bestanddeelen samengesteld, VISSERING, *Herinn.* 3, 259. Als een gedoogd, doch hinderend bestanddeel, werd hij, na verloop van een paar dagen, bij de kleintjes in de bewaarschool geleid, LOVELING, *Sophie* 369.

BESTANDIG (I), bnw. Van *Bestand* (I) in de bet. 2). Thans verouderd, en in sommige gevallen vervangen door *Bestendig* (zie ald.).

) Standhoudende, duurzaam, blijvend.

1) In 't algemeen. || U belyde ick metter herten ende metten monde, dat ghy zijt die dit ende alle goedt bestandich maeckt, *Gheest. Vrijag.* 192. Dies sal ick een bestandigh huys bouwen, ende hy sal altijt voor het aengesichte mijnes gesalfden wandelen 1 *Sam.* 2, 35. Wateren die niet bestandigh en zijn *Jerem.* 15, 18 (*Kantt.*: Die uytdroogen, verlooپen ofte wechzijpen). Gelijck 'er buiten den eeuwigen God niet bestandighs is, VONDEL 10, 365.

2) Van onstoffelijke zaken, als hoedanigheden, ge

heden, talenten enz. || Dat men die (t. w. *de ... der fortuin*) betrouwt ... en voor bestandigh wt, SPIEGHEL 149. De bestandighe ende veylighe des ware geleertheyds, 258. Om dat dese belofte te vaster ende bestandiger soude wesen *enz.*, ERS, *Beschr. v. Leyd.* 387. Was 't vaste vreught, 't bestandige blijdschap? POIRTERS, *Mask.* 236. Bedighe deughden, POIRTERS, *Lev. v. Borgia* 18.

) Van omstandigheden, weersgesteldheid enz.: bestig. || Sonder der Liefden bant En kan geen ede zijn bestandich in het Lant, *Vl. Redenr.-bergh*, Dees bestand'gen tijd, die tot vreed' is geraemt, *Redenr.-bergh* (in *Nav.* 22, 631). Vast bestandich 't onveranderlick schoon weer, *Z. Nacht.* 2, 40.

) Van personen: standvastig, volhardend. || De ooijgen bleuen bestandich inde leere der Apostelen, ENIX, *Byenc.* 2, 6 (bl. 91 *a*). Aengesien ick mijn voornemen bestandig blijve, CATS 1, 181 *b*.

Afl. *Onbestandig* (zie ONBESTENDIG); *bestandigd*, de hoedanigheid van vast, blijvend te zijn odts *bestandigheit*", VONDEL 9, 437; „De aertsche en ..., die ... draeyen en keeren, soo datter ... de minste *bestandigheyt* in en is te vinden", RTERS, *Mask.* 42; ook als rechtsterm: geldigheid de *bestandigheid* ende onbestandigheid der verenissen", DE GROOT, *Inl.* III, 30, § 17).

BESTANDIG (II), bnw. Van *Bestand* (II), in beteekenis daaraan gelijk. Thans verouderd.

) In staat tot iets. || Nu soo hadde Dirck van oy ... met ... 800 Soldaten ... hem naa de merdyck begeven, daar hy sigh in der yl tusschen Sluys begroef, bestandig tot tegenweer, SOETEM, *Zaanl. Arc.* 464. Niet en wasser bestandigh, het ... herte van desen jonghen campioen te beven, RAPS, *Lev. v. S. Franc.* 374. Desen, mits hy ens Ketter was, hiel sich bestandig ... genoech, tegen wel ervaeren Priesters te disputeren, VILSTER, *l. d. Kett.* 2, 13.

) Tegen iets bestand. || Steenen, en wat bestan- materialen zyn tegen 't vuur, SOETEBOOM, *chr. v. Vroonen* 246. Deze zig tegen het groot l (vyanden) niet bestandig ... ziende, (trokken) stonds ... te rug, V. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 123.

BESTAPELEN, bedr. zw. ww. Iets van nen, of van boven, bezetten met een stapel; iets of in iets opstapelen. Thans weinig of niet meer gebruik. || Een Kamer, die sy rontomme met eeruydt, en branthout wel hoogh bestaepelen liet, *in v. Voortg.* 21, 169 *b*. De Predicant Pieter riels uyt Vlaenderen ... (wierdt) onder de spaen- bestapelt, PERS, *Ontst. Leeuw* 242 *b*. Men maakte zelven diets, dat het op den Predikant gemunt , en hieldt hem, den gantschen nagt, bestapeld ler de spaanders, WAGEN., *Amst.* 1, 278 *a*.

— In figuurlijke toepassing. || Het hart, bestapeld bezwaren, TOLLENS 10, 16. Overlast en bestapeld t jaren (t. w. *zeer bejaard*), 12, 9.

BESTAPPEN, bedr. zw. ww. Van *Stappen*. zeer weinig in gebruik.

A) Als naam van eene oogenblikkelijke handeling.

1) Den voet zetten op iets. || Deez ... ging ... de stroom toe; ende bleef daar schryelinx schuit over bestapt houden, als niet weetende hoe hy de, HOOFT, *N. H.* 353. Uw voet had noyt bestapt ouver Der Seyne-stroomen, WESTERBAEN, *Ged.* 267.

2) Met een stap van een punt tot een ander punt nen, een bepaalden afstand overstappen. || *H.* Hoe ygde nou en planck, Om t'scheep te rôken? Hô! dat ken ick wel bestappe, De schippers uwe doen 't wel sonder gangh of trappe, HUYGENS 599. Om in het Staats-bewind te komen tot den pas, Die schoon hy nu bestapt hem toen onmoog'lyk was, OUDAAN, *H. Broederm.* 30.

3) Iemand door stappen bereiken, hem inhalen. || Staegh sal ick om u zijn, staegh sal ick u bestappen, HUYGENS 1, 497. De schuld wert altijds behielt en bestapt, al is 't van verre (t. w. *door de straf*), DE BRUNE, *Bank.* 1, 393.

4) Een hooger gelegen punt door te klimmen bereiken; ook figuurlijk. || Den vierden trap, dien men nu bestapte, met inbrengen van 't goeddunken der voorzeide Heeren *enz.*, HOOFT, *N. H.* 92. Hy (was) der eersten een, die de kruin (*van den wal*) bestapten, 359.

B) Als naam voor eene voortdurende handeling.

1) Een berg beklimmen; in de oudere taal zeer gewoon, ook in figuurlijk verband. || Dus moetmen om de deugt den steylen berg bestappen, PERS, *Bellerophon* 1, III. Datze staêg bestappen Den Berg der wetenschappen, DE DECKER 2, 260.

Vermids den Bergh waer op de Deughd stijght inde [locht, ...
Zoo hooghe is en zoo steyl, jae moeylijck om bestappen,
Langhs eenen engen pat, met gladde en slimme trappen.
VONDEL 1, 148.

2) Een weg betreden, er over loopen. || Napoleon ... leere u ... den glorieweg bestappen, WILLEMS, *Nalat.* 5.

BESTAREN, bedr. zw. ww. Iets of iemand starend beschouwen, aanstaren. || Als Thomas heel verbaest ... bestaerde De paersche steden van u sijde, voet en hant, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 222. Dat wy in een oogenblik tijts zoo bijster verleelikt worden, dat ook d'allernaaste vrienden ... ons met yzinge staan bestaaren, DE BRUNE, *Jok en E.* 271. Wanneer ick ... 't Min-stovent licht Bestaren mach van u gesicht, *Amst. Pegas.* 164 b. Toen hy het bloedtkoraal (t. w. *het blozend gelaat*) ... Bestaarde van dit beeldt (t. w. *van deze vrouw*), ontstak zijn koude bloedt, J. VOS, *Ged.* 2, 335. Eene wijl bestaarde hij met stijven blik dien hoop goud, CONSCIENCE 1, 227 *a*. Wen opnieuw ik bestare, Meduse, uw hemelsch gezicht *enz.*, DE MONT, *Loreley* 50.

— Bij overdracht: beschouwen, overwegen. || Hier bid ik den Lezer, ... dat hy de bewijsreden die den Apostel ... hier toe bezight, eens aandaghtelik bestare, DE BRUNE, *Jok en E.* 112.

— Naast *bestaren* vindt men ook *bestarren*. || (Myrra) ontvonkte in 't bestarren van vaders lonkers, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 228 (*Metam.* 10, 359: *patriisque in vultibus haerens aestuat*).

BESTARNEN — BESTERNEN —, bedr. zw. ww. Van *Sterne*, een in de latere taal ongebruikelijken vorm naast *sterre*, *ster*. Met sterren bezetten; niet in de taal van het dagelijksch leven. || De locht bestolpt, met bruine wolken, ... Bestaarent 's nachts geen soute kolken, SIX V. CHAND. 563. 'T aard-rijk sal bestarnt, de lugt beploegt werden.... 'T sal in alle dingen de wind tegen de keer gaan, VALENTIJN, *Ovid.* 3, 156.

— Inzonderheid in het deelw. *bestarnd*, gezegd van den hemel en de sterrenbeelden. || Uw reden kan dien hemel niet bereicken: Zy schiet te kort naer die bestarrende as, VONDEL 4, 514. Pollux en ... Herkules ... zijn ten bestarnden hemel opgevaren, 6, 488. Hemelgeesten, die 't besternt gespan bewonen, G. BRANDT, *Poëzy* 3, 350. Het bestarnde hof (t. w. *het hemelhof*), G. BRANDT, *Veinz. Torq.* 73. De nacht ..., In 't flauuw bestarnde kleed getooid, FEITH, *Werken* 13, 149. Daalde Angelo (t. w. *Michele Angelo*) op aarde uit zijn bestarnde woon? V. DUYSE, *Vad. Poëzy* 3, 67.

— Met eene bepaling verbonden. || Twee groote

lichten swieren, En trecken hunnen kreys door schoon bestarnde dieren, VONDEL 2, 554. De klaer bestarnde waegen (t. w. *het beergesternte*), 2, 677.

— Door HUYGENS (1, 446) wordt *besternd* toegepast op letterteekens, waarschijnlijk in den zin van: voorzien van stippen.

— Daarnaast *besterd*, afgeleid van den vorm *sterre*. || 's Hemels besterrden loop, Z. HEYNS, *Bartas*, *Eerste Weke* 8. De hoogh-besterde lucht, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 1, 160.

Afl. *Bestarrelen*, als frequentatief („Ridderorden *bestarrelden* hem hier en daar de borst", COUPERUS, *Maj.* 1, 24).

BESTAVEN, bedr. zw. ww. Voorkomende in den zin van *staven*, bevestigen, stevig maken. || Dat kon de glans van zyn bestaafde macht niet quisten, OUDAAN, *Poëzy* 4, 9.

BESTEDELING, znw. gemeensl., mv. *bestedelingen*. Van *Besteden* in de bet. B, 5). Iemand die wordt uitbesteed. || De bestedeling blijft aan dengenen Die hem voor 't laagste gebod een jaar lang wil onderhouden, V. BEERS 2, 66 (*De Bestedeling*).

Samenst. *Bestedelinghuis* („Bestedelinghuizen.... Het doel dezer inrigtingen is het verzorgen, bij wege van besteden, door gemeente- of armbesturen, ... van kinderen of oude en gebrekkige lieden, die" *enz.*, *Hand. d. St.-Gener.* 1849—1850, 2de Kamer, *Bijl.* 412 14 *b*).

BESTEDEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Stede*. Mnl. *besteden* (VERDAM 1, 1107). Verg. *Bestaden*, dat op eene soortgelijke wijze is gevormd, doch nu in onbruik geraakt. *Besteden* werd oudtijds in meer gevallen gebruikt dan later; enkele verouderde beteekenissen, b. v. die van *iets overdoen*, *van de hand doen*, vindt men nog gewestelijk (zie BOEKENOOGEN 57).

A) Met eene zaak als voorwerp.

1) Iets ergens plaatsen, zetten, leggen; thans geheel verouderd. || Die dinghen zijn in svaders macht besteet, V. MANDER, *Olijfb.* 15. Men haelden de provant, die wert op haer plaets int schip besteet, COORNHERT, *Odyss.* 1, 11 *b*.

— In toepassing op wat men „ter perse legt". || Hy had ... vierduyzent lasterboexkens ... ten drukke besteedt, om ze onder de gemeente te zaayen, HOOFT, *N. H.* 868. Schoon ik ... menig ander digt ter drukpers heb besteedt, DROSTE, *Overbl.* 237.

— *Een brander besteden*, hem aanbrengen tegen het vijandelijk schip of wat ook, dat men in brand wil steken. || Dat hy meermaalen ... te vergeefs was aangemaant om de haven in te loopen, en zyn brander te besteeden, BRANDT, *De Ruiter* 561. Marinus Willemszoon, Kommandeur op het Zeeuwsche brandtschip den Arent, heeft het zelve aan een vyandtlyken brander ... besteedt, zulks dat beide de branders t'zaamen zyn verbrandt, 802.

2) Eene stoffelijke zaak ten behoeve van iemand gebruiken, bij iemand aanwenden enz.; thans verouderd. || Hare sonen (hadden) ... alle geheylighde dingen van het Huys des Heeren besteedet aen de Baalim, 2 *Chron.* 24, 7. De wijn te veel besteet ontrent de swacke vrouwen, Kan verre boven al den meesten hinder brouwen, CATS 1, 354 *b*. Dese schare, Die 't brandend wieroock sal tot d'eer syns naems besteen, VONDEL 1, 328. Besteênde aen Godt hun wierroock, purper, gout, 4, 534.

3) Van gunsten, gaven en derg.: ze iemand schenken; thans niet meer in gebruik. || Wilje gunst aen uw gemael besteden, Soo deyl *enz.*, CATS 1, 313 *b*. Gaeven van vernuft ... Gelijck de hemel plagh aen yemandt te besteeden, Dien hij *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 200. Ick (wensch) aen u besteedt Al 't goedt dat jck te wenschen weet, 1, 292. Wilt gu my besteden, VONDEL 2, 268. Een billyk die aan hem besteed word, V. EFFEN, *Spect.* 7

— *Iets is* (*wel, goed*) *aan iemand best* gunst die hem bewezen wordt, zal hij toonen deeren. || Geef hem dat boek present, het is hem besteed. Ik zal hem niet naar dat comed gaan, het is toch niet aan hem besteed. — die ick u heb ghegunt Was aen u niet BREDERO 3, 261. Ten isser niet aen bestee hoemen hem meer geeft, hoe hy meer klaeght, *Toetsst.* 438.

— In Zuid-Nederland wordt die uitdrukking opgevat, in toepassing op iets onaangenaa iemand overkomt en dat hij wel heeft verdi DE BUCK, *Boët.* 25; DE BO 115; CORNE *Antw. Idiot.*; en verg. een dergelijk gebr *Bestaden* in eene plaats van V. Z. V. NIEUWE

— Ook met eene zaak als voorwerp die a geschonken wordt. || Schoon zy (*duiven*) no boon of zaad, Als die hun meesters haar OUDAAN, *Poëzy* 2, 200.

4) Een ambt, eene taak aan iemand o opleggen; thans verouderd. || 'T vonnis oov meêgenooten zaak, en zyne, had men beste een deel ongeachte menschen, HOOFT, *N.* Dat het billyk was, de ampten ... aan La te besteeden, 749. Een man ..., Dien 't huysgezins te stieren is besteedt, HOOFT, *Ged.*

5) De uitvoering van een werk op zeke waarden aan iemand opdragen; thans zegt *besteden*. || Welc bouwen ... men op zeecke ende voorwaerden, in 't openbaer ... aen luyden ... zoude mogen besteden, *uit een* 1591, bij V. D. PAAUW, *Ververs.* 125. I Gherechte hebben ... inden jare 1611. de Chi de Vestgraft, de Walle ende vier Bolwerc Rondeelen bestedet ende doen maken, die i 1612. voltrocken waren, OELERS, *Beschr. v.* Ghy besteedt marmer te zaegen, ... en bo ofghe eeuwigh leven zout, VONDEL 6, 479 *Od.* 2, 18, 17: *tu secanda marmora locas* Ronthout (is) besteed na behooren te maaken 355 Guldens, V. YK, *Scheepsb.* 44.

6) Van lichaam en geest of hunne ve ook van alles wat als eene uiting daarvan den beschouwd. Ze te werk stellen voor paald doel.

a) Van het lichaam; thans verouderd. daerom, jonge vrou, wilt niet alleen de led oock het innigh hert aen uwen man bested 1, 296 *b*. Het kint ... kon sijn frissche j wel-gemaeckte leden Tot alderley gedans e besteden, 2, 139 *b* (zie ook 2, 146 *a*; 2, 388

b) Van de zintuigen; thans verouderd. de geen, ... die een wellnidende stem w zijne ogen niet daer toe besteed, maer *enz.*, D *Wetst.* 2, 244. My sal men ... sien ..., suer ooge ... Besteden op den rugh van d bekennen Voor kruyschers van mijn' wegh, 1, 449. Hier besteedt uw' magen; 't G versch, 2, 404. Komt met onzydigheyd hier besteeden, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 9.

c) Van den geest, het gemoed, de kr de gezindheden of begeerten daarvan. || Sy haers selfs wercken aen God besteden, (te syne, *Gentsche Sp.* 18. Soo dickmael ernst mijn sinnen ga besteden Aen die ic kent, en nu zijn overleden, Soo dickmael 2, 317 *a*. Haer conste, Aen uw aenschij (*deelw.*), HOOFT, *Ged.* 1, 98. D' onmat weetse te besteen Tot stichting van misval

ed. 1, 124. Al heeft een jonghe Maaght besteedt
ar sinlijckheden Op eenigh jeughdigh quant *enz.*,
EDERO, *Ang.* 55. Om zijn wraeckgierigheyd aen
mand te besteden, VONDEL 1, 591. Hoe waer de
aeck besteedt, soo ghy my nu verrasten! HUYGENS
47. O boosheyd ongemeen! ... datmen soo kan
steden ... door gayligheyd syn lust, COLEVELT,
aef Floris 52. Gaa dan, verzoend uw t'zaam, en
ld uw plicht besteeden, ASSELIJN, *Samaria* 40.
anneer wy alle onze verstandige en zedelyke ver-
ogens getrouw besteeden, *Leev.* 7, 195. De studie
e hy besteedde aan 't omdoen van z'n das, MUL-
ATULI 8, 143. Niet aan zulke onderzoekingen be-
eedt hy (t. w. *de kunstenaar*) z'n gaven, 8, 295.

— Thans inzonderheid met *kracht*, *moeite*, *zorg*
e voorwerp. || Ondanks alle moeite en zorg, aan
t werk besteed, is het niet geslaagd. — Uw' kraft
er aen besteedt (*imper.*), HOOFT, *Ged.* 1, 271.
aet u raden Gheen moeyte te besteen In t'gheen
ly wilt versmaden, HONDIUS, *Moufe-schans* XXVII.
oeveel vlijt en zorg aan het zamenstellen dezer
chiedenis was besteed, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2,
9. Dat de meesten bij voorkeur hunnen arbeid
steedden aan zaken, waarvan *enz.*, VISSERING,
risn. 1, 84. De bijbelvertaling, waaraan Marnix
n laatste krachten besteed heeft, is niet meer dan
ngevangen, FRUIN, *Tien J.* 292.

7) Van het leven en zijne deelen, ook van den tijd
't algemeen.

a) Op eene bepaalde plaats doorbrengen; thans
rouderd. || Hy hadde een groot deel van sijn jonck-
yt in Switzer-lant besteedt, v. BEVERW., *Wtnem.*
55. Hy (keerde) ... naer Aegypten, om in een
emytagie sijn leven voort te besteden, POIRTERS,
ask. 141.

b) Op eene bepaalde wijze doorbrengen. || Ach
ldij dan dus schuw U groene jeucht besteden?
OOFT, *Ged.* 2, 148. Die soecken wel te doen, den
dt wel besteden, DAVID, *Lot v. Wijsh.* 69. Laet
Ons hooren ... of u tijt voorleden Ooc beter is
steden, HONDIUS, *Moufe-schans* XXVII. Hoe hebben
haar dag besteed? Wat hebben zy uitgevoerd?
ev. 3, 40. Eenige mijner ledige uren wil ik voor
ijn petekind besteden, BERGMANN, *Staas* 10.

— Absolut: op eene voordeelige wijze doorbrengen,
ch ten nutte maken.

Zei duizendmaal, Lycoor, de tyd gaat vliegend om:
esteed uw jeugd, 't is tijd; haast naakt ons de ouderdom.
BILD. 13, 23.

— De bezigheid is aangeduid door eene bepaling
et *in*. || Ghy moocht u tijt, dan in dusdanich
erck, niet beter besteden, *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.*
143. In dese dartelheên heeft zich uw jeuchd be-
teedt, HOOFT, *Ged.* 1, 153. In 't verbreên Van
wen roem jck 't leeven wil besteên, 1, 279. Te be-
teden, in alsulcken dienst, mijn jaeren *enz.*, 2, 172.
aaten wy ... dien (avond) besteeden in met elkander
at te praaten, *Leev.* 7, 63.

— Door eene bepaling met *tot*. || Die van Athenen
... en besteden haren tijt tot niet anders, dan om
at nieuws te seggen ende te hooren, *Hand.* 17, 21.
Dat wy desen dach ... mogen besteden tot alle ge-
echtigheyt ende heyligheydt, *Christ. Gebed.* (achter
Catechism. a°. 1639) 72.

— Vandaar ook eene onbep. wijs met *om te*. ||
en volgenden dag besteedde ik, om ... alle myne
yzondere zaaken in order te brengen, *Leev.* 8, 193.
t (betreurde) ..., dat de jaren, op het notariskantoor
rbeuzeld, niet besteed waren om mij de klassieke
den geheel te doen magtig worden, VEEGENS, *Hist.*
ud. 2, 242.

— Ook wel door eene bepaling met *met*. || Godes-
jes dartel, die met danssen ..., besteedt uw ... jonge tijdt, HOOFT, *Ged.* 1, 108. Ik weet ... mijn' tijd niet beter te besteden, dan met u zoo het een en ander te schrijven, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 284.

— Eene bepaling met *aan* is thans het gewone. || Zo hy (t. w. *de brief*) u ... voldoet, zal ik my den tyd, daar aan besteed, niet beklaagen, *Leev.* 5, 92. Hem ..., die ... zooveel jaren van zijn ... leven aan het bestuderen der bronnen ... had besteed, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 346. De twintig jaren, die hij te Haarlem aan de zamenstelling van zijn Schilderboek besteedde, hebben eene blijvende vrucht gedragen, BUSKEN HUET, *Rub.* 164. Eene gezwinde lading ..., waar zij ruim zooveel tijd aan besteedden, als *enz.*, BEETS, *C. O.* 87.

8) Van geld: het voor iets uitgeven. || Die de ver-armde Weesen ... Haer commers noot ... versoeten, ... En soo zyn overschot besteet, Sou dit wel sonden wesen moeten? BREDERO 3, 89. Om een zesthalf, die men besteedt, de menschen een gulden moeite aandoen, *Leev.* 1, 259. Dat de ... neef, uit spaarzaamheid, den te besteden prijs tot weinige honderden guldens beperkte, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 284. Geld, op zulke schandelijke wijze besteed, BERGMANN, *Staas* 164.

— Datgene wat men voor het geld koopt, wordt aangewezen door eene bepaling met *voor* of *aan* (vroeger ook wel *tot*). || Noch ick sel vuer gien Kistient Gien hongdert ponckt besteen, BREDERO 2, 116. Ik weet niet, welk eene groote somme hy eens voor een Kabinet van Africaansche ... Kapellen besteed heeft, *Leev.* 2, 142. Zy ... besteeden in vyf-en-twintig winkels een paar zesthalven aan vodderyen, 3, 40. Dikwijls kwamen ... landgoederen te koop.... Van der Helst had ... zijnen schoonzoon herhaalde malen aangezet daaraan zijn geld te besteden, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 15. Besteede kosten tot hulp en bystand van de door den Vyand afgebrande Dorpen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 70 *a*.

— Bij vergelijking kunnen ook andere stoffelijke zaken het voorwerp zijn, die evenals geld „aan iets ten koste gelegd worden". || Daer moet zweet en bloed besteet werden, zoo-men die kostelicke prijs beloopen zal, DE BRUNE, *Bank.* 1, 136. Die vergulde kraag waaraan-i zooveel gom had besteed om 't ding behoorlyk te doen glimmen, MULTATULI 8, 179.

B) Met een persoon als voorwerp (bedr. en wederk.).

1) Iemand (of zich zelf) ergens plaatsen; thans verouderd. || *S.* Waer sullen wij ons nu gaen besteden? *H.* Inder amoreuser gedachten alle nachten, *Trou m. bl.* 48.

2) Iemand (t. w. *het lijk van iemand*) *ter aarde besteden*, ter aarde bestellen; thans nog gewestelijk (b. v. in Drente: *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 247; en in Groningen: MOLEMA 32). || Met staatlyke uitvaart ... werd zy ..., in de besnydeniskappel der hooftkerke, ter aarde besteedt, HOOFT, *N. H.* 817. Een Vrouw, die 'k als verwant ter aerde hielp besteden, DROSTE, *Overbl.* 163.

3) Iemand plaatsen in een rang, in eene betrekking, op een post; thans nog in vele gewesten in gebruik in toepassing op het verhuren van dienstboden: zie DE BO 115, en MOLEMA 31). || Die moeder heeft hare dochter bij eenen bakker besteed (t. w. *verhuurd als dienstbode*), DE BO 115. Hij heeft zich besteed als peerdeknecht, *Ald.* — Hem in de Ridderlijke orde van Malte bestedende, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 158. Dat hy t'huys nog verscheyde broeders heeft ... die alle ..., in goede tucht geoeffent (worden), om schier of morgen in uwen dienst besteedt te worden, GEULINCX, *Hooftd.* VI.

4) Iemand ergens plaatsen als leerling; thans verouderd. || Ick bin om te lieren tot uwent besteet, HOOFT, *Ged.* 2, 327. (Zy) zullen ... 't zelven (t. w. *het jongetje*) in de Wyk of te Haarlem school besteeden, ASSELIJN, *Schynh. Vr.* 10.

5) Iemand (of zich zelf) ergens voor eene bepaalde som uitbesteden, „in den kost doen". || Ik (ging) tot vrouw Monglas my in de kost besteden, DROSTE, *Overbl.* 50. Dat ... onechte Kinderen ... by de Huysluyden ofte andere werden besteet, ende de selfde oock dickwils om een kleyn gelt uyt gekocht, om die voor altijdt te onderhouden, *Gr. Placaatb.* 2, 2445 (a⁰. 1656). De Arm-meesters sullen geen arme Kinderen, Onvermogende, ofte oude Luyden mogen besteden, als met bysondere toestemminge van den Officier en de Regenten, 4, 353 *a*. Hier besteden haar de oude Burgers met hare vrouwen ... voor een seker somme gelts, die sy eens voor haar leven uytkeeren, en hebben hier haar leven de onbesorghde kost, FOKKENS, *Beschr. v. Amst.* 234.

6) Een kind (bijna altijd eene dochter) uithuwelijken; thans eene enkele maal nog wel voorkomende. || Vele edel vrouwen hoorende haer coragieusheyt Wouwen hen sonen aen haer besteden, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 230 *b*. Juyst daer een giere voogt een maegt besteden sou, CATS 1, 288 *a*. Gy hebt wel eer gemeent ..., Dat ick te geener tijdt mijn dochter wou besteden, 2, 24 *b*. Ick heb een rijpe Maegt, die woud' ick wel besteden, 2, 495 *b* (zie ook 1, 286 *b*; 1, 326 *b*; 2, 55 *a*, en vele andere plaatsen). Christina ..., die hy aan my, in eersten huwelyke besteedt heeft, HOOFT, *N. H.* 185. De Wethouders ... gingen ... ter bruyloft by den Burghermeester ..., die zyn' dochter besteedde, 846. Waar vindmen een man haar waardigh? ... U dochter ..., die noch om lief noch leet Sal wederstaan u wil, waar ghy haar oock besteet, BREDERO, *Angen.* 2. Ghy zult uw' zoon en dochters rijck besteden, VONDEL 10, 278. Beste gerust uw dochter ... Aen my, die haer verzoeck, 11, 584. Besteed uw dochter veel liever aan een man, die gheld ghebreck heeft, als aen gheld, dat een man van doen heeft, DE BRUNE, *Bank.* 2, 340. Ook wierd eene Maagd zelden of nooit, onder de twintig jaaren, ten Echt besteed, BERKHEY, *N. H.* 3, 638. Den Heer Blaek te overtuigen, dat hij aan niemand anders zijn nicht beter kan besteden dan aan hem, V. LENNEP, *Rom.* 4, 115.

7) Zich aan eene bezigheid, eene handelwijze, overgeven, zich tot of in iets beijveren; thans verouderd. || Maer soo ghy u besteden wilt tot de sonden *enz.*, DE BUCK, *Boët.* 209. De Staaten, haatende 't verwylen, ... verbeetren ... het bodt tot Antwerpen gedaan. Vergeefs. De Ryxgezanten besteeden zich hieraan; eeven vergeefs, HOOFT, *N. H.* 513. Hoewel men zich in groote voorvallen ... met een onoverwinnelike dapperheit moet besteden, DE BRUNE, *Jok en E.* 340. Ick kan het duyn begaen ..., Wanneer ick aen die jaght my selven wil besteden, WESTERBAEN, *Ock.* 148. De gheen Die tot vloucken haer besteen, HONDIUS, *Moufe-schans* 104.

Afl. *Besteder, besteedster, bestedeling, bestedigen* (I), *besteding* (zie die woorden); *bestedelijk*, zooveel als *bestedende* („Zalich (*zijn zij*), diese houden (t. w. *wijsheid*), en *bestedelic* zijn", DE DENE, *Testam.* 50 *a*); *bestedig*, in denzelfden zin („Wie ... den tusschen tijt by my wil zijn *bestedigh*, Voeg' hem dan tot dees deucht", *Nederd. Helic.* 11).

Samenst. *Besteedhuis*, meest in den vorm *bestedehuis*, waar oude of behoeftige menschen uitbesteed worden („Oude Luyden, die tegenwoordig in de *Bestedehuyzen* worden besteed en onderhouden", *Keuren v. Haerlem* 1, 245 *a* (a⁰. 1753); „De gem *Besteedehuyzen*, die van een zwaaren last z de Diakonie", *Ald.*); *welbesteed* (zie ald.).

BESTEDER, zaaw. m., mv. *besteder Besteden*. Thans niet in vast gebruik.

1) Iemand die de uitvoering van een zekere voorwaarden aan een ander opdraagt Besteeders (sullen) het Hout tot haaren kost op 't Land brengen, de Bout-gaten doen boor V. YK, *Scheepsb.* 44. 't Geen den Aannemers na behooren zal moeten maaken, ten genoege Besteeder, 311. Bijaldien 'er ... voldoende waren, om aan de echtheid des Metaals te t zoude de Keurmeester deze proeve, met toes der Besteederen, kunnen te werk stellen, 21, 8.

2) Iemand die zijn tijd (zijn geld) zóó als eene bepaling aanduidt. || D'een oft tongh, Die my gingh schilderen ... Voor wijsselick besteder van mijn' dagen, 1, 501.

3) Iemand die zijn beroep maakt van het van dienstboden. || Dat alle Besteeders, Best of anderen, die zig met het besteeden of v van Dienstboden erneeren, zullen gehou alvoorens sy eenige Dienstboden in het be verhuuren behulpsaam zyn, sig zo veel m informeeren naar derzelver gedrag *enz.*, *H Amst.*, 2de *Verv.* 62 *a* (a⁰. 1758).

4) Iemand die een kind ergens uitbesteed sullen de Gerechten ... op kosten vande ofte vande geene die de Bastaerden aen nem neute notitie ... doen houden vande Cout ghemaeckt worden, ... ende wie de Onder Besteders zijn, *Gr. Placaatb.* 2, 2445 (a⁰.

BESTEDIGEN (I), bedr. zw. ww. leugde vorm van *Besteden*. Thans verouder

1) Met eene zaak als voorwerp. Besteden ken voor een bepaald doel. || Hoe seer sy arbeydt sweten, ende op 't neerstichste al b ten bestedigen aen *enz.*, BAARDT, *Deugdensp* wil ick, Heer, 't verlengde levens licht uw' eer bestedigen, DE DECKER 1, 259. bestedigt het grootste des Christen volks, d uitspanning der Feestagen, niet tot bidden *enz.*, OUDAAN, *Agrippa* 222.

2) Met een persoon als voorwerp; b. v. sing op het ter aarde bestellen. || Soo ist van dese vrouwe ... in St.-Jans kercke t bestedight, PERS, *Ontst. Leeuw* 786 *b*. D gebragte Romeynen een aas der Vogelen b ter aarden noyt bestedigt wierden, SOETEBO *v. Stav.* 15.

3) Ook in andere toepassing. || Is dae t'sy Stuerman, Piloot, of Schipman, die stedicht, ende zijn ampt niet en can, *Zee Wisby* I, 2.

BESTEDIGEN (II), bedr. zw. ww van *bestaden*, *bestadigen*. Bevestigen. De *stedigen* behoort niet tot de eigenlijk H schrijftaal. || Parma heeft die Stadt met beleeftheydt aenghenomen ...: d'oude Privi stedicht *enz.*, V. REYD, *Ned. Oorl.* 95 *b* Heeren vanden Hove, die met vernederingh deputeerden, hare eyghene authoriteydt bestedighen, 99 *b*. Bestedighende met zij die regel, dat *enz.*, 102 *a*. Hy ... heeft Borgemeester-ampt wederom bestedight ... 138 *b*. 't Schijnt dat ghy uwe vlucht noc eu bestedigt, PERS, *Jonas* 75. So baldt Luyden apentlick te samen gegeven, vn Echten staet bestedicht zyn, *Lantr. v.* XXVII, 2.

DING, znw. vr., mv. *bestedingen*. Van

inbesteden van een werk. || Men (sal) len daar die meeste passagie is, biljetten n den tijdt, plaetse ende wercken die n worden, ende sal dien achtervolgende e in 't openbaer geschieden, ten minsten meesten voordeele van 't Landt, *Gr. Pla-* 6 (a⁰. 1599).

esteden van geld, tijd enz. || Besteeding d uyt de Regimentskas: Die moet ge- dienst, nutte en noodwendigheeden van t, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 70 *b*.

ing van dienstboden. || De Dienstboden, rds gehuurt worden, zullen ... gehouden e dienst te komen ten tyde, by de be- verhuuring bepaald, *Handv. v. Amst.*, 2 *b* (a⁰. 1758).

. In de bet. 2). || Kracht baat niets *it-besteding*, V. D. PALM, *Sal.* 6, 429. *esteding*, haastigheid is krachtverspilling,

EDSTER, znw. vr., mv. *besteedsters*. die er haar beroep van maakt vrouwe- oden (soms ook minnen) aan een dienst aak in eenigszins ongunstigen zin.

jk. || Maquignone, besteedstere, MEU- *de Planté*, D 1 *a*. Koppelaers, en dieder Besteedtsters, Heelsters *enz.*, HUYGENS 1, . de Besteedsters en Voorloopers, eenige ens of Knechts ergens eens besteed heb- na ... niet vermogen sullen, dezelve op besteeden, daar toe te raaden, loopen ofte *ren v. Haerlem* 1, 281 *a* (a⁰. 1693). wen, die men Besteedsters van Minne- mt, BERKHEY, *N. H.* 3, 1253. Myn zo dryvend weg.... 'k Ging ook naar er toe, *Econ. L.* 3, 69. Iemand die ind verkoopt en tevens besteedster is, 25.

ast in Zuid-Nederland *besteedsterigge*.

oort van ouderwetsche, groote parapluie, armede *besteedsters* loopen. || Zij (hadden) tsche parapluie, een zoogenaamde be- medegenomen, V. MEERBEKE, *Zóó wordt de T. K.* 188. Deze parapluus zijn ... later „besteêstertjes" genoemd werden, 1873, 335. Zijn parapluie, ... een groe- ouwerwetsche besteedster met een grooten en een met koper gemonteerden stok, *Tôtôk* 36.

EK, znw. m. Van *Besteken* (in de bet. n is zuidelijke gewesten.

ven van een geschenk op iemands naam- ardag: HOEUFFT, *Bred. T.* 57).

eren van den naamdag, het feest ter ge- arvan. || De Besteek heeft in Brabant s op den avond vóór den naamdag, 3, 46 *a*. Ik ken drie liedekens.... Die inzicht geleerd ... voor den dag van eek, 1, 195 *a*. Vader en zoon ... her- an hunnen heilgen patroon Franciscus. bele besteek viel juist dees jaar op een BEERS 2, 240. Bij den besteek van het alweer Frans, die het best kan wij aan de meesterse moeten opdragen, *Staas* 17.

eschenk dat iemand bij die gelegenheid oden (in dien zin ook bij HOEUFFT, 7). || Hij (had) haar „den besteek" een zilvren Tabaksdoos, V. BEERS

BESTEEKSEL, znw. onz., mv. *besteeksels*. Van *Besteken*.

1) *Besteken* in de bet. A, 6). Geschenk op verjaar- of naamdag; in Zuid-Nederland. || Een besteeksel ontvangen, DE BO 115.

2) *Besteken* in de bet. A, 9). Als boekbinders- term. Rand van koord of zijde, waarmede men den band van een boek besteekt, en die aan het boven- en benedeneinde van den rug van het boek wordt vastgelijmd. || Men strijkt den rug ... met lijm, ten einde het besteeksel met het boek te vereenigen, *Handw.* 22, 92. Dit goed droog zijnde, strekt ten band voor het Capitaal (of besteeksel), 22, 150.

3) *Besteken* in de bet. B, 3). Bestek, waarin een schrijver iets behandelt; thans verouderd. || Ick gheloof dat Aeolus het voorspel van sijn dochter gaf, die ick in een behoorlijck besteecksel meen te beschry- ven, V. OVERBEKE, *Rymw. enz.* 279.

BESTEIGEREN, bedr. zw. ww. Van *Steige- ren*, in den zin van *klimmen* (zie STEIGEREN). Thans zoogoed als verouderd.

1) Beklimmen, op iets klimmen, met eene stoffe- lijke zaak als voorwerp. || Benijdt hem (*den kreupele*) noch veel min 't ellendige besteig'ren Van een' ge- dwongen' krick daer hem sijn' beenen weigren, HUY- GENS 1, 447. Wie sou sulcken Trap besteig'ren Die na sulcken Kamer leidt? 2, 522. Ik (kon) ... de hooghste rots Besteigheren, WATERLOOS achter HUY- GENS, *Ghebr. en Onghebr. v. 't Orghel*, 150. Dies steldt de Keyzer zich, om d'Alpen te besteygeren, OUDAAN, *Toneelp.* 129. Daer Sidney, neergestort met eerelijke wonden, Noch 't een' en 't ander ros besteigert vol van moet, ANTONIDES 2, 228. Zy, die ... Taygétus berggevaarte en Idris top besteigert, BILD. 2, 433. Gy ... grijsbesneeuwde wallen, ... De zee besteigerde U, doorbrak uw steenen keten, 5, 114. Indien Jupyn my liet d' Olymp besteigeren, WILLEMS, *Nalat.* 102.

2) In figuurlijke toepassing. || Of zy het toppunt der geleertheit besteigert hadden, DE BRUNE, *Wetst.* 1, III. Den hooghsten trap van volmaaktheit, dien de menschelike zwakheit kan besteigeren, 2, 1. Daer deugt wert uit 'et rijk gestooten Besteigert tieranny den top, ANTONIDES 3, 4.

3) Bij overdracht: iets (met groote inspanning) machtig worden, vermeesteren; zeldzaam. || Geen hevigheid, 't geduld, besteigert zijn verlangen (t. w. *datgene wat hij verlangt*), BILD. 4, 440. 't Besteigren van hun weelde (*der boozen*) is 't heil verroekeloozen, 5, 451.

BESTEK, znw. onz., mv. *bestekken*. Van *Be- steken*. In het Mnl. niet aangewezen. *Bestek* is ten deele de naam van handelingen, ten deele de naam van hetgeen daardoor tot stand wordt gebracht.

1) Eene enkele maal komt *bestek* voor in den zin van: het bereiken van een zeker punt. || Een groot gemoed vol goddelijcke lusten, Sal niet voor sijn besteck des eeren-kerricks rusten, Daar hem de witte deught wel statelijck verbeyd, BREDERO, *Angen.* 34.

2) Een bepaald punt, dat gesteld is b. v. als doel, als grenspunt enz. (verg. ook onder 4). || Een geyle Vrouw' en gierigaert vreck, Komen nimmer tot haer voorbeelde besteck: Want elck wil meer en meer voort-aan, VISSCHER, *Brabb.* 53. Schoon hy op den kant gekomen van den grave Aen 't uiterste besteck van 's levens reisbaen staet, DE DECKER 1, 145.

3) Bepaalde afmeting, maat; thans nog als term in de hooge veenderij. || In alle hooge veenen, die aan de snede zijn, wordt de turf naar zekere eigene aangenomene maat of bestek gegraven, droog gemaakt en verkocht, STEMFOORT, *Veengr.* 30. Op manshoogte

wordt de hoop met beide armen gevaamd langs de geheele lengte en halve breedte, — bij bevinding nu dat deze $4^1/_2$ vademen beslaan, wordt het voor *goed bestek* gehouden, 33.

4) Eene bepaalde, begrensde lengte of ruimte. || Den ... Hertog, ... in een besteck, vechtender hant verwonnen hebbende eenen grooten Heer *enz.*, v. RAPHELENGIEN, *Princel. Dev.* 76. Zulk een verschil van tooisel in zoo kleen een bestek van Land ... is zeker der opmerkinge waardig, BERKHEY, *N. H.* 3, 626. Eene genoegzame holten ..., in welkers bestek, (capaciteit), allerleije ... zaken kunnen bevat worden, 4^2, 299. Hoe vele verschillende karakters, zeide hij, bevonden zich niet in een kort bestek van eenige weinige Rijnlandsche voeten, KIST, *Eikenh.* 1, 342.

— In toepassing op een bepaalden termijn van tijd. || Alle kanssen keeren, en alle tydt heeft zyn besteck, HOOFT, *Ged.* 2, 272. In een soo korten tijds besteck, 2, 389. Mits Kolterman ... hun tot uiterste bestek den naastvolghenden voormiddagh stelde; gingen zy dit verdragh aan *enz.*, HOOFT, *N. H.* 255. Zy (daalden) eindtlyk tot aanneemen van vryereizbrief, die hun verleent werd, met bestek van vyftien daaghen, 618.

— Meest in uitdrukkingen die het al of niet te buiten gaan van die grenzen aanduiden. || Waar is toch u verstandt, dat ghy dus wort verleyt Van homoet onbetoomt wt het besteck van reden? COSTER 382. Als yemandt overtreedt 't besteck sijns rechten lots *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 119. 'Tvolck noch de dwingelandt woên over haer bestecken, 1, 166 (vert. van: „*sic plebi indomitae, sic stant sua fata tyrannis*"). De misdaet en de straf moet altijt t'zaemen loopen, En blyven in besteck van billickheit, VONDEL 3, 772. Verciertghe uw vaers met bloemwerck naer den stijl der Rederijckkunste; ... blijf ... binnen het besteck van verstaen te willen wezen, 6, 47. Ick ben niet maghtigh hun (t. w. *paarden*) te houden in besteck, Wanneerze fors en trots geraecken aen 't verhetten, Te hardt van beck, 11, 342.

5) Afsluiting, waardoor eene bepaalde ruimte wordt begrensd. || 't Kostelick besteck (t. w. *een hek, eene omheining*), Dat desen Boomgaert sloot in vyverlicke Grachten, HUYGENS 1, 349. De stadt is voorts ghedeylt in veel deelen, ... ende elck heeft sijn besteck ende sluytsel verscheyden van den anderen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 42 *d.*

6) Schaal waarop iets wordt geteekend. || Een nieuwe caert, groot bestecq, van de bay ende zeespiegel van de buytenrhee, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 517.

7) Schets, plan van eenig bouwwerk. || Besteck, beworp, *delineatio sive adumbratio operis conficiendi*, KIL. — Als ik het (t.w. *huis*) naar myn bestek sal verandert hebben, v. EFFEN, *Spect.* 4, 23. Afteekeningen en juiste meetkundige bestekken, door een in dit stuk ervaren timmerman vervaardigd, BERKHEY, *N. H.* 9, 21.

8) Beschrijving van de deelen van een bouwwerk (ook van een schip), volgens welke het moet worden uitgevoerd. || Alle Aennemers (sullen), voor het teeckenen van Bestecken, alle hare Medestanders moeten noemen, en op de Bestecken aenteeckenen, *Gr. Placaatb.* 4, 1204 *b* (a°. 1693). Dat de Ingenieurs ... bestaen te maecken dese of geene veranderingh in de Bestecken, na dat de bestedingh daer op gedaen en geapprobeert is, 4, 1203 *a* (a°. 1698). Dat de Bestekken behoorlijk compres ... sullen geschreeven worden, 6, 94 *b* (a°. 1721) [illegible], (*door een bouwmeester of aannemer*) naar van den grond beraamd en vastgesteld *a.* 1646.

9) Het plan waarnaar een schrijver zijn voert, bepaaldelijk ten opzichte van de uit der behandeling. || Dat 's buiten myn teg bestek, v. EFFEN, *Spect.* 12, 51. Woorden den hartstogt in een klein bestek schilderen, v 2, 87. Ik zoude dit ... wel breeder verkla ... ons bestek duldt het niet, FOKKE, *B. E.* Men zal ons tegenwerpen dat wij ons in kondiging te veel bij algemeenheden bep bestek gedoogt geene aanwijzing *en détail* v. D. BRINK, *Stud.* 3, 456. Hij (heeft) niet afgewerkt, die volgens zijn bestek eerst derde deel voltooid zou zijn geweest, v *Herinn.* 3, 147.

10) Plan, inzonderheid wat betreft den eener onderneming of wijze van doen. || de geest begint, is maer een rouw best 2, 525 *a.* Het vall' dan uyt soo 't will; bestecken leggen Of naerse niet en doen *enz.*, 1, 528. Wisten woeste lien hoe soet is dat Sij volgden mijn' besteck, HUYGENS, *Chy* Ik zoek van dees tijd af bestek met u te ma ook alle twist te staken, KRUL, *P. W.* 1, uitvoeren van dit heilzaam bestek, v. EFFE 4, 34. Dat ... zo een verfoeilyk bestek met heiligheid onmooglyk kan bestaan, 4, 98. is alleen de Koophandel, en om braaf geld t 4, 124. Hoe blinkt uw wijs bestek in o Heer! v. ALPHEN 1, 192. 's Veldheers gro BILD. 6, 259. Geen Arts, ... Die immer in van zijn genezing wankte! 6, 437.

11) Het beramen van iets, plan, toele meest in ongunstigen zin. || Dat hy, de opgeevende, alle zijnen toelegh wendde tot der verraderijen, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 13 ongeschiktheit werd t' Amsterdam aanger zoo zeer door wulpsheit van 't graauw, al en bestek van veel der treflykste burghe Deeze brief ... gaf hem stof tot bestek eene king (t. w. *eener stad*), volvoert door En denckt in 't minste niet Dat dese di door mijn besteck gheschiet, BREDERO, *M* Hoe Lucijn, door Junoos loos besteck, broet, VONDEL 11, 595.

12) Bepaling van de gegevens waaruit welke plaats in zee een schip zich op e oogenblik bevindt. || Den 27. also onse S aen lant met haer besteck stonden, ende t en vernamen *enz.*, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* Soo dat wy vermoededen, al was ons beste hondert Mijlen van Sierra Liona, dat w de Guineesche custe waren als wy meenden, 3, 11 *b.* Bevonden ons op de Zuyder po van 37 graden 2 minuten, en op de geg van 302 graden 58 minuten, (hebbende begonnen met 304 graden, daar La Mo plaatst is), ROGGEVEEN, *Dagverh.* 85.

— In verschillende vaste uitdrukkingen. zijn bestek zeilen (*niet zoo ver zijn als w* Het bestek afzetten (*of* zetten) (*op de plaats aanteekenen waar zich het schip* Het bestek beginnen (*de plaats op de k teekenen vanwaar de reis wordt geacht b zijn*). Het bestek opmaken (*door berekeni waar zich het schip op een gegeven oog vindt*). Het bestek overbrengen (*de lengte van het laatst aangeteekende bestek va kaart op de andere overteekenen*). Het b beteren (*in plaats van gegiste lengte en b nemen welke berusten op onmiddellijke wa*

erd bestek (zie ook onder GISSEN en

In de bet. 8). *Bestekhout*, benaming , dat volgens behoefte en op bestelling oodigde afmetingen gezaagd wordt (verg. *etimm.* 22); *bestekrijs*, klein of kort shout van ongeveer 1,60 el lengte. et. 12). *Bestekbriefje*, briefje, papier, atsbepaling van een schip wordt opge-

afl. In de bet. 12). *Bestekzetter*, aan n voor iemand die niet veel van belang j is een rechte *bestekzetter*" (een

AMER, znw. vr., mv. *bestekamers*. wordt ook wel gezegd *de beste*. Een elijk in Noord-Nederland gewoon voor *mak*. VERWIJS meende (*Taal- en Letterb.*), dat *bestekamer* door volksetymologie it *bassecamere* (benedengewelf, -kamer), nl. eene enkele maal in dien zin voor- thans nog bestaat in den vorm *bas-* in den zin van *beer* of *aal*. Doch, ING heeft opgemerkt (*Tijdschr.* 17, r is geen bewijs dat *bassecamere* in d ooit in gebruik is geweest, terwijl *ste kamer* voor *pronkkamer*, *salon* ge- en moet dus aannemen, dat die uit- de grap op het geheim gemak is vergang is vrij duidelijk waar te nemen. voord uitspreekt met den hoofdklemtoon mt overeen met het gebruik bij andere erg. *zoethout*, *stalenpén* enz.).

mer, pronkkamer, de mooiste kamer y woont in een Kelder, als een arm beste Kamer soo pissen de katten (d. i. *mer is eene plaats, zóó gering, dat* R, *Brabb.* 45. Hoe lacht de Schotse *de arme Schotsche soldaat*), Die... ste kamer (d. i. *in het beste logies*) , VONDEL 4, 394. Wy (gaen) ... leys toe lopen, En vinden al de beste Maer bed-steen sonder bed, v. MERWEDE, . Haare beste kostelyke kamer, daar in mogt schynen, tot eene kraamkamer iken, *Leev.* 4, 345 (zie nog andere SSELING, t. a. pl.).

samenst. van *kamer* vindt men *beste* Euryclea een bedstede stelt hem ... ercamer, COORNHERT, *Odyss.* 2 (ed.

olgende plaats ziet men, hoe reeds in de uitdrukking euphemistisch werd *V.* Waer is je Heer? *S.* Inde beste- ruyckende Iuweele, v. DALEN, *Kale* 1657) (ook bij v. MOERKERKEN, *Ned.*).

vorige eeuw kreeg daarna *bestekamer* rdige beteekenis. || De beste kamer, n die daar toe behooren, of iets dier- et genrigste denkbeeld niet verwekt, 231. Laat ze 't ook nog maar eens op mijn beste-kamer ... te schrollen *wordt gesproken van* sekreet *en* gemak), *J. Knoopius* 74. Een binnenplaats met , BEETS, *C. O.* 6. Naar de bestekamer even de bestekamer.

EN, bedr. st. ww.; het verl. deelw. *bestoken*, vroeger, en thans nog alge- Nederland, ook *besteken*. Mnl. *besteken* 1109).

r te steken, aanraken.

1) Eigenlijk, in den meest algemeenen zin. || Gekoomen zynde tot in den Boezem van de zeven bannen dewelke de Comparanten, op meer als ses verscheide plaatsen met stokken hebben bevoeld en bestooken, *bij* BERKHEY, *N. H.* 2, 19.

2) Met datgene als voorwerp waarin men iets vaststeekt. || Wy ... maeckten eenighe sprenghen van dicke plancken, ... ende bestaken 't rondt-om met enden van sparren inde gront, ... ende vingen altemet sommighe Vossen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 38 *c*.

— Oneigenlijk zegt men in West-Vlaanderen: *besteken zijn met zonden*, „er het geweten mede belast hebben" (DE BO 115).

3) In bijzondere gevallen, b. v. als keukenterm. || Neemt twee of drie Hoenderen, raauw gesneden en in een Casserol gedaan, doed 'er by ... een of twee heele ajnynen met drie of vier kruydnagels bestoken *enz.*, *Recept.* (achter *Geld. Keukenm.*) 10. De runderribben met kruidnagelen te besteken, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 273.

4) Het bezetten van den grond met stekken. || Voor soo verre deselve Middel-weerden en opkomende Sanden ... niet bestoken of bepoot syn, *Geld. Placaatb.* 3, 279 (a°. 1715). Den Heer (sal) 't selve (Middelsandt) ... nae zyn goet-vinden besaien, bepoten en besteken mogen, 3, 283.

5) In toepassing op het vasthechten van iets tot sieraad. || Hy besteeckt syn Vrouw oock met de selve veiren, OGIER, *Boere Geck* 18. Het Gildenkalf, ... Behangen, en bestooken met sieraaden, Trekt ieders oog, LUYKEN, *Bykorf* 183. Waar mede Bekleede, Besteke ik uw' zerk? BILD. 10, 297.

— Zeer gewoon met bloemen of loof als bepaling. || De Graven ... werden ... met eenighe verse blommen, of tackjes, somwijl, als sy die besoucken besteecken, *Begin e. Voortg.* 21, 162 *a*. Ick (vinde) mijn hooft rontom besteken ..., niet met versche rosen ..., maer met rechte kerckhof-bloemen, dat is, met menigte van grijse hayren, CATS 1, 560 *a*. Daer vont hy dat de stoep met meyen is besteken, 2, 205 *b*. Wy ... besteecken ... De kercken ..., door al de stadt, met meien, VONDEL 8, 314. Hy met pijnloof 't hooft besteecken, Sprack luide *enz.*, 11, 330. Sara, die ... het zachte leger ... Met bloemen opsiert, en besteekt met groene telgen, HOOGVLIET, *Abr.* 139. Wy offren u dit goud, in korfjens, rijk besteken, BILD. 3, 7.

Wie zou het groene velt met groente en loof bestroien?
Wie bronnen met den mey besteecken, cieren, toien?
VONDEL 8, 180.

— In vrijer gebruik. || Wel besteken (d. i. *voorzien*) met bullen en brieven, hebbende vulle macht van den ... princen der priesteren, DE BACKERE *Minnebr* .164. Maeghdelicke jeughd Met wetenschapp, of lust tot wetenschapp, besteken, HUYGENS 1, 364. Gelijk het krieken van den dag... Met zonne strael de lucht (komt) besteken, KRUL, *P. W.* 1, 70 *a*.

6) Vandaar: iemand met bloemen of ook andere geschenken begiftigen, en wel om hem geluk te wenschen, b. v. op zijn verjaardag, zijn naamdag of derg. In de zuidelijke gewesten nog thans gewoon (verg. BESTEEK). || Zij wordt bestoken, omdat zij de bruid is (*in Noord-Brabant*). 't Is van dage uwen avond, en morgen uwen dag, 't is waard da 'k u besteken mag, *gelukwensch in Vlaanderen*. — Godt geve dat ick magh noch dickmael u besteken, M. DE WIT, in CATS 1, 469 *b*. 'k Zou de liefste gaen besteeken Op haer vrolyk jaergety, VONDEL, *Poëzy* 2, 93. Nu wild' ick wel een Haes, daer ick u mee bestack, Maer 't is geen jaegens tijd, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 646 (*Aan mijn Heer N. N., op sijn Eds. geboorten-dag*) (zie ook 1, 401; 1, 404; 1, 497; 3, 614). Uw Dochter is van daeg in 't zeste jaer getreden;

Derhalven moet ick haer besteken dezen dag Met dees' zes reglen Ryms, DE DECKER 2, 243. Laet ons den vorst en zyn geboortewieg besteeken Met herderszang, MOONEN, *Poëzy* 21. De dag is daar dat de Gilde haar Deken Naar ouder wijze zal besteken, DE GEYTER, *Keizer K.* 28. Als uw kleine Jan Niet veel geven kan Om u te besteken *enz.*, J. V. RIJSWIJCK 534.

— Bij dichters ook wel met een feest als object. || Met lachend loof besteeckt hy 't loverfeest, VONDEL 3, 722. Besteeckt dit feest met meien, 10, 206.

7) Enkele malen ook: iemand met iets beschenken, blijkbaar met het doel om hem tot iets te bewegen: verg. hd. *bestechen*, omkoopen. || Wie vanden Vryers wil met giften u besteken? COORNHERT, *Odyss.* 2 (ed. 1605), 90.

8) Soms zelfs gebruikt in den zin van: beloonen, vergelden; doch wellicht in strijd met het gebruik. || Sy ... heeft Amintas min met norsheyt so besteken, Dat sy hem vluchte steets en nimmer aen wou spreken, PEYS, *Getr. Hard.* 3.

9) Als boekbindersterm. Een boek binden met een besteeksel (zie ald., en verg. *Handw.* 22, 91).

— Met eene dergelijke toepassing zegt men in West-Vlaanderen: *kousen* (of *sokken*) *besteken*, „er de voetelingen van met sayette overnaaien voor de kloekte" (DE BO 116).

10) Met een scherp werktuig afronden, gladmaken. || Polieren, beschaven, besteken, maecken effen, glat oft vercieren, V. D. WERVE, *Schat* 110 *a*. Een paardenhoef besteken (*hetzelfde als* besnijden: zie HEKMEIJER, *Veearts. Handb.* 215 vlgg.).

B) Iets, door te steken, afperken, begrenzen.

1) Afheinen, afperken; thans verouderd. || Op dat de bleecke doodt in een besteken veldt, Een van ons beyden doe sijn stijf opset vergeten (t. w. *door den dood in een tweegevecht*), HOOFT, *Ged.* 2, 167.

2) Figuurlijk. || Aen schout ... Hoe (*elk hemellichaam*) ... ommeloopt het padt van zijn besteken ent, BREDERO, *St. Ridd.* 3. Komt gy (t. w. *het vleesch*) aan uw bestooken ende ..., Zo breekt gy af, en laat my (t. w. *de ziel*) heenen vaaren, LUYKEN, *Jezus en de Z.* 14.

3) Bij overdracht. Iets ontwerpen, bepalen, regelen; thans hier en daar nog in de spreektaal, b. v. in Zuid-Holland. || Ik zal het zoo besteken, dat ik van avond nog daarheen ga. — Een die wat groots besteeckt is traegh in zijn beleid, VONDEL 3, 498. Door dat het vande wil Gods zoo besteken is, BARCLAIUS, *Vermaening* 301. Terwijl de nooddwang dus het menschlijk lot besteekt, BILD. 3, 123.

— Meestal in een min of meer ongunstigen zin. || Cleopatra ... Kan ... de saken soo besteken, Dat *enz.*, CATS 2, 173 *b*. Hoe listig hij ook zijne zaken meent te besteken, V. D. PALM, *Sal.* 1, 5. Hoe fijn het werk ook bestoken was, ik ben er toch achter gekomen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 340. Er was niets aan te doen ...; de Opperhoofdman heeft zijn spel te goed bestoken, CONSCIENCE 3, 153 *b*.

— *Bestoken werk*: niet toevallig, maar afgesproken; nog thans wel in gebruik. || Als of het besteken werk ware, *Ned. Spect.* 7, 12. Met werpt zig Civilis, 't zy dat het koenheid of besteken werk ware, tusschen den troep der Tongren in, WAGEN., *Vad. Hist.* 1, 158. 't Is allemaal een bestoken werk geweest, *Z. Zon.* 4, 384.

[illegible] zaw. als voor [illegible] en vijandelijk, [illegible] plan [illegible] 'et geweldt, [illegible] bestoken [illegible] rk aange- [illegible] *N. H.* [illegible] een [illegible] men

voor eenen trek, besteecken van Leicester, [illegible] heeft dit stuck besteken? VONDEL 4, 87 [illegible] 9, 31). Dat zy haar tot het besteken van [illegible] bedriegery geliefde te helpen, DE [illegible] 2, 13. De lauden der gener, ..., die [illegible] en het recht van generleischap (t. w. [illegible] heimelijk lagen bestaken, 2, 235. Dat [illegible] redelicke billickheyt vervielen in de [illegible] diese hem besteken hadden, POIETERS, [illegible] Ik hoor, hoe reets bestemd is, en besteeke[illegible] derf van 's Konings huys, ASSELIJN, *Samar*[illegible] vervloeckte treken, Als strax die ... [illegible] heeft en besteken, DE DECKER 1, 45. [illegible] 't schendig misdrijf heeft bestoken, WISELIUS 3, 184. Plutarchus ... zegt dat het stuk [illegible] zelven bestoken was, V. LIMB. BROUWER 1, 234. Hun ontbreekt de lust, die zulk [illegible] besteekt, BEETS, *Rijmb.* 159.

— Het voorwerp kan ook op eene and[illegible] zijn aangeduid. || Hy (bestak) te hoove, [illegible] HOOFT, *N. H.* 57. Of ghij, steelsgewijs, [illegible] hadt besteecken, Dat ghij u vinden soudt op [illegible] wr' en stee, HOOFT, *Ged.* 1, 140. Ick vas[illegible] met besteecken Van al, wat tot dees wr[illegible] eischt word, VONDEL 3, 499. Als of de [illegible] listigh met den waerzegger besteecken hadde, [illegible] koning te verstooten, 8, 672. Nou is 'er [illegible] anders op handen, dat ze heeft besteeken, A[illegible] *Spilp.* 23. Niesje Jaspers wist het beter te [illegible] Heur man hadt schulden.... Zy ... pakte [illegible] besten aap byeen ...; En brogt al 't zilve[illegible] vrienden, ROTGANS, *Poëzy* 645. Dat haar [illegible] dit zo had bestoken, om te zien of *enz.*, [illegible] 4, 36.

Afl. *Bestek*, *besteek*, *besteeksel* (zie die [illegible] *besteker*, aanlegger, heimelijke bewerker („De [illegible] van Appius moordt", HOOFT, *Tac.* 176; „De [illegible] en voortdryvers" (t. w. *van muiterijen en o*[illegible] HOOFT, *N. H.* 247; „De *besteekers* en meed[illegible] van den toeleg op Ryssel", 700).

Samenst. *Besteekband*, als naam voor [illegible] reepjes stevig perkament gebruikt bij het [illegible] van een boekband (verg. *Handw.* 22, 91).

BESTEL (I), znw. vr., mv. *bestellen*. [illegible] van beschuit, die inzonderheid dient als voe[illegible] kraamvrouwen. De *b* moet ontstaan zijn u[illegible] b. v. in *benist* voor *menist*), en *bestel* ont[illegible] aan ofra. *mesteil* (later *méteil*), mengkoren [illegible] een verlengde vorm heeft opgeleverd mnl. *m*[illegible] later *masteluin*. De *m* is nog bewaard in z[illegible] *mastelle* (westvl. *mostelle*), naast *bestelle*; [illegible] *morstelle*, *morstelleken*, dat hij vertaalt m[illegible] *lum*, *laganum*, *artolaganum*. Zie ook MAS[illegible] Haal even vijf bestellen.

Samenst. *Bestellenmelk*, melk die met [illegible] beschuit er in is gekookt („Magnesie, venkel [illegible] *stellenmelk*" (*in eene opsomming van aller*[illegible] *eene kraamkamer voorkomt*), V. ZEGGELEN [illegible]

BESTEL (II), znw. onz., zonder [illegible] *bestel* (VERDAM 1, 1110). Van *Bestelle*[illegible] nog slechts in enkele gevallen zeer gewoon.

1) Het nemen van maatregelen tot iets, [illegible] Het is een raar bestel (*een wonderlijk* [illegible] HOEUFFT, *Bred. T.* 58. — Dat alle even[illegible] bestel, van even en gelijc gevolg is, H. [illegible] *Bedr.* 8, 4. Sy ... heeft ... gesocht ... de P[illegible] macht in haer Rijck vast te stellen. Mae[illegible] bestel is door haer doot om-gestooten, V. [illegible] *chelius' Gesch.* 401. De tijd eischt kort bestel, [illegible] 1, 39.

— *Door bestel* (van iemand), door zijn[illegible] thans nog niet geheel verouderd. || Ghy

n dit verdriet geraeckt, VONDEL 3, 765.
kort hierna, door bestel van Aleid ...
omgebragt, WAGEN., *Vad. Hist.* 2, 196.
praecautie, om niet door zijn bestel ver-
orden, FOKKE, *B. R.* 3, 270. Gij ...
or zijn bestel, Het altaar van de nieuwe
STARING 2, 44. Zeker is het, dat ...
iet bestel eener beschermende Voorzienig-
elbare onheilen werden afgewend, KNEP-
87. Een lid der gemeente, door wiens
lp hij ... opgenomen werd onder de leer-
Latijnsche school, VISSERING, *Herinn.* 1, 2.
tel (van iemand), op zijn raad of bevel,
doen; thans vrij ongewoon. || Het lover-
henakende, yder doen Op mijn (*Esdras'*)
eberght' gingh plonderen van 't groen,
88. Arkel deed, op mijn bestel, Den
aet volk bezetten, V. LENNEP, *Poët.*

d bestel doen komt voor in den zin van:
n, hem bedienen (als koopman). || Sult
nen aldus hoornekins (t. w. *peperhuisjes*)
tvolc te doene rasschelic bestel? EVERAERT

t denkbeeld van ongerustheid, bedrijvig-
ering, drukte. || Wat is er een bestel
gastereeren, *Econ. L.* 1, 159. Wat al
l, wat gedurige zorg is er noodig, om
... te worden! V. D. PALM, *Sal.* 7, 95.
, beweging, ophef, beslag; in Zuid-
gewoon, inzonderheid in de uitdruk-
maken. || Moeste zoo'n bestel maken,
onnoozel schoteltje brak? CORNELISSEN.
kan bestel maken! *Ald.*
gene wat men, om een plan uit te voeren,
emaakt. || Ga heen, begin, ik heb nu
stel.... Laat my begaan, ik sal het wel
engen, DULLAART, *Orat. en Mask.* 47.
, bezigheid. || Soo sal 't n wel gaan
sgesin, Al uw bestel sal strecken tot
ERUS 26. Dat jaren, maenden ... En
ntgaen soo snel, Als noch te kort voor
SLUYTER, *Buytenl.* 4.
g, beschikking, beslissing. || Wel-spreken
van Die hem (t. w. *een goed predikant*)
(d. i. *God heeft hem dat tot taak ge-*
GENS 1, 124. Hem (t. w. *God*) voorbij
hand en bestel daarin niet op te merken,
jke kortzigtigheid verraden, V. D. PALM,
. Het dachte der Voorzienigheid anders,
digen dat bestel, BORGER, *Leerr.* 1, 79.
g, bestuur, beheer. || Dat de hoogste
't bestel van de zaken van Religie aen
it stond, BRANDT, *De Groot* 296. Het
iderhout ende gansche bestel van de
leeren ende haaken, mitsgaders zeylen,
erspuyten en allerley ander brandgereet-
Placaatb. 3, 952 *a* (a°. 1665). Hebbende
t zaken van het huishouden, het bestel
lykheden, kleding voor de kinderen ...
EFFEN, *Spect.* 6, 78. De Keizers ...
gezag en bestel van de Eer-ampten, in
veel als mogelyk was, van hun te doen
BRUYN, *Reizen* 1, 100 *a*. Een ... ge-
bode, die ... bestel verkreeg over ge-
elegenheden, V. D. PALM, *Sal.* 5, 16.
in alle zaken komt den sterv'ling meest
. V. LENNEP 250.
toepassing op het wereldbestuur van
eg ... om n de liefderijkheid van Gods
n erkennen, V. D. PALM, *Red.* 1, 155.
n bestel van Hem, die der menschen
harten en tongen en handen in zijne magt heeft, V. D. PALM, *Sal.* 4, 179.

— In vrijer gebruik. || Hij drijft dan zonder doel, naar 't wuft bestel der winden, SPANDAW 3, 124.

8) Het beschikken over iets. || Bestel of dispositie over de Generaals Quartieren sig aanmaatigen: Dat is verbooden aan de Generaals, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 71 *a*.

9) In de oudere taal komt *bestel* soms voor in de zeer verzwakte opvatting van *zaak, omstandigheid*; blijkbaar ontstaan uit het begrip van *opzet, beleid.* || Ghij hoorden u dagen noijt sotter bestel Dan mij daer vooren compt, *Trou m. bl.* 17. Wachermen! Waer sal ick loopen? Dits een cranck bestel! 22.

BESTELAL, znw. gemeensl., mv. *bestelallen.* Uit *Bestellen* (in de bet. A, 8). Hetzelfde als *Albestel* (zie ald.), doch in iets minder ongunstigen zin.

BESTELBRIEF, znw. m., mv. *-brieven.* Uit *Bestellen* en *Brief.*

1) *Bestellen* in de bet. A, 17). Brief, waarbij aan iemand eene opdracht wordt gegeven; commissie-brief. Thans verouderd. || Reunenbergh ... kreegh bestelbrief om zeshondert ruiters ... te werven, HOOFT, *N. H.* 649. Lumee ... vertoonde dat hem het Stadhouderschap van Holland van den Prince was aenbevolen. En syne bestelbrieven in de vergaderinge gelesen zijnde *enz.*, PERS, *Ontst. Leeuw* 402 *a*.

2) *Bestellen* in de bet. A, 19). Brief waarbij men iets aan een koopman bestelt.

BESTELEN, bedr. st. ww. Mnl. *bestelen* (VERDAM 1, 1110).

A) Iemand of iets door diefstal berooven; vaak absoluut gebruikt.

1) Met een persoon als voorwerp. || Hij heeft mij bestolen voor eene waarde van *f* 100. — Overdaet ... kromt des vromen recht ...; Besteelt het land aen waere, aen scheeps-tuygh, en aen vrachten, VONDEL 3, 60. Het is Cartouche geweest die deezen Heer gisteren avond heeft bestoolen, LANGENDIJK 4, 241. Dat hy, die zyn Heer besteelt, zonder veel plegtigheid wordt opgeknoopt, *Leev.* 7, 363. Hetzelfde jaar bedroog hem zijn geheimschrijver, en bestool hem zijn hofmeester, HALBERTSMA, *Gesl. d. Van Haren's*, 194. Bestolen door zijn dienstboden, veracht door allen, stierf hij eenzaam, *K. Zev.* 5, 336. 't Is niet genoeg, dat de valschaards mij ... bestelen, zij moeten mij nog mijne eer ontnemen, BERGMANN, *Staas* 165.

— In West-Vlaanderen wordt *bestolen zijn* ook gebruikt voor: beroofd zijn, t. w. door een sterfgeval (verg. ook eng. *bereavement*). || Ai Heere, ik ben toch zoo bestolen, mijn kindje es dood! *Loquela* 1, 9.

2) Met eene zaak als voorwerp, t. w. iets dat eene zekere geldswaarde aanduidt. Een deel daarvan door diefstal ontvreemden. || Zouden zy de inkomsten van ons kantoor besteelen? daar zullen zy voor bloën, LANGENDIJK 4, 190. Dat de rechten van het land (t. w. *de opbrengst van zekere belastingen*) gesloken of bestolen werden, *Wildsch.* 3, 52. Wat is er gebeurd, dat je zoo ontdaan bent? — heeft hij je kas bestolen? *K. Zev.* 4, 151.

B) Iets (aan iemand) ontstelen; in de middeleeuwen was deze beteekenis gewoon, doch na de 17de eeuw komt zij niet meer voor. Deze opvatting is van de bet. A, 2) niet altijd goed te onderscheiden. || Mij dunckt ... dat, die vertrouwet goedt bestelen, Sijn waert een bast te meer hadden sij maer twee keelen, HOOFT, *Ged.* 1, 72. Hy besteelt alle nachts de buure huer korven en huer fuycken, BREDERO 1, 147. De Beurs wort om haer gelt bestolen, VONDEL 4, 23.

Onthoudt uw' Boden niets, ten halven noch ten heelen:
Soo veel ghy haer besteelt, leert ghys' haer Meester stelen.
HUYGENS 2, 140.

Afl. *Besteling* („Eene uitputting door verscheidene banquerouten, te loor stellingen, ... *bestelingen*", enz., BILD., *Br.* 2, 267).

BESTELGOED, znw. onz., mv. *-goederen.* Uit *Bestellen* (in de bet. A, 15) en *Goed* (II), in de bet. B). Alles wat verzonden en aan een bepaald adres moet worden bezorgd.

1) In 't algemeen. || Als een kind, ja, erger nog, als een pakje bestelgoed ... geëxpedieerd te worden, *K. Zev.* 4, 20.

2) In 't bijzonder, als term bij den spoorwegdienst. Al wat met treinen verzonden en door de zorg der administratie aan een bepaald adres wordt bezorgd (verg. VRACHTGOED). || Ik zal den koffer verzenden als bestelgoed en niet als passagiersgoed (*dat bij aankomst door den reiziger in ontvangst wordt genomen*). — Het vervoer van ijl- en bestelgoederen ... met sneltreinen kan ... worden toegelaten, *Besl. v.* 27 Oct. 1875, *Stbl.* 183, *a.* 83.

BESTELHUIS, znw. onz., mv. *-huizen.* Uit *Bestellen* (in de bet. A, 15) en *Huis.* Een huis, waar men alles kan bezorgen (goederen, boodschappen enz.), wat voor een bepaald persoon, eene bepaalde firma bestemd is. || Het bestelhuis van den Nederlandschen boekhandel. In die straat is een bestelhuis van de Hollandsche Spoor. — Wees ... zoo goed eens aan 't bestelhuis aan te gaan, en te verzoeken, dat men ons morgen een versch vaatje (t. w. *bier*) thuis zendt, *K. Zev.* 4, 40.

BESTELLEN, bedr. (eene enkele maal wederk.) zw. ww. Mnl. *bestellen* (VERDAM 1, 1110). Een woord dat in de middeleeuwen in velerlei toepassingen gebruikt werd, en ook nu nog gewoon is. Bij het rangschikken der beteekenissen schijnt men te moeten uitgaan van het begrip *met iets bezetten* (verg. J. GRIMM, in *D. Wtb.* 1, 1673).

A) Met eene zaak als voorwerp.

1) Iets met iets bezetten; thans verouderd. || Een velt Dwelc was bestelt met ghebeenten der doden, *Gentsche Sp.* 425. Dese perden (t. w. *dit paardenvolk*) bestelden zommeghe straeten, WEYDTS 96. Men draagt ook zorg, dat de wachten (t. w. *de wachtposten*) wel besteld werden, DE BRUYN, *Reizen* 1, 9 *a.*

— Soms in toepassing op tijd: besteden. || Den heelen dagh (wiert) bestelt ... in geestelijcke oeffeninghen, JAKEMIJN, *Triumphe* 245.

2) Den akker bebouwen, beplanten. || Ik zou op die landen, welke in tijds besteld kunnen worden, liever goed, jarig zaad nemen *enz.*, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1849, blz. 40. Keurig is 't veld Alomme besteld, De sikkels vervangen de ploegen, DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 17.

3) Het vee van voeder voorzien; in verschillende gewesten nog thans in gebruik. || Zijn de schapen al besteld? DE BO 116. De meid moet de koei' nog bestellen, CORNELISSEN. — Een slechte kinckel, die alleen bequaem is, om peerden te bestellen, en de mist-wagen te laeden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 196.

4) Voor iets zorgen, het behoorlijk hanteeren; thans verouderd. || *Spartam nactus es, hanc orna.* Ghy hebt wel wat die handt an te houden, bestelt dat, SARTOR., *Adag.* II, 5, 76. Bestellen en handelen trouwelyk het geschut: Daar mogen de Artelerye-bediendens niet afscheyden sonder kennelyke reedenen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 71 *a.*

5) Eene instelling, een gebruik goed inrichten, regelen; thans verouderd. || Alsoo wert den dienst van het Huys des Heeren bestelt, 2 *Chron.* 29, 35. Tot dat hy het recht op aerden sal hebben *Jes.* 42, 4. Hatet het boose, ende hebbet goede, ende bestellet het recht in der poort 5, 15. Dat ... het begeeven der geestelyke lyke ampten, in alle oprechtigheit en zu besteldt wierde, HOOFT, *N. H.* 94.

6) Besturen, regeeren; thans verouderd. || sij het rijck gesamentlijck bestellen? HOOF 1, 143. Hy zal de weereld recht bestell 't recht van syn gerechtigheit, SIX v. *Ps.* 98, 4.

7) Iets voor iemand in gereedheid brenge verouderd. || Ende ick hebbe voor mijn v eene plaetse bestelt, 2 *Sam.* 7, 10. Het b ick uwen vaderen bestelt hebbe, 2 *Chron.* Laetse zadelbeesten bestellen, op dat sy Paul op setten, *Hand.* 23, 24. Dat dan tegen ... ons een plaetse werd bestelt, HOOFT, *Ged* Om de stacy te bestellen, Die tegens uwe moet heerlijck sijn bereêt, 2, 184. Dat b leger ... van nu voortaen geen Winterleg hun gebiedt aldaer (most) bestellen, v. BOS, *Br Gesch.* 268. De zomer voorbij zijnde, bestel de winterkwartieren voor acht legioenen, *Hist.* 1, 270.

8) Iets regelen, bepalen, de noodige besc voor iets maken; thans nog gewestelijk (HOEUFFT, *Bred. T.* 58). || Om geduerighli nen voor de Arke, na dat op elcken da was, 1 *Chron.* 16, 37. De wet ... is door d bestelt in de hant des middelaers, *Gal.* 3, 1 Ofte, geordineert). Voorts soo bestelde hy *koning der Wederdoopers*) seker daghen in hy eenen yeghelijcken (die tot hem wilden eenigherley saken) verhooren sonde, ORLER *v. Leyd.* 320. Vermits wy onse bestelde re cours na 't n. o. niet gehouden hebben, *W.-I. Voyag.* 1, 2 *a.* Wy sullen 't soo bes sijn' (t. w. *Palamedes*') doodvyanden ... vellen, VONDEL 2, 429. Ik (moet) 't heu (d. i. *ik moet mij zeer beleefd gedrage* raekte uyt het huys, v. DORP, *Sticht. Ged* was gansch onbekwaam om het noodige to grafenis te bestellen, HAAFNER, *Pal.* 1, waarde overleedene heeft zelf alles omtrent besteld, *Leev.* 8, 294. Maar anders is 't, besteld, BOGAERS 2, 119. Aldaar eene c te bestellen met de opzieners der efezisc BEETS, *Paulus* 162.

— Datgene, wat men door zijne bes voorbereidt, kan zijn aangeduid in een *dat.* || Gaet flux heimelijck bestellen, Dat ... Passen gereet te sijn tegen de middernach *Ged.* 2, 121. Zy ... bestelde dat haer onn der ... bij de rechte moeder ter minne best VONDEL 7, 34.

9) Iets regelen, en vandaar: ten uitvoe verrichten. || Hopman de Ryk ... had zich verooverde scheepen, naa Engelandt verv ze te gelde te maaken; 't welk met gevaar en op geen bot te bestellen was, HOOFT, Ick ga, myn heer, en zal 't volkomelijck HOOFT, *Ged.* 2, 64. De luy werpen no over, sy bestellent nou met duytjes Die w dens gaven (*als aalmoezen*), BREDERO, Een knecht, ... kreupel en stick-siende, .. mermier en doet 't Gheen hy hoort te BREDERO 3, 251. Na de dagen Des acke 't werck ten vollen is bestelt, VONDEL 8, (t. w. *het drukken van zeker werk*) kon zo niet bestelt worden, of de Wethouders eenige kennis van het drukken, BRANDT,

welk hy ook volgens syn bevel gelukkig besteld had, HEINSIUS, *Verm. Avant.*

nd iets bezorgen, verschaffen; thans ver-Heere, gy sult ons vrede bestellen: want s oock alle onse saken uytgericht, *Jes.* k sal u morghen vroech ... desen ghedis-ranck bestellen, vanden welcken ghy ... Glas vol uyt drincken sult, V. BREUGEL, 5 *a*. Oock sal ick u een schoon gulden llen, Om mede te offeren, COORNHERT, 6 *b*. Me-vrouw' ick zal 't (t. w. *het spel*) tellen om te lezen, COSTER 481. Basius, ... vonden raadt, om dertienhondert roers gher te bestellen, HOOFT, *N. H.* 179. Be-, drie vande beseylste schepen, HOOFT, *Ged.* ... haer gerack en hulp bestelt In raadt REDERO 3, 89. Bestelme slechs een swaerd, yd te vechten, VONDEL 3, 418. Ghy zijt vermaeckt; vaerzen kan ick u bestellen, o ghy doortasten wilt hoe dat een man , Bestelt hem maer een Ampt, HUYGENS

Bestel het zaad den zaaier,
Een dubbelde oogst den maaier.
BERTS, *Korenbl.* 121.

nd iets bezorgen, leveren, t. w. als leveran-zouden de booter wel proeven; op dat meer af bestelde, indien z''er smaak in OFT, *N. H.* 337. Mijn Vaar was een loetemaker, ... de beste Boerinnen ... n altijt den penning an gladden ghelde, yer sulcke hangdighe kloeten bestelde, *Claas Kloet* 1, 1.

nog in Zuid-Nederland in toepassing op n van winkelwaren. || Kaffie, rijst, zeep E BO 116. — Dat de meid niet zeer as in het bestellen ... der melk, — want hield men koeien, LOVELING, *Hoofd v.*

nd iets opleveren, t. w. als voortbrengsel. || lage bramen bestellen het vee loof, den duwe, VONDEL 5, 101. Het bosch bestelt appels, 5, 103. Al 't lant (bestelt) ons 69. De ... druif, die ... u een' grooten 'an stercken wijn bestelt, 8, 218. Dat , Zuit en Noort haer (t. w. *Amsterdam*) 's bestelt, DE DECKER 1, 113. Gy ... (t. w. *het land*) grootliks door uw reegen; vrucht bestel, SIX V. CHAND., *Ps.* 65, 6.

n in ruimeren zin, niet bepaald in dien *n* of *opleveren*. || De maen bestelde my en haer flickerend licht, VONDEL 4, 252. aerom wy hier d' uitvaert vieren, bestelt ates, zeggende dat *enz.*, 2, 352. De zin-ar (t. w. *de rede*) zekerheit bestellen Van aer van het vonnis staet te vellen, 4, 486. en Koning stemt, bestelt geen stof tot 59. Elck zijnen rechten loon bestellen, y ... sien ons niewen haet voor ouden llen, HUYGENS 1, 353. Dan word myn tot droeffenis besteld, F. DE HAES, *Nag.*

volgende plaats schijnt het te beteeke-nen geven, uitdrukken. || Om d' hoorders selikheden tot een walge te maken, zoo e zaak door Duitsche woorden, DE BRUNE, 214.

begrip kan ook overgaan in dat van *ver-* Geen uitheemsche oorlog ... Heeft deze esteld, KOOLAART-HOOFMAN 22.

bezorgen op eene bepaalde plaats of bij een bepaald persoon. || Doende deselve (*brandhaken*) brantmerken, op dat naar 't gebruyck van dien, men weten mag waar die weder te bestellen, *Utr. Placaatb.* 3, 610 *a* (a°. 1610). Den 19. dito is den Vice-Admirael besich gheweest, de geschencken te bestellen, daerse behooren, *Begin e. Voortg.* 11, 46 *a*. Deeze ... bestelden eenen goeden hoop graans ... op Krimpen: van waar het voort ... tot der Goude gebraght werd, HOOFT, *N. H.* 254. (*Iets*) scheep bestellen (d. i. *inschepen*), VONDEL 2, 591. Hier gekomen zynde, wilde de Schipper eerst eenig ander goedt bestellen, BRANDT, *De Groot* 247. De Quartiermeesters ... (sullen) de Victuaille die ... overschiet, ... wederomme neemen, ende die bestellen in de Bottelerye, *Gr. Placaatb.* 5, 277 *b* (a°. 1702).

— Inzonderheid in toepassing op het bezorgen van brieven, telegrammen, goederen; thans nog zeer gewoon. || UE. antwoordt den brenger deses te laeten volgen om aen my te bestellen, HOOFT, *Br.* 1, 48. Bestelt my dese brieven By Jaap Haas, BREDERO 3, 269. Ick geef hem een brief met myn eigen hant geschreven, om dien aen u te bestellen, of hy u ergens vond, VONDEL 4, 163 (zie ook 2, 356 enz.). Dat ... groote abuysen ... ende exactien worden gepleegt in het bestellen van de Amsterdamse brieven, ende packgens alhier, *Utr. Placaatb.* 3, 891 *a* (a°. 1659). Het Loon, ofte port van de brieven, die door den Postmeester ... van Leyden op Amsterdam werden bestelt, *bij* V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 484 *a* (a°. 1670). De volgende Brieven zyn my onlangs, en kort na malkander, besteld, V. EFFEN, *Spect.* 5, 17. De byliggende (*brief*) is hier van den morgen besteld, *Leev.* 5, 127. De brieven gisteren met de schuit tot my afgezonden, zijn heden ochtend eerst om acht uren besteld, BILD., *Br.* 4, 189. Hij wilde mij die rijmpjes (t. w. *als minnebrieven*) ... doen bestellen aan Juffrouw Emerence, BERGMANN, *Staas* 95. Open bestellen (t. w. *een telegram*).

16) Met het begrip „iets ergens *brengen*" is verwant dat van „iets ergens *plaatsen*" in den meest algemeenen zin; thans verouderd. || Virgilius ... heeft ... het Vagevyer besteldt by een Meyr ..., het welcke staet niet seer verre van Roomen, MARNIX, *Byenc.* (ed. 1645) 2, 8 (bl. 102 *a*) (ed. 1569 en 1574: *gestelt*).

17) Een werk, t. w. de uitvoering daarvan, aan iemand opdragen; thans verouderd (verg. echter onder 19). || Een arbeidsman, aan wien ik eenig werk te bestellen had, V. EFFEN, *Spect.* 1, 81. Het zinnespel ... was voor deze gelegenheid besteld en vervaardigd geworden, SLEECKX 3, 27.

18) Uit het begrip *iets in gereedheid brengen* (zie onder 7), ontstaat dat van: iets reeds van te voren bespreken, zoodat men er over kan beschikken wanneer het noodig is; thans nog maar in enkele gevallen. || Ick hebbe hulpe bestelt by eenen helt, *Ps.* 89, 20. Dewijl ... de plaatsen (t. w. *in een paardenspel*) reeds besteld waren, KIST, *Eikenh.* 1, 153. Ik had reeds logies besteld in de herberg, *K. Zev.* 5, 312. Zijn graf ergens bestellen (zie Dl. V, kol. 538).

19) Vandaar: iets, dat men wenscht te koopen of te huren, ontbieden van den koopman of verhuurder; in de jongere taal zeer gewoon. || Ik zal het boek hier niet dadelijk kunnen krijgen, maar ik zal het dan toch bestellen (*bij* iemand). — Bestel een douzyn of zes andren (t. w. *stoelen*), *Leev.* 4, 124. Ik zal dien Horatius bestellen, GEEL 118. Hebje dien portwijn al, dien je bij hem bestellen zoudt? *K. Zev.* 2, 35. Mevrouw zou mij ... zeer verplichten met ... een vigilante voor mij te laten bestellen, 3, 288. De meid (wordt) naar een half dozijn

winkels gestuurd, om ... speelgoed, benevens veel andere voorwerpen te bestellen, SLEECKX 3, 262.

— In toepassing op het laten komen van hetgeen men gebruikt op eene publieke plaats. || Hy sprak Fransch met den kastelein, bestelde zyn maaltyd, en nam twee kamers in huur, *Leev.* 7, 224. Hier bestelde Eylar ... een stevig ontbijt, *K. Zev.* 2, 320. In afwachting van het bestelde (t. w. *in eene herberg*) (zette ik mij) aan het benedeneinde eener lange tafel, v. LENNEP, *Rom.* 3, 16. Hy had heel graag 'n „borrel" besteld, MULTATULI 8, 163. (Ik) bestelde ... een bittertje voor mij zelven, en hij insgelijks voor zich, BEETS, *C. O.* 44.

B) Met een persoon als voorwerp.

1) Iemand van iets voorzien; thans verouderd. || 'k Sal dese binnen leyden, En bestellen met eenighe nootlijckheyden, BREDERO, *Moortje* 31.

2) Thans inzonderheid nog in toepassing op het gerieven van klanten; in Zuid-Nederland. || Zijt ge al besteld? (*gewone vraag in een winkel*). Willen wij winkel spelen? ... Ik zal winkelier zijn en bestellen, LOVELING, *Hoofd v. 't H.* 78. Hij herhaalde zijne vraag om onmiddellijk besteld te worden. „Wij kunnen u niet bedienen, alles is verkocht of besproken", LOVELING, *Sophie* 310.

3) Iemand toetakelen; in Zuid-Nederland thans nog in het deelw. *besteld*: gehavend, bevuild enz. || Hij kwam leelijk besteld uit de slijkstrate, DE BO 116. Hij was deerlijk besteld: z'n kleeren in stukken en ze' gezicht vol bloed, CORNELISSEN. — *H.* Had icse hier, ic soudse beij die blaes breken! ... *R.* Wij hebbense beij wel bestelt, Want sij sijn voor ons gebleven als die crancke, *Trou m. bl.* 284.

4) Iemand een of meer personen bezorgen, leveren; thans verouderd. || (*De*) Majestraat, die hun stads arbeidsvolk bestelde, om de vloer van puin ... te klaaren, HOOFT, *N. H.* 106. Weet ghy ons te bestellen Een' rechter zonder zucht? HOOFT, *Ged.* 2, 21. De hemel, nu verzoent, bestelde 't volck een' wachter, VONDEL 7, 623. (Ick) bestell haer een Meid, HUYGENS 2, 6 (*Besteedster*).

5) Iemand ergens bezorgen, brengen. || Dese negen persoonen ... maer dwers aen lant te bestellen, *Begin e. Voortg.* 12, 50 *a*. Daar worden er zo veul in Waterland besteld (t. w. *verdronken*) Daar men de Klok niet over en luid, ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. Jans* 59. Dat hij (t. w. *Caesar*) nog voor den gewonen tijd zijn leger in de winterkwartieren bestelde, DAVID, *Hist.* 1, 67.

6) Dit begrip van iemand ergens *brengen*, *besteden* komt inzonderheid voor in de volgende toepassingen.

a) In 't algemeen: bij iemand, in iemands huis, om daar te wonen. || Hier woont een grote vrou.... Hier sal uw dochter zijn, ick salder haer bestellen, CATS 2, 128 *b*. Quintiaen ..., die ... haer, te Katane, by een lichtvaerdige vrouw ... bestelde, op hope dat *enz.*, VONDEL 4, 289. 't Huys, daer ik was in de kost bestelt, DROSTE, *Overbl.* 6. Ik geloof, ... dat Moeder jou by dat lief kind in Leiden niet moest besteld hebben, *Leev.* 6, 276.

b) Iemand ergens school laten gaan, of bij iemand in de leer doen. || Joachim Oudaen ... wert in zyne kintsheit bestelt in de lees- en schryfschool, v. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Oudaan* 13. Celinde word in een Fransche School besteld, ... om goede manieren te leeren, v. EFFEN, *Spect.* 4, 215. In mijn jongelingschap tot Katwijk aan den Rhijn op de Kostschool besteld zijnde, BERKHEY, *N. H.* 6, 277. Zal de goede God hen dan op nieuw weer School bestellen, om den ... verzuimden tyd te kunnen inhaalen? *Blank.* 1, 127. Bestel haar by Juffrouw Vermeer Terstond op 't Wollennaayen, *Econ. L.* 3, 56.

c) Iemand ergens plaatsen als dienaar of bedi Doe ik hem eerstmael in uwen dienst bestel was myne meyningh niet, dat hy slechs ... wapen-merk op den mantel achter-strast b (sou), GEULINCX, *Hooftd.* III. Toen ik hier wierd ik aanstonds by een Chymist besteld, beloofde, zo ik hem trouw diende, my zyn te leren, v. EFFEN, *Spect.* 10, 75. Ik laat onderrigten van alle mogelijke winkels, wa Suse besteld zou hebben, LOOSJES, *Bronkh.* Hij was te zwak voor dat werk (t. w. *bij een man*), weshalve men hem bij een apotheker had, om fleschjes te spoelen, BEETS, *C. O.* 4

— Voor de aardigheid, in oneigenlijke toe ter aanduiding van iets waarvan men iema werk laat maken. || Dewyl hy my op het a bestelt heeft, zal ik voor eerst myn geld we tellen kunnen, *Burg.* 604. Mooglyk zal hy li Rentenieren besteld worden: Hy is wel voor 't *Leev.* 1, 20. Mama ... heeft hem nooit op de besteld, 2, 178.

d) In toepassing op het begraven: *in het ter aarde bestellen*; nog thans in gebruik. ons eerst bezorgen, dat de doode bestelt Te worden en begraven, v. GHISTELE, *Aen.*, fol Achilles en Ajax (bestelden) zijne asch en ter aerde, VONDEL 2, 350. Sedert wy mijn heilge beenen En overschot in 't graf b 8, 391. Dan zal ik ... het lijck Der ongelu in haer eigen graf bestellen, 8, 615. Zyn wierd herwaarts gevoerd, en met dit Graf aarde besteld, DE BRUYN, *Reizen* 1, 14 *b*. schot van Madeline werd ... op het kerkhof stein ter aarde besteld, *K. Zev.* 5, 331. overledenen werden ... met grooten luister besteld, LOVELING, *Sophie* 452.

7) Iemand ergens heen zenden. || De .. ... oordeelden hooghoorber, dat derwaarts zantschap bestelt wierde, HOOFT, *N. H.* 8

8) Iemand tot iets verordenen, aanstell verouderd. || Daer nae heeft de Vice-Admira bestelt, die in 't Eylandt Tidor voortaen stil ende de negotie met den Inwoonderen drijv *e. Voortg.* 12, 39 *b*. Dat de Steden sessie in onse Vergaderinge, hare respective M souden mogen bestellen, v. LEEUWEN, *Leyd.* 565. Bevelende ... allen Oversten, hebberen, en voorts allen anderen in dien ... vereenigde Nederlanden ... wezende, noemden Michiel Adriaansz. de Ruiter w bestelden Kapitein te houden en t'erkennen, *bij De Ruiter* 10.

9) Iemand ergens plaatsen, op post Soo sullen sy Overste der heyren aen de volcks bestellen, *Deut.* 20, 9. Is derhalven gestelt de ... soldaten aen der vrijeluyden bestellen, om haer ... voor meerder on helpen bewaren, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, (bevond zich) in de noodzakelijkheid van zijne ... in verschillende landstreken te bestell zij geen gebrek ... zouden lijden, DAV 1, 163.

10) Iemand ontbieden, inzonderheid als als werkman enz. || Ik heb den behanger al b Ende hy bestelde steenhouwers, om uyt steenen, 1 *Chron.* 22, 2. Dan moet gy de *leveranciers*) op een ander uur bestelle 3, 171.

11) In de oudere taal komt *zich beste* in den zin van: zich herstellen, bedaren. || N zettede (sich hertelijcken).... Doch sich stellende, vraeghde hy *enz.*, COORNHERT 1

tel (II), *besteller*, *bestelling* (zie die *estelbaar*, vandaar *onbestelbaar* (b. v. van).

. *Albestel*, *bestelal*, *bestelbrief*, *-goed*, ie woorden).

. *Bestelegge* (verg. de bet. A, 2) („De *van den grond*) gebeurt met spade en ..., *bestelegge*, rolblok", *Onderz. Landb.* XII, 8); *bestelgeld*, dat aan den besteller ef en derg. wordt betaald; *bestelkaart*, bestellingen schrijft; *bestelkantoor*; *bestel-lloon* („Dat de Bestelders op 't Amster-r ... een derde meerder dan de Vragt, ers quamen te genieten voor *Bestel-loon*, ontfangen", *Keuren v. Haerlem* 2, 46 *b* *bestelmeester*, voorkomende in den zin *nt* („Ende Salomo hadde twaelf *Bestel-*r gantsch Israël, die den Koningh ende rsorghden", 1 *Kon.* 4, 7; „Soo een mildt-oorsichtig *bestel-meester* van het Heyligh . BOS, *Brachelius' Gesch.* 384).

LLER — in de volkstaal ook BESTEL-w. m., mv. *bestellers*. Van *Bestellen* in de emand, wiens beroep het is pakken, koffers, aan hun adres te bezorgen; thans inzonder-st op de loopers van het post- of telegraaf-Terwijl hy, met het openen der geldt-an een bestelder Brief-loon te betalen, VIVERIUS, *Wint. Av.* 71. Dat de Knechts erlemmer Schippers ... hunne Pakjens, brengen, niet alle aan de Bestelder van er komen over te geeven, maar eenige van s gaan bestellen, en de Vragt en Bestel-an zich toeeygenen, *Keuren v. Haerlem* 2, 25). Myn Buurman, den Bestelder, *Econ.* k vlieg zelf naar het postkantoor: den be-ik niet zitten afwagten, *Leev.* 3, 125. heeft de bestelder dien (t. w. *een brief*) . *Zev.* 5, 117. Welke besteller had hem en in dat domicilie? MULTATULI 8, 198. n toepassing op een „witkiel", die aan station het reisgoed meeneemt en bezorgt. || den zwaarsten (koffer) op, terwijl een een witten kiel den anderen torste, *Rom.* 4, 4.

aast vr. *bestelster*. || Ende op dat het bestellen ordentelyck mag geschieden, zoo stelders ende bestelsters in drie quartieren d verdeelt ... worden, *Utr. Placaatb.* . 1659).

t. *Brievenbesteller* (zie ald.); *bestellers-*t het wegraken van een brief ... hem rsing, misschien het ... verlies van zijn *bt* zou kosten", *K. Zev.* 4, 59).

LLING, znw. vr., mv. *bestellingen*. en in verschillende toepassingen.

Zev in de bet. A, 1). Het bezetten van t. w. door het aan iemand te vergeven; derd. || Dat ... gelaten sal worden aan van Staate de bestellingh der Majoors-de Plaatsen van de Barriere, *Gr. Pla-*10 *a* (a°. 1714).

Zev in de bet. A, 2). Het bebouwen van Vooral op zeer sterke gronden ... moet tijdig geschieden, daar anders het vlas opgroeit, *Med. d. Geld. Maatsch. v.* 9, blz. 41.

Zev in de bet. A, 5—8). Regeling, schik-ring. || Gy die de wet ontfangen hebt ingen der Engelen, *Hand.* 7, 53 (gr.). Dat alle verdere punten van ordre en , aan de bestelling van wederzydts Admi-raalen moght worden gelaaten, BRANDT, *De Ruiter* 466 (*kantt.*: *Dispositie*). De blyde Jeugd ... laat de verdere bestelling (t. w. *van een feest*) aan eenige Knegtjes en Meisjes over, die *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 3, 1117. Zij (waren) ... te verstrooid, of te diep in aardsche bestellingen ingewikkeld, om dit leven steeds als eene voorbereiding voor het volgende te beschouwen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 307.

— Inzonderheid in toepassing op Gods bestuur. || Vertrouwen op God, ... tevredenheid met zijne bestelling, V. D. PALM, *Red.* 1, VI. Wonderbare bestelling van Gods Voorzienigheid! V. D. PALM, *Sal.* 3, 179.

In Uw bestelling te berusten
Is reeds op aarde zaligheid.
V. ALPHEN 2, 43.

— Bij overdracht ook: in woorden uitgedrukte bepaling. || Ik vraeghde wat boeck dat het was dat sy in de handt had? ende men seyde my, dat het haer regel, met sijn bygevoeghde bestellingen was, MARQUIS, *Harder v. d. g. Nacht* 135.

— **Aanm.** Is deze opvatting ook aan te nemen in de bekende uitdrukking *dunne* (of *slechte*: TUINMAN 2, 129) *bestelling*, in toepassing op iets waarvan niet veel werk is gemaakt? || Men verwachtte veel van die dissertatie, maar zie, het is eene dunne bestelling.

4) *Bestellen* in de bet. A, 11). Bezorging, aflevering van koopgoederen; in België. || Vreesachtigen..., die ... enkel 's avonds om waren zonden, en hem verzochten zijne bestellingen bij duisteren te doen, LOVELING, *Sophie* 368.

5) *Bestellen* in de bet. A, 15). Het bezorgen van iets aan een bepaald adres. || In Nederland is open bestelling van telegrammen toegelaten.

6) *Bestellen* in de bet. A, 17). Opdracht vanwege een vorst of het openbaar gezag in het algemeen, t. w. als purisme voor *commissie*; thans verouderd. || Capiteynen, schippers ..., die bevonden zullen wesen ghewapender handt ter zee-waerts vaerende, zonder bestellijnghe ofte met valscher bestellijnghe, ofte met twee diuersche bestellijnghen van twee diuersche landen, *Vl. Placaertb.* 1, 372 (a°. 1549). Soo en wil oock gheen recht Ridder Christi strijden onder t'vendlijn eens Hoopmans, die gheen wettige bestellinghe en mach toonen, COORNHERT 1, 56 *c*. Wil hy segghen bestellinghe te hebben van den oppersten Keyser selve *enz.*, *Ald.* Zyn lastbrief, zamt de bestellingen, die hy uitgegeeven had, (werden) door den Prins weederroepen, HOOFT, *N. H.* 300. Roover en Ruiter, namaals Kapiteyn te Water, die sonder bestellingh de Zee door swierde en swerfde, BREDERO 2, 14. Commissie-vaarders: Die moeten haare Bestellingen en Commissiën blyven behouden van haar Hoog Mog:, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 126 *b*.

7) *Bestellen* in de bet. A, 17 en 19). Opdracht om iets te leveren, t. w. eene koopwaar. || Eene bestelling uitvoeren. Eene mooie, groote bestelling. — Terwijl de eerste op 't kantoor zat, reisde Galjart rond om bestellingen op te doen, *K. Zev.* 1, 260. Dat hij (t. w. *een beeldhouwer*) uit America eene bestelling had ontvangen om haar (t. w. *eene groep*) in marmer uit te voeren, VOSMAER, *Amax.* 249. Ik dank u van harte ... voor deze bestelling; ik zal trachten haar tot uwe volkomen voldoening ten uitvoer te brengen, SEGERS, *Licht en Br.* 41.

8) *Bestellen* in de bet. B, 8). Aanstelling; thans verouderd; inzonderheid in de samenst. *magistraats-bestelling* (verg. de bet. 1).

Samenst. In de bet. 5). *Spoedbestelling* (zie ald.); *expresse-bestelling*, gebruikelijk voor bestelling van brieven dadelijk na aankomst.

— In de bet. 8). *Magistraatsbestelling* (zie ald.).

— Als eerste lid. In de bet. 6). *Bestellingbrief*, door HOOFT gebruikt voor *commissiebrief* (*N. H.* 568).

BESTELPEN — daarnaast BESTULPEN en BESTOLPEN —, bedr. zw. ww. Van *Stelpen*, *stulpen*. Thans zoogoed als verouderd, maar tot in deze eeuw zeer gewoon.

1) Van vuur. Het met iets bedekken, zoodat het uitdooft of althans onzichtbaar wordt. || Om zeshoudert uitgeleeze schutten van den vyandt in te laaten, die de kool hunner lonten met kookers moesten bestolpt houden, HOOFT, *N. H.* 352.

— Figuurlijk. || Een gevaarlyk vuur van oproer ..., dat, listelyk gestookt, voorzichtelyk bestelpt, ten laaste ... volkoomelyk gesmoort werd, HOOFT, *N. H.* 830. Wat minnaar kan zyn minnevlam bestelpen? ANSLO, *Poëzy* 161.

Wat lidzaert wist, met list, zich ojt zoo te behelpen,
Dat hij verschafte raedt om vlamme te bestelpen,
Dat zij niet wt en keek?
HOOFT, *Ged.* 1, 248.

2) Van wonden. Ze bedekken, zonder ze nog te sluiten. || 't Kan ... De wonde wel bestolpen, maar niet stelpen, CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 68.

3) Van vulkanen. Ze min of meer tegenhouden in hunne werking. || Schrandre kunst ... Kan uw fornuizen niet bestolpen, nimmer stelpen, HUISINGA BAKKER, *Poëzy* 1, 95.

4) Onder een grafzerk bedekken. || Wie in de bloem der jeught aldus ten grave vaert, Bestulpt met geenen zerck al t'effens zijn gebeente En naem, VONDEL 5, 653. De zerck bestulpt onze asch, 6, 758. Die woestaert ... Leit van dit graf bestulpt, DE DECKER 2, 40.

— Bij vergelijking. || Geen graf bestulpt zijn faem, VONDEL 2, 128. Gena bestulp uw schult, gelijck de zerck zijn graf, 9, 15.

5) Met iets overdekken, of bekleeden. || De locht bestolpt, met bruine wolken, SIX V. CHAND. 563. Wat kon zy nu, dan 't (t. w. *het gelaat*) gants bestelpen met geween! BILD. 3, 150. 't Kronklend klimopblad Dat muur en dak bestelpt, 12, 196. Het puin bestulpte plein en pad, HOFDIJK, *Kennem.* 1, 271.

6) Iets bewimpelen, ontveinzen. || Dat hy den kommer meenighmaals met gebootste blydschap bestelpte, HOOFT, *N. H.* 907.

7) Bedelven onder iets dat neerstort. || Het (t. w. *het ontplofte buskruit*) ... bestolpte, met den val, een' manspersoon, die *enz.*, HOOFT, *N. H.* 167. Pergamum heeft op 't lest met puyn bestulpt sich selve, VONDEL 2, 238. Men sal u hier begraeven, Bestulpen onder 't puyn, 3, 416. Dat, overhoop gestort, 't bestelpend bouwgevaarte 't Gedrochtlijk wangeslacht (*der reuzen*) verplettert, BILD. 3, 75. Woud, en burg, en stad, ... onder golven Van stroomend vuur bestelpt, LULOFS, *Ged.* 5.

— Figuurlijk. || Zoo dicht niet by Vorsten te staan dat hun val u bestelpen kan, HOOFT, *Mengelw.* 415. Dat ghy ons wilt bestolpen, Int selve ongeluck daer in gh' u hebt gheholpen? STORM, *Lucanus* 131 *b*.

8) Iemand met iets overladen. || Schoon men my dan met bits verwijt bestulp', OUDAAN, *Toneelp.* 74. Hoe meer ik ... uitweide in uw' lof, Hoe meer gy my bestelpt met eene zee van stof, DE MARRE, *Bat.* 70.

9) Iemand overweldigen, overmannen; ook met eene aandoening of eene ondervinding als onderwerp. || Het bondich Nederlant, bestolpt met dese mare Int midden vande seeg', REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 337. Bestelpt van wightigh wee, HOOFT, *Ged.* 1, 256. Een' aeckelijcken dagh, Die 's menschen hart bestelpt met ootmoed en ontsagh, 2, 354. My droefheyt komt bestelpen, BREDERO, *Roddr.* 32. Leander ... in Helles zee versmacht, Bestolpt van storm, SIX V. CHAND. 6. Myn geest (wierd) bestulpt van wee, SIX V. CHAND., *Ps.* 77, 2. De overmacht der forsche reuzenleden Bestelpte 't siddrend rot, BILD. 2, 401. Bestelpt van eerbied, 7, 311. Bestelpt ons de overmagt op 't lest *enz.*, BOGAERS 1, 18.

BESTEMAAT, znw. m., mv. *bestemaats*. Koppeling van *Beste*, superlatief, en *Maat*, makker.

1) Nog niet geheel en al als koppeling opgevat. Beste vriend, waarde vriend. || Zo als ik zeg, myn beste maat heeft myne geheele oorspronkelyke bestemming in de war gestuurd, *Leev.* 4, 183. *J.* Morgen! beste maat! *H.* Vaarwel dan, V. ALPHEN 1, 444.

2) Als koppeling. Vertrouwde vriend, intimus. || 't Paapje hielt zyn Jan (t. w. *zijn bediende*) veel meer Voor Bestemaat dan knegt, *Econ. L.* 2, 130.

— *Bestemaats met iemand zijn*, dikke vrienden met iemand zijn. || De reus Phinart, met wien hij in der tijd fameus gevochten heeft, doch nu bestemaats is, TER GOUW, *Volksverm.* 488.

BESTEMD. Zie BESTEMMEN.

BESTEMDHEID, znw. vr., zonder mv. Van *Bestemd*, in den zin van *bepaald*. Bepaaldheid, in verschillende opvattingen. Thans in onbruik, en vermeden als germanisme. || Het staat ... aan den schrijver ... aan een denkbeeld wat meer of minder bestemdheid te geven, BILD., *T.- en Dichtk. Verscheid.* 1, 72. Dat de woorden leerkunde, kunst, wetenschap ... *enz.* geene juiste bestemdheid hebben, BILD., *Briefw. met Tyd.* 1, 223. Den wil ..., zijnde niet anders dan eene gewaarwording der determinatie (stemming of bestemdheid) van ons innigste zijn, BILD., *Verh. over Zedeleer enz.* 145. De zin ... wint in kracht, in klaarheid en bestemdheid (t. w. *bij eene wijziging der vertaling*), V. D. PALM, *Sal.* 7, 122.

BESTEMMEN, bedr. (en soms onz.) zw. ww. Mnl. *bestemmen* (VERDAM 1, 1112). Van *Stem*.

1) Een toon van bepaalde hoogte met de stem bereiken; thans ongebruikelijk. || Ik wond my zelf op tot den hoogsten toon der vrolykheid, dien ik bestemmen kon, om dat anders myn lyden zichtbaar zou geweest zyn, *Burg.* 420.

2) Met de stem bezingen, zingend verheerlijken; dichterlijk.

Wanneer de zang bestemt het geen men heeft verkoren,
Dan klinckt die galm en wijs veel schooner in onze ooren.
VONDEL 9, 15.

3) Zijne stem aan iets geven, door het uitbrengen van zijne stem iets goedkeuren; in verschillende toepassingen. Thans verouderd.

a) Eigenlijk. Vóór iets stemmen, zich daarvoor verklaren. || Oorlogen te bestemmen, COSTER 469. Zoo 't Ruben niet bestemt, heeft al dit werck geen klem. Het moest eenpaerigh gaen, VONDEL 3, 745. Nu wil noch Parlement, noch volk haar dood bestemmen, OUDAAN, *Toneelp.* 46. Den 22. Maert wast ... noch even cout, daer deur sommige wederom bestemden, also ons t' hout halen so ... moeyelijck viel, datmen eenmael des daechs een vyer van colen souden aenlegghen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 49 *d*.

— Als onz. ww. verbonden met een voorzetsel. || Het is geraden eerst den vader zelf te spreecken, Of hy bestemmen kan ter straffe van den zoon, VONDEL 10, 312. Datse (*niet*) ... Bestemden in zyn dood, hoe zeer z'hem mochten haten, OUDAAN, *H. Broederm.* 5.

b) Met datgene als voorwerp aan welks bestaan men verklaart te gelooven. || Haere ooren Bestemmen naulijx het grammel, datze hooren, En d'yaselijcke stem, VONDEL 9, 19. De wijste wijzen zelfs, befaemt in 't Heidendom, Bestemmen eenen Godt, 9, 448.

ien met wat iemand anders gezegd of
het toestemmen of goedkeuren. || Dies-
moet bestemmen, dat Godt de weirelt
sijn eyghen zelven beleydt, DE BUCK,
t' Ommaetigheyd van wraeck, gepleeght
lood, En heeft hy noyt bestemt, VON-
. Bestem niet reuckeloos het geen ghy
4, 290. Bestem 'et, of sijt 'er mee te
yt 'er u niet mee, GEULINCX, *Hooftd.*
id bestemt all' wat Tiberius begeert,
Germ. 60. Veelen bestemden dit, met
ebaarden, WAGEN., *Vad. Hist.* 12, 324.
stemt wat onze mond beljdt, BILD.
ordeel', gy bestemt, 10, 293. 't Echte
art bestemt des dichters Zang, HELMERS,
7.

or eene verklaring bevestigen, bekrach-
r op bestemt de Bruit de trouwbelofte-
ckent hare trouw ... op papier, VONDEL
vroede raet zoo vremt, Of zijnen raet
daet (d. i. *door de volgende feiten*)
77. Terwyl een ... verhaal van spookery,
an mond tot mond, En eindelyk geloofd,
doet beeven, V. WINTER, *Jaarg.* 169.
hem (t. w. *den brief*) bestemmen met
uw hart), BILD., *Br.* 5, 4.

laan verzoek goedkeuren, inwilligen. ||
altsamen wat hy begeerde bestemmende,
Boccat. 77 *a*. Evander wellekomt hem,
verzoeck, en noodightze op het feest,
318. Ick bestem uwen eisch, en geef
wonnen, 5, 415. Zie daar mijn' wensch
D. 4, 20. Almachtige, die ... Hiskiaas
11, 451.

begrip van *goedkeuren* ontstaat dat van
besluiten; thans verouderd. || Het selue
oren also bestemt ende ghesloten vanden
lagio de tweede, MARNIX, *Byenc.* 1, 4
at hy (*de Paus*) macht heeft, een Man
we ... te verclaren, te bestemmen ende
heylich te wesen, 2, 10 (bl. 129 *a*).
orts bestemt ... gemaghtighden te zeinden
HOOFT, *N. H.* 411. Een ... Eyland,
n voorts bestemt het Legher neer te
MANS, *Zeev.* 19. Dit 's alree bestemt
len raed, DE DECKER 2, 253. Filips
roogen, om ... een Bestand met den
Gelder te sluiten: 't welk, gelyk meer-
d geweest was, tot wederopzeggens toe,
WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 317.

tstellen, bepalen, aanwijzen; thans ver-
ne geduerige teeringe wert hem van den
even, elck dagelicks bestemde deel op
2 *Kon.* 25, 30. Als ick het bestemde
fangen hebben *enz.*, *Ps.* 75, 3. 't Sy
... spaart, ... 't sy dat uw' bestemde
jn leven eynden laat, HOFFERUS 191.
eene verzamelplaats bestemd, waar hij
zijden toestroomende ... manschappen
d, V. D. PALM, *Bijb. v. d. J.* 9, 93.
bezig was met de plaatsen te bestemmen
urbenden den winter zouden overbrengen,
1, 155. Bruno ..., die hem opgesloten
wijl dat de koning zijn lot bestemde, 3, 558.
dw. *bestemd* komt voor als bnw. in den
ald (in de bet. A, 2); thans wordt
met opzet vermeden daar men er een
u ziet. || Den tijd ..., dat ons Vader-
emde inrichting kreeg, BILD., *Gesch. d.*
5. Ik wil ... trachten eenige weinige
heldere denkbeelden aan u mede te
PALM, *Red.* 1, 124.

— Zeer gewoon is *bestemmen* in deze opvatting in toepassing op tijd. || Ende de Heere bestemde eenen sekeren tijt, *Exod.* 9, 5. Ende hy vertoefde seven dagen tot den tijt dien Samuel bestemt hadde, 1 *Sam.* 13, 8. Nu de tijdt van 't hylick sluyten al is bestemt, HOOFT, *Ged.* 2, 314. t' Avont is de tijdt bestemt datme met de vrienden raet sluyt, 2, 322. Als my 't uur der rust zal dagen, dat bestemd is van mijn' God! BILD. 10, 453.

— In het verl. deelw. || Ten bestemden dage sal hy na sijn huys komen, *Spreuk.* 7, 20. Alles heeft eenen bestemden tijt, *Pred.* 3, 1. Ter bestemder tijt sal hy wederkeeren, *Dan.* 11, 29. Haer bestemde tijdt, HOOFT, *Ged.* 1, 91. Die ... op den bestemden tijd sich niet (sal) bevinden ter geordonneerde plaetse, sal verbeuren *enz.*, *Gr. Placaatb.* 4, 187 *a* (a°. 1692). Clarice ..., wiens liefde, met het naderen van hun bestemde trouw-dag, dagelyks scheen te verflauwen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 162. Hierom liet zy de koets niet voor het bestemde uur afryden, *Leev.* 4, 102.

— Enkele malen vindt men *bestemd* bijwoordelijk gebruikt. || Wanneer zy Flavia zoo bestemd, zoo scherp ... andwoordt, BILD. 15, 147.

6) Met eene zaak als onderwerp, krijgt *bestemmen* de beteekenis van *bepalen*, *determineeren*: oorzaak zijn dat iets zóó wordt als het wordt; waarschijnlijk naar het voorbeeld van hd. *bestimmen*, en als germanisme veroordeeld. || Zijn boschverblijf in 't beerennest Bestemde hem een naam (t. w. *Ursijn*), BILD. 1, 111. 't Beweegrad, dat ... aller raadren loop bestemt, 1, 385. Zijn (t. w. *Gods*) wil-alleen bestemt mijn lot, 8, 115. Spoor zorgvuldig uit, wie het zijn, wier oordeel den algemeenen toon bestemt; wat hun gevalt, gevalle ook u! V. D. PALM, *Red.* 2, 97.

Een menner, geklemd op den nek, houdt den leidsel;
Twee reepen van ijzer bestemmen zijn spoor.
TEN KATE, *Schepp.* 76.

7) Eene bijzondere toepassing van het begrip *vaststellen*, *bepalen*, *aanwijzen* is die waarbij iets vastgesteld wordt met betrekking tot een toekomstig tijdstip, inzonderheid wanneer sprake is van de raadsbesluiten van God, van de Natuur. || Edoch het was bestemd, dat hij den zondag van den 15den Juli in den Haarlemmerhout zou doorbrengen, BEETS, *C. O.* 22.

— Met een datief van den persoon wien iets wordt aangewezen, voor wien iets is weggelegd. || Hy, die door overmaat van studie of arbeid, maar de helft van zyne voor hem bestemde, en naar zyn aanleg bereikbaare jaaren beleeft, *Blank.* 2, 114. 't Werk, den mensch bestemd van boven, dient naar eisch door u betracht, D. J. V. LENNEP 246. O, 't was geen blijvend heil, dat God u hier bestemde! DE GÉNESTET 1, 87.

8) Vandaar *bestemd zijn*, van zaken gezegd voor: een doel, eene strekking hebben; gevolgd door eene bepaling met *voor*. || Eene nieuwe orde van zaken..., die voor langdurig bestaan en geleidelijke ontwikkeling bestemd was, VISSERING, *Herinn.* 3, 205.

— Ook wel door eene bepaling met *om te*. || Indien het Orakel ... minder bestemd was om te voorspellen ... dan om *enz.*, GEEL 183. Eerst het christendom is bestemd, om het tot aller bewustzijn te brengen, dat God een geest is, die *enz.*, OPZOOMER, *Waarb. v. o. vooruitg.* 31. Universiteiten zijn niet bestemd om eene zekere hoeveelheid kennis te verschaffen, die iemand noodig heeft om zijn levensonderhoud te vinden, VISSERING, *Herinn.* 3, 152.

— Met eene bepaling, aanwijzende ten gebruike van wien of wat iets is verordend. || Een handwoordenboek der Romeinsche oudheden, tot schoolgebruik bestemd, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 273. Een arbeid,

voor het tijdschrift „De Militaire Spectator" bestemd, 2, 290. Z. M. was haastig naar den voor hem bestemden fauteuil gestapt, MULTATULI 8, 236. Spanje, gelijk het geworden is onder het stelsel van regeeren, dat ook voor ons land bestemd was, FRUIN, *Geschr.* 1, 26. Rechtover den koestal, heeft men de afdaken, voor turf en hout bestemd, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 7.

— Niet zoo gewoon zijn in dit geval de actieve vormen van het ww. || Men weet, dat zij ... een deel van het huis bestemden om er weezen te verplegen en op te voeden, QUACK, *Soc.* 1, 177. Ik heb dit geschenk voor u bestemd.

— Van iets dat verzonden wordt, met eene bepaling van den persoon wien men het toezendt; meest van brieven en derg. || De slotsom ..., dat de geheimzinnige dépêche onmogelyk voor hem kon bestemd zyn, MULTATULI 8, 198. 't Is misschien Een brief, bestemd voor iemand anders, LAURILLARD, *Ernst en Kl.* 158.

— Met eene bepaling van de plaats *waarnaar* iets, t. w. een schip, op weg gaat of is. || Dat schip is bestemd naar Batavia.

9) Ook met een persoon als voorwerp: *iemand voor iets* (of *tot iets*) *bestemmen*: een toekomstigen staat, eene toekomstige loopbaan voor iemand vaststellen.

a) Met God, de Natuur, of de omstandigheden als onderwerp. || Ik (ben) overtuigd ..., dat de Natuur hem niet tot een Ketterdooder bestemd had, *Leev.* 6, 320. Wy, Vrouwen, zyn ... bestemd, om de Mannen uit het bederf te redderen, 8, 233. Zoo velen van U als de natuur tot Prozaïsten bestemd heeft, GEEL 249. Hij, de stamhouder der Eylars, en, naar alle berekening zelf bestemd, eenmaal de gravenkroon te voeren, *K. Zev.* 2, 190. Indien Hij mooglijk ons tot schandelijker straf Bestemde *enz.*, TEN KATE, *Par. Verl.* 6. Wezens, ... bestemd de ledige Englentronen Te vullen, 51.

b) Met ouders, voogden en derg. als onderwerp; meest in het passief. || Hij was door zijn vader bestemd voor den handel, en niet voor de balie. — Ik was ... bestemd om ter studie te worden gezonden, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 241. Van zijn vroege jeugd af was hij voor de krijgsdienst bestemd, 2, 287. Prinses Erika was ... bestemd (nl. *tot gemalin*) voor den troonopvolger van 'n groot Ryk dat *enz.*, MULTATULI 8, 97. Men moet zorgen, dat aan de kinderen, die tot wachters bestemd zijn (t. w. *in de Republiek van Plato*), geen onzedelijke sprookjes ... verhaald worden, QUACK, *Soc.* 1, 24.

Afl. *Bestemming*, *onbestemd* (zie die woorden).

— *Bestemmeling*, in Zuidnederlandsche boekentaal, inzonderheid in de taal der administratie: iemand voor wien iets bestemd is, ter vertaling van fr. *destinataire* („Een houten huisje (t. w. *eene doodkist*) ..., zooals zij er dien morgen ... een had voorbij zien dragen naar den *bestemmeling*", LOVELING, *Idon.* 204); *bestemmer*, b. v. hij die een verzoek toestaat („eischer en *bestemmer*", VONDEL 10, 298); of in den zin van: hij die iets bepaalt, vaststelt („Eenen anderen raadgever en *bestemmer* van zedelijkheid ... dan dat eindeloos aangebeden verstand", BILD., *Verh. over Zedeleer enz.* XII).

BESTEMMING, znw. vr., mv. *bestemmingen*. Van *Bestemmen*.

1) *Bestemmen* in de bet. 3). Goedkeuring, toestemming. Thans verouderd. || Iek dulde 't noyt, noch' sal het niet gebeugen Met mijn' bestemming, dat *enz.*, VONDEL 2, 435. Dewinnt zich iemant voortaen noch iet anders van 't verleden, op mynen naem, buiten mijn kennis en bestemminge, te drucken *enz.*, 4, 417. Ô Koningin, wiens wallen Nu rijzen, met Jupijns bestemminge en onthiet, 8, 295. De vriendelijke Bruid Ziet haer bestemming zedige oogen uit, ANTONIDES 2, 104.

2) *Bestemmen* in de bet. 7). Beschikking van de Natuur, van het Lot, ten aanzien in de toekomst zal gebeuren; thans niet mee bruik. || God heeft het voorzien en bestemd, bestemming zal niet falen, BILD., *Kerkred. v.* D'AUB. 177. Voor het Lot en zijn bestemming BILD. 4, 59. Zijne (t. w. *Gods*) bestemmingen te weten, V. D. PALM, *Sal.* 6, 385. Neen niets gebeurt zonder bestemming, BERGMANN, M

3) *Bestemming* in de bet. 9). Datgene iemand is bestemd.

a) Door beschikking van God, van de van eene bovenmenschelijke macht welke ook geloof, Mevrouw, dat onderzoek een gedeelte bestemming en gelukzaligheid uitmaakt, *Leev.* Denkbeelden over 's menschen bestemming betrekking tot een hoogere magt, GEEL 1 bestemming der menschheid te verwezenlijken, V. D. BRINK, *Stud.* 3, 177. Te dienen is stemming der vrouw, HASEBROEK, *W. en* Voortreffelijkheden, welke ... met onbet zekerheid haren hemelschen oorsprong en hare sche bestemming (t. w. *van de Kerk*) verk KNEPPELH. 7, 50. Geen wezen kan boven stemming gaan; dat is het hoogste, als de best vervuld, elke knop ontplooid, elke vrucht g OPZOOMER, *Waarb. v. o. vooruitg.* 38.

b) Door beschikking van menschen. || het geluk gehad al zijne kinderen tot hunne ming te zien komen (t. w. *zoodat zij een in de maatschappij hebben gekregen*). — denken, 't was nu eenmaal je bestemmin *er was nu eenmaal bepaald dat je erge heen zoudt gaan*), *K. Zev.* 2, 300.

4) *Bestemmen* in de bet. 8). Datgene eene zaak bestemd is. || Nog edeler bestemmi die woning, TEN KATE, *Schepp.* 169.

— Inzonderheid met betrekking tot za practisch gebruik. || De dikte en lengte dez zijn ... afhankelijk van hunne bestemming v. 'S GR., *Bouwk.* 1, 168. Haar voornaamste ming (*van de telegraaf*) is ten dienste va en zeevaart, VISSERING, *Herinn.* 1, 50. H duren dier verplichting herinnerde ... aan de oo lijke bestemming der brug, FRUIN, *Geschr.*

5) *Bestemmen* in de bet. 8). Plaats waar bestemd is. || Dat schip heeft zijne bestem komen. Buitenlandsche bestemmingen (*b. telegrammen*). — De hond scheen het voor zijne bestemming te houden, en ve zich rechtsaf, BEETS, *C. O.* 310. Het rijt waarop de bestemming en de naam der ond met groote letters geschreven stonden, *Zuiden* 1, 149.

— Ook *plaats van bestemming*, waarin d beteekenis van *bestemming* nog duidelijk Langzaam maar zeker gaat hij voort, totd plaats van zijn bestemming bereikt heeft BROEK, *W. en Dr.* 221. Daar hij den gehe doormoest om ter plaatse zijner bestemming BEETS, *C. O.* 50. Wij zijn er! Nu reeds een reiziger, terwijl hij de portieren ziet op en de plaats zijner bestemming hoort J°. DE VRIES, *Zonneb.* 123.

Samenst. *Bestemmingsplaats*, weinig in

— Als tweede lid. *Lot(s)bestemming* (zie

BESTEMOEDER — zeer gewoon oo MOER —, znw. vr.; verkl. *bestemoerlje*. van *Beste*, superlatief, en *Moeder*.

1) Eigenlijk. Eene benaming voor *grootm*

in Denemarken en Noorwegen voorkomt, ijk nog thans bij ons in gebruik is (*besse-*dersche tongvallen: *Taalk. Mag.* 2, 410). || ende beste moeder van Agis, v. z. v. NIEU-. 359 *b*. Majombe, die sich liet haer Beste-men, En laet geen vremde Mans ontreut komen, CATS 2, 142 *a*. 't Was soo groot temoers, al by den Heer (d. i. *reeds over-*OFT, *Ged.* 2, 322. Daer zijn stucken by ijn beste-moederen, BREDERO, *Jerol.* 53. ers kind'ren toe met Beste-moer te kijven ENS 1, 76. Gy! zing uw Bestemoêr uw voor! BILD. 4, 276.

tbreiding. Oude, afgeleefde vrouw, besje. || verzwackt, verleemt, gebroocken, O afge-moêr! VONDEL 6, 115. Alecto ... Neemt van een beste-moeder aen, WESTERBAEN, 1. Beste-moer jy moet dat soo qualijck , W. D. HOOFT, *A. de Piere* 7 (zie oud Bestemoertjen dat om genen dooden sou hebben willen sterven, sat de Vrienden de wegh, POIRTERS, *Mask.* 157. Wie ... ie zich niet eene bestemoer ... herinnert, dialect van een vorigen tijd onze kinder-lmeesterij reeds vroeg leerde belagchen? . BRINK, *Stud.* 3, 321.

t (I) (zie ald.).

EMPELEN, bedr. zw. ww. Van *Stem-Stempelen.*

lijk. Iets van een merk voorzien door een stempel; thans verouderd. || Wanneer door de Wevers ter Halle gebragt, be-bereid, bevonden worden, slaat men 'er n met de letter G. bestempeld, v. MIERIS, *Leyd.* 464 *b*.

rlijk. Iets van zijn merk voorzien, er r aan geven; ongemeen. || Spits van oor, ij elk vlugtig woord, en kaatst het weêr, door den geest, die in hem woont, STARING

zegel op iets drukken, iets bezegelen, ets zijne goedkeuring hechten; thans ver-Pizo zal gelyk een heilige afgodt weezen, voort naer hun zin. Zyn domme goedheit ndel en gewin Bestemp'len, ZEEUS, *Ged.* lagchte, schoon zij het moederlijk gezegde , vrij schelms, LOOSJES, *Bronkh.* 1, 302.

eeken op iets drukken, t. w. om er eene emming aan te geven; in oneigenlijke toe-ongewoon. || Een lachjen, de onschuld Edens paradijs, Bestempelde u reeds vroeg ls Englenreien, BILD. 10, 319.

het thans nog gewone gebruik: iemand *tempelen met een naam*: met dien naam ie zegswijze wordt omstreeks 1700 door keurd (*Aenl.* 86 vlgg.). || De persoon npelt met zynen name, dat is, genoemt, ik mag dit zo wel bestempelen, dat is, kenen, of noemen, NYLOË, *Aenl.* 86. die ... deeze boeken, allen, zonder uit-met den naam van beuzelachtig bestem-*dech.* 1, VII. Dit deed men, door eenen ens rijksgebied zig zeer verre uitstrekte, roegelijk naamwoord groot te bestempelen, , *Lekt.* 4, 60. Hoevelen zouden zelfs gen hier met den eernaam van voorzigtig-pelen, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 35. Om dit chijnsel (t. w. *esprit de corps*) met zijn te bestempelen, is de gepaste uitdrukking edertaal mij onbekend, v. D. PALM, *Red.* iemand zou er nu meer aan denken, hem spotnaam uit vroeger tijd te bestempelen, *K. Zev.* 4, 379. Dan verdient vaderlandsliefde ... den naam van dweeperij, waarmede sommigen haar bestempelen, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 180. Zijne geleerdheid, of hetgeen men met dien naam gelieft te bestempelen, BUSKEN HUET, *Fant.* 3, 40. Die ... ziekte, die men in het dagelijksch leven met den ... naam van zenuwzinkingkoorts gewoon is te bestempelen, BEETS, *C. O.* 135.

Afl. *Bestempeling*, door den schrijver van onderstaande aanhaling afgekeurd („De *bestempeling* des tyts, is, de aanwyzing of het merkteken des tyts", NYLOË, *Aenl.* 86).

BESTENDELIJK, bijw. van wijze. Blijkbaar ontleend aan hd. *beständlich* (*D. Wtb.* 1, 1655), daar een zuiver Nederlandsch woord hier waarschijnlijk *a* in plaats van *e* zou hebben. Bestendig, voortdurend. Thans onbekend. || Dat hy nu voorts meer bestendelijck moet volharden in sijn goedt opset, COORNHERT 1, 326 *a*. Op den selven (throon) sal bestendelick een sitten ..., een die oordeelt, ende 't recht soeckt, *Jes.* 16, 5. Dat soo mijn' ... ziel ... den lesten dieven-nacht Bestendelick bedenck', verlangende verwacht', HUYGENS 1, 88.

BESTENDIG, bnw. en bijw. In het Mnl. niet voorkomende, en blijkbaar ontleend aan hd. *beständig* (verg. het voorgaand art., en ook het thans verouderde *Bestandig* (I).

I) **Bnw.** — A) Van zaken.

1) In 't algemeen. Duurzaam, standhoudende, blijvend. || Dat zijn (*Gods*) woort, zijnen raet ende zijn verbont altijt even vast ende bestentich blijft, MARNIX, *Geschr.* 2, 87. U huys sal bestendigh zijn, ende u Koninckrijcke, tot in eeuwigheyt, voor u aengesichte, 2 *Sam.* 7, 16. Dat ick met u sal zijn, ende u een bestendigh huys bouwen, 1 *Kon.* 11, 38. Het bestandt was niet bestendigh, HOOFT, *N. H.* 6. Al wie op desen bouwt, maeckt een bestendig huys, v. DORP, *Sticht. Ged.* 234. Dat 'er op sommige plaatsen ... eenige vaster en bestendiger stoffe is, die langer blyft zitten, BERKHEY, *N. H.* 2, 7. Overblyfsels ..., die men in eenige onzer Hollandsche streeken bestendiger dan in anderen bespeurt, 3, 446. Een godvruchtig hart, de bron van het edelst en bestendigst goed, v. D. PALM, *Sal.* 7, 306. Niet steeds is de liefde bestendig van duur, TOLLENS 3, 137. Hij heeft een bestendigen inktvlak op zijn overgeslagen halsboord, BEETS, *C. O.* 3. Bestendige gassen (*naam voor gassen die men nog niet tot vloeistoffen heeft kunnen verdichten*). Eene bestendige (*permanente*) commissie (*b. v. tot regeling van opeenvolgende congressen*).

Ach! wij vinden, waar wij staren,
Niets bestendigs hier beneên!
FEITH, *Werken* 9, 125 (*Ev. Gez.* 160, 1).

2) In 't bijzonder, van toestanden, gedragingen, hoedanigheden enz. Zich gelijk blijvend. || Ik wensch u bestendig welzijn. Hij heeft een zeer bestendig karakter. — Gheen veranderlijcke tijt, maar een bestendighe eeuwigheydt, COORNHERT 1, 285 *b*. De min is cloeck, en met gedult bestendigh Hij alles overwint, HOOFT, *Ged.* 1, 139. Met bestendigh gelaat en Burghermeesterlyke achtbaarheit, HOOFT, *N. H.* 1200. Ghy sult ... myn ... goede wille om u dienst te doen eeuwelijc en bestendich bevinden, BREDERO 3, 123. Dat de Hollandse-heerschappije altoos op een bestendige, ende vrye voet gestaan heevt, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 380. Neemt dan een bestendig opzet van t'overwinnen of te sterven, *bij* BRANDT, *De Ruiter* 478. Een bestendiger gedrag, ... een vaster en bondiger oordeel, BERKHEY, *N. H.* 3, 474. Zekere bestendige helderheid van gedagten, *Leev.* 5, 359. Paradoxen, strydig tegen het gezond verstand en de

bestendige ondervinding, 6, 367. Een bestendig Huwlyks-geluk, 7, 69. Het bestendig gerust bezit van het geliefde, 8, 69. Het fraaije bestendige weder, KIST, *Eikenh.* 4, 138. Zo dat men, onder het bespeelen van het volle werk (t. w. *van het orgel*), geen bestendig geluid, maar gestadige stootingen en trillingen gewaar worde, *Handw.* 19, 12. In beide, in de Engelsche en in de Fransche geschiedenis, zien wij dus een bestendigen voorruitgang in dezelfde richting, FRUIN, *Geschr.* 1, 24. Een ieder die onze staatkundige geschiedenis met eenige aandacht beschouwd heeft weet, dat zij zulk een bestendig karakter niet vertoont, 1, 25. Zij, die zulk een bestendig toezicht in huis en op het hof uitoefende, LOVELING, *Sophie* 167.

3) Van verklaringen. Bondig, geldig, kracht hebbende; thans nog wel in gewestelijk gebruik (zie voor Drente *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 247). || Also heeft oock de Jootsche Kercke de Schriften Mosis ende der Propheten bondich ghewesen, ende voor bestendich aengenomen, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 23 *a*). Ick hoord' een deftig man eens dese reden seggen, En sijn bestendig woort is niet te wederleggen *enz.*, CATS 2, 74 *b*. Bundigh en bestendigh, HUYGENS 2, 355. Een pechter ... heeft gheen recht, na dat zyne pacht ... omgekomen ... (*is*), de pacht ... te beholden voor den prijs die een ander daer voor sal geven wellen, ten ware dat hem sulcx by bestendige huyrcedul belaeft were, *Lantr. v. Veluwen* XXVI, 9. By ghebreck van bloet Momberen ... sal d' Officier andere vrome vnd geschicte luyden daer mede (t. w. *met het momberschap*) beladen, die sich daer inne buyten bestendighe reden vnd oorsaken niet en sullen weygeren, XXIX, 9. De Testamenten ... zullen bestendig wezen, indien door den Testateur of Testatrice, nevens twee ... Getuigen zullen wezen geteikent, *Lantr. v. Drenthe* III, 55.

4) Evenals het woord *bestandig* (zie ald., 2de art.), werd ook *bestendig* in vroeger tijd gebruikt voor: standhoudende, bestand tegen datgene wat eene bepaling noemt. || Een ... vloed, en waterstroom, waer voor Geen rijsenhoofd, geen dam, geen paelwerck blijft bestendigh, VONDEL 2, 304. Een huis Op zeven pylers, dat bestendig Voor stromen zwicht, noch stormgedruis, VOLLENHOVE, *Kruistr. en Gez.* 79. Het lichaam hard en bestendig tegen de lugt en andere ongemakken te maaken, BERKHEY, *N. H.* 3, 467. Een vrijburg op een rots, Bestendig tegen 't golfgeklots, BILD. 5, 440.

— De bepaling kan ook zijn eene onbep. wijs met *om te*. || Ons keyserlijke burgt ... Was niet bestendigh om sijn woeden op te schorten, V. PAFFENRODE, *Ged.* 4. Daer is noch schuyt, noch wagen, Bestendig om al 't volk naer 's Gravenhaeg te dragen, 243.

— Vandaar absoluut: stevig. || Een man van kloeke beenen, En bestendig van gewrigt, V. DORP, *Sticht. Ged.* 147.

B) Van personen; thans niet meer in gebruik.

1) Blijvend, standhoudende. || Hy is de levendige Godt, ende bestendigh in eeuwigheden, *Dan.* 6, 27. Keert 't Heelal zich om, doe my bestendig wezen, BILD. 12, 279.

— Enkele malen in verbinding met een qualitatief woord, t. w. in navolging van fr. *perpétuel*; in Zuid-Nederland. || De heer N. N., Bestendige Secretaris van die Maatschappij.

2) Zich zelf gelijk blijvende; standvastig of gelijkmatig. || De dapperst' en bestendighst' aller helten, HOOFT, *Ged.* 1, 283. Zoo de vyandt ons bestendigh speurt, in eendraght, zin, en moedt, om geene middelen ... te spaaren, HOOFT, *N. H.* 634. Chrisje (was) ... oprecht, bestendig, en gevoelig, *Leev.* 5, 49.

II) **Bijw.** (van wijze).

1) Al doorgaande, zonder ophouden. || Kerck staet vast, en duurt bestendigh, 4, 424. Altoos het licht van zyn geweeten en bedaard te volgen, *Leev.* 7, 71. Indien de leert, dat de Heer Leevend niet die geen voor ik hem bestendig blyf houden, 7, 8 het bestendig met de menschelyke natuur V. EFFEN, *Spect.* 12, 110. Hij (werd) veroordeeld, doch bleef er bestendig bij, geene medestanders had, FOKKE, *B. R.* 4, zelfde afkeer van uiterlijk vertoon ... had stendig geopenbaard in al de handelingen welbesteed leven, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2,

2) Telkens bij voorkomende gelegenheden de gewoonte van een kort pijpje bestendig zelfden kant tusschen de lippen te klemmen, v. *Rom.* 3, 20. Van het Huis te Hardestein w slechts de materialen vernieuwd, maar oo daante bestendig veranderd, *K. Zev.* 1, broeder ... die met dezen adeldom bestendig stak, ESSER, *Twee Sproken* 73.

Syn. Zie AANHOUDEND.

Afl. *Bestendigen, bestendigheid, onbeste* die woorden); *verbestendigen*, hetzelfde als *gen*, en noodeloos lang („Er wordt een onrecht geduld, bedreven, *verbestendigd* i land", GORTER, *Lett. Stud.* 2, 265).

BESTENDIGEN, bedr. zw. ww. *ständigen* (*D. Wtb.* 1, 1654).

1) Met een persoon als voorwerp. Iemar houden, hem bewaren; thans verouderd. digh my, ô God! in dese slinger-winden, my al te swack in dese holle Zee, v. DON *Ged.* 265.

2) Van iemands karakter, van zijn ge maken, er vastheid aan geven; thans ve Soo lang als het verstand, en 't hert lieden Niet vast bestendight sijn door ... o V. DORP, *Sticht. Ged.* 121.

3) Iets, t. w. een toestand, eene inst bezit, eene gezindheid enz., doen voortdu blijven. || Dat sulck rijck ... t' onder gh vergaen, een ander opghekomen en beste MOURENTORF, *Lipsius' Stantvast.* 111. D hij slegs het rijk bestendigde, heeft des ze stichter ... niet alleen gepoogt te verever ook te overtreffen, OUDAAN, *Agrippa* 35 (t. w. *God*) Arons kroon in 't huys va ... Voortaan bestendigt heeft, OUDAAN, 203. Deeze zag zyn hoop ... eene wyl b OUDAAN, *Poëzy* 4, 40. Van die ontev wanneer die langeren tijd bestendigd wie de gevolgen niet te berekenen zijn, *in* PE., *Adv.* 1849—1850, 2, 96. De nieu ling ... is ... telkens weer bestendigd hoofdzaak blijven voortduren tot op 1795 *Geschr.* 1, 73. Door de tegenspraak va mannen der wetenschap ... werden de stellingen bestendigd, BUSKEN HUET, *Rem* Die eenigszins andere manieren ..., dan Hollanders eigen zijn, werden bestendigd, te Gent ... zou gaan studeeren, QUACK, *S*

4) Iets van kracht maken, geldigheid geven; thans verouderd. || Alle quade gewoonten ... en werden noch door de la tijds, noch door de oudheyd der gewoonte JONCTIJS, *Pynb.* 1, 6. Het vertoog der Dat met getuigen word bestendigt, OU *Broederm.* 49. (*Degenen*) die zich ... geren ... uytgaven, en voor een groot stuursche statigheyd, door een dikken on

a de kin, schijnen bestendigt te hebben, Roomsche Mog. 70.
Naar analogie van de vele ww. op -en op -igen, heeft CAMPHUYZEN (Ps. 121, 3) te bestenden gevormd naast bestendigen. || e voor den val Uw' voet bestenden sal.

ENDIGHEID, znw. vr., zonder mv. algemeen. De hoedanigheid van voort te te blijven. || Wie zoekt ... Bestendigheit ANTONIDES 1, 24. 't Was geen bestendig- op men staat kon maken, OUDAAN, Poëzy

betrekking tot iemands karakter.
vastigheid, onverzettelijkheid; thans ver- Hy (veyrdighd') brieven af ..., om de hen' harten oover eyndt te rechten, en stendigheit in te stampen, HOOFT, N. H. nde, ten laatste, haar bestendigheit onver- uiven de rabauwen ... ten huiz' uit, 472 225, 389, 906). Al dat zoort van ver- t een Zeeuwsche bestendigheid ... af te EFFEN, Spect. 6, 24.
ainder sterke opvatting. De hoedanigheid gelijk, van conseqnent te blijven; thans iet in gebruik. || Zulks (t. w. het vestigen derlijk gezag) kan zonder veel moeite ver- orden door bestendigheid en overeenstem- opvoeders, v. EFFEN, Spect. 1, 88. Twee gevoelige harten, die alle de bestendigheid te sex hebben, en niets van onze onbuig- Leev. 2, 6. Weet gy wel ..., dat halstarrig- iets anders is dan bestendigheid? 7, 85.

ENEN, bedr. zw. ww. Over iets stenen, ammeren, treuren. Thans zelden meer ge-

neren over een ongeluk of eene misdaad. || , die 't ... ongeluck Besteent, schep moed, , 489. Even als een nachtegael Besteent en, van zijn jongen, 3, 492. Mijn ziel . 't bitter lyen Van u en my, 8, 677. k ... Bestenen mag 't vergryp van dat geslacht, DE DECKER 1, 241. Scheeps- raken, 't wand huilt en piept, soo dat lfs mijn onheil helpt besteenen, VALENTIJN, 51. De landzaat mocht zijn nood bestenen, u met een luid geklag, BEETS, Dicht.

meren over het verlies van iemand of k moet in 't heymelijck besteenen Mijn' a ick mis, VONDEL 2, 278. Sal ick mijn mijn kleyne neef besteenen? WESTERBAEN, 555. Als sy (tortels) haar doffers dood SIX V. CHAND. 410.
persoonsverbeelding van het onderwerp. || teenen (t. w. de puinhoop van een tempel) orige heerlijckheyd besteenen, en beschreyen, . 483.

ERF, znw. onz. Van Besterven (in de). Erfenis, versterf. Mnl. besterf (VERDAM thans verouderd. || Gy moogt een rijck a uwen vader erven enz., CATS 1, 286 a. ftig volck een deel van uw besterf, 3, 15 b.

ERFENIS, znw. vr., mv. besterfenis- besterfenesse (VERDAM 1, 1113); thans

Besterven in de bet. I, 5). Het hard et versteenen van metselwerk. || De be- van den verschgemetsten grondslagh der OOFT, N. H. 248.
Besterven in de bet. I, 8). Erfenis, p. || Aengaende d'erffenissen ende besterffe- bben de Staten ... te niet ghedaen ... alle beschreven Rechten, Costuymen ende Usantien ... tot desen dage toe gebruyckt, noopende de besterffe- nissen ab intestato, ende sonder dispositie van Testamente, Gr. Placaatb. 1, 335 (a°. 1580). Dat den oom, by zijns nichts aflijvigheid, eenigerhande besterffenis te wachten hadd, JONCTIJS, Pynb. 1, 112.

BESTERKEN, bedr. zw. ww. Voorkomende in den zin van versterken, t. w. als term in het krijgswezen. Thans onbekend. || Gemeret dat dese Stadt van Leyden rontomme bewaert ende besterct is, alsoo dat wy onse Forten hebben tot Lammen, Leyderdorp enz., bij ORLERS, Beschr. v. Leyd. 472.

BESTERVEN, onz. en bedr. st. ww. Mnl. besterven (VERDAM 1, 1114); in het Hd. is besterben vrij ongewoon (zie D. Wdb. 1, 1676).

I) **Onz.**

1) Sterven, in eigenlijken zin, van personen of ook wel van hun lichaam. Thans geheel verouderd (verg. ook onder 2). || Ofse in sulc staet ... bestorue, EVERAERT 48. Huwer Menich vele mocht gheraecken te besteruene, 92. God geef, dat hem de tong in syne mond besterft, Die tot u achter- deel die immer reppen derft! STARTER 367. Vlegt rouwcypres met half bestorven vingren, KOOLAART- HOOFMAN 149.

— Bestorven slaap, dichterlijk voor: slaap van hem die bestorven is, doodslaap (ANTONIDES 1, 7).

— Met een datief als bepaling: iemand of iets afsterven, zich er geheel van losmaken. || Is dat ... de mensche ... niet slapper en wordt in wel te doen, ende hem te besterven, DE WIT, Lev. v. S. Geertr. 1, 87. Se ... offerde (den Heere) haer herte dat de werelt soude besterven, 2, 127.

2) Van aandoening ontstellen en „doodsbleek" worden; thans nog niet geheel verouderd. || Haer leden werden stijf, haer wangen die besterven, CATS 2, 196 b. Strato die besturf als hy den handel sag, Het scheen aen sijn gelaet het was sijn lesten dag, 2, 548 a. 'K seyd hem van zijn ooms hylick, 't was sucken donderslach in zijn ooren, De kaerl besturf, so veranderd' hem zijn bloedt, HOOFT, Ged. 2, 307. Hy zal 'er om besterven, oock traeen uit zijne oogen storten, VONDEL 6, 609 (HORAT., Ad Pison. 429: pallescet). Zy bestorf ..., Als een roos haer verf verschiet, 10, 467. Waer door den Coninck soo ... verbaest wiert, dat hij heel bestierf, ... ende gantsch van vreesen beefde, v. RAPHELENGHIEN, Princel. Dev. 99. Ik voelde, dat ik bestorf; ... myne wangen beefden, myne oogen schooten blixem- straalen, Leev. 5, 294. 't Oog ..., uitgebluscht, besterft, in 't voorhoofd weggezonken, BILD. 6, 415. Maria ... kwam oogenblikkelijk ... voor den dag schieten en bestierf op het zien van haren ... Maurits, LOOSJES, Lijnsl. 3, 105.

— Iemands gelaatskleur wordt dan vergeleken met iets dat zeer wit is. || Sij besterft als linnelaecken, HOOFT, Ged. 1, 121. Nu bloosde zy, dan scheen ze, als marmer, te besterven, HOOGVLIET, Abr. 48. Het goede meisje bestorf als haar linnen, Burg. 541. Ik bestorf as een doek, BEETS, C. O. 55.

— Met eene bepaling, aanduidende dat het besterven vooral in het gelaat zichtbaar is. || Ziende zich beschaemen ..., Bestorf zij om den mondt, en werd haer' roosen quijt, HOOFT, Ged. 1, 261. Zy zwijgen en besterven in het aenzicht, en staen ver- baest voor het hooft geslaegen, VONDEL 6, 577 (zie ook 2, 439). Dapper wiert ze ... ontstelt en bestorf om haer hooft zoo wit als een doek, BRANDT, De Groot 247.

— Met eene bepaling van oorzaak. || Besterven sal jck niet van vrees, HOOFT, Ged. 1, 324. Hoe

de maeght uit vreeze dootsch besterft, VONDEL 6, 38. De stoute bestorf om de zee, die van gedroghten krielt, 6, 531. Een deel bestorf van schrik, ANTONIDES 1, 50. Suse ..., die ... het gelaat van vreugde bestierf op het zien van Juffrouw Elzevier, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 285.

— Inzonderheid in het deelw. *bestorven*, van een persoon, zijne wangen, zijne lippen, zijne gelaatskleur: doodsbleek. Soms ook in toepassing op iemand die inderdaad gestorven is. || Ghij, met bedropte wangen, Blijft aen u armen om haer hals bestorven hangen, HOOFT, *Ged.* 1, 81. De priesterschap verbaest, en al bestorven vlood Om troost na d'outers toe, VONDEL 2, 463 (ook 2, 18 enz.). Bestorven als haar linnen, gaf zy een gil, *Leev.* 5, 156. Met deze woorden drukte hij een afscheidskus op haar bestorven lippen, v. LENNEP, *Rom.* 12, 110. Tot dat zijne vrouw eindelijk vroeg ... — met ... een bestorven kleurtje om haren neus — wat er dan toch ... gebeurd was, KNEPPELH. 2, 140.

— Vaak met *bleek* verbonden. || Die bestorve en bleecke lippen, VONDEL 3, 383. Wat deert u? Gij ziet er bleek uit en bestorven, SLEECKX 5, 145.

— Ook wel in de verbinding *bleek bestorven*, hetzij op te vatten als *bleek en bestorven*, of als *bestorven zoodat men bleek is geworden*. || Den Doon ..., Wiens bleeck besturven hooft met lauwer was omvlochten, VONDEL 1, 203. Hoe bleek besturven is dat jeuchdig aangezicht! SCHERMER 20. Lise, die 'er bleek bestorven uitzag, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 242. Uw bleek-bestorven lippen, TER HAAR, *Ged.* 2, 20.

3) Van verschillende zaken, bij vergelijking met het sterven van menschen: te niet gaan, zijne kracht verliezen, verstijven enz. || Nemmer ... En zal de glans besterven van uw eer, HOOFT, *Ged.* 1, 246. 't Bestorven landt (t. w. *in den winter*), 2, 355. Dit veld wierd dorder als het plag. De lauwerier bestorf als vale olijfboomblaeren, ANTONIDES 2, 19. Gelijk ons oog die zonne zag besterven Aan 's hemels trans, TER HAAR, *Ged.* 1, 127. Besterft ons lamplicht op zijn pit *enz.*, BEETS 2, 425 (*Kerstavond*).

— Iets dat men bezig is te zeggen, *besterft op de lippen*, wanneer men het, door welke oorzaak ook, niet ten volle uitspreekt: verg. fr. *mourir* in dergelijk gebruik. || Lodewijk werd bleek als een laken en een krachtige vloek bestierf op zijn lippen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 67. Dan bestierf de vraag, die Drenkelaer had voorgenomen te doen, hem op de lippen, *K. Zev.* 5, 79.

4) Van vleesch en andere bestanddeelen van geslachte dieren. Minder versch en daardoor geschikt worden om te worden gegeten. || Beter ist (*een geslacht varken*) een etmael op te hangen, en 't bloedt soo laten af-trecken en besterven, *Verm. Landt-lev.* 3, 82 *a*.

— In Zuid-Nederland ook wel van bier, en dan in den zin van: verschalen. || Dat bier is bestorven.

5) In toepassing op allerlei stoffen, die eerst week zijn: hard, droog worden.

a) Eigenlijk. || Een beelt van wasch gemaeckt en qualijck noch bestorven, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 38. Laatze (t. w. *de gekookte rijstpudding*) wat in de Servet staan datze besterft, anders valt het uyt malkander, *Geld. Keukenm.* 266. Het (t. w. *iets dat geverfd is*) mag ook nog wel wat besterven, want het is ... nog wat versch, FOKKE, *B. R.* 2, 240.

— Inzonderheid van metaelwerk; thans meer *versteenen* genoemd. || Op dat het zelve werck wel zoude mogen besterven: omme daer naer bequamelicken voort op te mogen bouwen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 115. De grondslagen van de binnen Poort eenige jaaren bestorven zynde; hebben die van de eindelyk ... goedgevonden, dat de Hoogewo ... verder opgebouwd zoude worden, v. *Beschr. v. Leyd.* 17 *b*. Bestorven grond (t. *damenten*: verg. Dl. V, kol. 940, en kol. 1079).

b) Figuurlijk, in verschillende toepassinge aensicht (t. w. *van Heraclitus*), ... al best grimaces van het huilen, HOOFT, *Ged.* 1, aenschijn, 't welck door verdriet en vree treurens kreucken nu al moest bestorven 2, 212. Het stuck is vol gevaers. laet de besterven, VONDEL 2, 393. Lykungzus b troon ...: Maer eer de rijxbou is bestorv 11, 16. Dees vrientschap ..., nu meer dan jaar Besturven in ciment, ANSLO, *Poëzy* raadt is wat te heet. Ei laat ze wat besterve

c) Ook wel van personen: tot zich zelf op zijn gemak komen (b. v. van iemand d opgestaan). || „Je moet me eerst wat laten be zei van der Hoogen geeuwende en een ei al BEETS, *C. O.* 199.

6) Vandaar zegt men *iets is ergens in b* wanneer het daarin eene vaste plaats heeft, slechts in enkele bepaalde gevallen, en th algemeene taal nog slechts in één enkel g beneden). || Dit Papier, aan een net gedraai houten Steeltje vast gemaakt (t. w. *een waaier*), vond men in de handen der D dien tyd als besturven, BERKHEY, *N. H.* Zijn hoed is op zijn hoofd bestorven (hij nooit af), *volgens* v. LENNEP (in VONDEL *te Amsterdam in gebruik.*

— *In iemands mond bestorven* is datgene hij altijd „den mond vol" heeft, datgene telkens te pas brengt; thans nog gewoon. hem de Godsdienst in den mondt bestorven HOOFT, *N. H.* 29 (zie ook *Br.* 1, 215) Joan Victorijn, in wiens mond Elektra is, VONDEL 3, 484. 's Hemels lof ... Is in hunn' mont, 7, 582. De waarheit was sturven in myn' mondt, ANSLO, *Poëzy* 129. ham van den Ende, ... wiens naem ... mont bestorven was, v. HOOGSTRATEN, *Oudaan* 42. Ook bleef des Heilants naem in haer' mont, POOT 2, 311. De n ... „als het God behaagt", die onze Groo den mond bestorven lag, BILD., *Br.* 4, 16 lijk! onoverkomelijk! zijn woorden, in zij als bestorven, v. D. PALM, *Sal.* 1, 44. woord ..., dat in den mond der amst straatjeugd bestorven ligt: dief! MULTATU

7) Door het sterven van een vader of ee of van beiden in den toestand van wees kom in het deelw. *bestorven*. Thans verouderd. den overleden beides zijdes bestorven is, *Inl.* II, 41, § 9. Dees dochter is bestorv kant Haers vaders, WESTERBAEN, *Ged.* Negen (maagden) ..., welken van den reeds besturven en dus beërfd zyn, v. EFF 10, 218.

— Bij overdracht: *de bestorven zijde* (van vader of van moeder) aan welke *bestorven* is. || De naeste vrunden van de zijde, DE GROOT, *Inl.* I, 9, § 12. Een l den overleden bestaet aen de bestorven zijd § 9 (zie ook § 13).

— Ook van eene weduwe. || Neel, jongl Weew, sitt in haer eerste rouwen, HUYGEN

8) Bij het sterven van iemand diens g in de latere taal alleen in het deelw. *b* 't Is een bestorve Dogter die u ten

drie ten huwelyk zal brengen, V. EFFEN, 79. Een ryke, en van haars Vaders zyde uffer, 10, 177. Dit Heertje is een van rdamsche Jonkertjes, zedert twee jaar een ind, en nog ongehuwt, 12, 188. Myne r was, zo als men dat noemt, een besje. Zy hadt een stuiver goeds, *Burg.* 13. onafhankelijkheid van eene versmade en rijster, KNEPPELH. 4, 109. Mevrouw ... de hand de „bestorven" wees eens op, *an huis* 2, 142.

mand vererven, hem „aanbesterven"; thans maar in de middeleeuwen gewoon. || Het eest, ... daar van de Landen, ende andere aar toe behoorende, bestorven sijn op n Kolster, V. LEEUWEN, *Beschr. v.*

r. — Aan of door iets sterven, thans nog l in gebruik.

ten dood als voorwerp; thans verouderd. || om v die doot besteruen, OVID., *Conste* (zie ook DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.*

eene ziekte, wond, kwaal, als voorwerp; iderd. || Nemmermeer en can icks des esen, Ick moedt besteeruen, DE CASTELEIN, *hetor.* 168. De Graaf van Hooghstraaten n voet geschooten, ... quam 't kortelinx , HOOFT, *N. H.* 198. Een kleene hartstorf hy met de doot, VONDEL 11, 485. iets dat men beproeft, en dat men met noet bezuren, als voorwerp; thans verolvoert dat hy bestierf, HUYGENS 2, 371. iets, wat ook, als voorwerp, dat iemand kost; thans zoogoed als verouderd. || De ijn doot (t. w. *van den zoon*) besterven, 120. Ick soeht volck ..., op allerlei afgerecht, En die geern ... mijn' veiligheit n reisen van gevaer, HUYGENS 2, 100. l was 't de schuld eens anders te besterven, 2, 37 (*tot Lucretia gezegd*). Geen Vader aar eene Beroerte van; geene Moeder be- e verandering in haars Zoons Denkwyze, 2. Een voorrecht ... 't geen zy moet ILD. 3, 122.

orzaak van iemands dood wordt soms door id; thans nog gewoon. || De schoonvader taende, bestorf het met de doot, VONDEL it zoude ik besterven zoo het immer plaats *Eikenh.* 1, 36. Ik vrees, dat zij het l, als zij het te weten komt, LOOSJES, 207. Hij zou het besterven, indien hij eten kwam, dat zijn dochter een Nazarener *Zev.* 2, 97. Hij zoude het besterven,... belofte moest onvervuld laten, SLEECKX

sterf, besterfenis, onbestorven (zie die *besterving* („Ick ... offere aen u ... alle te *bestervinghe* van mijnen ... mondt tot doeninghe ... van alle het ghene sy mis- , DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 487); ewoon in de middeleeuwen (zie VERDAM komt ook later wel voor als term in geschriften (zie b. v. FRUIN, *Geschr.*

, *Aan-, opbesterven* (zie die woorden).

VADER — zeer gewoon in de samen- STEVAAR —, znw. m., mv. *bestevaders*, peling van *Beste* en *Vader* (verg. BESTE- hans nog in gewestelijk gebruik (in Gelder- in den vorm *bessevaar*: *Taalk. Mag.*

1) Grootvader. || Jy selt so rasch bestevaer wesen as u dochter de bruydt, HOOFT, *Ged.* 2, 323. Onzer onderen, slimmer dan onzer bestevaderen, een heeft ons noch boozer voortgebroght, VONDEL 6, 496. Veel gelocks Bruyts Moer, en veel gelocks Bruyts Vaer, God geeft datje ien aer jaer Besje moet wesen, in jy Beste-vaer, W. D. HOOFT, *Styve Piet* 16. So het kindts-kint by het leven van den beste-vader zij ghesuccedeert in plaets van den soon, V. D. SANDE, *Gew. Saecken* 528. Ghy moet my, want ick ben 't, u Beste-vader noemen, POIRTERS, *Mask.* 273. Bram ken 't wel doen, ... en daar by heeft syn Bestevaar nog drie pothuisen in dese Stad, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 303.

O schrick van Grieckenland! ...
Wien ick sijns vaders lof, en oorlooghskunst ervaeren
Toewenschte, en oock den tijd, die in sijn' middeljaeren
Sijn bestevader heeft geluckigh doorgebraght.
VONDEL 2, 271.

2) Ook wel in den zin van voorvader, oudvader. || Den Ioden was 't vergunt ... vranck te leven nae der bestevad'ren ze'en, VONDEL 1, 726. Der Vad'ren Besteva'er (t. w. „*Adam, der vaderen vader*"), 2, 24. Hy nam van Barkas huis een adelyk begin: En telde een langen ry gevreesde bestevaren Uit 's grijzen Belus stam, ANTONIDES 2, 281.

3) Soms in toepassing op een reeds bejaarden vader. || De kaerige bestevaders, en d'arme maeghden, die eerst getrout zijn, vreezen datghe haere mans met uwen adem zult ophouden, VONDEL 6, 462 (HORAT., *Carm.* 2, 8, 22: *senes parci*).

4) Oud man in ruimer opvatting; soms in gunstigen zin, soms meer in dien van: oude paai. || De Bastervierschaer ... Verwijst ons Bestevaer, met afgeleefden strot, Te verwen 't Hof-schavot, VONDEL 3, 117. Mannen, daar is Bestevaar, (zoo werdt te dier tydt de Ruiter onder 't bootsvolk genoemt) die komt ons helpen, BRANDT, *De Ruiter* 801. Gy, ô bestevaar, Sileen, getrouwe knecht Van vader Bromius, ROTGANS, *Poëzy* 635. Gepruttel Van Bestevaârs brij, BILD. 11, 330.

O beste Bestevaêr! wat waert ghy Holland nut,
Een styl des raeds, doen 't lijf van 't stocxken werd gestut.
VONDEL 3, 58.

BESTEVENEN — daarnaast soms, minder juist, BESTEVEN —, bedr. zw. ww. Van *Steven* of van *Stevenen*.

1) Den steven richten naar eene plaats, waar men met goeden wind en ruime zee kan komen zonder dat men van koers behoeft te veranderen; ook in vrijer gebruik: ergens heen varen. || Als wanneer onsen cours volgens gewoonte om Cabo de boa Esperance te bestevenen, derwaerts aenbougden, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 209. Neêrlands helden,... Die ... Het Oost bestevenden in zwaare watertogten, DE MARRE, *Bat.* 9. Hoewel ze (t. w. *zekere haven*) voor al de wereld openstaat, word ze echter niet te meer bestevend, DE BRUYN, *Reizen* 1, 66 *b.* Dat men van Brouwershave ... plagt de zelve Stad Briel te bestevenen, V. ALKEMADE, *Beschr. v. Briele* 1, 220 *b.* Ze ... landden ... tot Sluis ..., de Stad waar uitze het voorleden jaar 't zeyl gingen, en dieze nu weder bestevend hadden, V. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 247. Zeker is het, dat er reeds vroeg Nederlanders geweest zijn, die gindsche kusten bestevenden, KOENEN, *Voorl. over de gesch. d. Ned. Hand.* 44.

— Figuurlijk: op iemand of iets afgaan. || Die... valsche streelingen daar achteloose vrouwmenschen, de losse zinnen der genen die haar schijnen te bestevenen, meê meinen te verlijmen, DE BRUNE, *Jok en E.* 131.

2) Zeer gewoon in verbinding met *bezeilen*, dat

is het bereiken van de plaats die men *bestevend* heeft; dikwijls in figuurlijke toepassing. || Zich voortsdoende met hoogh opgeeven, en prachtighe beloften, en aangaande op zyn kompas, zouw men bezeilen, 't geen men besteevende, HOOFT, *N. H.* 744. 't Is best ... dat niet rechts-streecks en kan bestevent werden, al laverende ... te bezeylen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 318. Het is immers ... dwaasheid, nog langer eene haven te willen bestevenen, die de ondervinding leert dat men niet bezeilen kan, V. HEMERT, *Lekt.* 9, 115.

— In sommige spreekwoordelijke uitdrukkingen. || Wat hy besteuet mach hy beseijlen, SARTOR., *Adag.* II, 8, 63 (zie ook DE BRUNE, *Spreeckw.* 462). Een beseijlt niet altijt dat hy besteuet, *Ald.* De spreekwijs: hij sal wel beseilen, dat hij besteevend heeft: dat is oneigendlijk, hij sal wel tot sijn oogmerk geraaken, WINSCHOOTEN, *Seeman* 289. Men bezeilt altijdt niet, dat men bestevent. Oneig. 't luckt altijdt niet, WITSEN, *Scheepsb.* 501 *a*.

— In vrijer gebruik. || Al wat ick naer mijn oogh besteven Bezeilt mijn moedt, VONDEL 7, 84. In plaats van deez' of die gelegentheit, die zijn Vorst heimelik besteevent, te bezeilen, zal hy (*een gezant*) 'er, om beters wil, zoo hy meint, van afwenden, DE BRUNE, *Jok en E.* 190 (zie ook b. v. 141).

3) Soms wordt *bestevenen* gebruikt nagenoeg als synoniem van *bezeilen*. || Door eenen gelukkigen wind op de Maas gebragt, bestevenen zij den Briel, en nemen het in, STIJL, *Opk.* 142. Een kundig stuurman begeeft zich op zee, met het oogmerk om zekere Landen te besteevenen, *Leev.* 6, 107.

— Figuurlijk. || Zy heeft alle mogelyke uitzichten om het huwlyks reisje gelukkig te volbrengen, indien een zagtaartige ... inborst, ... en zekere Vrouwelyke gedweeheit, zeer voornaame vereischtens zyn, om dat oogmerk te bestevenen, *Leev.* 3, 233.

4) Enkele malen minder juist in den zin van *bevaren*. || Een schip, om den oceaan te besteevenen, E. BEKKER, *De Twee Moeders* 2, 360 (bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 833).

BESTGOED, znw. onz., zonder mv. Koppeling van *Best*, bnw., en *Goed*. In den tabaksbouw. Benaming van de bovenste bladen van de tabaksplant, wat spitser en grooter dan de overige; ook *bovengoed* (zie AARDGOED). || Aardgoed is meer waard dan bestgoed, omdat de bladen fijner en taaier zijn. — Het bestgoed van de vroege planten was zeer klein van blad, en hier en daar geel op stam geworden, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1869, blz. 125. De prijzen in de tweede hand van oude tabak zijn thans als volgt: ... bestgoed 1e qual. *f* 36 à 43, 2e qual. *f* 24 à 27, *Uit een dagblad.*

BESTIAAL — ook BEESTIAAL —, eigenlijk bnw., ontleend aan fr. *bestial*. In onze taal als zoodanig niet zeer gewoon; de eigenlijke beteekenis van *beestig* is overgegaan in die van *beestachtig groot* in de volgende plaats: „Ick sal ou promoveere tot Docter Juris door ou *beestjaal* verstant", BREDERO 2, 161 (*Jerolimo*).

— Gewoon is *bestiaal* in ouder tijd (en thans nog algemeen in Zuid-Nederland) als znw., t. w. in navolging van fr. *bestial*, dat in de 17de eeuw nog in het Fransch werd gebruikt naast het reeds vroeger gewone *bestail* (*bétail*), waarvan het bij KIL. vermelde *beestalie* (zie HATZF.-DARMEST. 1, 228).

1) In collectieven zin. Vee, groot en klein. || Het Beestiaal (was) weggehaald ..., de Hofsteden en Boere-Wooningen (waren) verbrand, SCHREVER *Harlem.* 60. Weydt hier myn Beestiael, weydt myn tier'ghe Vee, VONDEL 1, 47 (zie ook 1 Het veltsche Beestiael is schielijcken ghestorv 98. Wy (saghen) veel beestiael opt hooge land den, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 5 *d*. Plaetsen beestiael gestaen hadden, v. KIEGEEK, *Dagre* Dat ... niemandt woonende binnen de beslot sijnen Bestiael buyten op eenige Dorpen su slaen ofte steecken ..., of *enz.*, *Gr. Placaatb.* Op verbeurte van 't selve Bestiael ofte Vee, De Gaarders van 's Lands recht op het 9, 1017 *a* (a°. 1792). Koeyen, Schapen ende diergelijcke Bestiael, *Vl. Placcaertb.* (a°. 1702).

2) Een stuk vee; gewoonlijk in het m beestialen van die hofstede gaan verkocht DE BO (*zie ald. nog eenige aanhalingen* u *tijd*). Groote openbare verkooping van h en landbouwhalm *enz.*, *gewoon in adeerle derg.* — Impost op alle Bestialen, als Ossen, Koeyen, Kalveren, Schapen, Verck *Placaatb.* 1, 1791 (*Opschrift*). De gone seyde Bestiaelen dryvende ofte bestierende, gehouden ... wesen kennisse te doen van d teyt ende qualiteyt van de Beesten die s uyt-dryven, *Vl. Placcaertb.* 4, 1011 (a°. 1

3) Enkele malen voor een *beest* in ruim ting, bepaaldelijk: een groot beest. || Zwom beestiaal Voor onze kust ..., Menig schip zo stooten, DE REGT, *Mengeld.* 66.

Samenst. *Bestiaal-excys* (d. i. *accijns*) (z *v. Amst.*, 2de *Verv.* 7); *-geld* („Het recht, ende gestelt op de pasturerende Bestialen gen *bestiael-gelt*", *Vl. Placcaertb.* 4, 985 (a° *-recht* („De gene eenige Beesten subject *Bestiael-recht* sonder Billiet laeten pass verbeuren" *enz.*, *Index Vl. Placcaertb.* 50

BESTIER, znw. onz., zonder mv. V *ren*. Een wisselvorm van *Bestuur* (zie ald.), in de algemeene taal slechts in bepaalde wordt gebruikt. Mnl. *bestier* (VERDAM 1,

1) Het sturen van een schip; nog in d *scheepsbestier*.

2) Besturing van een dier; thans verouder hengsten hoefden dan bestier van lerp n HOOFT, *Ged.* 1, 267.

3) Leiding van de zaken, beleid, bestuur verwinnet al, in swaerelts bestier, *Gentsch* Papen noch clercken en cryghen hier bes *m. bl.* 118. Ghij quaemt tot mijn ... Door gods en sonderling bestier, HOOFT, *Ge* 't Liefste Vaderlandt, Waar van sij het b rijpe reden mennen, 1, 91. Alzoo die van A tot smooring van allerley opspraak, aan 't werk huns bestiers ... te verantwoo d' Algemeyne Staaten, HOOFT, *N. H.* 565. klaghten ... ter zaake van 't voorgaande steede, *Ald.* 't Lant van Engeren bleef vijf jaren onder zyn bestier en geweld, SOETEB *v. Stav.* 36. David ... begreep wel, zo h gekheid zou doen, hy dan het bestier der brood nodig had, *Leev.* 8, 233. Zijn voog een oud vrijer, ... wien de handen buiteng keerd stonden .... Hij liet mij het besti over, BEETS, *C. O.* 137.

— *Door* (of *bij*) *iemands bestier*, door doen. || Vermalendyt zy doorloghe .... Se jnder benauten bedwanghe. Dus moet Me duer huer bestierkin pappen, EVERAERT 91 bermherticheyt ... Wout ghijse (t. w. *die* sparen uut Abrahams bestiere, Om thieu dighe, A. BIJNS 373.

[1]anier van doen, hetzij bij eene be of door-[illegible] handelwijze, gedra

[1]) Bij sul

cap staet: Die grootste boersen hebben
, *Trou m. bl.* 251. Bloedighe gheesse-
... tbedrijf: En tgherammel der ketenen
... Aeneas verschrict zijnde deur dit
. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 116 *a.*
...., na heur out bestier, Haer schict
a.

ic voor my met zinne nam
e deckene ende tvier te makene.
l hy myn bestier te slakene
bedde te deckene hy my gheboot snel.
EVERAERT 43.

bnw., aanduidende hoe men te werk
..., amoreus van bestiere, V. GHISTELE,
l. 20 *a.* Ootmoedich van bestiere, fol.
an bestiere, fol. 51 *b.* Hoe hem twee
den met fellen bestiere, fol. 23 *b.* Met
fol. 31 *a.* Met wreede bestiere, fol.
erbaer liefde dat is dijn leuen, Dies
schreuen een wijs bestier, *Minnebr. enz.*
Conste d. M.) 97. Hier moet ic mij
ormen aes, Aes des viants door mijn
. A. BIJNS 378.

rdt de beteekenis nagenoeg die van:
men:

ruycte hy d'oly, en bestont hem te cleden,
n cleeren van die maget goedertiere.
e heerlicker en schoonder van bestiere,
haer gracy en jonst op hem liet dalen.
COORNHERT, *Odyss.* 1, 40 *a.*

tier („Verstoortheijd, *onbestier*, ver-
DE HUBERT, *Ps.* 78, 49 (*Ps.* 31, 21:

Bestiersman („Dertigh *Bestiersmannen*
ozen, die in het afzijn des Koninckes
des Rijcks-saken souden betrachten",
elius' Gesch. 9).

RDER, znw. m., mv. *bestierders*. Een
Bestuurder, en thans in Noord-Neder-
hoogeren stijl in gebruik. || Op dat
rlyke orde verricht mogt worden, zyn
gestelde Bestierders en Opzienders ver-
hunne kamers dier Hallen by een te
et elkanderen te beraaden wat tot wel-
nge dient gedaan te zyn, V. MIERIS,
d. 457 *a.* De Bestierders, Opzienders,
er Hallen, *Ald.* Geluck Maatrosen,...
de Zee, ... Bestierders van het roer
s 266. Hoe dankbaar ben ik den ge-
rder van ons lot! *Leev.* 4, 340. Wy
ander Boekhouder of bestierder onzer
, 8, 173. Ik (wil) eene Nijverheids-
tichten.... Ik zal de bestierder er van
.. kunt er schatbewaarder van worden,
, 417 *b.*

, en in strijd met ons taaleigen, is
etere vorm *bestierer*. || In de middel-
deeze naam veeltyds gebruikt, om een
Bestierer van een Gewest ... te be-
N., *Vad. Hist.* 2, 11.

zin van *aanlegger* van een komplot. ||
y toe, dat deeze vier persoonen slegts
ren; maar dat de bestierder van dit
liet zien, *Leev.* 7, 132.

t vr. *bestierderse* en *bestierderes*. ||
atigheydt? *T.* Een bestierdersse vander
a metten toom van Redene, COORNHERT
rouw is eene der Bestierderessen dier
die men Oefeningen noemt, *Leev.*

Albestierder (zie ald.).

REN, bedr. en wederk. zw. ww. Van
van *Sturen*. Mnl. *bestieren* (VER-
DAM 1, 1116). In Noord-Nederland thans alleen nog in hoogeren stijl.

1) Eene stoffelijke zaak in eene bepaalde richting doen voortgaan, er de goede richting aan geven, inzonderheid in toepassing op een schip, een wagen, een dier, en iemands hand. || Israel ... leyde ... (sijne rechter hant) op Ephraims hooft ..., ende sijne slincker hant op Manasses hooft: hy bestierde sijne handen verstandelick, *Gen.* 48, 14. Men siet een kleyne balck (t. w. *het roer*) een groot geveert (t. w. *het schip*) bestieren, En dwingen nae zijn lust, VONDEL 2, 179. De nachtgodin ... gaf haer' broeder volle maght Den silvren wagen te bestieren, 2, 716. (*De*) Hencker ..., Die ... op een' stroyen man Den ongewissen arm ten sweerde leert bestieren, HUYGENS 1, 129. Ik weet, dat uwe bescheidenheid haar (t. w. *uwe pen*) bestiert, *Leev.* 8, 37. De Asen zullen mijn zwaard bestieren tegen den overmoedigen dwingeland, CONSCIENCE 2, 56 *a.*

— Vandaar ook met den *toom* van een dier als voorwerp. || De digtbestoven voerman kan, Halfnuchter, naauw den toom bestieren, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 106.

2) Eene enkele maal wordt *bestieren*, met eene andere opvatting van het voorvoegsel, opgevat in den zin van: (eene plaats) bereiken door (het schip) in de goede richting te sturen. || Soo maeckten ick meer Zeils, en paste schoot te vieren, Om ... mijn' haven te bestieren, HUYGENS 1, 402.

3) Iemand richten, leiden, besturen. || Wel voeric doen je was bestiert By uwer wysheyt, EVERAERT 156. Wie heeft den Geest des Heeren bestiert, ende wie heeft hem als sijn raetsman onderwesen? *Jes.* 40, 13. Kinderen, in haere jonge jaeren onmachtig zijnde haer zelven te bestieren, DE GROOT, *Inl.* I, 3, § 8. Of zy zich door billykheid, waarheid, liefde ... heeft laaten bestieren, *Leev.* 8, 300. Moses gaf voor dat volk, 't welk hy bestierde, de beste wetten, *Blank.* 1, 293. 't Was of mij hooger geest bestierde, BEETS, *Dicht. Verh.* 233.

— De onbep. wijs zelfstandig in den zin van: beheer, bevelvoering, gezag. || Duysent knechten had hy in syn bestieren, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 143 *b.* Doen 't menschelijck gheslacht hadde onder syn bestieren ... ghebracht ... d' onghetemde dieren, VONDEL 1, 133.

4) Iets besturen, beheeren, t. w. iets onstoffelijks; thans nog gewoon, maar in Noord-Nederland slechts in hoogeren stijl, en gewestelijk (b. v. in Drente) nog in den zin van: iets ten uitvoer brengen, beredderen (zie b. v. *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 247). || Daerom voeget haar (t. w. *de ziel*), alst edelste deel, door hare krachten den lichame met zijne krachten ende sinnen te bestieren, COORNHERT 1, 272 *a.* Nu ... bestiert zy de gehele huishouding, *Burg.* 222. Nu heeft de Heere het zo bestierd, dat zy hier bevallen moest van een schoonen Jongen, *Leev.* 4, 314. Twyfelen aan eene alles bestierende Voorzienigheid, 5, 121. Bestier myn geheel lot! Kies voor my, 8, 7. Bestieren de saaken in alles tot korte expeditie van justitie: Dat is de pligt van den Hoogen Krygsraad, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 71 *a.* De wijsheid der genen ..., die de gangen zijner jeugd bestierden, V. HEMERT, *Lekt.* 2, 118. Alle nationale instellingen (moesten) ophouden, en België op zijn Romeinsch bestierd worden, DAVID, *Hist.* 1, 286. Ik (smeekte) den Almachtige, mijn gangen te bestieren, V. LENNEP, *Rom.* 4, 38. De generaal-inspecteur (kwam) ... om de herinrichting van ons regiment te bestieren, CONSCIENCE 1, 126 *b.* Hij had zijne zaken onberispelijk bestierd, SCHIMMEL 2, 19 *b.*

— *Door iemands bestieren*, door zijn toedoen. ||

Menschen ... deur Circes bestieren ... in beesten verkeert, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 127 *a*.

5) Als wederk. ww.: zich gedragen zooals eene bepaling aanduidt. || Jc ducht my zoo deerren zal Dat jc my qualic zal cunnen bestieren wel, EVERAERT 40.

— De onbep. wijs als znw.: gedrag, wijze van doen. || Ons Troyaense vroukens met druckich bestieren Sachmen met hangenden hayre heur ooc vermoyen, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 44 *a*. De Dolphijnen ... Ligghen en wispelen met vremt bestieren, Boven twater om een recreeren, fol. 90 *a*. Laet jonst begeerig syn, gelijck eens Hirts bestieren ..., Snackend' na t' water, VONDEL 1, 20.

Eick sach Vlyssem van achter en van voren,
Verwondert door sijn ghelaet heerlick int bestieren.
Want Pallas ginc hem met Godlicke gratie vercieren.
COORNHERT, *Odyss.* 1, 46 *b*.

6) Iemand toetakelen, hem slecht behandelen; thans nog in België in gebruik. || De regen en de wind hebben hem schoon bestierd, DE BO 116. — Hoe zij haren contreman zullen bestieren, Syn slaghen schuwen, oft hem schoffieren, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 19. Vrou Venus ghy zijt valsch inden groudt ..., Twy wildy my bestieren, DE CASTELEIN, *Lied.* 49. Ghy en sult my niet meer alzo bestieren. Al ghaet my tverlies tjeghen ... Ghy deelt mede, EVERAERT 85. Myn daghen en wassic noynt zo bestiert. Jc mach te rechten wel, in spytte wesen, 178. Ic segge, 't en is al niet, Dat die wijfs willen die mans bestieren; Sullen wij ons laten van vrouwen regieren? *Trou m. bl.* 268. Den Duytschen vorst ... zal ulieden ooc verlaten en bestieren, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 293.

7) Iemand „bestellen", gerieven, bedienen; thans nog in België in gebruik. || Daar kwamen zooveel menschen in den winkel, dat hij ze niet meer alleen bestieren en konde, DE BO 116. — Sy (t. w. *de Spaanschgezinden te Gent*) hebbense (t. w. *mijne schepen*) al wech ghegrepen, Ende ghevoert na dAntwerpsche rivieren, Om mijn nabueren daer med' te bestieren, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 293.

— Ook in toepassing op het „bestellen" van het vee (zie DE BO 116).

8) Iets in gereedheid brengen, klaarmaken, ergens bezorgen, leveren en derg.; in België thans nog in toepassing op het bedienen van klanten. || De een bestierde de drooge waren, en de ander de natte, DE BO 116. — Tbedde dat Amia daer hadde bestiert, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 70 *a*. Bestiert my dit (*volgt eene opsomming van allerlei proviand*), DE DENE, *Testam.* 358 *b*. *Weerdinne.* Bestiert ghy den wyn.... *Weert.* Wyf draecht zoorghe jnt bereeden der spyse, EVERAERT 105. Het lichaem..., Dat salmen gestorven ter eerden bestieren, A. BIJNS 236.

Afl. *Bestier*, *bestierder*, *bestierig*, *bestiering*, *onbestierd* (zie die woorden).

— *Bestierlijk* komt voor nagenoeg als *Bestierig*, in de bet. 1 („Priamum, die hen (t. w. *de Trojanen*) was *bestierlijc*", v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 153 *a*).

Samenst. *Albestier*, albeschik, als persoonsnaam („De Wittenbergenses hieten Lutherum eenen verwaenden sot, hersseloosen kop, stoffer, *albestier*", DAVID, *Doolh.* 394); *voorbestierd*, voorbeschikt („Den bequamen ende *voorbestierden* tijdt", DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 638).

BESTIERIG, bnw. Van *Bestieren*, in tweeërlei opvatting. Meest voorkomende in de afl. *onbestierig* (VERDAM 5, 272). Na de 16de eeuw verouderd.

1) In actieve opvatting, nagenoeg gelijkstaande met *bestierende*. || Quade ghenegentheyt, hoe waerdy haer bestierich oock, Ghy ontfonghtse gierich, *Rotterd. Sp.* 111.

2) In passieve opvatting. Eigenlijk: best leid, onder tucht; vandaar: ingetogen, be beleefd enz. || Jc hebbe hem ghesien, d bestierich Een groeten verchierich hem gheuen EVERAERT 68.

Afl. *Bestierigheid*, voorkomende in den bestuur, bedwang, macht („Doen haddic myn *bestierichede*", EVERAERT 138); *onbest* de middeleeuwen, en ook daarna nog: te uitgelaten, dol enz. („Hi is te boose, en *stierich*", v. GHISTELE, *Terent. Ande.* 94 telic gram, *onbestierich*, Quaet om paeyen MEULEN, *Ketiuigh.* 23; „D' *alderonbestierig* quaedste wijf vanden hope", DAVID, *Waersegg*

BESTIERING, znw. vr., mv. *best* Van *Bestieren*.

1) Het besturen, ook het africhten van thans in onbruik. || Uitheemsche Pikeurs... bekennen ..., dat onze Vriezen en Hollan overtreffen in de natuurlyke bestiering der tot den Harddraf, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 30

2) Bestuur, stuur *over* iets, het macht hebben, t. w. bij vergelijking met over een dier of een schip. || Dit ghebre weten: datse dickwils door gewoonte plochte Godt weet het: sonder bestieringe oft noot *eene gedachtelooze wijze*), DE WIT, *Lev. v.* 1, 319. Ik heb te lang in het Perk der geleefd, om nu nog geen bestiering over my te hebben, *Leev.* 7, 141.

3) Bestuur, bewind, beheer.

a) Eigenlijk, zonder mv.; in Noord-verouderd. || De Mieren ... hebben geenen noch Boven-sitter, maer sy hebben eene gel bestieringe, PERS, *Bellerophon* 3, 105. In daer 't gemeen volck de bestiering heeft, *enz.*, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 245. Dat h bestieringe Godts by ghecomen was, dat *en Lev. v. S. Geertr.* 2, 97. Daar men zaaken, van rechten, van bestiering van dyken, belendingen, als anders spreeken n *Spect.* 6, 117. Dat hy zich ... nooit be dat gedeelte der huisselyke bestiering, *Lee* De zorgende bestiering des Almagtigen, 8,

b) Bij overdracht, met mv. Eene da stuur. || O zy was ... zo in haaren sch bestieringen van haaren God! *Leev.* 8, 28

— Bepaaldelijk in toepassing op een loop der omstandigheden dat men daarin d komst van een goddelijken wil meent te zonder evenwel dat er juist een wonder Thans in Noord-Nederland nog gewoon. noemt men een byzondere bestier hemels een t'zamenloop van omstandig zelden in 't zelfde verband koomen, ... zo tans ... van de generale wetten, eens ... pene voorgeschreeven, af te wyken, v. EF 8, 29. 't Zou waarachtig te beschouwen bestiering van onzen Lieven Heer, *K. Ze* Wat ik toen deed, ... is ons door eene bestiering ten zegen geworden, MULD 2, 250.

BESTIG, bnw. en bijw. Van *Best* (gemeenzame taal van verschillende streken zee

A) **Bnw.**

1) Van personen. — *a*) Voortreffelijk i danigheid waarin de persoon wordt genoe in onbruik. || Hier had ik altyd bestige ... op myn hand, die me 't goed in huis zonder dat ik van akzyns of pompstok wist *Spect.* 5, 52.

b) Best, braaf; thans in Noord-Nederl

r in gebruik. || 't Was zulk een bestig *L.* 3, 124. Gij zijt een goede, bestige CKX 9, 55.

end; inzonderheid met ontkenning: *niet* niet al te wel (zie b. v. voor Marken *Taalg.* BO 116 enz.). || „Hoe is de patiënt?" — tig", V. LENNEP, *Rom.* 4, 287.

aken. Zeer goed in zijne soort; thans in uik. || Uw raed is bestig: wend u niet llen, *Br. aan* R. M. V. GOENS 1, 218. nd is niet te bestig: zo je niet wat meer stuurt, zal je aan laager wal dryven,

atief, in een antwoord dat eene toestemgeving behelst. || Kom, ... dat is goed, , *Leev.* 4, 315.

lerheid elliptisch gebruikt, evenals *Best* ol. 2094); zeer gewoon in het dagelijksch egrepen zy in 't vervolg eens iets beter g, zou ik zeggen, en doen het zo, *Burg.* et den geheelen Catechismus prediken; ila geen een ... Zondag over, *Leev.* 6, on ... aan den Buitenkant".... „Best, l u wel eens komen opzoeken," LOOSJES, 31. „Gij hebt slechts aan den Bode ... noemen, waar de Ritmeester binnen is „Bestig!" zeide Joris, V. LENNEP, *Rom.*

. (van hoedanigheid), inzonderheid met ing; thans niet meer in gebruik. || Heeke ... niet te bestig gestudeert hadden, 11, 55. Dat veelen dat recht niet al te te gebruiken, *Leev.* 8, 351.

GEN, bedr. st. ww. In het Mnl. niet en niet genoemd bij KIL.; hd. *besteigen* 1672). Waarschijnlijk eerst sinds de in vast gebruik, als synoniem van *beaar* niet in de taal van het dagelijksch ook BESTEIGEREN.

ten persoon als onderwerp, en als voorat hooger gelegen is of een weg waaren hooger punt bereikt.

ijk. || Een paard ..., dat ik bestijgen JES, *Bronkh.* 6, 336. Hij verbeeldt ruime uitzigt en andere genoegens hem les bestijgens rijkelijk zullen vergoeden, , *Sal.* 4, 112. Te samen bestijgen zy 't , Vr. BILD. 2, 97. Onder het bestijgen rg is het gesprek zelden levendig, GEEL en 't geteisterde hulkje bestijgen, TER 1, 155. Zoodra wij het jacht hadden Lodewijk het anker lichten, V. LENNEP, . Terwijl zij met loome schreden ... de , dwaalden hare gedachten *enz.*, *K. Zev.* daar besteeg ik den Rigi, KNEPPELH. 7, t zeer flink gestrekte knieën besteeg hy ien trappen, MULTATULI 8, 272. Bij de gen zij weder den wagen, VOSMAER, Ofschoon het bestijgen en ... het afdalen nmerkelijk hooge bruggen hem vrij wat d, BEETS, *C. O.* 107.

lijk, of eenigszins bij overdracht. || De inigen alles ... om hunnen teergeliefden er rang, dan dien van een ambagtsman, tygen, V. EFFEN, *Spect.* 5, 12. Deze gaf den Hertog van Orleans gelegenals Regent des Rijks ... den troon eenigen bestijgen (d. i. *te regeeren*), FOKKE, 70. Het bed van zeen zijner Gemalinnen V. HEMERT, *Lekt.* 3, 42. Wie bestijgt bergen (t. w. *de golven*) Op dat houten BILD. 8, 246.

2) Met eene (onstoffelijke) zaak als onderwerp. Eene zekere hoogte bereiken, of ergens komen van beneden af; thans geheel in onbruik. || Zyne vreugd besteeg ... dat peil, *Leev.* 8, 261. Een blos besteeg haar wangen, Een lach, haar heuschen mond, BILD. 1, 196 (verg. fr. *la rougeur lui monte au visage*). Zoo moog' uw dankbre zang Olympus top bestijgen, WISELIUS, *Meng.* 2, 147. Het rood der drift besteeg zijne wangen, BERGMANN, *Nov.* 317.

Afl. *Bestijgbaar* („Nauw *bestijgbare* rotsgevaarten", V. LIMB. BROUWER Jr., *Akbar* 6); vandaar *bestijgbaarheid* („De hoogte van het ros, en dus de moeielijke *bestijgbaarheid*", BEETS, *C. O.* 307); *onbestijgbaar* (zie ald.); *bestijger* („Een ander peerd ..., dat ... met zijn' *bestijger* den hol nam naar" *enz.*, DAVID, *Hist.* 4, 528; vandaar b. v. *bergbestijger*); *bestijging*, b. v. ook van een *troon*, overdrachtelijk ook: plaats die men door eene *bestijging* bereikt („Ik was voorop en vond de portefeuille bij het punt der eerste *bestijging*", GEEL 11); *onbestegen* („d'*Onbestegen* top", TOLLENS 6, 158).

Samenst. afl. *Troonsbestijging* (zie ald.).

BESTIKKEN, bedr. zw. ww. Van *Stikken*.

1) *Stikken* in ruimere opvatting (verg. KIL.). Iets met iets besteken, met iets versieren dat er op wordt vastgehecht.

a) Eigenlijk. || Hemelsblaeuwe keurs ..., Bestickt met Hyacinth ... En voorts met diamant, VONDEL 2, 556.

b) Figuurlijk, inzonderheid met betrekking tot druppels die bij parels worden vergeleken. || Vochtig rag ..., Dat als de dampen stijgen, Met parels blijft bestikt, BEETS, *Korenbl.* 40. Zijn met millioenen druppeltjes als bestikte duffel, ESSER, *Twee Sproken* 2.

2) *Stikken*, eene bijzondere manier van *naaien*. Iets met stikwerk versieren. || Sijn rock en broosen met de naelde dicht bestickt, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 431. De oude Mode, om die Boordsels, door keurig Naaldewerk, met randjes, knopjes, starretjes, roosjes, enz. te bestikken, BERKHEY, *N. H.* 3, 797. Een zijden doek, op 't fraaist bestikt, BOGAERS 1, 241. De stoelen zijn met zij' bestikt; Een rijk tapijt bevloert den grond, NOLET DE BR., *Ged.* 2, 87. Op de borst spelden zij een witten doek, al wederom op Markensche wijze bestikt, BEETS, *C. O.* 340.

BESTILLEN, onz. en bedr. zw. ww. Van *Stillen*. Thans verouderd.

1) **Onz.** — Stillen, bedaren, kalm worden (ook figuurlijk); het gewone gebruik. || Gelijck de wateren bestillen, ende sachte ende klaer gaen, als het onweder over ... is, *Ezech.* 32, *Kantt.* 37. Als de buy wat bestilde, hergreep hy de aanspraak, HOOFT, *N. H.* 366. Mijn herte is ooc groene, want het niet en bestillet van te begheeren, V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara*, 2, 95 *b*. Bestillen, Stil werden, WITSEN, *Scheepsb.* 483 *b*.

2) **Bedr.** (als zoodanig opgegeven voor het Mndd.: LÜBBEN-WALTHER 47). — Doen bedaren. || Het stillen van het weder Bestilt des vaerders hert, CAMPHUYZEN, *Ps.* 107, 17.

BESTINKEN, bedr. st. ww. Van *Stinken*. In het Mnl. is aangewezen *bestonken* in den zin van *stinkend* (VERDAM 1, 1118); waarschijnlijk is *bestinken*: tegen iets stinken, iets stinkend maken. Thans onbekend. || (Ick) heb ghezondicht tot hemel eerde luchts bestyncken, DE DENE, *Testam.* 246 *a*. Dus al moghen u dongheloeveghe becrayen, En acht nyet, dat sy u werck bestincken, *Trou m. bl.* 189.

BESTIPPELEN, bedr. zw. ww. Iets met stippels afteekenen of wel versieren; van stippels voorzien. || Hemels-blau met goud bestippelt, OUDAAN, *Voorschad.* 224.

BESTIPPEN, bedr. zw. ww. Van *Stip*. In het Mnl. niet aangewezen.

A) Iets van stippen voorzien. || Als ik dan dit papier zoo bestreept, bestipt, bekruld en beteekend heb, trek ik ... een' cirkel om alles heen, FOKKE, *Verz. W.* 2, 144.

— Met eene bepaling, aanduidende hoe die stippen zijn. || Violen loken op bestipt met lieflijckheden, VONDEL 2, 547. Ik zag geen hemel meer, met vonklend goud bestipt, BILD. 7, 76. De sneê (*van een boek*) met rood en blaauw bestipt, BILD. 13, 378.

B) Iets, als ware het door stippen, zeer nauwkeurig aanduiden; thans in onbruik.

1) Iets aanduiden, aangeven. || Sommigen hebben hunne eerste opkomst in het twaalfde jaar van Keizer Theodosius bestipt, P. NIEUWLAND, *Lett. Verl.* 1, 711.

2) Iemand nauwkeurig doen weten wat hij te doen heeft, hem nauwkeurig de wet voorschrijven. || Wat wellust zou men u verbiên! Wat zou men u zoo naeu bestippen! VONDEL 10, 405. Hy ... doet het geen zyn priester doet, Die hem in al zyn doen bestipte, ZEEUS, *Overgebl. Ged.* 208.

Te reuckeloos is my een onheusch woort ontslipt.
Een onderlinge min wort nimmer naeu bestipt.
Zy kan ten minste een woort verteeren en verduwen.
VONDEL 11, 57.

Afl. *Bestipt.*

BESTIPT, bnw. en bijw. Het deelw. van *Bestippen*, als bnw. gebruikt. Thans verouderd.

A) **Bnw.** — 1) Nauwkeurig aangeduid, juist. || Hy (kan) hem ... doen weten de bestipte tyd wanneer zyn meester best te spreeken is, V. EFFEN, *Spect.* 6, 178.

2) Nauwkeurig bepaald, alleen juist, behoorlijk. || De bestipte manier van een vogel te dooden, HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 127.

B) **Bijw.** (van hoedanigheid). — Nauwkeurig, stipt. || Soo hy dese pael (t. w. *bepaling*) niet bestipt en heeft naergekomen, VERWER, *Ned. See-Recht.* 151. En wil men zo bestipt elks doen en staat grondeeren? Wie zal der vry zyn om de laster af te weren? ASSELIJN, *Egm. en H.* 32. Door 't zien begryptmen bet als door bestipt verhalen Der gladste tong of pen, WELLEKENS, *Ged.* 1, 22.

Afl. *Bestiptelijk*, in bepaalde termen, uitdrukkelijk („Om naar de regelen van de Philosophie daar af te spreken, zo moet men *bestiptelijk* en volmondigh uit zeggen dat" *enz.*, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 232); *bestiptheid*, stiptheid („De trotsche Phariseër maekte zyne onthouding van groove ongeregtigheden, en zyne *bestiptheit* in eenige uiterlyke verrigtingen, tot den grond van zyn pleit", HERVEY, *Br.* 1, 202).

BESTOET, bnw. Van *Stoet*. Met een stoet omgeven; omgeven door eene menigte van wat eene bepaling noemt. Thans onbekend. || Ghy grooten dicht bestoet met Vorstelijck gesnor, BREDERO, *Liedb.* 2, 57 *b*. Met Vorsten rijck te sijn bestoet, Of met drommels van Eelen *enz.*, BREDERO, *Het daghet* 47.

BESTOKEN, bedr. zw. ww. Van *Stoken*. Mnl. *bestoken* (VERDAM 1, 1118). *Stoken* (zie ald.) is een zw. ww., dat in het algemeen hetzelfde beteekent als het st. ww. *Steken*.

A) Besteken, d. i. beredderen, in orde brengen, tot stand brengen; thans verouderd. || Iek ga voor het recht de sake so bestoken, Dat my de Gouverneur sal komen haast te baat, BREDERO 1, 385. Hou stand, Verraader, die ... Dit helsch verraad bestookt, en 't zaam hebt helpen smeeden, ASSELIJN, *Jul. de Med.* 57. Erfvyanden die u bederf bestooken, ASSELIJN, *Samaria* 31.

B) Als afl. van *Stoken* in den zin van: vuur branden.

1) Iemand de warmte van het vuur doe vinden; thans in onbruik. || Maria ... bestoken met uwer minnen gloet, EVERAERT

2) Eene ruimte, een vertrek door stoken verwarmen; in gemeenzame taal. || Deze niet te bestoken, wanneer de wind op de rame

C) Vijandelijk aanvallen; in de middelee gewone beteekenis.

1) Eigenlijk. || Bestoken. *Fland. j.* men, KIL. — Alva zelf hield hachelyk, te bestooken, HOOFT, *N. H.* 186. Dit was loos bestooken, om de verweerders te matt Octaviaen, als hij ... Bestoken quam ter trotst' der koninginnen (t. w. *Cleopatra*), *Ged.* 1, 302. De heiren gaen elckandre fel VONDEL 7, 758. Geen Eneadijn zal nam gewelt Van wapenen dit volck bestoocken, leggen, 8, 636. De nagebuur Bestookt de dus valt David 't heerschen zuur, POOT 1, wel zy (t. w. *de Noormannen*) onze Gew nu en dan op nieuw bestookten, BEKKER 3, 387. Wen 's vijands zwaard het Vad stookte, BILD. 2, 134. Wanneer onze leger vlugt zouden zijn, en een overwinnende vij bodem van nabij bestookte, V. D. PALM, 170. Burgers, ... die, zoo zwak zij waren, in zijne legerplaatsen durfden bestoken, 4, eerste, die moed vatte om ... hem (t. w. in zijn eigen gebied te gaan bestoken, w Lodewijk van Friesland, PRUIN, *Tien J.* 8

2) Het onderwerp kan ook één enke wezen: iemand of iets aanvallen, er een doen; thans niet meer gewoon. || Geen cleyn off ick moestet bestoocken (t. w. *bedelen*), *bij* V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 19 noyt krielen boef de leden quam bestoken, het maegden-vlies in my en is gebrok 2, 84 *a*.

— Zelfs God kan in de oudere taal het zijn. || Den bergen komt (zoo ghij ze ko ken) De rook van angst ten toppen uit HOOFT, *Ged.* 1, 279.

3) Van booze machten, dood, ziekte, enz., die den mensch belagen. || De duy stoockt niet de gene, die hem alreede d gegeven hebben, CATS 1, 65 *b*. Doet uw Eer u de doot bestoockt, 1, 414 *b*. Als d hen zal komen bestooken, was het wel va DE BRUNE, *Jok en E.* 285. Hij kan den ontvlieden, die hem in zijne eigen aderen V. D. PALM, *Sal.* 4, 218. Dat op de zelf Spaanjen, Vrankrijk, Italien, Duitschlan van (t. w. *van de pokken*) bestookt is g BRUNE, *Wetst.* 1, 98. Laet eens een' hev ... uw hoog gemoet ... voege, uw edel ken, DE DECKER 1, 42. Zy smoort met al koorts die haar bestookt, BILD. 1, 378. raad zal strafloos my bestoken, 3, 77.

4) Van allerlei omstandigheden en zak iemand lastig maken. || Wy ... dachten (t. w. *het ijs*) ons so haest wederom so bestoocken, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 7 dit 's een vremt geval dat my hier komt CATS 2, 439 *a*.

5) Van het water dat tegen het land te k Een dam ..., die hen (*zekere meertjes*) scheidde, en deze belette zich ... in ver stellen met den genoemden Waard en g met dezen de smalle strook lands te bes aan haar andere zijde bloot stond aan de van den Schermer, G. DE VRIES, *H derkw.* 23.

nkbeelden, leerstellingen enz., waarmede denkbeelden bestrijdt. || Het ongeloof haar met de pijlen van zijn sarcasme, , 46. De philosophie noemde dien eisch ing, en bleef de theologie ... bestoken, *ár.* 1, 41.

'oker, aanvaller („De blodigheit van de n Landen te winnen dikwijls dienstiger, erheidt van de *bestoker*", DE BRUNE, 90); *bestoking*, aanval (zie DE BRUNE, 0).

LLEN, onz. zw. ww. Geheel stollen; bruik. || 'k Kroop in dees' olyverw, en bestollen, HUYGENS 2, 152 (*er is sprake lderij*). Lil of bestold vleisnat, V. EFFEN, 5.

PEN, bedr. zw. ww. Bijvorm van ald., en verg. nog de volgende plaatsen. || zy vallen, verdroncken noch veele van e na de ly toe vielen en met de Zee en, RAVEN, *Iourn.* 7. Een swarte nacht Zee met duysternis, WESTERBAEN, *Ged.*

MMELEN, bedr. zw. ww. Van *Stom*- d.). Thans in de algemeene taal niet in

in menigte omgeven, t. w. gezegd van t enz. || Een Wapendrager, uyt de jon- 't purp're Rijkshoofd dicht bewaren, en, OUDAAN, *Roomsche Mog.* 369.

, t. w. een bakerkind, inpakken. || De bestommeld het kind ... in witte olijf- gte windselen, VALENTIJN, *Ovid.* 1, 42. uwe vrouw wil 't kindje ... Bestomm- e en dunne wijngerd blaân, CABELJAU, *Ovid.* 108.

bestommeld, ingepakt, gekleed. || Ryk bepaereld, WILLINK, *Lusth.* 150.

huw. geworden is *bestommeld* als term „die er warmpjes in zit"; de volkstaal land gebruikt het nog heden voor: iets, bezittende, zonder juist rijk te zijn. || w. *een kerkboek*) met zilver slot, zoo en oude, bestommelde keukenmeid er zijn, *Tijdsp.* 1856, 1, 200.

TEN, bedr. st. ww. Mnl. *bestoten* 1120). Thans niet meer in gebruik. elfde als *Bestoken* (in de bet. C).

lijk aantasten, t. w. in den oorlog. || eyt, uyt de welcke hy niet en soude ben om den vyanden te bestooten, ten hem ruwelick daer toe getercht hadden, UVELT, *Plut.* 64 *c*. Ontrent vyfhondert velke zyn' Doorluchtigheit ... met vier- rs onverziens deed bestooten, HOOFT, Twee zyner vendelen, die onder weeghe rden van twee kornetten speerruiters, tieten zich van weederzyden de ruiters: de knechten schrap teeghens elkandre, hen, gaet oorlogen, ... Bestootze, en ONDEL 1, 691.

dicht by een dees' twee vermaerde Vloten, groot gewelt melcandren te bestoten.
V. D. MYL, *Slach v. Lep.* 19.

mpen, beproevingen. Iemand teisteren, delijke macht. || Van allen canten met den Werden wij bestooten, A. BIJNS 426). Van waer v oock die tribulatie be- met anders niet ten es Goïds gehingen, *it d. Gem.* 60 *b*. Vergeefs bestoot de sijn golven, CAMPHUYZEN, *Ps.* 23, 1. 't Onheyl dat my nu bestoot, 35, 7. Staegh-door in 'thert met nieuwe vrees bestooten, 119, 81. Ist dat ghi bestooten wort met eenige becoringhe, so keert u totten cruyce, GOEYVAERTS, *Woest. d. Heren* 3.

3) Ook in toepassing op een aanval door een enkel persoon. || 'T bestooten van den babok, die zich aen zulk een rozelaer heeft darren wrijven, HOOFT, *Br.* 2, 121.

— Als rechtsterm. || Te recht eysschen, ... met recht bestooten, *Appeler ou contraindre de venir en justice*, PELEGROM, *Synon.* 340.

4) In minder vijandelijken zin: op iemand, bij iemand aandringen. || Aeneas (wert) bestooten van alle zijen, Van Dido en Anna, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 68 *b* (*Aen.* 4, 447: *adsiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur*).

5) Van zaken, in ruimer opvatting: treffen, wonden. || Gaf Bacchus, tot uw (*Venus'*) Feest, zijn zoette Wijnen niet, U prickel, als verstompt, schaers eenig hart bestiet, JONCTIJS, *Venus en Min.* 20.

BESTOPPELEN, bedr. zw. ww. Frequentatief van *Bestoppen* (zie ald.). Na de 17de eeuw niet voorkomende.

1) Het deelw. *bestoppeld* komt voor in den zin van: wel voorzien, rijk (verg. *Bestoppen* in de bet. 5). || Soo rijck en wel bestoppelt Geworden, oft *enz.*, MEULEWELS, *Tim. Misanthr.* 22.

2) Iemand bedotten (verg. *Bestoppen*, in de bet. 6). || Hebdy mi niet wel bestoppelt? Ja tegen minen danck aen een wijf ghecoppelt? V. GHISTELE, *Terent. Andr.* 59. Certeyn ghy sout my wel bestoppelen, *Terent. Adelph.* 94. Phormio die ons soo aerdich bestoppelt heeft en Antipho aen dese vrouwe gecoppelt heeft, *Terent. Phorm.* 54.

BESTOPPEN, bedr. zw. ww. Van *Stoppen*. Mnl. *bestoppen* (VERDAM 1, 1118). Thans nog in Zuid-Nederland (zie b. v. DE BO en CORNELISSEN).

1) Iets met of onder iets verstoppen, bedekken. || Ende werdt de gedoemde heenen gerukt, roepende, zoo luide hy 't, bestopt met zyn kleedt (lat. *obducta veste*), en met toegewronge keel, uitzetten kon, HOOFT, *Tac.* 133. Ick ghebiedt u ... (*de*) koude leden der Barbarsche roovers ... Te werpen in een put en met aarde bestoppen, BREDERO, *Roddr.* 25. Wy ... smetent aes int gat daer wy 't hout uyt ghehaelt hadden, ende bestoptent daer onder, om de oorsaeck wech te nemen, dat de Beyren niet na ons toe souden comen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 47 *c*.

— Ook met de zaak, waaronder iets wordt bedekt, als onderwerp. || Slaet deze mantel om, die de Maegdelekke lidmaeten bestoppe, en d' eerbaerheid bewaere, STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 169. De aerde ons bestopt, het water ons verdrenkt, KRUL, *P. W.* 1, 36.

— De bepaling kan ook wegblijven. || Waerom tgoud-geeluw haer zoo heimelick bestopt? Het voorhoofd zoo bedeckt? STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 80. Bestopt voor al de Borst tot boven aen den hals, 116. Want soo men niet en kan bestoppen ware vlammen Soo dicht, of 't schijnt op 't laest *enz.*, STARTER 135.

— In figuurlijk verband. || 'tVergiff (t. w. *van den laster*), in huys bestopt, braeckt hy op straet, En lastert van mijn staet, CAMPHUYZEN, *Ps.* 41, 4.

2) Iets onstoffelijks, t. w. een voorval, bedekken, verborgen houden. || Staande grootelyx te verwonderen, hoe, onder zulk een' meenighte van luiden, dies wustig alles zoo ruim een' tydt, bestopt bleef, HOOFT, *N. H.* 352. Dit was quaalyk zulx te bestoppen, oft daar leekte yetwes uit, 524. Waar door ... de twist meer bestopt dan verstikt werd, 1056.

3) Iets afsluiten, omheinen; thans nog in West-

Vlaanderen gewoon. || Eene weide bestoppen, een bestopt perk, DE BO 116 (zie ald. ook voorbeelden uit oudere geschriften).

4) In de volgende plaats schijnt *bestoppen* te beteekenen: niet laten loopen, ophouden, in beslag nemen (in de middeleeuwen was *bestoppen* gewoonlijk *versloppen*, *keeren*, *afsluiten* enz.: bij KIL. *obturare*). || Je wil naer zeden In andre steden profyt bestoppen, EVERAERT 10.

5) Iemand (of iets) overladen met iets, t. w. geschenken, rijkdom en derg. || Andromache ... gaf Helenus, in miltdadigheit van heerlijcke giften, niet toe, en bestopte het kint met kostelijck borduurwerck, VONDEL 5, 196. Vader Oceaen, Genegen vloot op vloot met rijckdom te bestoppen, 7, 648 (*Zeemagazijn*).

6) Iemand bedotten; bij KIL. *fallere*. || Noijt volck en mochtmen badt bestoppen, *Trou m. bl.* 17. Eij, vuijle sluere, ... Suldij ons mans noch meer bestoppen? 284.

Afl. *Bestoppelen* (zie ald.); *bestop* of *bestopsel*, in West-Vlaanderen: omheining (DE BO 116).

BESTORMEN, bedr. zw. ww. Van *Stormen*, als term in het krijgswezen, dat afgeleid is van *Storm*, aanval, strijd. *Bestormen* wordt door KIL. vertaald met *oppugnare*, *impugnare*, *impetere*.

1) Eigenlijk, met eene versterkte plaats als voorwerp: die door storm trachten te nemen. || Sy ... trocken voer Bommevee ..., ende daer deden sy twe stoermen op. ... Coerts quamen sy wederomme bestoermen ..., ende doen wonnen sy met stoermende hant, DE POTTRE, *Dagb.* 63. Doe quam Abimelech tot aen den toren, ende bestormde dien, *Richt.* 9, 52. Ghij ..., Prins, bestormt de Stadt, HOOFT, *Ged.* 1, 310. Charles de Bourbon ..., gesneuveld ... in het bestormen en beklimmen van S. Pieters Burg te Romen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 14 *b*. Daarop laat hij ... de stad met geweld aan alle zijden bestormen, FOKKE, *B. R.* 3, 155.

2) Met betrekking tot een woesten aanval door anderen dan soldaten. || Het grauw (bestormt) niet alleen de paleizen der grooten ..., maar tevens de heiligdommen van het schoone, KNEPPELH. 10, 204.

3) Figuurlijk, in toepassing op den strijd tegen leerstellingen, denkbeelden. || Berthramus een dapper ende geleert Man (is) opghestaen, die de Roomsche leere der Transubstantiatie mannelijck bestormt heeft, MARNIX, *Byenc.* 1, 1 (bl. 4 *b*).

4) In toepassing op geweld tegen een enkel persoon; zeldzaam. || (*Zij*) sagen sig door een vreesselyk tempeest van pynelyke stok-slagen bestormen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 186.

5) In toepassing op eene krachtige poging om iemands liefde te winnen. || Hij (was) tot de slotsom geraakt, dat hij geen beter gelegenheid kon vinden om haar hart te bestormen, *K. Zev.* 2, 247.

6) Met betrekking tot aandoeningen die iemands geest en gemoed met kracht overvallen. || De vaeck en slaep ... Bestormden ... mijn hert, bestormden ... mijn leden, BREDERO 3, 333. Uwe waarde Moeder ziet zich thans in eenen staat, waar in haare rust van alle zyden wordt bestormd, *Leev.* 4, 232. Driften, die den geest bestormen, 5, 99. Dat alles te zamen bestormde haar ziel, *K. Zev.* 2, 309. Wat moeite zij ook deed om zich tegen de onaangename gewaarwordingen te verzetten, die haar bestormden, 3, 269. Nemen wij liever ... aan, dat Lamartines ... geest ... zich door eene wereld van nieuwe denkbeelden ... heeft bestormd gevoeld, KNEPPELH. 10, 11.

7) Met eene zekere overdrijving in toepassing op menigvuldig bezoek, herhaalde aanzoeken, ondervragingen en derg. || Geen wonder ..., dat zijn wachtkamer (t. w. *van zekeren advocaat*) da bestormd wordt door bezoekers, die hem raadplegen, *K. Zev.* 4, 371. Wij, rijke lie den zoodanig bestormd door verzoeken en v allen aard, ... dat *enz.*, CONSCIENCE 1, 1 hij ... in Parijs vertoefde werd hij ... be zijn atelier door bezoekers en kunstkoopers *Stud.* 327.

— *Iemand bestormen met vragen*, hem vragen stellen, en hem nauwelijks tijd geven o antwoorden. || Elk bestormde mij met vr echter wilden maar weinige mij gelooven, *Pal.* 128. Nu stel ik voor, ... dat m Maleier niet met vragen bestorme, maar gunne om op zijn verhaal te komen, *K. Ze* Ik ... zat weldra ... aan het middagmaal van vragen bestormd werd door het jongere het huisgezin, v. LENNEP, *Rom.* 3, 180 bestormt mij met onverschillige vragen, verkeerd antwoord, BERGMANN, *Staas* 84.

Afl. *Onbestormd* („Terwijl Eneas Turs verscheide troepen naspoort, ... ziet hy gedurende dit harde gevecht, *onbestormt* voor zich leggen", VONDEL 5, 408); *best* toestand van datgene wat bestormd wordt, lijke samenst. („ghy (waert) ons, Godt huys van troost in alle *herts-bestormtheyd* HUYZEN, *Ps.* 90, 1); *bestormelijk*, kun stormd worden, aan het gevaar van over blootgesteld („Al is de deugd in 't hert al een' *bestormelyke* plaats.... De wacht is on CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 227); *best* aan eene bestorming deelneemt; ook figu die een aanval doet b. v. op het ware ge hy dus niet ... Gods Zoon vertrede, als *mer* of verzaker", OUDAAN, *Poëzy* 2, altaren ..., Voor schimper en *bestormer* vry 6, 82); *bestorming*, aanval waarbij stor wordt („De gewelddadige aanval of de ove is eene door eene korte maar krachtige ka voorbereide *bestorming*", LANDOLT 2, 318 te voren bepaald sein begint ... de *best* colonnen ... rukken door de afdaling en d overgang vooruit, beklimmen de bres, verdedigers met de bajonet overhoop" *en* „Met alle haast werden er ... maatregel om de *bestorming* des vijands af te w SCIENCE 1, 308 *b*; „Een eerste *bestormi* 21sten Mei reeds afgeslagen", QUACK, *Soc* vandaar de samenst. *bresbestorming* (Samenst.).

BESTORTEN, bedr. zw. ww. V Mnl. *bestorten* (VERDAM 1, 1119).

A) *Storten*, als transitief ww.

1) Met eene vaste of vloeibare stof begieten. || Bestorten, j. beghieten, KIL. — Wagens, met Rutulisch bloet besto 5, 370. Och ghy wort Met moeders trae heemschen gront bestort, En met een ha begraven in dees streecken, 11, 728. St stort hy 't harnasch en geweer Met bloed WESTERBAEN, *Ged.* 3, 346. Bestort w de zee of baeren overstolpt worden, *Naem* MEERMAN, *Com. Vet.* Dat oock de gh dammelaeken (d. i. *het tafellaken*) besto beuren sal ... eenen stuyver, *Ordonn. voo* § 78 (*bij* v. MELCKEBEKE, *De Peoene* 7 nog geene eene Dame, die ik de eere had nen, met Jus, of Chocolaad bestort, *Le* De atmosfeer van tabaksdamp, van bier, marmeren tafelplaten, LOVELING, *Idon.* 3

2) Oneigenlijk. Met geluk en zegen

iftigen; thans verouderd. || De negen
luzen) Die Pegasus bestort met zijnen
, D. HEINSIUS, *Poëm.* 33. Al het goedt
neê bestorte, HOOFT, *Ged.* 1, 271. Van
ne bestort, 2, 202. (*De hemel heeft*)
onse Coningin Bestort met vredelijcker
De hongerighe wederomme metten Hoorn
s bestortende, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.*
en dat de Go'on een schepsel soo bestor-
erlijckheyt en glants, oft daer sal yet
, BREDERO, *St. Ridd.* 8. Dat ick, door
, Bestort was met de kunst Der soete
VONDEL 2, 325. Bethlehem ... daer in
gh Dat naeckte Kint, bestort met zulk
1, 592.
, als intransitief ww. — Op iemand
inzonderheid in figuurlijke toepassing.
ieer in gebruik.
igeluk. || Voorts bestortte haar 't onheyl,
urgheryc gebrouwen had, HOOFT, *N. H.*
gramschap sal bestorten Die 't miuste
i sal schaden of verkorten, HUYGENS
ieugt noch wel, hoe kort Geleën Italien
ht wiert bestort, LINGELBACH, *Spook.*

rbijstering; vandaar *bestord*, verbijsterd,
g. hd. *bestürzt.* || *D.* Gy kont 't mis-
met mededogen zien. *A.* Mijn sinnen
, LINGELBACH, *Spook. Minn.* 26.
orting („Wordende de puin gebruikt tot
an den Muider-Zeedyk", *Teg. St. d. Ver.*
).

UWEN. Zie BESTUWEN.

VEN, bedr. zw. ww. Een ww., dat
indt in het deelw. *bestoofd*, dat evenals
estoven (van *bestuiven*) de beteekenis
oorzien (van iets), begaafd, of behept.
k is *bestoven* afgeleid van den zwakken
e ook in het znw. *stof* (*pulvis*) aan-
Waerin hy zijn onschult, als een man
n tijts doet, op datmen niet en dencke
daer mede al wat bestooft is, ende met
gelen verkeert heeft, MARNIX, *Byenc.*
18 *a*). So het met meester Gentiano niet
en stonde, ghelijck als het wel te ver-
van eenen so ghetrouwen ondersaet der
omscher Kercken, als dat hy met de
ylicheyt eenichsins bestooft is, *Byenc.*
6, 6 (bl. 356 *a*) (ed. 1645, bl. 220 *b*,
).

AFBAAR, bnw. Kunnende, moetende
den: strafbaar, berispelijk. Thans ver-
Bestrafbaer is de man, Die zich met
eckt, en niet betoomen kan, VONDEL
e in 't heimlijck een bestrafbaer werck
11, 210.
strafbaar (zie ald.).

AFFELIJK, bnw. Ongeveer hetzelfde
aar (zie ald.), en meer voorkomende.
derd. || Wilt in u zelf genezen 'T geen
n meynt bestraffelijck te wezen, VONDEL
bestraffelyke behandelingen van nieuw-
rtjes, die zich een spel maken, van ...
overtuigen, dat ze van hun met een
oogmerk bemind worden, v. EFFEN,
21. Gelyk Christus dit als eene in de
en en Pharizeen bestraffelyke zaake, dat
groetingen en eertitels van Rabbi, be-
zyne Discipelen voordraagt, *Ned. Spect.*
lige trotschheid en bestraffelyk misnoegen,
).
straffelijk (zie ald.).

BESTRAFFEN, bedr. zw. ww. Van *Straffen.* In het Mnl. niet aangewezen, en bij KIL. niet vermeld.

A) Met een persoon als voorwerp.

1) In 't algemeen. Iemand straf doen ondergaan; hem straffen, hoe ook. || Ende hy (*de Heer*) sal richten onder de Heydenen, ende bestraffen vele volckeren, *Jes.* 2, 4. Soo wie ick lief hebbe, die bestraffe ende kastijde ick, *Openb.* 3, 19 (gr. ἐλέγχω καὶ παιδεύω). Hier over zal hy zomtyds bestraft worden, v. EFFEN, *Spect.* 11, 98. Wat is er te beginnen met kinders, die, als men bestraft, niet weenen; en als men goedkeurt, niet huppelen? *Blank.* 2, 110.

'k Bestraf u niet van wegen d' offeranden,
Daar die gestaâg voor mij op 't outer branden.
Psalmber. 50, 3.

2) Iemand met woorden berispen, hem eene berisping geven. || Bestraffende door woorden, die niet en baten, ende door redenen, met dewelcke hy geen profijt en doet, *Job* 15, 3. Ende indien uw' broeder tegen u sondigt, soo bestraft hem: ende indien het hem leet is, soo vergeeft het hem, *Luc.* 17, 3 (gr. ἐπετίμησον αὐτῷ). Ende sy brachten oock de kinderkens tot hem ...: ende de discipelen dat siende bestraften deselve, *Luc.* 18, 15 (gr. ἐπετίμων αὐτοῖς). Hy (bestrafte) my, met een wel verdiende scherpheid, wegens de roekeloze onbescheidenheid, waar aan ik my schuldig had gemaakt, v. EFFEN, *Spect.* 12, 14. Als er eens iemand ... wat verbruid heeft, dat men hem dan eerst onder vier oogen moet bestraffen, *Leev.* 6, 251. Dit zeide zij met een gelaat, dat mij bestrafte, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 16.

— Ook in zachtere opvatting. || Dikwyls hebt gy my vriendelyk bestraft over myne ongehechtheid aan dit sterfelyke ... leven, *Leev.* 3, 106. My zagtjes bestraffende over myne hartstochtelykheid, zeide zy *enz.*, 3, 109.

— Wederk. gebruikt: zich zelf hard vallen over iets. || Zij herstelde zich echter spoedig, en bestrafte zich zelve over haar dwazen schrik, *K. Zev.* 3, 324.

B) Met eene zaak als bepaling.

1) In bijbeltaal, in sommige gevallen waarin eene zaak als persoon wordt voorgesteld. Berispen. || Hy ... bestrafte de winden ende de zee: ende daer wiert groote stilte, *Matth.* 8, 26 (gr. ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ). Ende staende boven haer, bestrafte hy de kortse, ende de kortse verliet haer, *Luc.* 4, 39 (gr. ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ).

2) Zijne afkeuring over iets te kennen geven; thans geheel verouderd. || Gelijck ... de heer professor Vossius, op de tooneelwetten afgerecht, dit in Buchanan overlang tegens my bestrafte, VONDEL 8, 11. In 't bouwen volghde ick stip des ouden vaders voorbeelt, Een tekening, waer in men niets bestraffen kan, 11, 36. Sulcks (t. w. *eene al te hooge rekening*) onder ons wel wierd begrommelt en bestraft, HUYGENS 1, 553.

3) Iets, door het aan 't licht te brengen, als slecht doen kennen; iets logenstraffen; thans geheel verouderd. || Want een yegelick die quaet doet, haet het licht, ende en komt tot het licht niet, op dat sijne wercken niet bestraft en worden, *Joh.* 3, 20 (gr. ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ). Alle dese dingen, van 't licht bestraft zijnde, worden openbaer, *Ephes.* 5, 13 (gr. ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός). Hofmeester, is 't niet recht, bestraf mijn' roem, VONDEL 8, 24. Laster ..., Die nodich is bestraft, *in* v. D. VEEN, *Zinneb. enz.* 486.

Afl. *Bestrafbaar, bestraffelijk, bestraffer, bestraffing* (zie die woorden); *bestraf*, berisping, afkeuring („Gelijck de stoute Vegen Sijn genegen Tot *bestraf* der mannen saeck", QUINTIJN, *Lys e. B.* 39).

Koppel. *Bestraffenswaard* („Keur men ook zijn daad *bestraffenswaard*, Men kan" *enz.*, V. LENNEP, *Poët.* 11, 215).

BESTRAFFER, znw. m., mv. *bestraffers*. Berisper; thans alleen nog in ouderwetschen stijl. || Een wijs bestraffer by een hoorende oore, is een gouden oorciersel, *Spreuk.* 25, 12. Haetghe den openhartigen bestraffer, die geene gebreken verschoont, zoo blijftghe daer in steken, VONDEL 6, 50. Kan men een beter bestraffer hebben, dan zich zelven? V. D. PALM, *Sal.* 4, 162.

BESTRAFFING, znw. vr., mv. *bestraffingen*. Van *Bestraffen*.

1) In 't algemeen. De daad van iemand te bestraffen, van hem te kastijden; bij overdracht datgene waarin de straf bestaat. || Om wrake te doen over de Heydenen: ende bestraffingen over de volcken, *Ps.* 149, 7. Een wijs soon hoort de tucht des vaders: maer een spotter en hoort de bestraffinge niet, *Spreuk.* 13, 1. Openbare bestraffinge is beter dan verborgene liefde, 27, 5. Hy heeft de bestraffinge sijner ongerechtigheyt gehadt, 2 *Petr.* 2, 16. Alle haare groote talenten zullen haar tot bestraffing strekken, *Wildsch.* 1, 70. Bestraffing buigt den mensch in ootmoed neêr, V. ALPHEN 2, 107.

2) In 't bijzonder. Berisping, en ook de woorden waarmede men iemand berispt. || Beuzelde ik in een ernstig onderwerp, ik zou de bestraffing myner Leezeren verdienen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 59. Uwe bestraffingen over myn onverantwoordelyk gedrag omtrent mynen Vriend Leevend, *Leev.* 7, 245. De Broederlyke Vermaaningen en Bestraffingen moeten ... op eene liefderyke en vriendschaplyke wyze gedaan worden, indien zy van nut zullen zyn, CHOMEL, *Verv.* 500 *a*. Amelia keek eenigszins bedeesd over deze bestraffing, V. LENNEP, *Rom.* 3, 353.

— In samenst. || De Algemeene Synode der Hervormde Kerk ... heeft goedgevonden te bepalen: dat, de zoogenaamde *bestraffings-predikaatsien*, mitsgaders aan leeraren opgelegde boet-predikaatsien ... van nu voortaan ... nergens meer zullen plaats hebben, *Besl. v. het Synode der Herv. Kerk v.* 9 Juli 1821 (*Bijv. Stbl.* blz. 890).

BESTRALEN, bedr. zw. ww. Van *Straal*. Bij KIL. vertaald met *affulgere radiis*.

A) *Straal* in den zin van *angel*. Met een angel steken; thans nog in Zuid-Nederland. || Hoe jeukt, en smert die fyne naald, Als of een bie my had bestraalt, SIX V. CHAND. 555 (*Muggejacht*). Van de bien en wespen bestraelt te worden, POIRTERS, *Mask.* 48.

B) *Straal* in den zin van *lichtstraal*.

1) Naar eene onjuiste, thans verouderde voorstelling. Met den straal van het oog iets treffen, iets zien. || Den appel kleyn van syn ghezicht ..., Waer mede hy alsins myn heerlijcheyt (t. w. *Gods schepping*) bestraelt, VONDEL 1, 56. Heyt mijn oogh geen vals geschemel, Soo bestrael ick gins gewemel, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 74.

2) Met eene bron van licht als onderwerp. Stralen laten uitgaan naar een bepaald punt; iemand of iets door zijne stralen verlichten, soms ook verwarmen, koesteren.

a) Eigenlijk. || Elck (*der planeten*) van dy (t. w. *van de zon*) neemt kracht, licht ende çiersel aen; U hitte prysende, die haer bestraelt omringet, Z. HEYNS, *Bartas, Eerste Weke* 172. (*De*) maan is in zich zelf een lichaam zonder luister, Het is, wanneer de zon het niet bestraalt, gants duister, LANGENDIJK 2, 354. Waarom moest de gouden zon u het eerst bestraalen in een land daar de slaafsche koophandel de meest aangebeden Godheid is? *Wildsch.* 1, 100. Dezelfde zon ..., die allen bestraalt, en dezelfde lucht, die door allen wordt ingeademd, V. D. *Sal.* 8, 42. Toen ... Alleen de toorts het s ijs Met doffen gloed bestraalde, STARING 1, ... 't Avondrood haar pad bestraalt, TER HA 2, 71. Een milden dag, waarin hun geest hemelsche licht wordt bestraald, QUACK, *Soc.* Wanneer de zonne ... Met gouden glans de bestraalt, COOPMAN, *Kinderl.* 90.

— Met persoonsverbeelding van het onder o Blonde Phoebus! ... D'ondanckbre Gra bestrael *enz.*, VONDEL 2, 379. Apol ... Be d'aerde met zijn straelen, datze spleet, 11, 4

— Ook als term in de wetenschap. || W scherm in schuinen stand geplaatst ten opzi de richting der stralen, d. i. viel de normaal bestraalde vlak niet samen met de richting d len *enz.*, BOSSCHA, *Natuurk.* § 1193.

b) Figuurlijk: het onderwerp, of wel datge *mede* iets *bestraald* wordt, is dan iets dat h terend, weldadig licht wordt vergeleken. || haer (*de ongeloovigen*) niet en bestrale de verl des Euangeliums der heerlickheyt Christi, 4, 4. Ick (*Rafaël*) wil ... geen maght b met genade, 't En zyze aen mijnen stoel verheergewaede, VONDEL 6, 271. Dien ... schaps gloed, waar mede gy mynen verslag bestraald hebt, *Leev.* 4, 271. Zijne genade U, doordringe uw hart, BILD., *Br.* 5, 19. met een licht, dat de Heidenen ontberen, ru ons eene zware verantwoording, BORGER, 179. Nu de zon des heils opnieuw ons best wij het geluk onzer vroegere dagen teru CONSCIENCE 2, 127 *b*. De nieuwe Godsrege bestemd om ook de Heidensche wereld met der heerlijkste kennis te bestralen, V. oo *Lev. v. Jezus* 1, 469. Nu bestraalt gij harte, Wijsbegeerte en Poëzy! TEN KATE, *Sch*

— Bij Zuidnederlandsche schrijvers ook *lach* als onderwerp. || Een glimlach van kelijk zielsgeluk bestraalde haar gelaat, co 2, 352 *b*. Een schelmsche glimlach bestr geel, gerimpeld gelaat der oude, SEGERS, *Mus.* 1890, 119.

— Zelden met eene voortreffelijke eigen onderwerp, waarvan het gelaat de uitdruk toont. || Lucretia ..., Wiens voor-hoofd tucht en nedrigheydt bestraelt, PERS, *Lucre*

3) In Zuid-Nederland vindt men *bestraal* zin van *dronken*.

Siet den wijn verholen dinghen
Voor den dagh kan dickmaels bringhen
Als den kop is wat bestraelt.
Menigh sijn misdaet verhaelt.
VOSSIUS

Afl. *Bestraling* („Gy, zo verlicht als edeler *bestraling*", NOMSZ, *Ferd. Cortez* 4) term in de natuurkunde, waarvan *bestralin* de hoeveelheid stralen die door een gegeven wordt opgevangen (in de tijdseenheid) („D kelijke *bestralingssterkte* ... is omgekeerd met het vierkant van den afstand", BOSSCHA *onbestraald* (zie ald.).

BESTRANDEN, bedr. zw. ww. In gelijk aan *Bestrangen* (zie het volgende art schijnlijk zijn de woorden *strand* en *strang* gisch nauw verwant (zie verder STRAND). Thans onbekend. || Hoe zuldy noch bra droefheyts banden, als schaey en schanden, bestranden, *Rotterd. Sp.* 118. Jammer en zal hem haest bestranden, En zoo aenra *enz.*, 125.

ANGEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. in het afgeleide woord *bestrancthede* 1120); bij KIL. wordt *bestrangen* gelijk-*benauwen*. Het grondwoord is nauw ver-*Streng* (zie ald., en verg. ook het voorg. verouderd. || Wanneer saltdu doen wraeck' ' die my so hart bestranghen? MARNIX, (ed. 1580).
bep. wijs als znw.: aandrang, oploop. || uittende docht my ick hoorde Van volcke ick groot bestrangen, DE HOOVERE, *Pays*

ATEN, bedr. zw. ww. Van *Straat*. g: hem bezetten met eene laag van stee-teenen); verg. fr. *paver*. In Zuid-Neder-ien *kasseien*. || Een schoone brede rojale g, *Verm. Leidsche Buiten-Cing.* 68. Dit *chtige lucht*) noodzaakt hen ... de wegen , of te bestraaten, dewyl men ze anders zou konnen betreeden, BERKHEY, *N. H.*) boomen, die op de goudgeele met klinkers ats staan, *Leev.* 1, 195. De zijweg ... is keien bestraat, *K. Zev.* 1, 175. In de rovincien van ons rijk worden de wegen, kaden gewoonlijk met gebakken steen, s genoemd, bestraat, PIJTAK 29.
binding met een bijw. || Een groene wech beter als het pat Dus scharp en hart ons leydt na de stadt, COSTER 99. Een... slecht bestrate weg, KNEPPELH. 7, 14.
trating.

ATING, znw. vr., mv. *bestratingen* 2).
ndeling van een weg te bestraten. || Indien zulk eene bestraating der groote wegen, , of ander ledigloopend volk, in vredes-ebruiken, BERKHEY, *N. H.* 2, 799.
verdracht. De steenlaag waarmede men traat. || Vloeren, gewelven en onderaard-atingen, BERKHEY, *N. H.* 2, 163. In n worden de steenen der kantlagen op hun et, waartusschen men de eigenlijke bestra-bestaande uit klinkersteenen op hun kant, p de as van den weg, PIJTAK 30.
. *Asphalt-, kei-, klinkerbestrating* („Het van een vliegende batterij over een ", EMANTS, *Lina* 147).

EELEN, bedr. zw. ww. In de 17de omende in den zin van *streelen*; thans Troost, Hert en Liefstentje zijn namen Vrouwen door de banck haer Mannen mé BUYGENS 2, 230 (zie ook 1, 199). Wat mijn oogh? wat lust mijn lust bestreelt? BAERLE e. a. 1, 244.

EK, znw. onz.; het mv. komt niet *Bestrekken*. Uitgestrektheid, gebied (ook ebied); thans nog in Zuid-Nederland. || heeft een bestrek van eene uur vier-BO 116. — Machtich ghenoegh was u w. *van de stad Gent*), in *Belg. Mus.* utter sonder aerbeyt niemant en es Onder in teerdsche bestreck, V. D. MEULEN, 4. Partyen zullen gehouden zyn van sig elck voor synen competenten Rechter, n recht gedaen te worden in het bestreck isort, *Vl. Placcaertb.* 5, 41 *a* (a°. 1750) ERT 1, 215 nog een voorbeeld a°. 1785).

EKKEN, onz., bedr. en wederk. zw. *trekken*. Mnl. *bestrecken* (VERDAM 1, s nog in West-Vlaanderen.

uitstrekken. || Hoe verre bestrekt die prochie? DE BO 117. — Ghy Cherub, ghespreet, bestreckende wyde, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 121.
2) Zich uitstrekken tot iemand of iets, niet vreemd daaraan zijn. || Tot alle creatueren ydelheyt bestreckt, Alle menschen zijn toch ydelheyt subiect, *Gentsche Ref.* 175.
3) Tot iets strekken, tot iets dienen, bevorderlijk zijn. || Een sonderling deel hebben wy nu vooren, Dat tot schilder-const welstant sal bestrecken, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 10, 1.
4) Tot iets strekken, als zoodanig dienen. || Meny wil oock genoech voor geel bestrecken Oranegich, dats goutverwich te bedieden, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 14, 16. Zijn uyl hoe vuyl hem edel Valck bestreckt, V. MANDER, *Bucol.* II.
B) **Bedr.**
1) Zich over eene bepaalde ruimte uitstrekken. || So verre den muyr dat mocht bestrecken, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 365.
2) Eene tijdsruimte vullen. || Hoe schildrich schijnt met Heydensch pen beschreven Hier Eden Hof, daer soet en lustich leven In leydden ons voorouders voor den val, Den gulden tijt dit wel bestrecken sal, V. MANDER, *Olijfb.* 11.
3) Zijne zorgen tot iets, over iets uitstrekken, iets bezorgen, beheeren, „berekken". || Als d'Officier naer zyn eyghen proffijt niet en spoort, Maer tghemeyn goet wel bestreckt, HOUWAERT, *Gener. Loop* 201.
4) Iets raken, betreffen. || Mids dat wy van Baladen, Refereynen, Rondeelen Halue metten gheheelen dees const bestreckende Spreken *enz.*, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 52.
5) Iets tot zich trekken. || Achan ... Nam als Hyerico was ghewonnen, Dieftelick zeluer ende root gout, Om te bestreckene in zijn behout (d. i. *in zijne macht*), V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 83.
6) Iets uitgeven, besteden; bij KIL. vertaald met *erogare*. || Ick ben een sulcken mensch die niet weet te bestrecken 'tgeen vanden Heer my is gegheven en ghegont, *Const-thoon. Juw.* 184.
7) Waard zijn (t. w. *zeker bedrag*). || Iets gestolen hebben dat 75 centimen bestrekt.
C) **Wederk.**
1) Zich uitstrekken. || Zoo verde, als haer die Christen landen bestrecken, V. VAERNEWIJCK, *Vl. Audtvr.* 31. Eerdtbeuinghe zullen hem bestrecken Ter weerelt in veel diuersche plecken, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 178. Myn obedientie en bestrekt haer ook soo verde niet, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 29. U wijsheit en deucht, bestreckende haer so wijt, Dat ghy *enz.*, V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 221. Eenige Geestelijcke Thienden, sich bestreckende over Landen ende Polders in Vlaenderen gelegen, *Gr. Placaatb.* 1, 1440 (a°. 1650).
2) Zich tot iets uitstrekken, iets in zijn bereik hebben; vandaar: iets kunnen waarnemen. || Want de Sinnen bestrecken haer alleenelijck tot d'uytwendighe ghedaente des lichaems, DE BUCK, *Boët.* 263.
Afl. *Bestrek* (zie ald.); *bestreksel* („alsoo wierd hu naeckende tsdunders *bestrecxsels*", DE DENE, *Testam.* 124 *a*).

BESTREMMEN, onz. zw. ww. Geheel stremmen, dik worden. Thans niet in gebruik. || Die gruwel is volvoert (*er is sprake van eene onthoofding*), wy zagen 't Bloed te gader Bestremmen in het zand, OUDAAN, *Toneelp.* 156.

BESTRENGELEN, bedr. zw. ww. Iets omstrengelen, iets bebinden met iets dat er omheen gestrengeld wordt. Thans onbekend. || Waer is 't goud geele hayr gekrult en zoet bestrengeld, Met zijde snoertjes, en met strikjes dicht door mengeld? KRUL, *P. W.* 3, 89.

BESTREPEN, bedr. zw. ww. Met strepen bezetten, b. v. in toepassing op iets geschrevens waarin veel is doorgestreept; zeldzaam. || De ... priesters namen brandende yser, ende bestreepten daer mede haer handen, armen *enz.*, v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 108. Daar wij ... dikwijls ... zulke bestreepte en bekladde bladen ter drukkerij zenden, dat de bekwaamste zetters er dol om worden, FOKKE, *Verz. W.* 8, 48. Een helgele schutting, bestreept met breede roode lijnen, v. LOOY, *Proza* 83.

Afl. *Bestreping*, voorkomende in den zin van: gestreeptheid (t. w. van bloembladen), CONSCIENCE 1, 183 *b*.

BESTREVEN, bedr. zw. ww. Van *Streven*. Thans nog enkele malen bij dichters.

1) Strijdende op iemand aanvallen. || Toen treurde Romen, ... Toen haer 't meineedigh zwaert bestreefde, VONDEL 6, 81.

2) Naar iets streven, of soms ook: iets door streven verwerven. || Terwyl Kooning Philips zynen aangebooren' onderzaaten in 't hair zit, om juist het uiterste der heersheit te bestreeven, HOOFT, *N. H.* 399. Maar wie er zieltoog', wat er vall', De Gauler blijft zijn doel bestreven, BOGAERS 1, 19. Met die (t. w. *met wijsheid, braafheid*) het goede en 't waar' bestreefd! 2, 237. Der Schriftgeleerden bent, Dat... Gerechtigheid bestreefde in weidsche plechtigheên, v. D. HOOP, *Lente en H.* 53.

Afl. *Bestreving*.

BESTRIJDEN (I), bedr. st. ww. Mnl. *bestriden* (VERDAM 1, 1121).

I) Strijd voeren tegen iemand of iets.

A) Met een persoon als onderwerp

1) Tegen iemand strijden met de wapenen, tegen hem vechten, hem beoorlogen. || Gy en sult noch kleynen noch grooten bestrijden, maer den Koningh Israëls alleen, 1 *Kon.* 22, 31. Den onderdaen te mijden, Den trotsen te bestrijden (vert. van *parcere subjectis et debellare superbos*), HOOFT, *Ged.* 1, 166. Zoodat hij merkelijk meer volk onder de wapens had ... om de Belgen te bestrijden, dan *enz.*, DAVID, *Hist.* 1, 76.

2) Met woorden tegen iemand uitvaren; door KIL. aangeduid als *Fland.*, en vertaald met *obiurgare*; thans nog in Zuid-Nederland. || Hij wierd van zijnen vader bestreên omdat hij te late thuis kwam, DE BO 117. — Gemeenlick d'eerst sijn sy, wert heur Pater bestreden, *bij* v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 149. Met hatelijke woorden hebben sy my omsingelt; ja sy hebben my bestreden sonder oorsake, *Ps.* 109, 3. Men heeft my met de tongh besprongen en bestreden, En tot de wraeck geterght, HUYGENS 1, 383.

3) Iemands macht, invloed tegengaan, trachten hem afbreuk te doen. || Daar hebt ge notaris van Damme en een paar notabelen, die openlijk den pastoor bestrijden, LOVELING, *Sophie* 215. Den individueelen particulieren werkkring, waarbij ... afzonderlijke kringen ... elkander ... zelfstandig aanvullen of bestrijden, QUACK, *Soc.* 1, 9.

— Inzonderheid in zooverre iemand wordt *bestreden* ten opzichte van de denkbeelden die hij vertegenwoordigt. || Van nu af zijn de „Staatkundige beschouwingen" schier uitsluitend aan het bestrijden van Groen van Prinsterer gewijd, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 343. Dat hij ... de conservatieven bestreed, mocht eene politieke fout zijn *enz.*, BUYS, *Stud.* 1, 339. De Regeering ... bij de stembus te bestrijden, 1, 454. Roger ... waagde het thans, niet alleen eerbiedig van hem in gevoelen te verschillen, maar hem zelfs onbewimpeld te bestrijden, SCHIMMEL 1, 115 *b*.

4) Zich verzetten tegen iets dat gebeurt of kan gebeuren, trachten afbreuk te doen aan iet staat. || Allen uitheemschen, die zyne (t. w. *van den staat*) bestryden oft benyden HOOFT, *N. H.* 839. Meer dan eens werd kiezing als lid der Kamer bestreden, VEEGE *Stud.* 2, 341.

5) Door redeneering strijden tegen een d eene leer, eene stelling enz. || Ik moet d bestryden; laat my daar mede begaan, *Le* Het Christendom wordt nu niet zo zeer b als wel vervalscht, 7, 7. Ik (zou) niet g gunstig vooroordeel der tijdgenooten bestrijd 271. Ik zal het amendement niet in het b strijden; ik zal alleen dit zeggen, dat *en* BECKE, *Parlem. Redev.* 1, 167. Dwalin door ons wel eens met vurigen ijver, ma talent, vervolgd en bestreden, BAKH. v. D *Stud.* 3, 94. Gij weet ... hoe zijne meen sommigen uwer hier bestreden is, 3, 43 op de meeste punten zijn gevoelen bestred SCIENCE 3, 297 *a*. In naam van de gro eenheid van Nederland en Indië, werd het r voorstel al dadelijk bestreden, BUYS, *Stud* De zienswijze van den Minister (wordt) op met warmte bestreden door de Heeren 1, 479. „In Holland leven de menschen m de traliën van hunne huiskamers".... W voelde grooten lust deze Oostersche theor strijden, TEN BRINK, *Rom.* 4, 81.

— Het begrip van eene *stelling*, eene een *eisch*, kan ook op minder rechtstreek zijn aangeduid. || De echtheid van dat stul goede gronden bestreden. — Dat testament door mijnen grootvader ... voor den regter VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 215.

6) Met eene zaak als voorwerp, die denkt als eene booze macht, min of me soonsverbeelding. || Myn nootlot dwingt boosheid te bestryden, LANGENDIJK 2, stryden ... geene andere ondeugden, dan *enz.*, *Blank.* 3, 284. Als een ... arts ... neeslijk zeer ... wil met den vlijm bestrij v. LENNEP 109. Waarom dan niet onze ar met vasten wil bestreden? CONSCIENCE Minacht de moeielykheden niet, die je te hebt, MULTATULI 8, 263. De bezwaren e heden, welke men bij de samenstelling van he te bestrijden had, BUYS, *Stud.* 1, 380. vergeefs dat zij ze (t. w. *den dood*) lan aardsche geneesmiddels bestreed, COURTM *Gesch. v. d. J.* 107. Vrome, rijke liede macht in handen hebben om het kwaad te LOVELING, *Sophie* 223.

7) Ook met *kosten*, *onkosten* als voo noodige middelen vinden om ze te dekk Fransche bestuur, dat ... uit eene belas schoolgelden de uitgaven voor openbaar bestreed, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 231. H mij ... het noodige verstrekt, om de ko bestrijden, *K. Zev.* 1, 187. Men (kon) de middelen vinden, om den staatsdienst den, QUACK, *Soc.* 1, 116.

8) Met een hartstocht, eene neiging, werp. || Gy hebt uit liefde en eerbied voo driften bestreeden, *Leev.* 4, 134. 't G driften, als ze ontwaken, te bestrijden ... en matiging, KINKER, *Ged.* 3, 23. He een dwaze neiging voor een meisje ... *K. Zev.* 2, 219. Uren lang koesterde zij, wel deze gedachten, welke zij late he reed, EGGERS, *Fam. De M* zaak als onderwerp

e vijandige macht wordt voorgesteld, l, ongeluk, hartstocht enz. Thans niet k. || De doot den meinsche onvoorzien AERT 260. Maer straks daer aen soo t bestreden, Met grilligh bloet en koude , CATS 1, 455 *b*. Uw' knecht, aen alle eslijkheên bestrijden *enz.*, HOOFT, *Ged.* .. word mijn' krachten quijt Door hitte bestrijt, 1, 291. Van dien dach tot op ck van ongeluck noch eenich ramp be- ERO 1, 321. Ten uitersten bestreden a razery, DE DECKER 1, 238. Hy n voor 't aangaan van den slagh ... met veel bekommeringen bestreeden, *Ruiter* 819. Verwint de wanhoop, die rk bestryd, V. WINTER en V. MEREEN, 92. Bestreeden door verlangen, door oop, ... verliest gy u zelf in uwe ge- 7, 44. Neen, 't aardsche leven is ... van wat kant de stormen ons bestrijden, 3.

der sterke opvatting gezegd van wat toring brengt. || Uw zeeden ingebooren ijn becoorlijck hart bestryen, Dat *enz.*, 1, 99.

trijd verwerven, t. w. met de overwin- werp. Thans verouderd. || Mach hy rijden, die niet en volhardt in 't strijden? , 326 *b*. Neemt eens dat ghy de victory , WESTERBAEN, *Ged.* 2, 489.

ijder, bestrijding, onbestreden (zie die

JDEN (II), bedr. st. ww. Van een ene taal ongebruikelijk *Strijden*, dat kent als *Schrijden*. In het Mnl. komt r in den zin van *beklimmen* (VERDAM er in gewestelijke taal (b. v. te Deven- van: een bepaalden afstand bestappen, ver van elkaar zetten.

JDER, zuw. m., mv. *bestrijders*. rijd voert tegen een of meer personen emd of aangeduid.

nd in den oorlog; thans in onbruik. || digh, o Godt, want ... den gantschen ny de bestrijder, *Ps.* 56, 2. Ick hebbe , o Allerhooghste! 56, 3.

r gebruik: iemand die geweld pleegt, enz. || Bestrijder van een schim, wat *z.*, HOOFT, *Ged.* 1, 326 („*Laura tot Petrarchaes graf vernielde*").

die eene stelling, eene leer, en den rvan bestrijdt; de thans gewone opvat- trijders van de troostrijkste leerstukken lienst, *Wildsch.* 5, 374. Wederlegging en (t. w. *van de waarheid*), V. D. PALM, Als Bake's bestrijders op getuigenissen drongen, dan *enz.*, BAKH. V. D. BRINK, . De ... niet talrijke bestrijders van waren ... door geenerlei vasten band YS, *Stud.* 1, 323. Een bestrijder van t. w. *van zekere gedichten*), BEETS, . Creutznach (toonde) een warm be- et handlangersstelsel te zijn, KUYPERS, , 108.

Vorstenbestrijder, t. w. van het goddelijk n (GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 137).

IDING, zuw. vr., het mv. zeldzaam 30, 32). De daad van iemand of iets

orlog; thans verouderd. || Neemt uwe my weeh; ick ben besweken van de er hant, *Ps.* 39, 11.

2) Minder eigenlijk. Heftig verzet, uiting van vijandschap; thans alleen in hoogeren stijl. || Schuldbelijding ... Ten zoen der bitterste bestrijding, DA COSTA 2, 447.

3) Dekking van kosten. || Eene som van 13,000,000 £ St. tot bestrijding van pensioenen, wachtgelden *enz.*, VISSERING, *Herinn.* 3, 87.

3) Strijd tegen een denkbeeld, eene stelling, eene partij enz. || Men vindt er (t. w. *in zeker boek*)... eene doorgaande bestrijding der ongodisterij, BUSKEN HUET, *Fant.* 19, 107. Dat ... zij in elk geval eene stelselmatige bestrijding van het ministerie-Thorbecke ten sterkste afkeurden, BUYS, *Stud.* 1, 474.

BESTRIJKEN, bedr. (ook wederk.) st. ww. Van *Strijken* in verschillende opvattingen (zie STRIJKEN). Mnl. *bestriken* (VERDAM 1, 1122); hd. *bestreichen* (*D. Wtb.* 1, 1682).

A) Iets bereiken, raken, tot aan iets, langs iets komen.

1) Van paarden. Men zegt, dat een paard *zich bestrijkt*, wanneer de achterbeenen onder het gaan elkander somtijds raken.

2) Van een schot (eigenlijk van den kogel die geschoten wordt): *bestrijkend schot*, waarbij de kogel dicht langs den grond gaat.

— Ook gezegd van de kogelbaan, en *bestrijkend* wordt dan geheel en al bnw., zoodat het ook trapp. v. verg. kan hebben. || Hoe bestrijkender eene baan is, des te voordeeliger is zij voor gebruik in het vrije veld, LANDOLT 1, 312.

3) Van een vogel: op zeer korten afstand over iets heen vliegen. || Twee aadlaars ..., Die ... De daken van de stad in lage vlugt bestrijken, V. 'S GRAVENWEERT, *Odyss.* 1, 38.

4) Van een bepaald punt een ander punt met het oog kunnen waarnemen. || Laat ons ... Uit hooger plaats den krijg met ons gezigt bestrijken, V. 'S GRAVENWEERT, *Il.* 4, 37.

— Ook met het punt, vanwaar men iets kan waarnemen, als onderwerp. || Een groot Kasteel ..., bestrykende een uitstekende punt, DE BRUYN, *Reizen* 1, 34 *a*. Zy (t. w. *zekere poort*) word bestreeken door twee swaare ronde Toorns, 1, 78 *b*. Een steile rots ..., van achteren door een hooge bergspits bestreken, BEETS, *Paulus* 106.

5) Met geschut een bepaald punt, eene bepaalde uitgestrektheid kunnen raken, en dus beheerschen; hetzij tot aanval of verdediging. || Vuurbrakers..., die, doudrende over 't nat, Den vloed bestryken, DE MARRE, *Bat.* 54. Hierop ... planten (*zij*) zes bassen op de bekwaamste plaatsen, om de Markt te bestryken, WAGEN., *Vad. Hist.* 6, 218. Drie stukken bestreken ... den straatweg naar Namen, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 289. Meer een vestingwerk om ... eene rivier te bestrijken of een toegang te verdedigen dan een edelmansverblijf, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 155. Eene versterkte linie bestrijken, haar flankeren, noemt men haar verdedigen door middel van eene andere linie, welke met haar een ... hoek van ongeveer 90° maakt, LANDOLT 1, 59.

— In vroeger tijd ook in toepassing op het treffen met een blank wapen. || Dat hu Mars lancie doch niet bestrijct, DE DENE, *Testam.* 175 *b*.

6) Soms ook voorkomende in den zin van: strekken, eene som beloopen. || Indien de penninghen zo verre bestreken, *Cout. de Gand* 1, 50.

7) Een gat met planken beleggen, dichtmaken; b. v. als scheepstimmermansterm.

B) Met iets over eene oppervlakte strijken, door strijken eene laag daarover leggen.

1) Eigenlijk. Met iets, dat min of meer vloeibaar is, iets besmeren. || Ick nam hem (t. w. *een dooden*

haas) dat ingewandt wt ..., Ende bestreec hem doe met hoender bloet, Ende vercocht hem noch, *Veelderh. gen. Dicht.* 44. Soo sult gy u groote steenen oprichten, ende bestrijckense met kalck, *Deut.* 27, 2. De mensche genaemt Jesus maeckte slijck ende bestreeck mijne oogen, *Joh.* 9, 11. Op desen vloer... sult ghy den Oven ... opmetsen ... ende bestrijcken hem aen allen canten met ghehayrden Leem van buyten ende binnen, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 2. 't Is maer een ghebalde fleurette, met krijt bestreken, dat een wit tickjen aen de koude kleeren gheeft, maer niet deur en gaet, DE BRUNE, *Bank.* 2, 334. O! Heemel, wat een ongeneeslik seer Moet Flip bestryken (t. w. *om het te genezen*), SIX V. CHAND. 271. Bestrijkt er (*met zekere pommade*) de haairlooze plaatsen ... mede, CHOMEL 974 *b*. Het was de gewoonte ... bij de Hebreeuwen, ... dat zij hunnen baard en aangezicht met welriekende zalven bestreken, V. D. PALM, *Sal.* 4, 32. De massa (wordt) in een' grooten kuil gedaan, welke met steenen bemetzeld en overäl wel bestreeken is, *Handw.* 3, 149.

2) Figuurlijk, in sommige thans verouderde zegswijzen.

a) Iemand *de vuist bestrijken*, evenals fr. *graisser la patte à quelqu'un*, hem omkoopen. || Haer vuyst wort bestreken, Ende haer oogen uytgesteken Met giften, die elck een hen schenkt, MARNIX, *Ps.* 26, 10.

— Ook de volgende uitdrukking doelt op omkooping. || Te meer, de meeste overste der Portugeesen, met den gulden stock bestreecken, begoogelt en molleblind waeren, PERS, *Ontst. Leeuw.* 741 *a*.

b) Iemand *met slagen bestrijken*: verg. uitdrukkingen als *smeren met rottingolie* en derg. || De knechten ... Met kluppel-slagen hem (t. w. *een ezel*) bestreken al zijn leden, VONDEL 1, 451.

c) *Iemand bestrijken* werd ook gebruikt voor: iemand bedotten. || Bestrijcken, j. wtstrijcken, *fucum facere alicui, os alicui sublinere, circumscribere*, KIL.

3) Bij overdracht: iets met een glimp bedekken, er een gunstig voorkomen aan geven; thans verouderd. || Op dat het bedrogh, met geestelyken glimp bestreeken, zoo veel te gladder ginge, HOOFT, *N. H.* 58. Of nu die Wyze dwaas dit (t. w. *de vergankelijkheid van het aardsche*) met dien glimp bestrykt, Dat *enz.*, OUDAAN, *Poëzy* 1, 9.

4) Met iets bekleeden, bezetten in ruimeren zin; thans verouderd. || De plaets en haer gevolg, daer in ick ben geweken, Is maer een hoopjen zandts met meijen nu bestreken, CATS 2, 294 *a* (*er is sprake van aanplantingen in het duin*).

5) Opschikken, versieren; het verl. deelw. als bnw. in den zin van *fraai, sierlijk*. Thans verouderd. || D'een (t. w. *de schilderkunst*) verwich wijst, en d'ander (t. w. *de dichtkunst*) met bestreken Bywoorden maelt, en duydt al watt begheert, V. MANDER, *Bucol., Opdr.* Een cierlijck graf ..., Vol rottings binnen, en van buyten schoon bestreecken, VONDEL 3, 57. Hier quam het Jofferschap ..., Dat op zijn aerdighst is bestreecken en gekleedt, WESTERBAEN, *Ock.* 167.

6) Ook in ongunstigen zin: met iets overdekken dat het voorkomen van de zaak minder fraai maakt; thans verouderd. || Al schijnt een poos die glans bestreken Met eene nevel, dootsch en droef, OUDAAN, *Toneelp.* 229.

Afl. *Bestrijking*, in verschillende beteekenissen, inzonderheid in de bet. B, 1 („Wanneer, na de gedane *bestrijking* met teer, de beöogde knobbel opgekomen is" *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 8, 384; „De *bestrijking* des linker-oogs" (t. w. *met zekere zalf*), V. D. PALM, *Sal.* 7, 244; „De *bestrijkin*verw behoefd eerst te geschieden, als" *enz.*, 19, 132); *bestrijksel*, datgene wat ergens o ken wordt („Het dunste en tederste Pore vangt in twee keeren een dun *bestrijksel* verglaasd", *Handw.* 3, 178).

Samenst. *Bestrijkborstel*, om kachels te (VUYLSTEKE, *Smid* 30).

BESTRIKKEN, bedr. zw. ww. Van Mnl. *bestricken* (VERDAM 1, 1122); hd. (*D. Wtb.* 1, 1685). Thans zoogoed als in gebruik, en vroeger zeer gewoon in de Roomsch-Catholieke Mystiek.

1) Iets met iets bebinden, bevlechten, om omwinden enz. || Wreedelijck ... gebonden den, ende om sijnen hals met touwen bestric MATT, *Fasc. Myrrh.* 92. De slippen der ... Die waeren met een snoer bestrickt van goude Sijn rock en broosen met de naelde dicht WESTERBAEN, *Ged.* 3, 431. De Speelnooten den Bruidegom eene met linten en bloemen Tabakspijp ... aan, BERKHEY, *N. H.* 3, 1

— Zuiver figuurlijk. || De vrygevochte Bestrikken 't (t. w. *het zwaard*) daar be met zeven yzre banden, J. VOS 1, 564.

2) Iemand of iets in zijne vrije beweging ren, hem binden aan zekere bepalingen e dunct dat tnieuwe Testament ons ooc bestr dan Redene en Wet doen finalick, *Gentsch* Hier uyt cout ghy ... afnemen ... hoe da ... te handelen toestaet, opdat de christel heyt worde onderhouden, want so men ee ghint de menschen te bestricken, daer en sal meer eynde noch mate in ghehouden worden, *Geschr.* 1, 177. Ick ... vrage u: Of die Deuchden Adams wille ... soo ... bestrick met d' alderdichtste banden, dat hy nyet qua willen, COORNHERT 1, 151 *d*. Wanneer m voren Zijn zinnen niet bestrickt, eer dat de toren In onze zeylen vat, men moet v voort Door deze storm vergaen, J. ZOET, *Olys*

3) Iemand vangen in een strik of net. || voghels vanden voghelaren Bestrict werden, *Sp.* 420. Niet meer dan een Spinnewebbe so een Exter oft Craey bedwingen ende MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 36 *b*). De Vi Bestricken met ... netten, VISSCHER, *Bra*

4) In figuurlijke toepassing: iemand in iets waardoor hij wordt tegengehoude gesteld, bedrogen, verblind. || Sy zijn ze ydele waen bestrickt, *Rotterd. Sp.* 270. goedt bedrogh den Coningh listelijck be COORNHERT 1, 307 *c*. Aldus bestrikt, e van minne, HOOFT, *Rampz.* 28. Agrip haar' gramschap deur willende, en in een' lichaams bestrikt, ... begon thans *enz.*, HO 126. Nero, in de boelaadje eener dienst verslingering op Acte bestrikt, 227. Ick (bevanghen ende bestrickt ... met eyghen-e heyt myns selfs, V. HEESE, *Alleenspr. v.* Den duyvel ... socht my met sijne listen heden te bestricken, ELIAS, *Lev. v. M. Barthol.* 10.

— Zeer gewoon in wederk. gebruik in op zelfbedrog. || Ghy ... bestrickt u i voor my gheleyt, COORNHERT 1, 151 *b*. altijdt te gaen metten veelwoordighen, da sich selfs opt alder vaste bestricken, al sich meest meynden te ontwerren, 1, boos' ... Bestrickt sich in sijn eygen werck HUYZEN, *Ps.* 9, 16.

5) Bij vergelijking wordt *bestrikken* ook ge *omhelzen*, d. i. omvatten, omsluiten met d

e apen) gesint om met haer armen te be- [stricken
oetelwijs, de selve wel versticken.
HOOFT, *Ged.* 1, 111.

rikking („Wat is sulck batement spel
ien doch anders dan een arghelistighe
waer mede ... het ghemeyne volck
cken wert ghevanghen?" COORNHERT

KT, bnw. Naar den vorm een verl.
inderdaad rechtstreeks afgeleid van
strikken opgesierd, opgeschikt. || De
... Niet half genoeg bestrikt, en 't
gespaart, VONDEL 1, *Nalez.* 44. Ge-
ekrolt, belintet en bestrickt, WESTER-
166. Hoe menigh gaeter bestrickt,
eirelt Met de schencken van haer Pols
ar pollen), OGIER, *Seven Hoofts.* 268.
was belint en bestrikt, En bont en
hikt, BEESTER, *Verspr. en Nag. Ged.* 244.

NGEN, bedr. zw. ww., bij KIL. ver-
aculis coërcere: waarschijnlijk afgeleid
als bijvorm van *Streng*, zuw. (verg. bij
ughe, strenge, vinculum, restis,
.). Boeien; ook figuurlijk. || Al wat
sichtbaer bestringhen, Hoe veel, ver-
hoe vreemt van wesen, V. MANDER,
hilderc. 13, 1.

DELEN. Zie BESTRUILEN.

OOIEN, bedr. zw. ww. Van *Strooien*.
en (VERDAM 1, 1123).
. Iets door strooien met iets min of
, bedekken. || Inden Mey ende Lenten
ner met bloemen bestroeyen, *Koockb.* 4.
heur hair, bestroide het vol geurs,
367. Ick moet u vraghen ... Waerom
yre-stringhen ... met poeyers soo be-
CHIER, *Proefst.* 41. Het verdek (t. w.
der) ... wel vet beteert, en met ge-
en zwavel bestrooit, WITSEN, *Scheepsb.*
ir, in een beurs geknoopt, was zodaenig
estrooid, dat *enz.*, V. EFFEN, *Spect.*
vloer is bestrooid met ... sigaarassche,
en gebroken glas, BERGMANN, *Staas* 82.
vorm met fijn kolenstof ... bestrooit
anhechting van het zand aan het giet-
eletten, KUYPER, *Technol.* 1, 89. Het
h bestrooien (zie kol. 717).
t bloemen, met rozen bestrooien is zeer
guurlijk gebruik, inzonderheid van een
maken. || Hij zag zijn levenspad met
ooid (*hij had een zeer gelukkig leven*). —
oemt waarmeê we uw koets bestrooijen,
koets, D. SMITS, *Nag. Ged.* 2, 52.
chap, terwijl zij onzen weg met roozen
ook ten uiterste nuttig, voor de be-
verstands, *Wildsch.* 1, 183. Zij (t. w.
estrooit) den huwelijksweg met liefelijke
genoegen, V. D. PALM, *Sal.* 2, 123.
andere gemakkelijker baan voor zich,
ing bestrooide die met bloemen, 2, 325.
r pad bestrooien komt ook voor zonder
ng, in den zin van: den weg voor hem
voor hem in gereedheid brengen. ||
heenen, en bestroy voor u het pat,
rat. en Mask. 46.
geen stijl wordt *bestrooien* figuurlijk
onderwerpen gebruikt. || De bloemen
daer de hemelsche geesten (soo ick
mede bestroyt ende vereert hebben,
of e, Throd. 29. Die avondzon, die
estrooit met schaduwen en schimmen,
TER HAAR, *Ged.* 1, 51. Een zoete zomersneeuw bestrooit
den Hagedoren, TEN KATE, *Schepp.* 96.

Soms begint de wind te ruischen door het dor gerimpeld loof,
En bestrooit het kruipend water in de grachten met zijn roof.
TER HAAR, *Ged.* 2, 56.

4) Zeer oneigenlijk wordt *bestrooien* gebruikt in de volgende plaats, waar sprake is van een straatslijper.

Hier ga ick vast dach an dach bestroyen de straet met [aers billen
En weet anders niet te doen, als mijn moye goetjen te spillen
Met een luye leckeren hoop, die nimmermeer versaet is.
COSTER 501.

BESTROOMEN, bedr. zw. ww. Van *Stroomen*. Thans weinig in gebruik.

1) Eigenlijk. (Stroomend) bespoelen; van wateren gezegd waaraan land is gelegen. || Zuidermeer (t. w. *eene dus geheeten buitenplaats*) ..., Dat ... van achteren zich voelt van 't Meer bestroomen, BOGAERT, *Ged.* 32. Hoe d' Amstel ... vrolyk komt haar' muur bestroomen, 374. Het bladerryk geboomt, Waar langs een heldre beek het vruchtbaar land bestroomt, WELLEKENS en VLAMING, *Dichtl. Uitsp.* 167.

2) Van lichtstralen. Zich over iets uitgieten. || Hare stralen ... zijn ... nog warm, en bestroomen de natuur met vervigen gloed, CONSCIENCE 1, 5 *b*.

3) Iemand met geluk overstroomen, „bedauwen" enz. || Dus zend hy gaven neêr ... Om mild en zegenryk de zynen te bestroomen, OUDAAN, *Poëzy* 2, 170.

4) Iemand met ongeluk bezoeken; ook met een ongeluk, eene kwaal enz. als onderwerp. || Ick zal u ... te kennen gheven ... Hoe dat lijden en droefheyt Job quam bestromen, *Rotterd. Sp.* 148. Wij waren beducht, dat eenich scroomen U mocht bestromen en vallen quaelick, *Trou m. bl.* 254.

BESTROOPEN, bedr. zw. ww. Van *Stroopen*. Berooven. Thans geheel in onbruik.

1) Iemand (of iets) van iets berooven. || Het platte landt men siet ... jammerlijck in brandt bederven en bestropen, STORM, *Lucanus* 25 *b*. De lichamen al, die daer laghen ..., Konde dit wilt ghediert niet heel end' al bestropen Nochte verslinden, 118 *a*.

— **Aanm.** In de volgende plaats is *bestrooft* wellicht eene drukfout voor *bestroopt*. || Pericles die bekrijght het gantsch Peloponesen, ... Bestrooft de zee-kust, en verderft de hooge landen, HERCKMANS, *Zeev.* 45.

2) Berooven, in den verouderden zin van *rooven*, *ontrooven*. || Des werlts rijcdommen ... door hem bestroopt berooft, STORM, *Lucanus* 168 *a*.

BESTRUIKT, bnw. Met struikgewas bezet; weinig voorkomende. || Een ruig bestruikte weg, omboord met steen hoopen, POKKE, *Verz. W.* 5, 25. Mogten allen, die nog worstelen op de ruwe, hobbelige en bestruikte bijwegen, dit middelpaadje aantreffen! 5, 37.

BESTRUILEN, bedr. zw. ww. Van *Struilen* (bij KIL.: *reddere urinam*). Bewateren. In Vlaanderen is gewoon de bijvorm *bestroelen*. || Onder het gaan is 'er in geen slopje ergens een hoek dieze niet overvloedig bestreuylen, om datse de blaas zoo gespannen hebben van den wijn, OUDAAN, *Roomsche Mog.* 237. Hem bestroelen van 't lachen.

BESTRUIVEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Struif*. Een woord dat in de oudere taal vaak voorkomt, maar altijd in oneigenlijke beteekenis.

1) Iemand of iets bevuilen met uitwerpselen (eenigszins gelijkende op eene *eierstruif*, door KIL. genoemd *placenta, scribilita, lagunum*). || De ouwe en nieuwe Brug, wanneerse van de Koren-draghers, Schuyte-

boeven, en 't klooties volck wel bestruyft waren, COSTER 466. Schiet ergens, in de dischplatteelen Wat oover, dat bestruiven sy (t. w. *harpijen*), SIX V. CHAND. 458. De boodem (t. w. *van eene tobbe met drek*) ... wykt uit de krosing in, Des werdt hy heel bestruyft van boven tot de kin, V. D. VEEN, *Zinneb.* 67. Ist bestruyft (t. w. *het kind*) men moettet veghen, 316. Dese vunse lugt... die hem wel haast sou doen sweren, dat hy sig bestruift had, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 58.

— In eene figuurlijke uitdrukking, die beteekent: in zijn eigen huis een schandaal teweegbrengen. || *K.* En als nu onze Balthazar zijn eigen nest eens bestruift (t. w. *door ontucht te plegen met zijne dienstbode*)? *V. K.* Wel foei Alexander, hoe komt u zulk een gruwel in het hoofd! IMMERZEEL, *B. Knoopius* 28.

2) Eene vrouw bedriegen en zwanger maken. || Moy Trijntjen is bestruyft, en gaet van kinde swaer, V. BEAUMONT 44. Hy die haer heeft bestruyft, CATS 3, 42 *b*. Uw vrouw, door my bestruift, SCHERMER 390. Dezen Jongen Heer had een Jong Deftig Burger Meisje bestruift, zij baarde hem een Kind, BERKHEY, *Akad. Vertell.* 82.

— Ook in toepassing op het bedriegen van een man door zijne vrouw. || Wist ick slechts goeden raet, om Claesken te bestruyuen, Maer hy is soo jaloers, THIEULLIER, *Porph. en Cypr.* 55.

3) Eene enkele maal, naar het schijnt, in toepassing op het aansteken met eene venerische ziekte. || Klaes bestruyft, HUYGENS 2, 504 (*Titel van een puntdicht op iemand die een „pockigh wijf" had, waarvan hij zich liet scheiden*).

4) Iemand bedotten, teleurstellen, hem bekaaid van iets af doen komen. || En siet! daer sat men doen en keeck, Beschimpt, bestruyft, bedot, begeckt, CATS 1, 260 *c*. Hy is begaet, bestruyft, bedot, 1, 618 *b*.

— Bepaaldelijk: iemand een blauwtje laten loopen. || Dewijlse zijn bestruyft met dubbel blauwe-scheenen, V. D. VENNE, *Sinne-mal* 60.

Een jonghman die van sijn eerste Lief wordt bestruyft,
Is een wilden Valck gelijck, die eerst is gehuyft,
Die vlieght dickmael op, al tegen den bandt:
Maer die sijn Scheen te stooten is gewoon,
Blijft stil sitten.
VISSCHER, *Brabb.* 163.

BESTRUKKEN, bedr. zw. ww. Een Noordhollandsch woord voor: beredderen, in orde brengen, waarnemen (verg. BOEKENOOGEN 58, en de daar aangehaalde werken). || Kom kom, Brammetje, aan 't werk; er is nog heel veel voor u te bestrukken, *Blank.* 2, 190. Klaas moet het al bestrukken, *Econ. L.* 1, 12.

Afl. *Bestruk*, „stille, zedige, bedaarde huishoudster" (*Nav.* 4, 193), en *bestrukje*, ook „een vreemd persoontje, iemand van ongewone gestalte" (BOEKENOOGEN t. a. pl.).

BESTUDEEREN, bedr. zw. ww. Van *Studeeren*. In de vorige eeuw in gebruik gekomen.

1) Een geschrift, een tekst, met aandacht lezen en overwegen, om de beteekenis er van volkomen te leeren begrijpen; vaak ook met een schrijver als voorwerp. || Zo lang men Gods lieve Evangelie niet wat naarstiger bestudeert, *Blank.* 1, 146. Wy (moeten) alle jaar meer dan honderd predikatiën bestudeeren, 3, 188. Wijttenbach, wiens lessen ... hij met ingespannen aandacht volgde en bestudeerde, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 267. (*Hij*) die ... zooveel jaren ... aan het bestuderen der bronnen ... had besteed, 2, 346. Lulofs meent, dat men ... Vondel ... als een' klassieken Griekschen of Latijnschen dichter bestudeeren moet, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* (Hij) verzekerde ... mij dat hij zich thans derde maal aan het lezen en bestuderen van had gezet, 3, 439. Degeen die er jaren l onder gewerkt heeft en wel genoodzaakt is het weer opnieuw te bestudeeren (t. w. *zeker rep besluit*), VISSERING, *Herinn.* 3, 202. Een dr ... zou niet meer dan eenige deelen van de pondentie der Venetiaansche ambassadeurs h te bestudeeren, om *enz.*, BUSKEN HUET, 2, 207.

— Soms in scherts: iets zeer eenvoud groote aandacht lezen. || Telkens wanneer tot zijne buurvrouw wist te zeggen, ging menu bestudeeren. — (*Hij*) keek verbaasd hij ... Jan Bleek Az., die nooit naar schouw concert ging, een affiche zag bestudeeren, 5, 283.

2) Ook gedenkteekenen van eene andere s geschriften kunnen het voorwerp zijn. || Hij Italie, naar Griekenland, naar Egypte reize overblijfsels (t. w. *van de oudheid*) op hunne bestuderen, GEEL 208.

3) Met een geheel vak van wetenschap werp. || Ik ben ... reeds druk aan het be der Mathesis, *Leev.* 1, 281. Een ieder di schiedenis dier eeuwen met liefde voor waarheid bestudeert, FRUIN, *Geschr.* 1, 50. mensch ..., die ... aan een der voornaamste van Rotterdam den handel bestudeerde, BEETS, 4) Het uiterlijk van iets of van iemand waarnemen, om het karakter er van te beg Wanneer die man met je spreekt, kijkt of hij je bestudeert. — Ik (bestudeer) di gezichtstrekken, ook van zulke lieden, m niets te doen heb, *Leev.* 7, 260. Het bestud natuur, het landschapschilderen is zuiver Ned van oorsprong, ROOSES, *Antw. Schildersch.*

5) Van iemands karakter studie maken, door hem in zijn uiterlijk waar te nemen, welke wijze ook. || Myne Lotje te bestude is dat anders dan den Godsdienst bestudeer 4, 286. Ik, die door mijne betrekkingen ... meer dan menig een ander bestud V. HEMERT, *Lekt.* 7, 104. Hij kent de visschers, hij heeft ze bestudeerd, GEEL was een ongewoon mensch, en wel de moe bestudeeren waardig, MULTATULI 1, 63. hij ze bestudeeren, die kleine karaktertjes, STET 2, 318.

6) Van uitingen. Met overleg voorbere laten afhangen van den indruk van het oog Eerst wordt men afgemat door een veel t veel te bestudeerd gebed, *Leev.* 1, 95. M bij elke uitnoodiging (t. w. *van een dan* nieuwe uitgave leveren van haar laatst glimlachje, BERGMANN, *Staas* 125.

— Vandaar *bestudeerd* als bnw., weinig lende van *gemaakt*. || De Heer Elzevier gelo helft van alle zijne uitdrukkingen, en hou althans voor een groot gedeelte voor bestudeerd LOOSJES, *Bronkh.* 2, 7. Met een drift, beter uitwerking deed omdat die niet bestud *K. Zev.* 3, 120. Van daar dat deze rede gekunstelds en bestudeerds heeft, GORTER, 2, 36.

7) Bij overdracht heet ook iemand *b* wiens uitingen *bestudeerd* zijn. || Bestudee meten in zijne vormen, langwijlig in zijne gen, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 252.

Afl. *Bestudeering* („Nauwkeurige *bestu* eigenaardigheden van 't kind", MULTATULI

PEN, bedr. ww., alleen in den tegenw. de. Iemand met eene buiging bejegenen, gen, als beleefdheidsvorm. Thans ver- t licht een vreemdelingh ... sou ... r mijn hoofd het backhuys van mijn' 3 1, 86 (verg. ook 2, 167). Ick, die sie bestuypt, beboogen, Geviert, ge- t *enz.*, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 461. Jofferen, gy die u ziet bestuypen, Uw ren beloeren en beluypen *enz.*, WESTER- 5.

TEN, bedr. zw. ww. Van *Stuiten*, n. Iemand of iets ophemelen, prijzen, er spreken; in zuidelijke gewesten (zie r, *Bred. T.* 58; CORNELISSEN, *Antw.*

VEN, bedr. st. ww. Mnl. *bestuven* 1123). Een woord dat vroeger in nlijke opvatting gewoon was, doch thans lijken zin wordt gebruikt.

of iets min of meer bedekken met uivend op valt; bij KIL. vertaald met *aspergere pulvere, sordidare pulvere* nog gewone opvatting. || Een bestoven *rde*) krul, gekrinckelt om sijn' ooren *en sot hovelingh*"), HUYGENS 1, 145. n den roock, Bekrosen van de lucht, le smoock (t. w. *van de tabak*), PERS, Hun hairblessen, na dat zy met poeyer daar mee (t. w. *met vijlsel van ijzer*) erstroyen, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 73. *beer*) lach heel onder 't sneeu bestoven, *Voyag.* 1, 37 *b*. Wie, diep in 't graf lyd ... Ooit uwe goedheit meer? SIX v. 6, 5. Bloemen, die door insecten n te worden, (hebben) gewoonlijk een meel *enz.*, OUDEMANS en DE VRIES, *ntenk.* 1, 270.

lw. *bestoven* nagenoeg als bnw.: met stoffig. || Myn handwerck maeckt my t, begist, bestoven, HUYGENS 2, 5 ... overviel (je daar) ... in een ouwe lije van een Japon; aan een tafel zo laddig, dat *enz.*, *Blank.* 1, 68. Welk ene partij oude, bestovene boeken te die niemand meer aanraakt, VOSMAER, 72. Het bestoven reisgewaad, *K. Zev.* estoven perkamenten bundel, BERGMANN, stoven ..., bezweet, hijgend als post- men wij in de Ekster aan, SLEECKX estoven meubels, SEGERS, *Licht en Br.* ilde den bestoven quartijn van de kap kast, ESSER, *Twee Sproken* 42.

drukking *van den molen* (of *met den estoven zijn* komt herhaaldelijk voor in zijne zinnen niet geheel en al bij elkaar slag van den molen beethebben", „het zich mal aanstellen (verg. inzonderheid 73—74). Die zegswijze is nog niet rklaard. || Daer isser so vele bestouen uydel ghequelt, *Antw. Liedb.* 73. Trom- ende tamboeren Die metten meelbuydel *Alid.* — *M. E.* Och de zinnen zyn ont- e zeere ghy hu pynt. *S.* Sytge bestouen le? EVERAERT 57. Maer ghelijck die van de molen bestoven zijn, zoo behelpen mede. De molen, zegghen zy, wint al niet al stille-staende, DE BRUNE, *Bank.*

nder eene duidelijke beeldspraak wordt s vergezeld van eene bepaling, gebruikt el, niet helder van geest. || Bestoven, j. bewaeyt, *afflatus spiritu, fanaticus*, KIL. — Broer Aelbert sach stracx wel dat dees Vrouwe wat bestoven was, v. BREUGEL, *Boccat.* 91 *a*. Als ghy (t. w. *Bacchus*) komt in haer, dan worden zy terstondt Van uwe rasery bestoven en gewont, D. HEINSIUS, *Poëm.* 129. Yemandt ..., wiens brein met eenigh onverstandt bestooven bleek, HOOFT, *N. H.* 31. 't Schynt uw Schoonzoon is bestooven, Het leuterd met hem, hy is met de nar gekweld, DE WIT, *Wynoegst* 48.

4) In toepassing op het bedwelmen van den geest door middel van sterken drank. || En laet u niet bestuyven Of van het Rinse nat, of van de Fransche druyven, Of ander heet gewas, CATS 1, 354 *b*.

— Inzonderheid in het verl. deelw., al of niet absoluut gebruikt, en in het eerste geval geheel een bnw. geworden: *dronken*. Thans nog in Zuid-Nederland. || De burgery, bestooven van den wyn, en verzoopen in 't goê sier maaken, HOOFT, *N. H.* 7. Wel hey, hebje iou gat vol, of benje bestoven? BREDERO, *Symen* 9. 't Brouwers Haentje, dat Hem bestoven sach vant nat, VONDEL 2, 585. Daar zit den druyp-neus ... te knicke-bollen, Bestoven vande wyn, v. D. VEEN, *Zinneb.* 41. (*Zij werden*) voorts soo wel getracteert, dat se altemalen lustigh bestoven wierden, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 302. Toen we vertrokken, waren ... myn' makkers deerlyk bestoven, v. EFFEN, *Spect.* 11, 117. Die knapen (*twee huzaren*), waarvoor ik uit den weg liep, omdat zij mij meer of min bestoven scheenen, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 51. Dikwyls kwam hy bestooven t' huis, *Denker* 6, 234.

5) *Bestoven* wordt ook in ruimer opvatting gebruikt voor: behept met eenig gebrek, daarvan niet vrij. || Die metten sproeten zijn bestouen Int aensicht, *Antw. Sp.* m ij *b*. Aensiet al watter is; 't is altemael bestoven Met veelderley verdriet, v. ZEVECOTE 123. Dus leeft men hedendaegs, en wy ... Zyn van dit evel meest bezoedelt en bestoven, DE DECKER 1, 13. Een' die ... Van alle schelmery veel dicker is bestoven, Dan all' wat immer wierd van ondeugd opgeleit, 1, 205. Met het hooghmoedeken (daer al veel haers gelyck aen vast syn) was sy dapper bestoven, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 17.

6) *Bestoven* is ook eene schertsende uitdrukking voor: niet kaal, gegoed, welgesteld. || Hy kent Teeuwis wel, en hy weet dat hy moytjens is bestoven, Hy soume ien knoy gheven, COSTER 38. Jae kynd sy (t. w. *de ouders van zekeren vrijer*) sin bestove van gout en silv're bricken, W. D. HOOFT, *A. de Piere* 11. Ick (heb) ... van als, ... Ik sin ien bestove knecht, ... 'k heb vrij al wat inde melck te brocken, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 23. By d'Engelsche die wel van geld waren bestoven, ... wierde groote buyt gevonden, PERS, *Ontst. Leeuw* 788 *b*.

7) *Bestuiven*, inzonderheid in het verl. deelw., komt ook voor als synoniem van *besprenkelen*, *besproeien*, en andere termen, die alle gebruikt worden in den zin van: begaven, begiftigen. || (*Vrouwen*) die meest sijn met beurs (*Venus*') kints jouste bestouen, OVID., *Conste d. M.* 74. Edel Princesse, met alder const bestouen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 12. Vind u met alder neersticheit bestouen, 109. De tonge van de vrou, met soete min bestoven, Gaet most, en honig selfs, gaet alle soet te boven, CATS 1, 321 *a*. Ick, bestoven met haer meenighvoude goên (t. w. *van „het Luk"*), HOOFT, *Ged.* 1, 295. Welk luk niemant van hen allen oit bestoven hadde, DE BRUNE, *Jok en E.* 11.

8) Soms in zeer vrij gebruik als synoniem van *bezetten*, *bedekken*. || Doe ginck hy so naect sitten inde biesen bedoven, En custe d' blijde aertrijck met groente bestoven, COORNHERT, *Odyss.* 1, 36 *a*. Sy

werden hem (*Ulysses*) gewaer, bestoven met bladers met bramen, 1, 38 *b*. Xenocrate ... was heerlijck met dit suyver cleet (t. w. *wijsheid*) bestouen, *Schadtk.* 169. De boosheyd op getoyt, En met een schijn van vreedzaamheyd bestoven, OUDAAN, *Toneelp.* 290.

Afl. *Bestuiving* („Door middel van deze kenmerken is het steeds gemakkelijk te beslissen, of een bloem voor *bestuiving* door den wind dan wel door insecten ingericht is", OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 270); vandaar *zelfbestuiving* (a. w. 1, 270).

BESTULPEN. Zie BESTELPEN.

BESTUREN — daarnaast BESTIEREN (zie ald.) —, bedr. (en wederk.) zw. ww. De vorm, die in Noord-Nederland inheemsch was en gebleven is, waarnaast *bestieren* thans alleen in hoogeren stijl wordt gebruikt.

1) Eigenlijk. Eene zaak of een dier in eene bepaalde richting doen voortgaan. || Den moeijelijken draf der kameelen, als zij, met den neusring en hairen breidel bestuurd, aangespoord worden tot een' vollen ren, V. D. PALM, *Red.* 2, 48. (*Die*) Wijsheid, die de sfeeren In 't wentelen bestuurt, TEN KATE, *Schepp.* 222. Zij konden de schepen ... niet besturen, en zij waren wind en golven prijs, VOSMAER, *Amaz.* 227.

2) Iemand (of zich zelf) ergens heen voeren, leiden, hem in een bepaalden toestand brengen; thans alleen met betrekking tot eene bepaalde richting van geest of gemoed. || Zich ter welvaart te bestuuren, Is een wyzelyken aard, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 285. Zij (werden) beiden door de gebeurtenissen die zij beleefd hebben, doch in tegenovergestelden zin, bij het vormen van hunne denkbeelden bestuurd, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 136.

3) Ook met eene zaak als object is de figuurlijke toepassing gewoon.

a) Van iemands *pen*: ter aanduiding dat de denkbeelden, door een schrijver geuit, al of niet eene bepaalde strekking krijgen. || Dat men de ondeugden wel ... mag vertoonen, zoo slechts ingetogen gevoel en kuischheid de pen besturen, CONSCIENCE 1, 100 *a*. Tenzij men mocht willen aannemen, ... dat alleen het toeval des schrijvers pen bestuurde, BUYS, *Stud.* 1, 423.

b) Van krachten, neigingen, in geest of gemoed. || Gy kunt niet gelooven, hoe gaarn ik ernst in eene Vrouw zie; mits dezelve wel bestuurd wordt, *Leev.* 4, 42. Hunne waanwysheid (*van betweters*), bestuurd door een' verwarden geest ..., maakt een brabbeling, daar zy zelven niet weeten uit te komen, *Ned. Spect.* 4, 102. Dien burgerkrijg, die ons nu slechts als ... doelloos misdrijf voorkomt, maar waarin ongetwijfeld de hartstochten door redeneering zijn bestuurd, FRUIN, *Geschr.* 1, 63.

4) Iets, b. v. een deel van een werktuig, in zijne beweging regelen. || De sleepen (t. w. *aan een orgel*), welke ... den doorgang des winds ... toelaaten of verhinderen, ... worden bestuurd door trekkers ..., welke den naam van Registers draagen, *Handw.* 19, 15.

5) Ook in toepassing op een persoon, als wederk. ww.: zich beheerschen, zich in bedwang houden. || Ick hebje so beseten lief, Ick kan me niet besturen, BREDERO 3, 234.

6) Het toezicht op iets, de leiding, het beheer van iets hebben. || Zij (willen) het werk van de hand slechts door den wil van den geest bestuurd zien, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 170. Delporte ... bestuurt de cotillons in de beste gezelschappen, BERGMANN, *Staas* 144. Er is ... zulk voordeel niet aan eens andermans geld (t. w. *zijne geldzaken*) te besturen, LOVELING, *Sophie* 171.

7) Inzonderheid met eene instelling, een genootschap, een staatslichaam als voorwerp, t algemeene term. || Misschien zijn mannen d die eene ... instelling als deze met krachtig weten te besturen, VEEGENS, *Hist. Stud.* Alleen vrij te wezen te midden van overl slecht bestuurde rijken, scheen het hoogs FRUIN, *Geschr.* 1, 47. Het geleende geld w woeker van de arme ingezetenen afgeperst, n sturen ontaardt zoo doende in geldmaken, Een vorst die als de meeste duitsche vor zachte hand een land van geringen omvang be BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 157.

— *Besturend ambtenaar*, in tegenstelling *rechterlijk ambtenaar* (zie b. v. DAUM, *Raad*

— Ook in toepassing op Gods regeering heelal. || God die alles bestuurt.

8) Ook met de personen als voorwerp vereeniging, als onder 7) bedoeld is, uit 't Valt swaer veel hoofden te besturen, 3, 366. Met hen laat zich de regeering zij mogen zich zelf besturen, FRUIN, *Gesch*

9) Iets beredderen, bedisselen, volbrenge nog gewoon in Groningen (ook de volge halingen zijn uit een reisverhaal van ie Groningen). || 't Eten is bestuurd, MOLEN Gingen deze plaats bezien, hetwelk heel gan was, dewijl maar klein en niet veel remar vinden was, in *Nav.* 45, 354 (a°. 1740) neerden na den herberg, alwaar ... de maal vonden, dewelke bestuirt zijnde, vertrokk deze stadt, 45, 732.

Afl. *Besturing*, *bestuur*, *bestuurder* woorden).

— Verder. *Bestuursel*, iets waardoor i bestuurd („Haar luchtthroon, drijvend op Die in zijn dwarlen, tuimlen, zweven, N punt noch *bestuursel* vindt!" BILD. 8, 213 *zaam*, geneigd tot besturen, tot krachtig vandaar *bestuurzaamheid*, waakzaamheid i („Dat hy (t. w. *God*) den Duivel heeft be sijne heimelyke en altijd kraghtige *bestuur* om so te doen", BEKKER, *Betov. Weer.* 3,

BESTURING, zaw. vr., zonder *Besturen*. Thans verouderd.

1) De daad van iemand of iets in een (in de goede) richting te leiden. || Jonge ... zig in de wereld neêrzetten, en aan hu bestuuring worden overgelaaten, *Blank.* 3,

— *Ter besturing*, tot beter begrip, tot in Wij zouden onze beschrijving te kort do hier niet ter bestuuring bijvoegden, dat *Handw.* 22, 66.

2) Het besturen, het regelen van een dee werktuig. || Het werk tot de bestuuring der noodig, noemd men het Regeerwerk, *Hands*

3) Het beheer van eene instelling, van in 't algemeen. || Een Boete van 25 Gu behoeve van de algemeene Bestuuringe schreeven Lint-Reederye, *Keuren v. Haerle* (a°. 1749). De Onkosten, welke tot deeze en Opzicht noodig zyn, 2, 186 *b*. Het k ook eene bestuuring noodig, zo als hy in het te bezorgen, *Leev.* 4, 341. De ... o dat in ... de besturing van ons gansche lot, Wijsheid ... en Liefde voor ons gelu V. D. PALM, *Sal.* 4, 338.

4) Bij overdracht: besturend college. || welke tot Knecht van deeze algemeene zal zyn aangesteld, *Keuren v. Haerlem* (a°. 1749).

Samenst. *Besturingslot*, iemands lot bestuurd wordt (BILD. 14, 61).

'TEN, bedr. zw. ww. Stutten, onder-
ıs onbekend. || Dien Godt bestut't,
ıvaat wesen? CAMPHUYZEN, *Ps.* 23, 4.
JR — daarnaast BESTIER (zie ald.) —,
v. *besturen* (in de bet. 7). Een vorm
ınl. niet is aangewezen en bij KIL. niet
d, maar in het Noordnederlandsch zeer
.
leling van iets, dat in beweging is, te
sturen, b. v. in de samenst. *scheeps-*
besturen van een schip (V. LOVELING,
d. 1870).
kele maal overdrachtelijk voor: persoon
leidt, gids. || De vrou, bestuur des
esat der mannen hart, VONDEL 2, 725
x malorum).
ţ, bedwang, waardoor iets, b. v. een
werktuig, wordt beheerscht; thans niet
| Roosters ..., waar door zij (t. w.
aan een orgel) in bestuur gehouden,
len zich te krommen, *Handw.* 20, 193.
nier waarop men zijne ledematen in
ngen beheerscht en regelt; ook het
rtoe; thans nog maar in eene enkele
Hij is zoo onhandig, hij heeft in 't ge-
stuur over zijne armen en beenen. —
ı stal, van staet Heel fier, heel fris, heel
ck van ghelaet: Gans voeghlijck van be-
ch van manieren, BREDERO, *Moortje* 44.
deling van personen of zaken te be-
geeren, te beheeren; het bewind, het
t aan het voorschreeven Genootschap
lers ... zal staan het geheele Bestuur
noolens en Schuyfgetouwen, *Keuren v.*
185 *b* (a°. 1749). Zo zy (t. w. *de*
ı niet ... onder het ... hoogstnood-
uur der Vrouwen begeeven, dan *enz.*,
. Dien alles vermogenden, dien ver-
invloed (t. w. *van Napoleon*), die zijn
erkte, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 18.
iana, te Milaan, zaten vijf geestelijken
n, minder aan het bestuur der boekerij
igene ondernemingen, GEEL 22. Karakte-
is de verwijdering van het woord *minis-*
or hij *hoofden van departementen van*
ur in de plaats stelde, VEEGENS, *Hist.*
. Voorheen onbewoonbare velden waren
rlicht bestuur in een bloeiende streek
. LENNEP, *Rom.* 9, 280. God ...,
lijk bestuur Alle nooddruft verwekte
e, TEN KATE, *Schepp.* 141. Willem III
et volk de Goede, omdat zijn bestuur
goed was voor de onderzaten, FRUIN,
1. De grondslagen van een ordelijk be-
rel V in zijn inzettingen van het jaar
1, 33. Hij (had) ..., tevreden met
h tot het bestuur van zijn eigen gezin
110. Zijn God toont zich ... in zijn
le wereld al even dom-sluw ... als onze
FRUIN, *Dusseld.* XXXIX. Dat de over-
bestuur der boerderij aan geene vreemde
trouwen kunnen, LOVELING, *Sophie* 50.
hoofdzakelijk met het bestuur der hoeve
s, *Fam. De Meulen.* 9. De kosten van
rhoud van werken tot gemeenschappe-
ing, enz., BEEKMAN, *Ned. a. P.* 131.
astgesteld bij de algemeene maatregelen
ı van inwendig bestuur van den Staat,
art 1818, *Stbl.* 12, *a.* 1. Ten aanzien
maatregelen van inwendig bestuur van
epaalt de wet insgelijks de wijze van
ı het tijdstip, waarna zij zullen werken,
Grondw. v. 1848, *a.* 117. Het dagelijksch bestuur der gemeente, aan Burgemeester en Wethouders opgedragen, *Gemeentew.*, *a.* 179.

6) Het gezag, de macht, de regeering, die, op eene bepaalde wijze georganiseerd, het bewind voert. || Nadat ze malkander met al die besturen (t. w. *monarchie*, *oligarchie enz.*) braaf in de war bestuurd hadden *enz.*, FOKKE, *B. R.* 2, 199. Waar het opperst Bestuur zijne kloeke houding verliest, en geene krachtige ondersteuning meer doet hopen, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 34. De onafhankelijkheid van corporatiën en personen tegenover het algemeen bestuur, FRUIN, *Geschr.* 1, 26. Onder een zoo ondoelmatig ingericht en zoo machteloos bestuur, 1, 27. Zij (t. w. *de buurtschap*) (werd) ... onttrokken aan het gezag van het gemeene bestuur der streek waarin zij gelegen was, 1, 52. Elke wijziging in het bestuur, die wenschelijk scheen, kon beproefd ... worden, 1, 76.

7) Het college dat, krachtens daartoe ontvangen machtiging, en onder verplichting van verantwoordelijkheid, de aangelegenheden van eene vereeniging (staat, gewest, gemeente, genootschap enz.) regelt en beheert. || De leden van het bestuur eener vereeniging. Eene vergadering van het bestuur. Het dagelijksch bestuur van eene gemeente. — Wie toen aan het hoofd van dat bestuur stond (t. w. *van de stad Haarlem*), herinner ik mij niet, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 238. Van de besturen der waterschappen, als b. v. Rijnland, vormt meestal een gedeelte het Dagelijksch Bestuur, BEEKMAN, *Ned. a. P.* 131. Het Dag. Best. van Rijnland (bestaat) uit één Dijkgraaf en zes Hoogheemraden, *Ald.*

Afl. *Bestuurlijk*, *wanbestuur* (zie die woorden); *onbestuur* (zie BESTIER, Afl.).

Samenst. *Bestuursbijeenkomst*, vergadering van een bestuur („Hij (vond) er iets behagelijks in ... allerlei vergaderingen en *bestuursbijeenkomsten* bij te wonen", VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 277); *-vergadering*, in denzelfden zin (zie b. v. GEEL 37); *-vorm*, b. v. in den zin van *regeeringsvorm* („Hij (t. w. *Napoleon*) (begeerde) dat ... de Bataafsche republiek een eenhoofdigen *bestuursvorm* moest aannemen", HOFDIJK, *Schets v. d. Gesch. d. Nederl.* 109); ook wel in dien van: vorm, wijze van doen, die in zaken van regeering gebruikelijk is („De jonge vorstin (t. w. *Margareta van Parma*) ... had eene tamelijke ondervinding van staatszaken en kende de alsdan heerschende *bestuursvormen*", CONSCIENCE 4, 309 *b*).

— Als tweede lid. *Dijks-*, *dorps-*, *gemeente-*, *Gods-*, *lands-*, *leger-*, *opper-*, *polder-*, *staats-*, *stads-*, *wereldbestuur* enz. (zie bij die woorden of bij het eerste lid).

— Dichterlijk. *Schrikbestuur*, schrikbewind (WISELIUS, *Meng.* 1, 172).

BESTUURDER — naast BESTIERDER (zie ald.) —, znw. m., mv. *bestuurders* en *bestuurderen*.

1) Iemand die iets, dat zich voortbeweegt, in eene bepaalde richting doet voortgaan, de stuurman. || De bestuurder van een schip, van een wagen, van een rijwiel.

2) Iemand die iets regelt, b. v. een machinist. || Dan handelt men als de bestuurder eener stoommachine, die, uit vrees dat de ketel springen kan, voortdurend slechts met halve kracht werkt, VISSERING, *Herinn.* 3, 107.

3) Iemand die, hetzij alleen of met anderen, een bestuur, een bewind voert, inzonderheid over eene instelling, eene maatschappij, een genootschap; thans niet zeer gewoon meer. || Dat van de zes alzo aangestelde Bestuurders, na verloop van één Jaar, twee van dezelve zullen afgaan, *Keuren v. Haerlem* 2, 186 *a* (a°. 1749). Dat inzonderheyd mede door

de voorschreeven Bestuurders naauwkeurig agt zal moeten worden genomen, of in deeze Stad ymand van elders zoude mogen komen, omme de Lint-, Kant- ofte Langet-Fabryq te leeren, 2, 186 *b*. Bestuurderen van liefdaadige gestichten, *Wildsch.* 1, 108. Het werkvertrek, dat bij advocaten ... de *studie*, bij bestuurders en postmeesters het *bureel*, bij ... kooplieden het *kantoor* heet, BERGMANN, *Staas* 90.

— Daarnaast is het vr. *bestuurster*; thans vaak *directrice*. || Dan zal uwe liefhebbende zuster en bestuurdster zig mogen vleiën dat uwe bekeering u ook ernst is, *Wildsch.* 4, 407. Een voorbeeldige bestuurster van haar huishouden, GEEL 261. De menigvuldige aanvragen, welke de bestuurster (t. w. *van zekere kostschool*) van de zijde der Fransche Protestanten ontvangen moet, KNEPPELH. 7, 195. De bestuurster der bewaarschool ... zat ... in hare becijferingen verdiept, LOVELING, *Sophie* 373.

— Nog minder gewoon is *bestuurderesse*. || Het zij men de vrouw beschouwe als de ... gezellin onzes levens, of als de bestuurderesse onzer huisselijke aangelegenheden, of *enz.*, V. D. PALM, *Sal.* 2, 126. De wijsheid, ... bestuurderesse van ons gedrag en onzen wandel, 8, 8.

Samenst. Dichterlijk. *Dwangbestuurster*, in toepassing op de kracht van het noodlot („O *dwangbestuurster* van al 't werck Die Goon en menschen steld een perck", VONDEL 2, 405).

BESTUURLIJK, bnw. Van *Bestuur*. In Zuid-Nederland gebruikelijk als purisme voor *administratief*. Op het bestuur betrekking hebbende (en b. v. niet op de rechtspraak). || Meer dan eens had men hem in de gemeente eereplaatsen en bestuurlijke betrekkingen aangeboden, altoos had hij dezelve geweigerd, DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 152. Het (huis) stond onder de hoede eener trouwe dienstbode (t. w. *bij afwezigheid van den burgemeester*); ... de schepen deed den bestuurlijken dienst, LOVELING, *Idon.* 89. Gij hebt ... De Ruyter bij zijne oversten aangeklaagd.... Het bestuurlijk onderzoek, dat ... heeft plaats gehad, is geheel tot zijn voordeel afgeloopen, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 92. Wat in bestuurlijk en rechtskundig opzicht het oordeel er over ook zij *enz.*, *Het Volksbelang v.* 9 April 1898. Het Bestuurlijk Recht, *Ald.* Deze had uitdrukkelijk beloofd, dat hij het beginsel langs bestuurlijken weg zou doen eerbiedigen, *Ald.*, 4 Maart 1899. Het is dat leger dat manschappen levert voor het veldleger, voor de vestingartillerie, de bijzondere korpsen en den bestuurlijken dienst, NEMO, *Legerquaestie in België* (*Uitg. v. h. Willemsf.* 136), 127.

BESTUWEN — daarnaast BESTOUWEN —, bedr. zw. ww.

1) Iets (zelden iemand) bezetten met lasten die er op of er tegenaan drukken. || Noit disch met wyn te zien en wildbraet dicht bestouwt, DE DECKER 1, 211. Den jongeling bestout En overlaên ... van meulesteenen (t. w. *als doodstraf*), 1, 305. Men omringt en bestuuwt deeze op de Roosters geplaatste Moffels van alle zijden met koolen, *Handw.* 3, 96. Haal ... op strand uw vaartuig, en bestuw 't van overal Digt met steenen, die het dekken tegen storm, D. J. V. LENNEP 257.

2) *Bestuwd* komt ook voor in den zin van: bezet door een dichten hoop van menschen. || De vensters laaghen bestuwt met vrouwen en dochters, ... yder om 't prachtighst opgetooit, HOOFT, *N. H.* 507.

3) Figuurlijk. Iemand of iets overstelpen met beschuldigingen enz. || Zal men 't (t. w. *zeker boek*) eeuwig dan met vloek op vloek bestuwen? OUDAAN, *Toneelp.* 273.

4) Rondom met iets bekleeden. || Ik w niet zoo zeer bestuwt met kleeren, DE BRUN 1, 287.

5) Iemand met iets omgeven. || De Christ word in triomf ontfangen, Bestuwt met r vanen dicht behangen, VONDEL 3, 131.

— Bij oudere dichters inzonderheid gewoo passing op personen die door eene lijfwacht zijn omringd. || Apollo dicht bestuwt met zijn Godinnen, BREDERO 3, 304. Ghy ..., van 't puyck der ridderschap, VONDEL 's Hemels Heilighdom, Daer ... Euglen Godt om en om, 7, 216. Ick zalze voort gele burghpoorte uit, en met een bende ruitery B 9, 41. Een wacht van vijftigh lijftrouwanten (hem), 9, 276. De jaghtsleep haer (t. w. *Di* stuwt, 11, 384 (zie verder b. v. J. DE HA 65; ROTGANS, *Poëzy* 311; MOONEN, *Poëzy* 5

BESTVAT, znw. onz. Koppeling van *B* en *Vat*. Eigenlijk: een vat bier, met br gemengd, dat bij zekere gelegenheden aan d geschikten ten beste wordt gegeven; vand haal in ruimeren zin. Inzonderheid of uitsl Noord-Holland in gebruik (verg. BOEKENOOG

Afl. *Bestvatten*, bestvat houden, trakteer

BESTWIL (**OM** —), bijwoordelijke waarin *bestwil* eene samenstelling is uit *Be* en *Wil*: ter wille van iemands belang, om doel te bereiken (verg. Dl. X, kol. 139 en

1) Als bepaling bij een ww., als *doen*, *handelen*. || Dominé zeit het om best wil myn arme ziel te behouden, *Leev.* 2, 65. Ik om bestwil. Maar gij doet mij mijn ongelijk v. LENNEP, *Rom.* 4, 75.

2) In de uitdrukking *een leugen om best* door die leugen dan min of meer veront wordt. || Een leugen om bestwil is geen zo Salomon, *Leev.* 7, 14. Evenwel moet me Leer van een leugentje om bestwil zeer zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 154. Als een vrouw een klein leugentje om bestwil zegt, zij doorgaans zich zelve, *K. Zev.* 4, 55. ofschoon om bestwil, mij met een logen m helpen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 178.

BESUIKEREN, bedr. zw. ww. Va als zinnebeeld van wat zoet en aangenaam

1) Van eene zaak; *besuikerd* is dan: z zeer vleiend. || Ay wat een soeten Besuyc naem crijgh ick, OGIER, *Seven Hoofts.* 75. woorden, naer 't uytwendigh besuyckert sy beleeftheydt opgepronckt, CARLIER, *Samso*

2) Van een persoon. Iemand in eene z name stemming brengen, door hem te vlei Heure taele (t. w. *van eene lichte vrouw*) strick die voor wat tijdts u besuyckert, naer begalt door de verbittertheydt van vr der sonde, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.*

3) In de volkstaal wordt wel gezegd *suikerd?* als euphemistische verkoeiing v uitdrukkingen, die beteekenen: ben je gek?

BESUIN. Zie BAZUIN (bepaaldelijk 5, als naam van eene soort van schoenen Vrouw-Volk (ginck) gemeenlyk met stro om de kuiten van de beenen, ende met aan haar voeten, LEEGHWATER, *Chron.* 30 (

BESUISD, bnw. Een woord dat enk voorkomt in gevallen waarin men *onbesuis* wachten (verg. Dl. X, kol. 1080 vlgg.) selffs de Duyvel in sijn Landt, Is halff s met sijn Crijt, Als ghy besuysde Tappers zijt, *Deugdensp.* 292. Het Charactar van een onverduldige en ongeruste geest die ongewoo

laten bestieren, door gedurige invallen
rsbomende, en om ver stotende, verrukt
word, v. EFFEN, *Spect.* 4, 171.

EN — daarnaast BESOEZEN —, bedr.
nde over iets heen gaan; thans ongebruike-
eer (de zee) door een klein koeltje pas
vlakte besoest wert, VALENTIJN, *Ovid.*

T — daarnaast BESUCHT —, bnw. en
7de eeuw zeer gewoon in de Hollandsche
aar later zoogoed als niet meer voor-
n heeft *besukt* willen afleiden van *zucht*,
en bnw. *besucht*, met ziekte gekweld
erdaad bestaan. Maar *bezucht* had nooit
n worden. Waarschijnlijk is *besukt* eene
den door KIL. als *Holl.* opgegeven vorm
fe, morbus (overeenkomende met mhd.
st *siech*), en die bij ons is vervangen
opnieuw afgeleid van *ziek* (in het Mnl.
n vorm *suuct* in eene plaats, *Rein.* II,
rschijnlijk bedorven is: zie J. W. MULLER,
7, 25). Ook geeft KIL. als *Sax. Sicamb.*
cke, d. i. mndd. *suke* (ohd. *siuchi*, mhd.
seuche), waarvan *besuket*, „mit einer
let" (LÜBBEN-WALTHER 48). De vorm
niet uit *besukt* zijn ontstaan, maar is
van *zucht* (goth. *sauhts*, ohd. *suht*).
besukt en *besucht* door elkaar in dezelfde
opvatting als scheldwoorden werden ge-
en zij te zamen hier behandeld, en wel
die bij deze verouderde woorden gewoon
er BEZUCHT.

— Uit het denkbeeld van: met eene
is ontstaan het begrip van: beroerd,
elsch.

ersonen. || Dese besuckte Stee-katten
ijdt met de Boeren, BREDERO 1, 146.
oude teef het heur so lang met praten
TARTER 421. Hoe komt hy aen een
besuckte jool! HUYGENS 1, 575. 't Zayn
ke schelme, 1, 580. Kees, jouw besuckte
hebme gustere niet quaelicken etoeft,
nog 1, 361; 2, 255; 2, 405; 2, 436).
ken; soms in zwakkere opvatting: zon-
lieve, let creys watte besuckte streke Dit
e ken, HUYGENS 1, 604. 't Is tog hiel
dat juist most weten, *Econ. L.* 3, 206.
(van graad). || Hy het me soo besucht
n is niet om te spreken, COSTER 18.
soo besuckt onwetend' lief, BREDERO
e wyf huer vaten ... schuurt, Je gruwt
so besucht tentich en klaar isse, 1, 185.
Overtoomer boeren ... te besuckt elements
91. Dat helpt besuckte veel, STARTER 520.

EN, bedr. zw. ww. Door sussen tot
en; thans ongebruikelijk. || Hoewel dit
geweten niet bezust, BRENDER À BRANDIS,
35. Hij heeft het mij en anderen ge-
ik besus hem, zooveel het zijn kan,
Leyc. 2, 23.

, znw., in de 17de eeuw voorkomende
king *een bet*, waarvan Dl. V, kol. 324
elden zijn gegeven (waarbij men nog
DE DECKER 1, 126: „Als zy ... daer
bet my hekelen" *enz.*). Blijkbaar is dit
landsche) bijvorm van *beet* en van *bit*,
n op dezelfde wijze worden gebruikt
kol. 1345). — Ook elders vindt men
oor *beet hebben* (zie *Loquela* 7, 41:
al lange *bet* (d. i. *ik begrijp al lang*)
oekt te v'rraân"). *Een bet* is dus *een*
einig.

BET (II) — daarnaast BAT (zie boven kol. 1066) —, bijw. Mnl. *bet*, ags. *bet*: vormen waarin de overgang van *a* in *e*, in verband met het vroegtijdig verdwijnen van de *i* in den uitgang nog niet voldoende is verklaard (verg. b. v. SIEVERS, *Ags. Gramm.* § 133). Deze bijvorm van het bijw. *bat* is in de 17de eeuw nog zeer gewoon, en komt ook bij latere schrijvers eene enkele maal voor; thans is *bet* nog bewaard in eenige samengestelde uitdrukkingen. Reeds is het woord behandeld onder GOED, als bijw. (zie Dl. V, kol. 320 vlgg.): hier volgen nog eenige voorbeelden.

1) Beter, op eene behoorlijker, voordeeliger of gunstiger wijze. || Noyt en hoorden wy bet den sin wtlegghen, Maer weerde meestere hier noch bet op gloost, *Gentsche Sp.* 295. Hoe eenen boom alder best es ghehindt, Hoe hy bet groeien sal, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 27. Een ander tijt salt moghelijck passen bet, OVID., *Conste d. M.* 59. Men lubt een Haen om dat hy sou groeyen bet, VISSCHER, *Brabb.* 12. Het jonge kind ... derft toeleg en beraad, Ook wroeghen en berouw.... Bet weten wroeging baart, SPIEGHEL 53. Weleedel schepsel, ghij Die, zoo veel bet als beeld oft schilderij, Uw oudren ... wtdruckt, HOOFT, *Ged.* 1, 163. De duifjes ... werpen bet besint Geen kusjes in den windt, 1, 203. Ach eenvoudige maecht! kendij de mans niet bet? 2, 110. Ziende dat (t. w. *zekere stad*) bet verzorght, dan hy eerst waande, HOOFT, *N. H.* 9. Dat Egmondt ... 't gevaar wel bet begrypen zoude, 115. Om bet haer schoonheyds glants te toonen, VONDEL 1, 331. Noit scheen hy bet gemoet, DE DECKER 1, 64. Hoe veel huerknechten heeft mijns vaders huus, die bet te passe ende geluckigher zijn dan icke? DE BACKERE, *Minnebr.* 284. Het mogt haer bet doen spoeien, POOT 1, 178.

2) Ter aanduiding dat men beter zou handelen of gehandeld hebben door te doen wat het zinsverband te kennen geeft (verg. een dergelijk gebruik van *best*, hierboven kol. 2095). || Een verloochent munck, Martinus Lutere, ... Heetmen inde stadt van Wittenberghe Een nieu evangelist; bet hiet hij een mutere, Visndt der priesters, A. BIJNS 121. Ick waer ... bet gebleven in mijn soete vaderlant, HOOFT, *Ged.* 2, 105.

3) Overgaande tot een bijw. van graad: in eene hoogere mate, meer. || Je en begheerre niet bet Dan goet chiere te makene, EVERAERT 107. 't Lust hem (t. w. *Mars*) ... bet met Venus wat te spelen, HOOFT, *Ged.* 1, 90. Bet beneeden (d. i. *lager*), 1, 200. Als ghy u wang betraent, Verciert bet oft ontciert het schreyen u ghedaent? 2, 59. Noit hoon ... moght, zoo men zeidt, Caesar bet smarten, dan dat *enz.*, HOOFT, *Tac.* 100. Ziende zyn gramschap bet en bet aangloeyen door 't weederspreeken, HOOFT, *N. H.* 1149. Hy is te vrede ... Al bet als hy, die roemen derf Op *enz.*, VONDEL 2, 377. D'Albaensche Kardinael Toledo, min geslepen Op 't kerckelijck, maer bet op weereldlijcke greepen, 2, 610. Ik ... voelde my bekoort Om myn' kapruin wat bet te schuiven van myn' ooren, DE DECKER 1, 197. Men telde, toen beide de zeemachten elkander bet naderden, in de Fransche vloot ... dertigh zeilen, BRANDT, *De Ruiter* 946. Een leed dat hem nog bet zou deren, Zoo *enz.*, F. DE HAES, *Nag. Ged.* 5. De noorder storm trof bet zijn hart, KOOLAART-HOOFMAN 123. Daer zy bet versteent blyft dan een rots, POOT 1, 129.

— In rechtstreeksche omschrijvingen van den comparatief. || Is niemand bet bequaem tot schelmery gevonden? VONDEL 2, 389. De Wondheeling, ... welks werkingen openbare en betveilige hulpmiddelen ... zijn, OUDAAN, *Agrippa* 400.

ITE, zaw. vr., zonder mv. Van *Be-betaemte* (VERDAM 1, 1140). Betame-zaamheid. Reeds in de 17de eeuw zeld-eerbaerheyt en voeghelijcke schaemte, ler ghy en suster van betaemte, Ick ANDER, *Olijfb.* 64.
n de uitdrukking *naar (zijne) betaamte*, behooren, volgens wat (hem) past. || ghd hem gh'exaltéren noch vulprizen ijn betaemte, DE CASTELEIN, *Const v.* De hoirs ... vanden overleden moeten den doen doen, naer sijnen staet ende *t. v. Ipre* 211. Zy ... schuwde naer be-n boozen bedtgenoot, VONDEL 11, 535.

gheest naer betaemte wilt prefereren,
nt voor 't vleesch al bitter amandelen.
HOUWAERT, *Gener. Loop* 246.

ELEN, bedr. zw. ww. Van *Takel*, de beteekenissen.
uw aan het einde met garen omwinden felen te voorkomen; meestal zegt men . V. LENNEP, *Zeemans-Wdb.* 26).
ip voorzien van zijne uitrusting. || Daer wel een (t. w. *een zeilwagen*), Betakelt van sijn' Vorst bere'en, HUYGENS 1, 411.

EN, bedr. zw. ww. Mnl. *betalen* (VER-); mhd. *bezaln.* Van *talen* (ohd. *zalôn*), *tellen.* Het woord *betalen* schijnt dus beteekenen: (iemand iets) toetellen. In wen kwam het ook voor in eene geheel ing, t. w. in die van *rechten op iets* (verg. TALEN).
geld geven dat men hem schuldig is. k. || Al borcht hij watte, hij salt noch IJNS 410. (*Hij*) greep hem by de kele, taelt my dat gy schuldigh zijt, *Matth.* betaelt all wat hy moet, All het ov'righ HUYGENS 1, 674. Ik zal de kosten van betaalen, LANGENDIJK 2, 132. 'k Heb van betaald, 2, 144. Je kunt het my, d zyt, weêr betaalen, 2, 152. Nu uyn hoe veel moet ik betaalen? 2, 429. betaalen, *Leev.* 6, 129. Dat ik myn e in een Rytuig, dat zy ... gehuurd 5. Ik ... verzogt om eene rekening k hem nog betaalen moest, 7, 248. kostgeld betalen misschien? vroeg 4, 327. Wouter besteedde een stuiver, rlyk het te veel betaalde terug, 1. In „den dobbelen Arend" betaalde ags, SEGERS, *Licht en Br.* 21. De ank betaalt ... aan toonder, *opschrift* s.
ling met *voor* duidt aan in ruil n geld geeft. || Voor dat boek heeft betaald.
jk verband. || 'k Bin ... van die veur een dankje graeg een lachje wil NDIJK 2, 117.
betalen, figuurlijk: door schade wijs heb reeds leergeld genoeg betaald, en oon ... moeten beloven, geen stap van emand meer te doen, *K. Zev.* 4, 29.
betalen (zie Dl. IV, kol. 1038), in figuurlijke toepassing; hier volgen nog beelden. || Dat hoerekint sal noch be-, *Trou m. bl.* 114. Verscheide dronke quamender) in de kamer ..., en dewyl gesellschappen seer gevaarlyk voor myn betaalde ik myn gelag, en vertrok, *Avant.* 2, 274. Onze arme koste-gelag betalen, *Leev.* 7, 341.

— Het voorwerp is een geldelijk bedrag dat geheven wordt door het openbaar gezag, of eenig ander gezaghebbend lichaam. || Belasting, boete betalen. — Daerom betaelt gy oock schattinge, *Rom.* 13, 6. Die verbeurte ... te betaalen, LANGENDIJK 4, 225. Wanneer van deze laatste (t. w. *tabak en koloniale waren*) het regt van 50 percent was betaald, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 223.

— Zeer gewoon in figuurlijk gebruik: ondergeschiktheid, onderworpenheid laten blijken en erkennen. || Ik heb reeds het vermaak, dat ... drie ... Nufjes kwaad van my spreeken: die tol moet myne... bevalligheid betaalen, *Leev.* 4, 327. Zulke vooroordeelen schatting te betaalen, 6, 211. Ze (t. w. *de passagiers op eene zeeboot*) (hangen) over de verschansing om tol aan de zee te betalen (t. w. *door zeeziekte*), V. MAURIK, *Tôtôk* 185.

Ick (heb) den Griecken wel dryvoudich straf betaelt
Voor 't gheen daer in myn zoon met onrecht heeft ghe-[dwaelt.
HOOFT, *Ged.* 2, 55.

— Inzonderheid: *den (laatsten) tol der natuur betalen*, als euphemisme voor: sterven. || Gister nacht heeft zij na een lang en gelukkig leven den laatsten tol betaald, dien wij alle der ... natuur schuldig zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 117. Zoo vroegtijdig ... den tol der natuur te ... betalen, 5, 304. Mijn grootvader betaalde den 13den September 1797 den tol der natuur, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 206.

— Ook met een stuk als voorwerp waarop het bedrag van het verschuldigde staat uitgedrukt. || Begin maar met my de Wisselbrief te betaalen, LANGENDIJK 4, 229. Bleek (antwoordde) droogjes weg ...: „die wissel wordt niet betaald", *K. Zev.* 5, 281. Als de bouwmeester met de rekening komt, zult gij ze betalen? LOVELING, *Sophie* 407.

— Het voorwerp is soms eene zaak wier geldelijke waarde eigenlijk is bedoeld. || Dat hij een adellijk leen en een markgraafschap voor eene schilderij van Raphaël ... betaalde, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 261.

2) In ruimeren zin. Zich van iets kwijten; meest in hoogeren stijl (verg. reeds boven kol. 1739, en Dl. IV, kol. 1231, waar men voorbeelden vindt van *belofte* en *gelofte* als voorwerp). || Ick sal dy, Heer, ... Lof ende danck betalen met schoon dicht, MARNIX, *Ps.* 56, 6. Wanneer gy den Heere uwen Godt eene gelofte sult belooft hebben, gy en sult niet vertrecken die te betalen, *Deut.* 23, 21. Ick sal u offeren met de stemme der danckseggingе; dat ick belooft hebbe sal ick betalen, *Jona* 2, 9. 'k Zou de lente mijn loflied betalen, TER HAAR, *Ged.* 2, 66.

'k Wil U, o God! mijn' dank betalen,
U prijzen in mijn avondlied.
Ev. Gez. 180, 1.

— In plaats van *betalen* vindt men *betaald zetten* (d. i. in den toestand brengen van *betaald* te zijn: verg. STOETT 60). || Indien 'er ... 't een of ander in dit boek is, ... waar over my verstandige Lezers eenige gehouwdenis meinen te moeten hebben, zy konnen my haar betaalt zetten, DE BRUNE, *Jok en E.* 118.

B) Iets, dat men gekocht heeft, met geld vergoeden.

1) Eigenlijk. || Dat is goed betaald (d. i. *daarvoor is nog al wat betaald*). Iets duur betalen. — Toen heb ik noyt gekogt als 'tgeen ik kon betaelen, DROSTE, *Overbl.* 245. Wil je al myn ... beeldjes, die je gebroken hebt, wel betaalen? LANGENDIJK 4, 332. Voor honderd halve ryertjes moest gy het beter hebben (t. w. *in zeker kosthuis*); uwe kleding betaal ik immers nog byzonder, *Burg.* 2. Het rijtuig te betalen,

[illegible]

— *De laatste betaler*, ook figuurlijk opgevat [illegible]

— *Vlijtig betaler*, goede betaler, [illegible]

— *Kleine betaler* [illegible]

— *Zij zal de goede zijde gemeen betaler*, in Zuid-Nederland: hij zal er veel voor betalen.

2) Onzuiver, niet aan voorwaarden, een gezet [illegible] [illegible] ... *Hoe betaler niet* [illegible] *betaler*, [illegible] [illegible] [illegible]

is (verg. DE VREESE, in *Het Belfort* vlg. en 361 vlgg.).
, *betaling*, *onbetaald* (zie die woorden).
afl. *Betaaldzetting* („Dat zij, als lameerd, ook als vijanden behandeld *betaaldzetting* van den Naardensche ILD., *Gesch. d. Vad.* 3, 169).
Af-, *bij-*, *terug-*, *toe-*, *uitbetalen* (zie

ede lid. *Betaalsheer*, *betaalmeester*, *betaalsrol* (zie die woorden).
Betaaldag, dag waarop betaald moet en de *betaaldag* van eenen op tijd elbrief op eenen zondag invalt", *W. v.* 4); *betaalkas*, in de volgende plaats de kas waaraan de koopers in een betalingen doen („De bleeke moeder... et eiken tafeltje achter het traliewerk as", LOVELING, *Sophie* 128; *Ontvang-* is de naam van een kassierskantoor te hierin is *betaalkas* dus de kas door n men betalingen doet; *betaalslijst*, *betaalsrol*, doch nu niet in gebruik van de dag-gelden der Arbeyders in DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 74 *b*); *betaals-* t betaling („De *betaalsorders* mogen van endossement, op een ander worden *Bijv. Stbl.* 1847, blz. 177); *betaalstuk*, len zin van *betalingstuk* (zie *Noord en*); *betaaltermijn*, *-tijd*, waarop men („Alzoo er op uwe kwitantie geen aangewezen, zult gij allengskens het wel kunnen teruggeven", CONSCIENCE

R — in de volkstaal ook BETAAL- m., mv. *betalers*. Iemand die iets betaalt is. || Eer de last (t. w. *machtiging om en*) is weder-roepen, ofte immers eer de weet, DE GROOT, *Inl.* III, 39, § 13. alle avonden met hun uit, en wie er dan? *Wildsch.* 4, 75.
ssing op Christus, die „betaald" heeft hdom. || Christus selue, die hem heeft aelder, *Gentsche Sp.* 42.
heid in de uitdrukking *kwade* (of r, iemand die het door hem verschul- heel niet of niet stipt op tijd betaalt. || rs, die hem laten duncken wat sy dattet al gewonnen is, *Veelderh. gen.* die al geeft wat hy heeft, die is niet ; hy mach ook voor geen quaet be- eroetier gerekent worden, VISSCHER, Wat is er aan de hand? Weer een , die captie maakt? *K. Zev.* 4, 393. enscherm ..., dat ... meer een wapen slechte betalers, dan eene beschutting zigen regen, BERGMANN, *Staas* 159. kwoorden. || Een harde maender, voor s een quae' betaelder is, DE BRUNE, Scherpe maanders zyn traege betaal- N 2, 117. Groote belovers, slechte EB. 1, 50 *b*.
gewoon met *goed*. || Een goed betaaler and (t. w. *daar hij het toch bij de ost*), TUINMAN 1, *Nal.* 8.
et andere bnw., b. v. *taai*, dat is hier *zm*. || Gelijck de Koopluy het gelt Daer haer de taye betalers na doen HER, *Brabb.* 76.
taler (zie ald.).
of **samenst. afl.** *Belastingbetaler*

BETALING, znw. vr., mv. *betalingen*. Mnl. *betalinge* (VERDAM 1, 1143). De handeling van iets te betalen. || Betalinge machtig zijn, DE DENE, *Testam.* 42 *b*. Betaling is een opbrenginghe des zaecks die iemand schuldig is, ghedaen door den schuldenaer ofte iemand van sijnent weghen, mids bequaem zijnde tot het opbrenghen, aen den inschulder, bequaem zijnde om te ontfangen, DE GROOT, *Inl.* III, 39, § 7. Dede een ander de opbrenging uit sijn eigen naem, sulcks en soude gheen betaling strecken, ten waer *enz.*, III, 39, § 10. Voor geheel Holland waren ... de Voorschoter en Valkenburger jaarmarkten de gewone termijnen van betaling, PRUIN, *Geschr.* 1, 106.

— Met een bnw., aanduidende dat iemand al of niet vlug, vaardig is in het betalen. || Yemant die veel schulden gemaeckt heeft, ofte quaet van betalinghe is, *Veelderh. gen. Dicht.* 147. Op dat hy oover geen' taaye betaaling te klaaghen hadde, HOOFT, *N. H.* 301. By gebreke van prompte betalinge, *Handv. v. Amst.* 567. Van aanbod van gereede betaling, gevolgd van consignatie of bewaargeving, *B. W.*, *a.* 1440 vlgg. (*Opschrift*).

— Soms meer in de overdrachtelijke opvatting van: datgene wat men betaalt, inzonderheid wanneer er bnw. bij staan als *groot* en *klein*. || De Ingelsche soudaten ... wilden wter stadt niet trecken ende wilden de stadt voer huerlien betaelinghe houden, DE POTTRE, *Dagb.* 102. In alle betaelingen, groot oft kleyn, ... en zal (niemant) gehouden zyn Oorden ofte dobbele Oorden te ontfangen, als *enz.*, *Vl. Placcaertb.* 5, 239.

— *Eene betaling geschiedt*. || 'T en waer in de verbintenisse waer besproken dat aen die selve (t. w. *aan zekere personen*) de betalinghe soude mogen gheschieden, DE GROOT, *Inl.* III, 39, § 13. De betaling (zal) geschieden in Nederlandsch geld, *W. v. Kooph.*, *a.* 156.

— *Eene betaling doen*. || Ten lesten es den Duck met de Spaennaert oever coemen al dat men huerlien betaelinghe dede, DE POTTRE, *Dagb.* 55. Simpele Assignatien en Ordres, om betaaling te doen, *Keuren v. Haerlem* 1, 97 *a*. Ik zat een oogenblik vast en had groote betalingen te doen, *K. Zev.* 4, 336.

— *In betaling geven*, gezegd van datgene waarmede men betaalt. || Ick selje een moye vette Koe in betaling geven, BREDERO 1, 227.

— *Eene betaling uitstellen*, *opschorten*. || Zulks dat ... (*zij*) de betaaling van gemelde Schulden eenige Dagen, Weeken, ja Maanden uytstellen, *Keuren v. Haerlem* 1, 97 *a*. Er (was) tijding dat het huis van Olisse en Cie, in Henegouwen, zijne betalingen had opgeschorst, CONSCIENCE 1, 341 *b*. Surseance van betaling wordt bij uitsluiting toegestaan aan kooplieden, welke ... buiten staat zijn geraakt om zich op het oogenblik jegens hunne schuldeischers te kunnen kwijten, *W. v. Kooph.*, *a.* 900.

— *Betaling ontvangen* en derg. || Datter quamen ontrent XVI hondert ghemutineerde Spaennaerden sonder de vrouwen ende kinderen ende moesayssen oft knechten, die wilden betaellinghe hebben, DE POTTRE, *Dagb.* 66. Wy (hebben) ... de eyghenaren van de Joncken ontboden te willen aen boort comen, om haer betalinghe te ontfanghen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 64 *b*. Rekening te ... maaken, wanneer zy hunne betaaling zullen kunnen erlangen, *Keuren v. Haerlem* 1, 97 *a*. Indien de schuldeischer weigert zijne betaling te ontvangen *enz.*, *B. W.*, *a.* 1440. De houder van eenen wisselbrief kan niet genoodzaakt worden de betaling vóór den vervaltijd te ontvangen, *W. v. Kooph.*, *a.* 159.

— *Betaling eischen* en derg. || Alle het geene... is gestatueerd, noopende het Wissel-Recht, en het

invorderen van de betaalinge der Wissels, *Keuren v. Haerlem* 1, 97 *a*. De huisbaas had reeds driemaal eenen huissier gezonden om hun de betaling (t. w. *van de huur*) af te eischen, CONSCIENCE 1, 59 *b*.

Afl. *Wanbetaling* (zie ald.).

Samenst. *Betalingsconditiën*, voorwaarden waaronder eene betaling moet geschieden: gewone uitdrukking in prijscouranten; *betalingskantoor* („Besluit van den 2den Aug. 1855, waarbij het kantoor te Utrecht ook wordt aangewezen als *betalingskantoor* voor den in- en uitvoer langs de rivier de Maas *enz.* (*Stbl.* 108); anders ook *kantoor van betaling* genoemd: zie b. v. *Besl. v.* 12 Mei 1826 (*Stbl.* 42); *betalingstuk*, ook wel *betaaltuk* genoemd: algemeene naam voor alle stukken waarop is uitgedrukt wat door een betaalmeester moet worden uitgekeerd („De voormelde *betalingstukken* bestaan voor al de betaalmeesters in: *a*. Orders tot betaling ... *b*. Mandaten ... *c*. Betaalsrollen" *enz.*, *Bijv. Stbl.* 1847, blz. 169); *betalingswijze*, minder gewoon dan *wijze van betaling* („Men ziet ..., dat die *betalings-wijze* geheel en al afwijkt van die, welke bij ons gebruikelijk is", QUACK, *Soc.* 2, 245).

— Als tweede lid. *Rentebetaling* („Een Procureur ... die onverhiddelijk was, waar het *rentebetaling* gold", BOSB.-TOUSS., *Mej. Frans* 35); *voorbetaling*, bij DE BRUNE (*Bank.* 2, 176) in den zin van het thans gewone *vooruitbetaling*.

BETAME, zaw., dat altijd in verbogen vorm voorkomt (zie ook VERDAM 1, 1143), en waarschijnlijk onz. is (verg. ohd. *gidâmi*, onz., en *gidâmî*, vr. (SCHADE 279). Na de 16de eeuw niet voorkomende. Van *Betamen*. Betamelijkheid; in uitdrukkingen als:

— *Naar den betame*, naar behooren, volgens billijkheid, zóó als behoort. || My dyncke naerden betaeme, dat ghy anders heeten moet, EVERAERT 15. Al ist dat sy (t. w. *Atropos*) u mach van t' leven berooven, Soo sy alle menschen doet naer den betame, HOUWAERT, *Gener. Loop* 107. Een verheven tombe ..., Op sijn antijex ghebout naer den betame, 173. O doot ick sal u doot zyn naer den betame (*Christus spreekt*), 253. My dinct van onse comste (naer den betame) En verschiett si niet, D' HEERE, *Boomg. d. Poës.* 60.

— *Boven den betame*, zóó dat men meer doet dan vereischt wordt. || Dat sy (t. w. *Artemisia*) (boven den betame) Dede dit uytneemende onghesien graff maken, HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 4, 406.

BETAMELIJK, bnw. en bijw. Van *Betamen*. Mnl. *betamelijc* (VERDAM 1, 1144); KIL. vertaalt het alleen met *decens*, *convenienz*.

A) **Bnw.** — 1) Eigenlijk. Gepast voor iemand, overeenkomende met iemands plicht, waardigheid enz.; met eene bepaling in den datief. Thans verouderd. || Dat zal wat beter en u meer betaamelyk zyn, *Blank.* 3, 201.

> Dan sullen wy ...
> Het heilig, U betaamlyk doel
> Van 't groot verlossingswerk doorgronden.
> *Br. Ger.* 77, 4.

2) Meer in 't algemeen. Gepast, behoorlijk. || Looft den Heere, want onsen Godt te psalmsingen is goet ...: de lof is betamelick, *Ps.* 147, 1. Het en is niet betamelick het broot der kinderen te nemen, ende den houdekens voor te werpen, *Matth.* 15, 26. Zulke kermispreeken, hoe nuttig en betamelijk ook *enz.*, v. LENNEP, *Rom.* 3, 284. De regeering ... alzagde er in een betamelijke kerkorde te vestigen, FRUIN, *Tien J.* 272. Ik voel nochtans, dat het betamelijk wa[illegible] tot aandenken te schenken, BERGMANN [illegible] ij verzet u tegen hun voor-genomen huwelijk. Deedt gij dit op betamelij[illegible] *enz.*, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 92.

3) In 't bijzonder; met betrekking tot zel[illegible] Onder een zeer betaamelyk uitwendig een s[illegible] ... te verbergen, *Leev.* 7, 258. Jane had [illegible] opgewonderner getoond, dan voor een wel[illegible] meisje betamelijk scheen, TEN BRINK, *Rom.* [illegible]

4) Behoorlijk, genoegzaam, t. w. wat betre[illegible] of hoeveelheid. Thans verouderd. || De Eede[illegible] schynen in betaamelyken getaale: uit elke s[illegible] Burghermeester en zoo veele Raadspersoonen, [illegible] belang der stoffen schynt te vereischen, HOOF[illegible] 1216. Dese stadt heeft veel schone huisen, [illegible] straten ende plaetsen, betamelijcke vesten, [illegible] *Br.* 2, 410.

B) **Bijw.** (van wijze); bij KIL. verta[illegible] *decenter*, *convenienter*. Thans weinig in gebru[illegible]

Afl. *Onbetamelijk*, *betamelijkheid* (zie die w[illegible]

BETAMELIJKHEID, zaw. vr.; [illegible] *-heden* thans onbekend. Gepastheid, voegzaa[illegible] Als de deugd en de betaamelykheid dat vo[illegible] *Blank.* 3, 259. Dat oogmerk (t. w. zan [illegible] verdient wel, dat gij van uwe Ouders met [illegible] betamelijkheid spreekt, *Wildeck.* 5, 177. Ik [illegible] dat de betamelijkheid mij verbood, haar zoo [illegible] aan te staren, v. LENNEP, *Rom.* 3, 47. Te [illegible] op den zoon van een juffrouw, die bordu[illegible] den kost, zou zij toch strijdig geacht he[illegible] alle betamelijkheid, *K. Zev.* 4, 72.

— Bij oudere dichters is het mv. niet o[illegible] en dan min of meer in de overdrachtelijke [illegible] van: uitingen, vormen van betgeen betaa[illegible] loffelijke eigenschap enz. || Indien dat, in de[illegible] met haer betaemlijkheden, D'hajlhajligh' Eer [illegible] *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 381. Buiten spoor [illegible] en van betaemlijckheden, VONDEL 3, 812.

> Natuurwet leerde 't recht van onrecht onders[illegible]
> Het eerlijck van 't onnutte en snoo; betaemlij[illegible]
> Van onbetaemlijckheit.
> VONDEL 9

BETAMEN, onz. zw. ww. Mnl. *betam*[illegible] DAM 1, 1144); veel gewoner is mnl. [illegible] (VERDAM 2, 1735); over den stam dere[illegible] zie bij TAMELIJK.

1) Passen bij iemand, ook met een onde[illegible] de 1ste of 2de persoon; thans verouderd. [illegible] blaest ghy lichte pijpen soet, En ick singh [illegible] versen, dus betamen Wy wel by een, v. [illegible] *Bucol.* 26.

2) Iemand aangenaam zijn, hem gelege[illegible] thans verouderd. || Den tijdt betamende, d[illegible] knecht lustigh, Is oock boquasem om Venus [illegible] te rechten, VISSCHER, *Brabb.* 147.

— De onbep. wijs als zaw.: verg. iema[illegible] gen, iemands goedvinden. || Hier is de [illegible] De schoonste minne, naer elcs betamen [illegible] vindt, *Gentsche Sp.* 362.

3) Aan iemand of iets toekomen, to[illegible] daartoe behooren; thans verouderd. || Hun [illegible] dueren ongheent, Alzoo langhe als sy v g[illegible] present Meughen behouwen alzoot betaemt, [illegible] TELE, *Vry. Aen.*, fol. 161 *b*. God ghe[illegible] gracie, Teewigher spacie, alsoot hem betae[illegible] *sche Sp.* 376. Mammeken dat lof en d'ee[illegible] ..., Een Godlinnen mammeken waerd [illegible] D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 52 (*Van [illegible] Mammeken*). Dat eenighe dief'ghe oureene, [illegible] rooven den schat die haer betaemt, 61. Du[illegible] consten in Pictura omwonden. ... wat consta[illegible] nommen ... Die tot dese consten niet en [illegible] memde? 118. Gy, spreekt het gene de gesam[illegible] taemt, *Tit.* 2, 1 (gr. ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσ[illegible]

t soodanigh een Hoogepriester betaemde
gh, onnoosel, onbesmet, *Hebr.* 7, 26 (gr.
Wel, Ouders, hoort een woort: wanneer
s trouwen, Het deel dat hun betaemt en
weder-houwen, CATS 1, 599 *b*. Hier was
veld, daer 's Princen maght versaemde,
nooddruft, die tot soo een' tocht be-
ONDEL 2, 607.

'k Segh hier, dat ick noyt en vond
Dien al 't goede kon' betaemen,
Dien al 't quaede kon' beschaemen,
Dat ick van de Goede segg,
Dat ick op de Quade legg.
HUYGENS 1, 115.

ast, behoorlijk zijn voor iemand; vaak met
ing in den datief. Het onderwerp is dan:
znw. || Om te doen dingen die niet en
Rom. 1, 28. Sot geklap, ofte geckerije,
t en betamen, *Ephes.* 5, 4. Die edele
heid, die eenen Prediker van den Godsdienst
nt, *Leev.* 6, 86. Die gedachten, welke ons
en gewichtig tijdstip betamen, V. LENNEP,
75.
tegenw. deelw. nagenoeg als bnw.: gepast. ||
e en betamende betragting van dat ik de
ns, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 303. Ik
dat zij bij mijn zuster een meer betamend
eft gevonden dan bij Heynsz, V. LENNEP,
270.
vnw. || Vreest Godt, ende houdt sijne
want dit betaemt alle menschen, *Pred.* 12,
nd ik schande in 't geen my eertyds mocht
LANGENDIJK 2, 43. Klaagen zal ik niet;
taamt geenen Man, *Leev.* 3, 158.
e onbep. wijs met *te*, soms aangekon-
het. || Gy Overste des huyses Israëls: En
et u-lieden niet het recht te weten? *Micha*
betaamt de soldaaten zoo wel zommige din-
e weeten, als te weeten, HOOFT, *Tac.* 341.
ig trouw te zyn, betaamt een onderzaat,
JK 2, 24. Hy (ziet) duidelyk dat het hem
n woord te houden, V. EFFEN, *Spect.* 11,
... betaamt het de verspreide trekken van
... tot een geheel te vereenigen, BUSKEN
mbr. 1, 555.
s moet de onbep. wijs in gedachte worden
|| Gy vrouwen zijt uwe eygene mannen
h, gelijck het betaemt in den Heere, *Coloss.*
lijn ziel doe haest wat u betaemt, CATS
(*Hij*) is ... schendigh omgebroght, toen
ght was van zulcken, dien het allerminst
VONDEL 2, 348. Handel een braaf Man,
zelf oordeelt uwer te betaamen, *Leev.* 3,
twee schoonbroeders beminden elkander
gelijk het onder zwagers betaamt, BERG-
aas 6.
bijzin met *dat*. || Het betaemt niet dat
nde wy onsen Godt een Huys bouwen,
.
onbep. wijs *betamen* komt voor als znw.:
heid, eerbaarheid. || Venus ..., Ziende zich
Door oogh en aenschijn (t. w. *van de*
van adelijk betaemen, HOOFT, *Ged.* 1,
r is, dus sprak ze, noch betamen, Noch
meer, BILD., aangeh. *K. Zev.* 3, 245.
etame, *betamelijk* (zie die woorden).
aambaar in den zin van *betamelijk*, komt
BILD., blijkbaar door hem gevormd van *be-*
erg. boven kol. 824) („Niets ontbreke er
vicht, *Betaambaar* by een' Vorst", BILD.
vandaar ook *onbetaambaar* („Waar is me
beeld opgerezen, Dat *onbetaambaar* waar
voor God?" BILD. 12, 18; *onbetaambaar* bestaat echter ook in de Westvlaamsche volkstaal (zie *Loquela* 6, 20), en hier is *betaambaar* wellicht afgeleid van het znw. *betame*); *betamenis*, het betamen, de betamelijkheid (HOOFT, *N. H.* 730); *betamig*, waarvan *onbetamig* („Hoe ... ongheschickt, schieloos, ende *onbetamich* zyn wy dickmael, in al onse saken", DAVID, *Gheestel. A. B. C.* (achter *Toetst.*) 177).

Samenst. *Toebetamen*, toekomen, toebehooren, betamen (zie V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 121).

BETANEN, bedr. zw. ww. Van *Taan*, naam van eene roodachtige verfstof (zie ald.). Van zeilen gezegd: met taan bestrijken, tanen (zie V. LENNEP, *Zeemans-Wdb.* 26).

BETASTEN, bedr. zw. ww. Van *Tasten*. Mnl. *betasten* is zeldzaam (verg. VERDAM 1, 1144); bij KIL. wordt *betasten* alleen vertaald met *scrutari tactu*. Iets of iemand tastend aangrijpen, bevoelen; gewoonlijk om zich van iets te vergewissen. || Ende Isaac seyde tot Jacob; Nadert doch, dat ick u betaste, mijn sone: of gy mijn zoon Esau selve zijt, ofte niet? *Gen.* 27, 21. Dat ick de pilaren betaste ..., dat ick daer aen lene, *Richt.* 16, 26. Dese hoereerden in Egypten: ... daer wierden de tepelen haers maeghdoms betast, *Ezech.* 23, 3 (zie ook 23, 8 en 23, 21). Jemy ick ben so hiet, betastme toch met jouw hangden, BREDERO 1, 68. Cippus ... 't hooft betaste ..., tot dat hy voelde 't Geen d'oogen zagen (nl. *zijne horens die hij in het water zag weerspiegeld*), VONDEL 11, 804. Dat je mooije kleertjes ... na jen doot ... van onreine handen, ja van smauwzen betast, en verfonkfooid worden, *Leev.* 2, 128. De onbeschaamdheid des ondeugenden regters ... die ... elk, die om regt ... zich bij hem vervoegt, onderzoekt en betast, of hij wel een geschenk bij zich heeft, V. D. PALM, *Sal.* 7, 142. Hy zocht in het duister en betastte vele stammen. Weldra vond hy een bekende oneffenheid aan de zuidzyde van een boom, MULTATULI 1, 212.

— Inzonderheid bij geneeskundige behandeling, bij keuring van vee enz. || Het eerste werk is doorgaans ... de lendenen te betasten, en den vang te grijpen, te ondertasten, BERKHEY, *N. H.* 5, 101. Omdat dezelve (*de gezwellen*) gedwee zijn en door het betasten en wrijven wel eens verdwijnen, 8, 111. De heelmeester ..., die den lijder betastte en bevoelde, *K. Zev.* 3, 320. De stieren, melkkoeien en kalveren worden onderzocht. De juryleden omringen de dieren; zij betasten ze met de grootste opmerkzaamheid, SEGERS in *Tijdsp.* 1899, 1, 327.

— In figuurlijke toepassing (verg. fr. *tâter le pouls à quelqu'un*). || Als ghy ... den pols eens gaet betasten Van 't leven en bedryf dier geesten, DE DECKER 1, 148.

— Ook met persoonsverbeelding van het onderwerp. || 't Was buiten twyffel dat die voorslagh vorder zagh, en 't geheim des ryks betastte, HOOFT, *Tac.* 51.

Afl. *Betasting* („Aan dit gedeelte der koe door *betasting* de deugdzaamheid van het vleesch te onderkennen", BERKHEY, *N. H.* 5, 107; zie ook CONSCIENCE 1, 186 *a* enz.).

BETATEREN, bedr. zw. ww. Bij KIL. vermeld als *Fland.*, en vertaald met *foedare*, *maculare*, *inquinare*. Bevuilen, bederven. In West-Vlaanderen nog in gebruik. || Dat kind is geheel betaterd van slordig pap te eten, DE BO 118. — Wie comt daer met desen clap ons vreucht betateren, *Dboeck d. Amoreush.* 102.

BETE, znw. vr., mv. *beten*. Oudere, en nog niet geheel verouderde vorm van *Beet* (I): zie hierboven

kol. 1343, waar reeds verschillende voorbeelden van den vorm *bete* zijn gegeven; verg. nog de volgende.

1) Een stukje, inzonderheid brood. || Ende ick sal eene bete broots langen, dat gy u herte stercket, *Gen.* 18, 5. Dese is 't dien ick de bete, als ickse ingedoopt hebbe, geven sal, *Joh.* 13, 26.

2) Als uitdrukking voor iemands *levensonderhoud*; thans alleen nog *eene bete broods*, een schamel onderhoud. || Soo ick ... mijne bete alleen gegeten hebbe; soo dat de weese van die niet gegeten en heeft, *Job* 31, 16—17. Eene drooge bete, ende ruste daer by, is beter dan een huys vol van geslachte beesten, met twist, *Spreuk.* 17, 1. Den geringsten, die in het zweet zijns aanschijns, en voor eene kommerlijke bete broods, aan de behoeften der weelde ten dienste staat, V. D. PALM, *Red.* 1, 113.

BETEEKENEN, bedr. zw. ww. Mnl. *betekenen* (VERDAM 1, 1145).

I) Als afleiding van *Teeken*.

1) Iets van een teeken (ook b. v. een handteeken) voorzien, iets door een teeken kenmerken; thans verouderd. || Betekent en besegelt Met mond en hert en hand, HUYGENS 1, 514. Dat men de Stukken ... door dit motto ... onderscheide, of anders door eenig Nommer naar den tijd van het inkomen beteekene, BILD. in Vr. BILD. 3, 629.

2) Iets door een teeken aanduiden; thans verouderd. || Hy reghende met grooter vlaghe Daermede dat hy beteeckende claer D'ouervloeyende grootheyt der souden zwaer, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 109. Voor alle Edelheydt gaet de wackere Dapperheydt, 't welck betekent werdt door een wakendt Oogh in de handt, boven den Lauren krans, VISSCHER, *Sinnep.* 70 *a*. 't Geen zy Staaten ... beteekenden met het bundel flitsen gegraveert in hunnen zeeghel: te weeten, dat yder Lidt niet enklyk op zich zelf, maar op 't gansche lichaam zien moest, HOOFT, *N. H.* 741. De vryheyd ..., Beteeckent door den hoed, VONDEL 2, 491.

— Soms bepaaldelijk in tegenstelling met het rechtstreeks noemen van iets. || Mids dat het seecker zy dat het gunt hy gezeit ofte beteickent heeft (t. w. *wanneer hij stom is*), is geschied met vaste meening dat sulcs soude strecken voor sijn uiterste wille, DE GROOT, *Inl.* II, 17, § 29. Wat man dit is ... Wil ick betekenen, niet noemen. merckt en ziet: Hy voert twee horens op het hoofd *enz.*, VONDEL 11, 804.

— Ook datgene wat als een teeken iets aanduidt, kan onderwerp zijn. || Deeze eikenmast, geplant by 't zooden grafgesticht, ... beteekent waar hy ligt, V. MERKEN, *Germ.* 184.

3) Inzonderheid in toepassing op het aanduiden van personen, zaken, denkbeelden, *door* of *met* woorden. || Gelijck men met den naem van boom een' boom betekent, VONDEL 9, 394. Ten zy men op zyn boersch door *ligtvaardigheid* lugtigheid wil betekenen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 166. Wat mag tog door die woorden betekend worden? 11, 218. Zo men door menschen van een gezond oordeel betekenen wil, luiden die hups redeneeren, over gemeene voorwerpen, op welken zy gevat zyn *enz.*, 12, 162. Die van den Hervormden Godsdienst, waardoor hy de Contraremonstranten alleen betekende, WAGEN., *Vad. Hist.* 10, 161. Door nieuwe woorden te beteeknen 't geen onze Ouden ... nooit hoorden of beschouwden, BILD. 14, 487. De daardoor (t. w. *door het woord „oorlog"*) beteekende zaak, V. D. PALM, *Sal.* 7, 270. Wanneer men een woord algemeen hoort gebruiken, dan wordt er zeker eene zaak mede beteekend, GEEL 216.

4) Zeer gewoon ook met een woord of eene uitdrukking als onderwerp: datgene aanduiden wat het voorwerp noemt; inzonderheid bij het vermelden van gelijkwaardige uitdrukkingen in verschillende talen; thans nog gewoon. || Dat dit woordeken (t. w. *het Griekschc woord Idola*) nu voortaen niet meer en soude enckelick beteeckenen de Beelden ende gelijckenissen diemen tot yemandts eere oprichtt *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 4, 1 (bl. 175 *b*). Oorinbaar beteekend op sijn oostindies het geen wij een groentje noemen, WINSCHOOTEN, *Seem.* 175. Het woord *poëzij* ... beteekent *maaksel*, GEEL 116. *Aterling* ... beteekende eerst, in 't algemeen, giftigen hond; daarna *enz.*, M. DE VRIES, *Verspr. Opst.* 228.

5) In ruimer toepassing. De waarde hebben van datgene wat het voorwerp aanduidt, daarmede gelijkstaan. || Mijnheer Jacques (zou) gaarne te ontzent... ontvangen worden. Dit beteekent natuurlijk, dat hij vast van zin is uwe zuster ten huwelijk te vragen, SEGERS, *Licht en Br.* 95.

— Met *wat* als voorwerp, in rechtstreeksche of afhankelijke vragen. || Wat moet dat beteekenen? (*uitroep van toorn waarmede men iemand van zich rekenschap vraagt*). — Voor zy nog weeten, wat deugd of ondeugd eigenlyk beteekent, *Leev.* 4, 144. „Maar bedenkt gij wel, dat de oorlog weder uitgebroken is?"... „Wel nu, ... dat zij zoo en wat zou dat nu beteekenen?" LOOSJES, *Lijnzl.* 3, 28. Zij rees op en, hem verwonderd aanziende, wachtte zij af, wat zijn bezoek beteekende, *K. Zev.* 3, 23. Geen hunner wist wat ziek zijn beteekent, SEGERS, *Licht en Br.* 71.

— Met een onbep. telw. als bepaling: van zooveel waarde, van zooveel belang zijn als de bepaling te kennen geeft. || Zijne ongesteldheid heeft niets te beteekenen. — Myns Vaders middelen waren dáár (t. w. *in Gelderland*) toereikent; doch in Holland beteekenden zy niet veel, *Burg.* 173. Eenige weinige legaten, die op een' boedel als de zijne niets beteekenen, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 132. 't Begint tegenwoordig al hoe langer hoe minder te beteekenen, of men juist zestien kwartieren bewijzen kan, *K. Zev.* 1, 300. Wat in de middeneeuwen zulk een markt te beteekenen had, kunnen wij ons tegenwoordig nauwlijks voorstellen, FRUIN, *Geschr.* 1, 106. Men (begon) in te zien dat absolute vrijheid niet veel beteekende voor hen, die geen middelen hadden om van die vrijheid gebruik te maken, QUACK, *Soc.* 1, 11. Hij wilde ... niet gelooven dat mijne liefde meer beteekende dan een jongensachtige opgewondenheid, ESSER, *Twee Sproken* 14.

— *Veel-, weinig beteekenend*, als bijvoegelijke bepaling (zie ook Koppel.). || Die anders weinig beteekenende bijzonderheid getuigt voor zijn gevoelig hart, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 325.

— **Aanm.** Eenkele malen vindt men *beteekenend*, zonder eenige bepaling, op dezelfde wijze gebruikt als hd. *bedeutend*, in den zin van: van beteekenis, van belang (zie b. v. HOFDIJK, aangeh. bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 838); in de levende taal is dit germanisme onbekend.

6) Ook van personen: in eenig opzicht (blijkende uit het verband) zooveel waard zijn als de bepaling aanwijst. || Zy weeten niets, zy beteekenen niets, *Leev.* 4, 304. Wat beteekent in onze dagen de Militair? 5, 71. Zooals een ieder die wat beteekent was hij autodidact, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 421. Ieder (t. w. *van twee personen*) bemerkte wel dat de ander iets beteekende, VOSMAER, *Amaz.* 28.

7) Uit het begrip „door een teeken aanduiden" (zie de bet. 2) ontstaat de ruimere opvatting van (iemand) iets aanduiden, aanwijzen, te kennen geven

ruik thans verouderd (zie echter onder 9). || woort Jesu vervult wierde, dat hy geseght teeckenende hoedanigen doot hy sterven 18, 32. Hy (overquam) met den hop- van hem ... te beteekenen de kleederen, rdt des Konings, om zijnen persoone een' te leggen, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 138. ontstelteniss en, die 't genaaken onzer teekenen, van heeden nocht gister begost hebben wy *enz.*, HOOFT, *N. H.* 76. De uws natuers hebt ghy daar by beteeckent, , 180. Als ... de dagh ten einde is,... ... aenstonts het licht op, dat uw den reg wyst en beteeckent, VONDEL 4, 258. d iets aanwijzen, voor hem vaststellen, ans verouderd. || Dat sy ... hen (souden) n op een sekere plaetse die hy henluyden , v. z. v. NIEUVELT, *Plut.* 260 *c.* Dat gh licht (t. w. *de zon*) ... Beteekent hy aer 't 's navonts inne sinckt, DE HARDUYN, *chtst.* 119. Stelt ons dan en beteekent een plaetse daer wi rusten mueghen, KE, *Minnebr.* 69. Elk (*der sterren*) be- ts en hoefslag hem beteekend, BILD.

zonder datief bepaling. || De voorseyde gene- are hebben scepenen ten verzoucke van aseert te beteeckenen up eenen ordinairen erlieder vierschare, *Cout. de Gand* 1, 118. oden die te voren beteeckende ure ontkomen en sy haren heyligen Godt, 3 *Mach.* 5, 8. de ..., tot plaats der t'zaamenspraake het roek, HOOFT, *N. H.* 142 (zie ook 513 en *nr. d. Gr.* 109). Naecomende sijn Prince- (heb ick) tot Muiden op 't Casteel in eckering ... genomen den beteeckenden OOFT, *Br.* 1, 29. De Koning ... be- stad Delft tot de vergaderplaats van de , v. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 119. Be- n de dag- en avondstonden, Wier reeks u te drijven over 't hoofd, BILD. 6, 128.

rechtsterm, in de thans geldende opvat- d een feit of een stuk bekendmaken (met bevoegd ambtenaar als onderwerp); doordat t door den ambtenaar wordt achtergelaten, r het begrip van *schriftelijke* bekendmaking, t niet ligt in het woord *beteekenen*. || Indien of de gedaagde ten beteekenden dage niet *W. v. B. Regtsv.*, *a.* 44. Indien er een n de zaak is, zal het vonnis niet ten anen worden gelegd dan nadat hetzelve ncureur is beteekend, op straffe van nietig- 5. Ieder der verschenen partijen heeft het t verstek aan de niet-verschenen partijen ekenen, *a.* 79. Een exemplaar van het ge- lag-biljet zal worden beteekend aan den per- wien het beslag gedaan is, *a.* 516. In de de drie voorgaande artikelen vermeld, moet nement aan den verzekeraar worden betee- drie maanden *enz.*, *W. v. Kooph.*, *a.* 670. ergelijking. || Zijn staatkundig artikel „de en voor Kerstmis", waarin hij der conser- tij het doodvonnis beteekende, QUACK,

afleiding van *Teekenen*, eene teekening Op eenig oppervlak, hetzij papier, steen, teekening maken; thans nog in gebruik. || dit papier zoo bestreept, bestipt, bekruld d heb, POKKE, *Verz. W.* 2, 144. Wanneer elve tekening dan met de betekende zijde lde ... Koperen Plaat legt *enz.*, *Handw.*

Afl. *Beteekening*, *beteekenis*, *onbeteekenend* (zie die woorden); *beteekenaar* („zoo hoort ghy hoe dry naemen, Geen bloote klancken, maer *betekenaers*, te zamen Een' Godt betekenen, dat wonderlijck Dryeen", VONDEL 9, 581).

Koppel. *Veelbeteekenend* (zie ald.).

BETEEKENING, znw. vr., mv. *beteekeningen*. Mnl. *betekeninge* (VERDAM 1, 1147). Van *Beteekenen*. Thans alleen nog in de bet. 6) in gebruik.

1) De daad van iets kenbaar te maken. || Erflating is een beteickening des willes wie men wil dat erf- genaem sal zijn, DE GROOT, *Inl.* II, 14, § 6. De woorden dienen tot beteyckningh van den sin, DE GROOT, *Bewijs* 117.

2) De daad van iets aan te duiden. || Ten laatsten quaamen, tot beteekening der aarde, twee aardigh- gebootste elephanten aantrappen *enz.* (t. w. *bij zeker feest*), HOOFT, *Henr. d. Gr.* 166.

3) Datgene waardoor iets wordt te kennen gegeven of aangeduid, uiterlijk teeken, symbool van iets. || Ceremonien, die sonder t' wesen haarder beteecke- ninghen nyemanden goet en moghen maken, COORN- HERT 1, 303 *b*.

4) Inzonderheid in toepassing op benamingen. || Op dat hy den tytel van Koningh nocht Hooghgezag- hebber aan en naame, en nochtans met eenige be- teekeningh booven alle ander gebiedt uitstaake, HOOFT, *Tac.* 93 (*Ann.* 3, 56: *ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret*). Dat dit woordt (t. w. *Souverein*) dubbelzinnigh was: want het kon vertolkt worden Opperste ...; oft genoomen voor een' betee- kening van onbepaalde maght, HOOFT, *N. H.* 746.

5) Het begrip dat door eene benaming wordt te kennen gegeven: hare beteekenis. || 't Gebruyck des Hebr. woorts dat na gelegentheyt der saken veelderleije beteeckeningen lijdt, *Ezech.* 31, *Kantt.* 22 (zie ook 16, *Kantt.* 39). Dat het woort hope alhier in sijne eygene beteeckeninge wort genomen, *Hebr.* 6, *Kantt.* 46. Het woort, dat breeder beteyckeninge heeft, VONDEL 4, 733. Een naem zoo schoon ... In zijn betekening (t. w. *de naam God*), 9, 394. Wanneer de namen my voorkomen van Generaal, Lieutenant- Generaal, Generaal-Majoor, Brigadier; aanstonds ken ik derzelver bepaalde betekening, v. EFFEN, *Spect.* 1, 123. 't Gebruik heeft aan dat woord een vaste betekening, die ieder kend, toegeeigent, 1, 127. Ik ben eene allerongelukkigste Moeder: en wat dit, in zijne volste betekening, zegt, kan zelfs uw gevoelig hart maar zeer onvolkomen gissen, *Wildsch.* 4, 366.

6) Als rechtsterm, nog thans in gebruik (verg. BETEEKENEN, in de bet. 9). || Van exploiten van dagvaarding, aanzegging en beteekening, *W. v. B. Regtsv.*, *Eerste Afd.*, *Opschr.* Geen lijfsdwang kan worden tenuitvoergelegd dan eenen dag na de beteekening van het vonnis, waarbij de opneming in de gijzeling is bevolen, *a.* 599. Wanneer de be- teekening of het bevel niet aan hem in persoon is geschied, is het verzet ontvankelijk zoolang het vonnis niet is ten uitvoer gelegd, *Wet v.* 25 Juli 1871, *Stbl.* 91, *a.* 57. Eene dagvaarding, een vonnis van uitdrijving, de beteekening met commandement, en eindelijk de uitzetting, BERGMANN, *Staas* 156.

Afl. *Beteekeningloos*, zonder beteekenis, zonder zin (BILD. 7, 193).

BETEEKENIS, znw. vr., mv. *beteekenissen*. Mnl. *betekenesse* (VERDAM 1, 1146); bij KIL. alleen vertaald met *significatio*. Eigenlijk: „de daad van iets te *beteekenen*", doch in het latere Nederlandsch altijd in de overdrachtelijke opvatting van „datgene wat *beteekend* wordt"; in de 17de eeuw was *beteeke- ning* de meer gewone term.

1) Het begrip dat door een woord wordt te kennen

gegeven; inzonderheid als term in de taalwetenschap. || Het historisch verband tusschen de verschillende beteekenissen van een zelfde woord. Eene oorspronkelijke, eene afgeleide beteekenis. — Het woord van *Heilig* verliest hier, heel en al zyn oorspronkelyke beteekenis, v. EFFEN, *Spect.* 11, 200. *Goed* en *Groot* zyn, in deezen, woorden van dezelfde beteekenis, *Leev.* 3, 20. Ik zal het woord eerlyk Man eens in de allerruimste beteekenis des woords opvatten, 6, 83. Vriendschap is een woord zonder beteekenis, *Blank.* 1, 179. Reeds bij de Ouden had de beteekenis (t. w. *van het woord „stilus"*) zich verder uitgebreid, en was van het schrijftuig op het geschrevene overgegaan, GEEL 121. Zoodat de etymologische beteekenis der woorden allengskens de historische beteekenis der zaken verdrong, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 126. De hoofdzaak in ieder woordenboek is natuurlijk de uitlegging der woorden, de aanwijzing van hunne beteekenissen, M. DE VRIES, *Inl.* LX. Mij dunkt, dat ik zoodoende de ware beteekenis van het woord vrij nabij kwam, BUYS, *Stud.* 1, 466.

2) De gedachte die door een of meer zinnen wordt uitgedrukt. || Spreuken, die in beteekenis niet sterk verschillen, GEEL 95. Het was een woord vol beteekenis, dat den booze den vader der leugen noemde, OPZOOMER, *Wezen d. Deugd* 23.

3) Datgene wat door eenige voorstelling, van welken aard ook, wordt uitgedrukt. || De beteekenis van een symbool. De beteekenis van eene figuur in een wapen. — Dit tafereel (t. w. *een schilderij*), dat een politieke beteekenis had, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 205.

4) Datgene wat iets te beteekenen heeft, wat de strekking of het belang er van is. || Voor den waren Staatsman (heeft) ook de poëzy in de beschouwing der tijden hare ... beteekenis, DA COSTA 2, 477. De beteekenis van al die afsluitingsmaatregelen (t. w. *tegen Engeland, onder Napoleon*), VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 224. Zoo goed begrepen beiden, regeering en natie, de beteekenis en de strekking van dit recht, FRUIN, *Geschr.* 1, 35. Een kunstwerk ... van hooger beteekenis dan *enz.*, VOSMAER, *Amaz.* 91. Eene toenemende overtuiging van de oneindige zedelijke beteekenis der Eigene taal, voor het eigene Volk en voor de eigene Ziel, BEETS, *Versch.* 1, 32. Beginselen, waarvan de eigenlijke strekking en beteekenis... niet dan zeer oppervlakkig werden begrepen, BUYS, *Stud.* 1, 329. Ik doe nu aan de waarde en de beteekenis van die kwestiën niets te kort, maar *enz.*, 1, 351. Was de beteekenis van dat debat inderdaad zoo groot? 1, 381. De groote beteekenis van de nu onlangs aangenomen wet (ligt) juist in de plaats welke *enz.*, 1, 397. Wij zelven hebben op de beteekenis van dat boek in het Januari-nummer van de Gids van 1883 gewezen, QUACK, *Stud.* 258. Zij (t. w. *de Grieken*) kenden nog het begrip van kapitaal niet in zijn economische beteekenis, QUACK, *Soc.* 1, 18.

— *Van beteekenis*, van belang, of van zooveel belang als eene bepaling aanduidt. || Die opmerkingen zijn van geene beteekenis. — Zij ... heeft zonder vermoeijing van eenige beteekenis meer dan een paar uren opgezeten, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 53.

5) Ook met betrekking tot personen: iemands waarde in een bepaald opzicht. || Voor onze school is deze schilder zonder beteekenis gebleven, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 162.

— Inzonderheid in de uitdrukking *van beteekenis*, als bepaling bij *man* of bij een qualitatief woord. || Hij is een diplomaat van beteekenis geweest. — Eerst als iemand gestorven is gevoelen wij ten volle wat hij voor ons was. ... Deze opmerki[illegible] ... inzonderheid (waar) ten opzicht[illegible] van beteekenis, FRUIN, in *De Gid*[illegible] op-

tans is niet Dirk (Sweelinck) een man van [illegible] in de geschiedenis der muziek, BUSKEN HUET [illegible] 2², 459.

Afl. Eene afleiding *beteekenisloos* is ni[illegible] bruik; *beteekenloos* in de volgende plaats[illegible] wel eene (onjuiste) verkorting daarvan te zi[illegible] ... kwam mij al dat uitstekende en schitter[illegible] komen *beteekenloos* en armoedig voor", TEN [illegible] *Rom.* 4, 84).

Samenst. *Beteekenisvol* (zie ald.); *bete*[illegible] in navolging van hd. *functionslehre* soms [illegible] voor de leer van het verband tusschen de [illegible] lende beteekenissen van de woorden, in tege[illegible] met *klankleer* en *vormleer* (zie b. v. *Taal*[illegible] *teren* 3, 153); *beteekenisovergang*, gevolgd [illegible] *bedeutungsübergang* (*Ald.*, 3, 154).

BETEEKENISVOL, bnw. en bij[illegible] sedert eene eeuw voorkomende, en blijkbaar [illegible] naar hd. *bedeutungsvoll.*

A) **Bnw.** — Veel beteekenis hebbende, [illegible] van beteekenis. || Daarvan deze beteekenisvol[illegible] BILD., *Mac Benac* 102. Zoo heeft *color nativu*[illegible] *forma*, enz. iets beteekenisvoller (*significantu*[illegible] dan *naturalis*, BILD., *T.- en Dichtk. Versch.*

B) **Bijw.** (van wijze). — Op eene wijze [illegible] te kennen geeft. || Voordat hij verder sp[illegible] van Dyck den vinger beteekenisvol op de [illegible] MULDER, *J. F.* 2, 45. Hij ... zag haar z[illegible] en beteekenisvol aan, LOVELING, *Sophie* 58.

BETEEZEN, bedr. zw. ww. Voorko[illegible] het deelw. *beteesd*, dat ook in het Mnl. [illegible] wezen (VERDAM 1, 1145). *Teezen* beteekent [illegible] *plukken*, *uitpluizen* (b. v. wol), daarna ook [illegible] *kwellen*, en die opvatting moet het woord [illegible] de volgende plaatsen (zie verder TEEZEN). || [illegible] die beteest daer binnen staet te prijcken, [illegible] *Over-Yss. Sang.* 162. (*Zij*) seyden schamp[illegible] was de Weirt beteest (t. w. *toen door roover* [illegible] *zijn huis was gestolen*), V. D. VEEN, *Raets.* [illegible]

BETEGENEN, bedr. zw. ww. Va[illegible] evenals *bejegenen* van *Jegen* (zie boven kol[illegible] bij KIL. vertaald met *obviare* ..., *adire co*[illegible] *offendere*, en, als *Sax. Sicamb.*, ook met [illegible] *evenire.* Thans in Zuid-Nederland nog in g[illegible] den zin van *ontmoeten*, *te gemoet gaan* i[illegible] meen (DE BO 118).

1) Van personen. Iemand te gemoet ga[illegible] met vijandelijke bedoeling. || Dat hy zich [illegible] te maaken, om den vyandt te beteeghenen, [illegible] *N. H.* 702. Zy (daalden) van de veste in [illegible] vlak, daar die van binnen hen kloeklyk bete[illegible] en tweemaals te rug dreeven, 820.

2) Van zaken. Tegenwerken, bestrijden, hi[illegible] Ghelijckerwijs die meestert aen een licha[illegible] wonde, ghemeynelijck daer iet by doet dat [illegible] beteghent, als koudt by heet, oft dies[illegible] DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 40. Oft wel [illegible] beletsel heur oock soude konnen beteghenen, [illegible]

Afl. *Betegening*, ontmoeting, en inzo[illegible] vijandelijke ontmoeting („D'een' oft d'andre [illegible] digheit van *beteegheningen* oft schermutsingen [illegible] *N. H.* 617; „Zynen moedt, welkes bestendi[illegible] wils aan een' oevle *beteeghening* hangt," 71[illegible] volk moet bijster afgemat zijn door de h[illegible] *geningen* in Vlaendre," HOOFT, *Br.* 3, [illegible] 1640).

— Daarnaast was ook in gebruik *betegen*[illegible] KIL.: *occursus*, *offensio*), blijkbaar ontstaan [illegible] vermenging van *betegening* en *tegenheid*; [illegible] evenzoo *bejegenheid* (verg. mnl. *jegenheit*; [illegible] 3, 1035): ook die beide woorden beteekene[illegible] *ting* en soms *ondervinding* („Ten sal niet n[illegible]

vreemde *betegenheydt* niet meer aerselen *v. het gemoed, bij een paard vergeleken*), *oftd.* 205; „Memorien, die hy den naam *ejegentheden*", *Nalez. op* WAGEN. 2, 56).
— vroeger ook in andere vormen (zie znw. vr. Naam voor het blad van eene plant, behoorende tot de familie der *Chavica Betle* (L.): OUDEMANS, *Leerb.* 2, 372), en daarom soms *betelpeper* blad, dat een geurig, rood sap bevat, aleisch *sirih* heet, wordt gekauwd met eca-noot en een weinig kalk. De naam de Nederlanders en Engelschen ontleend ngeesch, waarin o. a. de vormen *betle*, en, en de Portugeesche vormen komen l (aldus NEUBRONNER V. D. TUUK bij *Oost en West* 228; verg. ook YULE-BURN. 67). || Betele of Betre is het bladt as aen den Zeecant van Oost-Indien de, twelck daer gheplant wort als den ODON. 1540 *b*. Men siet de Javanen knauwen altijt Betele ende Arecca met ht, waer van haer den mondt gheheel ordt, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 46 *d*. hoon met den Coninck selve spreken, y niet Betele te eten, *Ald.*

Betelblad, het blad dat *betel* heet l moeielyk zyn na zooveel regen, zei .. terwyl hy een *betelblad* met kalk ULTATULI 1, 54); *betelcultuur* („Ben-lk men als de noordelijke grens der an aannemen", *Alb. d. Nat.* 1863, 318); en gouden *betel doose*," *Begin e. Voortg.* g. MULTATULI 1, 54: „de gouden doos abak, de kalk, de sirie, de pinang, en bevatte"); *betelkistje* (*O.-I. e. W.-I.* 6 *d*: „'t *Betel kistgien*"), hetzelfde als *elnoot* („*Areek* heet dikwijls bij onze s de noot van den pinangpalm ... of *betelnoot*, die door ... Indische volken lblad gekauwd wordt", VETH, *Uit Oost* ; volgens YULE-BURNELL 67 wordt ien zin reeds gebruikt in een werk van *alm*, soms gebruikt voor *areca-palm*, ucht nl. met betelbladen wordt gekauwd PRINS, *Encyclop.* 3, 239 *b*); *betel-*aut waarvan het blad *betel* heet („De kelt de speekselklieren en bevordert de . WINKLER PRINS, *Encyclop.* 3, 240 *b*).

Betelkauwen („Ook in China is het in gebruik, maar niet zoo algemeen als ndischen archipel en op de Philippijn-, *Alb. d. Nat.* 1863, 319).

EN, bedr. zw. ww. Van *Telen*. Met orwerp. Er veldvruchten op telen; niet t als gelijkstaande met *bebouwen*. || tyen van gronden, als sy ... konden bouwen, V. LEEUWEN, *Cost. v. Rijnl.* 9.) den akker van Flavinia beteelen, *Ged.* 3, 264. Men (beteelt) de Klai, Gooische afzandingen gevonden word, , BERKHEY, *N. H.* 2, 337. Den veen-middel van schuppen, van zyne groene teelden grond te ontblooten, 2, 559. tzen zag men kampen met haver en teeld, V. LENNEP, *Rom.* 6, 2.

ing („In Gooiland vind men de Klai g niet ter *beteelinge*, als elders", BERK-2, 337).

MEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. en, bij KIL. niet vermeld, in de 17de later verouderd.

1) Met een dier als voorwerp. Temmen, bedwingen, beteugelen, overmeesteren. || Dat ooc een kleyn knechtgen een sterck paerdt weet te betemmen, COORNHERT 1, 315 *c*. Dees poelslang ... Betemde ick, stroopteze, en *enz.*, VONDEL 11, 586. Dit veulen ...,'twelc hy coft ende dedet betemmen, V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 8 *b*.

2) In figuurlijke toepassing, met een persoon of een dier als voorwerp. Overmeesteren, aan zich onderwerpen. || Geen wolf beloert de schaepskoy, nochte bespiet by nacht de kudden: een heftiger bekommering betemt hem, VONDEL 5, 118. De schoonheit triomfeert, En sterckheit leght aen bant. een maeght betemt veel braven, 9, 621.

3) Van hartstochten: beteugelen. || Betemt de begeerlijcke crachten, maticht u onbehoorlijcke lusten, COORNHERT, *Boccat.* 119 *b*. Betem d' oploopentheyd der breydeloose sinnen, VONDEL 2, 714. Door prang wordt dollen lust gestremt En 'twoeste hert te mets betemt, CAMPHUYZEN, *Ps.* 106, 23.

4) Van andere booze machten, vergeleken met een boosaardig dier. || Terwijl gy 't kwaad tot in zijne eerste bronnen Vervolgt, en 't weêrstand biedt, en uitroeit, en betemt, BILD. 6, 437.

5) Enkele malen ook van het land: het bewerken, aan zich dienstbaar maken. || De jonge mannen ... Betemmen 't ackerland met spae en ploegh en egh, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 339.

Afl. *Betemmer* („Nopende de wellust seytmen haar *betemmer* stercker te zijn dan die steden wint", COORNHERT 1, 317 *a* (daarnaast vr. *betemster*, VONDEL 2, 273); *betemming* („Sijne *betemminghe* ende Heerschappye alder Dieren" (t. w. *van den mensch*), COORNHERT 1, 130 *b*; „Geeft ge daar den tytel aan Van *betemming* van 't Geweten? Noemt gy ... Dit, een ijdel zwak bedwingen?" BILD. 5, 331).

BETEMPEREN, bedr. zw. ww. Van *Temperen*, in verschillende opvattingen.

1) In 't algemeen. Matigen. || Beheersch uw Driften slechts, betemper slechts haar vuur, V. D. DUSSEN, *Pr. v. Overzett.* 25.

2) Als smidsterm, in toepassing op het verstalen van ijzer; in Zuid-Nederland. || Betemperen, ook betimperen, timperen, harden: Staal verharden met het gloeiend in water of olie te dompelen, VUYLSTEKE, *Smid* 23.

3) Droge stoffen met vocht mengen, beslaan; in Zuid-Nederland (zie b. v. DE BO 118; CORNELISSEN 221). || Meelbloem betemperen met melk en eiers om koeken te bakken, DE BO.

BETENGELEN — ook BETINGELEN (zie ald.) —, bedr. zw. ww. Van *Tengel*, eene soort van lat. Timmermansterm. Met tengels bespijkeren. || Dat van de zoldering boven de opslagplaats (t. w. *van eene bewaarplaats voor beenderen*) alle naden worden betengeld en in die zoldering een zinken luchtkoker worde aangebracht *enz.*, *R. v. St.*, *Afd. Gesch. v. Best.* 1897, 660.

BETER, bnw., znw. en bijw. De vorm die in de verschillende Germaansche talen wordt gebruikt als vergel. trap van *Goed*, en waarnaast als bijw. ook *bet* en *bat* voorkomen (zie die woorden). In het art. *Goed* (Dl. V, kol. 298 vlgg.) is de vorm *beter* reeds behandeld; hier volgen nog eenige voorbeelden.

A) **Bnw.**

1) Van personen. — *a*) Verbonden met qualitatieve znw. || Zij getuigen eenparig, dat zij ... zich geen beter leermeester konden denken, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 270.

b) In andere gevallen blijkt uit het verband, ten opzichte waarvan iemand *beter* is. || Ick en ben niet beter dan mijne vaderen, 1 *Kon.* 19, 4. Gaarne geloof

ik, dat Henriette ... in mijne plaats hier anders gehandeld zou hebben, maar ik geloof, dat zij 'er niet te beter om geweest zou zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 1, 154.

— *Iemands beter ik*, zijne zedelijke persoonlijkheid; ook wel *iemands betere natuur*. || Hoe weinig hij zich weerhield, die (t. w. *grappen*) zelfs ten koste van zijn naaste betrekkingen te debiteeren, toch begon zijn betere natuur deze reis bij hem te spreken, en hem te herinneren, dat *enz.*, *K. Zev.* 3, 63. Doe die gevloekte halsstarrigheid van u weg, die strijdt tegen je beter ik, VOSMAER, *Amaz.* 212.

c) In bijbelschen stijl met eene datiefbepaling: dienstiger, nuttiger. || Doe seyde ... haer man ... ben ick u niet beter dan tien sonen? 1 *Sam.* 1, 8. Beter is een gebuer die naby is, dan een broeder, die verre is, *Spreuk.* 27, 10.

d) Minder ziek, of: weer hersteld (verg. Dl. V, kol. 304). || Daerna quam de Graef van Hoorn bij mij, beter zijnde van een schrickelijck boort, dat (*hij*) gehadt hadde, C. HUYGENS Jr., *Journ.* 2, 66. Mij te vleijen over mijne terugkeerende gezondheid, met mij bijna telken morgen te verzekeren, dat ik 'er weder beter uitzie, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 226.

2) Van zaken. — *a*) In 't algemeen. || Weet yemant beter saus als honger tot de spijsen? HOOFT, *Ged.* 1, 35. Eene betere lezing van deze of gene moeijelijk verstaanbare plaats, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 268. Zijne dienstvaardigheid (openbaarde) zich op een wijze, die de zaak erger maakte in plaats van beter, *K. Zev.* 2, 244. Deze bijzonderheden ..., die mij ... voorkwamen vermeld te moeten worden, tot beter verstand van hetgeen verder volgen zal, V. LENNEP, *Rom.* 3, 11. Betere tijden waren in aantocht, FRUIN, *Geschr.* 1, 73.

— De omstandigheden worden soms in het algemeen door *het* aangeduid, en *het beter hebben* beteekent: in gunstiger omstandigheden verkeeren (verg. Dl. V, kol. 310). || Welke dwaasheid je zoudt begaan, met het rustige ... leven, dat je hier leidt, vaarwel te zeggen, zonder zeker te zijn, dat je 't elders beter hadt, *K. Zev.* 1, 186. Met dat al had de vrije wetenschap het hier beter dan ergens elders, FRUIN, *Geschr.* 1, 42.

— *Het is* (of *wordt*) *beter met iemand* wordt gewoonlijk gezegd met betrekking tot lichamelijk of geestelijk welzijn. || Dat was Saul eene verademinge, ende het wert beter met hem, ende de boose geest weeck van hem, 1 *Sam.* 16, 23 (zie ook 16, 16). Het (is) ... met mijne Wederhelft heden wederom vrij beter, BILD., *Br.* 4, 308.

b) Met betrekking tot het zedelijke (verg. onder 1) *iemands betere natuur*). || Die beetre gedachten in 's onverlaats hart, BEETS, *Ged.* 137. De dood is in aller oog slechts een overgang tot een beter leven, QUACK, *Soc.* 1, 230.

c) Nuttiger, dienstiger, voordeeliger; inzonderheid in praedicatief gebruik. || Het ware ons beter geweest den Egyptenaren te dienen, dan in dese woestijne te sterven, *Exod.* 14, 12. De wet uwes monts is my beter, dan duysenden van gout ofte silver, *Ps.* 119, 72. Het is my beter te sterven dan te leven, *Jonas* 4, 3. Het is beter te trouwen dan te branden, 1 *Cor.* 7, 9. Beter de neef van weinigen — zoo sprak Aristoteles — dan de broeder van duizenden, QUACK, *Soc.* 1, 31.

B) **Znw.**

1) Soms staat *beter* in den zin van *iets dat beter is*; in de gewone taal thans nog slechts in enkele gevallen. || Ik geef het voor beter (t. w. *voor een beter gevoelen*: zie onder 2). — Ken ick sijnen aert, Hy sal my beter doen, indien hy sich bedaert, CATS 1, 201 *b*. 't Is wonder, zoo-men beter vindt, DE BRUNE, *Bank.* 1, 214. Die poging tot beter in 's boozen gemoed, BEETS, *Ged.* 137.

— *Om beters wil(le)*: zie Dl. V, 308, en nog de volgende plaatsen. || Zwijgh, om beters VONDEL 3, 528. Ick doe 't om beters wil, 3, (zie ook 3, 787 en 3, 792).

— *Bij gebrek aan beter*; thans nog gewo Hardestein, waar de gemeente wel bij mij (t. w. *predikant*), bij gebrek aan beter, komen mo *Zev.* 1, 254. Zoo Jonkheer Maurits van Eylar, bij gebrek aan beter, zich vernederen wilde met als met zijn gelijke om te gaan, 1, 330.

— *Hopen van beter* schijnt te beteekenen: h dat iets beters, iets aangenamers zal gebeuren. „Ik vrees ..., dat mijn voorgevoel bewaarheid worden". .... — „Ik hoop van beter", was alles Eylar antwoordde, *K. Zev.* 2, 88. „'t Zal misschi maar voor ééne nacht zijn (t. w. *het verblijf*)" „Ik hoop wel van beter", 3, 249.

— In Zuid-Nederland ook in den vorm *beter* 'k Zei het voor hun beters.

2) Zeer duidelijk is dit zelfstandig gebruik in uitdrukking *een beter* (zie reeds Dl. V, kol. 310 Nu zijn sy begeerigh na een beter, dat is, na hemelsche, *Hebr.* 11, 16. Ick gheve t'mijn om beter, DAVID, *Doelh.* 242. (*Zij*) gissen het S (t. w. *een schip dat verloren was*) Medenblik wesen, dan verhoopen een beter, *Begin e. Fo* 12, 78 *b*. Misschien denk ik 'er wel wat bijzo over; en ik geef het gaarne voor een beter, LOOS *Bronkh.* 1, 226. Het kon wel zijn, dat mijn niet veel beteekent, en dus geef ik die gaarne een beter, 1, 301.

C) **Bijw.**

1) Als bijw. van wijze. || Die haer (t. w. *zijne ma* ten houwelicke uytgeeft, die doet wel: ende d ten houwelicke niet uyt en geeft, die doet b 1 *Cor.* 7, 38. Toestanden en personen uit vro tijdperken beter te leeren kennen, VEEGENS, *Hist.* 2, 289.

— In Zuid-Nederland komt ook als bijw. de bij *beters* voor. || U-L. Comptoir, oft om bete segghen de Pagadorye, VOSSIUS II.

— Inzonderheid in (*iets*) *beter weten* (verg. kol. 321). || Zy ... zullen zeggen, (al weete beter,) dat hy my bedankt heeft, *Leev.* 2, 15 had ... zelfs, ofschoon beter wetende, de voorkomende taalfouten overgenomen, VEEGENS, *Stud.* 2, 251. Och, je weet wel beter, *K. Zev.* 1,

— *Iemands beter-weten* wordt zelfstandig bruikt. || Gij gingt dus tegen uw beter weten te werk, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 210. Gij ... die zaam tegen uw beter weten aan ... zult gezo hebben, 5, 410.

— Soms zelfs in den zin van *betweterij*. zij, die zich over onbillijkheid ... beklagen, hu beklag en beter-weten ons niet voor wijsheid dringen, V. D. PALM, *Sal.* 1, 421.

2) Ter aanduiding dat men *beter* handelt gehandeld hebben door zóó te doen als uit het v blijkt (verg. Dl. V, kol. 321). || Qualick zou 't volck geven moet, Zy willen se betere bedr V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 271. Beter blijfd dan of ghij verder gingt, HOOFT, *Ged.* 2, 14

Afl. *Beteren*, *beternis*, *beterschap* (zi woorden).

Samenst. afl. *Beterweter*, betweter (zie *v. S. August.* 148).

Koppel. *Beterhand* (zie ald.); *beterv* *welvaren*), het beter worden, herstel („om u *vaaren*, Draal niet, met reisen, naa de Sp aären", SIX V. CHAND. 133); ook in den zin grootere voorspoed („Niemandts *beter-varen* nijden", DE SMIDT, *Sonnebl.* 174).

r de Samenst. afl. zijn nog te vermelden: ; („Waarom ... staat men niet af van alle betermakery?" BILD., *Lindner, Mac Benac* *beterweterij* („Als ... vitterij, als bedil- *eterweterij* zich mengen in de behandeling staats-aangelegenheden", V. D. PALM, 6).

RDEN. Zie BETREDEN.

REN, bedr. (ook wederk.) en onz. zw. *Beter.* Ohd. *paggirôn, pegirôn*; mhd. *bez-* DE 43); nhd. *bessern*; mnl. *beteren* (VER- 51).

r.

t algemeen. Iets dat minder goed of ver- eter maken, herstellen. Thans nog slechts gevallen. || Aensiet mijn smerte, gheneest en, Laet mijn bloeyende ieucht aldus niet Twelck ghy meucht beteren tot allen ID., *Conste d. M.* 65. En want ick lijden plaghen moet, Dwinght my den nood dat hen moet Diet beteren connen, HOUWAERT, *lachte enz.* 135. Waerom sult gy lijden, or uwe oogen van honger vergaen ...? gy loch wel beteren, *Gen.* 47, *Kantt.* 17. De Doorluchtigheit (is) zonder onderscheidt naar teeghens 't recht des Lands. Dies n dit te beeteren, HOOFT, *N. H.* 1210. *betere het!* zie Dl. V, kol. 224. *an het niet beteren*, ik kan het niet hel- is mijne schuld niet (ook wel, en in and altijd, *ik kan het niet gebeteren*: , kol. 398); thans nog in gebruik (verg. *Lat. Versch.* 186). || Ik kon het niet ijne aandacht was uitsluitend door de be- tuigen die om ons heen arbeidden, ver- ISSERING, *Herinn.* 1, 25.

ijzondere gevallen; zoo b. v. eene bereke- keuriger maken, de fouten daarin herstel- welk ... Gregorius de XIII. beweegt heevt, en (*in de tijdrekening*), door hulp van sters ..., te doen beteren, V. LEEUWEN, *Leyd.* 241.

iderheid thans nog in scheepstermen, als *dek, gebeterde koers en verheid, gebeterde aanshoogte* en derg. (zie bij die zw.).

stoffelijke zaak herstellen. || Waerom ylieden niet de breucken van het Huys? 7. Hout, ende gehouwene steenen ... om te beteren, 22, 6. Het Huys des Heeren en, 2 *Chron.* 24, 4 (*Kantt.*: te verma- te beteren, dat daer in verbroken, ofte . was). Dat hy ... sijn zeylen wat beteren o sijn fock den vorighen nacht stucken *egin e. Voortg.* 12, 69 *b.*

ziekte genezen; ook wel wederk. in den eter worden, minder erg worden. || Het s ..., waar in de ... Melaatsheyt gebe- V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 57. Wy de rheumatique pijnen ... zich gebeterd D., *Br.* 4, 246.

ads geschonden eer herstellen, hem vol- ren. || De Jonckheer ... verklarende te ijn door een wettig houwelijck de jonge r eere te beteren, CATS 1, 171 *b.* 't En haar' eer en achtbaarheit beeterde, .. de uitvinders der lasteringen, HOOFT, 3.

ad zedelijk beter maken. || Door de droef- eugeschts wort het herte gebetert, *Pred.* men, om sommige weinigen te beteren *eene geleerde predikatie*), den grootsten varen? V. EFFEN, *Spect.* 12, 202.

— Inzonderheid wederk. || Wie betert hem? Niemant, ele doet so hij plach, A. BIJNS 413. Betert u dan, ende bekeert u, *Hand.* 3, 19. Ik hoop voor uw tijdelijk en eeuwig welzijn, dat gij u beteren zult, BERGMANN, *Staas* 37.

— *Het zijn de goeden* (of *de besten*), *die zich beteren*: zie Dl. V, kol. 303.

— Ook is gewoon *zijn leven beteren* (vroeger ook wel met andere soortgelijke znw. als voorwerp), zich beter gaan gedragen. || Reyntje betert oock jou wegen, VONDEL 2, 591. Indien het blijke, dat zij berouw heeft, en haar leven wil beteren, KIST, *Eikenh.* 4, 379. Het blijkt nu, dat de zoon in Amerika zijn leven heeft gebeterd, QUACK, *Stud.* 276.

— Ook in toepassing op minder ernstige gevallen. || Hij heeft zijn leven gebeterd en rookt nu veel minder.

— Het voorwerp kan ook in anderen vorm een minder gunstigen toestand aanduiden. || De wanzeedigheit der geestelyken te beeteren, HOOFT, *N. H.* 94. Ik ben waarlijk in mijne jeugd ook de beste klant niet geweest, maar ik heb mijne driften door de rede bestuurd en gebeterd, FOKKE, *B. R.* 1, 76.

7) Schade, die men heeft toegebracht, vergoeden. || 'T waar ook wel billyk, dat die van Brussel de schaaden, geleeden by den Kardinaal van Granvelle ... en andren, aan hunne huizen en inboedel, beeterden, HOOFT, *N. H.* 987.

8) Iets, dat men heeft misdaan, boeten; vooral in de middeleeuwen zeer gewoon, ook als rechtsterm. || Manslaght wordt gebeetert met zeeker getal van groot en kleen vee, HOOFT, *Tac.* 495. Van minder wonden ... werd ghebetert met geld ...: ende wie des niet hadde aen goed, most het beteren met ghelijcke leden. Andere misdaden wierden oock gebetert aen den ghenen die verkort was tweevoud, drievoud, viervoud, DE GROOT, *Inl.* III, 32, § 7. Wie iemand sijn goed t'onbruick hadde gemaeckt ..., most de schade vierschat beteren: maer boven vierschat gingen geene beteringen, *Ald.* Wanneer een die ghewondet is gheweest daer nae zes weecken heeft gegaen over strate, al komt hy daer nae te sterven, sulcks werd ghebetert als een wonde niet als een doodslag, III, 34, § 8.

9) Ook in toepassing op het herstellen van zedelijk kwaad. || Hopende te beteren de misdaet Daer mede ic eerst dede tsondich quaet, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 3. (*Jezus*), die 't ... alles gheboet ende ghebetert heeft dat Adam misdaan ende verdorven hadde, COORNHERT 1, 33 *a.* Moet hier zomtyds quaet met bloet gebetert zyn, My dunckt *enz.*, DE DECKER 1, 22.

10) In toepassing op onrechtmatige vonnissen. || Dat zyn' oordeelaars ... lichtelyk yets teeghens hem uitspreeken moghten, daar naamaals geen beetren aan viele, HOOFT, *N. H.* 995.

B) **Onz.**

1) In 't algemeen, van toestanden. Gunstiger worden. || 't (Is) ien benaude tijdt, daer 's niet te verdienen: In mit dese krijgh selter niet op beteren sou ick mienen, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 7. Hij was ... op 't laatst ... al te grammottig; en dat zou 'er niet aan gebeterd hebben nu hij geen comptoir had, *Wildsch.* 6, 145. Den gemeenzamen toon van Filip jegens haar — een toon, (*die*) ... er sedert dien tijd niet op gebeterd was, *K. Zev.* 3, 102. Dat de gemaakte bloemen evenals de kanten geenen aftrok meer hadden, en zij lust had om te gaan dienen, indien het niet beterde, LOVELING, *Sophie* 317.

2) In bijzondere gevallen, b. v. van weersgesteldheid. || Den 10. September wast weder wat ghebetert deur dattet soo hardt niet en waeyde, *O.-I. e. W.-I.*

Voyag. 1, 30 *d.* Tegens den avondt begost het weder te beteren (t. w. *na een storm*), BRANDT, *De Ruiter* 567.

3) Van ziekten en derg.: geheel of gedeeltelijk genezen worden. || Siet (d. i. *zijt*) geruste, zegt de Meestere, ... Dat sal van selve beteren (*er is sprake van kiespijn*), VONDEL 4, 396. Die ziekte moge ... in haar zwaarste crisis, of reeds aan het beteren zijn *enz.*, bij BERKHEY, *N. H.* 7, 332. Als dat ongemak ten eeniger tijde eens betert, FOKKE, *B. R.* 1, 109. Het is hier toch niet in orde (t. w. *met mijne gezondheid in dit leven*), en was het dit nooit; thands vooral betert het daar niet op, BILD., *Br.* 2, 237. Het is een verwaarloosde valling ..., met den zomer zal het beteren, LOVELING, *Idon.* 22.

— Met een ziek lichaamsdeel als onderwerp. || Dat zijne knie zoo traag beterde, ergerde hem ook bijzonder, LOVELING, *Sophie* 219.

— Met den lijder (mensch of dier) als onderwerp. || Nu Suse aan het beteren is, diverteer ik mij wel met de bijzonderheden van Parijs te bekijken, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 80. Naauwlijks was mijne Wederhelft weêr eenigzins aan 't beteren of *enz.*, BILD., *Br.* 4, 310. Da Costa zal U medegedeeld hebben dat wy wat beteren, 5, 30. Hij spreekt van beetren; rept van hoop en moed, DE MONT, *Loreley* 154.

— *Gebeterd* beteekent soms: beveiligd voor eene besmettelijke ziekte doordat men die reeds heeft gehad. || Gebeterd en ongebeterd Vee (t. w. *bij de veepest*), BERKHEY, *N. H.* 4², 144. Als de Verkooper (*der koe*), ... instaat voor alle perijkel der Veepest, als zijnde een gebeterd beest, 5, 108.

— Overdrachtelijk in de uitdrukking *aan de beterende hand*, d. i. aan dien kant waar men betert (zie BETERHAND); beterende, herstellende. || So ras den ouden Marquies ... wederom gesont en aan de beterende hand zyn sou, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 77. Uw broeder zeide mij ... dat gij eenige weken ... ongesteld geweest waart, ... doch dat gij nu aan de beterende hand waart, LOOSJES, *Buism.* 3, 158.

4) In het zedelijke vooruitgaan. || Dan compt onnut berouw, als betrens tijt ontbreeckt, HOOFT, *Ged.* 2, 149. Wy blyven even eens, wy bet'ren niet een hayr, Wy volghen niet te min de dart'le weereld naar, HOFFERUS 195.

Afl. *Gebeteren, ongebeterd, betering, beterlijk, beternis* (zie die woorden).

Samenst. *Beterhuis* (zie ald.); *beterzaal*, plaats voor zieken (zie V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 58).

BETEREN — daarnaast ook BETERREN (verg. TEER) —, bedr. zw. ww.; *beteerde, beteerd* (*beterd, betard*). Met teer besmeren of bevuilen. || Want die bijden ter wandelt, sal hem beterren, A. BIJNS 330. Hy was bepeckt, betart, als ons maetroosen sijn, D. HEINSIUS, *Poëm.* 66. Al wat bepeckt beteert aengrijpen kan, en vatten, En danssen op de koorde, en klauteren als katten, VONDEL 2, 168. De bodem die van onderen zorgvuldig beteerd is, *Handw.* 18, 17.

Afl. *Betering* („Indien des anderendaags, na dat de eerste *beteering* geschied is, zich nog geene ... knobbel vertoont, dan hebbe men zoodanige bestrijking met teer ... nogmaals te verrigten", BERKHEY, *N. H.* 8, 383).

BETERHAND, znw. vr. Koppeling van *Beter*, in een vorm zonder herkenbaren naamvalsuitgang, en *Hand*, in den zin van *zijde*, in de uitdrukking *aan de beterhand*. Daarnaast wordt gezegd *aan de betere hand*, en minder nauwkeurig, *aan de beterende hand* (verg. Dl. V, kol. 1772, en hierboven onder BETEREN). In toepassing op herstellende zieken: beterende. || 't Is nu ande beter hangt mit hem, hy wort heel kloeck. Wt zijn hooft is ien bien e uomen, wel ... stuck, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3, 13. Waarom mijne vrouw in eenige dagen niet aan de beter ... zijn? BILD., *Br.* 2, 93. Dat het met Mev uwe Moeder thands wat aan de beterhand is, 4, Daar ik nu al weêr verscheide dagen aan de hand geweest ben, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 81. Z de Prins aan de beterhand was, deed zich zijn ... gevoelen, FRUIN, *Beleg v. L.* 102.

— Daarnaast *aan de betere hand*. || Hij had gehoord, ... dat UE. aan de betere hand waart, t JES, *Bronkh.* 6, 348. De man schijnt aan de b hand, *K. Zev.* 5, 131.

— Eene enkele maal vindt men *beterzijde* plaats van *beterhand*. || Haar zoontje, dat ... aan de beterzijde scheen, LOVELING, *Sophie* 233.

BETERHUIS, znw. onz., mv. *-huizen*. *Beteren* en *Huis*. Benaming voor een huis, een sticht, waarin personen van onordelijk gedrag of gekrenkte geestvermogens worden bewaard. In No en Zuid-Nederland thans geheel verouderd. || Dat zyn aangestelt tot Casteleinen en Betermeesters van op te rechten Beterhuys aan de Weterings Poort al de persoonen van *enz.*, *Handv. v. Amst.* 10 (a°. 1694; verg. WAGEN., *Amst.* 2, 261). Hy in 't Dol- of Beterhuis; Of maak hem maar stel LANGENDIJK 2, 244. Die (t. w. *Mama*) zou tegengehouden hebben, dat een van haar kinderen in een beterhuis gebragt werd (t. w. *als krankzinn* LOOSJES, *Bronkh.* 3, 285. Het beterhuis ..., W een wijze voogd ... Hem ... had mogen doen best v. DUYSE, *Vrol.* 135.

Samenst. *Ziekenbeterhuis* („Een Hospitaal gaande ende komende, ende ... een *Sieke Beter* van Sieke en Kranksinnige, ende andre behou Sieken," V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 35).

BETERING, znw. vr.; het mv. komt voor. Van *Beteren*. Mnl. *beteringe* (VERDAM 1, 1 Thans zoogoed als in onbruik.

1) Verbetering, herstelling van iets stoffelij Soo deden de versorgers van het werck, dat de ringe des wercks (t. w. *aan den tempel*) door hant toenam, 2 *Chron.* 24, 13.

2) Herstel van iets onstoffelijks. || Geestely en kapittelen, dien aan geene beetering van mis ken luste, HOOFT, *N. H.* 56.

3) Schadevergoeding, schadeloosstelling; ook rechtsterm. In de middeleeuwen zeer gewoon, en in later tijd nog wel voorkomende. || Hy (was nootsaakt geweest hier over (t. w. *eene beschuld van tooverij*) gerechtelyk beteringe te soeken, V. HE KERK, *Arc.* 73. *F.* Wat eyscht ghy, voor de sc dat ick tot beet'ring doe? *G.* Uw leven, sta bloedt zijn te ghering daer toe, HOOFT, *Ged.* 2, Den Hartog, die den Stadhouder dwong, tot bet ende vergoedinge, met de selve Vrouw ... te m trouwen, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* XV burgerlijke regtsvordering ter zake van laster, of beleediging strekt tot vergoeding der schad tot betering van het nadeel, in eer en goeden geleden, *B. W.*, *a.* 1408.

4) Beterschap, t. w. bij ziekte. || Echter doet sedert nu twee dagen eenige betering op, BILD., 2, 247.

5) Beterschap, t. w. in het zedelijke. || D schaamte ons ... tot beteringe brenge, HOOFT, 93 (*Ann.* 3, 54: *nos pudor ... in melius* Dat haar ... Man my alles vergeeve, op belofte beetering, *Leev.* 6, 192.

6) Genezing, als afl. van *Beteren*, trans. Drinckt aan dese water-beken Den dranck, die ziel tot beteringhe streckt, HOFFERUS 13.

ngschap, onnoodig lange, en minder
aat *beterschap* („Uitspanning van den
enblikken eener langzame *beteringschap*
te ziekte," BILD. 15, 197).

COOP, bijwoordelijke uitdrukking, als
goedkoop. Een aantal voorbeelden zijn
Dl. V, kol. 365 vlgg.; hier volgen nog
. || Ghy hadt betercoop Priamus stadt
. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 1 *a*.
p verdraghs te hebben, werden ... toe-
oft drie heirkrachten, HOOFT, *Henr. d.*
jy die (t. w. *zekere gort*) ook ergens
ASSELIJN, *Spilp.* 10. Dat eene enkele
beter koop op haar zelve alleen, dan
met anderen leeven kon, *Philanthrope*

IJK, bnw. Van *Beteren*. Kunnende
teld worden. Thans verouderd. || Dat
nes gerechts vonnissen, beeterlyk by
, magh uitvoeren onder genoeghzaame
OFT, *N. H.* 163. Sy doen eerst soo wat
eterlijcke sond, Ten tweeden doen sy
en gaet 't te bond, DE VYNCK, *Wekel.*

TIS, znw. vr., zonder mv. Van *Beter*
. Mnl. *beternisse* (VERDAM 1, 1155).
Zuid-Nederland.
ing, herstelling van iets stoffelijks. ||
goed bevonden werd door des Leenmans
ert te zijn, sal den Heer vrij staen de
beternisse te betalen, DE GROOT, *Inl.*

ing van of in iets onstoffelijks, hetzij
een persoon. || Dat zy ... uit zyn ...
nut ... ende beeternis der geenen, die
den hebben (t. w. *waarover zij het be-*
, HOOFT, *N. H.* 93. Wacht na geen'
dat zij het minder erg zullen maken),
langs hoe grover, VONDEL 2, 556.
heen hope van eenighe beternisse (t. w.
zou verminderen), FLORIAN., *Ovid.*

heid betering van schade, schadeloos-
ans quaamen de Slotvooghdt Ryswyk
esters van Medenblik klaaghen, aan de
ollandt, met verzoek om beeternis hun-
htbaarheit, HOOFT, *N. H.* 954. Gesan-
icken, die beternis van 't onrecht ver-
Troye ten oorlogh ontseggen souden,
1, 138.
g, herstel van ziekte; thans nog in
er geen beternis te wachten staet, is
ziekentrooster te loopen, HOOFT, *Br.*
bewimpelen en verborghen houden eener
eeternis by brengt, HOOFT, *N. H.* 49.
Waer van het siecke lijf syn beternisse
BAEN, *Ock.* 154. Middlen, waar hy
ernisse op bouwt, SIX V. CHAND. 475.
f zeer pijnlijk gloeiend tot den tienden
am er eene spoedige beternis, CON-
36 *b*. Petrus (was) zoo ver in beternis,
. Karel in het gasthuis (kon) ... be-
TM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 109.
ien moed, broeder, en beternis! DE

hap, in het zedelijke. || Zijn vrouw
echtbreeksster) had hem alle mogelike
ft, DE BRUNE, *Jok en E.* 119. Wil,
oed, Niet langer ... Uw beternis ver-
DECKER 1, 272. Hy (t. w. *een dronk-*
beternis By wylen ... hoop; doch *enz.*,

BETERSCHAP, znw. vr.; het mv. zeldzaam. Van *Beter*. Mnl. *beterscap* (VERDAM 1, 1155).

1) Verbetering, vooruitgang, aan eene stoffelijke zaak; thans verouderd. || Kentlijcke beterschap, so eenige daer aen (t. w. *aan een goed*) geschiet mochte zyn, *Lantr. v. Veluwen* XV, 1.

2) Verbetering, vooruitgang, bij iets onstoffelijks, b. v. in een toestand; in dien algemeenen zin thans verouderd. || Zo hier geen beterschap geschiet (t. w. *zoo de leden van zekere vereeniging niet wat eendrachtiger worden*), Zo mach ons Rijck niet langer duren, BREDERO 3, 366. Want wy deur de hope van beterschap (t. w. *van gunstiger weersgesteldheid*) met so grooten provisie van hout ons niet versien hadden, als wel eer, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 46 *a*. Dat syn saken vry wat slegt stonden, daar hy weinig beterschap toe te hopen had, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 263.

3) Vooruitgang of herstel, t. w. bij ziekte; de thans nog gewone opvatting. || Het (is) een goed voorteeken van beterschap ..., wanneer men onder de mest van de koe bloed met slijm ontdekt, BERKHEY, *N. H.* 7, 382. Ik vind ... zoete en zachte hoop op beterschap, BILD., *Br.* 4, 196. Alles toont dat we op den weg van beterschap zijn, 4, 261. Onze dierbare kranke is ... in den weg der beterschap, 4, 272. Op deze kortstondige ... beterschap ... volgt een slaap, die allengs ... in den laatsten ademtogt eindigt, FOKKE, *Verz. W.* 1, 248. De Doctor ... verzekerde haar van de toenemende beterschap, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 56. Dat ... de zieke aanmerkelijk in beterschap toenam, *K. Zev.* 5, 145.

— In wenschen voor iemands herstel, ook met elliptisch gebruik. || Ik wensch je van harte beterschap met den hoest, houdt je maar warm, FOKKE, *Verz. W.* 12, 113. Beterschap, hoor! wel te rusten! LAURILLARD, *Sch. R.* 13.

4) In het zedelijke; minder gewoon dan in de bet. 3). || Vergunt my door uwe doodt quydt-scheldinghe mijnder sonden, ende beterschap mijns levens, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 257. Ik ben uwe beterschap en bekering wenschende, *Burg.* 70. De beterschap van een brooddronken jongeling, GEEL 157. De ondeugende jongen beloofde zijn vader beterschap.

Samenst. In de bet. 4). *Beterschapsbeloving* (*Blank.* 2, 145).

BETEUGELEN, bedr. zw. ww. Van *Teugel*. In het Mnl. niet aangewezen, en bij PLANT. en KIL. niet voorkomende. Verg. lat. *refrenare* en fr. *refréner*.

1) Een dier in bedwang houden, eigenlijk door middel van een teugel, doch ook wel in ruimer toepassing. || Deze beteugelt (t. w. *runderen*) door middel van een halsschot, geene door een hoornjuk *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 9, 280. Een paard het gebit in den mond te leggen, om het aldus te beteugelen en te besturen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 315.

2) Met een persoon als voorwerp, t. w. met betrekking tot de uiting van zijne gevoelens. || Nochtans worden zy, door den toom der schaamte, beteugelt, DE BRUNE, *Wetst.* *. De eerste plicht van den vorst is ... de grooten te beteugelen, FRUIN, *Geschr.* 1, 146.

3) Met eene zaak als voorwerp, t. w. een hartstocht of iets anders dat als eene kracht wordt voorgesteld. || Ik verzoek (*hen*) ... hun ongedult eenigzins te willen beteugelen, V. EFFEN, *Spect.* 5, 152. Indien zy hunne begeertens vroeg leerden beteugelen, *Burg.* 197. Deze menschen ..., wier luiheid ... door de Regeering behoort te worden beteugeld, V. HEMERT, *Lekt.* 6, 78. De stoutheid der doordringende ruiterbenden beteugelen, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 42.

Wanneer deze de verbeelding niet beteugelen *enz.*, GEEL 89. Aan den lust om ze (t. w. *de drukpers*) te beteugelen zou het niet ontbroken hebben, PRUIN, *Geschr.* 1, 42.

4) Ook met het water van zee en sterke stroomen als voorwerp. || De woede der zee ... door hooge en onwrikbare dijken te beteugelen, KIST, *Eikenh.* 1, 15. Hy, die watervloed en stormen èn beteugelt èn gebiedt, DA COSTA 3, 6.

Afl. *Beteugelaar* („Den man ..., die door de voorzienigheid tot *beteugelaar* van de ongetemde heerschzucht ... bestemd was", BILD., *Gesch. d. Vad.* 10, 81; „Gij, o hemelvorst, *beteugelaar* der snoden", A. V. HALMAEL, *Antigone* 58); *beteugeling*, *onbeteugeld* (zie die woorden); *beteugelbaar* (zie ONBETEUGELBAAR).

BETEUGELING, znw. vr., mv. *beteugelingen*. Van *Beteugelen*.

1) De daad van een dier in bedwang te houden, en soms, bij overdracht, het voorwerp door middel waarvan dit geschiedt. || Wij (zien) koeijen, stieren en ossen met touwen, planken ... en andere beteugelingen aan den kop ... loopen, BERKHEY, *N. H.* 9, 275.

2) Zelden met betrekking tot eene stoffelijke zaak die niet met een levend wezen wordt gelijkgesteld. || Een satijn vest, waarover een zware gouden halsketting tot beteugeling van zijn horloge, BEETS, *C. O.* 139.

3) Met betrekking tot hartstochten, en tot datgene waarin zij zich uiten. || Beteugeling van verkeerde en buitensporige begeerten, V. D. PALM, *Sal.* 2, 446. Voorstel tot beteugeling der drukpers, STUART, *Vad. Hist.* 2, 474.

BETEULEN, bedr. zw. ww. Van „teulen, tuylen, *colere agrum*" (KIL.). || Het gemelde Landt (t. w. *van Breda*) is doorgaens, daer het beteult en met geene Heyden bezet is, zeer volkryck, V. GOOR, *Beschr. v. Breda* 354. De beteulde en onbeteulde landen, 403 (vert. van *terris cultis et incultis*).

Afl. *Onbeteuld* (zie boven).

BETEUNIE. Zie BETONIE.

BETEUTELEN, bedr. zw. ww. Een bijvorm van *Beteuteren*, en in de algemeene taal van Noord-Nederland thans onbekend. KIL. heeft: „Betoteren, betotelen, *commovere*, *turbare animo*, *difficultate afficere*, *incutere metum*". Iemand ontstellen, verlegen maken; meest in het deelw. *beteuteld*, waarnaast ook *betutteld* (b. v. in Twente, en ook in West-Vlaanderen: DE BO 118). || Sijn bitse verwijtingen, die haar in soo een antwoordlooze verleegenthejt wiste te beteutelen, HILARIDES, *Esoop. Vertell.* XII.

— Het verl. deelw. nagenoeg als bnw. || Beteutelt en beducht ben ick in dese swaerheydt, BREDERO, *Angen.* 45. Jupyn dan, ... zo beteuteld in zyn gat Dat m'er wel kost een Ey in braden, V. FOCQUENBROCH 1, 18. Jupyn ..., Geheel beteutelt in zyn Poort, 1, 25.

BETEUTEREN, bedr. zw. ww. Een gewoner vorm dan *Beteutelen* (zie het voorg. art.). In de oudere taal blijkbaar in sterker opvatting dan later, toen voornamelijk het deelw. *beteuterd* in gebruik bleef. Iemand verlegen maken. || Pericles ... vercreghen hebbende groot ... aensien onder de gemeene man, beteuterde desen raet der Areopagiten also, dat hy die dede benemen de kennisse van veel saecken, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 68 *a*. Laat je niet beteuteren, maar houd je koen, NOLET DE BR., *Ged.* 2, 53.

— Het deelw. *beteuterd* beteekent *onthutst*, *verlegen*, *ontsteld*, soms ook *besluiteloos*; thans alleen in alledaagsche taal. || Don Louis, hoe langer hoe meer beteutert, antwoordde, ten einde van o zyn, HOOFT, *N. H.* 365. Hoe binje so b BREDERO 1, 291. Die hier heeft Qualijck die mach beteutert wesen, BREDERO, *Griane* was dese vloot seer beteutert en los beradi waerts zy 't naer toe soude wenden, PERS *Leeuw* 380 *a*. Een van de patienten, die weinig beteuterd in syn poort scheen (t. w. *zou worden gehangen*), HEINSIUS, *Verm.* 2, 346. De soldaten, door zulk een onvoorzi beteuterd, DAVID, *Hist.* 2, 8.

— Zeer gewoon is *beteuterd staan*. || Men in 't monstren wie beteutert staet of niet, 10, 522. Het is gebrek van oordeel, dat m tegenwoordigheid van een koning zoo bete verstelt stae, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 272. Al van de Stadt vernaemen de overwinninge der dammers ..., stondense seer beteutert, so *Saanl. Arc.* 464. Zij gaat heen en laat mij staan, *K. Zev.* 3, 122.

— In Zuid-Nederland heeft *beteuterd* ook daar de beteekenis van: belust op iets, of: langende naar iemand, zeer op hem geste kind es beteuterd naar zijn vader. Beteuterd iets te doen.

— In West-Vlaanderen gebruikt men de *betutterd* in den zin van *bezorgd*, *bekom* Bemin uwe moeder: zij is zoo betutterd DE BO 120.

— Ook in transitieve uitdrukkingen. || niet vreemt al maecktet hem beteutert va HOOFT, *Ged.* 2, 285. Wat is 'er dat u dus houden magh? 2, 370.

— Ook van datgene wat iemand eigen i van hem uitgaat. || Mijn beteutert wesen, verschrickt gedaent, BREDERO 3, 257. Het antwoord luidde steeds: „We zijn arm, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 46.

— Nagenoeg als bijw. || Haar broeder vrij beteuterd keek, dat hij zijn plaats be *K. Zev.* 4, 98.

Afl. *Onbeteuterd*, *beteuterdheid* (zie d den); *beteutering* („Al dees ghebreecken zij min Als laster, ... licht-gheloof, *beteuter* wesen" *enz.*, BREDERO, *Moortje* 1; zie ook K 3, 212).

BETEUTERDHEID, znw. vr.; zeer zeldzaam. Van *Beteuterd*. De hoedani onthutst, van verlegen te wezen, hetzij in e geval, hetzij doorgaande. || De blooheid en heid benemen zyne oogen de gewoone glan lykheid, V. EFFEN, *Spect.* 10, 115. Eene beteuterdheid, om dat ze zig ... niet schiely kunnen uitdrukken, BERKHEY, *N. H.* 3, 85 zins echter sloeg die schroom over tot een achtige bedeesdheid en beteuterdheid, LOOSJE 2, 246.

— Bij dichters enkele malen in het mv.: selen, aandoeningen van dofheid. || Allens de vaeck met sijn beteutertheden Ten oo HOOFT, *Ged.* 1, 141.

BETHEL, znw. onz. Bijbelsche naa kenende *Huis Gods*, *Gen.* 28, 19 vermeld Jacob gegeven aan eene plaats waar God hem openbaarde; spreekwoordelijk ter aandui eene plaats des gebeds, of van eene gel waarin iemand op treffende wijze Gods macht gewaarwordt (verg. LAURILLARD, *Spreuke* ZEEMAN 78).

BETHLEHEM, znw. onz. Naam van waar Jezus is geboren, eigenlijk beteekenen *huis*, dikwijls voorkomende als naam van kl

van verschillenden aard (zie b. v. v. LENNEP ouw, *Uithangt.* 2, 74), en ook in een ijzen: *Hij moet naar Bethlehem*, hij moet n (zie *Nav.* 24, 600); *hij woont daar in*, hij heeft daar volop den kost (*Ald.*).

ZEEMAN (78) vindt men *hij moet naar* verklaard met: hij is krankzinnig. Is dit moet de naam ook soms gegeven zijn aan waar krankzinnigen werden verpleegd (verg. *am*).

CHTEN, bedr. zw. ww. Mnl. *betichten* 1, 1156). Van *ticht*, beschuldiging, of aarvan afgeleide *tichten*; *betichten* staat dan nu verouderde *betien* (zie BETIJGEN).

een persoon als voorwerp. Iemand van iets n; in Noord-Nederland niet meer als rechts-Als Paulus hard beticht naer Romen was *nz.*, CATS 3, 9 *a*. Zoo boos betight van zijn NDEL 4, 113.

Zuid-Nederland is *de betichte* een gewone voor *de aangeklaagde*. || De betichte emand anders dan de beruchte ... Innocen-LOVELING, *Sophie* 395. Wat wij moeten is, dat de rechters zelven ... zonder taalman e verstaan, *Volksbelang v.* 14 Nov. 1891.

olgd door eene bepaling, verbonden door s verouderd, en door VONDEL (zie ed. , 12, 22) voor even goed verklaard als ing met *van*. || Men betichtte hen met rkheit, HOOFT, *N. H.* 35. Anderen (zyn hem (*Alva*) met boodemlooze baatzucht be-43. Niemand kon ... dezen helt met den n schijn van eenige boosheit en meinedig-ten, VONDEL 2, 346.

olgd door eene bepaling met *van*; thans 'k Zal hem van muiterij en hoog verraad STIJL, *Tooneelp.* 112. Hen ... te betichten ongeoorloofden omgang, LOOSJES, *Buism.* Een zachtmoedig oordeel over den voorbarig oof betichte, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 5. tel) betichtte Thorbecke van gebrek aan ACK, *Stud.* 247.

ligd door eene onbep. wijs met *te*. || Eenige die van 't gerucht onder de handt constan-icht worden, den waeghen ... gement en rt te hebben, HOOFT, *Br.* 1, 89. Dat niet zonder reden zoudt kunnen betichten oeien met hetgeen mij niet aangaat, v. LEN-. 4, 126.

bepaling wordt ook wel uitgedrukt in een *dat*. || Daar men de groote Leibnitz be-dat hij *enz.*, *Wildsch.* 2, 247.

eene zaak als voorwerp, al of niet bij rbeelding.

iets beschuldigen. || Neen, 'k heb het lot eticht, Het kon niet meer beloven, BILD. licillen, die men, na omtrent honderd jaren en ondergeschoven betichtte, BILD., *Fingal* iemand zal deze voorstelling van onwaar-verdrijving kunnen betichten, VISSERING, , 260.

der nauwkeurig eene enkele maal met dat-voorwerp *waarvan* iemand *beticht wordt*. || rengen, om hem van dese betigte misdaad ligen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 69.

tichting (zie ald.); *betichtelijk*, berispelijk, est-Vlaanderen („Ze'n hebben niets gedaan *elijk* is", *Loquela* 3, 65); *betichter*, aan-aarnaast *betichtster* (zie b. v. ROTGANS, ; *betichtigen*, thans verouderd („Het (kan) y komen, dat ik hun van eenig wanbedrijf *tigen*", DE BRUNE, *Wetst.* 1, 28 (zie ook 1, 129); „Zy (*betichtighde*) de Mevrouw van onver-dragelike hoomoet", DE BRUNE, *Jok en E.* 51 (zie ook 46, 75, 250 enz.); vandaar *betichtiging* („Toen ik hem toevoegde dat zyne *betigtiging* ongegrond en belachgelyk (was)", *Denker* 5, 74).

Samenst. *Betichtschrift*, door HOOFT (*Tac.* 89) gebruikt in het mv., ter vertaling van *libelli accusatorum*.

BETICHTING, znw. vr., mv. *betichtingen*. Beschuldiging, aanklacht; tegenwoordig niet als rechts-term. || Men hield hem niet zuyver, van eenighe onnoozelen in valsche betichtingen verstrikt ... te hebben, HOOFT, *N. H.* 264. Zulx ... is by hunn' scherpe betichtinge niet gebleken, DE BRUNE, *Jok en E.* 300. Zich zelve van die schandelike betichtingh te zuiveren, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 3. Op de betichting van een enk'len tuige alleen, OUDAAN, *H. Broederm.* 52. Laster en valsche betichting, v. D. PALM, *Sal.* 2, 139. Hugo ... zal onder de betichting van be-drieglijke bankbreuk ... in de gevangenis (worden) geworpen, CONSCIENCE 1, 355 *a*.

BETIEL, znw., voorkomende in de Hollandsche volkstaal, als dialectische vorm van *plateel*. Platte schotel van metaal of aardewerk. || Mijn betielen siender uyt as loot (t. w. *niet helder gladgeschuurd*), BREDERO, *Molen.* 5. Hoe veel silver-werck, en hoe-veul tinne betielen? BREDERO, *Het daghet* 46. Een betiel met visch met botter en mostert, BREDERO, *Poëm.* 67 (zie nog *Molen.* 9, *Jerol.* 4 enz.). Jou handeloose vel alsje beut, al weer een moye Betiel au sticken, *Kl. v. d. Qua Griet.* 3. Ses steene betie-len, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 301. Neemt de deur-gedane pap, en spreyt die op verglaesde Betielen, *Verm. Landt-Lev.* 3, 88.

†BETIEN, bedr. st. ww., waarvan de tegenw. tijd in de latere taal gewoonlijk voorkomt in den minder juisten vorm *Betijen*, en met eene geheel afzonderlijke beteekenis (zie BETIJEN); *betoog, heeft betogen*. Mnl. *betien* (VERDAM 1, 1158).

1) Iemand voor den rechter brengen; thans ver-ouderd. || Gelijck ook niet blijcken en sal, dat oyt yemandt van de dorpen ... tot Naerden in recht zy betooghen, voor de questie *enz.*, HOOFT, *Br.* 1, 154.

2) Iemand tot iets brengen, bewegen, overhalen enz.; thans verouderd. || Het weeldigh Ros ..., 't Welk ... niet alleen hier door (t. w. *door een ver-zoek om hulp*) niet werd betogen, Maer heeft den armen Muyl ... In zijn ellend beschimpt, VONDEL 1, 459. Hebben niet de vrouwen-tongen Meenigh ongegalden Bloet So betogen en besongen, So ver-sien van hert en moed, Dat *enz.*, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 81.

3) Iemand of iets met iets overtrekken, bedekken, bekleeden.

a) In den verl. tijd *betoog* of *heeft betogen*; ook nog bij latere schrijvers, en dan blijkbaar onder invloed van het deelw. *betogen*, dat aldoor gewoon was gebleven (zie onder *b*). || Hy ... betoogh De moortspelonck ... Met zwarten mist en damp, VON-DEL 8, 500. Gelijk hy (t. w. *de duivel*) Eva heeft gedaen, Doen hy met valsheyt 't quaedt betoog, En soo de goede Vrou bedroog, SCHAEP, *Bloem-tuyntje* 86. De sombre wolk, die 't voorhoofd heeft betogen, Verdikt zich, BILD. 1, 362. Mijn oog betoog zich met een traan, 8, 78. Het duister, dat mijn oog Sinds dat rampzalig uur betoog, MEYER, *Boekan.* 59. Een kleine plooi betoog Haar steeds zoo effen voor-hoofd, BEETS, *Ged.* 102. Als ernst uw voorhoofd heeft betogen, 133.

b) In het passief, vroeger zeer gewoon.

α) Van een persoon. Met of onder iets bedekt worden. || Hy ... vind zich met een wolck van

onkund niet betogen, VONDEL 1, 360. Gemaskert, en om d'avondlucht met een groote sluyer betogen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 14.

β) Van zaken. Met iets overdekt, bezet worden. || De grout is niet betogen Met meidoorne, ... en riet, VONDEL 11, 421. Even als wy een spiegel, daar iemant zijnen aassem laat overgaan, datelik met water betogen zien worden, DE BRUNE, *Jok en E.* 236. Mijn lippen, met geen blos betogen, BILD. 1, 171. Die fletsheid, die uw wangen houdt betogen, HASEBROEK, *W. en Dr.* 55.

— Inzonderheid van de lucht die bewolkt wordt. || Schoon het (t. w. *het licht der zon*) zomtijds van een wolkje wort betogen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 41.

— Absoluut: *betogen lucht*, betrokken. || Wy (dreven) in stilte, met betoghen Locht, *N. Werelt* 3, 11 *a*. Den 25. Januarij wast een betoghen locht ende doncker weder, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 45 *b*. Fray, stil weer, met betogen lucht, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 526. Met een sware holle zee, groote koude en dick betoogen lugt en regen, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 67.

— In figuurlijke toepassing. || De zon van zege, ... betogen Met eene wolck van druck, VONDEL 8, 9.

Afl. *Onbetogen*, van het oog: niet door sluimering „befloersd" (VONDEL 11, 328).

BETIEREN, bedr. zw. ww. Van *Tieren*. Tegen iemand of iets tieren, woeden. || Dat gien listigh snoo gediert Iouw verkracht, of fel betiert, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 43.

BETIJDEN. Zie BETIJEN en BETIJGEN.

BETIJDS. Zie BIJTIJDS.

BETIJEN — minder juiste, maar zeer gewone vorm naast †*Betien* (zie ald.), ontstaan door verwarring met een ander woord *betijen* (zie BETIJGEN), daarnaast ook eene enkele maal BETIJGEN en BETIJDEN —, in dezen vorm alleen nog in den tegenw. tijd als onz. ww. in gebruik. Reeds het Mnl. kende de uitdrukking *enen laten betien*, iemand laten begaan (VERDAM 1, 1158); de algemeene taal heeft dat later veranderd in *iemand laten betijen* (gewestelijk ook *betiën*, dus met *të*, en niet met *ie*), bij oudere schrijvers vindt men echter nog *betien* met *ie* (als ééne lettergreep uitgesproken).

— Buiten verbinding met *laten* komt *betijen* slechts zelden voor; zoo b. v. bij DE BRUNE, *Jok en E.* 254: „Zoo ik had mogen *betyen*, voorzeker zou zijn bakhuis vliegen hebben gevangen"; en bij NOLET DE BR., *Ged.* 3, 189: „De Vorst scheen ... Die lastige oppositie kwijt: Zijn ministerie kon *betijen*" (d. i. kon zijn gang gaan, kon doen wat het wilde); bij HUYGENS (1, 144) vindt men: „daer derft hy op *betijen*" (t. w. op zijn adel), d. i. daarop steunende, zich verheffende, durft hij zich alles veroorloven. Gewoon is echter *laten betijen*.

1) Iemand laten begaan, zijn gang laten gaan. || Laetmense betijen, Sy sullen noch ... ons plockken en teesen al totten gebeente, *Trou m. bl.* 256. Hy zelf (greep) een' hamer in de hant, En dreef den arbeit aen.... wy lieten hem betyen, VONDEL 11, 38.

— Vroeger ook wel in hoogeren stijl: iemand over iets laten beschikken, beslissen. || Gedraeg dijn saeck aen God, laet hem betijen, MARNIX, *Ps.* 37, 3.

— Zeer gewoon in de geb. wijs: *laat mij betijen*, laat mij mijn gang gaan, laat de zaak toch aan mij over. || Laet mij betien (*rijmt op* ontvlien), HOOFT, *Ged.* 2, 110. Ey laet my iens betien (*rijmt op* sien), BREDERO 1, 280. Laet my betyen, en houdt 'er u buiten, VONDEL 5, 402. Laet my slechts al heimelijck betyen, 5, 654. Laet me los, ach laet my toch betyen, OGIER, *Seven Hoofts.* 88.

— *Iemand met iets laten betijen*, hem naar goedvinden laten handelen, het aan overlaten. || Al ben ick maer een Vrouw, der me betien, BREDERO, *Moortje* 49. Laet meê betijen, VONDEL 3, 526. Dat hyse *vrouw*) Honger en ghebreck laet lyen, En Vrou laet met de Kinders betyen, OGIER *Hoofts.* 181. Ik beloof u, dat ik u in het met de schikking van uwe studien naer uwe laeten betyen, V. EFFEN, *Spect.* 6, 157. hem, om met Berkhei te spreeken, be alles wat het ... stadsbewind betreft, *Wildsc*

2) Iets „laten loopen", zich er (voor 't o niet mede bemoeien; thans niet meer in gebruik. || Ach! Godt, heb medelijden, straff betijden *enz.*, CAMPHUYZEN, *Ps.* 6, 1 *Ps.* 38, 1). Hierom blijft Marsas uyt, Hof betijden, POIRTERS, *Mask.* 199. Die wel uit, laat 'et maar betien, BOEKENOOGE

Aanm. Soms vindt men *betijen* op m klaarbare wijze gebruikt; b. v. bij DE *Drie Menschen* 13: „De man stond stom hij zag *betijen*" (d. i. gebeuren?); en bij 2, 38: „'t Kindeken werd haar gebrach zich *betijen*, En zij gaf het de borst".

BETIJGEN — in zuiverder vorm en minder goed BETIJDEN (thans nog wel Vlaanderen: *Loquela* 6, 33) —, bedr. st ook zw. ww., *beteeg, heeft betegen* (en Hetzelfde woord dat ook voorkomt in *Aant betiën* (VERDAM 1, 1157). Thans in Zuid nog gewoon (zie b. v. DE BO 119).

1) Met een persoon als voorwerp. I schuldigen. || Al wert Mardocheus tourech A. BIJNS 249. Als ick dat vertelde weer, Gods wtvercoren seer betiden, V. Z. V. *Souterl.* 72, 4. Betegen te worden van ver heydt, DE BUCK, *Boët.* 12. d'Onnoosle Was oyt geringe kunst, VONDEL 2, 437. zit 'er een, die het gemoedt betijght, 3, Koning heeft bewijs, en can hem kla POIRTERS, *Mask.* 201. 't Was altyt kleen vroomheit te betygen, ANSLO, *Poëzy* 406.

Met eene zaak als voorwerp, gaat het *beschuldigen* over in dat van: zich over gen. || Voorts betygen zy de kortheyd van WESTERBAEN, *Ged.* 2, 64.

— Gevolgd door eene bepaling van dat *mede* men iemand *betijgt*. || Met welk bed Ammiraal Treslong betyghde, als oft die kent hadde, HOOFT, *N. H.* 876. Die verrad daer zij mij meê betijen, HOOFT, *Ged.* 1, 27 hier de gheen Die ghy betydet met de snootst heen, BREDERO, *St. Ridd.* 49. Men komt schelyk met schelmery betygen, DE DECKER

— Gevolgd door eene bepaling met *van*. te worden van ... boosheydt, DE BUCK, Indien een kind ... de selve (t. w. *zij* betijgt van lijfzaken, uitgenomen *enz.*, *Inl.* II, 18, § 13. Sijn van ongenae De betijgen? WESTERBAEN, *Ged.* 1, 326.

— Met andere bepalingen, minder gewo yemandt my betijdt, Dat my Florendus BREDERO, *Griane* 5. Gij (wilt) andere vaerdigh betygen, OGIER, *Seven Hoofts.* 1 ze Phadaël ... Betygde by den vorst, prins besloten Zyn' vader ... van Tyru stooten, FEITAMA, *Telem.* 170.

2) Met eene zaak als voorwerp. Iema laste leggen. || Die bezitter ... zal nieman weezen te antwoorden nae die voorsz tijd, hem betegen, DE GROOT, *Inl.* II, 7, § 7.

Betijging of *betijding* („(*Hij*) began soo
n hem te werden dat hy ... hem ende oec
en met *betijdingen* ende met toorn uytter
re quelde", COORNHERT, *Boccat.* 45 *c*; „De
ing, of de *betijging*" *enz.*, OUDAAN, *Agrippa*
k in samenst.: *moordbetijging* (OUDAAN,
erm. 84).

MMEREN, bedr. zw. ww. Van *Tim-*
nl. *betimmeren* (VERDAM 1, 1159).
t timmerwerk bezetten. — *a*) Met eene
n grond als voorwerp; thans niet zeer ge-
meer. || De eygenaers van ... plaetsen
servituyt van stillicidie en mogen de selve
ameren, soo verre de druppen vallen, ge-
n osingdrop, *Cost. v. Maastr.* 284. Welcke
n Landen seer haest ende opt spoedichste
nert zijn gheweest, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.*
eende datmen anders met het ghelt ... niet
te dan de zee betimmeren ende bergen te slich-
MIUS, *Op. Posth.* 1, 75. Een plas, de Braak
die sedert gedeeltelyk gedempt, betimmerd,
Stad getrokken is, WAGEN., *Amst.* 1, 18 *a*.
het deelw., vergezeld van een bijw. || Cat-
n Riin, ... een schoon wel betimmert Dorp,
Beschr. v. Leyd. 13. Noortwiick, een uyt-
schoon Dorp, is wijt ende breet betim-

andere toepassingen; thans meestal van een
en wand. || Een wand betimmeren met eene
ing. — Men (moet) de Wind-laade en het
taande Pijpwerk ... met eene digte kas be-
zo dat het geluid naauwlijks gehoord kan
landw. 20, 222. Men betimmerde ze (t. w.
) inwendig met schoolbanken, BUSKEN HUET,
, 423.
and of iets door timmerwerk insluiten; in
euw nog wel figuurlijk, later verouderd. ||
langher toe dat dese Helsche pijn In myn
ziel dus sou betimmert zijn, BREDERO,
. Hy heeft my zoo betimmert en bezet,
ns meer eene uitkomst is voor handen,
n 1, 293.
r timmeren iets afsluiten, en wel bepaal-
de uitdrukking *iemands licht betimmeren*,
ertaald met *officere luminibus alicuius, ...*
ut altiore structura alicuius lumen tollere,
ficere. || Niemand ziet gheern zijn licht
, en zijn kamers verduysteren, DE BRUNE,
191.
de latere taal zeer gewoon voor: iemand in
taan, zijne macht, zijn invloed benadeelen. ||
te toonen, dat ik uw licht niet wil betim-
ken ik rond uit, dat *enz.*, *Wildsch.* 5, 309.
ouder betimmerde zijn licht (t. w. *van Olden-*
, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 328.
timmering, eigenlijk: de handeling van iets
eren, en bij overdracht: datgene wat door
wordt gemaakt („De lucht mag yder een
nering gebruicken recht boven sijn erff",
Inl. II, 1, § 23; „Eene ... *betimmering* ...,
het behangsellinnen geheel vrij van den
unnen spannen", BERGHUIS, *Betimm.* 88);
samenst., als b. v. *privaatbetimmering*
5); *wandbetimmering* enz.

MPEREN. Zie BETEMPEREN.

NG, znw. vr., mv. *betings*. Scheepsterm.
van een toestel, bestaande uit twee sterke
gekruist door een zwaren van achteren
aan liggenden balk; het toestel dient om er
ouw of den kabelketting aan vast te maken
en anker ligt. Verg. zw. *beting*, waarnaast
(fr. *bitte*), dat men in verband brengt met
onr. *biti*. In het Ags. komt voor *bæting*, *béting*, in
den zin van *kabel* (verg. MURRAY, i. v. *Bitt*); mis-
schien is dit met ons woord *beting* verwant. || Den
boeghspriet, 't galioen, spil, beting, anckers, kluysen,
VONDEL 2, 173. Dat int setten de betingh roockte
vant tou, dat soo snel te cluse uyt vlooch, dat wy
het leschteden, of het soude ghebrant hebben, *N.*
Werelt 3, 18 *a*.

— *Te beting brengen*, blijkbaar hetzelfde als wat
ook heette *beting leggen* (zie beneden). || By nood,
de beste kabel te betingh te brenghen, eer het (schip)
stoot en op zijn kerck-hof raeckt, DE BRUNE, *Bank.*
1, 115.

— *Beting leggen*, het zwaartouw of den kabel-
ketting op eene bijzondere wijze slingeren om den top
van een der stijlen van de *beting* om het uitloopen
van touw of ketting te beletten. — Vandaar dat
beting soms ook touw of ketting schijnt te beteekenen,
als misschien in de volgende plaats. || Dattet ... landt
hem hoogher nae 't n/o. streckte als men wel ghemeent
hadden, daer deur wy malcanderen wel deerlyc aen
sagen, want het quam opte corte beting aen, *O.-I.*
e. W.-I. Voyag. 1, 72 *a*.

Samenst. *Betingbalk*, de dwarsbalk aan de beting;
-bout, zware ijzeren pen, zooals er een in den top van
den *betingstijl* en in het uiteinde van den *betingbalk*
wordt gestoken als het touw is beting gelegd („*Beting-*
bouts zijn korte yzere staven, welke in de Beting-
balck gestoocken werden, tegen 't afwippen, en ont-
slippen van het touw", WITZEN, *Scheepsb.* 484 *a*);
-knijper, een vroeger gebruikelijk toestel om een
ankerketting op den betingbalk vast te knijpen; *-kop*,
het uiteinde van een *betingstijl* dat boven den balk
uitsteekt; *-lap* of *-schaal*, greinen stuk hout dat,
van achteren afgerond, met den platten voorkant met
houten nagels tegen den betingbalk bevestigd wordt;
-slag, wijze waarop de kabelkettingen en zwaartouwen
om de beting worden vastgemaakt; *-speen*, houten
knie tot steun van een betingstijl; *-slaper*, naam, door
het scheepsvolk soms gegeven aan den betingbalk;
-stijl, elk der beide staanders van de beting, geplaatst
in het voorschip, op dat dek waar de kluizen onmid-
dellijk boven zijn; *-stut* (zie WITSEN, *Scheepsb.*
484 *a*).

BETINGELEN, bedr. zw. ww. Bijvorm van
Betengelen (zie ald.). Vooral als behangersterm. ||
Een muur (*bij overdracht ook* eene kamer) betingelen.

BETINTEN, bedr. zw. ww. Van *Tint* of *Tin-*
ten. Soms gebruikt als een ongemeen woord voor
kleuren. || Die hier en daar met een wit zeil afge-
teekende zee ..., groen gekleurd en met gouden von-
ken betint, *Tijdsp.* 1854, 2, 461. 't Zwaard, betint
met bloed, SCHIMMEL, *Dram. P.* 1, 64. Eer nog de
zonne de Oosterkimmen Met goud en purper had
betint, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 12.

BETITELEN — minder juist BETITTELEN (zie
b. v. BILD. 5, 484) —, bedr. zw. ww. Van *Titel*.

1) Met een persoon als voorwerp. Iemand aan-
spreken of noemen met een titel die door eene bepa-
ling wordt aangeduid. || Hoe moet ik hem in het
adres van mijn brief betitelen? Bij vergissing betitelde
hij hem met „hooggeleerde heer".

— In grappige toepassing op het geven van oneer-
volle namen. || Buurwijven ..., die ... elkaar met
de woorden kreng en karonje betitelden, *K. Zev.*
5, 53.

2) Met eene zaak als voorwerp.

a) Een boek, een geschrift: het voorzien van een
titel. || Wij weten dat de auteur zijn uittreksel
„Tabula tractatus" betitelt, FRUIN, *Geschr.* 1, 125.
Het boek ..., dat hij betitelde met den naam van
„het Land van Rubens", QUACK, *Stud.* 258.

b) In andere gevallen, als een minder eigenlijke term voor: benoemen, een naam aan iets geven. || De zamenloop van onderscheidene oorzaken, die zij met den onredelijken naam van toeval betitelen, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 373.

Afl. *Betiteling* („Deze ... *betiteling* mijner gezamenlijke Tijdzangen met den naam van politiek", DA COSTA 2, 477).

BETITTELEN. Zie BETUTTELEN.

BETOECHT — daarnaast BETJOECHT —, bnw., in de volkstaal van verschillende streken in gebruik (voor Gelderland vermeld als *betjoegd*: *Taalk. Mag.* 1, 300; voor Noord-Holland als *betoegd*: *Nav.* 4, 193; evenzoo voor Groningen: MOLEMA 33). Het beteekent *slim*, *geslepen*, en moet hetzelfde zijn als *betucht* in het Duitsch, dat *stil*, *rustig*, *betrouwbaar* beteekent; *betucht* is ontstaan uit *betuch*, *betuach*, en behoort tot de taal der Duitsche joden (zie AVÉ-LALLEMANT, *Gaunerth.* 4, 524 en 4, 341).

BETOETEREN, bedr. zw. ww., alleen in de gemeenzame uitdrukking *Ben je betoeterd?* voor: ben je gek? Waarschijnlijk slechts als euphemistische verdraaiing van eene sterkere uitdrukking.

BETON, znw. onz., zonder mv. Ontleend aan fr. *béton*, naast oudfr. *betun*, van lat. *bitumen* (HATZF.-DARMEST. 1, 229). Benaming voor zeker mengsel van kalk, steentjes enz., dat onder water hard wordt, en dat men vooral gebruikt tot het maken van fundeeringen onder water.

Koppel. *Betonstorten*, het te bestemder plaatse onder water brengen van beton.

Samenst. *Betonblok*, een blok, verkregen door beton in een bak te gieten en hard te laten worden; *betonfundeering*, uit beton bestaande; *betonhouw*, eene soort van vork waarmede men stukjes steen en mortel dooreenwerkt om beton te maken (zie v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 28); *betonstorting* enz.

BETONEN, bedr. zw. ww. Van *Toon*, en wellicht onder invloed van hd. *betonen* gevormd. Hetzelfde als *accentueeren*. In Noord-Nederland niet ongebruikelijk onder tooneelspelers (zie *Noord en Zuid* 8, 2); door SIEGENBEEK in zijne bekende *Lijst* (a°. 1847) afgekeurd wegens gelijkheid in klank met *betoonen*. || „'t Is een wonder geval", sprak Flip, de woorden scherp betonend, SEGERS, *Licht en Br.* 104.

Afl. *Betoning*, accent, manier van spreken (LOVELING, *D. E.* 129).

Samenst. Eene uitdrukking als *warm betoond* in de volgende plaats is meer rechtstreeks gevormd van *toon*: *warm van toon* („een dunne witte wolk (t. w. *in eene schilderij*), die in de hoogte *warm betoond* is", ROOSES, *O. en N. Kunst* 1, 177).

BETONGD, bnw. Van *Tong*; alleen in samenst.: zulk eene tong hebbende als het eerste lid aanduidt; b. v. *radbetongd* (v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 159).

BETONIE — in sommige woordenboeken ook BETEUNIE —, znw. vr., zonder mv. Ontleend aan den ouderen Franschen vorm *betonie* (van lat. *bettonica*), waaruit later *bétoine* (HATZF.-DARMEST. 1, 228). Benaming van een plantengeslacht, behoorende tot de Lipbloemige, en waarvan hier te lande éene soort wordt gevonden, in Gelderland en Utrecht, t. w. *betonica officinalis* (zie OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 481). Deze plant wordt vanouds in de geneeskunde gebruikt, sommige deelen hebben eene zuiverende kracht (zie b. v. v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 23 *b*, 36 *b* enz.). || Betonie comt wtter aerden met lankachtige Bladeren gesproten *enz.*, DODON. 57 *a*.

— *Witte betonie*, als naam voor de Sleutelbloem of *primula veris* (DODON. 229 *b*); volgens HOEUFFT (*Bred. T.* 58) wordt *betonie* ook zonder [illegible] voegsel te Breda in dien zin gebruikt.

Samenst. *Betoniewater*, volgens PH. HE[illegible] *Distillierb.* 78, zeer goed „voor den genen [illegible] watersucht gheneycht zijn."

— Als tweede lid. *Waterbetonie*, een [illegible] de plant die anders *beekschuim* heet (verg. 73 *b*, en BEEKSCHUIM).

BETONNEN, bedr. zw. ww. Van [illegible] een vaarwater als voorwerp. Er ter aanwij[illegible] ondiepten drijvende bakens in plaatsen.

Afl. *Betonning*.

BETONNING, znw. vr., mv. *betonni*[illegible]

1) Eigenlijk. De daad van een vaarwat[illegible] tonnen. || De betonning der Zeeuwsche stro[illegible] Koninklijk Besluit van den 10den Sept. 1859 [illegible] houdende wijziging in de verdeeling van dist[illegible] betonning, bebakening en verlichting, *B*[illegible] 1859, blz. 649.

2) Bij overdracht. De gezamenlijke drijven[illegible] in eenig vaarwater, ter aanwijzing van ond[illegible] De opene ... rivieren, stroomen en wateren [illegible] binnenvuren ..., betonning of afbakening [illegible] houden worden, zijn verdeeld in dertien b[illegible] tieren, *Besl. v.* 28 Maart 1836, *Stbl.* 8, [illegible]

Samenst. *Betonningsmaterieel* („Het [illegible] ... van Nederlandsch *betonningsmateriee*[illegible] Hanoversche kusten", *Bijv. Stbl.* 1863, bl[illegible]

BETOOG, znw. onz., mv. *betoogen*. [illegible] *tooch* (VERDAM 1, 1161). Van *Betoogen*. [illegible] wordt *betoog* gelijkgesteld met *betoon* en *be*[illegible]

1) De daad van iets te toonen, te l[illegible] inzonderheid in toepassing op gedragingen [illegible] ningen. In Noord-Nederland geheel verouder[illegible] toogh van vyandschap, HOOFT, *N. H.* 708. [illegible] koninh ... had een bril op de neuze, naar [illegible] der Spanjaarden, tot betoog van deftigheit, [illegible] *De Ruiter* 286. Het was tijd, dat iemand [illegible] betoog eener groote stoutheid hun nieuwen m[illegible] geven, CONSCIENCE 3, 194 *a*.

— Zeer gewoon in adverbiale uitdrukki[illegible] het voorz. *met*. || Met jonsteghen bethoo[illegible] KAERT 163. De vlyt zyner Doorluchtigi[illegible] eenigh betoogh van hantbieding, te bean[illegible] HOOFT, *N. H.* 259. Te Parys, daer hy [illegible] betoog van vreugde van alle zyne vriend[illegible] ontfangen, BRANDT, *De Groot* 270. Me[illegible] woorden, en betoogh van grootachting, [illegible] *De Ruiter* 45. Met groot betoog van vrie[illegible] 78. De Hertog hadt hen ... met groot b[illegible] vriendelykheid ... onthaald, WAGEN., *V*[illegible] 6, 248.

2) Bewijs, iets waaruit iets anders blij[illegible] verouderd, behalve in de onder 3) genoem[illegible] ting. || Hoe wel visscherije gheen betoog [illegible] wesen van bezit van landen, DE GROOT, [illegible] 9, § 11 (kantt. *ut ... vel piscando retineri* [illegible] *censeatur*).

3) Bewijsstuk, certificaat; nog gewestelijk [illegible] Vlaanderen (zie *Loquela* 8, 74); anders slech[illegible] torische term. || Niet jeghenstaende dat zij gh[illegible] noch betooch en hebben, ... bij ghebreke va[illegible] betooghe zij duchtende zijn, dat *enz.*, bij DE [illegible] *Gesch. v. Kortr.* 2, 44 (a°. 1516). Be[illegible] getuigschriften van volbrachte bedevaart, die [illegible] pelgrims bij hun thuiskomst aan het gerecht [illegible] digd waren, FRUIN, *Geschr.* 1, 83. Heb[illegible] betoog? Ze hebben geen betoog van die insch[illegible]

4) Bewijsvoering, redeneering om iets te [illegible] waarbij eenigszins onzeker blijft of het bew[illegible] daad wordt geleverd. || Zijn betoog wa[illegible] maar niet afdoende. — Ik heb ge[illegible]

dragen, maar *enz.*, GEEL 76. Terwijl de
van zijn betoog mij verveelde, VEEGENS,
d. 2, 252. Zijn streng, altijd op het doel
toog, 2, 340. De analyse van tallooze bijbel-
en betooge dat de geestenwereld een afzonder-
estaan leidt, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2[1], 144.
d ... zijn gansche betoog gevolgd, VOSMAER,
18.

nat. *Plichtbetoog*, plichtsbetrachting („Het
(t. w. *de wijn*) ..., Dat ... 't hert zijn
oog doet aan de rede weigeren", LEDEGANCK
de bet. 4). *Betoogstijl* (GEEL 124); *be-*
.

s tweede lid. *Tegenbetoog*, protest („Dat sy
dt en de Wereldt souden protesteeren of
ogh doen", PERS, *Ontst. Leeuw* 581 *b*; verg.
b).

OOGEN, bedr. (en soms wederk.) zw. ww.
ogen (VERDAM 1, 1159). Van *Toogen* (ohd.
mhd. *zougen*, *zougen*, osaks. *tôgian*: SCHADE
dat in de latere taal niet meer op zich zelf
bruikt.

s toonen, laten zien, uiten; in Noord-Neder-
ouderd. || Wilt my wijsen wat u de werrelt
ghen van alle dingen, *Charon*, vs. 282.
lof alle christen natien Neerstich betoghen,
s 3. Dees jonst sal ick u betoghen, COORN-
Odyss. 1, 59 *b*. De vrou ... ginc hun vrient-
togen, 1, 65 *b*. (*Zij*) betoochden daeriane
aheyt dan de Griecken, v. SCRIECK, *Oorspr.*
rl. 11. Als eyge moeders ... een gunstig
oogen, CATS 1, 392 *a*. Is dit ... een ver-
loon Voor mijn betoochde jonst? HOOFT,
131. Om ... mijn droefheyt te betoogen,
COTE 9. Zy betoogen 'er ... niets mee (t. w.
ere loftuitingen), dan dat zy 't (t. w. *uw*
oedkeuren, v. EFFEN, *Spect.* 11, 1. Hoe
al hebt G' ons uw gunst betoogd, *Psalmber.*
Hun lijden te verzachten ... Met al wat
n betoogen, LEDEGANCK 333.

s wederk. ww.: zich zóó betoonen als eene
aanwijst; thans verouderd. || De geen ...
oprecht end ongeveynst betoogen, MARNIX,
6. Die zigh hier betoogt Te wesen needrigh,
naemaels zijn verhoogt, DE GROOT, *Bewijs*
u die ... zich harer waard betoogt, BILD.

ts bewijzen, een bewijs van iets verstrekken;
rouderd. || Uw pleiten voor een Alvermogen
den naam, schier, van betoogen, DE KRUYFF,
5. Wilkinson heeft zyn stuk (t. w. *zijne stel-*
toogt, 't is voldongen; 't is maar afgedaan,
31. Is het bestaan van God ... zo gemaklyk
gen, dan *enz.*, *Leev.* 3, 34. De sneeuw, ...
ondre vlokken ... Gods magt en wijsheid
oogen, *Psalmber.* 147, 8.

ne bewijsvoering voor iets leveren, waarbij
midden blijft of zij afdoende is; de thans
opvatting. || De wijsgeer moog' door woord
ft Zijn dorre leer betoogen *enz.*, SPANDAW
Hebt gij ooit iemand iets hooren betogen
lijk bekennen, dat hij het niet goed wist?
. Ik heb reeds betoogd dat deze redeneering
ek houdt, MULTATULI 8, 30. Een lijvig ...
..., waarin hij betoogt, dat de betrekkin-
chen vrouwen en duivels ... te allen tijde
gvuldig geweest zijn, SLEECKX 12, 154.

[illegible] als 't licht der zon ons straalt in de oogen,
den dag in [illegible] zon?
N. 157.
).

— *Betoogbaar*, bewijsbaar („Dat er geene waare *betoogbaare* stelzels zijn", *Wildsch.* 1, 221); *betooger*, hij die iets betoogt (GEEL 131).

BETOOGING, zuw. vr., mv. *betoogingen* Van *Betoogen*.

1) De uiting, het laten zien van iets, inzonderheid van eene gezindheid. || Mijn trouw vereischt nog één betoging! BILD. 8, 415.

2) In Zuid-Nederland zeer gewoon voor: een optocht, een oploop, waarbij de deelnemers zekere gevoelens te kennen geven: navolging van fr. *démonstration*, of zooals men in België zegt, *manifestation* (verg. DE VREESE, *Gallicismen* 28). In de laatste jaren ook in Noord-Nederland gewoon geworden. || Eene ontzaglijke betooging, ... zoet aandoenlijk als uitdrukking van volksgenegenheid, LOVELING, *Idon.* 5. De flamingantenzijn weer een tijdperk van gastmalen en betoogingen ingetreden, VUYLSTEKE, *Prozaschr.* 1, 79. (*Die*) beweging ... sinds de Gentsche betooging van 1841 als de Vlaamsche beweging bekend, TE WINKEL, *Maerlant's Werken*[2] 520. Zij (t. w. *vertrekkende Italiaansche troepen*) waren ... haast geërgerd over al de betoogingen waarvan zij het lijdend voorwerp waren, *N. Rott. Cour. v.* 23 Juli 1900.

3) Bewijs, bewijsvoering; thans verouderd. || Hadt ... Newton zyn samenstel niet door Wiskundige betoogingen, en door onfeilbaare proeven weeten te staaven *enz.*, *Ned. Spect.* 10, 62. Al het opgemelde ... dient ... ter duidelijke betooging, dat de ... naam Pecora ... eigentlijk beteekend *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 4[2], 241.

BETOOMEN, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. *betomen* (VERDAM 1, 1160). Van *Toom*.

1) Van een dier. Met toom en gebit bedwingen, in toom houden. || Paarden ende muylen die ... metten breydele betoomt ende gheleedt worden, COORNHERT 1, 285 *b*. Hem (is) beter van noodt eenen ghebit dat hem betoome, dan een spore die hem voortpricke, v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 88 *b*. Dese ritmeesterse, die 't (t. w. *zeker paard*) alleen met recht betomen en berijden mach, GEULINX, *Hooftd.* 205.

2) In toepassing op een rijk: besturen, regeeren; ongemeen. || Een Prinsse die het Rijck (dat Nylus overstroomde) Met Koninckliijcke macht voor desen eens betoomde, CATS 2, 328 *a*.

3) Van aandoeningen, driften: beteugelen. || Luystert na de reden, Betoomt u sinlijckheyt, BREDERO 3, 269. My docht 't was tyd sijne hoovaerd te betoomen, VONDEL 2, 367. Zijn naam wekt ieders moed, en kan de vrees betoomen, STIJL, *Tooneelp.* 63. Hij heeft mijne wilde verbeelding betoomd, mijn hart tot rust gebragt, *Wildsch.* 5, 19. De stem der Plicht, Die den wil betoomt en regelt, TEN KATE, *Schepp.* 205.

— Met eene bepaling ter aanduiding van datgene *waarvan* men zijn hart terughoudt. || Noch kon Godt Neptuin ... Zijn vaderlijck gemoedt van rouwe niet betoomen, VONDEL 11, 702.

4) Van geweldige wateren: keeren. || Wie zou de opgebruischte stroomen Door dijken keeren of betoomen? DA COSTA 1, 88.

5) Van personen, ook wederk.: bedwingen, tot rede brengen. || De jaeren zullen hem noch leeren en betoomen, VONDEL 3, 743. Wie het hart van een vrouw wil winnen, ... moet beginnen met zich zelven te betoomen, v. LENNEP, *Rom.* 5, 61.

Afl. *Betooming* („De noodwendige *betooming* haarer ... schandelykste driften", v. EFFEN, *Spect.* 10, 139); *betoomlijk*, kunnende bedwongen worden („Dat u lastertonghe niet is *betomelijck*", COORNHERT 1, 407 *b*).

BETOON, zuw. onz., zonder mv. Van *Betoonen*. In het Mnl. zeer gewoon in den zin van *bewijs* of

van *bewijsstuk* (VERDAM 1, 1162), in de latere taal meest in samenstelling.

1) De daad van iets te toonen, te laten blijken. || Dat hy door recht betoon van danckbaerheydt doe blijcken, dat *enz.*, COORNHERT 1, 309 *b*.

2) Datgene wat men toont, wat men laat blijken; thans onbekend. || Maer op uwen Soon, Wijst ons uw betoon Als een Middelaer, DE GROOT, *Ned. Ged.* 278.

Samenst. In de bet. 1). *Dienst, drift-, eer-, gunst-, hulde-, liefde-, moed-, trouw-, vreugde-, vriendschapsbetoon* enz. (zie die woorden of het eerste lid).

BETOONEN, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. *betonen* (VERDAM 1, 1160). Van *Toonen*.

A) **Bedr.** — Met eene zaak als voorwerp.

1) Iets laten zien, laten blijken, laten bemerken; thans in onbruik. || Dat dit geweste, soo hy ende andere Schryvers betoonen, meestendeels vol bosschagien is geweest, KIL., *Guicciard.* 279 *b*. Ghy siet dat ... dese beschrijvinghe der thien woorden (t. w. *der tien geboden*) so gestelt is, datmer geen thiene bethonen en kan, ten sy *enz.*, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 190. Daerom hebbe ick u verweckt, op dat ick mijne kracht aen u betoonde, *Exod.* 9, 16.

2) Blijk geven van een gevoel, eene gezindheid; thans zegt men ook vaak *toonen*. || Der dieren prins... betoonde Sijn heuscheyd, VONDEL 3, 130. Wanneer ... iemand een' mannelyke onverschilligheid betoont omtrent het eeten, V. EFFEN, *Spect.* 8, 89. 'k Zal u myn dankbaarheid betoonen, LANGENDIJK 2, 414. Meen je, dat hy dáár nu zijn genoegen over zal betoonen, ja wel! FOKKE, *B. R.* 2, 223. De trouw, aan haar betoond, V. LENNEP, *Poët.* 4, 185. Den moed, dien Alcides betoond had, 7, 244. Hij zou de Godheid innig vereeren, rechtvaardigheid tegenover de menschen betoonen, QUACK, *Soc.* 1, 57.

3) Het voorwerp is soms meer eene uiting dan eene gezindheid, en in dat geval is *betoonen* thans de gewone term, doch meest in verbinding met bepaalde znw. || Alexander de kopersmit heeft my veel quaets betoont: de Heere vergelde hem na sijne wercken, 2 *Tim.* 4, 14. Waer voor haer mijn gemoedt nedrighe jonst betoont, HOOFT, *Ged.* 1, 108. My dese onverdiende, maer seer ghewenschte weldaet te bewijsen en betoont te hebben, BREDERO 3, 123. 't Is het gebruik ... deze gunst aan de gevangenen te betoonen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 10 *a*. 'k Verwacht wat gy besluit, en zal myn dienst betoonen, LANGENDIJK 2, 8. Ik ben volwillig om hen ... alle de Burgerlyke beleefdheden te betoonen, die *enz.*, *Leev.* 8, 162. De hulde hem betoond, Klonk als de lof van *enz.*, TEN KATE, *Par. Verl.* 40.

4) Iets aantoonen, bewijzen; thans verouderd.

a) Met een persoon als onderwerp. || Broer Cornelis ... wilde met veel argument ende arguatien bethoonen, dat de Paus *enz.*, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 91. Wat zekerheit kunt ghy betoonen van dit stuck? VONDEL 9, 31. Dat men ... licht'lijck kan betoonen, Dat oock in Engeland seer schoone vrouwen wonen, STARTER 6. 't Welcke den Gouverneur antwoorde niet te konnen ghelooven, voor sy sulcks schriftelijcke betoont hadden, *Begin e. Voortg.* 8, 3 *a*. Ik zou U het tegendeel haast betoonen aan de styl, taal, en spelding, V. EFFEN, *Spect.* 9, 84. 'k Zal betoonen dat ik ben een man met eeren, LANGENDIJK 2, 398.

b) Met eene zaak als onderwerp. || Aristo seyde, dat een fraeye schoen betoonde een fraeyen voet, V. BEVERW., *Wtnem.* 1, 22. De planten, hun wortelen in 't aardrijk ... uitschietende, ... betoonen de waarheidt van 't geen, dat ik zeg, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 149. Nogh betaeld over het afbringen der reliquiën van den heylighen Joannes den Do volgens de quitantie hier is bethoonende, *bij* MINCK, *Jaerb. v. h. Roosjen* 174 (a°. 1752 betoont grooter lafheid dan dat men *enz.*, 1, 24.

B) **Wederk.** — Zich als zoodanig doen als uit eene bepaling blijkt. || Betoont u s alles een voorbeelt van goede wercken, *Ti* Dat ... de meedegangers (t. w. *bij eene bey* in houding en gelaat neerslagtig of ten minst zig dienden te betoonen, V. EFFEN, *Spect.* Of iemand deel neemt aan de genietingen leven, of wel zich er afkeerig van betoont, MER, *Wezen d. Deugd* 46. Daar heeft hij zi twijfeld een man van karakter zoowel als kwaamheid betoond, FRUIN, *Tien J.* 60. Resident zich ongenegen betoonde aan uwe vo gereedelyk gevolg te geven, MULTATULI 1, 2

Afl. *Betoon, betooning* (zie die woorden)

BETOONING, znw. vr.; het mv. o Van *Betoonen*.

1) De daad van iets te laten blijken, gevoel, eene gezindheid, een vermogen. || M dikinge en was niet in ... woorden der men wijsheyt, maer in betooninge des geests kracht, 1 *Cor.* 2, 4. God is 't die hier door krachtige betooningen, OUDAAN, *Poëzy* Betooning van behoorlyk respect, DIBBETS *Wdb.* 75 *a*. Hij (moet) ... zorgen, dat betooning hunner trouw en vlijt niet verhind den, V. D. PALM, *Sal.* 5, 15. Meer betoon afschuw dan van vrees, TEN KATE, *Par. V.* Betooning van kracht is nog wat anders da ning van kracht, GORTER, *Lett. Stud.* 2, 1

2) Het aan den dag leggen van eene uiti anderen. || Betooning van ... diensten, waa zich in staat gevoelt, V. D. PALM, *Sal.* 3,

Samenst. *Krachtsbetooning* (BEETS, *C.* *liefdebetooning* (TER HAAR, *Ged.* 2, 120), *schapsbetooning* enz.

BETOOVEREN, bedr. zw. ww. Van In het Mnl. niet aangewezen, bij KIL. vert *incantare, excantare, fascinare, effascinare.*

1) Eigenlijk. Door tooverij iemand of iets i toestand brengen. || Noyt heb ik Tovery gel En echter scheen ik my betoovert ... te DROSTE, *Overbl.* 229. De Waarzegger had genoeg te kennen gegeven, Belle-Trezeken betooverd, R. LOVELING, *Nov.* 39.

— *Betooverd*, als bnw., evenals fr. *encha* toovermacht geschapen of herschapen; vandaa natuurlijk, prachtig enz. De jongere taal in plaats van *betooverd paleis* en derg. *too* enz., wellicht in navolging van het Hd. || I mer, de kolommen, ... de kostelyke tap maaken 'er een betoverd Paleis af, DE BRUY 1, 79 *a*. Menig vreemd, betooverd oord, V. *Poët.* 3, 120. Men leefde als in een b wereld, waarin alle zinluigen scherper ... w in het werkelijk bestaan, QUACK, *Stud.* 254

2) Als door toovermacht, d. i. onweers overmeesteren. || O gy uytsinnige Galaten, u betoovert, dat gy de waerheyt niet en hoorsaem zijn? *Gal.* 3, 1. Vee en vogel sw Door eenen diepen slaep betoovert en v VONDEL 2, 605. Uw buurmans wilgeboom dickwils u met toegelokene oogen Al zacht betoveren, VONDEL 5, 690 (zie ook 3, 17). wendige ceremonien, daerse de gemoederen tooveren, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 3 toverende en zielroerende droom, V. 7, 188.

toren door innemende schoonheid. || 'T en zij een doovert, Dien sang nocht spel betoovert, *Ged.* 1, 193. Had slechts dat blozend ooft nen niet betovert, POOT 1, 45. De sentizusjes lieten zich door zijne innemende ... overen, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 147. Cicero's waardoor hij vijftig jaren achtereen de he wereld had betooverd, was met hem e gedaald, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.*

tooverd op iets, er op verzot, gesteld. || soo betovert op Steenwijck, dat hy de stadt ijf wilde hebben, PERS, *Ontst. Leeuw* 764 *a*.

tooverend, als bnw.: bekoorlijk, fr. *char-* De begeerte, van myn betoverende Armide te sien, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 144.) met eene betoverende levendigheid *enz.*, 19. Betoverend was de opslag van haare ... .. oogen, V. HEMERT, *Lekt.* 2, 83. Met een nden lach, V. LENNEP, *Rom.* 4, 103. Deze die ons geschilderd wordt als bij uitstek be- en verleidelijk, QUACK, *Soc.* 1, 131.

nigszins adverbiaal. || Betooverend klonk het op de stille wateren van het ... meer, BERG-*Vov.* 250.

Betoovering (zie ald.); *betooverdheid* („Wat *overdtheydt*, ja ... wat een dulligheydt enheydt is dit doch geweest", *Hist. v. Corn.* 289); *betooversch*, verleidend, bedrieglijk ERT 1, 358 *e*).

nst. *Betoovertaal*, betooverende taal, toover- V. CHAND. 110).

OOVERING, znw. vr., mv. *betooverin-* *Betooveren*.

genlijk. De daad van iemand of iets door in een zekeren toestand te brengen. || Dat .. ook door betoovering zou kunnen veroor-orden, behoort onder de vooroordeelen *enz.*, r, *N. H.* 8, 178.

koring, hetzij al of niet in afkeurenden zin. || hter, ... die door ... alle de betooveringen assing ons wegsleept, V. D. PALM, *Red.* De betoovering der Zonde, TEN KATE, *Schepp.* man bevond zich reeds onder de betoovering, uis uitoefende op al wie hem naderde, BERG-*Vov.* 335.

j overdracht: datgene wat betoovert; ook fr. wordt op dezelfde wijze gebruikt. || Diezelfde elijke natuurlijkheid, die ... hare grootste ng was geweest, BOSB.-TOUSS. 2, 73 *a*. Het eiland vol liefelijkheden, vol wellusten, vol ng der zinnen, BEETS, *Paulus* 28.

nst. *Betooveringskracht* (BILD. 13, 221; EP, *Poët.* 1, 100).

s tweede lid. *Zielsbetoovering* (b. v. BILD.

OREND, bnw. Naar den vorm het verl. an *betorenen*. Van een of meer torens voor- Eenen andren muur, ook betoorent, maar , HOOFT, *N. H.* 612. Numancia was weynich r becinghelt, ... niet betoornt, V. BERESTEYN, *v. de Guevara* 1, 43 *a*. Die bogen, trotsch , betorend op de daken, TOLLENS 3, 118.

OUW. Zie PETAU.

OVERGROOTVADER, znw. m., *lers.* Van *Bet* en *Overgrootvader*, waarin *bet* een verderen graad van verwantschap aan dan door *overgrootvader* wordt uitgedrukt. r van den overgrootvader. || Zoo ik wel zie, degen van mijn betovergrootvader, V. LEN- 1, 98.

moeder. Andere dergelijke vormen zijn niet gewoon; men vindt b. v. *bet-oud-overgrootvader* (BILD., *Br.* 4, 101, en *Vrije Fries* 1, 226, waar men ook leest *bet-na-achterkleindochter*).

BETRAAND (I). Zie BETRANEN.

BETRAAND (II), bnw., eigenlijk verl. deelw. van een ongebruikelijk ww. *betranen*, met traan, met vet besmeren. || Datmen se (t. w. *zekere schippers*) noyt beteert, noch besmeert, noch betraent, noch bepeeckelt en sagh, MEERMAN, *Com. Vet.* 6.

BETRACHTEN, bedr. zw. ww. Ohd. *bitrahtôn*, mhd. *betrahten*, nhd. *betrachten* (SCHADE 70); in het Mnl. nog niet aangewezen, doch bij KIL. vermeld.

1) Iets overwegen, er over denken, het beschouwen; blijkbaar de oudste beteekenis, en de eenige bij KIL., die het vertaalt met: *meditari*, *excogitare*, *perpendere*, *deliberare*, *subtiliter excogitare*. Thans nog wel gewestelijk (zie b. v. MOLEMA 33). || Geeft my den wegh uwer beveelen te verstaen; op dat ick uwe wonderen betrachte, *Ps.* 119, 27. Don Johans te werke gaan ... deed d'Algemeine Staaten hun stuk naader betrachten, HOOFT, *N. H.* 533. De doodt, als betracht lang te voore, stond hy zeer standtvastelyk uit, 900. Den invloed der insekten op mensch en vee van naderbij te leeren betrachten, BERKHEY, *N. H.* 8, 164. Spoor al hun soorten na (t. w. *van de dieren*), betracht hun talrijk heir, BILD. 6, 339. Er is in dit éénæ voorval zoo veel te betrachten, dat het onmogelijk is alles naar eisch af te handelen, V. D. PALM, *Leerr.* 8, 255. Het zij het vorschend brein hem (t. w. *den mensch*) bloot als dier betrachtt, WISELIUS, *Meng.* 2, 133.

— Met een bijzin die de slotsom der overweging aanduidt. || Haar Vader ..., die ... eindelyk betragte, hoe schadelyk het ... voor syn geluk sou konnen zyn, indien dese saak rugtbaar wierd, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 48. Ten laatste bewoog hem het edelmoedig en Christelyk betragten, datse beide van een Order waren, 1, 58.

2) Een persoon of eene stoffelijke zaak beschouwen, aandachtig bezien; bij latere schrijvers wellicht als germanisme, thans verouderd. || Denkt gy dus over hem! wel dan spyt het my, dat ik hem niet aandagtiger betragt heb, *Burg.* 1, 233. Geen sluimring overvalt hem de oogleên ..., Terwijl hy Zevenstar en Wagenvoogd betracht, BILD. 2, 316. 'k Wil dat fier gelaat betrachten; 'k Wil staren in dat vorschend oog, TER HAAR, *Ged.* 1, 114. Als ik soms des nachts ... De legerspond verlaat en 't firmament betracht, LEDEGANCK 72. Hy ... Betrachtte een luchter, of bezag Een veder die op tafel lag, BEETS, *Dicht. Verh.* 190. Het afgedane werk te betrachten (*van een schilder gezegd*), SEGERS, *Licht en Br.* 23.

3) Werk van iets maken, iets behartigen, trachten te bevorderen, te verkrijgen; thans nog wel in Zuid-Nederland. || Hij betracht niet anders meer dan eene zalige dood te sterven, DE BO 119 (zie ook *Antw. Idiot.* 221). — Laet de Princen en Ridders in 't gantsche landt, Kastors en Pollux eere betrachten, SPIEGHEL, achter VISSCHER, *Brabb.* 199. Betracht een goeden naem, ... Doch meest een reyn gemoet, CATS 2, 334 *a*. Betracht een open lijf, en dat met sachte kruyden, 2, 388 *b*. Handarbeit ... datelyck (d. i. *practisch*) betrachten, DE DECKER 1, 151. Den Mammon te vertreên, ... En ... hooger niet dan nooddruft te betrachten, 1, 184. Die helden, ... Die hunne vryheid steeds bewaakten en betragten, ASSELIJN, *Egm. en H.* 62. Niemand heeft zijn wraak, in 's Lands gevaar, betracht, BILD. 3, 184.

— Het voorwerp kan zijn aangewezen in een bijzin. || Wilt ghy zijn bemint, Betracht eerst dat men u beminnens waerdigh vint, *Ged. v.* V. BAEKLE *e. a.* 2, 34.

— Het voorwerp is inzonderheid *voordeel* of een synoniem daarvan. || Betracht u voordeel dan, en wilt gheen tijd versuymen, *Ged. v.* V. BAERLE *e. a.* 2, 66. Haer heijl dat hij betracht, HOOFT, *Ged.* 2, 100. 'k Sal ... u gemack, ... u vreucht, ... altyt betrachten, OGIER, *Seven Hoofts.* 17. Dat is schoon he! van moeder ... te bedroeven, ... die niets dan uw goed betracht, LOVELING, *Idon.* 20.

4) Werk maken van iets dat eene verplichting of een voorschrift behelst; de thans gewone opvatting. || De waerheyt betrachtende in liefde, *Ephes.* 4, 15. Sy ... wilden eghter niet betraghten sijn gebod, Maer rotten tegen hem, DE GROOT, *Bewijs* 146. Wie dese les betracht die weet ons beiden danck, HOOFT, *Ged.* 1, 124. Alsoo lang ghy eer en eedt betrachte, 2, 225. Dien 't bekent is, hoe zeer Farneze zyn woordt plagh te betrachten, zal ... gelooven *enz.*, HOOFT, *N. H.* 917. Mijnen hof-dienst ..., Die 'k by de zestigh jaer betracht heb, HUYGENS, *Cluysw.* 18. De Krygsraadt oordeelde aangaande den Kaptein Wildschut, dat hy zyn eer en eedt niet had betracht, BRANDT, *De Ruiter* 433. Dat zy die pligten betracht, waar oover veelen alleen praaten, *Leev.* 6, 325. ô Dat wy ... Zijn les, Zijn voorbeeld, steeds betrachten, BILD. 11, 403. Doch ook waarheidsliefde moet worden betracht, GROEN V. PR., *Versch.* 3. Het betrachten der deugd, het strenge opvolgen van de voorschriften van rede en godsdienst, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 178. Ik ben een goed geloovige, ik betracht mijnen plicht, LOVELING, *Sophie* 203.

— In de volgende plaats met een datief als bepaling. || De onbezweken trouw, die gy zijne asch betracht, BILD. 4, 82.

Afl. *Betrachter, betrachting* (zie die woorden).

— *Betrachtelijk*, beschouwend, bespiegelend („De *betrachtelijcke* Kennisse ... vernoeght sich alleen met het aanschouwen vande dingen die waarachtigh zijn", COORNHERT 1, 289 *d*).

BETRACHTER, znw. m., mv. *betrachters.* Van *Betrachten*, inzonderheid in de bet. 4). Iemand die in praktijk brengt wat hem wordt voorgeschreven door datgene wat het voorwerp aanduidt. || Zyn' Majesteit zal altyds aan my eenen betrachter van vroomen onderzaats plicht vinden, HOOFT, *N. H.* 142. Haer betrachters (t. w. *van de Philosophie*), DE BRUNE, *Wetst.* 2, 341. Dit maakt veelen ... zeer ernstige betragters van den Godsdienst, BERKHEY, *N. H.* 3, 979. De vrome betrachter van zijnen pligt, V. D. PALM, *Sal.* 1, 308. De deugd verbindt ..., even zeer als de misdaad, hare betrachters onderling aan elkander, 3, 124.

BETRACHTING, znw. vr.; het mv. *betrachtingen* thans niet in gebruik.

1) Beschouwing van iets, overweging; thans verouderd. || Des Schilders kunste bestaat gesamentlijck inde betrachting van t' verstant ende inde oeffening vande hant, COORNHERT 1, 289 *d.* Nae rype betrachting der punten geslooten met Don Johan, docht hun *enz.*, HOOFT, *N. H.* 497. Wat... anders was 't, dat in der menschen brein Betrachtingen ontstack zoo hoog *enz.*, DE DECKER 1, 135. Door welke voorsigtige betragting hy de drift van syn vreugde wederom een weinig intoomde, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 40.

— Inzonderheid in toepassing op godsdienstige overpeinzing. || Aandachtighe Betrachtinghe over Christus Lijden, *Titel van een gedicht van* VONDEL (1, 307). 'Er (zyn) ... veelen onder (t. w. *onder de leeken*), die ... tot de ernstigste betragtingen (t. w. *over den godsdienst*) overhellen, BERKHEY, *N. H.* 3, 1081. Uren ... van huisselijke en afzonderlijke stichtelijke betrachtingen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 29.

— Bij overdracht ook: voorwerp van beschouwing, van studie. || Hoe lief hebbe ick uwe wet! Sy is mijne betrachtinge den gantschen dagh, *Ps.* 119, 97. Dat ik, zyn leeven, betrachtingen (lat. *studia*), en zyn weedervaaren, in 't korte verhaale, HOOFT, *Tac.* 432 (verg. 443, waar *betrachtingen* de vertaling is van *meditamenta*).

2) De behartiging van iets dat iemand als plicht, als taak, als voorschrift is gesteld; de thans gewone opvatting. || In de betrachtinge ende naerkominge van de voorsz. haren last en dienst, *Keuren v. Leyd.* 253. Ik vrees, dat ik nog niet geschikt ben, om myne bespiegelingen altoos tot betrachtingen te verhogen, *Burg.* 612. Voorschriften ..., wier verzuim of betrachting voor ons eeuwige gevolgen hebben, *Leev.* 8, 342. Het is ontwijfelbaar, dat de Godsdienst eigenlijk een voorwerp van betrachting, en niet van bespiegeling is, V. D. PALM, *Sal.* 2, 450. Gelijk er ... deugden (zijn), zoo wel van onthouding als van betrachting, V. D. PALM, *Red.* 4, 57. Ik vond ... die woorden heel mooi, maar de betrachting bevalt mij ... in het geheel niet, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 287.

Samenst. In de bet. 1). *Nabetrachting* (zie ald.); *Godsbetrachting*, als dichterlijke uitdrukking („'t Godgewijde hoofd, vergrijsd in *Godsbetrachting*", BILD. 5, 146).

— In de bet. 2). *Plichtsbetrachting* (zie ald.); *deugdbetrachting* („Eene hooger en heiliger *deugdbetrachting*", V. D. PALM, *Sal.* 2, 455).

— Als eerste lid. *Betrachtingsleer* („De Christelijke geloofs- en *betrachtingsleer*", V. D. PALM, *Leer.* 2, 310).

BETRAGELEN, bedr. zw. ww. Van *Tragel*, term in het dijkwezen. Met een dijkval als voorwerp. Een tragel, eene zomerkade daarom aanleggen.

Afl. *Betrageling*, de handeling van betragelen, en ook het daardoor tot stand gebrachte werk, de kade.

BETRALIËN, bedr. zw. ww. Van *Tralie.* Thans niet in gebruik.

1) Eigenlijk. Met tralies afsluiten, achter tralies zetten. || Watervogels, en faisanten En ghy al die... Sonder hoop, ... Sit betralyt, VONDEL 3, 275.

2) Oneigenlijk, in toepassing op berimpelen. || De vouwen (t. w. *rimpels*), Die 't voorhooft ... betraelijt houwen, HOOFT, *Ged.* 1, 339.

BETRAMPELEN, bedr. zw. ww. Van *Trampelen.* Op iets trappelen. In Zuid-Nederland zeer gewoon (zie SCHUERM., DE BO en CORN.-VERVL.). || Den grond betrampelen.

BETRANEN, bedr. zw. zw. Van *Traan.* Bij KIL. vertaald met *lachrymis rigare.*

1) Van de oogen, de wangen. Met tranen bevochtigen. || V ondersaten ... betranen haere wanghes, HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 54. Betreurende sijn doot, betranende sijn leden, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 220.

— Inzonderheid in het attributief of praedicatief gebruikte verl. deelw. || Sy maken menighe oogh betraent, OVID., *Conste d. M.* 68. Sy (wrough) haer handen met betraende wangen, VISSCHER, *Brabb.* 71. Noach al betraent, VONDEL 1, 62. Hij naderde met ... half betraande oogen, BERGMANN, *Staas* 111.

2) Figuurlijk, van een weg waarlangs men weenend gaat. || Schoon ge elken stap bezweet, betraant, en zelfs bebloedigt, BILD. 5, 402.

3) Van handelingen. Daarbij, daaronder tranen storten. || Betraende, droeve clachten, HOOFT, *Ged.* 1, 23. 't Snicken broght hem weer aen 't steenen Dat hy weer betranen most, HUYGENS 1, 29.

4) Iets beweenen, betreuren. || 't Ghewisse datmen waant Werdt al te vaak betraant (t. w. *omdat men onwaar blijkt te zijn*), V. D. VEEN, *Zinnebb.* 217.

RANTELEN — daarnaast BETRENTE-
bedr. zw. ww. Over iets trantelen, bij her-
oopen, stappen; thans onbekend. || Hoe
de trappen in zyn Palleys geduyrich ...
door allerley Persoonen, SPRANKHUISEN
Nu wort de stad bezien; markt, kerken,
. Bekruist, betrentelt, *Honigb.* 2, 34.

RAP, znw. onz., zonder mv. Mnl. *betrap*
1, 1162). De handeling van iemand of
angen, te bemachtigen, te verschalken. Thans
elijk. || Te gane met stillen betrape Om
eken ... De plaetse ... ende tvolc vanden
. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 12 *b*. 't Be-
... 't betrap, ... 't bestreelen, HUYGENS

RAPEN, bedr. zw. ww. Mnl. *betrapen*
1, 1162). Hetzelfde als *Betrappen* (I),
ene afleiding van het znw. dat in onze taal
k luidt *trappe, trap*, val waarin een dier
vangen; in het Oudgermaansch moet naast
n met *pp* ook een vorm met *p* hebben be-
aans in de algemeene taal verouderd.
n dieren. Vangen, overvallen. || Als de
haer (t. w. *de walruszen*) op een schos ys
met haer jonghen *enz.*, *O.-I. e. W.-I. Voyag.*
De Wolf quam ... Vermomt met 't lammren-
' Hamel te betrapen, VONDEL 1, 435.
n menschen. Overvallen, verrassen; in eigen-
figuurlijke toepassing. || De viandt is neer-
te betrapen u, A. BIJNS 340. Ghy sultse
e helsche geesten) betrapen duer u inghels
Trou m. bl. 184. Soo moet ghy u dan
an wapen ... Teghen de vyanden die u sullen
, HOUWAERT, *Gener. Loop* 81. Nu broeder,
wort tyt. zy moghten ons betrapen, VONDEL
Dat zy den Koning best zou by den dranck
, DE DECKER 1, 46.
k van eene plaats waar menschen zijn. ||
neent ons stadt zoo onverhoets te betrapen,
ELE, *Virg. Aen.*, fol. 228 *b*.
zonderheid: iemand verrassen terwijl hij
et. || Eenen dief op heeter daad betrapen,
19. — Alle debvoir te doen, om de dieven
it te betrapen, HOOFT, *Br.* 1, 128. Ick
hem op het feyt daetlijck ... betrape,
OFT, *Verl. Soon* 13.
k met eene zaak als onderwerp, inzonder-
dat iemand overvalt. || Beele beraus komtse
, DE CASTELEIN, *Pyram.* 46. Soo ben ick
en haluelinghe ontslapen, Daer my een
nam betrapen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 9.
in een eensaem plaets daer my geen wint
trapen, COORNHERT, *Odyss.* 1, 82 *b*.
n zaken, inzonderheid eene gelegenheid en
men moet waarnemen, doch ook in vrijer
verwerven, bemachtigen, krijgen. || Zekerlijck
en zoo grooten loon, *Rotterd. Sp.* 14. Wy
peynsen, hoe wy sullen betrapen Logyst daer
n mueghen slapen, EVERAERT 173. Wat...
y dan meer vruegts betrapen *enz.*, DE CASTE-
onst v. Rhetor. 74. Nu heb ick tijdt en
traept, Om *enz.*, SPIEGHEL, achter VISSCHER,
01. Dat het te oolyk een lafhartigheit waar,
apte geleeghenheit buyten nooddwang te
HOOFT, *N. H.* 230. Eere te betraepen,
UYN, *Godd. Wensch.* 353.
Zuid-Nederland vooral gewoon met eene
derg. als voorwerp. || Eene besmettelijke
trapen, DE BO 119. Ongrui (t. w. *ongedierte*)
Ald. Hij is al zoo gierig als zijn vrouw:
't van malkaar betraapt.
Betrapelijk, van eene ziekte: besmettelijk
(doch meest praedicatief gebruikt; verg. echter DE BO 119); *betraping* (b. v. DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 60).

BETRAPPELEN, bedr. zw. ww. Op iemand of iets trappelen, t. w. van dieren, inzonderheid paarden. || Deze weg wordt veel betrappeld, DE BO 119. — De cudden groot van alder-hande vee Betrappelen de wee, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 108. Pontus gewest, dat de geburige vijand met geswinde rossen betrappelt, VALENTIJN, *Ovid.* 3, 278. 't Betrapplen van die lijken (t. w. *door paarden*), V. 'S GRAVENWEERT, *Il.* 2, 129.

BETRAPPEN (I), bedr. zw. ww. Van *Trappe, trap*, val om dieren te vangen. Bijvorm van *Betrapen*, dat vroeger het gewone woord was; bij KIL. worden beide vormen vermeld.

1) Een dier of een mensch vangen, eigenlijk in eene val; hem verrassen, verschalken, overvallen. || Den spring Waer onder 't was gemeent mijn vijandt te betrappen, HOOFT, *Ged.* 2, 341. Philips, veeltyts gewoon ... raadt te vraaghen, om de gemoeden, buiten aandaght op eighen toeleg, te betrappen, HOOFT, *N. H.* 20. Nu ... die vyand ... Ten lesten is betrapt door d' Ithakoische stricken, VONDEL 2, 429.

2) Inzonderheid: iemand verrassen terwijl hij iets doet dat ongeoorloofd is, of wel: hem van wat hij bedreven heeft overtuigen. || De betrapte ... ijsselijck ... straffen, HOOFT, *Br.* 1, 27. De Juffer, daar men by betrapt word, DE BRUYN, *Reizen* 1, 154 *a*.

— Gevolgd door eene bepaling met *op*, het kwaad aanduidende. || Gy bordeelbrok als gy zijt ..., die ... Zijt op het stuk betrapt, ASSELIJN, *Warfusé* 38. Vrouwen, die op ... overspel betrapt waren, BERKHEY, *N. H.* 3, 471. Dat het voor een' vader ... grievende is, als hij een kind ... op eene opzettelijke onwaarheid ... betrapt, LOOSJES, *Buism.* 1, 151. Een kind, dat op snoepen betrapt wordt, *K. Zev.* 3, 228. Hij, die op zware zonden was betrapt, werd verbannen, QUACK, *Soc.* 1, 58. Omtrent dezen tijd was hij door zijnen Heer op oneerlijkheid betrapt, SEGERS, *Licht en Br.* 63.

— De bepaling kan ook een bijzin wezen met *terwijl* of een synoniem daarvan. || Betrapt, daar hij in den laten avond bezig was strikken voor hazen te zetten, BEETS, *C. O.* 315.

— Met de bepaling *op heeter daad* of een synoniem daarvan. || Je laat je ... hier op heter daad betrappen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 229. Betrapte op de verssche daad over gemeene Delicten, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 75 *a*. Gelijk men deeze schraapers moet overvallen en op de daad betrappen, als zij hunne gouden rijders tellen, *Wildsch.* 4, 389.

— Men zegt ook *iets op heeter daad betrappen* voor: iets, t. w. een toestand, een karakter, geheel naar het leven afbeelden. || Reeds Lucas (van Leiden) betrapt de nederlandsche zigeunerwereld der groote steden op heeter daad, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 563. Het staatsleven is door hem (t. w. *Machiavelli*) op de daad betrapt, 2^2, 157.

— Soms ook wel zonder die bijvoeging. || Waarom betrapte niet iemand de geschiedenis der levende volkstaal in de talrijke schuit- en wagenpraatjes van diezelfde ... dagen? BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 452.

3) Als wederk. ww.: *zich op iets betrappen*, eene onwillekeurige aandoening of handeling op eens bij zich zelven waarnemen. || Nooit heb ik my zelf op onheuschheid betrapt, *Leev.* 3, 8. Zoodra ik mezelf betrap op 'n vleugje van excentriciteit, MULTATULI 8, 42. Somtijds betrappen wij onszelven op een glimlach, wanneer wij *enz.*, BUSKEN HUET, *Rub.* 130.

4) Met eene zaak als onderwerp. Iemand verrassen, overvallen. || Niet heel onverwacht betrapte de tyding der neêrlaaghe den Prins van Oranje, HOOFT, *N. H.* 361. Dus dwaelende betrapt my 't morgenroot, MOONEN, *Poëzy* 135.

5) Met eene zaak als voorwerp. Iets weten te bemachtigen, of in ruimer opvatting: iets krijgen; ongemeen. || Treckt heen om alle leedt en kommer te betrappen, HOOFT, *Ged.* 2, 384. Met een' enklen greep dat zachte schoon betrappen (t. w. *in de kunst*), dat met één schittring treft, BILD. 13, 25.

Afl. *Betrapping* („Terwyl zy, by eene herhaalde *betrapping*, voor zekeren ... tyd op 's Gravestein zouden vastgezet worden", *Verv. op* WAGEN. 24, 11).

BETRAPPEN (II), bedr. zw. ww. Van *Trappen*. Thans niet in gebruik.

1) Van dieren. Op iemand of iets trappen. || Hy versloegh ... den wagenaer zelf, onder de paerden betrapt, VONDEL 5, 328. Kneuzingen, die ... Paarden, door elkander te betrappen, te wege brengen, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 198.

2) Van menschen. — *a*) Den voet op iets zetten, iets aan zich onderwerpen; b. v. in de volgende plaats. || Uw' ... voet, Die noch Arenden (t. w. *eene keizerskroon*) betrappen ... sal, HUYGENS 1, 107.

3) Betreden, ook wel bewandelen. || Die hem stelt tot achterclappen, En mach mijn durpel niet betrappen, HONDIUS, *Moufe-schans* 528. Laat ons 't Haghje wat betrappen, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 66.

Afl. In de bet. 1). *Betrapping*, o. a. als een gebrek van paarden („In dien zin houd men de *betrappingen*, 't zy van 't Paard zelve of van een ander, ook voor toevallige gebreken", BERKHEY, *N. H.* 4[1], 198).

BETREDEN — vroeger ook vaak BETERDEN, en in Vlaanderen thans nog BETERTEN —, bedr. st. ww. Mnl. *betreden, beterden* (VERDAM 1, 1163 en 1151).

1) Over eene plaats, een weg loopen. || Die weg is nog maar weinig betorten geweest, DE BO 118. — V voetstappen te beterdene, liefde mi dwanck daer, V. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 72 *a*. Sy (heeft) haer ... Soo sedelijck ... ghedraghen, Dat sy noydt daer naer en betort de strate, Maer sy bleeff *enz.*, HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 4, 534. Wat schaedt de aerd datse van velen werdt betreden? BREDERO 1, 279. (*Roemer*), Wiens vloer betreden word ... van Sangers, en Poëten, VONDEL 2, 182. Dat door het beloopen ende betreden der landen ... deselve landen grotelijcx beschadight worden, *Handv. v. Amst.* 13 *b*.

— *De aarde betreden*, op aarde leven. || Ghy zijt de slimste drogh die oyt de aerd' betrede, BREDERO, *Het Daghet* 30. Den voortreffelijksten persoon, die ooit deze aarde betrad, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 34.

— In figuurlijke uitdrukkingen. || So sal ic ... desen leelicken stranghen wech beterden, *Gentsche Sp.* 358. Elck beroemt hem te beterden de rechte banen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 14. Te betreden den wegh die alleen ter saligheyt is streckende, COORNHERT 1, 278 *b*. Betreeden De wegh van zijnen plicht, HOOFT, *Ged.* 1, 249.

— *De betreden weg, het betreden pad*, fr. *chemin battu*, lat. *via trita*. || Zoekt op 't betreden pad geen fletsche lauwerblaâren, Een' Vondel of een' Poot ontvallen van de hairen, BILD. 7, 199.

2) Den voet op iets zetten, en dus meer in inchoatieve opvatting. || 'k Heb dan met mijn strammen voet ... Hollands vasten wal betreden! BILD. 12, 82. Wie weet, hoe lang het nog duren zal, hij den vaderlandschen grond weder betreedt, LOOS *Bronkh.* 5, 412. Schiller heeft den Zwitser bodem nooit betreden, GEEL 214. 't Is al een eeuwe dat hij mijn zulle betorten heeft (d. i. zie (*het laatst*) *bij mij aan huis is geweest*: in Nederland).

— Inzonderheid met eene plaats als waar iemand een ambt, een beroep vervult, als drukking voor: dat ambt, dat beroep aanvaarden Corver noch Bingli, en wie meer het toonel roem betreden hebben, *Wildsch.* 3, 187. Bakh trad den gewonen leerstoel met eene redevoering de roeping van den grammaticus, BAKH. V. D. SEI *Stud.* 3, 409.

— In figuurlijke toepassing. || In dat gebi werk betrad hij voor het eerst het gebied der A ologie. — Dat de beeldhouwkunst het gebied schilderkunst ... betrad, BUSKEN HUET, *R* 2[2], 467.

— In Zuid-Nederland als rechtsterm: op een g beslag leggen (zie voorbeelden bij STALLA *Gloss.* 1, 219).

3) Iemand betrappen, verrassen; ook in het komt deze beteekenis voor, doch zij was in Hol later ongebruikelijk. || Omtrent vijftig Borghers op de Marckt ende inde naeste Straten betreden den, ende van gheene quade tijdinge wisten, neder-gehouwen, V. REYD, *Ned. Oorl.* 66 *b* soldaten (waren) ... op geene knevelye betre 245 *a*.

4) Van dieren: bespringen; zeldzaam. || zeldsaeme minne ..., zoo dat het hart den bespringe, en de kieckendief de duif betrede, VO 6, 589.

5) Bij iets tegenwoordig zijn, iets bijwonen; geheel verouderd. || De dwase (t. w. *maagden* ginghen ... Den Bruydegom te moet, Om ... Bruyloft te betreden, JANSSEN, *Chr. Verm.* 16

6) Van een ambt, eene betrekking: bekle thans verouderd, in de 17de eeuw zeer gewo Ruwart Tapper ... en ... Michael Drutins, ... onverlet, etlyke jaaren, hunnen dienst betr (t. w. *als Inquisiteurs*), HOOFT, *N. H.* 32. wort daar meer vereyscht om 't leerampt te betre DE GROOT, *Ned. Ged.* 173. Die ... tot 's lands baer ... een lastigh ampt betreed, VONDEL 2, Der Graeven Haegh, alwaer Hy meer als twintigh jaer Den dienst betreen heeft, WESTERB *Ged.* 3, 591.

7) Met iemand in aanraking zijn, omgang hem hebben, thans verouderd. || Myn ... gene heden ... gaven my noch jongh, oock groote betreden, WESTERBAEN, *Ock.* 94. Wie min Mag had behandelt en betre'en *enz.*, HUYGENS 1, 16

8) Iets met den geest onderzoeken; thans ouderd. || Laet ons nu met ernst ons hert eens betreden, CATS 1, 463 *a*. Gaet weêr betreden, niet met een bang gedacht, ... Al uw' droef al uw' pijn, Die in vreucht verandert sijn, V. COTE 327.

Afl. *Betreder* („(*Het is*) den ... aart van rechte wegh, dat sy haren volhardigen *betreder* ter begeerder plaatsen", COORNHERT 1, 278 *b*) *treding* (zie ald.); in West-Vlaanderen *betorte* („Men zag aan de *betortenheid* van den grond de dieven langs daar weggevlucht waren", DE BO 1

BETREDING, zuw. vr. Van *Betreden*.

1) De daad van betreden, en bij overdracht veel ruimte als men met den voet betreedt. sal u van haer lant geven, oock niet tot de dinge van eene voetzole, *Deut.* 2, 5.

...ken, be-
... betrokken,

... overdekken
... bonnen ook
... voor als
... betrecken,
..., Met uw
... betreckt de
... damp, wat
... 5, 245.
..., WESTER-
... voorzienst
... 1, 104.
... reckt Ons'

... ook *be-*
... hemel, de
... ook
... werck,
... blauw
... 190. De
... voor 1,
... CONSJES,
... betrok,
... een...

... regen-
... ETEN,
... trekken
... nagal

... aan-
... thans
... niet,
... Haar
..., RAU,
... zijnen
... en
... aan,
... betruk,

..., als
... eene
... allien
... Dunia
..., Zev.
... ikkug
..., 5 4.
... gen,

... ||
... ||
... stand

... rekele
... niet
... hoord
... (ma
... agre
... ...,
... ...,
... ...,

Woorden, t' haerer eer betreckelick en soet, HUYGENS 1, 417. Hy (is) in de wiskonst al vry verder, als dezelve met zyn ampt betrekkelyk is, v. EFFEN, *Spect.* 4, 33. De overige versiersels (t. w. *aan een beker*) ... (zyn) op de harddravery alleen betrekkelyk, 11, 182. Alzoo dergelyke afleidingen (t. w. *van namen*) ... tot myn ontwerp niet betrekkelyk zyn, BERKHEY, *N. H.* 1, 187. Dat myn Vader veele papieren, op hem betrekkelyk, geleezen heeft, *Leev.* 7, 211. Genealogische aanteekeningen, tot ... Nederlandsche familiën betrekkelijk, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 287.

5) In absoluut gebruik. Zijne waarde, zijne beteekenis hebbende alléén met betrekking tot of in vergelijking met iets dat niet genoemd wordt. || Deugd en Ondeugd zyn betrekkelyke denkbeelden, *Leev.* 6, 211. Alles ... is betrekkelijk en ook vooral het denkbeeld van geluk, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 73. Hoe aangenaam was het voor haar ..., dat zij door de betrekkelijke kleinigheid, die zij ... had bijgedragen, zooveel genoegen stichtte, LOOSJES, *Buism.* 4, 329. Dat ... de Schrijver, in de zamenstelling zijner bewijsplaatsen, derzelver betrekkelijken onderdom niet streng genoeg onderscheidt, GEEL 167. Langzamerhand werd in dat gezin betrekkelijke weelde door inkrimping ... vervangen, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 225. Het komt me voor, dat Da Costa de elementen die den dichter vormen — Gevoel, Verbeelding en Moed — met betrekkelyke juistheid heeft opgegeven, MULTATULI 8, 9.

6) Als term in de spraakkunst: *betrekkelijke voornaamwoorden*, lat. *pronomina relativa*. || Achter *die geen* ... komt altijt een betreckelicke voornaem, als *die geen is geluckich welke Gods woort bewaert*, v. HEULE, *Spraec-konst* 91 (a°. 1626). Dus komen de betreklyke Voornaemwoorden met hunne zelfstandige alleen overeen in geslachte en getale, F. DE HAES, *Nederd. Spraekk.* 132.

— Vandaar ook in jongere werken de uitdrukking *betrekkelijke bijzin*: die door een *betrekkelijk* vnw. is verbonden.

B) **Bijw.** (van graad). — In zulk eene mate, met zulk eene beperking, als in de omstandigheden, waarvan men spreekt, mogelijk of noodzakelijk is. || Hij (heeft) betrekkelijk zeer weinig met zijnen naam in 't licht gegeven, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 273. De slaap ... schonk haar ... zij het geen kalme..., dan toch een betrekkelijk weldadige rust, *K. Zev.* 3, 334. Algemeene beschouwingen zijn ... noodzakelijk onnauwkeurig en slechts betrekkelijk waar, FRUIN, *Geschr.* 1, 22. Dat hij uitsprak wat betrekkelijk velen met hem dachten en bedoelden, FRUIN, *Dusseld.* VII. 't Betrekkelyk arme ... meisje, MULTATULI 8, 222. Als men ... door betrekkelijk woeste en bergachtige streken reist, QUACK, *Soc.* 1, 38.

C) **Voorz.** — Uit het gebruik van *betrekkelijk* als bnw., gevolgd door eene bepaling met *tot* (zie boven A, 4) is ontstaan het gebruik van *betrekkelijk* als synoniem van *betreffende*, omtrent, ten opzichte van. || Het ... besluit der Kamer betrekkelijk de contracten met de Handelmaatschappij, VISSERING, *Herinn.* 1, 214. Het artikel betrekkelijk het ophouden van het vruchtgebruik, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 17.

Afl. *Betrekkelijkheid.*

BETREKKELIJKHEID, znw. vr. Van *Betrekkelijk*.

1) De hoedanigheid van tot iets betrekkelijk te zijn, van er op eene bepaalde wijze mede in verband te staan; thans verouderd. || De Voornaemwoorden, die eene betreklykheit in zich besluiten, als *die enz.*, F. DE HAES, *Nederd. Spraekk.* 131 (a°. 1746). De aanwijzing van betrekkelijkheid ... van tot het voorwerp der vergelijking, BILD., *T.-e Dichtk. Versch.* 3, 116.

2) De toestand waarbij iets met iets anders in verband staat: de betrekking; thans verouderd. || Alle de byzondere betrekkelykheden, waar in hij zich gesteld vindt, *Ned. Spect.* 10, 164 (zie ook ook BERKHEY, *N. H.* 3, 4).

3) De hoedanigheid van niet in volstrekten zin datgene te zijn wat een woord aanduidt. || De betrekkelijkheid der menschelijke kennis.

BETREKKEN, bedr., wederk. en onz. st. ww. Mnl. *betrecken* (VERDAM 1, 1163). Van *Trekken* met *Be-* in verschillende opvattingen.

1) Iemand ergens heen voeren, brengen; in vrij gebruik verouderd. || De meyskens betrocken zy bij iacht ende totten crijch, v. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 11 *d*.

2) Een persoon of eene zaak voor den rechter brengen; vooral in Zuid-Nederland nog heden ten gewoon. || Datmen geen sake over de Zee betrecken noch appelleren en sal, MARNIX, *Byenc.* 1, (bl. 42 *a*). Die Schepenen van Luyck en sullen by hunne kennisse niet betrecken eenighe saken die voor die leeghe bancken beghonnen ende ... hangende zijn, SCRONX, *Stat. v. Luyck* 3 *b*. Gy betreckt my in 't richte met u, *Job* 14, 3. Hunnen heer ... in recht betrekken, HOOFT, *Ged.* 1, 234. De saak by te leggen eer sy malkander verder mogen betrekken, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 112. Men sal geene questien geschillen van Wees-kinderen goederen voor Rechten mogen betrecken ... dan by ... advijs ... van ... *Keuren v. Leyd.* 160. Dudley ... betrok hem ... voor den regter en bragt het zoo verre, dat de Heer ... onthalsd werd, FOKKE, *B. R.* 1, 278. Wanneer men een man van buiten de stad ... voor den Leidschen rechter betrekken wilde, FRUIN, *Geschr.* 1, 9.

3) Iemand in eene zaak moeien, hem er in of bij halen. || Een aanleiding ... om dat gehate scheper in de zaak te betrekken, *K. Zev.* 3, 217. Sinds ... dood mijner moeder, die mij nog wel eens in het whistpartijtje betrok, had ik geene kaarten in handen gehad, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 127. Alle provinciën gevoelden hoe wenschelijk het was den Koning te verklaarden oorlog met Spanje te betrekken, FRUIN, *Tien J.* 160. Zoo zeer werd hij in de kerkelijke beslommeringen telkens betrokken, dat hij ... FRUIN, *Dusseld.* XXV.

— Gewoon in de constructie *in* (of *bij*) *iets betrokken zijn*. || Al was mijn persoon niet in de zaak betrokken, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 208. Dergelijke gevalletjes, waar jongelieden van de eerste familie in betrokken zijn, v. LENNEP, *Rom.* 4, 184. ... tijdgenoot, betrokken in den strijd der meeningen weet de goede bedoeling in de tegenpartij maar zelden op te merken, FRUIN, *Tien J.* 281. Als ge zo weet, dat Philip ... niet bij de zaak betrokken ... dan *enz.*, KELLER, *Van huis* 3, 183.

— Ook attributief en soms zelfst. gebruikt. Het betrokken Departement van algemeen bestuur, *Wet v.* 28 Aug. 1851, *Stbl.* 125, *a.* 6. Het vleiend voor de betrokken poëten, HASEBROEK, *W. en Dr.* 160. De tien stuivers welke den betrokkene voor reiskosten moesten worden uitbetaald, MULTATULI 9, 102.

4) Iemand verleiden, en in de latere taal bedriegen, voor den gek houden; thans nog in Zuid-Nederland (zie SCHUERM. en CORN.-VERVL.), in Groningen (zie MOLEMA 33). || Eenighe Legen ... Die ... met schoone woorden V zouden betrecken v dunckende onvroedich, v. GHISTELE, *Virg.* ... fol. 152 *b*. Met haer groote tooverijen erachtich hem sy v betrocken, v. GHISTELE, *Ovid. Sendthr.*, fol. ...

Die vleyende ons betrock te dienen vremde
NDEL 2, 64. Het volck met lange rocken
ek noyt gehaet: eer heeft het my betrocken,
1, 363 (zie ook 1, 97; 1, 323; 1, 529
reckende Mallooten, 1, 442. Hoe sy den
Mof best betrekken souden, HEINSIUS,
vant. 1, 309. Wat aardigheid, wat geest
in iemand aldus te betrekken? v. EFFEN,
77. Iemand, die zich zelven lelyk betrokken
211. De Duivel mag my halen, ... Zoo
eer dan deze reis betrekt, BILD. 1, 454.

wederk. ww. nog in de 16de eeuw in den
zich ergens heen begeven, terugtrekken. ||
ıy betrocke, varre ofte by Myn begheeren
: niet, EVERAERT 25. Coninghen, Princen,
sullen hem in de speloncken betrecken,
ULEN, *Ketiuigh.* 181.

and of iets brengen, rekenen tot een geheel
ne soort; thans niet meer in gebruik. ||
t deel van Zeeland wordt somtijds onder
betrokken, STIJL, *Opk.* 7. Men kan ...
: soort van Veenbedden niet onder de...
ngen van Holland betrekken, BERKHEY,
, 89. Tot deeze soort betrekt men al het
, 3, 72. Ten zij men tot de Geneeskunst
kwakzalverij betrekke, V. D. PALM, *Red.*

op iets toepassen, het er mede in verband
hans verouderd. || Betrekkende (voornaamen:
nomina), die tot het voorgaande woord be-
worden, of het selve tot sik trekken, LEU-
Aanm. op de Nederd. Taale 48 (a°. 1653).
geringste toespeling op iets, waar het ook
op mogt betrokken kunnen worden, FOKKE,
14.

ar eene plaats trekken om ze te bewonen;
s als verblijfplaats in gebruik nemen; thans
|| 't Hajr dat 's hemels rijcken Betrecken
doeld zijn de sterren), HOOFT, *Ged.* 1,
Volk, dat die Landen of Steden eerst be-
had, BERKHEY, *N. H.* 3, 351. Zij werden
oor den echt verbonden en betrokken hunne
oning, KIST, *Eikenh.* 4, 207. Ik denk met
r een landgoed te betrekken, dat ik gekocht
Zev. 4, 328. Een zeer lief gemeubileerd
nt, ... dat ... terstond te betrekken is,

k in het krijgswezen (verg. LANDOLT 1,
Een kamp, eene wacht, een bivouak, de
artieren betrekken. — Het ... leger had
ing betrokken van zeer wijde uitgestrektheid,
, *Lev. v. W. II*, 161. 't Heldre nacht-
betrok zijn hemelpost, BILD. 2, 357. Als
aan heur avondpost betrekt, BEETS, *Dicht.*

de jongere taal, in navolging van hd. *be-*
in toepassing op het ontbieden van koop-
Tegenwoordig betrekt men dit artikel meest
chland.

ls handelsterm is in gebruik *de betrokkene*
voor hem op wien een wissel getrokken
trekker ... is verpligt zorg te dragen dat
kkene, ten vervaldage, in handen hebbe het
nds tot betaling *enz., W. v. Kooph., a.* 106.

en oppervlak door het trekken van lijnen
teekening en derg. bedekken; lijnen trekken
of ook wel: iets op een oppervlak schetsen
vertaald met *delineare, ruditer depingere*). ||
ingh ... terstond ... Een ... gordijn be-
d. i. *teekenen*) op den muur, VONDEL 1, 299.
begon met koolen den ... witten muur te
, SOETEBOOM, *Zaanl. Arc.* 121.

12) Een oppervlak met iets overdekken, bekleeden. || Een troon met goude laaken betrokken, HOOFT, *N. H.* 213 (zie ook 190).

13) Inzonderheid in toepassing op het overdekken met nevel, mist, duisternis; deze laatste kunnen ook onderwerp zijn, en de wederk. vorm komt voor als passief. || Gy die het lant met duyster gaet betrecken, Wil doch voor al ons snoode sonden decken, Met uw genaden-kleet, CATS 1, 466 *a*. 't Glas betreckt de waessem, BREDERO, *Griane* 40. Wat damp, wat mist betreckt Dat ... loutere saffier? VONDEL 6, 245. Nu siet men de lucht betrocken Van 't stof, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 458. Wanneer op 't onvoorzienst de Hem'len zich betrekken, OUDAAN, *Poëzy* 1, 104. Een ... damp Van dicke onwetenheid betreckt Ons' herten, DE DECKER 1, 318.

— In plaats van *zich betrekken* wordt ook *betrekken* als onz. ww. gebruikt, met den hemel, de lucht als onderwerp; thans absoluut, vroeger ook met eene bepaling. || De lucht betrock, het swerck, dat vlooch, BREDERO 1, 268. 't Hemelsch blauw gebou Betrock met wolcken droef, STARTER 190. De lucht betrok van hagel, sneeu en damp, POOT 1, 310. De hemel betrok zwaar met wolken, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 81. 't Werd nacht; de kim betrok, STARING 1, 123. De hemel betrok, en kreeg een... dreigend voorkomen, SLEECKX 1, 248.

— Vandaar: *eene betrokken lucht.* || Met regenbuyen en een dikke betrokke lucht, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 98. Eene zwarte vaale en gelyk betrokken lugt, BERKHEY, *N. H.* 1, 368. Daar de lucht nogal betrokken was, SLEECKX 1, 174.

14) In toepassing op het gelaat waarop eene aandoening zichtbaar wordt; in Noord-Nederland thans in beperkt gebruik. || Neen, 't is de wangunst niet, die 't aanzicht dus betrekt, BILD. 6, 411. Haar wezen betrekt zich met plotslinge bleekheid, RAU, *Eneïs* 1, 178. Een lach van verlangen betrok zijnen mond, CONSCIENCE 1, 8 *a* (verg. ook 1, 15 *a* en elders). De herinnering ... deed hem zoozeer aan, dat eene smartelijke uitdrukking zijn wezen betrok, SLEECKX 12, 35.

— Gewoonlijk, in Noord-Nederland althans, als onz. ww., en absoluut, ter aanduiding van eene waarneembare somberheid. || Alle aengesichten sullen betrecken als een pot, *Joël* 2, 6. „Zoo!" zei Donia peinzende en terwijl zijn voorhoofd betrok, *K. Zev.* 5, 119. Zijn aangezicht betrok met die uitdrukking van achterhoudendheid, welke *enz.*, CONSCIENCE 1, 2 *b*. Marciana's gelaat betrok en zij kon dat niet verbergen, VOSMAER, *Amaz.* 223.

— Het deelw. *betrokken* als bnw.; ook: flets. || Haar gelaat ... was bleek en betrokken, KIST, *Eikenh.* 4, 171. Het voorheen zoo blozend en vol gelaat stond nu betrokken, LOOSJES, *Buism.* 4, 289.

15) In vroeger tijd komt *betrekken* eene enkele maal voor in den zin van *afranselen*: het is niet volkomen duidelijk hoe die beteekenis moet verklaard worden; wellicht uit die van *besturen, regeeren* (zie VERDAM 1, 1164). || Indien ik ... alles niet na syn sin verrigte, wierd ik ... met een bullen-pees ... van het hoofd tot de voeten seer deerlyk betrokken, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 35.

Afl. *Betrek, betrekkelijk, betrekking* (zie die woorden); *betrekbaar*, hetzelfde als *betrekkelijk*: voor den rechter kunnende gebracht worden („Wetten ..., welke ... hem *betrekbaar* voor 't Kaizerlyk gerecht maakten", HOOFT, *N. H.* 204); vandaar *betrekbaarheid* („De *betrekbaarheid* in regten der Ministers", GROEN V. PR., *Adv.* 1849, 156).

BETREKKING, znw. vr., mv. *betrekkingen*. Van *Betrekken*. In het Mnl. vrij zeldzaam (bij

VERDAM 1, 1165 vermeld in den zin van *laster*, bij KIL. niet genoemd). Gewestelijk voorkomende in den zin van „het betrokken worden tot iets", t. w. trek, lust in iets (HOEUFFT, *Bred. T.* 59), en ook „gelijkenis op iemand" (*Ald.*). In de latere algemeene taal gewoon in overdrachtelijke opvatting, en meestal overeenkomende met fr. *rapport* of *relation*.

1) Verband waarbij personen of zaken in min of meer duidelijk bepaalde hoedanigheden tot elkander staan. || By Betrecking worden de dingen niet betekent, maar der zelver onderlinge verbinding, *Kort Begr.* 2, 43. 't Woord Betrecking word alleen by vergelycking verstaan, als Leeraer en Leerling, Vader en Kind, *Ald.* 's Menschen bestemming en zijne betrekking tot een hoogere magt, GEEL 171. Het Koningrijk der Nederlanden bestaat in Europa uit de tegenwoordige provinciën ... en het Hertogdom Limburg, behoudens de betrekkingen van het Hertogdom Limburg ... tot het Duitsche verbond, *Grondw. v.* 1848, *a.* 1. De betrekkingen der Nederlandsche Handelmaatschappij tot het Departement van Kolonien zijn die van eenen agent tot zijnen principaal, *Overeenk.*, *a.* 10 in *Stbl.* 1849, n°. 42, blz. 6. De betrekking tusschen man en vrouw, VOSMAER, *Amaz.* 174.

— Zeer gewoon ook als term in de spraakkunst. || In dezen volzin staan die beide woorden tot elkander in de betrekking van onderwerp en gezegde. De betrekking van dat woord tot het gezegde wordt door een duidelijk herkenbaren naamvalsvorm aangewezen.

— Eene bepaalde *betrekking* tusschen twee wiskunstige grootheden wordt *rede*, *verhouding* genoemd, t. w. die *betrekking*, welke uitdrukt hoeveel malen de eene grootheid in de andere begrepen is.

— *Iets heeft betrekking tot* (of *op*) *iemand* of *iets*, staat daarmede in eenig verband. || Als alles, wat betrekking op hem heeft, voor my vol belang wordt, *Leev.* 3, 343. Aandagtig te letten op het weezen der dingen, en de betrekkingen, die zy op ons hebben, 8, 215. Zij (t. w. *zekere opstellen*) hadden ... betrekking tot ... de verdediging van den Helder in 1813 en 1814, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 291. Voor al wat onmiddellijk tot zijn vak betrekking heeft is hij vol ijver, VISSERING, *Herinn.* 3, 259.

— *Met* (minder vaak *in*) *betrekking tot iemand* of *iets*, ten opzichte er van. || De bekrompenheid van ons gezicht, met betrekking tot het groote geheel, *Leev.* 8, 330. Eene verkeerde gevolgtrekking ... met betrekking tot den tijd, waarin het stuk gespeeld ... werd, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 316. Alles zal gelijk blijven in betrekking tot het onderwijs, LOVELING, *Sophie* 227. Alzoo de mensch immer geneigd is de zaken in betrekking tot hem zelven te beoordeelen, 259.

— Ongewoon zijn thans uitdrukkingen waarin het mv. wordt gebruikt in den zin van *opzichten*. || De achting en geneegenheid der zulken, die gy om verscheiden betrekkingen hoog waardeert, *Leev.* 4, 243. Ik bemin en acht u in alle betrekkingen, 8, 92.

2) Band tusschen personen onderling of tusschen personen en zaken. || Het karakter van ieder individu in de verschillende betrekkingen van het maatschappelijke leven, GEEL 155. Alle betrekkingen, die eertijds bestonden, ... waren uit een gerukt, alle verstandhoudingen listiglijk afgebroken, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 25. Ik heb sedert jaren geen betrekkingen meer tot dat mensch, *K. Zev.* 4, 139. Wie geeft hem het recht om geheime betrekkingen met den Hertog van Brabant ... te onderhouden? CONSCIENCE 3, 144 *a*. Sedert lang (had hij) alle betrekking met *De Gids* ... om verschillende redenen afgebroken, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 444. [illegible] elkander geparenteerd, doch reeds sedert lange jare[illegible] betrekking tusschen ons afgesneden, PIERSON 2, 49. Alberik en Estelle hadden op weini[illegible] eene menigte betrekkingen aangeknoopt, V. L[illegible] *N. Nov.* 171.

— *In* (*eene*) *betrekking tot iemand*, bij [illegible] intrans. ww. || Wy staan en komen daagly[illegible] veele betrekkingen, *Leev.* 5, 83. Dat de [illegible] afgestorvenen met ons in betrekking blyven, [illegible] Koningsmoorders met wie onze ... regeering [illegible] in vriendschappelijke betrekking had gestaan, *Geschr.* 1, 44. Hij (heeft) hem beloofd [illegible] betrekking te brengen met de edelen der h[illegible] SEGERS, *Licht en Br.* 50.

— *Betrekking hebben op iemand*, tot hem [illegible] *trekking* staan (gewestelijk ook: op iemand [illegible] (zie HOEUFFT, *Bred. T.* 59). || Iemand, [illegible] hy geene byzondere betrekking heeft, *Leev.* [illegible]

— *Betrekking hebben op iets*, in dergelij[illegible] hier en daar ook opgevat als: de eigenaar [illegible] zijn. || Omringd door alles, waar op zy eens [illegible] huisselyke betrekking had, *Leev.* 8, 223. [illegible] er de opsteller niet van ben, kan ik e[illegible] ontveinzen, dat ik er groote betrekking [illegible] KINKER, *D en O.* 123. Van wien dat [illegible] voorwerp is weet ik niet, ik heb er geen betrek[illegible]

3) Bij overdracht, in het mv.: *iemand[illegible] kingen*, zijne nabestaanden. || Het geluk [illegible] zijns vaders huis en zijne betrekkingen in g[illegible] terug te zien, V. LENNEP, *Rom.* 4, 180. [illegible] onderzoek naar den gezondheidstoestand d[illegible] zijdsche betrekkingen was afgeloopen, [illegible] 2, 54 *b*. Wegens buitenlandsche betrekkin[illegible] heden geplaatst, *gewone formule bij dood[illegible] in de nieuwsbladen*.

4) Eene bediening, een post, een ambt; [illegible] een gunstiger naam voor een dienst. || Eene [illegible] eene hooge, eene winstgevende, eene onde[illegible] betrekking. — Die mannen ... die hem [illegible] betrekking geholpen hadden, *K. Zev.* 5, [illegible] zijner leerlingen, hier ter stede in gewigtige [illegible] gen geplaatst, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* [illegible] Voor een historicus, die eens als leeraar o[illegible] is geworden, staat niet veel anders open [illegible] betrekking aan een archief, FRUIN in *De G*[illegible] 4, 437. Wat hij in deze betrekking verd[illegible] ... weinig, ESSER, *Twee Sproken* 44. [illegible] betrekking solliciteeren. Aan die betrekkin[illegible] jaarwedde van *f* 2000 verbonden. In betrek[illegible] (*gewoonlijk van vrouwen*).

— Als bepaling bij trans. ww. || Gew[illegible] lingen ..., die thans eervolle betrekkinge[illegible] maatschappij vervullen, VEEGENS, *Hist. Stu*[illegible] Eene betrekking, die hij ... jaren lang m[illegible] en ijver waarnam, 2, 278. De betrekking [illegible] hij thans bekleedde, *K. Zev.* 5, 120. Beide[illegible] toen betrekkingen bij de Oost-Indische C[illegible] V. LENNEP, *Rom.* 3, 50. De nieuwe betrek[illegible] ... aanstaanden maandag aanvaard worden [illegible] TULI 8, 90.

Samenst. In de bet. 1). *Betrekkingsv*[illegible] vorm die eene betrekking aanwijst, naamval[illegible]

— Als tweede lid. *Dienst-*, *lands-*, *sta*[illegible] *king* enz. (zie die woorden of het eerste lid[illegible]

BETRENTELEN. Zie BETRANTEL[illegible]

BETREUREN, bedr. (en soms wed[illegible] [illegible] Mnl. niet aangewezen, en bij [illegible]

[illegible] wezen over iets [illegible] in

t het niet, dat de liefde tot den naaste krachtige drijfveer ten goede dan de ijkt te zijn? PRUIN, *Geschr.* 1, 110. iers betreurden, dat hij in den prijskamp slechts de derde plaats had bekomen, *lt en Br.* 24.

berouw hebben over iets dat men heeft proefd. || Troya ... Heeft willen weder-y moesten betreuren, v. GHISTELE, *Virg.* 00 *b.* Wat kan het schaên, dat hy zijn betreur? VONDEL 3, 769. Het lesen *zeker werk*) sult ghy niet betreuren, 536. Gy zult u deze komst, dat sweeren n, ASSELIJN, *Kurieen* 44. Die stap was euren, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 351. t meest verheugde, was de overtuiging, aar verblijf op het Kapellenhoefken niet NSCIENCE 1, 216 *b.*

beklagen, over hem treuren, mede-em hebben. || 't Geen toont, hoe onbe-Heyland de versteende ... menschlijk-de, OUDAAN, *Toneelp.* 84.

koninck oudt, wel waerdich te betreuren [(t. w. *Priamus*),
n van u zoon en mocht u niet ghebeuren.
HOOFT, *Ged.* 2, 54.

d zijn over het verlies, het gemis van ets. || Natuire ... Doort missen van u urt haer rijckste gaven, HOOFT, *Ged.* Elektra ... beschreit en betreurt de dood ien *enz.*, VONDEL 3, 487. Tot dat zy gen, ... van niemand gemist of betreurt, 127. Ik beweer, dat het overlijden van r te Haarlem algemeen werd betreurd, *ist. Stud.* 2, 207. In dezen winter over-rde Dr. H. Pol, VISSERING, *Herinn.* 1, 5.

treurig maken; meest in het verl. *urd*, bedroefd. Na de 17de eeuw ver-aet v niet betreuren *enz.*, *Gentsche Sp.* arde ziel wiert dweech, als hy myn , BREDERO 1, 134. Hoe ziet gy zoo hoe zijt gy zoo betreurt? ASSELIJN,

eurlijk (zie ald.).

Betreurenswaardig (*-waard*), te be-bejammeren („Te meer *betreurenswaard* ... een onschuldige het misgelden moest", 305; „Zulken *betreurenswaardigen* uit-s, *Fam. De Meulen.* 44).

URLIJK, bnw. Van *Betreuren.* In land thans onbekend.

lijk in actieve opvatting. Nagenoeg het-*betreurende.* Thans verouderd. || Dese len meesten troost ..., Want dandre die betruerlic, *Gentsche Sp.* 346.

renswaardig; thans in Zuid-Nederland n in de boekentaal, als gelijkstaande met *le.* || Daar leyt mijn hoop, helaas! ... e doot! BREDERO 2, 310. Deze betreur-standigheden gaven ... aanleiding tot noedige daden, CONSCIENCE 4, 213 *a.* er te Brugge betreurlijke oproeren voor, e eenige conclusie, die wij uit die betreur-kunnen afleiden is, dat *enz.*, *Het Volks-* Dec. 1891.

LLEN, bedr. zw. ww. Blijkbaar een *drillen* (zie ald.); hier in den zin aren. || Hy (*een matroos*) heet die 't Zuyden meest besweet En , HUYGENS 1, 136.

REN, bedr. zw. ww. In de elijk; thans onbekend.

1) Als vertaling van lat. *triumphare*: iemand als overwonnene in een triomftocht medevoeren, t. w. in de volgende plaats. || Voor Mithridates ... badt hy nocht om maght, nocht om ryk, maar dat hy niet betriomfeert wierde, nochte halsstraf te lyden hadde, HOOFT, *Tac.* 188 (*Ann.* 12, 19: *ne triumpharetur, neve poenas capite expenderet*).

2) Over iets zegevieren, iets te boven komen. || Hy ... kan ... Den hardsten aenval, en de list betriomfeeren, CATS 1, 206 *a.* Betriomfeer de weder-waardigheden, Ons door de vyantschap van 't noot-lot opgelegt, ROTGANS, *W. III*, 2, 11. De liefde ... Betriompheert veeltydts de pligten, ZEEUS, *Ged.* 537.

BETRIPPELEN, bedr. zw. ww. Trippelen, dansen op iets (t. w. den grond). || Betrepelen, betrippelen, *tripudio conculcare, tripudiando calcare*, KIL. — Nu, met een' vluggen voet, De aarde betrippeld! FOKKE, *Verz. W.* 6, 43 (vert. van HORAT., *Carm.* 1, 37: *nunc pede libero pulsanda tellus*).

BETRISSEN, bedr. zw. ww., dat, naar het schijnt, *treffen, raken* beteekent. || Maer ghy Baltazar (t. w. *Geerarts*) hebt den rechten man betrist, *Ned. Geschiedz.* 2, 286.

BETROUW, znw. onz. Van *Betrouwen.* Het vertrouwen op iets, de verwachting van iets; thans in onbruik. || Tes crank betrouw die 't op maneloop stelt, DE DENE, *Testam.* 7 *a.* Voor eerst in u gemoet laet komen dit betrou, Dat yet wat mooghlijkx is 't verkrygen van een Vrou, v. HEEMSKERK, *Minne-kunst* 16.

Samenst. Eene enkele maal vindt men bij Zuid-nederlandsche schrijvers *betrouwvol* (zie b. v. LOVE-LING, *Sophie* 197), dat rechtstreeks van *betrouw* schijnt te zijn gevormd, doch waarbij men stellig heeft gedacht aan *betrouwen.*

BETROUWBAAR, bnw. Van *Betrouwen* (II). Kunnende betrouwd, vertrouwd worden; zóódanig dat men zich er op kan verlaten. Van personen en zaken. || Zoo hy hun voor betrouwbare mannen rekent, DE BRUNE, *Jok en E.* 190. Toch zijt ge mee aan boord gegaan ...; wist gij zeker dat dit schip be-trouwbaar is? VOSMAER, *Amaz.* 29. Dat dit licht (t. w. *inlichtingen over zeker persoon*) volmaakt be-trouwbaar is, PIERSON, *Mériv.* 2, 138. Betrouwbare berichten, inlichtingen. De uitkomst van dat onder-zoek is zeer betrouwbaar.

Afl. *Betrouwbaarheid*; *onbetrouwbaar* (zie ald.).

BETROUWEN (I), znw. onz., zonder mv. Vertrouwen, en soms ook bij overdracht de persoon of de zaak waarop men zijn vertrouwen stelt. In Noord-Nederland weinig meer voorkomende; in België het gewone woord. || God sal dijnre ontfermen, hebt goet betrouwen, *Elckerl.* vs. 593. Myn schilt ende betrouwen Sijt ghy, O Godt mijn Heer, *Wilhelmus-lied* (*N. Geuzen-Liedb.* 64 *a*). Licht betrouwen (d. i. *lichtgeloovigheid*), VONDEL 2, 343. Och Lucifer, helaes, waer blijft uw valsch betrouwen? 6, 284. Ick zal met betrouwen Op uw genade bouwen, 7, 158. Bid voor hen om volstandig geloof en betrouwen, BILD., *Br.* 5, 261. Het gebenedijd brood werd met veel betrouwen de zieke beesten ingegeven, DE VOS, *Vl. Jong.* 55.

— Met eene bepaling, verbonden door *in*, en dan inzonderheid als object bij *stellen*, of, wat gewoner is, *hebben.* || Niemant (en kan oock) in twee Heeren stellen sijn betrouwen, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 363. Ik zelve had er weinig betrouwen in (t. w. *in zeker geneesmiddel*), LOVELING, *Sophie* 106. Ik stel betrouwen in meester Ottevare, 227.

— Met eene bepaling, verbonden door *op.* || Mijn betrouwen staet op Jesus faveur, *Gentsche Sp.* 72.

Hierop moet ghy vastelijck stellen u wijt betrouwen, HOUWAERT, *Gener. Loop* 252. Ick sette mijn betrouwen op den Heere, *Ps.* 73, 28. De gene die op het goet (*op aardsche goederen*) haer betrouwen setten, *Marc.* 10, 24 (zie ook *Hebr.* 2, 13). Hy had op de beproefde goedheid van zyn Moeder groter betrouwen moeten stellen, v. EFFEN, *Spect.* 11, 153. Op u, ô God, is mijn betrouwen! BILD. 5, 34. Haar betrouwen op Hem, die de opperste liefde ... is, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 108.

BETROUWEN (II), onz., bedr. en wederk. zw. ww. Van *Trouwen* in verschillende opvattingen. Mnl. *betrouwen* (VERDAM 1, 1165).

I) Van *Trouwen*, vertrouwen. In Zuid-Nederland de gewone term: *vertrouwen* is daar in de volkstaal niet bekend.

A) **Onz.** — 1) Vertrouwen hebben. || Onder sijne vleugelen sult gy betrouwen, *Ps.* 91, 4.

— Datgene waarop men vertrouwt, waarvan men zekerheid meent te hebben, wordt uitgedrukt in een bijzin met *dat*, of ook wel in een hoofdzin. || Ende sy hadden goede hope, ende betrouwden datse souden hulpe verkrijgen, 3 *Mach.* 2, 24. Indien yemant by hemselven betrouwt dat hy Christi is, 2 *Cor.* 10, 7. Hoewel ick niet betrou dat ons ... Iet kan bejegenen, dat *enz.*, VONDEL 9, 31. Betrout (*geb. wijs*) wy weegen d'eer van Godt, 9, 47.

2) Met eene persoonsbepaling, oorspronkelijk een datief, die later niet meer als zoodanig wordt opgevat. Op iemand zijn vertrouwen stellen. || Je hadt hulieden betraut bouen al dier wuenen mueghen, EVERAERT 47. Laet ons Hem betrouen, *Trou m. bl.* 229. Dat zy verde boven heuren Schepper den ontrouwen menschen betrouwen, COORNHERT 1, 310 *b*. Ik heb genoeg van haar gehoord ..., om ze niet te betrouwen, SLEECKX 12, 37.

— Spreekw. || Zo als de waard is, betrouwt hy zyne gasten, *Leev.* 8, 199 (verg. dienzelfden vorm *K. Zev.* 5, 75; en zie verder Dl. IV, kol. 317).

— *Te betrouwen*, betrouwbaar, waarbij het ww. als trans. wordt opgevat. || Dat een man zonder Godsdienst ... nooit te betrouwen is, *Leev.* 2, 275. Bondgenooten die niet te betrouwen waren, DAVID, *Hist.* 2, 247. Hij is maar te betrouwen zooverre als dat ge hem ziet (t. w. *hij is een dief*: *Zuidnederlandsche spreekwijze*; *men zegt ook*: 'k Betrouwe hem gelijk mijn vinger in 't vuur).

— In het Mnl. kan bij de persoonsbepaling in den datief nog eene bepaling in den genitief komen, aanduidende ten opzichte waarvan men iemand vertrouwen geeft; in de 16de eeuw vindt men daarvoor eene omschrijving. Later verouderd. || Betroude ghy Godt van dat hy u heeft toegheseyt *enz.*, HOUWAERT, *Gener. Loop* 234.

3) Ook de zaak, waarin men vertrouwen stelt, wordt aangeduid door eene bepaling die oorspronkelijk in den datief staat. || Anderen deed het de doodt, dat zij hun' krachten betrouwden, HOOFT, *Ged.* 1, 232. Daar zijn persoon ..., als men de ... marmeren busten betrouwen mag, zeer leelijk was, FOKKE, *Verz. W.* 7, 156. Zoo verre gij mijn verhaal betrouwt, 12, 78.

4) De bepaling van den persoon of de zaak wordt ook door een voorzetsel verbonden, meest *op*. || Hy betrouwde op den Heere, 2 *Kon.* 18, 5. Wy die Godt in den Geest dienen ..., ende niet in het vleesch en betrouwen, *Philipp.* 3, 3. Acht ... geen trouw soo trouw ... Dat sonder ommesien uw hart daer op betrouwe, HOOFT, *Ged.* 2, 363. Op de groote te betrouwen, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 358. O wispeltuurig radt! wie sal op u betrouwen? POIRTERS, *Mask.* 130. Beter zou men nog ... kunnen betrouwen op de overleveringen ... van de Perzen, FOKKE, *Verz. W.* 7, 129. Ik mag op u betrouwen, niet waar? CONSCIENCE 3, 190 *a*.

B) **Bedr.** — 1) Iets of iemand ergens veilig achten; thans nog wel in de spreektaal. || De moeder betrouwt haar kind niet alleen in de kamer. Is het kind daar wel betrouwd? — Hy gaeter me deur, hy betrouwtse hier niet langer (t. w. *den pot met geld*), HOOFT, *Ged.* 2, 311.

2) Iemand iets toevertrouwen; de persoon die in den datief genoemd wordt, is vaak het onderwerp wanneer het ww. in het passief staat. || Betrout den Heer al uwe saecken, *Trou m. bl.* 245. Zy (t. w. *de wapenen*) zijn den Veltheer niet tot zulck een eindt betrout, VONDEL 6, 258. Wat zeg je is 't my niet wel betrouwt? Kan ik my niet beleyen? *Econ. L.* 1, 150.

— Inzonderheid in toepassing op een geheim. || Ende 't gene gy van my gehoort hebt ..., betrouwt dat aen getrouwe menschen, 2 *Tim.* 2, 2. Het raetsel, niet aen ieder te betrouwen, VONDEL 4, 476. Je kunt immers wel zwygen, als ik u iets betrouw? *Leev.* 4, 235. Koo is niet zoo wel een geheim betrouwd, als ik wel wenschen zou, LOOSJES, *Brouk.* 2, 19.

— Het voorwerp kan ook eene handeling zijn, waarvan men het volbrengen aan iemand toevertrouwt. || Och, Judas, kon ick u een' broedermoort betrouwen? VONDEL 3, 787. Het (*kabinet*) was zo beduimeld, dat ik het (t. w. *het wrijven er van*) onze Jakemyn niet betrouwde, *Leev.* 6, 4. Zijn' meester ..., die ... hem de opvoeding zijner kinderen betrouwde, FOKKE, *Verz. W.* 11, 153.

— Vreemd is het gebruik van *betrouwen* als trans. ww., gevolgd door eene bepaling met *op*. || Dit betrouwe ick op Godts goedtheydt, die *enz.*, GEORGIUS, *Naerv. d. doodts Chr.* 275. Den Hovelingh is blind; het schoonst van sijn bedrijven Betrouwt hy op sijn oogh, dat door de mode siet, HUYGENS 1, 285.

— Het voorwerp is soms een persoon. || Is 't niet dulligheyt sijn dochter te betrouwen aen iemant, die men het houwelijcx-goet niet betrouwen en derf? CATS 1, 47 *b*. 'k Heb ... niet gevreest ... my ... te water te betrouwen, VONDEL 4, 216. Door wat middel zy uwe zalige Moeder heeft weten te bewegen, om u ... by haar te betrouwen, *Burg.* 1, 2.

C) **Wederk.** — *Zich betrouwen*.

1) Met eene plaatsbepaling: zich ergens vertrouwen, zich ergens veilig achten. || Hy dorst sig aldaer niet meer betrouwen, SOETEBOOM, *Ned. Beroerten* 19. Hy (betrouwde) sig niet langer in Londen, en vertrok, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 242. Wie drummel sou hem hier eenen nacht in Stadt betrouwen? OGIER, *Seven Hoofts.* 19.

2) Met eene bepaling, verbonden door *op*: hetzelfde als *betrouwen* in de bet. A, 4). || Op wien (sal) ick my aldermeest ... betrouwen? HOUWAERT, *Gener. Loop* 250. Betrout u nimmermeer op saken hier beneden, Die schielijck henen gaen, CATS 2, 492 *b*. Hy betroude zich op myn wandel en zeden, VONDEL 4, 248. Betrout u op geen heir, vol lichte weifelaers, 6, 256. Hij is genoodzaakt, dewijl hij zich op zijn eigen doorzigt niet betrouwt, een' compagnon in de negotie aan te nemen, FOKKE, *Verz. W.* 5, 151. Ik zal ... bij u waken, als gij ziek zijt; gij moogt er u op betrouwen, V. LOVELING, *Nov.* 287. Kunnen wij ons op iemand betrouwen? BERGMANN, *Staas* 34.

3) Minder gewoon met eene bepaling, verbonden door *in*. || Niemandt en kan hem betrouwen inde wereldt, ende in Godt, DE HARDUYN, *Godd. Wensch* 363. Behoe uw' knecht, die ... in uw hulpe zich betrout, VONDEL 7, 416.

ene onbep. wijs als bepaling, aanduidende
s men den moed heeft. || Ende gy be-
elven te zijn een leytsman der blinde,

Trouwen, huwen. — Door huwelijk ver-
veel geld betrouwen (t. w. *door het huwe-
uand van vermogen*). — De Staten welke
argaret van Male betrouwd had, waren
ID, *Hist.* 4, 692 (verg. ook 4, 641).
rouw, *betrouwen* (I) (zie die woorden);
, vertrouwen hebbende („Staet *betrouwe-*
ghy sult de hulpe Godts op u sien",
Sonnebl. 407); *betrouweling*, als naam
lie aan iemands zorgen is toevertrouwd
ás die deftige Leidsman niet alleen ten
rdelig voor zyn *betrouweling*, maar ook
szelfs makkers", v. EFFEN, *Spect.* 1, 158);
hij die zich op iemand of op iets verlaat
en *betrouwer* op zijn rijckdomme", COORN-
4 *a*; „Den oppersten Vorst der vorsten...,
yn *betrouwers* te leur stelde", HOOFT,
); *betrouwing* („Dese vaste *betrouwinghe*
DE SMIDT, *Sonnebl.* 405 (zie ook 409,
bij v. BERESTEYN (*Sendtbr. v. de Guevara*
ndt men *welbetrouwinge*; *betrouwte*, be-
Met goeder *betraute* Ende met grooter
ebbie) langhe ghesocht", EVERAERT 183).
Zelfbetrouwend, zelfvertrouwend („Hij
lfbetrouwend, krachtdadig... voorkomen",
Sophie 162).
t. *Aan-*, *toebetrouwen* (zie die woorden).
E, vrouwennaam, gemeenzame vorm van
in Zuid-Nederland in ruimer gebruik in
een kwade Bette, een kwaad wijf.
EN, bedr. zw. ww. Mnl. *betten* (VERDAM
bij KIL. opgegeven als *Fland.*, en gelijk-
stoven, *fovere*, *fomentis foris applicatis*
Waarschijnlijk in verband staande met
m; de *tt* is volgens v. HELTEN (*Tijdschr.*
et best te verklaren, wanneer men aan-
le vorm oorspronkelijk Friesch is. De ge-
in België is thans *baaien* (zie boven

zonderheid een ziek deel aan het lichaam,
door middel van kompressen. || Men ...
lichaam (betten) van het hooft af na-
w. *met zeker nat*), COSTER 362. Men
f besproeije daar mede (t. w. *met zeker*
n hoorn (t. w. *van de koe*), BERKHEY,
24. Gy moet ... met den dauw ... Drie-
l, driemaal den schenkel betten, *N. Honigb.*
en pint Schiedammer vocht, Om schramp
meê te betten, STARING 1, 141. Zij...
m het brandend voorhoofd, SCHIMMEL,
. 117.
jer gebruik: bevochtigen. || De Rooskens
euck, de purpre Violetten, ... doen hare
etten Met waessem van haer sap, PERS,
.
LLIS, znw. dat in vroeger eeuwen
s naam van eene soort mousseline. Bij
(*Itin.* 21 *b*; ed. 1596), vindt men een
rm *beatillias*, waarschijnlijk ontleend aan
ha, eene soort van sluier, en de stof
wordt gemaakt; het Engelsch heeft *betteela*
verg. YULE-BURNELL, *Gloss.* 68). || 1 paar
witte, 1 d° blaeu betthillis, v. RIEBEEK,
19.
HTEN, bedr. zw. ww. Van *Tucht*.
erwerpen; verg. *tuchtigen*, en fr.
ngebruikelijk. || Soo moetmen...
quaat betuchten 't jonge bloet,

v. D. VEEN, *Zinneb.* 121. O soet gebind (t. w. *de echt*), wiens sachte banden ... Betemmen sond', betuchten schanden, 282 (zie ook nog OUDAAN, *Poëzy* 1, 19).

Afl. *Betuchtigen* („*Betuchtight* uwen soon!" v. D. CRUYCEN, *Spreeckw. v. Sal.* 418 (bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 1118).

BETUCHTIGEN, bedr. zw. ww. Iemand eene bron van inkomsten doen hebben. Zie TOCHT.

BETUIEREN, bedr. zw. ww. Eigenlijk: binden, vastbinden (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 59), verstrikken; door HOOFT gebruikt ter vertaling van lat. *illigare*, in den overdrachtelijken zin van: onschadelijk maken. || Zoo dat hy Abdus, onder schyn van vriendtschap, ten bankette geroepen, met een traagh vergif betuyerde, HOOFT, *Tac.* 155.

BETUIGEN, bedr. zw. ww. Mnl. *betugen* (VERDAM 1, 1168).

A) Met eene zaak als voorwerp.

1) Eigenlijk. Iets met getuigen bewijzen, getuigen voor of tegen iets bijbrengen; thans verouderd. || Gerakende also door 't middel vande ghetuygen tot ware kennisse van 't betuyghde, COORNHERT 1, 271 *d*. Koopt u dat velt voor gelt, ende doet het getuygen betuygen, *Jerem.* 32, 25. 't Gunt meest werd betuygt dat houdmen allerbest, DE GROOT, *Ned. Ged.* 88.

2) Iets onwederlegbaar bewijzen, in ruimer opvatting; thans verouderd. || O God ...! Hoe zal ick Jacob doch betuyghen wie ghy zijt Die my ghezonden hebt? VONDEL 1, 54.

3) Een getuigenis omtrent iets afleggen; thans verouderd. || Met een eede betugen, *tesmoigner par serment*, PLANT. — Indien 't geschiet, dat gy des Heeren ... gantschelick vergeet, ... soo betuyge ick heden tegens u, dat gy voorseker sult vergaen, *Deut.* 8, 19. Om dat nu de Mahometaanen de Waarheid... betuigen, als zy onder deze aanroepinge van Gods Naam yts bevestigen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 114 *b*.

— In den bijbel eene enkele maal als onz. ww. || Indien ick qualick gesproken hebbe, betuyght van het quade: ende indien wel, waerom slaet gy my? *Joh.* 18, 23.

— Met eene onnederlandsche constructie, gelijkstaande met een bijzin met *dat*, en waardoor een persoon het grammatisch onderwerp wordt van het passief. || Joannes de Dooper ... doopt Christum, die uyt den hemel wort betuyght te zijn de .. Sone Godts, *Matth.* 3, *Inh.* Door het geloove offerde Abel Gode een ... offerhande ..., door de welcke hy betuygt is rechtveerdigh te zijn, VONDEL 2, 25.

— In bijbeltaal, in den zin van *belijden*. || Als sy het woort des Heeren betuyght ende gesproken hadden, *Hand.* 8, 25 (gr. διαμαρτυράμενοι). Voor Christo Jesu, die onder Pontio Pilato de goede belijdenisse betuyght heeft, 1 *Tim.* 6, 13 (gr. μαρτυρήσαντος).

4) Iets uitdrukkelijk verklaren, te kennen geven; de thans gewone opvatting. || Betuighende zyn' plichtpleeging (d. i. *er op wijzende dat hij zijn plicht had gedaan*), HOOFT, *N. H.* 331. Zeker' Hoogduitsch Chymist, die my ... betuigde, dat hy meester van dat geheim was, v. EFFEN, *Spect.* 11, 83. Hy betuigt ook altoos, dat hy over ons voldaan is, *Burg.* 461. Ik betuig u op mijn woord van eer, dat *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 59. Hij betuigde de schrijver (t. w. *van zeker werk*) niet te zijn, GEEL 45. Hij ... zocht ... eene gelegenheid om openlijk te betuigen dat hij mij niet begrepen had, 242. Zij ... betuigde haar genoegen mijnheer Hildebrand te zien, BEETS, *C. O.* 142. Na over allerlei vreemde zaken hun verrassing en verwondering betuigd te hebben, QUACK, *Soc.* 1, 260. Iemand zijn dank, zijn leedwezen betuigen.

5) Iets doen blijken; ook wel met eene zaak als onderwerp. || Misschien (meind' hy) hierdoor (t. w. *door zekere wijze van zich te gedragen*) te betuigheu, dat zyn vertrouwen ... niet wankelde, HOOFT, *N. H.* 179. Het sal in tegendeel uw goeden aert betuygen, Indien men *enz.*, CATS 1, 392 *b*. Ick kniel voor Themis throon, mijn' daeden dat betuygen, VONDEL 2, 421.

Aanm. Hoe *betuigen* in de volgende plaats moet verklaard worden is niet duidelijk; de beteekenis moet zijn *tot zijn eigendom maken, koopen.* || Wat hebje daer een stofjen aen! ... waer hebje dat gekocht? ... Ik versekerje je hebtet niet te dier, kenj'et met de negen schellingen betuygen, v. PAFFENRODE 71.

B) Met een persoon als voorwerp.

1) Van iemand getuigen. || De ziele, die wesende naer het beeldt van Godt gheschaepen, natuerlijck hem betuyght, DE BUCK, *Boët.* 169.

2) Iemands schuld aan iets bewijzen, of er althans getuigen voor bijbrengen; thans verouderd. || Jammerlyk ... bezuurd' hy dit stuk. Matteo Vasquez, ... zyn vyandt, betuyghd' hem des oopenbaarlyk HOOFT, *N. H.* 520.

Afl. *Betuiging* (zie ald.); *betuigenis*, thans ongebruikelijk („Een *betuyghenisse* of ende hoe het werck gheschiedt is dan nyet", COORNHERT 1, 290 *d*; „Ronde *betuighenis*, dat de gerechtigheit der stadt geweldt leed", HOOFT, *N. H.* 408).

Samenst. *Betuigschrift*, schriftelijke verklaring (By deezen brief waaren eenige bewys- en *betuigschriften* gevoegt, raakende de vyandschap, die d'Engelschen ... hadden gepleegt", BRANDT, *De Ruiter* 340).

BETUIGING, znw. vr., mv. *betuigingen*. Van *Betuigen*, Mnl. *betuginge* (VERDAM 1, 1169). Verklaring, uitdrukking van zekere gevoelens. Inzonderheid in samenst. || Eene betuiging van leedwezen. — Op de betuiging dat gy dit doet, wordt de naam des Heeren aangeroepen, *Blank.* 2, 195. Eene ongezochte betuiging van toegenegenheid of achting, v. D. PALM, *Sal.* 2, 315. Zij ... zeiden mij onder betuigingen van vriendschap en medelijden, dat hun huisje ... tot mijnen dienst stond, CONSCIENCE 1, 115 *a*.

— Meer bij overdracht: iets door middel waarvan men iets betuigt. || Ik verzoek uwe kinderen dit geschenk te willen aanvaarden als eene betuiging mijner tevredenheid, LOVELING, *Sophie* 183.

Samenst. *Dank-*, *lof-*, *rouwbetuiging* (zie die woorden of het eerste lid).

BETUILEN, onz. zw. ww., meest in de uitdrukking *iemand laten betuilen*, iemand niet storen (in zijne drift b. v.), hem laten begaan. Van *Tuilen* (zie ald.).

BETUIMELEN. Zie TUIMEL.

BETUINEN, bedr. zw. ww. Van *Tuin*, in den zin van *heining*. Omheinen, min of meer afsluiten. Mnl. *betunen* (VERDAM 1, 1169). In Vlaanderen nog heden zeer gewoon.

1) In 't algemeen, in ruimere opvatting. Thans minder gewoon. || Dat de Massiliensen na dese slach hen wijngaerden betuynden met hegghen van doode gebeenten, v. z. v. NIEUVELT, *Plut.* 181 *a*. Lelien ..., die in de betuynde of beslotene hoven wassen, *Hoogl.* 2, *Kantt.* 2. Ick sal uwen wegh met doornen betuynen: ende ick sal eenen heyninghmuer maken, *Hos.* 2, 5. De weeghen, ... met wallekens betuynt, HOOFT, *N. H.* 827. 'k Heb hem (t. w. *den wijnberg*) betuint, beplant met edel hout, OUDAAN, *Poëzy* 1, 151. Besloten hof, het innigh ghebedt betuynt met de Doornen-Haghe der versterninghe, *Titel van een werk, verschenen te Antwerpen in* 1666.

2) In 't bijzonder, als term in de waterbouwkunde. Een rijswerk bezetten met tuinen, of door vlochten palen.

3) In vrijer opvatting. Iets binnen zekere grenzen beperken. || De maght der Gebouwmeesteren is ook naauwer betuint, HOOFT, *Tac.* 219.

Afl. *Betuining*, *onbetuind* (zie die woorden).

BETUINING, znw. vr., mv. *betuinings*. Mnl. *betuninge* (VERDAM 1, 1169).

1) In 't algemeen. Omheining. || Hebt gy niet eene betuyninge gemaeckt voor hem, ende voor zijn huys, ende voor al dat hy heeft rontom? *Job* 1, 10. Betuyningen der kudden, *Zeph.* 2, 6.

2) In 't bijzonder, als term in de waterbouwkunde. || Bij meest alle rijswerken komen betuinings voor, welke ... tot verbinding en bevestiging van het werk moeten dienen, PASTEUR-NOOT 3, 174.

BETULBAND, bnw., eigenlijk deelw. van een ww. *betulbanden*, dat zoogoed als nooit voorkomt (zie b. v. FEITH, *Werken* 14, 29). In vroeger eeuwen vrij gewoon.

1) Eigenlijk. Een tulband of hoofddoek dragende. || Ieders hooft betulbant, en bewonden, VONDEL 3, 341 (VIRG., *Aen.* 3, 174: *velatasque comas*). 't Bont tulband Azië begroet ... 's Lands driekoleurde vlag, LANGENDIJK 1, 224.

2) Figuurlijk. || Al sit sy (t. w. *de zon*) hoog in 't gout, betulband met karbonckelen, VONDEL 2, 532. Alva, om het hooft betulbant met laurieren, ANTONIDES 2, 25. Uw voorhoofd (t. w. van *Belgie* ..., betulband met ontzachelyke bosschen, v. DUYSE, *Vad. Poëzy* 2, 8.

3) Bij overdracht: voorzien van iets. || Zij ... met krachten van geweldenarij betulband, (rechten ... alles na haar welgevallen uit, OUDAAN, *Agrip.* 357. Hem, die ..., Met eeuwige eer betullebandt, ... wilde *enz.*, in *T.- en Dichtk. Bydr.* 1, 311 (a°. 1760).

BETUREN, bedr. zw. ww. Op iets turen. Een pijnlijke uitvoerigheid, die ... geen voorwerp (kan) teekenen, dan als of het door een vergrootglas betuurd was, GEEL 237.

BETUTTELEN, bijvorm van *betittelen* (van *Tittel*). Van een geschrift. Daarin de tittels, „puntjes op de *i*" zetten, het verbeteren. In navolging van HOOFT ook tegenwoordig nog wel schertsend gebruikt. || Wilt ge mijn opstel lezen en hier en daar betuttelen? — Het bygaende antwoort ... kan U zoo betuttelt als 't nu is, in 't net stellen, ende slooten aen de Academie overzenden, HOOFT, ... 2, 13. d'Andere dichten heb jck ... ujtgeschreven wat verstelt, ende betuttelt nae mijnen zin, 2, 28.

Aanm. Voor *betutteld* in eene geheel andere beteekenis zie BETEUTELEN.

BETWEET, znw. m.; het mv. komt niet voor. Uit *Bet* (II) en den stam van *Weten*. In de 1[e] eeuw niet ongewoon.

1) Iemand die iets beter weet dan anderen, t. w. in de uitdr. *den betweet spelen*, doen alsof men iets beter weet. || Een Ionker, diens opperste deel zulcke mist benevelt was, ... wilde quansuys den bet-weet spelen, DE BRUNE, *Embl.* 20. Deze was geweldigh hoogh in zijn wapen, ... en ... de betweet spelen willende, DE BRUNE, *Jok en E.* 12 (zie *Wetst.* 1, 262).

2) Vandaar ook: *betweter*, iemand die zich boven alle gelegenheden gedraagt of hij iets beter weet dan anderen. || Aen Heer Betweet, HUYGENS 2, 6 (*Opschrift*).

BETWETER, znw. m., mv. *betweters*. Samengesteld afl. van *Bet* (II) en *Weten* met *-er*.

1) Iemand die iets beter weet dan een ander; in dien zin verouderd. || Een yder pooght veel m

n bet-weter, Dan hy sijn selven soeckt te maken beter, BREDERO, *Poëm.* 55. ter loops in 't Latijnsche land gheweest llen gemeenlick de bet-weters scheeren, *Bank.* 1, 312.

l die zich altijd gedraagt alsof hij iets dan anderen; de thans nog gewone op- worden sy ... voor Betweters gehouden, een ... naem ... van stoute Campioenen r gesintheydt, VISSCHER, *Sinnep.* 170 *a.* at ick weet, ghy weet het altijd beter, 452. Betweeters en Wysneuzen, *Leev.* weters ..., die ... hun grootst vermaak ziften vinden, LOOSJES, *Buism.* 1, 309. eerden en betweters, er ook tegen invaart, oorlog zijn, CONSCIENCE 3, 303 *a.* zins als bnw. || Betweeter, ... bemoeyal, ch, HOOFT, *Ged.* 2, 243.

eterij (zie ald.); *betweteren*, zich tegen- als betweter gedragen (zie V. DUYSE, DE JAGER, *Frequent.* 2, 23); *betweter-* gaat het, waar eens de blinde *betweter-* overhand neemt", BILD., *Verh. Gesl.* 183).

ETERIJ, znw. vr., het mv. *betwete-* nduiding van verschillende uitingen. De en de praktijken van den betweter. || hatelijk, als spruitende uit ... betweete- odlijke zaken, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 36. 'er af dat hij 't (t. w. *zijn werk*) ver- il.... Jae hij geeft het der betweterije HOOFT, *Ged.* 2, 142. Weg dan schraap- rekeningen, berispingen, bet-weterijen! *Red.* 2, 133. Onbescheidenheid en bet- ERING, *Herinn.* 3, 137.

JFELEN, bedr. zw. ww. Deels van ls van *Twijfelen.*

wijfel, en met een persoon als voorwerp. twijfel brengen; vandaar *betwijfeld* als zin van *aarzelend*, *onzeker*; bij KIL. *dubius*, *dubitans.* Geheel verouderd. || etwijfelt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 2, 39: *scinditur incertum studia in lgus*). Dies ic bedruct en betwijfelt was l. 40 *b.*

wijfel of van *Twijfelen*, en met eene rwerp. Aan de echtheid, de waarheid, heid van iets twijfelen. || Het twede t by Symon Petrus ..., Van Iacob ook . Betwijfelt sijn een tijd *enz.* (t. w. *men eld aan de echtheid er van*), DE GROOT, Of ... het laatste begrip met de twee eene gelijke ... benaming kan gebragt men met reden mogen betwijfelen, *d.* 1, 182. Dat hunne tegenwoordigheid eeft bijgedragen ..., valt wel niet te be- EGENS, *Hist. Stud.* 2, 259. Ook de betwijfelt het?) heeft hare poëzy, DA 33. Schoon het aan zijn gelaat te zien het vertelsel betwijfelde, V. LENNEP, . Mijn hart betwijfelt wat mijn mond RTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 37.

wijfeling („Ik zou gaarne van de juist- onderstelling overtuigd zijn, maar zij *betwijfeling* vatbaar", GROEN V. PR.,

STBAAR, bnw. Van *Betwisten* (in Zoodanig dat over iets getwist kan wor- chtig. || Zedelijke onderwerpen, die niets etwistbaars hebben, *Wildsch.* 5, 316. In is de voortreffelijkheid van de geschriften inder betwistbaar ... dan in dat van de etische verdienste, VISSERING, *Herinn.* 3, 165. Of die barbaarsche handelwijs bestond, (t. w. *bij de Chineezen*), scheen den brouwer betwistbaar, LOVELING, *Sophie* 174.

— Evenals *twijfelachtig* soms als euphemisme om aan te duiden, dat eene hoedanigheid zoogoed als niet aanwezig is. || Licht van betwistbare helderheid, MULTATULI 8, 170. Hare betwistbare schoonheid, hare te rijpe jeugd *enz.*, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 296.

Afl. *Onbetwistbaar* (zie ald.).

BETWISTEN, bedr. zw. ww. Reeds eene enkele maal in het Mnl. aangewezen (VERDAM 1, 1169).

1) Over iets twisten, redetwisten, disputeeren; thans verouderd. || Drie volle daaghen bleef men dit punt betwisten, HOOFT, *N. H.* 53. Adrianus Saravia ... ter eene, Koornhart ter andre zyde, (zouden) ... 't geschil betwisten, 885.

2) Op zekere gronden iets in twijfel trekken, iets niet zonder voorbehoud toegeven. || Ik betwist het heilzaame van Godsdienstige Vergaderingen geenzins, *Leev.* 1, 96. Een jong meisjen van betwistte kuisch- heid, V. HEMERT, *Lekt.* 1, 155.

3) Door twisten, door strijd, iemand het bezit, het genot, van iets trachten te onthouden; met eene bepaling in den datief. || Overal word de grond voet voor voet betwist, V. EFFEN, *Spect.* 12, 58. Die eer liet ik my niet betwisten, *Leev.* 7, 192. Zoo de vreemdeling ooit ... De lauwren aan uw kruin be- twist, TER HAAR, *Ged.* 2, 110. Hunne betwiste nalatenschap, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 304. Ik ... bezit ... moed genoeg om haar (t. w. *een meisje*) aan geheel de wereld te betwisten, BERGMANN, *Staas* 20.

4) Iemand iets ontzeggen, beweren dat hij eene hoedanigheid, een recht niet bezit. || Wie betwist aan Montagne veel vernuft? *Leev.* 5, XVIII. Zelfs is 't nog de vraag, of iemand haar de bevoegdheid be- twisten zou, dit in openbare stukken te doen (t. w. *zich zoo te noemen*) *K. Zev.* 4, 402. Napoleon III, wien men ... liefst alle mogelijke verdiensten betwist, BUYS, *Stud.* 1, 414.

Afl. *Betwistbaar*, *betwisting* (zie die woorden); *betwistelijk*, hetzelfde als *betwistbaar* („Dat Philip hier volkomen in zijn recht bleef, is voor 't minst *betwistelijk*", DAVID, *Hist.* 8, 149).

BETWISTING, znw. vr.; in Noord-Nederland thans ongebruikelijk.

1) Het twisten over iets, redetwist, debat; thans geheel verouderd. || Deze betwisting is ... in zijn eerste boek van de vrientschap geschreven, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 133. De betwistingen, welke over dit tedere stuk ontstaan, PALFYN, *Vrouw. Deel.* 55. Het voorstel ... was het onderwerp ... geworden ... van levendige betwisting, STUART, *Vad. Hist.* 2, 474.

2) Het betwisten van iets aan iemand; waarschijnlijk alleen in gebruik als purisme voor fr. *contestation.* || Wanneer ik, bij ergens eene betwisting, vermeen het recht op mijne zijde te hebben, SLEECKX 8, 144. Gezag, dat geene betwisting duldt, SEGERS, *Licht en Br.* 94.

BEU, bnw., alleen praedicatief gebruikt. Naast *beu* komt ook voor *bo* (bij KIL.), en verg. mnl. *boy* (VERDAM 1, 1351), dat er misschien mede in ver- band staat. Voor West-Vlaanderen wordt ook een vorm *beug* vermeld (*Loquela* 10, 26), waarin de *g* blijkbaar uit een *j*-klank is ontstaan. Thans nog in de spreektaal van verschillende gewesten (verg. ook STOETT 61).

1) Bij KIL. wordt *beu*, *bo* vertaald met *satur*, *oppletus*, *obrutus cibo*, *potu.* Verzadigd, zat van eten of drinken; thans weinig meer in gebruik. || Bue van boekwey koeken, SPIEGHEL 127 („walgent van gemeene spyze": VLAMING). Haer mans die sigh beu

aen eikelen aten, VALENTIJN, *Juven.* 65. Ik ben zalm moe en beu gegeten, HALMA.

— Bij overdracht van de spijs, waarvan men genoeg heeft. || Een spijs wert beu in 't eten, BREDERO, *Angen.* 18.

2) In ruimer toepassing. Genoeg en meer dan genoeg van iets hebbende. || Dus bleef hy inde bocht Tot hy bue en loof was: en langher niet en mocht, BREDERO 2, 129. Weer aan 't rekken, en aan 't kuellen, ... Tot de Beul zig beu bevind, OUDAAN, *Poëzy* 2, 5.

— Met een genitief als bepaling, thans verouderd; met *van* omschreven, nog in eene enkele uitdrukking bekend. || Ik ben er beu van. — Zijnde wars, of beu, des byslaaps zoeticheden, BREDERO 2, 281.

— Gewoon is eene bepaling die men als accusatief kan beschouwen. || Bloemen ... Die ... Nimmermeer ick werde beu, HONDIUS, *Moufe-schans* 102. Ick maeckten hem t' Gelt beu en ded'er hem af-scheyen, OGIER, *Seven Hoofts.* 132. K'ben uwen cout soo beu dat t'hooren my verdriet, 191. Hij was 't gepleit reeds beu, NOLET DE BR., *Dichtl.* 49. Hij verzekerde ..., dat hij het jongmansleven beu is, SEGERS, *Licht en Br.* 95.

— Ook met een persoon als bepaling. || Om ... te trouwen als men mekaer al beu begon te worden, *K. Zev.* 4, 348.

Koppel. *Beuworden* („Noch is 'er niets uitgerecht met de keurlijkheid van spijs en drank, 't en zij 'er met eenen ook bijkoom de overvloedigheid tot *beuwordens*", OUDAAN, *Agrippa* 409).

BEUDEL. Zie BEUL.

BEUG, znw. vr., waarvan de oorsprong niet duidelijk blijkt. Term in de visscherij.

1) Naar de gewone opvatting. Vischtuig, bestaande uit eene lange lijn, waaraan op bepaalde afstanden korte lijntjes zijn vastgemaakt, voorzien van vischhoeken; ook *hoekwant* geheeten. Voornamelijk in gebruik bij het vissehen van kabeljauw, schelvisch, platvisch, in de Noordzee. Meest voorkomende in samenst. || Eene beug bestaat uit een zeker aantal bakken want (verg. de samenst. *beugbak*), en om haar niet te verliezen wordt op iederen bak want een joon geplaatst. — Mannen, die de beug inhalen of zooals de scheepsterm luidt: „de mannen van den haal", HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 243. 't Zij men naar kabeljauw, schelvisch of platvisch, met beug of kollijn, naar IJsland of „ter Dogge voer", met hoeken vischte men in al deze gevallen, BEAUJON, *Zeevissch.* 149.

2) Bij de visscherij op de Zuiderzee is *beug* of *beugje* de naam voor eene vereeniging van netten of netjes, inzonderheid van ansjovisnetten, hetzij voor kleine ankers gelegd en dus „staande" gebruikt, hetzij „drijvend" tusschen twee vaartuigen voortgesleept. Zie het woord *beuch* in dergelijken zin omschreven in *Friesch Wdb.* 105; en verg. BERKHEY, *Zeetriumph* 280: „*Beug* is een soort van schrobnet dat al zeilend meesleept". || Een beugje ansjoviswant. — Ansjovisnetjes, die ten getale van tien-veertien tot een beug vereenigd worden en door twee voor den wind wegzeilende botters door het water gesleept worden, P. P. C. HOEK, in *Versl. v. d. St. d. Ned. Zeevissch.* 1891, blz. 330.

Afl. *Beugen*, waarvan *beuger*, die met de beug vischt („Het grootste ongeluk, dat een *beuger* overkomen kan is" *enz.*, HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 200).

Samenst. *Beugbak*, platte bak waarin 20 lijnen van het hoekwant bij het inhalen worden opgeschoten (bij overdracht heeten elke 2 joonen met 20 lijnen *een bak want* of *een bak*: zie HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 205); *beuglijn* („De ... afstand tusschen twee joonen bedraagt 840 vaâm en deze afstand wordt aangevuld door 20 lijnen, de *beuglijnen*, elk der 42 vaâm lang", HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 204); *beugreis* („Een *beugreis* te zoute, die 3 à 4 weken duurt", HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 201); *beugschip*, waarmede men uitgaat om met de beug te vischen (zie *Handelsbl. v.* 7 Juni 1861); *beugtijd*, van November tot Februari; *beugtuig* („Het *beugtuig* wordt vervaardigd van Russische hennep", HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 205); *beugvaarder*, die op de beugvisscherij uitgaat („Een groot gedeelte van de *beugvaarders* ligt thans gereed om uit te zeilen", *Amsterd. Cour. v.* 6 Dec. 1854); *beugvaart*, ter beugvisscherij, en dan inzonderheid de *winterbeugvaart* („Besluit van den 6den December 1818 (Stbl. 42), ter aanmoediging van de *Beug-* of Winter*vaart*"; „Met de *beugvaart* is het dit jaar (t. w. *te Vlaardingen*) treurig gesteld, want behalve dat er weinig kabeljauw gevangen wordt, komen de meeste schepen met averij terug", *Amsterd. Cour. v.* 21 Maart 1854; men onderscheidt *beugvaart te zoute* en *te versche*, al naardat de visch gezouten of versch wordt aangebracht (zie b. v. HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 201); *beugvischer* („Voorzoover de *beugvischer* in de vangst van vroegen haring beperkt was" (t. w. *door zekere verbodsbepalingen*), BEAUJON, *Zeevissch.* 259); *beugvisscherij*, de visscherij met hoekwant, in alle seizoenen, maar inzonderheid in de wintermaanden („Besluit van den 6den November 1840 (Stbl. 71), over de verdeeling der premiën ... voor de *Beug-* of Hoekwant-*visscherij*, en ... voor de Versch- of Steur-haring-visscherij"; „Heden kwam het eerste schip ter *beugvisscherij* hier aan, met slechts zeven tonnen gezouten kabeljauw," *Amsterd. Cour. v.* 6 Dec. 1854; „De Beugvaart of *Beugvisscherij*, die men gemeenlijk ook de Winterkabeljauwvisscherij noemt", SCHLEGEL, *Visschen* 79); vandaar ook *beugharingvisscherij*, het vischen naar haring in den winter, met de beug.

BEUGEL — gewestelijk ook BOGEL —, znw. m., mv. *beugels*. Mnl. *bogel*, *buegel* (VERDAM 1349). Van *Buigen*, en ontstaan uit oudgerm. *bôgil*, dat in dien vorm niet voorkomt. In het Hd. is *bügel* eerst in later tijd gewoon geworden (zie *D. Wtb.* 2, 495 en KLUGE, *Etym. Wtb.*[6] 63). KIL. vertaalt het in de eerste plaats met *hemicyclus*, *semicirculus*, *curvatura semicircularis*; en in de vele toepassingen waarin men het heeft gebruikt, is die hoofdbeteekenis vaak bewaard gebleven.

1) IJzeren ring, poort, waardoor men bij sommige balspelen den bal moet slaan; bij KIL. gelijkgesteld met *klospoorte*, en vertaald met *annulus ferreus sphaeristerii*. Thans verouderd.

2) IJzeren ring, waarin men den voet zet om te paard te stijgen; thans gewoonlijk *stijgbeugel* geheeten; *den voet in den beugel* heeft, figuurlijk gesproken, bij die den eersten stap tot iets heeft gedaan, reeds op weg is om tot zijn doel te komen; verg. fr. *avoir le pied à l'étrier*. || Zoo de Spanjaardt aan 't oorlogen wil, ik en zal zoo ras te paarde, als hy met de voet in den beugel zijn, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 171. Dit dan haar aldus gelukt zynde, en de voet in den beughel gekreeghen, voer zy voort tot lichten van krysvolk, en zette zich in den zaadel, HOOFT, *N. H.* 124. Met de handen in den teugel, Met de beenen door den beugel, HUYGENS 1, 61. In kostbre gulden beugels Hief zich de vorst ... op, BEETS, *Dichtw. Verk.* 56.

3) IJzeren toestel, waarin men de beenen van een kind plaatst om het kromgroeien tegen te gaan. || Een (kind) van drie (jaar), in beugeltjes, BEETS, *C. O.* 25.

4) Als naam voor eene soort van ijzeren voetboei

g. bij KIL. de bet. *numella*. || (Wij) zijn rsaeck gedwongen de kettingh-gasten de an de beenen te doen, doch de beugels BEEK, *Dagverh.* 2, 124. Sijnde de beugel i midden deurgeveylt, 2, 588.

en ijzer, zooals er twee, aan elkander verden vastgemaakt onder den buik van den van een tweespan; thans nog slechts bekend, b. v. in het Groningsche *beugel*-sjees die op deze wijze met twee paarden vordt.

soort van houten of ijzeren hoofdstel voor lthans het gebogen gedeelte daarvan. || De assenhouten hoep, waarvan bij *b* de bocht, ik loopt: deze bocht wordt achter het kin-r koe ... geplaatst, BERKHEY, *N. H.* 9, 255. ten hebben rond den hals een ijzeren beu-e stalwis aan vast is, CORN.-VERVL. 222. ten goreel dat men om den hals van hoenders stelt om ze te beletten door de ipen" (DE BO 120; verg. *Loquela* 10, 48).

en ring, als handvatsel. || Terwijl de n den Beugel des Blaasbalgs trekt, ... wind ... in het vuur geblaazen, *Handw.* De rondloop bestaat uit eene kroon met haken aan een balk hangende of op een . Aan de haken hangen evenveel koorden stok, beugel, gareel met een of meer gt, CUPÉRUS, *Turnvaktaal* 191.

en ring, die door middel van scharnieren agen kan worden, en waaraan een zak, is vastgemaakt; zulk eene *beugeltasch* erkorting ook *beugel*, vooral in Zuid-|| 'k Gaf haar een mooye vereering: Een gel op haar zy', *Econ. L.* 2, 99. De beugel was ... op de tablier geschoven, (zie ook *Leev.* 8, 239). Zij ... haalt is uit den beugel, BERGMANN, *Staas* 29.

ren ring waaraan een baggernet is vastge-overdracht of bij verkorting heet ook die tel *beugel* en *baggerbeugel*. || De trekkers steeds bij tweetallen (een span), waar-de veenspecie (klijn) opbaggert met den daarna in een vaartuig (bok) werpt, *v.* 5 Maart 1892, 85 *a*.

naam van een net om visschen of vogels waarschijnlijk ter aanduiding van een n *beugel*. || Hij ... klemt, wat leeft, in ik of beugel, BILD. 8, 303.

ten of ijzeren ring, als maat voor een zonderheid van den buik van vaten, en k *maat* in ruimeren zin; thans ver-Dat alle Tonnen ofte heele Vaten (t. w. *ier*) ..., ghemaeckt sullen moeten werden gel van Dordrecht, soo in de mate vanden de lenghte, *Gr. Placaatb.* 1, 1211 De voorschreeve Tonnen ... soo ten opsicht ate, forme, wijtte, hooghte ende breete, ... naer de mate ofte den Beugel binnen ... ruyckelijck, 3, 831 *a* (a°. 1678). Dat ... ers ..., eenich Brant-hout uyt hare Schepen mogen lossen, voor en al eer de Vademen de houte ge-yckte Beugels ... sijn gemeten onden, *Handv. v. Amst.* 189 *b* (a°. 1669). kbeugels, om de wytens van de buiken der neeten, *Handv. v. Amst.*, 2de *Verv.* 138 *b* . Den Beugel, Den dubbelden Beugel, *van brouwerijen te Delft* (V. BLEYSWIJCK, *Delft* 734).

aan het gevest van eene sabel. || Men *de sabel*) hetzij een korf of slechts een VDOLT 2, 152.

14) Deel aan het beslag van een geweer, voornamelijk dienende om den trekker te beveiligen. || Hy (*de soldaat*) zal de Snaphaan ... op de linker Schouder draagen ..., men moet ... de Kolven aanvatten, zoo dat de Loop recht na buiten koome, en de Beugel vast aan het lyf gedrukt worde, *Gr. Placaatb.* 7, 402 *a* (a°. 1749).

15) Een ringvormig of vierkant ijzer, ter bevestiging van houtwerk. || De botteloeven ... rusten met het achtereinde in sporen, die tegen boord geplaatst zijn, en steunen op eene regeling, waaraan zij met beugels opgesloten worden, MOSSEL, *Het Schip* 236. *Beugel* is de dobbele ring die den kop van den mast en de stenge omvat, *Biekorf* 6, 201. Plaatst men onder eenen balk een verdikkingsstuk of kardoes ..., en kan de vereeniging niet voldoende door pennen of bouten gevonden worden, dan geschiedt zulks door ijzeren beugels, die daartoe in den vorm van een vierkant gesmeed, met bouten worden vastgemaakt, PIJTAK 32.

16) Als deel aan een ploeg. || (De) beugel ... is een stuk yzer, welks twee beenen net het einde van den Boom omvatten, BERKHEY, *N. H.* 2, 322. Mogen deze werktuigen, de zoogenaamde Beugel aan den Ploeg *enz.* ..., al niet met ... meetkunstige naauwkeurigheid werken *enz.*, *Ber. en Med. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1849, blz. 70.

17) Aan hooibergen. Benaming der ronde beweegbare ijzers, waaraan de kappen aan de bergroeden hangen op ijzeren pennen, die in de gaten der bergroeden worden gestoken (verg. ook BERKHEY, *N. H.* 9, 221).

18) Bij een kompas. Koperen ring, waarin de kompasketel met twee stiften of assen hangt.

19) Bij eene katrol. || De uiteinden der spil (*van eene katrol*) hangen in eenen beugel die de schijf geheel of gedeeltelijk omvat en voorzien is van eenen haak, V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 177.

20) Bij sluisdeuren (verg. HALSBAND en HALSBEUGEL). || De beugels of halsbanden, waarin de achterharren der puntdeuren van boven draaijen, PASTEURNOOT 1, 100.

21) Gebogen deel aan eenig voorwerp of werktuig, aan een of aan beide uiteinden beweegbaar. || Een beugel aan de stop van eene flesch. — De schieter of tong (*van het hangslot*), welke ... in het gat van den beugel ... vat, KUYPER, *Technol.* 1, 600.

22) In ruimeren zin opgevat als: handvatsel, meest in eenigszins gebogen vorm. || De beugels: de beide dwarsliggers, die de zaag (t. w. *eene boog- of spanzaag*) spannen en mede tot handgrepen dienen, V. KEIRSBILCK, *Timm.* 407.

23) Als term in het dijkwezen. — *a*) Benaming van eene paalrij aan de Friesche zeedijken.

b) Het gedraaide en aan beide einden in den grond gestoken bosje stroo, dienende om de spreilaag van de krammat aan de glooiing van den dijk vast te steken.

24) Benaming van verlengstukken aan sommige blaasinstrumenten.

25) *Beugel* komt dikwijls voor in enkele figuurlijke uitdrukkingen waarvan er ééne ook thans nog zeer gewoon is. Doch het is niet boven allen twijfel hoe die uitdrukkingen zijn ontstaan. Zoo leest men *Veelderh. Gen. Dicht.* 6: „Ghy sult nochtans deur den *boghel* springhen", in den zin van: gij zult toch mijn zin moeten doen, gij zult er aan moeten gelooven. Bij VERDAM vindt men: „Ghy moet duer den *buegele*, u macht es tegen ons te clene". Heeft men daarbij te denken aan eene vergelijking met een bal (zie de bet. 1)? Zoo heeft men ook:

— *Iemand door den beugel* (of *door de beugels*)

jagen, voor: iemand plagen, dwingen tot iets onaangenaams. Bij PERS, *Bacchus* 125 leest men: „Wie de spoelen schiet, en door den *beughel* drijft". Hiermede is blijkbaar een wever bedoeld; nog heden is in zijn bedrijf het woord *beugel* bekend („De schietspoelen (*van den lint- of brandmolen*) ... worden tusschen ijzeren *beugels* ... beurtelings rechts en links voortgeschoten", KUYPER, *Technol.* 2, 540). Doch dat de uitdrukking aan dit bedrijf ontleend is, staat niet vast. Het verdient opmerking dat in eene der volgende aanhalingen sprake is van honden, en reeds *Taal en Letteren* 1, 62 heeft men er op gewezen dat in oude stadskeuren bepalingen voorkomen als de volgende: „Soo en moeter niemant honden houden, uutghenomen cleyne honden die door een voetyser van een zadel moghen" (zie POLS, *Westfr. Stadr.* 2, 211); evenzoo: „niet groter (honden) te houden, dan die doer den *boghel* moghen" (*a. w.* 2, 265); „honden sijn verboden, uutgheseyt dat doer den rinck mach" (*a. w.* 2, 352). Dit of een dergelijk gebruik van *beugels* schijnt wel tot de hier behandelde spreekwijzen aanleiding te hebben gegeven. || Gy moogt nu, wiltge, ... De honden door uw beugel jagen, OUDAAN, *Poëzy* 3, 548. Soo soumense of smeeren, en jagense door de beugels, FRANSSOON, *G. Wouters* 22.

— *Iets wil* (*niet*) *door den beugel*, iets wil niet gelukken zooals men wenscht; thans verouderd. || Daer gelt geen menschelyke raet, Daer wil het werk niet door den beugel, P. DE GROOT, *Uitbr. d. Ps.* 48.

— *Iets mag* (*niet*) *door den beugel*, iets kan er (niet) mee door, iets kan (niet) geduld worden; thans in onbruik. || Schoon men dat somtijds in andre souw gedoogen So souw 't met u nochtans niet door den beugel mogen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 362. De verbrangste Meysjes willen altijd soo besuckt ghebeên zijn, En 't magh niet door de beugel, so qualick als ick dat doen kan, STARTER 424. Moest ik ... zulk een vuile daad bedryven? Mag dat zo door den beugel? ALEWIJN, *J. Los* 9. Niet de minste schryffeilen ... moghen door den beugel, HALMA, in ROTGANS, *Poëzy*, *Voorber.* 29. Wy (kunnen) ... den Leezers de overtuigendste verzekering dier onwaarheid geven. 't Zou by ons meer door den beugel mogen, zoo men beweerde, dat *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 2, 1156.

— *Iets kan* (*niet*) *door den beugel*, in denzelfden zin; thans nog gewoon. || Dat kan immers niet door den beugel (t. w. *zekere onjuiste uitdrukking*), v. EFFEN, *Spect.* 1, 165. Zo de eerste Deelen (t. w. *van zeker werk*) fatsoenlyk door den beugel kunnen, 9, 150. Zy moesten begrypen, dat vloeken en vuilbekken al zo weinig door den beugel kan, als dat zy *enz.*, *Blank.* 1, 84.

— Met een ander voorzetsel vindt men het woord in de volgende plaats. || Om also die van Brabant wat korter onder den beugel te krijgen, en totte schattinge williger, PERS, *Ontst. Leeuw* 472 *b* (*de beteekenis moet nagenoeg zijn: meer in bedwang*).

Afl. *Beugelen* (zie ald.).

Samenst. *Beugelbeen*, in West-Vlaanderen in den zin van *hoepelbeen* (DE BO 120; *Loquela* 7, 42 wordt als bijvorm vermeld *beugerbeen*); daarnaast als bnw. *beugelbeende*; *beugelrug*, hooge rug.

— In andere samenstellingen heeft het woord eene der bijzondere beteekenissen, hierboven genoemd.

— In de bet. 2). *Stijgbeugel* (zie ald.); *beugelriem* (zie de samenst. *beugelriemslag* bij BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 66); *beugelvast*, dichterlijk („Eer de graaf met *beugelvasten* voet Op Beyaart zat", STARING 2, 40; zie ook v. DROOGENBROECK, *Mak.* 45).

— In de bet. 7). *Zwijnenbeugel* (*Loquela* 10, 48).

— In de bet. 9). *Beugeltasch* (zie ald.); *beugelgat*, in het Hageland: spleet in den rok waar men den (*geld*)*beugel* doorheen steekt; *geldbeugel*, ge portemonnaie („Het (was) Karlientje, d *geldbeugel* uittrok, en de gevraagde zilver den bediende in de hand telde", BERGMANN, *N*

— In de bet. 10). *Baggerbeugel* (zie al

— In de bet. 11). *Beugelnet* („In het be karpers te beslaan", BERKHEY, *Oud-Holl.* 29; „*Beugelnetten*, mits de middellijn van d of beugel niet grooter zij dan 90 Nederland men", *Bijv. Staatsbl.* 1852, blz. 601).

— In de bet. 12). *Beugelmal*, als ter artillerie: mal in den vorm van een beugel globe van den proefmortier te meten; *b* (zie boven).

— In de bet. 14). *Beugelkrop*, gebogen den beugel dat den trekker omvat; vanda *kropschroef*; *beugelpin*; *-plaat*; *-schroef*.

— In de bet. 15). *Beugelarm*; *beugel'ou* sluisbouw, als naam voor: een bout, waar beugel is gehecht, dienende tot verbinding zwalp aan de kesp; *greepbeugel* (zie ald.).

— In de bet. 16). *Beugelbout*, „ijzeren den beugel vestigt aan den ploegbalk" (DE

— In de bet. 20). *Halsbeugel* (zie ald.).

— In de bet. 22). *Beugelschaaf*, ook *ge* gereedschap voor kuipers, dienende tot het v afkanten der duigen voordat de inkrozing in tegenstelling met de *blokschaaf* der timm waaraan niet zulk een gebogen handvatsel v

— Verder nog *Beugelstoel*, genoemd in e taris van huisraad uit de 16de eeuw (*Oud* 13, 111: „twee tonnestoelen, twee *beugels* *beugelzoet*, als naam van eene appelsoort („ zoet en de *beugelzoet*", *Stat. Beschr. v. Gel*

BEUGELEN, bedr. zw. ww. Van in verschillende beteekenissen. Bij KIL. wor *len* naast *booghen* ook vertaald met *arcua* een frequentatieve vorm van *bogen*, en afleiding van *bogel*, *beugel*.

1) *Beugel* in de bet. 1). Eene soort van waarbij een bal door een beugel moet ga verouderd. || Boghelen, *ludere sphaera pe* KIL. — Caetsen, Balslaen, Beugelen, en speelen, *Landt- en Stadtr. v. Roerm.* 1, 4

2) *Beugel* in de bet. 4). Iemand klu Gebeugeld en geboeid aan kerkerwand en ba LENS 6, 35.

3) *Beugel* in de bet. 10). Met den bag uitbaggeren. || Welke klei bodem (t. w. *Haarlemmermeer*) doorgaans dik is 7, 8, meer, alzoo ik dezelve heb doen pijlen, be diepen, LEEGHWATER, *Haarlemmer-Meerb.*

4) *Beugel* in de bet. 12). Met een b meten; thans verouderd. || Dat al het Vaa alle Jaaren op nieuw zal moeten worden gel ge-eykt, *Handv. v. Amst.*, 2de *Verv.* 139 *a* (a

5) *Beugel* in de bet. 24). Iemand plag looren. Waarschijnlijk is *beugelen* in dez verklaren uit *iemand door den beugel jag* verouderd. || Dat 'et hem eens iemand m ik myn wyf zo beugel, Ik sny hem de ZAMMERS, *Moetw. Bootsgez.* 5. Zy (*de* in *Egypte*) wierden in een vreemden oort met een tael die nieu was in hunne oor GROOT, *Uitbr. d. Ps.* 245.

Samenst. In de bet. 1). *Beugelbaan*, beugeld wordt („Ik zag meermalen bij boere vervallen *beugelbaantjes*", TER GOUW, *Volksv*

— In de bet. 5). *Afbeugelen*, wellicht o als *afranselen* („Dat hem eens jemandt moeyt, dat ick myn Wyf soo *afbeugel*, Ick het Back huys van een", OGIER, *Seven Hoof*

ELTASCH, znw. vr., mv. *-tasschen*. (in de bet. 9) en *Tasch*. Tasch die aan beugel is bevestigd; inzonderheid gedragen n. || Beugeltassen En sleutelreeksen, die sjes passen, ROTGANS *Poëzy* 639. Den raarde haarer coralijne kettings of beugel- *ldsch.* 5, 129. Hebt ge uw beugeltasch f gebroken, lieve meid? V. ALPHEN 1, eld ... in de beugeltasch van haar moeder, 127.

(I) — in ouderen vorm BEUKE —, znw. en vr.), mv. *beuken*. Bijvorm van *Boek* *boek*, *beuk* beantwoorden in het Ags. *bóc* *béce* (eng. *beech*); er hebben dus twee t vormen bestaan, waarvan de ééne eene fix had. KIL. vermeldt wel *boecke*, *buecke* der, maar toch schijnt de vorm *boeke* in and overal de gewone te zijn. In Noord- is deze ook bekend, maar aangezien de germ. *ó* in de taal van het westen zeld- n een vorm *boek* hier niet met volstrekte et ags. *bóc* gelijkgesteld worden. De thans n *beuk* is waarschijnlijk niet uit Holland — Naast *beuk* (*beuke*) vindt men gewestelijk m op *n* (verg. GALLÉE, *Wdb. v. h. Geld.-l.* 6: „böke, böken, vr. beuk"; MO- „buiken = beuken, boom en vrucht"); ier volgende aanhaling. || De denneboom, n, ende den busboom, *Jes.* 41, 19 (zie).

ming van het plantengeslacht *fagus*, en nzonderheid van *fagus sylvatica*: de *gewone* heidenheden daarvan zijn de *zwarte beuk* roode bladeren), de *treurbeuk*, de *beuk* *ld* enz. (verg. OUDEMANS, *Flora* 3, 59—60; , *Landh. Flora* 199 - 200). In de spreek- de *gewone* en de *zwarte beuk* als *groene* euk onderscheiden. || De Buecken worden oge boomen, die heur selven somtijts in rre ende wijdt verbreyden ende wtspreyden, 96 *a*. Den gewonen Beuk ..., een onzer en hoogste boomen, wel te kennen aan rechten, gladden, grijzen stam ...; zijne of ovale, leerachtige, glanzige en gewim- n *enz*, OUDEMANS, *Flora* 3, 59. — Zoo oven braem, de beuken zich verheffen, *d.* 1, 249. In den schaûuw der breed- ken, BILD. 6, 439. Daar (groeiden) ... et zijne glanzende bladeren, de berk met ren stam *enz.*, CONSCIENCE 2, 213 *a*.

beuk in den zin van *beukenoot*: zie

ming van een geheel ander gewas dat *Haagbeuk* heet (zie ald.); dikwijls als n het enkelv. || Eene haag van beuk, BILD.'s *Ziekte der Gel.* 247. De hagen en sneeuwdoren waren met maagdelijk jes voorzien, SEGERS, *Licht en Br.* 81. *ukel*, *beuken* (zie die woorden).

t. Men vergelijke hetgeen omtrent samen- met boomnamen is gezegd onder BERK). — *Beukeboom*, *beukenhout*, *beukenoot* orden); als tweede lid: *Haag-*, *mast-*, *treur-* lie woorden).

r. *Beukenbeker*, gemaakt uit een *beuketak* emeyers zyn in de Nederlanden meer be- weest dan de *Beukebekers*", V. ALKEMADE CHELLING, *Displegt.* 2, 458); *beukeblad* *eckenbladeren* zijn goet gheleydt op de len", DODON. 1397 *a* (verg. ook DE COCK, *k.* 248); „als 't zilverlicht der maan . . chaûuw der *beukenbladn*", HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 46; „'t Bruine goud der *beukeblaéren*", DE GÉNESTET 2, 255); *beukenbosch* (b. v. v. LENNEP, *Rom.* 3, 41); *beukendreef*, hetzelfde als *-laan* (SEGERS, *Licht en Br.* 40); *beukengroothout* (zie BEUKENHOUT); *beukenhaag*, waarschijnlijk is bedoeld *beuk* in den zin van *haagbeuk* („De oprijlaan ... was als bemuurd tusschen twee geschoren *beuken-hagen*", V. LENNEP, *Rom.* 3, 41; „Eenen boomgaard, die omringd was met eene dikke *beukenhaag*", CONSCIENCE 1, 122 *b*); *beukenheester* („Bij honderden zijn verplante *beukeheesters* gestorven", *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1869, blz. 149); *beukekam*, kam van beukenhout (SCHERMER 415); *beukekroon* („De zonne stort ... stroomen van goud Op welvende *beukenkronen*", DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 60); *beukenlaan* („Hier en daar is het veld ... met prachtige eiken- of *beukenlanen* omlijst", *K. Zev.* 1, 175); *beukenlommer* („Het lusthof ..., waar, onder 't *beukenlommer* Graaf Floris rusten kwam", V. LENNEP, *Poët.* 9, 206); *beukenschaduw* („In *beuckeschaduw* ..., bedeckt van loof en blaên", VONDEL, 8, 272); *beukenschors* („Toen gij (t. w. *Coster*) in den hout van Haarlem *beukenschors* tot letteren sneedt", V. D. PALM, *Red.* 3, 147); *beukenspaander* (*Handw.* 18, 21); *beukestaf* (SCHERMER 106); *beukestam* (DA COSTA 2, 389); *beuketakje* (KNEPPELH. 8, 298); *beuketop* („ligghend' ... onder t' wijd' bevangh Des *Bueckentops*", V. MANDER, *Bucol.* 1); *beukenvuur*, van beukeblokken („Terwijl een vroolijk *beukenvuur* knetterend en sprankelend opvlamt", BERGMANN, *Staas* 52); *beukenwoud* („*beukenwouden*, die den sterken zonnestraalen Geen doortogt gunnen", KOOLAART-HOOFMAN 2).

BEUK (II), znw., vooral in oostelijke gewesten voorkomende in den zin van *beukel*, *beukenoot* (zie b. v. PAN, in *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 247). In sommige streken van Nederduitschland en van Zwitserland bestaan daaraan beantwoordende vormen, van het onz. geslacht: zie KLUGE, *Etym. Wtb.*[6] 61, die daaruit afleidt dat er naast den vr. boomnaam een onz. woord voor de vrucht is geweest, zooals lat. *pirum*, *malum*, naast *pirus*, *malus*. KIL. heeft echter „boecke, buecke, *fagus* et *glans faginea*".

BEUK (III), znw. m.; verkl. *beukje*. Een gewestelijke vorm naast *Buik*, en wel voornamelijk in Zeeland en Vlaanderen.

1) De romp van een kleedingstuk; verg. *Loquela* 7, 81, waar het verklaard wordt als „dat deel van 't hemde dat den rugge en het lijf bekleedt, tot beneden toe". || Al is haer den beuck van 't wambaes voor-ghemaeckt, zy weten echter, gheen mouwen daer aen te zetten, DE BRUNE, *Bank.* 2, 372 (*Onbequame Amptenaers*).

2) Een lijfje; bij KIL.: „*tunica sive indusium sine manicis et collari: colobium, exomis, thorax*".

3) In later tijd: borstlap, eene soort van chemisette; bij de boerinnen in Zeeland (zie b. v. *N. Ned. Taalmag.* 2, 219). || De Keurs van bruin damast, bebloemd de Beuke, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 69. Dat zij heur haar moest opmaken of een schoonen „beuk" aandoen, R. CURTIUS, *Buiten de wet* 19.

4) In Vlaanderen: eene luier.

BEUK (IV), znw. m., mv. *beuken*. Waarschijnlijk een bijvorm van *Buik*, gebruikt in toepassing op een deel van een gebouw: *buik*, *schip*, en een vaste term geworden in de bouwkunde (verg. het voorg. art.). || Het schip of de groote beuk (*in tegenstelling met* de kleine, lagere beuken). Beuck van de kercke, *alvus templi*, *medium templi* enz., KIL. — Den buec stont ... vul keersen, ... En was met swart laken behanghen, V. VAERNEWIJCK, *Vl. Audtvr.* 144. Den ghehelen bueke van de kercke tot

den koore tou, DE POTTRE *Dagb.* 84. Men komt in 't heylighdom niet als door 't portael en den beuck van de kercke, DE BRUNE, *Bank.* 1, 289. Wij doorliepen drie, vier beuken (t. w. *in een slot*), waarop zich ontelbare zijdeuren openden, BERGMANN, *Nov.* 324.

Samenst. *Kerkebeuk* (zie b. v. v. DUYSE, *Vad. Poëzy* 1, 143); *dwars-, koor-, kruis-, midden-, zijbeuk.*

BEUK (V), znw., dat thans in de algemeene taal van Noord-Nederland verouderd is, maar dat gewestelijk nog voorkomt in den zin van *gril, nuk* (zie b. v. voor Gelderland: *Taalk. Mag.* 1, 310).

1) Aanvankelijk schijnt men te hebben gezegd *een beuk hebben*, ongeveer: een slag beethebben, niet wel bij 't hoofd zijn, of ook *een beuk krijgen*; dit *beuk* staat waarschijnlijk in verband met *beuken*, slaan. || „Wilt ghy my veur jou wijf trouwen?" Neen ..., ghy hebt een beuck, ick en slach: dat 'kje nam, Het sou al sot en mal worden wat van ons beye quam, BREDERO, *Moortje* 78. Met de meiden is het nu geheel verkeerd; ô! die zottiunen! ô! zy krygen zulke beuken, LANGENDIJK 2, 309.

2) In vrijer gebruik. || U gebooren beuken En hallif gaeren kreuken, BREDERO 3, 269.

BEUKEBOOM, znw. m., mv. *-boomen*. Hetzelfde als *Beuk* (I); verg. BOEKEBOOM. || Bueckenboom wast geerne op vlacke breede velden, DODON. 1396 *a*. D'eenzame schaduwe van dichte en hooge beukeboomen, VONDEL 5, 41. Groote beukeboomen verhieven zich van wederzijde der baan, CONSCIENCE 1, 332 *a*.

BEUKEL, znw. m., mv. *beukels*. Op dezelfde wijze gevormd als *eikel*. Beuknoot; ook *boekel*. || De veel olie bevattende beuknoot of beukel, die vooral tot voedering van varkens kan strekken, v. HALL, *Landh. Flora* 200. Het landhuishoudkundig verbruik der eikels en beukels, *Tijdschr. v. Statist.* 12, 318.

BEUKELAAR, znw. m. Mnl. *bokelare* en *buekelare* (VERDAM 1, 1352). Waarschijnlijk vernederlandscht uit fr. *bouclier*, of uit een gewestelijken vorm daarnaast, waarin de stamvocaal ongeveer *eu* was: verg. ook westvl. *beukel*, gesp (fr. *boucle*). Schild. Na de middeleeuwen voornamelijk als historische term, of in dichterlijke voorstellingen. In het Westvlaamsch echter is *beukelaar* nog een term bij de wevers, t. w. de naam voor eene „kleene uitbuiking of verhevenheid op het midden van de weeflade" (DE BO 121). || Toen beuren zy de beukelaars om hoogh, ... ende begeeven zich ... onder den wal, HOOFT, *Tac.* 401. 't Is veiliger ... een ... lier te tokkelen, dan de hant aen den beuckelaer en scherpe speer te slaen, VONDEL 4, 173. Turcksche booghen, beuckelaers cimeterren, met meer andere seer rijcke ende uytgenomen koopmanschappen, JOOSTE, *Gr. Wond. Wer.* 35. Ick mach dan wel mijn schild of beuckelaer stellen, teghen de keyen die yemant op my werpt, DE BRUNE, *Bank.* 1, 71. Zy (t. w. *Pallas*) legt haar beukelaar, haar speer en stormhoedt af, ROTGANS, *Poëzy* 446. Soldaten, op de kracht huns zwaards en beuklaars fier, DA COSTA 3, 236.

— Evenals *schild* wordt ook *beukelaar* dikwijls figuurlijk gebruikt. || Sijne waerheyt (*des Heeren*) is een rondasse ende beukelaer, *Ps.* 91, 4. Den princelijcken held, En beuckelaer des lands: die 't Castiljaens geweld ... sal stuyten, VONDEL 2, 301 (zie nog 2, 607; 10, 74). De Heilige Schriftuur ..., een beukelaar en voorburgt der ketteren, gelijkze zeggen, OUDAAN, *Agrippa* 437.

Samenst. *Beukelaarkloover* (zie HOFDIJK, *Brederode* 52).

BEUKEN (I), bedr. zw. ww. Mnl. *boken*, *bueken* (VERDAM 1, 1353). Wellicht een denominatief van *Beuk* (V), slag (verg. verder FRANCK, *Etym. Wdb.*).

1) In 't algemeen. Op iemand of iets bar[illegible] met de hand of met iets dat men in de hand [illegible] Na dat sy d'een d'ander boocken en smyte[illegible] *m. bl.* 214. Men heeft my geslagen ...: m[illegible] my gebeuckt, ick en hebb'et niet gevoelt, [illegible] 23, 35. Komt voort dat ick u duw De lemm[illegible] lijf, en beuck u met mijn schoncken 't Be[illegible] kop aan tween, COSTER 324. 't Beuken [illegible] muur (t. w. *met den stormram*), v. MEEKE[illegible] 69. De slagaâr beukt het hoofd te bersten [illegible] 6, 438. Je schelt, je roept, je beukt met [illegible] (t. w. *op de deur*), LAURILLARD, *Ernst en* [illegible]

— In Noord-Holland (zie *Nav.* 21, [illegible] gebruik voor: met de platte hand tegen den [illegible] slaan om zich te verwarmen.

2) In verschillende bedrijven, waarbij het [illegible] noodig is tot de bereiding van iets. || S[illegible] beuken. — Den schors daer van (t. w. [illegible] *kokosboom*) ..., Geslagen en beoockt, tot [illegible] vlas kan raken, Z. HEYNS, *Bartas, Eerste W*[illegible] Datmen ... Onse knechts ... Daechlicx boke[illegible] Soo veel vlas, als *enz.*, HONDIUS, *Mouse-sch*[illegible] Ter Ramenwaert te comen, omme hare L[illegible] te komen beucken, ORLERS, *Beschr. v. Le*[illegible] (*Sommigen*) beweren ..., dat ... het graa[illegible] (t. w. *op een steenen vloer, bij het dors*[illegible] sterk gebeukt wordt, BERKHEY, *N. H.* 9, [illegible] men ... dezelve (t. w. *vischlijm*) ... ge[illegible] moet men ze eerst met eenen hamer op een [illegible] beuken, tot dat zij zig van één scheurd, [illegible] 19, 48. Bij het beuken (t. w. *van vlas*) uit [illegible] hand ... bedient men zich van eenen ... houw[illegible] of beuker, KUYPER, *Technol.* 2, 309. De [illegible] waar hij vlas „bookte", DE VOS, *Vl. Jong.* [illegible]

3) Met kanon beschieten; vroeger een [illegible] term. || 't Ravelyn te beuken, HOOFT, *N.* [illegible] Dies viel men aan 't beuken.... Dit w[illegible] traaghlyk voort, by gebrek van kruidt en [illegible] 492. Tranen van berouw ... zijn de bater[illegible] den hemel beucken, en bemachtighen, DE [illegible] *Bank.* 2, 325. Onsen Generaal belaste v[illegible] dese Brug aan stukken te schieten. Dit wie[illegible] in het werk gestelt, en dien gantschen dagh [illegible] zijden ... soo hevig gebeukt, dat *enz.*, [illegible] *Reys.* 113. Men (had) reeds een deel van d[illegible] werken ... overhoop ... geworpen, en (kon[illegible] beginnen ... met de wallen te beuken, DAVI[illegible] 3, 487.

— In figuurlijke toepassing. || Deeze vro[illegible] tende wonder kraftigh haar vermaan met dre[illegible] vlaayen te doorvlechten, ... beukte gestaad[illegible] ooren *enz.*, HOOFT, *N. H.* 688.

4) In toepassing op geweld van water. [illegible] grijse en siedend schuym Leucates toppen [illegible] VONDEL 2, 745. Ay my, hoe beuckt de [illegible] stranden met haer golven! WESTERBAEN, [illegible] 257. Waar verschrikkelijke regenplassen de [illegible] buiten hare boorden doen zwellen, dijk en [illegible] beuken en verbrijzelen, v. D. PALM, *Red.* 1 [illegible]

Afl. *Beukelen*, in verschillende toepass[illegible] Zuid-Nederland gewoon (zie DE BO 121); [illegible] *beukeling*, b. v. in den zin van *pak slaag* [illegible] *beuker*, hetzelfde als *beukhamer* (zie b. v. [illegible] *Technol.* 2, 309); *beukerij* (zie ald.).

Koppel. *Platbeuken*, zóó dat iets pl[illegible] (zie b. v. v. LENNEP, *Rom.* 5, 324 en verg. [illegible]

Samenst. *Beukbank*, waarop —, *beu*[illegible] waarmede iets gebeukt wordt („Houweelen en [illegible] *hamers*", *Ps.* 74, 6; voorkomende als ge[illegible] bij verschillende bedrijven (zie b. v. *Handw*[illegible] als gereedschap van den leertouwer); *beukm*[illegible] molen met stampers waaronder het vlas [illegible]

KUYPER, *Technol.* 2, 309); *beukram*, maal in den zin van *stormram* (CON- 31 *a*).

EN (II), bnw. Van *Beuk*. Ohd. *buochîn*, *a*, uhd. *buchen*, *büchen* (SCHADE 91). hout. Ook in verschillende koppelingen die thans niet meer als zoodanig worden g. BEKKEN. || Beuken klampen, *Handw.* ten of beuken planken van negen voeten 8.

ENHOUT, znw. onz. Eigenlijk eene n het bnw. *Beuken* en *Hout*, maar thans eene samenstelling met *Beuk*.

van den rooden of van den witten beuk, bij schrijnwerkers en wageumakers. || verrot of oudt Bueckenhout wort ghe- de lakenen te verwen, DODON. 1397 *b*. rpig stuk eiken of beukenhout, glad ge- *dw.* 21, 41. Gij (zult) de hand moeten n het beukenhout op de karre te laden, 1, 79 *b*.

nte van beuken. || Haar breede schijf *naan*) ... Dreef statig boven 't donker BEETS, *Dicht. Verh.* 168.

rkorting spreekt men van *roodbeuken*, zie b. v. KUYPER, *Technol.* 1, 662—663), n *rood* —, *wit beukenhout*.

ikenhouten („*Beuken-*, of berken*houte* ALKEMADE EN V. D. SCHELLING, *Displegt.* eene enkele maal (*beukhouten* (BILD.

beukenhout is op dezelfde wijze gevormd *out* („De ... Uddelerbosschen leverden 00 stuks eiken- en *beukengroothout* op", *rr. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1868, g. GROOTHOUT); *beukenverzeelhout* enz.

ENOOT — ook BEUKNOOT —, znw. *ten*. Thans opgevat als eene samenstelling doch oorspronkelijk eene koppeling met *uken*. Hetzelfde als *beukel*. || De vruchten *euk*) heeten Bueken nootkens, DODON. keernen van de Buecken-nootkens zijn soet, 1397 *a*. Eikels en beuknoten zijn geweest, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch.* 1868, blz. 57. De veel olie bevattende . HALL, *Landh. Flora* 200.

ER, znw. m., mv. *beukers*. Een in ver- westen bekende term voor: stevige knaap *Nav.* 4, 193 voor N.-Holl.; BOEKEN- MOLEMA 33). Wellicht hetzelfde als ctuig om vlas te *beuken* en dan met een overgang van beteekenis als bij *bengel*. -KOOLM. (1, 212) wordt vermeld *bötel*, n zin van *schlägel* (afleiding van *böten*, en) als in dien van *knirps*, *zwerg*; verg. AUS 1, 198, waar *bötel* voor *bengel*, den hals van honden) wordt opgegeven, voor *kleine jongen*. || Een jong kerel, gezonde sterke Beuker van een jongen die ging, en die ... niet op marode liep, 0. Als een kleine beuker, in de nabyheid ike huis, ... op straat spelende, WINKLER, 330.

EREN, bedr. zw. ww. Een term, ont- leu naam van den bekenden Belgischen dige J. I. DE BEUCKER: boomen snoeien methode (zie b. v. *Landbouwcour.* 1867,

ERIJ, znw. vr., mv. *beukerijen*. Van in de bet. 3). Thans verouderde naam voor wel in den zin van het geschut, als ook dingswerken waarachter het is geplaatst (zie boven, kol. 1075). || Terwijl hy ... de bequame wegen tot de beukery bezag, wierd hy van de belegerden ... bekent, *z.* HEYNS, *Bloemh.* 253. De Spanjaardt ... rukt 's anderendaaghs meest al 't geschut dat in 't leegher was, naa de beukeryen, HOOFT, *N. H.* 319. Hierges .. stichtte twee beukeryen voor Buure; d'eene van neeghen, d'andre van zes stukken geschuts, 431. Daar hun de beukerie van 't Huis te Kouwestein best bereiken kon, 1007. Dat er geene beukerijen in gereedheid waren, om Nieuwpoort ... tot de overgaaf te dwingen, STIJL, *Opk.* 297. 't Opwerpen eener nieuwe beukerye, WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 115.

BEUL — in ouderen, thans verouderden vorm, BEUDEL naast BODEL —, znw. m., mv. *beulen*. Mnl. *bodel*, *buel* (VERDAM 1, 1328). Dienaar van het gerecht, met de uitvoering der lijfstraffelijke vonnissen belast; scherprechter.

1) Eigenlijk. || Die (t. w. *de Overheid*) maecktmen dus doende blinde bodels van der Theologanten vonnisse, COORNHERT 3, 149 *a*. Een gevangen doodtslaagher ... weygherde zynen hals met die haatlykheit (t. w. *het ophangen van iemand*) te winnen, antwoordende liever te willen sterven, dan dat zyn' moeder een' beul haddde ter wereldt gebraght, HOOFT, *N. H.* 237. Dat wy in dienstbaerheydt verbluffet souden teelen Voor beulen onse soons, ons dochters voor bordeelen, HOOFT, *Ged.* 2, 224. Laat d'arme Dieff voor heuen gaen, Den Beudel volgt wel achter aen, BAARDT, *Deugdensp.* 51.

— Spreekw. *Zoo brutaal als de beul*; bij SARTORIUS, *Adag.* III, 3, 4 vindt men *als een buel*, *centaurice*, in den zin van *immaniter*, *ferociter*, *inciviliterque*. Men zegt ook *zoo brutaal als de beul van Haarlem* (verg. DE BEER-LAURILLARD 76).

— Verschillende *beulen* worden meer dan eens met name genoemd in de litteratuur: zie b. v. over *Meester Gerrit*, den beul van Haarlem, M. M. KLEERKOOPER in *Taal- en Letteren* 9, 371. || Wech, Meester Leenaert, Meester Geert, Wech, Kamper-Beudel, met u Sweert, ... Die raebraeckt, brandt, die snijt, en vilt, BAARDT, *Deugdensp.* 139.

— *De blauwe beul*, bekende naam van het tijdschrift *De Gids*, dat een blauw omslag had. || Wat de „blauwe beul" van vroeger had gedaan, kon nogmaals, onder andere vormen, ondernomen worden, QUACK, *Stud.* 245.

2) In vrijer gebruik. Hij die iemand ter dood brengt; soms weinig verschillende van *moordenaar*. || Den moordenaers, en beuls van ons getrouwe mans, VONDEL 1, 739. Hier bad hy (t. w. *Christus*) voor zijn beuls, 1, 748. Uw borst de proef nam van uw yzer, (*Gij*) Wierd beudel uwes zelfs, 2, 60. Hij (t. w. *Albrecht Beiling*) ... kust haar bleeken mond, ... snelt naar zijn beulen heên, HELMERS, *Holl. N.* 33.

3) Hij die anderen mishandelt, plaagt, onderdrukt enz. || O beudel! wilt u schamen, Dat ghy soo armen guyl ... slaet 't lijf vol stramen, VONDEL 1, 401. Al wie uyt nijdigheid een ander neemt te plaghen, Een beudel word zijns zelfs, 1, 553. Gewetens Beudel (*vocatief*) vrees den Goddelijcken wreker, 2, 148. Wederom naar Alexandryen te keren, was ons in handen van onse beuls te gaan begeven, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 26. Willem, door wiens moed en wijs beleid De Nederlander op zijn beulen triomfeerde, DA COSTA 1, 16. Eene kostschool, waar ik gedurende drie jaren de martelaar der grooten was en daarna de beul der kleinen werd, BERGMANN, *Nov.* 103.

— In scherts. || Men (zou) de alleronmenschelijkste beul ... moeten wezen, om 't iemand kwalijk

te nemen dat hij u niet kent, indien hij u nooit... gezien heeft, BEETS, *C. O.* 38. Het slachtoffer (t. w. *een examinandus*) ... trad met een bescheiden buiging voor zijne beulen, 231.

4) Bij persoonsverbeelding; vroeger zeer gewoon. || Dat zonde altijdt haarder dienaren Beudel is, ende haar altijdt selve straft, COORNHERT 1, 106 *c*. Al wie sich qualick heeft gedragen, Die krijgt een beul in sijn gemoet, CATS 1, 447 *b*. De beul van myn gemoed (t. w. *de wroeging*) slaat in myn ziel zyn tanden, LESCAILJE, *Tooneelp.* 155. Uw dorst naar kennis (zal) uw beul worden, *Wildsch.* 4, 3. Omweetling en Reactie (Twee beulen ... van vrijheid, rust, en recht), DA COSTA 3, 287.

5) Benaming van eene soort van tor (bij HOUTTUYN, *Nat. Hist.* I, 9, 178); *scarabaeus carnifex* (bij CHOMEL 3674 *a beultor* genaamd).

6) Benaming van zekeren vogel, in West-Indië en voornamelijk in Suriname, om zijn scheurzieken en verslindenden aard, *Carnifex* (CHOMEL 170).

Afl. *Beulsch*, van personen en zaken: wreed, onmeedoogend; vroeger zeer gewoon („Al 't geen dat ... Een grimmigh overheer bedenckt voor *beulsche* vonden", VONDEL 2, 264; „Eleudige gevangenen, die in de handen der snode *beulsche* soldaten van dezen tijdt vallen", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 253; „Ghy wreede dwinge-landen, Die aen dit Hemelsch hoofd' wilt slaen uw *beulsche* handen", *Z. Nacht.* 2, 57; zie nog HOOFT, *N. H.* 290; SIX V. CHAND. 24; HONDIUS, *Moufe-schans* 425); *beulschap*, beulsambt („Al staet hy na 't *Beulschop*, hy doetet met Godt en met eeren", BREDERO, *Jerol.* 33); daarvan *beulschappij*, gevormd als *heerschappij* („elk wierd volle macht tot *beulschappy* gegeven", OUDAAN, *Toneelp.* 126 (zie ook 151); *beules*, eene enkele maal voor *beulin* („Zy (t. w. *twee oogen*) sijn mijn toeveraers, mijn pijnders, mijn *beulessen*", DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 12); *beulen*, *beulin* (zie die woorden).

Samenst. *Beulenrot*, bij dichters gewoon („Schuldlooze offers, ... vermoord door 't snoode *beulenrot*", HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 180; „'t Helsche *beulenrot*", DA COSTA 1, 437; „Zij was gevangne, ... Omstuwd door 't *beulenrot*", SCHIMMEL, *Dram P.* 1, 36); *beulensmaad* (BILD. 9, 255); *beulenstoet* („Ontreefbaar voor gebeden, Genaakt Herodes' *beulenstoet*", TER HAAR, *L. Ged.* 110); *beulenwerk* („Is het geen *beulen werk*, dat men onze jonge lieden op de Kantooren zo verschrikkelyk lang alle dag ... aan het ... werk houdt?" *Blank.* 1, 124).

— Met het eerste lid in den vorm *beuls-*. *Beulsambt* (b. v. CONSCIENCE 1, 160 *a*); *beulsgarden*, roeden waarmede de beul geeselt („*Beuls-garden* dat zijn barken rijsen", v. D. VEEN, *Raets.* 87); *beulsgewaad* (CONSCIENCE 1, 166 *a*); *beulshanden* (zie ald.); *beulshond*, figuurlijk („ô Brabandt, ô Vlaandre ..., wat zyt ghy ... aan *beuls* en bloedt*honden* te verscheuren gegeeven?" HOOFT, *N. H.* 174); *beulskar* (CONSCIENCE 1, 165 *a* en elders); *beulsknecht* (b. v. ABR. à S. CLARA, *Sterven en E.* 180; v. LENNEP, *Rom.* 20, 71) *beulstoel* (in woordspeling met *biechtstoel*: VERVISCH, *Lev.* 2, 265).

— Als tweede lid. *Dierenbeul* (in België *beestenbeul*), *onderbeul*, *vrouwenbeul*, *wijvenbeul* en derg.: zie bij die woorden of bij het eerste lid.

BEULEN, bedr. en ook onz. zw. ww. Van *Beul*.

A) **Bedr.** — Iemand als een beul pijnigen, folteren, kwellen. || Wroeging ... (zal) U beulen nacht en dag, ROTGANS, *W. III*, 2, 136. (*Zij*) hebben ... hem gepijnd, gebeuld, HOFDIJK, *Theda* 146.

— Met een gevolgaanduidend bnw. || (*Negers*) Die men ... voor hun gansche leven in de ketens der slavernij klinkt — en dood beult, HAAF 2, 217.

B) **Onz.** — 1) Eigenlijk. Als een beul wreede wijze met iemand te werk gaan; Nederland. || Die landman beult met zijne DE BO 121. — Bemerckt ... dat Pilatus .. (*beul*) ... tot dese geesselinge heeft geschie seshondert en ses-en-t'sestich soldaten, die al lichaem Christi hebben gebeult, v. D. MAT *Myrrh.* 163.

— In minder sterke opvatting: ruw, acht iets zwaaien, slingeren, spelen enz. || 'Et ki met de kat, CORN.-VERVL. 223. Zij beult met h

2) In vrijer gebruik. Zich aftobben, veel in Zuid-Nederland. || Zij heeft geheel ha gebeuld, DE BO 121.

Samenst. *Afbeulen* (zie ald.).

Aanm. In Vlaanderen wordt *beulen* gebr *ploegen* (met eene soort van ploeg die heet): zie CORN.-VERVL.; wellicht is dit etym een ander woord.

BEULIN, znw. vr. Van *Beul*. Thans in maar nog tot in deze eeuw bij dichters voork en vroeger zeer gewoon.

1) Vrouw van den beul, die soms, ev beul zelf, heelkundige hulp verleende (zie *O* 1873, 52).

2) Eene vrouw, als een beul zoo wreed. men (t. w. *mij*) lief dat zulken beulin ove in 'er wreedheid iens word gestuit, ASSELIJ *moer* 23 (zie ook b. v. KINKER, *Ged.* SCHIMMEL, *Dram. P.* 1, 44).

— In scherts. || Ick noemden haer Be wreeder als de baren Van d'eysselijcke Zee, v KERK, *Minne-kunst enz.* 268. Had ik ... veroordeelt geweest, zou de schoone beulin ... een kus hebben moeten geven, DE BRUNE, *Jok e*

3) Zeer gewoon bij persoonsverbeelding. verdoemde Nijt, Beulinne van de peys, BR 28. ô Pijnelose pijn! (t. w. *de liefde*) beu verstanden, 3, 306. Een felle wroeging .. my een beulin, ROTGANS, *Poëzy* 620. Een in van de ziel, die de zelve zonder ophouden martelt (*bedoeld wordt zekere gemoedsgest* v. EFFEN, *Spect.* 2, 87. Beulin Die 't eeuwigt (t. w. *de hoop*), BILD. 7, 173.

BEULING — vroeger ook BOLING m., als stofnaam vr., mv. *beulingen*. Mnl. *bo bolingen*, outstaan uit *bodelinge* (VERDAM 1 gevormd van een woord *bodel* dat in het Mn aangewezen, en dat, met verplaatsing van he aan het Romaansch is outleend: ofr. *bo botellum*), nfr. *boyau* (verg. HATZF.-DARM 283; en FRANCK, *Etym. Wdb.*).

1) Eigenlijk; in het mv. Darmen, ingew de algemeene taal van Noord-Nederland v in Zuid-Nederland wordt *beuling* nog gebr het ingewand van een dier (DE BO 121). de beulingen, ofte dermen uyt den balg, *Corn. Adr.* 1, 206. Die verdoemde knech buiten komen en dan stampen wij hem de uit het lijf, TEIRL.-STIJNS, *Arm. Vl.* 2, 2

2) Een darm, volgestopt met gehakt vleesch, op eene bepaalde wijze toebereid; wo vaak in de bijzondere toepassing op *leverb* Beulinck, *intestinum fartum*, *farcime* KIL. — Een vrouwe die met beulingen te sl was, CATS 2, 398 *a*. Om Ytaliaensche Bolinck *Koockb.* 25. Men (maakt) Beulingen of Wo het bloed en de lever, enz. (t. w. *van het* CHOMEL 3787 *a*. Een ... Valhoed ... die gedaante van een Beuling of Krans, om

ɪɪ, *N.H.* 3, 1276. De als een lange, ke beuling gevormde hagelzak (t. w.), BEETS, *Na vijftig Jaar* 108. lijking met eene worst, als naam van oorwerpen.
er tijd wel gebruikt in den zin van

n voor een deel der vrouwelijke klee- aanhaling); thans in onbruik. || Deze *w. om het middel*) bestonden uit een den Linnen Beuling; dien de Vrouwen, n, om de Middel vast bonden, BERKHEY,

scheepsbouw. Naam voor eene ronde nen gewoon is die te maken aan de het rahout en de zetgang.
in de bouwkunde. Naam voor zekere ding, ook *wrong, rondstaaf, torus* . KUYPER, *Technol.* 1, 739; ROSE,

rt van banket in den vorm van eene worst. ldnaam voor een domoor, een onbe- niet meer in gebruik. || De Wys- onze Criticus, naer zyn eige waen, kennis van bezat, terwyl de meesten, meê bemoeiden, slechts een party beu- V. EFFEN, *Spect.* 5, 197. Een gering een of d' ander beuling, die de minste Floraas gunstelingen nog niet heeft 64. Ik, beuling! beu ... nooit in zo toegelaten, *Wildsch.* 2, 144. Zonder . een beuling gebleven, BILD., *Br.* 2, ng! voort van het tooneel, of ik schop dat voor doen? FOKKE, *B. R.* 1, 142. Bij KIL. wordt genoemd *beulinckdeyl*, tributio farciminum vel carnium, cum " (verg. de volgende plaats: „Brenght p beter Verckens mesten Men behaelt alsmen de *Beulingen* geeft ten besten", *Hoofts.* 136); *beulingketel*, waarin t wordt (CATS 2, 398 *a*); *beuling-* vrouw die worst stopt (HUYGENS *gpriem* („Een *beulinck-priem* daer mede dermen maer eens geprickelt zynde, ken", CATS 1, 404 *a*); *beulingstraat*, (verg. ook V. LENNEP en TER GOUW, 228); *beulingwijf*, beulingverkoopster *linck-wijven* voor de Halle ... eenig sch sullen mogen verkoopen, 't en sy" *v. Amst.* 1461 *b* (a⁰. 1582); „De de *Beuling-wijven* en Kreng-koopers ", 1467 *b* (a⁰. 1682).
et. 3, *d*). *Beulingschaaf*, tot het n halfrond met twee platte banden.
de lid. *Bloed-, gort-, lever-, potje-*, (zie bij die woorden of bij het eerste lid); veel vuyle *bocks-beulinghen*", DAVID,

ANDEN, zaw. vr., alleen in het k. Eigenlijk eene koppeling van *Handen* n voorafgaanden genitief *Beuls*; later e samenstelling. || Achtende de smaadt nden gevoelyker dan vuur, HOOFT,

jk in uitdrukkingen met de voorz. *door* aanduiding dat dood of verminking angedaan als lijfstraf. || Ick sagh ..! , door Beuls handen, een swarten orsten met gloeyende Nijptangen afnij- , *O.-I. Voyagie* 1, 27. Een vagebond, beuls handen zien straffen, V. EFFEN, Zij werden gevangen en stierven den dood door beulshanden, QUACK, *Soc.* 1, 141. Den .. haat des Konings ..., waarom hij zijn hoofd onder beulshanden moest laten, BEETS, *St. Uren* 3, 131. Na eene teerbeminde gade ... onder beulshanden te hebben zien omkomen, SLEECKX 3, 105.

BEUN (I). Zie BUN.

BEUN (II), zaw. vr. mv. *beunen*. Een woord dat in zuidelijke gewesten niet voorkomt; mnd. *bone*, nhd. *bühne*. Volgens KLUGE zou *bühne* etymologisch verwant kunnen zijn met *boden* (zie *Etym. Wtb*⁶. 63).

1) Losse planken vloer op eenigen afstand van den eigenlijken vloer; soms *vlonder* geheeten. || In die keuken ligt eene beun. — Het bamboes-huis ... had drie door de gansche lengte van 't huis heenloopende beunen, ... één voet boven den grond, BEETS, *Des Chr. schuld a. d. H.* 62.

— In Noord-Holland ook wel in den zin van: *post*, losse brug op pooten, onmisbaar op dorpen waar niet kan gereden worden (zie BOUMAN 10 en 83).

2) Soms ook: zoldering, zolder (zie b. v. *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 247 voor Drenthe, en MOLEMA 33); ook in Duitschland is deze beteekenis in verschillende dialecten gewoon (verg. BEUNHAAS); bij KIL.: „Boene, buene, Ger. Sax. Sicamb. *Tabulata*". || Dan loed se branding (t. w. *brandstof*) dat de beun boog na bene'en, G. JAPICX, in *Hulde* 2, 139.

— Vandaar ook: galerij in eene kerk.

— *Beun van den mond*, gehemelte (MOLEMA: verg. KIL.: „Boen, Sax. *Palatum oris*").

Samenst. In de bet. 1). *Groep-, koe-, zitbeun* (zie BOUMAN); *wegbeun*, verhevenheid of rug van den weg tusschen de wagensporen (zie *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 367).

— In de bet. 2). *Kerkbeun*.

BEUNHAAS — ook wel BEUNAAS —, zaw. m., mv. *beunhazen*. Een woord dat van de 17de eeuw af hier te lande voorkomt, en dat aan het Nederduitsch moet ontleend zijn. *Beunhaas* is in het Groningsch, evenals *balkhaas*, een naam voor de *kat* (zie MOLEMA 33), evenzoo *böhnhase* en *balkhase* in Oldenburg (zie ook BALKHAAS). In Nederduitschland is *böhnhase* een term geworden voor een kleermaker die zijn proefstuk niet gedaan had; vandaar *böhnhasen jagen*, het vervolgen van dergelijke knoeiers door de gildebroeders met behulp der politie (zie *Brem. Wtb.* 1, 117); in zuidelijker streken is *dachhase* (de kat) of *zaunhase* (de egel) een scheldwoord voor een timmerman die niet tot het gild behoort (zie KLUGE, *Etym. Wtb.*). Waarom men die ambachtslieden zoo genoemd heeft, is niet volkomen duidelijk. *Böhnhase* komt reeds voor in eene verordening van 1577 (zie KLUGE, t. a. pl.). Ook bij ons werd het gebruikt van kleermakers (zie b. v. WAGEN., *Amst.* 2, 455 *b*), maar ook in velerlei andere toepassingen, inzonderheid van makelaars. Bij ons is zeer veel over het woord geschreven (zie b. v. *Nav.* 3, 108 vlgg., de daar aangehaalde schrijvers, en ten slotte STOETT 62, alsmede VERCOULLIE, *Etym. Wdb.*). — Bij HOEUFFT (*Bred. T.* 60) wordt vermeld een woord *beunnaaijers*, als synoniem van *beunhazen*, en v. DALE geeft (*Nav.* 3, Bijbl. LXXXIV *b*) *beunnaaisters* voor „naaisters, die onder het loon naaien"; verg. bij MARIN op Brodden: „'t Is een beun-naayer, die het werk brod. *C'est un malôtru de couturier, c'est un savetier qui gâte la besogne*". Men vat het op als gevormd uit *beun* en *naaier* of *naaister*. Doch *N. Ned. Taalm.* 2, 219 staat „*beunaaijen*, ergens over tot verveling toe praten", en dit doet vragen of *beunaaijer* in den zin van *beunhaas* misschien ten onrechte als eene samenstelling met *beun* wordt beschouwd, te meer

daar dit *beun* weinig voorkomt in Zeeland en in het westen van Noord-Brabant, waar *beunaaier* juist inheemsch is.

1) In 't algemeen, van verschillende personen die een bedrijf uitoefenen zonder tot het gild daarvan te behooren; onderkruiper, knoeier. || De menigvuldige Beunhasen, die sig onder 't voorschreven Gild (t. w. *der timmerlieden*) bevinden, *Handv. v. Amst.* 1297 *b* (a°. 1675). Datter verscheide onvrye Persoonen of Beunasen haar onderwinden, het Chirurgijns en Barbiers Ampt binnen dese Stad te exerceren, tot merkelijke schade ... van de gemeene Gilde-Broeders, 1241 *a* (a°. 1689). Zoo lang de echte volgelingen van Esculaap platgedrongen worden tusschen de hoogwijze theoriefabrikanten aan de eene, en de beunhazen aan de andere zijde, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 81.

2) Inzonderheid: een niet door het plaatselijk bestuur aangestelde tusschenhandelaar, een onbeëedigd makelaar; soms als minachtende term voor tusschenpersoon in ruimeren zin. || Alle de gene, die voor By-loopers ofte Beun-hasen ten Comptoire van de Makelaers bekent zijn, *Handv. v. Amst.* 1057 *a* (a°. 1649). Dat, niettegenstaande de successive Keuren, tot weeringe der Beunhasen, bylopers en diergelyke ... geëmaneerd, egter deselve ... sig meer en meer verstouten, omme allerley soorten van Maaklaardy te doen, 1072 *b* (a°. 1720). Dat een yder der aangestelde en beëedigde Makelaars, die ... een Bylooper of zogenaamden Beunhaas, over het sluyten van eenige Partyen zal kunnen achterhaalen, zal genieten *enz.*, *Keuren v. Haerlem* 1, 274 *a* (a°. 1753). Denk jy, dat een Koopman ook niet in alle weer en wind er op uit moet? Dan om een halfblanks Commissionair, dan om een fotzigen Beunaas op te loopen? *Leev.* 1, 18. Weinige jaren nadien, was hij ... van natiegast magazijnier, en van magazijnier beunhaas geworden, SLEECKX 8, 238. De Handelmaatschappij was de commissionair, of makelaar, of beunhaas, of hoe ge 't noemen wilt, van het Gouvernement, VISSERING, *Herinn.* 1, 52.

3) Ook voorkomende in toepassing op repetitoren, aldus genoemd in vergelijking met de hoogleeraren. || Men heeft op de Hoogescholen zekere luiden, die by de naam van Avocatemakers, of Beunhazen bekend zyn, V. EFFEN, *Spect.* 1, 151.

Samenst. *Makelaarsbeunhaas* (*Handv. v. Amst.* 1067 *a*; *kantt.*)

Afl. *Beunhazen.*

BEUNHAZEN, onz. zw. ww. Van *Beunhaas.* Als beunhaas een bedrijf uitoefenen, onder de markt werken, onderkruipen; zoo b. v. van knechts die in den door den baas betaalden tijd voor zich zelf werken; ook wel in vrijer gebruik: knoeien, scharrelen in iets. || Men vindt genoeg te beunaesen in Stee ...; 't is nou geen kunst om aen een Meyt vijff ses te geraecken, BARON, *Constant. en El.* 48. Gy (moet) weten, dat ik hier nu en dan al wat ... gebeunhaast heb (t. w. *als kwakzalver*), V. EFFEN, *Spect.* 10, 76. Ja, het mantje beunhaast wat, 't Geen de beurs niet veel zal vullen, *Econ. L.* 3, 137.

Afl. *Beunhazerij.*

BEUNNAAIER. Zie BEUNHAAS.

BEUNSCHUIT. Zie BUN.

BEUNVISCH. Zie BUN.

BEUREN (I), bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. *boren* (VERDAM 1, 1378); verg. ohd. „*buri dih*, geh, eigentl. erhebe dich" (KLUGE, *Etym. Wtb.*); nd. *bühren.*

A) Tillen, opheffen, verheffen.

1) In 't algemeen; ook in figuurlijke toepassing. || Wy ... zullen ... haeren naem tot aen den hemel beuren, VONDEL 8, 341. Hy beurt de h paardt, ROTGANS, *Poëzy* 654. Dat gij 't van hun schouderen, TER HAAR, *Ged.* 2,

2) In 't bijzonder, als wederk. ww., *hoofd* en derg. als voorwerp; (zich) verhe Stroomgod ... beurt zijn rieten pruyck e blaeuwe veld, VONDEL 2, 171. Smachten gestarnt' zijn schreijend oog te beuren, *ken* 13, 192. Een olm, ... uit zijn' kracht nieuwe loten, en takken, en armen op rende, V. D. PALM, *Red.* 2, 151. Wat be zilvren kruin hoog boven 't floers der wo HAAR, *Ged.* 1, 83 (*Het klooster op den St.* 't Geeft kracht haar om 't hoofd naar den beuren (t. w. *om te bidden*), 1, 176. Ho 't knopje uit mos zich beuren mag, POT 330. Ginds, waar zich een needrig duin V lommer beurt der duistre denneboomen, DE 2, 48.

B) Uit het denkbeeld van *opheffen*, ontstaan dat van *innen*, *in ontvangst nem*

1) Met geld als voorwerp of iets dat g heeft of met geld wordt gelijkgesteld. || Ge zijn loon beuren. — Midts dat de Sielkens seer verblijt zijn, als de Papen vele O beuren, MARNIX, *Byenc.* 2, 8 (bl. 117 *b* (t. w. *de Moeder Gods*) ten minsten also ve ende vereeringe soude beuren, als Jesus Chri 4, 4 (bl. 191 *b*). Vindende zich verleeghen houdende om eenighe gereede penningen, de stadt van Roermonde ... geweezen, om gulden te beuren, HOOFT, *N. H.* 950. Zie teren heb ik meer dan dat in den Hage MULDER, *J. F.* 2, 18.

— Inzonderheid van hetgeen men erft. || mael hy lestmael sterf Soo beurde Trijn erf, CATS 1, 523 *b*. Dat de Kaizar hem zynen neeve ... had laaten beuren, HOOF 729. Zo in 't beuren als in 't naelaten va DE GROOT, *Inl.* I, 12, § 8. Byget, Ja hielle stadt uyt-sturf, dan souje eerst Want je Vaar ... hetje stee-kijndt emaackt 2, 165. De Luyden die by Uitterste-wil mogen, zijn Luyden die haar by de Vy houden, Balliugen, en Banditen, V. LEEUW *Holl.-Regt* III, 3, 9. Hadt gij niet erfgoed heel uw aandeel reeds gebeurd? LENNEP 231. Van wat ik zou kunnen erfgenaam van Madeline Wayland zou i behoeven af te schuiven, *K. Zev.* 4, 300.

2) In vrijer gebruik: ontvangen, verwer bij dichters. || In steed' uws aenschijns traenen menichvout, HOOFT, *Ged.* 1, 59. siger gewas (t. w. *dan twist*), Danck eenigheit ... te beuren was, HUYGENS 1, aan een Noodlot hecht kan den Hemel n BILD., *Chrysost.* 17. Die geen schuilpla dooden ... beuren mocht *enz.*, BILD. 11, ooit ... Op mijn luit een toon geslagen, voor beuren mag *enz.*, BEETS, *N. Ged.* 5

Afl. *Beuring* („*Beuringhe* van inkomen", *Inl.* II, 1, § 40).

Samenst. *Opbeuren* (zie ald.).

BEUREN (II), onz. zw. ww. M *bueren* (VERDAM 1, 1378); mndd. *boren.* vorm naast *Gebeuren* (zie ald.), die in de spreektaal zeer gewoon is, en vroeger minder alledaagsche schrijftaal dikwijls (zie verder GEBEUREN).

1) Plaats hebben, geschieden. || Ic vlugghe tijdt dien ... maackt dat al w beurt op zijn rechte tijdt, COSTER 485. W

it kruipen door den drempel, VONDEL
m ..., Verklickende al wat beurt en
1, 589. Wat sonder boosheit kunnen
., HUYGENS 1, 536. Dit beurde in
DROSTE, *Overbl.* 171. Maar evenwel
omtyds anders beuren, LANGENDIJK
n wel beuren, *'t is wel mogelijk.*
is een bijzin met *dat* het eigenlijke
't Beurde meer dan eens, dat my die
VONDEL 3, 773. Niet zelden beurt
ogste in 't bot ... word van de hand
FFEN, *Spect.* 5, 178. Dus beurt het
ik ... De gansche zaak vergeet,
ichtk. W. 24.
ding met den datief van een persoon.
n, geschieden; thans nog in de spreek-
Ach! ware my geschiet dat Myrrhe
n, CATS 2, 183 *b.* Is dat meughelijck
vel is estelt? Dat beurt hem nochtans
HOOFT, *Jan Saly* 35. Een ongelukje,
ens meer beurt, V. EFFEN, *Spect.* 4, 75.
vallen, te beurt vallen, t. w. van
s. || Nu 't haer beuren magh t'ont-
rluchtigh Hollandsch bloed, VONDEL
genade, die Adonis Nocht Menalkas
3, 272. Dat wy gemeenlik ... ver-
verzot raken) op dat ons niet mach
UNE, *Wetst.* 1, 281 (verg. ook *Jok*
y roep' my aen ...: Verhooring sal
AMPHUYZEN, *Ps.* 91, 11. Wanneer
mocht mijn haardsteê weêr te zien,

gelegen komen; thans verouderd. ||
last, noch 't magh haer beuren Te
VONDEL 3, 831. Magh het u beuren,
te lommer, 5, 61 (VIRG., *Ecl.* 7, 10:
potes, requiesce sum umbra). Het
wijl, indien 't u beuren magh, Te
stont met *enz.*, 9, 86.
n beuren was gewoon voor: zich tijd
, zich daartoe verledigen. || De bezig-
oghs en hadden noit zijne Majesteit
n, oft zy en liet zich beuren, op 't
gerlijke zaaken acht te geven, HOOFT,
18. Toen eerst ... liet de Landtvooghdt
Bloedtraadt beuren, kennis van de
men, HOOFT, *N. H.* 279. Die zich
zaak met zuchtvryen ooghe te beschou-
860 (zie nog *Br.* 1, 423).
gebeurtenis vindt men *beurtenis* (b. v.
n W. Deventer, Titel).
— in ouderen vorm BEURZE, BURSE,
v. VT., mv. *beurzen.* Mnl. *borse, buerse*
1385). Een woord van Romaanschen
reeds in het Ohd. voorkomt als *burissa*;
e, it. *borsa*, uit een vorm *bursa* in
De Nederlandsche vorm is waarschijn-
ordfransch afkomstig.
je, een taschje waarin men geld bij
thans meest gewone soort heet meestal
en het woord *beurs* is in sommige
spreektaal verdwenen, behalve in zekere
ngen. De eigenlijke opvatting is van de
k zeer moeilijk te scheiden. || Eene
ederen, eene gewerkte beurs. — Sy
gout uyt de beurse, *Jes.* 46, 6. Een
... Hantschoenen ... uyt het weelig
ATS 1, 151 *a.* 'Tzijn de beste Vrienden
eurs draegt, V. D. VENNE, *Taf. v. d.*
edoeld is het geld). De voorige eeuw,
Land ten minsten, de Mannen geene
pten, *Leev.* 6, 369. De heer Kegge
(haalde) zijn beurs uit den zak, BEETS, *C. O.* 162.
Rap aan den hoed, maar traag aan de beurze (*in*
België: beleefd maar gierig). Alle hertjes zijn ge-
zusters, maar alle beurzekens geen gebroers (*in*
België: men wordt licht beklaagd, maar niet licht
geholpen).

— Meestal min of meer figuurlijk; *beurs* is dan
het geld dat men bezit. || Die grootste boersen hebben
die meeste baet, *Trou m. bl.* 251. Gaet ... daerom
niet te beurs (d. i. *geef er geen geld voor uit*),
CATS 1, 431 *b.* Dat (*zij*) ... hun eighen gezagh,
burz en baat zochten te vorderen, HOOFT, *N. H.*
1229. Een' geldryck' man, wiens borse veel vermag,
DE DECKER 1, 104. Men vrijdt hedensdaeghs al aen
de kant daer de beurse hanght, POIRTERS, *Mask.* 194.
Elk dagelijks, na sijn beurse vermocht, goede ciere
makende, STRUYS, *Reys.* 137. Die de macht niet en
hebben om hunne liefddaadigheid met de beurs te
betoonen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 116 *a.* Sullen ver-
beuren uyt hunluyder eygen Beurs 30 stuyvers,
Handv. v. Amst. 151 *a.* (*Zij*) zouden, ten koste
van hun beurs, hem willen redden, *Leev.* 5, 254.
Hadden de Staten de strengen der beurs niet vast-
gehouden *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 295. De Staat
hield de koorden der beurs; beheerde de kerkelijke
goederen, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2[1], 174. Zij, wier
beurs niet toelaat naar Oostende of Spa te gaan,
SEGERS, *Licht en Br.* 18.

— *Gods beurs*, als spreekwijze. || De hand der
armen is Gods beurze, DE BRUNE, *Bank.* 1, 441.
Een' handgift in Gods Bors, naer yeders moed of
macht, Den Armen te geval, HUYGENS 1, 69.

— Judas, de *beurs* dragende voor Jezus en zijne
discipelen (zie b. v. *Joh.* 13, 29), wordt figuurlijk
voorgesteld als een oneerlijk beheerder. || Om dat
eyghen bate tghemeyn profijt verjaecht, Om dat Judas
nu weer de borse draecht, ... Hierom gaet de werelt
alsoo sij gaet, A. BIJNS 153.

— Eene *beurs* wordt *gevuld* en derg. || Croonen
ducaten Moghen wel vollen kisten en schappraen,
Sacken en borsen, potten en maten *enz.*, A. BIJNS 252.
Soo langh als de beurs noch wel gespeckt is, VISSCHER,
Sinnep. 41 *a.* Tekenen van welgespeckte borse, HOOFT,
Br. 1, 21. 't Is all goed stijfsel als 't my maer
de Bors kan stijven, HUYGENS 2, 24. Met volle
beursen kanmen buylen slaen, V. D. VENNE, *Taf.*
v. d. B. W. 186. Zoo lang de bors u rond staet
en wel zwelt, DE DECKER 1, 94. Gelyk (Light gaines
make heavy pursses) ligte winsten swaare beurssen
maken, DE LA COURT, *Welv.* 48 (betzelfde bij DE
BRUNE, *Wetst.* 1, 180). Het komt uit een ruime
beurs, WINSCHOOTEN, *Seeman* 215. De beurzen van
guichelende Medicynmeesters ... vet te maaken, BERK-
HEY, *N. H.* 3, 167. De ruime beurs, waarover de
jongeling beschikken kon, *K. Zev.* 1, 16. De land-
lieden (komen) met welgevulde beurzen en dikwijls
waggelende schreden van de stad terug, BERGMANN,
Staas 3.

— Eene *beurs* wordt *ledig* en derg. || Soo vult
hy (t. w. *de pluimstrijker*) sijnen leckeren buycke,
ydelt der dwasen borzen *enz.*, COORNHERT 1, 314 *b.*
Een ander heeft de baet, en hy de lege beurs, CATS 1,
60 *b.* Wat 's een geldelooze Beurs? VONDEL 4, 23.
Mevrouw, gy weet ook van hou uw fatsoen met een
leege beurs, *Leev.* 5, 274.

— Spreekw. || Idele borsen maken onbeleefde her-
ten, MEYER, *Spreuken* 108. Een berooide beurs maakt
een berooid hoofd, WINSCHOOTEN, *Seeman* 23. IJdele
beurzen maken dulle begijnen (*in België*). Een
vriendelijcke waert ... maeckt ... slappe Beursen,
V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 183.

— Eene beurs is *open* of *dicht* (*gesloten*). || Den

Bermhertighen milden, Met open Borss' in hand, *Const-thoon. Juw.* 6. Het schijnt dat my de beurs moet eeuwigh open staen, CATS 1, 517 *b*. Houdt toe je buers vrij, tlach is hier al betaelt, COSTER 26. Elkander met gesloten beurzen betalen (zie boven kol. 2200, en verg. b. v. nog *Leev.* 6, 176; GIJSB. HODENPIJL, *W. v. Bergen* 2, 126).

— *In zijne beurs tasten*, soms eigenlijk, maar dikwijls figuurlijk: geld uitgeven. || Hij (tastte) ... diep in de beurs, om die ongelukkige vrouwen ... zooveel mogelijk te gemoet te komen, LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 211. 't Is ... niet om jouwentwille, dat ik zoo ruim in de beurs zou tasten, *K. Zev.* 5, 149. Hij tastte in zijn beurs, „Daar Barend", zeide hij, BEETS, *C. O.* 163.

— *In iemands beurs tasten*, hem geld laten betalen; thans niet gewoon meer. || Onverdragelik diep tasten de Regters der Akademie, onder den dekmantel van boeten, in de beurse der onnoosele ouderen, DE LA COURT, *Welv.* 156. Sy (heeft) my soo diep ... in de beurs getast, Of ik ... was geweest een hoog geboore gast, DROSTE, *Overbl.* 40. Omdat hij (t. w. *de Staat*) met de eene hand niets kan uitgeven zonder met de andere in de beurzen der ingezetenen te tasten, VISSERING, *Herinn.* 3, 238.

— *Zijne beurs* (*eene goede beurs*) *met iets maken*, er voordeel van hebben. || De schrandere Vries maakt 'er eene goede beurs mede (t. w. *met zeker bedrijf*), BERKHEY, *N. H.* 4[1], 42. Op deze wijze maakte Hendrik eene goede beurs, FOKKE, *B. R.* 4, 68. Een koster ..., die zijn beurs maakte bij het staande houden van dat bijgeloovig sprookje, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 94 (zie ook *Buism.* 4, 188).

— Eene *beurs* wordt *gesneden* (d. i. *afgesneden*) of *gelicht*, t. w. door een gauwdief; soms oneigenlijk: iemand bestelen. || Kont ghy zoo uwen kost ghewinnen Met stelen? zoo zoudt ghy ... Oock ... om borsen te snijen v konst ghebruycken, *Hand. d. Amour.* Cc2 *a*. Het ambacht van burs-snijden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 342. Dan was desen uyt om beursen te snijden, ende om silvere sleutel riemen te soeken, POIRTERS, *Mask.* VIII. *K.* Dan hebt gy u geneerd ... met beurzesnyën? *J.* Daar ben ik te eerlyk toe, LANGENDIJK 2, 215. De lieden op eene zeer fatsoenlijke en deftige wijze van de beurs te ligten, FOKKE, *Verz. W.* 4, 139 (zie ook 4, 140).

— *In de beurs gestraft worden* en derg.: zoo dat men geld betaalt. || Eenighen ..., die van gereede penningen voorzien waaren, voelende zich alleenlyk in de burze gegeesselt, kreunden zich der ellende van hunnen naaste zoo luttel dat *enz.*, HOOFT, *N. H.* 1160. Wij worden gestraft in onze beurzen en aan den lijve, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 320. De burgemeester was tevreden als hij den lasteraar in zijn beurs ... kon nijpen, FRUIN, *Geschr.* 1, 43. De kleine dieven dansen op 't schavot, de groote in de beurs (t. w. *worden in de beurs gestraft*), HAREB. 1, XLIV *a* (*verg. de zegswijze* Kleine diefkens hangt men aan de galg, de groote aan den riem (t. w. *aan den geldriem*).

— *Op zijne* (of *iemands*) *beurs*, op zijne kosten. || Als die op haer privé burse souden moeten pleiten, HOOFT, *Br.* 1, 137 (a°. 1617). Dit had hy ... op sijn eygen beurs van uyt den gront doen stichten, POIRTERS, *Mask.* 198. Iemand, op wiens beurs ik teerde, *K. Zev.* 2, 51.

— Het woord *beurs*, wordt, evenals synoniemen daarvan in andere Europeesche talen, soms gebruikt in den zin van het synonieme woord dat bij de Turken ook eene som van 500 piasters kan aanduiden (verg. ZENKER 785).

2) Fonds, gesticht of bijeengebracht om met de renten daarvan ondersteuning te verleenen. T in enkele gevallen gewoon.

a) In 't algemeen. || Aen S. Catharijnen is verknocht ende verbonden, ende wert Beurse onderhouden, ... het Dol-huys ende huys, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 130. E Beurse, met dat oogmerck, om daer uit de van de Predikanten ..., voor soo verre d kanten by hun leven mede tot die Beurse gecontribueert, ... enige uitdeilinge tot d onderhout te konnen toereiken, *Geld. Pla* 529 (a°. 1735).

— Evenals *fonds* in de tegenwoordige ta *beurs* vroeger ook bij overdracht gebruikt vereeniging, waarvan de leden tot een fonds b vandaar b. v. *begrafenis-*, *huwelijks-*, *kra jaringsbeurzen* enz. || Het opregten van B Societeiten, *Gr. Placaatb.* 9, 308 *a* (a° Indien hy acht Jaaren in de Beurs is *Keuren v. Haerlem* 2, 379 *b*.

b) In 't bijzonder. Behalve als naam van kerkelijke fondsen, is *beurs* thans vooral nog i voor een kapitaal, waarvan de rente eenige jaren een minvermogend student wordt gegeven. || eene beurs gesticht. Uit eene beurs (*in Bel* beurs) studeeren. — Eene beurs begeven (con uitkeeren, betalen, trekken (zie b. v. *Gr.* 8, 332 *a* en *b*). De Beursen door de .. Staten, alreede op-ghestelt ofte noch op t sullen ... staen ter gifte vande selve .. Staten, *Gr. Placaatb.* 1, 299 (a°. 1631). E tot de voorschreve Beursen voor al worden neert *enz.*, *Ald.* De geene die door trac luyicheyt, bevonden wort niet ghenoechsaem deren, ... sal ... gesuspendeert, of ... van gheheel ghepriveert ... worden, 1, 308 (a Dat ... by ... Ingesetenen ... van 's Herto veele Beursen, tot behulp van nootdruftige zijn ghefundeert, 1, 1476 (a°. 1651). De ende Administrateurs van Borsen, gefondee fyte van Studenten tot Loven, *Index Vl. P* 72 *b*. Een beurs werd voor hem aangevraag kregen, *K. Zev.* 1, 12. Een zeker aantal van „beurzen" te voorzien, VISSERING, 3, 149. Dat er ... niet minder dan hon beurzen werden uitgegeven, FRUIN, *Tien J.*

3) Tasch, ook als afdeeling van een groo ook zak in een kleedingstuk (in dien z *Mag.* 2, 410 nog voor dezen tijd als Geld meld). || De beurskens van sijn groote *van zijn geldzak*), CATS 1, 150 *b*. Zy Beursjes in de Broeken waren toen onbekend, *N. H.* 3, 509.

4) Lederen of linnen zak of kap tot sl een vaatje of ton, dienende tot het bev munitie (zie ook de samenst.). || De beu eikenhout, wordt gesloten door een kap of zwart kalfsleder ..., dient tot het aanvoe reedhouden van kardoezen, HAAKMAN, 3, 114.

5) Eene soort van zak, in gebruik bij d jacht; thans in onbruik. || De geene die me sal ... met Borsen, Furetten, Aerdt-st diergelijcke Instrumenten jagende, ... op ee nen, Hasen, oft ... op andere Wildt, sal *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 1355 (a°. 1623).

6) Een zak waarin men in de 18de eeuw het (verg. HAARBEURS). || Een beurs of een swart lind bedekt ... 't gebrek zo wel als (t. w. *van het haar*), V. EFFEN, *Spect.* 2, 7 in een beurs geknoopt, was zodaenig met strooid, dat hy het hoofd niet dorst

risje heeft ... eens gezegd, dat zyn rond ster stond dan een beurs, *Leev.* 1, 43. beurs in myn hair droeg, (dat te paerd met de gewoonte overeenkomt), 5, 295. buidel, aan het lichaam van sommige aare Jongen in een beursje met zig te *doen zeker soort van spinnen*), BERKHEY, 3. Het Veldspinnetje, dat zyne eitjes in met zig draagt, 3, 19.
lerheid de balzak van het grof wild (in platte taal, ook van menschen; verg. INSCHOOTEN, *Seeman* 23). || Voor al ende de Burse (*Daintiers*) van 't Hert; e) hy terstont daer op het Hert van sijn de openinghe aenvanghende van de Kele: hs den Buyck nedergaende, tot de plaetse rse gehangen hadde, MERULA, *Wildern.*

rm in de anatomie van dieren en planten alingen). || Met den seluen naeme (t. w. verstaetmen ooc de blaeskens oft huyskens e dinck bewaert is, boosten, vaetkens, int Latijn *folliculi*, *thecae*, *valvuli* en *scula*, *loculamenta* genaemt, DODON. 7 *b*. se voorse. Geswellen ..., in de welcke, pen doet, diuersche materien daer in ge-, die somtijts in een eyghen Burseken, en besloten ligt, BATTUS, *Handb. d.* . Zoo dat men bij het opblazen als het s en afscheidingen ontdekt (t. w. *in zeker* KHEY, *N. H.* 6, 118. Gezwellen, welke of beurs bestaan, die eene zeer in dikte stof bevat, HEKMEIJER, *Veearts. Handb.* ed en steel (t. w. *van zekere zwammen*) ne door een hulsel aan het oog onttrok-gt men dat zij in eene beurs (*velum uni-volva*) zijn opgesloten, OUDEMANS en *Leerb. d. Plantenk.* 2, 212.
gebouw, de plaats, waar kooplieden en nen, die tot den handel in betrekking komen om zaken te doen; ook *beurs van* en *koopmansbeurs*. De naam is bekend 3de eeuw, en volgens GUICCIARDINI het ugge gebruikt. De kooplieden kwamen — — daar bijeen op een open plein, waar-is gelegen was boven welks poort een wen was, bestaande uit drie beurzen (zie van KIL., blz. 62 *a*); verder bewijs daar-nen niet.
ijk. || De Cooplieden die te Brugge woonden, of borse ... gebruyckten ... tot ... ver-om heuren coophandel te dryven, KIL., 62 *a*. De Burse rijst'er, tot ontfang der mpt, HOOFT, *Ged.* 1, 84. Aen de Beurs iam, *Titel van twee gedichten van* VONDEL 4). De Beurs van Londen wort verwoest, 155. Op Borse, Brug, en Marckt, 1, 81 (zie ook 1, 368). Gaen w'eens de Bors daer sullen wy rap Accoort ER, *Seven Hoofts.* 100. Hij mag daar op de Beurs koomen, WINSCHOOTEN, (*spreekwijze*: hij kan daarmede wel dag komen). Welke exercitien gedu-ornoemde tijd gedaen werd op de Beurs, an drie tot seven uuren, *Handv. v. Amst.* Een gerugt, dat men voorhadt, de Beurs, van een vaartuig met buskruid, onder gd, ... in de lugt te doen vliegen, WAGEN., 0 *a*. Uit de handelingen en afspraken, ter oten, worden opgemaakt de bepaling van ers, de prijs der koopmanschappen *enz.*, *h.*, *a*. 60.

— Figuurlijk wordt een koopman, die geregeld groote zaken aan de beurs doet, een *pilaar* (een *stijl*) *van de beurs* genoemd. || Daar gy een groot Heer zyt, en een styl van de Beurs, *Leev.* 4, 266.

— Zeer gewoon in namen van koffiehuizen, winkels enz. (zie b. v. v. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 1, 281 en 2, 296).

b) „De *beurs* van koophandel is de *zamenkomst* van kooplieden" enz. (*W. v. Kooph.*, *a*. 59). || Wanneer het volle Beurse ofte de Vergaderinge op 't hooghste wesen sal, *Handv. v. Amst.* 1056 *a* (a°. 1611). Martini te rug te laaten keeren, met last, om zich, teeghens 't scheiden der Borze, op de Meer te vertoonen, HOOFT, *N. H.* 409. Alle Koopluyden, Schippers, oft andere Luyden, de Beurse frequenterende, *Handv. v. Amst.* 1056 *b* (a°. 1645). Het klokje, dat, by 't aangaan der Beurze, geluid wordt, WAGEN., *Amst.* 2, 30 *a*. Wij eten niet voor na de beurs, *K. Zev.* 4, 17. Het was slap op de beurs, MULTATULI 1, 7. Men woont zoo iets by, als men zoo'n twintig jaren de beurs bezoekt, *Ald.*

— *Beurs houden*; ook wel in vrijer gebruik: bijeenkomen om zaken te doen of om te babbelen. || Op het houden der Beurze zyn ... verscheiden' Keuren gemaakt, WAGEN., *Amst.* 2, 31 *a*. Het scheen dat al de ... dienstboden uit geheel Amsterdam aldaar voor dien avond hunne beurs hielden, FOKKE, *Verz. W.* 6, 182. Door het geheele graafschap werd dan (t. w. *op de jaarmarkten*) afrekening gedaan en beurs gehouden, FRUIN, *Geschr.* 1, 106. Het werkvolk hield weer beurs en voerde geen slag uit, BOEKENOOGEN 61.

— In marktberichten (verg. onder de samenst. *begin-* en *middenbeurs*). || IJzer op de eerste beurs stil, *Uit een bericht van* 1893.

Afl. In de bet. 1). *Beurzen*, in zijne beurs steken (in Zuid-Nederland); bij HOOFT vindt men eenige malen *herborzen*, verg. fr. *rembourser* („Alles te *herborzen*, wat by hen ... verschooten was", HOOFT, *N. H.* 513; zie ook 1074; vandaar *herborzing*, 1075).

Koppel. *Beurzensnijden* (zie boven in het art., en verg. BEURZENSNIJDER); *beurzenplukkend* („*Beurzenplukkende* Rechtshandelaars, Schattingheffende Stedehouders" *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 3, 657).

Samenst. afl. *Beurzensnijder* (zie ald.); evenzoo *-boorder* („Een onwetend Medicyn ... is een onder-Beul ... Een dobb'le Kerckhof-plaegh; een *Boerenborsen-boorder*," HUYGENS 1, 127); *-knipper* (v. LENNEP, *Rom.* 1, 12); *-luizer* („Wat komt gy my dus aen boort? ... *Beurse-luyser*, valsche-mond *enz.*, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 1, 37); *-pikker*, vandaar *beurzenpikkersschaartje* (LANGENDIJK 4, 182).

Samenst. *Beursdrager*, een naam voor penningmeester („Welke boeten zullen door den Corporaals, Schryvers off *beursdragers* ingevordert werden," *Handv. v. Amst.* 153 *b*); *-eclips*, geldgebrek („*Tbuers-Eclips* quelt hem dicwils", DE DENE, *Testam.* 48 *a*; zie ook 239 *a*); *beurzensnoer* (b. v. DE DENE, *Testam.* 443 *a*); *beurzevrienden*, waarmede geldstukken zijn bedoeld („'k Wou dat jy me lienden Van de ronde *Beurse-vrienden*", v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 40).

— Als tweede lid. *Geldbeurs*, *stokbeurs* (zie die woorden); *plattebeurze*, in *Loquela* 10, 9 vermeld in den zin van *platzak*, geen geld meer hebbende.

In de bet. 2). *Beurzenstichting*.

— Als tweede lid. *Begrafenisbeurs* („Zoogenaamde *Begravenis-Beursen* of Societeiten, ... waar van waarschynelyk de goede intentie kan geweest zyn, om voor een geringe somme aan Nabestaanden of andere ... eene ordentelyke Begravenis te versorgen," *Gr. Placaatb.* 9, 307 *a* (a°. 1776); *huwelijks-*, *-kraam-*,

lands-, liefde-, ring-, studie-, verjaring-, weduwen-beurs (zie die woorden of het eerste lid).

— In de bet. 3). *Binnenbeurs*, binnenzak (DROSTE, *Overbl.* 229).

— Verg. ook BEURSJESKRUID.

— In de bet. 4). *Beurstonnetje*, *-vaatje* (zie die woorden).

— In de bet. 9). *Beursband*, *-gezwel* (zie die woorden).

Afl. in de bet. 10). *Beurzen*, in de Zaanstreek: beurs houden, in groepen met elkaar staan praten (BOEKENOOGEN 61).

— **Samenst.** In deze opvatting wordt *beurs* in een groot aantal samenstellingen gebruikt, waarvan de beteekenis echter niet veel toelichting noodig heeft; zoo b. v.: *Beursbelasting*, die van beursbezoekers wordt geheven; *-bericht*, courantenbericht omtrent de beursnoteeringen; *-bezoeker*; *-crisis*, in den handel, en aan de beurs voor den dag komende („Bij een *beurscrisis* was hij onder een hoed te vangen", *K. Zev.* 4, 81); *-gang*, het gewone bezoek aan de beurs om er zaken te doen („Gisteren kwam Vader met my van een extra goede *Beursgang*", *Burg.* 336; „Frederik verhaalde ... van de groote slagen, die 'er somtijds op een' *beursgang* te doen waren", LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 78); *-ganger*, een gewoon bezoeker van de beurs, een koopman die er geregeld komt („Meer oordeel en wereldkennis dan men van zo eenen *beursganger*, buiten zijn comptoir, konde verwachten", *Wildsch.* 2, 371; zie nog VISSERING, *Herinn.* 1, 49); *-gebouw*, waardoor uitdrukkelijker dan door *beurs* alleen het gebouw wordt aangeduid; *-geloof*, bij VONDEL 4, 23 voor: het krediet dat men aan de beurs (of wel door zijne *beurs* (in de bet. 1)) heeft; *-geluk*, evenzoo in woordspeling met *beurs* in de bet. 1); *-gerucht*, dat zich verspreidt aan de beurs, waar men allicht het allerlaatste nieuws het eerst hoort; *-gesticht*, soms in den zin van *beursgebouw*; *-heertje*, jong koopman die naar de beurs gaat (*Blank.* 1, 117); *-hek*, waardoor men de beurs binnengaat („Dat geen Makelaers ... na 't sluyten van de *Beurs-hecken* op de Beurse (souden vermogen) te vertoeven", *Handv. v. Amst.* 1057 *a* (a°. 1649); *-kantoor*, b. v. van de telegraaf: telegraafkantoor aan de beurs; *-klok*, die bij het begin en bij den afloop der beurs tot waarschuwing wordt geluid („Dat alle Kooplnyden ..., de Beurse frequenterende, voor 't aflaten van 't luyden van de *Beurs-klock* ..., de Beurse sullen moeten ontruymen", *Handv. v. Amst.* 1056 *b* (a°. 1645); „Dat ... de middags-vergaderinge op de voorsz. Beurse beginnen sal de klocke half twaelf: van welck half uyr af het *Beurs-klockje* geluyt sal worden een quartier uyrs gedurende", 1057 *b* (a°. 1659); „Den stroom van achtbare ... mannen die onder het gelui van de *Beursklok* naar dat gebouw heen vloeide", LOOSJES, *Buism.* 1, 248); ook wel: uurwerk in het beursgebouw („Dat men het klockje van de Beurs sal doen luyden ..., tot dat de *Beurs-klock* 12 uren sal geslagen hebben", *Handv. v. Amst.* 1057 *b* (a°. 1667); *-knecht* („Dat ... een ygelijk, begerende Publicque en andere Vercopinge te doen, tydelijk aen de *Beursknegt* sal hebben te senden twee Billetten van yder Vercopinge, omme door den selven op de Beurs aengeplakt te werden", *Handv. v. Amst.* 1083 *a* (a°. 1693); „Tot onderhoudinge van goede orde op de Beurs, is ... een *Beursknegt* aangesteld", WAGEN., *Amst.* 2, 31 *b*); *-man*, die aan de beurs zaken doet („De arglistige *beursman*, die door het verspreiden van valsche geruchten de openbare schuldbrieven doet dalen en klimmen", CONSCIENCE 2, 352 *a*; „Eenen onweerstaanbaren afkeer ... tegen de *beursmannen* in het algemeen", BERGMANN, *Staas* 6); *-noteering*, de ter beurze bepaalde koersen, en ook de uitgegeven prijscourant; *-operatie*, handel aan de beurs ondernomen; *-pilaar* (POTGI 251), meer gewoon is „steunpilaar van d (zie boven); *-plein*, in verschillende steden voor het plein waar de beurs staat; *-p* de juiste omschrijving onder POLIS; *-prijs*, de *beursnoteering* (zie b. v. BILD. 13, 190) *ment*; *-sluis*, te Amsterdam: bij de *beurs* de *Beurssluys* met geen schuyten te mogen leggen", *Handv. v. Amst.* 719 *b* (*Kantt.*); de *beurspoort* (1058 *b*), de *beurssteeg* (1 de *beursstraat* (1058 *b*); *-spel*, het dobbelen beurs, vooral in tegenstelling met handel waar waren inderdaad geleverd en betaald worden; *-te* aan de beurs bezorgd of ontvangen; *-tijd*, de stelde tijd gedurende welken beurs gehouden („Verbiedende ... gedurende de voorsz. re *Beurs-tijden* geene Vergaderinge te houden ... Nieuwe-brugge", *Handv. v. Amst.* 1056 *a* (a°. „Niemand (sal) gedurende de *Beurs-tijd* eenige g mogen kruyen, dragen, ofte op andere manie de Beurse brengen", *Ald.*; „In de oudste tyden men tweemaal 's daags *beurstyd* te houden", *Amst.* 2, 31 *a*; „Ik (heb) u ... bevolen, *beurstijd* hier te verwachten", CONSCIENCE 4, *-tijding*, hetzelfde als *beursbericht* („Het ve mij, dat de *Flandre* de *beurstijdingen* niet zooals het behoort", LOVELING, *Sophie* 265); zóó ingericht dat men, daarmede reizende, juist komt voor het bezoeken van de beurs (zie b. v. 3, 339); *-vacantie*, op enkele dagen waar beurs gehouden wordt; *-verbinding*, b. v. passing op telegraphische verbinding van beur wen; *-vriend*, een kennis van de beurs („De B., met wier Man ik meer dan veertig jaren *Vrienden* was", *Blank.* 2, 162).

— Als tweede lid. *Effecten-*, *goederen-*, *handels-*, *hulp-*, *kolen-*, *koopmans-*, *koren-beurs* (zie die woorden of het eerste lid); *ge* voor den geldhandel („In zijn dagelijksche kring was hij bankier: handelend op de Am sche *geld-beurs*", QUACK in *De Gids* 1898, 4

— In oneigenlijken zin. *Klapborze*, letterlij *beurs* („Maer mijn pen, ter *klapborze* geraakt zich zoo verre metter praet te vergeten, dat niet hoort ujtlujen met de bryklok (d. i. *klok, de klok die geluid wordt bij het eind beurs*), HOOFT, *Br.* 2, 17).

— Enkele samenstellingen worden gebr bijw. van tijd, t. w. naar analogie van an drukkingen zonder duidelijk herkenbaar vo zoo b. v. *beginbeurs*, bij het begin van de een bepaalden dag, en *middenbeurs*, omstr midden van de beurs.

BEURSAAL. Zie BURSAAL.

BEURSBAND, znw. m. Plaatselijke king van een gewrichtsband. || De gewricht ... zijn wonden waarbij de beursband geo HEKMEIJER, *Veearts. Handb.* 449.

BEURSCH, bnw., waarvan de afleid bekend is. Daarnaast is zeer gewoon *beurs* bestaat *beurzeziek* (b. v. *Loquela* 5, 41) *ziek* (b. v. WINSCHOOTEN, *Seeman* 24); i gebruikt men in dezelfde beteekenis *buik buikzuchtig* (beide woorden reeds bij KIL. in eigenlijke toepassing op overrijpe vrucht binnen week. || Een beurzige peer kan nog lijk zijn, BOUMAN 10.

— Zeer vaak oneigenlijk. || Dat is ... al is het wat beurs (*hetzelfde als*: dat is dat is niet mis, niet onbeteekenend, al

aan), v. EFFEN, *Spect.* 3, 164. Je bent al ben je wat beurzig, BOUMAN 10.

rzen, beursch worden („Onze prujmen ren ... *beurzen* aen den boom", HOOFT, 1); *beurzig* (zie boven); *verbeurscht*, orden.

GEZWEL, znw. onz., mv. *-gezwellen*. in de bet. 9), en *Gezwel*. Een beurs of zwel. || De beursgezwellen ... zijn ronde, g ronde, onpijnlijke opwellingen ..., die de niet veranderde huid, als elastische voordoen *enz.*, HEKMEIJER, *Veearts.*

. *Waterbeursgezwel*, waarvan de inhoud n is (*t. a. pl.*)

SJESKRUID. Zie TASCHJESKRUID.

STON, znw. vr.; verkl. *-tonnetje*. Be- eene kleine ton met eene lederen of linnen gesloten, en die gebruikt wordt tot ber- ene geringe hoeveelheid munitie voor grof chut. || Ende en wordt niet verstaen dat rs eenich Kruyt genieten sullen uyt de onnen ofte Beurs-tonnekens, *Gr. Placaatb.* 1599).

vaak ook *beursvaatje* geheeten. || Beurs- Kruidtonnetje, dat boven met een Leere ak, werd toegebonden, op dat 'er geen ouden koomen te vallen, WINSCHOOTEN, (zie ook WITSEN, *Scheepsb.* 484 *b*).

SVAATJE. Zie het vorige art.

T, znw. vr. De oudere vorm *beurte* (mnl. DAM 1, 1366) is waarschijnlijk vroegtijdig het nog in de 17de eeuw voorkomende e Dl. IV, kol. 405), mnl *geboorte*, *ge-* DAM 2, 981), ohd. *gaburida* (SCHADE urtenis, lot, loop der omstandigheden. Nederduitsch heeft *bört* in de verschil- enissen van ndl. *beurt* (zie DOORNK.- 208; BERGHAUS 1, 196). Verg. ook *Vym. Wdb.* 89. In België zegt men ge- r (naar fr. *tour*).

der omstandigheden, lotgeval; deze be- ndt men alleen nog in de uitdrukking *mand te beurt*, iets geschiedt iemand, en deel. In de latere taal alleen van iets roeger in ruimer opvatting, en ook wel ww. dan *vallen*. || Zoo deezen heyre ... h ... te beurte viel, HOOFT, *N. H.* 593. n gebeuren Van lacchen en van treuren beurt geweest, HUYGENS 1, 533. Yder op de Vent-Halle hebben ende behouden hem te beurte gevallen, *Keuren op de kendrap.* 72. Dit zelfde lot viel ... noch anderen te beurt, die op gelyke wyze en beroofd wierden, DE BRUYN, *Reizen* einde hetzelfde geluk te smaken, dat was te beurt gevallen, v. LENNEP, *Rom.* mij valt nu vanwege het ... Publiek ijke eer te beurt, HASEBROEK, *W. en Dr.* was) het lot te beurt gevallen, geen andere ebben dan mevrouw Van Hoel, BEETS, Van den Heuvel kon niet ontkennen, aal, hetwelk hem te beurt was gevallen, gunstig was geweest, SEGERS, *Fam. De*

gebeuren, en wel de geregelde afwisseling der natuur of in eene door menschen e.

algemeen. — *a*) Eigenlijk. || Wanneer ... bespieden ..., dat natuur niet is an quaèn en goèn, HOOFT, *Br.* 1, 382. r overoude tijen Vol onrust vol gewoel door beurt van heerschappyen, VONDEL 2, 644. Wie is zoo wijs en vroet dat hy beseft Der dingen beurte? 7, 480. Iek sie dat alle ding soo beurt hout: kijck, dan waeyt 'et. Dan regent 'et ereis, dan mistet, HUYGENS 1, 603. Dat de beurt, de keer en wederkeer Van all' den horlement der menschelycke zaken ... staêg staen aen myn bewint, DE DECKER 1, 181. En ziet dit is de beurt der tijden, datter geene letteren, ofte geen talen zijn, die heden de gestalte haarer oudheid bekennen of verstaan, OUDAAN, *Agrippa* 15.

b) Bij overdracht, in het mv.: de afwisselende voorvallen, behoorende tot eene vaste orde. || De beurten wisselt God dus, en verhangt de hecken, HOOFT, *Ged.* 1, 166. Alscheppende Natuur, die alles onderhoudt, Die ... De beurten stiert *enz.*, VONDEL 4, 155. D' onwederstaenbre Majesteit, Die ... Den toom van 's weerelts beurten viert En kort, 7, 225. Haer geduld (t. w. *der vrouwen*) is verloren; als zy gheen korte beurten hebben; en daerom onderscheppen, en stelen-ze ghemeenlick een ander de woorden uyt de mond, DE BRUNE, *Bank.* 1, 344.

— *Bij beurten* (vroeger ook *bij beurte*), zóó dat iets plaats heeft met telkens terugkeerende gevallen. || By boerten moet ele om den tweeden dach eens sterven Ende wederom den tweeden dach het leven verwerven, COORNHERT, *Odyss.* 1, 82 *a* (ed. 1561). Singet daer van by beurte, *Num.* 21, 17. Ende hy sondtse na den Libanon, tien duysent des maents by beurten, 1 *Kon.* 5, 14. Voorts gevoelt zy ... eenighe grilling en hitte by beurten ...; 't welk my doet denken, dat er een ... koortse schuilt, HOOFT, *Br.* 3, 178. (*Er*) werden ... by beurten van drie maanden, uyt den Burgemeesteren een, ende uyt de Sgepenen twee gestelt tot Vrede-makers, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 139. Ieder ... geniet by beurten 't zelfde voorrecht, v. EFFEN, *Spect.* 1, 110.

— *Beurt om* (minder gewoon *aan*) *beurt*, in denzelfden zin. || Zij zingen, beurt om beurt, hun' zang, HOOFT, *Ged.* 1, 340. Dit (t. w. *het sterven*) treft elk beurt om beurt, ANTONIDES 2, 198. Men lepele beurt om beurt (t. w. *uit een glas brandewijn*), BARTELINK, *B. Kermis* 5. Ik verveel, ik vermaak ..., ik belach my zelf, zo beurt aan beurt, E. BEKKER, *Adèle en Theod.* 2, 337.

c) Met betrekking tot een bepaald persoon, zoodat men ook spreekt van *de beurt van iemand* of *iets*: dat afwisselend geval waarin hij, en niet een ander, de handelende of lijdende persoon is. || Als nu de beurte van elcke jonge dochter naeckte, om tot den Koningh ... te komen *enz.*, *Esther* 2, 12. Als hy het Priester-ampt bediende ... in de beurte sijner dagh-orden, *Luc.* 1, 8.

— Vandaar *op mijne* (*zijne* enz.) *beurt*, eigenlijk: bij gelegenheid dat ik dit heb te doen of te ondergaan; en bij uitbreiding ook eenvoudig om aan te duiden dat ik, evengoed als een ander, iets doe of onderga. || Zij sloegen op hun beurt (t. w. *bij het kolven*), BARTELINK, *B. Kermis* 13. Het onverstandigh (d. i. *zeer jong*) kind ... is ... meester van sijn' ouders: 't Is niet onredelick, dat d'ouders ... Van haer verstandigh Kind op haer beurt meester zijn, HUYGENS 2, 141. Ik zelf ben, op mijne beurt, toehoorder geweest, GEEL 58. De Kerk begreep op haar beurt tot vervolging te moeten overgaan, QUACK, *Soc.* 1, 86. Zoo ondernam zij op hare beurt den tocht naar het Rokin, ESSER, *Twee Sproken* 62.

— In de oudere taal ook *te mijner beurt*, in denzelfden zin. || Hen lieden, ten tijde 't bos in wesen was, competeerde elck respectivelijck te sijner beurte de houw daerin t' haeren proffijte, HOOFT, *Br.* 1, 171. Hem hebben opgevoedt de dochters van Jup-

pijn, ... Waer voor hij t' sijner beurt ... Haer ... voedet in sijn Rijck, HOOFT, *Ged.* 1, 90.

— *Het wordt* (*het is*) *iemands beurt, iemand is aan de beurt*, of *de beurt is aan iemand, iemand krijgt eene beurt, men geeft iemand eene beurt*; vaak ironisch: nu moet hij er aan gelooven. || 't Zal morgen je beste beurt niet wezen (d. i. *je zult dan eene bestraffing krijgen*). — Ien troost heb ick: ... Dat me Jonckers Wyf niet vry sou gaen wortet mijn buert; ... soo 't ... op mijn regent, selt op Juffrou druypen, COSTER 37 (*Teeuwis*). Wat so, nou ist mijn beurt: avoes, Trijn Jans, BREDERO 1, 283. Het volck ... stont verbaest, en elck ginck een grilling over de leden, wiens beurt het worden zou, VONDEL 5, 163. Die wat op zyn hoorens heeft Mag vreezen; ja zelf een die onbesprooken leeft, Krygt mê zyn beurt, LANGENDIJK 2, 294. Je kunt heel Amsteldam wel zien uitsterven, voor de beurt aan jou komt, *Leev.* 6, 14. Kom maar gaauw t' huis, gy zult de eerste aan de beurt liggen, 6, 263. Zoude thands het Zuiden niet ... aan de beurt liggen *enz.*, v. HEMERT, *Lekt.* 3, 67. De Haan ... heeft ... eene begunstigde onder de Hennen, die hy ... alleen bykans zo veelmaalen eene beurt geeft, als alle de overigen, CHOMEL, *Verv.* 2737 *a*. Wanneer de beurt aan mij was gekomen, zou ik ... iets over Epimetheus gezegd hebben, GEEL 49. Daar, Ruiten-Negen! — En nu mijne beurt! CONSCIENCE 1, 95 *b*.

2) In 't bijzonder, met betrekking tot het vervullen van een ambt, een dienst.

a) De dienst dien iemand op zijne beurt heeft te vervullen; vandaar soms nagenoeg gelijk aan *ambt*; thans verouderd. || De geheele keurbende ... waeckt, en een ieder past op zijn beurt, die hem staet te bewaren, VONDEL 5, 324. Op dat de leden (t. w. *van het lichaam*) ... Elck hun beurt en ampt bewaeren, 7, 140. De Burgermeester die aen 't roer der Staeten zat, Bewaerde zijne beurt, en heelde 's lants gebreken, 7, 714.

b) Een kerkdienst, dien een predikant op een bepaalden dag vervult. || Raesfelt had het geluk, op den eersten zondagmorgen na zijn komst in den Haag, een beurt in de Groote Kerk te mogen waarnemen, v. LENNEP, *Rom.* 1, 259. Menigen achtermiddag ... zit hij daar voor het opgeschoven venster te turen en te mijmeren, preeken te maken of te schrijven om een beurt, PIERSON, *Mériv.* 1, 20. Men noodigde den vreemden leeraar uit, Drie beurten waar te nemen, LAURILLARD, *Ernst en Kl.* 100.

c) In de scheepvaart. De keer waarop elk van een bepaald aantal daartoe aangewezen veerschepen van de eene plaats naar de andere vertrekt; thans niet zoo gewoon meer. || De schepen op Brabant, Vlaenderen, ... Dordrecht ende Rotterdam, die op hare beurten zijn leggende ende ladende met elck sijn boegh-legger, *Handv. v. Amst.* 751 *a* (a°. 1634). De ... schepen, wiens beurte het sal wesen dien avont te varen, 751 *b* (a°. 1634). De Schippers (zullen) by beurten gehouden ... zyn, éénster Weeke, ... van hier ... te vertrekken, zonder *enz.*, *Keuren v. Haerlem* 2, 60 *a* (a°. 1706). De Schipper, die aan de Beurt is, ... zal moeten vertrekken, schoon *enz.*, 2, 60 *b* (a°. 1706). De Schippers (zullen) in hunne beurt van Middelburg ... moeten afvaaren des Zaturdags avonds, *Ald.*

Afl. *Beurtelings, beurtig, verbeurten* (zie die woorden).

Samenst. *Beurtgezang, -man, -schip, -schipper, -veer, -wijze, -wisseling, -zang* (zie die woorden).

— Verder, hetzij samenst., koppel. of samenst. afl. *Beurtbestier*, waarbij eene geregelde afwisseling plaats heeft (BERKHEY, *Bat. Ath.* 27); *-bladig*, bij CHOMEL, *Verv.* 2577, als term in de plantkunde (lat. *alternifolius*): thans *wisselbladig* (zie ald.); *beur* te Kortrijk naam voor „pakdragers die op beur (SCHUERMANS 50); *-gast* (ook *beurtgas* voor een schepeling die de wacht heeft in e van het schip of daarachter liggende sloe regelmatige afwisseling, hetzelfde als *beur* luister ... Die *beurtkeer* noch verduistren ke 5, 44); *-koorts*, regelmatig terugkeerend („'t geregeld tij der *Beurt-* en Wissel*koorts* 6, 407); *-seizoen*, bij BILD. 11, 185, een kelijker naam voor *jaargetijde*; *-schuit* (HUYGENS 1, 372), minder gewoon dan *-sch* („Hoe hitte en kouw haar wisse *beurttydt* WELLEKENS, *Ged.* 3, 8); *-vervangen*, als wisseling („als 't groen der gladgeschubde In 't zilver zich verliest met weemlend *beu gen*", BILD. 2, 395); *-verwisselend* („*beurtver* zingen", OOSTERDIJK, *Hor.* 30).

— Als tweede lid. *Avond-, dienst-, ochtend-, preek-, spreek-, toer-, vracht-,* enz. (zie die woorden of het eerste lid); *ster* wordt gebruikt door LOVELING, *Sophie* 393, natuurlijke orde in het sterven waarbij de ou jongeren voorgaan; *waterbeurt* staat bij *Overbl.* 129: hij spreekt van de *daegsche* wa in den zin van *eb en vloed*.

BEURTELINGS — vroeger ook BEU —, bijw. Van *Beurt* met *-ling(s)*. Een w in de vorige eeuw in gebruik is gekome BEURTIG).

1) Bij beurten, d. i. in eene orde van afwisseling; periodiek. Thans verouderd. || kingen, aan welke de Paarden ... onderhe (keeren) eenigzins periodiek of beurtling BERKHEY, *N. H.* 4[1], 155.

2) Zóó dat met elk van een zeker aantal of zaken op zijne beurt iets plaats heeft. || M kuschte hy beurtling haare handen, *Leev.* (*zie denzelfden vorm* 1, 131 en 2, 281). ieder College beurtelings aan 't bestier zo DAVID, *Hist.* 4, 399. Het bruisende riviertj dat zich in duizende bochten ..., beurteli en links van den weg, grillig slingert, 7, 18. Hij kende al de zwakke plaatsen van u van uw ziel, ... en had er vermaak in, ze b pijnlijk aan te raken, BEETS, *C. O.* 21. Ze beurtelings aan, MULTATULI 8, 124. B werden de gevangenen ... voor de rechters MULDER, *J. F.* 2, 229.

3) In minder streng bepaalde opvatting duiding dat nu eens dit en dan weer dat g Beurtelings de slagtoffers hunner gebreke speelpoppen hunner misselijke liefdenstuipe *Wildsch.* 3, 168. De strijdende legers ... ha telings het platte land geplunderd ... en de brandschattingen geplaagd, VISSERING, *Heri*

Afl. *Beurtelingsch*, bnw., om de beurt p bende; in de vorige eeuw niet ongewoon, th levende taal niet voorkomende („Waar op verder naar *beurtlingsen* Vloed en Ebbe, uuren, af- en aanstuwt," BERKHEY, *N. H* „Welk een verband en *beurtlingsche* schikki schen de Klai- en Zandlaagen gevonden wor „Vijf Barden treeden voort met *beurtelingsch* BILD. 2, 116 (zie ook 13, 16 enz.); „Luch sels, die, met *beurtelingsche* gloed En koude straks bewerken", TEN KATE, *Schepp.* 30 (zi

BEURTGEZANG, znw. onz., mv. Hetzelfde als *beurtzang*; deze laatste vorm p goed in jambische of trochaeische versmaat. met u, indien 't door beurtgezang geschiet, 162. De krijgsman, van wien de Hebreeuws

e beurtgezangen roemden, V. D. PALM, Terwijl ... 't Zanggodinnenkoor zijn beurt-weelt, V. 's GRAVENWEERT, *Il.* 1, 34. et einde van het derde bedrijf ... de reijen Israëlieten het beurtgezang deden hooren, EEGENS, *Hist. Stud.* 2, 310. Het vooglen-zijn beurtgezangen aan, TEN KATE, *Par.*

TIG, bnw. Van *Beurt*; bij KIL. vertaald *us.* Op zijne beurt plaats hebbende, afge-dende met iets anders; afwisselend. Thans || Ghe (t. w. *Venus*) ... rijgt onendelijck beurtige eeuwen, En schaeckelt d'eeuwig-EL 2, 544. Het menschelick gestel hanght eschakelt, met beurtige zorghen, en bekom-DE BRUNE, *Bank.* 2, 2. Zoo is den aart ien: de beurtige veranderingen van zaken, o aangenaam aan, dat *enz.*, DE BRUNE, 195. Ons krygen krygt door beurtige onder-i. *nederlagen*) Geen vasten vreê, ANSLO,

TMAN, znw. m., mv. *-lieden.* Uit *Beurt* B, 2, *c*) en *Man.* Eigenlijk een naam *urtschipper*, maar, zooals DE JAGER (*Versch.* rkt, is het van de 17de eeuw af een naam *beurtschip*, en, behalve in enkele latere ken, vindt men het zelden zóó gebruikt de *schipper* er onder kan verstaan worden. lijkt Engelsche termen als *man of war*,). Thans minder in gebruik dan vroeger. schipper. || De gezamentlyke Beurt-Luyden ippers, vaarende van deeze Stad op Middel-*en v. Haerlem* 2, 60 *a* (a°. 1706). Zulken, . met de Vischvangst geneeren; als mede eden en Vragtvaarders, BERKHEY, *N. H.*

schip. || Beurdman, die Schipper, die in vaaren moet, en daarom ook te regt de per genaamd werd; hoewel het kennelijk is, ip selver voor de Schipper genoomen werd: daar leit de Beurdman, WINSCHOOTEN, . Eenige pakken . . aan te nemen, om die ... in de ordinaris Beurtluyden van dese ide op Hamburg, Bremen *enz.*, *Handv. v.* 9 *a* (a°. 1697). 't Arrivement van den urtman tot Sparendam, *Keuren v. Haerlem* a°. 1706). De Beurtman van Gouda op al zyn Leg- en Losplaats hebben by *enz.*, (a°. 1751). Met den gewonen Zwolschen waarin zij de zindelijke kajuit gehuurd rtrokken zijnde, waren zij *enz.*, LOOSJES, , 73. Het heeft ... nog al gestormd op beurtman kon te laat zijn aangekomen, , *Rom.* 3, 335.

TSCHIP, znw. onz., mv. *-schepen.* Het-*Beurtman* (in de bet. 2): een schip dat in dienst op zijne beurt van de eene plaats naar vaart. || De Beurtschepen op Hamburg en llen) hunne Leg- en Losplaats ... moeten het Spaarne, *Keuren v. Haerlem* 1, 263 *b* . Verordeningen op de beurt-, markt- en , tot vervoer van personen of goederen, 1 Aug. 1818 (*Stbl.* 33), *a.* 1. De kaai rtschepen aanleggen, DE VOS, *Vl. Jong.* 169.

TSCHIPPER, znw. m., mv. *-schip-* schipper op een beurtschip. || De Acten ie aan Beurtschippers en Veerlieden te ver-*l. v.* 20 April 1814 (*Stbl.* 50) (zie ook RTMAN, 2) de plaats uit WINSCHOOTEN,

TVAART, znw. vr., mv. *-vaarten.* t op gezette dagen, door beurtschippers. || De beurtvaart en alle andere middelen van vervoer blijven onderworpen aan de wettiglijk op dit stuk bestaande verordeningen en reglementen *enz.*, *W. v. Kooph.*, *a.* 97.

Afl. Eenigszins onregelmatig afgeleid is *beurtvaren* („De slanke spitsgebouwde kanaalboot . . ., welke om de twee uren tusschen Amsterdam en IJmuiden *beurtvaart*", VISSERING, *Herinn.* 1, 57).

BEURTVEER, znw. onz., mv. *-veren.* Een veer van beurtschepen. || De hier te lande bestaande beurtveren, *Bijv. Stbl.* 1836, n°. 26. Dat de beurtveeren particuliere inrigtingen zijn, ... daar de schippers voor eigen rekening varen en niet als beambten, *Bijv. Stbl.* 1861, n°. 183.

BEURTWIJZE — daarnaast ook BEURTSWIJZE, en ook BEURTSGEWIJZE —, bijw. In beteekenis gelijk aan *beurtelings*, doch thans weinig in gebruik. || De drooghe jok, en vochte traenen Ons, beurtwijz', om hun' ujre maenen, HOOFT, *Ged.* 1, 340. Ay, laet ons beurtewijs den toon Der voglen ... Navolgen, VONDEL 10, 375. De Beurs wordt ook gebruikt om de waakende schutters der zestig Burgervendelen, des nademiddags ..., beurtswyze, in den wapenhandel te oefenen, WAGEN., *Amst.* 2, 31 *a.*

BEURTWISSELING, znw. vr., mv. *-wisselingen.* Wisseling, afwisseling; thans weinig voorkomende. || De beurtwisselingen der tijden, de veranderingen der rijken, en de herstellingen der eeuwen, OUDAAN, *Agrippa* 453. Een Opperwezen, die de Natuurwet aan de onverbreekbare schakels van ... regelmaatige beurtwisselingen ... verknogt heeft, BERKHEY, *N. H.* 3, 36. De onvermijdelijke beurtwisseling van aandrang en verontschuldiging, ESSER, *Twee Sproken* 102.

— Daarnaast, minder gewoon, *beurtverwisseling.* || Gy, Schepper ..., Die alles bindt aan beurtverwisselingen, Den nacht ter rust', den dag ten arbeid sticht, BILD. 13, 206.

BEURTZANG, znw. m., mv. *-zangen.* Hetzelfde als *Beurtgezang*: zang waarin de zangers elkander afwisselen. || 't Koor ... filomeelen (streelde) ... Staêg met beurtzang haer gehoor, SMITS, *Rottestr.* 32. De beurtzang werd voortgezet, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 311. De beurtzang ... van 't aanminnig Negental, V. LENNEP, *Poët.* 9, 14.

BEURZENSNIJDER, znw. m., mv. *-snijders.* Samenst. afl. van *Beurs*, in het mv., en *Snijden*, met *-er.* Verg. fr. *coupeur de bourse.*

1) Een gauwdief die beurzen steelt door ze af te snijden van den riem waaraan zij werden gedragen; zoo vindt men b. v. *Nav.* 2, 185 eene aanhaling uit een stuk van 1485, waarin gesproken wordt van iemand die „bekent heeft ghesneden te hebben eenighe buydelen." Vandaar ook: zakkenroller. || Recht op der borssensnijdersmaniere, *à la guise de trousse-bourses*, MEURIER, *Coll.* F 2 *a.* De Beurse-Snyders, werden om de kleinheid van de Diefte, meest gegeesselt en gebannen, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* IV, 38, 9. Om syn sakken voor den aanval der Beurse-snyders te bewaren, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 326. Schooiers, landzwervers, kapdieven, beurzensnijders en straatroovers, SLEECKX 2, 6.

2) Oneigenlijk. Zwendelaar, oplichter. || Een dier zuilen van de Amsterdamsche Beurs, ... zich niet ophoudende met de streken, van welke zich laaghartige zwendelaars en listige beurzensnijders bedienen, LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 280.

BEURZIG. Zie BEURSCH.

BEUS. Zie BOOS.

BEUTEN. Zie BOETEN (II).

BEUZEL, znw., waarvan het geslacht niet blijkt; meest in het mv. *beuzelen* of *beuzels.* Waar-

schijnlijk het grondwoord van *Beuzelen* (zie ald.). Bij VERDAM niet vermeld, doch wel bij KIL. Over de afleiding vindt men iets onder Boos. Thans verouderd.

1) Leugenpraat, onzin. || Die voormaels mijn vrient hiet, heeft mij bedroogen; Schoon bueselen hij mij int ooren (*l.* oore) stiet, A. BIJNS, *N. Ref.* 85. Alle dinghen sie ick verdieren: Dus doende: moet ick een beusel versieren, V. GHISTELE, *Terent. Andr.* 74 (in het oorspr.: *tum annona carast.* — *Quid dicam aliud, nescio*). Ghy Dialectici en Logici ..., Die t' volck wonder beuselen wilt wijsmaken, HOUWAERT, *Vier Wterste* 317. Maer hoe soude ick dusdanige beuselen kallen? VISSCHER, *Brabb.* 138. Homerus ..., De vaeder, die ons al de beusels heeft geteelt En die de vinder is der fabelen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 54. Bedwinght ... mijn' ooren van de beuselen ende lichtveirdige woorden, JAKEMIJN, *Triumphe* 325. Men vint 'er die ... diergelike getuigenissen ... voor enkele beuzels rekenen, DE BRUNE, *Jok en E.* 252. 'T en zijn geen beuselen noch droomen ... noch geen Fabuleuse verhalinghen van Monsters ..., maer komt uyt selfs ondervindinghe, BONTEKOE, *Iourn.* III.

2) In ruimer opvatting. Iets van geene beteekenis, iets nietigs; in het mv.: nietigheden. || Dat Christus haer sal vraegen Niet nae de beuselen daer sy haer in behaegen, Maer nae de liefde, daer hy selfs bevel van gaf, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 108. De schijn-deugden ... den dek-mantel wat af te lichten, ende hare verborge beuzelen bloot te leggen, JONCTIJS, *Apol.* 11.

Afl. *Beuzelachtig, beuzelen, beuzelig* (zie die woorden).

Samenst. afl. *Beuzelverkooper*, iemand die anderen wat voorjokt („Op dat ghy niet en meynt dat ick een *beusel vercooper* ben, siet daer sijnse (t. w. *mijne wonden*)" FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 408).

Samenst. Inzonderheid de oudere taal heeft eene menigte samenstellingen, beginnende met *beuzel-*; vele daaronder zijn stellig gevormd met het znw. *Beuzel*, andere met den stam van *Beuzelen* (zie ald.). *Beuzelkraam*, *-markt* (zie die woorden).

— Verder. *Beuzelboekje*, waarin leugens en ongerijmdheden verteld worden („Een ander, die zyn ganschen tyd verkwist ... met het leezen van *beuzelboekjes*", V. EFFEN, *Spect.* 11, 162); *-ding*, iets dat slechts een beuzel is („Men tijgt de vrouwen op, dat sy met *beusel-dingen*, Met ick en weet niet wat haer dagen over-bringen", CATS 1, 334 *b*); *-grol*, ongerijmde grol („Onstichtelyke Romans, en andere *beuzelgrollen*", V. EFFEN, *Spect.* 8, 39); *-maren*, leugenachtige berichten („De geenen die ... hier naa niet en luisterden, verbijsterdmen met *beuzelmaren*", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 92 (zie ook VONDEL 9, 696); *-pracht*, ijdele praal („Al 't werck (t. w. *van Montaigne*) van valsheit walcht, en van de *beuselpracht*", HOOFT, *Ged.* 1, 82); *-reus*, waarvan in de mythologie gesproken wordt (GEULINCX, *Hooftd.* 217); *-tuig*, onzinnige praat („Ik ... wil ... mijn zelven en den Lezer niet langer met dit *beuzel-tuig* besledderen", JONCTIJS, *Apol.* 37); *-vond*, ongerijmd verzinsel (FEITEMA, *Henr. de Gr.* 94); *-zaak*, zeer gewoon bij CATS („Treck dan uw gemoet van aertsche *beusel-saecken*", 1, 409 *b*; dezelfde uitdrukking 1, 565 *b*; evenzoo „'s werelts *beusel-saken*", 2, 332 *b*; „Goet, adel, schoone verw en zijn maer *beuselsaken*", 2, 56 *a*; „kleyne *beusel-saecken*", 1, 282 *b* (ook 1, 395 *b* en elders).

— Als tweede lid. *Kinderbeuzel*, kinderpraat (DE DECKER 1, 159).

BEUZELAAR, znw. m. Van *Beuzelen*. Iemand die onbeteekenende praatjes houdt, ook om anderen te misleiden; bij KIL. vertaald met *nugator*, *f* ... *et impostor* (en zoo b. v. bij HUYGENS 2 toepassing op iemand die almanakken verk leugenachtige weervoorspellingen; in Vlaand thans de naam voor een min of meer valsche zie SCHUERMANS 50). || Zou deeze beuz hebben wys gemaakt, Dat het ... volk geloof zou geeven? SCHERMER 400. Niets galante Beuzelaars, die ... der meeste D bevallen dan degelyke ... Mannen, *Leev.* 7, opgeschikt beuzelaartje van een meisjesgel 3, 135. Socrates ... (werd) door dezen (t. *tophanes*) als een ongerijmde beuzelaar te gevoerd, V. D. PALM, *Sal.* 2, 258.

— Daarnaast vr. *beuzelaarster*. || Beuzel die altoos praaten over haar kapzel, de schoothond, of een Vryertje, *Leev.* 6, 5 Trees de beuzelaarster weer leugens verzin SCIENCE 4, 351 *b*.

BEUZELACHTIG, bnw. Van *Beu Beuzelen*.

1) Leugenachtig, onhistorisch; vaak als van lat. *fabulosus*. Thans verouderd. || M onbekent, dat het beuzelachtigh luiden zal, veel zorgeloosheit plaats in menschen harte hebben, HOOFT, *Tac.* 176 (*Ann.* 11, 27: *ignarus fabulosum visum iri* enz.). Zommighe dat ook Ulixes, op die lange en beuzelachtige in deezen Oceaan geraakt is, 488 (*Germ. illo et fabuloso errore*).

2) Eene enkele maal in den zin van fr. ongeloofelijk groot. || Onnutte, overtollige achtige kosten, gelijck in prachtige kleedere lijk huisgewaad *enz.*, DE BRUNE, *Wetst.* 2,

3) Ongeloofelijk, onzinnig (van eene bew zegd); thans niet meer in gebruik. || Dat Leyden ... den naam van Leyden soukt va leyden der reysende Lieden ..., is al te be V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 10. Het zeer beuzelagtig voor, als men zig vermee oude hout pynboomenhout en andere s onderkennen, BERKHEY, *N. H.* 2, 187. H achtige der ridderromans, CONSCIENCE 4, 2

4) Onbeteekenend, flauw. || Een ghevon achtigh woordeken, zonder eenigh bediedt, *Boët.* 245. Eenige Professoren te flawe en agtige lessen doende, ende niet als om wille meriterende gehoort te werden, DE 1 *Welv.* 157. Dit komt my voor als eene b uitvlugt, V. EFFEN, *Spect.* 1, 159. (*Hij* in zyn schik ..., wanneer hy in de beuz en onnutste verrigtingen, zyn evennaaste afsteekt, 12, 59. Nietsbeduidende invitatie- beuzelagtige confidence-briefjes, *Leev.* 8, 2 alle die nasporingen naar den aard der bes in eene volmaakte maatschappij, voor beuz nietswaardig houden zou, KEMPER, *Verh.*

Afl. *Beuzelachtigheid* („Hy was nu va *beuzelachtigheid* (t. w. *van zekere vooroor* volle verzekerd", V. EFFEN, *Spect.* 12, 23; van *beuzelagtigheid*, welke der Sexe ... al valligheid wordt aangereekend", *Leev.* 6, 3

BEUZELARIJ, znw. vr., mv. *be* Van *Beuzelen*.

1) Leugenpraat, dwaze beweringen. || onder de vrouwen, byzonder ten platten al meer dergelyke beuzelaarytjes plaats hel *dwaze beweringen ten opzichte van de zwa* BERKHEY, *N. H.* 3, 1207. Dat men ... en hersenschimmen voor ... waarheden h vent, V. D. PALM, *Sal.* 3, 113. Diepzinni of hoogklinkende beuzelarij, 5, 342.

teekenende, onnutte bezigheid. || (*Onze*) 1, die alle ... beuzelary verachtende, zich ene ... bezigheden ophielden, v. EFFEN, 107. Ernstige bezigheid, die de gedachten beuzelarij, en tot gewigtige dingen bepaalt, , *Sal.* 1, 348.

ELEN, onz. en bedr. zw. ww. Waarne afleiding van het znw. *Beuzel*; bij KIL. t *nugari*, *tricari*, *nugas agere*. Ook bekend derduitsch: zie DOORNK. KOOLM. 1, 208 US 1, 197 onder *Böseln*. Bij laatstgedt men ook de beteekenis *umherlaufen*; nede *Loquela* 9, 25, waar het wordt ver„met lompe, onvaste ... stappen gaan ...,
e dronkaaarts plegen". Dit herinnert aan die voorkomen bij andere woorden die met verband schijnen te staan (verg. Boos en In de algemeene taal in deze beteekenis

n vertellen, ongerijmde dingen zeggen. || odisten dienaers wilt niet logieren welcker s ghebuezelde fantazie, DE DENE, *Testam.* jk als Isidorus gebeuselt heevt, v. LEEUWEN, *Leyd.* 249. Men ... beuzelt dat die zaak geval geschiedt, ROTGANS, *Poëzy* 318. Jonge ik zit hier niet om met u te beuzelen; iet myn Heer Edeling te redeneeren, *Burg.* ver van door zijne geboorte, gelijk sommigen estemd te zijn tot muilezeldrijver, kon hij *hammed*) veeleer op zijne afkomst roem D. PALM, *Red.* 1, 80. Dat al wat men gemis aan practische ervaring (t. w. *bij* ... heeft gebeuzeld, later op schitterende logenstraft, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 314. voorrecht van den ouderdom, bij ettelijke n wat lang van stof te worden, en wat te v. LENNEP, *Rom.* 3, 62.

ens vertellen, hetzij voor de grap of om bedriegen; in zuidelijke gewesten als zoon: zie b. v. CONSCIENCE 4, 551 *b*; *Antw.* ; HOEUFFT, *Bred. T.* 61; *N. Ned. Taal*-19 (voor Zuid-Beveland).

met nietigheden bezighouden. || 't Beesigh at het buyten leven heeft, WESTERBAEN, Onze afkeer van eene beuzelende Waereld, 324. Het menschelijk werken, dat hij ... n doet voorkomen, BEETS, *Versch.* 1, 90. *euzelaar*, *beuzelarij*, *beuzelig*, *beuzeling* oorden).

st. afl. *Beuzelzinnig*, fabelachtig, ongeingen die *beuzelzinnigh* luiden, en naa uitwonderen gebootst zyn", HOOFT, *Tac.* 169 11: *fabulosa et externis miraculis adsimi*-ook *N. H.* 170).

st. *Beuzelgeest*, *-praat* (zie die woorden); („Zulck treftse (t. w. *de toorn*), die zich *uzel-spot* trect aen", ANNA VISSCHER, *Ged.* *beuzeltaak* (v. LENNEP, *Poët.* 2, 59); („Zwygt, Grieken! van Vulkaan en 't smids-*taal!*" DE MARRE, *Bat.* 171; „Hoe veel . . hoe veel benadeeling van afwezenden", , *Sal.* 1, 161); *beuzelwerk*, b. v. in toe-het werk van den mensch op aarde (CATS ook in andere toepassingen (zie b. v. v. D. *.* 3, 241); *beuzelweten*, beuzelende wijsvan de waanwijzen (BOXMAN, *Ged.* 92).

ELGEEST, znw. m. Opgevat als eene et *Beuzelen*. Die wijze van denken, waarbij bezighoudt met nietigheden (verg. Dl. IV, || Een voordbrengzel van hetgene men den (*esprit de minucie*) in den Godsdienst HEMERT, *Lekt.* 2, 46. Den beuzelgeest der Rabbijnsche scholen, v. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 2, 480. Deze beuzelgeest (was) ... de heerschende toon geworden, die zich aan al wat te Athene verblijf hield... mededeelde, BEETS, *Paulus* 115.

BEUZELIG, bnw. Van *Beuzelen* of van *Beuzel*. Beuzelachtig; thans in onbruik. || Boekjes, ...welken, hoewel ... van een ... plompen ja beuzeligen styl, egter eene reeks van welgenomen ondervindelyke proeven behelzen, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 169. Dat dergelyke beuselige beweegoirzaaken ... geene merkelyke uitwerkzelen voortbrengen, CHOMEL, *Verv.* 507 *b*. Neen, geen kunstgreep is het zingen, 't Is geen beuslig hersenspel, TOLLENS 6, 194.

BEUZELING, znw. vr., mv. *beuzelingen*. Van *Beuzelen*.

A) Eigenlijk, als naam van eene handeling. Thans weinig meer in gebruik.

1) Gebeuzel, onzinnig praten. || Ick en mach u boseling niet langer verdragen, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 212.

2) IJdel werk. || Te minnen sonder hoop is droom en beuseling, HOOFT, *Ged.* 2, 106. Die al zijnen tijd besteedt aan nietswaardige beuzelingen, v. D. PALM, *Sal.* 8, 204.

B) Bij overdracht, als naam voor iets nietigs.

1) In 't algemeen. || Ledigheyt is een moeder van beuselingen, een stijfmoeder van deugden, CATS 1, 75 *b*. Boerteryen, kluchten, potsen, en diergelike beuzelingen meer, DE BRUNE, *Jok en E.* 258. Alles is daar beuzeling by (t. w. *vergeleken bij zelfverwijt*), *Burg.* 54.

2) In bijzondere toepassingen, als b. v.: woorden zonder veel inhoud, praatjes, grollen. || 'K en acht geen beuseling van onderscheit der stammen, De deucht maeckt edel, HOOFT, *Ged.* 2, 181. Een eerlyk man 't minste geloof aan zulke beuzelingen af te vergen, v. EFFEN, *Spect.* 11, 85. Ik vlei zyne verwaandheid, door hem nooit dan beuzelingen tegen te werpen, die hy maklyk kan weêrleggen, *Leev.* 6, 71. Het is aan een ieder niet gegeeven, om door het verhaalen van Beuselingen, een Gezelschap te vervrolyken, CHOMEL, *Verv.* 505 *b*. Ik zoude sulke ydelheden niet derven schryven ten waere dat ick Ul. teenemael wel wilde informeren van de beuzelinge van deeze schoone Apostels, KEUREMENNE 2, 11. Mahomed heeft in zijnen Koran buiten twijfel een groot aantal beuzelingen bij een gebragt, v. D. PALM, *Sal.* 1, 136 (zie ook v. LENNEP, *Rom.* 4, 58).

— Spreekw. || Het is eene Zeeuwsche beuzeling (t. w. *een leugen*, *daar* beuzelen *o. a. in Zeeland voor* liegen *wordt gezegd*), HARREB. 1, 53 *b*.

3) Geringe aanleiding, nietige beweegreden. || Alsoo niet geraden vonden met haer om soo kleyne beuselinge in ongenuchte te comen, *Begin e. Voortg.* 11, 34 *b*. Wanneer hy dronken was, deed hy om de minste beuseling eenige...voor sijn oogen ombrengen, STRUYS, *Reys.* 202. My dikmaals ... om een beuseling op het swaarste by den Marquies aan te klagen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 122.

4) Stoffelijke zaak van geringe waarde, of van geen nut. || Ghy spilt al uw groot geld aen kleine beuselingen, HUYGENS 2, 321. Coralen, kleyne zak-spiegeltjes, ... en diergelyke beuselingen, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 178. Deszelfs Tante, die gaarn een beuzeling van my begeerde te hebben tot eene gedagtenis, *Leev.* 8, 305. Onze beuzelingen ..., die wij met snoeren en linten aan elkander houden, v. D. PALM, *Red.* 1, 71. Een ... pronktafeltje stond beladen met allerlei aardigheden en mooie beuzelingen, BEETS, *C. O.* 141.

5) Onbeteekenende som gelds. || Datse alleenlyk om een bagatelle ofte een beuseling spelen wilden,

HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 320. Hij aarzelde geen oogenblik over die beuzeling, welke hij dacht, dat het kosten zou, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 84. Voor een beuzeling kochten Engelsche kooplieden zulke oude schuldbrieven op, FRUIN, *Tien J.* 199.

BEUZELKRAAM, znw. vr., zonder mv. De beuzelingen die iemand „uitkraamt", beuzelachtige beweringen. || Van Wijsgeers hoogmoed vrij en Wijsgeers beuzelkraam, BILD. 14, 54 (*Aan Leibnitz*).

BEUZELMARKT — daarnaast BEUZELMART —, znw. vr., mv. *-markten*. Uit *Beuzel* en *Markt*. In de 17de eeuw nog gewoon, thans in België nog bekend (zie DE BO 122, waar het met *beuzelarij, prul* wordt gelijkgesteld) Beuzeling; bij KIL. vertaald met *causa futilis, frivola, tricae, res nugatoriae, nugamenta*. Eene enkele maal nog vindt men eene toespeling op *markt*. Zie ook MARKT. || Dat sommige Dronckenheyden deur cluchten, zotternyen, bootsen ende vreemde onschadelycke beuzelmarcten lacherlijck zijn, COORNHERT 1, 244 *c*. Kan soo een beusel-mart eens Konings ruste breken? CATS 2, 127 *b*. 't Is beusel-marckt ... veel te roemen Van oude stam, wel eer vernaemt, BREDERO, *Liedtb.* 3, 35. Zoo schroomen ze ... geen ramp, noch laeten zich vervaeren Om beuzelmerckten, daer bedrogh zijn logens vent, VONDEL 10, 521. Wat hebben ons de ongeleerde Monnikken niet al versierde Vodden ende Beusel-marten nagelaten, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* II.

Van Duynkerck lestmael ick ontfingh
Een beusel-marctje van een dingh,
Een flessche met wat Spaensche wijn *enz.*
DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 2, 196.

Afl. *Beuzelmarkten*, beuzelen („*Beuzelmartende* Geschicht-schrijvers", OUDAAN, *Agrippa* VI; „Dit *beuzelmartend* slag van menschen (t. w. *de handkijkers*)", 135).

BEUZELPRAAT, znw. m.; verkl. *-praatje*. Van *Beuzelen*. Praat waarbij men beuzelt, leuterpraat. || Een ligtgeloovige bloed, die uitgediende beuzelpraatjes voor grondig aanneemt, V. EFFEN, *Spect.* 3, 1. Ik eisch niet van u, dus gy my kennis zult geven van alle beuzelpraat, die zy u komen aan 't oor piepen, *Burg.* 299. Als deze (t. w. *Anacreon*) ... zijne duif zoo naïf en kinderlijk snappen doet, is dit niet meer dan beuzelpraat? V. D. PALM, *Red.* 3, 84. Onschuldige beuzelpraat over „de stille wijkplaats der muzen" *enz.*, VISSERING, *Herinn.* 3, 331.

BEVAARBAAR, bnw. van *Bevaren*.

1) In de nog thans gewone beteekenis, van water: kunnende bevaren worden. || De stromen als den Rijn, de Wael ... ende andere bevaerbare wateren, DE GROOT, *Inl.* II, 1, § 25. Dat op het einde der laatst genoemde (eeuw) het oorspronkelijk bed der Schelde nog bevaarbaar was, DAVID, *Hist.* 4, 33.

2) Als thans verouderde rechtsterm (zie de verklaring onder BEVAREN). || Een Eilandt ..., door een Kil van 't vaste Landt gescheiden, 't welk nae 's Heeren Water-Recht bevaerbaer of onbevaerbaer is, *Geld. Placaetb.* 3, 283 (a°. 1715).

Afl. *Bevaarbaarheid* („De *bevaarbaarheid* van alle drie de Rhijn-takken", STUART, *Vad. Hist.* 2, 348); *onbevaarbaar* (zie ald.).

BEVAARD, bnw. Van *vare*, vrees. Bevreesd; in Zuid-Nederland. || Hy ... en is noch gheel niet bevaert, noch mismoedigh, SALOMONS, *Uurw.* 147.

BEVAARDER. Zie BEVAREN.

BEVACHT, bnw. Eene vacht dragende, t. w. van schapen. || De lammeren huppelende aen de zyden van haere bevagte moeders, HERVEY, *Br.* 1, 27.

— Met eene bepaling. || 't Dik bevachte vee, OOSTERDIJK, *Hor.* 59.

BEVADEMEN — BEVAMEN —, bedr. zw. ww. Omvademen; thans nog in België. || Ik kan dien dikken boom niet bevâmen, DE BO 122. — Proteus, de zee-god, die met u armen 't aard-rijk bevaamt, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 186. In 't ... Thentrum Anatomicum, te Leiden, is een Wervelbeen, dat geen Man in staat is te bevademen, BEKKERT, *N. H.* 2, 1077.

— Figuurlijk. || Godt, ... Die zonder handen vat, en zonder aerm bevademt, DE BUCK, *Boët.* 150. Hoe wel d'Inbeeldingh meynt ... Die (t. w. *den hemel*) te bevaedemen, WESTERBAEN, *Ock.* 184.

Afl. *Bevademlijk* (vandaar: „d' *Onbevaemelijcke* wijdde der eergierigheydt", DE BUCK, *Boët.* 93).

BEVAL, znw. onz., zonder mv. Van *Bevallen* (II), in den zin van *behagen*. Thans verouderd.

1) Behaaglijkheid. || Een Weeuwken ..., Die door haer soet beval, en wonderlijcke quincken, Ontsteken kost een brand, PERS, *Bacchus* 52. Al watter staet en pronckt ..., Vol schoonheyd en beval, 101. Soete woorden met beval Leyden tot ghewissen val, OHESCHIER, *Proefst.* 24. Het Reden-Mal Heeft goet beval, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 178. Ik ... sing' als noch mijn oude liedt: 't Beval is 't al, SLUYTER, *Eens. H.- en W.-leven* 57. U laceben met beval, L. VOSSIUS 136.

2) Het welbehagen dat men in iets vindt. || Soeder onder al Niet een eenen crijcht beval Hier in *enz.*, HONDIUS, *Moufe-schans* XXVIII.

3) Voorwerp van iemands welbehagen. || Sijn beval, sijn boel, HUYGENS 1, 30. Haer schoonheyt (is) sijn beval, *Bloemh. v. d. Ned. Jeught* 39 *a*.

Afl. *Bevalloos*, van het gelaat waarin geen behaaglijkheid of vriendelijkheid is uitgedrukt; onverschillig, norsch („Hy vraagde den Koopman, met een *bevalloos* aanschijn; Wat hy daght toen" *enz.*, DE BRUNE, *Jok en E.* 122).

BEVALLEN (I), znw., zonder mv. De onbep. wijs *Bevallen*, als znw. gebruikt. Thans verouderd.

1) De hoedanigheid van te bevallen, behaaglijkheid. || All' wat glans had en bevallen *enz.*, DE DECKER 1, 283.

2) Het welbehagen dat men in iets vindt. || Haer pluymen (t. w. *der vogels*) ... aen d'oogen ... Geven aengenaem bevallen, HONDIUS, *Moufe-schans* 432.

— *Bevallen in iets hebben, schepen.* || S. E. ... was veeltijdts mijn Toehoorder, had bevallen in mijn leeren, UYTENBOGAERT, *Kerck. Bed.* 155. Oock en heb ik geen bevallen In al wat 'er schoonheydt hiet, CATS 1, 448 *a*. Homerus ..., Die in de klare wijn heeft wonder goet bevallen, D. HEINSIUS, *Poëm.* 129. In ongezouten lof en schep ik geen bevallen, DE DECKER 2, 107.

3) Iemands welbehagen, goedvinden. || Naer u goet bevallen, HONDIUS, *Moufe-schans* 125 (zie ook ook 46). (*God*) Verheft naer zijn bevallen En slaet ter aerden neer, 328.

BEVALLEN (II), onz. en soms bedr. st. ww.; *beviel, heeft bevallen* (in de bet. A), *is bevallen* (in de bet. B). Mnl. *bevallen* (VERDAM 1, 1175).

A) **Bedr.** — Op iemand of iets neervallen; thans verouderd. || Tot dat de soldering der myne, bezwykende, de myners met dien ballast beviel, en verplette, HOOFT, *N. H.* 302. Dat d'aerde haer godloos hoofd bevalle, en swaer moet drucken, VONDEL 2, 755 (verg. OUDAAN, *Toneelp.* 171). Een ... klip ..., die, gelijck ofze neerstorten wil, hun van oogenblick tot oogenblick dreight te bevallen, 5, 266. Zoo ras de kromme beck en klaeu, op 't luchtigh ruim, Het aes bevalle, 6, 282. (*De kapel*) Bevalt de klisem die hem behaagd van boven, LUYKEN, *Bykorf* 51.

— Inzonderheid van de invallende duisternis; het

ip wordt dan tevens dat van *overvallen, verras-* || 't Wort tijdt dat ic na huys toe ga loopen, me de nacht bevalt, COSTER 60. Eer wij kunnen ..., zal het (t. w. *het vee*) de nacht bevallen, FT, *Ged.* 1, 252. De nacht (bevalt) ... Het rijck, VONDEL 8, 305. D'avondt beviel hen. ter voeren zy voort, BRANDT, *De Ruiter* 188. rep zich steedewaard ..., Eer hem de naare nacht alt, LUYKEN, *Bykorf* 71.

— Met vrijer toepassing van hetzelfde begrip. || kettiers ..., die den vlootelingen soo veel werx ven, dat hen ondertussen de ebbe beviel, HOOFT, *H.* 449. Een gruwelijcke Orkaen wil plotsling u allen, VONDEL 6, 281.

1) **Onz.**

) Neervallen, t. w. op het bed, bedlegerig ren.

) Van zieken; na de 17de eeuw verouderd. || zulke ziekten legt de gansche stadt bevallen, LENHOVE, *Poëzy* 219.

) Van zwangere vrouwen; thans nog gewoon. enlijk: te bed gaan liggen, „in de kraam", om een kind verlost te worden; maar vervolgens bij rdracht: baren. || Ten sel niet veel daghen aen pen, soo ick raem, Of sy moet komen te bevallen e kraem, HOOFT, *Ged.* 2, 313. Ick berghde zelf r vrucht, Toen zy in duin beviel, VONDEL 5, 3. Onze Daatje ... is dan, zo als gy alreeds weet, r in de kraam bevallen, *Leev.* 4, 336. Dat zij ... tijdig bevallen is en haar dochtertje verloren heeft, *Zev.* 4, 403.

— Met de bepaling *van kinde* (of *van kind*); ns verouderd. || Terstondt naa Poppaeaas bevallen kinde, HOOFT, *Tac.* 268. D'een noch maeght, ndere toen d'eerste reis van kint bevallen, VONDEL 128.

— Gewoon is nog thans *van een kind bevallen.* || orspoedig bevallen van een welgeschapen zoon N. N., oon *in advertenties.* — Fy ... beviel van een dt, HOOFT, *N. H.* 60. De vrouwen die van haer te kindt in de kraem bevallen zijn, *Keuren v. yd.* 123. Nu heeft de Heere het zo bestierd, dat hier bevallen moest van een schoonen Jongen, r. 4, 314. De kleine ..., waarvan zij gisteren bellen is, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 275.

2) Ergens te land komen, geraken; thans verderd. || De ebbe den Admiraal Grimaldi noodzaade af te houden, bevielen 'er eenige Schepen, op e droogte voor de Stad, aan den grond, WAGEN., *d. Hist.* 3, 175.

— Ook figuurlijk, b. v. in de uitdrukking *in den* (*het*) *onrecht bevallen*, in het ongelijk gesteld rden door den rechter (zie VERDAM 1, 1176). || en weder-zeggen vallende, ofte den weder-zegger in onrecht zijnde bevallen, DE GROOT, *Inl.* I, 5, 6 (verg. 1, 7, § 14: ingevalle sy eindelijck in 't gelijck komen te vallen).

— Gewestelijk ook absoluut voor: in een slechteren stand geraken, t. w. afvallen, vermageren (zie LEMA 34).

3) Tot datgene komen of worden wat eene bepaling duidt; soms: ten deel vallen. || Die zegen ..., r door ons ... doen ... ten goeden eind bevall', VOENS 1, 71. Ten deel bevallen, voor eenlig vallen, vindt men hier veel in boedelscheigen, HOEUFFT, *Bred. T.* 61. In de loterij is mij 'en bevallen, CORN.-VERVL. 223.

w of bijw. als bepaling: zoo uitals de bepaling aanwijst; thans lagen Bevielen niet wel, daer . *bl.* 236. Dat uw woorden y daer door steelt het hert

van een gesel, VISSCHER, *Brabb.* 138. Dat de spade en leste vrucht ... Gemeenelijck wat teer en zwacker wil bevallen, VONDEL 3, 749. Mijn Varcken is heel delicaet bevallen, Niet gortigh, noch met yet, dat schaed'lijck is, besmet, *N. H. Speelw.* 312.

5) Iemand goed „vallen", d. i. goed zijn voor hem wat zijn gestel aangaat, hem goed bekomen; alleen gewestelijk, b. v. te Dordrecht (zie *Taalg.* 4, 29). || Het bevalt hem niet.

6) Iemand behagen; tegenwoordig in gemeenzamer opvatting dan vroeger: *behagen* klinkt nu veel minder alledaagsch.

a) Van zaken. || Heere, ... laet u het werck sijner handen wel bevallen, *Deut.* 33, 11. Zal u den wierooc van ons heylighe offerhanden Bevallen? VONDEL 1, 51. Toen haer ootmoedt Godt beviel, 10, 70. Het (*huwelijk*) schynt dit soete Vrouwtje niet kwalyk bevallen te zyn, *Leev.* 1, 97. De Duo-Drama van Urbanus en Izabel heeft my zeer bevallen, 4, 78. Hoe bevalt u dit plan myner Moeder? 7, 212. Zijn edel voorkomen beviel mij, BOSB.-TOUSS. 2, 102 *a*. De gids wist hem ... te zeggen ... dat ik een Hollander was. Dat scheen den ouden man te bevallen, KNEPPELH. 7, 13.

— Met eene ontkenning zeer gewoon als litotes. || Dat bevalt je niet, hè? (*tot iemand dien men iets zeer onaangenaams laat ondergaan*). — Dat uit gaan en niet weer te huis komen wil mij niet bevallen, GEEL 115. Dit verdrag, zoo hoonend voor Brabant, beviel Jacoba niet, CONSCIENCE 4, 275 *a*. Al deze gemeenzaamheden bevielen Aisma geenszins, VOSMAER, *Amaz.* 119.

b) Van personen. || De vrouwe ... beviel in Simsons oogen, *Richt.* 14, 7. Het gezelschap zou me ... niet bevallen, LANGENDIJK 4, 253. Zy beviel my als Vrouw; ik wist, dat zy verstand had, *Leev.* 8, 117. Ik geloof dat ik den man vrij slecht beviel, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 251. Wij bevielen elkander onderling, BEETS, *C. O.* 41.

7) Iemand goeddunken; thans niet gebruikelijk. || 't En bevalt my niet haer te nemen (t. w. *de vrouw van zijn broeder*), *Deut.* 25, 8. Gaet handelt yder een na dat het u bevalt, CATS 2, 92 *a*. Wie weet of 't schielicke verhuysen deser Ziel Niet voor mijn' deur en staet? En of 't God soo beviel *enz.*, HUYGENS 1, 311.

8) Enkele malen ook: vallen, t. w. op een bepaalden datum; gebeuren. || Dese overwinninge beviel op den 28. van Ooghstmaendt, v. BOS, *Brachelius' Gesch.* 159.

Afl. *Bevallen* (znw.), *beval, bevallig, bevallijk, bevalling* (zie die woorden).

BEVALLIG, bnw. en bijw. Van *Bevallen* (II) in de bet. B, 6). In de oudere taal was gewoner *Bevallijk* (zie ald.).

A) **Bnw.**

1) Welgevallig; met eene bepaling, meest in den datief. Thans verouderd in de algemeene taal.

a) Van personen. || Neemt my die (t. w. *die vrouw*), want sy is bevalligh in mijne oogen, *Richt.* 14, 3. Pulcheria ..., aen dewelke sy van stonden aen soo bevalligh is, dat sy ... haer in het hof heeft ontvangen, CATS 1, 234 *b*. Een nederige ziel is eene van de saken, Die ons en ons bedrijf by Godt bevallig maken 2, 554 *b*. 'K was den Koningh aenghenaeme, Heel bevalligh en lief-saeme, DE HARDUYN, *Godd. W.* 357.

b) Van zaken; gewestelijk wordt *bevallig* nog thans gezegd voor al wat iemand prettig en aangenaam vindt. || Soo lang-gewensten bant ... Sou my soo bevallig zijn, Dat *enz.*, CATS 1, 434 *c*. Hem (t. w. *den wolf*) quam voor het oog een gansch bevalligh

linck, De deure van de Kerck (*waarin de schapen waren*) en was niet in de klinck, 2, 313 *a*. Niet ... Als dat aen onsen Godt bevallig wesen mag, 3, 60 *b*. Hy ... bevond het zo bevallig te regeren, Dat hy *enz.*, W. V. HAREN, *Friso* 1, 433. Onmerkbaare kleinigheeden, die ... het huisselyk leven zo bevallig maaken, *Leev.* 4, 276.

— Soms ook: geschikt, gunstig, in ruimeren zin. || Het beste saet van al viel in bevalligh eirde, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 1, 93.

2) Geschikt om een aangenamen indruk te maken, innemend; in die zeer algemeene opvatting thans nagenoeg verouderd. || Gy, set u voor het bed om sijn verdriet te breken, Of door een soet onthael, of met bevalligh spreken, CATS 1, 376 *a*. Van lichaem is hij (t. w. *Paris*) schoon, bevalligh in 't aenschouwen, HOOFT, *Ged.* 1, 144. De bevallige Gratien, VONDEL 6, 397 (HORAT., *Carm.* 1, 4, 6: *iunctaeque Nymphis Gratiae decentes*). O bevallige Venus, 6, 419 (HORAT., *Carm.* 1, 18, 6: *decens Venus*). Het voor-recht (t. w. *het begin*) van het werc my seer bevalligh smaeckte, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 1, 147. Zijn buurmeisje zoo'n marsepeinenhart met een grooten vrijer t'huis te zenden was in vroeger eeuwen de bevalligste vorm van liefdesverklaring, TER GOUW, *Volksverm.* 259 (*hier waarschijnlijk als purisme voor* gracieus).

3) In 't bijzonder in toepassing op datgene wat op het gezicht (en soms ook op het gehoor) een aangenamen, maar niet overweldigenden indruk maakt.

a) Van iemands voorkomen, zijne houding, zijne bewegingen. || De zagtheid van uw hart, ... het bevallige in uwe manieren, *Leev.* 8, 227. Bevallig zijn en leest en trekken, V. LENNEP, *Poët.* 3, 37. Die zich verbeeldde dat niets losser en bevalliger stond dan een rozerood tissuutje door een ringetje gehaald, BEETS, *C. O.* 166. Haar bevallig gelaat, BERGMANN, *Staas* 31. Wat is zij toch schoon! ... hoe bevallig hare houding, 148. Met eene bevallige trilling in haar geheele gestalte, VOSMAER, *Amaz.* 169. Al mocht ook het heldere oog en het ... bruine haar er nog iets bevalligs aan schenken (t. w. *aan een eenigszins oudachtig gelaat*), TEN BRINK, *Rom.* 5, 4. Haar bevallig uiterlijk, SEGERS, *Licht en Br.* 17. De bevallige vlugheid, welke al zijn bewegingen kenmerkte, ESSER, *Twee Sproken* 11. Een bevallig gewaad, kostuum.

b) Van iemands persoon in zijn geheel. || Letje is ... welgemaakt, bevallig, blank, fyn van trekken, *Burg.* 100. Hy is de bevalligste Jongeling, dien ik immer zag, *Leev.* 3, 9. Hy, die geestig, aangenaam, bevallig, beminlyk is, 7, 94. Editha hing weldra ..., met gevoelvolle dwepende blikken, aan den hoogst bevalligen jongeling, BOSB.-TOUSS. 2, 86 *a*. Is zij bevallig of statig? VOSMAER, *Amaz.* 51.

— Bij een qualitatief woord, dat een handelenden persoon aanduidt: op eene *bevallige* wijze datgene doende waarop het znw. wijst. || Menige eigenaardige trek ... in denzelfden bundel (laat) den bevalligen zanger der Jaargetijden voorspellen, BEETS, *Versch.* 1, 39.

c) Van wat men in de natuur waarneemt. || Het bevallige geblaas van een zagt ... windje, BERKHEY, *N. H.* 3, 14. Verre wandelingen door Haarlems bevallige omstreken, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 264. De bevallige bosschages, aan weerskanten van den weg gelegen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 8. Wispelbeke is een bevallig dorp, CONSCIENCE 1, 325 *a*.

d) Van al wat verder vorm, beweging, rhythmus kan hebben. || Eene bevallige melodie. — Dat de stijl eenvoudig, bevallig, vol melodij ..., zonder eenige opgesmuktheid of gezochtheid, voortloope, V. ALPHEN 2, 83. De dichtkunst is ... bestemd om de wetenschap ... in een bevalligen tooi ... tot het gemoed te doen spreken, GEEL 111. Hoe zal men weten, ... of een gekozen beeld juist en bevallig is? 263. Rampzalig ... de poëzy, die geen ander uitwerksel van zich nalaat, dan dat van den welluidenden klank of bevalligen vorm, DA COSTA 1, 463. Wij zouden wel eens willen weten, of ooit de maand April in bevalliger verzen is bezongen, QUACK, *Stud.* 272.

— Ironisch, in vrijer gebruik. || De bevallige tusschenvoegsels van „wat bamer", „goede genadigheid" *enz.*, BEETS, *C. O.* 42.

B) **Bijw.** (van wijze). — Zóó dat men een aangenamen indruk ontvangt. || Een ... onderwerp bevalligjes te tooijen, *Leev.* 7, 27. De zeden onzes volks wist hij (t. w. *zekere schrijver*) bevallig en juist voor te stellen, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 513. De bevallig wentelende steenen trap, KNEPPELH. 7, 40. Haar mond (kon) zeer bevallig lachen, TEN BRINK, *Rom.* 4, 21.

Afl. *Onbevallig*, *bevalligheid* (zie die woorden).

BEVALLIGHEID, znw. vr., mv. *-heden* (bij overdracht).

1) In 't algemeen. De hoedanigheid van geschikt te zijn om een aangenamen indruk te maken; in die algemeene opvatting thans verouderd, maar zij is soms van de meer beperkte niet goed te onderscheiden. || De bevalligheyt sijner gestaltenisse (t. w. *van den Leviathan*), *Job* 41, 3 (*Kantt.*: Of, aengenaemheyt, of, fraeyheit). Indien 't mijn lippen aen bevalligheit moght faelen, VONDEL 3, 739 (t. w. *aan overredingskracht*). Al ... wat menschen gemeeckt hebben zal vergaen: hoe veel te min is de eere en levendige bevalligheit der woorden geduurzaem, 6, 600 (HORAT., *Ad Pison.* 69: *nedum sermonum stet honor et gratia vivax*). De Duyvel en sijn' Moer studeren op een' schijn Van niew bevalligheit (*bedoeld zijn nieuwe dansen*), HUYGENS 1, 283.

— Soms meer de wijze van doen die een aangenamen indruk maakt: beleefdheid, welgemanierdheid. || Yet onkostelijkx, of wel een kleynigheyd Sult ghy haer bieden aen met goe bevalligheyd, *Ged.* v. v. BAERLE *e. a.* 2, 39.

2) De hoedanigheid van *bevallig* te zijn, in de jongere, meer bijzondere opvatting.

a) Van personen. || De bevalligheyt is bedrogh, ende de schoonheyt ydelheyt, *Spreuk.* 31, 30 (*Kantt.*: de uyterlicke aengenaemheyt, ende goede gratie, die eenige vrouwspersonen over haer souden mogen hebben). Hy toont dat hy gevoelig is voor haare bevalligheid, *Leev.* 7, 63. De natuurlijke bevalligheid der jeugd, V. LENNEP, *Rom.* 21, 6. Zij bezit die onbeschrijfbare bevalligheid, die de schoonheidt vergoedt, BOSB.-TOUSS. 2, 300 *b*. Bevalligheid van zestien jaar! BEETS, *Madel.* 93.

b) Ook met betrekking tot den geest en zijne uitingen, tot de natuur om ons enz. || Slegte boeken, met geest en bevalligheid geschreeven, *Leev.* 7, 26. Ten Kate ... (heeft) eene bevalligheid van melodij in zijne magt ..., die waarlijk bewonderenswaardig is, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 153. De innemende bevalligheid van haren geest, KNEPPELH. 7, 194. Zijn smaak had de grootste verfijning en bevalligheid, VOSMAER, *Amaz.* 95.

c) Bij overdracht: een bepaalde vorm van *bevalligheid* in de bet. *a*) en *b*); met mv. || Spreekt iemand van de schoonheid en bevalligheden van de eene of d'andere Dame *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 1, 111. Al de bevalligheden van zyn levendig verstand, *Leev.* 5, 154. Dien geest van beuzelagtigheid, welke der Sexe ... als eene bevalligheid wordt aangerekend, 6, 329. Gy, Meisjes, ... bedient ... u van bevalligheden, die onweerstaanbaar zyn, 7, 51. Geen houding

ighe̊n Trekt hier het vrouwlijk oog, BILD.

mv. *bevalligheden* was vroeger ook gewoon
nsnaam: de Gratiën. || 't Hof der drie
den, VONDEL 3, 273. Dry bevallicheedjes,
IAND. 173. Petit Trianon ..., 't welk
thans regeerende Koningin tot een verblyf
ligheden gemaakt is, *Leev.* 5, 357. Een
evalligheden, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 10.

ALLIJK, bnw. en bijw. Van *Bevallen* (II).
llijc (VERDAM 1, 1177) Thans verouderd.
w.

gevallig, aangenaam voor iemand; soms
bepaling in den datief. || Datmen ... elcks
eyghentlijcken name can gheven ... die
e bevallijck sy, COORNHERT 1, 470* *b*.
lt ick dan een Maegt, die my bevallijck
2, 477 *a*.
hikt om een aangenamen indruk te maken;
ls *bevallig* in de bet. 2 of 3).
personen en hun voorkomen. || Johanna,
or een van de alderschoonste ende bevallijck-
den was binnen Florencen, COORNHERT,
1 *c*. Uw mont, uw geestig oog en uw be-
een, CATS 2, 92 *b*. Aspasia, een bevallijcke
2, 421. Zijnde van ... overfraaijen geest,
evallijk aanschijn, HOOFT, *Rampz.* 23. De
oon), genaamt Garsia, schoon en bevallijk
tijnen zeggen, dat hy 't al verlieven deed,
enen toe), 25. Bevallicke manieren, HUY-
12. Die wat bevallick is van wesen, Hoeft
eemdelingh te wesen, 1, 714. Om u in de
ls ende bevallyke manieren op te kweeken,
m. 275. Bevallik En minnelijk wicht, BILD.

meer met betrekking tot de wijze waarop
en bejegent, en dan: beleefd, vriendelijk. ||
... (was) zachter ... van zeeden, beval-
aantaal, hebbelyker in 't schikken ... dan
HOOFT, *N. H.* 446.
ndere toepassingen, ook van iets buiten den
Dit behaghelijck en bevallijck vermaen,
, *Gener. Loop* 19. Daer was een lustig
dit bevallick pleyn ... stont een reyne
ATS 2, 94 *a*. De brief van U E. zoone ...
allijk, als tussen de blaederen van Tacitus
, ende naer zijnen amber riekende, HOOFT,
21. In oude Hollantsche liederen hoort
een natuurlijcke vrypostigheit, vloeient-
evallijcken zwier, VONDEL 6, 45. Hoe ghy
ijpt, ... Hoe sy (t. w. *de luiten*) bevallicker
n, HUYGENS 2, 17.
w. (van wijze) (soms in den vorm *beval-*
e b. v. HUYGENS 2, 189). — Op eene
, bevallige wijze. || Alsmen bij u wiech
den, Soo bevallijck loechger in, Dat *enz.*,
d. 2, 203.
bevallijk, *bevallijkheid* (zie die woorden).

ALLIJKHEID, znw. vr., mv. *-heden*.
ekend.
alijk. De hoedanigheid van bevallijk te zijn,
een persoon en zijne manieren of uitingen,
iets anders. || Rijckdom van woorden en
en ..., zonder het welck ... zelfs aertige
gedachten hunne bevallijckheit verliezen,
, 45. 't Vermogen Van haer bevallijckheit,
floeckrende oogen, 8, 412. Een man ...,
e School gewent, weinig bevallikheit in
hadde, DE BRUNE, *Jok en E.* 297.
vorm van bevalligheid, eigenschap die iemand
l geeft, geestigheid, vriendelijkheid. || Als
den Comt vol bevallijckheden, HOOFT, *Ged.*
1, 74. Bevallijckheetjes net Sij toemat haeren tredt,
1, 173. De Graaf van Rochefoucault, geirne gezien
by den Koning, om zijn' boerterye ende kluchtige
bevallijkheden, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 21.

Te Sparte lijdmen garen
Een medevrijer: daer gebruickt men anders geen
Voordel als van goe dienst en van bevallijckheen.
HOOFT, *Ged.* 1, 139.

3) Als persoonsnaam: elke der Gratiën. || De Bevallijckheit, vergezelschapt met hare naeckte zusteren, ... laet niet toe dat men meer dan drie schaelen drincke, VONDEL 6, 518 (HORAT., *Carm.* 3, 19, 16: *Gratia nudis iuncta sororibus*). Venus ..., en de noode gescheide Bevallijckheden, 6, 521 (HORAT., *Carm.* 3, 21, 21: *Venus Segnesque nodum solvere Gratiae*).

BEVALLING, znw. vr., mv. *bevallingen*. Van *Bevallen* (II), B, 1, *b*). Verlossing van een kind. || Eene voorspoedige, eene moeilijke bevalling. — Onder het nieuws, dat ik hem verhaalde, was de bevalling onzer Vriendin, Mevrouw Everards, *Leev.* 7, 229. (*Zij*) was (zeer verheugd) met de bevalling van hare dochter, KIST, *Eikenh.* 4, 323. Ware ik Koning, ik zou alle gelukkige bevallingen in de Nieuwspapieren doen zetten, BILD., *Br.* 5, 110.

BEVALSCHEN, bedr. zw. ww. Van *Valsch*. Vervalschen, onjuist overbrengen. Thans onbekend. || Met achterclap ... Bevalsschen wat een Maeght off Minnaer seydt, V. D. VENNE, *Sinnemal* 71.

BEVANG, znw. onz.; het mv. komt zelden of nooit voor. Mnl. *bevanc* (VERDAM 1, 1178). Van *Bevangen*. Thans niet meer in gebruik. Zie verder ook BIJVANG.

A) Omvang van iets, ruimte binnen zekere grenzen.

1) Eigenlijk, in 't algemeen. || Meester Anthuenis de Floriano, ... Wnenende hier binnen scloosters bevanc, EVERAERT 153. Int weerelds beuanc, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 154. Al tsweerelts beuanc, V. VAERNEWIJCK, *Vl. Audtvr.* 66. Al ligghend' ... onder t' wijd' bevangh Des Bueckentops, ghy Tityr *enz.*, V. MANDER, *Bucol.* 1. Onder 't groen bevangh der loover-rijcke linden, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 14. De dans vanght aen te gaen, in 't wyde en ruym bevangh Eens zaels, die *enz.*, VONDEL 1, 372. Bidt hem aen In 't schoon bevang van sijnen Tempel, CAMPHUYZEN, *Ps.* 96, 7. Het gantsch bevang des Aerden-kloots, 104, 6.

2) Gebied van eene stad, een land, een vorst enz. || Leuuen is ... groot ende wijt in haer bevanck, V. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 107 *a*. Wellecomme nacie, huut den Hollandsche bevanc, EVERAERT 162. Kupido die heeft ... in sijn bevanck, Een Hemel, een Vagevyer en een Hel, SPIEGHEL achter VISSCHER, *Brabb.* 192. O vrye Nederlanden, ... Men packt in uw bevang geen blaeuwe tonne-vygen, CATS 1, 354 *a*. De stadt is gansch verbaest ..., Als sy in haer bevang den loosen handel sag, 2, 158 *b*. In uw' (t. w. *Jerusalems*) bevang De Heer ... Zijn heyligh huys verkoren heeft, CAMPHUYZEN, *Ps.* 122, 8.

3) Ruimte van tijd. || In zoo korten bevang des tyds, OUDAAN, *Arnob.* 74. Het kort bevang van weinige dagen, die gy nog te leven hebt, HERVEY, *Br.* 1, 262.

4) Omvang, uitgebreidheid van andere onstoffelijke zaken. || Hem wille wy ... ons werck verclaren inder duegden bevanck, *Trou m. bl.* 97. O wijdt bevang van 't Goddelijck vermogen! CAMPHUYZEN, *Ps.* 145, 9. Hoe gheluckigh zijn de menschen, Die gheen groot bevangh en wenschen, GHESCHIER, *Proefst.* 205. Merk ... op ... het bevang en de uitgebreidheit, van deze uwe gehoorzaemheit: hoe verregaende en wydstrekkende dezelve is, HERVEY, *Br.* 1, 32. Wyd-

strekkend is het bevang deezer hoogstbelangryke zaaken, *Verv. op* WAGEN. 37, 3.

5) Inzonderheid iemands gebied; ook figuurlijk opgevat als zijne min of meer beperkte bevoegdheid, macht. || Doen hy (t. w. *Orpheus*) zijn wijf ghinck halen vuijt Minos beuanck, NUMAN, *Striit d. Gem.* 16 *a*. Hebdy staten, oft goet in v bevanck, Leeft alsoo, dat ghy niet en sijt in haer bedwanck, *Schadtk.* 212. Waerom soo wijt gedwaelt? ... blijft in uw bevang, CATS 1, 295 *b*. Daer eyndigt uw bevang, ... Daer over uwe jeugt geen recht en heeft te dwalen, 1, 296 *b*. Aspasia ... en is voor my niet meer, Is buyten ons bevang, 2, 436 *b*. Ghy zyt, ô waerde vriendt! ... met den geest uyt ons bevang gevlogen Tot in het suyver licht, 2, 478 *b*. Ick ... Gae ... snoeijen met een bijl een ongeschickten tack, Die buyten sijn bevang al wat te verre stack, 3, 57 *b*.

6) Bij overdracht: iets dat een zekeren omvang, een zekeren inhoud heeft. || Noe maeckte ... eene Arcke, oft viercantich bevanck van houtte, v. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 2.

— In toepassing op God, die „allesomvattend" is. || Van plaats ghy (t. w. *God*) niet verandert, O alle dinghs bevangh! SPIEGHEL 180.

B) Eene enkele maal schijnt *bevang* te beteekenen: de daad van het „bevangen", het vangen, verstrikken. || Een wijf (t. w. *de Wellust*) die haer dwaesheyt ouer al laet blijcken ... om der zielen beuanck, NUMAN, *Striit d. Gem.* 40 *a*.

BEVANGEN — in de 16de en 17de eeuw ook nog wel BEVAEN —, bedr. st. ww.; *beving* (soms ook *bevong*: b. v. BILD. 1, 12), *heeft bevangen* (of *bevaen*). Mnl. *bevaen*, *bevangen* (VERDAM 1, 1169). Thans in beperkt gebruik.

A) Omvangen, omvatten, omringen; thans verouderd.

1) In 't algemeen, in verschillende, ook oneigenlijke toepassingen. || Wies den hemel beuangd, wies deerde draeghd, ... Het es al mine, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 161. Dese twaelf Hoofd-woorden bevangen ... enighsins de stoffe in 't gros, SPIEGHEL 301. Den nacht ... Het Aertrijck stil bevangt met een seer soete rust, Z. HEYNS, *Bartas*, *Eerste Weke* 29. Mijn siele, leer geduerigh overleggen ... Wat eeuwigh al bevangt (d. i. *wat het begrip* eeuwig *omvat*), CATS 1, 410 *a*. Alles dat hy (t. w. *God*) eens in 't groote Rond bevingh, HUYGENS 1, 356. De dichte donkerheyd ..., Die was gelyk een Tent, die hem rond-om beving, CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 546. Ghy en verstoot niemandt die tot u komt, maer ghy bevangt hem met uwe genade, *Gheest. Vryag.* 261. Een woordt sal het al bevanghen (t. w. *al wat ik wil zeggen*), GHESCHIER, *Proefst.* 207.

— In de volgende plaats nadert de beteekenis tot de onder B) genoemde. || Ende en wort niet wederom met 't jock der dienstbaerheyt bevangen, *Galat.* 5, 1 (gr. μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε).

2) In 't bijzonder, als term in het dijkwezen: nagenoeg hetzelfde als *beringen* (zie BERINGEN (I)). || Eene inbraak ..., welke men spoedig kon bevangen, STUART, *Vad. Hist.* 2, 476. Het bevangen der groote Doorbraake te Hedel was ... aanbesteed ..., en in 't begin van Grasmaand, ... voltooid. De Ingezetenen verheugden zich over de herstelling van hun Dyk *enz.*, *Ommidd. Verv. op* WAGEN. 1, 298.

B) Aanvatten, grijpen.

1) Iemand of iets pakken, overvallen, betrappen; in verschillende toepassingen. In vrij gebruik verouderd, maar nog gewoon in enkele gevallen (zie beneden onder 4). || Want hy hadde den om geest geboden, dat hy van den mensche so varen, want hy hadde hem menigen tijt gehadt, *Luc.* 8, 29 (gr. συνηρπάκει). Wandel gy het licht hebt, op dat de duysternisse u bevange, *Joh.* 12, 35. Een vuijr ..., dat ... d bevanghen (soude) alle die 't genaeckten, HOO 2, 339. Ick ben noch noyt op myn Dievery b BREDERO 1, 212.

— Het verl. deelw. beteekent dan *geva* Nu zijt ghy laes te nieuten ghedaen, En diepte der zee beuaen (*bedoeld is de stad* V. D. MEULEN, *Keiuigh.* 137. Bloed, en adem, stond: Schenen in heur borst bevange sloten in heur' mond! BILD. 1, 75.

2) Met iets bezetten, o. a. in de middel uitdrukking *met kinde bevaen*, zwanger; na eeuw verouderd. || Ic ben met uwen kinde *Antw. Liedb.* 49.

— **Aanm.** In de volgende plaats schij in strijd met het gebruik zooveel te beteek lat. *concipere*, fr. *concevoir* (verg. BEVAT Wie schetst uw werking (*der Wijsheid*) geest, Wen ... 't edel hoofd, door U geroerd werp beving, zo grootsch volvoerd? BILD. 8

3) Met iets bedekken, overdekken. || A t' veldt al werdt bevanghen wit Van aren teer, V. MANDER, *Bucol.* 22. Bedenk ... gebloosde wangen Wy voor ons oogen sien n wit bevangen, Met droevig bleeck beslaen, 194 *a*. (*Een*) bolle pruim, met blaauwe wa gen, BILD. 13, 189.

— In later tijd nog wel als term in heid: *bevangen worden* is dan met eene la stof overdekt worden, of ook: niet effen blijven. || Men ... doet ze (t. w. *de* voorts weder in (t. w. *in het laf*), op da zouden bevangen en bont worden, *Handw* Neemt men allereerst gekleurd glas aan daarover ongekleurd en eindelijk andermaal dan is het daaruit te vervaardigen voor weerszijden bevangen, KUYPER *Technol.* 2,

— In West-Vlaanderen ook onz. || De vangt aan de ruiten, DE BO 122.

4) Het begrip *bemachtigen*, *overvallen*, r B, 1) genoemd, kan met betrekking tot all doeningen worden uitgedrukt door *bevangen*.

a) Van den slaap; in het passief vro *slaap bevangen worden*. || Jona ... lagh ne was met eenen diepen slaep bevangen, *Jo* De slaap bevangt myne oogen, L. PATER, Geen slaap sluit ooit ... Hun onvermoei bevangen oogen dicht, KINKER, *Ged.* 3, het een geruimen tijd duurde, eer ... de beving, *K. Zev.* 4, 76. Daarom heeft de dooden u (t. w. *de stad Brugge*) bevange GANCK 140.

b) Van de lucht, inzonderheid wanneer kond of al te benauwd is. || De bolle wa midden in de vorst met koude sijn bevang 1, 371 *b*. Men doe 't (t. w. *het paard*) gherack ... Eer het de kouwd bevang, HOO 2, 220. Ik wist waarlijk niet, ... of de een rolletje tabak, hetwelk hij in den mond hem ook bevangen had, VOSMAER, *Lett* 63. Toen hij boven kwam (t. w. *uit een b* beving hem de warme lucht, BERGMANN, Men vond den schildwacht bewusteloos, do bevangen.

— In Zuid-Nederland wordt *bevangen* gebruikt in den zin van *benauwd*, van gezegd, doch alleen praedicatief (zie b. v. o 122; COEN.-VERVL. 223). || Ik heb ... vers odig; het is hier ... zoo bevangen, n *gend*, m. *e. a.* 40.

jn en sterken drank; het verl. deelw. in *beneveld, eenigszins dronken*, vroeger in tting dan nu. || Och oft de tooghen *len beker*) soo mijn harsenen bevinghen, ns rust den gheest beschutte *enz.*, HOOFT, 3. Haeren wyn ... is seer brandich, en r over een mensch licht bevanght wort, *ortg.* 21, 167 *a*. Een Heldt, die, sterck angen, Sijns selfs vergeet, CAMPHUYZEN, Hij was niet in staat om zonder waggelen innen gaan, de wijn had hem bevangen, *h.* 4, 287. Dat hij dronken was, althans, otselingen overgang ... in de lucht bekt, v. LENNEP, *Rom.* 4, 161.

ene ziekelijke aandoening, eene ongesteldt lichaam, thans in beperkt gebruik. || ng had hem bevangen. — Hy ... begon e te lachen, dat hem een hoest bevingh, elijex ... konde spreken, *Begin e. Voortg.* De sieckte die 't volck bevangen hadde, Bevangt u eene quael? men brengt u DE MEYER, *Gramsch.* 131.

lerheid in het passief *bevangen zijn met* er door aangetast. || Ende Simonis wijfs met een groote kortse bevangen, *Luc.* vangen ... Met sieckte, CATS 1, 258 *a*. even hier met dese plaeg (t. w. *overdreven* bevangen, 1, 358 *a* (zie ook 1, 246 *a*). e helft van zyn matroozen laagen in de t brandende en dulle koortsen bevangen, *Ruiter* 439.

iut, als naam van eene ongesteldheid bij ook bij de Afl.). || Paarden, die, zonder zyn, of den Droes te hebben, schielyk ERKHEY, *N. H.* 4[1], 211.

als naam van eene ongesteldheid in de koeien (zie de aanhaling). || Vervangen spieren is eene algemeen bekende kwaal ... Deze vervangenheid is ... eene opkrimeren en pezen, ... een soort van stilstand werking, BERKHEY, *N. H.* 8, 52.

nid-Nederland inzonderheid in toepassing lemde ademhaling. || Hij is bevangen op E BO 122.

wel met den dood als onderwerp (verg. onder de Samenst.). || Ze liepen om hem , maar hij is seffens met de dood bevan- (*in Vlaanderen*).

eene aandoening van het gemoed, een eene droevige ondervinding; thans in 't erouderd (zie beneden onder *g*). || Nu crysy uw hert heeft bevaen, VISSCHER, Wat heeft uw eedle ziel bevangen, Dat wilt aen de wilgen hangen? D. SMITS, 3, 16.

in het passief, omschreven door *met*. || ijck zijn zy met sorge benaen, NUMAN, *lem.* 99 *a*. Met groter vruecht sal zijn Mijn herte Heer, in v salicheyt, v. z. v. *Souterl.* 12, 6. Met droefheyt ... en felle en, CATS 1, 392 *b*. Sy, met deerenis ... 2, 188 *b*. Met grooten angst bevangen, nwendelicken met barmherticheyt bevan- ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 99. 't Schijnt, een doode vadsigheyd bevanghen zijn, *Bank.* 2, 33. Het ... verstand ... Ziet dering beva'en Dit ... teecken, DE DECKER Geef een' schreeuw, bevangen van de LD. 2, 120.

beteekent het passief niet anders dan: bende of in datgene verkeerende wat de beidt. || Dat ghy ... bevangen zijt met eenich ongeluck, MEURIER, *Form. d. Miss.* 57 *b*. Job met soo veel lydens bevaen, NUMAN, *Strijt d. Gem.* 61 *a*. Al was hy (t. w. *de arm*) ... met moedicheyt bevangen, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 347. De Koning vint Parijs met vrolickheyd bevangen, VONDEL 1, 30. Sy zijn seer gierich, ende met begheerlijckheyt seer bevangen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 13 *c*.

f) Van liefde, of ook met den persoon die liefde inboezemt als onderwerp; thans verouderd. || V liefde heeft my gheheelijck benanghen, OVID., *Conste d. M.* 48. Doe ginck my ... een nieuwe lust bevaen, v. HEEMSKERK, *Minne-kunst enz.* 256. Ick (neem) ... Oorlof aan u mijnen lust, Gh'ebt mijn hart bevanghen, VONDEL 1, 772. Wort Herkules bevangen Met iemants min *enz.*, 11, 209. Hij ... vond haar zoo ... bekoorlijk, dat hij op het zelfde oogenblik met hevige liefde wierd bevangen, KIST, *Eikenh.* 4, 355. Van min bevangen, v. LENNEP, *Poët.* 12, 125.

— Het deelw. *bevangen* wordt dan gelijk aan *verliefd*. || De Vorst ... is bevangen Niet slechts met hare jeugt *enz.*, CATS 2, 109 *b*. De Hartogh ... hief een' geveinsde vrijaadje aan, zich gelaatende bevangen te zijn met eene der achtbaarste schoonheden van het hof, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 133. Dat hy zich ... met de gedaante en voeghlykheit zyner stiefmoeder bevangen vond, HOOFT, *N. H.* 189.

— *Bevaen*, opgevat als *liefde gevoelende, genegen*, kan ook door andere bepalingen worden gevolgd. || Niemant en gaf my tot dit werck vermaen Maer om tghebruyck ben ick hier toe benanghen, OVID., *Conste d. M.* 8 (*Art. am.* 1, 29: *usus opus movet hoc*). Ick ben soo bevaen om uwen persoone, ... Gheen liever en weet ick onder shemels throone, 49. Ionathas minde Dauid, ghelijck zynen vadere Met vierigher herten, them waerd benaen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 93.

g) Van vrees, schrik, huivering, schaamte en derg. in verschillende gevallen nog thans gewoon. || Ende beevinge ende ontsettinge hadde haer bevangen, *Marc.* 16, 8. Och dat my vreese kost noch eenighsins bevaen, VONDEL 2, 267. Een Heylige Onzachlykheyd Bevangt daar 's menschen geest, CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 592. De aakligste ontroering bevangt hem om 't hart, BILD. 1, 312. Eer de wanhoop hem beving, STARING 2, 63. Vrees beving hen dat het brandend gevaarte op de naburige gebouwen zou nederstorten, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 207. Zekere onrustige nieuwsgierigheid beving mij, ROSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 197. (*Hij*) boog het hoofd, als hadde een gevoel van schaamte hem bevangen, CONSCIENCE 2, 327 *b*. Dat de schildwacht ... met zulken schrik werd bevangen, dat hij in allerijl het hazenpad koos, SLEECKX 3, 89.

h) Van alles wat iemand kan *verstrikken, misleiden*; thans in vrij gebruik niet voorkomende (verg. beneden Aanm.). || Bevangen, *captus, implicitus, irretitus*, KIL. — Cleyne saken der vrouwen herten benangen wel, OVID., *Conste d. M.* 13. Dat een slechtaert (d. i. *een onnoozele man*) is bevangen Met ... de Verwen voor de Wangen, Met de Kleeren voor de Bruyd, HUYGENS 1, 100. *N.* Zoo is 't ... niet veilig, hem naby te treën. *U.* Neen, als geen list hem eerst bevangt, RAU, *Philoktetes* 5.

C) In het Mnl. heeft *bevangen* soms de beteekenis van *bij zich ontvangen* (zie VERDAM 1, 1170); ook in de 16de eeuw komt deze nog voor. || Ghilien wien ic zeer ionstigh benanghe, Spoedt hu alle haerwaerd, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 122.

Aanm. Er zijn nog een paar gevallen waarin *bevangen* in de tegenwoordige taal wordt gebruikt, maar blijkbaar als germanismen, naar hd. *befangen*.

1) In den zin van *verlegen*, waarnaast *onbevangen*

in dien van *ongedwongen*, *vrijmoedig*. Hoewel dat gebruik ook in onze taal wel te verklaren zou zijn, was het toch blijkbaar tusschen 1600 en 1800 bij ons niet bekend. || 'k Zoek haar (t. w. *deugd en vroomheid*) eer, waar onbevangen, De gulle lach der ronde wangen Den grond van 't eerlijk harte toont, BILD. 13, 167. Op eenen toon, welken hij trachtte licht te maken, maar die bevangen klonk, V. LOVELING, *N. Nov.* 218.

2) Het Mnl. kent uitdrukkingen als *bevaen in sorghe*, — *in anxt*, — *in twivele* en derg. (VERDAM 1, 1174), maar uit de aanhalingen hierboven is gebleken, dat in de 17de eeuw eene bepaling met *in* bij *bevangen* niet in gebruik was. Eerst later, waarschijnlijk eerst in de 19de eeuw, vindt men *bevangen in vooroordeelen* en derg., en dat moet eene navolging zijn van het Hd. || Dat de twistenden aan beide zijden nog te veel bevangen zijn in het oude begrip van opvoeding, dat *enz.*, VISSERING, *Herinn.* 3, 177. In eigenwaan bevangen zagen zij (t. w. *de staatslieden van vóór* 1850) niet anders dan quaestiën van ... politiek, QUACK, *Stud.* 18.

— Absoluut gebruikt: bevooroordeeld. || Bepalingen ... om bevangenen en bevooroordeelden van het plegen der regtsoefening uit te sluiten, V. D. PALM, *Sal.* 5, 255. Of vergis ik mij? ... Was ik vooringenomen, bevangen? KNEPPELH. 6, 44.

— Veel gewoner nog is *onbevangen*. || Het onbevangen, onbedorven oordeel, V. D. PALM, *Red.* 3, 78. Jonge en onbevangen zielen, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 216. In het belang van een onbevangen onderzoek, GROEN V. PR., *Versch.* 142. Iemand, die in deze quaestie een geheel onbevangen, onbevooroordeeld gemoed heeft medegebragt, V. LENNEP, in *Hand. d. Tweede Kamer d. St.-Gener.* 1853—'54, blz. 1124 *a*. Onbevangen het wankelende der overlevering te erkennen, V. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 1, 126.

— *Bevangenheid*. || Zoo men ..., zonder dogmatische bevangenheid, met een' zuiver historischen blik de verschillende verhalen der Evangelisten beschouwt, V. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 1, 239 (zie ook 93 en 175). Den lak ..., door onwetendheid of bevangenheid onzer middeleeuwsche letterkunde aangewreven, JONCKBLOET, *Wetensch. beoef. d. Ned. T.* 15.

— *Onbevangenheid*. || (*Hij*) waarschuwt hen (t. w. *de rechters*) om ... beide partijen met dezelfde bedaardheid en onbevangenheid te hooren, V. D. PALM, *Sal.* 5, 361. Volstrekte onbevangenheid of afwezigheid van alle vooroordeelen, QUACK, *Stud.* 47.

Afl. *Bevang* (zie ald.); *bevangenheid*, eene ziekte bij paarden („Eene ongesteldheid, welke den Paarden byzonder eigen is, die men *bevangenheid* noemt; welke veroorzaakt word, door het Paard den adem te ontryden, en te sterk in 't zweet te jaagen, 't welk dan door de koude te schielyk opdroogt: dat men bevangen ryden heet", BERKHEY, *N. H.* 4[1], 209); in Zuid-Nederland ook in toepassing op benauwdheid van het weder, of van beklemdheid op de borst (zie DE BO 122; CORN.-VERVL. 223); *bevangenis*, in West-Vlaanderen als naam voor *doodsstrijd* (*Loquela* 4, 1); *bevanging*, als afl. van *bevangen* in de bet. A, 2) („Derzelver *bevanging* (t. w. *van eene doorbraak*) werd wel terstond begonnen ...; dan naauwelijks verblijdde men zich met het herstel van den dijk" *enz.*, STUART, *Vad. Hist.* 1, 295); ook in den zin van *bevangenheid* bij paarden (CHOMEL 170 *b*); *bevangsel*, als afl. van *Bevangen* in de bet. A, 1): datgene waarmede men iets omringt („dat uyt uw' Paleyzen De waarde Vrede nimmer en verreyze, Maar in 't *bevangsel* van uw hooge muuren Eeuwelyk duure", CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 151).

Samenst. In de bet. B, 3). *Bevangglas* („Het tot kleuring gebezigde glas wordt platteer- *glas* ... geheeten, en bekleedt de voorwerpe meer of minder dunne laag", KUYPER, 2, 725).

BEVAREN (I), bnw. In het Mnl. b bnw. *bevaren*, in den zin van *ervaren*, (VERDAM 1, 1180); dit is het verl. deelw *varen*, in den zin van *ergens heen gaan*, kent eigenlijk: ondervinding hebbende doo veel gereisd heeft (verg. BEREISD, en zie v. in *Tijdschr.* 11, 191 en 197). Zoo leest me V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1 „In den wereltschen saken wel *bevaren* zyn thans is *bevaren* gewestelijk in dien zin beke *een bevaren schoolmeester*, *een bevaren dokt* Marken in gebruik vermeld in *Taalg.* 4, 19 middeleeuwen echter heeft men *bevaren* meest band gebracht met het *bevaren* der zee, en v *bevaren* dan beteekent: zeemansondervinding In de oudere taal vindt men dan soms eene van de plaats waar een zeeman goed bek Die van sijn jongheyd af gewoont heeft op End overal in 't Oost, end 't Westen was HOFFERUS 362. In de kunst volleert, en o bevaren, DE DECKER 1, 54. Men vond ge luiden ... die op die kusten waaren beva waare gelegentheit van die landen wisten, *De Ruiter* 305.

Som-wijlen in het schuym der baren
Hanghd hy (*de Liefde*), en sweemt op zij
En maeckt hem over al bevaren.
Amst. Peg

— Gewoonlijk echter absoluut gebruikt. || loodsman, sal ons uwe sorghe peylen Te v Zee? HOOFT, *Ged.* 2, 226. Hadden hie Mannen van het beste bevaren volck verloo TEKOE, *Iourn.* 41. Kundige Generaals, b stoute Admiraals, *Wildsch.* 3, 4. Hevige (konden) ... zelfs de bevarenste scheep ... verlegenheid brengen, V. D. PALM, 322. Aan bevaren manschappen ontbrak het V. LIMB. BROUWER, *Cesar* 3, 244. Schee of scheepsgezellen, die zich als bevaren *W. v. Kooph.*, *a.* 405.

— Vooral is gewoon *een bevaren matro* kon eene boot besturen, ... als een bevare SLEECKX 1, 14 (zie ook FOKKE, *B. R.* 4

— Vaak figuurlijk gebruikt: iemand vinding. || Ik kan dat werk gerust aan hem hij is een bevaren matroos.

Afl. *Onbevaren* (zie ald., in de bet. 2).

Samenst. *Zeebevaren*, dichterlijk („Drae diep van kolck, En rotsen vaeck ontsien *bevaren* volck", VONDEL 2, 175).

BEVAREN (II), onz. en bedr. st. *Varen* in verschillende beteekenissen. Mn (VERDAM 1, 1178).

A) *Varen* in den algemeenen zin van *voortbewegen*. — Ergens komen, ergens geraken; als zoodanig in de middeleeuwe na de 16de eeuw in Noord-Nederland mee verouderd, maar thans nog in het zuiden Niemand en weet waar hij bevaren is, DE B *M.* Waer bevoer hy? *W.* In taeverne EVERAERT 85. Datmen voor sterven niet swaren, Wistemen waer datmen soude benaren *Sp.* 256. Och Heere, u en can het niet ve ... Waer hy bevaren is den alderliefsten mij *Over-Yss. Sang.* 221. Ghedenckt u ... oock kleynen Jonghen, Die over twintigh jaer mael is ghevonghen? Weet gy der oock waer dat hy voorts bevoer? BREDERO,

en bevint den selven overleden te wesen, niet en kan bevinden waer hy bevaren is, *Leyd.* 151.

k van de omstandigheden: voortgaan, een eloop hebben. || Hoort dan toe, hoe dattet voer: Mijn moeder sturf *enz.*, BREDERO, t.

ren, rijden met een wagen. — In Gelderland in het waterrecht. Beslag leggen op aangerond, door er, op wettelijke wijze, met een er heen te rijden. || De Middel-weert en e Middel-sanden . . mogen door een iegelyck, tegens gelandet syn, . . . vrylyck begaen, of Wagen bevaren worden, *Geld. Placaetb.* a°. 1715).

ren, met een schip.

ende bereiken of ergens langs varen, hetzij hetzij bij herhaling, b. v. om handel te drijven. onderd. || Ende wy in een . . . schip gegaen aoo wy de plaetsen laughs Asien bevaren *z.*, *Hand.* 27, 2. Ghy zoeckt Italien en oock bevaeren, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 90. n wel-gemande Boot de Rievier op sonden, konden nerghen menschen bevaren, dan wel orpen, *Begin e. Voortg.* 8, 6 *b.* 't Bevaren orsz Gewesten deur 't nauw van Gibraltar, *atb.* 2, 3040 (a°. 1663). Gelyk een Scheeps-. De haven eindlyk komt bevaren, SCHER-. (*Zij*) die aan den kant van Hamburg de bevaaren, BERKHEY, *N. H.* 3, 457. (*Het*) . . . Het dierbre vaderland hem eindlijk doe BILD. 2, 309.

t een water als voorwerp: daarop varen; voon. || Dat die van Carthago . . ., beva-Ant-lantische See, ghevonden hebben onbe-iden, v. SCHIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 37. baren . . . bevaren, CATS 3, 54 *b.* Het . . . voor de Ingezetenen deser Landen . . . op en van de Middelandtsche Zee gearresteert, *aatb.* 3, 1356 *a* (a°. 1668). Dat zy Sup-. . in Pacht hadden het bevaaren van dezelve *euren v. Haerlem* 2, 469 *a* (a°. 1716).

t een schip als voorwerp: daarop varen. || vaardyschip, genaamd de Vrouwe Chris-aaren door een braaf Kaptein, *Leev.* 7, 339. hepen, voor een groot gedeelte, werden be-r aldaar geborene en gevestigde ingezetenen, *Vad. Hist.* 3, 198.

Bevaren (zie het voorg. art.); *onbevaren* in de bet. 1); *bevaarder*, als afl. van de bet. B) („En sal gemelten Officier . . . dt van den *Bevaerder* de Bancke spannen, n, die omtrent die bevaringe iets te seggen hebben, laten aeneischen, en doen de beva-met een Wagen" *enz.*, *Geld. Placaetb.* 3, afl. van *bevaren* in de bet. C, 2 („Is den . . . de Supplianten . . . te vergunnen, *vaarders* van de Jan Gyzen-Vaart te mogen " *enz.*, *Keuren v. Haerlem* 2, 469 *b* (a°. *evaring*, inzonderheid als afl. van *bevaren* B) („Die gene, die ene *bevaringe* wil 1) daer toe . . . versoecken den Officier . . ., nen ter plaetse, daer het Landt gelegen is, ree gequalificeerde Gerichts-luiden", *Geld.* 3, 279 (a°. 1715); „En sal gemelten . Partyen, die omtrent die *bevaringe* iets mochten hebben, laten aeneischen, en doen *ge* in maniere als volgt. Naementlyck met a, geladen met Mist" *enz.*, 3, 280).

ASTEN, bedr. zw. ww. Van *Vasten*. Iets, handeling, door vasten laten volgen. Thans ebruik. || De ezels . . ., die den haver dra-ghen, en hoy eten, of haer werck bevasten, DE BRUNE, *Bank.* 2, 174.

— Verbonden met *moeten*: iets met vasten (moeten) bezuren. || Die 't al door de billen lapt, moet zijn quistingh in armoede bevasten, DE BRUNE, *Bank.* 1, 29. Andere zijn-der, die haer kele zoo heugelick vieren, dat zy 't daer naer, treurlick bevasten moeten, 2, 309 (zie ook 1, 50). So sal de arme schoonvader moeten bevasten het ghene dat die dwase swagher sal . . . verdooren, v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 30 *b.*

BEVATBAAR, bnw. en bijw. Van *Bevatten* in de bet. A, 4), met *-baar*. Thans niet in gebruik.

A) **Bnw.** — Kunnende begrepen worden, verstaanbaar, duidelijk. || Deeze aanneemelyke en zeer bevatbaare stelling, BERKHEY, *N. H.* 3, 75. Den . . . Heer Camper, wiens Antwoord . . . voor onze Natie bevatbaarder is, en van meerder nut kan zyn, 3, 1225. Dan eerst (t. w. *als men het verband kent*) wordt zy (t. w. *zekere plaats uit Tacitus*) bevatbaar, BILD., *N. Versch.* 3, 137. Niets is bevatbarer dan dit, BILD., *Verh. over Zedeleer enz.* 118.

B) **Bijw.** (van wijze). — Op eene duidelijke wijze. || Bevatbaar wel duydelyk en distinctelyk syn Contra-rollen instellen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 75 *b.*

Afl. *Onbevatbaar* (zie ald.).

BEVATEN. Zie BEVATTEN.

BEVATTELIJK, bnw. en bijw. Van *Bevatten* in de bet. A, 4), met *-lijk*.

1) In actieven zin. Geschikt om iets te begrijpen; goed, vlug van begrip. In Noord-Nederland niet ongewoon. || Dat kind is zeer bevattelijk.

2) In passieven zin. Geschikt om begrepen te worden, gemakkelijk te vatten. || Dat betoog is zeer bevattelijk en voor ieder duidelijk. — Men moest daarover . . . praaten, het niet wel bevatte bevatlyker maaken, het wel begreepene aandringen, *Leev.* 7, 25. Hoe kan ik voor u bevattelyk maaken, dat ik thans u . . . geheel anders zie dan voorheen? *Blank.* 3, 356. Parijs . . ., waar de grondigste geleerdheid zich vernederde, om hare voordragt in de bevattelijke taal der zamenleving te kleeden, v. D. PALM, *Red.* 1, 175. Het onderwijs wordt hun al te bevattelijk, al te aangenaam gemaakt; zij leeren aldus . . . niet . . . zich inspanningen getroosten, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 77.

— Ook wel bijwoordelijk. || Dat boek is zeer bevattelijk geschreven.

Afl. *Onbevattelijk* (zie ald.); *bevattelijkheid.*

BEVATTEN — vroeger, ook nog in de 17de eeuw, BEVATEN —, bedr. zw. ww. Van *Vatten* (*vaten*) met *Be-* in verschillende toepassingen. Mnl. *bevaten* (VERDAM 1, 1180).

A) In den zin van *omvatten*.

1) In eigenlijken zin: iets met de armen omvatten; thans in onbruik. || Ick houd meer inden arm niet, dan ick can bevatten, HOOFT, *Ged.* 1, 143.

2) Met het oog, den blik: overzien. || Al wat het oog bevat, kan d'arme ziel niet baaten, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 246. Als ge . . . beide (gebouwen) met uwen blik bevat, VISSERING, *Herinn.* 1, 38.

3) Met den geest: omvatten, tegelijkertijd beschouwen; thans verouderd. || Met lezen der Historien (kan men) bykans al de bequaamheidt . . . haalen die d'ervaarenheidt geeft. Te weten, indien men niet te veel bevaaten wil: maar weinigh uitneemende dingen zulks inneemt . . ., dat *enz.*, HOOFT, *Mengelw.* 402.

4) Met het verstand iets begrijpen, inzien, doorgronden. || Kunt gy met uw eindig verstand den Onëindigen bevatten? *Leev.* 8, 342.

— Ook zonder die bijvoeging; thans nog gewoon. || Om met een weynig tijdt-spillen te bevatten Guyt-Latijn,

dat hier ... 'tsamen is ghepast, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 136. De waarde ... bevatten van een meesterstuk eens Raphaëls, *Leev.* 1, 144. Ik voor my bevat veel klaarder, dat zeer gemoedelyke Vrouwen wel ... kunnen overhellen tot ... dweepery, 4, 42. Moet gy ... de reden van iets bevatten, indien gy het voor waaragtig zult houden? 6, 217. ô Dat kan ik zo bevatten! 8, 199. Velen ..., wier gemoed de taal dier Godenzonen weet te bevatten, GEEL 248. Zij (behoefde) geene groote mate van verbeeldingskracht te bezitten, om de ... oorzaak mijner verschijning te bevatten, V. LENNEP, *Rom.* 3, 45.

— Soms: iets in een bepaalden zin opvatten; thans onbekend. || Dat Apollo zelf er mede verlegen zou geweest zijn, als men, zijne spreuk in dien zin bevattende, ... gezegd had: *enz.*, FOKKE, *Verz. W.* 2, 145.

5) Iets met iets omgeven, omringen; dichterlijk. || De locht betreckt, ... en gaet den Oceaen Met dicke nevelen bevatten, en beslaen, VONDEL 2, 176.

6) Iets onder eene bepaalde soort brengen, daartoe rekenen; thans verouderd. || Bevatten onder de goederen gearresteerd uyt hoofde van Grond-regt, de goederen of penningen de Compagnie of het Land raakende ...: Dat is verbooden, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 75 *b*.

7) Van zaken: omvatten. || Den tijdt van twee saysoenen, die de Rekeninge bevaet, HOOFT, *Br.* 1, 66 (a°. 1613). Aandoeningen, zo veel bevattend en zo verheeven, dat *enz.*, *Leev.* 5, 106.

8) Van al wat als eene ruimte wordt voorgesteld: iets in zich hebben, binnen zich besluiten, hetzij die ruimte daarmede al of niet wordt gevuld.

a) In 't algemeen; soms in zoo verzwakte opvatting dat het met *hebben* gelijkstaat. || Dat iedere lichtstraal een schoof van zeven kouleuren bevat, *Blank.* 2, 4. Die luchthartigheid ..., die een bron van gezondheid en vergenoegen in zich bevat, *Leev.* 3, 310. Een Weezen, dat in zich zelf de reden van zyn bestaan bevat, 8, 134.

b) Van begrensde plaatsen, gebouwen enz. || Een zeer schoon Amphitheater, ... bekwaam om meer als twaalf duisend menschen te bevatten, DE BRUYN, *Reizen* 1, 61 *b*. Die grafkelder (bevat) ... het overschot van ... Marten van Heemskerck, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 204. Geen plaats bleef er onbezet, niettegenstaande ... het gebouw 22,000 personen bevatten kan, KELLER, *Zuiden* 1, 234. De oogst was zoo overvloedig geweest, dat de ... schuren hem niet konden bevatten, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 22. Een gouden kastje dat kostbare schatten bevat, V. EEDEN, *Kl. Joh.* 22.

c) Van woorden, geschriften. || Deeze (alleenspraak) ... bevat zulk een kostelyken raad, *Leev.* 1, 276. Dat de 12 Artikelen alles bevatten, wat ter zaligheid te weeten noodig is, 6, 69. Haare Brieven bevatten ... veel proeven van gezond oordeel, 8, 213. Eene hemelsche boodschap van genade kan ... geene zulke dreigementen bevatten, dat *enz.*, *Blank.* 3, 296. De lijvige boekdeelen, die de Handelingen der (*Tweede*) Kamer bevatten, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 340. Het stuk ... bevat ... niet minder dan 200 ... afwijkingen van het oorspronkelijke, VUYLSTEKE, *Prozaschr.* 4, 52.

— Geheel verouderd is eene constructie als de volgende. || Het geen ik ... nog te zeggen heb, zal ik in eenen tweeden brief bevatten, *Blank.* 3, 296.

B) In den zin van *aanvatten*. — Iets of iemand aanvatten, beetpakken, aantasten, hetzij eigenlijk of oneigenlijk. Thans verouderd. || De zoethueneghe baeten Die zy bevaeten met ghiereghen apetytte, EVERAERT 213. Dies zal het hittig gift der pest uw hart bevatten, DE DECKER 1, 52. Den Arend ... vind ... zich aan 't ding dat hy bevat (t. w. *visch*), bedroogen, LUYKEN, *Bykorf* 147. Ik [illegible] my op myn rechter zyde, ... aldus bevatten my [illegible] de slaap, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 229.

C) In den zin van (in zijn geest) vormen. [illegible] *concipere*, fr. *concevoir*.

1) In 't algemeen. Zich een denkbeeld (van [illegible]) vormen. || De God van Philips (II) ... [illegible] verhevenste en grootste dat zijn laag, bekrompen gemoed kon bevatten, FRUIN, *Tien J.* 370.

2) In 't bijzonder. Zich eene algemeene voorstelling maken van een werk dat men wil uitvoeren, [illegible] ontwerpen; thans verouderd. || Hier op viel hy aan het bevatten, aen het schikken en verdeelen van een werk, dat hy onder den naem van den *IJstroom* ... gelukkig uitvoerde, V. HOOGSTRATEN *Lev.* [illegible] *Antonides* XXXVI. Hoe dezelfde genie, die dit groot ontwerp bevatte, ook alle de deelen van deszelfs uitvoering heeft bezield, V. D. PALM, *Red.* 2, 73.

Afl. *Bevatbaar*, *bevattelijk*, *bevatting* (zie [illegible] woorden); *bevattig*, in West-Vlaanderen in den zin van *bevattelijk* in actieve opvatting: vlug van begrip (*Loquela* 10, 81); *bevattigen*, in West-Vlaanderen: bevatten, begrijpen (*Loquela* 9, 2).

BEVATTING, znw. vr., mv. *bevattingen* (thans in onbruik). Van *Bevatten* in de bet. C, 1) (vaak met bijgedachte aan de bet. A, 3 en 4). Vert. fr. *conception*.

1) Eigenlijk. De daad van zich een denkbeeld [illegible] vormen, doch altijd in overdrachtelijke opvatting.

a) Het vermogen van den geest waarmede deze beelden worden gevormd, en waardoor men iets begrijpt; iemands begripsvermogen, zijn begrip. Thans inzonderheid in enkele vaste uitdrukkingen. || [illegible] Dweeper, wien ik ... zijne onkunde ... vergeven [illegible] zou, had hy iets van den Dichterlijken stijl of [illegible] vatting, BILD., *T.- en Dichtk. Versch.* 1, 37. Ie[illegible] onderzoeke den aard van het onderwerp, de kra[illegible] zijner eigene bevatting, GEEL 125. Hooft daalt af (t. w. *in zekeren brief*) tot de bevatting e[illegible] ... vrouw uit het volk, BUSKEN HUET, *Rem.* 2², 231.

— *Boven iemands bevatting gaan*. || Moog[illegible] gaat dees Vaderleer Uw bevatting nog te boven, [illegible] 11, 285. Verheffing, gloed, ... zijn contrabande (t. w. *in zekere populaire geschriften*), boven de bevatt[illegible] (t. w. *van de lezers*), BEETS, *Verpooz.* 14.

— *Van bevatting*, t. w. zóó als een buw. [illegible] duidt. || Ofschoon traag van bevatting, had hij d[illegible] ... blokken het gemis van vlugheid vergoed, *K.* [illegible] 1, 28. De lezer ... moet niet alleen ... heel v[illegible] van bevatting zijn, maar ook een zeer sterk geheu[illegible] bezitten, 3, 313.

b) Denkbeeld, begrip, dat men zich heeft gevorm[illegible] opvatting; soms in collectieven zin. Thans verouderd. Wy vertrouwen dat onze bevatting daar van (t. w. *van de visscherij*) meegedeelt, ... heu zal kous[illegible] voldoen, ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 177. O[illegible] byzondere bevattingen in 't stuk van Godsdien[illegible] V. EFFEN, *Spect.* 6, 92. Indien men deswege re[illegible] bevatting had, 12, 65. Op dat ... (*wij*) van o[illegible] verkeerde bevatting overtuygt ... (*mogen*) worde[illegible] 12, 107. Hy (heeft) weinig op met alle die kwesti[illegible] en bevattingen, die men op de Scholen leert, *Bu*[illegible] 759. Stoor u niets aan de willekeurige bevatting der waereld, *Leev.* 4, 126. Het verstand eischt vo[illegible] werpen ter opmerking, ter vergelijking, en kan [illegible] nalaten zijne bevattingen onder elkander samen [illegible] zetten, te verdeelen, en tegens één te stellen, BIL[illegible] *Verh. over Zedeleer enz.* 50. Dat de verbeelding v[illegible] bevattingen tot zwevende beelden en tot een schem[illegible] rend voorgevoel opklimt, GEEL 219.

nderheid: het denkbeeld of de denkbeelden ondslag zijn van een werk. || Den Dichter schoonheid der uitdrukking met de stoute lijkheid der bevatting gelukkiglijk vereenigt, M, *Red.* 1, 12.

laad van iets in woorden te brengen; verg. *ir.* Thans onbekend. || Bevatting van de of hoe die moeten opgesteld syn, DIBBETZ, *b.* 75 *b.*

st. In *bevattingsvermogen* wordt soms ge- eene beteekenis van *bevatten*, die bij *be-* p zich zelf gebruikt, niet voorkomt. Zoo *ttingsvermogen* in de natuurkunde genomen e voor *capaciteit* (met betrekking tot warmte iteit: zie BOSSCHA, *Natuurk.* § 446 en § 446 is ook sprake van *warmtebevattings-*. Hetzelfde woord duidt ook aan iemands om met het verstand te *bevatten*, te be- neer met de gedachte aan de bet. A, 4) e bet. C, 1) („Het *bevattingsvermogen* van die niet gewoon is doortedenken", MULTA- 42); *bevattingskracht*, zooals het staat in olgende aanhaling, is eene samenst. met in de bet. 1, *a*) („Sterker ... aandoenin- *bevattingskrachten*, die onze beschaving rlamd ... heeft", BILD., *Versch.* 2, 129).

ECHTEN, bedr. st. ww. Van *Vechten*, n verschillende opvattingen. Mnl. *bevechten* 1, 1180).

en iemand of iets vechten.

and (t. w. een enkel persoon of een dier) te lijf gaan; thans niet meer in gebruik. || t. w. *een dronkeman*) Stribblich bevecht de EDERO 3, 297. Van Mestrekken, Bevegten, n Dooden, *Handv. v. Amst.* 573. Die in en huys loopt, om jemant te bevechten,... *enz.*, *Landtr. v. Selwerdt* 100. Hy moet al bevechten eenen stier, DE MEYER, 111.

den tegen eene vijandelijke macht, te land ; soms staat als voorwerp de bevelhebber at, of ook de plaats waar zij zich heeft Thans niet gewoon. || Doen Gedeon de bevacht, A. BIJNS 374. Hy gaet met lck ... een machtig heir bevechten, CATS Die den dyk te bevechten hadden ... wer- vaare smeeten van boovenen getroffen, HOOFT, Met brant-spiegels wilmen dat de Sicilianen an Marcus Cl. Marcellus bevochten, WITSEN, 167 *b.* Het kroost mijns Vijands leeft, en t het niet! Neen, ... ik moet het gaan BILD. 2, 77. De Belgen verlieten ... hun tegen Cesar op te trekken en hem te gaan , DAVID, *Hist.* 1, 191.

der eigenlijk, in allerlei verschillende toe- thans niet in gebruik. || Een sterre be- Mane, DE CASTELEIN, *Bal.* 8. Inden mensche t quade verderflijck kent, dat vyandtlijck lijck bevecht, COORNHERT 1, 280 *b.* Alle aten ende Baccalarisen souden dese Ketters rlick bevechten, MARNIX, *Byenc.* 1, 12). Een Maegt van soet gelaet ... Die was bevocht en oock gevangen nam (t. w. *hij aar verliefd*), CATS 2, 547 *a.* Hoe menich vaent gaet daechlijcks god bevechten, HOOFT, 4. Men sal hem noch bevechten, Dies' *ere haarvlechten*) anders keurt als bloud, 1, 81. Sulcke menschen ... Die ... Be- e Natuyr door hulp van wetenschappen, EN, *Ged.* 2, 54. Daar durft hy (t. w. ch de Doot bevechten, VOLLENHOVE, *Poëzy* as langen tyd bevogten geweest door een Jongman, die met hem te bespotten ... wou tonen, dat hy een' uitstekende geest van raillery bezat, V. EFFEN, *Spect.* 12, 12.

— Ook met eene zaak als onderwerp. || Leckere gerechten ... Uw gesontheyt bevechten, SPIEGHEL, achter VISSCHER, *Brabb.* 191. Myn gemoed wierd langen tyd door een wankelende twyfel ... bevogten, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 350. Niettegenstaande zijn zwakte bevocht hem steeds een aandrang naar veel beweging, COUPERUS, *E. Vere* 1, 148.

B) Door strijden iets veroveren.

1) Eigenlijk, in den oorlog; thans met *de zege* of *de overwinning* als voorwerp nog gewoon. || Eere te bevechten met vromelijck stryen, VISSCHER, *Brabb.* 148. De geen' die in beleg en veldslagh eer bevochten, HOOFT, *Ged.* 1, 315. De Leeuw, die voor de Vryheid vocht En haer bevocht, DE DECKER 2, 194. ô Hemel! 'k druk die hand, die nooit dan roem bevocht! BILD. 2, 103. Apollo, moedig op de zege, thands bevochten, 3, 83. Napoleon gaf voor ... te oorlogen voor de vrijheid van den handel; en om deze te bevechten, moest de handel stilstaan, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 49. De eerste overwinning op de opstandelingen ... had hij helpen bevechten, FRUIN, *Tien J.* 5.

2) In vrijere, minder eigenlijke toepassing. || D'opperheerschappij Die haer verheven deuchdt heeft op mijn siel bevochten, HOOFT, *Ged.* 1, 108. Uw wit en ooghmerck ... zult (*gij*) ... niet bevechten, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 529. Waer heeft Alcides oit zoo braef een' prys bevochten? DE DECKER 2, 208. Lauweren, in het veld der ... letteren bevochten, V. D. PALM, *Sal.* 3, 245.

C) Om iets vechten; zeldzaam. || (*Zij*) lacchen ... om datse sien soo cleynen saeck Soo bevochten, OGIER, *Seven Hoofts.* 171.

Afl. *Bevechtig*, in de 16de eeuw, hetzelfde als *bevechtende* („Weest altijts tvleesch *beuechtick*", *Gentsche Sp.* 212); daarvan *bevechtigheid*, dat in de volgende plaats zooveel als *strijdperk* schijnt te beteekenen („Christus is comen bin swerelts *beuechticheyt*, Om dat hi de sondaers salich soude maken", *Gentsche Sp.* 248); *bevechting* („'t Hooftpunt der *bevechtinge* (d. i. *den voornaamsten aanval*) met de Duytschen aan te vangen", HOOFT, *N. H.* 297; „De Romeinen ... weerstonden gedurende eenigen tijd de hevige *bevechting* der Nerviërs", CONSCIENCE 4, 193 *b*).

BEVEDERD, bnw. Van *Veder*. Van eene veder voorzien, b. v. van een hoed gezegd: zie HOOFT, *N. H.* 254. Thans niet in gebruik.

BEVEESTEN. Zie BEVIJSTEN.

BEVEILEN, bedr. zw. ww. Vroeger gewoon naast *Beveiligen* (zie ald.). Veilig maken tegen aanslagen van den vijand. || Instructie waer naer sich ... (*de*) Matrosen in 't beveylen (t. w. *van zeker vaarwater*) ... sullen hebben te reguleren, *Gr. Placaatb.* 2, 486 (a°. 1638). Het vaarwater alomme, zoo veel doenlyk was, te beveilen (t. w. *tegen de zeeroovers*), *uit een stuk* bij BRANDT, *De Ruiter* 622.

Afl. *Beveiling* („Ordre ende Reglement ... op de *beveylinge* vande Riviere de Marckt vande Blaeck nae Breda", *Gr. Placaatb.* 2, 486 (a°. 1638); „Wat tot *bevylinge* der havens en zeegaten kon bedacht worden, wierdt in 't werk gestelt", WILLINK, *Amstell. Ark.* 2, 262; „Tot *beveiling* der Haringvisscherye werden ook eenige schepen in zee gebragt", WAGEN., *Vad. Hist.* 6, 20).

BEVEILIGEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Veilig*. In het Mnl. niet aangewezen. Iemand of iets veilig maken, beschutten, tegen iets vijandelijks;

ook met datgene wat tot beschutting dient, als onderwerp. Gevolgd door eene bepaling met *tegen*, vroeger ook dikwijls met *voor*.

1) Iemand beschutten tegen handtastelijkheden. || Of men my dus verkleed had, om my te beveiligen (t. w. *tegen aanhouding*), ... weet ik niet, *Leev.* 5, 296. Ik ... meende ... genoegzaam beveiligd te zijn door den kneppel, dien ik over den rechterschouder droeg, V. LENNEP, *Rom.* 3, 11. De overheid (moet) voldoende macht en gezag bezitten, om de vreedzame burgers, die zich op haar verlaten, te beveiligen, FRUIN, *Geschr.* 1, 79.

2) Iemand of iets beschutten tegen geweld van oorlog. || Dat zy geene middelen onbezogt wilden laaten, om de wingewesten tegen de invallen der Germaanen te beveiligen, WAGEN., *Vad. Hist.* 1, 215. Zij (t. w. *een muur*) ... dient alleen om de stad voor eene onverhoedsche attaque ... te beveiligen, HAAFNER, *Pal.* 2, 256. Rusland evenwel had zijne onafhankelijkheid behouden, beveiligd door ijs en sneeuw, en duizend mijlen afstand, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 14. De koopvaardij tegen de Duinkerksche roovers te beveiligen, FRUIN, *Tien J.* 200.

3) Tegen al wat in de natuur den mensch kan schaden. || Het tochtschut, dat haar tegen een guren wind, die op de ramen stond, beveiligde, V. LENNEP, *Rom.* 7, 3. Dat de Kwadijkerkoog en de Overweersche polder ... in 1288 reeds door binnendijken tegen de meren, die hunne landen bespoelden, beveiligd zijn geweest, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 69. Men (heeft) nog geene voldoende gegevens om ... te beslissen, hoever de beveiligende werking der afleiders (t. w. *der bliksemafleiders*) zich uitstrekt, BOSSCHA, *Natuurk.* § 773.

4) Tegen den hartstocht, inzonderheid van de liefde. || Een zwak oogenblik, waar voor myne Vriendin met alle haare deugd ... niet altoos zal beveiligd zijn, *Leev.* 2, 14. Ik dacht ... dat ... uwe diepe studiën uw hart beter voor Cupido zouden beveiligd hebben, *Wildsch.* 1, 93. Ik dacht dat mijn altijd nog te wild hart nu voorgoed beveiligd zou zijn, VOSMAER, *Amaz.* 172.

5) Tegen al wat verder schadelijk, hinderlijk, onaangenaam kan wezen. || Voor zo verre zy (t. w. *de eigenbaat*) zig maar tegens de strengheid der wetten weet te bevyligen, V. EFFEN, *Spect.* 6, 11. De zagtheid van uwen aart zal my beveiligen voor alles, wat myn hart grieven zoude, *Leev.* 3, 325. Dat zy wel ... verdiende voor myne spotterny beveiligd te zyn, 7, 346. De lauwertak ..., Die voor vergetelheid beveiligt, DA COSTA 2, 95. Gij ... zult daar tegen alle u onaangename bezoeken beveiligd worden, V. LENNEP, *Rom.* 4, 231.

Afl. *Beveiliging* („Placaat tot *beveyligingh* van de Commercie en Navigatie, den 28 Julii 1705", *Gr. Placaatb.* 5, 310; „Geeft ons burgers slechts *beveiliging* van onzen persoon en onze goederen", VISSERING, *Herinn.* 1, 120).

— Vandaar samenst. als *beveiligingsbak*, bij brandspuiten (zie *Bijv. Stbl.* 1846, blz. 411); *beveiligingskring*, waarbinnen een bliksemafleider beveiligt (BOSSCHA, *Natuurk.* § 773).

BEVEINSD, bnw., eigenlijk het deelw. van *Beveinzen* (zie ald.). Mnl. *beveinst* (VERDAM 1, 1181). Thans in de levende taal verouderd.

1) Van personen, of van datgene wat als een persoon wordt gedacht; het deelw. wordt dan in actieve beteekenis opgevat. Veinzende, geveinsd, valsch. || Bedrieghlijck is sy (t. w. *de logen*), oock valsch, dubbelt, beveynst ende ydel, COORNHERT 1, 306 *c*. Beveynsde geckers (t. w. *spotters*), MARNIX, *Ps.* 35, 8. Elck die wil schijnen dat hy niet en is, (seyt Augustinus) is een beveynsde, CATS 1 Uitwyzende, hoe men zich, gelyk voor oo eerlooze schelmen, alzoo voor beveinsde hoeden moet, HOOFT, *N. H.* 425. Eenen b schynheiligh, 708. Des beveinsden haets HOOFT, *Ged.* 2, 365. Dat de vrientschap nie is, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 31 (zie nog 211; *Z. Nacht.* 1, 39 enz.).

2) Van iemands aard en voorkomen. || veynst ghelaat, COSTER 477. Acht my niet beveynsden aert, CATS 1, 185 *a*. Haer gemo beveynst, 1, 269 *c*. Met een beveynsde gee DEL 1, 509. Men (sit) ... en pronckt Met veynsd gesicht! STARTER 10.

3) Van gezindheden, uitingen, handeling door overdracht van de bet. 1), deels met h in passieve opvatting: deze beide gevallen te scheiden. || Indienje lieve-koost, een yde looven, Dat uw beveynsde gunst sijn kass rooven, CATS 1, 421 *b*. Zijn beveynsden *lach*), 1, 439 *a*. O borst vol list en vol pijn, 1, 451 *a*. Hangdy hart of siel an haer treken, So sal sy *enz.*, BREDERO 2, 20. eenen wolf ... Souckt met beveynsde gunst d te verraën, V. ZEVECOTE 223. Met reden een open krijg boven een beveinsden vrede *Dusseld.* 1, LXIV.

Afl. *Beveinsdelijk*, met geveinsdheid (klaaghden) ... zich ..., dat men zoo *be* handelde", HOOFT, *N. H.* 419); *beveinsdig* veinsdich oogh ... Was ... een loose strick bedroghen siel", *Bloemh. d. Ned. Jeug* *beveinsdheid*, de hoedanigheid van *beveins* („Nu is wijs schijnen sonder wijs te wesen *heyt*", COORNHERT 1, 300 *c*; „De krachter gaaven Tiberius, de *beveinstheit* noch niet" *Tac.* 162; „Uw flikke floyery ik voor *bev* houw", KRUL, *P. W.* 3, 62); bij overd uiting van die hoedanigheid, en dan met m nu tydt, ... 't broedsel der hoofsche *beve* ... met klaarder dagh te beschaamen", HOO 517); *onbeveinsd* (zie ald.).

BEVEINZEN, bedr. zw. ww. Van In het Mnl. zijn aangewezen de afleidinge en *beveinsinge* (VERDAM 1, 1181). In de gewoonlijk in den zin van: iets door veinz ken, iets niet uitgeven voor datgene wat he veinzen. Later in onbruik. || Op dat door 't de muitery niet grooter gelooft werde da HOOFT, *Tac.* 315. Zy (beveinsden) qual hoope van als nu daar af hun verhaal t HOOFT, *N. H.* 4. De Hartogh van Alva beveynzen de spyt, dat hem ... de Nederla *Egmont, als veldheer*) in zyn licht stond, ketselkorst beveynst u aensicht om end' om *Ged.* 2, 215.

— Ook wel wederk.: veinzen. || Nestori hy hem nu beveynst te onderscheyden die stancien *enz.*, VINC. LIRINENS. 38.

Afl. *Beveinsd* (zie ald.); *beveinzing* (VINC. LIRINENS. 104).

BEVEL, znw. onz.; mv. *bevelen* (in Van *Bevelen*. In Mnl. teksten vindt men een v als accusatief (VERDAM 1, 1180), in den *Te* *bevele* opgegeven, en *beveel* komt ook later

1) Het toevertrouwen van iets aan iema overdracht: de bescherming, de hoede waar of iets wordt gesteld (verg. ook STALLAERT waar *bevel* samen wordt genoemd met *curat* *ende macht*). Thans verouderd. || Syt doch van deser iongher iueght! Tot synder ziele nempten in u bevel, *Trou m. bl.* 103.

st ambt dat iemand is opgedragen, toever-
verg. bij KIL. de vertaling met *commissum*,
, *munus*. Thans verouderd. || Wees-Vaders
s last ende bevel is ... sorge te dragen dat
LERS, *Beschr. v. Leyd.* 138. Dese wierden
Alexi-broeders, welkers last ende bevel was
te bewaren, ende te hand-reyken, v. LEEU-
schr. v. Leyd. 501.
erschappij, oppergezag krachtens hetwelk men
bevelen; verg. bij KIL. de vertaling met
.
't algemeen; thans verouderd. || Daer nae
den armen Antonium van zyn beveel af,
maeckte hem alsoo kleyn als de slechste
de Stadt, v. Z. v. NIEUVELT, *Disc. v. Mach.*
Portuguesen ... en zijn ... geen Meester van
, of en hebben gheen bevel dan over hun
O.-I. e. W.-I. Voyag. 5, 4 *d*. Die tot een
vel en heerschappy gheroepen, en zoo van
ene peupel af-gezondert zijn, DE BRUNE,
, 310. Zoo hy de tong wel t'zijnen bevele
s BRUNE, *Jok en E.* 215. Dat-men moet
oede mortificatie hebben, ende beveel op sijn
er dat *enz.*, ZACHMOORTER, *Bruydeg. Bedd.*

't bijzonder, in het krijgswezen; vaak ook:
ligheid, de graad, waarbij men een bepaald
eft. || Bevel en chef over de Leegers sig
den, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 75 *b*. Dat deze
ng, zoo zij Turenne ter oore kwam, hem
afschrikken om hier te lande eenig bevel aan
, v. LENNEP, *Rom.* 7, 169.
vel voeren. || Bevel voeren als Veld-Maar-
DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 76 *a*. Voert gij het
r? ... ik kan met geen ondergeschikte officieren
v. LENNEP, *Rom.* 9, 373.
der iemands bevel. || Driehonderd Kozakken,
vel van den Majoor Marklay, v. D. PALM,
hr. 117. Jammer dat de zelfzucht der pro-
niet toeliet het leger onder één bevel te
FRUIN, *Tien J.* 51. Het leger staat onder
van een kapitein-generaal, FRUIN, *Geschr.*

dracht waaraan moet gehoorzaamd worden;
KIL. de vertaling met *praeceptum*, *jussum*.
rijgswezen thans niet als een term van streng
beteekenis, en ook vroeger weinig in gebruik;
nde soorten van *bevelen* zijn *commando's* en
verg. LANDOLT 2, 91). || Gesolt, gerolt na
urs beveel, COORNHERT 1, 524 *b*. Het bevel
ers Salighmakers, 1 *Tim.* 1, 1. De geenen,
raaden vonden, zonder 's Konings uitgedrukt
groot een vooroordeel te vellen, HOOFT,
79. 't Welk de Koning zelf met zyn plat
voor heen niet kon te weeghe brengen, 506.
uitgesprooken woord op haare lippen was
voor ... Willem, *Leev.* 5, 17. Uw verzoek,
my een bevél is, 6, 297. Elk bevel (t. w.
turnen) bestaat uit twee deelen, het waar-
sbevel en het uitvoeringsbevel: zie CUPÉRUS,
, 22.
der iemands bevelen, in het krijgswezen
als *onder iemands bevel* (in de bet. 3). ||
d mogt dan geen honderd duizend man onder
elen hebben gekregen, v. D. PALM, *Gedenk-*
. Troepen die onder de onmiddellijke bevelen
Prins gesteld waren, BOSSCHA, *Lev. v.*
312.
transitieve en intransitieve uitdrukkingen. ||
us hebbe 't bevel gegeven, *Ezra* 6, 12.
ede het bevel Mordechai, *Esther* 2, 20. Soo
morgen doen na het bevel des Koninghs,
5, 8. Ick en sal uwe beveelen in der eeuwigheyt
niet vergeten, *Ps.* 119, 93. Paris is Troye niet,
noch 't wacht op sijn bevelen, HOOFT, *Ged.* 1, 143.
De Minnegodt gehoorzaemt den bevele zijner lieve
moeder, VONDEL 5, 156. Ons hart (kan) zich in
deezen geene bevelen ... onderwerpen, *Leev.* 4, 55.
Dan herroept hy het bevel, 6, 262. Ik heb uwe
bevelen slegts te ontvangen, om die ... optevolgen,
7, 231. Bezig met maatregelen te nemen en bevelen
uit te vaardigen tot afwering dier nederlaag, KNOOP
1, 45. Het uitvoeren van de bevelen der regeering,
FRUIN, *Geschr.* 1, 78.

— De inhoud van het *bevel* wordt aangeduid door
eene onbep. wijs met (*om*) *te*, door een bijzin met
dat, en soms, minder rechtstreeks, door een nieuwen
hoofdzin. || De Koningh Cores (heeft) bevel gegeven
dit Huys Godts te bouwen, *Ezra* 5, 13. Voorts gaf
ick bevel, ende sy reynighden de kameren, *Nehem.*
13, 9. Gy, O Koningh, hebt een bevel gegeven, dat
alle menschen ... het gouden beelt aenbidden souden,
Dan. 3, 10. Het sevende (*schip*) was een Jacht
die bevel hadde ... tijdinghe daer van te brengen,
O.-I. e. W.-I. Voyag. 1, 12 *b*. Zy hadden bevel ...
om my op eene plaats te brengen, die zy niet goed-
vonden te noemen, *Leev.* 7, 131. Er werd gescheld.
De zwarte knecht kreeg zijne bevelen, en de kinderen
verschenen, BEETS, *C. O.* 144. Ik zal hem de noodige
bevelen geven, om u in alles behulpzaam te zijn,
SEGERS, *Licht en Br.* 35.

— *Met bevel* (als bepaling bij een gezegde), ge-
volgd door eene dergelijke aanvulling. || Met bevel
van haerluiden daer inne wijders niet te turberen,
HOOFT, *Br.* 1, 91. Dat een der vryelingen ... ge-
zonden aan Agricola, lastbrieven braght, ... met be-
veel om *enz.*, HOOFT, *Tac.* 525. Zeker Edelman gaf
zijnen Iongen ... eenen hamelenbout ..., met bevel
dat hy hem zou doorspekken *enz.*, DE BRUNE, *Jok
en E.* 163.

— *Op* (vroeger ook *door*) *bevel van iemand.* ||
Paulus (wiert) door Festi bevel voortgebracht (t. w.
als gevangene), *Hand.* 25, 23. Het goddeloos ge-
slacht ... wert int eynt gestoort door goodts bevel
en cracht, HOOFT, *Ged.* 1, 4. Het ambt ..., Dat
ick bediende, op uw bevel, 1, 280. Op het uitdrukke-
lyk bevel myns Vaders, *Leev.* 7, 204. De vreeze,
dat men hem, indien hij langer weigerde, op hooger
bevel tot gehoorzaamheid zoude dwingen, SLEECKX
3, 98. Op hoog bevel (d. i. *op bevel van een hoog-
geplaatst of vorstelijk persoon*).

Afl. *Beveldom*, gebied waarbinnen men gezag voert
(„De reden waerom dat ... de ... Princen ... sulck
ghespuys van rabauwen .. uyt de palen van haer
beveldoms hebben verbannen", v. HOUCKE, *Tract. d.
Tribul.* 127); *bevelloos*, geen bevel, geen regeerings-
gezag hebbende, door HOOFT (*Tac.* 313) gebruikt als
vertaling van lat. *privatus* (daarnaast *Tac.* 198 *bevelle-
loos*, en *Tac.* 260 *beveleloos*); *bevelschap*, in Zuid-
Nederland voorkomende in den zin van *bevel*, *bevel-
hebberschap* („Capiteyns *Bevelschap*", OGIER, *Seven
Hoofts.* 65; „Onze heer Koning beloofde mij het
bevelschap over vijftig Priemen", CONSCIENCE 2,
133 *a*).

Koppel. *Bevelhebbend*, zelfstandig in den zin
van *bevelhebber*, commandant („Dat gy ... alles doen
... zult, 't geene u van de Heeren Burgemeesteren,
Colonels, en andere *Bevelhebbende*, zal werden gelast
ende aanbevolen", *Handv. v. Amst.* 169 *b*); *bevel-
voerend*, van hem die bij eene bepaalde gelegenheid
het commando heeft: de *bevelvoerende officier* („Zij
(werden) gevangen genomen. „Op wiens gezag?"
vroegen zij. De *bevelvoerende* kolonel ... wees enkel
op ... de geladen geweren", QUACK, *Soc.* 1, 157).

Samenst. afl. *Bevelhebber* (zie ald.); *bevelgever*, bij STALLAERT (1, 232) als handelsterm vermeld in den zin van *lastgever*; *bevelhebbing* („Somwijlen gheeft hy (t. w. *God*) oock aen de boose menschen *bevelhebbinghe*, ende heerschappije in dese wereldt", v. HOUCKE, *Tract. d. Tribul.* 318); *bevelvoerder*, minder gewoon dan *bevelhebber* (zie b. v. CONSCIENCE 2, 66 *b*); *bevelvoering* („Het verlangen om hem (t. w. *den Prinz van Oranje*) door eigene *bevelvoering* meer zelfstandigheid te leeren", BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 135).

Samenst. *Bevelschrift* (zie ald.); *bevelbrief*, door HOOFT (*N. H.* 476) gebruikt voor *mandement*, zooals hij in eene kantteekening aanduidt; *beveldwang*, dwang, door een bevel opgelegd („Het hart neemt geen *beveldwang* aan", BILD. 1, 301); *bevelheer*, door VONDEL (6, 165) gebruikt voor iemand wien door een vorst een last, eene zending is opgedragen; *bevelsluiden* (*-lieden*), hetzij in 't algemeen personen wien een opdracht, een last tot iets is gegeven („de gemaghtighden en *bevelsluiden* der zelve" (t. w. *van den Landvoogd of van den Raad van State*), HOOFT, *N. H.* 663), hetzij bevelhebber in den oorlog („*Bevelslien*! schickt in 't kort de Ridders in 't gheweer!" BREDERO, *Griane* 15); *bevelstem*, gezaghebbende stem („Alle bevelen,... ook die, welken men ons als godlijke *bevelstemmen* eener openbaring doet voorkomen", v. HEMERT, *Lekt.* 7, 82; „de *bevelstem* der Rede", 8, 40); *bevelwoord* („'t *Bevelwoord* verbeidend: „Geleedren, valt aan!" TEN KATE, *Schepp.* 63 (zie ook 101; *Par. Verl.* 23; v. ZEGGELEN 1, 79).

— Als tweede lid. *Dwang-*, *leger-*, *opperbevel* (zie die woorden of het eerste lid).

BEVELEN, bedr. (en wederk.), soms ook onz. st. ww.; *beval* (eene enkele maal ook *beveelde*), *heeft bevolen*. Mnl. *bevelen* (VERDAM 1, 1181). Verg. b. v. lat. *mandare*.

1) Iemand of iets toevertrouwen in iemands zorg, hoede, bescherming, en vandaar ook in die van God. || Van Gode, in wiens gunst hy hen van heeler harte was beveelende, HOOFT, *N. H.* 24. My ... ernstig te beveelen in de bescherming van dien Hemelschen Vader, die *enz.*, *Leev.* 8, 147.

— Wie op het punt is van te sterven, *beveelt* zijne ziel aan God. || Wildy dat niet doen zo meuchdy u ziele wel in Gods handen bevelen, COORNHERT, *Boccat.* 64 *d*. Vader in uwe handen beveele ick mijnen geest, *Luc.* 23, 46.

— Men *beveelt* iemand in Gods bescherming bij het afscheid nemen; vandaar ook in zekere zegswijzen aan het slot van brieven. || De welcke ... aen Constance oorlof nemende, ... haer te Gode bevolen heeft, COORNHERT, *Boccat.* 60 *d*. Ende nu, broeders, ick beveele u Gode, ende den woorde sijner genade, *Luc.* 20, 32. Godt Almachtich, wien ick... Ul., naer hartelijcke groetenisse ..., bevolen laet, HOOFT, *Br.* 1, 37. Zy hem in de Goddelyke bewaring bevolen hebbende, ging hy ... uit, BRANDT, *De Groot* 249. Hier mede nochmaals vriendelyk gegroet, en den Heere bevolen, LUYKEN, *Br.* 254. Wees Gode en der heilige Moeder Gods bevolen, en ontvang mijne vriendelijke groeten, PIERSON, *Mériv.* 3, 263.

— *Iets God bevelen* (of *bevolen laten*), het aan Hem overlaten, het niet beslissen, zich er buiten houden; ook als gemeenzame zegswijze. || Maer hoe dit vallen sal, dat wil ick Godt beveelen, CATS 3, 6. So hebben wy raetsaem gevonden ... dat wy daer een hutte ... souden op slaen, ende voort de sake Godt te bevelen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 30 *d*. Hoe het met diergelijke menschenvreters hier namaals zal afloopen, laat ik God bevolen, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 93.

2) Iemand in de zorg, de gunst, de ge iemand anders aanbevelen. || Hy sal u ... ac tius ... (haeren kamerlinck) ten hooghsten het vrindelycksten recommanderen, ende POIRTERS, *Hof v. Theod.* 32. Ik beveel my gunst, *Burg.* 9. Voor 't overige beveel ij Broertje, *Leev.* 8, 36. Dat er voor den gr anders te doen stond dan ... zich zelven te in 's konings genade, DAVID, *Hist.* 4, 47 beval als kleinzoon van zijn grootvader zich vriendschappelijk aandenken, BUSKEN HUET, 2[1], 348.

— *Zich bevelen* wordt eene uitdrukki *afscheid* nemen; verg. hd. *sich empfehlen*. || (t. w. *vóór hunne terechtstelling*) hun h beschikken, sich aen hun vrienden bevel DE BRUNE, *Wetst.* 2, 354.

3) Iets bij iemand „besteden", aan iemand Had tghescrifte nooit gheweest ons versta blent Ende dusentigh dijnghen zyn ons nu Die waren verholen, DE CASTELEIN, *Const v.* 108. Wil d' opperste Monarch ... d' eerste k mensch opzetten, en bevelen, ... Zoo *enz.*, 6, 271 (*Lucifer*).

4) Iets aan iets overgeven, overlaten. || (t. w. *deze rijmen*) maer aen 't vier, HOO 1, 258. D' ander t' vlacke zeyl de winden velen, ... gaet bruyssen door het nat, VONDE Beveel het papier niet terstont al wat u in schiet, 6, 49.

5) De zorg voor iemand of iets, ook w trachting van iets, aan iemand opdragen. || I den block (*er is sprake van de liefde*) es de bevolen (*figuurlijk opgevat*; *verg.*: *aan de overgeleverd*), A. BIJNS, *N. Ref.* 193. Noy hem bevolen En worden aengeranst, CATS Het Vroutjen dat ick hier mijn saken hel (t. w. *zijne huishoudster*), 2, 600 *a*. Ga Reym, nu ist datjet huys bevolen wort, HO 2, 276. Adieu ick selje soo lang de wij velen, 2, 295. Waar hij rondom zich ziet, allen zijne kinderen, aan zijne zorg bevol PALM, *Sal.* 6, 416.

— In spreekw. zegswijzen (verg. Dl. 703). || 'k Ben oorsaeck van dit doolen; heb selfs de Kat de soete-melck bevolen, *Moortje* 57. *C.* Se ... Beval de maegd ae icke gae sou slaen .... *A.* dat was de bote kat bevoolen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 272.

— *Iets aan iemand bevolen laten* (ve 1). || Menelaus ... (liet) sijn huysvrouw 't onthalen van desen wtheemschen gast HOOFT, *Ged.* 1, 138. Dat hy zulks verd ... wysheit der gemelde Heeren bevoolen liet, *De Ruiter* 733. Ik liet zo lang myn gra Bevoolen aan myn hout, SCHERMER 211.

6) Iemand opdragen iets te doen, en dat gehoorzaamheid aan die opdracht geëisc iemand iets gelasten. || Ghy Enghelen ..., nytrecht t'ghene dat hy (t. w. *God*) bevelt, HO *Vier Wterste* 227. Dit gebodt beveele ic sone Timothee, dat gy *enz.*, 1 *Tim.* 1, 1 in huys wat te beveelen dat ick vrees te HOOFT, *Ged.* 2, 283. Dat wanneer hy was, ik gestadig in myn bevolen arbeid varen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 71. Zy eene strikte geheimhouding, *Leev.* 5, 165. het anders? Beveel, en ik vlieg te rug Openbare ... illuminatiën ... werden bevo GENS, *Hist. Stud.* 2, 237.

— Met eene bepaling in eene onbep. wijs De Heere Godt ... heeft my bevolen hem

te Jerusalem, 2 *Chron.* 36, 23. Brieven my bevélen, terstond te vertrekken, *Leev.*

en bijzin met *dat.* || Daer onse H. Moeder elick beuolen heeft, ... dat *enz.*, MARNIX, 1 (bl. 165 *b*). Doe beval Pilatus dat hem m gegeven soude worden, *Matth.* 27, 58. eschreven, dat hy sijne Engelen van u be-, dat sy u bewaren sullen, *Luc.* 4, 10 τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ σε).

der rechtstreeks wordt de inhoud van het en nieuwen hoofdzin aangeduid. || Doe beval gh, ende sy brachten Daniel voort, ende m in den kuyl der leeuwen, *Dan.* 6, 17. ele malen is het voorwerp een znw. dat aam is van eene handeling, en in dit geval ne onbep. wijs met *te* bij gedacht worden. || Heere, in uwen toorn .... Gy hebt het wolen, *Ps.* 7, 7. Zy ... Beveelt haar koets, BILD. 1, 367. De Vorst beveelt den zang. heffen aan, 2, 169.

der voorwerp, alleen met eene bepaling, door *van*, staat *bevelen* soms in den zin *ets beschikken.* || Een Leenman en mag by rille van sijn Leen niet beveelen sonder n de Land-overheid, DE GROOT, *Inl.* II, zie ook § 9).

synonieme ww. verbonden, inzonderheid in stijl. || Zyne Majesteit wilt ende beveilt composicien ghehouden te zyne over *enz.*, *Bruges* 2, 243 (a⁰. 1522). Alzoo wy ... ade gheordonneert hadden *enz.*, 1, 14 (a⁰. allen dierhalven de Schouten ... haer ernuden gelast en bevolen, gelijck ik haer wel k laste en bevele by desen, ... scharpe nemen op dese zake, HOOFT, *Br.* 1, 36. ade ghebieden voorts allen onse Officieren, *enz.*, *Vl. Placcaertb.* 2, 681. Lasten en lat deze in het *Staatsblad* zal worden ge- (*b. v. aan het slot van eene wet*).

ieden, heerschen; onz., gevolgd door eene met *over.* || Het welk hy sei gewisselyk te n, indien hy over land of luiden te be- HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 70. Wee ... tucht, ... waar ze ooit alleen beveelde! 16.

evel (zie ald.); *beveler*, in Zuid-Nederland de in den zin van *lastgever* (zie STALLAERT *beveling* (verg. VERDAM 1, 1183), in den et latere *aanbeveling* („In dier *beuelingen* e meester Jesus v mede beual sijn wtuercoren . D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 58 *a*).

st. *Aanbevelen* (zie ald.).

ELHEBBER, znw. m., mv. *bevelheb-* nst. afl. van *Bevel* en *Hebben* met *-er*. In lerlandsche taal vroeger als handelsterm, n van *lasthebber* (STALLAERT 1, 232), d die van een ander eene opdracht heeft Ook wel in den zin van *directeur*, b. v. SIUS 1: „Aen ... Meester Pieter vanden Lofweerdighen *Bevel-hebber* over het Godts- Sinte Juliaens tot Brugghe". Gewoonlijk *bevelhebber* iemand die anderen beveelt, die een *commando* heeft; commandant. In het voornamelijk in de samenst. *opperbevelheb-* traden tot Mose de Bevelhebbers, die over en des heyrs waren, *Num.* 31, 48. Arioch ebber des Koniogs (*Kantl.*: „Oversten van hs guarde"), *Dan.* 2, 15. Alle de Boeten daan worden, door en tot discretie van den Luytenant en andere Bevelhebbers *enz.*, *Handv. v. Amst.* 153 *b*. Toen hij, als bevelhebber van het Oostenrijksche leger in Italië, ... stierf, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 297. De bekwaamheid der mindere bevelhebbers, KNOOP 4, 122. De bevelhebber in de militaire afdeeling staat onmiddellijk onder de bevelen van den Minister van Oorlog, *Instructie* in *Bijv. Stbl.* 1860, blz. 121, *a*. 1.

— In vrijer gebruik. || In plaats van Dienaars zyn ze (t. w. *zekere wijsgeeren*) aldus Bevelhebbers en Heeren der Natuur, v. EFFEN, *Spect.* 11, 82.

— Het vr. *bevelhebster* in scherts. || Terwyl hy (t. w. *een verliefd man*) nog moed, nog magt heeft, om iets aan zyn bevelhebster te weigeren", v. EFFEN, *Spect.* 10, 59.

Afl. *Bevelhebberij*, door HOOFT gebruikt in den zin van: gedrag van iemand die anderen aanvoert, in ongunstigen zin („Dat men de gehoorzaamheit, hier in aan hem beweezen, tot een bewys van *bevelhebbery* opnam", *N. H.* 194); *bevelhebberschap*, waardigheid van bevelhebber („Men was in dien tijd wel genoodzaakt eenige *bevelhebberschappen* over het krijgsvolk te vervullen", BILD., *Gesch. d. Vad.* 11, 89; „In 1619 werd hem het *bevelhebberschap* over Bergen-op-Zoom ontnomen", MULDER, *J. F.* 1, 272).

Samenst. *Bevelhebbersstaf* (zie b. v. SLEECKX 3, 139).

— Als tweede lid. *Krijgs-*, *leger-*, *onder-*, *opper-bevelhebber* (zie die woorden of het eerste lid).

BEVELSCHRIFT, znw. onz., mv. *-schriften*. Schriftelijk bevel, schriftelijke machtiging, meest vanwege het openbaar gezag; mandaat. || Hij (*de gemeente-ontvanger*) betaalt .. niet, dan op bevelschriften, die hetgeen te betalen is en den post der begrooting, waaruit de betaling moet geschieden, vermelden, *Wet v.* 29 Juni 1851, *Stbl.* 85, *a.* 114. De uitgaven uit de plaatselijke kas worden bevolen door Burgemeester en Wethouders bij bevelschriften, door hunnen voorzitter en een der Wethouders te teekenen, *a.* 224. Zijn dienaren (t w. *van den vorst*) zijn aansprakelijk voor hetgeen zij doen, en kunnen zich met geen bevelschrift van hun meester dekken, FRUIN, *Geschr.* 1, 147.

BEVEN, onz. zw. ww. Mnl. *beven* (VERDAM 1, 1184). Een woord dat volgens zijn Oudgermaansche vorm (ohd. *bibên*), vergeleken met skr. *bibheti*, kennelijk is afgeleid van een stam die *vreezen* beteekent (zie de etymologische woordenboeken).

A) Van menschen (ook dieren), hun gemoed en ook hunne stem.

1) Trillen, sidderen, van vrees, angst, ontzetting. || Oock beeft hier over mijn herte, ende springht op uyt sijne plaetse, *Job* 37, 1. Repter een riedt bij de maen (d. i. *in den maneschijn*), u zal de schimme doen beeven, HOOFT, *Ged.* 1, 232. Die den sprongh niet ontgaen en kan, wat hoeft hy langh voor de graght te staen beven, DE BRUNE, *Bank.* 2, 264. Nicolette ... beefde over al haar leden, *K. Zev.* 4, 246. Mijn hond ... beeft, en slaat de oogen neer, wanneer gij hem slechts beziet, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 59.

— Gewoon is *beven als een riet* (zie b. v. LEDEGANCK 208).

— *Bevend*, vaak als attributieve bepaling bij *stem.* || 't Geschiet (t. w. *het zingen in gezelschap*) met een bevend stemmetje, en met een onverzekerde Physionomie, v. EFFEN, *Spect.* 12, 149. „Petrus, waaraan denkt gij?" vroeg zij met bevende en toch vriendelijke stem, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 93.

— Eene bepaling met *van* noemt de aandoening die oorzaak is van het *beven.* || Ik beef van ontsteltenis! LANGENDIJK 4, 255. Om hem op een schip te doen, daar zou Moeders hart van beeven, *Leev.* 1, 17. Ik beef van angst, 3, 125.

— Eene bepaling met *voor* noemt gewoonlijk datgene wat vrees inboezemt. || Het kruyt, Daer Cerberus voor beeft, VONDEL 2, 173. Beef ... voor myn wraak! LANGENDIJK 2, 22. Beef voor myn haat, 4, 143. Zoudt gij voor lijken beven? V. ALPHEN 1, 438. Den magtigsten sterveling, die werelddeelen voor zich beven doet, en aan werelddeelen wetten voorschrijft, V. D. PALM, *Red.* 1, 113.

— Dikwijls samen genoemd met *vreezen*, of ook *schudden*. || Die alderhoochste ... Godt, .. voor wyen die ... suyverste gheesten der Enghelen schudden ende beven, NUMAN, *Gheesselinghe O. H.* 3 *b*. En sult gylieden my niet vreesen, spreeckt de Heere? sult gy voor mijn aengesicht niet beeven? *Jerem.* 5, 22. Ende de vrouwe vreesende ende beevende ... quam ende viel voor hem neder, *Marc.* 5, 33. Gy dienstknechten zijt gehoorsaem uwen heeren ..., met vreese ende beeven, *Ephes.* 6, 5. Ick ... schoot uyt mijnen droom, al bevende en bevreest, VONDEL 3, 379.

2) Trillen van woede, drift. || „Wat gij daar zegt, moet gij bewijzen", schreeuwde hij met bevende stem, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 88. Met de tanden op elkaar en bevende van haat, BEETS, *C. O.* 72.

3) Huiveren van eerbied, van verrukking. || Ik (beefde) ... van heilige aandrift, LEDEGANCK 147. Bevend van aandoening en met eerbied plaatste hy *enz.*, MULTATULI 8, 199.

4) Trillen van begeerlijkheid. || Mijn lijf stong mijn en beefde, sieje wel hoe root bin ick ekamt, BREDERO 1, 279. Zij ... greep myn hand, Myn boesem sloeg aan 't beven, LUYKEN, *D. Lier* 95.

5) Rillen van koude (zie b. v. *Leev.* 1, 15); ook in de hier volgende grappige zegswijze. || 24 d° ... noch cout ende nat sijnde ..., daer den schipper ..., alsoo wij noch den heer van Beeven speelden, een brandewijntjen liet schencken om ons van binnen wat te verwermen, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 106.

6) Trillen, als lichaamsgebrek, hetzij door zwakte, ouderdom of verlamming. || De dunste ... bladerkens van Bijvoet ghestooten, ende tsap wtgeperst, tselve met olie van Roosen gemengt, neemt wech t'beven van de zenuen, DODON. 48 *b*. Den genen die bevende leden hebben, oft beroert ende geslagen ziin, 231 *b*. Hy onderschorte my met zwakke en beevende armen, WELLEKENS en VLAMING, *Dichtl. Uitsp.* 157. Kind, geef my eens een bocaaltje: ... Ik beef een weinigje, en de spys begint me wat op te breeken, LANGENDIJK 4, 290.

B) Van zaken.

1) Heftig schudden. || Een der Heeren .. sloeg ... met beide zijn vuisten op (*de tafel*) ..., zoodat alles lilde en beefde, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 343. De lucht beefde onder het gebulder der kanonnen, CONSCIENCE 1, 280 *a*.

— Ook in toepassing op aard*beving*. || Doe daverde ende beefde de aerde, ende de gronden der bergen beroerden sich, *Ps.* 18, 8. Als ghij een wenk maer aen het aertrijk geeft, ... het siddert en het beeft, HOOFT, *Ged.* 1, 279. Al het gebergte in de rondte beefde, terwijl de klokken van een naburig klooster aansloegen (t. w. *bij eene aardbeving*), LOOSJES, *Lijnsl.* 1, 191.

2) Zacht trillen, heen-en-weergaan. || De bevende stralen van tschijnsel der sonnen, COORNHERT, *Odyss.* 1, 42 *b*. Gunst van menschen is ... Lichter als een bevend rijs, HOFFERUS 143. Terwyl de wint in 't beevend boschloof speelde, POOT 1, 308. (*De*) harp, wier snaar op 't windgefluister beeft, SPANDAW 4, 42.

— Van tranen, dauwdroppen. || Terwyl er een paar traanen in myne oogen hingen te beeven en te sidderen, *Blank.* 1, 104. Een dauwdrup ..., Die ... zacht op de blaadren bleef beven, TER HAAR, *Gd.* 2, 84. Die oogen, waar bezielde tranen beven, Muw van een glimlach ... doorstraald, TEN KATE, *Per. Verl.* 163. De droppelen, die aan de punten der ... bladeren beefden, BEETS, *C. O.* 311.

— In vrijer gebruik: *bevend*, onrustig, speelsch. || Zomtyds zendt ghy my in de bevende minne dan zonder coorde touter ick, DE DENE, *Testam.* 309 *b*. Een ander oogmerk heeft den echten en hechten staat, een andere de swevende en bevende minne, CATS 1, 57 *b* (in het Latijn: *lascivi istius amoris ... scopus*).

Afl. *Beverig*, *beving* (zie die woorden); in België zijn ook in gebruik *bever* en *beverik*, in den zin van „*zenuwschudding*", van *koorts*, en bij overdracht van *gelatine* (zie b. v. DE BO 122 en 123); in zuidelijke gewesten (ook in Noord-Brabant) is *beverkens* de naam voor eene grassoort, die ook *trilgras* heet (*Briza Media*), en die als veevoeder dient (zie V. HALL, *Landh. Flora* 256) („Vingerhoed, violier, *beverken*", CONSCIENCE 1, 181 *a*).

BEVER (I), znw. m., mv. *bevers*. Mnl. *bever* (VERDAM 1, 1185); ohd. *bibar*; lat. *fiber*, oslav. *bebrŭ*. Naam van een dier, dat thans nog in Oost-Europa, in Siberië en in Noord-Amerika voorkomt, ook de *gewone bever* genoemd (*Castor Fiber*); in de 18de eeuw hier te lande nog eene enkele maal gevonden, maar thans uitgeroeid (verg. SCHLEGEL, *Zooga.* V; en SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 76). Het dier was vooral vroeger zeer gezocht om het fijne haar, en om het zoogenaamde *bevergeil* (zie ald.). || Volgens het getuigenis van den Heer Buffon is de Bever een zagtaardig dier, ... min of meer droefgeestig, CHOMEL 171 *a*.

Afl. *Bever* (II) (zie ald.); *beverijn* (mnl. *beverijn*: VERDAM 1, 1185), eigenlijk het bij *bever* behoorende stoffelijke bnw.; door VONDEL zelfstandig gebruikt in het mv., als letterlijke vertaling van lat. *castores* (mv. van *castoreum*), bevergeil („De naeckte Chalybes (leveren) ons yzer ..., Pontus heilzame *beverijnen*", VONDEL 5, 77 (VIRG., *Georg.* 1, 58); „Pontus helpt den arts aen *beverijnen*", 8, 193).

Samenst. *Bevergeil*, *beverzwijn* (zie die woorden).

— Verder *Beverboom*, naam die soms aan eene soort van *magnolia* wordt gegeven, omdat, naar men wil, de schors gegeten wordt door den bever (zie CHOMEL, *Verv.* 508 *a*); *-buik*, buikstuk van het vel van den bever; *-haar* („Deeze konst, om van Wol, *Beverhair*, en andere stoffen, het Hoeden-vilt te maaken", BERKHEY, *N. H.* 3, 551); *-hoed*, kastoren hoed, hoed van beverhaar („Dat ik een *beverhoed* met een pluim draag", *Wildsch.* 3, 3); *-huid*, *-jager* (b. v. WINKLER PRINS, *Encyclop.* 3, 253 *a*); *beverskul* (zie VERDAM 1, 1185), nog bij KIL. in het mv. *-kullen*, opgegeven in den zin van *bevergeil*; later weinig in gebruik; *-vacht*, *-vel* (zie b. v. *Handelsmag.* 1, 192); *-vet* („De vetbeursjes, welke het *bevervet* of de beversmeer (*axungia castorei*) bevatten", *Ned. Apoth.* 227 (ed. 1851)); *-vilt* („Un Chappeau de Castor, een Hoed van Beverhair, of *Bevervilt*", BERKHEY, *N. H.* 3, 553).

— Als tweede lid. *Rattenbever*, ook *Amerikaansche otter*, kleiner dan de gewone bever, en in Zuid-Amerika voorkomende (zie BURGERSDIJK, *Dieres* 1, 267; SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 76); *winter-*, *zomerbever*, de in den winter of in den zomer gevangen bever: het haar is in verschillende maanden van verschillende hoedanigheid.

BEVER (II), znw. onz. Hetzelfde als *Bever* (I).

1) In het Engelsch wordt *beaver* bij overdracht ook gebruikt voor een hoed van bevervilt (zie onder *Bever* (I) de samenst. *beverhoed*); in het Neder-

dt thans niet *bever*, maar alleen *kastoor* van het *vilt* gebruikt, en het gebruik a de volgende plaats is alleen eene aardig- l uw hoofd thans in castoor, anders ge- r, *Schoolm.* 70.

UYPER (*Technol.* 2, 270) wordt *bever* naam van eene katoenen stof met het van dik, grof en langharig laken: waar- ne navolging van eng. *beaver* in den zin d cloth, used for overcoats etc." (MURRAY

RAAS — oudtijds ook BEVERAGIE —, onder mv. Ontleend aan een Romaanschen r. *bevrage*, later *breuvage*, ital. *beveraggio*; Engelsch overgenomen als *beverage*. De eteekenis *drank* werd inzonderheid toege- astmatige dranken; in Noord-Holland nog als naam voor een winterdrank, bestaande wijn, met suiker, notemuskaat enz., door okt en warm gedronken (zie b. v. BOEKEN- . || De Gouverneur met meer andere ... (t. w. *zekeren Indischen drank*) geerne, beveragie van Spaenschen wijn, maer den n konder geen smaeck in vinden, *Begin* 13, 55 *b*. Zo zy (*de kapiteins*) wat mild ze elk (t. w. *van het scheepsvolk*) zo of Beschuit, als hy begeert; en om de over de Gort, in plaats van Beveraas, *d. Ver. Ned.* 1, 377 (*noot*).

RGEIL, znw. onz., zonder mv., als lit *Bever* (I), en *Geil* (II): zie Dl. IV, waar de volledige verklaring van het woord ook *beverskullen* genaamd. Vooral vroeger gevallen als geneesmiddel gebruikt. || Olye geel, BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 280 . Moes van Bever-geyl en ander minne- ATS 1, 388 *a*. Hane-kammen, ... Oesters, of beijers van de Rammen, 2, 553 *a*. ruischen ... der ooren is niets beter als katoen in olie van Bever-geil gedoopt in estooken, CHOMEL 173 *b*. De krampont- van 't riekend bevergeil, BILD. 6, 446.

t. *Bevergeilolie* (WINKLER PRINS, *Ency-* 53 *b*); *-vet* (*Ald.*); *-water* („Door her- illatie met water (t. w. *van bevergeil*) *bevergeilwater*", *Ald.*).

RIG, bnw. en bijw. Van *Beven*. Telkens illerig; als naam van een lichaamsgebrek. || euwoordig weer danig aangehaald met de .. en je kunt niet begrijpen hoe beverig en, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 152. Hij wat beverig en wat doof, BUSKEN HUET, 273.

oordelijk. || Hij schrijft erg beverig. — werd wat stooterig en beverig opengedaan t, wat strompelde er bij mij in de kamer? rz. *W.* 10, 342.

verigheid.

RNAARD. Zie het volgende art.

RNEL, znw. vr. Naam van een planten- tie OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 172). Mnl. VERDAM 1, 1185); hd. *bibernelle*; fr. en *piprenelle*; in het Latijn der botanisten enz. De oorsprong van dit woord is niet rkwaardig is daarnaast in het Nederlandsch *bevernaard*, die in sommige gewesten aan le soort van dezelfde plant wordt gegeven, L. met *bevernelle* wordt gelijkgesteld. || (Steenbreke) wort van de Brabanders aft Bevernaert geheeten.... De Cleyne n Brabantsch Bevernelle ghenaemt, DODON. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 55 *b*).

Soorten van Bevernel (*Pimpinella*) komen in hoog- gelegene weilanden voor, ... en worden voor een goed veevoeder ... gerekend, V. HALL, *Landh. Flora* 93. De wortel van de gemeene bevernel wordt aangeprezen als een geschikt middel om eene gebrekkige spijs- vertering te herstellen, WINKLER PRINS, *Encyclop.* 3, 255 *b*.

BEVERSCHEN, bedr. zw. ww. Van *Versch.* Thans verouderd. Zie voor het gebruik in Zuid-Neder- land eenige plaatsen bij STALLAERT (1, 232).

1) In 't algemeen. Met water ververschen, ver- frisschen. || 't Geen wy nu van Godes zegen Smaecken ..., Zal dan met een volle regen Ons beverschen, V. DORP, *St. Ged.* 28. Sal de Vyver niet versticken, Wert het Water niet beverst? 337. Het water, de Stad nu ook aan de westzyde beverscht hebbende, wordt ... in 't Y geloosd, WAGEN., *Amst.* 2, 63 *a*.

2) In 't bijzonder. Een „bezouten" land door middel van een dijk van het zeewater afsluiten, het bedijken (verg. ook R. FRUIN, in *Tijdschr.* 8, 56 vlgg.). || Welcke slick (t. w. *in de Wieringerwaard*) soo hooch ende goet van gront was, dat het bequaem soude sijn omme bedijckt ende beverst te mogen werden, *Gr. Placaatb.* 2, 1691 (a°. 1597). Een groote partye van den gront ... te doen beverschen ende bedijcken tot eenen vasten Coornlande, mits daer omme doende leggen eenen goeden, vasten dijck, 2, 1844 (a°. 1615). Wanneer dat effectivelyk soodanige Binnendycken door haer te doene Dyckagie beverscht sullen sijn, *Octrooi van* 1652, bij V. ALKEMADE, *Beschr. v. Briele* 2, 284. Zo hevig een storm ... (stak) op, dat de meeste Zeeuwsche Eilanden, en veele Polders en Dorpen, die naauwlyks wederom beverscht waren, ondervloeiden, WAGEN., *Vad. Hist.* 5, 48 (zie ook 3, 454).

BEVERTEIN, znw. onz. Blijkbaar ontleend aan eng. *beaverteen*, volgens MURRAY (1, 745) van *beaver* gevormd naar analogie van *velveteen*, en be- naming van zekere katoenen stof, bij KUYPER (*Technol.* 2, 269) *katoenen molton* genoemd. || Bevertein is eene soort van Mollevel of katoenen pane, DE BO 123. Eene broek van bevertein, *Ald.*

BEVERVEN, bedr. zw. ww. Mnl. *beverwen* (VERDAM 1, 1186). Met verf, met eene gekleurde stof bestrijken, besmeren, bezoedelen. || Gy, die in den Doop ... my ... door uw Bloed beverfde, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* XVI. Wil ... De zoon ... doorbooren 's vaders hart? De vader met het bloed zich van zijn zoon beverven? BOGAERT, *Roomsche Mon.* 34. Vinius, wiens bloet met heele stroomen De straet beverfden, ZEEUS, *Ged.* 550. Ze zullen uwe stoep bepikken, uw gevel beverven *enz.*, KNEPPELH. 5, 120.

Afl. *Beverving*, ook bij overdracht: verf waarmede iets wordt gekleurd („Van alles wat men op den vloer kon hebben: zand, *beverving* ... met de ge- ringste effen kleur, zeildoek, matten" *enz.*, BILD., op HUYGENS 5, 294).

BEVERWAARDEN. Zie BEVOORWAARDEN.

BEVERZWIJN, znw. onz. Een thans onge- bruikelijke naam voor het *bevergeil*. Bij KIL. is *beverswijn* hetzelfde als *bever*; kan de naam van het dier overdrachtelijk zijn toegepast op de stof die het dier bij zich heeft? || Beverswijn of Castoreum is de swezer van een ... beest, ... Bever ... ghenoemt, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 59 *b*. 't Beverswijn... is ... een seer bequaam Genees-middel voor alle koude Ghebreken der Herssenen, set neder door sijnen stercken reuck de Lijfmoeder *enz.*, 1, 60 *b*. Men besight Beverswijn in sieckten van de vrouwen: De naem en noem ick niet, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 609. Wat Beverswijn te koopen, *Ald.*

BEVESTEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Vesten*. Mnl. *bevesten* (VERDAM 1, 1186). Thans alleen nog als historische term of als ongemeene uitdrukking.

A) Eigenlijk. Vastmaken.

1) In staat van verdediging brengen; meest van eene plaats: met wal en gracht omringen. || Beveste sloten, HOOFT, *Ged.* 2, 179. 't Geweldt, dat de beleegherden gewoon waaren te doen, uit zeeker wel bevest schip, HOOFT, *N. H.* 382. In der stad beveste wall, DE HUBERT, *Ps.* 108, 4. Alzoodanige vrijheid als zij te dier tijd begraven en bevest hadden, FRUIN, *Geschr.* 1, 65.

— Wederk., met een leger of zijn bevelhebber als onderwerp. || Zoo men Graave Luidewyk tydt gaf, dat hy ... zich bet bevesten zouw, HOOFT, *N. H.* 358.

2) Iemand in eene waardigheid, in een ambt plaatsen, hem daarmede bekleeden. || Grootachtbaer heer, wilt hem in mijnen staet bevesten, HOOFT, *Ged.* 2, 193.

3) Iets staande houden, beweren; fr. *affirmer*. || De Tongh het kleynste lit (zoo Bias eens beveste...) ist quaedste, VONDEL 1, 238. Wanneerje yets bevest, Al twijffelt ghy somtijdts, JANSSEN, *Chr. Verm.* 63.

B) Iets vaster maken.

1) In 't algemeen. Iets dat reeds bestaat, hechter, steviger maken. || Om deze Vriendschap vast en troulijck te bevesten, VONDEL 1, 281. Den Spagnaert ..., Die de vijfde Monarchije Heeft gesocht ... In het oosten ende westen Sekerlicken te bevesten, HONDIUS, *Moufe-schans* 408. Om dit betrouwen te bevesten ben ick bedwongen te brenghen voor ghetuyghe Godt selve, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 49. Wilt ge uw volksgeluk bevesten, Keer dan tot u zelven weêr! WILLEMS, *Nalat.* 145. Den titel ... Die onze macht bevest, A. V. HALMAEL, *Math. en Struens.* 51.

2) Eene bewering, eene verklaring, eene overeenkomst, op eenigerlei wijze vast, bondig maken; verg. fr. *confirmer*. || Gemaghtighden ... om ... tot Brussel 't bevesten deezer orde (t. w. *van zekere bestaande regeling*) te verzoeken, HOOFT, *N. H.* 127. Ick wil mijn reden hier met geen bewijs bevesten, BREDERO, *Angen.* 30. Een quaede zaeck ... Met duysent e'en bevest, VONDEL 1, 607. Ick ... ben bereit met myn ... bloet ... de waerheit te bevesten, DE DECKER 1, 64. De Duif quam met d'olyf haer' blyde maer bevesten, 2, 106. Alle sijn bedrijf bevest hy met een vloek, V. D. VEEN, *Zinneb.* 33 (zie nog HUYGENS 1, 19 enz.). De trou van dese twee die salmen haast bevesten (t. w. *door het huwelijk*), 358.

Afl. *Bevestigen*, *bevesting* (zie die woorden).

BEVESTIGEN, bedr. zw. ww. Een langere vorm naast *Bevesten*, en bij KIL. daarmede gelijkgesteld; het oudere *bevesten* is gaandeweg door *bevestigen* vervangen.

A) Eigenlijk. Vastmaken.

1) Iets aan iets anders vastmaken. || Deze stukken kunnen ... te zamen gelijmd, en ... met houten spijkers bevestigd worden, *Handw.* 19, 252. Een lang ... kleed ... hing ... van hare schouders en was met eene spang boven de armen bevestigd, VOSMAER, *Amaz.* 60. Hij had zijn bril achter de ooren bevestigd, LOVELING, *D. E.* 75.

2) Eene plaats in staat van verdediging brengen, versterken; thans nog als historische term, of als germanisme. || Poictyers is een seer grote stadt, ende betamelijck bevesticht, HOOFT, *Br.* 2, 407. Een quartier ..., dat met een stercke pallissade omvangen is, ende met een moras bevesticht, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 50 *a*. De ... door de Hoeken verbrande stad opnieuw met wal en gracht te bevestigen, FRUIN, *Geschr.* 1, 126. De ... generaal-ingenieur Aster, die ... Koblentz en Ehrenbreitstein bevestigde, 2, 305.

3) Iets staande houden, beweren; thans i in enkele gevallen. || Wy (hebben) ... leu voor waerheyt bevesticht, FRANCK, *Werelth*

— Thans nog in tegenstelling met *onts verwerpen*), ook als term in de wetensch bevestigen van zulk een thesis van de t *enz.*, LAND, *Inl.* 161. De bijwoorden van lingswijze... zijn ... bevestigend, ... ontken twijfelend *enz.*, COSIJN-TE WINKEL, *Nederl.* 1, § 299.

B) Vaster maken.

1) Met eene stoffelijke zaak als voorwer (siet) haer dach ende nacht ... altijdt kna segghende dattet (t. w. *betelbladeren*) t bevesticht, ende de maghe sterckt, *O.-I. Voyag.* 2, 59 *d*.

2) Met eene onstoffelijke zaak, in 't alge voorwerp. || Ende ick sal sijn Koninchrijcke tot in eeuwigheyt, 1 *Chron.* 28, 7. Eick wort door raet bevestight, daerom voert oo wijse raetslagen, *Spreuk.* 20, 18. Dit ree wetten van veele volckeren bevestigt strijd het aengeboren recht, DE GROOT, *Inl.* II, De bondtverwantschap, Die ghy verzoeckt (is) van outs al in dit lantschap ... sterck b VONDEL 8, 497. Dat de Mensch ... het samenleeving kan uitbreiden, ... bevestigen haaven, *Leev.* 8, 336. De uitzondering bev den regel (*spreekwijze*), V. LENNEP, *Rom.* 2 nieuwe orde van zaken scheen dus voorg tigd, FRUIN, *Geschr.* 1, 63. Zijn geluk te v en te bevestigen, QUACK, *Soc.* 1, 3.

3) In bijzondere gevallen, b. v. van eene eene meening: ze door (nieuwe) bewijsgro sterken of als juist aantoonen; ook met bewijsgrond als onderwerp. || Een alsoo sinnige bewijsreden, om zijn seggen te be MARNIX, *Byenc.* 1, 1 (bl. 1 *a*). Dat zal d bevestigen, *Leev.* 3, 8. Om dat onze eig vinding iets niet bevestigt, 8, 104. Eene o ... beschouwing van den Hebreeuwschen bevestigt ... dit laatste gevoelen, V. D. P 1, 363. Dit vermoeden wordt ten volle bev het bericht *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 122.

4) Vandaar ook: zeggen, beweren, dat als iemand anders gezegd of vragend onderst De tijding (wordt) door andere boodsch vestigd, GEEL 153. Hij had bij de Politie gei en het feit bevestigd gevonden, *K. Zev.* 4, had niet willen eten, hadden de kinderen Monteine bevestigde zulks, LOVELING, *Sop*

— Het tegenw. deelw. wordt dan soms lijk gebruikt. || Op mijne vraag antwoord vestigend.

5) Eene verklaring of overeenkomst bek haar volledige kracht geven. || Ende de bevestighde het woort door teeckenen di volghden, *Marc.* 16, 20. De vader ... gifte ... Bevestight met een' eed, VONDE De Dienaers des Godlijcken Woorts ... (niet) vermogen de Trouwe te bevestigen persoonen, dan *enz.*, *Keuren v. Leyd.* persoonen eysschende betalinge van Huys sullen toegelaten werden haren eysch me bevestigen, 277. Formulier om den Houwel voor de Gemeynte te bevestigen, achter *Ca* (a°. 1639), 108. Ghy ... die uwe echte bindinge in Godes Name opentlijck alh Kercke wilt laten bevestighen, *Ald.* T'oi waerheit hebben wy deposanten deezen me

handtteekeninge bevestight, BRANDT, *De* 9. Dewyl hy dat ... testament ... met vestigde, v. EFFEN, *Spect.* 11, 8. In den aarbij hij de voorrechten van Leiden be- RUIN, *Geschr.* 1, 65. Welke rechter zou urecht bevestigen? BERGMANN, *Staas* 117. ouden koopmansboeken, des gevorderd met rkt of door den dood bevestigd, *W. v.* 10.

and vaster doen worden ten opzichte van dheid of een gevoelen, hem daarin verster- gemeynten dan wierden bevestight in den ade wierden dagelicks overvloediger in getal, 5. Hoe ben ik op nieuw in myn gevoelen *Leev.* 5, 54.

and op plechtige wijze bekleeden met een waardigheid, waartoe hij reeds is geroe- n eynde de nieuw-verkooren Schepens ... k in de Vierschare verkondicht, vereedt- e bevesticht moge werden, v. LEEUWEN, *Leyd.* 577.

a inzonderheid in drieërlei toepassing.

predikant plechtig verbinden aan de gemeente eft beroepen; dit geschiedt door een ambts- Formulier om te Bevestighen de Dienaren des n Woordts, achter *Catechismus* (a⁰. 1639), nae sal de Dienaer van den Stoel den be- Dienaer ... aldus vermanen *enz.*, 101. Zie nu ... tot het Predikampt verkooren .... r bevestigde my, *Leev.* 6, 68.

benoemden ouderling of diaken ten over- de gemeente met zijne waardigheid bekleed- rmulier van Bevestinghe der Ouderlingen enen, daermen de selve te gelijcke beves- er *Catechismus* (a⁰. 1639), 102. Om te ver- yemandt wat hadde, waer om sy in haer ouden behooren bevestight te worden, 103.

and, die ten overstaan van den kerkeraad denis heeft gedaan, ten overstaan der ge- chtig tot lidmaat verklaren.

Bevestiging (zie ald.); *bevestiger*, iemand bevestigt, bekrachtigt (zie b. v. DROSTE, 03), of wel een predikant die een ambts- vestigt (zie b. v. *Leev.* 6, 66); als germa- a gebruikt voor iemand die eene vesting awd (LANDOLT 2, 305).

STIGING, znw. vr. Van *Bevestigen*.

erking, fortificatie (zie b. v. PASTEUR-NOOT, thans wellicht als germanisme.

laad van te verklaren dat iets zóó is als in d wordt aangeduid; lat. *affirmatio*. || Be- f ontkenning.

sterking, ook van iets onstoffelijks. || Dat ende macht van den vorst tot bevestiging den staat, FRUIN, *Geschr.* 1, 27.

achtiging van eene verklaring of bewering. || iginge daarvan (t. w. *van zekere betuiging*) dat *enz.*, *Wildsch.* 4, 276. Ik meen ... bevestiging te vinden van mijne meening, . Enkele (t. w. *berichten*) ... vinden haar in de registers der stad, FRUIN, *Geschr.* Het den eed staat gelijk de belofte of beves- krachtens de wet voor den eed in de plaats *v. Strafr.*, *a.* 207.

handeling van iemand als predikant, als als diaken of als lidmaat te bevestigen. || ande afscheidspreek, de bevestiging en de ren ... gebeurtenisssen, die met de grootste ing te gemoet werden gezien, KELLER, *Van* 72.

st. In de bet. 1). *Bevestigingsmanier* (LAN- 9). — In de bet. 5). *Bevestigingsrede*.

BEVESTING, znw. vr. Van *Bevesten*. Thans verouderd.

1) In 't algemeen. Het versterken, het steviger maken van iets. || Na ik haar, tot bevesting van haar goede gunst, een goude Pistolet ... gegeven ... had, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 152.

2) In 't bijzonder. Bekrachtiging van eene verklaring, overeenkomst of bewering. || (*Het verbond*) het welcke Godt hier met Abram heeft gemaeckt tot bevestinge sijner voorgaender beloften, *Gen.* 15, *Kantt.* 31. Een bevesting en uitbreiding der vryheeden, HOOFT, *N. H.* 156. Tot bevesting van 't besprooken werden vier gyzelaars in handen der Fransoyzen gestelt, 276. Tot meerder bevesting van mijn verclaren, HOOFT, *Ged.* 2, 286. Belieft u hier van (t. w. *van zekere stelling*), Philothea, een bevestinge? POIRTERS, *Mask.* 46. Dese ... sullen genoech zijn tot bevestinghe vande eerste getuyghenisse, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 19.

3) Bevestiging van iemand in eene betrekking. || Daerom wy vooraen tot sijner bevestinge (t. w. *van den predikant*), *Formulier* achter *Catechismus* (a⁰. 1639), 97. Den 26 dito is den fiscael Abraham Gabbema nae de Donderdaegsche predicatie met juffrouw Petronella Does voor den Raedt getrout, conform de resolutie van bevestinge, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 707.

BEVIESEN, znw. mv. Een woord dat in de 17de eeuw voorkomt als naam voor eene soort van kralen, van Venetië afkomstig. De afleiding is niet bekend; eenigszins gelijkt er op russ. *boesy*, dat hetzelfde of iets dergelijks beteekent en waarvan men de etymologie evenmin weet. Zie voor bijzonderheden G. P. ROUFFAER, in *Bijdr. tot de T.-, L.- en Volkenk. v. Ned.-Indië*, 6de Volgr., VI. || Om haren hals draghen sy eenen pater noster, ghemaeckt van Zeepaerts tanden, met sommige colleuren van koralen of beviesen, die wy hun brengen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 4 *b* (*er is sprake van de bewoners der kust van Guinea*). Om haren hals hanghen sy een snoer Beviesen of Madrigetten, van diversche coleuren, die haer van onse Neder-landers ghebracht worden, 5, 14 *b*. Aen hunne knyen draghen sy oock ghemeynelijck een snoer van Veneetse Beviesen geslepen, ende tusschen beyden ghesorteert met goude Coralen, 5, 14 *c*. De Beviesen of Coralen die doen sy oock veel coopen, ende laten die door hun Slaven ende Negros breecken ende slijpen, ende die ghebruyeken sy om hunne victualie te coopen, 5, 23 *b*.

BEVIJLEN, bedr. zw. ww. Iets met de vijl bewerken. || Bij 't bevijlen eener groote oppervlakte legt men de vijl afwisselend in verschillende richtingen aan, KUYPER, *Technol.* 1, 283 (zie ook v. KEIRSBILCK, *Timm.* 54).

Afl. *Bevijling* („Armvijlen ..., welke tot de ruwste *bevijling* van groote voorwerpen gebezigd worden", KUYPER, *Technol.* 1, 287).

BEVIJSTEN, bedr. st. ww. Van *Vijsten*, hd. *feisten*, mhd. *vísten*, dat als st. ww. wordt opgegeven, waarnaast *vísten* als zw. (LEXER 3, 375); naast *vijsten* is later meer gebruikelijk geworden *veesten*, eene afleiding van het znw. *veest*.

1) Iets (of zich) door veesten bevuilen. || Nu loopense of se beveesten en bescheten waren, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 202. Indien 't (t. w. *een beddelaken*) blijft sonder bevijsten, v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 84.

2) Het verl. deelw., als behoorende bij den wederk. vorm, beteekent *verlegen*, *beangst*; verg. *bescheten*. || Siet doch hoe sy nu t'Antwerpen bevreest en bevisten zyn, ba nu schijten sy by naest in heur broec, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 233.

3) Bij overdracht: iemand hoonen, met minachting bejegenen. || Raeckt yemant in het onder-spit, Hy wert beveesten en bedrit, DE BRUNE, *Bank.* 1, 37.

BEVIND, znw. onz., zonder mv. Van *Bevinden.* In de ondere taal eene enkele maal, naar het schijnt in den zin van *vinding, plan, beschikking.* || Vogheleu, visschen, ... becleuen Fortse elc naer der natueren bevindt Maer de mensche ... Es tdier dat in de werelt meest fortsen verwint, *Gentsche Ref.* 45.

— Later alleen in de uitdrukking *naar bevind van zaken*, in overeenstemming met den waargenomen loop van zaken (verg. ook BEVINDING). || Als wanneer ... vry staet, die (t. w. *zekere stukken*) te aenveerden ofte te rejecteren, naer bevindt vande saecke, *Vl. Settinghb.* 67. Men (moet) zich in alle andere gevallen ... naar bevind van zaken ... bepalen, BERKHEY, *N. H.* 7, 177. Gij vergezelt ons, ... en zult naar bevind van zaken beloond of gestraft worden, V. LENNEP, *Rom.* 9, 215. Deze regeling (laat) ... der directie van de Bank groote vrijheid ... om naar bevind van zaken te handelen, VISSERING, *Herinn.* 3, 112.

BEVINDELIJK, bnw. en bijw. Van *Bevinden.* Thans verouderd.

A) **Bnw.** — 1) Actief. Ondervindelijk, zóódanig dat men iets bevindt, waarneemt. || Verzoekzaamheids bevintlik wedervaren, SPIEGHEL 158. 't Ghene sy te voren maer door duysternisse sonder bevindelijcke sekerheyt ... geloofden, J. EVANGELISTA, *Rijck Godts* 12.

2) Passief. In het bewustzijn kunnende waargenomen worden. || Het bevindelyke wordt onwederstandelyk gewrogt *enz.*, *Ned. Spect.* 7, 87.

B) **Bijw.** — Zóódat men iets duidelijk in het gemoed bevindt, of elders waarneemt. || O soeten troost... Als ... 'twisse blijck van sijn barmherticheden Bevindlijck daelt, CAMPHUYZEN, *Ps.* 57, 3. Indien een mensch bevindelijck wilde gaede slaen ... hoe *enz.*, J. EVANGELISTA, *Rijck Godts* 68. Zelfs hebben wy immers ..., intuitief of bevindelijk, geen besef van ... zaligheid, BILD., *Br.* 4, 145.

Afl. *Bevindelijkheid*, ervaring („Hy ... heeft ... daer van een snelle doorgaende *bevindelijckheyt*", J. EVANGELISTA, *Rijck Godts* 69; „UE. weet, (door de *bevindelykheid* in de Chimi,) dat het grove Corpus moet verbroken werden, zal men bekomen de edele geest van suptile kracht", LUYKEN, *Br.* 338); ook eene bepaalde ervaring in het gemoed („Uwe Wedergeboorte ... is eene *Bevindelykheit*, die geen verstandig Man kan begrypen, en loopt op enkel harssenschimmen uyt", *Ned. Criticus* 45).

BEVINDEN — in de oude Amsterdamsche volkstaal ook BEVIJNEN —, bedr. en wederk. st. ww.; de vorm *bevand* komt in de 17de eeuw nog wel in den verl. tijd voor. Mnl. *bevinden* (VERDAM 1, 1186). Thans in minder ruime toepassing dan vroeger.

A) **Bedr.**

1) Iets vinden, waarnemen, aantreffen; thans verouderd. || Indien in hem quaet bevonden sal worden, soo sal hy sterven, 1 *Kon.* 1, 52. Goede oude Duytsche woorden, die inde oude handvesten ende keuren bevonden werden, DE GROOT, *Inl. Voorr.* 2. Die goude kop, by 's jongens goed bevonden, Is die waer uyt *enz.*, VONDEL 3, 230. De Branders zullen al het Vaatwerk wel bezien, of daar ook gebreken in zyn, en dezelve gebreken niet bevindende, zullen die *enz.*, *Keuren v. Haerlem* 2, 181 *a* (a°. 1750).

2) Iets uitvinden of ontdekken; thans verouderd. || Noch heeft hier seecker man een dienstig stuck bevonden (t. w. *het haringkaken*), CATS 3, 62 *a*.

3) Iemand betrappen op iets, hem daaraan schuldig vinden; thans verouderd. || Dat Dou Karel ... op geenen toelegh teeghens zyns vaaders persoo werd, HOOFT, *N. H.* 191. Men zoud' hen traagheit bevinden, 386. Ghy zijt op 't stuck Op 't plonderen betrapt, VONDEL 7, 70. hem op ontrouw bevonden had, HEINSIU *Avant.* 1, 140. Leonora ..., die ik nog geringste leugen bevonden had, 1, 216.

4) Tot het besef van iets komen, zien is wat in een bijzin wordt aangeduid. || sult bevinden, dat uwe tente in vrede is, (Hy) bevant ... dat sulx geensins en koo CATS 1, 168 *b*. Ghy sult bevinden dat h van de werelt hier in valsch is ende leug BISSCHOP, *Lof d. Suyverh.* 2, 162. Ik ... w lyx in 't bed, of ... ik bevond, dat ik op bult-sak lag, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, bevindt, dat, wat hij had willen zeggen, allerlei manieren gezegd is, GEEL 61.

— Is het onderwerp van den bijzin het dat van den hoofdzin, dan kan de bijzin onbep. wijs met *te* worden vervangen. || eindt gegaen hebbende bevonden ze verker te hebben, BRANDT, *De Groot* 249.

5) Tot eene zoodanige overtuiging kome een bijzin wordt aangeduid; iets zóó vind verouderd. || Ick bevinde dat mijn schoon t' ontprijsen en is, FLORIAN., *Ovid. Hersch.*

6) Van eene bepaalde meening zijn, iets g wat in een bijzin wordt aangeduid; thans ver De Vorst ... kan het niet bevinden, Dat i een mael een rijckdom sal verslinden, CATS 2

7) Iets ondervinden, er de kracht van worden; thans verouderd. || Soo dat hy perijckels ... vande woedende Zee ... bevin COORNHERT 1, 236 *c*. Vant blixemlicht H cracht bevonden, HOOFT, *Ged.* 1, 23 2, 272). Dat ghy ... 't geen ghy pleegt Voor 't alderbeste, door 't bevinden sult WESTERBAEN, *Ged.* 2, 429. 'k Wil ... U stand doen bevinden, BILD. 1, 79.

8) Tot het besef komen dat iemand o is als door eene bepaling van gesteldheid gedrukt.

a) Met een persoon als voorwerp. || maert, oyt trou en secreet bevonden, co *Odyss.* 1, 11 *b*. Gy ... hebtse leugenaers *Openb.* 2, 2. Geef mij, dat ik in dezen winnaar word' bevonden, *Evang. Gez.* 3 (zal) ... door sommigen in mijn oordeel e dan te verschoonend bevonden worden, *Herinn.* 3, 200. Indien hij waardig wordt om met ons te strijden, BERGMANN, *Staa*

b) Met eene zaak als voorwerp. || Haer wort bevonden Vol valsch' oorkonden, *Ps.* 5, 9. Ende hy bevontse (t. w. *de kro* wichte een talent gouts, 1 *Chron.* 20, 2. korts daer na dit alsoo vernomen, en goe 't selve by memorie te stellen, CATS 2, 1 sult . . myn ... goede wille om u dienst bestendich bevinden, BREDERO 3, 123. valsch bevonden? VONDEL 3, 744. De C en Zuidooste Winden ... bevindenwe 's Zo meen warm, ZORGDRAGER, *Groenl. Visch* werd de trap uitgezet op de geschiktst plaats, V. LENNEP, *Rom.* 4, 84.

B) **Wederk.**

1) Hetzelfde als *bevonden worden*, o worden; thans verouderd. || Reden bestiert ten.... Dit bevint sich daghelijex int droo en wert dat stuyr niet ghehouden vand COORNHERT 1, 286 *a*.

2) Van personen: het besef krijgen of

s als eene bepaling van gesteldheid aan-
de latere taal wordt dit begrip verzwakt
u: in zulk een toestand verkeeren, zóó
t ... Bevinde my verplicht dat ick u eere
2, 449 *b*. Mijn Vader ... Bevont sich
negen om te paeren (t. w. *om te hertrou-*
41 *a*. Als ghij ... u bequaem bevind mijn
ien aen, *Ged. v.* v. BAERLE e. a. 2, 100.
te Dame ..., die zich zedert vier jaar
vond, *Leev.* 6, 200. Ik beken gaarne,
, ... dat ik mij een weinig ontstemd be-
Zev. 4, 136.

m. Met eene zaak als onderwerp wellicht
iame. || Het (t. w. *zeker spreekwoord*)
waer te zijn, FRANCK, *Chron.* 2, 68 *d*.
eene bepaling als *goed*, *wel*, *best*, om
iiden dat men van iets veel voldoening
Beveelt hem de saeck, ghy sult u wel
ichynh. 7.
bepaling met *bij* (vroeger ook in den
uidt de zaak aan waarvan men voldoening
ij dien leefregel heeft hij zich altijd goed
— Indien de gene die houwens gesint zijn
nstelick wilden letten, sy souden hen des
den, CATS 2, 209 *a*. Bij de schemeringe
vrouw zich best, HOOFT, *Ged.* 1, 324.
Van E. was steeds aan drukte gewend ge-
zij had er zich steeds wel bij bevonden,
E. Vere 1, 93.
nderheid wordt *zich wel bevinden* en derg.
t betrekking tot iemands gezondheid. || Hoe
u tegenwoordig? *Leev.* 6, 30. Ik bevinde
de omstandigheden vry wel, 6, 302. Voor
nden bevond ik my zo wel niet, als nu,

unds bevinden, zijne gezondheid op een be-
nblik. || Alle dagen ging hij ten minste twee-
haar bevinden vragen, SLEECKX 14, 238.
gesteldheid, de toestand, kan ook door eene
met *in* zijn aangeduid. || Het gevaar, waar
h bevond, *Leev.* 6, 104. De eerste jeugd
weenen zyn, voor wy ons in staat bevinden
7, 52. Ik bevond my in een versuften,
staat, 7, 106. In dien gelukkigen toestand
rij ons tegenwoordig, FRUIN, *Geschr.* 1, 45.
niet in de onmogelijkheid bevinden er aan
(t. w. *aan uwe belofte*)? BERGMANN,

epaling kan ook eene plaats aanduiden: *zich*
inden, ergens zijn. || Den 29sten bevonden
e Livorno, DE BRUYN, *Reizen* 1, 15 *a*.
otte zich gaarn op de eenzame boerenwoning
IST, *Eikenh.* 1, 215. Het gezelschap, waarin
ond, GEEL 212. Mij een paar maanden later
bevindende, v. LENNEP, *Rom.* 3, 4. Op
teenrijksche brik... bevindt zich een matroos
. RIJSWIJCK 3, 120.
met eene zaak als onderwerp. || De toe-
aarin zich de Nederlanden in 't jaar 1488
v. LENNEP, *Rom.* 21, 131. In elke straat
ich ... een statig en ruim hôtel, QUACK,
25.

Bevind, *bevindelijk*, *bevinding* (zie die
bevindbaar, ondervonden kunnende worden
en, Tot hier toe *bevindbaar* voor Englen
. ALPHEN 1, 331); *bevinder*, die iets (bij
ervindt, waarneemt („De *bevinders* van sulck
hen ... moghen weten waar door sy in sulck
hen zijn", COORNHERT 1, 79 *c*); *bevintenis*,
ige eeuw niet ongebruikelijk voor *bevinding*
ouden zy ... strengelyk, en zelfs, naar
zaken, ook met de dood, gestraft
worden", WAGEN., *Vad. Hist.* 20, 314; zie dezelfde uitdrukking ook 4, 414; 8, 171; 13, 53 enz.).

BEVINDING, znw. vr., mv. *bevindingen*. Van *Bevinden*.

1) Waarneming van een staat van zaken op een bepaald oogenblik; thans in beperkt gebruik. || Volgens eene avond-peyling was de miswysing 9 graden 49 minuten, en na bevinding van de morgenpeyling 7 graden 32 minuten, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 86. Naar bevinding van omstandigheden, BERKHEY, *N. H.* 7, 416 (zie ook 7, 208; 7, 346). Ik zal hier op u wachten ... om te hooren wat uw bevinding is, *K. Zev.* 4, 316. Ik hoop ... u morgen bericht te komen doen van mijn bevinding, 5, 67. Marciana ging naar huis en vertelde hare bevinding aan den heer van Walborch, VOSMAER, *Amaz.* 103.

2) Minder rechtstreeksche waarneming, die ook de slotsom van redeneering is. || Een ... man, ... van wiens bevindingen de slotsom „ijdelheid der ijdelheden" is, GEEL v. Mejuffrouw van Naslaan was een zeer wijze dame, die zeer verstandige bevindingen had, BEETS, *C. O.* 61.

3) Gewaarwording in het gemoed van gemeenschap met God. || Wetende dat de verdruckinge lijdsaemheyt werckt: Ende de lijdtsaemheyt bevindinge, ende de bevindinge hope, *Rom.* 5, 4. Dit overnatuerlijck licht ..., ghevende een onbekende kennisse ende bevindinghe Godts, ZACHMOORTER, *Bruydeg. Bedd.* 2, 65. De ware vrome... rept nooit van bijzondere leidingen en bevindingen, die *enz.*, LOOSJES, *Buism.* 4, 357 (zie ook 4, 356). Louter gevoel, louter hart en bevinding kunnen wy niet zijn, BILD., *Br.* 5, 270.

4) Ondervinding, ervaring; thans verouderd. || Bevindingh leert, schoon dat het deert, DE BRUNE, *Bank.* 2, 232. De gewoontens der voorouderen, ... door lange bevinding beproefd, *Ned. Spect.* 5, 24. Zy weeten by bevinding, dat *enz.*, 12, 203. De bevinding leerde, dagelyks, hoe moeilyk de Plakaaten waren te handhaaven, WAGEN., *Vad. Hist.* 11, 77. Wy moeten 't practikaal, en by bevinding weten, BILD., *Br.* 4, 301.

Samenst. In de bet. 3). *Bevindingvol* (BILD., *Br.* 4, 270).

— In de bet. 4). *Gunstbevinding*, het ondervinden van iemands gunst (OUDAAN, *Poëzy* 3, 582).

BEVING, znw. vr., mv. *bevingen*. Van *Beven*.

1) Siddering, trilling van angst, van vrees. || Dient den Heere met vreese, ende verheught u met beevinge, *Ps.* 2, 11. Beevinge ende ontsettinge hadde haer bevangen, *Marc.* 16, 8. Hier belette haar een nieuwe aanval van beving (t. w. *van angst*) voort te gaan, v. LENNEP, *Rom.* 6, 55.

2) Als ziekelijke aandoening, hetzij rilling bij koorts, hetzij trilling door een gebrek in het zenuwstelsel. || Schuddingen ende coude bevingen die welcke inde cortse ... plegen weder te comen, DODON. 29 *a* (zie ook 54 *a*). De Beving is menigmaal een zoort van Beroertheid of Stuipen, CHOMEL 174 *a*. Hij was ... zeer wel ..., ondertusschen was zijn stem niet vrij van beving, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 125.

3) Trillende beweging in lichamen buiten den mensch. || By beide (*gistingen*) heeft eene inwendige beweeging, eene zwelling, eene beving en kooking plaats, *Handw.* 18, 15. In de Orgelkunde verstaat men door den Tremulant een werktuig, ingerigt om eene beeving of schudding in den wind te veroorzaaken, 19, 273. Beving, trilling, *tremolo*, een versiersel in de muziek (zie VIOTTA, *Lexicon d. Toonk.* 1, 197).

BEVINGEREN, bedr. zw. ww. Van *Vinger*.

1) Met de vingers aan iets peuteren, wrijven enz.: hetzelfde als *beduimelen*; niet algemeen in gebruik. ||

De gladde meubelen bevingeren. — Waar laffe glorie-zucht ... Uitgerafeld koord bevingert, BILD. 8, 144.

2) Met den vinger iemand nawijzen, of met een vingergebaar bespotten. || Van alle man bespot, bevinghert en bepraet, HUYGENS, *Ged.* 1, 126.

BEVISSCHEN, bedr. zw. ww. Met eene vischplaats als voorwerp. Aldaar visschen. || Dat de huyrders haere wateren bevisschen met behoorlicke Wandt ende Netten, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 683. De Engelschen, die oordeelden, alleen regt te hebben, tot het bevisschen der afgelegen' Noordsche gewesten, WAGEN., *Vad. Hist.* 10, 70 (*er is sprake van de walvischvangst*). Schadevergoeding aan hen, die gerechtigd waren die sluizen te bevisschen, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 385. Ieder die zijn eigen grond of water, of de gronden of wateren van anderen, waarop hij jagtregt heeft of waarin hij tot visschen geregtigd is, bejaagt of bevischt, moet voorzien zijn van eene daartoe betrekkelijke acte, *Wet v.* 13 Juni 1857, *Stbl.* 87, *a.* 1.

Afl. *Bevissching* (b. v. ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 278).

BEVITTEN, bedr. zw. ww. Op iemand of iets vitten. || Gevalt u Faunen, Pan, en Saters, te bevitten *enz.*, OUDAAN, *Poëzy* 2, 236 (zie ook 3, 519). Niet dat ik de Engelschen bevit, Daar zijn ook beste lui, v. ZEGGELEN 1, 144. Met een air blasé daar neêr te zitten, En ... alles te bevitten, BEETS, *Dicht. Verh.* 58.

Afl. *Bevitter* („Onze Lieven Heers *bevitters*", *Blank.* 1, 265).

BEVLAGGEN, bedr. zw. ww. Iets van eene vlag voorzien, op iets eene vlag laten wapperen. || Uw blaauwend watererf ..., Dat alwat golven klieft bevlagt, BOGAERS 2, 41 (zie ook 2, 154).

— Inzonderheid in het verl. deelw. || Buiten is de straat bevlagd, TOLLENS 3, 169. Dat zijn huis bevlagd en verlicht was geweest, LOVELING, *Sophie* 264. Alle huizen schier waren bevlagd, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 229.

BEVLAKKEN. Zie BEVLEKKEN.

BEVLECHTEN, bedr. st. ww. Van *Vlechten.* Mnl. *bevlechten* (VERDAM 1, 1188). Iets met iets, dat gevlochten wordt, omgeven of bedekken. || Goden Altaers die worden ... met de Blom-crausen ... bevlecht, v. MANDER, *Bucol.* 160. Met offerbanden ... om het hooft bevlochten, VONDEL 5, 185. Het autaer, met ... yzerkruit bevlochten, 6, 557. Het Serpent ... heeft ... hem het lijf vast omslinghert ende be-vlochten, POIRTERS, *Vier Uyt.* 186. Al waest dat elcke poort met piecken waer bevlochten, POIRTERS, *H. Herte* 80. Als wy met d' eerste leutebloem De schotelen zo aangenaam bevlechten, WELLEKENS en VLAMING, *Dichtl. Uitsp.* 54. Een ... keldergat ... bevlechten (*met gevlochten ijzerdraad bekleeden of overtrekken*), VUYLSTEKE, *Smid* 23.

— **Aanm.** In de volgende plaats is de vertaling wel wat letterlijk. || Geheel Sicilie loeit ..., en de hemel wort met rooek bevlochten, VONDEL 5, 198 (VIRG., *Aen.* 3, 582: *caelum subtexere fumo*).

BEVLEESD, bnw. Van *Vleesch.* Verg. GEVLEESD. In de bet. 1) in België nog goed bekend; in Nederland geheel verouderd.

1) Zulk vleesch hebbende als eene bepaling aanduidt: *wel bevleesd*, goed in 't vleesch. || (*Een vrouw*) Van achter wel bevleest, van voren wel geborst, CATS 2, 33 *b*.

2) Zich in het vleesch vertoonende; lat. *incarnatus.* || Iesus, ... dat bevleeschte woord, DE BRUNE, *Emb.* 348.

BEVLEKKEN — daarnaast BEVLAKKEN (waarbij in het rijm een afwijkende vorm *bevlacht* als verl. deelw. bij COORNHERT, *Odyss.* 2, 151 (ed. 1605) —, bedr. (en wederk.) zw. ww. Mnl. (VERDAM 1, 1188). Van *Vlek* (en van *V*

1) Eigenlijk. Vlekken op iets maken; doch niet altijd, met het bijdenkbeeld dat door wordt ontsierd. || Zyne kleederen m vlekken, DE BRUYN, *Reizen* 1, 145 *b*. 't met moedwil, dat ik de japon bevlekt had 4, 318. 't Bevlakte vlak (t. w. *het pale schilder*), BEETS, *Ged.* 101. Een enkel li wolkjen bevlekte ten westen het lazuren hemels, DELCROIX, *Morgend, m. v. a.* 108 gesneeuwd; op den grond bevlekken gri plassen het witte plein, ROOSES, *Anf dersch.* 194.

— *Bevlekt* als bnw. in *bevlekt ijzer*, ijze of staven, met oneffenheden in de oppervla

2) Bevuilen, bezoedelen, zonder dat be vlekken wordt gedacht. || Bevleckt uw aeng breyn versch wtgespat, VONDEL 2, 385.

3) *Met bloed bevlekken* is gewoon in gebruik: met moord bezoedelen. || Uwe h met bloet bevleckt, ende uwe vingeren rechtigheyt, *Jes.* 59, 3. Hy slaat de jaarb waereld op. Elke bladzyde is bevlekt m *Leev.* 2, 324. Zij ... brengt haar in veilig Haat zig met haar bloed bevlekte, *Wildsch.*

4) Iemand of iets bezoedelen, in over gebruik. || Sie daer een groot verdriet; was bevlekt, CATS 1, 533 *a*. O Min ..., mij het vernuft, met lose schijn, bevleckt *Ged.* 2, 106. Met pracht nocht hoovaerdy VONDEL 3, 374. Daar wil ik myn pen bevlekken (t. w. *door zoo iets te schrijve* 3, 248. Onoprechtheid bevlekt noch haar karakter, 3, 321. Eene zuster, die door h stap de eer van 't ouderlijk huis had bevlek TOUSS., *Maj. Frans* 33.

— *Bevlekt*, als bnw.: onrein. || Sy (leert, dat de Houwelicke Staet onreyn end is, MARNIX, *Byenc.* 1, 7 (bl. 43 *b*). Den ende ongeloovigen en is geen dingh reyn, (gr. μεμιαμμένος). Ik heb getreurd over zo toeschynend, bevlekt gedrag, *Leev.* 8, 8

5) In toepassing op iemands goeden n kladden; thans niet voorkomende. || Des naem bevlecken, VONDEL 2, 417. Eenige ... poogden zyne heldre faam met achterk vlekken, BRANDT, *De Ruiter* 34. Wie he met een schuld bevlekt? BILD. 1, 86.

Afl. *Onbevlekbaar, onbevlekkelijk*, *onb* die woorden); *bevlektheid* („Uwen ... maeg alle ... *bevlektheyt* en besmetheyt te bes *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 17); *bevlekking* oneigenlijk: bezoedeling, en de onreinheid daarvan („Wel zulken, die zig zelven ken *bevlekking* en gebreeken", LUYKEN, *Over* 53); vandaar *zelfbevlekking* als term voo waarschijnlijk in navolging van het Hd. (verg 10, 458); *bevleksel* („Zoo cunt ghy eu zielen *bevleczsels*", DE DENE, *Testam.* 123

Koppel. *Roodbevlekt* („Zijn pantser, *roo* ... Zijn beuklaar, gants doorkliefd", BILD.

BEVLERKEN, bedr. en wederk. zw *Vlerk.* Ongemeen. In de 16de eeuw wellicht gekomen (verg. DE DENE, *Testam.* 38 *b*).

1) Bevleugelen, voorzien van vleugels samenst.).

2) Met vleugelen (of als met vleugelen) beschutten. || Gheen schilden moghen u v schicht bevlercken, VONDEL 1, 81. Wat o dien luister staaren? Daar 't Eng'lenheir zie vlerkt, TUINMAN, *Bey. v. Hemelw.* 49 (zie

ast. *Roodbevlerkt*, in de hier volgende dich-
toepassing („De donder, *roodbevlerkt* met
kscemstralen", TEN KATE, *Par. Verl.* 6).

LETTEN, bedr. zw. ww. Met vletten,
t van schuiten, bevaren. || Als men de
by tijden van vorst, niet en sal konnen
, *Keuren v. Leyd.* 25.

LEUGELEN, bedr. zw. ww. Van *Vleugel.*
beflügeln. Iemand of iets van vleugels voor-
daardoor sneller doen voortgaan; altijd in
e toepassing. || Vrees bevleugelde hun de
UDAAN, *Poëzy* 1, 193. De angst bevleugelt
voet, TOLLENS 4, 112. Langs électrieke
Plant zich 't bevleugeld denkbeeld voort,
E, *Ged.* 3, 60. Snelle geesten te beteugelen,
geesten te bevleugelen, V. DROOGENBROECK,

vrijer gebruik, ook met eene beweging als
: versnellen. || (*De slaap*) Die ... Der
bevleugelt, BILD. 12, 202. Als ge ...
d bevleuglen wilt der snelgewiekte dagen,
E, *Ged.* 2, 165. Die ... vreeze bevleugelde
g, DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 51.

LIEGEN, bedr. st. ww. Mnl. *bevliegen*
1, 1188).
't algemeen. Vliegende bereiken. || Wat
j van om-hooge ... gesien, en wat gestarn-
bevloogen had, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 95.
... Waar meê men ... bevliegen kan Een
d, LUYKEN, *Bykorf* 48. Zyn wieke zweeft
bevlogen zwerk, WILLEMS, *Nalat.* 38.
r vliegen verkrijgen. || Hoewel de bijen
raad meer aanbrengen, kunnen zij ... toch
kost bevliegen, *N. v. d. D.v.* 7 Sept. 1885.
de volkstaal wordt *bevliegen* ook gezegd voor:
w gebruiken, wellicht bij vergelijking van
met een haan.
Bevlieging, in de spreektaal gewoon voor:
eling overvallende lust tot iets („Uit leêg-
leven kreeg ik eene *bevlieging* om iets goeds
en bood mij aan met Jules ergens aan zee
COUPERUS, in *De Gids* 1892, 2, 449).

LIETEN, bedr. st. ww. Bevloeien. ||
de Rivier dickmaels de gantsche Stadt be-
Begin e. Voortg. 11, 14 *a.*

LIEZEN — daarnaast BEVLUIZEN —,
. ww. Van *Vlies* (*vluis*). Met een vlies
met een vlies) bedekken, t. w. het oog,
een stervende of van iemand die verblind
Het be-vliesde oogh, BREDERO 3, 352. De
.. Van d'oochskens ... waren al bevliest
wijnbrauwen droef (*er is sprake van een*
kind), VONDEL 1, 99. 't Luk ... Bevluyst
n inde weeldt, V. D. VEEN, *Zinneb.* 131.

LIJEN, wederk. zw. ww. Mnl. *bevliën*
1, 1188). Zich voegen, zich schikken in
beteekenis zeer gelijkende op *bevlijten*, van
. is de 3de p. enkelv. *bevlijt* (zie het volgende
Hoe nedriger wy ons in ons beroep bevlyen,
eter wy bedyen, HUYGENS 2, 29.

LIJTEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van
ans geheel verouderd, en vervangen door
n (zie ald.). Verg. BEIJVEREN.

dr. — Werk van iets maken, zijn best
doen. || De goed' oeffeninghe der handt ghe-
n jonex te bevlijten, V. MANDER, *Grondt*
erc. 1, 61. Bevlijt en soukt de vrede jaagse
HUBERT, *Ps.* 34, 5. Natuurlyck ... is 't,
yn' winst bevlyt', DE DECKER 1, 204.
onbep. wijs als znw. || Ghy ... soudt willen
or ons selfs bevlijten daer in souden arbeyden,
enz., DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 430.

B) **Wederk.** — Met eene bepaling van doel, verbonden door *tot*, of met een onverbogen vorm die wellicht uit een genitief is ontstaan. || Die hem t' byehoeden wil bevlijten, Laett hem *enz.*, V. MANDER, *Bucol.* 152. Elck in syn beroep behoort hem te bevlijten Tot d' Alderhoochste Eer', BREDERO 3, 111. Eick om voordeel ... sich in 't ondersoeck bevlijt, HERCKMANS, *Zeev.* 34. Den wreeden Leeuwen-aerd bevlijt zich dan tot vleyen (t. w. *uit verliefdheid*), JONCTIJS, *Venus en Min.* 7.

BEVLIJTIGEN, onz. bedr. en wederk. zw. ww. Een langere vorm naast *Bevlijten.*

A) **Onz.** en **Bedr.** — Iets behartigen, er werk van maken. Thans verouderd.

1) Met eene bepaling in den genitief, weldra door een accusatief vervangen. || Laet ons der kortheyt bevlijtigen, CATS 2, 39 *b.* Agrippina alstoen, ... d'aangeboode geleegenheit bevlytigende *enz.*, HOOFT, *Tac.* 204. De 2 andere Schepen ... souden naer Achin loopen, om aldaer hare ladinge te bevlijtigen, *Begin e. Voortg.* 11, 24 *b.* Wie ziet tegenwoordig naer deze oeffening van welsprekenheit om? wie bevlytigt ze? V. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Antonides* 1. Om de kortheid te bevlytigen, zullen wy *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 3, 755. Als zulke lieden dan het werk bevlytigen, kunnen zy ons zeer groote diensten doen, *Blank.* 3, 302.

2) Met eene onbep. wijs met *te.* || Ick hebbe menigmael ... U tot een soeter aert bevlijtigt aen te manen, CATS 2, 42 *a.*

3) Gevolgd door een bijzin met *dat.* || Bevlytig alle daeg, dat gy *enz.*, CATS 1, 413 *a.* Zullen voorts de Staaten bevlytighen, dat ... 't gebruik van den Roomschen Godsdienst ingeruimt warde, HOOFT, *N. H.* 680.

B) **Wederk.** — In denzelfden zin.

1) Met een volgenden genitief of accusatief; thans verouderd. || Ick ... soude my ... des Christelijcken vredes bevlijtighen, WTENBOGAERT, *Kerck. Bedien.* 122. Naar dat wy ons al of niet der Deftigheid bevlytigen, *Ned. Spect.* 11, 183. Laten wij ons dan deze drie wegen van harte bevlijtigen; ons geluk hangt alleen af van het waarnemen dezer pligten, FOKKE, *Verz. W.* 5, 37. Bevlijtigt ge u de Lijkdienst van den dooden? BILD. 4, 24. Omdat ik mij, gelijk altijd, zoo ook nu, der kortheid wilde bevlijtigen, V. D. PALM, *Red.* 1, 108 (*zie dezelfde uitdrukking ook* 2, 31).

2) Met eene onbep. wijs met (*om*) *te*; thans nog in gebruik. || Hy bevlijtige zich om dagelijx toe te nemen in kennisse van ... wetenschappen, VONDEL 6, 47. D' echtgenooten (moeten zich) bevlijtigen, de fauten ... door eenighe deughden ... te vergoên, DE BRUNE, *Jok en E.* 306. Gy hebt U ... bevlytigt, om my het Arabisch ... te doen verstaan, V. EFFEN, *Spect.* 12, 155.

3) Gevolgd door eene bepaling met *op*; zeldzaam. || Met gedurig vernieuwde inspanning ons op meerder wetenschap te bevlijtigen, V. D. PALM, *Sal.* 6, 283. Vooral heb ik mij bevlijtigd op kortheid, 8, II.

Afl. *Bevlijtiging*, beoefening, behartiging („Ware geleertheit ..., zonder welker *bevlytiging* de eernaem van poëet vergeefs gezocht wort", V. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Oudaan* 66); ook bij overdracht datgene waarop men zich toelegt („Dat zij onze ernstige *bevlijtiging*", V. D. PALM, *Leerr.* 8, 333).

BEVLOEIEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bevloeien* (VERDAM 1, 1188).

1) Vloeiende langs iets gaan: van water, waaraan land is gelegen; thans verouderd. || Landen ..., de welke met verscheyde wateren, als den Rijn, ... de Maren ende Zijl besprengt ende bevloeyt werden, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 2. De ... Elve ...,

de Dessause Kasteelen Bevloeijende, OUDAAN, *Poëzy* 2, 225. De Gouwe, die ... bevloeit de vruchtb're Stad, LESCAILJE, *Mengelp.* 2, 132.

2) Overstroomen; thans nagenoeg verouderd. || Dat niemant ... hem verwoorderen en zoude te Visschen ... inde bevloyede Landen ghemeene ligghende metten zeluen Riuieren, *Vl. Placcaertb.* 2, 790. De Zeeuwen (hadden) ... eenen grooten dyk doorgesteeken, ... zulx al de streek ... bevloeit werd, HOOFT, *N. H.* 960. De Pactool bevloeyt den acker met sijn goud, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 358. De naaste Lauderijen stonden reeds bevloeid (t. w. *nadat een dijk was doorgestoken*), WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 33. Daarom zeiden die van Schoorl c. s., dat die van Bergen met hen in éénen dijk gestoeld waren en door het ingestroomde zeewater met hen waren bevloeid, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 263.

3) Als term in den landbouw. Van land dat men min of meer met water drenkt; inzonderheid in de afl. *Bevloeiing* (zie beneden). || Om ... een terrein (t. w. *op Java*) goed te bevloeien, wordt het verdeeld in bevloeiingssectiën, *Uit een dagblad* (a°. 1893).

4) In vrijer gebruik: bevochtigen, ook wanneer niet meer aan *vloeien* in eigenlijken zin kan worden gedacht. || Hy eenen reghen laet van tranen ons bevloeyen, VONDEL 1, 64. Bevloeyt met gulden inckt dees' salige geboort, 2, 532 (*Geboortklock*). Myne traanen hebben de Brieven uwer zalige Vriendin bevloeid, *Leev.* 7, 82. De ... jeugd, ... met olie bevloeid op de ... schouders (VIRG., *Aen.* 5, 135: *inventus ... umeros oleo perfusa*), RAU, *Enéis* 1, 210.

— In de volgende plaats schijnt *bevloeid* te beteekenen *niet droog, glad.* || Veel sijnder ... geweest die doort' gesuykert spreeken Van een bevloeyde tongh de hoorders konden smeeken, DE GROOT, *Bewijs* 65.

5) Over iets golvend neervallen, van kleedingstukken; ongemeen. || Het kostel laecken van haer (t. w. *Venus'*) schoot, en langen bouwen, Bevloeit de gansche sprey, HOOFT, *Ged.* 1, 81.

6) Beschenken, begaven; ook met datgene wat geschonken wordt als onderwerp. || Als minnelijk gelaet ... Een welgeschapen beeldt bevloejt met voeghlijkheden, HOOFT, *Ged.* 1, 288. Veel segens ... bevloey u twee, VONDEL 2, 641.

Afl. *Bevloeiing*, inzonderheid als term in den landbouw: de handeling van land te bevloeien met water uit beken of uit daartoe aangelegde kanalen; in Nederland weinig voorkomende, doch gewoon in Indië: vandaar *bevloeiingswerken* (op Java b. v.); vaak ook *irrigatie* genoemd. Vandaar *bevloeiingssectie* (zie boven).

BEVLOEKEN, bedr. zw. ww. Van *Vloeken*, ook in den zin van *zweren*. Thans slechts in een enkel geval.

1) Bij iemand zweren, iemand onder eede aanroepen. || Ick (wil) slaen en grouwelick besoecken, Die my op logen-tael onwaerdelick bevloecken, HUYGENS 1, 20.

2) Iemand bezweren, betooveren. || 't Lieffelick bevloecken Van den soetsten nederslagh Die oyt oogh in oogen sagh (d. i. *van den zoetsten lonk*), HUYGENS 1, 462.

3) Door een vloek laten volgen. || (*Iemand*) Die 't derde woord bevloeckt (d. i. *die om de drie woorden een vloek zegt*), HUYGENS 1, 158.

4) Vloekende uitschelden. || Heeft zy een voorwerp noodig, om dan eens te streelen, dan eens ... te bevloeken *enz.*, *De Denker* 2, 208 (zie b. v. ook *Wildsch.* 1, 220).

5) In zeer gemeenzame taal [illegible] *iets niet kunnen bevloeken*, geer[illegible] zijne beschikking hebben om zi[illegible] luchten.

BEVLOEREN, bedr. zw. ww. Met [illegible] hetzij van hout of van steen, bedekken.

1) Eigenlijk. || Dikke planken en bis[illegible] *boven een kelder*), welke dan ... met [illegible] blauwe heelbaks vloersteenen bevloerd wor[illegible] HEY, *N. H.* 9, 23. Een voetstap ..., [illegible] nabijheid zich deed hooren op een met zwa[illegible] bevloerden grond, v. LIMB. BROUWER Jr., [illegible] 't Schutgevaart ..., doudrend uit het [illegible] Maurits kunst bevloerd (t. w. *bij Nie*[illegible] DA COSTA 3, 423.

2) Bij vergelijking. || Het ys bevloert [illegible] de sneeuvlok dekt de daken, POOT 1, 40[illegible] Die weide en veld bevloert met bloem- en [illegible] BILD. 12, 343. 't Slagveld, rood bevloerd [illegible] venden en dôôn, MEYER, *Boekan.* 41.

Afl. *Bevloering*, meestal overdrachtelij[illegible] zin van: de houten of steenen bedekking [illegible] iets bevloerd is („Anderen verkiezen ee[illegible] *bevloering* (t. w. *op de dorschplaats*), en [illegible] een harden kleibodem", BERKHEY, *N.* [illegible] (zie ook 8, 34); „De *bevloering* (moet [illegible] horizontaal zijn", BERGHUIS, *Betimm.* 65); [illegible] als *parketbevloering*, *plankenbevloering* en [illegible]

BEVLOKKEN, bedr. zw. ww. Me[illegible] bedekken; ongemeen. || Een lentemorgenst[illegible] watten wolkje bevlokt de hemel, DE M[illegible] *Jezus* 5.

BEVOCHTEN, bedr. zw. ww. He[illegible] het in de latere taal meer gewone *bevo*[illegible] Een lamken ... sal ... Sijn Altaer ... [illegible] bevochten, v. MANDER, *Bucol.* 1. De ka[illegible] bevocht van schreyen, VONDEL 2, 280. Sil[illegible] waer meê de Nacht de ... lovers van het ve[illegible] had en beladen, STARTER 194. Het (m[illegible] bevochtte (den bak), waarin ... klimplante[illegible] *enz.*, VOSMAER, *Amaz.* 221 (zie nog b. v[illegible] *Redenr.-Bergh* 192; OUDAAN, *Poëzy* 1, 3[illegible]

Afl. *Bevochtigen* (zie ald.); *bevocht*[illegible] *Spreuk.* 3, 8; *Ps.* 72, *Kantt.* 14).

BEVOCHTIGEN, bedr. zw. ww. [illegible] vorm naast *Bevochten*, en in de jongere t[illegible] wone.

1) In meer algemeene opvatting. Na[illegible] Dese Riviere bevochticht ende watert dat [illegible] Egypten landt, FRANCK, *Werelth.* 12 *c.* Hy [illegible] dalen als een regen op het nagras; als de [illegible] die de aerde bevochtigen, *Ps.* 72, 6. Ick [illegible] behoede dien (t. w. *dien wijngaard*), a[illegible] blick sal ick hem bevochtigen, *Jes.* 27, [illegible] hebben veele eenighe tobbens met wate[illegible] brant te bevochtighen, *Begin e. Voortg.* [illegible] o Heilbron! laef myn' geest, bevochtig [illegible] D. SMITS, *Baälfeg.* 3. Wat tranen ... Be[illegible] dien grond al (t. w. *van Jerusalem*)! [illegible] 3, 153. Dammen en ... waterleidingen t[illegible] vochtigen zyner akkers, MULTATULI 1, 47[illegible]

2) In 't bijzonder: een weinig nat[illegible] thans gewone beteekenis. || Een postzegel[illegible] gen. — Terwijl eene stille traan haar [illegible] gelaat bevogtigt, *Leev.* 2, 202. Het [illegible] geschraapt zijnde, ... word door een [illegible] schoon water bevochtigd, *Handw.* 22, 80[illegible] ... een verkwikkende traan het brandend o[illegible] tigde, HASEBROEK, *W. en Dr.* 45. Heri[illegible] zorgvuldig ... geschikt, ... als een door [illegible] bevochtigden krans, QUACK, *Stud.* 234.

Afl. *Bevochtiger*, soms als naam va[illegible] stelletje om iets nat te maken; *bevochtig*[illegible] hij, ... door gebrek aan ... *bevochtiging*, [illegible] ... zal", v. H. PALM, *Sal.* 2, 13 (zie ook [illegible] V. *H.* 7, 1[illegible]

D, bnw. Met „vodden", met lappen opge-
doe menigh gaeter bestrickt, bevod' en
det de schencken van haer Pols (t. w.
IER, *Seven Hoofts.* 268.

EDEN, bedr. zw. ww. Weinig of niet
e van *voeden*; thans onbekend. || Heer
en kroes inschencken, en bevoeden na den
DORP, *Sticht. Ged.* 163.

EDEREN, bedr. zw. ww. Iets voeren,
g bekleeden. || Het bevoederen der Mond-
. w. *bij orgelpijpen*) is reeds van ouds in
weest, *Handw.* 21, 187 (*hier is sprake
n met leder*).

EGD, bnw. Eigenlijk verl. deelw. van
evoegen, dat op zich zelf in het Neder-
er weinig gebruikelijk is geweest (verg.
, 1189). Het afgeleide *onbevoegd* komt in
euw voor in den zin van *ongeoorloofd*,
: (zie Dl. X, kol. 1114), en *bevoegd*
beteekend hebben *iemand toekomende*, het-
fr. *compétent*, dat echter bij overdracht
gezegd van hem wien iets toekomt (zie
480): dezelfde overdracht moet waar-
ij *bevoegd* worden aangenomen. In het Hd.
r *befugen* voor in den zin van *iemand tot
igen* (*D. Wtb.* 1, 1274).
de wet of eenig erkend gezag gerechtigd
doen wat eene bepaling noemt of wat door
tief znw. wordt aangeduid. || Van iets aan
e macht kennis geven (t. w. *die macht
en wier recht het is daarvan kennis te
— Ten einde niemand, welke niet bevoegd
nen te zyn, zich daar in verberge, DE BRUYN,
9 *a*. De ... ambtenaren maken van een
proces-verbaal op, hetwelk aan den be-
ibtenaar van het openbaar ministerie wordt
, *W. v. Strafv.*, *a*. 289.
gewoon in figuurlijke toepassing. || Ik
eer gehoord, dat de waereld juist de be-
hter der verdiensten niet is, *Leev.* 8, 46.
: zich in den regterstoel plaatst (t. w. *om
van kunst te oordeelen*), bevoegd of onbe-
n het slechts lust zich te doen hooren,
, *Red.* 2, 88.
kennis of ervaring tot iets gerechtigd. ||
getuigenis van een bevoegd beoordeelaar,
noop, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 292. Die
iging van begaafdheden en karakter ...,
ioemendheid bevoegd maakt ... als een
. op te treden, 2, 315. Iemand ... die ...
gt en Historie allezins tot een zelfstandig
oegd is, GROEN V. PR., *Versch.* 109. Vol-
gde schriftverklaarders is een tot ketterij
ieusch aan het redelooze vee gelijk te stellen,
asseld. XXXV. Wij laten dit verleidelijk
neer bevoegden over, QUACK, *Stud.* 315.
bevoegd, *bevoegdheid* (zie die woorden).
d. afl. *Bevoegdmaking* („Bekeering en
des Levens, hoedanigheden oft *bevoegd-
van* ons eigenzelve", HERVEY, *Ther. en*
6).

EGDHEID, znw. vr., mv. *-heden*. Van
edanigheid van op wettelijke wijze tot iets
te zijn, en bij overdracht ook het recht
ne bevoegdheid die onder de algemeene
er beschaafde Volken geteld wordt, GROEN
ech. 65. Zoo verbond het organiek besluit
bevoegdheden en voorrechten aan de aca-
raden, VISSERING, *Herinn.* 3, 256. Zijn
is ... in menig opzicht beperkt door de
EUIN, *Geschr.* 1, 34. Vrijwillig deed
Philips van die bevoegdheid afstand, 1, 73. De volg-
magten, waaruit de handelende personen hunne bevoegd-
heid ontleenen, *Wet v.* 9 Juli 1842, *Stbl.* 20, *a*. 32.
2) De hoedanigheid van door kennis en ervaring
tot iets gerechtigd te zijn. || Zijne bevoegdheid om
dat boek te beoordeelen moet ik in twijfel trekken.

BEVOELEN, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl.
bevoelen (VERDAM 1, 1189).
A) Gewaarworden, gevoelen, in 't algemeen. Thans
verouderd.
1) In 't algemeen. Iets gewaarworden of ook be-
seffen. || Hier wert van u de coelt ... bevoelt,
V. MANDER, *Bucol.* 4. Doe hy ... zijn verscheyd-
dinghe uyt deser tijdt te naken bevoelde, V. MANDER,
Lev. d. Schild. 137 *a*. Menschen ende beesten ... be-
voelen S'Hemels grimmicheyt, VONDEL 1, 84.
2) Iets, t. w. eene aandoening, gevoelen in het
lichaam of in het gemoed. || Hy in zijn lichame
bevoelende een ... gheduerighe pijnlijcke sieckte *enz.*,
COORNHERT 1, 114 *b*. Hy (bevoelt) nu een walginghe
ten quaden, ende een lust ten goeden, 1, 174 *b*.
Daar door sy-luyden ... swarigheyt moeten bevoelen,
1, 228 *c*. Weinigh menschen ... bevoelen ... onrust,
SPIEGHEL 15. In 't Colijck bevoeltmen oock meer
Rommelingh in den buijck, als in 't Graveel, V. BEVERW.,
Holl. Geneesm. 40 *b*.
— De onbep. wijs zelfst. gebezigd. || Men sach
in dat aengesichte Affecten diversch inwendich be-
voelen, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 6, 24.
3) Als wederk. ww.: zich inwendig zoo gevoelen
als eene bepaling aanduidt. || Ken mach langher niet
voort, na ick my bevoel, *Rotterd. Sp.* 127. Hy...
hem selfs redelijcken gesont bevoelende, COORNHERT,
Boccat. 68 *a*. Hoe bevoel gy jou al, seg Joost, krijch
gy wat moets? BREDERO 1, 288 (zie ook 1, 249).
Van Nes ..., zich quaalyk bevoelende, most ...
... 't bedt houden, BRANDT, *De Ruiter* 353. Het
Hoog bestier ... Bevoelt zich best ... Daer by het
Volk en ginder by de Kroon, DE DECKER 2, 346.
Van welke stond af zy ... zich zodanig heeft bevoeld,
dat zy na verloop van den tijd is komen te leggen
van een jonge Zoon, ASSELIJN, *Echtsch.* 15. Ik
bevoelde my als dronken van vreugde, V. EFFEN,
Spect. 1, 11. Ik (t. w. *een zieke*) bevoel my ...
veel te helder en vlug, *Leev.* 8, 288. Ik bevoel my
minder wel dan gewoonlyk, *Blank.* 1, XXV.
4) Een gevoelen omtrent iets hebben; de onbep.
wijs zelfst. gebezigd: iemands gevoelen. || Naer mijn
bevoelen, DE DENE, *Testam.* 267 *b*. Te recht u toe-
behoort ... Int oordeel oock te spreken u bevoelen,
V. MANDER, *Olijfb.* 113.
B) Door voelen, d. i. door aanraking, waarnemen,
onderzoeken, beoordeelen. Thans nog gewoon. || Den
Boezem ... dewelke de Comparanten, op meer als
ses verscheide plaatsen met stokken hebben bevoeld en
bestooken, *bij* BERKHEY, *N. H.* 2, 19. Daar is het,
dat zij het wand betasten, bevoelen en beoordeelen,
of de koe dik en vet in 't want zit, 5, 102. Ik
bevoelde het met den voet (t. w. *iets dat op den
weg lag*), zonder dat ik konde ontdekken, wat het
ware, HAAFNER, *Pal.* 1, 118. Den heelmeester...
die den lijder betastte en bevoelde, *K. Zev.* 3, 320.
Nu en dan zijn breed voorhoofd bevoelende en druk-
kende, SLEECKX 3, 32.
Afl. *Bevoel*, in den zin van: gevoelen, meening
(„t' *Bevoel* der Heydens ... Aengaende loop der
sterren aert en wesen", V. MANDER, *Olijfb.* 96);
bevoellijk (zie ald.).

BEVOELLIJK, bnw. Van *Bevoelen*. Mnl.
bevoellijc (VERDAM 1, 1190). Thans verouderd.
1) Met *-lijk* in actieven zin. Het vermogen heb-
bende om te gevoelen, gevoelig, aandoenlijk. || Alle haer

bevoelijcke crachten (werden) so ghesloten, ende ter herten waerts inne ghetrokken, dat sy daer als voor doot neder gesegen is, COORNHERT, *Boccat.* 11 *a.* Hoe meer de Pustule in den gront der Cornea verborgen ligt, hoe meer sy haer coleur vertoogt, gelijckse veel bevoelicker, ende pijnelicker is, BATTUS, *Ghebrek. d. Oog.* 131.

2) Met *-lijk* in passieven zin. Waarneembaar, merkbaar. || De bevoelijcke noodtdruftigheydt deser Deughden, COORNHERT 1, 232 *a.* Nu vervult hy haer crachten ... met zoeticheyt der bevoelicker gratien, ROECX, *Gheest. Steen* 200.

Afl. *Bevoellijkheid* („Sommighe... blijven haughen aen slechte verbeeldinghe oft eenighe sinnelijcke *bevoelijckheyt* Godts", J. EVANGELISTA, *Rijck Godts* 12); *onbevoellijk* (zie ald.).

BEVOLKEN, bedr. zw. ww. Van *Volk.* In het Mnl. niet aangewezen.

1) Eigenlijk. Eene plaats, eene streek, een gebied, voorzien van volk, van personen die er wonen of verblijf houden. || Tot datmen siet ... De stroomen onbeseylt, de kampen onbeploeght, En d'onderaerd'sche Styx bevolleckt, VONDEL 2, 387. Zy is een hupsch wyf, regt geschikt om ... Amsteldam te bevolken, *Leev.* 1, 108. De Abtdij ... naar dezen regel te laten inrigten, en dezelve met 18 monniken uit la Trappe te bevolken, v. HEMERT, *Lekt.* 2, 132. De Kelten (drongen) gedurig verder en bevolkten ... België en een deel der Britsche Eilanden, CONSCIENCE 4, 189 *b.* (*De*) honderd- of meer duizend zielen, die zyn regentschap bevolken, MULTATULI 1, 45. Het zuiden van Italië, reeds zoo vroeg door Hellenen bevolkt, VOSMAER, *Amaz.* 34. Het groote oude paleis, waar thans wel twintig gezinnen de kamers en kamertjes bevolkten, 69.

— Inzonderheid in het verl. deelw., bij KIL. vertaald met *populis frequens, populi multitudine munitus, copiosus populi frequentia*; vaak met een bijw. v. graad, dat met het deelw. soms tot eene koppeling wordt verbonden. || Dat land is dicht bevolkt. — De andere Steden ... zyn altemaal zeer kwalyk bevolkt, DE BRUYN, *Reizen* 1, 69 *a.* Steden, rijk bevolkt, DA COSTA 3, 82. Gij (hadt) kunnen zien, hoe bevolkt en levendig die stad ... geworden is, v. LENNEP, *Rom.* 21, 144. Sterk bevolkte hofjes, TEN BRINK, *Rom.* 4, 3.

2) In vrijer gebruik. || Een wareld van gediert' bevolke uw veldtooneel (*bedoeld is eene schilderij*) Met leven! BILD. 6, 353. Het toeval ... vergunde hun (t. w. *den Grieken*) den hemel te bevolken met wezens, gelijkende naar hunne eigene voortreffelijke gestalte, GEEL 142. Daartusschen kronkelt zich de Theems, zoo vroolijk, zoo bevolkt, VISSERING, *Herinn.* 1, 34. De beelden die z'n droomen bevolkten, MULTATULI 8, 41.

Afl. *Bevolking, onbevolkt* (zie die woorden); *bevolktheid* („Ik moet Parijs ... zien, in zijne groote *bevolktheid*", *Wildsch.* 4, 403); *bevolkbaar*, vandaar *bevolkbaarheid* („Haar bewoon- en *bevolkbaarheid* (t. w. *der aarde*)", BILD., *Geol.* 77); *bevolker* („De nette en zaakryke Verhandeling over Nederlands eerste *bevolkers*, van den Heer O.", BERKHEY, *N. H.* 3, 408; „Noach ... de *bevolker* der ... aarde, na den Zondvloed", 4², 26 (zie nog BILD. 2, 374 en 6, 353); daarnaast *bevolkster*, in dichterlijk gebruik („(*de*) nyvre koopvaardy, ... *bevolkster* van de zee", NOMSZ, *Willem I*, 362); *bevolkeren*, een vorm die in de 17de eeuw niet zeldzaam was, en ook later voorkomt, maar thans te recht in onbruik is, daar *bevolken* reeds hetzelfde uitdrukt („Dat eenmaal Isacx zaet dit Landt *bevolck'ren* sal", VONDEL 1, 328 (zie ook 2, 90); „Toen de gemelden Almanzor ... Spanje gewonnen, *bevolkert*, en bevredight had", DE BRUNE, *Wetst.* 1, 202; „'t Knorrende gegrom I ... 't Nabyzijnd heem verried en weer oorden", HOFDIJK, *Aeddon* 25).

BEVOLKING, znw. vr., mv. Van *Bevolken.*

1) Eigenlijk. De daad van het bevolk bepaald gebied; niet zeer gewoon. || De van gewesten in vreemde werelddeelen door die de vroegere inwoners hebben verdreven.

2) Bij overdracht. De gezamenlijke be een bepaald gebied, op eene bepaalde pla schijnlijk eerst in de 19de eeuw in gebruik in vroeger tijd vindt men andere uitdrukk b. v. in een geschrift van 1783, onder den denkingen over de sterflykheid en het getal te Amsterdam" (door HOUTTUYN); men „menigte des volks". || De bevolking van De aanwas, de toeneming, de vergrooting, uitgang, de dichtheid der bevolking. De bevolking. De bevolking der weeshuizen, vangenissen. — (*De*) Dorische bevolkingen, De bevolking van het diaconiehuis, VERGE *Stud.* 2, 238. Ten platten lande trof m trouwhartig karakter der bevolking, 2, stroomde Haarlems bevolking de poorten *bij zeker feest*), v. LENNEP, *Rom.* 5, 8. is uw invloed op de Gallische bevolking, co 2, 43 *a.* De inlandsche bevolking te ... b tegen uitzuiging en onderdrukking, MULTAT Naar mate de stad in omvang en bevolkin FRUIN, *Geschr.* 1, 74. Het leerstuk der QUACK, *Soc.* 1, 33. De landbouwende be het platte land, 1, 88. Die gestadig af bevolking (t. w. *van eene school*), LOVELIN 411. Eene toevloeiing der bevolking naar BLINK, *Nederl.* 3, 192. In het register *king*) wordt ... niet ingeschreven de bev gebouwen, gestichten en schepen, staande stuur of toezicht van Rijkswege, *Besl.* 1887, *Stbl.* 140, *a.* 1.

— Ook in vrijer gebruik, wanneer niet eigenlijken zin worden bedoeld. || De bevol voorste loges (t. w. *de toeschouwers*), MULTAT

Aanm. Een gallicisme is het gebrui mv. in eene plaats als de volgende. || Ons Vlaamsch vaderland ..., waar mijne an ... door zedelijken dwang de bevolkingen slaan, LOVELING, *Sophie* 333.

Samenst. *Bevolking* is zeer gewoon in ee tal samenstellingen, minder dan eene eeuw ou van gemakkelijk voorbeelden zijn te vinden in w telijke stukken en geschriften over staathuish

— *Bevolkingscentrum, -cijfer, hoeveel Resol. v.* 22 Mei 1843, *Bijv. Stbl.*, *-kaart* (zie *Besl. v.* 27 Juli 1887, *Stbl.* *-leer*, de leer der voorwaarden waaraan de der bevolking is onderworpen (b. v. de *leer* van Malthus); *-register*, waarin all op eene wettelijke bepaalde wijze worden in *-staat*, ook wel in het mv. *-staten*, opgave betreffende de bevolking; *-statistiek* (b. v komsten van de *bevolkingsstatistiek* o *Circulaire v.* 22 Nov. 1876, *Bijv. Stbl.*, *-tafelen*, soms voorkomende in den zin va *-theorie*; *-wet* (waarop de *bevolkingsleer* is

— Als tweede lid. *Boeren-, dorps-, lan plattelands-, stads-, visschersbevolking* en woorden of het eerste lid).

BEVOLMACHTIGD, bnw. Van macht voorzien; enkele malen naast *gevolm* 's Konings bevolmachtigden bij buitenlandse KOENEN, *Gesch. d. Fr. Vlucht.* 57.

NNISSEN, bedr. zw. ww. Over iemand vonnis of een oordeel uitspreken; zeld-erst beproeve, en alzoo bevonnisse hy, *Pynb.* 38 (zie ook *Venus en Min.* 48 De betwiste Landen den Keyser in handen tot dat de selve saeck sou bevonnist zijn, *achelius' Gesch.* 194.

OGDEN, bedr. zw. ww. Van *Voogd.* nbruik.

onmondige voorzien van een voogd, van-*bevoogde*, een pupil. Bij KIL. alleen in ermeld. || Bevoghdten, *tutorem pupillo*, KIL. — Ondersteldt gy dan, ... dat nie-bezit van de Reden is, als de pupillen (oft van Socinus? HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 154. andvoogd, als stadhouder besturen. || Graaf Schouwenburgh, die van 's Prinsen weeghe bevooghde, HOOFT, *N. H.* 286. De Hartogh a Celi, hoe langer hoe afkeerigher van en der Nederlanden, 335 (zie ook 746).

iren, regeeren, meester zijn over iets in passing; ook figuurlijk. || 't Wel bevoochden stochten, COORNHERT 1, 289 *d*. Lichter self alleen dan een huysgesinde wel te , 1, 300 *d* (zie ook 1, 301 *a*). Numa... (t. w. *het rijk*) goedertieren, SPIEGHEL booser pest, dan dat het schuym van .. Der dingen standt bevooght, CAMP-*Ps.* 12, 10. De Heer ... Die 't all' be-, 5.

evoogding, bij KIL. vertaald met *tutela*; , soms in toepassing op eene geliefde („Mijn odin! *Bevooghster* van mijn hert!" BREDERO Myn alderliefste beelt, verkoren Koningin, *hster* van myn sin", 3, 325).

ORDEELEN, bedr. zw. ww. Van

algemeen, en met een persoon als onder-nd of iets voordeel, winst laten genieten. || en in te dalen, Om t' erkennen wat ik zy, God, bevordelt my, OUDAAN, *Uytbr.* 208. Uw Vader ... heeft u noch tijdelijk ijk bevoordeeld, *Wildsch.* 6, 93.

bijzonder, in zooverre een ander daardoor tvangt. || Bevoordeel of verrijk u niet ten een ander, V. D. PALM, *Sal.* 8, 120. Wij n armen man (t. w. *een leverancier*) wat n.

al met betrekking tot testamenten. || Myn ik zouden ons schaamen, dat gy ons ten n uwe eigen familie bevoordeeld had.... uw testament vry, *Leev.* 5, 214. In eene woede heb ik ... het papier vernield dat ordeelde, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 30. Het .., waarin hij als executeur werd bevoor-B.-TOUSS., *Maj. Frans* 318.

instigen, bevorderen; ook met eene zaak werp. In Noord-Nederland thans niet in Om ... de vermenging van dat ..! ras *n paarden*) te bevoordeelen, BERKHEY, 52. Veele heilzaame verschikkingen (t. w. *ring van het Avondmaal*), waar door de stichting zeer zoude bevoordeeld worden, 124. De kans bevoordeelde doorgaans zijne en, BERGMANN, *Nov.* 316.

Bevoordeeligen, in de Zuidnederlandsche zeer gewoon („Hij is in het testament vader *bevoordeeligd* geweest", DE BO 123; handel was ons land door de natuur be-", ROOSES, *Antw. Schildersch.* 14; zie v. *Toekomst* 1867, 575; 1868, 199 en *oordeeling* („De Staaten waren gesteld op de zekerheid hunner Barriere, en op de *bevoordeeling* van hunnen Koophandel", WAGEN., *Vad. Hist.* 18, 142); bij overdracht ook: handeling, bepaling enz., waardoor iets bevoordeeld wordt („Wezenlijke *bevoordeelingen* van den koophandel", STUART, *Vad. Hist.* 2, 71).

BEVOOROORDEELD, bnw. Van *Vooroordeel.* Vooringenomen, niet onpartijdig. Meest in het afgeleide *Onbevooroordeeld.* || Bepalingen ... om ... bevooroordeelden van het plegen der regtsoefening uit te sluiten, V. D. PALM, *Sal.* 5, 255. Bevooroordeelde partijdigheid, HASEBROEK, *W. en Dr.* 72. Bij intuitie zag hij (t. w. *Bilderdijk*), gedeeltelijk althans, hetgeen voor Wagenaar en andere bevooroordeelde republikeinen geheel verborgen was gebleven, FRUIN, *Geschr.* 1, 28.

Afl. *Onbevooroordeeld* (zie ald.).

BEVOORRADEN, bedr. zw. ww. Van *Voorraad*, als purisme voor *proviandeeren*; verg. fr. *approvisionner.* In Noord-Nederland thans niet in gebruik. || Men (heeft) 't (t. w. *de stad Regensburg*) zoo quaelijk van kruydt bevoorraedt, HOOFT, *Br.* 2, 403. Als waren ... Ekkius, Cochleus ... en alle die andere bezoldigde krijgers tegen de ketters geen verre beter bevoorrade ... worstelaars dan ik, OUDAAN, *Agrippa* 630. Hoe vind gy u bevoorraad met een schat, Welks waardigheid by wein'gen word bevat, OUDAAN, *Poëzy* 4, 130.

Afl. *Bevoorrading* („Wijn en levensmiddelen tot *bevoorrading* des legers", CONSCIENCE 2, 131 *b*; „De kosten ... van inrichting en *bevoorrading* des magazijns", SLEECKX 12, 31).

Koppel. *Welbevoorraad* („Hannibal ... begon reeds om te zien naar een veilig en *welbevoorraad* winterverblijf", STUART, *Rom. Gesch.* 4, 290).

BEVOORRECHTEN, bedr. zw. ww. Van *Voorrecht.*

1) Eigenlijk. Met een voorrecht, een privilegie, begiftigen. || Steden ... welke graaf Boudewijn III met jaarmarkten bevoorrechtte, DAVID, *Hist.* 4, 45. De stad ..., door Octavianus met het jus italicum bevoorrecht, BEETS, *Paulus* 85. De steden ..., die hij (t. w. *de graaf*) wel wilde bevoorrechten, maar niet over het platteland laten heerschen, FRUIN, *Geschr.* 1, 95. De bevoorrechte standen der middeneeuwen, 1, 269.

— Als rechtsterm, van schulden en schuldeischers. || Tusschen bevoorregte schuldeischers wordt de rang geregeld naar den verschillenden aard der voorregten, *B. W.*, *a.* 1181. Van bevoorregte schulden, *B. W.* II, 18, *Opschrift.* Bevoorregte inschulden, *a.* 1195. Als heerlijke schuld was de vordering van den dijkgraaf bevoorrecht boven alle andere schuldvorderingen, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 324.

2) Iemand bevoordeelen, iemand een voordeel, een geluk, ook gaven van geest of gemoed doen genieten, boven anderen; in het laatste geval meest in het verl. deelw. || Lieden, welke met ongemeene gaven bevoorrecht zyn, *Leev.* 3, 324. De candidaten of doctoren (worden) ... boven hunne mededingers, die zulke graden niet verworven hebben, bevoorrecht, VISSERING, *Herinn.* 3, 256. Eylar (mag) met recht onder de bevoorrechte kinderen der fortuin gerekend worden, *K. Zev.* 1, 14. Hij (had) zijne dochter ... en hare kinderen zoo veel bevoorregt (t. w. *bij testament*) als dat maar eenigszins zijn kon, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 33. Ik bevoorrechte, dat ik slechts een enkelen uit den kring mijner vrienden heb zien wegvallen, HASEBROEK, *W. en Dr.* 27. In een tweegevecht wordt de bevoorregte (t. w. *minnaar*) 's nachts gedood, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 646.

3) *Bevoorrecht* wordt ook gezegd van zaken, uitnemende door voorspoed, door natuurlijke schoonheid

enz. || Die bevoorrechtsten der landen, DA COSTA 2, 305. Een bevoorrecht levenslot, 2, 427. Dit bevoorrecht oord, BERGMANN, *Nov.* 135.

Afl. *Bevoorrechting* („Ik laat nu de vraag rusten, in hoeverre zulke *bevoorrechting* ... nuttig en billijk is", VISSERING, *Herinn.* 3, 256; zie ook b. v. *Verv. op* WAGEN. 2, 291).

BEVOORWAARDEN, bedr. zw. ww. Van *Voorwaarde*. Mnl. *bevoorwaerden* (VERDAM 1, 1191). In het tegenw. deelw. vindt men soms den vorm *bevoorwarende*, waarin eene *d* is verdwenen (zie HOOFT, *Ged.* 2, 280). Bij voorwaarde, bij verdrag, bepalen, overeenkomen, bedingen. Thans verouderd. || Bevoorwaardt hebbende, dat men hen ... deede geleiden tot in Vrankryk *enz.*, HOOFT, *N. H.* 479. Dickmael werd bevoorwaerd dat den schuld-eisscher sal ghenieten de vruchten van 't pand, DE GROOT, *Inl.* III, 8, § 5. Mits dat ick voor mijn dienst tot loon sal beverwaarden, Dat *enz.*, BREDERO, *Roddr.* 53. Buyten de stede by de hooghe steyle Linden, Heb ick bevoorewaert den ander weer te vinden, BREDERO, *Griane* 19. Niet ... eene Condicie ... van alle de geene, di zilnaiden eertiids ... hebben bevoorwaerdt, STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 18. Indien bevonden wort dat de Wees-kinderen ... niet so wel en worden onderhouden ... alst bevoorwaert is, soo salmen *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 160. In het besteck mede was bevoorwaert van twee groote Pylaren *enz.*, V. BLEYSWIJCK, *Beschr. v. Delft* 169.

— Het voorwerp kan ook door een znw. zijn aangewezen. || Vergiffenis bevoorwaardt beterschap, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 22 (*noot*). Bevoorwaardende vrije oeffening van beide gezindtheden aldaar, 64 (zie ook 146). De plaats opgeëyscht, vonden Vliet ... en de zynen, niet naaders, dan 't leeven en enkle zydwaapen te bevoorwaarden, HOOFT, *N. H.* 875.

BEVORDERAAR, znw. m. Van *Bevorderen*. Hij die iets bevordert. || Bevorderaar van nuttige ondernemingen, V. D. PALM, *Sal.* 4, 58. Den hoogsten Bevorderaar en Beschikker van alle geluk, 7, 17.

— Daarnaast vormen voor het vr. || Zij (t. w. *zekere godin*) (staat) bekend als ... bevorderaarster der vrucht, helpster der barenden *enz.*, WESTENDORP in *N. Werk. v. d. M. d. Ned. Lett.* 2[1], 140. Jezus' zedeleer, als de beste bevorderaresse van vriendschappelijke gevoelens, V. D. PALM, *Sal.* 5, 153.

BEVORDEREN, bedr. zw. ww. Van *Vorderen*. Mnl. *bevorderen*, niet zeer gewoon (zie VERDAM 1, 1191); bij KIL. niet vermeld; hd. *befördern* (*D. Wtb.* 1, 1268).

A) Met eene zaak als voorwerp.

1) Eene stoffelijke zaak doen vooruitgaan op een weg; thans verouderd. || Die Boots-ghesellen ... sullen oock by ... het selve Geschut ende carroy vanden train altijdt wesen ..., omme dat in 't marcheren te bevoorderen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 2, 342 (a°. 1599).

2) Eene reis, een tocht, voortzetten, vervolgen; thans verouderd. || Zy ... scheiden toen van hem af, om hunne reize te bevorderen, BRANDT, *De Ruiter* 82. Op dat ik ... myn reis ... sou konnen bevorderen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 149. Om aan de overzijde weder aan land te stappen, en zijnen weg ... te bevorderen, FOKKE, *Verz. W.* 1, 9.

3) Iets onstoffelijks vooruitbrengen, voorthelpen, begunstigen.

a) Met een persoon als onderwerp; thans in beperkt gebruik. || Ende sullen die Commisen ende Conducteurs voorts gestadigh by de wercken blyven, omme die te helpen bevoorderen, ende voorts het Volck voort te stouwen, *Gr. Placaatb.* 2, 345 (a°. 1599). De geneesmeester, die de gen[illegible] de mensch meest bevordert, is hem dikw[illegible] van de grootste pijn, DE BRUNE, *We*[illegible] My ... voor myn goedheid bedankende, [illegible] ik syn saken ... had helpen bevorderen, [illegible] *Verm. Avant.* 2, 156. Het vertier, dat [illegible] *Joden*) in de Loteryen en Finantien [illegible] BERKHEY, *N. H.* 3, 428. Ze zyn standv[illegible] duldig in 't bevorderen van hunne belang[illegible] Wy kunnen die gezondheid der ziel ... [illegible] door *enz.*, *Blank.* 2, 217. Eene menig[illegible] geestelijken ... bevorderen en begunstigen [illegible] beginselen, KEMPER, *Verh.* 2, 243. Hij [illegible] eene meer vrijzinnige richting ... voorgest[illegible] vorderd, KNEPPELH. 7, 217. Op alle w[illegible] dus de vorst de studie der rechtswetensch[illegible] ren, PRUIN, *Geschr.* 1, 149. Ik kom u [illegible] U een huwelijksvoorstel, in dien zin, zo[illegible] deren, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 24. I[illegible] plicht uw geluk te bevorderen, 85.

b) Met eene zaak als onderwerp. || Een [illegible] heete Zomer kan de voortteeling van dit Ge[illegible] sterk bevorderen, BERKHEY, *N. H.* 3, 190 [illegible] ook 3, 154). Myne uitspanningen ... b[illegible] myne gezondheid, *Leev.* 8, 312. Te laten [illegible] wat de wetenschap bevorderen zou, GEEL 2[illegible]

4) Iets zóóver vooruitbrengen als noo[illegible] vandaar: iets tot stand brengen, teweegb[illegible] uitvoeren. Thans verouderd. || De Konin[illegible] belooven ... met ernst een wettigh Conçilie [illegible] deren, HOOFT, *N. H.* 18. Hen; die zy [illegible] meerder aantal van bondtgenooten, onder de[illegible] bevorderen, 78. Hy (beval) den Hoove al[illegible] Staaten meer te beschryven, maar zelf te [illegible] 't geen t' hunner bestelling gestaan had, [illegible] (koom) U E. op nieuw quellen, om be[illegible] hebben eenighe zaken, vereischt tot *enz.*, [illegible] 2, 73. Zoo haest het redres daer ook s[illegible] schiedt, houde ik seker, dat uwe sack [illegible] bevordert, bij BRANDT, *De Groot* 150.

— Het voorwerp is vaak een bijzin m[illegible] UE. gelieve ... te bevorderen, dat hy eem[illegible] ... met zich brenge, HOOFT, *Br.* 2, 92 [illegible] wat ...; ondertusschen zal ik bevorderen [illegible] kome, HOOFT, *Rampz.* 18. Hy (t. w. *P*[illegible] ... bevorderde dat hem (t. w. *Agamemnon*) [illegible] heerschappy ... wert opgedraegen, VONDEL [illegible]

B) Met een persoon als voorwerp.

1) Iemand in rang doen vooruitgaan; [illegible] gewone beteekenis. || Na afgelegd eindexamen [illegible] tot de academische lessen bevorderd. Hij [illegible] zijn tijd bevorderd tot kapitein. — Hij (was) [illegible] van den cursus ... tot officier ... bevorderd [illegible] 1, 179. Twaalf geletterden (werden) tot [illegible] honoris causa bevorderd, VERGENS, *Hist.* [illegible] 338. De schouten bij nacht moeten twee ja[illegible] rang hebben bekleed, om tot dien van vice[illegible] te kunnen worden bevorderd, *Wet v.* 6 Ap[illegible] *Stbl.* 35, *a.* 4[c].

2) Iemand helpen, bijstaan; thans verou[illegible] Daer na gaven sy de wetten des Koninghs [illegible] Koninghs Stadthouders, ende Lantvoghden [illegible] zijde der riviere, ende sy bevorderden het [illegible] het Huys Godts, *Ezra* 8, 36 (*Kanttr.* sy hi[illegible] waren hen bevorderlick in alles).

Afl. *Bevorderaar*, *bevordering*, *bevorder*[illegible] die woorden).

BEVORDERING, znw. vr.; het [illegible] zaam. Van *Bevorderen*.

1) De handeling van eene reis te bev[illegible] thans verouderd. || Die Conducteurs van [illegible] ..., onder-wege den Schippers, Passie-[illegible]

le Munitien geladen hebbende, by alle
erende tot bevoorderinge vanden Tocht
atb. 2, 336 (a⁰. 1599).
ging, hulp, ondersteuning om iets
doen gedijen. || Dat het gene aen my
r tot bevoorderinge des Euangeliums
ilipp. 1, 12. De oirbaarste (maatrege-
ering van de welstand des Vaderlands,
t. 8, 73. Ik moet binnen een maand,
e mijner negotie, een reisjen doen,
34. 's Mans ijver voor de bevordering
onderwijs, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2,
rdering der wetenschap, VISSERING,
.
oon in namen van genootschappen. ||
t Bevordering der Toonkunst. Vereeni-
dering van de belangen des Boekhan-
dering van het Vreemdelingenverkeer.
g, volbrenging van iets; thans ver-
wie by die van de Gerechte ghestelt
deringe van eenige gemeene wercken,
ot lasten deser Stede *enz.*, *Keuren v.*

g in rang. || Voor bevordering in
ien. — Hy (t. w. *onze vader*) had in
gunst voor ons verdient, Des tot be-
onden menig vrient, DROSTE, *Overbl.*
; van de Hooft-Officieren in de Swit-
nten, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 76 *b.*
of en bevordering voor het hoogste
, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 34. Zijne
kapitein der genie, VEEGENS, *Hist.*
De betrekkingen ... die hij niet weder
na zijne bevordering (*bedoeld is zijne*
de hoogeschool), BEETS, *C. O.* 136.
n uitdrukking ..., die hem in zijne
. den weg tot alle bevordering had
LING, *Sophie* 333. Alle bevorderingen
n zich tot de meest geschikte officieren
voorgaanden rang, *Wet v.* 6 April
, *a.* 13. Wij (behouden) Ons voor
vorderingen te verleenen in geval van
wapenfeit *enz.*, *a.* 14.
ing van iemand te doen gedijen; thans
t ick sal blijven, ende met u alle sal
uwer bevoorderinge, ende blijdtschap
ipp. 1, 25 (gr. εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν).
ERLIJK, bnw. Van *Bevorderen.*
nen. Iemand of iets begunstigend en
verouderd. || Ende al wie achterblijven
plaetsen, ... dien sullen de lieden
voorderlick zijn, met silver, ende met
have *enz.*, *Ezra* 1, 4. Een (*dienaar*)
onse Hollandsche Natie seer gunstigh
ick was by den Coning, *Begin e.*
.
n. Tot iets medehelpend, iets begun-
ns gewone opvatting. || Zeer bevor-
internationalen handel is eene alge-
tgeving, DE BOSCH KEMPER, *Handl.*
689. (*De*) theorie, dat de roomsche
k zijn zou voor zuiveren smaak in
, POTGIETER 1, 105. Bevorderlijk
ren der ... beweging, BUSKEN HUET,
rachtigs nu en dan (is) ... bevorder-
ezondheid, V. LIMB. BROUWER Jr.,

NS, bijw. van tijd. Met *-s* van *bevo-*
, 1191); mhd. *bevorne*, *bevorn*, mnd.
nauw verband met ags. *beforan*, eng.
ohd. *bifora*, mhd. en nhd. *bevor.* Het
eene samenstelling van een bijw. met
een daaraan voorafgaand voorzetsel. Vooraf, vroeger; thans verouderd. || Onze bevorens aangenomene stelling, BERKHEY, *N. H.* 5, 64. Koemest, vermengd met ... camil ... na bevoorens in azijn getrokken te zijn, 8, 80. Van de Gedichten, in dezen Bundel vervat, zagen sommige reeds bevorens het licht, WISELIUS, *Meng.* 1, III. Waarom ... Haar doel bevorens niet te ontdekken? V. LENNEP, *Poët.* 3, 257.

BEVORSCHEN, bedr. zw. ww. Bijvorm van *Beverschen* (zie ald.). || Dewijl in 't eerste de Kayen, ofte nieuwe Dijcken ... noch swack, ende maer tegen een gemeene vloet ... bevorst en waren, V. BEVERW., *Begin v. Holl.* 39. Dit lant was ... seer leegh, ende moerachtigh, soo dat het niet wel wederom bevorst en konde werden, 313 *b.*

BEVRACHTEN, bedr. zw. ww. Van *Vracht.*

1) Een voertuig, vaartuig of lastdier beladen met eene vracht; bij KIL. vertaald met *vecturam imponere.* || 't Schip dat herwaert dreef met zoo een' schat bevracht, VONDEL 3, 574. Bevragten de gepreste Boerekarren: Met hoe veel pond aan menschen of bagagie sulks geschieden mag, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 77*a.* De Ooster-indiaan ... Bevrachtte Neerlands vloot met 's werelds overvloed, TOLLENS 5, 99.

— Het verl. deelw. vergezeld van een bijw. van graad. || Zijn kemel! — 't Levend schip, ... rijk bevracht met keur van Oosterwaren, DA COSTA 3, 53. Den zwaar bevrachten wagen, KNEPPELH. 7, 20.

2) Inzonderheid, in toepassing op schepen: krachtens eene bepaalde overeenkomst (tusschen *bevrachter* en *vervrachter*) een schip geheel of gedeeltelijk met vrachtgoederen beladen; verg. bij KIL. de vertaling *naviculariam facere.* || Eenige Schepen afghedanckt zynde ..., indien goet gevonden worde hen van 's Landts wegen met eenen te bevrachten *enz.*, *Gr. Placaatb.* 2, 374 (a⁰. 1599). Indien de Schuyten ofte Schepen, gekomen zynde ter plaetse daer op de selve bevracht zijn, aldaer ... op de Havenen, daer van sy gevaren zijn, ... weder bevracht worden *enz.*, 2, 377 (a⁰. 1612). Dat die van Dansyck ... hebben ... Hollantsche schepen bevracht gehadt in grooten getalle, op Lyssenbone *enz.*, *Handv. v. Amst.* 94 *b.*

3) Iets zwaar beladen; in allerlei minder eigenlijke toepassingen. || Dat wy onze maag met zo veel lauuw water bevragtten (t. w. *met slappe thee*), *Leev.* 5, 206. Stengels, scheut, en bladen Met ... zilvren rijp bevracht, BILD. 13, 229. De Prins (ligt) op 't doodbed neer, Met kransen rijk bevracht, TER HAAR, *L. Ged.* 161. De kroon bevracht zijn hoofd, SCHIMMEL, *Dram. P.* 2, 124. De ... wimpers ... Met 's weemoeds traan bevracht, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 33. Een breede, veeloctavige pianoforte stond opengeslagen en lag bevracht met een aantal boeken, BEETS, *C. O.* 141. De reuzenbergen ... Wier kruinen ijs en sneeuw bevrachten, BEETS, *Korenbl.* 33. Een ... meid ... die, bevracht met eenige japonnen, de kamer verliet, COUPERUS, *E. Vere* 1, 6.

4) Van de lucht wordt *bevracht* gebruikt voor: bezwaard, t. w. met nevels, dampen; of vervuld van geuren enz. || Elk luchtjen is bevracht met geuren, TER HAAR, *St.-P. Rots* 6. Uit de wolken, zwaar bevracht, Viel klett'rend sneeuw- en hageljacht, V. LENNEP, *Poët.* 2, 237. De lucht, met nevelen bevracht, 8, 59.

5) Figuurlijk: iemand bezwaren, b. v. ook met schuld of met eene beschuldiging. || Al de Visschen zijn nu met slaep bevracht, VISSCHER, *Brabb.* 165. Ick heb den kercken-dienst ... niet veracht Daer ghy my t'onrecht mee ... bevraght, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 711. Een hoofd, dat nog geen last van schuld bevrachtte, HASEBROEK, *Poëzy* 38.

Afl. *Bevrachter*, *bevrachting* (zie die woorden).

GEEL 95. Met eenige bevreemding ziet men, dat dit staatsstuk de onderteekening draagt van *enz.*, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 311. Hy gaf ... z'n bevreemding te kennen, dat zulke personen de komedie bezochten, MULTATULI 8, 219.

Samenst. *Bevreemdingvol* („Daar bleef dat oog, *bevreemdingvol*, Op 't vreemde dier geslagen", BILD. 1, 23).

BEVREESD, bnw. Het deelw. van *Bevreezen* (zie ald. de bet. B), en wel in actieve opvatting. Vrees hebbende, beducht. || Bevreest, *anxius*, *perterritus timore* enz., KIL. — Ende sy riepen... tegen het volck Jerusalems, dat op den muer was, om die bevreest te maken, ende die te beroeren, 2 *Chron.* 32, 18. Ick ben gansch bevreest ende beevende, *Hebr.* 12, 21. „Ik denk het niet", stamel ik bevreeder dan ooit, BERGMANN, *Staas* 36.

— Gevolgd door eene bepaling met *voor*, meestal aanwijzende den persoon of de zaak die vrees inboezemt. || De vreese van inder zonden straf te vallen (maackt) ... recht angstigh, bevreest ende omsichtigh voor 't zondighen, COORNHERT 1, 279 *d*. Ick ben bevreest voor de Joden, die tot de Chaldeen gevallen zijn, *Jerem.* 38, 19. Voor het dreygement Der haylge Godspraeck ... Bevreest, ... hy de ... Goden lastert, VONDEL 2, 503. Gy zyt zo bevreesd voor misnoegen, *Leev.* 5, 313. Zij moeten geen akelige ... voorstellingen van de onderwereld hooren, om niet voor den dood bevreesd te worden, QUACK, *Soc.* 1, 25.

— Gevolgd door een bijzin met *dat*. || Bevreesd ... dat de wandelaars hen zien zouden, GEEL 104. Het stadsbestuur, bevreesd dat het bij de inkomst des Keizers aan het noodige gejuich zou ontbreken, had ook daarin voorzien, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 238. Ik ben een beetje bevreesd dat ge boos op my zyt, MULTATULI, *Br.* 1, 248.

— Gevolgd door eene onbep. wijs met *te*. || En zijt niet bevreest Mariam uw' wijf tot u te nemen, *Matth.* 1, 20. Zaaken, waaromtrent verstandig denkende lieden twyfelen, en bevreest zyn, uitspraak te doen, *Blank.* 2, 105.

Afl. *Bevreesdheid* (zie ANGST, Synon.); *onbevreesd* (zie ald.).

Samenst. afl. *Bevreesdmaking* („De ... noodzakelijkheid om, bij gebrek van bondige redenen, tot *bevreesdmaking* ... de toevlucht te nemen", BEETS, *St. Uren* 9, 107).

BEVREEZEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Vrees*. Mnl. *bevresen* (VERDAM 1, 1194). Thans alleen nog in het als bnw. gebruikte deelw. *bevreesd* (zie ald.).

I) **Bedr.** — A) Iemand doen vreezen, hem vrees aanjagen; na de middeleeuwen zeldzaam. || Ons (bevreest) het sondich stincken, *Gentsche Sp.* 189.

B) Iets vreezen. || Den tyran ... Die ... Bevreesde mijn ghewelt, *Ned. Geschiedz.* 1, 367. Daer soutmen ... dese selfde plagen ... wederom van te bevreesen en te verwachten hebben, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 281. Ick hebbe zijner E.... vertoont de swaerigheden, uit het weeren der compositie ... te bevrezen, HOOFT, *Br.* 2, 214. Ook stondt grootlyx te bevreezen, dat de regeering, gevoert by de Ooversten van Berghen op Zoom en Oostende, geen beeter eindt zoude neemen, HOOFT, *N. H.* 1135. Ook stonden by die donkere nachten.... zwaare rampen ... te bevreezen, BRANDT, *De Ruiter* 419.

II) **Wederk.** — || My bevreesende veur die quade locht ende stinkenden asem sijnder kele, DAVID, *Waerseggher* 18.

Afl. *Bevreesd* (zie ald.).

BEVRIEND, bnw., eigenlijk het deelw. van (*zich*) *bevrienden*, dat bij KIL. met *vermaagschappen* wordt gelijkgesteld, en in de 17de eeuw nog bij ons voorkomt, hetzij in dien genoemden zin, of wel in dien van: vriendschap met iemand sluiten. || Hy hadde sich met hem bevriendet, ofte aen hem verswagert, *Nehem.* 13, *Kantt.* 8. Sy (sullen) sich met malkanderen bevrienden, *Dan.* 11, 6. God hem sijn gunst ontzeght wie zich met u bevriend, VONDEL 2, 104.

— Later is alleen het deelw. in gebruik.

1) Vrienden hebbende; thans verouderd. || Hier noodig ... is het, zich in dat ver gelegen land bevriend te maaken, LUYKEN, *Br.* 294.

2) Gevolgd door eene bepaling, vroeger ook met datief, thans altijd verbonden door *met*: in vriendschap staande (met iemand). || Eenighe leeden der wet, en zommighen hun bevrundt, (schikten) enz., HOOFT, *N. H.* 64. De familie Reesema, met wie de mijnen naauw bevriend waren, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 216. Gij, met God en mensch bevriend, BEETS, *Ged.* 70. Een jong mensch met wien ik tamelijk bevriend was, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 160.

— Bij attributief gebruik wordt die bepaling, gemakkelijk aan te vullen uit het verband, vaak weggelaten. || Zij brengt daar eenige weken met eene bevriende familie door, BERGMANN, *Nov.* 200. Sietske, ... bij een bevriend predikant te logeeren gezonden, ESSER, *Twee Sproken* 12.

— *Eene bevriende hand*, de hand van een vriend. || Gerrit de Clercq, wien ... door eene bevriende hand eenige merkwaardige bladzijden werden gewijd, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 272.

3) Vermaagschapt; thans in de algemeene taal niet in gebruik. || Hy ... stierf als een braaf belyder van Marten Luthers geloof, aan wien hy ook nog, (en daar was hy zeer mede in zyn tuin,) bevriend was, *Blank.* 3, 142.

Afl. Geheel verouderd is de langere vorm *bevriendigd* („Twee Coninginnen ..., die bloets *bevriendight* waren", *Orang. Lely-hof* 9).

BEVRIENDEN. Zie het vorige art.

BEVRIENDSCHAPT, bnw. Hetzelfde als *bevriend* (in de bet. 2). Thans geheel in onbruik. || Meer dan vyf en twintigh jaaren, Dat wy uw huis bevriendschapt waaren, SIX V. CHAND. 419. Onzydige en met den andere bevriendschapte Landen, *Bijv. op* WAGEN. 12, 12.

BEVRIEZEN, bedr. en onz. st. ww. Mnl. *bevriesen* (VERDAM 1, 1196). Het verl. deelw. *bevroren* of *bevrozen* wordt vaak bnw.; in de algemeene taal klinkt *bevrozen* minder alledaagsch dan *bevroren*, maar in sommige gewesten, ook in België, is juist *bevrozen* de gewone term (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 62).

1) Van water, en soms ook van andere vloeistoffen. Bij sterke koude vast worden of vast doen worden; het trans. gebruik komt thans weinig meer voor. || Als ... de koude winden Bevriesen deze plas ..., Dan is 't dat ons gesin hier op het water glijt, CATS 2, 604 *b*. Pontus, hardt bevroren, VONDEL 2, 205. De noordewint bevriest het water tot den gront, 8, 345. De winter van 1788 was een der strengste der eeuw: de Seine was bevrozen van Parijs tot le Hâvre, ROOSES, *Schetsen* 3, 186. Alcohol ... is met behulp van de veel krachtiger afkoelingsmiddelen van den laatsten tijd bevroren kunnen worden, BOSSCHA, *Natuurk.* § 357.

— In de volgende plaats schijnt eene figuurlijke uitdrukking te zijn gebruikt, op te vatten als: wij moeten de kans waarnemen. || Wy en moghens op tvat nyet laten bevrisen, *Tron m. bl.* 181.

2) Van de dampkringslucht: tot het vriespunt afkoelen. || Wanneer de Winter de lucht bevriezen zal, HERVEY, *Br.* 1, 86.

— Vandaar: *bevroren*, van een klimaat gezegd:

it het er al door vriest. || In het bevro-
, bij Lap en Samojeed, V. D. PALM, *Red.*

rachtelijk ook van de bewoners van zulke
e bevroose Noor, ... en de gesengde Moor
l. 1, 298.
verschillende andere lichamen of stoffen:
d van vorst op eenige wijze verandering
|| Die aardappelen zijn bevroren (*waar-
ak is veranderd*). Die planten zijn bevro-
loodgevroren). Het gas (*ook* de gasmeter)
(*het gas gaat niet in voldoende hoeveel-
e gaspijpen, ten gevolge van de vorst*).
jds, met eene andere opvatting van het
beteekent *bevroren zijn*: met een ijslaagje
doch niet altijd is die opvatting van de
noemde goed te onderscheiden, daar vaak
wordt aan een hard of bros worden van
zelf. || Een woest Sarmaet, wiens hair
vrooren *enz.*, VONDEL 2, 205. De bevroore
n, V. EFFEN, *Spect.* 12, 224. Het eenig
nen vernam waren de bevroren grassprie-
kten onder onze schreden, BUSKEN HUET,
228. Hoe zij ... op de bevroren sneeuw
enz., COUPERUS, *E. Vere* 1, 15.
het lichaam en zijne deelen: door vorst
doen) worden. || Hij kreeg een bevroren
nder den monickscap gedect en sal ick
bevriesen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1,
inter ons bevriest, de zomer smert met
L, *P. W.* 1, 36. Aangaande de koude,
tijdts soo fel, dat de Inwoonders selfs,
r tot over neus en ooren in het bondt
bakeren, echter te met stijf bevriesen,
eys. 144. Bevrozen handen, SMITS,
. Het is hier om te bevriezen (*gewone,
verdrijvende uitdrukking*), COUPERUS,
93.
e volgende plaats schijnt *bevroren* te be-
oo stijf alsof zijne ledematen bevroren
aar hadje styve Dirck mit zyn nieuw-
Hoe bevroren gaat hy? zyn hooft staet
jf Oft op een staack stongh, BREDERO

passing op het bloed: (doen) verstijven,
nzonderheid als gevolg van schrik of
De schrik bevriest myne ad'ren, V. EFFEN,
31. Bloed, en levensgeesten schenen in
gestremt, en bevrooren, 11, 202. Als
het laauwe bloed In de aders doet be-
D. 13, 75. De schrik (bevriest) hun
ed in de aären, TEN KATE 4, 304. Het
ed van den zestiger, ESSER, *Twee Spro-*

t hart: ongevoelig, koud (doen) worden;
hters. || U bevrosen hart, HOOFT, *Ged.*
laestmael docht, uw hart bevroos, 1,
1, 13 en 1, 186). Hoe moet het herte
n, Dewyl *enz.*, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.*
even zonder liefde, een winter zonder
't harte doet bevriezen, TER HAAR, *L.*

strael het hart eens quaem t' ontdoien,
rder dan het berghkristal bevroos.
VONDEL 9, 614.

iezing („Het Zeewater, 't welk zig, door
an zyne zouten kan ontdoen", BERKHEY,
22; „Uit hoofde der samenstollinge of
ot Ys", 2, 969); *bevriesbaar*, waarvan
(zie ald.); *onbevroren*, *onbevrozen* (zie

BEVRIJD, zuw. onz. Van *Bevrijden*. Thans verouderd.

1) Bescherming. || Ghi ghelooft in Godt ..., In dat doopsel des waters, neemt ghi v bevrijt, *Gentsche Sp.* 197. O Faunen, ghy die willich t'allen stonden Den Boeren doet bystandich u bevrijt, V. MANDER, *Bucol.* 65 (VIRG., *Georg.* 1, 10: *et vos, agrestum praesentia numina, fauni*). Ghelijck de Heun' haer Kieckskens cleen vergadert Tot een bevrijdt voor die roofghiere Wouw, V. MANDER, *Olijfb.* 74.

2) Afgeperkte ruimte, gebied, rechtsgebied. || Binnen den goeden (t. w. *veiligen*) bevryde, DE DENE, *Testam.* 306 *b.* Daer lyt een voorby, dien moeten wy spreken. Crycht hem met treken, jn dit bevryt, EVERAERT 10. Jn corter tyt (machic) ... Van mynder zwaermoedicheyt verlicht ... zyn Ende int bevryt zyn van huer dien ic minne, 59.

— *'s Hemels bevrijd*, de hemel. || O alder reuerenste, ... Ghetroont, naest Godt, binnen shemels bevryt, EVERAERT 12. Ghy maeckt ons passage int hemels bevrijt, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 228.

BEVRIJDEN — in ouderen vorm BEVRIJEN —, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. *bevriën* (VERDAM 1, 1195).

1) Beschutten, beschermen, behoeden; in Noord-Nederland thans verouderd. || De opperste Godt ..., Die Hemel en aerde deur syn macht bevrijt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 64 *a* (VIRG., *Aen.* 4, 269: *regnator, coelum et terras qui numine torquet*). Wysen raet heeft Athenen soo bevryt aen elcken cant, Dat sy niet en vreesden Philippus oorlochse daet, MOERMAN, *Cleyn Werelt* 67 *b.* Een roose ..., wel betuynt om bevrijden, V. MANDER, *Olijfb.* 64. Sy souden door hare gerechtigheyt alleen hare ziele bevrijden, *Ezech.* 14, 14. God wil den Admiraal bevryden, En, met syn almacht, helpen stryden, SIX V. CHAND. 463. Den Admirael hadde gemeynt, datmen daer dicht aen de wal konde komen, ende also sijn volck dat landen soude met het geschut te bevrijden, *Begin e. Voortg.* 13, 40 *a.*

De zilverbeeckskens claer ververschen en bevrijen
De bembden afghemaelt met groen tapitserijen.
DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 114.

— Ook in den zin van: iets verdedigen, er voor pleiten. || Daer en is gheen soo onghefondeerde saecke ofte sy sal ... vinden ymandt die haer bevrijden oft bedinghen sal, V. WOLSSCHATEN, *Doodt Verm.* 139.

— Het deelw. *bevrijd* in den zin van *welbewaard, veilig*. || Hy ... hem heeft onthouwen hier In dees plaetse schuylende, en daer bleef bevrijt, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 157 *a.* Eenen ... schilt van hout, daer boven aen een gestreept gat is, om bevrijt daer door te sien, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 17 *a.*

— In woordspeling met de bet. 4). || Bouwen Klaesz ghy hebt een quaet slordigh Wijf, ... Ick ben (seght ghy) al bevrijt: maer my dunckt neen, Zijt ghy bevrijt? ghy hebt een block aen 't been, VISSCHER, *Brabb.* 37.

— De onbep. wijs in den zin van *bescherming*, overdrachtelijk als naam voor iemand die beschermt. || O Maria ons sondaers bevryden Wilt sturten voor ons nv uwe bede, EVERAERT 230.

— Zeer gewoon met eene bepaling, verbonden door *voor*. || Neemt daer den stock, ... Die v sal beuryden voor tzuckleu oft gletsen, *Gentsche Sp.* 114. O Heere ... wilt my voor t'svyants stricken bevrijen, HOUWAERT, *Vier Wterste* 19. De min, ... die 't sterffelijk geslacht Bevrijt voor 't ujtgaen (t. w. *het uitsterven*), HOOFT, *Ged.* 1, 301. Bevry voor vleck uwe outerkleen, VONDEL 2, 403. 't Zijn de wijze alleen, die den staet schoren, en voor in-stortinge bevrijden, DE BRUNE, *Bank.* 2, 378. Twee Portu-

geesche Oorlochs Schepen, ... welcken daer lagen en wachten naer de Schepen ... van Macassar ..., om deselve voor de Hollantsche Schepen te bevryden, *Begin e. Voortg.* 11, 38 *b.* (*Cato*), Die my bevryden kan voor 't naderend geweld, LANGENDIJK 2, 1. Myne ligtzinnigheid bevrydt my ... voor die gekheid, *Leev.* 1, 177. Zelfs eiderdons bevrijdde Voor koude niet zoo wel, Als *enz.*, V. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 32.

— Eene bepaling met *van* is minder gewoon. || Een buyten-hof ..., Bevrijt met boom-gewas van alle sture winden, CATS 2, 142 *a.* Het menschelijk geslacht ... Droegh roem van dat het was zoo weerbaer ..., Dat het zich van 't geweldt des mingods kon bevrijen, HOOFT, *Ged.* 1, 252.

— Eene enkele maal wordt datgene waarvoor men bewaard blijft, door een bijzin met *dat* aangewezen. || Een Blaeuwe Scheen bevrijt dat men niet mach worden Bock, Koeckoeck, Haneray, nochte Jorden, VISSCHER, *Brabb.* 160.

2) Afschutten, afperken; na de middeleeuwen zeldzaam. De onbep. wijs in den zin van *omtuining*, ook bij overdracht voor: perk, gebied. || Binnen tVlaemsche bevryden Syt minlic wellecomme, EVERAERT 161.

3) Voor zich in beslag nemen, meester worden, koopen; zeldzaam. || 't Gout can eere en liefde bevrijden, OVID., *Conste d. M.* 44 (*Ars Am.* 2, 277: *plurimus auro venit honos, auro conciliatur amor*).

4) Iemand vrijmaken, hem verlossen van of uit iets dat hem belemmert, hindert, kwelt; de thans gewone opvatting. || Soudt (d. i. *zou het*) u ... konnen ... beurijen vanden noot daer ghy in zijt? NUMAN, *Striit d. Gem.* 25 *a.* De rechtveerdige wort uyt benauwtheyt bevrijdt, *Spreuk.* 11, 8. Een vrouw den heele ghemeene boedel afstaende ..., is bevrijt van de schulden die staende huwelick zijn gemaect, DE GROOT, *Inl.* II, 11, § 18. My is bekent hoe d'Opperste ... Nootdruftigen ... wreeckt, en hunne zaeck bevrijt, VONDEL 7, 559. Dat hy ... zeeker van de koorts bevryd is, *Leev.* 5, 321. Menschen, die bevryd zyn van Twyfluary en Bygeloof, 6, 215. Ik haak naar 't uur, dat mij zal van al 't wee bevrijden, HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 165. Dat de stad zich ... herhaaldelijk ... kostbare offers getroostte om de rechterlijke ambten van schuld te bevrijden, FRUIN, *Geschr.* 1, 72.

— Ook absoluut, als het verband duidelijk is. || Bevrijen van een schip, een schip met de pomp droogh maecken, of oock een schip van den vyant verloszen, WITSEN, *Scheepsb.* 484 *a.* Op Groningen na ... was het geheele Noorden bevrijd, FRUIN, *Tien J.* 116.

5) Iemand vrijstellen van iets wat hij zou moeten doen of ondergaan; thans zeldzaam. || Boedelafstand is een weldaed dat van de Hooge Overheid werd verworven, waer door een schuldenaer bevrijd werd van gevanckenisse, DE GROOT, *Inl.* III, 51, § 2. Sullen de Rot-meesters van de Ronde langhs de Vesten zijn bevrijt ende ontlast, *Keuren v. Leyd.* 89. Wie Godt ... Der welverdiende straff genadich wil bevryden, ... dat 's nu allemans praet, HUYGENS, *Ged.* 1, 106. Bevryden of eximeeren delinquanten ... van haar welverdiende straf, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 77 *a.* De last, waarvan één bevrijd werd, zou door de overige belastingschuldigen gedragen moeten worden, FRUIN, *Geschr.* 1, 141.

Afl. *Bevrijd, bevrijder, bevrijding, onbevrijd* (zie die woorden); *bevrijdheid*, het bevrijd zijn (verg. de bet. *veiligheid* bij VERDAM 1, 1196) („De *bevrijdheid* van zelfzucht", BILD., *Lindner, Mac Benac* 192); *bevrijdigen*, bevrijden („O Godt! ... *Bevrijdicht* mijn gemoet", CATS 3, 59 *b*); *bevrijenis*, bevrijding, bescherming („o God, ... Beschut mij ..., Terwijle dat 'er niemant is Die waekt om mij' *bevryenis*", HOOFT, *Ged.* 1, 279); *bevrijdzaam*, vanwaar *bevrijdzaamheid*, bescherming; bij overdracht: iets dat beschermt („Een ghetrouwe vriendt is ... d'aldersterckste *bevrijdtsaemheydt*", DAVID, *Wasseggher* 160).

BEVRIJDER, znw. m. Hij die iemand of iets bevrijdt, t. w. uit den nood, uit de dwingelandij. || Gy zijt mijne hulpe, ende mijn bevrijder; O mijn Godt, en vertoeft niet, *Ps.* 40, 18. Staatsbezieler en bevrijder (t. w. *Willem de Zwijger*), DA COSTA 3, 108. Het zijn onze bevrijders, die naderen! De voorwacht der Bondgenooten heeft de troepen van generaal Maison overhoop geslagen, SLEECKX 9, 111. De Orde van den Bevrijder Simon Bolivar (*in Venezuela*).

BEVRIJDING, znw. vr. De daad van iemand te bevrijden.

1) Bescherming; thans verouderd. || Sterueliek mensche ... Legt af alvoren swerelts bevrydinghe, Iek brenghe v boodtscap ... Tot v vermydinghe, *Geestelicke Sp.* 197. Gy behoedt my voor benauwtheyt; Gy omringht my met vrolicke gesangen van bevrijdinge, *Ps.* 32, 7.

2) Perk, gebied; thans verouderd. || Hy (*comt*) hu besoucken Om capyttel provinciael, bin deser bevrydynghe Met hu te houdene, EVERAERT 158. Een goede schuyl-plaets en bevrijding Is hier voor drieterley bestrijding, SLUYTER, *Buytenl.* 18.

3) Het verlossen of verlost worden uit de macht van iemand. || Nederland's bevrijding (t. w. *in* 1813), VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 227. Vreezend ... de krisis te zullen verstoren waarvan ik mijne bevrijding wachtte (t. w. *uit eene liefdesbetrekking*), BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 217. Hetgeen aan den vijand of aan zeeroovers voor bevrijding of afkoop van schip en lading gegeven is, *W. v. Kooph.*, *a.* 699.

4) Het ontslagen worden van eene verplichting. || Niet een dezer Christenen brengd zich ooit in 't hoofd om daar van (t. w. *van het vasten*) ... bevryding te verzoeken, DE BRUYN, *Reizen* 1, 71 *a.* Een geschrift waaruit eenig recht, eenige verbintenis of eenige bevrijding van schuld kan ontstaan, *W. v. Strafr.*, *a.* 225.

Samenst. In de bet. 3). *Bevrijdingsoorlog* („De offers die vooral de Hollanders zich voor den *bevrijdingsoorlog* getroosten", FRUIN, *Tien J.* 52); *bevrijdingswerk* („'t groot *bevrijdingswerk*" (t. w. van *Nederland*), DA COSTA 3, 9).

— Als tweede lid. *Zelfbevrijding* („Hij die iemand (t. w. *een gevangene*) ... bevrijdt of bij zijne *zelfbevrijding* behulpzaam is", *W. v. Strafr.* *a.* 191); *zielsbevrijding* („Hijgend naar ... *zielsbevrijding* uit der zonde nacht en hel," DA COSTA 2, 385).

BEVRIJEN (I). Zie BEVRIJDEN.

BEVRIJEN (II), bedr. zw. ww. Van *Vrijen*. Eene vrouw ten huwelijk krijgen na om haar te hebben gevrijd. Thans niet gewoon. || Het Meisje ... was niet maklyk te bevryen, 'k Heb vry wat moeite er om gedaan, *Econ. L.* 2, 96. Het Meisje dat je hebt bevryd, staat my ook wonder aan, 2, 179.

BEVROED, znw. onz. Van *Bevroeden*. Mnl. *bevroet* (VERDAM 1, 1198). Inzicht, besef; in de 16de eeuw nog wel voorkomende. || Dit Godlijck beuroet, NUMAN, *Striit d. Gem.* 5 *a.* Dit bevroet zal v hoochmoet doen verdrijuen En cleyn maken, 56 *a.* Oitmoet ... leert waerheyt, zy gheeft wijsheyt en bevroet, 59 *b.*

BEVROEDEN — daarnaast vroeger ook BEVROEIEN (zie b.v. ook VONDEL 4, 473; 8, 200 en 432) —, bedr. en ook wederk. zw. ww. Van *Vroed*. Mnl. *bevroeden* (VERDAM 1, 1196).

Iemand over iets inlichten, hem er van onder-
; reeds in de 17de eeuw zeldzaam. || Bevroet
e je beteren zal myn leuen, EVERAERT 12. Je
bevroeden, 40. Wilt hem met uwer leerynghe
den Ende zyn siele voeden duer caritate, 68.
Antinoe, condy my niet bevroen Wanneer Tele-
a wt Pylo weder comt gedreven? COORNHERT,
. 1, 27 *a*. Doe seyde Antinous, ick bids u wilt
evroeden Wanneer troc hy? 1, 27 *b*.

Als wederk. ww.: zich onderrichten, zekerheid
ts krijgen. || Gheloone, terdt een luttel achtere,
oet mi beuroen, tzijn te goe ghesellen, *Gentsche*
58.

In de middeleeuwen kon *zich bevroeden* ook
enen: verstand van iets hebben (VERDAM 1,
); die beteekenis schijnt ook in de 17de eeuw
ene enkele maal voor te komen. || De Dille ...
sy haer wel me bevroen, HONDIUS, *Moufe-*
166 (*er is sprake van allerlei kruiden die*
rouwen in hare ongesteldheden weten te ge-
en).

Iets begrijpen, beseffen, inzien; thans nog wel
d. || 't (Zyn) Gezusters, indien ick recht be-
, VONDEL 3, 599.

Met een znw. of vnw. als voorwerp. || Die
saken wel bevroet, Die leert te voren eer se
CATS 1, 276 *a*. Dat gy genoegte vint in honden
te voeden, Dat kan ick, lieve vrient, op heden
bevroeden, 3, 26 *a*. Schepsels, ... Zoo ruw ...
ij ... De klaere kracht der Godheit niet bevroe-
HOOFT, *Ged.* 1, 279. Laet ons uw maght,
k uw wraeck, bevroeden, VONDEL 7, 430. Mijn
, wilt ghy mijn' wil bevroeien, Zoo helpme aen
een' schoonzoon, 11, 321. Wilt dit, ô myne
... bevroeyen, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 21.
oft gy, dat gy ooit het duizendst deel bevroedt,
't geen *enz.*, BILD. 10, 331. Niemand (kon) de
ak van zijn vertrek bevroeden, V. LENNEP, *Rom.*
65.

Met een bijzin met *dat*. || Dat yeghelijck sou
eyen, dat onse Rethorikelijcke spelen ... gheen
e inuentie ... en is, V. GHISTELE, *Terent.* I.
oedende dat het was om te bespieden oft *enz.*,
T, *Henr. d. Gr.* 65 (zie ook *N. H.* 752, 863).

(begon) te bevroeden dat de loftenissen hem ge-
op schroeven stonden, DE BRUNE, *Jok en E.* 66.
(wierp) mij een smeekenden blik toe, die mij
eden deed, dat *enz.*, V. LENNEP, *Rom.* 4, 262.

Met eene afhankelijke vraag. || Bevroedende
at, wat voordeel zy hunnen vyandt ingeruimt
en, HOOFT, *N. H.* 10. Perenot ... bevroedde
genoegh wat het in had den grondslagh der re-
nge te schudden, 23. Daarom kan ik niet bevroe-
hoe velen zo groot vermaak scheppen in *enz.*,
FFEN, *Spect.* 5, 56. Hoe gemakkelijk deze over-
is, bevroedt ieder, VISSERING, *Herinn.* 3, 263.
schrandersten bevroeden te naauwernood welke
t hij eenmaal nemen zal, BUSKEN HUET, *Rembr.*
112. Wij ... kunnen nauwelijks bevroeden, waarom
enz., QUACK, *Stud.* 245.

Met eene onbep. wijs met *te*. || Als zy bevroe-
gezien te wezen, ... nemen zy *enz.*, DE BRUNE,
. 62. Het deed ... hem de noodzakelijkheid
eden op zijne hoede te zijn, SLEECKX 16, 45.

De onbep. wijs zelfstandig gebruikt: inzicht,
ing. || Na mijn bevroen, W. D. HOOFT, *A. de*
r 2.

II. *Bevroeder*, iemand die een ander inlicht, een
man („Je zalhu verkiesen voor myn *bevroeder*,"
AERT 40); daarnaast als vr. *bevroedige* („Maria
Seoon roose ons alder bevroedichste *bevroedeghe*",
AERT 32); *bevroedig*, als afl. van *bevroeden*,
trans.: wijs makend, leerende („Troost *bevroedich*",
Gentsche Sp. 218); als verlengde vorm van het
deelw. *bevroed*, welingelicht (zie VERDAM 1, 1197),
of als afl. van *bevroeden*, intrans.: wijs, verstandig
(„God wil ... maken u *bevroedich*, Met zijn wijs-
heyt seer goedich", *Ned. Geschiedz.* 2, 301); vandaar
bevroedigheid, dat *Gentsche Sp.* 238 naar het schijnt
verstand beteekent, en dat bij VERDAM (1, 1198)
in den zin van *beteekenis* wordt vermeld, als afl. van
bevroedig in actieve opvatting; *bevroeding*, de daad
van te begrijpen, van te bestudeeren: studie („Dan
zal zyne aandacht ... In haar *bevroedingen* niet weten
uit-te-oogen Deze onuitputb're bron van Wysheid",
OUDAAN, *Poëzy* 2, 106); *bevroedzaam*, begrijpende,
aandachtig (zie *Antw. Sp.* Iii iiij *a*, alwaar ook
de afl. *bevroedzaamlijk* („Nv ick *bevroetsaemlijck*
merckende rame Haer edele excellentie eersame" *enz.*);
van het deelw. *bevroed* komt *onbevroed*, onwijs (zie
ald.), vanwaar *onbevroedschap*, onverstand („Ick was
... alleene deur *ombevroetschappe* ende onversiens
in dese sake ghevallen", DAVID, *Spinnec.* 231);
bevroed, znw. (zie ald.).

BEVROMEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van
vrome. Mnl. *bevromen* komt voor in eene plaats waar
de beteekenis niet duidelijk blijkt (VERDAM 1, 1198).
Reeds in de 17de eeuw zeldzaam, en tegenwoordig
geheel in onbruik.

A) *Vrome*, voordeel. — 1) Met eene zaak als
onderwerp. Iemand baten. || Nv willic vutter steden,
al zout cleene bevromen, EVERAERT 37.

2) Met een persoon als onderwerp. Iemand (of
zich zelf) baat doen hebben; met eene bepaling van
de zaak, oorspronkelijk zeker in den genitief, datgene
aanwijzende wat een gunstig resultaat oplevert. || Jy
seltet jou niet bevromen, kom ick het te weten,
W. D. HOOFT, *Styve Piet* 10. Weest ghy te vreen,
ick selt jou alles wel bevromen, FRANSSOON, *G.*
Wouters 21.

B) *Vrome*, dapper. — *Zich bevromen*, den moed
tot iets hebben. || Voorwaer gheen menschen zijn
den hemel naeder comen, Dan die ons Heeren Cruys
te draghen heur bevromen, V. RAVELENGHIEN,
Princel. Dev. 11.

BEVRUCHT (I), bnw. Van *Vrucht*, boom-,
veldvrucht.

1) In 't algemeen. Vol vruchten; ongewoon. || De
ruime Voorspoedt met haer horen rijck bevrucht
t. w. *de horen van overvloed*), HOOFT, *Ged.* 1, 89.

2) Als term in de wapenkunde. Van boomen wier
vruchten van eene andere kleur zijn; fr. *fruité* (verg.
RIETSTAP, *Handb.* 212).

BEVRUCHT (II). Zie het volgend art.

BEVRUCHTEN, bedr. zw. ww. Van *Vrucht*.
Bij KIL. vermeld, doch in het Mnl. nog zeer zeld-
zaam.

1) Eigenlijk. Een vrouwelijk wezen of organisme
eene vrucht doen ontvangen; inzonderheid met betrek-
king tot menschen en dieren: bezwangeren. Vroeger
ook in de meer gewone taal; thans klinkt *bevruchten*
of wetenschappelijk of verheven. || Ende sy wert
bevrucht, ende baerde eenen sone, *Gen.* 38, 3. Eli-
sabet uwe nichte is ... bevrucht met eenen sone in
haren ouderdom, *Luc.* 1, 36. Hare gordel ..., daer
soo vele vroukens door bevrucht zijn geworden, MAR-
NIX, *Byenc.* 1, 11 (bl. 54 *a*). Claertjen die is van
Goores bevrucht, BREDERO 1, 258. Een strafte (d. i.
berispte) Dirck in ernst, om dat hy Ann' bevrucht
had, HUYGENS 2, 64. Een Vogel laat zig dagelyks
bevruchten, schoon zy een bevrugt Ey in de baar-
moeder hebbe, BERKHEY, *N. H.* 3, 126.

— Het verl. deelw. als bnw.: zwanger. || Be-
vruchte vrouwe, *mulier ... gravida*, KIL. —

Wee den bevruchten ende den zoogenden vrouwen in die dagen, *Matth.* 24, 19. Totte opsichte vande arme bevruchte ende Craemvrouwen, ... zijn de Aelmoeseniers ... toegevoucht acht Vrou-persoonen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 716. Aen een yegelijcken wert verboden eenige vreemde ofte uytheemsche swangere ofte bevruchte vrouwspersoonen binnen sijn huys t'ontfangen, *Keuren v. Leyd.* 122.

2) In toepassing op de aarde, die vruchten draagt door de werking van het zonlicht, den regen enz. || Toen de lucht, ... Als een regen neêrgezegen in zijn' Egaas blijden schoot, Haar van 't bloeiend jaar bevruchtte, BILD. 10, 65. Een plek, ... Dien 's hemels reine daauw op nieuw bevruchten zal, DA COSTA 2, 243. Krachten (t. w. *van het licht*) ..., die bevruchtend nederdalen Tot in den diepsten schoot van elken waereldbol, TEN KATE, *Par. Verl.* 75.

3) In toepassing op den geest of het gemoed, waarin denkbeelden of gevoelens ontstaan door waarnemingen of aandoeningen. || Nopende nu de krachte der ghevoelijcke dinghen, die werdt inwendelijck bevrucht met de gedaanten uyt elck vande vijf uyterlijcke sinnen, COORNHERT 1, 272 *b*. Nu moet ick u belyden Mijn min die my bevrucht (t. w. *met aandoeningen vervult?*) veel dagen en veel tyden, PERS, *Lucretia* 17 (*Sextus spreekt*). Mijn kloppend hart, ... Van echte dichterdrift bevrucht, DA COSTA 2, 90. En ik greep op nieuw de cither, van een hooger vuur bevrucht, 2, 438. Hun denkbeelden ... zijn ... als stuifmeel door den wind verspreid en hebben hier en daar als zaadkorrels een ontvankelijken bodem bevrucht, QUACK, *Soc.* 1, 177.

— Soms in den zin van *bezaaien*, *beplanten*. || Op yements bezaeyt landt of met meede bevrucht, *Cout. du Franc de Bruges* 1, 708 (in de vert.: *planté de garance*).

4) *Bevrucht* wordt bij dichters toegepast op allerlei stoffelijke en onstoffelijke zaken waaruit iets te voorschijn komt. || 't Groote woordt (t. w. *het jawoord*) bevrucht met alle 's bruigoms weelden, HOOFT, *Ged.* 1, 284. Een wolk, met donderweêr bevrucht, BILD. 2, 22. De Jager neemt zijn roer, bevrucht met schroot en kogels, 6, 281. Dit strand, Van ijzer slechts bevrucht, met enkel rots beplant, DA COSTA 1, 210.

— Zeer zelden ook van iets dat vol is van voorwerpen die men zien kan. || Een pijlekoocker, ... Van Thracisch riet bevrucht, VONDEL 8, 400 (VIRG., *Aen.* 5, 311: *pharetram plenam ... sagittis Thraeciis*).

Afl. *Bevruchting*, *onbevrucht* (zie die woorden); *bevruchtigen*, hetzelfde als *bevruchten*, en ook tegenwoordig nog soms in poëzie gebruikt („Hy, ... die ... het gehemelte met starren verciert, het aardrijk met allerley soort van zaden *bevruchtigt*" *enz.*, OUDAAN, *Roomsche Mog.* 324; „'t *bevruchtigd* Element", TEN KATE, *Schepp.* 14; „haar geloof ..., door 't bloed dier martelaren *Bevruchtigd*", DE GÉNESTET 1, 87); vandaar *bevruchtiging* („Kort na de *bevruchtiging* sluit de baarmoeder", BERKHEY, *N. H.* 7, 15).

BEVRUCHTING, znw. vr. Van *Bevruchten*.

1) Eigenlijk. De daad van het bevruchten, de daad ten gevolge waarvan de kiem in het vrouwelijk organisme van dieren of planten zich tot een levend wezen ontwikkelt. || De Manlyke teelkragt, die het eerste beweegende vermogen in de bevrugtinge is, BERKHEY, *N. H.* 3, 75. Het omstandig beschrijven der bevruchting en verlossing der Koeijen, 6, 108. De samenwerking van twee individu's tot het voortbrengen van een nieuw vertoont in het plantenrijk hoofdzakelijk drie zeer uiteenloopende typen, n. l. de conjugatie of copulatie, de bevruchting door middel van spermatozoïden, en die door stuifmeelkorrels, OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 263.

2) Oneigenlijk. || Het ... onderrigt, als eens heilzame bevruchting van den geest en het hart enz., V. D. PALM, *Sal.* 8, 139.

Samenst. *Kruis-*, *over-*, *zelfbevruchting* (zie die woorden of het eerste lid).

— Als het eerste lid. *Bevruchtingsproces*; *bevruchtingskracht* (BILD. 7, 47).

BEVUILEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Vuil*. Mnl. *bevulen* (VERDAM 1, 1198).

1) Eigenlijk, in 't algemeen. Met vuil bemorsen. || Het kind heeft zijne vingers met inkt bevuild. — Al wat inde Werelt Is bevuylt, of over-Perelt (d. i. *zeer geringen zoowel als aanzienlijken*), V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 120. Gy moet hem (t. w. *den rijk*) niet bevuilen, LANGENDIJK 4, 12. Een handwerk, dat ... zijn hand bevuilt, ROOSES, *O. en N. Kunst* 1, 136.

2) Inzonderheid: bemorsen met uitwerpselen; ook wederkeerig. || Reynight een boer zijn hinderste, hy zal uw handen bevuylen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 817. Dat hy sig bevuilt had, dewyl hy met de grootste agterlast des werelds geplaagt was, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 76. Om dat ... meest altijd deze hak (t. w. *bij de koeien*) bevuild is, BERKHEY, *N. H.* 5, 111. De Lijster, die den tak bevuilt, CHOMEL 3166 *b*.

3) Oneigenlijk: bekladden, met laster bezoedelen. || Hoe heeft de Nyd ... sijn naem en eer bevuylt, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 489. De hooge (t. w. *de hooggeplaatsten*) ... zien hunn' loffelixte voorwendingen lasteren, bevuilen, en verachtelik maken, DE BRUNE, *Jok en E.* 243.

BEWAAIEN, bedr. st. ww. Van *Waaien*. Mnl. *bewaien* (VERDAM 1, 1201).

1) Iemand of iets met wind treffen; hetzij met den wind als onderwerp, hetzij met iets waarmede men wind maakt. || O coel windeken ..., comt my bewayen en versolaceren, OVID., *Conste d. M.* 83. Een yeg'lijc ..., welc is met Phaebus windt bewaeyt, End' in der Muses beeck sijn sinnen heeft ghebaeyt, V. D. MYL, vóór V. MANDER, *Bucol.* VII. Met waeyers in haer handen daer sy haer met bewaeyden, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 412 *a*. Gelijck in den bewaeyden vloedt De eene golff den and'ren rollen doet, V. BEAUMONT 203. Een Ooste-wind, die sal uwe zeyl bewaeyen Met soete labber-koelt, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 279. Zyn wieken (t. w. *van den molen*) worden wel bewaaid, LUYKEN, *Spieg. v. h. Mens. Bedr.* 97. Het ... kind ... laat zyn kaakjes rood bewaaijen, LUYKEN, *'s Menschen Begin enz.* 31.

2) Een ander luchtverschijnsel, b. v. onweder, door wind doen volgen. || De wind, die ... hetzelve (t. w. *het onweer*) bewaaid had, was weder bedaard, LOOSJES, *Buism.* 1, 216.

3) Iets raken met een voorwerp in zwaaiende beweging; zeldzaam. || De Werelt loopt genoegh verdraeyt; Al wordtse met geen sweep bewaeyt, POIRTERS, *Mask.* 120.

4) *Bewaaid met iets* beteekent soms, in zeer oneigenlijk gebruik: iets aan zich hebbende; thans geheel verouderd. || Een groen meyken twelc was bewaeyt Met eenen sterflijcken dau, V. GHISTELS, *Virg. Aen.*, fol. 97 *b* (VIRG., *Aen.* 5, 854: *ramum Lethaeo rore madentem*). Door ydelheydt is elck bewaeyt, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 15.

Afl. *Bewaai*, het bewaaien („Sy (*t. w. de vogels*) trotsen het *bewaey* van d'alder-hooghste linden", DE BUCK, *Boët.* 270); oneigenlijk in den zin van *wind*, *drukte* („Dan werd mij, met veel *bewaai*, ..., Bij fakkellicht eene serenade gebracht", NOLET DE BR., *Ged.* 2, 177).

AAKSTER, znw. vr. Eene vrouw, be-
het *bewaken* van iemand of iets; verg. fr.
In Noord-Nederland weinig in gebruik. ||
ar ... zat eene oude vrouw. ... Het was
e (sp. *dueña*) of bewaakster, CONSCIENCE
ene kommervolle gedachte hield zijne beide
bezig (t. w. *vrouwen die een zieke op-*
LOVELING, *Sophie* 323. De bewaakster van
eken, 94. De bewaakster der privaten aan
egstation.

AAR, znw. onz. De handeling van te bewa-
ng. In vrij gebruik verouderd. || 't Is geenzins
acht, 't bewaar Van goed'ren, als te doen
SIX V. CHAND., in *Olyfkr. d. Vrede* 146.
w. *de naam Jezus*) geboeckt en opge-
ter Kercken in bewaer, v. DORP, *Sticht.*

st. *Bewaarsman*, door BILD. (*Vert. Weth.*
ebruikt ter vertaling van *sequester.*
er in *bewaargever, -geving, -houding, -nemer,*
stelling, (zie die woorden): men zou het
ar hier verwachten in verbinding met een
g. *inbezitneming* en derg.).

AARAANNEMER. Zie BEWAAR-

AARDER, znw. m., mv. *bewaarders.*
erre (VERDAM 1, 1200). Hij die iemand
ewaart", in de verschillende opvattingen
ord. Verg. fr. *garde* en *gardien.*
hermer, behoeder; inzonderheid in toepassing
hans verouderd. || Dees ionghe maeght ...
voren als ghetrou bewadere, Ja als vader
hadde beloeft te wachten, HOUWAERT, *Lusth.*
19. Siet, de bewaerder Israëls en sal niet
, *Ps.* 121, 4. Onder 't beschut van den
bewaerder aller vromen, v. RIEBEEK, *Dag-*
9.
and, belast met de zorg voor iemands vei-
acht, lijfwacht, bewaker. Thans verouderd. ||
(*bijen worden genoemd*) Bewaerders: oft
liseus ende Fransoys, Gardianen, MARNIX,
0 *b.* Ende Achis seyde tot David, Daerom
ten bewaerder mynes hoofts setten, t'allen
Sam. 28, 2 (*Kantt.*: D. mijnes lijfs ende
lege des Koninghs Kamerlingh, bewaerder
ven, *Esther* 2, 3. De dappere Aiax en
lyven ... Bewaerders van het lijck, tot
. houd Sijne wtvaert, VONDEL 2, 489.
en beeren verslinden haer eyghen bewaer-
BRUNE, *Bank.* 2, 284. D'andere wachten
n gecommandeerd door den Prins Savelli,
ken bewaarder van het Conclave (*er is*
de verkiezing van een paus), DE BRUYN,
9 *a.*
vaker, wachter, oppasser, die zorgt dat
et kan ontsnappen. || Hy ... werdt ...
't scheepsvolk geplondert en gevangen.
landt koomende, ontsprong hy zyn be-
BRANDT, *De Ruiter* 6. Ik zag mij ver-
wachten, tot mijn bewaarder kwam, v. LEN-
. 4, 381 (zie ook CONSCIENCE 3, 223 *b*).
tementen van de portiers en knechts of
, en verdere dergelijke bedienden of suppoos-
gevangenissen, *Bijv. Stbl.* 1821—1830,
ELBRONNER), blz. 486 *b.*
and die het opzicht heeft in een bepaald
een bepaald vertrek, die aldaar zijne plaats
a vooral nog in samenstellingen. || Asaph,
erder van den lusthof, *Nehem.* 2, 8. De
bewaarders van 't Hof, HOOFT, *N. H.*
ts Conçerge). Myn Heeren van den Geregte
msterdam goëxamineert hebbende de Requeste
van Jacob Wamelinck, en Elias de Rat, Dienaars, en Bewaarders van de Vierschaar, verstaan, dat niemand eenige Placcaten, of Willekeuren gemunieert met het Wapen van de Stad, buyten de Supplianten, sal mogen aanplakken, op een pene van ses guldens, 702 *a.*

5) Iemand die iets beschermt, in stand houdt. || Alle Bisschoppen zijn wel bewaerders van dese overeenstemminge, die in de schriften der Ouden en meest in d'alghemeene Concilien blijckt: maer van de gheloofwaerdigheydt der selve is insonderheyt bewaerder de Bisschop van Rome, VONDEL 4, 645. De Joden (moeten) ... voor de bewaarders van den meest gezuiverden Godsdienst ... gehouden worden, V. D. PALM, *Sal.* 2, 232. Zijnen eenigen zoon, den bewaarder van zijnen naam, BERGMANN, *Nov.* 27. Hij (t. w. *Zola*) lacht met de bewaarders van het overgeleverde schoon, DEN HERTOG, in *Hand. d. M. d. Ned. Lett.* 1896—'97, blz. 51.

6) Iemand die iets onder zijne berusting heeft, inzonderheid in toepassing op personen door het openbaar gezag aangesteld. || Bewaarder van den scherpen Swaarde: Sie Scherpregter, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 77 *a.* Hij was meerderjarig, en ik slechts de bewaarder zijner goederen, CONSCIENCE 4, 118 *a.* Den bewaarder der hypotheken van den kring waarin de goederen gelegen zijn, *B. W.*, *a.* 1231. De bewaarders van de hypotheken, het kadaster en de scheepsbewijzen kunnen ten laste der belanghebbenden de salarissen berekenen, bij de twee volgende artikelen bepaald, *Wet v.* 14 Dec. 1844, *Stbl.* 62, *a.* 1. Alleen de notaris, bewaarder der minuten, (is) bevoegd tot *enz.*, *Wet v.* 9 Juli 1842, *Stbl.* 20, *a.* 40. Aan den gestelden bewaarder over in beslag genomen of verzegelde goederen wordt ... toegelegd per dag *f* 1.00, *Tarief bij* PRUIN, *Wetb.*², blz. 822. Openbare of bijzondere bewaarders of houders van stukken, opgeroepen om onder hunne bewaring of berusting zijnde stukken ... ter griffie over te leggen, blz. 970.

— Soms ook in toepassing op een *bewaarnemer.* || Indien het bleeke, dat de bewaerder meer sorge voor sijn eygen goedt hadde gedragen als voor het geene, door een ander, aen hem betrouwt was, hy sonde moeten bloeden, als wesende niet buiten achterdocht van bedroch, HUBER, *Heedensd. Rechts-gel.* 432.

— Naast *bewaarder* vindt men verschillende vormen voor het vr.; thans in Noord-Nederland *bewaarster.* || Dese Gedenckenisse (is) een bewaardersse der verbeelde dingen, COORNHERT 1, 272 *c.* De H. Inquisitie, de alderliefste Voedstersse ende Bewaersterse van onse H. Moeder de R. Kercke, MARNIX, *Byenc.* 2, 10 (bl. 127 *b*). Bewaarster van dees Grot *enz.*, BILD. 13, 63 (*bedoeld is zekere nimf*). Eene gehuwde vrouw, aangesteld tot bewaarster van in beslag genomen goederen *enz.*, *Besol. v.* 5 Jan. 1869 (*Bijv. Stbl.* 1869, n°. 5). Die geestelijkheid (doet) dienst ... als notarieel en registratie-kantoor, als bewaarster van hypotheken, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 120.

Koppel. *Engelbewaarder* (zie ald. *of* het eerste lid).

Samenst. In de bet. 6). *Bewaarderloon* (*W. v. Kooph.*, *a.* 313).

— Als tweede lid: men zie onder het eerste lid, of onder het samengestelde woord in zijn geheel.

— In de bet. 3). *Gevangenbewaarder.*

— In de bet. 4). *Dorpel-, huis-, kamer-, kerk-, vierschaarbewaarder* enz.

— In de bet. 5). *Rustbewaarder.*

— In de bet. 6). *Emmer-, hypotheek-, plaats-, schat-, zegelbewaarder.*

BEWAARDIGEN, bedr. en wederk. zw. ww. Iemand iets waardig achten; als wederk. ww.: zich verwaardigen. Thans verouderd. || 'k Waer' wel ter dood bereidt, soo sy ... my bewaerdighde met haer' schoon' oogen, HUYGENS 2, 560.

BEWAARGEVER, znw. m. Rechtsterm. Hij die iets aan een ander geeft in „bewaar" (zie *bewaargeving*). || Indien de zaeck ondeelbaer is, moeten de bewaer-ghevers (t. w. *in geval er meer zijn dan een*) te zamen komen eisschen wedergheving ofte een alleen eisschende, moet borge stellen dat *enz.*, DE GROOT, *Inl.* III, 7, § 3. Vrijwillige bewaargeving heeft plaats, ten gevolge van de wederkeerige toestemming van den bewaargever en den bewaarnemer, *B. W.*, *a.* 1736.

BEWAARGEVING, znw. vr. Rechtsterm. De handeling van iets in „bewaar" te geven (zie verder de definitie in de hier volgende aanhalingen). Hetzelfde wat *Landtr. v. Over-Yss.* XIII wordt uitgedrukt door „Van Depost oft *gevinge in bewahr*". Een andere term, die althans in Groningen werd gebruikt, was *bewaarzaam* (zie *Gron. Regtsk.* III, 9, 1: „*Bewaarzaam* of Bewaar-geeving is een over-een-komst waar door" *enz.*); dit *bewaarzaam* beteekent eigenlijk *bewaring* (*Landtr. v. Over-Yss.* XIII, 5: „dien die t'selve in sijn *bewaersam* gehadt hadde"); ook *B. W.*, *a.* 1756, wordt *bewaring* gebruikt waar *bewaargeving* is bedoeld. || Daghelicsche handelinghen die door zaeks-overgeving voltrocken werden zijn vier, Bewaergeving, Pandgeving, Bruicklening ende verbruicklening, DE GROOT, *Inl.* III, 7, § 1. Bewaargeving is een overkoming waer door iemand eenig tilbaer goed een ander te bewaren geeft om niet, om 't zelve weder te bekomen t' sijnen geliefte, III, 7, § 2. Bewaargeving heeft plaats, wanneer men het goed van een ander aanneemt, onder de voorwaarde van hetzelve te bewaren en in natura terug te geven, *B. W.*, *a.* 1731.

— Verschillende soorten worden onderscheiden. || Onder bewaergeving behoort mede dat by wijlen eenig strijdig goed gestelt werd in bewaerde hand, DE GROOT, *Inl.* III, 7, § 12. Er zijn twee soorten van bewaargeving: de eigenlijk gezegde en de sequestratie, *B. W.*, *a.* 1732. Van aanbieding van betaling en geregtelijke bewaargeving of consignatie, *W. v. B. Regtsv.* III, 6 (*Opschrift*). De vrijwillige of geregtelijke bewaargeving verkort geenszins de regten, welke *enz.*, *a.* 797.

BEWAARHEIDEN — vroeger en soms nog thans ook wel BEWAARHEDEN —, bedr. zw. ww. Van *Waarheid*. Mnl. *bewaerheiden*, *-heden* (VERDAM 1, 1199).

1) Aantoonen dat iets waarachtig is, t. w. met een persoon als onderwerp. In de middeleeuwen ook als rechtsterm. Thans verouderd. || Dat sy de woorden niet en connen bewaerheyden, ten zy dat syse Sacramentischer ende Figuerlicker wijse wtlegghen, MARNIX, *Byenc.* 2, 5 (bl. 85 *a*). Dat hy ... ghemaeckt hadde dit schriftelijck verhael van sijn gheheele bedieninghe om sijn ghetrouheyt te bewaerheyden ende te kennen te geven, maer *enz.*, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 345*a*. Om te bewaerheden de noodeloosheidt van den arbejdt by U E.... gedaen, HOOFT, *Br.* 1, 239. Om dit te bewaerheden, daegh ick het getuichenisse van u allen, die *enz.*, 1, 419. Dat soo hy zyn vermeeten metter daat wist te bewaarheden, men hem rykelyk soude beloonen, V. HEEMSKERK, *Arc.* 82. Hy waere bereyt, soo men dit (t. w. *zekere beschuldiging*) wist te bewaarheden, van stonden aen 't land te ruymen, PERS, *Ontst. Leeuw* 769 *a*. Gegevens, die evenmin in twijfel zijn te trekken, en die bovendien uit de stedelijke registers bewaarheid kunnen worden, FRUIN, *Geschr.* 1, 181.

2) Door eene verklaring bekrachtigen; fr. dat o. a. gebruikt werd voor *enregistrer en* (zie LITTRÉ), en ook in dien zin met *bew* vertaald wordt. || Een van de oorbaarlijkst in Vrankrijk is, dat alle, van hooger handt geboden ende wetten bewaarheidt moeten w de hoven van Parlemente. ... Ende krijgen d lijke keuren haar' kracht, door aanteekening lemente, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 121. De let zuivering werden ... afgevaardight ... na nevens last vanze te bewaarheden, 167. Bew van Attestatiën van de grootte van de Leeger- Dat moet by de Magistraten geschieden o Zeegel, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 77 *b* (ve waar dit *bewaarheiden* genoemd wordt *verifi*

3) Bevestigen, als waar aantoonen, doch loop der omstandigheden, de werkelijkheid, niet uitgedrukt onderwerp; vaak in het p thans gewone opvatting. || Wat jaarboeken *gebeurtenissen die er in verhaald worden* die dit spreekwoort niet bewaarheiden? DE *Jok en E.* 84. 'k Zag myn zorg ... be DE MARRE, *Bat.* 119. Dit denkbeeld wor duidelyksten door de ondervinding bewaarheid, *N. H.* 2, 377. Zyne voorspelling is volkom waarheid, WAGEN., *Amst.* 3, 253 *b*. Dan is van de Baarende Bergen op nieuw bewaarhe 3, 349. Wy zien hier myne geliefde stelli bewaarheid, 5, 26. Nu is 't wel bewaarhe beste stuurlui aan land zyn, *Blank.* 3, 55. ... dat mijn voorgevoel bewaarheid zal worden 2, 88. Het bericht van den onbekende had bewaarheid, CONSCIENCE 2, 251 *b*. De ve werd ten volle bewaarheid, VISSERING, *Heri* Den predikant, die... haar verklaring bewaa gevonden, FRUIN, *Dusseld.* XXXVIII. Zal *de toekomst*) hare beloften houden, onze bewaarheiden? BERGMANN, *Staas* 84.

— Is een persoon onderwerp, dan word loop van zijn leven bedoeld, of wel eene ono handeling. || De jonge Vorst ... gaf zig moe aan zyn beschore lot over, en bewaarheed deelen de voorspelling van Apollo, V. EFF 5, 60. Maseurken toonde geen medegevo spreuk „onbekend maakt onbemind" hier bewaarhedend, LOVELING, *Sophie* 132.

Afl. *Bewaarheiding*, het als waarachtig doen blijken van iets („'t Welk (t. w. *d van zekeren brief*) de gevange tot zijn trok, als een' klaare *bewaarheding* zij wezens", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 151; „He bewys voor de Godlykheid der boeken va Testament is de *bewaarheding* der voorzeggin vervat", NOMSZ, *Mohammed* 1, XXI).

BEWAARHOUDING, znw. vr „bewaar" houden, het in bewaring hebben. zegeling (t. w. *van eene nalatenschap*) he halve plaats ... indien de overledene is op waarder van eenige zaken. In dit laatste ge verzegeling geen plaats hebben dan ten a voorwerpen in deze bewaarhouding begrep *B. Regtsv.*, *a.* 660.

BEWAARNEMER — vroeger ook AANNEMER —, znw. m. Rechtsterm. Hij *bewaargeving* het goed in bewaring neemt. bewaer-aennemer voorts ongemoeit zal bl GROOT, *Inl.* III, 7, § 3. Den bewaar-aanneme den ... 't selve (t. w. *het goed*) ten believe bewaar-gever ... wederom te geven, met en vrugten daar van gekomen, V. LEEUWE *Holl. Regt* IV, 11, § 6. De Bewaarnemer den het goedt t'allen tijden wederomme

ER, *Heedensd. Rechts-gel.* 432. De bewaar-
et omtrent de bewaring der aan hem toe-
e zaak dezelfde zorg aanwenden, welke hij
e bewaring zijner eigene zaken aanwendt,
1743.

AARNEMING — voorheen ook wel
ANNEMING (zie DE GROOT, *Inl.* III, 6,
, znw. vr. Rechtsterm. De handeling van
ewaar" te nemen. || De akte van bewaar-
n eenen olographischen uitersten wil ...
orden opgesteld in de taal, waarin de erfla-
e bewaarneming verzocht ... zal hebben,
Juli 1842, *Stbl.* 20, *a.* 29.

AARNIS, znw. vr. Mnl. *bewaernesse*
1, 1200). Van *Bewaren*. Thans verouderd,
eeuw nog zeer gewoon.
cherming, hoede. || Mijn sone ... heb ick
In mijn bewaernisse vroech, en spade,
ILE, *Terent. Adelph.* 45. Wil my in dijn
nemen, MARNIX, *Ps.* 17, 4. S. Hubrecht,
Eustacius (jhebben) de Jaghers in hare be-
gecregen. ... S. Crispinus ende Crispinianus,
atroonen der Schoenmakers *enz.*, MARNIX,
4 (bl. 193 *b*). Dat zij eene soort van lijf-
ichtte tot hare bewarenis, DAVID, *Hist.*

rdrachtelijk ook: datgene wat iemand be-
beveiligt. || Sperex besluyt, en mijn be-
goet, Konnen alle haer opstel saen verstroyen,
Strijt d. Gem. 69 *a.* Als ... de Priesters
des verbondts, als eene bewaernisse in
ıten hadden mede ghenomen, DE SMIDT,
335.
ands behoud. || Op de bewaarnis sijner soort-
t. w. *de instandhouding van zijn geslacht*)
en, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 20. Verberght
alleen is syn bewaerenis), WESTERBAEN,
16.
ekerde bewaring van iemand. || Veel meer
vanghen Heeren, ... zijn in Hollandt op
Wateringhe in bewaernisse ghebrocht, SCRI-
Out Bat. 201. Ten zelven daaghen, werdt
alens, ... in de bewaarnis, omgebraght,
Tac. 416 (*Hist.* 3, 62: *in custodia inter-*
ſen (moet) hun toestaan, de gemelde heeren
nis te houden, HOOFT, *N. H.* 339 (zie
waarnis stellen, en 500 in bewaarnis nemen).
l (*van een veroverd schip*) ... werdt ...
galjoot, onder bewaarnis van den Vendrigh
naar 's Gravenhage opgezonden, BRANDT,
489.
iliging van iets. || De huyskens, ghehuchten,
ghemeen gheseyt weerplaetsen, welcke men
daer tot meerder bewaernes ant volmaect
r sterckte bouwet, STEVIN, *Sterctenbouw.* 6.
ren Dijk, tot bewaarnis van de Over-rijnse
den, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 165.
iliging, bewaring, door bezetting met krijgs-
e Onder-Velt-heere ... bleef tot bewaernisse
en, met soo veel volcx als daer toe noodich
CRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 140. Zynde de
't regement tot bewaarnis eenigher weeghen
HOOFT, *N. H.* 357. De bewaarnis der
467.
icht, toezicht over iets. || Den Conducteur
die bewaernisse vande Munitien vande Bat-
Placaatb. 2, 331 (a°. 1599). De bewaer-
opsicht van 't Geschut, 2, 332.
in stand houden van iets. || Zij (zoude)
zyn, tot bewaarnis der gemeene ruste, daar
voorzien, HOOFT, *N. H.* 129. Zich van de
harer kuisheit ... verzekeren, DE BRUNE,
Jok en E. 133. De bewaarnis des gezontheits, DE BRUNE,
Wetst. 2, 48.

8) Het bewaren van iets, bewaring. || Den ghonen die 't zelve (t. w. *gestolen goed*) in bewaernesse of bewelt heeft, *Cout. de Gand* 1, 56 (a°. 1563). Oranje ... hadde geirne ... den Heer van Breederoode, tot bewaarnis zyner plaatze, in Hollandt, zien maghtighen, HOOFT, *N. H.* 115.

9) Bij overdracht: bewaarplaats. || Al d'oorspronkelyke stukken (t. w. *van de stad Utrecht*) (werden) uit hunne bewaarnis gelicht, en op 't slot Vreedeburgh gebraght, HOOFT, *N. H.* 227.

BEWAARPLAATS, znw. vr., mv. *-plaatsen.* Uit *Bewaren* en *Plaats.*

1) Eene plaats die door iemand wordt „bewaard", bezet gehouden; thans verouderd. || Sy is gevallen ..., de groote Babylon, ende is geworden een woonstede der duyvelen, ende een bewaerplaetse van alle onreyne geesten, ende ... van alle onreyn ende hatelick gevogelte, *Openb.* 18, 2 (gr. φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου).

2) Eene plaats waar personen in bewaring worden gehouden, b. v. om voor hen te zorgen, inzonderheid in toepassing op inrichtingen ten behoeve van kleine kinderen uit den behoeftigen stand (verg. BEWAARSCHOOL). || Men zal over iedere bewaarplaats eene vrouw trachten aan te stellen, die ... de Nederlandsche taal zuiver spreekt, *uit een stuk van* 1827, bij CORONEL, *De Bewaarschool* 78.

3) Eene plaats waar iets bewaard wordt. || Eene bewaarplaats van turf, van steenkolen, van petroleum. — Vermits deeze (t. w. *de dood*) ... alle kwellingen ... met zig naar de bewaar plaatzen van stof en asch heenen voert, *Aanh. op Leev.* 117. De deur dezer bewaarplaats ... sloot met drie sleutelen, CONSCIENCE 3, 192 *b* (*bedoeld is het vertrek waar een archief werd bewaard*). De stukken, bewaard in de algemeene bewaarplaatsen der minuten en registers van notarissen, *Besl. v.* 29 April 1877, *Stbl.* 93. Besluit van den 26sten November 1886, houdende aanwijzing van een terrein ..., waar eene bewaarplaats van dynamiet kan worden opgericht (*Stbl.* n°. 183). Het zijn de luchtholten, die voornamelijk als bewaarplaatsen van water dienen (t. w. *in de planten*), OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 176.

— In figuurlijke toepassing. || Die (hoedanigheden) ... die ... zoo vele harten de bewaarplaatsen gemaakt hebben van zijne gevoelens en daden, V. D. PALM, *Red.* 1, 162.

Samenst. *Kinderbewaarplaats* (zie ald. of het eerste lid).

BEWAARSCHOOL, znw. vr., mv. *-scholen.* Uit *Bewaren* en *School.*

1) Een woord dat in de eerste helft der 19de eeuw bij ons in gebruik is gekomen, ter aanduiding van inrichtingen waar kleine kinderen uit den behoeftigen stand verzorgd werden en ook eenig onderwijs ontvingen: een jongere vorm van hetgeen ook wel *bewaarplaats* heette (fr. *salle d'asile*), en bestemd om de geheel verouderde maitressen- of klein-kinderschooltjes te vervangen. || Het daarstellen van bewaarscholen voor kinderen beneden de zes jaren, *Besl. v.* 27 Mei 1830, *Stbl.* 9, *a.* 7. Zullen de Bewaarscholen tot eenen waarachtigen zegen verstrekken voor het volk, dan moet men bovenal zorgen, dat zij naar de behoeften van de arme volksklassen worden opgerigt, RIJKENS, *De Bewaarschool* 15 (a°. 1847). Noodzakelijk is voor vele kleinen de gelegenheid aan de Bewaarschool, om hen ook des nachts te bewaren, 22.

2) Later als naam van de allerlaagste inrichting van onderwijs, ook voor kinderen van niet-behoeftige ouders. || De bewaar- of kleinkinderscholen, in dit

reglement bedoeld, zijn zoodanige inrigtingen van lager onderwijs, waarin kinderen beneden de zes jaren ... door eene met dezen leeftijd overeenkomstige ontwikkeling, tot het ontvangen van verder onderwijs worden voorbereid, *Reglement*, *a*. 1, in *Bijv. Stbl.* 1855, n⁰. 184. Eene maatschappij, welke ... reeds teekenen van mondigheid begon te geven, bleef gedrild worden als eene bewaarschool, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 112.

Samenst. *Bewaarschoolbank*, *-commissie*; *-houderes* („Eene Rijkskweekschool voor *bewaarschoolhouderessen* op te richten, voor dat voorbereidend onderwijs, dat hoe langer hoe meer noodzakelijk wordt geacht voor de kinderen die later de leerlingen zullen zijn van de gewone lagere school, V. D. KAAY in *Hand. d. St.-Gener.* 1881—1882, *Tweede Kamer*, 627 *b*; „De Kweekschool voor *Bewaarschoolhouderessen* te Leiden"); *-wezen* („Frankrijk, de bakermat van het nieuwe *bewaarschoolwezen*", CORONEL, *De Bewaarschool* 40 (a⁰. 1864).

— Als tweede lid. In de bet. 1). *Armenbewaarschool* („Proeve eener geschiedenis der *armen-bewaarscholen*", Titel van een werk van 1849, aangeh. bij CORONEL, *De Bewaarschool* 97; zie ook in dat laatste werk blz. 82, 89 enz.).

BEWAARSTELLING, znw. vr. Als rechtsterm voorkomende in toepassing op consignatie of gerechtelijke bewaargeving. || Dat de schuldenaar zich van de aangebodene zaak ontdaan hebbe, door dezelve in bewaring te stellen ter plaatse door de wet tot het ontvangen van consignatien aangewezen, met de interessen, tot den dag der bewaarstelling toe, *B. W.*, *a*. 1442.

BEWAASD, bnw. van *Waas*. Met een zoodanig waas bedekt als het verband aanduidt. || Bewaasd met bloedig rood, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 148.

BEWACHTEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bewachten* (VERDAM 1, 1198). Na de 17de eeuw niet meer in gebruik.

1) Bewaken, behoeden, beschermen, beveiligen. || Hiermede ... beveel ick U Eª. aen Gode Almachtich, die haer ... genaedelyck bewachte, HOOFT, *Br.* 1, 17. De hebbers van Rijckdom en Macht Werden getroetelt en bewacht Van Dienaers clôec en trouwe Boden, BREDERO 3, 90. 't Geen men bewacht Dat wort geacht, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 43.

— Met eene bepaling in den genitief of met een voorzetsel, aanduidende datgene waartegen men iemand beschermt. || Te bewachtene dyn volck voor griefven en schanden, DE DENE, *Testam.* 182 *b*. Bewacht ... van jeghenspoede, 382 *a*. Godt ... eshem (*den rechtvaardige*) bewarende voor trybulacie Van jeghenspoet hem altyts bewachtende, EVERAERT 124. Der Clergyen raet Sal hu hopic dies bewachten, 157.

2) Iemand bewaken zoodat hij niet kan ontkomen. || D' Overste van Syrië ... deedt hem rondtom bewachten, behoudends de pracht en koninklyken naam, HOOFT, *Tac.* 39 (*Ann.* 2, 4: *manente luxu et regio nomine*).

3) Tot bescherming met troepen bezetten. || Tot dit werk, en 't bewachten der waateren, preste men ... de huisluiden op, HOOFT, *N. H.* 421. Dat de burghers, bewachtende 't bolwerk van de Waardtpoort, ook vuur op de knechten gaaven, 506. Ick gae de ronde doen, en ... nemen acht Hoe brug en poort versorcht, en toorens zijn bewacht, HOOFT, *Ged.* 2, 228.

Afl. *Bewachter*, bewaker („Rubrius Fabatus ... is in handen van *bewachters* gestelt", HOOFT, *Tac.* 147; „Dat zeeker gevangen Bisschop, met eenen steen, eeven groot als een getyboek, ... zynen *bewachter* omgebragt ... had", HOOFT, *N. H.* 190); *bewachtig*, bewakende (DE DENE, *Testam.* 256 *a*); *onbewacht* (zie ald.).

BEWAKEN, bedr. zw. ww. Mnl. (VERDAM 1, 1201).

1) Op eene plaats wakende vertoeven, erge ongemeen. || 't Dierbaar huwlijksbed ... bewaakt sints *enz.*, BILD. 2, 391.

2) Iemand wakende oppassen, bij iemand een zieke) waken; thans niet in gebruik. mijn vriend ... geen een enkelden nacht mi bewaakt en bijgestaan hebben, *Wildsch.* 5,

3) Ergens aanwezig zijn om de veiligheid v of iets te verzekeren. || Dat zy (t. w. *de na en de wachthouders*) ..., als by naare donke moetende bewaaken en bewaaren de Kraamen op 't Marktveld gesteld ... worden *enz.*, *Haerlem* 2, 463 *b* (a⁰. 1656). Boven al be zuiv're deugd deez' muren, LANGENDIJK Voorzienigheid bewaake onderwyl ... zyne wa schreeden, *Leev.* 5, 251. Ik ... bepaalde m het bewaken van tuin en erf, MULTATULI Laat mij met u gaan! Guurt zal ... het bewaken, MULDER, *J. F.* 2, 104.

— Oneigenlijk, ook met eene zaak als onde (*De toren*) Die Hasslaers wijck bewaeckt, *Ged.* 1, 157.

4) Op iemand of iets acht geven, passen meren zin. || De ... Stuurman, die ... 't roer b VONDEL 2, 173. Laaten wij liever ons zelve te kennen en te bewaaken, *Wildsch.* 2, 60. ... uw lippen wel! Het schampre woord zóo snel! TER HAAR, *L. Ged.* 33. In de ge der instellingen om de macht der regeering a te versterken, lag de reden van den ach waarmeê vooral de aanzienlijken haar be FRUIN, *Geschr.* 1, 34.

5) Iemand beloeren, belagen; thans ver De felle Basilisc, beloerden en bewaeckte E ken 'twelck staegh zijn duyster hol genaeckte 1, 407.

6) Op iemand, die gevangen is, passen, niet kan ontkomen. || Men bewake den P de vrouw (*twee gevangenen*) zorgvuldig, co 2, 296 *b*.

Afl. *Bewaker* (en *bewaakster*), *bewaki waakt* (zie die woorden).

BEWAKER, znw. m., mv. *bewakers*.

1) Iemand die waakt voor de veiligheid v of iets. || Request van de Bewakers der Kra tyde der Kermis, *Keuren v. Haerlem* 2, 46 Pangerang (stond) op het plein, tusschen rende krissen zijner bewakers, CONSCIENCE

2) Iemand die een gevangene bewaakt. || zinnige wist zijn bewaker te ontsnappen. twee bewaakers (bleeven) by my in de *Leev.* 7, 133.

BEWAKING, znw. vr. De hand iemand of iets te bewaken.

1) Het waken, zorgen voor de veili iemand of iets. || Drie kanonniers en twee h ter bewaking van een houwitser *enz.*, BOSSCH 3, 601.

2) Het bewaken van iemand om zijne on te voorkomen. || De luitenant (ontsnapte) bewaking, wierp de deur ... open *enz.*, co 3, 323 *a*.

BEWAKKEREN, bedr. zw. ww. Van Wakker maken. Meest in het verl. deelw. als bnw. voorkomt, in den zin van: levend wonden. Thans verouderd. || Hy kreegh Om te spoeden wil en gangen, Gantsch bew sijn treen, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B.* bewakkert (t. w. *vijnde*), zy verdwenen, Bl het maagde-beeld in 't hart, OUDAAN, *Poëz*

ALLEN, bedr. zw. ww. Van *Wal*. Bij ald met *cingere aut munire vallo*.
een water. Met een wal keeren, een wal maken. || Wanneer ... die gracht moest rden, groef men, in den vasten oever ... en metselde daarin de wallen, V. D. PAAUW, 153 (zie ook 20, 47 enz.).
eene plaats. Met een wal omringen, inzon- t versterking.
nlijk. || Het begraven ende bewallen vande de quartieren van dien, *Gr. Placaatb.* 2, 1599). Eenig ... slot ..., om en om be- s 2, 36 *b*. De ... bemuyrde ofte bewalde ILLERS, *Beschr. v. Leyd.* 50. Als ... de taande (was), vondt men goedt het leegher n, HOOFT, *Tac.* 354 (zie ook *N. H.* 1011).
.. met een sterke Muur bewalt, meest op de , met ronde Bolwerken, STRUYS, *Reys.* 29.
vrijer toepassing. || Gelijck Jerusalem int t bergen is bewalt, MARNIX, *Ps.* 125, 2. de Vyverberg: daer ziet ghy hoe de Linden en zijn bewalt met huysen, WESTERBAEN, 12.
drachtelijk. Verdedigen, beveiligen, ook van felijks; thans in onbruik. || De heylighe ft willen bewallen u Voor wolven, die als gheabitueert gaen, A. BIJNS 175. Du lot hanthaven end bewallen, MARNIX, . De Heer ... bewalt Met macht, CAMP- *Sticht. Rymen* 318. Die met sulcken heir *lijt en wijsheid*) hun moedich hert bewallen u niet veur mijn geschut (t. w. *der For- allen*), MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 12.
walling, bij overdracht ook: de wal waar- plaats bewald is („De steene *bewalling*, ur van den Burg", V. ALKEMADE, *Beschr.* 1, 171); *onbewald* (zie ald.).

ALMEN, bedr. zw. ww. Van *Walm* of *en*.
nevel, met damp, betrekken; thans ver- Ook ryst hy (t. w. *de dauw*) al gestadig u bewalmt het geboomte met zyne vrugt- tigheid, BERKHEY, *N. H.* 1, 317. Eene of, om het naar de gewoonte van onzen uit te drukken, bewalmde lugt, 1, 332 (zie 5).
t walm, met roet bedekken. || Als of die dck Haer' herten hadd' bewalmt, HUYGENS Ien kan de zon ... zonder letsel waarnemen, een stukje bewalmd glas tusschen het oog buis houdt, KAISER, *Sterrenh.*[2] 2, 651.
andere toepassingen, bij dichters. || Een monster, wien de vlammende ingewanden bewalmen, ALB. THIJM, *Voorgeb.* 20 (zie SBURGH, *Bat. Vryag.* 37).

ANDELEN, bedr. zw. ww. Van *Wan-* het Mnl. vooral in het als bnw. gebruikte *andelt* (VERDAM 1, 1201).
eene plaats, langs een weg, loopen, gaan; gemeene opvatting thans minder gewoon. || Bosschen, die onse Voor-vaders ghesien ndelt hebben, (legghen) allenskens ghevelt (zijn) te niete ghebracht, MERULA, *Wildern.* gingen beide ... Bewandlen, heen en weer, galery, VONDEL 3, 658. Ondertusschen zal en onder de Berghgodinnen, Menalus be- 5, 72 (VIRG., *Eclog.* 10, 55: *interea strabo Maenala nymphis*). Een ieder, die nden ... bewandelt, zal *enz.*, BERKHEY, 676. Vrienden ... met wie wij ... Leydens wandelden, V. D. PALM, *Red.* 4, 211.
ruiver figuurlijke toepassing; thans in sommige gevallen nog gewoon. || Die genen, die het heyligdom der zelve letteren (t. w. *der Latijnsche en andere talen*) ... met een vollen draf bewandelen, OUDAAN, *Roomsche Mog.* IV. Dat wy de moeijelyke Pelgrims weg met geduld bewandelen, LUYKEN, *Br.* 243. Dat hy den weg der zedeloosheid blyft bewandelen, *Leev.* 5, 314. De weg, dien wij ... te bewandelen hebben, is nog ongebaand, en verschaft daardoor gelegenheid tot vele struikelingen, FOKKE, *Verz. W.* 10, v. Allen bewandelen wij denzelfden weg naar het graf, V. D. PALM, *Red.* 4, 224. Iemand ..., die den regten weg bewandelt, den weg van braafheid, eerlijkheid, onbesprokenheid en trouw, V. D. PALM, *Leerr.* 9, 7. Wij, die ... genoodzaakt zijn het daglicht te schuwen en sluipwegen te bewandelen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 165.

3) Langs een weg *wandelen*, in de thans gewone opvatting van dit woord. || Zij had dien (weg) ... reeds meer dan eens met Dominee bewandeld, *K. Zev.* 2, 144.

4) Soms wordt *bewandelen* in vrijer gebruik toegepast op het bewonen van eene streek, het verblijf houden aldaar. || Hy (t. w. *God*) bewandelt den omgangh der hemelen, *Job* 22, 14. Zo word van de meeste part de waereld beleeft, bewandeld, ASSELIJN, *Schynh. Vrouw* 11. Dan zouden wy altoos stoffe vinden, om ons te verblyden; ook dan, wanneer wy ... zéér benevelde tooneelen bewandelden, *Leev.* 6, 215. Zoolang als het vermaardste ... van alle dieren (t. w. *de mensch*) ... deze wereld bewandelt, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 261.

5) Iemand of iets bezoeken, leeren kennen, ervaring daaromtrent verkrijgen; thans verouderd. || De domme jonkheyt, haer ten houwelijk stellende, ... en vereyscht schier niet min in de dochters, die sy lieden ten dien eynde bewandelen, als *enz.*, CATS 1, 97 *b* (in het Latijn: *quas ejus rei causa adeunt*). Dat het dienstig ... is, dat alle soodanige jonge spruyten (t. w. *meisjes*) ... haer laten bewandelen, en heusselick onderhouden van eerlicke jonge lieden. Dat kan haer sneegheyt en verstant aenbrengen, 2, 110 *a*. Hy (bewandelt) de wonderlicke swieren In 't opgetoyde heir van murwe Memme-dieren, HUYGENS 1, 145 (*Een sot Hovelingh*). Ick heb van jongs af hooge ende leege Stands Tafelen bewandelt, 1, 211 (t. w. *ik heb bij allerlei slag van menschen gegeten*). Indien wy niet tot in zijn vesting (t. w. *van den dood*) konnen komen, ten minsten zullen wy haer zien, en de toegangen daer af bewandelen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 250.

— Het deelw. *bewandeld* wordt nog in de 17de eeuw (evenals in de middeleeuwen) in actieve opvatting gebruikt. || Dat Leidens laffe les sijn langh bewandelt hooren Niet langer waerd en is, HUYGENS 1, 127 (t. w. *dat hij van de lessen aan de hoogeschool niets meer kan leeren*).

— Absoluut: ervaren. || Bewandelt man, versocht, PELEGROMIUS, *Synon.* 45. D'Athener Xenophon soo wijs en soo bewandelt, HOOFT, *Ged.* 1, 152.

Afl. *Bewandelaar*, iemand die een weg bewandelt, hetzij in eigenlijke of in figuurlijke opvatting („Dien ... weg der godvruchtigheid welke ... zyne *bewandelaars* ... voerende is, na dat ... voorwerp der eeuwige gelukzaligheid", LUYKEN, *Br.* 77; „Het getal te vermeerderen der *bewandelaars* van die plaats", NOMSZ, *Vertelsels* 1, 80; „Alle dwaalwegen hebben hunne *bewandelaars*", BRENDER à BRANDIS, *Kab.* 3, 251); daarnaast vindt men vr. *bewandelerse*, ook in den zin van *bewoonster* („Veerssen, die de *bewandelerssen* des Helicons hun gheleert hadden", *Nederd. Helic.* 301).

BEWANDEREN, bedr. zw. ww. Mnl. *bewanderen* (VERDAM 1, 1201). In beteekenis gelijk aan *bewandelen*, maar na de 17de eeuw verouderd.

1) Eigenlijk. Over een weg, of over eene plaats in 't algemeen, loopen. || Dus ga ick ... De Keyserlycke Zael Met droefheyt nu bewand'ren, BREDERO, *St. Ridd.* 33. Als ick ..., De Roosen-gaerd bewander, ... 't Behaeght my niet met al, BREDERO, *Griane* 5. De vloer die ghy bewandert, VONDEL 1, 55.

2) In zuiver figuurlijke toepassing. || Soo ... nemmermeer yemant saligh en mach worden, sonder desen Wegh volhardelijck te bewanderen, COORNHERT 1, 16 *d*. Dat niemant ten Hemel en mach komen, sonder te bewanderen den eenigen wech ten Hemelwaert, die daer is Jesus Christus, 1, 103 *b* (zie ook 1, 296 *b* enz.).

3) Ergens wonen, vertoeven. || O die dit droeve lant ... bewandert ..., En doet om mijnentwil ... geen beclach, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 61.

Daerom treck ick van hier, hoopende te verand'ren
Mijn leven met de plaats, die 'k met smert sal bewand'ren.
BREDERO, *Roddr.* 38.

4) Evenals *bewandeld* werd ook *bewanderd* (verg. hd. *bewandert*) gebruikt in den zin van *ervaren* (eigenlijk *bereisd*). || Hy schijnt versocht van sinnen, Ooc seer bewandert, dies mach hy mijn man (t. w. *Ulysses*) ooc kinnen, COORNHERT, *Odyss.* 2, 78 (ed. 1605; ed. 1609 heeft *bewandelt*).

Afl. *Bewandering* („Die door die navolgelycke *bewanderinghe* vande sachtmoedige ende ootmoedige voetstappen Christi in Christo waarachtelijck Ootmoedigh ende Sachtmoedigh worden", COORNHERT 1, 18 *d*).

BEWANDSCHAP, znw. vr. In oostelijke gewesten voorkomende in den zin van *verwantschap* (verg. mnl. *bewant* en *bewantnisse*: VERDAM 1, 1203). Van *bewand*, eigenlijk deelw. van *bewenden*. || Die graden van Bewantschap ofte Erftalen, salmen berekenen nae de wereltlijcke beschrevene Rechten, und niet nae settung der geestelicker Rechten, *Landtr. v. Veluwen* XXXI, 1.

BEWAPENEN, bedr. zw. ww. Van *Wapen*. Van wapenen voorzien, met wapenen toerusten, in staat van verdediging brengen; inzonderheid: eene plaats met vuurmonden voorzien. || Antoing (*een dorp*) ... werd verschanst, bewapend met zes stukken, bezet door vijf bataljons, BOSSCHA, *Held.* 2, 570. Aan geschut om die (t. w. *zekere vestingwerken*) te bewapenen ontbrak het hem niet, 3, 268.

— In minder eigenlijke of dichterlijke toepassing. || Laat elk zijn fiere kruin bewaapnen door 't helmet, BILD. 2, 75. Een machtige arm bewapende 't verraad, SCHIMMEL, *Dram. P.* 2, 23.

Gy zyt de Koning van ons Hert;
Bewapend ons met uwe krachten!
LUYKEN, *Vonken d. L. J.* 154.

Afl. *Bewapening*, eigenlijk: de daad van iemand of iets te bewapenen, en bij overdracht ook: datgene waarmede hij bewapend is („De troepensoorten (t. w. *infanterie*, *cavalerie*, *artillerie*), die zich door verschillende *bewapening* van elkander onderscheiden", LANDOLT 2, 361; „Het kruit ontbrak, de *bewapening* der boeren was ellendig", QUACK, *Soc.* 1, 120).

— Bij KUYPER (*Technol.* 1, 120) vindt men *bewapening*, als letterlijke vertaling van hd. *armatur* (fr. *armature*), in toepassing op de banden die om eene klok gelegd worden.

BEWAPPEREN, bedr. zw. ww. Op iets wapperen; thans onbekend. || Den Veder moet Bewapperen der Schroeven Hoet, BAARDT, *Deugdensp.* 305.

BEWARDEN. Zie BEWORDEN.

BEWAREN (I), bedr. (soms
ww. Mnl. *bewaren* (VERDAM 1, 120
in het latere Ndl. niet meer in gebr
van een znw. dat nog over is in *waarn*

1) Op iets letten, iets onder zijn bestuur, zi
zijn toezicht houden; thans verouderd. || Ick sal m
wegen bewaren, dat ick niet en sondige met m
tonge, *Ps.* 39, 2. Maeckt dat den kindren
van ses of seven jaren, Dat yemandt maghtigh
de tonghen te bewaren, HOOFT, *Ged.* 1, 149.
wert ick in de schuyt gheset om 't roer te bewa
O.-I. e. W.-I. Voyag. 1, 72 *c*. Daar gater so me
uyt dienen, uyt nayen, uyt kraam-bewaren,
schuuren, BREDERO 1, 154.

2) Iemand onder zijn toezicht, in zijne m
houden, zoodat deze geene vrijheid van bewe
heeft; thans verouderd. || Bewaert is Dansé niet in
koopren tooren, HOOFT, *Ged.* 1, 322 (zie ook VALE
TIJN, *Ovid.* 1, 223). O Burghers, wilt gy
Wyven niet beter bewaren, So *enz.*, BREDERO 1, 29

— Wederk.: zich in acht nemen. || Een m
en kan hem niet nau ghenoech bewaren, BREDE
1, 293.

3) Inzonderheid: iemand bewaken als gevangene
thans verouderd. || (*Egmont en Hoorne*) woerden
Gent op eenen waeghen ghebracht ... op Brooth
ende woerden daer bewaert met groote
DE POTTRE, *Dagb.* 30. Ende hy beval den Hoofm
over houdert dat Paulus soude bewaert worden, *Hand.*
24, 23. Brengt hier ysers om te boeyen, Men kan
bewaeren den verrader niet te vast, HOOFT, *Ged.*
2, 228. Dat ghy ... (sullen) ... de bevelen van de
Ambtman getrouwelijck achtervolgen, ende uit de
selfs last de misdaders met alle vlijt apprehendere
ende bewaeren, *Landtr. v. Selwerdt* 11. Resolutie
noopende de behandelinge en het bewaaren der Kryg
gevangenen, den 21 April 1708, *Gr. Placaath.*
176. Ik ... werd te wel bewaard, om een regel
kunnen schryven, *Leev.* 7, 133.

4) In de middeleeuwen werd *bewaren* ook gebruikt
voor: iemand verzorgen; vandaar nog in de 17de eeuw
zekerheid, waarborgen doen hebben. || Ic wilde
... bewaert zijn, ... schrijft mi een obligatie,
BACKERE, *Minnebr.* 278. Dat zoo men ... de
(t. w. *eene schuld*) niet afloste, zy de persoonen, sch
pen en goedren ... bekommeren moghte: in wel
wyze zy genoeghzaam zouw bewaart weezen, HOOF
N. H. 925.

5) Iemand of iets met iets voorzien (verg. VERDAM
1205); tot in de 18de eeuw nog in de uitdrukking (w
bewaard met iets, (goed) van iets voorzien, daarm
toegerust. Thans verouderd. || Waerheyt hier tegen voe
een wackere armeye, ... Met een Boeck, in de pla
van een schilt, bewaert, VISSCHER, *Brabb.* 1
Benne dan de luy niet wel bewaert mit soo ien le
COSTER 39. Met eighen hooft bewaert moet zij
dubbelt wesen, HOOFT, *Ged.* 1, 186. D' onwyse,
Die met sich selfs niet wel bewaerd is, Maer
sich selve schier vervaerd is, SLUYTER, *Buyfenl.*
(t. w. *die niet kan tegen de eenzaamheid*). Met
laetste heylige Sacramenten bewaert zijnde, EL
Lev. v. A. de S. Barthol. 332. Een ... g
kist, die met meer slooten en yserwerk, als
Dolhuis in den Haag bewaart en versien was, HE
SIUS, *Verm. Avant.* 1, 96. Gevende zyn gezicht
te denken, of hy al wel met het hooft bewaert
DE BRUYN, *Reizen* 2, 135 *a*.

6) Iemand in zijne hoede hebben, beschermen.
De dry Coningen zijn ouer Colen gestelt. S. Dionis
bewaert de stadt van Parijs, MARNIX, *Byenc.* 4,
Bewaert my, O Godt, want i
Ps. 16, 1. Uwe Ed. Mogh
. bevelende, G
'e bewaeren
bewaer
schul

. 8, 210. Wien God bewaart, is wèlbewaard, ,1 8, 123 (verg. Dl. V, kol. 209 en 222 vlg.). sommige uitroepen van verbazing, waarbij naam *God* wordt weggelaten; de eigenlijke is: zóó waar moge mij God behoeden. || ar en bescherm my, ... wat en al Boeken! 275. Heere bewaar me! ben jij 't Klaassie? 4, 1. „Bewaar ons!" riep Letje, „dat ie vloeken durft!" 4, 214.

e bepaling met *voor* duidt iemand of iets egen men beschermd wordt. || Gy Heere, areu; gy sultse behoeden voor dit geslachte, . Men zal zeker een eerlyk ... Man, met gezin, voor behoeftigheid bewaaren, *Leev.* n van die lieden, die zich onder water ge- ben en niet meer te bewaren zijn voor 't , *K. Zev.* 4, 405. Het zwaard, Dat haard- uter ... voor verguizing bewaart, TEN KATE, 5. Heere, bewaar mij voor mijn vrienden: vijanden zal ik mij zelf wel bewaren! *ze*).

gewoon is ook *voor iets bewaard blijven.* || dat ik ... voor dergelijke gekheden bewaard , LOOSJES, *Bronkh.* 4, 145. Voor uitspat- ard blijven, GEEL 87.

ewoon is thans eene bepaling met andere . || Op dat het van de Muysekeutelkens ach worden, ende datter geen Wormen noch en en comen, MARNIX, *Byenc.* 2, 2 . Bewaert my, Heere, van de handen des , *Ps.* 140, 5. Soo sal ick oock u bewaren e der versoeckinge, *Openb.* 3, 10. D'inge- Tegen wtheemsch gewelt sorchvuldich te HOOFT, *Ged.* 2, 163.

gene waarvoor iemand behoed wordt, kan bijzin met *dat* zijn uitgedrukt. || Bewaar ! mij, en mijn broedren en mijn vrinden, ij nooit ... kinderlooze woning zien, BEETS,

zekere optatieve uitdrukkingen, waarmede verdenking afweert. || De Hemel beware k het meisje zou willen bezwaren, *K. Zev.* God-bewaarme, hoop ik, dat ik me moeien n andermans zaken, MULTATULI 8, 18.

de oudere taal staat het deelw. *bewaard* als bnw.: veilig. || Bolwercken en borst- . daar de Poëten achter bewaart zullen STER 469.

n zeeman) acht zich zelfs zo wel bewaart, een Lantman aan zyn haart.

SCHERMER 351.

bewaarder (ook *bewarender*) *hand*: zie l. 1851.

toezicht houden op eene plaats, b. v. door ht te houden of door ze met krijgsvolk te of ook wel, en nog thans in dat geval n toepassing op een huis waar een onder- het toezicht houdt bij afwezigheid van den of bewoner. || Jan Pannant (ginck) by daer een oude wrouwe, zijn moieken was, ijck huys bewaerde (t. w. *als portierster* POTTRE, *Dagb.* 18. (*De*) Overste der n, die de deure van het huys des Koninghs , 2 *Chron.* 12, 10. De poort is wel be- brugghen opghetooghen, HOOFT, *Ged.* Een deel der burgery ... met ... sabelen de poort en muur bewaert, VONDEL 3, 401.

heval myn Heer my het huis te be- *e heer op reis was*), HEINSIUS, 0. Als myn schoonvader te Drie- rde hy (t. w. *een bediende*) het alles, MULTATULI 1, 5.

8) Vandaar: op eene plaats, in een zekeren toestand blijven, daaruit niet weggaan; ook wel: bij iets tegenwoordig zijn, iets bijwonen. || Wy sullen nu ... de tafele bewaeren Ende ons ghebaeren ... Of je brudecomme waere, ende ghy de bruudt, EVERAERT 176. In de voorseijde prochie van Selzaete te doene alle acten van schutterije, sulx als was te bewaeren de processie guldenwijs met ghespannen boghen, *Uit een stuk van 1616*, bij JANSSEN en V. DALE, *Z. Vl. Bijdr.* 5, 233 (*even vroeger wordt gezegd* het accompaigneren van de processie). Indienje 't huys bewaert, als vyandt van 't gewoel *enz.*, CATS 2, 468 *b.* Waer op ick ... dapper verkouwt geworden ben, so dat ick nootsaeckelijck mijn kamer bewaren moet, BREDERO 3, 133. De mensch beware dan zijn eigen element...: hy genoegh' zich met de palen Van zijnen rijcken hof, VONDEL 6, 243 (*Lucifer*). Anna, ... gewoon des nachts den tempel te bewaeren, Te waecken in 't gebedt, 9, 586. Om dat ik, als ik getrouwd ben, mijn huis meer bewaren moet, *Wildsch.* 3, 386.

9) Iets in acht nemen, betrachten, er naar handelen; thans verouderd. || Sy onderhielden u woort, ende bewaerden u verbont, *Deut.* 33, 9. Verhoort my, O Heere, ick sal uwe insettingen bewaren, *Ps.* 119, 145. Ja saligh zijn de gene die het woort Godts hooren, ende dat selve bewaren, *Luc.* 11, 28.

10) De plichten van een ambt vervullen, dat ambt waarnemen, bekleeden; thans verouderd. || De vlyt en bezigheit der burgeramptenaeren Die ieder hunnen plicht bekleeden, en bewaeren, VONDEL 6, 675. Dit huwlijck teelde Jan, die Aemstels Raet bewaerde, 9, 617.

11) Iets in acht blijven nemen, er niet van afwijken, t. w. van eene gedraging, eene wijze van doen; oorspronkelijk wellicht een gallicisme, en inzonderheid in enkele bepaalde uitdrukkingen. || Christenen, die nimmer vrede noch eensgezindheid wisten te bewaaren, *Leev.* 8, 134. Eene geduurige kalmte te bewaaren, *Aanh. op Leev.* 124. Of ik niet ... omtrent de Hervorming een partijdig stilzwijgen bewaard heb, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 144. Over de leerstukken die in hun schatting het meest besproken verdienden te worden, het stilzwijgen te bewaren, FRUIN, *Geschr.* 1, 41. Zijn gezond verstand doet hem ... in 't begeeren de maat bewaren, BEETS, *Versch.* 2, 9.

12) Iets in stand houden, niet verloren doen gaan; thans nog in enkele vaste uitdrukkingen. || Bewaert het recht, ende doet gerechtigheyt, *Jes.* 56, 1. Ick zal mijn Recht bewaren: Ick zwicht voor geen gewelt, VONDEL 6, 235. Omme 'trecht van de Graeffelijckheyt tegens den hand-dadigen... te bewaren, *Keuren v. Leyd.* 251. Alle dingen die onse natuerlijke warmte ... bewaeren ofte vermeerderen konnen, V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 19 *b.* De algemeene orde wordt bewaard, *Leev.* 8, 329. De inwendige rust te bewaren (t. w. *in den staat*), V. D. PALM, *Gedenkschr.* 38. De gerechtsboeken, voor zoover zij bewaard zijn gebleven, beantwoorden ... aan hetgeen de keuren ons doen verwachten, FRUIN, *Geschr.* 1, 80. Ook werd van velen nimmer De naam in steen bewaard, LAURILLARD, *Ernst en Kl.* 46.

13) Iets bij zich houden of weten te houden, in tegenstelling met *verliezen.* || Uw Broeder is ... nog al wat gesteld op het geen men noemt zyn rang bewaaren, *Leev.* 3, 78. Dank der heerschappy, die ik op hem bewaar, 7, 141. Het onverstandigste, dat een vrouw, die de liefde van haar man bewaren wil, kan doen, is *enz.*, *K. Zev.* 1, 231. Mijn tanden, die ik tot heden toe goed bewaard heb, V. LENNEP, *Rom.* 3, 12. Ze moet het evenwicht bewaren als ze zich opricht, MULTATULI 1, 193. Het zuiden van Italië, reeds zoo vroeg door Hellenen bevolkt, heeft

zeker veel van hun karakter bewaard, VOSMAER, *Amaz.* 34.

> Den edlen valt zijn armoe swaer om draeghen.
> D'ujtwendigh' eer vereischt te zijn bewaert.
> HOOFT, *Ged.* 1, 271.

— Soms ook met een persoon als voorwerp. || Dat de Wetgever onzen geoefenden haringvisscher voor ons land bewaren wil ... vinde ik goed en doelmatig, KEMPER, *Advijs o. d. Haringvissch.* 35. Ontluikende talenten voor de wetenschap winnen of bewaren, VISSERING, *Herinn.* 3, 237.

14) Iets houden, in tegenstelling met *vernietigen*, *wegdoen*. || Onder myne papieren bewaarde ik deeze Proeven, *Leev.* 8, 317. Een copie van dit eerste opstel, die de auteur zich zeer natuurlijk bewaard had, FRUIN, *Geschr.* 1, 125.

15) Iets in eene bergplaats hebben om het ongeschonden te houden. || Men zoude eer de sneeuw in 't vuyr bewaren, als een heete tonghe verkoelen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 401. Oudheden, ... die in Musea bewaard worden, GEEL 18. Zekere cassette... waarin zij al hare papieren bewaarde, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 230. Een goede kelder om voedsel en drank te bewaren, QUACK, *Soc.* 1, 192. De schepen, welke voor het oogenblik niet in gebruik zijn, worden bewaard in dokken, MOSSEL, *Het Schip* 417. De oude registers blijven op de kantoren van de bewaarders der hypotheken en der kadasters bewaard, *Wet v.* 21 Dec. 1852, *Stbl.* 228.

— Ook met betrekking tot den geest, het geheugen, waarin men iets als het ware opbergt. || Mijn vrouw haer opset diep int ... hart bewaerde, HOOFT, *Ged.* 1, 65. 't Is Agamemnons aerd, Dat sijn' gedachtenis geen' weldaed lang bewaert, VONDEL 2, 399. In het allerbinnenst van myn hart bewaar ik haare gedagtenis, *Leev.* 5, 97. Ik (zal) u verzeekeren, ... dat zy zeer wel een geheim kan bewaaren, 7, 346.

— Eene bepaling met *voor* of *tot dat* wijst aan den persoon voor wien of de gelegenheid waarvoor men iets in voorraad houdt. || Zachtjes ... te beginnen, zijn aessem ... bewarende, tot dat de nood aen de man gaet, DE BRUNE, *Bank.* 1, 203. Dewyl sy haar Moeders knegt ... naar de Comedie senden wilde, om twee plaatsen voor haar, en haar vriendin te bewaren, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 173. Hy... voor wien Chrisje Helder eene zeer groote plaats in haar geheugen bewaard heeft, *Leev.* 7, 276. Vergunt mij, eene breedere uiteenzetting te bewaren voor eene andere gelegenheid, GEEL 73. Hetgeen ik voorts over den Dichter ... te zeggen had, heb ik bewaard voor de Inleiding, DA COSTA 1, 465. De leeraars bewaren voor hem hunne hardste verwijtingen, BERGMANN, *Staas* 33.

Afl. *Bewaar*, *bewaarder*, *bewaarnis*, *bewaring*, *onbewaard* (zie die woorden); *bewaarbaar* (zie ONBEWAARBAAR); *bewaarte* schijnt in de volgende plaats te beteekenen *kraambewaring*, *bakerdienst* („Wie sal my dan voesteren, Als ghy in 't kinderbedde, na de *bewaerte*, Sult voldaen hebben?" bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 180); *bewarig*, bij de rederijkers der 16de eeuw: bewarende, op iets acht gevende („Dit woort tuwen goede Is beloeft, gheschreuen, dus sydet *bewarich*", *Gentsche Sp.* 224).

Koppel. *Kraambewaren* (zie boven onder 1).

Samenst. *Bewaarplaats*, *-school* (zie die woorden).

— Verder, minder gewoon. *Bewaarboek* („Dat *bewaarboek* van Gods Openbaringen" (t. w. *de bijbel*), V. HENGEL, *Leerr.* 2, 292); *bewaarengel*, fr. *angegardien*: verg. *Engelbewaarder* („Besondere *Bewaar-Engelen* van Volkeren of menschen zyn in Gods Woord niet te vinden", BEKKER, *Betov. Weer.* 2, 107); *bewaarkas* (zie b.v. *Reg. op de Verzl. d. Hand. v. d. St.-Gener.* 1847—'53); *bewaarkluis*, in den laatsten tijd in gebruik gekomen voor: brandvrije kluis waarin iets veilig bewaard blijft; *bewaarmiddel* („Dat ... houtazijn een uitmuntend *bewaarmiddel* voor plantenpraeparaten is", HARTING in *Alb. d. Nat.* 1879, *Wetensch. Bijbl.* 38).

BEWAREN (II), bedr. zw. ww. Van *Waar*. Mnl. *bewaren* (VERDAM 1, 1209); hd. *bewähren*. Iets waar maken; bij KIL. vertaald met *probari*, *approbare*.

Afl. *Bewarigen* (zie ald.); *bewaarlijk*, zóó dat men het kan bewijzen; vandaar: stellig („Een lief... te houden in v liefde *bewaerlijck* De meeste conste is", OVID., *Conste d. M.* 38).

Samenst. afl. Bij DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 77 b, vindt men *bewaarmaking* als purisme voor *attestatie*: dit schijnt eene verwarring te zijn van *waarmaking* en *bewaarheiding*.

BEWARIGEN, bedr. zw. ww. Van *Bewaren* (II). In Zuid-Nederland vroeger zeer gewoon (zie STALLAERT 1, 237), en in het Noorden inzonderheid bij HOOFT; in gelijk gebruik als *Bewaarheiden*.

1) Aantoonen dat iets waarachtig is, iets bewijzen; bij KIL.: *probare et approbare*. || Of de gequestie lang genoegh leefde om 't stuk te verklaaren, ... zoud ik niet kunnen bewaarigen, HOOFT, *Ramp.* 34. (*Zij*) die ... bewaarighen kunnen, dat zy misleydt, oft teeghens hunnen dank vervoert zyn, HOOFT, *N. H.* 549. Den Ooverste, wiens trouwloosheit hierdoor bewaaricht werd, 574.

2) Voor de waarheid of echtheid van iets instaan, ze bekrachtigen; bij KIL.: *ratum facere*. || Alle t'ghene voors. es, es gheattesteert ende bewaericht ghewest onder solemnelen eedt, NUMAN, *Mirak.*[3] 209. Dat de Raadt van Staate bewaarighde, dat het gemelde verding niets inhield tot afbrek der ... onderdaanigheit, HOOFT, *N. H.* 495. Bewaaricht afschrift der gemelde handtvesten, 485 (kantt. *authentyk*). Kennisschriften ..., gebyteekent en bewaaright ... met de naamen ... van twee heeren, 763 (kantt. *geparaphéert* en *geverifieert*).

3) Bewaarheiden in den thans gewonen zin (zie BEWAARHEIDEN, 3). || Nu zagh men het zeggen der voorouwderen bewaarighen, HOOFT, *N. H.* 415.

BEWARING, znw. vr., mv. *bewaringen*. Mnl. *bewaringe* (VERDAM 1, 1209). Van *Bewaren*.

1) Toezicht, beheer, bevelvoering; thans verouderd. || 't Huys te Muyden ... T'welck in bewaering heeft van Aemstel mynen Neef, HOOFT, *Ged.* 2, 212. Over-sulcx heeft het Land van Holland ende West-Vriesland recht om over de bewaringe van de selve stromen, tollen ende andere ongelden op te setten, DE GROOT, *Inl.* II, 1, § 26.

2) Oppassing, verzorging; thans verouderd. || Seker weeckgelt ... tot bewaringhe vande nien geboren kinderkens op datse van koude ende wanhavenisse niet en souden vergaen, ORLERS, *Beschr. z. Leyd.* 140.

3) De daad van iemand te bewaken zoodat hij niet kan ontsnappen, en bij overdracht ook de toestand waarin die persoon ten gevolge daarvan verkeert; meest in uitdrukkingen met een voorzetsel. || Hy leverdese in bewaringe, ten huyse des oversten der Trauwanten in 't gevangenhuys, *Gen.* 40, 3. Ende hy settese t'samen drie dagen in bewaringe, 42, 17. Wanneer hy (t. w. *Maurits*) Barneveld ... in bewaring stelt, OUDAAN, *H. Broederm.* 37. Dat wy in hunne bewaring moesten blyven; en dat zy ons niet konden toelaaten in de herberg te vernachten, DE BRUYN, *Reizen* 1, 13 b. Iemand in verzekerde bewaring nemen.

— *Huis van bewaring* en derg.; ook voorkomende

jke term. || De Koningh (nam) de
n, ... ende dedese in een huys van be-
Sam. 20, 3. Ende de Propheet Jeremia
en in het voorhof der bewaringe, dat in
des Koninghs van Juda is, *Jerem.* 32, 2.
van bewaring of kantonnale gevangenissen
stemd: 1°. tot plaatsing van alle zoodanige
welke door den kantonregter wegens politie-
ten, veroordeeld zijn. 2°. *enz.*, *Reglem.*,
esl. v. 14 Aug. 1855, *Stbl.* 112.
le, bescherming, hetzij van God of van
|| Godt es altoos jn huer bewaerynghe
de goeden), EVERAERT 97. Zy hem in de
bewaring bevolen hebbende ging hy ... uit,
De Groot 249.
oepassing op bepaalde gevallen waarin be-
wordt verleend. || Zigtbare bewaringen en
n van hen, die zich in den nood op God
V. D. PALM, *Sal.* 4, 340. Andere zege-
ligchamelijke bewaringen, 7, 378. „Wel!
n schrikkelijk geval", ... zeide Mevrouw,
el een bijzondere bewaring", voegde zij er
en ten hemel slaande, *K. Zev.* 4, 218.
daad van iets ongeschonden of in goeden
ouden. || Alle Politijcke saecken, soo wel
tratie van Stadts goederen ende innecomen,
standt ende bewaringe der Steden betreffende,
s, *Beschr. v. Leyd.* 613. Men verwd het
van den Schuifbak twee of drie maalen
rw, ter bewaaring van het hout, *Handw.*
e bewaring en het onderhoud van het tuig,
Het Tuig 414. Van middelen tot bewaring
gt, *W. v. B. Regtsv.* III, 4, *Opschr.*
onder zijne berusting houden of het in
laats houden van iets; de thans meest ge-
kenis. || Het gene hem in bewaringe ge-
e ter hant gestelt was, *Levit.* 6, 2. De
der Stad Leyden ... hadden ter bewaaringe
en (t. w. *der oorlogsgereedschappen*) ...
e plaatsen, V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.*
nlin zal u ... het Paket Papieren, dat in
ean lag, ter bewaaring gezonden hebben,
92. Al deze toestel word, terwyl zy (t. w.
he vrouwen) in het bad gaan, in de be-
an die oude Wyven gelaaten, DE BRUYN,
91 *b.* Wet van den 21sten December 1852,
de bewaring van de oude hypotheek-
Stbl. 228).
rechtsterm, ook in den zin van *bewaar-*
bewaarneming (zie *B. W.*, *a.* 1440, 1442,
4, 1758 enz.).
st. *Bewaringswaardig* („Dit stuk was van
aaringswaardigen inhoud" *enz.*, *Verv. op*
, 35).
ARMEN, bedr. (en wederk.), zw. ww.
en. Mnl. *bewarmen* (VERDAM 1, 1209).
, koesteren. Thans nog in Noord-Holland
ooral in de uitdrukking *zich niet kunnen*
zich niet genoegzaam kunnen verwarmen
ENOOGEN 62). || Soe moechdi elckander
bewarmen Mit cussen, mit helsen, mit
, bij V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 161.
ARP. Zie BEWERP.
ARREN, bedr. (ook wederk.) zw. ww.
f zich) in iets wikkelen, verwarren. Thans
|| De Maan haar gaat om u (d. i. *ter*
u) in duyster-wolck bewarren, BREDERO
andere uitgaven *bewerren*). Dat mijn
Door d'overmaat van ramp daar ik
BRUNE, *Jok en E.* 175.
EN, bedr. zw. ww. Van *Wasem.*
ERDAM 1, 1209).

1) Met wasem, met damp, met geur in aanraking brengen, tegen iets wasem of damp laten aankomen. || Wat wilt ghij, dat een boer die (lieve lipjes) met zijn grooven aessem ... onhebbelijk bewaessem? HOOFT, *Ged.* 1, 250. De kleederen der genoodigden (werden) ... met den rook der edelste specerijen bewasemd, V. D. PALM, *Sal.* 7, 169.

— Figuurlijk. || Dat ... de paleysen en Koninckx's hoven van veele ydelheden soo bewaesemt worden, datter het teer bloeysel der deughden veel heeft mede te lyden, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 13.

2) Eene oppervlakte met wasem, met nevel beslaan. || (*De*) zon ..., Die (t. w. *in den herfst*), laater klimmende aan bewaassemde oostertranssen, Het blaauw der lucht bemaalt met vriendelyke glanssen, V. WINTER, *Jaarg.* 110. Zijne oogen ... schenen mij zonder leven, gelijk bewasemd glas, CONSCIENCE 2, 215 *b.* Bewasemde ruiten.

— Minder eigenlijk, of figuurlijk: als met een dunnen nevel overdekken, kleuren; of ook bezwalken, bezoedelen. || De Mey, die 't al met lief'lykheid bewaassemt, OUDAAN, *Poëzy* 2, 63. Noit heeft de minste smet bewaassemt myn gedachten, OUDAAN, *H. Broederm.* 72. De hof en velden schenen bewasemd met rozeverf en purperkleur, CONSCIENCE 1, 194 *b.*

BEWASSCHEN, bedr. st. ww. Van *Wasschen.*

1) Met een persoon als voorwerp. — *a*) De handeling van wasschen aan iemand verrichten; uitdrukkelijker dan *wasschen* alleen. || Misschien was een wellustige deugniet bezig, met zich op deze wijs te bewasschen, besproeijen, berooken en zalven, V. D. PALM, *Sal.* 6, 441.

b) Voor iemand geregeld wasschen, zijn linnengoed schoonhouden. || Iemand bewasschen en benaaien (verg. ook BEKOKEN). — Zo mag ik een Meyd gaan houwen, Die my bekookt en bewast, H. ALBERTSZ., *May-gift* 119.

2) Met eene zaak als voorwerp. Iets, t. w. linnengoed, geregeld schoonhouden door wasschen. || De Beursen ... sullen als vooren wesen Jaerlijcks van hondert twintigh guldens voor de mondt-kosten, van elf guldens voor het bewasschen van 't Lijnwaet, *Gr. Placaatb.* 1, 299.

Afl. *Bewassching* („Voor baden en *bewassching* der kleeding wordt goed zorg gedragen", QUACK, *Soc.* 1, 251).

BEWASSEN, onz. en bedr. st. ww.; in de 17de eeuw is het deelw. vaak *bewossen*, en soms ook de verl. tijd *bewos*; eene enkele maal vindt men als deelw. *bewast.*

A) **Bedr.** — Begroeien, op iets groeien. || Als 't klim een ouden boom bewast, Het maeckt sig om de stamme vast *enz.*, CATS 1, 254 *a.* Hoe 't gras den grond bewast, OUDAAN, *Poëzy* 2, 227.

— Meest in het passief; vaak met eene bepaling van datgene waarmede iets begroeid is. || Een padt dat eensaem is, ... Bewascht met seldsaem kruyt, CATS 2, 359 *a.* 't Gebergte, ... tot aan den top bewossen Van ... dennen hout, en ryk van tzeedre bosschen, ASSELIJN, *Samaria* 20. De overige (eilanden) zijn meest allen met riet en waterwilligen bewassen, BERKHEY, *N. H.* 1, 8. Bewassen Slib- en Zandgronden, 1, 89.

— Ook van een bosch; thans ongewoon. || Het bosch, ... met groote eiken bomen bewassen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 371. 't Bewossen woud, V. MERKEN, *Germ.* 155.

— Het deelw. wordt vaak door eene bijwoordelijke bepaling of eene bepaling van gesteldheid voorafgegaan, en soms daarmede tot eene koppeling vereenigd. || Dichtbewossen' En ruyge plaetsen, VONDEL 2, 724. 't Dichte groen, langs ruyg bewossen wal, KRUL,

P. W. 3, 249. Een digt bewassen en hooge Eikenboom, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 256. Langs de groen bewassen zoomen Hoor ik 't murmlend beekje stroomen, LEDEGANCK 35.

— In toepassing op het met haar begroeid zijn is *bewassen* niet zeer gewoon. || Geen ... lacquei, die niet door de frazen van zyn gelobde hemd een dichtbewassen en borstelig lyf zal laeten doorschynen, V. EFFEN, *Spect.* 9, 123. Een vest zonder knoopen, hetwelk den ruig bewassen boezem geheel bloot liet, V. LENNEP, *Rom.* 3, 21.

— Bij HUYGENS (2, 298) vindt men *bewasschen* blijkbaar als woordspeling met *bewasschen* en *bewassen*.

— In de volgende plaats schijnt *bewassen* meer te zijn gebruikt in toepassing op het groeien in de onmiddellijke nabijheid van iets. || Also sy naect zijn, connen sy t' selve niet becomen dan met groote moeyte, overmidts dese Betele seer van de Netelen bewassen wordt, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 59 *d*.

B) **Onz.** — Al groeiende met iets bezet of bedekt raken; waarschijnlijk is dit gebruik ontstaan door verwisseling van onderwerp. Thans niet in gebruik. || Legh hem (t. w. *den steen*) in de aerde vast, Dan is 'et dat hy eerst bewast, Dan wort hy ... Met groene kruyden over-kleet, CATS 1, 594 *b*. Het dorre Bos ... schielijck bewos, vol bladeren en Mos Wt d' aerde koud, BREDERO 3, 338. De waterkant bewies Met zoôn van weeligh gras, VONDEL 11, 421.

Afl. *Bewassing*; ook overdrachtelijk: datgene wat op iets groeit („Ook op onzen thands bewoonden grond nemen de naakte rotsen *bewassing* aan", BILD., *Geol.* 28).

BEWATEREN, bedr. zw. ww. Van *Water*. Mnl. *bewateren* (VERDAM 1, 1209).

1) Van natuurlijke of gegraven wateren. Een land, eene plaats, bespoelen of bevloeien, waardoor het land vruchtbaar wordt. || Ende eene riviere was voortgaende uyt Eden, om desen hof te bewateren, *Gen.* 2, 10. Beemden, van versche beken bewatert, VONDEL 5, 268 (zie ook 8, 448). Het Rijck selve ... is ... meestendeel leegh landt, ... met veel rivieren bewatert, *Begin e. Voortg.* 7, 22 *a*. De ... Rivieren, die Gelderland omzoomen en bewateren, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 3, 40. Landstreeken ... die aan en om de rivieren en meest frisch bewaterde polders liggen, BERKHEY, *N. H.* 9, 5. Bewaterde akkers, V. LENNEP, *Poët.* 5, 22. Eene zeer uitgestrekte weide, door talrijke greppels bewaterd, SLEECKX 14, 14.

— Het verl. deelw., als bnw. gebruikt, kan dan beteekenen: waterachtig, moerassig, of wel: aan het water gelegen of door water omringd. || Het werck viel in breuckachtige ende bewaterde plaetsen, sulcx datmen het moerasch moest vast maken, met ghewelt van groote ... steenen die men daer in wierp, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 213 *a*. Dit bewatert lant (t. w. *Zeeland*), *Z. Nacht.* 1, 78. Eene bewaterde hofstede (*door water omringd*: *in West-Vlaanderen*).

2) Eene plaats „begraven", van grachten voorzien, om ze te versterken; thans verouderd. || Dendermonde ..., een fijn stede, diemen zoo bewateren kan, datter gheen vyanden aen en connen, V. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 133 *c*.

3) Overstroomen, geheel onder doen loopen. || Och, dat wy door 't bewatert velt de cloecke Zeeuwen sagen, V. ZEVECOTE 292 (*Ontset v. Leyden*).

4) Iets, b. v. hout, de vereischte hoedanigheid doen krijgen door het eenigen tijd in het water te laten liggen. || Bewaterde stekpaaltjes, *genoemd* in *Leeuwarder Cour.* van 1885.

5) Met tranen bevochtigen. || Wel zaligh is de mensch, die, door gedueríghe klagen, Bewatert ziel en lijf (t. w. *met tranen*), in dit ellendigh dal! DE BRUNE, *Embl.* 77. (*De*) schoone Bruid, met heur bewaterde oogen, BILD. 2, 163.

6) Eenigszins euphemistisch voor *bepissen*. || Men droogt ... op zulk eene Mande de natte en bewaterde Luijers, welker waassem ... niet weinig nadeelig is voor Baker en Kind, BERKHEY, *N. H.* 3, 1224. Zekere baldadige schurk ... (onderstond zich) den achtbaren tabbaard van den ... gezant te bewateren, STUART, *Rom. Gesch.* 3, 388.

Afl. *Bewatering*, meest in toepassing op het bevloeien van landen (zie b. v. BILD. 4, 433); *onbewaterd*, vanwaar *onbewaterdheid*, overdrachtelijk: dorre streek, woestijn (DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 91).

BEWEDERD. Zie BEWEERD.

BEWEEGBAAR, bnw. Van *Bewegen*.

1) In 't algemeen, van stoffelijke zaken. Kunnende in beweging gebracht worden. || Dat de Beweeging op zekeren tyd in de beweegende oorzaak is, en op eenen anderen tyd in het beweegbaare lighaam, V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 74.

— Ook van drukletters, in tegenstelling met de vaste letters die in een blok zijn gesneden; verg. fr. *caractères mobiles*. || De drukkunst met beweegbare letters, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 335.

2) In 't bijzonder van stoffelijke zaken die aan andere verbonden zijn. Kunnende bewogen worden, niet vaststaande. || Beweegbaare Ledemaaten, die het lichaam onderstennen, en van de eene plaats na de andere brengen, BERKHEY, *N. H.* 3, 129. De Koeijen en Paarden hebben dezelven (t. w. *de ooren*) ... allerbeweegbaarst, 5, 203. Een nieuwe brug over den Rijn ..., met een beweegbaar gedeelte in het midden, hetgeen doorgaans open zou staan, FEUIN, *Geschr.* 1, 96. Beslagwerk (t. w. *hengsels enz.*) voor het afhangen van beweegbare deelen (t. w. *deuren, luiken enz.*), BERGHUIS, *Betimm.* 320.

3) Minder juist in den zin van *beweeglijk*, van het gelaat gezegd: telkens en zeer licht van uitdrukking veranderende. || Wederom had er een plotselinge omkeering plaats op het beweegbare gelaat van Rosalie, *K. Zev.* 3, 283.

4) Van het gemoed en van den mensch. Gemakkelijk in eene andere stemming kunnende gebracht worden: verg. BEWEEGLIJK. || Die overmagt, die haare groote genie ... altoos heeft over een zeer beweegbaar, minder verheeven, maar even gevoelig karakter, *Leev.* 5, 29. Een beweegbaar en woelig volk, GEEL 148. Het beweegbaar gemoed der Atheners, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 67.

Afl. *Beweegbaarheid*, de hoedanigheid van beweegbaar te zijn; in de bet. 1—2 („Aanmerkelijk (verschil) in de *beweegbaarheid*" (t. w. *bij de ooren van verschillende dieren*), BERKHEY, *N. H.* 5, 203; met bijgedachte aan de bet. 3—4 („Levendigheid van aard, ... groote *beweegbaarheid* van tong en lippen", V. D. PALM, *Sal.* 5, 210); ook in de bet. 4 („Het is veel eer *beweegbaarheid*, rusteloosheid", V. D. PALM, *Sal.* 6, 336; „Zijne ligtvaardigheid en *beweegbaarheid*", GEEL 152); *beweegbaarlijk*, door HOOFT gebruikt in den zin van: roerend, aandoenlijk („Zy (deeden) ... hun toeveirdighen eenen reedevuldighen en *beweegbaarlyken* brief, hen biddende" *enz.*, *N. H.* 340); *onbeweegbaar* (zie ald.).

Samenst. *Hartbeweegbaar*, geschikt om het hart te ontroeren, bij BILD. (2, 250), waarin hij, volgens zijne gewoonte, aan het achterv. *-baar* eene actieve opvatting geeft (verg. het uit HOOFT aangehaalde *beweegbaarlijk*, en zie ook -BAAR).

BEWEEGGROND, zuw. m. De grond, de reden of aanleiding, die iemand tot iets beweegt;

otif. || Waar ... zucht naar buit zich dienstige beweeggronden paarde, om hen n moed op te winden, V. KAMPEN, 1, 44. Den ... beweeggrond volgende ine krachten niet moet verdeelen, had iz., BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 285. Zij die karakters die niet licht voor beweeg- buiten zwichten, VOSMAER, *Amaz.* 229.

EGKRACHT, znw. vr. Verg. hd. *D. Wtb.* 1, 1773).

jk: de kracht die iets in beweging brengt. || wegen van rijtuigen, bij welke men, als , de spierkracht van dieren bezigt, *Natuurk.* § 17. De beweegkracht dier TEN KATE, *Schepp.* 75.

r ook wel als term in de natuurkunde: , t. w. in zooverre deze als de oorzaak g wordt beschouwd. || De werkingen der n zyn gelyk, indien ze in gelyke tyden verkingen hebben, CHOMEL, *Verv.* 510 *a.* roeg wat is beweegkracht? zou ... de Wijs- ten antwoorden: ik weet het niet, FOKKE, 1, 73. De kennis van de wetten ... en en der natuur, QUACK, *Soc.* 1, 237. etrekking tot het gemoed: drijfkracht. || dejuffrouw niet ... had ontmoet, ik had acht gemist, die mij thans heeft doen HIMMEL, *Dram. P.* 2, 318. Dat zoo'n n 'n geheel andere beweegkracht in z'n an die waardoor zich de „massa" liet MULTATULI 8, 60.

. *Beweegkrachtkunde*, de leer der krach- r. FOKKE, *Verz. W.* 7, 25).

EGKUNDE, znw. vr. De leer der der beweging, de mechanica; thans is die rd. || Beweegkonst of Beweegkunde, ver- weetenschap door, van de Lighaamen in brengen, met de minste daartoe vereischte den mooglyk kortsten tyd, CHOMEL, *Verv.* behulp der Beweegkunde ... kan een zo veel uitvoeren als een Reus, 509 *b.*

EGLIJK — vaak ook BEWEGELIJK bnw. en bijw. Van *Bewegen.* Mnl. *be-* RDAM 1, 1210).

lijk in actieve opvatting. Geschikt om ets te bewegen, hem te treffen, te roeren; andoenlijk. Thans verouderd. roorden, geschriften en derg. || Mijne n was niet in bewegelicke woorden der wijsheyt, 1 *Cor.* 2, 4. Deze bewegelijcke w. *van Jozef*), VONDEL 3, 730. Een ykdicht, BRANDT, *De Groot* 20. Met hoe heusch en bewegelyk, kon dees eer- niets uitrechten, 442. De Griekscbe hreef eenen beweeglyken Brief aan Robert, rmaanende *enz.*, WAGEN., *Vad. Hist.*

dere uitingen en geluiden. || Niet tegen- le beweeghlijcke tranen zijnre huysvrou- HERT, *Boccat.* 127 *c.* Bewechelijcke cere- VID, *Spinnec.* 149. Desen ... doet met lijcke klachten alsins den schallenden dergalmen, VONDEL 1, 40. Terwyl de ... Stelt op zyn snaaren de beweegelykste CAILJE, *Mengelp.* 2, 127. Dan kon ik roman schrijven, in een bewegelijken gen toon, *Wildsch.* 1, 235. nstandigheden. || Beweechlijck ongheluck! erslaghen? HOOFT, *Ged.* 2, 89 e ontmoeting was stil, hartlyk, 13.

B) Met *-lijk* in passieve opvatting.

1) Van stoffelijke zaken. Zoodanig van aard dat beweging of verplaatsing mogelijk is. || Beweghelick, *mobilis*, KIL. — Alle lighaamen ... kunnen van de eene plaats in de ander gebragt worden, derhalve zyn zy beweeglyk; deeze algemeene eigenschap wordt de Beweeglykheid genoemd, V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 53. Deeze harde ledemaaten worden door weekere beweegelyke Spieren ... bewoogen, BERKHEY, *N. H.* 3, 129. De kwikbak (t. w. *bij zekeren barometer*) heeft een bewegelijken bodem, die veroorlooft den kwikspiegel steeds op dezelfde hoogte te houden, BOSSCHA, *Natuurk.* § 155. Beweeglijk kruis (naam van een werktuig dienende om de middellijn van de ziel der vuurmonden te meten).

— Van goederen: roerend. || Lighamelijke dingen zijn ... tilbaar en beweeglijk, of ontilbaar en onbeweeglijk, V. LEEUWEN, *Roomsch Holl.-Regt* II, 1, § 6. Vroeger hechtte men ... slechts waarde aan het onbeweeglijke goed, aan den grond. Nu echter krijgt de beweeglijke rijkdom, het geld, . . bepaalde beteekenis, QUACK, *Soc.* 1, 104.

2) Van kerkelijke feesten. Niet altijd op den zelfden datum plaats hebbende; thans in onbruik. || De Paus (*Gregorius XIII*) ... braght Paasche, en d'andre beweeghlyke feesten daaruit spruytende, op gelyke stonde als die quaamen ten tyde van 't voorseyde Conçilie, HOOFT, *N. H.* 836.

3) Levendig en druk in zijne manier van doen. || Wie kon die bewegelijke, zonderlinge man zijn? VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 250. Dien ... glimlach van hoogmoed en lichtzinnigheid op die bewegelijke aangezichten (t. w. *der Atheners*), BEETS, *Paulus* 123. Er (was) in al haar doen en laten iets druks en bewegelijks, hetwelk de hoogachting ... op een afstand hield, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 215.

4) Van geest en gemoed. Gemakkelijk van het eene tot het andere overgaande: vlug, levendig, of, in ongunstigen zin, onstandvastig, wuft, oppervlakkig. || Het ligte, bewegelijke en voor het schoone gevoelige volkskarakter (t. w. *der Grieken*), BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 68. Wij zijn zulke bewegelijke schepselen, dat, wanneer wij zekere gevoelens voorwenden, wij eindigen met ze te koesteren, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 197.

5) Licht aandoenlijk, week van gemoed. || Staet op, bedroefde vorst van oudt beweechlijck bloet, Hebt hoop in ongheval, HOOFT, *Ged.* 2, 56. Beweghelijcke ziel! en suldy niet op-houwen (t. w. *met schreien*)? BREDERO, *Angen.* 25. Die Princes, ... beweegh'lijck van aert, als een verliefde vrouwe, BREDERO, *Griane* 57 (zie ook 42). Konnen wy dan niet ... bidden met beweegelyker herte en vloeijende traanen *enz.*, LUYKEN, *Br.* 70. Een zwak, al te beweeglyk zenuwstel, *Leev.* 6, 365. Het bewegelijk, voor elken indruk zoo vatbaar gemoed van H., VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 327.

II) **Bijw.** (van wijze). — Thans weinig of niet voorkomende.

A) Met *-lijk* in actieve opvatting. Op eene wijze die overtuigen of ontroeren kan. || De beroerelijcke redenen, door yemand beweeghlijck uytghesproken, BREDERO, *Lucelle* II. Het eeredicht, dat ... zoo beweeglijk eindigt, dat al de kinderen aan het huilen vallen, BERGMANN, *Staas* 18.

B) Met *-lijk* in passieve opvatting. Zóó dat men blijk geeft van bewogen, ontroerd of opgewonden te zijn. || Datmen beweeghlijken drijft, in eenen brief, dient daar neevens bondigh vast gemaakt met verbreeding van redenen, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 40. T'oudt Rome leyt daer neer beweechlijck te bewenen, HOOFT, *Ged.* 1, 10. God ... Die op ... ongekussent

knielen Sijn' Al-medoogentheit bewegelicker slaet, Dan daer 't geleerd Gebed door Amber-wanten gaet, HUYGENS 1, 140.

Afl. *Beweeglijkheid*, *onbeweeglijk* (zie die woorden).

Koppel. *Lichtbeweeglijk* („(*Zij*) deed raden wat *licht-beweeglijken* en fijnen geest zij bezat", QUACK, *Stud.* 130).

BEWEEGLIJKHEID, znw. vr. Van *Beweeglijk*.

A) *Beweeglijk* I, A). De hoedanigheid van iemand te kunnen ontroeren, aandoenlijkheid; thans in onbruik. || De Moeder, die door de beweeghlijckheyt des gedichts weenende geworden was, COSTER 620.

B) *Beweeglijk* I, B).

1) De hoedanigheid van bewogen of verplaatst te kunnen worden; ook als naam voor eene algemeene eigenschap der stof (zie v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 53). || Irritabilitas ..., eene gevoellooze inkrimpende beweegelykheid der deelen, BERKHEY, *N. H.* 3, 41. Hoe meer behoeften een leger heeft, des te minder beweeglijkheid bezit het, LANDOLT 1, 61. Bewegelijkheid der onderkaakshelften bij sommige knaagdieren, *Album d. Nat.* 1874, *Wetensch. Bijbl.* 39.

2) De hoedanigheid van levendig te zijn in zijne manier van doen, of van zeer gemakkelijk van de eene in de andere stemming te komen. || Veel soets vergalt sich, ... ons oogh ... will wisselen, of 't kreunt, jae van bevallickheden; En die de reden soeckt van sijn' beweeghlickheit, Sal vinden dat *enz.*, HUYGENS 1, 345. Zij gevoelde het verschil tusschen hare eigene bruisende bewegelijkheid ... en Eline's loome elegance, COUPERUS, *E. Vere* 1, 38.

3) De hoedanigheid van licht te worden aangedaan, lichtbewogenheid; bij overdracht ook eene uiting daarvan. || Het zijn ... zulke tranen en bewegelijkheden niet, die welgevallig zijn in het oog van God, BEETS, *St. Uren* 4, 311.

4) Aandoening, ontroering; thans verouderd. || Ioseph ... doet alle toesienders soo schreyen en tot water smelten van beweeghlijckheyd, dat *enz.*, VONDEL 3, 218. Datse ... hare beweeghlijckheden met sulcken neersticheyt gheregeert hadde, dat *enz.*, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 227.

BEWEEGLOOS, bnw. Sinds de 17de eeuw voorkomende, en blijkbaar gevormd naar analogie van andere samenstellingen die beginnen met *beweeg-*, doch minder juist: een zuiverder maar minder handige vorm is *bewegingloos* (zie ald.). Zonder beweging, roerloos. In de spreektaal onbekend. || Sijn leden (t. w. *van een doode*) zijn al stijf, en gants bewegheloos, BREDERO, *Roddr.* 58. Hoe stae ick doch en staer, Beweeghloos en stom? BREDERO, *Griane* 32. (*Een*) werk van Bouwkunst ..., waarin de aart van alle voorwerpen beweegloos is, BILD., *Dichtk. en Wijsbeg.* 163 (zie ook b. v. *Dichtw.* 1, 308 en elders). Een licht rees uit den grond, beweegloos staarde ik 't aan, HELMERS, *Holl. N.* 69. Beweeg- en sprakeloos slaat hy zijn blikken neder, DA COSTA 2, 13. Zijne oogen stonden beweegloos en gebroken, en zijn stem gaf geen geluid meer, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 107.

— Nagenoeg geheel als bijwoord. || Beweegloos starende oogen, BILD. 3, 111.

Afl. *Beweegloosheid* („Elk gerucht op straat of op de trappen sloeg hem met *beweegloosheid*", CONSCIENCE 3, 318 *b*).

BEWEEGNIS. Zie BEWEGENIS.

BEWEEGRAD, znw. onz., mv. *-raderen* (en soms *-raden*). Eigenlijk: het voornaamste rad dat in een stelsel van raderen de andere in beweging brengt; gewoonlijk bij overdracht: beweegkracht, drijfveer. Thans in onbruik. || 't Geld is het eerste beweeg-rad, daer op alle d'andere omme-draeyen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 7. Men weet, dat eer en voordeel de groote beweegraden zyn der menschelyke daaden, *Ned. Spect.* 12, 202. Dat in eene commercieerende Republiek het geld waarlyk het eenige groote beweegrad is van alles, *Leev.* 7, 57. 't Beweegrad, dat ... alle raadren loop bestemt, BILD. 1, 385. Laat het zichtbaar worden, dat eigen grootheid, eigen voordeel, eigen ijdelheid het beweegrad der handelingen was, V. D. PALM, *Red.* 4, 105.

BEWEEGREDEN, znw. vr., mv. *-redenen*.

1) Eene reden, een grond, die wordt aangevoerd om iemand te bewegen, te overtuigen; in dien zin thans in Noord-Nederland onbekend. || Ende dit seggen ick, op dat niet yemant u en misleyde met beweegredenen die eenen schijn hebben (*Kantt.*: gelijck als de Oratoren ende Philosophen), *Coloss.* 2, 4. Grondige beweegredenen, diepe kunde moet gij er niet in zoeken (t. w. *in de pleidooien van zekeren advocaat*), BERGMANN, *Staas* 143.

2) Een beweeggrond, eene drijfveer die iemand voor zich zelf heeft en die hem op eene bepaalde wijze doet handelen. || Schoon de ware beweegredenen daar van (t. w. *van zekere daad*) geenzins nauwkeurig onderzogt zyn, V. EFFEN, *Spect.* 12, 161. Den lof dien zij, (hoe onderscheiden ook in beweegrede,) hem toezwaajen, *Wildsch.* 1, 156. Ik weet de beweegredenen van uw komst in dit land, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 204. De beweegreden of beweegredenen van eene wet (*als purisme voor* considerans).

BEWEEKEN, bedr. zw. ww. Van *Week*. Zacht, week maken. Mnl. *beweken* (VERDAM 1, 1211). || Voor wtwendige remedien ... salmen ... gebruycken ... de gene die vervochtigen ende beweecken, BATTUS, *Ghebrek. d. Oog.* 84.

BEWEEKLAGEN, bedr. zw. ww. Over iemand of iets weeklagen, jammeren; ongemeen. || Ten dagen, ... door de gantsche schare Der ... Saxen luid beweeklaagd, HOFDIJK, *Griffo* 13.

BEWEENEN, bedr. zw. ww. Mnl. *beweenen* (VERDAM 1, 1213).

1) Weenen, schreien, bij iets, t. w. bij iets waarmede men bezig is, dat men onder handen heeft; thans verouderd. || Toont my 't lijck, op dat ick 't noch beween, VONDEL 3, 785. Boecken ..., Die d'oude walgen doen, die kinderen beweenen (t. w. *omdat zij er uit moeten leeren*), HUYGENS 1, 388.

2) Weenen, treuren, over iemand die gestorven is. || Ende sy sal ... haren vader ende hare moeder een maent lang beweenen, *Deut.* 21, 13. Daer sal hy sterven, droef beweent, VONDEL 3, 780. Den Heer ... die ... de overledene Prinses met heete tranen beweende, v. HEMERT, *Lekt.* 3, 84.

— Met persoonsverbeelding van het voorwerp. || T'oudt Rome leyt daer neer beweechlijck te beweenen, HOOFT, *Ged.* 1, 10.

3) Jammeren over een ongeluk dat heeft plaats gehad. || Te bewenen mijn bedroefd' en bange staet, HOOFT, *Ged.* 1, 29. Alles 't geen my behaagde, was d'eenzaamheid, en in deselve gestadig myn ongelak te bewenen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 144. Beween uw verlies, *Leev.* 4, 242. Daar deze ... die gebeurtenis ... jaren lang met bloedige tranen had beweend, SLEECKX 16, 42.

— Zelden met eene bepaling van den persoon tegenover wien men zijn hart lucht. || Daer hoor ick ... den Vryer sijn verdriet Beweenen aen de Meid, die niet en schijnt te hooren, HUYGENS 1, 359.

4) Treuren over een misslag dien men heeft begaan. || Hij moet zijne onmagt eens allerkrachtdaadigst ondervinden, en ... een groote zwakheid beweenen, *Wildsch.* 2, 164. Hoe veele jonge lieden

ıne ontvlugting en heimelijk trouwen niet traanen beweend, 4, 262.
et Mnl. komt *beweent* voor als bnw. in n *nat van tranen*, *beschreid* (zie *Tijdschr.* en VERDAM 1, 1214). In de 17de eeuw daarvan nog een enkel voorbeeld. || Haar or den wind, beweent, Gloeit, als van gequelt, SIX V. CHAND. 64.
weenlijk (zie ald.); *beweenbaar* („Beklaag-'t gezicht, ja, Goden-zelv' *beweenbaar*", 63 (zie ook 2, 216 en 4, 289); *beween-*ILD. (3, 102): iemand die iemands over-urt.
. *Beweenenswaardig* („Den *bewenenswaer-*an zulke zondaers", HERVEY, *Br.* 1, 263; dadienst alleen in staat was geweest hem, na *swaardige* gebeurtenis... met... het leven ", SLEECKX 12, 240); *onbeweend* (zie ald.).
EENLIJK, bnw. Verdienende beweend betreurlijk; verg. fr. *déplorable*. In Noord-thans geheel in onbruik. || Beweenlijck HOOFT, *Ged.* 1, 11. Mijns... Soons be-verlijde, BREDERO, *Griane* 48. Deze be-ruïnen van haare oude grootheid (t. w. *stad*), DE BRUYN, *Reizen* 1, 61 *b*. Ziende ıelyken staat, daarze (t. w. *zekere stad*) t is, 1, 67 *a*. Dezen beweenlijken oorlog, 4, 265 *b*. Het laatste gebrek van Frans weenlijker dan de vorenvermelde, SLEECKX zie ook 3, 254 en elders).
EER, znw. onz. Van *Beweren* (zie ald.). toog. Thans verouderd. || Dat men toone grondelyk beweer, Gods ware dienst te istelyke leer, DE GROOT, *Bewijs* 29.
EERD — in ouderen vorm BEWEDERD —, het schijnt deelw. van een ww. *bewederen*: weer ergens opgehouden worden, t. w. als n (zie een voorbeeld uit de middeleeuwen vorm *bewederd*: *Frije Fries* 10, 128). DLEMA (34) wordt *beweeren* in Groningen w. gebruikt: „door het weder genoodzaakt te overnachten." || Beweeren, be-jn. Ergens zijn, daer men om het quaet vandaen kan, WITSEN, *Scheepsb.* 483 *b*.
EESD, bnw. In den toestand van wees ; thans onbekend. || Der wezen goed mosten rden met raed van de vier-vierendeelen van er af de kinderen beweest waren, DE GROOT, 8, § 6.
EGEN (I), bedr., wederk. en onz. ww.; n st. (*bewoog*, vroeger ook *bewoeg*, het ns alleen *bewogen*, maar vroeger ook *be-*aarnaast zijn nog in de 17de eeuw de zw. *eegde*, *beweegd* zeer gewoon. In het oudere n schijnen de sterke en de zwakke vormen uidelijk in beteekenis onderscheiden te zijn erg. *D. Wtb.* 1, 1768 vlgg.); later is daar-neer te bespeuren.
r.
alijk. Iemand of iets van plaats doen ver-etzij in eene zelfde richting doen voort-ij heen en weer doen gaan. || Kracht dat beginsel, waar door een natuurlyk woogen wordt van d'eene plaats in d'andere, ENBROEK, *Natuurk.* 73. — O Apollo... ris pijl beweechde, V. GHISTELE, *Virg.* 100 *b*. (*God*) die de aerde beweeght uyt hare *b* 9, 6. Gelijk een pen van wisser handt HOOFT, *Ged.* 1, 244. Prieelen ..., met Klaên, 1, 265. Als ghy ... hebt ... ten Tot puyn, en gruys verplet, beweeght, VONDEL 2, 385. (*Hij*) begon met de rechterhand de keu tusschen duim en vingers heen en weder te bewegen op eene wijze, die deskundigen „zagen" noemen, BEETS, *C. O.* 46. Als door 'n veer bewogen, stond het heele Publiek op, MULTATULI 8, 234. Eline ... bewoog hare armen met een gemaakte wanhoop, COUPERUS, *E. Vere* 1, 137.

— *Hemel en aarde bewegen*, spreekwijze: alles in het werk stellen, alles beproeven om iets gedaan te krijgen. || De meid wil en zal naar Amsterdam terug. Daar beweegt zij hemel en aarde om, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 96. Mietje zal hemel en aarde bewegen om een huwelijk te bedisselen tusschen Maurits en Klara, *K. Zev.* 1, 303.

— Als term bij den Joodschen offerdienst. || Ende hy sal die garve voor het aengesicht des Heeren bewegen, *Levit.* 23, 11.

2) Vroeger in den zin van: eene stof in zijne samenstellende deelen ontbinden; zeldzaam. || Dewyl de poeders uit het zelve gemaakt door geen vuur ter waereld konden beweegt worden, V. EFFEN, *Spect.* 12, 229.

3) Van aandoeningen, hartstochten: gaande maken. || Dat ze (t. w. *de treurspelen*) niet alleen waeren ingestelt om de hertstochten te bewegen, maer ook om dezelve door 't bewegen te zuiveren, BRANDT, *De Groot* 236.

4) Iets teweegbrengen, veroorzaken. || Niet gesontheyt door medecijnen bewegen (t. w. *deelw.*), Noch yet daer troost oft helpe door wordt gecregen, NUMAN, *Striit d. Gem.* 44 *a*. In 't midden van de oproer, door 't ontroerde volk bewogen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 245. Ydele gedachten, die door de zinnen der oogen en der oren bewogen wierden, 2, 255. Als of hy van alles bewegende oorsaecke was, PERS, *Ontst. Leeuw* 9 *b*. Dat de Beledigers, als de beweegende oorzaak zynde, alle de schuld daar van zich ... op den hals haalen, V. EFFEN, *Spect.* 8, 213.

5) Iemand doen handelen, iemands geest, gemoed, wil, tot bepaalde uitingen doen komen of van gezindheid doen veranderen. || Als anders geen beweghen Aen sijnen wil en was, HOOFT, *Ged.* 1, 200. Welke drijfveeren hem voortdurend bewogen, ... weten doen wij het niet, FRUIN, *Tien J.* 62.

— Eene bepaling met *tot* wijst datgene aan waartoe iemand wordt gebracht, overgehaald, verleid. || De spotters ... Die ... tvolck uuten tempel trecken, Daerse tot Gods lof mochten worden beweecht, A. BIJNS 436. Ouermits natuerlijcke inclinatie so wort si tot onbehoorlijcke dingen beweecht, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 10 *a*. Gelijck ... de Slange bekalde eerst de Vrouwe, tot de sonde, ende sy voorts de Man daer toe bewegede, MARNIX, *Byenc.* 2, 7 (bl. 107 *a*). De redenen die hem hier toe hebben bewogen, 5, 1 (bl. 201 *b*). Door zijns vrients tranen oock tot weenen beweecht zijnde, COORNHERT, *Boccat.* 119 *d*. Door het oog ... tot de lust bewogen, CATS 1, 220 *b*. Gy, die naauwlyks ooit ... tot lachen te beweegen waart, *Leev.* 6, 106. Het eenige, dat mij nu zou kunnen bewegen tot het aannemen van die groote schatten, is *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 217.

— De bepaling wordt weggelaten, wanneer het verband duidelijk is. || Het soud gewis U stalen siel bewegen, HOOFT, *Ged.* 1, 18. Mijn verlangen can den Tijdtgod niet beweghen, 1, 106. *G.* Beweeght uw kroost u niet? ... *B.* Niet luttel, maer mijn man beweeghtme noch al meer, VONDEL 3, 417. Is hy niet te beweegen, geduld dan! *Leev.* 6, 152.

— De bepaling kan zijn eene onbep. wijs met (*om*) *te*. || Zullen wy nyet ontfunct ende beweecht worden om hem ... te loven? NUMAN, *Gheessel.* 4 *a*. Als een ... wijf hem niet en kon bewegen, Om

... onkuysche lust te plegen, CATS 2, 226 *b*. U vindende beweecht den milden God te loven, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 18. Dees man wert niet beweeght om 't winnen te begheven Door hitte, kouw, onweer *enz.*, BREDERO 3, 107. Kastiljen wort beweeght den Vrede ons aan te biên, VONDEL 1, 27. Wat beweeghde u zoo zeer om Rome te zien? 5, 38. Wat heeft haar toch bewoogen, om eenen man te neemen, zo geheel beneden ons! *Leev.* 1, 13. Haar te bidden mijn vader te bewegen om een bezoek bij den heer B. af te leggen, v. LENNEP, *Rom.* 4, 111.

— De bepaling in een bijzin met *dat*; thans in onbruik. || Wat hem heeft bewogen, Dat hy uyt Canaän dus eensaem is getogen, CATS 2, 16 *a*. Diergelijke redenen ... hebben my beweegt, dat ick u dese Ydelheyt ... soude voor oogen stellen, POIRTERS, *Mask.* 4. Deezen zocht hy met goede woorden te beweegen, dat hy zyn schip zou laaten vaaren, BRANDT, *De Ruiter* 17.

— *Zich laten bewegen*; thans nog gewoon. || Daer is geen bidden aen. sy laet haer niet bewegen, CATS 1, 329 *b*. Hem ..., die sich bewegen liet tot soo vervloeckt een feyt, VONDEL 2, 469. So dat hy sig ten laatste bewegen liet ... om *enz.*, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 81.

6) Iemand ontroeren, verteederen, schokken; deze opvatting is niet altijd goed van de onder 5) genoemde te onderscheiden. || Het jonghsken weende: ende sy wert met barmhertigheyt beweeght over 't selve, *Exod.* 2, 6. Weet dat haer swack gemoet is in der haest bewogen, CATS 1, 328 *a*. Gelijkerwijz, als vaeder over kindt, Wt tederheit, met deernis wordt bewoghen, HOOFT, *Ged.* 1, 272. Dat mijn gemoedt beweecht sal sijn gemoedt bewegen, 2, 202. De ... Slang, beweeght door 's Echels droeve beed, VONDEL 1, 521. Ghy zoudt door myne tranen beweeght worden, 4, 173. Toen hy 't gevoelelooze wout Scheen te beweegen, door zyne klachten, SCHERMER 200. De ... Redenaar, die alle de hulpmiddelen zijner kunst heeft uitgeput, om te bewegen en te overreden, v. D. PALM, *Red.* 1, 32. Ik ... bewoog mijn oom bijna tot tranen door met opgewondenheid van een gestoofde kabeljauwshom te spreken, BEETS, *C. O.* 41.

— Het verl. deelw. *bewogen* (vroeger ook *beweegd*) wordt nagenoeg of geheel en al bnw. || De man ... Wert sacht in sijn gemoedt, en in sijn hert beweegt, CATS 2, 320 *b*. Voelt ge u niet bewogen? v. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 19. Ik geloof het ook niet, antwoordde Eline voorzichtig, om haar bewogen gemoedsstemming niet te doen blijken, COUPERUS, *E. Vere* 1, 80.

— De persoon of de zaak ter oorzake waarvan men ontroerd is of waarvoor men medelijden gevoelt, wordt door eene bepaling met *met* (soms ook *over*) aangewezen. || Soo behooren wy beweegt te zijn met den voorspoet of tegenspoet van ons even mensche, CATS 1, 87 *b* (zie ook b. v. 1, 375 *b*). De Moeder ..., vrouwelijck beweecht over haer eyghen bloet (t. w. *haar eigen kind*), HOOFT, *Ged.* 2, 60. Hy ... sietse noch eens aen, en schijnt met haer bewogen, VONDEL 3, 406. Ziende dat ik geschreit had, was zy zeer met my bewogen, *Burg.* 56.

— De onbep. wijs als znw.: ontroering. || U hartje, Lief, en voelt het geen bewegen? HOOFT, *Ged.* 1, 55.

7) In Zuid-Nederland wordt *bewegen* ook gebruikt voor: iemand of iets ergens brengen, leggen: verg. hierbij de onder BEWEGEN (II) vermelde beteekenis. || Legghende ... de slotels vanden sterfhuuze upt lyck ofte graf, of emmers die beweghende in handen vanden clerck vanden becommerden sterfhuusen, *Cost. v. Brugge* 1, 160. 'k Voel dat ik mij te zeer ontstel —, Dat men mij op 't bed bewege, LEDEGANCK 216.

II) **Wederk.**

1) Zich verroeren, van zijne plaats k
voortgaan. || Soo dat de posten der dorp
beweegden van de stemme des roependen, J
De toren van 't stadhuys beweeghde zich en
VONDEL 3, 400. Ik ... verbeeldde (my),
lippen zich bewoogen, *Leev.* 4, 170. Myn
zo vol; er beweegen zich zo veel onduidelij
beelden door mynen geest, 4, 321. Eene
schappelijke oorzaak ..., welke deze lichaam
de planeten) dwingt zich aldus, en niet
bewegen, KAISER, *Sterrenh.* 1, 71. Men
niet gebruiken ... zich bewegen of b
voor eenige beweging van het lichaam of
welke onder de bepaling van eenig nauwkeuri
woord valt, CUPERUS, *Turnvakt.* 18.

— Als maatregel voor de gezondheid: loo
thuis blijven zitten. || Dagen stil zitten ...
de vrije lucht te genieten of mij eens de
bewegen, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 297.

2) In figuurlijk gebruik.

a) Van personen. Binnen een bepaalden krin
bezig zijn, werken, waarnemingen doen en
versari. || In hem leven wy, ende bewegen o
zijn wy, *Hand.* 17, 28. Wat doet ons reizen?
len zien, wat buiten den kring is, waarin wij
woonlijk bewegen, GEEL 6. De ...: wereld, w
(t. w. *de dichter*) leeft en zich beweegt, 252.
hij zich (t. w. *als auteur*) somtijds op het ge
verbeelding, dan *enz.*, *K. Zev.* 1, 19.

b) Minder gewoon van zaken; verg. hd.
wegen. Betrekking hebben op een bepaalde
van denkbeelden. || De bedoelde briefwisseli
zich ... bewegende om de kwestie van *enz.*, P
Mériv. 1, 37. De „Timaeus" behoort waars
tot die groep, doch beweegt zich geheel en a
ons onderwerp, QUACK, *Soc.* 1, 30.

3) *Bewogen* worden, zich laten *bewegen*, ov
thans verouderd. || *C.* Beweeg u Vader! *K.*
gy niet een woord meer zegt, KNUL, *P. W.*

III) **Onz.** — Zich verroeren. || Een storr
waer van het gansche huis ... beweeghde,
3, 658. Ik voel, dat er in my weer dryfve
weegen, die ... gedrukt, maar niet verlam
Leev. 5, 340. Hij (t. w. *Rubens*) gaf ons den
geheel den mensch weer, ... het levende
wegende, het denkende en voelende wezen,
Antw. Schildersch. 321. De lucht was
zwaar — geen blad bewoog in het bosch, v.
Kl. Joh. 118.

— De onbep. wijs als znw. || Ick ... geef d
men bewegen, geest en kracht, DE DECKER

— Eene enkele maal in den zin van:
beweging, aandoeningen. || 't Groen bewegen
(t. w. *als kinderen*) in den boesem kregen,
1, 117.

Afl. *Bewogen*, *beweegd* (zie boven); *onbewogen*, *onbeweegd* (zie die woorden); ook
heid, aandoening van begeerte (b. v. DAVID,
230); *beweegbaar*, *beweeglijk*, *beweegloos*, *be*
beweging (zie die woorden); *beweegsel* („Jesu
sterk en krachtigh *beweeghsel*, om inwendel
genuchten te versaken", POIRTERS, *Mask.* 2
weegzaam, vandaar *beweegzaamheid*, met
gelijkgesteld bij DAVID, *Toetsst.* 368; *beweg*
ontroerdheid, ontroering (b. v. V. HENGEL,
360); *bewegendheid*, met ingevoegde *d* van b
bewegen: gemoedsbeweging, aandoening (
Engelbrechtsz. ... heeft oock uytnemende
non ... vtbeelden der affecten, oft ...
ber V. MANDER. *Le*
„ wenighe

n", DE SMIDT, *Sonnebl.* 360; „'Er (is) ... sich verspreydt door al des werelds dat groot gevaert geeft sijn *beweegent*-TERBAEN, *Ged.* 3, 219); *beweger*, iets aardoor iets in beweging wordt gebracht van veele raaderen ..., die nooyt streek er van eenen enklen *beweegher* gedreeven HOOFT, *N. H.* 659; „(*Een*) hooger Geest *ger*, die z' (t. w. *de natuur*) op haar Beweegt, of stil doet staan", OUDAAN, „Hoe kan 't geheel dan draaijen, Daar r is?" PATER, *Poëzy* 270); daarnaast („U (t. w. *de Hoop*) ..., groote *be*den mensch", SIEGENBEEK, *Leerr.* 1, 9).

Met het als bnw. gebruikt deelw. *be*wogen, *felbewogen*, *veelbewogen* (zie bij of bij het eerste lid).

Beweeggrond, *-kracht*, *-kunde*, *-rad*, ie woorden); *uit* —, *voortbewegen* (zie of het eerste lid).

horst, in de taal van den Joodschen aarin *bewegen*, d. i. *heen en weer bewegen* waarmede de aanbieding of wijding aan doeld („Oock de *beweeghhorst*, ende de alt gy in eene reyne plaetse eten", *Levit.* *weegbrood*, in soortgelijke opvatting alt uyt uwe wooningen twee *beweegh*gen, sy sullen van twee tienden meel *Levit.* 23, 17); *beweeglust*, reislust, („Florence ..., waarheen de Engelsche spelen en weddingschappen overbrengt", *weegmiddel*, een middel om iets in rengen, of ook om iemand te overreden, t. („Iets op het tooneel met alle zodanige *weegmiddelen* vertoond en aangepreezen" EN, *Spect.* 6, 188); *beweegoffer* (zie e neemt de borst van den ram der vulnde beweeght hem ten *beweegh-offer*", 3); *beweegoorzaak*, beweegreden, drijfet, ... wat de *beweegoorzaak* is, waarom ek afwys", *Leev.* 3, 69; „Welk jong nt dezen prikkel der eerzucht ... niet? ... nog eene andere *beweegoorzaak*, die nedewerkte", v. D. PALM, *Red.* 5, 105); „Geen *beweegtuig* om allerley zware te zetten", RABUS, *Verm. d. Taalk.* *vaardig(heid)* („Irritabilitas en Sensiaar voor men in onze Nederduitsche .. de woorden *Beweegvaardigheid* en gebezigd heeft", BERKHEY, *N. H.* 3, *ver*, drijfveer („Hoe weinig kunnen wy over de fyne *beweegveeren* van ons *Leev.* 4, 182; zie b. v. ook *Wildsch.* *Onderzoeker* 2, 61).

EN (II), bedr. zw. ww. Mnl. *be*AM 1, 1211). Wellicht identiek met zw., maar opgevat als afl. van *Weg*, ertaald met *in viam dirigere*. Op weg den, besturen; thans in West-Vlaanderen ik. || Een peerd, eenen wagen, eenen , DE BO 123. — Ons zondaers ontweicht, eghen weghelic, EVERAERT 32.

ndere taal ook in den zin van: iemand n. || Hoewel dat de vadere ofte moedere zyn te houdene ende beweghene den nderlieder onbejaerde kinderen, *Cost. v.* Ick beveelse met alder herten den er sal bewaren ende beweghen als ick, *Zielen* 92.

[1] — ook wel BEWEEGNIS —, tot dusverre niet aangewezen. Thans in onbruik.

1) De daad van iets of zich zelf te bewegen, of ook wel het vermogen daartoe. || De geenen, die beelden zonder vernuft en beweeghenis maken, HOOFT, *Br.* 2, 361. De slijmige vochticheit (ontstaat) uit hun loomheit en trage beweegenis, DE BRUNE, *Jok en E.* 17. 't Beest (bejegende en groette hem) met veelerhande beweeghenissen van steert, 164.

— *Door* (of *uit*) *bewegenis* (van iets): door de (beweeg)kracht daarvan. || Maximiliaan, die, zoo uit eighe beweeghenis, als aangeport by etlyke Ryxvorsten, den paishandel ... had aangebonden, HOOFT, *N. H.* 411. Door enkele beweghenis der waarheit heb ik... al 't voorige gesproken, DE BRUNE, *Jok en E.* 238.

2) Toestand van beweging, beroering. || Eenen ooverslagh by geschrifte ... in te stellen, van de beste middelen tot stilling der beweeghenissen, HOOFT, *N. H.* 88. D'ydel buyen ... van Wer'lds bewegenis, C. I. VINKEL, vóór CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen.*

3) Gemoedsbeweging. || All' onze bewegenissen en begeerten, DE BRUNE, *Jok en E.* 264.

4) Inzonderheid: ontroering, verteedering, medelijden. || Nochtans creech hy corts daer nae beweghenis met hem, ende dede hem ontlasten van sijn ... yseren, v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 261 *c.* Gheeft doch mijn dorre jae steenen herte beweghenisse, DE SANGERE, *Liefde Godts* 25 *b.* Jck meende te schrejen van beweghenis, HOOFT, *Br.* 3, 416. De Koning zelf, bevonden op eenighe beweeghenis met d'ellende der ketteren, HOOFT, *N. H.* 65. De burghery (smolt) ... in traenen van tederheid ende bewegenis, VONDEL 2, 666. 's Keizers zuster ..., die hoorende deze woorden van haren zone ... van moederlijcke beweeghenisse bezweem, 5, 20.

Samenst. *Zielbewegenis* (POOT 1, 53).

BEWEGEREN, bedr. zw. ww. Van *Weger*, plank (zie ald.). Van wegers voorzien, daarmede beschieten. Scheepsterm. || Te koop: een overdekte Rijn- of Snebbeschuit, groot 19 ton ... bewegerd, zeer geschikt *enz.*, *Uit een dagblad* (a⁰. 1897).

Afl. *Bewegering* („Terwijl voor nog eenige tusschenwegers de geheele *bewegering* van het schip volmaken", MOSSEL, *Het Schip* 175).

BEWEGING, znw. vr., mv. *bewegingen*. Van *Bewegen*.

1) Eigenlijk en in 't algemeen. || Beweging is verandering van plaats, BOSSCHA, *Natuurk.* § 19. De Beweeging is de vervoering van een Lighaam uyt het eene gedeelte der Spatie (t. w. *van de ruimte*) in een ander, v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 6.

— In verschillende uitdrukkingen van wetenschap of technische vakken. || Eenparige, veranderlijke, versnelde, eenparig versnelde, rechtlijnige, kromlijnige, draaiende beweging, enz. Eeuwigdurende beweging. Arbeidsvermogen van beweging. — Indien tot een lighaam, eerst met eene gelykmatige beweeginge voortloopende, in gelyke tyden gelyke aanwas van snelheid koomt, zal men zodanige beweeging noemen eene gelykmaatige verhaaste Beweeging, v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 77. Deze rechtlijnig heen- en weergaande beweging... (moet) door bijzondere mechanismen ... in eene ronddraaiende beweging worden omgezet, VERDAM, *Machin.* 328. De drijfstang ... dient voor de overbrenging van beweging van de zuigerstang op de kruk, 494.

— Ook in de taal van het gewone leven, hetzij dat de *beweging* is voortgaande of heen en weergaande. || Die beweging (t. w. *van de boomen door den wind*) zal geen muschje vluchten doen, v. ALPHEN 1, 4. Ik weet, dat hare oogen elke beweging mijner pen volgen, BERGMANN, *Staas* 177.

— *In beweging*, in verbale uitdrukkingen. || Nauwelijks had zich de trein in beweging gesteld, of *enz.*,

v. LENNEP, *Rom.* 21, 3. Wanneer de machine in een zoodanig punt (t. w. *een der doode punten*) is blijven stilstaan, dan is de stoomdruk niet in staat haar in beweging te brengen, VERDAM, *Machin.* 307. De verschijning van het echtpaar ... bracht eene menigte hoeden in beweging, TEN BRINK, *Rom.* 4, 23.

2) In bijzondere toepassingen, bij zaken; zoo b. v.:

a) Bij hemellichamen. || De beweging der aarde om de zon. De schijnbare beweging van de zon aan den hemel. — Dat eene wenteling der aarde, zonder hare voortgaande beweging in de ruimte, onmogelijk is, KAISER, *Sterrenh.* 1, 41.

b) Bij legertroepen of schepen. || De bewegingen, die door een enkel schip worden uitgevoerd, heeten manoeuvres, en die van een aantal schepen, in eene vloot vereenigd, heeten evolutiën. — Wij zullen hier, door het woord evolutiën ... alle bewegingen, die gedurende het gevecht kunnen worden uitgevoerd, begrijpen, LANDOLT 1, 135. Eene offensieve beweging. Eene omtrekkende beweging.

c) Van aardlagen, ijsmassa's enz. || De beweging van den bodem (zie b. v. *Alb. d. Nat.* 1868, 74). In den hoogen (beginnen) De gletschers langzaam hun beweging, TEN KATE, *Schepp.* 149.

d) Bij plantendeelen. || De bewegingen der protoplasten, der cellen, der organen (zie OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 232—262).

e) Bij stemgeluid en in 't algemeen bij muziek. Soms de meer of minder snelle voortgang, tempo (verg. VIOTTA, *Lexicon d. Toonk.* 1, 197). || Hooret met aendacht de beweginge sijner stemme, *Job* 37, 2.

f) In den stijl. Voortgang, gang, levendigheid. || Hij (*de prozaschrijver*) ontleent warmte en beweging uit zijn gevoel en uit zijne verbeelding, GEEL 252.

g) Rijzing en daling van eene veranderlijke grootheid. || De beweging der bevolking in Spanje (*volgt eene statistiek van geboorten en sterften*), *Alb. d. Nat.* 1868, 78.

4) Als gallicisme, in navolging van fr. *mouvement*: ongelijkheid, hoog en laag van den grond. || Zoo droegen zij het (gevoellooze lichaam) met groote inspanning van krachten langzaam, tusschen de bewegingen des gronds, den heuvel af, CONSCIENCE 1, 98 *a*.

3) Bij het menschelijk of dierlijk lichaam. || Gelyk de Turken van een swaarmoedigen en ernsthaftigen inborst zyn; ziet men 'er, buiten noodzaakelijkheid, geen groote beweeging in, DE BRUYN, *Reizen* 1, 136 *a*. Welke oogen, welk een houding, ... alles leven, alles beweeging, *Leev.* 1, 113. Zij (noodigde) haar en de overige gasten uit, zich in beweging te stellen naar de oranjerie, *K. Zev.* 2, 194. Van de Vlamingen schreef hij (t. w. *Taine*), dat zij ... bleek en bol van uitzicht en traag van beweging zijn, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 125.

— Als lichaamsoefening of maatregel van gezondheid. || Ik ... moet in beweeging zijn, ik ben 't gewend, *Gew. Wenenaar* 3, 13. Dat zijne neiging tot afzondering en zijn afkeer van beweging zamenhing met de beginselen eener hartkwaal, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 356. 't Is nu al drie dagen dat zij geen beweging hebben gehad, *K. Zev.* 3, 84. Ik neem waarlijk beweging genoeg: ik doe alle dagen wandelingen, 5, 104.

— Als naam voor éene enkele handeling, en dan met mv. || De pyn, ... die ... door ... de beweegingen van 't lyf van selfs verdween, DROSTE, *Overbld.* 28. Den gemeenen man ... linksch in [illegible] wegingen, GEEL 112. De lakei maakte [illegible] van onderdanigheid en bood zijn heer [illegible] brieven, TEN BRINK, *Rom.* 4, 19. [illegible] rijke lokken met eene enkele beweging van [illegible] achterwaarts, ESSER, *Twee Sproken* 89.

4) Wijze van doen, gedraging. || Den m[illegible] zien wij aanvankelijk aan de natuur ... g[illegible] door haar opgevoed en in al zijne bewegingen [illegible] BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 2, 179. Volkomen [illegible] hare bewegingen en hare levenswijs, meest [illegible] hare daden en haar gemoed, VOSMAER, *A*[illegible]

5) Opschudding, drukte. || Het geheele [illegible] in eene bijzondere woeling en beweging; iede[illegible] ieder liep, *Wildsch.* 2, 338. De brandpu[illegible] ongewone beweging (t. w. *van den windhaml*[illegible] het Fransche Koffijhuis, de Karsseboom e[illegible] RING, *Herinn.* 1, 124. Teekenen van goed[illegible] ring geven, of, op welke wijze ook, gera[illegible] weging verwekken, *W. v. Strafv.*, *a.* 289. [illegible] hoorde ik in huis eene ongewone beweging, [illegible] HUET, *Fant.* 20, 225. Er was ... een [illegible] beweging op den grooten weg die de afdee[illegible] deglang verbindt met Lebak, MULTATULI 1, [illegible] komst gaf een ... plotselinge, lichte beweg[illegible] stilte van het luisterend en schouwend [illegible] COUPERUS, *E. Vere* 1, 69.

— In afkeurenden zin: drukte, beslag. In eene groote stad moet er wat beweg[illegible] klatergoud, wat bluf bij zijn (t. w. *bij de m*[illegible] *van een beroep*), BERGMANN, *Staas* 134.

— *Beweging maken*, drukte maken. || [illegible] mijner mederegenten hebben ... daar vele be[illegible] tegen gemaakt (t. w. *tegen een voorgesteld* [illegible] *regel*), *Wildsch.* 3, 349. Waar maken de [illegible] toch zooveel beweging over? Er is niemand [illegible] gekwetst, *K. Zev.* 2, 156.

6) Voortgang, verandering, omwenteling, [illegible] ding, t. w. in zaken van staat, godsdienst [illegible] geerte enz. || Eene godsdienstige, eene s[illegible] weging. — Dezen tijd van beweging en v[illegible] en ongeloof, GEEL 144. Te overpeinzen h[illegible] beweging der wetenschap hem gedurende d[illegible] maanden had toegevoerd, BAKH. V. D. BRIN[illegible] 3, 402. Onze zwakheid ... belet ons deel [illegible] aan de groote bewegingen, die in Euro[illegible] grijpen, FRUIN, *Geschr.* 1, 30. Toen hij ter [illegible] was de beweging tegen hem in vollen gang, [illegible] *Soc.* 1, 51. Bewegingen op ander gebied [illegible] noem de April-beweging en den opkomende [illegible] van Groen van Prinsterer, QUACK, *Stud.* 2[illegible]

7) Aandrift, neiging, en vandaar ook: aa[illegible] outroering. Thans nog slechts in beperkt g[illegible] De blijdtschap is een soete ... beweging des [illegible] COORNHERT 1, 280 *b*. De innerlicke beweg[illegible] barmhertigheyt onses Godts, *Luc.* 1, 78. Wy [illegible] menschen van gelijcke bewegingen als gy, *J*[illegible] 15 (gr. ὁμοιοπαθεῖς). Die Christi zijn, h[illegible] vleesch gekruyst met de bewegingen ende b[illegible] heden, *Gal.* 5, 24. Wat mensch is so ... d[illegible] vernuft, die sonder bewegingh en groote aendu[illegible] ... souw konnen hooren *enz.*, BREDERO, *Je*[illegible] goede beweginghen der boozen zijn als d[illegible] van de vuyr-steen, die *enz.*, DE BRUNE, *Bas*[illegible] In 't scheiden van syn huisvrouw ... w[illegible] kleene ontsteltenis en beweeging van dro[illegible] speurt, BRANDT, *De Ruiter* 913. Ik heb [illegible] hartstochtelijke bewegingen toegegeven, v. [illegible] *Rom.* 3, 180. De onsteimige, onweerstaa[illegible] wegingen v[illegible] hartstocht, die mij thans be[illegible]

BERGMA[illegible] Ik zal verhaleo [illegible]
van wo[illegible] weging he[illegible]
TATULI[illegible]
— [illegible]
[illegible]

, 185. Hij, in zijnen hoogmoed, zal uit
eging zich van Laura verwijderen, CON-
, 393 *a*. Ik zou gewenscht hebben dat zij
r uit eigen vrije beweging afstand van had
(t. w. *van zekere genoegens*), BUSKEN
nt. 20, 179.
wegingloos (zie ald.).
st. Als eerste lid.
le bet. 1). *Bewegingskracht*, thans niet in
„Wy noemen de *Beweegingskracht*, in het
mentum, de werking van eene drukkende
MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 134; „Men
ie Balans in evenwigt is, wanneer de *Be-*
achten der gewigten, wederzyds aan de
gende, aan malkander gelyk zyn", 137);
estand, toestand van beweging (BOSSCHA,
§ 1092); *bewegingsverschijnsel* („Alle
die niet genoegzaam ondersteund worden,
t *bewegingsverschijnsel* nemen wij iederen
in de natuur waar", V. SCHEVICHAVEN,
3).
ie bet. 2, *b*). *Bewegingslijn*, als purisme
tielijn.
le bet. 3). *Bewegingsleer*, de leer der be-
van het menschelijk lichaam (CUPERUS,
45); *bewegingsorgaan* („De beenderen, de
egingsorganen", LUBACH, in *Alb. d. Nat.*
7); *bewegingsvorm* („De *bewegingsvorm*
ald door de aaneenschakeling der gewrich-
ERUS, *Turnvakt.* 28); *bewegingswerktuig*,
or *bewegingsorgaan*; *bewegingszenuwen*, in
g met de *gevoelszenuwen* (zie b. v. CUPERUS,
28).
de bet. 5). *Bewegingrijk* („Zijne voor-
ligging (t. w. *van zeker dorp*) op den
r *bewegingrijke* vaart", SLEECKX 12, 270).
tweede lid, in verschillende beteekenissen.
, *bakkers-*, *flank-*, *gemoeds-*, *goud-*, *hand-*,
hoofd, *koers-*, *leger-*, *lichaams-*, *liefdes-*,
chijn-, *spelling-*, *straat-*, *taal-*, *troepen-*,
zuigerbeweging enz. (zie verschillende van
n of het eerste lid); *levensbeweging* (KUYPER,
287).

EGINGLOOS, bnw. Zonder beweging,
De stoffe hebben wij ... als uit den aard
wegingloos gevonden, FOKKE, *De Vrouw*
handen! ... Wat staat gy daar bewegingl-
D. 1, 129 (zie ook 3, 111). Hy zeeg
os ter aarde, als in bezwijming, DA COSTA
ewegingloose, donkere schimmen, LOVELING,

wegingloosheid („De *bewegingloosheid* des
riend d. Vad. 139).

EIDEN, bedr. zw. ww. Van *Weiden*.
grond als voorwerp. Dieren daarop laten
Rutulen ploegen en bezaeien de harde heu-
eweiden de ruige toppen, VONDEL 5, 376.
t. w. *het trillend gras*) op zandige plaatsen
en digt groeit, zoo wordt het ook aldaar
tot hooi gemaaid, BERKHEY, *N. H.* 9, 85.
.. tot grasland aan ... leggen en 2 à 3 jaren
paarden en jong vee ... beweiden, V. HALL,
ore 253.
dieren als voorwerp. Ze ergens laten
Laatstelijk is geconditioneerd, dat de
... geene Paarden mogen aannemen te be-
EKHEY. *N. H.* 9, 68. Den pryse daer
"t ende vet zynde omme ghe-
vorden, ... by hen (t. w.
ijn gekocht, *Gr. Placaatb.*

(BEWEIDBAAR); *onbeweid*

(„Bosch en lant, ... nu *onbeweit* Van schaepen en van vee", VONDEL 8, 249); *beweiding* („Toen het water weg was, duurde het lang eer het land slechts eenigermate ter *beweiding* geschikt was", *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1868, blz. 54).

BEWELD, znw. onz. In de 16de eeuw soms voorkomende in den zin van *geweld*, *macht*. In het Mnl. niet aangewezen, bij KIL. niet vermeld, doch wel bij STALLAERT (1, 238), die een aantal voorbeelden geeft. || Tes al verdaen, dat jn myn bewelt stont, EVERAERT 26. Men zoudse betraepen Altemets onder ons lieder bewelt, 215. Die van Gallien ..., gevallen zijnde in haer bewelt (t. w. *van de Romeinen*), V. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 152. Als ik door de Staeten ... onder zyn beweld was gelevert, VERVISCH, *Lev.* 2, 68. Hebbe de slotels ... van de ... sluyzen onder myn beweld geeyscht, 3, 178.

BEWELDADEN, bedr. zw. ww. Kortere, en minder gewone vorm naast *Beweldadigen* (zie ald.). || Gods Soon was nauwlijcx opgestaan, En het aardrijck beweldaadt met so een licht *enz.*, V. LODENSTEYN, *Uytsp.* 249. Mijn vriend van my met hulp beweldaadt, 412. Gij, die, met teedre moedermin, 't Aan u verknochte huisgezin Beweldaadt, DE THOUARS, *Citadel v. Antw.* 2, 24.

BEWELDADIGEN, bedr. zw. ww. Van *Weldaad*. Met eene weldaad of met weldaden begiftigen. || Zoo de Dienaars altijt ... dankbaarhertig waren, ... zouden hun de Grooten altijt, naar vermogen, moeten beweldadigen, DE BRUNE, *Jok en E.* 66 (zie ook IV). Door des Hemels gunst ... beweldadigd, BILD. 9, 440. De zon, wier koesterende stralen ons met het heerlijke daglicht beweldadigen, KAISER, *Sterrenh.*[2] 1, 354. Het door hem (t. w. *Willem II*) beweldadigd en verheerlijkt Tilburg, HASEBROEK, *W. en Dr.* 198.

— Het deelw. geheel als bnw. || Is ons voorregt ... niet grooter dan dat van den beweldadigdsten zijner tijdgenooten? V. D. PALM, *Leerr.* 13, 91.

Afl. *Beweldadiging* (b. v. QUACK, *Soc.* 1, 195).

BEWELDIGEN, bedr. zw. ww. Mnl. *beweldigen* (VERDAM 1, 1212); hd. *bewältigen*. Zich van iets meester maken; na de 17de eeuw niet in gebruik. || Rysburgh ... stoot voort, ende, naa 't beweldighen der brug met kleene moeite, op 't Leegher aan, HOOFT, *N. H.* 700. Dat de steeden by hem beweldight ... niet dan door verdragh te bekoomen zyn, 862. De ... kroon (moet) Niet meer beweldight zyn van guiten, SIX V. CHAND. 91.

— In figuurlijk verband. || Willen wy ... eenmael de heerlikheyt des hemels bezitten, wy moetenze hier beweldigen, DE BRUNE, *Embl.* 5.

BEWELF, znw. onz. Mnl. *bewelf* (VERDAM 1, 1212). Gewelf, verwulf. || 't Aerdsch bewelf, DAVID, *Vleeschp.* 81. Desen heyligen Nagel ... wort bewaert in het bewelf, JAKEMIJN, *Triumphe* 146.

BEWELKOMEN, bedr. zw. ww. Van *Welkom*. Iemand verwelkomen. Thans in onbruik. || Daer wert de jonge maegt ... bewellekomt, en in het Hof ontfangen, CATS 2, 109 *b*. Hy heeft de Deenen ende Sweeden ... met 3. esquadrons bewellekomt, ERASMIUS, *Op. posth.* 1, 169. Alwaar des Kooninx Hofmeester hen ... met groote heusheit quam bewelkoomen, HOOFT, *N. H.* 970. De Dardanen bewelkomen met hantgeklap deze Ridders, VONDEL 5, 240 (zie ook DE BRUNE, *Jok en E.* 12, 18, 296). Gy, bewelkomd door een gloriedronken Volk, DA COSTA 2, 388.

— In ironische toepassing. || Toen jaaghen ze (t. w. *de belegerden*) hun (t. w. *den bestormers*) een vlucht mosketkoeghels in 't aanzight.... De beklimmers, zoo raauwelyk bewelkoomt, geeven de ladders ten beste *enz.*, HOOFT, *N. H.* 281.

— Met eene zaak als voorwerp. || Men (was) te hoof gewent met vastelavondtfeesten het nieuwe jaar te bewelkomen, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 166.

Afl. *Bewelkoming.*

BEWELLEN, bedr. (ook wederk.) en soms onz. zw. ww. Waarschijnlijk afgeleid van *welle*, bij KIL. gelijkgesteld met „*sincksand*, aestus, arena instabilis omnia absorbens et hauriens, et charybdis, vorago, gurges vorticosus". Thans verouderd.

1) Eigenlijk: iets onder het drijfzand bedelven of in een draaikolk overstelpen. || De Ryk, ... bewelt van een' neere oft draaystroom, viel hy in 's vyands handen, HOOFT, *N. H.* 315 (zie ook *Ged.* 1, 84). D' Oostewint drijft 'er drie (t. w. *schepen*) ... naer het strant toe, ... slooptze op de wadden, en beweltze met eenen hoop zants, VONDEL 5, 141. Een walvisch strant, ... Daer zanden hem bewellen, 5, 622.

— Als onz. ww. || Het schip ... is ... gedreven op een bancke ... met so geweldigen stoot, dat het gants diep bewelde int sant, COORNHERT, *Boccat.* 20 *c.*

2) Met aarde overdekken; in het passief: in den grond vastraken, of er onder raken. || D' aerde heeft de voet bewelt (t. w. *van het oude Rome*), de rest schuilt onder 't cruit, HOOFT, *Ged.* 1, 10 (zie ook G. BRANDT, *Poëzy* 3, 320). De bewelde Waghen Raackt met sterck dringhen voort, Door des Menners anjaghen, BREDERO, *Roddr.* 51.

3) Gewoon ook met betrekking tot de vallende sneeuw waaronder iets „bestoven" wordt. || Den Beyr ... die daer na onder sneeu bewelt was, maer also dat sijn eene poot noch boven uyt stac, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 35 *a.* Buyten comende vonden wy alle de vallen of sprenghen die wy toegestelt hadden, ondert sneeu bewelt, 1, 39 *a.*

4) In vrijer en meer figuurlijk gebruik. || Gelijck de zwerte mist, de hittige zon quelt, En schadeloos bewelt tot sy wert opgegeten, *Vlaerd. Redenr.-bergh* 104. 't Hart ... is gesloten Van 't bittre wee.... De geest bewelt sit vast, en kan niet vloten, VONDEL 3, 151.

BEWELVEN (I), onz. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen, bij KIL. niet genoemd, thans onbekend. Waarschijnlijk verwant met *Bewelven* (II). In de volgende plaatsen is de beteekenis blijkbaar: ergens draaien, zijn gang gaan of slagen. Zeker mag men vergelijken ohd. *walbén*, „volubilem esse", en ohd. *walbî*, *welbî*, „volubilitas, vertigo, drehung" (SCHADE 1080 *b*). || Hebdij coren gebreck, siet dat ghijt crijght, En elders stijght, sonder hier te bewelven, Want ick draech geen sorch, dan voor mijn selven, *Trou m. bl.* 236. Ghij (denckt) niet om u naesten, ... gij laet hem bewelven (d. i. *gij laat hem aan zijn lot over*), 252. Elck soeckt sijn eyghen baet en be-welven, Met langheydt van tijden, oft metter haest, DAVID, *Lot v. Wijsh.* 247. Wanneer can hem beter Houwelick gebeuren, Gheen arbeyt beseuren, is dat niet wel bewelft, v. BREUGHEL, *Boert. Clucht.* 1, 8.

— In de volgende plaats schijnt *bewelven zijn* hetzelfde te beteekenen als *bewelven*. || Hoe zouden wy onder de stage des shemels beweluen zyn Sonder clappen? EVERAERT 149.

BEWELVEN (II), bedr. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen, bij KIL. niet genoemd; thans soms nog bij dichters. Mnd. *bewelven*, „mit einem Gewölbe versehen" (LÜBBEN-WALTHER 51). Van *Welven*.

1) Eigenlijk. Iemand of iets een gewelf boven zich doen hebben. || Taris' ... tuymelt selfs in het ... graf, Dat spoedich hy ging delven bewelve, BREDERO 1, 168. Een bosch bewelft den stroom als met tapeetgordijnen, BILD. 3, 164 (zie ook 12, 92; TEN KATE 8, 375 enz.).

2) Bij rechtstreeksche vergelijking. || blaauwe oog ..., Van 't minlijkst blon HOFDIJK, *Kennemerl.* 2, 71.

3) Bij overdracht: overstelpen of over den. || Haar herte wil schier bewelven schap, zoo men zag, Soo dat zij van lang(en) tijd ter aerden lag, *uit een h eene latere redactie, uitgeg. in* 1771: *zi* 4, 35 en 44. 't Hert wiert als loot, R doot, Door in-beeldinghs bewelven, BREDE 2, 79 *a.*

BEWENDEN, bedr. zw. ww. Mnl. (VERDAM 1, 1212). Keeren; ook wel regelen. || Alst dan zo dieren tijd was hi hem waer bewenden, tgelt was uut, DE *Minnebr.* 281. Hoe ga 'k dat bewenden?

BEWENKEN, bedr. zw. ww. Van Voorkomende in den zin van: met een ka iemand wijzen. || Sy ..., Die my lacchende b HUYGENS 1, 226.

BEWENSCHEN, bedr. zw. ww. *schen.* Thans niet in gebruik.

1) Een wensch, een zegenwensch, over iets uitspreken. || (*Zij*) Besegent en (menigh ... van huys gesonden huys) (*schip*), HUYGENS 1, 443. De kiel van wenschte schuyt (d. i. *door* HOOFT *b* 1, 475.

2) Iets voor zich wenschen. || By mijn *Minerva*) is 't heylzaem Schoon, van W bewenst, JONCTIJS, *Venus en Min.* 41. Ge (en is) soo volkomen, inden welcken haer en vindet om te bewenschen, v. BERESTEIN *v. de Guevara* 2, 34.

3) Iets volgens zijn wensch verkrijgen. | een dingh bewenschen, Ick hielp 'er meenig *ik zou velen genezen*), HUYGENS 2, 11 (

BEWENTELEN, bedr. en wederk Van *Wentelen.*

1) Eigenlijk. Iets (of zich) al wentele doen komen. || Een zoorte van kruyd, datm noemde; waar in 't (t. w. *zeker vallend* zich bewentelde en bewond, GALLITALO, 2, 309.

2) Iemand of iets in iets verstrikken, ve D'Apostel betuycht ... dat sy alle ghesondic dat is, om dat sy alle bewentelt zijn i sonde, COORNHERT 1, 457* *d.* Iae, siet ogen toe ..., So sal u de Schijn-Vroon Bewentelen in sijn Bedroch, BAARDT, *Deug* Datse ... hoe langs hoe meer sich selven daer in (t. w. *in schulden*) bewentelen, dat

— Ook gevolgd door eene bepaling, door *met.* || Dyn kleynsierighe handen uwen Troon met laster en opspraack, BREDER

BEWERDEN. Zie BEWORDEN.

BEWEREN, bedr. en wederk. zw. *beweren* (VERDAM 1, 1214). Van *Weren.*

1) Afweren, beletten, verhinderen; na de zoogoed als verouderd. || Myn schoon pri my haudt in weene, Beweerd dogh myn drouuich beuen, DE CASTELEIN, *Const v. E* Paeys zal beweeren Des vyandts deeren, DE C *Lied.* 31. Ghy volcht Eyghen Wasdom achtende een mytte wien ghy voorspoet EVERAERT 65. Hoe was ick doch dus gee niet gingh beweere Al mijn gayle voor wullepse begeere, Dien ick te laet beklae HOOFT, *Verl. Soon* 42. 'K sou waarlijk daad niet t'eenemaal konnen beweeren, VA *Ovid.* 3, 186 (*Trist.* III, 5, 51: *non equi possum defendere culpam*).

taat van verdediging brengen; thans ver-
Een deel jaaght'er naa 't bushuys, sleept
t daaruit, beweert daarmeê den Dam, HOOFT,
5.

st in het deelw. *beweerd*, vergezeld van een
weeduizent mannen ..., nieuw volk, qualyk
HOOFT, *N. H.* 176. Schuiten, wel gemant
't, 310. Een' burgh, reedelyk beweert met
re toorens, 432. Doornik ... was ... be-
verscheide raavelyns, en een' burgh, 795
435, 648, 670, 713, 806). Koopvaarders,
alle wel beweert waaren en veel geschut
oerden, BRANDT, *De Ruiter* 96.

and verdedigen; thans verouderd. || Sy
hen met Naämans exempel ... cunnen be-
MARNIX, *Geschr.* 1, 17. Die als bassende
kudde ende koye Christi beweeren souden,
Doolhof 236. Dat ghy dit vrye volck ...
berechten soudt, en vroomelijck beweyren,
Ged. 2, 225. De wellust beweert zich met
aeck en zoetigheyd, waer toe alle gedierten
kelt werden, DE BRUNE, *Embl.* 337.

beschermen, verdedigen; in vrij gebruik
. || De Transsubstanciatie ... wil sy (t. w.
rke) ... met handen ende tanden beweeren,
Byenc. 2, 5 (bl. 85 *a*). Hy ... wilse
beelden) wt het tweede Concilie van Niceen
4, 3 (bl. 189 *a*). Nu Aiax toom den
weer uw' saeck met reden, VONDEL 2, 423.
et u begheren, Dat ick u onschult hier met
al beweren? BREDERO 1, 178. Het zy Sint
Het Kristen, Salomon het Joodsch geloof
az., PELS, *G. en M. d. Toon.* 19. Wie zijn
weert, betwist' geen hooger rang! BILD.

onderheid in toepassing op een gevoelen, eene
het begrip *verdedigen*, *staande houden*, t. w.
nen, is in de jongere taal zeer verzwakt
r 6). || De Ketters ... halen ... eenen
st den hoek ..., ende willen daer mede
dat ... dat gheduerighe achtervolch der
.. gheensins en zy ... dat onvervalschte
cken der Kercke, MARNIX, *Byenc.* 1, 1
. Guilielmus de sancto Amore ...: wiens
werde van Laurentio ... dapperlijck beweert
edicht, 1, 1 (bl. 5 *a*). Wat hebt ghy t'uwen
... om u stuck te beweeren? DAVID, *Dial.*
een ... doolingh te beweeren, zoo hebje noch
n dwaelen, BARCLAIUS, *Vermaening* 325.

staande houden, zeggen dat het zoo is,
zonder eenigen bewijsgrond; gewoonlijk ge-
r een bijzin met *dat*. Thans gewoon. || Ik
dat de 12 Artikelen alles bevatten, wat
w. 6, 69. Ik geloof niet te veel te zeggen,
weer, dat het overlijden van mijnen vader...
werd betreurd, VEEGENS, *Hist. Stud.*
Men heeft beweerd, dat dit opstel tot moeije-
tusschen de redacteuren van „de Gids" aan-
eeft gegeven, 2, 351. Men beweert, dat zij
kend karakter bezit, SEGERS, *Licht en Br.* 43.
k gevolgd door eene onbep. wijs met *te.*, ||
zou beweren een land te hebben gezien waar
keerds geschiedt? MULTATULI 1, 164. Zij
nog veel te doen te hebben, COUPERUS,
1, 38.

woon in tusschenzinnen. || Dat stelsel, be-
ij, strookte het meest met Nederlandsche
1, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 315.

tegenstelling genoemd met *bewijzen*. || Hij
rezen wat Vitalis slechts beweerde, dat de
facilis et possibilis', was, FRUIN, *Geschr.*
Een publiek dat, ook wanneer ik meer be-
weer dan bewijs, mij de eer doet vertrouwen te
stellen in de naauwkeurigheid mijner onderzoekingen,
BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, VII.

— De onbep. wijs als znw. in den zin van *bewering*. || Het hangt er nu ... van af, wie van beide partijen gerechtigd is haar beweren met eede te staven, FRUIN, *Geschr.* 1, 90.

— In de spreektaal soms voor: zeer vrijmoedig en druk praten, doorslaan. || Hij was erg aan het beweren.

— Ook wel voor: zeggen. || In dat gezelschap beweerde hij niet veel. Hij heeft den geheelen avond niets beweerd.

— **Aanm.** Volgens ons taaleigen kan men bij *beweren* niet de zaak als voorwerp hebben, wier bestaan het eigenlijk object der bewering is. || Hij die kwade trouw beweert, moet dezelve bewijzen, *B. W.*, *a.* 589.

7) In de oudere taal gaat de beteekenis *verdedigen* ook over in die van *bewijzen*, *aantoonen* (bij KIL.: *probare*, *approbare*); thans verouderd. || Men twyfelde, of d'Ambassadeurs, koomende uit 's Hartooghen naam, gehoor verwerven zouden, eer de deughdlykheit zyner beroepinge beweert waare, HOOFT, *N. H.* 823. Ghij fielen dickwils segt, van mijn en lyên met eeren, Het geen ghij niet gelooft, en minder cunt beweren, HOOFT, *Ged.* 1, 72.

Afl. *Bewering* (zie ald.); *onbeweerd*, zonder middel van verdediging („Zy, *onbeweert*, ... (werden) op de markt ontbooden ..., en aldaar omringt van gevelde roers", HOOFT, *N. H.* 878); *beweerbaar*, verdedigbaar, bewijsbaar („Begrippen ... die ... een veel grooter oudheid van onzen grond dan *beweerbaar* is, onderstelden", BILD., *Geol.* 62); *beweerder*, verdediger („(Paulus) een vroom *beweerder* des heylichs cruys", DAVID, *Doolhof* 133); *beweernis*, bewijs („tot *beweernis* van de deeghelykheit zyner zaake", HOOFT, *N. H.* 741).

Koppel. *Welbeweerd* (zie boven).

Samenst. *Beweerschrift.*

BEWERING, znw. vr., mv. *beweringen*. Van *Beweren*.

1) De daad van iets te beletten, tegen te houden; thans verouderd. || Sy stelen tvolc tghelt vutter buerse Gheveynsdelic zonder eeneghe beweerrynghen (d. i. *zonder dat men het kan beletten*), EVERAERT 216.

2) Verdediging, in 't algemeen; ook middel van verdediging. || Het teecken des H. Cruys ... ons oock dienende veur wapen en beweeringhe, DAVID, *Waers.* 127.

3) De daad van iets, t. w. eene stelling, eene meening, een recht enz., te verdedigen; thans verouderd. || Dat sy tot beweeringe haers genoelens bybrenghen datter geschreuen staet *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 7 *b*). De ketters, ... veel ... passagien van de schriften der Vaderen tot beweeringhe hunder secten by brenghende, DAVID, *Doolhof* 238. De halsstarrige bewering van 't geen men zyn recht noemt, V. EFFEN, *Spect.* 6, 174.

4) De daad van eene meening staande te houden, de verklaring dat iets zoo is als men zegt.

a) Eigenlijk; weinig voorkomende. || Van de onderstelling is de overgang gemakkelijk tot de bewering, FRUIN, *Geschr.* 1, 222.

b) Bij overdracht. De meening die men staande houdt; de gewone beteekenis. || Den oordeelkundigen man, wiens beweringen niet dan na rijp beraad weersproken mogen worden, FRUIN, *Geschr.* 1, 164. Geen juridisch hoofd, ik zou bijna durven zeggen geen warhoofd, zal deze bewering tegenspreken, BUYS, *Stud.* 1, 132.

— Vaak met het denkbeeld dat een genoegzame

grond ontbreekt. || Dat zijn niets dan beweringen, dat zijn louter beweringen. — Onbewezen beweringen, GORTER, *Lett. Stud.* 2, 72.

BEWERKELIJK, bnw. Zeer gewoon, maar toch niet algemeen in gebruik, van iets waarvan de bewerking niet gemakkelijk en eenvoudig is. || Een bewerkelijk patroon. Eerst al die boeken te moeten nazien maakt de zaak heel bewerkelijk.

BEWERKEN, bedr. zw. ww.; in den verl. tijd en het verl. deelw. vroeger ook *bewrocht*. Mnl. *bewerken* (VERDAM 1, 1215).

A) Van zaken.

1) Werken zoodat iets daardoor zekere veranderingen ondergaat; zoo b. v.

a) Van het land: bebouwen. || Als een ... boer ... Sijn Wijngaart niet bewrogt, ... Of dat hy ledig ging ontrent den rijpen oest *enz.*, CATS 2, 290 *b*. Hy verhuerde zig aen eenen ... heer om de schaepen te wagten en zyn land te bewerken, DE CORTE, *Dagb.* 21 *Mey*, *a*. Terwijl de grond ... beter werd omgelegd, regelmatiger en gelijker bewerkt, *Med. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1867, blz. 215. Saidjah's vader had een buffel, waarmede hy zyn veld bewerkte, MULTATULI 1, 202.

b) Van hout, van metaal: er iets uit maken. || Bij stukken, die niet gemakkelijk te bewerken zijn, wordt hij (*de smid*) bijgestaan door helpers, GROTHE, *Mechan. Technol.* 72. Het toereeden of bewerken van het hout: het vlakwerken der oppervlakten en de zorgvuldige toereeding van den vorm (KUYPER, *Technol.* 1, 828).

c) Van reeds gemaakte voorwerpen: ze met versieringen of andere toevoegsels voorzien. || De spieghels ..., Met ebbenhout bewrocht, HOFFERUS 159. De zee vernield en scheurd het sterkst bewrogte Steven, CABELJAU, *Treurbr. v. Ovid.* 232. Gouden koppen, rijk bewrocht, BILD. 11, 41. De deur is voor het bovengedeelte met glas bewerkt, BERGHUIS, *Betimm.* 127. Bewerkt (d. i. *versierd*) kunstijzer, VUYLSTEKE, *Smid* 23.

d) Van werktuigen: er mede werken, zich er van bedienen; thans verouderd. || Afbeelding van een... karnton, benevens de wijze, hoe dezelve door een volwassen mensch bewerkt wordt, BERKHEY, *N. H.* 9, 372.

e) Van allerlei stoffen, b. v. voedsel: ze bepaalde veranderingen doen ondergaan; thans in onbruik. || Indien uw koude maeg geen voetsel kan bewercken, Wil dan *enz.*, CATS 1, 413 *a*. Het voedsel ... wordt ... in verscheiden daar toe gevormde werktuiglyke deelen tot onderscheiden Vogten bewerkt, BERKHEY, *N. H.* 3, 155.

f) Van denkbeelden: ze beoefenen, uitwerken, ontwikkelen. || Alle mogelijke denkbeelden, die de wezenlijke wereld oplevert, zijn aangegrepen en bewerkt, GEEL 217. Plato gaat, bij het bewerken van dit denkbeeld, uit van 't beginsel *enz.*, QUACK, *Soc.* 1, 27.

g) Van geschriften: ze met een bepaald doel in een anderen vorm brengen. || Een Engelsch boek, voor Nederlanders bewerkt door N. N.

2) Iets maken uit iets anders dat men zekere veranderingen doet ondergaan.

a) Van stoffelijke voorwerpen. || Buizen en slangen van gomelastiek of gutta percha behooren tot de bewerkte voorwerpen van gomelastiek of gutta percha, belast met *enz.*, *Resol. v.* 11 Juli 1885, n°. 96 (*Bijv. Stbl.* 177). Een ... in paneel bewerkte deur, BERGHUIS, *Betimm.* 127.

b) Van al wat wordt opgesteld, van geschriften, berekeningen enz. || Een Handwoordenboek der Romeinsche Oudheden, ... naar het Hoogduitsch ... bewerkt, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 273. Er *Scott*) die reeks van verdichte verhalen bewerken, waarvan Europa thans weêrgal 105. Er waren staten, opgaven, bereken en alles was met zulk een zorg en nauw bewerkt, dat *enz.*, MULTATULI 1, 23.

3) Iets uitwerken, teweegbrengen, te hebben. || De geneezing der ziele bewerk 6, 265. (*De*) edele geestdrift, die ... herstelling bewerkte, V. D. PALM, *Gede* Men begon voor verdere daling te vreezen die vrees bewerkte de verdere daling, v *Herinn.* 1, 99. Degenen die de verzoening bereid en bewerkt hebben, VUYLSTEKE, *Pro*

— Met het voorwerp uitgedrukt in een *dat*. || De Heer de Klerk wist door zijn te bewerken, dat ik dat toertje met hem n LOOSJES, *Bronkh.* 6, 269.

B) Van personen en hun geest.

1) Iemand, of zijn geest en gemoed, o paalde wijze leiden, vormen, hem zekere heden doen bezitten. || Een beter vrient d gronde reden ... Het swacke vrouwenbreyn heeft bewragt, Dat *enz.*, CATS 1, 294 *b*. deel, diep verstant, en wel bewrochte s konnen ... alleen my ... overwinnen, 2, mensch ... wordt door zyn Lot bewerkt, 242. De weekhartige ... Johannes, gehee door stille zagte minzaame neigingen, 3, 2

2) In 't bijzonder. Iemand tot eene be zindheid, tot bepaalde handelingen weten te vooral in zaken van politiek. Thans gewo Nederlanders hebben blijkbaar aanleg voor om kiezers te bewerken, BUYS, *Stud.* 1, 1

Afl. *Bewerkelijk*, *bewerker*, *bewerking* woorden); *onbewerkt* (zie ONBEWROCHT) *baar* („Metaalen ... zyn smeltbaar in waar in zy tot *bewerkbaare* stukken bereid BERKHEY, *N. H.* 2, 933).

BEWERKER, znw. m. Van *Bewerk* die iets bewerkt, in verschillende toepass dit woord.

1) In zeer algemeenen zin wordt bij (*Agrippa* 332) het ww. *bewerkers* gebruik taling van *practici*, tegenover *speculatie werker* is dus hij die iets uitricht met mensch tot zijne beschikking heeft en zie de beschouwing daarvan bepaalt.

2) In toepassing op iemand die den grond op een landbouwer. || Zyn bewerker (t. *akker*), LUYKEN, *Besch. d. Wer.* 103.

3) Zeer gewoon in toepassing op iema boek schrijft, hetzij door een gegeven we talen, te verkorten, te wijzigen, hetzij oo zelfstandig werk samen te stellen. || De van een groot woordenboek. De bewerke tweeden druk van een leerboek.

4) Iemand die door zijne handelingen is van iets dat gebeurt; thans in beperkt ongunstige toepassing. || Gy ... waart d niet van uw geval met Goudenstein, maar aan u, om er u geheel anders in te gedra 4, 132. Bewerker van het goed (t. *w. de geest*), V. LENNEP, *Poët.* 7, 102. Ik h nomen, dat deze de bewerker van zijn MULDER, *J. F.* 2, 70.

BEWERKING, znw. vr., mv. *ben*

1) Practische beoefening, in tegenstelli studeeling: thans verouderd. || Hy

handeling van iets te bewerken, van het zekere
en of veranderingen te doen ondergaan met
d doel. || Eene ... bewerking (t. w. *van*
ffen) ..., die alleen tot den smaak en...
... behoort, BERKHEY, *N. H.* 5, 399.
ie de verschillende sinterklaaskoeken uit-
lke de bewerking moesten ondergaan, BEETS,
S. De velerlei andere bestemmingen, welke
na onderscheidene bewerkingen verkrijgt,
, *Herinn.* 2, 43. (*De haring*), door die
(*het kaken*) verduurzaamd, (werd) een
van handel, PRUIN, *Tien J.* 185.
in toepassing op werken van wetenschap
|| De bewerking van een thema in een
iatiën. De latere bewerking van de stof der
rsche epische gedichten in volksboeken.
toepassing van eene bepaalde theorie op zekere
waardoor hieruit nieuwe uitkomsten worden
net mv. || Daar het onderwerp niet onder de
der Wiskunde vallen kan, *Leev.* 8, 341.
lkundige verrichting op het menschelijk
in het dagelijksch leven meest *operatie*
| Eene zwaare Heelkundige bewerking, *Leev.*

ndering, teweeggebracht op het menschelijk
| (*Hij*) dankte (God) voor de genadige
op mijne ziel, en bad om die genade te
Wildsch. 5, 164. Onze door allerlei be-
en bewerkingen zoo veelzijdig geoefende en
negentiende eeuw, DA COSTA 1, 467. Dat
(t. w. *Paulus*) ... reeds zijn zoude onder
en, die met zijne toekomstige ... belijdenis
kruisten in verband staan, BEETS, *Paulus* 4.
handeling van eene stoffelijke of onstoffelijke
eene bepaalde wijze te vervaardigen, samen
; in toepassing op werken van wetenschap,
verheid. || De bewerking van die groote
ie is opgedragen aan eene commissie van
. — Wanneer ik bemerk, dat mijn smaak
van dichterlijke bewerking niet ongevallig
rake van godsdienstige liederen), V. ALPHEN
koeken, die wat bewerking (t. w. *den druk*)
net gelijksoortige uit Mainz op ééne hoogte
RUIN, *Geschr.* 1, 204. De schildering ...
iets van de keurige bewerking der oude
OSES, *Antw. Schildersch.* 168.
is meer nog in den zin van *afwerking*,
|| (*Schuifdeuren*) staan in den regel
den wand tusschen de voornaamste ver-
waardoor zij aanleiding geven tot een rijke
, BERGHUIS, *Betimm.* 147.
estelijk, o. a. in Limburg, in den zin van
of hetgeen door eene werking wordt uitge-
De bewerking van den Brabantschen ploeg
len, *uit een Limb. weekbl.* (n°. 1857).
st. *Hoofd-*, *kunst-*, *paneel-*, *prozabewer-*
(zie die woorden of het eerste lid).

ERKSTELLIGEN, bedr. zw. ww.
kstellig, dat althans reeds in het begin der
voorkomt, terwijl het ww. blijkbaar veel
, en zelfs bij WEILAND nog niet wordt
In het Hd. is *bewerkstelligen* aangewezen
rk van 1677 (zie KLUGE, *Etym. Wtb.*[6] 42).
een plan, een middel. Het te werk stellen,
ring aan geven; thans verouderd. || Zijn
in het kiezen der middelen ... evenaarde
voortvarendheid om de ... middelen te be-
Werken d. Holl. Maatsch. 7, 223.
ner gemalin had inmiddels zijn hart
g ontslagen, zoodat hij met koel
n kon bewerkstelligen, V. LENNEP,

2) Iets, t. w. de uitvoering, de volvoering van iets, tot stand brengen. || Om het bekoelen (t. w. *van de melk*) in die put te bewerkstelligen *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 9, 332. Wij (moesten) ... een ander middel ... zoeken om den overtogt te bewerkstelligen, HAAFNER, *Ceilon* 360. Dat (t. w. *het ontvluchten*) was ... niet gemakkelijk om te bewerkstelligen, FOKKE, *B. R.* 2, 23. De verjonging van den Spaanschen Staat te bewerkstelligen, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 49. Eenige dagen daarna werden talrijke aanhoudingen bewerkstelligd, SLEECKX 3, 153.

3) Iets tot stand brengen of verkrijgen, dat niet als eene handeling wordt gedacht. || Om ... de uitkomst, die wij begeerden, te bewerkstelligen, V. D. PALM, *Sal.* 4, 197. Middelen ... om de konvooijen ... zoo ras mogelijk ... te bewerkstelligen, STUART, *Vad. Hist.* 3, 348. Eene gunst ..., door de voorspraak van maseurken bewerkstelligd, LOVELING, *Sophie* 369.

Afl. Naar bekende analogieën heeft men soms, maar ten onrechte, een ww. *bewerkstellen* aangenomen naast *bewerkstelligen* („Spoed dient by het *bewerkstellen* van kragtdaadige middelen gemaakt te worden", *Verv. op* WAGEN. 1, 226); vandaar *bewerkstelling* („De voordragt en *bewerkstelling* der Middelen", *Verv. op* WAGEN. 14, 155; „De daadlyke *bewerkstelling*", 22, 216).

BEWERKTUIGD, bnw. Van *Werktuig*. Navolging van fr. *organisé*.

1) Werktuigen, organen bezittende. || (*De*) dieren, als levende, bewerktuigde, gevoelige ... weezens, BERKHEY, *N. H.* 3, 221.

2) Evenals fr. *organisé* gezegd van al wat de samenstelling en den bouw heeft waarvan het leven de eigenschap is. || Voortbrengsels ... Wier vorming scheikonst is, en geen bewerktuigd leven, BILD. 6, 340.

3) Bij vergelijking met de bet. 1) ook in toepassing op den geest; meest in koppelingen (zie beneden).

Koppel. *Bestbewerktuigd* („er woelen woeste vlagen Door het *bestbewerktuigd* brein", BILD. 12, 31); *keurigbewerktuigd* („Zulke *keurig bewerktuigde*, verheven en fyn denkende Weezens", *Leev.* 8, 232); in de volgende plaats moet men eene afleiding met *-heid* aannemen van *keurigbewerktuigd* („Veel geluk met uwe *keurige bewerktuigtheid*, ... met uw fyn en verheven denken daar by", *Leev.* 8, 232).

— Inzonderheid *fijnbewerktuigd*. || Driften, ... Waardoor 't *fyn bewerktuigd* lichaam wordt ... gesloopt, *Leev.* 5, 99. Gij, *fijn bewerktuigd*, ... Kunt met Virgilius bij 't graf van Dido weenen, HELMERS, *Holl. N.* 171. De geest van den Athener (was) *fijn bewerktuigd*, GEEL 152.

BEWERKTUIGING, znw. vr. Van een ongebruikelijk *bewerktuigen*, en navolging van fr. *organisation*. Thans weinig in gebruik.

1) De wijze waarop het lichaam van organen is voorzien, en ook het geheel der organen. || Neigingen, die ... minder uit de bewerktuiging zijns ligchaams, dan uit zijne bijzondere zielsgesteldheid kunnen verklaard worden, V. D. PALM, *Sal.* 2, 131. De verbindingen dezer gedeelten, uitmakende de bewerktuiging van het menschelijk lichaam, CUPÉRUS, *Turnvakt.* 26.

2) De wijze waarop de geest van vermogens is voorzien, en ook het geheel van die vermogens. || Die edele en fijne bewerktuiging van geest, KNEPPELH 10, 28.

3) De inrichting, de schikking der deelen van een stoffelijk of onstoffelijk geheel. || De eerste kiemen der vernietiging (lagen) in de bewerktuiging van zijn ontwerp zelve opgewonden, OCKERSE,

Napol. Red. 1, 61. Men maakte heldendichten, waarin ... de eenvoudigheid van daad, en de bewerktuiging van het wonderbare niet vergeefs werd gezocht; maar die nooit door eenige Muze waren ingegeven! V. D. PALM, *Red.* 3, 62. De wiskunde, dat heerlijke gewrocht van den menschelijken geest, met hetwelk hij de bewerktuiging des hemels tot in hare teederste deelen doorgrondde, KAISER, *Sterrenh.* 1, 3.

BEWERP — daarnaast BEWORP —, znw. onz. Van *Bewerpen* in verschillende beteekenissen. Mnl. *bewerp* (VERDAM 1, 1215). Thans in Noord-Nederland geheel in onbruik.

A) *Bewerpen* in de bet. 1). Eigenlijk: de handeling van door te werpen iets te bereiken, en vandaar, bij overdracht, de afstand waarop men iets kan werpen. || Een koegel ... trof den sloup zoodaanig, dat hy last gaf terstondt weer naar de Sint Joris te roeijen, maar ... eer men binnen 't bewerp der touwen kon koomen, zonk de sloup, BRANDT, *De Ruiter* 860.

B) *Bewerpen* in de bet. 5—8).

1) Schets voor eene teekening of eene schilderij; bij KIL. vertaald met *adumbratio* enz. || Een rauw bewerp, gelijck de schilders plegen een beelt ... eerst met eenige linien ende schaduwen in het rauwe af te teeckenen ofte ontwerpen, *Hebr.* 10, *Kantt.* 2. 't Breede bewerp, door vluchtige vingren geteekend, DAEMS, *Ged.* 52.

2) Plan, platte grond, vorm, omtrek. || Beworp van een huys, j. platte forme, KIL. — Tot verscheyden tijden ... is dit Huys, 't welck anders altijts int Sant bedolven leyt, ... ontblotet gheweest, datmen perfecteliclen de Fondamenten ende het bewerp der selver heeft kounen sien, OELERS, *Beschr. v. Leyd.* 15. Het bewerp van het casteel, HONDIUS, *Moufe-schans* 454.

— Soms bepaald de grenslijn. || Dat ... een rond beworp (t. w. *een cirkel*) heeft eertijts aengewesen Iet, dat gedurigh blijjt, CATS 1, 294 *a*.

— Soms meer het binnen de grenslijnen besloten vlak. || Geen hoeck soo cleyn ... in 's werelts rond bewerp, Daer ghy niet *enz.*, DE WREE, *Mengheld.* 39. Het gantsch bewerp des Lusthofs, met alle de Laanen en dreeven, bevat omtrent honderd en zestig morgen lands, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 3, 507.

3) Schets, ontwerp van een geschrift; bij KIL. vertaald met *summarium*, *breviarium*. || Ick began 't voorsz. bewerp (t. w. *de schets van eene verhandeling*) te lesen, COORNHERT 1, 435 *b*. 't Eerste en ruig bewerp gevonden van zyn hand (t. w. *van zekere dichtwerken*), OUDAAN, *Poëzy* 2, 18.

— Ook als titel: schets, kort begrip. || Ruyghbewerp vande Redenkaveling, ofte Nederduytsche Dialectike ...; uytghegheven by de Kamer in Liefd Bloeyende, t'Amstelredam, *Titel van een bekend werk*.

— Ook in toepassing op het concept of ontwerp van een reglement en derg. || Het concept of bewerp, op het houden dezer Synode gemaekt, wert ... in de Vergadering ... vastgestelt, BRANDT, *De Groot* 113. Seker beworp van instructie voer de Coopvaerders, gedestineert hebbende op Oost- ende West-Indien, bij DE JONGE, *Opk.* 1, 253.

4) Plan, opzet, ontwerp in ruimeren zin. || Daer was een bewerp ghemaeet van huwelicke in deser manieren, DE BACKERE, *Minnebr.* 94. Mijn sinnen ..., smeen wel duysterley bewarpjes Van sorge rusteloos, BREDERO, *Lucelle* 43. Zijn bewerp, en vinding, vol van kracht, In zyn Batavische Gebroeders voortgebracht, OUDAAN, *Poëzy* 3, 510. Ons bewerp te agtervolgen, met de beschouwing der andere ... Zouten, BEEKHEY, *N. H.* 2, 897.

— Soms meer in den zin van *verordening*. || Dat, juyst naer dit bewerp, hier alles sou geschieden, CATS 1, 218 *b*. Niet sonder sijn beworp, niet buyten sijn bevel, 1, 357 *a*.

Samenst. *Voorbewerp*, (voorafgaand) ontwerp (DE BUCK, *Boët.* 150).

BEWERPEN — daarnaast ook BEWORPEN —, bedr. st. ww. Mnl. *bewerpen* (VERDAM 1, 1216). Thans in de algemeene taal niet in gebruik.

1) Iets of iemand door te werpen met iets raken. || Den 30 ... quammer een Beyr so dicht sent sching datmen hem met een steen wel bewerpen mochten, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 26 *b*. Graaf Philips, gevangen, en tot Gent gebraght, werd daar met allerley vuilnis en smaadwoorden beworpen, HOOFT, *N. H.* 691. D'Engelsche Konsul ... werd van de jongens met vuiligheit en steenen ... beworpen, BRANDT, *De Ruiter* 282.

— Inzonderheid: met werptuig in den oorlog. || Ontrent 50 Swarten, die haer van alle wegen omringeden, ende dapperlijc met Assagieras bewierpen, *O.-I. e. W.-I. Voyag*, 2, 8 *d*. Uit het aangevallen kasteel bewierp een mortier hem (*den belegeraar*) onophoudelijk met bommen, een houwitser met granaten, BOSSCHA, *Held.* 3, 771.

— In uitdrukkingen die een denkbeeld moeten geven van een afstand, eene afmeting. || Afgronden, die nocht loot kan peylen, nocht beworpen, VONDEL 2, 175. Als hy nu met sijn oogen Had afgemeeten wat sijn arm bewerpen kan *enz.*, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 387. Dorpen Die den anderen beworpen (d. i. *die zeer dicht bij elkaar liggen*), HUYGENS 1, 451.

2) Soms meer: iets over eene uitgestrektheid met iets bedekken; thans nog gewestelijk: de gestrooide mest door middel van den ploeg met een weinig aarde overdekken.

3) Een water met iets, dat er als 't ware in geworpen is, versperren. || Zijnde de Rivierkens met bancken beworpen, datter luttel oft gheen soet water uyt quam, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 74 *b*.

4) Iets opwerpen, b. v. om een water tegen te houden. || Hier bewerptmen een dicagie, Met gewelt van gelt en man, HONDIUS, *Moufe-schans* 303.

5) Iets schetsen; bij uitbreiding ook: teekenen of schilderen; bij KIL. vertaald o. a. met *primas lineas ducere*, *adumbrare*. || Vulcanus hadde beworpen (t. w. *op het schild van Aeneas*) werckelijc De zee, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 167 *b*. (Wy) willen .. de wereldt slechts met een cole beworpen ..., maer niet ... afmalen ende contrefeyten, FRANCK, *Werelth.* 21. Wanneer men wil maken gulden letteren, so sal men de letteren ... te vooren beworpen met een houtcole *enz.*, VALCOOCH, *Reg. d. Schoolm.* 79. Veneel, ... in schets, Met kryt beworpen, op 't panneel, SIX v. CHAND. 362.

— In figuurlijke toepassing. || Alsoo ras Als van dit groot heelal de schets beworpen was, HOOFT, *Ged.* 2, 355.

6) Iets ontwerpen in geschrifte, de hoofdtrekken er van aangeven. || Beworpen in schrifte, *breviter et succincte notare, ut deinde extendatur et absolvatur*, KIL.

7) Iets ontwerpen, religeeren, in ruimeren zin. || Te maken ende te bewerpen sulcke Keuren, Wetten ende Ordonnantien, waer mede *enz.*, OELERS, *Beschr. v. Leyd.* 257. Ende sal den Griffier binnen ses dagen daer na ten langhsten doen bewerpen de afroepingen *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 187. Ook heb ik laastelyk den staat van 's Lands Financi Beworpen op papier, OUDAAN, *H. Broederm.* 79. De ... Formule des Geloofs, aldus beworpen, ... wierd ... ondersteekent van dry hondert en meer Bisschoppen, VILETER, *Arg. d. Kett.* 3, 15.

twerpen, het plan tot iets vormen. || Dat gruwelyx bewerpt; iet zorgelyx besteeckt, 1, 13. Om allerhande wercken, Beworland, ... uit te wercken, 1, 152.
erpsel (*beworpsel*), schets of plan („Ydel yys verstand Heeft, met heur passer ... *beworpsel* afgemeeten En opgetimmert", ND. 581; „Den verbondtmakeren was 't jk te doen, als bleek by d'ontdekte *be*-OFT, *Henr. d. Gr.* 52); *bewerp* (zie ald.).
. *Beworpboek*, bij KIL.: „protoculum: succincte notata a tabellione", derhalve arin notulen worden geschreven.

RREN. Zie BEWARREN.

STEN, bijw. uitdrukking, als voorzetsel rspronkelijk met een datief. Mnl. *bewesten* , 1219). Ten westen van iets. || De Ruiter iidden, van der Zaan beoosten de Ruiter, ingen bewesten, BRANDT, *De Ruiter* 85. t volk ... gingen er andere wonen, ... nder den naam van Taxandren, DAVID, 2. De dijk bewesten Oterleek, G. DE VRIES, *erkw.* 58.
· bepaling, zuiver bijw. || Indien dat men rvalt (t. w. *van zeker eiland*), so is 't et selve te konnen beseylen, ROGGEVEEN,

In de uitdrukking (*Zeeland*) *bewester bewester* samengetrokken uit *bewesten der* rbeeld van 1551 bij STALLAERT 1, 239; *esten der Scelt* bij VERDAM 1, 1219).

TENSCHAPT. Zie WETENSCHAP.

TIGEN, bedr. zw. ww. Wellicht van *et.* Met de wetenschap van iets voorzien; end. || Des is 't gemoedt bewetight uyt , CAMPHUYZEN, *Ps.* 90, 6.

TTIGEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. le latere taal van Zuid-Nederland in ver-eteekenissen voorkomende (zie VERDAM STALLAERT 1, 239). Thans verouderd.

VEN, bedr. (ook wederk.) st. ww. *n* (VERDAM 1, 1219). Thans ongebrui-r in de 17de en 18de eeuw bij sommige rij gewoon, en wel in de volgende , van de middeleeuwsche eenigszins af-

weven iets met iets bedekken of versieren. || glinstrend goud ... Ontluystert door beweven van het ragh En spinnekoppen-EL 2, 189. Een lintje met letters en eeven, *Ned. Spect.* 7, 15.
weven aan iemands behoeften voldoen *ten*, *benaaien*, *bewasschen*). || Sy (t. w. laeten ... haer wol om ons te doen be-TERBAEN, *Ock.* 63.
nlijk, vrij gewoon in toepassing op het et wolken en schaduwen. || Onsterffelijcke e wt uw' stoelen daelt, beweven met een DEL 2, 425 (var. *beschaduwt*). Daer stof s smoock de lucht beweeft, 2, 542 (zie . De Zon (had)... zich beweven met een dek Van wolken, OUDAAN, *Poëzy* 1, 223. droeve lucht met wolken is beweeft, *y* 362.
dere gevallen waarin het nagenoeg met *erdekken*, *voorzien van* gelijkstaat. || Be-ternis met hulderend gedruys Van winden, 742. De ope kiel wort met dennen be-337 (OVID., *Heroid.* 16, 110: *texitur et carina suis*). Het vel beweeft de haut, , 354. Hoe hout en schors de kuit be-654 (OVID., *Metam.* 11, 80: *aspicit in teretes lignum succedere suras*). Geveinsden, ... met momverdek beweven, OUDAAN, *Poëzy* 3, 532.
5) Iets in iets inweven; ook figuurlijk. || Derzelver opkomst, twist (t. w. *der Goden*) *enz.* ... in ... die schadelijke zoetigheid des gedichts bewevende, OUDAAN, *Agrippa* 29.

BEWIEREN, bedr. zw. ww., bij KIL. met *bekijken* gelijkgesteld. Thans onbekend. || Seker int voorby gaen nam ick heden merck, Sijn ionghe seden sterck ick daer wel bewierde, *Antw. Sp.* eiiij *b*.

BEWIEROOKEN, bedr. zw. ww. Van *Wierook*. Mnl. *bewierooken* (VERDAM 1, 1220).
1) Eigenlijk. Voor iemand of iets of wel op eene plaats wierook branden. || D'afgoden te bewieroocken, VONDEL 4, 348. Vijftigh dienstmaeghden (zijn) bezigh ... met ... de zalen te bewieroocken, 5, 156 (zie ook 5, 380). Dien zij (t. w. *de oosterlingen*) eeren en onderscheiden willen, dien bewierooken zij, of besproeijen hem met welriekende wateren, V. D. PALM, *Sal.* 1, 59 (zie ook V. HEMERT, *Lekt.* 5, 116 met den vorm *bewijrooken*.).
2) Oneigenlijk. Iemand met eer (en thans met het bijdenkbeeld van overdreven lof en eer) bejegenen. || Met dees' eer bewierroockt, VONDEL 3, 126. Alle Euglen zullen ... Bewieroocken Godts naem, met geur, en prijs, en lof, 6, 251 (zie ook 10, 117). Het aangebedene en zwaar bewierookte voorwerp (t. w. *een meisje*), LOOSJES, *Bronkh.* 5, 208. Min bewierookt, schaars bewonderd, Leeft men voor den Hemel 't meest, TER HAAR, *Ged.* 2, 130.

BEWIJFD, bnw. Eene vrouw hebbende, gehuwd. Thans in onbruik. || U E. weet hoe de voorneemste onzer stadt plaghten bewijft te wezen, HOOFT, *Br.* 2, 43.

BEWIJLEN. Zie BIJWIJLEN.

BEWIJS, znw. onz., mv. *bewijzen*. Mnl. *bewijs* (VERDAM 1, 1220). Van *Bewijzen*.
1) In 't algemeen. De handeling van iets te toonen, te doen blijken; thans meest in samenstelling. || Danck hebt, myn vrinden, van uwer eeren bewys, *Trou m. bl.* 200.
— *Bewijs doen van iets*, iets toonen, wijzen. || Sa heer weert doet ons bewys Van onser saten (d. i. *van de plaats waar wij zullen gaan zitten*), EVERAERT 107.
2) Onderrichting, leerzaam voorbeeld; thans verouderd. || Wellecomme Scriftuerlic Bewys ... Die met uwen bewyse voor dhelsche tribulacien Gheerne elcken zout besceermen, EVERAERT 160. Gheestelick bewijs (*een persoon in een zinnespel*), *Gentsche Sp.* 171. Van die schoone Penelope een ... bewijs, Der eerbaren vrouwen tot lof ende prijs, MOERMAN, *Cleyn Werelt* 54 *a* (*opschrift*).
3) Aanwijzing in den zin van: rekening en verantwoording; thans verouderd. || De Brugh-meester (sal) ... alle jaers eens ... gehouden zijn te doen goede reeckeninge ende bewijs van sijne gheadministreerde penningen, *Gr. Placaatb.* 2, 356. Van welcke ... penningen ... die voerscreven gecommitteerde gehouden sullen zyn rekeninge ende bewys te doene, *Ordonn. d. P. B. autr.* II, 1, 196. Rekening, bewijs en reliqua.
4) Wettelijke aanwijzing van een erfdeel.
a) Eigenlijk; in verbinding met *doen* of synoniemen daarvan. || Dat ... de onmondige Wees-kinderen grootelijck worden vercort, deur dien dat hen geen behoorlijck bewijs en wert gedaen van hare overleden Ouders Erve, *Handv. v. Amst.* 638 *a* (a°. 1563). De zodanigen, welke sustineeren aan hunne Kinderen geen Bewys te kunnen doen, ter zaake de Overleedene geen Goederen heeft nagelaten, *Keuren v. Haerlem* 1, 301 *a*. Tot dat de eerste Suppliant het bewys van

Moederlyk goed van zyn voorkinderen zoude hebben geproduceert, *Gr. Placaatb.* 8, 545 *a* (a°. 1755).

b) Bij overdracht: het erfdeel dat een kind door zijn vader of door zijne moeder wordt nagelaten. || De langst-levende ... zyn gehouden deselve (t. w. *de kinderen*) te onderhouden om de vruchten van 't bewijs *enz.*, v. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* I, 13, § 9. 'Er zal als UE. Mama haar Huwelijksche voorwaarden 'er uit kreeg, zelfs niet veel voor het kinderlijk bewijs van u en mijn Heeren uw broeders ... overschieten, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 31. Al kwam het moederlijk bewijs, dat niet groot is, mij geheel in handen, 4, 63. Daar ik ..., als de boêl te Amsterdam bered is, het geen mij van mijn moeders bewijs toekomt, in handen krijgen zal, 5, 151.

5) Al datgene waardoor men aantoont dat iets zóó is als men beweert, hetzij opgevat in den zin van redeneering, bewijsvoering, hetzij meer in dien van bewijsgrond of -middel. || Het geloove nu is een vaste gront der dingen die men hoopt, ende een bewijs der saken die men niet en siet, *Hebr.* 11, 1 (gr. πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων). Hy gaet deur, wat sou hy rechten, zijn bewijs heeft gien klaerheyt, HOOFT, *Ged.* 2, 299. Hout yemant mijn bewijs voor spot, Omdat ick *enz.*, BREDERO 3, 88. (*Eene kaart*), daar in, om de bekrompenheits wille, wel veel ... sonder eenig ... bewijs ter neder soude moeten werden gesteld, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.*, *Voorr.* 2. Ten bewijze had hij eene plaats uit de Mémoires de Madame de Campan ... kunnen bijbrengen, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 310. Ik zal geen bewijzen aanvoeren, die in menigte voorhanden zijn, GEEL 168. Ik zeg ... met volle overtuiging, dat het gevraagde bewijs niet te leveren is, VISSERING, *Herinn.* 3, 201. Een bewijs voor de katholieke waarheid, FRUIN, *Dusseld.* XXXVII.

— In de wetenschap. || Het rechtstreeksch bewijs eener meetkundige stelling. Een bewijs uit het ongerijmde. — Eene noot van Ruhnkenius ... is rijk aan bewijzen, dat bij alle Tempels ... zich ... uitleggers bevonden *enz.*, GEEL 186. Had hij, bij hetgeen wij woordkritiek noemen, het intern bewijs ... boven het gezag van latere handschriften gesteld *enz.*, BAKH. v. D. BRINK, *Stud.* 3, 437. Zoogenaamde inwendige bewijzen bevredigden hem niet; uitwendige eischte hij, BEETS, *Versch.* 6, 48.

— Als rechtsterm, en daarna ook weer in vrijer gebruik. || Het bewijs en blijk van de waarheid van saken die in feiten, dat is, in doen bestaan, werd beweerd by geschriften, of door getuigen, v. LEEUWEN, *Rooms-Holl. Regt* V, 20, § 1. In de uitterste willen wierden eertijds seven ... Getuigen tot bewijs vereischt, V, 20, § 4. So de saak by ... Getuigen werd beweerd, sonder dat deselve volkomen reden van wetenschap wisten te geven, sou ... voor geen vol bewijs verstrekken, V, 20, § 23. De bewijsmiddelen bestaan in: Het schriftelijk bewijs; Het bewijs door getuigen; *enz.*, *B. W.*, *a.* 1903. Bij gebrek aan bewijzen vrijgesproken worden. — Dat de Heeren ... de papieren van den Advokaet doorzocht, en klaer bewys van zyne correspondentie met vyandtlyke Persoonen bevonden hadden, BRANDT, *De Groot* 209. Hij kan 't immers niet ontkennen, ... en wij hebben bewijs genoeg tegen hem in handen, *K. Zev.* 4, 132. Ik ... voel me volkomen in-staat haar (t. w. *de beschuldiging*) met bewyzen te staven, MULTATULI 1, 166.

6) Een blijk van iets, waaruit men derhalve kan opmaken dat iets bestaat of zóó is als in eene bepaling wordt aangeduid. || Dat Verzuim van onderscheid in Spelling geen de minste bewijs is van 't gebrek in de Uitspraek, L. TEN KATE, *Aanl.* 1, 157. De instelling ... van eene vrije jaarmarkt, daarvan ten bewijze (t. w. *van den bloei de* FRUIN, *Geschr.* 1, 58. Klaar bewijs, dat geluk in de fondsen had, BERGMANN, *Staas*

— Inzonderheid met eene gezindheid of ee schap als bepaling. || Die tegenspraak moet be worden als een bewijs van zijne belangstell wijzen van deelneming. — Tallooze malen out ... een bewijs van het in hem gestelde vert VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 340. Dit bevel w de omstanders natuurlijk als een bewijs van v gezien, v. LENNEP, *Rom.* 3, 33. Een klas daarvan te ontvangen (t. w. *van iemands vriens* v. LENNEP, *Poët.* 2, 168. De gevoeligste harer (*van Gods liefde*) teederste zorg, *Sticht. Uren* 9, 323. In elken regel vond ik bewijzen harer liefde, BUSKEN HUET, *Fant.* 2

— Ook van een persoon gezegd die een voorbeeld van iets is. || Rebecca is daer va *van Gods beloftenissen*) een bewijs, *Rom.* 9, 1 Heer van Bottel, gij zijt er een sprekend be (t. w. *van hetgeen in zeker spreekwoord wordt* BERGMANN, *Staas* 63.

— In overdrachtelijk opvatting: een ze teeken dat eene aanwijzing van iets geeft, er van, eene zeer kleine hoeveelheid. || E peltjen bewijs Van Balsem uit het paradijs, 2, 127. Eene ... dame, met ... een gro (en) een klein bewijs van baard op haar BEETS, *C. O.* 109.

7) Een schriftelijk blijk van iets, inzonde schriftelijke verklaring in den voorgeschrev of wel een gedrukt stuk. || Een bewijs va voor eene dame. Een bewijs van ontva *reçu*). Een bewijs van goed gedrag. — Da goet bewijs, en schoone brieven van, CATS Dat de brieven, papieren (kantt. *charteren* wyzen (kantt. *instrumenten*) van veele s Gewesten ... noch in hun geheel bevonden HOOFT, *N. H.* 1187. De thien Schellinghe den Ontfangher voor desen toegheschickt voor ven van bewijsen, *Vl. Placcaertb.* 3, 330 (Certificaten ..., welke zooveel zijn als be toonder, die *enz.*, VISSERING, *Staath.* § 113 niet te verwonderen, dat ... de meeste studer getracht hebben, die bewijzen (t. w. *testimon* modo meester te worden, VISSERING, *Herinn* Toen hy ... zyn ontslag vroeg en om een bewy dat hy zich goed gedragen had, MULTATULI

Samenst. afl. *Bewijsvoering* (zie ald.)

Samenst. Men kan soms twijfelen, of wel *bewijzen* als eerste lid eener samenst. den aangenomen; doch *bewijs* is de stam va en heeft ook eene verbale beteekenis: de be tingen komen dus vaak op hetzelfde neer.

— *Bewijsgrond*, *-kracht*, *-middel*, *-plaa* *-stuk* (zie die woorden).

— Verder, minder gewoon of zeldzaam volgende koppelingen, samenst. afl. of samen *kavelen*, ter vertaling van lat. *argumentari* (OUDAAN, *Agrippa* 369); *bewijskunst* („ kareling (t. w. *de logica*) ... noemt ook h de *bewijskonst*, te weten, een wetenschap v en redevoeren", OUDAAN, *Agrippa* 52); *bewijskunstig*, tot de logica, tot de rede betrekking hebbende (*„bewijskunstige* bo *a. w.* 56); en de sam 57); *bewijsschrift*, be 184, en ook: „Wee van zijn hemelsch *bewijsschrift* in 1, 271);

... de wrakken van drie ... scheepen ... ogen leggen, tot *bewysteekenen* van hun- BRANDT, *De Ruiter* 805); *bewijstrant* nkens, de stijl en de *bewijstrant*" (t. w. *schrijver*), FRUIN, *Geschr.* 1, 136); mv., getuigenissen die een bewijs voor „Daar sy, behalven andre *bewys-tuigen*, n de gelijkheyt ... van de Taal tot een stellen" *enz.*, V. LEEUWEN, *Beschr. v.* *bewijsvesten*, ter vertaling van lat. („Plinius zegt van Karneades, dat men *s vestede* bezwaarlijk oordeelen kon wat ", OUDAAN, *Agrippa* 45); *bewijsvesti*ring of bewijsgrond (zie *a. w.* 46 en 51); , vertaling van lat. *topica* (*a. w.* 52). ede lid, in verschillende bet. *Eer-*, *gunst-*, *stvangst-*, *plaats-*, *scheeps-*, *tegen-*, *toe-*, *vriendschapsbewijs* enz. (zie die woorden lid).

SBAAR, bnw. (en soms bijw.). Van n stellingen: bewezen kunnende worden. || iet, dat men ... dikwijls meer zegt ... r is, *Wildsch.* 2, 218. (*Dat*) is niet alleen ng bewijsbaar, ... maar het wordt ook vinding bevestigd, V. D. PALM, *Sal.* 8, 15. ing door voorbeelden bewijsbaar is, hij al het bewijs van hebben geleverd, VIS- *nn.* 1, 9.

volgende plaats adverbiaal: op zulke eene n toont iets te kunnen doen. || Salomon gequetste kroon genezen heel bewijsbaer, nder 't recht te schorten, VONDEL 9, 282. *wijsbaar* (zie ald.).

SELIJK, bnw. Van *Bewijzen*. Hd. *. Wtb.* 1, 1780). Thans verouderd. *lijk* in passieve opvatting. — 1) Aan- i. waarneembaar, blijkbaar. || Daer siet- ote steenroots ver in zee bewijsselijck, *Odyss.* 1, 16 *a*.

aar. || Niemandt sal immermeer bewij- . ...: noch dat is eeniger maniere be- ONDEL 4, 741. Het (koomt) bewyzelyk Vorsten ... meermaels de oudeugd ... yke belooning van de deugd hebben ver- N, *Spect.* 2, 187. (*Iets*) met bewijslijk n, STARING 2, 124.

lijk in actieve opvatting. Bewijzend, ge- s te bewijzen. || Bewijselijcke litteyckenen *ige teekenen van inwendige aandoeningen*), *Grondt d. Schilderc.* 6, 1.

ijselijkheid, bewijsbaarheid (HERVEY, 1, 39).

SGROND, znw. m. Een grond waar- betoogt of bewijst; een argument; hd. *D. Wtb.* 1, 1780). || De weinige ambts- kunnen tot ... bewijsgronden strekken rdeel, dat hij ... uitsprak, JORISSEN, 2, 104. Aristoteles vindt in dien eisch .. den besten bewijsgrond voor het voort- averuij, QUACK, *Soc.* 1, 19. De ketters bewijsgrond aan als een wapen tegen de den Schepper, LOVELING, *Sophie* 85.

SKRACHT, znw. vr. Bewijzende van zekere gegevens, van eene rede- hd. *beweiskraft* (*D. Wtb.* 1, 1780). || boeken, zullen zij bewijskracht hebben, els-stijl ... gehouden zijn, *Ned.* issingen, die ik opper zonder aan bewijskracht, aan toe te 1. 249. Wanneer men ... aan een verdichtsel,

BEWIJSMIDDEL, znw. onz. Datgene door middel waarvan men iets bewijst; inzonderheid als rechtsterm (soms ook *middel van bewijs* geheeten: zie *W. v. Kooph.*, *a.* 10). Hd. *beweismittel* (*D. Wtb.* 1, 1780). || Alle soort van bewijsmiddelen kan door tegenbewijs worden ontzenuwd, *W. v. Strafv.*, *a.* 394.

BEWIJSPLAATS, znw. vr. Plaats in een geschrift, die men aanhaalt om iets te bewijzen. Hd. *beweisstelle* (*D. Wtb.* 1, 1780). || Dat ... de Schrijver, in de zamenstelling zijner bewijsplaatsen, derzelver betrekkelijken onderdom niet streng genoeg onderscheidt, GEEL 167. Iemand die altijd met bewijsplaatsen aankomt (t. w. *bijbelteksten*).

BEWIJSREDE, znw. vr., mv. *-redenen*.

1) Eigenlijk. Betoog om iets te bewijzen, bewijsvoering; argumentatie. Thans weinig meer voorkomende. || Sy vullen heele boecken met bewijsredenen, als dat men Godes woort gehoorsaem moet wesen, MARNIX, *Geschr.* 2, 221. Een ... heerlijcke, grondige, ende scherpsinnige bewijsreden, om zijn seggen te bevestighen, MARNIX, *Byenc.* 1, 1 (bl. 1 *a*). Brenght u-lieder twistsake voor ..., brenght uwe vaste bewijsredenen by, *Jes.* 41, 21. 't Hinken zyner bewysreede, HOOFT, *N. H.* 338. De bewijsredenen, tot voorstant der tooneelpoëzye, by verscheide treurspelen ... gevoeght, VONDEL 6, 324. Heel dit boek is een meesterwerk van stevige bewijsredenen, RODSES, *Schetsenb.* 3, 144.

2) Oneigenlijk: een blijk, een voorbeeld van iets. || Dat de uyterlicke schoonheyt des Lichaems ... een beelt ende bewijs-reden is, van de Goddelicke schoonheyt, V. BEVERW., *Wtnem.* 1, 24.

BEWIJSSTUK, znw. onz. Een stuk, meest een geschrift, maar soms ook eenig voorwerp in 't algemeen, dat men bijbrengt om iets te bewijzen. || De ge-allegeerde facta ... moeten van den Anlegg r bewesen worden. Welckes geschiet door onstraffelicke bewijs-stucken, ofte door twee Loff-waerdige getuigen, *Landtr. v. Selwerdt* 37. Onze Minister van Justitie kan ... de overlegging vorderen van zoodanige andere bewijsstukken als hij ... zal noodig oordeelen, *Tarief enz.*, bij FRUIN-POLS, *Wetb.*², blz. 987. Ware hij een ketterjager geweest, hij zou zich ... beijverd hebben om die gewichtige bewijsstukken (t. w. *eenige verhandelingen*) in handen der inquisiteurs te spelen, FRUIN, *Geschr.* 1, 259. Hier zijn de bewijsstukken! (*ook wel in dagelijksche taal gezegd*).

BEWIJSVOERING, znw. vr. Samenst. afl. van *Bewijs* en *Voeren* met *-ing*. Wellicht naar het voorbeeld van hd. *beweisführung* (*D. Wtb.* 1, 1780): de uitdrukking *een bewijs voeren* is bij ons weinig of niet in gebruik; en wanneer men bij QUACK (*Stud.* 236) leest: „De snelle *bewijsvoerende* gebaren der rechterhand", dan is dit *bewijsvoerend* waarschijnlijk gevormd naar analogie van het reeds bestaande *bewijsvoering*. De redeneering waarmede men een bewijs tracht te leveren, de argumentatie. || De vorm van het betoog, de methode van bewijsvoering, FRUIN, *Geschr.* 1, 132. Eene bewijsvoering als ik hier mededeelde laat zich ... zeer goed lezen, BUYS, *Stud.* 1, 73.

BEWIJZEN, bedr. (en wederk.) st. ww. Mnl. *bewisen* (VERDAM 1, 1225).

A) Met eene zaak als voorwerp.

1) Iets laten zien, iets doen blijken; in deze algemeene opvatting verouderd. || Hoecht u niet, hoe haest dat den Heer doe bewees Verandering ten besten? *Trou m. bl.* 245. Dese fyguere den Vranckschen conyne bewyst, EVERAERT 127. De claer sterren ... En sullen ons niet meer haer licht bewysen, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 175. Godt willende sijnen toorn bewijsen, ende sijne macht bekent maken, *Rom.* 9, 22

(verg. ook 9, 17). Wy begeeren dat een yegelick van u deselve neerstigheyt bewijse *enz.*, *Hebr.* 6, 11. Dat ... hy ... op gister avondt ... eenighe weemoedicheidt van schreien bewesen hebbe, HOOFT, *Br.* 1, 100.

2) Iemand iets toewijzen, toekennen; thans verouderd. || Min als dertigh overloopers en verlaaters (lat. *desertores*) ... zullen die 't ryk bewyzen wien zy willen? HOOFT, *Tac.* 319 (*Hist.* 1, 30; *imperium adsignabunt*). De goederen, haar beweezen tot bruidschat, HOOFT, *N. H.* 19. Daar hem, tot zyn behoef, achthondert gulden 's jaars beweezen werden, 568. Ghelijck men hem (t. w. *aan de priesters*) eenen autaer hadde bewesen, DE SMIDT, *Winckel* 217. Deselve Quartieren te verdeelen en te bewysen aan de Collonellen, Ritmeesteren, Capiteynen ende Officieren van het Krygsvolk, bij DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 133 *a*.

3) Aanwijzing doen van een erfdeel; verg. thans nog *Bewijs* in de bet. 4). || De goeden van de Weeskinderen, die ter Wees-kamere bewesen sullen werden, *Handv. v. Amst.* 638 *b* (a°. 1563). Dat Vader ofte Moeder ... gehouden sal wesen by de Wees-Meesteren te komen, omme ... der Wees-kinderen goet te bewijsen ende te Wees-boecke te brengen, 639 *a*. De bewezen penningen moeten ... ter Weeskamer worden gebragt, ten ware de Ouders dezelven liever behouden wilden, WAGEN., *Amst.* 3, 377 *b*. De Weduwnaar verklaart geen middelen te hebben, om zijne kinderen iets, voor 's Moeders Erf, te konnen bewyzen, *Amst. Secret.* 354.

— Minder juist met den persoon als accusatief in plaats van als datief. || Ende of de Kinderen van d'een sijde bewesen waren, te weten oft de Vader bewijs gedaen hadde van 's Moeders Erve, soo sal *enz.*, *Handv. v. Amst.* 639 *b* (a°. 1563).

4) Iemand eene bejegening laten ondervinden, en thans altijd in gunstigen zin. || Hy sal moghen in veelderhande sieckten ende ghebreken der menschen hulp ende bystant bewijsen, PH. HERMANNI, *Distilliert.* 1. Wat sal ick den Heere vergelden voor alle sijne weldaden aen my bewesen? *Ps.* 116, 12. Ende de Barbaren bewesen ons geen gemeyne vriendelickheyt, *Hand.* 28, 2. Alle sachtmoedigheyt bewijsende tegen alle menschen, *Tit.* 3, 2. My dese onverdiende, maer seer ghewenschte weldaet te bewijsen, BEREDERO 3, 123. Cassandra .. den lijcke d' wterste eer Bewijst, VONDEL 2, 497. Zonder aan iemand ... eenige de minste gratie, remissie, pardon ofte faveur ... te mogen bewyzen of verleenen, *Gr. Placaatb.* 8, 839 *b* (a°. 1700). Bewijs mij dese gunst, Dat ik mag leeren ... zingen. V. ALPHEN 1, 430. Dit meisje, dat mij dus inderdaad eenen onbetaalbaren dienst heeft bewezen, BILD.'S *E. H.* 204. De eenige ... oplettendheid, welke men u ... pleegt te bewijzen, is *enz.*, KNEPPELH. 7, 192. Dat de naauwgezetsten zich gedwongen zagen hulde te bewijzen aan de zuiverheid harer bedoelingen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 163. Juffrouw, ... welken dienst kan ik u bewijzen? BERGMAN, *Staas* 153. De laatste eer bewijzen aan een overledene. Eervol ontslagen worden, onder dankbetuiging voor de aan den lande bewezen diensten. Iemand zegt dank voor de hem bewezen belangstelling.

5) Iemand iets schenken, t. w. iets stoffelijks; thans verouderd. || Dat sy heurlieder aalmoessen oft Charitaten daer toe geensins en souden bewysen, *Hist. v. Corw. Adr.* 1, 57.

6) Aantoonen dat iets zóó is als beweerd wordt; ook als term in rechten en in de wetenschap.

a) Met een persoon als onderwerp. || Sy en konnen niet bewijsen, daer van sy my nu beschuldigen, *Hand.* 24, 13. Een wonder Woordt wert hier ... Bewesen ..., Dat Rijckdom goet is en te wenschen, BEREDERO 3, 88. De saak voldoungen sijnde, feiten bestaat, moet by den eyscher bewesen of werd by gebrek van dien den gedaagde sproken, v. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* V, Documenten, dienende om haar vrydom (t. *zekere belasting*) te bewysen, *Gr. Placaatb* 6 (a°. 1723). Aan dit laatste twijfelt men m en daarom moet ik het bewijzen, GEEL 141. gij daar met zooveel fiducie zegt, zoudt ge afdoende kunnen bewijzen? FRUIN, *Afscheid* De auteur meende, dat hij zijn stellingen uitspraken van ... pausen bewijzen moest, *Geschr.* 1, 132. Zijn alibi bewijzen.

— Het voorwerp is in een bijzin uitgedr konden harer vaderen huys, ende haer zaet wijsen, of sy uyt Israël waren, *Ezra* 2, overtuyghde de Joden ..., bewijsende door de S dat Jesus de Christus was, *Hand.* 18, 28. konstenaers bewijzen, dat twee bollen, d'ander gheleght, malkander niet en rake een punt, DE BRUNE, *Bank.* 2, 398. Daby bewijsen wilden, dat .. wraeck-gierigh niet *Begin e. Voortg.* 12, 50 *a*.

b) Met eene zaak, hetzij bij persoonsv hetzij iets waaruit iets anders met zekerhei leiden. || Dat de stad zich ... zoo kostb getroostte ..., bewijst beter dan elk betoog telijk *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 72. De uitk mij bewezen, dat eene ... misrekening haar handelen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 217 theorie soms vermoedde, bewees de ond QUACK, *Soc.* 1, 4. Feiten ..., die iets b onze kennis vermeerderen, ROOSES, *Schetsen*

B) Met een persoon als voorwerp.

1) Iemand ergens heen verwijzen, hem sen; thans verouderd. || Daer (d. i. *waar* Vorsten hand ter schildwacht heeft bewesen ons 't langer staen, HUYGENS 1, 137.

2) Iemand verwijzen naar iemand om v op iets om daaruit) betaling te ontvang verouderd. || Jck (zal) ... voor de rest, hem bewijzen op Carel van der Wyen, H 2, 143 (a°. 1631). Eenighe Coningen, da op bewees, die hy seyde hem groote partijen te wesen, *Begin e. Voortg.* 12, 81 *a*. quamen zy tot een Stadt, genaempt Sambu hy haer op eenighe schulden bewees, die ni bedieden hadden, *Ald.*

— Bij vergelijking. || Het krysgraauw hebbende (t. w. *bij de plundering van* werden Ooversten en Hopluyden beweez leevens der ingezeetenen, voor hun recht aa HOOFT, *N. H.* 277 (verg. ook HUYGENS 2

3) Toonen dat iemand zóódanig is als u paling blijkt; ook wederk. || Zo werdt bewijst Als Aduocaet, met redenen tegher ghende *enz.*, v. D. MEULEN, *Ketenigh.* 188 wijst) u eenen worstelaer, *Ps.* 18, 27 de Vorst zich eeven onbeweeglyk, door g haatverwekkingh, beweezen heeft, HOOFT, Gestaedigh Bewijst hij zich barmhartigh en HOOFT, *Ged.* 1, 272.

Afl. *Onbewezen, bewijs, bewijsbaar, b bewijzing* (zie die woorden); *bewijs* W deren voorkom *bewijsster*

— Verle , die de („Hopende hebbende vol adu iemand Vrie de fang

dan daer mede volstaen," *Handv. v.* (a°. 1563).
Zie BEWIJS, Samenst.

ZING, znw. vr., mv. *bewijzingen*. Van
l. *bewisinge* (VERDAM 1, 1228). Thans

ing, mededeeling. || Ick verwacht onlancxs
r rijsinge (*t. w. van den graanprijs*),
ge van mijn brieven, Dien ick ontfang,
237. Om alle, die 't sullen begheren,
singhe te doen van 't ghene by my hier
lt, COORNHERT 1, 270 *b*.
ig van eene gezindheid jegens iemand. ||
n haer de bewijsinge uwer liefde, 2 *Cor.*
sing van Eer ...; Sie Eerbewysinge,
lit. Wdb. 78 *b*. De bewijzingen der liefde,
r hem (t. w. *Johannes*) boven anderen
ES, *Leerr.* 2, 246.
ing van een nagelaten boedel. || Oft
eenigh Boel-houder ... hem ... soude
n met eenige Testamenten by den over-
t; sal nochtans gehouden wesen te leveren
ide bewijsinge te doen, *Handv. v. Amst.*
63).
ing, mandaat van betaling *op* iemand. ||
ijzinge van de HH. van de rek°. over
ring albier laest geschiedt, op den
rman, ter somme van gl. 1111, HOOFT,
Naardien zyner Doorluchtigheit niet ge-
bewyzing op den laakentol, HOOFT,

bewijsrede. || So int lesen van bewij-
an wederleggingen, COORNHERT 1, 270 *a*.
(t. w. *van zekere bewering*) sal ick
.. Dochter, die vry al wat te trots was
nheyt, POIRTERS, *Mask.* 296.
In de bet. 2). *Dienstbewijzing* („Hunne
uw en *dienstbewijzing* duren niet langer
elang" *enz.*, V. D. PALM, *Sal.* 7, 111);
zie boven).

KELEN, bedr. zw. ww. In iets wik-
ts omwikkelen.
jk. || Indien gij deezen (*brief*) niet
rbruikt ... om er een pleister in te
Vildsch. 5, 300.
lijk. Aan allerlei bepalingen binden. ||
Godes beloftenissen ... by hun (t. w.
leeraars) met sekere voorwaerden also
e omcingelt worden, dat *enz.*, MARNIX,
15. Om datze (t. w. *de vorsten*) de lof
eid na streven zouden, bewikkelenze de
ng, maar *enz.*, OUDAAN, *Agrippa* 203.

KEN, bedr. zw. ww. Van *Wikken*.
gebruik.
gen tegen iets anders; figuurlijk. || De
ugd, een poos als in de schaal gelegen,
haar gewicht *enz.*, OUDAAN, *Poëzy* 1,
ens in balans, Wat best dekt, een zwarte
Rooden Hoed, OUDAAN, *H. Broederm.* 68.
erwegen, in beraad nemen. || Datmen
lyk bewikken moet, dat alle klachten
bij den Priester werden plaats gegeven,
m. d. Jal. 2, 30. Wat wit, en toeleg
nz., OUDAAN, *Poëzy* 1, 251 (zie nog
H. Broederm. 70 enz.).

GEN, bedr. en onz. zw. ww. Van
lligen (*D. Wtb.* 1, 1784).
met een persoon als voorwerp.
1. hem tot iets bewegen,
Heeft hy ver-
een, hy be-
1, 309 *b*.

Dat zy de Heeren van Berghen en Montigny eintlyk tot het gezantschap derwaarts, door styf aanstaan bewillight had, HOOFT, *N. H.* 80 (zie ook 199). Tot boode bewillighd' hy zeekeren landtman, 353. Het gemeene scheeps-volck moest daer eerst toe bewillicht worden, overmits sy luyden niet daer op aenghenomen waren, *Begin e. Voortg.* 13, 6 *a*. (Deeze twee) bewilligden ... tot eenen aanslag ... Jeroen Ewouts, Jan Faassen *enz.*, WAGEN., *Vad. Hist.* 10, 456.

— Ook met eene onbep. wijs met (*om*) *te* of een bijzin met *dat* als bepaling. || Menelaus ... heeft ... al de Griecksche Vorsten bewillight, om wt gemeenen name gesanten heen te schicken, HOOFT, *Ged.* 1, 138. (*Zij hadden hem*) bewillight, om 't onderstaan of hy ... zich meester van Goor konde maaken, HOOFT, *N. H.* 790. Om Hartogh Hans Kazimir te bewilligh en, dat hy ... t' hunnen dienst herwaarts quaame, 881. Naer vele moeyten, alsoo hy 't volck niet konde bewillighen, mede naer Ternate te seylen, *Begin e. Voortg.* 12, 80 *a*. Hij (had) de Eduenzen weten te bewilligen om ... eenen inval te doen op het grondgebied der Bellovaken, DAVID, *Hist.* 1, 80 (zie verder nog HOOFT, *N. H.* 59, 110, 128, 162 enz.).

2) Als bedr. ww. met eene zaak als voorwerp. Ze inwilligen, toestaan, t. w. een verzoek en derg. Soms is het voorwerp aangeduid door een vnw., of uitgedrukt in eene onbep. wijs met *te*. Thans verouderd. || Wel verstaende datmen het ghedaen niet ontdoen en mochte, heeft hy haer begeerte willen bewilligen, COORNHERT, *Boccat.* 17 *c*. Ende Mose bewillighde by den man te woonen, *Exod.* 2, 21. Ende als sy baden dat hy langer by haer blijven soude, en bewillighde hy 't niet, *Hand.* 18, 20. Bewilligh mijn versoeck, en sta mijn bede toe, VONDEL 3, 370. Och, och, bewilligh onze bede, 6, 274. Zyne Moeder zal u, zo gy het bewilligt, nader verzoek doen (t. w. *tot een huwelijk voor haar zoon*), *Burg.* 712. Den ... graaf bewilligde men ... buitengewone beden, mits de handel werd vrijgelaten, VISSERING, *Herinn.* 2, 2.

— Soms ook in den zin van *toestaan*, *vergunnen*, ook wanneer niet aan een verzoek wordt gedacht. || Dat de korthejt des tijds, en bekommering met andre zaeken ... geen vereischte vryhejt aen zijn gemoedt bewillighen, HOOFT, *Br.* 3, 243. Bewillighde ick uw minn' tot zulk een ende? VONDEL 5, 579.

3) Als onz. ww., gevolgd door eene bepaling met *in* (vroeger ook wel *tot*). Zich gewillig in iets schikken, er genoegen mede nemen, of in iets toestemmen; in die laatste opvatting nog wel voorkomende. || Sy en hebben in mijnen raet niet bewilliget: alle mijne bestraffingen hebben sy versmadet, *Spreuk.* 1, 30. De Staaten ... bewillighden in zynen wille, HOOFT, *N. H.* 3. De Landtvooghdt ... bewillighde in 't ontslaaken der vyf gevangenen, 351. De moeder ..., Niet vreemt van dit verzoeck, bewillighde hierinne, VONDEL 8, 366. Tot de welcke (t. w. *de lusten*) wanneer zy bewillighen ende sich gheweenen *enz.*, DE BUCK, *Boël.* 249. Ik verzocht hem dus mij ... in zijn gezelschap te laten medereizen, waarin hij met het grootste genoegen bewilligde, HAAFNER, *Ceilon* 466. Dat de lieden, bij wie zijn dochter inwoonde, zwarigheid zouden maken in haar vertrek te bewilligen, V. LENNEP, *Rom.* 4, 279.

— *Met iemands bewilligen*, met zijn goedvinden. || Sulck gheloovighe en doet self niet, maar hy wort met sijn bewilligen van Gode ghedreven, COORNHERT 1, 335 *d*. Met speciael toelaten ende bewilligen van den Burgermeesteren, *Keuren v. Leyd.* 40.

Afl. *Bewilliging*.

BEWILLIGING, znw. vr. De daad van in iets te bewilligen, toestemming. || Soo wort de be-

williginge gehouden van geen 'er waerden, CATS 2, 21 *b*. Hy vervremd ende bezwaert haere goederen, ... zonder dat hy haere bewilliging daer toe van noode heeft, DE GROOT, *Inl.* I, 5, § 22.

— Meest in bepalingen met een voorzetsel. || Dewijle geen soodanige beloften gesloten en konnen worden, als met onderlinge bewilginge van de gene die het aengaet, CATS 2, 165 *a*. By bewilging des Franschen Konings, HOOFT, *N. H.* 11. Sulex en mocht zonder de Staten bewilliging niet geschieden, DE GROOT, *Inl.* I, 2, § 20. Ik (had) my .. , by tyds, tot scheidsman, met wederzydsche bewilliging, opgeworpen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 207. Wij zullen ... niets kunnen doen zonder Nicolettes bewilliging, *K. Zev.* 2, 274.

— Naast *bewilliging* is in de oudere taal vrij gewoon *bewilling*. || Dese Heervaerden dan leyden de Graven met bewillinge van de Staten, V. OUDENHOVEN, *O. e. N. Dordr.* 176. Met consent ende bewillingen vande Ambachts-heeren, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 114. Met bewillinge ende toelaten vande Prinsen ende Prelaten des H. Lants, JAKEMIJN, *Triumphe* 51.

BEWIMPELEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bewimpelen* (VERDAM 1, 1221). Van *Wimpel*, sluier (zie ald.).

1) Eigenlijk. Met een sluier of doek bedekken; reeds vroeg verouderd. || Dat de aangezichten der vrouwen ... moeten bewimpelt worden, op dat haar schoonheid de Engelen niet verlokke, RABUS, *Verm. d. Taalk.* 259.

— Figuurlijk. || Dat veel dingen beter aert hebben alsse niet ten vollen gesien, maer eeniger-maten bewimpelt en overschaduwet ons voorkomen, CATS 1, 480.

— Als bijbelterm. || Knevelbaert ... verhullen, bewimpelen, gelijck die plegen te doen, die in rouwe waren, *Ezech.* 24, *Kantl.* 48. Sy sullen alle te samen de bovenste lippen bewimpelen, *Micha* 3, 7.

2) In ruimer toepassing: met eenig kleedingstuk bedekken; thans verouderd. || Hier na bedecte ende bewimpelde zy de maget gantschelijcken met haer eyghen mantel, COORNHERT, *Boccat.* 59 *c*. De vrouwen (gebruiken) geen andere draght dan de mannen, uitgezeidt dat de vrouwen dikwyler met lyne gewaaden bewimpelt gaan, HOOFT, *Tac.* 493 (lat. *velantur*). Eer men 't lijck verbrant, Dat sy 't in pluimaluin met haere hant Bewimpelen, VONDEL 8, 67. Hoe neerstelijck dat (*hij*) ... sijne handen ende voeten bewimpelde, V. HOUCKE, *Tract. d. Tribul.* 539.

3) Zeer gewoon in toepassing op het verbergen van iets door wolken, mist, damp; thans verouderd. || De sonne sal van schrick bewimpelen haer stralen, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 247. (*De*) maen, bewimpelt met een' mist, VONDEL 4, 317. De duistere midnacht bewimpelde de maen met een wolck, 5, 198. Pallas ..., met een wolck bewimpelt, 8, 327 (zie nog 5, 137 enz.). Heur oog was als een star, van waatrig vocht bewimpeld, HOFDIJK, *Aeddon* 114.

— In figuurlijke toepassing. || Voorzichtiglijk bewimpelt God Met dikke wolk 't genaekend lot, HOOFT, *Ged.* 1, 328.

4) Iets eenigermate bedekken, niet ronduit zeggen of erkennen; vaak gevolgd door eene bepaling, aanduidende hoe of met welk voorwendsel men iets bedekt; thans nog vrij gewoon, vooral in de afl. *onbewimpeld*. || Tes somtyts noot datmen de woorden bewimpele, EVERAERT 169. Veele, bewimpelende met Godsdienst hunnen toeleg om den Staat het onderste booven te keeren, HOOFT, *N. H.* 4. De waerheyd met verzierde sproocxkens te bewimpelen, VONDEL 2, 14. Men mach 't sus of soo bewimplen, 2, 220. Met dezen deckmantel zochtze haren misgreep te bewimpelen, 5, 208. Dat het maar een [illegible] op de behendigste wyze bewimpeld, V. EFFEN 3, 72. Men mag den booswicht beklagen, [illegible] moet zijne boosheid niet bewimpelen, LOOSJES 2, 308. Nicolette behoefde zich nu .. [illegible] te bewimpelen ... dat zij bestolen en dat zij was, *K. Zev.* 3, 292. Dat de woorden van [illegible] die hij van hem vernam, misnoegen en [illegible] bewimpelden, FRUIN, *Tien J.* 117. Zijn [illegible] verwijt aan mijnheer F., LOVELING, *Idom.*

— Evenals *bedekt* ook wel van een p[illegible] zegd. || Schaars in trou, ... bewimpelt van [illegible] gelijk de Orakelen dubbelzinnig, OUDAAN, *Ag[illegible]*

Afl. *Bewimpeling*, *onbewimpeld* (zie die [illegible] *bewimpel*, omslag, bedekking („Sonder o[illegible] *bewimpel*", BREDERO 3, 347); minder juist i[illegible] *bewimpsel*, verbloemende uitdrukking (bij HO[illegible] 479; ook bij anderen: „Eenich schijnbaer [illegible] om hun stuck ... te beweeren", DAVID, *D[illegible]* „Een loos *bewimpsel*", DE WIT, *Lev. v.* [illegible] 1, 157).

BEWIMPELING, znw. vr. Van *Be[illegible]* Thans niet meer in gebruik.

1) In zuiver figuurlijke toepassing. De [illegible] de waarheid bedekt. || 't Ontwinden der [illegible] lingen, waar in de waarheit vermomt stak[illegible] *N. H.* 60. So dat men met syn hooft eer[illegible] muyr sou booren, ... Eer dat men door [illegible] bewimpelingen raeckt Van Nominalen, va[illegible] van Thomisten *enz.*, WESTERBAEN, *Ged.* 2[illegible]

2) Voorwendsel, iets dat men voorgeef[illegible] de waarheid te erkennen. || Tot een beter[illegible] linghe van huunen inborstighen haet, DAVI[illegible] 335. 't Volk dat ghy, onder glimpighe bewi[illegible] zult laaten leeghren voor de poorten, HOO[illegible] 843. 't Is in 't gemeen de bewimpeling z[illegible] dievery verklikt, V. EFFEN, *Spect.* 3, 72. [illegible] niets in gereedheid, geene uitvlugten, geene [illegible] lingen, STIJL, *Opk.* 206.

— Vooral in de uitdrukking *zonder be[illegible]* onbewimpeld. || Sonder eenige bewimpel[illegible] duysternisse, MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 6[illegible] dingen altemael verklaren ... Sonder be[illegible] BREDERO 2, 119. Thaddeus ontvouwt de[illegible] Engelen ... zonder eenige bewimpelinge[illegible] 6, 211. Op voorwaarde datze zonder bewi[illegible] voor een Vry Volk .. zouden erkend worden [illegible] *Spect.* 1, 64. Ik (zal) ... schuld bekenn[illegible] bewimpeling, BILD., *Br.* 3, 118.

BEWIND, znw. onz.; het mv. niet [illegible] Mnl. *bewint* (VERDAM 1, 1224). Van [illegible] *winden*.

1) De handeling van zich met iets bezig[illegible] en ook datgene waarmede men zich inl[illegible] verouderd. || De doot ... rooft de ziele [illegible] bewinde, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 49. [illegible] en flau berou ..., slap int bewint, NUM[illegible] *d. Gem.* 84 *a*. Wy woelen sonder end, ... [illegible] ons in slaep door allerley bewind, HUYGEN[illegible]

— *Van bewinde*, van zulk eene manie[illegible] als eene bepaling aanduidt. || Dan sal hy [illegible] *dag des oordeels*) oprysen wreet van bewi[illegible] MEULEN, *Ketiuigh.* 177. Hoe schraudy [illegible] van bewinde, Als ghy hem .. zaeght [illegible] DE CASTELEIN, *Lied.* 60. Het weinig, dat [illegible] schijnt van een groot bewindt, BUYSERO, [illegible]

2) Vandaar: beroep, handwerk. || Een [illegible] van sijn bewind Kan veel meer eten da[illegible] HUYGENS 1, 703.

3) Beheer, bestuur of bestiering; in 't [illegible] Jck sie, dat sonderling bewindt Der Gode[illegible] met u te samen hechten, HOOFT, *Ged.* 2,

meer steeckt jongkheit naer bewint? VONDEL 3, 744. Dat zij, in het belang van ... hemzelven, de teugels van het bewind moest in handen nemen, en dit bewind ... met strengheid ... voeren, SLEECKX 4, 159.

4) Beheer, bestuur, in het burgerlijk leven, en dus met betrekking tot vermogen, tot macht van ouders of voogden, tot huishouding enz. || De kinderen op een deser wijsen (t. w. *door huwelijk of door handlichting*) van de vaderlicke hand zijnde ontslaghen, bekomen daer door het bewint haerder goederen, DE GROOT, *Inl.* I, 6, § 4. Het Gherechte, 't welck ... by wijlen ... een van de Voogden, dien het bewind sonderling werd vertrouwt, afvordert borgtocht ofte onderpand, I, 9, § 1. Waer geen bewindhebbende voogd en is, zijn alle de voogden schuldig jaerlicsche reeckening te doen aen de vier vierendeelen, I, 9, § 12. Voorschriften ..., voor zoo verre die op zijn bewind van toepassing kunnen worden gemaakt, *B. W.*, *a.* 520. — Een moeder oureynigh in haer bewint Broedt meerstdeel een oureynich kint, v. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 103. Groot ghezin heeft groot bewin, DE BRUNE, *Spreekw.* 310.

5) Beheer in publieke zaken. || In alzo verre als ... eeneghe scade ghebuerde ... auden torre ofte clocken van dien, daer hy (t. w. *de klokluider*) tbewint af heeft, bij DE POTTER, *Gent* 7, 8. By de Naharvalen wordt een bos van aalouwden godtsdienst getoont. Een Priester ... heeft het bewint daar af, HOOFT, *Tac.* 502. Tot Dordrecht, wiert de gemeente ... oploopig tegens haare Overigheit, begeerende reekeninge van hun bewint. v. HEEMSKERK, *Arc.* 228. Sullen alvooren te treden in eenigh bewint der voorsz provisien, de Commisen ... ghehouden zijn voor hare administratie ... te stellen souffisante ... cautie, *Gr. Placaatb.* 2, 471 (a°. 1605). Vermits alle dit bewindt, den Gecommitteerden gegeven, ende den ordinaris tresorier der stede ontnomen was, DE LA COURT, *Welv.* 4. Het bewindt van de Ontfangers of Rentmeesters, *Gr. Placaatb.* 5, 1490 *a* (a°. 1720).

6) Regeering, opperbestuur over een gebied. || Hier (t. w. *in den Raad van State*) wort gehandelt van peys ende oorloge, ende van het gantsch bewint des lants, KILIAAN, *Guicciard.* 38 *a*. Dat men Leicester haast weeder hier te Lande, in breeder bewindt en luister dan ooit, zouw zien, HOOFT, *N. H.* 1149. Dat hij (t. w. *Paris*) sal ... krijghen 't bewindt der saken Alleen en boven al sijn ... broeders gaen, HOOFT, *Ged.* 1, 143. In 't hoogh bewindt en past u (t. w. *Juno*) te volharden, 1, 269. Een' welgeboren vorst, een' man van groot bewint, VONDEL 2, 415. Menigh slaef, gezet in heerelijck bewint, 3, 788. Eduard zal, vermoedelyk, allen bewind over dezelven (t. w. *deze landen*) wederom aan Hertoge Willem hebben afgestaan, WAGEN., *Vad. Hist.* 3, 291. Onder het Fransche bewind, toen België een deel uitmaakte van een ommetelijk Rijk, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 223. Het landsheerlijk bewind, FRUIN, *Geschr.* 1, 26. Omdat ... de landvoogdes Maria ... vast besloten was ... het bewind over Nederland neêr te leggen, 1, 275.

7) Bij overdracht: de regeering, de regeerende macht of hare vertegenwoordigers. || Het tijdstip waarop de parlementaire tegenstand tegen de Regering ... met-der-daad eene poging tot omverwerping van het bewind ... geworden is, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 412. Indien de Raad van State gemachtigd werd ... besluiten te nemen, aan welke het uitvoerend bewind gebonden was, dan *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 35. Zich van alle beschuldiging tegen het voorloopig bewind van 1830 te onthouden, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 69.

— Sinds de 19de eeuw gewoon in den zin van *ministerie*. || De val van het bewind, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 343. Dit bewind had als naaste taak de afdoening der wet op het armenwezen, VISSERING, *Herinn.* 3, 194. Men heeft ... beweerd, dat ... het tegenwoordig bewind gunstig afstak bij vorige ministeriën, BUYS, *Stud.* 1, 214. Zij, die in Brussel op het bewind drukten om haar (t. w. *zekere wet*) te verkrijgen, LOVELING, *Sophie* 216.

Afl. *Bewindschap*, voorkomende in denzelfden zin als *bewind*: bestuur, ambtsvervulling (OUDAAN, *Poëzy* 1, 175).

Samenst. afl. *Bewindhebber*, *-voerder* (zie die woorden).

Samenst. *Bewindsman* (zie ald.).

— Verder, ongemeen of dichterlijk. *Bewindgod* („Bacchus, den *bewintgodt* der bancketten", VONDEL 8, 364); *bewindgraag*, heerschzuchtig (zie HOOFT, *N. H.* 1241); *bewindshoofd*, in toepassing op voorname regeeringspersonen („Geen' kleene konst ... is 't den *bewindshoofden*, als 't geluk den voet dwars zet, het morren des graauws t'ontstaan", HOOFT, *N. H.* 399; „Ofschoon de Hertog van Anjou naam en tytels van *bewindshoofd* voerde *enz.*, HOFDIJK, *Schets v. d. Gesch. d. Ned.* 80); *bewindoorlog*, burgeroorlog om de heerschappij in den staat (zie BILD., *Briefw. met Tyd.* 1, 5); *bewindstaf* (in *bewindstafvoering*: BILD. 1, 452); *bewindziek* (HOOFT, *N. H.* 583); *bewindzucht* (HOOFT, *N. H.* 286).

— Als tweede lid. *Huis-*, *lands-*, *schrik-*, *staats-*, *vloekbewind* enz. (zie bij die woorden of bij het eerste lid).

BEWINDEN, bedr. en wederk. st. ww.; in den verl. tijd enkelv. soms nog *bewand*, in het verl. deelw. soms *bewonnen* (b. v. v. DORP, *Sticht. Ged.* 305). Mnl. *bewinden* (VERDAM 1, 1221 en 1222). Thans vrijwel verouderd.

A) Iemand of iets met iets omwinden, omwikkelen.

1) Eigenlijk. || Bewint v hoot met een purpuren kleet, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 51 *b*. Ende het geschiedde, als Elia dat hoorde, dat hy sijn aensicht bewandt met sijnen mantel, 1 *Kon.* 19, 13. De bovenste lippe en sult gy niet bewinden, *Ezech.* 24, 17. Eenighe vendrighs ..., zich bewindende met hunne vendels, wilden daarin doorsteeken zyn, liever, dan deel aan de vlucht nemen, HOOFT, *N. H.* 297. Den olijftack, van wolle snoeren bewonden, VONDEL 5, 302. Grauwe Pampier om alle dinck in te bewinden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 61 *a*. Voorts so nemen sy het jonghe kint, bewindent met een kleyn doeckxken inden midden van sijn lijf *enz.*, 5, 10 *b*. By de onvermogende Lieden ... word den Ring van den klink der Huisdeure ... met wit Linnen bewonden (t. w. *als er eene kraamvrouw in huis is*), BERKHEY, *N. H.* 3, 1246.

— In vrijer gebruik, ook wanneer niet van *omwinden* in eigenlijken zin sprake is. || Zy stapten ... de wisse dood te moet, ... bewonden met een' ring En drommel volx, VONDEL 3, 702. Cleyne dunne pijltgiens ... van riet, aen 't eynde met fenijn bewonden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 77 *c*. Alle deze kliertjes en vaatjes zijn in een zeer zacht vet bewonden, BERKHEY, *N. H.* 5, 280.

2) Figuurlijk. In iets wikkelen, of in iets verstrikken. || Wie van de hoofsche pragt sijn herte laet bewinden Dien is te wonder licht yet op de mou te binden, CATS 1, 190 *a*. Noyt is'er slimmer streeck in al het lant gevonden Als die met schijn van gunst van buyten is bewonden, 1, 595 *a*. Wyl iemant leid in leed bewonden, LUYKEN, *Zed. e. St. Gez.* 75. Gij bewindt u ... in uwe onverschilligheid als in een kleed, *Wildsch.* 1, 122.

B) Iets om iets heen winden. || Soo haest de Sonne begint onder te gaen, soo bewinden de bladeren haer rontom de vrucht *enz.*, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 60 *d.*

C) Als wederk. ww.: zich met iets inlaten, bemoeien, bezighouden.

1) In 't algemeen, met eene bepaling in een genitief (of accusatief), of omschreven door *met*, of in de onbep. wijs met *te*. || Alle die hem met lueghens bewinden, *Gentsche Ref.* 97. (*Zij*) Die sich 't snuffelen bewinden Door gesolder en gewelf *enz.*, HUYGENS 1, 240.

— De onbep. wijs als znw.: bemoeiing. || Het menschelicke gheslachte Is vol in t'ondeuchdelick bewinden, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 143. V quaet bewinden, 162. Alle de hanteringhe ende bewinden dat sy dat jaer int ontfaen ende wtgeven ... gehadt hebben, bij V. MELCKEBEKE, *Peoene* 74 (a°. 1617).

2) Besturen, beheeren, administreeren. || Antwerpen (heeft) voor heuren Heere ... den Hertoge van Brabant ...: maer met soo vele ... privilegien van oudts verkregen, dat sy als door heur selven regeert ende bewindet, ghelijck een vrye stadt, KILIAAN, *Guicciard.* 74 *a.* Den bewindende voogd ofte ontfangher moet aen de andere Voogden ... jaerlics reeckening doen van sijn bewind, DE GROOT, *Inl.* I, 9, § 12.

Afl. *Bewind*, *onbewonden* (zie die woorden); *bewinder*, iemand die zich met iets bemoeit („Lettel achtick tbedryuen van sulcke *bewynders*", EVERAERT 22); *bewindsel*, omwindsel, hetzij eigenlijk of figuurlijk („Het *bewindsel* des aengesichts daer mede alle volckeren bewonden zijn", *Jes.* 25, 7; „Door den damp bevangen, ... Als in 't *bewindsel* van een schaduwachtig kleed", OUDAAN, *Poëzy* 2, 55; vandaar in samenst. („'t *hartenbewindsel* des ongeloofs", DA COSTA 2, 218).

— **Aanm.** Het ww. *bewindelen* is eene afleiding van *Windel* (zie ald.).

BEWINDHEBBER, znw. m. Van *Bewind* en *Hebben* met *-er*.

1) Iemand die het beheer over iets heeft, administrateur. || Bezorghers ofte bewint-hebbers van minderjarigen wezen goederen, DE GROOT, *Inl.* II, 16, § 4. Stilzwigende onderzettinghe hebben ... Steden in de goederen van hare bewint-hebbers, voor schade by gebreck van hare bediening gheleden (kantt. *Administrateurs*), II, 48, § 18. Naer corten tijt is ghecommen den bewint hebber van die hoeve, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 17.

2) Als een gewone naam voor de directeuren der vroegere handelmaatschappijen in de Nederlanden. || Verthoonen met alder reventie de bewinthebbers van de nieuwe compagnie van de vaerte op Oost-Indien tot Amsterdam, hoe dat zy *enz.*, bij DE JONGE, *Opk.* 1, 216 (a°. 1598). Ende op dat dese Compagnie (t. w. *de Westindische*) soude mogen bestaen by een goede Regieringe ..., Soo hebben wy geordonneert, dat de selve Regieringe sal bestaen in vijf Kameren van Bewinthebberen, *Gr. Placaatb.* 1, 569 (a°. 1621). De Bewinthebbers vande... Noortsche Compagnie, 1, 673 (a°. 1622). De E. Heeren Bewint-hebberen vande Groenlandtse Compagnie, RAVEN, *Iourn.* 5. De gemelde Bewinthebbers ... sullen gehouden zyn hunne ... vaste wooninge te houden in onse Nederlanden geduerende den tydt van hun bewint, *Vl. Placcaertb.* 4, 679 (a°. 1722).

— In vrijer toepassing. || De vraagbaak blijvende voor de bewindhebbers van een machtig handelslichaam, S. KALFF, in *Gids* 1898, 3, 114.

3) Soms: bevelhebber ter zee. || Bewinthebbers. Oppergezaghebbers over vlooten en schepen, naer welker orde en bevelen de schippers en matroozen verpligt zijn te luisteren, *Naem-lyst* achter MEERMAN, *Com. Vet.*

BEWINDSMAN, znw. m., mv. (*-luiden*).

1) Iemand die voor een ander bewind vo bestuurt, beheert, zaken doet, of ook re stadhouder, landvoogd. || Als een bewindsma hy (t. w. *Agricola*) de fortuin toe den sa en Hooftman, HOOFT, *Tac.* 510 (*Agr.* 8: *ad ac ducem ut minister fortunam referebat*). van myne bewindsluiden, buiten oorzaak te be is buiten myn gebruik (*brief van Philips II*), *N. H.* 43. Leeraars en bewindsluiden van schen Godsdienst, 81. 't Ooverlyden zyns bewi (t. w. *zijner goederen*), 813. Quintyn Ta bewindsman der geldtmiddelen, 945 (*kantt.* Koophandelaars en hunne bewindsluiden, 108 Factoors). Leicester ... gaf last, aan Hotu om, als zyn bewindsman, hier te Lande te 118 (*kantt.* Agent). Deze geschenken van den al veel door de Chans, Sultans, Wa andere bewintsluiden onder de hant ... DE BRUYN, *Reizen* 2, 157 *a.* De weêrzin, de bewindslieden (t. w. *van Philips II*) stadsraden beschouwden, FRUIN, *Geschr.* 1,

2) Een bewindhebber, directeur, niet bijbegrip van ondergeschiktheid; zie b. v. 6, 176 in toepassing op een bewindhebbe visscherij op Groenland.

— Daarnaar ook *bewindsvrouw*. || Juno, vrouwe van huwelixzaken, VONDEL 5, 205.

BEWINDVOERDER, znw. m. Va en *Voeren* met *-er*. Inzonderheid als wettel iemand wien gedurende zekeren tijd volgens voorschriften een beheer wordt opgedragen. bewindvoerder ... om zijne goederen en bel te beheeren en waar te nemen, voor zijne te komen, en hem daarbij te vertegenw *B. W.*, *a.* 519. De erflater (mag) ... be ders aanstellen, ten einde de goederen, erfgenamen of legatarissen nagelaten, gedu eenen bepaalden tijd te beheeren, *a.* 1066 de ... bewindvoerders zijn benoemd (t. w. *beheer over de zaken van iemand die surse betaling heeft verzocht*), *W. v. Kooph.*, *a.*

— Bij dichterlijke vergelijking. || Gelijk *Jezus*) Zijn beeld en bewindvoerder zijt (*God*), TEN KATE, *Schepp.* 228.

BEWINNEN, bedr. st. ww. In Noor land thans alleen in gewestelijk gebruik (OOGEN 62).

1) Van geld. Door het te verdienen bijeenb Zij (verteert) ... meer dan ze ingebragt zelfs dan de Man bewinnen kan, FOKKE, *D* 2, 76.

2) In toepassing op landwinning, akker Derhalve zou hij de Veenhei ... diep ou laten „tweevoren", dan eenige jaren ze bewi veld, L. SMITS, *Uit het leven* 63.

BEWIST. Zie BEWUST.

BEWOEKEREN, bedr. zw. ww. Do ren weten te verkrijgen. || Zoo veel kwa dingen, en zoo veel voordeels te bewoekeren tegenwoordig oogenblik nog scheen aan te BROES, *Kerk en Staat* 2, 218.

BEWOELEN, bedr. zw. ww. Van *W*

1) Met iets omwoelen, omwinden.

a) Eigenlijk. || Gedenckt hy (*een beul*) wroek in 't nijper 138. Dat dit onze ghebon *Send* van *in A*

als scheepsterm, waarbij voornamelijk
met touw, werk of zeildoek wordt be-
Datmen (spijkers) die Water-digt moeten
't midden een weinig met wit Werk be-
t men... nut bevonden, v. YK, *Scheepsb.* 49.
rlijk: *in iets bewoeld zijn*, er in gewik-
er in besloten zijn; in verschillende toe-
Thans verouderd. || Middelen om hunne...
ers ten ondergang te brengen, daar men
peuren kon hun eighen bederf in bewoelt
HOOFT, *N. H.* 340. De Ruwaart zit in
vast, en wel bewoelt, Dat *enz.*, OUDAAN,
rm. 6. Dat al haar heil alleen is in uw
t, ANSLO, *Poëzy* 237.
ets woelen, ergens woelend verkeeren. ||
woelde straat, v. D. VENNE, *Sinne-mal* 27.
woeling

OLD, bnw. Van *Wol.*
dragende, t. w. zulke als eene bepaling
ie de Samenst.).
en zin van fr. *velouté*, wollig, zacht van
|| Trezeken ... met ... hare groote blauwe
re roode, bewolde wangen, CONSCIENCE

it. In de bet. 1). *Ruigbewold* („Een kudde
olde Engelsche Mijnen (*eene soort van*
VISSCHER, *Brabb.* 74).

OLKEN, bedr. en onz. zw. ww.; vaak
w. *bewolkt*, dat bij KIL. met *nubilus* wordt

nlijk, van den hemel. Met wolken over-
met wolken overdekt worden. || De lucht
lkt, ... er vielen eenige regendruppels,
nh. 1, 234. Onderwijl was de hemel be-
rden, KNEPPELH. 7, 32.
vergelijking wordt *bewolkt* gezegd van ge-
wier kleur wolken zijn van andere tint. ||
t. w. *zekere steenen*) zyn witagtig geel,
nynend, en somwylen bewolkt, BERKHEY,
817.
iderheid van het oog, het voorhoofd, het ge-
rgelijking met de zon of den helderen hemel.
rheid doen verliezen of verliezen, inzonder-
mart of bekommering. || Apollo's klaer ghe-
lckt, STARTER 504. Eene gezette droefgees-
olkt zyn anders zo fraai geteekend veel
laat, *Leev.* 8, 196. Mijne oogen Bewolkten
varte nacht, BILD. 9, 104. Mij bewolkte
eid het gelaat, KNEPPELH. 7, 101.
al in uitdrukkingen met het deelw. *be-*
ijn gelaat werd bewolkt, *K. Zev.* 4, 66.
agen oog Van smart bewolkt, TEN KATE,
16. 't Was ... niet toeteschryven aan
igheden, wanneer Havelaar soms met een
orhoofd binnentrad, MULTATULI 1, 163.
allerlei anders figuurlijke toepassingen,
ongeveer met *benevelen* of *verduisteren*
|| Hoe heeft de Heere de dochter Zions
oorn bewolkt? *Klaagl.* 2, 1. De aflegging
en tabernakels, in 't welk wy bewolkt en
vd zyn, LUYKEN, *Br.* 312. De dood van
en Kapitein bewolkte de vreugde van deze
LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 232.
wolking, als naam van eene oogziekte
(zie BERKHEY, *N. H.* 8, 168).

ONDERAAR, zuw. m. Van *Bewonderen*
B) Iemand die iemand of iets bewondert. ||
van Wagner. — Uwe krui-
nosnoevende bewonderaars,
ter! schep bewonderaren
Y, BILD. 8, 323 (zie
10, 88; 13, 397).

De vurige bewonderaars van den rijkbegaafden Minister, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 344. Ik wist mijn felste tegenstandren ... in bewondraars te verandren, TEN KATE, *Par. Verl.* 49.

— Daarnaast in het vr. het ook thans gewone *bewonderaarster* (zie b. v. E. BEKKER, *Twee Moeders* 1, 118); daarnaast het zeldzame *bewonderares* (OVERDORP-POST, *Het Land* 40).

BEWONDEREN, bedr. (en vroeger ook wederk.) zw. ww., dat blijkbaar eerst in de tweede helft der 18de eeuw in de algemeene taal in gebruik is gekomen. BILDERDIJK keurde het af (zie b. v. *Verkl. Geslachtl.* 3, 273), doch erkende (*a. w.* 1, 20) dat het in zijn tijd reeds zoo gewoon was dat men het niet meer kon vermijden; volgens DE JAGER (*Proeve* 115) gebruikt hij het werkw. en de daarvan afgeleide vormen (*bewonderaar* en *bewondering* in zijne gedichten meer dan vijftig maal. Men neemt gewoonlijk aan, dat *bewonderen* aan het Hd. is ontleend, doch bij GRIMM (*D. Wtb.* 1, 1788) vindt men geene andere beteekenis dan die waarin het thans ook bij ons gewoonlijk gebruikt wordt, terwijl de hieronder bij A) behandelde, die zich zeer goed laat verklaren, voor het Hd. niet wordt vermeld

A) Iemand (of zich zelf) verwonderen; het grondwoord *wonder* beteekende vroeger ook *admiratio* (zie KIL.).

1) Als bedr. ww. Iemand verwondering doen hebben, met verwondering vervullen; thans nog gewestelijk. || Het bewonderde mij, dat *enz.*, HOEUFFT, *Bred. T.* 62.

2) In Zuid-Nederland hier en daar: iemand of iets met verwondering aanzien, zich er over verbazen. || Ik heb hem dikwijls bewonderd.

3) Als wederk. ww. Zich over iets verwonderen; volgens BILD. (*uitg. v.* HOOFT, *Ged.* 3, 288) nog in zijn tijd gebruikelijk te Amsterdam; thans nog gewestelijk (zie HOEUFFT, *Bred. T.* 62), en ook op vele plaatsen in Vlaanderen. || Zoo men ... binnens-Lands nog sommige Kaakenbeenderen van Walvisschen, 't zy in Klai, Veen of Zand, verkalkt of versteend mogte ontdekken, behoeft men zig . . deswegens niet te bewonderen, BERKHEY, *N. H* 2, 1077.

B) Iemand of iets beschouwen met goedkeurende verbazing; hetzij eigenlijk, of figuurlijk in toepassing op hetgeen niet in eigenlijken zin *gezien* wordt. || Die faculteit der ziel, waarmede wij bewonderen, GEEL 21.

— Met een persoon als voorwerp. || Zuiver hemellicht (t. w. *ware wetenschap*) dat ... God bewondren doet met d'eerbied van een Christen, BILD. 6, 117. In hem (t. w. *Cicero*) bewonderde hij den schepper der Latijnsche elegantie, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 429. Daar (*te Leiden*) leerde ik ... hem kennen en — behoef ik het te zeggen — bewonderen, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 439. Zij ... zien haar bewonderend aan, QUACK, *Soc.* 1, 20. Het was wel aardig zich te laten bewonderen, mooi gedrapeerd, COUPERUS, *E Vere* 1, 42.

— Gevolgd door eene bepaling met *in*, het eigenlijke object der *bewondering* aanduidende. || Socrates in al zijn gaven van scherpzinnigheid en redeneerkracht te bewonderen, QUACK, *Soc.* 1, 22.

— Met eene stoffelijke of onstoffelijke zaak als voorwerp. || Wij bewonderden ... de groote vruchtbaarheid der Natuur, die zich thans in alle haare mildheid vertoonde, *Wildsch.* 5, 34'. Niemand (kan) thands zich een denkbeeld maken van het geen wy in Hoogvliet of Vollenhove ... gevoeld en bewonderd hebben, wanneer *enz.*, BILD., *Fingal* 1, 157. Zy zien de kracht van zijn verstaalde pieren Bewondrend aan, BILD. 2, 11. De verlichtin (t. w. *de illumi-*

natie) te bewonderen, *K. Zev.* 2, 255. Hij (draagt) ... een korte broek, zoodat men in de gelegenheid is de welgevormde kuiten te bewonderen, BEETS, *C. O.* 59.

— Zeer ongewoon in een bijzin met *hoe* als bepaling. || Wij waren ... getwee alleen, bewonderend hoe op de bloemen de zonne zoo lieflijk scheen, VUYLSTEKE, *Ged.* 1, 7.

Afl. *Bewonderaar, bewondering* (zie die woorden).

Koppel. *Bewonderenswaardig* (zie ald.).

BEWONDERENSWAARDIG — ook -WAARD —, bnw. Van *Bewonderen*, als znw. in den genitief, en *Waardig*. Bewondering verdienende. || Niet min bewondrenswaard heeft onze heerschappy, BILD. 3, 57 (verg. 7, 257, *waar hij het woord te pas brengt, en meteen* bewonderen *rekent tot de „mofferyen"*). De liefde weet op bewonderenswaardige wijze in het ontbreken van herinneringen te voorzien, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 175. Uwe daad was bewonderenswaard, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 65.

Afl. *Bewonderenswaardigheid* („Bij de meeste *bewonderenswaardigheid* der talenten", GROEN V. PR., *Verach.* 94).

BEWONDERING, znw. vr. Van *Bewonderen*. Eigenlijk: de daad van iemand of iets te bewonderen, maar gewoonlijk bij overdracht: het gevoel, daarbij opgewekt. || De domme bewondering der onkundigen, BILD., *De Mensch* 117. De bewondering ... was even onverdiend als de verguizing, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 478. Zoo zij gedurfd had, zoû Ida in de handen geklapt hebben van bewondering, ESSER, *Twee Sproken* 24.

— Wat men bewondert, wordt genoemd in eene bepaling met *voor*. || Slaafsche bewondering ... voor de antieke deugd der Brutussen, *K. Zev.* 1, 19. Hunne onbepaalde bewondering voor de edele kunst der halsbrekerij, BEETS, *C. O.* 351.

— In verbale uitdrukkingen. || Delilles Homme des Champs (is) ... een stuk, dat bewondering en toejuiching afdringt, BILD. 15, 80. Dat de massa des volks, wel verre van in de bewondering voor den grooten Napoleon te deelen, met ... wrevel het ... juk droeg, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 237. Alsof, naarmate hij dieper doordrong in ... 't verledene, zijne bewondering klom voor den Oranjevorst, die *enz.*, 2, 294. Het kindje, dat ... de bewondering der kunstenaars had opgewekt, SEGERS, *Licht en Br.* 15.

Samenst. *Bewonderingskracht*, kracht om te bewonderen (GEEL 232); *bewonderingsvermogen* (GEEL 233); *bewonderingswaardig*, minder gewoon dan *bewonderenswaardig* („'t Is ons menschen gegeven, U op een *bewonderingswaardiger* throon — aan het kruis, aan te bidden", BILD., *Kerkred.* v. MERLE D'AUB. 21; „Die gilden waren werkelijk een *bewonderingswaardige* inrichting", QUACK, *Soc.* 1, 77).

BEWONEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bewonen* (VERDAM 1, 1229). Op eene plaats wonen.

1) Van menschen. — *a*) Met een land, eene plaats, een huis enz. als voorwerp. || (*Degene*) die tenten bewoonden, ende vee hadden, *Gen.* 4, 20. Ende die steden sullen sy hebben om te bewoonen, *Num.* 35, 3. De vrome sullen de aerde bewoonen, *Spreuk.* 2, 21. Nu gy grooter huis gaat bewoonen, en veele menschen zult zien, *Blank.* 3, 81. Eilanden ... die door wilden bewoond worden, GEEL 55. Zijn familie, die een Ridderhofstad aan gene zijde van Amersfoort bewoonde, V. LENNEP, *Rom.* 3, 4. De kluis die ik nimmer met u zal mogen bewonen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 176.

— *Bewoond*, nagenoeg als bnw. || Bewoonde steden, *urbes habitatae*, KIL. — Ende de kinderen Israëls aten Man ..., tot dat sy in een lant quamen, *Exod.* 16, 35. Ende de bewoon sullen woest worden, *Ezech.* 12, 20. Bew verlaate huysen of schuuren afbreeken of pl DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 78 *b*.

b) Met de zee als voorwerp: er op leven, varen; bij ondere dichters. || Reisel, die onvertze Zoo lang bewoonde bergh en dal der heakke HOOFT, *Ged.* 1, 305.

2) Van dieren. || Een watertje ..., door watervogels bewoond, *K. Zev.* 4, 116. De g bewoont de vlakten van Zuid- en Midden BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 352.

3) Van God of goden. || Gij sijt de h kragten. die Ys'rels loff bewoont, DE HUBE 22, 4 (*Statenvert.*: Gy zijt heylygh, woonen de lofsanghen Israëls). Blijgeestige Godinn watr' en bosch bewoont, HOOFT, *Ged.* 1, top van Hemelrijk, Dat hij bewoont, 1, 275

4) Van onstoffelijke zaken, hetzij al of duidelijke persoonsverbeelding. Ergens zauwei Een hemelsche gedaent' Bewoont van heilig Kan vallen in geen schult, HOOFT, *Ged.* Laat ... eene schyn van vleesch haar gli (t. w. *van den sardonyx*) bewonen, OUDAAN 2, 351. Wat baat, dat gij een' schat va juweelen toont, Wanneer de kunste zelve u niet meer bewoont? LEDEGANCK 137 (*Aan B*

Afl. *Bewoner, bewoning, bewoonbaar, be onbewoond* (zie die woorden); *bewoneling*, („'t Land met syn *bewooneling*", SIX V *Pz.* 75, 2); *bewoonsel*, in Zuid-Nederland: woners te zamen („Dien hoek is van een *wonnsele*": *is zeer bevolkt*).

Koppel. *Welbewoond* („Gy *welbewoonde* roemde stadt!" *Ezech.* 26, 17).

Samenst. *Bewoongrond* („Betrekkingen naderhand tusschen den tegenwoordigen en *bewoongrond* ... opmerkte", BILD., *Geol.* 30

BEWONER — vroeger ook BEWOON znw. m. Van *Bewonen*. Mnl. *bewoonre* (VE 1229). Iemand die eene plaats bewoont. woonder van 't huys (sal) het selve (t. *brand*) terstont openbaren en op der stra roepen, *Utr. Placaatb.* 3, 610 *b* (a°. 1610). hy ... eigenaar en bewoner is van een zwie met Engelsche ramen, V. EFFEN, *Spect.* 12, Bewoonders en Naturellen van de selve *Gr. Placaatb.* 5, 1581 *a* (a°. 1720). De Gou Commandeurs, Commisen en andere Bewoon *'s lands gebouwen*), 6, 236 *a* (a°. 1737). woner der woestijn, GEEL 140. De laatst blevene bewoner der aarde, BEETS, *C. O.* 31 land en zijne bewoners, *Titel van een werk* H. BLINK.

— In toepassing op hen die de zee be Maatrosen, ... Borghers van de Zee, bewoo het sout, HOFFERUS 265.

Afl. *Bewoneres*; thans in onbruik: men *woonster* (zie ald.) („*Bewoneres* der dichts zalen, ... geliefde Filomeel! BILD. 9, 425; ... niet, dat de ... *bewoneressen* van de dorpen ... zoo veel bevalligheid besaten" *Eikenh.* 2, 289).

Samenst. *Dal-, dorps-, hut-, kamer-, hut veld-, woestijnbewoner* enz. (zie [illegible] eerste lid).

BEWO

de b

]

Re

Is

d als de bewooning van ons Vaderland, *N. H.* 4[1], 253. Wij hebben ... ons erlaten om een nieuw land ter bewoning VISSERING, *Herinn.* 1, 73. Ten opzigte is bestaat er geen onderscheid tusschen het bruik en dat van bewoning, *B. W.*, *a.* 873. verdracht. Plaats waar men woont; thans

eer collectieve opvatting. || Het gene over-..., dat sal onheyligh zijn, voor de stadt, inge, ende tot voorsteden, *Ezech.* 48, 15. oorzaak (*van sommige ziekten*) niet ... igge in de enge bewooning van 't gemeene KHEY, *N. H.* 3, 1284.

woonstede, een woonhuis; met mw. || De daer 't principaelste ... huys ofte bewoo-ide is, *Keuren v. Leyd.* 105. De eerste van ... Leyden sijn geweest de bewoningen . Boaw-luyden, dewelke haar onder de re van den Burg ... aldaar ter neder ge-, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 15.

vertaling van lat. *colonia*; alleen in ouder mende. || Colonias ofte Bewooninghen op V. Z. V. NIEUVELT, *Mach. Prince* 10. en uyt te senden om de Landen ende ver-te bewaeren, V. Z. V. NIEUVELT, *Disc.* 52 (zie ook 267).

ONBAAR, bnw. Van *Bewonen*. Ge-bewoond te worden. || Dat hij ... weldra ou hebben dat bewoonbaar was, *Wildsch.*

woonbaarheid („Dat men nooit ... op of Veenbeddingen eenige blyken van geweezen *heid* ontmoet, het zy van gebouwen of enen", BERKHEY, *N. H.* 2, 155); *onbe-* zie ald.).

ONLIJK, bnw. Van *Bewonen*. Vroeger den zin van *bewoonbaar*; bij KIL. vertaald *bilis*. Thans geheel verouderd. || Ick salse *se kudde*) weyden op de bergen Israëls, alle bewoonlicke plaetsen des lants, *Ezech.*

woonlijkheid („De planeeten (hebben) voor bekend is, de zelfde geschiktheid ... tot *rid*, als de aarde," V. EFFEN, *Spect.*

ONSTER, znw. vr. Van *Bewonen*. De ne en reeds vroeger gebruikelijke term voor die ergens woont (verg. ook BEWONER, gy bewoonster der hoven *enz.*, *Hoogl.* 8, 13. woonsters (t. w. *van zeker huis*), *Wildsch.* Bewoonster van de Keizersgracht, MULTA-69. Ik vond haar bezig zich in te rigten ster van een eigen appartement, BUSKEN *d.* 20, 185.

ORDEN, bedr. zw. ww. Van *Woord*. woord of in woorden uitdrukken; thans Myn mening kort te bewoorden, SPIEGHEL t is de ziele? *H.* 'T is swaar om bedencken, an om te bewoorden, COORNHERT 1, 341 *a.* den zin wel claerder bewoorden, 1, 414 *d.* 't aen kennis gebrak om zijn gebedt wel den, HOOFT, *Br.* 1, 335. Wie kan be-uyten de Grieksche tael τὸ πρέπον, dewijle dat het Latijnsche woordt *decorum* niet BAN, in HOOFT, *Br.* 4, 253. Een beide manieren te be-ONDEL 6, 46. stof, PELS,

woorden || Dat

... *verstand* voor *recht verstand* bewoort en beduyt wort, SPIEGHEL 260.

Afl. *Bewoordigen*, in Zuid-Nederland voorkomende in den zin van *bewoorden* (SCHUERMANS 50); vandaar *bewoordiging*, hetzelfde als het nu nog gewone *bewoording* („De Stadhouder (deedt) aan de Staaten des verslag, by eenen Brieve, in algemeene *bewoordiging* eene kennisgeeving behelzende van" *enz.*, *Verv. op* WAGEN. 22, 151; „Dat hy zich van *bewoordigingen* bediende, hoogst onvoorzigtig", 22, 202 (zie ook *Bijv. op* WAGEN. 4, 7).

Koppel. *Welbewoord*, goed in woorden gebracht, goed gesteld („Eene lange en *welbewoorde* redevoering", STUART, *Rom. Gesch.* 10, 129).

BEWOORDING, znw. vr., mv. *bewoordingen*.

1) Eigenlijk. De daad van iets te bewoorden, in woorden uit te drukken, met name te noemen; thans verouderd. || Dat de voorwaarde van 't behouden der voorzeide gerechtigheeden, door een gemeene maniere van uitdrukken, oft met bewoording der eyghentlykheeden, verklaart diende, HOOFT, *N. H.* 56. Bewoording ... van de schriftelyke Acte ... moet syn in goede, klaare en duidelyke termen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 79 *a.*

2) Bij overdracht. Het woord of de woorden waarmede dit geschiedt.

a) In het enkelv., en dan dus vaak collectief; thans weinig meer voorkomende. || De bewoording eenigher punten (t. w. *van een plakkaat*) (werd) verwisselt; ende onder ander gezeit, dat men de Inquisiteurs slechts ... zoude heeten geestelyke persoonen, HOOFT, *N. H.* 32. Ik zal zyn eige bewoording, gelyk ik hier al veel gedaen heb, opgeven, POOT 1, XV. De verklaring die hij stond af te leggen, en waarvan hij alleen de bewoording nog niet had vastgesteld, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 484. De rechtstermen (t. w. *in zekere bepaling*) ... toonen door hun verouderde bewoording hunne overoude afkomst, FEUIN, *Geschr.* 1, 88. Welk zeggen vóór hem door Bor was meegedeeld in nagenoeg gelijke bewoording, FEUIN, *Dusseld.* L. Dat de Koning in juiste ... bewoording wete, wat de Staten-Generaal van hem verlangt, KUYPER, *Program* 334.

— Men vindt *bewoording* ook eenvoudig in den zin van *gezegde*, *bewering*. || Myn bewoording, dat Dueghd verhuecht ende haar zelfs loon is, SPIEGHEL 235.

b) In het mv., hetzij opgevat als een zuiver mv., hetzij meer collectief; thans nog gewoon. || Zulke knaapjes als gy zyt, moeten deeze en soortgelyke bewoordingen niet aanroeren, *Blank.* 3, 337. Het ongemeene en verrassende der bewoordingen, waarin deze Spreuk begrepen is, V. D. PALM, *Sal.* 7, 162. Een christen zonder liefde. Het is inderdaad een tegenstrijdigheid in de bewoordingen, BEETS, *St. Uren* 5, 280. Al bezigt men nog zulke keurige en nauwkeurige bewoordingen, de taal kan wel aanduiden, maar nooit bepalen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 161.

— *In* (vroeger ook *met*) zulke *bewoordingen* als eene bepaling aanduidt. || Hetgene te voren aangaande zijne regering met algemeene bewoordingen gezegd is, STIJL, *Opk.* 89. Lastgeving, in algemeene bewoordingen vervat, strekt zich alleen uit tot daden van beheer, *B. W.*, *a.* 1833. Ik (begon), in de warmste bewoordingen, mijn erkentenis ... uit te drukken, V. LENNEP, *Rom.* 3, 98. Jozef dankte haar in warme bewoordingen, LOVELING, *Sophie* 136.

BEWORDEN — ook wel BEWARDEN (b. v. HOOFT, *Tac.* 13), en BEWERDEN —, onz. st. ww.; alleen in de onbep. wijs, verbonden met *laten*. Mnl. *bewerden* (VERDAM 1, 1214); mnd. *bewerden* (LÜBBEN-WALTHER 51). Iemand laten geworden, laten betijen. Thans verouderd. || Liet hy d'oproerighen

beworden, 't was een' quaade krak zyner achtbaarheyt, HOOFT, *N. H.* 364 (zie b. v. ook 861). Dat hy d'Engelschen ende Hollanders moest laaten bewerden en malkanderen verderven, BRANDT, *De Ruiter* 544. Zoo ik u (t. w. *den Hoogmoed*) beworden liet, Mijn Nooddruft kreeg zijn aandeel niet, BILD. 14, 165.

— Eene enkele maal met eene zaak als voorwerp: zich er verder niet mede inlaten. || Nadien de Historie de selve (t. w. *de daden der koningen*) int breede verhaelt heeft, sal ick die laten beworden, ende anders niet daer van spreecken, uytghenomen *enz.*, v. z. v. NIEUVELT, *Disc. v. Mach.* 312.

— Inzonderheid *iemand met iets laten beworden* (*beworden*). || Indien dese Stuyrman ... hem selve mettet stuyren nyet met allen en bemoeyt, maar daar mede anderen ... laat bewerden *enz.*, COORNHERT 1, 236 *c*. Wy moeten den wondtheeler met het zeer laeten bewerden, HOOFT, *Br.* 2, 371 (zie ook 3, 56). (*De*) Hartoghinne, die ... hem (t. w. *Granvelle*) ... genoeghzaam met den toom der Landtvooghdye beworden liet, HOOFT, *N. H.* 34. Laet my met het werk beworden: ik weet het u uit te voeren, 244. Ik (zal) ... van dit werk zelf een woort of drie zeggen, en u, Lezer, met het zelve voorts laten beworden, POOT 2, XIV. Men moest hem (t. w. *den Prins van Oranje*) dan wel met de Regeeringe beworden laaten, WAGEN., *Vad. Hist.* 7, 3 (zie ook 7, 300; 7, 427 en elders).

BEWORTELEN, onz. zw. ww. Mnl. *bewortelen* (VERDAM 1, 1230). Vastwortelen. || Best worden ze (*de aalbessen*) van tierige looten ... gestooken en voortgeteelt ...; na verloop van een jaar, als wanneer zij bewortelt zijn, verplant men ze, CHOMEL 4 *a*.

— Gewoon bij vergelijking, of in oneigenlijke opvatting: in iets vastgroeien. || Eens menschen vaderlant ofte geboorteplaetse is als een acker, daer in hy geplant ende bewortelt is, *Ezra* 7, *Kantt.* 27. De Nymphen voelen ... inden diepen gront bewortelen haer teneu (t. w. *door de vorst*), REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 268. Ghy weet ..., hoe oudt ende beiaert (dat wy zijn) in onse vrientschap, hoe bewortelt inder liefden, v. BERESTEYN, *M. Aurel.* 110 *a*.

Samenst. *Welbeworteld* („bat hy blijve als eenen *welbewortelden* boom", v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 37 *b*).

BEWOUD, znw. onz. Bijvorm van *Beweld* (zie ald.), en gebruikt in den zin van: macht over iemand of iets; besef of benul van iets. In Zuid-Nederland thans nog gewoon (verg. CORN.-VERVL. 225). || Daer spant men 't loze net Om 't vinkje in zyn bewoud te krygen, MACQUET, *Jaarg.* 27. Ofschoon het jongsken, toen pas eenige maanden oud, nog geen bewoud genoeg had om hem te bezien, SLEECKX 1, 235. Hoe ze (t. w. *twee kinderen*), nog zonder bewoud van loopen, elkander op straat reeds Tegenkropen, v. BEERS 2, 215. Daar hij ze met zoenen en paaien niet tot bewoud kon brengen *enz.*, MOORTGAT, *Versleten* 118.

BEWOUDEN, bedr. zw. ww. Van *Woud*. Met bosch beplanten; fr. *boiser*.

Afl. *Bewouding*, vanwaar *herbewouding*; ook in samenst. („In 1897 was laatstbedoelde ambtenaar tijdelijk belast met de leiding der *herbewoudingsproef* in West-Bagelen", *Kolon. Versl.* 1898, blz. 157).

BEWRATSELEN. Zie WORSTELEN.

BEWRIBBELEN, bedr. zw. ww. Frequentatieve vorm naast *bewrijven*. Aldoor over iets wrijven, door wrijven uitwasschen. || Ick moet de roo kuwen (*van de visch*) Selfs bewribbelen en schoon maken en 't bloet daer uyt duwen, BREDERO, *Molen.* 5.

BEWRIJVEN, bedr. st. ww. Mnl. (VERDAM 1, 1230). Wrijvende met iets l oppervlakte gaan, of wel met iets besmeren. hemd, met gift van Nessus bloed bewrevra 3, 574 (zie ook 3, 789). De byën bevrij korven met bittere kruiden, om haar va feuinige beesjes te bevryen, DE BRUNE, *Jok* Neemt ... fijn gehakte chalotten, peterselie dit onder gestoten beschuit, en bewrijft hier visch *enz.*, CHOMEL 273 *a*. Hij ... Bewref met was van binnen, En streek er pek TOLLENS 5, 184.

BEWRINGEN, bedr. st. ww. D uitdrukking voor: stijf met iets bebinden. || slapen hy (t. w. *Milon*) bewrongh met dick toawen, VONDEL 1, 273.

BEWROEGEN, bedr. zw. ww. Van Beschuldigen, aanklagen; na de 17de eeuw ver Hy bewroeght ... door den vader der neërge wordt ..., by vonnis der Vroedtschappe weezen, HOOFT, *Tac.* 226 (zie ook *N.* 1149 enz.). De Melancholike nemmermeer haer selven te bewroeghen, MEUSEVOET, *De* 27 *a* (zie verder OUDAAN, *H. Broederm.* 30

— Met eene bepaling. || Twee gevange vro bewroeght van den Graaf van Bossu uit der te hebben willen helpen, HOOFT, *N. H.* 4 ... slechts een kleen getal oover waapend wroeght werd; op de rest niet te zeggen viel

— Het verl. deelw. als znw.: de aangekl De vorderaar van 't kerkelyk recht ... d vonnis van ... ketterye teeghens den bew HOOFT, *N. H.* 29.

Afl. *Bewroeger*, aanklager (zie b. v. HO 454; en *N. H.* 1209).

BEWROETEN, bedr. zw. ww. In i ten. || Wilt gy dan noch de grondt bewr zoeken peerlen vol gevaer? H. SWEERDS, in 1, XXVII.

BEWUST — in de 17de eeuw ook WIST —, bnw. (en soms bijw.). In het aangewezen; bij KIL. vindt men *bewist*, o *Fri.* vermeld: dit kan echter het verl. d van *bewissen* (afl. van *wis* (zie VERDAM vandaar *bewisten* bij KIL., door hem met gelijkgesteld. In het Mhd. is volgens GRIMM 1, 1790) *bewust* niet gevonden, in het N gewoon, naast een vroeger voorkomend *be* 1, 1787). Hd. *bewusst* is het deelw. van in het Ndl. kan de vorm *bewust* niet oors zijn. Naast *bewust* vindt men ook enkele *wust* (zie b. v. BREDERO 3, 428), overe met het deelw. van hd. *gewissen*.

A) In passieve opvatting. — Aan iemand en dan vaak verbonden met een datief.

1) In vrij gebruik; thans niet gewoon Hoe meerder goet, hoe minder rust: D Vroeden wel bewust, BREDERO 3, 97. E luiden van letteren, dien 's Lands geleegh wust was, HOOFT, *N. H.* 227. Van alle lust Is soeten brandt van Minne Voor d' bewust, HOOFT, *Ged.* 2, 169. Reyntjes jou bewust, VONDEL 2, 628. Alsoo niems de Nederlanders hare taele bewust was (t. *van zekere wilden*), *Begin e. Voortg.* 8, 5 hem ... wel sal bewust zyn, dat veel voorn wen ... hun staat meest met vals spelen houden, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 307. (t. w. *zeker verzoek*) ik om reden mij bewust BERKHEY, *N. H.* 4², IV. Dat buiten u geen zij bewust Wat grafplaats my verberge, BIL. Is mijn min aan 't hof bewust? FEITH, *Werk*

an ons is het geheim bewust. Lodewijk
het graf medegenomen, v. LENNEP, *Rom.*

en bijzin die beteekent: voor zoover ik
o veel my daar af bewist is, wil icket
, *Kort Begr.* 1, 70. Mijn opgeleyde plicht,
y bewust is, nae behooren waernemende,
Hooftd. 236.
van personen. || Om niet te zijn bewust
der ommestanderen (d. i. *om zich niet te*
nnen), BREDERO 1, 36.
bewust maken, bekendmaken, berichten. ||
.. om dees gheschiedenis bewust Te maecken
rouw, HOOFT, *Ged.* 2, 221.
luut.
nd, algemeen bekend; thans verouderd. ||
l werden gheccllecteert ende gheheven het
heele Last- ende Veyl-gelt, in Martio
1652 gheintroduceert, *Gr. Placaatb.* 2,
erckt de voorsz sustinue van den gemelten
rde gefondeert op het negen en dertighste
bewuste Wetten en Statuten van de voorsz
t *enz.*, 3, 546 *a* (a°. 1658). De voorsz.
. zullen (*bij den brand*) wederhouden alle
rsonen, Kinderen, en Mans Personen, die
teeken van Brand-blussen niet hebben,
Amst. 841 *a* (a°. 1685).
epsssing op iemand of iets waarover vroe-
proken, en waarvan men niet uitvoerig
aakt, hetzij voor de kortheid, hetzij uit
heid; thans nog gewoon. || Nu eerst ben
n, u nopens het bewuste geval meer te
Leev. 7, 170. Zo dat ik raad Keetje dat
rusten Heer maar neemt, *Wildsch.* 4, 52.
t noodlottig papier in den bewusten brief
eeft ingesloten, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 75.
nman, die mij de bewuste herberg wees,

ctieve opvatting. — Bekend, d. i. kennis
bbende.
licatief, zonder bijgevoegde bepaling in den
vust zijn van iets, er van weten; thans
n onbruik. || De vrouwe ..., bewust van
, Wou *enz.*, CATS 2, 140 *b*. Wie oyt te
bewust van uwen aert *enz.*, 2, 163 *b*.
gen al het geen waer van ick ben bewust,
, 516. De Engelsche Spectator ... heeft,
zulks bewust is, ook de zelve voordeelen
EFFEN, *Spect.* 11, 227. Bewust syn van
iratie: Dat word soo wel met de Galg
. als het conspireeren self, DIBBETZ, *Milit.*
. Ofschoon zij van de geschiedenis zijner
iefde zeer goed bewust ... was, *K. Zev.*

e volgende plaats is de beteekenis „wetende
egaan in „hebbende", „gevende". || Haegh-
n, groen van loof, en schaers bewust Van
, VONDEL 8, 171.
nderheid in toepassing op het kennis dragen
n het geweten; lat. (*sibi*) *conscius*. || Be-
van hare oprechtigheyt, 2 *Tim.* 4, *Kantt.*
mijns quaelijk bewust, GEULINCX, *Hooftd.*
een, hij was zijn schuld bewust, v. ALPHEN

een bijzin als bepaling. || Soo wort hy
ist, hoe dat hy dient te leven, CATS 1,
lje zijn bewust wie dat uw dingen stal?
Wy zyn bewust, dat men van de wraak
den moet, v. EFFEN, *Spect.* 12, 97. Bewust
zijn afkomst rekent, Ziet hij *enz.*, TOLLENS
st is alsof Bertha niet eens bewust is, dat
IMANN, *Staas* 29.

2) Praedicatief met eene bepaling in den datief: *zich van iets bewust zijn*; met eene bepaling in den genitief of accusatief, of in een bijzin of onbep. wijs. Thans nog gewoon.

a) Van iets kwaads. || Ick en ben my selven geens dinghs bewist, 1 *Cor.* 4, 4. De wethouders, zich bewust van voorgange wreedtheit, HOOFT, *N. H.* 104. Een heldhaftig gemoed, dat zig geener misdaaden bewust was, BERKHEY, *N. H.* 3, 478. Waarom zou ik vreezen? ... 'k ben mij geen kwaad bewust, TEN KATE 3, 87. Zijn (*Buals*) blijven bewijst zeker zijn onschuld niet, maar toont toch dat hij zich van geen zware schuld bewust was, FRUIN, in *Bijdr.* 3de *R.*, 1, 13. Hij was zich bewust dat hij er niet dezelfde zorg aan besteed had als aan andere geschriften, FRUIN, vóór DE GROOT, *Inl.* (ed. FOCKEMA ANDREAE), XX. Hij (was) zich gansch niet bewust ... iets onbetamelijks gezegd te hebben, ESSER, *Twee Sproken* 72.

b) Bij zich zelf besef van iets hebbende in 't algemeen; in ouder tijd zeldzaam. || Ik (ben) my ten hoogsten bewust, dat ... ik dit alles hier gevonden heb, GEULINCX, *Hooftd.* 89. Wel zijn de ... burgers der stad Londen zich hunner macht ... bewust, VISSERING, *Herinn.* 1, 45. Een wil, die zich zijn doel bewust was, 3, 138. Ik was mij bewust onmisbaar te zijn voor haar geluk, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 180. Zich ... harer ... zwakheid bewust, COUPERUS, *E. Vere* 1, 32.

3) Attributief gebruikt.

a) Van den mensch of zijn gemoed. Besef hebbende van iets dat uit het verband blijkt, en wel inzonderheid van kwaad; alleen dichterlijk. || Ik ... wil alles ... ten uwen dienste waagen, Maar van dees gruwel-daat schrikt myn bewust gemoet, SCHERMER 46.

b) Bewustzijn hebbende in het algemeen; inzonderheid als term in de wetenschap. || Verschijnselen, die ons van het bewuste leven op zichzelf getuigenis geven, LAND, *Inl.* 80. Het allereerste dat voor hem als bewust wezen bestaat, is de gewaarwording, 86.

c) Bij overdracht, van uitingen of handelingen waarbij men duidelijk besef heeft van wat men doet. || Met bewuste kracht werkt hij ... op haar, BAKH. v. D. BRINK, *Stud.* 3, 179. Schoonheid voortbrengen lag in hunnen aard zelven; bij ons is het eene bewuste studie en kunst, VOSMAER, *Amaz.* 40.

4) Nagenoeg als bijw. || Dat hy doolt bewist als onbewist, v. MANDER, *Olijfb.* 52. De sociale vorm (t. w. *van arbeid*), waarbij men zijn middelen bewust bij elkander voegt om te zamen één doel na te jagen, QUACK, *Soc.* 1, 9.

Afl. *Bewustheid*, *onbewust* (zie die woorden); *bewusten*, bekendmaken („Gy dan ... gaet, *bewust* de Koninginne De stantvasticheyd van mijn nieuw-verkoren Minne", v. D. EEMBD, *Sophon.* 4); *bewustenis*, bewustheid van iets, inzonderheid het goed geweten („Dat sy, met goede *bewustenis*, geenen ketter gehoorzamen konden", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 105; „Naar dat ik van zynen aardt verstendight ben, zoo moest zyn hart meer smaax in de *bewustenis* der daadt, dan in deezen lof vinden", HOOFT, *N. H.* 781).

Koppel. *Bewustzijn* (zie ald.); *welbewust*, zich van geen kwaad bewust („'t *wel bewust* geweten", VONDEL 2, 710).

BEWUSTELOOS, bnw. Volgens den vorm zou het van een znw. *bewust* zijn afgeleid, dat in onze taal niet voorkomt; doch *bewust*, znw., bestaat wel in het Hd. Daarvan is gevormd *bewustlos*, waarvoor het *D. Wtb.* (1, 1791) geene voorbeelden heeft ouder dan GÖTHE. Blijkbaar is ons woord aan het Hd. ontleend.

1) Geen besef hebbende van wat men is of doet;

in gewone taal ongebruikelijk. || Dit aan zich-zelf bewustloos schoon (t. w. *eene slapende vrouw*), BILD. 10, 169. Bewustloos van mijn lot, TER HAAR, *Ged.* 2, 54. De ontaarde (mensch), ... bewustloos van zijn waarde, TEN KATE, *Schepp.* 163.

— In vrijer gebruik, bij overdracht. || Een schaar ... had op eens bewustelooze handen Aan beeld en kunst gewaagd van Kerk- en kloosterwanden, DA COSTA 3, 403.

— Eenigszins adverbiaal; ook in Zuid-Nederland slechts in de boekentaal. || Zijn oog (bestaarde) bewusteloos de letteren op de grafzerk zijner moeder, CONSCIENCE 3, 203 *b*. Onwillens, bewustloos, had mijn hand de rozige bloembladen ... verfrommeld, DE MONT, *Loreley* 198.

2) Geen bewustzijn hebbende.

a) Als doorgaande eigenschap: onbezield, dood; dichterlijk. || Eens dalen we ... bewustloos in de groeve, TER HAAR, *Ged.* 1, 58. 't Bewustloos slijkatoom, SCHAEPMAN, *Verz. Dichtw.* 83.

b) Tijdelijk het bewustzijn verloren hebbende, maar niet gestorven; inzonderheid als ziekteverschijnsel. || Hij (stortte), door een toeval of beroerte getroffen, op den grond neder en bleef bewusteloos liggen, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 357. Gelijk de slapende... Een poos bewustloos blijft, TEN KATE, *Schepp.* 115.

Afl. *Bewusteloosheid.*

BEWUSTELOOSHEID, znw. vr. De toestand van bewusteloos te zijn.

1) Toestand waarin men geen besef heeft van wat men doet; in de levende taal niet voorkomende. || Hij zweeg eene poos en scheen in bewusteloosheid te vervallen, CONSCIENCE 3, 265 *a*.

2) Toestand waarin men zonder bewustzijn is. || Met het plegen van geweld wordt gelijkgesteld het brengen in een staat van bewusteloosheid of onmacht, *W. v. Strafr.*, *a*. 81.

— Ook als naam voor één enkelen aanval. || De eene bewusteloosheid volgde op de andere, en nog dien zelfden dag overleed hij.

BEWUSTHEID, znw. vr. Van *Bewust*.

A) *Bewust* in passieve opvatting. Bekendheid, kennis van iets; geheel verouderd. || Het schijnt als of het wijf (t. w. *eene toovenaarster*) bewustheyt geven kan, Hoe iemant wordt gelieft by Prins of Edelman, CATS 2, 446 *a*.

B) *Bewust* in actieve opvatting.

1) Toestand waarbij men van iets een duidelijk besef heeft, en ook dat besef zelf. || Dat de meesten dier ... verrigtingen uit eene gewoonte, zonder bewustheid ... geschieden, BERKHEY, *N. H.* 3, 58.

— Gevolgd door eene bepaling met *van* of een bijzin met *dat*. || De bewustheid, dat wy iets zyn, en vatbaarheden in ons hebben om *enz.*, *Blank.* 2, 91. Het onregt te dienen, te verdrukken en te knevelen, de bewustheid hiervan jaagt sterker dan een vijand op de hielen, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 41. Dat weinige geleerden met zooveel bewustheid van hun doen en laten hebben rekenschap gegeven, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 402. Hij begon allengs tot de bewustheid van zijnen waren toestand terug te keeren, CONSCIENCE 3, 318 *a*. Hij (t. w. *de ware dichter*) is in het bezit van een hart, dat voor elke bewustheid, elke gewaarwording der menschheid de uitdrukking... zoekt, BEETS, *Versch.* 2, 56.

2) Toestand waarbij men besef heeft in 't algemeen. || Dat brein, ... Waardoor 't (t. w. *het schepsel*) bewustheid heeft en 't zelfbesef ontfangt, BILD. 6, 413. Zij ... staart als een, Die uit verwarde ... droomen Weêr tot bewustheid is gekomen, TER HAAR, *Ged.* 1, 145. Tot dat een gedachte trap, dien hij mij voor de maag gaf, mij achterover vallen en de bewustheid voor een wijl v. LENNEP, *Rom.* 13, 308.

Samenst. *Zelfbewustheid* (zie ald.).

BEWUSTZIJN, znw. onz. Koppel *Bewust* en *Zijn*. Waarschijnlijk ontleend *bewusstsein*, dat volgens *D. Wtb.* (1, 17 in de 18de eeuw in gebruik is gekomen.

1) Het zich bewust zijn van iets, besef meestal gevolgd door een genitief. || Uit b van toch nooit ... te zullen dragen Den bru TOLLENS 11, 34. Dat bewustzijn van kracht, men ... zelfvertrouwen noemt, *K. Zev.* 4, 1

— Met andere bepalingen, den inhoud van aanduidende. || Ik (kon) gerust mijn hoofd ne in het bewustzijn mijne familie niet te kort t gedaan, SLEECKX 12, 85. Ook genoot zij genoeglijk bewustzijn, dat alles nu wel was, LO *Sophie* 430. Zal het Vlaamsche volk van uit de historische herinneringen ... eene hel wekking van zijn Nederlandsch bewustzijn VUYLSTEKE, *Proza* 1, 172. Dat ... de philosophie rechtstreeks op leegplundering Christelijk bewustzijn uitloopt, KUYPER, *C Kunst* 7. Ontwikkeling van politiek bewustzijn, *Program* 11. De eenheid van het nationaal zijn, 33.

2) Besef in 't algemeen. || Wanneer ik wustzijn kwam, Hijgde ik naar open lucht GANCK 361. Zijn bewustzijn verliezen.

3) Ook als term in de wijsbegeerte, wa *bewustzijn* vaak, minder eigenlijk, nu eens eene plaats, dan weer meer als een orga gedacht. || Den geest is niets dadelijk geg die eerste inhoud van zijn bewustzijn en de om daaruit een gedachte wereld op te bouwe *Inl.* 87. Totdat ... wij in het bewustzijn ee wording hebben, 90. Stellen wij een Ik d alleen ware met een gedroomde wereld, di voor zijn bewustzijn meer en meer onthulde, zelfstandig zijnde (of „absolute") ... in zij op ons bewustzijn, 94.

Samenst. *Zelf-*, *zondebewustzijn* en derg het eerste lid).

BEZAAIEN -daarnaast ook wel BEZA ald.) —, bedr. zw. ww. Mnl. *besaeien* 1, 974).

1) Een akker zaad doen ontvangen. || G ses jaer u lant bezaeijen.... Maer in het sult gy het ... stille liggen laten, *Exod.* Brinck, 't welck oock een stuck grouts beteyckent dat groen is, en niet bezaeyt wert, *Antiq.* 18. Den impost op de besaeyde *Utr. Placaatb.* 2, 588 *a* (a°. 1686). Land, is met ... Koren, ... Peen, Ajuin, Raapen *Placaatb.* 7, 1242 *a* (a°. 1749). Eenige Landen, *Ald.* Sommigen bezaayen een' k akker met gerst, V. D. PALM, *Red.* 2, 31. loopen van vee over eens anders bezaaide *Bijv. Stbl.* 1847, blz. 231. Een man bezaai dag van 10 werkuren een bunder, PAST 1, 102.

2) In figuurlijke toepassing. || Die nu in aerde bezaeyt is, dese is de gene die het w ende verstaet *enz.*, *Matth.* 13, 23 (verg. 19, 20, 22). Hy (t. w. *de weg der wetem* ... met distelen en doornen bezaaid, v. *Spect.* 11, 21.

3) Bij vergelijking. Met iets bestrooien. || ... Be [illegible] daar de Landen Met man- hand [illegible] *den oorlog*) Vo [illegible] ... den mel [illegible] ien,

el noch de lappen van syn Cleeren sien
En de straten daer me besaeyen, OGIER,
ftz. 28. Hij ... dreef ze op de vlucht, ...
bezaaiende met hunne lijken, DAVID, *Hist.*

nderheid in het verl. deelw., meestal oneigen-
vat. || De ... dijck ... was besaeyt met
, BREDERO 3, 268. Cleeren ..., Met glin-
steent en perlen dicht beseijt, HOOFT, *Ged.*
en Pauwesteert, besaeyt met gouden oogen,
, 172. 't Hooft, met geene gryze haeren
11, 263. De Hemel was ... bezaaid met
le sterren, HAAFNER, *Ceilon* 53. Een veld
bezaaid met hagelsteenen, DA COSTA 3, 55.
was met lijken bezaaid, CONSCIENCE 4,
Haarlemmermeer, ... bezaaid met tallooze
teden, VISSERING, *Herinn.* 1, 55. Zij ...
... aan eene tafel, bezaaid met ... linnen-
t zij moest nazien, COUPERUS, *E. Vere*

term in de wapenkunde. || Een veld of
aden met een onbepaald getal figuren van
ard, wordt gezegd daarmede *bezaaid* ... te
STAP, *Handb.* 328.
t geheel ongebruikelijk is *bezaaien* als trans.
het zaad als voorwerp; vandaar het figuurlijk
de volgende plaats. || Spreect altijt schoone,
le crackeel erre, En wilt uwe woordekens
yen, Soo menchdy metter tijt daer vruch
, OVID., *Conste d. M.* 36.
bezaaide komt voor in den zin van: het
staande gewas (hd. *die Saat*), dat in het
aangehaalde stuk ook het *gezaaide* wordt
|| Te breken de heggen, tuynen, ende
en, de plantagien, ende het besaayde te be-
, *Utr. Placaatb.* 3, 414 *a* (a⁰. 1662).
Bezaaibaar („De Mensch ... zocht ... voor
(zijn) ... vee ... vruchtbare velden en *be-*
akkers", BERKHEY, *N. H.* 4², 12; „'t nooit
strand", BILD. 5, 65); *bezaaisel*, in Zuid-
l: het gewas, hetzij nog in of reeds boven
d (DE BO 123); *bezaaite*, bezaaide akker
bezaaiing, *onbezaaid* (zie die woorden).

AAIING, znw. vr. Van *Bezaaien*.
enlijk, als naam eener handeling. || Indien
ting ofte bezaying ter goeder meeninge heeft
DE GROOT, *Inl.* II, 10, § 11.
t bezaaide. || 't Is vol van besaeyinghen
ten (t. w. *zekere vallei*), *N. Werelt* 1, 68 *a*.
elte besayingh ende bepotingh met een man-
van wildeboomen rontom, v. RIEBEEK, *Dag-*
627.

AAN (I), znw. onz., als stofnaam. Mnl.
VERDAM 1, 974); bij KIL. in het aanhangsel
n *basaen*. Ontleend aan fr. *basane*, en dit
an prov. *bazana*, uit sp. *badana* (zie *Dict.*
het Spaansche woord is ontleend aan arab.
ene gelooide huid (zie DOZY-ENGELMANN 231).
schapenvel, schapenleer; bij KIL. genoemd
corium ovillum, *aluta vilior*. Zie ook
T 1, 190). || Door onse koopluiden ...
... verkoft, veele lakenen, bayen ... linten,
vellen *enz.*, DE LA COURT, *Welv.* 62.

AAN (II), znw. vr. In het Mnl. niet
en; onstaan uit een vorm met *m*, bij KIL.
vermeld als *mezane* en *mezane*. Dit
aan sp. *mesana* of ital. *mezzana*,
(en vandaar eng. *mizen*). De
dus: (het) middelste (zeil);
ard.
sterste gaffelzeil op een drie-
gevoerd aan den kruis- of
bezaansmast. || De bezaan is een zeer belangrijk zeil, naardien het schip zonder haar niet bij den wind zeilen of wenden kan, en bijgevolg niet kan opwerken, MOSSEL, *Manoeuvres* 138. — Die Stierluyden (sullen) gehouden ... wesen haer achter-Focken ofte Besane te hijssen, om een teecken den anderen Stierluyden mede te doen om *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 686 (a⁰. 1580). Wy ... hadden doen op de Boot een ... Fock, Grootzeyl en Besaen, BONTEKOE, *Iourn.* 17 (zie ook VONDEL 2, 173). Jachten met Besanen (*vermeld als eene soort van schepen*), SOETEBOOM, *Zaanl. Arc.* 532. Men nam in 's Landts vloot de marszeilen in, en zeilde met de fok en bezaan, BRANDT, *De Ruiter* 567. De bezaen bollen („de *bezaen* korten, en minder zeil ter windtvanck doen stellen"), WITSEN, *Scheepsb.* 485 *b*. De bezaen op zijn gat zetten („ophalen"), 502 *b*. De frissche wind (doet) bezaan en fok ... zwellen, v. WINTER, *Jaarg.* 140. 't Is de vraag of-i 't verschil kent tusschen 'n bezaan en 'n fok! MULTATULI 8, 184.

2) Wegens overeenkomst in vorm als naam van een stuk land te Oostzaan (zie BOEKENOOGEN 62), en om dezelfde reden wellicht ook als naam voor een „bont dasje om den hals, bij mannen", t. w. in het verkl. *bezaantje* (t. a. pl.).

3) Het verkl. *bezaantje* is ook een term in de dierkunde.

a) Als benaming voor de zeeblaas (een geslacht van zuigkwallen): dit dier heeft eene puntige blaas die bij het zwemmen aan de oppervlakte der zee als zeil dient (verg. CHOMEL 3386 *a*; SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 534; BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 727).

b) Als benaming voor eene soort van klipvisschen, waarbij de derde en vierde stekel der rugvin tot zeer lange, buigbare draden verlengd is (zie SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 101).

Samenst. Behalve in enkele ongewone woorden als *bezaanrijk* (bij SIX V. CHAND. 152: „'t *besaanryke* Y"), *bezaanswijze*, bijw. (*N. Werelt* 3, 37 *a*) enz., komt *bezaan* voor in een aantal samenstellingen die als scheepstermen worden gebruikt. Zoo b. v.: *Bezaansboom*, lang rondhout onder de bezaan, met een klauw tegen den bezaansmast steunende („De bezaan ... wordt van onderen door middel van den *bezaansboom* achter over het hek uitgevoerd", PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 9); *bezaansbras* (zie BRAS (III), Samenst.); *bezaansgeitouw*, dat, doorgehaald wordende, de bezaan in plooien bij elkander haalt tegen den klauw van de gaffel; *bezaansgordingen*, touwen waarmede de bezaan tegen de gaffel wordt beklemd om den wind uit het zeil te nemen; *bezaanshals*, hals van de bezaan (zie Dl. V, kol. 1674); *bezaansklauw*, vandaar *bezaansklauwval* (een *val* is eene soort van blok): zie PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 83); *bezaanskleed*, overdekking van zeildoek die, als de bezaan vastgemaakt is, er om heen genomen wordt (voor de gaffelzeilen van den grooten mast en den fokkemast heet zulk een kleed *barkzeilskleed*); *bezaansmast*, de achterste op een driemastschip („De grootemast ..., de fokkemast ..., de *bezaansmast*", PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 4; — „Eerst (viel) zyn groote steng, daarna zyn *bezaansmast*, en eindelyk zyn groote mast, met al haar tuig, buiten boord", BRANDT, *De Ruiter* 44); de uitdrukking *den bezaansmast lichten* wordt vermeld als eene spreekwijze die hetzelfde beteekent als *den bezaansschoot aanhalen* (zie beneden en verg. b. v. *Leeskab.* 1853, 3, 34); *bezaansroede*, de gijp, de ra van de bezaan; in vroeger tijd in gebruik, maar later door de gaffel vervangen (*bezaansra* vindt men bij CONSCIENCE 1, 265 *b*) („Zyn *bezaansroede* brak ten halven af", BRANDT, *De Ruiter* 142; „Ontracken de *bezaens roe*" („de

bezaens Roe van zijn mast los maken"), WITSEN, *Scheepsb.* 501 *b*; „De Commandeur (liet) de witte vlag van de nok der *bezaansroede* waayen", DE BRUYN, *Reizen* 1, 16 *a*; zie verder b. v. *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 55 *d*; ROGGEVEEN, *Dagverh.* 93 enz.); *bezaansschoot*, het touw waarmede de bezaan, als men die bijzet, op de nok van den boom wordt uitgehaald; de uitroep *bezaansschoot aan!* (verkorting voor *aanhalen*) beteekent dat er een oorlam zal worden uitgedeeld („De Commandeur (laat), eer men weer aan 't werk gaat, door zyn Kajuitwachter ... de Brandewynsbak boven brengen, die zich dan op 't Baksluik of de Stuurplegt nederzet, roepende luidkeels, *Bezaansschoot aan! Bezaansschoot aan!* Dit hoorende, komenze allen om dezen bak, neemende ieder drie of ten hoogsten vier lepels vol, voor zyn rantzoen", ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 358; verg. ook HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 217; H. VEEN, *Zeereis naar O.-I.* 21 enz.); *bezaansstag* („Het *bezaansstag* vaart met een' hanepoot om den grooten mast heen door twee rolkousen, die" *enz.*, PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 170); *bezaansstagzeil*, vroeger: het onderste der achterstagzeilen; thans niet meer in gebruik; *bezaanstuig*, al wat tot het tuig van den bezaansmast behoort (ook *kruistuig* genoemd); *bezaanswant* (of *kruiswant*), het want, de hoofdtouwen, van den bezaansmast („Indien iemant ... wat van den vyandt most afhouden, ... dat die een vlagge in 't *bezaanswandt* zou laaten waaijen", BRANDT, *De Ruiter* 402; zie ook b. v. ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 355); *bezaanszeil*, de bezaan (zie HAWKESWORTH, *Reizen* 111 en 165; verg. ook BERKHEY, *N. H.* 3, 1377, waar sprake is van een ijsschuitje).

BEZAAT — in ouderen vorm BEZATE —, znw. Van *Bezaten* (zie ald.). Rechtsterm. Beslag; alleen in oostelijke tongvallen. Thans verouderd. || Wanneer eenighe besate op yemandts persoon ende ghereede goederen geschiet, *Stadtr. v. Zutphen* IX, 13. Wanneer yemandt eenich gereedt goet wil laten besetten, die sal sulcken besaedt maer een reys derven doen laten, *Lantr. v. Veluwen* X, 1. So veern de Scholdt ofte Bade niet byder handt noch te bekomen weren, so salmen de besaedt met twe Nabuiren moghen doen, X, 6. Peindingen ende besaten, X, 7. Wat is het effect van het arrest of besate? *Gron. Regtsk.* IV, 8, 13.

BEZAATSE. Zie BIZATSE.

BEZABBELEN — thans is meer gewoon BESABBELEN —, bedr. zw. ww. Van *Zabbelen*, frequentatief van *Zabben*; hetzelfde als *Bezabberen* (zie het volgend art.). || Een bezabbeld, uitgerafeld en zwart ingebrand eindje sigaar, KNEPPELH. 11, 150.

— In ruimer opvatting: bevuilen. || Bezoedeld en bezabbeld, BEETS, *Korenbl.* 119.

BEZABBEREN, bedr. zw. ww. Van *Zabberen* (zie ald.), eigenlijk *kwijlen*.

1) Iets bekwijlen, kwijlend op iets knabbelen. || Het afzichtelijk rolletje (t. w. *eene sigaar*) ..., bezabberd en beknabbeld, BEETS, *C. O.* 92.

2) In de oudere taal zeer gewoon voor: bevuilen, bezoedelen; bij KIL. vertaald met *maculare, coinquinare*. || Altyt is dese stadt ... besabbert met Geusen nieumaren, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 312. Dat hy 't papier onnuttelick bekladt, en met onleesbare letteren bezabbert, DE BRUNE, *Bank.* 1, 135. Is hy zelf bequijlt als een mostert-pot, of bezabbert als een klad-schilders schorte *enz.*, 1, 319. Zijn huyt, met bloed en zweet bezabbert, OUDAAN, *Aend. Treurigh.* 53 (zie ook *Počzy* 1, 230; BIESTKENS *Claas Kloet* 2, 4 enz.).

BEZADELEN, bedr. zw. ww. Van *Zadel*. Van een zadel voorzien, t. w. een paard. || 't ... '

Word ... van den man bereeden, Betoomd, en bedaard, LUYKEN, *Spieg. v. h. Menz. Be*

BEZADEN, bedr. zw. ww. Van *Zaad* eigenlijk hetzelfde als *bezaaien*. In dien z Mnl. voorkomende (VERDAM 1, 974); zoo bij V. D. NOOT (120); „Dat men den vloer Medt bloemen ... Tot een lustigh vereiren". toepassing op het gebruiken van eene vrou vrouwelijk dier; thans verouderd. || Als *zekere monniken*) somtijdts te saemen com *met zekere vrouwen*), ende de vrouwen bezaa becouten sy de lieden ... dat *enz.*, FRANCK, 62 *c*. De wet van dieverij ...; Van vr toverij; van beesten te besaden *enz.*, *Bibels-tresoor* 25.

Afl. *Bezadigen*, hetzelfde als *bezaden* („D ... sal met zade *bezadight* worden", *Num. bezading* („Ende gy en sult niet liggen naesten huysvrouwe ter *bezadinge*", *Levit.* 1

— Over een ander *Bezadigen*: zie ald.

BEZADIGD — daarnaast vroeger BEZATIGD —, bnw. Eigenlijk het deelw. va *Bezadigen* (zie ald.), als bnw. gebruikt.

1) Van personen, hun gemoed, hun voo Bedaard, kalm, niet overijld. || Een b beweging des ghemoedts ende overeenstemm hertstochten met Redene, COORNHERT 1, 30 ... toonde zich wijs en bezaadight, HOOFT, Haer besaedicht wesen, HOOFT, *Ged.* 2, sadight breyn u schey' (t. w. *de twistenden*), 2, 417. Geweld van reden, van besadighde ge HUYGENS 1, 523. Bezadigd in geluk, in ons verslagen, STIJL, *Mengelp.* 7. Louter ernst, bezadigde ernst, FOKKE, *Verz. W.* 9, 66. Een dig en bezadigd burger, CONSCIENCE 3, 212

2) Van alles waarbij of waarin iemands heid blijkt. || Dat bezadigd vermaak ..., de ziel bezit zonder daar door vervoert ... te V. EFFEN, *Spect.* 1, 26. Een man van een ouderdom, 5, 22. (Hunne) bezadigste onders BERKHEY, *N. H.* 2, 1253. Eene bezadigde k zonder personeele wraak, 3, 481. Ik deed *het voorlezen van een brief*) zeer zacht, zeer bezadigden toon, LOOSJES, *Bronkk.* Bezadigde, gematigde, maar doortastende ma KNEPPELH. 11, 25.

— Meer adverbiaal. || Ik bid u, ... D zadigd my den grond van uwe zaak ... LANGENDIJK 2, 351. Laat ons bezadigd DE LANNOY, *Dichtk. W.* 25.

Afl. *Onbezadigd*, *bezadigdheid* (zie die w

BEZADIGDHEID, znw. vr. Bed kalmte van geest, inzonderheid als gevolg v en ondervinding. || Gy kunt my in bezadig zoeken, LANGENDIJK 4, 34. Weer in bez aan Zeno zelf gelijk, DE LANNOY, *Dichtk* Deze koele bezadigdheid en helderheid van zoo noodwendig vereischt wordt tot juist redekavelen, V. D. PALM, *Red.* 3, 103. De heid en bescheidenheid welke (de partij Vooruitgang) ... in de Kamer in acht neem V. PR., *Versch.* 41. Zulke ervaringen ste bezadigdheid, BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 36. loosheid (geldt) wel eens ..., voor bez VUYLSTEKE, *Proza* 1, 19.

BEZADIGEN — daarnaast vroeger ZATIGEN —, bedr., wederk. en onz. zw. oorspronkelijke vorm is *bezatigen* (zie B en deze beteekent *bedaren, kalmeeren, st* begrip is overgegaan op *bezadigen*, een geb woord, dat *verzadigen, bezredigen* bete een langere vorm is naast mnl. *besaden* (VE

eleid van het bnw. *zat.* Thans is *bezadigen* bruik zoogoed als verouderd, maar het deelw. is als bnw. nog zeer gewoon. Verg. ook N; en zie een ander *bezadigen* onder BEZADEN.

ir. — Tot kalmte brengen, stillen.

personen en wat hen vertegenwoordigt. || heven moet ende vyantschap ... koelen ende ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 301. Besadight t, betueghelt uwen wil, BREDERO 1, 165. ierd endelingh door de mindelijcke mont el besadight en te vreden ghestelt, BREDERO, v. Ick wensch ..., dat ghy uw zinnen wat , En reden plaets vergunt, VONDEL 3, 744. heydt is wel groot, die welcke ... de reden ezaticht, v. BERESTEYN, *M. Aurel.* 154 *b.* , naar eisch van het oogmerk, in beweging , te bezadigen *enz.*, BILD., *T.- en Dichtk.* , 4. Zeg mij, of gij ook kans ziet, om zadigen, en tot rede te brengen, v. HEMERT, 122. Hij ... zet de misnoegden neder en en, BROES, *Marnix* 2[1], 39.

van een land welks bewoners worden be- Lucilius Bassus (werdt), met den lichten zonden om Campanië te bezaadighen: zynde den ... tweedraghtigh onder zich, HOOFT,

stormweer. || Sijn' schipbreuck sietmen te Ten sij Neptuyn ... De zee besadigh met nd, VONDEL 2, 453 (zie ook 6, 559). Gy lie den wint ... doet zwygen, Het weêr be- DE GROOT, *Uitbr. d. Ps.* 184. Eolus ... e (t. w. *de winden*), of matigt hun driften, is 1, 4.

ederk. — Zich kalmeeren. || Buffelmacho wijle de dullaert ghemaeckt hebbende ..., n wat te besatigen, COORNHERT, *Boccal.* adight u myn hert, Hoe holdy dus ontoomt? *Griane* 37. Soo besadigden sich ... dese den, meer door onmagt dan met minne, KERK, *Arc.* 218. Bezadig u! ... Verwin u, BILD. 4, 48 (zie ook 1, 260). Bezadig u oor uw behoudenis, WISELIUS, *Meng.* 4, 107.

nz. — Bedaren.

personen, hartstochten, onlusten enz. || t ..., dat 's Princen gemoet wat besaedige, *Ged.* 2, 144. Voor (Uitrecht) ... (viel) tribbelings.... Doch de zaaken bezaadighden r hoe meer, HOOFT, *N. H.* 873. Ick was ks soo gram, Maer ick besadighde soo haast rnam, BREDERO, *Angen.* 23. Tot dat de .. In 't endt bezadigh', VONDEL 7, 318. idlik saamen rechten, Besaatight van ge- K v. CHAND. 40. Allen dezen dinghen ... willen schrijuen ..., om dat mijnen gheest icht in dien te verhalen, v. BERESTEYN, 120 *b.*

stormweer. || Den 5. (*Januari*) wasset besadicht, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 42 *d.* bleven wy aen Ancker legghen, om het quaet en 18. bestont het te besadigen, *N. Werelt*

bezadigd (zie ald.); *bezadiger* (*-ster*) („De igheydt ... is een onderdruckstere ende *be-* vande oploopende toornigheyt", COORNHERT); *bezadiging* („Zoo arm een' verzoeting van at *bezaadiging* kon ze baaren?" HOOFT, 4; „Matigheit, ... eerbaarheit, en ... de van de ziel, die met haar eige goederen is", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 162).

AGEN, bedr. zw. ww. Van *Zagen.* Door erken. || De gewone slee, tot het opleggen zagen stukken, KUYPER, *Technol.* 1, 689.

— *Bezaagd* als bnw. || Het timmerhout voor balken, ribben of platen, die ... miskant of vierkant met regte hoeken gezaagd worden, noemt men bezaagd hout, ook wel vierkant bezaagd hout, PIJTAK 33.

BEZAKEN, bedr. ww. In het Mnl. gewoon (VERDAM 1, 975); ook later soms nog in den zin van *betwisten*, *loochenen.* || Onder alle gheselschappen vindt men gheen Edelder ..., wilt dit niet besaecken, Dan deuchdelijcke mannen, *Schadtk.* 148 (a°. 1620).

BEZAKKEN, onz. zw. ww. Tot op eene bepaalde diepte of laagte zakken of inzakken. Mnl. *besacken* komt voor in den zin van *laten zakken* (VERDAM 1, 976). || Wanneer ... het hooi (t. w. *in de barg*) wel bezakt en beklonken is, BERKHEY, *N. H.* 9, 242.

— In de volgende plaats minder nauwkeurig met een mengsel als onderwerp in plaats van de daarin aanwezige vaste stof. || Een zeer troebel mengsel ..., aan hetwelk men, door het gedurig te beroeren, geen' tijd geeft om te bezakken, FOKKE, *Verz. W.* 10, 350.

Afl. *Bezaksel*, bezinksel (zie b. v. FOKKE, *Verz. W.* 10, 90).

BEZALIGEN, bedr. zw. ww. Zalig, gelukkig maken. Thans niet in gebruik; verg. hd. *beseligen.* || Vele bronnen van genoegen, die den mannelijken ouderdom bezaligen, FOKKE, *Verz. W.* 1, 185 (zie ook 5, 75). Dien vriendschapsband, die ... ons leven bezaligt, DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 34.

BEZALVEN, bedr. zw. ww. Mnl. *besalven* (VERDAM 1, 976). Met zalf, met balsem bestrijken. || Daar is geen Landvriendin die 't Lijk bezalven kan, CABELJAU, *Treurbr. v. Ovid.* 102.

BEZANDEN, bedr. zw. ww. Met zand bestrooien of overdekken. || Deze voetpaden waren eerst bezand, doch naderhand ... bestraat met klinkers, v. D. PAAUW, *Ververs.* 14. Bezanden ... Houtwerken ... worden ... na het opstrijken der deklaag met zand bestrooid, om aan dezelve het aanzien van steen te geven, PIJTAK 33.

Afl. *Bezanding* („Rondom hetzelve (*het afgeveende land*) (wordt) eene sloot gegraven ... ten einde daaruit ... zand te verkrijgen, tot *bezanding* van den voorbereiden ondergrond", STEMFOORT, *Veengr.* 121).

BEZANT — vroeger ook BISANT —, znw. m. Mnl. *bisant*, *besant*, eene Byzantijnsche gouden munt, goudstuk (VERDAM 1, 1269).

1) Eigenlijk; thans geheel verouderd. || Houdt daer zijn hondert byzanten te verteerene. *Hand. d. Amour.* K 7 *b.*

2) In de wapenkunde. || De schijfjes van metaal heeten muntstukken voor te stellen en worden penningen of bezanten genoemd, RIETSTAP, *Handb.* 136. Het wapen van Klootwijk is een Velt van Gout, doorsneden met een Fasce van Keel, en beladen met vijfthien Bysans van deselve Couleur, v. LEEUWEN, *Bat. Illustr.* 996.

BEZAPEN, bedr. zw. ww. Van *zapen*, dat voorkomt in den zin van *bevochtigen* (zie b. v. OUDEMANS, *Bijdr.* 6, 31), en waarschijnlijk is afgeleid van *sap.* Thans onbekend. || Mankop die besapen Ons dooghen comt met een verghetich slapen, v. MANDER, *Bucol.* 69.

BEZATEN, bedr. (ook wederk.) en soms onz. zw. ww. Van een thans verouderd ww. *zaten* dat nog in de 16de eeuw voorkomt in den zin van *doen bedaren*, *kalmeeren*: het is afgeleid van het znw. *zate* (verg. ook mnl. *ontsaten*, het tegenovergestelde van *bezaten*). Over andere beteekenissen van *bezaten* zie onder BEZATING. Het van *bezaten* afgeleide *bezatigen* is later verward met *Bezadigen* (zie ald.).

A) **Bedr.** (en **Wederk.**). — Doen bedaren, tot

kalmte brengen, bezadigen. || Wat dunckt u Lust om weten, zult ghy u besaten? *Rotterd. Sp.* 219. Als die (snelle op-loop) door den tydt geslinght is en besaat, Sal ick *enz.*, BREDERO 1, 137. Tot dat d'oploop van 't bloed Besaedt is en ghestilt, BREDERO, *Liedb.* 1, 49. Zijn vrees (was) dat haer felle ghemoedt Niet sou werden besaet, bematicht en versoet, STORM, *Lucanus* 69 *b*. De zee moest luisteren besaadt, En al het swellen slinken, SIX V. CHAND. 301.

B) **Onz.** — Tot kalmte komen; verg. bij KIL. onder *saten* ook de vertaling *sedere*, *considere*. Deze onz. opvatting kan ook in sommige van de onder A) vermelde voorbeelden worden aangenomen. || Ey dronckaert wanneer zuldy besaten? *Dryderley Ref.* 74. Hy (heeft) de Kennemers loosselyk aangegaan, en riede hen datse wilden besaten van desen oploop, also den Oegst aanstaande was, SOETEBOOM, *Vroonen* 130.

Afl. *Bezatig*, kalm („Ik moet ... leeren Yemant aansien van ter zy, Met een wesen stuer en statich, Heel *besatich*", V. D. VEEN, *Zinneb. enz.* 305); daarnaast *bezatigen*. Verg. ook BEZAAT en BEZATING.

BEZATIGEN. Zie BEZADIGEN en BEZATING.

BEZATING, znw. vr. Van *Bezaten*, dat in de middeleeuwen in oostelijke dialecten voorkomt in den zin van *beslag op iets leggen* (zie VERDAM 1, 977), evenals mnd. *besaten*, en dat men b.v. vindt in een stuk van 1608 bij PLEYTE e. a., *Uddel* X („all sulks holt, als Wouter Aerts ... had doen *besatten*" *enz.*). Eene afleiding daarvan is *Bezaat* (zie ald.), en ook *bezatigen*, hetzelfde als *bezaten* (zoo b.v. „dat die *besatighde* persoon sonder Burgh-stellongh uyt 't Arrest solde willen ontgaen", *Stadtr. v. Zutphen* IX, 11). Zeer gewoon was ook *bezating*, beslaglegging, arrest. || Alle besatingen op yemandts persone ofte goet gedaen, sullen opgeslagen zyn onder behoorlicke ontsaet ende burchtoch, *Landtr. v. Veluwen* X, 9. Wanneer een besatinghe gheschiedt ... soo sal de persone, welcke de besatinghe heeft laten doen, voor de onkosten burch stellen, X, 12. De Besatonge werdt gedaen op gerede ende ongerede Goederen *enz.*, *Geref. Landtr. v. Nymegen* III, 2.

BEZE. Zie BEES.

BEZECHTEN, bedr. zw. ww. In de 17de eeuw enkele malen voorkomende, naar het schijnt in den zin van *bezeiken*, en wellicht een bijvorm daarvan. || 't Bruylofts volck ... sijn weer nae huys egaen, Soo besecht en soo bestruyft, ... en gingender schoontjes vegen, W. D. HOOFT, *Styve Piet* 9. Haer backes gaet aers noch aers, as een tellenaer zijn aersgat: So doende ende sellen de vliegen haer tongh niet besechte, W. D. HOOFT, *A. de Piere* 7.

BEZEDIGEN, bedr. zw. ww. Een woord dat in beteekenis overeenkomt met *bezadigen*, en dat een bijvorm daarvan zou kunnen zijn, indien *bezatigen* in eene bepaalde streek voor de *d* van andere Westgermaansche dialecten een *e*-klank heeft; doch beschouwd als eene afleiding van *Zede* of *Zedig*. Thans geheel verouderd. Zedig, kalm, ingetogen doen zijn. || Die hebben ... het verstand door de letteren bezedigt, ende lijcken bequaemer te weesen om te ... leeren, BARCLAIUS, *Vermaening* 219. Heilge Geest, bezedigh myn gedachten, En stier myn woorden, P. DE GROOT, *Uitbr. d. Ps.* 486.

— Meest in het verl. deelw., als bnw. gebruikt. || Een besedigt en stil gemoet, CATS 1, 550 *b*. Waer is gebleven den staet van dat geleerde Athenen, van dat bezedighde Lacedemonien? DE BRUNE, *Grondst.* 4. Sommige, die meest bezedight ... waren, 46. Den grooten afkeer ..., die eerlijke, en bezedigde gemoederen van 't daussen hebben, JONCTIJS, *Toon. d. Jal.* 1, 238.

BEZEEMD, bnw. Van *Zeem*, honing. Met honing besmeerd; vandaar: zoet, vleiend. || Als ghy geduerigh loopt by dien en desen Heere Met sen beseemden mondt slechts om een handt vol eere *enz.*, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 2, 32.

BEZEEREN, bedr. en wederk. zw. ww. Van *Zeer*, znw. Mnl. *beseren* (VERDAM 1, 1024).

1) Iemand of een deel van zijn lichaam kwetsen, deren; in vrij gebruik verouderd. || Dorens, die ... Den voet des wandelaars bezeeren, BAKE, *Byb. Gez.* 145.

— In de volgende figuurlijke uitdrukking, waarin nu in plaats van *bezeeren* meestal *krenken* wordt gezegd. || Wie sou 't godvruchtigh hoofd een hayr beseeren konnen? VONDEL 3, 404. Raak haar niet aan, bezeer Geen hair heurs hoofds, BEETS, *Dichtl. Verh.* 112.

— Inzonderheid iemand kwetsen, wonden, met een wapen. || Ick (voel) mij ... bezeeren, Als van een punt (t. w. *van een degen*), HOOFT, *Ged.* 1, 320. Hier schoot de jager 't hart, dat eerst sijn hart beseerde, VONDEL 2, 648. De vogel Die, door een pijl bezeerd, Nog ... voort wil vliegen, R. LOVELING, *Ged.* 49 (ed. 1870).

2) In toepassing op het onwillekeurig wonden van zich zelf.

a) Met een lichaamsdeel als voorwerp; eene bepaling met *aan* geeft het voorwerp te kennen waarmede men op gevoelige wijze in aanraking komt. || Hij heeft zijn vinger bezeerd aan een spijker. — Een vlinder, ... zijn teere vleugels aan de dorens Bezeerend, V. BEERS, *Rijz. Bl.* 138.

b) Als wederk. ww. || Daarna sprong de moeder ... door een venster of opening op der aarde, zonder zich te bezeeren, BRANDT, *De Ruiter* 3. Daar tuimelde de boel ... naar beneden, gelukkig in 't gras, zoo dat men niet gehoord heeft, dat iemand zich bezeerde, FOKKE, *B. R.* 1, 84. Dit is ... de steen, daar zoo velen zich deerlijk aan bezeerd hebben, KINKER, *D. en O.* 230. Hebje je erg bezeerd, mijn Heer de Baron? *K. Zev.* 3, 319. Bezeerd had-i zich niet. Maar hy was lam van verbazing, MULTATULI 8, 102.

3) De gezondheid van het lichaam benadeelen; thans verouderd. || De fyne schootels ook niet eeven draa verteeren, Waar van de grofste dan quaadgyligh 't lyf beseeren, SIX V. CHAND. 115.

4) Zedelijk kwetsen, beleedigen, benadeelen; thans zeldzaam. || Dat zy hunne goederen, zonder eedt en gewisse te bezeeren, dien last niet onderwerpen kon, HOOFT, *N. H.* 207. Zonder d'achtbaerheid der deugde te bezeeren, DE DECKER 1, 196 (zie ook 1, 101). Toen dit zoo eenige dagen geduurd had, ... voelde de schilder zich eenigszins bezeerd, VOSMAER, *Amas.* 160. Eene ontmoeting (t. w. *met iemand die hem niet wilde groeten*) had hem diep bezeerd, LOVELING, *Sophie* 276.

Afl. *Bezeering*, kwetsuur („Bij deze, gedurende de verlossing veroorzaakte, *bezeeringen* vindt men ook overal dat geleiachtig slijm", BERKHEI, *N. H.* 7, 405; „Door stooten, slaan, en andere *bezeeringen*", 8, 254).

BEZEEUWD — daarnaast eene enkele maal BEZEED —, bnw. Van *Zee*.

1) Door de zee bespoeld, aan of in zee gelegen. || Een Eiland ..., bezeet van allen kant, HUYGENS 1, 319. Den ... Korinthier bezeeuwt van elke zyde, SIX V. CHAND. 217.

2) Door zeewater overstroomd of beschadigd. || Beseeuwt goed, *merces salo infectae sive madefactae*, KIL. — 't Verbranden van de Kerk. De Diemermeeir beseeuwt. ... plaagen, alzoo zwaar, als *enz.*, SIX V. CHAND. 378.

EEVEREN, bedr. zw. ww. Van *Zeever.*
veren (VERDAM 1, 1036). Met zeever, met
uilen, ook wel in wat vrijer gebruik. ||
em beseeverde, DAVID, *Spinnec.* 203. Met
ne mond Beseevert hy den disch, PERS,
94. Het (en schaedt) haer niet hoe de
aylt en besevert zijn, ORIZANDT, *Heracl.*
... wolf, wiens opgesperden muil en vreeslijk
evert en met bloed beklat ... waren, VALEN-
id. 2, 252. Sijn borst beseeverden de helsse
et gal, 2, 372.

GGELDHEID, znw. vr. Mnl. *besegelt-*
DAM 1, 1021). Meest overdrachtelijk in con-
atting: gezegeld stuk. Thans verouderd. ||
hanteken gheloofs genoech gheeft, sal gheen
eydt daerom behoeven, COORNHERT 1, 449 *a.*
by besegeldtheid, obligatie, boecken, oft
ijs ... te doen blijken de denghdelijkheidt
hulden, HOOFT, *Br.* 1, 184 (a⁰. 1619).
g) van Espernon, die hem riedt daar af
zekere belofte) bezegeltheidt te verzoeken,
enr. d. Gr. 151. Men wist doen (t. w. *in*
tijd) van gien bedrogh ..., Jae watse
ver ien water toe-riepen, gingense houwen,
veel ofmen besegeltheyt had, men mochter
op bouwen, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 22.

GELEN, bedr. zw. ww. Van *Zegel.*
gelen (VERDAM 1, 1020).
een zegel voorzien, daardoor bewijskrachtig
nlijk. || Dat niemant ... van nu voortaan
ven meer ende besegelen, dan daar van voor
rly, ofte overgifte gedaan sal worden, *Utr.*
1, 477 *b* (a⁰. 1532). Was geteyckent by
dicanten ... ende met het Kercke zegel be-
TENBOGAERT, *Kerck. Bed.* 207. (*Zij*) ver-
ch ... met ... geschrift, dat sy beseeglen
NDEL 3, 348. Zij moesten ... bij de geld-
voor hem borg blijven en zijn brieven be-
f ... zij moesten zelf onder haar zegel het
n en aan hem overdoen, FRUIN, *Geschr.*
ene stad, die haar bezegelde brieven niet
1, 69.
kw. zegsw. || Dat brieven van Lieven met boter
ijn, POIRTERS, *Mask.* 118 (*op liefdesver-*
is niet te vertrouwen) (zie Dl. III, kol. 701).
genlijk. Met iets bekrachtigen, bevestigen. ||
este van der Minnen reghelen De beloefte
byslapen beseghelen, OVID., *Conste d. M.*
... gheschrijf, beseghelt met mijn bloedt,
1, 59. Ick hebbe niet ... willen naalaaten
egghen metter daet te bezegelen, 3, 124.
ien der eerste Kercke bezegelen dit (t. w.
ling) met ... gedenckwaerdige voorbeelden,
, 215. 't Heilverbont, bezegelt met mijn
426. (*Hij*) bezegelde zijne (*woorden*) met
nschakeling van vloeken en eeden, LOOSJES,
, 252. Terwijl (*zij*) ... met vurige zoenen
fde voor eeuwig schenen te bezegelen,
icht en Br. 34.
rzegelen, met een zegel sluiten; vandaar
ouden. || Dit (t. w. *de zonden van Israël*)
jn (t. w. *Gods*) gemoedt Bezegelt, als een
wraecken, VONDEL 2, 136 (verg. *Deut.*
De Hooghste ontdeckt ons slechts wat hy
int. ... De zuivre Wijsheit wou ten deel'
bezegelen, Ten deele ontsluiten, 6, 237.
ezegeldheid (zie ald.); *bezegeling* („Patenten:
econditioneerd syn als volgd: ... Paraphure
Heere Praesideerende van den Raad van
ekeninge van den Secretaris, en de *Beseege-*
het gemelde Collegie van den R: V: Sta-
ten", DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 505 *a*; oneigenlijk: „Sy
... Den ander loofden een reyn huw'lijcksche trouwe,
Daer elck metter daadt *beseghelingh* af nam", BREDERO
1, 182).

BEZEGENEN, bedr. zw. ww. Verg. Mnl.
beseinen (VERDAM 1, 1023). Iemand of iets zegenen,
zijn zegen er over uitspreken. Thans in onbruik. ||
Beseghent haar beleyd op dat sy ... Voorsichtigh
moghen sijn, HOFFERUS 58. Nu 't schouw gevogelt
... Den nieuwen tyd (t. w. *de lente*) met vrolyk
quelen ... Onthaelt, bezegent en begroet, DE DECKER
1, 344. Godt onze zee-reyze bezegenende, wy vaer-
den ... over den boozen Hond, VERVISCH, *Lev.* 3,
355 (zie nog een voorbeeld HUYGENS 1, 443).

Afl. *Bezegening* (zie ELIAS, *Lev. v. S. A. de*
Barthol. 324, waar staat *beseeginge*).

BEZEGGEN, bedr. zw. ww. Iets uitleggen,
vertellen; in West-Vlaanderen. || Ze stonden daar
te bezeggen hoe dat hij van 't dak gevallen was.

BEZEIKEN, bedr. zw. ww. Mnl. *beseiken* (VER-
DAM 1, 1023). Bepissen. || Ick saghe u liever vanden
honden beseyken, *Trou m. bl.* 133. De katten over al
en honden van de straet, Die sullen u van spijt be-
seycken daer ghy gaet, bij V. D. VEEN, *Zinneb. enz.* 438.

BEZEILD, bnw. Van *Zeil* in den zin van het
mv. Eigenlijk: van zeilen voorzien, zeil voerende;
bij KIL. wordt beseylde schepen vertaald met
naves veliferae, velivolae.

1) Van schepen gezegd, wordt *bezeild* gebruikt
hetzij absoluut in den zin van: goed zeilende, hetzij
in dien van: zoo kunnende zeilen als eene bepaling
aanduidt. || De Vyand, ... beter met Geschut voor-
sien, en ook anders beseylder Schepen hebbende,
VELIUS, *Chron. v. Hoorn* 393. Bestelt ons ... drie
vande beseylste schepen, HOOFT, *Ged.* 2, 234. Uw
bezeilde kielen, HUYGENS 1, 170. (*Hij*) stont in
twijffel, oft hy de Kraecke ... verkoopen wilde, door
dien qualijck beseylt was, *Begin e. Voortg.* 12, 44 *b.*
Aengezien het bootien ... bijsonder wel beseyld ende
gemaniert is, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 27. Een
bezeild vaartuig te koop, ... tonnenmaat 25, *Uit een*
Dagblad (a⁰. 1879).

2) Oneigenlijk in toepassing op een wind: zóó dat
men daarmede het verlangde punt kan bereiken (be-
zeilen). || Een bezeilde Windt en een mooye koelte,
dat kan dan in drie quartier wel over, *Vlugt. Banq.*
112. Schoon het stormachtig weder bleef aanhouden,
was de wind altijd ruim bezeild, LOOSJES, *Lijnsl.*
1, 102. Als de wind zoo blijft ..., is het heen en
weêr genoegzaam bezeild van hier naar Alkmaar,
4, 218 (zie ook *Buism.* 2, 99).

Afl. *Bezeildheid*, de hoedanigheid van een schip
ten opzichte van zijn zeilvermogen („Deeze Koop-
vaarders wisten veel te zeggen van de *bezeiltheit*
der ... roovers", BRANDT, *De Ruiter* 82; „Bossu
poogde hen te ontwyken, zig verlaatende ... op de
bezeildheid zyner schepen", WAGEN., *Vad. Hist.* 6,
449; „Deszelfs *bezeildheid* (t. w. *van het schip*),
en de deugdelijkheid van want en tuig", V. D. PALM,
Sal. 1, 356; „De *bezeildheid* kan verbeterd worden
door den ballast meer naar achteren of naar voren
te stuwen", MOSSEL, *Manoeuvres* 45).

Koppel. *Bestbezeild* („Dat de drie *best beseylde*
schepen ... voor uyt souden varen", *Begin e. Voortg.*
7, 2 *b*); *welbezeild* („De genoome prys was een
welbezeilt fregat", BRANDT, *De Ruiter* 87).

BEZEILEN, bedr. zw. ww. Van *Zeilen.*

A) Over een water zeilen, met (zeil)schepen
varen. || Belust om winst de Gloob met moeyt be-
seylen, BREDERO 1, 111. De witte Zee, ende verder
noordelijcker, wert nu beseylt ende bevischt, *O.-I. e.*
W.-I. Voyag. 1, 12 *a.*

B) Iemand of iets door zeilen bereiken.

1) Een schip (of de opvarenden) door zeilen inhalen of ontmoeten. || Vier van de bezeilste scheepen ... (zouden) voor uit ... zeilen, ... om alle scheepen die ze bezeilen zouden te verspreeken, BRANDT, *De Ruiter* 81. Naadien 'er met koelte, dewyl 's Landts scheepen vuil waaren, geen kans was hun te bezeilen, 87. Hoe-wel sy hem dien dagh tot 's avondts volchden, maer niet konnende bezeylen, ist ontkomen, *Begin e. Voortg.* 9, 4 *a*.

2) Den wind ruim genoeg hebben om recht op een punt aan te zeilen, dat punt beleggen; ook in vrijer gebruik: een land, eene haven enz. zeilende bereiken.

a) Eigenlijk. || Hoe Olyvier van Noord de Straet der Magellanen Laughs Chili en Peru beseylt heeft, VONDEL 1, 140. Nu wil ... Apoll' ... Dat wy Italje ... Bezeilen, 8, 374. Ze hadden alles by gezet wat ze konden om ... de naaste havens te bezeilen, BRANDT, *De Ruiter* 494. So moetmen sijnen coers oost aen setten, tot datmen Landt beseylt, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 3 *a*. Den 3 dito meende de Reede te bezeylen, *Begin e. Voortg.* 11, 43 *b*. Dat wy ... ons konden versekeren dat Nova Zelandia met een Ooste cours te beseylen was, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 176. Uit het oogpunt van veiligheid bij het bezeilen van de haven, STORM BUYSING, *Waterbouwk.* 2, 587.

b) In figuurlijke toepassing. || Waerom doch groot beslag? ... Ick hebbe dese kust al menigmael bezeylt, CATS 2, 339 *a*. Op dat ick ... Het ware vaderlant met vreugt beseylen mag, 3, 66 *b*. 't Is best, ... dat niet rechts-streecks en kan bestevent werden, al laverende ... te bezeylen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 318 (zie ook 1, 52). Den Engel die ... hem d' eeuwige vreughd eensloefs zal doen bezeilen, DE BRUNE, *Jok en E.* 203. Eer sy de Haven van hunne begeerten konnen bezeylen, POIRTERS, *Mask.* III. Geluckig... die van nu af bezeylt hebben de Haven van de eeuwige glorie, 7.

— Spreekw. *Er is geene haven* (*geen land*) *met hem te bezeilen*, er is niets met hem te bereiken, hij is onhandelbaar (verg. Dl. V, kol. 133). || Landt met yemandt bezeilen, Oneig. met jemandt over wegh komen, en omgaen, WITSEN, *Scheepsb.* 499 *a*. Daar is geen haven met hem te bezeylen, *He is so untoward that he is good for nothing*, SEWEL. Hun gemompel ..., daar ik ... zo hagels nydig om kan worden, dat er geen land met my te bezeilen is, *Blank.* 2, 71. Met zoo iemand ... was geen land te bezeilen, BILD., *Br.* 2, 212.

c) In Zuid-Nederland in vrijer gebruik voor: iets beredderen, uitvoeren; ook wel: iets beheeren. || Hij heeft dat bezeild voor mij, DE BO 124. Eene fabrijk, ... eene hofstede bezeilen, *Ald.* — Ik wenschte liever de hoef te zieu ... branden dan dat gij haar bezeilen zoudet met mijn dochter, F. RODENBACH 37.

d) Zoo ook in toepassing op het probeeren of africhten van een paard. || Hola, kerel, ... we gaan u bezeilen en zien wat bloed ge in 't lijf hebt, STIJN STREUVELS, in *Gids* 1901, 1, 410.

Afl. *Bezeilbaar* („De Straug tusschen den Middelwaert of opkomende Middel-Sandt, en 't vaste Landt, die op een middelbaer Water *beseilbaer* is", *Geld. Placaatb.* 3, 283 *a* (a°. 1715); *bezeiling* („Gelijck ick int beginsel van de eerste beschrijvinge deser *beseylinge* geseyt hebbe", *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 12 *a*).

BEZEM — gewestelijk BEUZEM, en daarnaast, vooral in zuidelijke gewesten, BESSEM —, zmw. m., mv. *bezems*. Mnl. *bessem* (VERDAM 1, 1090). De beide vormen, *bezem* en *bessem*, zijn te verklaren uit een grondvorm waarin *s* en *m* onmiddellijk op elkander volgden (ags. *besma* enz.: zie andere Oudgerm. vormen bij FRANCK). In enkele streken vindt men *bemes* in plaats van *bezem* (zie b. v. *N. Ned. Taalmag.* 2, 219 voor Zuid-Beveland).

1) Eigenlijk. Benaming voor verschillende werktuigen om mede te vegen, meestal gemaakt met dunne rijzen, soms ook met haren. || Gherass! halt mij eenen bessem, doet mijn beheet! *Trou m. bl.* 78. Men maeckt seer bequame Besemen, om de kleeren schoon te vegen, van morsige vuyle Verckens ruyghorstelen, VISSCHER, *Sinnep.* 108 *a*. De dunne Besemen rijsen dienen om daer roeyen van te maeken, om de kinders te straffen, oft bessems om de huysen te reynigen, DODON. 1408 *b*. Hy (vint) het (*het huis*) ledigh, met besemen gekeert *enz.*, *Matth.* 12, 44. Bessemen...om...de trappen te veegen en te reiniger, HOOFT, *Mengelw.* 425. Een bezem van varkens haar, MARIN. Schoorsteenvegers gaan naar boven met rodige bezems, LAURILLARD, *Sch. R.* 9. Een bezempje om lampeglazen schoon te maken.

— In wettelijke bepalingen. || De ghene die hen gheneeren met bessemen te maken, *Vl. Placcaerth.* 2, 612 (a°. 1571). Niemand ... (zal) op eenige ... dagen van de weke agter straten met besemen ... mogen lopen, om die te verkoopen; ... de uytslyters of omlopers van de besemen (zullen) geene besemen ... mogen 't huys brengen dan *enz.*, *Handv. v. Amst.* 1672 *b* (a°. 1674).

— Vaak samen genoemd met andere voorwerpen, dienende om schoon te maken. || Laat de meid eens komen met bezem en blik. — 't En mag by witzelquast en bessem noch niet blyven; Men poogt 'er 't hout ... tot glimmens toe te wryven *enz.*, DE DECKER 1, 359. Jy hebt het altydt drok met schrobben, wasschen, schuuren. Wat slyt jy beuzems af, en boenders in een jaar! ROTGANS, *Poëzy* 649. Niemand ... zal vermogen ... buyten gemaakte Bezemen en Boenders binnen deeze Stad te brengen, *Keuren v. Haerlem* 2, 70 *b* (a°. 1751).

— In een bekend spreekwoord, ter aanduiding dat gewoonlijk alles goed gaat tusschen personen die pas tot elkaar in betrekking zijn gekomen, b. v. tusschen meesters en nieuwe ondergeschikten (verg. STOKT 63). || De nieuwe bezems vaghen best, DE BRUNE, *Spreekw.* 256 (— vaeghen schoon, 488; — vaeghen wel, 496). Nieuwe bezems vagen (thans *vegen*) schoon, TUINMAN 1, 187. Nieuwe mesjes snijden goed! ... Nieuwe bezems keren wel! TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 68 (zie ook DE BO 124).

— In andere zegswijzen. || Staan daar den bessem staat (*in zijn eigen huis niets te zeggen hebben*), CORN.-VERVL. 217 (verg. ald.: „Uwen wil staat achter den bessem"; en TUINMAN 2, 195: „Kinderen wil staat by den bezemstok, achter de deur"; zie ook DE BO 124). Over den bessem getrouwd zijn (*ongehuwd samenleven als man en vrouw*), *Ald.* Op hunnen bezem gekleed (zie *Toekomst* 1891, 11: *er is sprake van menschen in hunne beste kleeren*).

— Een *bezem* aan den mast, als teeken dat men ter zee meester was (verg. DE JONGE, *Zeeuw.*[2] 1, 28 en elders). || Ghy (hebt) de prijs alleen ... boven alle Natien van de wereldt, die ... u al te samen den bessem van der Zee toe staen en opofferen, VISSCHER, *Sinnep.* 77 *a* (*tot den Hollander gezegd*). Dan voert hy op den mast den Bezem, VONDEL 10, 588. Schrobt dat wolvenest (t. w. *Algiers*) eens van myn strant (t. w. *de Middellandsche Zee*) ..., En plant dan wederom ... Den bessem op den mast, DE DECKER 2, 210. (*Die*) oorlogsvloot ..., Die aan den mast zoo fier den bezem bond, POTGIETER 12, 321.

— *Den bezem uitsteken*, hetgeen geschiedde wanneer er in een huis feest werd gevierd; vandaar figuurlijk

voor feestvieren, en ook in toepassing op het drukte maken door kinderen of dienstboden bij afwezigheid van de ouders of meesters. || 't Isser Kermis, oft een Bruyt, ... Want den beessem steeckter uyt, POIRTERS, *Mask.* 243. Laaten wy den Bezem nou eens uitsteeken, En ons hert eens ophaalen, *Gew. Weuwenaar* 3, 47.

— Een verstand, dat niet streng en scherp denkt, wordt bij een ongebonden *bezem* vergeleken; waarschijnlijk in navolging van lat. *scopae solutae*, als spotnaam voor een gek, een man die tot niets in staat is (verg. ook SARTORIUS I, 6, 58). || Den bessem sonder band Van mijn weyende verstand, HUYGENS 1, 226. De mensch (berst) van voorspoet, ... valt van malkander, ghelijck een bezem, die gheen banden heeft, DE BRUNE, *Bank.* 2, 229.

— Ook *bezem* op zich zelf komt voor als scheldnaam. || Wat een bessem sijdt ghy (*si quis aliquid absurdi moliatur*) SARTORIUS I, 6, 58. Wat sal ons desen bessem maken? (*quid nobis hae facient dissolutae scopae*), *Ald.*

— Heksen rijden op een *bezem*; ook wel gezegd van vrouwen die heftig te keer gaan (zie *Nav.* 29, 39). || Soo slordigh ben (ick) gekleedt, Gelijck of ick ... op een beesem na Kol soude ryen, VISSCHER, *Brabb.* 60.

2) Als benaming voor eene soort van vederdistel (*Cirsium arvense*), ook stekel, (haver)distel, boerenplaag enz. genoemd (v. HALL, *Landh. Flora* 118).

Afl. *Bezemen*, met den bezem vegen; in sommige gewesten, o. a. in Noord-Holland ook in toepassing op het schrobben van de straat; in Zuid-Nederland wordt gezegd *iemand iets bessemen*, iemand iets „bakken", „leveren" (t. w. een streek).

Samenst. *Asch-*, *brem-*, *haard-*, *hei-*, *kleer* (*kleeder*)-, *oven-*, *rijs-*, *stalbezem* (of *-bessem*): zie die woorden of het eerste lid.

— Als eerste lid, hetzij in samenst. of in samenst. afl. *Bezemband*, zeker boordband aan vrouwenrokken; *bezembinder*, ook als voorbeeld van iemand van geringen stand („'t (Is) vechten en gekijf Zoowel bij eenen prins als bij den *bezembinder*", J. v. RIJSWIJCK 162); vandaar de afl. *bezembinderij* (COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 12), *bezembinderin* (*a. w.* 40) en *-bindster* (*a. w.* 62); in samenst. als *bezembindersfamilie* (*a. w.* 38), *-nijverheid* (*a. w.* 14); *-eten*, als voorbeeld van geringen kost („Geen deftig man, die hem (t. w. *den haring*) nog wilt, 't Is *bessembinderseten*", J. v. RIJSWIJCK 628); *bezemboer* (*-boerinne*), die „in stad" met bezems komt venten; *bezembrem*, eene benaming voor de gemeene brem (zie BREM (I), Samenst.); *bessemheide*, lat *erica scoparia* (DODON. 1578 *a*; zie ook DAVID, *Spinnec.* 178); *bezemkapitein*, schepeling op een oorlogsschip, die met het opbergen der bezems is belast; *bezemkruid*, eene der benamingen van de brem (zie BREM (I)); *klein bezemkruid* is een naam voor de steenkers (OUDEMANS, *Flora*[2] 1, 333) („De Cleynste Wilde Kersse, anders *Bessemcruyt* genaemt, heeft heel dunne Steelkens", DODON. 1205 *a*; zie ook DAVID, *Spinnec.* 309); *bezemmaken*, hetzelfde als *bezembinden* („De ghene die hen onderwinden met berckssnyden ende *bessem-maken*", *Vl. Placcaertb.* 2, 612 (a°. 1571); *bezemmaker* („Verbiedende ... den voors. *bessem-makers*, in meerderen ghetaele t'saemen te gaene om berck te snyden dan van een ofte twee", *Vl. Placcaertb.* 2, 613 (a°. 1571); ook in den vorm *beuzemaker* (b. v. *Handv. v. Amst.*, 1ste *Verv.* 43 *a*), nog over als familienaam; vandaar de samenst. *bezemmakersgild* (b. v. *Keuren v. Haerlem* 2, 69 *a*) en *bezemmakersteenen* (*Ald.*); *bezemrijs* („De boschwachters vorderden eenen al te hoogen prijs voor het *bezemrijs*, dat zij op de goederen van hunnen heer lieten snoeien", COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 22); *bezemroede*, een bezem als eene roede waarmede een zeevoogd de vijanden tuchtigt (VONDEL 10, 588); *bezemschoon*, met den bezem schoongeveegd („Toen hy de zeevaard *beesemschoon* Geveilight had, van roovery", SIX v. CHAND. 469; gewoonlijk opgevat als: alleen maar met den bezem schoongeveegd, dus niet met water („'t Is hier slechts *besem-schoon* gekeert", SLUYTER, *Eens. H.- en W.-Leven* 26; „Tot nu hebben zy (t. w. *de taalzuiveraars*) de Taal maar zo wat *bezemschoon* gehouden", v. EFFEN, *Spect.* 1, 128; inzonderheid gebruikelijk om den toestand aan te duiden waarin iemand, die een huis niet langer bewoont, het aan zijn opvolger moet overgeven; *bezemsteel*, hetzelfde als *bezemstok* (zie b. v. *Gew. Weuwenaar* 3, 9; HASEBROEK, *W. en Dr.* 124); in het Zaansch is *bezemstaal* ook eene benaming voor eene magere vrouw (BOEKENOOGEN 62); ook in de zegsw. *hij staat of hij een bezemsteel heeft ingeslikt*, hij is zeer houterig; *bezemstok*, stok van een bezem („Eenich houdt, pertsen, wissen, *bessem-stocken*, ofte andere sorte van houte, cleen ofte groot" *enz.*, *Vl. Placcaertb.* 2, 612 (a°. 1571); „datter ... en hoope van die Teve Elck op en *Beusemstock* ... De Schoorstien uyt laveert", HUYGENS 1, 595 (verg. 1, 678); „Uwe beenen zijn zoo stijf als *bezemstokken*", CONSCIENCE 3, 345 *a*; zie nog STARING 1, 118 enz.); *bezemstoot* („Ant (joeg) ... met krachtige *bezemstooten* het bruinende vocht over de roode tegels voort", EMANTS, *J. Lina* 4); *bezemstuiver*, stuiverstukje, aldus genoemd naar den bundel pijlen die er op is afgebeeld (verg. v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 634 en MARIN) („Wanneer zy in dien tyd ... voor een mooi *bezemstuivertje* een ... aflaatbriefje kogten" *enz.*, *Blank.* 3, 371; „Dat plekje daar in de lucht, zoo klein als een *bezemstuivertje*", LOOSJES, *Bronkh.* 3, 83).

BEZENDEN, bedr. st. ww. Mnl. *besenden* (VERDAM 1, 1024). Thans niet meer in gebruik (verg. echter BEZENDING).

1) Iemand of iets aan iemand zenden. || Die my besond is Huygens (*een brief spreekt*), HUYGENS 1, 491.

2) Iemand door middel van een of meer afgezanten iets laten weten of verzoeken. || De Lacedemoniensen hadden seer groot verlanghen na hem (t. w. *naar Lycurgus*) als hy ghereyst was, ende besonden hem diewils om weder te comen, v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 18 *b*. Der heyligen geslaght, dien God ... Nu met Voorseggers, dan met Engelen besond, DE GROOT, *Bewijs* 114. Is goetgevonden, voorsz. Oedasoa tegen morgen andermael te besenden, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 129. Amsterdam moest nog eerst bezonden worden door de Staaten van Holland, en liet zig allerlaatst overhaalen, WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 428 (zie ook 10, 213 en elders). Men wilde ook daarover den Keizer bezenden, doch dit sprong af, BILD., *Gesch. d. Vad.* 9, 184.

Afl. *Bezending* (zie ald.); *bezendeling*, zendeling, gezant („By de Vriezen ... wierden ... deze *Bezendelingen* slegt ontfangen, en wredelijk mishandelt en omgebragt, L. TEN KATE, *Aenl.* 1, 40 (*er is sprake van Willebrord en zijne volgelingen*).

BEZENDING, znw. vr., mv. *bezendingen*. Van *Bezenden*.

1) Eene boodschap in 't algemeen; thans niet in gebruik. || Maar ik moet heen; of ik zal eene nieuwe bezending krijgen, LOOSJES, *Bronkh.* 1, 160.

2) Eene zending, inzonderheid ten behoeve van staatszaken, dus van een gezant, een onderhandelaar enz.; thans nog als historische term. || De bezending van Egmondt, HOOFT, *N. H.* 92. Bedingende ..., dat men hem (t. w. *Oldenbarnevelt*), zonder zyne bewillighing, tot geene uitheemsche bezending ge-

bruiken zouw, 1047. Dat het deezer Stad ... niet toestondt, in byzondere onderhandeling te treeden met Afgevaardigden der algemeene Staaten, ende dat dienvolgende de opgemelte bezendinge was geschiedt tegens de style van de Regieringe, bij WAGEN., *Amst.* 1, 551 *b* (a⁰. 1650). De edelen te gelasten die bezendingen tegen te houden, in plaats van ze uit te lokken, FRUIN, *Geschr.* 1, 303.

3) Bij overdracht: de personen die gezonden worden, het gezantschap, de afgevaardigden enz.; thans nog wel voorkomende. || Tot deeze bezending werden benoemd de Heeren *enz.*, WAGEN., *Amst.* 1, 536 *b*. Een tweede bezending van broeders, ... later uit Rome vertrokken, voegde zich bij den apostel, BEETS, *Paulus* 221. Er was sprake van een bezending predikanten en theologen aan den Koning af te vaardigen, FRUIN, *Tien J.* 158.

4) Ook van zaken: eene zending, een of meer voorwerpen die iemand worden gezonden; in het dagelijksch leven nog zeer gewoon, vooral van groote hoeveelheden. || Ik heb de boeken ontvangen, het is een heele bezending. — Om dat ik steeds in vermoeden ben, dat er eenige bezending van U vermist zou kunnen zijn, BILD., *Br.* 5, 232.

BEZENGEN, bedr. zw. ww. Van *Zengen*. Bij KIL. vertaald met *adurere*, *suburere*.

BEZENUWD, bnw. Zulke zenuwen hebbende als eene bepaling aanduidt, b. v. in de

Afl. *Fijnbezenuwd* („Terwijl zijn *fijn-bezenuwd* gestel, gelijk een edel snaarspeeltuig, getrild had onder haar te ruwe beroering", COUPERUS, *E. Vere* 1, 27).

BEZET (I), znw. onz., mv. *bezetten*. Mnl. *beset* (VERDAM 1, 1025). Van *Bezetten*, in verschillende beteekenissen, en in enkele thans nog gewoon, t. w. in Zuid-Nederland. Verg. vooral STALLAERT 1, 199.

1) Het vestigen van eene rente. || Indien de zelue condemnatien ..., inhouden besedt ofte lossijnghe te doene van eenighe renten binnen zekeren daghe *enz.*, *Vl. Placcaertb.* 1, 295 (a⁰. 1548).

2) Hypotheek. || Er is een bezet op dat huis, DE BO 124.

3) Beschikking ten voordeele van iemand, inzonderheid een legaat (verg. HOEUFFT, *Bred. T.* 62; DE BO 124 enz.). || Vroom mannen ... diese tot sFraters hebben doen leeren Deur haer eeuwigh bezet, D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 64 (*er is sprake van eene liefdadige vrouw*). Aan de Academie een bezet van 10.000 frank te doen, tot het stichten van eenen prijs voor het verspreiden van het Vlaamsche lied, *Jaarb. d. Kon. Vl. Ac.* 1896, 97.

4) Als naam voor een wijk of district. || Soo vele differente manieren ... als daer diversche Prochien, Heerlykheden, ende Besetten zyn inde Provincie, *Vl. Settinghb.* I. Het (land van Hulster Ambacht) werdt oudtyds in zeven Wyken of Bezetten verdeeld, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 2, 511.

— Op het platteland in Vlaanderen thans nog voor: een bepaald gedeelte van een graanland dat men „afdoet". || Iedere ploeg werklieden heeft zijn bezet.

BEZET (II), bnw. Eigenlijk het deelw. van *Bezetten* in de bet. 4). Mnl. *beset* (VERDAM 1, 1026); bij KIL. vertaald met *Compositus*, ... *decens*, *aptus*. Thans in Noord-Nederland verouderd.

1) Van mannen en hun karakter. Bezadigd, gematigd, ernstig, nauwgezet. || Wel, vrienden, weest beset, en houdt de rechte maet, CATS 1, 582 *b*. Hy is bezet, en wel bedacht, Die t'aller tijd, de dood verwacht, DE BRUNE, *Bank.* 2, 64. Hy (was) ... een Raedtsheer van zoo bezet een gewisse, dat de Heer de Groot hem een voorbeeldt van een volmaekt Rechtsgeleerde noemde, BRANDT, *De Groot* 339 (verg. HOOFT, *Henr. d. Gr.* 2). Een' ziele ..., heusch, vroed, bezet, beleeft, DE DECKER 2, 267. Ie Vader, ... bezet van zinnen, 2, 302. Ieder h wyn, die de besetste matigheid voorby stru v. EFFEN, *Spect.* 7, 37. Deze kwanswijs bezi Leeraar voelde zo eene onverwinnelyke afkeer v het druivensap, dat *enz.*, 7, 39. Alhoewel deze Pracht reeds toen bij de bezetste Hollanders b werd, FOKKE, *Verz. W.* 5, 138. 't Was alzoo e bezette knecht die dat zei, en 'k en twijfele niet 't is waar, *Loquela* 10, 17.

2) Van vrouwen. Ingetogen, zedig, bedachtzaam Hoe beset, Hoe stil ... Een teere maegt behoort sijn, CATS 1, 260 *a*. Een wijf beset op haer cierat 1, 284 *b*. Leert ..., besette vrouwen, ... Hoe men huys-krakeel tot soeten vrede keert, 1, 33 (Sy achten) haer voor een wijse en besette Jon vrouw, V. BOS, *Dordr. Arc.* 217.

3) Van zaken waarbij de onder 1) en 2) genoem hoedanigheden blijken. || Haer besette tucht, ca 1, 222 *a*. Met besetten rade Te wegen dit gev 1, 224 *a*. Sijn beleyt en sijn besette gronden, 2, 16 Haer soete tael en haer besette reden, 2, 130 *b*. vrouw, die door een zedigen en bezetten ommeg de dertelheden verbant, JONCTIJS, *Toon. d. Jal.* 2, Hij, die van zijn wijf een bezette zedigheid in 't cieren eischt, 2, 144. Een Man van wijs beleyt, van besette jaren, V. DORP, *Sticht. Ged.* 123.

4) Keurig, vies. || (*Zekere*) Vis ... Is grondigh En geen besette mont en vint 'er oyt vermaek, c 2, 386 *a*.

Afl. *Bezetheid*, *bezettelijk* (zie die woorden).

BEZETELING, znw. m. Van *Bezitten* *bezetene*; thans verouderd. || Zy streeven door straaten, ... als bezeetelingen oft uitgebrooke kr zinnighen schreeuwende *Vive le Geuz*, HOOFT, *N.* 101. Als een deel bezeetelingen, oft geesten van helle, 367.

BEZETEN, bnw. en bijw. Deelw. van *Bezit* in toepassing op het bemachtigen van iemand, t door een boozen geest, door een hartstocht; zie d over bij BEZITTEN: hier kan *Bezeten* slechts be deld worden, wanneer het absoluut staat als zuiver b

1) Eigenlijk, van personen. In de macht zijnde een boozen geest. || God geve datse alle laza melaets, besieckt en beseten moeten werden, *Hist Corn. Adr.* 1, 201. De gene die beseten was weest, *Marc.* 5, 18. Indien zy zot is ..., zo ik zelf bezeten, V. FOCQUENBROCH 1, 385.

— In gemeenzame taal in vragen, en dan zelfde als *gek*. || Acces voor haar zoon? Is 't me bezeten, of houje mij voor den mal? *K. Zev.* 5, Z'n moeder vroeg ... „of-i dan ... heelemaal be was", MULTATULI 8, 122.

— Zeer gewoon in zelfst. gebruik. || Die het g hadden verhaelden haer, hoe de besetene was ve geworden, *Luc.* 8, 36. De geraeckte hebdy bewegi de blinde het gesicht, ... de besetene goede sinnen geschonken, CATS 1, 35 *b*.

— *Als een bezetene* (*als bezetenen*), ter aandui van heftigheid bij schreeuwen enz. || Zy (raasde eene bezeetene, om dat ik eenige nieuwe Aria's spe *Burg.* 34. Dat zij, even als eene bezetene, sloe trapte met handen en voeten om hare goedkeuring te kennen te geven, KIST, *Eikenh.* 1, 130. tierden de Letteroefeningen als bezetenen, in van verlichting en burgerdeugd, BAKH. V. D. BR *Stud.* 3, 480. Hij heit ... weer gevloekt as 'n zetene, *K. Zev.* 4, 201. De gearresteerde koekb schreeuwde als 'n bezetene, MULTATULI 8, 245.

2) Van zaken waaruit de onder 1) genoemde danigheid blijkt. || Daer is geen grouwzaembey weereld zo bezeten Of wy zijn 't nu gewoon, vo

let een' beseten mond, als van verstand 239. Met een' beseten tred ... en van tset, 2, 267.

ijw. van graad; eigenlijk: zóózeer dat men ı wordt. || Die Nicker loof ick dat het ne soo beseten sot is, COSTER 36. O Lob- Ick hebje so beseten lief, BREDERO 3, 234.

zetenheid (zie ald.); *onbezeten*, niet met en behept („Ick (versoeck) ... met my in hemoede te willen overslaen, oft" *enz.*, *Ghebr. en Onghebr. v. 't Orghel* 132).

TENHEID, znw. vr. De hoedanigheid een boozen geest) bezeten te zijn; soms in aanduiding van verschillende vormen dier || Dulligheyt, besetenheyt, betoovertheydt, *rn. Adr.* 1, 111. Besieckthedenn, rasernien, ı, 1, 267. Eenen die met ... zinneloos- etenheit geplaeght wort, VONDEL 6, 610. .. volksgeloof, zijn stuipen en vallende iderheid aan tooverij, of meer bepaaldelijk heid toe te schrijven, DE COCK, *Volks-*

THEID, znw. vr. Van *Bezet*, hetzij bnw.

, bnw. Bezadigdheid, deftigheid, inge- thans verouderd. Mnl. *besetheit* (VERDAM Thans verouderd. || Wat rijper sedicheyt, liker besetheyt ... heeft dese maecht ouer PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 26 *b*. Niemant t, sonder merckelijcke oorsaken, besetheyt , sparigheydt in een opsnapper ... gesien, 19 *b*. Besetheyt van manieren, 1, 421 *b*. an antwoorde met een zonderlinge bezet- t. w. *toen hij hoorde dat zijn zoon over-* , DE BRUNE, *Jok en E.* 210. De bezet- n aengezichte, GODEAU, *Taf. v. Boete* 255. aen mijn besetheydt te lossen, en de an mijn geslacht ... te breken, v. BOS, . 193.

t, als deelw. De toestand van met iets n, van door iets beziggehouden te worden; rkomende. || Dat de belediging niet met y is aangedaan, maar uit bezetheid met en, uit eene afgetrokkenheid van geest, *Spect.* 5, 229.

TTELIJK, bijw. Van *Bezet*, hetzij nw. Thans verouderd.

t, deelw. Juist bepaald, nauwkeurig. || de man hielt sich besettelijck en precijse- n de bestecken van hun voorwaerden, *rdr. Arc.* 171.

, bnw. Op eene gematigde wijze; bij KIL.: *decenter*. || Geeft u totte biecht, gy sult spijt ... u-selven sien besettelijck ver- VINCK, *Wekel. Verm.* 1, 58.

TTELING, znw. m.; gewoonlijk in het *Bezetten*, op dezelfde wijze gevormd als *zwerveling* enz., met *-ling* in actieve De *bezettelingen* zijn de manschappen die de *bezetting* of het *garnizoen* uitmaken. ig meer voorkomende. || De ... bezette- hen af met hun zydgeweer, ... onder ... an, in drie maanden, teeghen de Staaten nen, HOOFT, *N. H.* 725 (zie ook 716, ders). Den Oversten Nervius was daer een Regiment Engelschen, zijnde in alles ngen niet over de 1500, v. BOS, *Brache-* . 85. Dit volk (wierd) met vrolijke wel- aten, ... bewegende de andere Besettelingen aan te spannen, STRUYS, *Reys.* 204. elingen Weerstaan den aanval, SCHERMER het meegebrachte kanon den bezettelingen bijna in handen ware gevallen, v. LENNEP, *Rom.* 21, 214.

BEZETTEN, bedr. zw. ww. Mnl. *besetten* (VERDAM 1, 1027). Het woord had oudtijds zeer vele beteekenissen, waarvan er ook na de middeleeuwen nog een aantal bleven bestaan.

1) Iets op de juiste of de gewenschte plaats zetten; thans verouderd. || Alhoewel de Roomsche uytstroyden ... dat onaengesien hy (t. w. *de Prins van Oranje*) aen de werlt groote klachten dede, hem evenwel dese weghvoeringe (t. w. *van zijn zoon uit Leuven*) aengenaem was, als hebbende nu een vaste zwikmole, om, hoe 't uytviel, zijne schijven te besetten, PERS, *Ontst. Leeuw* 325 *b*.

2) Iets vaststellen, bepalen; thans nog in eene enkele uitdrukking. || Hout oock heete min in haer besette palen, CATS 2, 548 *b*. Den Voorspraaken (lat. *advocatis*) wordt zeekere maat van loon voor hunne verdaadigingh bezet, HOOFT, *Tac.* 165. Tot hunn' bezette diept Ontvielen toen, en schooven neêr de daelen, HOOFT, *Ged.* 1, 276 (*Ps.* 104, 8). 't Loon beset in een vernoechd ghemoedt (d. i. *bepaald als daarin bestaande*), 2, 223. Te willen gehoorsamen aen Godts besetten, waeren, en onveranderlijken wil, GEULINCX, *Hooftd.* 21.

— Inzonderheid van plaats en tijd. || Vrydoom, om niet te blyven ter bezette plaatze van hun beroep, HOOFT, *N. H.* 53. Een ... omstandiger verhaal ... als wel de nauw besette plaats onder deselve Kaart konde lijden, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.*, *Opdr.* 2. Ingevalle de geinsinueerde of gegyzelde ter bezetter ure compareerde, *Cost. v. Middelb.* XIX, 7 (verg. XIX, 4: *ter gezetter ure*). 't Was ... oorbaar, de meeningen der Landtschappen, t' eenen bezetten daaghe, gezaamentlyk te oopenen, HOOFT, *N. H.* 587.

— Inzonderheid *bezette tijd*, het uur waarop volgens de politieverordening de koffiehuizen moeten gesloten worden. || 't Is na bezetten tijd.

3) Iemand ergens plaatsen, besteden; alleen gewestelijk. || Iemand bezetten, iemand in eene woning of in eene kostwinning zetten, besteden, HOEUFFT, *Bred. T.* 62.

4) Iets in orde brengen, iets gereedmaken; thans geheel verouderd. || Ick salt eerst door goede vrienden beletten, mach dat niet helpen, so sal icket met myn Sermonen wel besetten, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 55.

— Later nog in de thans verouderde uitdrukking *zijne fooi bezetten*, zijn afscheid nemen (zie VERDAM 2, 831 en verg. FOOI). || Den Ouden dien het graf een voor-bood kan vertooghen, ... Besetten noch de fooy, en gaen de dood te moet, PERS, *Bacchus* 58. In grooter coude, die ons seer hardt overviel, als of de Maert haer foy hadde willen besetten, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 49 *d*.

5) In toepassing op beschikkingen in geldzaken; thans alleen in Zuid-Nederland.

a) Eene som vastzetten, gewoonlijk: eene rente vestigen op een onroerend goed. || Indien de sententie ... inhielde condempnatie van te lossen ofte te besetten eenighe Renten, *Vl. Placcaertb.* 2, 223 (a°. 1594). Gronden van erfue ende besette renten, die man ofte wijf, tsy in huwelicke oft daer buyten by ghifte testamentaire ofte inter viuos toecommen, *Cost. v. Gent* XXV, 55 (ed. 1575). Alle de Lijf ende Los-renten, die opt Lichaem deser Stede gehypothekeert ofte beset zijn, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 665.

b) Iets met eene rente of eene hypotheek bezwaren. || Al zijn goed is bezet, DE BO 124. Een bezet huis, *Ald.*

c) Eene beschikking maken ten gunste van iemand bij testament: iemand iets legateeren, bespreken. || Zi bezette med haer Man ... Onderhaut van aermen

we'wen, en weesen, D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 64. 't Lant dat sijn vader Jacob hem ... beset ende gegeven hadde, *Gen.* 48, *Kantt.* 39. De vader ... hadde alle sijne goederen aen hare twee broederen beset, haer niet meer als ... hondert kroonen by uyterste wille toevoegende, CATS 1, 234 *a*. (Hij) bezette zijne vrienden en erfgenaamen groote schatten, TUINMAN 1, 64. (*Zij heeft*) wijders dertig duizend frank als erfgifte aan oude dienstboden, armbestuur en godshuizen ... bezet, DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 121. Een ... buitengoed, door den overleden eigenaar bij testament aan het armbestuur van Vroden bezet, LOVELING, *Idon.* 95.

— Men zegt ook: *iemand* (of *iets*) *met iets bezetten*. || Hij is wekelijks met zes stuivers en een brood bezet, HOEUFFT, *Bred. T.* 63. Hij heeft een hofje gesticht en het bezet met honderd duizend gulden, *Ald.*

6) Iets voorzien van iets dat er op, er aan, er om of er in gezet wordt. || Een bequame steygher van 22. trappen ..., de welcke besettet zijn met steenen lenen gevult met pilaerkens, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 159. De vensters, die met staende yzers waeren bezet, BRANDT, *De Groot* 214. Dit ... Eylandt ... is ront-om beset met eenen steen-banck, *Begin e. Voortg.* 9, 8 *a*. Een klein kamertje, rontom beset met een steene bank, DE BRUYN, *Reizen* 1, 12 *a*. Het tweede ... paar pooten (t. w. *van zekere bijen*) heeft elk een borstel..., met stijve hairen bezet, *Handw.* 14, 15. Den wal ... te verhoogen en met grof geschut te bezetten, CONSCIENCE 1, 275 *b*.

7) Iets met iets beleggen, beslaan. || Besetten met kalck, leem (*crustare*); — met berd (*contabulare*); — met costelick ghesteente (*conserere ... gemmis*), KIL. — Alle de pilaren des voorhofs sullen rontom met silveren banden besett zijn, *Exod.* 27, 17. Het (wambais) was ... langs de borst ... bezet met een lint of strook, BERKHEY, *N. H.* 3, 503. Het gevest van zijne kris (was) met ... kostbare gesteenten ... bezet, CONSCIENCE 1, 267 *a*. Zijne kleederen ... waren onzindelijk ..., hier en daar met eenen groven lap bezet, 3, 264 *b*. Het (is) ... van ... belang, ... dat ... de bonkers het zwarte veen goed bezetten, de winterbonken breed 4, en diep 2 veenvoeten maken, STEMFOORT, *Veengr.* 27 (zie BONKER). De muren berapen, dat is, met mortel bezetten, V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 22.

— Soms is *bezet* nagenoeg hetzelfde als *vermengd*. || 30 last Donautarwe, met rogge bezet, *N. Rott. Cour.* 17 Juli 1892.

— In Zuid-Nederland wordt *bezet* ook absoluut gebruikt voor *beslijkt*.

8) Beplanten; in het passief: bedekt, begroeid met gewas. || Een ... Chingel, ... met schoone hooge Ypenboomen beplantet ende besettet, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 55. Gy sult hem (t. w. *uw wijnberg*) met uytlandsche rancken besetten, *Jes.* 17, 10. De gront is met dun gras bezet, VONDEL 4, 232. Men (laat) zo veel van dit land, als men in de volgende dagen met boomspruitjes denkt te bezetten, omgraaven, *Handw.* 15, 14. Agter elken man volgt eene vrouw, die de boonen of erwten in haar voorschoot ... heeft, waaruit zy die ... in de opengekapte voore zet; terwyl men, by 't openkappen van de tweede voore ... deeze na bezette voore dekt, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 115.

9) Van plaatsen, ruimten: innemen, t. w. met personen (of b. v. schepen) als onderwerp; meest in het passief. || Mijn havens dight beset, getuygen mijn vermogen, VONDEL 3, 446. De schouwburgzaal was sterk bezet, *K. Zev.* 4, 90. Ook hier is het stikkend vol en alles bezet, KNEPPELH. 8, 165. De kerk was meer bezet dan anders, J°. DE VEIR, *Zonnebl.* 4.

10) Eene plaats, een punt, een post van troepen of wachten voorzien. || Besetten de weghen, ofmen *obsidere*, *occupare*, KIL. — De Stadthouder des Konings ... besettede de stadt der Damascenen, 2 *Cor.* 11, 32. Sonoy ... gemaghtight om de Bortang, Koeverde, en andre toegangen te dien eerde, te bezetten, HOOFT, *N. H.* 694. 't Besetten mijner tent met meerder tal van wachten, VONDEL 2, 433. Soo haest de Sleutels aenkomen, (sullen de Officieren) de Poorten laten sluyten, ... en de nacht-posten besetten, *Gr. Placaatb.* 4, 172 *a* (a°. 1688). Des verliep de geheele voormiddag, waarin ... al de bezette punten ... onaangetast bleven, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 287. De bisschop legerde zijn krijgsscharen daaromheen en bezette alle toegangen, QUACK, *Soc.* 1, 86.

— *Bezette wacht*, in adverbiale uitdrukkingen van tijd. || Doen seylden wy z.o. ten o. totten 21. savonts besetter wacht ontrent 26. mijlen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 12 *d*. Niemant en sal na besette Wacht ... mogen schieten, *Handv. v. Amst.* 154 *b* (a°. 1659).

11) Eene plaats bekleeden om er eene werkzaamheid te vervullen, in andere toepassingen dan de onder 10) genoemde. || Een Europeesch orchest, zelfs door de grootste meesters bezet, zou hun (t. w. *de Turken*) doodelijk vervelen, FOKKE, *Verz. W.* 6, 160. De hoogleeraren, die de oude leerstoelen bezetten, KNEPPELH. 8, 261. Voortreffelijke personen voor het bezetten der nieuwe bisschoppelijke zetels aan te wijzen, FRUIN, *Geschr.* 1, 257. De hobo, die in zijn orkest (t. w. *van Händel*) twee- en drie-dubbel, soms ook wel vierdubbel bezet voorkomt, VIOTTA, *Lexicon d. Toonk.* 3, 62.

12) Van tijd: in beslag nemen. || Albert (had) de uren, die hij nu vrij gekregen had, al spoedig door eenige lessen kunnen bezetten, *K. Zev.* 4, 199.

— Meest in het passief: *bezet*, niet vrij (verg. ook onder 13). || Weet je wel, dat de heer wacht? Mogelijk is zijn tijd bezet, FOKKE, *Verz. W.* 3, 151.

13) Iemand in beslag nemen, hem innemen, hem bezighouden; meest in het passief. || Toen sogten wy ... de Gesant, Dog vonden hem beset met schryven, DROSTE, *Overbl.* 42. Die groote lieden zijn altijd zoo bezet in hunnen tijd, dat ze ... geen oogenblik over hebben, FOKKE, *Verz. W.* 7, 165. Daar gij ... zoo bezet schijnt door bezigheden, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 64.

14) Als scheepsterm, meest in het passief: bezaard, tegengehouden worden, hetzij in het ijs, hetzij doordat men gevaar loopt te stranden. || Op eene kust bezet zijn. — Bezet zijn aen lagerwal. Na aen 't landt zijn, daer de windt heen waeit; zoo, dat men daer niet afzeilen kan, WITSEN, *Scheepsb.* 483 *b*. Op een lager wal bezet zijn, MOSSEL, *Manoeuvres* 384. So began het ys so gheweldich te drijven dat wy bezet werden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 28 *d*. Ende wertet schip meer ende vaster int ijs beset, als voor heen, 1, 50 *e*. (Hij (*een fregat*) raakt nu „bezet in de baai", omdat de wind er vlak op staat, WERUM. BUNING, *Krit. Oogenbl.* 7.

— In zeemanstaal ook in vrijer toepassing. || Den 20. Februarij wast quaet weer met geweldigen jachtsneeu ..., ende waren daer deur wederom int hoys beset, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 47 *d*.

15) Benarren, belagen, jacht maken op menschen of dieren; thans verouderd. || Ghij ... sweert ... (*den brief*) te levren in de stadt; Oft te doen sincken in ... 't diepe nat Indien ghij wierdt beset, HOOFT, *Ged.* 1, 160. Gelijck een hart, in 't bosch bezet, VONDEL 4, 392. Eenige hadden haer ... in

ven, meynende alsoo het volck, die souden komen te loopen, van achter *gin e. Voortg.* 12, 71 *a*. Met den snoek te bezetten, v. EFFEN, *Spect.* gebreid Vischnet of breede schakel om te bezetten, BERKHEY, *N. H.* 3, 14.

ook: iets machtig worden; thans (b. v. in de Zaanstreek; ook in het *Wdb.* 1, 158) in gemeenzame taal. || loop ik nog wel te bezetten. — Maer h dese onguyre menschen gegeten, hebbense hare groote Koe-penssen Met menschen die zy hebben konnen areuse RAUW *enz.*, PICARDT, *Anti-*

benarren, benauwen, beklemmen, opbere toepassing; ook met omstandigheingen als onderwerp. Thans niet meer ruik. || Gy besett my van achteren ende gy sett uwe hant op my, *Ps.* en rondom te zien, of iemant my 1, 117.

het passief. || Ick word' van hen addeloozen) met vijants reden Beset, dt bestreden, MARNIX, *Ps.* 109, 2. kant met reden soo beset, Dat u... belet, CATS 2, 19 *a*. Wy kennen de leven soo beset niet vinnen, COSTER ij om end' om beset met quaedt ver- *Ged.* 2, 345. Nu kan ick laes niet ap u hond beset, VONDEL 2, 263. n schrick en zwaren nood, DE DECKER y altyd ... zig meer bezet en belemde ... vreeze van ... veragt te wor- *Spect.* 10, 115. Ik stae ... bezet, eren zal, L. TEN KATE, *Aenl.* 1, 153.

eene ziekelijke aandoening als onder- het passief: daardoor aangetast, bede behept worden. In Zuid-Nederland ut gebruikt, nog thans gewoon voor deeze kwaal zyn de Paarden nu en HEY, *N. H.* 4[1], 207. Tot dat haar... en bezet (t. w. *van den drank*) Weer EKHEY, *Akad. Vertell.* 63. De meid van den drank, dat *enz.*, *Burg.* 69. schen, ... zonder wereldkennis, bezet n, BORGER, *Leerr.* 2, 126.

voorafgaande beteekenissen staat in bezwangeren. || Zich laten bezetten. — Mooie en jonge koeien waaronder bezet, *Uit eene Indische Courant*

sing op het belezen of bezweren van hen of vee; alleen gewestelijk (verg. 158; en voor Drente: *Arch. v. Ned.*

term: beslag leggen op personen of veroordeerd. || Wie yemants persoon wert te doen besetten *enz.*, *Keuren v.* rift: *Arresteren of Besetten*).

bezet, *bezetheid*, *bezettelijk*, *bezette-* die woorden); *bezetter*, bezetteling ook wel in andere opvattingen: *crustarius*, *dealbator*, ook voor ALLAERT 1, 201 voor *beslag-* Poezy 193); *bezetsel*, oudtijds of *arrest* (bij KIL. ve

het sleutelgat, zijn aangebracht" *enz.*, KUYPER' *Technol.* 1, 596); ook in samenst. (zie *a. w.* 1, 597).

Samenst. In de bet. 7). *Bezetbord*, in Zuid-Nederland: beraapbord, mortelbord van metselaars (v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 238); evenzoo *bezetmortel* (*a. w.* 235), en *bezetwerk* (*a. w.* 29).

— In de bet. 10). *Bezetplaats*, punt dat men had bezet („Vermeerderende, met geruchten, de vroomheid en meenighte der vyanden, om de schande van 't verliezen der *bezetplaatze* te smydighen", HOOFT, *Tac.* 416 (*Hist.* 3, 61: *quo amissi praesidii dedecus lenirent*); *bezetvendel*, dat ergens in bezetting ligt („Hy quam 'er (t. w. *te Metz*) zoo ras niet, oft voeghde by het Duitsch volk de *bezetvendels* uit de naaste plaatzen", HOOFT, *N. H.* 12).

— In de bet. *vastzetten*: *Bezetketting*, waarmede de staart en het beneden staande einde der roeden van een molen worden vastgezet (zie KROOK, *Molenb.* 121); *bezettouw*, in soortgelijke opvatting (t. a. pl.).

BEZETTING, znw. vr., mv. *bezettingen*. Van *Bezetten*. Mnl. *bezettinge* (VERDAM 1, 1035).

1) *Bezetten* in de bet. 5). Beschikking ten gunste van iemand; inzonderheid bij testament; bij KIL. vertaald met *legatum*; bij CORN.-VERVL. 226 verklaard met „fundatie, rent of kapitaal, dat tot het een of ander goed werk wordt vermaakt." || Dat de Koning beaangenaamde en van waarde hield, alle bezettingen van renten en jaargelden ..., gemaakt ... by de Staaten *enz.*, HOOFT, *N. H.* 496. Men zegt dat hij uit dankbaarheid aan de kerk eene bezetting schonk, *Ons Volksl.* 4, 227.

2) *Bezetten* in de bet. 6). Bij overdrachtelijk gebruik: iets waarmede iets is bezet, beslagen; zoo b. v. als naam voor „de ijzeren, ringvorming gebogen reepen, over welke zijn insnijdingen (t. w. *die van een sleutel in een slot*) loopen" (GROTHE, *Technol.* 124).

3) *Bezetten* in de bet. 10).

a) Abstract. De daad van een versterkt punt met krijgsvolk te bezetten of bezet te houden. || De bezetting (*occupatie*) van dat punt werd door den opperbevelhebber noodzakelijk geacht.

b) Concreet. De manschappen waarmede eene bepaalde plaats bezet wordt; vroeger meer in 't algemeen. || Niemand zal, by tyde van Brand, mogen doordringen door de bezetting der Burgerye, *Keuren v. Haerlem* 1, 224 *b*.

— Inzonderheid: de troepen die eenig versterkt punt bezet houden; garnizoen. || Besettinghe van kriechsvolck, ... *milites qui tutelae et defensioni locorum imponuntur*, vulgo *garnisonium*, KIL. — Daer na sult gy komen op den heuvel ..., daer der Philistijnen besettingen zijn, 1 *Sam.* 10, 5. Oover de bezetting ... kreegh ... van Bours het gebiedt, HOOFT, *N. H.* 690. 't Krygsvolk dat de plaets toen tot besetting had, DROSTE, *Overbl.* 13. Een Pagadoor of Betaalmeester der Bezettinge, WAGEN., *Amst.* 3, 186 *a*. Infanterie vormt het hoofdbestanddeel der bezetting, LANDOLT 1, 62.

— In vaste verbale verbindingen. || Ende David leyde besettingen in Syrien van Damasco, ende Syriers werden David tot knechten, 2 *Sam.* 8, 6. De Graaven waren niet gewoon bezetting te leggen in de Steden, WAGEN., *Amst.* 3, 184 *b*. Het Regement van Waldek, hier ... in bezetting gelegen hebbende, 3, 185 *b*. Te doen verstaan, op welk een' voet deeze bezetting hier ter Stede ontvangen en gehouden worde, *Ald.* Amsterdam, waar eene bezetting lag van ten minste zestien honderd man voetvolk, v. D. PALM, *Gedenkschr.* 41.

4) *Bezetten* in de bet. 11). Het (doen) vervullen van eene rol in een tooneelstuk, van eene partij in

een orkest, en ook wel het aantal personen of instrumenten, daarvoor gebruikt. || De bezetting van alle rollen in dat stuk was voortreffelijk. — Voor de werken van Haydn ... was de volgende bezetting voldoende geweest: eerste violen 6 tot 12 *enz.*, VIOTTA, *Lexicon d. Toonk.* 3, 64. De blaasinstrumenten, bij eenvoudige bezetting van elke partij, waren: 4 fluiten, 3 hobo's *enz.*, 3, 65.

5) *Bezetten* in de bet. 14—15). Benarring, en ook datgene wat iemand benauwt, insluit; thans verouderd. || Laet ... de bezetting der drie wallen my omcingelen, als slechts myn lieve Grotius zynen adem mag scheppen in de ope lucht des hemels, bij BRANDT, *De Groot* 247.

6) *Bezetten* in de bet. 18). Beklemming, benauwdheid, als ziekelijke aandoening, meest met betrekking tot de ademhaling. || Ik (had) eene groote bezetting geladen, en eenen gedurigen hoest, die my nogh nagt, nogh dagh liet rusten, DE BRUYN, *Reizen* 2, 66 *a*. Benaauwdheden, bezettingen van winden, ja flaauwten, BERKHEY, *N. H.* 3, 988. Mijn hoest betert niet, en de bezetting in 't hoofd is geweldig, BILD., *Br.* 4, 157. Na zijne bezetting op de borst werd hij nooit goed uitgerust wakker, EMANTS, *J. Lisa* 1.

7) *Bezetten* in de bet. 21). Beslag, arrest; thans alleen nog gewestelijk (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 63), en verg. BEZET (1). || Van Arresten of Besettingen op Persoon en Goederen, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl. Regt* V, 7 (*Opschrift*).

Samenst. In de bet. 3). *Bezettingshospitaal* (DIBBETS, *Milit. Wdb.* 67 *b*); *bezettingscorps*, *-leger*, *-troepen* enz.

— Als tweede lid. *Stadsbezetting* (WAGEN., *Amst.* 3, 187 *b*); *harmoniebezetting*; enz.

BEZEUREN, bedr. zw. ww. Van *Zeuren*; bij KIL. vertaald met *fallere*, *decipere*. Thans niet meer in gebruik. || Ghij moet de scriftuere recken en lueren; Hiermede sulldij dunnosele besueren, A. BLINS 71. De simpele werden bedrughen en beseurt, *Antw. Sp.* I i ij *a*.

Aanm. Voor een anderen vorm *bezeuren* zie BEZEUREN.

BEZICHTEN, bedr. zw. ww. In de 17de eeuw niet ongewoon in dezelfden zin als *Bezichtigen*. In het Mnl. nog niet gevonden, en ook bij KIL. niet vermeld. Hd. *besichten*, thans verouderd (*D. Wtb.* 1, 1620). Van *Sicht*, gezicht. || Ick gaa besichten voort ... zyn moet, BREDERO 1, 133. Dat men daer van daen ... Kost besichten 't vlacke lant, *Gedr. v. v.* BARBLE c. a. 2, 344. Hy (viel) ... Aen 't besichten ... Offer van zijn ... suchten Goen getuygh' om her en was, HUYGENS 1, 30. Alle landen te besichten ... van onsen kitten wisten, HONDIUS, *Mouse-schans* 428. Als ghy Biervliet gaet besichten, 453 (zie ook 321, 383, 397, 473 en elders). 't Heb jou mijn leve dage met gien ougha gaen besichten, W. D. HOOFT, *A. de Pluve* 24. De vrienden 'tsamen ... Besichten het ... lyk, v. d. VEEN, *Eneach.* 72 (zie nog andere voorbeelden bij DE JONGE, *Proeven*. 2, 1165).

— Ook wel in den zin van *beschouwen*, *overleggen*. || Daer wiert overleydt ende besicht 'tgene het ongeruste van 't Rijck aangaeck, BOSCHOUT, *Leid. Sagenrk.* 1, 228.

Afl. *Besichter*, inspecteur („Twee besichters der wallen", DE LA COURT, *Wolh.* 48); *besichting*, inspectie („Deze besichtinge ... moeste van den Prinsche ... gedaen worden", *Leid.* 14, *Kerkr.* 3).

BESICHTIGEN, bedr. zw. ww. Mnl. *besichtigen* (VERDAM 1, 1028); hd. *besichtigen* (*D. Wtb.* 1, 1620). Langere vorm naast *Bezichtigen*.

1) In 't algemeen. Met aandacht gadeslaan, beschouwen, ook bespieden, bagiaren; thans verouderd. || Gy zijt verspieders, gy zijt gekomen om te besichtigen waer het lant bloot is, *Gen.* 42, 9. Zynde ... Scheld opgevaaren, zeindt d'Ammiraal Louis Bal eenighe van de veirdighste voor uit, om te besichtigen, HOOFT, *N. H.* 369. Dat weet hy, die hat besichtight uyt den hoogen, VONDEL 3, 349. Als hun ghevoech sullen maecken, so gaen sy ... 't eynde van de Stadt ... om datse niet besichtigt en soude worden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 13 *a*. heeft hy ontrent dien tyd wel tot driemaal toe onderleit om Algiers te bezichtigen: doch t'elken tijde hem de wind tegen, BRANDT, *De Ruiter* 91.

2) Ook gewoon in wettelijke bepalingen: inspecteeren; thans verouderd. || De Bon-meesters (zullen) ... gehouden zijn ... te visiteren of besichtigen de plaetsen daer *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 64. Plaetsen ... alwaer alle dingen ydere Draperie aengaende moeten ... ghewarandeert, besichticht, gevisiteert ende geoordeelt ... werden, OBLERS, *Beschr. v. Leyd.* 171. De Brand-emmers, zo Stads als andere, moeten ten minsten eenmaal in 't Jaar, onder 't doen van de Brand-schou, met water worden besogt en besichtigt, *Handv. v. Amst.* 844 *a* (a°. 1685).

3) Inzonderheid toegepast op het aandachtig beschouwen van merkwaardigheden in landen of plaatsen die men bezoekt; thans nog gewoon. || Na dato ... Der Heilgen overschot bezichtight en besocht ... had, VONDEL 3, 563. Het Graf van Agrippina, waardig om te bezichtigen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 125 *b*. Vreemdelingen die ons land komen bezichtigen, V. EFFEN, *Spect.* 1, 101. De slotkapel ... is overwaard bezichtigd te worden, KNEPPELH. 10, 192. Hij ging daarhenen, om er de werken der Vlaamsche schilders te bezichtigen, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 197.

4) Thans is *bezichtigen* ongewoon in toepassing op het inzien of doorzien van boeken; verg. echter de afl. *Bezichtiging*. || Zij ... bemerkte bij het bezichtigen van het Leven van St. Louis de Gonzaga, dat zij het ook in haren jongen tijd voor prijs had bekomen, BERGMANN, *Nov.* 45.

Afl. *Bezichtiger*, *bezichtiging*.

BEZICHTIGER, zaw. m. Van *Bezichtigen*. Thans weinig in gebruik.

1) Beschouwer, bekijker of bespieder. || Te Papendrecht hadden de Gevangens vele bezichtigers, maar te Gorkum ... noch veel meer, BRANDT, *De Groot* 210.

2) Iemand wien het „bezichtigen" van iets wordt opgedragen: verkenner, inspecteur en derg. || Overmits de besichtighers van de zuyt-zijde rapporteerden, dat het niet wel doenlijck en was bezuydes te landen, *Begin e. Voortg.* 13, 8 *a*.

BEZICHTIGING, zaw. vr. Van *Bezichtigen*.

1) In 't algemeen. Het beschouwen, het aanwezig zien. || De bezichtiging van die vele mooie landen veel tijd. — Bezichtiging ... der velden en weiden op wandeltochten, QUACK., *Soc.* 1, 250.

2) Thans inzonderheid met betrekking tot boeken. || De boekverkoper heeft mij dat werk ter bezichtiging gestuurd (op zicht, op beziens, ter inzage).

BEZIE, zaw. vr., mv. *bezies*. Bijvorm van *bes*, *bese* (Dl. II, kol. 1329) en *des* (kol. 1939). Thans niet meer in algemeengebruikte taal in gebruik. Bes, ook wel druif. || De Swarte Aelbesien zijn van teekenen, bladeren ende bloemen de Roode Aelbesien zeer gelijck: dan de vruchten oft Besien zijn van verwe swart, ende onlieflick van smaeck, DODOEN. 1311 *a*. Dit gewas heet ... hier te lande Besiekens over Ee ... maar gemeenlijck Aelbesien, *Ald. Reyzijn*. — Maar hij niet de beziekens meest krijgen, ... Bestond den wijnstock met zijn vruchten te verzamen, VONDEL 1, 488. Waar de trossen vrolijk Der rijpende besiekes, TEN KATE, *Par. Verl.* 128.

Beziënsap, bessensap („Het *Besiën-*
schoone vervulling in de huishouding",

ede lid. *Aal-*, *aard-*, *blauw-*, *braam-*,
-, *stekelbezie* (zie die woorden of het
rommel (*bremmel-*)*bezie*: zie Dl. III,

T, bnw. Mnl. *besiect* (VERDAM 1,
aar verl. deelw. van een ww. *besieken*,
nl. naast *besiect* ook *besieket* voorkomt.
n, ziek, inzonderheid door vallende
tschheid. Thans verouderd. Verg. BESUKT
|| Besieckt, *affectus morbo* ... et
L. — Besieckt en beseten, en met alle
egt, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 101. God
e lazarus, melaets, besieckt en beseten
, 1, 201. Hoe schielijk werdt het vrolijke
kt, bezucht, V. D. VEEN, *Zinneb.* 264.
dracht. || Ghesonde Wijven met besieckte
BREDERO, *Jerol.* 30.
theid („Alle besmetheden, *besiectheden*,
heyt" *enz.*, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 111
10; 1, 267 enz.); „Bevanghen met de
laetscheyt ofte *besiectheyt*", bij REMBRY,
in 2, 246 (a°. 1567); „*Beziektheit* der
deren t'Amsterdam", HOOFT, *N. H.* 91
ezeeten met booze geesten").
D. Zie het volgende art.
EN, bedr. zw. ww. Van *Ziel*. In het
gewezen, en nog in de 17de eeuw weinig in
eseelen, en verg. lat. *animare*, fr. *animer*.
t. Met eene ziel begiftigen, doen leven. ||
alt het al, doordringt het ruim der aardt,
Ged. 38. De fabelleer ... spreekt van
riens toon ... wonden kon doen luisteren
elen, V. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 3, 224.
, als bnw.: levend. Verg. GEZIELD. ||
een bezield lichaam, begaafd met *enz.*,
H. 3, 61. Daar gij immers bezielde
, GEEL 57.
nst.: zulk eene ziel hebbende als eene
uidt. || Dat die niet sou cloeck besielt
den cop van sulcken snooden fielt,
Timon Misanthr. 39.
ware met leven begiftigen; inzonder-
kunstenaar ten opzichte van zijn speel-
neel, zijn doek, zijn marmer. || Dees
o ced'ren, VONDEL 1, 379. De Schil-
oor 't penceel Het linnen gaat bezielen
3, 80. (Ik) Bezielde ... de elpen lier
oftoon aan, SPANDAW 2, 50. Dat de
landsdienaren ... ook een wet, die
, met de eeuwige rechtsbeginselen be-
trekken kan, KUYPER, *Program* 105.
of iets, waarin reeds leven is in eigen-
n verhoogd en krachtiger leven doen
n Godheit zelf ontstak zyn yvervier,
brein bezielt, D. SMITS, *Burman's*
Steeds bezielde zy (t. w. *de Oudheid*)
BILD. 13, 243. Wij aanschouwen, Wij
en strijd, HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 119.
e godheid u (t. w. *Cassandra*), wier
lt! DA COSTA 1, 261. De ruim zoo
he als Grieksche adem ... die deze
(t. w. *van Aeschylus*) doorwaait en
8. Hare tegenwoordigheid bezielde mij;
ij haar te doen luisteren, BUSKEN HUET,
1.
tegenw. deelw., dat ook wel adverbiaal
t. || Dit bekoorlijk land ... schijnt op
bezielend gewerkt te hebben, ROOSES,
rsch. 180.

— *Met* (of *door*) *iets bezield zijn*, een verhoogd leven daardoor hebbende. || Haar oogjes, nu met een zagt vuur bezielt, beginnen te leeren spreeken, V. EFFEN, *Spect.* 6, 5. Ik voel mij in waarheid na mijne herstelling als met een nieuw leven bezield, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 281. Het (t. w. *zeker werk*) ... is bezield door den adem van een vrijen geest, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 424.

— *Bezield*, als bnw., van personen en zaken: vol gevoel, vol geestdrift. || Daar verheft zich ..., eene luide, eene bezielde stem, uitroepende *enz.*, BEETS, *Paulus* 88. Die oogen, waar bezielde tranen beven, ... van een glimlach als een zonneschijn doorstraald, TEN KATE, *Schepp.* 163. Vreede was geen bezield redenaar, maar zijn korte afgebroken zinnen raakten wel degelijk den toehoorder, QUACK, *Stud.* 219. Zij zette zich dicht bij Sophie en zag ze met haar bezielden blik aan, LOVELING, *Sophie* 105.

4) In zwakkere opvatting: eene zoodanige gezindheid, een zoodanig gevoel doen hebben als uit het verband blijkt. || (*De mensch*) heeft ... zijn ... hart onheilichlijk bezielt, DULLAERT, *Ged.* 17.

— Met *geest* als onderwerp, waarbij aan de eigenlijke beteekenis van *bezielen* nog eenigszins wordt gedacht. || De geest, die haar bezielt ..., is een geest van onafhangelijkheid, V. HEMERT, *Lekt.* 4, 16. De ... geest waarmede het kleine Genève ... bezield werd, heeft zich ... aan andere landen medegedeeld, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 146.

— In vrijer gebruik. || Als zij raadde, welk vermoeden mij een oogenblik had bezield, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 292. Die onwrikbare overtuiging, die hem en zijn geloofsgenooten bezielde, FRUIN, *Geschr.* 1, 236. Nooit had hy iets ter-perse laten leggen ..., omdat zekere schroom hem bezielde, MULTATULI 1, 77. De zucht tot tegenstelling, die ons allen min of meer bezielt, 1, 132. De gezindheden, die den Evangeliedienaar behooren te bezielen, PIERSON, *Mériv.* 1, 56. Het gevoel van solidariteit, dat de ... bondgenooten ... bezielt, LOVELING, *Sophie* 381.

— In zeer gemeenzame taal zegt men: *Wat bezielt je?* t. w. wanneer men iemands beweegredenen niet begrijpt. || Wat bezielde je toch om dat kind zoo ruw te behandelen?

— *Bezield met*, als attributieve bepaling. || Spotteren, ... bezield met veragting voor ... een vryen en zuiveren Godsdienst, BERKHEY, *N. H.* 3, 9. Met (*een*) bitteren familiewrok ... bezield, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 12. Hij hangt aan zijn lippen, bezield met het onbepaaldst geloof, BEETS, *C. O.* 342. Hoe komt het dat ik, met zulke gevoelens bezield, ... niets ... heb gedaan dan mijzelf ... ongelukkig maken? BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 218.

Afl. *Onbezield*, *bezieling* (zie die woorden); *bezieldheid*, in West-Vlaanderen voor: bevolking („'n *bezieldheid* van tienduist", *Loquela* 8, 9); *bezielbaar*, door BILD. (7, 103) gebruikt in den zin van *bezielend*; *bezieler* („*Bezieler* van 't Heelal, die d'adem gaaft aan 't stof", BILD. 13, 44; ook in toepassing op den kunstenaar die zijne stof weet te bezielen (zie b. v. POTGIETER 9, 182; J. V. RIJSWIJCK 449); enkele malen in samenst. (zie b. v. *levensbezieler*: DA COSTA 2, 220); daarnaast het zeldzame *bezielster* („*Bezielster* van het doode stof ..., Godgewijde Poëzy", DA COSTA 1, 422).

BEZIELING, znw. vr. Eigenlijk: de daad van iemand te bezielen, doch meestal: het sterke gevoel waarvan iemand of iets vervuld is en blijk geeft. || Schenkt aan het denkbeeld, dat ik duister om zie zweven, ... bezieling, vuur en leven! HELMERS, *Ged.* 2, 27. Bij allen fabriekarbeid (wordt) gemist wat niets ooit vergoeden kan, dat is de bezieling,

[illegible] 106. De inhoud van het verhaal ... had [illegible] gemaakt dan de toon van over-[illegible]ling, LOVELING, *Sophie* 109. Toch [illegible] ... Om troost en bezieling In [illegible], COOPMAN, *Kinderl.* 118.

[illegible], *Bezielingskracht* („Den helden-arm en [illegible]kracht van een Oranje-Vorst", BOSSCHA, [illegible] 343).

[illegible], bedr. en wederk. st. ww. Mnl. *Besien* [illegible] 1041).

1) [illegible] aanschouwen, in 't algemeen; thans ver-[illegible] || Besiet den ottere nu sijnen tant scerpen [illegible] al die hem tsegen sijn, A. BIJNS 45.

2) [illegible] aanzien; thans nog gewoon in Zuid-[illegible] || „Wel" ..., schertste hij, zonder mij [illegible] bezien, „gij hebt *enz.*, BERGMANN, *Staas* [illegible] vuijnig serpent, bezie u zelve, 168.

[illegible] eene adverbiale bepaling; ook in oneigen-[illegible] || De man wort scheef besien, en over al [illegible] 2, 324 *b*. De daghelijksche doodt beziende [illegible] heldertheit, HOOFT, *Ged.* 1, 302. Mans, die [illegible] besiet, maeckt niet te veel gekijfs, HUYGENS [illegible] *Spiraeghster*). Dit heeft hem zoo boos op mij [illegible] dat hij mij sedert nog met geen goed oog [illegible] besien, CONSCIENCE 1, 65 *b*. Zij ... bezag mij [illegible], waar hoogmoed en woede te gelijk uit straal-[illegible], BERGMANN, *Staas* 154.

3) Iemands persoon, zijn voorkomen bekijken, [illegible] hem juist in de oogen te zien. || Daer na sal [illegible] hem op den sevenden dagh besien (t. w. [illegible] *eene huidziekte*), *Levit.* 13, 27. Hebje [illegible] vuyren esien, besietme van afteren oock ien [illegible], BREDERO 1, 28. Wel wat zyn dat voor lien? [illegible] moet dees Priesters eens te deghen gaan besien, [illegible] Zij zal ... Bezien den Landman, daar hij [illegible] de vedel springt, BARTELINK, *B. Kermis* 1. [illegible] lief, bezie dien heer met aandagt, LANGENDIJK [illegible] Terwijl zij zich in den grooten spiegel bezag [illegible] glimlachte, COUPERUS, *E. Vere* 1, 99.

4) Iemand gaan bezoeken, opzoeken, ontmoeten; [illegible] verouderd. || Ende Dina ... gingh uyt om de [illegible]ren van dien lande te besien, *Gen.* 34, 1. [illegible] sondt Saul boden om David te besien, 1 *Sam.* [illegible] 15. Als u iemant comt besien ende vraeght hoe [illegible] het met u is, VRANCX, *Troost d. Zielen* 173. Het [illegible]gh sacrament, waer door hem comt besien in [illegible] sieckte den oppersten Heere, 194.

5) Iets met opmerkzaamheid beschouwen, bekijken. || [illegible] eens dat yvoir, die vlammende robijnen, [illegible]NDEL 2, 547. Dat den Gouverneur op morgen [illegible]rde de schepen te comen besien, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 36 *a*. Ziet wat staat de pruik hem net, [illegible]siet dien degen *enz.*, LANGENDIJK 2, 300. Hij [illegible] de kan en de borden en bewonderde ze, [illegible]UPERUS, *E. Vere* 1, 152.

— Inzonderheid om als arts, als inspecteur enz. [illegible] iets kennis te nemen; thans niet in gebruik. || [illegible]r na sal de Priester die schurftheyt op den seven-[illegible] dagh besien, *Levit.* 13, 34. *W.* Meester! Mijn [illegible] wilt sterven.... *G.* Meester Jan, oft ghij sijn [illegible] besaecht *enz.*, *Trou m. bl.* 73. Soose op heur [illegible]bedt lach, En dat Doctor Jan de pis-besier heur [illegible]ijck water besach *enz.*, BREDERO 1, 242. *E.* Gheef [illegible]n reys jou hand, ick saltje segghen. *M.* Sie [illegible]siet, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 74. Besien [illegible]uriglyk of exactelijk examineeren de Wapens [illegible]weer van de Ingeseetenen ten platten Lande [illegible] Generaliteyt, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 68 *b*.

[illegible] *bezien* (of *beziens*) *zenden*, t. w. iets dat [illegible]ordt aangeboden, en dat men bij zich aan [illegible]r ontvangt. || Dit boek wordt mij zooeven [illegible] gezonden. — Madame Le Grand zal ons het benoodigde wel aan huis op bezi[illegible] LOOSJES, *Bronkh.* 2, 155. Zij (t. w. *een* [illegible] eigenlijk maar op beziens gezonden, [illegible] *Sproken* 56.

— In het Westvlaamsch wordt *bezien* ge[illegible] gesteld met *keuren*, *probeeren*. || Een pe[illegible] (t. w. *door het te berijden*), DE BO 125. [illegible] bezien („*bespelen tot proefneming*"), *Ald.*

6) Eene plaats van eenige uitgestrektheid [illegible] opnemen. || Laet my doch overtrecken, [illegible] goede lant besien, dat aen gene zijde de[illegible] is, *Deut.* 3, 25. Ick hebbe eenen acker [illegible] ende het is noodigh dat ick uytga, ende [illegible] *Luc.* 14, 18. Dewyl Belindor groote lus[illegible] Vrankryk te besien, HEINSIUS, *Verm. Avo*[illegible] Mevrouw Havelaar bezag haar nieuwe w[illegible] was er zeer mee ingenomen, MULTATULI [illegible] het bezien van een der schoonste ... tentoon[illegible] ..., die van Parijs in 1867, QUACK, *Soc.* [illegible]

7) Iets onstoffelijks beschouwen; thans i[illegible] gebruik. || De ouderwerpen der gesprekken [illegible] zijden bezien, GEEL 152. Een jaar lang h[illegible] dag aan dag ... van alle kanten het leve[illegible] BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 157. Sinds heef[illegible] questie ... nog uit een ander oogpunt ... leere[illegible] QUACK, *Soc.* 1, 10.

— Met eene afhankelijke vraag als bepali[illegible] verouderd. || Besiet hoe licht een schoone b[illegible] liest haer eerste glans, CATS 2, 142 *b*. Besie[illegible] wie de Kercken, en de heylige vergaderingen [illegible] ... hebben: het zijn de broedsels van dat li[illegible] pent, DE BRUNE, *Embl.* 55. Om dat het m[illegible] te bezien of het niet mogelyk zoude zyn *enz.*, [illegible] *Spect.* 1, 192. Wy zullen thans bezien op [illegible] zulks best geschieden kan, 11, 188.

— *Te bezien staan*, overwogen moeten [illegible] (verg. eene andere beteekenis van diezelfde [illegible]king onder 8). || (Nu) staat ons ... te be[illegible] deel wel voornaamlyk de Waterplanten .. [illegible] hebben, BERKHEY, *N. H.* 2, 482.

— In een voorwaardelijken bijzin: indie[illegible] zaak wel overweegt, ze goed beschouwt; [illegible] ouderd. || Des Menschen leven is ... E[illegible] Niet, besietment wel, BREDERO 1, 88. ([illegible] *zaak*) Is, als men 't wel beziet, heel we[illegible] roemen, LANGENDIJK 2, 420.

— In korteren vorm: *wel bezien* (v[illegible] *bezien zijnde*), als bepaling bij een naamw[illegible] nog gewoon. || Laat alles vaaren, dat [illegible] zynde onder de hand verrot, LUYKEN, *Br.* [illegible] volzinnen, wel bezien, hebben een groote ge[illegible] heid, GEEL 132. Wel bezien is het (berich[illegible] te rijmen met wat er aan voorafgaat, PRU[illegible] 1, 193.

8) Iets waarnemen, bespeuren, gewaarwo[illegible] in beperkt gebruik. || Ghelijc als ghy bre[illegible] besien by de Schrijuers op den Boec der [illegible] MARNIX, *Byenc.* 2, 2 (bl. 68 *a*). *A.* [illegible] ick niet. *C.* Wel proeft het, en besiet, HC[illegible] 1, 39. Hij wildet niet geloven, Maer moe[illegible] besien, 2, 4. *V.* Met houden (t. w. *met* [illegible] *verdedigen*) is hier niet met allen uyt [illegible] *G.* Dat maghmen dan besien. wy sulle[illegible] vechten, VONDEL 3, 409. De Marquies [illegible] de stal gegaan, om de waarheid te besien [illegible] hem de Stal-knegt gesegt had, HEINSI[illegible] *Avant.* 1, 124.

— Met eene afhankelijke vraag als [illegible] Laet ons desen mensche tempteren, end[illegible] ons besien, oft hy die warachtighe sone [illegible] ROECX, *Gheest. Steen* 469. Wy moeten [illegible] wat nu de Joncker doet, CATS 2, 67 [illegible]

ben, CATS 1, 283 *c*. 't Is een konstigh ghebouw, daer aen zy bezigh zijn, DE BRUNE, *Bank*. 2, 258. De arbeiders, die aan den landbouw bezig waren, QUACK, *Soc*. 1, 10.

— Ook *met* was en is hier gewoon, maar vooral in de latere taal duidt de bepaling meest een werk, een bedrijf, eene uitvoering van iets aan, of wordt dit denkbeeld er althans onder begrepen. || Alle dese ... vileyne leugenen ..., daer B. Cornelis in sijnen predickstoel met besigh stonde, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 94 (zie dezelfde uitdrukking *bezig staan* ook 1, 221 en elders). De man ... bracht (sijn bywijf) ... uyt tot hen ...: ende sy bekenden haer, ende waren met haer besigh den gantschen nacht (*bedoeld is lijfsgemeenschap*), *Richt*. 19, 25. Martha was seer besigh met veel dienens, *Luc*. 10, 40. De man (sal) niet besig mogen wesen ... Met boecken aen den heert, CATS 1, 337 *b*. (*Wij*) waren al besich met de Visscherije, *N. Werelt* 3, 12 *a*. Veel ... Syn besiger met 't hooft cieraet, Als eenen Prins met synen staet, POIRTERS, *Hof v. Theod*. 154. Bezig zijnde met het portret van een zijner vrienden (t. w. *met het schilderen daarvan*), BEETS, *C. O*. 307. Hoe kunt ge zoo altijd met die school bezig zijn (t. w. *met er aldoor over te denken*)? LOVELING, *Sophie* 230.

— Inzonderheid is de bepaling uitgedrukt in eene onbep. wijs. || Eenige (leerlingen) ... zijn ... bezig met mannekens te maken, CONSCIENCE 1, 171 *b*. De man was bezig met het afwegen van 'n paar lood snuif, MULTATULI 8, 25.

— De bepaling kan ook eene onbep. wijs met *te* zijn, zonder *met*. || Den 19. dito is den Vice-Admirael besich gheweest, de geschencken te bestellen, daerse behooren, *Begin e. Voortg*. 11, 46 *a*. Een magere knol (was) bezig ... zijn honger te stillen met het frissche gras, V. LENNEP, *Rom*. 3, 14.

d) Met eene bepaling, aanduidende iets dat men tracht te bereiken, te verwerven; thans verouderd. || Alsje besich zijt om wel gerust te leven, En wilt geen ruymen toom aen uw gedachten geven, CATS 2, 334 *a*. Hier op siet men ... het Volk van alle kanten toeschieten ..., yder om eerste besich zijnde een stuk Vleesch te hebben, STRUYS, *Reys*. 320.

3) Als bepaling van gesteldheid, overgaande in eene bijwoordelijke bepaling; thans verouderd. || De wandelaers hier op (t. w. *op zekere afbeelding*) haer ooghen bezigh sloeghen, VONDEL 1, 545. Segh waer ghy heenen loopt dus besigh: wat 's 'er gaende? WESTERBAEN, *Ged*. 2, 276 (zie ook 2, 253).

4) Als praedicatieve bepaling bij het voorwerp.

a) *Zich bezig maken*, zich druk maken met iets, zich moeite voor iets geven; thans verouderd. || Dat ghi ... V altijt besigh maect, in tstuderen alleene, D'HEERE, *Boomg. d. Poës*. 67. V seere besigh makende, in Gods woord te lesen, 68. Dat yeghelyck hem soude besich maken met overdincken des oordeels, MEERMAN, *Vaghev*. 155.

b) *Zich* (of *iemand*) *bezig houden*; thans gewoon, en meest als koppeling beschouwd.

α) Als bedr. ww. — Iemand of iets in beslag nemen, hem werk of afleiding geven, zijne aandacht vergen; met een persoon of eene zaak als onderwerp. || Sullende deselve (t. w. *zekere deelen van de Otia*) ... mijnen zetter weinigh meer als dry weken bezigh houden, HUYGENS in HOOFT, *Br*. 2, 455 (a°. 1625). 'k Hou te lang uw dobbrende aandacht bezig, BILD. 10, 336. Den student met louter feiten bezig te houden is niet meer dan tijd verkwisten, VISSERING, *Herinn*. 3, 160. Het zijn algemeene beschouwingen, waarmeê ik den lezer ga bezig houden, FRUIN, *Geschr*. 1, 22. Niet minder dan dertig duizend zeelieden hield de vaart bezig, FRUIN, *Tien J*. 202. Gedurende het tijdperk dat ons bezighoudt (bestond e geheele land maar één schouwburg, BUSKE *Rembr*. 2², 439. Een uitheemsch product, geest boeit en bezighoudt, KUYPER, *Prop* Dat de liefelijkste tafereelen de verbeelding boerenknaap bezighielden, SEGERS, *Fam. De* 12. Zij wierp het kind eenige ... uit ha hangende prachtwerken toe, om het bezig te COUPERUS, *E. Vere* 1, 40.

β) Als wederk. ww. — Zich onledig h T'wijl hy (*een ridder*) in de jagt sich al hout, Soo raeckt hy buyten spoor te dol 2, 142 *a*. Door het voorkomen aan te nemen mij nuttig bezig hield, BUSKEN HUET, *Fast*. Dat kind weet zich aardig bezig te houden (e *zich dus niet*).

— Inzonderheid *zich bezighouden met i iets*, daarmede doende zijn, er zijne aand schenken, er zijne studie van maken, er af zoeken enz. || Waar houd zy zich den gan mee bezig? V. EFFEN, *Spect*. 1, 114. Wij een gedeelte van de plaats bezigtigen. Gij dat ik mij nu eens met Madam Gibbon, Mevrouw Elzevier ... bezig hield, LOOSJES, 6, 405. Het is niet met den hoofdbewoner ons hebben bezig te houden, *K. Zev*. 1, 3. hem naar zijn kamer, waar ik mij tot koff een paar boeken bezighield, BEETS, *C. O*. met 'n bepaald vraagstuk bezig te houden, MU 8, 73. Ieder, die zich met de geschiedenis en letteren bezighoudt, ROOSES, *Schetsenb*. 3

B) Nuttig, te gebruiken; thans verouder swaen vallen haer veeren soo besigh als ee CATS 1, 588 *a*. De veren vallen aen de s bezigh, als een hinn' of haen, DE BRUNE, *Spre*

Afl. *Bezigen*, *bezigheid* (zie die woorde *lijk*, als bijwoord: bedrijvig („Wat gaet on om in dese nietige dingen (t. w. *de din wereld*) soo gantsch *besiglijcken* te woele 1, 103 *b*).

Koppel. *Bezighouden* (zie boven); vand *houd* en *bezighouding*, beide in den zin *heid* (alleen in Zuid-Nederland: DE BO 12

BEZIGEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bezi* DAM 1, 1045). Van *Bezig* (in de bet. B) nut of zijn dienst gebruiken, zich van iema bedienen.

1) In 't algemeen, van iets stoffelijk harst ..., dwelck die lieden pleghen te bes een remedie ieghen verghif, V. VAERNEWI *v. Belg*. 7 *a*. De Zee ... worpt u peerle besightse tot pracht, VONDEL 2, 172. Door wert eerst de man in 't net getogen. M dees kunne (*Apollion spreekt*), 11, 31. will besigen, en houden 't heel als 't is, ... Als *enz*., HUYGENS 2, 125. Dat men *den*) ... bezigt ... tot het karnen, grutte weit pellen, BERKHEY, *N. H*. 4¹, 252. V gebezigd zal worden om een stuk land QUACK, *Soc*. 1, 189.

— Ook met een persoon als bepaling. || heeft v te besighen (d. i. *wil u bij zic* V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M*. 14 *a*.

2) Van iets onstoffelijks. || Je rade da uwen snater cesseirt.... Wat hebbic hier t hu pruetelen? EVERAERT 67. (*Alva*), d lande niet dan groote straffigayt ghebesicht DE POTTRE, *Dagb*. 57. Waer geen gewel daer bezigt hy (t. w. *de duivel*) bedrog, 2, 127. De konste die hy daer in gebes (t. w. *in het maken van zeker beeld*), *Ovid. Hersch*. 317. Het bezigen van zoods

menten, die *enz.*, *K. Zev.* 2, 210. Het ... meest afdoende middel (werd) gebezigd, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 110. Ge maakt u zoo schoone: moet gij eere bezigen? (in *Zuid-Nederland voor: moet gij u goed voordoen?*).

— Inzonderheid in toepassing op het gebruiken van woorden en teekens in 't algemeen. || Wy (beyghen) deeze *y* over al voor een lange ... klinker *enz.*, *Kort Begr.* 1, 41. Mijn antheur ..., die deeze uitdrukking bezigt, *Wildsch.* 2, 4. Wanneer zij ... niet meer woorden bezigen dan noodig is, GEEL 79. Dat ... publiek, jegens hetwelk men, uit eerbied, altijd de derde persoon moet bezigen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 3. Al bezigt men nog zulke keurige ... bewoordingen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 161.

3) Gebruiken, eten; thans nog hier en daar in Zuid-Nederland. || Ick vast nu ... menighen dach ... sonder te besighen iet, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 195.

4) Aan een lust voldoen; thans verouderd. || Hy ... boet en besight tusschen wiegh en graf Sijn lieve lusten, VONDEL 3, 200.

5) In toepassing op het gebruiken van eene vrouw; thans verouderd. || Den Abt die sijn Vrouwe bezichde, V. BREUGEL, *Boccat.* 79 (zie ook 178). Dat hy veel meer misdoet, dan of hy sijn eygen moeder besigde, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 129. Ruy Gomez de Silva ..., die zijn Gemalin, van den Spaanschen Koning liet bezigen, DE BRUNE, *Jok en E.* 206.

— **Aanm.** Als een latinisme moet *bezigen* beschouwd worden in den zin van: omgang hebben met iemand, in 't algemeen. || Hy zoude nu klaarlyk doen blyken, oft hy eerlyke oft andere vrienden beezighde, HOOFT, *Tac.* 210 (*Ann.* 13, 6: *honestis an secus amicis uteretur*).

Afl. *Afbezigen*, *verbezigen* (zie die woorden).

Samenst. *Beziggeld*, geld om dagelijks te bezigen, zakgeld (*Loquela* 9, 89); *bezigtuig*, door HOOFT (*Tac.* 32) gebruikt ter vertaling van lat. *utensilia*, benoodigdheden.

BEZIGHEID, znw. vr., mv. *bezigheden*. Mnl. *besicheit* (VERDAM 1, 1037), in verschillende beteekenissen; later in meer beperkt gebruik.

1) De hoedanigheid van bezig te zijn, de toestand van inspanning; thans verouderd. || Een luttel tijts moet jck u besicheit ontprachen, HOOFT, *Ged.* 1, 68. Uwe bezigheid ... by poozen wat uitgespannen zijnde, om de snede van vernuft en zinnen ... niet te verstompen, VONDEL 3, 485. De mensch moet toch met ziel of lichaam werken, ja liever beide in beezigheid houden, V. EFFEN, *Spect.* 12, 199.

2) Bij overdracht. Datgene waarmede men bezig is.

a) In 't algemeen. || Schryven blyft ... myne geliefde bezigheid, *Leev.* 6, 220. Na het ontbyt ... begaf zich ieder ... tot welke bezigheden hy verkoos, 7, 380. Vruchtloos tracht ik my eenige bezigheid te geven, BILD., *Br.* 4, 308. Den tijd dien wij verbeuzelen met hetgeen noch bezigheid, noch bespiegeling, noch genoegen is, VISSERING, *Herinn.* 3, 156.

b) Iets bepaalds waarmede men doende is of wat men te doen heeft, b. v. in zijn beroep, voor zijne zaken. || Dat de vorming van een' eigen' ... prozastijl zijne aanhoudende bezigheid is, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 62. Hij liep ... alle handelshuizen en kantoren af, en smeekte er ... om bezigheid, CONSCIENCE 3, 67 *a*. Dat naarmate men minder bezigheid heeft, men des te bekrompener over den tijd denkt, BEETS, *C. O.* 42.

— Inzonderheid gewoon in het mv. || Het gewight Der besigheên van Staet, HOOFT, *Ged.* 1, 153. Eigenschappen, die 's mans bezigheden passen, VONDEL 10, 484. Myne veelvuldige bezigheden, *Leev.* 1, 293. Die bezigheden die zijn staat of beroep van hem eischen, *Wildsch.* 2, 96. Daar gij ... zoo bezet schijnt door bezigheden, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 64. Hy verontschuldigde zich by zyn gasten, wyl hy bezigheden had, MULTATULI 1, 158. Hij ... vertelde, ... hoe hij juist gisteren in den Haag was gekomen, voor bezigheden, COUPERUS, *E. Vere* 1, 77. Je hebt in je betrekking, als je er een hebt, altijd dezelfde bezigheidjes en daarna dezelfde amuzementjes, 1, 156.

c) In het Afrikaansch eene handelszaak: eng. *business* (verg. MANSVELT, *Idiot.* 16).

Samenst. *Ambts-*, *beroeps-*, *veldbezigheid* enz. (zie die woorden of het eerste lid).

BEZIGHOUDEN. Zie BEZIG.

BEZIJDEN, bijw. en voorz. Mnl. *besiden* (*beside*) (VERDAM 1, 1039), en ook *bisiden* (*biside*) (1, 1270); mnd. *besiden*; mhd. *besît*, *besîte*, *besîten*, nhd. *beiseit*, *beiseite* (*D. Wtb.* 1, 1392). Verg. ook BEZIJDS. Koppeling van het voorz. *bi* in toonloozen vorm met een verbogen naamval van *Zijde*, kant. De volkstaal zegt vaak *bezijen*.

1) Absoluut, als bijw. Ter zijde; ook oneigenlijk: afgezonderd van anderen (apart), of: min of meer in afwijking van den rechten weg, b. v. buiten het wettige huwelijk. Thans verouderd. || Jesus (nam) met hem Petrum, ende Jacobum, ende Joannem, ende brachtse op eenen hoogen bergh bezijden alleen, *Marc.* 9, 2 (gr. κατ' ἰδίαν). Heeft (*Abraham*) ... Niet Agar, sijne maeght, bezijden af bedeckt, En, buyten echte trou, den Ismaël verweckt? CATS 1, 185 *b*.

2) Verbonden met het voorz. *van*: van ter zijde; hetzij eigenlijk of oneigenlijk. || Hy gaf v een loncxken van bezijen, *Hand. d. Amour.* A a 7 *a*. De Dieuen ..., die door de rechte Deure ... niet en zijn ingegaen: maer zijn van bezijden ingeslopen om te stelen, MARNIX, *Byenc.* 1, 1 (bl. 2 *a*). (*De*) ingekropene valsche broederen ..., die van byzijden ingekomen waren (t. w. *in de gemeente der geloovigen*), *Gal.* 2, 4.

3) Verbonden met intransitieve of transitieve ww.; zoo b. v. met:

a) *Gaan.* — 1°. Ter zijde van iets, apart gaan; eigenlijk of figuurlijk; bij KIL.: *secedere*. || Meest alle natien Verlaten den rechten wech, en gaen besijden, HOUWAERT, *Milenus Clachte enz.* 137. De Overste nu nam hem by der haut, ende bezijden gegaen zijnde vraeghde hy *enz.*, *Hand.* 23, 19.

2°. In ruimer opvatting: voor iemand onderdoen, het tegen iemand afleggen. || Want ick soude qualijck lijden ... Dat een ander sou tsolaes haerder minnen verstaen, En dat ick sou moeten besijden gaen, OVID., *Conste d. M. enz.* 123. Mijn gunners gaen besijden, Mijn haters haer verblijden, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 129.

b) *Vallen.* — *Bezijden vallen* werd gebruikt voor: mislukken, verkeerd uitvallen. || (*Zekere handeling*) kan hem dienstigh zijn, ten valt niet al besijden, CATS 1, 13 *a*. My docht, ik deed zoo wel, en valt dat zoo bezijden! BILD. 1, 374.

c) *Nemen.* — Iemand ter zijde, apart nemen. || Hem bezijden nemende, vermaenden (*zij*) hem dat hy *enz.*, 2 *Mach.* 6, 21.

d) *Stellen*, *zetten* en enkele andere ww. — Iets ter zijde stellen, het niet rekenen, het versmaden, er niet van willen weten enz. || Besijden setten, *seponere*, KIL. — Men prijst al die pennighen ..., En die gheleertheyt sedtmen besyden, OVID., *Conste d. M.* 44. Dat ghy qua tale schuud ende al by ziden doet, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 32. Hy en weerd de droufheid wel bi ziden, 130. Wilt de ghiericheyt besijden setten, HOUWAERT, *Vier Wterste* 312. Wy (sweeren) Dat wy al ons recht stellen besijen nu, HOUWAERT, *Milenus Clachte enz.* 112.

Stellende alle wellusten bisiden, D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 96. Stelt druck besijen, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 110. Hy stellet sijn mee-dogentheyt besijden, 133. In 't kiesen van een lief soo stel ick dit (t. w. *uiterlijke schoonheid*) besijden, CATS 1, 100 *a*.

4) Voorafgegaan door een znw. of een bijw., ter aanduiding van datgene waarvan de *zijde* wordt bedoeld. || Wacht myn koomsten hier bezyen inde saal, BREDERO 1, 179. Hem te toonen, dat hy de plank geheel bezyden was, *Blank.* 3, 142. Giet gij (t. w. *de Winter*) vocht in stroomen neêr? 't Valt mijn glas bezijden, STARING 4, 72.

5) Gevolgd door een genitief, dien men kan beschouwen als van *zijde* afhankelijk; verg. mnl. *beziden weges*. Op zij van iets, naast iets. || Dat ... yemant ... (*zeker lijk*) erghens inden gracht oft besiden sweechs hadden gheworpen, GODEFRIDUS, *Woest. d. Heere* 471. Hy ... (versteeckt) sich besyden 's weeghs in eensaemheyd, VONDEL 2, 503. Den wolf, die razende afgevast, Het afgedwaelde schaep bezijden 's weeghs verrast, 6, 718.

6) Als voorzetsel, gevolgd door een anderen vorm dan een genitief, en dien men datief of accusatief kan noemen. Naast, op zij van iets; eigenlijk of oneigenlijk. Het thans nog gewone gebruik. || Alcinous ... stelde hem (t. w. *Ulysses*) in een schoone stoel, om eer te bewijsen, Bezijden sijn liefste sone, COORNHERT, *Odyss.* 1, 43 *b*. Een ... spatie soo breet, datter moghen ses Mannen te Peerde besyden malcanderen rijden, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 31 *a*. Wanneer de swacke mensch tot sonden wort gedreven Besijden wil en weet *enz.*, CATS 1, 187 *b*. Dat het overschot Besijen 's borgers kist verviel tot s' lants genot, HOOFT, *Ged.* 1, 71. Het erf eener groote boerderij, die stond bezijen den steenweg, DE VOS, *Marioline* 134.

— *Bezijden de waarheid*, eene zachtere uitdrukking voor: onwaar. || Dat dien Heer toch veel te last gelegd wordt, dat bezijden de waarheid is, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 40. Met allen eerbied gesproken, ik geloof dat dit een weinig bezijden de waarheid was, v. LENNEP, *Rom.* 4, 101. Dan mag ik toch wel vaststellen niet zoo geheel bezyden alle waarheid te spreken, MULTATULI 1, 107. (*Dit*) was een weinig bezijden de waarheid, COUPERUS, *E. Vere* 1, 224. Niets is meer bezijden de waarheid (t. w. *dan zekere te voren genoemde bewering*), VUYLSTEKE, *Proza* 1, 181.

Afl. *Bezijdenwaart*, ter zijde („Polimnestor ... gaet met haer alleen *bezijdenwaert*, En spreecktze minzaem toe" *enz.*, VONDEL 11, 729).

BEZIJDS, bijw. Op dezelfde wijze gevormd als mhd. *besîtes*, t. w. door middel van *-s*, gevoegd achter een vorm die in het Nndl. *bezijde* zou luiden. In Noord-Nederland thans in onbruik. || Te midden dezer scheiding ziet men eene dubbele deur ...; bezijds zijn twee kleine deurtjes, NOLET DE BR., *Proza* 1, 141 (zie ook 1, 170).

— Met *van* verbonden. || Siet wat al Wolven swermen in uw stal Van besijds, HOFFERUS 165. Een steekske (t. w. *een stekelig woord*) van bezyds is donder in hun ooren, DE MEYER, *Gramsch.* 29.

— In de Zuidnederlandsche volkstaal zegt men: „hij is iets van bezijds weg" voor: hij is een buitenbeentje.

BEZIJPEN, bedr. st. ww. Van *Zijpen*. Bedruppelen, bevochtigen; thans nog in het Westvlaamsch, b. v. in de uitdrukking *bezijpt* of *bezepen zijn*, dronken zijn (DE BO 125). || Die (t. w. *bebloede lijken*) smytende ende slingherende inder Romeynen ansichten, dat sy daer af metten bloede besepen waren, v. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 49 *d*. Een Lely, wit met morghen-douw besepen, DE HARDUYN, *Godd. Lofz.* 53.

BEZILTEN, bedr. zw. ww. Hetzelfde als *Bezouten*, met zeew er door beschadigen; inzonderheid polderwezen (verg. BEZOUTEN e Thans in onbruik. || Vele polders s ligghen als een zee, HOFFERUS 2 (t. w. *van een vergaan schip*) nat zynde, zullen dezelve ten eerste gedroogt, gewassen, gereynigt en sorgt, *Gr. Placaatb.* 8, 909 *a* (a⁰.

Afl. *Beziltig*, bezilt; vandaar toestand van bezouten te zijn („Di datien, daer mede veel Landts be dorven is geweest ...; ende ... di den Lande", bij v. ALKEMADE, 2, 163 (a⁰. 1541).

BEZILVEREN, bedr. zw. beslaan of met zilveren sieraden b het verl. deelw. Bij KIL. verta *argento, caelare argento*. || Merct besilvert, bepeerelt ginck, A. BI ghediert besilvert onder voet, *Ne* Als hij, bezilverd en begoud, M de kaasmarkt sjouwt, v. ZEGGELEN

BEZINGEN, bedr. st. ww (VERDAM 1, 1046).

1) Het deelw. *bezongen* komt v den zin van: in het zingen eene ge of vaardigheid hebbende; in de a ouderd. || 'T gevogelt wuft met zij HOOFT, *Ged.* 1, 277. Een bezonge lang gezongen heeft, HORUFFT, *B een bejaagde hond*).

2) Voor een gestorvene eene lijk verouderd. || Ick sal u eerlick la besingen, *Homulus* 55. Met dien b *de Roomsche Christenen*) den ver siele soude alsoo wel gheholpe *Wereltb.* 77 *c*.

3) Door zingen betooveren: ver ongemeen. || Heeft die Circe uw rym bezongen? WELLEKENS en *Uitsp.* 146.

4) Zingen van iets, in eigenlijke ren op de straat bezongen in trane de heldendaden der Grieken, MULT.

5) Als dichter „zingen" (meest iemand of iets. || Ik (bezinge) BILD. 6, 299. De lust ... om een zingen, waarvan hij niets weet, GE geborene der menschheid ... Bezin 2, 1. 'k Zal in der vaadren taal zingen, LEDEGANCK 19. Nicolette *K. Zev.* 5, 48. Zij (bezingt) H LAUBILLARD, *Ernst en Kl.* 87.

Afl. In de bet. 5). *Bezinger*; w („Der vaadren roem zal nu In n derven!" BILD. 10, 261).

BEZINKEN, onz. st. ww. aangewezen.

1) Van vloeistoffen, wa Helder of dun worden d [illegible] van het vat zinkt [illegible] ijft daar [illegible]

den. Op eene zoodanige diepte zakken op die diepte blijven liggen. || Dat gelyk met andere Landen in zyne ezonken, BERKHEY, *N. H.* 2, 105. heeft ... de zakking en het bezinken in West-Vriesland zeer waarschynlyk 152.

ijk: vast worden, stevig worden. || zorghe had hy (t. w. *Philips*) voor schen trek (t. w. *van Alva*), ... ch ... op het onvermooghen van Alva p 't bezonken gebouw zyner eighene t, HOOFT, *N. H.* 342. Salomon ... de Alleenvorstelijkheid der Hebreen ken hij door den moord zijns ouder bezinken deê, OUDAAN, *Agrippa* 344.

s zegt men *bezinken* voor: tot kalmte van een heftig gevoel, vooral bij en ook van verworven kennis die langdt verwerkt. || Hij kan er nu nog niet u, het moet eerst wat bezinken. Hij erd, maar zijne kennis moet eerst wat ij er dienst van hebben. — „Bezonken" it (vormen) maar de zeer kleine minboek, V. NOUHUYS, in *Ned. Spect.*

ing, *bezinksel* (zie die woorden).
Bezinkbak.

ING, znw. vr. Van *Bezinken*, meest . Het bezinken van gronden, en ook u laag. || Deeze Zanden ... formeeren, onderscheiden bezinkinge, de grovere -beddingen, BERKHEY, *N. H.* 2, 684 167).

Bezinkingsterrein, bezonken grond; zie ald.).

SEL, znw. onz. Van *Bezinken*. De in eene vloeistof onoplosbaar, op den vat zinkt; ook als term in verschil-Verg. AANZETSEL en NEERSLAG. || Dit e, zult gij een zwaar bezinksel vinden *vloeistof*), BERKHEY, *N. H.* 2, 724. oekje (stond) ... een verweerde water- 'n glas met groezelig oranjekleurig TATULI 8, 287.

EN, bedr. en wederk. (zeer zelden zw. ww. Mnl. *besinnen*, ook st. en . 1047). Van *Zinnen* (zie ald.).

ijpen, bevatten; thans verouderd. || roische paert ... in het Rijck: Ghy ... te spâ bezinnen, VONDEL 4, 391. euckel woord beseffen of besinnen *er gesproken werd*), HUYGENS 1, 565 4). Ik heb 't ... nooit bezint (t. w. *niet is te ontvluchten*), Als nu dat LESCAILJE, *Tooneelp.* 497. De ziel, t, Wiens waarde wij nooit regt be- *Verz. W.* 1, 279.

nnen, ontwerpen, uitdenken; thans 't bezinnen van deezen voorstel, Heeren van den Raadt tweederley ge- *N. H.* 49. Indien ... bequaame nen waaren, om 't heiligh Roomsch dhaaven, 80. 'tZy wat een kloeck een wack're handt begint: gen geeft, CAMPHUYZEN, ontgaan het geen HAREN, *Friso*

s verouderd. || te sijn besint rint, CATS 1, 327 *b* (zie ook 1, 331 *a*). Aldegonde (gaf) der zaameninge te bezinnen, dat de Scheld, in haar gewoonlyk op- en afvloeyen, zich geener brugge zouw belghen, HOOFT, *N. H.* 912. 'k Denk om myn herderin wanneer ik dit bezinne, POOT 2, 109. Benauwe 't diens verharde ziel, ... Die ... Slechts eigen baat bezint, BEETS, *Ged.* 69.

— Eene enkele maal als onz. ww.: overdenken, peinzen, studeeren. || Deze, ... die met God spreekt, en in zijne wet bezinnet dag ende nacht, OUDAAN, *Agrippa* 456 (lat. *in lege ejus meditatur*).

4) Dezelfde beteekenis kan ook worden uitgedrukt door *zich bezinnen*. || Als ik my bezinne, Zoo dunkt my yder waerdt den waerden prijs te winne', HOOFT, *Ged.* 2, 29. Naa dat zy een bestandt ... voor drie maanden, om zich midlertijdt te bezinnen, ... bedongen hadden, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 107. Gelukkig dat Wouter zich 'n oogenblik bezon, voor hy den omslag (t. w. *van een brief*) losbrak, MULTATULI 8, 198.

— Eene bepaling (meestal met *op*) duidt aan wat men overdenkt of tracht te bedenken. || Onder het dansen bezon hij zich op allerlei schoone gezegden, TEN BRINK, *Rom.* 1, 165. Dat Verbrugge eenigszins weifelde, als om zich op 't antwoord te bezinnen, MULTATULI 1, 68. Juist begon ik me te bezinnen om de policie te roepen, toen *enz.*, 8, 152.

5) *Zich bezinnen* kan ook beteekenen: van gedachten veranderen; aanvankelijk wellicht door bijvoeging van *anders* (zie de aanhaling uit VONDEL). || Zelfs d'aanhangers der weederspannighen zouden deeze gunste genieten, indien zy zich, binnen twee maanden, bezinden, HOOFT, *N. H.* 378. Als hy Admirati ... gevangen hield, ende dacht die zelve te dooden, soo besinde hy hem anders, ende dacht *enz.*, VONDEL 1, 418. Och! wilt u besinnen, En wederom minnen Die u soo troulijck mient, STARTER 265. „Neen!" zeide zij; „of ja", voegde zij er haastig bij, zich bezinnende, *K. Zev.* 4, 105. 't Werd gekker, zoo 'k in tijds mij niet bezon, BEETS, *Dicht. Verh.* 73.

6) Het deelw. *bezind* (in later tijd soms *bezonnen*: zie ald.) werd vroeger als bnw. gebruikt.

a) Van personen, en dan behoorende bij *zich bezinnen*. Welberaden, verstandig. || Dit schriklijk denkbeeld jaagt hem 't bloed Al saam terug naar 't hart. Hij blijft nogtans bezonnen, STARING 2, 157.

— Inzonderheid met bijvoeging van *wel* (in den comparatief *bet*). || Een wel-besinde Maeght, V. HEEMSKERK, *Minne-kunst* 65. De duifjes ... werpen het besint Geen kusjes in den windt, HOOFT, *Ged.* 1, 203. Zy zouden wel besint op beter kanssen letten, VONDEL 1, 627.

b) Van een plan, een opzet; hetzij bij overdracht van de bet. *a*), hetzij rechtstreeks van *bezinnen* als transitief ww. || Als oft zy ... den moorder ... niet uit bobbeling van gramschap, maar met bezinden raadt hadden omgebragt, HOOFT, *N. H.* 814. Zoo een' oeveldaadt, bedreeven met bezinden wil, 841. Met wat overlegh, en welbesinde raet, HOOFT, *Ged.* 1, 150.

7) In de 17de eeuw en ook nog wel later was *bezinnen* zeer gewoon in de beteekenis: zijne zinnen op iemand of iets zetten, liefkrijgen boven anderen, beminnen; in de middeleeuwen als zoodanig niet zeer gebruikelijk, en thans geheel verouderd. || Ick hebbe hem uytverkoren, besint ende besorght, *Gen.* 18, *Kantt.* 39. Jck ... houd dat sij besint Van een verheven Godt ten hemel is gevaeren, HOOFT, *Ged.* 2, 189. Waer ick groot van macht, ... Sy souw my wel besinne, BREDERO 3, 351. De zulcke ..., die 't geld al te hitsig natrachten, al te heftig bezinnen, DE DECKER 1, 72. Dan wou hy dat hy noyt de

Maget hadd' besint, POIRTERS, *Mask.* 129. O Jesu! die soo seer mijn saligheyt besind, Dat gy *enz.*, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* XIV. De Grootmoeder en Moeien ... (bezinnen) hem ... boven zyne Broeders en Zusters, V. EFFEN, *Spect.* 10, 86. Geen Triton, geen Dolfijn, die Dichtmuzijk bezinnen, BILD. 6, 398.

— *Bezind hebben*, liefhebben. || Een Vader die sijn Kinderen heeft besint, VISSCHER, *Brabb.* 117. Roosje, ... Ick heb u boven al besint, CATS 1, 268 *a* (zie ook 1, 191 *a* enz.). Hebt de wereld niet besind, DE BRUNE, *Embl.* 366 *b*. Dees kunstrijcke Anna wien den hemel had bezint, VONDEL 2, 209. Ick hebje so besint datmet mit gien tongen sou keunen uyt-spreken, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 24. Wees vry gerust, gy weet hoe ick u heb bezind, LANGENDIJK 2, 341 (zie b. v. ook HOOFT, *Br.* 1, 245; BREDERO, *Moortje* 4; KRUL, *P. W.* 1, 86 enz.).

— Het deelw. *bezind*, geliefd, op zich zelf gebruikt, en soms geheel als bnw. || Hy (hadde) Martiam voor de besintste van zyn boelschappen, V. Z. V. NIEUVELT, *Disc. v. Mach.* 332. Onder alle die haar beminden ... wel de best-bezinde, V. HEEMSKERK, *Arc.* 6. Eenen ... edelman welbezint van Leicester, HOOFT, *N. H.* 1118.

— *Bezinnen* wordt vaak verbonden met *beminnen*. || Sy besint, die haer bemint, BREDERO, *Liedb.* 1, 101. Ick besin-je, ick min-je, STARTER 175. Mijn besinde en beminde man, W. D. HOOFT, *Jan Saly* 40. Mijn Brugsche ... stadt, die ick voor alle steden Besint hebb' en bemint, L. VOSSIUS 283.

Afl. *Bezinning*, *bezonnen* (zie die woorden); *bezin*, bezinning, tegenwoordigheid van geest, een paar malen bij STARING (1, 111 en 2, 96); *besintig*, minder nauwkeurig voor *bezinnig*, bezinnende, beminnende („Als hem dus Fortune was *besintich*, En bleef ghevanghen aen onsen kant *enz.*, DE CASTELEIN, *Lied.* 33.

Koppel. *Best-*, *bet-*, *welbezind* (zie boven).

BEZINNING, znw. vr., zonder mv. Van *Bezinnen*. In het Mnl. niet aangewezen.

1) Helder besef van hetgeen op een bepaald oogenblik gebeurt of vereischt wordt. || Drie etmaal' duurde deeze dolheit (t. w. *van den beeldenstorm*), eer ooverheit en schutteryen tot bezinning konden koomen, om yet ernstighs, tot keeren der zelve, voor te neemen, HOOFT, *N. H.* 102. Kan de besinningh so schoon van een Mensch vervremen? 'k Weet inder waerheyt niet wat dat ick voor sal nemen, BREDERO 2, 101. Als zy 't vernuft Van u besinningh zien, 3, 357. „Maar die knaap is krankzinnig!" riep Bleek, toen hij weder tot zijne bezinning kwam, *K. Zev.* 4, 150. Ida behield nog juist zooveel bezinning, dat zij het denkbeeld opperde van hare moeder ... te raadplegen, ESSER, *Twee Sproken* 25.

2) Met het denkbeeld dat men een tijdlang zoogoed als zijn bewustzijn had verloren. || Zij was reeds de brug ... genaderd, eer zij recht bij haar bezinning kwam, *K. Zev.* 3, 93. Toen zij hunne bezinning terugkregen, zagen zij noch lijk noch puinen meer, SLEECKX 3, 247. Toen Wouter weer tot bezinning kwam, stond-i op straat, MULTATULI 8, 171. „Gelukkig als vroeger", herhaalde Faessen, ... terwijl dat denkbeeld hem op eens zijne bezinning scheen weêr te geven, MULDER, *J. F.* 2, 249.

3) Met het bijdenkbeeld dat men terugkomt van eene dwaling, van eene verbijstering. || Bezinningh is verlies van misverstands bedrogh, SPIEGHEL 92. Wie brocht hy tot bezinning oit der Schijn-geleerde? 107. 'T was dan geen wonder, dat ... dus een landtdwang de Neêrlanders ... aan 't hollen holp. Men had hen eertyds, door wettelyker weeghen, wel weeten tot bezinning te brengen, HOOFT, *N. H.* 31.

— Verbonden met *nader*: juister, helderder besef. || Noch eens t' onderstaan oft de Graaf (t. *Egmont*) tot naader bezinning te brenghen, HOOFT, *N. H.* 142. Hy ..., tot naader koomende, (verklaarde) zich onwilligh ... om

BEZINTUIGD, bnw. Zintuigen alleen in later tijd voorkomende. || 't B lichaam, BILD. 7, 320. Waarlijk, het wat zintuigd, ... het bemint al het schoone, *C. O.* 282.

— Meestal met eene bepaling, de hoedanig zintuigen aanwijzende. || Een hart, dat even t kiesch bezintuigd is, FEITH, *Werken* 3, 166. G zintuigde wezens, BILD., *Versch.* 3, 193. die ... een ... veel fijner bezintuigd ligchaam V. D. PALM, *Sal.* 2, 92. Wezens, op dezelf bezintuigd, 7, 150.

BEZIT, znw. onz., het mv. niet in Mnl. *besit* (VERDAM 1, 1047). Van *Bezitte*

1) Eigenlijk, abstract; ook als rechtsterm, het begrip ligt van eene *macht* over iets, zekere *rechten* zijn verbonden (zie verder halingen). || Bezit is de dadelicke (d. i. *f* behouding van een zaeck met wille om die te voor ons ende niet voor een ander, DE GROOT 2, § 2. Door bezit wordt verstaan het genieten eener zaak, welke iemand, of in of door een ander, in zijne magt heeft, hem toebehoorde, *B. W.*, *a.* 585.

— Met verschillende bepalingen. || Ou *usucapio*, KIL. — Rechten, gewoonten, lang bezit, ... gesprooten uit de wetten, uit gewoonte *enz.*, HOOFT, *N. H.* 477 *prescriptien*). Bezit ter goeder trouwen den Bezitter waerschijnelick meent eenige aen de bezeten zaeck te hebben, DE GROOT, 2, § 10. Ter quader trouwe wanneer hy en meent, II, 2, § 11 (verg. *B. W.*, *a.* 58 Het ongestoord bezit van den staat van we *B. W.*, *a.* 316. Om door middel van verj eigendom eener zaak te verkrijgen, wordt een voortdurend en onafgebroken, ongestoord en niet dubbelzinnig bezit, als eigenaar, *a.*

— In tegenstelling met *eigendom*. || Ei de toe-behoorte tot een zaeck waer door schoon het bezit niet hebbende, 't zelv rechtelick te bekomen, DE GROOT, *Inl.* II,

— In de taal van het dagelijksch leven wo en *eigendom* meestal niet nauwkeurig onders Men windt de ryckdom met moeyt ..., 't F vrees, 't verliese plaacht altyt met leet, BR 167. 't ... Besit Van ... vlecken, steên e VONDEL 3, 20. Zoo wij door ondeugd en sno deszelfs bezit (t. w. *van ons geluk*) ger V. D. PALM, *Sal.* 2, 119. Die weinigen .. gaven en door vlijt het bezit van zulk ee verkregen hebben, GEEL 257. Zoo mijn me 't bezit van Holland tracht, V. LENNEP, 151. Het bezit van een paar buffels die zullen trekken, MULTATULI 1, 47.

— *Bezit van iets nemen*: thans gewoonl *bezit nemen*. || Besitneemen van een Bro reedelyke huur, ter taxatie van de Magist DIBBETS, *Milit. Wdb.* 68 *a*.

— Voorkomende in bepalingen met *si* waarbij men zich het *bezit* soms meer denkt a stand dan als eene macht of een recht. || Zij uit het bezit van zoo veel' heerschappijen *Ged.* 1, 282. Dees ingevoert onder *in pos* oock den

l, § 6. Het gheen daar ghy om bidt, Is n besidt, BREDERO 1, 121. Zo hy my in stelt van mynen troon, LANGENDIJK 2, 14. edeelte zijner goederen weder in zijn bezit ras, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 163. De treden van rechtswege in het bezit der regten en regtsvorderingen van den over- *W.*, *a.* 880.

e gewone taal kan ook een persoon het ijn van *bezit*: t. w. als geliefde, als echt- s vriend enz. || My lust het leeven niet, bezit van u niet mag gebeuren, LANGEN- 3. De hoop op het bezit van Juffr. Elzevier aten varen, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 36.

verdracht. Datgene wat men bezit, hetzij onstoffelijk. || O Schoonheyd, twijfelachtigh oed der sterffelijcke menscheu, VONDEL 2, word ieder man naer zyn bezit geprezen, 1, 105. Gezond te zijn is een onschatbaar s, *C. O.* 136. Of het zoogenaamde kleine et eenigszins meer moest worden verzekerd l, QUACK, *Soc.* 1, 11. Overmacht van het op het klein-bezit, *Ald.* Geen particulier persoonlijk eigendom mag worden toege- *in den staat van Plato*), 1, 26.

ittelijk (zie ald.).

t. afl. *Bezitneming*, *inbezitneming* (zie 1).

t. *Bezitrecht* (zie ald.); verder in een nst., behoorende tot de taal der vroegere ngsche rechtsgeleerdheid of staathuishoud- niet zelden gevormd naar het voorbeeld l.; zoo b. v.:

tactie (zie FOCKEMA ANDREAE, *De Groot's*), hetzelfde als *bezitsvordering* (*Ald.*), ngesteld om in het bezit van iets te worden of hersteld; *bezitsbescherming* (*Ald.*); *bezit-* met een of meer anderen het bezit van („'t Welck (t. w. *het scheiden uit de*) een van de eigengenoten ofte *bezitge-* l vry staet", DE GROOT, *Inl.* III, 28, § 6); al wat uit het bezit van eene zaak voort- hten van het bezit („Dat wy 't selve bezit *ezits-ghevolg* oock konnen bekomen door htigde," DE GROOT, *Inl.* II, 2, § 4); („Als ge een brieventasch met banknoten ndt en die na vele dagen aan den eigenaar , zijt gij het dan, die uit uw *bezitsmacht* ie schatten geeft?" KUYPER, *Program* 74); *iden* (QUACK, *Soc.* 2, 4); *bezitsverhou-* et „laissez-faire" ... liep ... uit op over- de door de geschiedenis ... ontwikkelde *dingen*," QUACK, *Soc.* 1, 11).

praakkunstige term komt eene enkele maal *amwoord*, bezittelijk voornaamwoord („Het r (is) een *bezitnaamwoord*, gelyk *haar* , BRENDER à BRANDIS, *Kab.* 1, 7).

weede lid. *Grond-*, *kerk-*, *landbezit* (zie); *geldbezit*; *goederenbezit* (KUYPER, *Pro-* verg. *goedbezit* (Dl. V, kol. 335).

NEMING, znw. vr. Samenst. afl. van *emen* met *-ing*. De daad van bezit van iets van feitelijk iets in zijne macht te tzij als rechtsterm of niet. Men zegt nlijk *inbezitneming*. || Besitneeming van en de Plaatsen aan den Demer, DIBBETZ,

Aan de uitvoerders van uiterste door den erflater de bezitneming nalatenschap ... worden ge- bezitneming eener dubbele 'et overig gezelschap 1, 22.

BEZITRECHT, znw. onz., zonder mv. Rechtsterm. Het recht dat aan het bezit van eene zaak is verbonden, t. w. het recht om in zijn bezit te worden gehandhaafd of hersteld. || Bezit-recht is dat uit het bezit volgt, DE GROOT, *Inl.* II, 2, § 1. En vermag een besitter, tegen den gene die hem in sijn besit-regt wil verhinderen, hem selve, en sijn besete goed ... beschermen *enz.*, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl. Regt* II, 8, § 3. Sonder eenig bewijs, uyt een enkel besit-recht, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 327.

BEZITTELIJK, bnw. Van *Bezit*. Vertaling van lat. *possessivus*, t. w. in de uitdrukking *bezittelijk voornaamwoord*, als vertaling van *pronomen possessivum*. Eerst in de 19de eeuw is *bezittelijk* de vaste term geworden; vroeger werd vaak *bezittend* gebruikt (zie onder BEZITTEN), en verg. ook de samenst. *bezitnaamwoord* (onder BEZIT); bij V. HEULE (*Nederd. Grammatica*, a°. 1626) staat de term *afkomstige voornamen* (*derivativa*), t. w. daar hij de possessiva beschouwt als afgeleid van de personalia (bij hem *primitiva* genoemd). || De possessiven of bezittelijke (t. w. *voornaamwoorden*), die men beter toeeigenende zou noemen, BILD., *Spraakl.* 117.

BEZITTEN, bedr. (en soms wederk.) st. ww. Van *Zitten* met *be-* in meer dan eene opvatting. Mnl. *besitten* (VERDAM 1, 1048).

1) Op eene plaats zitten of gaan zitten, inzonderheid met een stoel en derg. als voorwerp; thans niet in algemeen gebruik. || Die vander stadt ... roepen ouer al wapen, sluyten de poorten, ende besitten de mueren, V. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 168. Besit ... de voorste bancken, HOOFT, *Ged.* 1, 56. Waer Gods gestoelte leegh, sy sochten 't te besitten, HUYGENS 1, 268. Hoe daer de hooge duynen Krioelden ... van menschen ..., Bezeeten van beneen tot boven, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 502. En sal de Banck niet weynigher dan met vyven moghen gespannen vnd beseten werden, *Lantr. v. Veluwen* XXXIII, 11. De stoelen en banken die zy (t. w. *de kerkbezoekers*) bezitten, *Blank.* 3, 182. De ruime zorgstoel, die door vader wordt bezeten, MESSCHERT, *Goud. Bruil.* 11.

2) Eene plaats, een land enz. bewonen; thans niet in gebruik. || 's Hemels oorden ..., Die sij beseten vant van ongemeten Goon, HOOFT, *Ged.* 1, 122. Dit huys ..., 't Welck mijn doodt vyandin beseten hout, 2, 271. Een laut, bezeten van Bistonen, VONDEL 11, 724. De Armorikaansche Britten die ... vreedzaam en onderdanig het westeind van Gallië bezaten, DAVID, *Hist.* 2, 221.

3) Iets in zijn bezit hebben; ook als rechtsterm. || Dat oock sonder uiterste wille eene weduwe hebbende jonghe kinderen bezat den boedel in 't gemeen, *enz.*, DE GROOT, *Inl.* II, 13, § 2. Men wordt steeds geacht voor zich zelven te bezitten, zoo lang het niet bewezen is dat *enz.*, *B. W.*, *a.* 590.

— Meestal wordt *bezitten* in het dagelijksch leven gelijkgesteld met *in eigendom hebben*. || Het vee dat hy besat, *Gen.* 31, 18. De rechtveerdige sullen de aerde erflick besitten; ende in eeuwigheyt daer op woonen, *Ps.* 37, 29. Ick geve tienden van alles wat ick besitte, *Luc.* 18, 12. Een yegelijck zijn haef met sorgh en ancxst besat, VONDEL 2, 181. Wat bezit hy nog aan reëel capitaal? LANGENDIJK 4, 308. Dat ik ... goederen genoeg bezit, om ... in ... overvloed ... te leeven, *Leev.* 5, 73. 't Is my genoeg, dat ik een luttel lands bezitte, WILLEMS, *Nalat.* 98. Het geslacht der Waltha's ... had het (slot) van de stichting af in eigendom bezeten, QUACK, *Soc.* 1, 178. Hij bezit eene fraaie bibliotheek.

— *Geen duit*, *geen* (*rooie*) *cent bezitten* en derg., in 't geheel geen vermogen hebben, of ook wel: doodarm zijn. || Dat hy, schoon gy geen duit bezat, zyn

eenige Dochter met u wel zou willen doen leeven, LANGENDIJK 4, 258. Hij heeft van alles gedaan, en bezit nooit een sou, COUPERUS, *E. Vere* 1, 75.

— In bijbeltaal ook met andere onderwerpen, in dezelfde opvatting. || Gode den Allerhooghsten, die hemel, ende aerde besit, *Gen.* 14, 19. Al u geboomte, ende de vrucht uwes lants sal het boos gewormte erflick besitten, *Deut.* 28, 42.

— Het deelw. *bezittend* wordt absoluut gebruikt. || (*De*) bezittende klassen, QUACK, *Soc.* 1, 47. De klimmende verwijdering tusschen de bezittende en de niet-bezittende standen der maatschappij, KUYPER, *Program* 406.

— Ook als thans verouderde vertaling van *possessivus* in den term *pronomina possessiva*. || Besittende voornaamen, LEUPENIUS, *Aenm. op de Neederd. Taale* (a⁰. 1653), 48. Bezittende Voornaemwoorden, MOONEN, *Nederd. Spraekk.* (a⁰. 1706), 125 (evenzoo in die van F. DE HAES (a⁰. 1746).

4) Verder wordt gezegd dat een persoon of eene zaak datgene *bezit* wat tot dien persoon of die zaak behoort, wat er in aanwezig is enz.; vaak wordt *bezitten* dan op dezelfde wijze gebruikt als *hebben*. || Ieder volk heeft sedert een heldendicht willen bezitten, al had het geen heldentijd gehad, GEEL 145. Engeland (bezat) ... talrijker bevolking, FRUIN, *Geschr.* 1, 29. Rome bezit ... niet de schoonste overblijfsels der oudheid, VOSMAER, *Amaz.* 62.

— Inzonderheid met eene eigenschap, een vermogen, eene bevoegdheid enz. als voorwerp. || Iemand ..., die niet effectivelijk besit het Ampt of qualiteit, waar in hy pretendeert dienst te doen, *Gr. Placaatb.* 6, 117 *b* (a⁰. 1725). Dat de Batavieren ... de konst bezaten, om deeze Vellen ... te bereiden, BERKHEY, *N. H.* 3, 463. Ik hoop maar, dat gy zo veel geduld als schoonheid zult bezitten, *Leev.* 6, 132. Een ... knaap, die een goed hart ... en eene goede gezondheid bezat, 8, 29. Al de deugden ... die hij bezit, GEEL 47. (*Eene*) Heerlijkheid, welke het recht van hooge en lage jurisdictie bezit, V. LENNEP, *Rom.* 3, 6. Toch schynt hy nog een soort van trots te bezitten, MULTATULI 1, 199. Zulk een regeering ... bezit de noodige krachten om haar gezag te doen eerbiedigen, FRUIN, *Geschr.* 1, 34. De Franschen bezitten een natuurlijk talent ... voor ... kunst, BUSKEN HUET, *Rub.* 36. Eene mindere mate van wetenschap ... dan wij zelven ons vleien te bezitten, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 200. Geen enkel letterkundig werk ... dat eene wezenlijke verdienste bezit, 1, 221. Monsters ... van koopwaren, op zich zelf geen handelswaarde bezittende, *Wet v.* 15 April 1891, *Stbl.* 87, *a.* 1. Deze buitengewone man bezat ... zelfbeheersching genoeg om *enz.*, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 96. De Kroon der Nederlanden is en blijft opgedragen aan Zijne Majesteit Willem Frederik, Prins van Oranje-Nassau, om door Hem en Zijne wettige nakomelingen te worden bezeten erfelijk, *Grondw., a.* 10.

5) Iets dat lichaam of ziel betreft, in zijne macht hebben; thans vooral in enkele uitdrukkingen die aan de bijbeltaal zijn ontleend. || Besittet uwe zielen in uwe lijdtsaemheyt, *Luc.* 21, 19. Dat een yegelick van u wete sijn vat te besitten in heylighmakinge ende eere, 1 *Thess.* 4, 4. Sulck verstandigh mensche ... besit zijn ziele in langhmoedigher Gheduldigheyt, COORNHERT 1, 284 *b*. Besittet voort u Vat in reynheyt en in vreden, BREDERO 1, 86. Volg mijn voorbeeld, Bezit, verheer uw drift, WISELIUS, *Meng.* 3, 153.

6) Als wederk. ww.: *zich bezitten*, zich beheerschen, zich inhouden; een gallicisme, dat ook bij Noordnederlandsche schrijvers niet zeldzaam is, maar dat nergens in de spreektaal is doorgedrongen (DE VREESE, *Gallicismen* 328). || Kinderen ..., die zig naauwlyks bezaten van hoogmoed, als ze ... V. EFFEN, *Spect.* 12, 59 (zie b. v. ook 1, 22). Vr Arkel beet op zijn lip: zijne Zuster bezat zig beter hoewel zij dit beiden voor een affront hielden, *Wilde* 2, 342. Lodewijk bezat van gramschap zich zelve niet, DAVID, *Hist.* 4, 655. Zij die zich zelve altij bezit, ... was thans, door mijn verhaal, tot tran toe geroerd, PIERSON, *Mériv.* 3, 146. Dat komt van als men zich overgeeft en zich zelven niet kracht bezit, VOSMAER, *Amaz.* 166. De knaap bezat zi zelven niet van vreugd, LOVELING, *Sophie* 362.

7) In de middeleeuwen was *bezitten* in gebru voor *insluiten*, *belegeren* (zie VERDAM 1, 1031 die opvatting is verouderd, maar gewestelijk n men, wellicht als overblijfsel daarvan, *iemand zitten*, voor hetgeen men elders heet: over iema heen zitten (HOEUFFT, *Bred. T.* 63).

8) In de spreektaal wordt ook gezegd *iema bezitten*, voor: een poot van den stoel, waarop m zit, op iemands kleederen neerzetten.

9) Iemand (of diens geest) in zijne macht hebb innemen, bekoren; thans in beperkt gebruik. || (t. w. *een geliefde*) die haer het breyn en oock geest besat, CATS 2, 141 *b*. Besit mijn hert alle ... ô Godt! 2, 282. Wie heeft u dus verstoo wie heeft u dus beseten? V. D. VEEN, *Zinneb.* 452. De gene die soo beseten zijn van dat volcksk dat besteecken is ... met geparfumeerde mod POIRTERS, *Mask.* VII.

— Inzonderheid met een duivel, een boozen g als onderwerp: zich in iemand vestigen of geves hebben. || Dat hem de bose geest het herte h beseten, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 55. Orestes bezeten van de Razernyen, VONDEL 10, 605. veeleer, dat gij van God verlaten zijt, dat de g des kwaads u bezit, CONSCIENCE 2, 295 *b*.

— Meest in het passief. || Van den boosen Vy beseten, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 14 *b*). Een mens die stom ende van den duyvel beseten was, *Ma* 9, 32. Een seker man ..., die van over langen met duyvelen hadde beseten geweest, *Luc.* 8, Nu is hij ... zoo ... woedend geworden, als of ... door een legioen duivelen bezeten word, V. HEM *Lekt.* 3, 116.

— *Van den duivel bezeten* wordt in de gew spreektaal gezegd van iemand die zeer boos of kw aardig is.

— Ook met een hartstocht, eene aandoening, voorstelling als onderwerp. || 't Es om te beclaegen Dat gierichejt die mensch dus heeft beseeten, *m. bl.* 248. T' heele legher is ... soo beseten worden metter vreese, dat *enz.*, V. SCRIECK, *Oo d. Nederl.* 113 (zie ook 72). Alle ... weeghen, de baatzucht weet te wyzen, den geenen, die zy zeeten heeft, HOOFT, *N. H.* 48. Daer het hart wraecklust was beseten, VONDEL 3, 412. (*De*) derige lusten, waar van zy bezeten waren, DE BEU *Wetst.* 1, 121. 't Was of zij tot een doove sp of althans tot iemand, die door een vast denkb bezeten was, *K. Zev.* 3, 305. Hij is bezeten o dansen (*in Zuid-Nederland: hij heeft er een geweld lust in*). Hij is achter dat meisje bezeten (*i op haar verliefd*).

— Ook absoluut gebruikt: zie BEZETEN.

10) Bij vergelijking met eene zaak, gezegd iemand over wien men voor zich zelf ten volle beschikken. || Papa had er zich zoo veel van v gesteld, [illegible] Hildebrand eens te bezitten [illegible] *als gat* [illegible] 2, 142. „Ras is 't [illegible] sprak [illegible] dan

n zwakkere opvatting, hetzelfde als *hebben*. ||
it niet veel vrienden. — Toen Frankryks
oneel nog geen Rotrou bezat, WILLEMS,
47. (Wij) bezitten ... een kenner van het
h, een man van buitengewone talenten,
.
Bezit, *bezitter*, *bezitting* (zie die woorden).
deuzelfden zin als *bezitten* vindt men eene
naal *bezetelen* („Dees quellingh hout mijn
met Berou *besetelt* Dat" *enz.*, OGIER, *Seven*
234).

ITTER, zuw. m., mv. *bezitters*. Van *Be-*
Mnl. *besittere* (VERDAM 1, 1052).
mand die op eene plaats zit; weinig in ge-
De stoelen ... voor wier aanstaande bezit-
Rederijkers weldra zouden optreden, KNEP-
, 7.
rechtsterm. Hij die het bezit van iets heeft. ||
e trouw van den bezitter wordt steeds voor-
d; hij, die kwade trouw beweert, moet dezelve
B. W., *a.* 589. De bezitter te goeder trouw
regt om *enz.*, *a.* 630.
minder strenge opvatting, waarbij tusschen
ppen *bezitter* of *bewoner* en *eigenaar* niet
nderscheiden. || Christus ghy hebt ghesmaect,
rste besittere Scrucens bitterheyt, EVERAERT
woonde Israël in ... 't lant Gosen: ende
en hen tot besitters daer in, *Gen.* 47, 27.
kent sijnen besitter, ende een ezel de kribbe
eren, *Jes.* 1, 3. So vele als 'er besitters
an landen ofte huysen, die verkochten sy,
, 34. All wat yeder denckt van huys en
tter, HUYGENS 1, 375. Aldus laat hy hem
nen bezitter van zyn Beneficie, DE BRUYN,
, 101 *b*. Een gevoelig hart moge zo dierbaar
n bezitter zyn als *enz.*, *Leev.* 5, 83.
ms ook in toepassing op iemand die een
in zekere hoedanigheid „bezit". || Hy is
van een Huisvrouw in den eersten bloei van
t, V. EFFEN, *Spect.* 11, 125.
bezitters, absoluut gebruikt: de gegoeden,
ogenden. || We willen den druk laten neer-
op bezitters, niet op de minderbedeelden,
ULI 8, 55. Hij ... laat de Voorzienigheid
eide komen om voor de penningen der be-
e waken, BUSKEN HUET, *Fant.* 1, 189. Met
tterende rhetorica werd de wetenschap der
houdkunde vervalscht in het belang der be-
QUACK, *Soc.* 1, 2.
reekw. *Zalig zijn de bezitters*; niet onbe-
ook *beati possidentes*, en de juristen hebben
uitdrukking *beati possessores*, doch aan de
rechtstaal is dit niet ontleend. Sommigen
die zegswijze voor eene navolging van den
zaligsprekingen (zie LAURILLARD, *Spreuken*
ZEEMAN 80), waarbij ook nog kan gedacht
de woorden *Non possidentem multa voca-*
te beatum (HORAT., *Carm.* 4, 9, 45: zie
5, 79 en verg. BÜCHMANN, *Geflügelte*
95).
het vr. is gewoon *bezitster*, in de verschil-
passingen die voor *bezitter* zijn opgegeven. ||
doenlykheid ... maakt nooit haare bezitsters
ig, *Leev.* 1, 149. Vrouwelijke schoonheid...
hare bezitster als de voortreffelijkste onder
ken beschouwen, V. D. PALM, *Sal.* 1, 429.
ix met wywatersbakje ..., waarop de bezitster
rys scheen te stellen, MULTATULI 8, 197.
nst. *Erfbezitter* (zie ERF).

ITTING, zuw. vr., mv. *bezittingen*. Van
Mnl. *besittinge* (VERDAM 1, 1053).
genlijk, abstract. In beteekenis gelijk aan
bezit, en thans daardoor geheel vervangen. || Een vredelick posses ende besittinghe van het Regiment aller Lantschappen, MARNIX, *Byenc.* 166 *a*.

— In verbale uitdrukkingen. || Als sy ... sijn lant in besittinge genomen hadden, *Deut.* 4, 47. De zelfde toejuichingen ... waar van hy by de grootste menigte reeds in bezitting is, V. EFFEN, *Spect.* 5, 166. 't Gansche lighaam hernam de bezitting van zyne natuurlijke kragt, en gezwintheid, 11, 203. Wanneer hy aldus tot de geruste bezitting van dit magtig Ryk zig verheven had *enz.*, 12, 154.

— Ook met betrekking tot een persoon als object. || De besitting van die geen ... die ik weinig te vooren gewanhoopt had weder te sien, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 151. Indien ik den Heer Edeling beminde, indien ik hem eenige hoop gaf op myne bezitting *enz.*, *Burg.* 529.

2) Bij overdracht, concreet; met mv. Iets dat men bezit, roerend of onroerend goed. || Hy hadde besittinge van schapen, ende besittinge van runderen, *Gen.* 26, 14. Hy gaf hen eene besittinge in Egyptenlant, *Gen.* 47, 11. Zijne bezittingen (brengen hem) de helft niet op van het geen een ander daar van zoude kunnen trekken, KIST, *Eikenh.* 1, 203. Hij was een zeventigjarige boer, die veel bezittingen in den omtrek scheen te hebben, KNEPPELH. 7, 32. Een brief waarbij Dirk V aan de abdij van Egmond haar bezittingen verzekert, FRUIN, *Geschr.* 1, 58.

3) Inzonderheid in toepassing op dat gedeelte der koloniën dat in volkomen afhankelijkheid van het moederland wordt bestuurd. || Overzeesche bezittingen. — Handel met de Buitenlandsche bezittingen en Coloniën van den Staat zal worden bevorderd, *Staatsregel.* 1798, *a.* 51. Het Koningrijk der Nederlanden omvat het grondgebied in Europa, benevens de kolonien en bezittingen in andere werelddeelen, *Grondw.*, *a.* 1. De Koning heeft het opperbestuur der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, *a.* 61.

Samenst. *Erfbezitting* (*Ezech.* 11, 15).

BEZOAR, zuw. m. Een woord van Perzische afkomst; de oorspronkelijke vorm is „*pâdzahr*, samengesteld uit *pâd*, dat, vóór een substantief, *bewarend* of *uitdrijvend* beduidt, en *zahr*, vergif" (DOZY, *Oosterl.* 25). Bij de Arabieren werd het *bâzahr*, en in de Westersch-Arabische uitspraak *bézahr* (*Ald.*). Door de Arabische geneeskunde is het woord in de Europeesche talen gekomen: sp. *bezar*, *bezaar*, *bezoar* (DOZY-ENGELMANN, *Gloss.* 239), fr. *bezahard* en later *bézoard* (*Dict. Génér.*), eng. *bezaar*, *bezar*, *bezoar*. Volgens MURRAY (1, 842) is de spelling *bezoar* (in plaats van *bezaär*) het eerst gebruikt in het Latijn der geneeskundigen, en daaruit in de moderne talen overgenomen. — Benaming van zekere versteeningen, die in het lichaam van sommige dieren werden gevonden, inzonderheid bij eene bepaalde soort van geiten in Perzië; men gebruikte die stoffen als tegengift. || Den Bezoar ... werckt... uyt sonderlinge, ende verborgen eygenschap tegen vergif, ende vergiftige beten, Quaataardigheydt in Koortsen, ende andere sieckten *enz.*, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 46 *b*. De Bezoär, dat dierbare kleinoot, En artzenyjuweel, ANTONIDES 1, 48.

— Sommigen beweren dat dergelijke stoffen ook gevonden zijn bij allerlei andere dieren, als apen en varkens, en zelfs bij sommige menschen (zie CHOMEL 175 *a* vlgg.). || De Bezoar van een mensch is zweetdrijvend, CHOMEL 176 *b*.

— Dezelfde schrijver spreekt ook van *minerale bezoar*, in kleur met den echten overeenkomende (174 *b*).

Samenst. *Bezoarbok*, die bezoar oplevert (CHOMEL

174 *b*); *-geit*, in soortgelijke opvatting (BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 315); *-hert*, volgens CHOMEL 175 *a* in Zuid-Amerika; *-steen*, hetzelfde als *bezoar* (b. v. bij v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 46 *a*; verg. ook: „De ... ziekte ... was zoo quaed-aerdig, dat de Geneesmeesters geenen zoo krachtigen middel en kenden om die te verdryven, als den fynen en louteren *Bezoärsteen*", *Geest. Onderwyz.* 275).

BEZOCHT, bnw. Mnl. *besocht* (VERDAM 1, 1069). Eigenlijk het (actief opgevatte) verl. deelw. van *Bezoeken*, in den zin van *ondervinden*. Ondervinding hebbende, ervaren. Thans verouderd. || Mijn gast dunct my seer wijs en van besochten verstande, COORNHERT, *Odyss.* 1, 51 *b*. Jeughd kent zich moediger, maar d' ouderdom bezochter, OUDAAN, *Poëzy* 4, 46.

Afl. *Bezochtheid*, ervarenheid („Gelijc geen Medecijnen, Capiteynen noch Adnocaten ... yet wat loofwaerdichs bedrijnen en mogen sonder *besochtheyt* ende oeffeninge", COORNHERT, *Cic. Plicht.* 23 *b* (ed. 1561; in latere uitg. *eervarentheydt*); daarnaast ook *bezochtigheid* („(*De*) Jonckheyt, dien *besoghticheyt* ontbrekende, altijdt onverstandt verseldt", COORNHERT 1, 158 *d*); *onbezocht* (zie ald.).

BEZODEN, bedr. zw. ww. Van *Zode*. (Eene aardoppervlakte) met zoden bekleeden; inzonderheid als term in de waterbouwkunde. || De taluds (worden) bezood of bezaaid of op eenige andere wijze bekleed, PASTEUR-NOOT 1, 4.

Afl. *Bezoding* („Bij de *bezoding* van een hoog talud gebruikt men eene soort van ... driekante schragen, welke" *enz.*, PASTEUR-NOOT 3, 322); ook bij overdracht, concreet: de zodenbedekking („Men noemt ... dekzoden dezulke, welke den bovenrand eener *bezoding* uitmaken, en met de graszijde naar boven worden gelegd", *a. w.* 3, 320); vandaar b. v. *blokbezoding*: met blokzoden (*a. w.* 3, 322).

BEZOEDELEN — vroeger ook vaak BEZOETELEN —, bedr. (en wederk.) zw. ww. Van *Zoedelen*, *zoetelen* (zie ald.). In het Mnl. niet aangewezen, maar bij KIL. vermeld.

1) Eigenlijk. Verontreinigen, bevuilen, bemorsen; thans altijd met de bijgedachte aan de bet. 2), vroeger ook in alledaagsche taal. || Al mijn gewaet hebb' ick besoetelt, *Jes.* 63, 3. Vuyle en ... bezoetelde doecken, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 46 *b*. De Turken ... Besoetlen haren helm met het Hongaersche stoff (t. w. *oorlogen daar*), DE GROOT, *Bewijs* 154. Dat hij, door hevig te spartelen, meer en meer met den drek wierd bezoeteld, KIST, *Eikenh.* 3, 203. Na alvorens, om den vloer ... niet te bezoedelen, mijn beslikte schoenen ... te hebben afgeschrapt, v. LENNEP, *Rom.* 3, 44. Rookende ... schoorsteenen, welke ... uren ver de natuur verpesten en bezoedelen, KNEPPELH. 8, 187. Buiten ..., waar de sneeuw vuil en bezoedeld neêrlag, COUPERUS, *E. Vere* 1, 117.

— Inzonderheid wordt aan de bet. 2) gedacht, wanneer er sprake is van *bezoedeling* met *bloed*. || Hier sietmen den Albaen besoetelt aen de handen Noch van 't onnosel bloedt, v. BAERLE 47. Jan Kabesse ..., die ... zyne handen meermaalen met Hollandsch bloed had bezoedelt, BRANDT, *De Ruiter* 352. Myne handen met het bloed van mynen medemensch te bezoedelen, *Leev.* 5, 289.

2) Oneigenlijk. Besmetten, bezwalken. || Gheen blinde Liefd' en sal besoedelend' bedampen Mijn suyver Koninghs hert, BREDERO 1, 47. De Nydt bezoedelde het witte kleedt met plekken, G. BRANDT, *Poëzy* 2, 169. Die jongeling ..., die zyn karakter bezoetelt door iets onbestaanbaars met de waare eer, *Leev.* 8, 5. Zijne (t. w. *Davids*) kinderen bezoedelden het vaderlijk huis met hunne schande, v. D. PALM, *Red.* 1, 6. Wij, bezoedeld met zonde, bedreigd met den toekomenden toorn *enz.*, BORGER, *Leerr.* 1, 206. Gemeene vloeken en andere uitdrukkingen, waarmede wij onze pen niet bezoedelen willen, *K. Zes.* 3, 29[illegible].

— Het deelw. *bezoedeld* nagenoeg als bnw. || De mensch ... is ... Besoetelt uyt 'er aert, verbyster in de sonden, CATS 1, 356 *b*. Bevende van vreese als een juffershontien, waeraen sijn ongeruste ende besoetelde consjentie genoeghsaem te bespeuren was, v. SIJBEEK, *Dagverh.* 2, 115. 't Rimpligst voorhoofd (ook 't bezoedeldste wellicht!), BEETS, *C. O.* 67.

— Inzonderheid met iemands *eer*, *naam* en dergl. als voorwerp. || Ick en hebbe mijnen name niet besoetelt, noch den name mijns vaders, *Tob.* 3, 15. Mijnen naem (wiert besoetelt), DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 355. Hem ..., Die met so vuylen vlack bezoeteldt heeft myn eer, BREDERO 1, 136. Zo iemand ... zyn glory vreest te bezoetelen, door handgemeen te worden met *enz.*, v. EFFEN, *Spect.* 1, v. Zij moeten mij nog mijne eer ontnemen, mijn goeden naam bezoedelen, BERGMANN, *Staas* 165.

— Ook als wederk. ww. || Oft ook eenighen van de hunnen zich moghten met het beeldtstormen bezoedelt hebben, HOOFT, *N. H.* 159. Zich met dertele vuyligheden bezoetelen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 304. Velen ... die zich met dien gruwel der afgoderij ... bezoedeld hadden, LOOSJES, *Bronkh.* 1, 162.

Afl. *Bezoedeling* („Een lant, dat door de *besoetelinge* der vreemder volcken des lants besoetelt is, want sy hebben dat met hare onreynigheyt vervult", 3 *Esdr.* 8, 84).

BEZOEK, znw. onz., mv. *bezoeken*. Van *Bezoeken*. Mnl. *besoec* (VERDAM 1, 1069).

1) Bezoeking, straf, beproeving; thans verouderd. || Toen uwes leiders staf den Nyl, na swaar besoek, De schelfzee in deed drinken, Zoo loofde u Jakobs saad, SIX v. CHAND. 398.

2) De daad van bij iemand of op eene plaats te komen, hetzij uit belangstelling, uit beleefdheid, of om welke reden ook. || Een plechtstatig, een familiaar bezoek. Een bezoek aan Parijs. — Wilt gy 't gezelschap ... met uw bezoek vereeren, Men zal u *enz.*, v. EFFEN, *Spect.* 11, 136. Hoe zeer wy ook op zyn bezoek aandringen, *Burg.* 32. Dat zy een bezoek van u gehad heeft, *Leev.* 8, 226. Niet weinig achtte zich Lijnslager met het bezoek van een zoo aanzienlijk man vereerd, LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 228. Zijn geheime bezoeken bij d'Estrades, v. LENNEP, *Rom.* 7, 294. Waaraan ... ben ik de eer van uw bezoek verschuldigd? SEGERS, *Fam. De Meulen.* 23.

— In verbale uitdrukkingen. || Ik (ga) met u op het Bezoek by Mevrouw S., *Leev.* 7, 112. Toen ik ... u op het ... heerlijk Drakestein een vriendschappelijk bezoek kwam geven, v. D. PALM, *Red.* 1, VI. Hij zal straks een bezoek bij mijnen heer vader afleggen, CONSCIENCE 1, 255 *b*. Nu zoude ik ... op bezoek gaan bij menschen, die ik van haar noch pluim kende, SLEECKX 1, 54. Hij stelde mij voor, hem een bezoek te komen brengen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 162. Dat hij meer gewoon was achter den ploeg te gaan dan bezoeken bij dames af te leggen, LOVELING, *Sophie* 220. Hij had zijn bezoek uitgesteld, COUPERUS, *E. Vere* 1, 110. Bezoeken kunnen niet worden afgewacht.

— Bij overdracht: een of meer bezoekers. || Hij kan u niet ontvangen, want er is bezoek. — 't Is niet waarschijnlijk, dat er nog bezoek komt, daar de klok reeds negen geslagen heeft, MULDER, *J. F.* 1, 197.

3) Beproeving, verzoeking; thans verouderd. || Het boos besoeck dat ons gedueright quelt, HUYGENS 1, 70.

4) Onderzoek, nasporing; thans verouderd. || Houdt altijt vast in uwe memorie Alle mijn gheboden, en ooc des wets boeck, Wilter nacht en dach in deneken

Gentsche Sp. 409. Anaxagoras zoo Poli-
esouck, Schreef den eersten bouck metter
, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 108.
als ambtelijke term. || Dat de Bailliu
-maerct ... besoeck ende ondersoeck sal
jeghens den gheuen die hemlieden ghe-
visschene met netten ende ghewanden,
(ed. 1631), 201.
inding, bevinding; thans verouderd. ||
oedwording-tocht u recht an 't hert ghe-
ly oit in 't bezoek haar heilgenot ghe-
EGHEL 23.
. *Bezoekschuld*, de verplichting een be-
and af te leggen (door HOOFT gebruikt,
).
gewoon als tweede lid. *Avond-*, *beleefd-*
, *huis-*, *kerk-*, *komedie-*, *morgen-*, *school-*,
tegenbezoek enz. (zie die woorden of het

KEN, bedr. zw. ww. Mnl. *besoeken*
1070). Van *Zoeken*.
1 zoeken, zich tot hem wenden, hem
e hulp roepen; thans verouderd. || Wan-
n (t. w. *den Heer*) bezoucken in zijn
D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 96. Heere,
eyt hebben sy u besocht, *Jes.* 26, 16.
staet my vry, Doch spijten salt my seer,
raef weygert my (t. w. *geld te leenen*),
1, *Vrou Jac.* 5.
eken; thans verouderd. || Prince die dus
ualick bedocht, Het ware veel beter Gods
it: Want het al verganghelick es in dit
ASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 152. Naer
us in de boecken ..., Om de wijsheyt te
IONDIUS, *Moufe-schans* 506.
oorzoeken, of iemand aan een onderzoek
; thans verouderd. || Ick bin een eerlijck
Besoecktme vry over al, en siet ofje
OOFT, *Ged.* 2, 309. Ick ... (heb) goedt
hem in hechtenis te nemen, en ... te dien
s, daer hy met eenen anderen inwoont,
n ende besoecken, HOOFT, *Br.* 1, 102
Bailly ... werd daadtlyk aangetast, onder-
bezocht; ende, by hem, gevonden *enz.*,
H. 689. Men (bezogt) 't lighaam des
., en (bevondt), uit de papieren, welke
adt ..., dat *enz.*, WAGEN., *Vad. Hist.* 7,
k 12, 46; 14, 121 enz.).
eene plaats gaan, hetzij om er iets merk-
zien, hetzij voor zijne zaken of met welk
ook. || Besoeckt vrymoedelijck de veer-
den, VONDEL 2, 181. Na datze ... Der
erschot bezichtight en bezocht ... had,
en wij ... te Parijs waren en ... het
chten, *K. Zev.* 2, 108.
lerheid met het denkbeeld dat dit geregeld
ling geschiedt. || De Collegies te bezoeken
t wezentlyke van een student, V. EFFEN,
47. Daar zyn weinig dusdanige vergader-
deze volkryke stad, die ik niet ten minste
dagen eens bezoek, 5, 92. Ik ... bezoek
g jaren de beurs, MULTATULI 1, 1. Het
an de kramers ... gegeven, om op de
et hun waren de stad te bezoeken, QUACK,
Vreemdelingen die onze scholen bezoeken,
Proza 1, 70. Jaarlijks werden de kermissen
zocht, de geldbeurs ... was al te plat,
kt en Br. 74.
eelw. *bezocht*, door een bijw. nader be-
t nagenoeg bnw. || De Societeit was, op
k dat Snel er zijn nieuwen bekende binnen
druk bezocht, *K. Zev.* 2, 5. Het winkel-
magazijn ... was gelegen op een van de meest bezochte gedeelten van de Keizersgracht, 4, 192. De weekmarkt ... was steeds druk bezocht en levendig, FRUIN, *Geschr.* 1, 107.

5) Iemand opzoeken, hem een bezoek brengen, hetzij uit beleefdheid, of om hem te raadplegen, te helpen enz. || Den zelven medicijn zullen zy ooc moeten gaen besoucken, V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 291. Laet uwe kloecke sinnen Besoeken, als het past, de negen Sang-godinnen, Klim op den Maegdenberg, CATS 1, 371 *a*. En hedde niet onthouwe ... Hoe dat ick en Ma Tant, Au Mompeer en Mameer eens hebbe gaen besuecke? HUYGENS 1, 567. Ik vind het ... zeer impolit, dat zy ons bezoeken, of het ons al of niet geleegen komt, *Leev.* 5, 199.

— Van handelsreizigers. || De heer N. N., vertegenwoordiger onzer firma, hoopt U in de volgende week te komen bezoeken.

— Van geneesheeren, geestelijken en andere personen die bij zieken komen; vaak met het denkbeeld dat dit geregeld en bij herhaling geschiedt. || Ick ben kranck geweest, ende gy hebt my besocht, *Matth.* 25, 36. Weesen ende weduwen besoecken in hare verdruckinge, *Jac.* 1, 27. Placaat tegens het besoeken van Gereformeerde Kranken door Roomsche Priesters, den 30 Juny 1732, *Gr. Placaatb.* 6, 372. Als ik zie, dat een Leeraar zyne Gemeinte bezoekt, en ook in de armste huisjes gaat, als er maar nut te doen is, *Blank.* 1, 17. M., die zijn patiënten bezoeken moest, *K. Zev.* 2, 225.

— In toepassing op het komen bij eene vrouw. || Al wiert ghy kynt draghende duer zyn besoucken, EVERAERT 49. Dat, zo de man te zwak was om Venus werk af te doen, de naaste vrient van de man zijn huisvrou zou bezoecken, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 161.

6) Vandaar: iemand of iets bejegenen met weldaden, met bewijzen van genade en zorg; thans verouderd. || God ... Heeft zeere subtilick de nature besocht, Van al dat sienlick es en lichamelick, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 136. Dat de Heere sijn volck besocht hadde, gevende hen broot, *Ruth* 1, 6. Het landt, dat dorstigh is na regen, Wordt mildt van u besocht, CAMPHUYZEN, *Ps.* 65, 7.

7) Iemand of iets bejegenen met bewijzen van ongenade, hem met rampen treffen, hem voor zijne zonden straffen; thans meest nog in het passief. || Ick de Heere uwe Godt ben een yverigh Godt, die de misdaet der vaderen besoecke aen de kinderen, *Exod.* 20, 5 (dezelfde uitdrukking bij MEURIER, *Perr. Mign.* 12 *b*). Ten dage mijnes besoeckens, soo sal ick hare sonden over haer besoecken, 32, 34. Ick sal sijne wegen over hem besoecken, ende sijne handelingen hem vergelden, *Hos.* 4, 9. Terwijle het God Almachtig belieft dezen staat te bezoeken met zo een langduerende Oorlogh, die *enz.*, *Handv. v. Amst.* 1201 *a* (a°. 1692). De Spanjaard beleefde thans op eigen grond de oorlogsrampen, waarmee hij Nederland zoo meedoogenloos bezocht had, FRUIN, *Tien J.* 309.

— Ook met eene plaag als onderwerp. || (*De*) overheid, zelve tot bezwering van de plage die het volk bezocht onmachtig *enz.*, KUYPER, *Program* 806.

— In het passief, waarbij dan eene plaag als onderwerp der handeling wordt gesteld. || Steden, vlecken, ... door daeghlijcx ramp besocht, VONDEL 3, 21. Schoon de Auctcur by de twee maanden met een ongemakkelyke ziekte wierd besogt, V. CATTENBURGH, *De Groot* 58. Terwijl hij, ... somtijds met de podagra bezocht, ... behoefte had aan vrouwelijke hulp, *K. Zev.* 4, 80. Eene weeze, door het ongeluk bezocht, BERGMANN, *Staas* 26.

8) Iemand vijandelijk aantasten; thans verouderd. ||

Een slachorden wel gerust Met vaendels vliegend' om t'aenranden En te besoecken wie het lust, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 114.

9) Iemand (ook zijn karakter) of iets op de proef stellen, er de proef van nemen; thans verouderd. || Hy werdt besocht in veelderhande saken, Daer meed' hy werdt gedruckt, CATS 2, 331 *a*. 't Is, Heere, 't is 't gemoed, 't is 't herte, ... Die Ghy proeft, die Ghy toetst, die Ghy besoeckt van binnen, HUYGENS 1, 14. Wetenschap is kennis, grond-vast in 't bezoeken, SPIEGHEL 143. Besoeckt het, ghy sult het in kort wijs worden, wat hy doen kan, HOOFT, *Br.* 3, 401. Hautepenne, Ooverste tot Bredaa blyvende, wilde zyn geluk op de bygeleeghe plaatsen bezoeken: deed Geertruidenbergh beladderen *enz.*, HOOFT, *N. H.* 786. Seker Edelmau prees dien (t. w. *den bezoar*) soo seer voor alderhande vergift by den Koningh ..., dat hy den selven dede besoecken aan een, die de galge verdient had, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 46 *b*.

10) Iets onderzoeken; thans verouderd. || De wise besoecken ende ondermercken ... Tshemels hoochde, ... De breedde der eerden, die diepte der zee, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 25.

— Gewoonlijk met eene afhankelijke vraag. || Ick wil opstaen, en wat dat zijn mach spoedich besoecken, COORNHERT, *Odyss.* 1, 38 *b*. Een ondertastinghe, om te besoecken of de Atheniensen henluyden souden willen wijcken, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 72 *c*. Men besloot ... te bezoeken of ze (t. w. *de kist*) groot genoeg was, BRANDT, *De Groot* 243. Dit ... Gezelschap (wilde) bezoeken, oft het niet mogelyk zoude weezen dien Vriend ... onderstand te bezorgen, V. EFFEN, *Spect.* 1, 2. Cezars mededinger ... begon te bezoeken of de stroom waadbaar ware, WAGEN., *Vad. Hist.* 1, 52.

11) Iets beproeven, probeeren te doen; thans verouderd. || Ick (sal) tgene van my haer toegheseyt is, besoecken te volbrengen, COORNHERT, *Boccat.* 102 *d*. 'T zingen moght ghij eens bezoeken ...; Hebt ghij tot geen zeggen moedt, HOOFT, *Ged.* 1, 224. Mijn geest zal nu wat groots besoecken, VONDEL 3, 145. De spoor (*hier: de aansporing*) die my besoecken dee Een sprongh, die hooger was als *enz.*, WESTERBAEN, *Ock.* 4. Hy (bezocht) om ... door de sloot Te zwemmen, SCHERMER 277. Het mislukte my, zo dikwils als ik het bezogt, *Philanthrope* 6, 84. Het mislukte my, op welk eene wijze ik het ook bezocht, BILD., *Luchtr.* 33.

— Gevolgd door eene afhankelijke vraag. || Ick zal bezoeken wat ick onthouden heb (t. w. *van zeker referein*), *Kort Begr.* 1, 7. Yeder een besocht Of m'hem sijn liegen eens ten beck uyt praten moght, HUYGENS 2, 140. Ik zelf bezocht, wat myn latynsche veder Vermogt, VOLLENHOVE, *Poëzy* 328. Der Latynsche sprake magtig geworden, ... wilde hy bezoeken of hy daer in de poëzy zou kunnen oeffenen, V. HOOGSTRATEN, *Lev. v. Antonides* 3. Bezoek eens, of je 'er (t. w. *den boeren*) wel een kool zult andraaijen, ALEWIJN, *Bedr. Woeker.* 53. Bezoek eens ..., of je daar raad toe weet, V. EFFEN, *Spect.* 4, 48.

12) Iets ondervinden, door ondervinding leeren kennen; thans verouderd. || Eighenliefd en baat-zoek ... Dit zyn (ik hebt bezocht) rust-schakers onzer zielen, SPIEGHEL 153. Besochte noot maect my milt inder behoeftiger saken, COORNHERT, *Odyss.* 1, 19 *b*. Ick hebbe veel besogt, ... Veel moeyten uytgestaen, veel dingen ondervonden, CATS 1, 415 *b*. Ick heb het langh besocht dat menschen niet en deugen, HUYGENS 2, 451. Veel meer heb ik bezocht als yemand zouw geloven, Voorspoed en tegenheyd beproefd, KRUL, *P. W.* 1, 24.

Afl. *Bezocht* (en *onbezocht*, als afl. van deelw.), *bezoek*, *bezoeker*, *bezoeking* (zie die woorden).

BEZOEKER, znw. m., mv. *bezoekers*. M. *besoeker* (VERDAM 1, 1075).

1) Iemand die een persoon of eene plaats bezoekt. Uitleggers, ... met eene aanstelling om aan de bezoekers dier plaatsen (t. w. *tempels*) de religie te ontvouwen, GEEL 186. Het duurde niet lang zij zag zich omringd van een grooten kring bezoekers, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 215. Een lakei verschen en bood een kaartje van een bezoeker aan, TEN BRINK, *Rom.* 4, 62. Eene gordijn ... verbergt het (b.) overdag voor de oogen van bezoekers, ESSER, *Sproken* 23.

— Als naam voor iemand die geregeld erg komt. || Een bezoeker van de beurs, van de komedie, van concerten. — Van toen af werd ik een regelmatig bezoeker der bloemenmarkt, BERGMANN, *Staas* 1[illegible]

— Zeer gewoon is ook het vr. *bezoekster*. || ... laat de bezoekster met een langen neus in de koets terug keeren, *Wildsch.* 1, 150. Nicolette (b.) het niet van zich verkrijgen het bezoekstertje op troost weg te zenden, *K. Zev.* 4, 199. Werktuig liet zij de bezoekster in, LOVELING, *Sophie* 28.

2) Een onderzoeker, iemand die een onderzoek instelt; b. v. als naam van sommige ambtenaren. Zoo ... de bezoekers en Inquisiteurs ... zich vlytig queeten, HOOFT, *N. H.* 53.

Samenst. *Beurs-*, *komedie-*, *markt*, *schouwbezoeker* en derg. (zie het eerste lid).

BEZOEKING, znw. vr., mv. *bezoekingen*. *Bezoeken*.

1) Het bezoeken van eene plaats; thans verouderd. Welcke (t. w. *het graf van Mohammed*) groote soeckinge ende bevaert heeft vande Turcken ende Mooren, V. LINSCHOTEN, *Itiner.* 8 *b*.

2) De daad van iemand te bezoeken, en wel toepassing op eene bejegening met genade van God of een Heilige; lat. *visitatio*. || Uwe vyanden sullen u tot den gront nederwerpen, ... daerom gy den tijt uwer besoeckingen niet bekent en hebt, *Luc.* 19, 43 vlgg. (*Kantt.*: in welcke u door de predicatie des Euangeliums de genade Godts nu wordt aengeboden). Ignatius selve ... (heeft) by ghescheyden beleden ..., dat hy 't Godtlijck wesen meer als eenmaal ghesien hadde. Dan, soo dese vriendelijcke besoeckinghen schenen over handt te gaen *enz.*, UWENS-PETERS, *Eerste Eeuwe d. S. J.* 414.

3) De daad van iemand te bezoeken met ongenade, met straf; vooral in bijbeltaal. || Wat sult gy seggen wanneer hy besoeckinge over u doen sal? *Jes.* 13, 21. Ick sal besoeckinge doen over alle de onderdruckers, 30, 20. Siet de dagen komen, ick besoeckinge sal doen over de gesnedene beelden van Babel, 51, 47. Wee, wee, Jerusalem! — ... kendet den stond uwer bezoeking niet, V. DROOGBROECK, *Mak.* 9.

4) Bezoek; thans verouderd. || My te bidden, dat ik myn menigvoudige besoekingen wilde spaar en uit haar huis blyven, HEINSIUS, *Verm. Ar.* 2, 164.

5) Beproeving, en ook het ongeluk waardoor men beproefd wordt. || Armoede is een scherpe bezoeckinghe, en een harde preuve van lijdzaemheyd, DE BRIE, *Bank.* 1, 112. En verwacht gheen ... lieffelijk smaack van een ziele, die met het zout der bezoeckinghe niet gewreven ... is, 2, 97. Onheilen ... ... als bezoekingen eener regtvaardige Voorzienigheid beschouwd moeten worden, V. D. PALM, *Sal.* 6, 4[illegible]

— Soms in zeer gemeenzame taal. || Sinds hier woont komt hij mij bijna iedere week lastig vallen: 't is eene bezoeking!

derzoek („visitatie"), inspectie; thans ver-
|| De rechten en vryheeden van Patronaat,
tspraak, ... armenbediening, zeedezorgh,
, en diergelyke, toekoomende den Koning,
vassaalen, HOOFT, *N. H.* 56.
nst. *Pest-, pokkenbezoeking* enz. (zie het
).

OELEN, bedr. zw. ww. Van *Zoel.* Met
reelen, verkwikken. || De lieflijke weste wind
met laauwe koelte de bloemen, VALENTIJN,
5 (*Metam.* 1, 108: *mulcebant*).

OETELEN. Zie BEZOEDELEN.

OETEN, bedr. zw. ww. Van *Zoet.* Mnl.
(VEERDAM 1, 1076), en inzonderheid in ge-
tegenstelling van *Bezuren*, moeite voor iets
rhalve: het zoete van iets genieten. Thans
d. || Hy moet wel bezueren, die wil bezoeten,
d. Amour. A 3 *b.* Wildy 't besoeten, ghy
sijn besurende, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.*
Die wat besuijrt, die wat besoet ...; Die eijeren
, moet hem teakelen van de hinnen troesten,
us I, 7, 25. Wat men niet bezuurt dat bezoet-
, SPIEGHEL 271 (hetzelfde bij CATS 1, 556 *a*).
besoeten, moet besueren, CATS 1, 557 *b*.
vrijer toepassing. || Diet wil besoeten, moet
tverdriet, OVID., *Conste d. M.* 43. Dit
o Jongers, treet als den radden Den weg
yts, want t'eynd is besoeten, V. MANDER,
d. Schilderc. 1, 46.

OEVEN, bedr. zw. ww. Mnl. *besoeven*
1, 1076). Waarschijnlijk een causatieve
ast *Beseffen* (zie ald.). Thans verouderd.
nand iets doen smaken, en vandaar: hem
voorzien; bij KIL. gelijkgesteld met *besorghen.*
zin ook in het Mnl. eene enkele maal aan-
|| Hoe soudemen connen backen oft brouwen
atmen van hem (t. w. *door den landman*)
werde bezoeft? *Antw. Sp.*, *Haagsp.* iij *a.*
t met trooste u selven besoeven soet, Al
ij noch aen geen troost geraecken, *Trou*
1.
ne enkele maal ook in niet-causatieve opvat-
aken, ondervinden. || Sage u Antheus den
y sou hem bedroeven ... Om dat hy de
t moeten besoeuen Duer sulck poppen ruyter,
TELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 64 *b* (*Heroid.*
ne pigeat molli succubuisse viro).

OLDELING, znw. m. Van *Bezolden* met
passieve opvatting. Iemand die bezoldigd
die soldij ontvangt; huurling. Thans ver-
|| Een ... geschil ... noodzaakte hem zyn
scheiden, de vrywilligen naar huis, en de
gen ... naar Vlaanderen te zenden, WAGEN.,
st. 7, 416. Zou één bezoldeling bij uwe
s blijven? DE LANNOY, *Nag. Dichtw.* 46.
nst. || Krijgs- en Hofbezoldelingen, BILD.

OLDEN, bedr. zw. ww. Waarschijnlijk
aan hd. *besolden* (*D. Wtb.* 1, 1630). Soldij
tvangen, als soldaat in dienst hebben; bij
rtaald met *solvere stipendium.* Thans in
|| Landtsknechten oft besoldte Crijchslieden,
Wereltb. 7 *b.* Men ... verwillighde in 't
van tweehondert der bequaamste poorteren,
bevel van *enz.*, HOOFT, *N. H.* 127. Hun
ler Koninklyke bezettinge (t. w. *door de*
rs), en besolden der burgheren, 278.
vrijer toepassing: beloonen. || Uwe vroom-
haer selven best besolden, WESTERBAEN,
323.
Bezoldeling, *bezoldigen*, *bezolding* (zie die

BEZOLDEREN, bedr. zw. ww. Van *Zolder*, Van eene zoldering voorzien (zie b. v. V. KEIRSBILCK, *Timm.* 54); ook oneigenlijk. || De strenge Vorst, die ... niet alleen den Ryn en andere rivieren, maar ook de Zuiderzee zo vast bezolderd had, datze ... met paarden en wagens gebruikt konden worden, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 13, 302.

BEZOLDIGEN, bedr. zw. ww. Een vorm die het kortere *bezolden* heeft verdrongen; bij KIL. niet vermeld.

1) Eigenlijk. Iemand als soldaat in dienst nemen, hem huren tegen soldij. Thans weinig of niet meer in gebruik. || De Hartogh ... deed d'Italiaansche ruiters ... besoldighen, tot verzeekering der Landtpaalen, HOOFT, *N. H.* 171. Voorts had men ... zoo binnen als by Brussel eenighe vyftienhonderd knechten besoldight, 176. Bezoldigde krijgers, OUDAAN, *Agrippa* 630.

2) In toepassing op andere „huurlingen", als b. v. spionnen, geheime agenten enz. || Beiden, door Bourbon bezoldigd, hitsten ... Generaal Moreau tot opstand aan, SCHIMMEL, *Dram. P.* 2, 183.

3) Zonder eenige ongunstige bijbeteekenis: iemand in eenige dienstbetrekking loon doen ontvangen; meest in het passief: als zoodanig loon ontvangen. Thans gewoon. || De Kerk ... bezoldigt u, om het systema van Dord te prediken, *Leev.* 6, 86. Bezoldigde dienaars van Polyhymnia, HASEBROEK, *W. en Dr.* 39. Zoodanig Regent, hoewel zyn verhouding tot het bestuur ... die is van een bezoldigd beambte, behoort altyd tot den hoogen adel, MULTATULI 1, 43. Uit eerbied voor de wetenschap moeten ook de schoolmeesters eerlijk bezoldigd en goed behandeld worden, FRUIN, *Geschr.* 1, 149. Ik ben een bezoldigde van den Staat, ik mag hem niet ontrouw worden, LOVELING, *Sophie* 199. Het Fransch tooneel krijgt van de overheid zooveel geld, dat het zijne kunstenaars op koninklijke wijze kan bezoldigen, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 344.

Afl. *Onbezoldigd*, *bezoldiging* (zie die woorden).

BEZOLDIGING, znw. vr., mv. *bezoldigingen* (in de bet. 2).

1) Eigenlijk, abstract. De daad van iemand te bezoldigen. || De bezoldiging van al die ambtenaren kost veel geld.

2) Bij overdracht, concreet. Het loon waarmede iemand bezoldigd wordt. || De bezoldiging van twintig Ryksdaalders, welke de Epitropi ... gemeenlyk aan een Priester ter Jaar geeven, DE BRUYN, *Reizen* 1, 108 *a.* Eereposten ... die men zonder bezoldiging waarneemt, V. LENNEP, *Rom.* 4, 126. Dat zy ... een veel hooger bezoldiging zouden moeten genieten, MULTATULI 1, 168. Of zij ... het met eene bezoldiging van twaalfhonderd gulden er op wagen zouden (nl. *te trouwen*) ESSER, *Twee Sproken* 130. Omdat de bezoldiging niet geëvenredigd is aan de werkzaamheden, aan de betrekking verbonden, GODEFROI in *Hand. d. St.-Gener.* 1850—1851, 2de Kamer, 422 *b.*

— In navolging van *bezolding*, zooals dit voorkomt in eene bekende bijbelplaats. || Dien dood, dien God verkondde 't Weêrspannig menschdom tot bezoldiging en loon, DA COSTA 3, 293.

BEZOLDING, znw. vr. Van *Bezolden.* Thans in onbruik: men zegt nu *bezoldiging.*

1) Eigenlijk, abstract. De daad van iemand te bezolden, van hem soldij te doen ontvangen. || Eerlijcke besoldinge, V. LINSCHOTEN, *Itiner.* II. De besolding der burgheren, HOOFT, *N. H.* 102.

— Minder juist in de volgende plaats, waar betaling van achterstallige soldij wordt bedoeld. || Bezolding van alle achterstel, VONDEL 9, 689.

2) Bij overdracht.

a) Eigenlijk, soldij. || Dat men alle die de Stadt

bewaerden, soude haer deel ende besoldinge geven, 3 *Esdr.* 4, 56. Wie dient oyt in den krijgh op eygen besoldinge? 1 *Cor.* 9, 7 (gr. *ἰδίοις ὀψωνίοις*). Daar geen bezolding is, daar zijn ook geen soldaaten, J. VOS, *Ged.* 2, 64.

b) In vrijer gebruik. || De besoldinge der sonde is de doot, *Rom.* 6, 23 (gr. *τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος*). Ick hebbe andere gemeynten berooft, besoldinge van haer nemende om u te bedienen, 2 *Cor.* 11, 8. Dits mijn' besolding dan (*Palamedes spreekt*), VONDEL 2, 369. Dat ... die ... Souverein u zonde versteeken van de bezolding, vermits gy uwe belofte breekt, *Leev.* 6, 90. Borger ... leed, met al zijne Medeleeraren, ... aanzienlijk verlies in bezolding, V. D. PALM, *Red.* 3, 50.

BEZOLEN, bedr. zw. ww. Van *Zolen*, van schoeisel voorzien; *bezoold* is derhalve lat. *soleatus*. || Treed aan, myn nieuw bezoolde voeten, Op 't ingeslaagen spoor, LUYKEN, *Z. e. St. Gez.* 69.

BEZOMERKADEN, bedr. zw. ww. Term in het dijkwezen. Met eene zomerkade afsluiten. || Tot dat de Ingezetenen ... veele Landen ... begonnen te bezomer-kaaden, om geduerende de Zomer hun Vee en Veldvrugten voor 't hoge water af te schutten, V. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 56. Toen hem den 24sten November 1648 de verzochte vergunning werd toegestaan om den Zurijperpolder op Terschelling te bezomerkaaden, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 422.

BEZOND. Zie BEZONNEN (II).

BEZONDER. Zie BIJZONDER.

BEZONDIGEN, wederk. (en vroeger ook bedr.) zw. ww. Van *Zonde*. Mnl. *besondigen* (VERDAM 1, 1078).

A) **Bedr.** — Bevlekken, bezoedelen; bij KIL. vertaald met *peccato inquinare*. In de 17de eeuw reeds ongewoon, daarna verouderd. || Dans daer ick ... mijn Musa me' bezondigh (t. w. *met de beschrijving daarvan*), VONDEL 1, 372.

B) **Wederk.** — Zich met zonde bevlekken, zonde doen, misdoen. || Laet my ... den eenighsten zyn, om wien ghy u bezondigt, VONDEL 4, 241. Op Gods genaed' u niet te veel besondight (*imper.*), STARTER 249. Dat kunje swaarlick doen, sonder je selfs te besondigen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 155. De gene die het H. Sacrament onweerdichlyckeu nut, die besondicht hem, VRANCX, *Troost d. Z.* 122.

— Met eene bepaling, aanwijzende waarin het vergrijp bestaat. || Beschaafde boert is het zout der vriendschap. Evenwel geloof ik bijna, dat ik 'er mij meê bezondigd heb, door eene Vriendin ... somtijds te weinig te ontzien, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 350. Wie schand'lijk door een' meineed zich bezondigt *enz.*, D. J. V. LENNEP 241. Ik heb mij niet bezondigd om den boel mee te helpen opmaken, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 54.

— Niet zelden ironisch. || Aan te groote beleefdheid heeft hij zich nooit bezondigd. — Aan 't schrijven van werken heb ik mij nooit bezondigd, *K. Zev.* 4, 288. Die man sprak ... zuiver ... Hollandsch, ... zonder zich ... aan onze onregelmatige afwijkingen ... te bezondigen, KNEPPELH. 3, 176.

— Ook met eene bepaling, aanduidende jegens wien of wat men misdoet; zoo b. v. met *aan*. || Ghy die ... u (hebt) ... Besondight en misgaen aen 't wereldlijck, en 't kereklijk, VONDEL 2, 483. Wat heb ik my ... bezondigd aan die vroome Mevrouw Buigzaam, *Blank.* 2, 42. Ik heb mij grovelijk aan Suse bezondigd, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 144.

— Anders gewoonlijk met *tegen*. || Dat men ... zich tegen zynen Evenmensch ook met ongeuite gedagten kan bezondigen, *Leev.* 6, 155. Ik heb mij ... heel grof tegen de maatschappij bezondigd, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 11. Het gebrek, waardoor de [illegible] zich ... als omtrent zichzelve bezondigt, 6, [illegible] Niettegenstaande haar papa zich daar wel [illegible] bezondigde, BEETS, *C. O.* 147. De adel en de [illegible] stand ... hebben zich niet minder tegen den geest [illegible] natie bezondigd dan *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 23.

Afl. *Bezondiging* („Hoe menig een bedroft [illegible] over ... zijne zware verdolingen en *bezondigingen*", BILD., *Lindner, Mac Benac* 165); *onbezondigd* (zie ald.).

BEZONNEN (I), bnw. Het deelw. van (zich) *Bezinnen*, en dus: welberaden, bedachtzaam; meest voorkomende in de afl. *onbezonnen*. || Deze bezonnen en eerbiedige wijze van handelen, KUYPER, *Program* [illegible]

Afl. *Onbezonnen* (zie ald.); *bezonnenheid* („Het is ... van de *bezonnenheid* onzer natie te wachten, dat zij ... genezen zal zijn van ondankbare zucht naar verandering", V. D. PALM, *Sal.* 6, 321; „[illegible] eischen ... dat er, bij zulk een forsch verzet tegen de Kroon, *bezonnenheid* en dies voorafgaande waarschuwing zij", KUYPER, *Program* 334).

BEZONNEN (II), bedr. zw. ww. Van *Zon*. Met zonlicht bestralen, beschijnen; helder verlichten. Bij de dichters der 17de eeuw niet ongewoon. || Bezon mijn oogen met uw' luyster! CAMPHUYZEN, *Ps.* 13. Of hem 't Bedde-gaen besonde Of het rijsen van [illegible] dagh (d. i. *of hij in het westen of in het oosten was*), HUYGENS 1, 112. Cerbrus bast', in 't nooit zonde dal, J. VOS, *Ged.* 1, 19.

— Het deelw. *bezond* wordt gebruikt van den hemel en al wat aan den hemel eigen is. || Sijn besonden salen (t. w. *van den hemel*), HOOFT, *Ged.* 1, [illegible] Den besonden throon der Goden, 2, 8. In Jupiters besonde salen, 2, 119. Den throon Des besonden hemels 2, 190. 't Heylich Hemel-volck, besonden begloort als gout, BREDERO 3, 61. In zijn besonden zaal quam Martem seer verwoedt, 3, 304.

BEZOOMEN, bedr. zw. ww. Van *Zoom*.

1) Eigenlijk, met een kleed als voorwerp. Van zoom voorzien, of een zoom, een rand vormen. Dit koord bezoomde 't kleed, BILD. 4, 240. Hun kleederen met perels en goud te bezoomen, ROOS, *Antw. Schildersch.* 178.

2) Bij vergelijking gebruikt in toepassing op [illegible] wat een rand vormt. || De groote open mond, [illegible] dikke lippen bezoomd, SCHIMMEL 2, 309 *b*.

— Meest met betrekking tot een landschap. || [illegible] zee ..., om end' om besoomt met opgebulte duyn[illegible] DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 113. Den Tyber, [illegible] ghy ziet ... De kanten schuyren die (*hem*) weder[illegible] bezoome, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 276. Een ... wond[illegible] omringt van ... heuvelen, die 't dicht roudom [illegible] zoomen, 3, 302. De grond ... die hetzelve (t. w. *kanaal*) ... bezoomde, HAAFNER, *Ceilon* 387. [illegible] braamstruiken, die den vijver bezoomden, DELCU[illegible] *Morgend, m. e. a.* 161. Eene ... laan, ruim [illegible] mijlen lang, van weerszijden bezoomd met vette [illegible] landen, SLEECKX 8, 219. De bloemen, die kool[illegible] ajuinbed ... bezoomden, V. BEERS 2, 93.

BEZORG, znw. onz., zonder mv. Mnl. *bes*[illegible] (VERDAM 1, 1079). Van *Bezorgen*. Thans verou[illegible]

1) De daad van te bezorgen, zorg voor iets of iets. || Al dat hem te mynen behouvene d[illegible] Haddic want zyn besoorch menichfout was, EVERA[illegible] 39. Noch staet tot haer besorgh (t. w. *van de [illegible] vrouw*) de maegden aen te leyden, CATS 1, 3[illegible] Stellende ter zy 't bezorg van alle zaaken, ASSEI[illegible] *Warfusé* 48.

2) Be[illegible]st. || Het verbaast

Eurinome, oyt een trouwe besorch des
ken, Sprac *enz.*, COORNHERT, *Odyss.*
2, 87. De Man is wel geluckich die
rch van een Vrou het, BREDERO 1, 270.
. *Bezorgverdeeling*, verdeeling van ge-
lijk werk (SPIEGHEL 66).
GD, bnw. Het deelw. van *Bezorgen*,
ruikt.
oor iets hebbende, voor iets zorg dragende,
hans nagenoeg verouderd. Verg. mnl. *be-*
zorgen voor iets (VERDAM 1, 1080). ||
(t. w. *Judas*) niet om dat hy besorght
a armen, maer om dat hy een dief was,
(gr. οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ).
sorgt te brengen alle ding Ter plaetsen
mt, CATS 1, 361 *b*. Dat hij ... 't lieve
besorchden arrem hiel, HOOFT, *Ged.* 1,
ytige en bezorgde huisvrouw, V. EFFEN,
44. Eenen Vader, zó bezorgd voor myn
3, 338. Bezorgd voor zijn belang, maar
cht gewin, DE LANNOY, *Nag. Dichtw.* 15.
! ... altijd even welwillend, even ...
het arme weeskind, BERGMANN, *Staas* 2.
rdelijk. || Het voordeel zoo bezorgt de
gebroght, ANTONIDES 1, 135.
merd, beangst; mnl. *besorget* (VERDAM 1,
s gewoon. || Daerom en zijt niet besorgt,
at sullen wy eten? *Matth.* 6, 31. Mijn'
besorght, men raedme dat ick vlught,
431. Edeling was zo onrustig en zo be-
z., *Burg.* 804.
d door eene persoonsbepaling met *voor*:
n dien persoon. || De Vader ..., voor
pand bezurght, VONDEL 1, 685. Onze
voor wie gij zo bezorgd zijt, even als of
pjen aan de Heidenen stond overgeleverd
Wildsch. 5, 136.
eene bepaling van de zaak die tot bekom-
eiding geeft. || Soo en sult gy niet be-
hoe of wat gy spreken sult, *Matth.*
dat ik ... mij zeer bezorgd maak over de
dit uitstel, BUSKEN HUET, *Fant.* 20,
u daarover niet bezorgd, die zaak komt

zorgd, *bezorgdheid* (zie die woorden).
GDHEID, znw. vr. Van *Bezorgd*; bij
met *sollicitudo*.
d in de bet. 1). Zorgzaamheid voor iemand
s in Noord-Nederland niet in gebruik. ||
os ontwikkelt reeds de huismoeder in de be-
r een half douzijn mooje poppen, *Wildsch.*
de groote of haringvisscherij van dit Rijk
end voorwerp is geweest van de bezorgd-
herming van het Gouvernement, *Wet* v.
818, *Stbl.* 15, *considerans*. De groote
Tante zich door hare goedheid en be-
or ons op de schouders had gehaald,
Staas 5. Sommigen (hebben) geene
gdheid dan voor de taal-, letter- en oud-
UYLSTEKE, *Proza* 1, 21.
mering. || De overgroote bezorgdheid
s, die altoos met bekommering zyne
n rytuig ziet, *Leev.* 1, 76. Zij (*de vraag*
Unie) werd andermaal in 1643 ... het
ernstige bezorgdheid voor de toekomst,
Hist. Schets. 2. Dag aan dag steeg de
VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 245. Geen was
die iets hoorde, dat bezorgdheid wekken
Rom. 13, 45. Eene rechtmatige
NG. *Herinn.* 3, 126. Wat ...
bezorgdheid *enz.*, MULTATULI
id groeide meer en meer aan,
MULDER, *J. F.* 2, 196. Eene lichte wolk van bezorgdheid vertoonde zich op zijn effen gelaat, TEN BRINK, *Rom.* 5, 13.

Syn. Zie ANGST.

BEZORGEN, bedr. en wederk. zw. ww. Mnl. *besorgen* (VERDAM 1, 1080). Van *Zorgen*.

A) *Zorgen* in den zin van *zorg dragen*.

1) Voor iemand zorgen, in zijn onderhoud voorzien, hem al datgene verstrekken wat hij noodig heeft; thans verouderd. || Een man die te besorgen heeft Wijf en Kint, VISSCHER, *Brabb.* 161. Ick heb 'et (t. w. *een kind*) ... besorgt, ick heb 'et laten leeren, CATS 2, 148 *b*. Indien 't gemeen u roept, besorgt het als uw eygen, VONDEL 3, 58. Besorg u zelf voor al, 3, 501. 'k Weet ... geen schuilhoeck als een' hollen boom.... onthou u daer. men zal U 's nachts bezorgen door een' dienaer, 9, 294. Als ouders de kinderen en als Christenen de behoeftigen te bezorgen, V. EFFEN, *Spect.* 1, 104. Het voeden en bezorgen hunner Jongen, BERKHEY, *N. H.* 3, 121. Hy (bragt) myn paerd op stal, en bezorgde het, *Leev.* 8, 202.

— Met God of goden als onderwerp. || De ghetrouwe liefde Godes, die hen-lieden soo Vaderlijck besorghde, COORNHERT 1, 471* *b*. My gebiedende van harten aen UE, die Godt genaedelijck besorge, HOOFT, *Br.* 1, 32. 'k Heb niets van doen: wyl ik bezorgd word van de goden, LANGENDIJK 4, 72.

— In het passief: *bezorgd zijn*, zijne bestemming bereikt hebben, in de wereld geplaatst zijn. || Toen hij stierf, waren al zijne kinderen bezorgd.

— Niet zelden ironisch: in zulk een toestand zijn dat men het anderen niet verder lastig behoeft te maken. || Hij heeft nu eindelijk dat baantje te Amsterdam, hij is daar nu goed bezorgd.

— *Iemand bezorgen met iets*, hem daarvan voorzien. || Hem met geldt en voorraadt te bezorghen, HOOFT, *N. H.* 268. Ick soudse (t. w. *mijne dochter*) gaern by mijn leven met een man besorghen, HOOFT, *Ged.* 2, 282. De Vischmerckt ... bezorght de burgerdisschen Met alderhande teelt, VONDEL 6, 673.

— Minder gewoon is eene bepaling met *van*. || De wilge en laege braem ... de byen, op haer pas, Van aes bezorgen, VONDEL 8, 227.

2) Met eene zaak als voorwerp. Er voor zorgen, waarin die zorg ook mag bestaan; in die algemeene opvatting thans zeldzaam. || Wat heeft een Man oock al te besorgen, Die een huys vol kinderen heeft, VISSCHER, *Brabb.* 184. Daghelijcx omsichtelijck den nootdruft zijns huyses besorghen, COORNHERT 1, 278 *d*. (*Iemand*) dewelcke oprechtelick uwe saken sal besorgen, *Philipp.* 2, 20. Godt die ... de werelt kan besorgen, CATS 1, 310 *a*. De siel dient eerst besorgt, en dan het swacke lijf, 1, 373 *b*. Schuldt ... in 't bezorghen der gewoonlyke waake begaan, HOOFT, *N. H.* 835. Zijn orber te besorghen, BREDERO 2, 63. 't Inkomen van dit Hofje word bezorgt (t. w. *geadministreerd*) door de Vaders van St. Elizabeths Gasthuis, SCHREVELIUS, *Harlem.* 33. Zyn hooft (t. w. *dat van H. de Groot bij zijne ontvluchting*) (wierdt) ... tegen 't ... stooten, zoo veel doenlyk was, bezorgt, BRANDT, *De Groot* 245. De huishouding te besorgen, V. EFFEN, *Spect.* 6, 203. De Heeren ... besorgen de violons (t. w. *voor eene huiselijke danspartij*), en wy de verdere omstandigheden, 6, 207. Te vrede met zyn lot en bezorgden leeftogt, BERKHEY, *N. H.* 3, 654. Iemand ..., die eene geheel nieuwe uitgaaf bezorgt van de schoone Historie der vier Heemschkinderen, *Leev.* 5, IX. Alle de reiskoffers ... waren met waskleden zeer wel bezorgd, 7, 261. Besorgen de Begravenis van een Militair *enz.*, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 69 *b*. Dat ... het bezorgen van eene maaltijd meer het werk was der

vrouwen dan dat der mannen, KIST, *Eikenh.* 4, 311. Als superintendent zou hij de vernieuwing der wet in de hoofdsteden bezorgen, FRUIN, *Geschr.* 1, 319. De sloepen bezorgen (*als scheepsterm: des avonds de sloepen vastmaken, zoodat zij gedurende den nacht niet kunnen losraken en wegdrijven*). Iets voor zee bezorgen (*in dergelijke opvatting*). De ankers bezorgen.

3) Er voor zorgen dat geschiedt wat in een bijzin met *dat* of in eene onbep. wijs is uitgedrukt; thans verouderd. || De Commisen ofte Werck-meesters vande Batteryen ... sullen ... besorgen dat die Wegen, daer 't selve (t. w. *het geschut*) gaet, behoorlijck gemaeckt worden, *Gr. Placaatb.* 2, 345 (a°. 1599). Hier nu dient besorgt uw liefde niet te gronden Of op een aerdig lijf, of op *enz.*, CATS 1, 315 *a*. Don Fredrik bezorghde, dat zy beyde geneezen wierden, HOOFT, *N. H.* 305. Sij (sijn) gehouden ... te besorgen dat de Stad tegen eenige diere Tijd ... van Lijvs-behouvten werd voorsien, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 122. Ik zal bezorgen Dat gy, messieurs, uw geld ontfangen zult op morgen, LANGENDIJK 2, 201.

4) Er voor zorgen dat iemand iets krijgt, hem iets verschaffen. || Het gaa hoe 't gaa, Joris, gy dient ons geld te bezorgen, LANGENDIJK 4, 278. Elk man ..., die in staat is om my eenige honnette vermaken te bezorgen, *Burg.* 429. (*Eene*) pooging om u recht te bezorgen, *Leev.* 8, 14. Wie ... zou altoos opgeruimd ... zyn kunnen, als hy zich nooit eens eene afleiding bezorgde? *Blank.* 1, 149. Geen Jichtbaay of ... Brandewyn Bezorgde hem meer slaap, *Econ. L.* 2, 131. Wist ik ... maar iemand, die mij ... een afschrift van dat testament bezorgen kon, *K. Zev.* 4, 300. Zijn plan (was) mij eene aanstelling te bezorgen bij het departement van *enz.*, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 154. Een bekende van vroeger ... bezorgde hem een postje aan de Bank van Leening, QUACK, *Soc.* 2, 33.

— Het voorwerp kan ook iets onaangenaams zijn. || Zijne verkwistingen hebben zijn vader een leelijk bankroet bezorgd. Dat schaatsenrijden zal hem de tering bezorgen. — De nieuwe schok ... had haar een zielelijden bezorgd dat *enz.*, *K. Zev.* 5, 97.

— Het voorwerp kan een persoon zijn, min of meer met eene zaak gelijkgesteld. || Zou hij mij niet een geschikten assistent kunnen bezorgen? — Zyn ... reisknegt, door u hem bezorgd, stierf, *Leev.* 7, 323. Ik ben zeker, dat zij ons tegen morgen een noodhulp... zal weten te bezorgen, ESSER, *Twee Sproken* 47.

5) Iets bij een bepaald persoon of op eene bepaalde plaats brengen. || De ingesloten Brief, my open gezonden, met verzoek om dien aan Mejuffrouw Helder te laaten bezorgen, *Leev.* 7, 345. Het (goed) aan zijn eigen adres te bezorgen, BEETS, *C. O.* 37. Brieven en boodschappen te bezorgen hiernaast.

— Het voorwerp kan ook een persoon zijn, die bij eene zaak wordt vergeleken; evenwel kan oorspronkelijk in dergelijke gevallen de bet. A, 1) zijn bedoeld. || Bezorg my in 't Oudemannenhuis, dan zyt ge van my ontslagen, LANGENDIJK 4, 265.

B) *Zorgen* in den zin van *vreezen*; thans verouderd.

1) Voor iets vreezen, voor iets beducht zijn; het voorwerp kan ook in een bijzin zijn uitgedrukt. Thans verouderd. || Ooc en derf hy zijn doot vanden Vrijers niet besorgen, COORNHERT, *Odyss.* 2, 61. Misschien besorghden sy, datse een groote sonde begaen hadden, 1 *Sam.* 16, *Kantt.* 10. Sy besorghden dat de Vyant daer uyt (t. w. *uit zekere lichtseinen*) eenigen uytersten noot (t. w. *der belegerden*) soude moghen verstaen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 454. Meer dingen ick verswijgh die stonden te besorgen, VONDEL 2, 473. Ende staet te besorghen dattet ... beteren, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 58 *c*.

2) Als wederk. ww., gevolgd door eene met *voor*; het wederk. vnw. staat hier oorsp in den datief (verg. V. HELTEN, *Vond* § 163), doch werd later niet meer als opgevat. || Och of ghy wist wat dient t vrede, Ghy soudt intijts daer voor besor V. MANDER, *Olijfb.* 73. Ick bezorgh my rampspo'en, die *enz.*, VONDEL 1, 356.

— In plaats van het wederk. vnw. vindt eene enkele maal *het gemoed* als bepaling: is die constructie niet juist, tenzij men hier wil afleiden van *zorg*, zoodat het zou bet met vrees vervullen. || Besorght niet uw ge Waer meê gy u zult laven ofte voeden, DE *Ned. Ged.* 209.

Afl. *Bezorg*, *bezorgd*, *bezorger*, *bezorging*, *zaam* (zie die woorden); *bezorglijk*, WEARO reden heeft bezorgd te zijn („Dit *besorgh'lijck* (*deze hachelijke onderneming*), BREDERO 1,

Koppel. *Welbezorgd*, goed verzorgd („Uw in *welbezorgde* koffers, hier aangekomen", *Leev.*

BEZORGER, znw. m., mv. *bezorger besorgere* (VERDAM 1, 1081).

1) In 't algemeen: iemand die voor iem iets zorg draagt; thans nagenoeg verouderd. de Ouders by wijlen jonge kinderen naelieten bezorgers daer over gestelt te hebben, DE *Inl.* I, 3, § 8. God ... wil u ... in u v een getrouw bezorger wezen, KRUL, *P. W.* U o Godt mijns levens, mijnen bruydegom besorgher, soo gheve ick ... den heelen schat liefden, DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 2, 22 verleent aan de Besorgers van de Roomsch C Armen te Hoorn, *Gr. Placaatb.* 6, 355 (a Waren wij ... de bezorgers van ons huisg Neen, immers werden wij zelven bezorgd dien Vader, welke *enz.*, FOKKE, *Verz. W.* 1

2) Als purisme voor *curator*, in verschil passingen. || Indien ... langdurig gesch vallen, werd middeler tijt een bezorger g 't bewint te hebben van des sterfhuises DE GROOT, *Inl.* II, 21, § 11. Indien nie de Magen Leen-volger en wil zijn, soo besorger des verlaten boedels verly nem II, 42, § 7. Voorts wert hy tot Bezorg Leidtsche Academie verkooren, BRANDT, *D.* (zie ook 40).

3) Ook als purisme voor *procurator* of *pr* Met ombrenghen van den Bezorgher Albinu *Tac.* 370 (*Hist.* 2, 58: *interfecto pr Albino*). D' Algemeine Bezorgher (kantt. *generaal*) (stelde) ... vier booden van 't H herbergh, om hem te bewaaren, HOOFT, *N.*

4) Iemand die iets aan een bepaald adres weinig voorkomende. || Misschien heeft ander van mijne lezers hem wel brieven m In dat geval hebben zij een nauwgezetten ger gehad, BEETS, *C. O.* 19.

Samenst. *Geheimbezorger*, door OUDAA in de afleiding *geheimbezorgerschap*, het secretaris (zie *Poëzy* 2, 263); *huisbezorg* taling van gr. *οἰκονόμος* (*Luc.* 12, 42) *zorger*, in den zin van *fourier* bij PERS, 382 *b*; *arm-*, *lijk-*, *pleitbezorger* (zie di

BEZORGING, znw. vr. Van *Bez besorginge* (VERDAM 1, 1082).

1) De verzorging van iemand; thans Sedert men gist d ben, praat men der kinderen,

dering, regeling, uitvoering van iets; meer in gebruik. || De besorginghe ffenisse van persoonen, achterlatende *n v. Leyd.* 243. Bezorging der buiten-, BRANDT, *De Groot* 251. Dat dan nzer zielen, in het midden der tijdelijke verblijdingen, ons niet ontvalle! V. D. , 135. Ook heeft de uitslag aan zoo en werkzame bezorging volkomen be- *bij de Statenvertaling van den bijbel*), *Sal.* 7, 76. Aan dezen Raad werd de bezorging van al wat in het belang trekken kon opgedragen, VISSERING,

chaffen of het aanschaffen van iets; orkomende. || Besorging van de Nood- van het Regiment ...: Daar toe moet de Regiments-kasse gebruykt worden, *t. Wdb.* 70 *a.*

eling van iets ergens te bezorgen. || .. voor de bezorging (t. w. *van een* 3, 323. Uw ... Brief ontfing ik door n ... Mevrouw Ryzig, 6, 149.

ZAAM, bnw. Van *Bezorgen.* Thans e taal in onbruik.

, zorg dragende voor iets. || Hy ls een bezorghsaem acker-man, om ijnen wijngaerd te zenden, DE BRUNE, broeders, sijt oock besorchsaem om raet IBBE, *Gheest. Leer.* 99.

rd, angstig. || Zyne bezorgzame vreeze, *bl.* 6. Die besorghsame vrees ... is ... genomen, DE BRUNE, *Jok en E.* 250. *amig* (DE BO 126 *a*); *bezorgzaamheid* n, ... al is't dat met groote *besorgh-* n muyte wordt gheaest ..., en acht hem , DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 272).

EN, bedr. zw. ww. (doch in het k wel *bezouten*). Mnl. *besouten*, ook (VERDAM 1, 1082). Thans in vrij rd.

bestrooien, vandaar figuurlijk: met n prikkelenden smaak aan iets geven. || y Bancket en Wijn, Met uwen dood *hannes den Dooper*) besouten, PERS, 90 (zie ook V. D. VENNE, *Sinne-Mal* ze opvatting voorkomt in woordspeling .

ater in aanraking brengen.

bevochtigen of vermengen. || Den oom en mach haer niet besouten, 7 (*Kantt.*: Soete rivieren houden sich et de zee).

ater overstroomen; oudtijds een gewone EVERSCHEN en zie ook BEZILTEN); *bezouten land*) is het land buitens- . inundatien, daer mede veel Landts bedorven is geweest, bij V. ALKEMADE, *le* 2, 163 (a°. 1541). Bezouten land land gehouden, FRUIN, in *Tijdschr.*

T, bnw. en bijw., eigenlijk verleden w. *bezuchten*, afgeleid van *Zucht*, ziekte. (boven, kol. 2193). Thans verouderd.

ziekte, eene kwaal behept. || Hoe het vrolijke gemoedt, Besiekt, be- vol van pynen, V. D. VEEN,

scheldwoord (zie BESUKT, zijn gegeven van *bezucht*). || ekrenckt wort, gy ... ese besuchte ... scha- vuyten, BREDERO, *Jerol.* 8 (in andere ed. *besuckte*: zie BREDERO 2, 163). Besuchte Snaauwers, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 127.

3) Ook als bijw. (van graad). || Je hebt hier sucke besuchte kittige knechten, Die so wacker snijen, BREDERO 1, 222. Ick sou liever om go gaen ..., Eer ick heur sou dienen, so besucht werter ien mensch bedilt, 1, 276. Hy verstondt hem, (te besucht!) op Acksjen te koopen, 2, 34.

BEZUCHTEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. niet aangewezen, in de 17de eeuw zeer gewoon, thans zoogoed als in onbruik.

1) Zuchten, treuren over iets dat gebeurd is of over iets dat gebeurt, bestaat. || Jeremias de Propheet (heeft) Het ongeval ... Bezucht, bejammert en betreurt, DE DECKER 1, 281. De zotterny en ramp des menschen wierd ... Van dezen (*Democritus*) staêg bespot, van genen (*Heraclitus*) staêg bezucht, 2, 88. D'onvermurwb're Wrok ... Bezucht het, dat De Groot haar klauwen is onttogen, OUDAAN, *Poëzy* 1, 244.

2) Inzonderheid als uiting van berouw. || De voose vreughd der vruchten Genieten ... en naderhand besuchten, HUYGENS 1, 352. Wie is nu zoo geraeckt, dat hy ... Bezucht ... zijn zonden? DE BRUNE, *Embl.* 204. Ik (voel) my beweegt ... myn' zonden te bezuchten, DE DECKER 1, 215. Besuchtende mijne boosheyt, V. D. MATT, *Fasc. Myrrh.* 17.

3) Treuren over iemands verlies of gemis. || Het verlies van myn schoone Meestresse te bewenen en te besugten, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 218.

4) Treuren over iets dat men kwijt is. || Wat ... kijcker souw zyn schellingen bezuchten? WESTERBAEN, *Ock.* 166.

BEZUIDEN — ook wel BEZUID, en in vroeger tijd niet zelden BIJ ZUIDEN, met het voorz. in den niet-toonloozen vorm —, bijw. en voorz. Mnl. *besuden* (VERDAM 1, 1123). Ten zuiden van iets. || By zuyden het eylandt van Madagascar, PLANCIUS bij DE JONGE, *Opk.* 1, 199. Wy...saghen be-Suyden Porto Desire diep in 't landt heel hooch hackelich geberchte, *N. Werelt* 3, 18 *b.* Des avondts gingh de Sonne onder 2 graden by Zuyden het Oost, *Begin e. Voortg.* 12, 60 *a.* Op een gedetermineerde hoogte, 't sy benoorden of besuyden de Aequinoctiaal, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 99. Geertruidenberg en...hun andere vestingen bezuiden de stroomen, FRUIN, *Tien J.* 159.

— Zonder bepaling, en dan zuiver bijwoordelijk: aan den zuidkant. || De vloet (t. w. *de Roode Zee*) ontvloot benoort, besuyt, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 62. Des heeft den Admirael ... goedt gevonden ons Jacht aende ander sijde van 't Eylandt by Noorden te stieren, ende de Wachter met twee schuyten by Zuyden, om soo *enz.*, *Begin e. Voortg.* 9, 7 *b.* Overmits de besichtighers ... rapporteerden, dat het niet wel doenlijck en was bezuyden te landen, want het een goet stuck van 't landt heel slickich is, 13, 8 *a.*

BEZUIN, znw. Onder BAZUIN 5) en BESUIN is dit woord vermeld als naam voor eene soort van schoenen; het komt ook voor als naam voor eene soort van vrouwenmuts. || Kniertje ... met haar mooie bezuin (muts), M. P. ROSMADE, in *Tijdsp.* 1861, 1, 147 *b.*

BEZUINIGEN, bedr. (en ook wederk.) zw. ww. Van *Zuinig.*

1) Een zuinig gebruik van iets maken, er zoo voordeelig mogelijk zich van bedienen; thans verouderd. || Menschen ... die zo uitsteekend waren in de tijt te bezuinigen, dat sy in de doodt zelf ... hun geest (hebben) ingespannen, om te weten wat deze deurgang is, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 249. Ik (heb) het (t. w. *mijn geld*) nooit verdobbeld .. Of verkwist, ... Maar het altyd bezuinigt zonder by na my zelve

'er goed van te doen, ASSELIJN, *Stiefvaar* 42. In Cabinet- en Bureau-Orgelen, waar in men niet alleen de plaats maar ook den wind bezuinigen moet, *Handw.* 21, 69.

2) Door zuinig met geld om te gaan iets besparen. || Een mensch heeft geen meer plaisier dan hij zich zelf aandoet, en daarom moet ik het op een andere wijs weêr wat bezuinigen, *Wildsch.* 6, 36. 'k Bezuinigde hier toe dit geld (t. w. *om iets te koopen*), *Econ. L.* 1, 148.

— Gevolgd door eene bepaling met *op*. || Hij heeft dit jaar op zijn inkomen heel wat bezuinigd.

3) Als wederk. ww. Zich in zijne uitgaven bekrimpen. || Wij zouden ons bezuinigen, is er gezegd, en daarom blijven wij van 't jaar in den Haag (t. w. *wij gaan niet op reis*), TEN BRINK, *Rom.* 4, 18.

Afl. *Bezuiniging.*

BEZUINIGING, znw. vr., met mv. Van *Bezuinigen.*

1) De daad van te bezuinigen, van zijne uitgaven te beperken en daardoor meer dan vroeger over te houden. || Hierdoor (t. w. *door vrees voor gebrek*) wordt men natuurlijk aangezet tot bezuiniging, V. D. PALM, *Sal.* 2, 13. Overleg, bezuiniging en onthouding, 4, 260.

2) Eene bepaalde handeling of maatregel waarbij men bezuinigt, en ook wel het daardoor bespaarde geld. || Hij rookt niet meer en dat is voor hem eene groote bezuiniging. — Eenige kinderachtige bezuinigingen bij het hooger onderwijs in te voeren, VISSERING, *Herinn.* 3, 187.

Samenst. *Bezuinigingsgeest* („Dat hij tot nu toe dit corps (t. w. *de rijdende artillerie*) voor het dreigend gevaar heeft bewaard, aan *bezuinigingsgeest* te worden opgeofferd", VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 291); *-maatregel*; *-plan* („In tal van *bezuinigingsplannen* te ... volharden", ESSER, *Twee Sproken* 44); *-woede*, overdreven zucht om te bezuinigen („Vroegere rigtingen, ook die welke wel eens met den naam van *bezuinigingswoede* is bestempeld, schijnen voor eene strekking van geheel anderen aard te hebben plaats gemaakt", *Hand. d. St.-Gener.* 1859—1860, 2de Kamer, *Bijl.* 186 *b*; „Als hij in de overdreven *bezuinigingswoede* menige inrigting van kunst en wetenschap zag verdwijnen", BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 440).

BEZUIPEN, bedr. (meest wederk.) st. ww. Zich door zuipen onbekwaam maken; alleen in platte taal.

1) In vrij gebruik. || Als hij eene gelegenheid vindt om zich te bezuipen dan laat hij het niet.

2) Inzonderheid in het deelw. *bezopen* (verg. *Tijdschr.* 11, 296), als bnw. gebruikt.

a) Eigenlijk, als platte term voor *dronken*. || Als hy bezopen was, ... dan tierde hy *enz.*, *Leev.* 5, 110. Twee knapen, die bezopen kwamen uit een nachthuis, V. LENNEP, *Rom.* 4, 182. De man, ... die zich zelven een zedepreek liet houden van een bezopen slaaf, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 211. De oude heer was ... een beschonken, neen, bezopen vent ... geworden, KNEPPELH. 6, 23.

b) In vrijer gebruik, als een ruwe term voor: onzinnig, gek. || Het is een bezopen vent. Hebje dat bezopen artikel al gelezen?

BEZUKT, bnw. en bijw. Weinig voorkomende vorm van het woord dat meestal *Besukt* gespeld wordt (zie kol. 2193). || Hoe bezukt Word my de schouwer ingedrukt, DE REGT, *Mengeld.* 124.

BEZUREN, bedr. zw. ww. Van *Zuur.* Mnl. *besuren* (VERDAM 1, 1124).

1) Zich voor iets inspannen, moeite voor iets doen; thans verouderd. || Sult ghy ... om een cleyn besuren, Laten te winnen dien pretiensen schat, HOUWAERT, *Gener. Loop* 106. Wat een man In 'shertzen grondt verbergen kan, Dat gaen sy commerlick [illegible] Om uyt te vueren, MARNIX, *Ps.* 64, 6. [illegible] sijn beroep met alle magt besueren, CATS [illegible] Vergeefs ghy arbeyd Met bezuren Te bre[illegible] schelp, VONDEL 1, 481.

— In tegenstelling met *Bezoeten* (zie ald. [illegible] gaet het qualijc voort, zijt dies niet clage[illegible] Diet wil besoeten moet eerst besueren wel [illegible] *Conste d. M.* 76 (ed. 1581).

2) Met inspanning verwerven, winnen; t[illegible] ouderd. || Een vrouwe, die ... Met spinnen [illegible] den kost moet bezueren, V. GHISTELE, *Vir[illegible]* fol. 160 *a*. Arme Vrouwe die met lichamelijcke[illegible] haeren nootdruft moeten besueren ende winnen [illegible] HERT, *Boecat.* 28 *a*. Al wat men heeft bes[illegible] wort met vreugt gegeten, CATS 1, 507 *b*.

3) Iets lijden, doorstaan; thans verouderd [illegible] vromen man ... die veel lijdens ... Pijnlij[illegible] heeft, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 5 *b*. Sij [illegible] ghevanghen, ende moesten justici besuren, V. [illegible] *N. Geschiedz.* 1, 205. Wat moetmen al kom[illegible] en onghemacks besuuren, BREDERO, *Jerol.* [illegible] hadt ... geworstelt met allerley tegenspoe[illegible] maalen vyandtlyke gevangenissen bezu[illegible] BRANDT, *De Ruiter* 864. Als de vloot een' [illegible] zee bezuurt, DE MARRE, *Bat.* 231. 'k H[illegible] genoeg bezuurd, LANGENDIJK 4, 124. My [illegible] nooit bezweken, Hoe veel zorgs ik heb [illegible] V. WINTER, *Amst.* 13. Men hadt, in H[illegible] eenige jaaren geleeden, zwaare overstroom[illegible] Rivieren bezuurd, WAGEN., *Vad. Hist.* 3, [illegible]

— Zie verder nog b. v. MARNIX, *Ps.* 1 [illegible] nautheit en verdriet —); REVIUS, *Over-* [illegible] 126 (de ballinckschap —); VONDEL 1, 423 [illegible] nood —); 1, 697 (smert —); 3, 352 (van [illegible] POOT 1, 70 (moeite en stryt —).

— Eene bepaling, verbonden door *met*, waarop het lijden iemand te staan komt. || [illegible] droefden man in zyne gevangenisse, die [illegible] dood had bezuurt, met zes kinderen ach[illegible] BRANDT, *De Groot* 231.

— Inzonderheid in *den dood bezuren*, [illegible] mede gelijkstaande uitdrukkingen. || Hem [illegible] grouwen, eer sij 't sterven besueren, A. NI[illegible] hebben sy beede de doot beseurt By onsen [illegible] DE CASTELEIN, *Pyram.* 61. Wy moeten do[illegible] de doodt besueren, VISSCHER, *Brabb.* 43. [illegible] ons door doodts besuren Ons vleesch, on[illegible] quade lust, COORNHERT 1, 495 *d*. De slag[illegible] vleesch ten lesten moet besuuren (t. w. [illegible] CATS 1, 416 *a*. Die heeft, om onsent wi[illegible] harden doodt besuurt, CATS 2, 347 *a*. 't [illegible] dood besuuren, VONDEL 3, 278. Geenen [illegible] hy bezuuren, Eeuwig ende zonder end, V. [illegible] vóór CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen.*

— Zie verder nog V. GHISTELE, *Virg.* 99 *b*; HOUWAERT, *Gener. Loop* 237; REV[illegible] *Yss. Sang.* 208; CATS 2, 153 *b*; DE GROO[illegible] 68; HUYGENS 1, 77 *enz.*

— In absoluut gebruik. || Laet ons gaen [illegible] ken des Werelts plaisieren, In plaetsse va[illegible] met besuren, te draghen, HOUWAERT, *Gene[illegible]* Om dat haar conscyentie goed Betrouwt [illegible] besuren, En niet op eyghen deughd, c[illegible] 1, 503 *c*. Achilles moet ... daechs en des [illegible] sueren, HOOFT, *Ged.* 2, 38.

4) Lijden voor iets waaraan men zelf g[illegible] heeft; thans verouderd. || Wat soet is aen [illegible] dat moet de geest besuren, CATS 2, 33[illegible] overdwaalsheit (t. w. *van het stadsbestu[illegible]* ghers ... bitterlyk bezuurt hebben, HOOFT, [illegible] De arme Grieken (moeten) d' ongeregeldh[illegible]

rken) ... draagen en bezuuren, DE BRUYN, 0 *b*. Der grooten wandaên moest de burgerij KKE, *B. R.* 1, 38. In plaats van ... be- .. te vinden, moeten zij alles verdragen worden verguisd en vernederd *enz.*, V. D. 7, 331. Hunne onderdrukkingen ..., o lang bezuurden, V. D. PALM, *Red.*

1 voor iets waarvan men zelf het genot of waaraan men zelf schuld heeft; de gewone beteekenis. || Men sal de korte enckel leet besueren, CATS 2, 219 *b*. e hier nooit verzuim bezuurt, G. BRANDT, 4. Hoe deerlyk zal het Ryk die rust in uren! FEITAMA, *Nag. Ged.* 66. Doe hem oed bezuuren, BILD. 3, 187. Gy, ... woeste drift bezuurt der onbedwingbre 373. Gy zult uwe euveldaên bezuuren! ENNEP 118. Zij (besloten) ... zich ... hem vroeg of laat zijnen hoogmoed te n, SLEECKX 12, 61.

vaak in verbinding met *moeten*. || Ghi reemde lust bezuren, SPIEGHEL 40. Wie reugts geniet, die moet 'et haest besuren, 79 *a*. Deze onderneming ..., welke hij aan de galg heeft moeten bezuren, STIJL, ij (moest) ... heel den nacht Haer vreugd DEGANCK 331.

n is het voorwerp iets dat in het geheel 'keurenswaardig wordt voorgesteld. || De ofschoon zij reeds hunne pogingen voor zoo dikwijls bezuurd hadden, konden *enz.*, *t.* 1, 249.

zuurbaar, door BILD. (2, 359) gebruikt van: bezuurd, geleden moetende worden gbre jeugd, Onvatbaar voor 't besef der re kommer"); *bezuring*, het lijden („Och! oor Atropos (t. w. *des doods*) *bezueringhe*", *Amour.* L 2 *a*; *bezuurlijk*, bezurende, O Lief peinst wat ick om u als nu ben DE CASTELEIN, *Pyram.* 67).

AAIEN, bedr. zw. ww. In het Mnl. ezen; dichterlijk.

iend, zwierend over iets heen vallen. || n, dienghe ziet bezwaeien en bezwieren paerdestaert, VONDEL 10, 686. 't Haer it de schouders, en den neck, 11, 696.

derheid in het verl. deelw. || Blanck in h, beswaeyt met groene pluymen, VONDEL Stael met vederbos beswaeyt, geblutst 2, 542 (zie ook 2, 615).

eene zwaaiende beweging iets om iets heen er in hullen. || Bezwaeit mijn leden met e wolck, bezaeit Met goude starren, VONDEL

AAR, znw. onz., mv. *bezwaren*. Van In het Mnl. niet aangewezen.

algemeen. Iets dat op iemand of iets laar: last, moeilijkheid, onaangenaamheid, naar het verband. || Hilt ghy tghereede oppe So mocht ghy halen ten beste cooppe nde goede ..., Twelc ghy moet cooppen waere (d. i. *op onvoordeelige voorwaarden*) n by payementen ten daghe, EVERAERT beswaer Cond mij quetsen bij u, ten waer waer? HOOFT, *Ged.* 2, 179. Nu ken sien, deur al 't beswaer, Al komter ien eft ien rijcke vaer, 2, 329. Al gelukt het n tijd alle bezwaren van geldelijken aard nen, ESSER, *Twee Sproken* 136. Een berg en.

derheid: geldelijke last. || Die commissie vervult hare werkzaamheden buiten bezwaar van 's rijks schatkist.

— *Ten bezware van iemand*, te zijnen laste, op zijne kosten. || Of ik moest mij ... afhankelijk van mijn vrienden gemaakt en tot hun bezwaar geleefd hebben, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 224. Of ik, bij mijn bekrompen geldmiddelen, niet allicht ten bezware zou komen van hen, die *enz.*, *K. Zev.* 4, 25.

— Min of meer als rechtsterm: last, op iets drukkende. || Een fidei commissair goed in den boedel van K., met zijn dood nu vrij wordende van bezwaren, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 241.

— **Aanm.** In de oudere taal is het soms moeilijk de zelfst. gebruikte infinitief *bezwaren* van het mv. van *bezwaar* te onderscheiden. || Wij raecten ter pal, In groot misval en in veel beswaeren, *Trou m. bl.* 247. Mijn Reigenooten volght, en troostze in hun bezwaren, VONDEL 6, 248.

2) Iets dat de verwezenlijking van iets minder gemakkelijk of minder mogelijk maakt. || De man (zag) er geen bezwaar in, hem naar zijn woning over te brengen, *K. Zev.* 3, 321. Hy ... zei ... ronduit ..., dat zyn hollandsch nog zoo gebrekkig was. „O, dit is geen bezwaar", antwoordde hy, MULTATULI 1, 196. Het groote bezwaar was geschikte personen te vinden, die den last en het gevaar, aan den post verbonden, op zich wilden nemen, FRUIN, *Geschr.* 1, 12. De heer von T. (belastte) mij met eenig werk ..., hetwelk hij mij zonder bezwaar meende te kunnen opdragen, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 220. Er zijn zeker kleine bezwaren aan verbonden, VOSMAER, *Amaz.* 36. Ik (zie) er geen bezwaar in te bekennen dat *enz.*, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 180. Een grondwettig bezwaar.

— Inzonderheid voorgesteld als eene door iemand geopperde bedenking tegen iets. || Hebt gy eenige bezwaaren tegen de Leer der Dortsche Vaderen, meld my die, *Leev.* 8, 85. Bezwaren tegen den Geest der Eeuw, *Titel van een werk van* DA COSTA. Als je zoon altemet met gekke bezwaren voor den dag komt, stuur hem dan bij mij, *K. Zev.* 4, 329. Dan behoefje geen bezwaar te maken in 't aannemen van zijn weldaden, 5, 99. Zijn hart (zal) zijn gerustgesteld, en ... zijne bezwaren (zullen) zijn opgelost, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 409. Tegen een monopolie ten bate van de schatkist ... heeft hij geen bezwaar, FRUIN, *Geschr.* 1, 157. Zij had zich niet aan het bezwaar harer zuster gestoord, COUPERUS, *E. Vere* 1, 142.

— Onder stadspredikanten: het bericht dat men moet optreden voor een collega die plotseling verhinderd is. || Ik kreeg onder het aankleeden plotseling bezwaar van ds. X.

Samenst. *Gemoedsbezwaar*, *gewetensbezwaar* (zie die woorden); *familiebezwaar*, last, door aangetrouwde familie veroorzaakt („Omdat deze eene arme freule had getrouwd, die hem niets had aangebracht dan *familiebezwaren*", BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 23); *zielsbezwaar* (BOXMAN, *Ged.* 131); *bezwaarpunt*, een punt dat bezwaar oplevert (BOSB.-TOUSS. *Maj. Frans* 256); of een punt in eene reeks van bezwaren („Nog maar één *bezwaarpunt* tegen het akelige Buitenleven", *Leev.* 5, 375); *bezwaarschrift* (zie ald.).

BEZWAARBRIEF, znw. m. In de volgende plaats vermoedelijk als term voor eenig gerechtelijk bevel. || Verbod, om geen bezwaar-brieven van den Bisschop van Utrecht, of andere vreemde Heeren, in Vriesland te brengen, *Friesch Placaatb.* 1, 529 (*Opschrift*).

BEZWAARD. Zie BEZWAREN.

BEZWAARLIJK, bnw. en bijw. Van *Bezwaren*.

A) **Bnw.** — Geschikt om iemand in eenig opzicht

last en moeite te veroorzaken; lastig, moeilijk. || De Heeren, bezwaarlyk achtende te zwyghen op den brief zyner Majesteit, beraamden ... hun antwoordt, HOOFT, *N. H.* 43. Myne ... Kinderen, myne ... Vrouw, ... zouden my ... dit scheiden zeer bezwaarlyk maaken, *Leev.* 7, 124. Hun goede indrukken te geeven (is) onmogelijk, immers hoogst bezwaarelijk, *Wildsch.* 2, 196. Verward dooreenliggende steenbrokken ... maakten het klimmen bezwaarlijk, GEEL 12. Schrijver dezes, die ... onder zeer bezwaarlijke en gecompliceerde omstandigheden, tot handelen zal worden gedwongen, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 26. Het is bezwaarlijk en gevaarlijk, hem in zijne banden (t. w. *in zijne gevangenschap*) te bezoeken, BEETS, *Paulus* 237. Zwaar vallen kon het hem niet, want hij besefte niet eens dat het bezwaarlijk was, FRUIN, *Geschr.* 1, 175. Zoo langen en zoo bezwaarlijken arbeid ..., als zelfs de lastdieren ternauwernood kunnen verdragen, QUACK, *Soc.* 1, 231.

B) **Bijw.**

1) Zóó dat men iemand bezwaart, dat men tegen hem drukt; thans verouderd. || Ick val ... hem ... op 't lijf, En drucke hant aen hant, en hooft aen hooft bezwaerlijck, VONDEL 11, 585.

2) Zóó dat iets niet zonder zwarigheid geschiedt. || Zy was alree bezwaerlijck Voorby het velt van Lerne ... Gekomen, VONDEL 11, 327. De gevlugte Edelen ... bewoogen hem tot eenen togt tegens Alva, daar hy bezwaarlyk toe besloot, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 1, 393. Ik zweeg, hoewel ik my bezwaarlyk bedwingen konde, *Leev.* 5, 293. De tweedracht ..., door zijn gezag bezwaarlijk in toom gehouden, FRUIN, *Tien J.* 2. Naarmate de schaldenlast ophoopte, ging het leenen bezwaarlijker, 313.

3) Zóó dat iets niet zonder zwarigheid zou kunnen geschieden. || 't Moest met haar wil zyn, en dat zal bezwaarlyk gaan, LANGENDIJK 2, 167. Hy zou 'er ... zo bezwaarlyk van af kunnen scheiden (t. w. *van zijn geld*), 4, 225. Gelyk nu menschen, die ... elkander verdenkend voortleeven, veel bezwaarlyker met elkander ... kunnen verzoenen, dan *enz.*, *Blank.* 2, 305. Uit mijne brieven had zij opgemaakt dat ik bezwaarlijk mijn vader zou kunnen verlaten, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 191.

4) Zóó dat de kans op iets gering is; ternauwernood. || Een geheel, zoo volkomen, zoo harmonisch, ... dat men er bezwaarlijk de wedergâ van zal aantreffen, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 16. Het kon bezwaarlijk anders ... of Nederland moest ... in verval geraken, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 112.

Afl. *Bezwaarlijkheid* (zie b. v. *Onmidd. Verv. op* WAGEN. 2, 71).

BEZWAARNIS — ook wel BEZWARENIS —, znw. vr. Mnl. *beswaernisse* (VERDAM 1, 1127). Datgene waarmede iemand of iets wordt bezwaard. Thans verouderd.

1) Een stoffelijke last. || Hy ... Laadt, als de Don bevrooren is, Daar op geen meer beswaarenis *enz.*, SIX V. CHAND. 70.

2) Een onstoffelijke last, een bezwaar, eene schade; in 't algemeen. || Al de schaaden en bezwaarnissen, geleeden zoo lang eenen tydt, ende noch daaghlyx aanwassende, HOOFT, *N. H.* 401. Alleenlyk maakte Montfoort zwaarigheid om eenige voorwaarden toe te staan, die tot bezwaarnis der Burgerye dienden, WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 227.

3) Iets waarmede eenig recht is bezwaard. || Het kind (moet) zijn voorseide deel hebben in vollen eigendom, sonder eenige bezwaernisse, DE GROOT, *Inl.* II, 18, § 10. Of uit krachte van die bezwarenisse den eighendom soude konnen werden verlooren, 't welck plaetse heeft in goederen die by wijze van pand-schap zijn onderset, II, 22, § 16. De Keurvorst van Saxen schonk den Heere ... T. ... een groot ... Biesbos, 't geen lijkewel de bezwaarnis hadde dat men 'er een Peert moest op houden, DE BRUNE, *Jok en L.* 78. De reële lasten, dienstbaerheden, ende andere beswaernissen op 't voorsz. verkochte staende, *Keuren v. Leyd.* 188.

4) Belasting, tol, schatting. || Dat men ... den Burgeren ... van Campen geenreleye exactien noch beswaernisse op leggen en sal boven onder gewoonte, *Handv. v. Amst.* 29 *b* (a°. 1527). De tollen en bezwaarnissen op de dunne bieren, HOOFT, *N. H.* 354. Alle tollen, inzettingen, en bezwaarnissen, opgesteld in den tydt deezer oorloghe, 1022.

5) Zwarigheid in het gemoed, gewetensbezwaar. || Het waare Roomsche geloof (moest), tot groote bezwaarnis van gewisse, verlooren gaan, HOOFT, *N. H.* 93. Een geweldige bezwaernis en hachelijkheit van ziek wel te draegen, VONDEL 10, 362.

6) Iets waarmede men iemand bezwaart: beschuldiging. || Brandmerck door uw' vlucht ... De gloed niet uws naems, u selven tot beswaernis, VONDEL 2, 431. Eenige stof van bezwarenis tegen zyn persoon uit te visschen, BRANDT, *De Groot* 233. Men zou die gelegenheid waar, om alle bezwaarnissen te gelijk tegen hem in te brengen, STIJL, *Opk.* 218.

7) Zwarigheid, bedenking die men maakt tegen iets. || Alle deeze bezwaarnissen werden der Landvoogdesse voorgesteld, en zy beloofde 'er tegen te zullen voorzien, WAGEN., *Vad. Hist.* 5, 119. Dat gy uwe bezwaarnissen tegen den Godsdienst ontleent uit uw ondeugend gedrag, *Leev.* 8, 135. (*De*) Ridderschap, die haare bezwaarnissen voor zyne Majesteit gebragt hadt, 16, 97. Hunne bezwarenissen ... werden in een beleefd verzoekschrift der Landvoogdesse voorgedragen, STIJL, *Opk.* 122.

BEZWAARSCHRIFT, znw. onz. Een stuk waarin grieven worden uiteengezet tegen eene beschikking of eene beslissing van het rechterlijk of het openbaar gezag. || Missive van den Minister van Financien, van den 14den September 1871, ... houdende dat de bezwaarschriften, bedoeld bij art. 16 der schutterijwet, op ongezegeld papier kunnen worden geschreven, *Bijv. Stbl.* 1871, blz. 475.

BEZWACHTELEN, bedr. zw. ww. Van *Zwachtel.*

1) Eigenlijk. Omzwachtelen, omwikkelen. || 't Met goud beswachtelt pand (*een bakerkind*), VONDEL 2, 549. Zy ... bezwagtelde myn arm ... in zuiver zagt linnen, *Leev.* 5, 305. Eenen heelmeester, die zijne wond bezwagtelt, KONIJNENBURG, *Taf. v. d. Staatsomw.* 20, 221.

2) Vaak oneigenlijk, b. v. in den zin van: omnevelen. || Ik zie den Aardbol, door een° mist Bezwachtelt, in het ruim der uitgebreidheid zweeven, DE MARES, *Hof- en Mengeld.* 9. Al 't zintuig ... Als in een nevel is bezwagteld, en ontluisterd, *N. Honigb.* 1, 89.

3) Verstrikken; eigenlijk of oneigenlijk. || Hoe hy sich meer rept, te vaster word hy ... Van vollegh-saemen knoop beswachtelt door het woelen, VONDEL 2, 748. Veele van den gezuyverden Godsdienst, en onmeêwustigh des voorneemens, werden bezwachtelt in de gemeene neêrlaagh, HOOFT, *N. H.* 853 (zie ook 1228).

4) Oneigenlijk, in gunstigen zin: in iets wikkelen, tot bescherming. || 't Geen strekte tot vrede en eendragt, hebben zy wel bezorgt en bezwagtelt, SCHEVELIUS, *Harlem.* 71. Bezwachtelt u dan, vorsten, in 't verbont, ANSLO, *Poëzy* 173.

BEZWADDEREN, bedr. zw. ww. Van *Zwadderen.*

1) Iets met eene min of meer trillende beweging

ren; thans geheel verouderd. || 's Hemels Coning in haeren schoot gegoten, Beswaddert om end' an armen wit en sacht, HOOFT, *Ged.* 1, 90. Met eene lillende vloeistof, als etter, speeksel bezoedelen. || De Schaapjes ... Die met haar end drabb'len ... Beswadd'ren 't lustigh Lof, ERO 1, 75. 't Huis van de Nijt, dat met etterig beswaddert was, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 46. ren Die 't grijnzend aanzicht en verwilderd hair ideren, BILD. 3, 144 (zie ook 7, 132; 11, 156; KATE 1, 268 enz.).

In figuurlijke toepassing op het venijn van den ... || Laat lastren al wat wil, bezwaren, en be-ren! BILD. 13, 142 (zie b. v. ook LEDEGANCK enz.).

Benevelen, dof maken. || d'Hemel (wiert) ... addert met de wolcken, *Vlaerd. Redenr.-Bergh* 126. de neevlen dezer aard Zijn ... gepluimt' (*van paradijsvogel*) verslappen en bezwaddren, TEN 2, 266.

EZWAGERD, bnw., voorkomende in den wan: aanverwant (*in tegenstelling met* verwant, *door het bloed*). || Die Vraag-articulen sullen en behelsen dese twee Vraagen: Hoe oud den ge is? ende Off hy aan de eene of andere Parthy verwand of beswagerd is, en hoe na? *Willek. v. Zerw.* II, 12, 6.

EZWAKT, bnw. Van *bezwakken* in den zin zwak worden; vandaar de

Afl. *Bezwaktheid*, toestand van zwakte; thans kend („Alsser veel geronnen bloet (het welckmen de *bewackheydt* kan ghewaer werden) in de Borst leven is (*na eene bloedspuwing*)" *enz.*, v. BEVERW., *d. Onges.* 2, 34 *a*).

EZWALKEN, bedr. en onz. zw. ww. Van *k*, dat in oostelijke tongvallen *rook*, *walm* beent. Thans meest in de bet. A, 7).

) **Bedr.**

) Met rook bevnilen, besmoken. || Haer huys w. *van Bellona*), Beswalckt, beroockt, WESTER-N, *Ged.* 3, 553. Elk hijgt naar adem, door 't be-ken van dien gloedt, ASSELIJN, *Warfusé* 2. De eidamp bezwalkt de lucht, ROTGANS, *Poëzy* 164.

) Bezoedelen, in ruimer opvatting; thans zoogoed verouderd. || Leg af 't beswalckt gewaed: treck er aen een staetigh, VONDEL 2, 276 (zie ook . 5, 170). Myn dochter wees gerust, bezwalk u geen bloet, SCHERMER 56. Het venijn, waarmede langen ... zijne wortels (t. w. *van een boom*) alken, KIST, *Eikenh.* 3, 158.

) Bij figuurlijke toepassing van de bet. 1) en 2). || dunckt schier dat de lucht Hier van beswalckt an al die boose songden, BREDERO 1, 258.

) Door rook of nevel verduisteren, verflauwen, iets dat schittert of blinkt. || Het vier van asche gevels Beswalckt den dagh, VONDEL 2, 238 . BILD. 9, 180). Gelijck een' guure buy ... Der nen spickeling ... droef beswalckt, 2, 533. Etna beswalckt de maen met roock, WESTERBAEN, 3, 104. Een star ... Nu scheemrend, dan weêr de nevels dicht bezwolken (*in het rijm met* en), BILD. 12, 378. Het dwarlend stof bezwalkt klaren hemel, TEN KATE 4, 462.

In zuiver figuurlijke toepassing. || O claeren hel van ghetrouwicheyt en zeên, Hoe seer be-cken u des eeuws verdorventheên! HOOFT, *Ged.* 261. De echte vriend der waarheid schept geen gen in 't geen ... haren zachten gloed bezwalkt, PALM, *Sal.* 2, 247. Een eerste nevel der ver-king Bezwalkt den hemel zijner hoop, TEN KATE 05.

) Van de oogen en het gelaat: door tranen (door droefheid) bewolken, benevelen. || Hy ... beswalkte ze (t. w. *zijne oogen*) met deernis, in 't aanschouwen der voetstappen van den brandt, HOOFT, *N. H.* 534. Traentjens ..., Die 't lieve blincken van u oochjens heel beswalcken, HOOFT, *Ged.* 1, 81. Wat nevel van verdriet beswalckt uw blinckende oogen? VONDEL 3, 377. De wangen nat bezwalkt, BILD. 10, 36.

6) Van het verstand en het gemoed: de helderheid er van verduisteren. || Ghy sult ... met u wemoedigh schreyen Beswalcken u ghemoedt, BREDERO, *Griane* 45. Daer de onmatigheyd de dood verhaest, en 't verstand bezwalckt, DE BRUNE, *Bank.* 1, 335. De neveldampen ..., Die door de zaadzaamheid der versch genutte spys ... 't edel brein bezwalkten, OUDAAN, *Poëzy* 4, 134. Hillegonda's helder verstand ... was ... nooit door den nevel der dweeperij bezwalkt geworden, LOOSJES, *Buism.* 3, 342.

7) Van roem, glans, eer, talenten enz.: verduisteren of bezoedelen. || Wanschapenheit beswalkt den luister der manieren, HOOFT, *Ged.* 1, 282. Had zy (*de koningin*) haaren glans niet beswalkt met de opspraak *enz.*, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 42. Hoe haer zoon bezwalckte al zijn daeden Met deze neêrlaegh, VONDEL 11, 561. Zyne wezentlyke gaven ... te bezwalken en te verduisteren, v. EFFEN, *Spect.* 7, 190. Bezwalkte glorie, niet te zuivren dan door bloed, STIJL, *Tooneelp.* 70. Hij deelde nimmer in eenig ontwerp, dat zijne nagedachtenis zou kunnen bezwalken, v. D. PALM, *Red.* 1, 200. Dat de Vlamingen den roem dien zij reeds verworven hadden nergens bezwalkten, DAVID, *Hist.* 4, 163.

— Inzonderheid *iemands* (*goeden*) *naam bezwalken.*

1°. Door eigen schuld bezoedelen; thans niet meer in gebruik. || Bezwalcktze (t. w. *uwe namen*), in 't bloeien van uw jaren, Met geen gebreken, VONDEL 5, 780. De zoodanigen, wier goede naam door een ... losbandig gedrag bezwalkt is, KIST, *Eikenh.* 4, 137.

2°. Door beschuldigingen, en gewoonlijk door laster. || Hunnen goeden en onbesproken naam op de eerlooste wijze te bezwalken, KIST, *Eikenh.* 4, 223. 'k Zal uw' naam ... Bezwalken als een' bloode, en u in 't aanzicht schenden, BILD. 2, 292. Zoo moog geen ... laster Mijn' onbesproken naam bezwalken, 6, 246. Haar goeden naam door zijn schandelijke lastertaal te bezwalken, v. LENNEP, *Rom.* 4, 348. Personen ... die mijn goeden naam pogen te bezwalken en te belasteren, BEETS, *C. O.* 208.

B) **Onz.** — Verduisteren, beneveld worden; in verschillende toepassingen; thans in onbruik. || Dat door uwe wetenschap beswalcken En in vermindering sou komen haren lof, COSTER 458. Ooghen die nimmermeer Beswalcken vande nacht, HOOFT, *Ged.* 2, 212. Beswalcken noch de starren Niet van mijns adems gift? 2, 213. 't Gesicht beswellickt my, *Schynh.* 50. Wel, beswalkt gy niet? hoe is 't Met u? G. BRANDT, *Poëzy* 1, 17.

Afl. *Bezwalktheid* (t. w. *van het voorhoofd*) (HOOFT, *Br.* 4, 425); *bezwalking* (OUDAAN, *Poëzy* 1, 265); *onbezwalkt* (zie ald.).

BEZWALMEN, bedr. zw. ww. Van *zwalm*, walm. Berooken; thans niet in gebruik (verg. BEZWELMEN). || Buckingh, sprot, ... Diese met den roock beswalmen In de schouwen aen de Leck, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 422.

BEZWALPEN, bedr. zw. ww. Van *Zwalpen.* Met golven bevloeien, golvende ergens tegenaan komen; ongemeen. || Een dijk door bruissende golven beswalpt, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 192. Men zoekt voor 't veilig strand, bezwalpte waterbanken, BILD. 5, 155.

BEZWANGEREN, bedr. zw. ww. Van *Zwanger.* In het Mnl. nog niet aangewezen.

1) Eigenlijk. Zwanger maken, t. w. eene vrouw

of een vrouwelijk dier. || Hy hadse moghen beswangeren, hoe ... bril Souden wy gekeken hebben, *Schynh.* 59. Alle de gene ... van welcke notoirlijck blijckt, ... datse ... ontydelicke Bruyloft houden, ofte van hare toekomende Bruydegoms ende Mans... beswangert zijn, *Gr. Placaatb.* 2, 2439 (a°. 1656). Also een Graaf, die by haar Vader logeerde, haar beswangert heeft, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 115. 't Is aan onze Stranden zeer gemeen, eene Bruid bezwangerd te zien voor den Trouwdag, BERKHEY, *N. H.* 3, 856.

2) Oneigenlijk; inzonderheid bij dichters zeer gewoon.

a) Iets stoffelijks iets in zich doen opnemen ten gevolge waarvan er later iets uit komt. || Zie 't zuivre bronnat ... Bezwangren met het zout dat in de veenstof kleeft, BILD. 6, 387. d'Etna, die, als 't vuur heur zwaavlig ingewand Bezwangert, losbarst, TEN KATE, *Par. Verl.* 8.

— Het deelw. *bezwangerd* wordt gebruikt voor: met iets vervuld, iets in zich hebbende dat voor den dag kan komen. || Ick (t. w. *een pistool*), beswangert met salpeter, VONDEL 2, 310. Beurse-snyders ..., waar van dese Stad... redelyk beswangert is, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 326. Slagvelden, bezwangerd met lijken, gedrenkt met menschenbloed, BORGER, *Leerr.* 2, 204.

— Inzonderheid in toepassing op den dampkring, of op stoffen waarin vreemde bestanddeelen aanwezig zijn. || De dikke dampen, waarmede de lucht bezwangerd was, HAAFNER, *Ceilon* 193. Zwarte ... wolken ... schenen (met moeite) ... de bliksems en den regen, waarmede zij bezwangerd waren terug te houden, 388. Men vermoedt ..., dat dit Tin ... met ijzerdeeltjens bezwangerd zij, *Handw.* 21, 5.

b) Iets onstoffelijks. || Dat mijn kaecken moghten Beswangren een trompet (t. w. *met geluid*), HOOFT, *Ged.* 1, 210.

— Inzonderheid in toepassing op het vervullen van iemand met denkbeelden en gevoelens die zich dan later openbaren. || Rodderick ... Met haat beswanghert door de spijt, BREDERO 1, 44. Deeze denkbeelden bezwangerden my dagelyks *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 9, 39. Ik voel mijn borst bezwangeren! Zy zwelt ... van jeugdig Dichtrenvuur! BILD. 2, 92. Met zucht naar ... lofgeschreeuw Het opgeblazen hart bezwangeren, 8, 132. Een hart, met onregt, wraak en gruwelen bezwangerd, V. D. PALM, *Sal.* 2, 288.

Afl. *Bezwangerdheid*, zwangerschap en ook de tijd daarvan („Hoe des wijfs *bezwangertheid* den man tot jalouzij verstrekken kan", JONCTIJS, *Toon. d. Jal.* 2, 608; „Dat sy geduurende haer *beswangertheyt* veel vermaecks in sulck een gedierte geschept hadt", V. BOS, *Dordr. Arc.* 328); *bezwangering*, hetzij in eigenlijke of oneigenlijke opvatting („De Hemel, man der aarde, maakt haar door ontallike ... invloejingen, en ... *bezwangeringen* vruchtbaar", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 68; „Het pleegen eens Minnehandels van *bezwangering* gevolgd", *Onmidd. Verv. op* WAGEN. 2, 353).

BEZWAREN, bedr. (ook wederk.) en onz. zw. ww. Mnl. *beswaren* (VERDAM 1, 1127). Van *Zwaar*.

A) **Bedr.**

1) Iemands of iets met iets stoffelijks belasten, dien last doen dragen. || Een arm van eene balans met een zeker gewicht bezwaren. — In de tijdt dat de Jacht verboden is ... worden alle jacht Honden met kneppels aen de hals beswaert, om haer snelheydt te verhinderen, VISSCHER, *Sinnep.* 81 *a*. Ik voel het koopren schild mijn' matten arm bezwaren, BILD. 2, 137.

2) De lichtheid van iets, hoe ook opg minderen. || De lucht wegens zeker gevoe boven maten bezwaert zynde, BRANDT, *De* De lucht ... was met die soort van spaker achtigheid bezwaard, welke *enz.*, V. LENN 3, 9. Die paraphrase ... bezwaart en be boek noodeloos, BAKH. V. D. BRINK, *Stu* Lastige aanhangsels die de zinsneden der bezwaren, MULTATULI 1, 87.

— In toepassing op al wat een bedrag dat bedrag verhoogen. || De reekeningen niet mogen beswaart worden met eenige brenglonen *enz.*, *Utr. Placaatb.* 3, 823 *a* (a

3) Iemands geest, een zintuig of een lid in zijne werkzaamheid hinderen, drukken zieck lichame dat bezwaert den moet, V. D. *Ketiuigh.* 26. Ic heb rapen gheten, die mij A. BIJNS, *N. Ref.* 172. Cardamomum ... d smaeck bitter (is), ende dat hooft beswa synen reuck, V. LINSCHOTEN, *Itiner.* 91 *b*. se wederom slapende: want hare oogen waren *Marc.* 14, 40. Petrus nu, ende die met he waren met slaep beswaert, *Luc.* 9, 32. die kreupel was, quam met beswaerde sch al sachtjens aengetreden, CATS 2, 405 *a*. O gulsig en onmaatig eten myn maag niet beswaren, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 71. D die zyne harssenen beneevelen en bezwaaren, *Spect.* 4, 18. Hebje gusteravent oock beswa egeten? 9, 10.

4) Het iemand lastig maken in 't algem hinderen, hem verdriet aandoen enz.; tha in gebruik. || Die gene die de Ghemeente b ende verdruckten, ORLERS, *Beschr. v. L* Dewyl ik myn Vader om syn siekte niet wekken, of met diergelyke tydingen beswaren, *Verm. Avant.* 1, 16. Ik deel in 't lijden vriend bezwaart, RAU, *Alcestis* 4. Het huw door ondanks de bezwarende tijdsomstan BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 86.

— Inzonderheid in eene passieve const vandaar het deelw. *bezwaard* niet zelden al o Maria nv es my therte bezwaert M onghespaert, EVERAERT 24. Een substantie crachtich en geweldich: waerdeure Casteel en steden worden beswaert (t. w. *het* NUMAN, *Striit d. Gem.* 21 *b*. Om mijn derffdy niet zijn beswaert, HOUWAERT, *Clachte enz.* 100. Ik ben somtyds nog a over haar; maar Broertje weet my zo t brengen, *Burg.* 125.

— Overdrachtelijk. || Hy (gevoelt) .. beswaerden druck Is, door des Heeren g andert in geluck, CATS 2, 150 *a*.

— Als bijwoord: bezwaarlijk. || Waerdoor pagnies oogmercq te beswaerder getroffen (de schepen hier aencomende met versch b versien, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 472.

— Als wederk. ww. in den zin van: maken, bezwaar tegen iets hebben; thans v Ick en besware my niet hem de helft te al dat ick medegebracht hebbe, *Tob.* 12, 2 niet en beswaerde op te staen, ende uw' mi te verlaten, 12, 13. Ick (heb) my beswaer in anders te doen, als U Ed. Mogh. b bidden *enz.*, HOOFT, *Br.* 1, 93.

— De onbep. wijs als onz. zww. (zie BEZWAAR); thans in onbruik. || In laughe my sulc bezwaren an, EVERAERT 38. 't beswaeren, HOOFT, *Ged.* 2, 230. Ick .. allien niet int beswaren, 2, 338. Is 't *boomen*) keeren u 't beswaeren van

l, 318 (zie nog VISSCHER, *Brabb.* 15; *d.* 1, 273 enz.).
d (zich zelf) lasten, verplichtingen opleggen; wel in het passief. || Indien een Burgher r van Leyden met schulden beswaert, ende goederen ... uytghewonnen ende vercocht z., bij OELERS, *Beschr. v. Leyd.* 35. Dat... hem vermete ... den Ingesetenen ten de ... boven den taux ... haer op gheleyt, beswaren, ofte yetwes meer vande selve ysschen, *Gr. Placaatb.* 2, 94 (a°. 1588). lonels de Capiteynen niet en sullen mogen met het houden of betalen van eenige Pypers *enz.*, 4, 169 *a* (a°. 1687). Gevende so een geringe prys, dat armen en ryken, te beswaren, daar van kopen kosten, *Verm. Avant.* 2, 270. Ik was mij niet meer dan bezwarend akkoord te hebben BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 159.
nog gewoon met betrekking tot gemoeds- Ik gevoel mij daarover bezwaard, en zou gaarne herstellen. — Hun bezwaert gelasten, VONDEL 6, 320. Bezwaar u nergens t onschuldig, *Leev.* 4, 137. Myn gemoed er bezwaard, dat *enz.*, 4, 240. Met 'n betoog Wouter op-weg, MULTATULI 8, 23.
d van iets beschuldigen. || De predikstoelen van de disputen der Predestinatie. Men lkanderen met zwaere gevolgen, uit yders trokken, BRANDT, *De Groot* 40. Dat men God niet kon redden, zonder den ongenisch te bezwaren, V. D. PALM, *Red.* 2, 62. beware mij, dat ik het meisje zou willen Bewijs van eigenlijke schuld bestaat er haar, *K. Zev.* 3, 227. Het antwoord op bezwaarde sommigen van Havelaars voorULTATULI 1, 181.
egenw. deelw. adverbiaal gebruikt. || Een ad hij gehoopt op vrijspraak; maar een had bezwarend tegen hem getuigd, en veroordeeld, BUYSSE, *Te Lande* 4.
d verongelijken; t. w. in het passief: *zich chten* en derg.: zich door een vonnis verten. || Zy Auditeurs (zullen)...bezorgen, kort onvertoogen expeditie van Justitie Welverstaande, dat de bezwaarde Parthye, n Raad van Staate mooge provoceeren, *tb.* 7, 457 *b* (a°. 1600). Die sich by het dien (t. w. *van den rechter*) beswaert er van mogen provoceren aen onse Raden dt ende Vlaenderen, 2, 2437 (a°. 1656). der Gemeente oordeel beswaert hout, mach nnen tijn dagen, an de ... Borgemesteren appelleren, *Landtr. v. Selwerdt* 23.
d aanbevelen in gijzeling. || Item een ngezeten vermag een' buitenman, gevangen nnen den Steen doen bezwaren met drie en word zoodanige bezwaringe geteekend an den Cipier, *Cost. v. Middelb.* V, 3.
zaak belasten, door b. v. de vrije beschikr of den handel daarmede te belemmeren. || van deze voogdije spreect de man in recht rouw: hy vervremd ende bezwaert haere nae sijn welgevalle, DE GROOT, *Inl.* 1. De noodzakelijkheid ... om vele der ren, waaruit hun vermogen grootendeels t hypotheek te bezwaren, *K. Zev.* 1, 177. dening ... waarbij de aanvoer van ... pwaren ... aan zeer bezwarende voorwaarden werd, VISSERING, *Herinn.* 1, 93. Eene bezwaarde nalatenschap, BUSKEN HUET, Hij vermag hare onroerende goederen, zonder hare medewerking, niet te vervreemden of te bezwaren, *B. W.*, *a.* 160. De vrouw ... kan ... zonder zijne schriftelijke toestemming niets geven..., het zij voor niet, het zij onder eenen bezwarenden titel, *a.* 163. Eene overeenkomst wordt aangegaan om niet, of onder eenen bezwarenden titel, *a.* 1350. Het koopen, ruilen, bezwaren en verpanden van ... inschrijvingen in een der grootboeken van de Nederlandsche schuld *enz.*, *Gemeentewet*, *a.* 194. De impost, waarmee het bier bezwaard was, leverde een rijke bron van inkomst aan de regeering, FRUIN, *Geschr.* 1, 103.

11) Iets verzwaren; thans in Noord-Nederland niet in gebruik. || Simpele dieveryen, die niet en zyn... vermengt met eenig geweld ... ofte andere diergelyke omstandighedens, 't feyt beswarende, *Utr. Placaatb.* 1, 704 *b* (a°. 1596). Het beeld der vrijheid dat hun altijd voor de oogen zweefde, bezwaarde nog het juk dat op hunne schouderen drukte, DAVID, *Hist.* 1, 162. Er als bezwarende omstandigheid bijvoegend, dat *enz.*, BERGMANN, *Staas* 171.

B) **Onz.** — In Noord-Nederland thans niet in gebruik.

1) Zwaar worden, gaan drukken op iemand of iets. || Ik heb ziekte ... als een middel tot ... bedrog gebruikt, en daarom is Gods hand op mij bezwaard, daarom moet ik thans sterven, DELCROIX, *Morgend*, *m. e. a.* 120.

2) Bezwaard worden, zich bezwaard gevoelen. || Datmen voor steruen niet dorfte beswaren, Wistemen waer datmen soude beuaren, *Gentsche Sp.* 256.

Afl. Van het als bnw. gebruikte deelw. *Bezwaard* zijn afgeleid *Onbezwaard* (zie ald.), en *bezwaardheid*, de toestand van door iets bezwaard, gedrukt, belast te zijn, in verschillende toepassingen („Gelijk de maag ... hare spijzen met moeite en *bezwaardheid* naauwelijks verteert", V. D. PALM, *Sal.* 7, 98; „Hoe langer Lijnslager uitbleef, hoe meer hare *bezwaardheid* toenam", LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 364; „Oogenblikken van *bezwaardheid* en droefenis", HASEBROEK, *W. en Dr.* 47).

— Van *Bezwaren* zijn verder afgeleid *Bezwaarder*, o. a. iemand die een ander in gijzeling aanbeveelt („(*De cipier*), dewelke alsdan zoodanigen persoon niet uitlaten mag, zonder consent van de *bezwaarders*, of met vonnisse van Schepenen" *enz.*, *Cost. v. Middelb.* V, 3; in de Zuidnederlandsche volkstaal als naam voor den ambtenaar van het openbaar ministerie; *bezwarig*, in de oudere taal voorkomende in den zin van *bezwaard* („Bereyt so ben ick wel, Doch vind ick my *bezwarich*" *enz.*, *Vlaerd. Redenr.-Bergh*, aangeh. in *Nav.* 22, 633); vandaar *bezwarigheid*, last („Immuniteyt, ... vryheyt vanden gemeynen diensten, oft *beswaricheden*", V. D. WERVE, *Schat* 70 *a*); *bezwaring*, *bezwaarlijk*, *bezwaarnis* (zie die woorden).

Samenst. *Bezwaarbrief* (zie ald.).

BEZWARING, znw. vr. Van *Bezwaren* in verschillende opvattingen. Mnl. *beswaringe* (VERDAM 1, 1128). Thans verouderd.

1) In 't algemeen. De daad van iemand te bezwaren, en bij overdracht: bezwaar, zwarigheid. || Tot slichting van beswaering, VONDEL 2, 548. Daarenboven is een onverdragelike beswaaringe, dat die ... kosteliken tyd ... moet werden besteed om de goederen heen ende weder te brengen, DE LA COURT, *Welv.* 47. Uw besluit (is) zeer wel te neemen, en zonder eenige bezwaaring uittevoeren, *Blank.* 1, 288.

2) De daad van eene geldelijke verplichting op te leggen, en bij overdracht: last, onkosten, belasting. || Het is voor iemand, die pas duizend Ducaaten 's jaars verteert, eene groote bezwaaring, om alle week drie grooten voor uw blaadje te besteeden, *Philanthrope* 6, 152. Alle dijkage, Hondsboschgeld, verponding,

40sten penning en andere lasten tot bezwaring staande van de landen, die buiten de Zeevang gedijkt ... zouden worden, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 415. Met vrijheid wordt de handel getrokken, en daarentegen met bezwaring afgeschrikt, bij FRUIN, *Tien J.* 194.

3) De daad van iemand iets te last te leggen, beschuldiging. || 't Sy tot beswaring of decharge en onschult van gemelte Capitain, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 46. Dit (behoort) niet tot zyne bezwaaring te worden ingebragt, *Leev.* 6, 322.

4) De daad van een vast goed te bezwaren. || Het was ... niet uit te maken, voor welk gerecht de overdrachten en bezwaringen van vast goed verleden behoorden te worden, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 471.

5) Het maken van bezwaar over iets. || Beswaaring van Minderjaarigen over de weygering van consent in cas van onder-trouw ...: Wie daar Regters over moeten syn, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 71 *b.*

Samenst. *Muurbezwaring* („*Muirbezwaring* dat is 't recht om op eens anders muir iet te bouwen", DE GROOT, *Inl.* II, 34, § 3).

BEZWARTEN, bedr. zw. ww. Zwart, donker maken. || Des Zons vertreck bevleckt, beswart, Bewolckt, bedroeft de Lucht, STARTER 272. Ik (zag) de wolven ... hunne prooi ... over de met bloed bezwarte sneeuw sleuren, CONSCIENCE 2, 252 *a.*

— Soms figuurlijk, eenigszins te vergelijken met fr. *dénigrer.* || Ghy zult Godt liefhebben ...: Niemant mach dit bezwerten, want Godt heeftet self geset Inde geboden die hy Moyses gaf, *Vlaerd. Redenr.-bergh* 221. Myn leven te doorsnuffelen en myn naegelaeten eere ... teenemael te bezwarten, VERVISCH, *Lev.* 2, 98.

BEZWEEPEN, bedr. zw. ww. Met eene zweep slaan; hetzij eigenlijk of figuurlijk. || Haer Roeymeesters (t. w. *der galeislaven*) straff besweepten soo haer huyt, Dat sy de luyicheyt wel haest haer dreven uyt, V. D. MYL, *Slach v. Lep.* 17. Zult gij ... U zelf bezweepen tot den bloede? NOLET DE BR., *Ged.* 1, 156.

BEZWEERDER, znw. m. Van *Bezweren* in de bet. 5). Mnl. *besweerre* (VERDAM 1, 1128). Iemand die geesten kan bezweren. || Indien de slange gebeten heeft eer de besweeringe geschiet is, dan en is daer geene nuttigheyt voor den alderwelsprekensten besweerder, *Pred.* 10, 11. De besweerders, ende de waerseggers, ende de duyvels-konstenaers, *Jes.* 19, 3.

— Daarnaast in het vr. *bezweerster* (zie b. v. HOOFT, *Ged.* 2, 412).

Samenst. *Duivel-, slangenbezweerder* enz. (zie die woorden of het eerste lid).

BEZWEET. Zie het volgende art.

BEZWEETEN, bedr. zw. Van *Zweeten* of van *Zweet.* Mnl. *besweten* (VERDAM 1, 1130).

1) Zweetende, d. i. met inspanning, iets verrichten; thans verouderd. || Besweeten, *sudando niti, sudare multo labore*, KIL. — Daer sy 't ploegen ... besweeten, HUYGENS 1, 202. Een ernstigh Mann, Die ... soo sijn werck besweete, Dat *enz.*, 1, 527. Te sien ... dat al haren sueren ende besweeten dienst ter sijden wort ghestelt, V. HOUCKE, *Tract. d. Tribul.* 60.

2) Met groote inspanning iets machtig worden; thans verouderd. || 't Besweetste poppe-goed Van der menschen mal gewroet, HUYGENS 1, 222. Sijn' suere besweette schijven, 2, 186.

3) Zweetende ergens komen of zijn; zeer ongewoon. || (*Een Matroos*) die 't Zuyden ... besweet, HUYGENS 1, 136.

4) Door zweeten natmaken. || Besweete doecken, VONDEL 2, 489.

5) Met zweet bedekken, t. w. het lichaam; altijd in het verl. deelw., dat als bnw. wordt gebruikt. Thans nog gewoon; bij KIL. met *sudabundus* ve
Wel, hoe zyt gy zo bezweet? LANGENDIJK
Het stof, dat op zijne bezweete leden kleeft, n
Pal. 2, 407. Dat ik door het harde werken
zweet was, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 344.

— Te zamen met andere bepalingen. ||
kende en bezweete paerden, VONDEL 5,
derde, die daer draeft al hygende en bes
DECKER 1, 82. De jongens (kwamen) be
bezweet het huizeken ... ingevlogen, COURTH.-
Gesch. v. d. J. 48.

BEZWELMEN, bedr. zw. ww. Ve
beswelmt (VERDAM 1, 1128). Blijkbaar n
want met *Bezwalmen* (zie ald.); berooken,
benevelen; thans onbekend. || Een kille vre
my), 't Gemoed en 't Hert bezwelmen,
Josephs Dr. en Bly-eind. Sp. 2, 253.

BEZWELTEN, onz. st. ww. Mnl.
(VERDAM 1, 1128). Thans nog gewestelijk
DE BO 126, SCHUERM. 52 en *Nav.* 25,
Zeeuwsch Vlaanderen). Bezwijmen. || Bes
Fland., *deficere, languescere animo*, KIL. -
bezwelt my duer dit langh verdragh, Och n
(t. w. *mijne geliefde*) spreken, ic waer
Gentsche Ref. 162.

— Ook wel met het bepaalde bijbegrip van
De pelgrim is hier langs de baan bezwolten, DE

BEZWEMMEN, bedr. st. ww. Op
water zwemmen; dichterlijk. || Ghij Hailich
die ... beswemt de stroomen, HOOFT, *Ge*
(zie ook 1, 177). De grijze Tritons, en Go
... Op walvisch, en dolfijn, en schulp he
zwemmen, VONDEL 10, 278. Godt Prote
zee bezwemt, 11, 572 (zie ook 5, 724,
11, 340).

— Ook in toepassing op het vliegen in
De visch en vogel, Die 't vocht bezwemt
lucht Met scherpe vinne en vluggen vlogel
10, 379.

— In zeer ongewone opvatting: bevloeie
tigen. || Des Hemels klare dauw ... Be
teere kruyd met zoo veel dropjes niet e
HUYZEN, *Sticht. Rymen* 170.

BEZWEREN, bedr. st. ww. Mnl.
(VERDAM 1, 1129).

1) Tot iemand het woord richten onder aan
God of van wien of wat ook dat als heil
baar wordt beschouwd; in dat algemeen ge
verouderd. || Hy hadde met eenen swar
kinderen Israëls besworen, seggende: G
lieden voorseker besoecken, *Exod.* 13, 19.
het volck besworen, seggende, Vervloeckt
die *enz.*, 1 *Sam.* 14, 24. Ick besweere u,
van Jerusalem, indien gy mijnen Liefsten
sult gy hem aenseggen? *Hoogl.* 5, 8.

2) In 't bijzonder. In een dergelijken
iemand bezweren bij ...) tot iemand een
een bevel richten, vroeger meestal uitgeo
bijzin met *dat.* || Ick besweer u, satan
moegt vlouwen, *Trou m. bl.* 94. Daer be
bemaende hy haer dat sy hem seggen so
enz., *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 29. Ick bes
den levendigen Godt, dat gy ons seght,
de Christus, de Sone Godts, *Matth.* 26
eegemael besweert hem . . Dat hy 't ver
... af wil leggen, VONDEL 2, 495. Ik b
dat gy deezen zuurdeesem uit het midden
doet, *Leev.* 2, 246.

— De inhoud van het verzoek wordt th
andere wijze uitgedrukt. || (*Hij*) (werpt
zijn paard ... en (bezweert) den Prins
te stijgen, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 32

oning!" gilde hij, ... „ick bezweer u!", *Fam. De Meulen.* 116.

eren dat iets bestaat of dat iets zóó is als bepaling is uitgedrukt. || Hij bezwoer ... chuld, verklaarde dat hij een reizend oculist , MULDER, *J. F.* 2, 262. Den man, die ezworen heeft, dat hij mij liefhad, TEN BRINK, 60. Siska ... bezwoer Jan, bij hoog en bij t zij zonder hem niet zou kunnen leven, *Licht en Br.* 66.

eren dat men zich zal gedragen naar den an hetgeen in eene bepaling is genoemd. || de van ouds besworen Griecxsche wetten, 2, 435. 't Verbond beswooren, en lichtweêr gebroken, 3, 269. Om dese Formulen esweiren, vinden de ketters verscheyde ujt- VILSTER, *Argl. d. Kett.* 3, 14. Dat sy alle Ordonnantien en articulen sullen besweeren, k te sullen onderhouden, *Gr. Placaatb.* 5, 9. 1702). 'k Heb steeds dien eisch (t. w. *iking van mijn geloof*) verfoeid, en mijn zwooren, STIJL, *Tooneelp.* 92. Dan zal zyn .. alle de aanwezenden daar op (t. w. *op de Boeken*) laaten zweeren; en na dat ieder ooren heeft, zal hy *enz.*, *Blank.* 1, LXV. ch 't volbrengen van een dier bezworen pligt, R, *Ged.* 2, 183. Dat ... de landsheer den meê hij een revolutionaire grondwet bezworen et houden mag, FRUIN, *Geschr.* 1, 137. ..., waarbij hij ééns voor altijd bezwoer de regelen in zijn leven in acht te nemen, *Soc.* 1, 57.

and door middel van bepaalde gebeden of aan zijne macht onderwerpen, inzonderheid n geest dien men door middel daarvan uit- Den duivel bezweren. — Woorden maghtigh eeren, HOOFT, *Ged.* 1, 223. Tree deez' nnen, Terwijl ik 't geestendom bezweer, P, *Poët.* 1, 237.

dichters vaak met toepassing van begrippen eke oudheid, en soms in zeer vrij gebruik. || mijn siel beswooren Opgeeft aen dees hayeryen, HOOFT, *Ged.* 1, 99. Ick ... ben, overwoorden van U Ed. schrijven, zoo verre , dat my vervordert heb *enz.*, HOOFT, 25. Ik weet niet welke bezwerende of magkracht hij op u uitoefende, om u geheel te doen zijn, BEETS, *C. O.* 21.

onderheid in een zoodanig verband waardoor geduid dat men een geest ergens laat komen n gaan. || Dat wy Catholijcken de boose yt de kinderen belesen besweeren of bemanen, *Corn. Adr.* 1, 232. Hier, opghedondert uyt ourch vander Helle, Ben ick scheursiecke ien ghy ... hebt beswooren, om den kop en Hemel ... te steecken op, HOOFT, *Ged.* Die Engel ... die ... een derde Der Hemeeft bezworen tot een strijd Met God, TEN *ar. Verl.* 47.

figuurlijk verband. || De Wetenschap ... aar tooverstaf, bezweert het grijs verleden, ó staat uit het graf der eeuwen op, TEN HAAR, 216.

er iemand dergelijke gebeden of formulen om hem van een boozen geest te verlossen. || ben haer onderwonden den name des Heeren oemen, over de gene die boose geesten hadgende, Wy besweeren u by Jesum, dien edickt, *Hand.* 19, 13. De doopeling wordt woren, dan gezalfd, dan gedoopt (t. w. *in lieke Kerk*).

t met eene zaak als voorwerp: ze belezen, er gebeden of formulen over uitspreken. || Dan laet hy oock een Beker sien, Daerin is Wijn bezworen, *N. Geuzenliedb.* 11 *a.* Zy beweegt u met hare tovervaerzen, en maeit het vervloeckte gras met een bezwore zeissen, VONDEL 4, 187. De processie ... kwam onder de linden aan, die ... op de krachtigste wijze werden bezworen, SLEECKX 3, 253.

8) Door een dergelijk middel iets beschermen tegen vijandige macht. || Ick besweer myn vleys en bloedt Vuer Yser, en vuer Staal, en vuer alle Nickers ghebroedt, BREDERO 1, 153. Al beswoers' (t. w. *de wapens*) Vulcaen met dubbel' hardichede, Sij sullen wederstaen mijn punte, noch mijn snede, HOOFT, *Ged.* 2, 174.

9) Door zulk een middel iets doen komen; soms zeer vrij en oneigenlijk gebezigd. || Zijn zachte aard ... vermag het niet de orde in dien baaierd te bezweren, KNEPPELH. 10, 30.

10) Er iets door afwenden; thans nog in eenige min of meer vaste uitdrukkingen, waarin de eigenlijke beteekenis van *bezweren* geheel verdwenen is. || De godsdienst alleen ware bekwaam geweest om het kwaad te bezweren, of ten minste gedeeltelijk af te keeren, DAVID, *Hist.* 2, 305. De, door allerlei middelen, maar toch kwalijk, bezworene vreeze des doods, BEETS, *Paulus* 125. Met een stroom van woorden ... Bezwoer hij de angst, TEN KATE, *Par. Verl.* 16. Wouter ... liet moedeloos den storm over z'n hoofd waaien, die toch niet kon bezworen worden, MULTATULI 8, 107. Of men dan in ernste waant, door weêrstandbieding en lijdelijk verzet dat gevaar het profijtelijkst te zullen bezweren, KUYPER, *Program* 261.

Afl. *Bezweerder, bezwering* (zie die woorden).

BEZWERING, znw. vr. Mnl. *besweringe* (VERDAM 1, 1130). Van *Bezweren* in de bet. 5—7).

1) De handeling van iemand of iets te bezweren, en ook de gebeden of aanroepingen waarmede dit geschiedt. || Syne Bramenes ende Toovenaers en wisten met alle haer besweeringe hem gheenen raet te geven, V. LINSCHOTEN, *Itiner.* 19 *b.* Een doove adder, die haer oore toestopt: Op datse niet en hoore na de stemme des belesers, des genen die ervaren is met besweeringen omme te gaen, *Ps.* 58, 5—6. Ick sende slangen, basilisken onder u-lieden, tegen dewelcke geene besweeringe en is, *Jerem.* 8, 17. Hen, die met starrenwigchelarij, met vogelgeschrei en bezweringen zich ophielden, V. D. PALM, *Sal.* 4, 266. Wat hem vijandig bleek (t. w. *onder de geesten*) ..., trachtte hij door ... belezingen of bezweringen ... onschadelijk te maken, DE COCK, *Volksgeneesk.* 23.

2) De handeling van een kwaad, een gevaar, onschadelijk te maken. || 't Is ... Bezweering, zoo nog niet bemeestring aller kwelling! DA COSTA 3, 76. De Bezwering van het Schoolverzuim, BEETS, *Versch.* 6, 83.

Samenst. *Bezweringsformule* (DE COCK, *Volksgeneesk.* 133); *-formulier* (*a. w.* 239).

BEZWERKEN, bedr. zw. ww. Verg. mnl. *besweerct* (VERDAM 1, 1130); bij KIL.: „Beswercken, besworcken, Sax. Fris. Sicamb., *caligare, nubilum fieri.* Van *Zwerk.* Bewolken; ook figuurlijk. Thans niet in gebruik. || Hoe heeft de Heer de dochter van Sion ... Beswerckt met dicken nevel! REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 129. Als misvertrouwen 't hert beswerkt, SLUYTER, *Eyb. Sangl.* 55.

BEZWERVEN, bedr. st. ww. Over, langs of op iets zwerven; thans niet in gebruik. || Den eersten werelds Heer (t. w. *Nimrod*) ... heeft ... des Euphraats diepe vocht Besworven, eer hy 't tot een Heerschappye brocht, HERCKMANS, *Zeev.* 17.

BEZWETSEN, bedr. zw. ww. Zwetsend, babbelend, roemend over iets spreken; thans niet in gebruik. || Ick heb 't (t. w. *Ockenburgh*) berijmt, beroemt ... en beswetst, WESTERBAEN, *Ock.* 40. Wie syn salf en smout beswetst op sijn stellage (t. w. *een kwakzalver*), WESTERBAEN, *Ged.* 2, 116.

BEZWEVEN, bedr. zw. ww. Over, langs, door of op iets zweven; een paar malen bij dichters. || Tsint hij (t. w. *de zon*) besweven quam de locht (d. i. *zinds de zon heeft geschenen*), HOOFT, *Ged.* 2, 365. D'ander ... Bezweeft de dunne lucht, en breit de vleugels uit, VONDEL 11, 434.

BEZWICHTEN, onz. zw. ww. Zwichten, bezwijken; thans onbekend. || Dwijl ware Vriendschap niet door oudheyd en bezwicht, VONDEL 1, 261.

BEZWIEREN, bedr. zw. ww. Thans niet in gebruik.

1) Van vogels. Zwierende over of door de lucht vliegen. || De voghels die de dunne lucht beswieren, Met pluymen licht, ANNA VISSCHER, *Ged.* 2, 156. Een vogel, die de lucht met zijne pen bezwier, VONDEL 10, 389.

2) Van menschen of andere wezens. In zwierende, slingerende of dansende beweging over iets heengaan. || Ghelucksaelighe reyen, Die 's Hemels vloer beswiert met suyvre voeten, HOOFT, *Ged.* 2, 230. Daer komt het hemelschdom met zijne zuivre voeten Den gront ... bezwieren uit de lucht, VONDEL 10, 383.

3) Van menschen. Ergens rondzwerven. || De Spangiaert ... bezwiert by dagh en nacht De akelighe straet, soo datmen scherpe wacht Moet houden, COLEVELT, *Hartog. v. Sav.* 27.

4) Van zaken. Zwierend, zwaaiend over iets heen hangen. || Dees hellem, dienghe ziet bezwaeien en bezwieren Van eenen paerdestaert, VONDEL 11, 686.

BEZWIJK, znw. onz. Mnl. *beswijc* (VERDAM 1, 1130). Van *Bezwijken*. Reeds in de 17de eeuw zeldzaam.

1) De daad van te bezwijken, en ook de toestand waarin iemand ten gevolge daarvan komt. Het wegsterven, het sterven, de ondergang. || In hem (t. w. *in Jezus*) alleene ons conscientie sal Gherust zijn, hier in dit tijdelic beswijck, *Gentsche Sp.* 191. (*Christus*) sprack heel schynende te zijn in 't beswijck, Myn Godt waer toe hebt ghy my verlaten Vader? *Rotterd. Sp.* 216. Deen rijcke (vecht) teghen het ander rijcke Om eerdsche saken tharen bezwijcke, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 49. 't Stadige beswijck van hare Bloem (t. w. *van de bloemen der natuur die ieder jaar verdorren*), HUYGENS 2, 530.

2) De handeling van iemand te bezwijken, in den steek te laten; t. w. in de uitdrukking *iemand bezwijk doen*. || Hem bevelick Gods moeder ... In dat cas: maer anders doe icx hem beswijck, DE CASTELEIN, *Bal.* 17.

BEZWIJKEN, onz. en bedr. st. ww. Mnl. *beswiken* (VERDAM 1, 1130).

A) Zonder eene bepaling die als datief of accusatief kan worden opgevat.

1) Van menschen en dieren. In onmacht vallen, bezwijmen; thans verouderd. || Vasten maect hooftsweer, het doet beswijcken, A. BIJNS 74. Ick en wilse niet nuchteren van my laten, op dat 'sy op den wegh niet en beswijcken, *Matth.* 15, 32. Daar naa bezweek hy (t. w. *na een moordaanslag*) ...; en werd alzoo van de omstanders geschorst, HOOFT, *N. H.* 814. Hy beswijmt en beswijckt als hy maar denckt om vechten, BREDERO 2, 89. Maurits ... die ... alles aanwendde, om Julie, die nog bezweken ... in het rijtuig lag, weder bij te brengen, LOOSJES, *Lijnsl.* 2, 5.

2) Van het hart, de ziel. Door eene aandoening overstelpt worden; thans verouderd. || D'wijl [illegible] verlang na dijn hulp dach end nacht, Mijn [illegible] beswijmt, en wordt geheel besweken, MARNIX, *Ps.* 119, 41. Mijne ziele is besweken van verlangen [illegible] u heyl, *Ps.* 119, 81. Een harte, ..., Van waar [illegible] gebryselt, en besweeken, SIX V. CHAND., *Ps.* 51, [illegible] Mijn ziel bezwijkt van sterk verlangen, *Psalmber.* 84, [illegible] Ik geef my toe in zo veel verrukkingen, als mijn ziel, zonder te bezwyken, dragen kan, *Bury.* 477.

3) Van lichaamsdeelen. Hun dienst weigeren. || Ick ben vermoeyt van mijn roepen, mijn keel [illegible] ontsteken, mijne oogen zijn besweken, *Ps.* 69, 4. De beenen onder 't lijf verslapten en besweeken, VONDEL 3, 241. 't Was nacht .... Mijn halfgeloten oogen Bezweken van den slaap, BILD. 2, 109.

4) Sterven. || Geeft m' en oortken voor een brooyken, Want ick beswijck bycans van hongers noot, [illegible] *Seven Hoofts.* 39.

— In later tijd, meer met bijgedachte aan de bet. 5). || Dat ds. P. bezweken is, neme ik niet op mijne rekening; ik wil ook niet zeggen, dat Doctor B. het [illegible] helpen, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 58. Wie [illegible] onder haar geweld (t. w. *van zekere ziekte*) [illegible] dierbaren zien bezwijken? BEETS, *C. O.* 135. In [illegible] volheid der levenskracht, ... in het midden van [illegible] arbeid bezweken, VISSERING, *Herinn.* 3, 143.

5) Het opgeven, overwonnen worden. || Koom [illegible] te beswijcken (t. w. *in zeker tweegevecht*), Zoo [illegible] ick datmen my doet sterven, BREDERO 2, 313. Sch[illegible] we nooit in onzen plicht bezweecken, VONDEL 6, [illegible] Het voeght een manshooft ... stant te houden, [illegible] het vrouwebeelt bezwijckt, 10, 417. Hoe veelen heb[illegible] gestreeden, ... doch zyn ... bezweeken, *Leev.* 4, [illegible] Het paerd was, een half uur van onze plaats [illegible] bezweeken, 7, 201. Ik kan niet langer; myne kra[illegible] bezwyken, 8, 141. Uw vrouw is nooit in haren [illegible] bezweken, NIEUWLAND, *Ged.* 67.

— *Voor iets bezwijken*, vaak voor iets verleiden; het niet kunnen weerstaan; thans nog gewoon. Zich over alles ... te verheffen, waar voor d[illegible] lyksche karakters bezwyken, *Leev.* 7, 305. Hoe brave meisjes zijn niet voor mijne listen bezwe[illegible] LOOSJES, *Bronkh.* 4, 87. Dikwijls achtte ik mij [illegible] bestand tegen verzoekingen, waarvoor anderen bezwe[illegible] 5, 316. Er was nog geen jaar verloopen sedert [illegible] keizerrijk voor de overmacht bezweken was, VUYLSTE[illegible] *Proza* 1, 259.

— *Onder iets bezwijken*, t. w. onder een last. Men bezwykt onder de liefde, om dat *enz.*, [illegible] 5, 135.

6) Van licht. Flauw worden, zijn glans verlie[illegible] thans verouderd. || Geen boose Kol sal ... De [illegible] beswijcken doen, de Maen doen doncker schy[illegible] V. HEEMSKERK, *Minne-kunst enz.* 195. 't God[illegible] schoon, dat niet en kan beswijcken, HOOFT, *Ged.* 175. Als ik zagh daelen Uwer ooghen brujnen bl[illegible] Strax besweek de Zon, 1, 341. Ik zag een morgen[illegible] van nieuwen bloei ontloken! ... Maar laas! die [illegible] bezweek, BILD. 9, 114.

7) Van vermogens, hoedanigheden. Verflauwen; geheel verdwijnen. || Babels helden hebben opgeho[illegible] te strijden ..., hare macht is besweken, *Jerem.* 51, [illegible] Hunn' moedt beswijkt, en 't is met hun ge[illegible] HOOFT, *Ged.* 1, 278.

8) Van stoffelijke zaken. Niet meer bestand tegen iets, breken, barsten. || De poort besweeck. [illegible] volck quam rasende ingevlogen, VONDEL 3, [illegible] De aderen aan zyn slapen, die dreigden te bezw[illegible] onder den druk van zoo zware uitzetting, MULTA[illegible] 1, 218. Niet lang duurde het, of beide deuren w[illegible] bezweken en lieten vrijen doortocht aan den ... str[illegible] der huilende menigte, SLEECKX 3, 230.

eene bepaling, die in de 17de eeuw vaak
s datief werd opgevat, doch die in het
sch door een accusatief werd uitgedrukt.
een persoon (of een dier) als onderwerp
oon als bepaling.
d in den steek laten, aan zijn lot over-
h Heere en wilt mi oock niet bezwijcken,
. 326. 'k Sal u, om lief nocht leed, be-
cht begeven, VONDEL 3, 417. Het hair
mijn tijtgenoten My vast bezwijcken, voor
561. Bezwijckme dan, o Godt! Geensins
ifde dagen, 7, 368. Sijnen Mede-burgeren
t trouwloos besweecken ende verlaten te
uren v. Leyd. 71. Gy die de Uwen nooit
lt me in geen nood bezwijken, BILD. 5,
elven aldus te bezwijken en geheel te ont-
D., Br. 4, 322.
met een dier, of bij persoonsverbeelding
aak als onderwerp. || Welaan, mijn fixe
hebtme noit bezweecken, VONDEL 5,
s het paert den ruiter Bezwijckt, 9, 198.
lastdier)... U onder weg bezwijkt, BILD.

emand afvallen, van hem ontaarden; thans
ruik. || Telgen, die den vader niet be-
VONDEL 7, 764. Een' zoon ... Die zijn
n geen dapperheit bezwijck', 9, 263.
ene zaak als onderwerp en een persoon als
mand ontvallen, hem verlaten.
t. w. een vermogen, eene hoedanigheid
rsoon zelf die in de bepaling wordt aange-
neghd heeft mi bezweken, DE CASTELEIN,
Rhetor. 179. Hij waent sijn lieffste door
te kijcken, Maer tsal hem beswijcken
hoop), Trou m. bl. 38. De scat vander
wijsheit en beswijct zinen besitter nemmer-
ACKERE, Minnebr. 3. Ho, ho, beswijcktje
oet? Tafelsp. v. e. Quacksalver 5. 't Ge-
hoor, de reuk, de smaek den meusch be-
. in den ouderdom), DE GROOT, Bewijs 27.
heit ... Aen ... 't vast betrouwen hing:
oop bezweeck hem niet, VONDEL 4, 544.
hope noyt beswijck', DE BRUNE, Spreekw.
n u de kracht by wijlen wou bezwijken,
ES, Ged. 447 (zie ook CATS 1, 414 a;
, 663 enz.).
at als buiten den persoon of als van hem
jk wordt gedacht. || Ick ward wackere...:
droom was my bezwijckende, DE CASTE-
st v. Rhetor. 8. Mids huerer daet fel es
bezweken, EVERAERT 8. Zoo ons in krijgh
t geluck, VONDEL 1, 382. So moete my
er Goden noyt beswijcken, WESTERBAEN,
09. De Cornoffels ... Wel seer selden ons
Eermen nieuwe vinden sal, HONDIUS,
ns 191. Is trou van vrienden u bezweken?
E, Kruistr. en Gez. 270.
een persoon als onderwerp en eene zaak
. Er van afvallen, er ontrouw aan worden. ||
't vertrouwen, gestelt ... op hem ... niet
kon, HOOFT, N. H. 287. Doch wild' hy
zich zelve nochte den vaaderlande be-
39. Dikwyls bezweem hy (t. w. onder de
doch bezweek zyner onnoozelheit nooit,
dezen treurhandel nergens het leven, zijn
te bezwijcken, ververschten wy onze geheu-
.. herlezen van ... Horatius dichtkunst,
16.
eene zaak als onderwerp en eene zaak als
r niet bij achterstaan, er niet voor wijken,
; zeldzaam. || Het praalen der Vorsten,
lt des edeldoms, kostelheidt van banket...
bezweeken elkander' nergens in heerlijkheidt, HOOFT, Henr. d. Gr. 169.

Afl. *Onbezweken* (zie ald.); *bezwijkelijk*, bezwijkende („Denct om de goddinne, weest haer *beswijckelijc* niet", v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 131 b; „(*Zij*) die gheloouen autentijckelic, In Jesum Christum noyt yemant *beswijckelic*", *Gentsche. Sp.* 343); vandaar *onbezwijkelijk* (zie ald.); *bezwijking*, het bezwijken, het krachteloos worden („De Heere sal u ... een beevend herte geven, ende *beswijckinge* der oogen", *Deut.* 28, 65); *bezwijk* (zie ald.).

BEZWIJMELEN, onz. en bedr. zw. ww. Frequentatieve vorm naast *Bezwijmen*; thans weinig voorkomende.

A) **Onz.** — Gaandeweg flauw worden, zijne kracht verliezen. || Beswymelt niet uw' hert als ghy uyt dat ghezegh? RODENBURGH, *Poët. Borstw.* 244. Ziet hoe hy ... schier tot elcken stap bezwymelt dien hy treed, DE DECKER 1, 232. Geen felle hondstar, blaakrend heet, Die ... niet bezwijmelt voor heur gloed! BILD. 6, 190. Het was haar of heure gedachte, tot bezwijmelens toe, gewiegeld werd naar twee zijden, COUPERUS, *E. Vere* 1, 237.

— In het deelw. *bezwijmeld* kan zoowel de bet. A) als B) worden aangenomen. || Alles is bezwijmelt, en verdooft, Van zulk een slag, OUDAAN, *Uytbr. d. Ps.* 2, 16. Hy (gaf) Cygno ... so menigen slagh ... dat hy hem gantsch beswijmelt ter aerden wierp, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 377. Bezwijmeld en bevangen Van moord en gruwlen, holt ... hij (*een tyran*) toomloos voort, TOLLENS 3, 9.

B) **Bedr.** (ook wederk.). — Doen bezwijmen, zijne kracht en helderheid doen verliezen. || Den gouden kop ..., Die met den gruwelwijn bezwijmelt het verstand, OUDAAN, *Voorschad.* 82. Laat de luchte dans ... Het hart bezwijmelen met overmaat van vreugd! BILD. 10, 167. 't Goochelspel des zintuigs ..., Waar in zich 't dom verstand bezwijmelde en vergat, 13, 332. Eenige bals, waar Eline zich..., in iets bezwijmelends van geur en licht, glijdend had laten medevoeren, COUPERUS, *E. Vere* 1, 29.

Afl. *Bezwijmeldheid* („Ptolemaeus alsdoen ghelijck uyt een *beswijmeltheyt* tot hem selven comende, of uyt een bysinnicheyt wederom in sijn verstant" *enz.*, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 344 c); *bezwijmeling* (zie *Wildsch.* 2, 298).

BEZWIJMEN, onz. st. en zw. ww. Mnl. *beswimen* (VERDAM 1, 1131). Thans zijn alleen zwakke vormen in gebruik.

1) Van personen. In zwijm vallen, flauw vallen, duizelig worden. || Den Azijn daer de Ginoffelen in geweyct zijn ..., is seer goet om de menschen die beswijmt zijn, wederom tot heur seluen te doen comen, DODON. 282 b. Hy bezweem in zijn' carosse, tusschen de armen van zijnen ... stalmeester, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 130. 's Keizers zuster ... die ... van moederlijcke beweeghenisse bezweem, VONDEL 5, 20. Hy (*Antonius, onder invloed van Cleopatra*) beswijmde en smelte t'eenemael wegh van hert en van zinnen, DE BRUNE, *Embl.* 233. Myn Heer, die ... schier rasend ... meende te worden, en van pyn te beswymen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 81. Geniet, ô myn hart, geniet tot bezwymens toe, *Leev.* 8, 189. Half bewust en half beswemen, Schijnt zij *enz.*, BEETS, *Verstr. Ged.* 1, 17.

2) Van het hart, de ziel, als den persoon vertegenwoordigende. || 't Hart ... bezweem in enkle lust, BILD. 7, 6. Wie mag de rede hooren, Als het hart bezwijmt in 't wee? TOLLENS 3, 70.

3) Van zintuigen. Zijne kracht verliezen. || Met een flauwe, en half beswymde stem, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 43. 't Bezwijmd gezigt (weêr) ... te ont-

sluiten, KOOLAART-HOOFMAN 78. Vond ik u het oog bezwemen door de rust: Hoe had ik in uw' slaap dien schonen mond gekust! BILD. 4, 242 (zie ook 2, 428).

4) Van vermogens, hoedanigheden en derg. || Men (zagh) al mijn vreught bezweemen, En uitgeblust, VONDEL 9, 99. De laatste moed bezwijmt, De laatste kracht verlamt, TOLLENS 2, 76.

5) Van al wat als licht of vuur wordt gedacht. || De zon bezweem: de nacht viel ... Op 't aerdtrijck neêr, VONDEL 2, 476. De maan besweem, 3, 123. Ik zie de bleeke maan bezwemen op heur baan, En ... verduisterd ondergaan, BILD. 2, 182. Zie 't aangestoken vuur in 't wierookvat bezwijmen! 13, 118.

6) Van planten. Hare groeikracht verliezen, sterven. || De krujden, daer sijn schaeduw over sweeft, beswijmen, HOOFT, *Ged.* 2, 379. Blancke lelie, ... Men (sagh) u ... flaeuwen en beswijmen, VONDEL 2, 197.

7) Van andere zaken, bij persoonsverbeelding. || Natuur in onmacht, en bezwemen onder 't leed, BILD. 6, 392. 't Vaderland, van heul verstoken, Bezweem, 9, 73.

Afl. *Onbezwemen*, *onbezwijmd*, *bezwijmelen*, *bezwijmenis*, *bezwijming* (zie die woorden); *bezwijmdheid*, toestand van hem die bezwijmd is („Na dat sy uyt dese *beswijmtheyt* becomen was", V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 290 *a*; „Twee lepels van tselue (t. w. *van water van lavendelbloemen*) inghenomen, ... genesen de *beswiimtheyt* ende flauwheyt van herten", DODON. 472 *b*).

Koppel. *Halfbezwemen*, *-bezwijmd* (zie Dl. V, kol. 1612).

BEZWIJMENIS, znw. vr. Van *Bezwijmen*. Hetzelfde als *Bezwijming*, en thans niet meer in gebruik. || Van de flauten, ofte Beswijmenissen, die de ghewonde Lieden aen comen, BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 315. De genen, die ... in bezwijmenis zijn gevallen, en daer in alle gevoel hebben verloren, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 250. Men meende zy was dood, Maar haar bezwymenis had ... geen nood, Vermids zy zo terstond daar van is opgerezen, V. FOCQUENBROCH 1, 439. Hij (liep) naar de kamer, waar zijne echtgenoote nog immer in eene diepe bezwijmenis lag, CONSCIENCE 2, 143 *a*.

BEZWIJMING, znw. vr. Van *Bezwijmen*. Onmacht, flauwte. || Uwe kinderen zijn in beswijminge gevallen, *Jes.* 51, 20. Door het toedienen van... azijn bewaarde ik haar voor eene volkomene bezwijming, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 219. De Bezwymingen, die bejaarde Menschen, zonder kennelyke oorzaak aantasten, zyn ... niet zeldzaam een' voorbode des doods, CHOMEL, *Verv.* 514 *b*. Hy zeeg Bewegingloos ter aarde, als in bezwijming, DA COSTA 3, 161.

BEZWOEGEN, bedr. zw. ww. Onder iets zwoegen; ongemeen. || Ick sie u ... T'hooft met dorenen bedeckt Onder t' cruyce stijf beswoeget, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 217.

BIBBELEN, onz. zw. ww. Een weinig voorkomende vorm naast *Bibberen*; gewestelijk komt ook voor *bubbelen* (zie Dl. III, kol. 6) (KIL. vermeldt *bibbelen* als een bijvorm van *babbelen*). || Onze lieve Broertjes, die in de koude staan te bibblen, BERKHEY, *Eerb. Proef k.* 305.

BIBBEREN, onz. zw. ww. Frequentatieve vorm van den stam die ook voorkomt in *Beven*.

1) Trillen, rillen van koude; de meest gewone opvatting. || Men ... bibberde als een juffershond, Te halver lijf geschoren, BILD. 1, 101. Heel mijn lichaam krimpt en bibbert van de kou, LEDEGANCK 350. Zij (t. w. *kinderen*) stonden bij een felle koude, in lompen gekleed, op de steenen te bibberen, HASEBROEK, *W. en Dr.* 72. Het bibb'rend paaschlam, BEETS 3, 93. De hagel kneust mijn bibberen. En 'k heb geen deksel voor de koû, TEN KATE

2) Rillen van angst. || Ik ben geschr kyk, hoe ik bibber! MULTATULI 8, 117.

3) In andere, minder gewone toepassingen door welke oorzaak ook. || Hy ... laat des smaken. 'Maar ... Hy bibbert, en de kel hem uit de hand, BILD. 7, 267.

Afl. *Bibbering* („Wat ijskoude *bibbering* haar de leden", DE VOS, *Vl. Jong.* 358); in taal is ook bekend *bibberatie* („Zulke zwa slagen (werden) gehoord ..., dat de gast *bibberatie* van kregen", TER GOUW, *Volksve*

BIBLIOTHECARIS, znw. m., m *thecarissen*. Nederlandsche vorm voor lat. *carius*, met den uitgang *-aris*, die waarsch eerst is voorgekomen in woorden die aan he zijn ontleend, maar die later het gewone s werd van lat. *-arius* (verg. DE GRAVE, *E* 133 en 155). Ook de zuiver Latijnsche v vroeger wel in onze taal gebruikt. De b de bestuurder eener bibliotheek. || Boekv Boekbinders, en andere op ordre van de carius iets hebbende geleevert, *Handv.* 946 *b* (a°. 1682). Tot het onderhouden ... regels zyn de Bibliothecaris en Cus eeden verbonden, V. MIERIS, *Beschr. v. L* De Instructie voor den Bibliothecarius, 55 woordig, en sedert het jaar 1752, word van Bibliothecarius door den Professor B kleed, WAGEN., *Amst.* 2, 372 *a*.

— Dikwijls verbonden met *secretaris* of *ar* Hij geniet als Secretaris-Bibliothecaris eene t van *f* 600. — Instructie voor den Archivaris-caris der provincie Friesland, *Bijv. St* blz. 648.

Samenst. *Onderbibliothecaris* (zie ald.)

BIBLIOTHEEK — in onderen vo OTHEKE —, znw. vr.; mv. *bibliotheken*. I dat, wat zijn vorm aangaat, evengoed aan *thèque* als aan lat. *bibliotheca* kan ont (verg. DE GRAVE, *Essai* 100). In het Mnl. gewezen, bij KIL. niet vermeld; JUNIUS verta *theca* met *librerije*.

1) Plaats waar eene verzameling boek bewaard.

a) Eene kamer, eene zaal, een geheel g Beschrijvinghe vande Bibliotheque oft Bo vande Universiteyt der Stadt Leyden, OR *schr. v. Leyd.* 211. Den Custos Bibliothe ... des naarnoens ten twee uuren sig lat op de selve Bibliotheecq, *Utr. Placaatb.* (a°. 1640). Den Bibliothecarius sal ... sor dat alle de Boecken op de Bibliotheec ... sor ...werden bewaart, *Handv. v. Amst.* 946 *a* Den Drucker sal gehouden zyn twee afdr leveren ... aen onsen Bibliothecaris ende van Boecken ..., om de selve in onse B gestelt te worden, *Vl. Placcaertb.* 4, 45 (Mevrouw ... vroeg mij ... of ik de biblio wilde? zij gaf mij daarop den sleutel, *Wild.* Een Bibliotheek is een min of meer groo met Planken of Kassen, waar in de B worden geplaatst, en dit Vertrek kan men in onze spraak een' Boekzaal noemen, *Verv.* 514 *b*. Hij ... bezorgde de boeken de Bibliotheek, GEEL 17. Wij gingen daaro bibliotheek, waar een lustig vuur brandde *C. O.* 145.

b) Eene kast, een rek; in dien zin Zuid-Nederland (verg. V. KEIRSBILCK, *Ti* fr. *bibliothèque*.

ne verzameling boeken. — *a*) Eigenlijk. rzameling boeken (ook handschriften), hetzij rende aan een bijzonder persoon, aan eene g, aan den staat enz. || Eene particuliere, nbare bibliotheek. De Koninklijke Bibliotheek. ovinciale bibliotheek. De bibliotheek van eene eit. — Aldaar (werdt) 's Lands Bibliotheek , bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 153 *a*. Die urige als rijke bibliotheek, die zijn lust en ugde was, VISSERING, *Herinn.* 1, 209. Moch- ... nieuwe bescheiden uit archieven of biblio- aan den dag komen ..., dan *enz.*, FRUIN, 1, 209.

figuurlijke toepassing. || Nojt en heb ick steken In de snoô bibliotheken Van Medea' s, HOOFT, *Ged.* 1, 223.

n groot aantal boeken, die met elkander eene *ek* zouden vormen; bij overdracht ook de lijke inhoud van die boeken. || Wijse lie ... Bibliotheeck ... Besluyten in een beckeneel, s, *Mask.* 107. Wat zyn er toen geheele eeken van Schot- en Laster-Schriften uitge- *Leev.* 6, 95. Is er niet, van de oudste f, een geheele bibliotheek over geschreven? 92.

ls naam voor eene verzameling van werken een bepaald onderwerp worden uitgegeven, aam van tijdschriften voor bepaalde vakken. || eek van classieke schrijvers. — Schrijvers, or den honger gedreven, in de fabriek der gsche vaderlandsche Bibliotheek van weten- konst, en smaak arbeiden, v. HEMERT, *Lekt.* 3. De uitgave van staatswege van Vlaamsche ken voor Landbouw en Nijverheid, VUYL- *Proza* 1, 22.

enst. *Bibliotheek-commissie, -gebouw, -ladder,* („Vlug klom hij het *bibliotheektrapjen* op, n ... quartijn van de kap zijner boekenkast" ISER, *Twee Sproken* 42).

ls tweede lid. *Lees-, muziek-, school-, sol- stads-, universiteits-, volksbibliotheek* enz. woorden of het eerste lid).

CEL, znw. vr. Hetzelfde als *Bedecel* (zie Als zij ... Lag in haar bidcel neergebogen, 2, 213.

DAG, znw. m. Hetzelfde als *Bededag* (zie le vorm *biddag* komt inzonderheid voor in . || Op den Vast- ende Biddagen sal men y Forme houden *enz.*, *uit een stuk van* 1574 T, *Bededagen* 1, 123). In tyden van Oorloghe, tie, dieren tijt, ... sullen Bidt- ende Vasten- ... aenghestelt ende gheheylight worden, *uit t van* 1581 (*a. w.* 1, 125). De Extraordinaris Bid- en Dankdagen, die wij ... sullen mogen ayt te schryven, *uit een stuk van* 1612 (*a. w.*). Noch dagelicks vernemen de Spaensche, e Bid-dagen ... eenigh groot voornemen be- , HUYGENS 1, 214. D'een noemtze Bidde- d'ander daghen van het Cruys, CROON, *Alm. reformeerd* is ... het geijkte epitheton, 't welk den Biddag gewoon zijn te geven; terwijl teel *Roomsche Biddag* steeds eenigzins ongewoon kt, KIST, *Bededagen* 1, 111 (*doch de zaak is end bij de Catholieken*).

enst. *Biddagsafkondiging* (zie *-brief*); *-brief Biddagsafkondigingen*, of de later dus ge- *Biddagsbrieven* ... zijn ... eene belangrijke it welke ... nadere kennis van het godsdienstig n Nederland moet worden opgehaald", KIST, *gen* 1, 170); *-collecte* (*a. w.* 1, 258 en 341); *denis* (*a. w.* 1, 407); *-liefdadigheid* (*a. w.*); *-predicatie* (*a. w.* 1, 147); *-preek* (zie *Leev.* 2, 154); *-uitschrijving* (*a. w.* 1, 96); *-viering* (*a. w.* 1, 162 en elders).

— Als tweede lid. *Achabs-Biddagh*, titel van een geschrift van WTENBOGAERT (zie KIST, *Bededagen* 1, 186).

BIDDEN, bedr. st. ww. Mnl. *bidden* (VERDAM 1, 1238); goth. *bidjan*. Volgens KERN (*Tijdschr.* 1, 32 vlgg.) is de oorspronkelijke beteekenis van den stam van *bidden* zooveel als „dringen", „drukken" (skr. *badh*); anderen willen *bidden* in verband brengen met gr. πείθω (zie OSTHOFF, *P.-B. Beitr.* 8, 140 vlgg.). *Bidden* behoort tot die ww., die evenals b. v. lat. *rogo, oro*, oudtijds met twee accusatieven, een van den persoon en een van de zaak, konden worden verbonden, men vindt daarvan althans bij goth. *bidjan* een enkel voorbeeld; weldra echter werd bij den acc. van den persoon een genitief van de zaak gevoegd (verg. DELBRÜCK, *Vergl. Syntax* 1, 384). Van dien genitief vindt men ook na de middeleeuwen bij ons nog een spoor; de persoonsbepaling staat in het Mnl. vaak ook in den datief.

1) Zich met een gebed richten tot God (of eenige bovenmenschelijke macht).

a) Eigenlijk. || Bidt Godt, of misschien u dese overleggynge uwes herten vergeven wierde, *Hand.* 8, 22. Bidt gij t'avontuir dat het u wil verlienen Rijckdoom? HOOFT, *Ged.* 1, 36. Houd buyten twijffel ... dat wie den afgod bid Hier naemaels nimmermeer den hemel en besit, DE GROOT, *Bewijs* 163. Dat ik der Voorzienigheid vuurig bidde, om u ... te zegenen, *Leev.* 7, 275.

— De persoonsbepaling kan ook met een voorzetsel zijn omschreven; thans alleen met *tot*. || Jonas ... begonst te klaghen En te bidden aenden Heere, *Rotterd. Sp.* 134. Bidt gylieden voor my tot den Heere, *Hand.* 8, 24.

— Eene bepaling met *voor* wijst iemand aan ten gunste van wien wordt *gebeden*. || Bidt voor de gene die u gewelt doen, *Matth.* 5, 44. Die ong'er heur hangden komt daer is toch al veur ebeen, HOOFT, *Ged.* 2, 306 (*spreekwijze*: die is al dood). Ick moetet ... verhalen, hoe datsy voor mijn wijf badden, BREDERO 1, 272. Als hy niet voor ons werken wil, moet hy ten minsten voor ons bidden (t. w. *dan moet hij predikant worden*), *Leev.* 1, 17. Zy bad voor de rust van zyne ziel, 8, 205.

— Datgene wat men afsmeekt, wordt aangeduid door eene bepaling met *om*; zelden door eene met *voor* of door een lijdend voorwerp. || Voor vergheuinge syner eyghener misdaden te bidden, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 37 *b*). De Heere heeft my mijne bede gegeven, die ick van hem gebeden hebbe, 1 *Sam.* 1, 27. Laet ons ... bidden maer alleen dat ons kan dienstig zijn, CATS 2, 335 *a*. U biddend' om vergif soo ick rechtvaerdich lee, HOOFT, *Ged.* 1, 13.

— Zeer gewoon is *bidden* in absoluut gebruik. || Wanneer gy bidt, gaet in uwe binnenkamer, ende uwe deure gesloten hebbende, bidt uwen Vader, *Matth.* 6, 6. Biddet sonder ophouden, 1 *Thess.* 5, 17. Hy weet niet wat het zegt, te bidden, Die voor geen kroost te bidden heeft, BILD. 10, 405.

— In bijbeltaal: *een gebed bidden*. || Hy badt een gebedt dat het niet en soude regenen, *Jac.* 5, 17.

— *Er is geen bidden voor* (vroeger ook *aan*): het is niet af te wenden, er is niets aan te doen. || Daar is lezen noch bidden veur, CORN.-VERVL. 760. — Daer en is geen bidden aen, Dese moet te gronde gaen, POIRTERS, *Mask.* 223. „Vechten moet hij!" riepen de boeren, „er is geen bidden voor", V. LENNEP, *Rom.* 3, 34.

— In verbinding of in tegenstelling met andere ww., vooral in bekende bijbelplaatsen of spreek-

wijzen. || Biddet, ende u sal gegeven worden, *Matth.* 7, 7. Waeckt ende bidt, op dat gy niet in versoeckinge en komt, 26, 41. Met vasten ende bidden Godt dienende nacht ende dagh, *Luc.* 2, 37. Laet uwe begeerten in alles, door bidden ende smeecken, met danckseggingе bekent worden by Godt, *Philipp.* 4, 6. Bid en werk (*of* werk en bid), *vert. van* ora et labora.

— Ook in sommige minder ernstige uitdrukkingen. || Liever met de goede stelen, als met de quade bidden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 68.

b) Met een gebed als voorwerp: het opzeggen, uitspreken. || Het morgen-, het avondgebed bidden; den rozenkrans, den kruisweg bidden. — Degenen, welke van deze Dispensatie (*van de vasten*) gebruik maken, zullen op den dag waarop zij vleesch eten, zevenmaal het Onze Vader en het Wees Gegroet met de twaalf artikelen des geloofs bidden, *Uit een R. K. Almanak.*

c) Door gebeden iets bewerken; weinig in gebruik. || Mijne drie Kadees kunnen heel wel braaf blijven, al leeren ze den Heer van zijn kruis niet bidden, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 269 (*spreekw. zegsw. voor* veel bidden; *men zegt ook* Onzen Lieven Heer van 't kruis lezen (CORN.-VERVL. 760).

2) Zich met een min of meer dringend verzoek richten tot een mensch (voor eenige bijzondere gevallen zie de bet. 3, 4, 5). Thans meest nog in bepaalde uitdrukkingen. || Geeft den genen die yet van u bidt, *Matth.* 5, 42. Ende wat vader onder u, dien de sone om broot bidt, zal hem eenen steen geven? *Luc.* 11, 11. Haare Majesteit te bidden om ... vermeerdering van hulpe, en spoedighe herzeinding van Leicester, HOOFT, *N. H.* 1120. Wij bidden om ghena, BREDERO 1, 54. Nog vier ducaaten overhebbende, bad ik hem die aan te neemen, *Leev.* 5, 237. Toen de bedelaar ... hem om een aalmoes bad, *K. Zev.* 5, 284. Kruipende voor de voeten van den Adhipatti, baden zy om verschooning, MULTATULI 1, 174. Na lang bidden ... kregen we verlof om elkander ééns in de maand te schrijven, ESSER, *Twee Sproken* 15.

— Wat men verzoekt werd ook vaak in een bijzin met *dat* uitgedrukt. || Bidd' ouwen baes dat hy tot overmorghen wacht, HOOFT, *Ged.* 2, 289. Sy (doet) dese Edelman bidden, dat hy haer d'eere sou willen doen van haer eens te komen besoeken, POIRTERS, *Mask.* 84. Ei, 'k bid datje gaeuw begint (t. w. *met voorlezen*), LANGENDIJK 2, 91. Sta mij alleen toe u ... te mogen bidden, dat ... gij ... tot niemand dan tot mij of mijne ouders uwe toevlugt nemen zult, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 103.

— Zeer gewoon is nog heden *ik bid u*, als een zelfstandige zin toegevoegd aan een verzoek: dit wordt daardoor dringender. || Ey hoort, ick bidje om gootselen hoort, COSTER 40. Ick bid's laet my alleen Vertrecken, HOOFT, *Ged.* 2, 261. Met den Trouw-Tryumph, wilt (bid ick) so lang wachten, Tot *enz.*, BREDERO 1, 149. Bedaer u, 'k bids, VONDEL 2, 569. 'k Bid exkuzeer my, dat ik u niet heb gegroet, LANGENDIJK 2, 379. Zegt dus nooit, bid ik u, dat gij hierover niet spreken wilt, GEEL 75.

— Ook bij eene dringende vraag waarop men een bewijs van instemming verwacht. || Ik bid u! kunnen deze menschen gelukkig zijn? KIST, *Eikenh.* 2, 34.

— Men zegt ook *wat* (minder vaak *als*) *ik u bidden mag.* || Wat ik u bidden mag, Avitus, laat mij kijven, DE LANNOY, *Nag. Dichtw.* 35. Geen scherts op dit punt, wat ik u bidden mag! VISSERING, *Herinn.* 3, 464. Bekwel u toch om mijnent wille niet, als ik u bidden mag, DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 115.

— Gewoon is de verbinding van *bidden* met *smeeken.* || Met bidden noch smeecken en laet zy haer booghen, NUMAN, *Strijt d. Gem.* 12 *b.* Ick heb steets ghepooght met bidden en met smeecken U ... trouw ... te breecken, BREDERO 1, 81. Na bid, nu smeeck ick u, ... Dat ghy gehoorzaem volgt mijn raeden, VONDEL 3, 502.

— Gewoon is *bidden*, smeeken of verzoeken, in tegenstelling met *gebieden.* || Door toovertael dat zij, dat ... bidden strekt gebieden, HOOFT, *Ged.* 1, 269. Het bidden laet voor ons, t' gebieden cost u toe, 2, 154. Die stracx geboden gaf vervalt tot bidden weder, VONDEL 3, 225.

— *Bidden en believen*: zie Dl. III, kol. 1625, en verg. v. HEEMSKERK, *Arc.* 14.

3) In de bijzondere opvatting van *bedelen* is *bidden* nog thans in verschillende streken in gebruik; vroeger zeer gewoon. || Alle biddende orden (*bedelende orden, bedelorden*), DE POTTRE, *Dagb.* 32. Wercken can ick niet, sal ick nu bidden leeren? *Const-thoon. Jaar.* 433. Ick kenne menig mensch die nu gaen bidden moet, Schoon dat hy onlangs swom in vollen overvloet, CATS 3, 66 *a.* Niemant sal voor de Kerck of aan de Huysen met schaalen bidden sonder consent van Schepenen, by vyf ponden, *Willek. v. Harderw.* IV, 3, 24. Het is beter langs de huizen te gaan bidden, dan te stelen, HOEUFFT, *Bred. T.* 64.

— *Brood bidden*: zie Dl. III, kol. 1539.

— *Om Gode* (*om Godswil*) *bidden*: zie Dl. V, kol. 214.

— Ook als naam voor „opzitten", „mooi zitten" van een hond; eng. *to beggar.*

4) Iemand uitnoodigen, vragen ergens tegenwoordig te zijn, aan eene handeling deel te nemen enz.; thans niet meer algemeen in gebruik (verg. echter BIDDER). || Een seker Pharizeus (badt hem), dat hy by hem het middaghmael wilde eten, *Luc.* 11, 37. Wy ... wierden gebeden seven dagen by haer te blijven, *Hand.* 28, 14. Noch bidt haer (t. w. *eene vrijster*) niet een mensch om op het ys te gaen, of met een gulde slee te rijden op de baen, CATS 2, 254 *a.* Hy wordt terstont gebeden, Dat hy sich in den Hof een weynig sou vertreden, 2, 487 *a.*

— Eene bepaling met *te* (*tot*) kan de bijeenkomst of de handeling aanduiden waartoe men wordt genoodigd. || De ghene die ... bruloft zullen handen en zullen tot den zeluen niet moghen bidden dan haar naeste vrienden ende maghen, *Vl. Placcaerth.* 1, 762 (a°. 1531). By hem ten eten gebeden hebbende een goet deel vande burgeren, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 30 *a.* Dit seyd' ick ..., Wanneer ick met een vrient ten grave was gebeden (d. i. *wanneer ik op zijne begrafenis gevraagd was*), CATS 1, 416 *a.* Waer 't dat Juppijn ten hoof mij in sijn hemel baede *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 102. Daer goôn ter bruyloft sijn gebeden, VONDEL 2, 530. De Groef-bidders, versocht zynde ter begraaffenisse te bidden over eenige overledene *enz.*, *Utr. Placaath.* 3, 236 *a.* UEd. wordt gebeden ter begraeffenisse van Joost van den Vondel, oud 92 jaren *enz.*, in VONDEL 12, 68. Pers en Meel, alhier ter feest gebeden, POOT 1, 81.

— Men vindt ook eene bepaling met *op.* || Banckretten daer men hem op badt, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 67 *b.* Wy en konnen niet al even rijck ... zijn, noch op alle feesten gebeden werden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 378. Mon Coeur is op een Bal ghebeden Dat moet ick waer nemen, OGIER, *Seven Hoofts.* 7.

— Eene bepaling met *te* (*tot*) kan ook de hoedanigheid aanduiden waarin men iemand voor zich of bij zich wenscht te hebben. || Ic badt ons Pastoor laestmael tot een ghevadere, *Veelderh. Gem. Dicht.* 44. Een Meysken ... vrijde Lambert ... En heeft hem tot een Man gebeden, achter VISSCHER, *Brabb.* 210.

— Inzonderheid *iemand te gast bidden.* || Weyghert

aen daer ghy te gast gebeden Of wel ter word, v. HEEMSKERK, *Minne-kunst* 127. ... Had oulaux sijnen vrient by hem te den, CATS 1, 350 *b*. Dorothea, die sy dien gast gebeden had, HEINSIUS, *Verm. Avant.*

hoedanigheid kan ook zijn aangeduid door dat als lijdend voorwerp staat. || Dat noyt ijn en dient te zijn gebeden, Als yemant en van gesonde leden, CATS 2, 540 *a*.

onderheid *gasten bidden*. || Menig goet gasten heeft gebeden *enz.*, CATS 1, 322 *b*. etvarcken heeft gasten ghebeen teghen mor- OFT, *Ged.* 2, 289. Wanneer ... Een niet ast genaakt, MEYER, *Heemsk.* 63.

olunt, evenals *vragen*, *noodigen*, wanneer verband genoegzaam blijkt waartoe iemand ordt. || Rosemont (was) genoot juyst daer gebeden, CATS 1, 499 *b*. Wat schort my... geen mensch en vraegt, geen vryer heeft 2, 31 *b*. De Meyde badden him en seyden: Lammert komt toch by! BREDERO 1, 222.

k laten bidden, niet terstond aan eene uit- voldoen, bezwaren maken. || Kom, laat je en! — De kloosterlingen ... boden hem ijf in hun klooster aan. Maurits liet zich bidden, LOOSJES, *Lijnsl.* 1, 342. Ik ben eg in de kunst gevorderd om mij te laten . *Zev.* 2, 111.

den was in de middeleeuwen ook de term verzoeken om geld van de onderdanen, het van belastingen (zie VERDAM 1, 1239 en DE); in de 17de eeuw reeds verouderd. || (t. w. *de Engelsche regeering*), in 't stuk tingheffen, niets, dan biddender wyze, ver- OFT, *N. H.* 430.

idder, *bidding*, *verbidden* (zie die woorden, EDE); *ontbidden*, voorkomende in den zin *dden* („Laet ons 't kleene kind *ontbidden*, grooten God bekent", DE COUSSEMAKER, *du flam. d. Fr.* 46); *bidachtig*, tot bidden „Hij zag 'er gansch niet *bidachtig* uit", *Lijnsl.* 4, 194); *bidzaam*, genegen om te ORN.-VERVL. 228); een zonderlinge vorm *ios(heid)*, de ondeugd van nooit te bidden ieden moeten zich ... door het denkbeeld oordenpraal niet van het gebruik des gebeds hrikken, en zich daardoor aan *biddeloos- geven*", OCKERSE, *Vr. en Res.* 3, 9); bij rijvers vindt men eene enkele maal *biddelaar* van bedelaar („Daer was een aerme *bidde- rus* ghenomt ... vol met rappen en seeren", KE, *Minnebr.* 224).

l. *Bedelbidden* (zie Dl. II, kol. 1145).

ast. afl. *Broodbidder* (zie ald.).

ast. *Bidcel*, *-dag*, *-huis*, *-koraal*, *-plaats*, *-snoer*, *-stoel*, *-stond*, *-vertrek* (zie die

der. *Bidbank*, hetzelfde als *bidstoel*, *knie-* v. KEIRSBILCK, *Timm.* 54); *bidbrief*, naam voor *verzoekschrift*, *request* („Men lx, binnen zes maanden, by *bidbrief* te ", HOOFT, *N. H.* 214; „Zyn huisvrouw raaf Maurits ... verscheide *bidbrieven* oover ng t' haaren manne", 993); *bidbroeder*, smadelijke naam voor een man die veel en bidt; *bidkamer*, hetzelfde als *-vertrek* ig-selven in sijn *bidt-kamerken* alleen ver- heeft Godt ... ghebeden, dat" *enz.*, DE *nnebl.* 138; bij MEURIER, *Perr. Mign.* 8*a*, *-kamerken*; „Misschien zit zij op dit oogen- hare *bidkamer*", CONSCIENCE 3, 167 *a*); *bidkapel* (v. D. HOOP, *W. Tell* 128); *bidmachine*, in gebruik bij sommige Buddhisten (zie WINKLER PRINS, *Encyclop.* 13, 545); *bidpop*, voorkomende in den zin van: iemand die niets doet dan bidden (zie DE VOS, *Vl. Jong.* 347); *bidpsalm*, psalm die tevens een gebed is (DA COSTA 2, 337); *bidsermoen* („Den 22 dito, is ... een *bidsermoen* ofte predicatie gehouden ende Godt de Heere gebeden, om sijne hulpe ende zegen in dese ... beroerige tijden", v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 79); *bidspelonk*, spelonk waarin iemand zich afzondert om te bidden (VONDEL 10, 26); *-uur*, bidstond („Daar bij het zelfde Besluit, tegen Woensdag den 5 Jan. 1814 ... een plegtig Dank- en *Bid-uur* verordend werd, ten einde den Allerhoogste de belangen des Vaderlands op te dragen", KIST, *Bededagen* 1, 377); ook bij de Catholieken bepaald aangegeven uur om voor het H. Sacrament te komen bidden; *bidzalig*, in Zuid-Nederland een naam voor hem die alles verkrijgt wat hij vraagt aan God of Zijne Heiligen, en ook wel voor iemand die in alles voorspoed heeft (zie DE BO 126 *b*); *bidziel*, soms als naam voor eene vrouw die lang en vurig kan bidden.

— Als tweede lid. *Aan-*, *af-*, *terug-*, *toe-*, *voorbidden* (zie die woorden).

BIDDER, znw. m. Van *Bidden* in verschillende opvattingen. Mnl. *biddere* (VERDAM 1, 1240).

1) Iemand die tot God bidt, t. w. met betrekking tot het tijdstip waarop hij dit doet (verg. HUYDECOPER, *Pr.* 3, 19). || D'Aertspriester ... bad.... De wedergalm verried des bidders schelle stem, VONDEL 3, 657 (zie ook 5, 388 en 8, 623). Bidders voor het vaderland, v. ALPHEN 1, 103. Het hart bidt niet onmiddelijk by de meeste bidders, BILD., *Br.* 5, 71. Verlosser, Vriend! ... Gij laat geen' bidder staan, *Ev. Gez.* 49, 1. Zoo wij ons uit ... hoogmoed ... voor God willen afscheiden van de andere zondaren, ... de andere kerkgangers, de andere bidders *enz.*, BEETS, *St. Uren* 2, 435.

— Zelden als spotnaam voor iemand die van het bidden als 't ware zijn beroep maakt: een predikant. || Wy hebben Bidders genoeg: Vegters, Zeelui, moeten wy hebben, *Leev.* 1, 17.

2) Iemand die van een mensch of van menschen iets vraagt of smeekt. || Een Koningh ... is ... Een Vry-heer in de boey ... Een bidder met gebied, HUYGENS 1, 120. De Keyzer draagt een Leeuwenaard, Die neer-gebukte bidders spaard, OUDAAN, *Toneelp.* 21.

3) Een bedelaar; thans geheel verouderd. || Iek, dolende arme Ridder, Die niet meer goets en heeft als een beroyden bidder, BREDERO, *St. Ridd.* 55. Die heden was een ridder, wert morgen wel een bidder, DE BRUNE, *Bank.* 1, 113.

4) Gewone naam voor: noodiger ter begrafenis, aanspreker. Als zoodanig eene verkorte uitdrukking hetzij voor *groefbidder* (zie Dl. V, kol. 795 en 798), of voor *bidder ter begrafenis*. De term is niet algemeen in gebruik, met name te Amsterdam en in andere deelen van Holland is *aanspreker* de gewone term, in Friesland *leedaanzegger* (zie *Nav.* 25, 181). || Bidders ter begravenissen, DE LA COURT, *Welv.* 62. In de principaelste Begravingen ofte Uytvaerden en sal-men maer mogen gebruycken drye Bidders, *Vl. Placcaertb.* 4, 27 (a°. 1733). Een bidder, die uit begraven gaat, *K. Zev.* 1, 86. De boodschap van een bidder — hei! ik moet zeggen, van een aanspreker, 1, 255. Daar (t. w. *in de steden*) hebben 't doctors druk, ... Daar leven huilebalk en bidder met fatsoen, NOLET DE BR., *Ged.* 2, 115.

— Naast *bidder* staat in het vr. *bidster*. || Hij had nog een ander klooster aanbevolen: dat der zoogenoemde „bidsterkens", LOVELING, *Sophie* 120.

— Zeer zeldzaam is *bidderes*: eene biddende vrouw (b. v. IMMERZEEL, *Moederliefde* 10).

Samenst. *Doodenbidder* („Een quant ... wiens Vader ... een *Doden-bidder* geweest was", HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 245); *stadsbidder* („Wanneer het komt te gebeuren, dat de knegt van desen gilde te gelyk *Stads bidder* is", *Keurb. v. h. Comansg. b. Dordr.* 70 (a°. 1764); *groefbidder* is eigenlijk eene samenst. afl. met *bidden* (zie Dl. V, kol. 798); *biddersambt* („Eenige vrouwspersoonen, die mede het *Bidders-ampt* bedienden", DE RIEMER, *Beschr. v. 's Gravenh.* 2, 287).

BIDDING, znw. vr. Van *Bidden* in verschillende beteekenissen. Mnl. *biddinge* (VERDAM 1, 1240). Thans niet in gebruik.

1) Het bidden tot God. || Met alle biddinge ende smeeckinge biddende tot aller tijt in den geest, *Ephes.* 6, 18.

2) Het smeeken tot menschen, ook wel het bedelen. || Als sy ... in de sceep langhe ontrent een maent gheleghen hadden, doen trocken sy wederom in hueren dienst int stadt doer veel biddinghe, DE POTTRE, *Dagb.* 88.

Samenst. *Aalmoesbidding*, dat men ook kan beschouwen als eene samenstellende afl. van *aalmoes* en *bidden* („*De*) gewoonlyke *aalmoes-bidding*, welke van tyd tot tyd door het gantsche gebied des Patriarchschaps ... gedaan word", DE BRUYN, *Reizen* 1, 104 *a*).

BIDERMAN, znw. m. In de 16de eeuw hier te lande voorkomende, en bij KIL. vertaald met *vir probus*; ontleend aan nhd. *bider* (*bieder-*)*mann* (verg. KLUGE, *Etym. Wtb.*[6] 43). Braaf man, man van eer. In de hier volgende zegswijze, die ook bij TUINMAN (2, 101) wordt vermeld, doch onjuist verklaard. || Bidermans erf leyt in alle landen, SPIEGHEL 276.

BIDET, znw. m. Ontleend aan fr. *bidet* (dat ontleend is aan ital. *bidetto*). Thans alleen in gebruik in de bet. 2).

1) Een klein soort van paard. || Poëten, ... nuchter zijnde, en schijnen ... maer op bidets te zitten, en laughst de aerde te loopen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 229. Kan ick op gheen schoone klepper, of witte hackeneye rijden, een geringh bidetjen zal my even haest over wegh brengen, 1, 378 (zie ook 2, 284).

2) Naam voor zeker meubel, bestemd om de lichaamsdeelen waarop men zit, te baden; fr. *bidet*.

BIDHUIS, znw. onz. Nagenoeg hetzelfde als *Bedehuis* (zie ald.). Tempel, kerk; in Noord-Nederland thans niet in gebruik. || Den Duyvel, die sy geschildert ende afgeconterfeyt hebben in haren Tempel oft bidt-huys, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 52 *d*. Nog nauwelijks het bidhuis ingetreden, J. V. RIJSWIJCK 145.

BIDKORAAL — ook BIDKRAAL —, znw. onz. en vr.

1) Onz., als stofnaam. Het koraal van den rozenkrans; bij dichterlijke overdracht: rozenkrans (zie b. v. ALB. THIJM, *Klok v. Delft* 77).

2) Vr. Eene enkele koraal van een rozenkrans. || Dat hij de ontsloten lippen (t. w. *om te gaan bidden*) Bewondrend stilhield, en geen bidkraal meer liet slippen, STARING 2, 45. Vrees van dat ... volk geen leed. Ik ken hen als mijn bidkoralen, V. LENNEP, *Poët.* 7, 9.

BIDPLAATS, znw. vr. Gewoner dan *Bedeplaats* (zie ald.).

1) In 't algemeen. Eene plaats waar men gaat bidden. || Nu gingenze uit ... om Godt te bidden. De bidtplaets was d'Olijfbergh, by de Stadt, VONDEL 6, 346. Zij ... kiest zich een bidplaats (t. w. *na de kerk te zijn binnengekomen*); blikt schuw om zich heen, TER HAAR, *Ged.* 1, 173.

2) Eene plaats waar men gewoon is te komen bidden. || De stadt heeft ... een Meydaan, ook veele badtstoven, kerken en bidtplaetsjes, DE BRUYN, *Reizen* 2, 129 *a*. Op de museums volgden de kerken, op de kerken de kloosters en bidplaatsen, BERGMAN, *Nov.* 366.

BIDPRENTJE, znw. onz. In de Roomsch-Catholieke Kerk. Een prentje waarop eene voorstelling, den godsdienst betreffende, is afgebeeld, en op zijne achterkant de sterfdag en de ouderdom van een overledene zijn vermeld, met eenige teksten en eene opwekking om voor den ontslapene te bidden. || Hij heeft veel bidprentjes in zijn kerkboek. — In de hand (t. w. *van den overledene*) (wordt) een takje palm gestoken ..., en verder wordt het hemdekleed met bidprentjes letterlijk bedekt. Die prentjes zijn geschenken van vrienden en vriendinnen, *Oude Tijd* 1874, 249 (*over gebruiken in Twente*).

BIDSNOER, znw. onz. Gewoner dan *Bedesnoer* (zie ald.). Een snoer waar men aan bidt. Een term voor: rozenkrans. || Wijl de Abt ... Met ... bleeke wangen Zijn bidsnoer greep, zijn pater bad, V. LENNEP, *Poët.* 2, 119. Zij (bemerkte) ... de tegenwoordigheid harer vriendin door het geluid, dat de voortgeschoven kralen van het bidsnoer maakten, SCHIMMEL 2, 184 *a*. Een die een bidsnoer afprevelt, V. LOOY, *Proza* 42.

BIDSTOEL, znw. m. In de Roomsch-Catholieke Kerk. Een bankje waarop men kan knielen om te bidden, tevens voorzien van eene leuning om de armen op te laten rusten; ook wel *knielbank* of *bidbankje* genaamd. || In eenen hoek der kamer zat de Koningin op eenen bidstoel geknield, CONSCIENCE 2, 82 *a*. Vondels dochter, die op een bidstoel geknield had, was achter hem gaan staan, ALB. THIJM, *Portr. v. V.* 84. Op haar bidstoel neergezegen, het kruisbeeld aan hare lippen gekneld, SCHIMMEL 2, 290 *a*.

BIDSTOND, znw. m. In 't algemeen hetzelfde als *Bedestond* (zie ald.), dat nu verouderd is; een *bidstond* behoeft niet door eenig gezag te zijn voorgeschreven en valt buiten de gewone kerkbeurten. In de Roomsch-Catholieke Kerk is deze term niet in gebruik. || Een bidstond voor den oogst, voor de zending. — Ik (moet) erkennen dat Frits weinig goeds heeft thuisgebracht van den bidstond, MULTATULI 1, 197. De overheid ... were geen bidstonden, maar wekke integendeel zelve tot het houden van een bededag op, KUYPER, *Program* 806.

BIDVERTREK, znw. onz. Een vertrek waar men zich afzondert om te bidden. || Ziet ge in dat ... bidvertrek dien ... Ridder? DA COSTA 3, 425. Juist kwam hij uit zijn bidvertrek, Hij had voor God geknield, BEETS 3, 112.

BIE. Zie BIJ (I).

BIEBOUW. Zie BIESBOUW.

BIECHT — in Zuid-Nederland ook wel BICHT (CORN.-VERVL. 227) —, znw. vr. Mnl. *biecht*, *biechte*, en ook wel *biacht* (VERDAM 1, 1241); nhd. *beichte*, mhd. *bîht*, ohd. *bîjiht*: een verbaal znw. naast het ww. dat ohd. luidt *bîjehan*; *jehan* is *zeggen*, *verklaren*, *bekennen*. De eigenlijke beteekenis van *biecht* is dus *belijdenis*, doch het wordt gebruikt in eene bepaalde toepassing.

1) Eigenlijk, in de Roomsch-Catholieke Kerk. Het sacrament waarin aan een zondaar die berouwhebbend zijne zonden belijdt, door een daartoe macht hebbenden priester die zonden worden vergeven. || Eene goede, eene oprechte, eene generale biecht. Het geheim van de biecht. — Hy sou ... bewaert syn als die Alsonder biechte sterven, *Trou m. bl.* 116. Gelijck vergiffenis door biechte werd vercregen, HOOFT, *Ged.* 1, 72.

a, d'inwendighste gedachten van vleeslyke
.. in biecht meldden, HOOFT, *N. H.* 576.
s Soldaten Biecht: Ick hebbe veel gerooft,
oock niet gerooft; dat 's dan gelijck en
GENS 2, 125. Dus zocht zy in gewijde
't angstig sterfbed rust, BILD. 1, 245.
biecht gaan. || Men wilde niet meer te
en, dan aen Godt alleen, MARNIX, *Byenc.*
a ik alle dagen wel vromelijk te biecht,
s. 1, 61 *a.*
biecht spreken. || Desen boosen mensce
na niemanden hooren, noch sijn biechte
ch sijn recht vander heyliger kercken ont-
D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 67 *a.*
t hooren. || Het habijt eens priesters ...
ken, om de biecht te hooren van bedaagde
essen, SLEECKX 3, 261. Indien ik maar
splichten niet moest verzuimen, ... indien
heilige mis kon opofferen, indien ik maar
hooren ten minste, LOVELING, *Sophie* 188.
genlijk, bij vergelijking. || Denct niet dat
school sal clappen, ... Wat ghy tegens
dat is in biecht, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.*
aer, om oprechte bieght te doen, het oogh
bedorven, ... dat *enz.*, HOOFT, *Br.* 2,
1630). Dat vaeck verdienste sprong ver-
or de scheenen, Belijden in haer' biecht,
Rom', Athenen, HOOFT, *Ged.* 1, 209.
p, en sechdy reyne biecht Soo sal ick
REDERO 2, 23. Secht oprechte biecht, hede
weghen ghedroncken? 2, 207. Ick ... hebb'
. blad besteed om daer mijn sonden op te
eynde ick een goede biechte sou konnen
OIRTERS, *Mask.* 23. Thans verzoek ik
y zich zelven ter biecht te gaan, en daar
ennen, of *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 6, 47.
u, spreek uw Biegt maar, *Leev.* 7, 152.
nd de biecht afnemen, hem ernstig ver-
der handen nemen; elders *in de biecht*
EUFFT, *Bred. T.* 65); *de biecht afnemen*
soms gebruikt in eigenlijke opvatting.
den duivel te biecht gaan, te rade gaan
d die niet te vertrouwen is. || Daar komt
droes te biegt, LANGENDIJK 2, 345. Zie
om by den Drommel ter Biegte, *Leev.*
Die excellente Suse is ... bij den drommel
geweest, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 59. Bij den
iechte gaan, DE VOS, *Vl. Jong.* 331.
echten (zie ald.).
st. Sommige woorden, beginnende met *biecht-*,
gevat worden hetzij als samenst. met *biecht*,
biechten: zie deze onder BIECHTEN.
tweede lid. *Oorbiecht* (zie ald.); *voor-*,
zie die woorden).

ITELING, znw. gemeensl. Iemand die
met betrekking tot een bepaalden priester:
bij hem gewoon is te biechten. || Hij is
ling van dezen pastoor. Er zit een biechte-
den biechtstoel. — Vroeger ... Had hem
ens biechtlings mond Dat voorval doen
EYER, *Boekan.* 37.
vergelijking. || Gy (t. w. *een geneesheer*)
lingen, spyt de beste Dorp-Priester, *Blank.*

ITEN, bedr. en wederk. zw. ww. Van
nl. *biechten* (VERDAM 1, 1242).
in de biecht belijden; thans nog ge-
1) Eigenlijk. || Dewijl men om het aflaet
n. moet Biechten sijn sonden groot ende
Brabb. 68. De heer ... biechte en
nden, VONDEL 3, 130. Wel biechten
absolutie bekomen, DE BRUNE,
Bank. 1, 356. Het is beter onder de galg gebiecht, dan nooit, CONSCIENCE 3, 357 *a.* Heddegij al te bichten geweest? CORN.-VERVL. 227.

2) Oneigenlijk. Iets belijden, bekennen, t. w. iets waarover men zich schaamt, iets waarmede men verlegen is. || Schaemt ghy te biechten u Misdaet? BAARDT, *Deugdensp.* 385. De Bruit, Die ... wel biechten zal ..., Dat nooit droevige eenzaemheden Haer voldeên, MOONEN, *Poëzy* 204. Zult gy het my wel vergeeven, indien ik u eens naar waarheid biegt, dat ik *enz.*, *Leev.* 7, 163. Ik zal aan u, als aan eene vriendin, oprecht alles biegten, *Wildsch.* 5, 318. Ik brand van nieuwsgierigheid. ... 'k Zoû u haast terstond aan 't biechten zetten, maar ik heb een dringende afspraak, ESSER, *Twee Sproken* 6. Otto, ik — ik heb je iets te vertellen, ik heb iets bij je te biechten, COUPERUS, *E. Vere* 1, 174.

B) Als wederk. ww.: *zich biechten*, zijne biecht spreken; in de middeleeuwen gewoon, thans verouderd; fr. *se confesser.* || Doen baden hem sijn vrienden dat hy hem woude biechten ende bereyden totter doot, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 67 *a.* Wilt u teghen den hemelschen Vader bichten, HOUWAERT, *Vier Wterste* 95. Ende ick hebbe gebeden den Heere mijnen God, ende hebbe my gebiecht, seggende *enz.*, MARNIX, *Geschr.* 2, 707. D'ander (bieghtte zich) aan eenen ... Dominikaaner Monnik, HOOFT, *N. H.* 813. Ick gis dat hy hem biecht, sijn sonden vast belijdt, Wt vrese vande Doot, BREDERO 1, 53. Het wijf ... ghecomen zijnde om haer tegens den Abt te biechten, V. BREUGEL, *Boccat.* 80 *a.* Dezen elendigen ... die noch sterven kan, noch leeven, ... Hebbende zich al over drie dagen gebiegt, en tot de dood bereid, ASSELIJN, *Gusman* 25 (zie nog DE BRUNE, *Wetst.* 2, 380).

C) *Iemand biechten*, hem de biecht afnemen; in de middeleeuwen gewoon, thans verouderd; fr. *confesser quelqu'un.* || Om anderen liedens vrouwen ende dochteren ... te biechten, ende ... te troosten, MARNIX, *Byenc.* 5, 2 (bl. 211 *b*). Dat hy veele (t. w. *veroordeelden*) ... in haar uiterste gebiegt, en ten vyere vergeselschapt hebbende *enz.*, V. HEEMSKERK, *Arc.* 45. Een' ander ..., opgehitst ... ten zelven onheil, ende daar op gebiecht door eenige geestelijken, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 104. Hy Doopte, Biegte, sprak 't Sermoen, *Econ. L.* 2, 125. Ik biecht de Koningin, In 's Franschen Priesters plaats, BILD. 1, 245.

— *Krekels biechten*, eene grappige uitdrukking voor: bij de kachel zitten en niets doen (zie *Loquela* 5, 90).

Afl. *Biechteling* (zie ald.), *biechter* (mnl. *biechtere*, mhd. *blihtaere*: VERDAM 1, 1243), biechtvader (HUYGENS 2, 125); daarnaast ook *biechtheer* (mnl. *biechthere*), hetzij al of niet daaruit vervormd (zie b. v. V. LENNEP, *Poët.* 4, 22 en 11, 146); in de levende taal niet meer in gebruik; *ongebiecht* (zie ald.), ook wel in den zin van *niet beleden*, *verborgen* („Hoe draag ik langer nog 't ondraaglyk wicht Der *ongebiechte* schuld", HOFDIJK, *Bloem d. W.* 109).

Koppel. *Welgebiecht*, na eene goede biecht te hebben gesproken („Dat hy *wel gebiegt* ... gesneuveldt is", ASSELIJN, *Warfusé* 77).

Samenst. *Biechtkind*, *-penning*, *-stoel*, *-vader*, *opbiechten* (zie die woorden).

— Verder. *Biechtbriefje*, een bewijs dat men gebiecht heeft (zie *Index Vl. Placcaertb.* 53 *b*, waar verwezen wordt naar een Franschen tekst, waar men leest *billets de confession*); *biechtdag*, dag waarop men biecht of biecht hoort; *biechtdochter*, een vrouwelijk biechtkind (zie b. v. *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 24); *biechtgang* („De Gardiaen (ginck) met haer inden *biechtganck* en vraegde, wat die ... sake was," *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 40); *biechtgeheim*, de verplichting

voor den biechtvader om het stilzwijgen te bewaren over hetgeen in de biecht is beleden; *biechtgeld* (zie b. v. BILD. 1, 246; TOLLENS 8, 6; hetzelfde als *Biechtpenning*: zie ald.); *biechtgestoelte* (BILD. 1, 138; hetzelfde als *Biechtstoel*: zie ald.); *biechthuis*, als naam voor de kerk (bij HUYGENS 2, 127); *biechtkamer*, vertrek, met een beschot doorschoten, en met twee deuren, eene voor den biechtvader en eene voor den poenitent („Deze deur gaf toegang tot de *biechtkamer*, die van de sakristij was afgeschoten", ALB. THIJM, *Portr. v. V.* 187; vandaar *biechtkamerdeur*, *a. w.* 188); *biechtoordje*, voorkomende in de volgende plaats („Huye-nochtent ... vong ick ... Een knoppel-doeck, met een snap-haan, ... Met acht-guesen-duyten, en twintich *biecht-oortjes*", BREDERO 1, 146); *biechtpuntje*, eene fout welke aan den biechtvader behoort beleden te worden; *biechtspiegel*, benaming voor eene lange lijst van zonden, volgens de geboden waartegen zij strijden ingedeeld, die men in sommige Katholieke kerkboeken vindt, ter vergemakkelijking van het gewetensonderzoek voor de biecht; *biechtvolk*, menschen die komen biechten.

BIECHTKIND, znw. onz. Benaming voor den biechteling in zijne betrekking tot den biechtvader. || Na dat de ses ... weken van Callekens proef-tijt ... uyt was, so nam B. Cornelis haer solemnelijck voor een van sijne biecht-kinderen, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 15.

BIECHTPENNING, znw. m. Benaming voor de vrijwillige gave die een geloovige geeft bij gelegenheid der biecht.

BIECHTSTOEL, znw. m. Een volgens de kerkelijke voorschriften ingerichte zetel in de kerk, waarvan gebruik wordt gemaakt bij de toediening van het H. Sacrament der biecht. || Een grooten biechtstoel hebben (d. i. *veel poenitenten hebben*). — Hoort eens, lieve menschen, ik zit hier niet in den biechtstoel, HASEBROEK, *W. en Dr.* 164. Ik zag hem in eenen biechtstoel en daarna op de communiebank knielen, SLEECKX 12, 215. Vrouw van Hulle zag vuurrood, toen zij uit den biechtstoel kwam, LOVELING, *Vl. Gew.* 87. Uit biecht- en preekstoel stroomt een zondvloed van galle over de arme vrijdenkers, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 188.

BIECHTVADER, znw. m. Benaming voor den bedienaar van het H. Sacrament der biecht ten opzichte van zijne biechtelingen.

1) Eigenlijk. || Nochtans en suldy dit nemmermeer doen ... sonder consent ... ws biechtvaders, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 131 *a*. Hem (t. w. *den ter dood veroordeelde*) besorgende van eenen goeden Bicht-vader om hem te troosten, *Vl. Placcaertb.* 4, 435 (a⁰. 1703). Ik heb wel gehoord dat ... de Biegtvaêrs zo veel vermogen op hunne biegtelingen, dat *enz.*, *Wildsch.* 6, 66. Mijne goede Biechtvader ... zal mij daarom de absolutie niet weigeren, schoon ik ... naar zijn gevoelen te veel met Ketersche menschen omga, LOOSJES, *Buism.* 2, 245.

2) Bij vergelijking gebruikt. || Zonden, van de welken hy zig opentlyk ... beschuldigde, als of hy 't geheele gezelschap voor zyn biegtvader nam, V. EYPEN, *Spect.* 11, 208. Doktoren zijn biechtvaders, en mogen niet uit de school klappen, *K. Zev.* 1, 25. Wat behoef ik meer van je te weten? ... Gemoord of gestolen zalje niet hebben, ... en voor 't overige wil ik je biechtvader niet wezen, 4, 333.

— Zoo wordt een predikant, bij wien iemand gewoonlijk ter kerk gaat, ook wel zeer oneigenlijk zijn *biechtvader* genoemd.

— Naar analogie van *biechtvader* vindt men som *biechtmoeder* als naam voor eene vrouw wie zijne geheimen toevertrouwt (zie b. v. L *Bronkh.* 6, 74).

BIEDEN, bedr. (soms ook wederk.) Mnl. *bieden* (VERDAM 1, 1243). Got. *biudan* Indogermaansche stam waarvan *bieden* is gevor toont zich ook in gr. πυνθάνεσθαι, vragen, ve

A) **Bedr.** — 1). Iets bekendmaken, afk thans nog in West-Vlaanderen, in toepassin afkondigen van den preekstoel (zie *Loquel* in de algemeene taal verouderd. || Heeft ons Mauritius met de Maeght van 'sHertogenbo gheboden ghehadt, ende niet konnen die ghe nu comt onsen Prins Frederick het derde bieden, om met de Bruyt te gaen strijcken, so *Sene-boher* 26 (*de bedoeling is blijkbaar* doe digen).

2) Iemand iets zeggen, t. w. iets dat i toewenscht. — *a*) Het voorwerp is *goeden da nacht* en derg.; in Zuid-Nederland wordt oo *den goeden dag bieden*; in Noord-Nederl ouderd (verg. Dl. V, kol. 311). || Ick had u driemael geboden goeden dagh, Daer ghy u quaemt, VISSCHER, *Brabb.* 84. Als ... je u hebt goeden nagt geboden, CATS 1, 324 *b*. armen over mach Biedtse selden goeden dach, 1, 132. Als haer werd geboden Goen morge dagh, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 105. Den goe dien wij hem bieden, Geeft hij ons weêr met zwier, V. DUYSE, *Vrol.* 17 (zie ook 124).

b) Het voorwerp is *geluk* of b. v. *welko* anders dat men zegt als wensch of begroetis *geluk bieden* is hem *gelukwenschen*. || Een hem toe en quam hem eer bewijsen, En b veel gelucks, CATS 2, 559 *a*. Ick vind wel scheids Om u geluck te biên ... Met d HOOFT, *Ged.* 1, 154. Zeg ereys ..., zal geluk mee biên? Of is het hylik noch n KRUL, *P. W.* 3, 20. Hem 't welkom te KATE, *Schepp.* 139.

— Zelden wordt de inhoud van den wen anderen vorm uitgedrukt. || Eerbiedich biet Haer soo veel vreuchts te wachten, Als *enz* *Ged.* 1, 23.

3) Het voorwerp is vervolgens de naam bejegening waarmede men iemand begroet.

a) Zeer gewoon was *iemand eer bieden* EERBIEDEN). || Alle eere biedick u ende DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 180. Hy Ridder eer, en doet hem goet bescheyt, CAT Ghij boodt dier hemelsche schoonheit niet menschlijk' eer, HOOFT, *Ged.* 1, 286. Ick heer, die mij soo grooten eere biedt, 2, docht, ... Dat ick al het geboomt u eer sa STARTER 306. De raven ... schijnen 't ove braven eer te bieden, BILD. 2, 176.

b) Minder gewoon in andere verbindinge biên tegens zijnen danck, HOOFT, *Ged.* Schoon ick u noch dieper hulde bode *enz.*, 1, 253. Het lust me u lof te biên, POOT Koningen bieden U knielend hun groet, *Schepp.* 230.

4) Ook eene vijandelijke bejegening kan werp zijn genoemd; t. w. *tegenweer*, *tege* een synoniem daarvan. || Dees termen, ha uwen beck (d. i. *gebruik deze woorden* hemlien vertrec, wilter niet naer vragh DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 40. De F (deeden) hunnen aanval met zulk een' hitte [illegible] en, die weer booden, versloeghen, [illegible] 10. De Troischen bieden weer. [illegible] en tin van bove[illegible] die ... niet [illegible] van geen [illegible] 'aar (t. w.

bieden (scheen) gelijke dwaasheid, als
estellingen te kampen, V. D. PALM,
4. Dat sommigen ... aan dien trek
h van eene hoogte neer te storten)
hebben kunnen bieden, *K. Zev.* 4, 111.
einig op den duur, Al boodt gij tegen-
LARD, *Ernst en Kl.* 107.
rwerp is een wapen waarmede men zich
est in enkele vaste uitdrukkingen ||
d licht van vooren Hem hebben 't spits
T, *Ged.* 1, 155. Indien wij ons be-
Zijn scherpe swaerdt de punte biedt
ERCKMANS, *Zeev.* 44 met het voorwerp
r sterker magt van alle zyden U aen-
mmer biedt, POOT 1, 260. Schoon het
biedt, Als ik het af wil plukken,
139.
orwerp is een lichaamsdeel dat men
oudt, toesteekt enz.; in verschillende
niet zelden in figuurlijk gebruik.
gemeen. || Den geneu die u aen de
biedt oock de andere, *Luc.* 6, 29.
gheltjen ... Mij de neb biên, HOOFT,
Hij tilt zijn zoontje om hoog, die haar
iedt, HELMERS, *Holl. N.* 33. 't Mondje
rst..., die de moeder 't bood, TER HAAR,
De breede zijde bieden (*van een schip
ich naar een vijandelijk schip keert
waar de batterij is*).
mond, de *wangen* als voorwerp: om
ussen. || Zijn dit dees zachte wangen,
eerstmael boodt, met onverzaden lust?
24. U ... Te biên dien verschen mont?
te wangen? 3, 845.
(soms ook *het hart*) *bieden*: naar
en, hem gehoor geven of hem gehoor-
it nademael du den gebeden So geerne
enz., MARNIX, *Ps.* 65, 1. Soo gy dit
rsaem herte biedt, Gy sult *enz.*, CATS
oor wiert niet geboden aen 't vermaen:
als en wilden sy niet buigen, DE GROOT,
245 (verg. Dl. V, kol. 1660).
een arm bieden (zie Dl. II, kol. 652). ||
u Laura biedende, sprak hij op minzamen
SCIENCE 2, 417 *b*.
de hand bieden. — *a*) Eigenlijk: hem
. || Hij stond ... op, bood zijne hand
riep *enz.*, CONSCIENCE 3, 356 *a*. De
eerst was uitgestegen, had den Regent
oleur Verbrugge de hand geboden, die
aannamen, MULTATULI 1, 59.
k: iemand bijstaan; ook wel *iemand de
nd bieden* (zie Dl. II, kol. 1530). ||
Om ... vrienden handt te bieden, Liet
en niet, HOOFT, *Ged.* 1, 159. Dank
estejt: dank heb uw groote zoon: Die
st en handt ... boôn, 1, 348. En word
Generaal geordonneerd, denselven Keur-
lle behulp en assistentie te doen, en
k nodig is, de sterke hand te bieden,
yude, bij DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 328 *b*
Dat myn Vader geen bloedvriend had,
en, en in syn ongeval de hand bieden
s, *Verm. Avant.* 1, 9.
en, den bek bieden, eigenlijk van dieren
eligen. || Wat haen, hoe bits hy was,
oefs den beck? VONDEL 5, 633. 's Lants
anden Den verwaenden hooghmoet biet,
... die teghen alle opstaende ketterijen
k handt ende tandt bieden, V. HOUCKE,
ul.
d (vroeger ook *het voorhoofd* en zelfs
den baard) *bieden*: zich tegenover iemand te weer
stellen. || Vroomhertighlijck den vyand den baerd
biden, V. D. NOOT 51. Te reeden ... Oorlooghs-
schepen, Om rustig ... den pratten Castilliaen Het
aenghesicht te bien, VONDEL 1, 137. Malkand'ren
't voorhooft bien (*van twee legers gezegd*), *Ald.*
Schoon hy (t. w. *Lodewijk XIV*) zo lang met voor-
spoed het hooft aan het geheel vereenigde Europa
had geboden, V. EFFEN, *Spect.* 12, 11. Geloovende
nu sterk genoeg te zijn om Tippoe Saheb, zoodra
die hem mogt aantasten, het hoofd te kunnen bieden,
HAAFNER, *Pal.* 288. Menschen, welke ... kruipend
en laag worden, als men hun het hoofd durft bieden,
BERGMANN, *Staas* 115.
— Ook wel, oneigenlijk, met eene zwarigheid als
bepaling. || Er moet gewaakt, ... gezorgd, ... aan
ongemak en vermoeijing het hoofd geboden worden,
V. D. PALM, *Sal.* 3, 241. Wij hebben ... gezien,
hoe zij (t. w. *de bank*) ... onmachtig was om aan de
crisis het hoofd te bieden, VISSERING, *Herinn.* 3, 91.
h) *Den rug*, *de hielen*, *de hakken bieden*: zich
van iemand of iets afwenden of op de vlucht gaan. ||
De Rede-son den ruch biedende, GEULINCX, *Hooftd.*
221. Als moedeloose lieden De rug zij moeten bieden,
HOOFT, *Ged.* 1, 274. Deur gaet de Grieck, en bied
Oetas Hof de hacken, HERCKMANS, *Zeev.* 24. Gins
deysd' den Grieck te rugh; daer bied den Pers de
hielen, Te vyand, 42. Dat heyr, wel eer zoo fier,
en trots, Dat biedt my nu de hielen, en de nekken,
WATERLOOS achter HUYGENS, *Ghebr. en Onghebr. v.
't Orghel*, 151.
7) Eene stoffelijke of onstoffelijke zaak tot iemands
beschikking stellen, ze *aanbieden*; thans niet gewoon,
en meest in plaats van *aanbieden*, om het woord
aan twee malen kort na elkander te vermijden.
a) Met een persoon als onderwerp. || As me jouw
pap biedt, versta gy dat wel, soo selje gapen, BRE-
DERO 1, 69. Terwyl de Godheit u ... Noch tyt van
boete bied, DE DECKER 1, 52. Ik zal ... maar ...
kerssen eeten, nu zy my geboden worden, *Leev.*
4, 289. Een ridder kwam, en bood mij trouw, STARING
1, 47. Hun redding en vergiffenis te bieden, indien
zij den nieuwen standaard wilden volgen, DAVID,
Hist. 2, 86. Gij komt mij uwe hulp bieden, CON-
SCIENCE 1, 83 *b*. Om den vrijen doorgang aan eenen
stoet te bieden, 2, 86 *b*. Omdat ik een tweede glaasje
portwijn, dat hij mij bood, aannam, KNEPPELH.
8, 232.
— Met eene lichamelijke begeerte of een lichaams-
deel als bepaling in den datief. || Soo men al te
veel sijn gulle lusten biet, De maeg word over-last,
CATS 2, 590 *a*. 't Geen men 't mondje biedt, Dat
moet de hand betaalen, *Econ. L.* 1, 150. Ryke
lieden, Die ... Niet weten wat een tong te bieden,
Die al voor lang niets lekker vondt, 2, 216.
— *Iets te koop bieden* (ook *aanbieden*); eene
enkele maal vindt men iets *veil bieden*, waarschijn-
lijk naar hd. *feilbieten*. || Ik zal ... de onafhanke-
lijkheid van mijn hart voor geenen prijs veil bieden,
DELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 86.
— Soms met het bijbegrip dat het aangebodene
ook wordt aangenomen. || Heeft hy op my aldus
den hack, Daer ick hem noyt dan duecht en boot
(d. i. *weldaden bewees*)? C. V. RIJSSELE, *Spieg. d. M.*
183. Mijn Vrouwe bood mij twee narcissen, HOOFT,
Ged. 1, 48. Snelle paerden, (ghij) biedt, voor 't
licht mijns liefs, een stofwolck aen mijn ooch, 1, 84.
— *Zich iets bieden* komt voor in den zin van:
zich iets veroorloven, iets genieten. || Een man die
sich noyt vreugt en biet Daer aen sijn vrouwe leet
geschiet, CATS 1, 283 *a*.
b) Met eene zaak als onderwerp: tot iemands be-

schikking stellen, voor iemand opleveren; soms met persoonsverbeelding. || De allernutste drank, u 't klare water biet, SPIEGHEL 119. Een vyer seer claer ontsteken, Dat het lichaem hitte biet, GHESCHIER, *Proefst.* 313. Lentgewas, dat ieders oogen Een' aengenaemen wellust biedt, POOT 1, 115. De heusche bedden (bien) Den matten werkliên rust, 1, 182. Wijsbegeerte en fraaie letteren mogen ... kalmte en vertroosting aan den geest bieden *enz.*, V. LENNEP, *Rom.* 4, 133. Waar nauw de gouden herfst een rijpe vrucht ons biedt, LEDEGANCK 44. 't Schouwspel ... Dat later de waereld Der Menschen zal biên, TEN KATE, *Schepp.* 63.

8) Een bod doen op iets dat te koop wordt geboden; de thans meest gewone beteekenis. || Wie biedt er meer? Een bod bieden (verg. Dl. III, kol. 28). Met te bien en niet koopen en kan mijn kaveke niet rooken (*spreekw. in Z.-N.*).

— *Bieden op iets* (*bij eene openbare verkooping*). || Er is tien gulden op geboden.

— Anders zegt men dat eene som wordt *geboden voor iets.* || Voor dat huis is hem veel geld geboden. — Wie souw Geld voor quae Waeren bieden? HUYGENS 1, 726. Leen my honderd Ducaaten, of ik verkoop myn ring; daar is my al meer dan die som voor geboden, *Leev.* 2, 46. Hij heeft ... veel geld er voor geboden, CONSCIENCE 1, 88 *b.*

— *Een bod naar iets bieden*, figuurlijk gebruikt (zie eene plaats uit VONDEL in Dl. III, kol. 29).

— *De meestbiedende*, degene die het hoogste bod doet. || Iets verkoopen aan den meestbiedende. — De Schryvers sullen ... aenteyckenen, alle het geene die ... Matroosen ... nalaten sullen, omme ... in 't openbaer verkocht (*te worden*) aen den meest daer voor biedende, *Gr. Placaatb.* 2, 368 (a⁰. 1629). Dat de Verpachtinghe worde ghedaen... à la haulete, den meest-biedenden den naesten, *Vl. Settinghb.* 56.

— *Bieden* wordt te zamen genoemd met *loven*, dat is de handeling van den verkooper, die een bepaalden prijs voor zijne koopwaar vraagt (verg. VERDAM 4, 851 en zie LOVEN). In plaats van *loven* vindt men soms *eischen.* || Have en erve, sonder looven ofte bien, Willen wy hier gheven, *Trou m. bl.* 194. Dat, zoo lang de wederzijdsche handslag van loven en bieden aanhoudt, er geen ander aan het bod mag komen, BERKHEY, *N. H.* 9, 462 (t.w. *bij het verkoopen van koeien*). Onder het ontbijt kocht de Heer van Eikenhorst, na lang loven en bieden, de landerijen, KIST, *Eikenh.* 3, 395. Met eischen, ... met bieden Treft men de koop, *Econ. L.* 3, 159. Dan ging het loven en bieden aan ..., en de koop gesloten zijnde, werd *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 356. Een maand lang duurde het loven en bieden; meer dan eens waren de onderhandelingen op het punt van af te springen, FRUIN, *Tien J.* 321.

B) **Wederk.**

1) Zich zoo voordoen, zich zoo gedragen, als uit eene bepaling blijkt; thans verouderd. || Hy biedt hem ghesprakich in zijn manieren, Hem tooghende sachtmoedich, goedertieren, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 110. En of sy haer doen met Reden zeer gereet wenden, Zout ghy u noch t'huerwaert zo wreet bieden sno? *Vlaerd. Redenr.-bergh* 65. Haar voorhoofd kreeg een blos, En bood zich, of heur blik de maagdenborst mocht dekken! BILD. 2, 91.

2) Zich aanbieden, zich ter beschikking van iemand stellen; in de levende taal niet in gebruik. || De fiere ridder kwam ten hoof En bood zich aan den vorst, BILD. 1, 6 (zie ook 1, 224). Ten zij zich iemand bood,...die 't vonnis...Wilde ondergaan, TEN KATE, *Par. Verl.* 64. Welk een pracht van bloesemkleur Biedt zich overal aan de oogen, LEDEGANCK 108.

Afl. *Ge-, ont-, verbieden, bod, bode* (zie de woorden); *bieder*, iemand die een bod doet („Sc onderscheyt, ofte het selve geschiedt by mijnings gunninge van de koop aen een van de *Bieder*, *enz.*, *Keuren v. Leyd.* 184; „De *bieder* ... dert zig wegens zo een' buitensporigen eisch", V. *Spect.* 12, 42 (zie nog CONSCIENCE 2, 207 *a*; 4, 14 *bieding*, aanbieding („De *bieding* der Hoogheit de Majesteiten van Vrankryk en Engelandt", *N. H.* 1210).

Koppel. *Eerbieden* (zie ald.).

Samenst. *Aan-, op-, toebieden* (zie die woorden).

BIEFSTUK — in Zuid-Nederland bij schrijvers ook BIEFSTEEK —, zaw. m. (als vr.). Vernederlandscht uit eng. *beefsteak*: vleesch van de bovenbil (allereerst bij het rund), gebakken of geroosterd wordt. In het Engelsch komende sinds het begin der 18de eeuw (zie

1) Als voorwerpsnaam. || Men gaf hem biefstuk. Een heele, een halve biefstuk. — steken en twaalf glazen bier! BERGMANN, *Stou* Hij moest erkennen, dat ... de ... bifsteken ...spek te verkiezen waren, SEGERS, *B. d. Kemp.*

2) Als stofnaam. || Hij at daar biefstuk bakken aardappelen. Rauwe geschraapte biefstuk, voedsel voor een zwak kind. — Een verduiveld ontbijt gehad! ... de eieren te hard, de biefstuk leer, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 81. Omdat ... er niet uitzag als iemand die misbruik biefstuk, MULTATULI 3, 231. De biefstuk met de aardappels in de pan, CREMER 7, 55.

Samenst. *Biefstukhamer*, vleeschklopper.

— Als tweede lid. *Kalfs-, paardenbiefstuk.*

BIER, zaw. onz., mv. *bieren*. Mnl. *bier* (VERDAM 1, 1247); ohd. *bior*, ags. *béor*, eng. *beer*. afkomst van dit oudgermaansche woord is niet kend; men heeft gemeend, dat het eene afleid zou kunnen zijn van een woord voor *gerst*, dat onr. *bygg*, ags. *béow* bewaard is (verg. PAUL-BRAUN *Beitr.* 9, 537).

) Een geestrijke drank, die gewoonlijk uit gem mout wordt gebrouwen (zie de nauwkeurige omsch ving Dl. III, kol. 1588); vanouds hier te lands volksdrank. || Sij ginck in den kelder bier tapp DE POTTRE, *Dagb.* 18. Wilt ghy geen bier meer tijt an 't tabacken, COSTER 514. Nocht bier broodt om geldt te bekoomen weezende, *N. H.* 227. Als het bier in 't gyl staat, *Utr. Plac* 3, 991 *a* (zie ook Dl. IV, kol. 2339). De werkl werden onthaald op bier en broodjes met kaas, GENS, *Jean* 137.

— *Bij bier* (*bij biere*), dronken; thans Zuid-Nederland (*Loquela* 9, 25). || Had ick geweest byde bier, ick wasser terstongt e BIESTKENS, *Claas Kloet* 2, 10.

— *Te bier gaan*, naar de herberg gaan (waar *bier* de gewone drank was). || Dat propere Jann ... Daer Pieter proper soo dickmael gaet te VISSCHER, *Brabb.* 44. Wil ick gaan te bier By Boeren? BREDERO 2, 76. Vrouken ...., comt w' eens saemen te Bier, OGIER, *Seven Hoofts.* 270. Jan eens gaet te bier dat sou noch al passeren, *enz.*, POIRTERS, *Mask.* 277. Judocus (gaat) opzette een uur vroeger te bier, SLEECKX 12, 72.

— Figuurlijk: zich te goed doen. || Ons verl nae den Rijnschen wijn, gelijk de boomen verl hebben nae den reghen, daer zy nu in te bier g HOOFT, *Br.* 3, 136.

— Minder gewoon is *te bier* in verbinding andere ww.: op de genoemde wijze naar de her gaan. || Ghy vaert en rijt te bier met Waghen met Schuyten, COSTER 172. Dat ik het overige

een koets te bier sou konnen ryden, *rm. Avant.* 2, 308.
e het *bier* dat bij bepaalde bijeenkomsten ordt, heeft de zegswijze *te bier gaan* soms ndere beteekenis gekregen; zoo vermeldt *ed. T.* 65) het voor: ter begrafenis gaan.
r gewestelijk, b. v. in Gelderland en r in den zin van *boerenfeest* of *-dans-alk. Mag.* 1, 310, en *N. Ned. Taalmag.*

zijn bier zijn, te veel gedronken hebben. paling bij transitieve ww., vaak in eene
Dat niemandt egheene Bieren en sal wen met andere ... ingredienten, dan . graenen ende hoppen, *Vl. Placaertb.* 589). De geswooren Bier-werckers zullen nogen wercken, 't zy in Tappers of Burgers ende al eer *enz.*, *Gr. Placaatb.* 3, 932 *a*. mant hem en sal mogen vervorderen ... llen of kayen eenige bieren te arbeyden n; te weten *enz.*, *Handv. v. Amst.* 177 *a*. 't inneleggen, uytslijten ende tappen , 177 *b*. Dat voortsen geen Herbergiers enige ... bieren sullen mogen laten ver- sy de Bier-drager diese sal uytwercken, oren sal hebben geproeft, 180 *b*. Dat de Bier-tappers geen andere Bieren sullen te leggen noch verkoopen als kleyne *b*. De Gilde-broeders hen met het ... generende, 776 *b* (a°. 1682). Diversche beurende in 't verkoopen en steken van he Bieren, 875 *a* (a°. 1622). De Ordon- stuck van 't Bier-beschoyen geëmaneert, 1651). De ... Neringe van Bier-steken, 1682). Dat geene Bier-schippers yets Bieren hier ter Stede van Breda sullen ngen, 1516 *a* (a°. 1678). De pachters het bier tot de tappers mogen peylen ëed persoon, *Utr. Placaatb.* 3, 990 *a* Dat ... een Burger-Sleeper niet zal mogen yd van 't Biersleepen, te treeden in eenige *Keuren v. Haerlem* 2, 260 *a* (a°. 1751). drinken oudtyds ongelyk meer plaats had ERKHEY, *N. H.* 3, 637. In eenen Amster- lmanak van 1618 staat ... „Dionisius rst ghevonden het Bier brouwen", *Nav.* ergste vijanden der Vlaamsche beweging bierdrinkende, pijpenrookende Vlaamsche die *enz.*, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 10.
ne bepaling die eene soort van *bier* aan- ok de samenst.). || Voor een eecken vier gheloyt bier, DE DENE, *Test.* 206 *a*. scherp-bier? MEURIER, *Perr. Mignon* . vert. met *tenuis cerevisia*). Haelt hem ten voor een medecijnken, *Trou m. bl.* 73 I, kol. 709 en 712). Gesuyckerde worst- cruyt bierken, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp. rbeterd volgens HS.*). Wat veur wijn of mijn Heer te drincken? BREDERO 2, 207. van Terwe gebrouwen werdt, geeft meer t gene dat van Gerst komt, V. BEVERW., . 141 *b*. Jong ofte Versch Bier, dat noch esen en gesoncken is, doet den lichame is, *Ald.* Maerts-bier ... is soo klaer als vert ... by sommige voor ongesondt gehou- uere, verlegen, veranderde of drop-bieren, *Amst.* 180 *b*. De oude bieren, in kelders t leggende, *Utr. Placaatb.* 3, 856 *b* Men ... geeft haar thee van sinksom... r te drinken, DE COCK, *Volksgeneesk.* 64. ol dochters is een kelder vol zuur bier INMAN 1, 82. Licht, donker bier.

— *Zwaar, dik, groot bier.* || Swaer Bier, dat veel ghehopt is, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 132 *b*. Dat sy luyden geene sware bieren voor ofte onder 't decksel van mindere bieren en sullen leveren, *Handv. v. Amst.* 179 *a* (a°. 1586). Dat die geene, die geadmitteert zyn ... om dun bier ... te tappen, ... geen dick bier... sullen mogen inleggen, *Utr. Placaatb.* 3, 991 *b* (a°. 1643). Aen Jaques van de Keere over leveringe van ses tonnen groot bier, *Rekening v.* 1742 in DE VLAMINCK, *Jaerb. Het Roosjen* 170. Door zwaar bier wordt verstaan het bier, dat vóór de wijngisting méér dan 13 kilogram extract heeft bevat, *Wet v.* 27 Juni 1876, *Stbl.* 130, *a*. 1.

— *Slecht, klein, dun bier* (zie ook boven). || Broot, suyvel ende vleesch met slecht bierken, COORNHERT 1, 310 *c*. Jan prees my sijn klein bier, en seid, all was 't niet swaer, Als Antwerpsch of Bredaesch *enz.*, HUYGENS 2, 67. De vervaardiging van zoogenaamd klein of ander ligt bier, *Wet v.* 25 Juli 1871, *Stbl.* 92, *a*. 30.

— Spreekw. *Dat is geen klein bier!* dat is wat moois in zijne soort; het Engelsch en Fransch hebben soortgelijke uitdrukkingen. In Zuid-Nederland nog thans in gebruik (zie CORN.-VERVL. 229). || 't Is geen klein bier ..., hy heeft den Turk voor Weenen helpen slaan, BUYSERO, *De Schoonste* 25.

— Ook in vele andere gevallen wordt *bier* in figuurlijke uitdrukkingen vermeld. || Tes al mesbrouwen bier, *Trou m. bl.* 163. Och Cozijn, ... Het worter nu al van zueren biere, *Hand. d. Amour.* D d 1 *a*. Ick heb al hier een bier ghebrouwen (d. i. *iets beraamd*) Dat men my niet toe en soude betrouwen, *Veelderh. Gen. Dicht.* 25. Laet ons vrolick zijn, want den wijn en is voor de Verckens niet gewassen noch dat bier niet gebrouwen voor de Gansen, 129. *P.* Hoe staâ j'er meê? *M.* Soo aanstonds zullen 'er vier van de best Hier in order compareeren. *W.* Wat maakt dat Bier al gest (d. i. *het zaakje „mousseert" al*), *Gew. Weuwenaar* 3, 6. 't Hair uit je oogen, schuym en is geen bier, 3, 17.

— Met eene bepaling van de plaats of het land waar het *bier* is gebrouwen. || Bremer, Hamburger, Luiksch bier. Beiersch, Pilsener bier (*zie ook verschillende in dit artikel aangehaalde plaatsen*). — Dat hy aan zeekere koorendraaghers een' ton Engelsch bier ten beste gebooden had, HOOFT, *N. H.* 228. Delfsche, Weesper ofte andere bieren, *Handv. v. Amst.* 177 *b*. Alsmen dijlden tue tonne herlems bijer, bij PLEYTE e. a., *Uddel* CI. Den toenemenden uitvoer van binnenlandsch bier naar onze kolonien, *Hand. d. St.-Gener.* 1855—1856, 2de Kamer, *Bijl.* 353 *b*.

— Het mv. ter aanduiding van verschillende soorten of partijen. || Ten eynde dat die Bieren binnen onser Stadt van Haerlem niet ghebrouwen en werden met brack water, *Gr. Placaatb.* 2, 2063 (a°. 1549). Schippers ende Schuytvoerders vreemde Bieren alhier brengende, *Handv. v. Amst.* 176 *b*. Eenigh Engels, Bremer ofte andere uytheemsche bieren, 177 *a*. Het verbruggen van de Bieren, onder pretext dat de selve vaets, suer of vuyl sijn, 182 *a*. Alle de geenen, welke alhier... eenige Wynen, Brandewynen en Bieren ter sleete zullen willen tappen, *Keuren v. Haerlem* 1, 80 *a*. Alle Bieren binnen den Lande van Holland... gebrouwen 1, 44 *a*. Bieren die op flesschen van buiten het Rijk worden ingevoerd, *Wet v.* 15 Sept. 1816, *Stbl.* 41, *a*. 11. Roeijing van de bieren, op fust aangebragt, *a*. 12.

— Met eene bepaling van de maat waarin het *bier* verzonden of geschonken wordt. || Jaep ... looft de buyrt, comt maer sijn nicht te sterven, Een half last Biers, V. BEAUMONT 50. Ick koom hier om een kannebier voor de Cordegaarde te halen, BREDERO 1, 218.

Dat niemant ... eenigh bier, 't sy in tonnen, halve vaten, ofte vierendeel sal mogen doen inne-dragen uyt der brouwers ofte bierschoyers huysen *enz.*, *Handv. v. Amst.* 177 *b*. Ze ... strijken ... onder een kruik bier ... aan de Groene Valk ... neder, BEETS, *C. O.* 24. Ofschoon niet aan den drank verslaafd, lustte hij gaarne een goed glas bier, SLEECKX 16, 26.

— Zeer gewoon is *een* (*vol*, *heel*) *bier*, waarschijnlijk eene kan of eene kruik van twee vanen (verg. SCHOTEL, *Maatsch. Lev. o. V.* 13). || Als sy (t. w. *eene waardin*) voor een bier schrijft een dubbelen treck, VISSCHER, *Brabb.* 18. 'Tis schandt deur te gaen met een paer bieren, Ghelijck als u man doet, COSTER 510. De Waert ... gheeft de Boer een vol bier, 521. Op allerley manieren ... Drinckt hy de heele bieren daer, BREDERO 3, 290.

— Ook zeer gewoon in het verkl.; thans nog in gebruik, maar niet ter aanduiding van eene bepaalde maat. || Ick hebber meer bierkens ghedroncken dan een, DE DENE, *Test.* 117 *b*. Ick ty nae den baes..., Daermen singt, springt, en altemet een biertjen klooft, COSTER 507. Doet open, Moer, ... ay Liefste tapt myn en biertje, BREDERO 3, 217. Of 't dit kleur wese magh? Ick houwj' en biertgie, neen 't, HUYGENS 1, 143. Siet! daer staet Drie Vaen, en een Biertje quaet, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 195. Nou, dan Lysje goelijck diertje, Gauwe toch eens om een biertje Mit ons beytjes, V. D. VENNE, *Sinne-mal* 12.

— Ook *een half bier* is gewoon. || Ick souwje raden om een kuyertjen te gaen aenden Overtoom, ... ende drincken mekaar een half bier toe, BREDERO 3, 155. Brenghtmen iens twie halve Bieren, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 192.

Afl. *Bieren*, *bebierd* (zie die woorden); *bierig*, waarbij bier gedronken wordt („een *bierich* ghelach", DE DENE, *Test.* 374 *a*); ook: veel (bier) drinkend („*bierige* Matroosen", HUYGENS 1, 149).

Koppel. of **Samenst.** *Bede-*, *bedelaars-*, *boter-*, *bottel-*, *bruids-*, *buiten-*, *burgers-*, *dood-*, *drink-*, *droog-*, *drop-*, *dunne-*, *gerste-*, *gijl-*, *gilde-*, *groeve-*, *hane-*, *haring-*, *heul-*, *jopen-*, *kermis-*, *kinder-*, *kraam-*, *kwansel-*, *lager-*, *leg-*, *mest-*, *minne-*, *molle-*, *pakke-*, *panne-*, *pinkster-*, *scharre-*, *scheeps-*, *schei-*, *smokkel-*, *storte-*, *tafel-*, *tarwe-*, *troost-*, *warm-*, *winter-*, *zomerbier* enz. (zie die woorden of het eerste lid). Verg. ook *Gemberbier* (Dl. IV, kol. 1356), dat eigenlijk geen *bier* is.

— In verschillende gewesten zijn nog bovendien een aantal namen bekend, hetzij van biersoorten, hetzij van gelagen, alle samenstellingen, eindigende op *-bier* (zie b. v. WINKLER, *Oud-Nederland* 316, en KNAPPERT, in *Tijdsp.* 1901, 2, 288, waar men aanhalingen vindt uit REITSMA en V. VEEN, *Acta d. Syn.*).

— Eene samenst. afl. is ook *uitbieren*, in West-Vlaanderen: met bier natmaken, t. w. een muur die behangen moet worden (zie *Loquela* 8, 48).

— Als eerste lid.

Koppel. Zeer gewoon zijn uitdrukkingen, bestaande uit eene onbep. wijs met *bier* als lijdend voorwerp, als b. v. *bierbeschooien*, *-brouwen*, *-drinken*, *-sleepen*, *-steken*, *-verkoopen* en derg. (zie boven).

— Eene andere koppeling is *bierenbrood* (zie ald.).

Samenst. afl. of **Samenst.** *Bierazijn*, *-bank*, *-beschooier*, *-boom*, *-brouwer*, *-brouwerij*, *-buik*, *-drager*, *-drinker*, *-glas*, *-haler*, *-huis*, *-kaai*, *-kan*, *-kelder*, *-kroes*, *-kruier*, *-laars*, *-maat*, *-pap*, *-schooier*, *-schuld*, *-sleeper*, *-stal*, *-steker*, *-tapper*, *-ton*, *-vat*, *-vlieg*, *-voerder*, *-wagen*, *-werk*, *-werker* (zie die woorden).

— Verder een aantal andere woorden als b. v.: *Bieraccijns* (*-excijs*) („Tot ongeloofelycker schade van den *bier excys* der selver Stede", *Handv. v. Leyd.* 16; „In Amsterdam hadt men ... *excyns*, eene der oudste belastingen op ... ring, merkelyk moeten verhoogen", WAGE... 1, 161 *a*); *-baard*, als naam voor een ... een dronkaard („'t Is 'nen eersten *bierbaard* ... VERVL. 230); *-bas*, in de volgende plaats ... duidelijk is („Dat men zich moet wachten ... gaen daar meu: Den verlooren Maendagh ... Daer men met den *bierbas* vrijt", POIRTERS, *M...* *-bescheper*, vermeld als een beroep te Amste... streeks 1636 („De man der erflaatster is *bier*... van beroep geweest": zie *Ned. Staatscour.* ... 1862); *-bostel* (zie Dl. III, kol. 670) („... *bostels* en spoeling is als eene lekkernij de... bekend", BERKHEY, *N. H.* 4², 178); *-cantin* *Cantines* verhuuren of verpagten: Dat is ... aen de Commandanten van Ryssel" *enz.*, ... *Milit. Wdb.* 79 *a*); *-cedel* of *-ceel*, briefje ... dat men den bieraccijns heeft betaald („Dat ... van de Brouwers of Bierbeschoyers aan de... sal mogen overdoen, verkoopen, verruyle... leenen eenige *Bier-Ceelen*", *Handv. v. Am...* verg. BREDERO 2, 226); *-doctor*, voor de... naam voor iemand die in Duitschland is ga... veeren, omdat hij in Nederland niet tot de... kan worden toegelaten; *-drank* („Hoe s... den *bieren-dranck*?" DE VYNCK, *Wekel. Verm...* *-edik*, bierazijn („Van elcke tonne *bier-edik*... die Geünieerde Provincien gemaakt, sal den ... talen 12 stuyvers", *Utr. Placaatb.* 2, 662 *a*... *bieredikton* (3, 856 *b*); *-extract*, vaste stof... damping van bier verkregen; *-fabrikant* („L... azijn-*fabrikanten* of trafikanten, verlangende ... azijnen ... naar buiten 's lands te verzenden", ... Mei 1819, *Stbl.* 23, *a*. 50); *bierflesch*; *-ge...* ghy sit in een *bier-gelach*, Of lapt int lijf e... Brande-wijn", V. BEAUMONT 53); *-geld*, verm... zin van: belasting op het bier; *-gist*, gistcelle... staan in bier: zie b. v. *Alb. d. Nat.* 18... *-haan*, drinkebroer (verg. *kuithaan*; Dl. V, k... („Komt, maeckt onse *Bier-hanen* moe, ... elckaer met vanen toe", BREDERO 3, 28... (verg. Dl. V, kol. 1572) („Thans zouden ... liefhebbers komen (t. w. *op tentoonstellin...* er niet voor orkest en *bierhalles* gezorgd w... GOUW, *Volksverm.* 675); *-handel*; *-handela...* mand zal eenige binnegebrouwe Bieren bu... Provincie moogen verzenden, dan alleen de ... *Bierhandelaars*, en Factoors van Bieren", *Gr.* ... 7, 1294 *a* (a°. 1749); *-hoofd*, in Z.-N.: ... die veel bier drinkt; *impositie*, waarschij... zelfde als *bieraccijns* („De Ordonnantie op ... *imposition*", *Utr. Placaatb.* 3, 997 *b*); *-ka...* in Rusland), bierkroeg (DE BRUYN, *Reizen*... *-kamer*, waarschijnlijk het kantoor van den ... van den *bieraccijns* („Den collecteur sal i... *kamer* geen wyn, brandewyn, ofte eenige ... mogen laten halen of drincken, dan op ... beurs", *Utr. Placaatb.* 3, 996 *b* (a°. 1695); ... in West-Vlaanderen: hetzelfde als wat bij D... *pintledek* (zie *Loquela* 10, 26); *-kerk*, ... grap gezegd van eene herberg (DE DENE, *T...* *-ketel* (*Handw.* 16, 30); *-kind*, hetzelfde ... *-kit*, „hooge blikken pot of stoop met ee... bier in te tappen" (CORN.-VERVL. 230); ... in West-Vlaanderen: „klokke die 's zaterdags ... den zondag verkondigt" (*Loquela* 10, 65); ... maat voor bier („Yeder vierling, maetjen, pi... kop, *bier-kop*, en ... alle andere hoote en... maten", *Keuren v. Leyd.* 206); *-kost*, waa... als grappige uitdrukking voor: de dagelijk... voor een drinkebroer bestaande in eene zeke...

(„Jy selt de *bier-kost* wel krijghen Jasper , al sinje wat sneechjes", BREDERO, *Jerol.* k (zie b. v. CONSCIENCE 1, 205 *b*); *-kuf*, („Als of hy ... in een' kroeg, of *bierkuf* zitten", PELS, *Hor.* 20); *-lag*, het gelag oor het bier moet betalen („Sou ick gaen luyd haer verteerde *bierlaghen*?" COSTER *erantie*, t. w. van een *bierbeschooier* aan (*Handv. v. Amst.* 1192 *b*); *-levering -loop*, hetzelfde als *-kermesse* (zie *Loquela nan*, bierdrinker („Anderen (t. w. *vrouwen*) necken, Die dan stincken, Als een *bier-man*, k", QUINTIJN, *Lys e. B.* 196); *-markt* WAGEN., *Amst.* 2, 424 *a*); *-mingele*, zekere „Dat het *Biermingele* thans in waatermaat n 2 pond 15 loot" *enz.*, *Handv. v. Amst.*, 139 *b* (a°. 1769); *-moer*, de schimmel die van het bier veroorzaakt (zie OUDEMANS, *Plantenk.* 2, 138); *-muziek*, zooveel als *ziek*, goed genoeg voor een bierhuis (zie van 1759, in *Tijdsp.* 1898, 1, 75); tzelfde als *bierhandel* („De genen, die ... begeven om de *Bier-neringe* op de Delfsche e doen", *Handv. v. Amst.* 1189 *a* (a°. 1621); e Sacramentarissen heeten Lutherum uyt n *Bier-Paus*", DAVID, *Doolh.* 399); n naam voor drinkebroer („*Bier-peuters*, edt alleen met bier verquisten", DE GRIECK, *aedt* 27); *-pomp*, toestel waarmede het n in den kelder liggend vat wordt op- t in het vertrek waar het wordt getapt WINKLER PRINS, *Encyclop.* 3, 304 *a*); mannen, de *bierpotten* uit!" ST. STREUVELS, 28); *-proever*, t. w. om het bier te keuren er Supplianten ... zullen zyn en blyven aan- *Bierproevers* binnen deeze Stad", *Keuren v.* , 145 *b* (a°. 1751); *-psalm*, in Friesland volksliedjes die in de herbergen worden gezon- LER, *Oud Nederl.* 324); *-schip* („De ordi- *schepen* ende Bier-voerders van de Brouwers am", *Handv. v. Amst.* 1214 *b* (a°. 1649); etzelfde als *-stel* (v. KEIRSBILCK, *Timm.* *it* (*Handv. v. Amst.* 765 *a*); *-slede* („Wan- nogte gebeuren ..., dat 'er eenige *Bier-* gten te kort komen" *enz.*, *Keuren v. Haer-* *a* (a°. 1751); *-sluiker* („Een „heimelijk ", die 's nachts buiten een der poorten op de *biersluikers* te passen", *Oude Tijd*); *-maar* („Nachtdronckaerts ... die gheerne *biersnaere*" (t. w. *drinken*), DE DENE,); *-snuit*, roode neus van een bierdrinker van het nat, oor-grypers van de kannen, s als Kalkoens" *enz.*, PERS, *Bacchus enz.* *rt* („De Belgische en andere beroemde , *Hand. d. St.-Gener.* 1855—1856, 2de *l.* 353 *b*); *-sop*, ongeveer hetzelfde als *-pap bier soppe* te maken in de Vasten", *Koockb.* onderstel waarop biervaten gelegd worden IERSBILCK, *Timm.* 54) („'t paardt ... on den *bierstel* voort te haalen", ROTGANS,); *-stelling*, in denzelfden zin („Hij verge- jn oude dikke schommel van een moeder ... alf vat op eene *bierstelling*", LOOSJES, 43); *-tap*, tapperij („Dat ... lanx den r 't getal van tsestich huysen, oft daer nlancx bevonden zyn geweest zeventien ofte meer", *Handv. v. Leyd.* 16 (a°. 1524); bier getapt wordt (v. ZEGGELEN 6, 152); aan Burgermeesteren ende Regeerders der sfoort zal worden geremitteert, het geene gens eenige achterstallige jaaren, ter zaake *iertol* ... schuldig zyn", *Utr. Placaatb.* 2, 823 *b* (a°. 1702); *-verkooper*, die bier mogen verkoopen bij de „haalkan" („Dat de voorsz. *Bier-verkoopers* ... geen gelagen binnen haer Huysen sullen mogen setten" *enz.*, *Handv. v. Amst.* 182 *b*); *-weger*, areometer voor het onderzoek van bier (BOSSCHA, *Natuurk.* § 129); *-winkel*, hetzelfde als *-tap* („Keizer Karel de V gaf in 't jaar 1524 aan die van Leyden, datze geene *bierwinkels* of biertappen in Zoeterwouden ... behoeven te dulden", v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 617 *b*); *-zak*, scheldnaam voor een bierdrinker (*Veelderh. Gen. Dicht.* 172).

BIERAZIJN, znw. m. Azijn, die ontstaat door gisting van alcohol die door brouwen is verkregen. || Resolutie, dat de bier-azyn door Bierdragers moet worden bearbeyd, den 6 May 1650, *Utr. Placaatb.* 3, 1001. De keuken, alwaar hy (t.w. *zekere gierigaard*) sedert eenige jaaren een weinig bier-azyn had staan gehad, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 85.

Samenst. *Bierazijnbrouwer* („De ... *bierazijn-brouwers*, dat is die azijnmakers, welke hunne azijnen, door middel van koking en brouwing, doch niet door trekking, bereiden", *Wet v.* 12 Mei 1819, *Stbl.* 23, *a.* 21); ook in samenst. („Zij, die het bierbrouwers-, *bier-azijnbrouwers* of azijnmakers-*bedrijf* uitoefenen", *a.* 20); daarnaast ook *bierazijnbrouwerij* (*Ald.*); *bierazijnmakerij* (zie b. v. *Handw.* 18, 13; en *Wet v.* 25 Juli 1871, *Stbl.* 92, *a.* 10).

BIERBANK, znw. vr. Eene bank in de herberg, waarop de bezoekers zitten (bier te drinken); bij KIL. vertaald met *sedile potorium*. || Up den wijn en bierbanck zyn tydt verslyten, DE DENE, *Test.* 265 *b*. Als hy hem vint op de Bier-banc, Soo sal hy daer sitten heele nachten lanc, *Veelderh. Gen. Dicht.* 175. Daaghs op de bierbanck, en des nachts in de revotten En hoere-kuffen, COSTER 483 (zie ook 504). Onze Symen-buur liep op de bier-banck by zijn droncke gesellen Dit hiele storijtje ... vertellen, BREDERO 1, 274. Lustig smeiren en sitten by den bierbanck (a°. 1667), in *Loquela* 8, 80. Daar bij voor De Roode Leeuw met eenige boeren op de bierbank zat, BEETS, *C. O.* 311.

Afl. *Bierbanken*, op de bierbank, in de herberg zitten („Ziet hoe dat vele ... hollen, roezen, sollen, *Bier-bancken* met trararingh", RODENBURGH, *Poët. Borstw.* 270 (zie ook 378); vandaar *bierbanker*, ook in samenst. („So doen de ver-quisters, die tot ver-kroppen, Schossen en brossen, als *bier-banckers kalanten*", DAVID, *Lot. v. Wijsh.* 252); daarnaast *bierbankier* (VERVISCH, *Lev.* 3, 46).

BIERBESCHOOIER, znw. m. Iemand die tappers en anderen voorziet van van buiten ingevoerde bieren; inzonderheid te Amsterdam. In 1621 werd er van de *bierbeschooiers* een gild opgericht (zie WAGEN., *Amst.* 2, 447 *a*). Verg. BESCHOOIER. || Ende en sullen de voorsz. brouwers ende bier-beschoyers geene bieren, daer van men gehouden is Excijs te betalen, mogen uyt-leveren ... dan in tonnen *enz.*, *Handv. v. Amst.* 179 *a* (a°. 1586). Ick moet mijn reeck'njngh selver maecken, waer 'k het van daen sal halen, Om de Bier-beschoyer, de Toeback-verkooper, en Huys-heer te betalen, NOOZEMAN, *Ber. Stud.* 5.

— Daarnaast *bierbeschooister*. || Wat Bier-beschoyer, ofte Bier-beschoysters, hem aen een Tapper gerechtigt wil houden, om aen de selfde alleene Bier te leveren, *Handv. v Amst.* 1189 *b* (a°. 1621).

— Het beroep heet *bierbeschooierij*. || De respective Ampliatien, op het subject van de Bierbeschoijerye geëmaneert, *Handv. v. Amst.* 1195 *b*.

Samenst. *Bierbeschooiersgild* (zie b. v. *Handv. v. Amst.* 1191 *a* (a°. 1632); *-nering* (1193 *b*); *-ordonnantie* (1195 *a*).

BIERBOOM, znw. m. In het Mnl. voorkomende in den zin van *biertol* (VERDAM 1, 1248); in de latere taal gewoon voor: boom waaraan een vat bier wordt gedragen (zie de omschrijving in Dl. III, kol. 415). || Een coelvat, een bieraecker, eenen bierboem, *uit een inventaris uit de* 16de *eeuw*, in *Nav* 43, 181. Wat nood was 't eweest, had ik het noch by de bierboom allien ehouwen (d. i. *indien ik alleen een drinkebroer was geweest*), TENGNAGEL, *Frick in 't Veur-huys* 8. Hael een bierboom, ... en draeg het (t. w. *den koffer*) met u beiden, daer zyn kostelyke dingen in, die mogten breken, BRANDT, *De Groot* 247. Een jonge ... dewelcke haer met een stock ende bierboom gestooten, geslagen ende gedreycht heeft int water te stooten, *HS. in het archief v. Assendelft* (a°. 1660).

BIERBROUWER, znw. m. Iemand wiens beroep is bier te brouwen; meestal eenvoudig *brouwer* geheeten. || Bierbrouwer, *cerevisiarius*, KIL. — Den welgegoeden bierbrouwer „In 't Duyfgen" Nicolaes van Buyl, ALB. THIJM, *Portr. v. V.* 18.

— Daarnaast b. v. *klein-bierbrouwer* (*Vl. Placcaertb.* 4, 1119), brouwer van klein bier.

BIERBROUWERIJ, znw. vr., bij verkorting *brouwerij*. De zaak van den bierbrouwer en ook de fabriek waarin het bier wordt gebrouwen. || Hare bierbrouwerijen (t. w. *van Haarlem*), die de bewoners der omliggende landstreken met den toenmaals zoo algemeenen drank voorzagen, v. LENNEP, *Rom.* 5, 2. Dat in onderscheidene deelen des Rijks de bierbrouwerijen gedurende de laatste jaren sterk achteruit zijn gegaan, *Hand. d. St.-Gener.* 1855—1856, 2de Kamer, *Bijl.* 351 *b*. Bierbrouwerijen, waarin uitsluitend aftreksels van ruw of ongebuild meel van graan of aftreksels van gebroken of geplet graan aan de wijngisting worden onderworpen, *Wet v.* 25 Juli 1871, *Stbl.* 92, *a*. 2.

BIERBUIK, znw. m. Eigenlijk een buik die dik is ten gevolge van het veel bier drinken; gewoonlijk als naam voor iemand met zulk een buik. || Gaet bedrieght die langh-bereede bier-buycken, Deses landts neusen u al te nau ruycken, VISSCHER, *Brabb.* 86. (zie nog DE DENE, *Test.* 352 *a*).

BIERDRAGER, znw. m. Iemand die van stadswege is aangesteld om bier (of ook wijn en andere vloeistoffen die aan accijns onderworpen waren, van de eene plaats naar de andere te brengen (verg. WAGEN., *Amst.* 2, 446); thans verouderd. || Niemand sal hem vervorderen om eenig Bier ... uyt sijn schuyten, schepen ofte kelders, ofte oock van de Bierkaey te laten ... wech-dragen, anders dan by de gesworen Bierdragers deser Stede, *Handv. v. Amst.* 1190 *a* (a°. 1621). De Bier-dragers ... sullen ... de wijnen ofte bieren, die buyten deser Stede sullen gaen, selfs in de schepen, schuyten, op de sleden, wagens ofte karren moeten leggen, 1196 *b* (a°. 1579). Dat de Sleepers en Bierdragers voor de Burgers zullen mogen werken heele en halve Vaten, *Keuren v. Haerlem* 2, 472 *a* (a°. 1753). Schijt Koorendragers, en Bierdragers, dees eet assen dijcker, BREDERO 2, 206. Ontrouwe Bierdragers, die des Heeren tol ontsteelen, 2, 226.

Samenst. |*Bierdragersambacht* (*Handv. v. Amst.* 1196 *a*); *-gild* (zie b. v. *Handv. v. Amst.* 221 *b*); *-huisje*, een huisje waarin de bierdragers zich overdag ophielden en waar zij werk konden krijgen (zie WAGEN., Amst. 2, 33 *a* en 2, 446 *b*); *-lippen*, blijkbaar: dikke, grove lippen („Gy hebt trompetters wangen, en *bierdraghers lippen*", BREDERO 1, 231).

BIERDRINKER, znw. m. Iemand die op een bepaald oogenblik of wel gewoonlijk bier drinkt. || De bewoners van Zuid-Europa zijn in 't algemeen geen bierdrinkers. — Wanneer de klok sinds lang de bierdrinkers uit de herberg had gejaagd, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 35.

BIEREN, onz. en bedr. zw. ww. Va

1) Bier koopen, inslaan bij iemand. || biert, die spilt veel tonnen, En 't ende veel gewonnen, CATS 1, 602 *c*. Een Bierstee Tapper ofte Kalant, hebbende gebierd va meerder Brouwers *enz.*, *Keuren v. Haerle* (a°. 1749). Den baas uit „De Valk" biert wer X., CORN.-VERVL. 230.

2) Bier verkoopen: zie voor het Mn 1, 1248.

3) Bier drinken. || Wy moeten gaen naer ons logiment. Den wijn gaen drincken bieren, *Antw. Sp.*, *Haagsp.* liij *a*. Wel bieren! *Trou m. bl.* 270. Burgers, die te in de gelagkamer, MULDER, *J. F.* 1, 20.

— In woordspeling. || Om dat meest Kermissen in den Zomer gevierd worden by naer gebiert gezyd), CROON, *Alm.* 18

4) Met bier behandelen, b. v. „eene pij (in West-Vlaanderen): „bier in den ba versche pijpe doen en door den steel laten (*Loquela* 5, 57).

BIERENBROOD, znw. onz. Kop *bier, en* en *brood*. Voorheen de naam voor van bierpap, gemaakt met brood; bij KI *sorbitiuncula cerevisiaria*, in den *Teut bijrbroit* gelijkgesteld met *byrsop* en ve *cervipa*, *brodium* (zie ed. VERDAM 49) WINKLER, *Oud-Nederland* 326). || Sweere ken kan ik, Gans doot, Pots longeren, men, ... Gans bierenbroot, bij v. VLOTEN 1, 60. Wil hy niet sterven ick koock broot mit rotte kruyt, BIESTKENS, *C* 3, 6.

Samenst. In de volgende plaats samen *kind*: een kind dat met slappen kost wordt vandaar: een flauwerd („Ben ik eeuwe opgewarmt *Bier en Broodskind*, gelyk my Kapitein, zyne Matrozen noemt, dat ik zo ee meid niet myn vrouw maak?" *Burg.* 49 *broodskleur* („Ik zalje tien of twalef pak laaten maaken: Twe van *Bierenbroods kleu* zullen zyn Van Appelbloesem" *enz.*, RIJK, 50); *bierenbroodspot*, pappot, voorkome slachtsnaam, en waarschijnlijk ontleend a hangbord (zie v. LENNEP en TER GOUW 1, 169, en WINKLER, *Geslachtsn.* 425).

BIERGLAS, znw. onz. Een glas op een bepaald oogenblik of wel gewoonlijk b Het uitdrinken van een bierglas (*met bi* DE BRUYN, *Reizen* 2, 29 *b*. Reine zorgde 's morgens zijn bierglas — tegen 't beven jenever op de tafel stond, LOVELING, Met trommels vangt men geene hazen, en ginder mij aan te lokken, met bierglazen haarbos te werpen, TEIRL.-STIJNS, *Arm*

— Niet zelden ook als naam voor al die grooter zijn dan gewone wijnglazen. nu dat bierglas, ... ja, dat groote." B zaamde en plaatste den fraai geslepen bok ouden Heer, *K. Zev.* 4, 221. Hij scho gewoon bierglas vol (t. w. *met wijn*), e in één teug, DAUM, *Raad v. I.* 116.

BIERHALER — gewoonlijk -HA znw. m.

1) Iemand die bier haalt, t. w. bij de toegelaten verkoopers. || By aldien de voor meer als een half-Vat Bier begeren te la nemen, sullen moeten onderhouden alle tot laste van de Bier-haelders is gesta *Placaatb.* 3, 939 *a*.

2) Naam voor zekere schepen waarme

d. || Een grooten Amsterdammer bierhaalder op het Enkhuizer zand was vastgeraakt, P, *Rom.* 6, 255.

HUIS, znw. onz. Een huis waar men tegen bier (en vaak ook andere dranken) kan | Bierhuis, herberg waar men bier tapt, e sterke dranken verkoopt, CORN.-VERVL. — mach hij wesen? ... *A.* Hij is int bierhuis ntrent, *Trou m. bl.* 273. De Heeren Proffes- Leiden ... gongen wel naar 't Bierhuis, ... en dikwerf met een roes t'huis, BERKHEY, 637. Ik (kwam) voor een Herberg, ... ty een Bierhuis, *Leev.* 5, 234. Na in de erbergen en bierhuizen de noodige ververschin- bben gebruikt, SLEECKX 12, 187.

ast. *Bierhuishouder*; *bierhuispenningen*, in bierhuizen in gebruik als betaalmiddel.

KAAI, znw. vr. Benaming van de kaai angevoerde bieren werden opgeslagen; thans . || De Vroedschap der Stad Utrecht heeft cht, te ordonneeren een bierkaey ... alwaar ende bier-edik, van buyten komende, zullen elost ende opgeslagen, *Utr. Placaatb.* 3, 1648). Dat niemand van de Bier beschoyers Bieren sal mogen opleggen of opslaan ..., op de Bier-kayen, *Handv. v. Amst.* 1194 *a*).

ekw. zegsw. *Het is vechten tegen de bier- Wie kan er tegen de bierkaai?* met toe- aarop, dat aan de bierkaai sterke kerels e in gevechten op straat het meestal wonnen OUW, *Volksverm.* 568 en STOETT n°. 1937).

KAN, znw. vr. Kan waaruit bier wordt . || Int lant van Pameren ... daer die r neersticheyt doen in die bierkanne dan om *Ulensp.* 31. Als wy gheel daeghen lanck... une vaeten, DE DENE, *Test.* 206 *b.* (*Hij*) teloos de bierkan onaangeroerd staan, MUL- F. 1, 233. Dat de bierkan en de glazekens intafelken rolden, COURTM.-BERCHM., *Gesch.* 8.

KELDER, znw. m. Een kelder waar bier aard, of die als bierhuis wordt gebruikt. || die buyten aen de weghen ligghen, oft in ders zijn, v. STERBEECK 45. In den bierkelder is de wereld net als eene bom op het uit- geschilderd, en er staat een kruis boven op, *erz. W.* 3, 104.

KROES, znw. m. Een (tinnen) kroes ier wordt gedronken; thans meest nog in verhalen. || Mijn beminde zuster ... be- ghegheven te hebben een schoone zelvere bier *Ann. Soc. d'Emul.* 51, 110. Terwijl hij ... uit zijn bierkroes nam, v. LENNEP, *Rom.* 21, ging de bierkroes lustig rond, en rammelden op het verkeerbord, MULDER, *J. F.* 2, 52.

KRUIER, znw. m. Iemand die kleinere en bier bezorgde, gelijk de *bierdragers* (zie rootere. || Dat alle Vierendeelen en Achtsten- ie niet met heele of halve Vaten voor de elyk gewerkt worden, zullen moeten worden ingebragt door de Bierkruyers, *Keuren v.* 2, 472 *a.* Bespreeckt een hondert Bier- Om al de Brouwers Kelders te lichten van OGIER, *Seven Hoofts.* 131.

LAARS, znw. vr. (als persoonsnaam m.). *leerse* (VERDAM 1, 1248). Thans verouderd. aming van een voorwerp, blijkbaar eene soort die eenigszins geleek op eene laars. || Hy rechter maeckte van sijn keel En een lecke van sijn gloeyende dermen, VISSCHER, .

2) Als een verachtelijke naam voor de maag of het lichaam van iemand die groote hoeveelheden bier drinkt. || Daer na laet hy sick noch eenmael vol schencken, ende lapt dat mede in de Bierleerse, MARNIX, *Byenc.* 2, 19 (bl. 163 *b*).

3) Een groot bierdrinker, een bierbuik (reeds in het Mnl.). || De alder meeste Wijnsuyper, ofte Bier- leerse, die niet en denct dan nae gulpen ende gieten, *Veelderh. Gen. Dicht.* 149. Volght niet na all' onmaat Of ziekt, of pijn, of armoe? ziet de lekker vraat, De bier-laars *enz.*, SPIEGHEL 126 (zie ook 155). De Man hoorde in plaets, van mijn hertje, bot-muyl, bier-leers, op-snapper, ERASMUS, *t'Samenspr.* 77.

BIERMAAT, znw. vr. Eene maat voor bier; thans niet in gebruik. || Datter vele fauten gebeuren in de Huy-maten, Melck-maten, Bier-maten en dier- gelijcken; daer door de schamele Gemeente verkort word, *Handv. v. Amst.* 933* *a* (a°. 1612). Also de Bier-maet binnen dese Stadt grooter is als in andere omleggende Steden, 879 *a* (a°. 1668). Den Yker der Biermaaten, 2de *Verv.* 139 *b* (a°. 1769).

BIERPAP, znw. vr. Eene pap, bestaande uit rijst of brood, in bier gekookt (verg. BIERENBROOD), vroeger ook als voedsel voor kleine kinderen. In Zuid- Nederland nog thans gewoon. || Op de minste schreuw, diese maken, ... soo geeft mense sog, bier, pap etc., C. BONTEKOE, *Tract. v. h. E. Kruyd thee* (ed. 1685), 10 (zie ook *Oude Tijd* 1873, 371, waar deze plaats uit een druk van 1679 wordt aangehaald, en wel met *bierpap* in één woord). Soms luistert het (t. w. *het zuur*)... naar niets anders dan bierpap, met vermijding van alle melk, BILD., *Br.* 1, 277. Als of ik al een jongen zoon op mijn schoot hadt, en hem bierpap in den mond propte, *Wildsch.* 3, 42 (zie b. v. nog DE VOS, *Vl. Jong.* 28).

BIERSCHOOIER, znw. m. Voorkomende in denzelfden zin als *Bierbeschooier* (zie ald.). || Dat de voorsz. Brouwers ende Bierschoyers oock alle vaten gehouden sullen sijn ..., die sy uytleveren, ... te teyckenen, *Handv. v. Amst.* 179 *b* (a°. 1586). Die bierschoyers (zullen) by 't opslaan der voorsz bieren aan den pachter ... moeten betalen de acht stuyvers op de inkomende buyten-bieren gesteld *enz.*, *Utr. Placaatb.* 3, 997 *b* (a°. 1656).

Samenst. *Bierschooiershuis* (*Handv. v. Amst.* 177 *a*); *-kelder* (*Utr. Placaatb.* 3, 997 *a*).

BIERSCHULD, znw. vr., mv. *-schulden.* Schuld wegens bier. Mnl. *bierscult* (VERDAM 1, 1248).

1) Schuld wegens bier dat door een beschooier aan een tapper is geleverd. || De Bier-schulden, die by (t. w. *de bierbeschooier*) aen den Tapper ... geborcht heeft, *Handv. v. Amst.* 1189 *b* (a°. 1621). Een Bier- beschoyer ..., die een ofte meer Bier-schulden van anderen over-genomen heeft, 1190 *a*.

2) Schuld wegens bier dat men in de herberg ge- dronken heeft. || *Vr.* Wat is regtens in opsigt van bier-schulden? *A.* De herbergiers moeten van hunne gelaags-luiden gereet geld of pand nemen *enz.*, *Gron. Regtsk.* III, 2, § 20. Men zag niemand om bier- schulden hangen, *Kodd. Opschr.* 1, 133.

BIERSLEEPER, znw. m. Een sleeper die bier vervoert; thans verouderd. || Dit Gild, bestaande uyt 20 Persoonen, als acht Burger-Sleepers, ...zes Bier- sleepers, vyf Turf-Ryders, en één Wyn-Sleeper, *Keuren v. Haerlem* 2, 259 *a* (a°. 1751). De Biersleepers zullen geen Bieren mogen werken zonder Bierwerker, 2, 471 *b* (a°. 1753).

BIERSTAL, znw. m. Reeds in het Mnl. (VERDAM 1, 1248). Bewaarplaats van bier, (naar het schijnt) inzonderheid op het platteland. Thans verouderd; een plaatsje bij Gent heet nog zoo. || Desen Impost ... sal ... betaelt werden ter plaetse

daer de Bieren uyt de Kelders of Packhuysen van de Koopluyden, ofte van de Bierstallen sullen gaen, ende gelevert werden, *Gr. Placaatb.* 3, 933 *b*. Soo en sullen de voorschreve Schippers op geen Bier-stallen ten platten Lande ... Bier mogen halen, 3, 939 *a*. Ook hebben zy (t. w. *de gecommitteerde Raden van Zeeland in de landen van het Committimus*), op eigen gezag, Oktroi verleend tot het opregten van Bierstallen en het stellen van Windmolens, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 2, 525.

BIERSTEKER, znw. m. Samenst. afl. van *Bier* en *Steken* met *-er*, in het Mnl. niet aangewezen. Thans nog als familienaam (als bijnaam vindt men het bij HOOFT, *N. H.* 193).

1) Bij PLANT. en KIL. gelijkgesteld met *biertapper*, en bij PLANT. vertaald met *tireur de bière* (bij KIL. met *zythopola*).

2) Later gewoonlijk voorkomende in den zin van *Bierbeschooier* (zie ald.). || Als de Biersteker hier (t. w. *bij zekeren waard wien hij bier heeft geleverd*) sel meenen wat te halen *enz.*, COSTER 518. De Bierstekers hier ter Stede krijgende eenige Bieren ... van elders *enz.*, *Handv. v. Amst.* 176 *b* (a°. 1581). De Slyters of Biersteekers van Bieren van buyten inkomende, *Keuren v. Haerlem* 1, 45 *a* (a°. 1749). Alle de Bierbeschoyers of Biersteekers, zoo in de Steden als ten platten Lande, zullen gehouden ... zyn ... te haalen een ... Billiet ..., inhoudende haar Naam ... als meede de naam van de Brouwerye waar uit zy het (*bier*) zullen willen haalen, *Gr. Placaatb.* 7, 1289 *a* (a°. 1749). Dat ... ten platten Lande geen Bier in tonnen of vaaten zal moogen worden verkocht als door de geoctroyeerde Biersteekers aldaar, 7, 1396 *a* (a°. 1749). De Bierbeschooijers op de Nieuwe-zyds-Kolk, die, tot onderscheiding, Biersteekers genaamd worden, WAGEN., *Amst.* 2, 447 *a*.

Afl. *Bierstekerij*, nering van den biersteker en ook de plaats waar deze wordt uitgeoefend („De Brouwers die hunne Bieren willen voeren ... op hunne *Biersteekeryen*, zullen in zoo verre geconsidereert worden Biersteekers of Bierbeschoyers te zyn", *Gr. Placaatb.* 7, 1289 *b* (a°. 1749); „Dat ... geen *Biersteekeryen* buiten de besloote Steden van denzelven Lande zullen moogen opgerecht of geëxerceert worden, als na" *enz.*, 7, 1396 *a* (a°. 1749).

BIERTAPPER, znw. m. Iemand die een bierhuis houdt. Mnl. *biertapper* (VERDAM 1, 1248). || Brauwers ende bier-tappers, coopers ende vercoopers, *Vl. Placcaertb.* 1, 665 (a°. 1512). Dat de Biertappers gheen scherre-bier...en sullen moeten tappen, inne legghen, noch brouwen, *Handv. v. Amst.* 176 *a*. De brouwers (zullen) ... gehouden ... zyn, alle de bieren die zy in de huysingen der wyntappers uytslaan, mede te schryven op de biertappers cedullen, *Utr. Placaatb.* 3, 994 *a* (a°. 1667).

— Daarnaast vr. *biertapster*. || Geertruit Floris Jansz. Weduwe biertapster, *Handv. v. Leyd.* 26 (a°. 1541).

Samenst. Zie in het art.

BIERTON, znw. v. Eene ton, waarin bier wordt verzonden, en wel meest met een inhoud van een geheel vat. || Ick sou mijnen buijck so viercant setten Als een biertonneken, *Trou m. bl.* 61. Een dik gebuikte bierton, v. HEEMSKERK, *Arc.* 10. Dat diuersche persoonen hun verwoordert hebben ... temployeren tot hen eyghen profyte, de Bier-tonnen ghesonden by de Brouwers, *Vl. Placcaertb.* 2, 605 (a°. 1596). Dat alle bier-tonnen, halve vaten ende vierendeelen gemaeckt sullen moeten worden van goet gaef hout, *Handv. v. Amst.* 1340 *b* (a°. 1609). Dat de geheele vaten, ofte biertonnen, zullen moeten houden acht en veertig vanen, *Utr. Placaatb.* 3, 856 *a* (a°. 1708).

— Ook met eene nadere bepaling bij het eerste lid. || Dat niemandt ... hem meer en vervoe behoudene de voorseyde Goudsche bier tonnen, ledigh ende uutghetspt zijn, *Vl. Placcaertb.* (a°. 1512).

BIERVAT, znw. onz. Vat waarin bie verzonden. || Den Stads-Yker en Brander Bier-vaten, *Handv. v. Amst.* 879 *a* (a°. 166 brouwer ..., zoo dik als een biervat, con 1, 357 *a*. Denk eens, Baron, dat grof bier gaarne mijne Lisa getrouwd hebben, 3, 355 *b*.

BIERVLIEG, znw., dat eigenlijk een voor een puistje op het gezicht van iemand die bier drinkt, en bij KIL. wordt gelijkgest *dronckaerts puyste*; later wordt het een persoon groot drinker. || Ghij wint alomme den drincken, Tot allen karmissen aen elcken ca sijt een biervliege, *Trou m. bl.* 10. God gave 'er veel biervliegen alle de Maendagen by dagen... niet en knoopten, CROON, *Alm.* moet het lijckwel liegen, En dat door toed dees besuchte biervliegen! bij V. VLOTEN, 3, 29. Die kerel is beschonken! Wel hoe ve heeft die biervlieg wel gedronken, Of mutsj dewyn? ROTGANS, *Poëzy* 640.

BIERVOERDER, znw. m. Iemand vervoert, hetzij te wagen of te scheep; thans voor den man die met een bierwagen rijdt (LOVELING, *Sophie* 254). || D'officien van meesters, Commysen, ... Toe-sienders van al toiren, Bier-voerders, ende alle andere kleene ende officien de Stede ende haeren dienst *Vl. Placcaertb.* 3, 254 (a°. 1594). Dat door de ... Impostmeesters aan de Biervoerd voor hooft veertien stuyvers daegs is betaelt *Handv. v. Amst.* 1223 *a* (a°. 1678).

— Ook wel als naam voor het schip. || de ordinaris Bier-schepen ende Bier-voerde Brouwers tot Rotterdam niet en zullen vermo goederen ... in te nemen, maer alleen led *Handv. v. Amst.* 1214 *b*.

Afl. *Biervoerderschap* („De selve *Bi schappen* worden als-nu verkogt ten profy Stadt", *Index Vl. Placcaertb.* 56 *b*).

Samenst. *Biervoerdersofficie* (*Ald.*).

BIERWAGEN, znw. m. Wagen w wordt vervoerd. || Geene brouwers ofte b (sullen) voor hare bier-wagens eenige paer ghebruycken, anders dan als het besloten *Keuren v. Leyd.* 23. Een laugen, volgel wagen, ... waarop tonnen voor ... het pen Muilem lagen, LOVELING, *Sophie* 264.

BIERWERK, znw. onz., mv. *-werk* in onbruik.

1) Het „bewerken" van bieren, t. w. het bierdragers, biersleepers enz. || De Bie die ... van 't Bier-werk zullen komen over t en geen Bier-Werken meer hebben, *Keuren lem* 2, 260 *b* (a°. 1751). Dezelve, geen hebbende, *Ald.*

2) Vaatwerk voor bier. || Spintig, scham ende alle vierigh hout ..., ende daer af Haring-werck, Wijn-werck, noch Bier-wer en mag, *Handv. v. Amst.* 1342 *b* (a°. 156

BIERWERKER, znw. m. Iemand roep het is bier te „werken", d. i. te losse voeren enz. Thans in onbruik. || De Bierwer mogen vorderen, voor het inbrengen en w een Oxhoofd Bier *enz.*, *Keuren v. Haerlem* (a°. 1751). Het zal, aan de plaatselijk vrijstaan om ... te mogen aanstellen, beëed werkers, bierwerkers, korenmeters ... en tot het verwerken of meten en wegen va

sluitend bevoegde personen, *Besl. v.* 14 April
. *Stbl.*, blz. 588, *a.* 1.
d. Bierwerkersgild (*Keuren v. Haerlem*

I), znw. vr. (soms m.), mv. *biezen*. Mnl.
DAM 1, 1249); mnd. *bêse*; elders niet
e: hd. *binse* is van een anderen stam (zie
Zuid-Nederland is *bieze* de gewone vorm;
r in West-Vlaanderen ook *biezem* (zie b. v.
IL. vermeldt ook *biendse*, waarmede wel
chijnt te zijn bedoeld.
ng voor planten die in vochtige gronden
er groeien, en deels behoorende tot de
, deels tot de *Juncaceae*: de laatstgenoemde
russchen genoemd, terwijl *bies* meer de
naam is voor het geslacht *scirpus*, behoo-
de eerstgenoemde familie (zie v. HALL,
ra 228). De meest bekende soort hiervan
lacustris, ook *groote bies*, *buis* of *buus*,
tten- of *stoelenbies*; eene gewone soort van
amilie is *juncus conglomeratus*, ook *bloem-*
hte bies geheeten en gebruikt voor fijne of
ermatten.
naam van de plant, met het mv. in collec-
|| Gras, biesen, haver, gerst, spelt spruyt
ter aerden, COORNHERT, *Odyss.* 1, 27 *a.*
iet ende biesen, *Jes.* 35, 7. Welruyckende
meest in Arabien, met sulcken menighte,
lande het gras *enz.*, v. BEVERW., *Schat*
, 52 *b.* Men hoorde 't paert te wedt gaen
, En ruisschen langs den kant, door lies,
riet, VONDEL 9, 92. Den Commandeur
r, selffs in persoon ... door al de ruyghten,
ende mourassen ... sulx (t. w. *de diepte*
rivier) ... te ondersoecken, v. RIEBEEK,
, 465. Het smalle wegeltje, dat den bosch-
braam en magere biezen begroeid, van de
heidde, LOVELING, *Sophie* 193. Vlug schoot
een beekje) voorwaarts ... tusschen biezen
, QUACK, *Stud.* 291. De lisp'lende biezen,
t en Schad. 69.
bieven zijn, in de war, van de wijs; verg.
. Thans niet algemeen in gebruik. || Je
chtig in de biezen (*gezegd tot iemand die*
d is), *Gew. Weuwenaar* 1, 25.
de klaver naar de biezen, *loopen*, *geraken*,
rt tot gebrek komen, achteruitgaan (verg.
op de klaver komen, in eene gunstiger
komen, er boven op komen): waarschijnlijk
ree gezegd. || Hebt gij het hier niet goed
ierik? Gij wenscht misschien nog beter
arwebrood? Zoo geraakt men van de klaver
zen, CONSCIENCE 3, 345 *b.* Op die wijze
wel eens van de klaver naar de biezen
pen, SLEEKCX 16, 18.
vindt bij oudere schrijvers ook, zonder dat
iets anders wordt genoemd, *op den bies*
rg.: in het ongeluk raken, omkomen enz. ||
gon men nu en dan te schermutzeren. ...
en 't haspelden met winst, en met verlies,
veel van ons volk ellendig op den bies,
Opk. d. O.-I. Comp. 66. Zy wierden met
zeven honderd man geholpen op den bies, 68.
zaak zo licht niet steeken; Zal hy me
affront? ... die hond Moet op een bies,
y rouwen, ALEWIJN, *J. Los* 14.
a ook met eene zaak als onderwerp: te
verloren gaan. || Al mijn goed dat was
. 't Geld was op den bies gebrocht, *Thirsis*
, 149.
naam van een enkelen steel van eene dezer
De stelen oft Biesen van dit gewas en
comen al taamen wt de wortelen niet voort *enz.*, DODON. 1039 *a.* Sy (bragten) een gekookt hoen (synde in een soort van biesen gewonden ...) aan ons om te eten, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 114.

— Inzonderheid als dienende tot vlechtwerk. || Sy (nam) ... een kiste van biesen, ende belijmdese met lijm, ende met peck; ende sy leyde het knechtken daer in, *Exod.* 2, 3. Een koytjen voor een musch, gebreyt van groene biesen, CATS 2, 101 *b.* Dus moet ick van biesen nu kiesen Een dor ghevlochten hoed, BREDERO 3, 295 (*naar het schijnt is dit eene uitdrukking voor: afgewezen worden als minnaar*; verg. BILD., *Verkl. Geslachtl.* 2, 118). Met een rieten schuyt, en met gevlochte biesen, VONDEL 2, 169. Twee stoelen, welker biezen waren losgegaan, CONSCIENCE 1, 70 *b.*

— In figuurlijk gebruik. || U woorden acht ick als biesen (t. w. *van geene waarde*), *Dryderley Ref.* 72. Slaet op een wolle sak, of op een hoop van biesen, Den slag en maekt geen wond, DE MEYER, *Gramsch.* 145. 'k Zal ... Niet beven als een bies, niet vlugten als een bloode, BORGER, *Dicht. Nal.* 51.

— *Een knoop* (of *knorf*) *in eene bies zoeken*, blijkbaar naar lat. *in scirpo nodum quaerere*, zwarigheden of bezwaren zoeken waar er geene kunnen zijn. || De wereldt moet eenen knoop aen eender biesen, dat licht inder duysternisse soecken, FRANCK, *Wereltb.* 4 *a.* (*Hij*) klaecht ..., oock dan als 't hem wel gaet, soeckende altijt een knoop in de biese, en ... een manneken in de mane, CATS 1, 5 *b.* Sy sien dat noyt en was, sy konnen knoopen vinden In 't gladste van de bies, HUYGENS 1, 265. Het is maer enckel tijdverlies Een knoop te zoecken in een bies, DE BRUNE, *Spreekw.* 212. Dit mag heeten knoopen in biezen zoeken, v. OOSTERZEE, *Leven v. Jezus* 1, 335.

— *Het hek met eene bies sluiten*: zoodat het eigenlijk niet gesloten is; in toepassing op hem die geene genoegzame reden voor zijne zaak kan geven; thans niet in gebruik. || Daer wou ik wel reden van hooren, brood etend Propheet, maer besluyt het hek met geen bies, v. PAPPENRODE 53. 'k Wil echter uw bewys eens nader overweegen, En toonen, dat gy 't hek slechts toesluit met een bies, v. EFFEN, *Spect.* 12, 221.

— Evenals *kurk* werden ook *biezen* gebruikt voor toestellen waarmede onervaren zwemmers zich boven water konden houden (verg. *Natuurk. Verhand. v. d. Holl. Maatsch. d. Wetensch.* X, 2, 178 (a°. 1820), waar een „scaphander", met biezen benaaid, wordt beschreven). Vandaar spreekwijzen als in de volgende plaatsen. || Van seven duerde dat tot aen myn negenst' jaer, Uijt was de leerery, en ick swom sonder biesen Op eigen houtje (verg. lat. *nare sine cortice*), HUYGENS, *Cluysw.* 17. Die dees negotie doet .. Agt ik voor zot: wyl hy ... moet verliezen, Ten zy hy in die zee kan zwemmen op zyn biezen, LANGENDIJK 2, 376 (verg. TUINMAN 1, 129, waar *op zijne eigen wieken drijven*, *op zijne eigen beenen staan* en *op zijne eigen biezen zwemmen* worden gelijkgesteld).

— Gewoon is de vergelijking van een hangend hoofd (inzonderheid als teeken van verslagenheid) met eene (geknakte) *bies*. || Soude het sulck een vasten zijn, dat ick verkiesen soude, dat de mensche ... sijn hooft kromme gelijck een biese, ende eenen sack ende assche onder sich spreyde? *Jes.* 58, 5. 'tHooft moet niet hangen als een biese, v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 26. De Fymelaarster laat het hoofd Gelyk een bies onnozel hangen, *Econ. L.* 2, 138. Het hoofd te laten hangen, gelijk een bies, v. D. PALM, *Sal.* 2, 315. Hij ... liet zijn hoofd op de borst vallen als eene geknakte bieze, BEETS, *C. O.* 152.

— *Zijne biezen pakken*, zeer gewoon voor: maken dat men wegkomt. Er zijn een aantal uitdrukkingen,

ontleend aan allerlei bedrijven, die hetzelfde beteekenen; maar het is niet zeker van wien men het eerst in eigenlijken zin heeft gezegd dat hij zijne *biezen* pakte (verg. STOETT n°. 202 en 1288). || Och laet ick mijn biesen packen, eer dat de Klock negen slaet, *Bedr. Gast.* 27. Pak nou je biezen, Jou bobbekop, DE REGT, *Mengeld.* 105. Hy moest ... zonder adieu te zeggen zyn biezen pakken, v. EFFEN, *Spect.* 7, 183. Dus pakte hy zijn biezen op, Zoo stil gelijk een muis, BILD. 1, 235. Dat hij en zijn gezel zich haastten hunne biezen te pakken ... hoeven wij niet aan te stippen, SLEECKX 9, 178 (zie nog *K. Zev.* 4, 115; HASEBROEK, *W. en Dr.* 142 enz.).

— In de volgende bijbelplaats beteekent *bieze* volgens de kantteekening een ijzeren angel in den vorm van eene *bies*. || Sult gy hem (*den Leviathan*) eene biese in de neuse leggen? of met een doorn sijne kake doorboren? *Job* 40, 21.

Afl. *Biezen*, bnw. (zie ald., 1ste art.); *biesachtig* („Zeker Gedoornd *Biesagtig* Gras", HOUTTUYN bij CHOMEL, *Verv.* 525 *b*); *biezen*, met biezen bevlechten („Stoelen *biezen*", CORN.-VERVL. 231); *biezig*, van plaatsen gezegd waar men biezen vindt („Aan 't kantjen van 't *biezige* water", BILD. 1, 97; „'t *Biezig* strand", (t. w. *van den Nijl*), BOGAERS 1, 50).

Samenst. *Biesboer*, *-bosch*, *-gras*, *-look*, *-veld* (zie die woorden).

— Verder *Biesanjelier*, naam van eene plant, volgens HOUTTUYN bij CHOMEL (*Verv.* 524 *b*) voorkomende in Zuid-Frankrijk; *-bed* („Tusschen *biesbedden* en rietsudden", MERTENS en TORFS, *Gesch. v. Antw.* 7, 528); *-brug*, eene van biezen gemaakte brug, vermeld als in den oorlog wel gebruikt („*Bies-bruggen*, Teene-bruggen ..., Tonne-bruggen en andere soorten (t. w. *in een arsenaal*)", v. BLEYSWIJCK, *Beschr. v. Delft* 634; „Men vorder de graft overkomen kan met een *bies-brug*", MELDER, *Fortificatie* 138; „Deze *biesbruggen* bestonden te zamen uit 26 vakken", BOSSCHA, *Held.* 2, 128 (*noot*); *-gewas* (zie GEWAS, Samenst.; en verg. ook nog: „Fijn hooi of paardenhooi ..., minder met *biesgewas* en andere bijkruiden vermengd", BERKHEY, *N. H.* 9, 204); *-grond* („Eene menigte groote en kleene rietakkers en dryvende *biesgronden*, die somwylen als kleene eilandjes ginds en herwaards dryven", BERKHEY, *N. H.* 1, 235); *-hooi*, benaming voor het hooi, dat men verkrijgt door het met biezen en andere planten vermengde gras der slootkanten te drogen (zie BERKHEY, *N. H.* 9, 109—110); *-land*, hetzelfde als *-grond* of *-veld*; *-lint*, bij MARIN verklaard als „dun smal lint, *de la nonpareille*": wellicht zoo genoemd bij vergelijking met *biezen* („Hondert ellen spaens Lindt ende hondert ellen *bieslindt*", *Keurb. v. h. Comansg. b. Dordr.* 25 (a°. 1605); *-mat*, hetzelfde als *biezenmat* (zie b. v. BILD. 1, 427); *-meer*, bij DE HUBERT, *Ps.* 106, 8, benaming voor de schelfzee, de Roode Zee; *-vak*, een der vakken waaruit eene *biesbrug* (zie boven) was samengesteld („(*Hij*) (kroop) over 't ijs, halende de drijvende *biesvakken* naar zich toe en ze weder vasthechtende", BOSSCHA, *Held.* 2, 130); *-wever*, ook als spotnaam voor iemand van een zwak gestel (zie bij FOKKE, *Verz. W.* 4, 168).

— Met het eerste lid in den vorm *bieze-* of *biezen-*; waarschijnlijk heeft het bnw. *biezen* tot dergelijke samenst. aanleiding gegeven (zie BIEZEN (I)). || *Biezebrassen*, in de Vijf-Heerenlanden benaming voor de breedbladige lischdodde (*Typha latifolia*) (v. HALL, *Landh. Flora* 221); *biezenbrem*, naam van een gewas in Zuid-Europa; lat. *spartium junceum*; *biezenhaar*, haar dat uit biezen bestaat, t. w. bij stroomgoden, volgens de voorstelling der classieke dichters („Een bloedigh sweet brack hem (*den stroomgod*) van alsins uyt, En hing als kralen aen sijn *biezenhayr*", VONDEL 3, 154; „Y, Amstel, Maas en Rijn! Verheft u, houdt nu feest, en tooit uw *biezenhaaren*", SPANDAU 2, 143); *biezenhalm*, stengel van biezen (zie ook voorbeeld Dl. V, kol. 1646); *biezenkistje*, voornamelijk in toepassing op het uit biezen gevlochten mandje waarin Mozes te vondeling werd gelegd (zie b. v. *Wildsch.* 4, 409); *-koord*, van biezen gevlochten („Een geitenvel hing om zyn leden Bevestigd met een *biezenkoord*", CONINCKX, *Fab.* 347); *biezenmat*, uit biezen gevlochten („Der dingen Vorst en Vogel kan niet een *biezenmat* Zich onder 't hoofd verwerven", DE DECKER 1, 320; „De vervaardiging van *biezenmatten* en stoelmatten, waarvoor de beste, weekste en zachtste biezen gebezigd worden", v. HALL, *Landh. Flore* 234); *biezenmeer*, als naam voor de Roode Zee (DE HUBERT, *Ps.* 106, 7); *-peerd*, in Zuid-Nederland: „speelding dat de kinderen uit biezen maken en dat eenigszins op een peerd gelijkt" (CORN.-VERVL. 231); ook waterjuffer, libel (*Ald.*); *-staart* („(*De*) graeuwe Meuwen ... Zijn ghenaemt ... *Biese steerten*, om dat sy eenen langen dunnen steert hebben, eender Biesen gelijck", *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 25 *a*); *-trul*, trul, struik biezen; in West-Vlaanderen („'t Vogelke zat gedoken bachten nen *biezentrul*", *Loquela* 7, 89); *-water*, waarin biezen groeien („Romulus ..., in het *Bieswater* te Vondel geleid", v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 230); *-werk*, vlechtwerk van biezen („Een gevlochten stoel van Indisch *biezenwerk*", *K. Zev.* 1, 282); *-zee*, als naam voor de Roode Zee (DE HUBERT, *Ps.* 136, 13).

— Als tweede lid. *Bloem-*, *gracht-*, *-gras-*, *ijzer-*, *knop-*, *matten-*, *stoelen-*, *vijver-*, *water-*, *zeebies* (zie die woorden of het eerste lid).

— Voor sommige soorten kan men in werken over plantkunde nog allerlei andere namen vinden (verg. b. v. DODON. 973 *a*).

BIES (II) — in Zuid-Nederland altijd in het verkl. BIESKE —, znw. vr. Wellicht hetzelfde woord als *Bies* (I), ter aanduiding van iets dat op eene bies gelijkt; opmerkelijk is echter fr. *bisette*, „passementerie d'or ou d'argent", reeds in de 14de eeuw voorkomende (zie *Dict. Génér.*).

1) In de bouwkunde. Eene soort van rond lijstje; fr. *baguette* (verg. v. KEIRSBILCK, *Timm.* 528).

2) Aan kleedingstukken, ook aan schoenen. Een smal boordsel of opnaaisel, hetzij voor de stevigheid of als versiersel (verg. BRAGOEN). || Eene bies op eene broek. — Een lange donkergrijze broek met een rood biesje op de buitennaad, bij LANDOLT, *Grenad. en J.* 179. Opslagen met roode biezen, *Ald.* Al zyn woorden waaren als met een satyne biesje deurweeven, ASSELIJN, *Jan Klaasz* 42.

3) Naam voor eene witachtige streep in het leder (zie DE BO 128 *a*).

4) Naam voor een dikken zoom langs den rug van eene zeis (DE BO 128 *a*).

5) Een lijstje in schilderwerk (zie HOPMAN, *Schilders-Handb.* 64).

Samenst. *Biesijser*, *biesmes*, *biezensteker*, namen van schoenmakersgereedschap om biezen te snijden (zie DE BO 128 *a*; CORN.-VERVL. 230).

BIES (III), znw. Eene soort van schraapijzer, genoemd als een werktuig van graveurs; in het Fr. is *biseau* de naam voor allerlei werktuigen waarvan een kant schuin toeloopt, maar de oorsprong van dit woord is niet bekend (zie *Dict. Génér.*). || Men kan ook, in plaats van het schraapijser de bies gebruiken, *Handw.* 13, 84.

BIES (IV). Zie BIJZEN.

BIESBOER, znw. m. Een boer uit eene streek waar veel bies groeit; in Zeeuwsch Vlaanderen: bewoner van den zandigen Biezenpolder (*Nav.* 27, 346).

BIESBOSCH — in sommige gevallen beter BIESBOS —, znw. onz. of m.

1) Hoogopgeschoten bos van gras of biezen, b. v. als onkruid in weilanden; verg. *Busch* (II) bij BOEKENOOGEN 124. In dit geval te spellen *biesbos*. || Huurders (zullen) gehouden zijn, de Landen ... te moeten havenen ..., alle bent-, sek- en biesbosschen uittikken, molshoopen effenen *enz.*, bij BERKHEY, *N. H.* 9, 65.

— De uitdrukking *den biesbos uitsteken* komt voor in den zin van: lekker leven, het er goed van nemen; meer duidelijk is die beeldspraak niet: dezelfde woorden vindt men in de hier voorafgaande plaats uit BERKHEY, doch men denkt van zelf ook aan *den bezem uitsteken* (zie boven, kol. 2452). Verg. eene stellig onjuiste verklaring van V. SPAAN, aangeh. in *Arch. v. Ned. Taalk.* 4, 27). || Ze waren eenigen tyd geleên, nog zoo kaal als jonge rotten, en nu steken ze den biesbos zoo uit, V. SPAAN, *Louwtje v. Zevenh. enz.* 421.

2) Een laag gelegen land, met biezen begroeid; in dit geval te spellen *biesbosch*; thans nog als eigennaam: in de streek, die *Biesbosch* heet, komt de matten- of stoelenbies veel voor (V. HALL, *Landh. Flora* 234). || De Keurvorst ... schonk ... een groot en schoon Biesbos, 't geen ... de bezwaarnis hadde dat men 'er een Peert moest op houden, DE BRUNE, *Jok en E.* 78.

BIESBOUW — ook wel gespeld BIESBAUW —, znw. m. Eigenlijk de naam van eene horzel die het vee plaagt. In het *Fri. Wdb.* 1, 88 wordt dit dier genoemd *bauw* of *bau*, bij DE BO heet het *pauw*, ook *koepauw* en *bijspauw*; vandaar bij DE BO ook het woord *pauwkleed*, „vliegenkleed voor de peerden." Naast *-bauw* bestaat echter *-bout*: verg. de samenst. *biesbout* bij KIL. en zie BOUT (I), Dl. III, kol. 757. Het eerste lid is het ww. *bijzen* (zie ald.), dat op de vliegende beweging van insecten wordt toegepast, alsook op het draven van de koeien die de horzel trachten te ontwijken. || Biesbout, *scarabeus alis strepitans, et cum maximo impetu ac stridore volans*, KIL.

— In de volgende plaats wordt een boer door een landlooper voor *biesbouw* uitgescholden. || Biggel boer, wel hey, Bis-bouw: Ben ick gaeuw, wat lettet jouw? V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 171.

— Van *Biesbouw* is afgeleid *biesbouwen*, waarmede gelijkstaat *biesbouten*, bij KIL. vertaald met *discurrere cum impetu et strepitu*, en dat meest gebruikt wordt van het vee dat met den bek open en den staart in de hoogte op en neer draaft uit vrees voor den *biesbouw* (bij BOUMAN (10) vindt men de spelling *biesbaauwen*). In het Friesch wordt *biisbauje* gezegd voor *ginnegappen*, *gniffelen*, en *biisbauwer* voor *spotvogel*, *guit* (*Fri. Wdb.* 128). || Het strijken, scharrebeenen, en biesbouten geeft hen (t. w. *aan zekere modegekken*) haast meer werx dan *enz.*, DE BRUNE, *Jok en E.* 108.

— Van het ww. *biesbouwen* is weer een znw. *biesbouw* afgeleid, dat een toestand van onrustige beweging aanduidt; vandaar *in den biesbouw zijn*, in onrust, in verlegenheid zijn. || Men kan ook, als men er niet naauwkeurig op let, met dat fijne onderscheid geweldig in de brabbel raken; gelijk ... ook ... de ... verstandige mannen ... er dikwijls leelijk mee in de biesbouw komen, FOKKE, *De Vrouw* 2, 38.

— Daarnaast komt ook voor *in den biebouw* zijn, en deze vorm kan niet wel uit *biesbouw* worden verklaard, tenzij door invloed van *biebauw* als bijvorm van *Bietebauw* (zie ald.).

BIESGRAS, znw. onz.; naar het schijnt thans niet in gebruik. Wellicht is er de plant mede bedoeld die ook *knopbies* heet; althans eene soort daarvan heet *schoenus nigricans* (OUDEMANS, *Flora*[2] 3, 352), diezelfde naam staat bij CHOMEL (*Verv.* 526 *a*) gel[illegible] met „zwartagtig biesgras" (ook vele andere soort[illegible] worden hier bovendien vermeld). || Bies-gras is e[illegible] gheslacht van Gras dat in openluchtighe dorre plaets groeyt, heel cleyn ... van bladekens, somtijts naeu[illegible] een palme hooch, in stede van bladeren anders n[illegible] dan heel bijster dunne Biesen voortbringende, DODO[illegible] 971 *b*. De wateragtige en laage grond (t. w. *in Alblasserwaard*) (laat) veel biesgras ... tusschen h[illegible] hooi ... groeijen, BERKHEY, *N. H.* 1, 25.

Samenst. *Waterbiesgras* („Ander Water Rietgra[illegible] oft Bies-gras, anders oock van sommige *Water Bie[illegible] gras* geheeten, in Latijn *Gramen palustre siue aqu[illegible] ticum alterum*, heeft ... gras bladekens ..., aer[illegible] als die van Biesen oft wilde Galigaen", LOBEL DODON. 1002 *a*); *zeebiesgras* („*Zee Biese gras*, Latiin *Gramen iunceum marinum*, heeft stijve, hard effen bladeren, veel bij een, als Bieskens", 1002 *b*)

BIESJESDEEG, znw. onz. Naam voor zek[illegible] deeg: het eerste lid is waarschijnlijk hetzelfde woo[illegible] als het tweede lid van *boterbiesje*, dat volgens BOEKE OOGEN (1295) hier en daar nog heden de naam voor de *beestjes* van grasboter die de boeren in [illegible] voorjaar ten geschenke geven: de *boterbiesjes* zijn d[illegible] oorspronkelijk koekjes die op zulke beestjes gelijke en het *biesjesdeeg* is het deeg waarvan zij word[illegible] gebakken (verg. ook Dl. III, kol. 709); het geb[illegible] heet soms ook zelf *biesjesdeeg*, of wel *biesjesgo*[illegible] (zie b. v. *Tijdsp.* 1855, 1, 63). Het woord *bote[illegible] biesje* moet vrij ver zijn verspreid, althans o[illegible] DOORNKAAT-KOOLM. (1, 171) vermeldt *botterbisje*. Toen keek hy zo fier, als een Haan van een stoot[illegible] of een Prins van Biesjesdeeg, *Leev.* 5, 209. E[illegible] dochtertje ... lag ... te slapen, met een groot st[illegible] afgekauwd biesjesdeeg in de vuist geknepen; wa[illegible] Sint-Nicolaas had ook dit nederig verblijf niet onbezoc[illegible] gelaten, *K. Zev.* 1, 92.

BIESLOOK, znw. onz. Eene soort van loo[illegible] ook *snij-* of *graslook* genoemd (zie Dl. V, kol. 592[illegible] waarvan de bladeren op kleine biesjes gelijken; vands[illegible] ook in de wetenschap *allium schoenoprassum* geheete[illegible] Het groeit in vochtige weilanden en uiterwaarden, [illegible] het blad wordt gebruikt in soepgroenten (zie OUD[illegible] MANS, *Flora*[2] 3, 192; V. HALL, *Landh. Flora* 226). Brassende... Met een bieseloocxken, DE DENE, *Te*[illegible] 333 *a*. Bies Loock ... bringt ... veel Bladeren voo[illegible] maer ... dun, teer, rout, als cleyne Bieskens, DODO[illegible] 1166 *b*. Bies Loock wort in spijse ende moes gb[illegible] bruyct gelijck de Pareye, 1167 *b*. Al die oyt biesloo[illegible] willen eten, Behoeven dese les te weten, Dat h[illegible] geen kus en dient genoten, 't En zy haer mont [illegible] toegesloten, CATS 2, 384 *a*. Sneelook of Biesloo[illegible] BERKHEY, *N. H.* 8, 452.

— Het figuurlijk gebruik in de volgende plaats [illegible] blijkbaar eene toespeling op de brosheid der bladeren [illegible] Ellendighe zotten! die haer beurs met biesloock snoere[illegible] om niet te langh bezigh te zijn in die te open[illegible] DE BRUNE, *Bank.* 2, 219 (*Verquisters*)

BIEST — in Zuid-Nederland ook BIENST ([illegible] KIL. en DE BO) —, znw. vr. Mnl. *biest* (VERDAM [illegible] 1249). Ohd. *biost*, mhd. en nhd. *biest*, ags. *béo*[illegible] eng. *beest* en *beestings* (MURRAY 1, 760 *a*). [illegible] afleiding is niet bekend. De eerste melk van een zoo[illegible] dier nadat het heeft gebaard; in onze taal alleen n[illegible] betrekking tot koeien en ook tot vrouwen. || 'k (*e*[illegible] *melkboer*) Sel ... Brengen je Pijnster-Melck, of bi[illegible] kalft die of die Koe, V. STEYN, *L. Meese* 7. De eerste melk is doorgaans ... vettiger dan de gewo[illegible] melk, ook walgachtig en geilzoet van smaak, [illegible] wordt biest genoemd, BERKHEY, *N. H.* 7, 164. De[illegible] eerste Biest ..., als meede de tweede, word alt[illegible]

aan het jong geworpen kalf te drinken gegeven; dog de derde en vierde, enz. veel door de huislieden gebruikt, om met bijvoeging van meel, enz. pannekoeken en zelfs wafelen van te bakken, CHOMEL 185 *b* (zie ook BOUMAN 10).

— Bij vrouwen. || Dat het... niet goet voor het kint en is, dat het terstont met sulcken sogh, het welck veel ... voedtsel geeft, ghevoedet werde, voor al eer het te vooren met biest eenighe daghen ghesuyvert is, V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 173 *b*. Het Kindt dat is gesont, Al soogt het enckel biest, CATS 2, 588 *a*.

Afl. *Biestig*, uit biest bestaande, de hoedanigheden van biest hebbende (zie b. v. V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 173 *a*, en CATS 2, 587 *b*, waar gesproken wordt van „*biestig* sogh"); ook: van biest gemaakt, in de uitdrukking „*biestige* boter" (bij KIL.: *butyrum e colostro*", en ook b. v. bij V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 525 *a*).

Samenst. *Biestboter* (MARIN); *biestmelk*, hetzelfde als *biest* (KIL.).

BIESTER. Zie BIJSTER.

BIESVELD, znw. onz. Hetzelfde ongeveer als: rietveld, rietland. || Het opgraven van slooten in de biesvelden *enz.* (*uit eene aanbesteding*).

BIET, znw. vr., mv. *bieten*. Benaming voor verschillende planten van het geslacht *Beta*, evenals *beet*; doch in de algemeene taal hierin verschillende van *beet*, dat *biet* het meest wordt gezegd in toepassing op de zoogenaamde *roode biet*, *tuinbiet* of *krotebiet*, waarvan de dikke, vleezige, bloedroode wortel als spijs wordt gebruikt. De *gele beet* of *beetwortel* wordt ook wel *suikerbiet* genoemd (zie beneden ook nog andere samenst.), maar *biet* op zich zelf is meer gewoon voor de *roode biet*. Zie verder Dl. II, kol. 1345 en 1348). || Ik (*eene muis*) eet ... geen raapen, kool, noch biet, SCHERMER 273. (*Napoleon*) Die de Vaderlandsche monden, Lekker op het suikerriet, ... Listig paaijen wou met biet, WESTERMAN, *Ged.* 4, 128. Een arm schepseltje ..., dat met radijs en biet op de markt zat, V. LENNEP, *Rom.* 6, 105. Hij zag zoo rood als een biet (*op sommige plaatsen*: — als een kroot). 't Is me een biet (*gemeenzame uitdrukking van minachting*).

Samenst. *Bietekroot*, *bietwortel* (zie die woorden); *bietenmachine*; *bietsoort* (V. HALL, *Landh. Flora* 183).

— Als tweede lid. *Krote-*, *snijbiet*, *suikerbiet*, *tuinbiet* (zie die woorden); *zeebiet* (verg. V. HALL, *a. w.* 182, en zie de samenst. *zeebeet*: Dl. II, kol. 1346).

BIETEBAUW, znw. m., soms onz. Een woord als *boeman*, *bullebak* en derg.: een spook waarmede kinderen worden bang gemaakt. Men vindt ook *bijtebauw*, maar het is niet waarschijnlijk dat men hier eene samenstelling met *bijten* moet aannemen, althans DE BO geeft *bijdebauw*, *bijbauw*, *biebauw*, *pikkebauw*: uit enkele dezer vormen kan *bijtebauw* door volksetymologie zijn ontstaan. Naast *bietebauw* zijn nog andere vormen aan te wijzen, b. v. *bieteman*, en waarschijnlijk ook *bietebeer* (zie beneden). In het Engelsch heeft men in den zin van *spook* een woord *bug*, dat van Keltischen oorsprong schijnt te zijn, en daarnaast *bugaboo*, dat men houdt voor de Engelsche vervorming van een Keltisch compositum, alsmede *bugbear*. Eene zekere gelijkenis tusschen *bietebauw*, *bietebeer* en *bugaboo*, *bugbear* is niet te ontkennen. Verschillende synoniemen van *bietebauw* vindt men onder *Boeman* (Dl. III, kol. 149).

1) Eigenlijk. Bullebak, boeman. || Weest dan niet geneygt u kinders te vervaren, Of met een bijte bau, of met een bulleback, Want dat baert aen de jeugd al menig ongemack, CATS 2, 563 *b* (zie ook 2, 482 *b*). Kinderen ... (*die*) des avonds van bijtebauwen en calverhaymans hooren kouten, DE BRUNE, *Embl.* II. Cabouter-man En Bietebouw, OGIER, *Seven Hoofd.* 336. (*Zij*) zijn ... bang voor spooken en bitebauwen, *Wildsch.* 3, 167. Het bestaan van tooverkollen, heksen, spoken, bietebouwen en verschijnsels, SLEECKX 3, 79.

— In de volgende plaats is het verband niet duidelijk. || Ick besweer u: sijdij van goodswegen, spreckt! ... Oft ick besweer u, daermen den bitebau droch, *Trou m. bl.* 22.

— *Iemand* (of *iets*) *aanzien voor den* (of een) *bietebauw*. || De figure des Cruyces heeft ontwijfelick alsulcken cracht, dat het de Duyvel voor een Bommelaer of Bijtebau aensiet, ende loopter voor weck, MARNIX, *Byenc.* 4, 3 (bl. 185 *a*). Des rooven krommen beck (t. w. *van een arend*), de zagh van sijn claeu Sach hij niet anders aen als voor de bijtebaeu, HOOFT, *Ged.* 1, 142. De knaap zag mij waarschijnlijk voor een bietebauw aan, die hem over zijn koppigheid straffen kwam, V. LENNEP, *Rom.* 1, 158.

2) In toepassing op verschijnselen die vrees aanjagen. || Een bite-bau die ieder een ontsiet (*bedoeld is een „blauwe scheen"*), CATS 1, 54 *a*. Wat schroomje voor de doot? ... 't Is maer een bite-bau dat niet en is te vreesen Voor die haer wesen kent, 1, 55 *a* (zie ook 2, 496 *b*). 't Gevreesde nood-lot is der slechten Byte-bau, V. LODENSTEYN, *Uytsp.* 62. De winter is henen, De bietebauw! COOPMAN, *Kinderl.* 5 (*Meiliedje*).

— Ook in toepassing op benauwende droomgezichten. || De magi ... (*die*) met guichelmakers bedrog veel wonderstukken bootzen, en bijtebauwen opzenden, OUDAAN, *Agrippa* 165 (lat. *multaque miracula ... ludunt et somnia immittunt*).

3) Gewoon in toepassing op onaantrekkelijke vrouwen, soms ook op mannen. || Ick ben een bitebau, een leelick spoock gelijck, CATS 2, 179 *b*. Wat waenwijse sot, Wat bytebau! MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 39. Trauwje dan een byte-bauwe, Niet soo seker als den rauwe, GHESCHIER, *Proefst.* 264. Van haar (t. w. *van de schoolmatressen*) (werd) gevorderd ... niet „kyfachtigh, noch opponckerigh, noch een bytebaaw" te zijn, bij SCHOTEL, *Oud-Holl. Huisg.* 86.

Afl. In de volgende plaats is *bijtebauwe* een bnw., dat hier waarschijnlijk *naar*, *afgrijselijk* beteekent: ook de *winter* wordt soms een *bietebauw* genoemd. || Koppen kon niet lange duren In de bijtebauwe kouw, VONDEL 2, 589.

— Naast *bietebauw* vindt men *bieteman*. || Zwicht u, en 'n gaat bij 't water niet; slokkeman, pakkeman, bieteman zou komen en u derin trekken, *Loquela* 14, 63 (zie ook CORN.-VERVL. 230).

— Waarschijnlijk zijn *bijtebeer* en *bijtebier* oorspronkelijk bijvormen van *bietebauw*, en door de volksetymologie opgevat als *bijtende beer* en *bierdrinker*: vooral van *bijtebier* is het duidelijk dat het niet uit *bijten* en *bier* kan zijn samengesteld, want in bier bijt men niet. || Scheure-dieren, byte-beren, Niet verkeren Hier in 't Landt, QUINTIJN, *Lijs e. B.* 132. Ghy snoode gier, Verloren cost, ghy schrock, ghy deurslach, bytebier *enz.*, MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 35. Jy, trouwe Lagenoot, ('k wil segghen Bytebier) Die met my dickwils t'saem ghemaeckt hebt goede chier *enz.*, W. D. HOOFT, *Verl. Soon* 31 (*In de lijst der personen komen voor*: „Schente-keucken en Bytebier, twee Panlickers").

BIETEKROOT, znw. vr., mv. *-kroten*. Uit *Biet* en *Kroot*. Benaming voor de roode biet; ook wel *krotebiet* genoemd. Naast *bietekroot* is *beetekroot* niet geheel onbekend (zie boven, kol. 1346). || Twee roode beeten (karooten, bieten-karooten) klein ge-

sneden, BERKHEY, *N. H.* 7, 339. Dominé kwam binnen, heel verbolgen, en zo rood als een bietekroot, zo als het spreekwoord luidt, *Leev.* 2, 228.

BIETEN, onz. zw. ww., van onbekende afleiding. Vooral in Noord-Holland. Van koeien: het ongemak hebben dat een deel der baarmoeder buiten de klink uitzakt, b. v. na het kalven (zie BOUMAN 11, en BOEKENOOGEN 64).

Afl. *Bieter*, eene koe die biet.

Samenst. *Bietlijf*, het naar buiten geschoten deel.

BIETWORTEL, znw. m. Een thans minder gewone vorm dan *beetwortel*. Beide woorden kunnen zoowel de roode als de gele beet aanduiden, maar *beetwortel* is thans nagenoeg alleen voor de laatstgenoemde in gebruik (zie boven, kol. 1348). Thans komt *bietwortel* weinig voor.

1) Als naam voor de roode biet. || Wat selje hebben Liestentje, Pynsternaek'len, Biet-wort'len, of Kroten (t. w. *wortelen*)? BREDERO 2, 40. De zogenaamde Bietwortels zyn ... zeer lang en dik, van het top-end allengs verdunnende en van binnen zeer donker, doch somtyds ook bleeker rood; zoet van smaak, HOUTTUYN bij CHOMEL, *Verv.* 426 *a*.

2) Als naam voor de gele beet. || Uit het Sap der Bietwortels kan Zuiker vervaardigt worden, CHOMEL, *Verv.* 426 *a*.

BIEZE. Zie BIES en BIJZE.

BIEZEN (I), bnw. Van *Bies* (I). Mnl. *biesijn* (VERDAM 1, 1249). Van bies of van biezen gemaakt. Verg. onder de samenst. met *Bies* (I) een aantal woorden, beginnende met *biezen-* of *bieze-*, die niet goed zijn te onderscheiden van koppelingen met dit bnw. *biezen*. || Om eene waterkroon van lof Te vlechten om uw bieze haeren (t. w. *van den IJstroom*), VONDEL 12, 28. De bloempjes ... In bieze mandetjes te plukken, SCHERMER 249. 't Biezen dak, BILD. 1, 143. Die biezen daken, Die hutten ... van stroo en klei, TOLLENS 10, 87. Eene biezen wieg, BERGMANN, *Staas* 11. Eenige biezen stoelen, BERGMANN, *Nov.* 92.

BIEZEN (II). Zie BIJZEN.

BIEZEN (III), onz. zw. ww. Een woord dat thans nog eene enkele maal bij dichters voorkomt, en voornamelijk wordt gebruikt in toepassing op het blazen of sissen van slangen. Opmerkelijk is daarbij dat ook *bazen* in diezelfde opvatting moet bekend geweest zijn, althans in de verzen van Z. HEYNS, hierboven kol. 1081 aangehaald, past het allerbest de beteekenis die anders door *biezen* wordt uitgedrukt: „veel Serpenten ..., Die *basend*' hier en daer vast kropen voor den dagh". Een frequentatieve vorm naast *biezen* is *bizelen*, dat in deze spelling wordt opgegeven als in Noord-Holland gebruikelijk voor *fluisteren*, *zacht spreken* (*Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 250): hetzelfde als *bisselen*, bij V. BREUGEL, *Boccat.* 62 *a*: „Een Coppelersse ..., met haer al *bisselende* sprekende." Het gaat moeilijk dit woord *biezen* voor hetzelfde te houden als *Biezen* (II), want de beteekenissen verschillen te veel, hoewel zij soms tot elkander naderen (zie beneden).

1) Van slangen, draken enz. Sissen, sijfelen, blazen. || De Pythons staeckten 't biesen, VONDEL 2, 538. Men hoortse (t. w. *slangen*) biesen, en men sietse yslijck grimmelen, 2, 609. De tong (t. w. *van zeker monster*) hangt zwart van gift. de beck doet niet dan biezen, 3, 751 (zie ook 2, 499). De slangen ... biesden afgrijselijk, J. VOS, *Ged.* 1, 573 (zie ook 2, 187). Een langgetergde slang, Die vreeslyk biest, en braakt venyn, ROTGANS, *Wilh. III*, 1, 86. Biezende adders, BILD. 4, 322 (zie ook 11, 156). Partijschap, 't hoofd bekroond met biezend addrenbroed, V. DUYSE, *Vad. Poëzy* 2, 16 (verg. nog eene plaats bij BEETS, *St. Uren*, waar *biezen* in de latere uitgave van 1873 (2, 91) is vervangen door *sijfelen*).

— Zie ook nog OUDAAN, *Toneelp.* 85; L. MEYER, *Ghulde Vl.* 66; ANTONIDES 2, 26; DE MARRE, *Bat.* 233.

2) Minder gewoon in toepassing op andere geluiden.

a) Loeien, bulken. || Dat bulderend geluyd, Dat byzen is de stem waar metse (t. w. *buffels en woudezels*) 't juk verachten, OUDAAN, *Uytbr. over Job* 189. My dunkt ik hoor alreê het gillen, biezen, brullen Van 't woedend' ongediert, G. BRANDT, *Veinz. Torq.* 27.

b) Van wilde zwanen. || Een drift van wilde zwanen ..., Luid biezende uit den wijden neb, Met woedend wiekgeklep, TEN KATE 2, 323.

c) Zelden met betrekking tot menschen. || Dat... Onze zielen, ... op onzer lippen boord, In den zelfden kus gesmoord, Zich in 't bruischend, sissend, biezen, In één machtloos niet verliezen, BILD. 9, 460 (*Kusjens*).

Aanm. In eene plaats als de volgende zou *biezen* kunnen worden opgevat als *razen*, *ijlen*; het zou dan behooren bij *Biezen* (II). || Al 't volk (*van de Spaansche schepen*, *werd*) in 't waater geplompt, met zoo biezend' een' bitterheit, dat haar te lang viel, zich aan plondering ... te vergaapen, HOOFT, *N. H.* 347.

Afl. *Bisselen* (zie hierboven); *gebies* (zie ald.).

BIG — in ouderen vorm BIGGE —, znw. vr.; verkl. *biggetje*. Het jong van een varken. Voor dit begrip bestaan in verschillende streken namen, die met elkander in verband moeten staan en toch in vorm zeer van elkander afwijken. Een vorm *bigge* is uit het Mnl. niet aangewezen, en wordt door KIL. aangeduid als *Sax. Fris. Holl.* Voor hem is *vigge* het gewone woord (dat is het nog heden in Z.-N.), waarnaast DE BO (1325 *b*) geeft *vikken* (mv. *vikkens*). Een andere Zuidnederlandsche vorm is *bagge* (VERDAM 1, 524), waarnaast *baggele* (t. a. pl., en ook bij KIL., die *bagghele* misschien minder nauwkeurig vermeldt als *Holl.*): ook *biggele* komt voor naast *bigge*. In het oosten heeft men *pogge* (GALLÉE 34 *a*): verg. bij V. D. SCHUEREN *puggen*, waarnaast *pegsken*, dat meer gelijkt op eng. *pig* (ags. *peog*: SKEAT, *Etym. Dict.* 442). In het Hd. komt voor *bick* („verres castratus": *D. Wtb.* 1, 1808), waarnaast *bickferkel*. || Een hoop Bigghen wt een vruchtbare Seughe wtghesproten, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 36 *a*). Bigghen werden oock zwijnen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 347 (*spreekwijze*: *kleine kinderen worden groot*). De biggen schreeuwden dat de Sogh' was gestorven, POIRTERS, *Mask.* 111. Een... Boer met ... kleyne jonghe Biggens, JOOSTE, *Gr. wond. Wer.* 16. De Markt van Lammeren, magere Varkens en Biggen, *Keuren v. Haerlem* 1, 150 *a* (a°. 1745). Yder Varken of Bigge, 1, 150 *b*. De norsse Zeuge met haare speelende biggetjes, BERKHEY, *N. H.* 3, 11. Een zeug met veertien biggen, BEETS, *C. O.* 81.

— In verschillende streken is *big* een scheldnaam voor de leerlingen van scholen, hooger dan de volksschool: *Latijnsche biggen*, gymnasiasten (MOLEMA 38), *Fransche biggen*, de jongens van eene „Fransche school" of ook wel van eene Hoogere Burgerschool (MOLEMA 38, BOEKENOOGEN 1289).

— *Biggen* is ook de naam voor eene soort van stoffers, kleiner dan de *varkens*, eigenlijk borstels of bezems van varkenshaar.

— In andere vormen. || Eene zeug met hare vikkens, DE BO 1325 *b*. — Die Baggelen worden vertiend, na dat die ses weken oud zyn, ter plaatse daar die geteeld worden, *Utr. Placaatb.* 1, 429 *a* (*Costuy-*

men en Usantien van 't Eemsche Quartier a°. 1569; zie ook 2, 445 *b*). Een zeughe wierp een viggen, hebbende het aensichte ghelijck eenen mensche, V. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 137 *d*. Wat de zoch doet, moeten de biggelen ontghelden, GRUTERUS, *Prov.* 1², 122.

Afl. *Biggen* (zie ald.).

Samenst. *Biggenkruid* (zie ald.); *biggenmand*, waarin biggen vervoerd worden; *biggensnijder*, iemand die bij de boeren rondgaat om biggen en ook andere manlijke dieren te snijden.

BIGGEL, znw. vr. Benaming voor kiezel uit de rivieren, vooral gebruikelijk in het land van Maas en Waal; men zegt in het Betuwsch ook wel *biegel*: de *biegels*, de kiezelsteenen, het kiezel. Wellicht is *biggel* een bijvorm van het woord *bikkel*, dat men vindt bij KIL.: „bickel, bickelsteenken, *petrae mica*, *petrae fragmentum quod scalpendo desilit*", en „bickelken, *scrupus*, *scrupulus*". || Hij grijpt het meisje om het middel, dat hardop lacht, wijl de punten harer laarsjes nauw de biggels aanroeren, HOOIJER, *Mijnh. Daniel enz.* 208. Krassend graait in den tuin de hark ... door de biggels, 277.

Afl. *Biggelen* (*biegelen*), bekiezelen.

Samenst. *Biggelsteen*, kiezelsteen; vandaar *biggelsteenig* („Een hooghte, ... zuidelijck van Hilfersom, groot ... 200 marghen, *biggelsteenigh* en grofsandigh lands", HOOFT, *Br.* 1, 170); *biggelzand* („Levering van *biggelzand* voor de scholen, ... voor de begraafplaatsen" *enz.*, *Leidsch Dagbl.* 23 Juni 1898).

— Wellicht moet men dit woord *biggel* ook aannemen in de samenst. *biggelboer*, dat bij V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 171, voorkomt als scheldwoord van een landloper tegen een boer.

BIGGELEN (I). Zie BIKKELEN.

BIGGELEN (II) — naast het thans verouderde BIKKELEN —, onz. zw. ww. Ndd. *bickeln* (b. v. WOESTE 30). Van vochten: ontspringen. Een etymologisch verband met *Biggelen* (I) is moeilijk aan te nemen.

1) Ontspringen, opborrelen, als uit eene bron; thans verouderd. || Daar biggelt 't edel bloed, en borrelt uit dees aderen, BARA, *Herst. Vorst* 22. Uit den eenen hoek biggelde een zuivere sprong, HERVEY, *Ther. en Asp.* 2, 109.

2) Van zweet: parelen, afdruppelen; thans niet zeer gewoon. || Ay mijn! het clamme sweet dat biggelt my van 't lijf, MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 8. Het zweet biggelde bij groote droppelen van zijn aangezigt, LOOSJES, *Lijnsl.* 1, 396. 't Biggleud zweet, dat op zijn voorhoofd brandt, TEN KATE 4, 337.

3) Meest van tranen. || De tranen bickelen wt de ooghen, *exsiliunt oculis lachrymae*, KIL. — Nu biggelt (*imperat.*)..., Mijn laeuwe traentgens, HOOFT, *Ged.* 2, 196. De tranen biggelden, als knickers, op de wang, VONDEL 5, 650. Traenen, bigglende langs kin en boezem heen, 11, 31. De Bloedt-vrienden, ... (komen) den Dooden ... luydt-keels behuylen, dat de tranen over de wangen biggelen, STRUYS, *Reys.* 19. Ik zag, hoe den Grijsaard de tranen uit de oogen biggelden, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 313. Twee groote tranen biggelen achter hare lange ... wimpers, BERGMANN, *Staas* 20.

— Met verwisseling van onderwerp wordt ook wel gezegd dat iemand of iets *biggelt in* of *van tranen*. || Lucretia versucht en biggelt in de tranen, PERS, *Lucretia* 63. Wy ... Zien haar (t. w. *eene stervende*) ... met biggelende oogen aan, OUDAAN, *Toneelp.* 242. Hun wangen ... bigglend van het vocht, Aan 't vol gemoed ontperst, BILD. 3, 371.

4) Ook wel in vrijer gebruik, vooral bij dichters. || D'uchtenddauw, die biggelt op 't geblaârt, TEN KATE 4, 93. Daar biggelt een spat, Daar vallen ..., Daar stuiven de drupplen (t. w. *van den regen*), TEN KATE, *Schepp.* 44. (*De watervogels*) schudden de parlen Van 't bigglende dons, 132. De volle maan ... biggelde in lange gele banden over het kabbelend water der wijde rivier, DELCROIX, *G. of L.* (2de uitg.) 181 (1ste uitg.: *danste*).

— Een zeldzame bijvorm van *biggelen* is *boggelen*. || De Fonteynen ... daer die tocht van tranen ... Overvloedelicken door boggelen sou, *Gheestel. Nachtg.* 1, 131.

Afl. *Biggeling* („Geschrei ... En *biggeling* lat wangen", BILD. 11, 29).

Samenst. *Afbiggelen*, *nederbiggelen* (zie die woorden); *uitbiggelen*, ongewoon voor: (tranen) biggelend laten uitvloeien („Ik *biggel uyt* een brakke traenen vliet", KRUL, *P. W.* 4, 80 *a*).

— Als eerste lid. *Biggeltraan*, biggelende traan: die vorm komt meer voor in afl. en samenst. („'t sy dat ick ... plengde een' *biggeltraenenvloed*" *enz.*, VONDEL 2, 532; „De moeder ... daut ... De vochte perlen uyt ten *biggeltranend* oogh", 2, 549).

BIGGELEN (III). Zie BIGGEL.

BIGGEN, onz. zw. ww. Van *Big*. Van eene zeug: jongen werpen. Naast *biggen* bestaan andere vormen, overeenkomende met de bijvormen van *big*. || De Wolf een vuyle Zogh ziende' ... liggen, Die zwangher nu bestont te stenen en te biggen, Zich vroemoer heeft gheveynst, en haer in biggens smert Te helpen aangheboon, VONDEL 1, 431. Onze zeug heit 'ebigd, BEETS, *C. O.* 80.

— In andere vormen. || Vigghen, bigghen, *edere porcellos*, KIL. De zeug heeft gevikkend, DE BO 1325 *b*. Gelte, varken dat nog niet gebiggeld heeft, HALBERTSMA in *Overijss. Alm.* 1836. Baggen (*opgegeven als Noordbrabantsch*). Wanneer die oyen lammeren, ... en de soggen baggelen, *Utr. Placaatb.* 2, 446 *a* (a°. 1599; ook bij KIL. opgegeven, en gewoon in het Mnl.: zie VERDAM 1, 524).

Afl. *Bigster*, zeug in arbeid (VONDEL 1, 431).

BIGGENKRUID, znw. onz. Benaming voor planten van het geslacht *Hypochoeris* (OUDEMANS, *Flora*² 2, 301), waartoe behooren het *langwortelig biggenkruid*, in het westerkwartier van Groningen *herfstbloemen* of *stweibloemen* genoemd, door paarden en ander vee gegeten (V. HALL, *Landh. Flora* 114), en het *onbehaard biggenkruid*, voorkomende op de hooge zandgronden van Gelderland (V. HALL, t. a. pl.). Verg. *zwijnensla* als naam van een dergelijk onkruid, ook *akkerkool* geheeten (zie ald.).

BIGORIE — ook BEGORIE —, znw. In Zuid-Nederland hetzelfde als „speerhaak, aambeeld met twee hoornen of spitsafloopende armen" (VUYLSTEKE, *Smid* 18): blijkbaar verbasterd uit fr. *bigorne*, dat hetzelfde beteekent, en ten slotte ontstaan is uit lat. *bicornis* (zie *Dict. Génér.* 234).

BIJ (I) — daarnaast BIE —, znw. vr. De vorm *bij* (uit *bije*) beantwoordt aan ohd. *bîa*, mhd. *bîe*, nhd. *beie* (zie *D. Wtb.* 1, 1367). Daarnaast vindt men mnl. *bie*, overeenkomende met ags. *beó*, eng. *bee*; de tweeklank is hier ontstaan uit de samensmelting van eene ĭ met een volgenden klinker. De stamvorm met ĭ is ook bewaard in ohd. *bîni*, mhd. *bîne*, nhd. *biene*. De vorm *bie* bestaat thans nog in Zuid-Nederland (met dezelfde *ie* als in *zien*, zooals DE BO opmerkt); ook bij CATS b. v. is die vorm gewoon (waarbij dan het mv. *bien* éene lettergreep heeft), en vooral het verkl. *bietje* wordt door allerlei Noordnederlandsche dichters gebruikt. Het mv. is thans in Zuid-Nederland *bieën*. Zie verder de etymologische woordenboeken.

1) In 't algemeen. Benaming voor eene familie van de Vliesvleugelige Insecten; lat. *mellifera*. ||

meeste bijen leven eenzaam, SNELLEN v. *Gel. Dieren* 380.

bijzonder. Benaming voor één geslacht van , waarvan in ons land ééne soort wordt e gewone of tamme honigbij, lat. *apis* ier levenswijze en kunstvaardigheid alge- l zijn (verg. a. w. 391, en SCHLEGEL, 279,. || De selve (t. w. *zeker kruid*) is oet geleyt op die beten oft steken vande espen, DODON. 142 *b*. De Amoriten ... ver- (t. w. *de Israëlieten*), gelijck als de bijen 1, 44. Ey let eens hoe de Bien ontrent de n, CATS 1, 67 *a*. Het Bietje komt gevlo- het riekend kruyt, 1, 133 *a*. 'k En koom byen na desen nimmermeer, 1, 335 *b*. a soeten mont ontrent de bijen dwaelt, met gedult, oock als hy wort gestraelt, bie maeckt honig sonder blom, 1, voert uw kleyne bien ontrent de groene 107 *b*. Een wonder felle bie, Die juyst gaf ontrent haer teere die, 2, 179 *a*. etje, die by 't Beeckje Nestelt *enz.*, 224. Van de bien en wespen bestraelt te IETERS, *Mask.* 48. Dan blijft het (t. w.) hangen als 't Byelijn doet, Aan kaakjes , LUYKEN, *D. Lier* 40. De Byen die ter de Generaliteit na de Provincien van van Zeeland, en van daar weederom na teit worden vervoert, *Gr. Placaatb.* 7, 1747). Toen zweefde ik, als de bie van r 't kruid, BILD. 7, 75. Zie het Bietjen rift Op het blozend roosjen hechten! Vr. 77. Streek hier een bietjen neêr *enz.*? *Schepp.* 71. De bieën zouden ... komen n, VUYLSTEKE, *Ged.* 1, 61.

vaak voorgesteld als het toonbeeld van ijvigheid. || De bloemen ..., daer byekens winnen, v. BEAUMONT 73. Wie zagh oft miertjen, Zoo zorghvuldigh als ghij r, *Ged.* 1, 345. Om winning vlieght de eemt en bosch, VONDEL 5, 636. Twee beste Bien, HUYGENS 1, 563. De bijen ids het zinnebeeld geweest eener welge- eendrachtig samenwerkende maatschappij, , *Gr. en Gr.* 94. Daar zij zich rap als bewoog, SEGERS, *Licht en Br.* 87.

n naam van een bekend middeleeuwsch van ook na de middeleeuwen nog sprake blijct in eenen exempel daer die meester der bieen af seet, v. D. PUTTE, *Spieg. d.* 6 *a*.

rgelijking worden ook bedrijvige menschen nd. || De vader ... sal ... allen vlijte dat sy (*zijne kinderen*) nyet een onnutte vruchtbare ledekens mogen werden voor 't e, om daar gheen onvruchtbare wespen, rlijcke byekens te broeden ende te voeden, 1, 297 *b*.

volgende bijbelplaats in toepassing op vijandig volk. || De bijen, die in den zijn, *Jes.* 7, 18.

wel in den zin van *bijenzwerm*, en dan lerland als znw. m. || Daar hangt 'nen appelboom, CORN.-VERVL. 228.

mmige samenst. schijnt *bij* de beteekenis van *vlieg*, t. w. in *bieknapper*, hetzelfde *mouche*, een vogeltje dat op vliegen aast, geheeten (zie CORN.-VERVL. 229); -mede synoniem het bij HOEUFFT le *biedief*.

komt *Bien* voor als naam *villekens*, „wiens bloemen van gedaente een gheraemte oft lijfken van een Bije ghelijcken".

Afl. *Bijenloos*, bij BEETS, *C. O.* 69 gezegd van een korf, waarin geen bijen zijn.

Koppel. *Bijenhouden* („Allen den geenen die hen ... met *Bye-houden* geneeren", *Gr. Placaatb.* 2, 2903 *a* (a°. 1663).

Samenst. Als eerste lid thans in Noord-Nederland altijd in den vorm *bijen-*, vroeger ook wel *bij-*; in Zuid-Nederland altijd in den vorm *bie-*: zoo b. v. *bieboer*, *-brood*, *-doek*, *-hal*, *hurde*, *-kaar*, *-knapper*, *-man*, *-mees*, *-melker*, *-stok* enz. (zie CORN.-VERVL. 228 vlgg. en DE BO 126 vlgg. (alleen bij dichters vindt men soms *bieën-*, zooals b. v. *bieënvlugt*, bij LEDEGANCK 120).

— *Bijenbrood*, *-hof*, *houder*, *-kap*, *-kleed*, *-korf*, *-man*, *-stal*, *-teelt*, *-tiend*, *-was*, *-werk*, *-zwerm*; *bijker* (zie die woorden).

— Verder. *Bijenarend*, naam voor den gewonen wespendief, lat. *pernis apivorus*, een roofvogel die zich vooral voedt met bijen, wespen, hommels (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 133); *biebank* (zie *-hal*), bij KIL.: *apiarium*; *bieboek*, handboek over de bijenteelt (CORN.-VERVL. 228); *bijenboer*, die bijen houdt („De (mannetjes) worden door de *bijenboeren* darren of darries, en door velen verkeerdelijk hommels geheeten", SNELLEN v. VOLLENH., *Gel. Dieren* 391; in Zuid-Nederland *bieboer*); *biebuik*, in West-Vlaanderen: *bijenkorf* (zie DE BO 126 *b*, waar ook voorbeelden worden aangehaald uit oudere schrijvers; KIL. geeft daarnaast *biebock*); *biedief* (zie boven onder 4); *bijeneieren* (*Handw.* 14, 39); *bijeneter*, benaming van een zangvogel (lat. *merops apiaster*), die vooral bijen en wespen eet: zie BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 314 („De ... Apiaster of gewone *Bijen-eeter* ... is een vogel die een weinig grooter is dan een spreeuw", CHOMEL 319 *a*; „Zeer algemeen zyn de *Byen-eeters* op het Eiland Kandia", *Verv.* 734 *a*); *bijenfuik* (bij DE DENE, *Fab.* 147 *bievuik*), bijenkorf („'k Sal als in een' *Bijen fuyck* Komen smodd'ren in het puyck Van de Goysche Honigh-raeden", HUYGENS 1, 459); *bijgebrom* (BILD. 2, 352); *-gegons* (BILD. 2, 216; v. ACKERE, *Winterbl.* 269); *-gemommel* (BILD. 2, 237); *-gesnor* (BILD. 6, 361); *-gezwerm* (TEN KATE 3, 379); *biehal*, ook wel *biebank*, *-hurde*, *-kas*, *-keete*, *-stok* enz., in zuidelijke gewesten: overdekte plaats waar de bijenkorven staan (zie b. v. DE BO 127 *a*, en v. KEIRSBILCK, *Timm.* 54); *bijenhuis*, hetzelfde als *-stal*, en verg. ook *biehal* en de daarbij vermelde woorden („Een behoorlijk *Bijenhuis* moet uit gladgeschaafde, drooge planken, van agt tot tien voeten hoog gemaakt worden", *Handw.* 14, 69; zie ook CHOMEL 1109 *a*); *biekaar* (zie BIJKER); *bijenklomp*, klomp van aan elkander hangende bijen (*Handw.* 14, 99); *bieknapper* (zie boven onder 4); *biekoek*, honigraat (*Loquela* 8, 33); *bijenkolonie* (*Handw.* 14, 118); *bijenkoning*, bij KIL. gelijkgesteld met *biemoeder*, en vertaald met *rex apum*; *bijenkoningin* (zie b. v. BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 330); *biekovel*, in sommige streken in den zin van *bijenkap* (zie ald.); verg. westvl. *biemulse* (DE BO 127 *a*); *bijenleger*, de gezamenlijke bijen van een bijenhouder („Men moet eerst een verblijf ... opspeuren Voor 't *byenleger*", VONDEL 8, 254); *bijenluis*, die bij bijen voorkomt (zie BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 418); *bijmees*, eene soort van mees, die op bijen aast (voor Drente vermeld in *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 249, ook bekend in Gelderland; in Zuid-Nederland *biemees*: CORN-VERVL. 229); *biemelker*, in West-Vlaanderen: bijenhouder (DE BO 127 *a*); *bijenmes* („Daar na ... snijd (men) een gedeelte van de raaten, de eene na de andere, met een

scherp krom *bije-mes* voorzigtig uit de korf", CHOMEL 1114 *b*); *bijenmoeder*, hetzelfde als de *koningin* (b. v. KIL. en *Handw.* 14, 30); *bijennest* („Zij ... zagen het *bijennest* in den ouden boomstam", V. EEDEN, *Kl. Joh.* 51); *bijenoppasser*, die bijen verzorgt, bijenhouder (*Handw.* 14, 47); *bieplaag*, bij VONDEL 8, 267: ziekte waardoor iemands bijen zijn aangetast; *bieraat*, honigraat (HONDIUS, *Moufe-schans* 252 en 286); *bijenstam*, geslacht bijen, de gezamenlijke bevolking van een korf (*Handw.* 14, 77); *bijenstede*, plaats waar men bijen laat rondvliegen („Dat ... alle oude *byesteden* ... preferentie sullen genieten voor de nieuwe; welverstaande, dat voor geen oude steden sullen worden gekent, dan die by eenen byeman ... ses continuele voorgaande jaren met immen beset zyn geweest", *Utr. Placaatb.* 1, 638 *b*); *bijensteek* („Gevaarlijkheid van de *Bijen-steeken*", CHOMEL 1112 *a*); *biestok*, bij CORN.-VERVL. 230: „een bewoonde korf, dien men overwintert of overwinterd heeft"; KIL. heeft *alvearium*, dat meer met *biehal* en derg. overeenkomt; ook in de volgende plaats is het zooveel als *korf* („So valter een sulcke menichte van luysen wt sijn lijf, als wt een ghegaet vat, ja niet anders dan de Byen wt eenen *Byestock* oft corf", FRANCK, *Wereltb.* 10 *d*); *bijenteen*, bijenkorf (SIX V. CHAND. 380); *bijenveld*, waar men bijen laat vliegen („Dije *Bijevelden* sullen bij nijemandt verhuijrt worden, dan bij den holt Richters, en dat tott profijt van het Bossch ofte gemiene malen", bij PLEYTE e. a., *Uddel* v); *bijenvergift* (*Alb. d. Nat.* 1875, *Wetensch. Bijbl.* 30); *bijenverzorger*, bijenhouder (*Handw.* 14, 95); *bijenvolk* (TEN KATE, *Par. Verl.* 24); *bijenvreter*, naam van zekere vogels in Zuid-Afrika, die zich voeden met bijen (SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 288); *bijenwolf*, bij KIL. „*biewolf*, merops, apiaster", derhalve hetzelfde als *bijeneter* (zie boven); doch ook als naam voor eene soort van graafwesp, die jacht maakt op bijen (zie BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 358 („De leggende (houten korven) ... zijn de honingrijksten; doch wegens de Maden of *Bijēnwolven* ook de gevaarlijksten", *Handw.* 14, 66).

— Als tweede lid. *Behanger-*, *hommel-*, *honig-*, *hout-*, *metsel-*, *moeder-*, *roof-*, *werk-*, *woud-*, *zandbij* enz. (zie bij die woorden of het eerste lid).

BIJ (II), voorz. en bijw. Mnl. *bi* (VERDAM 1, 1230), oudgerm. *bī*. Naast dezen vorm met een langen klinker vindt men het toonlooze *be-* (uit *bĭ*); het Gotisch heeft in alle gevallen *bĭ*. Daar got. *bi* in den zin van gr. ἀμφί wordt gebruikt, kan aan het verband tusschen got. *bi* en ndl. *om* moeilijk worden getwijfeld. Naast *ambhi* (gr. ἀμφί, got. *bi*, nl. *om*) bestond *abhi*, waaraan got. *bi* in andere gevallen beantwoordt, en dat ook door *bī* en *be* wordt vertegenwoordigd. Volgens DELBRÜCK (*Vergl. Syntax* 1, 679) is *ambhi* in oorsprong en beteekenis verschillend van *abhi*. In dat geval moeten de verschillende beteekenissen van *bij* niet uit een grondbegrip *rondom* worden afgeleid, want dit begrip behoort bij *ambhi*.

Aanm. Wanneer *bij* voorkomt achter de adverbia *hier*, *daar*, *waar*, *ergens*, *nergens* en *overal*, dan is *bij* ook zelf een adverbium. Dergelijke uitdrukkingen hebben echter de waarde van een voorzetsel met een znw. of vnw., en daarom zijn de voorbeelden er van in het hier volgende overzicht onder *Bij*, voorzetsel, opgenomen.

I) Voorzetsel.

1) Langs, inzonderheid bij *straat* en *weg*; in laatstgenoemde verbinding nog wel voorkomende. || By der straten te wandelen seer qualijck staet, VISSCHER, *Brabb.* 120. Die wandelt bij de weghen ... Licht strajckelt, HOOFT, *Ged.* 1, 176. Den laesten nacht passeerd' jck bijder straten *enz.*, 2, 200. Asse byde straat gaan slingheren, BREDERO 1, [illegible] Waer sou ick dan loopen by de weeh en dolen [illegible] de lucht? 1, 280. Dus liep het arme wicht te klaag[illegible] byder straten, STARTER 71.

— Ook zonder dat eene beweging langs iets [illegible] streeks wordt genoemd. || Hij is altijd bij den weg [illegible] Ende als hy zaeyde viel een deel zaets by den weg [illegible] *Matth.* 13, 4. Ende sy en hielden niet op alle dag in den Tempel, ende by de huysen te leeren, [illegible] Jesum Christum te verkondigen, *Hand.* 5, 42 (κατ' οἶκον). Verstroyde harten, die ... door [illegible] afgedwaelt, by den wegh dootelijck gewondt [illegible] zieltoocht, VONDEL 4, 638. Bij zijn hout (met de *draad*, *in de richting der houtvezels*: TUERLINCX 277).

— In verbinding met eene adverbiale bepaling [illegible] *af*, *heen*, *langs*, *weg*. || Dat is bij 't kantje af (zie *verder* Dl. I, kol. 840). Hij zei het bij zijn [illegible] langs. — Den geenen, die slechts by haer [illegible] sien, VONDEL 1, 392. By de wal langs varen [illegible] zekerst. Is oneigentlijk gesproken, en wil zeggen [illegible] zijn staet niet te hoog voeren, WITSEN, *Scheep*[illegible] 484 *b*. 't Zal nog by 't walletje langs zyn, zo ry [illegible] haven krygt, *Leev.* 1, 194.

2) Overgaande in eene bepaling van plaats [illegible] niet meer door *langs* kan omschreven worden, maar waarin *bij* met *in*, *op* of *te* gelijkstaat; thans in vrij gebruik verouderd. || De Schippers die by den water varen, *Veelderh. Gen. Dicht.* 196. Hipplende byde Aerdt, HOOFT, *Ged.* 1, 49. Jck ... acht mijn [illegible] sal ... noch bij sijn bedde wesen, 2, 183. Dats [illegible] Pyl-start, 't eeltste beesje dat by de lucht vliegh, BREDERO 2, 39. De maen regeert de zee, en wat [illegible] water (d. i. *in het water*) leeft, VONDEL 11, 54 [illegible] Ick bid u dat ghy ... Wilt ... my strax dat koome [illegible] openbaeren. Ick sal by huys zijn, WESTERBAEN, *Ge*[illegible] 2, 214. Myn Man heeft niet veel goeds by de [illegible] geleerd, *Leev.* 5, 205.

— Ook in verbinding met namen van windstreken waarbij nu slechts de toonlooze vorm *be-* wordt [illegible] bruikt (zie de koppelingen): *bij westen* enz. is [illegible] *het westen*, *ten westen*. || Om by Zuyden ende acht [illegible] Iava om naer huys te loopen, nademael ons [illegible] noorden de windt noch saysoen niet dienen en wil[illegible] *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 71 *c*. Den 16 dito gist[illegible] wy ons o. ende w. met het Eylandt S. Maria, [illegible] by westen van ons, 5, 2 *b*.

3) Naast, in de onmiddellijke nabijheid van iets hetzij bij ww. die eene rust of die eene beweging [illegible] duiden. || Tot dat wy by der stadt comen, COORNHERT *Odyss.* 1, 40 *a*. Ende de Heere gaf de Canaaniten [illegible] in hare hant: ende sy sloegense by Bezek, *Richt.* 1, [illegible] Kinderen ..., die by den viere een deel Poëtis[illegible] kluchten vertellen, VONDEL 1, 392. De fyne trek[illegible] en toetsen by den mond, *Leev.* 2, 37. Op diezel[illegible] plek, digt bij de boorden van den Ilissus, GEEL [illegible] Ik woon hier vlak bij: wij zijn er in drie vloe[illegible] en een zucht, *K. Zev.* 3, 203. Terwijl dicht bij [illegible] de wateren blijven ruischen, QUACK, *Soc.* 1, 1. [illegible] slag bij Nieuwpoort.

— *Bij of omtrent*, thans nog in Zuid-Nederland. Als er gevochten wördt, is hij der altijd bij of omtre[illegible] CORN.-VERVL. 231. — De Baron zyn koffer ... [illegible] al wat 'er by en omtrent leid, van mantels, rokk[illegible] deegens, te maaken tot een buit, ASSELIJN, *M*[illegible] *chior* 24.

— Ook in den schippersterm *bij den wind* vi[illegible] men dezelfde opvatting: een schip ligt *bij den wind* [illegible] wanneer de wind zoodanig inkomt, dat de zeilen, [illegible] scherp mogelijk aangebrast zijnde, toch nog goed [illegible] staan (zie MOSSEL, *Manoeuvres* 121). || By [illegible] windt over zeilen. Zoo scherp zeilen als 't do[illegible]

is, mits de zeilen niet leuteren, WITSEN, *Scheepsb.* . By de windt smijten. De neus van het na de windt toestellen, 485 *a*. Serrer le . De windt afknijpen, scherp by de windt , by de windt oploeven ...; c'est s'aprocher du c'est prendre l'avantage du vent de côté, AUBIN, *de Mar.* 696. Als men met een flaauwe koelte legt water bij den wind op moet, MOSSEL, *neseres* 122. Wie by de windt zeylt moet zijn geduerig natten, ASSELIJN, *Warfusé* 61 (*figuurals verontschuldiging van stevig drinken*: verg. *at zeil*).

Bij de(r) hand, in iemands onmiddellijke nabijtot zijne beschikking enz. (zie Dl. V, kol. 1809) || Overmits onze verlossing byderhand is, DE E, *Wetst.* 2, 119.

Ook in tijdsbepalingen. || Het is al bij zevenen. — is by den avont, ende de dagh is gedaelt, *Luc.* 29.

In enkele verbindingen, inzonderheid met *komen*, *bij* meer uit dan het *naderen*: men bedoelt het *en* van een punt. || Toen wij een uur hadden pen, kwamen wij bij een eenzaam huis. — Hy oegde) ... zich ... by een hutje van de lant- ..., van de welken niemant hem kende, DE K, *Wetst.* 2, 319.

Met *komen* wordt *bij* gebruikt in de figuurlijke ijze *Hoe kom je er bij?* d. i. hoe komt ge *bij* enkbeeld, *bij* die onderstelling?

- *Ergens bij kunnen* (*komen*), het binnen zijn k hebben. || Het boek staat zoo hoog dat ik er er trapje niet bij kan. Ik zou u het papier geven, ik kan er niet bij, want de kast is gesloten.

- *Er bij kunnen* wordt ook figuurlijk gebruikt geld tot zijne beschikking hebben, welgesteld || Daar hij ... een man, die 'er zeer wel bij *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 15.

- Ook in den zin van: iets met het verstand nen begrijpen. || Wat hij zei was zeer geleerd, ik er niet bij.

- *Bij zich zelf komen*, tot zich zelf komen, weer bewustzijn komen. || Als sy weder by haer selven gekoomen So weten sy niet of *enz.*, WESTERBAEN, 2, 159.

) Bij bepalingen van hoeveelheid drukt *bij* uit die hoeveelheid bijna wordt bereikt; het is onzeker *ij* hier oorspronkelijk als voorzetsel dan wel als rbium moet worden opgevat (verg. *D. Wtb.* 1,), de latere taal beschouwt het als voorzetsel. zoo wordt *om en bij* gebruikt in den zin van *eer* (zie Dl. X, kol. 135). || Daar was 'er die *et vaderland*) by de vyf jaaren gemist, en om gezworven hadden, HOOFT, *N. H.* 245. Bij de onderd jaren bleven onze voorvaderen onder de nde heerschappij, CONSCIENCE 4, 195 *a*.

Aanwezig, tegenwoordig, t. w. in toepassing op dat plaats heeft. || Bij die prijsuitdeeling ben ik geweest.

- *Bij de werken zijn*, minder juist voor *bij den e* (zie van beide vormen eenige voorbeelden bij DECOPER, *Pr.* 2, 226, die hier echter eene minjuiste verklaring geeft; verg. verder HOOFT, *r. d. Gr.* 110, *N. H.* 785 en 1004, CROON, 144, en verder WERK).

- Vooral in verbinding met een voorafgaand adverv van plaats. || Dat ruyct de Schout strac, dieder t met zijn neus sou by zijn, COSTER 510. Dat ick lyen, sey de Meyt, dat gy my soent daer by bin, BREDERO 1, 234. Ik was 'er handig bij, en wij vlogen zamen naar die breede sloot, JES, *Bronkh.* 6, 388. De jongen die ook overal z'n neus by moet wezen (t. w. *doordat hij zoo nieuwsgierig is*), MULTATULI 8, 154. Als een kind in zoo'n geval begint te hoesten, moet men er gauw bij wezen (t. w. *met geneeskundige hulp*).

— *Ergens bij zijn* kan ook beteekenen: bij de hand zijn met zijn antwoord. || Eens liet hij zich ontvallen, dat ik wel een gek was, die mijn leven zoo achter de lessenaar ... doorbragt: maar toen, vader! was ik 'er ter dege bij. Ik beduidde hem dat *enz.*, LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 44.

— *Er bij zijn*, wordt gezegd voor: tot zijn nadeel in iets betrokken zijn, er in loopen, verliezen. || Je beut er bij! Hij is er leelijk bij.

— *Iemand* (of *iets*) *ergens bij halen* (of *sleepen*); ook figuurlijk. || Men moet er terstond een dokter bij halen. Hij kan niet over de politiek spreken of hij haalt er den oorlog van 1870 bij. — Als men er het geweeten met de hairen bysleept, *Blank.* 2, 288 (verg. Dl. V, kol. 1412).

7) Ter aanduiding van het niet verder voortgaan dan een bepaald punt, of het niet afwijken daarvan. || Ick en meyn het daer by niet te laten, maer moet het vogeltjen ... onder de staert sien, CATS 2, 152 *a*. Elck blijve by het zijne; de schoen-maecker by zijn leest, de schilder by zijn pinceel, DE BRUNE, *Bank.* 1, 330. Een zoo ondernemende karel zal het 'er niet bij laten (t. w. *hij zal nog verdere plannen beramen*), LOOSJES, *Bronkh.* 1, 372. By dit woord Weêrhield hy zich, en 't bleef ten halve nog gesmoord, BILD. 2, 383. Wij zullen het er dan maar bij laten (t. w. *niet verder over die zaak spreken*), *K. Zev.* 2, 119. Die plannen verdienen .. , dat wij er een oogenblik bij stilstaan, FRUIN, *Geschr.* 1, 34. Bij iets bepaald blijven; zich bij iets bepalen (zie Dl. II, kol. 1817—1818). Alles bleef bij het oude.

— Inzonderheid met een besluit, eene meening, eene overtuiging en derg. als bepaling: er niet van afwijken. || De Rechters ... blyven by 't rechtelyk bekên, op de pynbank uitgeperst, V. HEEMSKERK, *Arc.* 49. Willende toonen datse niet hertneckich en styfsinnich by haer versoeck en wilde blyven *enz.*, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 37. De Staten Generael..., die by ... de hanthoudinge vande Ghereformeerde Religie blyven sullen, *Gr. Placaatb.* 2, 269 (a°. 1651). 'n Mensch moet altyd by z'n geloof blyven, MULTATULI 8, 64. Ik ... bleef bij mijn eerste besluit, BERGMANN, *Staas* 166.

8) Ter aanduiding dat men niet buiten het genot van iets is, dat men iets bezit, of tot zijne beschikking heeft; b. v. in de uitdrukkingen *bij jaren*, *bij kas*, *bij kennis*, *bij krachten*, *bij het leven*, *bij machte*, *bij zijn verstand*, *bij zijne positieve*, *bij zijne zinnen*; *bij drank* (*bij bier*, *bij den wijn*); (*goed*) *bij het hoofd*: zie bij die znw. || Den Hemel te bidden, dat hy my ... by gesondheid houden wilde, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 37.

— *Er rijkelijk bij zijn*, vermogend, welgesteld zijn (*voor Drente opgegeven in Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 248): met *er bij* is hier ongeveer bedoeld *bij kas*.

9) Ter aanduiding dat iets aan iets anders wordt toegevoegd. || Ende gy voeght by uw' geloove deugt, ende by de deugt kennisse, 2 *Petr.* 1, 5. Die byden overlast noch bitter smaden voeghen, BREDERO 1, 48. Flux quam by 't leger der soldaeten Een boerenheyr, VONDEL 3, 12. Aen geen sy van den (*Leidschen*) Dam en vinden we gien breggens, Dan mach 'er 't Zeiltje by, HUYGENS 1, 373. Daar by komt ook, dat zeker iemand ... u altoos valsch was, *Leev.* 6, 286. (*Iemand die*) ... een klein muzijkstukjen componeert, en er de woorden bijmaakt, *Wildsch.* 2, 261. Trees, wat hebt ge bij de boterham (t. w. *om daarbij of daarop te gebruiken*)? SLEECKX 12, 191. De koffer is nog niet vol, geef nog maar wat, er kan nog wel iets bij.

— Inzonderheid wanneer tweemaal dezelfde zaak wordt genoemd, waardoor eene samenvoeging, eene opeenhooping van gelijksoortige zaken wordt aangeduid. || Bij het uitzoeken van die boeken leg ik soort bij soort. — Voeght reen bij reden, klaght by klaght, HOOFT, *Ged*, 1, 150. Gelyk by gelyk, *Leev.* 1, 36.

— Vandaar in bepalingen als de volgende, ter aanduiding van eene geheele reeks gelijksoortige gevallen. || Verder ging dag bij dag rustig om, *K. Zev.* 3, 89. Tijding ... van huis bij huis, dat ... zijne betalingen gestaakt had, VISSERING, *Herinn.* 3, 76. Op slagveld bij slagveld worden zijne legers in de pan gehakt, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2[1], 390.

— De samenvoeging van het gelijksoortige wordt ook aangeduid door middel van *bij elkander* (*bij een ander*) of *bij een* (zie BIJEEN). || Eenen gantsen boeck ..., eensdeels uyt der Schrift ..., eensdeels uyt de heydensche ... Philosophen by een ander geraept, MARNIX, *Geschr.* 2, 162. Eenigh krijghsvolck by den anderen hebbende, PERS, *Ontst. Leeuw* 112 *a*. De dames staken de hoofden bij elkander om de flacon te bewonderen, *K. Zev.* 2, 91.

10) Ter aanduiding van eene gelijkstelling of eene vergelijking (verg. GELIJKEN, bedr.: Dl. IV, kol. 1190 vlgg.). || By wien sal ick dan de menschen van dit geslachte vergelijcken? *Luc.* 7, 31. Te slecht is 's Werelts stof by d'eer te verghelijcken, BREDERO 1, 37. 't Zij verre dat ick u of my by Kaïn zet (d. i. *met hem gelijkstel*), VONDEL 3, 771.

— *Bij* kan dan beteekenen *in vergelijking met*. || Hoe verscheyden werden als-dan de ghepeysen onser herten by datse nu zijn! DAVID, *Waersegghen* 346. Gelijck d'eerwaerde Son is bij ons aertsche vuyr, Sulx is bij d'arme kunst de kunst-rijcke natuyr, HOOFT, *Ged.* 2, 156. Een kloeck oorloghs hooft Gheschiedt veel meerder trots, datm' hem de Eere rooft ... By datmen dempt, of brack, zijn anslach of anvallen, BREDERO 1, 34. Wanneer Spanje en Oostenrijk bij Frankrijk Mogendheden waren van de tweede klasse, THORBECKE, *Hist. Schets.* 9. De „nieuwe hoed" ... was er niets by (d. i. *kon er niet mede in vergelijking komen*), MULTATULI 8, 61.

— *Bij iemand of iets* (*niet*) *kunnen halen*: zie Dl. V, kol. 1582.

11) Naast iemand of in zijne onmiddellijke nabijheid. || Als sylieden in den strijdt togen ..., namen sy haer naeste maghen ... by hen, REYGERSBERGEN, *Chron. v. Zeelandt* 1, 14. Ende Joram ontsliep ..., ende wert begraven by sijne vaderen, 2 *Kon.* 8, 24. Hy wil soo garen vrolick sijn Al by de jonghe Maats, BREDERO 3, 290. Toen ik Hollandsch hoorde spreken door dien Heer, welke gij bij u hebt, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 215. Ik zou gaarne bij u willen blijven, altijd bij u willen blijven om u te beschermen, COUPERUS, *E. Vere* 3, 179.

— In verbinding met andere bepalingen. || Als hy van by hem wechgegaen was, soo vont hem een leeuw, 1 *Kon.* 20, 36.

— Gewoon in uitdrukkingen die omgang van man en vrouw aanduiden (verg. ook 23). || Ende het gegeschiedde ... dat sijnes heeren huysvrouwe hare oogen op Joseph wierp: ende sy seyde; Light by my, *Gen.* 39, 7. Sy is alleen een boel, die by den Koninck sit, CATS 1, 310 *b*. Ick (sie) een Herder ... By sijn Lief lodd'rend' rusten, BREDERO 1, 77. Het zou hun ... weinig verschillen, of zy by deez of by die Ioffer sliepen, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 38.

12) Ten huize van iemand, in [illegible] van een bepaald volk. || Dese [illegible] Simon lederbereyder, *H* [illegible] goe vrienden ware[illegible] NT 54. By u is [illegible]

kom voor een geheele veertien dagen by [illegible] *logeeren*)! *Leev.* 1, 23. Loop eens by onze [illegible] Heftig, 1, 33. Eenige dagen na zijn aank[illegible] ging Walter bij de voornaamsten des dorp[illegible] zoek afleggen, WATTEZ, *Jonge Harten* 68 [illegible] bij den heer N. aan huis. Bij dat volk [illegible] nog vele zeer oude gebruiken.

— In sommige streken komt, volgens [illegible] elders bekend gebruik, de naam van den p[illegible] den genitief. || Hij leert bij meesters, zij [illegible] domenees (vermeld voor Marken: *Taalg.* 4, [illegible]

— Evenzoo *bij God*, gr. παρὰ θεῷ (z[illegible] kol. 198, en ook beneden onder 17). || Al[illegible] het lieve paar elkander alle daag wel ha[illegible] onzen lieven Heer, *Leev.* 2, 20.

13) Ter aanduiding dat iets geschiedt ten [illegible] van, in betrekking tot iemand, b. v. tot een [illegible] een patroon, een leverancier enz. || Ende [illegible] by hem noch andere seven jaren, *Gen.* 29, [illegible] verstandeloos mensche klapt in de hant; s[illegible] stellende by sijnen naesten, *Spreuk.* 17, [illegible] achterklapt niet van den knecht by sijne[illegible] 30, 10. Waarom neemt gy hem niet v[illegible] (t. w. *op uw kantoor*)? *Leev.* 1, 19. Zy k[illegible] Belydenis afleggen by den ... Heer Veldena[illegible] Hy ... kon ... zyn geheel hart by my ... [illegible] gen, 2, 352. Ik nam te Amersfoort een [illegible] bij Jan Stoffelsz, v. LENNEP, *Rom.* 3, 7. [illegible] onze historische kennis nog meestal op bij d[illegible] vers van de vorige eeuw, FRUIN, *Geschr.* [illegible] Hij houdt college bij prof. X. Voor zijne [illegible] hij bij de firma H. Die geleerde is beroe[illegible] zijne vakgenooten. Ik sta goed bij hem aange[illegible]

14) Ter aanduiding dat iemand wordt of is [illegible] of ingedeeld onder eene bepaalde soort. || [illegible] de Telegraphie. Hij gaat bij het Onderwij[illegible] juffrouw is zeker Lid by eene der Tolerante[illegible] *Leev.* 1, 92. Ik was maar een jaar ouder, [illegible] bij kwam (t. w. *bij zeker vak*), LOOSJES [illegible] 3, 283. Ik zou best naar Griekenland du[illegible] (*er is sprake van den vrijheidsoorlog*), [illegible] 't paardenvolk, MULTATULI 8, 76.

15) In de bepaling wordt genoemd een [illegible] in wiens werk iets gevonden wordt. || Ik ka[illegible] aan Prometheus niet vergeven, dat hij bij [illegible] al de deugden opsomt, die hij bezit, GEEL [illegible]

16) Draagt men iets mede in eene bergp[illegible] zijne kleeding, dan heeft men het *bij zich*. || [illegible] ducatons die 'k by my hadt in gout, DROST[illegible] 84. Ieder fatsoenlijk Romein droeg een t[illegible] zich, dun met was overtogen, GEEL 120. [illegible] mijn adres — steek het maar bij je, *K. Zev.* [illegible]

— Vroeger ook wel vrijer gebruikt van [illegible] men *bij de hand* heeft. || Ick (hebbe) juys[illegible] by my een bysonder trougeval van onsen [illegible] onlangs by een vrient ter hant gestelt, CATS [illegible]

17) Ook wat in iemands gemoed aanwez[illegible] wat voorkomt aan zijn lichaam, of behoo[illegible] eigenschappen of omstandigheden van iemand [illegible] heet te zijn *bij* dien persoon of die zaak. [illegible] hebbe geen quaet by u gevonden, 1 *Sam.* [illegible] Soodanigh en ben ick niet by my, *Job* 9, 35. [illegible] in mijne eygene conscientie, gevoelen, en[illegible] dinge). By Godt is eene vreeselicke Majest[illegible] 37, 22. Cleen souw de danckbaerheit ... bij [illegible] indien *enz.*, HOOFT, *Ged.* 2, 205. Deze [illegible] drukt bij hem een sterke gemoedsaandoe[illegible] GEEL 36. Dat ... de innovatiën van Cic[illegible] ouderwetsche Romeinen weêrzin ... hadden [illegible] BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 433. „Mijn [illegible] spelen" wil er bij niet één kind in, zelfs ni[illegible] vlijtigste, [illegible] *O.* 9. De oogappels ([illegible]

rond als bij den hond en niet lang-
en vos, BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 137.
rift ... was by de meeste stukken geen
finden, MULTATULI 8, 29.
(*zelf*) als bijw. bepaling: voor zich
n ander te moeien in wat het gezegde
ar meestal gelijk aan *zonder spreken*,
loegh Sara by haer selven, seggende
12. Ende hy overleyde by hemselven,
sal ick doen? *Luc.* 12, 17. Ick sal
en overlesen, om u geen tijdt te doen
2, 152 *b*. Die van Nootdorp af ...
f ontdeckt, moet seggen by sijn self
1, 368.
ad (of *iets*) *het geval zijn*: zie Dl. IV,

iemands schatting, naar zijne wijze
g. || Dat is een schendelicke daet:
misdaet by de Richteren, *Job* 31, 11.
onder de sonne dese wijsheyt gesien,
ot by my, *Pred.* 9, 13. (*Kantt.*: in
Zij) presen Godt, ende hadden genade
volck, *Hand.* 2, 47. D'onwaerdste
ons de waerdste siel, HOOFT, *Ged.*
by u ons spreken Niet eene pluym
elooft ons by dit teecken, VONDEL
onkundigen hoop ... gehaat, *Leev.*
.. geacht ... bij het gros zijner natuur-
. PALM, *Sal.* 4, 55. Bij hem kan ik
(d. i. *in zijne schatting*).
zóó of zóó bij mij, ik heb die of die
zie de zaak zoo in; thans verouderd. ||
sijn' sin dat schip had mogen stuuren,
hem lagh *enz.*, VONDEL 3, 360.
y my: wy houden en vertrouwen Dat
bt aen dien moort gehouwen, 8, 689.
een zekeren tijd; thans meest nog in
kkingen. || Wanneer by zomerdagh
t gevaeren *enz.*, VONDEL 10, 65. By
Keuren v. Leyd. 52. Comt t'avont te half
ghetyen, BIESTKENS, *Claas Kloet* 2, 10.
is 'er nooit bij onze tijden geschiet
Kluchtsp. 3, 253. Daar wy by onze
ben, dat *enz.*, ASSELIJN, *Jan Claesz.*
. De groote misbruycken welcke by
den zijn ingebroken, *Gr. Placaath.*
29). By vervolg van tyd, v. MIERIS,
d. 921 *b*. By myn leeftyd heb ik ...
n duinen ... opgemerkt, BERKHEY,
Bij tijden van gevaar, v. D. PALM,
Bij een windrige' avond, v. LOVELING,
1870).
d, bij dag (vroeger *bij daag*), *bij*
g, bij nacht, bij duister, bij nacht
bij die woorden); *bij iemands leven*

en ook *bij tijd en wijle* in den zin
illende tijdstippen, nu en dan, soms
.)
menst. afleiding *bijtijds* heeft *tijd* de
„het juiste tijdstip" (zie BIJTIJDS).
(verg. *vanouds*), eigenlijk hetzelfde
ijden, en ongeveer in den zin van
kt. || Men heeft by oudts menschen
uitsteekend waren in *enz.*, DE BRUNE,

e eene of andere omstandigheid. || Der
Regiment... mueght ghy by goeder
DE DENE, *Test.* 367 *b*. Al wat 'er
weêr, bij onweêr, en bij nacht bij
, HOOFT, *Ged.* 1, 159. Sy lacht by
s, dat 's goelickjes tweemael 's jaers,
BREDERO 1, 224. Den toren, ... van wiens trans
men ... Uytrecht sagh, By klaer en helder weer,
VONDEL 3, 401. Daarna werd ... vast gesteld, met
den eersten, by weêr en wind, zee te kiezen, BRANDT,
De Ruiter, 14. Daar zit gij ... op school, bij mooi
weer, in de maand Mei, BEETS, *C. O.* 7. Men ziet
hem alleen bij de maaltijden. Bij leven en welzijn.

— *Bij* (*elke, de eerste de beste*) *gelegenheid*: zie Dl. IV, kol. 1115.

— In bepalingen van maat. || Dit stuk is twee (meter lang) bij een (meter breed).

— De bepaling is ook niet zelden een verbaal woord. || Bij het veranderen der omstandigheden, GROEN V. PR., *Ongeloof en Rev.* 3. Bij het genot van de lekkerste krakeling, BEETS, *C. O.* 10. Wie ... heeft niet ... bij het hooren der groote daden, door de ... Nederlanden ... verricht, de enge grenzen betreurd *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 28. De poging ... om bij de ... gemeente-verkiezingen eenen candidaat van hunne keuze ... op te dringen, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 35.

— Evenals *onder* heeft ook *bij* soms een concreet zuw. als bepaling, terwijl eigenlijk bedoeld is de handeling of werking waarbij de genoemde zaak te pas komt (verg. Dl. X, kol. 1228). || Toespijs sonder broot ... Verswaet die natuer, men cauder niet bij wercken (t. w. *bij het gebruik daarvan zonder meer*), *Trou m. bl.* 225. By de kaersse of ander brandende licht ... wercken, *Keuren v. Leyd.* 52. Ik nam met alles genoegen, want er was groote haast by myn boek (t. w. *er moest voortgemaakt worden met het uitgeven*), MULTATULI 1, 33. Ieder beefde bij zijn stem (t. w. *bij het hooren er van*), v. LOVELING, *Ged.* 107 (ed. 1870). Ik bevind mij sinds jaren zeer goed bij dat middel (d. i. *bij het gebruik daarvan*). Ze zaten daar gezellig bij (of *onder*) een glas wijn (d. i. *onder het drinken daarvan*).

— Zulk eene bepaling met *bij* kan vaak worden opgevat als toegevend, of redengevend, of onderstellend. || Die liedekens singht by een treurigh herte (d. i. *hoewel hij treurig is*), is gelijck hy, die *enz.*, *Spreuk.* 25, 20. Dat ghy by (d. i. *ondanks het bezit daarvan*) al u deughden Seer haastigh zijt oploopend', BREDERO 1, 50. Hy ... bleef een Bedelaer by Ridderlycke schatten (t. w. *ondanks het bezit, het genot daarvan*), 2, 25. De bekrompenheid mijner vermogens, bij veel goeden wil, GEEL 120. Daarin (t. w. *in die wetenschappen*) zullen we, bij leven en gezondheid (d. i. *wanneer wij die mogen behouden*), reis regt in grasduinen gaan, FOKKE, *Verz. W.* 7, 25.

— Deze concessieve opvatting vindt men ook in de uitdrukking *bij al dat*, in Zuid-Nederland voorkomende in den zin van *ofschoon* (CORN.-VERVL. 232).

— Inzonderheid in de voorwaardelijke uitdrukking *bij dien* (*dat*), waarnaast mnl. *bi aldien dat* (verg. VERDAM 1, 1235, en ook BIJALDIEN). Indien; thans verouderd. || De Hemel hoort hen toe ..., by dien slechts dat sy de vasten wel onderhouden, MARNIX, *Byenc.* 2, 16 (bl. 153 *a*). By dien sy niet en hadde moghen voorgenen dan de bloote waerheyt, de Ketters souden lichtelick gehoor hebben gecreghen, 5, 1 (bl. 203 *b*). Ghy en mooght ... niet treuren, ... is 't by dien dat Godt (u) ... uyt dese bedroefde werelt ... komt halen, GEORGIUS, *Naerv. Chr.* 90.

— Eenigszins pleonastisch is *bij indien*, in dezelfde beteekenis (zie v. z. v. NIEUVELT, *Plut.* 30 *a*).

— Dezelfde opvatting (20) van *bij* moet ook aangenomen worden in een paar verbindingen van *bij* met adverbia, t. w.

— *Bij alzoo* (*dat*), in dat geval, aldus gesteld (zie VERDAM 1, 372 en 1235). || Al waert by also dat zijt vergate *enz.*, *Gentsche Sp.* 35. Ist by

alsoo dat hy iet anders heeft behalven den Heere *enz.*, STRATIUS, *Conste om wel te sterven* 216.

— *Bij zooverre* (mnl. *bi so* (of *also*) *verre*: VERDAM 1, 1235), in zooverre als; soms verzwakt en dan gelijk aan *indien*. || Sy (*de geestelijken*) en mogen ... onder geene Wereltsche Richters hare saken drijuen noch pleyten, by so verre als sy een Cruyne op het hooft dragen, MARNIX, *Byenc.* 2, 11 (bl. 138 *a*). Hy word voorseker ehangen Gelijck ien Kerrick-roover, by so verre als hy 't doet, W. D. HOOFT, *A. de Piere* 28. (*God*) gheeft aen een jeghelijck dat hy begheert, by alsoo verre dat zijn ziele niet beschaedicht en sy, KNIBBE, *Gheest. Leer.* 261. By soo verre iemant by ongelucke eenig Haes ... quaem te dooden ofte beschadigen, ... zal hy *enz.*, *Vl. Placcaertb.* 5, 1104.

— De hier behandelde beteekenis *onder* is niet altijd goed te onderscheiden van de bet. *door middel van* (zie de bet. 24). || Urocha! zigtbaar bij het licht, dat ... Door 't welfsel valt, STARING 2, 160. Ik kon het haar ..., bij nader inzien, niet erg kwalijk nemen, v. LENNEP, *Rom.* 3, 49. Bij nadere overweging was men ... tot het besluit gekomen alles blauw blauw te laten, SEGERS, *B. d. Kemp.* 209.

21) Ter aanduiding van iets, dat als een deel van iemands persoon wordt gedacht, en aan welk deel men den persoon eene handeling doet ondergaan. Inzonderheid in bepaalde uitdrukkingen (zie ook bij de znw., die van *bij* afhangen). || Grijptse by haren steert, *Exod.* 4, 4. (*Hij*) greep hem by de kele, *Matth.* 18, 28. De Overste nu nam hem by der hant *enz.*, *Hand.* 23, 19. Een Hopman ... werd by zyn eene been opgehangen, HOOFT, *N. H.* 285. O onmensch'lijck gheluck ..., Wat houwt my dat ick u niet byde beenen vat? BREDERO 1, 82. By de kop vatten van Deserteurs in suspecte huysen ..., en deselve visiteeren, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 82 *a*. Drommels, ... dat noem ik iemand bij zijn woord nemen, DAUM, *Raad v. I.* 36. Dat zij zich geenszins bij den neus liet leiden, SEGERS, *B. d. Kemp.* 206. Iemand bij zijne lurven pakken. Iemand bij de slippen hebben (*vooral in Z.-N.*).

— *Bij de hand* komt voor in een aantal uitdrukkingen (zie Dl. V, kol. 1808).

— *Iemand kennen, noemen, roepen bij zijn naam*: men zou *bij* hier desnoods ook in de bet. 24) kunnen opvatten, t. w. als dienende om het middel aan te duiden (zie ook NAAM). || Ende hy roept sijne schapen by namen (*Kantt.* elck in 't bysonder), *Joh.* 10, 3. Daar zijn hier verscheidene gasten in huis; maar ik ken ze bij name niet, MULDER, *J. F.* 2, 150. Hij (trekt) het dorp binnen, waar velen hem ... vriendelijk bij zijn naam noemen en groeten, WATTEZ, *Jonge Harten* 56. Het kind bij zijn naam noemen (*spreekw.*: iets zonder omwegen, onbewimpeld noemen).

— *Bij name* (ook, met het voorz. in toonloozen vorm, *bename*) wordt elliptisch gebruikt als adverbium in de bet. van *inzonderheid* of *vooral*; eigenlijk bedoelt men „en onder velen (of veel) noem ik dezen of genen (dit of dat) *bij name*" (zie ook NAAM). || Bynamen hadde hy het selue met wtgeductе woorden den Bisschoppen ende Dienaren des Woordts beuolen, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 9 *a*). Dit (t. w. *zekeren honigdauw*) moghen sy by namen niet rouwe in den Corf setten, *Wtlegg.* 7 (bl. 263 *b*). Het volcks ... erbarmen Over de behoeftighen, en by namen over de vreemde Armen, COSTER 50. Ick (schrickten) voor heyntje pick, en voor Luycefer bename, *Schynh.* 36.

22) In distributieve uitdrukkingen, aanduidende met wat of met hoeveel te gelijk iets gebeurt. || Drank bij de maat en bij 't glas. Iets verkoopen bij het pond. Eene kamer verhuren bij de maand. De menschen stierven bij honderden. — V staaken, daar men de Tovenaars ... by h pleeg te branden, v. HEEMSKERK, *Arc.* an ..., ick speelje by vyven op te setten, 2, 170. Daar by men verstaat dat het g stuk, of by den hoop, en niet by de ma is, v. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* IV, Zoodat men, onvermogend naar vasten reg Staat te besturen, zich gelukkig acht bij te kunnen leven (d. i. *telkens slechts voor* *woordige zorgende*), GROEN v. PR., *Ons Rev.* 3. De zaken zijn slap en de verdien minderen bij den dag, v. LENNEP, *Rom.* Regen viel bij stroomen, v. LOVELING, (ed. 1870).

— *Een bij één*, één voor één, telkens *é* verouderd. || Gylieden sult opgelesen worde een, O gy kinderen Israëls (*Kantt.*: een v elck in 't bysonder), *Jes.* 27, 12.

— *Bij glazen om* (zie Dl. V, kol. 37); *bij vol* (Dl. V, kol. 1752); *bij handvollen* kol. 2024).

— Soms zonder eenige bijgedachte aan een herhaalde handeling: *bij menigte* is in me Zoo dat ze (*zekere gevangenen*) ... by meen storven, BRANDT, *De Ruiter* 62. Daar zijn nighte Schapen, Bokken, Hasen *enz.*, STRUTS,

23) Ter aanduiding dat iemand de vader wel de moeder is van een kind dat men Hy ... gingh tot haer in, ende sy ontfingh *Gen.* 38, 18. By den man, wiens dese dingen ben ick swanger, 38, 25. Ende David .. Salomon by de gene die Urias wijf was *Matth.* 1, 6. Vrouw Machtelt, ... een uytla ... geene kinderen by den Landts-Heere h v. HEEMSKERK, *Arc.* 205. Dat zij in de kra bij Kraaijestein, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 218. H was betigt een kind bij Tames Grietjen Te buiten beens, BARTELINK, *B. Kermis* 23.

24) Door middel van; thans alleen nog uitdrukkingen. || Indien hy ... op strate sijnen stock, soo sal hy *enz.*, *Exod.* 21, Spanjaarts, gevet by 't bloedt en goedt der len, HOOFT, *N. H.* 278. Vermits ter weer bestaen moet alle dingh By wetten, by VONDEL 2, 174. Ick zal hem by dit to stygen uit den put, 3, 774. By Gods re word ... een gedurige eer ... verstaan, DE *Wetst.* 2, 30. Ik verstad'er slechts dien Ba by, DE DECKER 2, 98. By zich zelven t bestaan (t. w. *zonder ondersteuning van* BRANDT, *Lev. v. Vondel* 4. Als landsman ke zijn groet, STARING 3, 100. In de omlig meenten rezen, overal, als bij tooverslag, v len uit den grond op, TEIRL.-STIJNS, 2, 185. Indien er gronden zijn om bewijs b toe te laten *enz.*, *Wetb. v. B. Regtsv.*, *a.* regelen bij de wet, bij koninklijk besluit stemming uitmaken.

— Inzonderheid met *middel* als bepaling ook in de vaste uitdrukking *bij middel van* thans in Noord-Nederland niet meer wordt g Om het muiten, By alle middelen en m heên, te stuiten, VONDEL 6, 257. Ick lieve saeck in vre beslecht, by middel van ver 363. Het tegendeel te bewijzen bij mid nauwkeurige statistiek, VUYLSTEKE, *Proza*

— De uitdrukking *bij middel dat* komt Vlaanderen wel voor in den zin van *door overmits* (zie *Loquela* 6, 11 en 7, 57).

— Eene bepaling met *bij* noemt een „leve of een „middel van bestaan". || De mens

leen niet leven, *Matth.* 4, 4. Of leeft
wint ghelijck het Cameljoen? BREDERO
e menigh duysent ziel by desen handel
n. I, 138. Dees leven wel vernoeght ...
pekelvleysch, 2, 174. Groei dan, ô jonge
s Hemels milden zegen: Gelyk het jeugdigh
neschyn en regen, HOOGVLIET, *Abr.* 194.
vordt verklaard *bij eede*, *bij monde*, *bij*
nz. (zie ook bij deze znw.). || Dit alles
ny ... by geschrifte te verstaen gegeven,
'8, 19. Ghy hebt soo dick by uw eedt
Dat *enz.*, VISSCHER, *Brabb.* 107. Iets bij
oven (Dl. V, kol. 1764). Iets bij halm,
nd overdragen (Dl. V, kol. 1765). By
escheidt, HOOFT, *N. H.* 1149. Ick (moet)
... U klaghen by gheschrift, BREDERO
s verboon by klock-slach vande Heeren
t *enz.*, 2, 54. En is ons niet... door
e ende by geschrift achter-ghelaeten,
, POIRTERS, *Vier Uytersten* 154. Myn ...
an 28 Februari gedaan verzoek om *enz.*,
1, 253.
ezen (t. w. *brief*); daarna ook vrijer:
genheid. || Bij dezen heb ik de eer U te
at *enz.* — Dat groote publiek, ... welks
âd ik ... bij dezen inroep, V. LENNEP,

bet. *door* is niet altijd goed te onder-
de bet. *volgens* (zie onder 26). || Nie-
klocke slaan, dan by Oorlof der Schepe-
enz., *Stadtr. v. Zutphen* III, 8 (ed. 1742).
selve (t. w. *zeker kasteel*)... by verdrag
. HEEMSKERK, *Arc.* 206. 'T welk ...,
ken der Algemeine Staaten, veilighlyk
onde. HOOFT, *N. H.* 125. Alwaar, by
rinsen van Oranje, de vluchtelingen ...
arnissen ... braghten, 212. Dat myn
heeft by Testament my al haer havenis
gemaeckt, OGIER, *Seven Hoofts.* 168.
ouvernements Besluit van den 4den dezer
en ontslagen uit 's Lands dienst, MULTA-
).
o in uitdrukkingen als *bij de gis* (Dl. IV,
bij den tast, op den tast (zie TAST),
gissing, en op het gevoel af.
et oog (ook *bij der oog*), d. i. op het
By het oogh afmetende, hoe verre een
ereicken, VONDEL 5, 362. Wy ontkennen
inte Die de dolende gemeinte 't Schepsel
toe dicht, HUYGENS 1, 223.
ar ook de Westvlaamsche uitdrukking
e: zóó dat men iets op het oog af kan
merkbaar (zie Dl. X, kol. 2269).
ns, overeenkomstig met iets; thans nog
vaste uitdrukkingen. || De beeren by dat
vinde, ... Ghenesen haer sieckte met
DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 88.
oëten ons lieden verhalen, 76. Tghelooue
mensche by mate Om kennisse te hebbene
, Die bouen naturen gaen, *Gentsche Sp.*
n heb ick by mijn weten noyt ghesien,
K, *Theatr. Fung.* 48. Wij begonnen ...
schreeuwen, elk bij zijn best, V. LENNEP,
. Het (bedrog was) gepleegd ... jegens
er zich bij geen mogelijkheid tegen hoeden
. Het water, dat bij, mijne weet, nooit
geholpen, SLEECKX 12, 178.
ijze of *manier van iets* (vroeger ook *bij*
wege van iets): zie WIJZE en MANIER. ||
an uytlegh, *Keuren v. Leyd.* 51. Hy
... de ordening ..., by form van voor-
gevoert wierde, HOOFT, *N. H.* 1117.

— *Bij uitstek* (hetzelfde als gr. κατ' ἐξοχήν), *bij uitnemendheid*, *bij uitsluiting*, *bij uitzondering*: zie bij die znw.

— *Bij voorbeeld*, *bij voorkeur*, *bij voorraad* (ook *bij voorbaat*), *bij slot* (*van rekening*): zie bij die znw.

— *Bij beurten*, beurtelings, beurtswijze (zie Dl. II, kol. 2290); *bij buien* (zie Dl. III, kol. 1714); *bij vlagen* (zie VLAAG).

— *Bij gebeurten* (Dl. IV, kol. 405); thans nog in Vlaanderen. || Datter by ghebuerte vande Broederen uyt den boeck op den lessenaer ghelesen worden dry lessen, *Regh. v. H. Bened.* 40.

27) Ter aanduiding van eene voorwaarde: op. || Deze boomvrucht, hun by zielstraf streng verboôn, VONDEL 10, 395. Dat men (*in zekere zaak*) by lijve den naeme van Parma niet most melden, PERS, *Ontst. Leeuw* 904 *b* (*op straffe des doods*).

28) Ter aanduiding van eene reden: om. || By zulcken, laet ons employhieren ons zinnen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 94. Tscheen wel, dat ghij mij seer weerdich achte, Bij dien dat ghij om mij hebt veel gheleden, A. BIJNS 380.

— *Bij al dien*: zie BIJALDIEN.

29) Ter aanduiding van eene oorzaak. || Wy die waeren doodt onder tsvyands gorreel By cause van zonden, DE DENE, *Test.* 99 *a*. Segt dattet is by v schult ghecomen, OVID., *Conste d. M.* 44. Bi niders daet ... Tusschen onslien al verkeerd es dat plagh te sine, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 167. Niet altijt in der daat en wesentlyk ..., maar meenigmaal alleen slechts by inbeeldinge, V. HEEMSKERK, *Arc.* 55. Wie is het, die zoo hoogh gezeten, ... By zich bestaet, geen steun van buiten Ontleent, maer op zich zelven rust? VONDEL 6, 230. Zoo vele goeden Als uit hem vloeien, en bestaen By zijn genade, en alvermogen, 6, 231. Dit kluchtig dieverytje wierd handtastelyk bewezen, en 't bleek by de stukken, dat *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 1, 95. Den verweirder wiste ook wel, dat den Visitator geene macht had..., by dies is zyn... antwoorde... onbestandbaer, VERVISCH, *Lev.* 3, 315.

— *Bij iets voordeel*, *nadeel*, *schade*, *profijt hebben*; *bij iets schade*, *verlies lijden*, *te kort komen*, *vooruit-*, *achteruitgaan* enz. || Dan lydt er de zedelyke opvoeding der kinderen niet het minste by, *Blank.* 3, 63.

— *Bij de gratie Gods*, *bij Gods genade*; thans nog in gebruik (zie Dl. IV, kol. 1473; Dl. V, kol. 212 en 600).

— *Bij gebrek van* (of *aan*) *iets* (zie Dl. IV, kol. 478—479); *bij mangel van iets* (zie MANGEL).

— *Bij geluk*, door een gunstigen loop der omstandigheden; *bij geval*, *bij toeval* (zie Dl. IV, kol. 1899 en TOEVAL); *bij ondervinding* (zie Dl. X, kol. 1494); verg. ook nog de volgende plaatsen. || Landswijs, huiswennis .. Dus leyden by gheval in heil of onheils fuyk, SPIEGHEL 19. Zulks weet ik by eige ondervinding, V. EFFEN, *Spect.* 11, 164. 't Is maar by geluk, dat men van dat soort (t. w. *van tabak*) zig meester kan maken, 12, 190. Dit zeg ik by eigen gewaarwording, *Leev.* 1, 187. Curaçao ..., waar ik den Prins te Paard (t. w. *een schip*) bij geluk nog vond, V. LENNEP, *Rom.* 3, 312.

— *Bij instinct* (*bij intuitie*): zie INSTINCT.

30) Ter aanduiding van den handelenden persoon bij eene passieve constructie; thans nog meest in bepaalde uitdrukkingen. VONDEL keurde *door* even goed als *bij* (zie *Werken* 12, 18). || Als ghy eens gaet te gast, Wort by u twe heele dagen op dat goede mael gevast, V. BEAUMONT 54. Een werck by yemant voorgenomen, 233. De misslag die een Prince doet, Wort by den slegten hoop geboet, CATS 1, 641 *b*. Het quaet by my ghedaen, DE HARDUYN, *Uitgel.*

Dichtst. 60. Den hysteren zoverlaat, gelesien by hen van de . . . soldaten, MOOIJ, *N. H.* 481. 't Geen by ons is beloten, BRUGAN 1, 129. Deze spreek wert . . . allervolmaektst gesproken by lieden van goede opvoeding, VOOGT, 6, 45. De naam van Heilig, hem bij groot en klein geschonken, STARING 2, 127. Geliakert by de brandende zomerzonne, WIELER, *Oud Nederl.* 125.

31) In beweringen en verzekeringen staat bij in uitdrukkingen die bewerkt of ontstaan hebben, maar waartusschen het vaak moeilijk is te onderscheiden. In mal. *bi* *gade* b. v. beteekent *bi* eigenlijk „als in tegenwoordigheid van God", maar *bi* *nimes* *lare* beteekent „op verbeurte van mijn leven" (de VRIESE 1, 1235—1236).

— *Bij God!* (of bij iets dat op God betrekking heeft), ook in mildere verbeuzelingen: zie III, IV, bij. 245—251; III, V, bij. 227 en 229—230 (dikwijls ook wordt bij geheel weggelaten), en very, zoo de volgende plaatsen. || Bij geen boek! D'ARRAS, *Roosje al Fair.* 41. Bij spauwer mogen adelaren bij geen mannetjes . . . maste in zyn aanzigt, zo CATROUX, *Geest v. Rieter* 242. Zy zou bij niet zulcke bij mijnen Naam zweren, *Leid.* 19, 12. Bij gewelt, 't moet er zyn, al moeit ick 't beter zeiger, MOYSONS 1, 360. Was it, by goed, als gey ik het voor zo veel dieuten, MULLEMEST, *Kroll. Bitr.* 1. Dit mag hyleo niet door den bengel! Dit ging bygaanen al te gruil, v. MOUTHERMANS 1, 156. (Zeker) mogen . . . de Hygiël waarlijk, dat zey er mag veel om uitvoeren, *Bern.* 240. 't Is zygen of het een schande is een Pyrdikant van een tyrant jongen . . . te maaken, *Kron.* 2, 38.

— De andere uitdrukkingen. || Bilden zwenden in een wolk v. zeer gindoogden, zo CATROUX, *Geest v. Rieter.* 308. Zy spraken hyner trouwe: Ik breyt er de (Goon) maaskt, *Kron. Leid.* 331. Bij den duel, hoe begeen bij dat te dutten: bij v. CLOTTER, *Kleinkin.* 1, 69. Ik zweere bij mijn drooen dat ook, MEERMAN 1, 188. Ik heb hem meinjtmoed, bij zijne grote hoeven, Dy was zeer matigen, VOOGT 2, 746. Ik wile u, by mijne ziel, 3, 540. Heeft zweer by hy geen ze, by koogs . . . dat hy ons, MEERMAN, *Op. Poirk.* 1, 387. (Bij) zweer by geeuwen: Dat hy ons, 3, 89. Ik (beweerde), bij koogs ze bij zwe . . . dat ons, . . . zweere in *Ned. Mus.* 1890, 1, 158.

32) In een mild geval is bij met een hoog verpoolen tot een alwoorbaak uitdrukking, 2 vr. in bij koogs (ook) wilt, weg, bij de wolken wordt, op zeere op wilt (weg, 3, 373, 2, 1853). || In Lagge zijn hoeven, op wilt hoed, CONRAD, *Brouwl.* 1, 41. Ik ik hiljeeg, op een veel wijzeel op deugd uit in de wereld, als op wel wilgeel, 1, 158 Goethe, wellen . . . 9) Bij koogs wilt een veel wert zo maakte (1 vr. wilt, wilt, Tolmen) als van die van zijn vrouw . . . Nyvel, Aeneis, v. 9, MATHES, *Stad* 2, 485. Dat Mercurius . . . 3) Bij koogs zou verzoeklijk wilt meer lagge heet was, als een ons, 2, *Zon* 2, 192.

II) **Bijwoorden.**

A) De uitdrukkingen als er bij, daarbij, daarbij, meerbij; als daarvoor de Aanm. van de lagge van bij wilt.

B) De andere gevallen, waarij op wil wil of in verbinding met andere bijw. of voorz.

1) In de mijnheid, zoo verbindend van dat. || Bijdem die dat is zo ze bij, *Kron. Leid.* 192 Twee Troon is bij, *Roosje* 9. 229. Een bedrik moeten . . . van . . . Illustrasijn . . . bij daagdes, *Roosje al Fair.* 40. Hier moet . . . Dat al is bij mooiste is een . . .

— In [illegible] || [illegible] bij [illegible] *Tuyn.* [illegible]

2) [illegible] bij [illegible] 1, 5). || [illegible] bij [illegible] bij [illegible] bij

1, VONDEL 3, 730. Een ... geschiedenisse, ten by slaet op mijne voorgaende redenen, *Mask.* 109.
itbreiding: ongeveer. || Hij bezit ten naas-cel als ik.
ersterking van eene volgende adverbiale

z en *bij naar*: zie BIJNA.
naast, vroeger als synoniem van *bijna* ie ook BIJNA). || Ick (soude) het by den, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 61. Door de ommen (werdt) by naest alle die Geeste-verbittert, v. REYD, *Ned. Oorl.* 2 *a*.
gewoon is het adverbium *bij* in verbinding ww. (zie beneden de lijst der samenst.).
mmige gevallen staat *bij* wel is waar op aar vermoedelijk elliptisch, t. w. zoo dat buw. (deelw.) in gedachte moet aange-

in komt voor in den zin van: bij het punt nen moest komen, er niet bij ten achter ht even, ik ben niet bij (b. v. *wanneer mst iemand muziek makende, hem niet bijhouden*). Ik ben bij met mijn werk *geen achterstallig werk meer*).
in komt voor in den zin van: *bijgekomen* nacht over zich zelf hebbende. || Hij is eleden flauw gevallen, en hij is nog niet buyten straft my Godt, van binnen my, Ah waer ick weer gesont, ah waer ! POIRTERS, *Vier Uytersten* 189.
drukkingen waar een transitief ww. moet edacht. || Hier hoor 'k gil en angstroep sla-, och, een handje bij! v. ZEGGELEN 3, 153.

menst., Samenst. afl. en **Koppel.**

ls voorz., met een daarvan afhankelijk ne koppeling vereenigd. *Bijaldien*, *bijde-en*, *bijget*, *bijgeval*, *bijgevolg*, *bijlo*, *wijlen*, *bijzonder* (zie die woorden).
dere gevallen, als b. v. in *bijdorp* en n van landhuizen, herbergen enz., ter van de plaats in wier nabijheid zij liggen NEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 393); nl. *bisiden*), waarnaast het meer gewone ie ald.), evenals men nu alleen zegt aar vroeger ook *bij westen* en derg. (zie I, 2) („De Overste nu nam hem by nde *byzijden* gegaen zijnde, vraeghde hy" 23, 19 (ed. 1637).
tdrukkingen, waarin *bij* als voorz. met een rd is verbonden, zijn gevormd de samenst. *bijtijdig*, *bijtijds*, *bijzinnig* (zie die woor-*bij ouds* boven onder I, 19); van *bijzijde(n)* *jzijdig*: zoo spreekt HOOFT (*N. H.* 1020) amen in rechte oft *byzydighe* liny". Even-van *bij plecht* te zijn gevormd *bijplechtelijk* *ig*, „overeenkomstig met den vereischten ns het ceremonieel"; waarvan weer *bijplech-*monie („De Nazireërs, als zy hunne gelofte zy nu *byplegtelyk* rein waren, waren echter een Brandoffer ... te offeren", HERVEY, *sp.* 1, 132; „Numa Pompijl heeft aller-meinen de *bijplechtigheden* voorgeschreven *enz.*, OUDAAN, *Agrippa* 224 (lat. *caere-*en zonderlinge bijvorm is *bijgeplechtig* „De deelen van de *bijgeplechtige* Magia verij en Belezing" (lat. *caeremonialis*

menst. of samenst. afl. kunnen hier ver-*bij-den-wind-linie*, zeemansterm: de lijn k van zes kompasstreken (67° 30′) met de richting van den wind maakt; *bij-den-wind-zeiler* als naam voor de zeeblaas, die ook *bezaantje* genoemd wordt (zie boven kol. 2442).

3) *Bij*, als bijw., met een ander bijwoord verbonden. *Bijna*, *daarbij*, *hierbij*, *nabij*, *naderbij*, *voorbij*, *waarbij* (zie die woorden); *bijaan*, naast; *bijlangs*, langs (beide o. a. in Drente: *Archief v. Ned. Taalk.* 1, 249).

4) *Bij*, als bijw., in verbale of nominale samenstellingen of samenstellende afleidingen.

a) Ter aanduiding van het begrip *in de nabijheid* staat het in *bijziend* (zie ald.).

b) Ter aanduiding van het begrip *naast* iemand of iets, zonder het begrip van ondergeschiktheid. Zoo b. v. in: *Bijblijven*, *bijdraaien*, *bijschikken*, *bijspringen*, *bijstaan*, *bijvallen*; *bijschrift*, *bijspreuk*; *bijstelling*; *bijgelegen* enz.

— Verder b. v.: *Bijbeeld*, een voorbeeld van iets („Zij zullen de Zonen van Zebedeus ten *bijbeeld* hebben", OUDAAN, *Agrippa* 236 (lat. *exemplo illis erunt*) (zie ook t. a. pl. 323 en 335; *Roomsche Mog.* 5); *bijgebod*, medewerkend gebod („Het werreldlijk beloop by yemands *byghebot* Ontwijflik wert beweeght", SPIEGHEL 95); *bijgeleide*, dat niet veel anders uitdrukt dan het enkele *geleide* („'k Mag thands ... Weêr een jaar mijn dank bewijzen. Voor uw *bygelei'* naar 't graf", BILD. 11, 192 (*Aan mijn wederhelft op haar verjaardag*); zoo vindt men ook *bijgeleiden*, minder juist dan *begeleiden* (zie ald.) („*Bygeleyden* de Branders digt aan het Boord van den Vyand", DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 82 *b*; „*Bygeleyden* de Koopvaarders Scheepen der Geünieerde Landen", *Ald.*); *bijraad*, raad als bijstand („(*een*) Heerscher ..., Die *byraad* vordren mag, bezwaar en wensch verstaan", BILD. 12, 276); *bijtaal*, bijschrift („Aan d' achterzyde (t. w. *van een penning*) een' kraus van eiken loof, met deeze *bytaal*" *enz.*, HOOFT, *N. H.* 765).

— Bij ww., als b. v. *Bijbollen*, gewoon in het Zuidnederlandsche bolspel (verg. Dl. III, kol. 307): zóó bollen dat de bol komt vóór den bol van een medespeler die dicht bij den stek ligt; *bijdraven* („Eer hij het voorzag, was zij weder *bijgedraafd*", LOVELING, *Idon.* 75); *bijleiden*, met een datief als bepaling: in de nabijheid van iets, ergens heen iemand of iets brengen („Luter belooft sijnen discipulen ... de hemel, ... Hoe wel dat hijse ter helle vast *bij leydt*", A. BIJNS 164); *bijscheppen*, iets naast iemand scheppen („Eer hem (t. w. *Adam*) Eva uyt sijne ribben *bygeschapen* was", HUYGENS 1, 220); *bijstreven*, nabijkomen („Daar ... Geen stervling hem (t. w. *Homerus*) ... *bystreeft* in zijn' toon!" BILD. 7, 66); *bijvoeren*, iets in iemands bereik brengen („steun haar (t. w. *de natuur*), schraag en help, en *voer* verkwikking *by*", BILD. 6, 381); *bijvolgen*, al volgende nabij blijven („Der schoonder Thisbe *volgh'* ick suspect *by*", DE CASTELEIN, *Pyram.* 23 (*eene kamenier spreekt*).

c) Ter aanduiding van het begrip *naast*, met dat van ondergeschiktheid. Zoo b. v. in: *Bijbank*, *bijbedoeling*, *bijblad*, *bijmaan*, *bijwagen*, *bijzaak*, *bijzin*; *bijbehoorend*, *bijgenaamd*, *bijlooper* enz.

— Verouderd, ongemeen of minder gewoon zijn b. v: *Bijaltaar* („beeft, u-zelv' naast God een *byaltaar* te stichten", BILD. 14, 180); *bijappel*, wellicht beter *bei-appel*, een hier en daar gebruikelijke naam voor de vruchten der aardappelplant, volgens CHOMEL (*Verv.* 24 *b*) „ronde Appeltjes of *Besiën*, van grootte als een kleine Hazelnoot"; doch in de volgende plaats opgevat als *bijappel* naast den zoogenaamden *aardappel* („Vruchten (giftige *bijappels*) welke de christelijke beschaving (maar van het geloof vervreemd) in hare brooddronkenheid en overmoed

heeft voortgebracht", BEETS, *St. Uren* 9, 109); *bijbedrijf*, ongeveer in den zin van *episode* („Zulke uitweidingen noemt men *Bybedrijven*. Zij verfraeien een Dichtstuk ongemeen, indien zij ter rechter tijde en plaetze behoorlijk worden ingevlogten", MACQUET, *Pr. v. Dichtk. Letteroef.* 1, 239); *bijbeentje*, dat in sommige streken voor *buitenbeentje* wordt gezegd: misschien slechts door eene onjuiste wijziging van dit woord ontstaan; *bijbepaling* (KUYPER, *Program* 414); *bijbetrekking*, ongeveer *bijbaantje*; *bijbeugel*, in tegenstelling met den beugel van een kettinganker („Om ze (t. w. *de kettingankers*) des noods ook met een touw te kunnen gebruiken, geeft men voor elk kettinganker een' zoogenoemden *bijbeugel* mede, die groot genoeg is om een touw te kunnen ontvangen", PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 390); *bijbloemblad* (zie v. HALL, *Landk. Flora* 290); *bijdeel*, ondergeschikt deel („(*De*) ruggegraat, het schildbeen en de *bijdeelen* ... die onder deze deelen liggen", BERKHEY, *N. H.* 5, 97); *bijgeschiedenis* („Twintig *Bygeschiedenissen*, by de geleerden Epizodes genaamt", v. EFFEN, *Spect.* 9, 147); *bijgordel*, geldgordel, „ein auszer dem hauptgürtel anhangender nebengürtel": *D. Wtb.* 1, 1373; zeer gewoon in het Mnl.: VERDAM 1, 1250; ook bij KIL. vermeld („Dat hy in een *bygordel* die hy by hem droech vijf hondert croonen hadde", v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 220 *d*); *bijhal*, vermeld in *Keuren v. Haerlem* 1, 154 *a* in tegenstelling met de *groote hal* (t. w. *de vleeschhal*); *bijhooi*, hetzelfde als *bieshooi* (zie onder BIES (I) („Uit *bijhooi*, sprokkelhooi, bies- of riethooi en basterdhooi", BERKHEY, *N. H.* 9, 109); *bijhuwelijk*, zeer ongewoon voor *concubinaat* („Uit deze veelvuldige huwelijken en *bijhuwelijken* ontstonden vele kinderen", FOKKE, *B. R.* 2, 291); *bijkring*, als vertaling van *epicyclus*, en vandaar het bnw. *bijkringig* (bij OUDAAN, *De Groot*, *V. d. Waarh. d. Chr. Godsd.* 12); *bijkruid*, onkruid bij ander kruid („Fijn hooi . . ., minder met biesgewas en andere *bijkruiden* vermengd", BERKHEY, *N. H.* 9, 204); *bijlust*, overspelige liefde (J. VOS, *Ged.* 2, 169); *bijmiddel*, bij BILD., *Br.* 1, 273 voor: ondergeschikte bron van inkomsten; *bijorganen*, inzonderheid als term in de plantenkunde voor „dusdanige voortbrengselen, welke als wijzigingen van de gewone organen, dat zijn dan de wortel, stengel, bladen, bloemen en vruchten, beschouwd kunnen worden, nieltegenstaande zij daarvan in een physiologisch opzicht dikwerf aanmerkelijk verschillen" (OUDEMANS, *Flora*[2] 1, 63); *bijplaneet*, wachter, satelliet van eene planeet („Daar de planeet door de zon, de *byplaneet* of wachter door zijn hoofdplaneet aangetrokken wordt", BILD., *Geol.* 92); *bijscheut*, bij KIL. vertaald met *palmes foraneus* („Het zy hy ... De waterloot besnoei', de *byscheut* af doe hakken" *enz.*, BILD. 13, 318; „Men zoekt ... zodaanige stukken ... uit, die regt, en zonder *bijscheuten* zijn", *Handw.* 19, 464); *bijspits*, bijtop („Een *byspits* van dit gebergte", BILD., *Geol.* 58); *bijstuiver*, hier en daar als naam voor een bijslag, eene kleine verdienste boven het gewone inkomen; *bijverdichtsel*, als term voor *episode* („Nog zullen wy een woord zeggen van het *Byverdichtzel* (Episodium) van Teuphis", W. v. HAREN, *Friso* 7; „De menigte Epizodes of *byverdichtsels*", BILD. 15, 183 (zie ook nog *Edipus* XIV); *bijverstand*, voorkomende in den zin van: bijopvatting, bijgedachte („Zeer gewone uitdrukking by onze Vaderen, maar sedert aanstootelijk geworden door een *byverstand*", BILD., *Ged. v. Hooft* 3, 225); *bijvond*, als vertaling van lat. *adinventio* (gr. παρεύρεσις) („Uwe wetenschap heeft ... u bedrogen, gij zijt t'ondergeraakt in de meenigte uwer *bijvonden*", OUDAAN, *Agrippa* 472).

d) Bij ww., ter aanduiding van eene toevoeging. Zoo b. v. in *Bijbetalen*, *bijbinden*, *bijdoen*, *bijhouden*, *bijpassen*, *bijvoegen* enz.

— Verder woorden als b. v. *bijbrokken*, in zulke gewesten voor: bijbetalen (zie b. v. COES.-VERN. 233; en voor Zuid-Beveland *N. Ned. Taalmag.* 2, 211), *bijflappen*, iets flappen (gooien) bij iets dat er reeds is (BILD. 13, 324).

e) Bij ww., ter aanduiding dat de handeling voortgaat *tot een bepaald punt*. Zoo b. v. in *bijkrabben*, *bijschaven*, *bijschrijven*, *bijspijkeren*, *bijtimmeren*, *bijwerken* enz.

f) Niet gemakkelijk is *bij* te verklaren in *bijkeben*, *-halen*, *-houden*, *-maken*, *-staan*, *-zetten*, in toepassing op zeilen: wellicht moet men denken aan de bet. *b*) opgevat als *bij de hand*, *gereed om den wind op te vangen*.

g) In enkele gevallen moet *bij* worden opgevat als *naast zich*, *op zij*, *ter zijde*: verg. *Bijhouden*, *-leggen* en *-zetten*; en zie ook *Bijzinnig* (II).

5) Eene afzonderlijke groep vormen *bijleve*, *bijlake*, *bijvang*: zie de artikelen daarover.

BIJALDIEN, voegw., ontstaan uit de koppeling van het voorz. *Bij* (Samenst. 1) met *al dien*. Verg. BIJ (II), I, 20).

1) *Bij* (*al*) *dien dat* beteekent eigenlijk: in dat geval, in dien toestand dat; thans geheel verouderd. || Is 't by aldien dat gheheele heyr-krachten teghens my zijn opstaende ...., ghy sult wesen mijne hope. DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 365.

2) Vandaar de koppeling *bijaldien*, eerst nog gevolgd door *dat*, later, met weglating van *dat*, geheel als voegw. Thans nog zeer gewoon in Z.-N. || By aldien dat ghy u dus quam 't openbaren ..., soude ghy de luy vervaren, COSTER 476. Het stilzwygen (kan) voor geen toestemmen ... gehouden worden, by aldien het Recht van hem, die zwygt, daar door zoude vermindert worden, v. HEEMSKERK, *Arc.* 7. Om binnen haere (t. w. *Utrechts*) muyren Uytvlucht te vinden ..., by al dien misluckt waer onsen raadt. En aenslach, HOOFT, *Ged.* 2, 235. Het is hier aan alleen ..., dat ik een gunstig outhaal van mijnen arbeid, byaldien my dit te beurt viel, zou hebben te danken, DA COSTA 1, 465. Zoude U Ed. ... oordeelen, dat ik verplicht ware, het aan den Hoofdschout te openbaren, bijaldien deze er naar vroeg? v. LENNEP, *Rom.* 4, 40 (zie nog SLEECKX 16, 11 enz.).

3) In Vlaanderen ook wel in den zin van: aangezien (verg. BIJ (II) I, 28).

BIJAS, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *As*. In verschillende toepassingen in tegenstelling met eene *hoofdas*. || Bijassen ... zijn meestal slechts denkbeeldige lijnen, die de richting van een bijzonder gedeelte van het Ornament aanduiden, ROSE, *Orn.* 38. Eene door het middelpunt van kromming gaande as, die niet tevens door het midden van den (*holle*) spiegel gaat, wordt bijas genoemd, BOSSCHA, *Natuurk.* § 1225.

BIJBAANTJE, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Baantje* (B, 2, *b*). Eene bezigheid naast iemands eigenlijke werk. || Zijn medeburgers begonnen ... hem ... te waardeeren. Allerlei ... zoogenaamde bijbaantjes werden hem opgedragen, QUACK, in *Levensb. v. d. M. d. Ned. Lett.* 1900—1901, blz. 134.

BIJBAL, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Bal* (I), 8). Benaming voor een deel der uitloozingsbuis van den bal; in de oudere taal ook *opperbal*, *opperklootje* en *bijstaander* geheeten; lat. *epididymis*. || Deze bijballen zijn ... door een fijn vlies aan de ballen gehecht, BERKHEY, *N. H.* 6, 323. Langs den achterbovenrand is de bal in aanraking met den bijbal, v. BRAAM HOUCKGEEST, *Ontleedk.* 2, 323.

IK, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*)). Een bijkantoor van eene bank. || In ultatieve bepaling..., dat de Bank te Rotrecht *enz.*... hulpkantoren zou kunnen werd nu ... voorgeschreven (t. w. *in* r te Rotterdam eene Bijbank moest zijn, *Herinn.* 3, 63. De biljetten der Nederk zijn op vertooning betaalbaar bij de e Bijbank en de agentschappen, *Wet v.* 3, *Stbl.* 148, *a.* 13.

OELING, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. *loeling*. Eene heimelijke bedoeling, naast en voorgeeft. || Het goed recht onzer . niets dan het ... welzijn des volks er eenige bijbedoeling van baatzucht of DE VRIES, *Verslag Nál. Wdb.* 1862, ngen ... die een volkomen betrouwbaar en, omdat zij zonder eenige bijbedoe- opgeschreven, FRUIN, *Geschr.* 1, 225. ndende, dat Coorenwinder met die woorbijbedoeling moest hebben, MULDER, *J.*

OOREND, tegenw. deelw. van het of *iets*) *bijbehooren*, koppeling van *Bij c*) en *Behooren*. Tot eene hoofdzaak beiets dat ondergeschikt is. || Al de zes er, met hun bijbehoorend gezelschap van ns werden uitgelicht, BEETS, *C. O.* 144. chje „madeira" betiteld vocht met bijbehuitjes, ESSER, *Twee Sproken* 131.

, znw. m. Mnl. *bible*, *bibele*, vr. (zie ANT, *Rijmb.* 792; *Stroph. Ged.*, blz. 24 begint dat Prologus van der *Bibelen*", *van* 1477), waarschijnlijk ontleend aan rfransch uit lat. *biblia* (*Dict. Génér.* Mhd. daarentegen heeft naast *bibel* ook ij de rechtstreeksche ontleening aan het ijk is. In de middeleeuwen moet het eer gewoon zijn geweest, veel gewoner *ture*, dat door A. BIJNS b. v. uitsluitend kt, en dat ook voorkomt in den titel rtaling: „Biblia, dat is de gantsche" enz. Het woord *bijbel* ontbreekt dan TIJN, en wordt bij KIL. alleen vermeld angsel van bastaardwoorden. Toch vindt eds in den titel van Nederlandsche bijbelit de eerste helft der 16de eeuw, ook als verandering van geslacht is te verklaren es der *e* aan het einde. Dat het woord leeuwen gebruikelijker werd, kan men heilige schrift werd bij de Protestanten lezen.

k. De gezamenlijke boeken van het Oude we Verbond, in het latere Grieksch ge-*βλία* (nadat eerst reeds *πάτρια βιβλία* op het Oude Testament was toegepast: verg. N, *Hist.-Krit. Onderz.* 3, 402, en *alencycl. f. prot. Theol.*[3] 2, 686); mv. werd in het Latijn der Kerk over-*biblia*. || Den Bibel in 't corte, ghet den Latine ende Walsche (a°. 1516), LONG, *Boekz.* 414. Den Bibel, Tgheele ieuwe Testament *enz.* (a°. 1529), *Titel*, *l. Letterk.* 1, 580. Den gheheelen Bijbel 8), *Titel*, *aangeh. t. a. pl.* — Dat onse le H. Kercke aen gheenen Bybel noch ... verbonden is, MARNIX, *Byenc.* 1, 8 n Bybel die nae ordre des laetsten Synodi ende door last van haer Ho: Mo: is etten, *Gr. Placaatb.* 1, 189 (a°. 1632: t Drucken des Bybels voor *enz.*). (*Hij*), p zijnen Bybel roemde, VONDEL 5, 491 (*Maria Stuart*). Godes Bibel te vergeten, HONDIUS, *Moufe-schans* 410. De geschiedenissen, die ons de Bybel ... geopenbaard heeft, DA COSTA, *Bezwaren enz.* 42. Dit gevoelen was ... op den Bijbel gegrond, 48. Uw beroep op den Bijbel, GROEN V. PR., *Herv. Gez.* 71. Diegenen welke den Bijbel houden voor menschelijk schrift, 181. Den bijbel, dien ieder onderzoeken zou, FRUIN, *Tien J.* 259. Een bijbel voor de jeugd.

— *Een school met* (of *zonder*) *den bijbel*, waarin het onderwijs al of niet steunt op het godsdienstig geloof volgens den bijbel. || Door de volksschool zonder Bijbel ten regel zonder uitzondering te stellen, zal de ... wetgever een bedrijf plegen, hetwelk met de antecedenten der Natie niet overeenkomt, GROEN V. PR., *Verspr. Geschr.* 2, 215. De Unie „Een School met den Bijbel" (*ook de* Christelijke School *geheeten*).

— In allerlei spreekwijzen. || De profeten zijn eertijds levende bijbels geweest, DE BRUNE, *Bank.* 2, 91. Jy, Gerrit, bent een ... regte Nabal uit den Bybel, *Leev.* 6, 249. Hij heeft den bijbel wel in den mond maar niet in het hart, ZEEMAN 84. Dat staat in den bijbel.

— Eene zonderlinge uitdrukking is *den* (*een*) *bijbel in het hoofd hebben*, voor: niet wel bij 't hoofd zijn; die zegswijze is nog niet verklaard. || Als raesende menschen, als Bacchanten, die de Bybel in de bol hadden, SCHREVELIUS, *Harlem.* 127 (in den 2den dr., blz. 125: „als ... raazende menschen ..., als Bachanten, of die 't in 't hoofd scheelden"). Moghelijk ... Dat zij raekte 't overleezen Uwer swarte klachten grol; En die bijbel (*hier de inhoud van het door Hooft bedoelde gedicht van Huygens*) in haer bol, HOOFT, *Ged.* 1, 225.

— Het mv. in den zin van verschillende vertalingen of uitgaven. || Angaende de Bibelen, daer zijnder zommighe, die zonder eenigh twyfel weerd zijn om ghedamneert te zyne, ende bysonder walsche ende duutsche, *Vl. Placaertb.* 1, 143 (a°. 1546). Wy ... verbieden ... enige Bybels ... te drucken ..., of te verkopen, dan nae voorgaende Revisie, *Geld. Placaatb.* 3, 572 (a°. 1737).

2) Een gedrukt exemplaar van den *bijbel* (in de bet. 1); met mv. en verkl. || Slaet den bybel op (*hier figuurlijk gezegd*), van het boeck der scheppinge tot Sint Jans openbaringe toe, VONDEL 6, 322. Het Bybeltje, daar zy veel in las, hoop ik eens te bezitten, *Leev.* 4, 143. 't Is of er een Os in den Bybel kykt (*spreekwijze*), 5, 205. De bijbel werd opengeslagen en mijn oom las er uit voor, BEETS, *C. O.* 43. Een kompleete bybel, met de apokriefe boeken er in, MULTATULI 1, 229. De kapitale letters van uw bijbeltje, V. EEDEN, *Kl. Joh.* 62.

— Bij vergelijking wordt een dik boek in de volkstaal soms een *bijbel* genoemd. || Een boek, een Bibel groot, sou 't werden (*t. w. zeker geschrift*), *Selds. Walvisv.* 70.

— In een bekenden naam voor het kaartspel, dat ook *des duivels prentenboek* heet. || De Bybel van 52 blaeren Die heb ick op mijn duym, BREDERO 1, 261. Hy heeft de schrift vast, den bibel van 52 bladen. Dat zegt men van een geslepen kaartspeelder, TUINMAN 1, *Nal.* 15 (verg. LAURILLARD 9).

— Zeer gewoon als uithangteeken bij boekverkoopers, en ook bij logementhouders (t. w. oorspronkelijk om aan te duiden dat de waard Protestant was: zie een aantal voorbeelden bij V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 242).

3) *Bijbel* is ook de naam voor een gereedschap van vuurwerkmakers: het gelijkt op een boek; men rolt daarin de hulzen der vuurpijlen (zie b. v. HAAKMAN, *Zee-artill.* 1, 170).

Afl. *Bijbelsch* (zie ald.); *biblist*, bijbelkenner („Onse inlandtsche ghereformeerde *Biblisten*", DAVID, *Doolh.* 347).

Samenst. *Bijbelblad*, *-boek*, *-genootschap*, *-lezing*, *-plaats*, *-spreuk*, *-tekst*, *-vast*, *-vertaling* (zie die woorden).

— Verder. *Bijbelbeschouwing* („Eene onwetenschappelijke handhaving van de oude *Bijbelbeschouwing*", OORT, in *Tijdsp.* 1898, 3, 386); *-bespreking* (*Versl. gem. Leiden* 1900, 163); *-beteraar* („Onze... Evangelische reformateurs, *Bijbel-beteraers*, nieuwe Santen", DAVID, *Doolh.* 343); *-colporteur* (*Nav.* 27, 322); *-critiek*, philologische en historische critiek op den tekst van den bijbel („Zijne richting, die zich aan dogmatiek noch *bijbelkritiek* ooit heeft bezondigd", PIERSON, *O. Tijdgen.* 193); *-dicht* („*Bybel-* en Zede-*dichten*", *Titel van een werk van* H. SCHIM; „Men verongelykt jonge lieden, ... door hun te vergen, dat zy altoos *Bybel-* en Zeden-*Dichten* zullen schryven", *Leev.* 2, 322); *-dichtkunst*, die bijbelsche onderwerpen behandelt (D. SMITS, *Nag. Ged.* 3, 148); *-drukkerij* (*Verslag v. h. Ned. Bijbelgen.* 1818, 11); *-hanteering* („De wereldt is ... soo vol van alderley ... disputatien... ende *Bijbel-hanteringhe*..., dat" *enz.*, DAVID, *Vleeschp.* 5); *-kennis* („De Vorstelijke Onderwijzer (kwam) tot de ontdekking, dat zijne eigene *Bijbelkennis* te onvolledig was gebleven", BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 366; „De vermeerdering van zuivere *Bijbelkennis* bij de gemeente", v. OOSTERZEE, *Pract. Theol.* 1, 270); *-leer*, de godsdienstleer volgens den bijbel („Ofschoon ... hunne gevoelens met de echte *Bybelleer* in wederspraak zijn", DA COSTA, *Bezwaren enz.* 40); *-les* (FRUIN, *Geschr.* 1, 98); *-lezer* („Het statigst, het meest rhythmisch hollandsch, dat eenig *bijbellezer* onder ons verlangen kan", BUSKEN HUET, *Fant.* 1, 173); *-meester* („De Geusche aefsche Israeliten ende verdraeyde *Bijbel-meesters*", DAVID, *Doolh.* 326); *-oefening*, godsdienstige bijeenkomst waarin eenig deel van den bijbel behandeld wordt; *-poëzie* („*Bybelpoëzy*, bestaende in Kristus Kruisfeest, Heilige Zinnebeelden" *enz.*, *Titel van een werk van* H. SCHIM); *-rol*, dichterlijk voor *bijbelboek* („*Bijbelrolle*! dierbaar Godsboek! Hemelsch Woord!" v. ALPHEN 1, 5); *-stof*, onderwerpen uit den bijbel („Aanmerkingen, bedenkingen over verscheidene *Bybelstoffen*", MARIN; niet ongewoon als titel voor gedichten (b. v. bij HUYGENS, voor het eerste boek der *Korenbloemen*; bij POOT (1, 15 vlgg.); bij BEETS (zie zijne *Gedichten*); *-studie* (b. v. v. OOSTERZEE, *Pract. Theol.* 1, 275); *-taal*, uitdrukkingen of het spraakgebruik van den bijbel („Dat ... in het voeren en overnemen van *Bijbeltaal* ... tact ... wordt gevorderd, heeft nauwelijks herinnering noodig", v. OOSTERZEE, *Pract. Theol.* 1, 272); *-uitgave*; *-uitlegger*, exegeet („*Bijbeluitleggers* van allerlei rigting leeren ons dat wij de verzoekingsgeschiedenis geestelijk moeten verstaan", BUSKEN HUET, *Br. o. d. B.* 328); *-uitlegging*, exegese („Dat wij het beroep op den Bijbel met het beroep op onze eigene *Bijbeluitlegging* verwarren", GROEN v. PR., *Herv. Gez.* 72); *-uitlegkunde* („Ik ... zag, dat onze Grotius de Vader der redelyke *Bybel-Uitlegkunde* was", *Leev.* 6, 65); *-vergoding* („Onze protestantsche orthodoxie... hecht zulk eene hooge waarde aan den Bijbel, dat men haar soms van *Bijbelvergoding* beschuldigd heeft", PIERSON, *O. Tijdgen.* 7); *-verspreiding* (*Versl. v. h. Ned. Bijbelgen.* 1819, 23); *-woord* („Een oprecht godsdienstig man en een groot vereerder van het *Bijbelwoord*", LAURILLARD, *Koren en Klapr.* 91); *-zang*, hetzelfde als *bijbeldicht* („De Heerlykheit van Kristus en de Kerk, en andere *Bybelsangen*", *Titel van een werk van* H. SCHIM); *-zuster*, Protestantsche kwezel („'k Ben weerlijck apostaet ... en ik een *Bybelsuster* Getrouwt in dese stadt", bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 85; „'t Is een van die *Bybelsuster*s van die Queesels", MARIN).

— Als tweede lid. *Armenbijbel* (zie ald.), *kerkbijbel*, een naam voor de werken van CATS; *feb-huis-*, *kinder-*, *octavo-*, *pracht-*, *prent-*, *Statenvolksbijbel* enz. (zie bij het eerste lid).

BIJBELBLAD, znw. onz.

1) Eigenlijk. Een opengeslagen blad van een bijbel. || Het open Bijbelblad Sproeide zij (t. w. *eene bestelling*) met tranen nat, TOLLENS 4, 195.

2) Oneigenlijk. De bijbel, t. w. de inhoud daarvan. || Geene daaden zijn zoo slegt, of 'er zijn menschen, die dezelven uit het heilige Bijbelblad willen goedmaaken, v. HEMERT, *Lekt.* 3, 94. 't Levend Bijbelblad, DA COSTA 3, 403.

BIJBELBOEK, znw. onz.

1) Elk der afzonderlijke geschriften die te zamen de Heilige Schrift uitmaken. || De onechtheid van een bijbelboek, BEETS, *Versch.* 6, 70. Da Costa ... heeft ... nooit eenig Bijbelboek tot het voorwerp van opzettelijke, streng wetenschappelijke studie gemaakt, PIERSON, *O. Tijdgen.* 8.

2) De geheele bijbel, beschouwd als één boekwerk. || De sulcke... die aldervinnichst ende dapperst met den Bijbel-boeck in de weere zijn, DAVID, *Vleeschp.* 5. Gehoorzaamheid aan het ... onfeilbaar geacht Bijbelboek, PIERSON, *O. Tijdgen.* 182.

3) Een bijbel, t. w. als eene stoffelijke zaak. || Zy rykdom en hoogmoed... in 't oog te doen loopen door de zoo kostlyk versierde Bybelboeken met digtgejuweelde vingeren te doorbladeren, BERKHEY, *N. H.* 3, 590.

BIJBELGENOOTSCHAP, znw. onz. Een term die in Nederland gekozen is naar het voorbeeld van eng. *Bible Society*, als naam voor een genootschap onder Protestanten, dat zich de verspreiding van den bijbel ten doel stelt. || Het Nederlandsch Bijbelgenootschap is gesticht in 1814.

BIJBELLEZING, znw. vr., mv. *-lezingen*.

1) Het lezen van of in den bijbel; zonder mv. || Protestanten die ... van het gevaarlijke der Bijbellezing door en zelfs voor kinderen overtuigd zijn, GROEN v. PR., *Verspr. Geschr.* 2, 213. Elken Zondagavond was da Costa gewoon zijn huis te openen voor belangstellenden, die hij dan voorging in Bijbellezing en gebed, PIERSON, *O. Tijdgen.* 109.

2) Stichtelijke bijeenkomst waarin men den bijbel leest en behandelt.

BIJBELPLAATS, znw. vr. Eene plaats uit den bijbel. || Meermalen zat hij (t. w. *Luther*) dagen lang over eene zelfde bijbelplaats te peinzen (t. w. *om die te vertalen*), BEETS, *Versch.* 5, 103. Hoeveel er in het kleine geschrift (t. w. *zeker werk van De Groot*) ... vele bijbelplaatsen aangehaald worden, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2[1], 97.

BIJBELSCH, bnw. Van *Bijbel*.

1) Aan den bijbel eigen, er in te vinden. || D'openbaere waerheit der bybelsche historie, VONDEL 3, 11. De kinderen de Bybelsche Historien doen leeren, MARIN. Eene Bybelsche spreekwys, *Leev.* 8, 168. Bijbelsche vrouwen, *Titel van een werk*. Onderwijs in de bijbelsche geschiedenis.

2) Van werken, wier stof aan den bijbel is ontleend. || De bijbelsche treurspelen van VONDEL. — Zijn (t. w. *Rembrandts*) Bijbelsche doeken, KUIPER, *Calvin. en Kunst* 21. De talrijke bijbelsche improvisatiën van da Costa, PIERSON, *O. Tijdgen.* 109.

— In adverbiaal gebruik. || Het Bijbelsch preeken bestaat in geenen deele hierin, dat men zoveel mogelijk teksten aanhale, v. OOSTERZEE, *Pract. Theol.* 1, 272.

emming met de leer, met den geest || Hunne Leer is zo zedelijk, zo gezond verstand en onbedorven hart anen daaraan hunne toestemming te 6, 22. Omdat wij een Christelijk, slisch onderrigt verlangen, GROEN t. 144.

REUK, znw. vr. Eene spreuk, den bijbel. || Menig denkbeeld ... ncreten vorm van Bijbelspreuk of meenzaam en dierbaar, v. OOSTERZEE, 274.

KST, znw. m. Een tekst, genomen De bedenkingen ... van verschilin het kiezen van een Bijbeltekst *e preeken*) ingebracht, v. OOSTERZEE, 269.

.ST, bnw. Vaardig in het kennen ijbelteksten. || De tweede (*der plagen* mijne vrouw noemen, die is satansch HODENF., *W. v. Bergen* 2, 394. schouwers (t.w. *van Vondel's treur*OET, *Gesch. d. Ned. Letterk.* 4, 235. enen, PIERSON, *O. Tijdgen.* 109.

RTALING, znw. vr. Het vertalen van den bijbel. || Het e bijbelvertaling voor het duitsche *ch.* 5, 101. andere taal overgebrachte inhoud De tekst van deze bijbelvertaling bewerkt.

EN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. *en.* Iets betalen bij hetgeen reeds mijne reis in de eerste klasse te n, moest ik vijf gulden bijbetalen. *g.*

KENIS, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. *enis.* Eene ondergeschikte beteekenis grip. || Die twee woorden beteekenen , maar het eerste heeft eene ongun-

N, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. *n.* (Een boekwerk) binden ten verreeds als een gebonden geheel wordt t vierde stuk eindelijk is verschenen, e deel laten bijbinden.

znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) ndergeschikt blad (in verschillende dit woord).

ad, behoorende bij een of meer anjelijkheid der herkenning en terugcelen, in het geval dat het getal oorspronkelijk blad van het plan *adaster*) zeer groot mogt zijn, *Res.* 35, blz. 473.

riften, couranten. Een aanhangsel, handeling van bepaalde onderwerpen. || verschijnt altijd een Wetenschappelijk

oegere naam voor het „*Bijblad* van Staats-Courant", o. a. de *Hande*ers bevattende; vaak bij verkorting noemd. Daar die *Handelingen* echter karakter hebben en geen eigenlijk rant uitmaken, heeft men den naam laten vervallen. Nog thans echter *Bijblad* voor de Kamerverslagen niet ook NOORDZIEK vóór *Register Hand.* -'53; en *Bijv. Stbl.* 1866, blz. 326). || ars ontbreekt het onze Tweede Kamer niet zij maar anderen de voornaamste ijblad innemen, BUYS, *Stud.* 1, 353.

3) Bij eene tafel: een inlegblad. || Eene trektafel met drie bijbladen.

BIJBLIJVEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Blijven.*

A) Met een persoon als onderwerp.

1) Blijven in iemands tegenwoordigheid, in zijne nabijheid, in zijn gezelschap; thans veroudert. || Den Frygiaenschen heer, ... nu in Didoos hof dus lang haer bygebleven, VONDEL 8, 369. Een gezelschap, waar in de Vrouwen de Mans wel wilden byblyven, schoon 'er een pypje gerookt wierd, v. EFFEN, *Spect.* 11, 116.

2) Iemand niet verlaten, niet aan zijn lot overlaten. || Wilt ghy belouen my Dat ghy my ghetrauwelic zult blyuen by Ic ende ghy sullen ... Tsaemen gaen rooueu, EVERAERT 27 (zie ook 22). Ghij socht ... Uw moeder cranck van pest, ... Te blijven bij in 't lest, HOOFT, *Ged.* 1, 105. Zou hy my ... Met zyne trouw' nu nog zyn bygebleven? D. SMITS, *Ged.* 12. Gij blijft mij bij in alle tegenspoeden, *Psalmber.* 23, 2.

3) Niet ten achter raken bij iemand of iets; gelijkblijven. || Hij loopt zoo hard dat ik niet dan met moeite bijblijf. Die leerling heeft veel moeite om bij te blijven. — Ik (heb) moeite om bij te blijven (t. w. *om niet met mijn werk ten achter te geraken*), BERGMANN, *Staas* 5.

B) Met eene zaak als onderwerp.

1) In 't algemeen, van stoffelijke of onstoffelijke zaken; thans in vrij gebruik niet gewoon meer. || Een ware ende bijblijvende saligheydt, COORNHERT 1, 278 *a.* Ick wiert groot; ... oock bleef mijne wijsheyt my by, *Pred.* 2, 9. (*Hij*) had zulk een wonde gekregen, dat hem het leven maar eenen dag bybleef, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 17. Alsoo (*zij*) vreese hadden, desen wint ... haer noch lange mochte byblijven, *Begin e. Voortg.* 12, 48 *a.* Een' diepen slaap ..., hem tot het opgaan der zonne byblyvende, v. EFFEN, *Spect.* 5, 123. Kant had ... eene bestendige gezondheid genoten, welke hem tot op zijn zeventigste jaar ongekrenkt bijbleef, POKKE, *Verz. W.* 8, 129.

2) Tegenwoordig nog vooral in twee gevallen.

a) Duratief opgevat: van denkbeelden, gevoelens, indrukken die men niet vergeet. || De dwaling uit die misvatting ontstaan is my in ryper ondervinding niet lang bygebleven, v. EFFEN, *Spect.* 5, 202. Er (is) in my iets, ... een soort van diep, ... duister, doch byblyvend gevoel, waar door *enz.*, *Blank.* 2, 107. Denkbeelden ... die, ik hoop, dat mij, zoolang ik leef, zullen bijblijven, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 212. Verbazend schouwspel, dat maar eenen oogwenk duurt, doch waarvan de indruk immer bijblijft! BERGMANN, *Nov.* 236.

b) Perfectief: van aandoeningen die men overhoudt uit bepaalde ondervindingen. || Uit die ziekte is hem een gestadig gevoel van loomheid bijgebleven. Na dien brand is hem een groote angst voor onweer bijgebleven. — Uit (*zekere*) gesprekken ... was mij een ingekankerde hekel aan alle zedekundige gemeenplaatsen ... bijgebleven, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 158.

Afl. *Bijblijfelijk*, bijblijvende („Ten zy ghy dwaas ... Het ... schijnheil ... Betrout, en acht, en lieft, als of het waar *byblijflik*", SPIEGHEL 116); *bijblijvig*, ook adverbiaal („Christus ... ons schynckende *bijblijfvich* Zijn bloedt ... en Zijn vleesch", DE DENE, *Test.* 82 *a*; zie ook 216 *a*); vandaar *bijblijvigheid*, duurzaamheid, gestadigheid (zie DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 194).

BIJBOEK, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Boek* (zie Dl. III, kol. 101). Een term, die gebruikt wordt in tegenstelling met *hoofdboek*. || De boeken, bij het dubbel boekhouden in gebruik, worden

onderscheiden in hoofd- en bijboeken (zie den term ook bij CHOMEL 227 *a*). — (Er) zal .. een bijboek dier schuld (t. w. *der nationale schuld*) worden aangelegd en te Brussel gevestigd, dat met het te Amsterdam gehouden wordende grootboek een geheel zal uitmaken, *Wet v.* 27 Dec. 1822, *Stbl.* 59, *a.* 38.

BIJBOEKEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d* of *e*) en *Boeken*, ww. Iets boeken bij het reeds geboekte, of ook wel een (rekening-courant)boek bijwerken. || Het was niet alles avond aan avond de rekening van iederen patroon bij te boeken, opdat men des ochtends weten mogt, hoe elks saldo stond, POTGIETER 5, 43. Een post bijboeken.

BIJBOETEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (II) en *Boeten* (I).

1) *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Boeten*, herstellen. Weer opknappen, zoodat iets weer wordt zooals het was. || O, mijne randen (t. w. *van grasperken*)! gisteren heeft mijn tuinman nog den ganschen dag gewerkt, om ze netjes af te steken en bij te boeten, v. KOETSVELD, *Mastl.* 262.

2) *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Boeten*, boete betalen. Bijpassen; t. w. geld dat men als verloren beschouwt. || Dan ware het debet en credit beide gedekt geweest, en nu zal ik altijd nog p. m. 1000 gulden moeten bijboeten, om een zuivere rekening te kunnen doen, *K. Zev. is niet dood* 143.

BIJBOL, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Bol* (I), 6). || Vindt men aan den voet eener bolplant, in plaats van *één*, twee of meer verrotte bollen ..., dan heeft men, behalve met een hoofd-, ook met een bijbol, te doen, OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 2, 73.

BIJBOORD, znw. onz. Een term die voorkomt in den zin van *stuurboord*. || Eer zy weten wat by-boord en babboord is, DE BRUNE, *Bank.* 1, 97 (zie ook 2, 314).

BIJBOUW, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Bouw* (Dl. III, kol. 767). Iets dat gebouwd is als aanhangsel van een ander gebouw (verg. v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 29). || Een schoorsteen (is) gebouwd, nadat een bijbouw met privaten was weggebroken, *Versl. gem. Leiden* 1899, 123.

BIJBOUWEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Bouwen*.

1) Iets door bouwen aan het reeds bestaande toevoegen. || De nieuwerwetsche serre, die later aan de achterkamer van het... huis was bijgebouwd, DE SAV. LOHMAN, *Vragenstoede* 1. In de registers der bouwinspectie wordt geregeld aanteekening gehouden ... van de nieuw bijgebouwde woningen, *Versl. gem. Leiden* 1900, 129. Een vleugel bijbouwen.

2) Land bouwen, en het daarmede als bebouwd land toevoegen aan ander land dat reeds bebouwd wordt. || Het (t. w. *zekere woeste gronden*) wordt gaandeweg in cultuur gebracht ... door eigenaars ... van bouwhoeven, die jaar op jaar een deel van de woeste gronden, tot die hoeven behoorende, bijbouwen, *Onderz. Landb.* 1886, I, 3.

BIJBRASSEN, bedr. en onz. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Brassen* (V). Scheepsterm. De raas bij den wind brassen. || Schraalt bij (t. w. *de wind*) ... nog meer, dan gaat men ... met het bijbrassen der raas, het aanhalen van schoten, het bijzetten en wegnemen van zeilen op dezelfde wijze te werk, MOSSEL, *Manoeuvres* 126.

— Figuurlijk in den zin van „bijdraaien", wat inschikkelijker worden. || Ben ik je nou geen antwoord waardig? En zou je zoo schoot gaan zonder bij te brassen? v. LENNEP, *Rom.* 3, 33.

BIJBRENGEN, bedr. ww. Uit *Bij*, in verschillende beteekenissen, en *Brengen*.

A) *Bij* (Samenst. 4, *b*).

1) Iets stoffelijks aanbrengen, in de n[illegible] brengen; in Noord-Nederland thans weinig of [illegible] gebruik. || Daer na dede hy den ram des [illegible] offers by brengen: . . Ende men slachtde [illegible] *Levit.* 8, 18 (zie ook 2 *Chron.* 29, 21). O[illegible] generaal (deed) ... onzen eenigen ... voorra[illegible] bijbrengen, CONSCIENCE 1, 118 *a*. Na ... alle[illegible] hoorten bijgebracht te hebben, lijnolie, loodw[illegible] LOVELING, *Idon.* 59.

2) Met iets onstoffelijks aankomen; in [illegible] meen. || Altijdt mach men geen wijsheydt by-b[illegible] Altijdt en mach men de lust niet bedwingen, vis[illegible] *Brabb.* 34. Behaeght u dat? Of weet you[illegible] beters (t. w. *een beter denkbeeld*) by te b[illegible] VONDEL 6, 589. Zoo Méon meer gedaan h[illegible] varianten bybrengen, BILD., *Br.* 5, 200. [illegible] werk van Motley toe te voegen, wat wij [illegible] betering kunnen bijbrengen, FRUIN, *Geschr.* [illegible]

3) Iets opbrengen, bijdragen; b. v. geld [illegible] schap. || Niets kunnen (bybrengen) tot sy[illegible] onderhoud, door verlies van Leedemaaten [illegible] DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 81 *b*. (*De*) Belloval[illegible] het grootste aandeel in het leger des bondgen[illegible] hadden bijgebracht, DAVID, *Hist.* 1, 80. [illegible] eenige Zeeuwsche steden ... geld behoefden, [illegible] zij konden bijbrengen, FRUIN, *Tien J.* 56.

4) Ook van zaken die tot iets „bijdragen" [illegible] iets bevorderlijk zijn. || En die woorden zelve [illegible] daartoe (t. w. *tot dien indruk*) niet w[illegible] MULDER, *J. F.* 1, 109.

5) In toepassing op het aanvoeren van [illegible] beweegredenen, verontschuldigingen enz. || [illegible] geerne ... vrijelick ghedisputeert, ende Schrif[illegible] bracht hebben, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 ([illegible] De Graaf van Egmondt (bevestighde) zy[illegible] met bybrengen, dat hem 't zelfste geopenl[illegible] door luiden, die enz., HOOFT, *N. H.* 7[illegible] moet (*bij*) brengen by, DE GROOT, *Bewij*[illegible] die geenen die sulck belet by-brachten ([illegible] *daarop beriepen*) ... oock nae den voorsz[illegible] goed mochten inwinnen, DE GROOT, *Isl.* I[illegible] Ik weet zeer wel wat 'er tot ontschuldigin[illegible] volkje bygebragt kan worden, v. EFFEN, *Sp*[illegible] Bevestiging van dit mijn zeggen met het [illegible] van een' auteur, POKKE, *B. R.* 4, 212. I[illegible] ... om verlof, van mij naar mijn kamer [illegible] begeven, tot verschooning bijbrengende, d[illegible] volgenden dag ... vroegtijdig vertrekke[illegible] v. LENNEP, *Rom.* 3, 6.

6) In toepassing op het aanhalen van voor[illegible] Gelijck Plutarchus in een voorbeelt bybreng[illegible] 6, 321. Om dit ... te doen bemerken, [illegible] eenige staaltjes bybrengen, v. EFFEN, *Spec*[illegible] Vele andere voorbeelden zou ik kunnen b[illegible] moest ik mij niet beperken, BUSKEN HUET [illegible] 2², 545.

7) Iets aanbrengen, bezorgen, verschaf[illegible] met eene bepaling in den datief. || 't Vye[illegible] ... bybrengt ... smerte en verdriet voor [illegible] die 't te na komen, v. HEEMSKERK, *Arn.* 1[illegible] aengeneame veranderingh by te brengen, [illegible] 2, 21. Rontsoen staen kleyne jonckheus [illegible] waeyer in de haut, om door den wint [illegible] by te brengen, v. BEVERW., *Wtsem.* 1, 3[illegible] my deselve (t. w. *eene deken*) soer wein[illegible] by brengen kost, HEINSIUS, *Verm. Aen*[illegible] Voordeel ... bybrengen, 1, 73. Bybrengen [illegible] aan den Vyand, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* [illegible] mensch bracht het hem ... treurst bij, niet [illegible] staan in den strijd, LOVELING, *Sophor* 243.

8) Iets tot stand brengen, iets bewerk[illegible]

n de uitdrukking *ik kan dat* (*niet*) *bij-* (*Zeker effect*) Dwelck den Schilder niet ; ghebrijnghen by, DE CASTELEIN, *Const* 27. Consten sij (*de ketters*) haer voor- renghen listich, Sij en lieten goey men- ens gheharmen, A. BIJNS 109. Giecher eranderen sijn naem, Maer hy en wetet bringen, VISSCHER, *Brabb.* 28. Dat de geene cracht op de fortresse . . . en connen *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 44 *a*. Brengh frissche jeught, Daer gby uw lief door ght, CATS 1, 496 *a* (lat. *et quacumque lacere place*). Bybrengen en doen al het dsaam is voor de gemeene securiteyt ten le, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 81 *b*. swustelooze weder tot zich zelf brengen. || eden deden zeker al wat zij konden, om bij te brengen, HAAFNER, *Ceilon* 464. ten kennis . . .; ik beurde haar op, kuste haar weder bij, BUSKEN HUET, *Fant.*

(Samenst. 4, *e*). In toepassing op een t gelijkzetten; alleen gewestelijk (b. v. in *h. v. Ned. Taalk.* 1, 249).

ngen komt ook voor in den zin van *edriegen*; bij KIL.: *circumvenire*, *ludere*, *umducere dolis*. Volgens HOEUFFT (*Bred.* ie beteekenis in de buurt van Breda nog t is niet duidelijk hoe zij moet worden Zy (waaren) . . . bekoort, gekocht, en n bygebraght, HOOFT, *N. H.* 60 (zie 291, 586, 935; *Tac.* 7). Brengt met dt De voorsichtichste by, HOOFT, *Ged.* e ook 1, 323). De eere van een licht- eisken te bedriegen, kost luttel arbeits. . . . chter en vryster ben door uwe woorden VONDEL 4, 167.

renger (bij JUNIUS, *Nomencl.* op *Circum- ijbrenging* („Aanwijzingen tot *bijbrenging* BERKHEY, *N. H.* 7, 243).

HAND, BIJDERHAND. Zie boven II), en verder Dl. V, kol. 1808 vlgg.

HANDSCH — ook wel BIJDER- —, bnw. Met *-sch* van de uitdrukking *d*, t. w. als voermansterm, waarin *hand erhand* beteekent (zie Dl. V, kol. 1770). genlijk in toepassing op het linksche van lkander gespannen paarden. || Een Boeren- net een goed driespan; waar van de van en by de handsche sterke makke Paarden IEY, *N. H.* 4[1], 70. (*De postiljon*), die andsche voorpaard gezeten was, v. LENNEP, 77. In 't zelfde oogenblik dat het bijder- ard slechts een voetstap van den slootkant , grijpt Arie den vanderhandschen bruine , CREMER 13, 106.

ijer gebruik. || De melker slaat . . . het beiden de pooten (t. w. *van eene koe*), bogt van het touw, tegen den beiden- oot aankomt, BERKHEY, *N. H.* 9, 268. oeg een bijdehandschen zijweg in, BEETS,

NKBEELD, znw. onz. Uit *Bij* , *c*) en *Denkbeeld*. Een denkbeeld dat ast, in het gevolg van een ander denk- oor sommige menschen ligt in het woord ngunstig bijdenkbeeld. — Deze eerbied. . . uit mijnen geest alle bijdenkbeelden, die zouden hebben kunnen storen, FOKKE, , 88.

CHTEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* , *d*) en *Dichten*. Iets verdichten en dan aan iets anders toevoegen; ongemeen. || Wie . . . niet met 's Meesters les (t. w. *van Christus*) verwart 't Geen bijgedicht is, BOGAERS 2, 87.

BIJDOEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Doen*. Een meer gemeenzame term voor *bijvoegen*. || Het Salpeter (word) mede uit allerleie . . . Mest . . ., met bydoen van Pynboom-bladeren, bereid, BERKHEY, *N. H.* 2, 908 (zie ook 2, 283).

Aanm. In geval *bij* behoort tot een voorafgaand *er*, *daar*, *hier*, *waar*, zooals in de volgende voor- beelden, is er geen sprake van een ww. *bijdoen*. || Dies wort 'er wel te recht van Paulus bygedaen, Dat *enz.*, DE DECKER 2, 153. Ten zij je er misschien madera of Franschen brandewijn bij wilt doen, *K. Zev.* 4, 104. Riksken . . . bood vijfhonderd frank. Jan deed er tien frank bij, SEGERS, *B. d. Kemp.* 182.

Afl. *Bijdoening*, bijvoeging („Het gemeene Zout. . . word . . ., op 't vuur gesteld zynde, door . . *bydoening* van zuure Geesten, uitgedreeven", BERKHEY, *N. H.* 2, 883).

BIJDRAAD, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Draad*. Een draad, naast den eigenlijken draad. || Alle de vezels, vlokjes en bijdraaden, welken zig onder 't haspelen opdoen, *Handw.* 15, 127.

BIJDRAAIEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (II) en *Draaien*, beide in verschillende opvattingen.

A) *Bij* (Samenst. 4, *b*). Als zeemansterm. De zeilen zoo stellen dat sommige wind vatten, andere tegen liggen, zoodat het schip daardoor nagenoeg op dezelfde plaats blijft.

1) Eigenlijk. || Om bij te draaijen, moet men in 't algemeen eerst bij den wind opsturen, de onderzeilen geijen, vervolgens een der beide marszeilen . . . tegen- brassen, het roer aan lij leggen, en den kluiverschoot afvieren, MOSSEL, *Manoeuvres* 244. Ofschoon men op een bijgedraaid schip geen vaart aan de log kan bespeu- ren, blijft het toch nimmer geheel en al op dezelfde plaats stil liggen, 247. Aanstonds liet ik bijdraaien (t. w. *een schip*), om den armen menschen het naderen te vergemakkelijken, SLEECKX 1, 251.

2) Oneigenlijk. Minder koppig worden, langzamer- hand toegeven aan wat iemand verlangt. || Hij wist haar te bepraten en trok met haar het land uit. De familie zoude wel weer bijgedraaid zijn; maar *enz.*, v. LENNEP, *Rom.* 4, 50. Toen begon hij wat bij te draaien en eindelijk viel hij geheel door de ben en bekende mij ronduit, dat *enz.*, 20, 191.

— In vrijer gebruik. || Dat brengt hem nòg meer uit zijn humeur. Maar, zachtjes aan draait dat weêr bij, LAURILLARD, *Koren en Klapr.* 32.

B) *Bij* (Samenst. 4, *e*). Iets, b. v. eene schroef, draaien tot een bepaald punt is bereikt, tot zij „aan" is. || Tot dat de schroeven zo vast bijgedraaid zijn, als zij kunnen, *Handw.* 19, 423.

BIJDRAGE, znw. vr., mv. *bijdragen*. Een woord dat in de tweede helft der 18de eeuw bij ons in gebruik is gekomen, waarschijnlijk het eerst in het mv. *bijdragen*, gevolgd naar het hd. *beiträge*, in titels van wetenschappelijke werken. In 1759 ver- scheen het eerste deel der *Tael- en Dichtkundige Bydragen*, en daarin wordt het gebruik van *bijdrage* minder juist verdedigd met een beroep op de analogie van *bijlage* (zie blz. 24, 75 en 76). BILDERDIJK meende, dat men in het „Nederduitsch" zou moeten zeggen *bijdracht*, en dat woord gebruikt hij b. v. *Versch.* 1, 29: „Hierdoor leveren . . . zijne schriften een overbelangrijke *bydracht* ter Zielkunde". Doch ook *bijdrage* wil hij niet volstrekt afkeuren, en be- schouwt het als een langeren vorm naast een niet voorkomend *bijdraag*, een stam van *bijdragen* (zie *Verh. Gesl.* 240). Die opvatting is natuurlijk onjuist;

brengen („Wy zullen ... Al wat... ramen, En *pressend* al *by een* wat strijdt", ASSELIJN, *Kurieen* 52); als *-schrapen* („Alles wat hy konde uyt de oude Kerckelijcke Historien", *d. Kett.* 1, 116); *-rekenen*; *-rijven*, v. om weg te halen (in figuurbij v. z. v. NIEUVELT, *Sout. Lied.*, . daarbij *Jes.* 38, 12); *-roffelen* slincks en rechts, door kreuck en *by een gheroffelt* hebben", DE BRUNE,); *-rollen*, oprollen („Ik... *rolde* ", *Wildsch.* 3, 212); *-scharren*, De slimme kerel kan wel ten uwen intje *bijeengeschard* hebben", CON- *b*; „Mijne moeder zaliger ... had l schoon stuiverken ... *bijeenge-* DIX, *G. of L.* 59) (1ste dr.; in 63: *bijeengescharreld*); *-schaven*, verzamelen (in toepassing op allerlei of, bij HONDIUS, *Moufe-schans* 78); brengen door van overal te scheuren had den korten stilstand der over- gd, om uit de ingewanden der bevol- veel onnoozele kinderen *bij een* te *z.*, OCKERSE, *Napol. Red.* 1, 126); gemeenzame term voor *bijeenver-* 137); *-schudden*, door schudden op wijze bijeenschikken (zie KUYPER, in toepassing op naalden); *-sleepen* ieuwsgierigheid de gansche Natie als t. w. *naar de komedie*), v. EFFEN, *-smijten*; *-snorren*, snorrend bijeen- rm Van zeegevogelt', dat met ijslijk de aangezwollen vloed hen opjaagt , *By een snort*", BILD. 2, 214); ader was een schacheraar; die kon *baard* hebben", CONSCIENCE 2, 380 *a*); len (ANTONIDES 1, 4); *-trommelen*, bijeenroepen (b. v. TER GOUW, *Volks-* *uwen* („Hij (*vouwde*) de bogt van , en maakte een luts", BERKHEY, *-zakken* (van vochten, die zich ergens HEY, *N. H.* 8, 78); *-zetten*, wederk.: ophoopen („Indien geen zorg gedragen r te reinigen, dan zou dit lymagtig *t oorsmeer*) zich in al te groote *een zetten*", DU VERNEY, *'t Oor* 54).

moet deze gevallen wel onderscheiden men geene koppeling van *bijeen* met d ww. moet aannemen, t. w. wanneer zaken reeds *bijeen* zijn vóór nog de t wordt, door een bedr. ww. aange- e schepzels, als men, in zo eene en bijéén zoude kunnen vinden, Ik vond hier meer personen bijeen, d ... te verwachten, v. LENNEP, nneer men de ... Belgen in menigte CIENCE 1, 107 *b*. Iemand, die nog ldens bijeen heeft gezien, 2, 380 *a*.

NDEN, bedr. st. ww. Samen- n leeren band zijn eenige verhande- illende onderwerpen bijeengebonden. || Terwijl gij (t. w. *de zon*) ... Bij-één-binôt met uw bonten Regen- , *Schepp.* 91.

LIJVEN, onz. st. ww. Bij elkander at in den nacht bleef men bijeen. — ge verzoeking tot zondigen ... by *Blank.* 1, 290. De gewone jaarlijk- t. w. *der St.-Gen.*) blijft ten minste een, tenzij *enz.*, *Grondw. v.* 1848, *a.* 98. De haringvloot (bleef) in het vischwater vrij dicht bijeen, BEAUJON, *Zeevissch.* 18.

Afl. *Bijeenblijving*, b. v. van schepen (zie *Begin e. Voorty.* 9, 24 *b*).

BIJEENBRENGEN, bedr. zw. ww. Te zamen brengen, verzamelen, hetzij met één of met meer personen als onderwerp.

1) Met zaken als voorwerp. || Alsoo brachte Joseph by een seer veel koorns, *Gen.* 41, 49. (*Zij*) brachten de boecken by een, ende verbranddense, *Hand.* 19, 19. By-een brengen van penningen tot betaaling van Brandschat of Contributie, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 82 *b*. Voor het tijdvak van De Witt ... heb ik ... een uitgebreid apparaat bijeengebracht, FRUIN, *Afscheidsrede* 27. Weldoeners ... hadden de noodige gelden bijeengebracht, om de ... jongens ... voor enkele weken naar buiten te zenden, SEGERS, *Licht en Br.* 24. De ledematen sluiten is ze naar de middellijn voeren ... of bijeen brengen, CUPÉRUS, *Turnvakt.* 98.

2) Met personen als voorwerp. || Men bracht allerlei aangeklaagde en verdachte personen bijeen, QUACK, *Stud.* 60.

— Meer figuurlijk: „tot elkander" brengen, verzoenen. || Twee Vrienden, wier onderlinge geschillen tot de grootste afkeerigheid ... zijn opgeklommen, ... by een te brengen, *Blank.* 2, 98.

Afl. *Bijeenbrenging* (QUACK, *Soc.* 1, 114).

BIJEENDRIJVEN, bedr. st. ww. Samendrijven, van vee of wat daarmede wordt gelijkgesteld. || Toen gij aan het hoofd van Frankrijks baardelooze kinderen, door u wanhopig bij een gedreven, uwen laatsten veldtogt gingt openen, OCKERSE, *Napol. Red.* 1, 50. Terwijl zij haar kleine kudde weder bijeendreef, *K. Zev.* 3, 92.

BIJEENDRINGEN, bedr. st. ww. Samendringen, samenpersen. || Den boezem ... waar in het geluid en de lucht als in een ruime blaasbalk bijeen gedrongen ... wordt, BERKHEY, *N. H.* 6, 33. Zooveel aalbes- en kruisbeistruiken in zoo'n klein bestek bijeen te dringen, BEETS, *C. O.* 110.

BIJEENFLANSEN, bedr. zw. ww. Een minachtende term voor: ineenzetten, samenstellen, t. w. van geschriften. || Lugtig byéén geflanste, de deugd en den Godsdienst ondermynende ... Schriften, BERKHEY, *N. H.* 3, 647. De beschrijvingen zijn laf, zonder orde, zonder keus bij een geflanst, MACQUET, *Pr. v. Dichtl. Letteroef.* 1, 10.

BIJEENGAREN, bedr. zw. ww. Bijeenverzamelen, bijeenbrengen; alleen van zaken, stoffelijk of onstoffelijk. || Knielend gaart zij 't zand bijeen, STARING 1, 29. Dat Nicolette ... een oogenblik zwijgend voor zich neer bleef zien, als om haar gedachtenbijeen te garen, *K. Zev.* 3, 121. Hij had met zijnen handel menigen penning bijeengegaard, VISSERING, *Herinn.* 1, 92.

BIJEENHALEN, bedr. zw. ww. Te zamen halen, in verschillende gevallen waarin van *halen* sprake kan zijn. || Sal oock tot haerluyder laste staen ... de Munitien ... ende Instrumenten die na de Batteryen ... ghevoert ... worden, te helpen convoyeren, lossen, laden, aenbrengen, ende weder by een halen, *Gr. Placaatb.* 2, 342 (a°. 1599). De boerenmeiden ... herken of halen het drooge hooi door middel van de zoo even beschreven hooihark... bijeen, BERKHEY, *N. H.* 9, 198. Men haalt uit woorden ... Van tijdgenoot of voorgeslachten Gemakkelijk een vers by een, BILD. 13, 241.

BIJEENHEBBEN, bedr. zw. ww. Zaken of personen in den toestand hebben dat zij bij elkander zijn. || Wij konden oud worden, eer gij iets van belang bijeenhadt (t. w. *door sparen*), SLEECKX 12, 45. Binnen vier dagen zullen zij zorgen er acht (t. w. *personen*) bijeen te hebben, MULDER, *J. F.* 2, 31.

BIJEENHOUDEN, bedr. st. ww.

1) Van personen. Zorgen dat hetgeen bijeen is bijeenblijft. || Men houw zich hier by een, tot dat men zie ... Wat dan den toeleg is, OUDAAN, *Toneelp.* 184. Lui die ... hun gedachten bij één weeten te houden, *Wildsch.* 6, 68. Anderen ..., die hetgeen zij onregtvaardig verwierven, weten bijeen te houden, V. D. PALM, *Sal.* 8, 31. Wanneer hij (t. w. *de Koning*) oordeelt, dat het belang van het Rijk niet vordert de vergadering (*der St.-Gen.*) langer bijeen te houden, *Grondw. v.* 1848, *a.* 98.

2) Van zaken. Beletten dat hetgeen bijeen is vaneen gaat. || Dat de menigte tandjes ... in den bodem der cellen ... tevens geschikt zijn, om den droesem der vochten en de herkaauwde spijze bij een te houden, BERKHEY, *N. H.* 6, 219. Door de afzwering van den vorst was de eenige band verscheurd, die de provinciën bijeen had gehouden, FRUIN, *Geschr.* 1, 38.

BIJEENKOMEN, onz. st. ww. Samenkomen, hetzij met personen (gewoonlijk meer dan twee), hetzij met de vergadering, die zij vormen, als onderwerp. || Als de discipelen by een gekomen waren om broot te breken, *Hand.* 20, 7. Als gy dan by een te samen komt, 1 *Cor.* 11, 20. By-een of by malkanderen doen koomen den Krygsraad behoorlyk ...: Dat is de pligt van den Advocaat-Fiscaal van de Generaliteyt, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 82 *b.* De vertegenwoordigers der groote Mogendheden (waren) te Londen bijeengekomen om *enz.*, CONSCIENCE 4, 348 *a.* Er was ... een concilie bijeengekomen om dit grootsche werk te volbrengen, FRUIN, *Geschr.* 1, 234. De dag ..., op welken de Staten-Generaal ... zullen bijeenkomen om te beraadslagen over *enz.*, *Besl. v.* 7 Juli 1840, *Stbl.* 40.

— In de volgende plaats in toepassing op de gemeenschap van man en vrouw. || Komt wederom by een, op dat u de satan niet en versoecke, om dat gy u niet en konnet onthouden, 1 *Cor.* 7, 5.

Afl. *Bijeenkomst.*

BIJEENKOMST, znw. vr.

1) Eigenlijk. De daad van bijeen te komen. || Ende laet ons onse onderlinge by een komste niet nalaten, *Hebr.* 10, 25. 'T geselschap is ... Verstroyt om u te soecken ..., En haer by-eencoomst is daer ghij ons hadt gelaten, HOOFT, *Ged.* 2, 158. Ende zullen elcx der voorsz. Notablen telckens voor haar by-een-comsten ghenieten zes stuyvers, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 5. De deelnemers aan dien optocht hadden als plaats van bijeenkomst de groote markt.

— In toepassing op lijfsgemeenschap. || De by-een-komste van man en vrouwe, CATS 1, 379 *a.* Lichaamelyke by-een-komsten van Kollen en Kolryers, V. HEEMSKERK, *Arc.* 54 (zie nog SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 1, 73).

2) Een samenzijn, eene vergadering. || Eene plechtige, eene godsdienstige, eene gezellige bijeenkomst. — Een bijeenkomst van beletterde luiden, OUDAAN, *Agrippa* 63. Zij die de ziel van alle bijeenkomsten der mode, de aanlegster van alle ... partijen was, *Wildsch.* 1, 113. Maar de Leidsche Afdeeling (*van zekere maatschappij*) heeft tevens maandelijksche bijeenkomsten, GEEL 1. Dergelijke bijeenkomsten, welke men in burgerkringen „een kopje thee en verder het avondje te passeeren" ... noemt, BEETS, *C. O.* 64.

— Inzonderheid spreekt men van eene *bijeenkomst*, in tegenstelling met eene *vergadering*, wanneer de leden der Eerste of der Tweede Kamer niet in genoegzaam aantal samenkomen (zie b. v. *Reglem. v. Orde voor de Tw. K.* (a°. 1888), *a.* 45).

BIJEENKRIJGEN, bedr. st. ww. Samen weten te brengen.

1) Met eene of meer zaken als voorwerp. || Jannine ... brak ... de verdroogde takken ... af. Mieke raapte ze te zamen, en zoo kregen ze ... tevens mutsaarden bijeen, CONSCIENCE 1, 234 *b.* Wie weet, of wij tegen den ouden dag geen potje bijeenkrijgen, dat ons in staat stelt ... zonder werken te leven, SLEECKX 12, 18.

2) Met personen als voorwerp. || Hiergen ... eenig volk ... byeen gekreegen hebbende *enz.*, WAGEN. *Vad. Hist.* 7, 54. Als men er dan eindelyk in geslaagd was, een twintigtal landbouwers uit den omtrek by-een te krygen, MULTATULI 1, 38.

BIJEENKRUIPEN, onz. st. ww. Bij elkander kruipen. || Ze ... kropen dicht bijeen, kuten malkander nog eens en vielen dan in slaap, CONSCIENCE 1, 234 *a.*

BIJEENLEGGEN, bedr. zw. ww. Bijeendoen, inzonderheid van bijdragen in geld. || Het gevraagde geld werd door de vrouwen bijeengelegd en den ouden man gegeven, CONSCIENCE 1, 178 *a.*

BIJEENLIGGEN, onz. st. ww. Te hoop of bij elkander liggen. || Hier (ligt) bijeen Zand en kalk, en hout en steen, DAUTZENBERG, *Ged.* 175.

BIJEENLOOPEN, onz. st. ww. Te hoop loopen. || Hier liep veel volks bijeen, CONSCIENCE 2, 264 *a.*

— In de oudere taal ook wel in toepassing op de vereeniging van twee personen. || Oock zijn wy niet by een in 't heimelijk geloopen,... Maer Inno was te feest, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 199.

BIJEENNEMEN, bedr. st. ww. In toepassing op getallen: optellen; thans niet in gebruik. || Alle deze getallen bijeen genomen en dooreen gelagen zijnde, BERKHEY, *N. H.* 8, 507.

BIJEENPAKKEN, bedr. zw. ww. Een zekere aantal voorwerpen in een pak bijeenvoegen. || Pak aanstonds uw goed by een, en ... draag zorg, dat ge voor 't middagmaal 't huis ruimt, V. EFFEN, *Spect.* 6, 182. De Chirurgijn ... vertrok, nadat hij zijne spullen bijeen gepakt had, LOOSJES, *Gebr.* 2, 27. De wapens (moeten) in doeken bijeen gepakt worden, om ze ongemerkt ... te kunnen meenemen, MULDER, *J. F.* 2, 201. Hij komt uit den dut, ... pakt zijn boeltje bijeen, ... en stapt uit, J°. DE VRIES, *Zonnebl.* 123.

— Soms met personen als voorwerp, die dan met zaken worden gelijkgesteld. || Een mensch of zestien wel digt en warm by een te pakken (t. w. *in een benauwd vertrek*), *Burg.* 163.

BIJEENRAPEN, bedr. zw. ww.

1) Van stoffelijke zaken. Grijpen en bijeenvoegen. || Ende als Paulus eenen hoop rijseren by een geraept... hadde *enz.*, *Hand.* 28, 3.

— In toepassing op hetgeen wordt geroofd. || Al ons kercken vernielt, als ons goet tot beut byeenrapen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 137.

2) Van onstoffelijke zaken, in toepassing op het niet kieschkeurig bijeenvoegen van hetgeen ongelijksoortig is. || Pausen, die ... het Boeck der Decreten by een geraept hebben, MARNIX, *Byenc.* 1, 8 (bl. 46 b). Dat ze (t. w. *zekere werkjes*) bestaan uit de t'zamenvoeging van t'allen zyden by een geraapte stukken en brokken, V. EFFEN, *Spect.* 5, 28. Rhetorische figuuren van alle kanten by een geraapt, 8, 50.

3) Van manschappen. Ze van alle kanten in der haast bijeenbrengen, zonder veel te letten op de hoedanigheid. || Dat den geweldenaar zoo veel tijds gelaten wordt, om zijne magt bijeen te rapen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 213. Een handvol bijeengeraapte soldaten, DAVID, *Hist.* 2, 99. Logge schepen, bemand met matrozen van heinde en ver bijeengeraapt en ... nog onbevaren, FRUIN, *Tien J.* 17.

estelijke krachten: ze met inspanning
op één doel richten. || Wij weten de
en weer te rapen, TER HAAR, *Ged.*
... scheen hare herinneringen bijeen te
IENCE 1, 153 *b*. Blijkbaar raapte zij al
bijeen en geloofde zij slechts half wat
KEN HUET, *Fant.* 20, 186.
n den zin van *concentreeren*, als term in de
Ik (merk) ... 't uitwendig Oor aan als
e hoorn, welkers ... holligheit dient om
een te raapen, DU VERNEY, *'t Oor* 52.
nraapsel, samenraapsel („Schoon ik de
oor een *byeenraapsel* houde uit ... andere
en vergaderd", BILD. 15, 160); *bijeen-*
e collectie van handteekeningen, de meest
ieenraping, die ooit door lediggang is
NEPPELH. 1, 157).

ROEPEN, bedr. st. ww. Van per-
roepen om bijeen te komen; ook wel
nkomst of vergadering als voorwerp. ||
e mannen van Israël by een geroepen...:
nden de Midianiten achter na, *Richt.*
by een roepen der vergaderingen, *Jes.*
al den raed by een, VONDEL 2, 411.
he Parlement werd 13 April bijeen-
ACK, *Soc.* 1, 154. Drie maanden ver-
raleer de Commissie door den minister
werd, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 55. Wanneer
eraal in dubbelen getale worden bijeenge-
Grondw., *a.* 83.
enroeping („Dat 'er eene *bijeenroeping*
ditteuren ... had plaats gehad", LOOSJES,
9; „Het was een schoon en grootsch denk-
e *bijeenroeping* van het eerste Nederlandsch
Congres ten grondslag strekte", VUYL-
2, 32; zie nog *Grondw.*, *a.* 83 enz.).

ROTTEN, onz. (ook wel wederk.)
eurotten; thans in onbruik. || Wie raadt
stoudt, te rotten dus by een? En elk
op te wekken? ASSELIJN, *Mas Anj.* 24.
s op de been ..., En 't rot zich vast
De Portugees ... Rotte in der yl by één,
s aan *enz.*, DE MARRE, *Bat.* 290.
enrotting („*Byeenrottingen* ten platten
men: Sie Te samenrottingen voorkoomen",
lit. Wdb. 82 *b*; „Men moest binnen in
iet zonder argwaan over deze *bijeenrot-*
CONSCIENCE 3, 143 *b*).

RUKKEN, bedr. (eene enkele maal
. Thans ongewoon.
ken als voorwerp. Ongeveer hetzelfde
n. || Sluyt kas en kisten op, ... Rukt
y een door haer daer in gebracht, KRUL,
olgende plaats toegepast op onstoffelijke
gens. || Ruck by een al wat ghy door
treken vermooght, VONDEL 5, 416
12, 891: *contrahe quidquid sive animis*
les). Ik zal alle myne natuurkragten
acht) by een rukken, *Leev.* 2, 361.
anschappen als voorwerp; vroeger zeer
nbrengen. || Deeze ... rukken, ter veirt
t getal spietsen by een, HOOFT, *N. H.*
... al by een gerukt wat speer of harnas
JN, *Kurieen* 70 (zie ook *Mas Anj.* 20).
.., van alle kanten, volk byeen gerukt,
l. Hist. 4, 37. Thrasico ... rukte in der
volk bijeen om het den vijand te gemoet
VID, *Hist.* 3, 231 (zie ook 2, 96).
olgende plaats als onz. ww. || De bur-
ten hier en daer van allesins by een,
91.

BIJEENSCHAREN, bedr. zw. ww. In eene schaar vereenigen. || Dicht bijeen geschaard ..., zitten wij ... warm en wel, TER HAAR, *Ged.* 3, 217. De middel-compagnieën ... bleven langen tijd als reserve werkeloos bijeengeschaard, CONSCIENCE 1, 118 *a* (zie nog NOMSZ, *Willem I*, 391).

BIJEENSCHARRELEN, bedr. zw. ww. Minachtende term voor: bijeenrapen, van alle kanten bijeenzoeken. || De noodige materiaalen byeen te scharlen, *Leev.* 8, 44. Hij (heeft) al die ... straatuien bijeengescharreld (t. w. *zeker journalist*), KNEPPELH. 7, 218.

BIJEENSCHIKKEN, bedr. zw. ww. Bij elkander schikken, voegen. || De Broek ... bestond ... uit verscheiden lange smalle inzetsels, die ... uit allerleie koleuren byeengeschikt waren, BERKHEY, *N. H.* 3, 507.

Afl. *Bijeenschikking*, bij overdracht: een geheel, uit samengevoegde deelen bestaande („Door (Classe zal ik) verstaan Eene *Byeenschikking* van alle voorwerpen, die zig oogkennelyk van andere onderscheiden, door een ... algemeen Kenteken", BERKHEY, *N. H.* 1, XXXIV).

BIJEENSCHOLEN, onz. zw. ww. Samenscholen. || Eene bende van Landloopers, en een bijéén-geschoold Volk, BERKHEY, *N. H.* 3, 347. In de wildernissen altoos in groote troepen bijeen scholende, 4², 27 (*hier van dieren*). Des anderen daags ... schoolde de menigte opnieuw voor het sterfhuis bijeen, V. LIMB. BROUWER, *Cesar* 3, 23. Het werkvolk schoolde bijeen, schreeuwende op de straten, DAVID, *Hist.* 4, 651.

Afl. *Bijeenscholing*.

BIJEENSCHRAFELEN, bedr. zw. ww. In Zuid-Nederland: met inspanning bijeengaren, overwinnen. || Luther (heeft) by een geschrafelt, al wat desen Arglist belanght, VILSTER, *Argl. d. Kett.* 3, 51. Alles, wat ik voor u heb gespaard en bijeengeschrafeld, CONSCIENCE 1, 64 *b*. Zoo veel bijeen te schrafelen als noodig was, om zich netjes in huishouden te stellen, SLEECKX 1, 104.

BIJEENSCHRAPEN, bedr. zw. ww.

1) Door schrapen, in eigenlijken zin, bijeenbrengen. || Toen kreeg ik nog wat byeengeschraapte Spenage, *Burg.* 36.

— In zuiver figuurlijk verband. || O schande, dat een mensch ... Slechts toelegt om wat slycks, wat drecks by een te schrapen, DE DECKER 1, 186.

2) Meest in toepassing op het bijeenbrengen van geld en goed.

a) Niet in bepaald ongunstigen zin: met moeite, met inspanning bijeenbrengen. || Dat (t. w. *zekere som*) schraept hy licht byeen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 386. Wat hy (t. w. *Prins Willem I*) noch daer by te schrapen weet by een Van sijne vrienden en voortreffelijcke magen, STARTER 371. Hebbende noch geen 40 guld. tot soo grooten Reyse konnen by een schrapen, STEUYS, *Reys.* 271. Dat Bleek ... zulk een som niet had liggen en die moest bijeenschrapen door effecten ... te verpanden, *K. Zev.* 5, 279.

b) In toepassing op de inhaligheid van den gierigaard. || Zo veel winnen en by een schraapen als hy maar kan, *Leev.* 4, 231. Hy mat zich daaglijks af om goud by een te schrapen, BILD. 13, 95. Iemand ..., wiens eenig doel is, schatten bijeen te schrapen, V. D. PALM, *Sal.* 7, 52. 't Snood bijeengeschraapte goed, D. J. V. LENNEP 243.

— Daarnaast *bijeenschrapelen* (zie b. v. *Gids* 1898, 3, 111).

BIJEENSCHREEUWEN, bedr. zw. ww. Door schreeuwen bijeenbrengen, bijeenroepen. || Zij schreeuwde het geheele huis bijeen, *Wildsch.* 6, 10. Ik schreeuw al de geburen bijeen, CONSCIENCE 2, 410 *b*.

BIJEENSPROKKELEN, bedr. zw. ww. Door sprokkelen bijeenbrengen.

1) Eigenlijk, van hout en wat er mede gelijkgesteld wordt. || Minvermogenden, welke ... het gras met allerlei bijplanten langs de kanten afmaaijen ..., zoo dat zij dit tot hooi als bij een sprokkelen, BERKHEY, *N. H.* 9, 110. De kinderen sprokkelden de takken en splinters bijeen, VISSERING, *Herinn.* 1, 74.

2) Bij vergelijking. || Zo veel vreemde woorden als hy by een sprokkelen kan, v. EFFEN, *Spect.* 7, 176.

BIJEENSTAAN, onz. st. ww. In eene groep bij elkander staan. || De aanwezige gasten ..., op een groep bijeenstaande, *K. Zev.* 4, 170. De Hoplieden stonden voor de slagorde bijeen, CONSCIENCE 1, 271 *b*.

BIJEENSTEKEN, bedr. st. ww. Bij elkander steken; meest in de zegswijze *de hoofden* (*koppen*) *bijeensteken*, lat. *capita conferre*, t. w. om iets heimelijk te bespreken, om samen te spannen enz.; ook figuurlijk. || Hier over hebben wij dikwijls onze wijze hoofden bijéén gestoken, *Wildsch.* 5, 220. De burgers ..., die ... openlijk aan 't morren vielen en de koppen bijeenstaken, DAVID, *Hist.* 4, 484. Zij steken de hoofden bijeen, om koffiepraatjes te houden, *K. Zev.* 2, 79.

BIJEENSTELLEN, bedr. zw. ww. Samenstellen, ook wel optellen; thans niet in gebruik. || De veelgeagte besgryving ... by wijlen den Burgermeester Orlers ... by een gestelt, v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* I. Uit het byeenstellen der gewigten (blykt), dat 'er ... verlooren zyn gegaan drie oncen, BERKHEY, *N. H.* 2, 211.

BIJEENSTUWEN — ook -STOUWEN —, bedr. zw. ww. Opeenhoopen; thans niet in gebruik.

1) Met zaken als voorwerp. || Een grafaltaer van tacken by een te stuwen, en tot aen de lucht toe op te stapelen, VONDEL 5, 255 (VIRG., *Aen.* 6, 177: *aramque sepulchro congerere arboribus*).

2) Van manschappen. Bijeenbrengen. || Luiden gezonden door de Galliën, die hulp by een zouden stouwen, HOOFT, *Tac.* 441 (*Hist.* 4, 23: *missis per Gallias qui auxilia concirent*). Ten einde hy (*de prins van Oranje*) zoo veel volks, als hem mooghelyk viel, in Duytsland, by een stouwde, HOOFT, *N. H.* 223.

BIJEENTASSEN, bedr. zw. ww. Opeenhoopen. || Eene aanzienlijke, in groote steden bijeengetaste bevolking, VISSERING, *Herinn.* 2, 43.

Afl. *Bijeentassing* („Hunne schilderyen en beelden zyn weinig meer dan eene *byééntassing* (*er staat* byééntasting) van beblokte beuzelingen", HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 275).

BIJEENTREKKEN, bedr. (eene enkele maal onz.) st. ww. Verg. lat. *contrahere*.

1) Van zaken. Tot een geheel vereenigen. || Zijne waarnemingen bijeen trekkende, is aan hem gebleken dat *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 8, 308. Eindelyk wordt alles byéén getrokken tot den modieusen Godsdienst van *enz.*, *Blank.* 3, 338. Mijn Grootboek, waarin de uitgaven en inkomsten bijeengetrokken zijn, CONSCIENCE 4, 140 *b*.

2) Ook van ééne zaak. Zich samentrekken, rimpelen (zie Afl.).

3) Van personen. Vereenigen, bijeenbrengen; van troepen, en eene enkele maal als latinisme in andere toepassing. || Hy (t. w. *Nero*) (heeft) ook na study van dichten getracht, by een trekkende de geenen, die eenigen geest van rymen hadden, HOOFT, *Tac.* 239 (*Ann.* 14, 16: *contractis quibus aliqua pangendi facultas*). Zijn macht (trekt) by één, BILD. 2, 72. Een landleger ... werd reeds bijeengetrokken om zich op die vloot in te schepen, FRUIN, *Tien J.* 338.

Afl. *Bijeentrekking*; ook in den zin van rimpeling b. v. van lak of vernis (HOPMAN, *Schilders-Handl.* 34

BIJEENVATTEN, bedr. zw. ww. Samenvatten; hetzij eigenlijk of figuurlijk. || Dat men de huid onder den hals ... bijeen vat, en ... eenen dra ... daar doorhaalt, BERKHEY, *N. H.* 8, 429. In ... foliant ..., in welke de beschouwingen der m missie ... over al deze vraagpunten zijn bijeengev VISSERING, *Herinn.* 3, 213.

BIJEENVERGADEREN, bedr. of on zw. ww. Bijeenbrengen of bijeenkomen.

1) Van personen of dieren; soms ook met collectief woord als voorwerp. || Ende de Pharizeen zijn te samen by een vergadert, *Matth.* 22, 34. E menighmael hebbe ick uwe kinderen willen by vergaderen, gelijckerwijs een hinne hare kieckenen een vergadert onder de vleugelen, 23, 37. Ende geheele stadt was by een vergadert ontrent de deu *Marc.* 1, 33. Als nu een groote schare by een v gaderde, *Luc.* 8, 4. Ik zal ... Zes duyzent ballingv gewaapent, ... Vergaadren doen byeen, ASSELIJ *Mas Anj.* 57. Zekeren Hospes ..., die Muis Rotten en Katten, op een zeker geroep, byéén v gaderde, BERKHEY, *N. H.* 3, 57. Geen afspraak h hen hier bijéén vergaderd: Verraat ... ontmoeten elkâar, TEN KATE 4, 121.

2) Van zaken; inzonderheid van geld dat men bij gaart. || De jonghste sone, alles by een vergad hebbende, is wech gereyst, *Luc.* 15, 13. Een ye lijck eenige der voorsz. eynden ofte korte Wolle by een vergadert hebbende, ende de selfde willen verwercken, (sal) gehouden zyn *enz.*, *Keuren op Leidsche Lakendrap.* 60. Rijkdom ... bij één te v gaderen, v. D. PALM, *Sal.* 2, 424. Zij heeft loon haars arbeids, penningsken voor penningsk bijeenvergaard, CONSCIENCE 1, 90 *b*.

BIJEENVERZAMELEN, bedr. (ook wede en soms onz.) zw. ww.

1) Van personen. || Hoe nut en heilzaem zy menschen in 't gemeen, Dat menschen zich al verzamelen byeen, DE DECKER 1, 85. (*Zij*) had van alle kanten hun volk en hunne bondgenoo bijeenverzameld, DAVID, *Hist.* 2, 98.

2) Van stoffelijke zaken. || (*De controleur* *het geschut*) sal ... goede toesicht hebben, dat uytgeleverde Munitien, Instrumenten ende Materiale ... soo wanneer niet van noode sal zijn die vor te ghebruycken, dat de selve weder by een wor versamelt ende aende Commisen ghelevert, *Gr. P. caath.* 2, 331 (a°. 1599). Gezwollen Kossem, is als de dwaalvochten der ontstoken keel- en boe klieren aldaar bijeen verzamelen, BERKHEY, *N.* 8, 78. De heer Beets is in 1863 aan het bijeenv zamelen zijner verstrooijelingen gegaan, BUSKEN HUET *Fant.* 2, 104.

3) Van onstoffelijke zaken. || Ik heb ... mijn b inneringen, zooveel in mij was, bijeenverzameld (t. *in een geschrift*), v. LENNEP, *Rom.* 3, 2. wilde mijne krachten weder bijeenverzamelen, BUSK HUET, *Fant.* 20, 198.

BIJEENVLOEIEN, onz. zw. ww. Sam vloeien, -loopen; hetzij al of niet van iets vloeibaar De spruchtels, zoo als dezelve uitwendig de chijl- slijmvaten in den geleiweg of geul ... bijeen d vloeijen, BERKHEY, *N. H.* 5, 405. Eenen wat achtigen wasem ..., die zelfs tot droppen bij vloeit en afdruipt, 6, 115.

BIJEENVOEGEN, bedr. (ook wederk.) ww. Bij elkander voegen, met elkander vereenigen. Andere bouwmeesters ... zoeken hunne kracht in bijeenvoegen van motieven, aan verschillende stij ontleend, BUSKEN HUET, *Rub.* 120.

Zeer gewoon als wederk. ww., van personen. || (hadden) zich by een gevoegd ..., en (begonden) weinig van my . . af te leggen, v. EFFEN, 5, 23 (verg. Dl. I, kol. 1134). Mevrouw Buigen myne Moeder voegden zich ... by een, zeer uwlyk sprekende, *Burg.* 700.

1. *Bijeenvoeging* („De *by-een-voeginghen*, oft ntien zijner Historien (t. w. *van Lucas van* s), zijn seer eyghen, en ghedaen ... op een wijse sonder confusie oft ongheschicktheyt", ANDER, *Lev. d. Schild.* 134 *c*; „De *bijeenvoe*van de voornaamste ... opgaven en onze opmer-", BERKHEY, *N. H.* 8, 316; „Eene *bijeenvoe*van ongelijkslachtige elementen", VUYLSTEKE, 1, 22.

JEENWONEN, onz. zw. ww. Samenwonen, leven. || In dat huis wonen een aantal gezinnen

1. *Bijeenwoning*, samenleving, maatschappij sonder deselve (t. w. *de justitie*) ordentelyke rlycke *by een woninghen* t'eenemael zouden te vervallen", *Gr. Placaatb.* 8, 565 *a* 673).

JEENZAMELEN, bedr. zw. ww. Hetals *Bijeenverzamelen.* || 't Bouw-gereedschap, y-een-gezameld, En schoon-gemaakt, en netjes eschikt, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 57. Hoe trekken men daartoe (t. w. *tot het karakteren*) noodig heeft bij een te zamelen *enz.*, PALM, *Sal.* 2, 178. Naarmate hij zijne geschokte bijeenzamelde *enz.*, CONSCIENCE 3, 51 *a*. De Van Rijsseltjes, dol van de pret en weer in de omverwerpende wat de anderen bijeengezameld n, COUPERUS, *E. Vere* 1, 131.

1. *Bijeenzameling* („Eene *bijeenzameling* van alle ten en hulpmiddelen", v. D. PALM, *Sal.* 4, 419).

JEENZIJN, onz. ww. Bij elkander zijn. In 't algemeen. || Wat dese twee zich zoo zeer kende Susters belangt ..., wanneerse niet by een , was 't my onmogelyk te weten by wie ik v. HEEMSKERK, *Arc.* 36.

In 't bijzonder: met elkander in gezelschap, eene vergadering zijn. || Als de dagh des Pinckstervervult wert, waren sy alle eendrachtelick by *Hand.* 2, 1. Zij (t. w. *twee vriendinnen*) zijn bij één, zij schrijven alle daag briefjens, *ch.* 1, 214. Het denkbeeld van regt nuttig bijeen n, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 82.

De onbep. wijs als znw. onz. || Een gezellig zijn.

JEENZITTEN, onz. st. ww. Bij elkander . || Wij zitten zo lang na het avondeeten niet , *Wildsch.* 5, 9. De werkplaats, waar een vijftal s bijeenzat, *K. Zev.* 4, 198. De aanzienlijken ..., ien hier bijeengezeten zag, v. LENNEP, *Rom.* 129. Die afdeelingen (t. w. *van een congres*), n men zoo gezellig bijeenzit dat *enz.*, VUYL-, *Proza* 2, 57.

JEENZOEKEN, bedr. zw. ww. Bij elkanoeken. || Die vrouwen hebben altijd nog iets richten en bijeen te zoeken, CONSCIENCE 1, 244 *a*. ware te wenschen, dat ... uit de nagelaten aanningen ... de bewijzen werden bijeengezocht, neê *enz.*, FRUIN, *Geschr.* 1, 162. Dood hout, j in hun schafttijd in de bosschen bijeenzoeken, *rz. Landb.* 1886, XLIX, 9.

JEINDE, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) *inde.* Bijoogmerk. || Men doet uit byeindens zo ets berispelyks, als iets loffelyks, *Leev.* 6, 174 ok 7, 220).

JENBROOD, znw. onz. Een woord dat in het Oudgermaansch voorkomt: ags. *beóbreád* beteekent *honigraat*, evenals mhd. *biebrôt*, en ook nhd. *bienenbrot*. Doch eng. *beebread*, ndl. *bijenbrood* (in het zuiden *biebrood*), en ook wel hd. *bienenbrot*, zijn de naam voor hetgeen de bijen bereiden uit honig en stuifmeel, als voedsel voor hunne jongen; KILIAAN heeft in dien zin: „iecke, Holl. Fris. *Opus mellarium vilius, mel vilius, ex apum genitura et mellis faece expressum*". || De Byen sterven oock veel van de Buyck-loop, en sulcks werdt veroorsaeckt door manquement van Byen-broodt of Yeck, *Verm. Landt-lev.* 3, 50 *a*. De witste en suyverste Honingh-raten, daer geen Byen-broodt of Broedt-werck in is, 3, 51 *b*. In de korven, die men afneemt, is (*bij het gebruik van zekere soort van korven*) weinig Bijenbrood of vuil, *Handw.* 14, 121.

BIJENHOF — ook wel BIJHOF, en in Zuid-Nederland BIEHOF (bij KIL. vertaald met *apiarium*) —, znw. onz. De plaats waar men bijenkorven houdt. || Zoo dit vernuft (t. w. *Virgilius*) ... zijn wetten Het byhof voorschrijft, VONDEL 8, 132. Het bije-hof moet ook met allerlei welruikende kruiden hier en daar beplant worden, CHOMEL 1108 *a*. Het gras in de bije hoven moet men niet lang laaten groeijen, 1109 *a*.

BIJENHOUDER, znw. m. Iemand die van de bijenteelt zijn beroep maakt, imker. || Of de byen van den byenhouder storven *enz.*, VONDEL 8, 263. Placaet vande Staten van Hollandt, waer by de Bye-houders van Brabandt verboden wort met hare Byen ofte Bye-korven inden voorsz Lande van Hollandt te komen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 2, 2903 (a°. 1663). Hoe de ... Byen ... op een zeker dof gefluit van de Byenhouders aankomen, BERKHEY, *N. H.* 3, 53. Daar zijn ook Bije-houders, die hunne bijen ... omtrent het laatst van Maart of in April besnijden, CHOMEL 1114 *b*. Dat het verbranden van de boekweit en de korte duur van de heidebloem zeer ongunstig gewerkt hebben, en de bijenhouders een zeer slecht jaar hadden, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1869, blz. 142.

Afl. *Bijenhouderij* („Hoewel de *bijenhouderij* minder als broodwinning dan wel als bijzaak wordt uitgeoefend", *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1869, blz. 142).

BIJENKAP, znw. vr. Eene kap die men opzet wanneer men iets aan een bijenkorf heeft te doen, om zich tegen de steken der bijen te beveiligen (zie *Handw.* 14, 13). || Een naerstigen Byen-houder is voor 't eerste van nooden een Byen-kappe met een visier van koperdraet *enz.*, *Verm. Landt-lev.* 3, 42 *a*.

BIJENKLEED, znw. onz., mv. *-kleeden*. Een kleed waarmede een bijenkorf wordt bedekt. || Daeren-boven moet hy (t. w. *de bijenhouder*) noch hebben eenige Bye-kleden, gemaeckt van open Kaes-doeck, die een elle in 't vierkant groot zijn, *Verm. Landt-lev.* 3, 42 *b*.

BIJENKORF — ook BIJKORF, en in Zuid-Nederland BIEKORF —, znw. m. Korf waarin men bijen laat wonen, gemaakt van stroo of ook van hout (zie v. KEIRSBILCK, *Timm.* 54). || De tamme Bommelen en vliegen so van huys te huys niet bedelen, maer blijven in haren byecorf, MARNIX, *Byenc. Wtlegg.* 3 (bl. 260 *b*). Men saeyt de Orega op veel plaetsen ontrent de Biekorven, om dat de Bien daer geerne op vliegen, ende seer goeden Huenich daer wt vergaren, DODON. 495 *a*. Bijen zijn oock wilt, ende werden niet voor eigen gehouden eer de zelve haer in de bije-korven vast hebben gestelt, DE GROOT, *Inl.* II, 4, § 15. Den beer ..., Die om den biekorf woelt, VONDEL 3, 17. Een Bye-korf is een wooninge der Byen, ... gemaeckt alhier in Hollandt van Roggenstroy, t'samen gebonden met gekloofde Water-willigen-

rijs *enz.*, *Verm. Landt- lev.* 3, 41 *a*. Den vervoer van bijenkorven naar de heiden, en den boekweit, buiten het Rijk, *Circulaire* in *Bijv. Stbl.* 1842, blz. 449.

— Bij vergelijking in toepassing op eene plaats waar ieder zeer bedrijvig is of waar een aantal menschen door elkaar spreken. || Daar is inspanning en ijver ginds in dien reusachtigen bijenkorf (t. w. *eene groote stad*), TEN BRINK, *Rom.* 4, 2.

— Als uithangteeken van koekbakkers was een *bijenkorf* gewoon (zie V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 1, 114).

— Zeer bekend was ook de *bijenkorf* als blazoen van Samuel Coster's Academie. || Haar blazoen bestond ... uit een van bloemen en bladeren omgeven en door een schildpad (het wapen van Coster) gedragen bijenkorf, waaronder de zinspreuk *Yver*, terwijl het randschrift luidde: „Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella", JONCKBLOET, *Gesch. d. Ned. Letterk.* 3, 146.

— Figuurlijk gebruikt in den titel van het werk *De Byencorf der H. Roomsche Kercke*, door MARNIX (zie de verklaring van dien naam in de voorrede.). Tegen MARNIX schreef J. DAVID in 1600 zijn *Christelijcken Bie-corf der H. Roomscher Kercke*; in de voorafspraak verwijt hij MARNIX, dat deze zijn titel zeer ongelukkig heeft gekozen: „Zoo ghy int gheheele boeck eens by auonture de Roomsche Kercke by eenen bie-corf vergheleken haddet ...; zoo hebt ghy 't gheheele werck daer van den naem willen gheuen. Ende op dat het werck wat ghelijckenis hebben soude met zijnen naem (t'welck int gheheele boeck niet vindelijck en was) soo hebt ghy" *enz.*

— *Bijenkorf* is ook de naam van zeker formaat van papier, tusschen ordinair schrijfpapier en klein mediaan: aldus genoemd naar het watermerk (verg. KUYPER, *Technol.* 2, 652; V. D. MEULEN, *Het Boek* 102).

Samenst. *Bijenkorvenhuis*, bijenstal (*Handw.* 14, 70).

BIJENMAN, znw. m. Bijenhouder; thans verouderd. || Een byeman die geen twintig immen en heeft, sal *enz.*, *Utr. Placaatb.* 1, 639 *a*. Oude en welervarene byeluiden, *Ald.* Een byeman moet tijm en pijnboomloof ... Gaen haelen op 't geberghte, en om de korven planten, VONDEL 8, 258 (zie ook 10, 469).

BIJENSTAL — daarnaast ook -STALLING —, znw. m. Plaats waar bijenkorven worden bewaard. || Een reyn Biestal ... geplant Op de Moufeschanse houve, ... Om den honich ... te vergaren, HONDIUS, *Moufe-schans* 286. Men kan ... dergelijke Coloniekorven in de gewoone Bijënstallingen of huizingen plaatsen, wanneer zij niet al te hoog zijn, *Handw.* 14, 120.

BIJENTEELT, znw. vr.

1) Het fokken van bijen, opgevat als een bedrijf. || Zij, die de Bijënteelt tot de hoogstmooglyke volmaaktheid tragten te brengen, *Handw.* 14, 44. Bijenteelt is bij den bouw van aardappelen nagenoeg algemeen, *Onderz. Landb.* 1886, I, 15.

2) Iemands bedrijf als bijenhouder. || Heeft iemand het oogmerk om zijn Bijënteelt te vergrooten, deeze kan *enz.*, *Handw.* 14, 127 (zie ook 14, 74).

BIJENTIEND, znw. onz. of m. Tiend, geheven van de bijenzwermen. || Op Supplicatie van de gemeyne naeburen van Ede, Barnevelt, Scherpenseel, und anderen hun met byen off ymmen generende, versoekende gestelt te worden see'kere ordnungh over het trecken van den byen tient, *Geld. Placaatb.* 2, 91 *a* (a°. 1613). Resolutie dat men den byen tient trecken sal daer de swermen vallen, *Ald.*

BIJENWAS, znw. onz. Die soort v die door de bijen wordt voortgebracht. || Het bijenwas, hetgeen eene afscheiding uit de b en als dunne, tusschen de buikringen der w liggende, plaatjes te voorschijn komt, SCH *Dierk.* 2, 280.

BIJENZWERM, znw. m. Een troe en bepaaldelijk die welke te zamen onder eene leven. || Een bijenzwerm bestaat uit ééne K ... uit anderhalfduizend mannetjes, de Homm ... en uit twaalf- tot twintigduizend Werkb dat niet anders zijn dan ... onontwikkelde STARING, *Huisb.* 379. — Ende siet, een bij was in het lichaem des leeuwen, met honich 14, 8. De byezwarm bemint Zoet water, loof, VONDEL 8, 256. Een biezwarm op ANTONIDES 1, 6. De geurigste bloemen en kr lokten talrijke bijenzwermen, V. D. PALM, *Sal.*

BIJFIGUUR, znw. vr. Uit *Bij* (S 4, *c*) en *Figuur*. Eene ondergeschikte figuur, een kunstwerk. || Wilde ik in bijzonderheden mij met bijfiguren onledig houden (t. w. *in F Huyck*) *enz.*, BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 17.

BIJGAAN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Same en *Gaan*.

1) Tot iemand of iets naderen, er bij thans verouderd. || Gae by, ô domme Jeu die kunste mint, hier is geleerde vreu 1, 470 *a*. Die de eerste een kemel zag ... monster niet genaken, Een tweede gaet CONINCKX, *Fab.* 121.

2) Met iets samengaan, bij iets verzonde alleen in het tegenw. deelw. Verg. uitdruk „hierbij gaat een afschrift" enz. || De po Privilegie, den bygaenden requeste aengehec *Br.* 1, 40. De speeluyden... hebben op Instrumenten dit bijgaende musijkstuk gesp DEL 3, 647. Den bygaanden Epistel v *Leev.* 6, 20. De ... reden dat ik u dez was... om u den bijgaanden ring terug LOOSJES, *Bronkh.* 4, 58.

— Het woord *brief* wordt daarbij vaa ten. || Lees den bijgaanden van dien baldi geschreven, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 127.

Afl. In de bet. 1). *Bijgaans*, d. i. *b* van nabij geschiedende („Den stercken Ra te *bygaens* poogen, Int water viel", v. *Bucol.* 18).

BIJGAAND. Zie het voorafgaand a

BIJGEBOUW, znw. onz. Uit *Bij* 4, *c*) en *Gebouw*. Een gebouw behoore hoofdgebouw; thans vooral bij woningen i (*Zij*) sloegen (het oog) op de bijgebou Notre-Dame, om ook die te verkoopen, Q 2, 23. Eenige binnen de omwalling va gelegen bijgebouwen, PETERS, *Landsgeb.* 3 de bezoeker gezegd had hun niet te willen d trok toch de controleur met vrouw en l logeerkamer in de bijgebouwen, DAUM, *Raa*

BIJGEDACHTE, znw. vr. Uit *Bij* 4, *c*) en *Gedachte*. Eene gedachte die m meer duidelijk, heeft bij datgene wat men i plaats denkt. || Kom, kom! laat die naarge dachten varen! BOSB.-TOUSS., *Wonderd.* 1, eene bepaalde bijgedachte haar gestadig verv zij nooit volkomen bedaard, BUSKEN HU 20, 164. Ons onderscheiden van schoon en gepaard aan de onuitroeibare bijgedachte, d voorliefde en tegenzin — niet toevallig VLUGT, in *Eene halve Eeuw* 2, 3.

BIJGRI LEN, ww. Het verl. *Bijliggen*

sen. In de nabijheid van iets gelegen, || Hy ... ging... naar een bygelege eenigh voedzel te vinden, DE BRUNE, . Dat het schuim... verre over de rotzen heen stuift, BERKHEY, *N. H.* 1 aanstaanden Zondag op een bygelegen iags prêken, *Burg.* 263.

nen, t. w. bewoners. In de nabijheid enzend. || Den Oorlog met haar by-n, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 292.

IKS, bijw. Met *-s* van *bij gelijk* ol. 1171, en VERDAM 2, 1256). Bij e algemeene taal onbekend. || Als er n Duivel is *enz.*, *Leev.* 7, 360.

OF, znw. onz.; het mv. *bijgelooven* t. In het Mnl. nog niet aangewezen, et Mndd. (zie SCHILLER-LÜBBEN 1, *e*), en ook nu nog in het Ndd. ge- BERGHAUS 1, 139 en 143; DOORNK.-). Waarschijnlijk gevormd naar het *vergeloof*, waarin *over* herinnert aan *erstitio*. Naast *overgeloove* heeft KIL. , dat niet te scheiden is van hd. *aber-* KLUGE (*Etym. Wtb.* [6] 2) moet hier zijn als in *abergunst*, *aberwitz*, t. w. van *abe*. In dat geval zou *overgeloof* *e* gelijkstaan met *overrecht* naast *aver-echt* (zie KIL.), en ten onrechte zou *rgeloof* hebben opgevat als lat. *super.* *f* dan eigenlijk de naam zou moeten egrippen die men heeft naast het ware toch gewoonlijk voor in den zin van: nzonderheid als gevolg van vrees en elden ook is het een smadelijke term godsdienstig geloof dan dat van den haar Secten ende by-gelooven aen te , *Wereltb.* 26 *d*. Een simpel zot... of zijn hersens heeft gebot, DE BRUNE, en dingh dat de opper-machten min gheloove, en anghstighe popelinghe, *k.* 1, 419. Rome en 't Heydensch byge- , 29. Dus keert men ongodtsdienst en en, 9, 517. Het bygeloof... is niet elovigheid, die op geestelyke dingen V. EFFEN, *Spect.* 3, 2. Bygeloof Onkunde, *Leev.* 7, 173. De Hemel j zijne goede beginzels, op dat hij verwijderd blijve van het bijgeloof als *ch.* 5, 376. Het juk... van onwe- geloof, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 221. duidelijk voor: praktijk waarin het it. || Het (is) Bijgeloof, zig van ... z. te bedienen, om deeze en geene toe- n gewaar te worden, CHOMEL 319 *b*. *vig*.

OVIG, bnw., gevormd naast *bijge-* le analogie van *geloovig* (dat echter afgeleid) naast *geloof*. Bij KIL. ver- *ftitiosus*.

nen. Met bijgeloof behept. || De fabel- van hunne... bygeloovige Voorouders, 737 *a*. Bijgeloovige dwepers, CON- *a*.

geest en van al waarin deze zich uit; . || Dusdanige bygeloovige, en dikwils asenen, V. HEEMSKERK, *Arc.* 63. De erleeveringen hunner Voorouderen, 737 *a*. Zijn bijgeloovige, strenge, g, *Wildsch.* 4, 370. Menschen ... n en bijgeloovigen geest, GEEL 171. kbeelden, V. LENNEP, *Rom.* 4, 83. ontzachelijke plek ..., die door de bevolking van Athene met bijgeloovigen eerbied beschouwd werd, BEETS, *Paulus* 119. Bijgeloovige denkbeelden maakten zich van haar meester, COUPERUS, *E. Vere* 1, 183.

Afl. *Bijgeloovigheid*, ook met mv., en dan: uitingen van bijgeloof („De Natuurkunde maakt, dat alle onze *bygeloovigheid* verdwynt", V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 16; „Alle welke denkbeelden en *bijgeloovigheden*, met alle magt,... behooren te worden tegengegaan", BERKHEY, *N. H.* 7, 81; „*Bijgeloovigheên*, Als eenmaal Iraël met Juda zinken deên", DA COSTA 3, 141).

BIJGELUID, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Geluid*. Bijkomstig geluid. || Andere gedekte Pijpen moeten een rond geluid hebben, dat is een geluid, het welk geene bijgeluiden laat hooren, *Handw.* 21, 159 (zie ook 21, 136).

BIJGEN, onz. ww. Wellicht hetzelfde als *bigen*, dat in het Mnl. eene enkele maal voorkomt in den zin van *buigen* (zie VERDAM 2, 1250). || Die cleedren heb ick hem... Selver gegeven .., den haeck in ste van rijgen Tot een meerder ciraet, daer vast ooc doen op bygen, COORNHERT, *Odyss.* 2, 103 (ed. 1605).

Aanm. Bij VONDEL (*Poëzy* 1, 139 (ed. 1682) vindt men *bijgen*, in toepassing op een gebaar van dolfijnen: zeker eene drukfout, althans de uitgave van 1626 en die van 1650 hebben *hijgen* (zie ed. V. LENNEP 2, 553, en *Nalez.* 32 en 47).

BIJGENAAMD. Naar den vorm het verl. deelw. van een ww. *bijnamen*, samengesteld uit *bij* en *namen*, dat voorkomt in den zin van *noemen* (zie VERDAM 4, 2169); dit ww. zou dan moeten beteekenen: iemand zóó noemen als eene bepaling aanduidt *naast* de gewone wijze van hem te noemen (verg. BIJNOEMEN). Waarschijnlijk echter is *bijgenaamd* ontstaan naast *genaamd* volgens de analogie van *bijnaam* naast *naam*; vroeger was in gebruik het zeer regelmatige *gebijnaamd* (zie voorbeelden Dl. IV, kol. 420), het deelw. van *bijnamen*, afgeleid van *bijnaam* (verg. bij PLANTIJN: „yemanden bynamen, *donner sobriquet*"; minder duidelijk is de vertaling *agnominare*, *cognominare* bij KIL.). In het eerste der hier volgende plaatsen is *bijgenaamd* als zuiver deelw. gebruikt, later gelijkt het meer op een bnw.: een bepaalden bijnaam hebbende. || Heer Aalbrecht Banjaart van Brederode. Dus werdt desen Heere Aalbrecht bygenaamt in de Hollandtsche Chronyk, V. HEEMSKERK, *Arc.* 188. Karel, later bijgenaamd de groote, CONSCIENCE 4, 200 *a*.

— In plaats van *genaamd* vindt men soms ook een paar andere daarmede gelijkstaande deelwoorden met *bij* verbonden. || Juno de Godin Moneta byghenante, STORM, *Lucanus* 9 *a* (zie ook *bijgenoemd* onder BIJNOEMEN).

BIJGEREEDSCHAP, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Gereedschap*. Bijbehoorend gereedschap; thans niet in gebruik. || Zo haast als de voorschreve Pomp met zyn by-gereetschap van de Spuit is afgeligt, en na 't water werd heen gebracht *enz.*, *Handv. v. Amst.* 848 *a*.

BIJGESLACHT, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Geslacht*. Een geslacht, t. w. van voorwerpen in de natuurlijke historie, ondergeschikt aan een ander geslacht; thans niet in gebruik. || De kennisse van dit geslagt, benevens deszelfs bygeslagten, BERKHEY, *N. H.* 2, 208.

— In samenst. || De Heer Linnaeus (heeft) de Runderen of Koeijen in vijf *bijgeslachtaarten* gerangschikt, BERKHEY, *N. H.* 4², 282.

BIJGESTAAN. Zie BIJSTAAN.

BIJGET. Zie kol. 2579.

BIJGEVAL, bijw. Koppeling van *Bij* (zie Samenst. 1) en *Geval.* Eigenlijk: bij toeval; daarna ook: wellicht; zie de voorbeelden Dl. IV, kol. 1899, en verg. nog de volgende. || Dus quam ik hier, daar ik u by geval ontmoet, LANGENDIJK 2, 66. Zaeght Ghy ergens by geval een jaegerin... doolen, door het jaghtbosch? VONDEL 8, 288.

Afl. *Bijgevallig*, toevallig („Een bloote groetenisse... in een *bygevallige* ontmoetinge", v. HEEMSKERK, *Arc.* 166).

BIJGEVOLG, bijw. Koppeling van *Bij* (zie Samenst. 1) en *Gevolg.* Als voortvloeiende uit hetgeen voorafgaat; derhalve (zie ook Dl. IV, kol. 1983). || Door deese... ongemakken... moeten... die koopluiden, en bygevolg drapiers, die geen als het verboden goed met profyt konnen vertieren, vertrekken, DE LA COURT, *Welv.* 56. Haare Moeder (hadt) nooit... kunnen droomen van diergelyk een spooreloos besluit, bygevolg ook niet (*kunnen*) beletten, dat *enz.*, v. EFFEN, *Spect.* 10, 217. Hy is een snoever, by gevolg een bloodaart, *Leev* 1, 156. Een echt vreedzaam feest..., bijgevolg... eene zeldzaamheid in ons land van verdeeldheid en partijzucht, LOVELING, *Sophie* 166.

BIJGEWELDIGER, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Geweldiger* (zie Dl. IV, kol. 2050). Onderprovoost. || Een van Comp^ies Guinese slaven, bijgewelldiger sijnde gestelt geweest, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 655.

BIJGEZICHT, znw. onz. Gevormd naast *Bijziend*: een gezicht dat slechts ziet op korten afstand. Thans verouderd. || Dionysius een by-gezicht hebbende, bootsten alle hovelingen dat ghebreck naer: d'eene liep een pot, en d'ander een kan om-verre, DE BRUNE, *Bank.* 1, 31.

BIJGIETEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Gieten.* Door gieten toevoegen. || Men (giet) kokend water bij het mengsel..., roert het door, en herhaalt het bijgieten..., tot dat *enz.*, *Handw.* 22, 26.

BIJGIFT, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Gift.* Toegift.

Afl. *Bijgiftig*, eene toegift bevattende, t. w. van eene spreuk: nog eene les bevattende behalve die er rechtstreeks in wordt uitgedrukt („Waer-seggende, *by-giftige*, bondige Sinne-spreucken", v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 90).

BIJGOOIEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* en *Gooien.*

1) *Bij* (Samenst. 4, *b*). Iets gooien zóó dat het bij of naast iets komt. || Je moet bijgooien (t. w. *in het kaartspel*).

— Als zeeterm: *bijgegooid worden* (zie Dl. V, kol. 416).

2) *Bij* (Samenst. 4, *d*). Door gooien toevoegen. || Nog wat steenkool bijgooien.

BIJGROEIEN, onz. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Groeien.* Tot een bepaald punt voortgroeien, zich door groeien herstellen. || Ik geloof... dat mijn stuk kaakbeen weder is bijgegroeid, NOLET DE BR., *Proza* 1, 60. Haar, nagels, gesnoeide takken groeien bij. Men ziet nog een litteeken, maar spoedig zal dat bijgegroeid zijn.

BIJHALEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* en *Halen.*

A) *Bij* (Samenst. 4, *b*). Iets halen zóó dat het nabij of naast iets komt; zoo b. v.:

1) Iets aanvoeren, aanbrengen; thans verouderd. || Desen avond is den steenoven... in den brant gesteecken, waartoe 84 voor (*lees* voer?) branthout met wagens is bijgehaelt, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 125. Uyt de naesten bosschen te hacken ende bijhaelen 800 stucx dicke paelen, 3, 81. De balken bijhalen (t. w. *in houtzagerijen*: *de balken, die men zagen wil, in de houthaven naar den kant halen*). Een volgend cijfer bijhalen (*in de rekenkunde, bij het deelen*).

2) Als het ware van nabij doen zien, t. w. wat men beschouwt door een verrekijker. || Di kijker haalt mooi bij. — Die edelmoedige en lievende mannen..., die mijne verbeelding mij een tooverkijker uit de vergankelijkheid bij KNEPPELH. 7, 156.

3) Bij Zuidnederlandsche schrijvers komt soms voor in den zin van: (bewijsgronden) (zie b. v. eene aanhaling uit BLOMMAERT SCIENCE 2, 13 *b*).

B) *Bij* (Samenst. 4, *f*). Als scheepster zeilen; ook van raas. || Byhaelen, byzett zeilen bybrengen, en ter wint-vanck stellen, *Scheepsb.* 484 *b*. Hoe... de vloot haer aneck En haelt de zeylen by..., En... raeckt uyt zight, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 502.

C) *Bij* (Samenst. 4, *e*). Hetzelfde als *bijteren* of *bijteekenen*: iets verven, teren of zóó dat het in kleur enz. met andere overeenkomt. || Die kale plekken moeten w haald worden.

Afl. *Bijhaler*, in de volkstaal: verrekijk

BIJHANG, znw. m. Van *Bijhangen*; woner is *Bijhangsel* (zie ald.). || Alle de kin die in Bethleem ofte haeren byhangh soude gevonden, DE SMIDT, *Doorl. Winckel* XXII toe al die blinkende bijhang, die klinkend bellen? WISELIUS, *Meng.* 3, XIV. Ik (ge te doen met haar (t. w. *zekere uitlegging*) een soort van Byhang... achter de Verhan te laten volgen, BILD., *Versch.* 4, 197 *Dichtw.* 6, 463).

BIJHANGEN, onz. st. ww. Uit *Bij* 4, *b*, *c*) en *Hangen.* Naast iets hangen, b niet met het begrip van ondergeschikthe weinig in gebruik. || Dusken verweenden met by-hanghende mouwen Met dusken ni Broeck, KRUL, *Drooghe Goosen* 4. Een bijhangende kwabbe, BERKHEY, *N. H.* 6, 32 bijkwabbe, die als een kort staartje digt aa terend bijhong, 8, 9.

Afl. *Bijhang*, *bijhangsel* (zie die woord

BIJHANGSEL, znw. onz. Van *Bij*

1) Een stoffelijk iets dat aan iets vas naast hangt. || Door eene kwabbe.. ver eenig velachtig bijhangsel, vooral aan de o de borst (t. w. *bij koeien*), BERKHEY, *N.*

— Inzonderheid iets dat tot sieraad die figuurlijke toepassing. || Het is opmerkel bijhangsels er tot het harnachement van burgsch paard behooren, BEETS, *C. O.* 335 zels en zogenaamde Ornementen (*van d Leev.* 6, 135.

2) Een aanhangsel, een toevoegsel. || zijnder, die... de banière van Venus en naer-volgen? die als duystere licht-vlieders, niet en gebruycken, als voor een toe-val, en van den nacht, DE BRUNE, *Embl.* 250.

— Inzonderheid bij geschriften. || Huigh de schrijft, in zijn Byhangsel der uitlegging Antichrist, aldus *enz.*, VONDEL 4, 46.

BIJHARKEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *e*) en *Harken.* Met de hark opknappen; o Het pad wordt bijgeharkt.

BIJHEBBEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *b* (of *c*) en *f*) en *Hebben.* Mnl. *bihebben* 1, 1251).

1) Als scheepsterm, van zeilen gezegd: *zei* ben, t. w. de zeilen uitgespannen hebben st

2) Reeds in het Mnl. werd gezegd *hem* bij zich hebben, in voorraad hebben, tot schikking hebben; thans verouderd. || Och,

enen by, Als ick ghevoelen hebb' in my, N, *Godd. Lofs.* 162 *b.* Nu was de vogel *edoeld is een vijand in den oorlog*), dacht t deze had zestig duizend man bij om de annen, DAVID, *Hist.* 3, 458.
derheid in het tegenw. deelw. *bijhebbend*, vat in toepassing op personen of zaken zich heeft; verg. hd. *beihabend* (*D. Wtb.* Van *hebbend* in dergelijke passieve opvatmen reeds in de middeleeuwen een voorVERDAM 3, 202). Verg. ook *Onderhebbend* l. 1339). || Zich... over hun aenkomst nde schepen verwonderende, VONDEL 5, ice-Admirael, met sijn byhebbende gevolch, *Voortg.* 11, 22 *a.* By-hebbende Heeren, Den E. heer Commandeur... ende bijhebchap, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 204. Al len... met haer persoonen, wagens ende beesten, 3, 81. Theewater voor hem en personen, BERKHEY, *N. H.* 9, 67. De van Curaçao heeft met bijhebbend gezel- bezocht (*uit eene courant*).

LPEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. en *Helpen*.
erstellen, ook in toepassing op het restaueen kunstwerk. || Door ze gestadig... elpen op de plaatsen waar ze... beginnen (t. w. *koperen gegraveerde platen, waarn aantal afdrukken zijn genomen*), *Handw. Oude schilderstukken*) dikwijls bygeholpen d zijnde in later tijd, BILD., *Br.* 3, 34. (t. w. *beschilderde glazen*)..., half verlaar na gebrekkig bijgeholpen, LOOSJES, 284. Den beeldhouwer..., bezig aan het sel van zijne Amazonegroep eenige kleinighelpen, VOSMAER, *Amaz.* 205. Het doen onderhouden door een bekwaam stukadoor rapingen (*uit een voorschrift*) (zie nog *echnol.* 2, 75, waar sprake is van het van tanden in een kamwerk).
d (uit eene flauwte) weer bijbrengen. || weer heeft bijgeholpen, *K. Zev.* 4, 238.

UDEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. en *g*) en *Houden*. Mnl. *bihouden* (VERDAM

ene bepaling die oorspronkelijk en ook nu voorwerp is.
ouden bij of naast iets anders, iets klaarv. om er iets in te ontvangen of er iets n). || (*Hij*) hield alvast zijn beursje bij *betalen*), v. ZEGGELEN 3, 64. Jongens, rden bij! 4, 13. 'k Houd... handje bij *ld te ontvangen*), 6, 120. Dit bijhouden *den looper ten opzichte van den maal- den vereischten afstand houden*), KROOK, .
heepsterm: *de zeilen bijhouden*, geen zeil . v. als er eene bui komt aanzetten.
d bij zijn bewustzijn houden. || Zij (was)... rmoeid, dat zij met moeite door eenig rd bijgehouden, LOOSJES, *Bronk.* 5, 251. 66 houden dat het bij een bepaald punt ter komt: t. w. in toepassing op het *bij*oeken, registers enz. || De... tafels, de... controle boeken en de registers... zullen moeten bijgehouden worden, *Resol.* in *Bijv.* blz. 42, *a.* 6. Een jong mensch, die liever dan dat hy geld telde of kasboeken byATULI 1, 129. Onderwijzers die in hunne oeken bijhouden.
de leggen, bewaren. || Jeghens den nood nuyngh by, DE DENE, *Test.* 135 *b.*

B) Met eene bepaling die oorspronkelijk als datief moet worden opgevat, terwijl *houden* als wederk. of onz. moet worden beschouwd.

1) Zich houden bij of naast datgene wat door eene bepaling wordt aangeduid, en vandaar: met iemand of iets gelijkblijven, niet ten achter komen. || Hij moest al sterk aanstappen, wilde hij ons eenigzins bijhouden, HAAFNER, *Pal.* 1, 377. Naderhand had het hof zoo vele... kleinigheden noodig, dat er geen bijhouden aan was met opschrijven, FOKKE, *B. R.* 1, 132. Mijn geleider, wiens groote stappen ik moeite had bij te houden, v. LENNEP, *Rom.* 3, 102. Terwijl een half dozijn (*jongens*)... het rijtuig naklotsten en zoo lang bijhielden als hun adem 't hun vergunde, *K. Zev.* 5, 81. Gij dicteert te gauw, meester. Ik kan u niet bijhouden, CONSCIENCE 1, 172 *a.*

— In min of meer figuurlijke toepassing. || Geschriften..., die den gang der wetenschappen of van het praktische leven bijhouden, GEEL 150.

2) Met weglating van de bepaling, t. w. als scheepsterm: naast iets blijven, zich er niet van verwijderen. || Den 28 dito... lach Buro Noorden van haer, hielden desen dach by, alsoo twijffelden dat het Ambona was, *Begin e. Voortg.* 12, 78 *a.* Soo wanneer twee gelyk sullen zeylen, ende in de brug malkanderen zouden gemoeten, dat den geenen, die tegen wind komt, byhouden ofte wyken sal, *Utr. Placaatb.* 2, 367 *a* (a°. 1636).

Afl. *Bijhoudend*, d. i. bij zich houdend, in toepassing op geld of geheimen: niet loslatende; in Zuid-Nederland („Vrouw V. is een beetje gierig, of liever „*bijhoudend*", zooals men dat... onder het volk omschrijft", TEIRL.-STIJNS, *Arm. Vl.* 1, 22; „Ge zijt al te *bijhoudend*" (t. w. *in het bewaren van een geheim*), DE BO 130); *bijhouding*, b. v. in den zin van het bijwerken (zie b. v. *Bijv. Stbl.* 1835, blz. 134).

BIJHUIS, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Huis*. Bijgebouw; thans in onbruik. || Op de hoffstede van d' Heer Commandeur... (*is*) een van de bijhuysen... affgebrant, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 649.

BIJHULP, znw. vr. Een weinig gebruikelijk woord, dat wellicht naast *hulp* is gevormd onder invloed van het synonieme *bijstand*: immers *bijhelpen* komt niet voor in den zin van *bijstaan*, zoodat *bijhulp* niet rechtstreeks naast *bijhelpen* is te verklaren. || Met toestemming, en bijhulp van des Rijx Bisschoppen, OUDAAN, *Agrippa* 249. Zoo het (beginsel)... in de uitkomsten die het oplevert, genoegzaam is, en geen byhulp van een ander benoodigd heeft, BILD., *Pestel* 44.

BIJKAAIER. Zie PEGAAIER.

BIJKAART, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Kaart*. Ondergeschikte kaart, in welke opvatting ook; zoo b. v. eene kleinere kaart, geteekend in eene grootere; ook wel eene tweede toegangskaart naast eene hoofdkaart. Inzonderheid, collectief opgevat, bij het kaartspel, in tegenstelling met *troefkaart*. || Eene mooie bijkaart hebben.

BIJKAMER, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Kamer*. Kamer naast eene grootere, en daarmede gemeenschap hebbende. || De... koepel... had nog een klein bijkamertje, met... een vuurplaat om water op te koken, BEETS, *C. O.* 111.

BIJKANS — ook, met het voorzetsel in toonloozen vorm, BEKANS, en daarnaast BIJKANT, BEKANT —, bijw. Mnl. *bicant*, *bicans* (VERDAM 1, 1253); mnd. *bikant*, *bikantes* (LÜBBEN-WALTHER 53); de vormen *bijkant* en *bekant* zijn nog in verschillende streken in gebruik (zie b. v. voor Noord-Holl. *Taalg.* 1, 105, en in Zuid-Nederland vindt men ook *bijkan*, *bijkanst*, *bijkansten* (DE BO 130); met *-s* is *bijkans* afgeleid van *bijkant*, en dit is eene koppeling van

het voorz. *Bij* en *Kant*. De eigenlijke beteekenis moet dus zijn *bij den kant*: verg. *bij het kantje af*, dat in beteekenis op *bijkans* gelijkt. Oorspronkelijk moet de tweede lettergreep den hoofdklemtoon hebben gehad; in die streken, waar men het woord door de geschreven taal leerde kennen, zal men het onwillekeurig met den klemtoon op *bij* hebben uitgesproken. Bijna, nagenoeg. || Soo veel lasten ende uytschulden oft bycant soo vele als profytelyke goeden *enz.*, bij v. GOOR, *Beschr. v. Breda* 277 (a⁰. 1535.). Roofdic niet Eneas bycans van den lyfne? EVERAERT 93 (zie ook 79 en 106). Mijnen soon, die was bycans gevangen, HOOFT, *Br.* 1, 387. U bloeyende ghedaant ... Is ... becans en al vervallen, BREDERO 3, 84. De lichamen van by-kant ontallijcke verdoemde, POIRTERS, *Vier Uytersten* 167. Die gene, met wiens ... lotgevallen wij, bijkans van onze jeugd af, het meest gemeenzaam zijn geweest, V. D. PALM, *Red.* 1, 2. Zijn bijkants doorweekte cylinderhoed, ESSER, *Twee Sproken* 2. Bijkans struikelde ze over Lientje en Nico, COUPERUS, *E. Vere* 1, 90. Bijkans en sloeg nooit iemand dood (*zegsw.*, in *Duikalman*. 1895, 2 Aug.).

Samenst. *Bijkanseiland*, schiereiland, *peninsula* („F. is na by een Eylant, met een smalle hals van sandstrand aen 't Landt vast.... Dit *bykans-Eylandt* heet Sabrang", *Begin e. Voortg.* 7, 16 *b*).

BIJKANTOOR, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Kantoor*. Ondergeschikt kantoor. || De oprichting van een aantal bijkantoren (t. w. *van de Fransche Bank*), VISSERING, *Herinn.* 3, 116. Ieder die woont binnen den kring van een postkantoor waaronder één of meer bijkantoren behooren, *Besl. v.* 2 Nov. 1899, *Stbl.* 226, *a.* 2.

BIJKELK, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Kelk*. In de plantenkunde. De kraus van groene blaadjes die den kelk van sommige bloemen omgeven; *Epicalyx* (OUDEMANS, *Leerb.* 1, 109).

Samenst. *Bijkelkblad* (*a. w.* 1, 42).

BIJKER, znw. m. Bijenhouder; inzonderheid in gebruik in Overijsel (zie b. v. *N. Ned. Taalmag.* 3, 120); verg. IMKER. Naar men zegt, is *bijker* in dezen zin geen ander woord dan het Zuidnederlandsche *biekaar* (CORN.-VERVL. 220), waarvoor KIL. heeft *biekarre*, door hem met *biekorf* gelijkgesteld; men heeft daarbij opgemerkt dat ook *biebuik* in Vlaanderen zoowel *bijenkorf* als *bijenhouder* beteekent (zie VERCOULLIE, *Etym. Wdb.*² 120). || De bijkers verwachten over het algemeen geen best honig-jaar, *Courantenbericht uit Meppel* (a⁰. 1855).

Afl. *Bijkerij*, de gezamenlijke korven van een bijker („Deeze ploondering (t. w. *van de roofbijen*) is veeltijds zo aanmerkelijk, dat een geheele *Bijkerij* daar door kan gevaar loopen, van vernielt ... te worden", CHOMEL 1113 *b*).

BIJKEUKEN, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Keuken*. Een aanhangsel van de keuken, waar het grovere keukenwerk wordt verricht. || De z. g. bijkeuken, waar groenten schoongemaakt en aardappelen geschild worden *enz.*, *Versl. gem. Leiden* 1900, *Bijl.* II, 5.

BIJKIJKER, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *a*) en *Kijker*. Een kijker, om voorwerpen van zeer nabij te beschouwen; microscoop. || Die met verr'- of-by-kykers omgaan, GEULINCX, *Hooftd.* XIV.

BIJKLANK, znw. m. In verschillende gevallen gebruikt.

1) Door HUYGENS, blijkbaar als vertaling van assonantie, waarvan hij als voorbeeld o. a. geeft sp. *guerra*: *ella*. || 't En zy men voor Rijm neme sekeren wilden byklanck, die meest onder alle Volcken in hare Seghswoorden daer voor uyt gaet, HUYGENS 1, 619.

2) Door BAN, waarschijnlijk als vertaling van *accent*. || De byklanken der woorden, die met klimme ende daelen ... werden zoo klaerlyk uytgesproken, dat *enz.*, BAN, *Zanghbl.* IV.

3) Ook als naam voor de overgangsklanken die in de phonetiek genoemd worden *glides*, *gleitlaute* (zie b. v. *Taal en Letteren* 9, 483).

BIJKNOP, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Knop*. In de plantenkunde. Een knop van ondergeschikte beteekenis met betrekking tot een hoofdknop, t. w. bij knollen, bollen en bladknoppen (zie OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 40 en 2, 71, OUDEMANS, *Leerb.* 1, 63).

BIJKOMEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*, *d* of *e*) en *Komen*. Mnl. *bicomen* (VERDAM 1, 1253).

1) Tot in de nabijheid van iemand of iets komen || Eer sij daer quamen, was ... 't gansche vrack eylt in den brant geraeckt, datter geen bijcomen, veel min lessen aen was, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 738.

— **Aanm.** De uitdrukking *er is geen bijkomen aan* wordt meestal gebruikt in toepassing op datgene wat men niet tot zijne beschikking kan krijgen, wat onbereikbaar is. Dat men hier *bijkomen* als één woord heeft op te vatten, volgt uit wat Dl. I, kol. 201 gezegd over *aankomen*. || Er is geen bykomen aan voor ons (*er is sprake van iets dat men gaarne zou weten*), *Leev.* 7, 148.

2) Inzonderheid in de uitdrukking *iemand bijkomen*, waarvoor men nu zegt *bij iemand komen*.

a) In 't algemeen. || Doe quam Jacob by, sijnen vader, *Gen.* 27, 22. Kom doch by, ende kom my, mijn sone, 27, 26. Loop haestich, ... Ick kom jou strackjes by, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 1. Zijne vrouw was bijgekomen, LOVELING, *Sophie* 23.

b) Als gast, als bezoeker. || Me vrient endt greyt Thauent by te commene *enz.*, EVERAERT 1. Ende alzoo wy rekening maken ... de vrienden van de Beverwijk te verzoeken (d. i. *bezoeken*), zijn ... in meeninge van alsdan U E. met eenen by te kommen, HOOFT, *Br.* 2, 12 (a⁰. 1630). De ... Swaaluw, ... Elk jaar ... Ons bykomt, SIX V. CHAND. 53.

c) Om iemand te helpen, te troosten, of in een woord op iemands geroep. || De Heere quam my by, die gaf my sijnen segen, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 1. Wie klopt hier aen de kamerdeur? ... Iek koom a b. VONDEL 3, 815. Ick (wil) u troosten ..., En niet te zuimen by te komen, Daer ghy gescholen zit, 9, 667.

d) In vrijage. || Eenen schaemte-rooden Bruyt-gom, die ... inde teghenwoordicheydt van ghebo de wereldt u niet en soude willen by komme, DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 275. Hy was te weten gekomen, dat zy s'avonds ... malkander dikwils by quamen, nemend' hun genucht in een hof, DE BEUN, *Wetst.* 1, 164.

e) Als vijand. || Hy (had) 't ... quaadt genoegt om in de zaadel te raaken eer hem de Spanjaard by quaamen, HOOFT, *N. H.* 274. Terwyl hy ... den Ryn afzakte, om den vyand in zyn eigen land by te komen, WAGEN., *Vad. Hist.* 1, 243. Wil Kees zyn tol ereis weer geeven? of ik kom je b. *Leev.* 2, 59.

3) Als scheepsterm: *bij laten komen*, het schip zooveel laten aanloeven totdat het bij den wind ligt. By laten komen. Meerder dat heen zeilen, dat de windt van daen komt, WITSEN, *Scheepsb.* 484.

4) Met iets gelijkkomen, het evenaren. || Nauwmate dit (t. w. *het eigenaardige eener vreemde taal* zuiverer in het oorspronkelijk is, is de moeilijkheid grooter om het by te komen (t. w. *in eene vertaling*), BILD., *Br.* 3, 6. Geen offer komt ... Den prijs bij Lessen bij, STARING 2, 166.

derbij komen, figuurlijk opgevat als: toe-
er worden. || Doch toen men hier toebe-
naakte, om eene magtige Vloot uit te rusten,
rankryk by, en gaf den Staaten voldoening,
at d. Ver. Ned. 1, 186. Waarop oom wat
met te zeggen, dat hij er 's avonds nogal
d (t. w. *van eene achterkamer*), BEETS,
.
nkomen, gedijen. || Dat de Dochters eerder
n in groey, ende wijsheyt, als de Jonge-
. BEVERW., *Wtnem.* 1, 38. Hoe ... de nicht-
bijkwamen, en de voetjes ook groeiden, ...
paar kousen (lagen) gereed, BERGMANN,
.
zich zelf komen, zich weer wat herstellen
ziekte, van eene ontroering enz. || Die nae
dt is bijgecomen, waeck in waepen, HOOFT,
388. Als sy (*eene gewonde*) weer wat by
mst. Pegas. 114 *a*. Toen hij dien avond voor
uit zijn flauwte bijkwam, *K. Zev.* 4, 338.
. kwam bij (d. i. *werd wat opgeruimder*),
C. O. 78. Zij (was) ... in zwijm gevallen;
igekomen, had zij zich ... op haar bed ge-
BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 225. Zij ... zeide,
iet meer hoestte ..., en dat zij zich voelde
onder de goede zorgen van mama, COUPERUS,
1, 201.
n stoffelijke of onstoffelijke zaken: tot iemands
ng, in iemands bezit komen, hem eigen wor-
e deseu laetsten name (t. w. *de naam Gent*) es
mmen Zullen wy ooc hier sommen, V. VAERNE-
Vl. Audtor. 23. Het traagh bykoomen van
n onderstandt, HOOFT, *N. H.* 177. Noijt
n rijckdoom bij, HOOFT, *Ged.* 1, 37.
n omstandigheden: naderen, aankomen. ||
... ons commende by, DE DENE, *Test.* 396 *b*.
van minen slape is by gecomen, *Gentsche*
.
aarna ook: gebeuren, plaats hebben. || De
benautheit (liet) het beloonen zoo traghlyk
omen, HOOFT, *N. H.* 300. Het bykoomen
schandigh een verlies, 399.
ikomen door iets, er door veroorzaakt wor-
dat dit door ... Junoos bedrogh en gramschap
VONDEL 5, 141. Dat alles, door geluk,
uk, bykomt, DE BRUNE, *Jok en E.* 224.
van ... B. (is) ... afgebrant, bijgecomen
onvoorsigtigh stoocken van een backoven,
EK, *Dagverh.* 3, 228.
t eene bijwoordelijke bepaling. || Granvelle
zich) den Graaf van Egmondt t' onvrundt ...;
dus byquam *enz.*, HOOFT, *N. H.* 34. Het
anders by, siet dus ist gheschiet, HOOFT,
311.
oral in zinnen met *hoe*. || Hoe komt het
ghy noch geen Wijf hebt? VISSCHER, *Brabb.*
seg my doch, Me-vrou, hoe is het by-
Dat gy *enz.*, CATS 2, 78 *a*. Hoe comt dit
zo qualic ende onnuttelic leven? DE BACKERE,
178. Nu verhaalde zij, hoe het ongeluk
komen, LOOSJES, *Buism.* 3, 4.
ij iets komen, bij iets passen zóó als eene
aanduidt. || *L.* Wat segje is hy? *R.* Mijn
de schoon-vaer. *L.* Dat komt suyverlick by,
Ged. 2, 327. Ongewapent tegens gewapent,
t by, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 27. Ben-je nu
a sy, die veel ... onder is als ghy (t. w.
eder)? Wat, dat komt gantsch niet by,
265. 't Zijn Koren-bloemen, en soo komense
, HUYGENS 1, II. Indien gij mij honderd
boodt, dat zou nog wat bijkomen, WEIL.
ij iets komen, er aan worden toegevoegd. ||
Tot dese Vloot sijn namaels noch by gekomen twee
Schepen uyt Zeelant, *Begin e. Voortg.* 13, 1 *a*. Des
dezelve (*die klei*) nooit zoo hard droogt, of men
vind haar door het minste bykomende nat gedwee,
BERKHEY, *N. H.* 2, 332. Eene enkelde nieuwe aan-
doening, eene bykoomende omstandigheid, kunnen
zeer ongemeene uitwerkzels hebben, *Leev.* 5, 88. Bijge-
komen vochtdeelen, HOFMAN, *Schilders-Handb.* 54.

— *Bijkomend*, als bnw., van datgene wat staat tegenover eene hoofdzaak; fr. *accessoire*. || Een Huwlyk uit bykomende oogmerken meer dan uit liefde, *Burg.* 372. Die oorzaken, die wij als bijkomende en toevallige mogen beschouwen, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 88. Bijkomende omstandigheden. Bijkomende straffen (*tegenover* hoofdstraffen), *als term bij de militaire rechtspraak*.

Afl. *Bijkomend* (zie boven onder 12); *bijkomst* (zie ald.); *bijkoming*, in oudere tooneelstukken ter aanduiding dat een nieuw persoon optreedt, dat een nieuw „tooneel" begint („Boer in *By-Komingh*", OGIER, *Seven Hoofts.* 9).

BIJKOMST, znw. vr. Van *Bijkomen*. Thans in onbruik.

1) De daad van bij iemand te komen, bezoek. || Cornelius, die al voor Petri by-komste Gode vreesde, COORNHERT 1, 5 *a* (verg. *Hand.* 10). Der goden bycoemst street tot smenschen gewinne, COORNHERT, *Odyss.* 1, 72 *b*. Schoon ik, als ... de weg word vuyl ..., Mijne bykomst op moet schorten, SLUYTER, *Vr.- en L.-Sang.* 26.

2) Voorval, gebeurtenis. || Het misnoeghen .... (stak) schielyk feller op ..., uit dusdaan een' bykoomst (*volgt het verhaal*), HOOFT, *N. H.* 652.

3) Het komen bij iets dat er reeds was, toevoeging. || Alst onmogelijck is dat ... buskruydt soude branden sonder bykomste van eenigh vyer, COORNHERT 1, 283 *a*. Cesar ... kende ... de Galliërs te wel om niet te weten, dat de bijkomst van een half millioen vijandige vreemdelingen genoeg was om eenen algemeenen opstand teweeg te brengen, DAVID, *Hist.* 1, 132.

Afl. *Bijkomstig*.

BIJKOMSTIG, bnw. Van *Bijkomst*.

1) Komende bij iets dat reeds is aangeduid; daarbij komend. || De officieren ... (mochten) blijde ... zijn, indien zij niet afgedankt ... werden. Wat Buat betrof, hij meende dat er nog een bijkomstige reden was, waarom voor hem in 't bijzonder weinig kans bestond om vooruit te komen, V. LENNEP, *Rom.* 7, 7.

2) Hetzelfde als *bijkomend*: met het denkbeeld dat het bijkomende van ondergeschikt belang is. || De heldendaden des Cids, die ... hierin slechts een zeer bykomstigen rol speelt. BILD., *Bydr. Tooneelp.* 139. Iemand ..., bij wien gij overtuigd zijt, dat uw fortuin alleen een bijkomstige consideratie is, *K. Zev.* 2, 132.

Afl. *Bijkomstigheid*, meestal bij overdracht: datgene wat bijkomstig is, wat geene hoofdzaak is, toevallige omstandigheid („Alle die *bykomstigheden*, die, het zij meer, het zij minder, de orde verbreken", BILD., *Letterschr.* 88; „Hij wist allerlei kleinigheden, allerlei *bijkomstigheden* op te halen", BEETS, *C. O.* 127).

BIJKOOPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Koopen*. Koopen bij wat men reeds heeft. || Hij moet nog een aantal boeken bijkoopen.

BIJKRABBELEN, onz. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Krabbelen*. Al krabbelend, d. i. niet vlug, met eenige moeite, weer bijkomen, weer beter worden; van een zieke. || Langzamerhand krabbelde hij (*een zieke*) ... weer bij, KNEPPELH. 1, 139. Ik hoop het er voor, dat zij spoedig weer bijkrabbelt. ... Ik ben blijd, dat ze weer beter wordt, PIERSON, *Mériv.* 1, 247.

BIJKRIJGEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Krijgen*. Het zoover krijgen dat men iemand, die bewusteloos was, weer bijbrengt. || Na vrij wat moeite gelukte het eindelijk, om Mama weder bij te krijgen, LOOSJES, *Golst.* 1, 213 (zie ook *K. Zev.* 4, 250).

BIJKROON, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Kroon*. In de plantenkunde. Nederlandsche naam voor den term *paracorolla*, die meer dan ééne beteekenis heeft (zie OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb. d. Plantenk.* 2, 99 en 117).

Samenst. *Bijkroonblad* (*a. w.* 2, 117).

BIJL, znw. vr., in sommige dialecten onz. (o. a. in Brabant en Limburg: zie SCHUERM. 54 en HOEUFFT, *Bred. T.* 96). Mnl. *bile*, vr., *bijl*, m. of onz. (zie VERDAM 1, 1254); mnd. *bîle*, vr., *bîl*, onz. (LÜBBEN-WALTHER 53); mhd. *bîl*, *bîhel*, ohd. *bîhal* (SCHADE 62). Thans gewoonlijk beschouwd als etymologisch verwant met *bijten* (zie b. v. NOREEN, *Urgerm. Lautlehre* 200). Naam van het bekende gereedschap dat gebruikt wordt voor het bewerken van hout, meest voor het behakken; de deelen van de *bijl* zijn het blad, de steel en het huis. Verg. ook AKS, en zie verschillende soorten genoemd onder de Samenst.

1) In 't algemeen, vooral als timmermansgereedschap. || Geene hameren, nochte bijle ofte eenigh yseren gereetschap, 1 *Kon.* 6, 7. Een oude man arbeydigh in het woudt Had met de bijl ghehackt wat eycken hout, v. BEAUMONT 186. Houw met de bijl den wijnstock in stucken, VONDEL 5, 128. By aldien datter twee gaen in 't bosch om hout te kappen, ende dat den eenen by ongeluck sijn bijl ontschiet, daer den anderen mede gequetst wordt *enz.*, POIRTERS, *Mask.* IX. Dat Scheepen uit gansch nat Hout gebouwd, en met een heete Bijl gemaakt, wegens de veelvuldige ... ingesloote Vogten, die ... het Hout aansteken, en versticken moeten, haare Meesters selden veele jaaren komen dienst te doen, v. YK, *Scheepsb.* 37. De metselaar gebruikt een bijltje om oud steen enz. te kuischen, v. KEIRSBILCK, *Mets.* 29.

— *Op de bijl.* || Veeltijds (werden) Capitale stukken (t. w. *oude zware boomen*) op de Byl, dat is, indien sy in 't verwerken goed vallen, gekogt, v. YK, *Scheepsb.* 36. Timmer-hout op de bijl verkogt, of om te betaalen na dat het in 't verwerken goedt valt, AUBIN, *Dict. de Mar.* 89.

— In zegswijzen. || Een bek als een bijl (*een zeer brutale mond*; *in Groningen*: *zie Goltjebloum.* 122). — Het bijl is aende wortel, verwacht den slach, HOUWAERT, *Vier Wterste* 298 (*de straf is nabij*: verg. *Matth.* 3, 10, en LAURILLARD 87). — De bijle (is) altijd bot, voor yemant die niet disselen en kan. Elck haertjen verhindert een quaed schryver, DE BRUNE, *Bank.* 1, 48. — Hy werpt de byle naer de steel, DE BRUNE, *Spreekw.* 468 (*zie ook* 150, *en verg. in het Fransch hetzelfde spreekw.*: *den moed geheel opgeven*). — 't Es alsoo waer als den hont de byle heeft gheëten, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 252 (*d. i. het is geheel onwaar*: verg. SARTORIUS, *Adag.* III, 3, 58, en TUINMAN 1, 351, waar men er bij leest: „*en de steel voor steert achter uit stak*"). — Cesar zag wel waarom zij (t. w. *Germaansche gezanten*) 't bijltje met den langen steel zochten, en wachtte geen oogenblik om voort te gaan, DAVID, *Hist.* 1, 136 (d. i. *de zaak trachtten te rekken*: verg. TUINMAN 1, 369, waar *het futselboek zoeken* wordt opgegeven als gelijkstaande met *het bijltje zoeken*; zie ook STOETT n°. 1794). — Zoolang m'n beenen me kannen dragen, leg ik de bijl d'r niet bij neer, EMANTS, *Lina* 8 (d. i. *werk ik door*; zie ook STOETT n°. 205). — Ik heb al zoo lang met dat bijltje gehakt (d. i. *ik heb dat werk al zoo lang bij de hand gehad*). — Op een groven kwast heeft men eene scherpe bijl noodig, HARREB. 1, 57 b.

— Ook in uitdrukkingen als de volgende, alle in den zin van: op eene ruwe manier te werk gaan, niet nauwkeurig, niet zacht, niet zuinig enz. || Hij hakt er met een breede Bijl in, ... hy snijd geweldig, WINSCHOOTEN, *Seem.* 25. Wyl Papa die zwarte ontbeten begint moe te worden, en 't zoontje braaf met de brede byl 'er in hakt, v. EFFEN, *Spect.* 3, 36. Ik zyn zo murw als bry, wanneer zy met den scherpen byl moeten inhakken (*dus wanneer zij integendeel krachtig moesten zijn*), *Blank.* 3, 80. Men moet er zoo wel eens met de grove bijl inhakken; anders mag er geen afkomen aan dat oneindig geteem zijn, ROLD, *B. R.* 1, 153. Ik bereken, dat mijn neef Kraaijenbrink zaliger, al heeft hij 'er met de ruwe bijl in gehakt, ... een groot kapitalist moest zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 189.

2) Ook op schepen. || Wy hielden terstont met bijlen inde masten, hackten die om vard *enz.*, RAVIS, *Iourn.* 6. Op den selfden dach werde daer een Vat met een bijl gheworpen, dien wy voort doot vilden, brieden ende aten, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 37 c.

3) Als gereedschap van sappeurs. || Die Capitein met sijn onderhebbende Arbeyders ghedestineert is die esplanaden ofte makinge der Wegen, sullen altijd wel versien zijn van behoorlijcke Instrumenten, als Schuppen, Spaden, Bylen, Pijcken, Houweelen, *Placaatb.* 2, 342 (a°. 1599). De bijl die kerft, schup die graeft (t. w. *bij het aanleggen van belegringswerken*), VONDEL 3, 12.

4) Als werktuig om vee te slachten of mensen ter dood te brengen. || Tot dat men endelijck... k (t. w. *Maria Stuart*) ... ter bijle verwees, VONDEL 5, 437. Men weet, dat ... hij ... onder den bijl hoofd verloor, QUACK, *Soc.* 1, 234. Hoeveleu hun aan de galg, op den brandstapel, onder de bijl en het slagveld gevallen waren *enz.*, VUYLSTEKE, *Pr.* 2, 100. Het ... woën van scherpe bijl of knijf (t. w. *op offerdieren*), HOOFT, *Ged.* 2, 355. D'offerslaghe bijl, VONDEL 8, 313. Geen machtigh vorst keert Die pyl: Maar gaat zoo bros, gelyk een os, Ter b SIX v. CHAND. 558. Ik mag niet zien, dat je loopt als een Os voor den byl, *Leev.* 2, 216. dienen we ... maar niet zoo bot toe te loopen als os voor de bijl, FOKKE, *B. R.* 2, 49 (verg. HARREB. 1, 57).

5) Als een der zinnebeelden van de hoogste m bij de Romeinen; lat. *securis*. || D'oude plachten (t. w. *de Gerechtigheid*) te geven in de rechte handt e bos roeden t'samen ghebonden, aen t'eynde hebbe het bijl, op de Roomsche wijse, v. MANDER, *op Metam. enz.* 119 *c*. Ghy die als oppervorst bijl ... draeght, VONDEL 2, 465. Bondelen (t. *fasces*) en bylen, K. BRANDT, *Poëzy* 204.

6) In de wapenkunde. || De bijlen worden regelmatig geplaatst en zijn van tweederlei soort: de gewone bijl, die ... zelden voorkomt, en de strijdbijl ..., bovenaan eene ijzeren piek en tegenover het bijlijzer eene punt heeft, RIETSTAP, *Handb.* 256.

7) Bij overdracht: scheepstimmerman, dikwijls het verkl. *bijltje*. || Dat sie 'k (seyd bijl) wel der bril, Het is een kruysser of een aer, HERCKMAN, *Zeev.* 218. Als de Seelui de Timmerman (t. w. *scheepstimmerman*) van nooden hebben, zoo roepen sij: Bijl! Bijl! WINSCHOOTEN, *Seem.* 25. Een versteld het Wand, dees sit aan 't platting vleg Bijl klust (d. i. *klutst*: *doet een of ander werkje*), en brengt nu we'er 't beschadigt Schip regt, *Selds. Walvisv.* 27. De Scheepstimmerlieden Kattenburg, de zogenaamde Byltjes, ... die ... maalen hunne zugt voor het Huis van Oranje op onvoegelykste wyze betoond hadden, *Verv. op* WAGENAAR

r deze aloude Bijltjes muntte voorna-
ucus, die het groote schip Argo...
FOKKE, *B. R.* 4, 242.
rd *bijl* komt ook voor in den zin van:
oschbijl gegeven merk; dit is wellicht
voudige overdracht, maar doordat een
nisschien hetzelfde als hd. *beile* (*D. Wtb.*
t het gewone *bijl* is samengevallen: dit
oor in den zin van *kerfstok*. || Een
elcke geen vleck noch bijllen hadde, bij
Uddel XXXIII (a⁰. 1649). Alsoo L. N.
rde neder te houwen..., voor en alleer
ge gesien hadde dat den boom hem met
was toegedeelt, *Ald.*
d, met eene bijl gewapend (CABELJAU,
id. 259); *bijlen*, onthoofden („Niemant
verdraghen Dat den Coninck (t. w.
eland) was ghebijlt", v. WOLSSCHATEN,
88; „Gy hebt den staet berooft: Dies
gebylt", POIRTERS, *Hof v. Theod.* 103);
ut) met de bijl bewerken, afwerken
86).
Bijleman, *bijlhouwer*, *bijltjeskruid* (zie
zie ook BIJLBRIEF.
Bijlebeet, ongewoon voor: een hak met
RUNE, *Embl.* 120); *bijlbuik*, bij CHOMEL
ven als naam voor een vischje, tot het
haringen behoorende; de hier vermelde
elesus is blijkbaar foutief voor *-pelecus*:
EGEL, *Dierk.* 2, 169 den naam *gaste-*
ndel, der Romeinsche magistraten (zie
, *Rom. Gesch.* 6, 303 (ed. 1795);
man („Hij noemt haar eenen sapeur,
er!" SLEECKX 15, 294); *-geweer* („Den
die 't ijzren *bijlgeweer*... tart", v. DUYSE,
, 18); *-hamer*, een werktuig dat men
kant als hamer en aan den anderen als
(v. HOUCKE, *Loodgieter* 112); *-hout*,
er timmerhout uit Suriname; *-ijzer* („De
ie... tegenover het *bijlijzer* eene punt
TAP, *Handb.* 256); *-kapper* („De *Byl-*
Soldaaten" (t. w. *de sappeurs*), KEURE-
3); *-knop*, waarmede het ruud getroffen
n wil „dollen" („Ik heb ... gezien, dat
el met eene *bijlknop* eene Koe de starre
er de knop inzonk", BERKHEY, *N. H.*
(LUYKEN, *Br.* 114; CONSCIENCE 2, 19 *b*;
); *-steel* (zie b. v. *Gr. Placaatb.* 1, 2398
, *K. Karel* 44).
ede lid. *Beslag-*, *bosch-*, *dissel-*, *enter-*,
erf-, *kloof-*, *mast-*, *slacht-*, *stok-*, *strijd-*,
val-, *veenbijl* enz. (zie die woorden of
; en verg. b. v. KUYPER, *Technol.* 1,
og allerlei andere namen voor verschil-
worden opgegeven).

-E, znw. vr. Een woord dat in onze
in de tegenwoordige opvatting, vrij
waarschijnlijk overgenomen uit het Hd.,
in ruimer opvatting voorkomt. Bij ons
passing op bescheiden, gevoegd bij eenig
en brief met twee bijlagen. Achter den
ker boek) vindt men een aantal bijlagen. —
dienende tot bylage van het request,
onderstel ik, dat gy de bylage geleezen
deeze (t. w. *dezen brief*) verder leest,
Als bijlage of bewijsstuk van deze histo-
eling, GEEL 2. Eene inleiding,... twee
eene voorrede..., meer behelst bovendien
ne zekere vertelling) het boekje niet,
, *Fant.* 20, 234. Het boekje, dat hij als
tot zijn werk over de Reëele Philosophie,
1, 246.

Aanm. In de oudere taal vindt men *bijlage* eene enkele maal in den zin van lat. *concubitus*, en evenals *bijlager* (dat *Nav.* 29, 395 en 30, 426 uit Friesche schrijvers wordt aangehaald) zal het aan de taal van oostelijker gewesten ontleend zijn; verg. *D. Wtb.* 1, 1377. || De hooghtijt en Koninghlijcke by laege wierde ... met groote pracht ... volvoert, PERS, *Ontst. Leeuw* 181 *b*.

BIJLAND, znw. onz. Thans niet in gebruik.

1) *Bij* (Samenst. 4, *b*). Nabijgelegen land; bij KIL. vertaald met *vicina terra*. || Om hem te onderwijsen, so quamen daer veel meer geleerden wt vreemden landen, dan van de bylanden van Rome, v. BERESTEYN, *M. Aurel.* 13 *a*.

2) *Bij* (Samenst. 4, *c*). In tegenstelling met een „hoofdland": land van minder beteekenis. || Asia schijnt het Hoofdland van onzen bol, en het overige slegts ... Bijland te wezen, v. HEMERT, *Lekt.* 3, 64.

Afl. *Bijlandig*, dat in den zin van *aanpalend*, *aangrenzend* bij HALMA en ook reeds bij HEXHAM staat opgegeven, kan men beschouwen als eene afl. van *bijland*, met meer recht dan als eene samenst. afl. van *bij* (voorz.) en *land-* met *-ig*.

BIJLANDER. Zie BILLANDER.

BIJLANG. Zie BIJ (II).

BIJLAPPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Lappen*. Als lapwerk bijvoegen. || Naar gelang er kisten aankwamen (t. w. *voor eene tentoonstelling*), was er aan het hoofdgebouw bijgelapt, eerst de rotonde *enz.*, KNEPPELH. 7, 273. Men draait het (t. w. *een voorval*) om, men lapt wat bij (t. w. *om het te beschrijven*), TH. v. RIJSWIJCK 91 *a*. (ed. 1865).

— Ook wel als term voor *bijvoegen* in het algemeen (zie b. v. TUERLINCKX 79).

Afl. *Bijlap*, een toevoegsel, t. w. in den zin van bijnaam, spotnaam (SCHUERM. 54); *bijlapping*, eene onbeholpen bijvoeging, b. v. van woorden in een tekst, interpolatie; bij overdracht ook die woorden zelf („Deze *bylappinge*" (t. w. *van zekere woorden in den tekst van Origenes*), RABUS, *Verm. d. Taalk.* 108; „Het „warm en zacht" luidt hier zekerlijk vrij belachlijk, en is een van Vondels *bylappingen*", BILD., *Aanm. op Huydec.* 79).

BIJLBRIEF, znw. m. Wellicht eene samenst. met *bijl* in den zin van *ingekerfd teeken* of wel *kerfstok* (hd. *beile*), en eigenlijk een schuldbrief, waarin wordt aangeteekend hoeveel jaarlijks aan kapitaal en interest wordt afgedaan. In dien zin, toegepast op landerijen, is volgens *D. Wtb.* 1, 1378 hd. *beilbrief* in Zwitserland gebruikelijk; hier te lande is het bekend in toepassing op schepen en ook huizen (zie de aanhalingen). || Stilzwigende onderzettinghe hebben de navolgende:... ten derde iemand die geld heeft geleent om een huis ofte schip te bouwen ofte te herbouwen, ofte den arbeid daer toe heeft ghedaen over 't selve huis ofte schip; den brief die van deze schuld werd ghemaect noemt men den bijl-brief, DE GROOT, *Inl.* II, 48, § 10—§ 13. Het is de gewoonte bij de Scheepstimmerluiden, als sij eenig Schip verkogt hebben aan Schipper, of Schuitevoerder, soo de kooppenningen niet geheel te berde werden gebragt, dat er dan tussen haar een Acte werd gepasseerd, waar bij de Kooper bekend soo veel aan den Verkooper schuldig te sijn: en heeft de kragt van een Hijpotheek, WINSCHOOTEN, *Seem.* 25. Het voorschieten van geld op bijlbrieven..., tot aanmoediging van den scheepsbouw, VISSERING, *Herinn.* 1, 157.

BIJLEGGEN, bedr. (soms onz.) zw. ww. Uit *Bij* en *Leggen*. Mnl. *bileggen* (VERDAM 1, 1255).

A) *Bij* (Samenst. 4, *b* of *g*).

1) Als scheepsterm; in denzelfden zin als *bijliggen*: *leggen* wordt in de Hollandsche volkstaal ge-

bruikt voor *liggen*. Zie BIJLIGGEN. || Byleggen. Dit woort wort gebruikt, wanneer de schepen in den windt hebben, of door hard weer niet vorderen, nog alle zeilen gebruiken konnen: ook wanneermen andere schepen wil inwagten, *Naem-lyst* achter MEERMAN, *Com. Vet.* De bujen ... comen aen ... Om het schip ... aen stucken te slaen, En leij men bij, en liet haer overgaen (d. i. *indien men niet bijlegde*) HOOFT, *Ged.* 1, 135.

2) *Bijleggen van iets* komt voor in den zin van: spaarzaam met iets omgaan; wellicht is *bijleggen* hier zooveel als *opzijde leggen*. Thans verouderd in de algemeene taal, doch in Vlaanderen komt *bijleggen* nog voor in den zin van: heimelijk ter zijde leggen, stelen. || Ons dranc hadden wy niet tot ons behoef, daer van moesten wy by leggen, ende die mede om deelen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 38 *a*.

— Daarna ook zonder bepaling. || Oneigendlijk is bijleggen minder te eeten krijgen, als naa gewoonte, WINSCHOOTEN, *Seem.* 24. As onse volck iens lustich gasten, So moeten wy ien hiele maent by-leghen, en winnen 't weer met vasten, BREDERO 1, 276 (*eene dienstbode spreekt over hare meesters*).

3) Van geschillen enz.: (in der minne) schikken; meestal in de uitdrukking *de zaak is bijgelegd*. Verg. lat. *componere* (?). || Is dat zaakje al haest by geleid? ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. Jans* 12. De Turken (*boden aan*), dat men alle begaane misslaagen zou byleggen, en alles weêr op een' goeden voet stellen, BRANDT, *De Ruiter* 269. Indien de zaken aan onze aanzienlijke vergaderinge werden gestelt, Zy zouden haast bygeleïd zijn, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 244 (a°. 1686). Hy legt de twisten by, die in zyn buurt ontstaan, FEITAMA, *Telem.* 128. Kleine geschillen..., die veelal door de... moeder... worden bijgelegd, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 119. Dat de zaak in het minzame ... werd bijgelegd, 5, 108. Jammer, dat het misverstand niet terstond weer is bijgelegd, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 315.

4) Iets aan iemand toekennen, geven, verstrekken; thans verouderd. || Als hy (t. w. *Jacob*) Rachel meynt te trouwen, wort hem Lea.. bygeleyt, *Gen.* 29, *Inh.* Ons wort... spijse en dranc om leven by gheleyt, VONDEL 1, 58 (zie ook 1, 593). Om datse buyten d' Echt Heeft eenen vremden boel haer vriendschap by gelegt, PERS, *Lucretia* 35.

5) Iemand iets toegeven, inschikken. || De Groningers (lieten) niets vallen van hunnen hoomoedt en onbillyk voorneemen; wat d' Ommelanders ook moghten byleggen, om tot ontslagh hunner aangehoude gemaghtighden te raaken, HOOFT, *N. H.* 568.

B) *Bij* (Samenst. 4, *d*). Samenvoegen, toevoegen.

— **Aanm.** Meestal echter zal men vinden *leggen*, gevolgd door eene bepaling met *bij* als voorzetsel: in dat geval is er geen sprake van een ww. *bijleggen*. || K'en segh niet dat t' soo is, maer soo ist my gheseyt Want ick geloof isser jet af, datter veel is by geleyt, OGIER, *Seven Hoofts.* 178. Deeze Potverteering schikt zig naar de Penningen, of ieder ligt 'er wat by, BERKHEY, *N. H.* 3, 1292.

Afl. *Bijlegger* (zie ald.); *bijleg*, toelage („Dat uyt de inkomsten van Celosyrien ende Phenicien met vlijt een *bylegh* gegeven worde aen den Lantvooght Serubabel", 3 *Esdra* 6, 29; „Aen de voorseyde gulde te doene al sulcken liberaelen *bijlegh* als sij sullen vinden te behooren", in *Vad. Mus.* 5, 157 (a°. 1700); in West-Vlaanderen als term voor: een legaat, boven het deel dat iemand als erfgenaam ontvangt (*Loquela* 9, 89); bij STALLAERT vermeld in den zin van: schadeloosstelling; als Noordhollandsch wordt opgegeven *een schip van bijleg*, waarvoor men gewoonlijk zegt *een schip van inleg*, eene onderneming waar telkens geld bij moet (zie *Nederland* 1896, 2, 140).

BIJLEGGER, znw. m. Van *Bijlegge* bet. A, 1).

1) Een schip dat bijlegt (of bijligt), voora uitdrukking *een bijlegger maken*, d. i. bij de gaan liggen. || Dat (*zij*) ... in plaats van de te minderen, of een bylegger te maken, alle doorstaan, om winden en baaren zelfs te tro v. EFFEN, *Spect.* 9, 161.

— Vandaar dat die uitdrukking evenals *bij* ook beteekent: inschikken, niet stijf op zij staan. || 't Moest 'er hamers kluisen, Daar J ... zou ... een bylegger maaken (*hier figu* ALEWIJN, *J. Los* 36. Verbeeld u eens,.. een bijlegger met dien baldadigen karel gemaa ... hoe zou dan die snoever ... mij met.. overladen, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 110.

2) Ingeval een schip moet *bijleggen*, is raadzaam eene haven op te zoeken; vandaar *als bijlegger binnenvallen* (verg. MOSSEL, *Ma* 364). || Bijleggers worden genaamd de naar elders bestemd, met welke men uit ze valt uit nood, of om te overwinteren, als ook die geene bepaalde bestemming hebben en w men eene der zeehavens aandoet om orders, 26 Aug. 1822, *Stbl.* 38, *a*. 25. De bijleg weder naar zee gaan, zonder hier te lande te hebben gelost of geladen, *Resol.* in *Bijv. St* n°. 343.

3) Een wind, waarbij men gedwongen leggen; bij WITSEN, *Scheepsb.* 484 *b*, verkla „Een tegen-wint, of dusdanigen harden wint, geen zeil voeren kan; als dan maeckt men aen ly vast, en aldus zal de zee op de breede zijde van 't schip breeken". || Den hee en nacht hadden wy een by-legger, maer stilde het, *N. Werelt* 3, 27 *b* (zie ook 3, 2 veele scheepen, in dat harde weder, aan d bleven leggen, en overzulks van een' voorw bylegger hadden gemaakt, BRANDT, *De Rui*

Aanm. Te Brugge komt *bijlegger* voor in van *diet*, en dus als afl. van *Bijleggen* in de bet.

BIJLEMAN, znw. m. Purisme voor (fr. *sapeur*); nu verouderd. || Hij beveelt van zijn soldaten, Den bijlemans in 't mastbo te gaan, TEN KATE 4, 73.

Samenst. *Bijlmansbaard*, sappeursbaard (v LEN 1, 88).

BIJLEVE, znw. vr. Een Zuidnederlands (mnl. *bileve*: VERDAM 1, 1255), nog hede (SCHUERM. 54; DE BO 131). De gewone b is *vruchtgebruik*. In denzelfden zin kom *bijleven*, znw. onz., en *bijleving*, en in Oo deren hier en daar *bijleefte*; voor *bijle* STALLAERT (1, 247) bovendien de bet. *leve houd*. *Bijleve* is blijkbaar nauw verwant *pilipi* „nahrung" (SCHADE 64), en ags. levensonderhoud (BOSW.-TOLL. 100): dit zi nale samenstellingen naast het ww. dat bij bewaard in *blijven* (goth. *bileiban*). De vo *ving* is blijkbaar minder oorspronkelijk. || Ten de proprietaris ofte rentier zulcken leeftochter zette ende bewese zulck zyn jaerlicx blad end als *enz.*, *Cost. v. Gent* 1, 134.

BIJLEVEN (I), znw. onz. Verg. ags. *b* znw. vr. (*a. w.* 101). Hetzelfde als *Bijle* VERDAM en STALLAERT voor de oudere taal). wulpsch mensch ..., Die sich nochtans noyt nae Godts gebodt, Om in 't sweet haers aan winnen haer by-leven, *Const-thoon. Jaas.* bijleven hebben van 't goed, DE BO 131.

BIJLEVEN (II), onz. zw. ww. (Sar *b*) en *Leven*. Nagenoeg syno

f van *bijwonen*. Thans verouderd. || Haar-, die den belegge bygeleeft hebben, HOOFT, 40. Den aanslagh by te leeven, 1018.
onbep. wijs als znw. onz. || Sijn conversatie *an God*) geen bitterheyt en heeft, noch sijn gheen verdriet, BISSCHOP, *Lof d. Suyverh.*

Bijleving, het leven bij en met anderen („Om bederen der ghemeynte aen een te lijmen, en edsame *by-levinghe* te souderen, en gerust n", DE BRUNE, *Bank.* 2, 390).

EVING, znw. vr. Hetzelfde als *Bijleve ven* (I), dat men als ww. opvatte, en waar- *bijlever* is gevormd (zie STALLAERT, ook *leving* in het oudere Nnl.). Mnl. *bilevinge* 1, 1255). || Grondt van erfven, belast met he, *Cost. v. Gent* 1, 134. Het jaar daarna Willem haar de vastgestelde bijleving te be- ONSCIENCE 4, 262 *a*.

HOUWER, znw. m. Een thans ver- voord voor *timmerman*. || Accoord tusschen makers en Bylhouwers ..., den 31 Decemb. *Itr. Placaatb.* 3, 751 (*Opschrift*) (in den istemaakers ende Timmerluyden).

nst. *Bijlhouwersgild* („Dat niemand van den *ers Gilde* sal vermogen ... timmerwerk ..., ese Stad ... niet gereed gemaackt ... zynde, en dese Stad ... te stellen, of te vertimmeren", *caatb.* 3, 750 *a* (a°. 1721).

LICHT, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) . Kleiner raam, zijraam. || Graveurs, die ... et raam waar voor zij werkten ... ongedekt aar verder alle de bijlichten en overige vensters gordijnen ... bedekten, *Handw.* 13, 186.

LICHTEN, onz. en bedr. zw. ww. Uit nenst. 4, *b*) en *Lichten*.
cht houden bij iets. || Hy vat de kaars om te lichten, OUDAAN, *Poëzy* 1, 134. Klaas! s bij. Hier in de buurt is iemand, die angstig v. LENNEP, *Rom.* 4, 83. Paul en Marie, trappen, bijgelicht door twee der meiden, s, *E. Vere* 1, 11.
eigenlijk: iemand voorlichten, hem inlichten. || zal de ... Oordeelkunde (Ars critica) ons ijlichten, FOKKE, *Verz. W.* 7, 29.
s in het licht stellen. || Misbruiken te gispen elijkheden bij te lichten, KNEPPELH. 3, 56.
Bijlichting, verklaring, opheldering („Ter *ylichtinge* van het gebeurde", *Nalez. op* 1, 336).

LIEGEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. *Liegen*. Met opzet eene onwaarheid voegen en men zegt. || Daar zijnder (t. w. *onder de chrijvers*) die vermaakshalven, bij ware ge- ssen wat bijliegen, OUDAAN, *Agrippa* 36.

LIGGEN — niet zelden verward met BIJ- —, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) n. Mnl. *biliggen* (VERDAM 1, 1256).
rgen, gelegen zijn, in de buurt van iets; het tegenw. deelw. || Dese Landen ende yliggende, *Friesch Placaatb.* 3, 63 *a* (a°. Wie dattet zy, die den Vyant een afbreuck eeft, ende ... die (sal) verkoopen ... inde le Plaetse ofte Steden, sal *enz.*, *Gr. Pla-*, 178 (a°. 1590). Laet ons in de byliggende gaen, *Marc.* 1, 38. De maegh ende by- deelen, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 148 *b*. en kwijlvaten en de bijliggende deelen, *H.* 5, 409 (zie ook 2, 1185). Ik ... naar het byliggende steedje, *Leev.*

deelw. komt ook voor in den zin van: ingesloten bij een of meer andere papieren; thans in onbruik. || De byliggende (*brief*) is hier van den morgen besteld, *Leev.* 5, 127.

3) Bijslapen; thans verouderd. || Het zaet des byliggens, *Levit.* 15, 16 (zie ook 17 en 18).

4) Als scheepsterm, hetzelfde als wat vroeger ook *onder zee liggen* werd genoemd (verg. *onder zee gelegd zijn* bij WITSEN, *Scheepsb.* 502 *a*): bij stormweder het schip onder klein zeil zoo na mogelijk aan den wind en met den kop op de zee houden (MOSSEL, *Manoeuvres* 353). Verg. BIJLEGGEN. || De zeilen waaronder men gewoonlijk het best bijligt, zijn: het digtgereefd groot-marszeil bij den wind gebrast, de stormfok en de stormbezaan; terwijl al de andere zeilen vastgemaakt en hunne raas bij den wind gebrast zijn, MOSSEL, *Manoeuvres* 355. Den 20. was de Wint Westelick, derhalven wy by laghen, *N. Werelt* 3, 2 *a*.

5) In één bijbeltekst als vertaling van gr. παρόκειται, aankleven. || Soo vinde ick dan dese wet in my als ick het goet wil doen, dat het quaet my bylight, *Rom.* 7, 21 (kantt. *aenhangt*, *aenkleeft*).

6) In de volkstaal in den zin van: voor den geest staan || Ik heb hem ergens gezien, maar het ligt mij niet bij, waar.

Afl. *Bijgelegen* (zie ald.); *bijlig* (EVERAERT 276), misschien hetzelfde als *bijligging*; *bijligger*, bij KIL. vertaald met *concubinus*; *bijleggerse*, concubine („Op een nacht ..., dat ... dese sijn *byleggherscke* ... hem in haer armen hadde", v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 91 *b*); *bijligging*, het bijslapen: zeer gewoon in het O. T. (zie b. v. *Levit.* 15, 32; 19, 20; *Num.* 5, 13; 31, 17 enz.).

BIJLOKE, znw. vr. Eene oudgerm. nominale samenstelling met den klemtoon op de eerste lettergreep, naast het verbale *beluiken*. Besloten plaats (verg. VERDAM 1, 1257). Alleen bewaard als naam van een gasthuis te Gent. || Datter (*te Gent*) plochten te zyne ... viij. Hospitalen, sonder de Byloke, v. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 118 *b*. Toen Nelleken de deur der groote zaal van de Bijloke opentrok *enz.*, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 109.

BIJLOO — ook BELOO, en daarnaast BIJLOY, BELOY —, een vroeger zeer bekende uitroep om eene verzekering te bekrachtigen. De oudere vorm moet, zooals reeds WILLEMS heeft opgemerkt, *bi lode* zijn geweest (zie DE VRIES, *War.* 127); de oorsprong daarvan is, ondanks vele gissingen, nog niet gevonden (zie VERDAM 1, 1257). Thans nog soms in historische verhalen. || Maer beloy, de H. Vaders ... waren noch so gheck niet, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 34 *a*). Byloo dat is seer goet, VISSCHER, *Brabb.* 90. Hy heeft me beloo ... houdert daelders belooft, *Schynh.* 28. Byló hoe soet is desen cost, DE WREE, *Mengheld.* 43 (*Fyghe-Snoeper*). Dit mag byloo niet door den beugel, v. FOCQUENBROCH 1, 158. Oe zoude zingen as onze dorpszanger, en die is bijlo gien prul, v. LENNEP, *Rom.* 1, 310. 't Is bijlo een rare kost, 4, 314. Bijloo! ... die oude is als een kind, v. BEERS 1, 282.

— Verbonden met *ja* en *neen*. || Bylo pape jaet. Eer ghy varre ghaet, sult ghys worden gheware, EVERAERT 28. Neen bilo, ... dat mach niet zijn, HOOFT, *Ged.* 2, 293. *S.* Heeft mijn trouwe vermaninge u niemant toegesant? ... *V.* By lo jaet, *Const.-thoon. Juw.* 156.

BIJLOOPEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Loopen*.

1) Naar iets of iemand toeloopen. || Zyn vrienden kwamen bygeloopen ... Om hem te helpen in zyn nood, CONINCKX, *Fab.* 361 (zie ook 121 en 161).

2) Gezegd van een kant aan een voorwerp, die met een anderen kant niet evenwijdig loopt. || De

kanten *ab* en *ac* moeten zuiver in den haak geschaafd zijn, doch de kant *cd* moet spits bijloopen, *Handw.* 19, 43. Flauwer bijloopen, 21, 86.

Afl. *Bijlooper.*

BIJLOOPER, znw. m. Van *Bijloopen.*

1) Iemand die met een ander medeloopt als zijn dienaar. || Haer (t. w. *eenigen Hottentotschen afgevaardigden, werd*) een rustplaetse gewesen, mitsgaders alle behoorlijcqe tractement aengedaen..., als oock de bijloopers, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 141.

2) Iemand die een ander naloopt, om van zijne gunst, zijne bescherming voordeel te hebben; soms klaplooper, tafelschuimer. || By-looper, pluymstrijcker, *lisonjero* enz., DE LA PORTE. — This een bilooper meen ick Ick weet wel dat ghy niet en kent den man, v. GHISTELE, *Terent. Adelph.* 79 (in het Lat.: *Est alius quidam parasitaster parvulus*). Gevleid... als hij (t. w. *zeker dichter*) is door de hovelingen, de aanbidders en de bijloopers van het genie, KNEPPELH. 10, 67. De oude Casper ..., een bijlooper (t. w. *van zeker persoon in een tooneelstuk*), BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 46.

3) Een beunhaas, hetzij in het bedrijf van makelaar of in een ander (verg. kol. 2279). || De Keuren tegens de by-loopers van de Makelaers gestatueert, *Handv. v. Amst.* 1062 *b* (a°. 1646). De by-loopers ofte ongepermitteerde Makelaers, *Ald.* (a°. 1657). Dat in al onze steden ... de dragers en kruiers door de regering zelf wierden aangesteld, met uitsluiting van alle pluggen en bylopers, v. EFFEN, *Spect.* 3, 31.

BIJLTJESKRUID — ook BIJLKENSKRUID en BIJLKRUID —, znw. onz. Benaming van een gewas, dat vroeger althans in tuinen werd aangekweekt, en waarvan het zaad eenigszins op een bijltje gelijkt (zie DODON. 947 *b*). || De Griecken hebben dit gewas... Hedysaron... oft Pelecinon... gheheeten: de Latijnsche schrijvers Securidaca, nae de gedaente van het saet, al oftmen Biilkens cruydt seyde, DODON. 948 *a*. Securidaca of Bijl-kruyt, v. BEVERW., *Holl. Geneesm.* 18 *a*. Bijlkens cruyt, en Galegaen, Langen tijt in bloemen staen, HONDIUS, *Moufe-schans* 103. Het Groote —, het Kleine Bijltjes-kruid, CHOMEL 320 *a*.

BIJMAAN, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Maan*. Naam van een helderen lichtplek, eenigszins op de maan gelijkende, die onder zekere omstandigheden in de nabijheid der maan gezien wordt; fr. *parasélène*. || Men heeft ook Bymaanen gezien met diergelyke staarten en gekleurde kringen, gelyk wy verhaald hebben rondom de Zon te zyn, v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 830. Veelerleie lugtverschynselen...: de Regenboogen, de Byzonnen, de Bymaanen, Maankringen, en andere, BERKHEY, *N. H.* 1, 326.

BIJMAKEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *f*) en *Maken*. Scheepsterm, van de zeilen: ze uitspannen voor den windvang; bijzetten. || De Ruiter ... brande zoo vreeslyk met zyn geschut op hen los, dat veele alle hunne zeilen by maakten ..., om van zyn treffen ontslaagen te worden, BRANDT, *De Ruiter* 976. De... Capiteynen (sullen) ordre stellen..., dat... op hun... Scheepen... soo veel Zeylen bygemaackt en gehouden worden, dat se by en onder haar Esquadre sullen konnen blyven, *Gr. Placaatb.* 5, 283 *b* (a°. 1703).

BIJMENGEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Mengen*. Meer gebruikelijk in de afleiding *Bijmenging*. || De bijmenging van antimonium maakt het lood harder en sterker, GROTHE, *Technol.* 43.

BIJMERK, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Merk*. Een toegevoegd merk op koopwaren. || Geenen Harinck met versierde (*gefingeerde*) by-mercken ofte anders te branden, dan alleenlick metten ghewoonelijcken brant *enz.*, *Gr. Placaatb.* 1, 750 (a°. 1580).

BIJMETSELEN, bedr. zw. ww. Uit menst. 4, *e*) en *Metselen*. Iets door metsele een bepaald punt brengen, of herstellen: zie v. en SLEYPEN, *Mets.* 29. || Hij weet waar de steeën zijn; hij heeft zelf in den tijd dien h helpen bijmetselen, v. LENNEP, *Rom.* 23, 8

BIJMOEDER, znw. vr. Uit *Bij* (Sa *c*) en *Moeder*. Nageboorte; bij KIL. minb keurig met „baerwater" gelijkgesteld, doch met *secundae*, *secundinae*. || Als de vrouwen in gaen, ende gelegen zijnde, de bijmoeder ni en worden, DODON. 49 *a*.

BIJNA — vroeger ook BIJNAAR (nog Vlaanderen de gewone vorm) en BIJNAAST - Mnl. *bina* (VERDAM 1, 1259). Koppeling (Samenst. 3) en *Na*, twee woorden die hets teekenen, en die in *nabij* juist in omgeke verbonden zijn.

1) Eigenlijk. Dicht bij; hetzij als bijw. of zetsel gebruikt. Thans geheel verouderd, en ger zeldzaam. || By nae de stadt comende *e. W.-I. Voyag.* 2, 33 *a*. Moeder (dagt Vlissingen te gaan,... Maar kwam eerst, Broer, die hier byna Gezeeten is, en bly hem, woonen, DE PERPONCHER, *Z. Graan*

2) Uit het begrip *dicht bij* is ontstaan *weinig na*, en die beteekenis was reeds in eeuwen de gewone. Door die meer abstracte onderscheidt *bijna* zich van *nabij* (verg kol. 650).

a) Bij telw. en andere woorden waarin van eene maat ligt. || By na de geheele st 13, 44. Bynaest in alle landen, CATS 1, naest ... elcken stoep, v. HEEMSKERK, 7. Die by-naest niet heeft als vel en been, 88. den... maaken bynaar $^1/_7$ gedeelte van uit, BERKHEY, *N. H.* 1, 388. Men vin *de venen*) bynaar gantsch Holland door, byna Tagtigjaarige Juffrouw, *Leev.* 8, 213

b) Bij bnw. || Ick,... heel desolaet, B peraet, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 150. de zelve woorden, v. HEEMSKERK, *Arc.* gebooren... van Bengala zijn bynaest van Seylon, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* ronden, of bynaar ronden Bol, LULOFS, Een bijna onmerkbaar knikje, v. LEN 3, 20.

c) Bij ww., wanneer het weinig scheelt heeft plaats wat door het ww. wordt a Ick was bynaes in dzee gesprongen, v. *Ovid. Sentbr.*, fol. 34 *a*. Ghy weet by meenen, DE DENE, *Test.* 207 *b*. Mijn kin van honger en commer benaest verwoen, 238. Door uwe practijcken Was den me gecommen in zijn doot, NUMAN, *Striit d.* Sy... vulden beyde de schepen, soo da soncken, *Luc.* 5, 7. 't Levensvocht wil verdwynen, DE DECKER 2, 254. Men zou gen of wij in Nederland leven dan in Abdera, bij BUSKEN-HUET, *Fant.* 2, 2.

d) Bij bijwoorden of bij bepalingen me zetsel. || Tenden rade bynaes, A. BIJNS hart was mij bijnaest in mijn schoen geso *m. bl.* 282. Jan renden in der nacht b pael om veer, HUYGENS 2, 75. Dat stoe gewelf bynaer in stucken splyten, DE 185. Ik... kan bijnaar vooruit zeggen h *Wildsch.* 2, 286. Dat Friesland bijna met zware watervloeden... bezocht wordt, *Rom.* 13, 56.

Afl. *Bijnalijk*, thans verouderd („Mij heb ic *bijnalijck* In sonden overbracht", A. B

EN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. *n*. Door naaien vluchtig herstellen. || naaien.

M, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) l. *biname* (VERDAM 1, 1260).
, toegevoegd aan den eigenlijken naam.
den persoonsnaam, en ook wel een gevoegde naam, in den zin van lat. is verouderd. || By uiterste wille mogen soo wel ongeborenen als geborenen: n beschreven dat sy vindbaer zijn, n den naem ofte bynaem gemist, DE II, 16, § 2. Jan de Molenaar en Tielemans Zoon zyn de eenigsten deezer welken men met naam en bynaam ge- WAGEN., *Vad. Hist.* 3, 117. Eenige rs om ... Lyste te maecken van de de specifice te stellen onder wat Capiteyn euren Naem, Toe-naem ende By-naem *aath.* 2, 449 (a°. 1595). Sijn voornaem oenaem is een H. Sijn bijnaem, Eewigh na en Tesselscha, HUYGENS 2, 156. aurens Coster had uitgeoefend,... heeft delijk uit den bijnaam Koster trachten N, *Geschr.* 1, 183.
gevoegde naam volgens eene bepaalde v. in de natuurlijke historie. || De het geheele Samenstel (t. w. *de clas- innaeus*), door het nazien en vergely- naalde Bynaamen... oplettend beoeffe- , *N. H.* 3, 220.
e aan den naam van een vorst, een rg. wordt toegevoegd, vaak tot eer of m de Zwijger. Karel de Dikke. — Dat y braveer Met bynaem, en met tyteleer, welle op Asianer, En op De Groote, VONDEL 3, 22. Sijnen by-naem heeft *'oolsche koning*) ontfangen Pudicus, rt is Suyver, BISSCHOP, *Lof d. Suyverh.*

gevoegd naamwoord, inzonderheid een gebruik is verouderd. || Laat mij vei- by-naam van een vrouw (d. i. *het* HEEMSKERK, *Arc.* 17. Bynamen moe- staen, nochte voor stopwoorden die- 6, 46. Het streelend bynaampje van v. EFFEN, *Spect.* 11, 222. Bywoorden (Epitheta), POERAET, *De Spelling v. ded.* 79.
e voor iemands eigenlijken naam in de aak als spot- of scheldnaam. || Dat... nder, in 't Gild (t. w. *het turfdra-* e, zal mogen naroepen met eenige Ver- Naamen, *Keuren v. Haerlem* 2, 316 *a* mmigen (noemen) mij... de Grieksche . maar zulke bijnaamen beletten mij nijnen weg te vervolgen, *Wildsch.* 2, dig werpt men ons (vrouwen) ... den savantes naar 't hoofd! *K. Zev.*

men, iemand met een bijnaam benoe- T. o. a. vertaald met *fictitio cognomine ssere* („Alsmenze na eenigen mensch e, zo waar hun naast de naam van HOOFT, *Henr. d. Gr.* 44; „Men had . *prins Willem van Oranje*) maar lie- „le Sage" moeten *bijnamen*". DA COSTA, *het dichtstuk* 1648 en 1848, blz. 29), telijk het verl. deelw. *gebijnaamd*, dat adjectief, rechtstreeks afgeleid van *Bij-* , kan beschouwd worden (verg. Dl. IV,

BIJNAAMWOORD, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Naamwoord*. Een thans ongebruikelijke term (door WEILAND nog vermeld) voor *bijvoeglijk naamwoord* (verg. ook BIJNAAM, 1, *c*). || Voornaam-, Bynaam-, Lidwoorden, HUYDECOPER, *Pr.* 1, 414. Het is eene eigenschap der Stoffelyke Bynaamwoorden, dat zy altijd eindigen in *-en*, 2, 331.

BIJNAAR, BIJNAAST. Zie BIJNA.

BIJNAMEN. Zie BIJGENAAMD.

BIJNEN. Zie BINDEN.

BIJNEVEN, bijw. en voorz. Uit *Bij* (Samenst. 3) en *Neven*. Mnl. *bineven* (VERDAM 1, 1262); daarnaast, met het eerste lid in zwakkeren vorm, *beneven* (zie ald.). Naast, bij. Thans niet in gebruik.

A) **Bijw.** — || Nu sult ghy hooren, hoe ick daer moet sijn byneven, HOUWAERT, *Vier Wterste* 37. De rechtveirdighe te roepen hem byneuen, 97.

B) **Voorz.** — || Sy quam ghegaen Met goede graviteyt tot byneven Haer dochters en my, HOUWAERT, *Gener. Loop* 16. De doot... diese dan terstont can bringhen byneven D' overleden heylighe en by de Godtheyt divyne, 169.

BIJNIER, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Nier*. Naam voor zekere organen die hunne plaats hebben op de nieren; lat. *glandulae suprarenales* (v. BRAAM HOUCKGEEST, *Ontleedk.* 2, 246).

BIJNOEMEN, bedr. (wederk.) zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Noemen*. Met een naam noemen naast den gewonen naam; thans onbekend. || Dominicus Richeüs, zich bynoemende De Postella, HOOFT, *N. H.* 1188. Indien zij den heer des huizes Beëlzebul hebben bijgenoemd, V. D. PALM, *Bijbelvert. Matth.* 10, 25.

BIJOMSTANDIGHEID, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Omstandigheid*. Bijkomende omstandigheid. || Wat de bijomstandigheden betreft, die zijn niet natuurlijk, *K. Zev.* 4, 356.

BIJOOG, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Oog*. Benaming voor de kleine, eenvoudige oogen der insecten, ter onderscheiding van de samengestelde oogen. || Bij- of nevenoogen en oogstipjes (*stemmata*, *ocelli*), SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 210.

BIJOOGMERK, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Oogmerk*. Hetzelfde als *bijbedoeling*, en evenals dit vaak in minder gunstige opvatting. || Gy verdenkt my immers niet van eenige byoogmerken? *Leev.* 3, 46. Haar bij-oogmerk is... haare Broeder eene rijke vrouw te bezorgen, *Wildsch.* 4, 240. Dat men door de ondervinding overtuigd is van hunne bijoogmerken en onzuivere bedoelingen, LOOSJES, *Golst.* 1, 62. De geletterde Dante bedient zich van het italiaansch enkel met een polemisch bijoogmerk, BUSKEN HUET, *Rembr.* 1, 579. Hij wist het vertrouwen ... niet te winnen; hij maakte zich verdacht van bijoogmerken, FRUIN, *Tien J.* 2.

BIJOORZAAK, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Oorzaak*. Eene ondergeschikte oorzaak. || De Aberratie heeft de voortplanting van het licht, door de ruimte der schepping, tot grondoorzaak, en tot bijoorzaken de bewegingen van de aarde en de hemellichten, KAISER, *Sterrenh.*[2] 2, 85.

BIJPAARD, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* of *c*) en *Paard*. Reservepaard; ook: handpaard (zie Dl. V, kol. 1992); bij v. D. VELDE-SLEECKX vertaald met *cheval de relais* en *cheval badinant*.

BIJPAD, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Pad*. Zijpad, zijweg, op een grooteren weg uitkomende.

1) Eigenlijk. || In den doolhof (liep) een verborgen wegh ..., met duizentderleie bedriegelijke en twijfelachtige bypaden onder een gestrengelt, VONDEL 5, 240. Het eerste bijpad, dat wij ontmoetten, inslaande, verlieten wy den grooten weg, HAAFNER, *Pal.* 1, 351.

2) Gewoon in figuurlijk verband. || Geene bypaaden inslaande, heb ik bestendig het zaaklyke nut... in 't oog gehouden, BEKKHEY, *N. H.* 2, 1255. Al de bij- en slingerpaden... van huichelarijen, valsche opgaven *enz.*, V. D. PALM, *Sal.* 7, 52.

BIJPASSEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Passen*. Het aan eene som ontbrekende bijbetalen. || Of reken je er op, dat Eylar zal bijpassen wat er te kort komt? *K. Zev.* 1, 191. Het ontbrekende bijpassen, 5, 91. Jaar op jaar verging, zonder dat er eenige winst gemaakt werd, en de thesaurie moest dan het verlies bijpassen, VISSERING, *Herinn.* 1, 115.

— Ook absoluut. || Zijn vader moet altijd maar bijpassen (t. w. *wat de zoon te kort komt*).

BIJPEPER, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Peper* in de beteekenis van saus (zie PEPER en HAZEPEPER). Saus bij een bepaald gerecht; thans in onbruik. || Om Bypeper te maken tot versschen Ruutvleysch. Neemt gesoden Loock ende Piper, Gingber, ende geharst broot, ende wat magers vanden vleys *enz.*, *Koockb.* 63.

— Zie ook blz. 68 en 69 de recepten voor „Bypeper tot een Swijne", en „Bypeper tot Krefften of Snoecken", waarin geene eigenlijke peper voorkomt.

BIJPLEISTEREN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Pleisteren*. Iets pleisteren zoodat het pleisterwerk overal weer gelijk wordt (zie V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 30, waar het wordt vertaald met *réparer les enduits*).

BIJPOMPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Pompen*. Door pompen toevoegen. || Dan wagt men tot dat de Nazoo in de Knip genoeg geklaard is, en kan bijgepompt worden (*bij het bierbrouwen*), *Handw.* 16, 37.

BIJPOST, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Post* in de beteekenis: militaire wacht. Ondergeschikte wacht of post. || Toen ... plagt ik officier van de burgerwacht te zijn, en als ik dan eens mede naar de bijposten ging, teekende ik daar ook mijn' naam *enz.*, FOKKE, *Verz. W.* 3, 81.

BIJPRODUCT, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Product*. Bijkomstig product, in de nijverheid. || In de gasfabrieken wordt o. a. ammoniakwater als bijproduct verkregen

BIJRASPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Raspen*. Iets zóó raspen (d. i. vijlen) dat het eene bepaalde maat, gedaante of oppervlakte krijgt. || Als de kern (*zekere metalen plaat*) zuiver van pas geraspt is ..., raspt (men) haar in de rondte schuins bij, *Handw.* 21, 110. Men raspt het één eind ... eenigzins spits bij, 21, 121.

BIJREDE — vaak gespeld BIJREDEN —, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Rede*, iets wat gesproken wordt. Gezegde, uitgesproken bij een bepaald voorval. || Die van Aegypten hadden voor een gewoonte, in het vrolijckste van hare maeltijden, een geraemte ... te voorschyn te brengen, met een byreden aan de genoode: doodt zijnde, suldy aldus wesen, CATS 1, 55 *b*. Haer (t. w. *zijne dochter*) niet meer als alleenlik hondert kroonen by uyterste wille toevoegende, met dese byreden, dat haar geluk voor goet haer verstrekken soude, 1, 234 *a*.

BIJREKENEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Rekenen*. Iets samen met een ander bedrag in rekening brengen; iets bijtellen bij iets anders; o. a. in de afl. *Bijrekening*. || Sedert dien tijd zijn ... de dijks- en molengelden met bijrekening der verponding deimtdeimtsgelijk omgeslagen, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 498. Met bijrekening van oorlog, ziekte en andere rampen, QUACK, *Soc.* 1, 27.

BIJRIVIER, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Rivier*. Kleinere rivier die in eene grotere uitloopt.

BIJROEP, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Roep*. De woorden die men bij iets roept. || Sint dijn ... heeft ... bevolen, dat men voor de barr... alleenlijck sijn hemdenrock, aen een lanos gebeldt, soude omdragen: met een by-roep; van den overvloed van 't Oosten, is dit maer alleen overigh, *enz.* 1, 61 *b*.

BIJROEPEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Roepen*. Roepen om iemand of iets te doen nabij komen, te hulp roepen. || O poezy! Wy mijden uwen invloed by, Om d'aardschen wansmaak te vernielen! DA COSTA 1, 381.

BIJRONDE, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Ronde*. Vroeger soms de naam eener onderschikte ronde of patrouille, in tegenstelling met de hoofdronde. || Die geene dewelcke de Hooft-ronde hout, sal ordonneren welcke van de Byronden, waarmee deselve malkanderen sullen komen te ontmoetten, en de andere de Parole sal geven, *Gr. Placcaat.* 4, 1[illegible] (a°. 1688).

BIJRONDEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Ronden*. Iets rond of ronder maken volgens eene bepaalde maat of richting. || Een stuk hout, welks rand volgens de gedaante van eenen cirkelboog ... is bijgerond, KUYPER, *Technol.* 1, 243. Na de voltooiing van het oog wordt de naald aan het kop einde bijgerond ..., dat is ... met eene kleine en fijne vijl afgerond, 1, 535.

BIJRUKKEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Rukken*. B. v. gezegd van zeilen: ze uitbijzetten. || Rukt al uw zeilen by, en vaardig in de top. Zoekt den vyandt t' ontvluchten, BRANDT, *De Ruiter* 435. Ons groot marszeil (wierdt) ten deel van de reer geschooten ..., rukten doen ons schoonzeil by *enz.*, bij BRANDT, *a. w.* 823.

BIJSCHADUW, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Schaduw*. Ruimte welke door een gedeelte der lichtstralen, uitgaande van eene lichtbron, getroffen wordt, ter onderscheiding van de *slagschaduw* waar in het geheel geene lichtstralen vallen (zie NOSSCH, *Natuurk.* § 1184). Synoniem *Halfschaduw* (zie aldaar).

— In vrijer gebruik: eene bijkomende schaduw. Men plaatst dit raam (t. w. *een houten raam met papier beplakt*) voor het vengster, waar voor men werkt, in eene schuinsche rigting over de plaat (*waarin gegraveerd wordt*) hellende, ten einde gelijk en effen licht, zonder eenige bijschaduwen, dezelve te brengen, *Handw.* 13, 251.

BIJSCHAVEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Schaven*. Door schaven bijwerken (verg. v. KEIRSBILCK, *Timm.* 55). || De drie platen moeten ..., zo wel aan het boven als onderste zuiver in den haak gezaagd en bijgeschaafd worden, *Handw.* 21, 139. Het ruw- of bijschaven van gegoten lettertypen om o. a. het spoor van den giettap weg te schaven (KUYPER, *Technol.* 1, 136).

BIJSCHENKEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Schenken* in de bet. *gieten*. Iets bijschenken toevoegen. || Terwijl Mevrouw ... het water bijschonk (t. w. *bij een glas rum*), *K. Zev.* 4, 2[illegible]

BIJSCHERM, znw. onz. Term in de plantkunde. Eene bepaalde bloeiwijze of een bloeitop (OUDEMANS, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 84); lat. cyma. Men onderscheidt de bloeitoppen of bijschermen in gevorkte ... en ongevorkte, *t. a. pl.*

BIJSCHERPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Scherpen*. Aan iets de vereiste scherpte of puntigheid geven. || Het bijscherpen der boorsneden, KUYPER, *Technol.* 1, 754 (zie ook

rpen (*is*) de uiteinden van twee stukken aneen moeten geweld worden, penvormig DUCKE, *Loodgieter* 41.

IETEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. *ieten* in de bet. *zich snel bewegen*.

en, bijspringen, meestal met het doel . || Arnulfs krijgslieden ... begonnen en, toen de ... ruiterij ... bijschoot, en m beslissen, DAVID, *Hist.* 3, 507. Hoe lie andre ter redding niet bij? V. DUYSE,

oeistoffen: bij eene andere vloeistof stroo- Nazoo mede koel geworden zijnde, kan geheel of gedeeltelijk bij de Voorpeil ... ieten, en het Bier gaan vaten, *Handw.*

lijk, van bepaalde woorden, namen enz.: chieten. Thans niet in gebruik. || Wel et wil mij zoo niet bijschieten.... Och! nu ook weêr? FOKKE, *Verz. W.* 7, 65.

IKKEN, bedr. en onz. zw. ww. Uit st. 4, *b*) en *Schikken*. Mnl. *biscicken* 1269); KIL. vertaalt het met *adjungere*, *commodare*.

algemeene taal bij voorkeur als onz. ww.: mand of iets komen zitten. || Mijn lief, ..., ick moet een beetje by-Schicken; s weersoordigh? hebje gien sin in mijn, TER 411. Hij liet zich niet bidden en ijk bij (*kwam mee aan tafel zitten*).

rm in de spraakkunst wordt *bijschikken* purisme voor *coördineeren*: vandaar *bijge-n*, *bijschikkende voegwoorden* (zie b. v. *Spraakk*[1]. 102 en 106).

chikking („De *bijschikking* gebeurt door ijschikkende voegwoorden", VERCOULLIE, 0).

IILDEREN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* *e*) en *Schilderen*. Eene schilderij, waar-breekt, bijwerken. || (*Schilderijen*) die geschilderd en hard- of liever scherp-ongemaakt, KNEPPELH. 8, 42. Dat ze *len*) niet zorgvuldig genoeg zijn afgewerkt, de gave ontbreekt het onvoltooide nader-schilderen, BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 56.

IOOL, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. *chool*. Vroeger: bijzondere school. Thans Dat ... niemant ... binnen deser Stede bijschoolen sal moghen houden, noch oock en gaen leeren, dan die ... behoorlijck t... sal wesen, in *Oude Tijd* 1874, 100 *v. Amsterdam*, a°. 1595). Geene by-scholen noch in Steden, noch in Dorpen werden anders, dan ... met voorgaande consent istraat der plaatsen, *Utr. Placaatb.* 1, 612) (*in tegenstelling met de „publyque* 374 *a*). Dat ... niemand zig zal hebben en ..., binnen deeze Stad ... Latynsche te houden, *Handv. v. Amst.*, 2de *Verv.* 765). Een bijschool (*naast de Latijnsche* geschiedenis en wiskunde en tot onder-nieuwere talen bestond ... reeds hier en aaldelijk te Haarlem, BEETS, *Na vijftig*

IRAPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Sa-) en *Schrapen*. Door schrapen effenen. || blaren, die in de kalk zijn, afstoot en en dat die gaten met menie-stopverw den, (t. w. *bij het verven van binnen-*PMAN, *Schilders-Handb.* 63.

IRIFT, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. *hrift*. Verg. *epigramma*.

1) Opschrift, op een gedenkteeken enz.; thans geheel verouderd. || Hoe best uw daân ... Vereeuwigen door bijschrift en kronijk? OOSTERDIJK, *Hor.* 167 (in het Latijn: *per titulos memoresque fastos*).

2) Iets dat geschreven wordt bij of onder eene afbeelding en toepasselijk is op hetgeen daardoor wordt afgebeeld. || Hij wees hen eens op een zijner prentjens (t. w. *van Cats*), en dit bijschrijft: De wijze draagt de zotten Ook als zij hem bespotten, *Wildsch.* 1, 175.

3) Een kort gedicht op iemand of iets, en als het ware een *bijschrift* in de bet. 2): *bijschriften* was vroeger een gewone naam voor eene afdeeling van iemands dichtwerken (zie b. v. OUDAAN, *Poëzy* 1, 281 vlgg.; VOLLENHOVE, *Poëzy* 579 vlgg.; G. BRANDT, *Poëzy* 3, 317 vlgg.; POOT 1, 433 vlgg.).

BIJSCHRIJVEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d* of *e*) en *Schrijven*.

1) Door schrijven toevoegen. || Ik heb op eene plaats iets met potlood bygeschreven, BILD., *Br.* 4, 214 (zie ook 5, 200). Posten die nog niet volledig mogten bijgeschreven wezen, in *Bijv. Stbl.* 1836, blz. 41. Het bedrag van de ... rente wordt... op het spaarbankboekje ... als eene gewone inlage bijgeschreven, *Wet v.* 20 Juli 1895, *Stbl.* 135, *a.* 4.

2) In het boekhouden: de boeken in orde brengen tot op een bepaalden tijd. || Galjart (had) zich nooit met het bijschrijven van het Grootboek bemoeid, *K. Zev.* 4, 144.

Afl. *Bijschrijving* („De rente ... wordt door den directeur van de Rijks-postspaarbank door *bijschrijving* in het boekje ... toegevoegd", *Wet v.* 25 Mei 1880, *Stbl.* 88, *a.* 12).

BIJSCHUIVEN, bedr. en onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Schuiven*.

A) **Bedr.** — Iets door schuiven dichter bij iemand of iets plaatsen. || Terwijl zij ... een hoektafeltje bijschoven om mijn waren op uit te stallen, V. LENNEP, *Rom.* 3, 221. Och! ... schuif dien grooten teenen stoel eens bij, voor Juffrouw Leentje, *K. Zev.* 1, 287.

B) **Onz.** — 1) Naderbij gaan zitten: ongeveer hetzelfde als *bijschikken*. || Willen onze Landgenooten nu dat verhaal hooren, dat zij dan een' stoel nemen en ook bijschuiven, ... dat is: dit boek koopen *enz.*, FOKKE, *B. R.* 2, 184. Schuift digt bij 't vuur; schuift allen bij! TOLLENS 12, 73. Ik schoof bij, verzocht hem mij die historie te vertellen en vernam het volgende, SLEECKX 12, 193.

2) Naderen, in ruimeren zin. || Zij (t. w. *eene komeet*) komt allengskens bijgeschoven: 'k Kan 's avonds heuren staart al zien, J. V. RIJSWIJCK 620 (ed. 1871).

BIJSIERAAD, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Sieraad*. In een kunstwerk: de sieraden, om en bij de hoofdfiguren geplaatst. || Bijsieraaden, hoogte, diepte, schaduw (t. w. *in een „dichttafreel"*), J. DE KRUYFF, *Ged.* 121. Alle deze beelden en bijsieraden (t. w. *aan het Haarlemsche orgel*) zijn ... door een ijzeren hek afgesloten, DE KONING, *Taf. v. Haarl.* 1, 146.

BIJSLAAN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Slaan*. Verg. echter ook BIJSLAG. Iets slaan tot het een bepaalden vorm heeft. || Een (*werkman*) ... slaat ... den kant (*eener plaat*) om den Vorm; de plaat wordt verder dóórgetrokken, weder bijgeslagen, en zo voorts, tot dat zij geheel rondom den Vorm gebogen is, *Handw.* 21, 85 (*bij het maken van orgelpijpen*).

— Waarschijnlijk staat met deze beteekenis niet in verband die van *er slecht uitziende*, waarin *bijgeslagen* als adjectief te Utrecht gebruikt wordt.

BIJSLAAP, znw. m., en bij overdrachtelijk gebruik gemeensl. Van *Bijslapen*.

vrouw van Ooijen genegen zijn zou, om bij te springen ... om de eer der familie op te houden, LOOSJES, *Golst.* 1, 191. F.... die zich niet achterlijk (*zou*) betoonen, wanneer het er op aankwam, bij te springen, *K. Zev.* 5, 13. Als ... Spanje ... met geld en krijgsmacht moest bijspringen, FRUIN, *Tien J.* 355.

— Met eene zaak als bepaling, niet gewoon. || Dat veele van hunne makkers ... graag waren om dit stuk (t. w. *zekere onderneming*) by te springen, en 'er de behulpzaame hand aan te slaan, V. ALKEMADE, *J. Fr. Oorl.* 130. De opstand (*van 1830*) door franschgezinden en Walen gestookt en geleid, door misnoegde katholieken bijgesprongen *enz.*, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 6.

Afl. *Bijspringing* („Met den staat der Armenkasse ... was het slegt gesteld, ondanks de geduurige *byspringingen* uit de Stadskasse", *Verv. op* WAGEN. 36, 32).

BIJSTAAN, onz. en bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* en *f*) en *Staan*. Mnl. *bistaen* (VERDAM 1, 1275). Verg. lat. *adesse*, fr. *assister*.

A) Met een persoon als onderwerp.

1) Bij iemand staan of bij iets tegenwoordig zijn. || Ick stout van veers en keeck het an; En dan kreeg ick altemets van bystaan oock een streeck uyt de pan, BREDERO 2, 156. De Opperbevelhebber, die een van zyn bystaande volk belast het beest met een byl in de nek te slaan, V. HEEMSKERK, *Arc.* 82. Hij herkende ... eenigen der bijstaande personen, CONSCIENCE 3, 204 *b*.

— In de gebiedende wijs: kom hier! let op! opgepast! || Sta by Olymp'sche Worstelaers.... Komt leert van ons een leger slaen, VONDEL 1, 695 („*Rey van Roomsche soldaten*").

— Ook in scheepscommando's. || Sta by zeizen! WITSEN, *Scheepsb.* 510 *a*.

2) Iemand helpen. Zeer gewoon in het passief, en dus als een bedr. ww. te beschouwen. || Dat ghy hem ... Hebt moeten helpen ..., en by ghestaen, V. GHISTELE, *Terent. Adelph.* 54. Op dat gy ... haer bystaet in wat sake sy u soude mogen van doen hebben, *Rom.* 16, 2. De Heere heeft my bygestaen, ende heeft my bekrachtight, 2 *Tim.* 4, 17. De soete Jesus sij Met u en uwe stad, en sta u eeuwigh by, VONDEL 3, 354. Den Trojaen ... in 't uiterst by te staen, 8, 575. Den Geweldigen Provoost ... in het exploicteeren van sijn Ampt ... by te staan, en de Misdaders te helpen vangen en straffen, *Gr. Placaatb.* 5, 275 *b* (a°. 1702). Dat gy niet zo wel en zo vriendlyk wierd bygestaan, als billyk is, *Blank.* 1, 28. Wanneer de verdachte bijgestaan is van eenen advocaat, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 320.

— Zeer gewoon is nog thans de bepaling *met raad en daad*. || Bystaan met raad en daad den Veld-Maarschalk ... in het uytvoeren van syn Last: Dat is de pligt van de Heeren Gedeputeerden te Velde, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 84 *b*.

3) Met eene zaak als bepaling: besturen; thans in onbruik. || Ick (ving) weder aen, om mijn verlof te trachten, Dan ..., my wert opgeleyt de saken by te staen, Tot 't openstaende werck sou wesen afgedaen, CATS 3, 54 *b*.

B) Met eene zaak als onderwerp.

1) In de nabijheid staan of zich bevinden. || Het welck (t. w. *het zaad*) ... door de Wtschietende Vaten ... gebracht wert in de Bystaende Blaeskens, en Voorstaende Klierkens, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 150 *b*. Het bed en ... de bijstaande tafel, CONSCIENCE 1, 223 *b*.

2) Met eene persoonsbepaling in den datief: bij iemand zijn, of in zijn bezit blijven; thans in de algemeene taal niet meer in gebruik. || Sulcken Rijckdom (t. w. *de gaven van den geest*) u bystaet Als u alle Schat afgaet, STARTER 317. D steet ons nog al bij (*in Gelderland: Tu* 2, 413).

3) Als scheepsterm, van zeilen: uitgez Laet bystaen (*als commando*), WITSEN, 484 *b*. Als de boven-lijzeils reeds bijstonden men de bram-lijzeils hijschen, te gelijker de spieren worden uitgevoerd, MOSSEL, *M* 104. Zoo lang als het zeil bijstaat, is alles strak door het handje vol wind dat er WERUM. BUNING, *Mar.-Sch.* 52.

Aanm. Enkele malen vindt men *bijst* verwarring met *bestaan*. || Zijn die ghebr hitten, so en sult ghyse niet bystaen te h desen Water, PH. HERMANNI, *Distilliert.*

Afl. *Bijstand*, *bijstander* (zie die woord

BIJSTAND, znw. m. Een naamwoord, naast het ww. *Bijstaan*.

A) *Bijstaan* in de bet. A, 1). Het b aanwezig zijn, en vandaar bij overdracht omringende personen, zijne omgeving. T ouderd. || Doe ... tsanderdaeghs hem zijne begraven zach *enz.*, DE DENE, *Test.* 156 *a*

B) *Bijstaan* in de bet. A, 2).

1) Eigenlijk. Hulp, onderstand. || Also vliende duer v bistant, V. GHISTELE, *Ovid.* fol. 100 *a*. Met hulp ende bystant van L. Vrouwe van Halle, MARNIX, *Byenc.* Ick soud' ... God roepen aen, En op sijn steunen, HOOFT, *Ged.* 1, 199. Tot bystaan u mijn soete ooghjes stuuren, BREDERO is noyt bystand waerd die noyt heeft willen HUYGENS 1, 316. De vrouw kan niet verschijnen zonder bijstand van haren ma *a*. 165. Elk onvermogende (heeft) aan rechterlijken raad en bijstand, BERGMANN, Eene Commissie van Bijstand.

— Bij ww. als *vragen*, *zoeken* en derg geen bystant krijght, Noch hulp van VONDEL 4, 380. In 't midden van den hy op een van sijn beste vrienden ... (*e* bystandt, POIRTERS, *Mask.* 195. Dat het kamertje ... den eersten bijstand zoeken noch aanschouwen moest, ESSER, *Twee S*

— Bij ww. als *geven*, *verleenen* en d hebt den bekeerden sondaer bystant HOUWAERT, *Vier Wterste* 205. Wilt alsulcken bystandt gheven, Als ghy se meught, BREDERO 1, 33. De ... Reus ... en bystand bood, VONDEL 3, 356. verleenen, DROSTE, *Overbl.* 121. Herod van Judea,... bewees aan Octavianus, krijgstogt, allen bijstand, M. C. V. HALL, 1, 121. Terwijl anderen ons verlaten, nog, die ons hulp en bijstand bieden, *Sophie* 313.

— Met *doen*; vroeger zeer gewoon, m ouderd. || Doet mijn groote swackheyt HOUWAERT, *Vier Wterste* 205. Doet... b prince van Oraengiën, V. VLOTEN, *N. G* 20. Ick sal u bystand doen met traenen VONDEL 3, 386. Dat ze den Viceadm Ruiter, en zyne onderhebbende vloote, bystand en adresse zullen hebben te d geven, bij BRANDT, *De Ruiter* 297. Byst mogelyke hulp doen aan de... afgebran DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 84 *b*.

2) Bij overdracht. Iemand die een and meestal in het mv., ook in den zin van h lat. *auxilia*. || Dat hy (t. w. *Caesar*).. vieren tot zyn bystanden heeft genoodi BOOM, *Zaanl. Arc.* 32. Terstondt dede

n alle kanten veel Legioenen en bystan-
44. De Hoekse Heeren... hebben met
an Mondfoord, Reynier van Broekhui-
r Jan van Naaldwyk Ridders, met hun
nden, eenige Steden... ingenomen, bij
, *J. Fr. Oorl.* 257. Toen... Civilis ..
e Batavische Lyfwagten en derzelver
te Rome)... bekend waren, BERKHEY,
5.
andig (zie ald.); *bijstandelijk*, hetzelfde
g, ook adverbiaal; zeldzaam („V blyv'
ndelijck heden", DE CASTELEIN, *Pyram.*
ij, bij HOOFT een paar malen voorko-
zin van *bijstand* of *hulptroepen* („Parma
Limburgh... om de *bystandyen* uit
' ontfangen", HOOFT, *N. H.* 574; „Dat
chtigheit (t. w. *Leicester*)... gelieve...
van haare Majesteit, de schattingen, en
aaken van regeeringe ..., in bequaame
iden", 1213).
of **samenst. afl.** *Bijstandbieder*
gha 6).
Bijstandsfonds; *bijstandswoonst*, in
komende voor hetgeen in Nederland
onderstand wordt genoemd.

NDER — vroeger ook wel BIJSTAAN-
w, m. Van *Bijstaan*. Mnl. *bistaenre*
1275); in dien vorm is tusschen *n* en
elascht, en naast *bijstaander* is *bijstan-*
laren zoowel uit den invloed der mede-
op de heldere *a* volgden als uit de
bijstand.
n in de bet. A, 1). Iemand, die ergens
er bij tegenwoordig is. || Dit... duurde
uren, tot groote verwonderinge van alle
s, v. HEEMSKERK, *Arc.* 60. Het scheen
lat hy zulx... in 't gezicht van zoo
ders... zoude hebben darren bestaan,
77 (*Ann.* 3, 14: *tot adstantium visu*).
eid der handen (t. w. *van een goochelaar*
n onbedreve bystanders zo onbegrypelyk
at *enz.*, v. EFFEN, *Spect.* 6, 138. Be-
hart..., neemt hij de houding aan van
chilligen bijstander, v. OOSTERZEE, *Lev.*
79.
oudere taal ook in den zin van *bijbal.* ||
ers of Opperklootjes (*in de noot*: epidi-
ALFYN, *Heelk. Ontl.* 165.
n in de bet. A, 2). Een helper; vaak
van een ondergeschikten helper, een
ans in onbruik. || Laet ons t'alder tijdt
enders lof doen leven breedt en wijdt,
139. Dat zy (t. w. *de Franschen*) geen'
ystanders, maar van oovervinnighe vyan-
HOOFT, *N. H.* 608 (zie ook 616). De
ficieren heuren Dienaeren ende Sergean-
ere bystaenders oft Assistenten, *Vl. Plac-*
6 (a°. 1556). Hugo (begaf) ... zich
twee zijner Ridders als bijstanders,
erk (t. w. *een strijdperk*), v. LENNEP,
.
bijzonder was *bijstander* vroeger als
hetzelfde als fr. *second* of *matelot* („Le
plus souvent, le matelot d'un vaisseau,
qui est destiné à en soutenir un autre
bat", LITTRÉ). || Werd goed gevonden,
orlogschip een fregat tot seconde of by-
hebben, BRANDT, *De Ruiter* 81. De
Jan Korneliszoon Meppel zou met zyn'
n voortogt hebben: de Viceadmiraal de
met zyn' bystander den tweeden inval
06.

BIJSTANDIG, bnw. Van *Bijstand*. Mnl. *bistandich* (VERDAM 1, 1275). Bijstand verleenende, behulpzaam; ook wel van zaken: dienstig. Reeds in de 17de eeuw zeldzaam. || Dese edele bystandighe vrouwe, Heeft haren man dickwils goeden raet ghegheuen, HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 4, 282. Dese bystandighe trouwe, 4, 284. Met bystandigher herten, 4, 287. De coningin van Englant ... Zal u (t. w. *Nederland*) oock wel bystandich zijn, En Vranckrijck desghelijcken, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 184. Een bystandich voetsel, NUMAN, *Striit d. Gem.* 13 *a*. Timoleon... zeyld wech na Tauromenion, Daer hy 't hem alles ... bevon Bystandigh, om aldaer sen heyren aen te landen, HERCKMANS, *Zeev.* 58. O Goddinne ... wilt ... mijnder liefden... eenichsins bystandich zijn, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 439.

Afl. *Bijstandigheid*, mnl. *bistandicheit* (VERDAM 1, 1275), hulp, bijstand („Om dat sy hem beter sou *bystandicheyt* doen, Soo heeft sy haer seluen gheaccoutreert In mans cleeren", HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 4, 280; „Hoe ghy meer betrout, hoe ghy meer gratie, En meer *bystandicheyt* van hem (t. w. *van God*) verwerft", NUMAN, *Striit d. Gem.* 62 *b*; „Aen welck (t. w. *eene weesmoeder*) tot ... *bystandicheijt* ghegheuen sal werden een maerte ofte twee", *Oork.* (16de E.) bij MERTENS en TORFS, *Gesch. v. Antw.* 4, 597; „Den Armen mat moet ghy ... doen *bystandichede*", *Const-thoon. Juw.* 152).

BIJSTEKEN, onz. en bedr. st. ww. Uit *Bij* en *Steken*, in verschillende beteekenissen.

A) *Bij* (Samenst. 4, *b*).

1) Dichter bij den wind gaan zeilen om bij te draaien of bij te gaan liggen. || De Ruiter... liet de Staatenvlag van de kampanje waaijen, tot een teeken dat men land zag: waar op al d'andere scheepen bystaaken, BRANDT, *De Ruiter* 307 (zie ook 421). Dat wy tot middernacht... voortzeylden, wanneer wy bystaaken, uit vrees van de Klippen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 392 *b*.

2) Gewestelijk ook: inzetten bij het spel. || Er is nog iemand die moet bijsteken, DE BO 132.

— Vandaar *zich bijsteken*, al zijne krachten inspannen, *t. a. pl.*

B) *Bij* (Samenst. 4, *e*). In verschillende ambachten: iets door steken met een snijdend werktuig een bepaalden vorm geven. || Dat weeke gedeelte, 't welk zig onder in het holle van den Hoef (t. w. *van een paard*)... bevind, en 't welk, by 't beslaan der Paarden, door de Smits hol word by gestoken, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 85. Het agtereind (t. w. *van een ventiel*) moet vooral scherp bijgestoken worden, *Handw.* 19, 292.

BIJSTELLEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* of *d*) en *Stellen*. Stellen, plaatsen bij iets, in verschillende opvattingen.

1) Inzetten bij het spel, en vandaar veil hebben voor iets, wagen. Thans verouderd. || Wat wilt ghy by stellen? Qualic esser meer. Dies teeuwich zeer, duer svyandts bedryf Hu bereedt es, EVERAERT 16. *Q.* Tes al verdaen dat jn myn bewelt stont. *S.* Om by stellen en esser niet meer gheret, 26. Ik (t. w. *de admiraal Heemskerk*) ... heb mijn lijf voor 't Land uit liefde bijgestelt, *Ged. v.* v. BAERLE e. a. 1, 169.

2) Toevoegen.

a) Van personen, hetzij tot bewaking of om hulp te verleenen. || Ende Esau seyde; Laet my doch van dit volck, dat met my is, u by stellen, *Gen.* 33, 15. De schuitluiden, en soldaaten hun bygestelt, HOOFT, *N. H.* 374. Oock konden des nachts niet doen (t. w. *om uit de gevangenschap te vluchten*), ofte den bygestelde man hadde van alles kennisse, *Begin e. Voortg.* 8, 23 *a*.

b) Van zaken, ook abstracte. || Om d'aanslag mannemoed, en fierheid, by te stellen, OUDAAN, *Poëzy* 1, 146. En hy stelt die helsche logen Al de kleur der echtheid by, v. DUYSE, *Vad. Poezy* 1, 23.

3) Soms is het begrip van *bij* zeer verflauwd. || In saeken waer d' overgebleven en tot ons herghekomen ghedachtenissen stilswegen..., myn eygen... ramingen en gevoelen by te stellen, v. BLEYSWIJCK, *Beschr. v. Delft* III.

Afl. *Bijstelling.*

BIJSTELLING, znw. vr. Van *Bijstellen.* Plaatsing naast iets; bij MARIN vertaald met *apposition, jonction, addition.* Nu nog slechts gebruikelijk in de spraakkunst ter vertaling van lat. *appositio.*

1) In meer algemeene opvatting: het naast elkander staan van woorden in denzelfden naamval. Thans minder gewoon. || De eenvoudige bystelling... is... een verbinding zonder koppelwoord of voorzetsel, en dient tot vereeniging van Lid- en Naamwoord, van Zelfstandig en Byvoeglijk, BILD., *Spraakl.* 281.

2) In meer beperkte opvatting: zie de aanhalingen. || Staat een substantief met of zonder lidwoord als attribuut achter een zelfstandig woord, dan heet het bijstelling, COSIJN-TE WINKEL, *Nederl. Spraakk.* § 582. Het kenmerkende van eene bijstelling is, dat het zelfst. nwd. zonder genitiefteeken of voorzetsel naast het bepaalde woord gezet wordt, en alleen door gelijkheid van nvl. zijn verband daarmede uitdrukt, DEN HERTOG, *Nederl. Taal* 1, 46.

Samenst. *Bijstellingszin*, „een zelfstandige zin met het zinslidwoord dat, als bijvoeglijke bepaling van een substantief" (COSIJN-TE WINKEL, *Nederl. Spraakk.* § 686).

BIJSTEMMEN, bedr., soms ook onz., zw. ww. Eerst in het midden der 19de eeuw gevormd naar hd. *beistimmen*, maar thans weer in onbruik. Zich met een gevoelen vereenigen. || Het spreekt van zelf dat de volkeren dit besluit met geestdrift bijstemden, DAVID, *Hist.* 3, 486. Wij kunnen dan ook niet bijstemmen, wanneer Lange... bewijzen wil vinden *enz.*, v. OOSTERZEE, *Lev. v. Jez.* 2, 249. De dichter der „Korenbloemen" zal die woorden bijstemmen, SCHIMMEL, in *De Gids* 1860, 2, 671 (zie ook 2, 658).

BIJSTEMPEL, znw. m. of onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Stempel.* Een tweede stempel die naast een eersten op gezegeld papier wordt afgedrukt, ter aanduiding van het getal opcenten. || Een bijstempel die droog wordt ingeschroefd, (*of*) een bijstempel, die, in blaauwen inkt, nat wordt afgedrukt, *Besl. v.* 23 Dec. 1882, *Stbl.* 242.

Afl. *Bijstempelen*, en daarvan *bijstempeling* („Besluit van den 23sten December 1882, betrekkelijk de *bijstempeling* van gezegeld papier", *Stbl.* 242).

BIJSTENGEL, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Stengel.* Term in de plantenkunde. Een tak, die aldus genoemd wordt in tegenstelling met den *hoofdstengel* of *stengel* (zie OUDEMANS, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 13).

BIJSTER, bnw. en bijw. Mnl. *bijster* (VERDAM 1, 1251); mnd. *bíster* (LÜBBEN-WALTHER 55). In Zuid-Nederland bestaat vanouds de vorm *bijstier*; is deze ouder dan de vorm *bijster*, dan moet het woord oorspronkelijk eene samenstelling zijn, waarschijnlijk met *bij*; in het tegenovergestelde geval is *bijster* eene afleiding, naar men wil van *bijzen.* Van eng. *boisterous*, dat men dikwijls met *bijster* heeft vergeleken, is de afleiding evenmin met zekerheid te geven: volgens MURRAY (1, 970) is het wellicht eene vervorming van *boistous*, dat ook nog niet is verklaard.

A) **Bnw.**

1) Van den rechten weg af, verdwaald; bepaling, den weg aanduidende. Thans nog eene enkele uitdrukking. || Soo raeckt me 's weeghs in 't soecken van veel' wegen, 1, 314 (zie ook 1, 297).

— *Het spoor bijster*; thans nog gewoon, figuurlijke toepassing. || De Eedelen, als byster zynde, onderwonden zich geenerley heit tot troost van die van Valenchien, *N. H.* 127. Een herder, die ... het spoor bijster is, v. D. PALM, *Sal.* 2, 321. Hij publiek het spoor bijster gemaakt, QUACK, Eline schudde ... het hoofd, geheel en al bijster, COUPERUS, *E. Vere* 1, 137.

— Bij overdracht van den weg waarop dwaalt. || Nu Prekers bijstre wegen gaen, 2, 761. Dan bin i geweldig in de bijst (*dan vergist gij u zeer*), *Geld. Volksalm.* 18

2) Met andere bepalingen, aanwijzende kwijt is; thans in onbruik (zie ook ond Dat d'eerste geleeden ontsnoert zynde, de orde byster, elkander' oover stagh worpen *N. H.* 8 (zie ook 14). Onder ... 't betwisten klooven aller punten werden veele ... der zaake t'eenemaal byster, 36. Hierover kende, raakte zij geheel den slaap bijster, *Lijnsl.* 3, 34.

3) Inzonderheid met de bepaling *de* later *de zinnen*: zijn verstand kwijt; well nog hier en daar in gebruik (zie b. v. *Bred. T., Aanh.* 8). || Willem ... de Vij sijner sinnen ... bijster werde, als ind te lesen is, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 33 v. HEEMSKERK, *Arc.* 205). Hy wort schier van sinnen, Die dees Zee-juffren spiegh'lende Meyrminnen, VONDEL 1, 397. en den zinnen bijster, BILD. 10, 449.

— Vandaar absoluut, in den zin van: thans verouderd. || Ick wor so nuwelyck schier wilt enne byster, BREDERO 1, 1 kom hier trouwen. *B.* Wat! ... aan een aan een vrijster? *J.* Wel, Haagse Ba jij bijster? bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, En zinneloos in 't hooft, MOONEN, *Poëzy*

— Soms gelijkstaande met: zeer toornig Dat ze zich tegen haren man en kinders en byster aenstelde als *enz.*, VONDEL 4,

— Soms gelijkstaande met: versuft, simpel. || Myn gespeelen suchten, En (en byster, v. HEEMSKERK, *Arc.* 173. I zelve bijster, En blint en stom, VONDE 'k Vroeg, wat is dat te zeggen? houd u Niet, zeyd' hy, *Gew. Weuwenaar* 2, 38.

— Bij overdracht, van het verstand. || heit der angste Mijn zinnen bijster maek *Ged.* 1, 273. Een booswicht, van byste HOOFT, *Henr. d. Gr.* 180. Myn verstant SCHERMER 8.

— Ook van aandoeningen, waardoor overstelpt en versuft raakt; verg. ook de In de vlekken aan den duynkant, was d (t. w. *tijdens eene overstrooming*) te byste *N. H.* 217. Bijstre vrees, HOOFT, *Ge* Bijstre smart, VONDEL 7, 740.

4) Woest, onstuimig, gezegd van het natuur voorkomt; nog heden is *bíster* in en Overijsel een term voor: buiig, o (van het weer gezegd) (zie b. v. *Taalk* 419; *N. Ned. Taalmag.* 3, 120). || De bysten die oyt uit de Noorder zee ... soude kon komen, v. HEEMSKERK, *Arc.* 176. Om dat Achelous soo bijster ende soo ongheduy

daer gheensins door komen, FLORIAN., . 257. Het wordt een bijster weêr,

gelijking van het gemoed. || Dit een-weegsche Wassenaar ... (maakt) de an zyne inwoonders buyig en byster, , *Arc.* 175.

ig, zeer erg, zeer vreemd in zijne soort. || ebreken', T welck uit het woeden van den fde ontstaet, HOOFT, *Ged.* 1, 282. Zijn' heidt, HOOFT, *Rampz.* 12. Al te bystere en, HOOFT, *N. H.* 5. De bystere ge- Landts, 43. U bijster onghelück, 176. 't Was byster hoese (t. w. *de* ilden, VONDEL 3, 355. Het bystere oots, 5, 201. Dit bijster onverstant, *Vok en E.* 243. Aldus leed ik bijsteren rs, *Reys.* 259. De tyding deezer vyande-de bystere ongerustheid in de Land-GEN., *Vad. Hist.* 4, 366.

te bijster en derg., ter aanduiding : || Het is te bijster hoe 't me bolt, 2, 398. Hoe is myn de kop opter kyeren 't is te bijster! BREDERO 1, 152. seuvenen te komen, en 't is langh al 't Is te bijster, 't is sijn leve-daghen w. D. HOOFT, *Styve Piet* 1. Dit is scheldt ghy de Vrijsters, Die toch de ide broên? STARTER 213.

:kere opvatting: ongewoon, curieus. || :pten, geestige rymeryen, en bystere *dd. Opschr.* 1, 5.

et voorkomen: ongunstig, leelijk. || van so bysteren ende leelijcke Figueren, LINSCHOTEN, *Itiner.* 64 *b.* Alekto leit jck opzicht en byster gelaet af, VONDEL e (*lijken zijn*) byster, bleeck, en bloodt, *Sedigh Leven* 358. Yets ... dat een Creatuyre geleek, van een seer boven-jstere gedaente, v. HARINXMA, *Wond.*

ongunstigen staat verkeerende, berooid, -Vlaanderen nog gewoon; in de Zaan- de uitdrukking *rijk of bijster* (BOE-). || Men dickwils siet, dat (de Jongers) rooft syn van Vader ende Moeder, die achtergelaten hebben, dickwyls arm ende , bij v. GOOR, *Beschr. v. Breda* 274 (a°. beyen sietmen ontdrijven, Wy werden ot, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 161. y mildelic gheloncken gheschoncken, al bistier heeft ghedroncken, DE CASTE- *v. Rhetor.* 243. Wy zijn al bloot ver- *bij de geboorte*), Jae naeckt, ghe- v. MANDER, *Gulden Harpe* 609. De die sij altoos ghedraeghen hadden atter daer velen om bijstier waeren, *agb.* 40. Alle Koopmanschappen (ston- Renteniers werden byster, VELIUS, *orn* 146. Al dat hier is in 't leven, tier (d. i. *rijk en arm*), v. ZEVE-

bijster maken. || O Beroerlicken Tyt ct... Volc van Neerrynghe Bystier , EVERAERT 184. Lichte Wijven Maken an bijstier, v. MANDER, *Gulden Harpe* ckt dat Aellemis geen mensche bijster 3, 28 *a.*

: andere onderwerpen dan personen. || ghe op te legghen ende 't laut bijstir E POTTRE, *Dagb.* 83. Bijstre staet, *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 176. Dit byster nest (*van een armoedig huis gezegd*), BREDERO 2, 181. Byster' Armoe, HUYGENS 1, 284.

8) Van den grond: arm, schraal. || Terwyl ghy op de hoogte, Daer ick u staende hiel, de schraelte ziet en drooghte Van bar en byster zand, WESTERBAEN, *Ock.* 63. Een woest en bijster land, alleen geschikt voor jagers en visschers, STARING, *Voormaals en Th.* 173.

B) **Bijw.**

1) Op eene heftige, onstuimige wijze, of ook wel *zóó* dat het naar en akelig is om aan te zien; thans verouderd. || Tiert niet al te byster, VISSCHER, *Brabb.* 80. Schoon hy bijster hijgt, CATS 1, 271 *b.* De tonge van de vrou, wanneerse byster woedt, Is doodelick vergif, 1, 321 *a.* Hy (begonst) hem in sijn Sermonen seer schandelyck ende byster te hebben op den Magistraet, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 55. De buldraers ... stormen ... slot en grendels tegen, Zoo byster, dat de bergh hier ... af ... davert, VONDEL 8, 278.

2) Overgaande tot een bijw. van graad.

a) Bij verbale uitdrukkingen. || Veel warender bijster ghequelt ende swack vande scheur-buyck, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 69 *c.* Dat de oude heer bijster schrikken zou, als hij hem ... de toedragt der ... zaak meldde, FOKKE, *Verz. W.* 4, 165. Deze keurige kleeding stak bijster af tegen het gewaad des postiljons, v. LENNEP, *Rom.* 1, 177.

— Thans vooral met *niet*: niet bijzonder, t. w. als euphemisme voor: zeer weinig, in 't geheel niet. || Wij hebben ... opgemerkt, dat onze jongelui zich niet bijster vermaakten met voordrachten uit Racine of Ponsard, TEN BRINK, *Rom.* 5, 6.

b) Bij bnw. en bijw. || Den Talmud der Joden...: welck is een bijster groot Boeck, MARNIX, *Byenc.* 1, 8 (bl. 45 *b*). Onse maets byster mismoedich waren, *O.-I. en W.-I. Voyag.* 1, 72 *c.* Noch moet hy aen het werk, schoon bijster onbedreven, CATS 1, 292 *a.* Een snelle wint, die bijster vinnig blies, 1, 297 *a.* Desen Patroon ... waar by hy bijstere quade dagen had, STRUYS, *Reys.* 262. Hoe byster geleerd begint myn brief er uit te zien! *Leev.* 4, 24. Hebje 't niet bijster warm gehad op den wagen? *K. Zev.* 1, 209. De wetenschappelijke bagaadje die ik met mij voer, is helaas nog bijster ligt, maar *enz.*, BUYS, *Stud.* 2, 460.

— Zeer gewoon is in de oudere taal *te bijster*, waarin *te* slechts een hoogen, niet juist een te hoogen graad aanduidt (verg. *te* en *al te* in het Mnl.). || Sy (*mijn lief*) (is) te bijster koel, CATS 1, 40 *a* (zie ook 1, 74 *b*; 1, 247 *b* enz.). Ick ben te bijster gaeren alle daghen in de bocht, COSTER 25. Je selt me te byster schrickelijck vertoornen, HOOFT, *Ged.* 2, 277. Droeve gunst, te bijster groot! TOLLENS 1, 76.

— Gewoon is ook reeds in de oudere taal de verbinding van het bijw. *bijster* met een bnw. van gunstige beteekenis. || Ien avontuertjen... dat te byster nae mijn sin is, HOOFT, *Ged.* 2, 326. Het kint was bijster schoon, VONDEL 11, 611. Jou aesingt is soo bijster braef, STARTER 479.

— De verbindingen met (*niet*) *veel* en met *weinig* zijn ook in de jongere taal zeer gewoon gebleven. || Men heefter oock... Mosselen, en Oesteren bijster veel, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 70 *b.* Den H. Chrysostomus, die ... soo bijster vele van des houwelijcks ongeluck by een brenght, BISSCHOP, *Lof d. Suyverh.* 1, 152. Eene andere waereld, waar van wy hier maar byster weinig weeten, *Leev.* 5, 140. Gezelschappen (t. w. *van studenten*) ...., waarop ... niet bijster veel gewerkt wordt, *K. Zev.* 1, 8. Hetgeen de Oostenrijksche regeering voor de

landtaal gedaan heeft, moet dus bijster weinig geweest zijn, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 116. Aan titels hechten we bijster weinig, KUYPER, *Program* 242.

Afl. *Bijsterheid, bijsterlijk, ont-, verbijsteren* (zie die woorden); *bijstierig*, in West-Vlaanderen: hetzelfde als *bijster* in de bet. A, 7); ook wel *bijstierde* („Op die hofsteê zul-je den eenen boer achter den anderen zien *bijstierig* worden", *Loquela* 7, 49); *bijsternis*, verdwaaldheid, verbijstering, en de toestand waarin men dientengevolge verkeert („Luiden, die uit mistroostigheit en *bysternis* van zinnen zondighden", HOOFT, *N. H.* 388; „Opdat hem (*den rechten weg*) ieder kennen mogt, En zonder *bysternis* betreden. En zonder doolen", POOT 1, 339).

Koppel. *Bijsterveld* (zie ald.); *bijsterziende*, verkeerd ziende („Afgrijselijke nacht, als hemelloop en starren Het *bijsterziend* verstand niet leiden maar verwarren", BILD. 6, 384).

Samenst. afl. *Bijsterzinnig* (zie ald.); *baarbijsteren* (zie BAREN (II), kol. 1019).

BIJSTERHEID, znw. vr. Van *Bijster*. Thans in onbruik.

1) Toestand van „bijster" te zijn, dus b. v. onvastheid van oordeel, twijfel. || My twijfelt zelve oft dese (t. w. *zekere gedichten*) verstaen zullen worden, oft, verstaen zijnde, niet smaekeloozer gevonden als anders. Welke bijsterheit van mijn oordeel *enz.*, HOOFT, *Br.* 1, 450.

2) Onzinnigheid, buitensporigheid; ook eene handeling die daarvan getuigt. || 't Verkoopen der ampten, 't verzieren van nieuwe op nieuwe tollen, ende andere bysterheden, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 56. De bysterheeden tot Munster aangerecht (t. w. *door de wederdoopers*), HOOFT, *N. H.* 58. Het uitvoeren der Inquisitie en Plakkaaten, met de bysterheiden daar uyt te beduchten, 76 (zie nog 746; 930; 1069; 1135 en elders). Iemand, die aan diergelyke ongerymdheden geloof slaat, van derzelver bysterheid te willen overtuigen, heb ik altyd vruchteloos gevonden, v. EFFEN, *Spect.* 12, 19.

3) Van omstandigheden. Onstuimigheid, onrust. || Oorloghe, vervolgh, bijsterheyt, DAVID, *Toetsst.* 89. Mits de bysterheit... des tyds, HOOFT, *N. H.* 576.

BIJSTERLIJK, bijw. Van *Bijster*. Mnl. *bijsterlijc* (VERDAM 1, 1252). Thans in onbruik.

1) Op de manier van iemand die verbijsterd is; onzeker, angstig. || Leggende de dingen dus oover hoop; begon elk, daar eenighe achterdacht by was, den andren bysterlyk aan te kyken, HOOFT, *N. H.* 873.

2) Op eene afgrijselijke manier, zeer erg. || Dat gemeyn volc... hevet... hem gestelt als of het eenen ijuer hadde, om God ende de Godsalicheyt, ende bysterlijck ghehuychelt, FRANCK, *Wereltb.* 23 *d*.

BIJSTERVELD, znw. onz. Eigenlijk: een schraal en onvruchtbaar stuk land; als zoodanig nog thans in het Westvlaamsch bekend (DE BO 132). In de oudere taal gewoon als denkbeeldige plaatsnaam. Heden ook nog voorkomende als familienaam. || *C.* Waer es uwen leghere? *A.* Te Broodshende te Bystiervelt te Royghem ende tHuutkercke, EVERAERT 294. Die te Hove willen dienen op 't Kasteel van Bijster-velt, *Veelderh. Gen. Dicht.* 87 (verg. 79). Te bystiervelde ... daer (hoortmen) van gheldeken ... gheen ghelnudt, DE DENE, *Test.* 354 *a*. Nu ghy Graef Jan van Hongeryen..., Waer is de Baroen Kalis Jan van bystervelt met sijn Kompangie? BREDERO, *Moortje* 52.

BIJSTERZINNIG, bnw. Uit *Bijster* en *Zin* met *-ig*. „Bijstere zinnen" hebbende, in verbijstering verkeerende. Thans in onbruik. || O bystersinnige hoop die in uw' sinnen viel! VONDEL 2, 61 Helt..., nogh hooger in beschouwing op Schier bysterzinnigh, HOOGVLIET, *Abr.* 274.

Afl. *Bijsterzinnigheid* („Daar de vlasg *terzinnigheid* terug keerde", LOOSJES, *Lijsnl.* verg. ook 1, 120; en *Bronkh.* 3, 336).

BIJSTOPPEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (S 4, *g*) en *Stoppen*. Scheepsterm. Gezegd van takels. Wegschieten. || Dit bijstoppen geschie het gijn in zijne volle lengte, dat is, overh het dek uit te leggen, met het overschiete des loopers in even lange bogten er op, e de parten met 4 of 6 kabelgarens bij elkand den, waardoor het gijn behoorlijk kan wegg worden, en dadelijk weder voor het gebrui is, PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 106.

BIJSTORTEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (S 4, *d*) en *Storten*. Bijvoegen door storten. de ketels, waarin de aftreksels worden (t. w. *bij het bierbrouwen*), geen meel of g worden bijgestort, *Besl. v.* 12 Oct. 18 106, *a*. 25.

BIJSTRAAT, znw. vr. Uit *Bij* (Sa *c*) en *Straat*. Eene kleinere straat, in een uitkomende. || Dat zo wel (d. i. *evenzoo* naasten (t. w. *buren*) zullen worden gecon die in de Bystraaten en Steegen, mitsgad Graften en Wateren, daar 't Sterf huys is zyn woonende, *Keuren v. Haerlem* 2, 46

BIJSTRATEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *e*) en *Straten*. Iets bestraten, plaveien bepaald punt. || Een' zwaren... teerlin *molen*) ... van waar men het zoogenaamde op den ... binnenring bijstraat, KROOK, *M.*

BIJSTREEK, znw. vr. Uit *Bij* (Sam en *Streek*, windstreek, richting. Eene schen de hoofdwindstreken in. || Zijnen naar alle hoofd- en bijstreken, regelen *Verz. W.* 10, 257.

— Bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 246 in waar misschien aan het bijbegrip van *stre* moet worden gedacht.

BIJSTRIJKEN, onz. en bedr. st *Bij* en *Strijken* in verschillende beteekeni

A) **Onz.** — *Bij* (Samenst. 4, *b*). G schepen: zich bij een ander schip vervoe (roeit) ... van daar voort, ondertusschen r hem de Heer van Ghent.. , ende uit strykt de Luitenant by, bij BRANDT, *De R*

B) **Bedr.** — *Bij* (Samenst. 4, *e*). Do een bepaalden vorm geven; gelijkstrijken; d iets herstellen. || Wanneer alle zijden een den grondhouw voorzien zijn, dan wordt eene platte vijl vluchtig bijgestreken ..., er den baard of rug van weg te nemen *Technol.* 1, 515. Het dak bijstrijken (t. w. *opnieuw met kalk bestrijken*), v. DALE[4] 2

BIJSTROOM, znw. m. Hetzelfde als De Schipbeek (is) een bijstroom van BLINK, *Ned.* 1, 55.

BIJSTUDIE, znw. vr. Uit *Bij* (S *c*) en *Studie*. Studie van ondergeschikte In mijn practijk en hoofd- of bystudien BILD., *Br.* 2, 45.

BIJT, znw. vr., mv. *bijten*. Mnl. *bij* 1, 1252); en verg. nd. *bit* (LÜBBEN-WA en DOORNK. KOOLM. 1, 173 *b*). Van ee ook voorkomt in *bijten*, en die in het algemeen *splijten*, *klooven* beteekent (zie B Zinverwant met *bijt* zijn *loeme* en *wak*: o gevormd van stammen waarin het begrip ligt (verg. KERN, in *Tijdschr.* 10, 114).

meen wordt *bijt* gezegd voor eene ope-
het ijs gehakt wordt; doch vroeger in
erkte opvatting dan nu. || Bijt, bijte.
eme. *Apertura glaciei*, KIL. — Dat de
onneert op de Riviere van de Vecht,...
, HOOFT, *Br.* 1, 236 (a°. 1624). De
)... last, dat men 't ys rondom de
ude opbyten ... Men hieuw... een bijt
voet breed, daar de scheepen, als met
beslooten, binnen laagen, BRANDT, *De*
. Dat de Bijt rondom de Stad en beyde
Walen in 50 deelen verdeelt sal wor-
sal yder Wijk gehouden sijn haar ge-
in op te maken..., ter breete van 30
e hout voeten, *Handv. v. Amst.* 870 *a*

derheid: eene opening die in het ijs ge-
, b. v. om aan water te komen ingeval
ook wel om er in te visschen, of om er
in te laten zwemmen. || Dat ten brande
jte (t. w. *om water te halen*) gehouden
te komen die van outs daer toe sijn ge-
Handv. v. Amst. 45 *a* (a°. 1578) (*in*
ike bepaling bij HOOFT, *N. H.* 563, *staat*:
en ter byte). By vriesend weder of be-
r, zal voor .. alle uytgangen van deur-
ten..., op Graften of Burg-wallen uyt-
. een Byt moeten worden gemaakt van
in 't vierkant, *Handv. v. Amst.* 840 *a*
Een bijte van twaalf voeten in 't vier-
869 *b*. Dat zy dezelve Byten, geduurende
l weer... zullen moeten openhouden, en
ude deselve... alle morgens van 't Ys
ste *Verv.* 46 *a* (a°. 1754). Evenals een
der, die niet krassen kan, vierkant in
jdt, FOKKE, *Verz. W.* 10, 73.
preekwijzen. || Hy viel daar in als een
en bijt, dat is oneigendlijk, hij dee dat
room of agterdogt, WINSCHOOTEN, *Seem.*
lt in de conversatie als een Os in een
kt 'er zig volstrekt meester van, v. EFFEN,
49. Ik was er omtrent als een vreemde
e bijt, en dat gaf een zekere gêne aan
ap, *K. Zev.* 4, 175. In een goed bijtje
lij heeft alle bijtjes afgevischt (b. v. *in*
n: hij kan nergens meer geld te leen

ten (II) (zie ald.).
Bijthakken.
t. afl. *Bijthakker* (b. v. TER GOUW,
586).
t. *Brandbijt, vischbijt* (zie die woorden);
p de plaats waar twee grachten of wel
en eene straat samenkomen (zie *Handv.*
0 *a* en 846 *a*); *ijsbijt* („Keuren by Winter-
ecken... over d'*Ys-byten*", *Priv. v. West-*
).

EKEN, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst.
Teeken. Een teeken dat naast iets wordt
Niemandt ontruste zigh in het zinghen
y-teykens..., gestelt voor de Zanghmer-
Zanghbl. XIV. Indien dat eenighe brau-
bruikte) tonnen... ghekocht hadden,...
vermueghen de teeckene uut te doen doene
p te doen stellene huerlieder teekene,
erup te doen affigerene ofte prentene
ne ofte brantteekene, bij REMBRY, *Hist.*
1, 339. Ten Kate (had) by ons voor de
een zelfde spraaktuig slechts één letter
, door byteekens te onderscheiden, doch
figuur zelve te veranderen, BILD., *Let-*

BIJTEEKENEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* of *e*) en *Teekenen*.

1) Bij iets teekenen, schrijven. || Zoo komt de berekening overeen met de opgegeven en de bijgeteekende maat van een duim Rhijnlandsch tegen eene volle voetmaat, BERKHEY, *N. H.* 4², 186.

2) In eene teekening bijwerken. || Met behulp van de drie opgegevene kaarten is op de ontworpene kaart het noordelijkst gedeelte bijgeteekend, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 9.

Afl. *Bijteekening*.

BIJTEEKENING, znw. vr. Van *Bijteekenen* in de bet. 1). Thans niet in gebruik.

1) Het maken van een teeken bij iets. || Hoe verre... die byteekening ter onderscheiding (*van letters „van een zelfde spraaktuig"*), achter staat by de onderscheiding, die in het gewoon Alfabeth plaats heeft, BILD., *Letterschr.* 71.

2) Korte aanteekening op den rand van een geschreven stuk; fr. *apostille*. || Het smeekschrift, belendt met byteekening van deezen verstande *enz.*, HOOFT, *N. H.* 77. De punten (*in een vertoog*), in schriftelyke byteekeningen, 1107 (*kantt.*: Apostillen).

BIJTELLEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Tellen*. Tellend bij iets voegen, bijrekenen. || Als ghy maer ... gestadelyck wel bytelt, wel vermeert ..., Zoo zult ghy ... voor wyze luiden gaen, DE DECKER 1, 107.

BIJTEN (I), bedr., ook wel onz., st. ww. Mnl. *biten* (VERDAM 1, 1276); oudgerm. *bîtan*. Van een in het Indogermaansch zeer bekenden wortel die ook voorkomt in den zin van *splijten*. Zie de etymologische woordenboeken en verg. BIJT.

A) Van menschen en dieren. De tanden in iets zetten.

1) In het algemeen. || Tanden (kunnen) niet veel anders ... doen, dan bijten en verscheuren, FOKKE, *B. R.* 4, 105. Bijten op een harde korst (t. w. *om een tand los te krijgen*), BEETS, *C. O.* 10. Bijtende luizen onderscheiden zich van zuigende door het bezit van kaken (zie SNELLEN V. VOLLENH., *Gel. Dieren* 131).

— *Op zijne nagels, op zijne tong, op zijne tanden, op zijne lippen bijten* (in de oudere taal ook zonder *op*, als bedr. ww.), t. w. uit ergernis, door inspanning, om zich te beheerschen en derg. || Dan ziet men hem van angst en bekommering zyne nagels byten, v. EFFEN, *Spect.* 4, 19. Bijt ... de nagels niet van de vingeren, ... men kan wel peinzen zonder aan een deel van zig zelven te zitten knaagen, *Wildsch.* 4, 386. „Kom Charles!" zei Rostan, na een oogenblik besluiteloos op zijn nagels te hebben staan bijten, *K. Zev.* 3, 202. Ik ... beet myn tong van boosheid, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 54. Van quaetheyt dunckt my thertte splyten, Dies mach ick wel byten op myn tanden ter noot, *Trou m. bl.* 117. Hoe souden die corendieven dan roepen en crijten, Op haer tanden bijten al even onsachtich, 253. Zy (*eene tooneelspeelster*) byt gedurig op haar lippen (*uit gemaaktheid*), ROTGANS, *Poëzy* 659. Toen werd zij beurtelings bleek en rood, beet zich op de lippen ... en zeide *enz.*, *K. Zev.* 3, 32. Onze tenor beet op zijne lippen en grimlachte schamper, terwijl hij medelijdig de schouders optrok, SLEECKX 9, 233.

— Ook in eene aardigheid als de volgende. || Bijt op jou tong, gy flaers, je selt een sottin voelen, BREDERO 1, 247.

— *In het zand bijten*, waarnaast vroeger ook andere dergelijke intransitieve of transitieve uitdrukkingen: ter aarde vallen, vaak: sneuvelen (zie Dl. V, kol. 581). Verg. hd. *ins gras beissen* en fr.

mordre la poussière, en zie ook *Zeitschr. f. d. Alt.* 6, 289. || Hij (beet) ... met zijnen bloedigen mont het gras op 's vyants bodem, VONDEL 5, 355. En onversaeght het gras te bijten met den tant, 6, 196. Ick beet in 't gulle zant met mijn' beschuimden mont, 11, 586 (zie ook 5, 378; 8, 608). Ick ... (houde) voor geluckigh ... Die ... gevallen is in 't veld En eens in d' aerde beet, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 415. Ik zie 'er duizenden ... den ... grond ... byten, ANTONIDES 1, 41. Hij ... drijft zich 't zwaard in de ingewanden; En bijt den grond, BILD. 1, 100.

2) Met het doel van iets te eten. || Hy verslint, sloct ende swelcht in zonder bijten ende zonder knouwen, MEURIER, *Prop. puer.* 8 *a*. Daer men noch te bijten noch te breken en vint, *Jes.* 29, *Kantt.* 77 (spreekwijze: verg. Dl. III, kol. 1241).

— *In iets bijten.* || Daer den ambachts-man ... met een grage lust in een boteram bijt, DE BRUNE, *Bank.* 1, 23. 't Goudgeel rundervet, Waarin men smaaklijk bijt, BARTELINK, *B. Kermis* 6. „'t Is kostelijk" ..., riep Lis, tot over de ooren in een korentenboterham bijtend, SEGERS, in *Ned. Mus.* 1890, 1, 118.

— *Door een zuren appel bijten* (ook *den zuren appel doorbijten*: zie Dl. II, kol. 551). || Ik heb door menigen zuren appel gebeten, eer ik zulk een man wierd . .; zo dat ik maar zeggen wil, dat ik harden geleert heb, *Burg.* 649. 't Was een zure appel; doch er moest doorheen gebeten worden, *K. Zev.* 2, 306. Hij heeft diep in den appel moeten bijten (d. i. *veel moeten toegeven*: in Z.-N.).

— Ook zonder dat een *appel* genoemd wordt. || Heeft men daardoor eens heengebeten (*er is sprake van eene organisatie van 's lands defensie*), dan *enz.*, KUYPER, *Program* 926.

— *Op de kom* of *op de kribbe bijten*, niets te eten hebben, en vandaar in 't algemeen: niets krijgen, niet meekrijgen van iets; in Zuid-Nederland. || Niemand ... Bijt er heden (t. w. *op Halfvasten*) op de kom, DE CORT, *Lied.* 184. Hij was ... arm van afkomst, en had in zijne jonge jaren dikwijls op de kom moeten bijten, SEGERS, *B. d. Kemp.* 7.

— *Bijten aan* (soms *in*) een uitgeworpen aas. || Treckt, als het visje bijt, DE BRUNE, *Bank.* 1, 220.

— Zeer gewoon in figuurlijk gebruik: zich door iemands voorspiegelingen laten overhalen, gretig aan iets gehoor of geloof geven. || Daer en willen sy niet aen bijten (t. w. *aan eene zekere wijze van verklaring*), MARNIX, *Byenc.* 2, 5 (bl. 85 *a*). Wat een spijt! ... onse Claes En wil niet bijten aen het aes, CATS 1, 521 *a*. Men wil dat de Spaanschen ... zoo hittigh in 't geloof zyns ooverlydens gebeeten hadden, dat zy *enz.*, HOOFT, *N. H.* 397. „Victoria!" riep Bleek ...: „de snoek zal aan den angel bijten: men moet de lieden maar weten te vangen", *K. Zev.* 4, 259. „Hij bijt niet" .... „Dat dacht ik wel", DAUM, *Raad v. I.* 152.

3) Om iemand kwaad te doen; hetzij met eene bepaling in den accusatief, hetzij met eene plaatsbepaling van een lichaamsdeel en een datief van den persoon. || Hou, Nobelken (*een hondje*), hou, bytse manneken, bij v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 334. Een adderslange nevens het padt, bijtende des peerts verzenen, *Gen.* 49, 17. Doe sondt de Heere vyerige slangen onder het volck, die beten het volck, *Num.* 21, 6. (De luysen) byten my ... dat mijn 't hart breeckt, BREDERO 1, 231. Deze lamrepest (t. w. *een wolf*), Die toeley met den tand op byten, ryten, stroopen, VONDEL 3, 703. Die hond bast nacht en dagh zoo vee als menschen na: Hy bijtze oock wel in 't been, 5, 632. Een hongerige Wolf byt scherp, *Leev.* 8, 58. Dat het (schoothond) den zoon des huizes in 't been beet, *K. Zev.* 3, 28[illegible] Hij komt er met krabben en bijten (d. i. *met groote moeite*), HARREB. 3, 12 *b*.

— *Niet bijten*, eigenlijk van honden die niet kwaadaardig zijn; voor de grap ook van menschen. || Wees maar niet bang, hij zal je niet bijten. — Al ben ick wat leelijck, (gheloofd me) ick en bijt niet, BREDERO 1, 246.

— *Van het hondje gebeten zijn*, soms in het algemeen: met eene of andere ongunstige eigenschap behept zijn; meestal in het bijzonder: trotsch, aanmatigend zijn, en inderdaad werd in de oude taal hier niet gezegd het *hondje*, maar het hondeke *van laet-duncken*, *'t hondje van laetdunkerdheid* (verg. STOETT n°. 798, waar ook een paar voorbeelden uit de 17de eeuw worden aangehaald). In nog andere gevallen wordt het begrip van door een *hond gebeten zijn* figuurlijk toegepast: zie daarover Dl. V, kol. 1416 en STOETT t. a. pl.

— In tegenstelling genoemd met *blaffen*, *kefen* of *bassen*, vaak spreekwoordelijk (verg. Dl. II, kol. 860 en 1052). || Blaffende honden bijten niet. Bijten zonder bassen (*in Z.-N. figuurlijk: iemand in stilte kwaad berokkenen*).

— *Gebeten*; spreekwoordelijk in tegenstelling met *gegeten*, d. i. opgegeten. || Je moet noch al gedult weezen, benje gebeeten, je bent noch niet gegeten, ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. Jans* 58. Zij (mag) van geluk ... spreken, dat zij zo een ondeugend vent niet gekregen heeft; ... heeft hij haar gebeten, hij heeft haar niet gegeten, *Wildsch.* 4, 312.

— In de 17de eeuw ook in toepassing op twee onder menschen. || En sullen niet onversiens opstaen die u bijten sullen? *Habak.* 2, 7 (verg. ook 6, 5, 15). Eens anders wel-vaert hen quelt en pijnt, Sulck bijt van binnen die van buyten grijnt, DAVID, *Lot v. Wijsh.* 97. Waer toe dient dit onderling verwijt? Het baert afkeerigheyd als d' een den andere bijt, VONDEL 2, 423. Dat hy altijdts besich is op zijnen even-naesten te bijten ende te berispen, KNIBBE, *Gheest. Leer.* 106.

4) Met eene bepaling van gesteldheid verbonden door *bijten* iemand of iets in den toestand brengen die door de bepaling wordt aangewezen. De meest gewone van die verbindingen worden tot koppeling vandaar dat b. v. *doodbijten*, *stukbijten*, *losbijten* aan een worden geschreven. Dikwijls wordt de bepaling uitgedrukt in meer dan een woord. Thans beperkt gebruik. || Beyde hy ons vanden dake gebeten heeft, C. V. RIJSSELE, *Spieg. d. M.* 37. De telioore en kryghdy (t. w. *een hondje*) been en broot; Hoe laety u nu dus van den backe byten, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 334. Wy, ... uit den troon gebeten, Die schier een halleve eeuw van d' onzen werd bezeten, VONDEL 3, 697. Hoor moedigh Engeland, die 't alles wilt verbassen, byten uyt de Zee, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 532. Ik sou dan niet liever syn pen van boosheid in stukken byten, als *enz.*, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 1. Zy kan geen strootje in tweën byten, ... of [illegible] Man weet het, *Leev.* 6, 130 Ze (t. w. *de mot*) bijt lapjes en papiertjes Tot kleine fijne zierten, v. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 26.

— *Iemand of iets van zich af bijten*, door bijten van zich af houden; meestal figuurlijk gebruikt zonder aanduiding van een object (verg. Dl. I, kol. 861). || Tot één (t. w. *een zeegedrocht*) In doen kamp de ... vinnen slaat, Nog stervend van [illegible] af wil bijten, en met gebrul naar d' afgrond gaat, TER HAAR, *Ged.* 3, 68. Hij is niet verlegen, weet van zich af te bijten.

spaalde verbindingen heeft *bijten* de be-
a: op eene zekere manier iets zeggen, t. w.:
ad iets in het aangezicht bijten, op een
erpen toon iets tot hem zeggen. || Hooger-
ie ... De vierschaer beet in 't aengezicht:
deught vergelden? VONDEL 2, 322. Ghy
dagelix wel bits in 't aenzicht bijten,
dood alleen ... verwijten, 3, 505. Dat
ning dit zoo bits in 't aenzicht beet,

ad iets in het oor bijten: zie Dl. XI,
verg. nog de volgende plaatsen. || Philips
n Macedonien,... hadde een jongelinck
aen dag hem in d'oore te komen byten;
denkt dat ghy een mensche zijt, CATS
e ook 1, 528 *b*; 2, 483 *a*; 2, 549 *a* enz.).
men beet wel eens elkandren in het oor,
die daar zit maakt vaerzen, DE LANNOY,
43.
zaken.
een scherpen kant of punt in of aan iets
s 't niet voorsichtiger gedaen sijn Ancker
ijten in eenen onbeweeglijcken grondt?
Mask. 208. Deze vijl bijt niet meer: deze
eten, v. KEIRSBILCK, *Timm.* 55. De zaag
lood, v. HOUCKE, *Loodgieter* 113. 't Sner-
ren des pijls, die trillend in 't wit bijt,
, 238.
snerpend of een stekend gevoel teweeg-
Wat op de tonge byt, is rechte manne-
1, 186 *a*. Daar ruyst geen noorde-wint
angen bijt, 1, 372 *a*. Een vinnig kruyt,
tonge bijt, 2, 432 *b*. Als swinters felle
t in 't vel te byten, DROSTE, *Overbl.* 253.
is aen een rots gebonden In 't midden
het zout byt in syn wonden, DE MEYER,
7. Ook byt de winterkou voortaen zoo
st, POOT 2, 183. Het speelgoed op de
het kind in de oogen (*in Z.-N.*: *maakt*
egeerig).
e volgende plaats overdrachtelijk: door
iets *bijtends* verjagen. || Naerdemael de
ier (t. w. *de bijen*)... door stanck, en
mooock Wil bijten uit het hol, VONDEL

epassing op het teweegbrengen van zekere
chemische veranderingen aan de opper-
lichamen. Ook wel met den persoon als
die eene stof zulk eene bewerking laat onder-
AFBIJTEN II, 2). || Vervolgends (begoot
laat met sterkwater..., 't welke in de
d ontbloote plaatsen inbeet, waarom deze
ook bijten geheeten wordt, *Handw.* 13,
aatsen, welke men geheel niet, of zwak-
en bijten, (worden) met stopgrond over-
264. Wanneer men de plaaten te lang
is de druk overal even zwart; en indien
n is alles schimmelig, 13, 270. Chroom-
h bijt zonder medewerking van eenige
t witte hout zeer fraai bruin, GROTHE,
28. Door de platen eerst eenigen tijd in
n bijtende soda te koken, *Ald.* Daarna
e steen ... met een zeer slappe oplos-
rabische gom en salpeterzuur bestreken
37.
al wat het gemoed smartelijk aandoet. ||
p u meer belacht, Hoe de spijt u dieper
iet hopen u ontglijt, CATS 1, 65 *b*. Daer
jt wat, hoe vrolijck datje zijt, Daer is
t dat in de sinnen bijt, 2, 489 *a*. Eenen,
de schaamt der trouwloosheit gebeeten
, *N. H.* 645. Ick..., die... gebeten ben
door soo veel tegenspoed, VONDEL 3, 224. Al wat zijn penne kladt (t. w. *van een poëet*) moet smartelijken bijten, JONCTIJS, *Venus en Min.* 54.

5) Met eene bepaling: door bijten iets in den toestand brengen die door de bepaling wordt aangeduid. || Lichtlyk zoude de smart van zoo bitter een' hoon de geringe weldaadt uit zyne gedachtenis byten, HOOFT, *N. H.* 799. De zeeren Door de zorghen van 't regeeren Diep gebeeten in zijn' geest, HOOFT, *Ged.* 1, 238.

Afl. *Bijtachtig*, b. v. als eigenschap van jonge honden; ook in andere toepassingen („Den H. Isidorus ... schreef aen Cyrillus seer *bytachtige* brieven", VILSTER, *Argl. d. Kett.* 3, 104); *bijtend*, *bijter*, *bijt(er)ig*, *bijting*; *ont-*, *verbijten*; *bits* (zie die woorden).

Samenst. afl. *Gras-*, *kribbe-*, *nagel-*, *pilaar-*, *puistenbijter* (zie die woorden of het eerste lid).

Samenst. *Bijtmiddel*, *-zalf* (zie die woorden); *-rijm*, hekeldicht („Hipponax ... heeft haer door zijne *Bijt-rijmen* zoo diep in 't vleesch gezeten, datz' haer zelven verhangen hebben", JONCTIJS, *Venus en Min.* 54 (*noot*); *-schaap*, hoonende benaming voor *bisschop* („Anders mochten de Ketters hier wt oock besluyten,... dat de Bisschoppen zijn rechte *Bijtschapen*" *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 2, 10 (bl. 126 *a*); zie ook bl. 259 *a*, en bij v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 336); door VONDEL ook toegepast op een predikant („*Bytschaep* in het geuse Trenten, Moeyt u met uw Sacramenten", VONDEL 3, 70); *-spriet*, bij zekere insecten („Wanneer men eene Koeluis... door een vergrootglas beziet, dan ziet men duidelijk de snuit, den angel, de scharen der *bijtsprieten*" *enz.*, BERKHEY, *N. H.* 8, 115); *-steen*, als naam voor een bijtmiddel, uit potasch en ongebluschte kalk (bij CHOMEL 320 *a*); *-vocht*, *-water*; bij etsers („Het *bijtwater*... bestaat slegts uit scheiwater (of geest van Salpeter), dat met een derde zuiver water aangemengd... is", *Handw.* 13, 265 (zie ook 13, 231); *-wolf*, een andere naam voor *wolf*, bij VONDEL („de tand des *bijtwolfs*", 1, 359; „dies greetigh ick beschudde Voor 's *bytwolfs* achterkies myn macke onnos'le kudde", 2, 25); *-zucht* („ik... vond Geen haat'lykheid van *bytzucht*, geen partyschap,... in uwen ommegang", OUDAAN, *Poëzy* 3, 533); *-zuur* („Dikwerf gebruikt *bijtzuur*... moet met eene nieuwe hoeveelheid sterkwater bedeeld worden", KUYPER, *Technol.* 1, 417).

— Als tweede lid. *Aan-*, *af-*, *blank-*, *dood-*, *in-*, *mis-*, *om-*, *op-*, *open-*, *schoon-*, *uit-*, *wegbijten* (zie die woorden of het eerste lid).

BIJTEN (II), bedr. en onz. zw. ww. (eene enkele maal sterk: zie b. v. VONDEL 3, 569). Van *Bijt*. Mnl. *biten* (VERDAM 1, 1277); bij KIL. opgegeven als *Holl.* Eene bijt maken in het ijs; hetzij met het *ijs* of het (bevroren) *water* als voorwerp, hetzij absoluut. || Alsoo door de jegenwoordige stercke Vorst van noode is te bijten ende te openen de wateren... rout-omme deser Stede, *Handv. v. Amst.* 869 *a*. Soo wie by tijden van vorst,... smorgens vroegh ende 'savonts laet, niet gebijtet heeft,... verbeurt twaelf stuyvers, *Keuren v. Leyd.* 69. De heele stad deur werd gebyt..., om in tyd Van... brand Te hebben waater, SIX v. CHAND. 70. De koude noch toeneemende, liet de Ruiter... door de matroozen op nieu byten, en een breede gracht in 't ys houwen, rondsom alle d'oorlogscheepen heenen, BRANDT, *De Ruiter* 202. In het eerste jaer... (wert) de graft rondtom het Huis gediept en alle wintertyden het ys gebyt, BRANDT, *De Groot* 229. Op het yzen en byten orde... stellen, WAGEN., *Vad. Hist.* 14, 229. Ze zijn bezig met de veste te bijten,

om de schepen deure te laten, *Loquela* 8, 74 (*Brugge*).

Koppel. *Bijtensnood*, de noodzakelijkheid om bijten te maken wegens gebrek aan water (HOOFT, *N. H.* 721).

Samenst. *Bijtgeld*, dat betaald werd door hen die zelf niet deelnamen aan het bijten „tot support van de Onkosten, die betaalt werden voor het maken van de Bijten, aan de Capiteyns en andere Officiers van de selve" (zie *Handv. v. Amst.* 871 *b*; en verg. 872 *a*: „De Invorderaars van het voorsz. *Bijtgeld*, met woorden of werken, qualijk te bejegenen"); *bijtklok*, die geluid werd om de burgers voor het bijten op te roepen („Dat soo wanneer de *Bijt-klocke* luyden sal, eenen igelijck gehouden sal wesen, elck in sijn wijck, het bijten ende openen van 't Water rond-omme deser Stede... waer te nemen", *Handv. v. Amst.* 869 *a*).

— Als tweede lid. *In-*, *los-*, *op-*, *open-*, *uitbijten* (zie die woorden of het eerste lid).

BIJTEND, bnw. Het tegenw. deelw. van *Bijten* (I) in de bet. B), als bnw. gebruikt.

1) Van stoffen die eene snerpende of prikkelende aandoening kunnen teweegbrengen. || Bijtende plaaster, COORNHERT 1, 325 *d*. Scharpe en bijtende artsenye, VONDEL 3, 218. Bytenden azyn, SCHERMER 342. Eenig bytend zuur, BERKHEY, *N. H.* 3, 42. Dan stoot ik het Eau de Luce flesje om, en weet myne oogen niet te bergen van de bytende scherpte, *Leev.* 3, 36. Mijn kranke ziel eischt bijtende artsenij, v. ALPHEN 1, 213. Eene bijtende loog, CONSCIENCE 2, 10 *b*. Een bijtende geur... als van harst, QUACK, *Stud.* 88.

2) Zeer gewoon, van woorden of geschriften: scherp, vinnig, vlijmend. || Dit vaars was zoo boertig en bytend, dat *enz.*, BRANDT, *Lev. v. Vondel* 29. Ik... heb zelfs zeer bijtende aanmerkingen moeten doorstaan, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 358. Licht bijtend in mijn scherts, tot veinzen onbekwaam, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 198. Het bijtende harer zoo schilderachtige zegswijzen, SEGERS, *B. d. Kemp.* 9. Eene bijtende satire.

— Bijwoordelijk. || Uwe wijs van iets lagchend, doch fijn bijtend te kunnen zeggen, *Wildsch.* 2, 305.

3) Van snerpende pijn, lichamelijk of geestelijk. || Zo zoekt de Lyder... vaak hulp aan 't vuur, Hoe fel 't hem brande, voor zyn bytende kwetsuur, LESCAILJE, *Mengelp.* 2, 240. Bytend verdriet, *Leev.* 5, 253.

BIJTER, znw. m. Van *Bijten* (I) in verschillende beteekenissen.

1) *Bijten* in de bet. A, 2). Eter. || Dat eens rijcken goet Veel grage bijters lijden moet, CATS, 1, 588 *b* (verg. *Pred.* 5, 10: „Daer het goet vermenighvuldight, daer vermenighvuldigen oock die het eten").

2) *Bijten* in de bet. A, 3). Een hond die bijt. || Groote bassers en zijn gheen bijters, DE BRUNE, *Bank.* 2, 235. Alle bassers zijn geen bijters.

3) *Bijten* in de bet. A, 1) en in passieve opvatting. Iets waarop men bijt: volgens BILD. (*Aant. op* ANTONIDES' *Ged.* 3, 93) vroeger een naam voor den steel van eene rammelbel: kinderen die tanden krijgen, bijten daarop.

Samenst. *Bijtershoofd*, in de bouwkunde: een menschenkop tot versiering, fr. *mascaron* (zie v. HOUCKE, *Loodgieter* 113).

BIJTIG — daarnaast BIJTERIG —, bnw. Van *Bijten* (I). Bijtende van aard. || Die selve bijtighe geyle hanen, VONDEL 1, 596. En dan... houdt men hier de bijterige honden Niet wijslijk vastgebonden, IMMERZEEL, *Voor Opgeruimd.* 52.

— Van wat het gemoed aandoet. Droeffenisse,... vol zorgen,... bijtigh, DE BRUNE, *Embl.* 325.

BIJTIJDS — daarnaast ook wel BETIJDS —, bij van tijd. Met adverbiale *-s* afgeleid van de uitdr king die in het Mnl. luidt *bitide* (VERDAM 1, 127 hd. *beizeit*, *beizeiten*.

1) Vroegtijdig. || Oock sal hem by tijts beginnen crommen, Dat eens haec sal wor v. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 1, 9. Den van hem ten platten lande te doen opbrenge by tijds te leeren harden, HOOFT, *Henr. d. Gr.* De beleefdheid vordert van den spreker, dat bijtijds en duidelijk zegge, waarover hij het woo zal voeren, GEEL 63. Het plechtige luiden der kl ken Riep de ouders bijtijds naar Gods huis, BERG *Madel.* 14.

2) Intijds; de thans gewone beteekenis. || By tij gevloden, VONDEL 2, 414 (*variant*; in den tek *in tyds*). Men (dient)... by tijts het quaetste verhoeden, 5, 662. De boetgezant... eischt en dat elck by tijts zijn misdaet boet, 10, 39. ons betijts afscheit van 't gezelschap nemen, M. BETJ *Bloemh.* 279 (bij W. D. HOOFT, *Jan Saly* 29: betijdjes) Dat... de Capiteynen... somwylen de Scheepen Azyn doen besproeyen..., en diergelijcke remedien jegens quaade lucht by tydts en dickmaal ... in het werck stellen, *Gr. Placaatb.* 5, 291 (a°. 1703). Bijtijds gewaarschuwd, was hij... gevaar... nog ontkomen, FEUIN, *Dusseld.* XXVII.

3) Bij tijden, van tijd tot tijd; in Noord-Nederland in dien zin ongebruikelijk. || Doks kon lezen en bijtijds las hij, L. SMITS, *Uit het Leven* 32.

BIJTING, znw. vr. Van *Bijten* (I) in de bet. B, 2 en 3). De werking van eene bijtende stof allerlei lichamen. || Het gemeene Zout..., zynde eene doordringende prikkeling en byting op de BERKHEY, *N. H.* 2, 882. De bijting der kalk (t. w. *bij het leerlooien*) veroorzaakt de loslaating der haren *Handw.* 4, 6. Zoo echter 't ingewand, te teer, licht bewogen, Die zachte bijting duldt (t. w. *zekere zuren*), BILD. 6, 443.

— Bij overdracht ook de stof waarin een middel aanwezig is (zie *Handw.* 4, 49).

Samenst. *Kalkbijting*, bijting door middel kalk (*Handw.* 4, 6).

BIJTMIDDEL, znw. onz. Uit *Bijten* (I B, 3) en *Middel*. Eene stof die gebruikt wo om zekere lichamen te laten bijten. || Bijtmid ... is zodanig een middel ... waar van zig Heelmeesters bedienen, om de harde gezwel zonder insnijding te openen, gelijk ... helsche st ..., sublimaat *enz.*, CHOMEL 320 *b*. De ... besch vene manier (t. w. *van leerlooien*), waarbij de kalk bijtmiddel is, *Handw.* 4, 14. Het uit zwavelzuur zoutzuur) en water samengesteld bijtmiddel, KUIP *Technol.* 1, 416. Een sterk, een zwak bijtmidde

BIJTOON, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, en *Toon*.

1) In de leer van het geluid. Hetzelfde *boventoon*. || In de glasharmonica geven ... de bijtonen aan het geluid een doordringenden en hinderlijken klank, BOSSCHA, *Natuurk.* § 1154.

2) In de taalkunde. Naar het voorbeeld hd. *nebenton* ter aanduiding van een zwak accent dan het hoofdaccent. || Alle affixen ..., genomen die bijtoon of hoofdtoon hebben, VERCOULL *Hist. Gramm.*[1] 26.

BIJTREDEN — vroeger soms BIJTERDEN onz. en bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Tre*

1) Tot iemand of tot iets naderen (door te treden Iek hebbe ghesien ... De Moeder van Thisbe moeten wy Heur terden by, DE CASTELEIN, *Py* 13. Een aep ... kwam snakig bygetreden, CONIN *Fab.* 185.

én voet. || De dubbele stappen zijn twee-
een voet herhaalde stappen, de andere
ende na de twee eerste stappen, CUPÉ-
akt. 87.
ens zijn met eene zienswijze, meegaan
f andere richting. Waarschijnlijk eene
an hd. *beitreten*; thans in de geschreven
N. vrij gewoon, in N.-N. ongebruikelijk. ||
gevoelen, 't welk hij door zijne woor-
bij te treden, V. D. PALM, *Sal.* 1, 128.
pbeurende beweging ... rechtzinnig bij
VUYLSTEKE, *Proza* 1, 36.
treder, iemand die toetreedt tot eene
in Noord-Nederland onbekend („De
bijtreders dezer vereenigingen", VUYL-
za 2, 331 (zie ook 1, 129).
EKKEN, bedr. en onz. st. ww.
. — *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Trekken*.
rekken; ook figuurlijk. || Dat onghe-
s quaet om trecken by, EVERAERT 239.
op het kerkhof) trekken te veel dierbre
harte bij, V. ACKERE, *Winterbl.* 161.
le hand van Spinael, trok eenen stoel
enz., CONSCIENCE 3, 373 *a*.
met *Bij* (Samenst. 4, *d*). || Het een-
ekken en afzetten van een enkel register
en orgel), WAGENAAR, in *Weekbl. v. Muz.*
t.
— *Bij* (Samenst. 4, *e*). Van pas aan-
leuren. Gaandeweg dezelfde tint krijgen
ger geverfde.
n eene plaats als de volgende is *bijtrek-*
id van de uitdrukking (iets) *bij* (iets)
De kerk, die in het jaar 1594 door
harer zijkapellen was vergroot, PETERS,
8.
ALF, znw. vr. Uit *Bijten* (I), B, 2
alf. Eene zalf die bijt. Thans verouderd. ||
een bijt-salf noch gheen pijnlick tenten
NA VISSCHER, *Ged.* 2, 137. Het enten
lf, noch u seltsame pijn *enz.*, BREDERO,
(Een) Hekeldicht ... als een sterke loog
OUDAAN, *Poëzy* 3, 516.
K, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*)
udievak van ondergeschikt belang, b. v.
amen. Verg. hd. *nebenfach*. || Men (is)
ing ... gaan maken tusschen hoofdvakken,
oesten bestudeerd worden ..., en bijvak-
.. als vrij overtollig mochten worden
, VISSERING, *Herinn.* 3, 254.
L, znw. m. Van *Bijvallen*.
bijkomends, in verschillende opvattingen.
18de eeuw verouderd.
egsel. || Siet dat gh'u bicht Met luttel
ck sonder te vergulden V woorden, maeckt
EULEWELS, *Timon Misanthr.* 27. Zonder
ijken bijval (*in Zuid-Nederland*: *zonder*
r nog bij komt, b. v. aan verdere nadee-
De Gids 1840, 2, 207, *waar voor* bijval
s bijwinst, buitenkansje *wordt opgegeven*).
bijkomende omstandigheid. || Daer behoort
stoffe ... tot een wettige by-een-komste
vrouwe, als soodanige lichamelicke by-
s 2, 30 *b* (zie ook 1, 179 *a*). Tussen
d' Ommelanden was felle twist ontfonkt.
verscheyde byvallen hier toe geslaaghen,
zeer vorder en vorder, HOOFT, *N. H.* 546
9). Accidenten oft by-vallen, DE SMIDT,
107. (*Zij*) zien hunnen rykdom door ge-
vallen vermeerderen, *Ned. Spect.* 12, 39.
et begin der 19de eeuw kwam het woord
r in gebruik in navolging van het Hd.
beifall, en met de beteekenis van dit laatste: instemming met iemands zienswijze, goedkeuring, vooral wanneer zij zich openlijk uit (verg. WEILAND, *Nederd. Synon.* 1, 364). Dit gebruik werd afgekeurd door NASSAU (*De Gids* 1840, 2, 204—208), doch verdedigd door SIEGENBEEK (*Lijst enz.* 15 vlg.) en DE JAGER (*Lat. Versch.* 371); het is nu zeer gewoon. || 't Is geen Dichter ..., Die om lof of byval pracht, BILD. 13, 325. Hij (bemerkte) ..., dat zijne gezegden bijval vonden, KIST, *Eikenh.* 3, 202. Dat deze (t. w. *de recensenten*) de eerste zullen zijn, om mijne aanmerkingen bijval te geven, V. D. PALM, *Red.* 1, XVIII. Cicero ... getuigde, dat ... hij ... niet ... naar hunnen bijval ... dong, 3, 76 (zie ook *Sal.* 1, 64; 1, 78). Hoe (meer) een tooneelstuk ... lijnregt tegen het gezonde verstand aandruischt, ... met eenen dies te grooteren bijval wordt (het) ontvangen, WISELIUS, *Meng.* 3, v. Kon deze Messias onder dit volk op bijval rekenen? BORGER, *Leerr.* 1, 91. Het zinnespel (had) ... veel minder bijval ... genoten, SLEECKX 3, 36. Hij (t. w. *zeker schilder*) dong naar bijval, hij zocht als een kind ijdele eer, QUACK, *Stud.* 322. Zijne democratische neigingen (vonden) weinig bijval bij de ultramontanen, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 141. Bijval oogsten (*of* inoogsten).

Samenst. *Bijvalsbetuiging*.

BIJVALLEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* of *d*) en *Vallen*. Mnl. *bivallen* (VERDAM 1, 1279); hd. *beifallen* (*D. Wtb.* 1, 1369). Bij iets *vallen*, d. i. komen, in verschillende opvattingen. Thans verouderd, behalve in de bet. 3).

1) Naast iets vallen. || De Schilder ... verziert ... dickwils eenige byvallende schaduwe, daerze natuur weigert, om 't ander werck bet te doen voorkomen, VONDEL 3, 638.

2) Bij iemand komen om door daden hulp te verleenen. || Indien eenige Studenten ... haar Kameraden niet bygevallen, de wagten geslagen, en my in vryheid gesteld hadden, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 205. Bóreas ... Valt ons bij (lat. *Boreas ... adest*), RAU, *Enéis* 1, 138.

3) Zijne instemming met iemand betuigen; zich kunnen vereenigen met iets, er mede ingenomen zijn. || Wanneer de stemmen inden keur, ofte in andere Stadts saken gelijck zijn ..., sal de sake gebracht worden aen Schepen ende Raedt, ende waer deselve byvallen, daer op sal die sake verblijven, *Recht. v. Deventer* I, 4, 8. De Mensch van Godt eens afgetreden, Geen stuck soo schelmsch, hy valtet by, CAMPHUYZEN, *Ps.* 106, 21. Dit besluit ... schijnt wat te overhaast, maar als gij meer weten zult, zult gij ... mij bijvallen, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 210. De geheele letterkundige wereld (zou) onze hulde, den persoon des dichters betoond, bijvallen, KNEPPELH. 11, 43. Zelfs zijn vriend Bake kon hem toen niet bijvallen, PRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 441.

4) Ook gezegd van iemand die in een geschil zich tot toegeving en verzoening geneigd toont. || Dat hij, die het langste den twist volhoudt, het minste verstand aan den dag legt; en die de eerste is, om bij te vallen ..., zich roemrijk verheft boven den anderen, V. D. PALM, *Sal.* 6, 222 (zie ook 6, 219).

5) In de gedachten komen; verg. *bijkomen*, *bijschieten* en *invallen*. || Dat is ... eil 't wil me nou ook niet bijvallen, FOKKE, *Verz. W.* 4, 178. Dan zal u de ware geest en designatie der termen welhaast bijvallen, FOKKE, *B. R.* 4, 232. (*Hij*) kreeg ... een inval, dien hij zeer gelukkig noemde, doch die ... hem te laat was bijgevallen, IMMERZEEL *B. Knoopius* 21.

6) Als iets toevalligs bij iets komen. || Nochtans (en is) dese liefde de deucht niet; maer alleen eenen byvallenden loon, GEULINCX, *Hooftd.* 5. Niet alleen ten opzichte der mindere of byvallende, nemaer ook ten opzichte van de wezentlyke Artikels des Geloofs, VERVISCH, *Lev.* 2, 264.

7) Eene enkele maal in den zin van *gelukken*, *goed uitvallen*: verg. lat. *succedere* (en in het oudere Fr. *succéder*), naast lat. *sucessus* en fr. *succès* dat vaak overeenkomt met *bijval*. || Raadslagen onder grooten valt best by in persoon, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 38 (*noot*).

Afl. *Bijval* (zie ald.).

BIJVANG, znw. m., mv. *bijvangen*. Ohd. *bifang*, mhd. *bívanc* (SCHADE 60); mnl. *bivanc* (VERDAM 1, 1279). Nominale samenstelling naast het van *bevangen* afgeleide *Bevang* (Dl. II, kol. 2306). Alleen in de zuidelijke gewesten aangewezen; thans nog slechts gewestelijk en als historische term (zie b. v. DAVID, *Hist.* 3, 86; 4, 429; HOEFDIJK, *Griffo* 23 enz.); als familienaam is *Byvanck* nog bekend. Zie behalve onderstaande voorbeelden nog andere bij STALLAERT (1, 249).

1) Eigenlijk. Ruimte, binnen zekere grenzen besloten; in verschillende toepassingen.

a) Woonplaats, woning. || Oft gebeurde dat bevonde worde binnen eender woeninge oft byvange diverse Luyden woonende houwende diverse huysraede ende hertsteden *enz.*, in HOYNCK V. PAPENDR., *Anal.* 1, 326.

b) In toepassing op iemands erf. || Elck moet ghedooghen, dat zynen ghebuer over zyne erfve ofte byvanck zyne reparatie doet, *Cost. v. Oudenaarden* XIV, 12 (a⁰. 1615). Aen de Gebrandewyn-stokers wordt verboden te hebben in hemlieden huysen, hoven, stokeryen ende byvanck, Handt-meulens, Queerens, ofte Ros-meulens, *Vl. Placcaertb.* 4, 1037 (a⁰. 1673). Ordonnerende ... aen alle Inghesetenen ... alle Brauw-halm ende Ketels die sy onder hunlieden bewint zyn hebbende, ... te weeren, op pene dat de ghene in wiens byvanck die ... zullen bevonden worden *enz.*, 3, 337 (a⁰. 1676).

c) In toepassing op het grondgebied van een staat, eene provincie enz. || Den districte ende byvangen der voorsz Hertogdommen ..., Landen ende Heerlijckheden, *Gr. Placaatb.* 4, 27 *b* (a⁰. 1530). Onder den byvanck des voorseyden Landts (t. w. *de Nederlanden*) worden begrepen de seventhien Provincien hier nae beschreven, KILIAAN, *Guicciard.* 6 *b*.

2) Uit het begrip van *grondgebied* ontstaat dat van *bijbehoorend grondgebied*, iets waartoe ook de vorm van het woord aanleiding kan gegeven hebben; verg. lat. *territorium* naast fr. *territoire*. Vandaar *bijvang* in den zin van: grondgebied, behoorende bij eene stad; nl. *banmijl*, fr. *banlieue*. || Bij-vangh der stad, *Territorium*, ... et *suburbia*, ... *ager*, KIL. — Den byvanck (*van Erkelens*) is seer vruchtbaer van Koren ende van goede Terwe, daer met de inghesetenen hen meestendeels gheneeren, KILIAAN, *Guicciard.* 148 *a*. Linghen ... is een kleyne stadt, maer heeft een groote ende treffelijcke sterckte, met goeden staet ende byvanck, 173 *a*.

— Thans nog te Breda bekend als benaming voor den omtrek der stad tot op een bepaalden afstand (zie HOEUFFT, *Bred. T.* 96).

3) In vrijer gebruik: streek, buurt. || Hy ginck van daer naer sijnen byvanck, En hy heeft sijn sie kint ghenesen vonden, HOUWAERT, *Vier Wterste* Ge zijt haast thuis, want ge zijt hier al in ul bijvang, *Loquela* 9, 90.

Samenst. *Bijvanksman* — [illegible]ner van den bij van Lier (STALLAERT 1 [illegible]

BIJVEGEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *e*) en *Vegen*. || Den vloer bijvegen.

BIJVERDIENSTE, znw. vr. Uit menst. 4, *c*) en *Verdienste*. Extra-verdiens les te geven heeft hij eene kleine bijverdi

BIJVERTREK, znw. onz. Uit *Bij* 4, *c*) en *Vertrek*. Een kleiner vertrek v geschikt belang. || Heb in uw Landverblijf byvertrek, Alwaar ge ... Een kostbren sch van heilzame artseniijen, BILD. 6, 289. den snooden zoon ... den koepel uit, in trekje, waar hij hem in het turfhok opsloo *C. O.* 112.

BIJVERVEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *e*) en *Verven*. Door verven met iets and maken. || De houtwerken in de Stadhuis geverfd en in de Raadzaal bijgeverfd, *Ve Leiden* 1899, 110.

BIJVIEREN. Zie VIEREN.

BIJVIJLEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *e*) en *Vijlen*. Door vijlen iets een bepaa geven. || Het eind van den Welstift ... rond bij, *Handw.* 20, 110. Vijlen ... word regel uit geraffineerd ruw- of cementstaal ... voorts door bijvijlen of slijpen afgewerkt enz., *Technol.* 1, 513.

BIJVLAKKEN, bedr. zw. ww. (Samenst. 4, *e*) en *Vlakken*. Iets geheel ken. || Wanneer van platen, onder behee Rijk, gegraven wordt, moet dat regelmatig De randen der putten moeten bijgevlakt ... *Besl. v.* 15 Febr. 1892, *Stbl.* 44, *a*. 7.

BIJVLIEGEN, onz. st. ww. Uit *Bij* 4, *b*) en *Vliegen*. Vliegend bij ieman eigenlijk en figuurlijk gezegd. || Ik vloog *eene geliefde gezegd*), POOT 1, 173. La ossen bulkend loeijen; zie! de kwikstaart bij, v. ALPHEN 1, 4.

BIJVLOEIEN, onz. zw. ww. Uit *Bij* 4, *d*) en *Vloeien*. Door vloeien zich bij iet Als men ... in agt gelieve te neemen byvloeiende stoffen op laager gronden ... het ... te begrypen, hoe ... men ... het doen aangroeien, BERKHEY, *N. H.* 2, 501

BIJVOEDER — BIJVOER —, znw *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Voeder*. Bijkomen Het rundvee wordt des zomers zonder bijv *Onderz. Landb.* 1886, XVIII, 33.

— Een dergelijk woord is *bijvoedsel* (voor in tegenstelling met *hoofdvoedingsmiddelen* (*Nederl.* 3, 69).

BIJVOEGEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* 4, *d*) en *Voegen*. Toevoegen; in verschi passingen.

A) Met eene stoffelijke of onstoffelijk voorwerp. || Tot sijne sonde sonde hy tredinge byvoegen ...: ende hy sonde sij vermenighvuldigen tegen Godt, *Job* 34, leegenheid der uitgaave van dit tweede De ik gemeend alhier te moeten byvoegen knopte geschiedenis, vervattende *enz.*, v. v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 2, 1* *a*. In druk mijner Opstellen heb ik ... niets belang afgesneden noch bijgevoegd, GEEL 1. eene uitnoodiging tot bijwoning dier samen gezonden ...; terwijl een bijgevoegd gedrukt dit met de namen der Leden bekend maakte, 1, 2.

[illegible] *bijvoegen*

Eene ontroering, die my niet toelaat ... y te voegen, *Leev.* 7, 326.
oegende wijs, vertaling van lat. *modus us* of *conjunctivus* (BILD., *Spraakl.* 176 ien term met *toevoeglijk*); een andere zeer am is *aanvoegende wijs* (zie Dl. I, kol. 453).
t. een persoon als bepaling, en daarbij een aanwijzing van den persoon wien iemand gevoegd. Thans niet meer in gebruik. || gy (t. w. *Aäron*) uwe broederen ... doen datse u bygevoeght worden, ende u dienen, 2. Pharasmanes daar teegens gaat zich by voeghen (t. w. *als helpers in den oorlog*), *Tac.* 155 (*Ann.* 6, 33: *contra Pharasmanes Albanos*). De Raaden en bewindsluiden, oning haar (t. w. *Margareta van Parma*) voeght, HOOFT, *N. H.* 108. Den voornoem-maeckers sal werden bygevoeght den Griffier, Secretaris, *Keuren v. Leyd.* 268. Als ... en ... (had hij hem) twee voorname edelen , CONSCIENCE 4, 237 *b*.
toepassing op het huwelijk. || Hy (t. w. (heeft) zich bygevoeght Domitia Decidiana, uit blinkende geboortenis, HOOFT, *Tac.* 6: *sibi junxit*). Dank heb Venus datz' u T hoghjen bij, der mannejeughd, HOOFT, 285.
passief in toepassing op het krijgen van ap met God. || Soo langhe als ghy hem d) noch niet volkomelijck en zijt by ghe-telt in hem uwe hope, DE HARDUYN, *Godd.* 360.
Bijvoeging, *bijvoeglijk*, *bijvoegsel* (zie die .

nst. *Bijvoegnaam*, bijnaam (bij V. 'S GRAVEN-*Odyss.* 3, 37).

VOEGING, znw. vr., mv. *-en*. De daad bij te voegen; bij overdracht: datgene wat wordt.
het algemeen. || Afbeeldingen ..., meest door het leven geteekend, nogtans met eenige en, door anderen voor ons ontdekt, BERKHEY, 18. De haas ... verkrijgt, door bijvoeging en kruiderijen ..., een smakelijke en voed-nschap, 9, 428. Niettegenstaande de bijvoe-eezer beide ingrediënten, blijft het meeste der andere stoffen duurzaam, *Handw.* 1, 66.
't bijzonder, in toepassing op iets dat gezegd even wordt. || Ende sullen de gemelte Heeren alle deselve Soldaten formeren een Lijste, egiinge van haer advis, ofte *enz.*, *Gr. Placaatb.* (a°. 1699). Men (verzocht) ons binnen een is te treeden, met byvoeging, dat het al te , om *enz.*, DE BRUYN, *Reizen* 1, 13 *a*. Er n te trekken (t. w. *van een opstel*) met zoo-jzigingen, bekortingen of bijvoegingen als de noodig oordeelde, *K. Zev.* 3, 53. Gij kunt Generaal gaan melden, natuurlijk zonder bij-van wien gij het hebt, SCHIMMEL, *Dram. P.* Van onwaarde zijn ... de stembiljetten: ... e namen van andere personen dan de candi-waarop andere bijvoegingen geplaatst zijn t v. 7 Sept. 1896, *Stbl.* 154, *a*. 89.
ns bepaald in toepassing op wat als leugen wordt bij iets waars. || Er (is) niets ..., te spotter ... door verzwijgingen en bijvoe-aanzien der valschheid en ongerijmd-". D. PALM, *Sal.* 3, 109.

IJK, bnw. Van *Bijvoegen*. Term *bijvoeglijk naamwoord* is de ver-*adiectivum* (dat de vertaling is

1) Naar de oorspronkelijke opvatting, verbonden met *naamwoord*, *naam* of *woord*. Een adjectief. || De Namen zyn Zelfstandighe, dats Substantiva ofte Byvoeghlycke dats Adjectiva, *Kort Begr.* 1, 70. De buigingen van twe gepaarde naamwoorden, teweten een zelfstandig en byvoeglyk, J. NYLOE, *Aanl.* 63. Myn vriend! Welk woord zal ik daar by voegen? ... Geen byvoeglijk woord voldoet my, *Leev.* 2, 371 (zie ook 8, 356). Hij ... voegt by ieder zelfstandig woord een ander bijvoegelijk, waar het regt op heeft, GEEL 132.

2) Later heeft men in de spraakkunst ook andere termen ingevoerd, als *bijvoeglijke voornaamwoorden*, t. w. die welke in verbinding met een znw. worden gebruikt; *bijvoeglijke bepalingen*, — *zinnen*, die de waarde hebben van een *bijvoeglijk naamwoord*. || Bijvoegelijke zinnen (bepalen) een substantief van den hoofdzin op dezelfde wijze, waarop een enkel adjektief een substantief in den eenvoudigen zin bepaalt, BRILL, *Syntaxis*[1] 23. Een bijvoeglijke genitief heeft in de syntaxis dezelfde waarde als een attributief bijvoeglijk naamwoord of voornaamwoord, COSIJN-TE WINKEL, *Nederl. Spraakk.* § 586.

Afl. *Bijvoeglijkheid*, de eigenschap van iets dat aan iets is toegevoegd, en vandaar door BILD. genoemd als het eigenaardige der *hoedanigheden* tegenover de *zelfstandigheden* („Hoedanigheid, dat is *byvoeglijkheid*", BILD., *N. Versch.* 2, 58).

BIJVOEGSEL, znw. onz., mv. *bijvoegsels*, vroeger ook *bijvoegselen*. Van *Bijvoegen*. Iets dat bij iets anders wordt gevoegd; in verschillende toepassingen.

1) Van iets stoffelijks. || Byvoeghselen van uytgereckt werck (t. w. *beeldhouwwerk*), 1 *Kon.* 7, 29. De manier om eene kuip (*waarin men stoffen verft en kalk en indigo opnieuw bijvoegt*) een nieuw bijvoegzel te geeven, *Handw.* 1, 66.

2) Van hetgeen gesproken of geschreven wordt. || Dese byvoechseltjes *Te luttel*, *Te veel* of ... *al te* en *niet genoech*, GEULINCX, *Hooftd.* 67. Het inwerpen ... van bijvoegzels en toepassingen, waaraan geen mensch dacht, ... kenmerkte zijne wijs van spreken, *Wildsch.* 3, 297. Het onschuldigh bijvoegsel op mijn' brief aan Madam Gibbon, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 405. Men heeft ook goed gevonden, dezen naam (t. w. *den naam* echo *voor zekere orgelstem*) te gebruiken als een bijvoegsel bij andere Stemmen; zo zegt men *Echo Holpijp enz.*, *Handw.* 21, 257. De doctor heeft mij alle sterke ontroering verboden, en mij daarom alleen veroorloofd, naar den Hollandschen schouwburg (dat is zijn uitdrukkelijk bijvoegsel) te gaan, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 115.

3) Inzonderheid: toevoegsel aan een werk, tot uitbreiding of nadere verklaring. || Byvoegsels en Aanmerkingen ... voor de Vaderlandsche Historie van J. WAGENAAR door H. VAN WIJN e. a., *Titel van een Werk*. Dit ... gedeelte (*van het aanhangsel*) bevat verscheide merkwaardige Byvoegzels op het Derde en de Tien volgende Hoofdstukken, V. ALPHEN vóór V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 3, I.

4) Vandaar ook: toegevoegd blad bij eene couranf en derg.; soms ook *bijblad* geheeten. || Bij dit nummer behoort een bijvoegsel. Het Bijvoegsel van het Staatsblad.

5) In toepassing op hetgeen als verdichting of leugen aan de waarheid wordt toegevoegd. || Eenighe soecken ... Met verscheyden byvoechselen ... By te brenghen (t. w. *in de kunst*) d'Historiale daden, Datmen qualick den sin soude gheraden, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 5, 45. Dat hy de stof (t. w. *van het treurspel*) hadt bekleedt ... met byvoeghselen, omstandizheden en cieraaden, naar de vryheit der Poezye en tooneelwetten, BRANDT, *Lev. v. Vondel* 23. Te midden van veel dwaze en onware bijvoegsels,

heeft het verhaal ... waarschijnlijk een historischen grond, GEEL 192. De ouderlingen ... moesten ('er voor zorgen), dat de leer onvervalscht en zonder menschelijke bijvoegselen aan de gemeente wierd voorgedragen, V. LIMB. BROUWER 1, 14 *a*.

BIJVOET (I), znw. m. Mnl. *bivoet* (VERDAM 1, 1279). Volgens KLUGE (*Etym. Wtb.*[6] 37) heeft het Ohd. *bîfuoz* naast *bîbôz*; ook het Nd. heeft *bifoot* en *bibot* (BERGHAUS 1, 138): of het woord samengesteld is uit *bij* en *voet*, dan wel of de volksetymologie er die samenstelling in heeft gezien, is niet uit te maken (verg. KLUGE en FRANCK).

1) Eene in Nederland algemeen verspreide plant (*Artemisia vulgaris* L.) van de familie der *Synanthereën*, waartoe ook de alsem behoort, en evenals deze veelvuldig gebruikt in de geneeskunde (zie OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 245). || Van de oprechte Bijvoet zijnder twee geslachten: het eene heeft Breede, het ander Smalle Bladen, DODON. 46 *b*.

2) De bladeren, bloemen of toppen van deze plant op verschillende wijze als geneesmiddel gebruikt. || Plinius seydt dat een reysende man die Bijvoet over hem draegt oft aen sijn lijff ghebonden heeft, geene vermoetheyt gevoelen en sal, DODON. 48 *a*. De Byvoet en Poley de Moeder in kan toomen, ANTONIDES 2, 222. Hoe zy met het koken ... van hondsdraf, boeltjeskruid, byvoet, wilde zuuring en duivekervel zich van jichtige scorbut ... herstellen zullen, V. EFFEN, *Spect.* 6, 79 (zie ook DE COCK, *Volksgeneesk.* 226).

Samenst. || Bittere *Bijvoet-alsem*, *Ned. Apoth.* (ed. 1851) 106. Een plaester van *Bijvoet bladers* gemaect, DODON. 49 *a*. *Byvoet water*, Aqua Archemisie, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 18. *Bijvoetwortel*, benaming voor de uit den penwortel ontspringende worteltakjes van den bijvoet en gebruikt tegen de vallende ziekte (OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 246).

BIJVOET (II), scheepsterm. Zie SMEERRAK.

BIJVOORDEEL, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Voordeel*. Bijkomstig voordeel, emolument. || Een Honorarium van 2000 rijksdaalders, behalve de bijvoordeelen, welke aan dezen post verknocht waren, FOKKE, *Verz. W.* 8, 98.

BIJVORM, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Vorm*. In de wetenschap, b. v. in de taalkunde. Een minder gewone vorm naast een hoofdvorm. || Van dit woord bestaat een bijvorm die voor de etymologie van het woord van veel belang is.

BIJVULLEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Vullen*. Iets, waarin reeds iets van eene stof was, geheel daarmede vullen. || Iemands glas bijvullen.

Samenst. *Bijvulmand*, in gebruik bij het turf tonnen („De Pachter zal gehouden wezen ... by zich te houden zo veele Tonnen, *Byvolmanden* en Boetmanden, dat de Burgers, Schippers en Schuytluyden daar mede geriefd worden", *Keuren v. Haerlem* 1, 77 *a* („*Ordonnantie op den Excyns van de Turf-Tonnen en Turf-Manden*, ... *van* ... 1638").

BIJVUUR, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Vuur*. Een kleiner kustlicht, nabij een grooter geplaatst.

BIJWACHT, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Wacht*.

1) Een ondergeschikte wachtpost, in tegenstelling met *hoofdwacht*. || Het eene Vaandel (t. w. *der Schutterij*) zal het Stadthuys ende de geordonneerde bywaghten besetten, het andere Vaandel de Anthonis Marckt ende de by-wachten, *Handv. v. Amst.* 1, 150 *b* (a°. 1651).

2) De troepen die de *bijwacht* (in de bet. 1) waarnemen. || Volk ... in soo kleyn getal ... Dat het de nadering alleen niet kon bewaeren (d. i. *de toegangen tot de belegerde vesting niet kon bewaken* daer van ons volk een bywacht wierdt gestel *Overbl.* 125. Dan ook (t. w. *toen de nacht* het leger stand. Een bijwacht trok vooruit, WIJCK 36 *a*.

Samenst. *Hoofdbijwacht* („De Adel Wagt zijnde, zullen ... aan de Hooft- en *wagten* moeten rapport doen", *Handv. v. Am*

BIJWAGEN, znw. m. Uit *Bij* (S *c*) en *Wagen*. Bij diligences. Een tweede men gebruikt wanneer er meer passagiers diligence kan vervoeren. || Dat het aan mers zal vrij staan rijtuigen van eene kl dan de gewone diligences of postwagens, te te bezigen, *Reglem. bij Besl. v.* 24 Nov. 73, *a*. 41. De diligences hebben meer bij anders passagiers. De veerschuiten zijn toe vol geladen, HASEBROEK, *W. en Dr.*

— *In den bijwagen zitten*, gezegd va die bij een maaltijd aan eene tweede taf worden, b. v. omdat er aan de hoofdtafe geene plaats is.

BIJWAKEN, onz. zw. ww. Komt gebruikt voor als synoniem van *bijslaap* in d Wanneer het (bandje van de Voor-Huyd) trekt het de Roede-hooft nederwaarts, en mak in 't by waken, PALFYN, *Heelk.* (zie ook 233, 242).

BIJWATER, znw. onz. Uit *Bij* (S *c*) en *Water* in verschillende beteekenisse

1) Een waterloop die in een anderen gr mondt. || Een beekje ..., het welk, met wateren vereenigd ..., tot op de hoogte v loopt, BERKHEY, *N. H.* 1, 67.

2) Tint, die een diamant minder waard *slecht water* (verg. WATER).

BIJWEG, znw. m. Uit *Bij* (Sam en *Weg*.

1) Eigenlijk. Een kleinere weg die zich den grooten weg scheidt. || Die voor d Wegh den bywegh kiest, is domm, HUTG Een Reizer langs de Wegen, ... Word mat Of slaat een quade by-weg in, HUT *Koninkr.* 63. Naauwlijks waren wij buite of hij sloeg een bijweg in, *Wildsch.* 2, 1

— In vrijere toepassing, b. v. op de klei vaten (zie BERKHEY, *N. H.* 6, 343).

2) Overdrachtelijk. Een middel of eene waardoor men onrechtstreeks iets tracht te Voor eerst zal ik u myn weg verhalen, al, door veel kromtens en bywegen, tot rust kwam *enz.*, *Burg.* 573. (*De*) menigv wegen, die men ons heeft zoeken te opene kennis en geleerdheid te komen (t. w. *de en geschriften*), V. D. PALM, *Sal.* 5, 348

— Dikwijls in ongunstigen zin: eene b slinksche handelwijze. || Bywegheu ende t daer leyden tot den Broodt-sack, *Veelderh.* 126. En bij aldien het waer Dat men d socht op 't swaxst ons t'onderscheppen *Ged.* 2, 377.

BIJWERK, znw. onz. Uit *Bij* (Sa en *Werk*.

1) Eene bezigheid van ondergeschikt be (vermoedde) zooveel meesterlijks niet ... bij wien de Muzijk zeker alleen bijwerk is *Bronkh.* 1, 107. De jagt, hoezeer geoorlo tig, wanneer zij als bijwerk, of uit verm lijk beoefend wordt, V. D. PALM, *Sal.* 2 wil door allerhande bijwerk ... de koste eigen studiën bestrijden, BOHN-BEETS, *Onze*

2) In de bouwkunde. Werk, dat, buite

ner aanbesteding vallende, afzonderlijk moet
aald. || Het werk (werd) aangenomen voor
het heeft echter, met eenig bijwerk,
gekost, PETERS, *Landsgeb.* 18.
n werk van kunst of nijverheid. Ondergeelte, niet de hoofdzaak of het eigenlijke
betreffende; verg. fr. *agrément* (ROSE,
). || Zoodat het sieraadt en bywerk het
chynt te verdrukken, ROTGANS, *Poezy* 42
ht). Dat alle deeze fraaiheden niets zyn
, *Burg.* 1, 152. Wie voor de hoofdgroep
heeft, kan zich ... met het bijwerk verlus-
H. V. D. BRINK, *Huw. v. W. v. O.* VI.
onismen in het kostuum of het bijwerk is
eslagen, BUSKEN HUET, *Rub.* 99 (t. w. *in van v. Eyck*). De versiersels bovenaan dit
nd dakveuster zijn enkel bijwerk; zij kungelaten worden zonder gevaar van doorsij-
HOUCKE, *Loodgieter* 113.

ERKEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. *Werken.*
rschillende ambachten: iets volgens een bel of een bepaalden vorm bewerken. || Deseind (t. w. *van den voet eener orgelpijp*)
gewerkt, om op het gat van den stok te
ndw. 21, 145. Het soldeer moet'er dik,
s gelijk op zitten, kan men dit niet naar
erkrijgen, dan moet men het zelve met
nde houtrasp ... bijwerken, 21, 177. Terezelve (t. w. *de werf van een molen*) ...
van 1½ op 1 bijwerkt, KROOK, *Molenb.* 119.
aar: iets dat op de eene of andere wijze
of verkeerd is, volledig maken, in orde
knappen, goedmaken. || Dan ga ik plannen
om al het bedrevene kwaad zoo wat bij
LOOSJES, *Bronkh.* 3, 203. De ontvangers
et register ... aan de bewaarders van het
welke het ... bijgewerkt terug zenden,
Bijv. Stbl. 1850, blz. 432. Dumas ..,
aal van den goeden Balmat bijwerkt en ...
geestigheden laat zeggen *enz.*, KNEPPELH.
was een uitstekend schrijnwerker ... en
het nazien en bijwerken der meubels in
gebruikt, QUACK, *Stud.* 64. Een viertal
nog aanwezig en gemakkelijk hadde men
nde kunnen bijwerken, DE STUERS, *Bin-*
Ze moest den achterstand bijwerken van
, DAUM, *Road v. I.* 26. Een leerboek van
, tot op den tegenwoordigen tijd bijgewerkt.
ongen bijwerken, gezegd van den onder-
e kennis gelijk maken aan die der andere

werking, b. v. van registers (zie *Bijv.*
n°. 109).

ERPEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. *Werpen.* Door werpen bij iets voegen. ||
weduwe ook mijn penningsken in de alge-
tkist der kundigheden, ... bij te werpen,
, 39. Twee hielden zaâm de wacht bij 't
n wierpen twijg en spaanders bij, TER HAAR,
3.

EZEN (I), znw. onz., zonder mv. Het-
Bijzijn; thans ongebruikelijk. Mnl. *biwesen*
1, 1279). || Et kindeken dat sy op die
r yemants hulpe noch bywesen gebaert
LINSCHOTEN, *Itiner.* 58 *b.* In den Raade
, niet te mooghen besluiten, zonder by-
n den Bisschop, Oranje *enz.*, HOOFT,
Sijn soet bywesen, HEEMSEN, *Nederd.*
De soete vreughd' ..., Die ick gheniet
makelijck by-wesen, BREDERO 1, 19. Wy
der Russcher bywesen gantsch verblijdt,
O.-I. e. W.-I. Voyag. 1, 69 *d.* Ons weekelyksch gezelschap met zyn byweezen te vereeren, V. EFFEN, *Spect.* 5, 234.

— Vooral gebruikelijk in de uitdrukking: *in* (*het*) *bijwezen van iemand.* || In bywesen van twee ghetuighen, DE GROOT, *Inl.* II, 21, § 10. Dat ghy over al in myn by wesen zyt, BREDERO 2, 31 (zie ook 1, 179). Ofte dat in bywesen van twee ofte meer gheschiet is, *Landtr. v. Seluerdt* 20. In het bywezen van den huichelenden Willem *enz.*, DAVID, *Hist.* 4, 209.

— In het Mnl. zeide men ook *bi biwesene* (VERDAM 1, 1280) en in de 16de en 17de eeuw ontmoet men eene enkele maal *ten bijwezen.* || Ten by wesen van sijnen schrijver, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 143. De Vos ... prees eens den Haes, ten bywesen van den Leeuw, vermids sijn leckere bouten en malsche lendenen, CATS 2, 45 *a.* Ten bywesen van de getuigen, DE GROOT, *Inl.* II, 17, § 13.

BIJWEZEN (II), onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Wezen.* Met eene bepaling in den datief: bij iemand of iets tegenwoordig zijn. Thans in onbruik. || Sijn heylig Woord te lesen, Of even in de Kerck den Godtsdienst by te wesen, Is dan (t. w. *op Zondag*) het eigen werck dat hier moet zijn gedaen, CATS 2, 603 *a.* En als de koude Dood mijn oogen heeft geloocken Sal u mijn geest alsins bywesen en bespooken, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 132. Zoo ik nae laet hen met eenighe hulp by te weesen, BARCLAIUS, *Vermaening* 18.

Afl. *Bijwezen* (I) (zie ald.); *bijwezend*, aanwezend („Iemant der *bywezenden* vraaghde; wat hy maakte? De Nar antwoorde" *enz.*, DE BRUNE, *Jok en E.* 337; „Oneenigheyt wegens ... het voorsitten onder de *bywesende* Heeren", ZINCGREVEN, *Duytsche Apophthegm.* 120; „Een der *bijwezende* ridders", CONSCIENCE 7, 4 *b*); vandaar *bijwezendheid* („Wast u niet ghenoech dat ghy myn had ghesloten Van u *by wesentheyt*?" *Schynh.* 49); *bijwezer*, een aanwezige („Het Lacchen vergaet my (en yder van dese *By-wesers*, uwe Vrienden) als ick, en andere bemerke waer over dat ghy lacht", V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* III).

BIJWIJF, znw. onz., mv. *bijwijven.* Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Wijf.* Eene echtgenoote van ondergeschikten rang, inzonderheid als term in het O. T. (verg. in de Statenvertaling de kantt. op *Gen.* 22, 24). || Een Levijtisch man ..., die sich eene vrouwe, een bywijf, nam, *Richt.* 19, 1. De Koningh ..., sijne wijven, ende sijne bywijven, *Dan.* 5, 2 (zie ook 2 *Sam.* 5, 13; 1 *Kon.* 11, 3). Ik denk echter hem ... niet naar de woestyn te zenden, zo als Moeder Sara deed: ... trouwens, myn Zoon is ook geen Kind van een Bywyf, *Leev.* 8, 237.

— Soms staat *bijwijven* minder nauwkeurig voor: de vrouwen van een Oostersch vorst. || De Koning was toen ter tydt met zyne bywyven buiten de stadt, DE BRUYN, *Reizen* 2, 133 *b* (zie ook 1, 120 *b*).

BIJWIJLEN — vroeger soms BIJWIJL en BEWIJL(EN)(T) —, bijw. van tijd (en soms voegw.). Hd. *beiweilen* (*D. Wtb.* 1, 1407). Uit *Bij* (Samenst. 1) en het mv. *Wijlen*, zooals blijkt uit de Mnl. uitdrukking *bi wilen* (zie VERDAM 1, 1232). Thans in de gewone taal meestal vervangen door: van tijd tot tijd, soms.

1) In dien tusschentijd (dat); thans verouderd. || Dus moeste de eene helft (t. w. *van het garnizoen*) waeken by wylent de andere bad en Misse hoorde, VERVISCH, *Lev.* 3, 188.

2) Ter aanduiding dat iets bij herhaling geschiedt: van tijd tot tijd. || (Ik) ben ... gedrongen geweest in 't handelen van nieuwe stof in Neerlandtsch, by-

wijlen oock nieuwe woorden te gebruycken, COORNHERT 1, 270 *b*. Dat de redenaer doorgaens alleen spreeckt, en ... by wijlen personeert, en uit den naeme van eenen anderen spreeckt, VONDEL 6, 321. Om dat 'et bij wijlen hard sneeude, *Selds. Walvisv.* 44. (*Er*) ontstond een druk gesprek over Indië, waarin zich Jeanne... bijwijlen mengde, COUPERUS, *E. Vere* 1, 61.

3) Het begrip van herhaling treedt op den achtergrond: soms. || Dat de mensch bewijlen een gheneselijcke pijne willigh soude verkiesen boven *enz.*, COORNHERT 1, 324 *c* (zie ook 1, 286 *d*). Gelyk men aan een anderen slag van menschen ... by wylen siet, datse hun inbeelden *enz.*, V. HEEMSKERK, *Arc.* 42. Hoe schichtigh slaet bewyl 't geluk aen 't ebben! POOT 1, 253. Men kan door al te veel bywyl een zaek bederven, CONINCKX, *Fab.* 301 (zie ook 313).

BIJWIND, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Wind*. Een bijkomende wind, in tegenstelling met de vier hoofdwinden. || Als hy gaet (t. w. *de Oostenwind*), so heeft hy tot elcker sijde eenen bywindt, dien ter rechter sijde heet Vulturnus ofte Eurus, op duytsch Oostsuyden oft Oostsuyd *enz.*, FRANCK, *Wereltb.* 5 *a*.

BIJWINNEN, bedr. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *d*) en *Winnen*. Bij het vroegere aanwinnen. || Terwijl de Walen 135,351 zielen bijwonnen, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 77.

— In Vlaanderen ook wel als onz. ww.: aanwinnen. || De zieke wint bij.

BIJWITTEN, bedr. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *e*) en *Witten*. Door witten bijwerken. || Het plafond moet hier en daar bijgewit worden.

BIJWONEN, onz. en bedr. zw. ww. Koppeling van *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Wonen*. Mnl. *biwonen* (VERDAM 1, 1280); hd. *beiwohnen*. Bij iemand of iets wonen, zijn of blijven, in allerlei toepassingen.

1) Met een persoon als bepaling.

a) Zich voor korter of langer tijd bij iemand bevinden, in zijn gezelschap zijn; thans nog slechts in één geval. || De Staaten ... baaden haar (t. w. *Zijne Majesteit*) ... hun weeder tekoomen bywoonen, HOOFT, *N. H.* 25. Om midlerwyl eenigh verstandt met hem t'onderhouden (t. w. *met Anjou*), verghde men den Heere van Aldegonde, zyner Hoogheit te gaan bywoonen, 876. Daar zijnder al veel van die doortrapte vogels, die my soo langh by woonen als sy wat verwachten (*een koning spreekt*), POIRTERS, *Mask.* 206. Ik geloof, dat hy daaglijks dat zelfde geselschap noch bywoond en handteerd, ASSELIJN, *Echtsch.* 32.

— Thans nog in den zin van: bij de eene of andere gelegenheid in iemands tegenwoordigheid zijn en hem waarnemen. || Ik ... heb zestig jaren geleefd, ... en meer menschen gezien en bijgewoond, dan de meeste anderen, V. D. PALM, *Sal.* 3, 227. Schort ten minste uw oordeel op, tot dat gij Knoopius bijgewoond hebt. 't Is een allerliefst mensch in den omgang, IMMERZEEL, *B. Knoopius* 101. Een oud vrijer, die nooit zieken had bijgewoond, BEETS, *C. O.* 137. Onlangs heb ik uw vader bijgewoond in een oogenblik, zoo aandoenlijk, dat *enz.*, PIERSON, *Mériv.* 3, 136.

— In de oudere taal inzonderheid: bij iemand zijn om hem ter zijde te staan. || Eenen Raadt van Staate, die ... zyner Doorluchtigheit had by te woonen, om de zaaken des Lands te helpen beleiden, HOOFT, *N. H.* 1044. Uw eerwaardigheid, die voeg zich aanstonds dan, Om hen, als 't is gezeid, ten uiterst by te woonen, ASSELIJN, *Egm. en H.* 47. Dat hy hun... op de vloot met zynen raadt getrouwelyk hadde bygewoont, BRANDT, *De Ruiter* 432. Sy was een Wees, en daarom moest sy iemandt kiesen, die haar voor Moeder, in het Trouwen ... sou bywoo[illegible] *Reyz.* 138.

b) Van god of eene goddelijke macht: [illegible] zijn, hem beschermen. || Derhalven behore[illegible] ijverige ende vyerige Gebeden aen dien g[illegible] te suchten, ... dat hy ons mildelijcken [illegible] genadige Barmherticheyt by-wone, BAARDT, [illegible] 394. Claudia ... heeft ... de Godinne Vesta [illegible] ... dat zij haar in 't betuigen van dien [illegible] *hare kuischheid*) wilde bij wonen, JONCT[illegible] *d. Jal.* 2, 82. Woon ons nu en eeuwig by [illegible] wy Tot u werden opgenomen, SLUYTER, *Eyb.* [illegible] Dies loofden wy onsen genadigen Godt, ... [illegible] ons even als metter hant ... hadde geleyt, [illegible] schijnlijck by gewoont, SCHOUTEN, *O.-I. Voy.* [illegible]

c) Van goede of slechte eigenschappen die [illegible] aankleven. || Dat ... d'ongemeenste glansse[illegible] stant, en allerlei soorten van uitmuntenth[illegible] stelike Personaadjen ongelijk liever dan eenig[illegible] menschen bywoonen, DE BRUNE, *Jok en E*[illegible]

2) Met eene zaak als bepaling.

a) Eene stoffelijke zaak bij zich, in [illegible] tot zijne beschikking hebben; thans geheel in [illegible] Dat ick ... 't geen ik by gewoont Heb [illegible] en onachtsaem bygewoont, Aendachtigh in [illegible] (*er is sprake van schilderijen en andere* [illegible] *van kunst*), HUYGENS, *Cluysw.* 20.

b) Tegenwoordig zijn bij iets dat gebeur[illegible] danige dewelcke belooft ... sullen hebben [illegible] naem van Secondes ofte Getuygen, het D[illegible] te woonen of te assisteren, *Gr. Placaatb.* [illegible] (a°. 1684). Vrezende deel te hebben aan [illegible] gruwelen, zo ik voortging met de zelven b[illegible] nen, V. EFFEN, *Spect.* 10, 112. Mijn vad[illegible] voorouders meest alle deze togten ... hebb[illegible] woond, HAAFNER, *Ceilon* 298. Dat hij ... [illegible] nooit heeft bijgewoond, KNOOP 1, 26. Amel[illegible] in haar schik dat zij een zoo romanesk [illegible] woonde, BEETS, *C. O.* 86.

— *Veel hebben bijgewoond*, van veel [illegible] te spreken, ondervinding hebben. || Ik be[illegible] nieuwsgierig; ik heb des al vry wat bygewoo[illegible] 1, 109 (zie ook 3, 23). Ik heb in mijn [illegible] veel ellende bijgewoond, BERGMANN, *Nov.* [illegible]

— In andere zeer gewone verbindingen. [illegible] godsdienstoefening bijwonen. De mis, de ve[illegible] wijding bijwonen. — Om de uitvaart by [illegible] V. EFFEN, *Spect.* 10, 133. Hij woonde de [illegible] niet bij. — Bijwoonen alle Vergaderinge[illegible] Heeren Gedeputeerden te Velde, DIBBETS, *M*[illegible] 84 *b*. Ik woonde een Gastmaal bij, DE LANNO[illegible] *W.* 58. Het groot soupé, dat ... door den [illegible] bijgewoond werd, FOKKE, *B. R.* 1, 139. [illegible] dat ik ... daar aan huis heb bijgewoond, *K. Z*[illegible]

Afl. *Bijwoner*, *bijwoning* (zie die woor[illegible]

— Verder. *Bijwoonsel*, eigenschap („De [illegible] *bywoontselen* der jonckheyt", *Z. Nacht.* [illegible] *woonst*, het wonen bij iemand, b. v. het v[illegible] een bepaald volk („(*Zij*), Wiens *bywoon*[illegible] plagen-tas, Een eeuwigh stoff van grou[illegible] CAMPHUYZEN, *Ps.* 105, 19; „Waerom Lacedaemoniers van hare *by-woonste* verb[illegible] weezt", JONCTIJS, *Venus en Min.* 48).

BIJWONER — vroeger ook BIJ[illegible] znw. m. Van *Bijwonen* in de bet. 1) en [illegible] *wohner* (*D. Wtb.* 1, 1409).

1) In bijbelsche taal: iemand die [illegible] ling in een land gevestigd is, ook i[illegible] gast of als dienstknecht bij iemand in[illegible] en sal geen [illegible] ist heylige zien: [illegible] des Pries[illegible] ughlooner [illegible] lige niet [illegible] O. W[illegible] dewijle [illegible] tijt, *Le*

by u zijn, 25, 40. Huis, akker, en , om den naam van Jesus, verlaten, aanmerken als vreemdlingen en bij- ENT, *Lekt.* 6, 81.
frika nog thans een naam voor per- t erf van een ander wonen. || Dat e jaar kosten, en werk geven aan *Uit een dagblad* (a°. 1902).
in de nabijheid van iets woont, b. v. een stroom enz. Verg. lat. *accola*. || (*accolae*) (boodtschapten), dat de van zelven en geweldigh verhief, 7. Een opgetoomde Hoed is onder antsch niet gemeen; eenige Reeders nders (d. i. *strandbewoners*) draa- *N. H.* 3, 882.
zekere bijeenkomsten bijwoont. || Een er van byzondere Conventiculen en FFEN, *Spect.* 9, 98.

NG, znw. vr., mv. *-en*. Van *Bij-* 1) en 2). Hd. *beiwohnung* (*D. Wtb.*

f houden bij iemand, of ook wel op its; thans verouderd. || Don Johans te eed d'Algemeine Staaten ... betrach- in dien gewrighte der dingen, 's Prin- i. *zijne tegenwoordigheid te Brussel*) n, HOOFT, *N. H.* 533. Ja ik magh gen, noit in bywooning, in 't reizen, ziekte, in by- en afweezen, ... iets ijn, 't welk ik van U Ed^t. oit met hen, A. HOOFT vóór HOOFT, *Henr.* t uwe bywooninge ten Hove, KRUL,

bij iemand, te zijnen huize of in e nabijheid. || Om dat ze door het aare moeder ter bywooninge en op- aten (t. w. *aan eene moeder die van den was*), v. EFFEN, *Spect.* 11, 7. van den boer en zijn gezin maakte aar verblijf aangenamer en gezelliger, . 3, 167.
ende plaats overdrachtelijk gebruikt omgeving eener stad. || Dat Lugdu- de beduyden, als een Ravenburg, ... ade by-wooninge, op het gelukkig a Raven, ... soude gebouwt ... sijn, *chr. v. Leyd.* 414.
wonen van man en vrouw in den || Dat een Weduwe bij een soet en een tijt lang geweest zijnde ... een er sal wesen in de bywooninge, als dat *enz.*, CATS 2, 45 *b*. De onlusten d oock wel by 't gerecht toegestaen by-woning, den Echt-band blijvende, , 5, § 20. Scheiding van tafel, bed *v. B. Regtsv.*, *a.* 826.
ig zijn bij eene samenkomst, op een e uitnoodiging tot bijwoning dier LENNEP, *Rom* 21, 2. Er was ... l-Nederlander tot bijwoning van het , VUYLSTEKE, *Proza* 1, 154.

D, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, Mnl. *biwoort* (VERDAM 1, 1280); *Wtb.* 1, 1410); eng. *byword* (MURRAY algemeen: een woord of een gezegde, d of bij iets te pas wordt gebracht. behalve in de bet. 3).
oord of spreekwijze. Verg. *Bijspraak*. || KIL. Na den bywoerde: holden, DE CHALMOT, zy ..., 't Trooijaansche paard, als 't bywoord luidt, inhaalden, GABBEMA, *Verh. v. Leeuwarden* 192.

— In de volgende plaats: bijschrift. || Een kerktafreel ..., waer in zijn persoon voor eenen gekruisten Christ op de knie legt, met dit bywoort ...: Ghy, die den moordenaer verhoort hebt, HOOFT, *Br.* 2, 113.

— Vandaar ook wel in den zin van een gezegde dat iemand altijd in den mond heeft, dat hij bij alles te pas brengt. || Jans Bywoord (*opschrift van een gedicht*). Verstaejet wel, voeght Jan by allerhande reden *enz.*, HUYGENS 2, 491.

2) Een bijgevoegd woord, b. v. een adjectief, een epitheton, ook in ruimeren zin (verg. hd. *beiwort*). || Een dinghen Is constich Dicht, en Schilderij ...: D'een verwich wijst, en d'ander met ... By-woorden ... duydt al watt begheert, v. MANDER, *Bucol.* I. Hooft, zeg ik, zonder d'allerminste titel: want ik en kan geen bywoorden ... vinden ..., die niet oneindig minder en zijn als die naam is, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 39. Zyn zelven dus niet te noemen, maer met bywoord „gezeyd den vermaerden Capucin", VERVISCH, *Lev.* 3, 279. Dat het voddige Mans zyn, die voor uwe Sexe geen heerlyker bywoord weeten op te doen, dan de *schoone* sexe, *Blank.* 1, 20. De bijwoorden (*epitheta*), hoe ondersteunen zij het Dichtwerk bij de ouden, hoe overtollig zijn zij bij velen der lateren! JER. DE VRIES, in *W. d. Bat. Maatsch. v. T.- en Dichtk.* 4, 356.

3) Thans nog in de spraakkunst als gelijkstaande met lat. *adverbium*. || Bywoord, is een deel eender redene dat an of by een woord ghezet zynde des zelfs betekenis verbreed, vervult, vermeerdert of vermindert: dezer betekenissen zyn verscheiden als des plaats, ... des tyds, ... des ghetaals *enz.*, *Kort Begr.* 1, 66. Een Bywoort is een Onveranderlyk Woort, dat *enz.*, MOONEN, *Nederd. Spraekk.*[1] 245. Voornaamwoordelijke, voegwoordelijke bijwoorden.

Afl. *Bijwoordelijk*, den aard van een bijwoord hebbende, denzelfden dienst in den zin vervullende („Eene *bijwoordelijke* bepaling", BRILL, *Holl. Spraakl.*[1] 466; „Verkorte *bijwoordelijke* zinnen", BRILL, *Syntaxis*[1] 28).

BIJWORTEL, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Wortel*. Hd. *beiwurzel* (*D. Wtb.* 1, 1410). In de plantenkunde: een wortel naast den hoofdwortel; ook in toepassing op de wortels eener plant die geen hoofdwortel bezit. || Terwijl men ... bij de tweelobbige gewassen veelal een hoofdwortel aantreft, vindt men bij de éénlobbige meest een zeker aantal bijwortels, OUDEMANS, *Flora*[2] 1, 12.

BIJWRANG, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Wrang*. In ieder spant van een schip het stuk houtwerk, dat zich op de wrang, aan den binnenwand van de kiel bevindt. || De tweede rij van het spant heeft tot grondslag de halve wrang of bijwrang, die mede over de kiel doorgaat, doch slechts de halve lengte der wrang heeft, MOSSEL, *Het Schip* 161.

BIJZAAK, znw. vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Zaak*. Hd. *beisache* (*D. Wtb.* 1, 1390). Eene zaak van ondergeschikt belang. Eerst sedert de eerste helft der 19de eeuw in gebruik. || (*Hij*) hoorde het met ... onverschilligheid aan en nam zelfs onder 't verhaal allerlei bijzaken waar, BEETS, *C. O.* 29. Dat zijn talent ... hem slechts bijzaak, genoegen, uitspanning was en bleef, KNEPPELH. 11, 24. Duizenden zijn er, voor wie plichtsbetrachting een bijzaak is, OPZOOMER, *Wezen d. deugd* 53. Mijn toelichting, dat de kraut slechts een bijzaak voor mij was, had die beleefde opmerkingen overwonnen, QUACK, *Stud.* 238. De levensvragen der eeuw als bijzaken beschouwende, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 28.

BIJZAATHOUT, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Zaathout*. Elk der balken, die aan weerszijden van het zaathout dwars over de wrangen en

bijwrangen heen liggen en waarop de sporen der masten rusten. || De bijzaadhouten liggen evenwijdig aan het zaadhout op de inhouten en tegen den buitenkant van den vullingsgang aan, MOSSEL, *Het Schip* 229.

BIJZAKKEN, onz. zw. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b* of *e*) en *Zakken*.

1) Al zakkende tot iets naderen. || Men laat, eenige voeten in den omtrek van den boom, den grond wat laager ..., op dat het water ... te beter bijzakke, en zijn uitwerking doe, *Handw.* 15, 28.

2) Zakken tot op zekere hoogte, gezegd b. v. van opgehoopte aarde. || De ruimte tusschen deze planken vult men ... met bagger, ... waarna men den dam eenigen tijd voor het bijzakken laat staan, KROOK, *Molenb.* 77. Opdat echter de natte bagger tijd zal hebben om uit en bij te zakken, *Ald.* (zie ook 119).

— *Het zal wel weer bijzakken*, gezegd van oneenigheid, toorn enz.: bijkomen.

— Als scheepsterm: langzamerhand zakken, doorzakken. || De bezaansgaffel is bijgezakt.

Afl. *Bijzakking* („Eene *bijzakking* van kwade vochten, die zich tusschen de vliezen en bekleedselen der knieën vastzetten", BERKHEY, *N. H.* 8, 34).

BIJZANG, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Zang*. Eene enkele maal als onjuist purisme voor *episode*. || Men noemde deze verhalen ... Episodoi, Bijzangen, of stukken, die tusschen de zangen van het koor uitgevoerd werden, FOKKE, *B. R.* 3, 94.

BIJZE — BIJS, en gewestelijk BIEZE, BIES —, znw. vr. Mnl. *bise* (VERDAM 1, 1270); ohd. *bîsa* (SCHADE 67), later nog bewaard in nhd. *beiswind* (*D. Wtb.* 1, 1398). Blijkbaar hetzelfde woord als fr. *bise*, dat men tot dusverre niet heeft verklaard (zie *Dict. Génér.*), evenmin als het Germaansche woord. De bet. *boreas*, die voor het Ohd. wordt opgegeven, vindt men ook bij KIL., en uit zijne tweede verklaring *furens impetus aëris* ziet men ook, dat hij *bijse* in verband brengt met *bijzen* (zie ald.). Thans nog bekend in Zuid-Nederland en ook in Limburg (*Arch. v. Ned. Taalk.* 3, 348; JONGENEEL, *Dorpsspr. v. Heerle* 6), alsmede in Gelderland (*Taalk. Mag.* 2, 410) en Overijsel (GALLÉE 6). Scherpe koude noordenwind of wel regenbui of onweersbui (*die laatste bet. wordt opgegeven voor de Meierij*). || 't En regent niet gedurig, maar 't komt nu en dan een bijze (fr. *ondée*), DE BO 131. De Maartsche bijzen, *Ald.* (zie ook CORN.-VERVL. 236). — Dry schepen warender omtrent een steen klip wijckende Seer periculoos deur de felle bijsen, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 8 *a*. Zoo werd een vaste boom gemaait, Wanneer een dolle byse waait, SIX v. CHAND. 471. Den ... sachten wint ... Onslaet het groene velt ... Van bysen en van buyen, v. ZEVECOTE 15.

— Figuurlijk: „eene kwade voorbijgaande gemoedsbeweging" (verg. *bui* en *vlaag*). || In eene bijze zijn, DE BO.

Aanm. In Zuid-Nederland is *bijs*, *bijze* hier en daar de naam voor een *schommel* (b. v. SCHUERM. 54).

Afl. *Bijsachtig*, buiig (DE BO); *bijzig*, hetzelfde (*Ald.*); „Verlaine, ... *bijzig* wuft", VERHULST, *L. gr. H.* 210).

BIJZEN — gewestelijk BIEZEN, en daarnaast BISSEN (GALLÉE 5), BIZZEN (in Gelderland en Overijsel, doch ook bij CORN.-VERVL. 244), en ook BIRSEN (b. v. MOLEMA 38) —, onz. zw. ww. (in West-Vlaanderen ook sterk: *bees*, *gebezen*). Mnl. *bisen* (VERDAM 1, 1270); bij KIL. *bijsen* en *biesen*. Ohd. *pisôn*, mhd. *bisen* (SCHADE 68), waarnaast blijkbaar vormen met f hebben bestaan. Verg. ook boven kol. 1938.

1) Van vee. Door de weide rennen, vooral wanneer het toehtig is of door de hitte en door insecten wordt geplaagd. || De koeien gaan aan 't bijzen als zij de bijspauwen hooren ronken, DE BO 133. — Die Hem breeot die cederboomen in Libanon. Ende doetse bisen gelijc een calf, *Liesveltsche Bijbel v.* 1542, *Ps.* 28 (*Statenvert.*: huppelen). Als een koe bizzet; zoo zenze al, SPIEGHEL 268 (*spreekw.*; verg. CORN.-VERVL. 244: „Als de een koei bist; steekt de ander haren steert omhoog"). Als oude Koeijen bissen, steeken zij de start het hoogst, J. ZOET, *Digtk. Werken* 241 (*kantt.*). Als oude koeyen biezen, dan klappen de kooten, TUINMAN 1, 307 (verg. SARTORIUS, *Adag.* II, 8, 88: *Anus subsaltans multum excitat pulverem*).

2) Soms ook van insecten en kruipende dieren: snel vliegen of kruipen. || De gestoorde bie'n kwam uit den korf gebezen, DE BO 133. Het bijzen van de slekken is teeken van slecht weder, *Ald.*

3) Van menschen.

a) Eigenlijk. (Driftig) loopen. || Te dier feesten moetic, up myn trauwe byssen, EVERAERT 237. Bij plompe boeren, ... wilt u vry gaen bysen, in *D. Wer.* 10, 120. Ik loop in holen en bossen.... Daar bies ik harssenloos, VALENTIJN, *Ovid.* 1, 92.

— Zeer gewoon in verbinding met synonieme woorden. || 't Is al naer Aeneas ... Datmense (t. w. *Dido*) ziet loopen slingheren en bijsen, *Hand. d. Amor.* C 8 *a*. Mijn liefde ... my doet branden en naer u loopen en bijsen, v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 121 *b* (zie ook *Virg. Aen.*, fol. 137 *a*). Waer wy looppen, bysen of troten, EVERAERT 278. Maria, siet ons in swerelts foreesten bijsen, Dwalende schapen, die de wolf int wilde jaecht, A. BIJNS 98 (zie ook 16 en elders). By de huysen loopse (t. w. *eene slordige vrouw*) biesen, Nergens niet sy op en post, VAN SANTEN, *Tijd-verdr.* 37 (zie nog STORM, *Lucanus* 66 *b*).

— **Aanm.** In de hier volgende plaats schijnt *bijsen* wel minder juist voor *bersen*: *bersen ende jaghen* was eene middeleeuwsche uitdrukking (zie VERDAM 1, 969). || Smeeckt met Diana, ghy die wilt jagen en bysen; Laet de Konstenaers Minerva eere bewijsen, VISSCHER, *Brabb.* 59.

b) Bij overdracht: zich voor iets druk maken, ijveren, zich dol aanstellen (verg. BIEZEN (III)). || Den vier en twintigste Oost, door de ketters biesen, Moesten te Valencijn de beelden haer plaets verliesen, v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 282. Wy en mooghen niet langher tracken, Maer om Trudoos doot moeten wy oeck biesen, *Trou m. bl.* 181. Het bissen en 't gewoel die onder u (t. w. *onder de menschen*) geschien, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 83.

4) Ook van een draaitol, „wanneer hij, uitgedraaid zijnde, ver van zijne eerste plaats rolt" (CORN.-VERVL.; in eenigszins andere opvatting te Maastricht: *Arch. v. Ned. Taalk.* 3, 348). In Zuid-Nederland heeft *bijzen* verder de beteekenis van *slingeren*, ook *in een schommel zitten*; hier en daar ook van zijn *man* (*of van zijne vrouw*) *wegloopen*.

Afl. *Bissing*, in Overijsel, althans in Twente, ook in Drente de naam der kermis of jaarmarkt; GALLÉE (5) geeft ook de bet. *drukte*, en deze moet de eigenlijke wezen; naast *bissing* wordt ook *bisse* vermeld („De *bissing* is slecht uitgevallen" (*te Meppel*), in *Haarl. Cour. v.* 19 Juli 1868; „Op de Zaterdag zijn (*te Vriezenveen*) gehouden markt, tevens *bissingd*, waren aangevoerd 130 koeien" *enz.*, *Twentsch Zondagsbl. v.* 14 Juli 1895); in *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 249 vindt men de samenst. *bissekist*, kist op de kermis te Ommen (*Ommerbiste*) gekocht; *bizzerd* wordt opgegeven (althans voor de 18de eeuw) als term voor eene bedrijvige vrouw die weinig uitricht.

— **Aanm.** Kan met *bijzen* in verband staan het woord dat *Fri. Wdb.* 128 wordt opgegeven als *bist*, in den zin van *schalk*, *guit*? Het is ook een term

oper geweest (zie b. v. v. BRAGHT, . 2, 159 *a*, waar het *bies* is gespeld), d in de samenst. *biisjager*, eene soort van ook wel jachtopzichter (ook bekend in en Drente: *Arch. v. Ned. Taalk.* 1, MA 37; en bij DOORNK.-KOOLM. 1, 171 *bis-* en *bisejager*). || Hy (was) aengesteld oede of Biezejager, dat is ... Dienaer der *derl. Jaerb.* 1754, 883 (*er is sprake van n te Steenwijk*).

. *Heenbijzen* („Dus dan, mijn lief, packt . Haest u terstondt, gaet *henen bijsen*!" N, *Godd. Wensch.* 596); *opbijzen* (zie *rombijzen*, terugkeeren, heengaan („Ghy *lerom* gaen *bysen*: Tis te vergeefs al u *st-thoon. Juw.* 70).

TTEN, bedr. (en wederk.) zw. ww. amenst. 4, *b*, *d*, *f*, *g*) en *Zetten*. Mnl. RDAM 1, 1270); hd. *beisetzen* (*D. Wtb.*

ij of naast iets zetten: in de eerste der atsen mag strikt genomen geene samenst. *etten* worden aangenomen. || De loose Min . tot de strick mijns ziels de fraeye geest r bij blanck voorhooft ..., Blondt hayr tot lockebroot bijsetten, HOOFT, *Ged.* 1, 52. veede gelid (worden) drie passen gedaan, de den voet bygezet, *Reglem. Exerc.* 170.

t spel zetten, of te pand zetten. || Bij- wedden, oft spelen, *apponere in ludum*, h by (*Kantt.* t. w. borghtocht ofte pant), Die dobbelen wil, doe (l. *die*) moet STER 537.

uurlijke toepassing. || Om ... 't juk der laavernye te helpen afschudden, hun noyt n hals en haave verdrooten had, HOOFT,

bijzetten: bij een gezelschap gaan zitten; ederland niet in gebruik. || Schaart u uift aan en zet u bij, J. V. RIJSWIJCK n, geene complimenten. Zet u bij, V. LOVE- 256.

epassing op overledenen: hun lichaam dat van vroeger gestorvenen; begraven. *e like bisetten*, „ohne Gesang und ohne digen" (BERGHAUS 1, 145). || (*De*) die geen Die daer gesturven syn en by- TE, *Overbl.* 59. Hy had bevolen, stil te zet in het graf van myne Ouders, *Blank.* Niet stil bijgezet, maar ... onder een groot ter aarde besteld, FOKKE, *Verz. W.* olgens haar uitersten wil is zij ... in het ook haar lieveling rust, bijgezet, BEETS,

passing op personen: ze iemand toevoegen, edanigheid ook; dikwijls met betrekking den. || Meynt gy dat ick mijnen Vader kan bidden, ende hy sal my meer als nen Engelen bysetten? *Matth.* 26, 53. sijn wijf by testamente aen een ander en, CATS 2, 44 *a* (zie ook 2, 252 *b*). nam ... in moudtgemeenschap met den n Savoye, die hem ... byzette eenen ... ster, zoo vermaardt, dat *enz.*, HOOFT, . De vader had hem ... Askaen tot een ezet, VONDEL 5, 336 (zie nog 5, 312 izer Lodewyk hadt hem eene aanzienlyke ygezet, WAGEN., *Vad. Hist.* 2, 49 (zie 4, 276; 5, 110).

iets verschaffen, bezorgen, om hem daar- staan. || Den 9 dito ... (vernamen) wy een Convoyer ... van Amstelredam. ... Dese sette ons by, Bier, Broodt ende Kaes, dwelck wy wel van noode hadden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 81 *c*. Daer sy een ... Scheepken vonden legghen 't welcke van een ... Zeeroover van alles berooft was, soo dat sy 't selvige wat victualie by setten, *Begin e. Voortg.* 8, 2 *a*. Vele Studenten, wier ouders hun zoo veel niet kunnen bijzetten, als zij wel noodig zouden hebben, KIST, *Eikenh.* 2, 103. Maar, Papa! — als je me toch wat bij kondt zetten — een soldaten beurs is altijd plat, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 52. Karel de Stoute (kon) aan Eduard IV, bij diens terugkeer naar Engeland, ... vijfhonderd Hollandsche en Zeeuwsche schuiten bijzetten, FRUIN, *Tien J.* 185.

7) Iemand iets leveren, schenken, verleenen in ruimeren zin. || Zet my ... uwe goede geneeghenheit, wysheit en zorghvuldigheit by, in 't opspeuren van middelen, die *enz.*, HOOFT, *N. H.* 49. Zy (t. w. *de geit*) zal den herder oock geen mindre winst byzetten (t. w. *dan het schaap*), VONDEL 8, 243. De Dictata, die my een armen hals geduurig byzette, v. EFFEN, *Spect.* 5, 18. Hetgeen de natuur ons weigerd, zal de kunst ons wel byzetten, 5, 194. Ik kan U ... werklijk niets bijzetten, dat U van nut kan zijn, BILD., *Br.* 1, 234.

— Met verzwijging van het voorwerp. || Als yemandt met Herbergh houden soo achteloos het gelsgh reeckendt, ... dat de Backer en Brouwer niet langer willen by-setten, en soo by gebreck de neeringe moet staken, VISSCHER, *Sinnep.* 78 *a*.

8) Van iets aan iemand of iets mededeelen. || Zoo iemant een zegel in was ... drukt ..., zullen al de printen ..., die 'er in 't zegel gesneên zijn, 't lak ook bygezet worden, DE BRUNE, *Jok en E.* 222.

— Inzonderheid: iemand van iets mededeeling doen, het hem ook laten weten. || Zet van deze goede tijding mijnen goeden dienaaren by, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 122. Gelieve mijnen swaegher Hasselaer ... te verzoeken, dat hy U E. byzette 't geen men weeten magh, om het my over te brieven, HOOFT, *Br.* 3, 55 (a°. 1635). 't Volgende madrigaaltjen, is al te schoon om den Lezer ... niet bygezet te worden, DE BRUNE, *Jok en E.* 221.

9) Oorzaak zijn dat iemand of iets eene zekere, gewoonlijk in het oog loopende eigenschap verkrijgt; thans eene gewone beteekenis. || De oly komt met haer welriekentheden Een' nieuwe jeughd bijsetten onsen leden, HOOFT, *Ged.* 1, 277. Ze meenden dat een dikke ... buik hun veel deftigheid bijzette, FOKKE, *B. R.* 4, 21. Eene natuurlijke openhartigheid ... die hem ... eene aangenaamheid in den omgang bijzet, welke *enz.*, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 21. Dat dit te veel dikte, en gevolglijk eene stramheid aan de Vouwen bijzett, *Handw.* 19, 128. Blijkbaar echter sprak hij zoo, meer om het gesprek leven bij te zetten, dan uit overtuiging, VISSERING, *Herinn.* 1, 56. Hij wist, door geheel zijn toon, aan de collegiekamer een zekere gezelligheid bij te zetten, BEETS, *Lev. v. V. d. Palm* 86. De nieuwe baryton (speelde) met een vuur en een kracht, die het melodrama als een gloed van romantische waarheid bijzette, COUPERUS, *E. Vere* 1, 79.

— Met zeer gewone voorwerpen, als *kracht*, *luister*, *sieraad* enz. || Glans en luister ... byzetten, ASSELIJN, *Jan Claesz.* (ed. 1683) 3. Om zyne vaerzen zenuwen, glans en grootheyd, by te zetten, v. EFFEN, *Spect.* 7, 106. Diergelyk werk zo eene aardige zwier by te zetten, 9, 8. Een groot getal van Mosqueën ... zetten de Stad een merkelyk cieraad by, DE BRUYN, *Reizen* 1, 326 *b*. Dien ... blakenden ijver ..., waardoor alleen aan zijne welsprekendheid een wegslepende kracht kan worden bijgezet, v. D. PALM, *Sal.* 2, 146.

(*Het*) gezelschap ... waaraan zij naar haar inzicht den grootsten luister bijzette, BEETS, *C. O.* 253.

10) Vandaar soms vrijwel gelijkstaande met *toevoegen*. || Rijkdom kan even weinig iets bijzetten aan de innerlijke waarde des menschen, als armoede daar aan iet ... ontnemen kan, V. HEMERT, *Lekt.* 6, 68. Schatten ..., welke den bezitter geene waarde altoos bijzetten, ten zij hij dezelve verstandig ... besteedt, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 141.

11) (Geld enz.) aan iets geven, besteden, verteren, opofferen; thans verouderd. || Gy maackt gaeren goet cier in lustighe bancketten: Maar 't quaatsten is ghy hebt niet veel om by te setten, Door dien u Vader n so scharp houdt en so kort, BREDERO 2, 125. Eenen ..., Die schijnt wel wat te zijn, en heeft niet by te setten, Die, als hy eens bonceurt, wel seven dagen vast, POIRTERS, *Mask.* 27. Wie ontrent dese vogellijm komt, hy (en sal) sijn selven noyt so behendigh ... ontwerren, of een deel veiren ten minsten, dickwils oock 't leven sal hy daer moeten bysetten, 132.

12) *Bij* (Samenst. 4, *f*). Als scheepsterm, van zeilen. Ze uitspreiden, hunne schooten voorhalen en de zeilen hijschen; ook wel: aan de reeds gevoerd wordende zeilen andere toevoegen.

a) Eigenlijk. || (*Wij*) dreven doen sonder seylen, doch het Schip slingerden soo geweldigh, dat wy genootsaeckt waren het seyl weder by te setten, BONTEKOE, *Iourn.* 1. De Franschen hunne bramzeilen, en al wat goed kon doen, byzettende, deeden hun best om de Ruiter t'ontzeilen, BRANDT, *De Ruiter*, 113. Capitain R.... (sal) vooruyt ... seylen, alles bysettende wat eenigsints goed kan doen, om 3½ myl regt vooruyt te wesen, ROGGEVEEN, *Dagverh.* 92. Waarop de Kapitein, ... onderrigt van den ... trouwdag ..., alle vlaggen en wimpels had bijgezet, LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 113. Onder zeil gaande, worden, na de marszeils, gewoonlijk de bramzeils bijgezet, MOSSEL, *Manoeuvres* 99.

b) *Alle zeilen bijzetten* wordt figuurlijk gezegd voor: alle krachten inspannen, zijn uiterste best doen. || Doen (hebben wy) ..., Door onderling verdrag, daar tegens (t. w. *tegen de inquisitie*) ons gekant, En by gezet zo veel als mast en kiel kon draagen, ASSELIJN, *Egm. en H.* 38. (*Mijne ouders waren*) door de fortuyn zo schaers begunstigt, dat zy alle zeylen hebben moeten byzetten, om my een ordentlyke opvoeding te doen genieten, V. EFFEN, *Spect.* 9, 38. Om (*haar*) ... van opspraak te bevrijden, daartoe moesten alle zeilen worden bijgezet, *K. Zev.* 5, 251.

13) *Bij* (Samenst. 4, *g*). Ter zijde stellen, niet rekenen; hd. *beisetzen* (*D. Wtb.* 1, 1393). Thans verouderd. || Wie dat mij afgaet, met hem (t. w. *met God*) wil ickt houwen; Ick set alle dinck bij, mach ick hem behaghen, A. BIJNS 250.

Afl. *Bijzet*, inzet (bij V. DALE); *bijzetting* (zie ald.).

Samenst. *Bijzetgeld* (bij V. DALE); *bijzetwoord*, epitheton („De jaloezij is heel vindingrijk in epitheta, of *bijzetwoordjes*", FOKKE, *Verz. W.* 11, 61; zie ook 3, 136; 10, 2), *bijzettafeltje*.

BIJZETTING, znw. vr. Van *Bijzetten*, in verschillende beteekenissen.

1) Teraardebestelling. || De ... plechtige bijzetting van zijn gebeente, ALB. THIJM, *Portr. v. V.* 145 (zie ook 211).

2) Aansteking, besmetting. || (*Hij*) schijnt te gelooven, datmen de pokken ... niet als door byzetting zou krijgen: dat is, door 't euvel dat d'een van d'ander aankomt, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 98.

3) Het bijzetten van zeilen op een schip. || Met een frissche koelte, en byzetting van alle zeilen, ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 382.

BIJZEUNTJE, znw. onz. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en (*Baks*)*zeuntje* (zie ald.). Schepeling die bij bakszeuntje in zijn dienst moet bijstaan.

BIJZICHTIG, bnw. Een in Noord-Nederland thans ongebruikelijk woord naast *Bijziend*. Hd. *beisichtig* (*D. Wtb.* 1, 1393). Als het ware gevormd van een znw. *bijzicht* (verg. BIJGEZICHT). Hetzelfde als *bijziend* en *bijzienig*. Ook figuurlijk. || Onterelde Sterveling ..., bijzigtig en zwak, FREMERY, *Nyl. Letterhof* 126. Boven de deur, heel hoog — zoo hoog dat een bijzichtige moeite zou gehad hebben het te lezen — stond in kleine letters *enz.*, V. LOVELING, *Nor.* 188.

BIJZIEND, bnw. Uit *Bij* (Samenst. 4, *a*) en *Ziende*. Slechts in de nabijheid ziende; geen van hem wiens oogen zeker gebrek hebben, waardoor zij slechts de voorwerpen, die zich in de nabijheid bevinden, goed kunnen onderscheiden. Mnl. *bisiend* met half dichtgeknepen oogen (VERDAM 1, 1271). D'onvoorsichtige zijn als bysiende luyden. Min sien dan gesien, HUYGENS 1, 334. In de oogen der bysiende menschen is gemeenlyk het hoornvlies of het kristallyne vogt te bol, V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 66. Socrates was, gelijk alle geleerden, zwaar bijziend, FOKKE, *B. R.* 1, 77. Amelie (*had*) groote ... zwemmerige oogen, welke zij ..., of omdat zij bijziend was, of omdat zij het schijnen wilde, ... dicht toekneep, BEETS, *C. O.* 77.

Afl. *Bijziendheid* („*Bijziendheid* der Menschen en Dieren", BERKHEY, *N. H.* 5, 302; minder juist door hem ook *bijzienendheid* genoemd (*Ald.*).

BIJZIENIG, bnw. Van *Bij* (Samenst. 4, *a*) en *Zien* met *-ig*; mnl. *bisienich* (VERDAM 1, 1271). Bijziend; ook figuurlijk. || Om mijn' byzienighe oogen vaerenheit ... te scherpen ende oeffenen, HOOFT, *A.* 2, 139 (a°. 1631).

BIJZIJN (I), znw. onz. De onbep. wijs *Bijzijn* als znw. gebruikt. Hd. *beisein* (*D. Wtb.* 1, 1392). Tegenwoordigheid. Thans vooral nog in de uitdrukking *in* (*het*) *bijzijn van*. || Ws by zijns is mi hat nootelic, *Gentsche Sp.* 321. V bysijn dunct my een paradijselijck leuen, *Minnebr. enz.* (achter OVID, *Conste d. M.*) 119. De liefde groeyt noch bloeyt ontbeertse bijsijns hitten, HOOFT, *Ged.* 1, 140. Wie kan ... meer doen naer u byzijn haecken? 2, 2[illegible]. Dat myn u by-zyn gaf, u af-zyn my beneemt, BREDERO 1, 139 (zie ook 2, 82; 2, 376; 3, 363). Soo soude hem u huys of u by-zijn verbi'en, 2, 376.

— *In* (*het*) *bijzijn van iemand*, in zijne tegenwoordigheid. || In 't byzyn van den Keizer van Groenlandt, ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 157. De zelfde Meisje, dat zelf in uw byzyn haar levendigheid niet kan bedwingen, *Burg.* 222. Agatha vertelde [illegible] te huis in bijzijn van Sophie, LOVELING, *Sophie* 2[illegible]. Het was er nu geen geschikt oogenblik toe (t. w. *een ernstig gesprek*), in het bijzijn der oude mevrouw, COUPERUS, *E. Vere* 1, 111.

BIJZIJN (II), onz. onregelm. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Zijn*. Mnl. *bisijn* (VERDAM 1, 1271); hd. *beisein* (*D. Wtb.* 1, 1392). Zich bij iemand of iets bevinden. Thans verouderd.

1) Met eene persoonsbepaling in den datief. Zich bij dien persoon bevinden, hetzij om bijstand te verleenen of met welk doel ook. || Die (t. w. *eene m[illegible]*) heeft tot aller tijt, ... Mijn swakheyt by gewees mijn schreyen willen achten, CATS 1, 392 *a*. Iesus staegh den Vromen by zijn, HUYGENS 1, 626 (zie ook 1, 658). Dank, dank, o God! Gij waart [illegible] bij! BOGAERS 1, 14.

2) Met eene zaak als bepaling: er bij zijn. || [illegible] den altaer steeds by zijn, deelen met den altaer, 1 *Cor.* 9, 13. Duysenden ontliepen werck en huysen Om 't Weelspel by te zijn, HUYGENS 1, 410.

— *Aen — ende bijzijn*, tegenwoordig zijn; *bij — ende over zijn*, bij eene wettelijke handeling plichtmatig en deelnemend tegenwoordig zijn: rechtstermen, in de oudere taal in gebruik (zie STALLAERT 1, 29; 1, 248).

Afl. *Bijzijnd*, tegenwoordig („De moordenaar werd op staanden voet door de *bijzijnde* ... dienaren ... doorstoken", CONSCIENCE 4, 326 *a*).

BIJZIN, znw. m. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c*) en *Zin*.

1) Bijbeteekenis die niet door elk terstond wordt opgemerkt. || De vroed' op by-zin merkt, SPIEGHEL 7.

2) In de spraakkunst. Benaming voor een ondergeschikten zin, in tegenstelling met een *hoofdzin*. || Een bijzin bevat eene gedachte, die de spreker als van ondergeschikt belang beschouwt, en als deel eener andere gedachte voorstelt, L. A. TE WINKEL, *Log. Anal.* 1, 129. De bijzin is óf zelfstandig óf bijvoeglijk óf bijwoordelijk, COSIJN, *Syntaxis* 99 (ed. 1869).

BIJZINNIG (I), bnw. Van *Bij* (Samenst. 2) en *Zin*, met *-ig*. Bij zijne zinnen, bij zijn verstand, en vandaar: verstandig, omzichtig. Thans verouderd. || Bijsinnigh. Holl. *Prudens*, *consideratus*, KIL.

BIJZINNIG (II), bnw. Naar het schijnt gevormd van *Bij* (Samenst. 4, *g*) en *Zin* met *-ig*. Hd. *beisinnig* (*D. Wtb.* 1, 1393). Van zijne zinnen, van zijn verstand beroofd; krankzinnig. Reeds sedert de 17de eeuw verouderd. || Bijsinnigh, bisinnigh. Sicamb. *Amens*, *demens*, KIL. — Byzinnigen die tegens hare schaduwe schynen te spreken, COSTER 301 (zie ook 431). De Cabeljauwsche ... tragteden den dullen Grave, ende zyne landen, onder voogdye te stellen, van vrouw Machtelt van Lancaster, des by sinnigens huysvrouwe, V. HEEMSKERK, *Arc.* 205.

Afl. *Bijzinnigheid*, krankzinnigheid („Ptolemaeus alsdoen ghelijck uyt een beswijmeltheyt tot hem selven comende, of uyt een *bysinnicheit* wederom in sijn verstant", V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 344 *c*; „Veinzende buiten verstandt te zyn, quansuis uit *byzinnigheit*" (lat. *per dementiam*) *enz.*, HOOFT, *Tac.* 151).

BIJZIT, znw. vr., mv. *bijzitten*. Van *Bijzitten*. In gebruik als term voor eene vrouw die met een man leeft, zonder met hem gehuwd te zijn. || Of iemant wel doet een Vryster, by hem te voren gebruyckt tot sijn bysit, ten Wijve te nemen? CATS 2, 89 *b* (zie ook 1, 381 *b*). Speel-kinderen (*zijn*) die geboren werden uit twee ongetrouwde, die na rechten t'samen hadden mogen trouwen: zonder onderscheid of de moeder als bysit (kantt. L. *concubina*) is gehouden ofte niet: aengesien de byzitten hier te lande geen voordeel en hebben boven andere by-slaepsters, DE GROOT, *Inl.* I, 12, § 5. Indien den vader onteert heeft sijns zoons wijff ofte byzit, II, 18, § 16. Een By-sit, of Concubine, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* IV, 9, § 10. Sijn By-sit fel ... Brenght die Baptistam niet om hals? POIRTERS, *Vier Uytersten* 14. De bijzitten van Lodewijk XIV, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 126.

Aanm. Bij V. HEEMSKERK, *Arc.* 54 wordt gesproken van „een zuffend oud wyf ... en van haare *byzitten*". In het Latijn, waaruit deze woorden vertaald zijn, staat *consessoribus et concubinis*: wellicht moet *bijzit* hier dus als manl. worden opgevat.

BIJZITSTER, znw. vr. Van *Bijzitten*.

1) Het vrouwelijk van *bijzitter* (zie b. v. FOKKE, *Verz. W.* 4, 158).

2) Hetzelfde als *bijzit*. || Balthazer ... geseten over 't mael ..., By d'Ed'le van 't geslacht, bysitsters en syn Wijven, z. HEYNS, *Bartas*, *Tweede Weke*, *Vyfde Dagh*, 12.

BIJZITTEN, onz. st. ww. Uit *Bij* (Samenst. 4, *b*) en *Zitten*. Mnl. *bisitten* (VERDAM 1, 1271); hd. *beisitzen* (*D. Wtb.* 1, 1393). Bij iemand zitten gaan zitten.

1) In het algemeen. || Weerdinnekin sit by, t ons begheeren, EVERAERT 14. Een vreemdelingh, .. nimmermeer verselt, Dan van uw schaaduw in Son schuin bygeseeten, SIX v. CHAND. 16. Kom, z bij en kout ook al wat met ons, CONSCIENCE 3, 336 *b*.

2) Als bijzitter (raadgever) bij iemand zetele thans verouderd. || Men zoude ... twaalf poorte (kiezen), om den wethouderen by te zitten, HOOFT *N. H.* 243.

3) Als bijzit met iemand leven; thans verouderd. Bij-sitten, ... *concumbere*, *illegitime cohabitare* KIL.

Afl. *Bijzit*, *bijzitster*, *bijzitter* (zie die woorden).

BIJZITTER, znw. m., mv. *-s*, soms *-en*. Va *Bijzitten*. Mnl. *bisitter* (VERDAM 1, 1271); h *beisitzer* (*D. Wtb.* 1, 1394). Meestal ter vertalin van lat. *assessor* (zie Dl. II, kol. 733).

1) Bijstaand rechter of bestuurder; assessor. || Wae omme sitt gy selfs alleene, ende al het volck sta voor u? *Exod.* 18, 14 (*Kantt.*: Sonder bysitters i 't gerichte). Hy (t. w. *de inquisiteur van Huls* was gebonden aan zeeker berichtschrift, en de stemme zyner byzitteren, HOOFT, *N. H.* 31. Na acht dage eyschte se de Rechter voor hem en sijne Bysitter V. BRAGHT, *Martelaersspp.* 2, 39 *a*. Geswoorne Bysi teren. De Ambtman sal hebben tot Bysitters ach personen, gekozen uit de Gemeente des Gerichtes va Selwert. Dewelcke den Ambtman op de Rechtdaghe de voorvallende saecken berichten ende de Justit sullen helpen bedienen, *Landtr. v. Selwerdt* 3 (z ook 4). De Rechters van de Dorpen, Secretarisen Byzitters, ... zullen gehouden zyn de Grietsluyden i 't vervolgen van de doodtslagers ... te adsisteren *enz Statut. v. Friesl.* III, 2, 13. Voor elk vak wor een examinator en een bijzitter aangewezen, *Besl.* 13 Aug. 1881, *Stbl.* 149, *a*. 5.

2) Als naam van zekere bestuursleden eener part culiere maatschappij die den voorzitter ter zijde staan. Een Voorzitter ondersteunt door vier Assessores byzitters, ... gekozen ... uit de Heeren Stalmeeste en Roskammers, V. EFFEN, *Spect.* 11, 182.

3) Iemand die op het grondgebied eener mark g vestigd was zonder tot de eigenlijke markgenooten behooren. || Er waren toen nog groote wouden aa wezig (t. w. *in Overijsel*), en maar weinig bijzitte hadden zich nog op de markegronden gevestigd, SLO in *Tijdschr. v. Staath. en Stat.* 13, 81.

Aanm. In strijd met de latere gewoonte is h gebruik van *bijzitter* voor: iemand die met andere ergens zit. || Ende op dat niet erghens eenen wellu tighen van te voren thuys en ate: wie onlustich a (t. w. *aan de gemeene tafel*), die wert als eene oneerlicken, vande bysitters ghescholden, FRANCK *Wereltb.* 48 *c*. Indien den bailluy yemandt vonde bi nen huyse dobbelende, ... dan sal den weerdt .. verbeuren ... drye pond parisis, elcken speelder dry ponden ... ende elcken bysitter XX. sc. parisis, b REMBRY, *Hist. de Menin* 1, 429 (a°. 1637).

Samenst. In de bet. 1). *Bijzittersambt* („He *Byzitters ampt* vacerende, zullen de Ingezetenen va de Grietenije, binnen zes weken na des voorigen afgang gehouden wezen, drie perzonen tot 't zelve ampt nomineren" *enz.*, *Statut. v. Friesl.* III, 2, 5).

BIJZON, znw., vr. Uit *Bij* (Samenst. 4, *c* en *Zon*. Eene heldere luchtplek, op de zon gelijkend en die in zekere omstandigheden in de nabijheid der zo wordt gezien; verg. BIJMAAN, en BOSSCHA, *Natuur* § 1283. || In deeze Noordsche koude landen (t. w. *va Spitsbergen*) worden de Byzonnen allermeest gezie V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 825 (zie ook 821).

Samenst. *Bijzonlicht*, licht van eene bijzon (WINTER, *Jaarg.* 121).

BIJZONDER — BIZONDER, BEZONDER —, bijw. en bnw. Mnl. *besonder*, *bisonder* (VERDAM 1, 1077 en 1271); hd. *besonder*; mhd. *besunder* (SCHADE 55). Het tweede lid is òf het bijw. *zonder* (ohd. *suntar*), òf een daarvan afgeleid znw. (verg. FRANCK, *Etym. Wdb.*). In de volkstaal van sommige gewesten klinkt het voorz. als *be-*, in het noorden in de algemeene taal als *bi-*, waarin de *i* uit *e* schijnt te zijn ontstaan (volgens FRANCK door invloed van de *z*); de uitspraak *bij-*, zoo b. v. in Oost-Vlaanderen (verg. *bijneven* naast *beneven*, *bijwesten* naast *bewesten*: kol. 2568), wordt afgebeeld in de gebruikelijke spelling.

I) Bijwoord.

1) Afzonderlijk; thans verouderd. || Het en is niet noodich, dat ick alle stucken also bysonder vertelle, MARNIX, *Byenc.* 1, 8 (bl. 47 *a*). Ende sy deelden het lant onder sich, dat zy het doortogen; Achab gingh bysonder op eenen wegh; ende Obadja gingh oock bysonder op eenen wegh, 1 *Kon.* 18, 6. Haren Broeder in een Kamer bysonder geroepen hebbende, verhaelde aen den selven haer wedervaren, CATS 2, 90 *a*. De broeders, hooft voor hooft, byzonder ondervraagh, VONDEL 3, 791. Geeft my ... Goed Water en goe'n Wijn; maer yeder een bysonder, HUYGENS 2, 115. Den jongen Coninck heeft sijn wooninghe besonder, ende wert niet als van Vrou-persoonen gedient, *Begin e. Voortg.* 11, 15 *a*. Voor honderd halve ryertjes moest gy het beter hebben; (uwe kleeding betaal ik immers nog byzonder), *Burg.* 1, 2.

2) Inzonderheid, bepaaldelijk. || Nv hebbic my ghestelt byzonder om wercken, EVERAERT 80. Overmidts dat in Zeelandt, bysondere by ons ghedachtenisse, veel vreemdigheyts ende wonders van inundatiën ..., ende andersints gheschiet is, REYGERSBERGEN, *Chron. v. Zeelandt* 1, 5. Ick laet onbeloont soo veel ghetrouwe diensten, Bezonder desen daadt, BREDERO 1, 80. Gezegdens..., welke my meer byzonder schynen te bedoelen, *Leev.* 8, 158. Wij bepaalden onderling dat Koosje meer bijzonder onder de zorgen van Pieter zou staan, BEETS, *C. O.* 73.

3) Vooral. || Die de Fortuyne by maten met voorsicht kan gebruycken ..., die sal sonder twyfel van haer gaven genieten, besonder soo hy met middelbaer geluck te vreden wil zyn, VISSCHER, *Sinnep.* 65 *a*. Een mensch magh met vreen hier niet iens gaan by de straat, Besonder as men dus wat uytwendigh ghekliedt gaat, BREDERO 1, 27. 's Nachts loopt dat hiete goedt op de kittel-jacht uitsnoepen. Besonger in duese stadt, daar hebbense soo vuel kuers, BREDERO 1, 154. Dat's een dranck die sich wel drincken laet, Besonder smorgens vroegh, STARTER 236. Men geeft ligt eenen snauw als 't hoofd gespannen staet, Besonder als 't verstand gepraemt wordt om te waken, DE MEYER, *Gramsch.* 43.

4) Als bijw. van wijze: anders dan gewoon, eigenaardig. || Niet uit zucht tot tegenspraak, niet om voor bijzonderdenkende wezens te worden aangezien, LUBLINK, *Verh.* 2, 319.

5) Als bijw. van graad bij ww.: in hooge mate. || Wat volc inde werelt byzonder hem pooght, Meest zotheyt te tooghene, *Gentsche Ref.* 93. Ick verlang oick bijsonder nae deesen, *Trou m. bl.* 239. Doe gy jong waart, doe dronck gy starck, en besongder, BREDERO 1, 186. Van de Werve ... scheen niet bijzonder door de geestdriftige toejuiching des volks getroffen, CONSCIENCE 4, 84 *b*. Lang verleden tijden..., aan wier beschrijving zich niemand zal ergeren, omdat zij niemand bijzonder ter harte gaan, FRUIN, *Onpartijdigh.* 25.

6) Ook bij bnw. en bijw.: zeer. || Vier byzonder fraje bakjes, DE BRUYN, *Reizen* 2, 344 *a*. Al hield h bijzonder veel van een pretjen, *Wildsch.* 1, 122. Hij is altijd bijzonder op zich zelven gebleven en en hater vooral van groote partijen, BOHN-BEETS, Ons *Buurt* 41.

II) Bijvoegl. naamw.

1) Van eene zaak of een persoon, die op zich zelf, als afgescheiden van andere zaken of personen wordt beschouwd; afzonderlijk. Thans minder gewoon. || Die trad zy (*koningin Elizabeth van Engeland*) in bezondere handeling met Vrankryk, HOOFT, *N. H.* 18. 'T geselschap is een deel te paert, een deel te voet, Verstroyt om u te soecken op bysondre stracten, HOOFT, *Ged.* 2, 158. Op een bezonder papier, HOOFT, *Br.* 2, 21. De menschen aerden elck naer een byzonder dier, VONDEL 5, 632. Pertinente Notitie in een bysonder Boeck ... houden vande Contracten, *Gr. Placaatb.* 2, 2445 (a⁰. 1656). Een bijzonder gedeelte der akte, *Wet v.* 9 Juli 1842, *Stbl.* 20, *a.* 30. Een vrijen onafhankelijken bondstaat ..., waarin ... de regeling der godsdienstzaken aan de bijzondere gewesten bleef voorbehouden, FRUIN, *Tien J.* 175.

— Eene enkele maal ook praedicatief gebruikt. || De Geest is niet alleen, het vleesch is niet bysonder. Haer krachten zijn vermengt, CATS 1, 210 *b*.

— Zelfstandig gebruikt in den zin van *enkeling*, *individu*. || 't Woort persoon wil, naer 't gebruick, betoonen Een zellefstandigheit van redelijcken aert. Die eigen is aen een byzonder, VONDEL 9, 577.

— *In het bijzonder*, afzonderlijk; thans niet meer in zuiver locale opvatting. || Ende sy richteden voor hem (t. w. *Jozef*) aen in 't bysonder ..., ende voor de Egyptenaren, die met hem aten, in 't bysonder, *Gen.* 43, 32. Ende den sweetdoeck ... en aagh h niet by de doecken liggen, maer in 't bysonder i een ander plaetse t'samen gerolt, *Joh.* 20, 7. De... man heeft ... in 't bysonder Het onvoorsichtigh w een eygen les gedaen (d. i. *toen hij met haar alle was*), CATS 1, 296 *b*. Dat men ... afliete van al handeling in 't bezonder met den vyandt, HOOFT, *N. H.* 628. Hij (*Taine*) verloochent te zeer de zel standigheid van elken mensch in het bijzonder, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 177.

2) In tegenstelling met *vreemd* of met *gemeenschappelijk*: eigen, particulier. || Je my verwonder Hoet comt dat ghy alleene bysondere Vigelie hel ende mestdach houdt Ende tvolc ouer al were EVERAERT 82. Het bysonder gout ende silver dat ic hebbe, geve ick tot den Huyse mijnes Godts, 1 *Chron.* 29, 3 (*Kantt.*: D. van mijne eygene juweelen, en andere kostelickheden). Eene besondere gave Godes... die alle man niet en heeft, *Pred.* 2, *Kantt.* 6 Of de liefde eenen bysonderen aderslach is hebbend daer aen de selve te kennen is, CATS 2, 253 *a*. Ied ... bemoeit zig slegts met zyne byzondere zaak, e bekreunt zig zelden aan die zyner Gebuuren, BERKHEY *N. H.* 3, 1029. Het Graafschap Zutfen, oudtyds door by zondere Graaven beheerd, WAGEN., *Vad. Hist.* 2, 27 Stempels, zegels, bijzonder papier (t. w. *van een bank*), *Stbl.* 1814, n⁰. 40, *a.* 35.

3) In tegenstelling met *algemeen*. || Ons bijsonder volck rechtvaerdich wij verheeren, En met bescheiden heit den Coning 't algemeen, HOOFT, *Ged.* 2, 16 Een nader en byzonderer onderwerp onzer beschouwing BERKHEY, *N. H.* 2, 1. Mevrouw weet toch, ... d Louis in dit bijzonder geval de eerste brieven had *K. Zev.* 1, 288. Het bijzondere door het algemeen bepaald, het bijzondere in harmonie met het gehe BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 186. De algemeene e de bijzondere taalkunde, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 306.

— De *bijzondere Genade*, de *bijzondere Voorz*

. || Zyne twyfelingen omtrent de waarheid van ristelyken Godsdienst, en de byzondere Voor- id, *Leev.* 7, 101. Ik denk, dat het even onge- , de bijzondere als de algemeene Voorzienigheid ennen, *Wildsch.* 5, 58. Het meisje had nooit oorg hoogmoed om zich intebeelden dat zij een p was der bijzondere genade, ... zij bekent de algemeene niet te verdienen, 6, 217. De Zijner onmiddelijke bescherming ... 't gevoel yzondere, allerbyzonderste Voorzienigheid ... an miskend, BILD., *Br.* 5, 67.

ijzonder gewicht komt voor in den zin van *soorte- icht* (zie v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 411).

het bijzonder, tot in bijzonderheden. || Maer k also alle dinghen in het besondere verhalen ARNIX, *Byenc.* 1, 10 (bl. 50 *a*). Nu zal ik len der volken instellingen en zeeden, naar erschillen in 't bezonder, HOOFT, *Tac.* 496. n tegenstelling met *in het algemeen*. || De ing der Menschen in het algemeen, en van in 't byzonder, *Leev.* 5, 311.

het bijzonder ook in den zin van *inzonder- oral*. || De Engelsche hulptroepen in het bij- bekreunden zich niet om de Nederlandsche , FRUIN, *Tien J.* 28.

tegenstelling met *openbaar* of *publiek*, en in den zin van: privaat, particulier. || Daar *Spanje*) is niemandt, ... die niet en soekt lgemeene geluk het vernoegen, dat hy in zyn re fortuyn niet kan vinden, v. HEEMSKERK, 8. Dat de Staaten niet by eenighe bezondre n, maar by Gemaghtighden der Ridderschappe, , en Steeden, werden uitgebeeldt, HOOFT, *N. H.* *antt.*: Privée). In den aanleg van bijzondere n, is het niet nodig zulk een sterkte te zoeken *als in openbare gebouwen*), *Handw.* 23, 31. re en openbare rampen, v. D. PALM, *Gedenkschr.* chtans zijn ... in verschillende steden door re krachten vrijzinnige burgerscholen opgericht n, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 272. Lagere scholen, de kosten geheel of gedeeltelijk door de ge- of het Rijk worden gedragen, zijn openbare, ere zijn bijzondere scholen, *Wet v.* 17 Aug. *tbl.* 127, *a.* 3. Het geven van bijzonder school- nderwijs, *a.* 53. De scholen van hooger onder- rden onderscheiden in openbare en bijzondere, 28 April 1876, *Stbl.* 102, *a.* 2.

lfstandig gebruikt: een privaat persoon. Nu hts in Zuid-Nederland. || Tot last van bezon- HOOFT, *N. H.* 946. Rooveryen, plonderingen, en bloedstortingen, door byzonderen gepleegt, , *De Ruiter* 120 (*kantt.*: Particulieren). Wen- maatregelen, die aan de regeeringen, stede- sturen en bijzonderen worden op het hart ge- VUYLSTEKE, *Proza* 2, 51.

zijn bijzonder. || Weezende in hun bezon- *ntt.*: *Privé*) onderzaaten der stadt, HOOFT, 111.

wijkende van het gewone.

an zaken. Ongewoon, opmerkelijk. || Een by- rou-geval van onsen tijdt, CATS 2, 152 *b*. Eene ng van bijzonderen ... aard, VISSERING, *Herinn.* Een nadrukkelijke belangstelling, die duidelijk le op een bijzonderen toestand, DAUM, *Raad* Japonnen van een bizonderen snit, COUPERUS, , 22. Zonder een enkelen keer een bizondere te maken, 2, 18.

ts —, niets —, niet veel bijzonders (ook oepassing op personen). || De ... drift om iets s, iets grootsch te zyn, *Leev.* 8, 311. Twee uizen, die niet veel byzonders zyn zullen, 5, Marlheimschen president die, naar zij meende, zeker niet veel bijzonders was, *K. Zev.* 2, 116. 't Is ... niet veel bijzonders, die „Gekroonde Roemer" (t. w. *een logement*), 5, 53. Hij zou denkelijk zijn werkkracht versnipperd en verdaan hebben, zonder iets bijzonders uit te richten, FRUIN in *De Gids* 1886, 4, 432. Ge ziet toch niets bijzonders aan hem, SEGERS, *Licht en Br.* 83.

b) Van personen. In zijn gedrag verschillende van gewone menschen, soms als gevolg van eene meer dan gewone begaafdheid. || Zekere wezens, ... belang stellende in aangezien te worden voor wyzer, voor byzonderer, dan andere hunner medemenschen, NOMSZ, *Vertelsels* 1, 44. Zy is wat byzonder, maar dit schryf ik meer toe aan haare originéliteit, dan wel aan iets voorbedagtelyks, *Leev.* 4, 306 (zie ook 4, 297). Ik ben niet ... zo kluchtig, en niet ... zo byzonder, als men van my praat, 8, 32. Hij heeft dat moeilijke examen heel spoedig gedaan, maar hij is ook bijzonder.

6) Bij woorden waarin het begrip ligt van eene hoedanigheid, ter aanduiding van een zeer hoogen graad daarvan. || Een saake waardig haar bysondere nieuwsgierigheit, v. HEEMSKERK, *Arc.* 116. Bysondere attentie hebben op het onderhoud van 's Lands gebouwen, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 84 *a*. Iemand, op wien hy geene byzondere betrekking heeft, *Leev.* 5, 319. Hy ... had niet dan ... als eene byzondere gunst, de vryheid verworven, om van het Regiment te gaan, 7, 201. Een bijzonderen eerbied voor de deugden en verdiensten, die men zelf niet bezit, PIERSON, *O. Tijdgen.* 2. Het woord had een bizondere bekoring voor haar, COUPERUS *Kl. Z.* 1, 29.

— In toepassing op betrekkingen van vriendschap: innig, intiem. || Cornelius ..., te samen geroepen hebbende die van sijn maeghschap ende bysonderste vrienden, *Hand.* 10, 24. Het onschuldig railleren zelf ... heb ik nooit geoefent, dan met myne byzonderste vrienden, v. EFFEN, *Spect.* 12, 99. Myne byzonderste Vriendin, *Leev.* 6, 326. Den Heer Willis hoop ik eens met myne byzonderste vriendschap te beschenken, *Burg.* 611.

— Oudtijds ook zelfstandig gebruikt als term waarmede men iemand aansprak; gewoon in stukken die van vorsten uitgaan (verg. in de 17de eeuw het gebruik van *speciaal*). || Edele Welgeboren ende lieve besundere, *Geld. Placaatb.* 1, 176 (a°. 1554).

— Verg. daarnaast een vr. vorm: goede vriendin. || Onse lieue bysonderynne ind voedstermoeder, bij v. HASSELT, *Geld. Maandw.* 1, 208 (a°. 1496).

7) De overtreffende trap *bijzonderste* was vroeger gebruikelijk in den zin van *voornaamste*. Thans is dit gebruik nog zeer gewoon in Zuid-Nederland. || De bysonderste geschiedenissen van het Nieuwe Testament, CATS 2, 253 *a*. Ende is den bysondersten dagh van de voornoemde Maret, den maendagh, *Keuren v. Leyd.* 315. Den byzondersten opschik, daar zy 't meest mede op hebben, BERKHEY, *N. H.* 3, 948. Hij vergenoegt zich met de ontleding van een half dozijn der bijzonderste schrijvers dezer eeuw, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 162 (zie ook 3, 184). Het bijzonderste stuk alaam van den smid (t. w. *de hamer*), VUYLSTEKE, *Smid* 62.

— In den Statenbijbel wordt deze superlatief zelfstandig gebruikt in toepassing op personen. || Hare bysonderste waren reyner dan de sneeuw, *Klaagl.* 4, 7 (*Kantt.*: de voortreffelickste ende aensienlickste, afgesonderste) (zie ook *Jes.* 41, 9).

— *Het bijzonderste*. In Zuid-Nederland: het voornaamste, hoofdzaak. || Zorg vooral voor uwe gezondheid: dat is het bijzonderste.

Aanm. 1. In de Middeleeuwen kwam *bijzonder* vaak voor in eene zeer verzwakte beteekenis, als stopwoord (zie VERDAM 1, 1271). Dit is soms ook het geval in dichtstukken der 16de en der 17de eeuw. ||

Ic derf wel meijnen, Dat hijt vroetwijf geseijt heeft bijsonder, Dat het kint geboren is, *Trou m. bl.* 280. Waer es t,eselschap der vromen besondere? NUMAN, *Striit d. Gem.* 22 *a*.

Aanm. 2. In de 16de eeuw eene enkele maal voorkomende in den zin van *behalve*. || Merct hoe alle ding, besonder min deucht van mi vliet, *Homulus* 92.

Afl. *Bijzonderen, bijzonderheid, bijzonderlijk, bijzonderlinge* (zie die woorden).

Koppel. *Allerbijzonderst* (zie kol. 179, en verg. b. v. nog BEETS 1, 393).

BIJZONDERD — BEZONDERD —, bnw. en bijw. Mnl. *besondert* (VERDAM 1, 1077). Het verl. deelw. van *Bijzonderen*. Na de 16de eeuw verouderd.

I) **Bnw.** — 1) Afzonderlijk. || Twee andere Sleutelen ... dienen slechs eyghentlick elcke op zijn besonderde Slot, MARNIX, *Byenc.* 2, 1 (bl. 62 *b*). So ick op een bysonderde exempel staen wilde, om een sake te bewijsen, daer *enz.* (ed. 1569) 1, 9 (bl. 76 *b*; ed. 1574: bysonder). Wat is de mensch, dat du sijns int besondert Gedenckest Heer? MARNIX, *Ps.* 8, 4.

2) Uitmuntend. || Alle dexcellencien ... gheweken zyn Van Gods ghewerck voor dexcellencie bysondert Van Maria, EVERAERT 315.

II) **Bijw.** Persoonlijk, in het bijzonder. || Ic en wil niemant besondert befamen Oft bringhen in blamen, A. BIJNS 31 (zie ook 49).

BIJZONDEREN, bedr. zw. ww. Van *Bijzonder*. Mnl. *besonderen* (VERDAM 1, 1077); hd. *besondern* (*D. Wtb.* 1, 1633). Hoewel in de 17de en de 18de eeuw niet ongewoon, werd dit woord als neologisme afgekeurd door SIEGENBEEK (*Lijst enz.* 16). Thans is het geheel in onbruik.

1) Eene zaak of een persoon afzonderen en kenmerken onder andere van dezelfde soort; als purisme voor *individualiseeren*. || Men (zegt) met het ... byzonderende of aanwijzende (lidwoord) ... *de groote man*, BILD., *Versch.* 1, 65. Dat in die samenstelling het eerste woord de algemeene beteekenis van het laatste byzondert of particulariseert, 1, 109. De algemeene belofte van deelgenootschap aan het Koningrijk ... wordt gebijzonderd naar de verschillende behoeften der zaliggesprokenen, V. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 2, 269.

— Reflexief gebruikt: zich onderscheiden. || Zekere luiden ..., welke zich door hun ernst ... byzonderen, HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 10.

2) Iets tot in bijzonderheden beschouwen of opgeven. || Dat men niet lichtelick byzonderen moet, maar op 't algemeen staande blijven, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 146 (zie ook 1, 128). Zo 'k Hemel, Aard en Zee, doorzoek, 't Is als een groot dri-bladig Boek: Wie kan het al byzond'ren, TUINMAN, *Mengelst.* 308 (zie ook zijne *Beg. v. Hemelw.* 63). Men zal dit, nog meer gebijzonderd, kunnen ontwaar worden, wanneer men naziet *enz.*, HERINGA, *Berigt enz.* 70. Van 't geen ik aan eetwaren, ... op de Rekening gebijzonderd heb aangetroffen, in *Verh. v. d. Maatsch. d. Ned. Lett.* 1, 104.

Afl. *Bijzonderd* (zie ald.); *bijzondering* („Specificatie, een *besunderinge* oft bescheydinge", V. D. WERVE, *Schat* 136 *b*).

BIJZONDERHEID, znw. vr., mv. *-heden*. Van *Bijzonder*, in verschillende beteekenissen. Hd. *besonderheit* (*D. Wtb.* 1, 1633).

1) De hoedanigheid van bijzonder, d. i. afzonderlijk te zijn, en bij overdracht: een op zich zelf genomen onderdeel van een geheel; dikwijls van onstoffelijke zaken. || Het verhaelen van zoo veel kleene byzonderheden, van woorden en werken, BRANDT, *De Groot* 252. Kundigheden ..., welke ik of nog in 't geheel niet, of te oppervlakkig, en te weinig in bijzonderheden (en détail) bezat, V. ALPHEN 2, 3. Eene zeer verwaarloozende studie der bijzonderheden, VISSERING, *Herinn.* 3, 133. Onder de merkwaardige bijzonderheden van zijn leven behoort zijn gezantschap naar Zweden, MULDER, *J. F.* 1, 287. Bijzonderheden ontbreken nog (*gewoon in courantenberichten*).

— *In bijzonderheden treden* en derg. || Eene geschiedenis vertellen zonder af te dalen in bijzonderheden. — Als ik tot bijzonderheden kwame, zoude ik te wijdloopig worden, *Wildsch.* 5, 58. Zij had wel gewenscht, dat Mevrouw ... in wat meer bijzonderheden getreden ware, *K. Zev.* 3, 41. Ik sta met opzet bij deze bijzonderheden stil, V. LENNEP, *Rom.* 3, 11.

2) Merkwaardig onderdeel. || Als ik Grenoble ... hadt doortreden, En vlytig aengemerkt al de bysonderheden, DROSTE, *Overbl.* 66.

3) Eigenaardigheid. || 'T ontvouwen deezer stoffe ... verwekte, naar de bezonderheit der zinnen, verscheide beweeghenis van gemoeden, HOOFT, *N. H.* 39. Nog eene byzonderheid van Tantes schryfstyl is deeze *enz.*, *Leev.* 6, 136.

4) Ook wel: eene zekere manier van doen, waardoor men tracht zich van anderen te onderscheiden. || Is de bron niet hoogmoed, als een knaap ... de betaamelijkheid reeds zo verre aan eene dwaase drift tot bijzonderheid durft opgeeven? *Wildsch.* 1, 276.

BIJZONDERLIJK, bijw. Van *Bijzonder*. Hd. *besonderlich* (*D. Wtb.* 1, 1633). Thans vooral in Zuid-Nederland.

1) Afzonderlijk; thans verouderd. || Wy (niet en dencken) ... met alle dese besonderlick ... te handelen, maer onse voornemen is in sonderheyt der genen leere te ondersoecken, die *enz.*, MARNIX, *Gesch.* 2, 6.

2) In bijzonderheden, uitvoerig. Thans verouderd. || Het algemeene gebruik, dat men hier te lande van 't Delfsche Aardwerk maakt, vordert ... dat wy ons nog wat byzonderlyker over deeze recht Vaderlandsche konst uitlaaten, BERKHEY, *N. H.* 2, 294.

3) Inzonderheid of vooral. || Men zou deze stof verder kunnen uitbreiden; men zou bijzonderlijk kunnen aantonen, welke misslagen ... in de schriften der ... Poëten ontmoet worden ...; men zou meer bijzonderlijk, meer uitvoerig kunnen aanwijzen, hoedanig *enz.*, BILD., *Dichtk. en Wijsbeg.* 83. Hare kinderen had ze lief, bijzonderlijk Louitje, LOVELING, *Sophie* 167. Hier prijs op te stellen (t. w. *op degelijk lager onderwijs*), voegt bijzonderlijk den Calvinist, die Gods Woord wil gelezen hebben, KUYPER, *Program* 467. De meester (handelde) ... over de onbarmhartigheid van sommige jongens; hij sprak bijzonderlijk voor twee kerels, die daar rood zaten tot achter de ooren, STIJNS, *Klein Lev.* 34.

4) In bijzonder hooge mate. || De menigte ... bezit niet bijzonderlijk dat zelfstandigheidsgevoel, waarop met recht de hoop op de gunstige oplossing onzer nationaliteitskwestie zou kunnen gegrond worden, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 309.

BIJZONDERLINGE, bijw. Van *Bijzonder*. Mnl. *besonderlinge* en *bisonderlinge* (VERDAM 1, 1077; 1, 1272). In de Middeleeuwen het gewone woord voor *bijzonderlijk*, waardoor het is vervangen. In de 16de eeuw een geliefkoosd stopwoord in het rijm en ook elders. Na de 16de eeuw verouderd. || Als ic ... doorsie mijnen brief, Soe naect mij groot grief bijsonderlingen, A. BIJNS 363. Ghij hebt wel gehoort voir alle dingen Bijsonderlingen, ... Dattet groote duere tijt is bijsonder int coren, *Trou m. bl.* 247 (zie ook 241). 't Sijn geestelycke dinghen die bysonderlinge die siele spijzen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 167 (a°. 1583).

. *Bezonderlinx*, afzonderlijk („Zonder in dit gh te begrypen de landtluiden die den vyandt oft hulpe beweezen hadden, met de welke hy *rlinx* verstond te doen handelen", HOOFT, 349).

K (I) — in Zuid-Nederland hier en daar, te Gent en in de buurt daarvan, BIEK —, n. Van *Bikken*.

Het eten, de spijs; b. v. in Brabant en Oosteren. || Da' was daar goeien bik, CORN.-VERVL. me een bik (t. w. *slechte kost*)! Daar zullen heerlijk bikje (t. w. *kluifje, hapje*) aan , v. MAURIK, *Tòtòk* 392.

Eene bijt in het ijs, t. w. in Overijsel.

De plaats aan de oppervlakte van een boomwaar een gedeelte der schors wordt weggehakt nummer geplaatst ten teeken dat die boom ht wordt (Overijsel) (verg. AANBIKKEN, I), kol. 74).

Bij BOEKENOOGEN (65) wordt vermeld *dat is* dat is binnen, dat is mijn": wellicht is *bik* er als 't ware de stam van *bikken*, t. w. in den n pikken, vandaar op iets beslag leggen.

K (II), znw. vr.

Eene soort van houweel, dienende b. v. om harden of metselwerk los te hakken (TUERLINCKX 81); *bicke* (VERDAM 1, 1253); ndd. *bikke* (BERG- 1, 141); en *bicke* in *D. Wtb.* 1, 1808. Zie ij KIL. den vorm *picke*. Naast *bik* bestaan ook , *bikker, biggel* (SCHUERM. 53).

Als naam voor eene kraan, t. w. te Antwerpen: *roote bik*", de grootste kraan waarmede men en laadt in de schepen aan de kaaien van Ant- (zie CORN.-VERVL. 238).

Oud, versleten paard (zie TUERLINCKX 81; N 30).

K (III), znw. onz. Fijngestampte afval van een, dienende om te schuren; biksteen. Men ok wel *de bik*. || De afval of de afgeslagen n (t. w. *van de Bentheimer steen*) ... (*worden*) stampt, en als dan onder den naam van Bik t, *Handw.* 23, 172 (zie ook PASTEUR-NOOT ; v. KEIRSBILCK, *Mets.* 29).

menst. *Steenbik*, vertaald met *grès broyé* (zie ESSBILCK, *Mets.* 293).

K (IV), znw. in uitdrukkingen, waar het iets enaams aanduidt; niet algemeen in gebruik. || bik, Kees! ... maar wij zullen er maar een neus aan wagen, HOOGENDIJK, *Grootvissch.* 'n Diakenie is me 'n bik, HEIJERMANS, *Op* . z. 3.

KBEER. Zie BOSCHBEZIE.

KBOORD, znw. onz. Stuurboord; slechts in elling met *bakboord*, en een voorbeeld van niet ne klankwisseling. Verg. ook BIJBOORD. || Ligt ker, want het is nu goede ty, Het roer aan bik boord, want de schuit moet aan ly, BERKHEY, *ker Vischdeuntje* (bij DE JAGER, *Lat. Versch.*

Iemand van bikboord naar bakboord sturen, ontius naar Pilatus sturen (verg. andere dergeitdrukkingen bij *Bakboord*, kol. 877).

KKEL (I), znw. m. Verg. hd. *bickel* (*D.* 1, 1808), en bij KIL. de bet. van *caelum, mentum sculpendi*. Thans nog in Z.-N. eene van houweel: verg. BIK (II). Naast *bikkel* SCHUERM. ook *biggel*.

. *Bikkelen, biggelen*, met den bikkel werken ERM.).

KKEL (II), znw. m. Steentje. Zie BIGGEL, g. in de volgende plaatsen den bijvorm *pikkel*. || buik der zee sult gij ook geen gladde schelpen, nog geverfde pikkelen vinden. Dat goetje kont gy op 't dorstig strand gaan soeken, VALENTIJN, *Ovid.* 1, 131 (*Amor.* 2, 11, 13: *pictos lapillos*). Een ruisbeek ..., die gladde pikkelen langs haar grond buitelt, 2, 38 (*Metam.* 2, 456: *attritas versabat... arenas*). Een rivier ... soo helder, men sou daar ... de pikkelen op de grond sien leggen hebben, 2, 115 (*Metam.* 5, 589: *numerabilis alte calculus omnis erat*).

BIKKEL (III) — daarnaast PIKKEL (zie b. v. SCHUERM. 55 *a*) —, znw. m. Hd. *bickel* (*D. Wtb.* 1809).

1) Eigenlijk. Zeker beentje aan den hiel van een schapepoot; in de wetenschap genaamd *astragalus* en *talus*. || *Tali* ... Koten *in bubus*, bickelen oft pickelen oft hilteken *in ouibus*, JUNIUS, *Nomencl.* 213 *a*. Bickel, pickel, *talus ovillus*, KIL. Men knot dezelven (t. w. *de schapepooten*) af aan den onderknok, alwaar zij den kooten of bikkels ontmoeten, BERKHEY, *N. H.* 5, 43.

2) Zulk een beentje, als voorwerp waarmede kinderen spelen, en ook wel als naam voor andere voorwerpen van steen of metaal, eenigszins op de natuurlijke *bikkels* gelijkende. || Sy (t. w. *de Dood*) sagh 'er een (t. w. *een wicht*), dat ... onderhiel, met bickel en boncket, De kinderlijcke wet, VONDEL 2, 527. De bikkel, uit het Schaapen been, Die smyt de groote slechts daar heen; Maar bij de kleine, heeft hy waarde, LUYKEN, *'s Menschen Begin enz.* 55. Het Bikkelspel ... is ... meest al een Spel van Meisjes, die 't, by gebrek van natuurlyke Bikkels, ook wel met Keisteentjes, Albaste Steentjes, enz. speelen; ja men vind ze zelf van Goud, Zilver, of Ivoor, BERKHEY, *N. H.* 3, 1418. (*De speelster*) neemt een Stuiter, werpt dien in de hoogte, en vangt hem, na het Bikkeltje verlegd of opgenomen te hebben, weder in de hand, *Ald.* Bikkel en pop, DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 119. Kom je bikkelen, Riekie? ... Maar je eigen bikkels en banket meêbrengen, hoor! NETSCHER, *Stud.* 198.

3) Evenals lat. *talus* ook wel voor eene soort van dobbelsteenen, door volwassenen gebruikt. || Myn genegentheid wil liever het lot van de bikkels verwachten, v. HALMAEL, *Zedem. en Kantoorkn.* 18. Het zijn nu geen bikkelen meer, waar zij (t. w. *de Belgen*) soms de winst van eene geheele week arbeids mee verspelen, maar kaarten, en kegels *enz.*, DAVID, *Hist.* 1, 18.

4) Hier en daar, b. v. in Noord-Holland, ook in toepassing op een stuiter of bal, die bij het bikkelen gebruikt wordt: een *bikkelbal*, daarna ook wel een bal in het algemeen.

— *Zoo hard als een bikkel*, vaak van ronde voorwerpen, op stuiters gelijkende, doch wellicht ook bij vergelijking met het harde been van den eigenlijken *bikkel*: verg. hd. „*gefroren wie bickel*, steinhart" (*D. Wtb.* 1, 1809). || Dat ei is zoo hard als een bikkel. — De klei-weg ... bleef nog zoo hard as 'n bikkel, CREMER 12, 236.

Afl. *Bikkelen* (zie ald.), *bikkelig*, op een bikkel gelijkend (zie H. MEIJER, *Ged.* 148).

Samenst. *Bikkelknop*, aan een bikkel (in de bet. 1) („Men slaat dezelven (t. w. *afgeknotte schapepooten*) ... naast elkander in den groad, zoo dat de *bikkelknoppen* boven komen", BERKHEY, *N. H.* 5, 44); *bikkelworp*, t. w. bij het bikkelspel (zie ald. in de bet. 2) (BERKHEY, *N. H.* 3, 1422); *bikkelspel*, *onderbikkel* (zie die woorden).

BIKKELEN (I) — soms PIKKELEN en BIGGELEN —, onz. zw. ww. Van *Bikkel* (III). Met bikkels spelen. Hd. *bickeln* (*D. Wtb.* 1, 1809).

1) Van jonge meisjes. || Bickelen, pickelen,

ludere talis, KIL. Men speelt met knikkers, men gaat hoepen, Men koot, en bikkeldt in de stoepen, VINCENT, *Pefroen* 17 (ed. 1669; ed. 1702 *biggeldt*). De meysjes bikkelen, stuiten op de stoep, MARIN. Mijn kleinkinderen zien! ik wil ze zien ... knikkren en bikklen, v. BEERS 2, 248. Stuiten is in sommige oorden 't zelfde als bikkelen, SCHUERM. 55*a*.

2) Vroeger ook van bejaarde lieden, die het oude *bikkelspel* (zie dat woord in de bet. 2) speelden. || Dat is loens gebikkeld, al de poen op den hond! v. HALMAEL, *Zedem. en Kantoorkn.* 12.

3) In sommige gewesten, b. v. in Limburg „met den kaatsbal spelen" (zie SCHUERM i. v. *biggelen*).

4) Elders, b. v. in Noord-Holland, met een bal spelen in 't algemeen.

Afl. *Bikkelaar*, bij KIL. vertaald met *aleator, lusor talorum*, in Limburg een term voor „*stuiter, kunstjesmaker*" (SCHUERM. 55*a*).

Samenst. *Bikkelbal*, een bal om te bikkelen; op Zuid-Beveland: stuiter (*N. Ned. Taalm.* 2, 219); in Noord-Holland iedere *bal* waarmede de kinderen gooien; verg. *biggelbol*, kaatsbal (SCHUERM. 53*a*); *pikkelbeentje*.

BIKKELEN (II). Zie BIKKEL (I), Afl.

BIKKELEN (III). Zie BIKKEN, Afl.

BIKKELEN (IV). Zie BIGGELEN.

BIKKELSPEL, znw. onz. Uit *Bikkel* (III) in de bet. 2) of 3) en *Spel*. Het spelen met bikkels.

1) Het spel dat nu nog door meisjes met bikkels gespeeld wordt. || Deze bikkels zijn insgelijks genoeg bekend, vooral bij onze jonge meisjes, die nog het ouderwets bikkelspel kennen, BERKHEY, *N. H.* 5, 45 (zie ook 3, 1417). Nog vond zij in bal- en bikkelspel haar grootste genoegen, SEGERS, in *Ned. Dichten Kunsth.* 12, 297.

2) Als een spel voor volwassenen. || Het Bikkelspel was oudtyds een Spel ook van bejaarder Lieden, en hadt zeer veel overéénkomst met ons speelen met Dobbelsteenen, BERKHEY, *N. H.* 3, 1420.

— Overdrachtelijk. || Het bikkelspel van den felsten hartstocht (t. w. *bij de liefde*), HUET, *Fant.* 19, 114.

BIKKEN, bedr. en onz. zw. ww. Mnl. *bicken* (VERDAM 1, 1253). Moeilijk te scheiden van *Pikken* (zie ald.), en soms in beteekenis overeenkomende met *Bekken* (kol. 1583), dat men beschouwt als eene afleiding van *bek*. Zie verder b. v. FRANCK, *Etym. Wdb.*; en verg. ook eng. *to beak*, *to bicker* naast *to pick*, *to peck* (MURRAY 1, 726 en 1, 848).

1) Van vogels: den snavel (bek) aan of in iets stooten; pikken. Thans verouderd. || Bicken. q. d. becken, *rostro pungere*, KIL. Bikken. Pikken, met den bek steeken, MARIN. De vogels komen aan de vrugten bikken, *Ald.*

2) Bij uitbreiding ook gezegd van andere dieren en van menschen: op iets bijten. Thans verouderd. || Bickelen, bicken, Holl. ... *frendere, mandere*, KIL. — Coffie, Thee, Chocolaet, Dat drinkt zy gantze dagen ...; 'k (t. w. *haar man*) moet op een klosje bikke, Tot de kool is gaer, DE VOS, *Kleyn J. Konkelp.* 16.

3) Eten. — *a*) Van vogels. || Dees haan, de dierbaar steen weghschrabt, en koren bikt, SPIEGHEL 64. De arenden ... vallende met sulken menighte op de Swijnen te bikken, dat syse in het kort af kluyfden, STRUYS, *Reys.* 362.

b) In gemeenzame, grappige taal ook van menschen. || Hy seydt dat hy te middach heeft gegeten, Nochtans meen ick dat hy te meer niet heeft ghebickt, BREDERO 2, 184. Wel gebikt hebbende, ontgrendelden sij haren kommer door frissen wijn, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 95. Des avonds even naa het bikken, LANGENDIJK 1, 459. Het (jonge goedje) vindt hier overvloed van lekkernij te bikken, IMMEKER, *Hugo v. 't Woud* 99. Hij kan goe' bikken. Willen me wa' gaan bikken? CORN.-VERVL.

— *Niets* (*niet veel*) *te bikken*. || Nu wy daer kommen en isser te baucken noch te bicken, BREDERO 2, 67. Wy hadden niet veel te bicken, *O.-I. e. W.-I. Vogel.* 1, 38*d*. Is dit al 't brood? En is er anders niet te bikken, *Econ. L.* 2, 66. Niet te bikken noch te breken hebben (zie Dl. III, kol. 1241).

4) Met een snijdend werktuig op steenen hakken of houwen; thans vooral in den zin van *afbikken*. || Bicken. Holl. *Sculpere, scalpere, frangere*; Holl., steen-houwen, KIL. — Het beeldt des Hartoogh van Alva ... tot op de werf gewentelt; daarop gebikt met bylen en houweelen, HOOFT, *N. H.* 530. Men hackt, bickt en polijst eenen Marmersteen, ... ende datmen voor heeft hem ... bequaem te maecken tot den bouw van een Prinselijck Palleys, SPRANKHUISEN 6, 26 *b*. De molensteen bikken („scherper maken"), MARIN. Een muur bikken (om er het witsel van weg te nemen: zie b. v. v. KEIRSBILCK, *Mets.* 10). Steenen bikken (hetzelfde als AFBIKKEN, 2).

— Met eene bepaling bij het voorwerp, die het gevolg der handeling aanwijst. || De bevrore sneeuw van de straat bikken, MARIN.

5) Gewapenderhand iemand aanvallen; thans verouderd. || D'Othoniaanen bikken van om hooghe, met pylen ... op de regementen der Germanen, HOOFT, *Tac.* 356. De Spaanschen ... deyzen allenskens, ... tot dat de Fransoyzen, die elk om 't zeerst op hen bikten, neevens de laaghe waaren, HOOFT, *N. H.* 262. Bickter op ..., maar siet toe waar gy slaat, BREDERO 1, 363. Penthesilea ..., Die op d'Atriden bickt, en ... voert de benden aen der woedende Amazoonen, VONDEL 2, 178 (zie ook 8, 548).

— In obscoene toepassing (zie b. v. BREDERO 1, 290).

— Ook overdrachtelijk. || Gelyk men doorgaande op de verleeghenen bikt, HOOFT, *N. H.* 996. Die inde neerlaech is daer wil elck een op bicken, Wie leydt in 't onderspit die stootmen noch veel meer, BORGERBURGH, *Poët. Borstw.* 366. Het eerste verlies ... bracht Sonoy in soo groote verachtinge, dat yder op hem bickte, PERS, *Ontst. Leeuw* 441 *a*. De hooghste trap van staat, daar steets de nydt op bikt, BROUËRIUS v. NIEDEK, *Zinneb.* 303.

— Soms ook gezegd van de voorwerpen waarmede men op iemand *bikt*. || Den aanhoudenden haaghel van looden, die uit de stad op hem bikten, HOOFT, *N. H.* 1169.

6) Driftig naar iets verlangen, er op azen; thans verouderd. || Als ick soo maer wat hondert guldentjes ken winnen met verklicken Dat is de rechte slach; daer souwen wel meer luy op bicken, COSTER 139. Je meuchter wat op bicken (t. w. *verlangen naar zekere vrouw*), Maar ongder mijn groene sy selue best schicken, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3, 1 (zie ook 3, 4). Den Brandewijn alleenlijk is hier seer duur ..., 't welk ons daar op niet scherp deed bikken; maar de Russen ontsagen, noch spaarden daar aan geen geldt, STRUYS, *Reys.* 362.

Afl. *Bik* (zie de art. I—IV); *bikkelen* en *bikkeren*, als termen voor eten („Ze zijn aan het *bikkelen*", BOUMAN, *Volkst. in N.-H.* 11; verg. ook *Nav.* 15, 45*a*); *bikkelen* staat bij KIL. ook in den zin van *sculpere*, ook in de bij hem genoemde samenst. als *steenbikkelaar*; *bikker*, een arbeider die steenen bikt.

Samenst. afl. *Steenbikker* (*-bikster*).

Samenst. *Biksteen* (zie ald.); *bikhamer*, een werktuig om te bikken of af te bikken (verg. BIK (II) en zie v. KEIRSBILCK, *Mets.* 29; v. HOUCKE, *Loodgieter* 307 enz.); *bikloods* (bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 462 *b*).

lid. *Aan-*, *af-*, *door-*, *op-*, *uit-*, woorden; en verg. voor *Aanbikken* . *d. Gr.* 115 en VONDEL 5, 336; DE JAGER, *Frequent.* 1, 24 vlgg.).
, zaw. m., zonder mv. Uit *Bikken teen.* Verg. fr. *pierre de taille.*
or eene soort van zandsteen, vooral nstig. || Al de bergen, heuvels ende anders als witte crael ofte gelijcq ɔequaem om te houwen tot metsel- K, *Dagverh.* 3, 460. Den top van)om, welks leuning ... uit vasten n ook Hard- of Biksteen noemt, ɜEY, *N. H.* 2, 226. Witte en roode 2, 774).
verstaat men onder *biksteen* alle een.
ɔrt, fijngestampt en gebruikt in de uurzand. || De bikstien en schulp- er tegen een halve stuiver het kop , *Spilp.* 10. Slijters ende Sluytsters Kalck ende Bicksteen, *Handv. v.* 650). Zy schuurde haar billen met 2, 69 (*zegsw. ter aanduiding van zindelijke vrouw*). Met zand en MARIN.
, biksteen bevattende („Gansch on- *teenigh* lant ... ende 't water uyt steen heel salpetrigh ende siltigh", *erh.* 3, 461).
steenmolen, waarin biksteen voor fijngestampt; *biksteenteef*, eigen- naming voor eene verkoopster van een gemeen wijf (verg. APPELTEEF) sterd, dat roert niemand: je moer *tien-teef*, Gien Kalver-straets-hoer, ien Dam-zwijn", TENGNAGEL, *Frick* e ook *Gew. Weuwenaar* 3, 11); „Schulp-sand, Kalck en *Bick-steen- v. v. Amst.* 936 *a* (a°. 1650); *bik-*

. vr., mv. *billen.* In ons gebruik ting van de reeds oude samenst. . Mnl. *bille* (VERDAM 1, 1256). CK, *Etym. Wdb.* De vorm *bille* is ren gewoon; *bil* is b. v. te Brugge egd wordt in toepassing op eene koe.
— 1) Van menschen. || Dgien, braen, oft billen, V. MANDER, *lerc.* 10, 11. Doe nam Hanun ende schoer haren baert half af, kleederen half af, tot aen hare), 4. Al die haer billen Gewennen *zetpillen*), CATS 1, 518 *a*. Een ... een tamelijk stuk vleesch uit y, vlak onder de bil, weg scheurde, *t. Voyag.* 64. Was dat draaven! bei an stukken, LANGENDIJK 2, 334. ɔezig) met de kinderen pap te geeven, maken *enz.*, *Aanh. op Leev.* 70. *r. bloot* en derg. || De billen deur der schamen, *Veelderh. Gen. Dicht.* ...., die wechgevoert sullen wor- de barvoets, ende met bloote billen, billen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 291. ode was, naakt, zo bloodshoofds met , bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 235. ats waarop men slagen ontvangt als kind kreeg voor zijne billen. Iemand ven (*ook wel figuurlijk toegepast*). *dreiging tegen een kind*). Seecker ɜy op haer billen souden den brits- outfaen, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 226. Over 't banckjen ... leggen met de billen blootshooft, HOOFT, *Br.* 3, 390. Stock-slaghen op haerlieder buyck ende billen, JOOSTE, *Gr. wond. Wer.* 36. Oei! oei! men billen, en men kop, gena! LANGENDIJK 2, 82.
— *Door de billen jagen* enz., opeten, verteren, verkwisten. || Een weynich goets smijtmen haest door die billen, in *Tijdschr.* 14, 123 (a°. 1541). Ten sal al terstont qualijck varen, ende in korten tijt al deur de billen ghelapt ... zyn, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 112. Een quistige opsnapper, die het verspaerde goet onnuttelyck door de billen slaet, CATS 1, 95 *b*. Jy bent een kalen Duyvel, jou goed is door de billen, STARTER 461. (*Zijn geld*) gejaeght van vleyers deur de billen, MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 20. Elk wil 't meeste sijn, en spelen groot Sinjoor. Al raakt m'er endeling dan med de Billen door, *Selds. Walvisv.* 66.
— In een aantal andere figuurlijke en spreekwoordelijke uitdrukkingen. || Wie sijn billen brandt moet sitten op de blaren, CATS 2, 446 *a* (zie Dl. III, kol. 1078). — Wy zyn twee billen in een' broeck (d. i. *wij zijn het geheel eens*), DE DECKER 1, 341. — Hij heeft het lood al in de billen (t. w. *het schot*; *derhalve*: *hij is getroffen*, *hij is in de knel*; volgens HARREB. 1, 38 *a* ook in toepassing op eene zwangere vrouw), WINSCHOOTEN, *Seem.* 143. Lood in de billen hebben (*van een kind*: *zeer zwaar zijn om op te tillen*). — Blyft op uw billen zitten, zo kruipt 'er geen muis in, TUINMAN 1, 33. — Hy is zo mild, dat hy zyn billen zoude weg geven, zo ze niet vast waren aan zyn lyf, 1, 168. — Een deugdelijcke Huys-Vrouwe ... heeft niet ... alle de straten ... den geduyrigen dach met billen gestroyt (d. i. *langs de straat geslenterd*); maer ... op haer Vrouwelijck Beroep gelet, BAARDT, *Deugdensp.* 373 (zie ook 369). — Dat bijt in zijn bille (*in België van een kind dat belust is om zijn snoepgoed gauw op te eten*).
— *Zien wie de blankste billen heeft*, t. w. wanneer bij het kaartspel alle spelers hunne kaarten blootleggen: bepalen wie het spel wint (zie BOEKEN-OOGEN 65); ook wel in ruimer toepassing: zien wie er het best bij staat. In de volgende plaats is de eigenlijke opvatting bedoeld. || Te voorzeggen ... wie de blankste billen zal hebben, als Mars de broek staat te veeteren van zyn Scholieren, die ad schamnum veroordeelt zyn, V. SWAANENBURG, *Arleq. Distel.* 15.
— *Op zijne bil kloppen*, thans eene uitdrukking voor: van geluk spreken; in de volgende plaatsen vindt men een meer volledigen vorm. || Ick mach op mijn billen smyten en seggheu: wel op, bemint vleys! bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 72 (a°. 1620). Ghy meught wel seggen her op bemint Vleesken en op uwen bil cloppen, OGIER, *Seven Hoofts.* 30.
— Als eene uitdrukking van onverschilligheid. || „Hij mag voor mijn part naar de maan loopen" ..., en zij gaf zich een fermen slag op haar billen, NETSCHER, *Stud.* 76.
— De volgende uitdrukking heeft eene obscoene beteekenis (verg. kol. 2698). || (*Antinous*, acc.) niet kost ontbeeren De Vorst van 't Roomsche ryk, dat noch zyn billen roert, SCRIVERIUS, *Ged.* 87. Alsse over dag ... van de deugd ... gesproken hebben, zoo roeren ze bij nacht de billen, OUDAAN, *Agrippa* 450 (*in het oorspr.* clunes agitare).
— In verzekeringen; in de middeleeuwen niet ongewoon (zie VERDAM), later zeldzaam. || Bij den billen dat zijn certeyn de zaken, *Hand. d. Amour.* D d 6 *a*. Ik zweer je by men bil *enz.*, LANGENDIJK 2, 265.
— In Zeeland en op de Zuidhollandsche eilanden,

ook in Vlaanderen, wordt *bil* gebruikt voor *dij* (*Mag. v. Ned. Taalk.* 5, 39).

2) Bij dieren. || Calf-vleys, wter bille lancx gesneden, *Koockb.* 33. Calfvleys vander bille, *Ald.* De Iagher het Hert heel onthuydt (hebbende), uytghenomen het Hoofdt, de Ooren, de Bloem, ende de Billen (aen welcke partyen hy de Huyd liet blijven) *enz.*, MERULA, *Wildern.* 2, 104. Als ... de Billen (*van het paard*), verre van ... rond, gladjes en welgebroekt te verloopen, zig mager, schraal, plat en smal vertoonen, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 188. Ham ..., dus worden genoemt de agterste korte bouten of billen van een Verken, CHOMEL 998 *a*.

— Slagers onderscheiden bij het rundvleesch *ronde bil*, *platte bil* en *zijdebil*.

— Zegsw. || Als apen hooge klimmen willen Dan sietmen eerst haer naeckte billen, CATS 1, 608 (zie Dl. I, kol. 527).

B) Bij vergelijking, wegens overeenkomst in vorm.

1) Als scheepsterm: „men geeft ... het achterschip bij de bovenste waterlijnen langzamerhand eene zekere breedte, ... die ... de *bil* van het schip geheeten wordt" (MOSSEL, *Het Schip* 48).

2) Vierdedeel van eene vrucht waarin eene spleet is; in West-Vlaanderen. || Geef mij 'n billeke van uwe akernote, *Loquela* 5, 49.

3) Naam voor zekere kandijklontjes (verg. ook OUDEMANS, *Bijdr.*, op *Naars*). || Dat had ik doen voor mijn Rinze-wijn, met billekens van Kandy, NOOZEMAN, *Bedr. Dronkk.* 19.

4) In het mv. als naam voor twee bolronde, bijeenliggende uitpuilingen in het hersengestel eener koe; *nates* (BERKHEY, *N. H.* 5, 152).

5) Als naam van een deel van den Leeuwenberg aan de Kaap de Goede Hoop; ook andere lichaamsdeelen van den leeuw worden daaraan onderscheiden. || Op den middag gingen eens agter de bil van den Leeuwenberg langs de duinen om, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 22 (zie ook 1, 32; 1, 487; 3, 507).

6) In Vlaanderen, b. v. te Gent, naam voor eene looden buis aan een privaat: zoo genoemd om den vorm (zie v. HOUCKE, *Loodgieter* 114).

Afl. *Gebild* (zie ald.).

Samenst. afl. *Draaibillen* (zie ald.); *klikkebillen* („duske jonge kleuters, die noch loopen *klikkebillen* by de straat, Weeten grondig te spreeken van al de geheimen van den huuwlyken staat", ASSELIJN, *Schynh. Vr.* 8).

Samenst. afl. *Bilvormig* (BERKHEY, *N. H.* 5, 155); *billebijter*, schaliebijter (JOOS, *Idiot.* 116 *b*).

Samenst. *Billebouten*; in de kindertaal voor *billen*; *bilgeboorte*, waarbij het kind niet met het hoofd maar met de billen het eerst geboren wordt; *-gemak* (HUYGENS 2, 383); *-koek*, klappen voor de billen (zie ook *Fri. Wdb.* 142); *billekouse*, als Vlaamsch opgegeven voor *broek*; *billigging*, ligging van het kind bij de bilgeboorte; *-naad* („Men (vind) tussen den aars en het uiterste van desen spleet naaulyks meer wytte als een duimbreed ..., men noemt het den *Bilnaad*" (*Perinaeum*), PALFYN, *Vrouw. Deel.* 4; „De huid van den *bilnaad* is op de middellijn voorzien van een naad ..., die zich naar achteren tot aan de anaalopening voortzet", v. BRAAM HOUCKGEEST, *Ontleedk.* 2, 377; vandaar *bilnaadspier*, *-streek* (2, 377); *-pijp*, groot schenkelbeen in eene ham, hampijp; *-plaat*, als deel van eene wapenrusting (CONSCIENCE 1, 271 *b*); *-riem*, aan een breukband; *-slag*, in het spreekw. „Kermisgaan is een *bilslag* waard", voor een pretje moet men wat over hebben (zie b. v. *Gew. Weuwenaar* 3, 25; POTGIETER 6, 224; en verg: „Spelen gaen te lande-waert, Dat is wel een *bil-slagh* waerd", DE BRUNE, *Spreekw.* 47; „Een kus van zulk een mond is wel een *bilslag* waard", *Spyt d. Verl.* 31); *-spier* (BERKHEY, *N. H.* 5, 110; zie ook v HOUCKGEEST, *Ontleedk.* 1, 499 vlgg., wa *groote*, de *middelste* en de *kleine bilspie* onderscheiden); *-stuk*, slagersterm („Daerom heele koe verkocht, om dat d'een een *bil* d'ander een schouder wilt (vert. van *por quiere pierna, y otro espalda*)", DE BRUN 1, 290; zie ook BERKHEY, *N. H.* 5, 110 ook de samenst. *middenbilstuk*; *-wagen*, voor van de beenen gezegd, als middel van ver MOLEMA 38, BOEKENOOGEN 65); *-zucht*, zeker ongemak bij de koeien (BERKHEY, *N. H.*

— Als tweede lid. *Achterbil*, bij BERKHE 5, 132, waar sprake is van eene koe, met en *rookstuk* gelijkgesteld; in de volgende pla gebruikt („Met dees twee ermen ick (*Sa* leeuw den leeuw dee' trillen, En spliste h muyl tot aen zijn *achterbillen*", VONDEL 2, 5 andere plaats (1, 355) spreekt VONDEL van de „ *achterbillen*" van een berg; volgens v. LENN de vertaling van fr. *les verdissantes croup* tekst van het oorspronkelijke); *bovenbil* (zie B *onderbil* (zie ald.); *apenbil*, figuurlijk („ *eene erfenis*) gaet het al in 't gout, d *d'aepens billen* In saechte stof gebroeyt", ME *Tim. Misanthr.* 22); *kikkerbil*; *menschenbil* (*N. H.* 5, 152); *paarden-*, *varkensbil*, benami koeien met zware, vleezige, ronde billen (*N. H.* 5, 110); andere koeiennamen zijn (*a. w.* 5, 110), *platbil* (4[2], 176); *schra* (5, 110). Ook in persoonsnamen niet onge *naaktebil* („Men deckt broêr *naecktebil* *enz.*, VONDEL 4, 395); als familienamen k *hardebil*, *smalbil*, *rijstebil*.

Aanm. *Aarsbil* (zie b. v. nog *Veelderh.* 74) is niet eene samenst. van het hier *bil*, daar dit juist uit *aarsbil* verkort is.

BIL (II), znw. vr. Blijkbaar overeenko fr. *bille*, als naam voor hout in verschillen (zie LITTRÉ).

1) Bij boomen: tak, ontspruitende aa („rejeton qui pousse au pied d'un arbre). ... worden niet alleen van hunne takjes, mogelijke takken, ja soms van de zoogenaa beroofd, *Vriend v. d. Landman* 25, 42.

2) Bij spoorwegen: dwarslegger; o. a. in en vermeld bij SCHUERMANS (55) in het e (verg. „*pièce de bois de toute la grosseur* enz.). In den zin van *dwarslegger* is zeer België de vorm *bielde*, ook uit fr. *bille* o

BIL (III). Zie BILLEN (I).

BILBORD — BILBOORD —, znm. o KERRUST.

BILDER. Zie BILLEN (I).

BILDERDAM, naam van eene bu voor een deel behoorende tot de gemeente en voor het overige tot de gemeente Uithoo behoorende tot het ambacht van Vriezekoo zitting van Amsterdam, gelegen ten oos Haarlemmermeer. Volgens WAGEN. (*Amst.* 3 *bilresdam* reeds voor in 1364, als naam vo daar ter plaatse in de Drecht (verg. de *Bilderbeek* en *Bilderdijk*). Met toespeli komt het woord voor in enkele grappige, t wone zegswijzen. || De plaets ... daarje waereld kwam, ... tusschen buiksloot en v. D. HOEVEN, *Koffyh.* 29. Roeit met V in 't schuitje Naer de lieve Vogelwyk, Bilderdam gelegen, BOGAERT, *Ged.* 465 (*loftsdicht*). Wij zullen eens Bilderdamsche k den (*gezegd tot een kind dat men bedrie pak voor de billen*), HARRES. 1, 58 *b*.

AMER, BILIJZER. Zie BILLEN (I).

ART — soms met de Fr. spelling BILLARD —, ns in Noord-Nederland onz., in Zuid-Neder- stal m., mv. *-en*, vroeger ook *-s*. Uit fr. *Dict. Gén.* 1, 236). De klemtoon ligt in den de tweede lettergreep; in Zuid-Nederland de eerste.

met een groen kleed overtrokken en rondom n voorziene tafel, waarop het bekende spel n ballen gespeeld wordt. || Hy rookt zyn pyp, courant, stoot op den billiart; gaat naar het *enz.*, *Leev.* 2, 51. Zy ryden te paard, spelen iart *enz.*, E. WOLFF-BEKKER, *Adèle en Theod.* Hij ... smeet de keu op de biljard, dat het LOOSJES, *Golst.* 1, 17. Het belasten der en, der biljarden *enz.*, *Hand. d. St.-Gener.* 80, *Tw. K.*, *Bijl.* 127, blz. 23 *a*.

uitbreiding: dit spel zelf. || Hij schijnt liefhebber van de biljard, LOOSJES, *Bronkh.* sloeg my eene partij biljard voor, LOOSJES, 17.

eger ook een lokaal waar men kan bil- Dat het grof speelen ... nu erger als voor geschied in vele coffyhuysen en biljarts, *aatb.* 3, 482 *a* (a⁰. 1712) (*in het opschrift* ffi- en Billiardhuysen).

iljarten, op het biljart spelen („Dat hij..., euwel hartstocht voor die spelen te koesteren, domino speelde ja zelfs wel eens *biljartte*", *O.* 44; vroeger ook wel, minder juist, *en* (fr. *billarder* beteekent iets anders) („Dit dat men thans zeldzaam een geleerde vindt, *illardeeren* kan", *Nederl. St.- en Dorpbeschr.*, *dam* 12).

nst. *Biljartbal*; *-band*, de veerkrachtige het biljart; *-concours*; *-houder*, vroeger ie een lokaal hield waar men kon biljarten word ... verboden aan ... alle ... coffy- n *biljarthouders*, grof spel ten haaren huyse speelen", *Utr. Placaatb.* 3, 482 *b* (a⁰. 1712); lk eene inrichting („Resolutie tegen het grof de Coffi- en *Billiardhuysen*, den 7 Maart I", *Utr. Placaatb.* 3, 482 (*Opschrift*); die ten dienste der biljartspelers is („Ik wel gezien, in de Paauw, waar ik een poosje *gen* geweest ben", *K. Zev.* 4, 397; „De *gen* (nam) het krijt in de ... hand", BEETS,); *-kamer*, in een particulier huis („Hij ... naar de *billartkamer* om in zijn eentje te BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 114); *-keu*, ge- alleen *keu* genoemd; *-laken*, waarmede het ertrokken is („Het *billartlaken* was in een staat", BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 273); *t*, de voorschriften volgens welke het biljart- t gespeeld worden; *-spel* („De lighaamelyke zyn voor dusdanig Persoon (t. w. *een ge-* uitmuntend goed, gelyk de Kaats- en Kolf- n het *Billiard spel*", v. EFFEN, *Spect.* 12, et zo kunstige als vermaaklyke *Biljardspel*", *N. H.* 3, 1390); *-speler*; *-stok* („De *kken* of keuen ... maakt (men) ... ten it 6 tot 8 stukken, dikwerf van verschillende en", KUYPER, *Technol.* 1, 649); *-tafel* n is omtrent zo groot als twee onzer *billard Wildsch.* 4, 395; „De groene oppervlakte *iljardtafel*", LOOSJES, *Bronkh.* 1, 34; „Een de *biljarttafel* vliegende, keilde het „halfje" Majoor ondersteboven", *K. Zev.* 2, 9); *d*; *-zaal* („Er was vol-op van alles wat ver- ft: een *billardzaal*, een bibliotheekzaal, een yzeren glasgalery als broeikast" *enz.*, MUL- 1, 231; „(*Hij*) werd in de *biljartzaal* ontvangen. Met uitgestrekte handen kwam de baron hem te gemoet", LOVELING, *Sophie* 198).

— Als tweede lid. *Boerenbiljart*, volgens SCHOTEL (*Maatsch. Lev. o. V.* 124) benaming voor de onde truktafel (verg. BERKHEY, *N. H.* 3, 1390).

BILJET — soms met de Fr. spelling BILLET —, znw. onz., mv. *biljetten*. Uit fr. *billet*, dat in vroeger tijd ongeveer als *biljet* werd uitgesproken. Bij KIL., in zijn aanhangsel van vreemde woorden, vermeld als „billet, bullet, *inscriptum*". Volgens den *Dict. Génér.* is fr. *billet* ontstaan uit *bullet*, van *bulle*, in den zin van „*cédule, rescrit*".

1) Een papier waarop iets bekendgemaakt wordt of verklaard, hetzij aan een bepaald persoon of aan het publiek.

a) In 't algemeen. || Eenen Clerck ofte Greffier: de welcke sal vermoghen ... texpedieren een billet in papiere addresserende aen eenighe van onsen ghesworen Sergeanten ..., om te dachvaerden den Pachter ofte schuldenaere, *Vl. Placcaertb.* 2, 285 (a⁰. 1540). Biljetten in Blanco voor de Chirurgyns te laaten drukken, ... noopende de Verbanden door hen aan gequetste Persoonen gedaan, om dezelve ordentelyk... inne te vullen, en Den Heere Hoofd-Officier te laaten toekoomen, *Keuren v. Haerlem* 2, 118 *a* (a⁰. 1713).

b) In 't bijzonder, b. v. in den zin van *aanslagbiljet* (zie ald. twee artikelen). || Dat voortaan geene Schouten, of Gadermeesters eenige 's Heeren ongelden, Polder- ofte Meulen-gelden, en sullen vermogen te ontfangen, ten zy zy ... aan yder van de bruykers van haar District, zullen hebben overgelevert een billet, continerende hoe veel yder respective voor dat jaar schuldig sal wesen, *Utr. Placaatb.* 2, 484 *b* (a⁰. 1653). Omslagen, of gemeyne Lands lasten, die ... gewoon zyn op gesegelde billetten uytgegeven te worden, 2, 463 *b* (a⁰. 1694). Ongesegelde billetten, 2, 463 *a*. (*De opschrijvers voor zekere belasting*) sullen ... aan alle de Taxabele ... overgeeven gedruckte Biljetten van opschryvinge *enz.*, *Gr. Placaatb.* 5, 1013 *a* (a⁰. 1715). Dit biljet moet bij de betaling (t. w. *der belasting*) worden aangeboden om daarop quitantie te ontvangen.

c) In den zin van *aanplakbiljet* of *strooibiljet*. || Dat niemant de Biljetten van de Bordjens, waar by bekent gemaakt wort, watter gespeelt sal worden (t. w. *in den schouwburg*), sal vermogen af te scheuren, *Handv. v. Amst.* 278 *a* (a⁰. 1687). Het aanplakken der billetten, zoo van Verkoopingen als anders, *Handv. v. Amst.*, 1ste *Verv.* 61 *a* (a⁰. 1711). Heele vels Billetten ... half vels Billetten *enz.*, 61 *b* (a⁰. 1711). (*Een kwakzalver*) zendt biljetten door de stad Dat hy van alle kwael en ziekten kan genezen, CONINCKX, *Fab.* 201.

d) In den zin van *stembiljet*. || Ende zullen ... alle Jaere ... by de voorsz. Notablen ... by beschreven billeth, door elck eenen over te leveren, in het bywesen van die vande Gerechte inder tijt, genomineert werden zes persoonen *enz.*, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 5. Onder de 720 ingeleverde biljetten waren er 13 van onwaarde.

2) Papier, bevattende eene verklaring, die aan een bepaald persoon of aan den houder zekere rechten geeft.

a) In 't algemeen. || Dat hy (*de houder van de tafel van leening*) alle billetten uytgeven zal in goede Nederduytsche taele, houdende uyt druckelycken alle de partyen van de panden daer inne begrepen *enz.*, bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 491 *a* (a⁰. 1598). Van elcke levering wordt deur den Leveraer een billet gemaeckt, inhoudende specificatie der geleverde partyen by hem onderteyckent, 't welck den Dispensier tot bewijs vande selve partye by hem houdt, STEVIN, *Vorstel. Bouckh.* 2, 71 (in *Burgh. Stoff.*). De Meester,

met diergelyk Billiet, een kind ter onderwys krygende, zonder welk geen zal mogen aannemen *enz.*, bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 444 *a* (a°. 1736).

b) Een bewijs dat men eene belasting heeft betaald. || De Turf-man van de ... Turf den Excijs, betaelt hebbende aen den Collecteur van desen Excijse, sal aen hem van den Collecteur worden gegeven een Biljet, *Handv. v. Amst.* 209 *a* (a°. 1650). Gij hebt geen biljet: Die drank (t. w. *een vaatje brandewijn*) is voorzeker gesloken, v. LENNEP, *O. en N. Ged.* 175.

c) Een papier waarbij aan iemand, die aan zekere voorwaarden heeft voldaan, eene vergunning wordt gegeven. || Dat allen den genen, die sig voor Wijnkopers hebben verklaard ..., in hare Kelders ... op een bequame en sigtbare plaatse sullen moeten doen vast hegten ... sekere Billetten daar op gedrukt staat Gepermitteert Wijnkooper, met het Wapen van Amsterdam daar boven, en 't Merk van 't Wijnkopers Gild daar onder gestelt, getekent door den Secretaris, *Handv. v. Amst.* 222 *a* (a°. 1680).

d) Niet ongewoon in den zin van *toegangsbewijs*.

e) In den zin van *passagebiljet* of *spoorkaartje*. || Biljetten, als 't u belieft (*zegt een conducteur die in den wagen de kaartjes komt nazien*).

f) In toepassing op handelspapier; thans in algemeen gebruik verouderd. || Dat verscheyde Koopluyden in Spangien ... geven sekere Assignatien, of seker soort van Billetten, daar by sy aannemen te sullen betalen, of ordonneren te doen betalen, in de Nederlanden, aan soodanige Persoonen, als dan van de Kroon moeten hebben, of daar in werden genomineert sekere considerable Capitalen, *Handv. v. Amst.* 546 *b* (a°. 1685). De Koopluyden, op wien gedagte Billetten of Assignatien houden, *Ald.*

g) Het meest voorkomende in den zin van *bankbiljet*, eene als papiergeld in omloop zijnde schuldbekentenis van eene circulatiebank.. || Elke houder van een biljet der bank is ... haar schuldeischer voor het bedrag van dat bankbiljet, VISSERING, *Staath.* § 305. Het gevaar, dat de Bank ... op onvoorzichtige wijze hare uitgifte van biljetten zou vergrooten, VISSERING, *Herinn.* 3, 88.

3) Een kort briefje; thans zoogoed als niet in gebruik. || Die geene dewelcke eenige Boodtschap, Billiet ofte Cartel van wegen den Provocant aenneemdt (t. w. *tot een duel*), *Gr. Placaatb.* 4, 163 *b* (a°. 1684). Ik vond ... een welvoorziene Goudbeurs, en daar by dit billiet: weet zo wel *enz.*, *Leev.* 6, 208. Tegen den volgende voormiddag liet ik met een klein biljet belet bij Tante vragen, LOOSJES, *Golst.* 1, 142. Met denzelfden post ontving Mr. Willem Verheyst een billet van eene hem onbekende hand, BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 4.

Afl. *Biljetteeren* (zie dat woord).

Samenst. *Biljetgeld*, aan de ontvangers der belastingen betaald voor de aflevering der aanslagbiljetten („Resolutie van de Heeren Gedeputeerden der Ed. Mog. Heeren Staten 's Lands van Utrecht, aangaande het *billetgeld* van de Schouten", *Utr. Placaatb.* 2, 489 (a°. 1681); verg. 2, 485 *b* (a°. 1653) eene omschrijving); „Resolutie ... omtrent de uitbetaling der *biljetgelden* voor de Ontvangers" (van 22 Aug. 1823: *Bijv. Stbl.*, blz. 1402); *biljethaak* (zie Dl. V, kol. 1362); *biljettenomloop*, nl. van bankbiljetten (zie b. v. VISSERING, *Herinn.* 3, 90).

— Als tweede lid. *Aanplak-*, *aanslag-*, *bank-*, *belasting-*, *beschrijvings-*, *blanco-*, *consent-*, *contra-*, *gelei-*, *haven-*, *inteeken-*, *kans-*, *los-*, *munt-*, *order-*, *overschrijvings-*, *passage-*, *plak-*, *reclame-*, *retour-*, *rondreis-*, *saldo-*, *schatkist-*, *stem-*, *strooi-*, *uitstap-*, *vrij-*, *waarschuwingsbiljet* (zie die woorden of het eerste lid).

BILJETTEEREN, bedr. en onz. Uit fr. *billeter*, en in zijn Nederlandschen vorm *biljet* in overeenstemming gebracht.

1) Eigenlijk. Soldaten voorzien van biljetten, vertoon waarvan zij bij burgers hun intrek nemen; ook onz.: met zulke biljetten erg intrek nemen. || De Capiteynen, Lieutenants, Conducteurs, Voerluyden of Togenaars, en sulk by de Dorpen of Huysluyden niet mooge Biljetteeren, of met geweld en moedwilliger imand invallen, dan sullen haar Geld in de H verteeren als andere Passagiers, bij DIBBETZ *Wdb.* 475 *b* (a°. 1627). Ze hemmen bij mij daten en 'nen onderofficier gebilleteerd, CORN Wij billeteerden in 'en dorp nie' wijd van Turnh

2) Oneigenlijk: iemand ergens laten inwon intrek laten nemen. || Hy moest studeeren. gebilleteerd in een huis, daar een Meisje wiens weergaê ... ik nooit aantrof, *Leev.* Ik (vernam) ..., dat er ... geene plaats overbleef (t. w. *in een hotel*), en zoo w een in de nabuurschap wonenden slachter geb v. LENNEP, *Rom.* 21, 5.

Afl. *Biljetteering*, t. w. van soldaten *Bijv. Stbl.* 1815, blz. 143).

Samenst. *Biljetteermeester*.

BILJOEN (1) — waarnaast andere spel znw. onz. Mnl. *billioen* (VERDAM 1, 1257 *billon* (*Dict. Gén.* 1, 237).

1) De oudste beteekenis van fr. *billon* *staaf*, *baar* van edel metaal, ongeveer he *lingot*; hoewel de bet. 2) bij ons de ge schijnt in sommige min of meer vaste uitd te moeten gedacht worden aan den vorm metaal voorkwam. || Een Banck van Wissel inne een igelijck sal mogen brengen alle Penningen, Massen, Grenaillen ende Bilio hy goedt sal vinden daer te laten komen, *Amst.* 673 *b* (a°. 1609). Wy ... verbiede jeghelijcken ... eenigh goudt of silver uyt o ... te vervoeren, ... 't zy ghemunt oft onghe 't zy oock in masse, lingotten, oft billo *Placcaertb.* 3, 519 (a°. 1633). De Bank mogen te ... doen vermunten en verwe soorten van goud en zilver, muntmaterialen en speciën, vermengd of niet vermengd, 25 Maart 1814, *Stbl.* 40, *a.* 28. Hande en zilver, biljoen en verder muntmateriaal 21 Aug. 1838, *Stbl.* 29, *a.* 15.

2) Een mengsel van edel metaal en koper het gehalte edel metaal kleiner is dan minimum. || Billion, *materia monetaria admixtum est extranei et vilioris metalli leges liceat*, KIL. — Goudt, silver oft bi *Placcaertb.* 3, 519 (a°. 1633). Billoen ende silver, 4, 1164 (a°. 1698).

3) Niet gangbare munt. || Billion *adulterina*, KIL. — Dewyle alle de selv ... bevonden worden eensdeels seer ghesch gemindert in ghewichte, ende eensdeels valscht ..., dat onmogelijck is die goede ... vervalschte te onderscheyden, Wy hebb selve verklaert voor billioen, ende verbi de selve t'ontfangen ofte uyt te geven, *Gr.* 1, 2675 (a°. 1606). Indien syluyden ver lioenen uyt geven, 1, 2920 (a°. 1622) vreemde Schellingen zullen worden geho billioen en ongangbaar, 8, 944 *a* (a°. 1 koopen oft wisselen ... eenighe specien ende Silver die billioen ghedeclareert *Placcaertb.* 3, 510 (a°. 1631). Al u versch dat is biloen, of vals, OGIER, *Seven Hooft*

el in figuurlijke uitdrukkingen. || Wy ghy my bylgioen je dhaart steint. Dese nt .... betrouwen mach, RUYLANDT 78. voor Biljoen al wie mijn tegen-dicht, ewr.-heyd 248. Wyse lieu en beten ttelick betalen, dat met goede redenen: te edel, en te vry-herstlight, als dat het r bankigheid met-nemen zoude, DE BRUYN, 17 (zie ook 2, 37). Uit zulke boeken pointillies, die een jong mensch biljoen ervatie maken, LINGEES, *Gedel.* 1, 96. ... door een gemmle ontbeelkunde niet verklaard, wat men voorheen zo gewillig nt plag aantenemen, LUBLINK, *Veertig*

Bij MARIN wordt *biljoen* ook vermeld van *koperyeld*, waarschijnlijk is dit een in de praktijk niet voorkwam.

Soms minder juist als bnw. voorkomende: ig gehalte, of om andere redenen niet De persoonen die ... eenighe billoene en in-brenghen, *Vl. Placcaerth.* 3, 518

rneeren, voor biljoen verklaren („*Bil-* Philippus-Daelders, ... die te seer ver- *Vl. Placcaerth.* 4, 1165 (a°. 1698); sonderheyt eenige ongepermitteerde ofte (Species) in gevoert, ende ... beginnen te werden", *Gr. Placaatb.* 1, 2904 e ook b. v. 7, 1116 *b* (a°. 1750); *bil-* et Fr. overgenomen met de beteekenis: rboden of bedrieglijke muntspeciën" (*Ned.* 196 *a*).

N (II) — ook wel BELOEN —, zww. aarschijnlijk uit fr. *billon*, dat o. a. be- in den haak geschaafd stuk dennenhout , 237). Benaming voor den schuins be- van hout, metaal en steenen; de afschui- RSBILCK, *Timm.* 22; VUYLSTEKE, *Smid* CKE, *Loodgieter* 45; V. KEIRSBILCK,

nen, bnw., een beloen hebbende (V. KEIRS- . 48); *biljoenen*, ww.

NEN — ook BELOENEN —, bedr. zw. *joen* (II). In verschillende ambachten. f randen van een stuk hout, steen of ven, afhakken enz. (V. KEIRSBILCK, UYLSTEKE, *Smid* 21; V. HOUCKE, *Lood-* KEIRSBILCK, *Mets.* 24).

Afbiljoenen (zie dat woord).

nw. m. Mnl. *bulc*, *buelc*, *beelc* (VERDAM en woord dat inzonderheid in West- aheemsch is; bij DE BO verklaard met beesten, bocht, omsloten weide, om- De etymologie is niet duidelijk. Verg. BLOKLAND. || Bilck, Fland. *Pascuum*, en blijven 's zomers dag en nacht in E BO 134. Een bilksken voor het kalf, nuecht wel in droghaerts bilck ghaen LAERT 18. Doe predicte een persoon ... kin rontom met hautcanten ende slach- V. VAERNEWIJCK, *Beroerl. Tijden* 1, 2. orlijk verband. || Uit den bilk springen e ontwijken of zijn gegeven woord niet BO 134). De wereld is gelijk een bilk: ste tanden heeft, krijgt meest (*Ald.*).

Bilkenkastelein, *bilkgras* (zie DE BO); *ossen-*, *zwijnenbilk* enz.; *rekkebilk*, Omme te gaen in den *Reckebilck* ... me alle de recken daer men ghecostumeert n te slaene" *enz.*, *Keur van* 1545 bij *t. de Menin* 1, 297).

BILLANDER, mw. m. Een vooral in Vlaanderen gebruikelijk woord voor eene soort van vrachtschip op binnenwateren. In het Fr. overgenomen als *bilander* (zie LITTRÉ), in het Eng. als *billander*, *bylander*, *bolander* en in nog andere vormen (zie MURRAY 1, 838; zijn oudste voorbeeld is van 1691). Gewoonlijk verklaard als eene samensl. uit *mast bij*, zoodat het een schip zou aanduiden dat bij de kust blijft, doch waarschijnlijk is *billander* ontstaan uit *bolander*, althans *bonnebolander* en *bonnebolandersche* zijn termen voor schepen van de binnenvaart (zie die woorden); ook na SO en VERDONCHAIN geven deze afleiding. Waarschijnlijk heeft men, in het Westvl. b. v., *billander* eerst opgevat als *bilander*, en vandaar ook elders *bijlander*. || Bélandre en bélande, Bylander, Binnenlander, AUBIN, *Dict. de Mar.* 81 (a°. 1702: *zie aldaar ook eene beschrijving*). Bylander, een vaartuig dat maar ontrent de kust vaart, SEWEL (a°. 1727). Belander, een plat gebouwt vaartuig met een mast en zeil, zeer geschikt om de rivieren te bevaren, BUYS, *Wdb. v. K. en W.* 2, 100 (a°. 1770).

BILLEN (I), bedr. zw. ww. Mnl. *billen* (VERDAM 1, 1256); ohd. *billôn*, *billôn* (SCHADE 64); ohd. *billen* (*D. Wtb.* 2, 26). Een ww. naast egverm. *bill*, houweel, zwaard enz. Thans nog in den zin van: De groeven van een molensteen scherpen. || Billen den molensteen, *lapidis molaris sulcos exacuere*, KIL. Den gebilden molensteen, VONDEL 5, 82. Het stellen van de steenen (t. w. *in een meelmolen*) ... gelyk mede het bille van de steene, *uit een HS. v.* 1721. De gootjes, die zoowel in den legger als looper zijn (t. w. *van een ver/molen*), bil ik zoo smal maar diep mogelijk, om de gemalen verf te kunnen afvoeren, HOFMAN, *Schilders-Handb.* 45.

Afl. Het znw. *bil*, in beteekenis gelijk aan *bilhamer* (hd. *bille*, vr.: *D. Wtb.* 2, 26) behoeft niet van germ. *billôn* te zijn afgeleid. Wel is dit het geval met *biller*, *bilder*, iemand die steenen bilt („Er biedt zich aan een *bilder* om alle soorten van Duitsche steenen te billen", *Advert.* a°. 1898; zie ook GROTHE, *Mechan. Technol.* 461); vandaar *steenbiller*; *bilsel*, het stelsel van groeven dat in molensteenen wordt gebild: die stelsels verschillen vooral naar de richting der groeven, vandaar het *spansel-*, het *waaier-*, het *zwaaibilsel* (zie GROTHE, *Mechan. Technol.* 461; „In fig. 128 is de doorsnede van het Amerikaansche *bilsel* afgebeeld", *a. w.* 462).

Samenst. *Bilhamer*, *bilijzer*, het werktuig waarmede men bilt: een hamer, „die in twee lange, messvormige stalen pennen of beitels uitloopt" (*a. w.* 461).

— Bij BURGER, *Chron. v. Medenbl.* 298 staat *bilstenen*, misschien in den zin van *gebilde* molensteenen („De Spanjaarts ... namen de *bilstenen* van de Meelmolen en staken hem in de brand, de steenen namen zy mede").

BILLEN (II), bedr. zw. ww. Van *Bil* (I). Thans verouderd.

A) Voor de billen geven; bij KIL. gelijkgesteld met „op de billen slaen, *caedere nates*". || Die jonghe Meyskens ... (apen) hare Ouders na ... mettet kindeken (t. w. *eene pop*) op den schoot te hebben, te bakeren, te suyghen, te billen ende desgelijcx meer, COORNHERT 1, 173 *b*. Soo het (*een kind*) ... sijn poppe dreygt te billen En soeckt, gelijck het schijnt, met slagen haer te stillen, CATS 1, 397 *b*. Al hadmen door contrackt met d'icker voorgenomen Dat hij haer (t. w. *eene ziel*) sachjes bill, HOOFT, *Ged.* 1, 71. Dattet de kyeren deen, men souwse so wat billen, BREDERO, *Griane* 1.

— B) Beslapen (verg. *de billen roeren*: zie kol. 2890). || Goris bilt Neelken, dat weet ghy wel, Wat roert u

wat elck doet met sijn eygen vel? VISSCHER, *Brabb.* 87. Wat Vrouw ... sal (swarigheyt) maecken Te geven aen haer Pol, om doch te zijn gebilt, Wat dat hy denckt of droomt? WESTERBAEN, *Ged.* 1, 631.

BILLIG, bnw. en bijw. Reeds in het Mnl. voorkomende (bij POTTER), ontleend aan het Hd. (verg. TE WINKEL, in *Noord en Zuid* 12, 125) doch na de 17de eeuw weer in onbruik. Hetzelfde als *billijk*. || Wil ick dan dat anderen my sulcx doen, soo waart immers wel billigh dat ick een ander ook so doe, COORNHERT 1, 15 *b* (zie ook 1, 286 *b*). Siet hier den boeck open ende onder het billich ondersoeck der gheleerde... menschen, V. Z. V. NIEUVELT, *Plut.* 530 *c*. Te nutten van het fruyt, en is haer niet ontseyt, Doch na bescheyden maet, en billigh onderscheyt, CATS, *Ouderdom* 24 *a* (ed. 1658; in andere uitg. *billick*). Och! waert niet billigher ..., Dat eerst door u (t. w. *Gods*) ghenae de sonde van my swichte, Dan dat my over-viel u straffe t'eenemael? DE HARDUYN, *Uitg. Dichtst.* 63. Eene daed, die billiger, met de naem van slackheyd en zwackheyd gedoopt moeste werden, DE BRUNE, *Bank.* 2, 335. Daarom soo wordt de Vrou met billich recht gheheeten, Een grondeloose put die nimmer is versaat, BREDERO 2, 397 (zie ook 1, 90; 2, 20; 2, 367; 3, 28). Noch deught, noch eerbaerheyd, noch jet dat billig is, VILSTER, *Argl. d. Kett.* 1, 82.

Afl. *Billigheid*, billijkheid, rechtvaardigheid („Welsprekentheyd verzelt met *Billigheyd* en Reden, Het sterckste wapen is dat yemand mochte smeden", VONDEL 1, 237; zie ook DE BRUNE, *Bank.* 1, 384); *billiglijk*, rechtvaardiglijk, te recht („Daerom zijn sy ... *billighlick* geplaeght", *Boeck d. Wijsh.* 16, 1; zie ook 1 *Cor.* 14, *Kantt.* 55; 2 *Mach.* 9, 27); *billiglijken*, hetzelfde als *billiglijk* („Hier mochte *billiglijken* gevraegt worden" *enz.*, CATS 1, 211 *a*).

BILLIJK, bnw. en bijw. Mnl. *billijc*, bnw. en *billike*, bijw. (VERDAM 1, 1256 vlg.); hd. *billig*, minder nauwkeurige spelling van het oudere *billich* (*D. Wtb.* 2, 27 en 28); mhd. *billîch*, ohd. *billîh*; mhd. *billîche*, bijw. (SCHADE 64). Blijkbaar van den stam dien men o. a. terugvindt in hd. *unbill* en *weichbild*; volgens KLUGE verwant met ags. en m.-eng. *bilewit*, eenvoudig, onschuldig (zie ook MURRAY 1, 858 i. v. *Bilewhit*).

I) **Bnw.**

1) Van personen. — *a*) In 't algemeen. Wijs, rechtschapen; thans verouderd. || Een stil, een vroom, een billick mensch, Die vint sijn lust, en herten-wensch, Oock in een slecht, en kleyn bedrijf, CATS 2, 352 *b*. Een man van groot beleyt (t. w. *Cicero*) ... Die leerd' een billick mensch van droefheyt af te scheyden, 2, 543 *a*.

— Ook van het gemoed. || Van iemant gunst ontfangen Doet stracks een billick hert met alle vlijt verlangen Om weder-gunst te doen, CATS 2, 141 *b*. Hij (t. w. *Karel de Groote*) liet zich ... niet verblinden door den glans, die hem omringde, maar behield in het midden van zoo vele betooveringen een billijk gemoed, STIJL, *Opk.* 5.

b) Rechtvaardig tegenover anderen; vaak verbonden met een qualitatief woord. || Men set een billick Prins, in Dwinghelandt zijn stoel, HOOFT, *Ged* 2, 236. Een ... billyck Rechter, DE DECKER 1, 22. Ik (moet) evenwel, om billijk te zijn, erkennen..., dat hij *enz.*, BEETS, *C. O.* 42.

— Bij persoonsverbeelding. || 't Billijk recht ... heeft mij die eere weggelegd, Uw Vorst te zijn, TEN KATE, *Par. Verl.* 27.

2) Van zaken. — *a*) Van handelingen. Met rechtschapenheid of rechtvaardigheid overeenkomende. || Paulus achtede billick dat men dien (t. w. *zeker persoon*) niet en soude mede nemen, *Hand.* 15 hoewel het billyk is den bezonderen haat den beste te vergeven, HOOFT, *Tac.* 7. Hen alle docht ... Te weren t'saem de vrees, HOOFT 150. Ick (bidde) U Ed.... te billijcker ..., dat 's gemeenelandts borse hem (t. w. *hoeftig man*) mochte verlichten van eene sijne HOOFT, *Br.* 1, 70. Dit kan nimmer re vroom noch billijck zijn, VONDEL 3, 502. I billyk, dat ik myn armzalig Tractementje *Leev.* 6, 79. Ik heb ... verstand genoeg, m wat recht en billijk is, *Wildsch.* 5, 266.

b) Van datgene wat als het uitvloeisel rechtvaardige handelwijze kan worden bes Billycke geboôn, HOOFT, *Ged.* 1, 112. Op vaerdigheyd een billijck vonnis strijck, VONDE Zonden zij dan nu den oorlog verkiezen billijke ondergeschiktheid aan een eigen ... FEUIN, *Tien J.* 350.

c) Van een oordeel, een eisch of wat ook rechtmatig moet worden erkend. || Wat billijck (t. w. *tot toorn*) ghy uw' broed'ren hebt Valt nu te lang, VONDEL 3, 774. Zoude beantwoorden aan de billyke verwachting 4, 287. Zeer billyke voorwaarden, 7, 7 misnoegen, 7, 253. Uw besluit (t. w. uw is billyk, 8, 331. Dan blyft de eisch e 8, 357. Het billijk voorwerp uwer bespotting 5, 31. Die prijs is billijk, MULDER, *J.* Het is niet meer dan billijk ..., dat d elkander verdringen, om *enz.*, BUSKEN 231. Daarom moeten zij (t. w. *de rijk* publiek ... dat billijk deel van hun inkom geven, dat zij *enz.*, QUACK, *Stud.* 117. klachten der Vlamingen, VUYLSTEKE, *Pr*

— **Aanm.** In navolging van hd. *billijk* soms gebruikt in den zin van *g* lukkig is dit germanisme nog ver van al

II) **Bijw.**

1) Op eene rechtvaardige wijze. || Ie te beoordeelen, *Leev.* 5, 167. Ik eerbied Vrouw, die, op eene grootsche wys, bil 7, 217.

2) Met reden.

a) Bij ww. || Is u toorn billick onts 4, 4. Billijck moet men saligh prijse VONDEL 3, 27. Billijck moetmen sich ... hoe deesen swaeren Boom ... kan bly sulck een ... swacke Wortel, S. DE *Aenm.* 1, 50. Hij mogt veel billijker .. rompeling bij de eerste kans verwac *Mengelp.* 14.

b) Bij bnw. || Dit ghevoel ... soude lijck ghenoeghsaam zijn om *enz.*, COORNH Men staat billijk verbaasd over al wat man vermag, BEETS, *Versch.* 2, 4. (op haar berijdster billijk trotsch, B *Verh.* 53.

Afl. *Onbillijk*, *billijken*, *billijkheid*, die woorden); *billijklijk*, hetzelfde als (zie b. v. bij BRANDT, *De Ruiter* 66).

Koppel. en **Samenst.** *Billijkersc* woord); *billijkmoedig*, als latinisme bij 425, ter vertaling van *aequioribus anim*

BILLIJKEN, bedr. zw. ww. Hd vroeger *billichen* (*D. Wtb.* 2, 28 en 29).

1) Met eene zaak als voorwerp, t. w. ling, een oordeel, een besluit enz. rechtmatig, gepast keuren. || Zou dit ge niet genoeg zijn om mijn' smaak te billijk 2, 25. Het is met diep leedwezen, dat zeten dezer Landen dit oordeel m

— BENNET, *Lekt.* 1, 29. Dat de middelen ... alleen — door de uitkomst konden gebillijkt worden, v. D. ALM, *Red.* 1, 3. Ik billijkte dus het besluit van onze vriendin, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 268. Of het edrag der Nederlandsche ... Generaals moest gebillijkt of afgekeurd worden, BOSSCHA, *Held.* 2, 373. k billijk uwe vrasg, *K. Zev.* 5, 246. Zijn verstand illijkte die keuze, LOVELING, *Sophie* 444.

2) Met een persoon als voorwerp. Rechtvaardigen. Thans verouderd. || Veel word van hem (t. w. *Christus*) gepraet: hy billickt sich met reden, AMPZING, *Sibels-tresoor* 260. (*Gevoelens*) die ... haar doen zouden billyken en rechtvaardigen, DE BRUYN, *Reizen* 1, 112 *a*.

Afl. *Billijking*, rechtvaardiging („Ik ben verzekert dat niemant iets ..., tot *billyking* der wrake zou kunnen voorwenden", v. EFFEN, *Spect.* 12, 8).

BILLIJKERWIJZE, bijw. Koppeling van *Billijk* in den gen. enkelv. vr. en *Wijze*.

1) Op eene billijke wijze, zóó als de billijkheid eischt: thans verouderd. || Met belofte van 'er u eer lang een heel boek van te geven (t. w. *van anecdoten*), indien mijne dingen billikerwijze worden aangenomen, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 7.

2) Bij een billijk oordeel, indien men billijk oordeelt. || Doch wat zou men van een gezelschap liefhebbers billijkerwijze meer verlangen? BUSKEN HUET, *Fant.* 1, 25. Zal ik eenigszins kunnen voldoen aan hetgeen billijkerwijze van mij verwacht wordt? PIERSON, *Meriv.* 1, 11.

BILLIJKHEID, znw. vr. Van *Billijk*. Hd. *billichkeit* en *billigkeit* (*D. Wtb.* 2, 28 en 29).

1) Wijsheid, rechtschapenheid, goedertierenheid, gematigdheid; thans verouderd. || Ghij (Heer), vol billkheits goedertieren, Kunt nemen proef van hart en nieren, HOOFT, *Ged.* 1, 280. Daer rechtveerdigheyd tot billijckheyd geneyght De deughd met prijsen eert, VONDEL 2, 174 (zie ook 2, 348). Toen de luiheidt, ontucht en verwaantheit in plaats van d'arbeit soberheit en billikheit gekomen was, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 190. Rechtvaardigheid, zonder billykheid ten grondslag te hebben, is by my van geen goede geur, v. EFFEN, *Spect.* 11, 42. Eenen Godsdienst die op matigheid en billijkheid gegrond is, *Wildsch.* 1, 71.

2) Rechtvaardigheid, of rechtmatigheid. || De Roomsche wetten ... zijn ... eerst als voorbeelden van wijsheid ende billickheid, ende metter tijdt ... als wetten aengenomen, DE GROOT, *Inl.* I, 2, § 22. Wy (zouden) straf van den Vorst te wachten hebben, over onse misdryven, naer dien hy de billykheid volgen zal, v. EFFEN, *Spect.* 12, 8. Ik zie ... geen schaduw van billykheid in dat misnoegen, *Leev.* 8, 225. De billijkheid gebiedt ... een woord tot verontschuldiging ... te doen hooren, VISSERING, *Herinn.* 3, 203. Jegens beide partijen in het geding de billijkheid te betrachten, FRUIN, *Geschr.* 1, 165.

— Verbonden met *recht* of *reden*. || Zulke dwaaze, geheel van reden en billykheid afwykende ... beoordeelingen, *Leev.* 8, 224. Dat een Burgemeester door recht en billijkheid te oefenen, een goed voorbeeld geeven moet, *Wildsch.* 5, 267.

— *In* (thans *volgens*, *naar*) *billijkheid*. || Alphonsus ... soeckt heul aan sijn Minne-maat, die hem 't selvighe in aller billicheydt weyghert ende af-slaat, BREDERO 1, 15. Je selt voortaen letten, Mijn, in alle billyckheyd, gehoorsaem te sijn (t. w. *eene vrouw aan haar man*), bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 254. Werd elk naar billijkheid geoordeeld? v. LENNEP, *Poët.* 8, 113. Drie scheidslieden, die als goede mannen naar billijkheid oordeelen, *Wet* v. 19 Juni 1892, *Stbl.* 139, *a.* 3. Naar recht en billijkheden, KUYPER, *Program* 868.

3) Vroeger, vooral in bijbelsche taal: eene spraak, een oordeel of eene daad die billijk is; wijls in het mv. || Spreeckt gylieden waerlick rechtigheyt, gy vergaderinge? oordeelt gy billickhe gy menschen kinderen? *Ps.* 58, 2. Ende de open mijner lippen sal enckele billickheyt zijn, *Spr* 8, 6 (zie ook 23, 16). Dat g' een ghevanghen P ... Sult voorstaan in zyn recht en juyste billichey BREDERO 1, 165.

Afl. *Billijkheidshalve*, ter wille van de billijk (zie BUSKEN HUET, *Fant.* 1, 45).

Aanm. Bij v. D. SANDE, *Gew. Saeck.* 1, 76 *a* *binlijckheyt* in den zin van *billijkheid*; ook *bin* en *binnelijk* komen bij hem voor nagenoeg in den van *billijk*: dat hier een etymologisch verschil woord moet worden aangenomen, is niet onw schijnlijk.

BILLIJKS, bijw. van wijze. Mnl. *bil* (VERDAM 1, 1256). Van *Billijk* met eene adverb *-s*. Billijkerwijze. Sedert de 17de eeuw verouderd Weet gi niet dat gi sijt gemaeckt van erden, solt gi billics betrachten, *Homulus* 22 (zie ook Een Christen hert soude billicx schueren Duer tg mishagen, Siende dabuysen, die nu ghebueren, A. BI 429 (zie ook 288). Soude hy (*God*) niet billi de Erfsonde met de gantsche schult quijt scheld daermen *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 2, 7 (bl. 101 *a*) ook 6, 3 (bl. 221 *b*). Den Godlijcken Gascoen, mach men billix heeten, Die soo wel, wat wij ... heeft geweten, HOOFT, *Ged.* 1, 82.

BILLIOEN, znw. onz. Verg. fr. *billion*, e wijziging van *million* ter aanduiding van een hooge graad. || Vervolgens noemt men ... duizendm duizend Millioenen een Billioen; duizendmaal d zend Billioenen een Trillioen *enz.*, KNOOP, *Jongma Onderwyser* 3 (a⁰. 1756). Billion of dubbelde M lioen, is by den nieuwen Arithmeticis een Getal duyzendmaal duyzend Millioenen, STAMMETZ-LA B DUS, *Wisk. Wdb.* 67 *b*.

Aanm. In sommige talen, met name het Frans heeft men het woord later gebruikt voor duiz millioen, waarvoor echter *milliard* gewoner is.

BILZEN, znw. onz. en ook vr. Thans gewoon in de samenst. *bilzenkruid*, mnl. *belsemcruut* (v DAM 1, 870): het eerste lid dier samenstelling blijkbaar de gen. van *bilse*, *belse*, mhd. *bilse*, ohd. *bil* (verg. hd. *bilsenkraut*). Een synoniem is mnl. *bee* (VERDAM 1, 676), en daarnaast ags. *beolene*: Slavisch heeft woorden die daarop gelijken (zie ver de etymologische woordenboeken). In het Ndl. is vorm *bilzen*, onz. en vr., waarschijnlijk ontstaan on invloed van *bilzenkruid* en andere samenst. || Bilse j. malkruyd, KIL. — Vergift, ende hinderni die van Scheerlinck, Bilsen, Heul, ende diergelii cruyden ende vergiftige dingen comt, DODON. 543 Het Bilsen wort ... in verscheyden gebreken hede daechs gebruyct, 804 *a*. De Geele Bilsen, 807 Desen Taback ofte Bilsen van Peru, 806 *b*.

Samenst. *Bilzenkruid* (zie ald.). Verder *Bilz blad* („Een plaester gemaect van *Bilsenbladers*" en DODON. 804 *b*; *-groen* („deez' ruiker ... is ghema van ... *bilzenghroen*, en mankop, en nachtscha Al kruidt, welk slaapzucht teelt", MEYER, *Ghu Vl.* 26); *-olie*, uit het zaad van bilzen geperst („I *Bilsen olie*, die van de Quacksaluers ende lantloop veel ghebruyct wort om de piinen te verdoove DODON. 804 *b*); *-plant*, ongewoon voor *-kruid* („ dorenappel, met de *bilzenplant* vereenigd Pest w mend door de lucht", STARING 2, 157); *-wa* („*Bilsen water* ... blust met ghewelt allen br ende groote hitte" (t. w. *bij ontstekingen*), PH. H MANNI, *Distillierb.* 31); *-wortel* („Neemt Opiu

... doet ... daer by Mommye, ... sap van *Bilsenwortel" enz. (ter bereiding van slaappillen)*, BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 34); *-zaad*: verg. mnl. *belsensaet* en *beeldensaet* (VERDAM 1, 678) („Vogelen die *Bilsensaet* ... eten, sterven daer haest van", DODON. 804 *b* (zie ook b. v. BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 34).

BILZENKRUID, znw. onz. Hd. *bilsenkraut*. Uit *Bilze(n)* en *Kruid*. Een geslacht van vergiftige planten, behoorende tot de familie der *Solanaceae*, en geheeten *Hyoscyamus*; verschillende soorten komen voor, hier te lande het *zwart bilzenkruid*. De reuk is zeer onaangenaam, het sap heeft eene verdoovende werking (vandaar de namen *malkruid*, *dolkruid*, *malwillempjeskruid*), en wordt in de geneeskunde gebruikt (verg. OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 382 en 388). || Bilsencruyt is van crachten het Opium ende Heulsap gelijc, DODON. 803 *b*. In oude tijden zijnder drij soorten van Hyoscyamus oft Bilsencruyt bekent gheweest, te weten het Swart, het Geel, ende het Wit (t. w. *naar de kleur der bloemen*), 802 *a*. Petun, Tabak, Nicotiana, oft Bilsencruyt van Peru, soo men dat mach noemen, 804 *b*. So salmen zijnen toevlucht tot de verdooouende dinghen nemen: Waer toe datter niet excellenter beuonden en is, als dit navolgende. Neemt vijf ofte ses hantvollen Bilsencruyt *enz.*, BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 16 (zie ook nog v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 62 *b*). Zoo moog' mijn land voor tarwe distels geven En giftig bilzenkruid voor gerst! TEN KATE, *Job* 111 (verg. *Job* 31, 40: voor gerste *stinck-kruyt*).

— Het mv. ter aanduiding van verschillende soorten. || Witt Bilsencruyt wort voor het onschadelijckste ... van alle de Bilsencruyden ghehouden, DODON. 803 *b*.

Samenst. *Bilzenkruidbladen* (*Ned. Apoth.*[3] 164).

BIMBAM, tusschenwerpsel dat het geluid van eene klok of schel nabootst; minder gewoon dan *Bombam* (zie ald.). Verder wordt *bimbam* in het land van Waas overdrachtelijk gebruikt voor den uier van eene koe (daar hij schommelt), en ook wel voor de kerk (waar de klok geluid wordt): zie JOOS, *Idiot.* 116 *b*.

Afl. *Bimbammen* („Uit de boschkapel Daar *bimbamt* zacht de morgenbel", MERCELIS, *K. Harp* 79).

— De stam daarvan wordt weer met andere woorden verbonden. *Bimbambeieren*, minder gewoon dan *bombambeieren* („Ick hebbe soo moy een schelleken, En aen mijnen besten rock hanckt een belleken, Daer mede spele ick *bim bam beyaert*, Ghelyck ander kinderkens", *Dboeck d. Amoreush.* 122 (*Een zot spreekt*); „*Bim bam bare*, de klokken luiden te Gend te gaêre", aangeh. bij DE JAGER, *Versch.* 137); *bimbambommelen* (zie Dl. III, kol. 335); *bimbambommen* („Ik (*hoorde*) de Klokken met haar *Bimbam-bommen* (gelyk de zeer zoet vloejende Poëët... extraordinair wel zegt) de luiden tot de Kerk noodigen", *Gem. Parnas-Loof* 27).

— Naast *bimbam* vindt men *bimmelbam*, ook bij overdracht als naam voor de klok zelf („Als de *bimmelbam* bommelt, dan ben ik kant en klaar", riep hij Everaart toe. „Ik trek naar de mis", TEIRLINCK, *Arm Vl.* 2, 190).

— Naast *bimbam* en *bimmelbam* komen voor *bimmen* en *bimmelen* ter aanduiding van „het geluid van eene kleine schelle" (SCHUERM. 55 *b*); vandaar *gebimmel*, zooveel als getjingel („verstaeje u op 't *gebimmel* Van een starte clavicimmel", v. DANS, *Thyrsis Minnewit* 1, 53).

BIMMELEN, BIMMEN. Zie BIMBAM.

BIN. Zie BINNEN.

BINDBALK, minder juist voor BINTBALK (zie ald.).

BINDDRAAD, znw. m. of onz. (als stoffaam). Uit *Binden* en *Draad*. In verschillende toepassingen.

1) Gegloeid ijzerdraad, waarmede men bij het solderen de stukken omwoelt en bijeenwindt (KUYPER, *Technol.* 1, 399).

2) Een stevige getweernde, met pek doortrokken katoenen draad, in gebruik bij het maken van vedkammen (zie KUYPER, *Technol.* 2, 73).

3) In de patroonweverij: een der draden, door welke de liseré-draden af-, of ingebonden (zelfgehouden worden); ook *knoopdraad* genoemd (KUYPER, *Technol.* 2, 96).

4) In de papiermakerij, bij geribde vormen: elk der beide fijne draden die boven elke dwarsroede of brug in de richting daarvan door de draden van het draadgaas heen gevlochten zijn (KUYPER, *Technol.* 2, 624).

BINDE. Zie WINDE.

BINDEN — gewestelijk met verschillende bijvormen, als *binnen* en *bingen* (HOEUFFT, *Bred.* I, 69); *bijnen*, in het oud-Amsterdamsch (zie beneden); verl. deelw. *gebongen* (b. v. BREDERO 1, 85) —, bedr. (en wederk.), ook wel onz. st. ww. Mnl. *binden* (VERDAM 1, 1260); ondgerm. *bindan* (zie verder de etymologische woordenboeken). Het gebruik in het Ndl. verschilt in allerlei opzichten van dat in de middeleeuwsche taal.

1) Met eene of meer stoffelijke zaken als voorwerp.

a) Iets vastmaken door middel van een band, een touw enz. dat geknoopt wordt; ook wel met het touw enz. als voorwerp. || Men isser (t. w. op een *schip*) drock in 't werck met strijcken, pompen, hoosen ...., met binden, klimmen, loosen, VONDEL 2, 177. Als zauden myn wijf ende kinders vasten, Ende als zo ic met basten binden myn schoen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 240. Hy bindt den gordel aen hare lendenen, *Job* 12, 18. Zulcken cieraed voor 't hooft te binden, DE BRUNE, *Bank.* 1, 224. Ick sou jou schoenen swarten, jou schorteldoeck bynen, en dienen jou al den dagh, STARTER 413. Om het pak was een touw gebonden.

— *Iemand iets op de mouw binden*, waarvoor men nu zegt —*spelden*; verg. ook MOUW. || Wie van de hoofsche pragt sijn herte laet bewinden, Dien is te wonder licht yet op de mou te binden, CATS 1, 190 *a*.

— *Iets aan zijn been binden*, er zich niet druk over maken, er geen hartzeer over hebben: zie kol. 1306, en verg. de volgende plaats die eene verklaring geeft. || Bijntet beneen u kousebant, so slatet om u hart niet, BREDERO, *St. Ridd.* 31.

— *Iets te beene binden* kon ook beteekenen: ter harte nemen (zie kol. 1306).

— In de volgende spreekwijze waarvan de beteekenis soms niet duidelijk blijkt. || Is de Kar allieu een je gat gebongen, Daer benne mier Advocaten ...., Die oock wel weten waer Oost leyt, COSTER 41. Daer en was geen kar aen haren eers gebonden, *N. Geuzen-Liedtb.* 1, 37 *a* (d. i. *zij vluchtten (jlings)*.

— Als term in de weverij. || Het weven bestaat in de vereeniging van inslag- en kettinggaren in dier voege, dat ze elkander wederkeerig vasthouden of binden, GROTHE, *Mechan. Technol.* 334.

— Als nagenoeg gelijkstaande met *metselen*. || Midts bespreck dat soo wel van binnen in de mueren als van buyten moet al behoorlyck gebonden worden, sonder hetselve moghen op te vullen met steenen oft calck, *uit een stuk van* 1634, in *Belfort* 11, 237.

b) In figuurlijke toepassing. || Dat de goedertierenheyt, ende de trouwe u niet en verlaten; bindtse aen uwen hals, schrijftse op de tafel uwes herten, *Spreuk.* 3, 3. Bintse (t. w. *de geboden*) steedts aen u herte: hechtse aen uwen halse, 6, 21. Bindtse aen

geren, 7, 3. Nu scheen een ieders hart aen
ig gebonden (t. w. *van een prediker*), VONDEL
Gebonden warmte, gebonden electriciteit (zie
kol. 443).
ebonden, van tonen in de muzikale voordracht:
iiaat op elkander volgende.
zonderheid, in toepassing op onstoffelijke zaken,
tin van: iets niet afscheiden van iets anders,
van laten afhangen; thans alleen nog in het
|| Ouders, let op dit bejagh, En bint het
en den dagh, CATS 1, 274 *a*. Oordeel rijp ...
s en is gebonden Aen jaeren die met rimpels
ooft ploeghen, HOOFT, *Ged.* 1, 99. Aen all
leren gevalt bind ick mijn welgevall, HUYGENS,
3. De gebonden stijl (zie Dl. IV, kol. 443).
inden en ontbinden, in de taal der R.-C. Kerk:
weigeren of geven; verg. fr. *lier et délier*.
uitdrukking in de algemeene taal doordrong,
de volgende plaats. || Siet hoe mijn Liefde
maken en binnen, VISSCHER, *Brabb.* 47.
et voorwerp kan ook zijn wat men, door iets
te *binden*, bijeenhoudt. || Hy ... bondt twee
silvers in twee buydels, 2 *Kon.* 5, 23. Des
winden Zijn in geenen sack te binden, HOOFT,
206. Vergadert ... dat onkruyt, ende bindt
usselen, *Matth.* 13, 30. Laet ons wat zitten
., Op dat ik, Floriaen, met u eens graesjes
KRUL, *P. W.* 3, 16. Zij ... bond de haren
d het ging in orde, VOSMAER, *Amaz.* 168.
e leden, bindende lijsten (*als termen in de*
ade (verg. b. v. ROSE, *Orn.* 27 en 36).
et voorwerp kan ook zijn datgene wat eerst
vereeniging ontstaat. || Wy waren schooven
in 't midden des velts, *Gen.* 37, 7. Op den
rant Soo wast dat sy het werck (t. w. *een*
aldus te samen bant: *enz.*, CATS 2, 119 *b*. Zij
... berkenrijs snijden, bandekens klieven, en
inden, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 105.
werszonen, die ... mutsaard bonden, SEGERS,
p. 1899, 1, 211. Garven binden (zie Dl. IV,
5).
iets wikkelen, of met iets omwikkelen, ver-
|| De gestorvene ..., gebonden aen handen
eten met grafdoecken, *Joh.* 11, 44. Sy ...
) het lichaem Jesu ... in linnen doecken met
erijen, 19, 40. Is nergens Medecijn (d. i.
ter: verg. *Jerem.* 8, 22) om u quetsuur te
PERS, *Tranen* 30.
ts in iets vastzetten. || De ... dag (t. w. *dolk*)
lt, die bindtmen hier in scheê, HOOFT, *Ged.*
Het binden of zetten, benaming voor het
en of opsluiten van de stiften of tanden der
of weefkammen tusschen de houten randen
R, *Technol.* 2, 72).
ooral van boeken: in een band zetten. || Van
pier oft bladeren, maecken sy (*de Javanen*)
ecken ..., tusschen twee dunne houtgiens door-
hebonden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 61 *a*. Men
boeken op de rekening, die nooit voor 'er
onden, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 253. Een
okein gebonden Exemplaar, *Burg.* 400. Het
van een boek in franschen band, *Handw.* 22,
niterlijke vorm, waarin een boek in den han-
dt gebracht, kan zijn: los, ingenaaid ..., ge-
erd of gebonden, v. D. MEULEN, *Het Boek* 11.
ne vloeistof door bijmenging van iets dik
ook als keukenterm. Ook wel onz.: dik worden. ||
ebonden soep (*niet dun vloeibaar*). Gebonden
(t. w. *stercus*). — Neemt soeten Rome, ende
et doyeren van Eyeren, *Koockb.* 96. So meuchdy
u oock dat smout op die sausse, ende latense
ot datse dick genoech zy, ende wel binde, 76.
Als men aanrigt, moet men het (*den bereiden varkenskop*) braaf omschudden dat zig de Saus bind, *Geld. Keukenm.* 160.

— Ook in toepassing op mortel, cement: hard worden (zie v. KEIRSBILCK, *Mets.* 104).

h) *Iemand iets van het hart binden*, het (t. w. eene verklaring enz.) met moeite van hem loskrijgen (verg. *losbinden*, en daartegenover hd. *einem etwas auf die seele, auf das herz binden*). || Foei ..., dat 'er juist een brief uit de Oost moest komen, om dat geheim u van het hart te binden, LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 43. Wij hebben haar ... van het hart weten te binden, dat zij op onze Bruiloft, ... zal tegenwoordig zijn, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 412.

2) Met een dier of mensch als voorwerp.

a) Een dier vastbinden. || Gaet henen in het vleck, ... ende gy sult terstont een ezeliune gebonden vinden, ende een veulen met haer, *Matth.* 21, 2. Je bent sulcken gast, ... Je selt noch soo veel van begraven kosten, as een koe van binden, v. SANTEN, *Lichte Wigger* 13. (Ik) bond ... myn paerd aan een boom, en ging den werf op, *Leev.* 8, 202.

b) Een mensch vastbinden, t. w. om hem zijne vrije beweging te ontnemen, en dus vooral in toepassing op menschen die worden gevangengenomen, gestraft, gepijnigd. || Om den gevangenen vryheyt uyt te roepen, ende den gebondenen openinge der gevangenisse, *Jes.* 61, 1. Hy (was) met ketenen gebonden ... in 't midden aller gevangenen, *Jerem.* 40, 1. Dat jck mij selven ... Met koorden ... deed binden aen de mast, HOOFT, *Ged.* 1, 101. Joseph ..., Als slaeff verkocht, als schelm gebonden, CAMPHUYZEN, *Ps.* 105, 9. Moort-branders, die ander Luiden huysen in de brandt steecken, ... sullen aen een staecke gebonden ende verbrandt worden, *Landtr. v. Selwerdt* 103. De razende hersenziekte van wijlen oom Nelis, dien men op den vloer moest werpen, om hem te binden, DE VOS, *Vl. Jong.* 42. Wordt gij zot, laat u binden (*Zuidnederlandsche spreekw., gezegd tot iemand die zich zot aanstelt*).

— Ook met *handen* (*en voeten*) als voorwerp of wel als bepaling bij het voorwerp. || Bindet sijne handen ende voeten, *Matth.* 22, 13.

— Ook in figuurlijke toepassing. || Ik ben met gebonden handen en voeten aan hem overgeleverd (d. i. *ik ben geheel in zijne macht*; verg. fr. *pieds et poings liés*). — Ik heb myn hoofd zo vol muizenesten, ... dat ik de geheele week als met gebonden handen geloopen heb, *Leev.* 2, 58. Men moest den vorst de handen niet binden, hem niet beletten goed te doen, FRUIN, *Geschr.* 1, 37. Het bond toch ook verschrikkelijk de handen, zoo'n klein schreeuwend wurm, DAUM, *Raad v. I.* 63.

— Met een boozen geest als voorwerp, ook in figuurlijke zegswijzen. || Ende hy greep den Draeck, de oude Slanghe, welcke is de duyvel ende satanas: ende bant hem duysent jaren, *Openb.* 20, 2. Ik sloeg naar hem. Toen was de duivel te binden (d. i. *hij maakte groot spektakel*), en ik verzeker u ..., dat ik nog nooit zo een dragt slagen gekreegen heb, *Leev.* 1, 311. Jongen, wat is de Duivel te binden geweest — de Beer was geheel los an jen Moeders huis, 6, 274.

— In een geheel anderen zin wordt *iemand binden* gewestelijk, b. v. in Gelderland, gezegd voor: hem op zijn verjaardag of naamdag een geschenk geven (dit werd bij kinderen op den arm gebonden).

c) Knevelen, kwellen, onderdrukken, overwinnen; in de middeleeuwen in zeer vrij gebruik, later zeer beperkt. || Veil landen met crachte (zal) (*de mensch*) hem tonder binden, *Gentsche Ref.* 58. 't Is vry een grooter helt, die sijne tochten bindt, Als die een maghtigh heyr ... overwint, CATS 1, 224 *a*. U wilde

wil, die noyt en proefde ... hoe dat die becommeringen bijnen, Die knaeghen aen afwesens taeyen tijdt, HOOFT, *Ged.* 1, 185.

— Ook als jagersterm, gezegd van den jachtvogel die het wild vangt en vasthoudt; fr. *lier*.

d) Iemand in eene bepaalde hoedanigheid aan een of meer anderen verbinden, hem daartoe in eene bepaalde betrekking brengen. || Een schoone vrou ..., aen geen man gebonden, CATS 1, 539 *b*. Dat den hemel bindt, mijn Coning, niet en scheydt (*imperatief*), HOOFT, *Ged.* 2, 205. De Landtvooghdes (liet) ... hem (t. w. *Willem van Oranje*) toe, dat hy zich aan 't huis van Saxe bonde, trouwende Anna, dochter van wylen Keurvorst Maurits, HOOFT, *N. H.* 34. Wat is hy voor een Heer, daer ghy my aen wilt binden (t. w. *als knecht*)? HUYGENS 2, 191.

— Eene zaak als voorwerp vervangt den persoon. || Gy die genegen zijt uw trou aen haer te binden CATS 2, 190 *a*.

e) Iemand vasthouden, boeien, hem aan zich hechten. || Het vyertje ... bindt my aen den heert, CATS 1, 502 *a*. Ach! dat ick my an die So seer ghebonden sie (t. w. *door de liefde*) Die 'k gheenerwijs magh luchten (t. w. *aan mijn vijand*), BREDERO 1, 59 *a*. Slaepmaetschappij bet bindt als dujsent eeden, HOOFT, *Ged.* 1, 270. De lijnen Daer uw' deughden mijn' boezem meê bynen, 1, 296. De band, die 't harte bind Der moeder aen het kind *enz.*, VONDEL 3, 397. Hij weet zijne ondergeschikten aan zich te binden door welwillendheid.

— Met eene zaak als voorw., en dan met een wederk. vnw. gelijkstaande. || Wist ick haer te vinden, My dunckt ik waer gesint mijn lust aen haer te binden, CATS 2, 130 *a*.

f) Iemand door een plicht, een voorschrift, eene overeenkomst enz. in zijne vrijheid van handelen beperken. || So alle de Propheten ende Apostelen ... niet en hebben connen de H. Kercke snoeren noch binden, dat sy op haer Schrijuen ... soude enckelick comen te staen, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 30 *a*). Dat my geen' wet en bint, DE DECKER 1, 27. Ik verlang geen belofte van u, op mijn terugkomst te wachten: ik wil geenszins u, maar alleen mij zelven binden, *K. Zev.* 2, 249. Eene bindende afspraak.

— Met eene bepaling met *aan*. || Minerve bind sich niet aen Griecksche tael, VONDEL 2, 642. Dat ... (*de*) Krygsraden ... haar strictelyk ... zullen binden ... aan ... den Articulbrief, *Gr. Placaatb.* 8, 839 *b* (a°. 1700). Godt bindt een yder mensch aen tydelijcke plichten, v. DORP, *Sticht. Ged.* 7. De Engelsche regeering ... besloot hem (t. w. *Hendrik IV*) aan een verdrag te binden, waardoor hy ... geen afzonderlijken vrede ... zou mogen sluiten, FRUIN, *Tien J.* 321.

— Ook een tijd en eene plaats kunnen als bepaling worden genoemd. || Een fatsoenlyk Man..., die voor zyn vermaak reisde, en aan geen tyd gebonden was, *Leev.* 6, 208. Is het niet voor mij eene onaangename omstandigheid, van zoo gebonden te zijn aan Parijs, daar mijn hart in den Hasg is? LOOSJES, *Bronkh.* 5, 362.

— De verplichting, waaraan men *gebonden* is, kan zijn uitgedrukt door eene onbep. wijs. || Allen zijn gebonden te werken, QUACK, *Soc.* 1, 190.

— Met eene bepaling met *door*. || De bestuurders eener bank ... (laten) niet ongaarne zich ... binden door voorschriften, die al te stoute waagstukken beletten, VISSERING, *Herinn.* 3, 72. Wanneer men zich door zoo-iets (t. w. *overwegingen van zedelijkheid*) ... gebonden acht, MULTATULI 1, 135. (*Calvijn*) wist zich formeel in zijn bewustzijn gebonden door de H. Schriftuur, KUYPER, *Calvin. en Kunst* 10.

g) In verbinding met het voorz. *uit* [illegible] soms te kennen dat iemand buiten eene plaats [illegible] geweerd; thans in onbruik. || Ick (wil) ... [illegible] Of ick de maniere mochte vinden Om mijn [illegible] wt onse huys te binden, Want hy comt mijn [illegible] veel te nae, *Veelderh. Gen. Dicht.* 46.

Afl. *Binder* (*-ster*), *binding*, *bindsel*, [illegible] *be-*, *ont-*, *verbinden*; *band*, *bond* (zie die woorden); *gebinden* („dat sy u vrienden connen Metten [illegible] tyrannye *ghebinden*", HOUWAERT, *Orat. d. Ant.* [illegible] *Aertsh. Matth.* 84).

Samenst. afl. *Belbinder*, *boekbinder* (zie [illegible] woorden).

Samenst. *Aan-*, *af-*, *bij-*, *los-*, *op-*, *over-*, [illegible] *vastbinden* (zie die woorden).

— In znw. *Bindgaren*, *-steen*, *-touw*, *-vlies*, [illegible] *sel*, *-wilg* (zie die woorden).

— Verder. *Bindader*, spanader, tongriem (DE BD), *-haak* of *-lood*, naam voor kleine stukjes lood [illegible] op het raamlood gesoldeerd worden om door middel [illegible] van de ijzeren roeden met het glasraam te verbinden (v. HOUCKE, *Loodgieter* 114); *-hout*, vermeld [illegible] term bij de artillerie; meest in het mv.: houten [illegible] o. a. dienen bij het vastbinden van de kardoes aan [illegible] opgeklosten kogel; *-ijzer*, bij KIL. vertaald met [illegible] *ferrea*; *-lood* (zie *-haak*), het wordt gemaakt [illegible] den *bindloodmolen* (v. HOUCKE, *Loodgieter* 114); *-rede*, syllogisme („Die de voor-ghestelde twee [illegible] van eenighe *bindt-reden* eens heeft bekent, [illegible] noodtsaeckelijck oock toestaen dat daer uyt volgh[illegible]", DE BUCK, *Boët.* 207); *-riempje* („het korte einde [illegible] zuigbuis ..., de straalpijp en de armbanden ..., [illegible] met *bindriempjes* bevestigd" (*er is sprake van* [illegible] *brandspuit bij de artillerie*), *Bijv. Stbl.* 1846, [illegible] 410); *-rijs*, o. a. vermeld bij v. MOOCK en WEIL.; *-ro*[illegible] bandroede (DE BD); *-rok*, andere naam voor *-vlies* („[illegible] Aangewassen of *Bind-rok*, uitmaakende al het geen [illegible] van buiten in het oog ... wit ziet" *enz.*, v. MUSSCH[illegible] BROEK, *Natuurk.* 567); *-rotting*; *-salade* („Rom[illegible] sche salade of *bindsalade* (*Lactuca sativa longifo*[illegible] Lam.) heet alzoo omdat zij opgebonden wordt ev[illegible] andijvie; maar zij is bij ons hoogst zeldzaam", v. HA[illegible] *Landh. Flora* 116); *-stok*, ponderboom of weesbo[illegible] gebruikt bij het vastbinden van hooi op een hooiwa[illegible] (zie b. v. MOLEMA 38); *-stuk*, „een stuk hout, dat [illegible] om een liggenden balk, die met een staander of stijl [illegible] pen en gat vereenigd is, te versterken", v. KEIRSBIL[illegible] *Timm.* 209. In de volgende plaats in den zin van iets w[illegible] door eene verbintenis wordt vastgesteld („Hoe vele [illegible] der die het *bind-stuck* en de ken-penningh van Min[illegible] ontfangen hebben, en die nochtans den Arend e[illegible] baniere van Venus en Bacchus naer-volgen?" DE BE[illegible] *Embl.* 250); *-teeken*, in de muziek: koppelteek[illegible] zijnde een boogje, tusschen twee noten die gebo[illegible] moeten voorgedragen worden (zie VIOTTA, *Lexicon Toonk.* 1, 201); *-teen* („Tot het vastbinden [illegible] Takken gebruikt men ... *Bind-teenen*, zijnde jo[illegible] eenjaarige looten van wilgen-boomen, waar van [illegible] taaiste zoorten de beste zijn", CHOMEL 3426); *-werk*, werk dat door binden, vaak boekbinden, [illegible] gemaakt; bij STAMMETZ-LA BORDUS, *Wisk.* [illegible] 312 *b* ook in toepassing op latwerk; *-woord*, [illegible] BILD. b. v. gebruikt in den zin van *voegwoo*[illegible] verg. hd. *bindewoort* (zie b. v. *Spraakl.* 251; *N. Ver*[illegible] 1, 50 en elders); ook voorkomende voor: woord, w[illegible] mede een verbond wordt aangegaan („Hy gedacht [illegible] Aen 't *bindt-woordt* sijner heylicheden, Aen Abram [illegible] En 't bondt met hem eens op-gerecht", CAMPHUIZ[illegible] *Ps.* 105, 21); *-zeel*, bij KIL. vertaald met *ligam*[illegible] *camus*, *vinculum* (verg. BINDSEL).

BINDER, znw. m. Van *Binden*.

1) Iemand die schooven bindt. || Een binder

heeft eenen bondel van 200 bands: bindt
t, hij heeft fr. 0,14 verdiend, *Loquela* 9, 32.
ner is het vr. *bindster*. || Zie de bindsters
ARING 4, 69. Forsche maaiers en rappe
DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 28.
maaier (*een werktuig*), die zooveel werk
als 10 maaiers en 5 bindsters vorderde,
Geld. Maatsch. v. Landb. 1869, bl. 106.
oudigen en toch kundigen knoop der bind-
ELING, *D. E.* 128.
een kortere term voor *boekbinder*. || Het boek
de Binder, MARIN. Bericht voor den binder
g hoe een werk moet gebonden worden).
naam voor allerlei banden van de kleeding,
n den zin van *slobkous* (te Kadzand: *Nav.*
|| Haar rouwfloers en hare binders hingen
ch slap, als waren zij met meer dan ééne
n aanraking geweest, LOVELING, *Hoofd*
7.
.-N. als een term voor *knevelaar, struik-*
e VERDAM 1, 1262); thans nog niet in
zie b. v. CORN.-VERVL.), ook wel als een
d van ruimer beteekenis: deugniet. || Hij is
t der binders, Menschenmoorders, satanskin-
pje onder eene centsprent uit Turnhout, in
04. Al de dieven en binders van de stad zullen
s gemunt hebben, CONSCIENCE 2, 184 *b*
, 301 *b*). Dáár was het, dat de „Binders"
ns genoemde rooversbende — eens, na eene
rand gestoken te hebben, den ... ontsnap-
agezet hadden, LOVELING, *Idon.* 8.
inderij, het bedrijf of ook de werkplaats
ekbinder.
st. *Garvenbinder* (zie Dl. IV, kol. 297);
bruik (zie LOVELING, *D. E.* 128); *binders-*
, D. MEULEN, *Het Boek* 174); *binders-*
(*a. w.* 176).
ie bet. 4). *Bindersbende* („De moorden en
der *bindersbenden* van den ... beruchten
Croiseau" (*omstreeks* 1806), MERTENS en
sch. v. Antw. 7, 65).
GAREN, znw. onz. Hetzelfde als *Bind-*
ld.). || Bindgaeren. Paktouw, touwdraad,
n haren touw, of sterk bindgaren, BERKHEY,
382. Bindgaren van tweedraads Noordsch of
as, PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 71.
ING, znw. vr. Van *Binden*.
den in de bet. 1).
daad van te binden, te verbinden, b. v. in
op het gebonden voordragen van muziek.
aad van iets van iets anders te laten afhan-
n vly der woorden, Niet, om de binding aan
Verdraait, OUDAAN, *Poëzy* 4, 128.
oepassing op sommige deelen, dienende tot
. || Eene koperdraden binding om eene slang
houc, aan eene brandkraan, te bevestigen,
, *Loodgieter* 115. De andere zijde van de
. w. *van het bindend lid*), ROSE, *Orn.* 31.
gekeperde stoffen: benaming voor een der
tjes van den inslag die tusschen de vrij-
ange draadgedeelten van den ketting zicht-
ook *bindsel, verbinding, aanknooping* of
oemd (KUYPER, *Technol.* 2, 80).
ard worden van metselspecie (verg. v. KEIRS-
ets. 105).
den in de bet. 2).
binden van iemand als gevangene enz. ||
eekt zyn handen uit: De Vader bindt ze....
t is volbracht *enz.*, HOOGVLIET, *Abr.* 239.
intenis. || Om ... van nieuws die binding
(*bedoeld is een huwelijk*), OUDAAN,
346.

BINDSEL — in de bet. 3) ook BENSEL —, znw. onz. Van *Binden* met *-sel*, doch, naar het schijnt, is *bindsel* soms een jongere vorm van mnl. *bintseel*, bindtouw (VERDAM 1, 1268); KIL. heeft beide woorden, die men in *bindsel* niet altijd duidelijk meer kan onderscheiden.

1) In 't algemeen. Datgene wat bindt, wat verbindt. || Drye berchouten ..., de welcke bereeden Tscips principael byndtsele dat de cracht biet, EVERAERT 335. d'Aerde is ... rond ..., Des weerelds middelpunt, en der naturen bintzel, VONDEL 1, 358. Het roosjen ..., Pas ontslagen van de windsels, Donzen bindsels ..., waar het knopje' in sliep, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 164.

2) Een band of snoer, als behoorende tot de sieraden der vrouwelijke kleeding; thans verouderd. || Borstlappen en bindtsels, Mantels, wimpels *enz.*, v. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 10, 21. Vergeet oock eene jonckvrouwe haers verciersels? ofte eene bruyt harer bintselen? *Jerem.* 2, 32 (*Kantt.*: Daer mede sy haren cieraet aenbindt. Sommige houden het voor den cieraet van het hooft, ofte den hals, ofte kele).

3) Als scheepsterm; ook in den vorm *bensel, beinsel* en *benzel* (dit bij WITSEN, *Scheepsb.* 484 *b*). Een end lijn, eenige malen rondom twee naast of over elkaar liggende touwen genomen die aaneen verbonden moeten worden. || Bindsels ... worden (gewoonlijk) ... van geteerde lijn gelegd, PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 148.

— Ook als stofnaam: „stevig driedraadsch bindtouw" (BOEKENOOGEN 51, i. v. *Bensel*: zie ald. voorbeelden). || Het ronde bindsel komt het meeste voor, PILAAR-MOSSEL, *t. a. pl.*

4) Als naam voor sommige verbindende deelen in het lichaam van dieren of bij planten. || Veel swaerder gheneest een wonde in 't breyn, ... gheelhair en vliesige bintsels, ... als die in de haesse, veroorsaeckt, JONCTIJS, *Verhand. d. Toover-sieckten enz.* 261. Bindsel of tongetje, benaming voor een vliezig strookje (aanhangsel), dat bij de grassen op de grens tusschen bladscheede en bladschijf gevonden wordt; *Ligula* (OUDEMANS, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 49).

5) Hetzelfde als *Binding*, in de bet. 1, *d*); ook *knoop* geheeten.

6) Evenals *knoop* (en ook *band*: zie kol. 955) in den zin van *vloek*; thans verouderd. || De Vloeker hadt straks twee of drie goede bindzels (zo noemt men die klemlooze galmen) gereed, om staande te houden, dat *enz.*, *Ned. Spect.* 9, 139. Bonst ... de eene Vragtslede eens tegens de andere, dit loopt meestal met een Sleepers bindsel ligtlyk af, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 242.

7) Als term in de nijverheid: hetzelfde als *knot*. || De ten verkoop bestemde strengen (*zijde*) ..., in onderscheidene bindsels of knotten ... afgedeeld, KUYPER, *Technol.* 2, 519. Door 44 omslagen van den haspel ontstaat een bindsel of mak (t. w. *van lakengaren*), waarvan dus het garen een lengte van 100 Leidsche ellen heeft, GROTHE, *Mechan. Technol.* 299 (zie ook 290).

Afl. *Bindselen*, met bindsel omwoelen, t. w. als schippersterm („Een *gebeinseld* oog, om dat also te brengen, Aan 't groote Jijn sijn haak", *Selds. Walvisv.* 33; zie ook 29, en b. v. PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 191, alsook BOEKENOOGEN 51).

Samenst. In de bet. 3). *Hals-, hart-, helm-, kruis-, nok-, oog-, popbindsel* (zie die woorden of het eerste lid); *onderbindsel* (PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 148).

BINDSTEEN, znw. m. Uit *Binden* en *Steen*. Metselaarsterm.

1) Steen waarbij zich al de bogen van een gewelf vereenigen (v. KEIRSBILCK, *Mets.* 30).

2) Uitstekende steen, moetende dienen bij de verbinding met een later op te trekken muur (*t. a. pl.*).

3) Bij zeker verband, waar het binnenste van den muur met bloksteenen is gemetseld: benaming voor die steenen, die op zekeren afstand geplaatst, de geheele dikte van den muur innemen ter verbinding van de twee buitenvlakken (v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 397).

BINDSTER. Zie BINDER.

BINDTOUW, znw. onz. Uit *Binden* en *Touw.*

1) Benaming voor eene soort van touw dat alleen wordt gebruikt om lichte voorwerpen samen te binden; bindgaren.

2) Ook wel, als synoniem van *leng*, als metselaarsterm: touw dat om een steen geslagen wordt om hem daarna met den bok op te halen (v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 364 en 212).

Samenst. In de bet. 1). *Bindtouwbus, -standaard*, waarin het kluwen wordt vastgehouden.

BINDVLIES, znw. onz. Uit *Binden* en *Vlies.* In de ontleedkunde. Het slijmvlies dat de binnenzijde der oogleden bedekt, en vandaar op den oogbol overgaat. || Het eerste ofte buytenste is het Bint vlies, na sijn verwe, gemeenlijck het Wit van 't Oogh ghenoemt, v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 2, 3 *a.*

Samenst. *Bindvliesontsteking.*

BINDWEEFSEL, znw. onz. In de ontleedkunde. Naam voor eene soort van weefsel, die o. a. dit kenmerk heeft dat de cellen gelegen zijn in eene intercellulaire zelfstandigheid; tot de *bindweefselgroep* behooren het beenweefsel, het kraakbeen en andere (zie v. BRAAM HOUCKGEEST, *Ontleedk.* 1, 23).

— In figuurlijk en zeer vrij gebruik. || De taal is een element van hooge beteekenis in het sociale bindweefsel, DEN HERTOG, in *Hand. M. d. Ned. Lett.* 1896—97, blz. 45.

BINDWILG, znw. m. Een andere naam voor den *katwilg*, waarvan de takken gebruikt worden o. a. voor het aanbinden van leiboomen: verg. ook hd. *korbweide* (zie STARING, *Huisb. v. d. Landm.* 206); lat. *Salix viminalis.*

BINGBANGEN, onz. zw. ww. Een klanknabootsend woord als *bimbammen*, wellicht ook gevormd met bijgedachte aan *bingelen* (zie ald.). || (*Hij*) Magh de klock doen bingebangen, HUYGENS 1, 715.

— Bij DE JAGER, *Lat. Versch.* 450 vindt men eene aanhaling waarin het klokgelui door *bingeldebang* wordt aangeduid.

— Verg. ook bij DE BO (136) *bingbongen*, *bimbommen* en nog andere vormen daarnaast.

BINGEL. Bijvorm van *Bengel* (I) in den zin van *pummel.* || Een Rijcquaert boer en bijnghel hebbende groot rijckdom *enz.*, in *Leuv. Bijdr.* 4, 29.

BINGELEN (I). Bijvorm van *Bengelen* (I), in den zin van *plagen*, *ringelooren* (zie ook de Aanm. bij BUNGEL: Dl. III, kol. 1892). || De straffe doot en hongersnoot Te seer uw' (t. w. *Leidens*) borgers bingelt, v. ZEVECOTE 254.

BINGELEN (II). Bijvorm van *Bengelen* (II). || Weeklagend bingelde ... het klokje op den heuvel, waar de bedevaartkapel zich verhief, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 225.

BINGELKRUID, znw. onz. Benaming van het plantengeslacht *Mercurialis* (gr. Ἑρμοῦ πόα), behoorende tot de familie der *Euphorbiaceae*; twee soorten daarvan groeien bij ons in het wild (OUDEMANS, *Flora*[2] 3, 75). || Bingelcruyt is tweederhande, Tam ende Wilt, DODON. 1113 *b.* Bingelcruyt wort hedensdaechs veel gebruyct in de clysterien, 1114 *b* (zie nog BERKHEY, *N. H.* 8, 103). W gewas..., sinsoen, bingelkruid, paarse netels, (zie)... bloeiden er in overvloed, LOVELING, *Sophie* 238.

— Het mv. ter aanduiding van de beide soorten. De Bingelcruyden zijn warm ende drooch van natuur, DODON. 1114 *b.* Dat de Bingelcruyden ersch hebben om de vrouwen knechtens oft meyskens te doen ontfangen (t. w. *al naarmate eene der twee soorten wordt aangewend*), 1115 *a.*

BINK (I), znw. m. Wellicht verwant met Zwi (zie Dl. III, kol. 361).

1) Een lomp, een groot stuk, een bonk (zie b. v. BOEKENOOGEN 65).

2) Een lomperd, een pummel, een lummel, en knoeier, ook wel een slecht paard, een knol (zie WEILAND, en v. DALE[4], waar ook als gewestelijk in bet. *broekspijp* wordt opgegeven). || Binck, binghel, *rusticus*, KIL. Hij is een regte bink in zijn vak, *een slecht werkman*, WEIL. Hij heeft twee binken van paarden, *Ald.*

Afl. *Binkeltje*, stukje vleesch of iets derg. („Zou kool mit spek of snert met *binkeltjes*", *Goltjeshoorn.* 9

BINK (II). Zie het volgende art.

BINKEN, onz. zw. ww. Een term die in tweeërlei toepassing wordt gebruikt.

1) Van werkvolk: gedurende een dag of een d van den dag niet op het werk komen (b. v. door er niet gewerkt kan worden).

2) Van schooljongens: van school wegblijven.

Naast *binken* wordt van werkvolk ook gezegd *bink hebben* (DE JAGER, *Arch. v. Ned. Taalk.* 197), *een bink maken* (BOEKENOOGEN 66), en voor van schooljongens (in N.-Holl.) (*den*) *bink steken*, *binkje steken* (vandaar *pinkiesteek doen*), *bink binkje spelen*, *binkje draaien* (zie t. a. pl.).

Wellicht is *binken* eene afl. van *Bink* (I), komt het ongeveer overeen met *lummelen* in den van *niets doen*, *niet werken.* In *een bink maken binkje spelen* is *bink* dan óf hetzelfde als *Bink* (I) te beschouwen als afgeleid uit *binken.* Met zekerheid is het niet te zeggen. || Dat lieve jongentje, dat d maal in de week den bink steekt, BEETS, *C. O.* 18

— Eene enkele maal, naar het schijnt, in ruim toepassing: zóó leest men in een volzin, buiten verband aangeh. in *Nav.* 43, 118: „Men wordt maand zich naar den wensch der commissie te dragen zonder langer den bink te steken".

BINNEN — daarnaast (als voorz.) BIN beneden —, bijw. en voorz.; overtr. trap *binne* Mnl. *binnen* (VERDAM 1, 1262); mhd. nhd. *bin* (*D. Wtb.* 2, 36); ags. *binnan.* Van *Be-* in de bet. met een bijw. dat in het got. voorkomt als *inna* van binnen; dit bijw. is gevormd van *inna*, en laatste van *in.* Verg. voor de vorming *bachten*, *neden*, *boven*, *buiten* enz. Naast *binnen* kende oudere taal als voorzetsel ook *bin* (VERDAM 1, 125 mhd. *bin*; in Vlaanderen is het nog heden zeer bruikelijk. In afleiding verschilt het van *binnen* (w het is eene koppeling van *bi* (*be*) en *in*), maar makshalve wordt het hier met *binnen* in één art vereenigd. Evenals bij *Onder*, *Boven* en *Buiten* schied is zal *Binnen* eerst als voorz. worden behand hoewel oorspronkelijk blijkbaar bijw.

Aanm. In koppelingen van bijwoorden als *daar*, *waar* enz. met *binnen* is dit woord zelf bijwoord. Evenals in andere soortgelijke gevallen zu de voorbeelden van die verbindingen onder *Bin* voorzetsel, worden opgenomen.

I) Voorzetsel.

In het Mnl. werd *binnen* gevolgd door een d of een genitief, en deze laatste constructie is ne

een aantal uitdrukkingen, waarvan sommige minder juiste navolging zijn ontstaan: zie .

eene bepaling die eene grens aanduidt: in die door die grens wordt beperkt; ook in toepassing. || Ick sal hen ... in mijn huys n mijne mueren een plaetse ... geven, . Binnen swerelts palen, HOOFT, *Ged.* 1, 3. en ... te boom gaen binnen 't heck, VONDEL ıze kring van werkzaamheid ligt ... binnen des huiselyken levens, *Leev.* 8, 255. n kleinen kring van dit sterflyk leven, nder de minste inspanning kon hy binnen daarvan (t. w. *van het strikt noodige*) ULTATULI 1, 77. De macht der kroon binnen grenzen ... terugdringen, FEUIN, *Geschr.* valt niet binnen mijn bereik. De vijande- kwam binnen schot (verg. onder de Samenst. *ots*).

eene bepaling die eene ruimte, eene plaats in die ruimte, op die plaats. In de middel- n ook nog wel later, werd vaak *bin* of ruikt, waar men nu *in* zou zeggen. || Ick ck zijn bin desen foreeste, *Gentsche Sp.* 289. alleene, maer hier ooc binnen lande, DE , *Const v. Rhetor.* 205. Bin den woude, R, *Bucol.* 33. Wt perijckel zijn, binnen *estre hors de danger*, PELEGROM., *Synon.* k te Sodom binnen de stadt vijftich rechtveer- nden, *Gen.* 18, 26 (zie ook *Nehem.* 4, 22). en huyse, CATS 1, 358 *a*. Roemer Visscher innen, Moegespeelt met Hollandsch jock, *d.* 1, 178 (*Grafschrift*). Myne Huizen steldam, *Leev.* 8, 304. Je bent zo goed als Haven (*figuurlijk*), 6, 272. De neerlaag en hun vlucht binnen de St. Pancraskerk, *schr.* 1, 79.

. verschillende uitdrukkingen der 16de eeuw e wereld. || Bin swerelts ronde, *Gentsche* n swerelts woninghen, *Gentsche Sp.* 84. Bin delue, 176 (zie ook 192). Bin swerelts yt, 248. Bin 'swerelts dal, 249.

nkele gevallen staat ook een persoonsnaam g. || Want siet het Koninckrijcke Godts is eden, *Luc.* 17, 21.

vw. die eene beweging uitdrukken, ter aan- t een persoon of eene zaak door die bewe- e bepaalde afgesloten ruimte komt. || Bin che noyt compassie quam, DE CASTELEIN, Ende sy quamen binnen Capernaum, *Marc.* ij) Geraeckt ... binnen Het heerlijck hof tfeste deughdt, HOOFT, *Ged.* 1, 175. Ik t de woon my binne 's Graevenhagen, *erbl.* 158. Toen de Grieken ... binnen hunne gen teruggedreven waren, GEEL 255. Tijdig en Naarden te komen om *enz.*, V. LENNEP, 2.

eene bepaling die eene tijdruimte aanduidt: en tijd, daarin vallende. || Bin u leven, , *Bucol.* II. Soo wie binnen den tijd van issemente hem vervordert inne te komen *lv. v. Amst.* 578 *b* (a°. 1545). Hoort nu dt haer ... vergolden heeft: al heeft hyse delen tijde wat schijnen te verlaten, DAVID, *ers.* 297. Het Haft leeft maar éénen dag: korte tydbestek word het gebooren, bereikt olwassenheid *enz.* ... en sterft, BERKHEY, 143. Binnen een leeftijd van 75 jaar, G. DE *ll. Noorderkw.* 60. Dat het Fransch van in klas (t. w. *van de volksschool*) en binnen n schooltijd werd onderwezen, VUYLSTEKE, 369.

— In verbinding met *wijle* (zie ook onder Koppel.). || Binderwijle, DE DENE, *Testam.* 25 *b*. Bin de wijle dat men een thienken leest, BISSCHOP, *Lof d. Suyverh.* (ed. 1627), 224. Bin dewijls hij dat doet, 162.

— De tijdruimte kan in de oudere taal zijn aangeduid door een aanw. vnw.; ook door een bijzin met *dat*, eene bijstelling van het vnw., dat soms wordt verzwegen. || Maer 't leven, binnen dien (d. i. *ondertusschen*), doen my de quae verdrieten, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 64 (zie b. v. ook *Godd. Wensch.* 47, en verder BINNENDIEN). Mensche leert steruen, bin dat ghi steruen cont, *Gentsche Sp.* 213. Mijn herte... heeft altijt seere naer u ghehaect, Binnen dat ick absent hebbe gheweest, OVID., *Conste d. M.* 49. Bin dat wy soo elderwaert ghekeert stonden, Siet *enz.*, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 8, 7.

5) In zekere gevallen duidt de tijdsbepaling met *binnen* aan, dat iets gebeuren zal of gebeurd is vóór die tijd is verloopen. || Dat my Cupido gaf zulcke wonde Dat icks binnen langhen niet en sal ghenesen, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 115. Anno eodem (t. w. 1534) ... werdden ... t' Antwerpen alle Herdoopers uyter stadt gebannen, ende binnen sonnen schyn (d. i. *voor zonsondergang*) te moeten vertrecken, DE WEERT, *Chron. v. Nederl.*, in: *Chron. de Brab. et Fl.* (ed. PIOT) 104. Wy sullen binnen sonneschijn Der noch wel sijn, soo cort nu de reys, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 163. De Spaennaert moesten wt Antwerpen ende wt alle forte ... gaen binnen XX daeghen, DE POTTRE, *Dagb.* 72. Binnen noch drie dagen sal Pharao u hooft verheffen, *Gen.* 40, 13 (zie ook *Jos.* 1, 11). D'eene wiert noyt ziek, of men had de zelfde ziekte binnen korte dagen in d'ander mede te verwachten, V. HEEMSKERK, *Arc.* 36. Sy (leeren) hun (kinderen) seer vroech spreken, so datter wel ... zijn die binnen 't Jaer ... spreken connen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 5, 10 *c*. Binnen het etmaal sterft hy, *Leev.* 5, 171. Dat hy zig binnen korten tyd van elk ziet haaten, *Aanh. op Leev.* 170.

6) Vroeger ook wel om aan te duiden dat iets nog niet zoo lang geleden is als de tijdsbepaling aanduidt. || De Coningh (*van Portugal*) heeftse (t. w. *de Indigo*) binnen weynigh jaren herwaerts verpacht, V. LINSCHOTEN, *Itiner.* 92 *b*. Doch naderhandt binnen eenighe jaeren herwaerts, soo is ... eenen anderen nieuwen ... wegh (t. w. *naar Indië*) gheopent, *Begin e. Voortg.* 9, 12 *b* (a°. 1601).

7) In Zuid-Nederland: na verloop van, over. || Binnen twee uren zullen al de ambtenaren ... mij geschenken komen aanbieden, SLEECKX 12, 137. Binnen twee jaar is mijn tijd ten einde, SEGERS, *Licht en Br.* 51.

8) In de oudere taal komt *binnen* nog voor in andere bepalingen, niet van plaats of tijd; soms staat het gelijk met *in*, soms wordt duidelijker het begrip gevoeld van *binnen* zekere grenzen. || Is nu de sonde dan op Christum gheleyt, En mochse hem niet houden bin sdoots doleure Noch verdoemen, *Gentsche Sp.* 248. Andronicus . . , Die Oniam den Priester doode binnen trouwen, A. BIJNS 228 (2 *Mach.* 4, 34: met eede hem de hant gegeven hebbende). T' gevangen volck bin desen crijgh met allen Tot tneghentich en seven duysent loopt, V. MANDER, *Olijfb.* 84. De saeck bleef ... binnen klachten, sonder verder uyt te spatten (d. i. *zonder dat men tot daden kwam*), V. BOS, *Brachelius' Gesch.* 468.

II) Bijwoord.

Evenals onder I) moet ook hier worden verwezen naar III), waar de uitdrukkingen worden vermeld die door de vereeniging van het bijw. *binnen* met andere woorden zijn ontstaan.

1) Als bepaling van plaats: in eene ruimte die vroeger genoemd is, of als bekend wordt ondersteld; in verschillende toepassingen.

a) In 't algemeen. || Voor ende aleer dat ... aen de Neeringe (t. w. *voor buiten de stad opgemaakte stukken*) gelijcke gerechticheyt betaelt (is), als de binnen (t. w. *in de stad*) gereeüe stucken, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 54. Zegt Vader Luiken niet heel aartig? Als 't Buiten woedt, Is 't Binnen zoet, *Leev.* 4, 122. Die binnen waren hadden het paardgetrappel gehoord, v. LENNEP, *Rom.* 1, 25. Een viertal blondjes (werden) meê in den landauer ... genomen: drie kindertjes nog binnen, en Alex op den bok, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 52.

b) In de kamer waar de meesters van het huis wonen of werkzaam zijn: in huiskamer of kantoor (in tegenstelling b. v. met de keuken). || Van de week was hy (t. w. *een knecht*) ... binnen om te dienen, *Leev.* 4, 90. B. ... was ... van de dertig dagen zeker geen vyf-en-twintig binnen (t. w. *op het kantoor*) geweest, en àls hy aan 't kantoor komt, doet hy nog dikwyls zyn werk slecht, MULTATULI 1, 29 (zie ook 1, 103).

c) In de oudere taal is *binnen* een term voor *in huis*, maar niet *in de kamer* waar men zich bevindt; inzonderheid op het tooneel: achter de schermen (zie ook onder 2). || Twee Avonthuriers stout, Heer Keyser, zijn daar binnen, Versoecken met ootmoed *enz.*, BREDERO 1, 176.

d) In een binnenwater, in eene haven, in tegenstelling met de zee of eene grootere zee. || Wanneer de wind zoo bleef, (zouden) wij (*spoedig*) ... in de Maas binnen ... zijn, LOOSJES, *Bronk.* 6, 268. Binnen visschen (t. w. *op de Zuiderzee*: zie b. v. *N. Rott. Cour. v.* 18 Juli 1897).

e) Als jagersterm: niet op de heide, maar op bouwgrond. || Wij waren binnen.

f) In Zuid-Nederland, van soldaten: in werkelijken dienst. || Hij is nu drie weken binnen. Na dit verlof moet ik nog voor twee maanden binnen.

g) In de oudere taal staat *binnen* niet zelden tot meerderen nadruk na eene voorafgaande bepaling van plaats. || So tvoghelken singt inde mute binnen, Hopende te comene inde bosschage, *Gentsche Sp.* 164. Alle Engelen, die zijn ten hemel binnen, A. BIJNS 419. Met gheestelijcker vruecht in therte binnen Gode exalteert, 433. Den vreemdelingh ... die t'uwent binnen leit, HUYGENS 1, 22. Het was ondertusschen tijd geworden, als ik nog te Arnhem binnen wilde zijn, om te vertrekken, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 363.

h) Evenzoo vindt men het bijw. *binnen* tot versterking vóór het voorz. *in* (verg. BINNENIN). || Iemand die zich binnen in de kar bevond, v. LENNEP, *Rom.* 3, 14.

i) In verschillende gevallen is *binnen zijn* te beschouwen als het perfectum van *binnenkomen*, van *binnengebracht* — of *binnengehaald worden*.

α) Figuurlijk wordt gezegd dat iemand *binnen* is, wanneer hij „in eene behouden haven is aangeland", en bepaaldelijk wanneer hij zich bijtijds heeft weten te vrijwaren voor geldelijke schade, of wanneer hij „zijne schaapjes op het droge" heeft. || Zy zyn behouden binnen (t. w. *na den dood*) ... Die staag ... Be-oogden 't Vaderland, LUYKEN, *Zed. en Stickt. Gez.* 249. Wie van de Vlaamsche burgers moet leven, slaaft tot zijne oude jaren, eer hij mag zeggen: ik ben binnen! CONSCIENCE 3, 366 *b*. Het duurde niet lang, of Frans was „binnen" ..., en kocht ... een kasteeltje met zeer grooten hof, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 20. Hij is vóór de bui binnen, want vóór die groote daling heeft hij alle effecten verkocht.

β) Iemand is ook *binnen*, wanneer hij, na vervolgd te zijn, in de gevangenis zit; ook figuurlijk. || Den ouden Augustus hadt zy zoo verre binnen, dat hy zynen eenighen neef Agrippa Postumus ... verdre... HOOFT, *Tac.* 3 (*Ann.* 1: 3: *devinxerat*). Lyster is binnen (t. w. *gevangen door de liefde*), BILD. 1, 88.

γ) Iets is *binnen* dat binnengekomen is: zoo b. v. geld dat men heeft geïnd, oogst dien men heeft binnengehaald, spijs of drank die men heeft gebruikt enz. || Ik ... meende een stuk van drie vier ... ... Te kopen, ja ik meen het is zo goet als binnen, v. EFFEN, *Spect.* 4, 102. Dat is de tien duizend gulden! ... Jongen! dat komt goed! dat is toch prachtig! Lukkig binnen! Ik had het al doorgeschreven, FOKKE, *Verz. W.* 3, 153 (zie ook 3, 154). „Klaveren-Aas, ik binnen is de slag!" juichte moeder Beth, CONSCIENCE 1, 95 *b*. Het gras was gehooid en het koren was binnen, v. BEERS 1, 75. Zie zoo, die groote pot vleesch is binnen.

2) Als bepaling van richting. Bij ww. die een beweging uitdrukken, ter aanduiding dat die beweging gericht is naar, en eindigt in eene bepaalde afgesloten ruimte. || Hy is ... gereyst tot Pylum en Sparten binnen, Op hope oft sy ergens tijding van sijn ruiter hoorden, COORNHERT, *Odyss.* 1, 28 *a*.

— De gewone verbindingen van *binnen* met ww. die eene beweging aanduiden, worden beschouwd als koppelingen: zie beneden onder Kopp. Dikwijls wordt het ww. verzwegen. || Die coster bynnen (*als toonwoord aanwijzing*: af), bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 18[illegible] Thoom Binnen, OGIER, *Boere Geck* 25. Indien gij binnen (t. w. *in zeker kasteel*) wilt, rij dan voorts tot den Brittenburg, v. LENNEP, *Rom.* 9, 146.

— Zeer gewoon is *binnen!* als elliptische vorm van een imperatief.

1°. Als jagersterm: men gewent den hond op een woord in een bosch of eene heg te gaan, om die te zoeken (VERSTER V. WULV. *Jagtterm.* 54).

2°. Als aanmaning om in huis of althans onder dak te komen. || Kinderen, binnen! het gaat regenen. De schippers roepen ook al: binnen Heeren! binnen het luik moet toe, FOKKE, *B. R.* 1, 128.

3°. Om iemand die aan de deur tikt, verlof te geven van binnentreden. || Toen er aan de deur werd getikt, en, op haar geroep van „binnen!" een wit kleed jong meisje zich op den drempel vertoonde, *K. Zev.* 4, 302. Er werd geklopt. Binnen! riep VOSMAER, *Amaz.* 140.

3) Wat het inwendige betreft; hetzelfde als *binnen* of *binnenin*. Thans verouderd. || Dit water goet op alle heete steden, ende op heete Apostemen, want het ... geneestse buyten ende binnen, PH. MANNI, *Distillierb.* 128. Geef uw geheele kragt gaan over aen de deugt, Op dat gy binnen selfs in schoonheyt blinken meugt, CATS 1, 490 *a*. Sijn naem geseghlijck (t. w. *die van Hendrik IV*) U (t. w. *Frankrijk*) binnen houdt in rust, HOOFT, *Ged.* 1, 1[illegible] Een cierlijck graf ... Vol rottings binnen, en buyten schoon bestreecken, VONDEL 3, 57. O Stadzucht ..., Die binnen krielt van ydle hoovaerdy; Maerdig toit met schoone buitenzy Uw' zielgebreken, DE DECKER 1, 15.

4) Voorafgegaan door de voorzetsels *naar*, *in*, *van* (verg. BUITEN 17).

a) *Naar binnen*. || Ik wil na binnen, H. V. HALMAEL, *Vervolg v. d. Gev. Kwaker* 44. Men gaat by deze ken bykans nooit door de voordeur van 't Huis naar binnen, BERKHEY, *N. H.* 3, 942. Toen gingen ik weer naar binnen, want er was niet meer te kyken, *Leev.* 5, 112. Adolfine gluurde naar binnen, zij zag de drie heeren praten, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 263.

— Dikwijls in toepassing op wat men eet of drinkt. Vergif, poespas, ... daar eet men de heele winkel v[illegible] kwaalen meê naar binnen, en trekt den neus op v[illegible]

Vaderlandsche schootels, *Blank.* 1, 137.
a den eten ..., zijn koffie slurpte, zijn
aar binnen sloeg *enz.*, *K. Zev.* 3, 129.
een groot stuk roastbeaf naar binnen werkte,
icht en Br. 84.
innen. — *α*) In de uitdrukking (*iets te*
, het in de gedachte hebben, weten (VERDAM
na de 16de eeuw in onbruik. || Ghij hebt
ghegeven ..., wel thien pont, ic bens te
BIJNS, *Ref.* 351. Dese sake ben ick wel
Dat wy al t' samen sondich sijn en on-
JWAERT, *Vier Wterste* 15. Schaemt u ...,
iet eer en waert te binnen, Dat vol ydel-
l t'werelts ciborie, 139.
erbinding met *komen*, *schieten*, *brengen*:
n, t. w. in de gedachte. || Een saeck ons
en komt ons niet te binnen, v. DORP,
d. 99. Daar komt my een historietje te
dat moet ik u vertellen, *Blank.* 3, 9.
het haar op eens te binnen, dat de man
Hermans W.... heette, *K. Zev.* 4, 249.
j niet te binnen te brengen, waar ik je ge-
4, 376. Het bloed steeg nog naar zijn ver-
gezicht, terwijl hij het zich te binnen bracht,
LOVELING, *Idon.* 10.
binnen. — *α*) Van uit het inwendige van
buiten; weinig in gebruik. || De man die
de deur staat, is zoo pas van binnen ge-
- De aanval van buiten (t. w. *op zekere*
van binnen ondersteund worden, GEEL 71.
de binnenzijde, binnenin. || Van binnen
an buyten rood, Een Schee van Goud, en
Mesch van Lood, HUYGENS 1, 728. 't Gebouw
van binnen ... voorzien met veele schoone
E BRUYN, *Reizen* 1, 45 *b*. Menigen Vla-
die onafhankelijkheid naar buiten wil, maar
id van binnen, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 83.
van binnen, de belegerden; oudtijds gewoon. ||
ins hebben den fransman weerstaen, *Antw.*
3. Nae dat die van binnen ... verscheyden
ghevallen hadden, deden zy *enz.*, ERASMIUS,
. 1, 115.
gewoon ook met betrekking tot het inwen-
lichaam en geest. || Dit doet des armen
wat verscoijen, En thert verfroijen inwen-
binnen, *Trou m. bl.* 223. Van binnen quelt
van buiten quelt mij cou, HOOFT, *Ged.*
hij kent mijn hart van binnen, 1, 99 (zie
1 253). Van binnen zit'er een, die het ge-
jght (t. w. *het geweten*), VONDEL 3, 783.
van binnen woelt, al schyn'et stil van
t MEYER, *Gramsch.* 63. Het even geproefde
rocht verwarmde haar van binnen, LOVE-
hie 43.

III) **Afl.** en **Samenst.**

. *Binnenst*, *binnenwaarts*, *binst* (zie die

ppel., Samenst. afl. en **Samenst.**

binnen als voorz.
alve in een enkel eenvoudig geval, zooals
, *binnenkort* (zie die woorden), en *binnen-*
ertusschen: HOOFT, *N. H.* 291, 309, 321),
en voor in een aantal koppelingen, hetzij met
(mnl. *binnen lande*), hetzij met den genitief
en landes). Uit dergelijke koppelingen zijn
uitdrukkingen ontstaan, al of niet eindigende
genitief werd vaak door het lidwoord *des* voor-
vandaar vormen als *binnensmonds*, en in
daarvan vormen als *binnenskamers*, die bij
e woorden als *kamer* eigenlijk onjuist zijn. —
Binnendijks, *-gaats*, *-werks*; *binnenshuis*, *-kamers*, *-lands*, *-monds* (zie die woorden).

— Verder. *Binnensbeens* (zie Dl. II, kol. 1309 en Dl. III, kol. 1828); *binnensboords*, binnen boord (zie Dl. III, kol. 468, en verg. nog VONDEL 5, 182); *binnenduin(s)* („Wie ken dan beter dese Maets, Soo *binnen Duyn* als buyten Gaets?", BAARDT, *Deugdensp.* 27; „Aanstondts naar het arrivement van de Vloot *binnens Duyns*", *Gr. Placaatb.* 5, 285 *a* (a°. 1703); vandaar ook *binnenduinsch*, niet van overzee komende („Dat ... sommige Schippers ..., die hier ter Stede eenich *binnen-Duyns* Brant-hout komen te lossen" *enz.*, *Handv. v. Amst.* 922 *a* (a°. 1666); *binnensheks* (DE DECKER 2, 101); *binnensjaars*, binnen het jaar (zie b. v. VISSCHER, *Brabb.* 59; DE GROOT, *Inl.* II, 48, § 20; OUDAAN, *Poëzy* 4, 40 enz.); *binnenskants* („Deszelfs middellijn is ... *binnenkants* lang 2 voet", BERKHEY, *N. H.* 9, 364; „Een deksel, het welk... niet op den rand van den kaasvorm ... sluit, maar *binnenskants* in den vorm zakt", 9, 435); *binnenskerks* („Zy ... eyschen ..., dat de Roomschen hunne ommegangen en andre pleghtigheeden alleenlyk *binnen 's kerx* zouden doen", HOOFT, *N. H.* 589); *binnenslips*, bij *morren*: tusschen de tanden (DE DECKER 1, 154); *binnensmuurs* („Men dempte (*den brand*) *binnens muur*", SIX V. CHAND. 370 (zie ook 240); „Wie *binnensmuurs* gezond moog blijven, Gezonder is ... het veld!" TOLLENS 10, 35); vandaar *binnenmuursch* („*binnenmuursche* ellende" (t. w. *in eene belegerde stad*), *N. Honigb.* 2, 180); *binnen(s)schoots* (*-scheuts*), binnen schot („Toen Pallas docht, dat Turnus *binnen scheuts* was, en men hem met eenen speerscheut bereicken kon" *enz.*, VONDEL 5, 354; „Als hy nu den Beyr *binnens schoots* sach, soo heeft hy met sijn Roer aengeleyt", *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 18 *d*; zie ook WESTERBAEN, *Ged.* 3, 424 enz.; vandaar ook *binnen roerscheuts* (HOOFT, *N. H.* 386); *binnenspoors* („De redeloose vlucht (t. w. *de paarden voor den wagen*) ... liep Nu *bin* nu buyten *spoors*, al sonder wech te peylen", VONDEL 1, 75); *binnenstands*, binnensmonds („Ick ... morde *binnen's tands*: wel hoe?" *enz.*, DE DECKER 1, 194); *binnenstents*, binnen in de tent (STARING 2, 88); *binnentijds*, tusschentijds; minder juist is daarvan als term in de plantenkunde gevormd *binnentijdstwijgen* (zie de verklaring in het *Tijdschr. v. h. Antw. Kruidk. Genootsch.* 1866, blz. 120); *binnen(s)wals* („den oogst van 't overzeesche velt Te slepen *binnen 's wals*", DE DECKER 1, 115; „Dat schip is *binnenwals* (*figuurlijk*: *die zaak is gelukt*), nou bin ick sonder schromen!", bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 197).

b) Als voorz. staat *binnen* ook in bnw. als *binnendijksch*, *binnenlandsch* (zie die woorden), hetzij men ze beschouwt als afl. van bijw. op *-s*, hetzij als samenst. afl. met *-sch*.

— Verder. *Binnenbansch*, binnen den ban gelegen („In de *binnen-bansche* wateren moghen visschen luiden van dien ban ende geen anderen", DE GROOT, *Inl.* II, 4, § 22); *binnenduinsch*, *binnenmuursch* (zie onder *a*); *binnensteedsch* („De *binnensteedtsche* zaaken" (t. w. *de binnenlandsche zaken van Rome*: lat. *interna*), HOOFT, *Tac.* 116).

2) Met *binnen* als bijw.

a) In znw. — *Binnen* is zeer gewoon in samenst. met een znw. als tweede lid. Afzonderlijk zijn behandeld: *Binnenband*, *-boezem*, *-borst*, *-brand*, *-deur*, *-dijk*, *-gracht*, *-grond*, *-hof*, *-huis*, *-kamer*, *-kant*, *-koorts*, *-land*, *-moeder*, *-muur*, *-pad*, *-plaats*, *-plein*, *-singel*, *-stad*, *-stuip*, *-vaart*, *-vader*, *-vetje*, *-vetter*, *-water*, *-weg*, *-werk*, *-wind*, *-zak*, *-zee*. Het woord *binnen* heeft hier niet overal dezelfde kracht.

α) De door de samenst. genoemde zaak bevindt zich

binnen in iets anders; of wel zij is meer *binnenwaarts* gelegen, in tegenstelling met eene andere zaak die door een woord met *buiten* wordt aangeduid. Behalve de in een afzonderlijk artikel behandelde woorden zijn er een aantal andere, als b. v.: *Binnenbast* („Plukt de Amandelen, eer dat de *binnen-bast* houtig geworden is", CHOMEL 65 *a*); *-bekleeding* (b. v. v. HOUCKE, *Loodgieter* 115); *-beloop*, b. v. beloop van een dijk aan de landzijde; *-beplanking* (zie boven kol. 1824); *-berm*, aan een dijk (verg. ook *-barmte*: kol. 1030); *-betimmering* (b. v. DE STUERS, *Binnenh.* 22); *-bil* (zie BERKHEY, *N. H.* 5, 96); *-blaasje* in de plantenkunde (OUDEMANS, *Leerb.* 1, 233); *-bladen*, t. w. de meer verborgen bladen van een boek (zie HOOFT, *Ged.* 1, 229); *-blind*, aan den binnenkant van het venster (BERGHUIS, *Betimm.* 259); *-blok*, aan sommige takels: tusschen de *buitenblokken* gelegen (verg. Dl. III, kol. 1814); *-boom*, aan eene trap (zie Dl. III, kol. 1815); *-boord*, in verschillende toepassingen („nou most'er noch dardalf vierendeel wesen tot de *binne-boordjes* (t w. *aan hemden*), en dan vallense noch al wat smal", TENGNAGEL, *Frick in 't Veurh.* 24; „De *binnenboorden* ... van dien ringdijk", GEVERS v. ENDEG., *Rijnl.* 1, 84); *-borg* (zie Dl. III, kol. 556); *-bouw* („(*Zij*), Dien het dack-dicht van dijn' kerck Met den *binnen-bouw* betrouwt is", HUYGENS 1, 194); *-buis* (verg. Dl. III, kol. 1815); *-deel*, een inwendig deel van iets, inzonderheid van lichaam of gemoed (zie CATS 2, 545 *a*; 2, 600 *b*; LUYKEN, *Bykorf* 28); *-dosseering*, hetzelfde als *binnenglooiing*, in het dijkwezen; *-duiker* („Een aantal polders (hebben) ... *binnenduikers*, om de gemeenschap te onderhouden tusschen gedeelten van den polder, door wegen, boezemwateren of binnenwateren van elkander gescheiden", GEVERS v. ENDEG., *Rijnl.* 1, 76); *-duin*, op eenigen afstand van de zeeduinen gelegen („Dat die Provincie van Hollandt soberlicken voorsien is met Teellanden, ende inde selve wel eenighe *binnen-duynen* ... sijn die" *enz.*, bij MERULA, *Wildern.* 1, 253; „Zeer waarschijnlijk moet het *binnenduin* als een voormalig zeeduin beschouwd worden", BLINK, *Nederl.* 2, 180); *-galerij* („De voorgalery ... (is) aan drie kanten open. ... Van daar treedt men door twee dubbeldeuren in de *binnengalery*", MULTATULI 1, 147 (zie ook 1, 98 en 1, 244); *-gedeelte* (zie b. v. CONSCIENCE 4, 204 *a*); *-getimmer*, hetzelfde als *-bouw* (zie HOOFT, *N. H.* 869, waar hij spreekt over de Antwerpsche beurs); *-gewelf* (PETERS, *Landsgeb.* 88); *-glooiing*, t. w. van een dijk: aan de landzijde; hetzelfde als *-beloop* en *-dosseering*; *binnengoed*, wat binnen in iets zit, b. v. in toepassing op de tabak in het binnenste van eene sigaar; in Zuid-Afrika in toepassing op het ingewand van dieren; *-gracht* („De buitengrachten van het Hof (t. w. *te 's-Gravenhage*) zijn ... voor het grootste gedeelte in de zeventiende eeuw gedempt. ... De *binnengrachten* zijn eerst in de jaren 1860—62 gedempt", PETERS, *Langsgeb.* 100); *-grachtsboord* (zie Dl. V, kol. 536); *-haag*, aan den binnenkant van den wal („Heel de tuin met eene *binnenhaag* rond ..., was door breede wallen omringd", LOVELING, *Idon.* 95); *-haard*, waarschijnlijk eene soort van *binnenkamer* (verg. EYMAEL, in *Tijdschr.* 8, 304 („wat hebje te wroeten De kamer, de *binnen-haert*, en 't hiele huys deur? HOOFT, *Ged.* 2, 298; „Keert het huys schoon ..., Raeght de *binnenheert* en schuert de pottebanck", bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 142); *-haven*, haven die niet onmiddellijk aan zee ligt; soms in tegenstelling met *buitenhaven*, wanneer de twee havens door sluizen van elkander zijn gescheiden („Rotterdam en Dordrecht zijn *binnenhavens*"); *-hoek*, in de meetkunde: hoek, gelegen tusschen twee evenwijdige lijnen die door eene derde worden gesneden; ook: hoek, binnen eene figuur gevormd door twee zijden; *-hout*, in het binnenste deel van een boom (HUYGENS 1, 242); *-huid*, binnenste laag van het weefselhulsel, *Endodermis* (OUDEMANS, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 360); *-kade* („De *binnen-* of slaperkades tusschen aan elkander liggende polders", GEVERS v. ENDEG., *Rijnl.* 1, 96); *-keest*, de kern binnen in iets (CATS 1, 294 *b*); *-keuken*, midden in het huis, aan eene kookplaats (*Leev.* 5, 217); *-kiel*, dikke plank, tot versterking van de lasschen der kiel; *-kiemwit* (zie Dl. III, kol. 1815); *-koer*, rondom besloten plein tusschen de deelen van een huis, binnenhof („Groote binnen-*koeren* dienden tot speelplaats van de verschillige, door de nonnen bestuurde scholen", LOVELING, *Sophie* 370); *-krimpmuur*, bij een watermolen: aan den kant van het binnenwater (KROOK, *Molenb.* 89); *-kruis*, bovenrand van het *binnentalud*; *-kuip*, in de azijnmakerij (verg. Dl. III, kol. 1815); *-laag* („De *binnenlaag* van den bast der takken van Cinnamomum zeylanicum", *Ned. Pharmac.*[3] 59); *-lap*, het tegenovergestelde van *buitenlap* (Dl. III, kol. 1816); *-leder*, aan den binnenkant van een hoed (v. ZEGERS 1, 64); *-lek* („De *binnenlek*, ook wel eens binnenzee genoemd, is het water (t. w. *in de Noordzee*) tot op een uur afstand van de kust", SCHLEGEL, *Vlaschen* 160; „Het visschen met het schrobnet in de *binnenlek*, d. w. z. in 't gezicht der kust", BEAUJON, *Zeevisch.* 304; verg. BUITENLEK); *-lid*, inwendig deel van het lichaam (CATS 2; 486 *a*, 514 *a*, 558 *a*; HUYGENS 1, 240; 2, 95); *-lijn* („Eene operatielijn, die middellijn in het vijandelijke land ... voert, wordt *binnenlijn* genoemd", LANDOLT 2, 75); *-lucht*, lucht binnen in den blaasbalg (*Handw.* 19, 74); *-luiden*, zij die in eene belegerde stad zijn (HOOFT, *N. H.* 853); *-luiden* (zie BUITENLUIK, 2); *-meer* („Binnendijken ... alleen tegen het water van een van de zee afgesloten *binnenmeer* ... gekeerd, en dus weinig onderhoud vereischende", G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 68); *-molen*, staande in een polder (verg. Dl. III, kol. 1816); *-naad*, aan de binnenzijde van een kleedingstuk; *-nok*, het binnenste uiteinde van eene lijzeil; *-oever* („Deselve stuurman berigtte ook, dat ... gaende langs den *binnen-oever* van 't Eyland, 11 20 Hutten had geteld", ROGGEVEEN, *Dagverh.* 14); *-pijp*, van een orgel: binnenin geplaatst (*Handw.* 1, 279); *-pit*, van een horen (BERKHEY, *N. H.* 8, 2); *-plaat* (verg. Dl. III, kol. 1816); *-planeet*, o. planeet wier loopbaan binnen die der aarde is gele (KAISER, *Sterrenh.* 1, 61); *-poort* („Aan de zuidzi van het Binnenhof bevindt zich nog de *Binnen-Hofpoort*", PETERS, *Landsgeb.* 89; zie ook Dl. I kol. 1848); *-post*, in het binnenland („Ontberin die op een niet aan den grooten weg gelegen *binnen-post* onvermydelyk zyn", MULTATULI 1, 159); *-ra* het tegenovergestelde van *buitenraai* (zie Dl. I kol. 1817); *-rahout*, scheepsterm: de bovenste pla of weger der vertuining; *-rand* („Klepels, welck onderste eynde door ... Yser-draden dicht aan onderste *binnen-randt* van de klocken vast gehoo werdt", v. BLEYSWIJCK, *Beschr. v. Delft* 226); *-ree* meer naar binnen gelegen deel van eene reede (ve BUITENREEDE); *-roede*, die het dichtst bij den mol romp staat (zie KROOK, *Molenb.* 140; BOEKENOOG 67); *-rooster*, de rooster van een open vuur, waa de kolen liggen, in tegenstelling met den voor- *buitenrooster* (VUYLSTEKE, *Smid* 24); *-ruimte* („ de *binnenruimte* van deeze Kerk ... een zeer gr aantal van Toehoorderen konne omvatten", v. ALPH in v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 1002 *b*); *-schoot* de binnenste der beide schooten van een lijzeil (MOSSEL, *Het Tuig* 379); *-sluis* (zie BUITENSLUIS); *-soldaat*, die in eene belegerde stad is (HOOFT, *N.*

el, aan een boekband (zie *Handw.* 22, *beugel*, elk der twee binnenste spierbeu-
ra (zie PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 33,
. III, kol. 1817); *-steven*, verdikking
er- of achtersteven aan den binnenkant
., *Het Schip* 152 en 154); *-streek*,
streek (*Med. d. Geld. Maatsch. v. Landb.*
26); *-stroom* („De Capiteynen vande
Oorloge op de *Binnen-stroomen* liggende",
. 1, 1291); *-tak*, naam voor die takken
ichtvoortbrenging bestemd zijn" (*Tijdschr.*
Kruidk. Gen. 1866, blz. 118); *-tafel*,
ik in een triptiek (v. MANDER, *Lev.*
133 *b*); *-talud*, tegenover *buitentalud*
ol. 1817); *-teen*, in vestingen: vereeni-
glooiing van den wal met den beganen
. v. *B. W.*, *a.* 581); *-trans* (VONDEL
rap, trap binnenshuis (v. HOUCKE en
Kets. 377) („In 1574 was de ingang
adhuis) gelijk met de straat en eene
eleidde naar de bovenverdieping", MON-
den 1, 49); *-twijg*, naam der twijgen
de uiteinden der takken staan (*Tijdschr.*
Kruidk. Gen. 1866, blz. 120); *-val*,
den klauw der gaffel, in tegenstelling
enval (verg. PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig*
, binnen de dijken („De Water-schepen
are Netten wederom in de Zuyder-Zee
e; ... de kleyne Visschers in de *Binne-*
Poelen en Bracken", SOETEBOOM, *Zaanl.*
andaar *binnenveldsch* (*hooi*), in Gelderland
tegenstelling met *buitendijksch* of *uiter-*
ie b.v. *Med. d. Geld. Maatsch. v. Landb.*
55); *-verschansing* (b. v. BOSSCHA, *Lev.*
8); *-vertrek*, hetzelfde als *-kamer*, *-zaal*
eev. 3, 81); *-vertuining*, aan de binnen-
de inhouten aangebracht (MOSSEL, *Het*
; *-vest* („Terwijl wij op de *binnenvesten*
... sliepen", CONSCIENCE 1, 123 *a*);
envestgracht; *-vlakte* (zie b. v. v. BRAAM
, *Ontleedk.* 2, 312); *-voet*, hetzelfde
val („Wij (zagen) nog Hollandsche sol-
ags de *binnenwallen* naar het kasteel op-
INSCIENCE 1, 108 *b*); *-wand* („De *binnen-*
wooningen", HOOFT, *N. H.* 490); *-water-*
nen- of slaperkade; of wel dijken en kaden
ateren keeren (zie GEVERS v. ENDEG.,
); *-wegering*, de geheele binnenbeplanking
p; *-weide*, binnen den dijk, in Gelderland
Geld. Maatsch. v. Landb. 1869, blz.
ing („De binnenwelfliin is de lijn waar-
enwelving ontstaat", v. HOUCKE en SLEY-
116); *-wiel*, aan den binnenkant („De
liedende kracht heeft de *binnenwielen* (*van*
bij het nemen van een scherpen draai)
nd geheven", MULTATULI 1, 39); *-woeling*,
r beide woelingen om den boegspriet bij
pen (PILAAR-MOSSEL, *Het Tuig* 173);
elfde als *-kant* (zie b. v. v. HEMERT,
44; „De *binnenzijde* van den omslag",
EN, *Het Boek* 11); daarnaast heeft BILD.
Wijsbeg. 152) het bnw. *binnenzijdig*,
enzijde voorkomende.
in geographische namen, als b. v. *Katwijk-*
Noordwijk-Binnen: het tegenovergestelde
kent hier *aan zee*; verder *Binnen-Amstel*,
n enz.
amenst. noemt een persoon of eene zaak,
onstoffelijk, die zich *binnen* iets vertoont,
gemaakt wordt enz. Behalve de in afzonder-
en behandelde woorden zijn er vele andere,
Binnenaanzicht, teekening van iets zooals
het van binnen gezien wordt (v. HOUCKE en SLEYPEN,
Mets. 31); ook *binnenzicht* („*Binnenzicht* eener hoeve",
ROOSES, *O. en N. Kunst* 2, 174, als onderwerp van
eene schilderij); *-bad*, dat men neemt binnen in
een badhuis; *-beer*, ongelubd zwijn waarvan de ballen
uitwendig niet zijn te zien; *-bier* („De Gemeente...
wilde zig met geen *binnenbier* behelpen, noch den
Excyns van 't vreemd betaalen", WAGEN., *Vad. Hist.*
4, 121); *-blaar*, naam voor eene ziekte bij het rund
wier aard men niet kent (zie BOUMAN, *Volkst. in*
N.-H. 11; BOEKENOOGEN 66; en verg. BLAAR (II);
-boer, vischboer van binnen de stad (*Handv. v. Amst.*
826 *a*); *-boot*, die vaart op een binnenwater (b. v.
VISSERING, *Herinn.* 1, 69); *-braak* (zie BUITEN-
BRAAK); *-brouwer*, van binnen de stad (*Vl. Plac-*
caertb. 4, 1029); *-burgemeester* (zie BUITENBURGE-
MEESTER); *-directeur*, binnenslands wonende directeur
van de Sociëteit der Remonstranten (zie MULDER,
J. F. 1, 91); *-groefbeitel*, draaiersgereedschap,
dienende om een uitgehold stuk inwendig uit te groeven;
-haat, in het gemoed (v. D. VENNE, *Taf. v. d.*
B. W. 72); *-handel*, niet over zee (Geertruidenberg
en ... andere riviersteden, waaruit de vijand hun
binnenhandel stoorde", FRUIN, *Tien J.* 97); *-kok*,
zie *Buitenkok* in Dl. III, kol. 1818; *-kosten*, dorps-
lasten (zie STALLAERT, en verg. *Reg. Vl. Placcaertb.*);
-kracht, bij CATS zeer gewoon, ook in het mv.,
vooral met betrekking tot geest en gemoed (zie 2;
207 *b*, 502 *b*, 524 *b*, 584 *b* enz.); *-krijg*, burger-
oorlog (CATS 1, 434 *a*; HOOFT, *Henr. d. Gr.* 58;
BILD. 3, 420), ook in toepassing op strijd in het
gemoed (CATS 1, 167); *-kwak*, zoo iets als *binnen-*
koorts („Het schijnt ofse de geel-Sucht hadden, met
ander *binne-quacken*", v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.*
151); *-lasten*, gemeentebelastingen (Z.-N.); *-leiding*,
t. w. voor gas („Het aantal *binnenleidingen*, door
de gemeentelijke fitterij bezorgd", *Uit een dagblad*);
-lichter, voor de binnenvaart („Amsterdamsche *binne*
Lichters", WITSEN, *Scheepsb.* 170 *a*); *-loods*, loods
op de binnenwateren; *-macht*: in het gemoed, dus
hartstocht enz. (MARCQUIS, *Harder v. d. G. N.* 110);
-meid, die binnen bij mevrouw haar dienst heeft;
-pest, in toepassing op burgertwist: DE WREE,
Oorloghst. 32; *-pijn* in het gemoed (CATS 2,
401 *a*); *-post*, binnen eene versterkte plaats („Alle
binnen-Posten, soo te voet als te Paard, moeten des
nagts de Patrouilje doen", DIBBETZ, *Milit. Wdb.*
505 *b*); *-raad*: zie *Buitenraad* (Dl. III, kol. 1816);
ook waarschijnlijk in den zin van *geheime raad*, fr.
conseil privé, in toepassing op een persoon („Pybrack,
binnen raedt syns Coninghs", v. D. BORN, *Sedigh*
Leven III); *-ronde*, binnen eene versterkte stad („De
Rot-meesters (sullen) van de Ronde langhs de Vesten
zijn bevrijt ende ontlast, maer *Binnen-ronden*, diemen
met heele Rotten doet, sullen de Rot-meesters mede
gehouden zijn te doen", *Keuren v. Leyd.* 89); *-schip*,
-schuit, voor de binnenvaart („Het ... bestellen van
Pakjens en Brieven, die met de *Binnen-Schuyten*
van Haerlem naar Amsterdam worden gevoerd",
Keuren v. Haerlem 2, 31 *b* (a°. 1741); *-slag*, bij
CATS (2, 304 *a*) in den zin: van kwelling in het
gemoed, zorg; *-spel*, het fijne van het spel („Ey
Heeren Apen (t. w. *naäpers*), ghy verstaet het *binnen*
spel niet", VISSCHER, *Sinnep.* 4 *a*); *-spraak*, zoo-
veel als *inspiratie*, *ingeving* (DE WREE, *Mengeld.*
32; VILSTER, *Argl. d. Kett.* 2, 18); *-staal*, draaiers-
gereedschap, dienende tot het verwijden van uitge-
boorde gaten; *-staten*, statenvergadering waartoe niet
alle leden werden opgeroepen (zie *Utr. Placaatb.* 1,
325 *a*); *-steek* en *-tocht* (CATS 2, 379 *a*), in toe-
passing op gemoedsbewegingen; *-ton*, maat voor den
inhoud van een schip, in tegenstelling met *zeeton*;

-vaartuig, voor de binnenvaart („Reglement voor de meting der *binnenvaartuigen*, aan het regt van patent onderworpen", *Stbl.* 1852, n°. 64); *-vang*, die binnen in een molen bediend wordt (KROOK, *Molenb.* 128); *-vergadering* („Bodens met de Roede, die men anders Stads-Bodens nomt, nemen alle *binnen-Vergaderingen* waar, ende bedienen de Vierschaar in het te werkleggen, ende uyt-winnen van alle regtelijke Gedingen", v. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 148); *-vlucht*, als naam voor gevangen vogels (CATS 2, 604 *a*); *-vorst*, als naam voor het geweten (CATS 2, 520 *a*); *-wacht*, stadswacht (v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 436 *a*), ook als naam voor één soldaat: hetzelfde als *waardgelder* (*a. w.* 432: bl. 433 *b* in denzelfden zin *binnenwachter*); in den zin van schutter, ergens anders op post dan aan de hoofdwacht, staat dit woord *Keuren v. Leyd.* 86; *-wind*, een lauwe wind („Bij heete zomers en *binnen-* of zuidweste winden", v. D. PAAUW, *Ververseh.* 131; „Is er een *binnenwind* met heel warm weer, dan moet het (t. w. *het vlas*) er spoedig uit" (t. w. *uit het water*), *Enquête d. Staatscomm. v.* 1890, II, *Gron.* 340 *b*); bij CATS (2, 573 *b*) voor *veest*, die nog niet is ontsnapt; *-worm*, kwaad geweten („Soo dat geen *binne-worm* hem in den boesem knaegt", CATS 2, 518 *b*); *-zwaluw*, die binnenshuis haar nest maakt (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 168); *-zwarigheid* („Erbarmt dy over de buyten en *binnen swarigheden* dijner Kercke", HUYGENS 1, 193).

γ) De samenst. met *binnen* duidt aan het *binnenste gedeelte* van de door het tweede lid genoemde zaak; verg. b. v. *binnenstad*, dat volgens deze opvatting kan beteekenen het binnenstedeel van de stad, maar dat ook, volgens α), kan zijn eene stad in het binnenland, niet aan zee, niet aan een grooten weg.

b) In ww. — α) Niet meer dan eene vrij losse koppeling is de verbinding van *binnen* met sommige verl. deelw., als b. v. *binnengebakken*, in de stad gebakken, t. w. van *brood* (zie b. v. *Handv. v. Amst.* 200 *a*); *binnengeboren* (*a. w.* 1226 *b*), „inboorling" (HOOFT, *N. H.* 974 gebruikt ook *binnenboorling*); *binnengeteeld*, inlandsch („Den tienden penning van den eersten koop, zoo der inkoomende als *binnengeteelde* goederen", HOOFT, *N. H.* 206).

β) In een aantal transitieve of intransitieve ww., ter aanduiding dat eene zaak *binnen in* iets komt of gebracht wordt. Afzonderlijk zijn behandeld: *Binnenbrengen*, *-dringen*, *-gaan*, *-halen*, *-komen*, *-krijgen*, *-laten*, *-leiden*, *-loodsen*, *-loopen*, *-palmen*, *-rijden*, *-roepen*, *-rukken*, *-schuiven*, *-slaan*, *-sluipen*, *-smokkelen*, *-spelen*, *-staan*, *-stappen*, *-steken*, *-stormen*, *-stroomen*, *-stuiven*, *-treden*, *-trekken*, *-vallen*, *-vliegen*, *-waaien*, *-zeilen*.

— Verder. *Binnenbaffen*, in West-Vlaanderen: naar binnen slaan (*Loquela* 9, 41); *-boegseeren*, meest oneigenlijk gebruikt, ongeveer zooals *binnenloodsen*; *-borrelen*, borrelende binnengaan (zie b. v. SLEECKX 12, 187); *-dagen* („Den Keur-vorst deselve *binnen gedaeght* hebbende, en sy evenwel niet verschijnende" *enz.*, v. BOS, *Brachelius' Gesch.* 520); *-draaien* („Wij zijn de haven van Cork ... *binnen gedraaid*", LOOSJES, *Bronkh.* 3, 194); *-dragen* (zie b. v. TOLLENS 12, 22; LOVELING, *Sophie* 159); *-duwen* (v. ZEGGELEN 1, 142); *-geven* („Ordonnerende ... aende Clercken ... beede de zacken van partyen t'saemen te annexeren ende den eenen sonder den anderen niet *binnen* te *gheven*", *Vl. Placcaertb.* 2, 200); *-glijden* („Tot de trein het station van den Haag *binnengleed*", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 74); *-glippen* (TOLLENS 10, 132); *-gooien* („De deur (ging) open, en door ... de kinderen werd eene vrouwelijke gestalte meer *binnengegooid* dan ingeleid, onder het gejuich van" *enz.*, BEETS, *C. O.* 150 — pakje *binnengooien*" op Sinterklaasavond); *-hangen* (dat iets binnen (in huis) komt te hangen (, *binnenhangen*"); *-helpen* („Die van Leyden ... hare Vrybuyters met hare schepen gesant Rhijn, om de voornoemde schepen te assist *binnen* te *helpen*", ORLERS, *Beschr. v. Le* *-hollen*; *-ijlen* (BERGMANN, *Nov.* 5); *-jag* veer hetzelfde als *-ijlen* (STARING 1, 22) („De met ongeduld verwachte gast trad, *klotste*, eindelijk *binnen*", *K. Zev.* 3, 132); tersluiks binnenkomen (KNEPPELH. 3, 51); kruipend binnengaan (CONSCIENCE 1, 77 *b*; K 6, 79); *-lappen*, in den zin van: opdrinken niet al te veel van Mama's kuuren met het *binnengelapt*", *Leev.* 7, 112; „Dat ieder ... eigen huis ... zo veel ... jenever *binnenle* wil", *Blank.* 3, 204; zie nog een voor v. EFFEN, *Spect.* 4, 70); *-nemen*, ongeveer halen (zie *K. Zev.* 4, 376, van vee dat me zet); *-persen*, als onz. ww.: met moeite binn (TEN KATE, *Par. Verl.* 23); *-razen* („ *raasde* ... de voordeur *binnen*", COUPERUS 2, 9); *-rekenen*, zóó rekenen dat iets in eens wordt begrepen, dat het incluis is (zie DE *Inl.* II, 28, § 18); *-rennen* (b. v. MULTA 204); *-rijven*, van geld: binnenpalmen, o (zie SEGERS, *B. d. Kemp.* 173 en 178); door schellen binnen laten komen („Nigt meiden moeten *binnen schellen*, om het hui ordonneeren", *Leev.* 2, 125; zie ook FOKKE, 3, 80; LOOSJES, *Buism.* 4, 328); *-schiet* hem (t. w. *met den ouderdom*) komen zorg ... In het argloos ... hart ... *binnen* BILD. 13, 226; in Z.-N. ook in den zin van *spelen*, opeten); *-schrijden*, binnenstappen (PO 1, 70); *-schrokken* („Gij (zult) hem in der zijn eten zien *binnenschrokken*", v. LIMB. 1, 365 *b*); *-schuren* („Het weinige (*graan*) kon *binnenschuren* was zwaer beschadigd", MEI TORPS, *Gesch. v. Antw.* 7, 159); *-sleepen*, schepen (TOLLENS 4, 79); *-slikken* (b. v. J. V. EI 141; figuurlijk bij WATTEZ, *Koningsk.* 14); *-sl* soms voor: naar binnen slaan (*Leev.* 7, 111); (v. D. PALM, *Sal.* 6, 200; CONSCIENCE 1, elders); *-slorpen* (SCHIMMEL, *Dram. P.* 1, 102 *ten* („De *binnengesloten* wateren ... op de ebbe IJ te ... laten afloopen", GEVERS v. ENDE 1, 51); *-snappen*, b. v. in den zin van: opeten (*Bronkh.* 5, 240); *-snellen* (v. LENNEP, 53; MULDER, *J. F.* 2, 207 en elders (b. v. CONSCIENCE 2, 279 *a*; 4, 90 *a* enz. (zie een voorbeeld *Frequent.* 2, 833); *-stor* *Stud.* 268); *-stralen* (J. v. RIJSWIJCK 1 binnenschrijden (BEETS, *Rijmb.* 47); Kraai (koomt) door 't venster *binnen* 13. 135); *-strompelen* (*K. Zev.* 4, („Zijne kiel behouden *binnen* te *stur* *Sal.* 4, 410); *-sukkelen* (COURTM.- *v. d. J.* 81); *-tijgen*, binnentrekken (*-troonen* (TOLLENS 4, 6); *-varen* 21; TEN KATE, *Schepp.* 6); *-vli* 93); *-vragen*, uitnoodigen binnen te *Sophie* 442); *-wandelen* (*K. Zev* („Ik *wipte* mijne huisdeur *binnen* 5, 197); *-woekeren*, door woeke voorbeeld bij DE JAGER, *Freque* („Ik begaf my ..., na het *bin* hal[illegible]andewyn, na het sch[illegible] 76); *zeulen* (OEEL[illegible] 1, 184); [illegible] 22; 3, 267 [illegible]SJES, *B*

beweging vindt men daarentegen
u *binnenhouden*: zie die woorden.
nnendoor, *binnenin* (zie die woor-
waarbinnen (zie boven onder I).
D, znw. m. Aan een rijwiel. Bin-
rin lucht wordt samengeperst.
ZEM, znw. m.
msdeel. Het binnenste van het
uderd. || In den binnenboezem
eenen levendigen haat, HOOFT,
In zyn brein en binnenboezem,
82.
waterstaat. Binnenwater dat als
beteugeling van het geweld der
hadden de dorpen...degaten afge-
Zuiderzee en het IJ hunne...
eren plachten te vereenigen....
oel slechts ten deele bereikt. De
og niet afgesloten, G. DE VRIES,
ST, znw. vr.
sdeel. Het binnenste der borst,
Verg. *Binnenboezem*. Thans ver-
k (t. w. *Venus*) haer' binneborst
r' vlam, HOOFT, *Ged.* 2, 29 (zie
245; OUDAAN, *Poëzy* 3, 348).
nas. || Een ijzeren molenas, lang
htig van de binnenborst tot en
V. *Rott. Cour. v.* 18 Febr. 1891.
ND, znw. m. Een niet-uitslaande
aar een binnenbrandje. Een zware
e waren in dit pakhuis vernield.
NGEN, bedr. zw. ww. Maken
gens binnenkomt.
De knegt (bragt) het theegoed
Het afnemen, binnenbrengen en
e lijken, VEEGENS, *Hist. Stud.*
steenen lossen en binnenbrengen
vaart lagen, LOVELING, *Sophie* 7.
mantels en jassen binnen, COU-
01.
oon als voorwerp, soms gelijk-
k: binnenleiden. || Iek ... resol-
den tyt by Syn Hooch' te gaen....
de vonde den luitenant coll. van
ij VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 19
huldigde werd binnengebracht.
gen, ergens behouden binnen ge-
... brengt het door de Kaegh Te
FT, *Ged.* 1, 159. Onze geleerde
een half aasje bepaalen, met hoe
of men het nog binnen brengen
.
orgen. || Zijne zaak geeft hem
ij brengt toch niet veel binnen. —
brengt speelend wysheid binnen,
.
er („*Binnen-brengers* van gestoole
aar mede te leeven", DIBBETZ,
UR, znw. vr.
een binnenmuur van een gebouw
, *Timm.*). || Ga langs de binnen-
er en blijf daar, CONSCIENCE 2,
114 *b*).
er: deur die niet op den publieken
uykeryen, 't sy door een binnen-
, of eenige andere opening, sonder
te gebruycken, *Handv. v. Amst.*
ndeurkozijn (zie BERGHUIS, *Be-*
binnendeur (*a. w.* 92)

BINNENDIEN, bijw. van tijd. Intusschen. In Z.-N. nog zeer gewoon. || De Joden sullen meynen hunnen Messiam te hebben, ... Ende binnen dien sullen sy eenen verrader ... voor handen hebben, DAVID, *Doolh.* 193 (zie ook *Waers.* 80; *Toetsst.* 167; I. EVANGELISTA, *Rijck Godts* 209; zie nog een voorbeeld hierboven kol. 2714). 'k Zal een half ure weg zijn; ge kunt binnendien het huis uitvagen.

BINNENDIJK, znw. m. Een dijk langs een binnenwater. || Den Rijnlandsen Binne-dijk, komende van de Zijl aff, tot aan de Maren toe, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 54. Westfriesland, aldus ... binnen zijnen omringdijk besloten, had daarenboven zijne binnendijken tot beveiliging der landen tegen den aanslag der binnenwateren, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 63 (zie ook 67 en 68).

BINNENDIJKEN, bedr. zw. ww. Binnen eene bedijking brengen. || Van enkele polders zijn ook gedeelten binnengedijkt en ... met de gronden van de Waard (t. w. *de Heer-Hugowaard*) in gemaal vereenigd. Vele dezer gronden nu zijn, niettegenstaande de beveiliging die zij van den ringdijk des polders genieten ..., van alle bijdragen in zijne lasten verschoond gebleven, zooals o. a. de binnengedijkte bunders van de banne Hensbroek, G. DE VRIES, *Zeew. en Wat. v. N.-H.* 516—517. De kern der herdijkingen (t. w. *van de Hoeksche Waard*) ligt om het thans nog bestaande binnengedijkte stuk der oude rivier de Maas ... de zoogenaamde Binnengedijkte Maas, van Maasdam in het oosten zich uitstrekkend langs St.-Antoniepolder en Mijnsheerenland tot Westmaas in het westen, BEEKMAN, *Ned. a. P.* 272 (ook *Binnenbedijkte Maas* is gewoon: zie b. v. BEEKMAN, *a. w.* 12).

BINNENDIJKS — BINNENSDIJKS —, bijw. van plaats. Mnl. *binnendijcx* (VERDAM 1, 1267). Op eene plaats binnen den dijk, liggende hetzij om een polder, langs eene rivier, de zee enz. || 't Vissen ..., So binn' als buiten dijks, in soet en soute stroomen, *Selds. Walvisv.* 69. 't (t. w. *het gras*) Is Buiten Dyks zo schoon, als iemand kan begeeren ..., En Binnen Dyks, daar is voor al geen klaagen van, MOURIK, *Slagtt.* 3. In vroeger tijd lag de Westfriesche zeedijk ... meer oostwaarts ..., zoodat het land van de Rietkoog zich binnensdijks bevond, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 53 (zie ook 17).

Afl. *Binnendijksch.*

BINNENDIJKSCH, bnw. Van *Binnendijks*. Binnendijks gelegen. || Het binnen-dijkse Rijn-land, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 479. Colhorn; aan welks binnendyksche zyde de Wieringerwaart begint, BERKHEY, *N. H.* 1, 82. De waarde van de binnendijksche ... landerijen, *Meded. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1846, 397. Dat de aanleg van eene gracht en van wegen in den Binnendijkschen Buitenvelderschen polder te Amsterdam ... noodig is, *Wet v.* 2 Nov. 1871, *Stbl.* 112.

BINNENDOOR, bijw. van richting. Langs een binnenweg, niet buitenom. || Dat geene vremde luyden en sullen mogen vracht aen-nemen binnen deur te varen ...: maer wel dat haer geoorloft sal sijn te varen buiten om na Tessel toe, *Handv. v. Amst.* 1207 *a* (a°. 1617). Cloanthus quam ... tusschen Gyas schip En tusschen ... 't barnen van de klip ... binnen deur, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 158. De schipper, die in 't west met waeren lagh gelaen, Vindt nu een vrye pas om binnen deur (t. w. *door het Kanaal, niet benoorden om Engeland*) te gaan, 3, 542. Hij had binnen door (t. w. *niet om de Kaap*) gereisd, over Hindostan, Arabië, Egypte, *K. Zev.* 3, 98. De trap ... om zich uit de vertrekken van het Apostolische paleis binnen door naar de hoofdkerk te begeven, BOSB.-TOUSS. 1, 315 *a*.

BINNENDRINGEN, onz. en bedr. st. ww. Tot binnen in eene plaats doordringen, niet zelden met geweld. In allerlei toepassingen, ook van abstracte begrippen. || Men (zou) ... bres schieten ..., en dan ... stormenderhand binnen dringen, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 80. Een zonderling geluid (drong) de herberg binnen, CONSCIENCE 1, 372 *a*. De avondgeuren dringen mijn open venster binnen, KNEPPELH. 11, 242. Nauw dringt er de zonne binnen (t. w. *in een priëel*), DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 118. De binnendringende wateren van de Zuiderzee, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 23. Dieven waren het huis binnengedrongen.

Afl. *Binnendringer*, iemand die ergens binnendringt, in ongunstigen zin (zie b. v. BOSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 220).

BINNENGAAN, onz. en bedr. st. ww. Gaan tot binnen in eene afgesloten ruimte, bepaaldelijk in een huis of in eene kamer. || Myn heeren wil vry binnen gaan, LANGENDIJK 2, 233. Zonder een woord te wisselen ..., gingen zij de eetzaal binnen, *K. Zev.* 4, 272. Hij ... trok zich achteruit, om den priester te laten binnengaan, LOVELING, *Sophie* 10.

— *Met iets binnengaan*, schijnt te kunnen beteekenen: iets opeten. || Hebt ghy 't gebrockt, ghy mooght 'er oock mee binnen gaen, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 466 (vertaling van *tute hoc intristi*: *tibi omnest exedendum*: zie Dl. III, kol. 1501).

BINNENGAATS — BINNENSGAATS —, bijw. van plaats en van richting. Binnen een zeegat, of binnen de monden van eene rivier (t. w. van de natie die uit het verband blijkt). || Zy (t. w. *de loodsen*) leggen ons aan boord, ... En Tritons van het meyr ons sturen binnen gaets, VONDEL 2, 182. Een stout stuck werks (*zeker krijgsbedrijf in eene vijandelijke haven*) dat ... soo ver binnens gaets van niemand was verwacht, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 548. Al de... baakens ... waaren ... opgenoomen, op dat d'Engelschen niet binnen gaats zouden koomen, BRANDT, *De Ruiter* 389. Er is geen Vlieboot te zien op het meir. Ze houden zich binnen gaats, SCHIMMEL 1, 223 *a*.

BINNENGRACHT, znw. vr. Eene gracht, binnen in eene stad gelegen. || Ik (konde) mijn schuit niet zenden om water uit het Hollandsch diep te haalen, en was genoodzaakt te brouwen uit de binnengragt, *Handw.* 16, 28.

BINNENGROND, znw. m.

1) Eigenlijk. Grond binnen eene omheining gelegen; b.v. binnen den wal van eene versterking (fr. *terre-plein*), binnen de grenzen van een boerenerf (in tegenstelling met den grond tot algemeen gebruik: in Gelderland).

2) Bij overdracht: het binnenste van den mensch, het gemoed. || Eerje besig zijt uw landt te doen bedelven, Soo spit uw binnen-gront, dat is uw eygen selven, CATS 2, 288 *a*. De binnengronden van mijn hert, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 156 (zie ook *Jok en E.* 27). Noch dobbel van verstant, noch valsch van binnengronden, L. VOSSIUS 82 (zie ook 157).

BINNENHALEN, bedr. zw. ww. Iets of iemand binnen in eene plaats brengen. In allerlei toepassingen, zoo b. v. van den oogst, van spijzen die genuttigd worden, van personen die in eene stad ontvangen worden, enz. || Leckertant haelden de soetemelckx pap binnen, *Trou m. bl.* 57. Binnen haalen van den Oest, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 80 *b*. Gy hebt het tegen wind en ty. Haal de riemen ... binnen, *Leev.* 4, 245. De inwoners ... haalden den graaf binnen met alle teekens van blijdschap, DAVID, *Hist.* 4, 359. Benauwde burgers, die met angstige haast hunne koopwaren binnenhaalden en hunne winkels sloten, CONSCIENCE 3, 245 *b*. Het paard van Troje binnenhalen (*bekende zegsw.*: zie b. v. *K. Zev.* 1, 338).

BINNENHEBBEN, bedr. zw. ww.

1) In zich hebben, b. v. met een boozen voorwerp. || Sij blasphemeeren ... altoos, der lueghenen hebben sij binnen, A. BIJ had hem (t. w. *den „viant"*) binnen, *Trou*

2) In zich hebben als gevolg van eene handeling.

a) Genuttigd of ingenomen hebben, op De vent beefde als een blad, Geen wonder nog geen klodder binnen had, BARTELINK, 24. Alexander ... hadt het vergif al binn dood op de lippen, V. EFFEN, *Spect.* 11 hij (t. w. *een zieke*) reeds zijn voorgeschrev binnenhad, LOVELING, *Idon.* 196.

b) Verkregen hebben, in het bezit geb van iets. || Ik (kan) u ... zeggen, dat i vele (t. w. *berichten*) binnen heb, LOOSJ 2, 234. Als ik het erfdeel ... nog niet bi (kon) ik *enz.*, SEGERS, *Licht en Br.* 108.

BINNENHOF, znw. onz. Een hof, tusschen de deelen van een gebouw. || in breede vensterrijen uitzigt gevend op binnenhoven, BUSKEN HUET, *Rub.* 123. A eenzaam op het binnenhof (t. w. *eener ge* zie ronddwalen *enz.*, BERGMANN, *Nov.* 336.

— Vooral bekend als naam van een plein grenzende gebouwen te 's-Gravenhage. || Het is de plaats geweest waar uitsluitend de gedurende de roemrijkste eeuwen onzer ge zetelde, DE STUERS, *Binnenh.* 4. Als zijn (t. w. *als kamerlid*) naar het Haagsche riep *enz.*, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 356.

BINNENHOUDEN, bedr. st. ww.

1) Eene zaak of een persoon houden, do binnen eene plaats waar deze zich bevind (vond) raetsaem, datmen alle de deuren, schoorsteen dicht toe stopten, om de soe binnen te houden, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* Om Sorghvliet te vergrooten, en die scho so langh mogelijck binnen te houden, (t. *Sorgvliet*), bij VEEGENS, *Hist. Stud.* 1, genen, die ... geen voedsel hoegenaamd in binnen te houden, HAAFNER, *Ceilon* 192. de tranen, die in zijne oogen oprezen, binnen hield, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 40 regenachtig weer zou ik de kinderen ma houden.

— Eene enkele maal van de handen: den". || 'Is hier niet, of men na den Haeg vaert, daer men sijn handen moet binn V. OVERBEKE, *Reys-beschr.* 302.

2) Dikwijls van woorden of gevoelens niet uit. || Hij leert zijn' lippen schaetre wijlen eet zijn hart en hout hij Bely binn *Ged.* 1, 321 (zie kol. 1724). Ik (kan geheim niet langer binnen houwen, LANG 235. Schimpschoten ..., die ik moest bin den hebben, LOOSJES, *Golst.* 1, 45.

BINNENHUIS, znw. onz. Het bin een huis, een huis van binnen gezien, wordt bewoond; ook als benaming eener s een *binnenhuis(je)* voorstelt. || Jong-Holla nenhuisje, *Titel van een gedicht* VAN DE (2, 29). Verlangende naar haar klein bi haar man en haar schatjes van kinderen, *E. Vere* 1, 147. Een binnenhuis van Hooghe, *Oude Tijd* 1871, 348 (*Titel* 1873, 272).

BINNENIN, bijw. van plaats en va Koppeling van *Binnen* en *In*. Binnen in sloten ruimte. || Haer vruchten zijn Tameri een vrucht is ... met een harde schorse

uyn merck, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 15 *a*.
den bok zitten, mijn vriend binneniu (t. w.
ig), V. DALE.
-N. ook wel als bijw. van tijd: daartus-
Ik heb alle ure medecine gedronken, en
ane.

NKAMER, znw. vr.
algemeen. Eene meer naar binnen gelegen
Hij) breeght hem weder in de binnen-
os, *Brachelius' Gesch.* 100.
bijzonder. Eene kamer, niet aan de straat,
n tuin. || Tante zou wel ... een dag uit-
haar Binnen-Kamer te stoffen, *Leev.* 6,
cht eens en andermaal, (wij zaten in eene
nkamer,) in het voorhuis eenig gerucht te
dsch. 3, 212.
belsche taal, met het denkbeeld dat men
wereld is afgezonderd. || Gy, wanneer
et in uwe binnenkamer, ende uwe deure
bende, bidt uwen Vader die in 't verborgen
, 6 (zie ook *Luc.* 12, 3). God en mijne
alleen zijn getuige geweest van mijne
tranen, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 371. Zelfs
enkamer houdt hij (t. w. *Van Koetsveld*)
l aan, BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 50.

NKANT, znw. m. Eene zijde of kant,
een is gekeerd. || De ... Walvisschen...
al toeloopende roeden (t. w. *in den bek*)
dunste eindens en binnenkant met een
stoffe bewossen (*zijn*), ZORGDRAGER,
ch. 104. Den binnenkant van zyn hart
keeren, *Leev.* 6, 19. Men (maakt) ...
ten (t. w. *van een boekband*) zwart,
e binnenkanten ... te raaken, *Handw.*
n den hoek langs den binnenkant (t. w.
ag) lag ... een kleine put, LOVELING,

. *Bovenbinnenkant* („De *booven binne-*
Borstweeringe", DIBBETZ, *Milit. Wdb.*

NKOMEN, onz. st. ww.
enschen en dieren: komen binnen eene
in de tegenwoordige taal meestal zonder
ordt aangeduid, of verzwegen indien zij
ijkt uit het verband. || Mannen, kom
LANGENDIJK 4, 246. Moederlief kwam
en, Om te zien hoe 't met mij ging,
1, 435. Bij het binnenkomen van een
PPELH. 4, 50. Een gerucht van binnen-
a de voordeur, LOVELING, *Sophie* 9. Dien
eid) ... ging (terug) met de boodschap,
goed zou willen zijn binnen te komen,
Vere 1, 88.
s de plaats aangeduid in eene bepaling
zetsel. || Datmen ten hemel compt duer
binnen, A. BIJNS 148. Hij kwam in de
(*alleen in Zuid-Nederland*).
en persoon, bij wien men binnengaat,
ling genoemd zijn. || Daer na quamen
den Koningh Hizkia, ende seyden *enz.*,
, 18. Wat gaat het my aan, ... of de
r of achter by hem (t. w. *bij Havelaar*)
? MULTATULI 1, 195.
ondere toepassingen; zoo b. v.:
ldaten die in de kazerne, leerlingen die
chool komen, enz. || Als hij (t. w. *een*
er) moest binnenkomen, was de laatste
SEGERS in *Ned. Mus.* 1890, 1, 110.
hepen of de opvarenden: op eene reede
ven komen. || Een West-Indischvaarder,
gen geleden in Texel was binnengekomen,
onkh. 4, 97. Toen we eindelijk aan 't
Nieuwediep binnenkwamen, V. MAURIK, *Van allerlei Slag*, 162.

3) Van zaken. — *a*) Eigenlijk. || De open gaten en sluizen, waardoor de zee binnenkwam, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 384.

b) Van stoffelijke of onstoffelijke zaken die in ontvangst genomen, geïnd worden. || Ik (wacht) ... Eene ongemeene drukte ...; Ten eerste komt de slagt juist binnen *enz.*, V. ZEGGELEN 1, 75. De rekeningen komen slecht binnen (*worden niet geregeld betaald*). Dat komt zoetjes binnen (*dat is eene aardige verdienste*).

Aanm. In de volgende plaats staat *binnen komen*: misschien eene drukfout voor *te binnen komen*. || Het komt my nu binnen dat ick gelesen hebbe, dat *enz.*, CATS, *Trou-Ringh* 155 *b* (ed. 1657; ed. 1726: *te binnen*).

Afl. *Binnenkomst* („Toen zij ... bespeurd had, hoe het gesprek bij heur *binnenkomst* eensklaps was opgehouden", COUPERUS, *E. Vere* 1, 225).

BINNENKOORTS, znw. vr. Eene niet afgaande koorts met niet zeer sterke verschijnselen; soms bepaaldelijk eene koorts die het gestel langzamerhand ondermijnt. || Sluipkoorts, binnekoorts, slytende koorts, *fièvre lente*, MARIN. — De Binne-koortsen, die ... soo langh gestadigh byblijven, tot datse gantsch verdreven werden, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 2, 36 *a* (zie ook 1, 52 *a*). Indien een binnekoorts het lyf allengs verteert, S. SYLVIUS, *Ged.* 1, 41. Een uitdrogende binnekoorts, V. EFFEN, *Spect.* 12, 232.

2) Bij overdracht in toepassing op het gemoedsleven. || Noyt is een quaet gemoet van binne-koortsen vry, CATS 1, 197 *b*. Een verliefd binnenkoortsje, *Leev.* 7, 14.

BINNENKORT — vroeger soms BINNEN KORTEN —, bijw. van tijd. Binnen korten tijd (zie over de vele synoniemen bij AANSTONDS: Dl. I, kol. 369). || Alwaar (*zij*) ... binnen korten van kommer en hert-seer stierf, V. HEEMSKERK, *Arc.* 190. Chrisje heeft hem lief; hy zal haar hebben ... en dat wel binnen kort, *Leev.* 7, 353. Deze ... vertelde hem, hoe het binnen kort op hare kostschool ook prijsdeeling zoude zijn, BERGMANN, *Nov.* 45.

BINNENKRIJGEN, bedr. st. ww.

1) Iets krijgen in het lichaam (vooral in de keel of de maag), of in eene ruimte waar men zich bevindt, hetzij al of niet willekeurig. || Het ongelukkig mensch bleef ... zoo zitten snikken, dat zij geen brokje meer kon binnen krijgen, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 342. Ik zou geen brok kunnen binnenkrijgen, *K. Zev.* 1, 116. Waardoor wij een paar golven binnenkregen (t. w. *in een roeibootje*), welke mij braaf nat maakten, KNEPPELH. 8, 282. Het kind had vergif binnengekregen.

2) In ontvangst nemen, innen. || Gij kreegt dan toch zóó uw geld binnen, VISSERING, *Herinn.* 1, 192.

BINNENLAND, znw. onz.; met mv. in de bet. A).

A) — 1) Het binnenste gedeelte van een land, dikwijls in tegenstelling met (het meer toegankelijke) kustland. || Wij moesten ... terugwijken naar Turnhout, en verder eenen doorgang naar het binnenland zoeken, CONSCIENCE 1, 119 *b*. De binnenlanden van Brazilië, VISSERING, *Herinn.* 1, 73. De binnenlanden van Java, MULTATULI 1, 232. Het eenzame leven in de binnenlanden (t. w. *in Indië*), COUPERUS, *E. Vere* 1, 58. De binnenlanden van Afrika.

2) Land dat binnendijks ligt. || Welcke Marendijck noodelicken heeft moeten geleyt zijn ..., omme de binnen Landen vant opcomende water te bevrijden, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 44. Enkele slikgronden

waren door het buitenwaarts verleggen van de zeewering bij het binnenland gevoegd, G. DE VRIES, *Dijks- en Mb.* 401 (zie ook 385, 386 en 387).

B) Evenals *buitenland* naast *buitenlandsch* (zie Dl. III, kol. 1840) is ook naast *binnenlandsch* het woord *binnenland* in later tijd gebruikelijk geworden ter aanduiding van het binnen de grenzen van een staat gelegen land, fr. *l'intérieur*, hd. *das inland*. Vooral gewoon als opschrift van eene rubriek in de dagbladen.

BINNENLANDER, znw. m., mv. *-s*.

1) Van *Binnenland* in de bet. A, 1). Een bewoner van het binnenland, t. w. in onbeschaafde streken; inlander. || De binnenlanders van Afrika en Amerika ... zijn wilden, FOKKE, *Verz. W.* 5, 180.

2) Samenst. afl. van *Binnen* en *Land* met *-er*. Benaming voor zekere soort van kleine schepen voor de binnenvaart; zie ook *Nederl. Handelsmag.* 196, en verg. BILLANDER en BINNENLANDSVAARDER. || Huen, cogghen, pleyten ende vischboodten, Binnelanders ende barcke Latyne, EVERAERT 329. *Bélandre* ou *Bélande*. Bylander, Binnenlander, AUBIN, *Dict. de Mar.* 81.

BINNENLANDSCH, bnw. Mnl. *binnenlantsc* (VERDAM 1, 1267). Van *Binnen* en *Land* met *-sch*.

1) Binnen de grenzen van een land zijnde, uit het land zelf afkomstig, daarop betrekking hebbende of daartoe beperkt; het tegenovergestelde van *Buitenlandsch*. || Binnen-lantsche ... ende uytlantsche Planten, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 203. —heeren, VONDEL 3, 776. —passepoorten, *Gr. Placaatb.* 1, 2304 (a°. 1623). —consumtie, DE LA COURT, *Welv.* 36. Soo binnen- als buyten-lantsche Geschiedenissen, V. BOS, *Dordr. Arc., Titel.* Binnen- en Buitenlandsche ... Genootschappen, *Leev.* 4, 246. Binnenlandsche reisjes, 8, 230. —twist, BILD 1, 74. De binnenlandsche producent, VISSERING, *Herinn.* 2, 48. Den binnen- en den buitenlandschen handel, 2, 56. Het werk van binnenlandsche organisatie, dat nog pas voor Duitschland begint, BUYS, *Stud.* 1, 411.

— *Binnenlandsche zaken*, zaken van het landsbestuur, t. w. als onderscheidende naam van een der Ministerieele Departementen; bij afkorting ook wel het Departement zelf, en soms de gebouwen waar zijne bureau's zijn. || Den Raad van Binnenlandsche Zaken, V. D. PALM, *Red.* 5, 90 (a°. 1803). Binnenlandsche Zaken, waaronder destijds de Landsgebouwen ressorteerden, DE STUERS, *Binnenhof* 17. De gebouwtjes van Binnenlandsche Zaken benoorden het voetpad aan den Vijver gelegen, PETERS, *Landsgeb.* 73. De minister van Binnenlandsche Zaken. De heer S. was ambtenaar bij Binnenlandsche zaken. Hij liep terstond naar Binnenlandsche Zaken.

— Soms ook gebruikt van iets dat bestaat binnen eene gemeente. || Dat in de gemeente Abcoude Baambrugge ... een omslag over de ongebouwde eigendommen gedaan is, onder den naam van „binnenlandsche lasten", *Bijv. Stbl.* 1866, blz. 95.

2) In aansluiting bij *Binnenland* in de bet. A) krijgt *binnenlandsch* soms de beteekenis: in het binnenland gelegen (dus b. v. niet langs de kust). || Placaet op 't stuck vande Visscherye inde Binnelantsche Wateren, *Gr. Placaatb.* 1, 1300 (a°. 1602). Een binnenlantsche rivier, die haren soeten stroom onder die siltige baren (t. w. *in de zee*) komt te schieten, POIRTERS, *Mask.* 3. Alleenlyk ... ten regarde van de Frontier-steeden, en niet van Binnenlandsche, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 733 *a*. De binnenlandsche meren zijn vroeger veel kleiner in omvang geweest, G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 61 (zie ook 58 en 60).

BINNENLANDSVAARDER, znw. m. Van *Binnen(s)lands* en *Varen* met *(d)er*. Voorheen: „een Schip, of Schipper, die niet en vaart naa andere Gewesten: maar altijd blijft binnen het gebied ... van den Staat" (WINSCHOOTEN, *Seeman* 2 van nu voortaen geene Binne-lands vaerders mogen Venneschap met malkanderen hebbe *v. Amst.* 1207 *a* (a°. 1509). Binnelants-va Schepen, welke alleen op onze binnelantsche w varen, WITSEN, *Scheepsb.* 169 *a*. Bylan lants-vaarder, *Belandre*, *Bilandre*, MARIN.

Samenst. *Binnenlandsvaardersgilde* *Handv. v. Amst.* 1205 en 1212 (a°. 1583 waar van het *groote* en van het *kleine bi vaardersgilde* sprake is); soms afgekort t *landsgilde* (*a. w.* 1206 *b*).

BINNENLATEN, bedr. st. ww. iets binnen eene zekere ruimte laten kome in een huis of kamer. || Zij (veinsden) overgaaf genegen te zijn, en ... lieten ... de binnen, CONSCIENCE 4, 306 *a*. Laat niema MULDER, *J. F.* 2, 133. Weêr werd een deuren geopend, ... meerdere leden (*de* binnenlatend, NETSCHER, *Stud.* 3. Het lek durend water binnen.

BINNENLEIDEN, bedr. zw. w leiden binnen eene plaats, gewoonlijk in of vertrek. Deze plaats wordt aangeduid he bep. met het voorz. *in*, hetzij zonder vo (wat meestal het geval is) zij wordt niet vermeld maar blijkt uit het verband. || T de kamerdeur.... *D.* Gaa, dat zy binnen w LANGENDIJK 4, 99. Men (rukte) de beid zées ... los; en wij zagen den Heer R Vrienden ieder aan een hand binnen leid 371. Het is in dit vertrek ..., dat wij willen binnenleiden, MULDER, *J. F.* 2, gemeester ... moet den keizer ontvangen leiden, MULTATULI 8, 224.

BINNENLOODSEN, bedr. zw. loodsen: schepen uit volle zee op de re haven brengen. Het tegenovergestelde van Dat (*gij*) de vloote haest moogt opdoen en binnenlootsen ende geleyden, V. RIEBEE 3, 281. Doch ... was 't gevaarlyk zooda scheepen binnen te lootzen, BRANDT, *De* Als hij (t. w. *een Oost-Indievaarder*) T nengeloodsd, dan *enz.*, POTGIETER 2, 32

— Schertsend met een persoon als voor behulp van bedienden, werd ze binnenge *eene dame die uit een rijtuig in huis wer* DAUM, *Raad v. I.* 11.

BINNENLOOPEN, onz. st. ww

1) Loopen van buiten tot binnen in Dikwijls in verbinding met het ww. *ko binnenloopen*, en vooral in Zuid-Nederlan *loopen komen* (*loopen* is hier *hard loope* zaten aan het ontbijt, toen onze buur groot gestommel kwam binnenloopen, LOOS 6, 388. L. M. ..., die, zonder te sch voordeur ... had geopend en binnen geloopen 2, 169. (*Hij*) neemt wel meer die gele ... om den schouwburg nog eens binne *K. Zev.* 5, 4. Hij (wenkte) de kleinen drie kwamen binnen geloopen, LOVELING

2) Van schepen: uit zee op eene reed haven komen, vooral voor een kort Behalve eene kleine ramp die hem op bejegende, en hem te Cork noodzaakte bi pen, heeft hij alles ... voorspoedig getroff *Bronkh.* 5, 391 (zie ook 6, 123). E straks de haven binnenliep, V. LENNEP 232. (*Hij*) was voor tien dagen de Ma loopen, MULDER, *J. F.* 1, 240.

3) Naar binnen vlocien. || 't Bier liep en koele binnen, STIJN STREUVELS, *Zo*

ENMOEDER, znw. vr. Directrice van
is, armhuis enz. Verg. *Buitenmoeder* (regen-
nenvader en *Buitenvader*. || Totten daghe-
opsicht opte kinderen (is) een Binnen-Vader
der by de Buyten-Vaders ghestelt ende ge-
, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 138. Het ampt
innenmoeder sal syn op de haveninge der
n op het linnen *enz.*, *bij* v. GOOR, *Beschr.*
135.

ENMUUR, znw. m.
muur voor de inwendige verdeeling van een
De Kerk is veele tyd ... ongeschonden ge-
houdens dat een gedeelte daar van tot Huizen
.... Naderhand ..., de binnen-muuren afge-
ade, is de kerk wederom herbouwt, SCHRE-
Harlem. 15.
verder b. v. PIJTAK 674; v. KEIRSBILCK,
enz.
s ook een meer binnenwaarts staande muur,
elling met *buitenmuur*; zoo b. v. van een
k (zie de aanhaling), of van een dok (v.
n SLEYPEN, *Mets.* 31). || Dat oock de
, binnen en buiten muyr, op eenige plaetsen,
van den metselaer eischen, HOOFT, *Br.*
n Maart 1659 (*werd gebouwd*), de Hooge-
t, met de buiten- en binnenmuren, v. D.
Verversch. 159.

ENPAD, znw. onz. Een kleine binnen-
at ... haer (t. w. *voor zekere inboorlingen*)
paden over ende weer tot ons souden openge-
en, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 732. Om den
eg te gaan ... had mijn geleider mij een
doen nemen, *K. Zev.* 5, 117.

ENPALMEN, bedr. zw. ww. Uit *Bin-*
: nu ongebruikelijke ww. *Palmen*. Eigenlijk:
nd grijpen en naar zich toe halen: inpalmen,
genen; in gemeenzame taal. || Indien ...
d ... zich tot taak gesteld heeft al de lan-
n de middeleeuwen den Duitschen keizer als
kenden, weder binnen te palmen, VUYLSTEKE,
162 (zie ook 2, 148, en MERTENS en TORFS,
Antw. 7, 228). Als Bert een erfdeeltje
ade, waarop niemand gerekend had, SEGERS,
p. 132.
innenpalming (DE LAET, *Vl. Zaak* 36).

ENPLAATS, znw. vr. Eene plaats, be-
bij een gebouw, en ingesloten door dat ge-
of zonder andere muren of omheiningen. ||
n er (t. w. *op school*) niet zelden het uit-
p een binnenplaats met een bestekamer,
O. 6. Men (moest) den gang door ... en
binnenplaats over, waarop 't kantoor „uit-
TATULI 8, 280.
In de volgende aanhaling op te vatten als:
nen in een huis, binnenkamer. || Tot aan
, en tot in de binne-plaats van 't huis des
LUYKEN, *Br.* 206.

ENPLEIN, znw. onz. Eene groote
ts; KIL. geeft het als gelijkstaande met
der stadt, *pomerium*: wat hij hier be-
et volkomen duidelijk, wellicht eene ruimte
e muren en de huizen. || Het binnenplein
ij, CONSCIENCE 1, 271 *a*. Het wijde bin-
er kazerne, 3, 315 *b*. Het binnenplein (t. w.
houwburg), door de magazijnen en neven-
omgeven, NETSCHER, *Stud.* 88.

ENRIJDEN, onz. st. ww. Rijdende
en. || Het was omtrent tien uren, wan-
ligentie ... de Brugsche poort binnenreed,
ERCHM., *Gesch. v. d. J.* 61. Een uur
een wagen ... 's Hage binnen, MULDER,
98.

BINNENROEPEN, bedr. st. ww. Iemand roepen om binnen te komen. || Niemant ... en sal vermoghen te komen inde Camer van de Superintendenten ..., sonder alvoorens binnen geroepen te zijn, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 21. Mij dunkt, wij moesten Koo weder binnen roepen, LOOSJES, *Bronkh.* 1, 207. Hij ... wacht tot ik hem (t. w. *een hond*) binnenroep, v. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 36.
— In Z.-N., in toepassing op militairen: onder de wapenen roepen.

BINNENRUKKEN, onz. zw. ww. Meestal van troepen: een land of eene stad binnentrekken. || (*Hij*), die aan het hoofd zijner volgeren die stad ... zegepralend had meenen binnen te rukken, BEETS, *Paulus* 16. Van deze zijde is ... het hollandsch leger België komen binnenrukken, BUSKEN HUET, *Rub.* 335.

BINNENSCHUIVEN, bedr. en onz. st. ww.
I) **Bedr.** — Iets zoo schuiven dat het binnen eene zekere ruimte komt. || Men ... snijd, aan alle vier de hoeken der schutbladen, een klein sneedje; dit dient, om het omplakpapier binnen te schuiven, *Handw.* 22, 34.
— Eene enkele maal ook met een persoon als voorwerp (zie b. v. POTGIETER 1, 276).
II) **Onz.** — Al schuivende binnenkomen. || De meid schoof binnen, *K. Zev.* 3, 294. Het groot Auditorium! Eerwaardig lokaal, ... dat ... uitgemergelde geleerden ziet binnenschuiven, KNEPPELH. 3, 105.

BINNENSHUIS, bijw. van plaats of richting. Binnen in het huis. || Wat ... goets of quaets binnens huys is geschiet, COORNHERT, *Odyss.* 1, 24 *b*. (*Zij*) plunderden ... al wat binnens huis was, *Gen.* 34, 29. Zy ... had ... haaren man ... binnen's huis verhoolen gehouden, HOOFT, *N. H.* 337. Komt Moer in de kraem, daer moet voort ien Minne-moer binnens huys, KRUL, *Drooghe Goosen* 8. Hetgene er .. te verrigten valt ... binnen'shuis, STARING, *Huisb. v. d. Landm.* 43.
— Ongewoon is daarnaast *binnen huize*. || Met betrouwen beweerde hij — zoowel binnen als buiten huize — de toekomst af te wachten, LOVELING, *Sophie* 229.

BINNENSINGEL, znw. m. Weg langs den binnenkant eener singelgracht. || De Zuidoost- en de Zuid-Binnensingel te 's-Gravenhage (verg. DE RIEMER, *Beschr. v. 's-Gravenh.* 100).

BINNENSKAMERS, bijw. van plaats. Binnen in de kamer, en vandaar ook: niet in de open lucht, of wel: niet in het openbaar, of ook: niet in het bijzijn van anderen. || Dat ... de ooverstemde het gevoelen, 't welk binnen 's kamers quaame booven te staan, in 't oopenbaar voor 't best hadden te pryzen, HOOFT, *N. H.* 22. Ic ga om de schout, ... Veurseker ... wort hy binnens kamers wat e gispelt, BREDERO, *Jerol.* 49. Dies men ... binnens kaemer heeft ... Dien ongeluckigen ... ter doot gebragt, DROSTE, *Overbl.* 104. Zo nu dit hulpmiddel (t. w. *het dansen, als lichaamsoefening*) ... binnens kamers (d. i. *niet in het bijzijn van anderen*) mag gebruikt worden, wat verbied tog, dat het in gezelschap niet werde aangewend, v. EFFEN, *Spect.* 11, 165. Jonge juffrouwtjes ..., die hunne schaatsen binnenskamers hebben aangebonden, BEETS, *C. O.* 221. Men vervloekte den vreemden tiran, ... maar ... liefst op 'n afstand, en binnenskamers, MULTATULI 8, 244.

BINNENSLAAN, bedr. st. ww. In gemeenzame taal: naar binnen slaan, eten. || Zoo zij (t. w. *de Leidenaars, tijdens het beleg*) in den uitersten nood, den linkerarm tot stilling van den honger moesten binnen slaan *enz.*, BOSSCHA, *Beld.* 1, 228. Wanneer hij eenige lepels van de heete pap heeft binnengeslagen *enz.*, v. LENNEP, *Rom.* 22, 76.

BINNENSLANDS — soms BINNENLANDS —, bijw. van plaats en richting. Binnen de grenzen van het land. || Tussen de Koningen zy vaste vreede ..., oprecht en laageloos, zoo binnen als buiten 's lands, HOOFT, *N. H.* 18. Bij voorkeur binnenslands bewerkte stoffen te dragen, VISSERING, *Herinn.* 1, 112.

— *Binnenlands varende*; verg. BINNENLANDSVAARDER. || Alle vremde Binne-lands varende Schippers van haer eyge havenen alhier geladen komende, *Handv. v. Amst.* 1207 *b* (a°. 1621).

Samenst. afl. *Binnenlandsvaarder* (zie dat woord).

BINNENSLUIPEN, onz. st. ww. Sluipende ergens binnenkomen. Dikwijls bij overdracht van abstracte begrippen. || Zo rasch R. weg gaat, sluip ik binnen, *Leev.* 4, 165. Dat ... de verveling ... zijne stille boekcel nimmer binnensluipt, V. D. PALM, *Sal.* 3, 93. Trotschheid sloop in zijn hart binnen, 4, 215. (*Hij*) kwam op zijn teenen binnensluipen, V. ZEGGELEN 7, 90. Het mocht geenen der onzen gelukken de Academie binnen te sluipen (*bedoeld is: er bij verrassing lid van te worden*), VUYLSTEKE, *Proza* 1, 281.

BINNENSMOKKELEN, bedr. zw. ww. Eigenlijk: door smokkelen binnenbrengen; vandaar: bij verrassing binnenbrengen. || Het zijn binnengesmokkelde waren, die ver beneden den prijs verkocht worden. — (*Eene*) natie, die op hetzelfde schip amfioen en zendelingen China binnensmokkelt, KNEPPELH. 8, 205. Een pak chocolade en een dozijn sigaren ..., te midden van duizend gevaren binnengesmokkeld (t. w. *op eene kostschool*), BERGMANN, *Staas* 38.

BINNENSMONDS — vroeger ook BINNENMONDS —, bijw. van wijze. Van het spreken: zóó dat het gesprokene als het ware binnen in den mond blijft, en dus voor den hoorder min of meer onduidelijk is. || Den Haegh-predicant ... pratelt wat binnens monts, dat niemant verstaet, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 93. De binnensmontsspreeckende (*de schimmen*), HOOFT, *Ged.* 2, 247. Wat staat ghy dus en ... preutelt binnens monts, BREDERO 1, 48. Hy knorde binnens monts, 1, 134. Hopman Roemer ... seyt vast binnensmonts *enz.*, 2, 74. Wat spreeckt ghy binnens monts? VONDEL 3, 769. (*Hij*) en mompelt niet binnens mondts, by en veselt my niet in de ooren, dat *enz.*, GEULINCX, *Hooftd.* 202. 't Zy hy sprak, binnens monds neuride, of *enz.*, V. EFFEN, *Spect.* 11, 172. Binnensmonds een scheldwoord brommend, LOVELING, *Sophie* 386.

Afl. *Binnensmondsch*, bnw. („'t *binnensmondsche* steenen", HOOFT, *Ged.* 1, 207; „mijn *binnens-mondsche* seggen", HUYGENS 1, 226; zie nog J. ZOET, *Dichtk. W.* 131 enz.).

BINNENSPELEN, bedr. zw. ww. In de gemeenzame taal: opeten of drinken (Zuid-Nederland). || 'k Zal de' koek ... half rauw binne' spele', CONSCIENCE 1, 169 *b*. Schenk een kappertje jenever. Onze nieuwe pastoor zal er nog *een* binnenspelen, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 1, 211. Onze vrouwen hadden het (overige van het maal) binnengespeeld, SEGERS, in *Ned. Mus.* 1890, 1, 122.

— Verg. de volgende uitdrukking voor *binnenpalmen*. || Geld ... kon hij niet zien liggen, zonder het binnenbas te spelen, SEGERS, *B. d. Kemp.* 71.

BINNENST, bnw. Mnl. *binnenste*, ingewanden (lat. *intestina*) (zie VERDAM 1, 1267). De overtreffende trap van het bijw. *Binnen*. Alleen attributief gebruikt en meestal vergezeld van het bepalend lidwoord.

1) Het meest naar binnen gelegen; soms in denzelfden zin als *binnen* in samenst. || Den ingangh van het Huys, sijne binnenste deuren *enz.*, 2 *Chron.* 4, 2. Het binnenste voorhof van 't huys des Heeren, *Ezech.* 8, 16. Zy (t. w. *brieven*) liggen in de binnenste [illegible] deeling myner Secretaire, *Leev.* 6, 169. Het [illegible] was over den dijk heengeslagen en lag tegen [illegible] nenste helling in het slijk vast, V. LENNEP, [illegible] 4, 77.

2) Vandaar, in toepassing op gedachten, [illegible] enz.: geheimst. || Hare binnenste gedachte is, dat [illegible] huysen sullen zijn in eeuwigheyt, *Ps.* 49, 12. [illegible] hy ... hun de binnenste verborghentheeden [illegible] Hoogheit (t. w. *van de Landvoogdes*) oopenbaart, HOOFT, *N. H.* 48. Zijn binnenste gedachte, [illegible] 2, 427.

3) Zelfstandig gebruikt. Het binnengedeelte, [illegible] inwendige van iets.

a) In het algemeen. || De ooren deser menschen (worden) van de jeugd af, soodanig aen de lellen [illegible] gerekt en het binnenste uytgesneden, dat *enz.*, KOOTVEEN, *Dagverh.* 110. Hy ... sloot hem (t. w. [illegible] *brief*) in het binnenst zyner secretaire, *Leev.* 3, [illegible] Die groote navorschers ... kennen ... wat in [illegible] binnenste (t. w. *van de aarde*) omgaat, KNEPPELH. 7, 60.

— (*Het*) *binnenste buiten* (*keeren*), het inwendige naar buiten (keeren); ook in vrijer gebruik: geheel verkeerd voorstellen. || Asof 't biebelboek ten binnen buuten zetten niet heel wat bêters was! (t. w. [illegible] *spoken te verjagen*), CREMER 12, 224. Wanneer [illegible] ... hem (t. w. *H. De Groot*) de geschiedenis [illegible] wust binnenstbuiten ziet keeren, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 162.

b) Van den innerlijken mensch, met een der [illegible] *hart*, *ziel* enz. als genitiefbepaling. || Hy ... voelde ... sulken ontroeringe in 't binnenste van [illegible] ziel, als of *enz.*, V. HEEMSKERK, *Arc.* 179. [illegible] jck u 't binnenst van mijn hart ... toogen, HOOFT, *Ged.* 1, 44. Tot in 't binnenst van mijn borst, 257 (zie nog BREDERO 1, 157; VONDEL 2, 538 en [illegible] Hier in 't binnenst van myn hart, klopt een [illegible] van eer, *Leev.* 2, 19. Hierover was ik blyde in [illegible] binnenste myner ziel, MULTATULI 1, 85.

c) Iemands *binnenste*: zijn gemoed; thans het [illegible] voorkomende gebruik. || Met haren mont zegenen [illegible] maer met haer binnenste vloecken sy, *Ps.* 62, 5. [illegible] dickwils hebben my de blixems van u onwaardeerlijk redenen ... tot in myn binnenste geslagen, BREDERO 1, 101. De geneegenheid, die ik altoos in myn [illegible] nenste voor u gevoelde, *Leev.* 8, 84. Eene gebe[illegible] stem in zijn binnenste, SCHIMMEL 2, 122 *a*.

BINNENSTAAN, onz. st. ww. Verschij[illegible] voor —, soms ook in eene vergadering van overhe[illegible] personen: *staan* moet hier, als in meer samen[illegible] worden opgevat als *gaan staan*. Verg. *buiten s[illegible]* (Dl. III, kol. 1815). || Zynde deeze vier (*ba[illegible] meesters*) vergaadert ..., quam binnen staan Mee[illegible] Cornelis Dobbeszoon Schout ..., met klaght o[illegible] de kleenheit zyner wedde, HOOFT, *N. H.* 57. Aldegonde ... verslagh van de geleeghenheit aan Wethouders deed; quaamen de Deekens ... van Vleeshouwers gildt binnen staan en vertoonen; *enz.*, 912. *B.* Hier komt een Bo. *A.* Men laet [illegible] daedlijck binnen staen, VONDEL 3, 561 (zie [illegible] 8, 531). De keus was al gedaen, Eer dat d'afwe[illegible] den (t. w. *eenige leden die zich voor eene poos [illegible] den verwijderd*) weer binne konden staen, DECOSTER, *Overbl.* 519.

BINNENSTAD, znw. vr. — 1) Eene [illegible] meer afgelegen, b. v. niet aan de kust. || Amsteldam[illegible] vermaaken zyn er niet in een kleine binnens[illegible] *Leev.* 1, 31. Leyden (mogt) ... eene der voornaa[illegible] binnensteden onzes Vaderlands genoemd worden, [illegible]

Verversch. 10. Dat er hier te lande in een innenstadje een circulatiebank gesticht werd, , *Herinn.* 3, 121.

meer naar binnen gelegen deel van eene enen grooten brant, die een groot deel van ende buyten stadt ... afgheloopen hadde, *V.-I. Voyag.* 2, 43 *d.*

ENSTAPPEN, onz. zw. ww. Stappende nnen komen, met vrijmoedigheid binnen- Als hij mijn huis heel vrijmoedig binnen as, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 187. Nu stonden en dorpel van den winkel en stapten binnen, CE 3, 378 *a.* „Ha, hoe maakje 't, Rob"! t toen hij binnenstapte, BEETS, *C. O.* 22.

ENSTEKEN, bedr. st. ww. Stekende nnenbrengen, meestal met *het hoofd* als || De ... deur ... (werd) zachtjes geopend, an stak zijn hoofd als een bespieder binnen, CE 4, 352 *a.* A. ...., die alle dagen ... het orbij moest, stak meer dan eens het hoofd . i. *bracht een kort bezoek*) en vertelde zijne rdigheden, LOVELING, *Sophie* 320.

ENSTORMEN, onz. zw. ww. Storgens binnenkomen. || Juist ... ging de deur stormden Mijnheer en Mevrouw Bleek onaaninnen, *K. Zev.* 4, 217. Daar geeft het orkest ein tot den wals: en de paren Stormen de laan bij honderden binnen, v. BEERS 2, 219. L., die ... schreeuwend, snikkend en huilend ertrek binnenstormde, MULTATULI 8, 115.

ENSTROOMEN, onz. zw. ww. Eigenvloeistoffen: stroomende in eene plaats komen; racht ook van andere zaken en zelfs van . || Het zeewater, dat de haven binnen- G. DE VRIES, *Holl. Noorderkw.* 46 (zie Het Delphische Orakel (heeft) zich nog staande gehouden, omdat ... de geschenken durend binnenstroomden, GEEL 188. Toen eindelijk geopend was, stroomde versche nen. Het publiek stroomde binnen zoodra de opend werden.

ENSTUIP, znw. vr. Stuip die niet t met duidelijke uitwendige verschijnselen; passing op aandoeningen van zedelijken aard. || je is niet hiel gezond. 't Is of het binnehet, ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. Jans* 59. e trekkingen, of binnenstuipen, ASSELIJN, 13. Medicineeren tegen zulke zwartgallige ipen der nadenkenheid, *Leev.* 1, 175 (zie 34). In eene binnenstuip van fynheid, 1, 307.

ENSTUIVEN, onz. st. ww. In overergens binnenkomen. || Oom stoof binnen, 204. De tuindeur (ging) open, en daar der een heele stoet binnen stuiven, LOOSJES, 4, 186. De jongeheer ...., die driftig ... or binnenstuift, MULTATULI 8, 302.

ENTREDEN, onz. st. ww. Te voet nnenkomen, inzonderheid in een vertrek. || binnen traden, wierd het eeten opgedraagen, 389. Goede tijding, Mevrouw! ... riep hij, oon vertrek onaangediend binnen tredende, *Lijnsl.* 4, 391. De binnengetreden dienstETS, *C. O.* 323. Hij trad statig binnen, *B. d. Kemp.* 218.

os met *de wereld*, *de maatschappij* enz. als ling. || Of hy ... De wareld binnentrad kracht en wil En dus verlaten mocht naar hen gril, BILD. 13, 158 (*Zelfmoord*). Het in de schrijver ... als licentiaat in de rechten happij binnentrad, FRUIN, *Dusseld.* XLVIII. t persoonsverbeelding van het onderwerp. || nerdye mach binnen terden Daer sal ghemeenelick beroerte werden, v. D. MEULEN, *Ketinigh.* 128. We zien de arme verstootene (t. w. *de Vlaamsche taal*) ... aan de hand der kunst, zegepralend weer binnentreden in de groote wereld, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 321.

BINNENTREKKEN, onz. en bedr. st. ww.

1) In eene stad of in een land komen, meestal van soldaten. || Onder het ... gejuich der inwoners... trokken de Franken de vesting binnen, CONSCIENCE 2, 38 *b.*

2) Trekkende naar binnen halen. || Kinderen (kwamen) het hoofd buiten de deur steken, en blikten .. de straat in, waarna zij even snel hunne hoofdjes weder binnentrokken, CONSCIENCE 3, 43 *b.*

BINNENVAART, znw. vr.

1) Scheepvaart op de wateren binnen het rijk. || Ick laet de Buyssen staen (d. i. *ik spreek er niet van*) ..., Ick laet de Binnen-vaert van d'een tot d'ander Stadt, Vant een int ander Meyr, VONDEL 1, 137.

2) Eene vaart (water), die binnendoor gaat. || Dat de binnenvaert uyt deselve stad Rotterdam door de steeden van Delff ende van Leyden tot in den Rhyn ... wierde geconserveert ende de passagie door deselve gehouden sonder eenige belemmeringe, bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 824 *a* (a°. 1700). Eene binnenvaart te maaken door den Amsteldijk, omtrent den mond der Meere (t. w. *van de Diemermeer: deze mond kwam uit in den Amstel, die daar zeer onstuimig was, zoodat men langs een omweg die plaats voorbij wilde gaan*), WAGEN., *Amst.* 3, 90 *a.*

BINNENVADER, znw. m. Directeur van een weeshuis, een gasthuis enz.; tegenover *buitenvader*, d. i. regent. Verg. *Binnenmoeder.* || Totten daghelickschen opsicht opte kinderen (t. w. *in het weeshuis*) (is) een Binnen-Vader ende Moeder, by de Buyten-Vaders ghestelt ende geordonneert, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 138 (zie ook 131). Binnevaders ende Binnemoeders in de respective Godts-huysen, *Gr. Placaatb.* 3, 1084 *b* (a°. 1681).

BINNENVALLEN, onz. st. ww. Mnl. *binnenvallen* (VERDAM 1, 1267). Eigenlijk: ergens vallende binnenkomen. Dikwijls van schepen die op eene reede of in eene haven komen, terwijl zij eene andere bestemming hebben. || Het ongelukkig toeval, dat hem te Cork had doen binnenvallen, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 331. In zijn drietal havens (t. w. *van Corinthe*) ... (moesten) al de schatten van den oosterschen en westerschen handel binnenvallen, en uit haar ... verspreid worden, BEETS, *Paulus* 132.

BINNENVETJE — soms BINNENVETTER —, znw. Volgens v. DALE eigenlijk een varken dat bij het slachten meevalt (doordat het veel „*binnenvet*" heeft): vandaar: iemand die meer beteekent dat zijn uiterlijk laat vermoeden. || Hij is een zoogenaamd binnenvetje, een slag van menschen die ons veel moeite geven, als wij hen naar verdienste willen taxeeren, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 233. Volstrekt niet expansief van natuur, veeleer een „binnenvetter" dan een redenaar, DAUM, *Raad v. I.* 5.

BINNENVLIEGEN, onz. st. ww. Vliegende ergens binnenkomen; ook oneigenlijk. || Daar kwam de boerin binnen vliegen, als een razend mensch, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 254. Men haastte zich de deure te openen. Hij vloog binnen en viel als de bliksem in de kamer, CONSCIENCE 3, 267 *b.*

BINNENWAAIEN, onz. zw. ww. Waaiende binnenkomen. || Met alle ramen en deuren open, woei geen het minste koeltje binnen, LOVELING, *Sophie* 419. Er zijn dorre bladeren binnengewaaid.

BINNENWAARTS — vroeger ook BINNENWAART —, bijw. van richting. Naar binnen toe. ||

De beenen, de armen binnenwaarts draaien; de voeten binnenwaarts strekken *enz.* (zie CUPÉRUS, *Turnvakt.* 32—33). — Men beveelt ... my ... de rouw ... Te dwinghen binnewaerts; om na te bootsen 'tbly Ghelaet, HOOFT, *Ged.* 2, 212. Sullen mede de ... Bonmeesteren den arbeyders ... bevelen, datse de baggert ... op de wal ... eene gheheele voet binne-waerts (d. i. *van den kant af*) sullen moeten leggen, *Keuren v. Leyd.* 36. De voetjes binnenwaards te zetten, *Leev.* 3, 329. Men vouwt het parkement onder en boven binnenwaards, *Handw.* 22, 144 (*De boekbinder*).

— Vroeger en nu nog gewestelijk: inwendig. || *B.* Wat syut anders, dan everrechte sotten? *L.* Ja, die hun ooren binnenwert draghen! *Trou m. bl.* 192. Sy gecken al binnenwaerts, OGIER, *Seven Hoofts.* 260. 'k Moste binnenweerds lachen, maar 'k en mochte het niet laten zien (*Kortrijk*), *Loquela* 6, 11.

Aanm. Een vorm *binnenwaarder* als comparatief vindt men bij MARCQUIS, *Harder v. d. G. Nacht* 114.

Afl. *Binnenwaartsch.*

Samenst. afl. *Binnenwaartsdraaier*, naam van twee voorarmsbeenderen (CUPÉRUS, *Lijst*).

BINNENWATER, znw. onz.

1) Een water binnen in het land, in tegenstelling met de zee. || Den 20. worde weder een landt-tocht ghedaen, ende voeren int binnewater, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 7 *d.* In de binnen waterkens op het landt (t. w. *op Java*) vinghen sy oock seer groote palingen, *Begin e. Voortg.* 8, 30 *b.* Een com ofte brack binnenwater, A. TASMAN, *Journ.* 114.

2) In tegenstelling met de zee en de open rivieren. || Placaten ... op 't stuck van 't visschen ... opte Rivieren, Meeren en Binne-wateren in Hollandt ende West-Vrieslandt, *Gr. Placaatb.* 1, 1276 (a°. 1624; zie ongeveer hetzelfde 5, 1565 (a°. 1707). Schepen en vaartuigen welke de rivieren en binnenwateren bevaren, *W. v. Kooph.*, *a.* 748. De zee of de open rivieren, waarop ten slotte alle polderwater wordt geloosd, noemt men ... het buitenwater.... Alle ander water ... is afgesloten en stilstaand en heet het binnenwater, BEEKMAN, *Ned. a. P.* 103.

3) Water binnen eene bedijking; polderwater. || Eene Polder is ... een ... grond ... die ... door twee of meerder watermolens van het binnenwater ... ontlast ... wordt, BERKHEY, *N. H.* 9, 18.

Afl. *Binnenwatersch* („(*De*) voorschreeve Rivier-, Meer- of *Binnenwatersche* Vis", *Gr. Placaatb.* 5, 1569 *a*).

BINNENWEG, znw. m. Een kleinere weg binnendoor, dikwijls loopende door veld of bosch. || Alsoo C. door eenige binne-weghen stillekens naer huys ghegaen was, RAPS, *Lev. v. H. Franc.* 340. De duisterheid (overviel mij): ik sloeg daarop den naasten binnenweg door het bosch ... in, om dies te eerder t'huis te zijn, *Wildsch.* 1, 64. (Hij) vreesde ... te verdwalen, zoo hij binnenwegen nam, v. LENNEP, *Rom.* 5, 345. Ik zal straks mij naar de stad spoeden ...: langs den binnenweg, om voorbij geene herbergen te moeten gaan, CONSCIENCE 1, 175 *b.*

BINNENWERK, znw. onz.

1) Als naam eener handeling. Werk dat binnen in een gebouw of binnenshuis wordt verricht (zie b. v. v. HOUCKE, *Loodgieter* 116). || Bij de firma H. worden gevraagd: vrouwen voor binnenwerk, *Uit eene advertentie.*

2) Concreet. Het binnengedeelte van een gebouw, van vestingwerken en van allerlei wat gebouwd of vervaardigd wordt. || Gy zult ... bevinden, dat gevel en binnenwerck, tytels en inhoud ... niet weinig en verschillen, DE DECKER 1, 71 (*Voorbericht van zeker boek*). De een vond ... het binnenwerk (t. w. *van een huis*) niet schoon; De deur en gevel werd van anderen misprezen, CONINCKX, *Fab.* 133. De Contrarolleur] (*over de gebouwen*) ... zal ... acht geven, dat alle binnenwerken, hang- en sluitwerken gangvaardig blyven, bij PETERS, *Landsgeb.* 217 (a°. 1799). Men neemt ... een taamlijk Bijeenrijkn ... korf: men snijd'er eenig binnenwerk van uit, *Handw.* 14, 118. Het geluid van het binnenwerk (t. w. *in orgelpijpen*), 21, 275. De binnenwerken (*van eene vesting*), SLEECKX 12, 5.

— Soms in toepassing op het inwendige van den mensch. || Wilje vreugde sien, en schouwen zijn gequel, Stelt eerst het binnewerck van uwe sinnen wel, CATS 2, 288 *a.* Dat binnewerk, daer komt ie op aen, ASSELIJN, *Kraamb. v. Z. Jans* 13. Daar de menschen nog al veel van hun binnenwerk vergen, zoodat het dikwijls van streek is, VOSMAER, *Letterk.* 1, 67.

BINNENWERKS, bijw. Afgeleid uit *Binnenwerksch*, op het binnenwerk betrekking hebbende, t. w. in toepassing op de afmeting van den eenen binnenwand tot den anderen; zoo b. v.: De Zaal, die eene *binnenwerksche* lengte van 38,20 M.... heeft" (PETERS, *Landsgeb.* 9). Als bijw. kan *binnenwerks* beteekenen: zóó dat iets van binnen, volgens het binnenwerk gemeten wordt. || Ik stel dezelfde middellijn (t. w. *van zeker vat*) binnenwerks op negen duimen Rhijnlandsch, *Handw.* 19, 19.

— In de volgende plaats vrijer gebruikt: van binnen. || Uw mall getimmer, Dat buyten wildsangh is, en binne-wercks noch slimmer, HUYGENS 2, 200.

BINNENZAK, znw. m. Een zak aan de binnenzijde van een kleedingstuk. || Zy (t. w. *de ministers*) komen met ... gemak, In 't diepst van onzen binnenzak, Aen onze weinige oorden, TH. V. RIJSWIJCK 3, 147. De boer ... steekt ze (t. w. *bankbriefjes*) in een lederen omslag, welken hij zorgvuldig in den binnenzak van den jas verbergt, WATTEZ, *Koningsk.* 18.

BINNENZEE, znw. vr.

1) Eene zee die geheel of bijna geheel binnen het land is ingesloten. || In de Griecxsche Binnen-Zee oft Archipelago, v. RAVELENGHIEN, *Princ. Dev.* 296. Seecker water, dat in een binnenzee uitloopt, v. EFBEEK, *Dagverh.* 3, 711 (zie nog VONDEL 6, 282). De groote binnenzeeën of meren (*van Azië*) ... te weten de Kaspische, de Aral- en Baikalzeeën, SCHLEGEL, *Zoogd.* 21. De Middellandsche zee was eeuwen lang eene Romeinsche binnenzee.

2) Hetzelfde als *binnenlek.* || De binnenlek, ook wel eens Binnenzee genoemd, is het water tot op een uur afstands van de (*Hollandsche*) kust, SCHLEGEL, *Visschen* 160.

BINNENZEILEN, onz. zw. ww. Van schepen. Zeilende binnenkomen. || Een schip, dat de haven binnenzeilde, CONSCIENCE 1, 250 *b.* Men zeilt ... de baai binnen, BEETS, *Paulus* 83.

BINOCLE, znw. vr. Het Fr. *binocle*, dat in het Nl. gebruikt wordt voor *tooneelkijker* (met een kijker voor elk der oogen: fr. *jumelle*, *lorgnette*).

BINST, voorz. In de beide Vlaanderen gebruikelijk in den zin van *binnen*, *in*, met betrekking tot den tijd; volgens DE BO ook wel ter aanduiding van eene plaats. || Een handvol rys, Gezameld binst den dag, LEDEGANCK 205. Wanneer de schoondochter haar des zondags ... de voorwerpen overhandigde, die zij voor haar binst de week had gewasschen, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 81 (zie ook 78). De zwaluw ... begon ... uiteen te doen, hoe haar geslacht binst den Winter te lijden had van het vocht en de koude, DE MONT en DE COCK, *Vl. Vertelsels* 79. De voornaamste prozawerken, binst die tijdruimte verschenen, DE COCK, in *Lot en Vaat* 1892, 238. Binst de wijle, ondertusschen (zie DE BO).

ıel. *Daarbinst*, *binstendien*, ondertusschen
: 7, 26).

T (I), znw. onz., mv. *binten*. Waarschijnlijk
als mnl. *bint*, dat voorkomt in den zin van
(VERDAM 1, 1267), mnd. *bint*, „gebinde;
LÜBBEN-WALTHER 54); waarnaast mnl. *gebint*,
bijeengebonden is of wat bijeenbindt" (VERDAM
), mhd. *gebint*, „verbindung" (LEXER). De
verbogen vormen is niet oorspronkelijk. Naast
staat de afleiding *gebinte* (zie Dl. IV, kol.
lat in beteekenis soms overeenkomt met het
KIL. vermelde *ghebondte*, *ghebundte* (verg.
STE *gebonte* en ook *gebüensse*, en zie FRANCK
t) voor de etymologie van dezen vorm). Dat
alle gevallen uit *gebint* zou zijn ontstaan is
rschijnlijk.
s naam voor elk der touwen, waarmede op
hooi of koren geladen wagen de ponderboom
astgemaakt aan den buik van den wagen,
ıs de vracht ineen te drukken en vast te

toepassing op houtwerk.
't algemeen: een langwerpig stuk hout, die-
ot verbinding on ondersteuning van andere
|| Een lange kromme balk, ondersteund
ı kleener bindje, is aan het bovenstel gehegt
eene soort van molen), BERKHEY, *N. H.* 2, 285.
le zulk een berrie of hooiraam, in een voor-
r berriehout, waar over twee binten of langer
liggen, 9, 211.
spaaldelijk: „dwarsbalk, balk rechthoekig
onder de kleinere balken die hij draagt"
RSBILCK, *Timm.*). || Hier stont een toren...:
ısten wy ... aen, en houwen de binten onder
oppersten zolder in stucken; en stooten ...
van boven neder, VONDEL 5, 171. Balck en
ESTERBAEN, *Ged.* 3, 60. Gemelte schuyr te
op 108 voeten lengte, ende ... op 40 voeten
. met 10 binten, 12 voet van den anderen
BIEBEEK, *Dagverh.* 2, 199. Eene goede
g van dikke planken en binten, BERKHEY,
), 23. De binten vallen met de doorgeblaakte
(t. w. *bij een brand*), BILD. 6, 376 (zie nog
IET, *Abr.* 171; TOLLENS 5, 112 en 12,
z.).
ok in de volgende plaats schijnt *bint* eenvoudig
ık te beteekenen. || De vyandt ... begost
recht uitloopende groep; plantte daar houte
n; ende, booven op deeze, zakken met aarde,
een' hooghte toe, datm' 'er zoo veiligh onder
ıg, oft alles ooverzoldert geweest waar (t. w.
belegering), HOOFT, *N. H.* 302.
Gebinte (zie ald.).

enst. Als eerste lid komt *bint* voor in een
samenst., waarbij men soms kan vragen of
t eene verkorting is voor *gebint(e)*. Niet zelden
ier geschreven *bind-*, doordat men het eerste
lig minder juist, opvat als den stam van het
den. Verg. b. v.: *Bintbalk*, horizontale balk,
eniging der *bintstijlen* van een kapgebint; ook
izontale balk is een formeel; ook wel als
oor *gording* of *sloofstuk*: plat stuk hout dat
ıtlegt op ingeheide palen; soms ook als term
chitraaf (verg. V. KEIRSBILCK, *Timm.* 56,
01; PIJTAK 66; V. HOUCKE en SLEYPEN,
3, 100 enz.); *binthout* (of *bindhout*), het-
ls *bintbalk*, ook geheeten *kalf*, *dwarshout*,
lk (V. KEIRSBICLK, *Timm.* 206); *bintlaag*,
n balken of ook van steenen, tot verbinding
laande deelen; *bintribbe* (V. HOUCKE en SLEY-
Mets. 118); *bintstijl*, stijl van een gebint
kapgebindte of de dakstoel bestaat uit twee
bindstijlen, die met pen en gat op den zolderbalk
worden gesteld", PIJTAK 66); bij een formeel soms
hetzelfde als *bindbalk* (V. HOUCKE en SLEYPEN,
Mets. 100).

— Als tweede lid. *Kapbint*, *kinderbintje*, *moerbint*,
spanbint (zie die woorden).

BINT (II), znw., in gebruik bij den hennep-
bouw, als naam voor de kleine dunne planten van
de zaailing, die niet met de hand kunnen geschild
worden. Misschien hetzelfde woord als *Bent* en *Bunt*:
verg. o. a. de samenst. *benthennep*.

BIOLOGEEREN, bedr. zw. ww., gevormd
naast *bioloog* en *biologie* (in den zin van *electro-
biologie*). In het dagelijksch leven gebruikt voor:
iemand onder zijn invloed weten te brengen zoodat
hij geen eigen wil meer heeft (verg. *K. Zev.* 2, 262:
„den magnetischen invloed van een listigen *bioloog*"). ||
Het is of hij door dien man gebiologeerd is.

BIRKWORTEL, znw. m. In de woorden-
boeken (zie V. MOOCK, MARIN, V. DALE enz.) ver-
meld als naam van eene plant: verg. bij NEMNICH
Ferula communis en *Tormentilla erecta*, die in het
Hd. *birkwurz* of *birkwurzel* heeten; in de plantkunde
is *birkwortel*, dat aan het Hd. moet ontleend zijn,
thans niet in gebruik.

BIRZEN. Zie BIJZEN.

BIS, bijw. Het Latijnsche woord *bis*, tweemaal.

1) Ter aanduiding dat men een of meer regels van
een couplet bij het voordragen moet herhalen.

2) Als uitroep van het publiek in een schouwburg
of een concert, om de herhaling te verzoeken van
iets dat is voorgedragen; in dit geval meestal uitge-
sproken als *bies*. || Van alle kanten riep men: bis! bis!

3) Gevoegd bij een nummer, ter aanduiding dat
eene zaak met dat nummer eene tweede maal voor-
komt. || Artikel 15 bis.

— Vandaar bij overdracht, als znw.: een *bis*, een
tweede exemplaar. || Van dit werk was er op de ver-
kooping een bis (verg. ook STARING 3, 73).

Afl. In de bet. 2). In navolging van fr. *bisser*
zegt men ook in het Ndl. *bisseeren* („Die aria werd
gebisseerd": men vroeg de herhaling er van).

BISCUIT. Zie BESCHUIT.

BISDOM — vroeger ook BISSCHOPDOM —,
znw. onz. Van *Bisschop*. Het Mnl. had nog bijna
uitsluitend den vollen vorm *bisscopdom*, zelden *bisdom*
(VERDAM 1, 1274). In het Hd. wijzen vormen als
ohd. *biscetuom* naast *biscoftuom* (SCHADE 68) en
mnd. *bischedôm* op eene geleidelijke verdoffing en
verdwijning der tweede lettergreep; in het Ndl. zijn
zulke overgangsvormen niet aangewezen. Verg. nog
bismarck uit *bischoves marc* (KLUGE).

1) De waardigheid van bisschop. || 't Heb noyt
de teeckenen van 't Bisdom afgeleyt Met wil, maer
door bedwang, VONDEL 3, 387.

2) Het gebied waarover het geestelijk bestuur van
een bisschop zich uitstrekt; diocese. || Het koninkrijk
België is in zes bisdommen ingedeeld. Het
bisdom Brugge strekt zich uit over de provincie
West-Vlaanderen. Een bisdom besturen. Een bisdom
geven, krijgen, bekomen, in bezit nemen, oprichten,
opheffen enz. — Int Bisschopdom Brugge, *Hist. v.
Corn. Adr.* 1, 76. 't Oprechten der nieuwe Bis-
doemen, HOOFT, *N. H.* 25. D'oude staf van 't
Bisschopdom (t. w. *van Utrecht*), VONDEL 6, 28.
(*De*) bisschop van Gent, die in zijn bisdom die
voorbidding geweigerd had, DE BOSCH KEMPER,
Staatk. Gesch. 519. Tot nog toe hadden eenige
der eerste families ... als het ware de bisdommen
in pacht gehad, en er voor hare jongere zonen
een uitnemend uitzet in gevonden, FRUIN, *Geschr.*
1, 291.

— Dit gebied was tevens een staatkundige eenheid, daar waar de bisschop ook met het wereldlijk gezag was bekleed. || Zoo bloeie al 't Bisschopdom (t. w. *Munster*) ..., Zoo moet de Vorst en 't Volck zijn' hooghsten wensch bereicken, VONDEL 6, 67. Gelden ..., welke hij beweerde weleer aan het bisdom geleend te hebben, CONSCIENCE 4, 244 *a*.

3) Het bestuur waarvan een bisschop het hoofd is. || Vele geestelijke scholen hangen rechtstreeks af van het bisdom. — De stoel van Guldemont, een bisdom, ... durf zelf naar de kroon des hooftapostels staen, VONDEL 10, 248. 't Oude pastoorke zei: „g'hebt klachten naar 't bisdom geschreven!" TEIRL.-STIJNS, *Arm. Vl.* 1, 170.

4) Het bisschoppelijk paleis met zijne kanselarij. || Ik moet op het bisdom wezen. — Jans broere wennt in 't bisdom als lijfknape van zijne Hoogweerdigheid, *Loquela* 6, 90.

Afl. *Aartsbisdom* (zie ald.).

BISSCHOP (I), znw. m., mv. *bisschoppen*. Mnl. *bisscop* (VERDAM 1, 1274), ags. *bisceop*, eng. *bishop* (MURRAY 1, 878), ohd. *biscof* (SCHADE 68), mhd. en nhd. *bischof* (*D. Wtb.* 2, 46). Een woord, dat in den oudgerm. tijd ontleend is aan een eenigszins geromaniseerden vorm van gr.-lat. *episcopus*, opziener (verg. 1 *Tim.* 3, 2), als term in de Christelijke Kerk. In Zuid-Nederland nog algemeen uitgesproken als *biskop*.

Een hooggeplaatst geestelijke in de R.-C. Kerk, die de hoogste kerkelijke macht onder het oppertoezicht van den paus uitoefent, die priesters wijdt, het vormsel toedient, en aan wien pastoors en dekens gehoorzaamheid verschuldigd zijn. Ook andere Christelijke kerkgenootschappen, b. v. de Anglikaansche en Luthersche, hebben dit ambt behouden, echter met andere, minder uitgebreide bevoegdheden. || Een bisschop wijden, voordragen, voorstellen, kiezen, bevestigen, schorsen in zijne bediening, afzetten. — O geestelijke prelaten ..., Paus, cardinalen, bisscoppen ..., Ghij sijt als wachters gestelt opten toren, A. BIJNS 60. Opperste Bisschop (t. w. *Christus*), herder en wakere, ... Ons ... middelaer aenden hemelschen Vadere, 254 (zie ook 260). De Staeten ... te weten de abten ende de bisschoppen ende de heeren *enz.*, DE POTTER, *Dagb.* 38. Dat Bisschop, burgerij, soldaet, in handel trede, HOOFT, *Ged.* 1, 313. Uw armoe belgh' zich niet dat wy met zilver pralen, Op 's Bisschops hooghtijt, VONDEL 6, 65. Heeft Christus in zyne Kerk dan geene Bisschoppen, Leeraars en Ouderlingen aangesteld? *Leev.* 1, 93. Dat hun Kerkbestuur (t. w. *van de R.-C. Kerk*) uit kracht eener goddelijke instelling bestaat uit Bisschoppen, priesters en dienaren, BROERE, *Bez. Woord* 28.

— Zeer gewoon, o. a. in de kindertaal, in toepassing op Sinterklaas; ook als uithangteeken (verg. V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 1, 114).

— *Bisschop in partibus* (*infidelium*), bisschop van een voormalig diocees dat nu door ongeloovigen wordt bewoond.

— Met zinspeling op de toediening van het vormsel, wordt in het ambacht van den steenbakker in West-Vlaanderen de *vormer* ook *bisschop* of *busschop* geheeten (COOPMAN, *Steenb.* 6).

— Niet geheel onbekend als naam voor zekeren Zuidamerikaanschen vogel (*Tanagra episcopus*: zie SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 294).

Afl. *Bisdom*, *bisschopdom*, *bisschoppelijk*, *aartsbisschop* (zie die woorden); *bisschoppen*, voor den bisschop komen („Ziende hoe dat dit cas *Bisschopte*, dat zyne Hoogheyd den Prince Lobkowitz zig daer mede bemoeyde", VERVISCH, *Lev.* 1, 205).

Samenst. *Bisschopsambt*; *-goed* („Sy (*oproerigen*) ... ginghen voer de stadt van Brugghe ende voer Ypere ende daer roofden sy alle *biscopgoeden*", DE POTTER, *Dagb.* 83); *-hoed* (zie b. v. RIETSTAP, *Handb.* 300); *-kleederen* (zie STELLWAGEN, *R. W.* 108); *-kop* (zie VONDEL 4, 99); *-kromstaf*, bisschopsstaf (V. LENNEP, *Poët.* 9, 86); *-kruid*, stazeppe (V. DALE); *-kruis*, dat de bisschop aan een keten op de borst draagt (zie STELLWAGEN, *R. W.* 108); *-mijter* („Een grijsaard, wien de *bisschopmijter* kroonde", BEETS 1, 317); ook benaming voor zeker slakdier, *mitra episcopalis* (zie b. v. SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 403; CHOMEL, *Verv.* 6434); *-muts* („Den hoed zodaanig te besnoeijen, dat er niets meer dan een klein *Bisschops mutsje* van over zoude blyven", *Aanh. op Leev.* 88); *-pacht*, eene pacht vroeger op te brengen door de gebruikers van zekere bisschoppelijke bezittingen in het bisdom Utrecht („De goederen ... belast met *Bisschops pacht*", *Utr. Placaath.* 2, 447 *a* (a°. 1600); *-ring*, vingerring des Bisschops, ten teeken van het huwelijk met zijne Kerk, d. i. met zijn bisdom; *-stad*, stad waar een bisschop verblijf houdt („De bekoring der oude deftige *bisschopstad* (t. w. *Utrecht*), waar de traditie geldt", QUACK, *Stud.* 27; zie ook V. ALPHEN 2, 333); *-staf*, een gouden of zilveren, aan het bovenéinde omgebogen staf, teeken van de bisschoppelijke waardigheid („Geestelijcke prael, En Roomsen *Bisschopstaf*, en witten myter", VONDEL 3, 149); *-stoel* („'t Stellen van de Aarts- en *Bisschopstoelen*", HOOFT, *N. H.* 25; verg. OUDAAN, *Roomsche Mog.* 6); *-troon*, een onder een baldakijn geplaatste zetel in het koor van bisschoppelijke kerken, waarop de bisschop bij plechtige feesten plaats neemt (STELLWAGEN, *R. W.* 109); *-weg*, voorkomende als eigennaam (zie b. v. *Utr. Placaath.* 2, 348); *-zetel*, enz.

— Als tweede lid. *Wijbisschop* (zie dat woord).

BISSCHOP (II), znw. vr. Zekere drank, bereid als in de eerste aanhaling wordt beschreven; thans gewoonlijk met een extract, dat ook zelf *bisschop* wordt genoemd. Waarschijnlijk navolging van eng. *bishop* (het oudste voorbeeld bij MURRAY is van 1738). || Bischop; is een aangenaame drank, die veel in Engeland gebruikt, en op de volgende wijze bereid wordt: Neemt twee flessen goede roode wijn ..., voegt 'er bij een halve fles water, neemt voorts vier bittere oranje-appelen, besteekt die met kruid-nagelen, en laat dezelve ... zo lange braaden, tot dat ze door en door heet zijn ..., doet ze dus heet in de kan met wijn, en voegt 'er ... brood-zuiker, als meede kaneel ... bij, laat het dan zaamen bij het vuur door heet worden, CHOMEL 187 *a*. Een vroolijken avond onder een glaasje punch of bisschop, KNEPPELH. 1, 42. Een spulletjen Domino Met een keteltjen Bisschop, *Schoolm.* 96.

BISSCHOPDOM. Zie BISDOM.

BISSCHOPPELIJK, bnw. Van *Bisschop* (I). Bij een bisschop behoorend, aan een bisschop eigen, of hoe ook op hem betrekking hebbende. || 't Voeren van Bisschoppelyken staat, HOOFT, *N. H.* 28. Harders van Bisschoppelyke waardigheit, 35. Bisschoplijcke Staetsi der E. Heeren Karolus en Andreas, gewijt tot Bisschoppen van Brugge en Roermont, VONDEL 6, 100. De stadt Kolomna ... is een Bisschoppelyke stadt in ... Ruslant, DE BRUYN, *Reizen* 2, 71 *b*. Zendelingen, die, al hebben zij ... bisschoppelijke wijding ..., geen bisschoppelijk gezag bezitten, BROERE, *Bez. Woord* 28. De bisschoppelijke ... suleges, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 314. De bisschoppelijke stoel, zetel; het bisschoppelijk paleis, een bisschoppelijk seminarie.

Afl. *Bisschoppelijkheid*, de hoedanigheid van iets bisschoppelijk is (zie HOOFT, *N. H.* 36).

EN. Zie BIJZEN.

(I), znw. onz., mv. *bitten*. Hd. *bisz* (*D.* 49), oostfriesch *bit*, dat ook het mondstuk pijp kan beteekenen (DOORNK.-KOOLM. 1, aast *bit* heeft het Ndl. *gebit*, evenals het z naast *bisz*. Het ijzeren mondstuk dat men d tusschen het gebit legt, en waaraan de evestigd zijn. || 't Moedig oorlogsros schuim- op de bitten, SCHERMER 131. Dit beest ıtst van honger op zijn bit te knabbelen, *D. en O.* 119.

t bit op de tanden nemen, aan het hollen ıtzij eigenlijk of figuurlijk; gallicisme (verg. kol. 422). || Als zy (t. w. *eene drift*) ... op de tanden neemt *enz.*, *Blank.* 2, 319. dat ... stuivende in de lucht, het bit neemt ıden, BILD. 6, 413.

Bitten, het bit aandoen („Mijn eigen zwartjen , Mooi Neeltjen! dat was nog wat", BEETS, *Ged.* 1, 132).

nst. afl. *Opbitten* (zie ald.).

(II), znw. onz. Van *Bijten* in den zin van Scheepsterm. De scherpte van het schip vóór r water; ook *snit*, *snede* genoemd; vroeger , *greep* (zie voorbeelden Dl. V, kol. 640).

nst. *Bitstuk* (ook *loefhouder*), stuk hout, gen den voorsteven van een schip, onderaan itenkiel rustende, en dat dient om het loef- ermogen van het schip te bevorderen (MOSSEL, p 153).

(III). Zie BEET (I): kol. 1345. Wellicht hierbij de scheepsterm *bit krijgen*, van een egd: eene verlangde richting krijgen, in be- raken.

— vroeger eene enkele maal BIJTS (zie ARDT, *Satyra* 4) —, bnw. en bijw. Van). Alleen in het Nnl. aangewezen; hoe het gevormd, blijkt niet duidelijk.

w. — 1) Van dieren. Bijtend, tot bijten Thans verouderd. || Hy (sal) ... byten als hont, COSTER 534. De honden, Die 't hart olghden, met hun bitse becken, VONDEL 3, laude en bitse vogels, 4, 145. Bitse slangen, Wat haen, hoe bits hy was *enz.*, 5, 633.

ı stoffelijke zaken. Bijtend; thans verouderd. || geeft bitschen rook, eer dat het komt te CATS 1, 315 *a*. Een bitse gal, 3, 57 *a*. wel bitse zalf om haest te zijn genesen, Een bitze dooren, HOOFT, *Ged.* 1, 310. ı en bitter een artsenytuygh, HOOFT, *N. H.* bitse netel, VONDEL 8, 196. Bitse wind, *Vonken d. L. J.* 137.

onstoffelijke zaken, buiten den mensch. || rge knaeght mijn' zinnen, HOOFT, *Ged.* De bitste bitterheidt, 2, 365. De bitste bit- aer daer (t. w. *in de hel*) het soetste soet, , *Vier Uytersten* 181.

menschen en hun gemoed. Vijandig, bijtend, ıans vooral in woorden. || Men wist dat hy *hertog van Anjou*) de Onroomschen reedelyk ght; immers hunner zaake niet bitsch was, *H.* 683. Wat bitse nijd verteert het merch beente? VONDEL 2, 363 (zie ook 3, 223). bevecht U bitsche tongh mijn eer? MEULE- *imon Misanthr.* 10 (zie ook 39). Indien . *het gemoed*) beminnelijk en innemend, of terugstootend is, V. D. PALM, *Red.* Haar bitsch humeur, LOOSJES, *Golst.* 1, 71. s zoo bits tegen mij, dat *enz.*, LOOSJES, 186. Den bitsen bestrijder hunner rigting, D. BRINK, *Stud.* 3, 418. Bitse wrok, K 60.

5) Van uitingen. || Jou woorden gaenje of ... soo scherp en soo bits, COSTER 529. Deezen wel bitzen brief, HOOFT, *N. H.* 1046. Sulcken bitschen tael, HOOFT, *Ged.* 1, 112. Bitse vuyle liedekens en schamperheden, PERS, *Ontst. Leeuw* 310 *b*. Dat bits verwyten, VOLLENHOVE, *Poëzy* 23. Bitse bejegeningen, BRANDT, *De Groot* 228. Bitze schemptaal, *Econ. L.* 2, 90. Bitse uitdrukkingen, *Blank.* 1, 193. Op bitsen toon, *K. Zev.* 2, 245. Een bitse snauw, V. BEERS 2, 210.

II) **Bijw.**

1) Vinnig, vijandelijk; in 't algemeen. Thans verouderd. || Het bits verpicken Der hoenders, om een vliegh, of om een graen, V. BEAUMONT 90. Soo wort het hart geraeckt ... van eenen scharpen flits, Te dootlijck en te bits, VONDEL 2, 528.

2) Vinnig, in woorden. || Al wieme siet bespotme bits, SIX V. CHAND., *Ps.* 22, 4. Hij antwoordde ... zeer spijtig en bits, FOKKE, *B. R.* 4, 105. Zij (sprak) ... vrij bits, TEN BRINK, *Rom.* 4, 81. Maar je meid zegt, dat je een diner hebt! zei Adolfine bits en verwijtend, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 262.

Afl. *Bitsheid*, *bitsig* (zie die woorden). — Verder. *Bitsen*, bits klinken („De stemmen zeurden en *bitsten*", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 13; vandaar *terugbitsen* (*a. w.* 2, 10).

BITSHEID, znw. vr., mv. *-heden*. Van *Bits*.

1) Abstract. De hoedanigheid van wie of wat bits is. || Indien gy ... uw' bitsheyd wat verbijt, OUDAAN, *Toneelp.* 15. Zo gy ... fouten afkeurt, dan nog doet gy het zonder bitsheid, *Leev.* 7, 51. Hij (was) ... het voorname voorwerp van hare bitschheid, V. D. PALM, *Sal.* 7, 105.

2) Concreet. Eene bitse handeling. || Hy zal ... door ... bitsheden, en vervolgingen haar het leven verdrietig ... maken, V. EFFEN, *Spect.* 4, 168. Tot bitsheden overgaan (V. D. PALM, *Sal.* 2, 414).

BITSIG — vroeger eene enkele maal BIJTSIG —, bnw. en bijw. Van *Bits*, waarmede *bitsig* in beteekenis overeenkomt: men vergelijke dus BITS. In Noord-Nederland na de 17de eeuw in onbruik.

I) **Bnw.** — 1) Van dieren. || Slang of bitsigh vê, SPIEGHEL 43. Bitsige honden hebben altijd gescheurde ooren, DE BRUNE, *Bank.* 2, 355 (zie ook 1, 276). Gelyk het niet nodig is, een bitsigen hond lang te tergen *enz.*, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 162 (zie nog V. BEAUMONT 185; *Z. Nacht.* 2, 10).

2) Van stoffelijke zaken. || Wat suyr en bitsigh is, dat doet de spijse smaken, CATS 1, 186 *a*. Een bitsig water, 2, 172 *b*. Het bitsig kruyt (d. i. *de netel*), 2, 358 *a*. Een bijtsige lucht, DE BRUNE, *Embl.* 73. 't Bitzig wêer van de Noord-Ooste Wind, KRUL, *P. W.* 4, 89.

3) Van onstoffelijke zaken. || Groote Ambten, groote zorghen en bitzige bekommernissen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 4.

4) Van personen. || Daar zijnder (t. w. *vrouwen*) ... bitsigh als qua teven, COORNHERT 1, 493 *b*. Soo ick ... ieder een soo bitsig viel, ... Ick hiete Suyrmuyl over al, CATS 1, 267 *b*. De Kinders syn dickmael seer bitsich ende vinnich, DE WAEL, *Lusth.* 1, 47. Ons' eeuw is heel vergalt, en bitsich t' alle kant, POIRTERS, *Hof v. Theod.* 6.

5) Van uitingen. || Die bitsige uitvaaring, DE BRUNE, *Jok en E.* 97. Bitsich verwijt, SCHREVELIUS, *Harlem.* 95 (ed. 1648). Op eenen bitsigen toon, DAVID, *Hist.* 2, 342. Gijelle had nooit een bitsig woord van hem moeten hooren, LOVELING, *Idon.* 14.

II) **Bijw.** — || Men vicht hier ... vinnigh boos en bitsich, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 130. Indiense' (t. w. *eene geliefde*) u bitsich nijpt, geeft haer het hare weer, V. HEEMSKERK, *Minne-kunst* 202. Hij kijkt bitsig naar Ulrich, BERGMANN, *Staas* 77.

Afl. *Bitsigheid*.

BITSIGHEID, zuw. vr. Van *Bitsig*. Na de 17de eeuw in Noord-Nederland in onbruik.

1) De hoedanigheid van wie of wat bitsig is. || Den een den anderen de voorttred, met zeer veele bitzigheid en scherpigheid, betwistende, DE BRUYN, *Reizen* 1, 6 *b*. Met bitsigheid opspringende, CONSCIENCE 1, 49 *a*. De bitsigheid der koude, 2, 203 *a*. Te Luik ... vertoont de strijd dan ook eene groote bitsigheid, *Volksbelang v.* 21 Mei 1898.

2) Soms concreet: iets dat bitsig is. || De soetigheyt in den mont, de bitsicheyt en bitterheyt in den steert, CATS 1, 25 *b*.

BITTER, bnw. en bijw. Mnl. *bitter* (VERDAM 1, 1278), hd. *bitter* (*D. Wtb.* 2, 53). In het Oudgerm. vindt men soms eene enkele *t*: ags. *biter*; de *tt* is uit *t* ontstaan in *bitr-*. Waarschijnlijk verwant met *bijten*; een stamvorm met *ai* heeft got. *baitrs*.

I) **Bnw.**

A) Van zaken die eene gewaarwording teweegbrengen.

1) Van stoffelijke zaken. Zekeren onaangenamen, scherpen smaak hebbende, zooals die van alsem, gal, roet enz.; het tegenovergestelde van *zoet*. || Bittere Amandelen, DODON. 1343 *a*. Bittere sause, *Exod.* 12, 8 (zie ook *Num.* 9, 11). Bittere besyen, *Deut.* 32, 32. Roet Of bitt're galle, BREDERO 1, 156. Als de muys sat is, dan is het meel bitter, POIRTERS, *Mask.* 118 (*Spreekw.*). Bittere smaak in de Mond, CHOMEL 187 *b*. Een heldere, geelachtige vloeistof, die eerst zuur doch daarna bitter smaakt, *Ned. Pharmacop.*[3] 4. Bittere tinctuur (*Supplem. Ned. Pharmacop.*[3] 237).

— In tegenstelling met *zoet*. || Laet u de bitt're Olyv in 't bijten niet ontstellen; Daer steeckt soet' Oly in, HUYGENS 2, 45. De byekens, die van bitter thijm, zoeten honigh weten te maecken, DE BRUNE, *Bank.* 2, 80.

— In benamingen van dieren en planten: *bittere scheefbloem* (*Iberis amara*), eene plant op zanderig bouwland voorkomende (OUDEMANS, *Flora*[2] 1, 330—332); *bittere peeën*, *bittere voorn* enz. Zie verder onder de samenst.

— *Een bittere borrel*, een bittertje; schertsend ook voor eene duchtige vermaning (zie Dl. III, kol. 576). || Geef mij eerst een bittere borrel, kastelein, want ik ben koud (*uit een hs. van ongeveer* 1800).

— Zeer gewoon in zuiver figuurlijk verband; zoo b.v. in verschillende uitdrukkingen waarin het woord *gal* voorkomt (zie GAL, 1ste art.).

— In verschillende andere zegswijzen waarin op het doorstaan van iets pijnlijks gedoeld wordt. || Dat ware voorwaer een al te bitteren Pilleken, MARNIX, *Byenc.* 1, 4 (bl. 36 *a*). Gaetet aldus voort, onder den voet wy geraeken sullen, Bittere soppe smaeken sullen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 130. Het bitter broot des wederspoets, POOT 3, 18. 't Is een bittere kelk, dien ik ... te drinken heb, *K. Zev.* 5, 225. Een bittere teug, die hij te verzwelgen had, 5, 342. Soms ook zal uw kelk met bittren alsem gevuld zijn, SPANDAW 4, 102. Een bittere pil, *Titel van een werk v.* V. MAURIK. Bitter in den mond maakt (of *is*) het hart gezond (*spreekw.*; *zie* DAVID, *Lot v. Wijsh.* 211; TUINMAN 2, 25; CORN.-VERVL. enz.).

2) In den zin van *brak*, *zout*; reeds in de 17de eeuw zeldzaam. || In droefheyt te leven is bitterder dan brem, *Rotterd. Sp.* 159. Schoon lief v spoet, is mi een bitter brine, *Antw. Liedb.* 96. Sy en konden het water ... niet drincken, want het was bitter, *Exod.* 15, 23 (*verg.* vs. 25: doe wert het water soet).

3) Bijtend, scherp, in ruimer toepassing. || De coude Winter ... die wy wel vernamen, dat gantsch bitter soude vallen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 33 *c*. Den bitteren roock die wy geleden hadden, 1, 35 *a*. Het bittre weder is soo bitter niet als ghij, NOOT, *Ged.* 1, 33.

4) Van onstoffelijke zaken die iemand pijnlijk aandoen, t. w. lotgevallen, omstandigheden enz. || Ik leedt dat herte bitter nepen Als enz., DE CASTELEIN, *Lied.* 59. Ay scharpe bittere dwangh, die myn ... druckt en plaaght, BREDERO 1, 128. Bitter noodt, VONDEL 2, 767. Uw ... gevoelig karakter zal ... geheel leven bitter maaken, *Leev.* 1, 362. Zeer bitter omstandigheden, 4, 340. Zoo veel bittre slagen, DA COSTA 1, 45. Een bittre ramp, TEN KATE 1, 17. Een bitter kruis, BEETS 3, 237. Bitter opkomen (zie Dl. XI, kol. 382).

— Oudtijds een vast epitheton van den dood. || Sterven een bitter doot, *Hand. d. Amour.* II 34. Laet u mijn bittere dood niet bedroeven, V. BRAGT, *Martelaersp.* 2, 16 *a*. Ende ick vont een bitterder dingh, dan de doot, *Pred.* 7, 26.

— *Bitter vallen*, pijnlijk zijn. || Haer vreuchd (t. w. *van de eigenliefde*) int leste valt bitter te knouwen, NUMAN, *Strijt d. Gem.* 32 *b*. Eene wet loosheid ... die my recht bitter valt, BILD., *A* 3, 304.

— Ook van wat men in zijn binnenste gevoelt of waarneemt. || Tot bittre spyt van Heere Willem HOOFT, *N. H.* 1141. De bitter' heughenis van ram gesteurde buyen, HOOFT, *Ged.* 1, 306. De bitte spyt, Dat ... onachtzaamheid, Hem bragt in ... elenden, LUYKEN, *Bykorf* 351. Eene ... bittere ... doening, *Leev.* 7, 198. Bitter leedwezen, LOOSJES, *Buism.* 3, 218. Bittere herinneringen, BAKH. V. BRINK, *Stud.* 3, 442.

— Gewoon in zelfst. gebruik. || 't Bitter ellenden, HOOFT, *Ged.* 1, 290. Een gemoedt, ... het tegenwoordige vernoeght ..., mengt het bitter ... eenen zoeten lach, VONDEL 6, 475.

5) De beteekenis *pijnlijk* wordt soms eenigermate verzwakt tot die van *erg*, *aanmerkelijk*; tusschen deze opvatting en de bet. 4) is geene scherpe grens. De bittre noodt, HOOFT, *Ged.* 1, 81. Uw bitter ongeval, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 205. De bitterste armoede, *Leev.* 4, 149. Gy zult ... uwen Vriend, ... in zijn bitterste verleegenheid ... bespotten, 6, 234. Ik (zou) er bij ons bitter uitzien (t. w. *heel slecht*, *heel treurig*), FOKKE, *De Vrouw* 2, 109. De bitte teleurstelling, KUYPER, *Program* 466. Dagen v bittere verveling, BERGMANN, *Staas* 138. De bitte rouw (*te Kortrijk voor: de groote, de volle rouw*, *Loquela* 4, 1).

6) Van uitingen waardoor iets pijnlijks, iets ... wordt te kennen gegeven; vandaar ook van *tranen* waarbij het mogelijk is te denken aan de bet. 2). Als Esau de woorden sijns vaders hoorde, soo schreeuw hy met eenen grooten ende bitteren schreeuw gant seer, *Gen.* 27, 34. Een groot ende bitter geroe *Esther* 4, 1. Een seer bitter geween, *Jerem.* 31, Smeecken nocht gebeën nocht bittre traenen, VONDEL 3, 389. Het jongsken kreet bittere tranen, SLEEC 3, 263.

B) Van gevoelens en uitingen, alsook van p sonen; met betrekking tot anderen.

1) Van uitingen. Scherp, bijtend, grievend. || bitter woort, *Ps.* 64, 4. Sijn mondt vol bitt're wo ... den fel, BREDERO 1, 48. Een bittere dael, PE *Ontst. Leeuw* 483 *b*. Bittere berispingen, *Leev.* 1, Is er ook niet wat veel spotterny in uwen bitte brief? 1, 52. Een bitter oordeel, 4, 93. Een bit schimpdigt, V. HEMERT, *Lekt.* 10, 8. Temper bittere met zachten lach, VOSMAER, *Amaz.* 1 Bittere en lastige aanvallen (*tegen een minister* VUYLSTEKE, *Proza* 1, 55.

— Ook van twist en derg. || Een bitter en bloedi

OOFT, *N. H.* 771. Hier ontstont een hardt gevecht, v. BOS, *Brachelius' Gesch.* 306. vist en felle staatkrakeelen, v. MERKEN, Bittre burgerveten, DA COSTA 3, 6.
vijandige gevoelens. || De bittere Toornig- de soete laughmoedigheydt, COORNHERT Een bitter benijden, 1, 334 *c*. Bitteren twistgierigheyt, *Jac.* 3, 14. Den bittren OFT, *Ged.* 1, 97. Den bittren wrok, 2, 16. Bittere vijandschap, BAKH. v. D. *ud.* 3, 77.
geest en gemoed. || Een inbitter hart, *. H.* 62. Mannen van bitteren gemoede, , 25. Welk een bitter vernuft is dat van *w.* 5, XVIII. Wat ook zou uw hartjen en, Daar *enz.*, BEETS, *Ged.* 82.
menschen. Hatelijk, boos, ook zwartgallig. || cke de Chaldeen, een bitter ... volck, . 6. Hij werd ... zeer bitter in zijne ver- ing, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 279. Als Van u een oogenblik bitter werd, verweet hij , dat het alles hare schuld was, COUPERUS, 157.
zelden met een qualitatief znw. || De vyand er en verbolgen, VONDEL 3, 386. Joannes et Joannes Hus, en Hieronymus van Praeg, Ketters, VILSTER, *Argl. d. Kett.* 1, 98. Een tter, *Leev.* 2, 25. Bittere, zwartgallige, ie berispers, *Wildsch.* 3, 361. Een gewezen e in een bitteren vijand was omgeslagen, *usseld.* LXVI.
w. (van wijze of van graad).
dat iets pijnlijk aandoet, t. w. lichamelijk. || e het mede so bitter, dat wy seer qualijcken er maken, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 39 *a*. nu in de winter, en bitter koud was, *Verm. Avant.* 1, 107.
dat men van iets eene pijnlijke gemoeds- heeft; grievend || Hij (had) ... er geloof en, om later te ontdekken, hoe bitter men gen had, *K. Zev.* 3, 305. Hy was bitter ver 't mislukken van zyn pogingen, MUL- , 188. Iemand op het bitterst krenken *Program* 986).
en dergelijk verband kan het woord ver- t een bijw. van graad. || Gy schryft bitter rig, *Leev.* 6, 373. Het deed my bitter . *L.* 2, 185. Bitter klein van verstand, . *R.* 4, 107. De Priester zuchtte en scheen gen, v. LENNEP, *Rom.* 13, 67. 't Viel... den gis Met haar Peetooms erfenis, BEETS Wij ... geven ... bitter weinig om eene t die *enz.*, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 9.
r den invloed van *bitter weinig* is men eggen *een bitter beetje*. || De man (heeft) beetje nagelaten, dat ... waarde heeft, *Mériv.* 3, 183.
dat men uiting geeft aan een zeer grievend *Dat*) doet mij ... bitter schreijen, v. ALPHEN tter huilden deze kinderen, LOOSJES, *Buism.* Bitter schreien (*a. w.* 3, 177). Gy zult treuren, DA COSTA 1, 232. Hij beklaagde over de miskenning die hem geschiedde, *en J.* 117.
lijk, vinnig, boos. || Het bitter strijen rschappie, HOOFT, *Ged.* 2, 175. Ghy ... na, zoo bitter, zoo verwoed, Gelijck t wild, VONDEL 3, 671. Dat ze zich tegen en kinders zoo bitter en byster aenstelle, 4, 189. „Gij weet wel, dat dit mij een ... antwoordde hij bitter, ESSER, *Twee* .

Afl. *Bitter* (II en III), *bitterachtig*, *bitterheid*, *bitterlijk*, *bitterling* (zie die woorden); *bitteren*, term in de brouwerij („Het brouwen van goed Bier, moet ... afhangen van eene goede wijze van Brouwen en Mouten; als mede van het *Bitteren* met de vetste en harsächtigste Hop", *Handw.* 16, 27 (zie ook 16, 40).

— Verder. *Bitternis*, vroeger wel eens voorkomende in den zin van *bitterheid* („Een' honighbeek zonder meuxel van *bitternis*", HOOFT, *Rampz.* 34; „Zo vertwijffeld een' *bitternis* tegens den naam zijner Majesteit", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 78; zie verder *Rampz.* 17; *N. H.* 268; DE BRUNE, *Bank.* 1, 405, waar het mv. bij overdracht eene concrete beteekenis heeft).

Samenst. afl. *Bitterhartig* (zie Dl. VI, kol. 41); vanwaar *bitterhartigheid* („De ... *bitterhartigheit* der Spanjaarden t'hemwaarts", HOOFT, *N. H.* 709); *bittermoedig* (v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 1, 87 *b*).

Koppel. of **Samenst.** In de eerste plaats komt *bitter* voor in verbinding met andere bnw., als b. v. *bitter-aromatisch* („Kamfer ...; smaak min of meer brandend, *bitter-aromatisch*", *Ned. Pharmacop.*[3] 32); *bitter-scherp* („Smaak (t. w. *van muskus*) eenigszins *bitter-scherp*", *a. w.* 139); *zoet-bitter* („Een bruinachtige, *zoet-bitter* smakende Wijn", *a. w.* 274); *bitterheilig*, *bitterzoet* (zie die woorden).

— In verbinding met znw., als *bitterkoekje*, *bittervoorn* (zie die woorden); ook kunnen die verbindingen weer in eene samenst. voorkomen, als in *bitteramandelolie*, *bitter-amandelwater* (zie Dl. II, kol. 343 en 344).

— Verder in een aantal wetenschappelijke benamingen, als b. v.: *Bitteraarde*, magnesia, waaronder *gebrande* en *verkalkte bitteraarde*: zie *Ned. Apoth.* (ed. 1851), 246); *bitterappel*, in woordenboeken, als b. v. die van v. MOOCK en MARIN vermeld als gelijkstaande met fr. *coloquinte*; deze werkt purgeerend: zie v. HALL, *Landh. Flora* 80); *bitterblad*, gewestelijke benaming voor de zuringsoort *Rumex obtusifolius*, ook *hardijzer* of *ijzerhard* genoemd (v. HALL, *Landh. Flora* 185); *bitterbloem*, in sommige streken van Zuid-Holland benaming voor de smalbladige boterbloem, ook *egelgras* en *kleine egelkolen* genoemd: *Ranunculus Flammula* (v. HALL, *Landh. Flora* 4); *bittergewas*, soort van teen of hoephout (*N. Rott. Cour. v.* 17 Oct. 1889); *bitterhoutboom*, bij HOUTTUYN, *Nat. Hist.* II, 3, 237 benaming voor een geslacht van boomen in Amerika groeiende (*Xylopia*); de vruchten hebben een peperachtigen smaak (OUDEMANS, *Leerb.* 2, 482); *bitterkalk* of dolomiet, waarvan *bitteraarde* een bestanddeel is (zie b. v. v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 249); *bitterkers* (zie STERKERS en TUINKERS); *bitterklaver*, waterdrieblad (v. DALE); *bitterkruid*, benaming van het plantengeslacht *Picris*, waarvan de soort *P. hieracioides* hier te lande op zanderigen grond voorkomt (OUDEMANS, *Flora*[2] 2, 298); welke soort bij HOUTTUYN, *Nat. Hist.* II, 10, 358 „Ruuwbladig *Bitterkruid*" genoemd wordt; *bitterloof*, in Brabant het loof van den suikerijwortel (CORN.-VERVL.); *bitterpee(n)*, in Brabant de benaming voor suikerij, suikerijwortel (zie b. v. CORN.-VERVL.); in Zeeland zegt men *bittere peeën* (zie b. v. *Mag. v. Ned. Taalk.* 5, 39); de gebrande en gemalen suikerijwortels, die men onder de koffie mengt, heeten in Brabant bij afkorting ook *bittere(n)* of *peeë(n)* (CORN.-VERVL. en SCHUERM.); *bitterstof*, eene stof die aan de planten een bitteren smaak geeft („In beide (t. w. *in de buitenschillen en de bladen van noten*) is *bitterstof*, looistofzuur en scherpe vette olie", *Ned. Apoth.* (ed. 1851) 178); *bittertong*, in de Veenkoloniën der provincie Groningen benaming voor: waterpeper of scherpe duizendknoop

(*Polygonum Hydropiper*); het blad er van heeft een zeer scherpen, peperachtigen smaak (v. HALL, *Landh. Flora* 189); *bitterwater*, als navolging van hd. *bitterwasser*, een naam voor zekere bitter smakende minerale wateren; *bitterwijn*, benaming voor een bitteren medicinalen wijn (*Ned. Pharmacop.*[3] 273); *bitterwilg*, eene soort van wilg die veel gebruikt wordt in rijswerken (zie b. v. STORM BUYSING, *Waterbouwk.* 1, 579 enz.); *bitterzout*, magnesiumsulfaat of Engelsch zout (zie o. a. CHOMEL, *Verv.* 3761 *b*).

— Voorts nog in den verouderden scheepsterm *bitter-end*: zie HONDENEND.

— Als tweede lid. *Alsembitter*, *galbitter* (zie die woorden).

BITTER (II) — in Zuid-Nederland ook BITTERE (zie CORN.-VERVL.) —, znw. onz. en m. *Bitter* (I), zelfstandig gebruikt.

1) Een sterke drank, uit jenever bereid met een aromatisch bitter elixir; dit elixir zelf heet ook *bitter*. || Ik heb hier klaar en bitter, dat is vaderlandsche drank, FOKKE, *Verz. W.* 12, 94. Een koffijhuis ..., waar ik tot versterking van mijn hart een borrel bitter dronk, GIJSB. HODENP., *W. v. Bergen* 2, 336. Bommetjes bitter drinken (KNEPPELH. 1, 84).

2) Een glaasje *bitter*; in Noord-Nederland wordt in deze beteekenis meestal het verkleinwoord gebruikt. || Zij rooken pijpen met elkander en drinken een bittertje, v. LIMB. BROUWER 1, 35 *b*. Ik (zou) straks met oom een bittertje ... nemen, BEETS, *C. O.* 39.

Afl. *Bitteren*, bittertjes drinken (zie b. v. KNEPPELH. 2, 128; BEETS, *C. O.* 220); vandaar *bitteruur*, de tijd voor den eten waarin men morgendrank gebruikt.

Samenst. *Bitterflesch*, *-glaasje*, *-karafje* enz.

— Als tweede lid. *Alsem-*, *citroen-*, *kina-*, *maag-*, *morgen-*, *oranjebitter* enz. (zie die woorden of het eerste lid); ook in verbinding met bnw. die de plaats van afkomst aanduiden („Hy liet wat *Ryperbitter* halen", *Econ. L.* 3, 159).

BITTER (III), znw. m., zonder mv. *Bitter* (I), zelfstandig gebruikt. Eene in Vlaanderen en Zeeland bekende benaming voor het schoorsteenroet (zie DE BO en b. v. *N. Ned. Taalmag.* 2, 212); o. a. gebruikt als meststof. || Dat bitter uyt de schouwe genomen, geleyt en gespreyt ontrent den wyngaert, menigte van soete druyven veroorsaeckt, CATS 1, 179 *b*.

Afl. *Bitteren*, een metaal dompelen in sterkwater waarin roet aanwezig is. || Men bittert het koper om het een gouden kleur te geven, DE BO (zie ook *Loquela* 6, 66).

Samenst. *Roostbitter*, ontstaande door het roosten van bewerktuigde stoffen (WINKLER PRINS 3, 374); *schouwbitter*.

BITTERACHTIG, bnw. Van *Bitter*. Min of meer bitter. || Deszelfs bitteragtige bysmaak (t. w. *van het zeezout*), BERKHEY, *N. H.* 1, 482. Notebladen ... versch gewreven, ... smaken bitterachtig, *Ned. Apoth.*[2] 177.

Afl. *Bitterachtigheid* (b. v. BERKHEY, *N. H.* 2, 411).

BITTEREN (I, II en III). Zie BITTER (I, II en III).

BITTERHEID, znw. vr., mv. *bitterheden*. Van *Bitter* (I).

1) Eigenlijk. De hoedanigheid van bitter te zijn, bittere smaak. || De bitterheyt van de Alsene, DODON. 31 *b*. 't Vergulsel, dat de bitterheid der pillekens wegneemt, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 91. Bitterheid des Monds ...; dit koomt meest doorgaans voort, als de gal ... kwalijk gestelt is, CHOMEL 187 *b*.

2) De hoedanigheid van pijnlijk, grievend te zijn, bij overdracht ook iets dat grieft. || Sy (t. w. de *hoop*) ... versoet alle bitterheyt, COORNHERT 1, 278 *c*. De bitterheyt des doots is geweken, 1 *Sam.* 15, 32. De Almachtige heeft my groote bitterheyt aangedaan, *Ruth* 1, 20. De bitterheid der angste Mijn zieren bijster maekt, HOOFT, *Ged.* 1, 273. De verliezen en bitterheden, die ons treffen, v. D. PALM, *Sal.* 2, 32.

3) De hoedanigheid van bitter, hatelijk, vinnig, verbitterd te zijn; ook eene uiting die van zulk een gevoel getuigt. || Bitterheyt, ende toornigheyt, ende gramschap, *Ephes.* 4, 31. Stiefmoederlyke bitterheden van Livia teeghens Agrippina, HOOFT, *Tac.* 16. De berisping ... (moet) niet door bitterheid onaangenaam ... gemaakt worden, v. EFFEN, *Spect.* 12, 39. Ik zou ... gaarne aan mijne woorden alles ontnemen wat naar bitterheid zweemt, GROEN v. PR., *Ark.* 1849—50, 1, 22. Mijn brief was eerbiedig, maar niet zonder bitterheid, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 19. Al zijne opgekropte bitterheid kwam los, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 188.

BITTERHEILIG — ook wel HEILIGBITTER — znw. vr. of onz. Zeker bitter smakend, samengesteld geneesmiddel, bij de Grieken als ἱερὰ πικρὰ bekend. De gene die veel met catarren en sinckingen geqwelt zijn ..., konnen den Aloë ..., ofte daer by inkoken als Bitter-heyligh ..., sonder hinder ghebruyckt, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 205 *b*. De bitter-heyligh wert ... seer gepresen, *Ald.* Alssem, of bitter-heyligh, DE BRUNE, *Bank.* 2, 393. Hiera picra; Bitter-heilig of Heilig-bitter; is een zeer goed zagt purgeerend maagversterkend Electuarie, CHOMEL 1055 *a*.

— Gewoon in figuurlijk verband. || De wijze zoetigheyd van een Godvruchtige ziele is bitterheylige, DE BRUNE, *Bank.* 2, 110 (zie ook 2, 8). Dat er niets bitterder op aarde is, dan het hart bitter, LOOSJES, *Buism.* 3, 247.

BITTERKOEKJE, znw. onz. Uit *Bitter-Koekje*. Zeker bekend gebak dat te gelijk zoet en eenigszins bitter smaakt. || Voor de tweede maal dejeuneert men in de Koffyhuysen ..., met Chokolaad, Coffy, Brandjes, Liqueurs, Bittere-Koekjes en kinderagtige Beslaryen, in *Nav.* 51, 166 (a°. 1777). Mijn banketbakker, heel befaamd om zijn bitterkoekjens, *Wildsch.* 4, 398. Alle soorten van Dessert ..., Biskuyt, Amandels, Bitterkoekens, Biskwieten, KEURENIUS 4, 94.

— *Bitterkoek* wordt ook vermeld als naam van een drank, bestaande uit persico en bitter-elixir, blijkbaar wegens overeenkomst in smaak.

BITTERLIJK, bijw. van wijze en van graad. Van *Bitter* (I). Hetzelfde als het bijw. *bitter*; thans nagenoeg geheel verouderd.

1) Als bijw. van wijze, b. v. in den zin van *zinnig*. Zyne Vrouw zelf handelde hem bitterlyk, *Ned. Sp.* 6, 180.

2) In verschillende gevallen, waarin het meer een bijw. van graad gelijkt. || Ende ick ging heen bitterlick bedroeft door de hitte mijns geestes, *Ezech.* 3, 14. Dat de Fransche Majesteit ... zich des bitterlyk belghen zouw, HOOFT, *N. H.* 940. Bravade, hem smart', en bitterlijken spect, HOOFT, *Ged.* 1, 2. Zy (hebben) ... zich bitterlyk gebrand, *Leev.* 5, 14. — Inzonderheid met *weenen*, *klagen* en dergel. De helt sal aldaer bitterlick schreeuwen, *Zeph.* 1, 14. Ende Petrus na buyten gaende, weende bitterlijk, *Luc.* 22, 62. De Kinderen ... kreeten bitterlyk, *L.* 5, 344. Dan zuchtte ik zo bitterlijk, *Wildsch.* 5, 2. De sukkel ... weende bitterlijk, SLEECKX 9, 184.

— In oudere taal soms als bnw. || Bitterlijke pille, DE DENE, *Testam.* 260 *b*.

ERLING, znw. m., mv. *-en*. Van *Bitter* eesterachtig houtgewas langs waterkanten, ijk hetzelfde als *bitterwilg* (verg. kol. 2751). ıdaagsche handboeken wordt de naam *bitter-* ıoemd. || Bitterlingh en Biesen (t. w. *aan van den Vliet langs Hofwijk*), HUYGENS le Gedeputeerden van de Staten 's Lands t, verstaan hebbende, dat de bitterling, ıse ordre tot praeservatie van het sandpad iviere de Vecht gesteeken is, door het on- ien van eenige komt te verdorren ende ., *Utr. Placaatb.* 2, 231 (a⁰. 1637). h van den bitterling, op den voet van het aande, ... te hacken, ende te houwen, a⁰. 1693).

ERVOORN — BITTERE VOORN —, oppeling van *Bitter* en *Voorn*. Hd. *bitter- Tb.* 2, 56); dezelfde vorm komt ook voor zie STARING, *Huisb. v. d. Landm.* 351. Eene leinen karper, *Cyprinus amarus* (zie BUR- *Dieren* 3, 189 en SCHLEGEL, *Visschen* 111).

ERZOET (I), bnw. Koppeling van *Bitter* alf bitter, half zoet.

iets stoffelijks. || Het bitterzoet der vrucht *ranjeboom*), met bloemengeur gemengeld, EELE, *Nag. Ged.* 117.

onlijk van iets onstoffelijks. || O bitter- (t. w. *der liefde*), D. HEINSIUS, *Poëm.* 55. r-soete Min, V. HEEMSKERK, *Minne-kunst* en bitterzoete weemoedstoon, BOGAERS 2, 25. wel in den zin van *zuurzoet*, fr. *aigre-* itterzoete verwijtingen, *K. Zev.* 1, 231.

ERZOET (II), znw. onz. Eene klim- de familie der nachtschadigen, *Solanum* ; zie een aantal andere namen van dit ge- HALL, *Landh. Flora* 154. || Alfsranke de naam van Bitter-zoet, om dat de takjes ordende, eerst bitter zijn, maar de smaak hoe zoeter word, CHOMEL 57 *a*. Als bloed- niddel drinken de Luikenaren ... thee van DE COCK, *Volksgeneesk.* 277.

K — BIVOUAK —, znw. onz., mv. *-ken*. *ouac*, dat nog bij HALMA en MARIN ver- t met *veldwacht*, *buitengewone wacht*, en andsch woord eerst in de 19de eeuw voor- *ouac* wordt afgeleid uit hd. *beiwache*; was het oudtijds eene soort van „garde en later eene legerplaats waar soldaten in ucht den nacht doorbrengen. || Toen de den Opperbevelhebber de belegeringstroepen ak rondging werd het noodig bevonden haar n te legeren, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 79. en zijn in bivak op het slagveld gebleven, *den van den Prins v. Oranje*). Den nacht orbrengen (CONSCIENCE 1, 113 *a*). Elk bivak omgeven te zijn door een dubbele ijzer- erring, *Uit eene instructie in Atjeh*). Het bivak opbreken. — Ergens zijn bivak ich daar neerzetten, er gaan wonen (zie 206).

ivakkeeren, een bivak betrekken (zie b. v. A, *Lev. v. W. II*, 560).

st. *Bivakcommandant* („Corps-, post- en *andanten*", *Instructie a. b.*); *-leger* („Eer pen vaardig zouden zijn om uit hare slijke- *-legers* aan te treden", BOSSCHA, *Lev. v.* 07); *bivakplaats* (*a. w.* 298); *bivakvuur*).

R — vroeger ook BIZARD, naar analogie Fransche woorden op *-ard* —, bnw. en fr. *bizarre*, dat aan het Spaansch is ont- oudere beteekenis *fier, parmantig*, die in het Fransch der 16de eeuw nog voorkomt, moet misschien ook in de hier volgende plaats uit HUYGENS worden aangenomen; de gewone opvatting is: zonderling, niet eenvoudig en natuurlijk. || Bisarde grimassen, BREDERO 1, 346. Fröy en bizaert geklieet, en meddet hoôr voll poeyer, HUYGENS 1, 598. Als ick haer dus hoorde spreken, Wel, docht ik, dit komt bizaert, L. VOSSIUS 231. Zyn bizarre en grillige kop, V. EFFEN, *Spect.* 7, 183. Zyn opschik is van het hoofd tot de voeten soo bisar ... dat men *enz.*, *Ned. Spect.* 9, 111. Ik (kreeg) ... den naam van een bizar man, *Leev.* 2, 103. Hij was bizaar, vol wilde en romaneske vlagen, En geestig, DE GÉNESTET 2, 222.

BIZON — BISON —, znw. m., mv. *bizons*. De Gr.-Lat. benaming van het wilde rund, die men met ohd. *wisunt* in verband brengt. De naam *bizon* wordt thans, behalve aan den nu bijna verdwenen Europeeschen buffel (*Bos bonasus*), vooral gegeven aan den in Noord-Amerika bekenden *Bos americanus* (SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 87). || De Bisons ... zijn ... in het oostelijk halfrond nog slechts aanwezig in den Caucasus en in een bosch van Lithauen, BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 304.

Samenst. *Bizonjacht* (BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 306); *bizonstier*.

BLAADJE. Zie BLAD.

BLAAG, znw. gemeensl. Een woord, dat in verschillende noordelijke gewesten zeer gewoon is (zie de Idiotica), ook in Nederduitschland. Een stout kind (soms nog een kind in de wieg), een „snotneus", een kwajongen. De afleiding is niet bekend (verg. *D. Wtb.* 2, 60). || Het jongste kind ... (speelt) den geheelen nacht „op zijn poot" ..., alsof die ondeugende blaag het expres deed om de buren uit den slaap te houden, LINDO in *Tijdsp.* 1855, 2, 371 *a*.

BLAAI (I), znw. m. Naast *Blaaien* (I). Ophef, wind, drukte. Alleen in Zuid-Nederland (zie de Idiotica). || Dat er in dien „blaai" iets was, dat misstond, DE VOS, *Vl. Jong.* 9. Die woeligheid, dien blaai, die schittering der hoofdstad, WATTEZ, *Koningsk.* 139. De waai en de blaai van de Fransozen, POL DE MONT, in *Volkskunde* 10, 115. Met den blaai schiet men den gaai (*spreekw.*: *door pochen komt men er*).

Samenst. afl. *Blaaimaker* (bij DE BO), beslagmaker, windmaker, ophakker.

BLAAI (II). Zie BLAD (II).

BLAAI (III), znw., voorkomende als scheldnaam voor eene vrouw; de eigenlijke beteekenis blijkt niet duidelijk. || T' is een onhebbelijcke bley, een lelijcke pry, zy seyt yder zijn verdriet, ... 't is een uytghelaten meer, V. SANTEN, *Snapp. Sijtgen* 4. Ghy varcken, ghy sack, ghy panckt, ghy blay, ghy flaers (*tot eene verkwistende vrouw gezegd*), *Schynh.* 23.

BLAAIEN, onz. en bedr. zw. ww. Mnl. *blaeien* (VERDAM 1, 1283), mhd. *blæjen*, ohd. *blâjan* (verg. BRAUNE, *Ahd. Gramm.* § 359). Een woord, behoorende tot eene groep waarin de begrippen *blazen* en *waaien* zijn waar te nemen. Thans alleen nog in Zuid-Nederland.

1) Waaien, wapperen. || Si ... deden dat vaenderlinc blaeyen Neffens twater op den boort, *Antw. Liedb.* 266. Zineu mantel blaeide, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 6. Laet de banieren blaien, DE BACKERE, *Minnebr.* 23 (zie ook 56).

2) „Wind maken", ophef maken; thans in Oost-Vlaanderen (SCHUERM. 57). In de volgende plaats waarschijnlijk op te vatten als: triomfeeren. || Als duer een speghele En zie ic nu maer, die in my dus blaeyt, Och moght icze spreken, ic waer gepaeyt, *Gentsche Ref.* 146.

3) Blaken, laaien (DE BO); licht verbranden, verzengen (SCHUERM.).

Afl. *Blaai* (I) (zie ald.); *blaaier*, iets dat blaait, wappert (DE BO); *blaaieren*, vlammen, flikkeren (zie DE BO); ook schroeien, zengen („Steekt het (*het speenvarken*) aan 't Spit, legt het voor een vuur, maar het moet niet sterk wezen, want het *blaajert* ligt", *Geld. Keukenm.* 231).

Samenst. *Omblaaien* (zie ald.).

BLAAISTEREN. Zie BLEISTEREN.

BLAAK, znw. m. Mnl. *blake*, vlam (VERDAM 1, 1284). Gloed van vuur (ook figuurlijk). Thans niet meer in gebruik. || Want u ... van AEthna selfs den blaeck Verwarmen weer en can, HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 95. Soo haest het vyer (*der liefde*) ontsteeet haer aengeboren blaeck, RIJCKELSMA, *Wilde Eendenj.* 20. Brandt en blaeck ... stichten ..., Steden en Landen uyt ... plunderen *enz.*, BAARDT, *Deugdensp.* 162 (zie ook 91 dezelfde verbinding). Den rooden blaak van den vuurgloed, CONSCIENCE 2, 314 *b*.

— *Blaak* of *heiblaak* komt ook voor in den zin van *haarrook*, *veenrook* (zie b. v. *Arnh. Cour. v.* 10 Juni 1858, en *Nav.* 3, 6 *b*).

— Bij overdracht: iets dat gloeit, glinstert, t. w. eene ster. || 'k Wil uw saed veel meerder maken Als de blaken Aen des hemels firmament, AMPZING, *H. Traenen* 16.

Samenst. *Blaakgodin*, benaming voor Venus (J. VOS, *Geö.* 2, 277); *blaakteeken*, vuursein (HOOFT, *N. H.* 422); *blaakzuchtig*, begeerig om te schitteren (HOOFT, *N. H.* 783).

BLAAM, znw. vr. Mnl. *blame* (VERDAM 1, 1284). Ontleend aan fr. *blâme*.

1) Al wat gezegd wordt tot afkeuring, tot berisping. || Sulcke ... Die ... van hem spraken eenighe blame, HOUWAERT, *Lusth. d. M.* 3, 47. Tquaet dat d'eene gheerne volquame, Belett dander wt vreesen der blame, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 111. Eer noch blame, DE DECKER 1, 173. De blaam van ongodsdienstigheid, V. EFFEN, *Spect.* 5, 36. Smartlyk valt my de blaam, dat ik hem aan u heb opgeofferd, *Leev.* 8, 40. (*Hij*) Verdient geen blaam maar lof, TEN KATE, *Par. Verl.* 78. De ridder zonder vrees of blaam (naar fr. *sans peur et sans reproche*).

— Voorgesteld als eene *smet*, eene *vlek*. || Dees my aengewreven blaem, SMITS, *Rottestr.* 26. Om my van een vuyle Blaame te zuyveren, DE BRUYN, *Reizen* 1, 388 *a*. Geen blaam bezoedele de eer der Ridders, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 44. Den blaam, die op haar rust, *K. Zev.* 5, 48.

2) Vernederende behandeling, smaad; verouderd. || Agamemnon (en heeft) mijnen lichame Noyt bekent, oft met eenighe blame My ghehindert, V. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 19 *a* (*Briseïs tot Achilles*).

3) Iets dat tot schande strekt, zonde; verouderd. || Vol sondighe blamen, *Gentsche Sp.* 180. Tis groote blame, dat ghij den quaden behaecht, A. BIJNS 34. Haer onreynighe blamen, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 143. Ghy ... vuile vleiers, ... Die de schandelyke blamen Doopt met eerelyke namen, DE DECKER 2, 376. Dit strekt my niet ten blaame, *Leev.* 4, 139.

4) Benarring, ongemak; na de middeleeuwen zeldzaam. || Ick (t. w. *Leander*) rechte my eens oppe (t. w. *onder het zwemmen*) schouwende blame. Als de vermoeyde duer tswemmen onsachtich, V. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 119 *b*. Welck is hem meest troost die in sdoots blame sidt? *Gentsch* [illegible] 4 (zie ook 84).

Afl. *Blamen* (zie ald.); *bl* [illegible] re deugd, ... *blaamloozen* levensw [illegible] *Kl. Z.* 2, 141).

Samens [illegible] *blaam* (D [illegible]

BLAAMTE, znw. vr. Van *Blamen*. Mnl. *blamte* (VERDAM 1, 1281). In beteekenis gelijk aan *blaam*. Reeds in de 17de eeuw ongebruikelijk. || Heeft hy gheen schaemte? Alle mijn tanden, noyt meerder blaemte Hy wt mijnen hoofde ghesmeten heeft, V. GHISTELE, *Terentz. Adelph.* 22. Schandt en blaemt, FEITIERS, *Ecclesiast.* 17. Met schand veracht vol spottelicke blaamt, COORNHERT 1, 502 *d* (zie nog DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 254; V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 45 en 189; enz.).

BLAAR (I) — vroeger BLADER en gewestelijk nu nog BLADDER —, znw. vr., mv. *blaren*. Mnl. *blader*, en ook *blaer* (VERDAM 1, 1281), ohd. *blâtara*, mhd. *blâtere*, nhd. *blatter* (*D. Wtb.* 1, 77), ags. *blædre*, eng. *bladder* (MURRAY 1, 896). De vorm *bladder* heeft *dd*, ontstaan uit *d* onmiddellijk voor *r*; vóór *dr-* kan de *d* verkort zijn. Het woord is eene afleiding van den stam dien men vindt in *blaaien*.

1) Puist, buil en derg. In dien algemeenen zin verouderd. || Dat een Huysman sijnen Knecht toorniglijck met een Sweepe in 't aensicht sloegh, in sulcke wijsen datter een lange witte bladder rees wt sijn aensicht, COORNHERT 1, 446 *d*. Sweeren uytbrekende met blaerkens, aen de menschen en aen het vee, *Exod.* 9, 9. Eene witte rootachtige ofte witte blaar, *Levit.* 13, 24. Der blare ofte des geswels, 13, Kast 27 (zie ook *Levit.* 13, 19; 13, 28). Carbonkel op de neus, en bladders voor de kruyn, V. DOK, *Sticht. Ged.* 126.

2) Eene blaasachtige opzwelling der opperhuid waaronder zich bloedwei verzamelt, voorkomende bij brandwonden, als gevolg van handenarbeid en ook als gevolg van inwendige aandoeningen. || Heeft iemant sijn voeten verzeert van quade bladeren of bleynen, DODON. 716 *b*. Blynen en blaaren, die, door 't schrynen en schuuren der Haamen, of door 't drukken van 't Haamkussen enz. ontstaan, BERKHEY, *N.* [illegible] 4[1], 189. Hij (had) vrij aanzienlijke blaren in de handen, BEETS, *C. O.* 79. Als men de hand verbrandt komen er bladders op, DE BO.

— In een bekend spreekwoord. || Wie sijn bil brandt moet sitten op de blaren, CATS 2, 446 *a*. Die zijn neers brandt die moet selfs op de blaaren sitten, BREDERO 1, 237 (zie ook WESTERBAEN, *Ged.* 2, 72). Die ... sijn eyghen naers verbrant, heeft hem op de blaren niet te beklaghen, FRANSSOON, *G. Wouters*. Mijn stiefzoon ..., Die met zijn poort zit op de blaren, V. MARLE, *Rijmel.* 16.

— *Iemand blaren bijten*, eigenlijk van een ins (zie de samenst. *blarenbijter*); figuurlijk, met eene ontkenning: „niet bijten", iemand geen kwaad doen. Heeft dat een Capiteyn geweest? men sonder geen kint me vervaren ... ick denck, hy beetse gheen blaren, COSTER 507. Ik heb de brui van zyn zeun, hij is een rottege Waal? neen, Sinjeur, die zelze gien blaren byten, ASSELIJN, *Schoorsteenv.* 23. Tast [illegible] het zal u geene blaren bijten, HARREBOMÉE 1, 59.

3) In allerlei toepassingen, o. a. in vele ambachten eene holle oneffenheid aan de oppervlakte van iets. Bladdering, bladder, gebrekkige plaats in metaal, V. HOUCKE, *Loodgieter* 118. Dat ... bij eenen steen zonneschijn, de verf of lak met ... blaartjes optrekt, HOFMAN, *Schilders-Handb.* 55. Die muur is slecht geverfd, hij is vol bladders.

Afl. *Bladderen*, *bladderig*, *blaren* (zie die woorden).

Samenst. afl. *Blaarvormig* (*Ned. Apoth.* [illegible] 1851), 98).

Koppel. *Blaartrekkend* (zie ald.).

Samenst. *Blaarziekte* (zie BLAAR (II)).

— Verder [illegible] *Blarebijter* of *blazebijter*, zeker [illegible] vlengelig ir [illegible] n daar *Aengst* genoemd (*N.* [illegible]

Juni 1853); verg. bij DOORNK.-KOOLM. *lainbliter, bleinbliter*, „grosse Libelle ... asen-, Blattern- od. Beulen-Beisser"; *blaar-* blaartrekkende pleister (zie CHOMEL 188); tie *bleinroos* onder BLEIN); *blaarschors*, *Ned. Apoth.* (ed. 1851), 97); vanwaar eener plantenfamilie: de *blaarschorsigen*, *ae*, waartoe in Nederland het garoeboompje HALL, *Landh. Flora* 191); *blaarstaal* al (zie KUYPER, *Technol.* 1, 28, en).

weede lid. *Bloed-*, *etterblaar* (zie die het eerste lid); *gortblaartje*, bij gortige MAN, *Geneesk. v. h. Vee*[4] 545).

R (II) — wellicht afkorting van BLAAR- znw. vr. Eene ziekte van het vee, be- opzwelling van de huid, soms over het aam. || Eene zekere ziekte van Etter- e zy (t. w. *de boeren*) de Blaar noemen, *N. H.* 4[1], 152. Dat het wit haar in de rnid of door de blaarziekte uitgevallen t weêr aangroeid, 4[2], 205. De Blaar- of [2], 215. De blaar en de pof, 5, 465.

Waarschijnlijk in navolging van het r (V) behandelde bnw., dat voorkomt elijkluidend znw., werd *blaar* soms ook bruikt naast het hier behandelde substan- eene blaere Koe ... verstaat (men) eene Blaar- of Pofziekte heeft gehad, BERKHEY, 215.

Binnen-, *mond-*, *tongblaar* (zie die het eerste lid).

R (III), znw. vr. Mnd. *blare*; etymo- want met *bles*. Daarnaast heeft men een enzelfden stam gevormd: zie *Blaar* (V). e verwante vormen zie de etymologische en.

witte plek aan het voorhoofd van sommige aldelijk van runderen; ook *bles* genaamd. naam voor de zwarte vlekken om de oogen, der het hoofd grootendeels wit is. || Een .. dat, heel ros doorgaens op al sijn vel, ir een blaer voert, wit en hel, VONDEL e ook 6, 541). Bles en blaar beteekende zelfde, en nog, vooral ten aanzien van BERKHEY, *N. H.* 4[2], 214.

koe met eene *blaar* (verg. de samenst. dit geval zou *blare* ook het bnw. *blaar* , zelfstandig gebruikt: zie BLAAR (V). || *cca nigra, sed fronte alba*, KIL.

beschouwd als eigennaam. || Onse Koe y eet, *Vlaerd. Redenr.-bergh.* 139. Daar één koe die Blaar heet, CORN.-VERVL.

arde, eene blaar hebbende („Onse roo- nou al weer met jonghen, en de blaeuwe s het inde angdere week met de varingh , BREDERO 1, 148).

Blaarkoe, koe met eene blaar („Onse sieck, sy heeft een quae elder", V. SANTEN, *op 't aer* 5); *blaarkop*, eene zeer breede ch zijdelings over de wangen uitbreidt en ivat (HEEMEIJER, *Veearts. Handb.* 169); KHEY, *N. H.* 4[1], 151 en 152 wordt de ms als gebrek beschouwd en wordt er ook witte kolplek voor het hoofd van een r verstaan; samenst. *blaarkopstier*, een n blaarkop (zie b. v. *Leidsch Dagbl. v.* 8).

n het *Alg. Politieblad* 1858, 582 vindt *v.* Dit is waarschijnlijk eene drukfout, want en in het Mnd. *blasenhengst*, maar een znw. zin van *blaar* schijnt in onze taal onbekend.

BLAAR (IV), znw. vr. Een term, in ongunstigen zin toegepast op vrouwen; bij SCHUERM. opgegeven voor: een lichtzinnig vrouwspersoon; bij CORN.-VERVL.: eene vrouw die veel lawaai maakt, dwaas vrouwmensch. Vaak ook: een al te druk meisje, eene malloot. Men vergelijke hiermede het bij BERGHAUS 1, 151 voorkomende *blarig*, „auffallend, prahlerisch". De etymologie is niet bekend. || Gaep teylen, Landaten, en sulcke blaren Alle die Maerten de (*var.* die) vuyl pottagie koken, *Veelderh. Gen. Dicht.* 157.

BLAAR (V), bnw. Mnl. *blaer* (VERDAM 1, 1282). Van een oudgerm. stam *blazo-*, waarnaast *blaso-*, dat men vindt in ohd. *blasros*, blespaard, en in mhd. *blas*, kaal (SCHADE 74). Het znw. *blare* (zie BLAAR (III)) heeft denzelfden stamvorm als *blaar*, bnw.; de *s* van *blas* vindt men, verdubbeld, in *bles* (zie dat woord). De heldere *a* van dit bnw. *blaar* is te vergelijken met die van het bnw. *baar*: zie kol. 1003. Eene *blaar* of *bles* hebbende. In het gebruik niet altijd goed te onderscheiden van *blaar*, bles. Vooral in een paar spreekwoorden. || Men schelt gheen coe blaer, of hy heeft wat wits, SARTORIUS, *Adag.* IV, 40 (*rumor publicus non omnino temere est*). Men heet gheen koe blaar, zy en hebbe plek of haar, SPIEGHEL 285. Men scheldt geene koe blaar, of daar is wat wits aan, HARREB. 3, 129 (zie verder STOETT n°. 1033).

Samenst. *Blaarbont* (zie Dl. III, kol. 372).

— Als tweede lid. *Grijsblaar*, *roodblaar*, *vaalblaar*, *zwartblaar*.

BLAARTREKKEND, bnw. Term in de geneeskunde, als vertaling van lat. *vesicatorius*. || Blaartrekkende Pleisters, CHOMEL 198 *b* (ook V. LENNEP, *Rom.* 4, 134). Blaartrekkende middelen. De blaartrekkenden (eene familie van insecten, ook *Cantharideu* geheeten: BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 313).

— Bij BILD. vindt men om de maat der jambische verzen *bladertrekken* en *bladertrekking* (6, 441 en 445).

BLAAS (I), znw. m. Van *Blazen*; verg. BLAS. De handeling van ééns te blazen, een ademtocht. Thans in de algemeene taal verouderd. || (De wind) die u nae, met bolle blaesjes, floot, HOOFT, *Ged.* 1, 267 (zie ook 2, 25 en 2, 356). Hoe God ... Heeft in den nieuwen mens 't beginsel van het leven ... door zynen blaes gegeven, V. ZEVECOTE 127. Besiet hoe dat een kint met seep het water menget, Met eenen cleynen blaes een bobbel daer op brenget, 299. Waar ieder frissche roos ... Verwelkt, op éénen blaas van d'adem van het noord, LEDEGANCK 43. De blaas van den wind schudt de bladeren af, DE BO. Blaasjes pakken (zitten uitblazen, den tijd verleuteren).

Aanm. In de volgende plaats staat eene figuurlijke uitdrukking, die waarschijnlijk dit woord *blaas* bevat. || Hy (t. w. *Cromwell*) scheen alleen den baas: Over al zogt hy de blaas, Ieder moest zijn deuntje zingen, Ieder danssen naar zijn fluit, J. ZOET, *Digtk. Werken* 43.

Samenst. *Blaasbeet*, bijtende aandoening, door den wind veroorzaakt (DE BRUNE, *Bank.* 2, 23).

BLAAS (II), znw. vr., mv. *blazen*. Mnl. *blase* (VERDAM 1, 1287); ohd. *blâsa*, mhd. *blâse*, nhd. *blase* (*D. Wtb.* 2, 67). Verg. BLAZEN.

1) Eene met lucht of een ander gas gevulde holte; bobbel. || Vaten ... die vol zijn, of overloopen, met opgeblasen blasen ende dicht ghesloten bellen, COORNHERT 1, 333 *d*. De blaasen of borrels, die er als dan op komen (t. w. *op eene vloeistof die geschud wordt*), CHOMEL 1596 *b*. Wanneer er naden en scheuren en blazen in het glas (*van een spiegel*) zijn, dan *enz.*, GEEL 124. De voornaamste gebreken bij gegoten voorwerpen zijn ...: Blazen ... welke bestaan uit blaasjes van lucht of van gas, die door de in

den vorm gelaten luchtgaten niet zijn weggetrokken, v. HOUCKE, *Loodgieter* 333. Het opspatten der blazen in de plassen (*bij het regenen*), NETSCHER, *Mensch. om ons* 20. Blaaskens maken (*in Z.-N.: bellen blazen, als kinderspel*).

— Eene zeer sterk opgeblazen *blaas* kan licht barsten; dikwijls in figuurlijk verband. || Een' blaes die bersten wil, HUYGENS 1, 143 (*Een sot Hovelingh*). Ik verwonder my, dat de Hollanders den blaas zoo sterk opblazen, en ik vrees dat die zal bersten, *Verv. op* BRANDT, *De Groot* 284.

2) Blaar (vooral in Zuid-Nederland). || Bleynen oft blaeskens van gaen oft wercken gecomen, DODON., *Register Gebr. d. Cruyden*. Hij ... schoffelde de wegelingen ..., tot er blazen op zijne palmen kwamen, LOVELING, *Idon.* 53. Ik heb mijn hand verbrand en daar is 'en groote blaas op, CORN.-VERVL.

3) Een tot een levend organisme behoorend zakje, dat eene vloeistof of een gas bevat. || Hunne blazen (t. w. *de zwemblazen van zekere visschen*) (strekken) voor schuitjes, om 'er andere vissen meê te gaan vangen, DE BRUNE, *Jok en E.* 30. Een met vochten gevulden blaas onder de huid (t. w. *aan het hoofd bij kalveren*), BERKHEY, *N. H.* 8, 13. De jonge wormen (t. w. *lintwormen*) .. nemen ... allengskens de gestalte aan van een met haakjes gewapend kopdeel, hetgeen van eene, met vocht gevulde blaas voorzien is, SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 481. Deelen ..., die met blazen (*Papulae*) bedekt zijn, zooals de stengel en bladen van de IJsplant.... De bedoelde blazen zijn cellen of celhoopjes, die met een waterachtig vocht gevuld zijn, OUDEMANS, *Leerb. d. Plantenk.* 1, 75.

4) Inzonderheid de pisblaas. || Groot Nagelcruydt heeft een seer wtnemende cracht tegen den steen oft tgraveel, ende andere gebreken der nieren, en van de blase, DODON. 99 *b*. De gene die met ... verstoptheyt der blasen gequelt zijn, 152 *a*. Mij wort so qualijck, Ick gevoele daer wadt na mijn blase cruijpen, *Trou m. bl.* 72. Al hadden sy de blase also verconckelt gehadt, dat sy *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 2, 8 (bl. 118 *a*). Houdt jou warm mijn vaer, je soudt aers verkouwen in jou blaes, COSTER 529. Hy sterreft schier van kouw, hy schijnt wel seer verkleumt, Verkonckelt in zyn blaas, BREDERO 2, 43.

5) In (*iemand*) *de blaas breken*, beteekende *blaas* de *galblaas* (t. w. van een visch; verg. ook Dl. III, kol. 1243 en 1256), zoodat de uitdrukking beteekende: eene zaak voor iemand geheel bederven, hem ongelukkig maken; blijkbaar werd de eigenlijke beteekenis spoedig vergeten, en daardoor de vorm gewijzigd. || *H.* Had icse hier, ic soudse beij die blaes breken! *Trou m. bl.* 284. Ick hadde voor my genomen, hier af nauwelijck te roeren ..., want sy souden my de blase ende mijne galle willen breecken, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 85 (zie ook 1, 306; 2, 424). Dit volck wil my te lijf Als of het my de blaes wouw breeken, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 513. Hoe kom jy hier de blaas zo breeken? v. ELSLAND, *Dronke Brechtje* 36.

6) Benaming van allerlei voorwerpen, die hetzij van de *blaas* van een dier (meestal van eene *varkensblaas*) vervaardigd zijn, hetzij in vorm daarop gelijken; zie ook de samenst. || De lucht spant blazen uit, waerop de zwemmer drijft, VONDEL 9, 400. Zwemmende op kurken of blazen, KINKER, *D. en O.* 157. Eene blaas (een zak) met ijs op het hoofd van een zieke. Eene blaas op een potje ingemaakt goed.

— Eene *blaas met erwten* is kinderspeelgoed. || Mijn kintsheyt nam vermaeck in kuickers, blasen, koten, CATS 2, 342 *b*. Twee jonghens ... met een Rommelpot en een blaes aan een stock, COSTER 67 (*var.*). Hier schort niet dan een blaas, een rommel-pot, Om voor de luyer duer te r te singhen, BREDERO 2, 69. Sy ratelen als e met Erten, OGIER, *Seven Hoofts.* 26.

— *Eene blaas met erwten of boonen* wo bruikt om iemand te verschrikken: zie Dl. II 443, en ook de volgende plaats. || Een bl eirten waer te veel om my de doot Te jaeghen lijf, MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 37.

7) Als zinnebeeld van ijdelheid, nietigheid. sche minne ... Is maer een blaese gevult winde, *Trou m. bl.* 52. Wat is de Wereld .. Blaas vol wind en anders niet, LUYKEN, *'s M Begin enz.* 47. 't Is eene blaas (*een fia* SCHUERM. en CORN.-VERVL.).

— *Wat een blaas!* gekheid, onzin! (als ant de uiting van eene onjuiste onderstelling). || *W* niet in, dat ick een pot heb evongen met gout een blaes, ick trouse (t. w. *de dochter van* haer goede manieren, HOOFT, *Ged.* 2, 286. Krijgen van ons after-dencken.... *F.* Wat e ... Datje vreest en zijn maer droomen, v. D *Taf. v. d. B. W.* 22 (zie ook 17). *S.* Jy draeyt, en swaeyt, ghelijck een gaeren-wind draeye, segje dat? ey Soetje wat een bla huyvring die mijn queld', en weedom inde bl VENNE, *Sinne-mal* 65 (zie nog HUYGENS 1

8) Ook als persoonsnaam: een dwaas (verg 1, 1282). || Schip en goet was verlaten arm Niemant en zachmen dees blasen (t. w. *Jezus len na zijne gevangenneming*) by ter no *Rotterd. Sp.* 15.

9) In de papiermakerij is *blaas* de naam koperen bol (zie de beschrijving bij BOEKENOOG In het werkhuis bevinden zich de schepkuipe blazen daarin. Deze blazen zijn van koper *enz.*, HARTE, *Molenb.* 86.

Afl. *Blaasachtig*, op eene blaas gelijk Gallen ... zyn ... *blaasagtige* gezwellen Klieren (*aan de pooten van een paard*), tu huid", BERKHEY, *N. H.* 4[1], 195); *blazig* uitzettingen", SNELLEN V. VOLLENH., *Gel. Dier*

Samenst. afl. *Blaaskensmaker*, eene en gezegd voor: windmaker (*Volksbelang* 19 Jan.

Samenst. In de bet. 1 en 3). Meestal i van de natuurwetenschap of de nijverheid, in in plant- en diernamen. *Blaascelpoliep* (zie H *Weekd.* 365); *-erwt*, bij CHOMEL 430 *b*, voo als benaming eener Indische plant, waarvan de op erwten gelijken en in blazen opgesloten z zeker gezwel aan de pooten der paarden (B *N. H.* 4[1], 196); *-gezwel* of *windgezwel*, CHOMEL 4188 *a*, een gezwel, „waar in zich van vogtigheden, als bloed, etter enz. w blazingen vertoonen"; *-hoorn*, benaming slakkengeslacht *Physa* L., o. a. gekenme een eivormigen of langwerpig ovalen hoorn, van hier te lande voorkomen de *bronblaashoor* het *mosblaashoorentje* (zie BERKLOTS, *W* BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 649 en CHOME 540 *b*); *-kikvorsch*, bij CHOMEL 191 *a* als van eene in West-Indië voorkomende soort van met groote blazen aan de zijden van den kop benaming van [illegible] plantengeslacht *[illegible]* de planten [illegible] water groeien [illegible] houdende [illegible] orzien zijn. [illegible] (OUDEM benami soort [illegible] opgebla [illegible] ... *Bl* af", v.

Verv. 545 *b*); *-kwal*, eene afdeeling der zuig-
le *Physsophora*, o. a. gekenmerkt door een
, min of meer steelvormigen stam, die
oveneinde van eene kleine luchtblaas voor-
SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 535); *-noot*, bij
716 *a* opgegeven als benaming voor de wilde
; de naam is waarschijnlijk veel onder; bij
176 *a* leest men: „den naem *Nux vesicaria*
y best, om dat de Nootkens in blaeskens
ggen"); *-poot*, benaming eener insecten-
blaasjes of zuignapjes aan het uiteinde der
ELLEN V. VOLLENH., *Gel. Dieren* 267 en
JK, *Dieren* 3, 454), bij CHOMEL, *Verv.*
aazenpooten" genoemd; *-staart*, eene wilde
van den *blaasworm* (zie NUMAN, *Verlosk.*
535); *-varen*, *Cystopteris*, eene varensoort
milie der Polypodiaceeën (zie OUDEMANS,
618); *-visch*, kogelvisch (zie SCHLEGEL,
186 en CHOMEL 191 *a*); *-vrucht*, eene dop-
een teederen, vliezigen wand (OUDEMANS
ES, *Leerb. d. Plantenk.* 2, 145); *-wier*,
van wier met luchtblazen, *Fucus vesiculosus*
ER PRINS, *Encyclop.* 7, 714); *-worm*,
vroeger gegeven aan zekere kleine blaas-
ormen (*Cystica*), die in het vleesch van
ieren leven, en die men later als onont-
intwormen heeft leeren kennen (zie b. v.
Dierk. 2, 481 en BURGERSDIJK, *Dieren*

metaalnijverheid. *Blazenkoper*, eng. *blister-*
per dat nog eenige zwavel en vreemde
vat, en door de affinatie nog verder moet
worden (KRECKE, *Chem. Technol.* 379);
(„Na het cementeeren zijn de staven ...
ervlakte hier en daar met blaren of blazen
araan de naam *blazenstaal* (*blistersteel*)
", GROTHE, *Het IJzer* 51).
bet. 4). In vele anatomische en genees-
rmen. *Blaasband* (zie b. v. BERKHEY,
65); *-bloeding*; *-breuk*, eene breuk, be-
eene uitzakking der blaas (zie CHOMEL,
); *-catarrh*; *-contractie*; *-inhoud* (v. BRAAM
Ontleedk. 2, 314); *-koliek*; *-kramp*; *-ont-*
ier; *-steen*, een steen die zich in de blaas
r de bekende ziekte veroorzaakt (zie b. v.
N. H. 6, 104; CHOMEL, *Verv.* 1238 *b*);
de grap gezegd („Al is noch ieder glas
niet ontloopen", SIX V. CHAND. 116);
-wand (v. BRAAM HOUCKG., *Ontleedk.*
iekte.
tweede lid. *Erwten-*, *gal-*, *lucht-*, *pis-*,
rkens-, *zaad-*, *zee-*, *zeep-*, *zwemblaas*
orden of het eerste lid); *binnenblaasje*,
in plantencellen (OUDEMANS, *Leerb.*

lgende plaats is nog niet verklaard. ||
hij is met een sot gequelt, Of een kalf
t heeft hem gesteken, *Trou m. bl.* 279.
(*III*), als mansnaam: Blasius, fr.
als typische naam voor een kinkel. ||
en Jopjen trouwen, ... Maer laet een
... *Sig paren* na den eysch, CATS

BALG — *vroeger* veelal BLAASBALK,
zoo *uitgesproken* —, znw. m.
I — 1282), hd. *blasebalg*
— en *Balg* (I).
digsten vorm be-
met leder
oort van
binnen

king door het blaasgat naar buiten gestowd. || Alle de Duyuelen vander Hellen met alle hare Blaesbalcken, MARNIX, *Byenc.* 1, 10 (bl. 52 *a*). En sal niemant... eenige blaes-balcken mogen houden, om de Schepen leggende in 't water opgeblasen ende besocht te werden, *Handv. v. Amst.* 1407 *a* (zie BLAZEN en OPBLAZEN). Men kan gheen molens met blaesbalcken doen omgaen, DE BRUNE, *Bank.* 2, 247 (*spreekw.*). De lucht, ter blaasbalk uitgedreeven, LUYKEN, *Spieg. v. h. Mens. Bedr.* 107. De kamer, waar de blaasbalgen liggen (t. w. *van een orgel*), DE KONING, *Taf. v. Haarl.* 1, 149. De zinkbewerkers en de loodgieters gebruiken den gewonen blaasbalg of handblaasbalg, V. HOUCKE, *Loodgieter* 116. Blaasbalgen ... welke bewogen worden door midde' van eenen trekker, 117.

2) Vroeger gewoon in figuurlijk verband. || De Noortsche blaesbalgh schudt de bosschen, en hun kruinen, VONDEL 6, 679 (verg. ANTONIDES 1, 121). Roem, dienende tot een blaes-balck van hooghmoed, DE BRUNE, *Embl.* 100. Thorens blaesbalck (t. w. *van den toorn*), MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 13. Kleynen Geestelycken Blaes-balgh, om de Goddelycke Liefde te doen blaecken ... in de herten *enz.*, *Titel van een werkje* (a°. 1677).

— In eene spreekwijze die ook bij TUINMAN 1, 189 vermeld wordt. || Datse in plaets van gelde ... hem zijne reeckeninge schilderden op een blaesbalg en bloot papier (d. i. *hem wat paaiden*), PERS, *Ontst. Leeuw* 833 *a*.

3) Als persoonsnaam gebruikt.

a) Twiststoker. || Den Prinse ... ontbraaken geen' blaasbalghen om de tweedraght aan te queeken, HOOFT, *N. H.* 651. Eenige stoockebranden en blaesbalgen, VONDEL 6, 325 (zie ook 3, 89).

b) Pocher, opsnijder. || O Pochers, snorekers, blaas-ballighen by de wijn, BREDERO 2, 316. Een kraaijer En blaasbalg met den mond, van geest een hannikmaaijer, NOMSZ, *Iemant en Niemant* 3.

4) Benaming voor zekere vullingen van hout, in uiterlijk eenigszins gelijkende op de plooien of knepen van een blaasbalg.

a) Bij schepen, in den hoek van de onderste slooiknie met boeg en steven (zie MOSSEL, *Het Schip* 209; WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*). || Blaasbalk, een vulling van Hout voor teegen de Steeven, om de slag van het Water te kunnen weederstaan, WINSCHOOTEN, *Seeman* 27.

b) Bij sommige houtzaagmolens. || Deze tafelmenten, met de daaruit gaande blaasbalken, om het vierkant van den molen te dekken, KROOK, *Molenb.* 140.

Afl. *Blaasbalken*, met veel wind iets zeggen („*G.* Seyt hy dat? *B.* Hy *blaesbalcktet* wel trots", V. SWOL, *Margr.* 7).

Samenst. *Blaasbalghals*, de verbinding der blaasbalgpijp met den blaasbalg (V. HOUCKE, *Loodgieter* 117); *-klep*, ook *windvang* of *ziel* genaamd (*Ald.*); *-lapper* (*Hist. v. Corn. Adr.* 2, 378); *-leder*, het leder dat de houten bladen van den blaasbalg verbindt (V. HOUCKE, *Loodgieter* 117); *-maker* (V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 240); *-pijp* of *blaaspijp*, de pijp waardoor de lucht uit den blaasbalg ontsnapt (V. HOUCKE, *Loodgieter* 117); *-register* (zie BALG (I), Samenst.); *-trekker*, de ketting waarmede een blaasbalg in beweging gebracht wordt (zie b. v. VUYLSTEKE, *Smid* 25).

— Als tweede lid. *Handblaasbalg*, eenvoudige verplaatsbare blaasbalg zonder trekker (zie b. v. V. HOUCKE, *Loodgieter* 116); *voetblaasbalg*, die met de voeten bewogen wordt.

BLAASKAAK, znw. m. Uit *Blazen* en *Kaak*. Een woord, dat althans sinds de 16de eeuw voorkomt in den zin van: snoever, pocher. PLANTIJN vertaalt

het met *blatero*, KIL. heeft *buccinator* (en ook *bucco*, *qui tumidiores habet buccas*). Het zou dan oorspronkelijk een term zijn voor iemand die met zijne kaken blaast; zoo is het b. v. een naam voor Boreas. || (*Phoebus daagde*) over zulcx den Blaes-kaeck (t. w. *den noordenwind*) uyt ten strijt.... De Bulderaer began, en blies met volle kaecken, VONDEL 1, 421. Hoe fel, hoe dol, Die blaaskaak (d. i. *de noordenwind*) d'eike muuren quol, SIX V. CHAND. 54.

— Meestal: een „schetteraar", een pocher. || Huyghens ... Die dat holle swetsen ... Leerde wel den blaeskaek af, HOOFT, *Ged.* 1, 243. O blaeskaeck! als het rijck Uw hart met voorspoed hooght, VONDEL 2, 251. De grootste blaes-kaecken en zijn maer raeskaecken, DE BRUNE, *Bank.* 2, 436 (zie ook 1, 65; 2, 187). Die Blaeskaecken, ... die Loftuyters *enz.*, OGIER, *Seven Hoofts.* 27. Mijnheer Kegge, ... dien blaaskaak, BEETS, *C. O.* 198.

Afl. *Blaaskaken* (zie ald.). — Zeker gedicht van LANGENDIJK, eene parodie op een anderen dichter, heet *Blaaskaakeriana* (zie *Nav.* 27, 284, en verg. *Bydragiana* onder BIJDRAGE).

BLAASKAKEN, onz. zw. ww. Van *Blaaskaak*. Pochen, snoeven. || Al moest veur sijn blaeskaken al booghen en stuypen, DAVID, *Lot v. Wijsh.* 184. Desen quam daer blase-kaken, En een groot gheruchte maken, Dat hy *enz.*, GHESCHIER, *Proefst.* 11. Die ... schreeuwende en blaaskakende volgers van het liberalisme van den dag, QUACK, *Stud.* 250.

Afl. *Blaaskakerij*, snoeverij („(*Zij*) laten zich voorstaen dat ze groote bazen in de kunste zijn ..., doch het is ... loutere *blaeskaeckerye*", VONDEL 6, 46; „*Blaaskakerijen* en valschheden", BILD. 1, 481).

BLAASPIJP, znw. vr. Uit *Blazen* en *Pijp*.

1) Eene buis waardoor men erwten, kogeltjes enz. blaast om vogels te schieten. || (*Een*) blaaspijp ... van zes Palm diameter, STARING 4, 122 (*van een denkbeeldig kanon*). Menschen, die u (t. w. *de musschen*) met blaaspijpen vervolgen, SLEECKX 9, 118 (zie nog TEN KATE 2, 36).

2) Eene pijp om het vuur aan te blazen. || Ze ... doet, met de blaaspijp, onder den ketel, 't Vuur opflakkren, V. BEERS, *Rijz. Bl.* 68 (zie ook LOVELING, *Idon.* 63).

3) Verder in vele andere toepassingen, eene buis waardoor lucht of een ander gas wordt gedreven; zoo b. v.: de blaasbalgpijp (V. HOUCKE, *Loodgieter* 118); de ontlastingspijp voor den afgewerkten stoom, in locomotieven onder in den schoorsteen aangebracht, tot bevordering van den trek (VERDAM, *Machin.* 129 en 424); eene buis voor den luchttoevoer in ijzersmelterijen (KUYPER, *Technol.* 1, 21); de ijzeren *blaaspijp* der glasblazers, enz. Verg. ook *blaasbuis* onder BLAZEN.

BLAASROER, znw. onz. Benaming voor eene o. a. in Indië gebruikte soort van blaaspijp. || Dat zij (t. w. *de Dajaks*) uit blaasroeren, die tevens tot piek zijn ingerigt, kleine vergiftige pijltjes ... afschieten, BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 30. Een Indisch blaasroer, tevens lans, *Uit een Catal.* (a⁰. 1895).

BLAASTEREN. Zie BLEISTEREN.

BLAAT (I), znw. Naam van een jachtvogel, bij VERSTER V. WULVERH. gelijkgesteld met fr. *lanier* (zie ook *Blauwvoet* onder BLAUW (I). || Eenige Edele Voghelen, Valcken, Valcktersels, Geervalcken, Geertelsels, Blaeten (*even te voren* Blaetgens), *Ordonnantie van* 1539 bij MERULA, *Wildern.* 3, 27.

BLAAT (II), znw. m. Een thans verouderd woord, dat bij KIL. wordt vertaald met *blatero* ..., *magniloquus*, bij PLANT. met *babillard*, *criard*, en gelijkgesteld met *blaaskaak*. Verg. BLATEN. || Tginc bat te wercke, doen dabdijen waren clusen, En doen de abten woonden als musen In gaten, in holen. Nu maken sij den blaet met hoogen husen, A. BIJNS 39.

BLABAKKERIJ. Zie BLATEN.

BLAD (I), znw. onz., mv. *bladen*, en *bladers*, thans vaak met verschil van b (vroeger kwam ook voor *blader* (V. D. MAT *Myrrh.* III), en *blaaiers* (DE WIT, *Lev.* v. 5 1, 197). Mnl. *blat* (VERDAM 1, 1289); ohd *blat*, nhd. *blatt*; ags. *blæd*. Waarschijnlijk stym verwant met *bloeien*, t. w. eene Indoger afleiding met *-tó* van een zwakken stamv bijvorm van *blad* is *bled*, dat in sommige ook een woord in de algemeene taal is zie BLED.

A) Eigenlijk.

1) Benaming voor zekere deelen van e groeiende langs den stengel of stam en meestal van eene groene kleur, dienende voo haling en uitwaseming (zie OUDEMANS en *Leerb.* 2, 43, ook voor verschillende so Wanneer ... de bladeren uytspruyten, so dat de somer naby is, *Matth.* 24, 32. jonge blâren, die voorjaarsfier en vol wilden ontplooien, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 3. blaadje (zie Dl. V, kol. 817).

— Met andere deelen samen genoemd. || heidt Van blaên en bloemen, HOOFT, *Ge* Der beuckeboomen blaên en tacken, VONDE Als blad en bloem de sneeuw vervan DA COSTA 1, 7.

— Van het *trillen*, *beven*, *ruischen* de wordt vaak, ook spreekwoordelijk, gewag Oock ruyschte blad en lof ...; Getroffe koelt', de voorbo van het daegen, VONDE Een bladeken dat ruyscht mijn ziele ma achtigh, 1, 708. Al sijn lijden aan het baat u niet eens blads gedruys (d. i. *niet h* ...'t En sy *enz.*, HOFFERUS 8. Het bloed aangezigt gudsende trok ik mij, bevende blad, in den verwijderdsten hoek terug, *Ceilon*, 421.

— Evenzoo van het *verdorren*, *afvallen* Wy alle vallen af als een blat, *Jes.* 64, en dorre blaen, VONDEL 2, 411. Hy (t. w. ... bestroit den grond met blad en love (zie nog 11, 500). De afgevallen Blader Boomen, in den Hout staande, ... by d te raapen, *Keuren v. Haerlem* 1, 284 *a* ('k Zie de gele bladers vallen, met den gedaan, V. ALPHEN 1, 402. 't Menschdo blaadren af, *Ev. Gez.* 160, 2.

— Het jaarlijksche verwisselen der bla aanleiding tot eene spreekwoordelijke ze eene algeheele verandering aanduidt. || bosschen jaarlijcks hunne bladers verandere 6, 600 (HORAT., *Ad Pis.* 60: *ut silvae mutantur*). Sedert dat oogenblik verandert blad, KIST, *Eikenh.* 4, 56. Zoodat dezz anderd was, als een blad op een' boom *Verz. W.* 11, 71. Dat hij in zijn gedrag dus omgekeerd is als een blad op een boom 5, 79.

— In sommige uitdrukkingen collectief Klimop ..., dat nu met de lente aanving te maken, ROSB.-TOUSS., *Maj. Frans* 106. I de esch en enkele andere boomen komen LAURILLARD, *Sch. R.* 9.

— *Een blad*, als uitdrukking voor het vooral in ontkennende zinnen (verg. hal Hy en hadde doen bl 15. Niemant heefter III, 9, 22 (*nien worden*: zie Dl. VI,

— *Geen blad voo*

spreken, wordt vermeld TUINMAN 1, 39; in het Hd. is die zegswijze veel gewoner (zie verder *D. Wtb.* 2, 74).

2) Benaming voor de onderdeelen der bloem, en bovendien voor zekere deelen die een overgang vormen van de *stengel-* tot de *kelkbladeren* (zie OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 44). || De blaeden van een rooseen, HOOFT, *Ged.* 1, 318.

3) *Wandelend blad*, naam van organismen, behorende tot het geslacht *Phyllium*, en gelijkende op verdord loof (zie KRECKE, *Natuurk. Aardrijksk.* 692).

4) In toepassing op *bladen* of deelen daarvan, die in de geneeskunde of in de huishouding worden gebruikt; verg. b. v. *theebladen*. || De bladers ... van Oosterlucey ghedroogt ... zijn goet om ... te beroocken de gene die de cortse hebben, DODON. 566 *b*. Meest plegen de Inlianen dese bladeren te cnaeuwen ume de maeltijt, 1541 *a*. Wasschet die Porcelleynen schoon, ende pluckt die bladeren vanden stele *enz.*, *Koockb.* 6. Folia, Bladen, *Keuren v. Haerlem* 2, 119 *b* (a°. 1749; *in een reglement voor drogisten*).

— *Twaalf blaadjes*, oneigenlijk: eene zeer los gestopte pijp tabak. || Toen hadden burgerheeren den tijd „een pijp bij elkander te komen rooken", en, als de pijp uit was, ten minste „nog twaalf blaadjes", BEETS, *Na Vijftig Jaar* 115. De buurt quasi op „twaalf blaadtjens en Lotto . ." te inviteren, *Schoolm.* 96.

B) Bij vergelijking.

1) Als naam van een ornament waardoor een natuurlijk *blad* wordt nagevolgd; in de bouwkunde onderscheidt men een aantal soorten: zie b. v. ROSE, *Orn.*

— In wapens. || Nog vindt men in de wapens velerlei soort van bladeren, waarvan men de soort moet opgeven. Ontbreekt die vermelding dan zijn het bijna altijd lindebladeren, RIETSTAP, *Handb.* 216.

2) In toepassing op zekere meer platte en breede deelen van voorwerpen. || 't Bladt, het onderste van de riem, WITSEN, *Scheepsb.* 510 *b*. De Bladen ... en de Vouwen (*van een blaasbalg*), *Handw.* 19, 37. Om het vasthoudend vermogen (*van het anker*) zoo groot mogelijk te maken, worden de uiteinden der armen aan den binnenkant voorzien van platte driehoekige bladen *enz.*, MOSSEL, *Het Tuig*, 388. Het blad, de steel en het huis (*van eene bijl*), v. KEIRSBILCK, *Timm.* 55. Het blad eener zaag, v. HOUCKE, *Loodgieter* 118; — van een hamer (GROTHE, *Mechan. Technol.* 66); — van een beitel, t. w. tot steun van den arend tegen het heft (*a. w.* 212). Het blad van eene lans (zie LANDOLT 1, 65). De bladen van eene schaar (zie KUYPER, *Technol.* 1, 255). De bladen van eene (water)schroef. — Het mahoniehouten blad van de tafel, *K. Zev.* 2, 39. Het blad eener werkbank, v. HOUCKE, *Loodgieter* 118. Het blad of de rietkam aan een weefstoel (GROTHE, *Mechan. Technol.* 341). Blad, ... vlengel: het beweegbare deel, waaruit eene vleugeldeur of venster is samengesteld (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 483). Blad, het schouderblad van alle loopend wild, VERSTER V. WULVERH., *Jagtterm.* 55.

— Zeer gewoon in toepassing op de tong, eigenlijk in tegenstelling met de *punt* en den *wortel*. || Wee al den gheuen, die derven rueren dblat, U te blameren, A. BIJNS 95. Wat smeuschen tong al klapt...: Het zy wat taal hy spreekt, hoe hi ook buight zijn blad *enz.*, SPIEGHEL 29. Hy grijpt met eene tang... Het blad der tonge, en snijt het met den degen af, VONDEL 11, 495. Terwyl hun naemen (t. w. *der vromen*) ... Op 't bladt van duizent tongen leven, POOT 1, 341. Iedereen zegt ... dat ik nog al een goed blad heb, doch alleen kan ik niet aan den praat blijven, SEGERS, *B. d. Kemp.* 61 (zie b. v. nog VONDEL 11, 525 en 534; v. EFFEN, *Spect.* 8, 82 enz.).

3) Een plat, vlak stuk metaal of hout. || Een blaadje goud, *Handw.* 22, 81. (*IJzer*), Tot blad uitgeklopt, TOLLENS 6, 26. Een blad zink, een blik, een blad lood, VUYLSTEKE, *Smid* 25. M vind het (*het wagenschot*) van alderley Breed en Dikte.... De Laugte der Stucken, gemeenlijk B of Bladen genaamd, is doorgaans tussen de 12 en Voeten Rijnlandsche Maat, v. YK, *Scheepsb.* 46.

4) Inzonderheid een voorwerp van huishoudel gebruik, dienende om kopjes of glazen op te zetten Een groot vierkant zilver blad, opgevult met Co turen, *Burg.* 166. Het uitspoelen des theepots, om- en afdroogen van het blad, *Wildsch.* 2, 2 Tegelijk een vijfje op 't blaadje leggende, BEET *C. O.* 30. Een Japansch verlakt blad.

5) Een vel papier of perkament, waarop geschrev of gedrukt wordt. || Zijn beste dinghen (*bedoeld z etsen*) de groote blaren ... golden eenen gout gulc ... het stuck, v. MANDER, *Lev. d. Schild* 135 Meer bladen papiers, VONDEL 6, 51. Ick hebbe beschreven 24 riemen papiers ..., ontrent de 15 0 bladers, POIRTERS, *Mask.* 23. Ik begin ... een nie blaadje (t. w. *van een brief*), *Leev.* 8, 227. Al he men slechts eenmaal een blad muziek gecopiëerd, BEET *C. O.* 31. (*Hij*) nam den Nieuwen Rotterdammer, dompelde tusschen de wijd uitgeslagen bladen dr weg, in zijn hoek, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 119. Dat geen muziek om van 't blad te spelen (*ook figuurlij die tekst is niet zoo dadelijk te begrijpen*). Het eers het tweede blad (t. w. *van een bepaald nummer v eene courant*).

— Inzonderheid een *blad* als een van de *blaa* of *vellen* van een boek, die op verschillende wi gevouwen worden voor de verschillende formate vandaar ook vroeger *in 't blad*, in folio. || Als m dien (lessenaar) maakte op de groote van boek in 't bladt te draagen, HOOFT, *Br.* 2, 69. Krekelzangen ..., waarvan het eerste blad thau gezet wordt, BILD., *Br.* 4, 90. Ik geloof dat (t. w. *zeker schrijver*) bij 't blad betaald wer BEETS, *Dicht. Verh.* 47. Het tweede blad is gecor geerd en wordt spoedig afgedrukt.

6) Een vel, of in 't algemeen zeker aantal elkaar behoorende pagina's, als tijdschrift versch nende, en dus een *dag-*, *week-*, *maandblad* enz. Stichtelijke blaadjes. Een vliegend blad. Een veel lezen blad. — Al gaf U Ed. alle dag een blaadje u gelyk U Ed. overledene makker de Engelsche Spectat v. EFFEN, *Spect.* 1, 89. Het steunen van zulk e blad was ... eene ergernis, VEEGENS, *Hist. Stud.* 331. Al de Vlaamsche liberale bladen, VUYLSTEK *Proza* 1, 61. Een blad, dat in Haarlem werd gedru en uitgegegeven, QUACK, *Stud.* 238. Zij dacht ee het blaadje te verbergen voor *enz.*, COUPERUS, *Kl.* 2, 186.

7) Dat gedeelte van een vel in een boek dat m omslaat en dat twee bladzijden of pagina's hee soms ook in den zin van eene enkele pagina. || I Cijfergetal (beteeckent) de Folia oft Bladeren .. ende waer a bystaet, is deerste zijde: ende daer staet, de tweede zijde, MARNIX, *Byenc.*, *Regist* Blyvende voorts by de oude maniere, van op ye blat ofte zyde (t. w. *van de monsterrollen*) niet m als het ghetal van thien Mannen te stellen, *Gr. P caatb.* 2, 245 (a°. 1638). 'k Zit uren lang en l geen enkel blad, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 4.

— Het mv. ter aanduiding van een boek, vrou in bepaalde verbindingen. || De geleerde blaeden l ouwden, HOOFT, *Ged.* 1, 167. De rijmen de blaeden (d. i. *de gedichten in dit boek*), 1, 8 De heilige bladeren (t. w. *de H. Schrift*), DE BAUN *Wetst.* 1, 65. Dingen, die men vind ook in Bybels blaeren, DROSTE, *Overld.* 257. Het geeng

gewyde bladeren, v. EFFEN, *Spect.* 5, 1. Wetenschappelijke Bladen. Losse Bladen.

— Ook het enkelv. is soms meer bedoeld in den zin van *boek*. || Het onfaelbaere bladt (t. w. *de H. Schrift*), VONDEL 9, 250. Soo is den naem van menig edel Helt In 't onbekende blat des droeve doots gestelt, v. ZEVECOTE 4.

— *In een goed* (of *slecht*) *blaadje bij iemand staan*, goed (of slecht) bij iemand te boek staan (zie Dl. III, kol. 102). Zooals uit de eerstvolgende aanhaling blijkt, moet *het kwade blaadje* worden opgevat als een blad waarop door een koopman de slechte betalers worden genoteerd. Thans alleen als gemeenzame uitdrukking. Verg. ook STOETT 208. || Gelijck de Koopluy het gelt quaet achten, Daer haer de taye betalers na doen wachten, ... Soo heb ick Heer u in 't qua blaedtken geset, Om dat uw komste soo lange is belet, VISSCHER, *Brabb.* 76. Ick stae met u (t. w. *bij de Min*) noch niet int alderquaetste blaetien, HOOFT, *Ged.* 1, 59. Een ... teiken van by God in een goed blaatjen te staan, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 110. De Graef van den Berge smeychelde Viglius, verschoonende zijn bedrijf, om in 't goede blaedjen te staen, PERS, *Ontst. Leeuw* 284 *a* (zie ook 688 *a*). Dat het danssen in ... een kwaad blaadje by de meeste vromen staat, v. EFFEN, *Spect.* 11, 161. Onder onze broeders de Hoogduitschen ... staan wy nog in een erger blaadje (t. w. *dan bij de Engelschen*), 11, 222.

— Reeds in de middeleeuwen vindt men het *omslaan* van een *blad* als uitdrukking voor verandering in de omstandigheden: verg. hd. *das blatt wendet sich* (*D. Wtb.* 2, 74), en zie STOETT 207. Waarschijnlijk heeft men te denken aan de bladen van een boek.

1°. Zonder aanduiding van een handelenden persoon: waarschijnlijk het oudste gebruik. || Dat bladeken sal hem ommekeren, deerste sullen de laetste zijn, ende de laetste deerste, FRANCK, *Wereltb.* 3 *b*. Sint de Spaansche reiz (t. w. *sinds het vertrek van den koning naar Spanje*) ... hoe is 't blad omgekeert! HOOFT, *N. H.* 173. Alst blaedjen ommesloegh en den Briel en Vlissingen waeren ingenomen, PERS, *Ontst. Leeuw* 670 *a*. Dat nu het blad zich keert, en hij, die te voren meester was, ondergeschikt ... wordt, v. D. PALM, *Sal.* 3, 219. Het blaadje is omgekeerd, LAURILLARD, *Bl. en Kn.* 134.

2°. Met een persoon als onderwerp. Eene zaak anders beschouwen, anders behandelen; minder gewoon. Bij SARTORIUS (*Adag.* I, 6, 21) vindt men *Tbladt om keeren* ook vertaald met *stilum vertere*, ... *hoc est mutare quod scripseris*. || Dbladt om keeren, *est in diversum mutare sententiam vitaeque institutum*, SARTORIUS, *Adag.* I, 10, 31. Ghij keerde 't blaedien om (d. i. *gij zoudt er anders over denken*), en hielpt mij licht beklagen Den snellen ommeloop van avonden en daghen, HUYGENS, *Cluysw.* 15. Ic sal mijn blatje keeren, En hem ander lesse leeren, DE VYNCK, *Wekel. Verm.* 2, 171. Laat ons het blaadje eens omkeren, v. EFFEN, *Spect.* 11, 94.

— Figuurlijk in sommige namen voor het kaartspel. || Den Bybel van 52 blaeren Die heb ick op mijn duym, BREDERO 1, 261. Het Kaertspel den Boeck van 52. bladeren, POIRTERS, *Mask.* 250.

— In de volgende uitdrukkingen wordt het minnespel bedoeld. || Om bet te gronderen Veneris Theologie studeren zi fijn Inden bouc met twee blaren, D'HEERE, *Boomg. d. Poës.* 14. (*Eene vrouw*) Die liever heeft een bladt in hair text omgeslogen Dan hondert int pampier, J. v. D. DOES, *Nederd. Ged.*, in *Nav.* 51, 388 (vertaling van een der *Basia*).

8) Als naam voor elke der kaarten van het kaartspel; *kaarteblad*. || Gy ... lecht garen een (*nog thans hier en daar in gebruik*: *Taalg.* [illegible] BREDERO, *Lucelle* 30. De minste blaren (d[illegible] *kaarten*), DE BRUNE, *Jok en E.* 182. Hy [illegible] (gewaar), dat ... de Baronnesse ... haar [illegible] blad (t. w. *onder het spelen*) heimelyk toesta[illegible] SIUS, *Verm. Avant.* 1, 321. Daer speelden [illegible] en Duyts tiktakken, ... lentere luy, ... [illegible] troeven, ... pachten, het leste en negen bl[illegible] v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 60.

— *Vier blaadjes*, eigenlijk de kaarten di[illegible] bij het spel in de hand houdt. || Loopt al [illegible] 'k Sel den boer noch terwijl gaen nemen [illegible] blaetgiens uyt de nest (t. w. *bedrieger*[illegible] verg. DE VRIES, *War.* 93), COSTER 31. Gest[illegible] 4 blaetjes (t. w. *dan behoeven zij niets in d*[illegible] *te verteren*), want spelers en drincken niet,

Aanm. In Overijsel is niet onbekend [illegible] *blaekes* voor *blaadjes*, en die zelfde vo[illegible] (DRAAIJER) of *bleekens* (*Taalk. Mag.* 2, [illegible] teekent ook *mazelen*: een term daarvoor i[illegible] (zie BLAAR (I) en DIEFENBACH, *Gloss.* 60[illegible] licht is daardoor ook een ander woord, [illegible] *folia* beteekent, op de mazelen toegepast.

Afl. *Bladachtig* („In enkele gevallen [illegible] kelk zijn *bladachtig* uiterlijk geheel", o[illegible] *Flora*[2] 1, 113; soms in den zin van [illegible] „Het water ..., verhardende tot een vas[illegible] *agtig* lichaam, dan men Ys noemt", BERKE[illegible] 1, 454); daarnaast *bladerachtig* (zie [illegible] *N. H.* 4[2], 262 en 6, 10); *bladig* („B[illegible] boomte", COORNHERT 1, 367 *c*; zie ook v. [illegible] *Bucol.* 10; VONDEL 1, 104 en 3, 766); [illegible] *bladerig* (v. MANDER, *Bucol.* 109; VONDE[illegible] ook in den zin van fr. *feuilleté*, schilf[illegible] *bladerig* stuk uit de pens van dezelve Koe", [illegible] *N. H.* 6, 195; zie ook v. HOUCKE, *Loodg*[illegible] *bladeloos* („Alle velden staen 'er grazeloos [illegible] men *bladeloos*", VONDEL 5, 114; zie o[illegible] 198 *a*; REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 65; HOFF[illegible] *Nal. op* WAGEN. 1, 87); daarnaast *bladerloo*[illegible] *J. F.* 1, 88; LOVELING, *Sophie* 249; WATTEZ, [illegible] 44); *bladeren* (zie ald.).

— *Beblaad*, *bebladeren*, *geblaad*, *ontbl*[illegible] *bladeren* (zie die woorden).

Samenst. en **Samenst. afl.** In de b[illegible] Vooreerst in een aantal botanische term[illegible] bladeren der planten betrekking hebbende [illegible] juiste beteekenis men vindt in de leerb[illegible] b. v. *Bladbeweging*, *-doorn*, *-geel*, *-groen* [illegible] stof der groene bladen; ook in samenst. als [illegible] *kogeltje*, *-korrel*, *-lichaam*, *-ring*, *-spiraa*[illegible] *-knop*, *-kussen*, *-ligging*, *-moes*, *-nerf*, [illegible] *-punt*, *-rand*, *-rank*, *-rood*, *-rozet*, *-rug*, [illegible] *-schijf*, *-skelet*, *-slip*, *-spil*, *-stand*, *-st*[illegible] *-voet*, *-vorm*, enz.

— Voorts in verschillende namen van [illegible] dieren; zoo b. v. *Bladmossen* (zij zijn alt[illegible] bezit van een bebladerden stengel"; UUD[illegible] DE VRIES, *Leerb.* 2, 235); *-riet*, groen [illegible] zijne bladeren bezet riet, in gebruik bij rijw[illegible] b. v. PASTEUR-NOOT 1, 104); *-kever* (of *gom*[illegible] (levende „van zachte plantendeelen, vooral [illegible] BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 326); *-kin*[illegible] geslacht van ringwormen, wier voeld[illegible] van blader[illegible] ben (HEEKLOT[illegible] *-kreeften* ([illegible] *a*), met [illegible] (zie SCHT[illegible] 2, 367 [illegible] „meestal [illegible] plantend[illegible] daar *gra*[illegible] waarop [illegible]

vlgg.); *bladluisleeuw*, larve van de gaasvlieg, die van bladluizen leeft door ze uit te zuigen (BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 427); *-neuzen*, eene groep van vleermuizen met bladachtige (vliesachtige) aanhangsels aan den neus (*a. w.* 1, 212); *-pootigen* (*Phyllopoda*), eene groep van zoetwaterdieren die bladvormige en in lappen verdeelde pooten hebben (*a. w.* 3, 556); *-roller*, een vlinder, waarvan de rups leeft in opgerolde bladeren (*a. w.* 3, 375); *-selderij* (tegenover *knolselderij*: zie v. HALL, *Landh. Flora* 90), *-slang*, levende „op boomen, waar zij, meestal tusschen de bladeren verborgen, op haren buit loeren" (SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 46); *-snijder*, zekere bij die met hare kaken kleine schijfjes uit de randen der bladen snijdt (SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 282); *-sprietigen*, eene groep van kevers, waarbij de sprieten een breeden knop hebben, uit geledingen bestaande die als de bladen van een boek tegen elkander sluiten (SNELLEN v. VOLLENH., *Gel. Dieren* 194); *-vloo*, ook *bladzuiger* geheeten, evenals de *bladluis* levende op bladeren (SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 234); *-vogel* (*Phyllornis*), in Oost-Indië levende (*a. w.* 1, 274); *-wesp* („De naam *Bladwespen*, ofschoon niet volkomen juist, daar vele soorten uit deze familie zich met gras, andere met biezen voeden ..., is reeds langen tijd in gebruik", SNELLEN v. VOLLENH., *Gel. Dieren* 323); *-zuiger* (zie *-vloo*, en verg. CHOMEL, *Verv.* 552 *b*).

— Verder in woorden die niet juist tot de taal der wetenschap behooren, maar ook tot die van het dagelijksch leven of van de dichters; zoo b. v. *Bladaarde* („Een kundig Hovenier . . zal . . . niet verzuimen . . . alle de afgevallene boom-bladen *enz.* . . . op een hoop te brengen, om te rotten en tot aarde te worden. . . . Dusdanige aarde noemt men . . . *Blad* of Hout-*aarde*", CHOMEL 212 *b*); *bladerbed* (BILD. 1, 428); *bladerbot*, bladknop (LANGENDIJK 1, 165; BOGAERS 2, 43); *bladerdak*, t. w. in een woud (NOLET DE BR., *Ged.* 1, 27); *bladerdos* (DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 103; gewoner is *bladerendos* (HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 106; LOOTS, *N. Ged.* 117); *bladerfranje* (BOGAERS 2, 67); *bladgerucht* (BILD. 12, 349); *-geruisch* (BILD. 2, 93; 3, 4); *-gewelf* (BILD. 2, 360; *K. Zev.* 2, 86); *-gewemel* (v. BEERS 1, 122); *-groen*, groen gebladerte (BOXMAN, *Ged.* 156; *bladerengroen* bij LULOFS, *Ged.* 83; *bladergroen* als bnw. bij DE BUCK, *Boët.* 79); *-groente*, bladeren, als groente gebruikt; *blaadjeheide*, naam van zekeren heester, o. a. op Terschelling voorkomende (zie OUDEMANS, *Flora* 2², 332); *bladerknauwsel*, door HUYGENS (1, 92) gebruikt in toepassing op fijngemaakte lindebladen (waarvan DODON. (1406 *a*) zegt: „gheenseuwt zijnde ende op de wonden geleyt, genesen die"); *bladerkrans* (BILD. 6, 301); *-kroon* („De boomen pronkten . . . nog met een goed gedeelte van hun *bladerkroon*", BEETS, *C. O.* 159; zie ook TER HAAR, *L. Ged.* 26; COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 15); *-kruin* („Een treur-esch . . . , wiens *bladerkruin* hen overschaduwt", *K. Zev.* 1, 179); *bladerenleven* („Ze (t. w. *kastanjebladeren*) (waren) verschroeid en verschrompeld . . . voor haar geheele *bladerenleven* lang", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 8); *bladerlof*, pleonastisch voor *gebladerte* (LUYKEN, *Onw. Wer.* 43); *bladjemoes*, in de buurt van Groningen: de afgesneden bladen van het gewoon koolzaad, die als groente gebruikt worden (v. HALL, *Landh. Flora* 17); *bladpluimage* (TEN KATE, *Par. Verl.* 85); *bladerrijk* („Idaes *bladerrijcke* kruynen", VONDEL 2, 449; zie ook TEN KATE, *Schepp.* 131; daarnaast *bladrijk*: zie BILD. 2, 24; v. LENNEP, *Poët.* 1, 280; BEETS, *Rijmb.* 35); *bladerritselen*, geritsel van loof (BILD. 7, 67); *-ruischen* (TEN KATE, *Schepp.* 5); *-soep*, van bladeren gekookt (BILD. 13, 133); *bladerentooi* (DAUM, *Raad v. I.* 112); *bladertop*, gebladerde top van een boom (FEITAMA, *Henr. de G.* 150; TEN KATE, *Schepp.* 67); *bladerwulfsel* (TEN KATE, *Par. Verl.* 102); *bladervuurtje*, van bladeren gestookt (BERGMANN, *Nov.* 245); *bladerenwelf* (SCHIMMEL, *Dram. P.* 1, 186); *bladstil* (zie ald.).

— In de bet. B, 1). Als eerste en als tweede lid in een aantal samenstellingen, die in boeken over de leer van het ornament worden genoemd; zoo b. v. *Aas-*, *hart-*, *klok-*, *liesblad*, *bladertuil*, *bladkopling*, *bladversiering*, *bladvorm* (zie ROSE, *Orn.* 8, 83, 98), *bladwerk* (zie BERKHEY, *N. H.* 9, 328).

— In de bet. B, 2). *Bladsnijijzer* (*met tappen*), gereedschap tot het insnijden van schroefdraden; *bladschot*, waarbij het wild van ter zijde, in het voorste deel van het lijf getroffen wordt (VERSTER v. WULVERH., *Jachtt.* 55).

— In de bet. B, 3). *Bladgoud*, ook *geslagen goud* of *boekjesgoud*, tot zeer dunne blaadjes uitgeslagen goud, dienende tot vergulden van houtwerk, boekbanden enz. („Met *bladt-gout* properkens ommegeleydt", VISSCHER, *Brabb.* 177; „Het *bladgoud* . . . , waar deze medicijnen . . . gewikkeld zijn", FOKKE, *B.* 4, 206; zie nog BEETS, *C. O.* 168; BILD. gebruikt (7, 103) de samenst. *bladgoudzon* om iemand aan te duiden wiens lof overdreven wordt); *-ijzer*, of wel *ijzerblik* geheeten (zie KUYPER, *Technol.* 1, 165); *-koper* of *koperblik* („Het *bladkoper* voor bedekking moet op het niet geziene vlak vertind zijn", v. HOUCKE, *Loodgieter* 119); *-lood*, *-soldeer* (v. HOUCKE, *Loodgieter* 119); *-reuzel*, die in plakken wordt verkocht; *-tin*, ook *tinfoelie* en *stanniool* geheeten (zie b. GROTHE, *Mechan. Technol.* 156); *-zilver* („*Bladzilver* wordt even als het bladgoud vervaardigd, doch minder fijn uitgeslagen", KUYPER, *Technol.* 1, 17); *-zink* („Het *bladzink* is hedendaags algemeen in gebruik . . . tot het bedekken van zekere niet bestendige gebouwen, . . . zooals loodsen, magazijnen . . . en waartoe het best in den vorm van gegolfd, geribd of gekarteld zink gebruikt wordt", v. HOUCKE, *Loodgieter* 121).

— *Bladdeeg* is eene navolging van fr. *pâte feuilletée* („4 Ponden meel en anderhalf pond boter, w door een gekneed, daar men ook *blad-deeg* of ko van maakt", *Holl. Keukenm.* 48); *-gebak* („Feuillete of *Blad-gebak*", CHOMEL 794 *a*).

— In de bet. 5—7). *Bladkeerder*, naam van e beambte aan 's Rijks Algemeen Zegelkantoor; *-maa* boekpens (fr. *feuillet*, hd. *blättermagen*), in Zu Nederland (zie CORN.-VERVL.); *bladvormig* („ boekpens heeft haar naam van de *bladvormige* ov langsche plooien van het inwendig vlies", BURGER DIJK, *Dieren* 1, 283); *-vulling*, iets dat tot as vulling van een blad of bladzijde wordt bijgevoeg en dus gewoon als titel van een zeer klein opstel gedicht; *-wijzer*, lijst waaruit men kan zien wat op verschillende bladzijden van een boek wordt behand („Te maecken in het eynde van de Registers behoo lycken *Bladt-wyser* ofte Index", *Vl. Placcaertb.* 504 (a°. 1752); *bladzijde* (zie ald.); *bladvitu* (zie BLAFFETUUR); *grof-bladjesboek*, bij MAR als „schoolwoord": een schrijfboek.

— Als tweede lid. In de bet. A, 1 en 2), het als naam voor eene soort van blad of wel voor ee geheele plant. *Bloei-*, *boom-*, *donder-*, *eike-*, *k tanje-*, *kelk-*, *klaver-*, *kool-*, *kroon-*, *laurier-*, *leli linde-*, *roze-*, *salade-*, *schut-*, *stengel-*, *vijge-*, *wate wingerdblad* en vele andere. Ook in possessieve samen als *drie-*, *vier-*, *vijfblad* en derg., die ook in de b B, 1) gewoon zijn, t. w. in de leer van het orn ment en in de heraldiek.

— In de bet. A, 4). *Linde-*, *sene-*, *tabak theeblad*; *dek-*, *om-*, *stukblad* (in de sigarenmakerij

— In de bet. B, 2). *Boven-, onder-, riet-, schouder-, tonge-, zaagblad* enz.

— In de bet. B, 4). *Koffie-, presenteer-, schenk-, theeblad*; *opdraagblad*, een stuk perkament, bij het vergulden gebruikt om het bladgoud op de snede van een boek te brengen (*Handw.* 22, 80).

— In de bet. B, 5). *Album-, folio-, gedenk-* (het verkl. *-blaadje* bij ALB. THIJM, *Portr. v. V.* 8), *post-, proef-, quarto-blad* enz. Ook in ongewone woorden, oneigenlijk gebruikt als *geschiedblad, scheppingsblad* (BILD. 6, 343 en derg.).

— In de bet. B, 6). *Advertentie-, audiëntie-, avond-, beurs-, bij-, correspondentie-, dag-, effecten-, fondsen-, gemeente-, handels-, maand-, middag-, morgen-, nieuws-, ochtend-, predikbeurten-, schend-* (bij COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 186 *schandblaadje*), *staats-, studenten-, vak-, volks-, vrouwen-, weekblad* enz.

— In de bet. B, 8). *Kaarteblad.*

— In werkw. *Afbladen, afbladeren, ombladeren* (2de art.) (zie die woorden); *losbladeren*, de bladen van een pas afgesneden boek losmaken (*Handw.* 22, 66); *uitbladeren* ((*een*) „aan takken en twijgen *uitgebladerd* blad", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 3).

BLAD (II), zuw. onz., daarnaast BLAAD, zuw. m. Genot, vruchtgebruik; thans nog gewestelijk. De vorm *blaet*, waarvan STALLAERT (1, 255) een voorbeeld geeft („reserveren den usufruct ende *blaet*"), gelijkt zeer op ags. *bléd*, f. (BOSW.-TOLLER 107) dat opbrengst, bloesem, vrucht beteekent. Verg. hiermede hd. *der blum* (soms ook *die blume*), dat gewestelijk voorkomt in den zin van „graswuchs, ertrag an gras und heu"; „ertrag des feldes" (SCHMELLER 1, 326, en *D. Wtb.* 2, 158 en 160). Veel gewoner dan *blaed* is *blad* (zie voorbeelden bij STALLAERT); dit *blad* zou etymologisch gelijk kunnen zijn aan *Blad* (I). Dat er eenig verband zou zijn tusschen deze woorden en fr. *blé*, ital. *biado* (en *biada*), is niet zeker, want de etymologie van deze Romaansche woorden staat niet vast (zie *Dict. Génér.*, en verg. b. v. KÖRTING, *Formenbau d. fr. Nom.* 317 vlgg.).

— Gewoon is in later tijd nog het mv. *bladen*, dat blijkbaar als het mv. van *Blad* (I) wordt opgevat, want in Friesland is zelfs *bladeren* in gebruik voor *rente* of *vruchtgebruik*. || Dat mach hy ... vry doen van sijn jaerlijckse blaen (*in tegenstelling met de te voren genoemde* „hooft-som"), W. D. HOOFT, *Styve Piet* 7. Het goed hoort hem niet toe; hij heeft er de bladen maar van, HOEUFFT, *Bred. T.* 70. Hy libbet fen 'e bladeren (t. w. *van zijne renten*), *Fri. Wdb.* 1, 192. Hy het dêr de blêdden fen (t. w. *het vruchtgebruik*), *Ald.*

Afl. *Bladen* (ook *blaaien*) en daarnaast *bladeren*, bij STALLAERT (1, 252) bepaaldelijk als term in den landbouw: „de vruchten van een land inzamelen"; elders meer in 't algemeen: vruchten, inkomsten, voordeelen uit iets trekken („Den persoon die den onderpandt als proprietaris ghebruyct, ende *geblaeyt* heeft", bij v. GOOR, *Beschr. v. Breda* 315 (a°. 1547); „Hij zal nog al wat daarvan *bladen*", HOEUFFT, *Bred. T.* 71 (*bladeren*, 70); van dit ww. zijn afgeleid: *blaai*, „de opbrengst van bosschen die gesleund of gedund worden" (CORN.-VERVL.; in de volgende plaats schijnt het concreet te zijn gebruikt voor: takken die overtollig of voor den groei nadeelig zijn („den wilden boom, al is hy schoon t'aenschouwen, Zijn vrucht en is niet goet; men moet den *blay* af houwen", v. ZEVECOTE 97); *blader, blaaier*, die de vruchten van iets trekt (zie eene plaats uit 1547 bij v. GOOR, *Beschr. v. Breda* 315); *blading* (bij DE BO ook *bladering* en *blaaiing*) hetzelfde als *blad* (zie een aantal voorbeelden uit Zuidnederlandsche rechtsbronnen bij STALLAERT 1, 253, en verg. nog: „Den langhst-levende, 't zy Vad Moeder, en succedeert sijn kindt niet, noch s oock geen *bladinghe* ofte tocht, geduerende he van de kinderen", bij v. OUDENHOVEN, O. *Dordr.* 335; „Als iemand ... sen iemand maect de lijftocht ofte *bladinghe* van alle sij ren", DE GROOT, *Inl.* II, 39, § 20; „Hie *op aarde*) ghenieten wy, by voor-komste, de van die hope der heerlickheyd, verwachte eyghendom en bezit van dien, op 't ghekl die leste bazuyne", DE BRUNE, *Bank.* 1, ook POIRTERS, *Mask.* 109 en 331; HOEUFFT, 71 enz.); *ontbladen*, bebouwen, exploitee STALLAERT).

BLADDER. Zie BLAAR (I).

BLADDEREN — soms BLAREN (DE BO) —, onz. zw. ww. Nd. *bladderen* (1, 148); eng. *to bladder* (MURRAY 1, 8 *Bladder*. Bladders of blaren vertoonen. bladdert als er kokende water op stort. bladdert, als de korst al in kleene blaze DE BO (verg. voor het *bladderen* van gebak COOPMAN, *Steenb.* 2; van gegoten ijzer: vu *Smid* 26; van geverfde muren: BOEKENOOGE

Afl. *Bladdering*, gebrekkige plaats in HOUCKE, *Loodgieter* 118).

BLADDERIG — BLADERIG —, *bladderig* (DOORNK.-KOOLM. 1, 176). Van Bladders vertoonend (zie b. v. VUYLSTEKE, S Veel (t. w. *ijzer dat een smid gebruikt* mondig blad'rig is; En 't a'er we'er br *Walvisv.* 61 *a*. Schilferige of bladderige st COOPMAN, *Steenb.* 2. Wat is die weeg BOEKENOOGEN 1291.

BLADER. Zie BLAAR (I).

BLADEREN — ook BLAREN —, on Van *Blad* (I).

A) *Blad* (I), A). Bladeren krijgen, in komen (verg. mnl. *bladen*: VERDAM 1, Dat hy den ... Pijn ... doet ... groeyen, ... Els wel blaren ende bloeyen, v. D. v. MANDER, *Bucol.* VI. Nu onvoorzien 't bladert, v. ALPHEN 1, 287 (*De verrassend*

B) *Blad* (I), B, 7). Een boek vlucht terwijl men bladen achter elkander omsla gevolgd door eene bepaling met *in*. || Ik z te bladeren in de Dictata van Professor N. *Bronkh.* 2, 25. Mad. Puri bladerde in journaal, *K. Zev.* 4, 201. Zij nam zijn en bladerde er in, VOSMAER, *Amaz.* 170.

Samenst. *Doorbladeren* (zie ald.; bij vo *St. Gez.* 178 staat *doorbladen*).

BLADSTIL, bnw. Zoo stil dat geen de boomen zich beweegt. Verg. ook BLA Bladstil was het om ons heen, KNEPPEL De wind stak soms heftig op, soms was he TEN BRINK, *Rom.* 4, 132.

BLADZIJDE, znw. vr. Uit *Blad* en *Zijde*. Eene der beide zijden van een bl boek of in eenig ander geheel van op elk gende bladen; pagina: dit woord vertaalt *bladt oft sijde des boecks*. || Ontvingen brief, dan wilden wij slechts een half bl *Wildsch.* 5, 133. Over het getal regels ... bladzij waren wij het spoedig eens, GE las ... eenige bladzyden, MULTATULI 1, 29

— *Op iedere bladzijde*, minder eigenlijk herhaaldelijk, t. w. in een geschrift. || Onb vrijheid ... predikte zijn boekje op iedere BARN. v. D. BRINK, *Stud.* 3, 61. Die overg welke op iedere bladzijde ... voorgesteld, v

— Het mv. in den zin van: geschrift of een gedeelte daarvan. || Zeer oorspronkelijke, zeer fijn geteekende, zeer menschkundige bladzijden, BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 76. Wij (zullen) ons hier en in de volgende bladzijden niet ... met zijn persoon, maar alleen met zijne schriften bezig houden, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 131.

— Zuiver figuurlijk gebruikt. || Die éénige, verrukkelijke, boven alles reine bladzijde der kunst: Hans Memling in het St. Janshospitaal te Brugge, QUACK, *Stud.* 258. Ook biedt onze geschiedenis in de twee volgende eeuwen slechts treurige bladzijden, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 245.

Samenst. || *Blad-zyds-wyser* der voor-naamste Hoofd-stukken, Zaken, ende Spreukken, in beide de Stukken ... verhandelt, DE BRUNE, *Bank.* 2, 439.

BLAF, bij KIL. vertaald met *planus, aequus et amplus, superficie plana non rotunda*; daarbij geeft hij de uitdrukkingen: *blaf aensicht*, *blaf van voor-hooft*. BOEKENOOGEN acht het mogelijk dat dit *blaf* voorkomt in den naam van eene sluis te Assendelft, die *blaf* of *blafsluis* heette, welke namen weer doen denken aan een voor N.-Brabant en Limburg opgegeven znw. m. *blaffer*, beweegbare afsluiting van kleine waterleidingen. *Blaf* is nu nog bekend in het Nd. (zie BERGHAUS), en ook de naam van eene aan den Neder-Rijn en in Westfalen vroeger gebruikelijke dunne vlakke pasmunt, *blaffert* genaamd, wordt er mede in verband gebracht (zie BERGHAUS en verg. KIL.: blaffaert, *nummus superficie plana* enz.; verg. ook BLÂMUIZER).

BLAFFEN, onz. en soms bedr. zw. ww. Mnl. *blaffen* (VERDAM 1, 1283); hd. gewestel. *blaffen* (*D. Wtb.* 2, 60). Een vanouds gewone term, in beteekenis gelijk aan *baffen* en *bassen* (zie die woorden).

1) Eigenlijk: van het gewone stemgeluid der honden; bassen. || Des Hoveniers cleyne honden die om leege blaften, v. z. v. NIEUVELT, *Plut.* 455 *a*. Cerberus ... met sijn blaffen, VONDEL 2, 256. Het keffende Huishondje, of de blaffende Werfdog, BERKHEY, *N. H.* 3, 11. Azorken blaft woe-woe, COOPMAN, *Kinderl.* 18. Blaffende honden bijten niet (*Spreekw.*). Tegen de maan blaffen (*vergeefsche moeite doen*: *zie b. v.* MARIN).

— *Aan iemands stok* (*staf*) *blaffen*, in de 17de eeuw: zich tegen iemand verzetten (verg. bij BAFFEN). || Sy sullen an mijn stock niet eensjes komen blaffen, Want ick souse straffen, BREDERO 2, 58. Daer is niemant soo koen, die an mijn stockje sou durven blaffen, FRANSSOON, *G. Wouters* 13. Also Alva alleene baes was, soo dorst niemandt aen synen stock (t. w. *van Cornelis Adriaens*) blaffen, PERS, *Ontst. Leeuw* 670 *a* (zie nog ANTONIDES 1, 33).

2) Van sommige andere dieren, die een geluid geven dat op het *blaffen* der honden gelijkt. || Boschdnivels (*eene soort van apen*) wonen daar, ... en hun blaffen weêrgalmt van verre in de eenzame woestijn, HAAFNER, *Ceilon* IX. Hij (t. w. *de jakhals*) ... zwerft des nachts ... blaffende en huilende rond, SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 28.

3) Evenals lat. *latrare* gezegd van eene hongerige maag. || Myn van honger blaffende maag, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 77. Terwijl ... zoo vele vaders en moeders hunne maag laten blaffen, opdat hun kroost niet van honger zoude piepen, GIJSB. HODENPIJL, *W. v. Bergen* 2, 297.

4) Van menschen. In toepassing op de uitingen van machtelooze lasteraars, benijders, pochers enz. Reeds in den *Teuthon.* wordt *blaffen* gelijkgesteld met *soetzen*. || Wilt hier niet prijcken, om van ons te blaffen, VISSCHER, *Brabb.* 119. Ick handhaef yeders recht, en pas op niemands blaffen, VONDEL 2, 367. Sy blaffen tegen Godt gelyk verwoede honden, DE MEYER, *Gramsch.* 73. Schoon 't lastrend onverstand op uwen iever blaff', WILLEMS, *Nalat.* 27. Hij ... blaft ongure liedren, RAU, *Alcestis* 42 (zie nog HOOFT, *Ged.* 1, 123; ASSELIJN, *Warfusé* 70; *Wildsch.* 3, 354 enz.).

Afl. *Blaffer* (zie ald.); *blaf*, bij KIL. vertaald met *latratus* („Een zware welluidende *blaf*", ESSER, *Twee Sproken* 84); *blafsch* („De *blafsche* hond", SIX v. CHAND. 374); *beblaffen* (v. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 165).

Samenst. *Aanblaffen* (zie ald.); *nablaffen* („*Nablaffende* hondekens", LUYKEN, *Br.* 111); *tegenblaffen* (zie ald.).

BLAFFER (I) — vroeger ook BLAFFAARD (zie KIL.), BLAFFERD —, znw. m., mv. *-s*. Van *Blaffen*.

1) Een dier dat blaft; derhalve een naam voor den hond. || Soo hy (*Adam*) den hond een blaffert, het paerdt een neyaert, den Leeu een brieschaert ... genoemt hadde, COORNHERT 1, 451 *b*. Schoon de herderwacht zich wapent ... Met speren ... en blaffers zonder tal, v. 'S GRAVENWEERT, *Il.* 2, 202.

2) Schreeuwer, snoever; in den *Teuthon.* vertaald met *improba loquens*. || O blaffers! durf ghy niet? BREDERO 1, 74. Guyllen ... Blaffers, en Wintbreeckers, 2, 62. Wisser raamt de held zijn slagen ... En de blaffer ploft met eenen ... levenloos ter aard', BILD. 1, 137.

BLAFFER (II) — vroeger BLAFFAARD en BLAFFERD —, znw. m., mv. *blaffers*. Register, klapper; gewestelijk nog in allerlei bijzondere opvattingen (zie b. v. *Fri. Wdb.* 188). Gewoonlijk vergeleken met fr. *blafard*, dat echter in geene andere beteekenis voorkomt dan die van *vaal*, *bleek*. KIL. vertaalt *blaffaert* allereerst met *charta ampla*, daarna met *catalogus*, *commentarius*. Nu zou *charta ampla* kunnen beteekenen een blad in zijn grootsten vorm, niet gevouwen, dus *in plano*, en dit doet denken aan *blaf*, vlak (zie ald.), waarbij ook behoort *blaffaert* in den zin van *facie planus*. Als naam voor een papier (verg. *Blinkerd*) zou *blaffer* dan eerst een ongevouwen blad hebben aangeduid, en pas later een register in den vorm van een boek. || Blaffaert van wtgeeff (a°. 1619), *Catal. P. v. Musschenbroek* 149. Blaffart van de renthen *enz.* (a°. 1619), *Ald.* Waar op de Prins voor oorbaar inzagh ... de blaffaarts (kantt. *cahieren*) des hondertsten penninx van den lestleeden jaare te herschikken, HOOFT, *N. H.* 687 (zie ook 496, waar de kantt. *registers* staat). De Heer B. .. allegeert tot bewijs den Blaffaert der Kercken, die in 't Sticht ... gefondeert ende gewijt zijn, v. OUDENHOVEN, *O. e. N. Dordr.* 462. Ten zy het blyke ... By boek, en tegenboek, en blaffert, en quitanci, OUDAAN, *H. Broederm.* 79 (zie ook *Agrippa* 314).

— Oneigenlijk gebruikt. || De gewijde blaffert der Hebreen (d. i. *de Schrift*), OUDAAN, *Agrippa* 467. Uit den blaffert der goê dagen uitgewischt, MOONEN, *Verv. d. Poëzye* 186.

BLAFFETUUR, znw. vr. Waarschijnlijk van Romaansche oorsprong.

1) Een raam waarop perkament of doek gespannen was, en dat voor eene vensteropening werd geplaatst. || Betaelt van ij blaftueren aen de vensteren in den reftere te makene, bij STALLAERT 1, 253 (a°. 1462). Blafture, *une fenestrelle de toile*, *Ald.* (a°. 1467). *Unam fenestram dictam* blafture, *Ald.* (a°. 1447). *Fenestra papiracea vel membranacea*, cassijne, blaffeture, *Synon. Lat.-Teuthon.* 2, 16.

2) In ruimeren zin. || De blaffetuiren gemaect tot

hemelwerck, *in eene lijst van tooneelbenoodigdheden*, in VONDEL 2, 146.

— Eene verbastering van *blaffetuur* moet zijn *bladvituur*, dat voorkomt als naam voor het scherm dat een graveur voor het venster zet, ten einde een gelijkmatig licht op zijn werk te krijgen (zie *Handw.* 13, 196 en 251).

3) Thans nog in Oost- en West-Vlaanderen: een vensterblind dat naar binnen opengaat (zie DE BO en V. KEIRSBILCK, *Timm.* 56); ook in Brabant is het een vensterluik, vensterblind (CORN.-VERVL.).

Afl. *Blaffeturen* schijnt als bnw. voor te komen: *Schynh.* 49 wordt gesproken van drie schimmen die in de hel aankomen, het zijn de schimmen van „drie minnaers vol vyers", en dat vuur schijnt door hun „*blaffeturen* vel" heen (zie de plaats b. v. in het wdb. van OUDEMANS).

BLAFTEREN, onz. zw. ww. Van schepen; „gezegt, als het schip met de neus in de windt staet, en de zeilen los leggen of slaen" (WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*); thans verouderd. Men vergelijke echter het bij BOEKENOOGEN opgegeven *blafteren*, waarnaast *blachteren*, flikkeren, op- en neêrgaan van eene vlam. || Blafteren, ... c'est-à-dire, avoir les voiles parallèles au vent, en-sorte qu'il les rase et les fasse ... friser, AUBIN, *Dict. de Mar.* 746.

BLAK (I), bnw. Hd. *blach* (zie *D. Wtb.* 2, 58). Gewoonlijk beschouwd als een bijvorm van *vlak* (verg. b. v. NOREEN, *Urgerm. Lautl.* 126). Thans vooral in de zuidelijke gewesten. Effen, bloot, kaal; inzonderheid van eene landstreek waar het oog ver reikt. || Black, vlack, *aequus*, *planus*, KIL. Hy en heeftse (t. w. *zijne vijanden*) niet verwonnen metter lansen Corragieusselijck in een black velt, Maer *enz.*, HOUWAERT, *Milenus Clachte enz.* 148. De akkers liggen blak en bloot als de oegst geweerd is, DE BO.

— *Ten blakke* (*komen*, *brengen*), te voorschijn, in het openbaar (DE BO en CORN.-VERVL.). || Soo commen daer ten black al de verwoudde dieren, Van hongher ... staen huylen, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 119. Eens komt het kwaad ten blakke, al brachten het de kraaien uit, SCHUERM.

— Gewestelijk in verschillende daarvan afgeleide beteekenissen. || Het veld staat blak (d. i. *onder water*) (zie CORN.-VERVL. en TUERLINCKX). Het regende, dat de straten blak stonden, HOEUFFT, *Bred. T.* 72. Dat huis staat blak (*in eene bloote en opene plaats*: DE BO). In 't blak van 't seizoen (d. i. *als er geen werk is*: TUERLINCKX). Alzoo sterven, 't en is maar blak (*schrikkelijk*: zie *Loquela* 10, 26).

Afl. *Blakte*, vlakte, open ruimte („As die boomen hier weg waren, dan zou 'et hier 'en heel *blakte* zijn", CORN.-VERVL.).

BLAK (II), bnw. In de meer noordelijke provinciën van Nederland: volkomen stil (op zee). Waarschijnlijk hetzelfde woord als *Blak* (II), effen. || Daar waait geen bries — 't is blak op zee, TEN KATE 7, 204. Het was blak, en de zee, door geen wind gejaagd, zong den zang der eeuwigheid, HASPELS in *De Gids* 1898, 4, 14.

Samenst. *Blakstil*, waarnaast *bladstil*, volkomen stil (op zee) („De wimpel hing druipend neer; weldra werd het *blakstil*", V. LENNEP, *Rom.* 20, 161; „'t Waar *blak-stil*, in doch gong er en woeijende stroom", *Friesche Volksalm.* 1842, 123 (*Ameland*).

BLAKEN, onz. en bedr. zw. ww. Mnl. *blaken* (VERDAM 1, 1284), nd. *blaken* (*D. Wtb.* 2, 62); daarnaast mnl. *blaexeme* (VERDAM 1, 1283), ohd. *blecchan* (zie BLEKKEN); verder verwant met lat. *flagrare* en gr. φλόξ, φλέγω. Een stam die ook in beteekenis eenigszins op dien van *blaken* gelijkt, vindt men in woorden als *bleek*, *blijken*, *blikken*. Reeds in de 17de eeuw behoorde het woord tot de dichterlijke of althans meer gezochte taal.

A) **Onz.** — 1) In vuur en vlammen staan, branden, gloeien. || De ziele dueromme blaken moet In d'helsche gloet, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 77. In teeuwich blaken, 120. Doen lietmen Perillus daer inne blaken (t. w. *in den stier van Phalaris*), MOERMAN, *Clein Werelt* 28 *b*. De kaerssen op 't autaer Sijn sommigen geblusecht, en sommigen die blaecken, VONDEL 3, 394. 't Flikkrend wachtvuur, dat men voor een tent zag blaken, TER HAAR, *Ged.* 1, 226. De blakende kolk (t. w. *eene stad die in brand staat*), CONSCIENCE 1, 319 *b*.

— Figuurlijk van het „oorlogsvuur" en derg. || Alzoo de oproer vast bet en bet blaakte, HOOFT, *N. H.* 872. Het blaken van dien burgerkrijg, STIJL, *Opk.* 353. Toch blijft zij (t. w. *de vlam van den opstand*) blaken, VUYLSTEKE, *Ged.* 2, 88.

2) Eene gloeiende hitte van zich geven, uitstralen. || Wanneer de son ... Van boven blaeckt En steeckt, VONDEL 2, 733. Den gloed van 't blakend zonnevuur, DE MARRE, *Bat.* 104 (zie ook 173). De blakende hette, TEN KATE, *Job* 149.

— Ook van het „koortsvuur". || Als ... door heete koorts het lichaam brand end blaackt, HOFFERUS 382. Ziekten, wier verterend blaken ons de jeugd te vroeg verslijt, D. J. V. LENNEP 233.

3) Een schitterend licht uitstralen, glanzen, funkelen, schitteren.

a) Van eene zon, eene ster, of wat daarmede wordt vergeleken. || Blaeckende geest, wien ghij toelacht, ... Dien sal *enz.* (bedoeld is *de zeer edele geest van zekere vrouw*), HOOFT, *Ged.* 1, 136. O blaeckende vernuft, zoo puir Als 't rookelooze starrevuir (*Aen den Heere Huigh de Groot*), 1, 331.

b) Van hetgeen zeer sterk verlicht is. || Het helle licht waer van de volle kamer blaeckt, HOOFT, *Ged.* 2, 186.

c) Van kostbare metalen, edelgesteenten, prachtige stoffen enz. || Het blaeckend goudt, HOOFT, *Ged.* 1, 167. De staatsy zyns afscheyds blaakte met zelden gezienen luyster, HOOFT, *N. H.* 805. Geweer en wapens blaecken ... van gesteente, en gout, VONDEL 7, 621. Men ziet een' klepper blaecken Met zijnen gouden toom, met kostelijck scharlaken behangen, 8, 366. Men ziet nu nergens roozen blaken, 't En waer in 't sneeu van uwe kaken, DE DECKER 2, 240. Hier blaakt geen purpur, VOLLENHOVE, *Poëzy* 4.

d) Van de oogen. || Haar vriendlyke oogen, die als flonkerstarren blaaken, V. MERKEN, *Germ.* 246. (*Zij*) wendt heur blakende oogen Ter zij', BILD. 2, 117.

e) Van het aangezicht en bij uitbreiding van de gezondheid, de tevredenheid enz., die men zich voorstelt als van het aangezicht uitstralende. || Ick minne Theseus kaecken, Hoedanige men die in sijne jeughd zagh blaecken, VONDEL 2, 729. De blydschap blaakte ten aanschyn uit, BRANDT, *De Ruiter* 390. De blakende gezondheid, die ... van zijn gelaat afstraalt, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 40. Goed doorvoed, zwaar van comfort, blakende van geld en aisance, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 64.

4) Van het hart, het gemoed, den geest, die gedacht worden als brandend van liefde, geestdrift of andere sterke gevoelens. || Mijn herte enen vierich blaect, En heeft altijd seere naer v ghehsect, OVID., *Conste d. M.* 48. Venus ... die ... laeft met hemels sap de blaeckende gemoeden, HOOFT, *Ged.* 1, 80. Hem blaakte de borst, TOLLENS 4, 7. Een hart, dat van liefde blaakte, BORGER, *Leerr.* 2, 126.

5) Van sterke gevoelens, zooals die van vurige liefde, moed, geestdrift enz. || Dat soo altijdt mocht

blaecken In ons der liefden vier, HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 95. Toen mijn tooneelyver blaeckte ... schoot my ter goeder uure Palamedes in den zin, VONDEL 2, 344. Wel op, berouwen ziel, laet dat berouw eens blaeken HUYGENS 1, 83. De gevoelens der blakendste kinderliefde, *Leev.* 7, 296. In blakenden ijver ontstoken, V. D. PALM, *Red.* 1, 195.

— Van hartstochtelijke uitingen. || Dien blaeckenden galm der oproeriger Predicanten, DAVID, *Doolh.* 233.

— *Blakende gunst*, thans niet veel meer dan: zeer hooge gunst; oorspronkelijk bij vergelijking met verwarmende zonnestralen (verg. HOOFT, *N. H.* 5: „met de *blaakenste* straalen der jonste bescheenen te worden"; verg. ook 158). || De blakende gunst der fortuin, *Wildsch.* 3, 326. Deze diplomaat stond in blakende gunst bij den keizer.

6) Van menschen: branden van liefde, in geestdrift, in woede ontstoken zijn, enz. || Al dunct u dat si op een ander blaeckt Wilt dat niet achten, OVID., *Conste d. M.* 14. Doeje niet branden, en blaecken, en braën Al waer 't u op lust een lonckje te slaen? HOOFT, *Ged.* 1, 194 (zie nog 1, 327). Sy haeckte en blaeckte om hem t'omhelsen, VONDEL 3, 316. Wanneer men blaakt in 't vuur der jeugd, *Leev.* 3, 94. De Vrouw, die ... van woede blaakt, STARING 1, 78. (*Men*) haakt en blaakt naar glorie, SPANDAW 4, 160.

B) **Bedr.** — 1) Iets in brand steken, verbranden; thans verouderd. || Dat men ... sal gaen branden en blaecken, ... hangen en wurgen, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 255. Het branden en blaaken, de wreedtheeden *enz.*, HOOFT, *N. H.* 1058. Verwoest, verbrand, en blaeckt dees stad, VONDEL 1, 706 (zie ook 1, 700; 2, 556; 3, 19; 9, 171). Blaaken of brandstigten ten platten Lande in tyd van Oorlog, DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 84 *b*. Plonderen en blaaken, WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 264.

— Als scheepsterm (ook wel *blakeren*: zie ald.). || Blaken, het schips-huit buiten om, met aengestoken riet, branden, tot zwert wordens toe, 't geen tegen 't doorboren der wormen wert gedaen, WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a* (zie ook WINSCHOOTEN, *Seeman* 27).

2) Verschroeien. || Zijn schedel (t. w. *van den Egyptenaar*), zwart geblaakt Door 't zonvuur, DA COSTA 1, 237. De middag blaakt de bronzen kruinen van ... (*het*) woud, HOFDIJK, *Verspr. Ged.* 1, 109.

— Verbonden met een naamw. van gesteldheid. || De malsche dauw verfrischt de moëgeblaakte heide, V. LENNEP, *Poët.* 5, 131.

3) Doen branden van liefde, van geestdrift, van gramschap enz. || De vlamme, die mij blaekt (t. w. *der liefde*), HOOFT, *Ged.* 1, 248. Zo lang der heyl'gen jeughd wierd met haer min geblaeckt, VONDEL 2, 32. Mij blaakt een heilig vuur! HELMERS, *Ged.* 2, 75. Den ... gloed, Die in jeugdige stonden mij blaakte, D. J. V. LENNEP 271. Hij, die door zulk een gloed geblaakt wordt (t. w. *door „geestverheffing"*), V. D. PALM, *Red.* 2, 98.

Afl. *Blaker, blakeren; ont-, verblaken* (zie die woorden).

Samenst. *Aan-, af-, door-, neer-, tegen-, weg-blaken* (zie die woorden).

BLAKER, znw. m. Mnl. *blaker*, lamp, hanglamp (VERDAM 1, 1284), nd. *blaker* (*D. Wtb.* 2, 62). Van *Blaken*.

1) Fakkel, toorts: in dien zin bij HOOFT, *Ged.* 1, 333.

2) Vuurpan, d. i. ijzeren pan waarin 's nachts toortsen branden: aldus in het Mnl., en nog bij KIL (verg. in *Synon.*: „Trulla ferrea, vas in quo noctu funalia ardent; vierpanne, blaeker").

3) Brandende stroo- of kafhoop op het veld (hier en daar in Noord-Holland: zie *Nav.* 21, 530).

4) Hanglamp, of candelaber; thans verouderd. || Blaecker, ... *candelabrum, laquearibus aut parietibus affixum*, KIL. — Sullen de vertende Blaeckers ... hoog gehangen niet meerder licht van sich straelen over de ganssche saele, dan eenen silveren Kandelaar op de Taefel? CROON, *Moy-al* 43.

5) Een (meestal metalen of steenen) schoteltje, van een oor of handvat voorzien, en waarop eene kaars geplaatst wordt. || Koperwerck, Beckens, blakers, Candelaers, *Handv. v. Amst.* 213 b. Papieren voor de drooggeschuurde blakers, *Leev.* 5, 372. Terstond snelde zij met den blaker, dien zij reeds opgestoken had, naar boven, *K. Zev.* 5, 7. Een roetkaers, Welke ... de Baas had op d'eikenen blaker ontstoken, V. BEERS 2, 67.

6) „IJzeren blad dat men hangt voor een open vier of kachel zonder deur, ... aanjager" (DE BO; zie ook VUYLSTEKE, *Smid* 26).

7) „Papieren of metalen lichtweerkaatser op eene quinquetlamp" (DE BO; zie ook CORN.-VERVL.).

Aanm. Bij VONDEL (11, 345) is *Blaeker* de naam van een der zonnepaarden, ter vertaling van *Phlegon* (OVID., *Metam.* 2, 154).

Samenst. In de bet. 4). *Blakerkroon* (BILD. 3, 61); *armblaker, hangblaker* (zie die woorden).

— In de bet. 5). *Handblaker* (zie ald.).

— In de bet. 6). *Blakerhandhaaf, -pin*, waaraan de blaker gehangen wordt (VUYLSTEKE, *Smid* 26).

BLAKEREN, bedr. en onz. zw. ww. Een frequentatieve vorm van *Blaken*.

1) Branden, blaken, gloeien. — *a*) In 't algemeen. || 't Blickren van 't geweer, en 't blaeckren van het vier, HOOFT, *Ged.* 1, 90. Wy saghen van 't Gheberght het blaack'ren in de Dallen (t. w. *in den oorlog*), BREDERO 1, 46. Een lichte vlamme, die in 't stroo blaeckert, DE BRUNE, *Bank.* 1, 272. De hei zelve is grauw-zwart, en schijnt te blakeren, SEGERS in *Ned. Dicht- en Kunsth.* 1887, 336.

b) Van de zon. || Als de zonne meest blakert en steeckt, is de reghen veerdighst, om neer te storten, DE BRUNE, *Bank.* 1, 272. Ick laet het blaeckeren, en regenen, en douwen, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 184.

c) Blaken van hartstocht. || 't Het niet een vygh om 't lyf daar gy dus ruygh om blaackert, BREDERO 1, 68.

2) Fonkelen, schitteren. || Wijn ... Die blakert om het glas, en schijnt 'er in te branden, CATS 2, 134 *a*. Het blickeren en blakeren van u heldere glase vensteren, BREDERO 1, 10. Des Keysers croone Brandt en blakert seere schoone, GHESCHIER, *Proefst.* 317.

3) Door uitstraling iets verwarmen, verhitten, schroeien. || 't Heet geblakerd zand, BILD. 1, 63. 't Geblakerd Zuid, V. LENNEP, *Poët.* 11, 134. Werkmeiden ... met geblakerde gezichten, BEETS, *C. O.* 103.

— Met een naamw. van gesteldheid. || 't Heetgeblakerd zand, V. LENNEP, *Poët.* 5, 258.

— In figuurlijke toepassing. || De blaeckerende vlamme der Minnen, VISSCHER, *Sinnep.* 196 *a*.

4) Als vaste term in verschillende bedrijven. || Leyter al vier an, om 't goet wat te blaeckeren? bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 194. Geen kuypers zullen in steegen ofte straten ... mogen blaakeren, maer 't zelve moeten doen ... in steene schoorsteenen (*bedoeld is het krommen der duigen door uitdroging*: *zie* KUYPER, *Technol.* 1, 842), *Utr. Placaatb.* 3, 617 *b* (a°. 1687). Zoo wanneer yemand eenig Schip ... zal willen kielen, of overhaalen, om te verhuyden, blakeren, harpuyzen (verg. BLAKEN), *Handv. v. Amst.* 863 *a*. De Brand-stigters, werden by ons gemeenlyk geworgd, met vlammen in haar aangesigt geblakerd *enz.*, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* IV, 38, § 10. De wijze ... hoe men de Plaaten (*voor het graveeren*) ... blaakert of zwart rookt, *Handw.*

13, 274. Het zengen, branden, blakeren ... bij ... katoenen stoffen heeft ten doel de ... uitstekende vezeltjes af te branden, KUYPER, *Technol.* 2, 277.

5) Zich warmen, zich koesteren, b. v. in de zonnestralen; met of zonder reflexief pronomen. || Walrusschen, haer selven in 't sandt blaeckerende in de Son, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 7 *c*. Wal-russchen die opt landt laghen blaeckeren, 1, 7 *d* (zie ook BILD. 10, 444).

Afl. *Blakering* („Die ... *blaeckeringhe* van dien overvloedigen brandt", DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* (ed. 1645) 119; „Men maakt (t. w. *aan zeker houtwerk*) den naad weêr open door *blakering*, dat is: door er met eenen heeten bout overheen te strijken ... waardoor de lijm week wordt", KUYPER, *Technol.* 1, 844); *herblakeren* (V. DUYSE, *Vad. Poëzy* 1, 135); *ontblakeren* (*a. w.* 2, 189); *verblakeren* (TEN KATE 1, 267).

Samenst. *Af-*, *door-*, *op-*, *uitblakeren* (zie die woorden).

BLAKSEM. Zie BLIKSEM.

BLAKVISCH, znw. m. Eene soms voorkomende benaming van den inktvisch (*sepia*), bij KIL. vermeld als *Ger. Sax. Sicamb.*; het woord behoort blijkbaar tot de taal van Neder-Duitschland, waar *blak* voor *inkt* zeer gewoon is (zie *D. Wtb.* 2, 59 en 60). Het eng. *black fish* heeft deze beteekenis niet (zie MURRAY 1, 893).

BLAMEEREN. Zie BLAMEN.

BLAMEN, bedr. zw. ww. Mnl. *blamen* (VERDAM 1, 1286). Van *Blaam*. Na de 17de eeuw verouderd.

1) Laken, lasteren, berispen. || De liefde ick tonrecht blame, V. D. NOOT 18. Hollandt heeft zijn heylige wetten (t. w. *die van den paus*) geblaemt, V. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 2, 211. Gheen eyghenzinnigh blamen Komt uyt een Christen mondt, SPIEGHEL 197. Niemant genaemt, niemant geblaemt (*spreekw.*), DE DECKER 1, 72. Dat volck ... Dat ... Soo lastert en soo blaemt U Heyligh Cruys, L. VOSSIUS 268. Schoon oftmen blaemt oft schampt neemt alle dingh in 't goet, OGIER, *Seven Hoofts.* 185.

— Het in navolging van fr. *blâmer* gevormde *blameeren*, dat reeds in het Mnl. naast *blamen* voorkomt (VERDAM 1, 1286), heeft dit laatste na de 17de eeuw geheel verdrongen. || Sommighe persoonen ... my grootelijck ... berispen en blameren sullen, V. GHISTELE, *Terent.* I. Dat ick niet gaern yemant sou blameeren of krenken, VISSCHER, *Brabb.* 137. Niemand genoemd, niemand geblameerd (*spreekw.*), POKKE, *B. R.* 2, 53. Als hij mij nu achter mijn rug vrijelijk denkt te kunnen blameeren, dan zal hij ondervinden *enz.*, *K. Zev.* 2, 334.

2) Iemand te schande maken, ongelukkig maken. || Moyses sprac, doet mi wt den boeck des levens, Liever dan u volck soude gheblaemt zijn, *Gentsche Sp.* 216 (zie ook 152). Wie (t. w. *die op God vertrouwt*) wert oyt gheblaemt, en verlaten onghepaeyt? FRUYTIERS, *Ecclesiast.* 20.

Afl. *Blamelijk* („U selven te prijsen tes onbetamelijck En ander te verachten met woorden *blamelijck*", A. BIJNS 183); *blaamte* (zie ald.).

BLAMUIZER — BLAMUIZE —, znw. In Zuidnederlandsche streken „oud keizerlijk muntstuk, doende een plaket of drie stuivers en een half" (DE BO); bepaaldelijk in Luik komt het woord voor (zie *Loquela* 1, 73, en verg. GRANDGAGNAGE i. v. *Blamuse*); in Duitschland is het bekend aan den Rijn, in de vormen *blomeiser* en *blomeuser* (*D. Wtb.* 2, 143), ook *blamüser* (zie b. v. WOESTE 33; BERGHAUS 1, 151). *Blamuse* beteekent te Luik ook een *slag met de hand* (zie *Loquela* t. a. pl.): die vorm kan ontstaan zijn uit een Fransch woord dat als *plamuse* (ook *plamuse*, *plamusse*) niet slechts in noordelijke dialecten bestaat, maar ook in de buurt van Lyon en oostelijker (zie GODEFROY i. v.); de beteekenis is: een slag (vaak in 't gezicht), en eene soort van koek of pannekoek; wellicht is het hierin liggende begrip *plak* als volksnaam op een geldstuk toegepast. WOESTE vergelijkt *blamüser* met *fürmüser*, iemand met roode wangen, ook met *kalmüser*, en hij zoekt in *bla-* het woord *blaf* (verg. *blafferd*). De klemtoon van *blamüser* doet eer denken aan Romaansche afkomst. || Vyf blamuysers ..., die ik nu en dan ... overgewonnen en gespaart had, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 74. Hij (t. w. *een teringlijder*) spuwt blamuizen, DE BO.

BLANCMANGER, znw. Een woord dat reeds in de middeleeuwen uit het Fransch werd overgenomen (zie VERDAM 1, 1287 op *Blancmengier*), en dat gaandeweg eene meer Nederlandsche gedaante zou gekregen hebben, indien het niet telkens opnieuw met den Franschen vorm in overeenstemming was gebracht. Oudtijds b. v. eene saus waarin amandelen, suiker en bouillon van kippevleesch konden voorkomen; later een nagerecht, waarvan room en vischlijm de hoofdbestanddeelen zijn, en niet altijd wit gekleurd. || Giet desen blancmangier ... ouer eenen gesoden Capuyn, *Koockb.* 54. Een blanck mangier tot Visschen, 55. Als het al is op het beste, Crijge ick voor een goeden vrient Bloemmengij ..., in snekens op gedient, HONDIUS, *Moufe-schans* 246.

Samenst. *Chocolade-blancmanger.*

BLANCO, bnw., als handelsterm waarschijnlijk ontleend aan ital. *bianco*, met herstel van het oorspronkelijke *bl-* (verg. fr. *blanque*, zeker loterijspel, ontleend aan ital. *bianca*). Verg. BLANK (II), B, 5).

1) In de uitdrukking *in blanco* (verg. BLANK (II, B, 5), niet ingevuld. || Wisselbrieven, by hem in blanco geëndosseert, PHOONSEN, *Wisselstyl* 1, 61 (a°. 1711). Endossementen in Blanco, 2, 194 (a°. 1729). De eerste Endossant in Blanco, 2, 200. Onderteekeningen in Blanco, 2, 205. Biljetten in Blanco voor de Chirurgyns, *Keuren v. Haerlem* 2, 118 a (a°. 1713). Aandeelen op naam of in blanco, *W. v. Kooph.*, *a.* 40.

— In grappige toepassing. || Men (let) ... op die wezens in blanco niet veel (t. w. *zonder eigen karakter*), *Leev.* 2, 174.

2) In verbinding met andere woorden: verg. b. v. *blanco-biljet*, *-crediet* enz. (zie de leerboeken over handelswetenschappen).

3) Een *blanco-biljet* is ook een niet ingevuld stembiljet. Vandaar ook *blanco stemmen*.

BLANJE. In de 17de eeuw niet ongewoon in de uitdrukking *oranje blanje bleu*, ter aanduiding van de Nederlandsche vlag (zie b. v. VONDEL 2, 172 (a°. 1623), in navolging van fr. *orange blanche bleu*, zooals men ook herhaaldelijk in Nl. teksten vindt, o. a. in de *Nieuwe Tydinghe* van Antwerpen, 30 Juni 1623, waar sprake is van een schip met „Burgondien boven lustig wtgevloghen, ende *Orange blanche bleu* achteraf" (zie *Hand. Maatsch. d. Ned. Lett.* 1862, 69); verg. nog bij TER GOUW, *Oorspr. Ned. Vlag* 29: („Vlaggen) van de coleuren *Oraenge, blanche ende bleu*" (*Uit een stuk van* 1587).

BLANK (I) — in het Westvlaamsch nog heden BLANKE —, znw. vr. Mnl. *blanc*, *blanke* (VERDAM 1, 1286), wellicht ontleend aan fr. *blanc*, kleine munt (van zilver: een term als b. v. in het Turksch *akče*, eigenlijk *wit*). Hier te lande waarschijnlijk slechts als rekenmunt, ter aanduiding van $^3/_4$ stuiver of 6 duiten (verg. hieronder de tweede aanhaling). || Die selve franse blancken off stuyvers noch laap ende coers gehadt hebben ende noch doin in dese onse Landen,

Geld. *Placaatb.* 1, 48 (a°. 1549). De Meter (sal) hebben ... voor sijn arbeytsloon een blanck, dat 's te werten, van den Kooper ... een oortjen ($^1/_4$ *stuiver*), ende van den Verkooper een halve stuyver, *Handv. v. Amst.* 202 *a* (a°. 1617). Daer onkost van een blanck u weeld' en schat bereyt, HOOFT, *Ged.* 1, 72. (*Ik*), die om dusend Pond Kan spelen met den Heer, en met den Knecht terstond Om Stuyver of om Blanck, HUYGENS 2, 93. Die geen blanck en heeft, om zich te laten scheeren, en moet zijn knevels met gheen pommade laten strijcken, DE BRUNE, *Bank.* 1, 316 (*spreekw.*). De man die leyt er thuys om een blanck ter weeck, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 251.

— Ook *twee blanken* komt dikwijls voor als prijsbepaling, soms ter aanduiding van een zeer gering bedrag. || Nauwe ghelooft en zijn wy twee blancken, DE CASTELEIN, *Pyram.* 42. Dat ... de ... Heeren Staten Generaal deselve braspenningen op twee blanken ... gestelt hebben, *Utr. Placaatb.* 1, 541 *a* (a°. 1594). Sulcke boskens salve geef ick om twee blancken, *Mr. Kackadoris* 2 (zie nog V. ZEVECOTE 245). Ik laet my ... voorstaen, ... dat gy ten minsten voor twee blanken Latyn kont, CROON, *Alm.* 18.

— In sommige spreekw. blijkt duidelijk dat eene *blank* minder was dan een *stuiver*. || De zuinigheit ... moet (men) ... ook zoeken in de staadigheit van den blank (gelijk men zeidt) een stuiver te doen strekken, HOOFT, *Mengelw.* 404. Van stuivers blanken maken (d. i. *slechte zaken doen*), DE BO. Die tot de blanke geboren is zal tot den stuiver niet komen, *Ald.* Die den blanke niet en begeert en zal tot den stuiver niet geraken.

Samenst. *Ruitersblank* („Sy (t. w. *eene* „*teyle*") heeft my gecost een goey *ruyters blancke*", bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 179).

Samenst. afl. *Blankebouwer*, in West-Vlaanderen: iemand die „met weinig geld ... huisjes bouwt, daartoe gebruikende goedkoope of geringe materialen" (DE BO); *halfblanksgezel*, *-heer* en derg. (zie Dl. V).

BLANK (II), bnw. (zelden bijw.). Mnl. *blanc* (VERDAM 1, 1286); mnd. mhd. nhd. *blank*; ags. *blanc*, *blonc* (zelfst. gebruikt *blonca*, een wit paard; onrd. *blakkr*). Nauw verwant met *Blinken* (zie ald.). Na de middeleeuwen in het Nederlandsch gebruikelijker geworden; KIL. stelt *blanck* gelijk met *blinckende wit*.

A) In positieve opvatting.

1) Van voorwerpen, inzonderheid metalen voorwerpen: blinkend en glad aan de oppervlakte; ook als smidsterm: door vijlen of schuren blinkend gemaakt. || Mijn dienaars, draagt zorge, dat voortaan mijn wapens blanker zijn! bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 192. Zy was 'er gisteren noch ... Meê bezig om ze (een ketting) glat en helder blank te schuuren, ROTGANS, *Poëzy* 667. De robber of viltbal ... waarmede hij (t. w. *de graveur*) de sneden vult en het koper blank houdt, *Handw.* 13, 277. Zie verder Koppel.

— In de oudere taal een gewoon epitheton van het harnas, daarna ook van hem die het heeft aangetrokken. || 't Blanken harnas, BAKE, *Byb. Gez.* 159. 'k Zag d'Agrippiners blanck op straet, in volle waepen, VONDEL 3, 608. Elck stont blanck in zijn slaghorden, 9, 131. Ick won alree het hart van al wat ... tegens u van daegh noch blanck in 't harnas stont, 9, 138 (zie nog 2, 301; 4, 66; 9, 110; 10, 528). Blank in 't staal, BILD. 5, 197.

— Ook gewoon van zwaarden, degens, dolken enz., en vandaar later *blank geweer*, *blanke wapens* als termen voor houw- en steekwapens (verg. Dl. IV, kol. 2023). || Daarment blancke Staal bemetselt inde schede, Daar vriestet ... vast in den dicken roest, BREDERO 1, 45. Hy wil in haer bloet den blancken sabel verwen, POIRTERS, *Mask.* 129. Wanneer kampvechters met de blanke zwaerden blikkeren, HOOGVLIET, *Ovid. Feestd.* 112. Den blanken degen, LESCAILJE, *Mengelp.* 1, 50. Ik zal de blanke dolk voor ieders oog verbergen, Vr. BILD. 3, 443. Men hoorde niets dan de kreten der strijders ..., het gekletter der blanke wapens *enz.*, SLEECKX 3, 117.

2) Van vloeistoffen: helder, of glinsterend. || Zoo ... breekt (*de dauw*), met sprenklen blank, het bloosen van de blaên (t. w. *van de rozen*), HOOFT, *Ged.* 1, 240. Mijn swacke ooghen root, die sweeten blancke tranen, BREDERO 1, 114. Wiecke tranen blanck, 1, 136. Laauwe tranen blanck, 1, 157. O blanke Ryn! POOT 2, 340. Hij zag ... De blanke golven tusschen 't groen Der oevers, BEETS, *Dicht. Verh.* 15. Een beeksken, blank als zilverdraad, V. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 50.

— Vervolgens wordt *blank* ook gezegd van hetgeen door het water is bedekt (verg. *Blak*, 2de art.). || Blanck schip, Nat schip, WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*. Staande de velden ... mits 't ... oopenen der sluizen en dyken ... blank, HOOFT, *N. H.* 401. De landouw, meest blank leggende, 449. Hier stonden alle kaaden en werven blank, 806. Staande ... het fort van binnen op verscheide plaatsen blank (t. w. *door den regen*), V. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 43. Alsoo de landen blanck stonden, PERS, *Ontst. Leeuw* 638 *a*. De velden stonden blank, de dalen en vlakten waren meren geworden, AUG. DE WIT, in *De Gids* 1902, 4, 449. 't Landt ... blank te zetten, HOOFT, *N. H.* 432.

3) In toepassing op andere verschijnselen in de natuur: licht en glanzend. || Wy rekken 't Bruiloftlied tot aen den blanken morgen, WELLEKENS, *Ged.* 2, 419. 't Zagte, stille, blanke Maanlicht, *Leev.* 4, 255. Wees welkom, blanke Maan! TEN KATE, *Schepp.* 99.

4) Helder wit. || Als het velt gherypt is blanck, COORNHERT 1, 524 *c*. 't Blank papier, J. GOEREE in DE LAIRESSE, *Schilderb.* 2, 369. Hy, ... Voor wien de Serafyn ... Het ... aangezicht met blanke wieken dekt, V. D. WILP, *Ged.* 106. Blanke vlokken (t. w. *sneeuw*), V. DROOGENBROECK, *Zonnestr.* 50. Op een blank hemd draagt zij (t. w. *de H. Maagd*) een blauw borstkleed, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 88. De tafel glansde blank (t. w. *door het witte tafellaken*), COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 136.

5) In een aantal gevallen is *blank* een meer gezochte term voor *wit*. || Blank is de zuiv're wol, die op myn' lammren wast, SCHERMER 213. 't Blankste ivoor, LULOFS, *Ged.* 143. De blanke hakkenei, SCHIMMEL, *Verspr. Ged.* 89. 't Blanke schip Dat zeilt van Oost naar West, COOPMAN, *Kinderl.* 31. Zwelt uit, gij blanke zeilen! ESSER, *Licht en Schad.* 85. Mijn verbeelding is zoo, dat ik alles zie blank en goud en blauw, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 149.

6) Van de menschelijke huid: zacht wit en doorschijnend, zoodat de kleur van het bloed hier en daar, b. v. op de wangen, duidelijk is waar te nemen. || Het traantgie luyster-gladt, u blancke-vel vernist, BREDERO 1, 158. Een hals, die blancker is als van een witte swaen, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 249. De Turksche Vrouwen ... vallen doorgaans zeer blank, DE BRUYN, *Reizen* 1, 141 *b*. Emilietje ging tusschen ze heen, heel lief, blank en diafaan, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 184.

— Samen genoemd met daarbij voorkomende eigenschappen. || Mijn Liefste is blanck ende root, *Hoogl.* 5, 10. Men ziet het bloet gezont door 't blancke vel heen gloeien, VONDEL 7, 15. Blanck van huyd, en blond van haeren, HUYGENS 1, 280. Je bent blank en poezel, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 212. De Hollandsche jongen ... is blank van vel en kleurig van bloed, BEETS, *C. O.* 2.

— Gewoon in zelfst. gebruik. || 't Hayr ... uit den blonden, en de verw' uit den blanken, v. HEEMSKERK, *Arc.* 174. Dat ik ... het bruin heb boven 't blank geprezen, ANTONIDES 2, 259. Geen tint van blos of blank, v. D. PALM, *Red.* 3, 83.

— In zekere grappige zegswijzen. || Se is soo blanck as een mol, COSTER 9. Seper jy bint zo blanck as ien Zeelt ongder zyn buyck is, BREDERO 1, 110.

7) In het zedelijke wordt *blank* een woord voor *rein*; niet zelden moet men daarbij meer denken aan de onder B) genoemde opvatting, en *blank* is dan *zonder schuld*. || Blancke vrundlickheit (*oprechte vriendschap*), HUYGENS 1, 213. Zyn blanke trouw besmetten, FEITAMA, *Tooneelp.* 1, 129. Kuische liefde en blanke deugd, v. D. VLIET, *Vr. d. Dichtl.* 410. Een blank oprecht gemoed, TER HAAR, *Ged.* 3, 254. Wellicht vindt hij zich nu genoopt ... des noods feiten te verdichten om 't meisje zoo blank te wasschen als sneeuw, *K. Zev.* 4, 188. In den blanken eenvoud zijns harten, WINKLER, *Oud Nederl.* 134.

8) Soms dient *blank* ter aanduiding van eene lichtere soort tegenover eene donkere.

a) Van zaken. || Om een blanck brouwet te maken van ghesoden Hoenderen, *Koockb.* 83. De blanke Baarzen ..., De bruine en zwaere Bot, ANTONIDES 1, 4. Alle zoorten van Overleêr moeten blank en zagt weezen, *Handw.* 4, 27. Zuivere blanke traan, 4, 32. Witte, blanke, geele, bruine en boerhavensche Candijen, 11, 101. Blank Mout geeft Bier van een zuiveren aangenaamen geur; maar het geen te bruin gedroogt is veroorzaakt een brandigen smaak, 16, 63. Blanke berk (*Betula alba*), STARING, *Huisb. v. d. Landm.* 206. Den Blanken Els (*Alnus incana*), *Ald.*

b) Van het Caucasische menschenras. || Kinderen ..., die by-kans blanck waren (t. w. *bijna zóó als de menschen van het Caucasische ras*), BONTEKOE, *Iourn.* 67. De blanke bevolking van Zuid-Afrika.

— Meestal zelfst. || Blanken en kleurlingen. — Een bewys hoe ver de niet-liplap, de blanke, dikwerf van ware beschaving verwyderd is, MULTATULI 1, 71.

B) In verschillende gevallen ontstaat uit de onder A) genoemde beteekenissen een begrip dat in de eerste plaats negatief is.

1) Uit de bet. A, 1) ontstaat die van *niet in de scheede, uitgetrokken*. || De veldwachter, in groote tenu, met blanken sabel, (sluit) den langen bonten stoet, TEIRL., *Cilia* 147.

2) Uit de bet. A, 2), in toepassing op water, die van *zonder ijs, open*. || De rivier was voor de stad blank.

3) In verschillende andere toepassingen wordt *blank* gebruikt voor *onbedekt*. || 't Zal da' bloot en blank vóór zijne oogen liggen, dat hij 't nog niet en ziet! *Loquela* 3, 49.

— Vandaar *onverdedigbaar* of ook *weerloos*; thans verouderd. || Zonder vaste plaatsen staat een parthy in 't blank, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 59 (*noot*). Ik (zal) ... my zelven niet begeeven, in 't blank stellende de goede zaake, maar schrap staan, 81. Achitofel staet blanck, strafschuldigh aen verraet, VONDEL 9, 40. Al twisten zoon en vader, Zy smilten licht in een, verzoenen zich te gader: Dan staet hun aenhang blanck, 9, 60.

4) Datzelfde grondbegrip moet waarschijnlijk worden aangenomen bij de toepassing op zeilen: t. w. niet geborgen, niet gereefd, niet geminderd; wie alle zeilen heeft bijgezet, heeft de zeilen *blank*. || Blanck zeil by maken, Gezegt, wech zeilen, WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*. Ik ... steek, gelijk een schip in zee, voor windt en stroom, Houw alle zeylen blank en wie my komt te vooren, Die is ... een vreeslijk lot beschooren, ASSELIJN, *Warfusé* 4. Speelen alle seilen blank heeft sijn oorspronk van de Seeroovers: want die maaken geen onderscheid tussen vrinden of vijanden, WINSCHOOTEN, *Seemen* 248. 't Bleef een stokregel by de Engelschen, alle zeilen blank te speelen, zonder zig te kreunen aan 't gun by de Verdragen bepaald was, WAGEN., *Vad. Hist.* 16, 34 (*figuurlijk: op zijn doel afgaan zonder zich om iemand te bekommeren*).

5) Uit de bet. A, 4), in toepassing op papier, ontstaat die van *ledig, niet ingevuld, blanco*. || A Blank, een papier in blank, SEWEL. Het (kan) oock wel zijn, dat mijne aenwijsinghe niet in alles volmaeckt zy ..., nochtans hebbe ick dit in 't blanck (d. i. *zwart op wit*) willen stellen nae mijn beste vermoghen, *Begin e. Voortg.* 7, 42 *a*. Het nog blanke boek der toekomst, LOVELING, *Sophie* 179.

— Zelfst. gebruikt: een stuk in blanco, waarin niet alles is ingevuld, maar dat wel onderteekend is. || By hem (*werden*) gevonden zeekre blanken, onderteekent by den Graave.... Een deezer deed men vullen ... met bevel *enz.*, HOOFT, *N. H.* 689 (zie ook 1130). Een Berichtschrift, welk zy, in de bewoordingen, doch niet in den zin veranderen mogten, waartoe hun drie getekende blanken ter hand gesteld waren, WAGEN., *Vad. Hist.* 7, 32.

— **Aanm.** Is deze opvatting bedoeld *N. Geschiedk.* 2, 93, waar gesproken wordt van de „raucken en *blanken*" van Alva?

6) Vandaar ook kan *blank* beteekenen *zonder merk*. || Circa 180000 l^a merken sigaren in blank fust (en *kistjes zonder merk*), ... waarvan de verkoop ... zal plaats vinden op Donderdag 20 Juni, *Alg. Handelsbl. v.* 20 Juni 1895.

— Bij het dominospel: halve steen waarop geene enkele stip is. || „Dubbele vijf! — dat hadtje niet verwacht, Snelletje!" — „Die mag er voor mijn part gerust uitkomen", zei Snel: „zoo kan ik weer blank brengen", *K. Zev.* 2, 8.

— In het kaartspel: *blanke kaarten*, alle behalve heer, vrouw, boer (in Z.-N.).

7) Gewestelijk komt *blank* ook adverbiaal voor: blootelijk, slechts. || Blank up z'n kousen, *Loquela* 3, 9.

Aanm. 1. *Blanke verzen*, dat eene enkele maal voorkomt, is een anglicisme, en in *blank verse* beteekent het woord *blank*: *zonder rijm*, maar in onze taal is eene dergelijke opvatting niet bekend. || Het zij hij ... in rijmende, of, op Engelschen trant, in blanke verzen schreef, CLARISSE, *H. v. Alphen* 14.

Aanm. 2. In de volgende plaats is *blank* een latinisme: *albus* wordt gezegd van wat *gunstig, gelukkig* is. || Soud' ick ... all de vreughd van all' mijn' blancke dagen, In eenen spiegel sien enz., HUYGENS 2, 273.

Afl. *Blankachtig* („Den Coninck van Tello (op *Celebes*) ... is een *blanckachtigh* Man", *Begin e. Voortg.* 12, 82 *b*; „Kinderen ..., met *blanckachtigh* (d. i. *witachtig*) hayr", BONTEKOE, *Iourn.* 67); *blanken*, blank, wit worden („Hoenen (t. w. *den baard*) langher draeght, hoe hy meer ..., *blanckt*", HOUWAERT, *Gener. Loop* 221); *blankte*, blankheid (van de huid: zie b. v. F. DE HAES, *Nag. Ged.* 212; POTGIETER 2, 170); ook in eene andere toepassing: „De *blankte* ... dezer soort van Suikeren", *Handw.* 11, 105); *blankheid* (zie ald.).

Koppel. *Blankgeweer* (zie onder A, 1); *-officier*, vroeger in Suriname: Europeaan of iemand, daarmede gelijkgesteld, die op eene plantage het opzicht had over de slaven („In Suriname ... zijn de *blank-officiers* geheel in verachting. Maar 't is dwaas, want zoo in Suriname als in Demerary zijn de meeste directeurs het zelf geweest", BEETS, *C. O.* 152);

aker, koldslachter, vilder (*in Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 250); *d*, werkman die bijlen en derge-naakt, hd. *blankschmied* (KUYPER, *oren*, andere benaming voor den ik is zilverachtig (BURGERSDIJK,

oor een bijtmiddel blank maken, munt (verg. KUYPER, *Technol.* *n*, ongeveer hetzelfde als *-bijten* *ken*, als vaste term in de nijver-. v. *Handw.* 21, 192; GROTHE, 0; KUYPER, *Technol.* 1, 514); v. *Handw.* 21, 192); van *blank-ankstooter*, dat voorkomt als een (*Handw.* 4, 84).

lank en „rozig" („Haar rond nsgezicht", COUPERUS, *Kl. Z.*

en **Samenst.** *Blankarmig*, in ERUS (zie b. v. SPANDAW 3, 145); m (HUYGENS 1, 321); *-vleugelig*, RS, *Rijz. Bl.* 93).

blankgehelmd (TEN KATE, *Kl.* (zie Dl. IV, kol. 1604); *-gewa-*181).

met andere kleurnamen: *Blank-ht was ... blankbleek* en mager-*Lev. v. Vondel* 88); *blankgeel*, *Lett. Stud.* 1, 20).

Grauwblank (Dl. V, kol. 606);); *bleek-*, *marmer-*, *zilverblank* d).

RGE, Zuidnederlandsche plaats-in de zegsw. *Hij geraakt te* ordt kaal. — Ook is bekend eene *ening* voor eene *hooge* rekening *blankenburgsche*); die uitdrukking l.

), zuw. onz. Mnl. *blanket* (VER-baar van een Ofr. *blanquet*, dat naast het bij GODEFROY 1, 656, *et*, blanketsel; in verschillende staan in het Fr. de verkl. *blan-blanchet*, *blanchette* naast elkaar. vervangen door *blanketsel*.

ketsel. || Hy vint ... haer wan-TS 2, 132 *a*. Den friseer-priem, ... het blancket, POIRTERS, *Mask.* t. w. *uw vel*) ... met blanketten g ... glimmen deedt, SCHERMER rouwlui gebruiken veel blanket,

ruikt; niet zelden in ongunstigen ltijt besigh maect, in tstuderen aes ende recreatie reene: Dits v inghe ende blanket, D'HEERE, 7 (*An een excellente gheleerde* r blanket Als gesont en vet, En ATS 1, 564 *a*. Dingen, die ... van ydele eere ..., en daerom en werden, DE BRUNE, *Bank.* 1, s zo schoon ... Dat zy geen laf WELLEKENS, *Ged.* 1, 220. Ver-... met haar valsch blanket De schoon ten dienst staat, BILD. 7, 5. bnw., in afleiding misschien te *te* (Dl. III, kol. 1888): met en vint'er ..., die met *blanckette* schen konnen vangen", CATS 2, (zie ald.).

etboom, bij CHOMEL 56 *a* opgegeven als een naam voor de henna: verg. bij NEMNICH 1664 *blanketwortel*, vertaald met *Lawsonia*; *blanket-doos* (WEIL).

Aanm. In sommige woordenboeken wordt *blanket* opgegeven als naam voor eene soort van *peer*; fr. *blanquet*, *blanquette* heeft onder andere beteekenissen ook deze, en is wellicht hier en daar bij ons overgenomen.

BLANKET (II), bnw. Van ofr. *blanquet*, bijvorm van *blanchet*, „légèrement blanc" (GODEFROY 8, 328); verg. eng. *blunket*, *blanket*, lichtblauw (MURRAY 1, 948). Alleen aangewezen in de vroeger soms voorkomende koppel. *blanketblauw*, lichtblauw. || Een blancket blauwe roc, BREDERO 2, 167. Een mantel van gewatert Blancketblaeu kamelot, VONDEL 2, 552.

BLANKETSEL, zuw. onz. Van *Blanketten*.

1) Eene stof, die op de huid wordt aangebracht om eene blanke kleur te geven. Thans gewoonlijk als naam voor een wit of lichtrood poeder, en dan in tegenstelling met het uit het Hd. overgenomen woord *schminke*, waaronder men vooral praeparaten met vet verstaat. || Blancketsel, *fucus*, *cerussa*, *pigmentum*, KIL. Blancketsel, roosetsel, *purpurissum*, *Ald.* — De selve wortel (wierdt) ghebruyct ... om het blancketsel ende de salven daer mede dick te maecken, DODON. 1068 *b*. Wil uw jeugdig lijf met geen blancketsel strijcken, CATS 1, 375 *a*. Ceruyse of blancketsel om zijn roode zeeren te bedecken, DE BRUNE, *Bank.* 1, 199. Vaten, parfumen, en blomketzelen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 184. Haer wangen glimmen van 't blanketsel, hier en daer Met gloeyent fermiljoen besmeert, ROTGANS, *Poëzy* 659. Blanc d'Espagne of Spaansche Blanketsel, CHOMEL 192 *b*.

2) Figuurlijk: iets dat dient om een gebrek te verbergen of te verbloemen. || Haere wanschaepenheden (t. w. *van mijne verzen*) ... met het blanketsel eener gunstighe geneghenheit lijdelijk in 't ooghe te maeken, HOOFT, *Br.* 2, 325. Wat al blancketsel heeft een schellemstuck van doen? VONDEL 3, 790. Een valsch blanketsel, BILD. 13, 256 (zie ook 13, 218). Een blanketsel van onbezorgdheid, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 285. 't Blanketsel onzer eeuw, SPANDAW 3, 51.

Samenst. *Blanketselkorst* (zie HOOFT, *Ged.* 2, 215); *-pot* (*Nav.* 16, 330 *a*); *-smeer* (BILD. 7, 364); *-water* („Deeze *Blanketzel-wateren*... maaken de huid glad, blank en fraai", CHOMEL 197 *a*).

Aanm. Bij DRAAIJER wordt *blanketsel* opgegeven voor „schutting van planken": verg. daarmede mndd. *blanke*, hetzelfde als *planke* (SCHILLER-LÜBBEN): zie PLANK.

BLANKETTEN, bedr. zw. ww. Van *Blanket* (I).

1) De huid blank maken door middel van blanketsel (zie het vorige art.). || Vrouwen die ... gheschildert oft geblanckett zijn, DODON. 354 *a*. Hoe dat ons jonge vrou haer wangen sal blanketten Met eenig seldsaem kruyt of door een dierbaer gom, CATS 1, 375 *a*. Blancketten ... den hals, rossetten ... de kaecken, STALPERT V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 111. Grof geblanket, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 128. Of het geoorloft zij, zig te blanketten, CHOMEL 191 *b*.

— **Aanm.** 1. Minder juist vindt men *blanketten* in den zin van *bleeken*, *zuiveren* (t. w. zout enz.: ANTONIDES 1, 47 en 66).

— **Aanm.** 2. Een latinisme is *geëlanket* in de volgende plaats, waar het eene onjuiste vertaling is van *fucatus* in den zin van *geverfd*. || Dunne plankskens met verw geblanket, HOOFT, *Tac.* 43.

2) Figuurlijk: een gebrek onder een schoon uiterlijk verbergen, verbloemen. || Meynende dese haer so schandlijcke vlecken daer mede (t. w. *met vrome woorden*) te blancketten, COORNHERT 1, 101 *a*. Zijn'

handeling met zo vast ende bekoorlijk een' verwe te blanketten, dat zy *enz.*, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 50. Hier is niets dat ... opgetoyt, of geblancket is, maer de leeringen sijn suyver, VONDEL 3, 219. Met gemaeckt gebaer zyn' boevery blanketten, DE DECKER 1, 13. Dat het met de Zeeden van een Volk slegt gesteld is, als men de Ondeugd niet eens meer behoeft te blanketten, *Leev.* 6, 212.

Afl. *Blanketsel* (zie ald.); *blanketting*, bij HEXHAM met *blanketsel* gelijkgesteld.

Samenst. *Blanketlapje*, bij CHOMEL 174 *b* als gelijkstaande met *bezette* (ital. *pezzetta*, eng. *bezetta*, hd. *bezette*), een fijn linnen lapje, met eene verfstof zoodanig behandeld dat men, door er mede over een voorwerp te wrijven, daaraan de kleur kan geven (verg. hd. *schminkläppchen*); *blanketmiddel* („Door *blanketmiddels* ... een bloozende roze-roode koleur ... te verkrijgen", CHOMEL 191 *b*).

BLANKHEID, znw. vr. De hoedanigheid van blank te zijn.

1) Van voorwerpen, b. v. van metaal. || Opdat het zilver zijne blankheid en zijnen glans verkrijge, v. D. PALM, *Sal.* 1, 164. De blankheid der plaatjes (t. w. *muntplaatjes*) na het blankbijten, KUYPER, *Technol.* 1, 577.

2) Van iemands huid. || Haer blanckheit gaet de perle en parlemoer te boven, VONDEL 6, 227. Briseis ... ontstack met haere blanckheit den kieschen Achilles, 6, 456. Voor uw prille blankheit zwichten De leli en het ... albast, POOT 3, 23. Zij had ... een lichtende blankheid, fijn en doorzichtig en blauwtjes dooraderd, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 181.

3) De kleur van het blanke ras. || Zijn Kosmetiek (*gaf*) ... blankheid aan den Moor, STARING 2, 76.

4) Reinheid, onschuld. || Gerust op de blankheid van ons geweten, *Verv. op* WAGEN. 41, 75.

BLAREN (I), bedr. en onz. zw. ww. Van *Blaar* (I). Blaren teweegbrengen, met blaren bedekken; ook wel met blaren bedekt zijn. || Als hy daer nu veel had gewont ..., Gebuylt, gebaert, VISSCHER, *Brabb.* 181. 't Gehemelt' word' geblaârd door bijtende amperzuren, BILD. 6, 376. De gloed der middagstralen ... schroeit en blaârt de lip, en droogt de vochte tong, LOOTS, *N. Ged.* 58.

— In West-Vlaanderen zegt men ook *blariën* (van *blarie*, *blaar*). || Het vel blarit als er kokende water op stort. Mijne voeten zijn geblarid van zoo ver te reizen, DE BO.

— In de volgende plaats is *blaren* wellicht: als schilferachtige vlekjes zichtbaar blijven. || Baedt u, oock sy t' aensicht eerst met salve bestreken, Gaet niet, so lang de verstijfde tranen daer op blaren, COORNHERT, *Odyss.* 2, 87 (ed. 1605; ed. 1609: „laet de tranen niet op uwe wangen blaeren").

BLAREN (II). Zie BLEREN.

BLARREN. Zie BLEREN.

BLAS, znw. m. Nd. *blas* (*D. Wtb.* 2, 67). In de 16de en de 17de eeuw niet ongewoon voor: de adem, het blazen van menschen, van den wind enz. Misschien een bijvorm van *blast* (verg. eng. *blas* naast *blast*: MURRAY 1, 903 en 904), of van *Blaas* (I); meestal wordt aangenomen dat de *a* voor de *s* verkort is. In het Mnl. is dit woord niet met zekerheid aangewezen, doch daar is *geblas* in denzelfden zin zeer gewoon (VERDAM 2, 974), en dit komt ook in de 17de eeuw nog eene enkele maal voor (zie b. v. 4 *Esdre* 4, 5; HILARIDES, *Phaedrus* 31; in de samenst. *noordgeblas* bij SIX V. CHAND. 54). || Treet ten houe vanden beghinen, Zy zullene u afvijsten met eenen blas, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 206. Dat hy uyt sijnen mont liet gaen als eenen vyerigen blas, 4 *Esdre* 13, 10. Den blas van uwen mont, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 322. den sterck van blas, *Z. Nacht.* 3, 60.

— Eene enkele maal, naar het schijnt, i van *bezieling*, *inspiratie*. || Den Rijnsche blas, DAVID, *Spinnec.* 86.

— In de volgende plaats schijnt het te ademtochtje, eene kleine gewaarwording v O laet my eenen blas van 't zeldzaem heil DE DECKER 2, 38.

— Ook in den zin van: slechts een w nietigs. || Gy sult sien, dat wat daar blem was Een blas, v. LODENSTEYN, *Uytsp.* 31.

— Zie nog andere voorbeelden van *bla* HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 33 en 124; DE *Bank.* 2, 385; DE DECKER 2, 38; OUDAA *over Job* 25; SIX V. CHAND. 477.

Samenst. *Stormblas* (CAMPHUYZEN, *Ps.* 1

— De vorm *aanblas* (*Hand.* 28, *Kantt.* naast *aanblazen*, zooals *blas* naast *blazen*.

BLASPHEMEEREN, onz. en t ww. Lasterlijk spreken van God en wat Fr. *blasphémer*. Reeds in het Mnl. (VE 1289); ook later niet ongewoon (zie b. v. *caatb.* 2, 2967 (a°. 1518) en 2, 463 (a°.

— Daarnaast *blasphemen*, znw. mv. (*Gr.* 2, 2967: a°. 1518; 2, 2974: a°. 1531); *lick* (DAVID, *Dooth.* 169); *blasphemich* 114); *blasphemateur* (*Gr. Placaatb.* 2, 2973: *blasphemie* (*Hist. v. Corn. Adr.* 1, 5; D *Bank.* 1, 451; v. LEEUWEN, *Rooms-Holl.* 33, § 5; CONSCIENCE 3, 285 *b* enz.); *bla* (GODEFRIDUS, *Woest. d. H.* 420).

BLAST, znw. m. Hd. *blast* (*D. Wtb* eng. *blast* (MURRAY 1, 904); ohd. *blâst*; de *â* is uit *ô* ontstaan voor *st*. In he 17de eeuw voorkomende naast *blas* en m beteekenis. || Al wat des winters blas vorst heeft aanghetast, *Uit een stuk van* OUDEMANS. De snelle wind ... met h STARTER 194. Door den scherpen blast sij aessems (t. w. *van de vorst*), 322.

BLATEN — in zuidel. gewesten m TEN —, onz. en soms bedr. (BOGAERS ww. (met verl. tijd *bliet* bij BILD. 1, *blaten* en *bleten* (VERDAM 1, 1290 en 1 *blâtan*; eng. *to bleat* (MURRAY 1, 912); (*D. Wtb.* 2, 73); mhd. en ohd. *blâzen*. bestaan andere vormen als het Hagelands luidkeels schreeuwen (TUERLINCKX), hd. Waarschijnlijk een klanknabootsend wo lat. *blatero*.

1) Eigenlijk. Van het stemgeluid va huisdieren, bepaaldelijk van schapen en wel van runderen (zeer gewoon in B De beesten (coeyen, scapen ende peerden ken) quamen alle daeghe al blaytende noch niet ghenoech gheeten en hadden, *Dagb.* 82. Ende ... (*het bokje*) begon ... *Tob.* 2, 13. 't Lam ..., Het welck i hoorde, VONDEL 3, 789. Dat blaten loeien ... van schapen, koeien En kalver (zie ook 3, 789). De geitjes ... aarselen SCHERMER 182. Hoor 'et kalf is blèten, co De koei blèt, *Ald.*

— In een paar spreekwoorden. || Sch pen bleeten meest, CATS 1, 631 *a* (zie oo 1, 29). Binst dat het schaapje bleet V zijnen beet, SCHUERM. (verg. CATS 1, 60

2) Bij overdracht. Van menschen.

a) Janken, schreien (vooral in Braban da' kind is blèten! CORN.-VERVL. Ik m om te lachen, en hij begost te blèten! *A*

eeuwen, pochen, zich aanmatigend ge-
hans verouderd. || Ghy . . . blaet met v
v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 225 *b*. Sijde,
n mach hen niet ontdieren, Op dat sij
a de weerelt blaten, A. BIJNS 107 (zie ook
tende als een . . . onghetemt calf, *Dryderley*
564), 44 *a*. Haeren valschen schijn, en on ver-
blaten (t. w. *van de wereld*), HEEMSEN,
oëm. 48. De trompetters van Babel, dat
gelijk men blaet en bulckt, de Roomsche
., VONDEL 4, 638. 's Jonkmans blatend
l opdreunen van hinkende alexandrijnen,
. *Volksverm.* 416.
laat, blateren (zie die woorden); *blating*
ingen der kudden", *Richt.* 5, 16; „Wond-
een schorren En stroeve *blating*", BEEKHEY,
45).
st. Het woord *blae-backery*, dat ongeveer
van *vleierij* voorkomt bij DE BRUNE, *Bank.*
afgeleid van een ww., dat misschien eene
s met *blaten* (verg. *blaaskaken*).
EREN — eene enkele maal BLETTEREN —,
soms bedr. zw. ww. Een frequentatieve
Blaten, waarmede het in beteekenissen
overeenkomt. || Gij en zijt niet dan een
kokaert, bij SCHOTEL, *Vad. Volksb.* 1, 229.
. . . blaetterde, bés, bés, bés, GALLITALO,
2, 25 (evenzoo 2, 29). Sotten praat, en
v. RUSTING, *Geh. Duvel* 105. En de lam-
et hun dolzinnige sprongen, ze bletteren,
, 273.
ater („'t Koetjen gaf een *blater*", v. VLO-
er- en Kinderr. 18); *blateraar*, kakelaar
, *Fakkel* 2, 24).
W (1), bnw. (soms bijw.). Mnl. *blau*,
t eigenlijk de vorm is van den nom.-acc.:
, 1280 en 1290); mhd. *blâ* (*blâwer*), ohd.
ADE 74); deze en andere oudgermaansche
en denken aan een stam *bhlêwo-*. Gewoon-
blauw beschouwd als verwant met lat.
UGMANN (*Grundr.* 2, 128) acht dit niet
HIRT (*Ablaut* 294) verbindt *blauw* met
(zoodat germ. *bl-* zou ontstaan zijn uit
wijl hij *flavus* vereenigt met *helvus* en
e van denzelfden stam gevormd zijn als
. 276). Vanouds werd *blauw* in verschil-
llen gebruikt; de bij ons voorkomende be-
zou men als volgt kunnen onderscheiden.
alijk. — A) In lichter of donkerder tint
hebbende van den helderen hemel.
den hemel. || Het blauw azuur. — Ay
be, . . . Bekleedt de blaeuwe lucht met
olck-gardynen, BREDERO 1, 112. Wat is
hemel blaauw! Hoe groen het veld er
LENS 6, 65. Aan de lucht ontdek je . . .
n blauw plekje, BEETS 3, 316 (*Regendag*).
is henen . . ., De lucht is blauw, COOR-
derl. 5.
r den blauwen hemel, vroeger zeer gewoon
e open lucht, onder den blooten hemel. ||
lle Kuypers . . . ghehouden sullen wesen
nen . . . te setten onder den blaeuwen
Gr. Placaatb. 1, 728 (a°. 1619). Veel
onder den blauwen hemel op d'aerde
gin e. Voortg. 13, 22 *b* (zie ook 21, 170 *b*).
ieten . . . geschiet onder den blauwen Hemel
Japan, 21, 170 *b*. Onder den blauwen hemel
ende wint, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 98.
tooningen onder den blauwen hemel, op
laatsen, *Versl. en Meded. d. Kon. Vl. Acad.*
(zie nog *Gr. Placaatb.* 2, 463, en verder
, 130 vlgg.).

2) Van het verschiet, van bergen op eenigen afstand, van het landschap. || Die blauwe landouwe, *Antw. Liedb.* 314 (ook 180). Soo haast het Morghen-roodt het blaauw Gheberght beschijnt, BREDERO 1, 31. Wat verschietjes vert en flaeuw Dommelter tusschen 't graeuw en blaeuw, BREDERO, *St. Ridd.* 2. 't Blaauw verschiet vertoont een mist, BILD. 1, 425. Blauwe bergen en wazige verschieten, COUPERUS, *E. Vere* 2, 17.

3) Het heldere azuur van den hemel en de wazige tinten van het verschiet geven het denkbeeld van reinheid, van oneindigheid, van kalmte. || Om haar heen zweefde eene oneindige rust, eene blauwe kalmte, als eene extaze van zaligheid, COUPERUS, *E. Vere* 2, 102. Haar blauwe extaze, 2, 132. Een blauw idealisme, NETSCHER, *I. e. o Tw. K.* 30.

4) Van wateren, hetzij dat eene zuiver *blauwe* tint is bedoeld, hetzij allerlei kleurschakeeringen die te zamen daarvan een indruk geven; bij dichters vaak een epitheton ornans. || Het water van dat meer ziet blauw. — De blaeuwe . . Tybervliet, VONDEL 5, 300. De blaeuwe baren, 11, 739. Het ziedend schuim der blaeuwe golven, ANTONIDES 1, 111.

— Bij uitbreiding van abstracte begrippen die met de zee in verband staan. || De blauwe stilte van dat meer, COUPERUS, *E. Vere* 2, 25.

— Van fabelachtige wezens die men zich voorstelde als in de zee verblijf houdende. || Den blaeuwen Triton, VONDEL 11, 316. Het gebaf Der blauwe honden, dat . . . Uyt holle klippen slaet, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 97 (VIRG., *Aen.* 3, 432: *caeruleis canibus*). Blaeuwe Zeegoddinnen, MOONEN, *Poëzy* 165.

5) Van rook en vlam. || De blaauwe rookkolom, HOFDIJK, *Aeddon* 65. Wanneer (de Hekla) Een blaeuwe zee van vier en zwavel schijnt te braeken, ANTONIDES 1, 59. Als gy 't ziet (t. w. *het serpent*) van blaeuwen zwave gloeien, 1, 112. Eene blauwe spiritusvlam.

— Over *blauwe bliksem* zie onder D, 2).

6) Van oogen, en van het bloed zooals het door de aderen heen zich voordoet. || Stille blaauwe oogen, *Leev.* 8, 197. De oogen, blij blauw, voor zich spiedende uit, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 211. Aan de slapen en boven den neus (waren) de blauwe adertjes zoo zichtbaar . . . als lagen ze er bovenop, DAUM, *Raad v. I.* 29.

— *Blauw bloed*, als kenmerk van adel: waarschijnlijk naar eng. *blue blood*, dat eene vertaling schijnt te zijn van sp. *sangre azul*, in Spanje het teeken van hen die geene Mooren of Joden onder hunne voorouders hadden (zie MURRAY 1, 930).

— In woordspeling met *blauw* in de bet. B, 4). || Fopp had gevallen in blaeuw' oogen, Die hadden op hem sulck vermogen, Dat hy d'er Maey om heeft getrouwt, HUYGENS 2, 209.

7 Van edelgesteenten, glas, aardewerk chemische stoffen. || Blaeu sapphir, den hemel vergeleken, CATS 1, 294 *a*. Marsepeyn In een blaeuwe porceleyn, CATS 1, 432 *a*. Treckt de sinnen af van al de blaeuwe teylen, Van al dat China sent, CATS 2, 561 *b* (zie ook 1, 432 *b*). Smaragd en blaeuw turkois, SMITS, *Baälfeg.* 68. Een blaauw porceleinen schaal, SCHIMMEL 2, 35 *a*. Blauw glas, OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 3, 16. Vivianiet of blaauw-ijzerspaath *Alb. d. Nat.* 1862, 48. Blauwe vitriool.

8) Van hardsteen. || Enen blauwen steen, aldaer dat clare water sprane, *Hor. Belg.* 2², 137. Een schoon stathuys, waervan de gansche gevel in blaeuwen arduyn is, C. HUYGENS Jr., *Journ.* 3, 91. Wat ge voor mij doet, valt op geenen blauwen steen (*spreekw.*: *zal ik in herinnering houden*), TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 1, 114 (zie ook 2, 117).

— De *blauwe steen* was b. v. te Leiden de naam voor de gerechtsplaats (zie ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 34), en waarschijnlijk met toespeling daarop komt *blauwe steen* voor als naam van de plaats waar —, of van het middel waarmede iemand van zijne dwaasheid wordt genezen (zie COSTER 466, en VONDEL 2, 692).

— In namen van hetgeen van hardsteen gebouwd is. || Het blaeuwe Hooft, uit blaeu arduin gewassen, ANTONIDES 1, 101 (d. i. het 1, 2 genoemde „blaeuwe Bolwerk"). De Blaauwe Poort ... eene uit blaauw arduinsteen gebouwde Poort, v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 14 *a*. De blaauwe- of Oberstoren, welke .. door het maaken van het blaauwe bolwerk, geheel vernietigd is, 12 *a*.

9) Van vruchten en bloemen (verg. ook de bet. II, 3). || Wanneer zal 't eens zijn, dat wy die rijpe geeltjes (t. w. *pruimen*) met haeren waes onder de blaeuwe van Damasco zullen zien ujtsteken? HOOFT, *Br.* 2, 271. Blauwe druiven. — 's Viooltjens blaauwe glansen, *Braga* 1, 15. De blauwe korenbloem.

— In namen van planten (soms koppel.): de *blauw*, in Zuid-Holland eene benaming voor de korenbloem, elders *blauwe bloem* en *blauwbloem* genaamd (v. HALL, *Landh. Flora* 121); de *blauwe Godsgenade* of *glidkruid* (*a. w.* 171); de *blauwe lelietjes* of *klokjesgentiaan* (*a. w.* 146); de *blauwe murik* of *veldeereprijs* (*a. w.* 159); de *blauweregen*, eene sierplant behoorende tot de familie der vlinderbloemigen (OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 327); de *blauwe boschbezie* (zie BOSCHBEZIE).

10) Van *blauw* geverfde stoffen, weefsels, of wat daaruit vervaardigd is. || Blauw laken, blauwe zijde, eene blauwe japon. Als de hemel invalt, hebben we allemaal eene blauwe slaapmuts (*spreekw., als antwoord aan iemand die uitgaat van eene onwaarschijnlijke onderstelling*). Blau garen, QUINTIJN, *Lys e. B.* 144. Als uit Spaegniën quamen de blouwe mouwen (*bedoeld zijn waarschijnlijk soldaten*), 't Hoofd moest ghy crouwen, bij v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 211 (a°. 1539). Den Admiraal van de blaauwe vlagh (*nl. van een der drie eskaders der Engelsche vloot*), BRANDT, *De Ruiter*, 823 (zie ook DROSTE, *Overbl.* 82). Het blauwe buis, omzet met bont, v. LENNEP, *Poët.* 2, 60. Blaauwe kiel, grijze hoed *enz.*, KNEPPELH. 7, 20. Ik zal zoo etherisch zijn in mijn blauwe tulle, COUPERUS, *E. Vere* 1, 97. Den blauwen voorschoot uithangen (of *uitsteken*), in Vlaanderen en Brabant: kermis of smulfeest houden, terwijl de huisheer afwezig is (JOOS, SCHUERM. en CORN.-VERVL.).

— Bij overdracht van iemand die in het *blauw* gekleed is. || De blauwe fee, COUPERUS, *E. Vere* 1, 162. De blauwen (*in Z.-N. volksnaam van de burgerwacht te voet*).

11) Van gekleurd papier. || Het blauw, rood en bruin pakpapier, KUYPER, *Technol.* 2, 650. Men weet, welken boozen naam de spotzucht der menigte aan den blauwen omslag (t. w. *van De Gids*) ontleende, VISSERING, *Herinn.* 3, 139 (vandaar de naam *blauwe beul*: zie boven kol. 2274; en verg. nog *Braga* 1, 8: *blauwe henker*). Het behangsel der kamer was blauw. Blauwe Grieken (t. w. *effecten*).

— *Een blauw boek* (veelal koppel.): zie bij BOEK (Dl. III, kol. 98).

— *Een blauw boekje*, een boekje in *blauwen* omslag, b. v. om notities in te maken. || Dat een ... Ambassadeur niet sal moogen declareeren ... voor ... Secretary-behoeften, translateeren van Depesches, blaauwe Boeckjens, Waschkaarssen *enz.*, *Gr. Placaatb.* 5, 379 *b* (a°. 1700).

— Vroeger ook zeer gewoon voor: brochure, pamflet (zie BLAUWBOEKJE).

12) Van houtwerk en al wat verder *blauw* geverfd of gekleurd kan zijn. || De Leeuw ... in velt met een blaauwe uitgestrekte tong *het wapen van Holland*), v. HEEMSKERK De kerkgebouwen der Waterlandsche gem hier even als te Harlingen en elders Blaau genoemd, bestaan nog, *Doopsgez. Bijdr.* 18 Blauwe Brug (*over den Amstel*: zie WAGEN. 72 *b*). Op die schilderij vindt men eene bla

— Ook gewoon in namen van huizen, molens enz.: zie een aantal voorbeelden bij en TER GOUW, *Uithangt.* (verg. ook d hant steech" te Amsterdam, vermeld in *B Haarl.* 13, 205 (a°. 1577). — *Blaeu* is o kende familienaam.

— *De blauwe knoop* (verg. eng. *blue* onderscheidingsteeken van geheel-onthoud is van den blauwen knoop.

B) Dof grijs-, lei- of loodkleurig.

1) In toepassing op metalen. || Blauw (*kogels*: Dl. III, kol. 440). Handelsar laken (*looddief*: *Nav.* 29, 506). 'k Sou op die blauwe erreten te gast genoyt w *ten oorlog trekken*), v. PAFFENRODE 109. als een tin, *Gel. Tweling.* 67.

2) Van sommige delfstoffen, en ook van steen. || Een blau teghel, met een Looper selingh-steen, Daar hy alle coleuren van wrijft seer reen, VALCOOGH. *Reg. d. Sc* Blaauwe klinkers, PIJTAK 393. Blauwe of pannen, v. KEIRSBILCK, *Mets.* 225. In wordt de blauwe klei opgedolven ... en tering van den bovengrond aangewend, BLIN 2, 563. Zoo blauw als een lei (zie onder

3) Van dieren, en inzonderheid in som namen. || De blauwe haai (wiens rugzijde blauw is: BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 246). kuikendief, ook wel blauwe stootvogel schild (waarvan het mannetje nagenoeg ge blauwachtig grijs is: *a. w.* 2, 126). De bla (*ardea cinerea*) (met blauwgrauwe vleugel SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 420). De blauwe of die in de Poolstreken leeft, en in den wi in den zomer blauwachtig grijs is (*a. w.* 1

— Naar het voorbeeld van lat. *caerule* theton van slangen, adders, draken, en hu De Razernyen, die heur hair met blaeuw opsnoeren, VONDEL 5, 132 (VIRG., *Georg caeruleos ... angues*). De blaeuwe draeck den kam, 11, 378 (OVID., *Metam.* 3, *extulit antro caeruleus serpens*). De Leeuw Draeck, ... met vreeselijcke driften, VON (*Lucifer*). Den fellen landdraek, die ... nen zwelt, De blaeuwe kam verheft, ANT 115. Gelijck een slang ... De lucht besm pest en blaeu vergift en groene gal, VON (zie ook 3; 200, 202, 739).

4) Van de menschelijke huid; donker kleurig door opgeloopen bloed, t. w. als slagen, stooten, konde, gemoedsbewegi My dunckt dat ghy soo blau siet, al en cont, *Antw. Sp.* Fi *a*. Alsene ... met bo blaeuw geslagen leden des lichaems gestreke oft verspreydt het geronnen bloedt, DO Bloedachtighe oogen, die blaeuw geslagen Van Haar-trecken ... bloet-rijsinge, bl blauwe slach, is de Boete 3-0-0, *Landtr.* 96. Ick vreesde voor noch een party blauw bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 188 (a°. 1648) blaauw van woede, LOOTS, *N. Ged.* 18. blauw van beklemde woede, CONSC Als je zoo lang gehangen h (*tot iemand die lang*

n. Zoo blauw als een schalie (t. w. *in Z.-N.*).
en blauw —, blond en blauw —, bout : zie BLOEDIG, BLOND, BONT.
w oog (zie ook Dl. X, kol. 2263). || vanden trappen af Daer viel hi twee *Antw. Liedb.* 105. Binje'r op belust, een paer blaeuwe oogen, HOOFT, *War.* ... schildren, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* l de Jongers smijten, En krijgt daer , POIRTERS, *Mask.* 67. 't Schijnt datse vriendt een blaeuw oogh souden wa- gij hem met pleizier een paar blauwe aan, BEETS, *C. O.* 8.
uwe scheen loopt men op door stoo- guurlijk in toepassing op eene weige- ik een blauwe scheen geloopen? en ik ... versocht hadde, is dat aen ersoeker vergunt, GEULINCX, *Hooftd.* el de moeite waard ... nogmaals ... an afsmeeken met groote kans van blauwe scheen te loopen? VUYLSTEKE,

oegepast op een afgeslagen huwelijks- off van een Blaeuwe Scheen, *Titel van* VISSCHER. Wilt gy de swaerste straf van er weten? Sy wort in onse tael een geheten, CATS 1, 54 *a*. Al soude ick uwe scheenen, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* *iefde boer*). Een Vryster, die ... Twee n blauwe-scheen, v. D. VENNE, *Sinne-* t daer niet naer Al loopje ien blauwe nt goê raet is daertegen: Een swarte treckt, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, (verg. 2, 228). Loopenze (t. w. *de* us een blaauwe scheen, Een blaauwe zo schynt'er 't blaauwtje niet deur *te List*, 26 (a°. 1689). 'Ne jonkman uwe, CORN.-VERVL. Nou wôr (werd) botweg 'n blouwe geven deur dei *ltjebloumen* 32.
cht. || De banken aan de horizont waren enoeg voor sneeuw, BOEKENOOGEN 71.
n met *grauw* (verg. Dl. V, kol. 603— pt ende afgebrayen die tanden grau, . *Antw. Liedb.* 258.
eene blauwachtige tint.
mer. || Schuurt zy het Marmersteen hrobt zy de Stoep wel bruin, *Econ.* Dl. III, kol. 1672).
rden; niet algemeen: verg. hd. *blau- schimmel.* || *K.* Wat paerden sal ick Maer de jonge blaeu, met de bonte 11. Blaeu schimmel, VONDEL 8, 236 3, 82: *glauci*). Het kan den blauwen spreekw., aldus aangehaald in *Nav.* hijnlijk is *de blauwe* het onderwerp; *de bruin niet trekken*: dat is voor Zie ook onder II, 3).
bleeke, vale gelaatskleur. || (*Iemand*) hesien seer bleeck ende blaeu, *Veel- ht.* 189. Een groote knaap .. met ht en blauwe kringen onder de oogen, 14. Zij (trad), na een weinig gesluí- n, zeer bleek, met blauwe kringen n, in de groote zaal, COUPERUS, *E.*

oon van verdunde melk. || Die melk is veel water in.
rdunde melk heeft die tint. || Melck wat uyt den blaeuwen, *h.*

5) Van witachtig metaal, als staal of zilver. || 't Lichtblauw staal (*van een kuras*), SCHIMMEL, *Dram. P.* 1, 222. 't Blauwe staal (t. w. *van een mes*), in *Nederland* 1890, 1, 376.

— Wellicht moet deze beteekenis worden aangenomen in den naam *blauwe gulden* (ook in Neder-Duitschland is het woord in dien zin bekend: zie BERGHAUS en SCHILLER-LÜBBEN, die *blauw* hier opvatten als „falsch, nicht vollwichtig" (zie de bet. II). || Blauwe gulden ... die ghemunt weren dat stuck op XIII flamsche groeten ende III doyt, in *Dietsche War.* 1866, 34 (*uit een hs. einde* 15de *eeuw*). Dat ... alle ... lasten, op de goederen staende ..., als van Heeren-Guldens, Blaeuwe-Guldens, Roock-hoenderen, ... niet sullen konnen of mogen uitgekogt worden, *Geld. Placaatb.* 3, 420 (a°. 1725).

— *Zijne vingers blauw tellen*, nl. met (zilver-) geld, daar dit *blauw* afgeeft; altijd met eene ontkenning en figuurlijk toegepast. || Want hij niet blau en mocht maken sijn dumen ooc Met gelt te tellen, A. BIJNS 185. Se sellen haer vingheren aen mijn gelt oock niet blau tellen, COSTER 515 (zie b. v. ook v. EFFEN, *Spect.* 5, 37; *K. Zev.* 5, 37 enz.).

D) Zeer donker, nagenoeg of geheel zwart. In het oudere Germaansch is de beteekenis *zwart* vooral bekend in het Onr., t. w. in composita als *blámaðr* neger, *bláland*, Aethiopië (CLEASBY-VIGFUSSON 67).

1) Soms van stoffen. || Het veen is eene weeke massa; deszelfs kleur is van licht- en donkerbruin tot blaauw-zwart, STEMFOORT, *Veengr.* 1. Zwaren en blaauwen turf, 51.

— Ook in vertalingen van lat. *caeruleus* waar dit als nagenoeg *zwart* moet worden opgevat. || Men ... stelt altaeren, Met blaeuwen offerbant, ... Heel staetigh toe, VONDEL 8, 337 (VIRG., *Aen.* 3, 64: *arae, caeruleis maestae vittis*). Hy (t. w. *Charon*) went zijn blaeuwe schuit ten oever, 8, 439 (*Aen.* 6, 410: *caeruleam ... puppim*).

2) In toepassing op de kleur der huid: zwart (ook wel donkerkleurig: het volk geeft den naam van *nikkers, zwarten* aan menschen van verschillende niet-blanke rassen: verg. ook BLAUW (II). || Ik ben altijd een oppassend matroos geweest, die de Atjehers en ander blauw gespuis altijd met heel veel plezier op hun baaitje heb gegeven.

— Bij *duivel* zou de bet. *zwart* het best passen. || De blauwe duyvel zal hem halen! v. RUSTING 1, 235.

— Volgens STOETT (*Spreekw.*, blz. 708) zal ook in de volgende spreekwijze de duivel bedoeld zijn. || Hy is so bekent en vermaert, Ghelijck de bonte-hont is met de blaeuwe staert, *Schynh.* 7.

— Mag men *blauw* beschouwen als epitheton van den duivel (verg. eng. *blue devils*?), dan staat daarmede misschien in verband *iemand naar den blauwen bliksem jagen*, hem verwenschen (in *N. en Z.* 7, 13 wordt ook als tusschenwerpsel vermeld *afgeblauwebliksemd*); *blauwe bliksem* is ook de naam van zekeren zeer slappen meelkost (verg. *heete bliksem*, en zie ook de beteekenis II, 1).

II) Niet meer ter aanduiding van eene kleur.

1) Van vleesch, visch, bij uitbreiding ook van spijs en drank in 't algemeen. Niet van goede hoedanigheid, schraal (verg. de bet. I, C, 4); thans verouderd. || Laffen Bru, blaeuwe pottagien, DE DENE, *Test.* 310 *a*. Veel ... koopen ... vleesch, en versche vis, Het slechtste van de banck, het blauste dat'er is, CATS 1, 355 *b*. Een blauwen schapen-bout, 1, 115 *a*. 't Is geweldig blaeu al wat'er is ten besten (t. w. *wat men voordient*), 1, 350 *b*. Blauwen pap, drooge potaters en flauwen spek VERVISCH, *Lev.* 1, 295.

— In woordspeling met de bet. I, C, 2). || Liefver had ick een vet schaep dan een blaeu weir, DE DENE, *Test.* 347 *b*.

2) Onbetekenend, beuzelachtig, ijdel. || Men koft een hielle schoot nuwbacken Wormer Misschuytjes Om ien blaeuwe eilif penningh, BREDERO 2, 104 (verg. een *blauw oortje*, een *blauw duitje*, in DIJKSTRA, *Fr. Volksl.* 1, 240). Die de aldervrolixte om fraeyste, en die de blauste cluchten voort sullen gebrogt hebben, ERASMUS, *Tsamenspr. enz.* 98. Een lasterstuck, dat blaeu den schijn van waerheit derft, VONDEL 9, 717. Deze gezochte, en opgeraapte blauwe straats-klapperny, OUDAAN, *H. Broederm., Aenm. o. d. Bezch.* 9. Een blaeuwe clacht, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 607. Blaeuwe praetjes, 2, 426. Die het Lavem veel te blaauw en te beuzelachtig oordeelde om *enz.*, *Philanthrope* 2, 237.

— Inzonderheid van voorwendsels of verontschuldigingen. || Een blauwe solutie, en een argument, dat gheen verwe en heeft, DE BACKERE, *Minnebr.* 220 (a°. 1557). Blauwe excusatien, in *Tijdschr.* 10, 143 (a°. 1576). Een pretext soo blaeuw ende frivool *enz.*, HOOFT, *Br.* 1, 191. Al te blaeuw een bescheidt, 1, 316. Blaeuw uytvluchten, BREDERO 3, 274. Mijn ouschult is noch blaeuw, noch van te verr' gesocht, HUYGENS 2, 171. Eenige blaeuwe excusen over hare begane overtredinge, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 2, 204. Blaauwe verschooninge, WAGEN., *Vad. Hist.* 7, 483. Dat is nu reis eene blaauwe tegenwerping, FOKKE, *Verz. W.* 4, 70.

— *Een blauwe boodschap*, een voorwendsel om iemand te verwijderen of te bedotten. || Hy (stierde) my om een blauwe bootschap, COSTER 506. Men weet myn altyd met de eene of de andre blaeuwe boodschap te ducken, ASSELIJN, *Jan Klaasz.* 31.

— *Eene blauwe glos* (zie Dl. V, kol. 160, en COORNHERT 1, 106 *a*).

— *Een blauwe maandag*, verg. ook hd. *ein blauer montag* (*D. Wb.* 2, 83), een maandag die niet meetelt als werkdag (*blauwen maandag houden* is in Limburg: op eene uitgelaten manier feest vieren; zie SCHUERMANS); vandaar een korte tijd (die niet aan ernstige bezigheden wordt besteed). Dit is nu de gewone opvatting; daarnaast bestond vroeger het gebruik van *alle blauw maandagen* in den zin van: bij elke geringe aanleiding, om een haverklap (zie KILIAAN 818, waar eene plaats uit BERNAGIE wordt aangehaald). || Toen (k een' blaauwen maandag het exercereen leerde, LOOSJES, *Stroobk.* 3, 222. (*Hij*) denkt, dat hij het recht heeft om aardigheden te zeggen, omdat hij een blauwen maandag in den handel is, v. LENNEP, *Roos.* 4, 211. Ofschoon wij elkander eerst onlerk een blauw-maandag kennen, *K. Zev.* 4, 224.

— Ook eene blauwe maand is niet onbekend. || Hij zijn eene blauwe maand verloofd geweest, maar zij passen al to slecht bij elkaar.

In prandicatieve uitdrukkingen. || Phyllis, sprack hy, sooden dat, ... Maer sijn groote quam sich blauw, dat sijn antwoort was een groen, CATS 1, 414 *a*. Kaaiers niet dooble Germanicus, alhoewel hy sach dat het blauw quam, HOOFT, *Ger.* 47 (bij, 9, 60: gewagen, dat ze ... [illegible]). [illegible] dat hy [illegible] blauw. Maer sekre onderrichtinge, dat hyzel te blauw, VONDEL 2, 601. Er [illegible] blauw (d. i. [illegible] afkomen (zie b. v. *Bary* 313). [illegible] blauw (d. i. [illegible]), om voor [illegible] te al te [illegible], te [illegible]).

— Klaar [illegible], wat niet voorkomen dubbelzinnig is, onopgelost laten, vandaar: laten rusten, [illegible] geen [illegible] van maken; daarvoor is ontstaan het minder juiste en nu gewone *iets blauwblauw laten*. || Wim lief, ik zou maar blauw blauw laaten, met Dominé: ... al dat gedisputeer maakt maar heete hoofden, *Leev.* 8, 86. Laaten wij dit dan maar blaauw blaauw laaten, en tot iets anders overgaan, *Wildsch.* 2, 100. 't Is ... best, alles maar voor 't oogenblik blauwblauw te laten, *K. Zev.* 4, 152. Als ge mijnen raad wilt volgen, zult gij blauw blauw laten, SLEECKX 9, 179.

— Ook als bijw.: niet voldoende, slap. || Hij pryst en roemt de deugd; doch zoo gezocht en blauw, Dat die 't maar half en is, word licht in deugt heel laauw, CAMPHUYZEN, *Sticht. Rymen* 354. Blauwketsel liecht te blaeuw, wacht dat ick my verrouw, HOOFT, *Ged.* 2, 215. Verreiken verschoonde bij uitlaaten der woorden . ., blaauw genoeg, met een misslag van den uitschryver, WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 279 (zie nog BILD., *Gesch. d. Vad.* 6, 33).

— Soms ook: bedeesd, verlegen. || (*Zij*) zagen malkanderen blauw aen, niet te min in 't lest malkander wat aensprekende, C. HUYGENS Jr., *Jaarg.* 2, 33. Blauw kijken (*nu nog te Leiden b. v.*).

3) In verschillende figuurlijke uitdrukkingen, die iets bedrieglijks aanduiden; zoo b. v.

— *Blauwe bloemen* (dat men daarbij vanzelf ook aan de korenbloem heeft gedacht, blijkt uit v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 158: „Neen, Aegt, neen, 't zijn koorenbloemen, al wat je raest en spoekt"); verg. fr. *fleurette*, „propos galant". || *Leeker.* Altijt heeft hy gelt. *Luy.* Jae blaeuwe bloemen, COSTER 503. Hoe datse (t. w. *de vrijers*) .. sweeren ... echte trouw, En spelden soo de jeught blauw bloemkens op de mouw, POIRTERS, *Mask.* 300. Gij beelt u in, dat ik u blaau bloempjes wijs maakt, VALENTIJN, *Ovid.* 1, 127. In de eerste vertouing ziet 'er dit blauwe bloemetje (t. w. *zekere bewijsvoering*) nog al niet kwalyk uit, v. EFFEN, *Spect.* 12, 119. Slechte betaalders weten hun schuldeischers altijd wa' blauwe bloemekens op de mouw te speten, CORN.-VERVL (zie ook POIRTERS, *Mask.* 177). Laat de blauwe bloempjes in 't koorn (d. i. *maak mij geene leugens wijs*), DE BO.

— *Eene* (of *de*) *blauwe huik* (die men iemand omhangt, aandoet). Verg. VERDAM 1, 1290. || Ghi en sult mi niet meer de blau huyck omhangen, v. GHISTELE, *Terent. Andr.* 15. Hangt haer thlau heuckken om den hals, C. v. RIJSSELE, *Spieg. d. M.* 40. Sy haren man de blaeuw huycke aen-doet, Die hem al wijs-maeckt, wat sy wilt, DAVID, *Lot v. Wijsk.* 119. Meendij mij also die blauwe hoijck om te hangen? *Trou m. bl.* 271 (verg. nog GEULINCX, *Hooftd.* IV).

— Soms ook met eene zaak als bepaling: die niet geheel naar waarheid voorstellen. || De sake met eene blauwe huycke omhanghen, MARNIX, *Byenc.* 1, 6 (bl. 42 *a*; zie ook bl. 62 *a*).

— In de volgende plaats met opzet onjuist gebruikt om ironisch te zijn. || De gheheele Vastem door so kijcken (*de*) ... Beelden achter een blauwe huycke *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 2, 13 (bl. 148 *b*).

— *De blauwe zak*, waarin onrechmatig verkregen geld wordt geborgen (zie TUINMAN 1, 224 en verg. bij SCHILLER-LÜBBEN *die blaue buxe*). || Hoe soldrs wy tbest raken, Dat wy den huysman mochten bloet maken? ..., Soe mochten wy vollen den blauwen sack, bij v. VLOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 153 (a°. 1491—1496). Om haer handen in de blauwe sack te steecken, Daer hebbense hen groote dingen om vermeten, 1, 195 (a°. 1528). Datse . . malkanderen den bal toekaetsten, hunne blauwe sacken vulden *enz.*, PERS, *Ontst. Leeuw* 861 *a*. Hij heeft zijn blaauwe zakken wel gevuld, HARREB. 2, 489 *a*.

t. || Alle listighe Practisijnen ... meters, alle Woeckenaers, MARNIX, 249 *b*).

bril, dien men iemand opzet; *blauwe* men voor iemand maakt (in de *oord en Zuid* 7, 15; *met blauwen* Z.-N.); *geen blauwe doekskens aan* uit spreken; in Vlaanderen); *een ben* (geen paard bezitten).

ien, in verschillende toepassingen, te onderscheiden.

uwachtig, ook wel dronken. || Wat Die temtatie zonde my al blau ou my al flau maken, Aenziende de n Haers lichaems, *Hand. d. Amour.* v als een lei (*zeer dronken*: V. DALE; geeft *berauscht* als eene Nederd. be-

, sullig. || Fy met sulcken lauwe, e Catholijcken, *Hist. v. Corn. Adr.* l n hooft tusschen twee ooren stel- n dreyghement is dat! So veruaren le blauw ghesellen, Niet wetende oe, noch wat, DAVID, *Lot v. Wijsh.* n sijn pleyten los en blaeuw (t. w. *de advocaat*), V. BEAUMONT 120.

on van allerlei personen uit het ms met toespeling op andere betee- hte Jansdochter, alias Blaeu Aecht *e kinderen te vondeling legde*), bij *Rechtsbr.* 79 (a⁰. 1512). Mijn Anne *w*) ..., die blauwe starcke meer, moet een gat vyne, Om mijn payen, 36. Ghy leght altoos en kijft Wortel-wyven, BREDERO 1, 29. Een V. D. VENNE, *Sinne-mal* 62. Hoe Koert (t. w. *een boer*) kan met de n, ROTGANS 665.

, niet te vertrouwen, niet zooals zy noch sonde mogen spinnen Den len blaeuwen bisschop aen mocht LOTEN, *N. Geschiedz.* 1, 194 (zie ook toelichting ald.). Een blau Sophiste, *Geuzenliedb.* 37.

niet ongewoon in plaatsnamen: mis- in sommige gevallen de schraalheid aanduidt. || Alle de Gorsen ende eghen in de Meeren ... westwaerts n Alckmaer, als ... Huygen-bosch, uwe-bosch *enz.*, bij LAMS, *Handtv.* 7.

II en III), *blauwen* (I en II), woorden).

auwachtig, eenigszins blauw („Een vaed", V. EFFEN, *Spect.* 11, 175; donkere schaduwen" (t. w. *op eene* ES, *Antw. Schildersch.* 224); van- *heid* (BERKHEY, *N. H.* 3, 911); ger: flauwelijk of wel op eene niet rijze („Door mijn valsch bedrijven so Tgetal mijnder sonden", A. BIJNS 361; neur soect *blauwelijcken* texcuseren", *M.* 65; „'T welk quaalyk genoo- *elyk* verschoont, ten deele geboet HOOFT, *N. H.* 131); *blauwendig*, aanderen en Zeeland, blauwachtig, „Zwerte haeyren (*aren*) die het graen " C. VRANCX bij DE BO; „Die - den sack heeft, en dat noch hem een mole geregt?" s enkels maal in den maid („'t Is liefje,

voor en na, en onderwijl . . Nijpt hy men, hier en daar, een *blauwert* in de huit", MOLENHOF, *Kroll. Ritz.* 2); *blauwheid*, de hoedanigheid van blauw te zijn („Dese hoog *blauwheyt* (versterft) en word bleecker", MARTENS, *Beschr. v. Groenland* 18; „Deze *blaauwheid* der oogen", BERKHEY, *N. H.* 5, 296); *blauwig*, blauwachtig („Een dun *blaauwig* water-agtig Vogt, dat men Wei of Hui noemt", BERKHEY, *N. H.* 3, 164; „Zijn *blauwig* geschoren gezicht", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 61); *blauwigheid*, rechtstreeks van *blauw* afgeleid in den zin van: blauwe plek („*Blaeuwigheid* van slaegen, *insignita*", KIL.; „Haer geweer was fenijnigh geweest, waer door de wond' met een *blauwigheydt* omringht worde, 't welck ick uyt snee", BONTEKOE, *Iourn.* 26); *blauwmesse*, in het Westvlaamsch, hetzelfde als *donkermesse*, iets dat men heimelijk doet; verkleinw. *blauwmeske* (in deze vormen acht men *-messe* ontstaan uit *-nesse*: zie *Loquela* 8, 89—90); *blauwte* (zie b. v. GEZELLE 6, 222); *blauwtjes*, eenigszins blauwachtig („De stammen der Boomen ... zyn allen helder en vry *blauwtjes* gewit", *Leev.* 1, 195); *verblauwen* (zie ald.).

Samenst. afl. *Blauwbekken* (zie ald.); *blauwkleurde*, in West-Vlaanderen, blauwkleurig (DE BO); *blauwkleurig* („Zijnde de oogen van alle (Koeijen) *blauwkleurig*", BERKHEY, *N. H.* 5, 296); *blauwlakensch*, van blauw laken („De kontroleur Verbrugge ... in zyn *blauw-lakenschen* frak, met geborduurde eiken- en oranjetakken op kraag en mouwopslagen", MULTATULI 1, 52); *blauwlinnen*, uit blauw linnen vervaardigd („Den zondagschen fijn *blauwlinnen* kiel", SLEECKX 12, 10); *blauwneusde*, met een blauwen neus (zie V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 191); *blauwoogde* of *blauwoogig*, blauwe oogen hebbend („Het woeste Duitschland met zijne *blaeuooghde* jeught", VONDEL 6, 589 (zie ook 2, 552); „De *blaauwoogige* Juno", BERKHEY, *N. H.* 5, 296; „Het *blaauwoogig* en blondlokkig Noorden", BUSKEN HUET, *Fant.* 2, 113); *blauwputters* (*-putjes*, *-petten*, *-petjes*), eene soort van witte aardappelen met blauwe putjes (zie b. v. CORN.-VERVL.); *blauwschijter*, in de volkstaal voor iemand die blauw ziet van de kou; *blauwvervig* („Dit Ys (t. w. *der ijsvelden*) is *blaauwverwig*, en ... doorschynend", ZORGDRAGER, *Groenl. Vissch.* 98); *blauwvleugelig* (BERKHEY, *N. H.* 9, 134); *blauwwever* („Dat ... verscheyde Gilden waren weg geraakt en uytgestorven, als het ... Laken-Werkers, *Blaauw-Wevers*, en Glas-Kramers-Gild", *Keuren v. Haerlem* 1, 88 *b* (a⁰. 1735); *blauwzijden*, van blauwe zijde („*Blauwzijden* linten", SEGERS, *Licht en Br.* 26).

Samenst. en koppel. *Blauwbaard*, *-bes*, *-bloem*, *-boek*, *-jan*, *-kiel*, *-kous*, *-schuit*, *-verwen*, *-zuur* (zie die woorden).

— In andere samenst., behoorende tot eene der volgende soorten.

1⁰. In copulatieve samenst., waarin *blauw* behoort bij een volgend znw.: *Blauwbles*, stekelharig paard met eene bles (V. DALE); *-bok* en *-bokje*, in Zuid-Afrika benamingen voor aldaar voorkomende soorten van antilopen (zie BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 323 en 324 en verg. Dl. III, kol. 258); *-gras* („Het zoogenaamd *blaauw gras*, dat in vochtige veenachtige gronden, aan slechte weiden en lage hooilanden bijzonder eigen is", V. HALL, *Landh. Flora* 236); *-hout*, campêche-hout („Een afkooksel van *blauw-* of Campêche-*hout* (*om heelgoed blauw te kleuren*)", KUYPER, *Technol.* 2, 651); *-oog*, een gebrek aan de oogen van een paard (BERKHEY, *N. H.* 4¹, 218 *a*); *-paapje*, benaming voor het gewone roodstaartje; het mannetje is van boven blauwachtig grijs (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 205); *-pot*, als uithangteeken bekend, en

thans nog als familienaam (zie v. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 238); *-raaf*, benaming voor in Amerika voorkomende soorten van kraaiachtige vogels (*Cyanocorax*: SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 321); *-specht*, benaming voor den gewonen boomklever (*Sitta caesia*); evenals de specht hakt hij gaten in de schors der boomen en zijne kleur is van boven blauwgrijs (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 223—224); *-steen*, azuursteen; ook fijngewreven steen om koper enz. blinkend te poetsen (v. DALE); *-stof*, cyanogenium; *-valk*, eene der benamingen voor den sperwer (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 110); *-wieren*, eene soort van wieren die blauwgroen van tint zijn (*Cyanophyceae*: OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 174); *-zucht*, waarbij de lijder eene blauwachtige kleur krijgt, cyanose.

2°. In possessieve samenst., gevormd uit *blauw* en een znw.: *Blauwbek*, een scheldnaam („Datmen een man ... anders heet dan zoot betaemt Als zweper ghuut vetzack *blaeubeck* en luere", DE DENE, *Test.* 363 *b*); *-borstje*, een zangvogel (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 205); *-hoed*, iemand die een blauwen hoed heeft, t. w. iemand die behoort tot het *blauwhoedenveem*, vroeger een der veemen van het waagdragersgild te Amsterdam (zie WAGEN., *Amst.* 2, 450), thans nog in gebruik als naam van eene vennootschap die zich belast met het vervoer en den opslag van koopmansgoederen („Hy het al de *blauw hoeden* en de klapmutsen int werck", BREDERO 2, 216); *-kop*, naam voor den vink (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 247; JOOS, *Idiot.*); *-muil* of *gladmuil*, naam eener koe, „als de lippen blaauwachtig glad zijn" (BERKHEY, *N.H.* 4², 221); *-muts*, vroegere spotnaam van de Leidenaars, naar men wil, ontleend aan de gewone dracht der wevers; *-oog*, iemand die blauwe oogen heeft; *-poot*, naam soms aan de houtsnip gegeven wanneer hare pooten blauwachtig zijn (SCHLEGEL, *Vogels* 166); *-schild*, eene der benamingen van den blauwen kuikendief, (BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 126); *-vinger*, een scheldnaam voor de Zwollenaars, die, naar men wil, bij zekere gelegenheid hunne vingers blauw hadden geteld aan door hebzucht verkregen penningen (zie b. v. HOFDIJK, *Voorgesl.*² 6, 318 en *N. en Z.* 7, 8); *blaufinger* is echter ook in Duitschland bekend geweest, evenals *blawehant* ter aanduiding van een meineedige (zie *Zeitschr. f. d. Philol.* 8, 240; ook van het *zwart* worden der vingers bij meineed vindt men gewag: zie GRIMM, *R. A.* § 906); *-voet*, mnl. *blauvoet* (VERDAM 1, 1290), hd. *blaufuss*, eene soort van roofvogel, hetzij een valk of een sperwer, bij KIL. *accipiter stellaris* genoemd, soms, bij v. MOOCK b. v., gelijkgesteld met fr. *laneret*, terwijl fr. *lanier* bij VERSTER v. WULVERH. voor hetzelfde wordt verklaard als hd. *blaufuss* en ndl. *blaet* (zie ald.); *blauwvoet* is ook eene soort van gans met lichtblauwe pooten (zie *Alb. d. Nat.* 1874, 327).

3°. In possessieve samenst., waarvan het tweede lid den vorm heeft van een verl. deelw. *Blauwgekleid* (zie Dl. IV, kol. 956); *-gescheend* („onbedreven schip luye, Die deur 't misse van de Haven op ien *blaau-gescheende* klip kruye", BORMEESTER, *Sijtje Fobers* 6).

4°. Als bep. van gesteldheid bij een verbalen vorm, meest een verl. deelw. *Blauwgeschilderd*; *-geschopt* („Bont en *blaauwgeschopte* beenen", *Wildsch.* 1, 249); *-geschrobd* („De *blaauwgeschrobde* gangdrempels", *Blank.* 2, 237); *-getint*; *-gewaterd* („'t *blaauwgewaterd* ridderlint", TOLLENS 8, 31); *-gezwollen* („van boosheid *blaauwgezwollen*", STARING 4, 127); *-koken* („Het *blauw koken* van een nieuwen ijzeren pot", *Nav.* 30, 609).

5°. Met een anderen kleurnaam, ter aanwijzing dat deze kleur naar het blauwe zweemt. *Blauwbont* („Haare Schortelkleeden (t. w. *der vischvrouwen*) zijn meestal *Blaauwbont*", BERKHEY, *N. H.* 3, 883; zie ook 4², 217); *-geel* („Een *blaauwgele* vlam", v. TUGELEN 7, 47); *-grauw* („Bruyn-roo, *blau-grau*, dat sijn de schoonste" (*paarden*), v. MANDER, *Grondl. d. Schilderc.* 9, 13); *-grijs* („De kleur (van den sperwer) is op de bovendeelen *blauwgrijs* (bij de jongen meer bruingrijs)", BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 110; „Onbeschaamd *blauw-grijze* oogen", COUPERUS, *E. Vere* 2, 250); *-groen*, vanwaar *-groenig* („'t *Blauwgroenich* nat", Z. HEYNS, *Bartas*, *Eerste Week* 24), *-rood* („'t *blauwrood* waas" (t. w. bij *zonsondergang*), BEETS 1, 279; „Zijne groote *blauwroode* hand beefde hevig", LOVELING, *Sophie* 205).

— Als tweede lid, in woorden die schakeringen van blauw aanduiden. *Azuur-*, *bleek-*, *donker-*, *grauw-*, *grijs-*, *groen-*, *hemels-*, *helder-*, *koren-*, *licht-*, *middel-*, *parel-*, *staal-*, *zacht-*, *zwartblauw* (zie die woorden of het eerste lid); *hardblauw* („Zijn *hardblauwe* oogen vol peinzing", COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 125).

BLAUW (II), znw. gemeensl. Het bnw. *blauw*, zelfstandig gebruikt.

1) Iemand van een niet-blank ras; een „zwartje". || (*De*) liplappen en ... (*de*) blauwen in de West, BEETS, *C. O.* 29. Zeg, die K., pas getrouwd met 'n blauwtje — nog familie van je? Neen, niet waar? Toch treurig, als 't met een Europeaan zoover is! S. KALFF in *Eigen Haard* 1896, 786 *a* (zie ook 771 *b*).

2) Blauwe aardappelen. || Zeeuwsche blauwen (*eene bekende soort*).

3) Iemand die in het blauw gekleed is: zie BLAUW (I), 1, A, 10).

BLAUW (III). Het bnw. *Blauw* als onz. znw. gebezigd.

1) De blauwe kleur. — *a*) In 't algemeen. || Dit ghespuys was van verwen verscheyen ...: Som wast schoon root, som sachet wt den blauwen, v. D. NOOT 135. Zaalen ... (*die*) met een schoon blauw, of azuur beschilderd zyn, DE BRUYN, *Reizen* 1, 46 *a*. De lucht was helder als kristal, en van het allerzuiverste blaauw, *Leev.* 6, 206. De eenige (*stof*, t. w. *indigo*), door welke men dat fraaije en hooge blaauw kan verwen, 't welke wij zoo bewonderen, *Handw.* 1, 70. Het blaauw (wordt uitgedrukt) door horizontale strepen, RIETSTAP, *Handb.* 90.

b) Van de kleeding. || Ghilden ... die int blauwe gecleedt gaen, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 19 *b*). Hoe waaren ze gekleed ...? Zy waaren beide in 't blaauw, LANGENDIJK 2, 150. By de Landlieden ... is het bont en blauw in eene algemeene agting, BERKHEY, *N. H.* 3, 945.

c) Van de gelaatskleur: vaal, grauw. || Soo wort Lycoris flaeu, En in haer aengesigt daer rijst een duyster blaeu, CATS 2, 71 *b*.

2) Eene blauwe stof; inzonderheid van verfstoffen. || Met blauw bestrijken.

— *Berlijnsch-blauw*, ook wel *Pruisisch-blauw*, eene bekende blauwe verfstof, in het begin der 18de eeuw te Berlijn ontdekt. Daarnaast heeft men ook: *Bremer-blauw*, *Saksisch-blauw* enz. (zie KRECKE, *Chem. Technol.* 422, 424, 555).

3) IJzerwerk, in de thans verouderde uitdrukking *blauw inzetten*, „yzer in het schip zetten, of slaen" (WITSEN 485 *a*; zie ook AUBIN, *Dict. de Mar.* 404).

4) In dichterlijke taal soms van de zee. || Dryvende Bosschagien, Die door 't ghekrolde blau gaen voeren haren last, VONDEL 1, 141. 't Wilde woeste blaeuw, 2, 165.

5) De blauwe hemel. || Tot het blauw (t. w. *de lucht in eene schilderij*) zal men neemen Indigo en

wit; tot de grond, omber en wit, DE LAIRESSE, *Schilderb.* 1, 331. Het diepe blauw van den zomerhemel, EMANTS, *Lina* 3.

6) Figuurlijk, vooral bij nieuwere schrijvers, in eene vage en moeilijk te omschrijven beteekenis. || Altijd die rust, altijd dat blauw, COUPERUS, *E. Vere* 2, 109.

7) In de bij AUBIN, *Dict. de Mar.* 57 vermelde uitdrukking *het spint en blaeuw afhouwen*, „ôter l'aubier d'une pièce de bois", moet *blaeuw* nagenoeg hetzelfde zijn als *spint* en hout van minder waarde aanduiden.

Samenst. *Bergblauw*, *kobalt-*, *kogeltjesblauw*, *kuipblauw* (zie die woorden of het eerste lid); *balletjesblauw*, hetzelfde als *kogeltjesblauw*.

— De onder BLAUW (I) genoemde samenst. kunnen, zelfstandig gebruikt, beschouwd worden als samenst. met *blauw* in den zin van *blauwe kleur*; evenzoo b. v. *doodsblauw* („'k Zie het *doodsblaauw* op die lippen", TOLLENS 3, 69), enz.

BLAUWBAARD, eigennaam, vertaling van fr. *Barbe-bleue*, den naam van eene bekende figuur in de sprookjes van Moeder de Gans; de oorspronkelijke Fransche tekst van PERRAULT verscheen in 1697. || Blaauw-Baard ... zei tot zyn Vrouw, hoe komt dat bloed aan dien Sleutel? *Vertell. v. Moeder de Gans* (a°. 1775; 7de druk), 30. Eenigszins ongeduldig vroeg hy van-tyd tot-tyd, met de woorden ... van mevrouw Blauwbaard, ... of er niets in aantocht was, MULTATULI 1, 52.

— In scherts als naam voor een man die zijne vrouw niet met zachtheid behandelt. || Zij heeft een ongelukkig leven, haar man is een echte Blauwbaard.

BLAUWBEKKEN, onz. zw. ww. Samenst. afl. van *Blauw* (I) en *Bek*. Een blauw gelaat hebben van de kou; inzonderheid van iemand die lang in de kou moet staan wachten. || Ik wil niet langer in de kou staan blaauwbekken, LANGENDIJK 4, 300. Zij houden scherpe wacht hier ... wij hadden er wel eeuwig kunnen staan blaauwbekken, v. LENNEP, *Rom.* 6, 147.

BLAUWBES — -BEZIE —, znw. vr. Eene der benamingen voor de *boschbezie* (zie Dl. III, kol. 649). || „Blaauwbes, blaauwbes!" — klonk het langs de ... gracht onzer hoofdstad, POTGIETER 1, 37. Eene handvol blaauwbessen, 1, 41. Aardbeziên wenken Gloeiend uit heg en haag; blauwbessen verleiden den leerling, DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 35. Lekkere blauwbezen (*hier minder juist voor druiven*), v. BEERS, *Rijz. Bl.* 99. Bosch- of blaauwbessen kunnen voortaan vrij van regten worden ingevoerd, *Bijv. Stbl.* 1881, blz. 332.

Samenst. *Blauwbessebrief*, dit woord schijnt in de volg. plaats te beteekenen: eene doctorsbul te Harderwijk verkregen; misschien was Harderwijk om zijne blauwbessen bekend (zie *Taal en Lett.* 3, 367) („Trek naar Harderwyk, en laat, Jou vaardig maaken Advocaat. Want een *blaauwbessebrief* kan maaken Dat jy zult aan zyn Dochter raaken", DE LA CROIX, *Gew. Advoc.* 8); *-kramer*, in de volgende plaats schertsend voor een advocaat die te Harderwijk gepromoveerd is („Die rechte *blauwe besse kraamer* Van Harderwyk ... Is met de kap gepromoveert", ALEWIJN, *Besl. Swaantje* 54); *blauwbessenvrouw*, verkoopster van blauwbessen (POTGIETER 1, 40); *-wijfje* (*a. w.* 1, 38).

BLAUWBLOEM — BLAUWE BLOEM —, znw. vr. Eene gewestelijke benaming voor de korenbloem (v. HALL, *Landh. Flora* 121). || Onder Warnsveld werd op de lagere gronden veel rogge omgeploegd, en het overblijvende was nog hier en daar met nachtwikke en blauwbloem bezet, *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1868, blz. 41. Een afkooksel van ... blauwbloemen, DE COCK, *Volksgeneesk.* 233.

BLAUWBOEK. Zie bij BOEK (Dl. III, kol. 98).

BLAUWBOEKJE, znw. onz. Koppeling van *Blauw* en *Boekje*, in de oudere taal nog niet vast verbonden. Eigenlijk een boekje met blauwen omslag; in de 16de, 17de en 18de eeuw zeer gewoon als benaming voor allerlei brochures, pamfletten, schotschriften. || Dat de Heeren met geen blauwe boecxkens gedient en waren: meynende, apparentelick, een boeckjen, dat daer op mochte komen (t. w. *op zeker vonnis*) tot verantwoordinge in 't blauw genayt, gelijck sulcke boeckjens gemeenlick genayt ende daerom blauwe boecxkens genaemt wierden, UYTENBOGAERT, *Kerck. Bed.* 239. Waer van (t. w. *de groote gebeurtenissen van den dag*) over al t'hans te lesen zijn blauwe boecxkens met dosijnen, v. BOXHORN, *Spieg. vert. 't lanck hayr* 55. (*Ik*) vondt raedsaem Allerley Natien van Europa eens door te loopen, en van yder een kleyn blaeuw boekje aen ons Vaderlandt te geven, F. RIDDERUS, *Hist. Fransman* III. Na dat hy eenige paskwillen en blaauwboekjes gekocht heeft, v. EFFEN, *Spect.* 4, 214. Een libellist ..., die de publiciteit zijner blaauwboekjes aan den meestbiedende verkocht en voor wien niemands goede naam veilig was, BUSKEN HUET, *Rembr.* 2², 488.

Samenst. *Blauwboekjesliteratuur* (BUSKEN HUET, *Rembr.* 2¹, 182).

BLAUWEN (I), onz. en bedr. zw. ww. Van *Blauw* (I).

I) **Onz.**

1) Van den hemel. Blauw zijn, de kleur van het azuur hebben. || Daer waeght de weereld af, zoo wijd den Hemel blaeuwt, VONDEL 1, 691. Een onbewolkte hemel, Die ... strak en effen blauwt, HOFDIJK, *Verspr. Ged.* 1, 150. De Hand, die de velden doet groenen, De heemlen doet blaauwen, TEN KATE, *Schepp.* 230.

2) Van het verschiet en wat daarin zichtbaar is of wordt; opdoemen. || Ginder veer Een slot wil in 't verschiet verflaeuwen, En hooger op 't geberghte blaeuwen, VONDEL 2, 451. (*Het*) landschap, in 't verschiet, ... blaeut en flaeut voor 't oogh, 2, 540. Totdat zy Hitlands kust zien blaauwen in de kimmen, DE KARRE, *Bat.* 261. De gewenschte kust, die wij aan de kim zien blaauwen, v. D. PALM, *Red.* 2, 147. De duinen blaauwen reeds, De wal komt nader, TOLLENS 5, 132. De blauwende heide, *K. Zev.* 1, 175. Weldra blaauwde de morgen, KNEPPELH. 5, 124. Hij (wil) niet rusten ..., eer hij zijn dorpjen blaauwen ... ziet, TEN KATE 2, 61. 't Blauwend mastbosch, v. BEERS 1, 221.

3) Van water. Zich als blauw vertoonen. || De wind speelde onder de wolken ..., de meeren blaauwden er reeds ... door heen, KNEPPELH. 7, 55. Waar het zeevlak blauwt, ESSER, *Licht en Schad.* 71.

4) Van rook en van blauwachtig licht. || De bliksem blaauwt in 't ruim verschiet, LOOTS, *Ged.* 1, 60. Blauwend rolt de rook ... Zijn gekrulden wimpel uit, TER HAAR, *Ged.* 1, 54.

5) Van oogen en aderen. || Haer oogen blaeuwen ... Gelijck turkoizen, VONDEL 6, 42. De handen, door wier sneeuw de blaauwende ader dwaalt, TEN KATE, *Schepp.* 164. Het blauwend oog, BEETS, *Ged.* 97 (zie ook *Dicht. Verh.* 167).

6) Van edelgesteenten. Schitteren met eene blauwe kleur. || Klaer safier, dat ... Zoo zuiver blaeuwde ... Als d'ope lucht by helder zomerweêr, VONDEL

4, 529. Waterende en blaeuwende saffieren, ANTONIDES 1, 47.

7) Van bloemen en vruchten. || De blaeuwende Viool, de Tulp, zoo schoon gegloeit, ANTONIDES 2, 225. De beziën blaauwden en lokten het oog, TOLLENS 4, 155. Daartusschen blauwde de sterrebloem van de maagdepalm, WATTEZ, *Twee Koningsk.* 117.

8) Van glinsterend of blauwachtig metaal. || Van hoofdscheel tot den teenen Blaeuwt het ... stael om 't moedigh lichaem heenen, VONDEL 1, 374.

II) **Bedr.** — Blauw maken.

1) Blauw verven. || Of alle de laeckenen ... wel ende behoorlicken ghestaelt ende geblauwt waren, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 251 (zie ook 254 en 255). Dat men geen opregt en vast swart konde verwen, sonder blawen ... ende een spreekwoord was geworden wel blawen wel swarten, DE LA COURT, *Welv.* 135. Vier naakte geblauwde muren, SCHIMMEL 1, 150 *a*. Gebleekt garen wordt niet zelden geblauwd, dat is: met eene bleeke groenachtig blauwe tint voorzien, welke zijne witte kleur aangenamer voor het oog maakt, KUYPER, *Technol.* 2, 263. Het met smalt geblauwd papier, 2, 615.

2) De aderen door eene kleurstof op de huid duidelijk aanwijzen. || 't Geene daer ick mi ..., d'aderen mee blauw, STALP. V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 97.

3) Loodkleurig doen worden. || De loodverf van de dood blaauwt kaak en rozenmond, BILD. 2, 209.

4) IJzer blauw maken door het, na het vijlen, een zekeren tijd in het smisvuur te houden (VUYLSTEKE, *Smid* 27).

Afl. *Blauwer* („Twijnders, weuers, *blauwers*", DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 132); *blauwerij*, bij het blauwverven van wol en laken: vertrek waarin de indigokuipen staan (*Handw.* 1, 64); *blauwing*, onz.: het zich als blauw vertoonen („De *blauwing* van zijn lachende oogen", G. V. HULZEN, in *De Gids* 1903, 1, 245); bedr.: het blauw kleuren („De flauwer of sterker *blauwing*", KUYPER, *Technol.* 2, 616); *blauwsel* (zie ald.).

Samenst. *Blauwkuip*, eene kuip waarin men blauwverft, en soms ook de daarin toebereide verfstof („Alle Ketels, Ovens, Furnuyzen, Niesten, *Blaauw-Kuypen*", *Keuren v. Haerlem* 1, 208 *b* (a°. 1708); „Het zetten en bewerken van een *Blaauw-Kuyp*", 2, 332 *a* (a°. 1751); „Zommigen ... stellen hunne *Blaauwkuip* uit Indigo en Weede ... zamen", *Handw.* 1, 110; „De toestelling eener *Blaauw* of Weed*kuip*", *Ald.*; „Een huis te Antwerpen in de Blauwbroekstraat heette de *Blaeuw-Cuyp*: blijkbaar was dit het uithangteeken eener blauwververij", V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 199); *blauwpapier*, papier bestreken met afgetrokken indigo en dienende tot het blauwen der wasch door het in water te koken (KUYPER, *Technol.* 2, 674); *bleekblauwend* („Het *bleekblauwende* en miniatuurachtig landschap", ROOSES, *Antw. Schildersch.* 87); *morgenblauwen*, zelfst. gebruikt („'t eerste *morgenblauwen*", TEN KATE, *Par. Verl.* 23); *op-*, *tegenblauwen* (zie die woorden).

BLAUWEN (II), bedr. en onz. zw. ww. Van *Blauw* (I) in den zin van *bedrieglijk*. In zuidelijke gewesten: bedriegen, zich heimelijk toeëigenen; inzonderheid iets smokkelen, of wel de betaling van invoerrechten ontduiken; in West-Vlaanderen ook: de school verzuimen (zie DE BO); evenzoo *de messe*, *de vesper blauwen*. Verg. hd. *schwärzen*, smokkelen (*D. Wtb.* 9, 2330). || De tongslagen daar hem zyn vyanden pooghden meê te blaauwen, DE BRUNE, *Jok en E.* 300. Dan (t. w. *'s nachts*) blaeut men hier en daar, den wijn met heele tonnen. Accijsenaars ist toe, en houdt vry beter wacht, POIRTERS, *Mask.* 271. Bemerkt ook hoe dikwils gy de Rechten en Lasten hebt geblauwt, F. VANDEN WERVE bij DE BO. Hij wint 12 frank in de week, maar hij blauwt drij frank, en zijn moeder krijgt er maar negen, JOOS, *Idiot.*

— *In den donder blauwen*, in West-Vlaanderen: „iets zoodanig verrichten dat het niemand bemerkt of achterhalen kunne" (zie DE BO, die talrijke voorbeelden opgeeft).

Afl. *Blauwer*, smokkelaar („Toen hij van den krijgsdienst terugkwam, is hij *blauwer* geworden", CONSCIENCE, *De Oom v. F. Roobeek* 50).

Aanm. Bij KIL. wordt *blaeuwen*, *blauwen* ook vermeld in den zin van *lacessere*, *vexare*. Uit de spelling *blaeuwen* mag men afleiden, dat dit term van het bnw. *blauw* is gevormd; de beteekenis laat zich wellicht verklaren uit die van *iets heimelijk doen*, *iemand bedriegen*.

BLAUWEN (III). Zie BLOUWEN.

BLAUWJAN, znw. m. In de 18de eeuw te Amsterdam de naam van een huis met een destijds zeer bekend kijkspel van allerlei dieren, soms dwergen, reuzen enz.; het huis is waarschijnlijk genoemd naar een bewoner die blauwverver van zijn beroep was (verg. *Nav.* 1, 231, en V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 1, 281). || Liever had ik zulk een buitekansje (t. w. *het geld waarvoor men een reus liet kijken*) den armen dan de zo genaamde Blauwjan gegund, V. EFFEN, *Spect.* 9, 66. Minos was een ... liefhebber van allerlei vreemde dieren, en daarom had hij ook in dit Labyrint zoo een soort van Blaauw Jan laten aanleggen, FOKKE, *B. R.* 4, 250.

— **Aanm.** Hier en daar is *blauwjan* een naam voor melk die met water vermengd is (zie b. v. *Nav.* 30, 609).

BLAUWKIEL, znw. m. Iemand die een blauwen kiel draagt; o. a. bekend als benaming voor de Belgische soldaten van 1830. || De schoone Oranjevlag, Dwingt ... den blaauwkiel tot ontzag, V. D. HOOP, *Tocht naar Tervueren* 27. Een der blauwkielen ... nam de pijp uit den mond (*in een Drentsch dorp*), ESSER, *Twee Sproken* 70.

BLAUWKOUS, znw. vr.

I) Reeds in de 17de eeuw voorkomende (volgens aanwijzing bij STOETT), t. w. in de klucht van *Kees Louwen* (a°. 1667): eene *Juffrouw Blauwkous* wordt daar tweemaal vermeld, eerst naar het schijnt als iemand die wonden kan genezen, doch daarna als iemand die alle praatjes weet en oververtelt: misschien is *blauwkous* ongeveer hetzelfde als *kletskous*. In de 18de eeuw was *blaustrumpf* in het Hd. gewoon voor *kwaadspreker*, *lastertong* (zie KLUGE, en verg. *Zeitschr. f. d. Wortf.* 1, 73 en 2, 26). Onwillekeurig denkt men aan *blauw* in den zin van *bedrieglijk*, *niet te vertrouwen*: *blauwkous* zou dan eene grappige woordspeling zijn waarin *kous* alleen moest dienen voor de dubbelzinnigheid (verg. *de blauwe huik opzetten* en derg., waarin de bij *blauw* gevoegde znw. geen belang hebben). || 't Is een geest van een Man, daer en meugen thangs ... geen wongden wesen, Of hy weetze, als Juffrou blaeu-kous gedaen heyt, met ongemeene salf te geneesen, BARON, *Klucht v. Kees Louwen* 2 (ed. 1667). Die nu zijn brieven van ... recommandatie gelieft te zien, ... Die wil in Stee ... niet meer als nae Juffrou Blaeu-kous vragen, Die selve jan toonen, want die scheelt het niet ofze op 't straet of in een Kerck waert, *Ald.*

II) In de 19de eeuw is *blauwkous*, evenals hd. *blaustrumpf*, fr. *bas-bleu*, de vertaling van eng.

, omstreeks 1800 een term voor vrou-
oor bijzonder ontwikkeld en beschaafd
aan; naar men meent, is die betiteling
k eene aardigheid geweest van één be-
n: zie de anecdote bij MURRAY 1, 946,
opmerkt, dat thans, bij den vooruit-
et „feminisme", het woord in onbruik
In *Zeitschr. f. d. Wortf.* (1, 75) wordt
dat de moderne beteekenis van *blauw-*
vroegere van *babbelaarster* is ontstaan,
waarheid der anecdote getwijfeld. Intus-
nt het wel zeker, dat de beteekenis
ste het eerst is voorgekomen in Enge-
die van *babbelaarster* onbekend is ge-
De Blaauwkous, *Titel van een werk v.*
. 1855). Dat ik met geschriften in het
trad paste ... niet.... Dat was goed
êmancipeerde blauwkousen, VOSMAER,
Zelfverloochenende, dweepzieke jonge
selden af met redetwistende blauwkousen
e nihilistische propaganda in Rusland),
d. 57.

WSCHUIT, znw. vr. In vroeger tijd
synoniem van *scheurbuik*, en thans nog
naam voor aderspatten op de beenen,
bij kraamvrouwen; men zegt ook *blauwe*
verstaanbaarder klinkt, doch wat mis-
eene volksetymologie moet worden opge-
chuit is een Zeeuwsch en Hollandsch
DODON. wordt het niet genoemd; KIL.
t JUNIUS, *Nomencl.* 460 (a°. 1567). Het
zal het bnw. *blauw* moeten zijn (zie
et woord *schuit* is niet te verklaren als
verbonden komen *blauw* en *schuit* alleen
am van het gild der verloren kinderen
17de eeuw: zie b. v. VISSCHER, *Brabb.*
deze overeenkomst is waarschijnlijk een
n Hollandt heeten wy 't selfde (t. w.
at ook scheurbuik genoemd wordt) gemeen-
blauwe Vlacken, Blauw-schuyt, v. BE-
at d. Onges. 2, 81 *a*. Blauw-schuyt is
ie ... Sieckte in de Noortsche Landen...,
pt met swaermoedigheyt der Geesten,
e beenen, vermoeytheyt over 't gantsche
enautheyt op de Borst, bedervinge in
eysch, stinckenden aessem, en blauwe
oornamelijck aen de beenen, *Ald.* De
't schiet oock op andere plaetsen, en
haer met de Gicht, 2, 88 *b*. Blauw-
.. heel gemeen ... by de gene, die...
m, om dies wille dat sy veel gebruycken
n geroockt Vleysch, garstigh en rauw
sten, Zaucysen, gezoute, geroockte, en
Visch *enz.*, 2, 82 *a*. Jigt en Blaauw-
hier de gewoonlyke Landziektens, *Teg.*
r. Ned. 1, 11.

uwschuitig, de blauwschuit betreffende,
ende toepassingen („Het Braken, dat de
tige somtijdts overkomt", V. BEVERW.,
ges. 2, 88 *b*; „Daer het (*het spek*) ghe-
eroockte *Blauw-schuytigh* is", 2, 89 *a*;
ytige Binne-koortsen", 2, 88 *b*; „*Blauw-*
Kruyden", 2, 89 *a*).

. *Blauwschuitkruid*, een kruid dat als
n blauwschuit wordt gebruikt (*a. w.*

WSEL, znw. onz. of vr. Van *Blauwen* (I).
dienende om iets blauw te kleuren.
bekende kleurstof, waarvan kobaltoxyde
m bestanddeel is, in fijn, fraai-blauw poe-
v. *Ned. Apoth.*[2] 274). || Blauwsel ...
kt van de afgeroosterde cobalt ... zijnde
van zeer veel gebruik ... inzonderheid ... tot blauw
stijfzel, CHOMEL 193 *b*. Iemand door het blauwsel
trekken (*spreekw.*: *hem door den mosterd halen*;
in Z.-N.), SCHUERM. 58 *b*.

2) Vroeger eene enkele maal: eene kleurstof om
de aders op de huid te verven. || Blancketsel, Rosset-
sel, Blausel, Bruinneersel, STALP. V. D. WIELE,
Vr. Cieraet 97 (*Kantt.*).

Samenst. *Blauwseldoekje, -dotje, -fabriek, -fabri-
kant, -pot, -ton, -vat, -water.*

BLAUWTJE, znw. onz., mv. *-s*. Verkl. van
Blauw (I) zelfst. gebruikt.

A) Grappige, elliptische uitdrukking voor eene
blauwe scheen, als term voor eene teleurstelling, eene
weigering op een gedaan verzoek (zie boven kol.
2793); vaak met *loopen* (soms ook *halen*).

1) In 't algemeen; thans niet meer in gebruik. ||
Ick mene hierthoe (t. w. *tot het verkrijgen van
zekere betrekking*) mijne uyterste beste te doen ...;
ende hael ick een blaeutjen, het sal *enz.*, REAEL in
HOOFT, *Br.* 1, 289 (a°. 1626). Niet dat hy eenige
de minste bekommering hadt, dat hy by iemand
van hun (t. w. *van zijne vrienden*) een blaauwtje
zou loopen, *Philanthrope* 2, 6. Iemand het gras
onder de voeten van daan maayen, iemand een voor-
deel afzien, een blaauwtje doen loopen, MARIN.

2) In 't bijzonder met betrekking tot een huwelijks-
aanzoek. || Ik..., Daar wel zo meenig braaf Jongman
te vooren een blautje aan heeft gewaagd, ASSELIJN,
Spilp. 12. Schoon gij al een blaautje liept, dat 's
immers geen dood-wond, VALENTIJN, *Ovid.* 1, 176.
Menig Burgemeesters Zeun liep er een blaauwtje
aan (t. w. *aan zekere jonge dame*), *Leev.* 7, 363.
Ik (mag) er wel bijvoegen dat Marie tegenwoordig
blauwtjes uitdeelt, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 174.
Tien tegen een, of ik haal een blauwtje, SEGERS
in *Ned. Mus.* 1890, 1, 143.

B) Als naam voor een blauwen overdruk van een
geschreven verslag; onder journalisten. Verg. fr.
petit bleu in andere opvatting.

BLAUWVERVEN, bedr. zw. ww. Koppel.
van *Blauw* (I) en *Verven*. In de nijverheid: aan
stoffen eene blauwe tint geven door ze te dompelen
in een vocht, dat eene blauwe kleurstof bevat. ||
De beste wijzen om, door Indigo, Zijde, Gaaren,
Katoen, Wol en Laken, blaauw te verwen, *Handw.* 1,
47. Dien violetten gloed, welken wij in schoone blaauw-
geverwde stoffen zoo zeer waardeeren, 1, 48 (*noot*).

Afl. *Blauwverver* (zie b. v. CONSCIENCE 3, 91 *a*,
120 *a*, 143 *b*), reeds in het Mnl. (VERDAM 1, 1290);
vanwaar *blauwverversgezel* (CONSCIENCE 3, 204 *b*);
blauwververij (KRECKE, *Chem. Technol.* 552); *blauw-
verving* (*Handw.* 1, 110).

BLAUWZUUR, znw. onz. Uit *Blauw* (III)
en *Zuur*. Eene zeer vergiftige stof, die zich o. a.
ontwikkelt als men de kernen van sommige steen-
vruchten, als kersen, perziken, bittere amandelen
enz., fijnstampt en met water vermengt: cyanwater-
stofzuur (zie b. v. v. HALL, *Landh. Flora* 65, en
Alb. d. Nat. 1858, 179); ook *Pruisisch-zuur* genaamd.

BLAZEN, onz. en bedr. st. ww., *blies, heeft
geblazen* (soms zwak: v. ZEVECOTE 50; v. LINSCHO-
TEN, *Itiner.* 111 *b*; MULTATULI 1, 204; of ook wel
met het praeter. *bloes*: v. RIEBEEK, *Dagverh.* 2,
95; BRENDER À BRANDIS, *Kabin.* 1, 353). Mnl.
blasen (VERDAM 1, 1288), hd. *blasen* (*D. Wtb.* 2,
68), ohd. *blâsan*, onr. *blása*, got. (*uf*)*blêsan*. Waar-
schijnlijk verwant met *blaaien*, wellicht ook met
bloeien, en verg. ook lat. *flare*.

1) Van menschen of dieren: de lucht met zekere
kracht uitstooten door de min of meer geopende
lippen, ook wel door den neus.

a) In intransitieve uitdrukkingen. || De Olye ende het Balsem wordt ... met veel blasens beademt *enz.*, MARNIX, *Byenc.* 1, 2 (bl. 12 *b*). Jesus ... blies ... op haer, ende seyde tot haer, Ontfanght den Heyligen Geest, *Joh.* 20, 22. Hy blaesde vast in d'handt, D. HEINSIUS, *Poëm.* 42. Nou kan je 't (t. w. *de thee*) mooi drinken zonder blaazen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 296.

— In zegswijzen. || Aengaende het voornemelicste Hooftstuck ..., daer blasen sy al in een gat (d. i. *daarin zijn zij het eens*), MARNIX, *Byenc.* 2, 5 (bl. 87 *b*; verg. *Minnebr. Sak* 37: „Kom, blaes in mijn gat" (*begunstig mij*, t. w. een koopman; dezelfde uitdrukking duidt ook minachting aan: zie b. v. MOLEMA 40). — Beter dat je stijf blaest, dan datje je mongt barrent, COSTER 40. Beter hard geblaazen dan de mond gebrand, V. EFFEN, *Spect.* 9, 66 (verg. VISSCHER, *Brabb.* 31: „Brandt uw mondt niet, blaest dat ghy barst"). — In de bus, in de beurs blazen (*betalen*: zie Dl. III, kol. 1924). Zoo M. maar goed in de beurs wilde blazen, FOKKE, *Verz. W.* 4, 123. — Het zal wel koelen zonder blazen, LOVELING, *Hoofd v. 't H.* 106. Wellicht hadden zij gehoopt, dat alles wel koud zoude worden zonder blazen (d. i. *dat de zaak vanzelf terecht zou komen*), SEGERS, *B. d. Kemp.* 33.

— In bijbelsche taal wordt *blazen op*, *tegen iemand*, *in iets* en derg., van God gezegd: in het verderf storten, vernietigen. || Als hy (t. w. *God*) op haer blasen sal, soo sullense verdorren, *Jes.* 40, 24. Ick sal tegen u door het vyer mijner verbolgentheyt blasen, *Ezech.* 21, 31. Zoo lang er eene Voorzienigheid is, die in de raadslagen en verwachtingen der ondeugd blazen kan, V. D. PALM, *Sal.* 1, 228.

— Als vertaling van *spirare* in grammatische termen (verg. *spirant*, *aspiraat*). || Een blazend gheluid ..., d'welck d'onze over al met een *h* uyt beelden, *Kort Begr.* 1, 53.

b) Met datgene wat door het *blazen* naar buiten komt als voorwerp; dikwijls figuurlijk (verg. ADEMEN, Dl. I, kol. 798). || (*Hij*) Blaest d'afgesloofde ziel uyt sijn verswackte leden (*hij geeft den geest*), CATS 2, 333 *a*. Al dat adem blaest, 2, 333 *a* (zie ook 1, 269 *a*; 2, 9 *b* enz.). Dies vond ick alle daeg dat mijn practycque wies, Soo dat ick met 'er tijt wat hooger adem blies, 3, 45 *a*. Mijn hert ... blaast veel banghe suchten, BREDERO 1, 59. Ick weet wel kout enne warm uyt een mont te blasen, FRANSSOON, *G. Wouters* 13 (verg. Dl. VI, kol. 399). Zijn boezem hijgt van oorlogszucht, Zijn lippen blazen schuim, BILD. 1, 291. De neusgaten ... schenen vlammen te blazen, *K. Zev.* 3, 282.

— In vrijer gebruik. || Jonkvrou ghy ... blaest uyt uwen mont Dat goddelick venijn dat my dus heeft gewont, D. HEINSIUS, *Poëm.* 45. De klepper briescht, en blaest te neuz ujt moedt en toght, HOOFT, *Ged.* 1, 314. Daer specerijen locht maer geur, en roosen blaest, POIRTERS, *Sp. v. Phil.* 28. De laster blies alom zijn giftige' ademwalm, BOGAERS 1, 34. Een valsch getuyge blaest leugenen, *Spreuk.* 14, 5 (zie ook 6, 19; 14, 25 enz.). Saulus blasende noch dreygingen ende moort tegen de discipelen des Heeren, *Hand.* 9, 1. Tegen elkander moord en verderf blazen, LOOSJES, *Lijnsl.* 1, 266.

c) Met een voorwerp als bij *b*), en met aanduiding van de plaats waar de bedoelde zaak door het *blazen* komt. || Ende de Heere Godt hadde den mensche geformeert ..., ende in sijne neusgaten geblasen den adem des levens, *Gen.* 2, 7. De Tweedragt blaast haar gif in al de ontroerde zielen, FEITAMA, *Telem.* 105. Een overbuurman, die haar ... tabaksrook in 't gezicht blaast, *K. Zev.* 2, 323.

— *Iemand iets in het oor blazen* (zie Dl. XI, kol. 31), ook wel *in het hoofd*, *in het hart blazen* enz. || Zwijgh stil, of 't geldt u 't leven. Zoo blaast hy my in 't oor, VONDEL 3, 794. Dus blaast de snoode Krygh den oproer in de zinnen, HOOGVLIET, *Abr.* 98. Zij blies in Jephtaas hart den onbezonnen eed *enz.*, FEITAMA, *Henr. de Gr.* 87. Zoo zij uw Papa de gril eens in het hoofd blies, om onze briefwisseling te belemmeren, LOOSJES, *Bronkk.* 1, 213. De sprookjes die de rozen elkaar heimelyk in 't oor blazen, MULTATULI 1, 111.

d) Met eene bepaling, aanwijzende waar of in welken toestand iets wordt gebracht doordat men er tegen *blaast*; ook figuurlijk. || Spotdrijvende lieden blasen een stadt aen brant, *Spreuk.* 29, 8. Godt ... Blies Londen in een vlam, *N. H. Spectat.* 404. Er moet ... eene kleine kibbeling voorvallen, om al het vuur der oude liefde weêr in brand te blaazen, *Blank.* 3, 15. Toen ... kwam (zij) met haar toiletspiegel, blies 'er de poeder af *enz.*, *Wildeck* 6, 11. Zij heeft ... Keetjes hoofd vol gekheden geblazen, 5, 272. Een mager schepsel, dat men wel omver blazen kan, FOKKE, *Verz. W.* 7, 101. Dan weder blies hij ... de sigaarasch van zijn knie, BERTS, *C. O.* 29. Een (geen) veer van den mond kunnen blazen (*spreekw.*, *ter aanduiding van de geringste mate van levenskracht*; zie b. v. LOOSJES, *Bronkk.* 6, 345; BOEKENOOGEN 71).

— Om aan te duiden dat iets zeer los of luchtig aan iets anders is vastgehecht. || Deze ranken en bloemen en vogels (zijn) ... er op geblazen, (t. w. *op zekere schilderij*), VOSMAER, *Amaz.* 43. 't Panneel van die deure en zit er maar geblazen in (d. i. *omvast*); de dieven zou'n 't allichte uitstampen, *Loquela* 10, 82 (*Kortrijk*).

e) Iets door *blazen* voortbrengen. || Is mijn man een veughel? ... Jy sult niemandt veughel hieten ..., Of blaest hem ierst een pout veren, BREDERO 2, 196. Hy (*een zuigeling*) (heeft) daar leggen spartelen, en kraaijen, en bellen blaazen, *Leev.* 6, 19. Bellen blazen (t. w. *zeepbellen*: *een kindervermaak*).

— Van glaswerk. || Glas blazen. — Een stoffe ... die bequaem is om daer gelasen vaten af te blasen, DODON. 121 *a*. Sy (*de menschen*) blasen, sy smeden yser ende stael, Sy smelten loot *enz.*, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 28. Wat China backen kan, Venetien weet te blasen, ... konstig aerde werck, ... kostelijcke glasen, CATS 2, 562 *a*.

2) Van walvisschen en andere zeedieren: door de neusgaten een waterstraal naar buiten stuwen. || Wy (saghen) veel bonte Bruyn-Visschen twater door haer hooft blasen, *N. Werelt* 3, 19 *a*. Straks we'er onder, en dan we'er boven komende, blies hij (t. w. *een walvisch*) t'elkens een straal water, *Selds. Walvisv.* 6.

3) Van slangen: sissen, sijfelen. || Het blazen der bergslangen, HAAFNER, *Ceilon* IX.

4) Van dieren die verwoed zijn, b. v. katten en ganzen; en vandaar ook van menschen, die heftige (en vaak looze) bedreigingen uiten. || De gans blaest wel, maer en bijt niet, CATS 1, 631 *a*. De Dwingeland ... schuymbeckt, knarssetand, met polfen blaesen snorcken, Gelijck een everswijn, VONDEL 2, 607 (zie nog 4, 493). Ick sagh, 't was maer een gans die harder blaest als bijt, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 717. Ik mag zo wat praaten en blaazen, en er zo eens een dondertje doorroeren *enz.*, *Leev.* 1, 17. Hy (t. w. *een buffel*) schudde den kop ..., hy blaasde, sidderde, rilde, MULTATULI 1, 204. Een ... kat stond met hoogen rug ... tegen hen te blazen, V. MAURIK, *Tòtòk* 32.

5) Diep en zwaar ademen (met open mond) ten gevolge van warmte, van groote krachtsinspanning

enz. || Zo zat dat monster (t. w. *eene zwaarlijvige vrouw*) daar te poffen en te blaazen, *Wildsch.* 2, 170. (*Hij*) (was) te dik, zoo dat hij altijd zat te blazen, als hij een paar trappen op moest, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 66. Blazen en puffen (*van de warmte*), BEETS, *C. O.* 104. Hijgende en blazende zich het verhitte gelaat afwisschende, ESSER, *Twee Sproken* 132.

— Vandaar dat *blazen* soms met *zich inspannen* gelijkstaat. || Ghij blaest vergeefs, HOOFT, *Ged.* 1, 82.

— Omgekeerd *blaast* men ook *na* zich te hebben ingespannen; vgl. *uitblazen*. || Zie zoo, dit karweitje is klaar, nu mogen we wel eens even blazen.

6) Van den wind. || De wint blaest waer henen hy wil, *Joh.* 3, 8. So een windt van voorspoedt blaast, BREDERO 1, 73. Eene buy, die uit den noorden blaest, VONDEL 8, 280. Wacht u, zeght de Spaignaert ... van een wind, die door een splete blaest, DE BRUNE, *Bank.* 1, 141. Den 12den ... begon de wind weder uit het Noorden te blaazen, met een braave koelte, DE BRUYN, *Reizen* 1, 18*b*. Dat ... ventje is, zo dra de wind uit het noorden blaast, niet uit zyn morzigen Japon of berookte kamer te krygen, *Leev.* 5, 199. Zoo die (winden) ons niet gestadig in de zeilen bliezen, zouden wij stil blijven liggen, FOKKE, *Verz. W.* 10, 385.

— In transitieve constructies. || Wat ... blaest (ghij) te bersten 't laeken (t. w. *het zeil*), Windt, ongenaeghe windt? HOOFT, *Ged.* 1, 208. De wind blies dun kristal op 't vlak van 't stroomend water, GEBEL, *Taf.* 1.

— Van al wat *geest* heet, en nagenoeg met een *wind* wordt gelijkgesteld. || Gy geest komt aen van de vier winden, ende blaest in dese gedoodde, op dat sy levendigh worden, *Ezech.* 37, 9. Maar ook buiten de enge palen van één afgezonderd Volk, Blaast de vrije Geest des Heeren, TEN KATE, *Schepp.* 211.

7) Van gas, damp, vloeistof, door eene nauwe opening spuitende. || De afgewerkte stoom blaast door eene ringvormige ruimte ... in den schoorsteen, waardoor de trek bevorderd wordt, VERDAM, *Machin.* 424.

8) Door *blazen* een instrument bespelen.

a) Absolunt, of met eene bepaling die het speeltuig aanduidt. || De Priesters sullen met de basuynen blasen, *Jos.* 6, 4. Sy hielden ... met hare rechter hant de basuynen om te blasen, *Richt.* 7, 20. Blaset de basuyne in den lande, *Jerem.* 4, 5. Mijn Heeren gheeft verlof om den Trompet te blasen, BREDERO 1, 53. Toeten, blaesen, en raesen, ... 't lossen van Roers *enz.*, SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 1, 28. Toen op eens de diligence ... kwam en de conducteur op den hoorn blies, *K. Zev.* 2, 152. Oorlogstrompetten te blazen, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 28.

— In eene bekende spreekwijze. || Mijn Man ..., Die en weet mooy nergens van, van tuyten nog van blasen, Och 't is zulken drogen Jan, DE VOS, *Kl. Jans Konkelp.* 4. Domooren, die ... weten van toeten noch blazen, FOKKE, *B. R.* 1, 154 (zie b. v. nog CONSCIENCE 3, 330*b*; SEGERS, *B. d. Kemp.* 213; en verg. ook bij DE BO: „Hy wiste noch van tuit noch van blaze"). (*Zij*) deden heel wel hun best; maar ja! toeten was zoo goed als blazen (*'t een hielp zoo min als 't ander*), FOKKE, *Verz. W.* 12, 96.

— Het instrument als onderwerp is zeldzaam. || Als de basuyne sal blasen, *Jes.* 18, 3.

b) Met het geluid of wat het beteekent als voorwerp. || Oorlogh blaesen *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 187. De dappere Michaël laet blazen: Eer zy Godt, VONDEL 6, 281. Terwijl men de Trompetters de vrolijcke toon van Wilhelmus van Nassouwen hoorde blasen, SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 2, 231. Ik ... vat de dwarsfluit, blaas een noot of tien *enz.*, *Burg.* 112. Dat hij op ieder dezer fluitjes een bijzonder deuntje blies, HAAFNER, *Pal.* 1, 430. Het orkest begon nu een marsch te blazen, *K. Zev.* 2, 233. Ik (besloot), so ras hy my ... het geld sou gegeven hebben, de mars te blasen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 309 (*spreekw.*: vertrekken, vluchten; *verg. nog* den kraaienmarsch blazen: STOETT 1083).

— In andere bepalingen ligt duidelijker het begrip van iets dat gebeurt of moet gebeuren. || Op een tijt haelden die vyanden eenen groten roof beesten maer ulenspiegel (*die torenwachter was*) en blies geen vyanden, *Ulensp.* 22. Den Haes ghevanghen ende ter aerden op schoon kruydt neder gheleght sijnde, werdt van den Iagher de doodt gheblasen (*corner la prinse et la mort*) om den Houden, noch hier ende daer loopende, te versamelen, MERULA, *Wildern.* 2, 113. Een snees oude wijven ... zal moord en brand tegen mij blazen, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 9 (*zeer oneigenlijk gezegd*; verg. *brand blazen*: Dl. III, 1033). Den aftocht-, appèl-, alarm-, verzamelen blazen (zie bij die znw.).

c) Door *blazen* iets in een bepaalden toestand brengen. || Tsa jongen, blaas den horen wat, Blaast overhoop de hiele stadt, *Uit een rijmpje* bij V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 135.

9) Een luchtstroom teweegbrengen door middel van een blaasbalg, eene blaaspijp enz.; soms ook in toepassing op het afschieten van vuurwapens.

a) Alleen de lucht wordt rechtstreeks in beweging gebracht. || De wind onder in den Voet (t. w. *der orgelpijpen*) geblaazen, *Handw.* 21, 151.

— In toepassing op het „*opblazen*" van een schip (zie Dl. XI, kol. 351; WITSEN 485 *a*, en BLAASBALG).

b) Met een projectiel als voorwerp. || Sy (t. w. *de Javanen*) gebruycken oock spatten daer sy fenynige pijltgiens uyt blasen, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 48*c*. Hij is hem bijna op zijde en zoekt hem de gansche laag in den romp te blazen (*er is sprake van twee vijandige oorlogsschepen*), CONSCIENCE 1, 280*a* (zie ook 265*b*). De Meester kwam my blasen Een Klisteer in 't Gat, *Minnebr. Sak* 25.

10) Pochen, „schetteren", zelfs jokken; ook bedr.: pochend zeggen. || Van den vreemden te herbergen, wist hy veel te blasen, *Const-thoon. Juw.* 162. Die op haer ouders pogt, en blaest een hogen naem, Is totten ... bant van liefde niet bequaem, CATS 1, 230*b*. Doe gingh het swetsen an, het pochen en het blasen, V. D. VEEN, *Zinneb. enz.* 502. Poffen en blazen, DE BRUNE, *Bank.* 2, 337 (*Opschrift*). Blasen Van Adel en van Goed, HUYGENS 2, 57. Hij blaast van 't hof (*hij laat zich duchtig gelden*: Gelderland).

— Wellicht behoort hierbij de volgende plaats, waarin de pronominale bepaling bij *blazen* niet duidelijk is. || Gheeft hen (*den ketters*) gheen credentie, hoe stijf sijt blasen, A. BIJNS 115.

11) In het damspel: eene damschijf van de tegenpartij wegnemen, waarschijnlijk naar fr. *souffler une dame, je vous souffle*; vandaar: iets wegkapen. || Hy sal sich hier niet aan verasen. Ik sal hem dadelijk, die brave prooy, wel blazen, J. DULLAART, *Orat. en Mask.* 40 (MOLIÈRE, *l'Etourdi* 3, 6: *souffler cette proie*). Syn behendigheid, met dewelke hy die beurs had weten te blasen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 272. Als de zaak verloopt ..., kunt gij niet alleen den intrest niet blijven betalen; ook het kapitaal is geblazen, SEGERS, *B. d. Kemp.* 27.

— In figuurlijke toepassing. || Met een' dronk van 't schuimend nat 't Verdriet den dam geblazen, J. V. RIJSWIJCK 671 (zie ook 218).

12) Vroeger in gemeenzame taal: drinken (ook

fr. *soufler* heeft deze bet.: zie LITTRÉ). || Roept lustigh al u Baasen vry, Segt datse rustich blaasen by, BREDERO 3, 289. Hy ... heeft de gantsche vloot Sijns kennis t'saem genoot, Om lustigh te blasen Wt roemers en glasen, STARTER 289 (verg. *Glasblazer* Dl. V, kol. 46).

13) In de volgende plaats: wapperen; verg. *Blaaien*. || Tsamen ende guldewijs taccompaigneren met trommel, pijpe ende blaesende vendele, de solemnele processie van H. Sacremente, *Uit een stuk van* 1616 in *Z.-Vl. Bijdr.* 5, 233.

14) Niet duidelijk is hoe men moet verklaren *ik zou je blazen!* ik zou je danken! In denzelfden zin is bekend *ik zou je hoesten!* || Hij wil zeker dat ik om zijn dochter kom, ik zou hem blazen! T. KOK, in *Nederl.* 1899, 1, 211.

Afl. *Blazer* (zie ald.); *blazing*, de handeling van te blazen, in verschillende opvattingen („De *blasinghen* die sy (t. w. *twee groote slangen*) maeckten (waren) soo groot, dat sy de Eylanden verschrickteden", *N. Werelt* 2, 4*a*; „Die sterk gedreven wind, die Heil'ge Geest of *blazing*", OUDAAN, *Poëzy* 2, 170; „'t ... dor gebeente, Dat uw *blazing* slechts verbeidt", DA COSTA 2, 282 (*noot*: *Ezech.* 37, 1—14); *verblazen*, door blazen te niet doen („(*Eene*) bloem ... Die door den windt wordt met een vlught *verblasen*", HOOFT, *Ged.* 1, 272).

Samenst. afl. *Bazuin-*, *glas-*, *hoornblazer* (zie die woorden of het eerste lid).

Samenst. *Blaasbalg*, *-kaak*, *-pijp*, *-roer* (zie die woorden).

— Verder. *Blaasapparaat* („*Blaas-* en zuig*apparaten*", *Uit eene prijs-courant*); *-buis*, een door scheikundigen gebruikt toestel, bestaande uit eene rechthoekig gebogen, spits uitloopende pijp, waardoor met den mond lucht in eene kleine vlam wordt geblazen; vandaar: *blaasbuiskool* en *-punt* („*Blaasbuispunten* van messing, van platina", *Uit eene prijscourant*); *-fluit*, benaming van eene der fluitstemmen van een orgel (*Handw.* 21, 254; VERSCH.-REYNV., *Muz. Kunst-Wdb.* 78); *-gat*, in bepaalde toepassingen: een gat waardoor geblazen wordt, zoo b. v. de opening waardoor de lucht uit een blaasbalg stroomt (v. HOUCKE, *Loodgieter* 117; VUYLSTEKE, *Smid* 25), en de opening waardoor de lucht naar den kroes van een hoogoven geleid wordt (KUYPER, *Technol.* 1, 21); *-hok*, of *windhok*, benaming der openingen voor luchttoevoer in de buitenbekleeding van een hoogoven (KUYPER, *Technol.* 1, 21); *-hoorn*, reeds bij KIL. („'t Is quaed, van een verckens steert, een rechte pijl; en van een vosse-steert, een *blaeshoorn* te maken", DE BRUNE, *Bank.* 2, 294); *-inrichting*; *-instrument*, een speeltuig waarop de speler blaast („'Er is geen *Blaas-Instrument*, het welk men op het zelve (t. w. *een orgel*) niet kan nabootsen", *Handw.* 19, 1); *-kamer* of *balghuis*, waar zich de blaasbalgen van een orgel bevinden (*Handw.* 19, 186); *-kop*, een onnatuurlijk dik hoofd („Loop naar de weerlicht met uwen grammen *blaaskop* tusschen de breede schouders!" TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 1, 53); *-kraan*, waardoor stoom in den schoorsteen eener locomotief kan gevoerd worden (VERDAM, *Machin.* 424); *-lucht*, door een blaastoestel aangevoerd („De werking van *blaas-lucht* op de gloeijende kolen", BLEEKRODE, in *Jaarb. v. W. en K.* 2, 109); *-lust* (bij v. ZEGGELEN 7, 74 naar het schijnt in den zin van: zucht tot opsnijderij, snoeverij); *-muziek* („Alwaar een overheerlijk *blaasmuziek* zich ... liet hooren", NOLET DE BR., *Proza* 1, 50); *-poep*, in gemeenzame taal: een in gezelschap rondreizend Duitsch muzikant („Dat de *blaaspoepen* nog al flink er op los toeterden", EMANTS, *Lina* 122 (zie ook 36); *-speeltuig*; *-spel* („De eendraght van maatsang, snaaren, en zoetlyk *blaasspel*", HOOFT, *N. H.* 507); *-tafel*, eene tafel onder welke een met den voet bewegbare blaasbalg is aangebracht; vanwaar *blaastafellamp*; *-toestel* (zie b. v. BLEEKRODE, in *Jaarb. v. W. en K.* 2, 109); *-tuig*, blaasinstrument, ook als collectief (zie de plaatsen uit HOOFT); soms ook wel een blaaswerktuig om lucht aan te voeren („'t Geluyt van stemmen, snaaren, en *blaastuygh*", HOOFT, *N. H.* 515; „'T geschal van trompetten en dierglyk *blaastuygh*", 805; „Snaar-, speel- en *blaas-tuigen*", *Leev.* 3, XIV); *-vorm*, bij KUYPER, *Technol.* 1, 182 gegeven als vertaling van hd. *windform*, een toestel bij hoogovens; *-werk*, samen spelende blaasinstrumenten („'t Geschal van *blaaswerk*", HOOFT, *Hrw. d. Gr.* 175); *-werktuig*, een werktuig om zaken door samenpersing voort te drijven, b. v. een blaasbalg (zie BOSSCHA, *Natuurk.* § 239).

— Als tweede lid. *Aan-*, *af-*, *heen-*, *in-*, *na-*, *om-*, *omver-*, *op-*, *open-*, *over-*, *tegen-*, *toe-*, *uit-*, *voort-*, *weg*blazen (zie die woorden of het eerste lid).

BLAZER, znw. m., mv. *-s*; daarnaast soms het vr. *blaaster* (b. v. *O. Tijd* 1872, 290). Van *Blazen*.

1) In verschillende opvattingen: een persoon of eene zaak die blaast; zoo b. v.:

a) De blaasbalgtrapper bij een orgel (zie *Naz.* 26, 27). || Desgelycs zullen die Keremeesteren den Beyerman, ende die blaser (gheven), voir hoer dienst ... drie placken, bij v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 89 *a* (a°. 1509).

b) Iemand die een blaasinstrument bespeelt. || De blazers van een orkest.

c) Vroeger meestal: pocher, zwetser, opsnijder; verg. *Blazen*, 10). || Poffers, Blazers, ende kante klovers, Biersacx, Smeerlacx *enz.*, *Veelderh. Gen. Dicht.* 172. Al schelt den blaser My voor slap en vertraecht, laet u dien dollen raser Daer me vervaren niet *enz.*, STORM, *Lucanus* 26 *a*. Gesellen, weest gerust, de blasers bijten niet, CATS 1, 631 *b* (verg. 2, 325 *b*).

d) In de volgende plaats: kanon. || De blazers liggen hier ..., Waar met beschoten zijn soo veel versteende wallen, VONDEL 1, 31.

2) Eene soort van boot. || Uit Texel schrijft men: ... Het getal zoogenaamde schelpenschuiten en dubbele blazers neemt jaarlijks toe, *Zutphensche Cour. v.* 18 Jan. 1870. Dat was geen schuit ..., dat was een blazer; een schuit is platter, HASPELS, in *De Gids* 1899, 1, 9. Een botter (*heeft*) ... veel meer hout op dan een blazer, *Ald.*

BLAZOEN, znw. onz., mv. *-en*. Mnl. *blasoen* (VERDAM 1, 1289). Ontleend aan een bijvorm van fr. *blason*, waarvan de etymologie niet bekend is, en dat oorspronkelijk een *schild* heeft aangeduid (zie *Dict. Génér.*).

1) Een heraldiek wapen, t. w. het wapenschild alleen of het schild met alle daarbij behoorende stukken. || Ende uyt dien dat ghedueende de voorleden oorloghen, ... men heeft luttel toesicht ghenomen, op wat manieren ... de Courriers, ... droeghen de blasoenen van wapenen, ... Wy ... bevelen dat (*zij*) de zelue waepen zullen draeghen op verheuen hussen, zonder Croone, hanghende met ketenkens op de slincke zyde van heurlieder lichaem, *Vl. Placcaerth.* 2, 661 (a°. 1616). Dat op de voorsz begraeffenissen (t. w. *van iemand die in een duel gedood is*) geene Blasoenen, ofte Wapens van Familien voor zochte ontrent het Lijck gedragen, nochte op de Dootkiste, ofte inde Kercke gehangen ..., sullen mogen werden, *Gr. Placaath.* 2, 461 (a°. 1657). Hier op volgden (t. w. *bij de begrafenis van de Ruiter*) de standaart, gedraagen door den Heer Bruinink: de vier quar-

van des Admiraals wapen ..., gedraagen ...: het groot blazoen (d. i. *het hoofd-*
edraagen door *enz.*, BRANDT, *De Ruiter*
leden van het voormalig schildersgild
hem (t. w. *den os van Lucas*) nog in hun
OKKE, *Verz. W.* 2, 35. Dat trotsch devies
zoen bekronen, ESSER, *Licht en Schad.* 110.
alleen de figuren van het wapenschild. ||
hy ... voor zijn blaazoen willen voeren
bok, HOOFT, *Rampz.* 30.
ebeeld, aangenomen door eene vereeniging
soon. || Blazoen of zinstaal by de Bondt-
(t. w. *de edelen van het Compromis*) ge-
OFT, *N. H.* 78 (*Kantt.*). Eenen Roemer
en met mijn Zinspreuk: Omnibus Idem,
blazoen: een' Zon, HOOFT, *Br.* 4, 75
). 't Blasoen der Vryheid (t. w. *een hoed op*
, VONDEL 3, 75. D'Oude Kamer, bekent door
In Liefde bloeyende, en 't gekruist Krist-
et den Eglentier onder de doornen, haar
BRANDT, *Lev. v. Vondel* 13. De Hollandsche
w. *te Leiden*), hebbende voor blasoen de
deyen, en voor byspreuk Liefde est Fonda-
MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 452 *b*.
e enkele maal wordt meer het devies be-
Laet uw blazoen u leeren, ... Godt dienen
n, VONDEL 4, 136.
ebeeld, teeken van iets; in zeer vrij ge-
De dartle pracht is ... 't blazoen en teeken
, die God vol trots heeft naar de kroon
DE DECKER 1, 161. Dees straf ... is 't
an 't vaders hart, Dat Godt hun toedraegt,
Poëzy 384.
chrijving van een wapen; bij KIL.: *descriptio*
tio clypeariorum armorum; men zegt nu
ing.
ad stijf papier, .. op de doelen gehecht...,
ar te schieten" (CORN.-VERVL.).
KIL. geeft ook de beteekenissen *buccina*,
, *praeconium*, *gloriosus*: voor zoover deze
in gebruik zijn geweest, moeten zij uit
nis met *blazen* worden verklaard. Verg.
.
lazoenen (zie ald.). — *Blazoeneeren*, ook
en, is fr. *blasonner*, mnl. *blaseneeren* (VER-
288), een blazoen volgens de aangenomen
eschrijven („Dat de Francquen de eenige
t wapen van Lockhorst juist *geblasoeneerd*
av. 2, 103 *b*); vandaar *blazoeneering*.
st. *Blazoenkunst* (zie b. v. DE MARRE,
Mengeld. 168); *-tafel*, paneel waarop een
wapen geschilderd is. In de hoofdkerken
blazoentafels van verscheidene bisschoppen
BILCK, *Timm.* 57).
tweede lid. *Gilde-*, *lands-*, *rederijkers-*
tie het eerste lid).

ZOENEN, bedr. zw. ww. Van *Blazoen*,
invloed van fr. *blasonner*. Thans verouderd.
blasonner heeft ook de afgeleide beteekenis
in ongunstigen zin uitleggen, er kwaad
en. || De wijle zijne (t. w. *Gods*) wijsheyd
wert, met de naem van dwaesheyd,
, *Bank.* 1, 456.
voonlijk heeft het Ndl. woord de bet. van
, *uitbazuinen*, t. w. door de gedachte
: verg. de Aanm. onder *Blazoen*. || (*De*)
Heydenen voorseggheude, ende als
ende blasoenen ... voor al
DAVID, *Doolh.* 87. (*De*)
baat ten spyt, uw daaden
274. De Kerkenzame-
Hus voor een ketter,

de historien zijner partyelingen blazoenen hem daarentegen voor een Martelaar, DE BRUNE, *Jok en E.* 249. Min wort van al de weerelt, met Goddelike titels uitgeklonken en geblazoent, 333.

Samenst. *Uitblazoenen* („'t Gene den H. Chrysostomus gebruyckt (t. w. *zeker gezegde*) ... om iemant met vollen lof *uyt* te *blaesoenen*", POIRTERS, *Hof v. Theod.* 12).

BLED, znw. onz. Mnl. *blet* (VERDAM 1, 1293, waar in eene aanhaling als dat.plur. *bledden* voorkomt). Bijvorm van *blad*; bij VERCOULLIE wordt ook vr. *bledde* vermeld. Hetzelfde als *Blad* (1) in de bet. B, 2). Zoo b. v. als naam voor het plat gesmeed uiteinde van eene ijzeren of koperen staaf; voor eene „platte ijzeren strook met ingedrilde gatjes, die men gebruikt om timmerwerk te verbinden of te versterken" (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 58); hier en daar voor het blad van eene tafel.

— In de volgende plaats toegepast op de bladen van een waaier in eene doppenwaaierij. || Vervolgens werkt men om het asje een zeskantig bosje van eiken ... hout, om dezelve maakt men ... zes bledden van $1^1/_2$ dms. wagenschot, hetwelk de waaijer formeert, KROOK, *Molenb.* 59 (blz. 60: bledje).

Samenst. *Boven-*, *onderbled*, bij een waterrad („Men (hangt) het (*het horizontaal liggende waterrad*) om eene staande spil en wel op die hoogte, dat het *bovenbled* met het hoogste water gelijk is of daar zelf iets boven blijft, terwijl het *onderbled* altijd zooveel beneden het laagste water moet blijven dat genoegzaam kracht op het rad uitgeoefend kan worden", KROOK, *Molenb.* 222); *schijf bled* („Het... bonkelaar, tot welker zamenstelling men twee *schijfbledden* van ypen 10 dms. hout maakt.... Tusschen deze bledden zijn ... 39 losse dammen gemaakt", KROOK, *Molenb.* 153).

— Als eerste lid. *Bledhouvast*, ook zwaluwstaarthouvast geheeten (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 193); *bledmoer*, *bledschroef*, moer, schroef, met bladvormige verbreeding; *bledsnijijzer*.

BLEEK (1) — gewestelijk ook BLEIK —, bnw. Mnl. *bleec* (VERDAM 1, 1291); ohd. *bleih*, nhd. *bleich* (*D. Wtb.* 2, 96), osaks. *bléc*, ags. *blác*, onr. *bleikr*. Vanwege eng. *bleach* neemt men aan, dat in het Ogm. bestaan heeft *blaiki-* naast *blaiko-* (MURRAY 1, 910). *Bleek* is verwant met *blijken*: de oorspronkelijke beteekenis moet eenigszins met die van *blank* zijn overeengekomen, doch bij *bleek* is het grondbegrip anders toegepast.

1) Van de gelaatskleur: zonder blos, wit, als teeken van onwelvarendheid, ook van angst, schrik. || Dijn schone verwe is bleec gheworden Van o vergroter minnen tot mi, *Hor. Belg.* 10, 114. Sy is oudt, leelick, verschrompelt en blieck, VISSCHER, *Brabb.* 30. Angst, met bleyke kaken, CATS 1, 185 *a*. Haer gedaente bleeck, HOOFT, *Ged.* 1, 66. Hy is lang uitgegroeid, broodmager, viezerig bleek, *Leev.* 1, 103. Zijne lange haren ongekruld en woest over zijn bleek gezicht hangende, BEETS, *C. O.* 199. Hy was, zooals de meeste Europeanen in Indie, zeer bleek, MULTATULI 1, 59. Een klein, fijn, bleek, fantastisch meisje, COUPERUS, *Kl Z.* 1, 99.

— Bij stervenden of gestorvenen. || Die bestorve en bleecke lippen, VONDEL 3, 383 (zie ook 2, 224). Laet my voor het lest mijn bleycke lippen drucken Aen uwen lieven mont, v. ZEVECOTE 42. Zy kusten my voor 't laatst, En sloot haar bleke lippen, LUYKEN, *D. Lier* 59. Die lieve mond is bleek en koud, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 31.

— Als een minachtende term voor *blank*. || Bleyck te zijn is wijve-werck, Blancke lieden selden sterck, CATS 1, 429 *c*.

— Eene bepaling met *van* duidt de oorzaak aan. || Narcissus ... Wert ... van ongheneught en eyghen Liefde blieck, BREDERO 3, 121. De Hasen ..., bleeck van vreese, VONDEL 1, 621. Bleek van loutre nydt, v. HEEMSKERK, *Arc.* 40. Telkens zag zij, nijdig, bleek van afgunst, naar het bonten kleedingstuk, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 83.

— *Bleek zien* of *er bleek uit zien.* || Haer aengezicht ziet altijt bleeck van honger, VONDEL 5, 189. Gy ziet zo bleek, en zyt afgenoomen, *Leev.* 3, 83 (zie ook 7, 366). Ik zag er uit zo bleek en naar! *Econ. L.* 2, 97. Ik dacht, dat je moê was of ziek. Je ziet zoo verschrikkelijk bleek, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 263.

— *Zoo bleek als* enz. || Hy ... ging naar zyne Kamer; zo bleek als zyn linnen, *Leev.* 1, 283. Hy wierd zo bleek als de bef, die hy voor had, 2, 62. Daar lag sinjeur met een por in zyn huid, zo bleek als de gewitte dood, en braaf bebloed, 5, 111. Zo bleek als een lyk, 7, 201. Bleek als een laken, v. LENNEP, *Rom.* 4, 67. Bleek als een doek van zeeziekte, 4, 69. Bleek als was, COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 95. Hy is bleek als de dood, MULTATULI 1, 199. Hij ziet zoo bleek als de geletterde dood, v. MAURIK, *Burgerl.* 87. Zoo bleek als de dood van Ieperen (zie daarover STOETT 372).

— *Bleek en rood worden.* || Mijn vriend werd beurtelings bleek en rood van angst en vrees voor mij, *Wildsch.* 5 149. Ik heb u (*bij het voorlezen van zeker treurspel*) bleek en rood zien worden, op die plaatsen, waar ik zelf huiverde en gloeide, LOOSJES, *Lijnsl.* 1, 301 (zie ook v. BEERS 2, 214).

— Als scheldwoord. || Nou hoor, een slag op z'n bleeken snoet, as ie nog 's komt! NETSCHER, *Menschen om ons* 32.

— Bij overdracht van aandoeningen die iemand doen verbleeken. || (*Hij*) heeft de bleecke vrees met reden afgewent, CATS 2, 26 *b.* Wie sal haer bleeke vrees; wie kan haar droefheyt schrijven? POIRTERS, *Mask.* 123 (zie ook HOOGVLIET, *Abr.* 56). Bleeke ziekte, wreed van aard, (wierp) U eertijds op het krankbed neder, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 41.

2) Van schimmen, spoken, geesten. || Wie dog heefter brieven Dat hem dit bleeke spoock (t. w. *de dood*) in desen sal believen? CATS 1, 194 *a.* Ostrobas, wiens ... bleecke schim om wraeck krijt, HOOFT, *Ged.* 2, 198 (zie ook 2, 343). 't Bleeke schimmenrijk, DA COSTA 1, 50.

3) Van andere zaken: wit of witachtig, t. w. met bijgedachte aan de bet. 1). || Ook met uw bleek en doodsch gewaad Omhult en dekt gij blad en zaad, FEITH, *Werken* 13, 4 (*de Winter*). De bleeke Duinroos, aan den wind Ten prooi, BEETS 1, 56.

4) Lichter, flauwer van tint, t. w. bij vergelijking met de tint van andere soortgelijke zaken of van dezelfde zaak in een vroegeren toestand. || Bleek goud, Goud met zilver gemengt, HALMA. Een kind, dat, hoe zeer hem een nieuwe gerande driegulden behaagt, boven een bleeken kleinen gouden ryder *enz.*, *Leev.* 8, 45. Ik hoop, dat gij dezen brief zult kunnen lezen, want mijn inkt is wat bleek, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 191. (*Een*) kerkhof, van de bleeke lijkasch vol Van langvergane ... geslachten, TEN KATE, *Schepp.* 19. Naar boven toe gaat de kleur der steenen (*in de stapels waarin ze gebakken zijn*) langzaam door grijs, bruinrood, hoogrood, lichtrood en geelgrijs (bleeke steenen) over, GROTHE, *Mechan. Technol.* 182. Men (ziet) ... ze (t. w. *de bladen van zekere planten*) ... hun donkergroene kleur verliezen en bleek worden, OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 1, 234. Het ... Bleeke- of Wittemeer, PLEYTE e. a., *Uddel* 92 (*verg.* 5: het *zwarte* meer).

5) Van licht of van iets dat verlicht is: mat. t Was noch nacht noch dach, als ick na tradt ... En ginck ... Daer Phebus bleke lich op de soete baren Van d'Arno, HOOFT, *Ge* Wolken verwen 't zonlicht bleek, TOLLE Naauwlijks breekt de zon de bleeke kimm Of *enz.*, DA COSTA 1, 43. Het bleek w HOFDIJK, *Aeddon* 94. 't Bleeke daglicht gi (t. w. *bij een onweer*), TEN KATE, *Sch* De bleeke lichten geelden, bibberend in de lantaarns, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 13.

— *Bleek* is een gewoon epitheton bij ma bleecke maen, ... de gulde son, CATS 2, ook VONDEL 3, 782 enz.).

6) Vandaar van abstracte begrippen: mat niet schitterend, vooral in vergelijking anders. || Die waarde ..., Daar alle werel Voor bleek word en bezwykt, LUYKEN, *Ze Gez.* 38. Naast haar was haar aanstaande een bleeke onbeduidendheid, COUPERUS, *Kl. Z.*

Afl. *Bleek* (2de en 3de art.), *bleeken*, *bleeke heid*, *verbleeken* (zie die woorden); *bleekach* het bleeke zweemende („Mijnen aenschijne so *bleecachtich*", C. v. BIJSSELE, *Spieg. d. M bleeker* (wellicht ontstaan uit *bleekerd*: verg KERD), niet hard gebakken Geldersche-IJs (v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 32; verg. BLEE *bleekeren*, verbleeken, t. w. van angst (SIX v. 102); *bleekigheid*, bleeke tint („*Bleeki* aensichts", DODON., *Reg. Gebr. d. Croyde* ... haer beschaemt roode coleur in doodelijke *heyt* veranderde", *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 19); een weinig bleek („Ze ziet er ... wat *bleek* COOPMAN, *Kinderl.* 57); *bleekte*, soms voor b („Hoe *bleekte* en blos zich mengelen ... op u HASEBROEK, *Poëzy* 37; „Het strakke mask trekken, overtogen met een vale *bleekte*", C *E. Vere* 1, 219).

Samenst. afl. *Bleekneuzig* (BEETS, *bleekschijter*, scheldnaam (o. a. in Brab iemand die bleek ziet (verg. verder *bleek bleekveest*); *bleekvervig* („Dochters, die ... *bleeck-verwige* zieckte gequelt werden", D *Embl.* 311).

Samenst. of **koppel.** — 1°. Met e woord, meestal een verl. deelw., als bep gesteldheid. *Bleekbestorven* (zie kol. 2151) verg. *Gedaan* (Dl. IV, kol. 547) („*Ble* flauwt becruypt mijn laffe leeden", HO 2, 257); *-geschonden* (u *bleeckgeschonde* HOOFT, *Ged.* 2, 195); *-geverfd* („*bleekger* gen", BILD. 2, 130); *-makend* („*Bleekma* waan", G. BRANDT, *Poezy* 3, 355); *-versc bleekverschoten* zon", TOLLENS 2, 177).

2°. Met een kleurnaam, ter aanwijzi genoemde kleur eenigszins bleekachtig *Bleekblank* („Haar *blieck-blanck* aanschij talle tranen glom", BREDERO 1, 151); *-bl* gebloemt *bleekblauw* Zatyn", v. HEEMSK 23; „*Bleekblauwe* oogen, en blonde haren *Licht en Br.* 47; *-blond* („Haar matt *bleek blond* meisje", COUPERUS, *Kl. Z.* *-bruin* („Hoog- of *bleekbruin* Bier", *H* 66); *-geel* („Haer natuurlyke coleur (t. w. *eilanders*) is ... *bleek geel* of delwagtig VEEN, *Dagverk.* 111; „Zuurkijkende, miezerige malle uitkijken" (t. w. *menschen* 1, 51; „Groote *bleekgele* gouden bellen (... hare ooren", SLEECKX 12, 190); *-ge bleekgroen* Satyne hongerlyn, de verw va bladt zeer nakomende", v. HEEMSKERK, „Sneeuwklokjes ... met hun *bleekgroen* ge

LING, *Idon.* 27); *-rood* („De Cham-
rogne wyn is *bleekrood*", MARIN); *-vos*,
rig, ook naam van een paard (v. DALE);
, *Antw. Schildersch.* 155).
n znw. *Bleekbok*, in Zuid-Afrika: bena-
eene soort van voskleurige antilope
Dierk. 1, 95; verg. Dl. III, kol. 258
eus, iemand, b. v. een kind dat wat
scheet, in Holland een scheldnaam voor
leek ziet, elders *bleekschijter* en vroeger
steen, een steen die te weinig gebakken
so en verg. bij *Bleek* (II); *-veest* of
r een gewone scheldnaam („Een *bliek-*
blank, gelijk een Lelie noemen: Een
r, een aanbidlijke bruinet", ANGELKOT,
5 (MOLIÈRE, *Mis.* II, 5); „Een *bleek-*
g met rootsel: een bruinet met kroke-
VALENTIJN, *Ovid.* 1, 214); vanwaar
w. (verg. voor de vorming *Bulte*: Dl.
8) („*Bleeck-vijste* maeghden my noyt
en", DE BRUNE, *Embl.* 264); mis-
ruit verbasterd *bleekvisch*, dat v. DALE
bleek mensch; *-zucht* (zie ald.).
eede lid. *Blank-*, *doods-*, *geel-*, *was-*,
die die woorden of het eerste lid).
(II). Het bnw. *Bleek* als manl. of vr.
stal in het mv. gebezigd.
pelmonde en in den omtrek daarvan:
or „steen die te weinig gebakken is en
er bleekrood er uit ziet" (COOPMAN,
rg. boven de samenst. *bleeksteen*).
rdoostelijke gewesten: benaming voor de
bessen (v. HALL, *Landh. Flora* 140),
uwe kleur gesteld wordt tegenover die
oorten; de roode boschbessen noemt men
oode bleeken (*a. w.* 141) (verg. Dl.
9).
In de bet. 1). *Bleekhuis*, waarin de
wordt geborgen (COOPMAN, *Steenb.* 6).
(III). Het bnw. *Bleek*, als onz. znw.
ne bleeke tint. || 't Half bedekt gelaat
n doodlijk bleek, BILD. 2, 122. Het
ins wangen, DA COSTA 2, 14. Die koon-
ar straks de zorg haar bleek op giet,
58.
(IV) — gewest. veelal (b. v. in Bra-
el en Gelderland) BLEIK —, znw., in
en oostelijke gewesten m., in Holland vr.
(*D. Wtb.* 2, 97), eng. *bleach* (MURRAY
den oudgermaanschen tijd gevormd
w. *bleeken* (verg. WILMANNS, *Gramm.*
ver mhd. *bleiche*, met ndl. *bleek* over-
naast mhd. *bleiche*, ahd. *bleichî*, bleek-
t bnw. afgeleid).
eeken van linnen of andere stoffen. ||
olatio et *linteorum dealbatio*, KIL. Goed
den bleek van 't lijnwaad, DE BO. Den
Ald. De gemeene, natuurlijke of gras-
opmaken van katoenen stoffen (KUYPER,
)—281). Droge, natte bleek (*Ald.*).
eek (*a. w.* 2, 376). Halve, driekwart,
k (*a. w.* 2, 377; verg. DE BO) (zie
samenst.).
ld; bij KIL. vertaald met *solarium*;
hon. wordt *bleecke* gelijkgesteld met
, *ouwe*, en bij BERGHAUS 1, 154 wordt
bleiche", onderscheiden van *bleek*, „ge-
kleines stück land, sei es gartenland
dit laatste moet etymologisch een
zijn. || Dat lijnwaet op den bleyck
ert soude sijn, als oft in huys besloten
, *Burg. Stoff.* 1, 24. De selve Lijn-
waten ... te Velde ende ter bleycke te doen, *Gr. Placaatb.* 1, 1220 (a°. 1610). Lynwaten ... opten Bleycke uytgeleyt, 1, 1221. Die eerst op den bleeck komt, magh leggen daer hy wilt (*spreekw.*), DE BRUNE, *Bank.* 2, 265. Een web op de bliek, en een web op het getouw, ASSELIJN, *Spilp.* 16. Onze Nederlandsche Vrouwtjes (draagen) wel zorg, dat wanneer door hunne Mannen eenen Hof of Tuin wordt aangelegd, 'er vooral een vakje werdt afgezonderd, om tot een Bleek ten minsten voor een Kinderwasch voldoende, te verstrekken, CHOMEL, *Verv.* 559 *a*.

3) Linnen dat te bleeken ligt, of dat gebleekt is. || Dat is schoone bleek, DE BO. Men heeft dezen nacht een deel van den bleek gestolen, *Ald.* Lokerschen bliek is te Lokeren gebleekt linnen, in *Nav.* 26, 296. Hij heeft den Haarlemschen bleik bestolen (*spottend van iemand die een hoogen boord draagt*: zie CORN.-VERVL.). Geheel den bleek uitleggen (t. w. *van iemand: al zijne fouten uitmeten*; *o. a. in W.-Vl.*).

Samenst. *Chloor-*, *gras-*, *kunst-*, *linnen-*, *snel-*, *volbleek* (zie hierover KUYPER, *Technol.* 2, 280—281 en 376—378); DE BO vermeldt nog *melkbleek*, waarbij melk in plaats van zuiver water gebruikt wordt, en *meersch-*, *menage-* of *waterbleek*, het bleeken van lijnwaad met zuiver water.

BLEEKEN — in Brabant, Overijsel en Gelderland BLEIKEN — bedr. en onz. zw. ww. Mnl. *bleken* (VERDAM 1, 1292), hd. *bleichen* (*D. Wtb.* 2, 98), eng. *to bleach* (MURRAY 1, 910). Van *Bleek* (I).

1) Bleek worden, verbleeken.

a) In 't algemeen; in de gewone taal verouderd. || Beschryvet (sijne deucht) ... met een inckt die niet en bleeckt, REVIUS, *Over-Yss. Sang.* 310. Menig veldheerteeken Waarop de Halve Maan uit schaamte scheen te bleeken, BEETS, *Dicht. Verh.* 49.

— Van het gebeente van menschen die niet begraven zijn. || In de nabijheid van Kortrijk ... waar het gebeente hunner vaderen (t. w. *der Franschen*) nog lag te bleeken, DAVID, *Hist.* 4, 550. Zoo zult gij ... zien ... bleeken op het wijde doodenveld Het lijkgebeent' van millioenentallen, TEN KATE, *Schepp.* 93.

— Van de gelaatskleur. || (*De dood*) deed het helder blank met loode doofheit bleeken, HOOFT, *Ged.* 1, 236. Hoe bleekte mond en rozenwang, BILD. 1, 326.

— *Bleeken of* (*noch* enz.) *blozen*, nu veelal *blikken of blozen*, als teeken van (on)beschaamdheid. || Set hoofsche Juffers op de straet, Of midden in een vollen Raet ..., Sy bleycken, of sy blosen niet, CATS 1, 264 *b*. Zoo dat ... (*zij*) schaemroot blozen, En bleecken ... als lelien, en roozen, VONDEL 4, 127. Ik heb geleerd te blozen noch te bleyken, OUDAAN, *Toneelp.* 54. Zij weet van bleeken nog van bloozen; zy is heel onbeschaamt, HALMA. Ze (voelt) aan haar hart of 't meisje bloost of bleekt, BEETS 2, 35.

b) In 't bijzonder, van linnengoed dat *gebleekt* wordt (zie onder 2, *b*). || Ik ga naar 't veld, myn goed moet bleken; En nog veur zundag in de kas, *Econ. L.* 3, 163. Ook wordt het ... Lywaat ..., na alvoorens gewasschen te zyn, tot verdere zuivering op die wyze te Bleeken gelegt, CHOMEL, *Verv.* 558 *b*. Het jonge meisje kwam haar lijnwaad begieten, dat te bleeken lag, R. LOVELING, *Nov.* 19.

2) Bleek maken.

a) In 't algemeen; thans verouderd. || So blieck ick mijn aenschijn int ... nat Dat uyt mijn diepe hert dringht ... om hoogh, BREDERO 1, 61. Daer rijst mijn star, en blieckt de Maen, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 125. 't Verlangen bleekt haar mond, BILD. 5, 136. De rozen van 't geluk Wist verdriet zoo ras te bleeken! STARING 1, 26.

— Figuurlijk in de volgende plaats: verhelderen; in het verl. deelw.: helder. || U gebleyckt vernuft, en hel versout gemoet, BREDERO 3, 362.

b) Thans nog in toepassing op het ontkleuren van allerlei stoffen (zoo b. v. linnen, katoen, vlas, garen, papierstof, olie enz.), veelal door chemische behandeling (zie KUYPER, *Technol.* 2; 263, 280, 306, 376, 490—491; GROTHE, *Mechan. Technol.* 402; HOPMAN, *Schilders-Handb.* 4); meer in 't bijzonder: linnengoed helder wit maken door het, na wassching, op een daartoe bestemd grasplein uiteen te leggen. || Dat die ghene hen gheneeren metten styl van bleecken vanden Twyn ende Lyne-lakenen, daghelijcx daer toe gebruycken ... Keerne-melck oft Boter-melck ..., welcke ware ... daer toe nochtans onbehoorlijck ende valsch bevonden is gheweest, ghemerckt dat de Lakenen ende Twyn alsoo gebleeckt heur coleur verliesen, ende nauwelijcx een maendt 't selfde behouden, *Vl. Placcaertb.* 3, 960 (a°. 1565). Verbiedende ... in 't bleecken vande selve Lyne-lakenen te ghebruycken eenigh Kalck, 3, 964 (a°. 1619). Garens uyt Brabandt alhier om te blycken gesonden en vice versa, *Gr. Placaatb.* 5, 1591 (a°. 1707).

Afl. *Bleeker* (*-ster*), *bleekerij* (zie die woorden); *bleeking* (KUYPER, *Technol.* 2, 597—599 enz.); *ongebleekt* (zie Dl. X, kol. 1577).

Koppel. *Half-*, *heelgebleekt* („Het *heel-* en *half-gebleekte* linnen wordt hier gespreid", KOOLAART-HOOFMAN 24); *witgebleekt* („Uw *witgebleekt* gebeent", TER HAAR, *St.-P. Rots* 68).

Samenst. *Bleekgeld*, dat voor het bleeken wordt betaald (HALMA); *-goed* („'En volle mand *bleikgoed*", CORN.-VERVL.); *-heer*, voor de grap gezegd voor *bleeker* (SPIEGHEL 94; verg. Dl. V, kol. 354); *-hof*, bleekerij („'t kostlijk lijnwaet, in den *bleekhof* uitgeleit", ANTONIDES 1, 103; „Zij werkt op den *bleikhof*", CORN.-VERVL.); *-kali* (v. DALE); *-kalk* (*a. w.*); *-kamer* (in papierfabrieken: zie GROTHE, *Mechan. Technol.* 402); *-kast* (v. DALE); *-loon* (zie b. v. *Gr. Placaatb.* 3, 590 *b* (a°. 1677); *-middel* (zie KUYPER, *Technol.* 2, 376 en GROTHE, *Mechan. Technol.* 402); *-natron* (v. DALE); *-nering* („Der voorschreve *Bleyck* en Lijnwaet-*neeringe*", *Gr. Placaatb.* 3, 1370 *b* (a°. 1667); *-plein*, bleekveld („Mits hunne *bleeck-pleynen* niet anders en waeren ... gheproportioneert dan om te bleecken de Lyne-lakenen, van oude ... lenghde", *Vl. Placcaertb.* 3, 965 (a°. 1634); *-poeder*; *-tijd*, waarin de wasch gebleekt wordt (VLAMING in SPIEGHEL 94); *-veld* (zie ald.); *-vocht*; *-warande*, ongemeen voor *bleekveld* (ANTONIDES 2, 76); *-water*, waarmede gebleekt wordt („Veel steden missen goel *bleekwater*; het water, dat door de Aa's en Weteringen wordt aangevoerd, is al te dikwijls met oer- en veendeelen bezwangerd", SLOET, *Tijdschr. v. Staath.* 27, 42; ook een chemisch middel: *eau de javelle* (zie b. v. *Alb. d. Nat.* 1856, 201); *-werk* („Dat (*zij*) ... op haare Bleykeryen ... haar noodelyke *Bleykwerken*, ook op Zondaagen ... moogen doen bevorderen", *Gr. Placaatb.* 8, 319 *b* (a°. 1606); „Het wasch- en *bleekwerk*, dat voor een gedeelte in haar onderhoud voorzag", BEETS, *C. O.* 265); *-zout*, dienende om te bleeken: verg. *bleekpoeder* (zie b. v. KRECKE, *Chem. Technol.* 204 en 209).

BLEEKER, znw. m. Mnl. *bleker* (VERDAM 1, 1292); hd. *bleicher* (*D. Wtb.* 2, 98). Van *Bleeken*. Iemand die bleekt, de eigenaar eener bleekerij. || Ten laste vanden Bleeckere 't voorseyde Kalck ghebruyckt hebbende, *Vl. Placcaertb.* 3, 964 (a°. 1619). Bleekers die alleen stukken of webbens Linnen of Garen bleeken en geenzins eenige Kleeren, *Gr. Placaatb.* 7, 1438 *a* (a°. 1750). Als ik myn halfjaars wasch van Bloemendaal, daar toch de flink van Bleekers zyn, thuis kryg, *Leev.* 7, geeft krediet bij den bleeker (*wanneer men op het tafellinnen maakt*), v. DALE.

— Daarnaast vr. *bleekster*. || Een me haer blieckster sal gaen na buyte, *Schyn* ook TENGNAGEL, *Frick in 't Veurh.* 2).

Samenst. *Bleekersbaas* (v. DALE); GENDIJK 2, 258); *-gast* (GEZELLE 6, 1 (*Handv. v. Amst.* 863 *b*); *-hond*, een een bleekerswagen; vroeger een hond die e bewaakte („Ik heb haar op de proef b trouwer als veel *bleekers honden*", ALEW 55; zie ook MARIN, GEEL 103, SLEEK en verg. de plaats uit LANGENDIJK onder *-d* (MULTATULI 8, 4); *-kalk*, chloorkalk *-knecht*, *-meid* („Ieder *Bleekers Knecht* sy (t. w. *de bleekers*) in hun loon of k *Gr. Placaatb.* 6, 919 *b*); *-mestdag* (in „'t Is *bleekersmestdag*", o. a. te Kortr spotten met iemand die een hoogen boo *-pad*, t. w. in het *Lange* en het *Korte* (waarlangs bleekerijen: WAGEN., *Amst.* 3, 3 waarmede het waschgoed wordt opgehaal bezorgd.

— Als tweede lid. *Garen-* (*Gr. Placaat* *kamerdoek-* (*a. w.* 9, 555 *a*); *kleer-* (7 *laken-* (1, 1222); *lijnwaad-* (9, 555 *a* *bleeker* (1, 1222).

BLEEKERD — ook BLEEKAARD en B znw. m. Waarschijnlijk gevolgd naar hd. *bleichert* (*D. Wtb.* 2, 97), als naam voor rooden wijn, vooral gezegd van Rijn-, Ah zelwijn; „Fransche bleekert" (MARIN) gewoon. Thans verouderd, soms nog in verhalen (zie b. v. BOSB.-TOUSS., *Leyc.* Na dat hy ... een glaesken Rijnschen bl gedroncken hadt, v. BOS, *Dordr. Arc.* 34 hebje al voor wijn? *S.* Roô en witte en S een Rijnse bleecker, bij v. VLOTEN, *Kluch* Toen seyde ik, dat myn vat vol Rynsse was, DROSTE, *Overbl.* 173. Is alles wel er een glaasje puik puik zyn; takel maar Rynschen blekert, *Leev.* 4, 315. Bleek roode wyn, Moesel-wyn, MARIN.

BLEEKERIJ, znw. vr., mv. *-en*. H (*D. Wtb.* 2, 98). Van *Bleeken*.

1) De handeling van het bleeken (van inzonderheid als een bedrijf. || De bleek Haarlem gevestigd in 1577 door een Braba *Nederl.* 3, 496.

2) Eene plaats, eene inrichting waa wordt uitgeoefend. || Dat (*zij*) ... op haar ... haar noodelyke Bleykwerken, ook o ... moogen doen bevorderen, *Gr. Placaa* (a°. 1606). Korts vond ick Bennebroeck Bleickeryen, HUYGENS 1, 555. Ten ey en ongeblijckte Garens, ter Blijckerye vry heen en weer mogen werden gevoert, 5, 1591 *a* (a°. 1707). De Haarlemsche BLINK, *Nederl.* 3, 496.

Samenst. *Kleederbleekerij* (WAGEN.,

BLEEKHEID, znw. vr. Mnl. *bl* DAM 1, 1291). Van *Bleek* (I).

1) Lichte kleur, blankheid; thans Bleeckheit des gedaents en roo coralen m *Ged.* 2, 187.

2) Bleeke kleur, als gevolg van onwel Waerom sie ick ... alle aengesichten bleeckheyt? *Jerem.* 30, 6. De bleekhe spreidde zich over zijn gelaat, CONSCIEN Terwijl eene doodelijke bleekheid zijn gel ER, *J. F.* 2, 119. Zij had ... zij

verdriet en ontmoediging toegeschreven, *Sophie* 291.

wel in vrijer toepassing, bij vergelijking usch. || (*De winter*) jaeght een' bleeckheidt rven landt, HOOFT, *Ged.* 2, 355. 's Maan-re bleekheid, BILD. 1, 18.

KVELD, znw. onz. Een grasplein waarop eekt wordt. || Bleyckplein, bleyck-*icies graminosa candificandis lineis apta*, uysinge by Molens ... en in Bleeckvelden, *Amst.* 1010 *a* (a°. 1666). Achter 't huys yntje ... met een bleeckvelt, bij V. VLOTEN, 3, 100. Wij hebben er (t. w. *op school*) zicht op een bleekveld met een appelboom, *O.* 6.

KZUCHT, znw. vr. Uit *Bleek* (I) en kte; hd. *bleichsucht*. Eene ongesteldheid enmerkt door eene bleeke tint, ziekelijke vertaling van *chlorosis*, inzonderheid als van meisjes (CHOMEL 1905 *a* heeft „*bleeke-*ON. heeft 431 *a* „de bleecke verwe van de ers", en 1240 *a* „de quade oft geele verwe van hters"). Ook voorkomende als naam van eene lanten. || Al terstond treft het ons ... dat en hunne omgeving aan bleekzucht en ont-ijden, ROOSES, *Antw. Schildersch.* 140.

S, znw. vr., mv. *blezen*. Als dialectische *laas* is *blees* bekend bij de papiermakerij (zie en BOEKENOOGEN 68). Wellicht is het ook g op te vatten in de volgende beteekenissen, als VERCOULLIE opmerkt, *blees* in beteekenis r. *balle* (uit germ. *balg-*). Verg. ook BLIES.

an graan; vandaar *ongebleesd*, niet van de laan, niet gedorscht.

n van het riet. || Er zal geene schadever-aats hebben, wanneer het riet rijp of in gesneden is, *Uit bepalingen over het ver-rietgewas.*

ind van een tak rijshout. || Men legt ... scheut van ... rijsbossen voor zich neder, en van zich af, en zoo verre vooruit als de aat (t. w. *bij het maken van baardwerken*), OOT 1, 44. Hoewel geen uitgetopte gaarden verd worden, is het geoorloofd de bleezen lengte van drie el af te kappen, STORM *Waterbouwk.* 1, 564.

eleinde van hennep. || De verdere voorbe-den hennep, ten einde een voor 't maken geschikte stof te verkrijgen, bestaat in 't afslaan) der worteleinden of bleezen, GROTHE, *echnol.* 311.

LINCKX verklaart *bleis* met „droge bladers hooi of stroo".

de bet. 1). *Ongebleesd* (zie boven).

st. In de bet. 3). *Bleeseind*, topeind van waaraan de blezen zitten; *-laag*, oeverbe-n rijshout, door tuinen en wiepen verbon-, samenstel van rijshout, waarbij de blezen werk uitsteken („Een baardwerk, ook wel genaamd", PASTEUR-NOOT 1, 43).

UWEN, onz. of bedr. ww., dat *schreeu-*ent in de twee volgende plaatsen. Indien n gelijkstaan met de *ee* van *blees*, gewes-*blaas*, dan zou men *bleeuwen* misschien jkstellen met eng. *blow* (ags. *blâwan*, verg. *en*), dat o. a. ook *iets uitschreeuwen* kan ; *bleeuwen* zou dan een wisselvorm zijn van 't Schijnt, je hoort niet wat ick segh. Fy, ioch stijver bleeuwen? V. D. VENNE, *Taf.* 125. Och dan bleeuwtmen, hier is glim-is leckerbeck van krimpert! V. D. VENNE, 29 (*bij den vischafslag*).

BLEEVE, znw. vr. In Zuid-Nederland, inzonderheid in West-Vlaanderen. Een znw. naast het ww. *blijven*, en, wat het grondwoord betreft, overeenkomende met got. *laiba*, ohd. *leiba*, ags. *láf*, eng. *lave* (MURRAY 6, 110). Overblijfsel.

1) In 't algemeen. || Daer (t. w. *in de jongere perioden van eene taal*) wort altijts bekent (d. i. *herkend*) den oorsproncк ende ghesien de bleve van 't Ouderdom, V. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 32.

2) In 't bijzonder, in het West-Vlaamsch. Over-blijfsel van eten, kliek. || Kind, eet uwe bleeven op, DE BO.

BLEEVEN, bedr. zw. ww. In West-Vlaande-ren. „Iets overlaten in de teljoor, klieken" (DE BO). De Nederlandsche vorm van een Ogm. *bilaibjan* (verg. got. *bilaibjan*): zonder praefix is het ww. bewaard b. v. in ags. *læfan*, eng. *to leave*.

Afl. *Bleeveling*, in beteekenis gelijk aan *bleeve* (zie DE BO; KIL. heeft „bleveling hen ..., *reliquiae*"). Evenzoo is als afl. te beschouwen het bij DE BO vermelde *beleefte*, restje („Het arme kind was zoo blijde om de *beleeften*").

— In vrijer toepassing. || Om de zonden oft bleue-linghen der sonden wt te drijnen, STRATIUS, *Conste om wel te sterven* 373.

BLEI (I), znw. Zie BLAAI (III), en verg. fri. *blei*, „laf of onnozel vrouwmensch" (*Fri. Wdb.* 193), daarnaast *bleike*, „onnoozel meisje", en ook „kleine blei" (zie BLEI (II); verg. ook *brasem*, dat de naam is van een met de *blei* verwanten visch, en tevens een scheldwoord.

BLEI (II), znw. vr. Hetzelfde woord als eng. *blay* (ags. *blége*: MURRAY 1, 907), hd. *bleihe*. Verg. verder BLIEK en BLIK (II). Benaming van een paar vischsoorten, behoorende tot de karpers (*Cyprinus blicca*: SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 162); soms vindt men *blei* ook gelijkgesteld met *alburnus*, dat een visch aanduidt van dezelfde familie (*Cyprinus alburnus*). || De lange blei en de kolblei (zie BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 196). De naam van Blei of Bleitje wordt in ons land veelal ook aan de jonge brasems gegeven, SCHLE-GEL, *Visschen* 107. Een Indiaansche Vrouw (kwam) my een Vischje brengen, even als een bleytje, zijnde omtrent vier duym lang, V. BERKEL, *Amerik. Voyag.* 31.

Samenst. *Kolblei*, ook *kolbliek*.

— Als eerste lid. *Bleinet*; *-soort* („Dat de lange blei eigenlijk een basterdsoort is, ontstaan uit de vermenging van eene *bleisoort* met een der vorensoorten", BURGERSDIJK, t. a. pl.).

BLEI (III). Zie BLEIS.

BLEIEREN. Hetzelfde als *Blaaieren*: zie BLAAIEN, Afl. || Doet de deure toe: de keerse bleiert, en 't wasch druipt op den vloer, *Loquela* 9, 3.

BLEIN, znw. vr. Mnl. *bleine* (VERDAM 1, 1291), ndd. *blain* (in *blainbîter*: zie BERGHAUS 1, 150), eng. *blain*, ags. *blegen* (MURRAY 1, 898). Thans vooral in Zuid-Nederland. Gezwel, blaar (met eenig plaatselijk verschil van opvatting: zie b. v. DE BO). || De bleynen en mochten u voeten niet krincken, *Rotterd. Sp.* 85. Dat wy ... vanden netelen te handelen, roode bleynkens (verwachten), V. BERE-STEYN, *M. Aurel.* 195 *a*. Op haere bovenste lip zijn uitgeloopen twee van die bleintjes, die *enz.*, HOOFT, *Br.* 3, 162. De saeck scheen so geckelijck, datter... geweest zijn dier bleynen met ... hebben gelachen (verg. *die zich een bult gelachen hebben?*), POIRTERS, *Mask.* 64. Als ik salade eet, krijg ik mijn tong vol blaren (verstaat geen bleinen, maar de bladeren van die salade), TUINMAN 1, 71.

— Met andere soortgelijke woorden verbonden. || Blaerkens, bleynkens, ende gheswillen, DODON. 691 *b*. Buylen, ... bleynen, *Veelderh. Gen. Dicht.* 186.

Blijnen en bobbels, BERKHEY, *N. H.* 8, 64. Een blaartje, of, zoo men zegt, blein, 8, 73.

— In een bekend spreekw. || Die sijn achterste verbrant (seyt het spreeckwoort) moet op de bleynen sitten, CATS 2, 64*b* (zie ook 2, 336*b*). Die zich verbrandt, moet op de bleinen zitten, SEGERS, *B. d. Kemp.* 79.

— In de volgende plaatsen moet *sonder bleyne* beteekenen: geene *bleinen* veroorzakende. || Reyn balsem, gaerde, wellustich pryeel, ... Bloemken sonder bleyne, A. BIJNS 5. Fonteyne der genaden, roosken sonder bleyne, 279.

— Als naam van eene ziekte bij dieren. || Eene koe die de drooge blein heeft, en geeft boter noch melk of althans zeer weinig, DE BO. De bleine in den kop is eene schaap- en geiteziekte die in de boeken Draaizucht heet, *Ald.* Met de drooge bleine liggen (*zegsw.*: *geen geld meer hebben*).

— In figuurlijk gebruik, evenals *blaas*, *bobbel*. || Wat zijn doch die hoovaerdighe uyt-strijckers? bleynen vol waters, blazen vol winds, DE BRUNE, *Bank.* 2, 79.

Samenst. *Bleinroos*, in Zuid-Nederland de naam eener huidziekte, blijkbaar hetzelfde als *belroos* (zie dit woord), te Antwerpen ook *builroos* (CORN.-VERVL.), en in W.-Vlaanderen ook *blaarrooze* (DE BO); *bleinezaad*, waarvan een aftreksel gegeven wordt aan koeien die de „drooge bleine" hebben (DE BO); *bloedblein*, bloedblaar (voor Staats-Vlaanderen opgegeven: *Arch. v. Ned. Taalk.* 2, 157; zie ook BERKHEY, *N. H.* 8, 200).

BLEISTEREN — ook met AEI en AA in plaats van EI —, onz. zw. ww. Mnl. *bleisteren* (VERDAM 1, 1292). Misschien verwant met *blaaien*: doch verg. ook *Bluisteren*. Branden, gloeien, flikkeren. In noordelijke gewesten niet in gebruik. || Haer oneere bleystert als vier van vlasse, C. V. RIJSSELE, *Spieg. d. M.* 240. Broer Jan heeft ... geheel zijn huis in 't rood doen schilderen, en dat bleistert ne keer! 'k En kander niet naar kijken! *Loquela* 6, 41.

Afl. *Bleistering* („Die schrickelijcke *blaysteringhe* van dien overvloedighen brandt", DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 164; „*bleystering* van smoor van nattenstoppel-roock", V. D. VENNE, *Sinne-mal* 71); *verbleisteren*, schroeien, doen branden, verzengen („Ghelijckerwijs het was is smiltende voor het aenschijn des viers, alsoo wordt de siele *verblaeystert* voor sijn aenschijn", DE HARDUYN, *Godd. Wensch.* 450; „Het (gebraet) soude *verblaesteren* oft verbranden van buyten, ende binnen rauw blyven", CROON, *Cocus bonus* 2, 229); in het Friesch is *bleisterich* een term voor *opzichtig* (*Fri. Wdb.* 193).

BLEIZEN, eene enkele maal voorkomende, naar het schijnt als bijvorm van *blazen*. || De sinnen ghy 't allen stonden Nae behaeghen drijft, wendt, en buyght Als 't bleysend' gherucht (t. w. *van den wind*) 't Riedt ontbonden (d. i. *los*), *Constrijck Beroep* 116.

Afl. *Bleisken*, blaasje, zuchtje („Dat de fortuyne den slechten sles met een *bleysken* bezoecket, zo zal hy ter aerden nedervallen, zonder weder weten te rijsen", V. BERESTEYN, *M. Aurel.* 7*b*; fol. 127*a* staat *bleinken*, waarschijnlijk als drukfout voor *bleysken*).

BLEK (I), znw., in het verkl. *blekje* gewestelijk voor: een stukje leer („een *blekje* op den hak van een schoen leggen"). Wellicht in verband staande met *blak*, vlak, mnl. *blecke*, vlek, en dan een *plat stukje*, een *plaatje*, *plakje*.

BLEK (II). Zie BLIK (IV).

BLEKKE. Zie BLIK (V).

BLEKKEN (I), bedr. en onz. Mnl. *blecken* (VERDAM 1, 1292); ohd., mhd., nhd., mnd. *blecken*. De grondvorm moet zijn geweest *blakjan*: waarschijnlijk is dit eene afleiding van *blak*, bloot (zie kol. 2775). Het begrip *bloot maken* wordt volgt toegepast.

1) Ontvellen; verg. VERDAM, en KIL. d vertaalt met *excoriare*; zie ook Samenst.

2) De zode van eene weide omploegen *afblekken* (o. a. op de Veluwe).

3) Hout schillen (vooral eikenhout, om in de leerlooierijen te gebruiken): zie b. v. *Bred. T.* 72; bij KIL.: *decorticare*, *corticem* Geen holt op den stammen staende toe bi bij die bruecke van Twee daelder toe ver PLEYTE e. a., *Uddel*, II. De bosschen gev wordt het hout er uit genomen, het ei wordt er evenwel gebleckt of van de schor PLEYTE e. a., *Meerveld* 32. Die eikeboomen kocht om geblekt te wörren, CORN.-VERVL.

— Inzonderheid: een boom, voor de bij merken op eene bepaalde plaats, waar d wordt afgenomen; men vindt ook *blikken*. | men worden dan gevlekt of geblikt en o met de boschbijl aldus gemerkt ... ten deze ... zijn aangewezen om te vellen, WERNER in *Tijdschr. v. Staath.* 12, 328.

4) Iemand onbeschaamd of uitdagend a Zeeuwsch-Vlaanderen: *Nav.* 29, 106; in W deren: DE BO; *blekken* kan ook worden o Westvlaamsche vorm van *blikken* (zie BLIK Eigenlijk: de tanden of het wit van het zien. || De hond blekt en grijnst als h wordt, DE BO 146. De meester blekt om zi ontzien, *Ald.*

5) In het kaartspel: (zijne kaart) open West-Vlaanderen: *Loquela* 8, 49).

6) Door iets heen schijnen, zich vertoon dezen zin waarschijnlijk een gewestelijke *blikken* (zie BLIKKEN (II), 2). || Men z duinen van verre blekken, DE BO 146. Wi lijnwaad enz. blekken in het duister, *Ald.*

Afl. *Blek*, het blekken van eikenhout het hout dat geblekt moet worden (cor zie ook BLIK (I); *blekker* (zie ald.).

Samenst. *Blekbijl* (soms *blikbijl*), de mede de eikeboomen geblekt worden *Bred. T.* 72); *blekbosch*, „te blekken (CORN.-VERVL.); vandaar: schaarhout, las („*Bleck-* oft Schaer-hout-*Bosschen*", *Vl.* 4, 1409 (a°. 1710); „Op een veld, tegen van een eiken *blekbosch*, hadden de lieden deghem zich nedergeslagen", CONSCIENCE *blekhout*, hout dat geblekt moet worden blekt is (HOEUFFT, *Bred. T.* 72; COR *blekmutsaard*, takkenbossen van geblekt h *blekstuk*, „dunne eikeboom die moet gebl (*a. w.*); verg. nog *blekijzer*, *-mes*, *-spe* gen om te blekken.

BLEKKEN (II). Zie BLIKKEN (I

BLEKKEN (III), onz. zw. ww hetzelfde als mnl. *bleken* (VERDAM 1, bij KIL. als *Sax.* wordt opgegeven en *latrare*. Waarschijnlijk hetzelfde woord al waarnaast *blecken* (*D. Wtb.* 2, 88). In landsch is *blekken* voor *blaffen* (ook vo in Saksische gewesten in gebruik (verg. b. en GALLÉE).

BLEKKER, znw. m. Van *Blekken*

1) Beitelvormig werktuig om den bast los te maken; in Gelderland; ook iema (CORN.-VERVL.).

2) Iemand die groote oogen opzet, die ook uitdagend kijkt; ook zulke oogen he Alleen in Z.-N.; verg. ook *blikker*, ond (III). || Als ik u eenen raad geef, zet

), alsof ik Chineesch tot u sprak, SLEECKX

die men van verre ziet; verg. *blinkerd*. In
n Zeeuwsch-Vl. (zie DE BO en *Nav.* 29, 106).
rt van abeel met witten bast" (DE BO).

D. Zie BLIND.

DE, znw. Waarschijnlijk ontleend aan hd.
. *Wtb.* 2, 103), vanwaar ook fr. *blende*.
zekere verbindingen van een metaal met
ellicht zoo genoemd naar den (bedrieg-
ns, waardoor zij op parelmoer gelijken.
st. || Met het Lood (formeert zy (t. w.
de Lood-blende, BERKHEY, *N. H.* 3, 923.
ik-, zinkblende enz.

DEN, bedr. zw. ww. Mnl. *blenden*, waar-
enkele maal *blinden* (VERDAM 1, 1300);
n, mhd. en nhd. *blenden*; ags. *blendan*,
end. Een ww., afgeleid van een stam die
n klinker had dan het bnw. *blind*: de
m moet zijn geweest *blandjan*. Blind maken,
en. Thans verouderd. Verg. ook BLINDEN. ||
en u met recht voor een manslagher schen-
een dief oock blenden, *Rotterd. Sp.* 128.
de spieghel ... de klaerste kijkers blendt,
d. 1, 224.
st. In de volgende plaats is *blendwolk* eene
van het Hd., waarin althans *blendwerk*
cheling, *bedrog* gewoon is. || Uw wartaal
der „onchristenen") lokt niet meer, uw
is vervlogen, BILD. 13, 405.

K, znw. vr., ook wel m. Een woord dat
teekent als *blink* (zie ald.), en waarschijnlijk
van *blank*. Eene plaats die helder uitkomt
. Thans verouderd.
hoogte die met helderder tint van verre
. || Blencke, blincke, Holl., ... *cre-*
um longo tractu excurrens, KIL. — Het
Spaar verby, langs Albrechts berrigh heen
witten blenk (*bedoeld is de Blinkerd bij*
SPIEGHEL 95.
licht gedeelte aan den hemel. || 't Was den
nacht zoo donker, dat men geen zeil kon
et den dagh quam 'er een blenk van licht,
De Ruiter 782.

EN (met *e* als in *wereld*) — ook BLERREN,
BLARREN, eene enkele maal BLIJREN (zie
, *Voor Opger.* 50) —, onz. zw. ww. Mnl.
ERDAM 1, 1293); mhd. *blëren*, *blerren*,
n (*D. Wtb.* 2, 108); eng. *to blare* enz.
eene klanknabootsing.
dieren, b. v. kalveren, lammeren (in het
een ezel). Blaten, bulken. || Als de jonghe
y blarren, *Veelderh. Gen. Dicht.* 68 (*var.*
De Koe heeft voor gesongen, Gelijk de oude
laren al de jongen, V. D. VEEN, *Zinneb. enz.*
blarren van een koe, DE BRUNE, *Bank.* 2,
ammeken ... doet niet dan droevig blaren
rvaren), VONDEL 1, 445. Blaeten en ...
mw. waren), 11, 519.
menschen en kinderen. Schreeuwen, tieren,
k: op luidruchtige wijze iets beweren. || So
aet u gangh. Wie olijckst weet te blaren, Die
yste man, PERS, *Bacchus* 121. Men durft
, dat men de wapenen niet en heeft in de
nen om de Religie, *Uit een stuk* van 1644,
tholiek 103, 404. Eensklaps staat een
ker op, die als een schaap begint te blèren,
, *Menschen om ons* 29.
bler, *gebleer*, *geblaar* (zie Dl. IV, kol.
igenlijk vond ze het (t. w. *zeker duo*) een
eblèr. Waarom zong Eline liever niet iets
gs?" COUPERUS, *E. Vere* 1, 116).

Samenst. *Medebleren* („Wanneer 't (t. w. *zeker liedje*) een jongenstroep ... *Meê blaarde*", STARING 2, 138).

BLERKEN, onz. zw. ww. In beteekenis gelijk aan *bleren*, en misschien daarmede verwant. || Ik (hoor) ze (t. w. *de kinderen*) blerken en razen, V. ZEGGELEN 4, 21. Jongens, blerk niet zoo, BOEKENOOGEN 71.

BLES — vroeger BLESSE —, znw. vr., ook als bnw. voorkomende (het is althans niet zeker dat het als zoodanig een ander woord is). Eene afleiding van den stam die in het Oudgerm. voorkomt als *blas-* en *blaz-* (zie BLAAR (III en V); ndd. *blesse* (BERGHAUS 1, 156); verg. ohd. *blasros*, blespaard, en nhd. *blasz-kopf* (in Zwits.), kaalkop. Het woord *bläss* komt ook voor in den naam van een vogel (*blässhuhn*) en in verschillende bergnamen (verg. E. SCHRÖDER in *Zeitschr. f. d. A.* 35, 238); de begrippen *kaal* en *wit* zijn nauw verwant. Dikwijls worden nog andere woorden, als hd. *blasz*, bleek, mhd. *blas* en eng. *blaze*, toorts, met *bles* in verband gebracht (zie b. v. MURRAY 1, 907).

1) Witte plek op het voorhoofd van donkerharige paarden, grooter dan een *kol* (zie ald.). || Blesse, *macula alba frontis*, KIL. Halve, smalle, breede bles (zie LANDOLT 1, 65). — Paarden trots, op hun gemaande (t. w. *maanvormige*) blessen, SIX V. CHAND. 310. Men spreekt van zwart, of bruin, van met, of zonder bles, Terwyl de koopliën het verschreeuwde keelgat laven, BARTELINK, *B. Kermis* 4. Men heeft het al van oudsher... voor iets schoons gehouden, wanneer een Paard een Bles ... voor het Hoofd heeft, BERKHEY, *N. H.* 4[1], 151. Eene doorgaande, eene getakte, eene afgebroken bles enz. (zie HEKMEIJER, *Veearts. Handb.* 169).

2) Kale plek voor aan het hoofd van menschen. || Blesse, *frons relicina*, *frons refugo capillo nuda*, KIL. — Soo in de kaelheyt ofte in de blesse, eene witte rootachtige plage is: dat is melaetsheyt, *Levit.* 13, 42 (*in de nieuwe vert.*: op de kaalte ... aan de voorzijde van zijn hoofd).

3) Paard met eene *bles* (in de bet. 1); in dit geval als m. te beschouwen. || Laat uw Bles eens inspannen, en ryd'er eens mee na den Overtoom, V. EFFEN, *Spect.* 1, 80. Mijne paarden zijn jong en schichtig ...; nog onlangs brak ik bijnaar den hals door dien de blesjens uitschooten, *Wildsch.* 2, 358. Zijn fraai getuigde blessen, *K. Zev.* 1, 15. Ieder moet zijn eigen bles maar rijden, HARREB. 1, 60 *b*.

— Minder gewoon van koeien: blaar. || Men heet zelden koe blesgen zy en heeft een vleckxken, COORNHERT 1, 394 *b*.

4) Iemand met een kaal voorhoofd; vandaar nagegenoeg als bnw.: kaal op het voorhoofd. Thans verouderd. || Bles, kael, *calvus*, *recalvaster*, *recalvus*, KIL. — Ende soo van de zijde sijns aengesichts het hair sijnes hoofts sal uytgevallen zijn: hy is bles, hy is rein, *Levit.* 13, 41 (*in de nieuwe vert.*: iemand met een kaal voorhoofd). Dit blesse hooft, en dese witte haaren, Die ick ghedraghen heb in eeren soo veel jaaren, BREDERO 1, 172. Pluto bles en grijs, 3, 334.

5) Ook voorkomende in den zin van *gek*, *dwaas*, hetzij bnw. of znw. Het begrip „kaal, beroofd van verstand", heeft analogie met *blas* in den *Teuthonista*, dat *carens pecuniis* beteekent. || Binje nes, binje bles, BREDERO 1, 323. Maar wilde woeste bles, wat hebdy derren peysen? 2, 296 (*tot eene vrouw gezegd*). Graef zydy dol en bles In wulpscheyd vande Min? COLEVELT, *Graef Floris* 29.

6) Haar, lok, over het voorhoofd hangende; bij KIL. vertaald met *antiae*; hij voegt er bij „rectius *bresse*", dat hij opgeeft als Holl., en vertaalt met *antiae*, *caprone*, *anteventuli*. De vorm *bresse* is intusschen niet gemakkelijk te verklaren: misschien is hij ontstaan uit *blesse* (verg. Dl. III, kol. 1301).

a) Bij paarden. || Blesse, haerlocken aen het voorhooft der peerden, PLANT.

b) Bij menschen; soms in vrijer gebruik: haarlok, haar. Thans alleen in Z.-N. || O Silvia! ... Veel schoonder als een schoon Cypres, Recht als Pop'lieren wassen, Oranj'appligh is u bles *enz.*, *Amst. Pegas.* 31 *b*. Ghy zyt fraey van baert, van locken en van bles (*gezegd tot een man*), WESTERBAEN, *Ged.* 1, 538. Lalagaatjes goude bles, SIX V. CHAND. 81. (*Hij*) had sluike blonde haren, waarvan eene bles naar voren op de slapen gekamd was, LOVELING, *Sophie* 252.

7) „Ontschorste plek op eenen boom", CORN.-VERVL. Verg. BLESSEN.

8) *Bleskes* komt voor als naam van eene aardappelsoort (*Med. en Hand. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1846, blz. 214): misschien etymologisch een ander woord.

Afl. *Blesheid*, kaalheid op het voorhoofd (b. v. *Levit.* 13, *Inh.*); *blessen* (zie ald.).

Samenst. of **samenst. afl.** *Blesbok*, benaming voor eene soort van antilope in Zuid-Afrika, met eene witte vlek aan den kop; *Antilope albifrons* (BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 321; verg. Dl. III, kol. 258); *-koe*, blaarbonte koe, koe met eene bles (BERKHEY, *N. H.* 4², 215); *-maker*, die kunstmatig blessen weet te maken op de koppen der paarden (BERKHEY, *N. H.* 4¹, 151); *-merrie*; *-mol*, in Zuid-Afrika benaming voor eene soort van molmuis met witte vlekken op den kop (BURGERSDIJK, *Dieren*, 1, 266); *-paard*, reeds in het Mnl. (zie VERDAM); *-plek* (BERKHEY, *N. H.* 4¹, 151).

— Als tweede lid. *Druipbles*, bles van zekeren vorm (zie LANDOLT 1, 65); in de volgende plaats is een kapsel bedoeld („Ghy hebt een *hoeren-bles*, en schaemt u nu niet meer", PERS, *Tranen* 41).

BLESSEN, bedr. zw. ww. Van *Bles*. Van boomen. Ze merken door een stuk van de schors af te kappen; ongeveer hetzelfde als *blekken* (zie kol. 2824). O. a. in Gelderland, doch ook in Brabant (zie CORN.-VERVL.).

BLET, znw. onz. Zie BLED.

Afl. *Bletten*, „het uiteinde van een haak of hoek platmaken om dien aan de lijn te verbinden" (v. DALE).

Aanm. Over een anderen vorm *blet* zie onder BLIKSEM.

BLETEN. Zie BLATEN.

BLETS, znw. vr. In den Dollard: het bovenste dunne waterige laagje der slibgronden die bij ebbe droogvallen; ook *blei* geheeten. *Blets*, *blits* is in Oost-Friesland een term voor *slijk*: eene blauwachtige soort daarvan heet *de blaue blits* (DOORNK.-KOOLM. 1, 183: verg. ook BLIKSEM). || In beide gevallen ... heeft de vloedstroom te veel snelheid om de fijne blets of slibdeelen te laten vallen, waarmede het water bezwangerd is, STRATINGH en VENEMA, *De Dollard* 203.

BLEU (I). Zie BLOODE.

BLEU (II). Zie BLANJE, en verg. nog de volgende plaats. || Orange Blanck en Bleu, HONDIUS, *Mouse-schans* 102.

— Te Leiden is *bleu* een term voor: vlieger met de kleuren der Nederlandsche vlag; misschien verkort uit *oranje blanje bleu*.

BLEUMERANT, bnw., waarschijnlijk ontstaan uit den kleurnaam *bleu mourant*, bleekblauw (LITTRÉ geeft een voorbeeld uit SCARRON). Ook in de Nederduitsche volkstaal zeer gewoon: zie BERGHAUS op *blümerand* en *bläumerant*. || 't Bleumerant lint, ASSELIJN, *Melchior* 19. Een bloemeranten satijnen vrouwenjapon, *Uit een werk van omstr.* 1780, *bij* SCHOTEL, *Maatsch. Lev. o. V.* 66.

BLEUS, znw. In Zeeland wordt gezegd „èn *bleus*" out èr onder leggen", een handvol hout op het [illegible] leggen (zie *Arch. v. Ned. Taalk.* 2, 15[illegible] schijnlijk hetzelfde als onr. *blys*, fakkel, [illegible] het noorderlicht; van een oudgerm. stam [illegible] verder BLOS en BLOZEN.

BLEUTEN. Zie BLOOTEN.

BLEUZEN. Zie BLOZEN.

BLEVELING. Zie BLEEVEN.

BLIDDERUM — BLEDDEROM —, zw. [illegible] komende in den zin van *bliksem*. || Laat [illegible] den blidderum loopen, CORN.-VERVL. Een [illegible] bledderom, *een „kalf"* (Utrecht).

BLIEK — daarnaast BLIK —, znw. vr. [illegible] mnl. *bliec* (VERDAM). In beteekenis gelijk [illegible] Den vorm *blik* vindt men ook in hd. *blick*, *bleckijn* en *blickelkijn* (VERDAM); ndl. *blik* [illegible] op eng. *bleak*, dat men gelijkstelt met ohd. [illegible] (GRAFF 3, 247). Wellicht is *blei* (dat een [illegible] raal in zijn stam heeft (zie BLEI) met *blick* [illegible] (verg. MURRAY op *Bleak*). || Tcomt hem [illegible] weert snoec oft blieck is, C. V. RIJSSELE, *Sp*[illegible] 120 (*hier figuurlijk*). Ick sal u wel help[illegible] ghij wel sult verlacken den blieck (*hier fig*[illegible] *Trou m. bl.* 68. Den blieck ... is dickwi[illegible] van smaeck, V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 134 [illegible] is niet vremd, dat, onder veel blieck, som[illegible] baers ghevonden wert; en dat een staghe schi[illegible] duyzent scheuten, eens de lap raeckt, DE [illegible] *Bank.* 2, 412. Een snoexken of eenen blick, [illegible] *Hof v. Theod.* 208. Bleij, of Bliek ... [illegible] zoete waters Visch, CHOMEL 194 *b*. Der is [illegible] in die sloot, BOEKENOOGEN 73. Een blicksk[illegible] om eenen snoek te vangen (*zegsw.*), DE BO[illegible]

— De spartelende *bliek* is het beeld van [illegible] heid, drukheid. || Heden zyn wy gauere d[illegible] blieck, Wy en weten wat maken van weeld[illegible] DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 80. Als [illegible] hem meynt te dragen Soo, gelijck een Walle[illegible] CATS 1, 117 *b*. Zoo gezond als een blick, [illegible] Zoo blij als blik.

Samenst. *Kolbliek* (ook *kolblei*).

BLIES, znw. vr. In beteekenis gelijkende [illegible]

1) Doppen, kaf van graan. || In Quaker O[illegible] men) geen onverteerbare bliezen, geen onr[illegible] geen stof, *Uit eene advertentie*.

2) „Vezel op den naad van de schelpen [illegible] vruchten" (CORN.-VERVL.). || De bliezen [illegible] schoon genoeg van de erten afgedaan, *a. w.*

Afl. *Bliezen*, van de blies ontdoen (CORN.-[illegible]

Samenst. *Blieserwt*, die gebliesd wordt [illegible] de peul gegeten: peulen (*a. w.*).

BLIEVEN. Zie BELIEVEN.

BLIJ (I), znw. onz. Mnl. *bli* (VERDAM [illegible] ohd. *blío*, mhd. *blî*, nhd. *blei*. Lood. Th[illegible] verouderd. || Daer hebben wy mennighen [illegible] by Sy schrijuen so dapper met puluer en [illegible] *Liedb.* 279. Syn esp, met bly Verswart[illegible] *gereedschap van den kolver*), SIX V. CHA[illegible]

Samenst. Bij KIL.: „blijwaeghe, [illegible] loot, *amussis*" (ook bij V. D. WERVE, *Sc*[illegible] hd. *bleiwage*); „blijwit, j. lootwit, *ce*[illegible]

BLIJ (II). Zie BLIJDE (II).

BLIJDE (I), znw. vr. Mnl. *blide* ([illegible] 1295), mhd. *blîde*; KIL. heeft *blije*, ma[illegible] met *d* schijnt ouder te zijn. Eene soort [illegible] met steenen projectielen, gelijkgesteld met [illegible] bij KIL. o. a. genoemd *balista lithobolica* [illegible] Na de middeleeuwen alleen als historisch[illegible] Een blyde ..., daar men groote steenen [illegible] belegerde plaatsen schoot, V. HEEMSKERK [illegible] De balyde (*minder juist voor* blyde: *door* [illegible] balista) ... smeet met ... steenen de vyand[illegible] ter needer, HOOFT, *Tac.* 399 (*Hist.* 3, 2[illegible] *Hist.* 4, 23 vertaalt hij *ballistis* met *g*[illegible]

le in de noot; *Ann.* 12, 56 schrijft hij den ... en ander krijghs gevaert, VONDEL *br. v. Amst.*). De Belegeraars (wierpen) eenen, uit hunne Blyden, tegen de Too-, *Vad. Hist.* 2, 188 (zie nog CONSCIENCE ETS 2, 95 enz.).

Blijdesteen (HOFDIJK, *Bred.* 71): mnl. hd. *blîdenstein*, verg. den familienaam

(II) — in de algemeene spreektaal BLIJ, dialecten BLIJD —, bnw., soms eenigs-. Mnl. *blide* (VERDAM 1, 1294); got. *blîdi*, ags. *blîde*, onr. *blîdr* enz. In (b. v. in het Got.) kwam voor de bet. *edelijk*; doch ook reeds bestond de thans opvatting.

, opgewekt, zelfs eenigszins uitgelaten. || egh meer is als veel; ... Soo veel vro-als bly; Soo veel scheelt beleeftheyt en SCHER, *Brabb.* 96. Te eten ende te e blijde te zijn, *Pred.* 8, 15. Verblijdt jden, *Rom.* 12, 15. Laet ons blijde zijn, bedrijven, *Openb.* 19, 7. Wanneerse goeder dingen t'saem, DE WAEL, *Lusth.* zijn niet al bly', die danssen, DE BRUNE, (*Opschrift*: Bly-gelaet). Zoo blij als er BLIEK).

n het gemoed en het gelaat. || Ik moest oor den Commissarius, om ondervraegt mijn geloove. Als dan heb ik met een bereyd geweest, bij V. BRAGHT, *Marte-*3 *a* (a°. 1558). Een blijdt herte, *Spreuk.* vrolick herte sal het aengesichte blijde 3. Hoe minder goet, hoe blyer sinnen, 97. Ik wil, zoolang ik op de wereld augezigten en vrolijke harten maken, *nkh.* 6, 189 (zie ook *Blank.* 1, 138).

g, ook zalig. || Eene blijde moeder van 113, 9. (*De*) blijde ouders, V. LENNEP, k ben zoo blij ... bij u allen ... terug ERUS, *Kl. Z.* 1, 30.

attribuut van het hemelsche. || 's Hemels HOOFT, *Ged.* 2, 162. Ik (was) zo bly ..., toen ik verlost raakte uit zyn , V. EFFEN, *Spect.* 2, 222 (*spreekw.*). moedig weezen Was de aangenaame rust l te leezen, V. D. WILP, *Ged.* 12 (*er een hemelsch wezen*). De droeve ... eesen, om den blijden en eeuwigen hemel IJRTERS, *Mask.* 34. Uw moeder zal haast Om in den blijden Hemel ... te wonen, , 427.

d, tevreden, voldaan, t. w. door eene aak, om eene bepaalde reden. Dikwijls ke opvatting. || Bly van dit gespreck, 9. Ick ben van harten blyt, Dat ghy . zyt, BREDERO 1, 181. Blide ben ik, schreven is: want men roept my effen BRUNE, *Wetst.* 1, 118. Zy ... zyn , als zy winnen, onäartig, als zy ver-3, 40. Ik zal hem de zaak vergemakke-er niet weinig blij om zijn, CONSCIENCE, kan 't niet zeggen hoe blij ik was toen *enz.*, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 23. Een orwendsel, door den landvoogd met een laat, maar met een blij gemoed aange-, *Tien J.* 101. Ik ben blij dat gij geene plimenten pleegt te maken, VOSMAER, ij was erg blij met dat complimentje.

t behoort hierbij *iemand blij hebben*, , blij zijn over zijn bezit(?), o. a. ver-entersch in de 18de eeuw. || Ag Oost-indies Vader; Ik heb jou zo bly, DE VOS, *Kleyn Jans Konkelp.* 33.

4) Van al wat als eene uiting is te beschouwen. Blijk gevende van opgewektheid, van vreugde, van voldaanheid. || Blijde deuntjes, HOOFT, *Ged.* 1, 62. Som perst ghij blije traenen Ten droeven ooghen wt, 1, 78. Ick zal ... speelen op mijn harp een blijde wijs, VONDEL 7, 481. In blijden feestdos, V. LENNEP, *Poët.* 2, 138. Die blijde zucht, die zijne borst ontvliegt, CONSCIENCE 1, 186 *a*. Blijde haast, 3, 206 *b*. Den blijden toon (t. w. *in zekere liedjes*), QUACK, *Stud.* 299. Gij, vogelenkoor ..., ontwaakt, en slaat uw blijdst geschal, DE MONT, *Lentesott.* 73.

5) Van een toestand of eene omstandigheid waarin iemand zich vroolijk of gelukkig gevoelt. || Ick gheef een yder vry 't ghebruyck van blye weelden, BREDERO 1, 45. Achter de grijns van 't bly gheluck Berght sich u aldergrootste druck, 1, 73. Toen de blijde verwachting van een oogenblik op eens teleurgesteld werd, MULDER, *J. F.* 2, 114. Dan is het hemel in de ziel, En alles even blijd, BEETS, *C. O.* 1. In de blijde verwachting zijn (t. w. *van het moedersschap*).

6) Van tijden en plaatsen. || Ick socht dees blyen dagh in hondert duysent vresen, BREDERO 1, 82. Naer blijde dagen, Komt wee en klagen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 11. Die bly dagen (t. w. *de vastenavond*), POIRTERS, *Mask.* 103. Een blyde morgen maakt niet altoos een schoonen middag, *Leev.* 3, XVI. Op 't blijde heden volgt een morgen Van angst en worstling, SCHAEPMAN, *Verz. Dichtw.* 79.

7) Van hetgeen iemand verheugt: verblijdend, heuglijk. || De Duivel ..., nu blyde, nu droevige dingen ... vertoonende, V. HEEMSKERK, *Arc.* 53. Die blijde tijding, VONDEL 6, 272. Wel! dat is een blijde verrassing, *K. Zev.* 3, 249. De blijde terugkomst zijns vaders, CONSCIENCE 3, 76 *b*. De blijde boodschap (zie Dl. III, kol. 383; en verg. ook nog V. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 74). Blijde inkomst (zie INKOMST).

8) Van al datgene waarin het krachtige leven der natuur zich uit; vandaar ook: levenslustig, jeugdig, frisch. || Geef dat Hippolyt Niet langer en aenschou de blijde sonnestraelen, VONDEL 2, 742. Als de son ... bly En heerelijck verrees, 3, 246. De blijde zon kwam weêr, STARING 3, 18. Inden blijden morghenstont, OVID., *Conste d. M.* 113. 't Blijde jonge leven, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 75.

— Van gewassen. || Het Roosje ... is een schoon, een bly gewas, CATS 1, 118 *a*. De blije bloempjens, HOOFT, *Ged.* 1, 53 (zie ook 2, 168). Het gras en loof verdort, de blyde bloemen quynen, VONDEL 3, 782.

— Met betrekking tot den mensch in zijne jeugd. || Dat nojt Natujr ... Oogh' anneblies een geest van blyer majestejt, HOOFT, *Ged.* 1, 301 (*er is sprake van eene geliefde*). Jont mij noch een kusgen van u blije mont, HOOFT, *Ged.* 1, 20. Eene die haer trou En blijde hant den bruidegom zal schencken, VONDEL 8, 57.

— Ook zeer gewoon van kleuren: vroolijk, frisch, helder. || Een schoone blaeuwe, oft blijde peersche verwe, DODON. 104 *a*. Een laecken Van blije coleur, V. BEAUMONT 100. Keursgens reen Van lichte verwen blijtgens, HOOFT, *Ged.* 1, 42. De ... haselaer word ... groen en bly van loof, VONDEL 3, 283. Schoon hayr, bly coleur (t. w. *van het gelaat*), POIRTERS, *Mask.* 82. Wanneer ... Een somber bruin het blij en helder groen vervangt, BEETS, *Dicht. Verh.* 81. Een blijde kleur, DE BO.

— Eenigszins adverbiaal. || Een krans van bloemen blij gespikkelt, HOOFT, *Ged.* 1, 319. De ... steen, die met zyn bly-gheestighe stralen het lieve

gout te heerlycker en te blyer doet schijnen, BREDERO 1, 101.

Afl. *Blijdelijk*, *blijdschap*, *blijheid*, *verblijden* (zie die woorden).

— Verder *Blijdaard*, iemand die blijde is (SIX V. CHAND. 262); *blijden* (*zich*), zich verheugen („Niet dat ick my soeck te *blijden* In mijn evenbroers verdriet", HUYGENS 1, 106; „eewigh *blijen*", 1, 455 *b*), thans o. a. nog in het W.-Vl.; *blijdig* („Eenen Joncker was gheseten, *Blijdigh* by een Graef om t'eten", L. VOSSIUS 170).

Samenst. afl. *Blijgeestig*, *blijhartig*, *blijmoedig* (zie die woorden); *blijeindig* (zie BLIJEINDEND).

— Verder. *Blijgelatig* (DE DENE, *Fab.* 41: hetzelfde als „met blijden gelate": *Trou m. bl.* 282); *blijkleurig* („Haer wangen ... Glinsteren ... Met een *bly-kleurigh* gebloos", STARTER 48); *blijvervig*, hetzelfde als *blijkleurig*, frisch van kleur („myn *blyverwigh* gestalt", BREDERO 1, 149); *blijwillig*, bereidwillig (KRUL, *P. W.* 3, 145); *blijwoordig* („*blijwoordige* gesangen", DE HUBERT, *Ps.* 137, 3).

Koppel. en **samenst.** *Blijeindend*, *blijmare*, *blijspel* (zie die woorden).

— Verder. *Blijdag*, feestdag („Sy hadden ... in verscheyde steden op Kermisse ende *bly-dagen* ... gespeelt", POIRTERS, *Mask.* 360; „Jaa, dees *Blijdag* wil ik vieren Die ons nog vereenigd ziet", BILD. 11, 370); *blijkus*, blijde kus (BILD. 3, 104); *blijlicht*, verblijdend licht (5, 482); *blijlied* (5, 396; 8, 287); *blijmaal*, feestmaal („Men gaf my nae, dat ick ... een *Bly-mael* hadde ghehouden, ende mijne gasten ... soo getoeft, dat sy droncken ... waren uytghegaen", UYTENBOGAERT, *Kerck. Bed.* 107; „'t *blymael* ... op uw geboorte", POOT 1, 123; zie nog CHOMEL, *Verv.* 594 *b*); *blijtoon* (BILD. 14, 239); *blijwoord*, als naam voor het jawoord (11, 384); *blijzon*: van een blijden dag (14, 217).

— In koppelingen met bnw. *Blijgemoed* (TER HAAR, *Ged.* 2, 132; LOVELING, *Sophie* 84); *-gestemd* (b. v. SEGERS, *Licht en Br.* 25); *-gezind* (zie b. v. COOPMAN, *Kinderl.* 91, en Dl. IV, kol. 2227); *blijdeblauw*, *-rood* (DE BO).

— Als tweede lid. || Overblij, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 4.

BLIJDELIJK, bijw. (van wijze); soms ook bnw. Van *Blijde* (II). Mnl. *blidelike* (VERDAM 1, 1295). Thans verouderd.

A) **Bijw.** — Met opgewektheid, met blijdschap. || Ik (was) wederom geleyd voor den Kettermeester..., en hy groete my blijdelijk; want ... de wijn hadde hem seer verblijd, bij V. BRAGHT, *Martelaersp.* 2, 223 *a* (a°. 1558). Watmen recht lief heeft dat doetmen blijdeltjck ende garene, COORNHERT 1, 272 *a*. (*Hij*) leeft ... altijdt ende over al blijdelijck ende mitsdien oock salighlijck, 1, 275 *a*. De ... maeltijt seer blijdelick te houden, ende in vrolickheyt door te brengen, 3 *Mach.* 5, 10. Hoe suurlijck zaeyt, ploeght ende delft de Landman, maer hoe blijdelick maeyt hy 't wederom? bij VONDEL, *Guld. Winck.* (ed. 1622) 22 *b*.

B) **Bnw.** — Blijde. || Alsoo is den Geneesmeester weder vertrocken met blijdelijcke voldoeninge, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* III.

BLIJDSCHAP, znw. vr.; het mv. thans niet in gebruik. Mnl. *bliscap*, *blijdscap* (VERDAM 1, 1302). Van *Blijde*. In mhd. *blideschaft* en mnd. *blidescop* is de volle vorm van het bnw. nog bewaard; in het Mnl. was blijkbaar *bliscap* het gewone, en eerst later heeft men daarin de *d* hersteld. HUYDECOPER verklaarde (*Pr.* 2, 208) dat *blyschap* en *blydschap* even goed waren; thans is alleen de vorm met *d* in gebruik, doch vooral in hoogere taal, in het dagelijksch leven is *blijdschap* ongewoon.

1) Gevoel van vreugde, van zaligheid doening (thans vooral het laatstgenoem blydschap is in huys, is droefheyt v CATS 2, 559 *a*. Wreede blijtschap, VON Den lantvloeck doot geschooten, Tot l elckeen, 11, 560. We moeten o onse b tuigen wegens uw geluk, LANGENDIJK 4 slaapt wiens sterven rouw op de aarde schap in den Hemel geeft! TER HAAR, Onder het heldere zonnelicht, te mid algemeene blijdschap der natuur, CONSCIEN

— Met eene bepaling die de kracht v aanduidt. || Ick verkondige u groote bl alle den volcke wesen sal, *Luc.* 2, 1 blaaze blydschap, HOOFT, *N. H.* 962. E blyschap, VONDEL 5, 186. De blijdsch palen, BILD. 2, 162. Een blijdschap, di deed zwoegen, COUPERUS, *E. Vers*, 1 innige blijdschap, dat zij het ideaal vers zag, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 164.

— Eene bepaling met *in* duidt aan eene oorzaak. || Rechtvaardigheyt, vred schap inde H. Geest, COORNHERT 1, schap in God, DE BRUNE, *Bank.* 2, 44

— *Van blijdschap*, als bepaling va Ick sprongh van blijsscap tot aen de ghij dat gedoen, *Trou m. bl.* 68. (*Zij*) blijschap, VONDEL 11, 493. Ik ... sch nen van blydschap, *Leev.* 5, 300. Ha van blijdschap bij de gedachte dat *e* BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 81.

— *Met blijdschap*. || Soo hielden Israëls ... het Feest der ongesuerde br groote blijdtschap, 2 *Chron.* 30, 21. D met blijdtschap, *Ps.* 100, 2. Op datgh met blyschap *enz.*, VONDEL 3, 537. He vierde den verjaardag (t. w. *van den slag* met ongewone blijdschap, VUYLSTEKE,

— Het mv. is zeldzaam. || Een me veele ende groote geduyrige Wellust schappen in lijf ende ziele gheniet, COORN Wezendlyke, bestendige, en eeuwige HERVEY, *Br.* 1, 62.

2) Eenigszins overdrachtelijk gebruik ofte blijschap van de boomen en cruy Bloem, DODON. 7 *a*. 't Is den rechtv blijdschap recht te doen, *Spreuk.* 21, zijt onse heerlickheyt ende blijdtschap, Door al te grooten Blijdtschap die (e maeckte, om de eer die hy aen sijne geschieden, V. BEVERW., *Schat d. Ges.*

Samenst. en **samenst. afl.** *B* (BILD. 1, 64); *blijdschapgeefster* (B *blijdschapstralend* (van het oog: V. BE *blijdschapstranen* (CONSCIENCE 3, 77 *a* *vlammend*, *-vonkelend* (van het oog: 5, 235); *-wekkend* (CONSCIENCE 4, 3

BLIJEINDE. Zie het volgend a

BLIJEINDEND, bnw. Koppel en *Einden* in het tegenw. deelw. Van t een blijden, gunstigen afloop hebbend inhoud anders droevig of tragisch is). || vreugde-spelen, V. BRAGHT, *Martelae* Diana, bly-eindend-Spel; Helena, bly *Titels van werken van* J. H. KRUL (a°. toginne van Savoyen, Treur-blyd'-enden *van een werk van* J. J. COLEVELT (a zult ... Vader, Moeder ... u zien om zal dit een Blyeindend Treurspel zyn, *I*

— Gewoner was vroeger *blijeindig*, van *Blij* en *Einde*. || Ieder een heeft te spelen, den eenen, in een bly-eind

anderen in een treur-spel, CATS 1, 39 *b*. Ontset van Leyden, Bly-eindich spel, v. ZEVECOTE 279 (*titel*).

— Ook vindt men *blijeinde*, waarschijnlijk als bijvorm van *blijeindig*, naar analogie van bestaande bnw. als *behende* naast *behendig* enz. || Roswida ... Heeft oock ses Bly-eynde spelen uyt-gegeven, v. BEVERW., *Wtnem.* 2, 71. Sigismund en Manuella, Bly-einde-spel; Treur-bly-einde-spel van Alexander, *Titels van werken van* RODENBURGH. Clorinde en Dambise, Bly-Eynd-Spel, *Titel van een werk van* J. ZOET (a°. 1640).

BLIJEINDIG. Zie het vorige art.

BLIJFELIJK, bnw. Van *Blijven*. Mnl. *blijflike*, als bijw. (VERDAM 1, 1297). Van nature geschikt om te blijven; bestendig, niet voorbijgaande. Thans verouderd. || Datter niet bestandichs noch blijvelijcks hier in dese Wereldt zijn soude, FRANCK, *Werellb.* 19 *d*. Een Christen heeft geen blyffelyke plaats, Als slechts hier boven, OUDAAN, *Poëzy* 2, 155. Het eeuwige blyfelyke, zelfstandige ..., dat den honger van de ziele vervullen kan, LUYKEN, *Br.* 340.

BLIJFPLAATS, znw. vr. Verblijfplaats; thans verouderd. || Balling 's lands, bedeest, benijdt, en onversekert Van blijfplaats, HOOFT, *Ged.* 2, 410. Dat ick ... Mijn leven lang een blijff-plaets hebben magh Ontrent de ste'e daer hy (t. w. *God*) sijn wooning houdt, CAMPHUYZEN, *Ps.* 27, 3.

BLIJGEESTIG, bnw. Uit *Blij* en *Geest* met *-ig*.

1) Opgewekt, frisch en vroolijk van geest; als doorgaande eigenschap. || Een' ouwde oeffening ... was die van de rymkonst; waar toe de aardighste blygeestighste vernuften hunne vergaaderingen hielden, op plaatzen ... die Rethorykkamers genoemd werden, HOOFT, *N. H.* 36. De blijgeestige May heeft ... mishagen In *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 30. Blygeestige Godinnen, Die watr' en bosch bewoont, 1, 62. Een Maacht ... Bly-gheestich, schoon, en licht, BREDERO 3, 322. Ik was nooit zeer blijgeestig, maar ... (*nu*) heb ik al den troost van den Godsdienst ... noodig om niet te bezwijken, *Wildsch.* 4, 214. Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen, *Titel.*

2) Blijmoedig, niet zonder het begrip van gelatenheid. || Godvrughtigheyd is blij-gheestigh, DE BRUNE, *Bank.* 1, 161. Het blijgeestig bidsterken (*eene non*), LOVELING, *Sophie* 389.

3) Meer ter aanduiding van eene stemming op een bepaald oogenblik. || De man komt uit het dorp gelijk een paeuw gestreken, Bly-geestig, fris, gesont, CATS 2, 75 *b*. Hy is drollich van praet, en blygeestich as hy singt, BREDERO 1, 284. Zy ... keert blijgeestigh in haer hof, VONDEL 8, 291 (VIRG., *Aen.* 1, 415: *sedesque revisit laeta suas*). Allen waren blijgeestig en riepen nu en dan eens met de kinderen mee, WATTEZ, *Twee Koningsk.* 27.

— Niet alleen van personen. || Speelt, en singt, met bly-geestighe sinnen, U Minne-duentjes soet, BREDERO 1, 139. De ... steen (t. w. *in een ring*), die met zyn bly-gheestighe stralen het lieve gout te heerlycker en te blyer doet schijnen, 1, 101.

4) Adverbiaal. || De werelt ..., blijgeestich opgeproukt, HOOFT, *Ged.* 2, 151.

Afl. *Blijgeestigheid* („d'openhartighe bloemetjes ..., Die u tot alle *blijgeestigheidt* raen", HOOFT, *Ged.* 1, 194; „Dat gy, ... in spyt uwer *blygeestigheid*, eene overhelling behield tot nadenken", *Blank.* 2, 226; „Den invloed van *blijgeestigheid* of neerslagtigheid op de gezondheid ... des ligchaams", v. D. PALM, *Sal.* 5, 181; „Zij ... legt ... een opgernimde *blijgeestigheid* aan den dag", *K. Zev.* 5, 318).

— Uit *blijgeestig* is ook afgeleid *blijgeest*, als persoonsnaam (bij v. LENNEP, *Poët.* 9, 161).

BLIJHARTIG, bnw. Van *Blij* en *Hart* met *-ig*. Hetzelfde als *blijgeestig*. Thans weinig of niet voorkomende. || Ghelijck wy dickmaels de blijdhertighe ende jouiaele menschen ghenoechte sien scheppen, waer uyt de swaermoedighe ende melancolijcke groote droefheyt nemen, STRATIUS, *Conste om wel te sterven* 249. En wilt ook uw gelaet niet soo bly-hertig stellen, Gelijck *enz.*, CATS 2, 332 *a*. De blijhartige geest die er in doorstraalt (t. w. *in uw schrijven*), BILD., *Br.* 5, 122. De blijhartige Clara, BEETS, *C. O.* 240.

— Bij overdracht. || Bly-hertig goet (d. i. *een fortuin dat men in aangename omstandigheden verkrijgt*), CATS 2, 260 *a*. De blyhartige winter noodight de menschen tot vermaeck, VONDEL 5, 83 (VIRG., *Georg.* 1, 302: *invitat genialis hiems curasque resolvit*).

Afl. *Blijhartigheid* („Moeten ... geneugte en *blyhartigheit* uit onzen ommegang verbannen worden?" HERVEY, *Br.* 1, 4).

BLIJHEID, znw. vr. Van *Blij(de)*. Mnl. *blijtheit* (VERDAM 1, 1297). Opgewektheid, levenslust, vroolijkheid, blijmoedigheid, al naar het verband. || Die twee bruyn-oogen, twee lichten van mijn leven, Op my blixemende haer stralende blyheyt, VISSCHER, *Brabb.* 136. De bron van ware blijheid, BILD. 13, 115. De kinderlijke blijheid, die zij hem over zijne komst betuigde, CONSCIENCE 1, 253 *b*. Het keizerrijk ... schonk aan het fransche volk zijn blijheid en gevoel van welbehagen weder, QUACK, *Stud.* 329. De lente en de blijheid die overal in de lucht hing, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 2.

— Overdrachtelijk gebruikt || Het dichte wout is al zyn zin (t. w. *van het vogeltje*), En de ope lucht is zyne blyheit, SCHERMER 349.

— Naast *blijheid* is in de oudere taal gewoon *blijigheid*. || Haer blyicheyt (t. w. *van zekere bloem*) is root en gloor-rijck in het bloeyen, BREDERO 3, 140. Sal ick my hier begraven eer ick doodt ben, ende my van de vryigheyt en blyigheyt ... gaen berooven? POIRTERS, *Mask.* 351.

— In eene bekende spreekwijze, aanduidende dat men iemand niet moet dwingen. || Zonder vryheyd is gheen blijheyd, DE BRUNE, *Bank.* 2, 267. Ik heb ook in mijn jonge jeugd altoos gezeid: vrijheid blijheid! *K. Zev.* 2, 330.

Samenst. *Burgerblijheid*, van iemand die zich als burger veilig en gelukkig gevoelt (v. ACKERE, *Winterbl.* 136); *hemelblijheid*, zaligheid (BILD. 2, 359).

BLIJK, znw. onz., vroeger ook m. Van *Blijken*. Eerst in het Nnl. voorkomende. Datgene waaruit iets blijkt, hetzij stoffelijk of onstoffelijk.

1) In 't algemeen. || Het blyk van zoo vremdt een geval, HOOFT, *Tac.* 519 (noot: *indicium*). 't Oog had ... blyk van nooden, G. BRANDT, *Poëzy* 2, 147. Een zaak, daar van gy zelfs zijt overtuygt door blijk, ASSELIJN, *Warfusé* 6. De beledigingen ... zyn blyken dat hy, ... ons niet ontziet, v. EFFEN, *Spect.* 12, 67. Deeze Sappen ... leveren niet het minste blyk van eenig Zuur, BERKHEY, *N. H.* 3, 171. Hiervan (t. w. *van zekere stelling omtrent de toedracht van iets*) is my geen zeker blyk voorgekomen, WAGEN., *Vad. Hist.* 5, 68. Ten blijke dat zij gereed was om aan het verlangen van den dokter te voldoen, plaatste zij *enz.*, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 58.

— Ook als wettelijke term: bewijs. || Behoorlijck blijck van haar alibi ende bewijs, op wat dach sy wederom in Guarnisoen zijn gekomen, *Gr. Placaatb.* 2, 247 (a°. 1638). Sonder welck blijck men de minderjarige namen niet en sal aenteeckenen, 2, 2437 (a°. 1656).

— *Valsch(e) blijk*, onbetrouwbaar bewijs. || Elck acht gheluckich 's princen leven Door weeldens valsche blijck, HOOFT, *Ged.* 2, 69 (zie ook VONDEL 1, 607).

— Bij verschillende trans. ww.: bewijs, getuigenis van iets bijbrengen. || Wat cloeck verstandt door oeffening vermach, ... Doen u pinceel en pen ... blijck, vóór v. MANDER, *Bucol.* VIII. Van ... (kracht en trouw) doet Godt my blijck, CAMPHUYZEN, *Ps.* 3, 7. Sy gaen ... uytstroyen, dat hy van geen edelick bloet en was ...: daerom wilde hy blijck doen van sijn geslachte, POIRTERS, *Mask.* 226 (zie nog VONDEL 3, 825 enz.). Hy ... can ... niet toonen blijck, dat *enz.*, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 145. Doet vry uw stucken daer: brengt van uw seggen blijck: Op dat rechtvaerdigheyd een billijck vonnis strijck, VONDEL 2, 363. Jaarlyx zullen, neevens de Regeerders, vier persoonen ... gekooren worden, om blyk te beleggen van alle oovertreedingen in deeze stoffe, HOOFT, *N. H.* 582 (verg. kol. 1698). Eene plaats ..., waar ... de grond omgewoeld was en alles van eene worsteling blijk gaf, SCHIMMEL 2, 109 *b*.

2) In 't bijzonder iets waaruit blijkt dat iemand een vermogen of eene hoedanigheid bezit. || Blyx genoech van vaste trouw, HOOFT, *Ged.* 2, 204. Laet yemant ... Veel valsche blijcken van een valsche wijsheit geven, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 132. Treffelyke blyken (t. w. *van dapperheid*), v. EFFEN, *Spect.* 12, 15. Blyken van ... gezond oordeel, *Leev.* 3, 346. Blijken van kracht en behendigheid, BEETS, *C. O.* 3. Van wat een verdraagzaamheid geef je blijk, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 36.

3) Bepaaldelijk eene bejegening waaruit iemands gezindheid jegens een ander blijkt. || Toon my d' eerste blijck Van liefde, in 't volgen van mijn allereerste bede, VONDEL 10, 409. Ghij (soudt) hier speuren blijck van hart u toegeneight, HOOFT, *Ged.* 1, 211. Ten blyk haarer vriendschap had zy my ... haare Bureau gelegateerd, *Leev.* 5, 336. Blyken ... geeven van myne dankbaarheid, 7, 77. Nimmer (gaf) een geschenk ... Genoeg van 's vaders liefde blijk, D. J. v. LENNEP 289. De vele blijken van ... haat, die hij ... verduren moest, LOVELING, *Sophie* 260. De jubilaris ontving vele blijken van belangstelling.

Afl. *Blijkbaar* (zie ald.); *blijkeloos*, zonder kracht van bewijs („Of gy moet met ons aennemen Christus wet, Of Moyses woord by u werd *blykeloos* geset", DE GROOT, *Bewijs* 116).

Samenst. *Blijkbetooning*, het geven van blijken van iets (BILD.[2] 2, 261); *-brief*, bewijsstuk (v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 149); *-ceel*, die tot bewijs strekt (zie b. v. v. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 540, waar men ook vindt de samenst. *blijkceelschrijver*); *-merk*, hetzelfde als *-teeken* (BILD. 8, 204); *-schrift*, geschreven stuk dienende tot verklaring, tot bewijs van iets („De gemaghtighden der Landtschappen verzeekerden elkandre, by onderlinge *blykschriften*, dat" *enz.*, HOOFT, *N. H.* 920 (zie ook 421); „Dat hem mogt toegelaten werden om zyn voorgaende inzichten en feiten, zoo wel door zekre *blykschriften* als door getuigen te bewaerheden", BRANDT, *De Groot* 191); *-stuk*, bewijsstuk, document (HOOFT, *N. H.* 41); *-teeken*, dat tot bewijs, tot aanduiding van iets strekt („Vele ... cierlijke toegemaekte Lustplaetsen ... zijn daer van geen kleyne *blijk-tekenen* (t. w. *van de wereldschgezindheid*)", v. BRAGHT, *Martelaersp.* 1, VI *d*; zie nog DE BRUYN, *Reizen* 1, 19 *a*; KEUREMENNE 27 en 44); *-vordering*, vordering van bewijs (BILD., *Gesch. d. Vad.* 5, 211).

— Als tweede lid. *Hulde-*, *liefdeblijk* (zie die woorden).

BLIJKBAAR, bnw. en bijw. Een woord dat in de 17de eeuw nog weinig in gebruik was (zie Afl.); in het woordenboek van SEWEL (a°. 1727) wordt het vermeld, maar in ouderen niet. In ouderen tijd was *blijkelijk* de gewone term (zie ald.), en evenals andere woorden op *-lijk*, is ook *blijkelijk* later door een afleiding op *-baar* vervangen, die men dan moet opvatten als gevormd van het znw. *blijk*.

A) **Bnw.** — Duidelijk, geen twijfel overlatende; ook attributief om aan te duiden dat eene zaak zonder twijfel moet worden erkend voor datgene wat de naam beteekent. || 't Was blykbaar genoeg, dat die van Hoorn den Hoekschen ... niet ongunstig waren, WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 275. De waarde van deugd en godsvrucht (is) hem elken dag blijkbaarder geworden, v. D. PALM, *Sal.* 4, 410. Die blijkbare ongegrondheid weerhield de lasteraars niet, CONSCIENCE 8, 165*b*. Een blik van blijkbare verontwaardiging over mijn blijkbaar ongeloof, BEETS, *Versch.* 1, 4. De blijkbare uitputting waarin Spanje verkeerde, PRUIN, *Tien J.* 359.

B) **Bijw.** (van modaliteit), ter aanduiding dat men aan de juistheid van het gezegde niet kan twijfelen. || Een ... pieperig stemmetje, blijkbaar toebehoorende aan iemand die *enz.*, BEETS, *C. O.* 37. Een heer ..., blijkbaar met zich zelven verlegen, VISSERING, *Herinn.* 1, 55. Een toestand ... die zoo blijkbaar de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling van ons volk belemmert, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 217. Blijkbaar oprecht gemeende betuigingen, ESSER, *Twee Sproken* 100.

Afl. *Blijkbaarheid* („Woord-afleidingen ... van genoegzame *blijkbaarheid*", v. D. PALM, *Sal.* 2, 273; „Men (zegt) ... dat dit reeds tot de volmaaktste *blijkbaarheid* gebracht is", KINKER, *D. en O.* 125); *blijkbaarlijk* („Dat de Copernische Hemelmeters, ons deur enig *blycbaerlic* teyken of wisconstich gevolg, van den eertcloots Wereltsuytmidpuntich lopen souden weten te overtuygen", H. STEVIN, *Bedr.* 5, 59).

BLIJKELIJK, bnw. en bijw. Van *Blijken*. Mnl. *blikelike* (VERDAM 1, 1298). Thans verouderd.

A) **Bnw.** — 1) Blinkend, schitterend. || Dry latoenen potten als gout blijckelijc, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 81 *b*.

2) Zich duidelijk vertoonend, in het oog vallend; van stoffelijke zaken. || De dienaers brachten de gaven rijckelijck. Alcinous sonen droegense ... By haer waerde moeder, daer stelden sijse blijckelijck, COORNHERT, *Odyss.* 1, 52 *a*.

3) Blijkbaar, niet twijfelachtig. || Een plaetse weert om prijsen, En vol lieflijckheyts, alst was blijckelijck, NUMAN, *Striit d. Gem.* 67 *b*. De saeck is blijckelijck, ghy hoefter gien tuygh of te belegghen, HOOFT, *Ged.* 2, 297. Daar het tegendeel nu zoo blijkelik is als het iet ter weerelt kan wezen, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 89. Blykelyk gevaar, OUDAAN, *Toneelp.* 12 (ditzelfde bij PERS, *Ontst. Leeuw* 154 *b*).

— *Het blijkelijkst*, het waarschijnlijkste, datgene waarvoor het meest valt te zeggen. || Soo men haer noch doodt noch levend vindt, Soo neem ick 't blijcklijxt aen, en houd dat sij *enz.*, HOOFT, *Ged.* 2, 189.

4) Geen twijfel overlatende, overtuigend, t. w. van een bewijs, een getuigenis enz. || Landouwen, waar op het ... koorn ... een blykelyk getuigenisse gaf van de vrugtbaarheit der akkeren, v. HEEMSKERK, *Arc.* 11. Een blykelyk bewys, dat de goddelyke voorzienigheit noch voor 's Lands behoudenis waakte, BRANDT, *De Ruiter* 390. (*Kenteekenen*), door welker tegenwoordigheid, men dikwils, by na blykelyke proeven genoeg kan hebben van dese gesteldheid, PALFYN, *Vrouw. Deel.* 49.

B) **Bijw.**

1) Zóó dat men iets duidelijk waarneemt, dat men aan de juistheid der waarneming niet kan twijfelen. || Dat dit alsoo is, heeft men wel blijckelijck ghesien aen *enz.*, KILIAAN, *Guicciard.* 190 *a*. Overmits ... de vyantschap ... haer blijckelick openbaerde, 3 *Mach.* 4, 1. 'k Krijgh de ... plaets wel blyckliick in 't gesight, v. DORP, *Sticht. Ged.* 274.

2) Op eene overtuigende wijze. || Als hy (*een rechter*) wijst het vonnis al Daar d'ander niet op spreken sal, Al wijst hy 't recht heel blijckelijck, Noch doet hy 't recht dan ongelijck, HOFFERUS 100. Men seinde my specificatie der kosten ..., redelijck getaxeert, oft blijckelijck bewesen, HOOFT, *Br.* 1, 80.

3) Blijkbaar, t. w. als bijw. van modaliteit. || Blykelyk ... Heeft my geen waan noch schyn bedrogen, WELLEKENS, *Ged.* 3, 25.

Afl. *Blijkelijkheid* (zie b. v. v. BLEYSWIJCK, *Beschr. v. Delft* IV); *baar-*, *klaarblijkelijk* (zie die woorden).

BLIJKEN, onz. st. (vroeger ook zw.) ww. Mnl. *bliken* (VERDAM 1, 1298); in verschillende oudgermaansche talen (zie SCHADE) met vormen die behooren bij een praesens *blîkan*. Een stam van dezelfde beteekenis maar met andere klinkers vindt men in *blaken* en *blekken*, een stam met nasaal in *blinken* en *blank*. Het begrip *schitteren* vindt men hier overal terug. Zie verder de etym. wdb.

1) Blinken, schitteren; thans verouderd. || Der tempels vergulde lampen ... Werden gheuult, men sachse vlammende blijken, v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 97 *b*. V borsten ..., die witter dan sneeu waren blijckende, fol. 108 *a*. Als hy mane noch sterre en ziet blijcken, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 107 *a* (zie ook fol. 130 *a*). In 't slaen van ramp, soo blijckt en blinckt het Minnevuir, HOOFT, *Ged.* 1, 126.

2) Van voorwerpen, of van onstoffelijke zaken die als voorwerpen worden gedacht. Zich duidelijk vertoonen. Thans verouderd. || Als nu ... lant en zant niet meer en was blijckende, Ende men niet dan water en locht mocht aenschouwen *enz.*, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 75 *b*. Recht als vier henxten ... Haer springende uytstrecken, als sy de zweep sien blijcken, COORNHERT, *Odyss.* 2, 3. Eyndtlijcken is het Schip ... ghesoncken, dat daer alleenlijck een span van de top-stengh blijckte, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 121 *a*. Streeken, ... die door seylens kunst eerst onlanx sijn gebleeken, DE GROOT, *Bewijs* 4. Dewijl het (t. w. *zeker woord*) noch in Schriftuer noch Outheyt in desen sin blijckt, VONDEL 4, 664.

3) Van hoedanigheden, gezindheden en uitingen daarvan. Zich vertoonen, voor den dag komen. || O ondancbaerheyt die aen u wort gebleken, v. GHISTELE, *Ovid. Sendtbr.*, fol. 48 *b*. Hier aen blijct zijn schientie groot van virtuyten, *Veelderh. Gen. Dicht.* 154. De edel kerssouwe ..., Aen wien noyt ontrouwe is ghebleken, *Dryderley Ref.* 47. Wat heeft zijn deught ons menighmael gebleken! VONDEL 8, 23. (*Hun*) onschuld (is) ten duidelijkste gebleken, MULDER, *J. F.* 2, 254.

— Zeer gewoon in verbinding met *laten*. || Waerop ... ghij blijcken liet terstondt De jonst die ghij mij droecht, HOOFT, *Ged.* 2, 200. O bloet ick ben soo quaat, al laat ick het niet blijcken! BREDERO 2, 230. Die diepe overtuiging ... door daden te laten blijken, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 49. Eline (luisterde) met meer aandacht dan zij wilde laten blijken, COUPERUS, *E. Vere* 1, 76.

4) Van omstandigheden, gebeurtenissen en al wat in 't algemeen niet als eene hoedanigheid wordt gedacht. In vrij gebruik thans beperkt. || Een weerdighe sacrifitie isser ooc ghebleken, Ter eeren Cereri, Phebo en Baccho openbaer, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 59 *b*. God sint my tot u, opdat u hier blycke Den tyt van uwer doot, *Trou m. bl.* 203. Waer wy oyt quamen is vreucht ghebleken, *Dboeck d. Amoreush.* 104. Wy (souden) het teghendeel seer qualicken ... konnen doen blijcken ende bewijsen, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 241. (*Zij zullen*) daer van ten genoegen van de Gouverneurs ... moeten doen blijcken, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 45. Men stell dan 't oordeel wt tot dat het yeder blijck, VONDEL 2, 419. Zijn kleed vol zwier En 't staal rapier Doen de edele afkomst blijken, TER HAAR, *Ged.* 2, 136.

— Het tegenw. deelw. in den zin van *blijkbaar*, *evident*. || Brengende meer blinckende als blijckende dingen voor, v. BOS, *Brachelius' Gesch.* 346.

— Datgene wat *blijkt*, wordt in een bijzin aangewezen. || Wye ghy zijt en es my oynt gebleken, NUMAN, *Strijt d. Gem.* 23 *b*. Het ... blijckte dat de geleertheydt ende welsprekentheyt voor crachten der wapenen gaen moet, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 412. Het blykt nu, dat zy met Mama Briefwisseling gehouden heeft, *Leev.* 7, 210. Waarom ik het boek niet opensloeg zal terstond blijken, BEETS, *C. O.* 50.

— Het eigenlijke onderwerp wordt door het zinsverband aangeduid. || Daerom smeertet syn zelven 'tis dickmael ghebleken ... honich om den mont, *Dryderley Ref.* 43. Hy mint my, als het blijckt, VONDEL 3, 411. Ik die een oud militair ben, hoewel zulks aan myn borgerlyk rysgewaat niet bleek, v. EFFEN, *Spect.* 10, 170. Weeshuizen ... zyn' rykelyk bedagt, zo als uit het Testament ... zal blyken, *Leev.* 8, 303. Hij (had) zich de teekenkunst gemeen gemaakt, hetgeen genoeg bleek uit al de kunstwerken, welke *enz.*, CONSCIENCE 1, 141 *b*. (*Zij*) begreep nog niet heel goed, ... maar zij wilde dat niet laten blijken, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 95.

5) In verbinding met praedicatieve bepalingen: zich (bij nader onderzoek, bij nader inzicht) zóó vertoonen als de bepaling aanwijst. || Dat het meer dan reede bleek, een' zaak van dusdaanigh belang, met gemeenen ooverleg te verhandelen, HOOFT, *N. H.* 39. Dies blijcket dese siel haer vreuchden en haer vreden Te sijn gelegen in brave Grootmoedicheit, HOOFT, *Ged.* 1, 54. De kunstenaar ... blijkt niet genoeg door zijn onderwerp bezield ... te zijn, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 204. Een vak ... dat iets zoo geheel anders blijkt te zijn dan wat hij zich had voorgespiegeld, FRUIN, in *De Gids* 1886, 4, 422.

Afl. *Blijk*, *blijkbaar*, *blijkelijk*, en verder *bleek*, *blik*, *blikken* (zie die woorden). *Blijkens* moet ontstaan zijn uit *blijkends*, het absoluut gebruikte tegenw. deelw., met toegevoegde *-s*: zooals blijkt uit eene volgende bepaling („Een jonge juffer ..., die, *blijkens* het boek dat zij in de hand hield, met lezen bezig was", v. LENNEP, *Rom.* 3, 44).

BLIJMARE, znw. vr. Koppeling van *Blij* en *Mare*. Blijde tijding, heuglijk nieuws; bepaaldelijk als purisme voor *evangelie*. || Ja, de Blijmaar is verkondigd: Jezus heeft voor ons geleêen, BILD. 5, 339. Gij kiest uw Apostlen, gij geeft aan uw boden Uw blijmare meê, TEN KATE, *Schepp.* 228. De ziener ..., die ... de blijmare der verlossing aan de gevangenen in Babel vermeldde, v. OOSTERZEE, *Lev. v. Jezus* 2, 122.

Samenst. *Blijmaarbrengster*, eene vrouw die goed bericht brengt (BOGAERS 1, 53).

BLIJMOEDIG, bnw. en soms nagenoeg bijw. Uit *Blij* en *Moed* met *-ig*.

1) In 't algemeen. Blij van gemoed, niet neerslachtig, opgewekt. || Godt heeft eenen blymoedigen gever lief, 2 *Cor.* 9, 7. Hy sprak niet zo véél als dat blymoedig volk (t. w. *het Fransche*) gewoon is, *Leev.* 7, 224. Zijn zorgeloos en blijmoedig en luchtig hart, BEETS, *C. O.* 309. Zijt ... blijmoedig omdat gij krachtig zijt, QUACK, *Stud.* 238.

2) Met het denkbeeld van berusting in een hoogeren wil. || Haare deugden, ... haare blymoedige Godsdienstige onderwerping, *Leev.* 5, 77. Blijmoedig aan het graf te denken, *Ev. Gez.* 189, 2. Gij torscht blijmoedig 't kruis, hoe zwaar 't u moog belaân, NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 90.

— Adverbiaal. || Zo als zy blymoedig hoopt en geloovig vertrouwt, *Leev.* 5, 3.

Aanm. Zeer zeldzaam is het synonieme *blijmoedelijk.* || Myn ziel verhoogh sich deesen dagh, Blymoedelyker, dan se plagh, In heilige gedachten, SIX V. CHAND. 496.

Afl. *Blijmoedigheid* („Die barmhertigheyt doet in *blymoedigheyt*", *Rom.* 12, 8; „Zorg om haarent' wil voor uw leven, uwe gezondheid, uwe *blymoedigheid*", *Leev.* 5, 24; „Willem herinnerde zich ... met welke *blijmoedigheid* de ... oude soldaten konden ophalen van Hasselt (*en*) Leuven", TEN BRINK, *Rom.* 4, 43); *blijmoedigen*, bemoedigen („Verbeteren, te regt brengen, *blymoedigen*, is zyn werk", *Leev.* 5, 319).

BLIJSPEL, znw. onz. In de 17de eeuw gaandeweg gebruikelijk geworden, toen *treurspel* reeds een gewone term was (zie op dat woord); KIL. heeft geen van beide: *comœdia ludicra* vertaalt hij met *farcie*, *farsse*, en *comicus* met *farcie-maecker*. De oorspronkelijke titel van *Warenar* is *Cluchtighe Comedy van Ware-nar* (zie ed. DE VRIES XXVII); VONDEL noemt het stuk een *kluchtspel* en een *klucht* (zie 12, 267). Ook bij BREDERO en COSTER zijn *klucht* en *spel* de tegenstellingen van *treurspel*. Stukken die een minder droevig beloop hadden dan treurspelen, heetten ook *blijeindige spelen* (zie BLIJEINDEND); verder bleef de term *comedie* lang in gebruik, en niet slechts v. GHISTELE maar ook nog WESTERBAEN behoudt hem in zijne vertaling van TERENTIUS.

) Een tooneelstuk, waarin de menschelijke handelingen niet worden beschouwd in verband met eene hoogere macht, gewoonlijk hier en daar vroolijk van inhoud. || Een blyspel wil met geene treurvaerzen beschreven worden.... En nochtans klinckt somtijts het blyspel deftigh, VONDEL 6, 601. Het ... vaers ... van zes voeten, 't welk gemeenlijk ... het Treurspel niet alleenlijk, Maar ook het Blyspel eischt, PELS, *Horat. Dichtk.* 7. Dit Blijspel van Jan Klaasz ... is een puur verdichtzel, ASSELIJN, in zijne voorrede vóór *Jan Klaaz of Gewaande Dienstmaagt*, *Blyspel* (a°. 1682). Blyspeelen en Klugten, v. EFFEN, *Spect.* 11, 223. Het uitgeven van oud-vaderlandsche blijspelen, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 338. Een blijspel met zang.

Samenst. *Blijspeldichter* („Wat zijn onze latere *blijspeldichters* in vergelijking met Bredero?" BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 338); *-schrijver* (*a. w.* 3, 452).

BLIJTER, znw. m. Bij KIL., in zijn aanhangsel, „*bliter*, mendicus". Ontleend aan fr. *bélître*, dat volgens *Dict. Gén.* uit hd. *bettler* is ontstaan. || Fijlten, Schudden, Blyters, Deugnieten, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 75.

BLIJVEN, onz. st. ww. Mnl. *bliven* (VERDAM 1, 1302); got. *bileiban*, ofri. *beliva*, *bliva*, ags. *belifan* enz. De verwantschap van got. *leiban* enz. met woorden buiten het Germaansch vindt men in de etymologische woordenboeken opgegeven, en over de bezwaren tegen de thans gewone beschouwing vindt men iets bij ZUPITZA, *Die germ. Gutturale* 11. Verg. ook BIJLEVE en BIJLEVEN (1).

I) Meer in duratieve opvatting.

1) Eigenlijk. Voortgaan te zijn, te bestaan; van personen en zaken. || Gy Heere, blijft in eeuwigheyt, *Ps.* 102, 13. Alle die mindere instellingen gingen voorbij, maar het Delphische (orakel) bleef, GEEL 164. Dat verleden, dat altijd, altijd blijft, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 86. Die wil blijven, die moet schrijven (d. i. *een koopman moet boekhouden*).

2) Met eene adverbiale aanvulling: aanhoudend in den toestand of op de plaats zijn die door de bepaling wordt aangeduid.

a) Van personen. || Deesen ... es al zijn [illegible] in estime bleuen, HOUWAERT, *Milenus* [illegible] Soo als wij sijn, soo passen wij te bliven, [illegible] *bl.* 252. Ende wy quamen te Jerusalem: [illegible] bleven aldaer drie dagen, *Ezra* 8, 32. In [illegible] hof jck met der woon sal blijven, HOOFT, [illegible] 1, 202. De lieve jonge jeugd op zy [illegible] *Blank.* 1, 7. Hij (moest) ... daar in [illegible] totdat hij voldaan had, FRUIN, *Geschr.* 1, 69. [illegible] ik nu tegen dat mensch *mevrouw* zeggen? [illegible] toch niet! Ieder moet in zyn stand blyven, [illegible] TULI 1, 36. Gij begrijpt, dat ik geheel [illegible] het spel behoor te blijven, LOOSJES, *Brosil.* [illegible] Sy bleef daer sterck by, dat het alsoo was, [illegible] 12, 15. Vastelyk te blyven by 't gene hy [illegible] geseit hadde, v. HEEMSKERK, *Arc.* 74 [illegible] *daaraan houden*, *het volhouden*). Ik [illegible] het geld, dat je aan die meid zendt, is een [illegible] aan je zelf gepleegd, *K. Zev.* 1, 182. [illegible] prijs niet aen, maer blijft in u geheel, [illegible] *Mask.* 125.

b) Van zaken. || Soo sal dat huys ... [illegible] blijven aan hem, die *enz.*, *Levit.* 25, 30. [illegible] slecht van dienst wel in 't vaerwaeter bleeven, HOOFT, *Ged.* 1, 209. Die (brief) kan zoo blijven, [illegible] 2, 295. Opdat de geest des Heeren met [illegible] CONSCIENCE 2, 7 *a*. En laatet in de Pen niet [illegible] (d. i. *schrijf het op*), Maar toont u leerlijck [illegible] BREDERO 3, 99. Het boek zelf is ... in de [illegible] bleven, FRUIN, *Geschr.* 1, 170. 't Welk [illegible] onder haer niet sullen laten blijven, HOOFT, [illegible] 1, 90. Hier geseyt en hier gebleven, Ghy [illegible] het al te slecht, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 196. [illegible] woordeke *vaëk* ... is, hier gezegd en hier gebleven, ... een stopwoordje, FOKKE, *B. R.* 1, 93. [illegible] ons gezeid, onder ons gebleven ...: ons kantoor [illegible] 'er ... een' verschrikkelijken klap door, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 324.

3) Met eene onbep. wijs als aanvulling. || [illegible] als sy hem bleven vragen *enz.*, *Joh.* 8, 7. D'[illegible] vogels bleven gedurigh swieren rontsom de [illegible] POIRTERS, *Mask.* 206. Vermanen bleven zij [illegible] dat hij toch het leger niet wagen zou, FRUIN, [illegible] 112. Zij stuitte telkens op onwil ... maar ... zij [illegible] door blijven strijden, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 46.

— In de oudere taal ook wel met een [illegible] deelw. || Als sy even seer bleef biddende, 1 [illegible] 1, 12 (zie nog *Hand.* 12, 15).

4) Met een naamwoord als aanvulling.

a) Van personen. || Ende ... (hy) en konde [illegible] tot haer niet spreken.... Ende hy wenckte haer [illegible] ende bleef stom, *Luc.* 1, 22. Nu Adieu mijn [illegible] en blijft gesont, HOOFT, *Ged.* 1, 20. Coornhart [illegible] rasch sat wierd alle staet, Maer bleef van wetens[illegible] en vrijheidt onversaet, 1, 133. Ware Minnaars, [illegible] ... Volstandich bleven in haar ... Min, BEKE[illegible] 1, 156. Wy moeten ... vrinden blyven, ALKW[illegible] *Besl. Swaantje* 38. Verslaafd zyn en blyven aan belac[illegible] lyke grillen, *Leev.* 7, 18. De schade ... was ... niet, of ik kon dezelfde man blijven, LOOS[illegible] *Bronkh.* 6, 235. Gij zult in eeuwigheid best[illegible] Gij zult dezelfde blijven, *Ev. Gez.* 6, 4. Gij [illegible] te midden des gevaars onbewogen blijven, CONSCIE[illegible] 2, 150 *b*. Gelijk blijft hij zich ... in dit opzicht [illegible] FRUIN, *Geschr.* 1, 28. Meester te blijven van [illegible] aandoeningen, BUSKEN HURT, *Fant.* 20, 171.

b) Van zaken. || Is sy (t. w. *een takje*) recht krom, sy blijft, v. BEAUMONT 154. Gelyk alle [illegible] ... vreemd blyft voor de geene, die daar nooit [illegible] aan slaan, LUYKEN, *Br.* 110. Ik zal het ... [illegible] hand mededeelen: een geheim zal het niet blij[illegible] GEEL 47. Het onderwerp is en blijft ook voor [illegible]

van het uiterste belang, VISSERING, *Herinn.* 3, 169. De wind is noord, de wind blijft noord, DE GÉNESTET 1, 102.

II) Meer in perfectieve opvatting.

A) Die handeling doen waarmede het duratieve *blijven* begint.

1) In 't algemeen. || De Plak en Roede moet 'er by; zy moeten in 't School blyven, BERKHEY, *N. H.* 3, 1293. Toen het bekend werd, dat ik bleef (t. w. *niet vertrok naar eene andere woonplaats*), VOSMAER, *Letterarb.* 1, 64. Gij zoudt allen blijven (d. i. *niet wegloopen uit eene vergadering*), GEEL 70. De jeugd dier dagen gaf dan ook aan ons die bleven (d. i. *geen ontslag namen uit de Gidsredactie*) niet „le beau rôle", QUACK, *Stud.* 248. Als ik blijven mag (t. w. *eten*), heel gaarne, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 7.

2) In tegenstelling gedacht met iets anders (of een ander deel van hetzelfde geheel) dat verloren gaat, weggaat; in dit geval hetzelfde als *overblijven*. || Van hen en is niet bleuen dan asschen ende wormen, V. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 173 *b*. Als ghij haer oogen luickt, blijft voor mij niet t'aenschouwen, HOOFT, *Ged.* 1, 26. Nooit (hadden wy) uitgepraat. Altoos bleef er nog iets te zeggen, te overleggen, *Blank.* 1, 184. Er zal niets overig blijven, GEEL 41. Zijn moeder bleef hem (t. w. *toen zijn vader overleed*), BEETS, *Dicht. Verh.* 10. Er blijft mij nu nog te onderzoeken welke maatregelen *enz.*, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 328.

3) Iemand ten deel vallen, als gevolg van iets dat is voorafgegaan. || Al had ghy Cresus rijcdom, ... Wat helpet als dijn vleesch den woermen werd bleven? DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 141. Waar Rodd'rick vergaan, my waar zijn Lief ghebleven, BREDERO 1, 55. Remiklus zyn Na-zaat is het gebiedt gebleven, 1, 111. Mij blijft het veldt. Ick heb mijn' wil, HOOFT, *Ged.* 2, 383.

4) Verbonden met eene adverbiale uitdrukking: na iets dat is voorafgegaan in den door de bepaling aangeduiden toestand beginnen te zijn. || Dewyl, in het vaten wassen, het eene stuk (t. w. *van een schotel*) haar in de hand was gebleven, V. EFFEN, *Spect.* 9, 91. Zij (wierp) een peignoir over haar sarong en kabaai heen, en bleef zoo, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 199. — Ick (blijf) aen den danck (d. i. *hij ontgaat mij niet*), die 'ck voor de moeyt' van 't dichten ... heb verdient, HUYGENS 2, 62. Wij blijven dus aan de eer, wij betoonen ons ... gul, zonder dat het ons eenen ... duit behoeft te kosten, KIST, *Eikenh.* 4, 319. — Als 't lijf te graeve gaet Te lijve blijft sijn naem, HOOFT, *Ged.* 1, 134 (zie ook 1, 5; ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 288 enz.). Antigonus (storf), ende Alexander bleef te lijf, VONDEL 1, 408.

5) Verbonden met een naamwoord.

a) Van personen. || Die borge blyven voor ander lieden ... moeten dicwils *enz.*, *Veelderh. Gen. Dicht.* 88. Ik blyve, ... Myn Heer, U E ds. volvaerdige Dienaer ... E. S., V. EFFEN, *Spect.* 8, 40. Willem is overwinnaar gebleven, FRUIN, *Geschr.* 1, 63. — Hy (betaelt) ... 'tgene hy was ... schuldigh bleven, VONDEL 1, 693 (a°. 1620). Er (was) nog eene som van *f* 25000 ..., die mijn vader aan uw moeder schuldig was gebleven, *K. Zev.* 1, 342. Vragen, waar wij het antwoord liever op zullen schuldig blijven, 4, 277.

b) Van zaken. || Het zou daarbij onzeker kunnen blijven of *enz.*, GEEL 147. Waarom is ... het vak van stichtelijke literatuur uitgesloten gebleven? BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 452. Of zij er wel ooit iets van vernomen hebben, blijft nog de vraag, *K. Zev.* 1, 169. Of wij in deugd ... boven ... onze voorouders staan, moge onbeslist blijven, FRUIN, *Geschr.* 1, 47. Het ware ... onjuist te beweren dat alles wat er gedaan is, volstrekt zonder uitwerksel bleef, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 20.

6) Soms is het eigenlijke begrip van *blijven* zeer verzwakt, en nadert *blijven* zeer tot *worden*, waarmede het ook in het Mnl. vaak gelijkstaat. Thans wordt dat gebruik vermeden uit vrees voor dubbelzinnigheid. || Dat ghij wettighe erfghenamen waert bleuen, HOUWAERT, *Milenus Clachte* 58. 'Er (wiert) ... gevonnist, dat ... sy ontslagen (soude) worden, blyvende de Bisschop ... in de onkosten ... verwezen, V. HEEMSKERK, *Arc.* 64. Indien ghij ... bleeft dootelijck gewondt, HOOFT, *Ged.* 2, 173. Zy (bleven) ten allerhoogsten verwondert, wanneerze zagen dat *enz.*, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 97. De dierbare Lyderes (storf), ... en ik bleef, nog geen zeventien jaar oud zynde, ouderloos, *Burg.* 20. Al touwde jy er op, Jou zeuntje blyft evel Matroos, *Econ. L.* 2, 31. Als twee handen malkander wassen, blyven zy beide schoon, MARIN 367 *b*.

B) Ergens steken blijven, op een bepaald punt ophouden, ergens achterblijven.

1) In 't algemeen. || O God, waer blijft mijn Heer? VONDEL 3, 390. Waar was ik ook met mijn verhaal gebleven? *K. Zev.* 4, 64. Waar blijft ons Amsterdam? LOOSJES, *Bronkh.* 6, 175 (t. w. *het kan niet halen bij Parijs, blijft ver daarbij achter*). — Laet Het ... blijven niet bij dese clene gunsjens, HOOFT, *Ged.* 1, 60. Was het daar nog maar bij gebleven! BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 20.

— *Te kort blijven*, te kort schieten. || Al wie 'er blijft te kort (t. w. *in zekeren wedstrijd*), Dien wort sijn jeugdig bloet als water uyt-gestort, CATS 2, 29 *a*. Dat een meester ... Weynigh in den ionghen stort Als natuere blijft te kort, GHESCHIER, *Proefst.* 298. — *In gebreke blijven* (Dl. IV, kol. 483).

— Met eene onbep. wijs als naamw. van gesteldheid. || Derft sulck een gros (t. w. *troep*) ... voor een vrouw niet blijven staen? WESTERBAEN, *Ged.* 3, 429 (lat. *femina ... haec agmina vertit*). Toen Oomkool in 't midden van de schoorsteen quam, soo bleef hy daar steecken, *Hist. d. Queesters* 39. Ieder bleef bot staen, En zey *enz.*, *Gew. Weuwenaar* 2, 24.

2) Met eene bepaling, aanduidende dat men met iets niet in aanraking komt. || Met roepen, hy, Gijsbert, soude van hem blijven (d. i. *zijne handen niet aan hem slaan*), HOOFT, *Br.* 1, 64. Die geene kans ziet om aan al deze vereischten te voldoen, blijve er af, FOKKE, *B. R.* 1, 20. Ik (bleef) ... met mijne zalven van het been, VOSMAER, *Letterarb.* 1, 90. Blijf mij met je gekheden van 't lijf, *K. Zev.* 1, 72.

3) In uitdrukkingen die te kennen geven dat iets weg is, niet is waar te nemen. || O Christen Religie, waer sijdij bleven! A. BIJNS 100. ô Waar zijn die dagen gebleven ... toen ... Bram en ik nog kinderen waren? LOOSJES, *Bronkh.* 1, 2. Waar bleef de verdienste, als de deugd beloond werd? MULTATULI 1, 5.

4) Ophouden te bestaan.

a) Van personen: sterven, sneuvelen. || Pharao is inde Roy zee ghebleven, A. BIJNS 309. Graef Adolff is ghebleven In Vrieslandt, in den slach, *N. Geschiedz.* 1, 366. De Spanjaardts braveerden, dat, aan hunner zyde, slechts twintigh op de plaats gebleeven ... waaren, HOOFT, *N. H.* 594. Den ... Koning ..., int water oft ijs jammerlick gebleven, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 294. Al bleef ik dood onder hunne handen (t. w. *bij eene operatie*), LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 188. Eene zoo geweldige benaauwdheid, dat zij ... er in blijven zou, LOOSJES, *Buism.* 1, 161.

b) Van schepen: vergaan. || Een schip blijft: vergaan in Zee, WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*. So wanneer schip, schepen, en goederen, in Groenland quam

te blijven *enz.*, *Selds. Walvisv.* 15. Dat 'er tijding ... is, dat het schip de Hopende Visscher — gebleven is — met man en muis, LOOSJES, *Lijnsl.* 3, 208.

c) Minder gewoon van andere zaken: opraken, verteerd worden. || Heur vaers goetje dat isser tot een prick toe ebleven, BREDERO 2, 212. Aan dat huis is veul steen gebleven, CORN.-VERVL.

5) In de uitdrukking iets *laten blijven* beteekent *blijven* het niet geschieden, het „achterblijven" van eene handeling. || De son rees onder dies, ik liet het jagen blijven, CATS 2, 94 *b*. Neen! neen! ... laat dat maar blijven! FOKKE, *Verz. W.* 12, 94 (t. w. *doe dat niet!*).

6) Met een genitief van eene zaak en eene persoonsbepaling met *aan*: ten opzichte van iets zich houden aan iemands beslissing, hem als arbiter nemen; in plaats van den gen. vindt men ook een acc. Na de 17de eeuw verouderd. || Dat hy de saecke te vreden was te blijven aen de wtsprake van goede Mannen, COORNHERT 1, 420 *c*. Dunckt dat wel reen, of we de saeck nou aen men Heer bleven, COSTER 59. De steden bewilligen tot beloften van haer verschillen te blijven aen de hooge Overicheit, HOOFT, *Br.* 1, 27.

Afl. *Blijfelijk*, *blijvend* (zie die woorden).

— Verder. *Blijf* („zonder stant of *blijf*" (d. i. *bestendigheid*), DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 99); ook in de uitdrukking *geen blijf met iets weten*, er geen weg mede weten; in Z.-N. („Mie is zoo rijk, dat ze met haar geld geenen *blijf* weet", SEGERS, *B. d. Kemp.* 26; zie ook SLEECKX 1, 61); *blijfbaar*, bij BILD. voor: waar men blijven kan („De *blijfbre* haven", 4, 405); *blijver*, b. v. in toepassing op een stuk vee dat men niet houdt om te verkoopen (*Loquela* 6, 90); in toepassing op een pas geboren kind dat in het leven blijft (in het verkl. *blijvertje* bij V. EFFEN, *Spect.* 7, 124).

Koppel. *Blijvensnood*, gevaar van vergaan op zee (bij POOT 3, 68).

Samenst. *Blijfplaats* (zie ald.).

— Als tweede lid. *Aan-*, *achter-*, *bij-*, *na-*, *onder-*, *op-*, *over-*, *uit-*, *wegblijven* (zie die woorden).

BLIJVEND, bnw. Het tegenw. deelw. van *Blijven*.

1) Niet voorbijgaande, duurzaam. || Want wy en hebben hier geen blijvende stadt, *Hebr.* 13, 14 (gr. *μένουσαν πόλιν*). Dat blyvend welgevallen, dat zy in my geliefde te behouden, *Leev.* 7, 386. Een blijvend gevoel van ... leegte, GEEL 243. Blijvende gedenkstukken der kunst, 246. Eene blijvende verbindtenis met eene vrouw die *enz.*, BUSKEN HUET, *Fant.* 20, 161. Een blyvenden indruk, MULTATULI 1, 187. Werken (*van*) blijvende waarde, VUYLSTEKE, *Proza* 2, 3.

2) In den term *blijvend hout* beteekent *blijvend*: van zoodanige afmeting als het hout heeft na bezaagd te zijn; men spreekt ook van *blijvende* maat. || Al de opgegeven zwaarten blijvens hout, *Alg. Voorschr.* 1876, 145.

BLIK (I), znw. m. Mnl. *blic* (VERDAM 1, 1297); ohd. *blic*, mhd. nhd. *blick*. Behoorende bij *Blikken*.

1) Eigenlijk, in 't algemeen. Straal, flikkering, schittering. Thans verouderd. || Den blicksem, of blick, glinster mijns sweerts, *Deut.* 32, *Kantt.* 83 (zie ook *Job* 20, *Kantt.* 50). Wapens ..., Vervaerlijk door haer blik, CATS 1, 206 *b*. Gelijck het nachtlicht ... Den geest geeft met een' snick en blick, VONDEL 10, 116. Ik zie reeds een' blik van den graauwen morgenstond, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 398. 't Blekske van de lampe (W.-Vl.). Een blek van de zon („kortstondig verschijnen van de zon tusschen [illegible]).

2) In 't bijzonder. Weerlich[illegible] (b. v. in Noord-Holland: BOU[illegible] 73). || Hoe de vruecht ... so [illegible] lichte blicken, BREDERO 1, 139. Het blinkt [illegible] op blick, VONDEL 10, 419 (zie nog 7, 385; 10, [illegible]).

3) Figuurlijk. Eene enkele flikkering, een schijn[illegible] een zweem van iets. || Hy ..., die [illegible] waarheids hogher acht, als alle schoolgeleerdh[illegible] SPIEGHEL 4. Een blick Van vermaeck, dat [illegible] rouwen Flux op volght, VONDEL 7, 677. [illegible] van ydele eer, G. BRANDT, *Poëzy* 2, 48. (Zij) [illegible] van hoop, DE MARRE, *Bat.* 34 (ook WAGEL., [illegible] *Hist.* 4, 271).

4) Een oogopslag. — *a*) Eigenlijk. || Een [illegible] haers oochs verweckte' een vlam, die ... [illegible] siel, HOOFT, *Ged.* 1, 64. Waer hy zijn oogen [illegible] scheen yeder blick een schicht, VONDEL 3, [illegible] ijver en gretigheid van den bibliomaan verrie[illegible] dan in blik en gebaren, BAKH. V. D. BRISE, [illegible] 3, 448. De blikken kruisten elkaâr als degen[illegible] PERUS, *Kl. Z.* 2, 206.

— Bij een transitief ww. || Die op een Dochter [illegible] ooght, en drijvende blicken schiet *enz.*, DE [illegible] *Bank.* 1, 9. 't Is een stout gebreck zijn blicke[illegible] anders brief te slaen, 1, 38. Wend ... eens [illegible] delyke blik naar *enz.*, *Leev.* 7, 184. (Zij) [illegible] een blik vallen op hare ... verwaarloosde [illegible] BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 52. Hij ... wierp [illegible] minachtenden blik op mijne arme cliënte, BERGEN[illegible] *Staas* 173.

— Met eene bijvoegl. bepaling. || Een vriendelijke blick, HOOFT, *Ged.* 1, 44. Smagtelyke blikken, [illegible] 7, 15. Woeste, felle blikken, BILD. 1, 81. Een [illegible] van machteloozen haat, BEETS, *C. O.* 48. — [illegible] standhouding, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 10.

— Verder met bnw. als: Doordringend (SEGERS, *C. O.* 198); gluipend (v. LENNEP, *Rom.* 3, [illegible]); oppervlakkig (3, 14); lang (COUPERUS, *Kl. Z.* [illegible] 76); star (1, 49); open (*K. Zev.* 4, 400); [illegible] vierend (2, 334); strak (SEGERS, in *Tijdsp.* 18[illegible] 1, 465), enz.

b) Figuurlijk. || Een man, die ondervinding [illegible] en een helderen blik daarbij, *K. Zev.* 4, 369. [illegible] onze blik in de toekomst ruim ... genoeg zijn? [illegible] SERING, *Herinn.* 3, 217. Slaan wij een blik op [illegible] toestand van ons land, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 2[illegible] Ik vind jullie klein, kleinsteedsch, eng van bl[illegible] COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 36.

5) Soms nagenoeg gelijkstaande met *oog*; th[illegible] verouderd. || Wanneer sij ... De blicken openspal[illegible] de lippen ommekrult, HOOFT, *Ged.* 2, 348. Met [illegible] zijn blicken toe, VONDEL 3, 605. Als gij uw b[illegible] ken maar opsloegt, dan was het *enz.*, LOOS[illegible] *Bronkh.* 5, 270.

6) Bij overdracht: de tijd die voor een *blik* [illegible] het oog noodig is, een oogenblik; thans verouder[illegible] Een kroon, die ... In eenen blick, als sneeu ... [illegible] VONDEL 9, 496 (zie ook 9, 451). Al mijn le[illegible] vreught (is) in eenen blick verdwenen, *Amst. Pe*[illegible] 175. Indien de werking van Gods hand, Een bli[illegible] ophield van beweegen, LUYKEN, *Bykorf* 172.

Samenst. *Oogenblik* (zie ald.). — Enkele and[illegible] als b. v. *kennersblik*, zijn vrij gewoon. Ongem[illegible] zijn woorden als b. v. *doktersblik* (LOVELING, *I*[illegible] 211); *leeuwen-* (BOGAERS 1, 9); *liefde-* (CONSCIE[illegible] 7, 233 *a*); *valken-* (BOSB.-TOUSS., *Maj. Pr*[illegible] *vrouwen-* (POTGIETER 10, 171); *ziemersblik* (BEA[illegible] *Se*[illegible] 24).

[illegible] (II). Zie BLIEK.

[illegible] (III), znw. vr. Mnl. *blic* (VERDAM [illegible]

[illegible] voor eene [illegible]

[illegible] vrachoon [illegible]

[illegible] bla[illegible]

woord als *Blik* (I). In het Friesch heet deze plant *blikgat* (*Fri. Wdb.* 195). || Blick, Holl. j. silvercruydt, *argemone*, *argentina*, KIL.

BLIK (IV) — in zuidelijke gewesten ook BLEK —, znw. onz. Mnl. *blic*, *blec* (VERDAM 1, 1297); ohd. *bleh*, mhd. en nhd. *blech*; onr. *blik*. Verwant met *blijken*; de stam heeft eene enkele *k*, maar naar analogie van den onverbogen vorm is ook de verbogen vorm geworden *blekke*, *blikke* (VERDAM geeft twee voorbeelden van *blecken*).

1) Als stofnaam. Metaal dat tot dunne bladen is uitgeslagen; in het gewone spraakgebruik meest in toepassing op dun geplet vertind plaatijzer. || Blik van koper, van zilver, van platina, van aluminium. — Blik ...: IJser dat geboogen en verboogen kan werden, WINSCHOOTEN, *Seeman* 27. Boven deze kerk ziet men vyf koepels, alle met blek belegt, DE BRUYN, *Reizen* 2, 19 *b*. Dunne, geslagen, ijzeren platen, welke of zwart gelaten, of met tin omkleed worden, noemt men blik, PASTEUR-NOOT 1, 104. De ijzerplaten laten zich onderscheiden in ... pantserplaten, ketelplaten en blik, GROTHE, *Het IJzer* 94.

2) Als collectief: voorwerpen, uit *blik* vervaardigd. || Mijn Bleck en Silverwerck, mijn' schotelen van aerde, HUYGENS 1, 384.

— *Blek verkoopen* is in W.-Vl. eene grappige uitdrukking voor: „blekkers opzetten", toornig kijken.

3) Als voorwerpsnaam; verkl. *blikje*.

a) Eene blikken plaat. || Een naem aen de Galgh te spijckeren, met Blick en Schilderen, *Gr. Placaatb.* 4, 192 *a* (a°. 1698). Blekken (bekkens: muziekinstrument; in W.-Vl.).

b) Een blikken bak, als keukengereedschap. || Dan (*de suiker met de oranjebloemen*) opgekookt, ... van 't vuur afgenomen, in een blik gegoten, kout laten worden *enz.*, *Recept.* (achter *Geld. Keukenm.*) 53.

c) Eene soort van blikken plaat (ook wel van koper of ander metaal) met handvat om stof en vuilnis in op te nemen. || Bezem en blik. Stoffer en blik. — Heb je geen' aschbezem, of een blikje? FOKKE, *Verz. W.* 12, 91.

d) Eene blikken bus, b. v. om verduurzaamde levensmiddelen in te bewaren. || Een blikje doperwten. Groenten uit een blik. Eten van den kok in een blik.

Afl. *Blikken*, bnw. (zie ald.).

Samenst. *Blikbereiding* (KUYPER, *Technol.* 1, 167); *-blad* (1, 174); *-bodem* (1, 386); *-dikte* (1, 161); *-fabriek* (*Handw.* 21, 5; v. HOUCKE, *Loodgieter* 127); *-hamer*, waarmede het ijzer tot blik wordt geplet (KUYPER, *Technol.* 1, 162); *blikjesmes*, om blikken open te maken; *blikkraam*, waar blikwerk wordt verkocht (*Handv. v. Amst.*, 2de *Verv.* 125 *b*); *-plaat* (KUYPER, *Technol.* 1, 174); *-pletterij*, waar het blik door middel van pletrollen wordt vervaardigd (1, 162); *-pletwerk* (1, 164); *-schaar*, gereedschap van smeden en van blikslagers, dienende om plaatijzer of blik door te snijden; *-slager*, iemand die voorwerpen van blik maakt; ook in bastaardvloeken, als euphemisme voor *bliksem* („Als de *blikslaslager* op marsch!" v. LENNEP, *Poët.* 9, 40; „'t Is *blikslagers* koud!" CORN.-VERVL.; verg. ook *blikskaters* in soortgelijk gebruik); vandaar *blikslagerswerk* (KUYPER, *Technol.* 1, 174); *-soort* (KUYPER, *Technol.* 1, 171); *-werk*, al wat van blik gemaakt wordt (b. v. v. HOUCKE, *Loodgieter* 128); *-werker* (*Keuren v. Haerlem* 2, 200 worden de *blikwerkers* genoemd als behoorende tot het Lucas-gild).

— Als tweede lid, in de namen van verschillende soorten, als: *Argentaan-*, *brons-*, *goud-*, *koper-*, *lood-*, *messing-*, *platina-*, *staal-*, *zilver-*, *zinkblik* enz.; *dak-*, *goten-*, *ketel-*, *scheepsblik* enz.: zie b. v. v. HOUCKE, *Loodgieter* 124.

— Als voorwerpsnaam. *Groente-*, *inmaak-*, *taarte-*, *vuil-*, *vuilnisblik* enz.; *intoneerblik* („Het zo genaamd *Intoneerblek*, zijnde een plat stuk koper of ijzer van drie of vier duimen lang, en niet dikker, dan noodig is, om bij het gebruik niet te buigen", *Handw.* 21, 157 (*Orgelmaker*)).

BLIK (V) — daarnaast BLEK en ook BLEKKE —, znw. m. en onz. Benaming voor land dat afsteekt bij hetgeen er omheen ligt; hetzij voor zanderige plekken in kleigrond, hetzij voor platen in zee die even boven het water uitsteken (zie *Fri. Wdb.* 195), hetzij voor plassen in heideveld die 's zomers uitdrogen, hetzij (in den Dollard) voor zeeslibbe die bij ebbe droogligt; westvl. *blekkaard* en *blekland*. Ook komt *blekke* voor in den zin van *blikaars* (GALLÉE 5). Evenals andere gelijkluidende woorden behoorende bij *Blijken*, doch verg. ook *Blak* en *Blekken*: twee stammen met verschillende klinkers (*a*, *e* en *ai*, *i*) zijn hier niet duidelijk van elkander te onderscheiden. || Het gescheyt van de Vierschare ..., streckende voorts nae den achtersten blick ende aen dbosken tot Ghinneken, bij v. GOOR, *Beschr. v. Breda* 301. Het groot blick, eensdeels onder Breda ende Oysterhout gelegen, 302. Ele annemer in dleege bleck oft water sal gehouden wesen ... thebbene zes schuyten *enz.*, *Bestek uit de 16de eeuw*: zie *Tijdschr.* 17, 225. Al schijnt het eerst maer sant en niet als enckel blick, Het neemt geduurig toe, en wert ten lesten slick (*er is sprake van eene bedijking*), CATS 3, 61 *b*. De blicken ..., En ... verlegen slicken, HONDIUS, *Moufe-schans* 45. In de blicken, ... in de schorren, 155. De Blikken (lage landen onder St.-Anna-Parochie).

— In de volgende plaats moet men wellicht hetzelfde woord aannemen, maar in eene geheel andere toepassing, t. w. als naam voor de troefkaart, die gekeerd wordt. || Hen (t. w. *koningen*) gebeurt ten lesten dat de blikken doet, die, 't spel uit zijnde, ook met de minste blaren ... worden gemengelt, DE BRUNE, *Jok en E.* 182.

— *Blek* is in W.-Vl. ook een naam voor den witten doek waaronder een pas gedoopt kind naar huis gedragen wordt: misschien moet men ook hier eene toepassing van hetzelfde grondbegrip aannemen.

Samenst. *Blikplaat*, in de Lauwerzee (zie *Tijdschr.* t. a. pl.).

BLIK (VI), bnw., waarvan de formatie niet duidelijk blijkt. Open, bloot.

1) Van platen die boven het water uitkomen. || De platen Lagen meest te Zeewaert blick, HUYGENS 1, 29.

2) Van speelkaarten, die omgekeerd liggen, zoodat men kan zien wat er op staat. || Deze kaarten liggen blik.

— Ook met eene andere wending. || Er ligt blik in de kaarten.

3) Ontveld (zie een voorbeeld bij VERDAM 1, 1297); thans nog in koppel. (zie beneden).

4) In Drente wordt *blik* gebruikt voor: vroolijk, opgeruimd, ook vrijpostig; waarschijnlijk zooveel als: open van gemoed, niet bedekt (zie *Drentsche Volksalm.* 1847).

Koppel. In de bet. 3). *Blikaars*, eene ontvelling aan de schaamdeelen, inzonderheid veroorzaakt door paardrijden; men zegt ook *blikgat* („Een *blickaars* op het vlugghe paart van Pegasus ... ryen", COSTER 468; „Dat de Huyt ghestadigh traent, ghelijck in een *Blick-naers*", v. BEVERW., *Heelk.* 35 *b*; „Dewyl syn Vrouw, door de ongewoonheid van te paard ryden, daags te vooren een *blik-aars* gekregen had", HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 142); vandaar *geblikaarsd*, een blikaars gekregen hebbende (bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 254).

— In het Ndd. heeft *blekeers* eene andere opvatting, nl. die van een *bloot achterste*; vandaar *blekeersen*, zonder broekje rondloopen (gezegd van boerenkinderen: zie b. v. BERGHAUS 1, 155).

BLIKKEN (I), bnw. Van BLIK (IV). Van blik gemaakt.

1) Eigenlijk. || Gelyk de derde (brootkamer, t. w. *in een oorlogsschip*) ... de Blikkekamer genoemt wordt, wyl dezelve geheel met blik bekleed is, ten einde het daar in zynde Broot te langer goet blyve, LAMBRECHTS, *Zee-leerling* 5. Een blikken trommel (v. LENNEP, *Rom.* 3, 78). — keteltje (CONSCIENCE 3, 30 *b*). — tabaksdoos (BEETS, *C. O.* 50). — lampje (SLEECKX 9, 47). Het gerammel ... van een blikken tooneeldonder, MULTATULI 1, 185. Eene bikken bus. Eene blikken doos (als uithangteekens van blikslagers vermeld bij v. LENNEP en TER GOUW, *Uithangt.* 2, 236).

— *Blikken doos* wordt vermeld als een vroeger gebruikelijke naam voor eene soort van kartets (zie b. v. LANDOLT 2, 122), ook in samenst. als *blikkendoskogel*, *-koker*, *-schot* enz.

— Als bastaardvloek (euphemisme voor *bliksems!*). || Wel, blikkedoos, wat wierd ik valsch! *Econ. L.* 3, 118 (zie ook *blikkendoosje* bij BILD., *Ged. v.* HUYGENS 6, 133).

— *Blikken keteltje*, figuurlijk voor iemand die spoedig opvliegt, en spoedig weer bekoelt (v. DALE).

2) Oneigenlijk, van onstoffelijke zaken. || Blikken (ook tinnen) bruiloft (die gevierd wordt wanneer men $6^1/_4$ jaar getrouwd is).

3) Van personen, waarbij *blikken* het begrip aanduidt van *niet echt*, *niet vol*. || Een blikken (een officier van administratie: v. DALE). Een blikken dominee (een straatprediker of wel een oefenaar: zie b. v. *Nav.* 29, 262).

BLIKKEN (II), onz. zw. ww. Mnl. *blicken* (VERDAM 1, 1299), mhd. *blicken*. Een woord dat van denzelfden stam is gevormd als *blijken*, en in beteekenis daarmede overeenkomt; niet altijd goed te onderscheiden van *blekken* (zie ald.).

1) Van vuur en licht: flikkeren, schitteren. || Daer blickt hem vlam in d'oogen, VONDEL 2, 555 (zie ook 1, 52). Al blickt de Min int eerst seer vierich, BREDERO 1, 130.

— Van het weerlicht; thans nog gewestelijk, met name in Noord-Holland. || Men ziet het nog gedurig blikken, BOUMAN 13. Wat blikte het daar, BOEKENOOGEN 74. — 's Heeren grooten dagh, Die als een bliksemslagh Zal blikken, SIX v. CHAND. 103.

— In eene andere constructie. || (*God*) Die ... met het vuyrich root van synen blixem blict, VONDEL 1, 86.

— Die zelfde constructie, met een persoon als onderwerp, komt voor in den zin van: seinen met blikvuren, als scheepsterm. || Blicken of blickvieren. Een of ander vuerigh of brandend teiken op en neder halen, of oock met kruit hastige vueren maken, WITSEN, *Scheepsb.* 485 *a*. Met last, dat ze, by nacht eenige onraadt verneemende, boven van de mars met een lantaarn driemaal zouden blikken, BRANDT, *De Ruiter* 570.

— Van de hemellichten, en vooral ook van den dageraad. || De sterren, moê geblikt, Staen doof en zonder glans, DE DECKER 2, 159. Morgen, als de son sal blicken, MOONS, *Sed. verm. Tonn.* 306 (bij DE JAGER, *Frequent.* 2, 42). Van dat Phoebus daelt, tot dat Aurora blickt, PERS, *Bacchus* 94. Wanneer de ... daagraad blikt, SIX v. CHAND. 52. Het ... uchtendrood dat door den nevel blikt, BILD. 9, 340.

— Van het „levenslicht". || Eer hy (t. w. *Pygmalion*) in 't doode beeld yet levens blicken sagh, VONDEL 2, 541.

2) Van voorwerpen en stoffen: schitteren, glinsteren. || Die zich bekoren laet van 't goed dat hy ziet blicken, VONDEL 1, 190. Blickende [illegible], DE SMIDT, *Sonnebl.* 261. Een fraai blikkend [illegible] mes, *Wildsch.* 3, 105. Het dunne laagje [illegible] ... scheurt eindelijk, waardoor de schitterende [illegible] vlakte van het zilver plotseling te voorschijn [illegible] men noemt dit het blikken van het zilver, v. [illegible] PLAATS, *Scheikunde* 2, 73. — Wit als [illegible] ... siet blicken, MARNIX, *Ps.* 68, 7. Blikkende Sant-Duynen, v. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 1. [illegible] gryse hairen blicken, CROON, *Cocus Bonus* 2, [illegible] Dat roosje, dat zijn gloeiend rood ... door [illegible] groen liet blikken, KOOLAART-HOOFMAN 140. [illegible] zeer uw kristal (t. w. *van een stroomend water*) [illegible] onze oogen moog' blikken, v. ALPHEN 1, 21. Zij [illegible] haar schoen doen blekken met roo zijde strikken, LOOTENS en PEYS, *Chants pop.* 94.

— In eene andere constructie (verg. onder 1) [illegible] zie *bliktanden*). || Geen leeuw, geen tijger zal [illegible] schroomen, Hoe fel hy met de tanden blikk', [illegible] 5, 373.

— Soms in zeer verzwakte opvatting: zich [illegible] toonen. || Nimmer aen zijn kin (t. w. *van Apollo*) [illegible] Komt hayr of stoppels blicken, *Amst. Pegas.* 7 *b*.

3) Van het onstoffelijke: schitteren, blinken; [illegible] in zeer verzwakte opvatting: zich vertoonen. || [illegible] isser zoo gheringh van al wat hier mach blicken, VONDEL 1, 65. 't Blicken van de winst, HUYGENS 1, 266. Men (siet) ... in haer de deuchd ghestadig blicken, *Bloemh. d. Nederl. Ieught* 30 *b*. Gy [illegible] de belooning ... maar in 't verschiet blikken, *Le[illegible]* 7, 51.

— In toepassing op het dreigen van den dood. Daar blinke een scepter, of daar blikke een [illegible] dood, v. HAREN, *Friso* 4, 455 (zie ook 10, 659).

4) In de jongere taal komt *blikken* voor in [illegible] binding met *blozen*: vroeger werd gezegd *bleeken* [illegible] *blozen* (zie boven kol. 2818); in de oudere [illegible] schijnt *blikken* in den zin van *bleek zijn* of *bl[illegible] worden* niet te hebben bestaan, wellicht is *blik[illegible]* hier niets dan eene verbastering van *bleeken*. || [illegible] weet van blikken noch blozen.

5) In de volgende plaats vindt men eene verb[illegible] ding met *blikken* trans. gebruikt: door *blikken* sch[illegible] inboezemen. || Hy (t. w. *eene „oorlogskar"*) voo[illegible] van gesteente, en blikt den schrik in de oogen, [illegible] 2, 203.

Afl. *Blikkeren* (zie ald.); *blikkers*, bloot achter[illegible] (v. DAM, *Westvoorn* 39); *blikkig*, blikkend, schit[illegible] rend, blinkend („een *blickich* vuyr", VONDEL 1, [illegible] bij SPIEGHEL 76 in de samenst. *verd-blikkigh*, ve[illegible] blinkend, van verre zichtbaar, gezegd van den Bl[illegible] kerd bij Haarlem).

Samenst. *Blikvuur* (verg. ohd. *blicfur*), [illegible] vuursein, gegeven met een toestel waarin men [illegible] buskruit liet branden; ook het toestel zelf he[illegible] *blikvuur* („Een oogenblick tijts wat *blickvuyr* [illegible] anders gansch niet vernomen hebbende", v. KIEREK [illegible] *Dagverh.* 2, 352); vandaar het ww. *blikvuren*, *bl[illegible] spel*, bij KIL. in de zegswijze *blickspel spelen*, „[illegible] *digitis*": verg. Dl. III, kol. 261); *blikworm*, gl[illegible] worm, dat men bij v. MANDER heeft gevonden ([illegible] GLIMWORM), en dat in Z.-N. nog heden voorko[illegible] (zie b. v. LOVELING, *Idon.* 31 en 112); *blikkeschoo[illegible]* blinkend wit, zuiver: van tanden gezegd (v. D. VEN[illegible] *Sinne-mal* 16); *blikoogen*, dreigend kijken en daar[illegible] het wit van de oogen laten zien (STARING 3, 10[illegible] waarschijnlijk gevormd in navolging van *bliktand[illegible]* met de tanden blikken („De Tyger *bliktant*, [illegible] en grynt, OUDAAN, *Poëzy* 1, 348; zie ook SIX [illegible] CHAND. 430 en 591; BILD. 2, 22; 5, 36 enz.

eeft men van *blikkeren* gevormd *blikker-* b.v. BILD. 2, 342).
ikker (zie het volgende art., en verg.).

EN (III), onz. zw. ww. Mnl. *blicken*, RDAM 1, 1300). Behoorende bij *Blik* (I) van *oogopslag*, *wenk*. Waarschijnlijk om- begin der 19de eeuw naar het voorbeeld . opnieuw in gebruik gekomen, maar thans on, en in de spreektaal onbekend.

ik, het oog op iets slaan. || (*Hij*) blikt n zadel naar beneden, STARING 2, 123. e kleine dwergeiken door ..., blikte men . afhellende vlakte, v. LENNEP, *Rom.* 5, ontziet zich in het rond te blikken, BEETS, *h.* 9. Wanneer ze somwijlen ... naar den t van den hof blikt, v. BEERS 2, 221.

verdrachtelijk gebruik als trans. ww. || ikt wreedheid, DA COSTA 1, 96.

uurlijk verband. || Zij blikte met een hel- eenwigheid te gemoet, *K. Zev.* 5, 324.

ikker, oog dat men op iets slaat („Mevrouw loeg aanstonds een paar *blikkers* op, en beval, ong in rust zou houden", GIJSB. HODENPIJL, *ren* 2, 413; „sla uw' goedertieren *blikkers* J. v. RIJSWIJCK 572).

t. *Aan-*, *neder-*, *rond-*, *toeblikken* (zie 1 of het eerste lid).

EN (IV). Zie BLEKKEN (I).

EREN, onz. zw. ww. Frequentatief van I). In de levende taal niet meer in gebruik.

vuur en licht: flikkeren. || Bussekruydt, begin by vlaaghskens geblikkert heeft,... et ... yslyke slaaghen geboldert, HOOFT, . Zijn blixems blikren, VONDEL 1, 310. êrlicht brant en blickert, 7, 299. Al den hem in de oogen blikkert, TER HAAR, *Ged.* otdat hij ... in de verte een lichtje zag CONSCIENCE 2, 278 *b*.

rlijk. || O lichten brandt van Minne! Die n soo weerlicht blick'rend flonckert In mijn nnen, BREDERO 1, 49.

ekere gevallen van zon en maan. || (*Eene* aarin de glans der zon weêrkaatzend' speelt , DE MARRE, *Hof- en Mengeld.* 5. Zie 't ry- der schoone maen Op gevels blikkeren en OT 3, 146.

de oogen. || Het blickeren en blakeren van glase vensteren van u Gheest, BREDERO 1, hstrael ... blickert ... (*niet*) godlijck, 719.

edele steenen en van metaal. || Geweer blaecken, En blickren van gesteente en EL 7, 621. Een kruisken met zijnen ver- n (blikkerde) boven het donkere geboomte, 1, 63 *a*.

nderheid van blanke wapens. || Het blick- van stael, HOOFT, *Ged.* 1, 157. 't Blick- geweer, en 't blakren van het vier, 2, 19. rende zwaert uit zijn scheede ruckende, , 220. (*Het*) blikk'ren van den degen, 271. Het blikkrend offermes, SCHIMMEL, 1, 158.

andere stoffelijke zaken die kunnen flikke- ren. || Golfjes, ... Die my blikkert in 't WINTER, *Amstelstr.* 9. Alles glinstert,... raakt onder onze voeten (t. w. *bij strenge nk.* 2, 110. Den blikkerenden traan, CON- , 214 *b*.

als blinkend en wit vertoonen. || Hoe de tanden, Hoe ging het Tonge-bladt, , *Zinneb. enz.* 512.

6) Figuurlijk toegepast, waarbij *blikkeren* soms niet veel meer is dan *blijken*, *zich vertoonen*. || 't Blikkeren eenigher hoope, HOOFT, *N. H.* 245. De wanhoop blikkert op zijn weezen, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 102. Haar vernuft is zo blikkerend als een vlaggetje van klatergoud, *Leev.* 4, 304. De fierheid blikkert op zijn wezen, FEITH, *Werken* 12, 38.

7) Zeer zeldzaam in toepassing op een flauw, schemerachtig licht. || Geen zonnestralen winnen Hier toegang.... Hier blickert schemering, VONDEL 11, 671.

Afl. *Blikkerig* („*blickrigh* goudt", *Nederd. Helicon* 126; *blikkering*, flikkering („'k wil geen ijdlen schijn, Geen *blikkk'ring* zonder licht", BILD. 6, 117; ook figuurlijk: „Doch verscheen er een *blikkerinxken* hoops van U Ed. ... hier te zien", HOOFT, *Br.* 2, 99); *beblikkeren* (zie ald.); *verblikkeren*, zooveel als *verblinden* („We (wierden) *verblikkert* en verblind in ons gezicht, en verbijstert in onse zinnen", GALLITALO, *Rabelais* 2, 359).

Samenst. *Op-*, *toe-*, *uitblikkeren* (zie die woorden); *blikkertanden* (zie *bliktanden* onder BLIKKEN (II); *blikkerzilver* of *glanszilver*, naam voor nagenoeg zuiver zilver dat uit zilverhoudend lood wordt afgescheiden (zie KUYPER, *Technol.* 1, 69).

BLIKSEM, znw. m. Mnl. *blixeme* (VERDAM 1, 1308), osaks. *blicsmo* (SCHADE 76). Van den stam *blik-*, waarvan ook is gevormd mnl. *blixene* (VERDAM, t. a. pl.): verg. *Gloss. Lips.* 161 *blikisni*. Van een anderen stam is afgeleid mnl. *blaexeme*, *blaxeme* (VERDAM 1, 1283), thans nog in de volkstaal *blaksem*.

1) Eigenlijk. Een bekend luchtverschijnsel, zijnde „eene electrische vonk die tusschen eene geladene wolk en de aarde of tusschen twee onweerswolken overspringt" (BOSSCHA, *Natuurk.* § 762). Hetzij collectief gebruikt, hetzij als naam voor één verschijnsel op zich zelf. || Sy loopen door malkanderen henen als de blicksemen, *Nahum* 2, 4. Den meesten blixem hebben wy in de maanden May en July, v. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* 853. Bliksems doe ik ... Om d'aardbol als mijn boden draven, v. BEERS 2, 291.

— Vaak samen genoemd met *donder*. || Sy besweert ... de keerssen ... tot verdrijvinge des donders en des blixems, MARNIX, *Byene.* 1, 2 (bl. 13 *a*). Julius Cesar droech altijt eenen Lauwer crans op siin hooft, om hem selven tegen den donder ende blixem te bewaeren, DODON. 1425 *a*. Der winden dwarrelingh, de blixems, donderslagen *enz.*, VONDEL 2, 175.

— Naar de voorstelling der Ouden neemt Zeus een *bliksem* in de hand. || Mijn rechterhandt ... Heeft om u blixem fel t' aenvaerden niet de tijdt, HOOFT, *Ged.* 1, 65. Dat zij (*de Cyclopen*) het waren, die Jupiters bliksem smeedden, FOKKE, *B. R.* 4, 238.

— De *bliksem* is het toonbeeld van de snelheid, maar wordt thans alleen in platte taal als zoodanig te pas gebracht. || Het zaet, 't welck ... als een blixem uyt sijn hauwen berst, v. BEVERW., *Holl. Geneesm.* 16 *b*. Snel als de blixem, eilde zij ... voorbij, v. HEMERT, *Lekt.* 1, 47. Zeg aan D., dat de paarden zoo snel moeten vliegen als de bliksem, LOOSJES, *Bronkh.* 4, 275. Dit voeren zy uit (*er is sprake van zenuwen en spieren*), ... zoo snel als de blixem, HERVEY, *Ther. en Asp.* 2, 322. Ruk uit, als de bliksem!

— In verwenschingen. || Dat hem de blixem schen! ASSELIJN, *Mas Anj.* 15.

2) Bij vergelijking. De vlam van buskruit (die gevolgd wordt door den „donder" van het geschut); thans verouderd. || t' Polver vant Gheschut gaet eenen blixem gheven, VONDEL 1, 137. De blixems van het ... geschut, 2, 302. Daar boorde eensklaps een roode bliksem door het mistgordijn! Daar rolde een donderende kanonsknal! CONSCIENCE 1, 316 *b* (zie nog VONDEL 2, 681; OUDAAN, *Poëzy* 4, 207).

3) De blik, de straal van het oog. || Den blixem van haer oogen, HOOFT, *Ged.* 1, 23. Van bliksems vlammende oogen, DA COSTA 2, 211.

4) In toepassing op treffende of grievende uitingen, vooral van toorn en ongenade. || Hoe weinig een geregtige saake ... op des Paus machteloosen ban en dooven blixem te passen heeft, V. HEEMSKERK, *Arc.* 195. De schelm (waende), dat Cicero bliez blixem uit dien mond (lat.: *fulmina te Tulli, Latro, petisse putes*), HOOFT, *Ged.* 1, 351. Hoe dickwils hebben my de blixems van u onwaardeerlycke redenen ... geslagen met een huegelycke verslagentheyt, BREDERO 1, 101. Ten laatste wende hy den blixem van syn gramschap tegens my, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 94.

5) In toepassing op oorlogshelden. || Naamhaftighe helden, braave blixemen van oorlogh, HOOFT, *N. H., Opdr.* 3. Een blixem is de vechter Als hy zijn Koningh heeft ... Gezelle in 't avontuur, VONDEL 1, 352. Den vermaarden Marten van Rossem, dien blixem van oorlogh, BRANDT, *De Ruiter* 671. Bliksems van den oceaan, BELLAMY 23.

6) In sommige platte uitdrukkingen is *bliksem* synoniem met *duivel*. || Loop naar den bliksem! Ik — geef er mooi de b — van, V. LENNEP, *Poët.* 7, 193 (verg. Dl. IV, kol. 1924). Het betert om den bliksem niet, Zijn pols slaat telkens trager, J. V. RIJSWIJCK 1, 79. Wat bliksem gaat dat jou aan? MULTATULI 8, 38.

— *Geen bliksem*, in 't geheel niets. || Jij, die de pedanterie hebt van over dingen meê te praten, waar je geen bliksem van begrijpt, *Leydsche Stud. Alm.* (ed. Hazenberg) 1843, 138. 'k (Heb) gezeid dat 't schip ròt was, dat kalefatere geen bliksem meer hielp, HEIJERMANS, *Op hoop v. z.* 116.

7) Vandaar ook persoonsnaam: duivel, kerel, vent. || Een beroerde, een flauwe, een komieke bliksem. — Brutale bliksems, MULTATULI 8, 177. Dien kalen, luien bliksem, die anders niet kan dan zijnen vader opeten, CONSCIENCE 3, 377 *b*.

— Ook het lichaam. || Iemand op zijn bliksem geven.

8) In namen van verschillende slappe kosten. || Ik at liever Platten-blixem, of Kerremelk met Gouwetorren, *Gew. Weuwenaar* 3, 23. Het menu bestond dan (t. w. *'s morgens om 9 uur*) uit gort, gestoofde aardappelen met appels of vleesch (de z.g. „heete bliksem"), H. VEEN EZ., *Zeereis naar O. I.* 28 (zie ook DE BEER-LAURILLARD, *Woordenschat* 409 *b*). Blauwe bliksem (zie kol. 2794).

9) In het Friesch wordt de *bliksem* genoemd *blits* (*Fri. Wtb.* 197), zoo heet op Texel ook een vuur dat men ontsteekt op Meiavond (zie *Alb. d. Nat.* 1899, blz. 145). Waarschijnlijk is *blits* ook op te vatten als *bliksem* (t. w. als naam voor eene plotselinge, zware ziekte) in „de Blits, de Pest, en ander vierighe siecten" (VELIUS, bij OUDEMANS, *Bijdr.* 1, 732). Verg. ook BLIS.

Aanm. Bij BAARDT, *Deugdensp.* 151, staat „Pots Marter, Felten, Blet, Pots Elementen": kan in dit verband met *blet* ook *bliksem* zijn bedoeld?

Afl. *Bliksemen* (zie ald.); *bliksemloos* (VONDEL 4, 327); *bliksemsch*, als term van verwensching, evenals *dondersch*, *duivelsch*; ook als bijw. en soms als tusschenwerpsel, en dan gewoonlijk gespeld *bliksems* („Zoo heb ik dikwijls hooren spreken van een *bliksems* mooi huis, een' dondersche raren kerel", POKKE, *Verz. W.* 3, 136; „Dit is ... *bliksems* fraai gezegd!" J. V. RIJSWIJCK 1, 62; „Wis en *bliksems*!" MULTATULI 8, 168; „*Bliksems* nog toe", NETSCHER, *Stud.* 106).

Koppel., samenst. afl. en **samenst.** *Bliksemafleider*, ook wel *donderscherm*, *donderroede*, *donderspil* genaamd (V. HOUCKE, *Loodgieter* 127): zie AFLEIDER; *-bluts*, zooveel als *-schicht*, *-pijl* („'k Heb geen' Lauwer om de muts Tegen sulcken bliksem-*bluts*", HUYGENS 1, 464); *-braken*, het schieten [illegible] geschut (VOLLENHOVE, *Poëzy* 385); *-buis*, in [illegible] grond gevormd door het inslaan van den bliksem (KRECKE, *Natuurk. Aardrijksk.* 165); *-bus*, als [illegible] voor een stuk geschut (V. YK, *Scheepsb.* 263); *-dag*, meest in toepassing op Zeus of zijn adelaar (zie [illegible] HOOFT, *Ged.* 1, 131; VONDEL 3, 15, waar Frederik Hendrik als oorlogsheld zoo genoemd wordt; COORNDIJK, *Hor.* 146 enz.); daarnaast, door invloed van *vaandrig* ook *bliksemdrig* (VONDEL 2, 397; [illegible] 11, 248; ook bij HOOFT, *Ged.* 1, 131 in eene variant); *-flikkerend* („'t wijdverspreide vuur en *bliksemflikker*licht", BILD. 3, 143); *-flits*, -straal („Rechts [illegible] zyn overlijden ... trof een *blixemflits* den top [illegible] doms van Florense", HOOFT, *Rampz.* 8; „Vressel[illegible] *bliksemflitsen* verlichtten den ... omtrek", KNAPPE[illegible] 7, 182; zie nog BILD. 2, 131; TEN KATE, [illegible] *Verl.* 318); *-god* („De groote *bliksemgod*, de [illegible] zachlijke albestierder", BILD. 3, 94; zie nog V. 's [illegible] VENWEERT, *Il.* 1, 18); *-goud* (zie Dl. V, kol. 4[illegible]); *-jacht*, het jagen, de snelle opvolging van bliksemstralen (HOOFT, *Ged.* 1, 319); *bliksemskind*, [illegible] van verwensching, duivelskind („Ik zal dit of [illegible] met geene onverschilligheid aanzien is aequiv[illegible] (t. w. *in de taal der diplomatie*) aan: Jou *bl-ski*[illegible] ik zal 't jou wel leeren", V. D. CAPELLEN V. D. [illegible] *Brieven* 804); *-klateren* (zie BILD. 2, 312; 9, [illegible]); *-koker*, bij VONDEL 3, 18 toegepast op een tuig[illegible]; *-koorts*, plotselinge, heftige koorts, b. v. door [illegible] (HOOFT, *Ged.* 2, 64); *-kraken* (BILD. 3, 78); [illegible] („Vant *blixemlicht* Heb ick de cracht bevon[illegible] HOOFT, *Ged.* 1, 23; zie nog TEN KATE, *Jo*[illegible] enz.); *-minne*, plotseling overvallende liefde (HOO[illegible] *Ged.* 1, 44); *-oogen*, met de oogen flikkeren als bliksem (BILD. 7, 81 en 9, 180); *-pijl*, -straal ([illegible] ... God, die ... Doet op 't misdadig volck [illegible] *blixempylen* dalen", V. ZEVECOTE 221; zie ook TEN KA[illegible] *Par. Verl.* 32); *-schicht* (b. v. TER HAAR, *Ged.* 2, [illegible] COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 23); *-schi*[illegible] („dat *blixem-schietigh* licht Van een lodderlijck [illegible] sicht", L. VOSSIUS 152); *-schitter* („Vier als een *Blix*[illegible] *schitter*", HUYGENS 2, 311); *-schut*, bliksem, beschoo[illegible] als geschut („*Blixemschutjes*, oolijk' ooghjes", HOO[illegible] *Ged.* 1, 261; „*Blixemschut* en donderklooten", VON[illegible] 10, 316); *-slag*, het treffen of getroffen worden door [illegible] bliksem: verg. HUYDECOPER, *Pr.* 1, 389, waar dit woord vergelijkt met *donderslag*; thans weinig gebruik („Door eenen *blixemslagh* ... (is) 't be[illegible] van Nero ... tot maaxelloos kooper gesmolt[illegible] HOOFT, *Tac.* 267; „(*Iets*) dat ... telkens als *bliksemslag* een nieuw en verder inzicht gaf", SI[illegible] *Br.* 4, 123; „De *bliksemslag* dezer tijding", LOVEL[illegible] *Sophie* 195; zie verder BILD. 13, 186; DA COST[illegible] 13 enz.); *-slang*, slangvormige bliksemstraal („[illegible] wolk ..., doorkruist van *bliksemslangen*", TER HA[illegible] *Ged.* 2, 218); *-snel*, zoo snel als de bliksem, [illegible] snel („Al wat edel en groot is, werkte *bliksem*[illegible] op hunne zielen", V. HEMERT, *Lekt.* 1, 137; „'t [illegible] *semsnelle* naderen", V. BEERS, *Rijs. Bl.* 40); *-s*[illegible] het „*spelen*" met geschut, het schieten („het te[illegible] des *blixemspels*", VONDEL 2, 614 (*het geschut*); *-st*[illegible] bij KIL. gelijkgesteld met *dondersteen*, „*ceras*[illegible] *lapis*, *fulmineus lapis*", een steen die, naar men [illegible] weert, bij onweêr soms uit de lucht valt; in het [illegible] wone leven zijn *bliksemsteen*, *bliksteen*, *blaks*[illegible] bastaarduitdrukkingen voor *bliksem* (zie b. v. [illegible] KENOOGEN 74); *-stift*, in een ongemeen verband: het volgende („laat uw ... *bliksemstift* ... Gods g[illegible] schrijven In vlammend schrift!" TEN KATE, *Sch*[illegible] 51); *-stof*, stof, door wier ontbranding volgens [illegible] gere denkbeelden de bliksem ontstond („De buitenk[illegible]

aarde) (wordt) in May meer geopend, 'er meer *blixemstof* kan opstygen", bij *N. H.* 1, 361); *-straal* („Als een weer-*lixemstrael*", VONDEL 3, 128 (zie ook 2, 4); „Myne oogen schooten *blixemstraalen*", 94; „Duizende gedachten vlogen als *blik*- door mijne hersens", LOOSJES, *Bronkh.* 2, u gij Godt badt, om u door een genadigen *al* weg te nemen", 6, 141; „Een schitte-*emstraal*, die onmiddellijk door het ratelen s gevolgd werd", v. LENNEP, *Rom.* 3, 40); CHAND. 414 vindt men de afl. *bliksem-irannie*, zeer plotselinge overmacht („eenen ans wt u vertooch ontsprongen Verbluft mijn art met *blixemtyrannij*", HOOFT, *Ged.* 1, , niet ongewoon als vertaling van fr. *train-blitzzug*; *-vlam* („Bij den glans der *blik-n*", COURTM.-BERCHM., *Gesch. v. d. J.* 24); Zeus („Daarom nam de *Bliksemvoerder* weg 'd' hun ... geslacht", D. J. v. LENNEP 235); N KATE, *Schepp.* 39); *-vuur* („donder, d, en *blixemvier* vermengt", VONDEL 2, eer ... 't *Bliksemvuur* de wolken deelt", TEN *epp.* 202; zie nog b. v. VONDEL 11, 315; , *Gramsch.* 49; BILD. 13, 43 enz); daar-*emvuurpijl* (TEN KATE 4, 299); *-weder* in allerleie wind en weder zonder overrok delt, in donder- en *bliksem-weêr* uitgaat", 5, 76); *-zwanger* („den schoot der *bliksem-*volk", DA COSTA 3, 74), en bij dichters andere.

tweede lid. *Banbliksem* (zie ald.); *bolbliksem d. Nat.* 1885, 19); VONDEL gebruikt (2, *terbliksem* in toepassing op het geschut.

SEMEN, onz. en bedr., pers. en onpers. *blixemen* (VERDAM 1, 1308). Van *Bliksem*. nlijk, als onpers. ww. *het bliksemt*, het vervolgens ook in andere constructies. || chts (begon het) dapper te donderen ende n, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 72 *c*. Neyght elen, Heere, ... Blicksemt blicksem, *Ps.* 6. De God van Abraham ... Is my verschea blixemende klaerheyt, VONDEL 1, 66.

oepassing op den blik van het oog. || Gitten nden pit, Blixemt niet zoo fellik, HOOFT, 292. Het (ros) steigert, briescht, en blik-het oog, TEN KATE 4, 469.

andere constructie, met eene uiting of ge-ng als voorwerp of als onderwerp. || Dat licht ... blixemt dujsent lieflijckheên, *Ged.* 1, 291. De wanhoop ... bliksemt hem gen, v. MERKEN, *Germ.* 322.

toepassing op het schitteren van blanke || De blixemende spiesse, *Nahum.* 3, 3. Dees iet de kling, en dondert met pistool, VONDEL Eneas blixemt met Sijn wapenen, WESTER-*ed.* 3, 470. Het moordzwaard bliksemde, N, *Germ.* 48.

toepassing op het plotseling voor den dag n iets dat blinkt. || Het blixemde met Neel len van haer Paerd, HUYGENS 2, 488 (*zie nd*). Hy ... bliksemt met de tanden, En ' mond, BILD. 1, 100.

den bliksem treffen; ook in toepassing op . || Die heg van zooden ..., waaroover zy, handt, met wisse scheuten, op den vyandt ixemen, HOOFT, *N. H.* 359. t' Schoon Troijen ixemt al tot stof, VONDEL 1, 259. Hy ... Een eysteen greep, en blixemde myn herssen, Men ... bliksemt Karels erf door bomben, , *W. III*, 2, 176. De Godheid ... bliksemde chen Brit, FEITH, *Werken* 12, 142.

— Met eene bepaling van gesteldheid: met geweld ergens neerwerpen; thans alleen in platte taal. || Dat de Ieughd als eene bloem valt af Van heuren groenen steel, geblixemt in het graf, VONDEL 1, 177 (zie ook 1, 407). Wie ... blixemde de bloem der burgren uit het ryk? J. BRANDT, *Poëzy* 3. Bliksem dat ding niet van de tafel.

6) Met woorden uitvaren, met een vonnis treffen, vooral van het kerkelijk gezag. || Dat ... dit oorsaecke ghenoegh was, om vryhertigh ... te fulmineren, te Donderen ende te Blixemen tegen den Magistraet, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 60. Terwijl ... de priester-dommen donderen En blixemen, VONDEL 1, 214.

Afl. *Bliksemer* (BOGAERT, *Roomsche Mon.* 385).

Samenst. *Af-*, *neerbliksemen* (zie die woorden); *doodbliksemen*, door den bliksem dooden (WILLEMS, *Nalat.* 81).

BLIND (I), znw. onz., daarnaast ook BLINDE, BLIND, znw. vr. Blijkbaar behoorende bij het ww. *blinden*; verg. hd. *blende*, waaraan ontleend is fr. *blinde*, dat met zijne afleidingen weer in het Nederlandsch is overgenomen.

1) Vensterluik, hetzij van binnen of van buiten. || Men kan niet wel voor alle vensters blinden hanghen, of alle deuren met yzere staven kruyssen, DE BRUNE, *Bank.* 2, 204. Blinden of Gordijnen, HUYGENS 2, 55. Daar de muuren ... Zijn als een blinde voor het oog, SLUYTER, *Buytenl.* 11. Eén vertrek ..., met gesloten blinden of luiken, BILD., *Br.* 2, 128.

— Ook op schepen: losse luiken die aan den buitenkant tegen de kajuitsramen worden gezet, als men met hooggaande zee voor den wind zeilt.

2) In het krijgswezen (zie de aanhaling), waarschijnlijk onder invloed van fr. *blinde*. || Men kan onder de benaming blinde al datgene verstaan wat men als eene kortstondige, beweegbare bedekking van eenige weinige manschappen tegen het geweervuur gebruikt, PASTEUR-NOOT 1, 106. — So dat de onse daer in niet vry en stonden (t. w. *in zekere schans*), of moesten blinden maken ende sich alsoo beschermen, *Begin e. Voortg.* 13, 21 *a*.

3) Een zeil dat onder aan den boegspriet of zijne steng gevoerd werd; thans niet meer in gebruik. || Den 18. dito setten wy onse Marsseylen daer weder by, met onse blind', BONTEKOE, *Iourn.* 71. Sulex gewaer wordende, gijden de onse haer blinde op, *Begin e. Voortg.* 12, 72 *a*. Soete winden, Die voorspoedigh jaeghen In myn zeyl en blinden, *Amst. Pegas.* 36 (zie nog v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 338; BRANDT, *De Ruiter* 488 enz.).

Samenst. *Binnen-*, *buiten-*, *rol-*, *zonneblind* (BERGHUIS, *Betimm.* 249 vlgg.).

— Als eerste lid. *Blindenkast*, de plaats naast de ramen waar de blinden, als zij geopend zijn, worden geborgen (*a. w.* 262); *blindslag*, elk van de slagen waaruit een blind bestaat (*a. w.* 259).

— Naast *blind* staat het uit het Fr. overgenomen *blindeeren*, bomvrij maken, waarvan *blindeering*, evenals fr. *blindage* ook concreet gebruikt: datgene waarmede men blindeert, en ook de geblindeerde ruimte (zie PASTEUR-NOOT 1, 107).

BLIND (II) — in sommige dialecten van Zuid-Nederland BLEND —, bnw. Mnl. *blint* (VERDAM 1, 1301); got. *blinds* enz. Tot denzelfden stam behoort *blenden* (zie ald.), en onr. *blunda*, knipoogen. Zie verder de etymologische woordenboeken.

1) Van levende wezens. Het gezichtsvermogen niet hebbende. || D'een creupel, en dander blent inde ooghen, v. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 16. Hy (sagh) eenen mensche blint van de geboorte af, *Joh.* 9, 1. Daerom seydt de Poët, dat, die blint gheboren werde, tweederhande doot hebben, v. BEVERW., *Schat d. Onges.*

2, 4 *b*. Het blinde kint sijn schicht, HOOFT, *Ged.* 1, 13 (t. w. *Cupido*). De blinde schutter, 1, 185. Het blinde Ventje, *Leev.* 5, 142. (*Niobe*), van bitter schreien blint, VONDEL 11, 486. Dat ... Mevrouw nacht en dag haar oogen zit blind te huilen, *K. Zev.* 5, 305. Andere edelgesteenten straalden met zooveel vuur, dat men er zich blind op keek, SLEECKX 14, 313. De blinde Mol, *Talpa cæca*, die zich ... daardoor onderscheidt, dat zijn oog geheel onder het algemeene huidbekleedsel verborgen ligt, SCHLEGEL, *Zoogd.* 38 (zie ook beneden). Liefhebbers van duiven en blinde vinken, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 13 (*blinde vinken* is ook een gerecht van kalfsvleesch). Het ontbreken van lichtgevoelige elementen op deze plaats (t. w. *van het netvlies*) maakt haar tot eene blinde vlek, BOSSCHA, *Natuurk.* § 1334.

— Gewoon in zelfstandig gebruik. || Ic gae onseker, ic slachte den blenden, *Gentsche Sp.* 107. Ghelijck als een blinde omtast in het donckere, *Deut.* 28, 29. D'ouwde blinde, die beschreeven Troyes doodt heeft (t. w. *Homerus*), HOOFT, *Ged.* 1, 242.

— In zegswijzen en vaste namen. || Die scheluwe is een coninck onder den blinden, SARTORIUS, *Adag.* III, 5, 74. In 't land der blinden is Een-oog Koning, TUINMAN 1, 364. Scherpsinnicheden ..., die een blint man niet en soude lichtelick connen sien ... sonder bril, MARNIX, *Byenc.* 2, 5 (bl. 82 *b*). Sy slaen daer na als de blinde nae 't Ay, *Veelderh. Gen. Dicht.* 214. Kan oock wel een blinde eenen blinden op den wegh leyden? Sullen sy niet beyde in den gracht vallen? *Luc.* 6, 39. Wat blinde Gerrits grepen zijn dit? HOOFT, *Ged.* 2, 308. Kunsten en wetenschappen, waer van zy zoo veel kennisse hebben als de blinden van de koleuren, DE BRUYN, *Reizen* 2, 186 *a*. Je moet selfs as een blint paert sien inde wint, BREDERO, 1, 251. Blinder dan een mol, SLEECKX 3, 125. Ick slacht de blinde, ick wouw wel dat icket sach, BREDERO 1, 153 (zie ook b. v. LANGENDIJK 2, 73; VISSERING, *Herinn.* 1, 69; DE MONT en DE COCK, *Vl. Wonderspr.* 253). Sy spelen in 't donckere metten blinde (*en dus wel zonder getuigen*), *Hand. d. Amour.* M 2 *b* (verg. C c 3 *b*). Wij zullen met den blinde spelen (*nu nog een term bij het kaartspel, t. w. wanneer een der vereischte medespelers ontbreekt*), V. LOVELING, *Nov.* 237. Een blind paard zou er geen schade doen.

— Spelen die met *blindemannetje* overeenkomen, heeten o. a. ook *blinde noompje* (SCHOTEL, *Oud-Holl. Huisg.* 452), *blinde koe* (*a. w.* 73), *blinde moeye* (POIRTERS, *Mask.* 176), ook *blindemoeiken* (SLEECKX 9, 194); *blindemaaiken* en *blinde margeriet* (CORN.-VERVL. 253), *blinde kale* (LOVELING, *Hoofd v. 't H.* 77) enz.

— *Blinden* (en *dommen*) worden vermeld als eene soort van aardappelen: *Med. en Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1846, blz. 214.

2) Figuurlijk, in toepassing op den geest die niet in staat is de waarheid te zien. || Heel blint en verdwaest, *Trou m. bl.* 115. De vyand, blind van wraeck, VONDEL 3, 386. Zoo is elck blind, in zaecken, die hem betreffen; daer hy zoo diep en scherp in anders dinghen zien kan, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 273. Waackt Vader, ... en maackt hier niet den blinden, POIRTERS, *Mask.* 313. Het blinde graen, BRANDT, *De Groot* 229. De blindste heidnen, *Psalmber.* 22, 14. De waenvrees had die Vrouw een rat gedrayt voor d'oogen, Waer door (*zij*) was siende-blint ... bedrogen, DROSTE, *Overbl.* 132. Benje dan heelemaal ziende blind? *K. Zev.* 2, 118.

— *Blind voor iets*, juist dat niet kunnen zien. || Ik was niet blind voor zyne gebreken, *Leev.* 5, 329. Men kan den vooruitgang prijzen ..., zonder daarom blind te zijn voor de offers, die men er aan moet brengen, *K. Zev.* 2, 102.

— Bij qualitatieve zuw. || Een blind bewonderaar van Cicero. — Blinde uytvoerders over de beslecyten van soo gepassioneerde ... raetslieden, V. BEIGHT, *Martelaersp.* 2, VII *b*. Een blindt yveraar in 't Hedensch geloof, H. DE GROOT in BRANDT, *Lev.* 2 *Vondel* 35.

— Daarom kan de mensch soms een *blind werktuig* zijn, t. w. wanneer hij zonder eigen wil de plannen van een ander helpt uitvoeren. || Dat ... de mensch zoo ... aan de natuur ondergeschikt ware ..., dat hij haar slechts als blind werktuig ten dienste stond, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 170.

3) Van vermogens en neigingen die niet door verstand en overleg worden bestuurd. || 't Licht ghelooven sot, en mijn vertrouwen blindt, BREDERO 1, 62. Zy is ... aan ... blinde gehoorzaamheid gewoon, *Leev.* 3, 181. Wat geeft my het blind Geloof? 8, 340. Den mensch, bij wien de rede en het vooruitzigt van de gevolgen zijner daden ..., de plaats eener blinde aandrift moet vervangen, V. D. PALM, *Red.* 1, 127. Blinden eerbied, VUYLSTEKE, *Ged.* 1, 65.

— Inzonderheid van hartstochten, die iemand „verblinden". || Zijne blinde lusten te dienen, COOKEBEKE 1, 304 *c*. Uit een blinden yver, V. HEEMSKERK, *Arc.* 56. De blinde liefde en acht schay noch abuys niet, OVID., *Conste d. M.* 62. Blinde Liefd', BREDERO 1, 47. Nijdigheit is blint en brusck in haer bedrijf, VONDEL 4, 132. Zij (ontzien) niets in hunne blinde woede, KINKER, *D. en O.* 292. Blinde passie, BUSKEN HUET, *Fant.* 19, 67. Eene blinde razernij maakte zich van ons meester: geen enkel verwijt werd gespaard, 20, 193.

4) Van machten buiten den mensch. || Is oock het luck soo blindt *enz.*, HOOFT, *Ged.* 1, 151. Het blindt gheluck, BREDERO 1, 57. Onordentlijck Fortuyn ... blind en sot haer' gaeven spilt en spreyd, VONDEL, 2, 743. Gevolgen eener blinde noodzaaklykheid, *Leev.* 3, 24. Het blind Geval, 8, 329. Door een blind fortuin begunstigd, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 16. Aan de natuur als aan eene vreemde blinde magt gekluisterd, BAKH. V. D. BRINK, *Stud.* 3, 179. Het blinde toeval, ROOSES, *Schetsenb.* 3, 138. Het blinde noodlot.

5) Van handelingen die men verricht zonder dat men het gevolg berekent of kan berekenen. — Oorspronkelijk wordt gedacht aan iemand die zijne oogen niet kan gebruiken terwijl hij iets doet. || Alsomen ... meer nutticheyts uyt de scherpe bestraffinge der vyanden, als door het blinde vingerkijken der vrunden te verwachten heeft, BREDERO 1, 101. Waarom ... schryf je niet, waar je bent? Dat is nu een blind zoeken naar je, voor de Brief-Bestelders, *Leev.* 6, 273.

— Daaruit ontstaat dan de opvatting, hier onder 5) genoemd. || Boedel-scheidinge geschied of by uitkoop nae gedane schattinge ofte by willighe deeling ofte by caveling anders genaemt blinde lotinge, DE GROOT, *Inl.* I, 9, § 7. Dat ick ... met blinde streecken schermutselde, BREDERO 1, 105. Een blind en streng gevecht, VONDEL 3, 129. Fortunens blinden loop, V. ZEVECOTE 303. Een blinden slach, POIRTERS, *Mask.* 40.

— Vandaar *blind* als bijw. || Dat is blind zoeken. — Blind zaaien (d. i. *op ongemest land*), *Loquela* 5, 57. Het kind is blind opgezet (d. i. *men kan niet precies berekenen wanneer het zal geboren worden*).

6) Van datgene waarin of waarbij men niet kan zien; duister. || Daer't al blindt is, daer ist licht om stelen, DAVID, *Lot v. Wijsh.* 42. De sterren by de Son geleken sijn gans blendt, D. HEINSIUS, *Poëm.* 87. Schoon of de nachten blind ... zijn, 't kompas dat kanze brengen Door d'ongebaenden plaa, VONDEL 2, 179. Hoe schijnt dit hemelsch kint ... Zon en maan en starren blint, VONDEL 4, 359 (*Kerstlied*). Ick zaegh den hemel blint, de starren overhoop, 6, 229.

nmert verstant (schijnt) in een blinde duys-
e steken, POIRTERS, *Mask.* 34.
den blinde, in het duister, en ook minder
op goed geluk af. || Zee-Kapiteinen, die...
den blinden weg de laag geeven, *Blank.* 1,
leg ik netjes weg: In den blinden Kan ik
, Vr. BILD. 2, 228. Dat het Orakel in het
iermde, GEEL 187. Een Egyptische duister-
ik in den blinde rondtast, *K. Zev.* 4, 327.
hetgeen onzichtbaar, duister blijft. || Met
geschut schoten sy daerover (t. w. *over zeker*
aer was blint van de boomen, *Begin e. Voortg.*
Op de vesten stonden ook eenighe blinde stuk-
den aftrekkenden vyandt de tromp toonden
geeven, HOOFT, *N. H.* 709. 't Blinde velt
der water staande), HOOFT, *Ged.* 1, 310.
nde steken Ghegeven achter af (t. w. *achter*
rug), HONDIUS, *Moufe-schans* IV. Een blinde
er door men kon geraken, Van achtren in
WESTERBAEN, *Ged.* 3, 59. Blinde en bedeckte
. w. *in vestingwerken*), V. BOS, *Brachelius'*
1. Hoe hij zich... hier in gedragen hebbe...,
blind, OUDAAN, *Agrippa* 640. Ja, dat is blind
want dat zyn Poolsche naamen, LANGENDIJK

verschillende vaste termen. || Een blind anker
er boei ligt, en waarvan men dus geen tee-
urt: WITSEN, *Scheepsb.* 493 *b*; V. RIEBEEK,
3, 394 enz.). Een blinde bout of nagel
alechts het achtereinde, waartegen geslagen
chtbaar blijft: MOSSEL, *Het Schip* 90). Een
er, eene blinde vernageling (verg. BERGHUIS,
70 en 72). Een blinde berm (even beneden
spiegel gelegen).
e blinde klip, onder water; ook wel in figuur-
nd. || De blinde en siende klippen, VONDEL
Het is sorghelijck seylen van die bay Sal-
hier toe; alsoo der veel blinde clippen leg-
IEBEEK, *Dagverh.* 1, 99. De eerste Instelders
Nieuwe Lakenhalle) ... (zyn) de voor-
linde klip ... voorby geseild, DE LA COURT,
. — *Blind ei, blinde pot*: zie BLINDPOTTEN.
nd domineeren (met omgekeerde steenen).
der openingen; inzonderheid van muren: zon-
ers. || Een blind zeil (d. i. *zonder rif- of*
aten). — De eerste verdieping (was) ...
ind, doch de tweede met een aantal kleine
s voorzien, V. LENNEP, *Rom.* 5, 48. Van
onde hij (*de speelhof*)... niets anders dan
nden omvangmuur, CONSCIENCE 4, 21 *a*.
iets dat, tegen hetgeen men zou verwach-
hts aan ééne en niet aan twee zijden eene
eeft. || Den eersten werdt ... geheeten ...
rm, om dat hy gheenen doorgangh en heeft,
w., *Schat d. Onges.* 1, 146 *b*.
nd loopen, zoodat men niet verder kan. ||
loopt blind (of dood). — Dewijl wij hier
zoo blind geloopen zijn moesten wij *enz.*,
Verz. W. 2, 11. Dat de eerste aanleg van
eas een blind eindigende buis is, V. BRAAM
Ontleedk. 2, 295.
n datgene waaraan ontbreekt wat men zou
n. || Sullende het selve Loot aen de andere
emalen blind (d. i. *zonder stempel*) moeten
euren op de Leidsche Lakendrap. 6. Ik
' frang (*franc*) nie' aan, want hij is blind
fgesleten), CORN.-VERVL. 254. Twee kachtels,
d 'n blesse, en 't ander is blend (d. i. *het*
ulen heeft geene bles), *Loquela* 5, 17. Eene
art (*waarop geene namen staan*). Eene blinde
een catechisatieboekje: waarbij niet het
antwoord wordt opgegeven). Blinde hutspot
(*zonder vleesch: in W.-Vl.*). Blinde soep (*zonder*
vet: in W.-Vl.). Blinde ketelkoek (*waarin men geene*
krenten of rozijnen ziet). Blind rot (zie ROT).

11) Van hetgeen niet de bestemming heeft die het uiterlijk doet verwachten; inzonderheid in de bouwkunde. || Een blind venster; eene blinde deur, nis, arcade (zie de handboeken). De selve (t. w. *eene galerij*) werdt met seventhien glasen vensteren toe gheslooten, die alle te samen met blint-vensteren beslooten konnen werden, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 206. Door Blinde Registers verstaat men de zulken, die alleenlijk dienen, om het getal van knoppen aan beiden zijden gelijk te maaken, *Handw.* 20, 227. 'T heeft heden soo hard uytter noortwesten de bay ingewaeyt, dat ... Loenen voor de boegh de blinde ree aen stuck geholpen had, V. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 313 (eene blinde ra diende alleen om er de bakstagen van jaag- en kluifhout op te laten loopen). Een blinde Zaterdag (*waarop een „hoogdag" valt: Loquela* 10, 33; *soms ook een andere dag, vallende voor een feestdag*).

— Van zeilen zegt men dat zij *blind zijn* (*slaan* of *liggen*), wanneer zij den wind verliezen die er eerst in woei. || Fock is blint: Dit wert gezegt, wanneer het voor de wint gaet, om dat de fok dan geen of weinig wint kan vangen, belet door de groote zeilen, die dwars scheeps staen, WITSEN, *Scheepsb.* 490 *b*. De zeilen leggen blint. De zeilen vatten geen wint, belet zijnde door andere zeilen, die dezelve voorvangen, 487 *b*.

Afl. *Blinden*, *blindelijk*, *blindeling(s)*, *blindheid* (zie die woorden); *blinderik*, een blinde („Wat maeckt een *blinderick* ... Daer 't voor een valcken-oogh is duyster om te soecken?" WESTERBAEN, *Ged.* 1, 417; zie ook 1, 25 en *Krancken-troost* 12); *blindig*, blind („'t hert te locken *blendigh* Door valsch bedrogh", *Nederd. Helicon* 55); vandaar *blindigheid* („Ick misprijs mijn's herten *blendigheyt*", COORNHERT 1, 402 *a*).

Koppel. — 1) Met znw. *Blinddaas* („Blinde dazen of *Blindazen*, welke benaming deze dieren (t. w. *de paardenvliegen*) verschuldigd zijn aan de onbeuisdheid, waermede zij somwijlen tegen helderwitte muren aan komen vliegen", SNELLEN V. VOLLENH., *Gel. Dieren* 501); *blinddruk* (zie hieronder *blinddrukken*); *blindhout*, hout waarop oplegbladen van eene fijnere houtsoort worden bevestigd, ook *grondhout* (zie Dl. V, kol. 996, en verg. GROTHE, *Mechan. Technol.* 226); *blindelaag* of *boómlaag*, onderste laag van het kaasrunsel in den kaasvorm (zie BERKHEY, *N. H.* 9, 436); *blindmuis*, eene soort van muis waarbij de oogen onder de huid verborgen liggen (BURGERSDIJK, *Dieren* 1, 266); *blindschermer* (SPIEGHEL 96), verg. hd. *blindfechter*, iemand die „schermt in den blinde"; *blindwants* („De fijnsprieten of *blindwantsen*, ... bij welke de bijoogjes tusschen de samengestelde oogen ontbreken", BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 480); *blindworm*, naar het schijnt hetzelfde als *hazelworm* (zie ald., en SCHLEGEL, *Kruip. Dieren* 3 en 9; verg. ook eng. *blindworm*); zie ook *Blindhokken* en *Blindpotten*.

2) Met ww. *Blindgeboren*, vaak zelfst. gebruikt („Wanneer ... de *blindtgebooren* jongen Gesicht vercreech", HOOFT, *Ged.* 1, 56; „De Heilprofeet, de Redder ..., Die *blindgeboornen* ziende maakt", TER HAAR, *Ged.* 1, 139); *blindloopen*, eene soort van spel, „eene weddingschap, die aangegaan werd om geblinddoekt de heele baan (t. w. *maliebaan*) door te kuijeren zonder de zijschotten aan te raken" (TER GOUW, *Volksverm.* 332); *blindroeien* („Men (had) nog de bijzondere aardigheid (daar) bij (t. w. *bij het roeien*), dat het somtijds geblinddoekt geschiedde, bij welk *blindroeijen* natuurlijk heel veel gelachen

werd", TER GOUW, *Volksverm.* 607); *blindrousen* (zie ald.); *blinddrukken*, drukken met een stempel zonder goud, zwart of kleuren (zie V. D. MEULEN, *Het Boek* 175); *blindgeleerd*, zich door leeren blind gemaakt hebbende (zie VONDEL 8, 102, waar het op SCRIVERIUS wordt toegepast); *blindstralen*, door stralen verblinden („'t lauwerloof, dat ... De Nijd ... *blindstraalt* door zijn' glans", BILD. 12, 5; „'t *blindgestraalde* menschelijk gezicht", VUYLSTEKE, *Ged.* 1, 29); *blindgeweven*: zoodat het weefsel onzichtbaar blijft („Soo woelt en tracht hy ... om het valsch En *blindgeweven* kleed te worpen van den hals", VONDEL 2, 497).

3) Met bijw. *Blindweg* („Zij schonk *blind weg* een Zot haar trouw", STARING 2, 79).

Samenst. *Blindenhuis*, *-instituut*, *-verpleging* enz. — Als tweede lid. *Half-*, *maan-*, *steke-*, *stok-*, *meeuwblind* enz. (zie die woorden of het eerste lid).

BLIND (III), voorkomende als naam voor eene soort van hennep; waarschijnlijk identiek met *blind* (I) of *blind* (II). || De onderscheidene soorten van hennep, als gaailing of gelling, blind en schild, *Bijv. Stbl.* 1834, blz. 523.

BLINDDOEK, znw. m. Een doek waarmede iemand wordt „geblind", die hem voor de oogen wordt gebonden. || Toen hij in den vijandelijken officier, (t. w. *een parlementair*) ... bij het wegnemen van den blinddoek een zijner voormalige Adjudanten herkende, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 562. Vrouw Justitia met den ... blinddoek voor de oogen, BERGMANN, *Staas* 170.

— De volgende zegswijze duidt eene buitengewone scherpte van blik aan. || Den Nederlander, die gaauw van geest, ... door een' dubbelen blinddoek zien ... kan, HOOFT, *N. H.* 156. Zy ... meynen door een dobbelen blinddoeck te zien, wat aen d'ander zijde van een hemels hoogen bergh ommegaet, DE BRUNE, *Bank.* 1, 389.

— Bij vergelijking. || Altijd zwarter wordt de blinddoek van den nacht! TEN KATE, *Schepp.* 13.

— In zegswijzen die aanduiden dat men plotseling tot beter inzicht komt. || Zoo haast de blinddoek door de hand der Verlichting van de oogen werd afgescheurd, V. HEMERT, *Lekt.* 8, 3. Rukt af den blinddoek van uw oogen! Aanschouwt de waarheid! DA COSTA 1, 368. Dan is de blinddoek weggevallen, Die aan uw zielsoog 't licht ontnam, TER HAAR, *Ged.* 1, 35.

Afl. *Blinddoeken*, iemand een blinddoek aandoen, zeer gewoon in oneigenlijk gebruik: iemand verblinden, misleiden. || De duyvel heeft mijn wel dapper gaen blint-doecken, *Schynh.* 10. De Wethouders, dus lang geblinddoekt door Rennenberghs konstenaaryen, HOOFT, *N. H.* 691 (zie ook 139, 750, 813; *Ged.* 1, 144). Dus worden de menschen zagtkens geblinddoekt door de gewoonte, *Philanthrope* 4, 170. In hoeverre ik vatbaar was om mij te laten blinddoeken of bepraten, V. LENNEP, *Rom.* 4, 285.

— Het tegenovergestelde is *ontblinddoeken*: zie ald., en zie nog een voorbeeld bij V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 9, 5.

BLINDE. Zie BLIND.

BLINDELIJK. Zie BLINDELINGS.

BLINDELING. Zie BLINDELINGS.

BLINDELINGS, bijw. Met *-s* van *blindeling*, dat nu niet meer wordt gebruikt; daarnaast *blindelijk*, dat reeds in de 17de eeuw zeldzaam was. Van *Blind* (II).

1) Eigenlijk. Met de oogen dicht, of zonder dat men behoeft uit te kijken. || Blindelick, blindelinckx, *clausis oculis*, KIL. — Meer blinden (sullen wy) ... by den wegh schier blindlingh ... vinden, HUYGENS 1, 261. Bosschen, waar ik al de paden Blindling in te wandlen weet, BEETS, *Ged.* 174.

2) Zonder dat men kan uitkijken. || Aldus hebbelden wy by de gis, drie dagen en drie nachten, blindeling op zee, VONDEL 5, 188.

3) Als met gesloten oogen. || Soo verkiest men elck blindelijck ... t' gene hem quaadt is, COORNHERT 1, 288 *a*. (*Een dolle leeuw*) grabbelt blindeling de reedsten uyt den hoop, VONDEL 3, 412. Dat ick ... al te blindeling den kleppel in 't hondert werp, DE DECKER 1, 71. Hy heft den arm naar boven, Slaat ... blindlings toe, BILD. 13, 36.

4) Zonder een zelfstandig eigen oordeel. || Blindelyt gissen, *Leev.* 2, 249. Dat ik niets blindeling verwerp of aanneem, 2, 368. Hem, op wiens getuigenis men blindeling vertrouwt, V. D. PALM, *Sal.* 3, 171. Het spreekt van zelf, dat ik ... blindelings alles onderschrijf wat gij ... bepaald hebt, *K. Zev.* 1, 164. De huwelijken (t. w. *in Utopia*) ... worden niet blindelings aangegaan, QUACK, *Soc.* 1, 229. Iemand blindelings bewonderen.

5) Ongewoon is *blindeling* als bnw.; hetzij van zaken: in den blinde geschiedende, zonder kennis van zaken; hetzij van personen: onbekend met iets. || Ons blindelingh Sermoen, HUYGENS 1, 259. Sy jagen dat profijt met blindelingen yver, 1, 272. Ik ben daar blindeling in, ik weet daar niet van, de zaak is mij geheel vreemd, HOEUFFT, *Bred. T.* 73.

BLINDEMAN, znw. m. Koppeling van *Blind* (I) en *Man*.

1) In 't algemeen: een blinde. || Wy seggheu wel te recht, dat een Blintman een arm Man is, V. BEYEREN, *Schat d. Onges.* 2, 4 *a*. O blindeman, bedanck uw blintheit, VONDEL 3, 793 (*Joseph in Dothan*). Een blindeman kan een treffelijk ... Muzikant zijn, BEEKHUIS, *N. H.* 5, 199. Dat's de blindeman de leeuwerik (*dat is een tref*), BOEKENOOGEN 74.

2) Een blinde die aalmoezen ophaalt. || Daar is een blindeman aan de deur. — Een ... blinde-man ... versocht mijn tot zijn layts-man, BEEDERO 2, 158.

3) De persoon die bij een bekend kinderspel geblinddoekt wordt, en dan de anderen moet vangen; het spel heet nu *blindemannetje* (zie andere namen onder *Blind* (II). || Die dan gepakt zal worden Door den blindeman, die moet *enz.*, LAURILLARD, *E. en K.* 161. De kinderen speelden blindemannetje.

4) De blinde in het kaartspel. || Ik was voorleden ergens daer een hand ontbrak, zo dat ik met een Blindeman moest spelen, V. EFFEN, *Spect.* 5, 195.

5) Schepeling die den roerganger helpt. || Deze blindemannen hebben met het eigenlijke sturen niets te doen, en dienen alleen om kracht aan te brengen, ten einde het roer met de noodige vlugheid te bewegen, MOSSEL, *Manoeuvres* 295.

6) Hoop koeiendrek in het veld.

Samenst. *Blindemansslagen*, waarbij groote kans is dat zij niet raak komen, gezegd van iets waarbij de kans op voordeel niet groot is (ERASMIUS 2, 119); *-vraag*, gezegd van iets dat slechts voor een blindeman twijfelachtig kan zijn („Dat het een *blindemans vrage* is, te willen ondersoecken, waerom men schoone menschen voor andere lief heeft", CATS 2, 137 *b*).

BLINDEN, bedr. zw. ww. Mnl. *blinden* (VERDAM 1, 1300). Van *Blind*; naast het oudtijds gewone *Blenden* (zie ald.); thans in onbruik.

1) Van het gezicht berooven, blind maken. || Blinden, verblinden, *cæcare* ... *privare oculis*, KIL. — Vincken, die geblint worden op dat se singen mochten, CATS 2, 365 *a*. Hij verwaarloosde zijne honden, zijne fretten en geblinde vinken, KIST, *Eikenh.* 4, 328.

2) Blinddoeken, de oogen bedekken. || Zalt hy (t. w. *Hoorne*) ..., zich blindende met een wolle bonet, ... 't zwaardt verwachtte, HOOFT, *N. H.* 183. Zoo wiert de kranke (die geblint was) met een ...

m een prik ter zyden van 't voorhooft gegeven, HEEMSKERK, *Arc.* 43. Geblinde molen-paerden, BRUNE, *Bank.* 2, 153.

3) Iemands licht betimmeren. || Jan blindt sijn' erman met sijn dack, HUYGENS 2, 190.

4) Iemand verblinden, t. w. door hetgeen in eigen-ken of figuurlijken zin schittert; daarna ook: mis-iden. || Blakende oogen Wier vonkling 't harte indt, BILD. 5, 136. Laat door geen overmoed u inden, v. LENNEP, *Poët.* 4, 235. Het ... middel ... n niet door de stralen der zonne geblind te worden, ELCROIX, *Morgend, m. e. a.* 12.

5) Iets onzichtbaar maken; ongemeen. || Met het inden van diept' en ondiepte de vaylighe toevaart r haavene te verduysteren, HOOFT, *N. H.* 251.

Afl. *Blinding*, het blinddoeken („Deze middelen ... *blinding* der koeijen", BERKHEY, *N. H.* 9, 4); niet ongewoon in den zin van *blinde*, bedeksel Hier teeghens (t. w. *tegen het schieten*) voorzaaghen ch de beleegherden met *blindingen*, ten beste des n mooghelyk viel", HOOFT, *N. H.* 819; „Men (be-kt) de boveneinden der Pijpen (t. w. *van het orgel*) n buiten met *Blindingen* ...; deze *blindingen* zijn et ... verciersel en doorgeslagen, op dat het geluid ... s te meer buitenwaards uitdringe", *Handw.* 21, 275); *indsel*, in denzelfden zin als *blinding* („De straaten veeghen (t. w. *met geschut*), waarteeghens de be-egherden zich met *blindsels* en anderszins voorzaa-ien", HOOFT, *N. H.* 639); *ongeblind* (BILD. 14, 407).

Samenst. *Blinddoek* (zie ald.).

BLINDHEID, znw. vr.; het mv. zeldzaam. Inl. *blintheit* (VERDAM 1, 1302).

1) Eigenlijk. De hoedanigheid van blind te zijn, an het gezicht te missen. || Blintheyt of Swack gesicht oor Ouderdom is gantsch ongeneeslijck, v. BEVERW., *chat d. Onges.* 2, 7 *b*. Blindheid komt het eerst aan e oogen (*voor de grap gezegd tot iemand die zoekt et zijn neus; in W.-Vl. ook om te spotten over et huwelijk met iemand die leelijk is*).

2) Verblindheid, volkomen gebrek aan inzicht. || lindheyd in hemelsche zaken, DE BRUNE, *Bank.* 2, 14. In de blindheid der zonde geboren, DA COSTA , 218. De blindheid der moederlijke liefde, BUSKEN UET, *Fant.* 19, 157.

— In eene ook nu nog bekende spreekwijze, ont-end aan den bijbel. || De Heere sal u slaen met on-nnigheyt, ende met blintheyt, ende met verbaestheyt s herten, *Deut.* 28, 28 (verg. ook *Zach.* 12, 4). let is de Regeering zelf die, als geslagen met ... lindheid, het indienen van gunstige berichten aan-oedigt, MULTATULI 1, 168.

— Bij overdracht: een bepaald geval, een bepaald oorbeeld van gebrek aan doorzicht. || Ik (ben) ge-hokt door de dwaasheden, de verkeerdheden, de blind-den ... van anderen, BILD.-TYDEM., *Br.* 2, 183.

BLINDHOKKEN, bedr. zw. ww. (het verl. elw. eene enkele maal *blindgehokt*). Een thans ver-nderd woord, dat in afgeleide opvatting werd ge-uikt als synoniem van *blinddoeken* (een bastaard-orm van die beide is *blind-hoecken*: JONCTIJS, *Roosel. ehies* LVIII; *Toon. d. Jal.* 2, 246).

1) Eigenlijk. Bij KIL. wordt *blindhocken* (Holl. camb.) vertaald met *collocare in obscuro stabulo*, inderdaad schijnt het woord die beteekenis te heb-n gehad, t. w. als term bij het dresseeren (gedwee aken) van jachtvogels. Bij MERULA, *Wildern.* 3, 31 — „De Seegh-maeckinge gheschiedt of sonder t de selve. Belanghende d'eerste maniere: Voghel ghebrauwet sijnde *ghedraghen op de donkere ende eensame plaetse*, eenen *enz.* ... De Seegh-maeckinge mit de nde sekerder". Vergelijkt men daar-mede de twee volgende plaatsen, dan blijkt dat het *blindhokken* bestond in hetgeen hier cursief is gedrukt; *blindhokken* is dan waarschijnlijk „in een blind (d. i. *donker*) hok (d. i. *stal* enz.) bewaren". || Een Valck ... laet hem blindhocken en huyven, VISSCHER, *Sinnep.* 88 *a*. Den havick ..., die zich laet blindhocken en huyven, DE BRUNE, *Bank.* 1, 44.

— **Aanm.** In de volgende plaats waarschijnlijk minder juist gebruikt: het *blindhokken* staat eigenlijk tegen-over het temmen door middel van de *huif* (hier *kap* genoemd.). || Soo lang de Priesterschap Den Raed niet overheert, en blindhockt door de kap, VONDEL 3, 94.

2) Bedwingen, inhouden. || O streng ... Ghebodt! ghy dwingt de ... Vrouwen, Dat sy haar ... lust gheblint-hockt moeten houwen, BREDERO 1, 24.

3) Het deelw. *blindgehokt* heeft in de volgende plaats de beteekenis van: nog in onwetendheid ver-keerende, jongensachtig. || Een en ander Oogh (t. w. *van zijne geliefde*), de tortsen Van mijn' blind-ge-hockte jeughd, HUYGENS 1, 102.

4) *Blinddoeken* in eigenlijken zin. || De Moeder nam haar sluyertje, Blint-hockte soo zyn hooft *enz.*, BREDERO, *Liedb.* 1, 86.

— Figuurlijk. || De booze Geest ... Vertoont een weg voor ons geblindthokt oog Die *enz.*, G. BRANDT, *Poëzy* 2, 25.

5) *Blinddoeken* in den zin van *misleiden*. || Hoe wel men u blindt hockt ende contrarie de waerheyt wijs maect, bij ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 482. Hoe kan men ... geblindhokt worden en gedoekt! ASSELIJN, *Jan Klaasz* 45. Zig door uitwendigen schyn ... laa-ten blindhokken, *Philanthrope* 6, 1.

Afl. *Ontblindhokken* (zie ald.); *verblindhokken* (V. BERESTEYN, *Sendtbr. v. de Guevara* 2, 116 *a*).

BLINDPOTTEN, onz. zw. ww. Afgeleid van *blinde pot*: d. i. een pot dien men niet kan zien, en waarnaar geslagen wordt; als kinderspel vermeld bij DE BO. Zoo vindt men ook bij DE DENE, *Testam.* 147 *a*: „Die (potten cannen teelen) geef ick ... den kynders omme blendepot mede te spelene"; het „slaen nae blinde potten" wordt vermeld bij STALP. V. D. WIELE, *Uitgel. Dicht.* 55 (in figuurlijke opvatting), en bij MEULEWELS, *Tim. Misanthr.* 26 zegt iemand die op een ander aanvalt: „Her aen den blinde-pot, dat gaet hem op de pensen!" Bij SPRANKHUISEN 1, 2 *b* staat: „sy (hebben) ... getatert, gedut ende de blinde-pot gespeelt" (d. i. *zij hebben gebazeld, en er zoo wat naar geraden*). Als naam van een spel is in Z.-N. ook bekend *blind-ei-slaan* (DE BO).

1) *Blindpotten* beteekent dan: naar iets gooien, steken of slaan, t. w. als spel. || Soo raedt hy den Princen te blindtpotten ende te mommecansen op me-nighten van onnooseler menschen halsen, COORNHERT 3, 147 *d*.

2) In den blinde handelen; vandaar in de volgende uitdrukking zooveel als: bij toeval. || Oft schoon blintpottender wijse geluckt datmen uyt Wane het quade als quaadt vliedet, COORNHERT 1, 277 *b*.

3) Ook voorkomende als synoniem van *blinden*, *blinddoeken* en *blindhokken*. || De Werelt had hem niet Verkeert, of niet geblindt-pot, UDEMANS, *Verk. Wer.* 68.

4) Wederzijdsche schulden vereffend rekenen: zie DE BO.

BLINDROUSEN — ook in andere vormen (zie beneden) —, onz. zw. ww. Het tweede lid is blijkbaar hd. *rauszen*, gewestelijk *ruszen*, lawaai maken, onhebbelijk wezen (*D. Wtb.* 8, 318), en het daar-mede samengekoppelde *blind* beteekent *in den blinde*, *in het dolle*. || Wy zegghen, wat de zeughe misdoet, moeten de bigghen ontghelden. En de Hoogh-duyd-

schen, met een hooger tale: als de jonckers blindroussen, moeten de boeren hayr laten, DE BRUNE, *Bank.* 1, 145 (evenzoo bij CATS 1, 641 *a*, met de spelling *blint-rousen*; als den Duitschen tekst van het spreekwoord geeft hij: „wenn sich die hern rauffen, so mussen die bawren haar lassen"; nagenoeg hetzelfde staat *D. Wtb.* 8, 260, met de bijvoeging *quicquid delirant reges plectuntur Achivi*). || d' Opsienders van de kerk met argelyk gewoel Blindruyschten onderlingh, DE GROOT, *Bewijs* 152.

BLINDSELEN, onz. zw. ww. Waarschijnlijk ontleend aan hd. *blinzeln*, bij KIL. vertaald met *cæcutire*, *cæcultare*. || Die ... is bey zijn ooghen quijt, en blindselt op den klaren middagh, DE BRUNE, *Bank.* 2, 405.

BLINK, znw. m. Naast *Blinken*. In Noord-Nederland niet meer in gebruik.

A) Als naam van eene hoedanigheid. Glans, schittering; al of niet in gunstige opvatting. || De wanden van het huys ... staen my in sulcken blinck Als eener vlammen glantz, COORNHERT, *Odyss.* 2, 97 (ed. 1605). Uwer ooghen brujnen blink, HOOFT, *Ged.* 1, 341. Het tin en kooper-tuygh een nieuwen blinck gegeven, WESTERBAEN, *Ock.* 117 (zie ook *Ged.* 1, 162 en 2, 605). De blink is ras van alles af, En dan is 't huwlijk ... een straf, J. V. RIJSWIJCK 1, 192 (zie nog 3, 87).

— Ook voor: een schijntje van iets. || Niet een schijn van Vryheyt, Niet een blinck of glim van blyheit, BAARDT, *Leden Stemminge* 91. Een klein blinkje van beterschap.

B) Als naam van eene stoffelijke of onstoffelijke zaak.

1) Lichte plek aan den bewolkten hemel, ook *blenk* en *blinker* (zie die woorden).

2) Wit, onbegroeid duin, blinkerd. || Geen duyn, nocht witten blinck, VONDEL 2, 175. Blinck en hooge duin, 11, 315. Haarlems blink, SIX V. CHAND. 248.

3) Schoensmeer; alleen in Z.-N. || Véritable cirage anglais, ... eene leugen, want het was altijd zijn oude blink, dien hij zelf maakte, CONSCIENCE 3, 366 *a*.

4) Eene soort van glinsterend gesteente. || Aernhemsche blinck, HUYGENS 2, 442 (*Titel*; verg. 1, 148, waar Arnhemmers worden genoemd in tegenstelling met juweliers die kostbare steenen inzetten).

Samenst. *Blinkdoos*, *-pot*: voor schoensmeer.

BLINKEN, onz. en ook wel bedr. st. ww. Mnl. *blinken* (VERDAM 1, 1301) werd zwak vervoegd, en zoo bleef het ook nog na de middeleeuwen (zie beneden, en verg. b. v. nog PERS, *Bellerophon* 1, 247 enz.). Waarschijnlijk van denzelfden stam als *blik* en *blijken*: verg. ook *blank* en *blenk*. In de bet. B) zou *blinken* opnieuw kunnen zijn gevormd van het znw. *blink*, de vervoeging is echter sterk evenals nu bij de bet. A).

A) **Onz.**

1) Van het licht en wat in de natuur verlicht wordt: glanzen, schitteren. || Laat u licht, seydt Christus, voer de menschen blinken, A. BIJNS 133. Deur dweerschyn der Manen blincte dwatere, *Dboeck d. Amoreush.* 9. De klaarblinkende Aurora, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 17. Eer één sterre blonk, TEN KATE, *Schepp.* 234. De najaarsmist begon te blinken van al die kleurige tinten die *enz.*, BEETS, *C. O.* 311.

2) Van stralende oogen, van het gelaat en dan ook van den geheelen persoon; thans vooral als gevolg van levendige aandoeningen, die ten slotte ook onderwerp kunnen zijn. || Die raeyen uwer ooghen laet op my blincken, OVID., *Conste d. M.* 64. Die voncken, Die daer laest in uw kijckertjes bloncken, HOOFT, *Ged.* 1, 184 (zie nog 1, 81). Dat haer de oogen in 't hooft bloncken al oft twee sterren ... hadden gheweest, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 25. Die blinkende oogjes, *Leev.* 4, 223. Hare oogen blonken, LOVELING, *Sophie* 20. Uw blinckend aengesicht sticht mij [illegible] brand in 't hart, HOOFT, *Ged.* 1, 101. Elk [illegible] zigt blonk van vreugde, V. D. PALM, *Gedichten* [illegible] Sy brant en blinckt van Min, BREDERO 5, [illegible] De hartelijkste vreugde blonk op zijn achtbaar [illegible] LOOSJES, *Buism.* 1, 253.

— In de volgende plaats beteekent [illegible] veer hetzelfde als *glimmen* in de uitdrukking [illegible] *men staan* (Dl. V, kol. 89). || Gij zult weten, [illegible] gij mij een geheel half uur in dat kamerken [illegible] ken hebt gezet, CONSCIENCE 3, 354 *b*.

3) Van glad metaal. || Vaten van blinckend [illegible] koper, *Esra* 8, 27. Blinckendt gout, HOOFT, *Ged.* 1, 41. V Hayrken blinct als goutdraet klaer, *J. Jonas Spieghel* 52. 't Is al geen goud dat er blinkt, [illegible] 4, 238 (*zegsw.*). Hoopen nieuw, blinkend pijl, [illegible] SERING, *Herinn.* 3, 1. Een filosoof ... die „het [illegible] kend slijk" veracht, *Ald.* (zie ook TOLLENS 12, 16[illegible]).

— Inzonderheid van wapentuig (verg. BLANK, bnw.). || Met veel braveerens van trompetten, [illegible] melen, en blinkende waapenen, HOOFT, *N. H.* [illegible] 't Blinckende geweer, VONDEL 3, 770. — kryg[illegible] waad, ROTGANS, *W. III*, 2, 6. — lemmer, [illegible] 13, 162.

4) Van hetgeen schitterend wit is. || Wit als [illegible] ... blinckten zijn cleeren, V. MANDER, *Grondt d. Schilderc.* 14, 23. Blinckende elpenbeen, *Hooyl.* [illegible] 14. Bekleet met reyn ende blinckende lijnwaet, *Openb.* 15, 6. (*De*) kerck van marmor blinckt, HOOFT, *Ged.* 1, 11. De ijsbergen, welke hier van alle kant blinken, H. H. KLIJN, *Zwits.* 94.

5) Van edele steenen, parelen, dauw, tranen. || De steen Jaspis blinckende gelijck krystal, *Openb.* 21, 1[illegible] Gelijck een steen int goudt sult ghij dan blincken, HOOFT, *Ged.* 1, 30. Blinkend' oosterkejkens, 1, 9[illegible] 'k Zie ... Verschgevallen parels blinken, SMITS, *[illegible] testr.* 4. Ik (zag) hoe ... zelfs de Doctor ... de t[illegible] nen in de oogen blonken, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 17[illegible]

6) Van al wat glad en glanzig is. || Soo dat [illegible] totten ooren toe van besmeerde vettigheyt blinc[illegible] als kaersse-maeckers katten, COORNHERT 1, 471. Het blincte ... inde gheheele woning, COORNHERT, *Odyss.* 1, 20 *a*. (*Het*) haer, twelck sy gem[illegible] lijck bestrijcken met olye, om dat te doen blinck[illegible] V. LINSCHOTEN, *Itiner.* 61 *b*. (*Gij*) sult voor [illegible] (t. w. *Jezus*) verlaten ... Al watter blinckt of blo[illegible] STALP. V. D. WIELE, *Uitgel. Dicht.* 132. Stoelen [illegible] wrijven tot zij blonken als spiegels, *Wildsch.* 1, 1[illegible] De raamposten blonken van frissche verf, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 2. De blinkende spiegelramen, 2, 9.

— Adverbiaal. || Het blinkend verlakte rij[illegible] BEETS, *C. O.* 27.

7) Met betrekking tot den glans van iets onst[illegible] lijks, ook van het menschelijk gemoed en verstand. Dan sullen de rechtveerdige blincken gelijck de son, *Matth.* 13, 43. Haer goddelijck verstant dat blin[illegible] Wanneer haer reden vloeyen, HOOFT, *Ged.* 1, [illegible] Haar Deuchd blinckt, BREDERO 1, 35. Blinke[illegible] ongerymtheden, V. EFFEN, *Spect.* 3, 38. De onsch[illegible] blonk alle de oogen uit, LOOSJES, *Bronkh.* 3, 7[illegible]

B) **Bedr.** — Glanzend maken, poetsen; alleen Z.-N. || Zij deed haar geblonken schoentjens ... [illegible] R. LOVELING, *Ged.* 41 (ed. 1870). Hij grijpt de borst[illegible] en blinkt zijne schoenen, tot ze glinsteren als [illegible] spiegel, TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 293.

Afl. *Blinkerd* (zie BLINKER); *blinking* („*Blinc[illegible] gen* van de gouden vercierselen", 2 *Mach.* 5, 3).

BLINKER — daarnaast BLINKERD —, zw. Van *Blinken*.

1) Lichte plek, die zich korten tijd vertoont, [illegible] een bewolkten hemel; ook *blenk* en *blink*. ||

gen het land met een blinker (*zeemansuitdrukking*: zagen het land door een gedeelte der lucht dat een oogenblik helder werd).

2) Kaal, wit duin. || Toen steeg Daginus van den ogen Blinkert af, v. LENNEP, *Rom.* 9, 351. De wind ... koelt de heete kruinen Der geele blinkerts, HOFDIJK, *Helene* 41.

3) Stralend oog. || Haar heldere blauwe en bruine linkers, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 51.

4) Gebakken en verglaasde knikker; gewestelijk.

5) Een ophakker, snoever; in W.-Vl.

Samenst. In de bet. 2). *Blinkerdkruin* (HOFDIJK, *Helene* 4); *-top* (HOFDIJK, in *Alb. d. Sch. K.* 1850, bl. 5).

BLIS, znw., dat als synoniem van *bliksem* voorkomt. Wellicht overgenomen van matrozen uit Nederduitschland: verg. BLIKSEM, 9, en zie ook BLETS. || Daar zie ik Vlissings toorens al. Ha! dat gaat als zo'n blis. *Econ. L.* 3, 123 (*De blyde t'huiskomst; matroozen lied*). David ook niet lui, als de blis er op, flink maar, zyn dikken kop afgeslagen (t. w. *van Goliath*), Burg. 78. Brui maar aanstonds heenen, En keer zoo schielijk als de blis! BELLAMY, bij OCKERSE, *Gedenkzuil* 276.

BLOED (I), znw. onz., zonder mv. Mnl. *bloet* (WEDAM 1, 1313), hd. *blut* (*D. Wtb.* 2, 170), mhd. en ohd. *bluot*, eng. *blood* (MURRAY 1, 929), ags. *blōd*, osaks. ofri. *blōd*, onr. *blóð*; daarnaast got. *blōþ*, *blōþis*. Volgens HIRT (*Ablaut* 294) in verband staande met *blauw* en met gr. *μέλας*.

1) De vloeistof in de aderen van het dierlijk lichaam. — *a*) Het roode *bloed* bij den mensch en de gewervelde dieren in 't algemeen. || 't Menschelijck bloedt, COORNHERT 1, 332 *d*. Het bloet ..., warm en root, VONDEL 11, 485. Dien doet hy sweeren en met bloede onderteeckenen, dat *enz.*, *Begin e. Voortg.* 21, 154 *b* (zie ook 21, 148 *a*). Zijn hart klopte trager, en stuwde het bloed niet meer door zijne aderen, GEEL 225. Al ... wat ... het bloed op alle mogelijke wijzen aanzet, BEETS, *C. O.* 104. Dat de Kempische lucht ... zijn bloed ... zuiverde, SEGERS, *B. d. Kemp.* 55. Dat kan geen bloed zetten (*dat kan niet baten*: CORN.-VERVL.). Bloed in 't oor hebben (zie Dl. XI, kol. 41, en verg. nog V. D. DORS in *Nav.* 51, 386). Weer bij bloed komen (na alles verspeeld te hebben weer aan de winnende hand zijn: DEAAIJER). Sy slachteden eenen geytenbock, ende sy dopten den rock in 't bloet, *Gen.* 37, 31. Dat nu eenige Jaaren herwaarts ... by eenige Rafinadeurs van Suykeren ... gebruykt is het Bloed van Beesten, *Hand'v. v. Amst.* 1172 *a* (a°. 1704).

— In een aantal vaste verbindingen met bnw. (zie ook bij de bet. 4). || Aderlijk, slagaderlijk bloed. Geronnen bloed (zie Dl. IV, kol. 1683 en verder b. v. HOOFT, *N. H.* 390). Grof bloed (zie Dl. V, kol. 889 en v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 128 *a*). Heet bloed (Dl. VI, kol. 399). Zwaar bloed (BREDERO 1, 148). Gestold of gestremd bloed (CHOMEL 197 *b*). Gistend of verhit bloed (*Ald.*) Kwaad bloed bij runderen (BERKHEY, *N. H.* 8, 190—192). Waterachtig, galachtig, vuil, goed, slecht bloed (in het volksgeloof: zie DE COCK, *Volksgeneesk.* 275). — Koude-bloed (volgens DE BO: *eene soort van koorts bij de koeien*). — Bloed van de verdoemden (*te Brugge: rookoolensoep*).

— *Vleesch en bloed*, als de twee hoofdbestanddeelen van den lichamelijken mensch. || Dat vleesch ende bloet het Koninckrijcke Godts niet be-erven en konnen, 1 *Cor.* 15, 50. Het fijnst ... wt haer vleesch en bloedt, Wt haer geest en ziel, HOOFT, *Ged.* 1, 163. Voll van Bloed, en voll van Vleisch Is een Meisjen als ick eisch, HUYGENS 1, 647. Ik heb ... niet veel vleesch en bloed omgesleept (d. i. *ik b tenger*), *Leev.* 8, 145. Ik kruiste vleesch en bloe DE GÉNESTET 2, 136. 'k Ben maar een mensch v vleesch en bloed Als iedereen, 2, 202. De person in dien roman zijn geen abstracties, maar mensch van vleesch en bloed.

— In uitdrukkingen met een voorz., b. v. *ten bloe* (*toe*), tot zoover dat er bloed komt. || Ghedult o ten bloede toe te strijden, COORNHERT 1, 305 *d*. sloeg ten bloede mynen neus, v. DAELE bij DE B Een eenig kind ... dat hem (t. w. *zijn vader*) t bloede getergd heeft, *Wildsch.* 4, 96. Zij ... slo hare vuisten te bloede op de gesloten deur, LOVELIN *Sophie* 112.

— *Aan* (*het*) *bloed*. || Myn wang is al aan bloe LANGENDIJK 2, 185. B. beet zijn lip van kwaadhe aan 't bloed, *K. Zev.* 5, 199.

— *In zijn bloed*, van visch: nog niet gewasschen. De visch die staet noch in heur bloedt, die 'k te mi dach heb ebroken, Ick moet water halen om die wassen, en te koken, BREDERO 1, 269. Een kerp in sijn bloedt, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 428.

— Bij ww., aanduidende dat het *bloed* uit h lichaam kan komen. || Ick ben, eylaas! gequetst, noyt en liet ick bloet, CATS 1, 16 *a*. Den 9en he Mr. P. sigh selven bloet gelaten, v. RIEBEEK, *Da verh.* 3, 501. Windsels ... daar men het lichaa mede sal bewinden tot stempinge van het bloet, ROONHUYSE, *Heelk. Aanm.* 61. Churgynen . Die ... trecken ... het bloet dat in de ader si POIRTERS, *Mask.* XIII. Bij het aderlaaten niet te ve bloed te gelijk ... aftappen, CHOMEL 196 *b*. Zij gelaten ... en er is geen bloed gekomen, BEETS, *C.* 201. Hij gaf me een trap op het hoofd, dat het blo mij tegelijk uit neus, mond en ooren spoot, WERU BUNING, *Marinesch.* 7. Bloed opgeven, — spuwen.

— *Bloed zweeten*, t. w. van angst (verg. *Luc.* 2 44: „Ende sijn sweet wiert gelijck groote droppel bloets, die op de aerde aflieepen"). || Sy sweete blo Hy (t. w. *haar geliefde*) zieltooght daar hy lag BREDERO 1, 54. Het Turcksche heyr velt-vluchti bloet most sweeten, 1, 181.

— Soms in verbinding met *tranen*. || Toen hy al zijn bloet in traenen door zijne oogen Geheel had uitgeschreit *enz.*, VONDEL 11, 625. Mijn oogen sto ten neer een bracke watervliet Wt bloet gedisteleer bij HUYDECOPER, *Pr.* 2, 465.

— *Bloed, zweet, tranen* loost iemand van wi het uiterste wordt gevergd. || Dat werk is af, ma het heeft bloed, zweet en tranen gekost. — D'onschu dige gemeent' die staet op bloed en sweet Hun (t. *der grooten*) overdwaelsche pracht, VONDEL 2, 681

— *Iemand het bloed afpersen, uittappen* en derg hem door schatting uitputten (zie ook Dl. I, ko 1236). || Door schatting, Piso 't bloedt van de g meente wttapt, HOOFT, *Ged.* 1, 77. Noyt sooptg 't bloed en mergh der schamele gemeent, VONDEL 58 (*Aen den Heer Hooft*). Oostenrijk ... perste .. het bloed zijner onderdanen in drukkende oorlog schattingen af, v. D. PALM, *Gedenkschr.* 14.

— *Als* (*een*) *bloed*, ter aanduiding van eene hoo roode kleur. || Ende doe ... de sonne dat water o rees; sagen (*zij*) ... dat water tegen over root, g lijck bloet, 2 *Kon.* 3, 22. Persen root gelijck e bloet, CATS 1, 431 *c*. Een neus ... root gelijck e bloet, 1, 574 *a* (zie ook 1, 273 *c*). Crael als bloe HOOFT, *Ged.* 1, 42. Een Juffertje, dat ... als ze v iemand maar wierd aangesprooken, altyd zo rood a een bloed geworden is, v. EFFEN, *Spect.* 8, 12 Schaterende van lachen en met een kleur als bloe *K. Zev.* 1, 349 (zie ook 4, 247; 5, 202 enz.).

— In de volgende, in Z.-N. zeer gewone zegswij

wordt de kleur van het haar bedoeld. || Rood (*of*) ros bloed, zelden goed (zie b. v. CORN.-VERVL.).

— *Melk en bloed*, wit en rood; meestal met betrekking tot eene blanke en blozende gelaatskleur. || Veelderley steenen van Jaspis, diemen noemt Bloet ende Melck steenen, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 14 *a.* Uw lippen ... hebben melck en bloet een vrouw van 't hart gezogen (d. i. *uwe gezondheid hebt gij uwe moeder te danken*), VONDEL 3, 834. Dáár zat zijn Klaartje blij gemoed, Een vrouw ... Als melk en bloed, TER HAAR, *Ged.* 2, 132. Een lief aanvallig schepsel, met ... golvende zwarte lokken en eene kleur als melk en bloed, SLEECKX 1, 38.

— Verg. ook de volgende plaats. || Strax zalze (t. w. *de dood*) van zyn' kaken blos en bloet ... jagen, DE DECKER 1, 61.

b) In ruimeren zin spreekt men ook van *bloed* bij minder ontwikkelde dieren; vandaar onderscheidingen als: *warm* en *koud bloed* (SCHLEGEL, *Dierk.* 1, XXXV), *rood* en *kleurloos* (of ook wel anders dan rood gekleurd) *bloed* (*a. w.* 1, XXXIII).

c) Bij vergelijking ook van plantensappen. || Bloyt dat uter den boemen sijpt, *Teuthon.* Drabbig bloed uit olyven drukken, OUDAAN, *Arnob.* 3. Het bloed van druiven (*de wijn*). Hij bloost gelijk het bloed van rapen (*in Vlaanderen voor de grap van iemand die zeer bleek ziet*).

2) Gewelddadig vergoten *bloed*. || Onnoozel, onschuldig bloed (zie Dl. X, kol. 1742 en 1789, en verder b. v. nog *N. Geuzenliedb.* 64; *Deut.* 21, 9; 19, 13; HOOFT, *N. H.* 2; VONDEL 2, 587). Edel en Hooch gheboren, ... Heb ick vry onversaecht, Als een Helt sonder vreesen, Mijn Edel bloedt ghewaecht, *N. Geuzenliedb.* 64 (zie ook HOOFT, *Ged.* 1, 101). En heeft alzoo sijn geloove ... met sijn bloed betuygt, v. BRAGHT, *Martelaersp.* 2, 33 *a.* Wie des menschen bloet vergiet, sijn bloet sal door den mensche vergoten worden, *Gen.* 9, 6. Tot hij voor ('s landts) ... vrijheit storte 't bloedt, HOOFT, *Ged.* 1, 76. Bloed zuipen (d. i. naar bloed dorsten en het vergieten: HOOFT, *N. H.* 169). Dit swaart, van 's Vyandts bloedt bespat, BREDERO 1, 79. Dat (zwaard) te verwen in Pompëus edel bloed, LANGENDIJK 2, 14. Bloed te plengen, 4, 39. Een hoon, die zeker niet zonder bloed kan afgewasschen worden, *Leev.* 5, 115. Mijn laatste droppel bloeds behoort aan 't Vaderland, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 175. Opdat het onschuldige bloed ... niet vloeien mocht, BEETS, *St. Uren* 9, 229. Bloed om bloed, sprak het ruwe rechtsgevoel, FRUIN, *Geschr.* 1, 81. Hoeveel bloed zou er stroomen, hoeveel tranen geschreid worden, 1, 272. De gansche boeren-beweging werd in bloed gesmoord, QUACK, *Soc.* 1, 121. Dien Oranjevorst, die daar (t. w. *te Waterloo*) zijn bloed vergoot voor de vrijheid van Nederland, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 260. In zijn bloed baden (*van zwaargewonden*). Bloed willen zien (*ook als term bij spelers*): *t. w. wanneer men doorspeelt tot eene der partijen verloren heeft*).

— Samen met andere woorden. || Verlies van buit en bloedt (t. w. *menschenlevens*), HOOFT, *N. H.* 13 (zie ook *Tac.* 262). Oproer, bloed en moord, VONDEL 2, 671. Soo veel sweet ... En bloed en arrebeyd, 3, 380. Een zee van brein en bloed, 3, 601 (zie nog 10, 577; 10, 581 en elders). Van bloed, en zweet bedropen, 3, 606. In bloet en tranen zwemmen, 6, 87. Jammeren en bloet, 9, 275.

— *Goed en bloed*, bezittingen en leven. || 'T is niet genoegh aen goedt nocht bloedt te letten, HOOFT, *Ged.* 1, 175. De (*Leidsche*) Burgers, die ... Goed en Bloed voor 't Vry vergoten, VONDEL 3, 79. Indien gy ... oordeeld, dat myn bloed en goed bequaam, zyn om u eenige [illegible] 'w te brengen, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 148. Zij, [illegible] mijn goed en bloed, mijn alles wou geven, 2, 249.

— In min of meer oneigenlijke uitdru[illegible] Ick ben onschuldigh van het bloet deses [illegible] digen, *Matth.* 27, 24. Sijn bloet kome [illegible] ende over onse kinderen, 27, 25. Met blo[illegible] ven wetten, *Leev.* 1, 280. De treurige ver[illegible] eenen d'Arnauld, met bloed en traanen g[illegible] 4, 204. Uwe handen zijn vol bloets, *Jes.* [illegible] ben in de wreede noodzaaklykheid gekomen, [illegible] handen met het bloed van mynen mede[illegible] bezoedelen, *Leev.* 5, 289. Er kleeft blo[illegible] overgegaarde penningen van uw ... indis[illegible] ment, MULTATULI 1, 254.

— *Het doopsel des bloeds*: een ongedoo[illegible] den strijd voor het geloof sterft, ontvangt [illegible] het doopsel des bloeds (verg. STELLWAGEN, *R.* [illegible]

3) Het bloed van Christus. || Die mij [illegible] eet, ende mijn bloet drinckt, die heeft he[illegible] leven, *Joh.* 6, 54. Het bloet des Lams [illegible] 12, 11. Gods bloed, dat is ons medeçijn, [illegible] *Bank.* 2, 152. De Cappellen van het H. Bl[illegible] St[e]. Anna, *Vl. Placcaertb.* 4, 24 (a[0]. 169[illegible]

— In de Roomsch-Katholieke Kerk: de [illegible] creerde wijn. || Alle die geene die van [illegible] deelinghe des altaers het heyligh weerdige [illegible] ende bloedt sullen nutten, *Hist. v. Corn. Ad[illegible]* Het heilig Bloed nuttigen (d. i. *drinken*) [illegible] nuttiging van het heilig bloed reikt men [illegible] munie uit.

— *Gans bloed! Bloed!* en derg. vroeg[illegible] uitroepen (zie Dl. IV, kol. 250 en Dl. V, ko[illegible] Gants lichters, o bloet! BREDERO 1, 221 [illegible] van gangsen! STARTER 422. Daer liegdy [illegible] bloede! bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 7[illegible] meisje, ik weet alle dingen so wel over [illegible] 3, 54. Bloed! was dat draaven! bei m[illegible] zyn aan stukken, LANGENDIJK 2, 334.

— Ook in plaatsen als de volgende is *bl*[illegible] lijk dit tusschenwerpsel. || Uw mooije gel[illegible] bloed zo graag van zou geërfd hebben, *Lee*[illegible] Ik lach zo weinig als gij over den God[illegible] weet ik er bloed weinig van, *Wildsch.* 1 [illegible] ook *Leev.* 7, 13 en *Blank.* 1, VIII).

4) De beweging en de hoedanigheid van het [illegible] den in verband gebracht met voorbijgaande [illegible] toestanden of eigenschappen van den mens[illegible] bloed was reeds ... aan 't gisten, *Leev.* [illegible] scheen hem, of er lauw water door zijn ad[illegible] in plaats van bloed, COUPERUS, *E. Ve*[illegible] Mijn bloed werd karnemelk (*ik werd to*[illegible] bloed omroeren *of* verroeren (*van schrik schieten*: DE BO).

— Drift en schaamte doen het *bloed* [illegible] koken enz. || Waert dat iet lange hoorde, [illegible] soude daer af verwarmen (d. i. *ik zou t*[illegible] *den*), *Hist. v. Malegijs* 94. Hoor jck hae[illegible] Het bloedt comt, wt mijn teen, nae 't hoo[illegible] HOOFT, *Ged.* 1, 55. Ick ben soo beschae[illegible] 't Bloet comt voor d'Oogen, OGIER, *Seven* [illegible] Het verhitte bloed stygt naar 't hoofd, ve[illegible] *Leev.* 6, 312. De gruwelijkste trouwelo[illegible] het Spaansche bloed doen koken, v. D. [illegible] *denkschr.* 15. 't Bloed stond hem warm i[illegible] ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 11.

— Plotselinge schrik heeft een tegen[illegible] gevolg. || Mijn bloet wert koudt van ang[illegible] 5, 184. Yskoud denkbeeld! hoe doet het [illegible] stollen, *Leev.* 1, 111. De schrik heeft a[illegible] in de aderen bevroren, TEN KATE 3, 195.

— *Het bloed kruipt waar 't niet gaan*

geheel te bedwingen (zie echter de ge-
g bij de bet. 6). || Mijn benaude hart,
y nae mijn lief, ... Het bloet kruypt,
ien ken, COSTER 538 (zie ook VONDEL
. || De schotsschriften ...: een wapen,
n quaadt bloedt en verbittering maakt,
. 63. Opwellende bobbelen van het ge-
78. Het wulpsche bloet moet leeren,
37. Al het bits gekyf der Scholen heet
DECKER 1, 203. Myn doodlyk zwaar-
... myn verdikt, zwartgallig bloed,
't Is een goed kalf, de man heeft geen
d bloed in zijn heele lijf, *Wildsch.*
kwaad bloed gezet, door het lezen van
EETS, *Versch.* 1, 5.
n koelen bloede, terwijl men bedaard is. ||
schoot met koelen bloede, VONDEL 3, 16.
koel bloed, HUYGENS 1, 524. Ik kan
loede niet zitten liegen, *Leev.* 4, 327.
ien bloede, oordeelde hij er anders over,
51.
en bloed, tot in het innigste van zijn
ras ... In merg en bloed verrekeld, —
Zich zelf te zijn, V. BEERS, *Rijz. Bl.* 6.
, niet slechts geboekt bij een Gereformaar Calvinisten in merg en bloed,
in. en Kunst 9.
het bloed kan die opvatting hebben:
wordt hier ook gedacht aan bloedverondor 5) en 6). || De poogingen om zulke
verbeteren, slaagen ook dikwyls al
want die verkeerdheden zitten ... maar
Blank 3, 253. Zeker zal haar moeder
geweest zijn, en zit de slechtheid bij
oed, *K. Zev.* 3, 245. Hij was een geoper. Dit ... zat in het bloed van al
SEGERS, *Licht en Br.* 12.
d, beschouwd als overgaande van de
inderen, en als hebbende dezelfde hoeal de leden eener familie; daarna,
vat, bij de bewoners van één land, bij
denzelfden stand of tot dezelfde partij
|| Mijn Vader was een Land-regeerder,
Vorstelyke bloed, En wierd tot grootsLUYKEN, *D. Lier* 117. Adeloud en
BILD. 10, 338. Wien Neerlandsch
iers vloeit, Van vreemde smetten vrij
3, 184.
afstamming, bloedverwantschap, ras,
stract). || Wilhelmus van Nassouwe,
Duytschen bloet, *N. Geuzenliedb.* 63.
et, CATS 1, 423 *a*. De glans van edel
Rijck hem eigen van bloedts wegen,
1, 89. Zyt gy ook van Koninglyken
EN, *Spect.* 8, 167. Verbindt dan het
Vormen Achting, Liefde ... dan ook
anden? *Leev.* 7, 216. Een spruit van
e, LEDEGANCK 129. Strijdbare kampvechprotestantschen bloede, BUSKEN HUET,
Een mensch verliest zijn goed, maar
d (*zijn oorsprong*, *waardigheid*: hier
in Brabant). (Verg. ook HALFBLOED
.
in den bloede bestaan, *na in den bloede*
lverwant van hem zijn. || Geen mansay ... in haere Wijve huysen komen,
e haer seer naer in bloede bestaen,
g. 21, 151 *b*. Alsoo ... tusschen die
anderen in bloede ofte Swagerschap te
ende, verboden is Houwelijck te con-
Placaath. 2, 2440 (a°. 1656). Je
zoud er ook geen zonde aandoen, al trouwde je met jen Neef; je lui bent immers niet te na in den bloede? *Leev.* 2, 128.

— *Van den bloede*, *van het bloed*, t. w. van de regeerende vorstelijke familie. || Een vorst van den bloede, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 8 (*noot*). D'eerste Prins van 't bloet, DROSTE, *Overbl.* 54. Princes van den bloede, *Leev.* 4, 243.

— *Van 't koude bloed*, gezegd van aangetrouwde familie. || Syn kinderen, van hem geteelt en opgevoed, Die gaet hy vlack voor by in 't maecken van zyn goed, ... En maeckt het aen een nicht of neef van 't koude bloed, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 627.

— In bekende figuurlijke uitdrukkingen als de volgende. || De vader, korts zo fel gebeten op zyn' zoonen Voelt nu de kracht van 't bloed, LANGENDIJK 2, 22. De inspraak van het bloed, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 3 (zie ook *K. Zev.* 4, 405). De teedre zucht van 't bloed, DE LANNOY, *Nag. Dichtw.* 56. Wel sprak bij hem, gelijk bij ons allen, de stem van het bloed, *K. Zev.* 5, 200. Geen wonder dat hij zich van die banden des bloeds bewust was, BUSKEN HUET, *Fant.* 1, 34. Een band ... even sterk en heilig voor de volken als de band des bloeds voor de familiën, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 194. Helaes, hoe kruipt mijn bloet, daer het niet gaen en kan, VONDEL 3, 778 (*Judas spreekt, terwijl Jozef als slaaf wordt weggevoerd*) (zie nog bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 159; *K. Zev.* 4, 400 enz.; verg. ook STOETT 218). Bloed trekt, zee den boer, en hij kuste zijn kalf op zijnen snuit, CORN.-VERVL. Eigen bloed trekt, SEGERS, *Licht en Br.* 91.

7) Maagschap (concreet en meestal collectief). || Weyen ... en landen ... Voor u, voor uw gesin, voor al uw bloet genoeg, CATS 2, 128 *b*. 't Naeste bloet, 2, 311 *b*. D'eenzeedighe zijn naeder bloedt als maeghen, HOOFT, *Ged.* 1, 270. De burger-wet (heeft) de macht van de burghers (t. w. *bij erflating*) merckelick besneden ... in gunste van 't naeste bloedt, DE GROOT, *Inl.* II, 14, § 2. De grond van het Vriessche recht is dit: 't naeste bloed beurd het goed, II, 28, § 3 (verg. ed. FOCKEMA ANDREAE 2, 106). Het Maachschap ..., en 't na bestaende bloedt, Als Moeders, broeders soon, BREDERO 1, 144. Hoe plaeght het bloet zijn bloet? VONDEL 3, 771 (zie ook 3, 731 en 9, 275). Ik ... gaa ... Ons bloed besoeken een voor een, SIX V. CHAND. 73. Dat zij haar eigen bloed boven het vreemde ... bevoordeeld had, LOOSJES, *Buism.* 4, 217.

8) Ook wel in toepassing op andere vereenigingen van personen die iets gemeens hebben, zoo b. v. op de gezamenlijke bewoners van een land, eene stad enz. || Van sulcke deughden de gedachtenis, Die 't Hollandsch bloedt met lust van nae te treën ontsteeck, HOOFT, *Ged.* 1, 161. Avous duytsch bloet, seydy (*drinkend*), op 't welvaren van den Prins van Parmen, BREDERO 2, 85. En 't Aemsteldamsche bloed en sneuvelt niet alleen, VONDEL 3, 393.

9) Een persoon van eene bepaalde afkomst, met eene bepaalde soort van bloed in de aderen, zooals blijkt uit de epitheta *edel*, *prinselijk*, *uitheemsch* enz. || Den Keyser t'eeren dat edel bloet, DE CASTELEIN, *Lied.* 32. Reyn prinschelyck bloet, dat es wel ghedaen, *Trou m. bl.* 184. O ghij doorluchtigh bloedt van Vranckrijck, HOOFT, *Ged.* 1, 165 (*Op Henrick den vierden*). In echt te treën met uitheemsch bloet, VONDEL 8, 346.

— *Nieuw bloed*, nieuwe menschen. || Het bestuur (*van zekere vereeniging*) ... blijft vrijwel in dezelfde handen. Nieuw bloed komt er niet of hoogst zelden in, *Uit een dagblad.*

10) Bloedverwant en bepaaldelijk: kind. || O brave

Moeders braver Dochter ..., Ida, Quekels bloet! HOOFT, *Ged.* 1, 49. Diones bloedt (t. w. *Amor*), HOOFT, *Ged.* 1, 264. Herken dan in Arsene uw kind, uw eigen bloed, LANGENDIJK 2, 8. Een Man is maar aangetrouwd, maar myn kind is myn eigen bloed, *Leev.* 4, 241. Gods bloed (zie Dl. V, kol. 204).

— *Zijn eigen vleesch en bloed*, zijn eigen kind(eren). || Myn Kindt! ... myn eygen Vleys en Bloet, BREDERO 1, 136. Het kind ... dat zijn eigen vleesch en bloed is, *K. Zev.* 5, 137.

Afl. *Bloeden*, *bloedig*, *bloederig*, *bloedeloos*, *bebloeden*, *bebloedigen*, *verbloeden* (zie die woorden); *bloedachtig* (reeds in het Mnl.: VERDAM 1, 1309); *bloede*, eene enkele maal voorkomende naast *bloedig* („Dat den tijdt commen sal, ... Die u door *bloeden* crijgh, door pest, en diere tijen Benouwtheydt sal aendoen", DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 49; „duysentigh *bloede*-traenen Verghiet' ick t'aller huer", 62); *bloedelijk*, op eene bloedige wijze („Ach! hoe *bloedelyck* de Staetzucht thans krakeelt", DE DECKER 1, 172); *bloedje*, bij CHOMEL (*Verv.* 4875 *a*) vermeld als benaming voor eene soort van kleinen maanhoorn met bloedkleurige schaal; *bloeling* (uit *bloedeling*), bloedworst, ook overdrachtelijk voor sukkelaar, domoor (verg. *Bloedbeuling*) („Bloedtworst, *bloeyelinck*, *Boudin empli de sang*", PLANT.; „Wilje gien warme Buelling, leverling, *bloeling*, pieperling hiel goet?" BREDERO 2, 39; „Zulcke beteuterde *bloelingen*", DE BRUNE, *Bank.* 2, 244).

Samenst. afl. *Bloedschender*, *-schendig*, *-storting*, *-vergieter*, *-zuiger*, *-zuiper* (zie die woorden); zie verder eenige samenst. afl. op *-ing* bij de koppel.

— *Bloedschoffeerder*, iemand die bloedschande pleegt (VONDEL 9, 136); *-vermenger*, in dezelfde beteekenis (VONDEL 4, 316); *-wreker* („De *bloetwreker* sal desen dootslager dooden, als hy hem ontmoet", *Num.* 35, 21; zie in de Leidsche Vert. de aant. op *Num.* 35, 12; zie ook LOOSJES, *Bronkh.* 6, 153).

— *Bloeddadig* („Hey *bloetdadige*, bloetgierige ... secte", *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 222); *bloedkleurig* (BILD. 2, 211); *bloedvervig* („met *bloedverwige* handen Aenroeren Pallas pruyck", VONDEL 2, 351; „De *bloedverwige* Letter-uil", BERKHEY, *N. H.* 3, 23; zie ook GEZELLE 6, 225); *-zuchtig* („Een *bloetsuchtighe* vrouwe quam van achter, ende taste syn cleederen aen ende sy wert ghenesen", DE SANGERE, *V. d. Liefde Godts* *).

— *Dik-*, *heet-*, *koel-*, *koud-*, *kwaad-*, *warm-*, *zwaarbloedig* (zie die woorden of het eerste lid).

Koppel. 1°. Met een bedr. ww. *Bloedalen*, bloedpissen (Twente); *-braken* („*Bloetbraecken* stelpen", DODON., *Reg. Gebr. d. Cr.*; „Hij opende hem een ader, dit bedaarde het *bloedbraken*", *Wildsch.* 6, 191); *-laten*, meestal, doch niet altijd als heelkundige handeling („Geslaegen, gesmeten oft gequetst tot *bloelatens* toe", *Cost. v. Antw.* 1, 474 (a°. 1545); „*Bloetlaten*, ende Purgeren", BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 336; „Yemant, die *bloet gelaten* is", V. BEVERW., *Wtnem.* 2, 92); vandaar *bloedlating* (zie PLANT. en CORN.-VERVL.); *-loozen* („Corsel ... (stelpt) door sijn t'samen-treckenden aart ... het *Bloet-losen*", V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 48 *b*); *-pissen*, van menschen en van het vee („*Bloetpissen* genesen", DODON, *Reg. Gebr. d. Cr.*; „Het *Bloed pissen* is al mede eene welbekende en ... geduchte kwaal der Koeijen", BERKHEY, *N. H.* 8, 245; bij CORN.-VERVL. wordt in dien zin *bloeistal* vermeld); *-schoffeeren*, bloedschande [illegible] („Herodes ... Bezoeckt den woestijnier, die [illegible] *bloetschoffeeren*", VONDEL 10, 79); *-sturpen* („[illegible] wier natuur het *bloedsturpen* is", BERKHE[illegible] 6, 14); *-spuwen* („H[illegible] *-spouwen*, oft [illegible] braecken", DODON. 1 [illegible] *net-spou*[illegible] uyt vele plaetsen, gelijck Hooft, Keel, Mag[illegible] Milt, ... voort-komen", V. BEVERW., *Schat* [illegible] 2, 33 *b*; „Gij zult mij weer doen *bloedspu*[illegible] gen dat gij daar zijt", CONSCIENCE 1, 17[illegible] waar *bloedspuwer* (DE VOS, *Vl. Jonges* [illegible] *bloedspuwing* (zie ald.); *-storten* („Roeper[illegible] tot wrake en *bloet-storten*", *Hist. v. Corn* [illegible] 114; zie b. v. ook BREDERO 2, 93 en ALB[illegible] *Portr. v. V.* 12); vandaar *bloedstortig* („De [illegible] *tighste* secte en die moortdadigste generatie" [illegible] *Corn. Adr.* 1, 310) en *bloedstorting* ([illegible] *-vergieten* („Cezar ziet met schrik het *bloe*[illegible] aan", LANGENDIJK 2, 26); vandaar *bloe*[illegible] (zie ald.); *-verkwisten* (zie b. v. BILD. 2, 416; [illegible] 7, 75); *-wateren* („Wyders vind men [illegible] ook onderhevig aan hartkloppingen, *bloedw*[illegible] verstopping in de blaas", BERKHEY, *N. H.* 6, [illegible] daar *bloedwatering* (*Ald.*); *-zwelgen* („*Bloe*[illegible] overkropt, en niet van bloed verzaad!" BILD. [illegible]

2°. Met een tegenw. deelw. *Bloedmaken*[illegible] dende en *bloedmaakende* Zelfstandigheid", [illegible] *N. H.* 3, 100); *-rottend* (BERKHEY, *N. H.* [illegible] *-stelpend* („*Bloedstelpende* middelen"); [illegible] *bloedstelping* („Water van Verckens gras, [illegible] tot alle *bloetstelpinghe* te drincken gheven, [illegible] een sterck stoppende Cruyt", PH. HEEMA[illegible] *tillierb.* 32); *-stillend*; *-stollend* („*Blo*[illegible] denkbeeld", *Leev.* 2, 88); *-verbrandend* ("[illegible] *brandend* vuur der teeringkoorts", BILD. [illegible] *-verslorpend* (BILD. 2, 19); *-verzwelgend* ([illegible] 179); *-zuiverend* („*Bloedzuiverende* middel[illegible] MEL 204 *a*); daarnaast *bloedzuivering* („De [illegible] daar de *Bloedzuiveringen* nuttig en nodig [illegible] CHOMEL 204 *a*).

Samenst. *Bloedarm*, *-bad*, *-beuling*, *-d*[illegible] *stig*, *-gang*, *-geld*, *-gierig*, *-hond*, *-korsa*[illegible] *-rijk*, *-rood*, *-schande*, *-schuld*, *-vat*, *-verw*[illegible] *-vlek*, *-vriend*, *bloedsomloop* (zie die woord[illegible]

— Verder in verbindingen als de volgen[illegible] onder sommige ook als samenst. afl. ku[illegible] schouwd worden.

1°. Met een znw. — *a*) *Bloed* in de bet. [illegible] *ader* (BERKHEY, *N. H.* 3, 102); *-aftapping*; [illegible] anemie; vandaar *bloedarmoedig*, anemisch [illegible] mager en van een *bloedarmoedige* bleekh[illegible] PERUS, *E. Vere* 1, 58); *-bak*, b. v. bij [illegible] (FOKKE, *Verz. W.* 12, 117); *-bederf*; *-bek* [illegible] SCIENCE 2, 12 *b*); *-beweging*, bloedsomloo[illegible] ... die volstrekt tot de *bloedbeweging* en [illegible] behooren", BERKHEY, *N. H.* 6, 7); *-bl*[illegible] BLEIN); *-bolletje* (CHOMEL 196 *b*; *Alb.* [illegible] 1870, 37); *-braking* („Steeds wederkeer[illegible] brakingen", PH. V. BLOM in *Levensber. v.* [illegible] *Ned. Lett.* 1895—1896, 110); *-buidel*, w[illegible] staan onder den invloed van *bloedbuil* ([illegible] (t. w. *bij koeien*) ... (*die*) als kleine *bloe*[illegible] blaren uitpuilen en als aanhangen", BERKHE[illegible] 225); *-buil* (b. v. OUDAAN, *Poëzy* 1, 214); [illegible] een scheldnaam („Die pestigen *bloed-dief* [illegible] wel waart", V. HALMAEL, *Verb. Vleesve*[illegible] 1709); *-dog*, bulhond (DE BO); *-drift*, [illegible] mede het bloed stroomt („Der Dieren *bl*[illegible] de klopping van het hart", BERKHEY, *N.* [illegible] *-drop* of *-drup*, ook als benaming voor [illegible] verschijnsel („Om te beletten dat geen *bl*[illegible] op het papier ... vielen", HEINSIUS, *Ve*[illegible] 1, 97; „Den drop, het zij etter- of *bloedd*[illegible] [illegible] *de uiers der koeien*), BERKHEY, *N.* [illegible] [illegible]*pel* of *-druppel* (zie b. v. CONSCIENC[illegible] [illegible], *Soc.* 1, 133); *-eyel*, bloedzuigm[illegible] [illegible]isme (zie b. v. CHOMEL 197 *b*); [illegible] [illegible]der onder [illegible]; *-gewr*[illegible]

Phlegmone, ofte *Bloedt-gheswel*", *k.* 60 *b*); *-gulp* („Daar elk oogen-nieuwen *bloedgulp* wegnemen kan", 16); *-hoest*, waarbij men bloed *-kamergang* („Eenen die was lijdende *nck*", KNIBBE, *Gheest. Leer.* 253); an zachten kanker waar dikwijls DE BO); *-kleur* (zie b. v. LOOTS, TSTAP, *Handb.* 89, 91); *-kleurstof*, „Molas of *bloedklompen*", BERKHEY, *ek*, eene massa gestold bloed; *-kool*, l (soort van *carbo animalis*; zie *Ned.* 230); *-laken*, in West-Vlaanderen: DE BO); *-lever*, volgens BERKHEY zekere ziekte der koeien waarbij de van het bloed vleeschachtig wordt; *ziekte* (*a. w.* 8, 206); *-lichaampje*, („Men onderscheidt witte of kleur-*loedlichaampjes*"); *-loogzout*, hd. n zout, bestaande uit kalium, cyaan uit bloed en andere dierlijke zelf-t bereid; men onderscheidt *geel* en *t*; daarnaast *bloedloog*, als naam g van *geel bloedloogzout* (KRECKE, 22); *-loop* („*Bloetloop*, oft bloet-digen stoelganck oft vloet, stoppen ODON. *Reg. Gebr. d. Cr.*; zie ook 1, 156 en BERKHEY, *N. H.* 8, daar *bloedloopig* („De *bloetloopighe*, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 19); *-neus*, s (zie b. v. KNEPPELH. 8, 343; 12, t. w. door aderlating (BILD., *Br. ek* (zie beneden een citaat bij *-worst*); verwijderen van een deel der inwen-den haring, die onmiddellijk daarna zout in tonnen wordt gepakt, en liggen in zijn eigen pekel of zoog. SON, *Zeevissch.* 6; zie ook *Bijv. -pens*, bloedworst; *-pis* (verg. *-pissen -plasma*; *-plek*; *-prop* („Geronnen *het hart van eene koe*), BERKHEY, *-pudding*; *-rijze*, mnl. *bloetrise* en 1, 1314 en 1315), eene bloedige („*Bloet rysen* dat geen heele won-*v. d. Ommel.* VI, 14; „Voor elcke elcke *bloet ryse*, ende voor elck auw slach", *Ald.*; zie ook *Lantr.* vandaar *bloedrijzen*, als ww. („Soo ernstigen gemoede *bloet-reyst*, ofte igh mes-geweer, of wapen ..., sal *Keuren v. Leyd.* 250); vandaar jemandt te slaen met stocken ..., daer geen *bloet-rijsinge* van koomt *enz.*, *Landtr. v. Selwerdt* 95; zie eene soort van moedervlek (verg. *Wtb.* 2, 188) („Aldus wert dit *etroos* op den arm geboren, in de ageroos hier naer geheeten", VONDEL van het bloed van Christus (VONDEL *-smet* (v. ZEGGELEN 3, 142); *-spat*, oten der paarden (BERKHEY, *N. H.* 1 („De zenuw- en *bloedsprugtels*", 5, 164; verg. 174); *-stip* („Som-r (t. w. *op de darmen van zieke* of *bloedstippen* op", BERKHEY, *N. H.* *-storm*, in Zuid-Nederland: beroerte ar van eene geraaktheid of *bloedstorm* ENCE 3, 71 *b*; zie ook v. BEERS TER HAAR, *L. Ged.* 18); *-streep* e *Buurt* 83; QUACK, *Soc.* 1, 1); *bloedstroom* (*uit eene wonde*) ... gestelpt was", *K. Zev.* 4, 211; zie ook BILD. 2, 186; *-traan*, bloedige traan; verg. fr. *des larmes de sang* („Zij geleck ... de boetende Maria-Magdalena, en stortte *bloedtranen* over haren ganschen levensloop", CONSCIENCE 1, 153 *a* (zie ook 3, 369 *b*); *-uitstorting*, waarbij het bloed buiten het bloedvat komt, maar niet buiten het lichaam; *-veder*, bij KIL. gelijkgesteld met „*stoppelveder*" en vertaald met *penna tenerior sanguinea*, *caulis*; *-verf* („Toort-sen ..., waarvan het wemelende licht alles in *bloedverf* kleurde", CONSCIENCE 3, 268 *b*); *-verlies* („Stuiting van verder *bloedverlies*", *K. Zev.* 4, 212); *-vin*, bloedzweer („De openingen der bloedzweren of *bloed-vinnen* (t. w. *bij runderen*)", BERKHEY, *N. H.* 8, 110 (zie ook 353); „waar den mensch ... Een *bloedvin* smartlijk pleegt te steken", STARING 2, 10; zie ook CHOMEL 202 *b*); *-vleesch*, „dat gebraden zijnde bloedt onder 't mes" (*Loquela* 6, 81: „*bloevleesch*"); *-vlieding* („So is de extirpatie gevolgt, met weynigh *bloet-vliedinge*", v. ROONHUYSE, *Heelk. Aenm.* 79); *-vlieg*, benaming der vliegen die bloed zuigen van runderen enz. (BERKHEY, *N. H.* 8, 151); *-vloed* („Aller-handen *bloedvloed*", DE COCK, *Volksgeneesk.* 66; zie ook CHOMEL 1913 *b*); *-vocht* („*Bloedvochten*, wei-en chijlvochten", BERKHEY, *N. H.* 5, 153; zie ook 3, 103); *-vorming*; *-water*, bloedwei; *-wei*, het vocht waarin de bloedlichaampjes zich bevinden en dat zich afscheidt wanneer het bloed stolt („Dunne *bloedwei*", BILD. 6, 394); *-wonde*, eene bloedende wonde; vandaar het ww. *bloedwonden*, iemand eene bloedwonde toebrengen („Wie eenen anderen *bloetwondt*, sal gebreuckt hebben vier pondt", *Lantr. v. Veluwen* V, 2; „In de kerk elkander geslagen en *gebloedwont* hebben", in *Geld. Volkszalm.* 1872, 110 (a°. 1719); *-worst*, met bloed bereid („*Bloedworst*, bloedbeuling en bloed-pannekoeken van het lieve diertje" (t. w. *een var-kentje*), H. VEEN EZ., *Zeereis naar O.-I.* 29; „Rug-gebeen met rijst, *bloedworsten*, warme hesp" *enz.*, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 11); *-ziekte* en *-zucht*, volgens BERKHEY ziekten van het vee („*Bloedziekte* of kwaad bloed", BERKHEY, *N. H.* 8, 190; „Zoo de geelzucht bij kwaad bloed komt, is de Koe aan eene ongeneeslijke *bloedzucht* en longevuur onderworpen", 8, 192); *-zweer* („*Bloetsweeren* rijpen, murw maeken, ende oock doorbreken, oft oock doen scheyden ende vergaen", DODON., *Reg. Gebr. d. Cr.*; „Een Negen-oog ofte een *bloed-sweer*", HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 288; zie ook BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 23; CHOMEL, *Verv.* 580 *a*); *-zweet*, zweet met bloed vermengd, meestal figuurlijk („van een' grond, met *bloedzweet* overdropen, Den mondvol smaakloos brood voor pijn en angst te koopen", BILD. 2, 361; „Eigenlijk ge-zegd *bloedzweet* komt, wel is waar, slechts zelden voor", v. OOSTERZEE, *Lev. v. Jez.* 3, 233); vandaar *bloedzweetdrop* (BILD. 6, 21).

— *Bloed* in de bet. 1) of 6). *Bloedsmenging*, temperament („Meisjes van de jaren en de *bloeds-menging* van de magere Amelie", BEETS, *C. O.* 78); *-verhitting* (BILD. 6, 441).

b) *Bloed* in de bet. 2) (eene enkele maal in de bet. 3). In een aantal samenst. waarvan de meeste slechts bij dichters gebruikelijk zijn. *Bloedakker*, ge-woonlijk *akker des bloeds* (zie Dl. II, kol. 20); *-altaar* (HELMERS, *Nag. Ged.* 2, 167); *-banier* (BILD. 13, 99); *-banket* („De ... bruiloft verandert in een *bloet-bancket*", VONDEL 9, 250); *-bruidegom*, in het O. Tes-tament (zie *Exod.* 4, 25—26, welke plaats nog niet geheel verklaard is) en verder in Bijbelsche taal („De lieve Heiland ... die zelfs zijn dierbaar hartenbloed niet spaarde, om ons daar door van zijnen Vader te koopen, ziet, Hij is toch onze *Bloed-bruidegom*!" *Wildsch.* 6, 47); *-bruiloft*, de moord der Huguenoten in Frankrijk op 24 Augustus 1572; *-doop*, doopsel

des bloeds (zie kol. 2868); *-drama* (VUYLSTEKE, *Proza* 1, 336); *-fontein* („De *Bloedfontein*, die geopend is voor de zonden en ongerechtigheden", (t.w. *Christus*), *Wildsch.* 6, 48); *-gepleng* („'t *bloetgepleng* van ossen koeien stieren", VONDEL 4, 585); *-gericht*, in het O. Testament voor *moord* („Het lant is vol van *bloetgerichten*, ende de stad is vol van gewelt", *Ezech.* 7, 23); *-getuige*, martelaar („Ô Eersten van Messias *bloedgetuigen*", BILD. 5, 306 (*Herodes Kindermoord*); „Nu eerst bleek de ... standvastigheid der *bloedgetuigen*", BORGER, *Leerr.* 1, 75; zie b. v. nog TER HAAR, *Ged.* 1, 241); *-geweld* („Ach! boser leste tijdt, in welcke wy nu leven, Daer sick de man en vrou tot *bloedt-geweldt* begeven", QUINTIJN, *Lys e. B.* 5); *-inquisitie* (BERKHEY, *N. H.* 3, 427); *-kamp* (TOLLENS 5, 7); *-karos*, naar het volksgeloof te Antwerpen een wagen die de kinderen medevoert als zij te laat op straat loopen; daarbij krijgen zij eene wonde aan den grooten teen waaraan zij doodbloeden (zie verder CORN.-VERVL.); *-klok* („'t Bassen der *bloedtklokke*, dat, met de doodt van naamaagh den eene, van zwaagher, oft vriendt den andere, in 't hart klonk", HOOFT, *N. H.* 165); *-krakeel* („Zij (t.w. *de tweedracht*) ... baart schennis, *bloedkrakkeelen*", STIJL, *Tooneelp.* 113; zie ook VONDEL 9, 120 waar een oorlog tusschen vader en zoon bedoeld is, en dus ook aan *bloed* in de bet. 6) kan gedacht worden); *-kreet* (DA COSTA 2, 248); *-kroon* (VONDEL 5, 479); *-loon* (OUDAAN, *H. Broederm.* 50); *-man* („De Godtloose *bloetmannen*, welcke voeten haasten om onnosel bloet te storten", COORNHERT 1, 39 *b*; zie ook 1, 332 *d* en verder CONSCIENCE 2, 5 *a* en 10 *a*, waar heidensche offerpriesters bedoeld zijn); *-moran* (t'lant te reynen, Van den swarten *bloet-moran*" (d. i. „*Maraan*", *Spanjaard*), HONDIUS, *Moufe-schans* 102); *-muil* bij VONDEL (3, 588) voor een wreedaard; *-paap* (OUDAAN, *Toneelp.* 140); *-pater*, denkbeeldig wezen, donkerrood van kleur, dat in de graanvelden zit, en de kinderen meevoert die een voet in het koren zetten, om hun het bloed langs de teenen uit te zuigen (zie CORN.-VERVL.); *-perk*, bloedig strijdperk (STARING 3, 5); *-plakkaat* („Rijt *bloetplakkaten* en kastiliaensche bullen Vaneen", ANTONIDES 2, 13; „De *bloedplakaaten*, en bloedvlaggen der inquisitsche en overheersching", *Wildsch.* 2, 358; zie b. v. nog TOLLENS 1, 149); *-plas* (CONSCIENCE 2, 157 *b*; KNEPPELH. 10, 44); *-prijs*, betaald als belooning voor een moord („Men zette een *bloedprijs* op zijn hoofd", TOLLENS 10, 62; „Dit geld, de *bloedprijs* van Arteveldes leven", CONSCIENCE 3, 254 *a*; zie ook v. LENNEP, *Poët.* 8, 182; *K. Zev.* 3, 254); *-put* („Vlaenderen wee u, dat gy nu een moortcuyl, of een *bloetput* van Priesters syt geworden", *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 304); *-rechter* („Bloed-voght, *bloed-richter*, Sicamb. *latrunculator*", KIL.; zie ook PLANT.); *-rivier* (DA COSTA 1, 10; v. ACKERE, *Winterbl.* 289, 336); *-rol*, lijst van vogelvrij verklaarden, proscriptielijst (BRANDT, *De Groot* 261; WESTERBAEN, *Ock.* 107); *-roof* (BILD. 4, 171; 13, 189); *-schavot* (BOXMAN, *Ged.* 50); *-schrift* (v. LENNEP, *Poët.* 7, 150); *-schrijver*, zeker ambtenaar bij eene rechtbank (in de 18de eeuw te Deventer: krijgsauditeur) („Examinatien, Doods-vonnissen Brieven en andere stukken ..., die wy ... soo uyt de handen der Magistraten, Criminele Overheden, *Bloedschrijvers* als andere ... verkregen hebben", v. BRAGHT, *Martelaersp.* 2, A 2 *b*); *-spoor* („Gast, helherauten, op uw heilloos *bloedspoor* voort", v. D. HOOP, *Warschau* 32); *-stad*, in Bijbelsche taal („Wee de *bloetstadt*, die gantsch vol leugen end verscheuringe is", *Nahum* 3, 1 (zie ook *Ezech.* 22 2; 24, 6 en 9); „de ontaard[illegible] w. *Jeruzalem*), v. ALPHEN 2, 14[illegible]

Lev. v. Jez. 3, 431 en 613); *-stroom* (B[illegible] v. ACKERE, *Winterbl.* 294; SCHAEPMAN, [illegible] *-tafereel* (DA COSTA 3, 123); *-tap*, wreed[illegible] hond (verg. hd. *blutzapfe*: *D. Wtb.* 2, 19[illegible] *bloedt-tappen* bieden sich selfs willigh aan [illegible] beudels Godes", COORNHERT 1, 333 *b* (zie ook [illegible] *-tooneel* (BORGER, *Leerr.* 1, 284); *-trawant* [illegible] 222); *-vaan*, hetzelfde als *bloedvlag* (zie [illegible] Koopman ... dede de *bloet Vane* strijcken [illegible] houden met schieten", *Begin e. Voortg.* [illegible] zie ook *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 80 *c*; v. [illegible] 6, 93); *-vaandel*, bloedvlag („Heur-lieder [illegible] liet het *Bloedt-Vaendel* waeyen, ende [illegible] het was te vergheefs, sijn volck en w[illegible] meer aen het vechten komen", *Begin* [illegible] 9, 19 *b*; zie ook v. BRAGHT, *Martelaersp.* [illegible] *-vendel*: bij KIL. wordt *bloedvendel* vertaald [illegible] *prima in acie*; *-verspilling*; *-vijand*, doodvijan[illegible] HEY, *N. H.* 3, 145; CONSCIENCE 2, 220 *a*) [illegible] KIL. stelt „bloed-voght" gelijk met „blo[illegible] (zie verder onder *c*) („Dit bevestighde (t.w. [illegible] *nis*) de *bloetvooght* met luyder stemme", [illegible] *Leeuw* 174 *a*); *-vrees*, bloedschuwheid; -[illegible] 9, 99; v. BEERS 2, 304); *-wel* („Deze *bl*[illegible] met goud noch zilver niet te stoppen", [illegible] 662; zie ook ASSELIJN, *Schilderk.* 9); *-wet* [illegible] *wetten* op den diefstal", QUACK, *Soc.* 1, [illegible] afschaffing der gedrochtelijke *bloedwet*" (t.[illegible] *op de militaire plaatsvervanging*), VUYLSTE[illegible] 2, 152); *-wraak*, wraak wegens moord, ge[illegible] den naasten bloedverwant van den vermoor[illegible] groote punt van eer in het Oosten was [illegible] *bloedwraak*", v. D. PALM, *Red.* 2, 33); *-zee* (o[illegible] *Poezy* 2, 39; LULOFS, *Ged.* 122); van[illegible] *zeegolven* (DA COSTA 3, 84); *-zeil* („t'*blo*[illegible] zyn (*Pharao's*) oorlochs vaen", VONDEL [illegible] *-zoen* („Een *bloedzoen* tusschen de Graven v[illegible] en Kuik getroffen", *Ned. Spect.* 1891, 140 [illegible] („Sijn ongestadigh hert is nu vol heete [illegible] hevet droeven haet en enckel *bloetsucht* in", [illegible] *Mask.* 129); vanwaar *bloedzuchtig* („Zi[illegible] *stad Luik*) smeekte ... de genade van [illegible] *zuchtigen* vorst af", CONSCIENCE 4, 273 [illegible]

c) *Bloed* in de bet. 5) of 6). *Bloedba*[illegible] ... heeft dien *bloetbant* vast geleit", VON[illegible] „Verscheurd is *bloed-* en broeder*band*", [illegible] 92); *-sbetrekking*, bloedverwantschap (B[illegible] 78); *-bewant*, een zelfst. gebruikt verl. [illegible] ger soms voorkomende voor bloedverwant[illegible] *wandschap*, kol. 2379) („Twe andere [illegible] nae-*bloetbewanten* van Sijn Gen.", bij [illegible] *Fundatiën* 241; „Die naeste *bloetbewa*[illegible] *-broeder*, soms voor stamverwant (zie b. [illegible] *Cour. v.* 3 en *v.* 10 Maart 1903); *-ge*[illegible] leenrecht: het ontbreken van bloedverwa[illegible] de erfenis van een leen aanspraak hebben [illegible] werd Verloren eerst door *Bloedgebreck*: [illegible] rechte leenen by gebreck van mans-oir [illegible] den eerste beleende: ... In onsterffelijck [illegible] ghebreck van het thiende lid", DE GROO[illegible] 43, § 1); *-genoot*, bloedverwant (WELLE[illegible] 1, 316); *-genootschap*, bloedverwantschap [illegible] STRATEN, *Lev. v. Oudaan* 84); *-geschil*, ge[illegible] bloedverwanten (VONDEL 9, 88); *-maag*, [illegible] („Om hem (al was hy mijn *bloetmaec*[illegible] [illegible]", COORNHERT, *Odyss.* 1, 67 *b*; „[illegible] by de Duitschen plagen te gaen [illegible] *-maghen*", DE GROOT, *Inl.* [illegible]

Bloet-maagh
ig", [illegible]

hij zelf niet helpen kon" (t. w. *de zoon eener ouw*), DE SAV. LOHMAN, *Vragensmoede nber*, een voogd, gekozen onder de bloed- van den minderjarige („By ghebreck van eren ... sal d'Officier andere vrome vnd uyden daer mede (t. w. *met het momber-* den", *Lantr. v. Veluwen* XXIX, 9; „Slap- *omberen* voeghtmen wijsselijk een' zorgh- edevooghd by", HOOFT, *Henr. d. Gr.* 12 *om* („Een vriendt en *bloedoom* sal jck strecken", HOOFT, *Br.* 3, 472); *-roering*, („Een Weduwe, dewelke om de onseker- *loedroeringe*, ende eerbaarheyts wille naar Jaar naar haar Mans dood moet wagten, wederom met een ander mogt trouwen", N, *Cost. v. Rijnl.* 435); *-schandaal* (VON- 1); *-vernieuwing*, b. v. in toepassing op („Fazanten, hanen en hennen, voor fok- *edvernieuwing* bijzonder geschikt", *Uit eene*); *-voogd*, bloedmomber („Bewint-hebbende sterende *Bloedt-Voogden*", *Keuren v. Leyd.* ok *Bijv. op* WAGEN. 8, 13); *-zucht*, ge- voor zijne bloedverwanten (SIX V. CHAND.

n aantal samenst. dient *bloed-* tot aanduiding leur; zoo bij namen van gesteenten, van .; bij eenige dezer samenst. als *bloedregen*, bij de namen van kruiden die als bloed- iddel worden gebruikt, wordt ook wel aan oed gedacht. *Bloedagaat*; *-appel*, soms voor ppel die van binnen rood ziet; *-boom*, eene ngen voor den gemeenen wegedoorn, ook enoemd (V. HALL, *Landh. Flora* 43); *-gras*, (*Verv.* 5434 *a*) voorkomende ter vertaling *um sanguinale*; *-hout*: zie *-boom*; soms mende als benaming voor roode houtsoorten ndië (zie b. v. *Ned. Handelsmag.* 198 *b*); aaming van verschillende planten, waarbij k aan de bloedstelpende kracht gedacht o. a. van de bloedroode zuring of het drakenbloedroode bladnerven (*Rumex sanguineus*) CHOMEL 198 *a*; V. HALL, *Landh. Flora* EMANS, *Flora* 3, 42); verder van het (*Sanguisorba officinalis*) (zie b. v. DODON., *rd. Namen d. Cr.*) en van het Roberts- de ooievaarsbek), ook wel *bloedwortel* ie DODON. 94 *b*, waar echter de *bloedwortel* an het *Robrechtskruyt* verschillende soort arsbek wordt behandeld); *-oog*, benaming van visschen met groote, meestal bloedroode HLEGEL, *Dierk.* 2, 108); *-oranje* („De *e* (t. w. *de boom*), welke donker goud- vruchten met bloedrood gekleurd vleesch *. d. Nat.* 1857, 335); *-peer*, soort van met roode vlekken van binnen (DE BO); West-Vlaanderen benaming van het boeltjes- lichtroode bloemhoofdjes heeft (zie DE BO); bloedrood gekleurd is (zie b. v. V. BOS, *Gesch.* 647; V. MUSSCHENBROEK, *Natuurk.* ; CHOMEL, *Verv.* 571; *N. Rott. Cour.* t 1903); *-retse*, in West-Vlaanderen eene an het perzikkruid (*Polygonum persicaria*; *a* 7, 57); *-robijn* (BILD. 6, 403; BEETS, , 91); *-schijn* (CONSCIENCE 2, 96 *a*); eene soort van rood koraal (V. DALE); ood gekleurde sneeuw (verg. *bloedregen*); e delfstof, grootendeels bestaande uit ijzer- die als poeder gebruikt wordt om te polijsten EVERW., *Holl. Geneesm.* 16 *a*; CHOMEL *chnol.* 1, 438 en 440 enz.); *-vink*, (zie b. v. KIL., CHOMEL 203 *a* *ö*, 285; verg. hd. *blutfink*); *-wortel*, door DODON. (94 *b*) opgegeven als vertaling van hd. *blutwurz*, eene soort van ooievaarsbek; in West-Vlaanderen echter de naam van het zevenblad (DE BO).

2°. Met een bnw.

a) *Bloed* in de bet. 1). *Bloedlauw*, zoo lauw als bloed, veelal figuurlijk („God en wilt geen flauwe of *bloed-lauwe* dienaers", DE BRUNE, *Bank.* 2, 111; „Dit Teerwater ... *bloedlaauw* gemaakt zijnde", BERKHEY, *N. H.* 8, 435; „Langdraadige ... en *bloedlaauwe* predikatien", *Blank.* 3, 127; „Een *bloedlauw* charakter", *Wildsch.* 1, 304); *-warm*, zoo warm als het bloed in het lichaam; *bloedwarm* is eene gewone aanduiding op de schaal van thermometers; vandaar in toepassing op eene hooge temperatuur van de dampkringslucht („Koud woei de wind daar buiten om; *Bloedwarm* was 't binnen niet", HOFDIJK, *Verspr. Ged.* 1, 162).

b) *Bloed* in de bet. 2). *Bloedbegeerig* („'t *bloedbegeerig* zwaard", BILD. 2, 204); *-blind* („Nu is hy *bloed-blind*, nu en siet hy noch de reden, Waerom hy oorloght, noch 't perijckel sijner leden", HUYGENS 1, 275); *-dronken* (VONDEL 3, 591); *-eigen*, van iemand over wiens bloed of leven volgens het middeleeuwsch recht zijn heer vrijelijk kon beschikken (verg. HALSEIGEN) („Eigen is harder dan arm; nog harder halseigen, *bloedeigen*, lijfeigen", NOORDEWIER, *Regtsoudh.* 127); *-gulzig* (DE DENE, *Fab.* 91; TOLLENS 1, 96); *-kwistig* („Men zeght, dat Caesars ooghe zijn soldaten *bloedquistigh* maeckte", DE BRUNE, *Bank.* 2, 159); *-schuw*: wordt vermeld voor fr. *hématophobe*; *-smodderig* („*Bloedsmodderige* wreedheid", OUDAAN, *Agrippa* 401); *-vinnig* („Zal de Schaar der bloed'ge beulen ... daar *bloed-vinnig* om krakeelen?" OUDAAN, *Toneelp.* 292); *-zat* („*Bloedzat* zwolg zich de aarde", V. BEERS 2, 304); *-ziek* („De Heer, die grouwelt van den man, Die *bloedziek*, door bedrog en treeken, Sich tracht te wreeken", SIX V. CHAND., *Ps.* 5, 6 (zie ook *Ps.* 55, 14).

c) *Bloed* in de bet. 6) *Bloedeigen*, van eigen familie niet aangetrouwd („Zij is 'en *bloedeigen* nicht van mij", CORN.-VERVL.).

d) Zie BLOEDARM.

3°. Met een verl. deelw. *Bloedbedropen* (BOXMAN, *Ged.* 161); *-bevlekt*; *-gekleurd* („Daar golft, als *bloedgekleurde* vaan, De vlam in hellen glans", V. LENNEP, *Poët.* 1, 138).

4°. Met een zelfst. gebruikten infinitief. *Bloedvloeien* („Een vrouwe, die twaelf jaren het *bloetvloeijen* gehadt hadde", *Matth.* 9, 20); daarnaast *bloedvloeiing* („*Bloedvloeijing* der Nieren", CHOMEL 203 *a*; „*Bloedvloeijing* uit Wonden", 203 *b*; zie verder b. v. BERKHEY, *N. H.* 3, 100; 7, 105; 8, 225).

— Als tweede lid. *Beren-*, *bokke-*, *burger-*, *draken-*, *half-*, *harte-*, *hazen-*, *helden-*, *kinder-*, *konings-*, *krijgs-*, *longen-*, *martel-*, *menschen-*, *ossen-*, *paarden-*, *stieren-*, *tirannen-*, *vader-*, *varkens-*, *vol-*, *vrouwen-*, *wratten-*, *zoenbloed* (zie die woorden of het eerste lid); *geitenbloed* (V. BEVERW., *Schat d. Ges.* 128 *a*) enz.

BLOED (II), znw. m. Man, sukkelaar, kind. Hetzelfde als *Bloed* (I) in de bet. 9): in navolging van uitdrukkingen als *een edel bloed* voor een *man van adel*, is men ook gaan zeggen *een arm bloed* voor een *arm man*; daarna werd het woord manlijk. In het Hd. en in het Eng. heeft een soortgelijke overgang in de beteekenis plaats gehad (zie *D. Wtb.* 2, 173 en MURRAY 1, 930).

1) Een man van geene beteekenis, hetzij arm, dom, vreesachtig enz., een sukkel. Thans in de algemeene taal ongewoon. || Ghy woont in een Kelder, als een arm bloet, VISSCHER, *Brabb.* 45. Ick, ô bloode bloet, arm-hertich als ick was, En sprackse noch niet aen,

v. BEAUMONT 12. Een linckert, of een bloet, CATS 1, 33 *b*. Een rechten —, 1, 76 *b*. Een ongesouten —, 1, 202 *a*. Een lossen —, 1, 491 *a*. Een dommen —, 2, 72 *b*. Een botte —, BREDERO 2, 125. Een broodeloose bloed, een bedelaer geboren, HUYGENS 1, 78. Een grove domme —, LANGENDIJK 2, 247. De goede —, v. EFFEN, *Spect.* 5, 206. Een arme bloed, Berooid, bemorst, met slechte kleêren, WILLEMS, *Nalat.* 58. Schrijf het op een papiertje, want je zelt het waarachtig vergeten, en dan ben je de bloed, FOKKE, *Verz. W.* 2, 174 (*zegsw.*: *dan maak je een treurig figuur*).

— Soms eenvoudig: man, kerel. || Dan heb ick noch en Oompje, O wat ist en rijcken bloet! HUYGENS 1, 105. Een jong wijf en een ouwen bloet, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 2, 176.

— Het mv. is gewoonlijk *bloeden* (*bloeien*) of *bloeds*; het verkl. *bloedje*, ook *bloeiken*. || Doctoren ... Benne maer bloets, COSTER 515. Of de Kraemer is een bloedje, Of hy prijst sijn eigen goedje, HUYGENS 1, 639. Wy ... arme bloen, STORM, *Lucanus* 158 *b*. Wat mocht dat bloeiken toch zich voren laten staen? DE DECKER 1, 202. Die jonge bloeden, FOKKE, *B. R.* 1, 27.

— In de 16de en 17de eeuw komt soms een meerv. op *-ers* voor. || Arm bloeyers, *Antw. Sp.* kiij *a*. Zimpele Wigters, slegte Bloeders, BOËT. A BOLSW., *Duyfk.* 132. D'Hollanders sayn maar bloeyers, BREDERO 2, 182.

2) Een klein kind, meestal arm en deerniswaardig. || Siet toch, hoe vriendelijc tbloetgen (*een pasgeboren kind*) op mij siet, *Trou m. bl.* 275. Och dat arm Bloeyken is soo cout, OGIER, *Seven Hoofts.* 31. Dat het ontaarte Moeders ... zyn, die het (t. w. *de borst*) de bloedjes onthouwen, *Leev.* 4, 228. Wat zullen die bloeien van kinderen bedroefd zijn, *K. Zev.* 3, 242. Hun zak is hard, hun deken kort; Toch slapen zij, de bloeden! BEETS 2, 426. De bloedjes van kleenen Die, hongerig, weenen, COOPMAN, *Kinderl.* 114.

BLOEDARM, bnw. Zeer arm, straatarm. Zie beneden. || Verklarende by het woord Bloed-armen, te verstaen de armen, die by de deure gaen bedelen, bij DE RIEMER, *Beschr. v. 's Gravenh.* 1, 545. Zij waren bloedarm en werden door niemand aangehaald, SLEECKX 14, 34.

Etym. In het Hd. zijn meer dergelijke woorden bekend dan bij ons. Behalve *bloedarm* vindt men uit ouderen tijd ook *bloedvreemd*, dat COORNHERT (1, 227 *b*) gebruikt in den zin van hd. *blutfremd*, „plane peregrinus" (*D. Wtb.*). Men zou zich kunnen voorstellen dat woorden als *bloedrood*, *-warm* en wellicht ook *-vreemd* van zelf de beteekenis konden krijgen van *zeer rood*, — *vreemd*, — *warm*, en dat naar analogie van deze woorden andere waren gevormd. || Bloedmoedernaakt, *Loquela* 2, 65; -nuchter (9, 73); -zielalleen (2, 65); -versch (DE BO).

BLOEDBAD, znw. onz. Een bad waarin men zich baadt in bloed, t. w. als uitdrukking voor: slachting, het afmaken van menschen, het bloedvergieten. || Die 't ydel weerelds goed schat Als waerdigh om een heyr te stellen in een bloedbad, VONDEL 2, 447 (zie ook 429). Om een bloedbad voor te komen, LANGENDIJK 4, 161. Nu veranderde de strijd in een akelig bloedbad, CONSCIENCE 4, 243 *b*. Een bloedbad aanrichten.

BLOEDBEULING, znw. m.

1) Bloedworst. || Verckens-Bloet, 't welck men met vet en specerijen in de darmen volt ende bloetbeulingen noemt, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 128 *a* (zie ook HUYGENS 2, 174). Kalfskop! Bloedbeuling! ... Voortreffelijke gerechten, SLEECKX 5, 128.

— Figuurlijk. || Meester T. ... [illegible] een groote bloedtbeulingh gegeten, Heel vet gepropt van [illegible] en Propheten, VONDEL 6, 87 (*in een hekel*[illegible]

2) Bij overdracht: sukkel, domoor, [illegible] (verg. *Beuling*, kol. 2277). || Bloetbeuling, [illegible] mijn ootjes wijs? NOOZEMAN, *Lichte Klaert*[illegible] Heer die naast haar heeft gezeten, was een [illegible]ling, die haar geen zes woorden toegesprok[illegible] v. EFFEN, *Spect.* 4, 21. De lafste bloedbeuli[illegible] te vinden waren, 6, 103 (zie ook 3, 186; [illegible] 11, 214; verg. ook BILD., *Br.* 2, 107).

BLOEDDORST, znw. m. Dorst naa[illegible] zucht om bloed te vergieten. || Nu sal immers [illegible]sers bloet-dorst geblust worden, POIRTERS, [illegible] *Theod.* 119. 'k Zal nu myn bloetdorst las[illegible] BRANDT, *Veinz. Torq.* 25. Van bloet-dorst sal [illegible] (t. w. *in een leeuw*) altyt iets overblyven, [illegible] *Overbl.* 232. Bloeddorst kleefde aan al de [illegible] tot zingenot (t. w. *bij Jan v. Leiden*), QUAC[illegible] 1, 139.

Koppel. *Bloeddorstadmend* (BILD. 13, 3[illegible]

BLOEDDORSTIG, bnw. Dorstend naa[illegible] geneigd tot bloedvergieten. || (*Dit*) maackt de[illegible] lijcken mensche ... soo bloedtdorstigh, dat [illegible] krijght in 't storten van menschen bloedt, COO[illegible] 1, 332 *d*. Ick liep met pyl en boogh bloet[illegible] door de landen, POIRTERS, *Hof v. The*[illegible] 't Bloeddorstig oorlogszwaerd, LANGENDIJK [illegible] Het bloeddorstig dier (t. w. *een beer*), CON[illegible] 4, 221 *b*.

Afl. *Bloeddorstigheid* (STARTER, *Daraide*[illegible]

BLOEDELOOS, bnw. Van *Bloed* (1 [illegible] bloed (meer) in zich hebbende. || Dus bloedel[illegible] gende, verdroocht, verspaect, Heeft u tong[illegible] edick en galle gesmaeckt, A. BIJNS 381. (*S*[illegible] die, bloedeloos, verminkt, en schendigh getai[illegible] jankende hen verby kroopen, HOOFT, *N.* [illegible] Als nu door overtollig schreien sijn aderen bl[illegible] geworden waren, VALENTIJN, *Ovid.* 2, 22[illegible] bloedelooze, doorschijnende vingers, COUPE[illegible] *Vere* 1, 27.

— In toepassing op lagere dieren. || Di[illegible] bloedelooze beesjens, als mieren, muggen [illegible] noemen de Latijnen Insecta, DE BRUNE, [illegible] 106. Het kruipende en bloedelooze Gedierte, [illegible] *N. H.* 3, 18 (zie ook 1, XII en v. EFFE[illegible] 7, 89).

— In de volgende plaats: zonder bloedver[illegible] Dees bloedelooze roof (t. w. *het plukken van* [illegible] BILD. 6, 337.

BLOEDEN — BLOEIEN, BLOËN —, onz. Mnl. *bloeden* (VERDAM 1, 1309), hd. *bluten* (*D*[illegible] 177), eng. *to bleed* (MURRAY 1, 913). Van *B*[illegible]

1) Bloed verliezen door eene wond; ook g[illegible] een gewond lichaamsdeel, of van de wond waa[illegible] bloed wegvloeit. || Wilje door de kunst onwi[illegible] gemaackt, Soo datje noyt en bloed, schoon u [illegible] raackt? CATS 2, 103 *a*. Het gaepen van [illegible] bloende wonde, VONDEL 2, 605. G. bloedde [illegible] verloor zijne bewustheid, *Wildsch.* 4, 360. [illegible] dens toe op de lippen bijtende, SLEECKX 3, [illegible] (had) ... een Griek den neus aan 't bloed[illegible] gen, MULTATULI 1, 10. Zijn jongste kna[illegible] onlangs schreiend, met een bloedend oor [illegible] huis gekomen, LOVELING, *Sophie* 347. Bl[illegible] een kalf (t. w. *zeer sterk*, *als een kalf dat* [illegible] *wordt*; zie ook CORN.-VERVL.). Bloeden als [illegible] zak (*spottend voor*: niet bloeden).

Een doekje voor het bloeden, een [illegible] voorwendsel waarmede men iem[illegible] [illegible]NE, *Bank.* 1, 156 waar van [illegible] met spinne-rag [illegible] 't [illegible] Dichter [illegible]

n troost (t. w. *als hij gebrek lijdt*), ...
voor het bloen, een plaester voor de
ERHAEN, *Ock.* 65 (zie ook CORN.-VERVL.).
van planten. || Het bloeden of tranen,
itvlocien van druppels water uit versch
onden (t. w. *bij planten*), OUDEMANS en
Leerb. 1, 165.
rlijk wordt van een grievend leed gespro-
n eene bloedende wonde, vooral aan het
acht. || Dat u de Spaengiaerts crencken,
erlandt soet, Als ick daeraen gedencke,
hert dat bloet, *N. Geuzenliedb.* 64. Een
in uw hart sal eeuwich bloeden, HOOFT,
58. De vlammen die ick voê Met mijnes
, De wondt daer jck af bloê *enz.*, 1, 294.
nd hart, BILD. 1, 213. Zijn vaderhart
de gedachte, dat *enz.*, LOVELING, *Sophie*
ed het met een bloedend hart.
aderlating ondergaan", veel betalen, boe-
het) 't versworen Met messen te vechten...
zo menige reis an de schout veur moeten
, VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 261. Zouden zy
n van ons kantoor besteelen? daar zullen
ên, LANGENDIJK 4, 190. Hij moet bloeden
ekelzonde, *K. Zev.* 4, 392 (zie ook 4,
oomt niet de aristocraten af te zetten
ane beurzen bloeden, KNEPPELH. 6, 48.
r aan, en zullen fel bloeden (*betrapte*
), SEGERS, *B. d. Kemp.* 168. De onschul-
dikwijls bloeden voor een ander, DE BO.
moeten bloeden (fr. *expier*), *Ald.*
eder, iemand die bloedt (zie b. v. DE CASTE-
m. 26) en bepaaldelijk een persoon die
ne ziekte der bloedvaatwanden en van het
als hij zich verwondt, niet wil „staan";
ederziekte; *bloeding* („Dat deeze *bloeding*
aakt door een scherpen splinter die een der
openhield", *Wildsch.* 4, 363; zie ook
H. N. 8, 85; TEN BRINK, *Rom.* 4, 135
vaar *blaas-*, *maag-*, *neus-*, *nierbloeding*
bloeding (GIJSB. HODENPIJL, *W. v. Bergen*
: SNUIF).
of **samenst.** *Dood-*, *uitbloeden* (zie die

DERIG, bnw. Sedert de 18de eeuw naast
gebruik met dezelfde beteekenissen, doch
t de bijgedachte aan het weerzinwekkende. ||
rig stof bedekt, v. D. WOORDT, *Ged.* 38.
ige striem, v. 's GRAVENWEERT, *Il.* 1, 52
erspr. Letterv. 71). Ik dacht dat die man
or Hugo) niets dan ijselijkheden schreef...;
at het zoo'n bloederig man was, BEETS,
lagersmanden met lillend, bloederig vleesch,
rogram 234. Ultra militaristische en bloe-
bepalingen, *Uit een dagblad.*

DGANG, znw. m. Uit *Bloed* (I) en
bet. I, B, I, 1). Thans verouderd.
oop, vergezeld van bloedontlasting. || Bloedt-
dtvloedt, root melesoen, PLANT. (zie ook
melten des heirs aan den bloedtgang, die 'er
, HOOFT, *N. H.* 379 (zie nog v. BEVERW.,
Onges. 2, 69 *b*; ORLERS, *Beschr. v. Leyd.*
BEEK, *Dagverh.* 2, 357 enz.).
al te sterke of geduurige vloeijing der
en" (CHOMEL 197 *b*). || Hare moeder,
loetgang gequelt, VONDEL 4, 321. 't Zyn
ncesse Vrouwen, Geene die de bloedgang
Poëzy 1, 107.
), znw. onz. In verschillende toe-
raan „bloed kleeft". || *I.* 'k Ver-
f) ... om twintigh zilverlingen.
vervloeckt als handen oit ont-
fingen, VONDEL 3, 787 (zie ook 3, 792). Mijn meester nam het bloedgeld aan; Mijn Harry is verkocht, TER HAAR, *Ged.* 3, 39 (*Eliza's Vlucht*). 't Is bloedgeld geweest wat uw woekerzucht won, TEN KATE, *Job* 80. Zoo'n arm naaistertje ..., dat jaar in jaar uit heldhaftig liever voor bloedgeld zit te pikken dan zich makkelijk te laten onderhoûen, GOEKOOP-DE JONG, *H. v. Suylenb.* 1, 267. Die hooge belastingen dat is bloedgeld!

— In rechtsbronnen voorkomende in den zin van *weergeld*. || Van dese erfnisse sal de Soon ... twe, ende die Dochter ... maer een deel genieten, exempt het bloet-geldt, dat gelijckelick gedeelt sal weerden, *Landr. d. beyd. Old'-ambt.* III, 79.

BLOEDGIERIG, bnw. (soms bijw.). Bloeddorstig; thans in onbruik. || Bloetgierige lieden haten den vromen, *Spreuk.* 29, 10. Daar wert d' onnosel Prins bloetgierich wreedt vermoort, BREDERO 1, 170. Bloed-gierigh Stael, HUYGENS 2, 47. Het bloedgierig voornemen, van sig over my te wreken, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 2, 191. Om van dese bloedgierige bespringers (t. w. *vlooien*) verlost te zyn, 1, 67. Zijne bloedgierige jongen (t. w. *van een roofvogel*), HAAFNER, *Ceilon* IX.

Afl. *Bloedgierigheid* („Ghelijck de gelt-gierigheyt, also heeft oock die *bloedt-gierigheydt* eyndt noch mate", COORNHERT 1, 333 *b*; zie ook v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 153 *b*; BREDERO 1, 179 enz.).

BLOEDHOND, znw. m. Uit *Bloed* (I) in de bet. 2) en *Hond*.

1) Eigenlijk. || Doghonden ... (hebben) ook de naam van Bloedhonden, ook wel die van zuigers...: dat zijn Honden, die dieren in de borst bijten, en die vasthoudende, het bloed uitzuigen, BERKHEY, *N. H.* 6, 15. Zy ... luistert ... Of niet een bloedhond snufflend speurt, TER HAAR, *Ged.* 3, 48.

2) Bij vergelijking: wreedaard. || Sulcke bloedthonden (hebben) ... gheen honger lust, dan int pijnighen, bloetstorten, dooden ende vernielen, COORNHERT 1, 333 *b*. Vervloect zy Neptunus den wreeden bloethont, *Hand. d. Amour.* E e 5 *b*. En ghy, ô Brabandt, ô Vlaandre ..., wat zyt ghy ... aan beuls en bloedthonden te verscheuren gegeeven? HOOFT, *N. H.* 174. Van deze bloedhonden (t. w. *struikroovers en moordenaars*) zijn onlangs 5 geattrappeert en na Zwoll opgebragt, daar zij haar verdiende straffe zouden ontfangen, in *Nav.* 45, 355 (a°. 1740).

3) Te Brugge, bij de timmerlieden als benaming voor de steekkar, „eene kar met twee wielen en eene traam of eenen dijsel om alles te vervoeren" (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 425).

BLOEDIG, bnw. en bijw. Mnl. *bloedich* (VERDAM 1, 1309); hd. *blutig* (*D. Wtb.* 2, 185), eng. *bloody* (MURRAY 1, 933). Van *Bloed* (I).

I) **Bnw.** — 1) Van zaken en soms van personen: bloed aan zich hebbende; in allerlei toepassing. || Bloedige wonden ende oude sweeringen, DODON. 60 *a*. De bloedige rock (t. w. *van Jozef*), VONDEL 3, 730. Dat bloedigh lijf (t. w. *van Jezus*), 4, 519. Een versweringe ... in de dermen, die gestadigh bloedigen aftreck veroorsaeckt, v. BEVERW., *Schat d. Onges.* 2, 70 *a*. Bloedighe ende versche quetsuren, v. BEVERW., *Heelk.* 30 *a*. De regter-hand met een bloedige doek bewonden, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 91. Wanneer ... de afgang slap en dik of in den hoogsten graad bloedig is, BERKHEY 8, 192. De rookende en bloedige ingewanden der offers, CONSCIENCE 2, 12 *a*.

— Verbonden met *blauw*, waar sprake is van iemand slaan, stooten enz. || Gaet slaet hem bloegh en blau, COSTER 193. Worde yemant blau ofte bloedich gestodt, geworpen ofte geslagen, dat na der tijt

doorbreket *enz.*, *Landtr. v. d. Ommel.* VI, 15. Van ... bloedige ofte blauwe slach, is de Boete 3 gl., *Landtr. v. Selwerdt* 96. Blaauwe en bloedige plekken, BERKHEY, *N. H.* 8, 353.

— *Bloedig zweet*, *bloedige tranen*, meestal oneigenlijk. || Kom toch Heere, ja, En leer ons ... Hoe Gy willig voor ons leed, Tot de Dood en 't bloedig zweet, HUYGEN, *Gods Koninkr.* 151. Eene bloedige traan, *Leev.* 5, 80. Ik schrei bloedige traanen, *Wildsch.* 4, 158 (zie ook *Leev.* 4, 63; SLEECKX 16, 42).

2) Van stoffelijke zaken die men zich denkt als met bloedvergieten in verband staande. || U dient geen bloedig mes, geen ander hatig wapen, CATS 1, 330 *a*. Het bloeghe stael (t. w. *van Mars*), COSTER 91. 't Bloegh' Outaer, 237. De bloedige velden (t. w. *de slagvelden*) van Nederlandt, v. HEEMSKERK, *Arc.* 95. Bloedige lauwrieren (*in den oorlog verworven*), v. D. WILP, *Ged.* 121. Een bloedig blad in de geschiedenis der volksdwalingen, CONSCIENCE 3, 241 *a*. Bloedige hand (zie Dl. V, kol. 1775).

3) Van handelingen, gebeurtenissen enz. die bloedvergieten veroorzaken of er mede gepaard gaan. || Syn bloedighe tyranie, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 162 *a*. Een bitter en bloedigh vechten, HOOFT, *N. H.* 771. Een bloedighe wraack, BREDERO 1, 47. 't Bloedigh teecken (t. w. *tot het beginnen van een slag*), VONDEL 2, 363. Bloedige en onmenschelijke stucken, 3, 729. — krackeelen, 4, 537. Een bloedigh oorlogh, 9, 658. Het bloedig schouwspel eener onthoofding, CONSCIENCE 1, 165 *a*. Bloedige zelfkastijding, MOLL, *Kerkgesch. v. Ned.* 2[4], 210. De bloedige omwenteling der vorige eeuw (t. w. *van* 1789), PRUIN, *Geschr.* 1, 24. (*Eene*) bloedige neerlaag, 1, 61. De straffen ... zijn veelvuldig, maar in het algemeen niet bloedig, 1, 80. De bloedige plakkaten tegen de ketters, 1, 288. De reuzenworsteling van Waterloo, die het bloedig pleit ... besliste, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 260.

4) Bij uitbreiding: bitter, erg. || Ghy krijcht meer door u tongh, en geesticheyt bescheyden, Als and're met haar dienst en bloedich arrebeyden, BREDERO 2, 56. De bloedige verwijten (wondden hem) zeer diep, CONSCIENCE 1, 77 *b*. Bloedige bedreigingen en bittere spotredenen, 3, 91 *a*. Bloedigen spot, 3, 264 *b*.

5) Van personen: geneigd tot bloedvergieten, wreed. || Eenen bloedighen beudel, COORNHERT 1, 284 *a*. Wolven, wilt, wreet ende bloedigh, 1, 315 *a*. 't Bloedig Driemanschap in ... Romen, BILD. 6, 298. Een bloedige vijand.

6) Bloedkleurig. || t'Voghels ... Woonsteden zijn van bloeghe knoppen root, v. MANDER, *Bucol.* 111 (*Georg.* 2, 430: *sanguineis ... bacis*). De zon rees des morgens zoo bloedig in 't Oost, BOXMAN, *Ged.* 21. Zij had geen anderen opschik dan een bloedigen robijn aan haar vinger, BEETS, *C. O.* 143.

II) **Bijw.** — 1) Zóó dat er bloed komt. || De gene die bloet spouwen, oft bloedich pissen, DODON. 108 *b*. Den genen die bloedich spouwen oft braecken, 150 *a*. Den bloedig schuimenden muil van den bloedzuiger, SLEECKX 3, 241.

2) Zóó dat er bloed vergoten wordt. || (*Hij*) sneuvelt al te bloedigh Door rampspoet (t. w. *op het schavot*), niet door vroom geweer, VONDEL 6, 91. Daer bloedigh wert gestreên, 11, 51 (zie ook 3, 422). Hun eerste stormloop (was) ... bloedig afgeslagen, CONSCIENCE 1, 318 *b*. Ik zou mij wel eens bloedig op u kunnen wreken, 4, 56 *a*. (*Hij*) werd ... door een rijtuig verrast, omvergeworpen en bloedig gewond, BERGMANN, *Staas* 160.

3) Vinnig, hartstochtelijk. || Hij heeft er zoo bloedig zijn best op gedaan.

4) Met een rood schijnsel. || De laaien v bloedig lichtend op Van vorstelijk paleis e tempeltop, BEETS, *Ged.* 23.

Afl. *Bloedigheid*; *bloediglijk*, op eene wijze („(*Hij*) zal *bloediglijk* zich wreken" *Meeuwepl.* 27).

BLOEDKORAAL, znw. Eene soort v pen, met eene ongelede, steenharde, fraai kleurde as: *corallium rubrum* (BURGERSDIJK 3, 740).

1) Als stofnaam (onz.). || Lijpes, root als blo SCHERMER 242. Halskettingen van Bloedkora naat, BERKHEY, *N. H.* 3, 573. Het bloedkor uitsluitend in de Middellandsche zee voor en aan de Ouden bekend, BURGERSDIJK, *Dieren*

2) Als voorwerpsnaam (*vr.*). || Slechte g oock fijne bloetcoraelen, v. BIEBEEK, *Dag* 271. Een halssnoer van dikke bloedkralen, v. *Rom.* 3, 15.

Afl. *Bloedkoralen*, bnw. („Een *bloedkora* ketting", BEETS, *C. O.* 166).

BLOEDRAAD, znw. m.

1) Een naam, door de bevolking der Ned indertijd gegeven aan den Raad der Beroerte Alva in 1567 opgericht; vandaar benaming zeer streng gerechtshof in het algemeen. || amptgenootschap (t. w. *de Raad der Beroerte* de Nederlanders, niet oneigenlijk, de Bl genaamt werd, HOOFT, *N. H.* 165. De (*waarschijnlijk voor de Spaansche soldate* hier So veel quaats niet, als wel de Bloedt- het vier, BREDERO 2, 32. De bloetraet om Mijn vonnis vast, VONDEL 7, 210 (*Kon. Dav.* Eensklaps komt 'er ... bevel, dat 30 verdac soonen naar den bloedraad te Parys moeten geb den (*tijdens het bewind van Robespierre*), v. *Lekt.* 1, 54.

2) Vroeger soms voor één persoon: iem bloeddorstige plannen. || Bloetraën en ... go Wier haut, in 's naesten bloet geverft *enz.* 7, 224 (verg. *Ps.* 26, 9: de mannen de Bloetraeden, schalcken hun straf gevoelen ten halven Hunn' tijt beleven, 7, 314 (zi v. CHAND. 443).

BLOEDRASTEN. Zie BLOEDRISTE

BLOEDRIJK, bnw. — 1) Veel b bende. || Den grooten en bloedryken Cachel visch, BERKHEY, *N. H.* 3, 17 (zie ook 3 meeste Vrouwen hier omstreeks zyn tusschen en bruine in, zeer frisch en bloedryk in 3, 734.

2) Volbloedig, sanguinisch, driftig. || (noemt) ... de Europeaanen Sanguineus, b driftig, BERKHEY, *N. H.* 3, 473. Ander ook dienstig, dat de bloedrijke menschen eens een goede purgatie neemen, CHOMEL bloedryk temperament, *Leev.* 1, 306. Een ligt ontvlambaar gestel, v. D. PALM, *Sa* Zijn aangezicht was ... hoogrood van kleu was blijkbaar bloedrijk, SEGERS, *Licht en*

Afl. *Bloedrijkheid* (zie CHOMEL 199 en 2 ook van „valsche of *Bastert-bloedrijkheid*"

BLOEDRISTEN — daarnaast BL (ook BLOEDRASTEN: bij KIL.) —, bedr. zw. overeenkomende met *bloedwonden* en *bloed* boven bij *Bloed*) en misschien ook in vormin te vergelijken, doch het tweede lid is niet he bij VERDAM (1, 1315) *bloetritse* en de *blutrist*, *blutrost*, *blutrüst* en *blutrüstig* (188 en 189). || Misdaad iegens 't licha door iemand eenig lid werd afgheslagen, gebloedrist, ofte andersins gekrenckt, DE

l (zie ook *Bewijs* 49). Ende soo wie,... rnstigen gemoede bloet-rist, met een mes, nder Instrument, sal daar over verbeuren LEEUWEN, *Cost. v. Rijnl.* 519 (a⁰. 1643). n van weyningh dagen, ... Wort gebloet- s eysch, v. DORP, *Sticht. Ged.* 330 (*Be- Jesu Christi*).
spassing op het slachten van runderen. || die gedold en gebloedrist zijn, BERKHEY, 95 (zie ook 5, 70). Het keelen of bloed- nderen, 5, 80 (zie ook 6, 10; 6, 29 enz.). *drastinghe*, *suggillatio* (KIL.).

ROOD, bnw. Zoo rood als bloed; soms an het bloed. || Ick snudt hem soo syn hem die kinnebacken werden bloet root, 156. (*Een*) parckement vol bloedrood DEL 2, 407. D'eenzaeme wildernissen... ot van knoppen en beziën, 5, 101. Zy ood, en poogde die (t. w. *hare hand*) los *Blank.* 3, 171. Bloedrood ... van gram- ES, *Lijnsl.* 4, 313. Het bloedroode licht rgloed, CONSCIENCE 1, 110 *a*. De zon ..., d onderging, BEETS, *C. O.* 32. Eene ... ..., die van 1789 en 1793 nog den bloed- er zal doen tanen, KUYPER, *Program* 26. od der daken, STIJNS, *In de Ton* 24.
zelfst. gebruikt voor de roode kleurstof ed (*haematine*).

SCHANDE, znw. vr. Lijfsgemeen- en personen die wegens bloedverwantschap kander in het huwelijk mogen treden. || ie is een vermenging van twe perso- t den anderen om te na bloed of Swager- souden mogen in huwlyk treden, het zy rmenging geschied in huwlyk, of daar LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* IV, 37, § 9. trouwt met malkanderen in bloedschanden *Placaatb.* 2, 2442 (a⁰. 1656). Jokaste nende, datze met haren zone Edipus zo oetschande gezeten heeft, VOLLENHOVE, (noot). Kinderen ... die in overspel of nde zijn geteeld, *B. W.*, *a.* 327. erdracht: iemand die bloedschande pleegt. || ndt van 't geslacht, wat bedt durft ghy VONDEL 3, 750 (*Levi tot Ruben*: zie 2).
edschandelijk, bloedschandig (HOOFT, *Tac.* *schandig* (zie ald.).
. Bloedschandkind („By gebreeke van ijn onwettelijk Bastaerden, Hoer-kinders, *d-* en Echtbreuk-*kinders*", HUBER, *Heed.* 8).

SCHANDIG — daarnaast BLOED- met bijgedachte aan *schenden* —, bnw. Van *le.* Van personen die bloedschande plegen of ie met bloedschande gepaard gaan. || Eenen lighen Koning, HOOFT, *N. H.* 731. Bloed- inne, VONDEL 6, 495. Een bloetschandig E BRUNE, *Wetst.* 2, 153. Judas ..., bloed- zijn schoondochter, OUDAAN, *Agrippa* 345. ige vermenging, CHOMEL, *Verv.* 573 *a*. van kinderen, in bloedschande geteeld. || dige-kinderen zijn, die gebooren zijn van wegens bloedt-verwantschap niet mogen UBER, *Heed. Rechtsgel.* 18.
biaal. || 't Heiligst bed bloedschandig aan BILD. 3, 195.
In de volgende plaats staat *bloedschendig* oon van personen die een bloedverwant mis- Zy met haere vuist bloetschendigh hem nen Zijn leën en lichaem gansch te scheu- L 11, 403.

BLOEDSCHENDER, znw. m., daarnaast vr. *bloedschendster*. Samenst. afl. van *Bloed* (I) en *Schenden* (daarvan ook *bloedschenderij*: VONDEL 2, 725). Iemand die bloedschande pleegt. || Alle penen ..., jegens de incestueusen ende Bloetschenders gestatueert, *Gr. Placaatb.* 2, 2442 (a⁰. 1656). Al wat by menschen, ô bloetschendster, vroom en heilig Mogt heten, legt door u geschent (*Jokaste tot zichzelf*), VOLLENHOVE, *Poëzy* 602.

BLOEDSCHENDIG. Zie BLOEDSCHANDIG.

BLOEDSCHULD, znw. vr. De schuld of verantwoordelijkheid voor vergoten bloed, d. i. voor moord. || Op dat het bloet des onschuldigen niet vergoten en worde ... ende bloetschulden op u souden zijn, *Deut.* 19, 10 (zie ook *Num.* 35, 27; *Deut.* 22, 8 enz.). Kaïn ..., met bloedschuld bevlekt, LOOSJES, *Bronkh.* 6, 152. Mijn bloed verzoen' ... De bloedschuld, die mijn huis bevlekt, BILD. 1, 70. Kwijtschelding van eene bloedschuld erlangen, BUSKEN HUET, *Rub.* 127.

BLOEDSPUWING, znw. vr. Samenst. afl. van *Bloed* (I) en *Spuwen*. Eene ziekelijke aandoening waarbij men bloed opgeeft. || Bloedspouwing ... verschilt van de bloedbraaking daar in, dat het bloed ... alleen met het speekzel of bij een hoest ... uitgespoogen word, CHOMEL 200 *a*. Gevaarlijke toevallen van bloedspuwing, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 328. Als jeugdig predikant had hij aan bloedspuwingen geleden, VEEGENS, *Hist. Stud.* 2, 252. (*Zij*) had ... langs den openbaren weg eene bloedspuwing gekregen, LOVELING, *Idon.* 94.

BLOEDSTORTING, znw. vr. Reeds mnl. (zie VERDAM). Samenst. afl. van *Bloed* (I) en *Storten*.

1) *Bloed* in de bet. 1). Het uitstorten van eene zekere hoeveelheid bloed uit het lichaam, bloeding. || Vanden seven bloetstortingen ons liefs Heeren Jesu Christi, v. D. PUTTE, *Spieg. d. Chr. M.* 48 *a* (*Opschrift*). Een groote bloedstorting, PALFYN, *Vr. Deel.* 43. De Bloedstortingen uit den Neus, CHOMEL, *Verv.* 574 *b*. Hij geraakte aan het hoesten, en de hoest werd van eene bloedstorting gevolgd, LOOSJES, *Bronkh.* 5, 356.

2) *Bloed* in de bet. 2). Het bloedvergieten. || Den XXIsten septembre soo woert Berghen oeverghegeven in de handen van onsen Duck d'Alve sonder eenich bloetstortinghe, DE POTTRE, *Dagb.* 48. Ende sonder bloetstortinge en geschiet geen vergevinge, *Hebr.* 9, 22 (zie ook 1 *Sam.* 25, 26). Bloedstorting, brand en moord, VONDEL 3, 392. Zoo veel tweedragt, zoo veel bloedstorting *enz.*, v. D. PALM, *Sal.* 2, 279.

BLOEDVAT, znw. onz. Een der vaten of kanalen in het lichaam waardoor het bloed vloeit, ader. || De samenvloeijing ... der bloedvaatjes, BERKHEY, *N. H.* 3, 103. Deeze bloeding was veroorzaakt door een scherpen splinter die een der bloedvaten openhield, *Wildsch.* 4, 363 (zie ook GEEL 146).

Samenst. *Bloedvaatstelsel* (v. BRAAM-HOUCKG., *Ontleedk.* 3, 2), *-wand*.

BLOEDVERGIETER, znw. m., daarnaast vroeger vr. *bloedvergietersse*. Samenst. afl. van *Bloed* (I) en *Vergieten* met *-er*. Iemand die bloed vergiet. || Ick (sal) u na de rechten der overspeelderssen ende der bloetvergieterssen richten, *Ezech.* 16, 38 (zie ook 23, 45). Op het groot tooneel des oordeels zal de bloedvergieter zijne verslagenen wederzien, BORGER, *Leerr.* 2, 56. Moord ... moest ... steeds ... met den dood van den bloedvergieter gestraft worden, KUYPER, *Program* 754.

— In de volgende plaats grappig voor: aderlater. || Dokter Bilderdijk, de vader, stond als bloedvergieter bekend, GORTER, *Lett. Stud.* 2, 161.

— Soms ook voor: degen. || Dit gesegt hebbende, streek hy met d'eene hand een paar knevels op, ... en bragt den ander op het gevest van syn bloedvergieter, HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 228.

BLOEDVERWANT, znw. m., vr. *-e*. Uit *Bloed* (I) en *Verwant*. Iemand die door het bloed verwant is, die tot dezelfde familie behoort. || Onder bloed-verwanten van opgaende ende dalende maegschap zonder einde, dat is ouders ende voor-ouders ter eenre, kinderen ende vordere af-komelingen ter andere, mag geen huwelick bestaen, DE GROOT, *Inl.* I, 5, § 6. Consent ... van de Voochden ende de naeste Bloedtverwanten, *Gr. Placaatb.* 2, 2437 (a°. 1656). De vriendlyke oogwenk eener met ons begaane Bloedverwante, *Leev.* 8, 212. Geen der bloedverwanten of der aangehuwden, *B. W.*, *a.* 95.

— In de volgende plaats als bnw. || De nabuurstadt en al haer bloedverwant geslacht Verheugt zich billyk in dees' troudagh, MOONEN, *Poëzy* 101.

Afl. *Bloedverwantig* („*Bloedverwantige* volken", HOOFT, *Tac.* 174); *bloedverwantsch* (VONDEL 2, 613); *bloedverwantschap* (zie ald.).

BLOEDVERWANTSCHAP, znw. vr., vroeger ook onz. Van *Bloedverwant*.

1) Abstract. || Bloedverwantschap bestaat in de betrekking tusschen personen, welke de een van den anderen afstammen, of eenen gemeenen stamvader hebben, *B. W.*, *a.* 345. — Als 'er niemand werd bevonden welke met den afgestorve Bloed-verwantschap kan rekenen, V. LEEUWEN, *Rooms-Holl.-Regt* III, 15, § 6. De graaden van Bloedverwantschap, WAGEN., *Amst.* 3, 275 *a*. Geen aanzien van persoon, noch bloedverwandschap kan my beletten *enz.*, *Leev.* 8, 301.

2) Concreet: een bloedverwant of de gezamenlijke bloedverwanten. || 't Behuwen van zoo naa een bloedtverwantschap zyner Majesteit, HOOFT, *N. H.* 34 (verg. nog HOOGVLIET, *Abr.* 66).

BLOEDVLAG, znw. vr. Uit *Bloed* (I) en *Vlag*. Eene roode vlag, oudtijds geheschen door den admiraal eener vloot als sein tot den aanval, evenzoo op forten, verder door kapers die geene genade schonken in geval van verzet, bij terechtstellingen enz.; dikwijls figuurlijk. || Men werpt de bloed-vlagh uyt, het gaeter op een slaen (t. w. *bij een zeeslag*), WESTERBAEN, *Ged.* 1, 330. Zo zal men tot ... schrik der ketters ... de bloedvlag op zien steeken; Worgpaalen opgerecht *enz.*, ASSELIJN, *Egm. en H.* 44. De roode bloedvlag, die op de tooren stond, werd gestreeken: en men stak verscheide witte vlaggen uit, tot een teeken dat men zich ... opgaf, BRANDT, *De Ruiter* 352 (zie ook 104). Waer op de Makassaren oock aenstonts van al hare Casteelen en Vastigheden, een groote menighten van Bloet-vlaggen en Vaendelen quamen om hoogh te steecken, SCHOUTEN, *O.-I. Voyagie* 1, 88 (zie ook 1, 84). De bloedplakaaten, en bloedvlaggen der inquisitsche, *Wildsch.* 2, 358. De Fiskaal doet den eisch tegen de Misdaadigen, op de Schepen; over welken de Krygsraad, door het waajen der Bloedvlagge by een geroepen zynde, ... vonnis strykt, *Teg. Staat d. Ver. Ned.* 1, 363.

BLOEDVLEK, znw. vr. Eene uit bloed bestaande vlek. || Een breede bloedvlek (*die*) het karpet kleurde, *K. Zev.* 4, 213.

— Soms ook van roode vlekken op brood, aardappelen enz., veroorzaakt door een klein organisme (zie *Alb. d. Nat.* 1857, *Wetensch. Bijbl.* 7).

Afl. *Bloedvlekken* („de vruchten (t. w. *bramen*) ..., Waar heure lippekens ... mee waren *gebloedvlekt*", V. BEERS 2, 96; zie nog RAU, *Enéïs* 1, 220); *bebloedvlekken*, met bloed bevlekken (BILD. 4, 108).

BLOEDVRIEND, znw. m. Bloedverwant (oudtijds had *vriend* ook de beteekenis *verwant*). Thans verouderd. || Sijnen bloetvrient, die hem ten naes bestaet, *Levit.* 21, 2. D'eene Bloedvriend ging d'an op zijn lijf, VELIUS, *Chron. v. Hoorn* 120. Ve bloetvrienden, VONDEL 8, [illegible] Houwelijcken tusschen Persoonen daer de des' anderen Bloetvrienden, in soodanige graden te voorens vleeschelijck in onecht b verseert, *Gr. Placaatb.* 2, 2441 (a°. 14 naaste Bloed-vrienden, HEINSIUS, *Verw.* (zie ook 1, 9; 1, 88). Na Bloedvrien niet, *Leev.* 2, 342.

— Daarnaast vr. *bloedvriendin*. || Ha bloedvriendin, hare ... Tante, *Bury.* wijsheid, gij zijt mijne zuster, en tot de zijt mijne bloedvriendin, V. D. PALM, *S* (zie ook BILD. 5, 91; 6, 264).

Afl. *Bloedvriendschap*, concreet en abst is niet Boaz ... van onse *bloetvrientsch* 3, 2; „Die den ... dappren Kiesen (t. w *familie Kies*) in *bloedtvreendtschap* ne HOOFT, *Ged.* 1, 158).

BLOEDZUIGER, znw. m. Samen *Bloed* (I) en *Zuigen* (daarvan ook *bl* (J. V. RIJSWIJCK 2, 35).

1) Benaming eener familie van dieren, beh de afdeeling der ringwormen, welke me van het bloed van andere dieren (dat zij d geschikte mondwerktuigen opzuigen), en wa soort, de gewone of medicinale bloedzui geneeskunde gebruikt wordt (zie BERKHEY, 160; HERKLOTS, *Weekd.* 250; BURGERSDIJ 3, 591 enz.). || Een Bloedzuiger zwelt uit, door het Bloed dat hy inzwelgt, CHOM 576 *b*. Toen zij dat ijs noodig had om op te leggen, en die bloedzuigers gezet moesten *K. Zev.* 5, 28.

2) Soms ook wel van andere dieren zuigen. || Gij jaagt deze kleine bloedzuigert *muggen*) weg, *Wildsch.* 6, 44 (zie nog *N. H.* 8, 127).

3) Overdrachtelijk van personen: uitzuiger ters ..., wiens inwoonders ... werden gecoo te zyn bloedzuigers van den Staat, DE L *Welv.* 80. Een wrede bloedzuiger (t. w. *een* V. EFFEN, *Spect.* 3, 28.

4) Eene enkele maal voor de mondwerkt bloedzuigende insecten. || Deze vlieg (*de* verschilt van den Oestrus of horzel ook d zijne sprieten en bloedzuigers breeder en zijn, BERKHEY, *N. H.* 8, 148.

Samenst. *Paardenbloedzuiger* (*hirud* HERKLOTS, *Weekd.* 251).

BLOEDZUIPER, znw. m. Samen *Bloed* (I) en *Zuipen*. Hier en daar, b. v. Vlaanderen, gelijkstaande met *bloedzuiger* (zi

1) Bloedvergieter, wreedaard. || Merol die een grousaem Tyran, ende ijselijcke b was, VONDEL 1, 638 (zie ook COORNHERT

2) Uitzuiger. || Jy bint een siel-moorde suyper! jy fiel! BREDERO 2, 231. Goddel lieden, rechte bloedsuypers der schamele VONDEL 3, 218.

3) Hier en daar in het volksgeloof: een wezen dat het bloed der menschen uit vampier; zie b. v. DE BO en CORN.-VE *bloedzuiper* gelijkgesteld wordt met *bloe* bij *Bloed* (I) of *korenpater*.

BLOEI, znw. m. Van *Bloeien*; Nndl. in gebruik gekomen.

1) Abstract: het bloeien. — 1) Van *Ik zie bloemen, die kort geleden*) na en stonden, nu in vollen bloei, LOOSJ Schoon is de roos ..., Doch kort ..., *Nag. Ged.* 37. In bloei *Leerb.* 1, 796). In bloei sta ... menschelijk le

g. || In den vollen bloei en lente van DE DECKER 2, 251. In den bloei haarer v. 4, 210. — der jeugd, *Wildsch.* 3, 376. bloei ... van het leven, LOOSJES, *Bronkh.* et menschelijk ligchaam, in den bloei der achten, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 4. Bloei ... geweken, STARING 1, 26.
menschelijke ondernemingen, van handel, den toestand van een land in het alge- || Ons Kantoor is in vollen bloei, *Leev.* bloei van Vlaanderen, CONSCIENCE 4, koophandel en de nijverheid waren er in i, 4, 275 *b.* Die middeleeuwsche maat- zooals zij in vollen bloei in de dertiende ontplooide, QUACK, *Soc.* 1, 71. Breede Dl III, kol. 1174).
loei zit in het water, als visschersterm: de vloedig (HASPELS in *Onze Eeuw* 2, 3, 177).
reet: datgene wat bloeit. In de algemeene gebruikelijk.
bloeiende planten. || In milden glans ont- Een bloei, des nijvren plukkers waard, 81.
ige bloei, in de Neder-Betuwe eene der voor de pronkers, eene soort van boonen: *ultiflorus* (zie V. HALL, *Landh. Flora* 60).
verdracht: het puik, het beste deel van r ... Verzamelt zich de bloei en 't schoonste d, BILD. 6, 297. Is dat nu geen jammer at ze alzoo met die nieuwe calcie dwers oei van dat land snijen? *Loquela* 10, 26.
t. *Appelbloei* (zie kol. 556); *bloeistaat rsch.* 1, 58); *-stand* (BILD. 8, 72 enz.).
EN, onz. zw. ww. Mnl. *bloeien* (VERDAM mhd. *blüejen*, os. *blôian*; daarnaast heeft m. andere praesentia zonder *j*, als ohd. *ohen* of *bluowen* (BRAUNE, *Ahd. Gramm.* rg. ook ags. *blôwan*, dat sterk vervoegd denzelfden stam zijn gevormd *bloem*, *ad*, ohd. *bluot*, bloesem, lat. *flos* (verg. , *Ablaut* 293). Dialectische vormen zijn beneden), en *bloeden* (o. a. bij KIL.; verg. als deelw. in eene plaats bij VERDAM).
n. Tot een anderen stam moet behooren *ien*, zengen (DE BO), t. w. tot denzelfden *aaien* (zie ald.).
planten: in bloei staan. || Wi zien wten on bloeisel bloeien Daer botten, blommen, en wt groeyen, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* sien of de wijnstock bloeyde, de granaet- botteden, *Hoogl.* 6, 11. Bloeyend loof, 34. Wanneer de boeckweit bloeit, 6, 674. 'er uit als een bloejende roos, *Wildsch.* mmige planten bloeien in de lente ..., en zomer ..., nog andere in den herfst, *Leerb.* 1, 797.
jls in figuurlijk verband. || H. Maria, ede van Aaron, *Gheest. Vryag.* 303. Toen gezondheid op haar gelaat bloeide, LOOSJES, 124 (zie ook *K. Zev.* 1, 34). Rozen des bloeien Liefst in der weduw doornenkroon, r 1, 86.
bbreiding ook van de plaats waar, of den de planten in bloei staan. || De vruchtbre Van den Neckervliet besproeyt; Daer o weeldigh bloeyt, VONDEL 2, 767. De l straks weder bloeien, TER HAAR, *Ged.* stille vaart tusschen de bloeiende oevers, 3, 328 *a*.
urlijk verband. || Gij wist niet dat, wan- lat hoort, in zijne borst een nieuwe EYTEKE, *Ged.* 2, 60.

3) Soms ook: eene blozende kleur hebben. || Hout v aensicht suyver en reyne. Maect dat uwe Lipkens bloeyen als criecken, OVID., *Conste d. M.* (ed. 1581) 75. Dien ... hoed ..., waaronder ... haar aanvallig gelaat den toeschouwer te gemoet bloeit, BUSKEN HUET, *Rub.* 190.

4) In overdrachtelijke toepassingen: eene schoone en krachtige ontwikkeling vertoonen.

a) Van allerlei onstoffelijke zaken. || Een bloeyende versterckinghe des lichaams, ende een lustighe ghesontheyt der zielen, COORNHERT 1, 280 *c*. So soude mijn hert in vreuchden bloeijen, *Trou m. bl.* 37. U bloeyend' varsche juechd en roose roode mont, BREDERO, 1, 148. Ghy, mijn dochterkens, dien ... in het bloeyenst sijt van uwe jonge jaeren, VONDEL 3, 385. Altijd welde dat stemmeken voort, bloeiend als een klaar stralend fonteintje uit prillen kindermond, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 77.

— *Groeien en bloeien* (zie Dl. V, kol. 804). || De liefde groeyt noch bloeyt, ontbeertse bijsijns hitten, HOOFT, *Ged.* 1, 140.

b) Van personen, volken enz. || Israël sal bloeijen ende groeijen, *Jes.* 27, 6. Gans ackerloot hoe gaatme dit moeyen, Ick kan groeyen noch bloeyen as icker op deyncken ga, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3, 10. Voorgeslachten kwijnden heenen, En wij bloeijen op hun graf, *Ev. Gez.* 160, 2. Zo lang nog de stam van Helder en van Leevend welig bloeit, *Leev.* 8, 283. Kleinzoons ... van den Coster, die tusschen 1436 en 1483 gebloeid heeft, FRUIN, *Geschr.* 1, 224. Eene bloeiende en machtige natie, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 185.

c) Van menschelijke instellingen en ondernemingen: landen, steden, maatschappijen, handel, nijverheid enz. || In liefde bloeiend (*kenspreuk der rederijkers-kamer* „den Eglantier" *te Amsterdam*). De bloeyenste steden, HOOFT, *Br.* 1, 20. Sedert is deeze nering merklyk toegenomen, en bloeijende geworden, V. MIERIS, *Beschr. v. Leyd.* 457 *b*. Een zeer bloeiend Kantoor, *Leev.* 1, 68. Bloeijende gewesten, 2, 366. In de oude dagen, toen de welsprekendheid bloeide, GEEL 58. Deelgenoot eener bloeiende firma, V. LENNEP, *Rom.* 4, 102. (*Te*) Brugge ... bloeide ... eene schilder-school, geheel Europa door beroemd, SLEECKX 3, 176. In zijn breedste bloeien (zie Dl. III, kol. 1174).

5) *Bloeien* wordt ook gezegd van iets dat opzwelt, of iets afscheidt, zoo b. v.

a) *Bloeiende kanker*, in West-Vlaanderen: „die gedurig opengaande botten voortbrengt" (DE BO 487).

b) Van een paard, wanneer zijne aderspatten gezwollen zijn.

c) Van het uier eener koe, wanneer het zwelt tegen den tijd dat de koe zal kalven.

d) Van het water in den zomer, wanneer er „gelijk een groene zane op komt" (*Loquela* 5, 6).

e) Van de lucht, o. a. bij naderend onweer. || De grommel (t. w. *donder*) bleuit an de locht (*Overijsel*). De snee bloeit (*er zijn schapenwolkjes*: *Loquela* 5, 6).

Afl. *Bloeie*, znw. vr. in West-Vlaanderen: bloeisel, bloem, eierstok („Het aenschyn der aerden vercieren met *bloeyen*, bezaeyen met blommen, beghiften met vruchten", A. DE BUCK bij DE BO; „Die appelaar heeft veel *bloeien*", DE BO; zie ald. nog andere voorbeelden); *bloeiendheid*, bloei, thans veronderd („die Vorstelijcke stadt (t. w *Rome*), Die, van sijn wasdom of, geen weerga heeft gehadt In *bloeyentheyt* en eer", BREDERO 3, 137; „Koninkrijken van zoo groote *bloejentheit*", DE BRUNE, *Jok en E.* 202; „Jonge Meisjes, in de frisste *bloeiendheid* van haar leven", V. EFFEN, *Spect.* 9, 75); *bloeier*, *bloeierke*, in West-Vlaanderen: „iets dat men als zeer schoon, zeer uitmuntende beschouwt, hetzij een dier, hetzij een speel-

goed, enz." („Dat peerdje is een *bloeier*", DE BO); *bloeiig*, thans verouderd („een rancxken *bloeyich* ..., Dwelck noch vruchten ... zal gheuen", NUMAN, *Striit d. Gem.* 61 *a*; zie ook *Nederd. Helic.* 73); *bloeiing* (v. ACKERE, *Winterbl.* 262); *bloeisel* (zie ald.); *bloeisem* (zie *Bloesem*); *bloeiste*, *bloeite*, znw. vr., het bloeien (in West-Vlaanderen: zie DE BO); *bloeizaam*, thans verouderd („Te gelijck met de Werelt zijn mede de *bloeysame* Cruyderen gemaeckt", BAARDT, *Deugdensp.* 103; verg. *Teuthon.* 53); *herbloeien*, *ontbloeien* (zie die woorden).

Koppel. *Bedektbloeiend* (zie ald.); *zichtbaarbloeiend*.

Samenst. afl. *Maandbloeier* (zie het eerste lid).

Samenst. *Bloeiaar* („Een ... plantengeslacht ..., hebbende fraaije blauwe bloemtjes in een blauwe *bloeiair*", CHOMEL 71 *a*); *-blad*, in tegenstelling met *schutblad* en *stengelblad* (zie v. HALL, *Landh. Flora* 289 en OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 44; verg. *bloemblad*); *-feest*, vroeger soms voor Pinksterfeest, fr. *Pâques aux roses* (*Compte rendu comm. roy. d'hist.* 1844, 30); *-klaver* („de dertel-Geyt eenpaer *Bloeyclaver* soeckt", v. MANDER, *Bucol.* 10); *-knop* (TER HAAR, *Ged.* 2, 91 en *L. Ged.* 31); *-kolf*, een bijzondere vorm van de aar, zich onderscheidende door eene bijzonder vleezige spil en de aanwezigheid eener bloeischeede (OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 81); *-lente* („de bloem en *bloeylent* uwer jeughd", VONDEL 2, 727); *-lust* („Sy (t. w. *de lente*) antwoord: wondert u wat *bloeylust* my ontvonckt?" VONDEL 2, 548); daarnaast *bloeilustig* („*bloeilustig* staen de weien," DE DECKER 1, 319); *-maand* (zie ald.); *-perk* („het *bloeiperk* uwer jeugd", TER HAAR, *L. Ged.* 40); *-scheede*, een bijzonder groot schut- of draagblad (OUDEMANS en DE VRIES, *Leerb.* 2, 67), bij OUDEMANS (*Leerb.* 1, 77) *bloemscheede*; *-tak* („De vruchtbare *bloeitak*", BEETS 3, 304); *-tijd* (zie ald.), waarnaast *bloeienstijd* (TOLLENS 12, 41); *-top*, hetzelfde als *Bijscherm* (zie ald.); *-wijze*, benaming voor afgeronde groepen van bloemen; men onderscheidt begrensde of bepaalde en onbegrensde of onbepaalde (OUDEMANS, *Flora*[2] 1, 76).

— Als tweede lid. *Om-*, *op-*, *uitbloeien* (zie die woorden).

BLOEIMAAND, znw. m. Uit *Bloeien* en *Maand*. Eene oude benaming der maand Mei; bij KIL. *bloem-maend*, blijkbaar eene samenst. met het ww. *bloemen*, bloeien (verg. VERDAM 4, 993). || Den derden van Bloeymaandt, HOOFT, *N. H.* 237. Wat Bloeimaand toezei in 't verschiet, Rolt Oogstmaand uit langs beemd en dreven, TOLLENS 10, 157 (zie ook CHOMEL 204 *a*).

BLOEISEL — vroeger eene enkele maal BLOEDSEL (zie b. v. KIL.) —, znw. onz., mv. *-s*. Mnl. *bloeisel* (VERDAM 1, 1310). Van *Bloeien*. Een synoniem van *bloesem*; thans in de algemeene taal bijna geheel verouderd, doch gewestelijk nog bewaard, b. v. in Zuid-Holland en in Brabant: in dit laatste gewest in toepassing op den bloesem van graangewassen (zie CORN.-VERVL.).

1) Eigenlijk. — *a*) Als collectief. || Syn ... bloeysel soet van aert, v. MANDER, *Bucol.* 15. Het bloeysel van den Haseleer, dat is die lange Cattekens die heur voor bloemen strecken, DODON. 1373 *a*. Boonen ... die in hare bloetsel staen, MARNIX, *Byenc.*, *Wtl.* 8 (bl. 265 *a*). (*De*) wijnstock ... was als bottende, sijn bloeysel gingh op, *Gen.* 40, 10. De rups ... eet het bloeisel, VONDEL 3, 652. Bloeisel pronkt aan rank en lot, STARING 2, 143 (zie ook 4, 67).

b) Als benaming voor een enkelen bloemknop of bloem. || Neem de bloysels van hasenoten, bij DE COCK, *Volksgeneesk.* 195. Den lieffelijken Meytijdt, in den welcken ... de kruyden (*baren*) haer bloe[illegible] botten, haer bloeysels, CATS 1, 444 *a* ([illegible] 232 *a*; 2, 308 *a*; 2, 366 *b* enz.). Den ande[illegible] boom) heeft noch niet als maer 2 a 3 blo[illegible] thoont, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 3, 695. W[illegible] der rijpe vrucht Onder versche bloeisels LEDEGANCK 108.

2) Figuurlijk of in figuurlijk verband. || [illegible] boomen ..., welcker bloeyselkens vruchten [illegible] ende rijckdommen sijn, COORNHERT 1, 18[illegible] (*het land*) tot zyn ouwde bloeisel en vo[illegible] brengen, HOOFT, *N. H.* 511. Hij spickelt seer [illegible] sijn ... reden, Met bloeisel van sijn tael, [illegible] 1, 82. 't Bloeysel haerer jeughd, VONDEL 2, [illegible] ook 1, 688; 4, 290). Pluckt u bloem ter[illegible] bloeysel staet, v. HEEMSKERK, *Minne-kw*[illegible] lieffelijke bloeyzels van minnelijke vrui[illegible] KRUL, *P. W.* 2, 174. Mijn soete jeughd, h[illegible] mijnder jaren, PERS, *Lucretia* 76. Dat ... bloeysel der deughden veel heeft ... te lyd[illegible] TERS, *Hof v. Theod.* 13.

Samenst. *Bloeiselblad* (DE BRUNE, *Sch*[illegible]

— Als tweede lid. *Appel-*, *peer-*, *ra*[illegible] enz. (zie het eerste lid).

BLOEITIJD, znw. m. Uit *Bloeien* [illegible]

1) De tijd van het jaar dat planten [illegible] staan. || Als de bloeityd de bloemen en jo[illegible] jes doet uitbotten, BERKHEY, *N. H.* 3, [illegible] dezelfde landstreek volgen de bloeitijden d[illegible] lende plantensoorten elkander in den loop d[illegible] OUDEMANS, *Leerb.* 1, 796 (zie ook TOLLE[illegible]

2) Overdrachtelijk (verg. *Bloeien* in de [illegible] Des levens bloeitijd, v. LENNEP, *Poët.* [illegible] beleefde ik den bloeitijd der hier bedoelde [illegible] litteratuur niet, MULTATULI 8, 42.

BLOEM — gewestel. BLOM —, znw. [illegible] ger eene enkele maal m., mv. *bloemen*. [illegible] (VERDAM 1, 1311), nhd. *blume* (*D. Wtb* [illegible] ohd. *bluoma*, waarnaast de mnl. vo[illegible] *bluomo*, osaks. *blōmo*, ags. *blōma*, onr. [illegible] *blōma*; van denzelfden stam als *bloeien* ([illegible]

1) In de plantenkunde: dat gedeelte [illegible] dat de voortplantingsorganen bevat; in [illegible] taal worden echter de kroonbladen, die [illegible] lijk door hunne kleur onderscheiden, al [illegible] merkende deel der *bloem* beschouwd. || [illegible] gaard met brancken, botten, en blommen [illegible] LEIN, *Const v. Rhetor.* 145 (zie ook 51). [illegible] worden gesien in den lande, de sanght[illegible] *Hoogl.* 2, 12. Een frissche bloem, H[illegible] 1, 58. Blaên en bloemen, 1, 172. De [illegible] de blomen, HONDIUS, *Moufe-schans* 1[illegible] *Z. Nacht.* 1, 60). Bloessem, blom of vruc[illegible] *Overbl.* 255. Het nieuwe spruytjen (*des*) [illegible] lijns, CAMPHUYZEN, *Ps.* 90, 4. Hem [illegible] en blom ... liet wassen, VUYLSTEKE, [illegible] 't Zonneken glanst. Bloemekens ... Geuren [illegible] *Kinderl.* 55.

— In de plantenkunde onderscheidt me[illegible] soorten: zie b. v. OUDEMANS, *Flora*[2], *Re*[illegible] bij DODON. termen als *bloem van Afryck*[illegible] *Constantinopelen*, — *van Thunis* enz.

— Bloemkweekers onderscheiden o. a. [illegible] men (*met een grooter getal bloembladen*, *normale*) en gevulde bloemen (*met gro*[illegible] *bladen*) (*Alb. d. Nat.* 1887, 464).

— Dikwijls is sprake van *bloemen* [illegible] zijn. || Nieu-gepluckte blomen, CATS 1, [illegible] korfje ..., om „blommen" in thuis te bre[illegible] *C. O.* 25. Maagdekens, in het wit getooi[illegible] bloemen en loof op zijnen doortocht, [illegible] *Proza* 2, 20. De tafel (was) met zorg g[illegible]

ol geschikt, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 245. ije bloemetjes als zy geplukt zyn (t. w. *vier moeder veel lijdt bij de geboorte*), 6. De handel in afgesneden bloemen.

ien komt absoluut voor in den zin van *men* (zie kol. 2796). || Meent gij mij de mouw te speten? CONSCIENCE 2, 410 *b*. telijk, b. v. in Brabant komt *bloem* als or in den zin van *bloesem*, *bloeisel*. || an de appelboomen is bevrozen, CORN.- roozen staan schoon in de bloem, *Ald.* ia komt in de bloem, *Ald.*

eene *bloemdragende* plant. || Zij heeft oor hare bloemen. De bloemen gieten, e kol. 1385 en Dl. IV, kol. 2315). Dat mbedje wat opkrapt, ... of eene enkelde ant, *Leev.* 5, 375 (zie verder een aantal planten, eindigende op *-bloem*, onder De bloemetjes buiten zetten (*veel pret* STOETT 221).

beelding eener bloem, als teekening, als rk, in stoffen enz.; de nabootsing eener *kunstbloem*. || Het ceder aen het huys vas gesneden met knoppen, ende opene *Kon.* 6, 18 (zie ook nog 29, 32 en 35).

daer ghy een geestige bloem af weet te OIRTERS, *Mask.* 190. Keetje koopt altoos chik en franjen en bloemen bij de Fran- *dsch.* 3, 264. Eene platte muts van wit leine roode bloemekens, COURTM.-BERCHM., *J.* 66. Het behang vertoonde groote bloe- pijt weêr andere groote bloemen, COUPERUS, (zie verder b. v. ROSE, *Orn.* 62, 85 en s, *Herald.* 245).

andere zaken, die op eene *bloem* of op ijken, of zich aan de oppervlakte van iets

nen" op de glasruiten bij vorst. || Het en, er zijn bloemen op de glazen.

spreekt van „vlammen of *bloemen* in ge- " (GROTHE, *Mechan. Technol.* 187).

staart van het edelwild" (VERSTER V. k ruimer. || (*De hazen*) hebben ... de t is den Steert tot het loopen ... ghe- hinderlick, MERULA, *Wildern.* 2, 88. De Hert heel onthuydt, uytghenomen het Ooren, de Bloem ende de Billen, 2, 104.

soort van verzwering, b. v. nagelzweer *ela* 8, 61; zie verder VERDAM en KIL.).

chterlijke taal: de blos op de wangen. || . gelijck de lentedagh, Met de bloemen , VONDEL 4, 118 (zie ook 4, 136).

est-Vlaanderen: eene witgevlekte koe (zie KIL. vertaald met *vacca maculosa*.

hetgeen in zekere gevallen uit iets te comt, zich aan de oppervlakte van iets o b. v.

uifmeel der bloemen. || Bloeme, bloe- , *flos*, *pollen*, KIL.

blauw schuim bij de indigobereiding (zie 14 en verg. KRECKE, *Chem. Technol.* 553).

ter op de melk bij het karnen. || De Melck bloeme vande room niet gheven, Ten zy chekerren, RODENBURGH, *Poet. Borstw.* 331.

oeder dat zich vertoont op kristallen die zie v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 32).

loed der maandstonden (zie echter ook de aanhaling uit PALFYN). || Tegens vloet van die bloemen, *Uit een werk van . Arch. v. Ned. Taalk.* 320). Men noemtse ouwen bloemen, om dat na 't voorbeeld , welke dat gene Vrugten dragen, indien dat 'er geen bloemen voorafgaan, de Vrouw in 't gemeen niet zwanger werd, voor datse hare Bloemen heeft gehad, PALFYN, *Vr. Deel.* 115.

f) Als naam voor *foelie* moet *bloem* worden opgevat als het *geurige*; thans nog gewestelijk. || Die Foelie ofte Bloem van Muscaten, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 26 *a*.

g) Geur; „bouquet", lat. *flos*. || De bloem is er af (ook figuurlijk).

6) Als zinnebeeld van het zwakke en kortstondige, in de eerste plaats in vergelijkingen. || Gelijck een bloeme des velts, alsoo bloeyt hy (t. w. *de mensch*), *Ps.* 103, 15 (zie ook *Jac.* 1, 10). Klaere, wat heeft 'er uw hartje verlept Dat het ... verdort, Gelijck een bloempje, dat dauwetje schort? HOOFT, *Ged.* 1, 194. Geertruijd van Erp, als bloem ten middagh afgemejt Lejdt hier, 1, 231.

— Daarna in vrijer gebruik. || Al wat uyt pracht geschiet, verdwijnt in losse bloemen (*zonder vruchten op te leveren*), CATS 2, 361 *b*. Dingen, die slechts zijn verwelckelijcke bloemen, VONDEL 1, 746. Het (t. w. *zekere verwachtingen*) waren al bloemen sonder vruchten, v. BOS, *Brachelius' Gesch.* 645.

7) Min of meer zuiver figuurlijk in toepassing op hetgeen fraai en liefelijk is. || Men Wyf en ik leeve as de bloemen op 't Veld (d. i. *stil en onbezorgd*), *De Gryzaard*, 2, 114. Wij zouden leeven als de bloemetjens: ik ben niet kwaad, *Wildsch.* 3, 318. Een krans van bloemen blij gespikkelt ... Zal ick u vlechten (*de Prinses aan den Prins v. Oranje*), HOOFT, *Ged.* 1, 319 (zie ook 1, 80). Boeken,... waar in het vergif met bloemen bestrooid, en des te gevaarlyker is, *Leev.* 6, 58. Plukken we in dees beemd de bloem die voor ons wast, BILD. 13, 231. Ook bij de smart kan nog het bloempje wonen, LAURILLARD, *Bl. en Kn.* 61.

— Met een subjectieven genitief verbonden. || Can v mijn liefde sijn soo grieuelijck Dat ick niet een bloemken des troosts mach plucken? OVID., *Conste d. M.* 36. Die Jesuyten ... (*die*) t' (t. w. *Indië*) vol allerhande bloemen van Rijckdommen vinden, v. LINSCHOTEN, *Itiner.* 60 *b*. Het bloempje der liefde blijft bloeien, TER HAAR, *Ged.* 2, 40. Voor zijne voeten ontspringen bloemen van blijdschap en van levensvreugd, CONSCIENCE 3, 65 *b*. De ... fantastische bloem harer voorstelling, COUPERUS, *E. Vere* 1, 27.

8) Eene schoone plaats bij een schrijver; een versiersel van den stijl (reeds bij de classieke schrijvers der Oudheid). || Alle de lieflicke bloemkens ende rooskens der Catholijcke Wtleggers, MARNIX, *Byenc.* 2, 4 (bl. 77 *b*). De beste bloemen van oude en nieuwe schryvers, CATS 1, 482. Aertige spitsvondigheden, en geestige bloemen, VONDEL 3, 486. Versierde of vergezogte bloemen van een opgesmeukte Rhetorica, v. EFFEN, *Spect.* 11, 105 (zie ook 1, 165). Rhetorische bloemen, KNEPPELH. 7, 211.

9) In toepassing op de ontloken schoonheid van een meisje (verg. de bet. 15). || Syn amoureus jonstich herte dat groeyt ... En Hero open bloemken dat bloeyt, *Hand. d. Amour.* C c 7 *a*. Soete vryster, schoone Blom, CATS 1, 497 *a*. Wat heb ick jonge Bloem ter werelt grooten stryt? BREDERO 1, 136. Ook al getrouwd, en dat nog zo een jonge Blom, *Leev.* 3, 190. Zij tierde en bloeide: een schoone bloem in 's levens lentehof, DE GÉNESTET 2, 97. — 't Is een Meisjen als een blom; En helder als een glas, *Econ. L.* 2, 180. Zij was ... eene bloem van een meisje, SLEECKX 12, 197.

10) Vandaar ook: de maagdom. || O maegden... raekt gy maer een reys uw roem, uw blomtjen quijt, 't Is al om niet getreurt, CATS 1, 533 *b* (zie ook 1, 275 *b*). Dat ick alleene waerd uw bloeme was te

plujcken, HOOFT, *Ged.* 1, 144 (zie nog V. HEMERT, *Lekt.* 5, 118 enz.).

11) De periode van den hoogsten bloei, t. w. in toepassing op de volkomen ontwikkeling aan het einde van de jeugd: fr. *la fleur de l'âge.* || 't Blomjen haerder jeugd, STALP. V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* II. Aecklighe' eensaemheit den bloem mijns levens slijt, HOOFT, *Ged.* 1, 100. Sy (is) ... ses of achthien Jaaren, Int bloemeken van haar tijt! BREDERO 2, 51 (zie ook 1, 63). Vermaeckelijck, ... jongh en in haer blom, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 17. Een Juffertje in de eerste bloem van haar jeugd, V. EFFEN, *Spect.* 9, 73.

12) Het fijnste van het meel, dat door het ziften van het grovere meel en de zemelen wordt afgescheiden; soms komt het mv. *bloemen* voor, wellicht in navolging van woorden als *grutten, zemelen* enz. || Men machse oock frijten (t. w. *pastinaken*) ..., na datse eens gesoden is ..., ende inde Bloemen ghewentelt, *Koockb.* 8. In één cop bloemen sijn twaliff eyeren geraemt (*om pannekoek te bakken*), bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 212. De Duyvel is soo augh voor 't Kruys, als Bloem voor 't Speck is (d. i. *niet bang*), *N. H. Speelw.* 329. Bloem van boekweit, BERKHEY, *N. H.* 8, 435. Terwe, Koren, Rogge, wit Graen ..., Meil ende Bloem, *Vl. Placcaertb.* 4, 2094 (a°. 1739). Zij levert (t. w. *de buitenste schil van een graankorrel*) bij het malen een vast en korrelig meel (*griesmeel, gries*), terwijl door het malen van de kern zacht meel (*bloem*) verkregen wordt, GROTHE, *Mechan. Technol.* 450 (zie ook 461, 465, en KROOK, *Molenb.* 182). Blomme van amel (*stijfsel*), DE BO 51.

— In figuurlijke zegswijzen. || Al wat van hen gheschreuen is, dat moet sy door haren Teempst siften, ende de edelste Bloeme daer wt lesen, MARNIX, *Byenc.* 1, 3 (bl. 29 *b*). De spaerder weet blomme uyt het gruys te ziften, en van een grootjen vijf te maken, DE BRUNE, *Bank.* 1, 32. De fijnste blomme wert gruys geheeten, die van een hatelingh ghebuyelt wert, 1, 227 (zie nog 1, 184 en 237).

13) In de scheikunde heeft men *bloemen* genoemd „de fijnste deelen die door de sublimatie of opheffing van de grovere mineraale of metaale lighaamen, in een drooge gedaante afgezondert zijn" (CHOMEL 213 *a*). || Bloem van Swavel is seer bequaam in alle gebreken van de Longe, Eng-borstigheydt, Sinckingen *enz.*, V. BEVERW., *Schat d. Onges.* 1, 44 *a* (zie ook BERKHEY, *N. H.* 8, 108. Bloemen van Ammoniak zout, — van Antimonie, — van Benzoin, CHOMEL t. a. pl. Blom van zwavel, EMANTS, *Lina* 19.

14) Het puik, het beste gedeelte van eene bepaalde klasse van personen. || De ... voorneemste heeren, met den bloem des adels, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 178. Het Staal, de Bloem, het Puyck van alle Ridderschappen, BREDERO 1, 58. De bloem der mannen, VONDEL 3, 413. De bloem van al zijn maght, 8, 594. De bloem der jongelingschap, V. D. PALM, *Gedenkschr.* 19. De bloem der natie, VISSERING, *Herinn.* 3, 216.

15) In toepassing op één persoon of zaak. || Segt datse alleene is die blomme der blommen, OVID., *Conste d. M.* 44. Dien bloem van alle landdouwen ..., dat prieel des aardboodems (t. w. *Nederland*), HOOFT, *N. H.* 259. Een ridder ..., de bloem van 't land, STARING 1, 47.

16) In de volgende plaats: rente, interest; verg. hd. *der blum* en *die blume*, opbrengst van het veld (*D. Wtb.* 2, 157 en 160) en bij VERDAM (1, 1310) de uitdr. *groeien ende bloeien*, de renten welke een (onroerend) goed oplevert. || Let op 't move gheltjen, sen Vaer wil wel negen duysent guld hem geven, In dan gyer 't jou teghen, hoe m van de bloempjens leven? FRANSSOON, *G. W*

17) Als houdennaam in het spreekwoor *meer hondjes die Bloem heeten*; men moet overeenkomst in naam niet laten misleiden bet. 4, *f*).

Afl. *Bloemen, bloemig, bloemist, bebl bloemd, gebloemte, ont-, verbloemen* (zie die *bloemachtig*, op eene bloem gelijkend (CHO 580 *a*); volgens DE BO ook gezegd van i veel van bloemen houdt; *bloembaar*, in vor licht te vergelijken met *vruchtbaar* („mijn geest (t. w. *der Wijsheid*) ... wiens keest *baer* woorden druypt uyt mijn ontloke MEULEWELS, *Timon Misanthr.* 14); *bl* West-Vlaanderen: „met bloemen besteken, of geweven"; op sommige plaatsen: „blond („Een *bloemde* kleed", *Ald.*; „*Bloemde* ha *bloemeloos*, zonder (meel)bloem („*blommelo Z. Nacht.* 2, 35); *bloemenloos*, zonder blo *bloemenlooze* boorden", SCHIMMEL, *Versp bloemen*, misschien als bnw. op te vatten gende plaats („Dewyl de Grasmaent ons grasgroen kleet En *bloemen* aluier langs aerdryk spreed", VERHOEK, *Poëzy* 67); (SIX V. CHAND. 469); *bloeming*, volg eene appelsoort („De rijpe *bloeming* riekt meel", *Ald.*).

Koppel. Met een werkw. *Bloemenlezen* niseeren (TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 5 t. w. als handwerk („Jonge maagden z het kantwerken of aan het *bloemensteken*", 3, 41 *b*).

— Met een tegenw. deelw. *Bloemdrage dragende* planten"); *-schietend* (BILD. 9

Samenst. en **samenst. afl.** *Bloe -kool, -krans, -laag, -lezing, -pap, -werk, -zoet* (zie die woorden).

— Verder. In de bet. 1—3). In een aan termen, waarvan de meeste uitsluitend schappelijke taal gebruikelijk zijn, en w teekenis men vindt in de leerboeken; zoo b. *-bekleedsel, -blad, -bodem, -bundel, -dee ger, -groep, -hoofdje, -katje, -kelk, - -kolf, -korfje, -kroon, -pakje, -plan -schacht, -scheede, -scherm, -spil, -st -tros, -tuil*, enz.

— Voorts: *Bloemalmij*, soort van orn *Orn.* 86); *-bak*, b. v. bij een bloemi *Bronkh.* 4, 184); *bloemenbalkon*, een dubbel venster waarin men bloemen 's winters tegen de koude moeten besch (BERGHUIS, *Betimm.* 229); *-beend* (D *Verspr. en Nag. Ged.* 226); *bloembeminn* 210 *a*); *-bies*, plantengeslacht behoorende der russchen, *juncaceae* (V. HALL, *Land* zie ook KIL.; DODON. 1033 *a*; CHOMEL, *-blad* (TOLLENS 9, 58); *-bol*, een bloem gewas zooals het voor den handel gek crocus, hyacinth, tulp, narcis, anemoon van *bloembollen* in verschillende landen *Stbl.* 1881—'90); vandaar *bloembolglas, land, bloembollenteelt* enz.; *bloembos*, (COEN.-VERVL.); *-bot*, knop waaruit een luikt (DE BO); volgens COEN.-VERVL. b toepassing op de bloemknoppen van fr ook als collectief gebezigd („Daar is de *bloembot*", *Ald.*); vandaar *bloembotto Tijdschr. Antw. Kruidk. Gen.* (1866, 12 voor dikke, korte sporen, die op hun welgevormde bloembot dragen); *-buist*, (COEN.-VERVL.); *bloemencorso*, optocht v

e rijtuigen, rijwielen enz.; *bloemendal* enminnigh *bloemendal*", VONDEL 2, 547); eene soort van raderdiertje, waarvan het et voorkomen eener kruisbloem met eironde heeft (SCHLEGEL, *Dierk.* 2, 488); OOTS, *N. Ged.* 117); *-draad*, dun met mwonden ijzerdraad, bij het vervaardigen emen gebruikt (V. DALE); *bloemendrager*, buisje, van onderen gesloten, waarin een de borst gedragen wordt (V. DALE); *festoen* („De gang (was) met vlaggen- *mfestoenen* versierd", BOHN-BEETS, *Onze* ie verder SMITS, *Ged.* 173; NIEUWLAND, . LENNEP, *Rom.* 2, 32 enz.); *-fluweel*, soort van stof („Arent Pieter Gysen die was bruyn, Sen hoedt met *bloem fluwiel* die y wat kuyn", BREDERO 3, 219; „Een *oem-fluwiel*", GODEWIJCK, *Wittebr.* 13); *mfluweelwever* („Een Caffa wercker oft *el wever*", ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 261); *l* („Een plantjen ... Ontkiemde in onzen *l*", DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* KIL. den vorm *bloem-gaerd*, en verder NEP, *Poët.* 6, 68); *-gek* („*een*) Turck- ..., Daer de *bloem-gecken* dwaes soo veel rquissen", BREDERO 3, 25; „Ik ben een en kan my zo vermaaken en stichten, ioe overschoon en kostelyk God zyne lieve ppgesiert!" *Blank.* 1, 65); *bloemgetoover* JN, *Zwits.* 56); *-geur* en *bloemengeur* 15; NIEUWLAND, *Nag. Ged.* 4); *-gewas* *agewas*, uit wiens wortel eenige branken engte langs den gront loopen", DE BRUYN, 113 *b*; „'t Oogstreelende *Bloemgewas*", *N. H.* 3, 24; zie nog STARING 2, 89; *Rom.* 3, 42); *-glas* (*Leev.* 2, 283; DE AN, *Vragensmoede* 221); *bloemengloor* van frisschen *bloemengloor*", POTGIETER, *loemgodin*, Flora („De *bloemgodin* ging kleynoodjen treden", VONDEL 2, 547); *ed*, „kleerstof met een bloemeken" (CORN.- ndaar ook *bloemekensjak*, *-kleed*, *-rok* *emgracht*, als topographische naam in steden; *bloemenhandel* („Zulk eene s de *bloemenhandel* van 1636", VISSE- n. 1, 134; „De belgische *bloemenhandel* .. millioenen", BUSKEN HUET, *Rub.* 114; EL, *Verv.* 587 *b*); *bloemhandelaar* (*Ald.*); *oemheester*, een bloemdragende heester; („Wie op een kamer ... woonde, had *hekkie* voor de glaase", TER GOUW, *Volks-*; *bloemhut*, in West-Vlaanderen: „bloe- bloemen die uit denzelfden wortel schieten" *horloge* (zie OUDEMANS, *Leerb.* 1, 798; *erv.* 590 *a* heeft *bloem-horologie*); *bloem-* ns KUYPER (*Technol.* 1, 628) gevlamd volgende plaats echter blijkbaar: bloem- itgewas („Villa's ... met hun geurende en warandes van *bloemhout*", QUACK, ; *-kas*, bij CHOMEL (215 *a*) bloemkelk; broeikas (V. LENNEP, *Poët* 11, 97); CHOMEL 215 *a*; CONSCIENCE 3, 36 *b*; MUL- 85); *-kever* of *bloemenkever*, volgens naming voor kevers die zich o. a. met honig van bloemen voeden (verg. BUR- *ieren* 3, 310); *bloemknop* (CHOMEL 215 *a*; 11, 57; DE MONT, *Fl. Vlind.* 5); *-korf* als engeltjens gekleed, ... strooiden uit *korfjens* allerleie bloemen en groene tak- *lsch.* 3, 356); *-kroon* (DAUTZENBERG, *Nag. Ged.* 5); *-kruis*, in de wapenkunde *r, Handb.* 118); *-kweeker*, bloemist; *-kwee-*

kerij (SCHOTEL, *Maatsch. Lev. o. V.* 207); *bloemen-leven* („Een stoorloos *bloemen-* en vlinder*leven*", ESSER, *Twee Sproken* 125); *-liefhebber*, vroeger meestal *bloemliefhebber* (zie b. v. ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 207; CHOMEL 209 *b*; BEETS, *C. O.* 28); *bloemen-liefhebberij* (TER GOUW, *Volksverm.* 688); *bloemlij*, een op eene bloem gelijkend ornament (fr. *fleuron*) (ROSE, *Orn.* 85 en 102); *bloemenmaker*, *-maakster*, die kunstbloemen vervaardigt; *-mand* (COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 225); *bloemmarkt* (WAGEN., *Amst.* 2, 427); *-meel* of *bloemenmeel*, stuifmeel („De Bijën die, met honing en *bloemenmeel* belaaden, te huis komen", *Handw.* 14, 18; „Honig en *bloemmeel*", 14, 24; zie ook KIL. en voor eene andere bet. beneden); *bloemenmeisje*, bloemenverkoopster (BERGMANN, *Staas* 101); *bloemkensolie*, olie van leliën (DE BO); *bloempapier*, gekleurd papier, sitspapier („Eene reliquie op klatergoud onder een vierkant glaasje met *bloempapier* afgeboord", LOVELING, *Sophie*, 181); *-paschen*, in West-Vlaanderen, Palmenzondag (DE BO); *-perk* („Modellen van *Bloem-percken*, Parterres, Dool-hoven, Prieelen" *enz.*, J. V. D. GROEN, *Nederl. Hovenier* (*Titel*); „Nette *bloemperken* en statige boomgroepen", SLEECKX 12, 5); *bloemenplank*, waarop men bloempotten plaatst, inz. buiten het venster (V. DALE); *bloemplant* („Gevels (*die*) trapsgewijze opliepen en met *bloemplanten* begroeid waren", V. LENNEP, *Rom.* 3, 42); *-plantsoen* (V. LENNEP, *Poët.* 7, 224); *-poliep*, eene groep der vastzittende raderdiertjes (HERKLOTS, *Weekd.* 272; zie ook CHOMEL, *Verv.* 588 *a*); volgens anderen eene benaming voor de eigenlijke poliepen (BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 733); *bloemenpracht*; *bloempriëel* (SMITS, *Rottestr.* 16; BILD. 8, 68); *-putter*, distelvink (STARING, *Huisb. v. d. Landm.* 316); *-raderdiertje* (BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 576); *bloemenregen* (TOLLENS 9, 16); *-rek* („De rozen op het *bloemenrekje* buiten het raam", JO. DE VRIES, *Zonnebl.* 102); *bloemriet*, benaming bij CHOMEL (*Verv.* 590 *b*), voor een op riet gelijkend geslacht van planten, buiten Europa voorkomende; *bloemenrijk*, het rijk der bloemen, al de bloemen (CONSCIENCE 1, 180 *a*); *bloemrol*, een werktuig waarmede de vergulde bloemen op boekbanden gedrukt worden (*Handw.* 22; 111, 112 en 160); *-ruiker* (BERKHEY, *N. H.* 9, 84; BEETS, *C. O.* 200); *bloemenschat* (H. H. KLIJN, *Zwits.* 71); *bloemenschilder*; *bloemschool*, kantwerkschool (TEIRL.-STIJNS, *Arm Vl.* 2, 155); *-slinger* („Die eerboog ginder aan de straat ..., die *bloemenslingers*, links en regts!" STARING 1, 102); *bloemspecht*, in Brabant: bonte specht (zie CORN.-VERVL.); *bloemenspraak*: zie *-taal*; *-stander*; *bloemstof* of *bloemenstof*, stuifmeel (*Handw.* 14; 18, 23 enz.); vanwaar *bloemenstofje* (*a. w.* 14, 15), *bloemenstofballetje* (*a. w.* 14, 21), *bloemstofmeel* (BILD. 7, 130); *bloemstraalpoliep* (HERKLOTS, *Weekd.* 424); *-struik* (STARING 1, 111); *bloementaal*, die zinnebeeldig door verschillende bloemen wordt gesproken; *bloemtafel* of *bloementafel*: tot plaatsing van bloempotten en derg.; *-tak* (CONSCIENCE 2, 170 *a*); *-tapijt* of *tapeet* („Een geurig *bloemtapijt* in 't prilste van de Lent", SCHERMER 151; zie b. v. nog CONSCIENCE 1, 145 *a*; V. BEERS 2, 288); *bloementeelt* (BUSKEN HUET, *Rub.* 113); *bloemtegel*, een tegel die bij het vervaardigen op het nog niet ingebrande glazuur met bloemen beschilderd is (zie KRECKE, *Chem. Technol.* 298); *-teil*, bloempot (KIL.); *bloemententoonstelling*; *bloemtros* („Hiacinten ..., verbazend groot en zwaar van *bloemtrossen*", LOOSJES, *Bronkh.* 4, 184; „Ik ... bied u krans noch *bloemtros* aan", BILD. 10, 383); *-tuil* of *bloementuil* („Goudgele *bloemtuilen*", CONSCIENCE 3, 42 *a*; „Buiten ... stond het bruidspaar: zij ... met een grooten *bloementuil* in de hand", LOVELING, *Idon.* 6); *bloemtuin*

of *bloementuin* („Een aangenaamen *Bloem-* en Vrugttuin", BEEKHEY, *N. H.* 3, 648; „Een fraai *Bloemtuintje*", *Leev.* 1, 201; „Het uitzicht op den fraai onderhouden *bloementuin*", TEN BRINK, *Rom.* 1, 144); *bloemvaas* („De bloemen in de *bloemvazen* zijn zo verlept en treurig", *Wildsch.* 5, 9); *bloemenverkoopster* (BERGMANN, *Staas* 101); *bloemverscheidenheid* (VONDEL 2, 547); *bloemvierder*, bloemenliefhebber („Isser nu yemandt van dese fraye *bloemvierders* die wat nieuws oft wat selsaems ende vremts heeft" *enz.*, MOURENTORF, *Lipsius' Stantvast.* 142); *-vlieg*, benaming voor een der gewoonste vliegengeslachten (*anthomyia*) (CHOMEL, *Verv.* 591 *b*; BURGERSDIJK, *Dieren* 3, 416); *-vorm* (ROSE, *Orn.* 62, 84); *bloemenvriend* (CONINCKX, *Fab.* 261); *bloemvrijer*, voor overdreven bloemenliefhebber bij HUYGENS (2, 391); *bloemwalm* (BILD. 5, 113) of *bloemenwalm* (CONSCIENCE 2, 351 *a*); *bloemwarande* („Haarlem ..., Vermaard door schoone *bloem-waranden*", KOOLAART-HOOFMAN 20; „een bonte *bloemwarande*", HOFDIJK, *Verspr. Ged.* 1, 150); *bloemenwasem* (BOGAERS 1, 2); *-water*, verkregen door de distillatie van bloemen (PH. BERMANNI, *Distillierb.* 71); *-weefsel*, in kantwerk (LOVELING, *Sophie* 169); *-winkel* (gebruikelijker is *bloemenwinkel*); *-zaad*; *-zog* („Ghelijk de by en spinne (zuight) Uyt *bloemzok* heil of onheil", SPIEGHEL 142); *-zuiger*, benaming eener familie van zangvogels, die veel op kolibries gelijken, en hun voedsel, hoofdzakelijk bestaande uit insecten, bloemsappen en stuifmeel, meestal uit de bloemen opzuigen (SCHLEGEL, *Dierk.* 1, 235; BURGERSDIJK, *Dieren* 2, 216; bij CHOMEL 222 *b* wordt *bloem-zuigertje* met „*kolubrietje*" gelijkgesteld); *bloemenzuil*, waarop een bloempot geplaatst wordt.

— Met een bnw. *Bloemijverig*, zich ijverig met bloemen bezighoudend (HUYGENS 2, 391); *-rijk*, *bloemenrijk* („Een *bloemrijk* kleed", BILD. 2, 393; „*bloemenrijke* dreven", ESSER, *Licht en Schad.* 96; „een *bloemrijke* stijl"); *-zot*, bnw. verzot op bloemen (CATS 2, 291 *b*).

— Met een verl. deelw. *Bloembekranst* („de Nimfjes met haar *bloembekranste* hairen", WELLEKENS, *Ged.* 2, 149; zie ook DE CORT, *Lied.* 160 en 207).

— In de samenst. afl. *Bloemspreukig* („Dat de Digter zl zulke woorden moet kiezen, die overdragtig, die *bloemspreukig* zijn", in *Werken v. d. Mij. d. Ned. Lett.* 4, 153 (zie ook 222).

— Als tweede lid. *Barge-*, *bitter-*, *blauw-*, *bloedzuigers-*, *bloedzuipers-*, *boter-*, *buis-*, *diamant-*, *dood-*, *dotter-*, *drievuldigheids-*, *droog-*, *eiber-*, *eier-*, *eiloof-*, *etwei-*, *fenne-*, *ganzen-*, *geel-*, *goudjes-*, *gouds-*, *gras-*, *haanderikke-*, *hard-*, *helm-*, *herfst-*, *hof-*, *honde-*, *honne-*, *hooi-*, *hoorn-*, *ijs-*, *juk-*, *kaas-*, *kanker-*, *kapeel-*, *katoen-*, *kaasjesblad-*, *kerkhof-*, *kers-*, *ketting-*, *kievits-*, *kikker-*, *koe-*, *koekoeks-*, *kolle-*, *koren-*, *krokus-*, *kruis-*, *landje-*, *lang-*, *lavendel-*, *lelie-*, *lente-*, *lint-*, *lip-*, *lisch-*, *lochting-*, *maluw-*, *masker-*, *meersch-*, *mei-*, *meidoorn-*, *melk-*, *mier-*, *muur-*, *nagel-*, *ooievaars-*, *paarden-*, *paards-*, *pansch-*, *padde-*, *pand-*, *passie-*, *pinkster-*, *pisse-*, *plompe-*, *pompe-*, *pot-*, *rinkel-*, *rogge-*, *ruig-*, *schapen-*, *Sinte-Katrijne-*, *Sinte-Pieters-*, *Sint-Jans-*, *Sint-Lievens-*, *sleutel-*, *sneeuw-*, *starren-*, *stijf-*, *stink-*, *straal-*, *stroo-*, *sulfer-*, *trompetten-*, *tuin-*, *val-*, *veld-*, *vest-*, *vlas-*, *water-*, *wind-*, *winter-*, *wit-*, *wol-*, *woud-*, *zevenjaars-*, *zomer-*, *zonne-*, *zwanen-*, *zwitselbloem* enz.; *kunstbloem*.

— In de samenst. afl. *Boden-*, *kruis-*, *lip-*, *roos-*, *schermbloemig* enz. (zie die woorden of het eerste lid).

— In werkw. *Ombloemen* („Seght my van waer ghy komt, Dus omkranst, en *omblomt*", *Amst. Pegas.* 37); *overbloemen*, bij VONDEL in den zin van: beeldspraak gebruiken („In elcke taele ... spreeckt *de* lust of eigentlijck, of niet, En *overbloemt*, en neemt het eene voor het ander", 9, 409).

— In de bet. 10). *Maagdebloem*.

— In de bet. 12). *Bloemmeel*, bloem (GROTIUS, *Mech. Technol.* 465); *-pelder*, in Zuidelijke gewesten iemand die de pellen van het graan doet, en het dan laat malen (zie DE BO en CORN.-VERVL.) („De *bloempelders* zijn tevens ook bloemverkoopers", DE BO); *-saus*, die met bloem bereid wordt; *-teil*, waar men meelbloem in doet (DE BO); *-verkooper*: zie bij *-pelder*; *-zak* (V. OVERLOOP in *Vlaanderen* 1, 313).

— Als tweede lid. *Boekweit-*, *meel-*, *rogge-*, *tarwebloem* (zie die woorden of het eerste lid).

— In de bet. 13). *Zwavelbloemen* (CHOMEL 436 *a*; *Ned. Apoth.*[2] 316: lat. *flores sulphuris*).

Aanm. De vormen *bloem*, *blom*, *bloemen*, *bloemend*, *bloemer* enz. komen voor in een aantal uitdrukkingen nitroepen die niets te maken hebben met het woord *bloem*, doch vervormingen zijn zooals die in verbuigingen, bezweringen en vloeken zeer veel voorkomen, zoo heeft men: *gans bloemen* (VONDEL 5, 649) naast het gewonere *gans bloed* (zie Dl. V, kol. 229); van (*Gods*) *bloedend hart* maakte men: *bloemend hart* (VYGH, *Jaep Rontv.* 5, 6), *gans blommerharten* (BUTTERBAEN, *Ged.* 2, 378), *blommer hart* (V. D. VENNE, *Sinne-mal* 26), *o bloemerharten* (BREDERO 1, 133), *o bloemerherten* (1; 233, 272, 288), *gans bloemerharten* (COSTER 10), *blommen hert* (OGIER, *Sonn. Hoofts.* 6), *blommen herten* (19 en 31), *bloemerhelten* (HOOFT, *War.* 33); verg. ook nog *pot-ul-blomme* (Dl. V, kol. 231).

BLOEMBED, znw. onz. Een tuinbed waarin bloemen geplant zijn. || Men zag 'er de Angelieren staetelyk ryzen, om de einden der bloembeddes te emailjeeren, HERVEY, *Ther. en Asp.* 1, 48. Dat zy een bloembedje wat opkrapt, wat onkruid uithaalt *enz.*, *Leev.* 5, 375. Een bloembed, waar eenige angelieren stonden, CONSCIENCE 1, 6 *b*.

BLOEMEN, onz. zw. ww. Van *Bloem*, in verschillende beteekenissen.

A) *Bloem* in de bet. 1). — 1) Bloeien. Thans nog in Zuid-Nederland. || Bloemen, bloeyen, *florere*, *florescere*, *frondere*, *frondescere*, KIL. — Juffrouw R., die eene bloemende schoonheid was, *De Onderzoeker* 3, 202 (zie ook 2, 62). Flora's bloemend Eyk, O. Z. V. HAREN, *Pietje en Agnietje* 78. Als weer het lachend veld zijn groen herkrijgt en bloemt, J. V. RIJSWIJCK 1, 138.

2) Met bloemen versieren. || De kleeding der maisters ... bloemde met ... roode vlekken het landschap, STIJNS, *In de Ton* 95 (ook als klompenmakersterm).

B) *Bloem*, in de bet. 5). — 1) Van gekookte aardappelen die aan hunne oppervlakte met witte, melige stukjes afbrokkelen (zie DE BO en CORN.-VERVL.). || Het zijn goede aardappels die bloemen, DE BO.

2) In West-Vlaanderen: van sommige zaadsoorten die witachtig of aschgrauw worden en bederven (zie DE BO).

3) Vroeger euphemistisch: zijn gevoeg doen; verg. het euphemistische mnl. *bloemen lessen* (VERDAM 1, 1311). || Juyst most ick bloemen, en ick liep nagst de Varcke-sluys, BREDERO 2, 40.

Afl. *Bloemaard*, bij KIL. gelijkgesteld met *bloemgaerd*; *bloemer*, *-aard*, bij DE BO en CORN.-VERVL.: een bloemende aardappel; *bloemsel*, bloeisel (zie KIL. en ook MULTATULI 1, 245).

BLOEMERHART, BLOEMERHERTEN enz. Zie BLOEM, Aanm.

BLOEMHOF, znw. m. (onz. bij BREDERO 1, 112). Een hof of tuin waarin bloemen gekweekt

worden; ook figuurlijk. In Noord-Nederland thans even weinig in gebruik als *hof* in den zin van *tuin*. || Het bloemhof ... Alwaar d' Infante haar ghewoon is te vermaken, BREDERO 1, 112. Den Bloem-hof van de Nederlantsche Ieught, beplant met uijtgelesene Elegien, Sonnetten *enz.*, *Titel van een werk* (a⁰. 1608). De bloemhof met sijn' paden, HUYGENS, *Cluysw.* 5. (*Hij*) had in zijnen bloemhof ... een zeldzaam gewas, BEETS, *Versch.* 2, 18.

— Zie ook POIRTERS, *Mask.* 198; *Leev.* 4, 4; TOLLENS 9, 67; TER HAAR, *Ged.* 2, 128; CONSCIENCE 4, 89 *a*.

Samenst. *Bloemhofperk* (BILD. 11, 440).

BLOEMIG, bnw. Van *Bloem*.

1) Van bloemen voorzien. || Ghendt ... heeft in maniere van sprekene, eenen bloemighen mantel, om alle die schoone meerschen ..., die ... rontom haer gheleghen zijn, v. VAERNEWIJCK, *Hist. v. Belg.* 127*b*. Bloemige beemden (DAUTZENBERG, *Verspr. en Nag. Ged.* 6). Bloemig satijn, DE GEYTER, *Keizer K.* 34. Bloemige looverkens, ESSER, *Licht en Schad.* 23.

— *Bloemig ijzer*, waarin lange straalvormige kristallen met grove korrels van blauwgrijze kleur afwisselen (GROTHE, *Het IJzer* 77).

— Figuurlijk. || Syns (t. w. *Aeneas'*) Moeders gratie ... Hadde hem een bloemighe jeucht ghejont, v. GHISTELE, *Virg. Aen.*, fol. 19 *b*. Een bloemige stijl.

2) Van de kleur der huid, meestal van de gelaatskleur: blozend, fleurig. Thans vooral in Zuidelijke gewesten. || De Teyckenen der Gangrenen ... (*zijn*), dattet Lidt eerstmaels zijn leuendich ende blommich coleur verliest *enz.*, BATTUS, *Handb. d. Chirurg.* 31. Een bloemigh, wel-gevleescht gelaet, DE BRUNE, *Embl.* 85 (zie ook 323). Den schoonen en bloemigen jongen van vroeger, G. BERGMANN, *Gedenkschr.* 45. Een lief bloemig gezichtje, 150. Eene jonge bloemige boerinne, CONSCIENCE 4, 114 *b*.

3) Van aardappelen die goed „bloemen" als zij gekookt zijn.

Afl. *Bloemigheid* (zie b. v. DE WIT, *Lev. v. S. Geertr.* 1, 229).

BLOEMIST, znw. m. Van *Bloem*. Iemand die bloemen kweekt voor den handel. || De Blomisten Die meestendeel hun tydt en Gelt daer in verquisten (t. w. *in kostbare bloemen*), OGIER, *Seven Hoofts.* 24. Vreemdelingen ... ryden ... naar Haarlem, om aldaar by de Bloemisten rond te loopen, BERKHEY, *N. H.* 3, 337 (zie ook BEETS, *C. O.* 27 en 159).

— In figuurlijke toepassing. || Toen ik een kleine meid was, las ik veel in den Geestlyken Bloemist Hervey, *Leev.* 2, 70.

— Het vr. *bloemiste* in den zin van bloemenverkoopster komt voor bij BERGMANN, *Staas* 101.

Afl. *Bloemisterij*, bloemkweekerij (LOOSJES, *Bronkh.* 4, 247).

BLOEMKOOL, znw. vr. Uit *Bloem* en *Kool*. Eene kool waarvan de vleezige, bleekgele bloemstelen door de menschen gegeten worden (zie b. v. DODON. 1060 *a*; CHOMEL 215 *a*; v. HALL, *Landh. Flora* 15); ook het daarvan bereide gerecht. || Bloem-koole, *brassica Pompeiana, Cypria, florida*, KIL. Beter en aengenamer (*dan witte en roode koolen*) sijn de Blom-Koolen, en lichter om te verteeren, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 95 *a*. Dat zy eens zou zien, of de bloemkool wel stoofde, *Leev.* 4, 88. Eer de maand (t. w. *Maart*) ten einde loopt ... is zijn bloemkool reeds gepoot, BEETS, *C. O.* 226.

— Met zinspeling op een bekend kindergeloof. || Toen er nu ... Op nieuw een produkt uit de bloemkool kwam, Toen bromde mijn vader *enz.*, *Schoolm.* 44.

— *Tante bloemkool*, een klein kind met veel stijve, witte rokjes aan (zie ook *Taal- en Letterb.* 1, 50).

— Als scheldwoord voor een flauwen man. || Die rechte vrouweplager, Die blomkool sonder pit, ... Die nergens toe en deugt, bij v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 64.

Samenst. *Bloemkoolscheut* („jonge *blom-kool-schooten*", v. D. VENNE, *Sinne-mal* 30); *-schuit*, waarmede de bloemkool aangevoerd wordt (v. DALE); *-soep*; *-struik* (BEETS, *C. O.* 108); *-wagen* (v. DALE); *-zaad* (*a. w.*); *-zouterij* (*a. w.*).

BLOEMKRANS — soms BLOEMENKRANS —, znw. m. Een krans van bloemen. || Bloem-krans, *sertum, corolla e floribus*, KIL. De maagd ..., met een bloemenkrans in de haren, GEEL 209. Prachtige bloemkransen, CONSCIENCE 1, 381 *a*.

— Ook voor ornamenten die bloemkransen verbeelden (ROSE, *Orn.* 98; v. HOUCKE, *Loodg.* 128).

— Figuurlijk. || Bloemkrans van verscheiden gedichten *enz.*, *Titel van een werk* (a⁰. 1659).

BLOEMLAAG, znw. vr. Eene laag haring van betere hoedanigheid, die in haringtonnen bovenaan wordt gelegd. || (*Zij*) zijn gehouden de beste soorte van middelmatigen Haring tot Bloem-lagen uyt te sonderen, en in de Bloem-tonnen te storten, *Keuren v. Rott.* 4, 84 *a* (zie ook 77 *b*).

Afl. *Bloemlagen*, van eene bloemlaag voorzien („Insgelijcks en sal niemant den Haringh mogen *bloem-lagen*, vervalschen ofte veranderen", *Gr. Placaatb.* 1, 737; „Elke stuurman moet zorgen, dat de haring niet *gebloemlaagd* of vervalscht, noch de soorten in het leggen vermengd worden", *Bijv. Stbl.* 1822, blz. 1063; zie ook *Gr. Placaatb.* 1, 724 waar de vorm *boom-lagen*, en *Bijv. Stbl.* 1822, blz. 1027, waar de vorm *bloomlagen* voorkomt).

BLOEMLEZING, znw. vr. Samenst. afl. van *Bloem* en *Lezen* in den zin van *verzamelen*, gevormd in navolging van gr.-lat. *anthologia*. Eene verzameling van de schoonste gedeelten uit de werken van een of (meestal) meer schrijvers (in de woordenboeken voor het eerst vermeld bij v. MOOCK). || Bloemlezing uit de Reijen der Treurspelen van Joost van den Vondel, *Uitgave van* WESTERMAN (a⁰. 1819). Alle bloemlezingen van nederlandsche dichtkunst, BEETS, *Versch.* 5, 7. Eene bloemlezing ... van schoone gedachten, VISSERING, *Herinn.* 3, 180.

— Soms ook in andere toepassing. || Eene bloemlezing ... van mannen uit al de variëteiten die bij het volk gevonden worden, VUYLSTEKE, *Proza* 1, 155.

— Daarnaast bij BEETS (*Versch.* 5, 7) *bloemlezers* voor: samenstellers van *bloemlezingen*.

BLOEMPAP, znw. vr. Uit *Bloem* in de bet. 12) en *Pap*. Eene pap, met bloem en zoetemelk of karnemelk bereid (zie b. v. CHOMEL 215 *a*). || By ons is seer in 't gebruyck de Blomme-pap, van Terweblom met Soete-melck gekoockt, v. BEVERW., *Schat d. Ges.* 91 *b*. Bloempap en appelpap, slijtpap en bierpap; pap van alle soorten, DE VOS, *Vl. Jongen* 28.

— In vergelijkingen. || Goe woorden, sachte tael Als blom-pap, HUYGENS 2, 412. Een Quezel, ruim zo fyn als blompap in haar spreeken, in haar gebaar, en uiterlyke dragt, v. EFFEN, *Spect.* 4, 100. De Grijnzolven en Trekneuzen, die alles zo effen willen hebben als Bloeme Pap, *Rotterdamsche Boere Koerier*, n⁰. 15, aangeh. in *Rotterd. Librye* (1891) 8, 59 *a*.

Afl. *Bloempappig* („Als ik ... zo een modern *bloempappig* Predikantje ... zo zoet hoor keuvelen van Broederverschillen, van de liefde, en in de liefde, en door de liefde" *enz.*, *Blank.* 1, 272; „Hoe waterachtig en *bloempappig* zoet ... die Ananassen (t. w. *uit trekkassen*) smaken", OCKERSE, *Charact.* 3, VII (zie ook 3, 114); vandaar *bloempappigheid* („Vind ik haar alléén, dan is zy zagt, tot *bloempappigheid* toe", *Blank.* 3, 146).

BLOEMPOT, znw. m. Uit *Bloem* en *Pot*. Een pot waarin eene bloemdragende plant gekweekt wordt; vroeger ook eene vaas waarin bloemen geplaatst werden (bij MARIN. b. v. vertaald met *vase à fleurs*, *bouquetier*). || Bloem-potten, bloem-teylen, *horti imaginarij*, KIL. Een vaes of bloempot, DE BRUYN, *Reizen* 2, 101. Een bloempot ..., Waar een prachtige roos ... in prijkt, *Schoolm.* 85.

— MARIN vermeldt bovendien nog de bet.: „bloem cieraad, print achter in 't boek gedrukt, *fleuron*, *cul de lampe*, *vignette*" enz.

Samenst. *Bloempotschotel*, *-staander*, *-tafel*.

BLOEMSTUK, znw. onz. Uit *Bloem* in de bet. 1) en *Stuk*.

1) Eene schilderij waarop bloemen zijn afgebeeld (zie HALMA; en ROOSES, *Antw. Schildersch.* 207).

2) Dat gedeelte van een tuin waar bloemen gekweekt worden. || Is het geheele Bloemstuk niet voor myne Vriendin aangelegd? *Leev.* 2, 171 (zie ook 4, 142 en *Wildsch.* 3, 54; 4, 63).

3) Een bloemwerk, tot versiering van eene tafel enz. || Er stonden drie groote bloemstukken op de tafel.

BLOEMWERK, znw. onz. Uit *Bloem* en *Werk*. Benaming voor werk van allerlei aard, waarin bloemen zijn afgebeeld. || Bloem-werck, *fruytagie*, *vinietten*, KIL. — Caffa-werkers, die uit Zyde en Fluweel Stukken maaken van allerhande Bloemwerk, SCHREVELIUS, *Harlem.* 503. (*Een schip*) met allerley kunstigen arbeyt, ende Bloem-werck ... verciert, *Begin e. Voortg.* 12, 26 *a*. Houten Scheeden (*van messen*), welken zy ... met allerlei Beeld- en Bloemwerk besneeden, BERKHEY, *N. H.* 3, 531. Brugsch bloemwerk (*zeker kantwerk*, fr. *dentelle duchesse*: zie *Biekorf* 1901, 279).

— Soms ook van versieringen met natuurlijke, levende bloemen (zie b. v. *N. Rott. Cour.* 23 April 1903).

— In toepassing op de versiering van den stijl. || Verciertghe uw vaers met bloemwerck naer den stijl der Rederijckkunste; hael het niet te wijt, VONDEL 6, 47.

Afl. *Bloemwerken*, bloemwerk maken (t. w. *kantwerk*).

BLOEMZOET, bnw. en bijw. Uit *Bloem* in de bet. 12) en *Zoet*. Eigenlijk: zoo zoet als bloem; gewoonlijk in min of meer ongunstigen zin van iemands gelaatstrekken, manier van spreken enz. (verg. boven *bloempap* en de afl. *bloempappig*). || Ik ... zou myn klant voor uw bloemzoeten Man niet willen ruilen, *Leev.* 2, 177 (zie ook 8, 27). Hy had zo iets meeligs, zo bloemzoets, zo flets, dat ik om de maandag niet dulden kan in een Mensch, *Blank.* 1, 9. Dat bloemzoete maagdeken, v. LENNEP, *Rom.* 1, 270. Toen zeide zij, op een koelen toon, die bloemzoet eindigde *enz.*, *K. Zev.* 3, 84. Een bloemzoet, karakterloos gelaat. Bloemzoet kijken.

— Zelfstandig gebruikt in afl. || (*Hij*) kijkt wel zoo kwaad als een bloemzoetertje kan, KNEPPELH. 4, 147.

— *Bloemzoet* en *bloemzuur* zijn ook bekend als appelnamen, vandaar *zomer-*, *herfst-*, *winterbloemzoet* (zie KNOOP, *A. en P.* 5, 8, 10).

BLOESEM — daarnaast door invloed van *bloeien* eene enkele maal BLOEISEM —, znw. m. Mnl. *bloesem* (VERDAM 1, 1312), eng. *blossom*, ags. *blósma*, ook *blóstma*: verg. mhd. *bluost*. Het Nederlandsche woord is af te leiden van een Oudgerm. vorm *blósm-*.

1) Eigenlijk. — *a*) Eene bloem, beschouwd als voorteeken van de vrucht. || Als ... de onrijpe druyve rijp wordt na den bloessem, *Jes.* 18, 5. Bloesemen van boonen, *Utr. Placaatb.* 1, 661 *a* (a°. 1628). Dat den Bogaert-man noch bloessem, noch vrucht en sal winnen, POIRTERS, *Mask.* 329. Bloeisem, vrucht, en bladen, OUDAAN, *Poëzy* 3, 579 (dezelfde vorm bij v. PATER, *Poëzy* 337, en bij v. HENGEL, *Leerr.* 2, 221). Onvruchtbre bloessems, BILD. 2, 346. Een oogstbelofte in pracht van bloesems, TEN KATE, *Schepp.* 95.

b) Als collectief. || Al hangt de boomgaert vol Van bloesem ...; Wat baet den boom de geur en bloesem, zonder vruchten? VONDEL 10, 196 (zie ook 5, 94). Wanneer de wijngaarden in bloeisem staan, DE BRUNE, *Wetst.* 1, 137. Faalt er bloesem aan de Lente, Schoon het soms aan regen faalt? BILD. 12, 49.

2) Overdrachtelijk. — *a*) Iets dat aan de eigenschappen van den bloesem herinnert, b. v. door schoonheid, door het voortbrengen van goede vruchten enz. || De bloessem van uw brave daden, VONDEL 6, 22. Waerby de voortplanters der Katholijcke waerheit ... de hagelbuien der vervolgingen den bloesem van hunne hoopen zien treffen, 10, 496. De eerste bladen en bloesems dier nieuwe poëzy, DA COSTA 1, 462. De hoogere en fijnere bloesems der beschaving, QUACK, *Stud.* 100. (*Een*) Honighkorf'..., vol geur van bloesem, bloem en kruyd, VONDEL 3, 470.

b) Inzonderheid in toepassing op het menschelijke leven (verg. *Bloem* in de bet. 9 en 11). || Och, Absalom ..., Wat hadghe my (t. w. *David*) ... Met uwen bloessem niet belooft! VONDEL 9, 54. Meysjes ... die geen hovenier versmaen Terwyl sy in haer bloeysem staen, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 116. De bloesem van mijn jeugd met moeylijkheyd verplet, KEUL, *P. W.* 1, 25. In 't hoopvol kind ... Den mensch in bloesem zien, BILD. 6, 294.

Afl. *Bloesemen* (zie ald.).

Koppel. Met een ww. (of tegenw. deelw.). *Bloesemschieten(d)* („'t eerste *bloesemschieten*", BILD. 6, 313; „*bloesemschietend* hout", 8, 301); *-strooiend* (8, 75).

Samenst. Bijna uitsluitend in dichterlijke taal gebruikelijk. *Bloesemaar* (BILD. 6, 387); *-blad* (9, 40); *-bot* (13, 318); *-dauw* (8, 124); *-kleed* (D. J. v. LENNEP 284); *-knop* („het ... Roosjen (kijkt) uit heur rijpe *bloesemknop*", BILD. 13, 108; „Om den *bloesemknop* der zedelijkheid ... te verstikken", LOOSJES, *Golst.* 1, 107; „den *bloesemknop* der hoop", TEN KATE, *N. Ged.* 51); *-pluim* (BOGAERS 2, 67); *-pracht* (BEETS, *Korenbl.* 152); *-pronk* (v. LENNEP, *Poët.* 13, 26); *-regen* (STARING 4, 63; TER HAAR, *Ged.* 2, 127); *-sneeuw* (LULOFS, *Ged.* 98); *-tooi* (SPANDAW 2, 175); *-tros* (TEN KATE, *Par Verl.* 121); *-twijg* (ESSER, *Meeuwepl.* 49); *-waln* (TEN KATE 6, 300).

— Met een bnw. *Bloesemzwaar* (BILD. 2, 224).

— Als tweede lid. *Appel-*, *kerse-*, *linde-*, *oranje-*, *pere-*, *perzikbloesem* enz (zie die woorden of het eerste lid).

BLOESEMEN, onz. (zelden bedr.) zw. ww. Ags. *blóstmian*, eng. *to blossom* (MURRAY 1, 936). Bloesems voortbrengen, dragen.

1) Eigenlijk. || Aarons staf ... bloeyde: want hy brachte bloeysel voort, ende bloessemde bloessem, ende droegh amandelen, *Num.* 17, 8. Een waereld ... die ... bloesemt En groen wordt, TEN KATE 3, 381. Bloesemende vruchtboomen, in *Tijdsp.* 1855, 2, 704. 't Violiertjen ... bloesemt vredig Tusschen 't mos, TEN KATE, *N. Ged.* 7.

2) Overdrachtelijk. || Die zucht (t. w. voor het *vaderland*) ... brengt by U ... vruchten voort, Reeds bloesemend in 't edele verlangen, Dat voor de dienst des scepters in u gloort, DA COSTA 1, 347.

Afl. *Herbloesemen* (HASEBROEK, *Poëzy*[2] 94).

BLOK, znw. onz., in Z.-N. m., behalve in de bet. 15). Mnl. *bloc*, in verbogen vorm *bloke* en *bloeke*

M I, 1316); nog thans is het meerv. *bloken* Inderdaad heeft het woord eene enkele *k*, ook blijkt uit mhd. *bloch*; het nu gewone *ck* is een Nederduitsche vorm. De etymologie met zekerheid te bepalen: men denkt aan verwap met *balk*, doch voor sommige beteekenissen *blok* zeer op ohd. *biloh*, ndl. *belok*: verg. 15), alsook FRANCK en MURRAY.

chacht van een boom: de stam zonder de wor- de kroon; in Z.-N. ook *bol* en *bul*. || Den oft Tronck ... is het onderste deel van den oft stronck, ende naest bij den wortel; oft at deel van den boom dat onerblijft nae dat tacken af gehouden zijn, DODON. 6 *b*.

ook wel, evenals *bul*: een tot planken gezaagde zie BUL (III).

een grooter of kleiner stuk hout, dienende als el, waarin of waarop iets wordt bevestigd, of men zekere handelingen verricht. || Al kapt ele-bijl den paling in de leden ..., Noch hy om en om, hy wispelt op den blok, CATS Als 'er eenig mensch is tot 'er dood verweesen, rdt ... Den hals hem bloot gemaeckt, en op een estreckt, 2, 480 *a*. Zoo knieltze (t. w. *Maria* voor het block en roept ...: O Heer! ... mijn' geest, VONDEL 5, 498. Spiën, om de een tafel of blok vast te zetten, *Handw.* 22, de Engelsche depressieaffuiten bestaan uit een at op vier raderen ... rust *enz.*, LANDOLT 1, etsers bevestigen hunne te bewerken platen looden blok, v. HOUCKE, *Loodgieter* 129. Evenzoo spreekt men van het *blok* waarop een d wordt geplaatst (KUYPER, *Technol.* 1, 362); t *blok* waarin het ijzer van eene schaaf gevat KEIRSBILCK, *Timm.* 59); van het *blok*, waarin volmolen de volkommen staan enz.

Een zwaar houten straftuig, dat aan een been den hals werd vastgemaakt. — *a*) Eigenlijk. || , stock der ghevanghenen, *numella*, KIL. — Zijt ghy in den block oft op den gevangen *enz.*, MARNIX, *Geschr.* 1, 191. Nu en hun elk rondom den hals een houten blok gen, dat tevens hunne schouders en hunne men omsloot, CONSCIENCE 1, 302 *b*. Soms de vader et (t. w. *dat Klaas dronken is*). Dan hij een blok an zen been, BEETS, *C. O.* 53.

figuurlijk, in toepassing op al wat iemand be- , hem het leven moeilijk maakt. || Den block oefheden draghen, *Hand. d. Amour.* V 4 *c*. ebt een block aen 't been (t. w. *gij zijt ongegetrouwd*), VISSCHER, *Brabb.* 37. Mieuwes ... het block (*hetzelfde*), 77. 't Block van minnen COSTER 53. Het vervloeckte Spaensche jock verdragelicken block Aen onsen vryen hals te , v. ZEVECOTE 237. Eens te zien wat 'er in reld omgaat, eer hy zich een blok aan het been t. w. *trouwt*), v. EFFEN, *Spect.* 8, 15. Het ne is voor hen niet zulk een blok aan het been, N HUET, *Fant.* 2, 38 (verg. kol. 1307).

Katrol; inzonderheid als scheepsterm (en dan el een takel in zijn geheel: zie WINSCHOOTEN, 28; PASTEUR-NOOT 1, 111). || Bloocks, ... schijven, VISSCHER, *Brabb.* 78. *M.* Die amen Hout ... zel jy en Pieternel met je beijen zolder werken.... *A.* Weeten zy 'er met touw k te behelpen? ASSELIJN, *Stiefvaar* 13. Dat le-makers geene blocx en sullen mogen ver- , 't en ware sylnyden eenige oude blocx ende hadden gekoft, de welcke henluyden vry sal e verkoopen, *Handv. v. Amst.* 1288 *b* (a°. 1621). sond') met een spil off blox, op 't lant ge- het (t. w. *zeker vaartuigje*) op rollen ... hoogh ende mackelijck cunnen ophalen, v. RIEBEEK, *Dagverh.* 1, 178. Bloks met pockhoute schijven, WITSEN, *Scheepsb.* 116 *b*. Het groot boelijn doet hy in 't blok leggen, 407 *a*. Lijnen, Bloks, IJserwerk, *Selds. Walvisv.* 16. Een enkeld, een dubbeld blok.

5) Bobijn; in Z.-N.: zie Dl. III, kol. 10.

6) Klomp, holsblok; op de Zuidhollandsche eilanden en in Zeeland ook eene soort van muil, van onderen met hout beslagen (zie *Mag. v. Ned. Taalk.* 5, 39; *Arch. v. Ned. Taalk.* 2, 180); ook wel eene soort van Friesche schaats; voor Waddingsveen opgegeven als *blook* (*Onze Volkstaal* 3, 251). || De boeren ... die ... vochtige kluiten van hun blokken kloppen, DE MONT, *Lentesott.* 43.

7) Offerbus, *offerblok*; verg. fr. *tronc*. || Men zal ... in elcke prochiekerke ... blocken stellen, om daer inne te legghen de secrete aelmoessen die de goede lieden daer zullen willen doen, de voorseyde blocken met dry sluetelen ghesloten zijnde, *Vl. Placcaertb.* 1, 758 (a°. 1531). Heliodorus serganten, die gheerne soudt tasten Inden block des tempels, A. BIJNS 148. De weduwe die twee penningcxkens schanck Inden block des tempels, NUMAN, *Striit d. Gem.* 92 *b*. Het valt als in Gods block, BREDERO 3, 312.

8) Kast; thans in de algemeene taal verouderd, voor de Meierij opgegeven als in de 18de eeuw voorkomende. || Deselve stucken (t. w. *laken*) ... (sullen) ter Halle in een block geslooten werden met de mercken ontdeckt tot den tweeden dach toe, *Keuren op de Leidsche Lakendrap.* 48.

9) Druif in eene karnton (zie KRECKE, *Chem. Technol.* 446).

10) Een groot, min of meer regelmatig stuk ook van iets anders dan hout, inzonderheid van steen. || Het Houdbos, een bolwerk van eyke paalen, met metaale blooken gehaait, met yzer geankert, met zwaare keysteenen belast; werd tot drie plaatsen gesloopt ... door 't geweldt der golven, HOOFT, *N. H.* 217. Een marmer Blok, leggende in 't ruim, DE BRUYN, *Reizen* 1, 18 *b*. Blokken van marmersteen, HERVEY, *Ther. en Asp.* 2, 217. Het beeld (*dat*) uit het blok gehouwen is, VOSMAER, *Amaz.* 199. Het zusje ... liep over de groote blokken, liep door het schuimende water, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 242. Het lood (wordt) tot korte dikke staven gegoten, die men blokken of zalmen noemt, MOSSEL, *Het Schip* 77.

— Ook met een bnw. van herkomst: *Bentheimer*, *Bremer blok* (zie *Handv. v. Amst*, 2de *Verv.* 165 *b*).

11) Als naam voor allerlei kleinere voorwerpen, van welke stof ook, die min of meer de gedaante van een *blok* hebben. || Het taille-hout ... sal alom ... ghemaeckt worden op een mate. Danof de meeste soorte van fasceel, dick ijj palmen, ront ghebonden; de blocken twaelf duymen, *Cost. v. d. Vrije v. Brugge* 1, 202 (a°. 1628). Er brandde ... een vuur van turven en blokjes, *K. Zev.* 4, 345. Speelgoed ... meer geliefd ... Dan de doos met blokken, DE GÉNESTET 2, 32. Het blok (*richtblok*) of hoofd van een schietlood (zie v. HOUCKE, *Loodgieter* 634). Een blokje carbol. Een blok van een scheurkalender, een blok voor notities (t. w. *op elkaar gehechte blaadjes papier*).

12) Zeer gewoon is *blok*, hetzij dat men denkt aan een boomstam of aan eene steenmassa, als het type van het levenlooze, het gevoellooze. || Een leven-loosen block, CATS 1, 148 *a* (t. w. *een doode boom*). Een dorren block, 1, 224 *b* (*hetzelfde*). (*Hij*) Leyt nu gelijck een block, en even sonder spraeck, 2, 366 *a* (t. w. *een doode*). Strack soo leyt hy als een block (t. w. *een tol*), JANSSEN, *Chr. Verm.* 284. Hij (plofte) op den vloer en bleef er als een roerloos blok ... liggen, *K. Zev.* 3, 308 (zie ook *Rom.* 4, 166; LEDEGANCK 238 enz.).

— Soms wordt uitsluitend gedacht aan de zwaarte. || Voor dat onze wyze Vrouw er was, was er een Jongen als een blok, *Leev.* 4, 314.

— Ook zonder rechtstreeksche vergelijking, in toepassing op het lichaam. || Alsmen maer eenen block en ware, ende geen gevoelen en hadde, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 17. Ick (vraegd) hoe het quam, Dat sy een dorren blok tot haer geselschap nam, CATS 1, 94 *a*. Mijn aartsche block (t. w. *mijn lichaam*), BREDERO 3, 333.

— Ook in dit geval verbonden met *stok*. || Hij is een stok, een blok, dat is, een stijve Piet, WINSCHOOTEN, *Seeman* 28 (zie ook b. v. VONDEL 3, 804).

13) Eene massa, een geheel in ruimer opvatting. || Wy (*leeren*) daer ujt, wat men met zoodaanigh geweldt, als 't een blok maeken wilde, op Turk oft andere Barbaren zonde kunnen ujtrechten, HOOFT, *Br.* 2, 282. Ziet gij dat wit niet boven den blok uitsteken? Het is een zeil! SLEECKX 3, 111.

14) Een aantal aaneengebouwde huizen; verg. ook de samenst. *blokmeester*. || Soo ymant een heel block Burgerlicke huysen mocht bouwen na sijn wille *enz.*, STEVIN, *Burg. Stoff.* 1, 24. Dat in de nieuwe vergrootinge van de Stad ... Brandewijn-Branderyen sullen mogen werden opgeregt ... in 't Blok ... Benoorden 't Pleyn van de Muyder Poort, *Handv. v. Amst.* 997 *a* (a°. 1671). Resolutie ... om binnen de Stad Grave te doen bouwen twee Blokken Barakken *enz.*, *Gr. Placaatb.* 7, 211 (a°. 1742). 's Graven vasallen (t. w. *in de steden*), die ... soms een slot, soms eenen blok huizen ... te leen hadden, DAVID, *Hist.* 4, 424. De thans nog in gebruik zijnde verblijven op de slaven plantagies, bekend onder den naam van blokken, *Economist* 1855, 375.

15) Een afzonderlijk deel van een bouw- of weiland; soms in vrijer gebruik. || Ghy ... vischt in 's buurmans sloot en wateringe al stil ... Hoe dickwils taste uw herck wel over in ons block? VONDEL 5, 634. De grootte der verscheidene blokken, tot de hoeve behoorende, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 4. Een blok tarwe van 600 scharven, *Leeuw. Handelsbl. v.* 24 April 1856. Tiendrechten onder Wieldrecht, t. w. 7 bloken in het eerste pand en 3 bloken op grond van de Mijl, *N. Rott. Cour. v.* 5 April 1891. Dat zij tot de tienden van alle binnen zulk een blok gelegen gronden gerechtigd zijn, KOSTERS, *Tiendrecht* 160. Zijn kiekens loopen alijd op ons blok, CORN.-VERVL. Een blok syringeboomen, CONSCIENCE 3, 348 *a*.

— Als naam van vele stukken land voorkomende: zie BOEKENOOGEN 76.

— In de 16de eeuw is de vorm *belok* zeer gewoon. || In zijn belock, *Antw. Liedb.* 163. 't Belock der Wellust, v. MANDER, *Olijfb.* 20 (zie ook *Bucol.* 13).

16) Bij de spoorwegen. Elk der baanvakken, waarin de weg wordt verdeeld, ten einde te voorkomen dat in zulk een vak meer dan één trein te gelijk op hetzelfde spoor komt. Zie verder BLOKSTELSEL. || Er zijn verschillende stelsels voor den blokdienst: het stelsel waarbij het blok wordt geacht normaal vrij te zijn, en het stelsel waarbij het blok wordt geacht normaal bezet te zijn, *N. Rott. Cour. v.* 23 Juni 1903.

17) Ook voorkomende als naam voor zekere hoeveelheid vaten. || Nu staet hy en siet by een droogh vat, Dan by een block wijnen, en 'tlossen van schepen, Het graen siet hy storten *enz.*, *Z. Nacht.* 2, 16.

18) In de veengraverij. Elk der vierkanten, ontstaan door de snijding van rechthoekig op elkaar staande lijnen, die men over het veen trekt om het te verdeelen. || Zoodat hierdoor het geheele sprei in blokken of vierkanten is ingedeeld, STEMPOORT, *Veengr.* 70.

19) Vierkant of rechthoekig veld[illegible] patronen van geweven stoffen; ook w[illegible] heeten. || Deze quadraten of blokjes, GROTHE, *Mechan. Technol.* 358.

— Ook als heraldieke figuren zijn *blokken* en blokjes bekend: de eerste zijn vierkanten (fr. *carreaux*), de laatste rechthoeken (verg. RIETSTAP, *Handb.* 139—140).

Aanm. *Blok* als Joodsche familienaam is wellicht verhollandscht uit hd. *bloch*, dat ontstaan kan zijn uit *wloch* of *woloch*: het laatste beteekent in het Poolsch *Roemeniër*; zou *Blok* eigenlijk een *Roemeensche* jood aanduiden? Verg. WINKLER 196.

Afl. *Bloken*, *blokken* (zie die woorden); *blokig*, als een blok, ongevoelig („De Spaignaerds prijzen [illegible] *hombre flegmatico*: maer als de fluyme te veel rejert zy maeckt den mensche traegh en *blockigh*", DE BRUNE, *Bank.* 2, 225); *bloker*, blokemaker, als familienaam *Blooker*; *beblokken*, een weg plaveien met blokhout: *beblokte straten*; *geblokt*, als heraldieke term (zie Dl. IV, kol. 432), ook in toepassing op stoffen die met blokjes zijn geweven (*geblokt werk*, *blokwerk*, KUYPER, *Technol.* 2, 116).

Samenst. afl. *Opblokken*, als een blok zich [illegible] vertoonen („Voor hen ... *blokte* de gebouwenma[illegible] der stad *op*", G. D'HONDT in *Vlaanderen* 1, 169).

Samenst. In de bet. 1). *Blokhalie*, „zwaar [illegible] hek, waarvan de bovenste regel een balk of boom met het onderblok er aan" (in West-Vlaanderen: KEIRSBILCK, *Timm.* 59); *-wagen*, op vier even hoge wielen, en zonder schotten, tot vervoer van zware lasten, als balken, steenblokken enz. (zie v. HOUCK en SLEYPEN, *Mets.* 430); ook bekend in het krijgswezen, en gelijkgesteld met *mortierwagen* („*bloc-wagenen*, affuyten, Schans-corven" *enz.*, REVIUS, *Over-Ijssel. Sang.* 251; zie ook DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 150 *b* enz.); *-wand*, bestaande uit op elkaar geplaatste balken (KEIRSBILCK, *Timm.* 61). Zie ook BLOKHUIS.

— In de bet. 2). *Blokaffuit*, in tegenstelling met *wangaffuit*: een affuit, uit een *blok* bestaande (LANDOR 1, 12); *-batterij*, eene soort van „kleine lage hoge batteryen op vier blokwielen" (STAMMETZ-LA BORDUS, *Wisk. Wdb.* 59 *b*); *-hoofd*, in den zin van [illegible] *blockhead*, dat volgens MURRAY eigenlijk een *prunebol* beteekent („Een *block-hooft*, wiens herssens, buffels leer, ligghen, is onbequaem, om de hoogh des hemels ... af te meten", DE BRUNE, *Bank.* 2, 180); *-maalder*, meesterknecht op een oliemolen die aan het (naslags-) blok staat" (BOEKENOOGEN); *-moer*, eenigszins groot onbeweeglijk stuk waarin een schroef sluit; *-mortier*: die in een blok is vastgelegd (STAMMETZ-LA BORDUS, *Wisk. Wdb.* 70 *a*); *-schaaf*, waarvan de beitel is bevestigd in een eenigszins kleinen prismatisch blok, en dienende tot het gladschaven van opzoeten van hetgeen met de gerf- of voorlooperschaaf reeds bewerkt is; de *holle* en de *platte blokschaaf* (verg. *Handw.* 19, 343 en PIJTAK 35); *-schaar*, in een houten blok bevestigd, en gebruikt tot het doorsnijden van metalen platen (zie GROTHE, *Mechan. Technol.* 101); *-stut*, in oliemolens: tot steun van het voor- en het naslagsblok.

— In de bet. 3). *Blokgevangenis*, waarin de gevangene een blok wordt aangelegd (MULTATULI 1, 194). — Ook in de samenst. afl. *blokkeen*, waarvan *geblokbeend*: met een blok aan het been (*Orang. Lely-hof* 33); *bloksleeper*, bij KIL., vertaald met *anteambulo*, en in Z.-N. nog heden een [illegible] een *pluimstrijker* (CORN.-VERVL.): geene andere dan deze bet. van *blok* kan hier bedoeld zijn.

— In de bet. 4). *Bloke(n)maker*, in later tijd *blokmaker*, hij die katrollen en schijven voor taken maakt („Dat de *Bloke-makers* (ende) Gote-makers [illegible] begrepen sullen wesen onder 't Huys-timmerman Gilde", *Handv. v. Amst.* 1284 *b* (a°. 1565); zie [illegible] 1286 *a*; WINSCHOOTEN, *Seeman* 28; STRUYS, *Reg*[illegible]

ındaar *blokemakersambacht* (*Handv. v. Amst.*, ', 187 *b*); *-handwerk* (*Handv. v. Amst.* 1287 *a* 9); *-proef* (*Ald.*, 2de *Verv.* 187 *b*); *-winkel* OOTEN, *Seeman* 28); *meester-blokemaker* v. *Amst.* 1287 *a*); in de jongere taal *blok-ındbijl* (MOSSEL, *Het Schip* 114); *-steekmes* ınz.; *bloknagel*, pen (van pokhout of ijzer) spil dient voor eene blokschijf; *blokkennet*, tot berging van de kleine bloks; *blokschijf*, lok of katrol (zie b. v. v. KEIRSBILCK, *Mets.* *trop*: om een blok, en dienende om het blok ıan te bevestigen; *-werk*, al de blokken op ? („Het behoorlijcke *blockwerck* tot dit Schip", *Scheepsb.* 116 *b*; ook *blocks-werck*: 62 *b*).

de bet. 6). *Bloklaars* („Ontvreemd ... uit vischschuiten ... een paar *bloklaarzen* en gel", *Alg. Politieblad* 1855, blz. 485). Mis-ehoort hierbij *blökzeilen*, schaatsenrijden met ıgen; vandaar *blokzeiler* („Den rustigen *blok-*ie met de armen over elkaar daarheen zweeft", RIES, *Zonnebl.* 135).

de bet. 10—11). *Blokbeeld*, massief beeld, als *stokbeeld*, beide bij KIL. vertaald met nog bij MARIN en v. MOOCK opgegeven, hoe-r in hun tijd verouderd; *-sant*, heiligenbeeld eer hy (*de paus*) in zijn Pontificalibus als *cksant* ghedraghen wort", MARNIX, *Byenc.* (bl. 153 *b*); zie nog bl. 167 *b*, bl. 229 *b*, en IJM, *Klok v. Delft* 59); *-boei* („Eene wit geverfde en duidelijk genommerde houten of ijzeren boei", *Algem. Voorschr.* (1876) *ɔek*, waarvan de bladen bedrukt worden door ıan blokken waarin de letters gesneden waren afeldruk, het maken van *blokboeken*", FRUIN, 1, 168); *-druk* („Aan een *blokdruk* van el, die zeker den meesten aftrek zou vinden, t ernstig te denken", *Ald.*); *blokkendoos*, s: met blokken als kinderspeelgoed; *-ijzer*, r waarin gloeiende bouten (of blokken) wor-ıgd (VUYLSTEKE, *Smid* 27); *-rad*, zonder slechts uit eene groote schijf bestaande LT 1, 67); *-snijijzer*, zeker gereedschap, tot het insnijden van schroefdraden; *-stoel*, ijsel voorkomende als naam voor een kinder-W.-Vl. voor een driestal (zie DE BO e. a.); benedenste, massieve trede van eene spiltrap, roorsprong of wel (zie b. v. v. HOUCKE en , *Mets.* 33); *-verband*, een bijzonder ver-gebruik zoowel voor vloeren als voor muren: ıAND; *-vijl*, platte vijl met evenwijdige zijden; *uur* („Een vlammend *blokkenvuur* in den COUPERUS, *E. Vere* 1, 28); *-wiel* (zie *-rad*); likke zode om steile glooiingen mede op te). v. DIBBETZ, *Milit. Wdb.* 17 *a*).

zonderheid, in verbinding met stofnamen, *ɔkhout*: waarvan blokken gezaagd worden; n blokken (v. HOUCKE, *Loodgieter* 708); ebakken metselsteen; *-tin*, in blokken (zie b. v. 21, 4; GROTHE, *Mechan. Technol.* 28); *-zand-*d. *quadersandstein* (KRECKE, *Nat. Aard-*23); *-zink*; verg. ook den plantnaam *blok-* („*Block Zedoar*, oft Zeduwar block, oft ooc ıwal, in Latijn *Tuberosa Zedoaria* oft *Trun-loaria*", DODON. 1559 *b*).

het Wvl. gewoon ter aanduiding dat iets in zijne soort, zooals in *blokappel*, *-noot* DE BO).

1. Een zonderling woord is „*bloc-note*" of *ıte*", dat bij MURRAY niet wordt vermeld, nu bij ons gewoon is voor een aantal op hechte blaadjes die men afscheurt om notities

— In de bet. 13). *Blokwerk*, in de orgelmakerij: een samenstel van pijpen die denzelfden toon geven of tonen van een octaaf verschil (zie *Nav.* 23, 398).

— Dezelfde bet. heeft *blok* misschien in *blokfluit*, in *N. H. Speelw.* 302 vermeld als eene fluit met „meer als negen gaten", en in VERSCH.-REYNV., *Muz. Kunst-Wdb.* 79 als een orgelregister, aldus genoemd „naar heure stompe toonen"; de pijpen van zulk een register heeten *blokpijpen* (*Ald.*).

— In de bet. 14). *Blokmeester*, wijkmeester (in de 18de eeuw o. a. te 's-Hertogenbosch; zie eene plaats uit 1550 bij STALLAERT); *- deel*, in vrijer gebruik („Bezijds lag het dorp in zwarte *blokdeelen* rond den toren", ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 8).

— In de bet. 15). *Blokkaart*, waarop de verschillende blokken van een grond zijn aangegeven („Tenzij voldoende gecertificeerd zij, dat het betrokken perceel in de *blokkaart* past", *Circulaire, gegeven te Batavia* 21 Sept. 1882); *-land*, bij KIL. „block-lands, ager, fossa, aggere aut sepe clausus"; als geslachtsnaam bekend (zie b. v. ook WAGEN., *Amst.* 1, 301 *b*: *Maarten van Blokland*); als plaatsnaam (b. v. *Utr. Placaatb.* 2, 1217 *a*); *-tiend* („Tienden, die drukken op een complex van bij elkaar gelegen landen, *blok-* of cirkel*tienden* genaamd", KOSTERS, *Tiendrecht* 160).

— In de bet. 16). *Blokdienst*, *-huis*, *-knop*, *-post*, *-schijf*, *-station*, *-stelsel*, *-toestel*, *-wachter*. — Voor de vorming van deze woorden zie BLOKSTELSEL.

— In de bet. 19). *Blokjesgoed*, *blokwerk*, de van linnen- of katoengaren geweven stoffen met quadraten; ook *dambord* geheeten (GROTHE, *Mechan. Technol.* 355); bij RIETSTAP (*Handb.* 151) vindt men als heraldieken term *blokzoom* (zie GEBLOKT).

— Als tweede lid: zie die woorden of het eerste lid.

— In de bet. 1). *Rolblok*.

— In de bet. 2). *Aanbeelds-*, *buizen-*, *kap-*, *klop-*, *kussen-*, *mortier-*, *naslags-*, *richt-*, *rijst-*, *schaaf-*, *snij-*, *stel-*, *vleeschhouwers-*, *voorslagsblok*; *bovenblok*, b. v. als deel van eene affuit (LANDOLT 1, 12).

— In de bet. 4). *Boven-*, *bras-*, *drieschijfs-*, *gelei-*, *gijn-*, *hake-*, *harte-*, *juffers-*, *kat-*, *katrol-*, *kinnebaks-*, *lei-*, *mantel-*, *naai-*, *oorliët-*, *schijf-*, *schildpad-*, *schoot-*, *spektakel-*, *staart-*, *strop-*, *takel-*, *viool-*, *wartel-*, *wegwijzer-*, *wielblok* enz.; *benedenblok* (zie BOVENBLOK).

— In de bet. 6). *Holleblok*, *holsblok*.

— In de bet. 7). *Offer-*, *vastenblok*.

— In de bet. 8). *Etensblok*, *schenkblok*.

— In de bet. 10—11). *Beton-*, *cement-*, *graniet-*, *hei-*, *hout-*, *lood-*, *noga-*, *steen-*, *struikel-*, *zwerfblok*; *gootblok*, houten blok, in een muur aangebracht om eene goot te dragen (v. KEIRSBILCK, *Timm.* 146); *hang-*, *spilleblok* (in een karnhuis: zie BERKHEY, *N. H.* 9, 361); *sleep-*, *valblok* (bij een hooiberg: zie BERKHEY, *N. H.* 9, 224).

— In de bet. 13). *Fundeeringsblok*, „massif de fondations" (v. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 33).

— In de bet. 15). *Tiendblok*, waarvan tienden worden geheven („Dat er voor een onderscheid tusschen landsheerlijke en andere *tiendblokken* geen genoegzame grond bestaat", KOSTERS, *Tiendrecht* 161).

— In de bet. 16). *Sluitblok*.

BLOKEN, bedr. zw. ww. Van *Blok*. Mnl. *bloken* (VERDAM 1, 1318).

1) *Blok* in den zin van *kist* (verg. de bet. 7—8). Een lijk kisten: die beteekenis komt ook in de middeleeuwen voor; thans verouderd. || Niemand sal der zijn die mijn gebloockte lijck ... met edlen balsem strijck, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 239.

2) *Blok* in de bet. 15). In Zuid-Holland. Een blok inspecteeren: „koren gaan bezichtigen of schatten ten einde bij de tiendverkoopingen te kunnen bieden";

(OPPREL 48), ook wel vrijer: „den oogst, het gewas opnemen" (*Ald.*); volgens *Nav.* 3, *Bijbl.* 188 *b* ook: afkavelen, bepalen onder welk blok men een tiendplichtig stuk land brengen wil.

Samenst. afl. *Tiendbloker.*

BLOKHUIS, znw. onz. Mnl. *blochuus* (VERDAM 1, 1318). Gewoonlijk beschouwd als eene samenst. met *blok* in de bet. 1), en verklaard als: eene versterking die van boomstammen, balken, was gemaakt. Het is wel niet te bewijzen dat die beteekenis de oudste is geweest, maar toch is er verband tusschen mnl. *blochuus*, *blockwerck* (bij KIL.) en *bolwerk*, en dit verband zou inderdaad doen denken aan *blok* in den zin van *boomstam*, *middel van versperring* (zie verder BOLWERK). Verg. MURRAY 1, 928: in de oudste voorbeelden van *blockhouse* (sinds 1512) vindt men het meermalen met *bulwark* verbonden. Men zou het anders onwillekeurig opvatten als eene samenst. met *Blokken* in de bet. A). Kleine sterkte, dienende tot versperring van een weg te land of te water: verg. het hedendaagsche *sperfort*. || Blockhuys, un boulevert, *propugnaculum*, PLANT. Dese blochuesen alle te doen maeken, DE POTTRE, *Dagb.* 77. Farneeze..., werpende daatlyk te dier plaatse een blokhuis op, en een ander tussen dit en Liefkenshoek, HOOFT, *N. H.* 998. T'Antwerpen was nu het blokhuis van balken volbouwt, 1002 (*ald. ook genoemd* het vlottende blokhuis). Aen de Blockhuizen van Amsterdam, *Titel van een gedicht van* VONDEL (6, 62). Op het smalst van den dyk, wierpen de Amsterdammers een Blokhuis op, om den Gelderschen den doortogt te beletten, WAGEN., *Vad. Hist.* 4, 354. De blokhuizen der Engelschen in den Zuidafrikaanschen oorlog.

— Figuurlijk. || Godt is mijn rotz, mijn borght end blochuys vast, MARNIX, *Ps.* 18, 1.

— In vrijer gebruik. || Daer by (t. w. *bij de zee*) stont een blockhuys, FLORIAN., *Ovid. Hersch.* 367 (*Metam.* 11, 729: *facta manu moles quae primas aequoris iras frangit*).

Samenst. *Blokhuismuur* (STARING 1, 21); *-venster* (1, 95); *blokhuizenlinie.*

Aanm. Verg. verder BLOKSTELSEL.

BLOKKADE, znw. vr. Wellicht eene navolging van eng. *blockade*, dat reeds vóór 1684 in gebruik was, en dat in navolging van andere Romaansche woorden op *-ade* gevormd is van *to block*; het Fr. gebruikt naast het ww. *bloquer* het znw. *blocus*. SEWEL (a°. 1727) vertaalt eng. *blockade* met *blokkeering*, HALMA (a°. 1729) heeft *blokkade* als Nederlandsch woord. Insluiting van eene vesting, afsluiting van eene haven of kust door middel van oorlogschepen. || In vroeger tijden waren de blokkaden van goed versterkte plaatsen zeer veelvuldig, LANDOLT 2, 313. Besluit van den 7 Nov. 1830, waarbij de kust..., behoorende tot de provincie Westvlaanderen, alsmede de havens van Antwerpen en Gent, in staat van blokkade worden verklaard (*Stbl.* 76). De blokkade zal door eene genoegzame scheepsmagt worden gehandhaafd, *Ald.* Wellington ... besloot zich te bepalen tot eene blokade van Pamplona, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 176. Eene effectieve blokkade.

BLOKKEEL, znw. onz. Mnl. *blockeel* (VERDAM 1, 1318), ontleend aan fr. *bloquel* „billot, tronchet" (GODEFROY 1, 664).

1) Korte rib, tusschen het kapbint en den borstweringsmuur, waarop de muurplaat wordt vastgenageld; steekbalk; verg. fr. *blochet*. || Het blokkeel belet dat het dakvlak de muurplaat vooruitschuive, V. KEIRSBILCK, *Timm.* 61.

2) In een molen: „stukken hout, die op de stijlen liggen, en waarin het tafelment is gewerkt" (BOEKENOOGEN).

3) „Klein vierkant stuk hout ..., dat men in een muur metselt, om er dan een kram of zoo iets in te slaan" (CORN.-VERVL.). In Z.-N.

4) Telhout; in N.-Brab., in Zeeland en op de eilanden van Z.-H. (zie b. v. HOEUFFT, *Bred. T.* 74).

Samenst. In de bet. 4). *Blokkeelhout*, gemaal en gekloofd brandhout.

BLOKKEEREN (I), bedr. zw. ww. Ontleend aan fr. *bloquer*. Eene vesting insluiten; eene kust, eene haven, een riviermond afsluiten door middel van oorlogschepen. || Blocqueren, *cerrar*, *atajar los passos*, DE LA PORTE. Dat zyn Majesteit van voornemen was de stad Dantzik te blokkeeren en te belegeren, BRANDT, *De Ruiter* 100. De Graaf De la Bisbal blokeerde Pamplona, BOSSCHA, *Lev. v. W. II*, 181.

Afl. *Blokkeering* (kol. 2911 aangehaald uit SEWEL, thans in onbruik: men zegt altijd *blokkade* (zie ald.) („Om eene plaats door uithongering of *blokkering* te nemen, moet men verzekerd zijn ..., dat men alle gemeenschap voor de bezetting heeft afgesneden" enz., PASTEUR-NOOT 3, 175).

BLOKKEEREN (II), bedr. zw. ww. Ontleend aan fr. *bloquer*, als drukkersterm. Bij gebrek aan letter voorloopig eene andere letter zetten dan die men noodig heeft, maar omgekeerd. || Geblokkeerde letters.

Aanm. Ook in dit geval wordt naast *blokkeeren* soms *blokkade* gebruikt („De corrector weet ..., dat eerst in de revisie zulke *blokkaden* niet meer mogen voorkomen", V. D. MEULEN, *Het Boek* 68).

BLOKKEEREN (III). Zie BLOKKEN.

BLOKKEN — daarnaast in sommige gevallen BLOKKEEREN —, onz. en bedr. zw. ww.

A) *Blok* in de bet. 1).

1) Met een balk, met een blok versperren, en vandaar: versperren in het algemeen; bij PLANTIJN vertaald met *trunco intercludere*, *obstruere*. Veel gebruikelijker dan *blokken* in het Ndl. is *to block* in dien zin in het Engelsch: aan het Germaansche woord is ontleend fr. *bloquer*, als term in het krijgswezen, weer overgenomen in den vorm *blokkeeren*.

— *Blokken* (of *blokkeeren*) en *ontblokken* worden toegepast op het afsluiten en openen van een baanvak (blok) op de spoorwegen, zonder dat men die ww. echter als afl. van *blok* in den zin van *baanvak* kan beschouwen. Zie BLOKSTELSEL. || Het moet ... in den gedachtengang van den spoorwegman liggen met het ontblokken van de voorafgaande sectie niet overijld te werk te gaan, *N. Rott. Cour. v.* 23 Juni 1903.

2) Verminken; verg. lat. *truncare*. In het Mnl. is deze bet. gewoon (VERDAM 1, 1318); bij KIL. wordt zij nog als Zeeuwsch vermeld; in de latere algemeene taal niet bekend.

3) Met een blok bewerken, t. w. als term in den landbouw. || De tarw-akker (wordt) met een rolblok, zynde een stuk van een molen-as, waar voor men een paerd spant, geblokt; om daar door de pluimsneeden te breeken, 't graangewas aan te aarden, de plant steviger te doen staan *enz.*, DE PERPONCHER, *Z. Graanb.* 92.

B) *Blok* in de bet. 3). Zie Afl.

C) *Blok* in de bet. 11). Zitten als een blok, t. w. om te werken, zeer ingespannen en onafgebroken werken; verg. *D. Wtb.* 2, 137: „er *blockt*, arbeitet wie ein klotz"; HALMA geeft „*blokieverig*, assidu, attaché à l'ouvrage". Bij oudere Zuidnederlandsche schrijvers vindt men ook *blokkeeren*, hoewel fr. *bloquer* in dien zin niet werd gebruikt; doch het gebruik van dien vorm laat zich wel begrijpen, en tegenwoordig althans is in het Belgische Fransch *bloquer* in den zin van *blokken* niet onbekend.

1) In 't algemeen; t. w. in toepassing op alle werk waarbij men moet lezen of schrijven; thans minder

gewoon. || Blocquierd zeer stranghe ..., Peinst langhe ende vele om dijn conclusie, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 58 (zie ook *Bal.* 17). Een goet vaars daar een geheele maant over gebloct is, COSTER 302. Zy ..., verpynden zich booven gewoonte, in afdoen van zaaken, en blokten meenigmaals ... heele daaghen van den achtent tot den avond, HOOFT, *N. H.* 45 (zie ook *Br.* 2, 261; VONDEL 3, 187 en 485; 4, 373; DE BRUNE, *Jok en E.* 270). Blockt nacht en dagh ..., hebt ghy wat leerens lust, HUYGENS 2, 351. Hy zit den heelen dag als een paal naast my te blokken; doch zo dra het agt uuren slaat, hy de deur uit, *Blank.* 1, 94. Een' mensch, die ... altijd op zijn kantoor zit te blokken, liever in zijn grootboek en memoriaal dan in 't *Lijden van den jongen Werther* studeert, POKKE, *Verz. W.* 10, 131 (verg. 3, 90).

2) In 't bijzonder, van leerlingen die zich zwaar inspannen, meer met hun geheugen dan met hun eigen oordeel. || Dat ongenadig blokken, waar door zo veele geestige kinderen afgebeuld ... worden, *Leev.* 4, 300. Wanneer ik by het naderen der examens dag en nacht zat te blokken, BERGMANN, *Staas* 83. Daar P.... na een afwisseling van hard blokken en lang luieren, in de rechten gepromoveerd was, COUPERUS, *E. Vere* 1, 45.

D) *Blok* in de bet. 12). Van sneeuw: tot eene massa, tot een klomp worden; alleen in Z.-N. || De sneeuw blokt, as 't begint te dooien, CORN.-VERVL.

E) *Blokken* wordt ook gezegd voor: een schip van buiten schoonmaken.

Afl. In de bet. A). *Ontblokken* (zie boven).

— In de bet. B). *Blokker*, cipier („Godt en is gheen Tyran, Stocker noch *Blocker*", COORNHERT 1, 229*d*). — *Blokken* wordt ook op het bungelen van jachthonden toegepast, en *blok* kan ook *bungel* beteekenen (zie b. v. *Gr. Placaatb.* 1, 1355).

— In de bet. C). *Blokkeersel*, wat men door inspanning bedenkt („Ghy souckt, keerd ende wendt naer u ghevough Delicate substantie die u magh blijcken meest, Nemmermeer en hebt ghy *blockiersels* ghenough", DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 22 (zie ook 34); *blokker*, „assiduus in studio, immersus studiis" (KIL.) („Ik bewonder het stalen geduld van den hardnekkigen *blokker*", KNEPPELH. 1, 74; „Louis was geen *blokker*: hij werkte minder dan iemand", BERGMANN, *Nov.* 306).

Samenst. In de bet. A). *Blokkas* of *-kist*, „eene houtte vierkante Kas, welke men met Aarde, Vuiligheid of Puin opvullen kan. Men bediend zig van dezelve, om de Straaten, Poorten &c. daarmede te verkluisteren en te sluiten, ten einde agter dezelven als eene Bedekking zeeker te zyn" (STAMMETZ-LA BORDUS, *Wiak. Wdb.* 70 *a*); *blokschip*, dat ergens wordt vastgelegd om eene haven af te sluiten, om te blokkeeren; verg. eng. *block-ship*, waarvoor MURRAY (1, 927) ook nog andere beteekenissen geeft.

— In de bet. C). *Letterblokken* („Geleerdheid pijnt ... zich af in 't *letterblokken*", BILD. 1, 375).

BLOKKET, znw. onz. Hetzelfde als *blokkeel* in de bet. 1) en 2), en evenals *bloekeel* een Fransch verkleinwoord van *bloc* (verg. fr. *blochet*). Zie v. KEIRSBILCK, *Timm.* 146; *Mets.* 32.

BLOKSTELSEL, znw. onz. Waarschijnlijk eene navolging van eng. *block system*, als term in het spoorwegwezen. *Block* is hier een verbaal zelfst. naamw., en beteekent: de daad van tegenhouden, ophouden, „a blocking up" (MURRAY 1, 927). In ndl. *blokstelsel* is *blok* opgevat als naam voor *baanvak*, iets waartoe andere beteekenissen van *blok* aanleiding konden geven (zie BLOK in de bet. 14, 15, 16). Andere samenstellingen kunnen evenzoo naar het Engelsch gevolgd zijn, b. v. *bloktoestel* naar *block instrument*, andere kunnen in het Nederlandsch zelf zijn gevormd met *blok*, baanvak: zie kol. 2910 (het aldaar vermelde *blokhuis* is dus een geheel ander woord dan het in kol. 2911 behandelde).

BLOM. Zie BLOEM.

BLOMMENHERTEN, BLOMMERHELTEN enz. Zie kol. 2900.

BLOND — in verbogen vorm soms BLONTE — bnw. Mnl. *blont* (VERDAM 1, 1319); mnd. en mhd. *blunt*; nhd. en eng. *blond* (in ouder Engelsch ook *blounde*). Ontleend aan fr. *blond* (ofr. *blunt*), waarvan de afleiding niet bekend is (*Dict. Génér.*); gewoonlijk tracht men het Romaansche woord uit het Germaansch te verklaren (zie DU CANGE i. v. *Blundus*, KLUGE, FRANCK, MURRAY).

1) Van eene lichte kleur tusschen bruin en geel; gezegd van het hoofdhaar, den baard, de wenkbrauwen, de oogharen. || Heur Hair was langh, en blont, BREDERO 3, 410. Het teere breyn, met blonde en kruyfde pruyck beslagen, VONDEL 2, 534. Uw blonde hairen ..., en blancke neck, 4, 265. Een' blonden baert, 8, 568. Blonde vlechten, 11, 364. De blonte en gekrolde ... locken, POIRTERS, *Mask.* 78. Blanke kleur of blonde kuif, KOOLAART-HOOFMAN 158. Etienne's blonde pruik was een weinig uit de krul, COUPERUS, *E. Vere* 1, 52.

— Van personen. || Een blonde maegt, CATS 2, 33 *a*. De blonde Ganymeed, HOOFT, *Ged.* 1, 142. De blonde Ceres, VONDEL 8, 194 (VIRG., *Georg.* 1, 96: *flava Ceres*). De blonte Benting, sone vande Drost van Zallandt, C. HUYGENS Jr., *Journ.* 2, 245. Schoone blonte Prinsessen, BERNAGIE, *Rom. Juff.* 36. Een blonde zoon der Celten, BEETS, *C. O.* 309. Hy was zeer blond, (en) had blauwe oogen, MULTATULI 1, 9. Een troep blonde kleintjes, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 161.

— Zelfstandig gebruikt van eene vrouw: men zegt nu meestal eene *blondine*. || Hoe verstae ick dat reyn suyner blonde? C. V. RIJSSELE, *Spieg. d. M.* 50. Eene blonde, die ... ons onszelve ontrukt, ANTONIDES 2, 260. Eene ... zagte bruinette, of bolle blonde, BERKHEY, *N. H.* 3, 638. Guurtje was ... eene Noordhollandsche blonde, LOOSJES, *Lijnsl.* 4, 198. (*Zij*) was een kleine, tengere blonde, V. LENNEP, *Rom.* 1, 119. Zijn' zuster is 'en blonte, CORN.-VERVL. Een blondje (*meest van een klein meisje*).

— *Het blond*, de *blonde* kleur van het haar of dat haar zelf. || De wynbrauwen (*waren*) bruin, 't hayr daar en tegen uit den blonden, en de verw' uit den blanken, V. HEEMSKERK, *Arc.* 173. Bruin boven blond, KOOLAART-HOOFMAN 158. Dat glanzig blond, STARING 1, 16. Krullekens van het zachtste blond, SLEECKX 1, 58.

— Het *blond* wordt als een kenmerk van de jeugd gesteld tegenover het *grijs* van den ouderdom. || Ghy schoone sult seer corts te loone Voor u blont hayr hebben grijse hayren, OVID., *Conste d. M.* 39 (zie ook CATS 1, 118 *b*). Silverhayr of blonde jeughd, VONDEL 2, 766. De Aartstyran ..., Die en blond en grijs beloert (t. w. *de dood*), BILD. 11, 192. Ghedaeghe luyden die ... met hare grijze jaren blonde ghedachten krijghen, DE BRUNE, *Bank.* 1, 135.

2) Blank, en als zoodanig niet altijd gemakkelijk van de bet. 1) te onderscheiden; thans veronderd. || Blondt was haer vlees, en blont 't Welrieckent hayr, HOOFT, *Ged.* 1, 8. U verheven deucht, en blonde schoonheyt, BREDERO 1, 39. Het blond en blosend kleur ten aenschijn wtscheen klaer, VONDEL 2, 729. Jeugd, vreugde, blos en blond 't vervalt al door den tyd, DE DECKER 2, 129.

3) Lichtgeel, van verschillende zaken, vooral van

graan. || Een blont savel . . . Gelyck den genen dwelck Pactol dryft op de playne, v. d. NOOT 27. Blonden wieroock, VONDEL 4, 272 (OVID., *Heroid.* 21, 92: *flava . . . tura*). Aren blond en teer, v. MANDER, *Bucol.* 22 (VIRG., *Ecl.* 4, 28: *flavescit campus*). Het blonde graen op 't velt, VONDEL 11, 492 (OVID., *Metam.* 6, 456: *canis aristis*). Kyck eens hoe blonde blom Door blancke leliën zich mengen gaet, DE DECKER, 1, 319 (JUL. CAES. SCALIGER, *Epidorpid.* L. VII: *luteola . . . caltha*). Het blonde koren heft zich op en schudt den laatsten regendrop, VUYLSTEKE, *Ged.* 2, 35.

4) Lichtkleurig, glinsterend; vooral in toepassing op gewassen. || Siedij dees heuvels blondt, en het begraesde dal? HOOFT, *Ged.* 2, 149 (var. dat blondt gewas om hoogh). De blonde olyfboom, WELLEKENS, *Ged.* 1, 130. Blonde vroolijke berken, *K. Zev.* 2, 145. De blonde kleur der wilgen, v. LENNEP, *Rom.* 5, 159. Zie toch eens . . . hoe blond reeds gene populierenkruinen! LOVELING, *Idon.* 167. De blonde duinen.

5) Ook van rivieren, hetzij dat men moet denken aan eene navolging b. v. van *flavus Tiberis*, waar *flavus* beteekent *geel* (zie HORAT., *Carm.* 1, 2, 13), hetzij dat *blond* hier zooveel is als *glinsterend*, *helder*: in dit laatste geval is ook de toepassing op dauw of regen te begrijpen. || Een Pactol', een blonden Englenregen, VONDEL 1, 355 (bij BARTAS: *un blond Pactole, une Angelique pluye*). Ten blonden Hemel, 1, 370 (bij BARTAS: *le Ciel rosoyant*, d. i. die dauwt, regent: zie GODEFROY). Den blonden Rhijn, Beplant met Rhijnsen wijn, 3, 148 (zie nog 3, 562; 5, 339). De tuimelende Taeg Hutselt 'er zyn blonde plassen, POOT 1, 342. De breede blonde rivier, VOSMAER, *Inwijd.* 215. De breede stroom, stuwend zijn blonde kracht het land in, G. D'HONDT in *Vlaanderen* 1, 165.

6) Van den aanlichtenden dag, ook van de maan, eene enkele maal van de zon: min of meer bij persoonsverbeelding. || Den blonden dageraet met haer blosende kaken, HOOFT, *Ged.* 2, 195 (zie ook b. v. v. BROEKHUIZEN 11; v. LENNEP, *Poët.* 6, 284 enz.). De blonde maen, 1, 277. De blonde Son, BREDERO 1, 140. (*De*) schoonste van de schonen . . ., blancker als de maen . . ., blonder als de Son, WESTERBAEN, *Ged.* 1, 20. Het licht (t. w. *op zekere schilderij*) is blond en harmonieus, QUACK, *Stud.* 323. Als een regen van blond goud viel het licht naar beneden, NETSCHER, *Stud.* 1.

7) Als onderscheidende naam van eene bepaalde qualiteit van suiker: zie b. v. *Ned. Handelsmag.* 1151 *a*, waar *blonde* en *muscovados* tegenover *witte* wordt gesteld.

— Gewestelijk ook in andere gevallen: zie b. v. v. HALL, *Landh. Flora* 155; volgens hem is *blonden* in Groningen de benaming voor eene soort van grove, melige aardappelen, zeer lichtrood van kleur.

8) Grijsachtig, „peper en zout", t. w. van het hoofdhaar; in dien zin in het Mnl. voorkomende, en ook thans nog gewestelijk, o. a. opgegeven voor Maarsen.

9) In den *Teuthon.* wordt *blond* vertaald met *lividus*, en die beteekenis van *geelachtig blauw* (gezegd van de door opgeloopen bloed gekleurde huid) wordt b. v. ook vermeld bij LÜBBEN-WALTHER en bij WOESTE. Gewestelijk komt zij ook in ons land voor. || 'n Blonde schenne (*eene blauwe scheen*), DRAAIJER.

— Vroeger zeer gewoon in verbinding met *slaan* en derg. ook in westelijker streken. || 'k Zal û 'n paar blondoogen slaon, DRAAIJER. — 't Blond geslagen oog, DE DECKER 1, 229. Zyn aanschyn, blont geslagen, VOLLENHOVE, *Poëzy* 23.

— Vooral verbonden met *blauw*; men vindt, vooral in later tijd, ook *bont en blauw* (zie Dl. III, kol. 367); ook dit laat zich verklaren, maar *blond* is hier blijkbaar ouder. || Mishandelt (*verl. deelw.*) blond en blaeu, VONDEL 2, 339. Hy . . . nam zy blont en blau, ANNA VISSCHER, *Ged.* 2, 135. Bespuwt, geslagen blont en blaauw, VOLLENHOVE, *Poëzy* 15. Dat ze blond en blauw wierden, en dat hen de anderen zoo dik als een pink opzwollen (t. w. door het schreeuwen), v. EFFEN, *Spect.* 1, 180. Doortje nam met schrik dat de jonker blaauw en blond in 't gezicht was, CREMER, *Bet. Nov.* 68 (2de dr.).

— Zie b. v. nog COSTER 193 (var.); VONDEL 1, 265; 11, 565; 11, 398; OUDAAN, *Poëzy* 1, 234; KRUL, *P. W.* 2, 199; BILD. 2, 253 enz.

Afl. *Blondheid* (zie b. v. WESTERBAEN, *Ged.* 1, 38; HASEBROEK, *Poëzy* 90; CONSCIENCE 2, 13 ô enz.); *blondig* (zie vóór POIRTERS, *Mask.* XI).

Samenst. afl. *Blondbederver* (bij HUYGENS 1, 100 van de zon: die het vel minder blank doet worden); *blondlokkig* (BEETS, *Ged.* 97; ESSER, *Mozaïek* 73 enz.); *blondvervig* (VONDEL 2, 541).

Koppel. en **samenst.** *Blondbeschenen*, t. w. met een „blond" schijnsel („De *blondbeschenen* bergen", G. v. HULZEN in *Gids* 1903, 1, 250 en 439); *blondbottend*, met blonde, geelachtige botten (LOVELING, *Idon.* 72); *-gekruifd* (zie Dl. IV, kol. 1007, en JONCTIJS, *Houl.-kusiez* 3); *-gelokt* (zie Dl. IV, kol. 1232, en HELMERS, *Nag. Ged.* 1, 101; LOVELING, *Sophie* 103 enz.); *-gestruiveld*, van het hoofdhaar: zie *Struivelen* (v. ZEVECOTE 22 en 25; vergl. v. BEERS, *Jongelingsdr.* 41).

— Als tweede lid. *Asch-*, *bleek-*, *geel-*, *grauw-*, *hoog-*, *rood-*, *ros-*, *vlasblond* (zie die woorden of het eerste lid).

BLONDE, znw. vr., mv. *blondes* en *blonden*. Uit fr. *blonde*, als naam voor zekere op kantwerk gelijkende zijden weefsels. Thans weinig in gebruik. || Blondes of franjes, *Leev.* 3, 64. Voddige blondes, en gaazen genestel, *Blank.* 3, 107. Geleerdheid in een meisje Staat zo fraai, als in de hand van een' jongeling een wajer, Zijde taf, of blonde of kant, *Poëzy en Proza v. Kunst-ijver*, 137 (a°. 1791). De meeste en fraaiste blonden worden in Frankrijk vervaardigd, *Ned. Handelsmag.* 199 *a* (a°. 1843). De kleine Frits (scheurt) mijn blonde, v. ZEGGELEN 6, 55.

BLONDINE, znw. vr.; mv. gewoonlijk *blondines*. Fr. *blondine*: het bnw. *blondin*, zelfst. gebruikt in het vr.; *blondin* als znw. m. is bij ons niet overgenomen. Eene blonde vrouw; hetzelfde als eene *blonde*, dat nu weinig meer gebruikt wordt. || Een lange, bleeke . . . blondine, met fletse blauwe oogen, *K. Zev.* 4, 201. Brunetten, zwarten of blondinnen (*rijzende op* minnen), Mij waren alle liefjes goed, DE COST, *Lied.* 22. Eene beeldschoone rijzige blondine, ESSER, *Twee Sproken* 10.

BLONK, bnw. Mnl. *blonc* (VERDAM 1, 1319). Stomp. Alleen in Z.-N., inzonderheid in het W.-Vl. Bij v. SCRIECK, *Oorspr. d. Nederl.* 69 staat *blonk* in den zin van *stomp* (van een zwaard gezegd). Meer dan *blonk* gelijkt dit op eng. *blunt*, waarmede men *blonk* onwillekeurig vergelijkt (zie b. v. VERDAM), doch wellicht moet men in dit éene voorbeeld van *blont* eene drukfout aannemen. || Sy moeten al mede crijghen, En spellewerck met tanden, men slet daer gheen tote blonck, *Haerl. Iuweel* 23. Dat schaafijzer staat blonk, v. KEIRSBILCK, *Timm.* 62 (zie verder b. v. DE BO).

— In figuurlijk gebruik. || En vald dies niet blonc (*wees daarin scherpzinnig*), DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 58.

Afl. *Blonkaard*, die stompzinnig is („Mids dat onzen Autheur . . . voor alzulke *Blonkaerds* ditte niet gheschreuen en heeft", bij DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 252); *blonkheid* (zie voor de oudere taal b. v. *Gentsche Sp.* 376, *Hand. d. Amour.* V 1 *a*).

— in ouderen vorm BLOODE, daarnaast
EU; voorheen ook BLOOT —, bnw. Mnl.
(VERDAM 1, 1308); mhd. *blœde*, nhd.
blôdi, os. *blôdi*. De stam is *blauſu-*, en
ef, zonder overgang naar de *jo*-declinatie,
o. a. in ags. *bléad*, mnl. *bloot*; onjuist is
erbogen vorm *bloote*. De *eu* van *bleu* is in
ene taal te beschouwen als dialectisch. In
n. beteekende het woord *krachteloos*, *teer*.
chtig, laf. Thans minder gewoon dan de

menschen (of soms van verpersoonlijkte
Cloec in de tonge, van herten bleude,
Lipsii Politica 91. Een bloode guyl,
Adag. II, 9, 24. Tis een bloy mensche
derf hopen, COORNHERT 1, 251 *a*. Wie
vertsaeght is, die keere weder, *Richt.*
ellen heur vervaren, want ien wijf is doch
BIESTKENS, *Claas Kloet* 1, 8. Door dien
gh soo seer vreest voor de slaghen, BREDERO
blaffers! durf ghy niet? Komt hier ghy
n, 1, 74. Den bloon verbeelden zy (t. w.
dat hy is wijs altoos, VONDEL 1, 350.
ers, 3, 783. Die vanden Boot ..., om
bloo gheacht te wesen, resolveerden te
Begin e. Voortg. 12, 91 *a*. En sijt dan
is, van 't sterven niet vervaert, v. ZEVE-
e bloodste fielt, HEINSIUS, *Verm. Avant.*
bode, vreesagtige menschen, *Leev.* 4, 120.
n (voelden) zich in helden herschapen,
, 23.
bloo Jan als doo Jan (zie CATS 1, 520 *a*
CE 3, 332 *a*; verg. STORM, *Lucanus* 61 *a*
Van bloo sprake is); ook wel: *'t Is beter*
dooman (zie *Kl. v. d. Schoester* 7).
lieren; ook wel: zwak, weerloos. || Het
oij, v. D. DOES in *Nav.* 51, 386. Se
azen) (sijn) seer bloode ..., niet sterck,
sich alleen met loopen ende vlieden,
Vildern. 2, 88. Ick plach de bloode Haas
r te verlacken, BREDERO 1, 17 (zie ook
621; BILD. 8, 71). (*Honden*), luit in
immer bleu, VONDEL 11, 385. Den blooden
UYZEN, *Ps.* 104, 10. Blo duiven, VOLLEN-
ty 684. Zoo bloode als een haas (Dl. V,

hter, bedeesd, verlegen. || Een bloode maegt,
nw, CATS 1, 266 *a*. En ick, ô bloode bloet,
als ick was, En sprackse noch niet aen,
T 12. De bloode schaemt, *Vlaerd. Redenr.*-
ie ook HOOFT, *Ged.* 1, 146). 't Gheluck
stouten: Noyt werde blooden bloedt van
n bemint, BREDERO 3, 116. Tre dan ...
ruitsbedt, ... Bloode Bruit, VONDEL 6,
eu Vryer en word sijn leven gien bedyer,
36. Bloy Hert en minden noyt schoon
E, *Seven Hoofts.* 187. In hare houding
e, zeer ingetogen, *Burg.* 748. De blode
BILD. 6, 289. Schuchter en bloode, vast-
n den mantel van Tante, BERGMANN, *Staas*
lomp, 70.
moeilijk of niet te onderscheiden van de
Het ongeluk maakt iemand bloo, SLEECKX

biaal. || Wenghe ... haer, onder 't kou-
Nu wat stoutjes dan wat bloodjes, VONDEL

odaard, *blooheid* (zie die woorden); *bloo-*
KIL.); *blooderik*, in West-Vlaanderen
Loquela 9, 25), bloodaard (bij HUYGENS
verick, in het Antwerpsch); *bloodigheid*,
n de vroegere taal zeer gewoon („Geen
forsser vijandin Als *bloodigheit*, van heerelijke daeden", HOOFT, *Ged.* 1, 271; „teere *bloodigheyd*, en jeughdelijcke schaemt", VONDEL 3, 298; „*Blodigheit* en kleinhartigheid", DE BRUNE, *Wetst.* 2, 257; zie ook WAGEN., *Vad. Hist.* 8, 128); *blooken*, in Z.-N. voorkomende voor: een verlegen meisje (zie b. v. DE LATTIN, *Emma* 7).

Samenst. afl. *Bloohartig* (zie ald.).

Samenst. *Bloohart*, bloodaard („'t moet een *bloohart* zijn, die veel om droomen geeft", VONDEL 3, 738; „Foey *Blo-hert*! ... Gy bent veel bloyer als ons Kat", STARTER, *Steekb.* 114 (ed. 1786); zie ook CATS 2, 432 *b*).

BLOODAARD — BLOODER, BLOOTAARD (*Loquela* 9, 25) —, znw. m. Van *Bloo*(*de*). Iemand die bloo is, lafaard. || O blooders kleyn van hart! BREDERO 2, 316. Klaagende over eenige bloodaards, daar hy zich niet op kon betrouwen, BRANDT, *De Ruiter* 57 (kantt.: *Poltrons*). Liefde maakt ... dikwijls van bloodaards helden, LOOSJES, *Bronkh.* 2, 186. Gij zijt een bloodaard! ... gij ... beeft als een kind, CONSCIENCE 2, 99 *a*. 'n Elleudige bloodaard ... zonder hart, MULTATULI 8, 108.

BLOODE. Zie BLOO.

BLOOHARTIG — BLOOHERTIG —, bnw. Van *Bloo* en *Hart* met *-ig*.

1) Lafhartig. || Een' oud' en bloohertig' Overste, WAGEN., *Vad. Hist.* 9, 189. Zo laag zo bloôhartig zyt gy met al uwe bullebakkery, *Blank.* 3, 33.

2) Schuchter. || Een bloôhartig meisje, *Wildsch.* 6, 170. Zedig ..., maar toch niet zoo bloohartig, om op 't gezicht van een jong meisje te kleuren, *K. Zev.* 4, 33. Hij, zoo angstvallig, zoo bloohartig in haar bijzijn, LOVELING, *D. E.* 159.

Afl. *Bloohartigheid* („De schande van *Bloohartigheid*", BERKHEY, *N. H.* 3, 480; zie ook v. D. PALM, *Red.* 2, 175).

BLOOHEID — BLEUHEID —, znw. vr. Van *Bloo*.

1) Vreesachtigheid, lafheid. Thans minder gewoon. || Wat manierlick is, heeft een schijn van bleuheyt, EVERAERTS, *Lipsii Politica* 90. Wijcken ... door blooheyd of door nood, WESTERBAEN, *Ock.* 129. 't Is voorzigtigheid, geen blooheid, heen te sluipen! STARING 2, 160.

2) Verlegenheid, schuchterheid. || Men sprak ... van een Iongman, die een Ioffrou ... genoegh zou hebben konnen krijgen, zoo d' overmatige blooheit ... 't luk, dat hem beschaart scheen, niet ... verydelt hadde, DE BRUNE, *Jok en E.* 129. Zy (gaf) zich ... hondert zoete airtjes, waar in een zekere vrypostigheid, met zedigheid en bloheid heel aardig gematigd en getemperd was, v. EFFEN, *Spect.* 1, 117. Eenige blooheid, die niet zelden de verdienste aankleeft, 11, 55. Mijne kinderachtige blooheid, CONSCIENCE 1, 134 *a*.

BLOOS. Zie BLOS.

BLOOT (I). Zie PLOOT.

BLOOT (II), bnw. en bijw. Mnl. *bloot* (VERDAM 1, 1320), nhd. *bloss* (*D. Wtb.* 2, 144), mhd. *blôz*, ohd. *blôz*, ags. *bléat*, onr. *blautr* (in het Ogm. soms met andere beteekenissen dan de nu bekende). De verhouding van *bloot* tot *blot*, *blut* (zie ald.) is nog niet opgehelderd.

1) Onbedekt, ongekleed.

a) Van menschen; thans gewoonlijk *naakt*. || Gheboren werden wy bloot ende aerme, Ende naeckt vertrecken wy wachaerme, v. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 19. Ende sy sullen ... uwe kleederen u uyttrecken ..., ende u naeckt, ende bloot laten, *Ezech.* 16, 39. De Inwoonders gaen bloodt uytghenomen dat haer schamelheydt bedeckt is, *Begin e. Voortg.* 7, 32 *b*.

— Bij wijze van spreken van iemand die voor een

rechter verschijnt wien niets verborgen blijft. || Zij moeten naeckt en bloot ... Voor tstrange oordeel, A. BIJNS, *N. Ref.* 190. 'k Sta hier voor 't hoog gerecht van mijn gewisse bloot, DE LANNOY, *Dichtk. W.* 166.

b) Van een bepaald deel van het lichaam. || Met bloote schaemte, *Micha* 1, 11. Waerom met zoo veel bloots Tot wellust van 't gebouft ... (*in de kerk*) gekomen? STALP. V. D. WIELE, *Vr. Cieraet* 102. Haer bloote borst, VONDEL 5, 151 (zie ook 2, 241; 3, 793; 11, 352; 11, 383). Bloot van borst en armen, POOT 3, 93. Alle de kinderen waren even lief, allen met bloote kopjes, *Leev.* 2, 265. Wel, kind, nu mag je onzen lieven Heer wel op jen blooten Knien danken, voor *enz.*, 6, 278. Een meisje, van een jaar of drie, met bloote voetjes in gekleurde laarsjes, BEETS, *C. O.* 145. Ze draagt den sleutel ... op haar bloot lijf, SEGERS, *B. d. Kemp.* 23. Hij had zijn hemd uitgetrokken en stond daar in zijn bloot bovenlijf, V. OVERLOOP in *Vlaanderen* 1, 315. Bloote billen (zie kol. 2689). Zoo bloot als mijn hand (*zegsw.*: *zie* TUERLINCKX).

— Ook van onderkleeren die men op het *bloote* lijf draagt. || De Stad-houder ontquam 't in zijn bloot hemd met een schuytjen, PERS, *Ontst. Leeuw* 823 *a* (zie nog andere voorbeelden bij RUTTEN).

c) Van dieren: zonder haar of zonder pluimen: „paddebloot" (verg. VERDAM). || Den anderen heeft sy van hare ... Pluymen gantschelick berooft ende bloot ghemaeckt (*hier in figuurlijk verband*), MARNIX, *Byenc.* 1, 3 (bl. 26 *b*).

d) Van wapens: blank, getrokken. || Een toornigh Heer jaaght sijn dienaar nae met blooten swaarde om hem te doorsteken, COORNHERT 1, 307 *c*. Een bloot geweer, CATS 1, 514 *a*. Den blooten degen, 1, 688 *b*. Hebbende in de Regter-hand een bloot Sweerd, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* 252.

e) Van den grond, van rotsen enz. || Op de bloote klippe, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 1, 68 *c*. Op een' bloote sode aen 't sluymeren te raecken, VONDEL 2, 724. Ik (was) aldus gedwongen my op de bloote grondt tot rusten te leggen, STRUYS, *Reys.* 273. Ik kon slaapen nachten lank Op 't bloote veld, bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 3, 311.

f) Van allerlei andere zaken. || Den blooten ende klaren spieghel, COORNHERT 1, 285 *c*. Ick wenaje mitje gat op ien blooten hekel, BIESTKENS, *Claas Kloet* 3, 12 (*verplaatsing van het bnw.*?). Na 't openen van 't Herte-Zakje, vertoont zich het Hert blood voor 't gezigt, PALFYN, *Heelk. Ontl.* 274.

— *Onder den blooten hemel* (verg. BLAUW, kol. 2789). || Dat (*zij*) drij dagen langh met malcanderen int rondt onder den blooten hemel souden zitten, *Daghreg. Bat.* 2, 460. Al deze verzamelingen des volks werden onder den blooten hemel gehouden, MAGNIN, *Losse Bl. u. Drenthe's Gesch.* 39. Een vergadering onder den blooten hemel, QUACK, *Soc.* 1, 172.

g) Bij werkw. als bepaling van gesteldheid: zie Koppel.

2) In verschillende toepassingen: beroofd van, niet voorzien van iets.

a) Van boomen, het veld enz.: zonder groen. || 't Gevogelt stomm, de Boomen blood, 't Is in den middernacht der dagen, HUYGENS 1, 543 (*Nieuw Jaer*). 't Eenbaarlijk bloot, witte (*besneeuwde*) veld, ST. STREUVELS in *Vlaanderen* 1, 72.

— Van een weg: vrij van boomen en struikgewas (zie STALLAERT 1, 261 *a*).

b) Niet voorzien van het noodige, arm. || Hi heeft mi so dicwil ... Wel gheholpen, sal hi mi nv laten bloot? *Gentsche Sp.* 76. De Werelt te besoecken maeckt den Rijcken dickwils bloot, VISSCHER, *Brabb.* 116. Wie kleyn is, en doet als de groote, Stel dan van nu aen by de blote, CATS 1, 602 *a*. Echter ... ben ik niet naakt en bloot in de famille gekomen, *Wildsch.* 3, 72.

— In vrijer gebruik bij een zaaknaam. || Gaet te Bethleem inden blooten stal, A. BIJNS 296.

— Van iemands kunst: zonder sierraad. || Al eist dat ... mijn const bloot es, HOUWAERT, *Miliaen Clachte* III.

— Zonder bewijs. || (*Een stuk*) daar in ... veel naakt ende bloot, sonder eenig omstandig bewys, te neder soude moeten werden gesteld, V. LEEUWEN, *Beschr. v. Leyd.* II.

3) Zonder wapens, weerloos, onbeschermd. Thans verouderd. || (*Zij*) die op my loeren, ... om my ergens bloot te vinden, ende met behendigheyt te achterhalen, *Ps.* 27, *Kantt.* 24. Als zy nu bloot zaten *enz.*, VONDEL 1, 285. Hoe krygen wy hen bloot? 10, 393. Ik zat ... moërziel alleen voor alle Engelsche baldaadigheid bloot, *Leev.* 2, 122.

— *Het bloote oog*, het „ongewapend" oog: zie Dl. X, kol. 2251.

— Van een land of van eene grens. || Gy zijt verspieders, gy zijt gekomen, om te besichtigen, waer het lant bloot is, *Gen.* 42, 9. De kruisgrens (d.i. *de grens van het Christenrijk*) leght gesloopt en bloot, VONDEL 9, 241. Het casteel, leggende sonder eenige grachten naeckt ende bloot, *Daghreg. Bat.* 2, 348.

3) Vroeger zeer gewoon in verbinding met een woord *van* omschreven genitief, datgene aanduidende wat iemand mist. || Een ruyterken van ghelde bloot, *Antw. Liedb.* 100. Van prijse ... vallen bloot, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 68. Was haer gheloove van werken bloot? A. BIJNS 129. Van eertschen goede bloot, 306. Bloot Van gheweere, V. GHISTELE, *Virg. Aen.*, bl. 258 *b*. Van wijsheyt bloot, VISSCHER, *Brabb.* 190. Van vreuchden ... bloot, NUMAN, *Striit d. Gem.* 43 *b*. Bloot ... van charitate, 91 *b*. Bloot ... van geweyt, VONDEL 1, 728. Een zaeck van recht en reden bloot, DE BRUNE, *Spreekw.* 2.

— Soms in gunstigen zin: bevrijd van iets. || Van erreure bloot, NUMAN, *Striit d. Gem.* 72 *a*. Van pyne en tormenten bloot, 77 *b*. Van sonden bloot, 80 *b*.

4) Eenvoudig, zonder meer. — *a*) Van stoffelijke zaken. || Dienten op (t. w. *een snoek*) metten blooten Nat (t. w. *alleen met het nat waarin hij gekookt is*), *Koockb.* 41. 't Is maer de bloote kost, al wat ick daer bejage, CATS 2, 393 *b*. Het bloot onderhoudt, *Gr. Placaatb.* 5, 262 *a* (a°. 1718). Hij en kreeg daar niet anders als bloot water, *Loquela* 10, 81.

b) Bij persoonsnamen, qualitatief opgevat. || Een bloote creature, *Catech.* a°. 1639, 5. De wijste van alle bloote menschen, DE BRUNE, *Emb.* 334. Dan wordt men veel meer ... de tederdeelnemende Vriend, dan de bloote beschouwer, *Leev.* 3, 91 (zie ook 6, 322). Iemand, die meer is geweest dan een bloot geleerde, PRUIN in *De Gids* 1886, 4, 445.

c) Bij namen van onstoffelijke zaken; thans de meest gewone toepassing. || Bisdommen (*in partibus infidelium*) ... daer de Bisschoppen anders niet van en genieten, dan den blooten Titel, MARNIX, *Byenc.* 2, 10 (bl. 135 *a*). Meendy dat wy Catholijken soo veel op de naekte bloote magere Schriftuer passen ofte achten? V. BRAGHT, *Martelaersp.* 2, 448 *b*. God te paeyen door een bloote ceremoni, VONDEL 3, 87. Op bloode inspraecke en sal geen Predicant ... de (Houwelijcksche) Proclamatien mogen opschorten, *Gr. Placaatb.* 2, 2433. Bloote eygendom is sonder genot, wanneer het vrucht-gebruik by een ander is, HUBER, *Heed. Rechtsgel.* 102. Bloote nieuwsgierigheid, *Leev.* 7, 147. Bloote data en namen op te sporen, VERGENS,

2, 289. Een bloot toeval, BEETS, *St. Uren* en bloote herdruk, FRUIN *vóór* DROSTE, Omdat ... hij een eed niet als een bloo- n ... beschouwen, QUACK, *Stud.* 197.
als bijw. gebruikt, ook hier gelijkstaande met | Dat het bloot een liefdesavontuurtje is jonge lieden, v. LENNEP, *Rom.* 11, 128. treffen van een en ander kan ... bloot zen, FRUIN, *Geschr.* 1, 192.
„blak"; dikwijls als bepaling van gesteld- werkwoord. || Opt bloote veld, DE CAS- *nst v. Rhetor.* 205. Noyt en heeft 'et wel w. *bij het vinken*); Dan had ick te bloot n begon ick al te vroeg *enz.*, CATS 1, Noord-Vlaanderen is de streek blak en o. Toen wij op den heuvel waren, lag de n bloot voor ons (zie verder de koppel. *-leggen*, *-stellen* enz.).
ijk, klaar, duidelijk; dikwijls als bijw. || Den gheest tooghd ons sine inspiratie ASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 71. Het bleeck 0. Ghi weedt dogh dit al bloot, 180. Sij niet laten, dat merct men bloot, A. BIJNS waer hy eloopen is? ay! maecktet mijn T, *Ged.* 2, 316. Dit heeft Lycurgus eer op het blootst ... uytgebootst, VONDEL t hy my ... alles vergeven sou, indien ik de gelogen te hebben, HEINSIUS, *Verm.* 35.
was *bloot* een rijmwoord zonder veel be- e b. v. *Gentsche Sp.* 401).
t Mnl. en in het Hd. komen een aantal en voor die beteekenen: zijn doel missen, moeite doen enz., en waarin *bloot* als k wel als bijw. voorkomt; zoo b. v. mnl. *slaen*, *op dat bloote slaen*, *bloot slaen* *einen bloszen legen*, *einen bloszen schla- en*) (zie voorbeelden en pogingen tot ver- VERDAM 1, 1320 en *D. Wtb.* 2, 147); de de volgende plaatsen. || De schutterie nainen ... schoten altijts op de bloote, *Oorspr. d. Nederl.* 69. Die 't al op de en aen-komen, en van huyden geen werck slaen gemeenlick de handen op een bloot, elden haer rekeningh vinden, DE BRUNE, 95.
hiermede ook gewestelijk (b. v. in West- voorkomende uitdrukkingen als *bloot* nder te treffen (*Loquela* 10, 73); *bloot* er nutteloos, vergeefs zoeken (*a. w.* 9, 17). *otelijk*, *blooten*, *ontblooten* (zie die woor- *eid* (zie b. v. LUYKEN, *Overvl. Herte* 99).
1°. In adverbiale uitdrukkingen met een *(s)beens* („Niet langer *bloots-beens* door doornen konnende rennen", STRUYS, *Reys.* ook verder bij *blootshoofds* (zie ald.); („De zieke zelve quam van 't bedde en em te gemoet", BRANDT, *De Groot* 251; Monniken ik sag ..., *Blootvoets* en sonder STE, *Overbl.* 2; zie verder b. v. BILD. 1, IENCE 1, 293 *b*).
erbinding met een werkw.: *Blootgeven*, *aan*, *-stellen* (zie die woorden); *-graven* , 121); *-laten* („Het gras aldus op ge- en liggende en het afgemaaide perk *bloot-* EKHEY, *N. H.* 9, 194); *-liggen* (ROTGANS, *Handw.* 19, 273); *-rollen* (TOLLENS 2, ERE, *Winterbl.* 49); *-woelen* (TER HAAR, 3 en 199); *blootdekken* bij BOGAERS 1, *dekken*, *openbaren* is als een germanisme en.
. In possessieve samenst. *Blootgat* („Sim- meken *bloot-gat*", KIL.; „Wy en moghense (t. w. *de Lutherschen*) nu gheen Marticoyen, noch Simmen *bloot-gaten* meer heeten", *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 208; zie ook 156); *-zaad*, als benaming van een planten- geslacht (*Ethulia*) waarvan „de zaden van pluis ont- bloot zijn" (bij CHOMEL, *Verv.* 591 *b*).
— Als tweede lid. *Paddebloot*, gewestelijk, o. a. in Brabant, van jonge vogels: geheel bloot (zie KIL. en SCHUERM. en verder b. v. V. BEERS, *Rijz. Bl.* 126); *maaibloot*, hetzelfde (zie MADE); *palmbloot*, zoo bloot als de palm der hand (TUERLINCKX).
— Naast *schoofbloot* en *stoppelbloot* komt ook voor *blootschoof* ter aanduiding van den tijd waarop de schooven (d. i. de graanoogst) van het veld zijn weggehaald („Verhuring van ... Bouwlanden ... in- gaande *blootschoof* en Kerstmis", *N. Rott. Cour. v.* 6 Juli 1893).

BLOOTELIJK, bijw. Van *Bloot* (II). Thans verouderd.

1) Klaarblijkelijk. || Duytsland is daer by oock blootelyck Beschadicht sonder dubitatien, HOUWAERT, *Or. d. Amb. v. Aertsh. Matth.* 28.

2) Duidelijk. || Hy ... verclaert heeft blootelijck *enz.*, NUMAN, *Strüit d. Gem.* 57 *b*.

3) Eenvoudig, alleen. || Blootlijck met sijne hand wt bronnen dranck te scheppen, Dat smaeckt eerst aen het hart, VONDEL 2, 724. Dat is een zaak blo- telyk tusschen God, en 't geweten, v. EFFEN, *Spect.* 12, 36. De anderen zyn blotelyk werkzaam uit hoog- moed, 12, 184 (zie ook 9, 151; 11, 151; 12, 213).

BLOOTEN, bedr. zw. ww. Mnl. *bloten* (VERDAM 1, 1323), hd. *blöszen* (*D. Wtb.* 2, 150), nd. *bloten* en *blöten* (BERGHAUS 1, 161 en 164). Van *Bloot* (II).

1) Ontblooten. || Soo wanneer klachte geschiede (t. w. *wegens doodslag*), most het doode lichaem voor 't gherecht tegenwoordig ende ghebloot zijn, DE GROOT, *Inl.* III, 32, § 7. Wilt dan uw tanden niet te zeer in 't lacchen blooten, WESTERBAEN, *Ged.* 2, 720. Kinderen, die ... niet ontwassen sijn het blooten haerer billen, WESTERBAEN, *Ock.* 195. Daer bloot hy 't hoofd van hoed, de borst van 't opperkleed, DE DECKER 2, 279.

2) Berooven van iets. || De vyanden ... gaven hen op de vlucht, ende sy worden al te samen van hen wapenen geblootet, v. Z. v. NIEUVELT, *Plut.* 117 *a* (zie ook 265 *c*). Die duynen ... te blooten ende te berooven van eenighe ... duyn-rijs, helm *enz.*, *Reg. v. Placc.* 9 *b*. Dat de Wildernissen 's Lants van Hollandt ... by nae gantsch zijn ghebloot van Wildt, *Gr. Placaatb.* 1, 1362 (a°. 1601). Hoe mijn ghelt ..., Sou ic my daer van blooten? *Const-thoon. Juw.* 31. Onse Schepen bloten van volck, *O.-I. e. W.-I. Voyag.* 2, 68 *c*. De aard is ... gebloot van gras, end kruyen (t. w. *in den winter*), HOFFERUS 196. Dat de kryg de redelyke geesten ... van reden bloot, DE DECKER 2, 12.
— Ook zonder bepaling met *van*. || De Stad Leyden ..., de welcke hy wiste ..., dat ... midts het daghe- licx uytvoeren van Coorne ten platten lande dapper- licken gebloot was, ORLERS, *Beschr. v. Leyd.* 449. Om dat veele diversche Vloten ... naer de Oost-Indische Eylanden gezeylt zyn, die de bekende plaetsen voor ons al mochten gebloot hebben, *Begin e. Voortg.* 9, 5 *a*.
— Soms zooveel als: verwoesten. || En dan en souwen sy niet vergheten Duytslant te bespringhen teghen uwen danck Dwelck sy dan blooten zullen eerlanck, HOUWAERT, *Or. d. Amb. v. Aertsh. Matth.* 73.

3) Soms ook in gunstige opvatting: ontdoen, verlossen van. || Om te ondervinden of de aerde van de wateren gebloot was, *Gen.* 8, *Kantt.* 10. Vanden wercken der duysterheyt wilt u blooten,

A. BIJNS 316. Gebloot te zijn van alle vuyligheyden, COORNHERT 1, 265 *c*.

4) Van land of weide. — *a*) De hinderlijke of schadelijke planten afmaaien, afhakken enz. || Alle Huerliede ende ghebruyckers van de Dijcken ofte Weghen sullen gehouden wesen deselve tweemael 's Jaers te blooten ende alle ruyghten boven op den Dijck int Wagenslach te werpen, *Beemster Keuren*, *a*. 120. De Landen ... havenen ..., molshoopen effenen en stekels blooten, en van alle verder onkruid zuiver en schoon houden, BERKHEY, *N. H.* 9, 65.

b) Het gras dat het vee niet eet uit eene met runderen beschaarde weide maaien (zie b. v. *Med. e. Ber. d. Geld. Maatsch. v. Landb.* 1869, 83 en 155); in oostel. gewesten ook *bleuten*, vanwaar ook *bleutgras* en *bleuthooi*.

c) De vruchten inzamelen. || Leengoeden te mogen blooten, tzy boomen afhouwen oft eenige andere vruchten daervan te prouffiteren, bij STALLAERT 1, 556 *b* (zie verder *a. w.* 261).

— Vandaar in de vroegere rechtstaal de afl. *blooter*, bewerker of gebruiker van een land; *blootinge*, pacht, inkomen (zie voorbeelden bij STALLAERT).

— *Bleuten* wordt in Drente toegepast op het inzamelen van was door de bijen (*Arch. v. Ned. Taalk.* 1, 250).

5) In den zin van: huiden van haar of wol ontdoen is *blooten* ontstaan door verwarring met *ploten*: zie op dat woord.

Afl. en **samenst.** Zie bij de bet. 4).

BLOOTGEVEN, bedr., dikwijls wederk. st. ww. Koppel. van *Bloot* (II) en *Geven*. Veelal met eene bepaling met *aan*.

1) **Bedr.** — *a*) Onbedekt laten. || Een sergierok, die de beenen verder blootgaf, dan hunne vormen wenschelijk maakten, POTGIETER 1, 37.

b) Aan iets blootstellen, prijsgeven. || 't Is zoet des zomeravonds 't hair Aan 't lauwe windje bloot te geven, BEETS, *Ged.* 64. Hij kon de toekomst van Duifje niet aan zulk een twijfelachtige kans bloot geven, MULDER, *J. F.* 1, 226.

2) **Wederk.** — *a*) In meer eigenlijken zin. || Dat ..., soo hyse (t. w. *eenige gemaskerden*) in het naeste Salet alleen wilde kennen, dat sy hun daer bloot soude geven, POIRTERS, *Mask.* 51. Voor dat zijn kelk (t. w. *van een knopje*) zich bloot geeft aan de lucht, HASEBROEK, *Poëzy* 42.

b) In vrijer gebruik: zich openbaren aan iemand. || Zy klaeghden Godt ... hunnen noot ..., Hy hoort hun klaghte, en geeft zich endtlijck bloot En redt en helptze, VONDEL 7, 477.

c) Zich blootstellen aan een gevaar (de meest gewone bet.). || Mengende het nieu onder 't oudt, en 't waar met onwaar; op dat hy zich niet te bloot gave (t. w. *Vondel in zijn Palamedes*), BRANDT, *Lev. v. Vondel* 19. My blootgevende aan uwe strenge berisping, *Burg.* 48. Wat wil ik daar binnen? Mij blootgeven aan 't spotten der makkers? V. BEERS 2, 238. Tien dagen lag hij daar de belegeraars te bespieden, of zij zich ergens zouden bloot geven, FRUIN, *Tien J.* 131.

— In de volgende plaats met zinspeling op de eigenlijke beteekenis van *bloot*. || Vrome Dochters rijck in Eeren Soo ghy vreest de schande groot, Geeft u selven niet soo bloot, BREDERO 3, 223.

BLOOTLEGGEN, bedr. zw. ww. Koppel. van *Bloot* (II) en *Leggen*. Bijna uitsluitend in oneigenlijke opvatting: duidelijk doen zien. || Ofse naderhant tot lusten was genegen, En dient ... niet bloot te zijn geleyt, CATS 2, 79 *b*. Nergens legt een Dichter zijne bekwaamheid en aanleg ... zoo geheel bloot, dan wanneer *enz.*, V. D. PALM, *Red.* 1, 10. Wat afgrijslijk is, wordt bij voorkeur uitgeplozen, ontleed, in al zijn deelen blootgelegd, GEEL 236. Ook in hun bijdrage tot onze geschiedenis worden oorzaken en gevolgen met ... onpartijdigheid blootgelegd, VISSCHER, *Hist. Stud.* 2, 294. Eene samenspraak, waarin een meisje aan hare zuster de diepste geheimen van haar hart blootlegt, SEGERS, *Fam. De Meulen.* 44.

BLOOTSHOOFDS, bijw. van omstandigheid. Koppeling, bestaande uit twee genitiefvormen, die niet altijd zuiver bewaard zijn. Met ontdekten hoofde. || Joost blootshooft (*als naam voor iemand die altijd blootshoofds ging*: zie SPIEGHEL 58, 114 en 134). Daeromme moeste de goede man in sijn hemde, blootshoofts, en blootsbeens ... komen liggen vergifenisse bidden, *Hist. v. Corn. Adr.* 1, 135. Met ghebuyghden knien ende blootshoofte te lesen (t. w. *zeker gebed*), COOLHAES in FRUIN's *Bijdr. N. R.* 8, 288 (a°. 1567). Blootshoofts ende barvoets, HOOFT, *Henr. d. Gr.* 1. Blootshoofd, en half gekleed, VONDEL 3, 401. Blootshoofts ... In 't hartje van den guren wintertijd, 4, 422. Bloodshoofds wandelen, *Wildsch.* 6, 96.

— In de volgende zegsw. staat *blootshoofds* gelijk met *bloot*. || De roe op de schoorsteen ofte wandel met de billen blootshoofts leggende, *Titel van een werkje* (a°. 1647) (zie nog kol. 2689).

BLOOTSTAAN, onz. st. ww. Koppel. van *Bloot* (II) en *Staan*.

1) Vroeger: beroofd zijn van. || Uit reden dat zy nu van de bevallikheit, die hem te voren bekoorde, t' eenemaal bloot staat, DE BRUNE, *Wetst.* 2, 64.

2) Onbeschut zijn (tegen een gevaar). || Terwijl zy bloot staan om onder de ... heerschappye van een tweede echtgenoote hunnes Vaders te koomen, V. EFFEN, *Spect.* 11, 4. De melker ... staat dus bloot voor het schoppen der koe, welke achter hem ... staat, BERKHEY, *N. H.* 9, 264. Als een baljuw zijn tijd heeft uitgediend, behoort hij bloot te staan aan de aanklachten van hen die hij bestuurd heeft, FRUIN, *Geschr.* 1, 151. Zal het recht der Nederlandsche taal ... langer bloot staan aan de willekeur van ... ambtenaren? VUYLSTEKE, *Proza* 1, 70.

BLOOTSTELLEN, bedr., dikwijls wederk. zw. ww. Koppeling van *Bloot* (II) en *Stellen*. Onbeschut laten. Bijna altijd met eene bepaling met aan.

a) In meer eigenlijken of stoffelijken zin. || Men (stelde) het Aangezigt ... zeer wel in deszelfs natuurlyke trekken bloot; hier toe diende bovenal het kort geschooren Hair, BERKHEY, *N. H.* 3, 633. Aan de brandende hitte der zonnestralen blootgesteld, GEEL 133. Waarom zoudt gij u nogmaals aan de bui blootstellen? V. LENNEP, *Rom.* 3, 54. Aan de lucht ... blootgesteld, V. GOENS, *Handl. t. d. zee-art.* 668.

b) In ruimere toepassing. || Deezen om den hals te brengen, was zich zelven aan de allerstrengste straffen bloot gesteld, V. EFFEN, *Spect.* 5, 84. Zy toonde my, aan hoe veel onaangenaamheden die (ligtgeraaktheid) my eens konde blootstellen, *Leer.* 1, 74. De eerste Christenen ... waren ... aan den marteldood dagelijks blootgesteld, V. HEMERT, *Lekt.* 6, 47. Aan opspraak blootstellen, *K. Zev.* 4, 321. Zich aan onaangename ontmoetingen bloot te stellen, SLEECKX 3, 267. De gevaren ... waaraan-i was blootgesteld, MULTATULI 8, 41. Een stadsregeering, blootgesteld aan den onwil en moedwil der ingezetenen, FRUIN, *Geschr.* 1, 70.

BLOS (I) — (bij KIL.) BLOSE, BLOSKEN, en tot in de 17de eeuw vrij algemeen BLOOS; later is die vorm minder gewoon —, znw. m. Een bijvorm *blosse* is niet aangewezen, daarom is het moeilijk *blos* te verklaren uit germ. *blūsi-* (zie BLOZEN). Ook is het niet duidelijk of *blos* ontstaan is uit *bloos* (wat niet ondenkbaar zou wezen), dan wel of het als eene afzonderlijke afleiding moet worden beschouwd.

lozende gelaatskleur als teeken van . || Een bloos Gelijck een roos, STARTER lig bloosjen, v. HEEMSKERK, *Arc.* 174. te vel gemengt met lieffelijke bloozen, V. 3, 22. Kaken, schoon van bloos, 179. 't Blosje van uw koontjes, SMITS, n blos der onschuld en — gezondheid, . Den frisschen blos van jeugd en ge- LENNEP, *Rom.* 3, 12. De oogen zonder gen zonder bloos, LEDEGANCK 40. Het je op hare wangen, STIJNS, *In de Ton* 14. kleur" (verg. *Blozen* in de bet. 2). || sjen, CATS 2, 88 *a*. Giralde kreeg een sy dit geestig dier van vryen hoorde 141 *a*. Quam ick u in 't ghemoedt, en lieve bloos, v. HEEMSKERK, *Minne-* 65. Door het exercitie hadd' sy een egen op haer wangen, POIRTERS, *Mask.* s van schaemrood, KEUL, *P. W.* 3, 146. en saeck niet, dat ick ... houf ... een n, en mijne oogen na de aerd te slaen, *osel. Oochies* II (zie ook VALENTIJN, HOOGVLIET, *Abr.* 183). Aardigheden, uw al een bloosje aanjoegen, v. EFFEN, . Een hooge blos vloog over het gelaat Rueel, BOHN-BEETS, *Onze Buurt* 53. een lichten blos haar wang kleuren, . *Vere* 1, 228.

; soms ook de *blozende* kleur eener *Blozen* in de bet. 5). Thans verouderd. || om zijn blos *enz.*, VONDEL 1, 382. Der digh blos, en blaaren, SIX V. CHAND. righen roos die noch in syn beste bloos tond, v. SLICHTENHORST, *Geld. Gesch.* 1, e Roos Al pronken ... met aangenaamer NS, *Poëzy* 225. Edens frissche roos... , en met onslensbren bloos, v. DUYSE, 2, 54. Bot en blos (zie Dl. III, kol.

rlijk verband. || Oranjes blos, en groene w in eeuw doorrypen, en herbloeijen, . 513.

behoort ook de volgende plaats: verg. *r af* (kol. 2894). || De bloos wasser af, rt vergaan, SOETEBOOM, *Opg. v. Stav.*

de gloed of ook het donzig waas van t Blosjen..., dat op den appel vonkelt, . Hij (*een druiventros*) heeft zijn vollen 2, 143. Geurig ooft met blosjens van KATE, *Schepp.* 71.

e roodachtige tint in het algemeen (verg. bet. 6). || Als ... de laatste blos Des kte, MEYER, *Boekan.* 86.

de, van een blos voorzien („zijns Lief- wanghen", COSTER 92; „De *bloosde* ERO 1, 363; „*Bloosde* kaken", KEUL, 62); *bloosloos* („een gans *bloosloose* ERO 1, 67).

Blosrood („'t gelaat Met *blosrood* over- AN, *Poëzy* 2, 286).

eede lid. *Appel-*, *kriek-*, *maagden-*, *el-*, *zomerblos* (zie het eerste lid).

I) — BLOOS —, bnw. Verg. *Blos* (I). kleur hebbende. Verouderd. || Die maeghd n kaeken, HOOFT, *Ged.* 1, 212. Wert hter nu wat poeslich vet en blos *enz.*, 51. Klaerder als de blosse maen, VONDEL

zelfstandig gebruikt. || Zij tussen 't n Nu blanck, nu blos (d. i. *bloemen r*) in vlocht, HOOFT, *Ged.* 1, 196. Tot 'et bleek In bloos veranderd was, en 't leven... wierd op een nieuw vernoomen, VONDEL 1, *Nal.* 38. Daer zuiver wit, gins aerdig blos, DE DECKER 1, 344 (zie ook 1, 230). 't Leevend blos der wangen, LESCAILJE, *Mengelp.* 2, 180 (zie ook 243).

Samenst. *Wangeblos*, znw. („Het *wangeblos* verdooft den blozenden granaet", VONDEL 5, 731).

BLOT. Zie BLUT.

BLOUSE, znw. vr., mv. *blouses*, verkl. *blousetje* en *blousje*. Het Fr. *blouse*, in het Nederl. meest als benaming voor een vrouwenlijfje met mouwen, als bovenkleeding; soms ook in toepassing op een jongenskiel; zelden van een arbeiderskiel. || Een pijnlijk nauwe blouse van donkere zij, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 15.

Samenst. *Overhemd-*, *sportblouse*.

BLOUWEN, bedr. en onz., oudtijds sterk ww. Mnl. *blouwen*, *blauwen*, *bluwen* (VERDAM 1, 1324); ohd. *bliuwan*, mhd. *bliuwen* (SCHADE 76); nhd. *bleuen*, *bläuen* (*D. Wtb.* 2, 111); got. *bliggwan*. Over mogelijke verwantschap met het Eng. znw. *blow*, slag, zie MURRAY 1, 939. Dat men *blouwen* in verband heeft gebracht met *blauw* (zoodat men het opvatte als *blauw slaan*), blijkt uit *blaeuwen*, dat KIL. opgeeft als bijvorm, en waarmede de uitspraak in sommige hedendaagsche dialecten overeenkomt: in Noord-Holland b. v. zegt men *blǻuwen* (evenals *blǻuw*); verg. ook de aanhaling uit DE BRUNE.

1) Slaan. In deze algemeene beteekenis thans verouderd. || Ghij hebt u voor mij laten slaen en blouwen, A. BIJNS 256. Blaeuwt hem (t. w. *uw kind*) den rugge; opdat het niet hertneckig, en u ongehoorsaem worde, bij V. BRAGHT, *Martelaerssp.* 2, 399 *b*. Dat hy de tongslagen daar hem zijn vyanden pooghden meê te blaauwen, ... niet qualik nam, DE BRUNE, *Jok en E.* 300 (*hier als woordspeling met* blauwen *in den zin van* bedriegen, belasteren). Om elkaâr duchtig te blaauwen ... en te toffelen, in *Tijdsp.* 1855, 1, 62 *b*.

2) Hier en daar, o. a. in Holland en Utrecht: de armen over de borst slaan om warm te worden (zie KIL.; *Taalk. Mag.* 3, 511; BOUMAN en BOEKENOOGEN). || Nou blouwen? Temet schijt de koekoek in je vingers! (*tot iemand die blouwt bij warm voorjaarsweer*; ook in het Nederduitsch bestaan dergelijke zegswijzen: zie b. v. *Jahrb. d. Ver. f. niederd. Sprachf.* 15, 57).

3) In de vlas en hennepbewerking: nu eens opgevat als gelijkstaande met „zwingelen" (zoo b. v. bij KIL.: blouwen het vlasch, j. swingen, *flagellare*, *mollire linum*), dan eens als gelijkstaande met „braken" (zoo b. v. bij MARIN: „de hennip blouwen, braaken"; zie ook V. DALE).

Afl. *Blouw*, in West-Vlaanderen: slag („Hij gaf hem eenen *blouw* dat hij achterwaarts omvloog", DE BO); *blouwel*, een houten hamer, ook linnenklopper genoemd, bij KIL. vertaald met *malleus lotorius* („Eenen blauwen steen metten houten hamer oft *blauwel* daermen d' lijnwaet op slaet alsmen ghewasschen heeft", *Cost. v. Antw.* 2, 290; „Eenen *blouwele*", 2, 278); soms ook: hennepbraak (zie MARIN en V. DALE); vandaar *blouwelen*, hennep braken (V. DALE).

BLOZEN — vroeger ook en gewestelijk nog BLEUZEN —, onz., soms ook wel bedr. zw. ww. Mnl. *blozen*, *bluesen* (VERDAM 1, 1323); mnd. *blozen*, „erglühen, erröten" (SCHILLER-LÜBBEN); ags. **blysian* in *ablisian*, blozen (zie MURRAY 1, 949). Blijkbaar een denominatief, afgeleid van een grondwoord *blūsi-* (zie BLEUS), waarin het begrip ligt van *branden*, *gloeien*, *rood worden*. Verg. ook BLOS (I en II). Verwant daarmede is ook waarschijnlijk eng. *to blush* (middel-eng. *blosche*, *blusche*,

blysche: zie MURRAY), en *Bluisteren* (zie ald.). Niet duidelijk is de vorm *bloezen*, die bij KNOOP, *Appelen en Peeren*, telkens in den zin van *blozen* voorkomt: is met *oe* onze gewone *oe*-klank bedoeld, dan moet *bloezen* etymologisch een ander woord zijn dan *blozen*.

1) Van de wangen: lichtrood gekleurd zijn als teeken van welgesteldheid. || Myn wangheskins bluesden, vermeil was den mond, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 175. Soo u de spiegel seyt dat uwe wangen bloosen En fris en jeugdig zijn, CATS 1, 490 *a*. 't Rood dat op haer' kaecken bloost, VONDEL 2, 535. Sy bloost gelijck een Roosje, Maar s' haelt het uyt een Doosje, HUYGENS 1, 647. Wangen, blozende van gezondheid, *K. Zev.* 1, 13. Zij bloosde als eene pioen, had schoone oogen *enz.*, LOVELING, *Sophie* 125. Hij bloost gelijk het bloed van rapen (*in Vlaanderen van iemand die zeer bleek is*).

— In vrijere toepassing. || 't Kalkoensse Haentje, Dat soo bloost om sijne kam, VONDEL 2, 585. Men ziet daer haer vleesch-masse bleuzen en roocken, daer-ze zitten (*van personen die in de kerk slapen*), DE BRUNE, *Bank.* 2, 53.

2) Rood worden (t. w. in het aangezicht) ten gevolge van schaamte (of eene andere gemoedsaandoening); eene kleur krijgen. || Heete lever, roode neus, En daer van het aenzicht bleus', DE BRUNE, *Spreeckw.* 291 (bleus *is hier volgens* OUDEMANS *bnw.*; verg. *Blos* (II). Bloozende van toren, SCHERMER 99. Ik zal u schaamrood doen blozen, BERKHEY, *N. H.* 4², 45. Zingende en bloozende door vreugd, *Leev.* 1, 77. Ik bloos van verontwaardiging, 2, 18. Wilt gij geen schaamterood doen op uw wangen blozen, Zet daar den voet niet, LEDEGANCK 400. „Ik dorst niet", bekende zij blozend, LOVELING, *Sophie* 135. C. bloosde van genoegen, COUPERUS, *E. Vere* 1, 162. Zonder blikken of blozen (*vroeger ook* zonder bleeken of blozen (zie kol. 2818 en 2848; en verg. ook in kol. 2864 een voorbeeld waarin *blozen* is verbonden met *blinken*).

3) Vandaar: zich schamen. || Ik bloos over myne zwakheid, *Burg.* 305. Dat hy zonder bloozen op zich zelf kan te rug zien, *Leev.* 3, 47. Een toestand... vol vernedering en schande waarover Nederland bloost, GROEN V. PR., *Versch.* 69. Eene schande, die mij over mijnen naam ... blozen doet, CONSCIENCE 3, 207 *b*. Een laagheid, waarover zij later gebloosd had, COUPERUS, *Kl. Z.* 1, 46.

4) Van vruchten, bij vergelijking met de beteekenis 1). || Als de peere bloost, dan plagtse ligt te vallen, CATS 1, 532 *b*. De schoone perzik zien we, in dons gedost, hier bloozen, V. WINTER, *Jaarg.* 119. 't Boomooft bloosde flaauw, BILD. 5, 125. Liefelijk blozende druiftrossen versierden de heuvels, V. D. PALM, *Sal.* 1, 241. Mijns vaders schip zal komen..., Zoo haast de druif zal blozen, LEDEGANCK 354.

5) Van bloemen: bloeien (dikwijls van rozen en veelal met bijgedachte aan de lichtroode kleur der bloemen). Thans ongewoon. || Verse Roosen Die ... in vollen luyster bloosen, CATS 2, 233 *a*. Het bloosen van de blaën Als d'ongerepte roos 't ontmommen dar bestaen, HOOFT, *Ged.* 1, 240. De schoon granaten bloem, de vyerighste in 't bloosen, POIRTERS, *Mask.* 205. 't Gebloemt', dat in uw tuinen bloost, LEDEGANCK 354.

6) Van den hemel in den morgenstond, van het verschiet enz. (in dichterlijke taal). || (*Een*) rozenrooden gloed (t. w. *het morgenrood*), Die eerst de hoogten, straks de diepten blozen doet, TEN KATE, *Schepp.* 88 (zie ook 19). De schoone toekomst blijft u blozen ..., Zij strekt haar palmen naar u uit, BEETS, *Dicht. Verh.* 248.

6) Bedrijvend: doen *blozen*; thans gehe bruik. || V wangen bleeck en vael ... Die b (*de wijn*) als corael, PERS, *Bacchus* 10. He rood bloost sijn kaken, V. PAFFENRODE 36. hoofd, door den gloed gebloosd, BILD. 1, ook 2, 12; 4, 416; 6, 171 enz.). Serafs geen hartstocht de kaken mag blozen, TE 3, 141.

Afl. *Blozend* (zie ald.); *blozaard*, *blozer* knaap, een blonde *blozaard*", V. BEERS „*Blozerds* met uw stralende oogen", ME *K. Harp* 111; „Wachtend totdat er een *bloz* *een appel*) in 't gras kwam nedergebonsd *blozertje*, in de uitdr. *blozertjes doen* voor (zie b. v. KNEPPELH. 3, 110); *blozig* („J ..., soet-*blosich* schoon ontloken", V. M *Bucol.* 16; „Alle kaeckjens even *bloosigh*.. lipjens even roosigh", HUYGENS 1, 103; „hu *blozig* wezen", DE COET, *Lied.* 9; zie ook SP 131; HEEMSEN, *Nederd. Poëm.* 32 enz.); (zie b. v. BERKHEY, *N. H.* 3, 1204; BILD. 5 *gebloos* (zie ald.); verg. ook *Gebloosd* (I kol. 433), in vorming te vergelijken met mal. (VERDAM 2, 976), dat ook later voorkomt (kol. 430).

Samenst. *Blooskaak*, blozende kaak (qu *Lys e. B.* 276).

— Als tweede lid. *Avond-*, *morgen-*, *uchte* (zie het eerste lid); *omblozen* (zie ald.).

BLOZEND, bnw. Het tegenw. deelw. v *zen*, als bnw. gebruikt.

1) Van de gelaatskleur (verg. *Blozen* in 1). || Helionora ..., helder bruin en bloozen aanschijn, HOOFT, *Rampz.* 33. Het blond en kleur ten aenschijn wtscheen klaer, VONDEL Hy is niet zeer bloozend, *Leev.* 1, 165. Ik nog met haar wezen zoo blozend als een SLEECKX 1, 129. Het gelaat, ... vroeger ... b en gevulder, SCHIMMEL 1, 128 *a*.

2) Van vruchten. || O blozende appel, schieten Een' strael van gout en levend root, 10, 406. Heden root, morgen doot. De appeltjens zijn 't die het eerst vallen, P *Mask.* 74. Het blozend ooft, BILD. 6, 307. vruchten, CONSCIENCE 1, 325 *a*.

3) Van bloemen. || O bleusende roose! r LEIN, *Pyram.* 8. Bedauwde bloemkens versch bloosende roosen Die *enz.*, HOOFT, *Ged.* 2,

4) Van den morgenstond. || De blosende V. D. NOOT 84. Blosenden Uchtent, HOOFT, 183. Het blozend morgenlicht, BELLAMY 46

Afl. *Blozendheid* („Blonde locken, en ee *blozentheit*", VONDEL 8, 297; „De *blozenth* eerst opluickend licht", 10, 162; „Een poe *blozentheyt*", V. HEEMSKERK, *Arc.* 4; zie no 2, 719; 3, 298; 10, 284; 10, 407; ANTO 260 enz.).

Koppel. *Blozendrood* (DAUTZENBERG, *F Nag. Ged.* 104); *roodblozend* (BREDERO 1,

BLUBBEREN, onz. zw. ww. Een bootsend woord; verg. ndd. *blubbern* (BER eng. to *blubber* (MURRAY); westvl. *blobbe* het gerucht van den wind). || Hij (stott dik, onhandig blubberende met zijn verzoenen den, COUPERUS, *Kl. Z.* 2, 113.

BLUF, znw. m. Van of naast *Bluffen*. rechte soms beschouwd als uit het Engelsch nomen (zie verder *Bluffen*).

1) In de 17de eeuw: iets dat als het v met alles in zijne soort, iets dat alles in zi overtreft. || Konst aller konsten bluf, HU 82. O aller slangen bluf, wil zoo niet heen

fraaie slang), DE BRUNE, *Wetst.* 1, ben ik bewust hoe ghy (t. w. *zekere* ebt verbonden, Het was, belee ik 't niet, alle zonden, 1, 144.
ij in woord of daad, „beslag". || Kale 2, 64. Dat zij ... deels uit bluf, deels et de eerste klasse ... reisden, 5, 298. digheid was bluf, LAURILLARD, *Sch. R.* groote stad moet er wat beweging, wat at bluff bij zijn, BERGMANN, *Staas* 134).
bluf slaan, bluffen. || Omdat hy (*mijn* sch verstaat, Waar men thands in menige n bluf meê slaat, *Schoolm.* 65. Om een slaan, 184.
rsonen: bluffer, snoever; zeldzaam. || leugenaar en een bluf, KNEPPELH. 6, 19.
Blufvertoon („Slaat ge enkel wind en NOLET DE BR., *Zwart op wit* 68).
EN, onz. zw. ww. Pochen, snoeven, in de volkstaal van Neder-Duitschland BERGHAUS verklaart het als „dumpf und poltern, belfern; jemanden polternd z. (zie ook *Brem. Wtb.* 1, 105). *Bluffen* beteekenissen overeenkomst met *buffen*, l. III, kol. 247); die van *snoeven* wordt geleid uit het begrip *de wangen opblazen*: beteekent *to bluff* ook *opzwellen* (MURRAY s term in het kaartspel (verg. de bet. 2) het Engelsch bij MURRAY (1, 946) eerst in de tweede helft der 19de eeuw; in dien lus niet door onze taal aan het Engelsch , in het Nederlandsch is het ook hier van *boffen*.
, snoeven, opsnijden. || Gy ..., die op Wetenschap, en oordeel bluft, BILD. 13, nilleeren ..., waar men thans mee bluft, de Farao's ... bekend, *K. Zev.* 2, 108 *m.* 4, 142). Verwaande, bluffende ... hen, in *Tijdsp.* 1855, 1, 52. Een (*dag*- dat de gewoonte heeft er op te bluffen er en juister ingelicht te zijn dan de ERS, *B. d. Kemp.* 171.
ing van zeker kaartspel, ook *roemsteken* noemd, waarbij elke speler twee kaarten aarbij *geroemd* wordt (zie b. v. BILD. in van HUYGENS 6, 24).
f, *bluffer*, *gebluf*, *verbluffen* (zie die *lufferig* („Eylar had ... vrij *blufferig* ge- at" *enz.*, *K. Zev.* 1, 105; „Een onbe- *blufferig* uiterlijk", KNEPPELH. 11, 162; *ngs* te doen", G. V. HULZEN in *De Gids* 0); *blufferij* („Onbeschaamdheid en *bluf- lsch.* 3, 161).
. In de bet. 1). *Blufkaak*, bluffer (v. *bluffen* (zie ald.).
bet. 2) *Blufbordje*, dat men gebruikt pel (V. DALE); *blufspel* (*Ald.*).
Bluffen, pijlen, walmen (van eene lamp), BOEKENOOGEN, is wellicht een geheel

ER — BLUFFERD —, znw. m. Van

, snoever, grootspreker. || De vervelende t u walgelijke verhalen van zijne eigene , LINDO in *Tijdsp.* 1855, 1, 397 (zie *Verkl. Geslachtl.* 1, 59). 'k Was stil van bluffer, v. ZEGGELEN 3, 104.
uitdrukkingen: *iemand een bluffer geven*, *den bluffer slaan*, hem overbluffen.
TER, znw. Van of naast *Bluisteren*. taald met *pustula* en *hecta* ..., *pustula in panis crusto assurgens*. Verg. bij MURRAY (1, 924) *bluster*, in de 16de eeuw voorkomende als bijvorm van *blister* („blusters or reed pustuls"), en bij GODEFROY (1, 665): *blostre*, *bloustre*, „tumeur, bouton"; *blostreus*, *blestreus*, *blesteus*, „couvert de tumeurs, de boutons". || Kerft Witbroot sonder bluysteren, ende doet dat in Wijn, *Koockb.* 52.

BLUISTEREN, onz. en bedr. zw. ww. Branden (met een zeker gelluid), zengen, verschroeien, roosteren. Verg. ndd. *bleustern*, glanzen, branden, flakkeren; oostfri. *blüstern*, heftig waaien (DOORNKOOLM.); daarnaast *blüsen*, blazen, doen branden, *blüse* en *blüser*, wind, enz. (zie BERGHAUS), en verder nl. *blozen* (zie ald.). *Bluisteren* schijnt te zijn gevormd van eene afleiding van den stam *blus-*. In beteekenis komt er mede overeen *bleisteren* (*blaaisteren*, *blaasteren*): zie kol. 2823. Thans verouderd.

1) Knetteren, blaken. || 't En zijn de krakende en bluysterende vlammen niet, die 't metael doen smelten, maer een stille en gloeyende hitte, DE BRUNE, *Bank.* 1, 261. Onder 't bluistren, onder 't blaaken Van de vlam, die ijzing baart, HIGT, *Ged.* 120 (zie ook 324).

2) Schroeien, hetzij trans. of intrans. || Bluysteren, *adurere*, *tetorrere*, KIL. — Als u dunckt dat de Pasteyen inden Oven souden bluysteren, so deckt se met Pappier, *Koockb.* 89 (zie ook 52 en 57). Ter keucken dientmen zich somtijdts van sulcke bladen Om een Bredaes Kapuyn voor 'tbluystren te behoen, WESTERBAEN, *Ged.* 3, 633. Siedkeetels bluistren haair en huid, SIX V. CHAND. 540. Wie voerde zyne ziel tot God, terwyl hy bad, Eer dat de Martelvlam hem nog gebluisterd had? V. D. SCHELLING in V. ALKEMADE, *Beschr. v. Briele* 115.

Afl. *Bluisterig*, in oostelijke gewesten: windig (DRAAIJER 5); *bluistering*, bij PLANT. vertaald met *haussement*, *brûlement*; bij KIL. gelijkgesteld met *bluyster*; *gebluister* (zie ald.); *ongebluisterd* („Het reyn en onbevleckt ghemoed, Blijft *ongebluysterd* in den gloet", DE BRUNE, *Bank.* 2, 2; zie ook VONDEL 3, 842); *verbluisteren*, verschroeien („Soo de sonne t'ghemaeyt cruyt can *verbluysteren*", HOUWAERT, *Lustk. d. M.* 1, 441; zie ook 1, 100).

BLUSSCHEN, bedr. (zelden onz.) zw. ww. Mnl. *blussechen* en *blesechen* (VERDAM 1, 1324; deze beide vormen ook bij KIL.); nd. *blusschen* (BERGHAUS 1, 165); waarschijnlijk behoort *blesechen* bij *lesechen* (verg. *blijven*, en zie verder *Lesechen*).

1) Eigenlijk. — *a*) Van vuur en van brandende voorwerpen: ze doen ophouden te branden, uitdooven. || Een vyer, dat niemant blussechen en konne, *Jerem.* 4, 4 (zie ook 21, 12; *Amos* 5, 6). Men blust de snelle vlam met alderhande nat, CATS 1, 189 *a*. De gebluste kool, HOOFT, *Ged.* 1, 236. Alle zeilen by te zetten en vuuren te blussen (t. w. *op een schip*), BRANDT, *De Ruiter* 16. De gene die tot het blussen van Brand zijn geaffecteert, *Hande. v. Amst.* 866 *b*. Een lamp (t. w. *in eene straatlantaarn*), die op die dagen, dat deselve geblust moet werden, een uur over den tyd word brandende gevonden, *Utr. Placaatb.* 3, 634 *b* (a°. 1682). Zie ook BRAND (Dl. III, kol. 1033 en 1034).

b) In verschillende toepassingen: iets met eene vloeistof afkoelen, doorwecken, behandelen (waarbij ook chemische veranderingen kunnen plaats hebben). || Daar vielen grote regendrupplen, En blusschten 't stuivend oesterzand, V. LOVELING, *Ged.* 66 (ed. 1870).

— *Kalk blussechen*: door het toevoegen van water gaat de *ongeblusschte kalk* (calciumoxyde) over in *geblusschte kalk* (calciumhydroxyde).

— Van metalen. || Zijn de naalden van staaldraad gemaakt, dan worden ze ... *roodgloeiend* gemaakt en

in raapolie geblusscht of gehard, GROTHE, *Mechan. Technol.* 131.

2) Figuurlijk, van allerlei zaken: uitdooven, doen ophouden, vernietigen. In de 16de en de 17de eeuw veel gewoner dan nu.

a) Van zaken die als een licht worden gedacht; zoo b. v. ook van het leven. || Een koeghel ... (komt) hem dwars door 't hooft snorren, en op een bot het leeven blussen, HOOFT, *N. H.* 701. De glans des Adels blijft geblusscht, VONDEL 3, 348 (zie ook 6, 247). Als mijn levenstoorts zich blusscht, BILD. 11, 446. Hoe zelden blusscht des Heeren toren Hun lamp! TEN KATE, *Job* 77. Dat reeds lang vóór de slaven-onteigening de koloniale luister was geblusscht, KUYPER, *Program* 987.

b) Van iemands nakomelingschap. || (*Hij*) dreight ... Des Coninx ouderdoom met blusschen sijnes saets, HOOFT, *Ged.* 1, 151 (zie ook VONDEL 2, 105; 3, 414).

c) Van honger en dorst, en andere behoeften. || Aldaer elck sijnen hongher ende dorst wel heeft gheblust, COORNHERT, *Odyss.* 2, 62. Waar natuurs behoefte wert gheblust, SPIEGHEL 102. God heeft veruult al haren lust Ende haren appetijt gheblust, V. Z. V. NIEUVELT, *Souterl.*, *Ps.* 77, 8. Gister is mijn groene lust Met dat aerdig fruyt geblust, CATS 1, 232 *b* (zie ook 1, 188 *b*; 1, 290 *b*; 1, 433 *a* enz.). Om den onlijdelijcken dorst eenigher mate te blussen, *Begin e. Voortg.* 7, 4 *a*. Zijn dorst en zynen lust Moet met het leste bloet van Neêrlant sijn geblust, V. ZEVECOTE 240.

d) Van ziekelijke verhittingen in het lichaam. || Het (t. w. *zeker geneesmiddel*) ... blust die groote hitte der leveren, daer die cortsen door comen, PH. HERMANNI, *Distillierb.* 21. Tis (t. w. *zeker geneesmiddel*) goet tegen alle heete Cortsen, want het blust dat seer siedende bloet, 63.

e) Van de liefde, sterke verlangens en andere gevoelens die met vuur worden vergeleken. || Niet meer wordt gierigheydt met Rijckdom geblusscht, als Vyer met Olye, VISSCHER, *Sinnep.* 181 *a*. Is haer wrange spijt met woorden niet te blussen, So wort haer mont gestopt met duysent soete kussen, CATS 2, 34 *a*. De natte Golven koudt kosten myn heete Vlam niet blusschen, BREDERO 1, 111. Oorlogsmoed blusschen (VONDEL 2, 423). Genegenheid en liefde — (3, 748). Een verlangen — (3, 789 en 4, 62). Als de wulpsche lust ... was geblust, V. HEEMSKERK, *Arc.* 30. Wroeging — (ASSELIJN, *Egm. en H.* 59). Zijn wil — (HONDIUS, *Moufe-schans* v). Gramschap — (DE MEYER, *Gramsch.* 65; HEINSIUS, *Verm. Avant.* 1, 57). Iemands zanglust — (LEDEGANCK 68).

f) Van leed, verdriet, nood enz. || Trijdom der werelt ... En blusschet gebree niet, V. D. MEULEN, *Ketiuigh.* 81. Blusscht myn benauwen, ende myn verdriet, DE CASTELEIN, *Const v. Rhetor.* 180. Een woord magh blusschen al myn vernoeien, 202. Al u leedt zal door ons haest gheblust wesen, *Rotterd. Sp.* 114. Droefheid blusschen (bij V. VLOTEN, *Kluchtsp.* 1, 141). Den nood der armen — (*Const-thoon Juw.* 115). Compt hier ... met haesten snel ... en blust myn swaer dangier, *Trou m. bl.* 163. Als mijn quaal zal blussen U bywezen vruegdigh, VONDEL 1, 774.

g) Van twist, oorlog enz. || Om 't krackeel te blussen, HUYGENS 2, 297. Een oorlogs-brand ..., (*die*) door geen stroomen van bloed (heeft konnen) geblusscht worden, V. HEEMSKERK, *Arc.* 93.

h) Van andere zaken. || Hun dwalingh' heeft hy oock deur sijn verstant geblust, *Schadtk.* 33. Om alle mistrouwen te blussen, HOOFT, *N. H.* 648. 't Blussen der gemelde schulden, 976 (nu nog in West-Vlaanderen: zie DE BO). Dat die maght (t. w. *van den Raad van State*), by een ander schrift van Leicester, genoeghzaam geblusscht was, 1148 (zie nog 861). Hoe zulk een tegenstand geveld leit, en geblust, OCHER, *H. Broederm.* 107. Dat nyd, noch tyd in u zult nyt geheuge blus, ASSELIJN, *Egm. en H.* 56.

3) Onzijdig gebruikt. || Der Godlooses quaeconscientie ... is haar vreughd een pestilentie Een smeulig vier dat nimmermeer eu blust, COORNHERT 1, 93. Het krijgsvuur blusscht, de brand gaat uit, TOLLENS 1, 40. De dagtoorts blusscht, BOGAERS, *Hermitert* 48 (ed. 1837).

Aanm. Als rijmwoord ontmoet men eene enkele maal *blusten* voor *blusschen* (zie b. v. *Rotterd. Sp.* 42), en daarnaast *blustigen* in denzelfden zin bij G. JAPICX (in DE JAGER, *Frequent.* 2, 979).

Afl. *Bluschbaar* („(*de*) Godn ...; Wier gramschap *bluschbaer* is", VONDEL 4, 75; „geen aerdtsch noch *bluschbaer* element", 7, 71); *blusscher*, iemand die brand blusscht (zie b. v. WILLEMS, *Nalat.* 132); ook „een klein ongeblusscht kalksteentje dat, in het pleister van een muur voorkomende, later vaneenbarst (zie DE BO); verder ook een doof- of bluschpot (DE BO en V. HOUCKE, *Loodgieter*); *blussching* („Tot *blussching* van des haastighen toorns vuyrigheydt", COORNHERT 1, 283 *d*; „Aallyke *blussing* des Roomschen geloofs", HOOFT, *N. H.* 628; „Middel ... tot *blussing* der ouwde schulden", 685; „ter *blussing* zulker schanden", LENTFRINCK, *Hovaard. in Arm.* 81); „Om iets tot *blussching* van eenen brand toe te brengen", V. D. PALM, *Sal.* 5, 49); *onbluschbaar*, *ongeblusscht* (zie die woorden); onregelmatig gevormd is *bluschloos*, niet kennende geblusscht worden (SIX V. CHAND. 596).

Koppel. en **samenst. afl.** *Brandblusschen*, *brandblussching*, *brandbluschartikel*, *-gereedschap*, *-granaat*, *-kardoes*, *-middel* (zie Dl. III, kol. 1053—1054); *maanblusscher* (zie MAAN).

Samenst. *Bluschbak* of *leschbak*, waarin kalk gelescht of geblusscht wordt (V. HOUCKE en SLEYPEN, *Mets.* 34); soms ook voor den *bluschtroy* van den smid (zie beneden); *-gereedschap* („*Blusch-gereedschap*: als brandbaaken, brandemmers, brandspuiten, enz.", MARIN; zie ook *Hand. v. Amst.* 867 *a* en 868 *a*; *W. v. Strafr.*, *a.* 159); *-getuig*, bluschgereedschap (SEGERS, *Licht en Br.* 110); *-granaat* (zie Dl. III, kol. 1054); *-kool*, houtskool, boschkool (zie Dl. III, kol. 658; vandaar *bluschkoolstokerij* („Dat aan de machinale *bluschkoolstokerij*, bij gelijkstelling met de beenzwart- of diergelijke koolfabrieken, vrijdom van den accijns op de brandstoffen kan worden toegekend", *Bijv. Stbl.* 1859, blz. 692); *-middel* („Dewijl, onder 't gebruyk der tegenwoordige *Blus-middelen*, geen om-ver-halen van Gevels ... nodig is", *Handv. v. Amst.* 844 *b* (a°. 1691); zie ook *W. v. Strafr.*, *a.* 159); *-papier*, grauw, van salpeterwater doortrokken papier, waarvan bluschstangen vervaardigd werden; *-pot*, doofpot, waarin, b. v. bij bakkers en loodgieters, de gloeiende houtskolen worden geblusscht (reeds bij KIL.) („Met den ijzeren haak scharrelde hij de gloeiende en gensterende houtskolen in den *bluschpot*", V. OVERLOOP in *Vlaanderen* 1, 316); *-ton*, waarin koper- en blikslagers gegloeide voorwerpen afkoelen; *-stang*, eene stang van ineengerold bluschpapier, waarmede vroeger kanonnen werden afgevuurd; *-stok*, waarop eene bluschstang werd bevestigd; *-trog* of *koelbak*, een bak met water waarin de smid het heete ijzer afkoelt (zie VUYLSTEKE, *Smid*); *-vat*, benaming van zekere snuiterbakjes aan een kandelaar, t. w. als bijbelsche term (zie b. v. *Exod.* 25, 38; 37, 23; *Num.* 4, 9); *-water*, smiswater, waarin ijzer of staal gehard of geblusscht wordt; ook bekend als volksgeneesmiddel.

— Als tweede lid. *Uitblusschen* (zie ald.).

BLUT, bnw. Hd. *blutt* en *blott* (*D. Wtb.* 2, 144), waarnaast het m. znw. *blutz*, „corpus nudum" (2, 198); zw. *blott*; wellicht verwant met *bloot*. Gewestelijk, b. v. in Holland: alles verloren hebbende (b. v. bij het spel), en dan alleen praedicatief. Daarnaast *blutsch* (zie ald.) en *blutje(s)* („Door de sterfte van het vee Zoo raakter meenig *blutje*", *Uit een hs. der* 18de *eeuw*). *Loquela* 12, 21 vermeldt den vorm *plut* uit eene plaats in de omstreken van Antwerpen. Verg. verder bij CORN.-VERVL.: *blot*, kaalhoofdig (zie ook STOETT 224). || Ik heb niets meer in mijn portemonnaie, ik ben blut.

Afl. *Blutsch* en verg. *Blutten*.

BLUTS, znw. vr., mv. *-en*. Mnl. *blutse* (VERDAM 1, 1325). Van *Blutsen*. Eigenlijk: de daad van te blutsen, stoot, slag, doch meestal: holle oneffenheid zooals door *blutsen* ontstaan kan, denk: hetzelfde als *buts* in de bet. 2), dus het tegenovergestelde van *bult* en *buil*, maar soms in vrijer gebruik ook wel als synoniem dezer woorden gebruikt. Evenals *blutsen* in de algemeene taal thans ongewoon.

a) In het algemeen. || Blutse, butse, *contusio*, *illisio*, KIL.

— Dikwijls in verbinding met *buil*, o. a. in de volgende zegswijzen. || De buil tegen de bluts slaan, stellen, zetten (zie Dl. III, kol. 1759). — Die oock alle daegh een zesken, of een twaelvaert af-steeckt, zal in twaelf maenden, een bluts voor een buyle vinden, (d. i. *zijn voorraad geld zal merkelijk verminderd zijn*), DE BRUNE, *Bank*. 2, 405.

— Figuurlijk. || Schoon namen ... sonder buyl of blutse, *Antw. Sp.* xiiij *b*.

b) Aan het lichaam. — *α*) Nagenoeg als synoniem van *buil* (zie ook Dl. III, kol. 1759). || Blutsen, slaegen, stooten, oft geplettert vleesch genesen, DODON. *Reg. Gebr. d. Cruyden*. Een buyl, een kleyne bluts, een koorts *enz.*, CATS 1, 423 *a*. Alle zijn wonden en blauwe blutsen, C. VRANCX bij DE BO. Wanneer (*hij*) ... eenigen tijd uitgerust en zijn blutsen en builen laten genezen had, DAVID, *Hist.* 4, 530 (verg. ook HUYGENS 2, 147, waar *blos* wellicht in den zin van *bluts* moet worden opgevat: „Geen goed rijder, hy en viel wel, En betaelde 't met een' *blos*").

— In de volgende plaatsen: de blutskoorts (zie verder samenst.). || De bluts, spreekt d'Arts, is uitgeslaagen, SIX V. CHAND. 438. Gevaarlyke en besmettelyke ziekten ...: brandende en besmettelyke koortzen, de bluts en roodeloop, BRANDT, *De Ruiter* 831.

β) Deuk, kwetsuur. || Zijn schedel ... die daar... Een bluts ontving, STARING 2, 135. Een paar blussen en schrammen, BOEKENOOGEN.

c) Aan vruchten: kneuzing. || Het fruyt, ... sonder bluts, en sonder vleck, CATS 1, 267 *b*. Hoe standvastigh dat hy is (t. w. *een goed vriend met eene peer vergeleken*), zoo kan hy wel, te hard gheleght of te veel gheperst, een bluts of stoot krijghen, DE BRUNE, *Bank*. 2, 235.

d) In metalen en andere harde voorwerpen (zie b. v. V. HOUCKE, *Loodgieter* 131). || Columbus gaf het ey een blutsje, en dus bleef het staen, TUINMAN, *Fakkel, Verv.* (*Voorr.*). Een koopren schild ... door 't geweld des krijgs met bult en bluts bedekt, BILD. 2, 345 (zie ook V. LENNEP, *Poët.* 6, 272; *Rom.* 6, 157). Hij schikte zijnen mantel, deed de blutsen uit zijnen hoed, en vervolgde zijnen weg, CONSCIENCE 1, 158 *b*. Ge scheurt haar beste muts; En in haar broche is al een bluts, J. V. RIJSWIJCK 1, 229. Dat bord is zeker 'estooten, er is 'en blus of (*hier bij overdracht*: *afgestooten hoek*), BOEKENOOGEN.

e) In Zeeuwsch-Vlaanderen: holte in een muur ontstaan door het openbarsten en afvallen van onvolkomen gebluschte kalkdeeltjes (zie *Nav.* 25, 357; verg. *blusscher* bij *Blusschen* afl.).

f) Voor de volgende plaats verg. *blutsen* in de bet. *e*). || Opgaande boomen ..., die met een blutsje van de bijl en een nommer, ten doode zijn opgeschreven, BEETS, *C. O.* 217.

Samenst. *Blutskoorts*, bij HALMA vertaald met *fièvre pourprée*, vroeger de naam voor eene soort van koorts waarbij op verschillende plaatsen der huid purperkleurige vlekken te voorschijn komen, ook *vlek(ken)-koorts* en *purperkoorts* geheeten (CHOMEL 224 *b*; BERKHEY, *N. H.* 8, 422; niet duidelijk te onderscheiden van *scharlakenkoorts*: zie LITTRÉ op *Pourpre*); *bliksembluts* (HUYGENS 1, 464), bliksemslag: in deze abstracte beteekenis wellicht opnieuw als znw. m. uit *blutsen* afgeleid.

BLUTSCH — vroeger meestal geschreven BLUTS, eene enkele maal BLOS —, bnw. Van *Blut* (verg. b. v. *grootsch* naast *groot*). In de algemeene taal verouderd.

1) Bloot, kaal (zoo ook zw. *blott*, zonder pluimen). || Haer ... jonckskens swack (t. w. *van Philomeel*): Die Ploeger wreedt ... wech ginc halen, Bluts uyt den nest, V. MANDER, *Bucol.* 173 (*kantt.*: „Bluts is sonder pluymen"). Een blutsche kop, DE BO. Die vogeltjes zijn nog bluts, *Ald.*

2) Beroofd van iets. || 't Schijnt ... dat de tijdt blutsch is van zoomers, ende voortaan niet en heeft dan winterweêr, om ons by te zetten, HOOFT, *Br.* 2, 269. Al was haar 't Bekkeneel geheel van zinnen bluts, *Ged. v.* V. BAERLE *e. a.* 1, 158.

— In de volgende plaats: „op". || *A.* Dien Heer verzoek ik meê In huis, om met elkaar een kopje groene thee, (Myn wyn is blos) eens op het goed succes te drinken. ... *C.* De wyn is op; dan zal de bierkan moeten blinken, ROSSEAU, *Snoev. Minnaar* 48.

3) Alles verloren hebbende, dikwijls door het spel; platzak. || T' is de manier as men iemant bluts maect *enz.*, V. SANTEN, *Lichte Wigger* 15. Geeft al dat u over-schiet, Bistu bluts, soo laught oock niet, V. D. VENNE, *Taf. v. d. B. W.* 96 (zie ook *Sinnemal* 103). Klaes heeft sich bluts gekocht in voorraed van veel Wijns, HUYGENS 2, 130. Nacht-gasten hebben Jan sijn inboeltjen ontnomen: ... De bloed is bluts en bloot, HUYGENS 2, 248. Iemand bluts speelen, HALMA. Ik ben bluts. Zoo zeggen de jongens, wanneer zy alle hunne knikkers verspeelt hebben, TUINMAN 2, 138.

4) Bedremmeld, beteuterd, onnoozel. || Hoe bluts wil arme Claes staen kijcke, HUYGENS 1, 593. Plomp, en sonder zeden, Als een loeten, ... wonder bluts, L. VOSSIUS 170. Hij ziet zoo bluts als eene musch, DE BO.

BLUTSEN, bedr. (zelden onz.) zw. ww. Mnl. *blutsen* (VERDAM 1, 1325). Wellicht een klanknabootsend woord; het Westvlaamsch heeft in dezelfde beteekenissen ook *blotten*: verg. hd. *blotzen* (*D. Wtb.* 2, 153). Stooten of slaan, inzonderheid met de bijgedachte dat er eene of meer blutsen ontstaan. Thans in de algemeene taal ongewoon, doch in de volkstaal van vele gewesten nog zeer gebruikelijk. In verschillende toepassingen, zoo b. v.

a) In het algemeen. || Blutsen, butsen, *quassare*, *contundere*, *illidere*, KIL. Met bylen, haamers, houweelen ... aan blutsen, breeken, en plonderen, HOOFT, *N. H.* 101. De stormbock blutzens moe', VONDEL 1, 683. Men parst, men nijpt, en dringt, men blakert, blutst en brant, OUDAAN, *Toneelp.* 38.

b) Van het lichaam. || Als iemant ergens ghestooten, gheblutst oft geslagen ... is, DODON. 1186 *a*.

Siet mijn lichaem eens gheblutst En over-goten heel met wonden, DE HARDUYN, *Uitgel. Dichtst.* 72. Je zelt het miesterloon betalen van mijn geblutste kop, HOOFT, *War.* 33. Met ondraghlyk juk den nek te blutzen, jaa te breeken, HOOFT, *N. H.* 173 (zie dezelfde uitdr. *Ged.* 1, 160). Terwyl de halzen zwellen, Geblutst van 't zware juk, ANSLO, *Poëzy* 16. Gekneusd, geblutst, bebloed, TEN KATE 3, 196. Zijn been blutsen (d. i. *kneuzen*), DE BO.

c) Van vruchten. || Een tros (*druiven*), ... Van buyten niet geblutst, van binnen niet verrot, CATS 1, 257 *a* (zie ook 1, 276 *c*; 1, 486 *a*). Vruchten, die ... lichtelick blutssen en buyckzieck werden, als zy op den anderen gepackt liggen, DE BRUNE, *Embl.* 236.

d) Van metalen en andere harde voorwerpen. || Daer leit het neergesmackt, getrappelt met den voet, Geborsten, en geblutst, in ste van aengebeden (t. w. *een afgodsbeeld*), VONDEL 3, 581 (zie ook 2, 542 en 7, 761). Geblutste schilden, ROTGANS, *Poëzy* 234. Den geblutsten pot, CONSCIENCE 3, 380 *a*. Een geblust kopje, BOEKENOOGEN.

e) In de volgende plaats in toepassing op het aanbikken van boomen. || Waar ik den statige' olm ... Geblutst zie met den bijl, die aan zijn wortel ligt, BEETS, *Korenbl.* 39.

f) In de volgende plaats is de beteek[illegible] *blutsen* niet duidelijk. || Beenkens van [illegible] Voghelen, of van Exteren, of ghebroken [illegible] MERULA, *Wildern.* 3, 35.

Afl. *Bluts* (zie ald.); *blutsing* („Maer [illegible] die zij contusionem heeten, die en es niet te [illegible] ghelyk een wondinghe, ten waere dat [illegible] blutse zo groot waere, dat mense zouds[illegible] open vliemen", DE DAMHOUDERE bij DE BO; PLANT. en KIL.); *ongeblutst* (zie ald.).

Samenst. *Blutswondzeer* (BILD. 13, 272

BLUTTEN, zww. m. Onnoozele hals, [illegible] „loeten". Waarschijnlijk van *Blut* (voor de [illegible] verg. *Blutsch*). Verouderd. || Blutten, *homo obtusus, incautus, inanis*, KIL. Seght, arm[illegible] hoe smaect u datte, bij V. VLOTEN, *Kluchtp* Den armen blutten hiel zijn handen voor [illegible] En sey, al huylende *enz.*, WESTERBAEN, *Ge*[illegible] (zie nog *Ock.* 144). Kinderen die ganw zijn [illegible] lijcker op te brengen als bluttens, M. V. E[illegible] *Br.* 183.

— Verg. nog de volgende plaats. || Ey arm[illegible] ... Zijdy worden een Venus janckerkin *enz.* TELEIN, *Pyram.* 2.